Urheber: Mansi, Giovanni Domenico; Labbé, Philippe; Coleti, Niccolò; Cossart, Gabriel
Titel: Sacrorum Conciliorum Nova, Et Amplissima Collectio (32): Ab anno MCDXXXVIII ad annum MDIL
Ort: Parisiis
Verlag: Expensis Huberti Welter, Bibliopolae
Jahr: 1902

DOI / Zitierlink: https://doi.org/10.11588/diglit.53643

In diesem PDF ab Seite: a

MANSI

AMPLISSIMA

COLL. CONCIL.

32

ANN. 1438-1549

Erreurs de pagination à corriger s. v. p. dans notre Edition (ces erreurs existent aussi dans l'ancienne Edition, nous ne nous en sommes aperçus que lorsqu'il était trop tard pour les rectifier):

Tome I. col. 224. 411. 412. 415. 416. 707. 708. 933. 955. 956. 957. 958.
— III. col. 750 devient 750 à 762, col. 877 devient 877 à 879, col. 1102 devient 1102 à 1112.
— V. changer dans le **Syllabus** les folios en les reculant de 100 à partir de la col. 1147.

Les possesseurs de l'Edition originale feront bien, en vue de la concordance des **Tables** que nous ferons paraître, de rectifier ces mêmes erreurs et de vérifier, au besoin de changer, les folios suivants qui sont erronés dans une partie au moins des exemplaires de l'ancienne Edition:

Tome II. col. 56. 642. 1099. 1100. 1119. 1120. 1311. 1379. 1380.
— III. col. 15. 16. 327 à 330. 389. 679 à 682. 723 à 734. 739. 740. 743 à 746.
— IV. col. 165. 166. 346. 347. 605. 606. 894. 899 (devient 899 à 999) 1004. 1063.
— V. col. 298. 436. 663. 672. 690. 724. 763. 764. 769. 868. 1046. Après la col. 1046 vient, dans l'Edition originale, 1147. **Changer en 1047 et reculer tous les folios suivants de cent,** pour finir à la col. 1336 (au lieu de 1436). [Ce changement de folios est fait déjà dans notre réimpression.] Erreurs de chiffres encore aux col. 1313. 1314. 1344. 1431 (ancienne numérotation) de l'Edition originale.
— VI. col. 221. 222. 326. 349. 511. 512.

Nous indiquerons ultérieurement les folios à corriger dans les tomes VII à XXXI de l'Edition originale, pour la faire concorder avec notre réimpression dans laquelle les corrections seront faite avant tirage.

PARIS & LEIPZIG
1901.
H. WELTER.

SACRORUM

CONCILIORUM

NOVA
ET AMPLISSIMA COLLECTIO.

TOMUS TRIGESIMUS SECUNDUS.

Ab anno MCDXXXIII. ad annum MDIL.

SUMPTI SUNT TEXTUS SEQUENTES EX TOMO DECIMO NONO CONCILIORUM EDITIONIS A COLETI CURATÆ.

REPRODUCTION

EN FAC-SIMILÉ

TIRÉE A 250 EXEMPLAIRES SEULEMENT

PAR LES PROCÉDÉS ANASTATIQUES

DE

CARL REINECKE NACHF.

A BERLIN

POUR

H. WELTER, ÉDITEUR

RUE BERNARD-PALISSY, No 4, PARIS

ET A LEIPZIG, SALOMONSTRASSE, 16

1901

SACRORUM

CONCILIORUM

NOVA ET AMPLISSIMA COLLECTIO

CUJUS

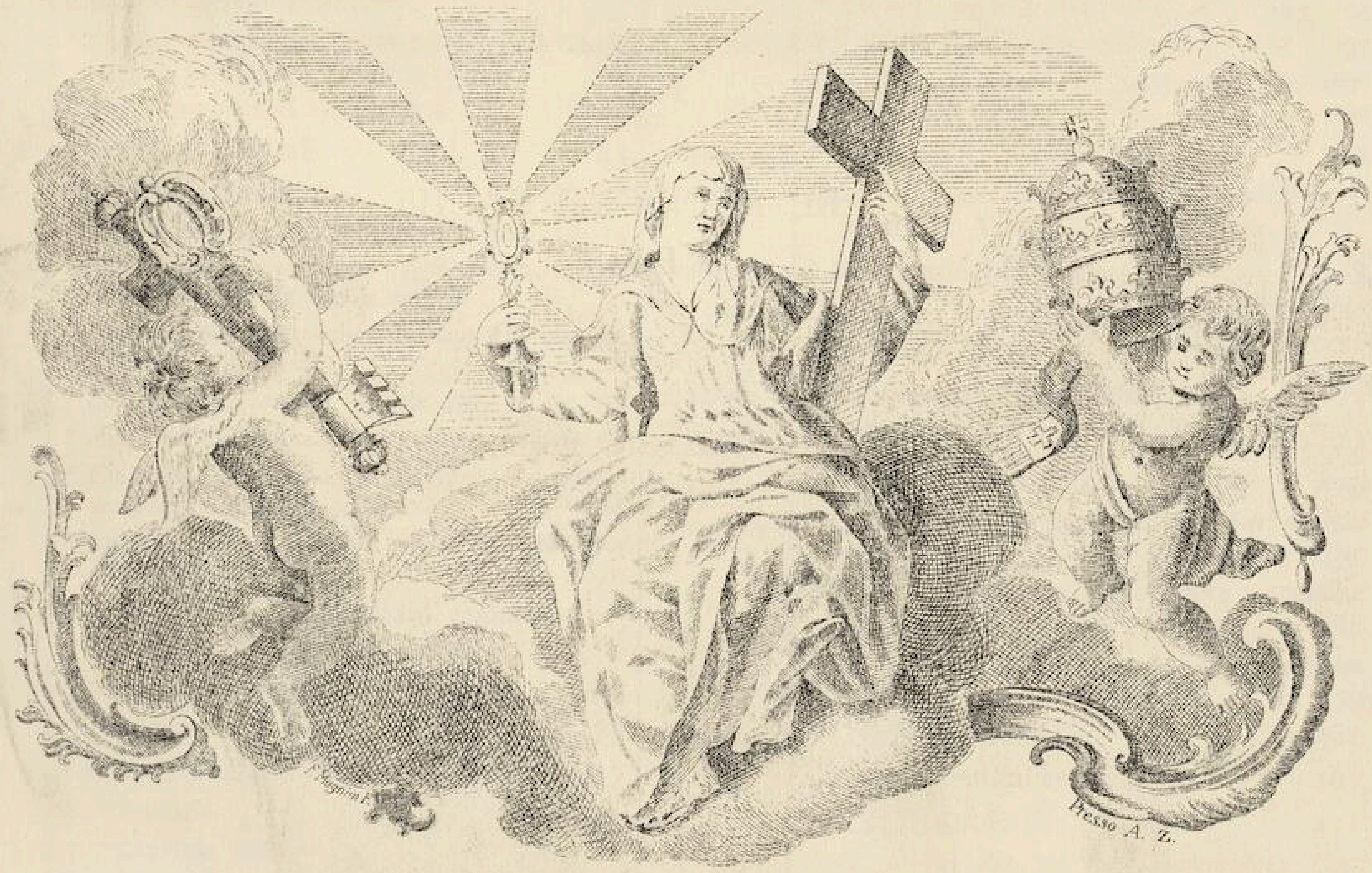
JOANNES DOMINICUS MANSI

ET POST IPSIUS MORTEM FLORENTINUS ET VENETIANUS EDITORES

AB ANNO 1758 AD ANNUM 1798, PRIORES TRIGINTA UNUM TOMOS EDIDERUNT
NUNC AUTEM CONTINUATA ET, DEO FAVENTE, ABSOLUTA.

TOMUS TRIGESIMUS SECUNDUS.

Ab anno MCDXXXVIII. ad annum MDIL.

PARISIIS

MDCCCCII

EXPENSIS HUBERTI WELTER, BIBLIOPOLÆ.

SYLLABUS

EORUM QUÆ TOMO XXXII. CONCILIORUM CONTINENTUR.

*Quæ aſteriſco * notata ſunt, non erant in prioribus aliis editionibus: quibus vero hæc nota † impreſſa eſt, eorum incertus eſt annus; quibus vero additum signum o huic editioni ea acceſſere.*

Anno Christi		
1438.	EUGENIUS IV. de quo ſupra.	
	* *Nurembergenſes duo conventus,* de quibus in hiſtoria concilii Baſileenſis &c. Auguſtini Patricii in tomo præcedenti pag. 1371. 1372.	
1439.	* *Moguntinus conventus* in citata hiſtoria pag. 1375.	
	* Cantuarienſe concilium,	1
1440.	Friſingenſe.	*ibid.*
	o Aſchaffenburgenſe	21
1441.	* *Moguntinus conventus* in hiſtoria Patricii citata pag. 1409	
1445.	* Rotomagenſe concilium.	25
1446.	* Litteræ Apoſtolicæ ad Henricum VI. Angl. regem pro jejunio quadrageſimali.	33
	* *Cleri Leondienſis reformationes.*	35
1447.	NICOLAI PAPÆ V. VITA.	45
	* *Ejuſdem epiſtulæ* VI.	46 & *ſeq.*
	* *Aviſamenta ad dirimendum ſchiſma.*	52. 55
	* *Inſtrumentum oratorum regis Franciæ, quo promittunt Amedeo tres bullas.*	59
	* *Inſtrumentum oratorum Delphini Viennenſis, ejuſdem argumenti.*	60
1449.	* *Lauſannenſis concilii decreta duo.*	60. 62
	* *Amedei ducis Sabaudiæ, ſive Felicis V. bulla.*	69
	* *Ejuſdem aliæ litteræ, quibus abrogat cenſuras tempore ſchiſmatis factas.*	*ibid.*
	* *Ejuſdem aliæ, quibus a ſe collata valitura decernit.*	70
1448.	Ad Lauſannenſe concilium appendix. — Mansi t. XXXV col. 65-88.	
1448.	Turonenſis concilii, *al.* Andegavenſis, ſumma.	75
	* Idem concilium integrum.	77
	1. * Præfatio.	*ibid.*
	2. * Capitula XVII.	78
1449.	Lugdunenſe.	94
	o Ejuſdem XVIII. articuli.	*ibid.*
1450.	* Sophianum conciliabulum, Gr. & Lat.	99
1451.	o Moguntinum concilium.	113
1451.	Ad Moguntinum concilium emendationes et additio. — Mansi t. XXXV. col. 89.	
1452.	* Colonienſe concilium.	145
1453.	Concilium provinciale Caſhelenſe Limerici celebratum. — Mansi t. XXXV. col. 91.	
1454.	* *Thomæ Cantuar. archiepiſcopi litteræ pro proceſſionibus generalibus per unum annum faciendis.*	153
1455.	CALLISTI PAPÆ III. VITA.	157
	* *Ejuſdem epiſtolæ tres ad Carolum VII. Franc. regem.*	158 & ſeq.
1455.	* *Monitio pro matrimoniis & teſtamentis in provincia Cantuarienſi.*	161
1456.	o Saliſburgenſe concilium.	163
	* Sueſſionenſe.	175
1457.	* Avenionenſe.	183
	o Ejuſdem capitula XXVIII.	*ibid.*
1458.	PII PAPÆ II. VITA.	191
	* *Ejuſdem epiſtolæ duæ.*	193. 194
	* *Ejuſdem bulla retractationum.*	195
	* *Charta Edvvardi IV. Angl. regis, de libertatibus clericorum.*	267
1459.	* *Conventus Mantuanus.*	203
1459.	Ad Mantuanum concilium additio. — Mansi t. XXXV. col. 105-134.	
1460.	* Senonenſe concilium.	408
1460.	Cantuarienſe concilium. — Mansi t. XXXV. col. 135.	
1463.	* Cantuarienſe concilium.	271
1464.	PAULI PAPÆ II. VITA.	273
1466.	* Eboracenſe concilium.	275
1467.	* *Conſtitutio Pauli papæ II. de rebus eccleſiæ non alienandis.*	287
	o Antiqua Statuta Synodalia eccleſiæ Æduenſis.	287
1469.	* *Pauli papæ III. epiſtola ad Lugdunenſem archiepiſc.*	359
1470.	* Colonienſis ſynodus.	361
	o Seneventanum concilium.	367
1471.	SIXTI PAPÆ IV. VITA.	371
	Ejus decreta duo de feſto immaculatæ Conceptionis virginis Mariæ.	373. 374
	* *De primis archiepiſc. Scotiæ.*	375
	* *Bulla Sixti IV. pro libertate clericorum & rerum ſuarum.*	377
	o *Ejuſdem damnatio quorumdam propoſitionum a Petro de Oſma, & aliis temere proditarum.*	378
1473.	o Matritenſe concilium.	381
	Toletanum.	*ibid.*
	1. Præfatio.	383
	2. Capitula XXIX.	384

SYLLABUS

Anno Christi		
	* Madritense.	403
1475.	Londinense concilium. — Mansi t. XXXV. col. 141.	
1480.	Londinense concilium. — Mansi t. XXXV. col. 145	
1484.	INNOCENTII PAPÆ VIII. VITA.	403
1485.	* Senonense concilium.	407
1486.	* Londinense.	405
	* *Litteræ Innocentii papæ VIII. Henrico VII. Angl. regi directæ.*	*ibid.*
1486.	Londinense concilium. — Mansi t. XXXV. col. 147	
1488.	Concilium provinciale Eboracense. — Mansi t. XXXV. col. 151.	
1489.	o Magdeburgense concilium.	433
1490.	o Salisburgense.	495
1491.	Constitutiones editæ per D. Nicolaum Francum, episcopum Tarvisinum et legatum apostolicum. — Mansi t. XXXV. col. 1543.	
1492.	ALEXANDRI PAPÆ VI. VITA.	523
1494.	* *Supplicatio facta Papæ, ut ossa Henrici VI. transferantur ad cœnobium Vvestmonasteriense.*	525
1494.	* *Ordo canonizationis Sanctorum.*	527
	* *Bulla super canonizatione beati Anselmi archiepisc.*	533
1501.	o *Alexandri papæ VI. Constitutio de baptismo Ruthenorum.*	523
1503.	PII PAPÆ II. VITA.	535
	JULII PAPÆ II. VITA.	535
1508.	* *Statuta Vvillielmi Vvarham archiep. Cantuar.*	*ibid.*
	* *De rosa aurea benedicta Henrico VIII. per Julium II. missa.*	553
1509.	o Avenionense concilium.	539
1510.	Turonense.	557
	* Additio Ludovici Bail.	*ibid.*
1510.	Concilium Patercawense in Polonia. — Mansi t. XXXV. col. 153.	
1511.	Pisanum conciliabulum.	561.
	o Convocatio conciliabuli Pisani nomine Maximiliani Imperatoris & Ludovici Francorum regis.	563
	o Bulla monitorii Apostolici contra tres reverendissimos Cardinales, ut redeant ad obedientiam S. D. N. Papæ.	568
	o Bulla ultima convocationis & invitationis Cardinalium absentium &c. cum declaratione nullitatis gestorum per conciliabulum Pisanum.	574
	o Hispalense concilium.	579
1511.	Pisanum conciliabulum, dein Lugdunum translatum. — Mansi t. XXXV. col. 155-172.	
1512.	LATERANENSE V. OECUMENICUM CONCILIUM.	649
1511.	Ad concilium Lateranense V. œcumenicum additio nova. — Mansi t. XXXV. col. 1563.	
1512.	Ad concilium Lateranense additio. — Mansi t. XXXV. col. 1539.	
	Bulla Leonis X. de authentica hac actorum editione.	649
	Antonii de Monte card. ad Leonem X. epistola.	651
1512.	Summarium concilii Lateranensis.	653
	Acta concilii.	
	Apparatus ad concilium.	665
	Epistola Sadoleti ad Bembum.	667
	Oratio Ægidii Viterbiensis.	669
	I. Sessio.	676
	Nomina præsentium.	*ibid. & seq.*
	Bulla indictionis concilii per Julium papam.	681
	Bulla prorogationis concilii per eumdem.	691
	Decretum ejusdem, de celebratione concilii, de ejus officialibus, &c.	693
	Thomæ Nigri epistola ad M. Marulum.	698
	Oratio Bernardi Zani archiepisc. Spalat.	700
	II. Sessio.	707
	Nomina præsentium.	*ibid.*
	Ferdinandi Aragoniæ regis mandatum.	711
	Bulla, qua Pisanum conciliabulum damnatur, & indicitur III. Sessio.	714
	Bulla prorogationis sessionis III.	716
	Epistola procurationis ordinis Prædicatorum, ad Thomam cardin. Strigon.	718
	Oratio Thomæ de Vio Cajetani.	719
	III. Sessio.	727
	Nomina præsentium.	*ibid.*
	Maximiliani Imp. mandatum.	731
	Schedula, qua, nomine Imperatoris, irrita declarantur acta omnia Pisana.	733
	Bulla, qua reprobantur omnia per cardinales schismaticos actitata, & indicitur IV. sessio.	*ibid.*
	Alexii episcopi Melfitani epistola ad Julium II.	733
	Ejusdem oratio.	736
	IV. Sessio.	743
	Nomina præsentium.	*ibid.*
	Mandatum Lauredani ducis Venetiarum.	747
	Litteræ Ludovici XI. regis Franc. ad Pium II.	749
	Bulla contra pragmaticam, & ejus assertores.	750
	Bulla, qua revocatur pragmatica, & sessio V. indicitur.	753
	Oratio Christophori Marcelli.	755
1513.	V. Sessio.	762
	Nomina præsentium.	*ibid.*
	Mandatum Lucensium.	766
	Bulla confirmationis constitutionis contra simoniacam pravitatem in electione pontificis.	768
	Altera, qua indicitur sessio VI.	772
	Oratio Joannis Mariæ de Monte.	775
	LEONIS PAPÆ X. VITA.	1001
	Idem Lateranense V. continuatum.	782 *& seq.*
	Bulla prorogationis sextæ sessionis.	*ibid.*
	VI. Sessio.	784
	Nomina præsentium.	*ibid.*
	Mandatum Florentinorum.	789
	Bulla, qua datur salvus conductus venientibus ad concilium, & indicitur septima sessio.	792
	Congregatio prælatorum in Lateranensi palatio, pro rebus concilii.	794
	Bulla prorogationis septimæ sessionis.	795
	Deputationes prælatorum ad diversa negotia.	796
	Oratio Simonis Bengnii episc. Modrusiensis.	798
	VII. Sessio.	805
	Præsentium nomina.	*ibid.*
	Mandatum regis Poloniæ.	810

Anno Christi		Anno Christi	
1513.	Mandatum ducis Mediolani. 811	1516.	Litteræ Maximiliani imperatoris ad Leonem papam. 983
	Mandatum marchionis Mantuæ. 812		Bulla, qua bonorum ecclefiafticorum decima exigitur ad facram expeditionem: & concilio finis imponitur. 988
	Mandatum ducum Mazoviæ. 814		Maximi Corvini epifcopi Ifernienfis oratio. 993
	Bernardini de Carvaial, & Friderici de S. Severino, olim cardinalium, fchedula abjurationis fchifmatis, eorumdemque reftitutio. *ibid.*	1517.	* *Litteræ Maronitarum ad Leonem X.* 1003
	Bulla, qua indicitur VIII. feffio. 815		* Rotomagenfe concilium. 1016
	Prorogatio ejufdem feffionis. 818		* *Textus integer concordatorum.* ibid.
	Baltaffaris del Rio oratio. 819	1517.	Concilium Florentinum provinciale. — Mansi t. XXXV. col. 215.
	VIII. Seffio. 827	1518.	Conftitutiones Eboracenfis provinciæ. — Mansi t. XXXV. col. 309.
	Nomina præfentium. *ibid.*	1518.	* Concilium Dublinenfe. 1047
	Mandatum Ludovici Franc. regis. 832	1519.	* *Leonis papæ litteræ ad Vvillielmum Cantuar archiep.* 1049
	Mandatum marchionis Brandeburgenfis. 836	1520.	*Bulla Leonis X. contra errores Lutheri.* ibid.
	Mandatum marchionis Montisferrati. 837	1521.	Mandatum cardinalis Wolfeii epifcopo Herefordenfi, de exquirendis libris M. Lutheri prohibitis. — Mansi t. XXXV. col. 319.
	Supplicatio procuratoris concilii contra regios officiales Provinciæ. 838 *& feq.*	1521.	Concilium provinciale Parifiis celebratum ab archiep. Senonenfi et fuffraganeis. — Mansi t. XXXV. col. 325.
	Bulla contra afferentes animam rationalem mortalem effe, & in omnibus unicam. 843	1522.	HADRIANI PAPÆ VI. VITA. 1059
	Bulla de componenda pace inter principes Chriftianos, de reducendis Bohemis, & de IX. feffione. 845		*Ejufdem breve ad Fridericum Saxoniæ ducem, adverfus Lutherum.* 1061
	Bulla fuper reformatione. 848		*Ejufdem breve ad inquifitorem Comenfem.* 1070
	Prorogatio feffionis IX. 849		o Rotomagenfe concilium. 1071
	Congregationes in palatio apoftolico. *ibid.*	1523.	CLEMENTIS PAPÆ VII. VITA. 1079
	Oratio Joannis Baptiftæ Garghæ. 850	1524.	* *Conftitutio Ratisbonæ edita, ad cleri vitam reformandam, per Laurentium cardinalem Campegium, ad Germaniam legatum.* ibid.
1514.	IX. Seffio. 858	1527.	* *Ordinationes Vvillielmi archiepifcopi Cantuar. de numero procuratorum curiæ Cantuarienfis.* 1093
	Præfentium nomina. *ibid.*		o Lugdunenfe concilium. 1095
	Mandatum Emmanuelis regis Portugalliæ. 863	1528.	* Bituricenfe concilium. 1141
	Accufatio contumaciæ prælatorum Gallorum. 864		Parifienfe, *alias*, Senonenfe. 1149
	Excufatio prælatorum Gallorum. *ibid. & feq.*		1. Litteræ Antonii archiepifcopi. *ibid.*
	Bulla de pace inter Chriftianos principes componenda, & falvo conducto dato omnibus ad concilium venientibus. 869		2. Præfatio concilii. 1150
	Bulla reformationis curiæ. 874		3. Generale decretum. 1157
	Indictio feffionis X. 885		4. Decreta fidei XVI. 1162
	Oratio Antonii Pucii. 887		5. Annotationes aliquot errorum, olim damnatorum, tunc repullulantium. 1178
	Prorogatio feffionis X. 898		6. Ad principes Chriftianos exhortatio de hæreticis exterminandis. 1180
	Ejufdem altera prorogatio. *ibid.*		7. Decreta morum XL. cum præfatione. 1181
	Litteræ falvi conductus pro prælatis Galliæ. 899	1529.	Convocatio prælatorum et cleri provinciæ Cantuarienfis. — Mansi t. XXXV. col. 329.
1515.	X. Seffio. 900	1530.	Statuta et ordinationes concilii provinc. Cantuarienfis. — Mansi t. XXXV. col. 339.
	Nomina præfentium. 901	1533.	* *Breve Clementis VII. ad Francifcum primum Franc. regem, pro indictione concilii generalis in Italia.* 1201
	Bulla de reformatione Montium pietatis. 905		* *Refponfum Francifci primi.* 1203
	Bulla contra exemptos, & de ecclefiaftica libertate, ac jurifdictione epifcopali. 907	1534.	PAULI PAPÆ III. VITA. 1203
	Bulla fuper impreffione librorum. 912	1536.	Colonienfe concilium. 1205
	Bulla de profitentibus pragmaticam: & indictione feffionis XI. 913	1538.	Concilium delectorum cardinalium et aliorum prælatorum de emendanda ecclefia, S. D. N. D. Paulo III. ipfo jubente, confcriptum. — Mansi t. XXXV. col. 345.
	Schedula oratoris regis Franciæ. 915		
	Oratio Stephani archiepifcopi Patracenfis. 916		
	Mandatum Caroli ducis Sabaudiæ. 929		
	Congregatio generalis pro difcuffione tractandorum in XI. feffione. 935		
1516.	XI. Seffio. 939		
	Nomina præfentim. *ibid.*		
	Mandatum patriarchæ Maronitarum. 942		
	Bulla de modo prædicandi. 944		
	Bulla, qua continentur concordata cum Chriftianiffimo rege. 947		
	Bulla abrogationis pragmaticæ fanctionis. 965		
	Bulla de privilegiis religioforum. 970		
	Indictio feffionis XII. 974		
	Prorogatio ejufdem feffionis. 976		
	Congregatio prælatorum in palatio apoftolico. 977		
	XII. Seffio. 979		
	Nomina præfentium. 980		

SYLLABUS TOMI TRIGESIMI SECUNDI.

Anno Christi		
1548.	Auguftana fynodus.	1295
	1. Acta primæ diei fynodi, quibus continentur ftatuta XXXIII.	1296
	2. Acta fecundæ diei.	1324
	3. Acta tertiæ diei.	1326
	4. Martini Olavi oratio.	1327
	Trevirenfis fynodus.	1335
	1. Mandatum convocationis.	*ibid.*
	2. Oratio Pelargi.	1338
	3. Edicta x. cum præfatione.	1347
	4. Mandatum contra concubinarios.	1353
1549.	Colonienfe concilium.	1357
	1. Litteræ Caroli V. Imp.	*ibid.*
	2. Litteræ Adolphi archiepifcopi.	1359

Anno Christi		
1549.	3. Statutorum pars I. de inftitutione juventutis.	1363
	4. Pars II. de examine ordinandorum.	1368
	5. Pars III. de perfunctione officiorum.	1372
	6. Pars IV. de vifitatione.	1377
	7. Pars V. de synodorum celebratione.	1380
	8. Pars VI. de jurifdictione ecclefiaftica.	1381
	9. Cenfuræ pro emendatione vitiorum.	1383
	Moguntinum concilium.	1399 *& feq.*
	1. Præfatio.	1401
	2. Capitula XLVII. ad fidem pertinentia.	1404
	3. Capitula LVII. ad mores pertinentia.	1417
	Trevirenfe concilium.	1439

ANNO CHRISTI 1439.

** CONSTITUTIO VEN. PATRIS DOMINI HENRICI CHICHLEY

Cantuar. archiep. pro augmentatione exilium vicariarum, facta in convocatione prælatorum & cleri provinciæ Cantuar. incœpta 1. die mensis Novembris anno domini MCCCCXXIX.

Ex cod. MS. In Registro principali archiepiscop. Cantuar. (nuncupato Chichley vol. 2.) fol. 111. b.

CUM propter nimiam prorogationem litium, quæ ex subtili ordinis judiciarii observantia nonnunquam proveniens solet esse litigantibus maxime pauperibus onerosa; jure communi statutum sit, quod in quibusdam casibus simpliciter & de plano, ac sine strepitu & figura judicii procedi valeat: Ac in nostra *Cantuariensi* provincia multæ sint ecclesiarum in fructibus satis abundantium exiles vicariæ, quarum fructus propter tepescentem modo plusquam solito populi devotionem earumdem vicariis, etiam ut tenuem vitam ducant non sufficiunt; contra quos insuper si augmentationem suæ portionis, coram locorum ordinariis agant, per rectores, proprietariosve ecclesiarum hujusmodi, tot difficultates per exceptionum, dilationumque dispendia opponuntur, quod a præpositis eorum justis querelis propter inopiam & obtinendum in causa desperationem ab initio penitus desistere compelluntur; præsentis concilii provida deliberatione statuimus, quod de cetero causa augmentationis vicariarum exilium quæ quibusdam casibus prædictis non multum absimilis est, similiter & eodem modo, si hoc petat pars actrix, videlicet summarie & de plano, ac sine strepitu, & figura judicii procedatur: Adjicientes, quod ordinarii locorum vicarios affirmantes se eisdem proprio juramento, paupertatis onere nimium prægravatos, causam augmentationis hujusmodi vicariarum suarum prosequentes, in forma pauperum admittant, suum officium in hac parte gratis & liberaliter eis impendentes; necnon ab advocatis, procuratoribus, ceterisque officialibus & actorum scribis curiarum & consistoriorum suorum patrocinia, factaque, gratis impendi faciant & liberaliter impartiri: Talesque portiones hujusmodi vicariis assignare curent, quales pro fructibus & proventibus ecclesiæ rationabiliter suppetere, & ad onera quæ ad vicarios pertinere debent viderint convenire: Et quod non minor portio assignetur alicui vicario, quam summa duodecim marcarum, si ad tantam summam totius ecclesiæ cujus est vicaria augmentanda fructus integri se extendant.

Et ne locorum ordinarii prætextu difficultatis citandi proprietarios & rectores hujusmodi, qui nonnunquam moram trahunt extra diœceses, in quibus consistunt vicariæ, de quarum augmentanda portione quæstio vertatur, sint ab executione suorum officiorum quomodolibet impediti; ejusdem concilii auctoritate statuimus; quod in causis augmentationum prædictarum per citationes in ecclesiis, quarum rectores aut proprietarii extra diœcesim ordinarii demandantis citationem hujusmodi demorantur, aliquo die dominico vel festivo, cum major in eisdem affuerit populi multitudo publice & solenniter factas; in quibus citationibus ad comparendum ipsis citatis, ad minus dentur triginta dies, prædicti rectores & proprietarii perinde artentur ad comparendum, ac si essent citatione hujusmodi personaliter apprehensi.

ANNO CHRISTI 1440.

CONCILIUM FRISINGENSE

In causa Ecclesiasticarum constitutionum tempore Nicodemi de Scala episcopi celebratum anno domini MCCCCXL. sub Eugenio papa IV.

TITULI CAPITULORUM.

I. *De clericis peregrinis & ignotis.*
II. *De judiciis.*
III. *De foro competenti.*
IV. *De vita & honestate clericorum.*
V. *De cohabitatione clericorum & mulierum.*
VI. *De clericis non residentibus in ecclesiis vel prebendis.*
VII. *De præbendis & dignitatibus.*
VIII. *De concessionibus præbendæ & ecclesiæ non vacantis.*
IX. *De rebus ecclesiæ non alienandis.*
X. *De sepulturis.*
XI. *De decimis.*
XII. *De regularibus & eorum statu.*
XIII. *De jure patronatus & advocatis ecclesiarum.*
XIV. *De censibus & exactionibus.*
XV. *De benedictione salis & aspersorii diebus dominicis.*
XVI. *De celebratione missarum.*
XVII. *De baptismo.*
XVIII. *De custodia eucharistiæ, chrismatis & aliorum sacramentorum.*
XIX. *De clandestina desponsatione.*
XX. *De simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur.*
XXI. *De Judæis.*
XXII. *De usuris & usurariorum pœnis & præemptionibus.*
XXIII. *De pœnis.*
XXIV. *De pœnitentiis & remissionibus.*
XXV. *De sententia excommunicationis, interdicti & suspensionis.*
XXVI. *De publicatione statutorum, & eorum copia habenda.*

PRÆFATIO.

Ad laudem & gloriam Dei omnipotentis, salutem quoque gregis nobis crediti. Nos Nicodemus ejusdem gratia episcopus Frisingensis, una cum venerabilibus fratribus nostris sincere dilectis, Nicolao præposito, Henrico decano, totoque capitulo ecclesiæ nostræ Frisingensis, nec non venerabilibus patribus, honorabilibusque nobis Christo dilectis abbatibus, præpositis, archidiaconis, decanis, ac universo clero nostræ diœcesis, nobis in hac sacra synodo assistentibus, ad coercitionem excessuum, reformationemque morum, diligenti ac matura deliberatione præhabita, infra scriptas constitutiones & statuta ex causis rationabilibus solenniter & communiter edidimus, & præsentibus promulgamus, sub pœnis quoque in eis contentis præcipimus inviolabiliter observari; & ut infra continetur, in anno bis publicari.

CAPITULA.

I.

Quia pastorali solicitudini incumbit, subditis providere, ne ab ignotis seducantur, quos nonnunquam percepimus retroactis temporibus abjectos, & quod detestabilius est, facinorosos, inhabiles circa divina, se ingessisse in animarum pericula & scandala plurimorum, districte sub excommunicationis pœna præcipimus & mandamus universis nostræ diœcesis prælatis, decanis, ecclesiarum rectoribus, plebanis & vice-plebanis, ne de cetero aliquem alienæ diœcesis, seu ignotum etiam peregrinum se pro presbytero, seu in sacris constituto gerentem, ad ipsorum consortium sacramentorum & sacramentalium administrationem, vel alias ad regimen quoquo modo admittant, nisi desuper literis nostris aut vicarii nostri patentibus, aut aliis legitimis documentis fuerint certificati.

II.

Ne quisquam laicus vexetur per inanem citationem laboribus & expensis, statuimus, & præcipimus omnibus judicibus ecclesiasticis nostræ diœcesis, ne laicos quoslibet ad audiendum sui citent vel evocent, nisi causam citationis exprimant nominatim & expresse, quæ ad forum pertineat ecclesiasticum de jure vel consuetudine, nec citatum super aliis causis quam in citatorio expressis respondere compellant. Quoniam frustra forent judiciorum strepitus & diffinitiones, si non fierent earumdem executiones. Statuimus & sub excommunicationis pœna mandamus omnibus & singulis nostris subditis, quod tam nostra quam aliorum nostrorum judicum jussa, præcepta, mandata, sententias & processus cujuscumque continentiæ aut tenoris firmiter sibi destinata devote recipiant, & fideliter exequantur, nuntios eorumdem benevole acceptent, ad vindictam vel offensionem nullatenus prodeant, per proprium sigillum, si habuerint, in signum executionis celebratæ literas ipsas una cum subscriptione muniant & consignent. Si quis autem contemptor vel neglector fuerit in aliquo præmissorum, ad præfatam pœnam, & nihilo minus parti læsæ teneatur ad resarciendum expensas & damna pariter & interesse, præmissa nostra taxatione vel judicum eorumdem, a quibus prædicta emanarunt, & hoc quantum in litem fuerit juratum.

III.

Quia privilegium fori ecclesiæ est immediate a jure divino, quandoquidem nec consensus, nec tolerantia excusare potest, animarum periculis providere volentes, statuimus, & universis Christi fidelibus nostræ diœcesis districte præcipiendo inhibemus, ne quemquam clericum, aut personam ecclesiasticam, capitulum aut collegium quodcumque ad judicium forense trahant: judicibus quoque forensibus, ne quemquam eorumdem coram se experiri cogant. Alioquin tam actor quam judex sententiam excommunicationis ipso facto incurrant. In qua ipsos & ipsorum plebanos, dum in scriptis legitime requisiti fuerint, similiter sub eadem excommunicationis pœna volumus illico excommunicatos publice denuntiari, nunquam ad absolutionis beneficium admittendos, donec parti læsæ super injuriis & expensis taliter irrogatis caveant vel satisfaciant competenter secundum æstimationem & declarationem legitimas, coram nobis vel judice ecclesiæ nostræ rite faciendas. Salva nihilo minus exactione pœnarum in constitutionibus aliis super hoc per sedem apostolicam & in concilio provinciali promulgatarum.

Inhibemus, & sub pœna excommunicationis interdicimus omnibus Christi fidelibus, clericis & laicis nostræ diœcesis, ut nullus ipsorum contra dictum salvatoris & sacros canones sine jussu nostro aut vicarii nostri speciali, præter judices capituli nostri archidiaconi in Raettnbuch per archidiaconatum ibidem, de causis matrimonialibus diffiniat aut agnoscere præsumat.

Licet illorum qui occulte Dei judicio afferunt, lepræ morbo percussi separatio a communione hominum majoribus gradibus ecclesiæ dumtaxat secundum expertorum medicorum examen sit credita, frequenti tamen querelarum assertione percepimus, plures innocenter separatos, alios separandos toleratos, præsenti statuto sub excommunicationis pœna inhibemus, quod nullus deinceps nostræ diœcesis clericus vel laicus quocumque modo vel forma quemquam sua temeritate audeat judicare leprosum, vel ab hominum separare communione. Sed universis & singulis sub nostra diœcesi degentibus districte præcipimus, quod suborta fama contra quemquam, quod lepræ morbo percussus sit, talem nostræ aut vicarii nostri transmittat audientiæ, tamquam ad sacerdotem Leviticum per nos aut vicarium nostrum amplius examini medicorum subjiciendum pro experimento, an rumori veritas suffragetur: hoc tamen, nisi casus adeo sit indubitatus, quod tergiversatione nequeat occultari; puta, cum infirmus aperte profitetur, quod manus domini tetigerit eum.

IV.

Quia clericorum est, in seipsis implere voluntatem domini, & lucere per honestam conversationem, qualiter alios oportet in domo domini conversari, sacra synodo approbante statuimus, volumus & mandamus, universos clericos nostræ diœcesis, præpositum beneficiatos

& in

& in sacris constitutos honeste, clericaliter & devote se exhibere, a crapula & ebrietate abstinere, mitras caudatas penitus dimittere, cingulos & monilia auro, argento, vel alio metallo excessive ad modum laicorum splendentia abjicere omnino & vitare, vestes non rubei nec viridis coloris deferre desuper clausas, sic quod superior aliis supereemineat, ut inferior nequeat maxime in summitate apparenter videri, birretum capiti superpositum cum caputio humeris imposito portare ipsis in publico deambulantibus. Contrafacientes vero, ultra pœnam juris communis, per suspensionem a perceptione fructuum beneficiorum fabricæ applicandorum, secundum quod protervia meruit & excessus, arctius debere per nos aut vicarium nostrum puniri.

Item inhibemus omnibus clericis supradictis, ne in publico vel alibi præsentibus laicis tabernas intrent, nisi in itinere constituti, vel alia, ex causa rationabili, nec ludos inhonestos, maxime taxillorum exerceant, nec talibus intersint. Contrafacientes vero pœna juris communis & ad arbitrium nostrum aut vicarii nostri puniri volumus & mandamus.

Item statuimus, & in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandamus, ut nullus clericorum, maxime beneficiatorum cauponem vel tabernarium hospitem sibi constituat continuum in domo habitationis suæ, aut potum venalem negotiationis causa exponat publice, aut vendat: permittimus tamen domos prælatis & monasteriis pro hospitalitate rationabiliter introducta, & secundum permissum regulæ & juris communis. Contrafacientes arbitrio nostro, aut vicarii nostri, arctius puniri volentes.

Ne redemptoris domini nostri Jesu Christi patrimonium inutiliter consumatur, aut in usus temporales exquisitis diabolicis suggestionibus expendatur, de quo potius pauperum necessitatibus est subveniendum: statuimus ne clerici, maxime beneficiati, quacumque dignitate præfulgeant, mimis, joculatoribus, histrionibus, buffonibus, galliardis, seu hominibus artis ludicræ, prætextu nuptiarum, militiæ, vel alterius similis causæ, quidquam largiantur.

V.

Volumus concubinatum evitari sub pœnis decreti sacri generalis concilii Basileensis, quas pœnas una cum pœnis juris communis contra inobedientes exequi præcipimus & mandamus. Tenor autem prædicti decreti sequitur per omnia in hæc verba.

Sacrosancta generalis synodus Basileensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentans, ad perpetuam rei memoriam.

Concil. Basil. Sess. XX. QUicumque clericus cujuscumque status, conditionis, religionis, dignitatis, etiamsi pontificalis vel alterius præeminentiæ existat, qui post publicationem ejusdem in ecclesiis cathedralibus, quam ipsi diœcesani omnino facere teneantur, postquam eadem constitutio ad eorum notitiam pervenerit, fuerit publicus concubinarius, a perceptione fructuum omnium suorum beneficiorum trium mensium spatio sit ipso facto suspensus, quos suus superior in fabricam vel aliam evidentem ecclesiarum utilitatem, ex quibus hi fructus percipiuntur, convertet. Nec non & hujusmodi publicum concubinarium, ut primum talem esse innotuerit, mox suus superior admonere teneatur, ut infra brevissimum terminum concubinam dimittat. Quod si non dimiserit, vel dimissam aut aliam publice resumpserit; jubet hæc sancta synodus, ut ipsum omnibus suis beneficiis omnino privet: & nihilo minus, hi publici concubinarii, usquequo cum eis per suos superiores post ipsarum concubinarum dimissionem, manifestamque vitæ emendationem, fuerit dispensatum, ad susceptionem quorumque honorum, dignitatum, beneficiorum vel officiorum sint inhabiles. Qui si post dispensationem recidivo vomitu ad hujusmodi concubinatum redierint, sine spe alicujus dispensationis ad prædicta prorsus inhabiles existant. Quod si hi ad quos talium coercitio pertinet, eos, ut prædictum est, punire neglexerint, eorum superiores tam in ipsos de neglectu, quam in illos pro concubinatu modis omnibus digna privatione animadvertant. In conciliis enim provincialibus & synodalibus adversus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos, etiam per suspensionem a collatione beneficiorum vel alia condigna pœna severiter procedant. Et si hi, quorum destitutio spectat ad summum pontificem, per concilia provincialia aut suos superiores propter publicum concubinatum comperiantur privatione digni, statim cum processu inquisitionis ipsi summo pontifici deferantur. Eadem diligentia & inquisitio in quibuscumque capitulis generalibus & provincialibus quo ad suos servetur pœnis aliis contra prædictos & alios non publicos concubinarios statutis in suo robore permansuris. Publici autem intelligendi sunt non solum hi, quorum concubinatus per sententiam aut confessionem in jure factam, seu per rei evidentiam, quæ nulla possit tergiversatione celari, notorius existit, sed & qui mulierem de incontinentia suspectam vel infamatam tenet, & per suum superiorem admonitus ipsam cum effectu non dimittit. Quia vero in quibusdam regionibus nonnulli jurisdictionem habentes, pecuniarios quæstus a concubinariis percipere non erubescunt, patiendo eos in tali fœditate sordescere, sub pœna maledictionis æternæ præcipit, ne deinceps sub pacto omnino compositionis aut spe alicujus quæstus talia quovis modo tolerent aut dissimulent: alioquin ultro præmissam negligentiæ pœnam duplum ejus quod propterea acceperint, restituere ad pios usus omnino teneantur & compellantur. Ipsas autem concubinas seu mulieres suspectas prælati modis omnibus curent a suis subditis etiam per brachii sæcularis auxilium, si opus fuerit, penitus arcere. Qui etiam ex tali concubinatu procreatos filios apud patres suos cohabitare non permittant. Jubet insuper hæc sancta synodus, ut etiam in prædictis synodis & capitulis hæc constitutio publicetur, & quilibet suos subditos ad ipsarum concubinarum dimissionem moneat diligenter. Injungit præterea omnibus sæcularibus viris, etiamsi regali præfulgeant dignitate, ne ullum qualecumque inferant impedimentum quocumque quæsito colore prælatis, qui ratione officii sui adversus suos subditos pro hujusmodi concubinatu procedunt. Et cum omne fornicationis crimen lege divina prohibitum sit, & sub peccati mortalis pœna neces-

ANNO CHRISTI 1440.

necessario evitandum, monet omnes laicos tam A uxoratos quam solutos, ut similiter a concubinatu abstineant; nimis enim reprehensibilis est, qui uxorem habet, & ad aliam mulierem accedit. Qui vero solutus est, si continere nolit, juxta apostoli consilium uxorem ducat. Pro hujus autem divini observatione præcepti, hi ad quos pertinet, tam salutaribus monitis, quam aliis tantis remediis cum studio laborent.

V I.

Periculis animarum, quæ cunctis operibus præferuntur, desiderantes occurrere, statuimus, volumus, & sub pœna privationis beneficii B mandamus, ut omnes habentes ecclesias, quibus animarum cura est annexa, personaliter in eisdem residеant, aut infra hinc & festum sancti Michaelis proxime futurum nos aut vicarium nostrum legitime doceant, quare in eisdem personaliter residere non debeant nec teneantur. Quia beneficium datur propter officium, statuimus quod quicumque canonicus ecclesiæ nostræ cathedralis, vel alterius collegiatæ nostræ diœcesis, per se vel alium officium suum, quod exhibere debet in ordine quocumque secundum consuetudinem ecclesiasticam hactenus observatam, per unam septimanam continuam neglexerit quacumque de causa vel occasione, decem libras denariorum C usualis monetæ ad fabricam ejusdem ecclesiæ solvere teneatur. Si vero minus quam per unam septimanam neglexerit, eamdem pœnam proportionabiliter secundum ratam temporis persolvere teneatur. Si quis vero per secundam septimanam, ut prædicitur, neglexerit, a perceptione fructuum & redditUum præbendæ quam obtinet in ecclesia, penitus sit suspensus, donec pœnam solverit integraliter superius expressam. Qui autem per tertiam neglexerit septimanam, ad nullum actum capitularem, nec ad aliquod stipendium præbendale admittatur, donec de pœna satisfecerit memorata, nec non ad arbitrium nostrum, sicut alias sibi duxerimus adjungendum, puniatur. D

V I I.

Quia in tantum quorumdam processit ambitio, ut non duo vel tria, sed plura perhibeantur habere beneficia: de concilio venerabilium fratrum & patrum nostrorum hoc emendari cupientes, statuimus, & sub pœna privationis beneficiorum mandamus, ut omnes & singuli clerici nostræ diœcesis incompatibilia de jure beneficia retinentes, nobis aut vicario nostro infra hinc & festum sancti Michaelis dispensationes super hoc obtentas indicent & ostendant. Inhibemus quoque sub eadem pœna, ne quisquam clericorum plures quam unum te- E neat vicarium, nisi evidentis necessitatis causa aliud sibi a nobis vel vicario nostro fuerit indultum.

VIII.

Ne per receptionem canonicorum præbendis non vacantibus alienæ mortis votum turpiter ingeratur, statuimus, ut de cetero nullus recipiatur in canonicum ecclesiæ nostræ cathedralis, nec alicujus alterius collegiatæ nostræ diœcesis, nisi vacaverit præbenda, quæ illi qui assumitur in canonicum, assignetur: alioquin receptio in contrarium facta nulla sit ipso facto, nisi facta fuerit de licentia nostra speciali.

ANNO CHRISTI 1440.

IX.

Quia non omnibus liquent canones contra alienationes rerum monasteriorum & ecclesiarum, jurium prohibitiones publicando, omnino inhibemus omnibus abbatibus, prioribus, præpositis & aliis prælatis ac clericis universis, tam sæcularibus quam regularibus, sub pœna privationis administrationum ipsorum, ne de rebus ecclesiarum vel monasteriorum suorum alienationes sine licentia legitima faciant perpetuas quocumque titulo, gratuito vel oneroso: nec etiam res temporales insignes aut notabiles præter juris formam & licentiam secundum eamdem obtentam * quocumque alienare præsumant; statuimus, & irrefragabiliter diffinimus, quod in qualibet parochia plebanus, assumptis sibi duobus honestioribus subditis suis, quorum quilibet habeat clavem unam, & ipse tertiam, omnia quæ devotione fidelium ad fabricam ecclesiæ, luminaria, vel ad alias utilitates fuerint deputata, diligenter colligat & conservet, & his usibus impendat, ad quos sunt deputata. Volumus etiam, quod nec tales sibi adjuncti, nec alii procuratores ecclesiarum qualescumque de rebus ecclesiæ præter scitum plebani quidquam disponant, ut res ipsa suspicione careat, & non detur occasio subtrahendi res ecclesiarum. Volumus, & sub excommunicationis pœna præcipimus, quod plebani & assumpti sibi ad hoc officium seu ministerium exequendum, loci decano semel in anno quolibet plenam teneantur reddere rationem. Quem rationes hujusmodi sub eadem pœna, tam solicite quam attente, sub bonis testimoniis exigere volumus & recipere, atque auctoritate nostra sub memorata pœna inhibere plebanis & ecclesiarum procuratoribus, ne res ecclesiarum nomine Vaccarum vulgariter *Immer Kue*, vel alias quovis quæsito colore sub specie usuræ mutuent, aut quomodolibet locent.

* f. quomodocumque.

Statuimus, ut nullus ecclesiasticus vel sæcularis, cujuscumque status & conditionis fuerit, ecclesiarum vacantium aut clericorum decedentium bona rapiat, dissipet aut invadat quocumque quæsito colore. Contrafaciens decedens ecclesiastica careat sepultura: vivens autem cum tota familia sua ab ingressu ecclesiæ arceatur, donec ablata restituerit universa.

Item simili pœna carentiæ sepulturæ decedentium & ingressus ecclesiæ vivorum prohibemus laicis, ne de sepulturis dandis se intromittant, nec campanas vel ad divinum cultum deputata contra voluntatem plebanorum quocumque modo, præsertim ad profana & religioni ecclesiasticæ adversa contrectent, aut per mansionarios ecclesiarum pertractari mandent auctorabiliter contra sacros canones, nec in ecclesiis & rebus earumdem quidquam statuant, vel quomodocumque ordinare præsumant.

X.

Insuper præsenti constitutione duximus inhibendum universis clericis nostræ diœcesis, ne suspensos patibulo, decollatos, vel alios qualitercumque per sententiam morti traditos, in torneamentis, ludis, publicis spectaculis, aut alias occisos, vel subito defunctos, qui non eo-

dem

ANNO CHRISTI 1440.

dem anno confessi, vel alias in mortalibus peccatis morte præventi fuerint, vel non receperint eucharistiæ sacramentum, nisi de consilio sacerdotis duxerint abstinendum, tradere præsumant ecclesiasticæ sepulturæ absque licentia nostra aut vicarii nostri super hoc petita diligentius & obtenta, nihilque pro concessione hujusmodi exigatur, neque recipiatur, nisi voluntarie offerant; sed dumtaxat sibi salarium competens solvatur.

X I.

Multi sæcularium interdum in detestationem cleri temeritate propria decimas quas omnium dominus solvi præcepit, servitio suo mancipatis subtrahere non verentur in animarum suarum grande periculum. Ideoque cunctis prædicatoribus & confessoribus, religiosis & sæcularibus præcipimus, & in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, quatenus in prædicationibus & confessionibus subditos suos studiosius moneant & inducant, quod memores salutis animarum decimas ipsas omnium terræ nascentium sine diminutione integre; personales vero secundum laudabilem consuetudinem persolvant, si pœnas damnationis æternæ voluerint evitare.

X I I.

Quia religiosos, qui per religionem sponte assumptam Deo dicati sunt, purioris decet honestatis & vitæ nitore clarere, ut Deo possint salubrius famulari. Quapropter præsenti constitutione irrefragabiliter duximus statuendum, ut universi abbates, præpositi, priores, decani, ceterique monasteriorum professi nostræ diœcesis, monastica & regulari vigeant disciplina, regulamque eis a sanctis patribus institutam, secundum quod sacrorum statuta canonum edocent, præsertim tria ordinis substantialia, videlicet abdicationem proprietatis, obedientiam & continentiam, ceremonialiaque religionis secundum sanctam regulam & diffinitiones sanctorum patrum diligentius studeant in omnibus observare. Si quis autem prædictorum suæ salutis immemor promissorum extiterit violator seu neglector, secundum eamdem regulam & diffinitiones patrum pœna condigna puniatur.

Quoniam nedum in viris, sed etiam in mulieribus Deo devotis vigere debet religio sancta & vita monastica secundum regulam suæ professionis & patrum sanctorum diffinitiones, imo tanto cautius tenentur prælati & alii eis præfecti vigilare, quanto fragiliores noscuntur: statuimus, volumus & mandamus, quod omnes prælati quorumcumque ordinum mendicantium & non mendicantium, & alii quicumque monachi & non monachi nostræ diœcesis, quibus etiam a Deo devotarum mulierum cura est commissa, easdem paterne, pie & solerter secundum suam regulam & patrum diffinitiones ad observantiam regulæ & monasticæ vitæ inducant, informent & compellant juxta officii debitum: diligenter etiam vigilent, ne in receptione alicujus ipsarum quidquam per simoniam exigatur: negligentes vero & non reformantes, cujuscumque religionis fuerint, maxime de ordine sancti Francisci, qui triplicem regulam sive modum sancte vivendi declaravit, districta animadversione judicii punire non tar-

A dabimus. Insuper constitutionem Bonifacii papæ octavi super clausura monialium editam, quæ incipit, Periculoso, cum effectu executioni demandari volumus & mandamus.

Quia nonnunquam sub specie religionis surgunt sectæ, nec non conventiones pestiferæ juribus inimicæ: præcipimus & mandamus cunctis ecclesiarum rectoribus nostræ diœcesis, quod omnes viros & mulieres infra terminos suarum parochiarum degentes, sub specie religionum non approbatarum & communium in vita accepta, in communi vita popularium discrepantes requirant, quod infra mensem a sua requisitione ipsos informent, cujus religionis sint, & suæ vitæ ac status approbationem. Quod si B non fecerint, ipsos teneant in omni obedientia parochiali, sicut alios parochianos; & nobis aut vicario nostro eosdem nihilo minus denuntiare non omittant.

XIII.

Quamvis patroni & advocati sint in subsidium ecclesiarum admissi, sæpe tamen hoc tendit ad noxam & oppressionem, ut inde sentiant detrimentum, quod a defensione nascitur institutum: & infra constitutione præsenti sancimus & volumus, quod tam patroni quam advocati ecclesiarum, cujuscumque præeminentiæ aut status fuerint, gratia permissa, & antiquis C juribus ipsis & eorum progenitoribus in institutione prima, seu cum ipsi ad advocatus a principio per eos ad quos pertinuit, suscipiebantur, deputatis, penitus & omnino stent contenti, & pro posse suo statum, honorem & res ecclesiarum requisiti fideliter tueantur & defendant. Item si patronatus plures filios aut heredes dereliquerit, omnes illi succedant in stirpem & in locum defuncti, ac nihil plus exigant, extorqueant vel recipiant, quam ei debebatur, in cujus locum & jus successerunt. Et nihilo minus sicut defunctus ecclesiam defendere, teneantur. Si quis vero in extorsione aut receptione juris advocatiæ modum excesserit memoratum, aut patronatus occasione, jure suo D privetur, & nihilo minus sicut raptor & spoliator ecclesiæ puniatur.

XIV.

Quamvis res ecclesiasticæ non ad alium quam pium usum in quem ordinatæ sunt, expendi debeant, salva sedis apostolicæ auctoritate, quidam tamen prælati & alii clerici plus timentes terrenam quam divinam offendere majestatem, non verentur laicis ecclesias quantum in eis est facere tributarias. Et infra: Sub excommunicationis pœna inhibemus universis prælatis & clericis nostræ diœcesis, ne novam * steuram, aut quamvis aliam exactionem, laicis solvere E præsumant, non habita super hoc superioris sui licentia speciali & expressa.

Item inhibemus omnibus clericis nostræ diœcesis sub pœna jam dicta, ne aliquis eorum decano aut archidiacono sine nostro aut vicarii nostri mandato collectam vel exactionem solvere præsumat.

X V.

Cupientes affectum devotionis augmentari, mandamus in virtute sanctæ obedientiæ, & volumus omnes sacerdotes, qui parochiis præ-

ANNO CHRISTI 1440.

sunt, singulis diebus dominicis aquam & sal A benedicere, ac eosdem una cum toto clero ad ipsas ecclesias spectante horis consuetis ante missarum solennia processionaliter circumire. Ut autem populus ad hujusmodi processiones invitetur, omnibus vere pœnitentibus confessis & contritis ipsam processionem devote sequentibus, ac illis qui hujusmodi processionibus libenter interessent, sed quo minus intersint custodia bonorum suorum, infirmitate aut alio legitimo impedimento detinentur; sub fiducia divinæ pietatis de thesauro ecclesiæ quadraginta dies indulgentiarum de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus, & easdem indulgentias per rectores supradictos volumus exhinc publicari. B

XVI.

Volumus, & in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, ut nullus divina missarum solemnia sine luminibus celebrare præsumat, nec hostiam ante consecrationem in altum quoquo modo elevare, ne adorando hostiam non consecratam populum idololatriam committere contingat.

Item statutum concilii provincialis Saltzburgensis præsentibus nostris statutis inserendum duximus, cujus tenor sequitur in hæc verba: Item statuimus, ut si quis clericus vel laicus utriusque sexus, cujuscumque dignitatis, reli- C gionis, vel status existat, ausus sit præsumptione damnabili publice prædicare, aut occulte docere, credere vel tenere, quod sacerdos in mortali peccato existens non possit conficere corpus Christi, seu sic ligatus non possit absolvere vel ligare suos subditos a peccatis, pro hæretico & incredulo habeatur. Quem errorem hujus sacri concilii approbatione damnamus, anathematizamus, & penitus reprobamus, cum sacræ scripturæ dicat auctoritas, quod sive bonus sive malus fuerit minister, per utrumque Deus effectum gratiæ confert: non enim quæ sancta sunt coinquinari possunt, nec ipsa sacramenta per hominum malitiam profanari. Unde sacerdos, quantumcumque pollutus existat, divina non D potest polluere sacramenta, quæ purgatoria cunctorum contagiorum existunt. Licite ergo a quocumque sacerdote ab ecclesia tolerato divina [a] ministeria audiantur, & alia recipiantur ecclesiastica sacramenta. Damnatione simili reprobamus quorumdam opinionem erroneam, asserentem, episcopum, presbyterum, seu sacerdotem curatum non posse solvere presbyteros fornicarios a fornicationis reatu propter votum castitatis: inhibentes ne quisquam de cetero prædictam opinionem sub pœnis prædictis docere, tenere, aut dogmatizare quoquo modo præsumat publice vel occulte. Adjicimus quoque, ut nullus in diœcesi nostra ad prædicandum sive annuntiandum verbum Dei admitta- E tur, nisi missus sit, & de missione sua constiterit sufficienter.

Cupientes ac volentes indulgentias de corpore Christi per dominum nostrum sanctissimum, dominum Eugenium papam quartum concessas publicari, tenorem earumdem præsentibus inseri mandamus, qui sequitur, & est talis.

a) *Forte*, mysteria. H.

Eugenius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

ANNO CHRISTI 1440.

Excellentissimum corporis & sanguinis domini nostri Jesu Christi sacramentum, quod appropinquante passionis ejus hora dominus ipse signo præcipui, quo nos dilexit, amoris salubriter instituit, [b] ejusdem commemorationem sanctissimam jugi mentis exultatione contemplantes, ad hoc inter singulos hujusmodi mercatos sanguinem spiritualia dispensare munera votis exposcimus, ut illi condignis assurgentes laudibus, sua frequentia ad ipsius venerationem sacramenti corda dirigant, & eo quo corporalis habetur præsentia salvatoris viatico fructus vitæ complectentes æternæ, cælestia conscendant, ipsum qui nobis se in edulium tribuit, perpetuo conspecturi. Sane dudum piæ memoriæ Urbanus papa IV. prædecessor noster, ad orthodoxæ corroborationem & exaltationem fidei digne & laudabiliter statuens, ut de tanto sacramento præter illam quæ dietim in ecclesia fieret, annuatim memoria solemnior & specialior haberetur, & ad celebrandum ejus tam excelsum tamque gloriosum festum quintam post octavas pentecostes feriam designans, ac Christi fideles quoslibet ad colendum illud donis spiritualibus animare volens, omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui matutinali officio festi ejusdem in ecclesia, in qua etiam illud celebraretur, interessent, centum; qui vero missæ, totidem; & qui in primis ipsius festi matutinalibus vesperis, similiter centum; qui autem in secundis, totidem; illis vero qui primæ, tertiæ, sextæ, nonæ & completorii horarum officiis, pro qualibet ipsarum quadraginta: iis autem qui per octavas ipsius festi matutinalibus vesperis, missæ ac prædictarum horarum officiis interessent, singulis octavarum ipsarum diebus similiter centum. Et subsequenter felicis recordationis Martinus papa V. etiam prædecessor noster, fideles eosdem ad impertiendum pro veneratione sacramenti hujusmodi potiora reverentiæ & devotionis exercitia firmare cupiens, singulis ex eis vere pœnitentibus & confessis, qui & quoties in ipsius sacramenti profesto jejunium, vel loco ipsius aliud pium juxta consilia suorum confessorum opus fecerint, etiam centum: & qui præmissis in ecclesiis, in quibus illa celebrari contingeret, officiis interessent, nec non episcopis & aliis prælatis superioribus, qui dictis officiis libenter interessent, sed quo minus eis in ipsis ecclesiis interesse possent, pro conservandis suarum dignitatum juribus, & aliis tunc legitime impedimentis, pro matutinali ducentos, & pro missæ officiis totidem, ac pro qualibet vesperarum etiam ducentos; reliquarum vero, videlicet primæ, tertiæ, sextæ, nonæ & completorii festi octuaginta: rursus autem in quibuslibet octavarum diebus pro singulis matutinalium missarum & vesperarum, similiter centum; nec non reliquarum horarum officiorum hujusmodi, quadraginta. Illis præterea, qui processiones in quibus ipsum vivificum sacramentum dicto festo juxta præfatarum ritus ecclesiarum deferretur, continuo secuti forent, ac quibuslibet in festo ac octavarum diebus hujusmodi pro pace & tranquillitate ecclesiæ missas devote celebrantibus, pro singulis ipsarum, nec non aliis in eodem festo eucharistiæ sacramentum devote sumentibus, etiam centum singulis annis profesto vice qua-

b) *Forte*, ejusdemque. H.

qualibet eis, qui dum corpus dominicum com- A
municandis deferetur infirmis, illud cum in-
censo luminari præcedendo vel sequendo vene-
rarentur, similiter: & qui tunc illud alias de-
voti secuti forent, etiam quinquaginta dies de
injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxa-
mus. Ac etiam ipse Martinus prædecessor no-
ster, quod in festo & diebus octavarum hujus-
modi in terris & locis ecclesiasticis, quavis au-
ctoritate suppositis interdicto, pulsatis campa-
nis, januis apertis, & alta voce excommuni-
catis prorsus exclusis, sed interdictis, ut ocius
reconciliari studerent, admissis, & illis qui cau-
sam vel occasionem hujusmodi interdicto de-
dissent, altari tunc nullatenus appropinquan-
tibus, missæ & officia præmissa licite celebrari B
possent, auctoritate apostolica duxit conceden-
dum. Nos vero, quos interim ad summi apo-
stolatus apicem divina clementia provexit, et-
iam pro frequentiori hujusmodi veneratione sa-
cramenti summis gestientes affectibus nostri par-
tes ministerii salubriter impertiri, nec non re-
laxationes & concessiones prædictas apostolici
robore muniminis ipsorum notioni fidelium com-
mittentes, præmissis per eumdem Martinum
prædecessorem, ut præfertur, relaxatis diebus
alios totidem dies pariformiter ab ipsis fideli-
bus consequendos addjicimus per præsentes, &
insuper universos patriarchas, archiepiscopos,
episcopos & aliarum ecclesiarum prælatos mone-
mus & hortamur in domino, & eis per aposto- C
lica scripta in virtute sanctæ obedientiæ distri-
cte præcipiendo mandamus, & in remissionem
peccaminum injungimus, ut per se vel alios
eorum subditos per singulas suarum civitatum
& diœcesis ecclesias in [a] dominicam feriam &
festum * pdēm proxime præcedente salutaribus
ad venerationem potissime sacramenti hujus mo-
nitis & exhortatione præsentium, quorum etiam
tenor inter matutinales festi, nec non dierum
octavarum hujusmodi lectiones recitentur, lite-
rarum continentiam & effectum publicare & in-
sinuare procurent, ut ejusdem sacramenti suf-
fragante mysterio, subditi & fideles ipsi spiri-
tualium gratiarum uberiori fulciantur augmen-
to, & ab illo qui se pro ipsis immolavit ho- D
stiam, post hujus vitæ cursum ad gloriam per-
ducantur æternam. Verum quia difficile foret
hujusmodi literas singulis exhiberi, volumus,
& eadem auctoritate decernimus, quod ipsa-
rum transumpto manu publica & sigillo alicu-
jus episcopalis vel superioris ecclesiasticæ curiæ
munito, tamquam præfatis, si originaliter exhi-
berent literas, plena fides exhibeatur, & per-
inde stetur, ac si originales literæ forent exhi-
bitæ vel ostensæ.

Datæ Romæ apud sanctum Petrum anno in-
carnationis dominicæ millesimo quadringentesi-
mo tricesimotertio, VII. Kalendas Junii, pon-
tificatus nostri anno tertio.

a) Forte, in Dominicam feriam & festum prædictum proxime &c. H.

XVII.

Baptismus cum summa reverentia celebretur,
maxime in distinctione & prolatione verborum,
in quibus sacramenti virtus existit, his scilicet
verbis; *Ego baptizo te in nomine Patris & Filii
& Spiritus sancti*. Doceant igitur sacerdotes
tam mares quam feminas, in necessitate debere
parvulos baptizare eadem forma in suo idioma-
te; & quod patres & matres proprios infantes,
si summa necessitas exigit, poterunt baptizare:
& si sacerdotes super hoc diligenter inquirentes
debitam formam in baptismo invenerint, quod
factum est, approbent, supplentes circa bapti-
zatum, quo ad unctionem olei in pectore & in
scapulis, & chrismatis in vertice, quod a lai-
cis est omissum. Si autem in baptizato debitam
formam non invenerint observatam, non diffe-
rant pueros baptizare.

XVIII.

Item præcipiendo mandamus, ut secundum
constitutionem Lateranensis concilii eucharistia,
chrisma & oleum sanctum sub fideli custodia &
reverentia debita clavibus adhibitis conserven-
tur, ne possit ad illa temeraria manus extendi,
ad aliqua horribilia & nefanda exercenda. Si
vero is ad quem spectat custodia, ea incaute
reliquerit, ultra juris communis pœnas in libra
ceræ eidem ecclesiæ solvenda & applicanda pu-
niatur. Et si per ejus pigritiam aliquod nefan-
dum inde contigerit, ejusmodi subjaceat ultio-
ni juxta nostram aut vicarii nostri ordinationem
& delicti quantitatem. Sacramentum etiam eu-
charistiæ singulis mensibus ad minus semel reno-
vari præcipimus, aut pluries secundum locorum
exigentiam & opportunitatem.

In plerisque etiam ecclesiis mappæ, pallæ,
corporalia, & alia vestimenta divino cultui de-
putata tam inculta & immunda relinquunt,
quod interdum quibusdam sunt horrori, contra
statutum concilii generalis, universis custodi-
bus, sacristis, & ecclesiarum rectoribus districte
præcipimus, quatenus omnia vestimenta, orna-
menta ac vasa supra dicta per ipsos munda &
nitida conserventur; corporaliaque pluries infra
annum juxta casus exigentiam per clericos mun-
dentur. Si quis vero in transgressione hujusmo-
di statuti culpabilis fuerit, usque ad condignam
satisfactionem ab officio suspendatur.

XIX.

Statuimus & præcipimus universis Christi fi-
delibus nostræ diœcesis, utriusque sexus, ne
quisquam eorum clandestinis desponsationibus
aut occultis matrimoniis intersit. Præcipimus
insuper in virtute sanctæ obedientiæ universis
ecclesiarum plebanis, quod postquam ipsis con-
stiterit, pro certo, vel probabili fama, aliquos
clandestine contraxisse, ipsos statim ad publi-
candum in facie ecclesiæ aut jura sua prosequen-
dum coram ecclesiastico judice per subtractio-
nem sacramentorum, extra tamen necessitatis
articulum cogere non postponant.

XX.

Districte præcipiendo interdicimus, ne quis-
quam sacerdotum pro reconciliatione pœniten-
tium, aut pro administratione alicujus sacra-
E menti, vel aliquorum sacramentalium, paci-
scatur de sibi danda pecunia, nec aliquo alio
æquivalenti pro eodem. Sed volumus dispositis
absque dilatione pro tempore & loco congruis
administrari & exhiberi secundum ritum eccle-
siæ verum, quod rationis & juris explorati ex-
istit, quod socii passionum sint pariter, & so-
cii consolationum, permittimus expost exigi et-
iam cum imploratione officii judicis quantita-
tem in talibus consuetudine debitam, ad quam
laicos hortamur, & quantum de jure est astrin-
gimus & compelli volumus.

Item inhibemus sub pœna privationis officii,
ne

ne aliquis sacerdotum quemquam notorie delinquentem accepta pecunia vel alio commodo temporali pœna condigna corrigere prætermittat.

Item interdicimus & districte inhibemus, ne quisquam clericorum, cujuscumque status fuerit, censum de aliquo beneficio, aut pecuniam vel emolumentum aliud, ex pacto quocumque nomine anticipandæ pensionis, vel alio quocumque quæsito colore, augeat, vel quemquam augere compellat. Contra facientes, tam dantes quam recipientes, duplum quam dederint vel receperint nobis [a] remissibiliter solvere teneantur, nihilo minus juxta arbitrium nostrum aut vicarii nostri arctius punientur.

a) Forte, irremissibiliter. H.

Item volumus statutum concilii generalis Constantiensis & constitutionem de simonia editam publicari, ut in fine: quoniam contra transgressores ejusdem districtius, Deo dante, procedemus. Cujus statuti tenor sequitur per omnia in hæc verba:

Martinus, &c.

Multæ contra simoniacam pravitatem ab olim factæ sunt constitutiones, quibus morbus ille non potuit extirpari. Nos volentes de cetero, ut possumus, attentius providere, sacro approbante concilio, decernimus quod ordinati simoniace ab executione suorum ordinum sint eo ipso suspensi: electiones autem, postulationes, confirmationes, & quævis provisiones simoniacæ ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, personatuum, officiorum & beneficiorum ecclesiasticorum quorumcumque deinceps factæ, nullæ sint ipso jure, nullumque per illos jus cuiquam acquiratur, nec promoti, confirmati aut provisi faciant fructus suos; sed ad illorum restitutionem, tamquam inique ablatorum percipientes, teneantur. Statuimus insuper quod dantes & recipientes ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, etiamsi pontificali aut cardinalatus præfulgeant dignitate.

XXI.

Quamvis Judæi, qui sanguinis Christi vindictam in se receperunt, ubi servire Christianis, aut se laboribus nutrire parati sunt, benignitate ecclesiæ misericorditer tolerentur; ipsi tamen gratia sancta & tolerantia non contenti, orthodoxorum religionis Christianæ facultates usuris exhauriunt, laqueos offensionis ingerunt, & petram scandali; in qua defensione & adjutorio aliquorum culpabilium laicorum detestabilius foventur.

Hinc statuimus districte præcipiendo, quod Judæi in nostra diœcesi non permittantur fænerari, nec uti famulis Christianis. Nullus quoque Christianus domos ad habitandum eisdem ad exercendum fænus locet, nec permittatur eis communio maxime ad frequentem visitationem Christianorum, præterquam in casibus præmissis, ne eorumdem peccatis revolvantur. In die pentecostes fenestræ & ostia clausa teneantur toto die. In diebus autem lamentationis & dominicæ passionis in publicum minime prodeant: cum salutaris hostia ad infirmos deportatur, caveant omni diligentia, ne contra Christianam fidem, beatam virginem, vel sanctos alios, contumeliosa verba proferant, nec permittantur cum simplicibus disputare de fide; ne callidis sermonibus corda percutiant simplicium. Nullus cum eis edere præsumat, aut balneari, aut medicinas ab eis capere. Si quis vero Judæorum in his culpabilis repertus fuerit, eidem communio Christianorum denegetur. Quod si quis Judæorum mulierem cognoverit Christianam, pro tanto facinore viginti libras denariorum usualis monetæ domino loci, in quo scelus hoc perpetratum fuerit, irremissibiliter solvere teneatur. Ad hoc per captionem rerum & personæ, nec non aliis opportunis remediis compellendus. Idem, si Christianus, quod detestabilius est, propter periculum partus, cognoverit Judæam. Et si Judæus satisfacere pœna pecuniaria nequierit, carcerali custodiæ mancipetur afficiendus, donec scandalum sopiatur. Christianus quoque ad Judæum accedens * ultimam dictam mulctam, excommunicationis pœnam, absolutionis beneficium a nobis vel vicario nostro meruerit obtinere.

XXII.

Usurarum voraginem detestantes, inhibemus omnibus Christi fidelibus nostræ diœcesis, tam clericis quam laicis, ne pecunias ad usuras mutuent, aut in impignorationibus ultra sortem aliquid ex pacto recipiant, nec emptiones detestabiles faciant, aut alios quoslibet actus usurarios exerceant. Quod si quis contra fecerit, ultra pœnas juris communis & concilii provincialis Saltzburgensis, subjaceat solutioni decem librarum denariorum usualium irremissibiliter solvendarum ad fabricam ecclesiæ, aut in usus pauperum, juxta nostrum aut judicantis nostri nomine arbitrium, convertendos. Inhibemus insuper sub excommunicationis pœna universis prælatis, decanis, plebanis, & ceteris quibuscumque religiosis & sæcularibus, ne aliquem dictis criminibus manifeste reum, satisfactione non præmissa, ad quam tamen eosdem induci volumus, modis possibilibus ecclesiasticæ tradant sepulturæ.

XXIII.

Volumus & mandamus statutum divæ memoriæ Guidonis legati de latere per nostram diœcesim promulgari & publicari: quo cavetur, quod quicumque personam ecclesiasticam vulneraverit enormiter, captivaverit vel occiderit, ipso facto ea quæ ab ecclesia, nomine feudi, jure censuali, vel in emphyteusin, aut alias quocumque nomine tenuit, perdat penitus & amittat, in utilitatem ecclesiæ convertenda. Adjicimus quoque, quod in illa parochia, in qua canonicum ecclesiæ cathedralis capi contigerit vel detineri, vel alium in dignitate vel personatu seu clericatu constitutum, donec liberetur & absolvatur, cesset generaliter a divinis, salva satisfactione eidem debita impendenda.

XXIV.

Quia nonnulli sacerdotes sæculare vel religiosi in pœnitentia frena laxare, & extra terminos sibi positos auctoritatem in casibus superioribus reservatis præsumere ausu temerario referuntur, sub excommunicationis pœna inhibemus, ne quisquam sacerdotum, regularis vel sæcularis, nostræ diœcesis quemcumque sibi confitentem in casibus sedis apostolicæ de jure

vel

ANNO CHRISTI 1440.

vel consuetudine reservatis absolvere præsumat, A nisi habito desuper ejusdem sedis indulto & mandato speciali, nec etiam in casibus similiter de jure aut consuetudine episcopo reservatis aliquem absolvere attentet, præsertim excommunicationis majoris vinculo innodatum, hæreticum, Judæum, fautorem alterius eorumdem, laicum prædicatorem aut auditorem ejus, spoliatorem alicujus dotis ecclesiasticæ, aut * sacerdotes, maxime in agone laborantes, aut temerarium occupatorem bonorum ecclesiæ, depopulatorem agrorum, vinearum & hortorum, incestuosum, fornicatorem cum sacra moniali, homicidam, etiam casualem, publicantem confessionem sibi factam, peccantem contra naturam aut cum brutis, sacrilegum, incantatorem B seu incantatricem, præcipue cum sacramentis, sacramentalibus, vel ossibus mortuorum, prolis oppressorem, etiam a casu incendiarium, commercia habentem cum Judæis, maxime in usuris, propinantem, ementem aut vendentem venenum, præsertim in machinationem mortis proximi, dæmonem invocantem, cudentem falsam monetam, utentem scienter auro vel argento falso, cogentem Christianum dare ad usuram, blasphemum nominis Christi vel sanctorum, falsum testem, coeuntem cum Judæa, obligatum ad vagas restitutiones, nec quemquam alium enormibus criminibus irretitum, non habita a nobis desuper commissione speciali & expressa. C

Item volumus, sub eadem pœna, omnes confessores absolvendo uti ad minus istis verbis? Ego absolvo te a peccatis tuis, & restituo te sacramentis ecclesiæ. In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.

Inhibemus insuper sub excommunicationis pœna, districte præcipiendo, ne quisquam sacerdotum, religiosus vel sæcularis, nostræ diœcesis, non habita desuper sedis apostolicæ aut nostra seu vicarii nostri speciali licentia, se intromittat de distributione rerum male acquisitarum, incertarum & vagarum.

Quia ex pastorali solicitudine incumbit prælatis suorum subditorum vultum intrinsecus agnoscere secundum talentum sibi creditum, D statuimus propterea, volumus, & in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, ut omnes abbates, præpositi, decani, archidiaconi nostræ diœcesis, specialiter non exempti, nobis aut vicario, omnes vero sacerdotes inferiores suis decanis, monachi suis abbatibus vel præpositis, qui per præpositos soliti sunt gubernari, sua peccata confiteantur, nisi alicui ipsorum a superiore nostro, aut nobis, seu vicario nostro, de spirituali indulto aliud sit concessum.

Abusionibus quæstorum viam præcludere cupientes, statuimus, volumus, & mandamus, quod hi qui præsunt ecclesiis nullum quarumcumque occasione literarum petere vel collige- E re eleemosynam permittant, nisi literis eorumdem prius diligenter perspectis, & nostris aut vicarii nostri, quibus appareat quod suæ literæ sint veræ, ac eorumdem auctoritas) adhuc duret, seu non expiraverit. Quo comperto, nulla portione recepta, exacta vel requisita ab eodem pro eleemosyna petenda, admittatur. Quod si qui contra fecerint, triplum restituere teneantur ad usus quibus eleemosynæ sunt deputatæ, remissione colligentium minime profutura. Nec tunc, præter id quod in literis continetur exhibitis, aliquid proponere populo permittatur. Hortamur præterea universos & singulos nostræ diœcesis laicos, ne quæstores & collectores hujusmodi in eleemosynis colligendis quoquo modo perturbent aut impedire præsumant.

Præcipimus insuper & mandamus omnibus prælatis, rectoribus & vicariis ecclesiarum, sub excommunicationis pœna, quod omnes falsos quæstores, qui non exhibebunt per omnia sanas literas, detineant captivos, ipsosque nobis aut vicario nostro transmittant vel denuntient quantocius poterunt, pro demeritis puniendos, taliter quod exemplis eorum ceteri similia facere pertimescant.

XXV.

Præcipimus, & in virtute sanctæ obedientiæ inhibemus omnibus nostræ diœcesis jurisdictioni præsidentibus, ne quemquam clericum vel laicum pro culpa vel contumacia excommunicent, sine scriptis & monitione canonica non præmissa.

Quoniam juris apices non omnibus innotescunt, ad uberiorem sacerdotum instructionem & salubrem informationem, qualiter sacerdotes interdicti tempore se gerere debeant & habere, præsenti declaramus statuto, quod interdicti tempore tam ab homine quam a jure prolati, tam sani quam infirmi sunt ad remedium paterne admittendi, nisi fuerint interdicti vel excommunicati, vel quorum dolo, culpa, consilio, favore aut auxilio latum extitit interdictum. Quibus tantum viaticum & baptisma parvulorum conceduntur; nullus inungatur, vel tradatur ecclesiasticæ sepulturæ, præter clericos qui servaverunt interdictum; nisi tales sint qui nominatim excommunicati, interdicti vel suspensi fuerint. Qui vero clerici non fuerint hujusmodi sententiis innodati, sine pulsatione campanarum [a] constantibus quibuscumque solemnitatibus cum silentio tumulentur. Insuper sacerdotes populum habentes, sine scrupulo conscientiæ, semel in hebdomada viros & mulieres possunt ad ecclesiam convocare, necnon ipsis exponere verbum Dei: Mulieres post partum non intronizentur cum solemnitate psalmi & orationum: nuptiæ sic non benedicantur: nec aqua benedicta populus solemniter aspergatur. Singulis diebus missæ in ecclesiis celebrentur, & alia quævis divina officia, sicut prius, submissa tamen voce, janius clausis omnino quibuslibet excommunicatis & interdictis, ac omnibus aliis, nisi super hoc privilegium exhibeant speciale, exclusis, ministris altaris dumtaxat exceptis, campanis non pulsatis, bini vel insimul tres horas canonicas simul legere possunt, ita quod foris seu extra ecclesiam nullatenus audiantur. In festivitatibus vero natalis domini, paschæ, pentecostes, ac assumptionis beatæ virginis gloriosæ, a vesperis vigiliarum earumdem usque ad vesperas earumdem festivitatum inclusive, campanæ pulsentur, janius apertis alta voce divina officia solemniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis; sic tamen quod illi, propter quorum excessum interdictum hujusmodi est prolatum, altari nullatenus appropinquent, nec in illis festivitatibus sepeliantur corpora mortuorum, neque vivis & sanis illis diebus sacramentum eucharistiæ ministretur. Præterea inhibemus ne in ecclesia non consecrata, vel a jure vel ab homine in-

ter-

[a] Forte, cessantibus. H.

ANNO CHRISTI 1440.

terdicta, vel execrata per humanum injurioſum ſanguinem, vel ſemine humano & uxorio polluta, nullatenus divina celebrentur.

Item decreta ſacri generalis concilii Baſileenſis de excommunicatis certo modo non vitandis, de interdictis non leviter ponendis decretata, & per nationem Germanicam acceptata, per diœceſim noſtra cupientes publicari, tenores eorumdem præſentibus noſtris ſtatutis & conſtitutionibus duximus inſerendos, qui ſequuntur per omnia in hunc modum:

Ad vitandum ſcandala ac multa pericula, ſubveniendumque conſcientiis timoratis, ſtatuit hæc ſancta ſynodus, quod nemo deinceps a communione alicujus in ſacramentorum miniſtratione vel receptione, aut aliis quibuſcumque divinis, vel extra, prætextu cujuſcumque ſententiæ aut cenſuræ eccleſiaſticæ, ſeu ſuſpenſionis, aut prohibitionis, ab homine vel a jure generaliter promulgatæ, teneatur abſtinere, vel aliquem vitare, aut interdictum eccleſiaſticum obſervare, niſi ſententia, prohibitio, ſuſpenſio vel cenſura hujuſmodi fuerit in vel contra perſonam, collegium, univerſitatem, eccleſiam, vel locum certum, a judice publicata vel denuntiata ſpecialiter & expreſſe: aut ſi aliquem ita notorie ſententiam excommunicationis conſtiterit incidiſſe, quod nulla poſſit tergiverſatione celari, aut aliquo juris ſuffragio excuſari: nam a communione illius abſtineri vult, juxta canonicas ſanctiones. Per hoc tamen hujuſmodi excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos, ſeu prohibitos, non intendit in aliquo relevare, nec eis quomodolibet ſuffragari. Quoniam ex indiſcreta interdictorum promulgatione ſcandala multa conſueverunt evenire, ſtatuit hæc ſancta ſynodus, quod nulla civitas, opidum, caſtrum, villa aut locus, eccleſiaſtico ſupponi poſſit interdicto, niſi ex cauſa ſeu culpa ipſorum locorum aut dominii, ſeu rectoris vel officialium. Propter culpam autem ſeu cauſam alterius cujuſcumque privatæ perſonæ hujuſmodi loca interdici nequaquam poſſunt auctoritate quacumque ordinaria vel delegata, niſi talis perſona prius fuerit excommunicata ac denuntiata, ſeu in eccleſia publicata, ac domini ſeu rectores vel officiales ipſorum, locorum auctoritate judicis requiſiti, hujuſmodi perſonam excommunicatam infra biduum inde cum effectu non ejecerint, aut ad ſatisfactionem compulerint: qua etiam poſt biduum ejecta recedente vel ſatisfaciente, mox divina reſumi poſſint: quod etiam in pendentibus locum habeat.

Pridem reverendiſſimus pater & dominus noſter dominus Joannes ſanctæ ſedis Saltzburgenſis archiepiſcopus nobis intimare curavit, quod nuper in diæta Moguntinenſi indicta per illuſtriſſimum principem & ſereniſſimum dominum noſtrum dominum Albertum, Romanorum, Bohemiæ, Hungariæ, &c. regem, oratores ejuſdem domini regis, nec non aliqui ſacri imperii principes electores propriis in perſonis, alii vero ac etiam totius Germanicæ nationis metropolitani per ſuos oratores convenientes, inter diverſos tractatus ibidem præ manibus habitos, decreta edita in ſacra Baſileenſi ſynodo, cum certis tamen reſtrictionibus, modificationibuſque, temporum qualitatibus, ac dictæ Germanicæ nationi accomodis, concorditer acceptarunt. Quapropter nos hortando requiſivit, quatenus dicta decreta per diœceſim noſtram reverenter publicare, exequi, & obſervari mandaremus, ſicut præfertur reſtricta & modificata. Nos vero mandatis ſuperioris obedire, veluti tenemur, volentes dicta decreta, ſicut & præmittitur, acceptata, cum quorumdam ex eis qualificationibus & modificationibus, præſentibus noſtris ſtatutis duximus quoad ipſorum initia adjungenda, mandantes quatenus omnes & ſinguli utriuſque ſtatus homines noſtræ diœceſis, quorum intereſt, ea fideliter obſervent ſub pœnis in eiſdem contentis. Et primo decretum per ſacrum Conſtantienſe concilium factum, & per ſacrum Baſileenſe concilium renovatum, de auctoritate & poteſtate ſacrorum generalium conciliorum, temporibus & modis eadem convocandi & celebrandi, quod eſt primæ ſeſſionis, & incipit: Frequens generalium conciliorum celebratio agri dominici præcipua cultura eſt, &c. Iterum decretum de electoribus duodecimæ ſeſſionis, quod incipit: Sicut in conſtruenda domo præcipue eſt architectoris cura. Sed quia lex ſic clare non a tendi poteſt, quin aliquam poſſit recipere dubitationem, petitum eſt quatenus ſacrum concilium declarare dignetur quod electiones pontificum & abbatum fiant ſervata forma in hoc decreto tradita; quodque in ceteris inferioribus dignitatibus electivis quibuſcumque ſufficiat modus & forma juramenti in eodem decreto expreſſi. Ceterum ſtatuere dignetur ſacrum concilium, quod promovendus per papam ſecundum quamdam clauſulam hujus decreti, quæ incipit, Niſi ex magna, &c. remittatur conſecrandus aut benedicendus ad ſuum ſuperiorem immediatum; ſi forſitan talis promovendus fuerit præſens in Romana curia: quo tamen nihilo minus remittatur, ut hujuſmodi ſuo immediato ſuperiori præſtet debitum juramentum; quodque etiam confirmatio electionum fiat per immediatum ſuperiorem, ad quem ſpectat jus confirmandi: & ſi ipſe ſine cauſa rationabili confirmare diſtulerit, ſeu recuſaverit, mediatus ſuperior adiri poterit. Inſuper quod etiamſi contingat proviſionem per ſacrum concilium domino papæ non fieri, nihilo minus electiones ſecundum formam hujus decreti & ſupra declaratam valeant fieri, & robur obtineant, neque, propterea quod ſibi per ſacrum concilium proviſum non fuerit, quovis modo valeant impediri. Item decretum decimæquintæ ſeſſionis, de conciliis ſynodalibus & provincialibus obſervandis, quod incipit, Pridem hæc ſancta ſynodus quoddam, &c. Item decretum decimænonæ ſeſſionis, de Judæis & neophytis, quod incipit: Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti ſequens veſtigia, &c. Item omnia ſaluberrima decreta viceſimæ ſeſſionis, quorum primum diſponit de publicis concubinariis, & incipit: Quicumque clericus, cujuſcumque, &c. Secundum, de modo communicandi his qui dicuntur excommunicati, ſuſpenſi vel interdicti, & incipit: Ad vitandum ſcandala, &c. Tertium, de modo & forma ponendi interdictum in loco, & divina reſumendi, & incipit: Ut lites citius terminentur, &c. Similiter omnia decreta viceſimæprimæ ſeſſionis, quorum primum tollit annatas. Circa hoc tamen dignetur ſacrum concilium declarare, quod non intendit per hoc decretum prohibere, quando licite exigatur & ſolvatur, ſi quid tempore receptionis beneficiati ſolitum ſit ſolvi fabricæ vel pro ornamentis eccleſiæ, vel ſimili caſu, ad uſum tamen divini cultus, & non ad privatum commo-

a *Forte*, traditi. H.

ANNO CHRISTI 1440.

ANNO CHRISTI 1440.

modum personarum convertendum. Secundum A decretum vicesimæprimæ sessionis disponit de pacificis possessoribus non molestandis, & incipit: Quicumque non violentus. Tertium docet quomodo divinum officium fit in ecclesia celebrandum, & incipit: Si quis principem sæculi. Quartum ostendit quo tempore debet quis esse in choro, & incipit: Qui in matutinis. Quintum, qualiter extra chorum horæ canonicæ sunt dicendæ, & incipit: Quoscumque etiam, &c. Sextum, de his qui tempore divinorum vagantur per ecclesiam, & incipit: Quicumque in ecclesia. Septimum, quod tabula pendeat in choro, & incipit: Ut cuncta in domo Dei ordinate, &c. Octavum, quod in missa impleatur Credo, B & quod non basse legatur missa, & incipit: Abusum aliquarum ecclesiarum. Nonum, de pignorantibus cultum divinum, & incipit: Abusum etiam illum cultui divino, &c. Decimum, de capitulis tempore missæ non tenendis, & incipit: Prohibet hæc sancta synodus. Undecimum, de spectaculis non faciendis in ecclesia, & incipit: Turpem etiam illum, &c. Similiter decretum de numero & qualitate cardinalium, de quo in vicesimatertia sessione, & incipit: Cum summo pontifici, &c. Item decretum ejusdem vicesimætertiæ sessionis, de electione cassanda, (ex qua turbari posset ecclesia) & incipit: Licet dudum hæc sancta synodus, &c. Item de- C cretum ejusdem sessionis, per quod reservationes tolluntur, & incipit: Et quia multiplices. Circa hæc tamen dignetur sacrum concilium jus commune renovare, quod propter hujusmodi beneficia in dicto decreto sibi reservata conferat infra spatium unius mensis, alioquin ordinarii conferre valeant, quodque provisi a papa infra quatuor menses ordinariis suam provisionem, sub pœna amissionis juris, insinuare debeant. Item decretum sessionis ejusdem tollens Clementinam Literis, de probat. & incipit: Licet in apostolicis, &c. Insuper decreta tricesimæ sessionis de communione sacramenti eucharistiæ, & incipit, Ut lucidius videatur, &c. Item decretum de collationibus beneficiorum tricesimæ- D primæ sessionis, & incipit: Placuit divinæ pietati, &c. cum aliis decretis de qualificationibus in ordine promovendorum loquentibus. Supplicatur cum sacro concilio ut declarare dignetur, quod vigore horum decretorum non intendit tollere inferioribus ordinariis tempus Lateranensis concilii, quodque ante ipsius lapsum non habeat locum præventio.

XXVI.

Quo hæc statuta non tradantur oblivioni, & ne quisquam ignorantiam valeat allegare, sed ut subditi possint in eis frequentius meditari, sub excommunicationis pœna præcipimus & injungimus omnibus abbatibus, præpositis, prælatis, & decanis, ut transcriptionem prædictorum & copiam totalem ac plenam habeant, & ea bis in anno de verbo ad verbum abbates & præpositi, convocatis omnibus monachis & canonicis regularibus, & præpositi seu decani cathedralis & collegiatarum ecclesiarum, canonicis in unum collectis; decani vero singuli in conventu, collegio seu capitulo, suis confratribus omnibus, etiam non curatis, accersitis publicent, & perlegant, aut publicari & perlegi faciant. In contrarium, contra hujus statuti neglectores seu contemptores inquisitionem habebimus diligentem, pœnas exactissime [a] persecuturi.

Acta conclusa & approbata sunt hæc a sacra synodo nostra episcopali, in ea nobis tunc personaliter præsidentibus, in aula nostra episcopali Frisingensi, die Veneris, secundo mensis Septembris, anno domini millesimo quadringentesimo quadragesimo. In quorum & rei sic gestæ robur & testimonium sigillum vicariatus nostri præsentibus est impressum.

[a] *Forte*, prosecuturi. H.

Forma juramenti soliti per testem synodalem præstari.

Ego N. juro, quod amodo & antea quidquam novi aut audivi, aut postmodum inquisiturus sum, quod contra voluntatem Dei & totam Christianitatem in ista parochia, vel in isto meo decanatu; (si decanus jurat) factum sit aut futurum erit, si in diebus meis evenerit, cum ad meam cognitionem quocumque modo perveniat, si scio, aut indicatum mihi fuerit synodalem esse causam, & ad ministerium episcopi pertinere, quod ego nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter pretium, nec propter parentelam, nullatenus celem episcopo meo aut ejus misso, cui hoc inquirere jusserit, quandocumque me ex hoc interrogaverit. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei evangelia; (si presbyter est.) Alias sic: Et illorum sanctorum reliquiæ.

CONCILIUM ASCHAFFENBURGENSE

A Theodorico Archiepiscopo Moguntino anno 1440. Mense Augusto celebratum.

Ex Schmidii dissert. de Conciliis Moguntinis.

Litteræ Archiepiscopi Moguntini, quibus Concilium indixit.

Sinceram in Domino complacendi voluntatem, Reverende Pater, & amice charissime. Notum est, ut ad litteram loquamur, quanto propositi nostri tenacitate procellosos turbines, naviculam Petri principis Apostolorum sanctissimi, hoc est, Ecclesiam Dei universalem, per schismatis horrendi ingluviem in E dies adolescentis, acerrime concutientes, a facie ejusdem abluere, ac deinceps venerabilem metropolim nostram in unitatis suavitate conati fuerimus custodire. Cujus etiam rei contemplatione, quo præfata nostra pacata gauderet metropolis, ac scissuræ istius, quæ humanæ fragilitatis contracta est haud dubium demeritis, non attereretur incommodis, anno jam decurso concilium indiximus provinciale, ubi inter cætera, quod pepigerunt sacri Imperii Prin-

Principes, Coelectores nostri, fœdus cum pro- A testatione ipsi subnixa concorditer acceptatum. Sperabatur utique, quod in tanti virtute fœderis natio Germanica in se unita flagella altricem nostram sanctam Dei ecclesiam insolito more constringentia posset accuratius decurtare. Videmus vero modo, qualiter nec impendiis, nec sacrificiis, nec legibus nostris humanis Majestas Divina, nostris exacerbata facinoribus, hactenus implacata, in nostræ matris anxietate, nostris auspicia ingeniis avulserit præoptata. Decrescit nimium reverentia a minoribus potioribus debita, momentaneis cessat vicibus obedientia, insurgunt propemodum perniciosissimæ lites, accedunt jurgiorum incommoda, pravatæ quæruntur usurpationes, B nutriuntur schismata, diversa homicidiorum genera proruunt, rarissimus justitiæ vigor, variis ecclesiastica libertas, quam fundamentum esse præcipuum christianæ religionis esse existimamus, lacessitur injuriis, Clerus, qui de sorte Christi est, pedetentim humiliatur, & ut plura paucis perstringamus, in hæreditate Domini ecclesia fere confracta, & conscisa, noxius dictim horror inhabitare deproperat. Quæ profecto nobis indicium præparant, quantum humanæ concessum sit potestati, divinæ mitigandam fore potestatis ultionem, pacem in Ecclesia struendam, & fidelium Principum ope & auxilio fluctus schismatum prorsus placandos. C

Cognoscentes itaque, quodcumque in rebus tam arduis cum vestro & aliorum sanctæ nostræ Moguntinæ sedi affectorum fuerit ordinatum consilio, id ad beatitudinem nostræ metropolis accedere, & in ipsius gloriam plurimum redundare; quare generalem nostræ Moguntinæ provinciæ suffraganeorum conventionem in crastinum diem, quæ est dies Martis, post proximum festum assumptionis gloriosæ Virginis Mariæ immediate sequens, in oppidum nostrum Aschaffenburg, deliberatione matura præcurrente, decrevimus instituendam; ad quam tanto ardentius motus nostros contulimus, quanto sincerius serenissimum Principem & Dominum, Dominum Fridericum Roma- D norum regem, & semper augustum, ad pacem in Ecclesia ponendam novimus inclinatum, quem hoc prætextu in dicta suæ Serenitatis auctoritate in civitatem Nuremberg in festo S. Michaelis proxime futuro instituta, cum sacri sui Imperii Principibus Electoribus, Optimatibus, & Satrapis novimus conventurum, ut inibi secum existentes dictorum nostrorum suffraganeorum prius freti consiliis suæ valeamus Serenitati consilia referre super præmissis, pro dicti Imperii & nostræ provinciæ profectu grata futura.

Vestram itaque amicitiam in D. N. J. C. hortamur, & sincerissime rogamus, quatenus ad hujusmodi congregationem die & loco præfatis E institutam, omni cessante impedimento, pro debito, quo nostræ adstringimini Metropoli, vos conferatis propria in persona, aut saltem, evidenti prohibiti necessitate, vestros doctos & constantes viros transmittatis, ad tractandum, consulendum, concurrendum, & concludendum in dextera omnipotentis Dei & nostra virtute unita, quo pacto præmissis modo occurratur dispendiis, ac etiam, si visum fuerit expedire, ad declarationem subeundam, cui partium sit adhærendum, alia quoque, quæ necessaria videbuntur, ne una nobiscum improvisi ac intenti, nobis circa rem familiarem præoccupatis, in tanto divagantes & oberrantes exitio, anfractibus irreparabilibus subjiciamur. Rogamus etiam charitatem vestram, ut nos de intentione vestra certificare nono detrectetis. Datum . . . . . MCCCCXL.

Conclusa in Concilio.

Placuit conventioni Aschaffenburgensi protestationem, unionem, & fœdus dominorum Principum Electorum & aliorum conservari, manu teneri & defendi usque ad deliberationem effectualem.

Receptum est ab omnibus, ut unusquisque suffraganeorum gravamina, impetrationes, & innovationes contra præmissam protestationem, aut alias in præjudicium Ecclesiæ suæ, aut subditorum suorum & quacumque parte contendentium, præsertim durante tempore protestationis impetratas seu concessas, impetrata seu concessa, consignari faciat, ut tandem, postquam deliberatum fuerit, cui parti unanimis adhæsio fieri debeat, præcaveatur indemnitas Ecclesiæ, vel subditorum, in quorum præjudicium præmissa urgere videantur. Et hæc per viam revocationis, restitutionis, vel aliam viam, prout Domino Metropolitano & suffraganeis suis videbitur expedire.

Avisatum est Concilium, ut Domini Suffraganei se vicissim, & una cum Domino Metropolitano constringant de non inclinando seu recipiendo aliquam partem, nisi prius & ante omnia ea, quæ per partes contendentes, alium vel alios, quemcumque vel quoscumque, durante dicta protestatione, in præjudicium, læsionem, seu gravamen, directe, vel indirecte, Domini Metropolitani; suorum suffraganeorum, Ecclesiarum, Dominorum, Collegiorum, Prælatorum, personarum, & suorum subditorum quorumcumque, etiam contra fœdus, protestationem, & unionem dudum per sacri Romani imperii Principes electores & alios Metropolitanos initas, vel etiam contra decreta dudum salvis modificationibus acceptata, in judicio vel extra, aut alias quomodolibet obtenta, impetrata, vel concessa sunt, obtinebuntur, impetrabuntur, vel concedentur, etiam motu proprio, in genere vel in specie, quocumque nomine censeantur, revocentur, cassentur, & annullentur, & omnia in pristinum statum reformentur, & restituantur, & pro infectis habeantur, ac si hujusmodi impetratio seu concessio, impetrationes seu concessiones, nunquam emanassent, sed omnia & singula, durante dicta protestatione, per Ordinarios etiam quoscumque, vel eorum, aut cujuslibet eorumdem acta, facta, & gesta per eosdem tempore protestationis prædictæ bona fide calumnientur, ne etiam, quod provisum est ad Concordiam, in noxam, lites, & jurgia convertatur.

Item si quis, cujuscumque status, conditionis, seu gradus fuerit, obtentis, aut obtinendis, impetratis seu impetrandis, concessis vel concedendis hujusmodi quomodolibet usus fuerit, etiam protestatione, unione & fœdere dictorum Principum quorumcumque cessantibus, pœnis in dicta protestatione contentis eo ipso subjaceat; quas siquidem pœnas quisque diœcesanorum in contrafacientem, seu contrafacientes strictissime exequatur: severius etiam pro-

cessu-

ANNO CHRISTI 1445.

cessurus, si contemptus qualitas deposcit, seu A requirit.

Item teneatur quilibet dioecesanorum, Metropolitico juri Ecclesiae Moguntinae subjectorum, per totam suam dioecesim presbyteris missam celebraturis injungere, ut interponant unam singularem collectam, in qua divinum invocetur auxilium, ut matrem nostram, sanctam Dei ecclesiam universalem, per pacis & tranquillitatis incrementa citius consoletur.

Item teneatur quilibet Dominorum suffraganeorum super praemissis firmiter & fideliter pro- B sequendum Dominum nostrum Metropolitanum per patentem suam literam seu instrumentum publicum, sigillo cujuslibet munitum, in oppido Franckenfurdensi in festo Omnium Sanctorum proxime accedente modis omnibus certificare.

Item ut universi & singuli suffraganeorum subditi praemissis tenacius inhaereant & obediant, postquam per Dominos Suffraganeos acceptata, & gratificata fuerint, ut praefertur placuit, ut omnia & singula praemissa publicentur & praedicentur, ne quis per ignorantiam se audeat a praemissis subtrahere, aut excusare.

** ROTHOMAGENSE CONCILIUM

Provinciale anno MCCCCXLV. indictione nona celebratum in manerii archiepiscopalis capella die 15. Decembris sub Radulpho Roussellio archiepiscopo.

Ex codice Gothicis characteribus excuso absque loco, & anno impressionis & nomine typographi cui titulus est : Institutorum synodalium dioecesis Rothomagensis in synodo observandorum opusculum ab insignibus auctoritate viris compluribus ad eorum informationem exaratum.

Radulphus miseratione divina Rothomagensis ar- C *chiepiscopus, universis & singulis Christi fidelibus per totam nostram provinciam constitutis praesentes inspecturis, visuris, lecturis & audituris, salutem & curam in domino Jesu Christo.*

CUm ad laudem & gloriam omnipotentis semperque viventis Dei hoc in tempore in unum pro provinciali synodo celebranda convenissemus, primum ad ea merito conversi sumus quo totius spiritualis nostri aedificii suum fundamentum conspiciunt fidem, sine qua impossibile est placere Deo. Est enim lumen nostrae peregrinationis; quam qui deserunt per tenebras plurimorum errorum vagantur incerti, salutis obliti, & aeternae promissionis immemores, a D quibus longe aliena mens omnium Christianorum esse debet, ut intelligat in ea se quisque vivere, qui ad perennem vitam cupit pervenire. Ab hac quosdam invenimus per ignorantiam alienos, alios per diversorum errorum anfractus, plurimos per diversarum superstitionum & apostasiarum varia genera, & diabolicas inventiones, plurimos etiam per corruptos mores, & innumera vitia, quibus (proh dolor!) totus ferme mundus implicatur. Quo fit ut religio sancta & immaculata parum sit cultui & honori, ita ut miseri homines deducantur in interitum indeficientibus inferni poenis cruciandi. Hinc est quod nos velut nostri pastoralis officii exigit ratio talibus morbis curam adhibere cupientes, E quos decet toto mentis intuitu solutos fore, ne quid in ipsius nostrae fidei vergat detrimentum, conformiter ad patrum nostrorum sacros canones hoc sacro approbante provinciali concilio ordinamus, & praecipimus ab omnibus observari quae sequuntur.

I.

Et primo praecipit & mandat haec sancta synodus quod unusquisque fidelis fidem rectam quam sancta confitetur ecclesia inconcusse teneat.

II.

Item damnet omnem sententiam extollentem se adversus simplicitatem & dignitatem fidei, &c.

III.

Praeterea damnat omnes libellos, seu quosdam tractatus artium magicarum & divinaticarum. Et super hoc deinceps solliciti sint ordinarii per suas dioeceses inquirere si qui sint tales libri, & ad se evocare.

IV.

Item statuit quod si quis contra Deum vel aliquem sanctorum suorum, & maxime beatam virginem linguam in blasphemiam abnegando praesumpserit relaxare, per episcopum suum poena mulctetur annotata in capitulo, statuimus. Rubricae de maledicis.

V.

Item prohibet haec sancta synodus, ne quis per corpus, caput, sanguinem, aut membra Christi, seu virtutes aut similia jurare praesumat. Quod si quis in hoc suo creatore fuerit abusus puniatur poena arbitraria secundum qualitatem delicti & assuefactionem delinquentis.

 VI.

ANNO CHRISTI 1445.

VI.

Item quod si qui inventi fuerint invocatores dæmonum, & de hoc legitime convicti, quemadmodum fieri solitum est, publice prædicentur cum mitra in signum perpetuæ infamiæ. Qui si abjuraverint hujusmodi errorem, post peractam pœnitentiam ad arbitrium diœcesani misericorditer poterunt relaxari. Si vero contumaciter in suo errore perseveraverint: si sint clerici degradati prius perpetuis mancipentur carceribus: Si vero laici, relinquantur curiæ sæculari puniendi. De aliis autem sortilegiis, & aliis superstitiosis puta carminatoribus, & brevia ad collum hominum, & equorum, seu alibi suspendentibus, ordinat hæc sancta synodus quod pœna jejunii & carceris unius mensis puniantur pro prima vice. Si vero perseveraverint, pœna graviori ad arbitrium episcopi compescantur.

VII.

Item damnat modos illos, qui videntur introduci gratia quæstus denominando imagines, utpote; *Nostre-Dame de Recouvrance*, *Nostre-Dame de Pitiè*, *de Consolation & de Grace*, &c. Nam talia sunt occasio superstitionis in multis, quasi sit plus in una imagine, quam in alia. Abusores pœna arbitraria compescantur.

VIII.

Item ordinat quod de cetero non admittantur aliqui ad sacros ordines, nisi sint instructi expresse in articulis fidei, præceptis decalogi, sacramentis ecclesiæ, & quod sciant distinguere inter peccata & peccata; & opera misericordiæ, corporalia & spiritualia, & alia prout convenit tanto ordini, præsertim sæculares beneficiorum curatorum capaces.

IX.

Item in grande obsequium fidei præcepit de cetero non admitti ad prædicandum verbum Dei ad populum regulares vel sæculares, nisi prius districte examinati, & sufficientes reperti per episcopos, aut eorum vicarios.

X.

Item præcipit ipsa synodus quod unusquisque parochianus habeat semel in anno omnia peccata sua confiteri proprio sacerdoti; & ad minus in pascha eucharistiæ sacramentum reverenter suscipere. Juxta decretum, Omnis utriusque sexus, & sub pœnis in ea contentis.

A

XI.

Item &, ut honeste ac sancte creatori nostro serviatur, prohibet hæc sancta synodus ludos, qui fatuorum vulgariter nuncupantur, cum larvatis faciebus, & alias inhoneste fieri in ecclesiis, aut cœmiteriis; cum tales ludi honestatem ecclesiasticam deturpent, omnes & singulos qui secus habere præsumerent excommunicationis sententiæ subjiciens, ac statuens, quod si dicti præsumptores distributiones aliquas in eisdem ecclesiis percipere sint soliti, illas per tres menses sequentes perdant, quæ inter alios honestos choriales dividantur.

B

XII.

Item quod pro sacris ordinibus ministrandis, & literis inde conficiendis, pro sacramento confirmationis, & benedictionibus vestimentorum, & vasorum ecclesiasticorum nihil recipiatur. Et pro delatione corporis Christi indigentibus nihil exigat lator seu minister, sed piæ & laudabiles patriæ consuetudines observentur.

C

XIII.

Item quod collatores scholarum scholas ipsas personis ætate, scientia & moribus probatis committant, & liberaliter ac sine exactione concedantur.

XIV.

Item quod beneficia ecclesiastica personis idoneis, & bene meritis tam ex parte patronorum ecclesiasticorum & laicorum, quam collatorum & ordinariorum liberaliter, & absque ulla illicita pactione conferantur, & ad illa præsententur.

D

XV.

Item quod promovendi ad sacros ordines ordinario, aut ab eo deputandis examinatoribus tali tempore se præsentent, quod ab illis bene & mature possint examinari: nec recipiantur aliqui ad ordines ipsos, nisi per examinationem sufficientem & debite factam reperiantur ætatis, & qualitatum aliarum quas sacri definiunt canones.

E

XVI.

Item quod ipsi sic promovendi habeant beneficium seu patrimonium, vel titulum verum & non fictum a suis parentibus & propinquis sine fraude: in quo si qui suos datores aut promotores circumvenerint, suorum sint ordinum executione suspensi.

XVII.

ANNO CHRISTI 1445.

A

XVII.

Item inhibet ipsa synodus quibuscumque sacerdotibus ne pro missis per eos celebrandis turpes aliquas pactiones faciant

XVIII.

Item ordinat ipsa synodus, quod omnes clerici in suis beneficiis juxta eorum fundationem habitibus decentibus resideant. Et præcipit ecclesiarum parochialium rectoribus, quod saltem dominicis diebus, & aliis solemnibus parochianos suos in fide & moribus instruant.

XIX.

Item monet eadem synodus archidiaconos suos archidiaconatus personaliter visitare: volentes quod in ecclesiis quas visitabunt præsenti tunc populo verbum Dei explicent, saltem in parochiis solemnibus & magis populatis, ac cetera quæ suo incumbunt officio absque dolo & fraude exequantur. Et si forte de licentia sedis apostolicæ per procuratorem visitare possint, pro suis visitationibus faciendis tales deputent personas, quæ in omnibus, & per omnia ipsorum archidiaconorum vices debite suppleant, ut in canon. *Ad hæc*, de officio archidiac. specialius declaratur.

XX.

Item cum ebrietas sit fomentum multorum malorum & potissime incentivum libidinis, quod omnes, & præsertim ecclesiastici a crapula & ebrietate mutuaque consuetudine bibendi ad potus æquales abstineant sub pœna per suos ordinarios arbitranda, & quod tabernas publicas, & alia loca inhonesta non frequentent, nec in domibus propriis tabernas similes faciant.

XXI.

Item ordinat ipsa synodus quod si quis clericus beneficiatus per mensem post publicationem præsentis ordinationis publicus concubinarius repertus fuerit rigorose per suum ordinarium corripiatur: etsi post alium terminum, qui sibi pro ea abjicienda statuetur, non repulerit, ipso facto fructus beneficiorum suorum perdat per tres menses, qui ad utilitatem ipsorum beneficiorum applicabuntur. Quam si abunde retinuerit, omnibus suis beneficiis privetur, & alias canonice puniatur. Ceteri autem tam clerici, quam laici fornicatores, & adulteri moneantur ut deinceps contineant: alioquin contra ipsos procedatur, prout ipsorum exegerit culpa.

XXII.

Item inhibet ipsa synodus omnibus in sacris ordinibus constitutis, ne mulieres aliquas, nisi de illa sint in quibus naturale fœdus nihil permittit sævi criminis suspicari, secum teneant. Et quod ipsi suos filios aut filias illegitimos in domo sua non habeant, nec eis per eosdem filios in ecclesia serviatur.

XXIII.

B

Item statuit eadem synodus quod locorum ordinarii moneant suos officiarios ne nimium faciles sint in conveniendis personis super excessibus eis impositis, & ne eis in pecuniarum exactione ultra condignum gravent.

XXIV.

C

Item quod nullus citetur ex officio, nisi prius aliqualis præcesserit informatio, quæ officiali loci ostensa fuerit, nec excommunicetur aliquis propter contumaciam, nisi in scriptis, aut alias legitime constiterit quod fuerit citatus: Et literæ excommunicatoriæ rectoribus ecclesiarum infra mensem ad tardius præsententur.

XXV.

D

Item quia sine periculo animæ cum excommunicatis communicari non potest, prohibet ipsa synodus omnibus suis subditis, ne cum excommunicatis quoquo modo participent in cibo, potu, colloquio, aut aliis commerciis. Et in ecclesiis parochialibus rectores in principio missarum injungant publice quod si ibi sint excommunicati recedant.

XXVI.

E

Item prohibet ipsa synodus quibuscumque personis catholicis ne crimine usurarum sub quacumque palliatione, aut colore sub pœnis in jure contentis exerceant, aut committant. Ac singulis personis ecclesiasticis, etiam religiosis, ne mercanciis aut negotiis sæcularibus se implicent; & ne firmarum aut dominiorum temporalium sint receptores, nisi aliqua justa causa per suos ordinarios cum eis dispensetur. Et ulterius ecclesiarum parochialium rectoribus, qui in suis ecclesiis residere, ac de earum fructibus sustentari possunt, ne alias ecclesias aut decimas ad firmam recipiant.

XXVII.

Item inhibet omnibus presbyteris & clericis, ne suos contractus in mere personalibus

bus coram tabellione aut sæculari judice A passent, seu passari procurent: & ne sua corpora potestati sæculari submittant.

XXVIII.

Item statuit synodus quod omnes voluntarii homicidæ, mutilatores, latrones, publici agricolarum & peregrinorum spoliatores, viarum insidiatores, violatores, & incendiarii ecclesiarum ipso facto excommunicationem incurrant. Qui si absque pœnitentia & emenda debita, si potuerint, decesserint, ecclesiastica careant sepultura. B Præcipiens omnibus curatis, & eorum capellanis quod denuntient in suis ecclesiis hujusmodi decretum prima dominica cujuslibet mensis, & aliis diebus solemnibus.

XXIX.

Item cum in ecclesiis cathedralibus & collegiatis, ac aliis piis locis sæpe & sæpius nonnulli pro suis negotiis, & causis prophanis tractandis, consulendis & decidendis: & alias otiose, inutiliter & vagabunde conveniant & discurrant propter quod C servitium divinum, & sermones qui inibi fieri soliti sunt in salutem animarum, ad detrimentum quam plurimum impediuntur; hortatur, monet & præcipit ipsa synodus omnibus, & singulis quatenus de cetero a talibus abstineant: alias contra ipsos procedetur, prout juris fuerit & rationis.

XXX.

Item cum in sacratissima nocte nativitatis domini nostri Jesu Christi, qui pro nobis miseris peccatoribus venit in mundum, D ut nos proprio sanguine redimeret, maxime deceat viros Christianos salutaribus insistere, ac devotos esse, & ab his abstinere quæ minus abducunt a reverentia creatoris. Hortatur & monet hæc sancta synodus omnes & singulos quatenus ob reverentiam nostri salvatoris a ludis taxillorum, & aliis inhonestis abstineant sub pœna arbitraria.

XXXI.

Item præcipit ipsa synodus omnibus ecclesiarum rectoribus, eorum vicariis & E aliis quorum interfuerit, quatenus dum religiosi ad suas ecclesias cum literis ordinariorum causa prædicandi accesserint, eos diebus a jure statutis requirant, ut tam in suis prædicationibus, quam confessionibus de licentia prædicta audiendis, exhortentur populum ad decimas, & alia jura ecclesiastica fideliter persolvenda. Et similiter ipsis religiosis, ut ita faciant sub pœnis ab ipso jure statutis.

XXXII.

Item inhibet ne clerici præsertim in sacris ordinibus constituti longas & amplas cornetas in suis caputiis deferant, sed breves & decentes nec fimbrias foderaturæ habeant superius & inferius in suis tunicis, quæ nimia longitudine aut brevitate notari possint.

XXXIII.

Item ordinat ipsa synodus quod expleto servitio divino ponantur reliquiæ in locis honestis, & firmentur ecclesiæ. Insuper jubetur quod cœmeteria a terra prophana distinguantur.

XXXIV.

Item in universorum ordinum, quos devota Augustini & Benedicti ac norum sanctorum adinvenit consideratio, & quos humanæ salutis æmulus in plures vulneravit partes, salutaris reparetur institutio, singulique illorum professores, qui sub paupertatis, castitatis & obedientiæ votis, aliisque salutaribus institutis se domino famulaturos perpetuo ultronee devoverunt, illorum æternorum fructuum, quos jugis eorum consequetur obedientia, dulcedine recreantur, ac per devotas ipsorum preces, quæ profecto plurimum ex auditione non carent, subveniatur indigentibus. Præcipit & ordinat eadem synodus quod in omnibus, & singulis hujus provinciæ tam virorum quam mulierum conventualibus locis, in aliquo loco ad hoc idoneo sit una tabula in qua vulgariter, & ad longum annotetur regula quæ per professores ipsorum conventuum profiteri consuevit.

XXXV.

Item ultra capitula quotidiana in ipsis conventualibus locis fieri & celebrari solita, singulis diebus Mercurinis quatuor temporum abbates, priores, aut superiores ipsorum locorum omnes suos fratres absentes in hac tam degentes provincia convocent, quam & aliis in locis, ipsis tunc præsentibus per aliquem ex provectioribus illius legatur dicta regula; & si opus sit declaretur & exponatur extensius.

XXXVI.

Item quod abbates & priores, aut alii superiores hujusmodi omnes suos subditos & religiosos ad omnia, & singula in sua regula contenta observanda per bonas, & sanctas exhortationes inducant, rebelles autem per debitas correctiones emendent.

Item

ANNO CHRISTI 1445.

XXXVII.

Item quod ipsi regulares omnia sua concilia & capitula juxta eorum regulam studeant firmiter tenere, celebrare & observare.

XXXVIII.

Item quod visitatores & reformatores locorum prædictorum in suarum visitationum discursu super statu & regimine monasteriorum & locorum quæ visitabunt, ac religiosorum in illis degentium moribus & vita, suæque regulæ debita observantia curiose, prudenter, & fideliter inquirant, ac illos quos suæ regulæ contemptores esse repererint per ordinatas in eorum statutis pœnas, aut graviores, si eorum exegerit contumacia, puniant.

XXXIX.

Item quod ubi abbates, priores, superiores, seu reformatores hujusmodi in præmissis forent negligentes, aut a sua regulari forsan observantia deviarent, statuit, præcipit & ordinat eadem synodus quod per A locorum ordinariorum providentiam atque sollicitudinem provideatur.

XL.

Postremo cum occasione guerrarum, quæ diutius viguerunt [a] in hac Rothomagensi provincia inter ceteras maxime passa fuerit & attrita, pro quarum sedatione nunc inter principes tractatur sedulius. Hortatur igitur ipsa synodus in domino cunctos Christi fideles, ut pro complemento pacis & fœderis inter reges & principes pacem B ipsam tractantes, ac etiam prospero statu universalis ecclesiæ domini nostri regis totiusque populi Christiani, tam per processiones, quam alias juges & devotas apud Deum velint preces effundere.

Actum & datum in sessione publica in capella manerii nostri archiepiscopalis Rothomagensis suffragantibus nostris, & capitulis nostræ, & ecclesiarum suarum per procuratores ibidem cum pluribus archidiaconis, abbatibus & prioribus, in magno numero congregatis, anno domini millesimo quadringentesimo quadragesimoquinto, indictione nona mensis vero De- C cembris die decimaquinta, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Eugenii divina providentia papæ IV. anno decimoquinto.

ANNO CHRISTI 1446.

*** LITERÆ APOSTOLICÆ

Henrico sexto Anglorum regi missæ, (b) pro jejunio Quadragesimali.

Ex codice mss. in registro principali domini archiepisc. Cant. (scil. Stafford) fol. 46 a.

* Editio Anglicana hic scatet mendis.

EUgenius episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Henrico regi Angliæ illustri salutem & apostolicam benedictionem. Solemnissimarum quæ a Romano pontifice celebrantur cerimoniarum, altiora aliquando sunt rationes, quæque nedum a vulgo, sed nec a peritis passim intelliguntur. Honestaturi [c] atque celsitudinem tuam munere celebri aliqua de illo [d] præfati duximus non indignum. Inter multa quæ jejunii Quadragesimalis temporibus mystice facit ecclesia, lætitiam a populo Israelitico habitam, quando primum illi potestas facta est a servitute in libertatem, atque in patriam redeundi, & simul fidelibus futuræ beatitudinis annunciationem per contemplationem præsentem aliqualiter ante oculos propo- E nere volens, ea dominica die, quam septimam a Septuagesima numeramus, primum omnia in divinis officiis gaudii & lætitiæ plena ponit, quod faciliter advertere poteris, si verba epistolæ illius diei & sumptum inde missarum introitum *Lætare Jerusalem*, & inde *Gaudete in lætitia, qui in tristitia fuistis, &c, satiemini ab uberibus consolationis vestræ*, ne cetera percurramus considerabis. Et quia omnes satis verba orationesque attendunt, ut tam vulgo quam peri- D tis, [e] spirituque ad cælos erectis, ea communis gratiorque fieret lætitia, diem ipsam sapientissimi patres prædecessores nostri elegerunt: tum quia is septimus dominicæ dies, septimam in qua salus data est significeret ætatem; tum etiam ut fidelis populi Quadragesimalis jejunii asperitas jam ad medium perducta, tempus aliquali solatio levaretur; quia in die dominica Romanus pontifex celebraturus, ad ecclesiam pergens & rediens ab eadem, auream manu sub aspectu populi defert rosam; eam vero rosam magno inspectantis educentisque populi comitatu atque applausu, in palatium apostolicum relatam, consuevit pontifex principi viro, qui tunc in curia, nobilitate, potentatu & meritis habet digniorem locum, dono dare; qui princeps tanto ornatus munere & magno etiam cardinalium prælatorumque comitatu stipatus, urbis plateas vicosque perlustrat, ne sexus, debilitasve, aut alia occupatio prohibere possit quominus ea lætitia omnibus sit communis. Hanc autem lætitiæ, libertatisque recuperatæ significationem palam populo factam, Romanos pontifices ad lætitiæ, libertatis & pacis, aut conservandæ, aut cum ablata esset recuperandæ, dignissimo simul prudentissimoque consilio usos con-

a *Forte*, hæc Rothomagensis. H. b Imo vero pro mittenda Rosa aurea, & decimis exigendis. H.
c *Pro*, itaque. H. d *Pro*, præfari. e *Forte*, oculis spirituque, H.

ANNO CHRISTI 1446.

constat, cum ornatos tanto munere, & tanto cum trophæo principes ad rei ecclesiasticæ aut fidei Christianæ, tutelam, conservationemque aut instaurationem provocare voluerunt. Hinc nos quatuor nostri temporis, duos Romanorum, & alium Castellæ, quartum Arragonum reges, adversus infideles Christi hostes hortari atque impellere cupientes, eo rosæ donavimus munere, ut si eos verba suasionesque nostræ satis non moverent, saltem apostolici muneris quædam quasi religio incitaret. Quæ proximis temporibus considerantes, & tuæ serenitatis maximam erga nos & Romanam ecclesiam fidem atque devotionem attendentes, non decens modo sed debitum existimavimus te eodem munere decorari, quandoquidem anno præterito a nobis requisitus conferre adversus Turcas Christi hostes pecuniarum ex decimis tuis regni præsidia, non solum id promittere facilis fuisti, sed armatorum insuper præsidia es pollicitus, quamquam eas ipsius quam ad te mittimus rosæ, speramus confidimusque partes fore, ut postquam tua sponte proclivis esse consuevisti, ad Romanæ ecclesiæ adversus barbaros, præsidia per eam rosam a annueris, traharisque ad talia contra dictos Turcas perficienda quæ perpetuam tibi gloriam comparabunt. Si enim ea, quam Dei nostri dono habes, potentia adversus Romanæ ecclesiæ, & nostros hostes viriliter, animose at- A que ardenter insurges, dignus fuisse videberis dono rosæ, cujus significatio alias etiam præter supradictas habet proprietates; quia per colorem caritas ac bona voluntas efficiendi, & per saporem rei expectatæ satietas ab eo qui accipit expectantur. Nec judicet quispiam a nobis ad tuam persuasionem esse conficta, cum in Romanorum pontificum monumentis illud observandum fore tradatur, ut rex Romanorum, a quo Romana ecclesia debitum semper expectat præsidium, nulla alia die quam prædicta dominica: & post datam hujusmodi rosam coronetur, a cujus rosæ proprietatibus, sive illam ipse, sive alius habuerit admoneatur, b præsidiis rebus ecclesiæ & populi Christiani cum ca- B ritate, jocunditate, & plenaria executione præstandi. Cum itaque ad præsens & mittamus ad tuum illud regnum dilectum filium magistrum Lodovicum de Cardona cubicularium & nuncium nostrum, ut decimas anno præterito, supradictorum Turcarum causa impositas exigat, serenitatem tuam in domino exhortamur atque requirimus, ut favores ad id necessarios præstari facias; & tua insuper celsitudo cogitare incipiat alia præsid, quæ nobis in tanta expeditione disponas ferre, Datæ Romæ apud sanctum Petrum ab anno incarnationis 1446. octavo Kalendarum Julii pontificatus nostri anno 16.

a) *Lege*, animetis. H.

b) *Pro*, præsidia. H.

REFORMATIONES CLERI DIOECESIS LEODIENSIS

Anno domini MCCCCXLVI. tempore Eugenii papæ IV. per reverendum patrem dominum Joannem episcopum Leodiensem factæ, & per capitulum majus Leodiense sigillatæ, ac postea per Nicolaum V. approbatæ.

Universis præsentia statuta visuris seu audituris C *Joannes Dei gratia episcopus Leodiensis salutem in domino sinceram.*

QUamvis bonæ memoriæ Adulphus episcopus Leodiensis, prædecessor noster, ad extirpandum officiariorum curiæ nostræ, nec non curialium venerabilium virorum, præpositi, capituli, * archiepiscoporum nostrorum Leodiensium ipsas curias sequentium, abusus & excessus, quædam utilia statuta condiderit, quædam scilicet anno domini millesimo trecentesimo trigesimoseptimo, mensis Septembris, die vigesimaoctava; quædam autem anno eodem, sed mensis Octobris die septima; alia quædam anno a nativitate ejusdem domini millesimo trecentesimo quadragesimotertio, mensis Julii die nona: & illa mandaverit sub certis pœnis in eisdem adjectis inviolabiliter observari. Illa tamen usquequaque observata non sunt: unde gravamina sunt addita nostris subditis graviora. Ideo eorumdem subditorum incommodis obviare volentes. illa statuta & alia synodalia per prædecessores nostros edita, ac per nos noviter cum aliquibus additionibus innovata, salvis tamen infra scriptis statutis, de dicti nostri capituli consilio & consensu. innovamus, & de novo confirmamus, præcipientes auctoritate nostra districtius, & in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis in illis expressis, diligentius ab omnibus observari; quædam autem consideratione venerabilium majoris & secundariarum ecclesiarum nostrarum Leodiensium, capitulorum ac cleri nostrarum civitatis & diœcesis Leodiensis, de memorati nostri capituli majoris consilio & consensu, statuentes.

* *legendum* archidiaconorum

In primis siquidem statuimus, quod licentia testandi alicui presbytero seu beneficiato per literas sub sigillo officialitatis curiæ Leodiensis concessa non expiret per cessum vel decessum illius episcopi, cujus tempore concessa fuit; sed perpetuo sit firma & valida.

Item si contingit sigilliferum vel officialem foraneum apponere manus ad bona mobilia alicujus presbyteri vel alterius beneficiati, ab intestato seu absque licentia testandi defuncti, conficiatur de illis bonis statim & fideliter inventarium, & quod exequiis & debitis solutis supercreverit, cedat dispositioni nostræ D convertendum prout nobis visum fuerit expedire

Item quod de cetero pro absentia infra festum sancti Ægidii petenda non recipiatur ultra quam vicesimus denarius valoris annui beneficiorum, deductis realibus oneribus. Et ut de beneficii, de quo absentia petetur, vero valore notitia, rectore petente, certius habeatur, volumus notitiam eamdem juramento rectorum & virorum fide dignorum coram illo, a quo petetur absentia, vel certo commissario in loco beneficii ad hoc dando, & nullatenus dari denegando, docere posse & debere. Proviso in hoc, quod dicto semel officiali vel sigillifero Leodiensi modo præmisso, seu archi- E diacono, suove vicario, non arctetur talis docens, absque legitima causa, valorem eumdem

dem

ANNO CHRISTI 1446.

dem secundario deducere vel docere. Sed uterque prælatorum prædictorum sit contentus documento coram altero ipsorum fideliter facto, nisi fructus beneficii hujusmodi augmententur vel diminuantur. Quodque pro placet cujuscumque beneficii curati, quanticumque valoris, ultra unum scutum vetus: beneficii vero non curati, ultra quatuor grossos veteres, quales subscribuntur, de cetero non recipiantur quovis modo. Volumus tamen & mandamus, pro placet ipsorum beneficiorum minus recipi, secundum fructuum tenuitatem.

Item in absentia pro placet etiam conjunctim pro registrationibus tam per sigilliferum nostrum, quam archidiaconos ecclesiæ nostræ Leodiensis non recipiantur amodo ultra quam duo grossi antiqui, quorum duodecim valebunt florenum Rhenensem & unum dimidium stuferum bonum. Quales etiam grossos solvi volumus in absentia & registrationibus, & quod nihil, quoad absentes, capiatur seu recipiatur abusive.

Item, quia diaconi, seu vicedecani & capitula secundariarum ecclesiarum nostrarum Leodiensium, hactenus plus onera, vexationes & labores nobiscum, & cum venerabili capitulo nostro Eeodiensi, pro libertate ecclesiastica servandá & pro resistentia injuriarum, oppressionum & gravaminum (proh dolor) clero nostro tam infra civitatem, quam extra, diversimode & plures retroactis temporibus obvenerunt, & in dies obveniunt, subire habuerunt & habent, dum talia vel similia occurrunt: idcirco ipsis dominis decanis seu vicedecanis & capitulis secundariarum ecclesiarum nostrarum Leodiensium prætactarum, gratiose indulgentes, ordinamus & statuimus, ut inantea nullus sigillifer noster pro tempore, aut aliquis archidiaconorum, sive vicarius eorumdem, decanus seu vicedecanus Christianitatum seu conciliorum quorumcumque, aut alius prælatus quicumque nostrarum civitatis & diœcesis Leodiensis, alicui canonico præbendato nostrarum ecclesiarum secundarium Leodiensium prætactarum, & residenti in eisdem, seu aliqua ipsarum, & extra easdem beneficium vel officium, seu beneficia vel officia nostræ diœcesis, curatum vel non curatum, aut curata vel non curata obtinenti, licentiam abessendi, fructusque ad nos vel nostram dispositionem, & ad prælatos prædictos seu aliquem ipsorum ratione absentiæ hujusmodi spectantes, levandi & habendi ac faciendi illis vel illis laudabiliter in divinis deservire deneget. Sed concedere debeat unicuique canonico residenti, ut præfertur, petenti & competentem taxam juxta articulum sive punctum prætactum, de 20. denario singulis annis infra & ante festum beati Lamberti martyris offerenti: hortantes omnes & singulos decanos seu vicedecanos, & capitula omnium & singularum ecclesiarum nostrarum collegiatarum, extra civitatem Leodiensem & infra diœcesim nostram consistentium, ut ipsi & eorum singuli se favorabiliter in præmissis cum canonicis residentes in aliqua secundariarum ecclesiarum nostrarum prætactarum se conforment. Et absentiam nulli ipsorum prælatorum & canonicorum residentium illam petenti denegent: scituri, quod si facere recusaverint, quod absit, non gaudebunt neque fruentur nostris præsentibus ordinationibus sive statutis.

Item inhibemus, ne de cetero fructus beneficiorum, in quibus rectores eorum personaliter resident, sub ficto colore, quasi ipsi sint absentes, aliquatenus arrestentur. Nec etiam eorum rectoribus qui absentes sunt cum licentia suorum prælatorum, hujusmodi licentiam dare debent, dum beneficia hujusmodi alias laudabiliter officientur, prout debent. Quodque si forsan scienter vel ignoranter secus contigerit attentari, comperta veritate, summarie judex sine aliqua difficultate arrestum tollat. Et si forsan contra talem rectorem vel ejus procuratorem, aut alium habentem causam ab eo, occasione hujusmodi arresti quomodolibet fuerit pro contumacia, vel alias processum ad excommunicationem, suspensionem vel interdictum, absolutio sine difficultate impendatur. Et pro revocatione arresti atque absolutione hujusmodi, & pro signo sive pro sigillo nihil recipiatur. Sed literæ super hujusmodi revocatione seu absolutione confectæ, gratis per notarios ad alia deputatos signentur, & per eos ad quos spectat sigillare, gratis sigillentur. Et insuper si contingat collectorem fructuum vel beneficiorum absentis vel procuratorem negotiorum curiæ propter injustum arrestum vel injustam censuram hujusmodi condemnari in expensis, præcipimus illas statim solvi, vel in judicio deponi ad opus illius, cui cædem expensæ sic adjudicatæ fuerint.

Item statuimus, ut nullus collector fructuum beneficiorum, quorum rectores sine licentia sunt absentes, admittatur ad exercendum hujusmodi officium in judicio vel extra, nisi prius juraverit quod non procurabit aliquos fructus aliquorum beneficiorum, in quibus rectores eorum personaliter resident, sub ficto colore prædicto aliquatenus arrestari: nisi prius illo rectore debite in propria persona vel in loco beneficii vocato, judex ad arrestationem hujusmodi ex aliqua rationabili causa, quam in hujusmodi decreto exprimi volumus, judicialiter decreverit procedendum. Et etiam nisi idem collector juraverit, quod beneficiis curatis & non curatis, quorum fructus colligere sibi commissum est, seu committetur, debite & laudabiliter faciat deserviri: & quod solvet jura eorum, & onera etiam realia supportabit: & quod si bona eorumdem propter suum defectum diminuantur, ipse damnum plenarie resarciet absque fraude.

Item statuimus, quod si licentia abessendi præcedat arrestationem antedictam, collector fructuum prædictorum pro arrestatione, seu pro litteris, nihil percipiet. Si vero licentia hujusmodi arrestationem subsequatur, tunc pec hoc volumus arrestum esse sublatum. Et collector, si præsens sit, vel subcollector, duos dumtaxat grossos percipiet: alioquin, si absens fuerit, ad opus ejus, sigillifero vel vicario archidiaconi, qui arrestum posuit, pro arrestatione seu pro literis nihil percipiet; dummodo tantumdem exposuerit, & arrestum non fuerit præmature positum, in promptu solvi præcipimus. Sed si propter loci distantiam plus meruerit, hoc fit in arbitrio judicis.

Item de synodo celebranda, & de excessibus synodalibus ac examinatione & institutione procuratorum fiscalium, nec non de salario & scripturis sententiariorum, articulatorum, copiatorum, notariorum, procuratorum quorumcumque, fiscalium & non fiscalium, curias nostras & aliorum prælatorum frequentantium, nec non de his qui cedere volunt bonis propter

pau-

paupertatem, servetur & fiat, prout in statutis synodalibus, aut curiæ Leodiensis, nec non modificationibus tempore bonæ memoriæ domini Adulphi quondam episcopi Leodiensis factis, atque prout in pace Tungrensi & aliunde ordinatum est & provisum; salvo quod articulator non debeat contra unam personam super diversis excessibus facere diversos sive plures processus, nisi judex ex speciali causa decreverit hoc esse faciendum. Et stet contentus pro responsionibus & juramento ad articulos, si in eisdem sit unicus dumtaxat excessus, salario, prout illis provisum est in statutis & aliis prætactis. Et si fuerint plures excessus in eisdem articulis, sit contentus recipere & habere, prout judex juxta quantitatem scripturarum, B & responsionum ad eosdem decreverit recipiendum vel solvendum.

Item si citatus ex officio ad curiam nostram Leodiensem, vel alicujus archidiaconorum, responsurus super excessu quocumque fuerit propter suam contumaciam excommunicatus, statuimus ut hujusmodi contumax de cetero ultra summam seu valorem sex grossorum Turonensium; si vero presbyter, 12. grossorum, pro sua contumacia non plectetur. Si vero quis ad cujuscumque instantiam per annum & amplius excommunicationis sententiam animo sustinuerit indurato, arbitrio judicis plectetur. Et eo mediante, cuilibet tali sua absolutio gratis signetur, & pro duobus grossis, prout de illis pro- C visum est, sigilletur. Et idem volumus observari per quoscumque judices nostræ diœcesis, etiam auctoritate apostolica fungentes.

Item statuimus, quod pro sententia diffinitiva seu interlocutoria, negotio finem imponente, signanda & sigillanda, non recipiatur ultra vigesimum denarium condemnationis vel absolutionis. Pro interlocutoria autem signanda & sigillanda, quæ vim non habet diffinitivæ sententiæ, non recipiantur ultra duo grossi.

Item circa procuratores negotiorum statuimus, quod de cetero non sint in curia nostri officialis nisi quindecim procuratores negotiorum curiæ ejusdem, præter collectores; & quod D in qualibet curiarum præpositi & archidiaconorum, non sit nisi unus. Et sint illi probi, discreti & fideles Latinum congrue loqui scientes, non presbyteri, tabelliones publici, notariatus officium in aliqua curiarum prædictarum exercentes, non infames, homicidæ, publici adulteri, manifesti usurarii, vel laici, & collectores fructuum beneficiorum vacantium vel absentium, sint presbyteri, aut bonæ fidei homines.

Item statuimus, quod nullus eorum sit sigillifer, archidiaconus vel notarius illius curiæ, cujus ipse est negotiorum procurator ordinatus, sed sint in singulis curiis singula officia distincta. Et sit unusquisque contentus E suo officio.

Item cum in literis absentiæ ab aliquo beneficio per officialem nostrum & archidiaconos concedendæ exprimitur persona illi deservitura, cum clausula, una cum alio vel aliis beneficiis, nolumus quod talis deservitor pro licentia hujusmodi quidquam solvat, ex quo in hoc casu est ei licentia ad hoc concessa.

Item, statuimus, quod nullus de cetero citetur ad curiam Leodiensem, seu archidiaconorum, super suis excessibus responsurus, nisi cum citatorio mittantur etiam articuli continentes excessus hujusmodi, vel saltem, nisi in ipso citatorio excessus sint taliter expressi, quod citatus possit plene instrui super quibus ipse in judicio convenitur.

Item inhibemus, ne citatus aliquis auctoritate ordinaria, vel nostri conservatoris apostolici, ad civitatem Leodiensem pro sua causa agenda, vel defendenda, ac legitime prosequenda veniens, vel inde recedens, aut in ea domicilium fovens, & juri stare paratus, de cetero recipiatur, vel incarceretur, aut in carcere detineatur, nisi crimen in jure confessus, aut in crimine comprehensus fuerit seu de eo convictus. Et si contingat aliquem talem vel quemcumque alium, in crimine non deprehensum, non convictum detineri, illi dentur articuli celeriter & expedite: quod nisi factum fuerit, volumus & mandamus incontinenti sub cautione, quam judex decreverit, emitti. Et prohibemus ne aliquis in diœcesi Leodiensi beneficiatus, & in suo beneficio residens, pro quocumque crimine sibi imposito capiatur, vel etiam fructus sui beneficii arrestentur, nisi (ut præmittitur) convictus, aut saltem desuper prius debite citatus fuerit, ac comparere & juri stare non curaverit, vel de ejus fuga verisimiliter timeatur, aut crimen hujusmodi executionem in personam requireret.

Item quod de cetero executiones literarum monitoriarum, quæ impetrantur super contumacia judicato vel recognito, teneantur judici qui illas concessit modum & formam atque diem & horam suæ executionis, una cum speciali designatione personarum, in quas hujusmodi literas sunt executi, rescribere in fine earumdem literarum, vel per transfixam, suamque rescriptionem sigillo proprio & notorio, quo uti consueverunt, communire.

Item juri communi & prædecessorum nostrorum statutis & ordinationibus innitentes, districte prohibemus, ne pro resignatione beneficiorum admittenda, & pro institutione & admissione ad beneficia, quidquam recipiatur, etiam quocumque colore quæsito. Nihilo minus tamen pro scriptura, signo & sigillo trium proclamationum, ante institutionem seu admissionem fieri consuetorum, sex grossi, & pro institutione seu admissione, scriptura, signo & sigillo, duodecim grossi: & pro audientia unus grossus, recipi poterunt, & non ultra: Per quæ tamen non intendimus tollere jus quæsitum per antiquitatem temporis, archidiaconis & prælatis aliis, habentibus compositionem de octava parte fructuum beneficii vel officii, ad quod quis admittitur, secundum tamen verum valorem dicti beneficii vel officii tempore admissionis hujusmodi: neque infringere consuetudinem laudabilem archidiaconorum & prælatorum, minus pro præmissis aut aliquo præmissorum recipere consuetorum. Quam præcipimus in suo statu irrefragabiliter observari.

Item circa visitationes, quas archidiaconi faciunt per se vel per suos vicarios, statuimus quod ipsi visitatores in his taliter se habeant, quod nihil contra canonicas sanctiones, sive synodales constitutiones aliquatenus faciant, seu fieri etiam permittant: sed his dumtaxat quæ eis licita sunt sint contenti: nihil penitus curialitatis, seu procurationis nomine, a provisionibus mensæ sancti Spiritus, aut fabri-

bri-

ANNO CHRISTI 1446.

bricæ, altacaristicis appendiciis non separatis, seu filialibus, ecclesiarum capellis, aut etiam hospitalibus, recipiendo. Et quod ut melius observetur, volumus visitatores apostolica forsitan auctoritate committendos, ad hoc per eorum adstringi juramenta, in capitulo nostro Leodiensi præstanda. Et si secus in aliquo fieri contigerit, volumus hoc nobis, aut dicto capitulo nostro majori fideliter & quantocius nuntiari, ut quod reparandum fuerit debite reparetur. Et ulterius, quod deinceps visitationes per procuratores nequaquam admittantur, vel fiant etiam auctoritate apostolica, nisi mandata sive literæ apostolicæ debite obtinendæ prius per nos episcopum præfatum, & nostrum venerabile capitulum, aut saltem per ipsum nostrum capitulum, visæ, examinatæ & admissæ fuerint sufficienter & deliberate.

Item si contingat reum de excessu aliquo, propter quem fuerit ex officio vel ad instantiam partis tractus in causam, componere ante litis contestationem, vel postquam aut antequam in causa sit juratum, nullus notarius in causa hujusmodi, sive procurator, aliquid ab eodem reo suoque procuratore exigere præsumat ratione alicujus juramenti, quod nondum in ipsa causa præstitum est, videlicet ut non recipiat notarius aliquid pro juramento calumniæ vel alio juramento, quod non fuit in causa præstitum. Nec super articulatis adversus eum pœnitentiam recipere vel componere volentem ad jurandum compellat. Si tamen aliqua de articulatis adversus eum pœnitentiam petens vel compositionem negaverit, intentionis nostræ est, quod respondeat medio juramento calumniæ ante pœnitentiam injungendam, vel compositionem fiendam.

Item quia nimis indiscrete quamplures literas, quæ dicuntur statutorum, & potissime per quas mandatur cessari a divinis, percepimus a curia nostra Leodiensi emanasse, statuimus quod de cetero literæ, quæ dicuntur statutorum, & potissime per quas mandatur cessari a divinis, dictentur per aliquem, seu aliquos nostræ curiæ prædictæ, expertum, seu expertos, practicum, seu practicos, & signeto officialitatis per nostrum officialem, si rationabiles & jure vel statuto bene fundatæ sint, in ipsarum capite muniantur, priusquam sigillentur.

Item statuimus, quod si canonice intranti & pacifice possidenti per biennium, auctoritate apostolica legati vel ordinaria beneficium ecclesiasticum quodcumque litem in futurum super eodem beneficio moveri contingat, fructus ejusdem beneficii nullatenus ex eo capite, quod beneficium est litigiosum, vel quod occasione beneficii lis moveatur, illi subtrahantur vel arrestentur; sed eo casu ipse illos perciperet cum ea integritate, qua eos perciperet, si super hujusmodi beneficio vel ejus occasione lis mota non esset, nisi subtractionem vel arrestationem hujusmodi, mediante judicis competentis judiciali decreto, ex aliqua rationabili causa fieri contingat. Volumus autem quod tali possessori, cui super beneficio lis est mota, non denegetur absentia, si ex legitima causa se voluerit absentare.

Item statuimus, ut nullus de cetero fiat officialis nostri, seu alicujus archidiaconorum prædictorum officialis foraneus, nisi sit presby-

A ter vel clericus vitæ laudabilis & honestæ conversationis, qui officium hujusmodi exerceat laudabiliter & honeste. Et in quolibet concilio non sit nisi unus officialis foraneus, & unus archidiaconus foraneus, conciliis Geldrensibus propter sui latitudinem, nec non Tungrensibus, Trajectensibus, & sancti Trudonis, propter idiomatum diversitatem dumtaxat exceptis.

Item quia cognovimus quosdam clericos, seu officiales foraneos, aliquando super matrimoniis seu sponsalibus contractis partes contra hujusmodi matrimonium seu sponsalia opponentes concordasse, & aliquando compositionem cum illis iniisse, & pecunias ea de causa recepisse:
B ut de cetero periculis animarum obvietur, inhibemus omnibus nostris subditis, ne super oppositionibus factis contra matrimonium seu sponsalia contractum seu contracta, concordiam aliquam faciant seu tractent, componive seu concordari sive tractari procurent: ne etiam aliquis hujusmodi compositionibus, concordiis, tractatibus interesse præsumat. Sed super hujusmodi matrimoniis, sponsalibus & oppositionibus expectetur sententia judicis competentis.

Item inhibemus, ne litem in aliqua curiarum prædictarum habendam in civitate Leodiensi ad causam ipsam procuratorem legitime constitutum vel substitutum aliquis citare seu
C citari facere præsumat ad aliquem actum, seu ad aliquos actus dictæ causæ, nisi de speciali & expresso mandato judicis ex aliqua rationabili causa hoc processerit.

Item etiam inhibemus, ne in aliqua causa notarius aliquis responsiones faciendas * ad propositiones sive testes producendos audiat, recipiat, vel examinet extra curiam nostram, nisi judex causæ illi præsenti vel absenti notario hoc expresse commiserit.

* forte ac

Item prohibemus, quod nequaquam uni presbytero committatur deservitura duarum ecclesiarum parochialium non condependentium, absque evidenti necessitate. Et si contingat ex tali necessitate uni presbytero deservituram ta-
D lium duarum ecclesiarum parochialium committi, nolumus tamen, quod talis presbyter bis celebret in die absque nostra licentia speciali, cum id in jure prohibeatur. Habentes autem plura beneficia, & illis simul deservientes, propterea non vexentur, nec quidquam ab eis exigatur vel recipiatur, dummodo oneri ipsorum possint satisfacere, & satisfaciant cum effectu.

Item quod curato residenti in cura sua, & obtento placet coadjutoris, si medio tempore decesserit, testamento per eum condito de licentia nostra illud non expiret per mortem dicti curati: sed durabit usque ad festum beati Joannis Baptistæ, mortem prædictam immediate
E subsequens.

Item similiter de curato absente, de nostra & aliorum prælatorum licentia, & testamento per eum de eadem nostra licentia condito, placet pro deservitore suo obtentum, per mortem ejusdem absentis curati non expiret, sed durabit, ut supra.

Item volumus, statuimus & ordinamus, quod nemini petenti licentiam, fructus sui altaris competentes non habenti ponendi & convertendi in augmentum hujusmodi sui beneficii vel altaris, per nostrum officialem & sigilliferum aut archidiaconos seu vicarios suos prædictos denegetur.

Pro-

ANNO CHRISTI 1446.

Proviso, quod fructus levans in augmentum convertens, ipsi altari faciat debite in divinis deserviri. Et post lapsum temporis sibi ad hoc indulti computum inde reddere teneatur. Et placet deservitoris sibi in hac parte gratis concedatur.

Item si contingat deinceps aliquem presbyterum curatum, vel alium quemcumque beneficiatum, propter executionem mandatorum ecclesiasticorum minas & metum sustinere, propter quas non audet in beneficio aut loco residere, volumus & mandamus tali presbytero licentiam abessendi ab hujusmodi suo beneficio gratis concedi, metu ipso durante. Et nihilo minus per judicem, a quo mandata emanaverunt, sibi de expensis necessariis, honestate servata, pro eodem tempore debite provideri.

Item inhibemus, ne de cetero aliquis sit judex & sigillifer noster, seu vicarius & componens in eadem curia simul & semel. Quodque nullus conjugatus sit officialis aut sigillifer noster, vicariusve alicujus archidiaconorum, aut judex alicujus curiarum prædictarum.

Item inhibemus, ne decani Christianitatum sub colore visitationis ficto, vel illius remissione, recipiant de suis quartis capellis pecunias annuas, nisi personaliter visitaverint, & cum effectu. Et tunc stent contenti quarta parte illius, quod archidiaconis pro * integræ ecclesiæ visitatione debetur. Et idem volumus observari in solutione obsonii & cathedratici ipsarum quartarum capellarum dictis decanis facienda. Et nihilo minus resideant ipsi decani quilibet in suo concilio, nisi fuerit officialis, sigillifer, aut protonotarius noster, aut locum tenens alterius eorumdem. Salvisque privilegiis apostolicis, vel nisi cum eis per nos aut nostros superiores fuerit dispensatum.

* integra.

Item statuimus, ut iidem decani rurales in solutione absentiarum & placet, de suis quartis capellis, ac etiam in proclamatione & admissione ad easdem, & octava parte fructuum sint contenti, & illis utantur sicut sigillifer & archidiaconi.

Item prohibemus ne sigillifer noster Leodiensis, aut aliquis alius, pro deliberatione sacri chrismatis, olei sacri, aut olei infirmorum, in civitate nostra Leodiensi decanis Christianitatum nostræ diœcesis in hebdomada pœnitentiali deliberari solitorum, neque ipsi decani pro ministratione hujusmodi sacramentorum confratribus suorum conciliorum facienda quidquam recipiant vel exigant, contra vel præter tenorem statutorum synodalium, sed absque extorsione alicujus pecuniæ, sive sub colore expensarum aut alias quomodocumque, illa expedite deliberent, cum ad hoc ex debito suorum officiorum obligentur.

Item prohibemus, ne hujusmodi sacramenta detineantur per nostrum sigilliferum, aut quemcumque alium, neque etiam eorum deliberatio denegetur alicui propter deportationem aut executionem quorumcumque mandatorum ecclesiasticorum absque decreto nostri officialis speciali.

Item quamquam archidiaconi & decani Christianitatum audientiam & cognitionem causarum coram eis intentarum committere valeant, tamen ut ipsi superioris jurisdictionem & auctoritatem non defraudent, inhibemus ne decisionem & diffinitivam sententiam ipsarum committere præsumant quoquo modo. Et similiter inhibemus officiali curiæ nostræ Leodiensis, ne causas per viam appellationis ad eum devolutas, aliquatenus committere præsumat. Et ne causas alias per viam simplicis querelæ coram eo intentatas, ultra semel committere præsumat decidendas.

Item in factis præsentationum ad sacros ordines statuimus & ordinamus, quod pro præsentatione ad quemlibet sacrum ordinem non recipiantur ultra, nisi sex grossi, quales præscribuntur in quarto puncto, sive articulo, ab initio computando, pro scriptura, signo & sigillo in universo.

Item statuimus, quod de cetero curatus rescribens suis temporibus decanis, seu vicedecanis alterius conciliorum nostræ diœcesis, prout moris est, debet semel dumtaxat in anno, & non amplius, rescribere nomina & cognomina beneficiorum curatorum & non curatorum, ac officiorum infra parochiam suam consistentium, una cum annuo valore beneficiorum vel officiorum hujusmodi juxta communem æstimationem, vel prout melius sciverit, ac nominibus ac cognominibus rectorum eorumdem residentium atque absentium ab eisdem, & deservitorum eorumdem, & excommunicatorum per annum & amplius. Et item sic rescribens, non debet ex officio citari super ulteriori rescriptione facienda.

Item statuimus & ordinamus, quod nullus presbyter super incontinentiis citetur, nisi mulier nominata in citatorio, cum qua dicitur incontinens, sit primo ad sanctam synodum provocata. Volumus tamen, quod in eventum, in quem synodus in loco domicilii ejusdem mulieris non fuerit celebrata, vel talis mulier per dolum, fraudem, sive timorem scabinorum synodalium sit neglecta, & in synodo non provocata, & de hoc procurator fiscalis inquirere voluerit, hoc licite facere poterit.

Item quia parum est statuta condere, nisi debitis pœnis vallentur, statuimus & ordinamus, quod omnes officiales, sigilliferi, notarii, procuratores negotiorum dictarum curiarum & clerici foranei qui nunc sunt vel erunt, hæc statuta pro posse suo & bona fide, quantum in eis erit, observent. Si quis autem officialis, sigillifer, aut notarius, aut clericus foraneus, officialis nostri vel archidiaconorum prædictorum, aut procurator quicumque scienter dicta, statuta, vel eorum aliqua præsumpserit violare, volumus & ordinamus quod talis suspendatur ab exercitio officii ad sex menses & ultra, prout suo judici in ea parte videbitur expedire; & alias arbitrio judicis ejusdem puniatur, prout hoc meruerit protervitas delinquentis.

Item præcipimus omnibus judicibus, sigilliferis, officialibus, advocatis, procuratoribus negotiorum dictarum curiarum, clericis foraneis officialis nostri & archidiaconorum, nec non decanis conciliorum prædictorum, aut eorum vicegerentibus sub pœna excommunicationis, quod quilibet ipsorum, infra mensem post præsentium publicationem, copiam statutorum ipsorum habeat, ne super illis ignorantiam aliquam valeat allegare. Et quod ipsi decani, vel eorum vicegerentes rectoribus ecclesiarum sui concilii ea publicent, & ipsi rectores eorum copiam recipiant quantocitius poterunt. Et si aliquos violatores seu transgressores eorumdem statutorum, vel aliquos falsarios vel abusores literarum apostolicarum vel delegatorum judicum,

seu

ANNO CHRISTI 1446.

seu curiæ officialis nostri capituli, vel archidiaconorum prædictorum, vel super hoc diffamatum sciverint, invenerint, vel perceperint, illorum nomina vel excessus officiali nostro, prout statuta synodalia praecipiunt, denuntient, vel rescribant. Verum quoniam omnia præmissa per nos ordinata & statuta sunt dumtaxat propter abusus repellendos, & in melius reformandos, non intendimus per ea jurisdictionibus nostris per nos & per nostros officiales curiæ nostræ juratos, aut archidiaconorum ecclesiæ nostræ Leodiensis & aliorum prælatorum in aliquo derogare, salvis semper ordinationibus & statutis nostris suprascriptis, in suo robore permansuris. In quorum omnium testimonium sigillum nostrum una cum sigillo dicti nostri capituli apposuimus.

Et nos capitulum Leodiense prædictum, in signum consilii & consensus nostri super & in præmissis datorum, & ut statuta & alia præmissa robur obtineant perpetuæ firmitatis, sigillum nostrum, una cum sigillo dicti reverendi patris domini episcopi Leodiensis prædicti, his literis statutis duximus apponendum. Datum anno a nativitate domini 1446. mensis Junii die 4.

Et sunt prædictæ reformationes confirmatæ per S. D. N. Nicolaum papam V. anno incarnationis dominicæ 1451. XVII. Kalendas Novembris, pontificatus sui anno quinto.

VITA NICOLAI PAPÆ V.

Nicolaus quo tempore pontifex factus.

NICOLAUS, Thomas antea, Lucanus, patre medico natus, pridie Nonas Martii anno 1447. est electus, cum antea cardinales rogasset, ut ecclesiæ Dei maturius consulerent. Nicolai nomen, ad memoriam Nicolai cardinalis Albergati de se optime meriti, sumpsit. Eodem anno episcopus, cardinalis, pontifex creatus fuit. Incidit ejus pontificatus in maximos Italiæ tumultus, gravissimosque casus. Quapropter, Romæ supplicationibus primum decretis, quas & ipse pedes celebravit, in varias provincias legatos misit: quibus diu frustratis, tandem post diuturnas miserrimasque clades, pacem ab Alphonso rege, Venetis, Florentinis, Sfortia, aliisque, qui mutuis armis decertabant, consecutus est, exceptis Genuensibus cum Alphonso pugnantibus. Anno 1449. sex cardinales creavit. Friderici imperatoris opera Felicem antipapam ad cedendum induxit; ac post, ut ei gratiam aliquam rependeret, & cardinalem & legatum Germaniæ designavit. Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo incidit jubilæum, quod prope infinito civium exterorumque conventu est a pontifice summa religione celebratum diligenter curante, ne quid in urbe necessarium desideraretur. Urbem firmissimis munitionibus auxit, quod imperatorem postero anno cum uxore adfuturum intellexerat: qui veniens, accepta imperii corona, rebus pacatis, discessit. Deprehensi sunt conjurati in pontificem, eorum duce Stephano Porcario: iique omnes suspensi. Interim Nicolaus satis elaboraverat, ut Constantinopolitanos a Turcis obsessos liberaret, dum ii ad catholicam fidem, ut polliciti fuerant in concilio Florentino, reverterentur. Verum Turcarum vis atque potentia mira celeritate urbem & imperium omne oppressit, adeo ut omnia pontificis tam facta quam cogitata anteverterit: quæ audita, pontificis animum ita perculerunt, ut ad podagram, qua assidue cruciabatur, febris quoque accesserit, qua sublatus est, & in Vaticanum delatus anno domini 1455. IX. Kalendas Aprilis, cum sedisset annos octo & dies novemdecim. Vir commendatissimus præcipua laude, qua cum in omne virorum genus se beneficum ac liberalem, tum maxime in eruditos viros præstitit, quorum ingenia non acute nimium & subtilius exquisivit, sed beneficiis aliisque muneribus ultro oblatis aluit & provexit, eorumque industria per omnem Europam veterum libros qui jam interciderant, conquisivit: qua inquisitione Quintilianus, M. Cœlius Apicius, Porphyrio in Horatium scriptor egregius, qui diu obliti tenebris delituerant, in lucem prodierunt. Tot præterea basilicas & ædificia, quot superiorum aliquis pontificum, restituit. Ingentem pecuniarum vim pauperum, maximeque nobilium eleemosynis, & calamitosis virginibus dotandis impendit. Nullum unquam aut curiale officium aut sacerdotium venale habuit: summæ ut liberalitati, ita religioni, justitiæ, clementiæ, paci operam dedit. Ad iracundiam, ut suscipiendam proclivior, ita ad deponendam fuit: nec solum iracundus, sed aliquantulum formidolosus habebatur. At leves hæ maculæ, veluti nævi quidam, decori magis & ornamento ceteris virtutibus interlucebant.

Fulgosius, lib. 8.

Frideric. III. imperatorem coronavit. Constantinopolis a Turcis occupatur in ipsis feriis pentecostes ann. Dom. 1453. prout Nicolaus auctore Gennadio prædixerat.

Nicolai laudes.

" ** NICOLAI PAPÆ V. EPISTOLA I. Carolo VII. Francorum regi.

ANNO CHRISTI 1447. die 21. Mar.

Ex autographo D. d'Herouval edidit dominus Lucas Dacheri tomo IV. spicilegii hanc & seqq. 4.

Quatuor Regem reddit certiorem de sui electione in summum pontificem, rogatque ut in ejus regno ea de causa fiant supplicationes.

Nicolaus episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Carolo regi Franciæ illustri, salutem & apostolicam benedictionem.

IMmensa summi Dei bonitas & ineffabilis providentia volens mundum primi parentis prævaricatione damnatum per suam immensam caritatem ab æterna morte redimere, filium suum unigenitum nostræ mortalitatis carnem suscipere voluit, ut per ejus sacratissimam passionem depulsa priorum caligine delictorum, nos ad cælestia regna evocaret. Qui cum esset in terris prædicans regnum Dei, apostolos sibi elegit, ut suorum imitatores operum ecclesiam sanctam suam post ejus ad cælos gloriosissimam ascensionem regerent, & acceptam ab eo gratiam inter homines diffundentes, illam multiplicato fructu redderent ampliorem. Inter ipsos autem Petrum apostolorum principem & caput ecclesiæ constituit, data sibi & suis successoribus solvendi & ligandi plenaria potestate. Necesse enim fuit, cum sit unicuique finis hujus vitæ constitutus, ut Petri auctoritas, dignitas & potestas transfunderetur ad ejus in Romana

mana

ANNO CHRISTI 1447.

mana ecclesia successores, ut esset usque ad A consummationem sæculi qui Christum repræsentans esset caput ecclesiæ suæ, & solvendi & ligandi potestatem vicariam obtineret. Cum igitur per hanc ab ipso Petro continuatam Romanorum pontificum successionem felicis recordationis Eugenius papa IV. prædecessor noster, qui summus Romanæ ecclesiæ pontifex & verus Jesu Christi vicarius in sede Petri hactenus præfuit, in hac alma urbe diem suum claudens extremum, animam Deo reddiderit: ipsius funeris in basilica principis apostolorum exequiarum celebratione solemni de more & juxta observatam consuetudinem subsecuta; Nos una cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, de quorum nume- B ro tunc eramus, Romæ in conventu beatæ Mariæ de Minerva, loco ad id ex rationabilibus causis per ipsos fratres concorditer electo, modo & tempore congruis conclave ingressi fuimus pro futuri pontificis electione; ubi tertia die, quæ fuit sexta præsentis mensis, missam in honorem sancti Spiritus de more celebrata, post diligentem tractatum (prout tantæ rei dignitas poscebat) habitum, prædicti fratres ejus qui invocatus fuerat, gratia eorum cordibus infusa, nos tunc tituli sanctæ Susannæ presbyterum cardinalem in summum pontificem elegerunt, grave onus & nostris viribus impar nostris humeris imponendo.

Nos igitur licet humilitatem nostram, & im- C becillitatem ad tanti ponderis sarcinam deferendam cognosceremus, tamen confisi quod is, qui elegit humiles ut fortia confunderet, vota nostra adjuvando prosequetur, nec deseret sperantes in se, suscepimus onus impositum nobis, ea etiam spe nos hortante, quod tuæ & aliorum Christi fidelium pro nobis ad altissimum porrectæ orationes & preces, nobis auxilium ad regendum suam ecclesiam apud salvatorem nostrum uberius impetrabunt, & fortiorem reddent ad tantum regimen infirmitatem nostram. Idcirco exhortamur in domino tuam serenitatem, ut indicere velis, ut solemnes processiones cum celebratione missæ sancti Spiritus fiant in regno tuo, & simul precibus omnium fide- D lium altissimo supplicetur, ut nobis gratia sua assistat, & dirigat actus nostros, ut possimus condigne regere ecclesiam sanctam suam, & ea agere quæ spectent ad salutem animarum fidelium, extirpationem hæresis, pacem populi Christiani, & infidelium oppressionem. Nos quidem inter cætera intendimus in relevamen ecclesiarum omnium, cum nostræ curæ commissæ sint, reducere cameram apostolicam ad antiquos & laudabiles mores: dispositi quoque sumus omnia agere, quantum permittet Deus, quæ spectant ad honorem & statum tuum & regni, & complacentiam votorum tuorum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quadringen- E tesimo quadragesimo sexto * duodecimo Kalendas Aprilis pontificatus nostri anno primo.

A. De Magio.

* *antiquo scilicet computandi more.*

** NICOLAI PAPÆ V. EPISTOLA II.

Ad omnes fideles.

die 12. Dec. *Ex D. d'Herouval.* Amedeum omni dominio Sabaudiæ privatum, atque illud ad regem Franciæ devolutum

Nicolaus episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

QUam sit plena periculis & horrenda schismaticorum immanitas, qui vineam domini sabaoth, & inconsutilem Christi vestem dividere satagunt & turbare nituntur, animarum illorum perditio docet, qui non veri baptismatis fonte renati, aliaque suscipientes nulliter sacramenta, viam universæ carnis ingressi in tetrum barathrum dilabuntur. Contra quos licet per felicis recordationis Eugenium papam IV. prædecessorem nostrum, sacrasque & œcumenicas Ferrariensem, Florentinam, & Lateranensem synodos plurimi processus tam generales quam speciales habiti fuerint, diversas pœnas & sententias continentes, quas in suo robore volumus permanere, & habere præsentibus pro expressis: Ex pastoralis tamen sollicitudinis cura, quam habere erga gregem dominicum perurgemur, ad iniquitatis alumnum Amedeum olim Sabaudiæ ducem, ejusque fautores, adhærentes, complices; & sequaces (ne ipsorum invalescente malitia furor hujus tempestatis invaleat, & ad similia animos aliorum inducat, præsertim in regno Franciæ, cui vicina Sabaudia est & proxima, & a quo illius regum opera infinita bona catholicæ fidei, omnique Christiano populo, continuatis temporibus provenerunt) oculos congrua animadversione convertimus, ut hujusmodi, pravorum nequitiis, quantum cum Deo possumus, opportunis remediis occurramus.

ANNO CHRISTI 1447. declarat. Deinde fideles adhortatur, ut sumant arma in Amedeum ejusque sequaces.

Consideratione igitur præmissorum, diligenti cum fratribus nostris deliberatione præhabita ad ipsorum Amedei fautorum, adhærentium, complicum, & sequacium proterviam extirpandam, carissimum in Christo filium nostrum Carolum Francorum regem illustrem (quem post progenitores suos Franciæ reges, qui, ut exacti temporis antiquitas fidelis insinuat, Romanam ecclesiam multipliciter extulerunt, propugnatorum præcipuum & paratum semper invenit) auctoritate apostolica præsentium tenore vocamus, eique ducatum Sabaudiæ, omnemque ipsius Amedei notorii schismatici hæretici excommunicati & anathematizati terram; ac ejus fautorum, adhærentium, complicum, & sequacium bona diversimode hactenus confiscata donamus, firma spe fiduciaque tenentes, quod populi ducatus & terræ hujusmodi ad ovile domini ipsius, regis potentia reducentur; & per se vel per dilectum filium Ludovicum delphinum Viennensem primogenitum suum, assumpto crucis signaculo, contra præfatos Amedeum & sequaces viriliter se accinget, & triumphum obtentum de hujusmodi nefandis hostibus reportabit. Et ut tam salubre negotium in manu forti & robusta procedat, omnes Christi fideles ad hoc fidei exercitium salutare, non solum piis exhortationibus, sed etiam superabundantibus gratiis invocamus. Et ut universi & singuli eo libentius & animosius ad id currant, quo spiritualia dona, quæ temporalibus præferuntur, perceperint potiora: Nos de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus qui cum rege aut delphino præfato contra Amedeum & sequaces eosdem in propriis personis, propriisque expensis processerint, plenam suorum peccatorum veniam indulgemus, & in retributionem justorum vitæ æternæ pollicemur augmentum: eis autem qui non in propriis personis hoc fecerint, sed eorum expensis alios juxta facultates & qualitates suas viros idoneos destinaverint, ac iis qui alienis expensis, sed in propriis personis accesserint, plenam suorum concedimus veniam peccatorum.

Da-

ANNO CHRISTI 1448.

Datum Romæ apud ſanctum Petrum anno incarnationis dominicæ milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo ſeptimo, pridie Idus Decembris, pontificatus noſtri anno primo.

** NICOLAI PAPÆ V. EPISTOLA III. ad omnes fideles.

Nicolaus epiſcopus ſervus ſervorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

die 18. Jan. *Ex autographo D. d'Herouval* Quæ ſchiſmatis tempore ſunt acta, omnia rata vult ac decernit pontifex. ** Vide bullam ejuſdem Nicolai pag. 663. B. Tomi XIII. ſuper approbatione, &c.

TAnto nos pacem & tranquillitatem cunctorum fidelium procurare & amplecti convenit, quanto deſideramus fructus uberrimos inde ſequi. In eo quippe cor noſtrum ſuaviſſime delectatur, quod diebus noſtris ſanctam Dei eccleſiam in pacis & unionis pulcritudine, ac debita integritate florentem videre valeamus. " Cum itaque ſuperioribus temporibus propter diviſiones ſubortas inter felicis recordationis Eugenium papam IV. prædeceſſorem noſtrum, & tunc Baſileenſe concilium, plurimum turbata, ac variis modis afflicta fuerit eccleſia Dei, jam autem divina favente ac dirigente clementia, tractatu oratorum cariſſimorum in Chriſto filiorum Francorum, Angliæ, & Renati Siciliæ regum; nec non Delphini Viennenſis primogeniti Francorum regis illuſtris, integræ pacis & unionis conſequenda diſpoſitio optima videretur, Amedeo in ſua obedientia Felice V. nominato, C juri quod in papatu ſe habere aſſerit cedere volente, eis qui olim Baſileæ, nunc autem Lauſanæ, ſub nomine generalis concilii permanſerunt & permanent concurrentibus in idipſum, aliaſque ad pacem eccleſiæ laborantibus. Cupientes igitur, quantum omnipotens donaverit, id agere, quo univerſi Chriſti fideles ipſius pacis jucunditate fruentes, animorum conjunctione ſibi invicem cohæreant, & rejectis quæ ex diſcordia exorta fuerant, ſtatus uniuſcujuſque, honor, fama, & reputatio illæſi, & integri remaneant, literas, proceſſus, mandata & decreta quæcumque; nec non excommunicationum, ſuſpenſionum, & interdicti, anathematizationumque; etiam privationum beneficiorum, officiorum ac dignitatum quorumcumque, ſive patriarchalium, archiepiſcopalium, abbatialium, aut aliarum quarumcumque eccleſiaſticarum, vel mundanarum: inhabilitationum quoque, nec non declarationum, innovationum, damnationum, reprobationum, expoſitionum perſonarum, ac bonorum mobilium ac immobilium, juriumque & juriſdictionum, publicationum & confiſcationum, privationum feudorum: ac etiam quorumcumque jurium ſpiritualium vel temporalium, & inhabilitationum ad illa; nec non abſolutionum a fidelitatibus, & alias in eiſdem literis, proceſſibus, mandatis & decretis, quomodolibet contentas ſententias, cenſuras & pœnas quaſcumque & qualitercumque ſtatutas, inflictas, & promulgatas, expreſſæ, pares vel majores, aut alterius cujuſcumque natura forent, per præfatum Eugenium prædeceſſorem noſtrum, & quibuſcumque ſuis literis, quorumcumque tenorum & ſub quacumque data exiſtant, etiamſi cum expreſſione, approbatione Ferrarienſis, ſeu Florentini, aut alterius concilii generalis, ſive per nos, aut per alium, ſeu alios, ipſius, aut noſtra, ſeu quavis alia auctoritate contra dictum Baſileenſe concilium, & eos qui ſub nomine generalis concilii tam in Baſileenſi quam Lauſanenſi civitatibus memo-

A ratis fuerunt & perſeveraverunt, ut præfertur ac impræſentiarum perſeverant: nec non contra præfatum Amedeum, Felicem V. in ſua obedientia nuncupatum, ac quaſvis perſonas eccleſiaſticas, ſæculares vel regulares, ac etiam laicales, eiſdem conjunctim, vel diviſim adhærentes, aſſiſtentes, obedientes, obſequentes, credentes, recipientes, ac quovis modo faventes, eoſque ſequentes, qui ſunt & fuerant, cujuſcumque dignitatis, præeminentiæ, ſtatus, gradus, ſeu conditionis exiſtant, etiamſi pontificali, cardinalatus, regali, aut ducali dignitate præfulgeant. Contra dominia quoque, nec non communitates, univerſitates, etiam generales ſtudiorum, civitates etiam, præſertim Baſilienſem, ac oppida, & alia loca quæcumque B præmiſſorum, occaſione emanata, facta, conceſſa, decreta, promulgata. Simili quoque modo declarationes, & confirmationes, ſuper præmiſſis, & eorum ſingulis, noſtra, ſeu dicti prædeceſſoris auctoritate, quomodolibet factas: nec non proceſſus habitos per eaſdem, ac quæcumque inde ſecuta, etiamſi ad ſententiarum cenſurarum, atque pœnarum declarationem, ſeu illarum aut alicujus earum publicationem, vel plenaria executione contra perſonas, dominia, communitates, univerſitates, civitates, oppida, & loca ſupradicta; communiter, vel diviſim quomodolibet ſit proceſſum: quorum omnium & ſingulorum tenores etiamſi de illis plena & expreſſa, ac de verbo ad verbum præſentibus mentio habenda foret, hic pro ſufficienter expreſſis haberi volumus. Motu proprio, & ex certa noſtra ſcientia, ac de ſedis apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, nec non de venerabilium fratrum noſtrorum ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalium conſilio & aſſenſu, decernimus, & declaramus nullum effectum penitus ſortiri, ſed perinde haberi debere, ac ſi nullatenus emanaſſent; eaque omnia & ſingula, cum inde ſecutis, in regeſtis ipſius Eugenii prædeceſſoris, & noſtris, & locis aliis quibuſcumque, aboleri & deleri mandantes, omnino tollimus, caſſamus, irritamus & annullamus, ac pro infectis haberi volumus. Et nihilominus ſi, & in quantum opus eſſet, ad abundantum cautelam ſingulas ex D perſonis, dominia, communitates, univerſitates, civitates, oppida, atque loca ſupradictas & ſupradicta, ad famam, dignitates, honores, ſtatus, & privilegia quatenus illis eadem occaſione privatæ, & privata prætendi poſſent, in ſtatum priſtinum & debitum reſtituimus, reponimus, & reintegramus plenariæ per præſentes, motu, ſcientia & plenitudine poteſtatis, ac conſilio & aſſenſu antedictis.

Et quoniam difficile foret præſentes literas ad ſingula, in quibus eis fides forſan facienda fuerit, loca deferre, dicta auctoritate decernimus, quod ipſarum tranſſumpto manu publica & ſigillo alicujus epiſcopalis, vel ſuperioris eccleſiaſticæ curiæ munito, tamquam præfatis ſi ori- E ginales exhiberentur literis plena fides exhibeatur, & ſtetur perinde ac ſi dictæ originales literæ forent exhibitæ vel oſtenſæ: juribus, conſtitutionibus, & ordinationibus apoſtolicis, ceteriſque contrariis nonobſtantibus quibuſcumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ conſtitutionis, declarationis, mandati, caſſationis, arctationis, annullationis, voluntatis, reſtitutionis, repoſitionis, & reintegrationis, infringere, vel ei auſu temerario, contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & bea-

torum

ANNO CHRISTI 1448.

torum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. A

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo, quintodecimo Kalendas Februarii, pontificatus nostri anno secundo.

** NICOLAI PAPÆ V. EPISTOLA IV.
Carolo VIII. Francorum regi.

Die 9. Aug. Ex autographo D. d'Herouval.

Nicolaus episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Carolo Francorum regi illustri, salutem & apostolicam benedictionem.

Gratias agit quod rex maximam curam impenderit, ut pacem & unitatem ecclesiæ conciliaret.

NOn possumus, Christianissime princeps, non agere gratias omnipotenti Deo, qui temporibus nostris serenitatem tuam Christianissimo Francorum regno præsidere concessit; ita ut pietate & religione, qua maxime polles, te non tantum Galliis, sed universæ reipublicæ Christianæ divina providentia voluerit profuturum. Non nobis ignotum erat tempore sanctæ memoriæ prædecessoris nostri Eugenii papæ IV. quantam operam præbuisses, ut ecclesia Dei unitate & pace frueretur: cum numquam nec expensis, nec laboribus peperccisses, ut sancto desiderio præfatæ unitatis & pacis Christianitas potiretur. Nobis postea divina providentia prædecessore nostro, ut credimus, ad meliora trans- C lato, in ipsius honore & onere succedentibus divina miseratione concessum est, ut serenitatis tuæ religiosissimam mentem & verbis experiremur & factis. Misit quippe ad nos celsitudo tua legationem prælatorum ac aliorum insignium & nobilium virorum omni ex parte præstantem, cum adeo insigni & præclaro comitatu, ut qui sexaginta annorum in Romana curia memoriam retinebant, nunquam meminerint tam præclaram, tam insignem, tam numerosam legationem adventasse. Retulerunt oratores tui in totius Romanæ curiæ auditorio publico, quæ usque in eam diem serenitatis tuæ cura atque opera actitata essent; ex quibus nos totumque auditorium, celsitudinis tuæ ad pacis & unitatis D ecclesiasticæ ardentissimum desiderium intelleximus, quantoque Christianissima anima tua flagraret incendio, quod pax ecclesiæ redderetur: ex quibus percepimus non tantum nos & præsentem militantem ecclesiam, verum etiam & usque in finem sæculi successuram, celsitudini tuæ & Christianissimæ domui Franciæ debere gratias immortales, quæ nunquam fluctuantem ecclesiam & apostolicam sedem deserere consuevit.

Audivimus oratores celsitudinis tuæ, non more communi, sed ut peculiares filios nostros sumus cum omni caritate complexi, aperientes eis arcana cordis nostri, nihil eis occultum esse patientes, cujus apud te poterunt esse optimi te- E stes. Volumus illorum consilio dirigi, non dubitantes oratores principes tales esse, qualem mittentem principem intelligeremus. Itaque patefactis per omnia inferioribus cordis nostri, nihil illis occultum esse voluimus; diximus quantum cupiamus deformitatem ab ecclesia submoveri; quantum velimus ecclesiarum gravamina moderari; quantum crediti nobis populi Christiani utilitatem magis procurare quam nostram. Præterea ut serenitas tua, atque universi reges & principes populi Christiani intelligerent clementiam & mansuetudinem apostolicæ sedis, ipsis aperuimus quantum apud nos serenitatis tuæ posset auctoritas; tantum namque potest, ut salvo Dei honore & ecclesiæ suæ, nihil est quod celsitudini tuæ negare debeamus. Explicabunt omnia serenitati tuæ, quibus clementiam tuam credituram minime dubitamus. Et licet non existimemus oportere addere calcaria sponte currenti, rogamus tamen & obsecramus celsitudinem tuam, ut in sancto desiderio & opere perseveres, donec videris unitatem Dei ecclesiæ restitutam. Multa super iis cum præfatis oratoribus tuis contulimus; sed maxime cum venerabili fratre nostro archiepiscopo Remensi, viro prudentissimo & gravissimo, cui præ ceteris expressius aperuimus mentem nostram, & præcipue in B facto celebrandi concilii generalis, cui & tempus & locum & silentii causas plene aperteque patefecimus, serenitati tuæ pariter intimandas, cui velis fidem adhibere plenariam: & apostolicam sedem, quam semper progenitores tui præ ceteris principibus venerati atque tutati sunt, undeque sibi Christianissimi principis titulum vendicarunt, ipsorum more tueri atque defendere; tam sancti operis mercedem ab ipso ecclesiæ capite Jesu Christo domino nostro, & in militante simul & triumphante ecclesia suscepturus.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo, quinto Idus Augusti, pontificatus nostri anno secundo.

** ADVISAMENTA SEU propositiones.

Ad dirimendum schisma tempore Amedei, Felicis papæ V. nuncupati, exortum, ac pacem ecclesiæ conciliandam.

Circa annum Christi 1447. Ex autographo D. d'Herouval.

ADvisamenta pro pace & unione in ecclesia dandis.

Primo, quod dominus Felix det suas literas in bona & secura forma, de renuntiando papatui in concilio Basiliensi statim habitis literis super securitatibus, & aliis infra scriptis.

Secundo, Habeantur literæ domini Nicolai, per quas omnes privationes, suspensiones, inhabilitationes, processus, sententiæ, censuræ, & pœnæ contra præfatum dominum Felicem, contra Basiliense concilium, seu illos qui sunt aut fuerunt in Basilea, ac eis adhærentes & obedientes cujuscumque dignitatis, præeminentiæ, aut status, etiam si pontificalis, ducalis, cardinalatus, aut regalis existant: nec non communitates, civitates & oppida, præsertim Basiliense, occasione hujus divisionis per olim Eugenium in suis Ferrariensi ac Florentina, aut quavis alia, sub nomine generalis concilii, congregationibus, aut alterius, vel per ipsum dominum Nicolaum, aut alium, seu alios ipsorum, vel alicujus eorum auctoritate factas aut fulminatas, decerneret effectum sortiri non debere, sed perinde haberi ac si non emanassent: fiantque absolutiones, dispensationes, habilitationes, & restitutiones hinc inde ac cautelam.

Tertio, Habeantur literæ ipsius domini Nicolai in meliori forma, per quas omnes privati & spoliati suis ecclesiis patriarchalibus, metropolitanis, cathedralibus, dignitatibus, monasteriis, prioratibus, beneficiis & officiis ecclesiasticis; nec non terris, feudis, possessionibus, & rebus aliis quibuscumque, ratione & ad causam prædictæ divisionis, in pristinum & in inte-

te-

ANNO CHRISTI 1447.

tegrum reducantur; & reponantur; & super A hoc habeantur literæ in fortiori forma, velintque reges & principes dare favores & operam efficacem, ut hujusmodi literæ suum sortiantur effectum.

IV. *Item*, Quod omnes domini cardinales utriusque obedientiæ cum honoribus, prærogativis, præeminentiis, emolumentis debitis & consuetis remaneant, ut tales habeantur, reputentur, & honorentur. Quod si duo vel plures in eodem titulo concurrerint, provideatur quemadmodum in Constantiensi concilio actum extitit.

V. *Item*, Quod omnes officiarii actu in curia dictorum domini Felicis, & Basiliensis concilii residentes, in suis officiis remaneant, & B ad eorum exercitium libere, & sine aliqua contradictione, admittantur. Ubi autem duo in eodem officio concurrerint, qui officium non obtinebit, habeatur recommissus.

VI. *Item*, Dabit præfatus dominus Nicolaus literas suas, per quas actualiter & irrevocabiliter ex tunc convocet, quantum in eo est, concilium generale, in aliquo loco nationis Gallicanæ, prima die septimi mensis, postquam adimplenda per Basiliense concilium & dictum dominum Felicem fuerint executioni demandata & adimpleta, inchoandum: promittetque ipse dominus Nicolaus ipsam convocationem per universas provincias publicare modo consueto, & hoc infra tres menses postquam prædicta fue- C rint adimpleta. Etiam statim post adimpletionem hujusmodi mittendo literas convocatorias cum omnimoda diligentia, ut consuetum est; in bullisque suis apponentur clausulæ, & cautelæ possibiles, etiam cum juramento, pollicitationem, & voto de non revocando, prorogando, mutando, vel impediendo dictam celebrationem concilii in hujusmodi termino.

VII. *Item*, Dabit literas approbatorias & confirmatorias, provisionum ecclesiarum patriarchalium, metropolitanarum, cathedralium, dispositionum, collationum, monasteriorum dignitatum in metropolitanis & cathedralibus post pontificales majorum, aut in collegiatis principalium, beneficiorum sæcularium, & regula- D rium, commendarum, administrationum, pensionum, dispensationum, indulgentiarum, privilegiorum, incorporationum, unionum, & aliarum quarumcumque concessionum, gratiam aut justitiam quomodolibet concernentium in locis, personis, & rebus obedientiæ præfati domini Felicis, vel Basiliensis concilii, per ipsos dominum Felicem & concilium, aut legatos eorumdem, & quoscumque alios de ipsorum auctoritate & mandato conjunctim & divisim factarum. Et hoc quoad possessores ecclesiarum, & beneficiorum, commendarum, administrationum, & pensionum prædictorum, rejectis, cassatis, & annullatis per literas hujusmodi quibuscumque possessionibus per olim E Eugenium, per ipsum dominum Nicolaum, aut quoscumque alios de eorum auctoritate factis; unicuique tamen jure ante hujusmodi quæ- sito, semper salvo: verum si in una obedientia duo vel plures super uno, vel pluribus beneficiis litigarent, conditio possessoris non possidenti nullatenus præjudicet, sed cuilibet suum jus illæsum permaneat, per easdem etiam literas aboleantur & cassentur sententiæ in curia sui prædecessoris & sua, contra obedientes præfato domino Felici & Basiliensi concilio inauditos vel indefesos, qualitercumque post hanc divisionem subortam latæ.

VIII. *Item*, Si aliqui possideant ecclesias aut beneficia, quarum vel quorum caput in una obedientia, & aliqua membra in altera existant, membra reducantur ad caput, sine tamen præjudicio illorum qui in ecclesiis, & beneficiis ante hujusmodi divisionem jus habebant, in quo & possessione sua conserventur.

IX. *Item*, Dabit præfatus dominus Nicolaus literas per quas promittet ratam & gratam provisionem rationabilem, honestam, & condecentem pro statu, honore, ac quiete domini Felicis, per Basiliense concilium rationabiliter ac honeste advisandam & concludendam, in alio concilio futuro approbandam & confirmandam. Quibus quidem præmissis literis in extensiori, fortiori, & meliori forma habitis, præfatus dominus Felix decernet omnes suspensiones, privationes, inhabilitationes, processus, fulminationes, sententias, censuras, pœnas nomine & auctoritate suis, vel alicujus ab ipso auctoritatem habentis, emanatas occasione hujus divisionis contra quoscumque cujuscumque dignitatis, etiamsi papalis, imperialis, regalis, cardinalatus, ducalis, pontificalis, aut alterius existant, effectum sortiri non debere; sed perinde haberi ac si non emanassent: fiantque absolutiones, dispensationes, habilitationes, & restitutiones hinc inde ad cautelam. Quantum autem ad possessores, concessiones & collationes ecclesiarum, patriarchalium, metropolitanarum, cathedralium, dignitatum, beneficiorum, sæcularium & regularium, commendarum, administrationum, pensionum quarumcumque validæ firmæque maneant, approbentur & ratificentur, &c. Dummodo hujusmodi ecclesias, beneficia & administrationes, pensiones & commendas per privationem occasione istius divisionis subortæ, ipsi possessores non acquisiverint. Et super hoc habeantur literæ in meliori forma.

X. *Item*, Post prædictarum suspensionum, privationum, inhabilitationum, &c. cassationem & annullationem, ad statum ipse dominus Felix, facta prius nominatione loci pro generalis concilii in natione Gallicana celebratione, habitis literis supradictis, renunciabit actualiter & effectualiter papatui in concilio Basiliensi: quod quidem concilium, postquam ipse dominus Felix renuntiaverit, similiter decernet omnes suspensiones, privationes, inhabilitationes, processus, fulminationes, & censuras, & pœnas nomine & auctoritate suis, vel alicujus ab ipso auctoritatem habentis, emanatas occasione hujus divisionis contra quoscumque cujuscumque dignitatis, etiamsi papalis, imperialis, regalis, cardinalatus, ducalis, pontificalis aut alterius existant, ... effectum sortiri non debere, quinimo quod perinde habeantur, ac si non emanassent. Quantum autem ad possessores, concessiones, & collationes ecclesiarum patriarchalium, metropolitanarum, cathedralium, dignitatum, beneficiorum, sæcularium & regularium; commendarum, administrationum, pensionum quarumcumque, validæ firmæque maneant, approbentur & ratificentur, ... Dummodo hujusmodi ecclesias & beneficia, administrationes, pensiones & commendas per privationem occasione istius subortæ divisionis ipsi possessores non acquisiverint: & super habeantur literæ in meliori forma.

ANNO CHRISTI 1447

xi. *Item*, idem concilium Basiliense ordina- A bit, bonis respectibus & considerationibus latius exprimendis, & præsertim propter pacem & unionem ecclesiæ, quod præfatus dominus Nicolaus pro summo pontifice habeatur, statuendo & ordinando quod faciat & adimpleat ea, quæ summus pontifex facere tenetur: Mandabitque, eidem tanquam summo pontifici ab omnibus Christi fidelibus obediendum esse.

xii. *Item*, Post hoc, ipsum Basiliense concilium statim se dissolvet modis debitis ac juxta formam decretorum, salvis tamen infra dicendis.

xiii. *Item*, Quod cum literis præfati domini dentur literæ ex parte serenissimorum dominorum regum Franciæ & Angliæ, & aliorum, B de beneplacito domini Nicolai; per quas in verbo regio, & quantum in eis est, promittent quod non poterit idem dominus Nicolaus hujusmodi suæ promissioni seu convocationi contravenire, revocando hujusmodi convocationem, prorogando, mutando, obmittendo, vel quomodolibet celebrationem concilii impediendo. Nihilominus eo casu mittent suos ad locum hujusmodi, tempore ad hoc præfixo, tamquam ad concilium generale, aliosque suorum dominiorum & adhærentium venire inducent, adhærebuntque illi, & obedient tanquam vero concilio, dando salvos conductus consuetos, faciendo, jubendoque fieri omnia, & singula quæ pro celebratione & manutentione di- C cti concilii necessaria videbuntur. Quod si ista vel alia sufficiens securitas haberi non possit, in eo defectu dictum Basiliense concilium non tenebitur ordinare quod prædictus dominus Nicolaus pro summo pontifice habeatur, nec se dissolvere citius quam a prima die celebrationis universali concilii præfati. Ordinabit tamen ipsum concilium statim habitis literis domini Nicolai, quod illa prima die inchoationis futuri concilii adveniente cessabit, & censebitur esse ipso facto dissolutum: Mandabitque ipsi domino Nicolao, ab illa prima die præfati concilii, actualiter inchoati tanquam summo pontifici per omnes fore obediendum; Statuendo etiam & ordinando quod ipse dominus Nico- D laus facere tenetur: & de hoc habeantur literæ præfati concilii in meliori forma. Si autem dictus Nicolaus directe vel indirecte impediret quominus dictum concilium futurum celebraretur, eo casu renuntiatio & ordinatio supradictæ pro infectis habeantur.

die 28. Junii. Com. D. d'Herouval.

'' ** PRO PACE ECCLESIÆ

Propositiones ad cogendum concilium generale.

ADvisata in facto pacis ecclesiæ in quibus reverendissimus in Christo pater, & illustrissimus princeps dominus Jacobus archiepi- E scopus Treverensis pro se, ac illustribus principibus dominis T. archiepiscopo Coloniensi, L. Comite palatino Rheni duce Bavariæ, & Friderico duce Saxoniæ, suis coelectoribus se conformare voluit serenissimo & Christianissimo domino regi Francorum in modum qui sequitur.

Primo enim desiderant ipsa regia majestas, & præfati domini quatuor electores sui confoederati, quod bona pax & tranquillitas [a] urgeat inter viros ecclesiasticos ubique per orbem, et qua ceteri status melius disponentur, & magna bona universæ Christianitatis proveniant: intenduntque efficaciter laborare, quod divisiones & differentiæ modernis temporibus existentes in ecclesia Dei primitus sedentur & pacificentur: quod unum concilium generale pro bono ecclesiæ celebretur, quo magna bona, Deo concedente, procurabuntur; nec non quod conciliorum generalium auctoritas refloreat, & ab omnibus in debita reverentia & observatione habeatur.

Et quoniam hactenus magnæ & pene inextricabiles altercationes intervenerunt, inter felicis recordationis Eugenium papam IV. & concilium Basiliense, ac eos qui eidem interfuerunt; variique processus, sive censuræ, privationes & poenæ, hinc inde occasione præmissorum emanarunt, & adhuc aliqui in Basilea, aliqui in Laterano se concilium habere dicunt, quibus altercationibus finem expedit imponere, ut citius & convenientius pax in Dei ecclesia haberi, & ad pacatam & fructuosam celebrationem unius concilii generalis perveniri possit. Considerantes rex, & præfati principes electores, quod catholica universalis ecclesia diffusa per orbem & communitas fidelium, ut plurimum hujusmodi processus, sententias, censuras, privationes, & poenas, &c. hinc inde emanatas non recepit, nec gratas habuit, licet jam ad informationem de iis habendam magnum tempus effluxerit; Volentes inniti ipse rex, & prædicti domini principes electores auctoritati, & observationi ipsius universalis ecclesiæ, & eam insequentes, atque efficere satagentes, quæ ejusdem ecclesiæ paci congruunt, sicuti pacem ipsam prosequi interest principum, & prælatorum, visum est disponendum & ordinandum, firmiterque observandum, etiam quantum ad dominum ducem Sabaudiæ, & dominia sua, qui dispositioni & ordinationi regis stare promisit, atque apud omnes, ubi opus erit, prosequendum, quod sicut communior ecclesiæ observatio hucusque habuit, præfati processus, sententiæ, censuræ, privationes & poenæ, occasione præmissorum, & omnium ex eis dependentium. Esto etiam quod in hujusmodi censuris, privationibus, &c. aliæ causæ adderentur, hinc inde emanatæ, & quæcumque mandata, ordinationes seu dicta conscripta, aut quomodolibet acta seu gesta in hujusmodi rerum prosecutione, cujuscumque vel quorumcumque adversus quemcumque vel quoscumque, omnisque status, gradus, dignitatis vel conditionis, etiam si papalis, cardinalatus, archiepiscopalis, vel episcopalis existerent, seu quocumque nomine etiam papæ vel concilii hæc facta sunt, pro non factis habeantur: quorum omnium tenores hic habeantur pro expressis, etiamsi talia sint de quibus mentio specialis de verbo ad verbum habenda foret. Esto etiam quod talia universalem ecclesiam & auctoritatem conciliorum universalium, aut sedis apostolicæ concernant quovis modo: omnisque dissensio, divisio, & scissura occasione horum proveniens, penitus auferatur & dimittatur, & ac si numquam prædicta facta fuissent, tractatus pacis, concordia inter præfatum Eugenium, & omnes & singulos qui concilio Basileensi interfuerunt, seu tanquam eidem concilio, aut gestis ejus adhærentes, cum eo, seu ipse cum eis, aliquas differentias habuerunt, advisatus

per

a) Lege, vigeat. l.

ANNO CHRISTI 1447.

per ipsum Christianissimum dominum regem **A** Francorum continuetur & perficiatur. Respectu sanctissimi domini nostri Nicolai papæ V. cui per eosdem qui concilio Basileensi, aut gestis ejus quovismodo adhæserunt, faverunt, aut obediverunt, & per quoscumque alios, qui præfato Eugenio aut ipsi sanctissimo domino nostro papæ Nicolao contrariati fuerint, omnis honor, reverentia & obedientia, eisque per ipsum sanctissimum dominum papam Nicolaum omnis amor & paterna dilectio absque prædictorum recordatione exhibeatur. Quodque deinceps ab appellatione concilii generalis, tam in Basilea, quam in Laterano, (quæ appellatio non unitati ecclesiæ de cetero proficeret, sed obesset, penitus cessetur, ut sic **B** omni impedimento sublato ad concilium generale, sicut præmittitur, habendum, quod ab omnibus Christianis in unanimitate, & concordia reputetur, perveniri possit.

Non tamen intendunt præfati domini, quod per prædicta, decretis acceptatis cum suis modificationibus, tam in imperio, quam in regno Franciæ, aliquod intelligatur præjudicium generari.

Item, quod unicuique volenti habere literas super prædictis, expediantur in forma meliori dignum. Insuper arbitrantur regia majestas, & principes electores præfati, & ad hoc operam cum effectu impendent, quod patri domini ducis Sabaudiæ se prædictæ observationi com- **C** munis universæ ecclesiæ diffusæ per orbem conformanti, & promissionem ejusdem domini ducis filii sui præfato Christianissimo regi factam, quæ ipso patre sciente, & non contradicente nec prohibente in dubio facta præsumitur, amplectenti cum effectu; atque pro tanto bono pacis ecclesiæ omnino nomen, & titulum papatus dimittenti, honor exhibeatur, ac statum, honorabilemque provisionem in ecclesia habeat: nec non etiam quod per eum promoti ad dignitates & honores ecclesiasticos, qui eos acceptarunt, & ad beneficia quæcumque, qui ipsorum beneficiorum possessionem pacificam habent, in sua obedientia eadem assequantur & obtineant. Et similiter de iis qui sub nomine **D** generalis concilii Basileensis promoti sunt in eorum obedientia, officiariis quoque suis omnis consolatio possibilis fiat qui tam in Romana curia, quam sub administratione domini patris præfati ducis Sabaudiæ habebuntur recommissi: aliqua tamen super prædictis privationibus & promotionibus aliquos particulares tangentia, bonum hujus negotii concernentia, intendit rex aperire & moderare in conclusiones hujus concordiæ.

Ultra prædicta super loco & tempore futuri concilii videbatur prædictis dominis principibus electoribus, quod haberet fieri in uno quinque locorum in Alemania nominatorum, sed domino regi Franciæ propter rationes **E** quamplures videtur, & ista instare intendit, quod locus concilii rebus gerendis accommodus determinetur in suo regno: verumtamen quantum ad tempus advisatum est inter ipsum dominum regem Francorum, & principes electores præfatos quod videtur omnibus ipsis procurandum, ut incipiat illud concilium de Kalendis Septembris proxime futuris ad annum.

Item instabit dominus rex Francorum, quod sanctissimus dominus Nicolaus papa V. concilium Constantiense, decretum sequens, & alia ejus decreta sicut cetera concilia, catholicam militantem ecclesiam repræsentantia ipsorum potestatem, honorem & eminentiam, sicut & ceteri antecessores sui, suscipiet, amplectetur & venerabitur.

Item, Quod dominus rex Francorum, & quilibet suorum confœderatorum habeat bullas super indictionem futuri concilii, & susceptione prætacta si obtenta fuerit.

Item, Si dominus Sabaudiæ vel dominus pater ejus, seu quicumque eidem adhærentes iis pacis & concordiæ mediis, de quibus in præsenti cedula continetur, repugnaverint, aut acquiescere noluerint, seu distulerint, quod non speratur, & deinceps contra eos, aut eorum aliquos per sanctissimum dominum nostrum Nicolaum papam procedatur, non confidant quod de cetero in pacificandis, quantum ad eos negotiis rex, & præfati principes electores, quomodolibet se intromittant, quin imo intendunt omnibus viis & modis justis, & rationabilibus præbere auxilium & favorem processibus, censuris & excommunicationibus contra tales fiendis, maxime postquam contenta in præsentibus advisamentis fuerint per sanctissimum dominum papam Nicolaum concordata.

Item, supradictis advisamentis supra nominatus reverendissimus in Christo pater, & illustrissimus princeps dominus Jacobus archiepiscopus Trevirensis pro se, nec non venerabilis Joannes de Linssi utriusque juris doctor, pro parte reverendissimi in Christo patris, & illustrissimi principis domini Theodorici archiepiscopi Coloniensis, & magister Henricus Engellard, pro parte illustrissimi & excelsi principis Friderici ducis Saxoniæ, & sacri Romani imperii principum electorum missi ambassiatores ad præfatum Christianissimum dominum regem Francorum, pro prædictis dominis archiepiscopo Coloniensi, & duce Saxoniæ, in vim literarum credentialium per eos nuperrime exhibitarum præfato Christianissimo domino regi Francorum, se conformant & concurrunt in modum qui sequitur: Scilicet quod prædictorum advisamentorum prosecutio fiat diligenter apud dominum patrem domini ducis Sabaudiæ, & alios ubi erit opportunum, ex parte præfati serenissimi, & Christianissimi domini nostri regis Francorum, concurrentibus in hoc secum, & se eidem conformantibus præfatis domino archiepiscopo Trevirensi, & ambassiatoribus ipsorum duorum archiepiscopi Coloniensis, & ducis Saxoniæ, propter multa pericula quæ intervenire possent, si practica & expeditio præmissorum protraherentur in longum: dummodo tamen præfatis dominis archiepiscopis Trevirensi & Coloniensi provisiones necessariæ pro eorum, & omnium suorum, ut præmittitur, securitate & indemnitate, & literæ desuper opportunæ sanctissimi domini nostri papæ Nicolai sub motu proprio in forma meliori, secundum appunctuata in prædictis cedulis, tradantur & deliberentur. Factum Bituricis vigesimo octavo die Junii, anno domini millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo.

ANNO CHRISTI 1449. d. 4. Aprilis. *Ex autographo D. d'Herouval.* Promittunt Amedeo tres bullas, queis abrogantur omnes lites, pristino gradui asseruntur omnes privati aliquo officio, & confirmantur quæ ex utraque parte sunt acta.

" ** EPISTOLA ORATORUM REGIS FRANCIÆ.

In causa Nicolai papæ V. & Amedei Felicis itidem papæ V. nuncupati.

NOs Alphonsus Segura, decanus Toletanus sanctissimi in Christo patris, & domini nostri domini Nicolai divina providentia papæ V. orator; Jacobus miseratione divina patriarcha Antiochenus & episcopus Pictavensis; Helias episcopus Electensis; Joannes comes Dunensis, magnus camerarius Franciæ; Jacobus Cordis; Guido Bernardi magister requestarum hospitii; Joannes le Boursier, miles & cambellanus, & Thomas de Corsellis in sacra pagina professor, consiliarii serenissimi & Christianissimi Francorum regis oratores, notum facimus universis: Quod cum nos, & deputati per dominum Amedeum, in sua obedientia Felicem nominatum, varios labores jamdiu, & diebus proximis multos tractatus habuerimus pro danda pace & unione in ecclesia sancta Dei; & tandem certi articuli nobis dati sint pro responsione pro parte domini Amedei, in sua obedientia Felicis nuncupati, ad dandam ipsam pacem & unionem, in quibus inter cetera continetur articulus, quo nos dicti oratores, per literas nostris sigillis sigillatas nos obligamus dare, aut dari & tradi facere infra mensem Julii proxime futurum in sufficienti forma, præfato domino Amedeo, in sua obedientia Felici nuncupato, in civitate Gebenensi vel Lausanensi, aut in manibus capituli Gebenensis tres bullas plumbatas, & debite expeditas in Romana curia: secundum formam minutarum hinc concordatarum, quarum tenor in obligatione designabitur: unam videlicet super cassatione processuum duplicatam, ut una sit sub data ante diem renunciationis fiendæ per ipsum dominum Amedeum, in sua obedientia Felicem appellatum; alia sub data post dictam renunciationem: aliam super restitutione alias privatorum; & aliam super confirmatione gestorum.

Et quoniam veraciter scimus quod idem sanctissimus dominus noster Nicolaus papa toto cordis affectu præfatam pacem, & unionem ecclesiæ desiderans, hujus intentionis est, quod præmissi tres articuli videlicet de cassatione processuum, confirmatione gestorum, nec non de restitutione privatorum, in omnibus & per omnia suum sortiantur effectum, quod nobis declaratum extitit per credentiam expositam per me præfatum decanum oratorem suæ sanctitatis, virtute sui brevis. Attendentes etiam quod ipse sanctissimus dominus noster papa super dictis tribus articulis literas suas super bullatas præsentari fecit, quæ per eosdem deputatos non fuerunt sufficientes reputatæ: Propterea nos oratores prædicti volentes, quantum nobis est possibile, pro ipsa pace & unione ecclesiæ laborare, per præsentes assecuramus, affirmamus per juramentum, & promittimus supra mentionatas literas, seu bullas ipsius sanctissimi domini nostri Nicolai papæ V. more Romanæ curiæ bullatas & expeditas in forma bona, & secundum minutas hic concordatas, quæ manibus nostris subscriptæ sunt. Quarum prima de cassatione sic incipit: *Tanto nos pacem, &*

A *tranquillitatem cunctorum fidelium procurare & complecti convenit, &c.* Et sic finit. *Ceterisque contrariis nonobstantibus quibuscumque. Nulli ergo, &c.* Secunda de confirmatione gestorum sic incipit; *Ut pacis, qua nihil desiderabilius, &c.* Et sic finit. *Si secus super his, &c. Nulli, &c.* Tertia, de restitutione privatorum, sic incipit: *A pacis auctore & omnium bonorum largitore, &c.* Et sic finit: *Auxilium sui brachii sæcularis præbeant, favoresque opportunos exhibeant. Nulli ergo, &c.* Præfato domino Amedeo in sua obedientia, Felici V. nominato, sive in capitulo Gebenensi, realiter & cum effectu infra dictum tempus datum ut supra, præsentabimus & trademus, aut præsen-
B tari & tradi faciemus sine dolo & fraude. Et ad hoc tam conjunctim, quam divisim obligamus. Et ut ista observentur & firma sint, Nos oratores præfati nomina, & sigilla nostra huic literæ securitatis, & affirmationis & promissionis apposuimus.

Datum Lausanæ die quarta Aprilis, anno domini millesimo quadringentesimo quadragesimonono. Alphonsus decanus Toletanus, & domini nostri papæ orator: Jacobus patriarcha Antiochenus, & episcopus Pictavensis: Helias episcopus Electensis: Joannes comes Dunensis, Jacobus Cueur, G. Bernardi, I. le Boursier, Th. de Courcellis. *Horum signis munitæ, ac sigillis septem ceræ rubræ obsignatæ*
C *erant literæ.*

Ex eodem D. d'Herouval.

" ** EPISTOLA ORATORUM

Delphini Viennensis in eadem causa.

Ejusdem argumenti.

NOs Alphonsus Segura decanus Toletanus sanctissimi in Christo patris & domini nostri Nicolai divina providentia papæ V. Joannes miseratione divina archiepiscopus & princeps Ebredunensis; & Gabriel de Bernes dominus de Targe magister hospitii, illustris principis domini Delphini Viennensis consiliarii oratores: Notum facimus universis; quod cum nos una cum ambaxiatoribus domini genitoris no-
D stri, & deputati per dominum Amedeum in sua obedientia Felicem nominatum, varios labores &c. Ut in præfatis literis.

Nos oratores præfati nomina & sigilla nostra huic literæ securitatis, affirmationis, & promissionis apposuimus.

Datum Lausanæ die quarta Aprilis, anno quadringentesimonono A. decanus Toletanus, & domini nostri papæ orator: I. archiepiscopus & princeps Ebredunensis, Gabriel de Bernesio. *Signis ac sigillis duobus rubræ ceræ erant obsignatæ.*

Die 16. Aprilis. Communicavit D. d'Herouval.

" ** DECRETUM SYN. LAUSANENSIS.

Sacrosancta generalis synodus Lausanensis in Spiri-
E *tu sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repræsentans, ad perpetuam rei memoriam.*

Abrogat censuras occasione schismatis inflictas.

BEatæ pacis aperta via domino concedente, qui tandem ecclesiam diris attritam languoribus oculo pietatis respexit, summopere ac diligenti providendum est studio, ne divisionis ullum amplius supersit vestigium, nullus mentes humanas ambiguitatis scrupulus inquietet, nullius conscientia latarum & promulgatarum sententiarum ac censurarum formidine tabescat, aut scandalum patiatur; sed populum Christia-

num

ANNO CHRISTI 1449.

num, quem fecit divifitque nubilofa difcordia, refarciat & reintegret concordiæ & communionis ferenitas. Superiori fane tempore, fancta hæc Laufanenfis fynodus, dum Bafileæ in Spiritu fancto legitime congregata perfeveraret, ne affentiret tunc Eugenio papæ IV. Ferrariæ congregationem fub nomine concilii generalis erigenti; ac demum poftquam erecta extitit, & aliis ab inde fubortis differentiis, adverfus curiam fuam fequentes, omnefque & fingulos eidem adhærentes & faventes generaliter promulgavit fententias, cenfuras & pœnas. Nunc cum per renunciationem quam fanctiffimus dominus Felix papa V. facere voluit de papatu pure, & fincere, medium paratus & apertius ad confecutionem perfectæ & integræ unionis in ecclefia fancta Dei videatur: Cupiens eadem fancta fynodus tam excelfi neceffariique boni ʺ contemptu, cujus gratia cum præfato fanctiffimo domino Felice duriffimis hactenus non pepercit laboribus, tolli de mundi medio quæ unioni, tranquillitati & paci univerfalis ecclefiæ repugnare aut officere quovifmodo poffent, omnes & fingulas excommunicationis, fufpenfionis & interdicti, ac privationis beneficiorum, officiorum, dignitatum, etiam cardinalatus, patriarchalium, archiepifcopalium, epifcopalium, abbatialium, aut aliarum quarumcumque ecclefiafticarum, vel mundanarum, nec non etiam privationis feudorum, honorum, privilegiorum, ac quorumcumque bonorum & jurium fpiritualium & temporalium, inhabilitationifque ad illa, feu alias fententias, cenfuras & pœnas quafcumque & qualefcumque ab eadem fancta fynodo, feu ejus auctoritate contra quafcumque perfonas ecclefiafticas vel fæculares, ac etiam laicales, cujufcumque ftatus, gradus, ordinis, conditionis vel præeminentiæ, etiamfi cardinalatus, patriarchalis, archiepifcopalis, epifcopalis feu abbatialis, aut alterius cujufcumque dignitatis ecclefiafticæ vel mundanæ exiftant, contra capitula quoque & collegia quarumvis ecclefiarum, & monafteriorum, ac ordinum; necnon dominia, communitates, univerfitates, civitates, oppida, & alia quæcumque loca præmiffarum occafione differentiarum generaliter emanatas, inflictas & promulgatas, cum omnibus inde fecutis, etiamfi ad fententiarum, cenfurarum, privationum, atque pœnarum prædictarum declarationem, feu illarum aut alicujus earum publicationem, five plenariam executionem contra perfonas, capitula, collegia, dominia; communitates, univerfitates, civitates, ac oppida & loca prædicta, communiter vel divifim quomodolibet proceffum foret, quorum omnium & fingulorum tenores, etiam de illis plena & expreffa, ac verbo ad verbum præfentibus mentio habenda effet, vult hic pro expreffis haberi, decreti hujus tenore; & certa fcientia decernit & declarat effectum fortiri non debere, fed perinde haberi ac fi nullatenus emanaffet. Et nihilominus ad fuperabundantem cautelam a prædictis aliifque cenfuris & pœnis occafione divifionis prædictæ; Efto quod earum abfolutio & remiffio fanctæ fynodo refervata fuerit in aliis fuis decretis generaliter promulgatis fingulas perfonas abfolvens, omnemque irregularitatis notam ac infamiæ maculam, tam juris quam facti, fi quam fortaffis contraxerint, removendo & penitus abolendo, habilitat, & cum eis quatenus indigent difpenfat, ipfafque fingulas perfonas, necnon collegia, dominia, communitates, univerfitates, oppida quoque & loca hujufmodi ad famam & honorem reftituit, reintegrat, plenarieque reponit.

ʺ f. contemplatu.

Datum Laufanæ feffione publica hujus fanctæ fynodi in majori ecclefia Laufanenfi folemniter celebrata decimofexto Kalendas Maii, anno a nativitate domini, millefimo quadringentefimo quadragefimonono.

V. Languidi.

ʺ** ALIUD DECRETUM EJUSDEM fynodi Laufanenfis,

Die 16. Aprilis. *Conceffum a D. d'Herouval.* Rata volunt patres quæ tempore fchifmatis acta funt.

Sacrofancta generalis fynodus Laufana in Spiritu fancto legitime congregata, univerfalem ecclefiam repræfentans, ad perpetuam rei memoriam.

QUantum Deo pax placeat, veritas aperit fcripturarum teftimonium perhibentium; quod falvator nofter nafcens ex virgine pacis edictum præconiis angelorum propofuit promulgatum, pacem reliquit difcipulis moriturus, pacem refurgens a mortuis nuntiavit; inter cuncta præcepta falutaria eis fpecialiter illud commendans, ut fincere inter fe pacem obfervare curarent. Nos igitur pacem univerfalis ecclefiæ defiderabiliter affectantes, ad id folertius noftra apponimus ftudia, laborum quoque & expenfarum indefeffas proinde habuimus & habemus follicitudines, ut fedatis divifionibus, quibus Dei ecclefia impræfentiarum impeditur, ac Petri navicula veluti procellofa concutitur vehementia, negotium Dei & ecclefiæ fuæ fanctæ ad falutarem exitum per effectum optabilis unionis & integræ pacis perducatur; ipfaque Dei fponfa ecclefia ficut columba pulcerrima foliti retineat fui fplendoris candorem, & univerfi fideles virtuofis actibus dirigantur, paxque & unitas in tota Chriftianitate refloreat, prout hæc fancta fynodus femper defideravit, & fummopere defiderat: ad cujus tam religioni utilem Chriftianæ, quam etiam neceffariam [a] rei confummationem catholici principes, & cariffimi ecclefiæ filii, Franciæ, & Angliæ, ac Renatus Siciliæ reges, ac dilectus ecclefiæ filius Ludovicus Delphinus Viennenfis ejufdem regis Franciæ primogenitus, illuftres, ut fidei mater ecclefia eorum temporibus pacata redderetur, & tranquilla permaneret, fua ad hoc miniftrantes præfidia, folemnes pro pace hujufmodi tractanda, & componenda deftinaverunt oratores, quibus intervenientibus atque tractantibus in hujufmodi pacis negotio: attenta etiam fanctiffimi tunc papæ Felicis V. pridem de papatu pro bono pacis ejufdem liberaliter facta renuntiatione, talis habetur difpofitio, quod pacem ipfam Deo auctore fperamus de proximo fecuturam.

a) *Forte*, reipublicæ. H.

Ne autem præmiffarum occafione divifionum Chrifti fideles pace & unione hujufmodi frui cupientes litium quomodolibet agitentur difpendiis; fed pax fincera & caritas inviolabilis inter eos, nullo fcrupulofe timorateque illos perurgente confcientiæ ftimulo, perfeveret: Omnes & fingulas promotiones, electiones, confirmationes, poftulationum admiffiones, tranflationes, commendas, adminiftrationes, & provifiones quarumcumque patriarchalium, metropolitanarum, & aliarum cathedralium ecclefiarum, necnon abbatialium dignitates, & monafteriorum regimina quorumcumque exemptorum, & non exemptorum; quafcumque collationes, provifiones, & difpofitiones quorumcumque beneficiorum ecclefiafticorum regularium vel fæcu-

ANNO CHRISTI 1449.

cularium, de jure patronatus etiam laicorum, cum cura vel sine cura, etiamsi ecclesiæ parochiales fuerint, aut canonicatus & præbendæ, dignitates majores post pontificales in cathedralibus, vel principales in collegiatis existant, personatus, perpetuæ administrationes, vel officia etiam curata vel electiva in quibuscumque ecclesiis: Prioratus etiam conventuales, aut alia beneficia cujuscumque conditionis, qualitatis, vel naturæ fuerint, etiam alterius generis quam expressa, paris vel majoris; etiamsi ex quavis causa tunc dispositioni apostolicæ specialiter vel generaliter reservata fuerint, vel alias affecta; vel ad nos seu ad sedem apostolicam quomodolibet devoluta, in vim seu prætextu quarum habita est possessio, & possidentur de præsenti, præterquam de ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, beneficiis, & officiis quæ præfatæ synodo incorporati ac eidem obedientes, adhærentes atque sequentes, possidebant, & durantibus hujusmodi divisionibus, alterius quam ejusdem synodi auctoritate privati seu destituti sunt, vel contra ipsos possessores sententias, quæ in rem transiverunt judicatam apud nos, dum in Basileensi, aut in hac Lausanensi civitatibus eramus & sumus constituti, sive in curia sanctissimi domini Felicis, tunc papæ V. partibus se defendentibus obtinuerunt, aut surrogati sunt, aliter quam titulo privationis & spolii, seu destitutionis præmissorum occasione divisionis factas: admissiones etiam resignationum, quorumcumque beneficiorum, dignitatum ecclesiarum simpliciter vel ex causa permutationis, auctorizationes & institutiones: in vim etiam quarum habita est possessio; pensionum quarumcumque super quorumvis beneficiorum ecclesiasticorum fructibus reservationes & assignationes, cum processibus & fulminationibus inde secutis: nec non uniones, annexiones, incorporationes quorumcumque dignitatum, & beneficiorum ecclesiasticorum, sæcularium & regularium, quibusvis patriarchalibus, archiepiscopalibus, episcopalibus, abbatialibus, vel capitularibus, mensis, aut monasteriis, conventibus, dignitatibus, canonicatibus, & præbendis, vel beneficiis seu ad invicem sub quibusvis verborum formis: demembrationes ecclesiarum & beneficiorum quorumcumque; ecclesiarum quoque, monasteriorum, studiorumque generalium fundationes, erectiones, suppressiones & subjectiones; & quorumcumque beneficiorum creationes, exemptiones; item revocationes, pallii dationes, consecrationes, benedictiones, personarum de ordine ad ordinem translationes, infeudationes, institutiones, contractuum confirmationes, facultates testandi, concessiones, absolutiones, liberationes, quittancias super quibuscumque debitis ratione decimarum, semidecimarum, indulgentiarum, annatarum, communium & minutorum servitiorum, vel alias quomodolibet; dispensationes tam super ætatis, quam natalium, & aliarum inhabilitatum defectibus: Super incompatibilibus in quocumque numero, etiam si ad curas parochiales, matrimoniis, juramento, ordinibus, & voto etiam transmarino, & rebus aliis quibuscumque.

Nec non absolutiones a quibuscumque excommunicationis, anathematizationis, & aliis censuris ecclesiasticis, interdictorum tam generalium quam specialium relaxationes, ac illorum fulminationes, & appositiones juramentorum, etiam fidelitatum relaxationes, rehabilitationes ab omni macula, irregularitate aut alia inhabilitate undecumque processerit: Indulgentiarum ac privilegiorum; & quascumque alias concessiones; ac omnia & singula tam justitiam, quam gratiam concernentia, tam in foro conscientiæ, quam in contentioso, in personis & locis quæ tempore concessionum & aliorum præmissorum obediverunt [a] præfato Eugenio post ejus suspensionem ab administratione papatus atque depositionem, seu Thomæ Nicolao V. in sua obedientia, Romanis pontificibus nuncupatis, tam per ipsos successive quam alium seu alios, suo, aut alterius illorum mandato, etiam de latere legatos, sive alios quoscumque ab eis vel eorum altero, potestatem habentibus, conjunctim vel divisim qualitercumque facta, gesta, concessa, data, indulta, disposita & ordinata; etiamsi majora & graviora aut alterius cujuscumque naturæ a præmissis existant, & specialem requirentia expressionem; quæ volumus & decernimus pro expressis specifice haberi, cum omnibus & singulis inde secutis, ac etiam omnia & singula per ordinarios in dictis locis facta, præter illa & sine eorum præjudicio, quæ per ipsum Nicolaum, ut præmittitur, papam quintum in sua obedientia nuncupatum, tam super restitutione nostræ congregationi incorporatorum, & nobis adhærentium quam super confirmatione gestorum per nos & ipsum dominum Felicem, nostraque aut illius auctoritate facienda, concedenda, approbanda & confirmanda sunt, prout continetur in certis minutis per carissimorum ecclesiæ filiorum Franciæ, & Angliæ, & Renati Siciliæ regum, necnon Delphini Viennensis dicti regis Franciæ primogeniti, illustrium, solemnes oratores concordatis, & manibus propriis subscriptis, quibus per hanc nostram confirmationem & approbationem nullatenus, derogari aut præjudicari intendimus, nec aliquod detrimentum afferri; quin immo decernimus illas plenam in omnibus ac in qualibet earum parte roboris firmitatem obtinere debere, perinde ac si præsentes nostræ literæ minime emanassent, pro bono pacis & unionis ecclesiæ, ex certa scientia, auctoritate universalis ecclesiæ præsentium serie approbamus, ratificamus & confirmamus, rataque & firma haberi volumus.

Necnon potiori pro cautela, de personis patriarcharum, episcoporum, & abbatum, quibuscumque ecclesiis & monasteriis, quarum & quorum assecuti sunt possessionem & possident de præsenti: necnon de dignitatibus, prioratibus, personatibus, administrationibus, officiis, canonicatibus, & præbendis, commendis, ac beneficiis quibuscumque etiam dispositioni apostolicæ specialiter vel generaliter reservatis, devolutis, vel quomodolibet affectis eorum possessionibus quibuslibet, de novo providemus; ac ipsorum omnium fructus redditus, & proventus, necnon emolumenta singula, in quibuscumque & ubicumque etiam extra diœcesim, in quibus ecclesia, monasterium, prioratus, dignitas, seu beneficium hujusmodi fuerint consistentia, ad eorum possessiones, excepto semper privationis & spolii titulo, spectare & pertinere; & quod ipsi in suarum ecclesiarum, monasteriorum, prioratuum, dignitatum & beneficiorum, prout illorum singulos concernit, possessionibus pro hujusmodi bono pacis & unionis pacifici remaneant & quieti, decernimus & etiam declaramus: nomina & cognomina, valoresque ipsorum beneficiorum & dignitatum, ac

[a] Præfato scil. in superiori decreto H.

ANNO CHRISTI 1449.

ac nonobstantias ipsorum possessorum pro expressis habentes; constitutionibus & ordinationibus nostris & apostolicis ceterisque contrariis nonobstantibus quibuscumque.

Fructus etiam illos quos durante hujusmodi divisione ex dictis ecclesiis, dignitatibus, beneficiis, & officiis indebite perceperunt, etiamsi nobis & cameræ nostræ debiti essent, penitus ipsis & eorum cuilibet remittimus munificentia liberali; camerario, thesaurario, clericis cameræ, collectoribus, subcollectoribus nostris quibuscumque inhibendo sub excommunicationis sententia, & aliis censuris ecclesiasticis atque pœnas quas remissioni & inhibitioni nostris hujusmodi quomodolibet contravenientes incurrere volumus ipso facto, ne fructus præmissos, occasione præmissa, dicta durante divisione, perceptos ac per nos remissos, ut præfertur, a quoquam quomodolibet exigere seu extorquere præsumant; dictorum rursus possessorum singulis adversariis super præfatis ecclesiis, monasteriis, prioratibus, dignitatibus, officiis, & beneficiis perpetuum silentium imponentes; quascumque promotiones, impetrationes, concessiones, provisiones, declarationes & literas desuper pro ipsis adversariis & aliis quibuscumque in præjudicium ipsorum possessorum vel derogationem hujusmodi per nos confirmatorum quomodolibet, etiamsi ex certa scientia, per nos sive alium quemcumque nostra auctoritate sive alia quacumque factas, datas, concessas, & habitas etiam in vim earum ipsis vel alicui eorum, jus in re, vel ad rem quæsitum foret; nec non diffinitivas, & alias etiam quæ partibus se non defendentibus in rem transiverunt judicatam, super ecclesiis & aliis præmissis apud nos vel alios ubicumque contra dictos possessores promulgatas sententias, & quæcumque inde secuta prædictis motu & scientia ac plenitudine potestatis pro bono pacis & unionis prædictorum cassamus, irritamus & annullamus; ac cassa, irrita, infecta, nulla, & inania, ac juribus vacua declaramus & denuntiamus. Illas vero ex sententiis quæ pro dictis possessoribus super præmissis, ac etiam quascumque alias sententias quæ pro quibusvis partibus se defendentibus, illarum omnium nominibus & cognominibus pro expressis habentes & quæ in sententiam transiverunt judicatam in curiis prædictorum Eugenii & Nicolai nuncupatorum usque in hodiernum diem prolatæ sunt, validas & ratas decernentes. Nec non quascumque lites & causas desuper apud nos vel alibi contra ipsos possessores, super prædictis ecclesiis, dignitatibus, beneficiis, & officiis quomodolibet pendentes: quorum omnium etiam si una, vel duæ, seu plures diffinitivæ vel aliæ sententiæ prolatæ sunt, statu præsentibus pro expressis habentes, ad nos advocamus & totaliter extinguimus.

Et pro majori omnium & singulorum securitate ac roboris validitate, quibuscumque personis tam ecclesiasticis quam sæcularibus, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, vel præeminentiæ existant, etiam si cardinalatus, patriarchali, archiepiscopalis, aut alia quacumque præfulgeant dignitate: Necnon quarumcumque, tam cathedralium, quam collegiatarum, & aliarum ecclesiarum ac monasteriorum capitulis, collegiis, & conventibus, ac singularibus personis earumdem: illique vel illis, ad quem seu ad quos dictarum ecclesiarum, beneficiorum & officiorum electio collatio, provisio, præsentatio, seu quævis alia dispositio communiter vel divisim pertinet; ac hujusmodi possessorum adversariis, quibus per nos seu auctoritate nostra vel alia quacumque factæ sunt concessiones & provisiones, de hujusmodi ecclesiis, beneficiis, & officiis, possessis, omnibusque aliis & singulis quorum interest vel intererit quomodolibet in futurum mandamus expresse inhibentes; videlicet patriarchis archiepiscopis & episcopis, sub suspensionis ab ingressu ecclesiæ; minoribus vero personis singularibus, sub excommunicationis; Necnon dictorum possessorum adversariis sub simili excommunicationis ac privationis omnium & singulorum beneficiorum suorum quæ obtinent, & inhabilitationis ad illa, & ad alia impofterum obtinenda perpetuæque infamiæ; collegiis vero, capitulis, & conventibus sub suspensionis a divinis, pœnis, sententiis & censuris, quas contra facientes & rebelles, prout quemlibet ipsorum concernit, ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc incurrere volumus ipso facto, ne ipsi seu ipsorum alter, publice vel occulte, directe vel indirecte, quovis quæsito colore vel ingenio contra declarationes, concessiones, approbationes, ratificationes, confirmationes, & alia prædicta, vel eorum aliquod in præjudicium, damnum, & gravamen dictorum possessorum, ac derogationem præmissorum per nos confirmatorum aut alicujus eorum facere, dicere & attentare; seu ipsi prænominati, ad quos spectat hujusmodi electio, collatio, provisio, præsentatio, seu quævis alia dispositio, quemquam alium ad ecclesias, dignitates, beneficia, & officia seu alia præmissa hactenus sic possessa recipere & admittere; neque possessores hujusmodi super præmissis in aliquo vexare, molestare, perturbare, seu inquietare quomodolibet præsumant aut præsumat: sed ea omnia & singula inviolabiliter, & sine contradictione quacumque, quantum in eis est, manuteneant & observent dictosque possessores in possessione sua hujusmodi teneant & defendant. Si quæ etiam, quod absit, per quempiam quacumque, etiam auctoritate nostra, contra præmissa seu eorum aliqua aut in præjudicium prædictorum possessorum, sive alicujus ipsorum novitates factæ fuerint, illas ac quæcumque inde secuta, ex nunc prout ex tunc habemus, & haberi volumus pro infectis; & nihilominus contravenientes & rebellis hujusmodi, sive fuerint patriarchæ, archiepiscopi, aut episcopi ab ingressu ecclesiæ; minores vero personas singulares excommunicatos; nec non dictos adversarios & eis auxilium dantes, ultra excommunicationis pœnam, beneficiis & officiis suis privatos inhabiles, & infames: Capitula vero, collegia & conventus a divinis suspensos per quemlibet ordinarium loci, aut alterum in dignitate constitutum, sive canonicum alicujus ecclesiæ cathedralis per quemcumque ex hujusmodi possessoribus eligendum & requirendum: seu executores dandos super hujusmodi nostra voluntate in curia Romana sive extra, declarari & denunciari volumus & mandamus.

Super quibus, omnibus & singulis ipsis, & eorum cuilibet auctoritate universalis ecclesiæ damus & concedimus facultatem, rejectis in præmissis omnibus, & singulis cautelis & appellationibus quibuscumque in præjudicium præmissorum, interpositis, seu interponendis, quas tamquam frivolas & inanes cum inde secutis & secuturis ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout

prout ex nunc, cassamus, irritamus, annullamus, & pro infectis haberi volumus: vicecancellario & quibusvis aliis officialibus Romanæ curiæ expresse inhibentes, ne ad cujusvis instantiam super causis prætensarum appellationum hujusmodi, aut alterius, via simplicis querelæ, seu restitutionis in integrum, aliquam commissionem signare, sive rescriptum etiam extra Romanam curiam concedere. Nec auditores causarum palatii apostolici seu ordinarii loci, aut quicumque alii, commissiones sive rescripta hujusmodi recipere, seu causas desuper & movendas audire præsumant seu attentent. Adjicientes quod si ullo unquam tempore appareret de aliqua concessione seu declaratione per nos aut nostra auctoritate quascumque clausulas etiam derogatorias, generales vel speciales, sub quacumque verborum forma in se continente (licet in ipsis dicatur non obstantibus clausulis dicentibus quod illis non derogetur, nisi de illis specialis mentio fiat, quod de verbo ad verbum & cum toto tenore illarum inseri debeat) facta seu fienda, per quam dictos possessores seu eorum aliquem in hujusmodi suorum beneficiorum possessione, seu alterius, turbari, vexari, molestari seu inquietari, aut contra nostras hujusmodi concessiones, provisiones, & alia per nos approbata fieri atque contraveniri posset, etiam ex certa scientia & auctoritate universalis ecclesiæ emanarent, seu emanassent, tales declarationes aut concessiones pro bono pacis & unionis ecclesiæ nullatenus effectum sortiri; sed pro infectis ex nunc prout ex tunc haberi volumus. Verum si in obedientia prædicti nuncupati Nicolai V. duo vel plures super uno vel pluribus beneficiis litigarent, possessor non possidenti non afferat præjudicium; sed cuilibet jus suum conservetur, semperque salvum etiam unicuique maneat jus quod ante hujusmodi divisionem sibi quæsitum erat: Et si aliquæ fuerint ecclesiæ, seu beneficia, quarum seu quorum caput in una obedientia, & membra in altera existunt, membra reducantur ad caput, salvo tamen quod membrum obtinens in illius remaneat possessione, si jus eidem competebat ante hujusmodi divisionem. Ceterum, quia difficile foret præsentes literas ad singula, in quibus eis fides forsan facienda fuerit, loca deferre, dicta auctoritate universalis ecclesiæ decernimus, quod illarum transsumpto manu publica & sigillo alicujus episcopi, aut illius vicarii, seu curiæ aut superioris ecclesiastici signato & munito, perinde ac si originales literæ hujusmodi exhiberentur, fides plenaria adhibeatur, & stetur, irritum decernentes & inane, si secus super iis a quoquam quavis auctoritate, scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum, &c.

Datum Lausanæ decimo sexto Kalendas Maii, anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo quadragesimonono.

" ** NICOLAI PAPÆ V. EPISTOLA V.

Carolo VII. Francorum regi.

Die 4. Maii. Ex autographo D. d'Herouval. Gratias agit regi ad impensam in extirpando schismate operam.

Nicolaus episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Carolo Francorum regi illustri salutem & apostolicam benedictionem.

MAgno munere misericordiæ Dei, Christianissime princeps, apostolicæ sedis & totius ecclesiæ catholicæ multiplicata sunt gaudia, cum sancto & glorioso statu tuo perniciosissimum schisma deletum est. Et licet in virtute Spiritus sancti hoc factum esse minime dubitemus, tamen per ministerium serenitatis tuæ, quod etiam prædecessore nostro vivente non defuit, consummatum est. Hæc pietati tuæ, hæc Christianissimis Francorum regibus victoria congruebat, ut qui sæpenumero contra hostes fidei dimicassent, & pro Christo gloriosissime mori elegissent, & a sedis apostolicæ cervicibus imminentem tyrannicam rabiem sæpius repulissent, etiam pro catholicæ ecclesiæ unitate & pace labores, sudores, expensas, vigiliasque perferrent. Digna profecto Christianissimo principe opera, dignus labor, & quem maxime debeat creatori, a quo suscepit & tenet imperium, & redemptori, qui pro ejus salute æterna mori dignatus est. Clara hæc pugna, & insigne certamen, quo cum diabolo pro Christi corpore, quod est ecclesia, tua pietas dimicavit, quo nec gloriosior triumphus extitit ille fidelium, qui passi sunt ne idolis immolarent, imo, ut Dionysius Alexandrinus martyr auctor est, majus hoc putandum est esse martyrium, si quis pro ecclesiæ unitate & pace dura pertulerit: Ibi namque unusquisque pro sua tantum anima martyrium sustinet, in hoc vero pro tota ecclesia vita profunditur. Ineffabiliter ergo gaudemus in domino, quod labor tuus, & desiderium nostrum ad desideratum pervenit effectum: Unde cum propheta exclamare cogimur: *Adjutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cælum & terram*. Et, *Dextera domini fecit virtutem*. Et, *Dominus fecit hæc omnia*. Turbarat ecclesiasticam pacem tempore progenitorum tuorum pacis inimicus, ac per longa tempora divisam detinebat ecclesiam. Tandem non defuit misericordia Dei, quæ desideratam unitatem suis fidelibus restituit. Invidit confestim ecclesiasticæ paci pacis inimicus, & consuetis actibus in ecclesiam schisma molitus est: Neque enim, ut auctor est Augustinus, ipse accusator fratrum, & qui juxta evangelicum verbum ab initio homicida extitit, tanto astu quicquam machinatur, aut quærit, quam ecclesiam scindere, quod illa divisa astutiæ suæ artesque prævaleant, illa vero in unitate manente dispereant, & velut fumus a facie venti penitus evanescant. Egimus omnipotenti Deo gratias, nec agere desinemus pro tanto munere præstito temporibus nostris, ne ingrati esse videamur. Legimus enim Ezechiam regem Juda, optimum & religiosissimum principem, in divina scriptura culpatum esse, quod juxta divina beneficia gratias non egisset.

Nos itaque, licet exiguas & impares auctori tanti operis quas possumus gratias ex toto corde nostro persolvimus, orantes misericordiam suam, ut desiderium cordis nostri suscipere pro gratiarum actione dignetur. Pietati vero tuæ pro tanti temporis laboribus & expensis, quid dignum, quid congruens referemus? Sentit profecto animus noster multo plus se debere quam possit, & hanc grati animi esse potissimam partem, cum se intelligit beneficii magnitudine superari. Hoc profitetur, hoc dicit, celsitudinem tuam in exhibendis sedi apostolicæ beneficiis Christianissimis principibus progenitoribus tuis imparem non fuisse, & propterea se pietati tuæ plurimum debere non dubitat. Suadet ipsa animi tui pietas, atque religiosum propositum, ut cum tanta feceris, ampliora petamus, ut peritorum more medicorum ægrum cor-

ANNO CHRISTI 1449.

corpus ecclesiæ, nec plene redditum sanitati, non deseras usque in finem, donec plene integreque sanetur. Et sicut illi depulsa ægritudine artibus suis & consiliis sanitatem redditam conservare consueverunt, ita pietas tua assistat & consiliis & auxiliis opportunis, ne recuperata unitas in ecclesia operante pacis inimico possit aliqua ex parte turbari. Deus autem omnipotens, qui celsitudinem tuam in hæc tempora reservavit, Te & regno, & toti ecclesiæ Dei incolumem, felicem, atque gloriosum servare dignetur. Et beatissimi Petrus & Paulus, eorumque sanctissimi successores, qui in conspectu Dei semper assistunt, quique Romanam ecclesiam, & apostolicam sedem tuentur & servant, pro tuæ serenitatis incolumitate & incremento jugiter intercedant.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimonono, quarto Nonas Maii, pontificatus nostri anno tertio.

Signatum, D. Deluca.

Die 5. Aprilis, *Communicavit D. d' Herouval.* Licet papatui renuntiet, rata vult quæ acta sunt sui pontificatus tempore.

** EPISTOLA I. AMEDEI DUCIS SABAUDIÆ.

Felicis papæ V. nuncupati.

Felix episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

DIsponentes renuntiare papatui causa dandæ pacis in ecclesia sancta Dei, quam carissimorum in Christo filiorum Francorum, Angliæ, & Siciliæ regum, nec non Delphini Viennensis primogeniti Francorum regis solennes oratores apud nos summa diligentia prosequuntur, ex alta nostræ mentis specula cuncta providere necesse est, per quæ semotis cujuscumque divisionis fomentis ad salutem animarum, & cujuslibet honoris, famæ, statusque conservationem, desiderata unionis consurgat & vigeat integritas. Omnes igitur & singulos quocumque nomine censeantur, qui ratione obedientiæ, adhæsionis seu favoris, tam olim Eugenio IV. quam Nicolao papæ V. in suis obedientiis sic nominatis, quomodolibet præstitorum & factorum, ecclesiis forsitan metropolitanis, cathedralibus, monasteriis: dignitatibus etiam majoribus post pontificales in cathedralibus, aut principalibus in collegiatis ecclesiis: nec non monasteriis, prioratibus, præposituris, personatibus, administrationibus, & officiis, necnon canonicalibus, & præbendis, ceterisque quibuslibet beneficiis ecclesiasticis, cum cura vel sine cura, sæcularibus & regularibus, quibuscumque, &c. *Ut in priori decreto Lausanæ, etsi aliis verbis.*

Datum Lausanæ Nonis Aprilis, anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo quadragesimonono, pontificatus nostri anno nono.

** EJUSDEM FELICIS V. EPISTOLA II.

Die 5. Aprilis. *Communicavit D. d' Herouval.* Revocat & abrogat omnes censuras ratione schismatis latas.

Felix episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

DUm renuntiare papatui de proximo intendimus propter dandam ecclesiæ pacem, cujus contemplatu Petri sedem domino vocante conscendimus, conveniens arbitramur, primum circa serenationem conscientiarum Christi fidelium oculos dirigere, easque tam salubri pacificare remedio, quod nullis ambiguitatibus involvantur, aut metu censurarum atque pœnarum occasione diversitatis obedientiarum detineantur illatarum. Omnes igitur literas, processus, & mandata quæcumque; nec non excommunicationis, suspensionis, & interdicti, anathematizationisque; etiam privationis beneficiorum, officiorum, ac dignitatum quorumcumque, sive patriarchalium, archiepiscopalium, episcopalium, abbatialium, aut aliarum quarumcumque ecclesiasticarum, vel mundanarum; inhabilitationis quoque, nec non declarationis, innovationis, damnationis, reprobationis, expositionis personarum, ac bonorum mobilium & immobilium, juriumque & jurisdictionum publicationis & confiscationis, privationis quoque feudorum, aut etiam quorumcumque bonorum, & jurium spiritualium vel temporalium, & inhabilitationis ad illa: nec non absolutionis a fidelitatibus; & alias in eisdem literis, processibus & mandatis quomodolibet contentas sententias, censuras, & pœnas quascumque, & qualitercumque statutas, inflictas & promulgatas: etiamsi expressis pares, vel minores, aut alterius cujuscumque naturæ forent, per nos aut per alium seu alios, nostra seu quavis alia auctoritate contra Gabrielem, Eugenium IV. seu contra Thomam, Nicolaum V. in suis obedientiis nominatos, nec non contra quasvis personas ecclesiasticas sæculares, vel regulares, ac etiam laicales, quæ præfatis Eugenio & Nicolao nominatis conjunctim, vel divisim adhærentes, assistentes, obedientes, obsequentes, credentes, recipientes, & quovis modo faventes, eosque sequentes, qui sunt ac fuerunt; cujuscumque dignitatis, &c. *Quæ aliis verbis in decreto Lausanensi legere licet.*

Datum Lausanæ nonis Aprilis, anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo quadragesimonono, pontificatus nostri anno nono.

** EJUSDEM FELICIS V. EPISTOLA III.

Die 5. Aprilis. *Communicavit D. d' Herouval.* Omnes electiones, privilegia, & cætera id genus a se collata valitura decernit.

Felix episcopus servus servorum Dei, ad perpepetuam rei memoriam.

SUmmopere desiderantes, ut pax integra jam tempore multo ab oratoribus solemnibus carissimorum in Christo filiorum Francorum, Angliæ, Siciliæ regum, necnon Delphini Viennensis primogeniti Francorum regis illustrissimi procurata, in universali ecclesia radicetur: opportunum judicamus omnis divisionis seminarium & fomentum evellere, ne Christi fideles damnosis litibus, & discordiis in posterum contingat agitari. Omnes & singulas promotiones, electiones, confirmationes, postulationum admissiones, translationes, commendas, administrationes & provisiones quarumcumque patriarchalium, metropolitanarum, & aliarum cathedralium ecclesiarum; nec non abbatialium dignitates, & monasteriorum regimina quorumcumque exemptorum & non exemptorum, quascumque collationes, provisiones & dispositiones quorumcumque beneficiorum ecclesiasticorum, regularium vel sæcularium, de jure patronatus etiam laicorum, cum cura vel sæcularium, de jure patronatus etiam laicorum, cum cura vel sine cura, etiamsi ecclesiæ parochiales fuerint, aut canonicatus & præbendæ, digni-

ANNO CHRISTI 1449.

dignitates majores post pontificales in cathedralibus, vel principales in collegiatis existant, personatus, perpetuæ administrationes, vel officia etiam curata, vel electiva in quibuscumque ecclesiis; prioratus etiam conventuales, aut alia beneficia cujuscumque conditionis, qualitatis, vel naturæ fuerint, etiam alterius generis quam expressæ, paris vel majoris, etiamsi ex quavis causa tunc dispositioni apostolicæ reservata fuerint, vel alias affecta, vel ad nos, seu ad sedem apostolicam quomodolibet devoluta, in vim seu prætextu quarum habita fuerit possessio, & possidentur de præsenti præterquam de ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, beneficiis quæ [a] non obedientes, adhærentes, atque sequentes possidebant, & durantibus hujusmodi divisionibus alias quam nostra auctoritate privati seu destituti sunt, vel contra ipsos possessores sententias, quæ in rem transierunt judicatam, in Basiliensi, aut in hac Lausanensi civitatibus, sancta generali synodo itidem permanente, sive in curia nostra partibus se defendentibus obtinuerunt, aut surrogati sunt, sive alias quam titulo privationis & spolii seu destitutionis præmissarum occasione divisionum factas; admissiones etiam resignationum quorumcumque beneficiorum, dignitatum, ecclesiarum simpliciter vel ex causa permutationis; auctorizationes & institutiones, in vim etiam quarum habita est possessio; pensionum quarumcumque super quorumvis beneficiorum ecclesiasticorum fructibus reservationes & assignationes, cum processibus & fulminationibus inde secutis; Nec non uniones, annexiones, incorporationes quarumcumque dignitatum, & beneficiorum ecclesiasticorum sæcularium & regularium quibusvis patriarchalibus, archiepiscopalibus, abbatialibus vel capitularibus mensis, & monasteriis, conventibus, dignitatibus, canonicatibus & præbendis vel beneficiis, seu advicem sub quibusvis verborum formis, dimembrationes ecclesiarum & beneficiorum quorumcumque; ecclesiarum quoque, monasteriorum, studiorumque generalium fundationes, erectiones, suppressiones, & subjectiones; & quorumcumque beneficiorum creationes, exemptiones, item revocationes, pallii dationes, consecrationes, benedictiones, personarum de ordine ad ordinem translationes, infeudationes, institutiones, contractuum confirmationes, facultates testandi, concessiones, absolutiones, liberationes, quictancias super quibuscumque debitis ratione decimarum, semidecimarum, indulgentiarum, annatarum, communium & minutorum servitiorum, vel alias quomodolibet; dispensationes tam super ætatis, quam natalium & aliarum inhabilitatum defectibus, super incompatibilibus in quocumque munere, etiamsi ad curas parochiales, matrimoniis, juramento, ordinibus, & voto etiam transmarino, & rebus aliis quibuscumque; necnon absolutiones a quibuscumque, excommunicationis, anathemazationis, & aliis censuris ecclesiasticis; interdictorum tam generalium, quam specialium relaxationes; rehabilitationes ab omni macula irregularitate, aut alia inhabilitate, undecumque processerit; restitutiones etiam ad famam, & honores; gratiarum, indultorum, indulgentiarum, & privilegiorum, & quascumque alias concessiones, ac omnia & singula tam justitiam quam gratiam concernentia, tam in foro conscientiæ, quam contentioso, in personis & locis quæ tempore concessionum & aliorum præmissorum obediverunt præfato Eugenio post ejus suspensionem ab administratione papatus, atque depositionem, seu Thomæ Nicolao V. in sua obedientia Romanis pontificibus sic nuncupatis, tam per ipsos successive, quam alium, seu alios, suo, aut alterius eorum mandato, etiam de latere legatos, delegatos, sive alios quoscumque ab eis vel eorum altero potestatem habentes conjunctim vel divisim qualitercumque facta, gesta, concessa, data, indulta, disposita, & ordinata, etiamsi majora & graviora, aut alterius cujuscumque [b] a præmissis existant, & specialem requirentia expressionem, quæ volumus, & decernimus pro expressis specifice haberi, cum omnibus & singulis inde secutis, ac etiam omnia & singula per ordinarios in dictis locis facta præter illa, & sine eorum præjudicio quæ per ipsum Nicolaum, ut præmittitur, papam V. in sua obedientia nuncupatum, tam super restitutione præfatæ sanctæ synodo nostræ congregationi incorporatorum, ac illi & nobis adhærentium, quam super infirmatione gestorum per eamdem synodum & nos nostraque aut illius auctoritate facienda, concedenda, approbanda, & confirmanda sunt, prout continetur in certis minutis per carissimorum ecclesiæ filiorum Franciæ, & Angliæ regum, necnon Delphini Viennensis dicti regis Franciæ primogeniti illustrium solennes oratores concordatis, & manibus propriis subscriptis, quibus per hanc nostram confirmationem, & approbationem nullatenus derogari, & præjudicari intendimus; nec aliquod detrimentum afferri; quinimmo decernimus illas plenam in omnibus ac in qualibet earum parte roboris firmitatem obtinere debere, perinde ac si præsentes nostræ literæ minime emanassent, pro bono pacis & unionis ecclesiæ motu proprio, ex certa scientia, & de apostolicæ potestatis plenitudine, ac consilio & assensu venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, præsentium serie approbamus, ratificamus & confirmamus, rataque & firma habere volumus, &c. *Ut in præfato decreto Lausanæ.*

Datum, *ut supra.*

a Forte, nobis obedientes. H.

b Adde, natura. H.

** NICOLAI PAPÆ V. EPISTOLA VI. ad omnes Christi fideles.

Nicolaus episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Tanto nos pacem & tranquillitatem cunctorum fidelium procurare, & amplecti convenit, quanto desideramus fructus uberrimos inde sequi. In eo quippe cor nostrum suavissime delectatur, quod diebus nostris sanctam Dei ecclesiam in pacis & unionis pulchritudine, ac debita integritate florentem videre valeamus. Cum itaque superioribus temporibus propter divisiones subortas inter felicis recordationis Eugenium papam IV. prædecessorem nostrum, & tunc Basiliense concilium, plurimum turbata, ac variis modis afflicta fuerit ecclesia Dei: jam autem divina favente ac dirigente clementia, tractatu oratorum carissimorum in Christo filiorum, Francorum, Angliæ, & Renati Siciliæ, regum, nec non Delphini Viennensis primogeniti Francorum regis illustris, pacem ecclesiæ redditam agnoscimus, dum percipimus venerabilem & carissimum fratrem nostrum

strum Amedeum, primum cardinalem episcopum Sabinensem, in nonnullis provinciis apostolicæ sedis legatum, vicariumque perpetuum, Felicem papam V. tunc in sua obedientia nominatum, juri, quod in papatu asserebat se habere, ad hujusmodi pacem ecclesiæ obtinendam cessisse. Eos vero qui Basileæ, postmodum Lausanæ, sub nomine generalis concilii hactenus permanserunt, ordinasse ac publicasse nobis tamquam unico & indubitato summo pontifici obediendum esse a cunctis fidelibus, & præfatam Lausanensem dissolvisse congregationem.

Cupientes igitur, quantum omnipotens donaverit id agere, quo universi Christi fideles ipsius pacis jocunditate fruentes, animorum conjunctione sibi invicem cohæreant, & rejectis quæ ex discordia orta fuerant, status uniuscujusque honor, fama & reputatio illæsi & integri remaneant: literas, processus, mandata, & decreta quæcumque; nec non excommunicationum, suspensionum & interdicti, anathematizationisque, etiam privationis beneficiorum, officiorum ac dignitatum quorumcumque, sive patriarchalium, archiepiscopalium, episcopalium, abbatialium, aut aliarum quarumcumque dignitatum ecclesiasticarum, vel mundanarum; inhabilitationum quoque, nec non declarationum, innovationum, damnationum, reprobationum, expositionum personarum, ac bonorum mobilium & immobilium, jurium ac jurisdictionum, publicationum & confiscationum, privationum feudorum, ac etiam quorumcumque jurium spiritualium vel temporalium, & inhabilitationum ad illa: nec non absolutionum a fidelitatibus & alias in eisdem literis, processibus, mandatis & decretis quomodolibet contentas sententias, censuras & pœnas quascumque & qualitercumque statutas, inflictas, & promulgatas, etiam si expressæ, majores vel pares, aut alterius cujuscumque naturæ forent, per præfatum Eugenium prædecessorem nostrum in quibuscumque literis suis quorumcumque tenorum, & sub quacumque data existant, etiamsi cum expressione, approbatione Ferrariensis seu Florentini, aut alterius concilii generalis, sive per nos, aut per alium, seu alios, ipsius, aut nostra, seu quavis alia auctoritate contra dictum Basiliense concilium, & eos qui sub nomine generalis concilii tam in Basiliensi, quam in Lausanensi civitatibus memoratis fuerunt, ut præfertur; nec non contra præfatum venerabilem ac carissimum fratrem nostrum Amedeum primum cardinalem episcopum legatum, & vicarium supradictum Felicem V. in sua obedientia nuncupatum: ac quasvis personas ecclesiasticas, sæculares vel regulares, ac etiam laicales, quæ eisdem conjunctim vel divisim adhærentes, assistentes, obedientes, credentes, recipientes, ac quovismodo faventes, eosque sequentes fuerunt, cujuscumque dignitatis, præeminentiæ, status, gradus, seu conditionis existant, etiamsi pontificali, cardinalatus, regali, aut ducali dignitate præfulgeant. Contra dominia quoque, necnon communitates, universitates etiam generalium studiorum, civitates etiam, præsertim Basiliensem, ac opida, & alia loca quæcumque præmissorum occasione emanata facta, concessa, decreta, & promulgata. Simili quoque modo declarationes & confirmationes super præmissis, & eorum singulis, nostra, seu dicti prædecessoris auctoritate, quomodolibet factas: Nec non processus habitos per easdem, quæcumque inde secutæ, etiamsi ad sententiarum, censurarum atque pœnarum declarationem, seu illarum aut alicujus earum publicationem, seu plenariam executionem, contra personas, dominia, communitates, universitates, civitates, oppida & loca supradicta communiter vel divisim, quomodolibet sit processum; quorum omnium & singulorum tenores, etiamsi de illis plena & expressa, ac de verbo ad verbum præsentibus mentio habenda foret, hic pro sufficienter expressis haberi volumus; motu proprio & ex certa scientia nostra, ac de sedis apostolicæ potestatis plenitudine, nec non de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu decernimus & declaramus nullum effectum penitus sortiri, sed perinde haberi debere, ac si nullatenus emanassent; eaque omnia & singula, cum inde secutis, de registris ipsius Eugenii prædecessoris & nostris, & locis aliis quibuscumque aboleri & deleri mandantes, omnino tollimus, cassamus, irritamus, & annullamus, & pro infectis haberi volumus: Et nihilominus si & in quantum opus esset ad abundantem cautelam, singulas ex personis, dominia, communitates, civitates, oppida ac loca supradictas, & supradicta, ad famam, dignitates, honores, status & privilegia, quatenus illis eadem occasione privatæ & privata prætendi possent, in statum pristinum & debitum restituimus, reponimus, & reintegramus, plenariæ per præsentes, motu, scientia & plenitudine potestatis ac consilio & assensu antedictis. Et quoniam difficile foret præsentes literas ad singula, in quibus eis fides forsan facienda fuerit, loca deferre: dicta auctoritate decernimus, quod ipsarum transsumpto manu publica, & sigillo alicujus episcopalis, vel superioris ecclesiasticæ curiæ munito, tamquam præfatis, si originales exhibeantur, literis plena fides habeatur, & perinde stetur: ac si dictæ originales literæ forent exhibitæ vel ostensæ; juribus, constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, ceterisque non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum voluntatis, constitutionis, declarationis, mandati, cassationis, irritationis, annullationis, restitutionis, repositionis & reintegrationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursum.

Datum Spoleti, anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimonono: quartodecimo Kalendas Julii, pontificatus nostri anno tertio.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Inter opuscula aurea theologica studio Petri Arcudii Corcyræi collecta ac G. & L. Romæ edita in 4. anno 1630. extat Nicolai hujus papæ V. epistola ad Constantinum postremum Græcorum imperatorem scripta circa ann. 1450. atque e Latino in Græcum sermonem conversa a Theodoro Gaza Thessalonicensi. Eam si ludet, consulat lector, non secus atque epistolam Georgii Trapezuntii Cretensis ad fratrem hujus Constantini ac decessorem Joannem Palæologum scriptam anno circiter 1437. qua eum hortabatur, ut relictis Basileensium vanis pollicitationibus ad synodum œcumenicam in Italia celebrandam proficisceretur. Latine reddidit Jacobus Pontanus Germanus vir doctissimus S. J. ediditque una cum textu Græco post chronicorum Georgii Phranzæ libros tres Ingolstadii in 4. anno Christi 1604. Appendici nostræ, si sit forte locus, utramque reservamus.

ANNO CHRISTI 1448.

a CONCILIUM TURONENSE

PRO REFORMANDIS MORIBUS ECCLESIÆ

Celebratum Andegavi in Gallia anno domini MCCCCXLVIII. tempore Nicolai papæ V.

a DE hac synodo Possevinus in apparatu sacro hæc : *Turonense concilium provinciale anno* 1448. *Nicolai autem quinti anno* 2. *celebratum est Andegavi, Joanne archiepiscopo Turonensi præside. Adfuere coepiscopi seu suffraganei, Petrus Sammaclovienſis, Joannes Cenomanensis, Guillielmus Nannetensis, Robertus Rhedonensis, ceterique tam episcopi quam abbates per procuratores. Summam autem, sive compendium hujus concilii misit ad me Parisiis vir doctissimus Franciscus Fevardentius theologus, ordinis Franciscani, de quo nos plura in verbo* Franciscus Fevardentius. *Ea vero est sequens.*

I.

Quilibet sacerdos singulis diebus non solemnibus dicat officium mortuorum, ad minus cum tribus lectionibus, maxime cum pro fidelibus defunctis celebrabit: quia sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.

II.

Distributiones quotidianæ & anniversariæ in ecclesiis metropolitanis, cathedralibus & collegiatis, pro interessentibus personaliter horis & anniversariis, non dentur absentibus, ita quod qui non laborat, non manducet.

III.

Nullus canonicus, aut alia persona ecclesiastica in diversis ecclesiis pro eadem hora distributiones recipiat.

IV.

Præsentes horis canonicis silentium teneant, lectionibus diligenter intendant, orationes devote audiant; nec bini & bini in choro horas ipsas dicere præsumant.

V.

Ludos noxios & scandalosos omnibus quidem, sed clericis præsertim prohibemus.

VI.

Prædicatores cujuscumque gradus vel conditionis existant, non in erectis ad hanc rem theatris, sed locis Deo dicatis, cum omni reverentia & humilitate verbum divinum annuntient. Nec sacerdotes nisi in locis consecratis missas celebrent.

CAPUT VII. Deerat.

VIII.

Prohibemus ne abbates, aut priores conventuales supra se abbates non habentes, qui de privi- A *legio vel consuetudine bona prioratuum vacantium ab eisdem dependentium ad se pertinere asserunt, totaliter utensilibus & bonis aliis mobilibus denudent.*

IX.

Archidiaconi, archipresbyteri, decani, & aliæ personæ ecclesiasticæ, de jure aut consuetudine ecclesias visitantes, si non debite visitaverint, nihil percipiant: cum ferendum minime sit, ut temporalia metat, qui spiritualia non seminat, & potius quam quæ Christi sunt, sua quærat.

B

X.

Prohibetur ne aliquis, cujuscumque status vel conditionis existat, teneat concubinam: contrarium facientes, sui ubi superioris auctoritate canonice moniti fuerint, excommunicentur.

XI.

Prohibemus ne quis sententiam excommunicationis latam per judicem, occultam teneat, sed C *ipsam infra mensem a tempore quo lata fuit, faciat publicare.*

XII.

Quia per clandestina matrimonia, a sanctis patribus non sine causa & merito prohibita, multa mala eveniunt: prohibemus ne quis presbyter sæcularis aut regularis de cetero talia matrimonia celebrare aut solemnizare præsumat sub pœna excommunicationis.

XIII.

D

Insultationes, clamores, sonos, & alios tumultus fieri solitos in secundis vel tertiis quorumdam nuptiis, quos charivarium vulgo appellant, propter multa & gravia inconvenientia quæ inde sequuntur, fieri omnino prohibemus sub excommunicationis sententia, & alia pœna arbitraria.

XIV.

Excommunicantur invasores, raptores, deprædatores, occupatores, suo nomine vel alieno, personarum ecclesiasticarum, rerum suarum, seu lo- E *corum religiosorum. Item qui domibus vel locis ecclesiasticis posuerint comestores. Et quia facientes & consentientes pari pœna constringuntur, receptatores, defensores invasorum, & qui ad præmissa dederint consilium vel favorem, publice vel occulte, eisdem pœnis multentur. Et post mortem, nisi ipsi vel eorum heredes satisfecerint de præmissis, ecclesiastica careant sepultura.*

XV.

Comprobatur statutum reverendissimi Simonis sanctæ

ANNO CHRISTI 1448.

ctæ Romanæ ecclesiæ tituli sanctæ Cæciliæ cardinalis in Francia legati, quo sententiam excommunicationis eos incurrere decrevit, qui quomodocumque nuntios bajulosque sententiarum aut executorum ecclesiasticorum judicum hac occasione capere, detinere, occultare, carceri mancipare, aut quod gravius est, interficere tentaverint. A

XVI.

Prohibemus ne ignotæ sanctorum aliquorum reliquiæ quæstus gratia per nostram provinciam deferantur. Contrarium facientes per locorum ordinarios districte compescantur.

XVII.

Statuimus ut amodo indulgentiæ per sedem apostolicam concessæ vel concedendæ, per rectorem aut alium providum, honestum & eruditum virum, per loci diœcesanum, seu ejus vicarium deputandum publicentur, & populo exponantur.

** STATUTA CONCILII SIVE PROVINciæ Turonensis provincialis Andegavensis Die Julii, anno domini 1448.

Integrum concilium illud a Binio ejusque breviatoribus Starovolscio, Riveſio, Coriolano, aliisque Turonense vocitatum, repræsentamus ex apographo R. P. Jacobi Sirmondi S. I. illudque contulimus cum exemplari altero statutorum ecclesiæ Turonensis, nobiscum perhumaniter communicato a V. C. Ægidio Menagio. C

JOannes miseratione divina Turonensis archiepiscopus universis præsentes literas inspecturis salutem in domino sempiternam. Inter curas & solicitudines, quæ nostro pastorali cohærent officio illa præcipue nos afficit visceribus cordis nostri infixa profundius atque solidius radicata nostrum incessanter suarum aculeis [a] punitionum per annum urgens præcipue nos incitat, [b] & ecclesiæ, monasteriaque, & pia loca in provincia nostra constitutæ earumque personæ solicitæ provisionis remedio, prout nobis desuper ministratur, contra malignorum defendantur incursus, cohibeantur injuriæ, & violentiis propulsatis in pacis plenitudine delectentur, ut hostium sublata formidine in tranquillitate serena, & serenitate tranquilla pacis auctori cujus mancipantur obsequio eo devotius & acceptius valeant famulari. Ad ipsius igitur pacis auctoris gloriam, & honorem nostri dicti pastoralis officii executionem juriumque libertatum, privilegiorum, & immunitatum ecclesiarum provinciæ, cui divina disponente clementia præsidemus, stabilimentum atque tuitionem vocatis per nos legitime omnibus, & singulis venerabilibus fratribus coepiscopis & suffraganeis nostris, ac aliis qui de jure vel consuetudine ad concilia ipsius nostræ provinciæ vocari debuerunt, apud civitatem Andegavensem, locum per nos ad præsens concilium provinciale celebrandum electum. Comparentibusque ibidem personaliter in refectorio ecclesiæ Andegavensis, venerabilibus fratribus, & coepiscopis nostris Petro Macloviensi, Joanne Cœnomanensi, Guillelmo Nannetensi, & Roberto Redonensi. Ceteris venerabilibus fratribus coepiscopis, & suffraganeis nostris legitime excusatis, & per legatos seu procuratores suos sufficienter fundatis, se repræsentantibus, nec non ab omnibus capitulorum procuratoribus ac pluribus aliis, qui ad concilium provinciale vocari consueverint: Præfati vero quatuor suffraganei nostri supra nominati ex ordinatione nostra pro hac vice, absque præjudicio in futurum prærogativarum sedium, & dignitatum suarum secundum tempus ordinationis seu consecrationis suæ in ipso concilio sederunt, & loca habuerunt propter contentionem quamdam inter ipsos Cœnomanensem & Redonensem, Redonensemque, & Cœnomanensem episcopos respective de prærogativa sedis exortam. Matura deliberatione cum prædictis fratribus nostris, & legatis comparentibus præhabita statuta infra scripta edidimus, nonnulla a prædecessoribus nostris edita innovando, quædamque in melius reformando, ut sequitur. B

[a] Lege, punitionum. H.
[b] Lege, utecclesiæ. H.

I.

De rescriptis.

Dum Bonifacius papa VIII. salubriter statuit, quod quando actor & reus ejusdem civitatis vel diœcesis fuerint, quod per literas apostolicas reus infra ipsas conveniatur & non extra, nisi certis casibus in dicta constitutione expressis. Ita tamen quod reus a fine diœcesis ultra unam diætam non trahatur. Et quia nonnulli nostræ provinciæ constitutione abutuntur reum trahendo ad loca remota ultra unam diætam contra tenorem constitutionis prædictæ, & cum laboribus & expensis fatigant, volentes prædictis abusionibus obviare, edicto perpetuo prohibemus ne quæcumque persona ecclesiastica, sæcularis, regularis nec alia quacumque præfulgeat dignitate, quando actor & reus ejusdem fuerint civitatis & diœcesis, reum extra ipsas audeat trahere, nisi in casibus in ipsa constitutione comprehensis, vel alias sibi competat ex beneficio literarum, & tunc usque ad unam diætam a fine diœcesis & non ultra, & etiam in aliis casibus in dicta constitutione comprehensis in quibus permittitur, quod reum trahere valeat extra ipsas. Ita quod reus etiam ad loca non insignia non trahatur. Verum quia nonnulli in nostra provincia diætas diversimode nituntur computare: aliqui decem, alii duodecim leucas: taxamus autem pro diæta XII. leucas pro vulgari vel etiam usuali in diœcesibus Turonensi & Andegavensi: in Cœnomaniæ partibus X. leucas. Contrarium vero facientes per eum jurisdictionem sententiam incurrant excommunicationis in concilio Nannetensi per bonæ memoriæ Philippum prædecessorem nostrum immediatum, ipso facto contra præmissa faciendo latam ex causa tollentem. D E

II.

De temporibus ordinandorum.

Præſenti decreto ſtatuimus quod omnes principales perſonæ, prælati, & capita eccleſiarum collegiatarum, & omnes qui in eccleſiis cathedralibus, collegiatis, & regularibus noſtræ provinciæ Turonenſis obtinent dignitates, perſonatus, officia ſive decani, præpoſiti, archidiaconi, archipresbyteri, capicerii, & alii quocumque nomine cenſeantur, & alii qui in alia beneficia rationem obtinent, quorum de jure ſtatuto vel conſuetudine tenentur promoveri in noſtra provincia infra annum a tempore proviſionis ſibi factæ & poſſeſſionis adeptæ pacifice impedimento legitimo ceſſante ſaltem ad ſubdiaconatus ordinem ſe faciant promoveri; alioquin dignitatibus, perſonatibus, officiis lapſo anno abſque modificatione aliqua ſint privati. Item cum ſecundum apoſtolum non ſit manus alicui cito imponenda, & ex hujus tranſgreſſione verbi magnus error hodie reperitur in Dei eccleſia, dum innumeroſæ perſonæ contemptibiles vel abjectæ, ſcientia, & moribus inſufficientes, ad ſacerdotium, & quod longe damnabilius eſt ad curam, & regimen referuntur animarum: ſtatuimus ut nullus amodo ad ſacros ordines, & maxime ſacerdotium promoveantur, niſi ſint vita & moribus commendabiles ac literatura ſeu ſcientia ſufficientes. Item exhortamur, ut de cetero prælati benedictionibus & gratiis in principio & fine menſæ ſecundum ſtilum Romanæ eccleſiæ utantur, & faciant coram ſe legi ſacram bibliam, ſive aliquid aliud de ſacra ſcriptura dum fuerint in menſa.

III.

De vita & honeſtate clericorum.

Quia ſancta & ſalubris eſt cogitatio exorare pro defunctis ut a peccatis ſolvantur, exhortamur, ut quilibet presbyter noſtræ provinciæ ſingulis diebus non ſolemnibus dicat officium ad minus cum tribus lectionibus, maxime cum pro ipſis defunctis celebrabit, & tunc priuſquam celebret ſi commode fieri poſſit.

IV.

De clericis non reſidentibus.

Licet diſtributiones quotidianæ & anniverſaria in eccleſiis metropolitanis cathedralibus & collegiatis pro intereſſentibus perſonaliter horis ipſis & anniverſariis ſint laudabiliter ordinata. Ita quod qui non A laborat non manducet, & nonnulli eccleſiarum prædictarum noſtræ provinciæ canonici & alii qui de conſuetudine dictas diſtributiones & anniverſaria in ipſis eccleſiis recipiunt, recipiunt & tarde veniunt, & cito poſtquam intraverunt chorum recedunt ſine cauſa. Ideoque exhortamur, ut prædicti canonici & alii qui prædictas diſtributiones & anniverſaria in prædictis eccleſiis recipiunt, in principio horarum intrent chorum ipſis horis anniverſariis & ad miſſam interſint, videlicet a primo pſalmo uſque ad finem illius horæ & anniverſarii, nec non in B introitu miſſæ a prima collecta uſque ad finem totius ipſius miſſæ continue remanſuri, niſi ſubſit cauſa legitima. Item ſtatuimus quod nullus canonicus, aut alia quæcumque perſona eccleſiaſtica in diverſis eccleſiis pro eadem hora diſtributiones recipiat.

V.

De ſilentio in choro.

C Præterea hujus ſacri concilii auctoritate ſtatuimus, ut præſentes horis canonicis ſilentium teneant in clero, & præſertim lectionibus dum legentur diligenter intendant, & orationes dum dicentur humiliter audiant, & devote nec amodo in choro bini & bini horas dicere præſumant, exceptis eccleſiarum prælatis.

VI.

De ludis prohibitis.

D Cum vero ſit aſſerendum illos eſſe noxios ludos, quorum experientia pernicioſa occaſio vertitur in eccleſiæ opprobrium, & animarum inducitur periculum, & in quibuſdam eccleſiis & locis provinciæ Turonenſis audiverimus fuiſſe hactenus corruptis ſiquidem & non honeſtis moribus obſervatum, quod in craſtino paſchæ clerici eccleſiarum & alii ad domos adjacentes accedant & alias cameras intrent, jacentes in lectis & nudos penitus ducant per vicos & plateas ad ipſas eccleſias, & non ſine magno clamore, & alibi aquam ſuper ipſos proE jiciant, ex quibus ſequitur divini ſervitii perturbatio, corporum læſio, & membrorum quandoque mutilatio. Inſuper quidam tam clerici quam laici in prima die Maii de mane ad domos aliorum accedunt & ipſos capiunt & cogunt per captionem veſtium & aliorum bonorum ſuorum ſe redimere. Hujus igitur ſacri concilii approbantes inſtitutionem ſtatuimus ut omnes de cætero a talibus abſtineant, quod ſi contra fecerint, eoſdem per illos ad quos ſpectant

ANNO CHRISTI 1448.

ctant animadversione debita puniri præcipimus.

VII.

De prædicantibus.

Præsentis tenore statuti præcipimus ut illi qui prædicandi licentiam acceperint cujuscumque status, conditionis vel ordinis existant, in cathedris publicis & aliis locis solitis verbum Dei prædicent; inhibentes districte quibuscumque personis ecclesiasticis & sæcularibus, ne lignorum structuras, vulgariter chausaria pro ipsis prædicantibus vel prædicare volentibus erigant, & ne ipsi prædicantes aut alii missas in locis non consecratis celebrent, præcipientes ut verbum Dei prædicent cum omni reverentia & humilitate, cessantibus horridis clamoribus, & impetuosis manuum elevationibus, excessivis signis, & gestibus in ecclesiis, nisi subsit causa rationalis arbitrio ordinarii relinquenda.

VIII.

De religiosis domibus.

Inrefrenabili statuto prohibemus ne illi qui de consuetudine, de jure vel fundatione in nostra provincia eleemosynarias, leprosarias, xenodochia vel domos Dei habent, committere quocumque colore sibi quæsito pecuniam, vel quicquam aliud ratione commissionis, sigilli vel literæ recipiant. Quod si quis contrarium fecerit, id quod receptum fuerit teneatur restituere, & ultra pœna triplici puniatur ad utilitatem loci superioris convertenda, super quo conscientia eorum oneratur.

Quia nonnulli abbates, & priores conventuales supra se abbates non habentes nostræ provinciæ, qui de privilegio, vel consuetudine bona prioratuum vacantium ab eisdem dependentium ad se pertinere asserunt, ipsos prioratus dum cessione aut morte priorum vacant, totaliter utensilibus & bonis aliis omnibus denudant: unde sæpe contingit quod in eisdem succedentibus cum sua familia usque ad novos fructus mendicare cogantur. Cum autem id ex cupiditate, quæ testante apostolo omnium malorum radix est, procedere videatur: ideo ipsorum prioratuum indemnitati providere cupientes, prohibemus ne abbates & priores prædicti hujusmodi prioratuum adeo dictis utensilibus, & bonis de cetero denudare præsumat; quin competentia utensilia sufficientemque provisionem ipsis successoribus, & eorum familiæ pro alimentis aliisque oneribus eis incumbentibus supportandi usque ad novos fructus in eis dimittant. Contrarium vero facientes ab officio, & beneficio auctoritate hujus sacri concilii suspendimus, & si hujusmodi suspensionis sententiam per mensem sustinuerint, ad alia juris remedia per locorum diœcesanos contra eos procedatur.

IX.

De censibus.

Quoniam ut intelleximus nonnulli prælati, archidiaconi, archipresbyteri, decani, & aliæ personæ ecclesiasticæ de jure, aut consuetudine visitationis officium in nostra provincia exercentes, plures in die plerumque visitant ecclesias, a qualibet earum absque dispensatione legitima procurationem integram etiam ultra solitum ab antiquo in pecunia numerata recipiendo, & cum hoc ab ipsarum ecclesiarum procuratoribus, seu thesaurariis pro suis clericis & apparitoribus expensas, & victualia exigunt: sic quod duplicem quodammodo contra juris dispositionem exigunt procurationem, plerumque etiam non visitatis ipsis ecclesiis dictam procurationem sibi solvi faciunt. [a] Etsi non contenti ab eisdem procuratoribus sive thesaurariis pro suis clericis, & servitoribus pecunias exigunt, seu per dictos clericos exigi permittunt, personas easdem graviter opprimendo. Cum autem ipsis sufficere debeant, ut temporalia metant a locis personaliter visitatis pro diebus quibus eis spiritualia subministrant, auctoritate præsentis concilii districte prohibemus, ne de cetero dispensatione legitima super hoc cessante archidiaconi, archipresbyteri, decani, aliæque personæ prædictæ ultra unam procurationem recipere una die sive unum locum visitatum, sive plura etiam loca visitare sufficeret, ad procurationem integram persolvendam quoquomodo præsumant: nec etiam, si non debite visitabunt, quicquam percipiant. Cum ferendum minime sit, ut temporalia metat, qui spiritualia non seminat, cessetque a modo [b] hujusmodi salubre visitationis officium omnis illicita exactio ac sit quilibet visitans procuratione ab antiquo solvi solita contentus, ut potius quæ Jesu Christi sunt, quam sua quærere videatur. Si autem [c] prædictorum contra præmissa quicquam agere præsumpserit, ecclesiæ a qua receptum fuerit, infra mensem reddere teneatur. Quod si non fecerit, se noverit jure ab officio & beneficio fore suspensum, quousque de duplo hujusmodi gravatis ec-

[a] Forte, & sic. H.

[b] Forte, ab hujusmodi salubri visitationis officio. H.

[c] Forte dee. aliquis. H.

ANNO CHRISTI 1448.

clesiis plenariam impenderit satisfactionem, A in illa & in hac dantium remissione, liberalitate, seu gratia valitura.

Cum juris provisione statutum sit quod pro rebus propriis ecclesiarum, & personarum quas non causa negotiandi deferunt aut deferri faciunt, pedagia vel quidagia nullatenus exigantur: & in contrarium facientes excommunicationis sententia sit promulgata. Et bonæ memoriæ Gaufridus prædecessor noster in concilio apud castrum Gonterii celebrato salubriter prohibuerit, ne a clericis vel personis ecclesiasticis pro rebus propriis, vel etiam ecclesiarum, quas non mercimonii causa per terram vel aquam, vel per mare ducent vel duci faciunt, quicquam vel nomine alieno pedagia, quidagia, coustumas, exactiones nomine quocumque censerentur, exigeret vel de novo imponeret, contrarium facientes excommunicationis sententiam innodando, & res proprias clericorum, ecclesiarum, & ecclesiasticarum personarum una videlicet, & alia de suis rebus hæreditariis, & quas in terra sua vel ecclesiæ recolligunt, & quæ de rebus recipiunt, & quæ collecta recepta, & habita causa vendendi, vel pecuniam inde habitam in usus proprios convertunt per terram, vel per aquam ducunt vel duci faciunt, intelligi debere declaravit hoc non fieri causa mercimonii. Neque negotium esse clericis & personis ecclesiasticis licitum & honestum atque liberum a pedagiis ac coustumis, & exactionibus aliis quibuscumque. Nos vero approbante concilio dictas prohibitiones, declarationes, statuta, & pœnas in præmissis comprehensas volumus in suo robore permanere: ita quod qui a personis ecclesiasticis pro præmissis rebus quas ducunt vel duci faciunt per terram, vel per aquam, per se, vel per alium a ductoribus, vel aliis, qui vehunt vel transferunt, receperit pedagia, exactiones, vel coustumas, excommunicationis sententiam incurrant ipso facto, & locus in quo pedagia, coustumæ vel exactiones recipiunt, ipso facto sit suppositus ecclesiastico interdicto.

X.

De adulterio.

Perpetuo statuto prohibemus ne aliquis cujuscumque status vel conditionis existat sive persona ecclesiastica, sæcularisve fuerit, in nostra provincia de cetero notorie teneat concubinam. Contrarium vero faciens postquam auctoritate sui superioris canonice monitus fuerit, excommunicetur.

XI.

De sententia excommunicationis.

Prohibemus ne quis in nostra provincia sententiam excommunicationis latam per quemcumque judicem ordinarium, vel delegatum, ad ejus instantiam occultam teneat, sed ipsam infra mensem a tempore quo lata fuerit faciat publicari sub pœna XX. solidorum in pios usus [a] connectendorum. B

[a] Lege, cōvertendorū H.

Statuimus etiam ut nullus sive sit ad instantiam officii, sive partis alterius citatus reputetur contumax, nisi die ad quam citatus est adveniente fuerit specialiter sub nomine, & cognomine suis alta voce & judicialiter vocatus. Quod si contrarium factum fuerit, & de facto contra eum sententia excommunicationis feratur, pro injusta habeatur, & sine sumptibus quatenus de facto processit de facto relaxetur sine difficultate.

Item statuimus quod nullus in nostra C provincia præsumat citare ex officio, nisi per literas judicis sigillatas, exceptis promotore, & apparitoribus, vel nisi in flagrantia criminis fuerit deprehensus. Ordinarii vero & alii jurisdictionem habentes studeant contra abutentes citationibus, & mandatis suis in locis suæ jurisdictionis subditis diligenter providere.

XII.

De matrimoniis.

D Quia per clandestina matrimonia a sanctis patribus non sine causa & merito prohibita frequenter conjunguntur non conjungenda, & multa mala inde veniunt, hoc sacro approbante concilio prohibemus, ne quis presbyter sæcularis, aut regularis de cetero talia matrimonia celebrare aut solennizare præsumat. Contrarium vero facientes, aliosque scienter in eis existentes, ac ea fieri procurantes excommunicationis sententiam ipso facto incurrere decrevimus. Ecclesiæ seu capellæ in quibus talia fieri E contigerit ecclesiastico sint suppositæ interdicto aliis pœnis juris nihilominus in suo robore duraturis.

Cum divinis & humanis legibus omnibus, & singulis hominibus utriusque sexus, voto continentiæ non incluso, liceat nuptiis devicta castitate celebratis, in gradibus ab ecclesia concessis, matrimonialiter copulari, conjugalique nexu conjugum alterius dissoluto, superstiti liceat etiam ad secundas vel plures nuptias, toties quoties sibi

ANNO CHRISTI 1448.

sibi placuerit, convolare; contrariumque A sentire sit erroneum, & quo minus hujus divinæ dispensationis concessio suum plenum & liberum effectum sortiri valeat, quodvis impedimentum apponere, vel effectu secuto, in secundarum nuptiarum vel nubentium detestationem, circa domos ipsorum & alias, quævis ludibria, irrisiones, vel opprobria factis vel verbis irrogare vel impendere, in prædictæ divinæ dispensationis vilipendium vel contemptum damnabiliter fieri videatur: abusum illum damnabilem, qui circa hoc quasi in consuetudinem B deterrimam in quamplurimis civitatibus, & locis provinciæ Turonensis est deductus, pulsatione patellarum, pelvium & campanarum, eorum oris & manus sibillatione, instrumento æruginariorum, sive fabricantium, & aliarum rerum sonorosarum, vociferationibus tumultuosis, & aliis ludibris & irrisionibus, in illo damnabili actu (qui carivarium, vulgariter *charivari* nuncupatur) circa domos nubentium, & in ipsorum detestationem & opprobrium post eorum secundas nuptias fieri consuetum, unde quamplurima inconve- C nientia & scandala sequi possunt in futurum, & frequenter ex tali prætenso actu in locis pluribus de die, & sub noctis umbraculo mutilationes & homicidia sunt secuta, multique a secundis nuptiis propter verecundiam abstinentes vitam suam in concubinatu illicito potius, quam in matrimonio ducere in suarum animarum periculum elegerunt, de cetero in nostra Turonensi provincia, & singulis suffraganeorum nostrorum civitatibus & locis, sacro approbante concilio, sub excommu- D nicationis sententia & alia pœna arbitraria, juxta judicium ordinariorum exigenda, & in pios usus convertenda, tam clericis quam laicis, cujuscumque status, gradus, ordinis & conditionis vel præeminentiæ fuerint etiam quacumque temporali præfulgeant auctoritate, talia de cetero fieri prohibemus, decernentes ex nunc, prout ex tunc, omnes illos & illas, qui ad hujusmodi effectum, ut prædicitur vulgariter nuncupatum charivari, sive ad quemcumque alium qui in opprobrium, ludibrium, irrisionem vel detestationem, vel convicium sic se- E cundo nubentium verti possit, opem, vim consilium, auxilium, consensum vel favorem dederint directe vel indirecte, per se vel alium, clam vel palam, excommunicationis hujusmodi sententiam incursuros, pœnisque arbitrariis per ipsorum locorum ordinarios exigendis & in pietatis opera convertendis.

XIII.

De immunitate ecclesiarum.

Sacro approbante concilio excommunicamus invasores, raptores, deprædatores, occupatores suo nomine vel etiam alieno personarum ecclesiasticarum & rerum suarum, vel ecclesiæ seu locorum religiosorum, & quoscumque alios qui bona prædicta indebite occupata detinuerunt, aut in religiosorum domibus vel locis ecclesiasticis posuerunt, comestores, & loca [a] ibi bona taliter occupata, delata, recepta vel detenta scienter fuerint; supposita ecclesiastico interdicto, declaramus bona ecclesiastica esse intelligenda in hoc casu, prout in concilio apud castrum Gonterii, per bonæ memoriæ dominum Petrum prædecessorem nostrum ultimo celebrato non solum bona clericorum; verum etiam bona commodata, & ab eis conducta seu precario concessa, & quorum ecclesiasticæ personæ vel clerici habent possessionem aut detentionem qualemcumque nec non personarum ecclesiasticarum occasione in ipsorum præjudicium vel contemptum etiam homines familiares, vel consanguinei vel ipsorum bona, vel qui sub temporali sua jurisdictione consistunt, indebite caperentur, vel invaderentur, hac appellatione volumus comprehendi. Et quia facientes & consentientes par pœna constringit, receptatores, defensores, invasores raptorum malefactorum hujusmodi de quibus superius fit mentio, & qui ad præmissa dederint consilium auxilium, favorem, publice, vel occulte, eisdem penis quibus & ipsos maleficos, eo ipso, quo ipsos vel res de quibus superius fit mentio, scienter receptaverint, vel defenderint, eadem excommunicationis sententia volumus innodari. Et ubicumque fuerint raptores, occupatores, invasores, defensores, receptatores præmissi, cesset penitus servitium divinum ad minus donec absolutionem meruerint obtinere. Et postquam publice excommunicati fuerint nullatenus absolvantur, nisi de præmissis satisfecerint competenter, & ecclesiæ emendam fecerint competentem, nec tradentur post mortem ecclesiasticæ sepulturæ, nisi ipsi vel ipsorum heredes satisfecerint de præmissis ut superius est expressum; prædictum autem concilium dicti domini prædicti, de quo superius fit mentio, innovamus, & volumus in suo robore permanere. Et quod omnia hic comprehensa fidem faciant, ac si totum originale, & tenor ipsius esset hic omnino de verbo ad verbum comprehensus.

[a] *Lege* ubi.

Præ-

ANNO CHRISTI 1448.

A Praeterea nonnulli domini temporales, & eorum officiarii a viris ecclesiasticis praelatis, tam saecularibus quam regularibus, & alii qui nec feoda tenent ab eis, nec ut superiores recognoscunt, & insolita nituntur exigere & exigunt juvamenta, dictosque praelatos, & alias personas ecclesiasticas per minas, & terrores personarum, captionem bonorum, & rerum spoliationem, compellunt ad praestanda juvamenta. Ideoque sacro approbante concilio prohibemus, ne quis dominus temporalis, vel ejus officiarii per se, vel per alium a personis ecclesiasticis nova exigant juvamenta, B nec ad ea praestanda compellant per minas, terrores, captionem corporum, occupationem rerum, & jurisdictionum, perturbationem, spoliationem parentum, & bonorum ecclesiae, vel bonorum ipsorum mortem vel incarcerationem familiarum vel consanguineorum suorum. Contrarium vero facientes auctoritate praesentis concilii excommunicationis sententia innodamus, & terram eorum supponimus ecclesiastico interdicto. A qua nullatenus absolvantur, nec interdictum relaxetur, C nisi primo de injuriis, damnis, & offensis tam personis quam ecclesiis satisfecerint competenter.

Verum nonnulli domini temporales, baillivi, praepositi, senescalli, capitanei servientes & allocati, procuratores, & alii ad illicita manus laxant, personas ecclesiasticas tam saeculares, quam regulares quamplurimum capiendo, sine causa incarceratas seu inprisionatas detinent, & quoque ipsas restituere contradicunt. Ideoque sacro approbante concilio prohibemus, ne D quis dominus temporalis, baillivus, praepositus, senescallus, capitaneus, serviens & allocatus, procurator, vel quicumque alius quocumque nomine censeatur, clericum vel quamcumque aliam personam ecclesiasticam, regularem, vel saecularem capiant sine causa nec tunc retineant, sed restituant suo judici cum informationibus, & bonis quaecumque reperta fuerint, ad quem spectat cognitio puniendi. Si quis vero saecularis cujuscumque status vel conditionis fuerit, clericum, vel personas ecclesiasticas incarceratas vel inprisionatas E detinuerit, & requisitus non restituerit, una cum bonis, & informationibus legitimis, excommunicationis sententiam incurrat ipso facto, & ex tunc in parochia in qua detinebitur dictus clericus, vel persona ecclesiastica, vel etiam transferetur, quamdiu ibi detinebitur, cesset penitus ad minus absque ulla monitione vel praecepto postquam curato constiterit, [a] vel ibi qui habet gubernare parochiam, quod clericus incarceratus fuerit, requisitus, & post requisitionem legitimam infra unum diem naturalem non fuerit restitutus: quod si ille qui clericum vel personam ecclesiasticam detinebit, sive ejus ballivus, senescallus, vel praepositus non possit tute adiri, vel alias nequeat inveniri, moneatur publice in ecclesia parochiali, si ad eam tutus sit accessus, alias in cathedrali ecclesia, quod clericum vel ecclesiasticam personam restituat, una cum bonis suis & informationibus, ut superius est expressum, infra certum tempus superioris arbitrio, in cujus civitate vel dioecesi detentus fuerit incarceratus, moderandum: Quae monitio arctet monitum, ac si alias esset legitime monitus, & personaliter apprehensus. Quod si infra praedictum tempus persona ecclesiastica, vel clericus captus, vel incarceratus, restitutus non fuerit, lapso termino auctoritate praesentis concilii poenis subjaceat supradictis, & cesset ubi detinebitur vel transferetur, ad minus ut superius est expressum. Qui vero contra praedictam constitutionem nostram cessatione durante immiscuerit se divinis in casibus a jure non permissis, & collegium fuerit saecularium vel regularium personarum, singulares personae ipsius, & aliae personae singulares rectores ecclesiarum, & quaecumque aliae etiamsi fuerint regulares excommunicationis sententiam incurrant ipso facto; aliis statuto praedecessorum nostrorum contra tales promulgatis in suo robore duraturis. Porro judices, capitanei, & alii saeculares in illusionem nostrae provisionis hujus plerumque clericos, & personas ecclesiasticas in suis carceribus, ut praemittitur, detentas de una dioecesi in aliam ac de loco ad locum malitiose transferunt, seu transferri procurant. Quia vero nec sic quorumdam malitia contra Dei ecclesiam conquievit adjicimus statuentes, quod dum, & quoties hoc fieri contigerit, episcopus in cujus civitate, aut dioecesi fuerit translatus clericus detentus, ad preces, & rogatum alterius juxta formam, & tenorem praeinsertae provisionis, & constitutionis contra hujusmodi detentores procedere teneatur.

Cum in jure canonico caveatur quod qui de cetero servare fecerint statuta edita, & consuetudines introductas contra ecclesiae libertatem statutam, & scriptores statutorum ipsorum; nec non potestates, rectores, consules, & consiliarii locorum ubi hujusmodi statuta, & constitutiones de cetero edita fuerint, & servata; nec non illi qui secundum illa judicare praesumpserint, vel in formam publicam scribere judicata, excommunicationis sententiae debeant

[a] Lege, vel illi. Fl.

ANNO CHRISTI 1448.

beant subjacere. Nonnulli suæ salutis obliti, & suæ verecundiæ non parcentes juris sententia verborum amplexa non sine fraude circumvenire nituntur, non statuta ut asserunt, banna tamen faciunt proclamari, præcepta & inhibitiones inducunt, quod non est dubium in libertatis ecclesiasticæ præjudicium redundare. Nos itaque fraudibus malignorum quas adhibitas fuisse cognovimus obviare volentes statuimus, ut quicumque suo nomine, vel etiam alieno, cujuscumque gradus vel conditionis existat, contra ipsius ecclesiæ libertatem banna, prohibitiones sive præcepta fecerint, aut fieri procuraverint, seu facientibus consilium dederint, & favorem, excommunicationis sententia sint ligati.

In exemplari Menagiano hic habetur Tit. De clericis.

Dolentes " referimus quod in nonnullis nostræ provinciæ partibus clerici sæculares vel regulares, ac laici clericis, ac religiosis laborantibus in extremis beneficia possidentibus excubias faciunt, & ante eorum obitum ecclesias, & domos eorum invadunt, occupant, in eis se introducunt, & aliquoties eas cum armatis detinent obsessas; unde sæpe contingit ipsorum beneficiatorum sensus perturbatio, & dierum abbreviatio: procurantque per se, & suos complices talia impedimenta, quo minus expectantes apostolici, & alii forsan auctoritate ordinaria canonice instituti possessionem dictorum beneficiorum nancisci valeant. Et exinde ecclesiæ per aliqua tempora divinis frustrantur obsequiis, beneficiatique mortui pietatis officio relegato inhumaniter absque missa, & aliis divinis suffragiis, quæ cedunt in scandalum plurimorum, & divinæ majestatis offensam. Nos his quantum possumus obviare cupientes, etsi a jure talia sint damnata, quia tamen multis grassantibus opus est exemplo. Sacro approbante concilio prohibemus tales invasiones, intrusiones, occupationes, detentiones armatorum, & aliorum quorumcumque congregationes, & sacrilegia in ecclesiis, & aliis locis sacris & religiosis, & eorum domibus fieri de cetero. Contrarium vero facientes eisdem vim, auctoritatem, opem, juvamen præbentes, & in præmissis culpabiles, cujuscumque gradus, conditionis, dignitatis, auctoritatis, & præeminentiæ existant, majoris excommunicationis sententiam ipso facto incurrere decernimus. Et si forsan in dicta excommunicationis sententia obdormierint, a postquam monitionem auctoritate ordinaria eisdem canonice factam a præmissis non destiterint, terram eorum, si quam habent, canonico supponimus interdicto. Si vero plebejæ conditionis, aut alias terram non possidentes existant, ultra dictam excommunicationis sententiam diœcesani arbitrio puniantur; pœnis & censuris contra talia perpetrantes in jure comprehensis in suo nihilominus robore duraturis.

a Legs, postque monitionem. H.

Cum olim recolendæ memoriæ Simon tituli sanctæ Cæciliæ, presbyter cardinalis, legatus in Francia, in suo generali concilio tunc Biturig. celebrato ad conservationem, & defensionem jurisdictionis ecclesiasticæ proinde duxerit statuendum, quod si quis cujuscumque dignitatis existat, nuntios aut executores ecclesiasticorum judicum eorum literas, aut acta judicialia deferentes, hac occasione capere, detinere, occultare, carceri mancipare, aut quod gravius est censendum interficere, literas, vel acta judicialia prædictis personis memoratis auferre, eas rapere, aut eas detrahere quoquomodo, vel sic ablata celare præsumerent aut fieri procurarent, excommunicationis sententiam incurrent ipso facto. Et postmodum Bonifacius papa VIII. in quoquomodo jurisdictionem ecclesiasticam impedientes excommunicationis sententiam per suam constitutionem generalem in jure redactam, & insertam ipso facto promulgaverit. Demum bonæ memoriæ Gaufridus prædecessor noster in suo provinciali concilio apud Salmurum celebrato hujusmodi ecclesiasticæ jurisdictionis perturbatores similem excommunicationis sententiam incurrere declaravit; ac nonnulli comites, barones, milites, baillivi, judices, procuratores, allocati, & sæculares homines jurisdictionem sæcularem exercentes, conjurationes, confœderationes, colligationes, seu conspirationes faciunt quæ libertatem ecclesiasticam, & maxime dictam jurisdictionem ecclesiasticam restringere, & diminuere exquisitis fraudibus, & malitiarum astutiis moliuntur, utpote in foro ecclesiastico litigantes, seu litigare volentes super ecclesiasticis causis, seu quæ ad ecclesiasticum forum de jure, seu de consuetudine pertinent ad desistendum compellunt, tam per se quam per personas interpositas, per minas & terrores ipsorum litigantium, seu in foro ecclesiastico litigare volentium, vel parentum, consanguineorum, amicorum, familiarium, nuntiorum, vel rerum ipsorum captionem, detentionem, inhibitiones, applegiamenta, taxas, multas & emendas eis imponendo, & quousque destiterint a suis causis persequendis ipsorum procuratores, notarios, & dictarum literarum executores vel eas deferentes arrestando, & incarcerando falces suas non abhorrentes ponere in messes alienas. Quaprop-

ANNO CHRISTI 1448.

propter condolentes referimus plures ad forum suum ecclesiasticum recurrere non audentes suis justis instantiis prosequendis directe vel indirecte cessantes, & desistere compelluntur. Unde nervus sanctæ matris ecclesiæ damnatione infringitur in ipsorum sic compellentium, & hoc fieri procurantium enormia pericula animarum, populique scandalum, atque compulsorum hujusmodi læsionem, & gravamen jurisdictionem ecclesiasticam in præmissis ausibus nefariis, & damnabilibus incurrendo. Quos siquidem omnes, & singulos ut præmittitur compellentes, & etiam compelli procurantes, & ad ea sic damnabiliter perpetranda auctoritatem, vim, consilium, auxilium vel favorem, clam, vel palam, vel directe vel indirecte, publice vel occulte præstantes, & in præmissis culpabiles, cujuscumque gradus, conditionis, dignitatis, aut præeminentiæ existant, hoc sacro approbante concilio declaramus excommunicationis majoris vinculo innodatos; mandantes nihilominus & præcipientes omnibus, & singulis nostræ provinciæ suffraganeis, quatenus hujusmodi malefactores per civitates, & diœceses diebus dominicis, & festis sic excommunicatos prout sunt auctoribus quibus supra, faciant a suis subditis palam, & publice nominari.

XIV.

De reliquiis.

Quia Christianæ religioni non convenit ut sanctorum corpora, seu reliquiæ causa quæstus per mundum vehantur aut deferantur, nonnullique hactenus per nostram provinciam plures reliquias etiam ignotas hujusmodi quæstus causa detulerint, ad quas quamplures simplices causa venerationis accedentes variis figmentis, aut falsis documentis decipi potuerunt; sacro approbante concilio prohibemus ne de cetero hujusmodi reliquiæ per nostram deferantur provinciam; contrarium vero facientes per locorum ordinarios districte compescantur.

XV.

De indulgentiis.

Quia plerumque nonnullæ indulgentiæ a sede apostolica certis ecclesiis, & locis propriis ex causa rogati concessæ per ignotas, insufficientes & inhonestas personas prædicantur & populo [a] opponuntur: unde hactenus plurima in nostra provincia scandala sunt exorta, præsenti decreto statuimus, ut amodo indulgentiæ per ipsam sedem concessæ vel concedendæ, per rectorem aut alium providum & honestum, ac scientificum virum, per loci diœcesanum seu ejus vicarium [b] publicentur, & populo distincte exponantur.

[a] *Forte*, exponuntur. H.

[b] *Deest*, deputandum. H.

XVI.

De publicatione præsentis concilii.

Præterea ne quis super pœnis in præsenti concilio statutis prætextu ignorantiæ se valeat excusare, statuimus & etiam ordinamus, quod rectores ecclesiarum quarumlibet, ecclesiæ Turonensis, statuta in præsenti concilio ordinata perpetuo anno quolibet prima die dominica in adventu domini; die dominica post festum epiphaniæ domini; prima die dominica in quadragesima; die dominica in passione; die dominica post pentecostem; die dominica post festum assumptionis beatæ Mariæ virginis, per se vel per alios in suis ecclesiis publicent populo congregato, & lingua materna effectualiter exponant, dum divina ibi contigerit officia celebrari. Qui vero in præmissis defecerit arbitrio ordinarii puniatur.

XVII.

De potestate absolvendi.

In omnibus autem casibus in quibus excommunicationum, suspensionum, vel interdictorum sententias duximus in præsenti concilio promulgandas cuilibet episcopo in suis civitate, & diœcesi absolvendi hujusmodi excommunicatos & suspensos, & interdictos relaxandi in forma ecclesiæ auctoritate præsentis concilii concedimus potestatem.

Acta, deliberata, lecta, & conclusa fuerunt supradicta statuta Andegavis in refectorio ecclesiæ Andegavensis ad prædictum concilium provinciale celebrandum ordinato, anno domini 1448. mense Julii die 16. cum quindecim diebus immediate præcedentibus, indictione 11. pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri D. Nicolai divina providentia papæ V. anno 2. In quorum omnium & singulorum, fidem & testimonium præsentes literas seu præsens publicum instrumentum per notarios publicos infra scriptos per nos, & dictos suffraganeos nostros ad hoc deputatos subscribi; & publicari, sigillorumque nostri ac suffraganeorum dictorum præsentium fecimus munimine roborari. Præsentibus venerabilibus, & circumspectis viris dominis Joanne Bouhale scholastico utriusque juris, Joanne Jocale archipresbytero legum, & Joanne Mousdes; utriusque juris,

ANNO CHRISTI 1448. ris, canonicis ecclesiæ Andeg. Petro Hugueti utriusque juris; Joanne de la Mousaie, legum doctoribus in universitate Andegav. actu regentibus, nec non magistris Petro Hermite, beati Martini Turonensis subdecano in utroque jure; Guidone de Versailles, ecclesiæ Turon. cancellario & canonico in sacra pagina, Joane de Laille in utroque jure, Joanne Barberii in legibus licentiato, cum pluribus aliis testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

In codice ms. V. C. Ægidii Menagii hæc subjiciebantur. Datum pro copia sub sigillo præfati reverendissimi in Christo patris, & domini D. archiepiscopi Turonensis, die decima octavo mensis, anno, indictione, die & pontificatu prædictis. Sic signata hujusmodi copia, Cholet; prædicti concilii scriba, & notarius Gasse pro copia datum, die decimaoctava anno prædicto: Touars, dicti domini reverendissimi domini archiepiscopi secretarius sive scriba, ac præsentis concilii cum præscriptis venerabilibus notariis notarius.

A NOs vicarii generales in spiritualibus ecclesiæ Nannetensis, episcopali sede vacante sacrosanctam synodum, die data præsentium in dicta ecclesia ut est moris celebrantes, omnia & singula statuta synodalia supradicta per pontifices Nannetenses suis temporibus edita quæ non fuerunt hactenus revocata, laudamus, ratificamus approbamus, ac etiam innovamus. Data & acta fuerunt hæc in dicta Nannetensi ecclesia die Jovis proxima post festum sanctæ pentecostes domini vicesimaoctava mensis Maii, B anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimooctavo, indictione quinta pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domini nostri domini Innocentii papæ VIII. anno quarto. Præsentibus ibidem venerabilibus viris magistro Petro Pasquerelle de Turchis & de Raillé, Guillelmo Blanchet de Dervalo, Joanne l'Abbé de Bassa Goulena, & Guillelmo de Boitlesve de [a] Veterininea respective rectoribus, cum pluribus aliis testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis. Signatum I. Aviz, no- C tarius publicus, atque scriba de præmissis rogatus. *Verum hæc alio pertinent*.

[a] *Forte*, Veteri vinea. H.

ANNO CHRISTI 1449.

CONCILIUM LUGDUNENS

Pro schismate inter Nicolaum papam & Felicem antipapam tollendo congregatum anno domini MCCCCXLIX. tempore Nicolai papæ V.

DE hac synodo ita Genebrardus libro quarto suæ chron. An. 1449. concilium Gallicanum Lugduni celebratum jussu Caroli regis ad tollendum schisma inter Nicolaum & Felicem, qui rogatus a concilio & Friderico III. imperatore, libere cessit pontificatu. Unde vulgo de eo ferebatur carmen:

Lux fulsit mundo cessit Felix Nicolao.

Atque hæc ex libro Joannis le Maire. *Vide epistolas Nicolai Papæ V. superius positas*.

D Observatio Philippi Labbe, S. J.

Hæc Genebrardus atque ex eo Severinus Binius deprompta ex mem. libro Gallico. Nos longe plura ad conventum hunc Lugdunensem & synodum, ut vocant, Lausanensem spectantia exhibuimus supra, cum quibusdam epistolis Nicolai V. papæ, aliisque a R. P. Luca Dacherio editis tom. IV. Spicilegii ex locuplete penu V. C. D. de Vyon D. d'Herouval, in suprema rationum Parisiensium curia auditoris meritissimi. Ex his vero disces, lector, qua ratione pax ecclesiæ reddita sit, Amedeo dicto Felice V. in ordinem redacto.

Ex Martene Thesaur. Anecd. Tom 4. p. 375.

CONCILIUM LUGDUNENSE

Anno Domini M. CCCC. XLIX. celebratum.

Ex archivio regio Palensi.

PRo generali utilitate ecclesiæ Gallicanæ, interim dum per concilia provincialia major speratur, visum est reverendissimis dominis patribus archiepiscopis & episcopis Lugduni congregatis sequentes articulos diligenter esse observandos, nec non in conciliis provincialibus & synodis episcoporum promulgandos.

E gregato infra missarum solemnia prohibitio blasphemiarum renovetur, & publicetur cum comminatione, quod si qui censuræ canonicæ contemptores existant, acriori pœna, invocato, si opus sit, brachio sæculari, in eos animadvertetur.

I.

Contra blasphemos. Primus articulus. Execrandum blasphemorum criminis commune flagitium, ex quo totiens offensa divina majestas pestilentiis, fame & bellis in nos animadvertere creditur, coercere plurimum necesse est. Puniantur ergo blasphemi pœnis & mulctis in cap. *de maledicis* contentis, & singulis diebus dominicis populo in ecclesiis con-

II.

Secundus articulus. Ad vitandam effrenatam multitudinem clericorum, de cetero prælati ad clericatum & tonsuram non admittant, nisi quos ratio & jura permittunt.

III.

III.

De clericis ordinandis.

Tertius articulus. Quamvis ad minores ordines suscipiendos non requiratur tanta sufficientia, quanta in ordinibus sacris; tamen ad eos non admittantur, nisi qui sciant debite legere, & ante eorumdem ordinum collationem moneantur de his quæ spectant ad officium, nec simul cum minoribus ordinibus conferatur subdiaconatus eadem die.

IV.

De ordinandorum examine.

Quartus articulus. Nullus promoveatur ad sacros ordines, nisi legitimæ ætatis, bonorum morum, sufficientis & competentis litteraturæ, & ad probandum, si tales fuerint ordinandi, committantur viri docti bonæ famæ & conscientiæ, qui examen incipiant feria quarta, & in principio fiat per aliquem dictorum examinatorum solemnis exhortatio de officiis ordinandorum, & qualitatibus eorum, & pro ipsis ordinibus nihil recipiant ordinatores, nec episcopi portatiles, & ordinandi per tales portatiles seu episcopos carentes clero & populo examinentur, reperti insufficientes in qualitatibus prædictis sive per episcopos prædictos portatiles, sive in curia Romana ordinati, non admittantur ad executionem sui officii donec fuerint per suos diœcesanos approbati. Examinentur etiam illi quibns dantur litteræ dimissoriæ ad sacros ordines ante earumdem litterarum dationem, sicut examinantur ante promotionem.

V.

De habitu clericorum.

Quintus articulus. Sacerdotes & in sacris ordinibus constituti, sive sæculares, sive regulares, prout jura volunt, vestes tam exteriores quam interiores & tonsuram statui suo convenientes & honestas deferant, maxime in ecclesiis & capitulis, durante servitio divino. Non autem deferant pileos in capite in ecclesiis tempore divinorum officiorum, & aliis publicis locis, nec calceos revestratos, sed deferant ipsi tunicas talares, non in parte superiori fronsatas, non in parte posteriori scissas. Insuper non administrent sacramenta, nisi cum superpelliciis, nec nisi cum illis cantent officium divinum, aut servitium parochiale, maxime curati & vicarii.

VI.

Sextus articulus. Quantum attinet ad confirmationem electionum servetur decretum concilii Basileensis in titulo *de Electionibus*.

VII.

Septimus articulus. Quantum ad publicos concubinarios, & quantum ad divinum officium, serventur canones antiqui & decreta sacrorum conciliorum, maxime concilii Basileensis; quæ decreta in singulis synodis provincialibus & episcopalibus publicentur, legantur, & in capitulis generalibus ecclesiarum cathedralium.

VIII.

De clausura monialium.

Octavus articulus. Circa clausuram monialium observetur capitulum *Periculosa de sancta regula* in sexto, & Clementina *Attendentes* eo tit.

IX.

Pro sacris benedictionibus nihil exigendum.

Nonus articulus. Pro consecratione & benedictione calicum & vasorum sacrorum nec non altarium portatilium, & ornamentorum ecclesiasticorum nihil omnino accipiatur.

X.

Decimus articulus. Pro consecratione, benedictione, & reconciliatione ecclesiarum & cimeteriorum, nihil accipiatur præter procurationem de jure consuetam seu debitam.

XI.

De reformatione monasteriorum.

Undecimus articulus. Ad reformationem quorumcumque monasteriorum diligenter intendant prælati, ad quos spectat, & regulari vita religiosos vivere agant: ita ut sit numerus competens religiosorum in quolibet monasterio & prioratu conventuali, juxta intentionem fundatorum, habita ratione redituum præsentium.

XII.

De examine curatorum.

Duodecimus articulus. Examinent prælati aut eorum commissi diligenter curatos, & vicarios curatorum absentium, antequam illis curam animarum committant: nullumque ad hoc committant, nisi formam & materiam sacramentorum, numerum peccatorum mortalium, species eorumdem, aliaque necessario scienda & ad regimen animarum requisita sciant & memoriter teneant.

XIII.

Non ordinandi, nisi beneficium aut patrimonium habentes.

Decimus tertius articulus. Prælati neminem promoveant ad sacros ordines, nisi quem constabit obtinere beneficium ecclesiasticum, vel actualiter habere patrimonium

ANNO CHRISTI 1449.

nium, & eodem beneficio vel patrimonio A realiter & pacifice gaudere, valoris annui ad minus viginti librarum Turonensium: & ad eosdem non promoveant habentem titulum patrimonialem jure donationis vel cessionis sibi factæ, nisi cum ipso titulo patrimoniali ipse donans cedens vel titulans aut alia idonea persona se suos & sua ordinario & ordinando obliget ad educationem ipsius talis ordinandi quamdiu vixerit, vel saltem donec pacifice obtineat beneficium ecclesiasticum, aut alium reditum B annuum similis valoris viginti librarum. Exhortantur etiam ipsi prælati adhibere alias cautelas circa præmissa necessarias.

XIV.

De clandestinis matrimoniis.

Decimus-quartus articulus. Ad evitanda clandestina matrimonia, prælati in suis diœcesibus subditis suis prohibeant, ne contrahant matrimonium per verba de præsenti nisi intra fores ecclesiæ parochialis matri- C monium contrahere volentium vel ulterius ipsorum, quando benedictio nuptialis debet fieri, & quod ille matrimonii contractus fiat per ministerium curati proprii, vel ejus vicarii, aut ab eo commissi sponsalibus, & tribus bannis prius per ipsum curatum proprium vel ejus vicarium aut ab eo commissum publice & alias debite factis; nec faciliter dispensent ipsi prælati super bannis. Si qui autem matrimonium in capellis vel ecclesiis exemtis con- D traxerint, aut contra præmissa in toto vel parte attentaverint excommunicentur, & deinde pro excommunicatis publice nuntientur, vel alias secundum quod facti qualitas aut statuta diœcesum postulaverint, puniantur.

XV.

De abusu indulgentiarum.

Decimus-quintus articulus. Cum ex quæstorum & indulgentiariorum execrandis ab- E usionibus incredibilia populo christiano tam in spiritalibus quam in temporalibus mala contingant, in grandem totius cleri ignominiam, sacrorumque profanationem, totius ecclesiasticæ disciplinæ enervationem, & intolerandam ecclesiæ decolorationem. Ad occurrendum ejusmodi abusibus, nulli deinceps permittatur quæstus gratia per parochias deferre reliquias, neque de gente in gentem confratrias publicare, neque indulgentias quæstuosis hominibus prædicandas committere, aut ad firmam dare: ita quod si quædam & paucissimæ propter antiquitatem vel evidentem necessitatem permittantur publicari, non per destinatos ab eis, sed per viros probos ab ordinariis deputandos publicentur. Et si confessoribus opus est, tantum doctis & cognitis sacerdotibus sæcularibus aut religiosis reformatis confessiones audiendæ committantur. Et per deputatos ab eisdem ordinariis eleemosynæ colligantur, recipiantur, & fideliter his quibus elargitæ fuerint reddantur, expensis moderatis ecclesiarum locorum ad quos eleemosynæ hujusmodi spectabunt.

XVI.

De prædicatoribus & confessoribus.

Decimus-sextus articulus. Cum sæculares potestates nituntur sæpissime assumere prædicatores in ecclesiis, prohibeatur omnibus prædicatoribus tam sæcularibus, quā religiosis, ne habeant in quacumque diœcesi prædicari extra suas ecclesias, nisi licentia petita & obtenta ab ordinariis. Quantum ad mendicantes quibus permissum est audire confessiones, juxta Clementinam *Dudum de sepultura*, prohibeatur eis ne habeant confessiones audire, nisi ipsi realiter fuerint ordinario præsentati, & ab eo recepti & approbati.

XVII.

De habitu scholarium.

Decimus-septimus articulus. Sancti doctores de universitatibus, & alii ad quos spectat, moneant & cogant suos scholasticos, ut abstineant ab effrenatis & inhonestis habitibus eorum, puta barretis rubeis vestibus fronsatis, & camisiis, nec non caligis veloto ubicumque circumdatis, itaque suas vestes talares portent, & caputia deferant, secundum quod honestius & decentius fieri poterit.

XVIII.

Decimus-octavus articulus. Observentur etiam inviolabiliter decreta sacro-sanctorum conciliorum Constantiensis & Basileensis, & in ecclesiis & capitulis ecclesiarum cathedralium & regularium, nec non in conciliis provincialibus & synodis episcoporum publicentur.

ANNO CHRISTI 1450. | ANNO CHRISTI 1450.

"** SOPHIANA PSEUDOSYNODUS CONSTANTINOPOLI

In ecclesia sanctæ Sophiæ celebrata a schismaticis post mortem Joannis Palæologi Imperatoris, sub fratre ejus Constantino Dracose circa annum MCCCCL.

Ex Leone Allatio, in addendis ad caput IV. libri III. de perpetua ecclesiæ occidentalis & orientalis consensione pag. 1380. edit. Coloniensis.

Hisce fere diebus, amicorum ope, advehitur ex insula Chio exemplum Constantinopolitanæ synodi sub Joanne Palæologo; ut tu quoque habeas, titulus ita concipiebatur.

Hinc liber initium sumit postremæ Constantinopolitanæ synodi, in sanctæ Sophiæ templo congregatæ, post exactam pseudosynodum Florentinam unius anni & dimidii intervallo, & post obitum Joannis Palæologi, qui cum Latinis sentiebat, ab Italis sub spe auxilii delusus, ante tamen obitum orthodoxo dogmati assensum præbuerat, sub Constantino orthodoxo illius filio extracta est ex bibliotheca, propria manu scriptorum Constantini Lascaris, vere doctissimi, qui satis amplam claramque grammaticam edidit jussu sapientissimi Byzantini patriarchæ Athanasii, & transcripta a Theodoro Zygomala magnæ ecclesiæ protecdico.

Synodus quatuor congressibus absolvitur.

A Ἐντεῦθεν τὸ βιβλίον ἀπάρχεται τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑστάτης συνόδου ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἐπιτελεσθείσης μετὰ τὴν γένεσιν τοῦ ψευδοσυλλόγου Φλωρεντίνου ἑνὸς ἐνιαυτοῦ διαστήματι καὶ ἡμίσεως, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Λατινόφρονος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ ἀπατηθέντος ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἐπὶ βοηθείᾳ, καὶ ἐπὶ τελευτῆς συμφρονήσαντος τῷ ὀρθοδόξῳ δόγματι· ἐπὶ τοῦ ὀρθοδόξου υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου, ἐξεβλήθη ἐκ τῶν τῆς βιβλιοθήκης ἰδιοχείρων Κωνσταντίνου τοῦ Λασκάρεως τοῦ a) ὄντος σοφωτάτου, καὶ τὴν ἀνεπτυγμένην γραμματικὴν διδάξαντος, ἐπι- B ταγῇ τοῦ σοφωτάτου τοῦ Βυζαντίου πατριάρχου Ἀθανασίου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μετεγράφη ἀπὸ Θεοδώρου τοῦ Ζυγομαλᾶ, πρωτεκδίκου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

a) Interpres perperam legit, ὄντως.

I.

In primo præsentibus tribus patriarchis, Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano, per œconomum Michaelem, & magnum rhetorem Theodorum accersitus Gregorius patriarcha Constantinopolitanus tertio, (nam bis antea vocatus comparere noluerat) ut synodo intersit, somnum excutiat ferreum, neque ita negligenter se gerat in gregis sibi commissi gubernatione. Oeconomus & magnus Rhetor accedunt, patriarcharum, & reliquorum præsulum nomine rogant, ut ad synodum veniat, de decretis in synodo Florentina sententiam laturus. Respondet patriarcha:

Ego subscriptionibus consensi, existimans illam synodum ab aliis œcumenicis synodis, ante eam celebratis, nihil differre, neque Italos a Græcis, in iis quæ substantiam & exquisitam dogmatum veritatem spectant, discrepare. Sunt enim utrique Christiani orthodoxi: & qui ante me patriarcha erat, nisi intempestive ante subscriptiones diem suum obiisset, subscriptione propria, ut ego mihi autumo, res ibi gestas confirmasset. Licet enim ille in synodo palam sententiam suam non enunciaverat, illius nihilominus archidiaconus referebat mihi, eum opinionem Imperatoris sequi.

C Ἐγὼ συνεθέμην ταῖς ὑπογραφαῖς ἡγησάμενος μηδὲν ἐκείνην τὴν σύνοδον τῶν προγεγενημένων οἰκουμενικῶν συνόδων διαφέρειν· μήτε τοὺς Ἰταλοὺς τῶν Γραικῶν οὐσιωδῶς διαστέλλεσθαι κατὰ τὴν τῶν δογμάτων ἀκρίβειαν· Χριστιανοὺς γὰρ ὀρθοδόξους εἶναι ἄμφω. οἶμαι δὲ καὶ τὸν πρὸ ἐμοῦ πατριάρχην γεγονότα Ἰωσὴφ εἰ μὴ ἄωρεὶ πρὸ τῶν ὑπογραφῶν ἐν δυσμαῖς ἦν τοῦ βίου ὑπογράψειν· εἰ γὰρ καὶ μὴ τὴν γνώμην ἐν τῇ συνόδῳ προφανῶς ἐξήγγειλεν, ὅμως ὁ ἀρχιδιάκων ἐκείνου ἔφασκέ μοι τῇ δόξῃ τοῦ βασιλέως συνέπεσθαι.

Et cum intulisset Theodorus, ab archidiacono audisse, papale eum dogma approbare, licet esset insciens atque imperitus; respondit Gregorius:

Putate, omnia me, quæ Papa dicit dicere, eademque æque studere ac velle, quæ & synodus. Vices meas geret frater Leonardus, & respondebit.

D Φαίνητε τὸν αὐτὸν ἐμὲ τῷ πάπᾳ τῆς δόξης σκοπὸν διώκειν, καὶ μηδὲν ἀπωδὸν τῇ συνόδῳ ἐννοεῖν. ἥξει δ' ἀντ' ἐμοῦ ὁ φράτερ Λεονάρδος ἀπολογησόμενος.

Simul cum fratre Leonardo Gregorii omnia Missi patriarchis reliquis & synodo retulerunt, Statimque, nullo alio examine, sententia fertur, pellendum solio Gregorium, substituendum Athanasium; qui a tribus præsulibus, Macario Nicomediensi, Neophyto Nicæno, & Metrophane Cyziceno, in patriarcham promovetur, & ad synodum deducitur. Tum a fratre Leonardo, & Theodoro,

ANNO CHRISTI 1450.

doro, magno ecclesiæ rethore, disceptari cœptum est de processione Spiritus sancti. Tandem, ac si succubuisset Leonardus, victoriaque esset apud Græcos, primus congressus finitur.

ANNO CHRISTI 1450.

II.

Secundi primas sibi partes assumit Georgius Gemistus; deploratque Græcos delusos fuisse a Latinis, auxilia promissa non esse exhibita, unionem Florentinam simoniace ab Imperatore & aliis transactam. Patriarchæ, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus, verbis Gemisti suasi, concludunt, auxilia per Latinos Græcis proficua [a] futura fuisse; veritatem disputationibus, non vi imperatoria examinari debuisse; neque necessariorum privatione compelli Græcos ad subscribendum. Subdit Gemistus, Latinos non permisisse sapientibus Græcorum disputare, sed ignavis atque imperitis: ideoque semet in Galliam missum, ut libros conquireret; Gennadio disputationem non concessisse, exarcho synodi Ephesio taciturnitatem præcepisse; Bessationem cardinalatum sibi aucupantem, causam tanti mali Græcis & Imperatori fuisse. His calculum addit Amyrutzius: namque is etiam his congressibus Geryonem agit. Tum patriarchæ omnes, necnon & alii, fatentur se coactos ab Imperatore, & spe auxilii deceptos, &, ne expensis redeundi in patriam privarentur, subscripsisse. Audiamus verba:

a) Forte, non fuisse. H.

Πατριάρχης Ἀθανάσιος. Ὄντως δ' ἀποθανὼν Ἰωσὴφ πατριάρχης, καὶ πρὸ ἐμοῦ ἄρξας τῆς βασιλίδος, πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τὸν βίον ἀπέλιπε· τίνες δ' ἦσαν οἱ ὑπογράψαντες; ὁ Ἐφέσου Μάρκος, οὐδ' ὁ Ἡρακλείας, οὔτε ἐγὼ εἴκειν τῇ ὑπογραφῇ δεῖν ἐγνώμεθα ἀθέσμῳ οὔσῃ, καὶ μὴ ἐξ ἐπιμέτρου τῇ ἱερᾷ διδασκαλίᾳ ἀντωνυγούσῃ. Ὁ δ' Ἰσίδωρος Κιαίβου, καὶ Δωσίθεος Μονεμβασίας ὑπέγραψαν. Δωσίθεος. Πλὴν τοῦ πανούργου ἄμφω βίᾳ καὶ ὑποταγῇ τοῦ βασιλέως ταῖς ἀθέσμοις ὑπογραφαῖς ὑπετέθημεν. ἄκουσι γὰρ καὶ ἐξ ἀνάγκης συνέπεσε τὸ πλημμέλημα, νομίσαντες διὰ τῶν ὑπογραφῶν, μὴ μόνας τὰς φερούσας πρὸ τὴν ἐπάνοδον καρπώσασθαι, ἀλλὰ καὶ ἧτταν κατὰ τῶν πολεμίων ἐκεῖθεν ποιήσασθαι. τέλος δ' οἱ Λατῖνοι ἠπάτησαν τὸν βασιλέα μηδὲν ἀμύναντες. Οἱ πατριάρχαι. Ἐπειδὴ ἄρα πανουργίαις καὶ φενακισμοῖς καὶ ἀνάγκαις καὶ μὴ ἐξετάσει ἀληθείας τὰ τῆς ψευδοσυνόδου ἐκείνης πέρας ἔλαβε, καὶ παρὰ τὴν ἡμετέραν διάνοιαν ἄκυρον τὸ ἐπιτροπικὸν μενέτω· ἀθετείσθω δὲ καὶ ἡ σύνοδος ἐκείνη ὡς τολμηρὰ, καὶ ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς συνόδοις ἀντικαθισταμένη. ἠθέτησε γὰρ ὁ Θεὸς λοιμὸν καταπέμψας, καὶ μὴ θάνατον. Δωσίθεος. Κἀγὼ μεταγινώσκω. Μητροφάνης. Κἀμοὶ συγγνοίη. ὄντως πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης. Δωσίθεος. Κἀμοὶ συγγνοίη τῆς βιαίας καὶ τυραννικῆς ἐπιταγῆς. οὐδεὶς ἀναμάρτητος, εἰ μὴ εἷς μόνος ὁ Θεός. ἁμαρτάνει γὰρ τὸ τρεπτόν. Μακάριος Νικομηδείας. Κἀμοὶ τὴν συγγνώμην παράσχοι. ἐπέστειλε δέ μοι καὶ ὁ μητροπολίτης Κιαίβου κὺρ Δωρόθεος ἀεὶ τηρεῖν τὴν πίστιν μετὰ τῶν ὑποκειμένων, ἣν πάλαι ποτὲ ἐντεῦθεν ἐφωτίσθησαν τὴν πίστιν δηλονότι τῶν ἁγίων, καὶ οἰκουμενικῶν ἑπτὰ συνόδων, καὶ ἀποσκορακίζειν τὸν δόλον τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ συλλόγου, καὶ τὴν βίαν, καὶ προσέτι διαφυλάττειν ἀπαράτρωτον τὴν ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου σύνοδον, ᾗ συνῄνεσεν καὶ ὁ πάπας Ἰωάννης. ἐν ᾗ διωρίζετο τὸν προσθησόμενον τῷ συμβόλῳ πρὸ κρίσεως καταδικάζεσθαι· ὅτε κἂν τῷ ἁγίῳ Πέτρῳ ἐγκολαπτόμενον ἐπιταγῇ τοῦ πάπα τὸ ἱερὸν σύμβολον ἐνεφάνη. Ὁ πατριάρχης Θεοφάνης. Εἴη ἡμῖν πᾶσι συγγνώμων ὁ Θεός. Ὁ Ἐφέσου. Ἐμὲ δ' αἱρετικὸν εἶναι ἐνόμιζον. Οἱ πατριάρχαι. Ἐπιπέσοι ὁ πόνος αὐτῶν ἐπὶ κεφαλὴν αὐτῶν. οὐ γὰρ αἱρετικὰ ἐφθέγγου, τὴν δὲ τῶν ἁγίων διδασκαλίαν ἐν ἅπασιν, εἱρμῷ τινι ἀπαραβάτῳ διεφύλαττες. εἰ γὰρ ἡ

Athanasius patriarcha. Vere fato functus Josephus patriarcha, qui ante me reginæ urbium præfuit, ante subscriptionem vitam cum morte commutavit. At quinam subscripserunt? Marcus Ephesius, Heracleensis & ego, subscriptionis assensum præbere noluimus, cum illa contra canones esset, neque divinæ doctrinæ, uti par erat, responderet. Isidorus vero Ciæbi & Monembasiensis Dositheus subscripserunt. *Dositheus*. Præter callidum Gregorium ambo vi jussuque Imperatoris iniquis subscriptionibus manus dedimus: inviti enim & nolentes deliquimus, rati per illas subscriptiones, non impensas tantum, quæ nos ad patriam reducerent, comparaturos, sed & victoriam inde adversus hostes consecuturos. Tandem Latini Imperatorem deceperunt, auxilia non ferentes. *Patriarchæ*. Quando calliditate & fraude & vi, & non veritatis examine, pseudosynodus illa finem habuit; secundum nostram sententiam procuratorium munus vires non habeat; repudietur & synodus illa tamquam temeraria, & sanctis ac œcumenicis synodis adversa. Namque Deus rejecit, pestem immittens, non mortem. Dositheus. Pœnitet me violentæ subscriptionis. Condonet mihi Deus. *Metrophanes*, Mihi quoque condonet. Vere omnis homo mendax. *Dositheus*. Mihi quoque condonet pro violenta & tyrannica jussione. Nullus sine peccato est, nisi solus Deus. Delinquit, quod mutabile est. *Macarius Nicomediensis*. Mihi quoque veniam concedat. Præcepit enim mihi Ciæbi metropolita, dominus Dorotheus, semper servare fidem cum infra scriptis, qui antiquitus illuminati sunt; fidem scilicet sanctorum & universalium septem synodorum: & fraudem Florentini conventus, & vim repellere; quinimmo conservare immutabilem synodum sub sanctissimo Photio, cui consensit Joannes Papa: in qua decernitur, eum qui aliquid symbolo addidisset, condemnandum. Cum & in sancti Petri templo, jussu Pontificis, incisum sanctum symbolum apparuit. *Patriarcha Theophanes*. Condonet nobis omnibus Deus. *Ephesius*. Me vero hæreticum esse existimabant. *Patriarcha*. Cadat labor eorum super capita ipsorum: neque enim hæreses enunciabas, sed sanctorum doctrinam in omnibus, continuatione perpetua & inviolabili, conservabas. Etenim si additio causa scandali fuit, prorsus ademptio pacem erat concilia-

ANNO CHRISTI 1450.

ANNO CHRISTI 1450.

tura, ante omnia Chriſto retribuendam. A Ego enim, ait, ſum pax & vita; ſcandalorum vero cauſa diabolus eſt. Debebant ſiquidem illi prius demere, tum demum diſcutere, ſi addendum erat vel non addendum. Non enim operæ pretium videbatur, Papam ab interlocutoribus in judicium vocatum, decernere: namque calculi non ab iis qui judicant, ferendi ſunt. Quod ſi non poteſt in iis quæ fidei ſunt falli, quanam ratione pro rebus fidei in judicium vocatur?

προσθεσις τὸ σκάνδαλον ἠτιάσατο, πάντως ἔμελλεν ἡ ἀφαίρεσις χορηγήσειν τὴν εἰρήνην, διαφερόντως τῷ Χριστῷ ἀποδιδομένην. ἐγὼ γάρ φησιν, εἰμὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ζωὴ, τῶν δὲ σκανδάλων αἴτιός ἐστιν ὁ διάβολος. ἔχρην γὰρ ἐκείνους ἀφελεῖν πρότερον, εἶτα δὲ ζητεῖν, εἰ χρὴ προσθεῖναι, ἢ ἀφελεῖν. οὐκ ἔχρην δὲ τὸν πάπαν κρινόμενον ὑπὸ τῶν διαλεγομένων ἀποφαίνεσθαι. οὐ γὰρ τοῖς δικαζομένοις, ἀλλὰ τοῖς δικάζουσιν αἱ ψῆφοι συνείρουσιν. εἰ δ᾽ οὐ δύναται κατὰ τὴν πίστιν ἁμαρτάνειν, πῶς κατὰ τὴν πίστιν κρίνεται;

Sequitur poſtea diſputatio inter Epheſium, Gennadium, Gemiſtum, Amyrutzium, & Antonium Heracleenſem, de additione & falſatis per Latinos patribus. Tum concluditur de additione contra ſynodum Florentinam ſecundus congreſſus.

III.

In tertio, ab initio uſque ad finem, Antonius Heracleenſis, Theodorus, magnus eccleſiæ Rhethor, Amyrutzius, Gennadius, Gemiſtus, Epheſius, Latinorum argumenta de proceſſione Spiritus ſancti proponunt, illiſque, quantum in eis eſt, quemadmodum & auctoritatibus patrum, reſpondere conantur, & difficultates effugere. Tandem concludunt patriarchæ, cum nos habeamus ex ſanctis patribus & ſeptem œcumenicis conciliis fidem ſufficientem, eam immutandam non eſſe.

Latini agros proprios eſſe paradiſum & B infernum exiſtimantes, opinantur, in ſua non Dei poteſtate eſſe, quem ipſi voluerint, in infernum immittere, rurſuſque, quem ipſi cupiunt in paradiſum. Propterea que non credentem, Spiritum ex Patre & Filio eſſe, tamquam ab uno principio & cauſa, in infernum detrudunt, & credentem in paradiſum; non animadvertentes, & Dionyſium Areopagitam, & Juſtinum, & Gregorium Thaumaturgum, & ſeptem ſynodos, ſufficientem ad ſalutem fidem edocuiſſe. Namque ut Nyſſenus refert oratione in Thaumaturgum: Beatus ille docebat, unum Spiritum ſanctum, ex Deo exiſtentiam habentem, & per Filium C apparentem, videlicet hominibus. Nota bene accurateque illud, videlicet.

Οἱ δὲ Λατῖνοι ἀγροὺς ἰδίους εἶναι τὸν παράδεισον καὶ τὸν ᾅδην οἰόμενοι ἡγοῦνται ἐπ᾽ αὐτοῖς εἶναι, καὶ μὴ ἐπὶ τῷ Θεῷ ἐντιθέναι τῷ ᾅδῃ, ὃν ἂν βουληθεῖεν, καὶ πάλιν ἐν παραδείσῳ, ὃν ἂν ἐθέλοιεν. καὶ διὰ τοῦτο τὸν μὴ πιστεύοντα τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ εἶναι, ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ αἰτίας, εἰς ᾅδην ἐμβάλλοισι· καὶ τὸν πιστεύοντα εἰς παράδεισον. μὴ συνορῶντες καὶ Διονύσιον Ἀρεοπαγίτην, καὶ Ἰουστῖνον, καὶ Γρηγόριον θαυματουργὸν, καὶ πάσας τὰς ἑπτὰ συνόδους, ἀρκοῦσαν πίστιν πρὸς σωτηρίαν διδάξασθαι. κατὰ γὰρ τὸν Νύσσης ἐν τῷ εἰς τὸν θαυματουργὸν λόγῳ, ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἐδίδασκεν, ἓν πνεῦμα ἅγιον ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, καὶ δι᾽ υἱοῦ πεφηνὸς, δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις. σκόπει καλῶς καὶ ἀκριβῶς τὸ, δηλαδή.

IV.

In quarto congreſſu iidem diſputant de auctoritate Papæ in orientales, & in alias eccleſias univerſas, quarum ipſe caput & primas dicitur, de igne purgatorio, de fruitione ſanctorum, de verbis conſecrationis; quæ omnia ſchiſmaticorum more examinant. Multa deinde in Latinos, tamquam ſanctorum canonum & eccleſiaſticorum decretorum prævaricatores, congerunt & exagitant. I. Non pingere imagines archetypis ſimiles. II. Sæculares cantus & modulos eccleſiaſticis pſalmodiis accommodare. III. In eccleſiis maſculos & feminas ſimul confundi, oririque inde plurima ſcandala. IV. Eccleſiaſticis nuptias prohibere. V. Non orare ad orientem. VI. Azymo ſacrificium conficere. VII. Quidquid Deo ineſt, ſubſtantiam eſſe, aſſeverare, & lumen quod in Thaborio monte apparuit, creaturam eſſe, ſuſpicari. VIII. Crucem Papam ſuper pedem effigiare, quam Chriſtus ſuper humerum tulit. IX. Cubantem myſteriorum participem fieri, nec debita reverentia circa eam uti. X. Mercedem a meretricibus accipere. XI. Jejunare ſabbato, comedereque carnes feria quarta. XII. Contra decreta ſeptimæ ſynodi Deum Patrem coloribus exprimere. XIII. Dum ſe cruce ſignant, initium facere a patre ſiniſtra. XIV. Papam ſæcularem auctoritatem ſibi uſurpare, cum ſucceſſione a Chriſto, nullam ipſe habeat. XV. Si exhibeantur pecuniæ, Papam a jejunio Chriſtianos abſolvere. XVI. Contra ſacræ ſcripturæ ſancita concedere parentibus, primogenitum tantum heredem facere. XVII. Cultum latriæ exhibere imagini Chriſti & cruci, quæ ſoli tradi Verbo Deo & homini debetur. XVIII. Sculptilia adorare. XIX. Sacerdoti ſcortatori permittere ut Miſſam celebret. XX. Gradus nuptiarum conſervare. XXI. Non ſtatim chriſmate caput inungere baptizati, ut eſt divina traditio. XXII. Non orare ſtantes ſabbato & Dominica. XXIII. Comedere ſuffocata. XXIV. Pœnis temporalibus eos, qui circa fidem delinquunt, punire. XXV. Non præcipere iis, qui injuriam fecerunt; veniam petere ab eo qui accepit, ſed manere in illis odium perpetuum. Poſt hæc naſcitur decretum patriarcharum:

Minutiora hæc eſſe Latini exiſtimant: D nihilominus divus Chryſoſtomus cap. I.

Ταῦτα μικρὰ ἡγοῦνται οἱ Λατῖνοι, καὶ ὅμως ὁ θεῖος Χρυσόστομος κεφ. α. τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπι-

ἐπιστολῆς, μήτε τὰ μικρὰ ἔφη χρῆναι παρορᾶσθαι. τὸ αὐτό φησι καὶ ὁ Νύσσης ἐν τῷ πρώτῳ κατὰ τῶν Εὐνομιανῶν λόγῳ, καὶ λόγῳ ια. τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς, τοῦ εἰς αἵρεσιν πεσεῖν, ἔφη, τὸ τὴν ἐκκλησίαν σχίσαι, μὴ ἔλαττον εἶναι κακόν. ἡμεῖς δ' οὐ καταλαλοῦντες, ἄπαγε, ἀλλὰ διορθοῦν ἐπιθυμοῦντες, ταῦτα πάντα τῶν ἁμαρτημάτων κατηριθμησάμεθα. καὶ εἴθε ταῦτα ἀδελφικῶς δέξαιντο. τί οὖν ἕπεται, εἰ μὴ τὸν Φλωρεντῖνον σύλλογον ἀπάτην εἶναι καὶ φενακισμὸν, καὶ ἐγκόσμιον, καὶ βίαιον, καὶ τῆς ἀνωτέρας ἐντρεχείας ἀπολειπόμενον; ὁ μὲν γὰρ προδότης Βησσαρίων, ἄλλα μὲν κεύθων ἐν φρεσὶν, ἄλλα δ' ἐξαγγέλλων τῷ στόματι, ἔπειθε τοὺς πατριάρχας προσεφελκύσαι τοὺς Ἰταλοὺς πρὸς τὸ ἡμέτερον δόγμα δύνασθαι διὰ τῶν διαλέξεων· τὸν δὲ βασιλέα διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἀγαρηνῶν περιγενήσασθαι. ἐπεὶ δὲ τήν τε Φερραρίαν, καὶ Φλωρεντίαν ἐπῆλθεν ἡ ἀνατολικὴ συνάθροισις, ἐπηγγείλατο τοῖς Λατίνοις, ἐὰν αὐτὸν καρδινάλιν καταστήσωσιν, πεῖσαι τοὺς Γραικοὺς τῇ ἑαυτῶν δόξῃ συνθέσθαι. τὸν δὲ βασιλέα ἠνάγκαζεν τὴν μετὰ τῶν Ἰταλῶν ἕνωσιν ὑπτίαις ταῖς χερσὶν ἐνστερνίσασθαι, ὅπως τρόπαιον κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ἄρῃ. ἠπάτων δ' Ἰταλοὶ καὶ ὑπισχνοῦντο μικρὰ δυνάμενοι. καὶ ταύτῃ καὶ Ἰταλοὶ ἠπάτησαν, καὶ ἠπατήθησαν. πῶς γὰρ ἡττηθέντες λόγοις ἔμελλον βίᾳ κρατῆσαι. ἄκυροι ἄρ' ἔστωσαν καὶ αἱ ὑπογραφαὶ, καὶ ἡ κακὴ ἐκείνη συνέλευσις, καὶ τῶν συνόδων ἔξω ἀλλοτριουμένη, ὡς βίας καὶ ἀπάτης γέμουσα. τὰς μὲν γὰρ οἰκουμενικὰς συνόδους ἐπεκύρουν οἱ πατριάρχαι καὶ ἡ οἰκουμένη. ταύτην δὲ οἱ πατριάρχαι ὡς θεομισῆ μετὰ τῆς ἀνατολῆς ἠθέτησαν.

epist. ad Galatas: Parva, dicit, contemnenda non sunt. Hoc idem Nyssenus tradit, prima contra Eunomianos orat. & orat. 11. in epist. ad Ephesios, non minus esse malum, ait, ecclesiam scindere, quam in hæresim incidere. Nos porro, non detrahentes, absit, sed corrigere exoptantes, hos omnes eorumdem errores recensuimus; & utinam hæc fraterne acceperint. Non aliud ergo inde sequitur, nisi conventum Florentinum fraudem esse & deceptionem, & universalem & violentam, nulliusque superioris diligentiæ compotem. Namque proditor Bessario, alia occultans in animo, alia ore enuncians, suadebat patriarchis, posse se per disputationes, ad nostrum dogma suscipiendum Latinos compellere; Imperatori, per unionem Agarenos debellare. Cum vero Ferrariam & Florentiam orientalis congregatio pervenisset, promisit Latinis, si ipsum cardinalem creassent, persuadere Græcis, eorum opiniones sequi, Imperatorem vero cogebat, cum Italis unionem amplius ulnis amplecti, ut posset de Agarenis victoriam referre. Verumtamen Itali fallacias fingebant, & ingentia promittebant, cum parva possent. Et hac ratione Itali deceperunt, deceptique sunt. Superati enim sermone, superiores erant vi evasuri. Irritæ itaque sint & subscriptiones, & pravus ille congressus, extraque alias synodos ejiciatur, tamquam fraudis & violentiæ plenus. Nam alias œcumenicas synodos stabiliebant patriarchæ, & universus terrarum orbis; hanc vero patriarchæ, tamquam Deo exosam, cum universo oriente rejecerunt.

V.

Subnectuntur postea nonnulla, quæ Latini in Græcis animadvertunt; pueros nempe baptizari aquæ immersos: episcopos & sacerdotes simoniace ordinari; solvere matrimonia, & novas superinducere uxores. Singulis respondent, & factum excusant. Clauduntque statim congressum subscriptiones patriarcharum & metropolitarum, & aliorum.

Ἀθανάσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ὑπέγραψα. Φιλόθεος Ἀλεξανδρείας, ὑπέγραψα. Ἀνανίας πατριάρχης φιλανθρωπίᾳ Θεοῦ Ἀντιοχείας, ὑπέγραψα. Θεοφάνης Θεοῦ χορηγοῦντος πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὑπέγραψα. Μάρκος ὁ Ἐφέσου ὑπέγραψα, καὶ ὁ ἔξαρχος τῶν πατριαρχῶν. ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος ὑπέγραψα, ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Καισαρείας. Κωνσταντῖνος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας, καὶ ὡς ἀπὸ μέρους Κωνσταντίνου ἐπισκόπου Κύπρου. Παρθένιος Κυζίκου. Νικόλαος ἐπίσκοπος Σάρδεων. Σταυράκιος ἐπίσκοπος Νικαίας. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Σταυρουπόλεως. Θεοφύλακτος ἐπίσκοπος Λαοδικείας. Θεόδωρος ἐπίσκοπος Ἰκονίου. Γεώργιος Συνάδων, ἔχων καὶ τὴν γνώμην Μακαρίου ἐπισκόπου Ῥόδου, καὶ Ἀδριανουπόλεως, καὶ Μηνᾶ Μιτυλήνης. Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Νικομηδείας Μακάριος, ἔχων καὶ τὸν λόγον τοῦ Δαμιανοῦ Μολδοβλαχίας. ὁ Κάλλιστος Δίστρας. ὁ Γάνου Γρηγόριος. ὁ Μελενίκου Ματθαῖος. ὁ Ἀγχιάλου Σωφρόνιος. ὁ μέ-

Athanasius miseratione divina episcopus Constantinopolitanus novæ Romæ & œcumenicus patriarcha subscripsi. Philotheus Alexandrinus subscripsi. Ananias patriarcha benignitate divina Antiochenus subscripsi. Theophanes, concessione divina patriarcha Hierosolymitanus subscripsi. Marcus Ephesius subscripsi, & ut exarchus patriarcharum. Heracleensis Antonius subscripsi, de mente etiam Agapii Cæsariensis episcopi. Constantinus episcopus Ancyranus, & ex parte Constantini episcopi Cypri. Parthenius episcopus Cyzicenus. Nicolaus episcopus Sardium. Stauracius episcopus Nicænus. Gregorius episcopus Neocæsariensis. Theodorus episcopus Stauropolitanus. Theophylactus episcopus Laodicenus. Theodorus episcopus Iconiensis. Georgius Synadorum, & ex mente etiam Macarii episcopi Rhodii, Adrianopolitani, & Menæ Mitylenæi. Humilis metropolita Nicomediensis Macarius, vices gerens & Damiani Moldoblachiæ. Callistus Distræ. Gani Gregorius. Melenici Matthæus. Anchiali Sophronius. Magnus scevophy-

ANNO CHRISTI 1450.

vophylax Gregorius, Magnus chartophylax Nicolaus, vices gerens & protoſtrati Chii. Magnus eccleſiarcha & dicæophylax Coſmas, & omnes alii clerici. Olim hegumenus Peribleptī Athanaſius. Hegumenus ſancti monaſterii Pantocratoris Pancratius. Magnus logotheta Michael. Magnus rhetor. Theodorus. Omnes una confitemur ſupervacaneam eſſe additionem in ſymbolo: neque enim indiget correctione ſeptem ſynodorum ſymbolum: nec deficiens eſſe ad ſalutem; Spiritum procedere ex Patre, & non ex Filio, ſolamque cauſam eſſe Patrem ſubſiſtentiæ Filii & Spiritus: Papam, ſi orthodoxus fuerit, cum aliis quatuor patriarchis œcumenicam ſynodum conſtituere, & præcedere alios ordine, & non dignitate, quaſi illius legibus illi ſubjicerentur: ſolam autem ſynodum univerſalem a conficere, & non Papam veluti monarcham; Sanctos intueri Deum, ſed non perfecte ante judicium: liberationem fieri in inferno, & non in igne purgatorio extra infernum; ſecundum eſſentiam tranſmutationem myſteriorum fieri a Triade & Dominicis verbis poſt preces ſacerdotis, conducentis & illius velut organi ad ſacram actionem. Conſentit huic ſynodo & trium patriarcharum congreſſus, cujus illud eſt principium: Trium œcumenicorum patriarcharum orthodoxorum, Philothei Alexandrini, Joachimi Hieroſolymitani, & Dorothei Antiocheni.

a) Forte deeſt, canonem, ſive legem. H.

A γας σκευοφύλαξ Γρηγόριος. ὁ μέγας χαρτοφύλαξ Νικόλαος, ἔχων καὶ τὸν λόγον τοῦ πρωτοστάτου τῆς Χίου. ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης, καὶ δικαιοφύλαξ Κοσμᾶς, καὶ πάντες οἱ λοιποὶ κληρικοί. ὁ ποτὲ ἡγούμενος τῆς Περιβλέπτου Ἀθανάσιος. ὁ ἡγούμενος τῆς ἁγίας μονῆς τοῦ Παντοκράτορος. ὁ μέγας λογοθέτης Μιχαήλ. ὁ μέγας ῥήτωρ Θεόδωρος. Ξύμπαντες συνομολογοῦμεν περιττὴν εἶναι τὴν πρόθεσιν ἐν τῷ συμβόλῳ, ἐπειδὴ οὐ χρῄζει διορθώσεως τὸ τῶν ἑπτὰ συνόδων σύμβολον· καὶ μὴ εἶναι ἐλλειπὲς πρὸς σωτηρίαν. τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ μὴ ἐκ τοῦ υἱοῦ, καὶ εἶναι μόνην αἰτίαν τὸν πατέρα τῆς ὑπάρ- B ξεως υἱοῦ καὶ πνεύματος. τὸν πάπαν ὀρθόδοξον ὄντα μετὰ τῶν τεττάρων πατριαρχῶν συνιστᾶν σύνοδον οἰκουμενικήν, καὶ ὑπερτερεῖν τῶν ἄλλων τῇ τάξει, καὶ μὴ τῷ ἀξιώματι, ὡς ὑποκειμένων τοῖς ἐκείνου νόμοις, μόνην δὲ τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον κανονίζειν, καὶ μὴ ὡς μονάρχην τὸν πάπαν. τοὺς ἁγίους ὁρᾷν τὸν Θεὸν, ἀλλὰ μὴ τελείως πρὸ τῆς κρίσεως. τὴν λύτρωσιν γίνεσθαι ἐν τῷ ᾅδῃ, καὶ μὴ ἐν καθαρτηρίῳ πυρὶ ἔξωθεν τοῦ ᾅδου. τὴν κατ' οὐσίαν μεταβολὴν τῶν μυστηρίων γίνεσθαι ὑπό τε τῆς τριάδος, καὶ τῶν κυριακῶν λόγον, μετὰ τὰς εὐχὰς τοῦ ἱερέως, φέροντος κἀκείνου ὡς ὀργάνου πρὸς τὴν ἱε- C ρουργίαν. Συναινεῖ ταύτῃ τῇ συνόδῳ καὶ ἡ τῶν τριῶν πατριαρχῶν συνέλευσις. ἧς ἡ ἀρχή. τῶν τριῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν ὀρθοδόξων Φιλοθέου Ἀλεξανδρείας, Ἰωακεὶμ Ἱεροσολύμων, καὶ Δωροθέου Ἀντιοχείας.

ANNO CHRISTI 1450.

Et hæc quidem continentur in hac ſynodo.

Refutatio illius pſeudoſynodi, auctore eodem V. C. Leone Allatio.

Cum vero, tamquam aliquod rarum, & monumentum non contemnendum, a nonnullis, qui multum in ea ponerent, tranſmiſſa fuiſſet, ut Latinos inde a Græcis ſuperatos & plane debellatos oſtenderent circa fidei dogmata; operæ pretium viſum eſt, rem totam attentius examinare. Et ut quod ſentio in medium proferam, edico, hanc ſynodum, uti modo digeritur, numquam ab iis, qui dicuntur in illa interfuiſſe, celebratam: ſed a nebulone quopiam, & utinam non recentiſſimo, ex variis Amyrutzii, Gemiſti, Gennadii, contra Florentinam ſynodum ſcriptis concinnatam. Sis mecum paululum, lector. In ſynodis omnibus ac congreſſibus eccleſiaſticis, dummodo pondus habeant, ſemper in ipſo initio, vel ſaltem in fine, ponitur tempus, quo talis ſynodus coacta eſt. In iſta, nulla eſt temporis notio, nulla menſis memoria, nulla indictionis deſignatio, & ſi quæ ſunt temporis notæ, adeo ſunt confuſæ, ut nihil inde certi haurias. Dicit, hanc eſſe celebratam poſt ſynodum Florentinam anno uno & dimidio. At hoc non potuit eſſe, cum ille fuerit annus Chriſti MCCCCXL. Nam concilium inchoatum fuit Ferrariæ anno MCCCCXXXVII. Decretum unionis editum Florentiæ anno MCCCCXXXIX. Si addas annum & dimidium, ſive menſes decem & octo, cum dicitur coacta fuiſſe hæc ſynodus, erit annus MCCCCXL. Synodus trium patriarcharum Syriæ abſoluta fuit anno MCCCCXLIII. Quanam ergo ratione in fine ſcribit, ſynodum trium patriarcharum cum hac Conſtantinopolitana conſentire, quæ nondum facta fuerat, ſed poſt tres annos celebrata? An quis laudare poteſt, quod nondum eſt, & rerum naturam prævertere? Titulus ipſe, e quo nec tempus ipſum ſynodi exſculpſeris. Ita incertum enim delinquit, ſub quo Imperatore ea acta ſit, ſub Joanne, an ſub Conſtantino. Certe in illis verbis Oedipo opus eſt. Si ſub Conſtantino ejus filio, quomodo poſt ſynodum Florentinam anni unius & dimidii intervallo; Si tantum hoc intervallum præceſſit, quomodo ſub Conſtantino? Joannes Imperator moritur anno MCCCCXLIX. Intervallum anni unius & dimidii poſt ſynodum Florentinam, eſt annus MCCCCXL. Concorda tempora, ſi potes. An dies compluſculi ſunt? Novem annorum intervallum intercedit. Si dices, illam factam eſſe ſub Joanne, ſed ſub Conſtantino extractam exſcriptamque; auctor Græcene locutus eſt, an barbare? Combina tum verba. Quocumque te vertas, cuncta diſturbas & miſces. Vocat deinde Conſtantinum filium Joannis Imperatoris. Quænam hoc hiſtoriæ docent: Plura conatus eſt in ſuis transformationibus Ovidius; neſcio an ullum filium fecerit qui eſſet frater. Joannes & Conſtantinus, fratres, filii fuere Manuelis Imperatoris. Joannes ſine liberis vitam finit, ſuccedit Conſtantinus, aliis fratribus civium diligentia & aliorum favore, prælatus. Quis præterea æquo animo feret tam inſigne mendacium, Joannem in ipſo ſuo obitu palinodiam cantaſſe, & de recto catholicoque dogmate, quod profeſſus fuerat in ſynodo Florentina, ſubſcripſeratque cum aliis, in opiniones erroreſque Græcorum abiiſſe? Si ex patriarcharum, quos ſemper orientales Imperatores ſibi in dogmate concordes eligant, fide, de fide etiam imperatorum aliquid conjectandum eſt; profecto Joannes hic, Manuelis filius, non ſolum

solum post concilium Florentinum unionem fovit ipse, aliosque compulit ut foverent, patriarcham instituens Metrophanem Cyzicenum, unioni addictissimum, ideoque schismaticis exosum; sed, & antequam ipse vitam obiret, anno MCCCCXLV. Gregorium protosyncellum, virum vere catholicum, & ipsi patrem spiritualem sive a confessionibus, in patriarcham promovit; quo adhuc superstite, ecclesiam gubernante, & unionem machinis omnibus ac viribus prolatante, excessit e vita. Quomodo itaque fateri non erubescunt, Joannem ante obitum, Romanæ ecclesiæ renunciantem, Græcorum erroribus adhæsisse? Omnium denique irrisione ludendum est, quod in fine tituli appingitur de Constantino Lascari; eum scilicet, jussu Byzantini patriarchæ, Grammaticæ artis præcepta edidisse. Sane omnium infantissimum dictum. Constantinus in Italia ipsa, sed Messanæ præcipuæ & Mediolani, Grammaticæ institutionem pro Græcis ipsis & Latinis qui ad discendas literas Græcas animum addixerant, compositam publicavit. Ubi sane nulla Byzantini patriarchæ auctoritas poterat intercedere. Sed quis erit iste patriarcha Athanasius, cum nullus hisce, & quod magis est, subsequentibus temporibus hoc nomine patriarcha, neque a Græcis, neque a Latinis recenseatur, nisi ipse fictitius in hac synodo? Sed cujus hortatu Constantinus opus exegit? Audiatur ipse, si libet, lib. III.

Τὸ μὲν περὶ ὀνόματος ἐξέδοτο ἐν Μεδιολάνῳ ἐπὶ Φραγκίσκου Σφορτίου τοῦ ἡγεμόνος, ἀξιώσει Φιλίππου, καὶ Βαρθολομαίου τοῦ Χάλκου, καὶ Βωνίνου τοῦ Μομβριτίου, οἷς χαριζόμενος καὶ τοὺς κανόνας τῶν ῥημάτων προσέθηκα τῇ τῶν ὀκτὼ μερῶν τοῦ λόγου ἐπιτομῇ, τῇ πολλάκις ἐκτυπωθείσῃ, οἳ τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ἥρμοζον, ἔτει ἀπὸ Θεογονίας χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ τρίτῳ. τὸ δὲ περὶ ῥήματος ἐσχεδιάσθη μὲν ἐκεῖ, ἐξέδοτο δὲ ἐνταῦθα ἐν Μεσσήνῃ τῆς Σικελίας. ἔτι καὶ τὸ περὶ συντάξεως τῶν ῥημάτων κατὰ Λατίνους, καὶ ἄλλα τινά. A

De nomine quidem editum fuit Mediolani, tempestate Francisci Sfortiæ ducis, rogatu Philippi Ferusini, & Bartholomæi Chalci, & Bonini Mombricii: quibus gratificatus & regulas verborum addidi, octo partium orationis compendio sæpenumero impresso, quæ argumento huic congruebant, anno a Dei ortu MCCCCLXIII. De verbo autem congestus quidem ibi, editus autem est hic Messanæ Siciliæ, etiam de constructione verborum secundum Latinos, & nonnulla alia.

Constantinus Lascaris dicit, rogatu Philippi Ferusini, Bartholomæi Chalci, & Bonini Mombricii grammaticas has institutiones conscripsisse; & nebulones isti, synodi collectores, asseverant jussu patriarchæ Byzantini Athanasii eas composuisse. Cui potius credendum est? Constantino ipsi Lascari, an succenturiatis hujusmodi? Jussionem illam dicent, non referri ad grammaticam, sed ad exscriptionem synodi, nempe ex autographis Constantini, jussione Athanasii patriarchæ, illam exscriptam fuisse. Non dubium: fateor. At si compositione verba moveas collocesque ut lubet, quæ nam tum erit certa auctoris sententia? quid non ipsi, dummodo libeat, e quibuslibet verbis extorquebimus? Sane id dictu difficile fuerit, natam vix synodum, eodem tempore, dirigentis synodum jussu descriptam fuisse ex externo autographo. Annon habebat notarios & sua archiva, ex quibus sua exscriberet, absque eo quod ad exteros recurreret? An suis magis fida Constantini illa Athanasius, rerum auctor, monumenta recognoscere debuit? Sed quis nugas has nugacissimas non rideret?

In primo congressu nuncupatur patriarcha Antiochenus, Dorotheus; in subscriptionibus, Ananias: qui an idem sit cum Dorotheo, vel an mortuo Dorotheo Ananias successerit, quod in continuata synodo tacendum non erat, nullo in loco exprimitur. Et Dorotheum triennium post superfuisse, ex trium patriarcharum synodo, cui interfuit, palam est. Quomodo itaque Dorotheus in Ananiam abierit, dicat, qui nugamenta ista hæc simul concinnavit. Sic ordinantes Athanasium patriarcham, Nicænus episcopus nuncupatur Neophytus, Cyzicenus Metrophanes; in subscriptionibus, hic Parthenius, ille Stauracius vocitatur. In tam brevi spatio temporis ex animo eorum, qui tamdiu fuerunt in ludo, plane nomina effluxisse? Tam repente hos quidem demortuos, tum postmodum revixisse, & pristinam dignitatem recuperasse? Sic in secundo congressu, Ciæbi metropolita Isidorus Dorotheum induit, & alius alium, ne singulos commemorem. Gregorius patriarcha in eodem congressu deponitur, & eligitur Athanasius. Anno MCCCCXL. quo hæc synodus coacta dicitur, nondum erat patriarcha Gregorius; qui post Metrophanem anno MCCCCXLV. in patriarcham renunciatur. Et hic nihilominus deponitur Gregorius, quinquennio antequam patriarcha renunciaretur. Quis ista tam absurda somniaret, nisi historiæ universæ infans ac imperitus? Et ego credidero, circa ea tempora scriptam esse? An tradi facile poterit, nescisse tunc temporis patriarchas vel universam synodum nomen patriarchæ, qui Constantinopoli præerat; & loco illius alium, post quinquennium futurum, quem ipsi nec divinare poterant, supposuisse? Adde, Gregorium tum depositum asserere, ante eum fuisse patriarcham Josephum: quod aversum esse a vero, ex iis quæ diximus, de Bessarione & Metrophane certum est. Et ut magis irrideas infantiam, Athanasius patriarcha, parum rerum gestarum & sui memor, dicit, ante se Byzantii patriarcham fuisse Josephum.

Οὕτως δ' ἀποθανὼν Ἰωσὴφ πατριάρχης, πρὸ ἐμοῦ ἄρξας τῆς βασιλίδος, πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τὸν βίον ἀπέλιπε. B

Vere demortuus Josephus patriarcha, qui ante me reginæ urbium præfuit, antequam subscriberet, vitam deposuit.

Annon ante eum, post Josephum fuit Metrophanes Cyzicenus, & Gregorius hic depositus? Dices, eos noluisse honore patriarchatus cohonestare, quod Latinis adhæserint. At hoc etiam de Josepho multo magis asserendum est, & tamen eum inter patriarchas retulit. Alii dicent, verbis

illis.

illis, πρὸ ἐμοῦ; *ante me*, non notari patriarcham, qui sibi proxime in patriarchatu præcessit, sed quemcumque ante eum qui præcessor dicitur. Quare nihil intererit, ut vera ipse fateatur, sive ante eum proximum, sive ante eum aliquando patriarcham: qua ratione patriarcha & Josephus & aliis superiores patriarchæ ante eum dici possunt. Non negarim. Sed in aliis quoque rebus apertissima hujus scriptoris infantia, & involutus loquendi modus, ut errorem illi objiciam, impellit. Patriarcha item hic Athanasius, recens electus, quisnam homo fuerit, neque synodus dicit, neque ex aliis illius temporis scriptoribus discere possumus. Quem sane, cum alios etiam catholicos diligentissime recensuerint, tantum schismatis & Græcarum sententiarum fautorem, innominatum non præteriissent. Eum ipse anxius perquisivi; semper tamen inter vivos hominem quæritavi mortuum. Unum tamen esse se ex iis, qui in synodo Florentina fuerant, ipsemet dicit congressu secundo, & una cum Ephesio & Heracleensi noluisse subscribere. Inter eos, qui Florentinæ synodo interfuere, nullus occurrit Athanasius, nisi ille qui fuerat hegumenus monasterii Periblepti. Qui cum subscribat etiam in hac pseudosynodo post patriarcham Athanasium & alios, hegumenus Periblepti esse non potuit. Potuit esse alius. Verum cum se æqualem faciat Ephesio & Heracleensi metropolitis, omnino, ut verisimile est, nomen illius acta non tacuissent.

Vin plura? Audi. Athanasius hic patriarcha consecratur a Macario Nicomediensi, Neophyto Nicæno, & Metrophane Cyziceno. O Græcorum in conservandis suis ritibus falsam jactantiam! O temere interruptam, quæ probe sanctèque præscripta, sanctionem! Quis nescit ab Heracleensi consecrari Constantinopolitanum antistitem: idque adeo firmum fuisse, ut aliquando de dignitate illius, qui ab Heracleensi non fuerat consecratus, fuerit dubitatum & acriter disceptatum? Et ista mihi synodus suadebit, præsente Heracleensi Antonio, ab alio quam ab illo Athanasium consecratum? Ante Constantinopolim excisam, & post eam captam a Turca, semper in electione patriarcharum, communis illa nænia inculcatur, ab Heracleensi fuisse consecratum. Et nunc præsens Heracleensis nullus est? Præterea, Metrophanes iste Cyzicenus ille idem omnino erit, qui ante Gregorium patriarcham administravit, illique postea renunciavit. Quomodo ergo, tum demum Cyzici episcopus factus Athanasium cum aliis ordinat? Id dicet, qui nescit consuetudines Græcorum. Semel depositus, & potissimum ob hæresim, ut fuerat hic Metrophanes, numquam in posterum se ministeriis ecclesiasticis se immiscet. Metrophanem deposuerunt ante istam synodum patriarchæ Syriæ. Erit hic alius episcopus Cyzicenus eodem nomine Metrophanes, qui functionem peregit. Potuit esse; fateor. Quare ergo cum aliis hic commemoratis in fine synodi non subscripsit, cum easdem opiniones tutaretur & sectaretur? Si quis præterea enucleate judicium de Gregorio consideraverit, næ ille ridebit patriarcharum judicium, in quo nulli juridici termini, nulla expressa sententia, nulla eligendi suffragia conspiciuntur, sed confusa omnia, & nugatorie gesta in re tam gravi. An sufficit dicere in negotio tam arduo;

Ejiciatur: ordinaturi præsules tres sint: deposuimus; loco illius alium substituimus? A

Ἐκβαλλέσθω· οἱ χειροτονήσαντες ἀρχιερεῖς τρεῖς ἔστωσαν· καθείλομεν, ἀντεισήγαμεν;

In congressu tertio dicitur, synodum Florentiæ propter pestem interruptam.

Jure merito itaque & nos rejecimus, tamquam fraudem & vim, Florentinam congregationem, quam una nobiscum Deus per ingentem pestem rejecit, quemadmodum sub Copronymo, & iconomacho Leone.

Εἰκότως ἄρα καὶ ἡμεῖς ἀπωσάμεθα ὡς ἀπάτην καὶ βίαν τὸν ἐν Φλωρεντίᾳ σύλλογον, ὃν συναπώσατο ἡμῖν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ μεγάλου λιμοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Κωπρωνύμου, καὶ τοῦ εἰκονομάχου Λέοντος.

Hoc vero falsum est: pestis enim Ferraria Florentiam patres & universam synodum compulit, in qua postmodum pestis non fuit.

In congressu quarto tradit, disputatum esse in Florentina de verbis Dominicis: an illis videlicet transmutetur panis & vinum in corpus & sanguinem Christi, an vero necessario requirantur, ut id fiat, & preces patrum subnexæ.

Patriarcha. Quod vero conclusistis de hora immutationis eucharistiæ? *Ephesius*. Superati sunt & in hoc, quemadmodum & in aliis, Latini. Namque liturgiæ in precibus post verba Dominica; Fac, inquiunt, panem hunc corpus Christi, vinum vero sanguinem, immutans Spiritu sancto tuo. Hæc illi hoc modo exposuerunt: μεταβαλὼν, tempore secundi imperfecti, postquam ea immutaveris; fac panem corpus, & vinum sanguinem, ut fiat communicantibus in salutem corporis & animæ. B

Πατριάρχης. τί δὲ συνεπεράνατε περὶ τῆς ὥρας τῆς μεταβολῆς τῆς εὐχαριστίας; Ὁ Ἐφέσου. ἡττῶνται καὶ κατὰ τοῦτο ὡς καὶ κατ' ἄλλα οἱ Λατῖνοι. αἱ γὰρ λειτουργίαι ἐπὶ τῶν εὐχῶν μετὰ τοὺς κυριακοὺς λόγους, ποίησον (φασὶ) τὸν μὲν ἄρτον σῶμα Χριστοῦ, τὸν δὲ οἶνον αἷμα μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. ταῦτα δ' ὧδε ἐκεῖνοι ἐξηγήσαντο μεταβαλὼν ἐν χρόνῳ δευτέρου ἀορίστου. ποίησον τὸν ἄρτον τὸ σῶμα, καὶ τὸν οἶνον τὸ αἷμα, ὥστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς ἴασιν ψυχῆς τε καὶ σώματος.

Quod etiam falsissimum est: in synodo siquidem Florentina Latina Latini inter alia & hoc quoque quæsiverunt a Græcis; *Quare non contenti estis Domini verbis; Accipite & comedite; sed postea dicitis, Et fac panem quidem hunc pretiosum Corpus Christi tui, & transmutans ea Spiritu sancto tuo; Amen, amen, amen?*

Subdunt

ANNO CHRISTI 1450.

Subdunt acta, hoc, quemadmodum & alia, canonice legitimeque fuisse dissoluta per Mitylenensem. Unde ergo emergit tam prolixa disputatio, quam hic Ephesius profundit? Illud quoque contemnendum non est, disputationis modum in hac synodo longe esse diversum ab eo, qui eo tempore erat in usu: immo recentissimum esse evincunt testimonia auctorum ita producta, & doctrina non ex Græcis, sed ex recentioribus hæreticis plane deprompta: & auctores ab iisdem laudati, qui Græcis non sunt ita familiares, cum lingua Latina scripserint; & hic fere afferuntur eorum operibus congesta, quales fuerint Augustinus, Tertullianus, Hieronymus, Cyprianus, Ambrosius, Leo Papa, Anselmus, Petrus Lombardus, Beda, Gratianus, Bernardus, Thomas Aquinas, Scotus, Hilarius; quorum omnia scripta, licet nonnulla, omnia tamen in linguam Græcam versa non sunt. Hinc ipse Marcus Ephesius, ut supra vidimus, dicta occidentalium patrum & doctorum se non cognoscere, ingenue fatetur.

Καὶ γὰρ οὐδὲ μετεβλήθησάν ποτε εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶτταν. A Neque enim unquam in hanc nostram linguam versa sunt.

Quanam itaque ratione in hac synodo in tanta copia afferuntur? Si recte consideres, Latinos ipsos ex propriis doctoribus, non Græcos, argumenta & sententias recolligere affirmabis omnino.

Sed de hac pseudosynodo, ejusque fraude, hæc nunc satis sint: quam nos, ut ab aliis discernamus, quod in sanctæ Sophiæ templo celebrata dicitur, *synodum Sophianam* nuncupavimus. *Hac Allatius*.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Anno 1451. celebratum fuisse Moguntinum concilium præside Nicolao de Cusa S. R. E. cardinale, & per Alemanniam de latere legato monuimus in synopsi. Verum illud tibi nunc repræsentare non potuimus: si tempori ad nos accesserit, illud in appendicem conjiciemus. Interim tibi exhibebimus Coloniense eodem Cusano card. præside habitum comprobante Theodorico archiepiscopo Coloniensi.

ANNO CHRISTI 1451. Ex Lunigii Spicilegio Eccles. Cont. cin. 1 1. p. 68.

CONCILIUM MOGUNTINUM

Anno MCCCCLI. celebratum.

REverendissimus in Christo pater & dominus dominus Theodoricus archiepiscopus Moguntinen. &c. Super propositis pridem & avisatis in sacra provinciali synodo ad diem dominicam post festum sancti Martini De anno domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo cum continuatione dierum sequentium per suam paternitatem reverendissimam indicta una cum provincialibus sive suffraganeis & eorumdem procuratoribus deliberavit ac in modum infrascriptum conclusit.

Primo synodus sancta acceptat ordinationem sive decretum sacri basilienn. generalis concilii de provincialibus & diocesanis conciliis celebrandis editum ac dudum per vocationem nostram acceptatum inantea practicari & observari precepit. Voluitque quod quo ad missas letanias & orationes cum ceremoniis per reverendissimum in Christo patrem dominum nicolaum tituli sancti petri ad vincula cardinalem apostolice sedis per alemaniam legatum jam observatum de cetero ipsa provincialia concilia celebrentur & observentur prout & antiquitus fieri solitum est & consuetum fuit, que & in libris statutorum provincialium conscribi vult & registrari.

Tenor vero statuti basilien. concilii de quo supra fit mentio sequitur & est talis.

Sacrosancta generalis synodus basilien. in spiritu sancto legitime congregata universalem ecclesiam representans ad perpetuam rei memoriam. Pridem hec sancta synodus quod tam saluberrimum promulgavit decretum pro stabilitate & robore generalium conciliorum quorum frequens celebratio precipua est agri dominici cultura. Verum cum ad eandem culturam non dubium sit pertinere episcopales synodos & concilia provincialia prout veteres ca- B nones decreverunt frequentari. Ideo eadem sancta synodus antiquos & laudabiles mores nostris cupiens temporibus observari statuit atque precipit sinodum episcopalem in qualibet diocesi post octavas dominice resurrectionis vel alia die secundum consuetudinem dyocesis ad minus semel in anno ubi vero est consuetudo bis annuatim celebrari per diocesanum propria in persona nisi canonico impedimento fuerit prepeditus tunc per vicarium ydoneum que synodus saltem biduo vel triduo durer vel prout necessarium episcopo visum fuerit. Exprimatur autem dies conveniens dyocesano & omnibus aliis qui in hujusmodi synodo interesse tenentur infra missarum solennia vel post dyocesanus vel alius ejus nomine verbum dei proponat exhortando omnes ad bonos mores sectandum Abstinendumque a viciis & ea que pertinent ad ecclesiasticam disciplinam & officia singulorum & presertim ut hi quibus cura animarum commissa est diebus dominicis & aliis solennitatibus plebem subjectam doctrinis ac monitis salutaribus instruant Postea legantur statuta sinodalia & provincialia & inter alia alias compendiosus tractatus docens quomodo sacramenta ministrare debeant & alia utilia pro instructione sacerdotum Deinde ipse episcopus dyocesanus de vita & moribus subditorum sollerter inquirat labem symoniace pravitatis contractus usurarios concubinatum fornicationem & alia queviscrimina excessus debita correctione cohibeat. Alienationes rerum ecclesiasticarum a jure prohibitas revocet. Abusus clericorum & aliorum subjectorum qui circa divinum officium delatione debiti habitus defecerint in melius reformet & emendet. Et quoniam multa scandala sepe contingunt ex eo quod constitutio bonifacii pape octavi que incipit periculosa edita super claustris monialium non servatur studeat ipse dyocesanus ut omnino

ANNO CHRISTI 1451.

no juxta ipsius constitutionis tenorem executio A demandetur necnon ut quicunque religiosi dyocesano subjecti regulas & constitutiones suarum religionum presertim ut ab eis omnis proprietas abdicetur & inviolabiliter observent nec etiam in receptione ipsorum ad religionem quicquam per simoniacam pravitatem exigatur. Precipua autem in ipsa synodo episcopi cura sit inquirere, ac debitis remediis occurrere ne aliquod dogma hereticum erroneum aut scandalosum aut piarum aurium offensivum sortilegia divinationes incantationes superstitiones & quevis dyabolica figmenta dyocesim suam inficiant. Instituantur preterea testes synodales viri graves providi & honesti legis dei zelum habentes juxta diocesis latitudinem in numero aut B alii eorum potestatem habentes ubi alii non sint ad hec instituti qui si diocesano minus ydonei videantur eos amovendo alios prout ei videbitur expedire instituat. Hi autem in manibus ipsius dyocesani seu sui vicarii jurare teneantur ut tradit canon. episcopus in synodo qui per anni circulum lustrantes ipsam dyocesim que corrigenda vel reformanda viderint his ad quos talia corrigere vel reformare pertinet referant que nisi correcta vel reformata jam fuerint ad synodum subsequentem proferant in qua debitis remediis occurratur sed & preter illa qui a testibus synodalibus vel aliis eorum officium exercentibus dyocesanus audierit inquirat & ipse diligenter de cunctis suorum subditorum exces- C sibus & taliter in delinquentes insurgat correctionis debite disciplina ut aliis malignari volentibus transeat in exemplum Celebretur quoque in singulis patrociniis infra biennium a fine concilii generalis & deinde ad minus semel de triennio in triennium provinciale concilium in loco tuto. Quod si episcopus canonico fuerit impedimento detentus procuratorem suum destinet non solum ad excusandum & approbandum absentie causas sed etiam ipsius nomine in concilio interessendum Alioquin ipse episcopus a perceptione medietatis fructuum unius anni sue ecclesie qui personam in ipso concilio deputandum in ipsius ecclesie sue fabricam effectualiter convertantur eo ipso sit suspensus Alii D vero venire negligentes concilii arbitrio puniantur aliis penis juris in suo robore duratis Concilio autem generali durante & per sex menses ante hujusmodi provincialia concilia non celebrentur. Porro in hujusmodi inchoatione concilii provincialis ipse metropolitanus vel alius ejus nomine infra missarum solennia vel post exhortatorium sermonem faciat ea que ad ecclesiasticum statum & precipue ad pontificale officium pertinent seriose memorando comminandoque singulis juxta prophete sententiam si eorum culpa cujusvis anima perierit ipsius sanguis de manibus eorum a domino exigetur Precipue autem tunc fiat monitio exacta ut dignis & benemeritis quorum vita testimonio sufficienti non E sit ordines & beneficia sine ulla simoniaca labe conferantur. Et super omnia ut in animarum cura committenda summa diligentia & matura inquisitio adhibeatur. Et ut bona ecclesiastica nullatenus ad usus illicitos quinimo ad honorem dei ecclesiarum conservationem habendo secundum sacros canones precipuam curam pauperum & indigentium laudabiliter convertantur scientes quod de his omnibus apud tribunal eterni judicis usque ad minimum quadrantem rationem reddituri sunt. In quibus quidem conciliis de corrigendis excessibus moribusque

A subditorum reformandis & precipue qualiter episcopi in conferendis beneficiis confirmandis electionibus ministrandis ordinibus deputando confessoribus predicando ad populum & puniendo excessus subditorum observationem que episcopalium synodorum ceterisque ad officium episcopale ac jurisdictionem eorum in spiritualibus & temporalibus quomodolibet spectantibus se gesserint & presertim an a simoniaca labe manus innoxias servent ut omnes qui in premissis deliquisse comperti fuerint per ipsum concilium corrigantur & puniantur. Simili modo de ipso metropolitano circa omnia predicta diligenter inquiratur cujus excessus & defectus ipsum concilium eidem specialiter exprimat ipsum admo- B nendo & obsecrando ut cum pater vocetur & esse debeat a talibus omnino desistat, & nihilominus inquisitionem de ipso habitam & in scriptis redactam ad romanum pontificem vel alium ejus superiorem si quem habet sine mora transmittat ut ab ipso punitionem & reformationem suscipiat condecentem Inter cetera si que discordie contentiones inimicitie inter quascunque figuerint que quietem & tranquillitatem provincie possunt perturbare curet omni studio sacrum concilium illa sedare & more piorum patrum ad pacem concordiamque filiorum vigilanter intendat. Et si inter regna provincias seu principatus hujusmodi discordias suscitari contigerit Mox sancti dei antistites concilia pro- C vinciarum suarum simul congregati procurent & sibi invicem concilium & auxilium impendentes contra discordiarum fomenta amputare studeant neque hoc alicujus amore vel odio pretermittent. Sed ad Deum solum & salutem populi mentis oculos dirigentes ad hoc sanctum pacis opus omni tepiditate semota invigilent Cogitentur insuper in provinciali sinodo que immediate Concilium generale subsequens antecedit omnia, que in eodem generali concilio visa fuerint prosequenda ad dei gloriam & provincie commodum salutemque populi christiani ibidem eligantur in numero competenti qui ad proximum generale concilium vite totius pro- D vincie debeant proficisci quibus per subsidium vel alias provideatur prout de jure & concilio provincialium visum fuerit expedire. Ita quod illi qui ultra personas ut predictum est deputatas ad ipsum concilium generale accedere voluerint aut eorum clerus nullatenus propterea graventur. Relegantur in unoquoque provinciali concilio que secundum canonicas sanctiones in ejusdem legi precipiuntur ut ea inviolabiliter observentur & transgressoribus pene debite inferantur quod si metropolitani seu diocesani predictis terminis in celebrandis provincialibus & episcopalibus synodis cessante legitimo impedimento negligentes fuerint medietatem omnium fructuum & bonorum obvenientium ratione suarum ecclesiarum ad eos pertinentium E fabrice ipsarum ecclesiarum applicandam eo ipso amittant qui si in eadem negligentia per tres proximos menses perseveraverint ab officiis & beneficiis sint ipso facto suspensi quibus transactis temporibus sub antescriptis penis antiquior in provincia ordine episcopus ipsius metropolitani episcopi aut major in dignitate post pontificalem in sacris constitutis nisi ad alios forsan de consuetudine vel privilegio pertineat negligentiam in celebrandis predictis provincialibus & episcopalibus sinodis supplere teneantur. Jubet insuper hec sancta sinodus omnibus prelatis religionum & ordinum quorumcunque

ad

ANNO CHRISTI 1451.

ad quos celebrare capitula pertinet quod illa A statutis temporibus supradictis penis servent & servari faciant. In quibus secundum canonicas sanctiones cum omni studio & diligentia ad veram singularum religionum & ordinum reformationem intendat ita ut deinceps in singulis monasteriis juxta proprias regulas & constitutiones debite regularis vigeat observantia & precipue vero tria substantialia professionis vota omnino observentur per premissa autem hec sancta synodus non intendit juribus quorumcuuque quomodolibet derogare. Datum basilee in sessione publica ejusdem sancte synodi in ecclesia majori basiliensi solenniter celebrata VI. Kal. decembris Anno a nativitate domini Millesimo quadringentisimo tricesimo tertio Ordi- B navit etiam libellum utilem & instructivum per sanctum Thomam de articulis fidei & sacramentis editum. In omnibus tam provincialibus quam diocesanis synodis legi & singulis rectoribus parrochialium ecclesiarum communicari Cujus libelli tenor sequitur & est talis.

Incipit libellus utilis & instructivus de articulis fidei & ecclesiasticis sacramentis editus per sanctum thomam qui legi & pronunciari debet in singulis synodis ut supra

Postulavit a me vestra dilectio ut de articulis fidei & ecclesie sacramentis aliqua vobis compendiose pro memoriali transscriberem cum C dubitationibus que contra hec possunt moveri. Verum cum omne theologorum studium versetur circa dubitationes contingentes articulos fidei & ecclesie sacramenta si ad plenum vestre petitioni satisfacere vellem oporteret totius theologie summatim comprehendere difficiles questiones quod quantum sit operosum vestra utique credit prudentia unde ad presens vobis sufficiat si articulos fidei & ecclesie sacramenta breviter vobis distinguam & qui errores sint contra quemlibet eorum vitandi.

In primis ergo vos scire oportet quod tota fides christiana circa divinitatem & humanitatem Christi versatur Unde Christus voce hominis loquens dixit Joh. XVII. creditis in deum D & in me credite. Circa autem utrumque istorum & a quibusdam sex & a quibusdam septem articuli distinguuntur & sic omnes articuli fidei secundum quosdam quattuordecim esse dicuntur. Primo ergo sex articulos circa divinitatis fidem sic distinguunt. Sunt enim circa divinitatem tria consideranda scilicet unitas divine essentie trinitas personarum & effectus divine virtutis.

Sequitur de unitate divine essentie. Primus articulus.

Primus ergo articulus est ut credamus divine essentie unitatem secundum illud Deuter. VI. E Audi Israel dominus deus tuus unus est Contra hunc autem articulum plures errores vitandi occurrunt Primo quidem gentilium sive paganorum ponentium plures deos Contra quos dicitur. Exo. XX. Non habebis deos alienos coram me. Secundus est error manicheorum qui ponunt duo principia principaliter esse unum a quo sunt omnia bona & aliud a quo sunt omnia mala. Contra quos dicitur Isa. XIV. Ego dominus & non est alter deus formans lucem & creans tenebras & faciens pacem & creans malum ego dominus faciens omnia hec Dicitur autem deus creare malum quia ipse secundum suam justiciam infligit malum pene & permittit esse in sua creatura malum culpe. Tertius error antropositarum ponentium quidem unum deum sic dicentium eum esse corporeum ad modum humani corporis esse formatum Contra quos dicitur Joh. VII. Spiritus est deus & Isa. XL. Cui similem fecistis Deum aut quam ymaginem ponetis ei. Quartus est error epicureorum dicentium quod deus non habeat scientiam & providentiam de rebus humanis Contra quos dicitur prima petri ultimo Omnem solicitudinem projicientes in eum quoniam ipsi cura est de vobis. Quintus est error quorundam gentilium Philosophorum dicentium deum non esse omnipotentem sed solum potest ea que naturaliter fiunt Contra quos dicitur in psalmo Omnia quecunque voluit dominus fecit. Omnes igitur hi vel derogant unitati divine essentie vel perfectioni. Unde contra omnes ponitur in simbolo Credo in unum deum patrem omnipotentem.

De trinitate personarum in una essen.

Secundus articulus est quod sunt tres persone divine in una essentia Prima canonica Joannis ultimo. Tres sunt qui testimonium dant in celo pater & filius & spiritus sanctus & hi tres unum sunt. Contra autem hunc articulum sunt plures errores Primus quidem est Sabellii qui posuit unam essentiam sed negat trinitatem personarum dicens quod una persona dicitur pater quandoque filius quandoque spiritus sanctus. Secundus est error Arrii qui posuit tres personas sed negavit essentie unitatem Dicens filium esse alterius substantie a patre & esse creaturam & minorem patre non coequalem nec coeternum sed quod incepit esse postquam non fuerat. Et contra hos duos errores dicit dominus Joh. X. Ego & pater unum sumus quia ut dicit augusti. Quod dicit unum liberat te ab ario Quod dicit pluraliter sumus liberat te a sabellio. Tertius error est Eunomii qui posuit filium dissimilem patri Contra quem dicitur Colo. I. Qui est ymago invisibilis. Quartus est error macedonii qui posuit spiritum sanctum creaturam Contra quem dicitur II. Corinth. III. Dominus autem spiritus est & ubi spiritus domini ibi libertas. Quintus error grecorum qui dicunt spiritum sanctum procedere a patre & non a filio Contra quos dicitur Joannis XVII. Paraclitus autem spiritus sanctus quem mittit pater in nomine meo quia scilicet eum mittit pater tanquam spiritum filii & a filio procedentem. Et Joh. VI. dicitur ille me clarificabit quia de meo accipiet Et contra omnes hos errores dicitur in Simbolo Credo in deum patrem & in filium ejus genitum non factum consubstantialem patri. Et in spiritum sanctum dominum & vivificantem Qui ex patre filioque procedit.

De effectibus divine virtutis & primo de creatione quorum primus pertinens ad creationem rerum in esse nature videtur Tertius articulus.

Alii vero quattuor articuli divinitatis pertinent ad effectus divine virtutis Quorum primus qui est tertius pertinet ad creationem rerum in esse nature secundum illud Dixit & facta sunt & mandavit & creata sunt Contra hunc articulum Primo quidem est democritus & epicurus

quod

ANNO CHRISTI 1451.

quod neque materia mundi nec ipsa mundi compositio est a deo sed mundus casu est factus per concursum corporum indivisibilium que rerum principia extimabant. Contra quos dicitur in psalm. Verbo domini celi firmati sunt id est secundum rationem eternam non autem a casu. Secundus error est platonis & anaxagore qui posuerunt mundum factum a deo sed ex materia prejacenti. Contra quos dicitur in psalm. Mandavit & creata sunt id est ex nihilo facta. Tertius est error aristotelis qui posuit mundum non a deo factum sed ab eterno fuisse Contra quem dicitur Gen. I. In principio creavit deus celum & terram. Quartus est error manicheorum qui posuerunt deum esse creatorem invisibilium & visibilia a diabolo facta Contra quos dicitur Hebre. XI. fide intelligimus apta esse secula verbo dei ut ex invisibilibus visibilia fierent. Quintus est error simonis magi & menandri ejus discipuli & multorum aliorum hereticorum eos sequentium qui creationem mundi non deo sed angelis ejus attribuunt. Contra quos dicit paulus Act. XVII. Deus qui fecit mundum & omnia que in eo sunt hic celi & terre cum sit dominus &c. Sextus est error eorum qui dixerunt deum per semetipsum non gubernare mundum sed per quasdam potestates sibi subjectas Contra quos dicitur Job. XXXVII. Quem constituit alium super terram aut quem posuit super orbem quem fabricatus est & contra hos errores dicitur in simbolo factorem vel creatorem celi & terre visibilium omnium & invisibilium.

De effectu gratie per quam justificamur a Deo.

Quartus articulus pertinet ad effectus gratie per quam justificamur a deo secundum illud Ro. III. Justificati gratis per gratiam ipsius scilicet Dei. Et sub hoc articulo comprehenduntur omnia sacramenta ecclesie & quecunque pertinent ad ecclesie unitatem & dona spiritus sancti & justitiam hominum Et quia de sacramentis ecclesie postea erit agendum interim supersedeamus & alios errores contra hunc articulum exponamus. Primus quorum est cherinthi & ebeonis & etiam nacareorum qui dixerunt; gratiam christi non sufficere ad salutem nisi aliquis circumcisionem & alia legis mandata custodiat Contra quod dicitur. Ro. III. Arbitramur justificari hominem per fidem sine operibus legis. Secundus est error donatistarum qui posuerunt gratiam christi solum in affrica remansisse qui ibi totus alius mundus communicabat celiciano carthaginensi episcopo quem ipsi damnaverunt & in hoc negabant ecclesie unitatem. Contra quos dicitur Coloss. III. quod in christo jesu non est gentilis & judeus circumcisio & prepucium barbarus & scita servus & liber sed omnia & in omnibus christus. Tertius est error pelagianorum qui primo quidem negaverunt peccatum originale esse in parvulis contra illud quod apostolus dicit Ro. V. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit Et in psalm. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum Secundo dicunt quod principium boni operis & hominum a se ipso sed consummatio est a deo Contra illud quod apostolus dicit Phil. II. Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Tertio dicunt gratiam dei dari hominibus secundum sua merita contra illud quod

A apostolus dicit. Ro. XI. Si autem gratia jam non ex operibus alioquin gratia non est gratia. Quartus est error Origenis qui posuit omnes animas simul creatas cum angelis & pro diversitate eorum qui ibi egerunt quosdam homines vocari a deo per gratiam quosdam in infidelitate relinqui. Contra quod dicit apostolus Ro. IX. Cum nondum nati essent aut aliquid boni aut mali egissent dictum est quod major serviet minori. Quintus est error Cathafrigarum id est montani prisce & maxille qui dicunt prophetas quasi arrepticios fuisse & quod non prophetaverunt per spiritum sanctum. Contra quos dicitur II. Petri I. Non enim voluntate humana allata est aliquando
B prophetia sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines. Dicunt etiam quod promissio de adventu spiritus sancti non fuit in apostolis completa sed in eis. Contra illud quod dicitur Act. II. Et factus est repente de celo sonus tanquam spiritus vehementis & replevit totam domum. Sextus est error Cerdonis qui primo dixit deum legis & prophetarum non esse patrem christi nec bonum deum esse sed neque justum. Patrem vero christi bonum quem & manichei secuti sunt legem reprobantes. Contra quos dicitur Ro. VII. Lex quidem sancta & mandatum sanctum & justum & bonum & Ro. I. Quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo. Septimus est error illorum qui dixe-
C runt quedam que ad perfectionem vite pertinent esse de necessitate salutis quorum quidam qui se arrogantissime apostolos procuraverunt nullam spem putant salutis habere eos qui utuntur conjugibus & propria possident alii vero scilicet Laciani non vescuntur carnibus easque omnino abominantur secundum illud apostoli I. Thim. VII. Docentes abstinere a cibis quos deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus Justiciani autem dicunt hominem non posse salvari nisi continuo oret propter illud quod dicit Luce XVIII. Oportet semper orare & non deficere quod sic accipitur secundum Augu. ut nulla dies inter-
D mittatur sine certa orandi opera. Alii vero qui passolorinchite vocantur in tantum silentio student ut naribus & labiis suis digitum apponant Passolos enim grece latine dicitur paulus & rinchos nasus. Quidam etiam dixerunt quod homo non potest salvari nisi semper nudis pedibus ambulet. Contra omnes apostolus dicit I. Cor. VI. Omnia mihi licent sed non omnia expediunt ex quo datur intelligi quod licet aliqua a sanctis viris assumantur tanquam expedientia non tamen propter hoc opposita redduntur illicita. Octavus error est eorum qui dicunt e contrario opera virtutum non esse preferenda communi vite fidelium sicut Jovinianus posuit quod virginitas non
E prefertur conjugio Contra illud quod dicitur I. Cor. VII. qui matrimonio jungit filiam suam bene facit qui non jungit melius facit & sicut vigilantius qui equavit quasi divitias possidentium statui paupertatis propter christum assumpte Contra quem dominus dicit Math. XIX. Si vis perfectus esse vade & vende omnia que habes & da pauperibus & veni sequere me Nonus est error negantium liberum arbitrium sicut negavit Sabellius dicens Animas que sunt male creationis non posse non peccare contra quod dicitur prima canonica Joh. II. Hec scribo vobis ut non pecce-
tis.

ANNO CHRISTI 1451.

tis. Decimus error fuit prifcillianiftarum & etiam mathematicorum dicentium homines effe fatalibus ftellis colligatos ita quod eorum opera fint neceffitati aftrorum fubjecta Contra quos dicitur Jerem. X. A fignis celi nolite timere que gentes timent. Undecimus eft error dicentium quod homines gratiam dei & caritatem habentes peccare non poffunt ita quod afferunt eos qui aliquando peccant nunquam caritatem habuiffe. Contra quod dicitur Apoc. II. Caritatem tuam primam reliquifti memor efto unde excideris. Duodecimus eft error eorum qui ea que ab ecclefia dei univerfaliter ftatuta funt dicunt non effe fervanda ficut arriani qui dicunt ftatuta jejunia non effe folemniter celebranda fed cum quis voluerit jejunet ne videatur effe fub lege & ficut tetratochite id eft quartadecimani qui dicunt quartadecima luna pafca effe celebrandum quocunque die feptimane occurrit & eadem ratio eft de quibufdam ab ecclefia inftitutis Et contra omnes iftos errores in fimbolo dicitur apoftolorum. Sanctam ecclefiam catholicam fanctorum communionem remiffionem peccatorum. Et in fimbolo patrum dicitur qui locutus eft per prophetas & unam fanctam catholicam & apoftolicam ecclefiam Confiteor unum baptifma in remiffionem peccatorum.

De refurrectione mortuorum.

Quintus articulus eft de refurrectione mortuorum de qua dicitur prime Corinth. XV. Omnes quidem refurgemus contra quem funt plures errores. Quorum primus eft error valentini qui carnis refurrectionem negavit quem & plures heretici funt fecuti. Contra quem dicitur I. Corinth. XV. Si autem chriftus predicatur quod refurrexit a mortuis quemadmodum quidam dicunt in vobis quoniam refurrectio mortuorum non eft. Secundus eft error vincentii & filechii Contra quos dicit apoftolus quod a veritate exciderunt dicentes refurrectionem iam factam vel quia non credebant refurrectionem nifi fpiritualem vel quia non dicebant alios refurrecturos nifi illos qui cum chrifto refurrexerunt. Tertius eft error quorumdam modernorum hereticorum qui dicunt refurrectionem futuram non tantum eorumdem corporum fed anime refument quedam corpora celeftia Contra quos apoftolus dicit I. Corinth. XV. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem Quartus eft error Sititii patriarche conftantinopolitani qui pofuit quod corpora noftra erunt aeri vel vento fimilia ut origenes narrat in XVII. moralium Contra quem eft quod dominus poft refurrectionem fuam corpus fuum difcipulis palpandum exhibuit dicens Lu. ultimo Palpate & videte Cum tamen apoftolus dicit Phil. III. quod reformabit corpus humilitatis noftre configuratum corpori claritatis fue. Quintus eft error dicentium quod corpora humana in refurrectione vertentur in fpiritum. Contra quos luce ultimo. Spiritus carnem & offa non habet. Sextus error eft Cherinthi qui mille annos poft refurrectionem in terreno regno chrifti fabulatur futuros in quibus homines carnales ventris ac libidinis voluptates habebunt contra quem dicitur Matth. XXII. In refurrectione neque nubent neque nubentur. Quidam etiam dixerunt quod poft refurrectionem mortuorum in eodem ftatu in quo nunc eft mundus manebit Contra quos dicit Apoc. XXI. Vidi celum novum & terram novam. Et apo-

A ftolus dicit Rom. VIII. quod ipfa creatura liberabitur a fervitute corruptionis in libertatem glorie filiorum dei Et contra hos omnes errores dicitur carnis refurrectionem. Et in alio fimbolo expecto refurrectionem mortuorum.

De ultimo effectu divinitatis qui eft remuneratio bonorum & punitio malorum.

Sextus articulus pertinet ad ultimum effectum divinitatis qui eft remuneratio bonorum & punitio malorum fecundum illud pfalm. Tu reddis
B unicuique juxta opera fua. Et contra hunc fuerunt multi errores quorum primus eft dicentium quod anima moritur cum corpore ficut arabs afferit vel etiam poft modicum intervallum ficut Senon dixit ut recitatur in libro de ecclefiafticis dogmatibus Contra quem eft quod dicit apoftolus Phil. I. Defiderium habens diffolvi & effe cum chrifto Apoc. VI. Vidi fub altare dei animas interfectorum propter verbum dei. Secundus eft error origenis qui pofuit demones & homines damnatos iterum poffe purgari & redire in gloriam & angelos fanctos & homines beatos iterum poffe ad mala reduci quod eft contra auctoritatem domini Matth. XXV. Ibunt hi in fupplicium eternum. Jufti autem in vitam eter-
C nam. Tertius eft error dicentium quod omnia premia & omnes pene malorum erunt equales Contra quorum primum dicitur I. Corinth. XV. Stella enim differt in claritate &c. Contra fecundum dicitur Matth. XI. Tyro & Sydoni remiffius erit in die judicii quam vobis. Quartus eft error dicentium animas malorum non ftatim poft mortem defcendere ad infernum nec aliquas fanctorum animas paradifum intrare ante diem judicii contra quos dicitur Lu. XVI. Mortuus eft dives & fepultus in inferno 2. Cor. V. Scimus enim fi terreftris domus noftra hujus habitationis diffolvatur domum habemus non manufactam confervatam in celis. Quintus eft error dicentium non effe purgatorium anima-
D rum poft mortem earum fcilicet qui in caritate decedentes aliquid purgabile habent. Contra quos dicitur I. Corinth. III. Si quis edificavit fuper fundamentum fcilicet fidei per dilectionem operantis lignum venum ftipulam detrimentum patietur ipfe autem falvus erit fic tamen quafi per ignem & contra quorum errores dicitur in fimbolo vitam eternam amen vel vitam venturi feculi amen. Alii vero qui feptem articulos circa fidem divinitatis affignant eos fic diftinguunt ut primus fit de effentie unitate. Secundus de perfona patris. Tertius de perfona filii. Quartus de perfona fpiritus fancti. Quin-
E tus de effectu creationis. Sextus de effectu juftificationis. Septimus de effectu remuneratio- nis in quo comprehendunt refurrectionem & vitam eternam & fic dum predictorum articulorum fex fecundum dividunt in tres quintum vero & fextum compingunt in unum fiunt fecundum eos feptem articuli nec refert quantum ad divinitatem fidei vel errorum vitationi qualiter diftinguantur.

Sc-

ANNO CHRISTI 1451.

Sequitur de articulis qui pertinent ad humanitatem christi. Et primo de conceptione & nativitate ejus.

Nunc restat considerare articulos qui pertinent ad humanitatem christi Circa quam etiam quidam sex articulos distinguunt. Quorum primus est circa conceptionem & nativitatem christi secundum quod dicitur ysaie. VII. & introducitur Matth. I. Ecce virgo concipiet & pariet filium & vocabitur nomen ejus imanuel. Et contra hunc multi errores fuerunt. Quorum primus est dicentium christum esse purum hominem & quod non semper fuit sed a maria virgine sumpsit exordium seu initium & iste est B error Capocratis cherinti embionis & pauli samosetani & fotini Contra quos dicitur Rom. VIII. Ex quibus christus secundum carnem qui est super omnia deus benedictus amen. Secundus est error manicheorum dicentium quod christus non habuit verum corpus sed fantasticum. Contra quod est quod dominus dicit Luce ultimo Reprehendens errorem discipulorum suorum qui perterriti & conturbati extimabant se spiritum videre & matt. XVII. videntes eum discipuli super mare ambulantem turbati sunt dicentes quia fantasma est, & pre timore clamaverunt. Quorum opinionem dominus removet dicens Habete fiduciam ego sum nolite timere. Tertius est error valentini qui dixit christum celeste C corpus attulisse nichilque de virgine assumpsisse, sed per illam tanquam per vitrum aut fistulam sine ulla de illa assumpta carne transisse. Contra quod dicitur ad gall. VII. Misit deus filium suum factum ex muliere. Quartus est error appolinaris qui dixit aliquid verbi fuisse in carnem conversum aut transmutatum non autem de marie carne sumptum propter illud quod dicitur Joh. I. Verbum caro factum est propter hoc intelligens quod verbum sit in carnem conversum Contra quod statim ibidem subditur & habitavit in nobis. Non autem in nostra natura integre habitasset si fuisset in carne conversum. Unde intelligendum est verbum caro factum est. i. e. verbum factum est homo sic D enim caro frequenter sumitur in scripturis secundum illud ysaie XL. Videbit omnis caro pariter quod os domini nominavit. Quintus est error arrii qui posuit christum humanam animam non habuisse sed verbum fuisse loco anime Contra quod dicitur Joh. X. Nemo tollit a me animam meam sed ego ponam eam & iterum sumam eam. Sextus est error appolinaris qui cum predicto testimonio & aliis convinceretur humanam animam christum habuisse posuit quod christus non habuit intellectum humanum sed verbum dei fuit ei loco intellectus. Contra quod est quod dominus se hominem esse confitetur dicens Joh. VII. Quid me queritis interficere hominem qui veritatem locutus sum E vobis non tamen fuisset homo si anima rationali caruisset. Septimus est error euticii qui posuit in christo unam naturam compositam ex divinitate & humanitate. Contra quod apostolus dicit phil. II. Qui cum in forma dei esset formam servi accepit Manifeste distinguens in eo duas naturas divinam & humanam. Octavus est error Monocelitarum ponentium in christo unam scientiam & voluntatem. Contra quod dicit dominus Matth. XXVI. Non sicut ego volo sed sicut tu. Ubi manifeste ponitur alia voluntas humana alia voluntas divina que est

A communis patri & filio. Nonus est error nestorii qui posuit christum deum perfectum & hominem perfectum & tantum aliam dixit personam hominis aliam personam dei. Et quod non est facta unio dei & hominis in una persona christi sed solum secundum gratie inhabitationem. Ita quod negant beatam mariam virginem esse matrem dei sed dicit esse matrem hominis christi. Contra quod dicitur Luce. I. Quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius dei. Decimus est error Carpocratis qui hominem christum de utroque parente natum putasse perhibet. Contra quod dicitur Matth. I. Antequam convenirent inventa est in utero habens. Undecimus est error Elindii dicentis B quod postquam beata virgo peperit christum ex ioseph plures filios genuit. Contra quod dicit Eçechi. XIVII. Porta hec clausa erit & non aperietur & vir non transibit per eam quoniam dominus deus israel ingressus est per eam & contra omnes hos errores in simbolo apostolorum dicitur quod filius dei conceptus est de spiritu sancto natus ex maria virgine Et in simbolo patrum. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de celis & incarnatus est de spiritu sancto ex maria virgine & homo factus est.

De passione & morte christi.

C Secundus articulus est de passione & morte christi secundum quod dominus ipse predixit dicens Matth. XX. Ecce ascendimus hierosolimam & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & condemnabunt eum gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum Contra hunc articulum plures errores fuerunt. Primus quidem est error manicheorum qui sicut corpus christi fantasticum asserunt ita passionem christi non in veritate sed in fantasia esse arbitrantur. Contra quod dicit ysaias LIII. Vere languores nostros ipse tulit & dolores nostros ipse portavit & tanquam ovis ad occisionem ductus est quod etiam inducitur Actuum VIII. Secundus error est Gallani qui in christo unam D naturam posuit seu incorruptibilem & immortalem. Contra quod dicitur I. Petri III. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est justus pro injustis ut nos offerret deo. Et contra hos errores ponitur in simbolo. Crucifixus mortuus & sepultus.

De resurrectione christi.

Tertius articulus est de resurectione christi secundum quod ipse dixit Matth. XX. Et tertia die resurget. Et contra hunc articulum Primo quidem erravit Cerinthus asserens christum non resurrexisse sed resurrecturum esse. Contra quod dicitur I. Corinth. XV. Resurrexit tertia E die secundum scripturas. Secundus error est qui imponitur origeni quod sit iterum pro salute demonum passurus. Contra quod dicitur Rom. VI. Christus resurgens ex mortuis jam non moritur. Et contra hos errores dicitur in simbolo. Tertia die resurrexit a mortuis.

De descensu ad inferos.

Quartus articulus est de descensu ad inferos corpore jacente in sepulchro Ephes. VII. Descendit primo in inferiores partes terre unde in simbolo dicitur. Descendit ad inferna quod est

con-

ANNO CHRISTI 1451.

contra quosdam qui poluerunt ipsum christum non descendisse per ipsum ad inferos. Cum tamen petrus dicit Act. II. quod non est derelictus in inferno.

De ascensione christi.

Quintus articulus est de ascensione christi in celum de quo ipse dixit Joan. XX. Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum. Circa quem errant geluciani qui negant salvatorem in carne sedere ad dexteram dei patris. Secundus error est quod hominem exuit & in sole posuit. Contra quod dicitur Matth. ult. Dominus quidem jesus postquam locutus est eis assumptus est in celum & sedet ad dexteram dei. Unde in simbolo dicitur Ascendit in celum sedet ad dexteram dei patris omnipotentis.

De adventu christi ad judicium.

Sextus articulus est de adventu ad judicium de quo ipse dominus dicit Matth. XXV. Cum venerit filius hominis in majestate sua &c. Tunc sedebit in sede majestatis sue & omnes angeli cum eo. Et petrus dicit Act. X. Hic est qui constitutus est a deo judex vivorum & mortuorum id est bonorum & malorum sive eorum qui jam mortui sunt & eorum qui in adventu christi vivi invenientur. Et circa hunc articulum errant illi de quibus dicitur II. Petri III. Venient in novissimis diebus in deceptionem illusores juxta proprias concupiscentias ambulantes & dicentes. Ubi est nunc promissio aut adventus ejus. Contra quos dicitur Job. XIX. Fugite a facie gladii quoniam ultor iniquitatis est gladius & scitote esse judicium. Unde in simbolo dicitur. Inde venturus est judicare vivos & mortuos. Illi autem qui septem articulos humanitatis ponunt distinguunt primum articulum in duos ponentes scilicet sub uno articulo conceptionem christi & sub alio ejus nativitatem.

De sacramentis ecclesie que omnia comprehenduntur sub quarto articulo.

Nunc restat considerare de ecclesie sacramentis que tamen omnia comprehenduntur sub quarto articulo que ad effectum gratie pertinent. Sed quia specialem de sacramentis fecistis mentionem de his seorsum est agendum. Est ergo primo sciendum quod sicut Aug. dicit X. de civitate dei. Sacramentum est sacrum secretum vel sacre rei signum. Fuerunt autem in veteri lege quedam sacramenta id est sacre rei signa sicut agnus pascalis & alia sacramenta legalia que quidem solum significabant gratiam christi non tamen eam causabant. Unde apostolus gall. VII. vocat ea egena & infirma elementa Egena quidem quia gratiam non continebant. Infirma quia gratiam conferre non poterant. Sacramenta vero nove legis continent & conferunt gratiam. In eis enim virtus christi sub tegumento rerum visibilium secretius operatur salutem ut dicit august. Et ideo sacramentum nove legis est invisibilis gratie visibilis forma ita ut ejus imaginem gerat & causa existat. Sic ablutio que fit in aqua baptismatis representat interiorem mundationem que fit a peccatis per virtutem baptismi. Sunt autem sacramenta nove legis septem baptismus confirmatio eucharistia penitentia extrema unctio ordo & ma-

A trimonium. Quorum prima quinque ordinantur ad perfectionem unius hominis in seipso. Alia vero duo ordinantur ad perfectionem multiplicationis totius ecclesie. Vita enim spiritualis conformatur vite corporali. In vita enim corporali homo perficitur. Primo quidem per generationem qua nascitur in hoc mundo secundo per augmentum quo producit quantitatem & virtutem perfectam tertio per cibum quo sustentatur hominis vita & virtus & hoc quidem sufficeret si nunquam eum infirmari contingeret. Sed quia homo frequenter infirmatur indiget sanatione. Sic etiam in vita spirituali. Primo quidem indiget homo regeneratione que fit per baptismum secundum

B illud Joh. III. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. Secundo quod homo accipiat perfectam virtutem quasi quoddam spirituale augmentum scilicet per sacramentum confirmationis ad similitudinem apostolorum quos spiritus sanctus super eos veniens confirmavit. Unde dominus eis dixit Luc. VI. Sedete hic donec induamini virtute ex alto. Tertio oportet quod homo spiritualiter nutriatur per eucharistie sacramentum secundum illud Johan. VI. Nisi manducaveritis carnem filii hominis. Quarto oportet quod homo sanetur spiritualiter & hoc per sacramentum penitentie secundum illud psalmiste. Sana animam meam quia peccavi tibi Spiritualiter au-

C tem simul & corporaliter per sacramentum extreme unctionis secundum illud. Ja. ultimo. Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros ecclesie & orent super eum Ungentes eum oleo sancto in nomine domini & oratio fidei sanabit infirmum & allevabit eum dominus & si in peccatis fuerit remittentur ei. Quantum autem ad communem ecclesie utilitatem ordinantur duo sacramenta scilicet ordo & matrimonium quia per ordinem ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter per matrimonium autem multiplicatur corporaliter. Est autem considerandum quod predicta septem sacramenta quedam habent communia quedam propria. Commune quidem est omnibus sacramentis quod

D conferant gratiam sicut dictum est & est omnibus commune quod omne sacramentum consistit in verbis & rebus corporalibus sicut in christo qui est sacramentorum actor est verbum caro factum sicut caro christi sanctificata est & virtutem sanctificandi habet per verbum sibi unitum ita & res sacramentorum sanctificantur & vim sanctificandi habent per verba que in eis proferuntur. Unde august. dicit super Johann. Accedit verbum ad elementum & fit sacramentum Unde verba quibus sanctificantur sacramenta dicuntur forme sacramentorum sicut aqua baptismi est materia & crisma confirmationis. Requiritur autem in quolibet sacramento persona ministri conferentis sacramentum cum

E intentione faciendi quod facit ecclesia quorum trium si aliquod desit i. e. si non sit debita forma verborum si non sit debita materia si minister sacramenti non intendit conferre sacramentum non perficitur sacramentum. Impeditur etiam effectus sacramenti per culpam recipientis puta si fictus accedit & non corde parato ad suscipiendum sacramentum. Talis enim licet sacramentum accipiat effectum tamen sacramenti i. e. gratiam spiritus sancti non recipit quia ut dicitur Sapient. I. Spiritus sanctus discipline effugiet fictum. Econverso aliqui nondum receperunt sacramentum qui tamen effectum sa-

ANNO CHRISTI 1451.

cramenti suscipiunt propter devotionem quam A habent ad sacramentum in voto sive desiderio Sunt autem & quedam propria sacramentis quibusdam . Nam quedam horum imprimunt caracterem i. e. spirituale quoddam signum distinctivum a ceteris sicut in sacramento baptismi in sacramento ordinis & in sacramento confirmationis & talia sacramenta nunquam reiterantur super eandem personam. Nunquam enim ille qui est baptiçatus debet ulterius baptisari nec confirmatus iterum confirmari nec ordinatus iterum ordinari . Quia caracter qui in hujusmodi sacramentis imprimitur indelebilis est. In aliis vero sacramentis non imprimitur caracter suscipienti ea & ideo possunt reiterari quantum ad personam suscipientem . Non tamen quan- B tum ad materiam benedicendam . Potest enim unus homo euchariftiam pluries sumere penitere frequenter extremam unctionem suscipere frequenter matrimonium contrahere. Non tamen eadem hostia debet frequenter consecrari . Nec idem oleum infirmorum debet frequenter benedici . Est etiam alia differentia quod quedam sacramenta sunt de necessitate salutis sicut baptismus & penitentia que sunt instituta ad purgandum peccata quibus non existentibus non potest homo salvari Alia vero sacramenta non sunt de necessitate salutis quia sine eis potest esse salvus nisi propter contemptum sacramenti . His visis in communi circa ecclesie sacramenta oportet quedam in speciali de singulis dicere. C

De septem sacramentis in speciali . Et primo de baptismo.

Primo ergo circa baptismum sciendum est quod materia baptismi est aqua vera & naturalis nec differt utrum sit frigida vel calida vel calefacta . In aquis autem artificialibus sicut est aqua rosacea & aliis hujusmodi baptisari non potest . Forma baptismi est ista ego te baptiso in nomine patris & filii & spiritus sancti amen . Minister autem hujus sacramenti primus est sacerdos cui ex officio competit baptisare . In articulo autem necessitatis non solum dyaconus sed etiam laicus & mulier im- D mo etiam paganus & hereticus potest baptisare dummodo servet formam ecclesie & intendit facere quod facit ecclesia Si vero extra articulum necessitatis aliquis a talibus baptisetur recipit quidem sacramentum & debet iterum non baptisari non tamen recipit gratiam sacramenti quia ficti reputantur utpote contra statutum ecclesie sacramentum recipientes . Effectus autem baptismi est remissio culpe originalis & actualis & etiam totius culpe & pene ita quod baptisatis nulla est satisfactio injungenda pro peccatis preteritis sed statim morientes post baptismum introducuntur ad gloriam dei . Unde effectus baptismatis ponitur apertio janue paradisi. Contra hoc sacramentum E fuerunt aliqui errores stellentianorum . Primus quidem quod baptismum in aqua non recipiunt sed solum baptismum spiritualem . Contra quos dicit dominus johannis III. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritus sancto . Secundus error fuit donatistarum rebaptisantium eos qui sunt a catholicis baptizati contra quos dicitur johannis primo . Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum. Hic est qui baptisat i. e. christus . Unde non nocet homo malus minister nec in hoc nec in aliis sacramentis quia christus est bonus qui interius perficit sacramentum . Quartus est error pelagianorum qui dicunt pueros propterea baptisari ut adoptati per regenerationem admittantur ad regnum de bono in melius translati non quod ista renovatione ab aliquo malo obligationis veteris absolvantur.

De sacramento confirmationis.

Secundum est sacramentum confirmationis cujus materia est chrisma confectum ex oleo quod designat nitorem conscientie & balsamo quod significat odorem bone fame per episcopum benedictum . Forma autem hujus sacramenti est talis. Consigno te signo crucis & confirmo te chrismate salutis in nomine patris & filii & spiritus sancti amen . Minister autem hujus sacramenti est solus episcopus . Non enim licet sacerdoti confirmandos chrismate fronte inungere . Effectus autem hujus sacramenti est quod in eo datur spiritus sanctus ad robur sicut datus est apostolis in die pentecostes ut scilicet christianus audacter confiteatur nomen christi Nam confirmandus in fronte inungatur in quo est sedes verecundie ut scilicet nomen christi confiteri non erubescat & precipue crucem ejus que est judeis scandalum gentilibus autem stulticia & propter hoc etiam signo crucis consignantur . Contra autem hoc sacramentum est error quorundam grecorum dicentium quod sacerdos simplex hoc sacramentum conferre habeat . Contra quos dicitur Actorum VIII. quod apostoli miserunt petrum & johannem apostolos qui imponebant manus super eos qui baptisati erant a philippo dyacono & accipiebant spiritum sanctum . Episcopi autem sunt in ecclesia loco apostolorum & loco illius manus impositionis datur in ecclesia confirmatio.

De sacramento eucharistie.

Tertium sacramentum est eucharistia cujus materia est panis triticeus & vinum de vite modica aqua permixtum ita quod aqua transeat in vinum . Nam aqua significat populum qui incorporatur christo de alio autem pane quam triticeo & de alio vino quam vitis non potest confici hoc sacramentum . Forma autem hujus sacramenti sunt verba christi dicentis . Hoc est corpus meum . Et hic est calix sanguinis mei novi & eterni testamenti qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum quia sacerdos in persona christi loquens hoc conficit sacramentum . Minister autem hujus sacramenti est sacerdos nec aliquis alius potest conficere corpus christi . Effectus autem hujus sacramenti est duplex Quorum primus consistit in ipsa consecratione sacramenti . Nam virtute predictorum verborum panis convertitur in corpus christi & vinum in sanguinem . Ita tamen quod totus christus continetur sub speciebus panis que remanent sine subjecto & totus christus sub speciebus vini & sub qualibet parte hostie consecrate vini consecrati . Ita quod separatione facta utrobique est totus christus Alius vero effectus est hujus sacramenti quem facit in anima digne sumentis facit enim adunationem hominis ad christum sicut ipse dicit Iohann. VI. Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum in me manet & ego in eo & qui manducat me & ipse vivet propter me . Et quia per gratiam homo christo incorporatur & membris eis unitur

A tur Conveniens est quod propter hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur. Sic ergo in hoc sacramento est aliquid quod est sacramentum tantum scilicet ipsa species panis & vini & aliud quod est res & sacramentum scilicet ipsum corpus christi verum & aliud quod est res tantum scilicet unitas corporis mistici & ecclesie quam hoc sacramentum significat & creat. Fuerunt autem & contra hoc sacramentum multi errores. Quorum primus est eorum qui dicunt quod in hoc sacramento non est verum corpus christi sed tantum significative Cujus erroris dicitur fuisse beringarius. Contra quod dicit Johann. VI. caro mea vere est cibus & sanguis meus vere est potus. Secundus error est arcodonicarum qui offerunt in sacramento panem & B caseum dicentes a primis hominibus oblationes de fructibus terre & ovium fuisse celebratas. Contra quod est quod dominus hujus sacramenti institutor panem & vinum discipulis suis dedit. Tertius est error Catificarum & preputiatorum qui de infantis sanguine quem de toto ejus corpore minutum punctionibus ex vulneribus extorquent & inde eucharistiam suam conficere perhibentur miscentes eum farina & panem inde facientes quod magis est sacrificium demonum quam sacrificium christi secundum illud psalm. Effuderunt sanguinem innocentem quem sacrificaverunt sculptilibus chanaam. Quartus est error aquinorum qui aquam solam in sacrificio offerunt cum tamen proverbiorum IX. C dicatur. Ex ore sapientis qui est christus bibite vinum quod miscui vobis. Quintus est error Epitarum qui serpentem esse christum extimantes habent unum colubrum assuetum panes lingua lambere atque ei velut eucharistiam sacrificant. Sextus est error preputianorum qui tantum dant mulieribus principatum ut sacerdotes apud eos honorentur. Septimus est error pauperum de lugdinio qui dicunt justum hominem conficere hoc sacramentum contra quod est quod dominus apostolis suis potestatem tradidit hoc sacramentum celebrandi. Unde solum illi qui quadam successione ab apostolis ceperunt hanc potestatem possunt hoc sacramentum conficere. Octavus est error quorumdam qui D dicuntur adamiani quasi imitantes nuditatem ade ita quod mares femineque conveniunt nudi lectiones audiunt nudi orant nudi celebrant nudi. Contra quos dicitur I. Corint. XVIII. Omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis.

De sacramento penitentie.

Quartum est sacramentum penitentie Cujus quidem materia sunt actus penitentiis qui dicuntur tres penitentie partes. Quarum prima est cordis contritio ad quam pertinet ut homo doleat de peccato commisso & proponat se de cetero non peccaturum. Secunda pars E est oris confessio ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata quorum memoriam habet integraliter suo sacerdoti confiteatur non dividens ea diversis sacerdotibus. Tertia pars est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis que quidem precipue fit per jejunium orationem & elemosinam. Forma autem hujus sacramenti sunt verba absolutionis que sacerdos profert cum dicit Ego te absolvo Minister hujus sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absolvendi vel ordinariam vel ex commissione superioris. Effectus hujus sacramenti est absolutio a peccato est autem contra hoc sacramentum error Manicheorum qui dicunt hominem post baptismum peccantem non posse per penitentiam veniam consequi. Contra quos dicitur Apoc. VI. Memor esto unde excideris & penitentiam age.

De sacramento extreme unctionis.

Quintum sacramentum est extreme unctionis. Cujus materia est oleum olive per episcopum benedictum. Hoc autem sacramentum non debet dari nisi infirmo quando timetur de periculo mortis qui debet inungi in locis quinque sensuum videlicet in oculis propter visum in auribus propter auditum in naribus propter odoratum in ore propter gustum vel locutionem in manibus propter tactum in pedibus propter gressum. Quidam autem inunguntur in renibus propter delectationem que in renibus viget. Forma autem hujus sacramenti est ista. Per istam unctionem & dei benedictionem & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi deus quicquid deliquisti per visum. Similiter & de aliis sensibus. Minister autem hujus sacramenti est sacerdos. Effectus autem hujus sacramenti est sanatio mentis & corporis. Contra hoc sacramentum est error Eradonicarum qui feruntur suos morientes novo modo quasi redimere per oleum balsamum & aquam cum invocationibus quas hebraicis verbis dicunt supra capita eorum quod est contra formam apostoli Jacob ut supra dictum est.

De sacramento ordinis.

Sextum est sacramentum ordinis. Sunt autem septem ordines Presbyteratus dyaconatus subdyaconatus accolitatus ordo exorciste lectoris & hostiarii. Clericatus autem non est ordo sed quedam professio vite circa divinitatis misterium episcopatus autem magis est dignitas quam ordo. Materia hujus sacramenti est illud materiale per cujus traditionem fertur ordo. Sicut presbyteratus traditur per calicis collationem. Et quilibet ordo traditur per collationem illius rei que precipue pertinet ad ministerium illius ordinis. Forma autem hujus sacramenti est talis. Accipe potestatem offerendi sacramentum in ecclesia pro vivis & mortuis. Et idem est dicendum in aliis ordinibus. Minister hujus sacramenti est episcopus qui confert ordines. Effectus hujus sacramenti est augmentum gratie ad hoc ut aliquis sit ydoneus minister christi. Contra hoc sacramentum fuit error Arrii qui dicebat episcopum a presbytero non discerni.

De sacramento matrimonii.

Septimum sacramentum est matrimonium quod est signum conjunctionis Christi & ecclesiæ. Causa autem efficiens matrimonii est mutuus consensus per verba de præsenti expressus. Est autem triplex bonum matrimonii. Quorum primum est proles suspicienda & educanda ad cultum dei. Secundum est fides quam unus conjugum debet alteri servare. Tertium est sacramentum id est indivisibilitas matrimonii propter hoc quod significat indivisibilem conjunctionem christi & ecclesiæ. Est autem contra hoc sacramentum multiplex error. Primus quidem est tracia-

ANNO CHRISTI 1451.

norum qui nuptias damnant. Contra illud dicitur 1. Cor. VII. Mulier non peccat si nubat. Secundus est error Joviniani qui nuptias equavit virginitati de quo supra dictum est. Tertius est error Nicolaitarum qui indifferenter mutuis uxoribus utuntur. Fuerunt & multi alii heretici turpia quædam dicentes & exercentes. Contra illos dicitur ad hebreos ulti. Sit honorabile connubium in omnibus & thorus immaculatus.

Conclusio.

Horum autem virtute sacramentorum homo perducitur ad futuram gloriam que consistit in septem dotibus tribus anime & quatuor corporis. Prima dos anime est visio dei per essentiam Joh. III. Videmus deum sicuti est. Secunda est comprehensio qua scilicet Deum apprehendimus quasi nostram mercedem 1. Cor. XI. Sic currite ut comprehendatis. Tertia est fruitio qua in deo delectabimur secundum illud Job XXII. Tunc super omnipotentem deliciis afflues. Prima autem dos corporis est impassibilitas secundum illud 1. Cor. XV. oportet induere corruptibile hoc incorruptionem. Secunda est claritas secundum illud Matth. XIII. Fulgebunt justi sicut sol. Tertia est agilitas per quam celeriter adesse possunt ubi volunt Sap. III. Tanquam scintille discurrent in arundineto. quarta est subtilitas per quam poterunt quecumque voluerint penetrare secundum illud 1. Cor. XV. Seminatur corpus animale & resurget spirituale que omnia nobis prestare dignetur qui cum patre & spiritu sancto vivit & regnat deus per omnia secula seculorum. Amen.

Innovat preterea omnia statuta provincialia per quondam bone memorie petrum Gerhardum aliosque & nunc modernum Theodericum archiepiscopos sedis moguntinenn. in unum volumen redacta & illa publicari atque servari mandat prout in ipsis continetur statutis. Et quia in dictis statutis inter cetera quoddam statutum de judeis & crucis christi inimicis continetur quod incipit. Licet olim in quo mandantur sub cessationis pena divinorum & subtractionis communionis penis quod judei signa deferre debeant declarando adjicit signum illud esse debere circulum de filis croceis in veste extrinseca ante pectus quoad masculos & due rige blavii coloris in peplis mulierum conformiter ut in urbe romana. Addidit etiam sacrosancta Synodus capitulum. Post miserabilem de usuris illi statuto esse annectendum & inserendum & cum eo publicandum.

Cujus capit. tenor sequitur & est talis.

Post miserabilem & contra judeos ad remittendas christianis usuras per principes & potestates compelli precipimus seculares & donec eis remiserint christi fidelibus tam in mercimoniis quam in aliis per excommunicationis sententiam eis jubemus communionem omnimodam denegari.

De vitio concubinatus.

Ceterum sancta sinodus statuit quod ante omnia locorum ordinarii detestabile concubinatus vicium a clero extirpent contra notorios concubinarios per penas juris & in decretis sacri basilienn. concilii & statutis provincialibus contentas procedentes quodque nihilominus hujusmodi concubinarii publici a perceptione fructuum suorum beneficiorum ipso facto sint suspensi. Quinimo specialiter voluit ne prelati capitula sive collegia sub pena interdicti eisdem taliter in concubinatu perseverantibus aliquos fructus administrent. Concubine vero ipsorum si infra triduum requisite se non elongaverint & abscesserint excommunicationis sententiam incurrant ipso facto ac nihilominus si in tali peccato perseveranter decesserint ecclesiastica careant sepultura.

Tenor vero statuti sacri basiliensis concilii de quo supra fit mentio sequitur & est talis.

Sacrosancta sinodus generalis basilien. in spiritu sancto legitime celebrata universalem ecclesiam representans ad perpetuam rei memoriam. Quicumque clericus cujuscunque status conditionis religionis dignitatis etiamsi pontificalis vel alterius preeminentie existat qui post hujus constitutionis noticiam quam habere presumatur per duos menses post publicationem ejusdem in ecclesiis cathedralibus quam ipsi diocesani omnino facere teneantur postquam eadem constitutio ad eorum noticiam pervenerit fuerit publicus concubinarius a perceptione fructuum omnium beneficiorum suorum trium mensium spacio sit ipso facto suspensus quos suus superior in fabricam vel aliam evidentem ecclesiarum utilitatem ex quibus hi fructus percipiuntur convertat nec non & hujusmodi publicum concubinarium ut primum talem esse innotuerit mox suus superior monere teneatur ut infra brevissimum terminum concubinam dimittat quod si non dimiserit vel dimissam ut aliam publice resumpserit jubet insuper hec sancta synodus ut ipsum suis omnibus beneficiis omnino privet. Et nihilominus hi publici concubinarii usque quo cum eis per suos superiores post ipsarum dimissionem manifestamque vite emendationem fuerit dispensatum ad susceptionem quorumcunque honorum dignitatum beneficiorum vel officiorum sint inhabiles. Qui si post dispensationem recidivo vomitu ad hujusmodi publicum concubinatum redierint sine spe alicujus dispensationis ad prædicta prorsus inhabiles existant quod si hi ad quos talium correctio pertinet eos ut prædictum est punire neglexerint eorum superiores tam in ipsos de neglectu quam illos pro concubinato modis omnibus digna punitione animadvertant. In conciliis etiam provincialibus & synodalibus adversus tales punire negligentes vel de hoc crimine diffamatos etiam per suspensionem a collatione beneficiorum vel alia condigna pena severiter procedatur. Et si hi quorum destitutio ad summum pontificem spectat per concilia provincialia aut superiores suos propter publicum concubinatum reperiantur privatione digni statim cum processis inquisitionis ipsi summo pontifici deferantur eadem diligentia & inquisitio in quibuscumque capitulis generalibus & provincialibus quo ad suos servetur penis aliis contra predictos & alios non publicos concubinarios statutis in suo robore permansuris Publici autem intelligendi sunt non solum hi quorum concubinatus per sententiam aut confessionem in jure factam seu per rei evidentiam que nulla possit tergiversatione celari notorius est. Sed qui mulierem de incontinentia suspectam & infamatam tenet & per suum superiorem admonitus ipsam cum effectu non dimittit. Quia vero in quibusdam regionibus nonnulli juris-

jurisdictionem ecclesiasticam habentes pecuniarios questus a concubinariis recipere non erubescunt patiendo eos in tali feditate sordescere sub pena maledictionis eterne precepit ne deinceps sub pacto compositione aut spe alicujus questus talia quovis modo tolerent aut dissimulent. Alioquin ultra premissam negligentie penam duplum ejus quod propterea acceperint restituere ad pios usus omnino teneantur & compellantur. Ipsas autem concubinas seu mulieres suspectas prelati modis omnibus curent a suis subditis etiam per brachii secularis auxilium si opus fuerit penitus arcere. Qui etiam ex talis concubinatu procreatos filios apud parentes suos cohabitare permittant. Jubet insuper hec sancta synodus ut etiam in prædictis synodis & capitulis hec constitutio publicetur & quilibet suos subditos ad ipsarum concubinarum dimissionem moneat diligenter. Injungit preterea omnibus secularibus viris etiamsi regali prefulgeant dignitate ne ullum qualecumque inferant impedimentum quocumque quesito colore prelatis qui ratione officii sui adversus suos subditos pro divino concubinatu procedant & cum omne fornicationis crimen lege divina prohibitum sit & sub peccati mortalis pena necessario evitandum monet omnes laicos tam uxoratos quam solutos ut similiter a concubinatu abstineant. Nimis enim reprehensibilis est qui uxorem habet & ad aliam mulierem accedit. Qui vero solutus est qui continere nolit juxta apostoli consilium uxorem ducat pro hujus autem divini observatione precepti hi ad quos pertinet tam salutaribus monitis quam aliis canonicis remediis omni studio laborent.

De mercatoribus diebus festivis.

Circa abusum preceptis divinis contrarium quorumdam laicorum qui christiana religione neglecta diebus dominicis & festivis publice mercatum exercent & lucris ac cupiditatibus non verentur insistere providens sancta synodus mandat omnibus locorum ordinariis ut sub pena suspensionis a perceptione sacramentotum etiam privatione ecclesiastice sepulturæ per ecclesias parochiales suarum dyocesium publice prohibeant. Ne de cetero predictis diebus dominicis & festivis quodcumque publicum mercatum rerum vendibilium que ad usum quotidiani victus necessarie non sunt quovis modo fiant.

De abusu questionariorum.

Abusus questionariorum qui quotidie excrescit volentes reprimere mandat sancta synodus ne admittantur questionarii ipsi aliter quam secundum formam juxta dispositionem juris cum literis dyocesanorum. Et ut via malicie eis precludatur curent locorum ordinarii in suis literis non solum formam juris sed etiam indulgentias quas publicare valeant exprimere ne quicquam aliud quam in eisdem literis exprimitur liceat dictis questionariis populo proponere.

De fraternitatibus novis.

Item sancta synodus prohibet ne de cetero admittantur quecumque nove fraternitates ex quibus verisimiliter detrahi posset honori seu juribus ecclesiarum parochialium quinimo vult quod jam factis nullus adhibeatur favor nec indulgentie eis concedantur.

De interdictis.

Sancta etiam synodus acceptat constitutionem pape bonifacii pape octavi incipientem provide. Que statutis provincialibus repperit adiuncta una cum ordinatione in sacro basilien. concilio super modo ponendi interdicta facta quas quedam constitutiones & ordinationes vult & mandat publicari ac certa ponenda & tenenda interdicta omnino observari.

Tenor vero statuti de quo supra fit mentio sequitur & est talis.

Provide attendentes quod ut frequentius quamvis non sine culpa tamen multorum interdicti sententie proferuntur quodque sunt nonnulli judices nimis prompti ad proferendas easdem etiam in negociis sive causis que plus interdum ex cupiditate quam caritatis radice perspicuis judiciis procedere arguuntur. Quodque tempore interdicti divina organa suspenduntur & laudes nec ecclesiastica sacramenta ut solvent tolluntur mortuis seu minuuntur suffragia presertim per oblationem frequentem hostie salutaris adolescentes & parvuli percipientes rarius sacramenta minus inflammantur & solidantur in fide fidelium devotio tepescit hereses pullulant & multiplicantur pericula animarum presentis constitutionis providemus edicto ut nulla provincia civitas castrum villa locus territorium vel districtus autoritate ordinaria vel delegata supponatur ecclesiastico interdicto pro pecuniario debito vel pro cujusvis monete vel pecunie quantitate sub quacunque occasione vel causa seu quovis quesito colore pro eo maxime quod ipsorum domini rectores seu officiales quocumque nomine censeantur aut incole seu habitatores aut singulares persone ipsorum statutis vel statuendis ordinatis vel ordinandis terminis hujusmodi debitum seu quantitatem non solverint hactenus vel in antea non persolvant. Nos quoque enim discernimus irritum & inane si secus hactenus extitit attentatum vel contigerit attentari illudque revocamus omnino non obstantibus quibuscumque contractibus obligationibus pactis conventionibus compositionibus submissionibus fidejussionibus consensibus processibus & sententiis super hoc habitis vel habendis juramentorum penalium temporalium vel spiritualium seu multarum seu quacunque alia firmitate vallatis nisi talis suppositio interdicti hactenus foret facta vel in antea fieret de apostolice sedis licentia speciali & expressa per ipsius sedis patentes literas apparente.

De interdictis non leviter ponendis ex concilio basiliensi.

Quoniam ex interdictorum promulgatione multa consueverunt scandala evenire. Statuit hec sancta synodus quod nulla civitas opidum castrum villa aut locus ecclesiastico supponi possint interdicto nisi ex causa seu culpa ipsorum locorum aut dominii Seu rectoris vel officialium propter culpam aut causam alterius cujuscumque private persone hujusmodi loco nequaquam interdici possint auctoritate quacumque ordinaria vel delegata nisi talis persona prius fuerit excommunicata & denuntiata seu in ecclesia publicata ac domini seu rectores vel officiales ipsorum locorum auctoritate judicis requisiti personam

ANNO CHRISTI 1451.

sonam excommunicatam infra biduum cum effe- A
ctu non ejecerint aut ad satisfaciendum compulerint qua etiam post biduum ejecta recedente vel satisfaciente mox divina resumi possint quod etiam in precedentibus locum habeat.

Sancta etiam synodus recipit laudat & commendat bullam super deliberationibus in capitulo moguntinen. in his presertim que pretenduntur esse gloriosa faciendum a sanctissimo domino nostro domino nicolao papa quinto emanatam. Vultque hec sancta synodus quod in omnibus aliis tam cathedralium quam collegiatarum ecclesiarum provincie moguntinen. capitulis & sub penis in eodem contentis fiatque executio contra non observantes per ordinarium loci vel ejus in spiritualibus vicarium aut alium cui B
duxerit id committendum mandatque hec sancta synodus ut singuli ex observantibus aut observari volentibus oppositores & non observantes sub pœna suspensionis a divinis late sententie dyocesano loci denuncient & nihilominus a majori parte concludatur.

Tenor bulle de qua supra fit mentio sequitur & est talis.

Nicolaus episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. injunctum nobis desuper quo universis orbis restringimur ecclesiis apostolice servitutis officium sedula nos perurget instantia illarum jugiter intendere profecti- C
bus & ut elisis ab ejus cujusvis note dispendiis votive directionis ope fruantur prout expedire conspicimus salubriter providere. Cum itaque sicut dilectus filius noster Johannes sancti angeli dyaconus cardinalis nuper nobis exposuit in ecclesia moguntinen. quedam detestabilis & abusiva si sic dici meretur consuetudo irrepsit & invalescit quod in occurrentibus pro ecclesie ipsius tractatibus & negociis ea que pluribus etiam majori parte agenda & amplectenda videntur. Paucorum etiam duorum vel unius contradictione plerumque non excommunicationis aut juris tramite sed pro nudo lenique voluntatis libito prodeunte conclusionem & executionem habere possunt sicque negocia ipsa que eam propter di- D
vina temporalia quibus ecclesia ipsa moguntinen. notabiliter dotata est quam etiam sinistras temporum condiciones plus solito quotidie multiplicantur & ingruunt graviora pro eo quod omnium consensus haberi non potest sepius vel plus debito periculo suis retardantur aut penitus remanent impedita. Unde ecclesia in temporalibus & spiritualibus varia passa est & majora non sine scandalorum & discensionum fomento pati posset dispendia & etiam detrimenta. Sunt etiam in dicta ecclesia nonnulli ut suam presumptionem palliare videantur & in agendis negociis aliorum conclusionem impedire valeant negocia ipsa fore cum tamen non sint pro nutu contendunt sicque iterum paucorum aut unius E
contradictione aliorum vota suspenduntur. Nos igitur attendentes quod premissa canonicis sanctionibus obviant & licet illis sufficienter provisum existat nos etiam prout ex pastorali nobis incumbit officio animadversione debita providere volentes ut quos dei timor & canonica instituta a talibus presumptionibus retrahere non possunt saltem ecclesiastica disciplina coerceat & compescat. Ex premissis & aliis rationabilibus causis nos non immerito moventibus consuetudinem predictam tanquam sacris canonibus contrariam & inimicam auctoritate apostolica penitus reprobamus viribus & destituimus abolemus districtius inhibentes universis & singulis ipsius ecclesie personis sub excommunicationis pena quam alias ipso facto incurrant ne quisquam ex ipsis pretextu consuetudinis hujusmodi de cetero in capitulo & conventibus suis majori parte quo minus juxta juris communis dispositionem in agendis & tractandis concludere & exequi valeant resistere seu opponere vel impedire seu impedientibus assistere & favere quoquo modo audeat seu presumat Volentes insuper & statuentes autoritate prefata quod si aliquando super negociis de quibus agitur quod sit gratiosa vel non in capitulo predicte ecclesie alteratio oriatur dissensioni & determinationi majoris partis in capitulo stetur quodque ea que sic per easdem duas partes diffinita fuerint determinata & conclusa partis minoris oppositione seu impedimento non obstante exequantur pena sub predicta preterea cupientes ut inhibitio voluntas ordinatio & alia premissa firmiter & inviolabiliter observentur venerabili fratri nostro archiepiscopo moguntinen. ac ejus in spiritualibus vicario & officiali generali per hec scripta mandamus quatinus ipsi vel eorum alter per se vel per alium seu alios premissa omnia & singula ubi & quando expedire viderit auctoritate apostolica solemniter publicare ac omnes & singulos quos excommunicationis sententiam hujusmodi propter premissa incurrisse constiterit tamdiu in dicta ecclesia & aliis locis de quibus eis videbitur excommunicatos publice nunciare studeant & procurent faciantque ab aliis nunciari & ut tales ab omnibus artius evitare donec ipsi excommunicati singuli videlicet eorum quod contra prohibitionem nostram hujusmodi & alia premissa deinceps quomodolibet venire vel attentare non debeant singuli corporaliter prestiterint juramenta & absolutionis beneficium a sententia hujusmodi meruerint obtinere. Contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo non obstante felicis recordationis bonifacii pape octavi predecessoris nostri quibus cavetur ut quis extra suam civitatem vel diocesim nisi in certis exceptis casibus & in illis ultra unam dietam a fine sue diocesis evocetur seu ne judices a sede apostolica deputati fuerint contra quoscumque procedere sive alii vel aliis vices suas committere presumant ac de duabus dictis in concilio generali & aliis apostolicis constitutionibus. Ne vero predicta & aliis ecclesie predicte statutis & consuetudinibus juramento confirmatione vel quacumque alia firmitate roboratis contrariis quibuscumque aut si aliquibus communiter & divisim a dicta sit sede indultum quod interdici suspendi & excommunicari non possint per literas apostolicas non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre reprobationis destitutionis abolitionis inhibitionis voluntatis & statuti infringere vel ei ausu temerario contraire si quis autem hoc attentare presumpserit indignationem omnipotentis Dei & beatorum petri & pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum rome apud sanctum petrum Anno incarnationis dominice Millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio. Kal. decembr. pontificatus nostri anno quarto.

Bulla pro executione caroline.

Sancta synodus recipit laudat & commendat bullam

ANNO CHRISTI 1451.

bullam per sanctissimum dominum nostrum dominum nicolaum papam quintum pro executione caroline & contra diffidatores concessam & per reverendissimum dominum cardinalem augusten. impetratam. Sub cujus transumpto quibus in hac provincia transmissa est transmitetur. Vultque etiam precipit atque mandat hec sancta synodus ut statutis provincialibus inseratur & executio ejusdem juxta ipsius tenorem omnino fiat.

Tenor vero dicte caroline de qua supra fit mentio sequitur & est talis.

Petrus miseratione divina tituli sancti vitalis sacrosancte romane ecclesie presbyter cardinalis & episcopus augustenn. Universis & singulis ad quos presentes nostre litere pervenerint Salutem in Domino & subscriptorum noticiam indubitatam Universitati vestre notum facimus quod literas sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini nicolai divina providentia pape quinti ejus vera bulla blumbea in cordula canapi more romane curie impenden. bullatas salvas sanas & integras ac omni suspitionis nota carentes mature vidimus & in evidens testimonium existentie & veritatis earundem hic de verbo ad verbum transumpsimus & transumi & exemplari fecimus Quorum tenor de verbo ad verbum sequitur & est talis. Nicolaus servus servorum dei venerabilibus fratribus archiepiscopis & dilectis filiis abbatibus prepositis prioribus exemptis & non exemptis ceterisque personis ecclesiasticis quibuscunque per alemaniam ubilibet constitutis Salutem & apostolicam benedictionem. Enormitas nephandi sceleris quod per non nullos maledictionis filios in partibus alemanie impudenter ut intelleximus perpetratur, mentem nostram taliter perturbavit quod nisi cum dolore id vobis significare non possumus. Accepimus siquidem quod ipsi maledictionis & iniquitatis alumni prelatos sacerdotes domini & alias ecclesiasticas personas diffidare & taliter pertractare ac eos & illis adherentes invadere trucidare capere bonis expilare ac expoliare ac sevissimis suppliciis affigere & quod omnis lex divina & humana detestatur incarcerare non formidant & cum premissa perpetrant ac si gloriosum & laudabile opus fecissent inde se jactant & gloriantur Quapropter ad nostrum spectat officium super his oportune providere. Vobis universis & singulis in virtute sancte obedientie districte precipiendo mandamus & quemlibet vestrum in visceribus domini nostri Jesu Christi hortamur quatinus contra omnes & singulos sacrilegos predictos cujuscunque dignitatis status ordinis vel condicionis fuerint etiamsi ducali comitali vel quavis alia mundana dignitate prefulgeant juxta constitutionem per felicis recordationis martinum papam quintum predecessorem nostrum dudum editam que carolina vocatur quam vos & quemlibet vestrum expeditam habere & quater in anno ad minus vestris in dyocesibus & in ecclesiis coram plebe & populi multitudine in ambonibus publicari volumus & mandamus ne prefati sacrilegi tyranni ignorantiam pretendere valeant quovis modo auctoritate nostra procedatis. Non enim leviter credendum est quavis orthodoxe fidei cultores precipue eos qui de nobili genere procreati existant in tante desperationis labem prosilire ut agnitis tot penarum censuris quibus A hujusmodi sacrilegum genus hominum innodatur atque involvitur aliquo modo talia flagicio sa & enormia crimina committere velle. Inhibeatis nihilominus eadem auctoritate dilectis filiis nobilibus viris ducibus marchionibus principibus comitibus baronibus militibus militaribus magistris civium civibus consulibus proconsulibus communitatibus & universitatibus civitatum opidorum castrorum & locorum quorumcunque sub penis & censuris in eadem constitutione contentis & aliis formidalibus prout vobis videbitur ne dictos sacrilegos quovis modo recipiant sive admittant seu eis auxilium vel favorem prestent aut in civitatibus dominiis castris terris locis districtibus eorum ditioni sub- B jectis aliquatenus morari permittant recipi sive hospitari eis salvum conductum aut aliam defensionem sub quacunque forma ullatenus prestando & quia difficile foret hanc nostre ordinationis & intentionis seriem sub bulla ad quemlibet vestrum destinare volumus & apostolica auctoritate discernimus quod transumpta bulle hujus nostre ordinationis & intentionis sigillo dilecti filii nostri petri tituli sancte romane ecclesie presbyteri cardinalis augusten. nuncupati munito & per duos autenticos notarios subscriptos illis prorsus fides in judicio & extra adhibeatur sicut si illa sub bulla nostra cujuslibet vestrum mitteremus interclusam. Sic ergo venerabiles fratres & dilecti filii pro ecclesiasti- C ca libertate conservanda pugnetis quod beato thome pluribusque aliis sanctis martiribus qui pro hujusmodi libertate tutanda mori non timuerunt possitis quo ad hoc non immerito coequari Datum rome apud sanctum petrum Anno incarnationis dominice Millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo. Idus Februarii Pontificatus nostri anno quarto. Qua igitur habita collatione diligenti compertum est presens nostrum transsumptum cum originalibus literis per omnia & in omnibus concordare & quod nihil depositum appositum seu transsumptum fuerit neque est quod sensum earundem literarum apostolicarum variaret in aliquo seu mutaret intellectum. Ideo illis auctoritatem D nostram & decretum interposuimus & presentibus interponimus. Volentes & statuentes ut huic nostro transsumpto sicuti literis originalibus antedictis in judiciis & extra stetur credatur & adhibeatur in omnibus plena fides. In quorum omnium & singulorum fidem robur & testimonium premissorum presentes literas sive presens publicum instrumentum hujusmodi nostri transsumptum & exemptum in se continentes sive continens inde fieri & per notarios publicos infrascriptos curie nostre juratos subscribi & publicari mandavimus nostrique sigilli jussimus & fecimus appensione communiri.

Datum & actum auguste Anno a nativitate domini Millesimo quadringentesimo quinquage- E simo primo. Indicione quartadecima Pontificatus dicti domini nostri pape anno quinto, die vero martis tertia decima mensis aprilis, horavesperarum vel quasi in aula nostra episcopali præsentibus ibidem venerabili viro magistro leonardo in decretis licentiato canonico majoris augustenn. & beate marie virginis in fuchtvvangen nostre diocesis ecclesiarum preposito nostro in spiritualibus vicario & officiali generali Johanne schott armigero castellano nostro in faucibus alpium, Johanne vvestersteten armigero nostre dyocesis & provido viro Johanne laucher cancellario nostro testibus ad premissa

miſſa in teſtimonium evidens vocatis pariter & rogatis . A

Et ego nicolaus bermir de torgavv clericus miſſinen. dyoceſ. publicus ſacra imperiali auctoritate notarius & curie auguſtenn. ſcriba juratus quia predictis tranſumption. collationi & auctoritatis ac decreti impoſition. omnibuſque aliis & ſingulis dum ſic ut premittitur agerentur & fierent una cum notario publico ſubſcripto & teſtibus ſupraſcriptis preſens interfui eaque ſic fieri vidi & audivi ideoque de mandato ſupradicti reverendiſſimi patris domini cardinalis preſens tranſumptum per alium me aliis tunc prepedito negociis fideliter ſcriptum una cum notario publico infraſcripto exinde confeci ſubſcripſi publicavi & in hanc publici inſtrumenti B formam redegi ſignoque & nomine meis ſolitis & conſuetis ac cum appenſione ſigilli memorati domini cardinalis ſignavi & munivi rogatus & requiſitus in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum premiſſorum .

Et ego udalricus rulin de navu clericus auguſtenſis dyoceſis publicus ſacra imperiali auctoritate notarius cauſarumque curie auguſten. ſcriba juratus quia preinſertarum literarum apoſtolicarum tranſſumptioni collationi auctoritatis & decreti interpoſitioni omnibuſque aliis & ſingulis premiſſis dum ſic ut premittitur agerentur & fierent una cum notario & teſtibus ſupraſcriptis preſens interfui eaque ſic fieri vidi & audivi . Ideoque de mandato ſupradicti reve- C rendiſſimi patris domini cardinalis preſens tranſſumptum per alium me aliis tunc prepedito negociis fideliter ſcriptum una cum notario publico preſcripto exinde confeci ſubſcripſi publicavi & in hanc publici inſtrumenti formam redegi ſignoque & nomine meis ſolitis & conſuetis ſignavi & munivi rogatus & requiſitus in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum premiſſorum .

De reformatione monaſteriorum .

Super vero reformatione monaſteriorum & perſonarum religioſarum vult omnino ſancta ſynodus quod ordinarii ipſi diligenter invigi- D lent ac eoſdem religioſos ac eorum monaſteria tam virorum quam mulierum ad obſervantiam vite regularis & debita clauſura & precipue ne quis ad monaſteria monialium extra caſus a jure permiſſos ingrediatur , ipſeque moniales non egrediantur penis & cenſuris & remediis juriſcripti & conſtitution. generalium & provincialium conciliorum ac auctoritate apoſtolica ſpecialiter deſuper editorum effectualiter conſtringant & compellant etiam per depoſitionem & privationem privilegiorum incorporationum & unionum & inhabilitationem ad dignitates & officia .

De fratribus mendicantibus preſentatis . E

Sacra ſynodus attendens apoſtolicam ſedem fratribus mendicantibus privilegia & inedificationem eccleſie conceſſiſſe & ob hoc in clementina dudum fratres preſentandos epiſcopo & per eum ad auditionem confeſſionum admittendos vult eſſe ydoneos & probate vite & quia illi qui vota ſolennia non obſervant non poſſunt dici probate vite Unde cum epiſcopos ad quos ſpectat curam gregis ſui habere admonitos eſſe convenit ne alios admittant quam ut clementina habet qualificatos , ita quod eis conſtet per facti evidentiam aut teſtimonio bonorum hominum eos dignos eſſe quibus ſibi creditas animas abſolvendas committant hunc ad finem ut fratres ipſi religionis ſue obſervantiam citius adaugeant aut acceptent . Mandat ſynodus quod quiſque epiſcopus fratribus ordinis mendicantium cum omni caritate regularem obſervantiam perſuadeat , offerendo ad hoc omnem gratiam & benivolentiam cum comminatione , quod niſi infra competens tempus eis per quemlibet epiſcopum preſigendum , per facti evidentiam regularem vitam ſecundum profeſſionem ſuam ſervare inceperint & continuaverint , quod tunc poſt lapſum termini iſtius eos tales ydoneos minus probate vite ad audiendum confeſſionem predicationes & petitiones ac alios actus legitimos non admittant , Epiſcopi etiam non patiantur fratres in terminis longiores moras trahere ſed operam dent ut petitione peracta ad ſuos conventus redeant niſi eos in audiendis confeſſionibus & predicatione verbi dei diutius morari in aliquo loco judicaverint expedire .

De oſtenſione euchariſtie .

Propter reverentiam diviniſſimo euchariſtie ſacramento exhibendam & ne populi fidelis devotio ex frequenti ejus viſione tepeſcat , ordinat hec ſancta ſynodus quod deinceps ipſum ſacramentum viſibiliter in monaſteriis preterquam in feſto corporis Chriſti & per ejus octavas deferri , & tunc non niſi ſub divino officio octave ejuſdem oſtendi debeat etiam occaſione cujuſcunque fraternitatis aut inſtitutionis deſuper facte mandans ordinariis locorum ut contra presbyteros qui in premiſſis excedere per inflictionem gravium penarum procedant .

De corruptelis & abuſionibus canonicorum .

Sancta etiam ſynodus quia informata eſt in nonnullis eccleſiis provincie moguntinen. tam cathedralibus quam collegiatis peſſimas & jure divino & poſitivo ac rationi contrarias vigere & ex corruptela introductas eſſe conſuetudines preſertim in nominando perſonas ante vacationem beneficii , & ſepe puero ſine diſcretione ante quartumdecimum annum habendo minime reſpectum ad eccleſiam & dei cultum ſed potius ad carnem vel aliud commodum aut ſpem ex pacto aliquid etiam in beneficiis pro ſe vel ſuis conſequendi & in exactione pecunie antequam quis ad poſſeſſionem prebende admittatur quod utique ſpem venditionis ac ſimoniace pravitatis habere dinoſcitur Que quidem pecunia quod pejus eſt apud quaſdam eccleſias non in eccleſiam ſed proprios canonicorum uſus convertitur quod utique a vicio ſymoniace pravitatis nunquam excuſari poteſt in receptione vini pladorum vel aliarum rerum in exceſſivis annis expectantie in quibus quod horrendum eſt neque quotidiane diſtributiones expectanti tribuuntur in emancipationem quam ita appellare ſolent doctorum & notabilium perſonarum cum receptione multarum pecuniarum in admiſſion. ad capitula eorum qui latinum congrue fari neſciunt nec intelligant in eo quod canonici ſuis decanis in licitis & honeſtis obedire & ad divina miniſtrare contemnant . Si pro vagabunditate in eccleſia vel ante aut cavillationibus in choro vel ſimilibus arguantur non attendant neque curent quod ad intereſſendum divinis officiis

ANNO CHRISTI 1451.

ciis astringi sub suspension. absentium comprehendi volunt ac quod in certo parvo tempore sub una lectione psalmo epistola evangelio vel alio presentias se deservisse contendant & statim ad secularia negocia vel lascivias revertantur aut eant quod etiam tempore divinorum vesperorum precipue choreas publicas stubas & alias conventiones laycorum visitent & frequentent illisque ac ludis diversis potationique vinorum apud easdem intersint & immisceant habitum & tonsuram statui suo condecentem non deferant & si quandoque vel parvam coronam deferant per revolutionem crinium de qua potius gloriari deberent abscondunt longos crines seu comam adeo ut aures videri nequeant nutriant demumque quod dictu audituque mirabile est B quod per certa anni tempora circa autumnum precipue cum magis gratiarum actioni dum torcularia vino redundant insistere deberent a divinis cessant & Vacantias faciunt liberique & ab obedientia pro tali tempore absoluti esse volunt quando contra deum & obedientiam prescribere possint. Pluraque alia contra sacros canones & provincialia synodaliaque statuta in dei offensam animarum suarum periculum & scandalorum plurimorum agant seque pretextu consuetudinum & observantiarum excusare nitentur cum non attendant corruptelas potius esse & vetustates errorum multa denique juramenta illicita a diversis tam tempore electionis sive collationis beneficiorum prestantur ex quibus hi C qui talia recipiunt commoda privata consequi sperant ac etiam via correctionis debite precluditur & impediuntur sepe prelati ne ecclesiarum suarum utilitatem possint procurare. Similiter & a rectoribus ecclesiarum sive vicariis eorundem perpetuis sub solvendis annuis pensionibus hujusmodi juramenta illicita extorquentur quibus obstantibus propter carentiam necessarii victus ecclesie ipse divino defraudantur obsequio. Hec itaque sancta synodus premissa omnia damnat. Mandans omnibus & singulis locorum ordinariis ac etiam prelatis inferioribus quibus correctio per statuta provincialia conceditur & injungitur ut non obstan. premissis damnatis consuetudinibus & observantiis ad quorum con- D tinuationem neminem quocunque juramento cum vinculum iniquitatis non sic astringi declarat quatenus sub excommunicationis aliisque statutis expressis & comprehensis penis juxta juris & dictorum statutorum formam circa premissa invigilent caveant corrigant statuant ordinent & emendent quantoties realiter & cum effectu Volens hec sancta synodus ut ubi infra spacium quinque mensium immediate sequentium dyocesani ac inferiores prelati in & circa premissa negligentes & remissi fuerint superior immediatus aut futura provincialis synodus corrigat statuat ordinet & emendet ac etiam ad declarationem penarum contra & adversus ordinarios locorum & inferiores prelatos E procedat.

Petit igitur prefatus reverendissimus in Christo pater & dominus dominus Theodericus archiepiscopus totaque provincialis synodus moguntinen. quatinus vos reverendissime in Christo pater & domine domine nicolae tituli sancti petri ad vincula sacrosancte romann. ecclesie cardinalis & apostolice sedis per alemaniam legate suprascriptis deliberatis & conclusis robur confirmationis & approbationis auctoritate legationis vestre in forma meliori adjicere dignemini dantes & concedentes etiam speciales facultates pro executione in defectum potestatis ordinariorum cum penarum additionibus ubi oportunum judicaverit ut speratus reformationis fructus laudabiliter exinde proveniat,

Confirmatio reverendissimi domini legati.

Quoniam captas conclusiones per vos reverendissimum in Christo patrem dominum theodericum archiepiscopum moguntinen. consentientibus comprovincialibus vestris legi audivimus & eas reformationi quam querimus judicavimus plurimum profuturas ipsas uti patitur ratas & gratas habentes auctoritate Apostolica nobis tradita in dei nomine confirmamus & per obedientiam & sub penis per vos ad singula statuta ubi visum fuerit adjungendis precipimus illa observari ordinationibus ubilibet per vos factis hac potestate nobis ad visitandum corrigendum & statuendum & aliis in bulla legationis nostre contentis semper salvis quibus per hanc nostram confirmationem nequaquam intendimus derogare super his & earum executione literas decernentes oportunas reservantes sanctissimo domino nostro pape ac nobis legationem duran. potestatem addendi corrigendi interpretandi & declarandi & queque alia faciendi per que sancta reformatio que solum queritur poterit augeri. Jure metropolitano reverendissimi domini moguntinen. & ordinariorum provincie semper salvo. Insuper sub spe quod in dictis quinque mensibus de quinque in fine dictorum conclusorum continetur effectualis executio eorum per reverendissimum dominum Moguntinen. & suffraganeos suos fieri debeat suspendimus & relaxamus omnes & singulas censuras & penas in ordinationibus & statutis nostris ubicunque locorum provincie moguntin. emanatis positas & comprehensas quantum ad eos qui illas & illa simpliciter non assumpserint aut uti volunt in & totam provinciam moguntinen. per dictos quinque menses ita tamen quod executio dictorum statutorum provincialium interim fiat juxta earundem formam & tenorem & si illam fieri & observari contingeret. Volumus dictas censuras & penas nostras etiam ex post quamdiu observaverint locum habere non debere. Si vero executio non fuerit dictorum statutorum provincialium ex tunc in his in quibus executio eorundem facta non est. Volumus penas & censuras mandatorum nostrorum in locis in quibus publica sunt sibi locum vendicare Similiter in defectum executionis hujusmodi contra alios quibus hujusmodi mandata nostra insinuata non fuerunt ratione previa processuri.

Post premissam confirmationem reverendissimus dominus legatus publicari fecit literas indulgentiarum quas dedit omnibus sacerdotibus qui infra missarum solennia in principio & in fine in concludendo collectam ultimam addiderint & famulos tuos N. papam & N. episcopum nostros una cum universa ecclesia catholica ab omni adversitate costodi per quadringenta dierum indulgentiarum pro quolibet die dominico.

Item dictus dominus legatus ad instantiam reverendissimi domini moguntinen. & suffraganeorum suorum extendit ordinationem & concordiam factas in synodo bambergen. inter rectores parrochialium ecclesiarum & mendicantes

ad

ad totam provinciam moguntinen. & decrevit literas cuilibet qui illa habere voluerit in speciali desuper concedendas.

Sequitur litera de fratribus mendicantibus de qua supra fit mentio.

Nicolaus miseratione divina tituli sancti petri ad vincula sacrosancte romane ecclesie presbiter cardinalis apostolice sedis per alemaniam legatus. In diocesana bambergensi sinodo presidens universis Christi fidelibus ejusdem dyocesis salutem in domino sempiternam. Quoniam ex officio nostro incumbit ut undique ea que pacis sunt diligenti studio promoveamus maxime autem quando ad id apostolice sedis singularis jussio accedit. Sane ad sanctissimum dominum nostrum dominum nicolaum papam quintum delato inter plebanos & mendicantes opidi nurbergen. dicte dyocesis non parvas fore differentias exortas & nobis per eundem sanctissimum dominum nostrum commisso ut easdem de medio facere curaremus atque post intellecto in hac bambergen. dyocesi. in plerisque locis similes querelas esse quodque scandala plurima in populo ex hoc oriantur auditis in hac synodo querelis super hoc & responsionibus per hanc nostram ordinationem de synodali consensu de libertate factam uti sequitur providemus. Et quia jamdudum circa publicationem capituli concilii generalis Omnis utriusque sexus statutum synodale de publicando dictum capitulum omnis utriusque sexus concilii generalis per omnes dominicas quadragesime approbantes autoritate legationis nostre qua fungimur decernimus quod publicatio illa in dicto opido nurnbergenn. per deputatos a domino episcopo Bambergenn. simpliciter ut textus jacet tantum fiat Inhibentes super eadem auctoritate ne quisquam cujuscunque conditionis ecclesiastice vel secularis infra limites dyocesis bambergenn. constitutus exemptus vel non exemptus quovis modo directe vel indirecte publice seu occulte quenquam ab observantia jam dicte constitutionis ac quod ille suo sacerdoti a quo sacramentum eucharistie recipere tenetur vel alteri de licentia ejusdem saltem semel in anno non confiteatur aut ab interessendo divinis saltem diebus dominicis & majoribus festivitatibus in sua parrochiali ecclesia aut a solutione jurium parrochialium retrahere presumat. Quin imo volumus quod quisquis talia fecerit etiam cujuscunque ordinis seu religionis exemptus vel non exemptus suspensionis ab ingressu ecclesie & perceptione sacramenti eucharistie sententiam incurrat absolutionem preterquam in mortis articulo apostolice sedi reservantes. Et quia fratres de ordine mendicantium modo quo in clementina dudum ponitur presentati & per episcopum admissi in casibus episcopis per reservationem pape aut episcopi non prohibitis eis confitentes veraciter absolvimus. Pari pena inhibemus ne quisquam cujuscunque condicionis fuerit ecclesiastice vel secularis exemptus aut non exemptus potestatem absolvendi eorundem fratrum sic admissorum detrahere directe vel indirecte publice vel occulte presumat. Quinimo volumus quod quisque talia fecerit suspensionis ab ingressu ecclesie & perceptione sacramenti eucharistie sententiam incurrat absolutionem preterquam in mortis articulo apostolice sedi reservantes & ad finem ut populus sciat qui sint tales admissi & qui casus prohibiti Statuimus & dicta auctoritate ordinamus quod dominus bambergenn. episcopus omni anno in prima dominica quadragesime deinceps per principalia loca totius sue dyocesis hanc nostram ordinationem & fratres per eum admissos eos ad confessionem audiendos nominatim ac casus pape atque sibi reservatos & in quibus sibi reservatis auctoritatem dedit absolvendi publicationem populo faciendam disponere teneatur. Prohibemus sub simili suspensionis late sententie pena ne amplius quisquam ex fratribus mendicantibus contra plebanos aut plebanum quicunque contra fratres ipsos predicare presumant Sed qui causam querele habuerit judicem adeat competentem. Datum Bamberge in synodo dyocesana per nos ibidem in ecclesia majori solenniter celebrata. Die lune tertia mai. Anno a nativitate domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo. Pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini nicolai divina providentia pape quinti Anno quinto.

Statutum de questoribus de novo adjunctum.

Cum divinorum officiorum rectores in divinis officiis & parrochialibus juribus per elemosinarum questores sepius perturbentur statuimus & ordinamus ut hujusmodi questores vigore literarum auctoritate nostra ipsis concessarum aut in antea concedendarum. In festivitatibus domini nostri jesu christi pasche penthecostes nativitatis gloriose virginis marie purificationis annunciationis & assumptionis nec non ecclesiarum parrochialium patrociniis & ipsarum dedicationum anniversariis deinceps ad stationes faciendas aut elemosinas ipsis ecclesiis petendas nequaquam admittantur.

De indulgentiis festi corporis christi.

Indulgentias festi corporis christi a papa urbano martino & eugenio confirmatas mandamus vobis omnibus & singulis plebanis & divinorum rectoribus quatinus indulgentias infra scriptas a tribus romanis pontificibus ad augmentum devotionis christifidelium circa venerationem & reverentiam venerabilissimi sacramenti corporis & sanguinis domini nostri jesu cristi per quod salvati & liberati sumus interessentibus missis & horis canonicis in festo ipsius sacramenti & octavas ejusdem de thesauro ipsius ecclesie datas & concessas singulis annis publicare in ecclesiis vestris die pentecostes & in octava ejusdem subditis vestris non dimittetis ne tedium generet prolixitas eas summatim insinuetis Summa in primis vesperis a tribus romanis pontificibus pretactis. Quingenti dies indulgentiarum & ad completorium sunt ducenti dies summa in matutinis quingenti dies sunt ipso die summa in missa totidem scilicet quingenti dies summa in secundis vesperis quingenti dies summa vero ad horas ipso die corporis christi scilicet primam tertiam sextam nonam & completorium sunt mille dies indulgentiarum. Sed qualibet die per octavas sunt quingenti dies. Quicunque jejunaverit in profesto corporis christi vel qui opus pium aliud de consilio sui sacerdotis fecerit habebit etiam ducentos dies. Existentes in processione ducentos dies. Qui communicant ducentos dies. Quicunque procedit vel sequitur sacramentum quando portatur infirmis cum incenso lumine ducentos dies. Qui vero sine lumine centum dies. Presbyteri celebrantes missam pro pace seu tranquillitate quotiens

ANNO CHRISTI 1451. per octavas fecerint totiens habebunt ducentos A dies indulgentiarum. Qua propter exhortamur subditos vestros ut confiteantur & præparent se contritos & confessos in remissionem peccaminum. Datum anno domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo. ANNO CHRISTI 1451.

ANNO CHRISTI 1452. ANNO CHRISTI 1452.

** STATUTA IN CONCILIO PROVINCIALI COLONIENSI

Per dominum Nicolaum de Cusa cardinalem & legatum de latere per Alemaniam, comprobante archiepiscopo Coloniensi Theoderico.

Receptio & comprobatio statutorum provincialium Nicolai Cusani cardinalis.

Theodericus Dei gratia sanctæ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopus, sacri Romani imperii per Italiam archicancellarius, Vvestphaliæ & Angariæ dux, apostolicæ sedis legatus, &c. Reverendo in Christo patri, domino Joanni episcopo Leodiensi, salutem in domino.

QUia reverendissimus in Christo pater ac dominus D. Nicolaus tituli S. Petri ad vincula sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, ac per Alemaniam apostolicæ sedis legatus, in provinciali concilio Coloniensi, per suam paternitatem reverendissimam ac nos indicto ac convocato, pro reformatione ecclesiastici status, nonnullas ordinationes & statuta condiderit, statuerit, & ordinaverit, quarum & quorum omnium tenores de verbo ad verbum sequuntur, & sunt tales:

Nicolaus miseratione divina tituli S. Petri ad vincula, sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, per Alemaniam & nonnulla alia regna ac provincias apostolicæ sedis legatus, ad perpetuam rei memoriam.

Adspirante divinæ pietatis influxu, & vigore apostolici spiritus, qui (teste Hieronymo) Petri cathedram non deserit, se nunc ad pascendum dominicum gregem diligenter convertente, actum est, quod sanctissimus dominus noster, dominus Nicolaus papa V. oculos ad hanc magnam provinciam Coloniensem attollens, nos, licet omnium sacri collegii cardinalium minimum, transmiserit, ut videamus, qualiter vox fratres & filii sui dilecti, in via domini proficiatis: Hinc Deo gratias agamus, qui nos ad divina mysteria solicitanda collegit, ut mutuis consiliis cuncta in melius dirigantur. Et quoniam nunc adestis, vos reverendissime domine Theodorice archiepiscope Coloniensis, cum venerabili capitulo, ac vestrorum comprovincialium vices agentibus, venerabilibusque abbatibus, præpositis, decanis, canonicis, aliisque religiosis & devotis, doctisque sacerdotibus & magistris numero copioso: tempus adesse credimus, ut nunc deliberationum communium per plures dies digeste factarum, fructuosa diffinitio subsequatur: Quæ ut clarior fiat, præmittendum arbitramur, nos non velle, per ea quæ statuemus, apostolicis aut legatorum ejus, aut nostris antea factis ordinationibus in aliquo detrahere, neque etiam comprovincialium aut synodalium diœcesium statutis, laudabilibusque consuetudinibus quibuscumque (quæ per nostra statim promulganda decreta non corriguntur aut limitantur) derogare, nec etiam auctoritati apostolicæ sedis, aut ejus legati, nec metropolitani aut suorum coepiscoporum comprovincialium, nec juribus, libertatibus, privilegiis ac exemptionibus præjudicium fieri quovis modo: sed B potius jus unuscujuslibet, quale habere dignoscitur, salvum esse volumus. Ad aliqualem autem ecclesiastici status reformationem, quousque Deus majori observantiæ commodius tempus concesserit, nos Nicolaus cardinalis legatus, &c. Supradictus, huic sacro provinciali concilio auctoritate sanctissimi domini nostri Nicolai papæ V. præsidentes, de expresso reverendissimi in Christo patris ac domini nostri, domini Theodorici archiepiscopi præscripti, nobis concedentis, ac sui venerabili capituli, omniumque comprovincialium consensu, universaque synodo concorditer approbante, statuimus, & ordinamus ut sequitur.

In primis, quod de cetero de triennio in C triennium servetur concilium provinciale in sancta civitate Coloniensi, statim post octavas dominicæ resurrectionis, in forma, & sub pœnis juris communis, cum litaniis, & solemnitatibus nunc adhibitis, seu alias congruentibus, videlicet quod dicatur missa, legantur litaniæ, & fiat sermo exhortationis.

Item quod singulis annis in diœcesibus suffraganeorum comprovincialium, serventur concilia episcopalia seu synodalia per ipsos suffraganeos, seu illos ad quos de antiqua consuetudine spectat, in quibus corrigenda corrigantur juxta canonum & statutorum continentiam.

Insuper laudamus & legi mandamus in synodis diœcesanorum libellum S. Thomæ de Aquino, de articulis fidei & sacramentis ecclesiæ: D quodque præcipiatur curatis, ut partem quæ est de sacramentis, habeant & studeant diligenter.

Item volumus & mandamus, quod statuta provincialia bonæ memoriæ Engilberti seu Henrici archiepiscoporum Coloniensium, cum additionibus aliorum subsequentium, tam Romanorum, quam comprovincialium pontificum, circa tuitionem ecclesiasticæ libertatis, & non alias, innoventur, publicentur crebrius & districte serventur.

Item quod Judæi intra decem menses; & ab eo tempore inantea per totam provinciam Coloniensem deferant signum, videlicet circulum de filis croceis, in veste extrinseca ante pectoralia: & hoc, quoad masculos: quodque feminæ E deferant duas rigas blavii coloris in peplis earumdem ad instar Judæorum in urbe Romana. Et quod nihilominus servetur decretalis, Post miserabilem, extra de usuris. Ad quæ omnino compellantur, tam per ecclesiasticam, quam sæcularem potestatem.

Item circa ingressum ad beneficia & ordines, ac permutationem beneficiorum, atque residentias curatorum, statuimus jura & statuta provincialia & episcopalia observari, ac in proxima visitatione, quam fieri mandamus, corrigenda, absque dissimulatione corrigi & emendari.

Insuper ad reformationem moris ecclesiastici status, ordinamus & statuimus, quod presbyteri, diaconi, subdiaconi, & alii in minoribus or-

ANNO CHRISTI 1452.

ordinibus constituti de cetero tonsuram deferant clericalem, atque crines longos, & tamen sic tonsos, quod auribus patentibus incedant: Ita quod status & gradus cujuslibet eorumdem, discerni commode possint, & valeant. Et quod vestes deferant competenter longas, decentes & honestas, in lateribus clausas, juxta morem & consuetudinem diœcesium seu locorum.

Item ut singuli diœcesani provideant in suis diœcesibus, ne de cetero dominicis & festivis diebus ad honorem Dei indictis, mercatus rerum vendibilium, quæ ad usum quotidiani victus necessariæ non existant, quomodolibet fiat, nisi in casibus permissis a jure, & præsertim juxta determinationem S. Thomæ de Aquino supradicti.

Item abusum quæstuariorum, qui quotidie excrescit, reprimendo, mandamus, & præcipimus, ne de cetero admittantur, nisi juxta formam juris communis, & tenorem statutorum synodalium diœcesium prædictarum.

Item prohibemus, ne de cetero auctoritate quacumque erigantur, admittantur, vel confirmentur aliquæ novæ congregationes virorum aut mulierum, etiam in communi vita vivere adspirantium, nisi aliquam regulam per sedem apostolicam approbatam, expresse profiteantur, seu acceptent. Mandamus præterea talibus congregationibus jam forsan existentibus, nisi sic qualificatis, omnem favorem subtrahi, nec easdem aliquo privilegio vel indulto de cetero communiri debere, offerentes nihilominus congregationibus qualificatis supra tactis favorem & auxilium.

Item statuimus ne de cetero quacumque auctoritate admittantur aliquæ novæ fraternitates, ex quibus verisimiliter detrahi possit religioni & juribus ecclesiarum: quodque nullæ indulgentiæ talibus concedantur.

Item statuimus, quod quicumque clericus beneficiatus, vel in sacris ordinibus constitutus, qui post hujusmodi constitutionis notitiam, (quam habere præsumatur post duos menses a tempore publicationis, quæ inferius fieri mandatur) fuerit publicus concubinarius, in crimine hujusmodi perseverando, a perceptione fructuum beneficiorum suorum, trium mensium spatio sit ipso facto suspensus. Quos superior, ad quem id alias immediate spectat, ad fabricam, vel aliam evidentem ecclesiarum utilitatem, ex quibus hi fructus percipiuntur, convertat. Quodque si superior, ad quem id spectat, viderit concubinarium illum metu prædictæ suspensionis fructuum non retrahi, tunc antequam ad ulteriores juris pœnas, eidem infligendas, procedatur, eumdem tamen publicum concubinarium canonice moneat, & aviset, quod nisi intra terminum tunc sibi præfigendum cesset, ad dictas pœnas se processurum. Et nihilominus hi publici concubinarii post hujusmodi suspensionem ac monitionem & processum, usquequo cum ipsis per suos superiores post ipsarum concubinarum dimissionem manifestamque vitæ emendationem fuerit dispensatum ad susceptionem novi tituli, quorumcumque beneficiorum aut officiorum, honoris seu dignitatis ecclesiasticorum sint inhabiles. Quod si post dispensationem recidivo vomitu ad hujusmodi concubinatum redierint, sine spe alicujus dispensationis, ad prædicta prorsus inhabiles existant: Quod, si hi, ad quos talium correctio pertinet, ipsos (ut prædictum est) punire neglexerint, eorum superiores tam in ipsos de neglectu, quam in illos pro concubinatu, modis omnibus digna punitione animadvertant. Publici autem intelligendi sunt non solum hi, quorum concubinatus per sententiam, aut confessionem in jure factam, seu per rei evidentiam quæ nulla posset tergiversatione celari, notorius est: sed qui mulierem de incontinentia suspectam & infamatam tenet, ac per superiorem suum admonitus, ipsam cum effectu non dimittit. Clerici vero in sacris non beneficiati, ubi beneficiati caderent in suspensionem fructuum cadent similiter in suspensionem ab ingressu ecclesiæ: & contra eos procedatur ad graviores pœnas, etiam mulctas.

Item statuimus, quod nullus officialis judex in aliquo loco interdictum ecclesiasticum ponat simpliciter vel ad tempus pro pecuniario debito, juxta constitutionem Bonifacii papæ VIII. quæ incipit, Provide, &c. Nisi pro debito ecclesiæ, vel beneficio ecclesiastico, similiter nisi in rescripto apostolico aliud expresse contineatur. In quo siquidem interdicto ecclesiastico, & cessu a divinis, volumus jus commune atque statuta tam provincialia quam synodalia servari. Nolumus tamen per hoc secludere, quin si judices seculares aut domini temporales in subsidium fuerint requisiti, ad compellendum excommunicatos redire ad gremium sanctæ matris ecclesiæ, & propter eorum inobedientiam fuerint excommunicati, & in ea excommunicationis sententia per annum rebelliter insorduerint, quod tum adversus ipsos judices seu dominos tales procedi possit ad interdictum ecclesiasticum & cessationem a divinis.

Item pro reformatione monasteriorum & religiosarum personarum, statuimus atque districtius præcipimus, quod desuper ordinarii diligenter invigilent, ipsosque religiosos utriusque sexus, juxta tenorem juris communis & statutorum synodalium suorum, ad observantiam vitæ regularis constringant.

Item attendentes apostolicam sedem fratribus mendicantibus privilegia in ædificationem ecclesiæ concessisse, & ob hoc in Clement. Dudum, &c. fratres præsentandos episcopo, & per eum ad audientiam confessionis admittendos; vult esse idoneos & probatæ vitæ: & quia episcopi, ad quos voto solemni spectat curam gregis eorum habere, admonitos esse convenit, ne admittant alios, quam ut Clementina illa habet, qualificatos: ita quod eis constet per facti evidentiam, aut testimonio bonorum hominum, eos dignos esse, quibus sibi creditas animas absolvendi claves committant: Hinc ad finem, ut fratres ipsi religionis suæ observantiam citius adaugeant seu acceptent, intentionis nostræ extitit, quod quisque episcopus suffraganeus fratribus ordinis mendicantium cum omni caritate regularem observantiam persuadeat, offerendo ad hoc omnem gratiam & benevolentiam, cum comminatione, quod nisi intra competens tempus, eis per quemlibet episcopum præfigendum, per facti evidentiam regularem vitam secundum professionem ipsorum servare incœperint, & continuaverint, quod tunc post lapsum terminum eos tales inidoneos, minus probatæ vitæ, ad audientiam confessionum, prædicationes & petitiones, ac alios actus legitimos non admittat. Episcopi etiam non patiantur fratres in terminis longiores moras trahere, sed operam dent, ut petitione peracta, ad suos conventus redeant, nisi eos in audiendis confessionibus & prædicatione verbi Dei, diutius morari in aliquo loco debere judicaverit.

Item

Item statuimus & ordinamus, quod visitationes fiant, prout de jure præcipitur: & si ordinarii in visitationibus suarum diœcesium vel alias reperiant concursum populi ad aliquas imagines cognoverintque informatione summaria recepta populum amplius ad dispositionem figuræ talis imaginis, quam salva fide expediat, inclinari, quod tunc imaginem tollant, & alias omnino provideant, ne idololatriam committant. Similiter si hostia transformetur in cruentam carnem seu in sanguinem apparentem, occultetur penitus & omnino juxta traditionem juris, nec populo quomodolibet publicetur seu ostendatur, ne seducatur & quæstuarius accursus populo prohibeatur.

Item ad majorem honorem sanctissimi sacramenti statuimus, quod deinceps ipsum sanctissimum sacramentum, nullatenus visibiliter in quibuscumque monstrantiis ponatur aut deferatur, nisi in sanctissimo festo corporis Christi cum suis octavis semel in anno, in qualibet civitate aut oppido, seu parochia, vel ex singulari indulto ordinarii, aut alias pro pace aut alia necessitate imminente, ex indispositione temp. prægravante: & tunc cum summa reverentia atque devotione: in præmissis tamen laudabilibus consuetudinibus hujus metropoliticæ & cathedralium ecclesiarum suffraganeorum ejusdem semper salvis.

Item cum natura quotidie novas deproperat edere formas, & omnia subjacent mutationi, reservamus provinciali synodo proximæ & sequenti, liberam & absolutam potestatem superius statuta, ordinata, & per nos præcepta, emendandi, corrigendi, reformandi, & commutandi, prout juxta malitiam atque qualitatem temporis & subditorum, provinciæ Coloniensi videbitur expedire.

Ceterum expresse permittimus metropolitano & ordinariis provinciæ & diœcesium prædictarum, ac unicuique ordinario, beneficium absolutionis a pœnis & censuris quibuscumque, tam in præmissis hujus sanctæ synodi, quam aliis provincialibus & synodalibus statutis contentis & comprehensis, exceptis apostolicæ sedi de jure reservatis.

Item volumus & mandamus, quod per ordinarios locorum intra mensem omnia supra scripta, per diœceses singulorum publicentur. Statuimusque insuper & declaramus, quod omnia prædicta capitula cum suis pœnis, ligent a tempore publicationis comprovincialium, intra duos menses immediate sequentes, atque per eos, ad quos spectat, post publicationem in delinquentes executioni demandari.

Item in robur omnium decernimus super his opportunas literas, quas tam nostro, quam reverendissimi domini archiepiscopi, sigillo volumus communiri.

Aliarum vero literarum, de quibus supra fit mentio, tenores, de verbo ad verbum sequuntur, & sunt tales, videlicet.

Ut monasticæ personæ tam exemptæ, quam non exemptæ, regularem vitam juxta regulam ordinis quem professæ sunt, vivant: alioqui sint inhabiles, & ineligibiles, &c.

NIcolaus miseratione divina tituli sancti Petri ad vincula, sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis per Alemaniam, & nonnulla alia regna, & provincias apostolicas, sedis legatus, reverendissimo ac reverendis in

A Christo patribus dominis, Theoderico archiepiscopo Coloniensi, ac universis episcopis per provinciam Coloniensem constitutis, salutem in domino sempiternam. Quoniam sanctissimus dominus noster, dominus Nicolaus divina providentia papa V. curam habens ut universalis ecclesia sibi commissa, in suis membris per orbem diffusis salubriter gubernetur, nos ad hanc Coloniensem, quemadmodum & ad nonnullas alias Alemanicæ nationis provincias, pro communi animarum salute procuranda, transmisit, plurimas ad id opportunas nobis tribuens facultates: Nos considerantes ad honorem Dei, animarum ipsarum salutem, ac populi Christiani gratam consolationem tendere, si omni studio, B & diligentia procurabimus, quod personæ religiosæ quamcumque regulam per sedem apostolicam approbatam tacite vel expresse professæ, secundum regulam hujusmodi religionis suæ vivant, & Deo altissimo reddant vota sua: considerantes etiam, quomodo ob hanc causam eisdem religiosis personis, ut in observantia regulari omnipotenti Deo eo liberius, & quietius servire possint, & debeant, ab apostolica sede plurima privilegia, & indulta multa concessa, juresque parochiales ecclesiæ cum earum fructibus, redditibus, & proventibus illis unitæ & incorporatæ existunt: quarum quidem religiosarum personarum nonnullæ, tantis ingratæ beneficiis, salutem suam miserabiliter ne- C gligentes, dictarum religionum suarum regulas, & statuta observare non curant: quinimo temerarie contradicunt, in grave animarum suarum periculum, & scandalum religionum. Quapropter nisi mores illi pravos, & dissolutam vitam abjecerint, ac ad cor redierint, opera priorum patrum, in quorum locum successerant, devote adimplendo, privilegia ac indulta atque ecclesias prædictas juste merentur amittere, quorum si in pertinacia, seu incorrigibiles perseverare præsumpserint, nequaquam poterunt esse digni. Hinc est quod nos autoritate apostolica, qua in hac parte fungimur, omnibus, & singulis personis religiosis monasteriorum quorumcumque tam vi- D rorum quam mulierum, per civitatem, diœcesim, & provinciam Coloniensem ubilibet constitutis, exemptis, & non exemptis, sub pœna amissionis, & revocationis omnium, & singulorum privilegiorum, indultorum & unionum prædictorum, eis & eorum monasteriis quacumque etiam apostolica auctoritate concessorum & factorum, districte præcipiendo mandamus, quatenus intra unum annum a die datæ præsentium computandum, regularem vitam juxta regulas & statuta ordinis, quem (ut præmittitur) professæ sunt, effectualiter observare incipiant, & sic inceptam, fideliter continuare studeant, ut tenentur. Eadem auctoritate ordinamus, decernimus, & declaramus, omnes & E singulas personas religiosas prædictas, per civitatem, diœcesim, & provinciam Coloniensem ubilibet constitutas, quæ intra dictum annum regularis vitæ observantiam animo continuandi effectualiter non incœperint, post lapsum ejusdem anni, in antea, ad quamcumque dignitatem fore inhabiles, ac ineligibiles: quodque post lapsum duorum annorum, a data præsentium numerandum, nulla talium personarum religiosarum, nisi prius saltem per annum integrum immediate præcedentem, regularem tenuerit observantiam, ad quamcumque dignitatem eligibilis existat. Mandantes insuper vobis

ANNO CHRISTI 1452.

vobis reverendiffimo, ac reverendis patribus domini archiepifcopo, & epifcopis præfatis, ac omnibus aliis & fingulis ad quod de jure, confuetudine vel privilegio electionum, & perfonarum ac monafteriorum præfatorum confirmatio pertinet, ne contra ordinationem, decretum, ac declarationem noftras hujufmodi veniendo, ullam electionem de perfona (ut præfertur) inhabili pro tempore factam, quovis modo confirmetis, feu confirmare attentetis, five præfumatis.

Quod fi fecus feceritis aut fecerint, confirmationes eafdem fimili auctoritate apoftolica ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc, prout ex nunc decernimus irritas & inanes, nulliufque exiftere roboris vel momenti. Et fi forfan intra ipfum B primum annum a data præfentium computandum, cafus vacationis alicujus dignitatis occurrerit ad quam perfona eligeretur, quæ in obfervantia regulari fui ordinis antea non ftetiffet per annum, aut vitam regularem hujufmodi nondum incœpiffet fervare, circa illam confirmator agere poterit, prout de juris communis difpofitione fuerit faciendum.

Ut igitur hæc fancta noftra ordinatio, & caritativa admonitio, ad omnium, quorum intereft, intererit, vel in futurum intereffe poterit, publicam deducatur notitiam, vobis reverendiffimo patri domino archiepifcopo, ac etiam epifcopis præfatis, firmiter præcipimus & mandamus, quatenus has noftras literas, & in C eis contenta, per veftras provinciam & diœcefes, & ubicumque opus effe judicaveritis, intra unius menfis fpatium a tempore receptionis præfentium, infinuare ac publicare curetis, & ea, quantum ad vos fpectat, obfervetis, ac aliis omnibus, quorum intereft, faciatis inviolabiliter obfervari. Datum Coloniæ fub noftro figillo, die tertia menfis Martii, anno a nativitate domini millefimo quadringentefimo quinquagefimo fecundo, pontificatus fanctiffimi in Chrifto patris, & domini noftri D. Nicolai divina providentia papæ V. anno 5.

Auctoritate apoftolica præcipitur, ut per provinciam Colonienfem dominicis diebus, ad finem D collectarum miffæ oretur nominatim pro papa, & antiftite loci.

NIcolaus miferatione divina tituli S. Petri ad vincula ecclefiæ facrofanctæ Romanæ, presbyter cardinalis, per Alemaniam, & nonnulla alia regna, ac provincias, apoftolicæ fedis legatus, univerfis & fingulis, ad quorum notitiam præfentes noftræ literæ pervenerint, falutem in domino fempiternam. Quoniam dignum effe dignofcitur, ut qui in fanctorum patrum veftigiis, quoad fidem, ambulamus, eorumdem etiam, quantum ex alto conceditur, facras obfervantias imitemur. Apoftolus autem Paulus, fciens fubditorum falutem in Deo ac- E cepto præfule plurimum confervari, præcepit pro rectoribus, & fublimibus indefinenter preces effundi; fic etiam legimus in apoftolorum actibus, ecclefiam fine intermiffione pro beatiffimo apoftolorum principe Petro oraffe: unde extat conftitutum, Romani pontificis nomen inter facra debere recitari: Hoc enim fancti patres univerfalis ecclefiæ unitati perutile arbitrati funt: verum ficut Romanus pontifex univerfæ ecclefiæ catholicæ curam habet, ita in folicitudinis partem finguli epifcopi vocati nofcuntur: quare etiam convenit, in fingulorum diœcefibus pro

A pontificibus fingulis orationes effundi: hoc quidem pro unitatis ecclefiæ univerfalis, & diœcefis cujufcumque confervatione judicamus convenire: idcirco facro Colonienfi provinciali concilio, cui auctoritate fanctiffimi domini noftri, domini Nicolai divina providentia papæ V. præfidemus, concorditer approbante, ordinamus quod ex nunc inantea facerdos quilibet dictæ provinciæ, fingulis diebus dominicis, dum celebraverit, ad finem collectarum, tam in principio, quam in ultimo miffæ adjicere debeat orationem, quæ fequitur: Et famulos tuos N. papam, & N. antiftitem noftrum, una cum univerfa ecclefia catholica, ab omni adverfitate cuftodi. Per dominum noftrum, &c.

Et ut in Colonienfi diœcefi fanctiffimus dominus nofter, dominus Nicolaus papa V. ac Theodericus nunc antiftes, fic & ipforum fucceffores in præfcripta oratione nominandi funt. Ut autem omnis facerdos ordinationem hujufmodi obfervans, fpiritualis thefauri fe gaudeat munere refectum, cuilibet facerdoti pro qualibet die dominica qua dictam orationem collectis ipfis adjunxerit, ut præfertur, quinquaginta dies de injunctis fibi pœnitentiis, auctoritate legationis noftræ, qua fungimur, mifericorditer in domino relaxamus. Volumus etiam & præcipimus, ordinationem, & conceffionem noftras hujufmodi per totam Colonienfem diœcefim, tam regularibus, quam fæcularibus, exemptis, & non exemptis presbyteris, per officialem diœcefis ejufdem diligenter publicari. Datum Coloniæ fub noftro figillo, die tertia menfis Martii, anno a nativitate domini millefimo quadringentefimo quinquagefimofecundo, pontificatus fanctiffimi in Chrifto patris, & domini noftri Nicolai divina providentia papæ V. anno 5.

Statuta Conradi, & Sifridi archiepifcoporum de regulari obfervantia, auctoritate apoftolica confirmantur, declarantur, & ad exemptos quorumcumque ordinum extenduntur.

NIcolaus miferatione divina tituli fancti Petri ad vincula, facrofanctæ Romanæ ecclefiæ presbyter cardinalis, per Alemaniam, & nonnulla alia regna, & provincias apoftolicæ fedis legatus. Quoniam religiones multum a viis prædecefforum hoc tempore adeo declinaverunt, quod in plerifque monafteriis, non folum monaftica vita, fed & regularum fcientia periiffe dignofcitur: quæ cum in ftatutis provincialibus Conradi, & fynodalibus Sifridi fummarie annotentur, & præcipiantur fub excommunicationis latæ fententiæ pœna obfervari, religiofas perfonas reformari debere per ordinarios fecundum juris, & ftatutorum fynodalium formas: Hinc ut in religioforum notitiam ordinatio conciliorum præfatorum archipræfulum deducatur, ftatuta illa de religiofis, apoftolica auctoritate innovamus: quorum tenor ex fynodalibus decretis Sifridi cap. VII. fequitur & eft talis.

Statuimus ut nullus monachus aut monialis clauftrum fuum exeat, per civitates, villas, vel oppida difcurrendo, aut in villa monafterio adjacente comedendo, nifi ex caufa rationabili & urgente: & id tunc fiat cum fui prælati vel prælatæ licentia. Quam licentiam volumus ut prælatus, vel prælata non dent, nifi caufa examinata, quod fit evidens, & non poffit fine fcandalo denegari,

Item

ANNO CHRISTI 1452.

Item in oratorio, refectorio, & dormitorio A per monachos continuum semper silentium observetur. In claustro vero illis horis servent silentium, quibus observantia præcipit regularis. In refectorio autem omnes comedant, & non carnes nisi in infirmaria. Una sit omnibus coquina & communis cibus, nisi de licentia abbatis vel prioris, & ex causa. Speciales cameras & comestiones ibidem districtius inhibuimus. Omnes in communi dormitorio dormiant, nisi debiles fuerint vel infirmi. Divinum officium, secundum regulam beati Benedicti vel Augustini, & institutiones sanctorum patrum celebrent. Item sub pœna excommunicationis latæ sententiæ præcipimus, ut omnes religiosi & præcipuæ sanctimoniales, habitum, peplum, B & velum secundum regulam ferant ubicumque fuerint constituti. Cappas, manicas, tunicas, phalas, indumenta, tabbardos, calceos vel caligas non ferant, nisi beati Benedicti, & beati Augustini regulæ congruentes. Quod propter abusum qui his temporibus in talibus inolevit, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ præcipimus ab omnibus tam monachis, quam monialibus firmiter observari, Propria non habeant, nec pecuniam, nisi cui hoc committitur ratione officii, vel administrationis sibi commissæ per abbatem.

Item officia, vel administrationes habentes, contractus non ineant, locationes quarumcumque rerum mobilium vel immobilium non fa- C ciant: mutuum aliquatenus non recipiant a quocumque præter scitum abbatis & conventus. Et si contra fecerint, sciant contractum hujusmodi non tenere, & se sententiam excommunicationis in ipsos, in hoc casu a nobis latam in his scriptis, incurrisse. Et hæc eadem extendi volumus ad prælatos, & canonicos regulares ac Præmonstratenses, & alios quoslibet religiosos.

Item abbatibus & prioribus districte præcipimus, ut omnia & singula quæ ad regulam, & ordinem pertinent, faciant omnibus & singulis inviolabiliter observari, cum appositione pœnæ quæ in regula continetur: rebelles vero, & incorrigibiles ad nos deferentes, ut ipsorum per D nos rebellio compescatur.

Item statuimus, ut secundum statutum concilii generalis domini Innocentii papæ III. per abbates, priores, præpositos ordinis sancti Benedicti nostræ civitatis & diœcesis, de triennio in triennium commune capitulum observetur. Cujus concilii tenorem volumus ut singuli habeant, ut sciant qualiter hujusmodi capitulum servare teneantur. Et quia hujusmodi statutum est negligenter servatum, licet dominus Conradus prædecessor noster antedictus hoc mandaverit, nos pœnam adjicimus, & non servantes excommunicamus in his scriptis. Usque huc verba statuti.

Nos autem pro clariori intellectu ejusdem, volumus excommunicationis pœnas intelligi, in eas personas religiosas ferri, quæ aut communem vitam, aut paupertatem, modo quo supra præcipitur, aut obedientiam, aut stabilitatem in monasterio, nisi licentia interveniat, aut quæ habitum religionis non deferunt, aut administrando sua auctoritate contractus faciunt, cujuscumque etiam religionis fuerint. Et quoniam nonnullæ reperiuntur religiones, post constitutionem dictam exortæ & exemptæ, & quæ, licet sint de provincia Coloniensi, se comprehendi non putant, & periculosam censuram parvipendunt: Hinc nos apostolica auctoritate decernimus, statutum illud in jam dictis per nos casibus cum sua pœna ad omnes, & singulas religiones tam exemptas, quam non exemptas, etiam Cistercienses, ubilibet per provinciam constitutos extendi: ita tamen, quod non nisi anno revoluto pœna locum sibi vendicet. Præcipimus igitur, omnibus religiosis personis, exemptis & non exemptis, per provinciam constitutis, ut quanto citius ad reformationem se adaptent, illam recipiant, & continuent. Quod si intra annum non fecerint, eo ipso in pœnam statuti prælibati, & alias juris, & regularum suarum pœnas se sciant incidisse, per hanc tamen annalem pœnæ suspensionem, non credant secum dispensatum, quominus ad votorum suorum observantiam sub pœna peccati mortalis, semper sint adstricti. Datum Coloniæ sub nostro sigillo die octavo mensis Martii, anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo quinquagesimosecundo, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Nicolai divina providentia papæ V. anno quinto.

ANNO CHRISTI 1454.

Ex codice mss. in registro principali domini archiepisc. Cant. (nuncupato *Bourchier*) fol 2,a.

STATUTUM ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS.

Litera pro processionibus generalibus per unum annum fiendis.

THomas permissione divina Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas & apostolicæ sedis legatus, venerabili confratri nostro Thomæ Dei gratia Londonensi episcopo E salutem, & fraternæ dilectionis continuum incrementum. Cum inter cetera humana præsidia adversus spirituales carnalesque hostes, aliaque humano generi imminentia pericula, nihil in humanis orationis instantia præstantius aut efficacius existat, quæ sola Deo nos conjungit, & cum eodem colloquentes efficit, angelorumque choris associat, & ipsi Deo gratuitum sacrificium præstet; Hanc idcirco in nostris necessitatibus, periculis, calamitatibus, & ruinis relevandis tamquam nobis utilissimam commodissimamque in sacrificium Deo jugiter offeramus necesse est, juxta illud paralipomenon, *cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus, ut mentes, manusque nostras ad te tollamus*: Nam hujus felici præsidio populus Israeliticus olim insultantem sibi infestissimum Amalech devicit; Hujus inquam egregio munimine, Judith vidua devotissima, salutisque populi Dei zelantissima freta de Olopherne, ac ejus ingenti pomposoque exercitu gloriose triumphavit. Sic Josaphat rex Jerusalem, congregatam adversus se ingentem hostium suorum multitudinem, precibus & jejuniis apud altissimum per eumdem & populum suum devotissime persolutis debellavit ac interemit; ita ut nec unus ex eis superstes remansit. Cetera hujus generis exempla, quæ nos ad hanc orationis instantiam in nostris necessitatibus, & periculis tanquam

ANNO CHRISTI 1454.

turrim quamdam fortissimam fiducialius accurrere & confugere invitant, tanquam sæculo nostro notissima hic pertransire decrevimus: Verum quia nedum urgente necessitate, sed & favoris prosperitatisque secunda aura reflante, orationum felici præsidio opus esse dignoscitur, cum ei qui sibi stare videtur, tum præsertim maxima cautela opus est, ut apud se prævideat ne labatur aut cadat, cum hinc securius & confidentius ille hostis antiquus humanam imbecillitatem invadat, dum illam nudam & inermem, & de suis periculis minime solicitam conspicit. Hinc est, quod cum a diu contra & adversus nos Christiani nominis professores & alumnos, persecutor ille sævissimus ferro, & igne crudelissime desævierit, ac magnam heu! hujus Christiani orbis partem suo nefandissimo dominio injuste ac tyrannice subegerit, ac totam ipsius religionem nostram Christianam in exterminium deducere suis pro viribus sategerit; ille tamen qui contritorum gemitus ac suspiria non despicit, qui cum juste iratus fuerit minime recordatur, & malis cessantibus afflictis consolationem tribuit, sua sola gratia ex suæ misericordissimæ pietatis immensitate nobis ejusdem Christianitatis professoribus & alumnis, in his nostris calamitatibus opportune, & gratiose jam nuper subvenit, & de magna parte exercitus ipsius nefandissimi Christiani nominis persecutoris sua gratia gloriose triumphare fecit.

Et licet insuper hoc inclitum regnum Angliæ, per nonnulla tempora in suo capite scilicet rege nostro Christianissimo, variis corporis sui ægritudinibus presso, ipsis insuper nostris intrinsecis & intestinis malis, quibus jam a diu salus reipublicæ non mediocriter periclitata fuit, graviter ac pene inconsolabiliter mœrens elanguerit; divina tamen in nos jam nuper relucente respiranteque gratia, [a] ac ipsum regem nostrum ab ipsis quibus sic a diu detinebatur infirmitatibus misericorditer relevante magnifice relevatum recreatumque, Deo gratias immensas & immortales exigit in præsenti. Quas ob res divina gratia per eum modum, ut præmittitur, extenuatas resumat, quod Deus avertat, ne vel ille Christianissimus princeps rex noster in pristinos languores, quod longe procul & immensum absit a nobis, reincidat, nunc gratiarum actionibus immensis & immortalibus, per nos Deo gratiarum omnium largitori ex intimis persolvendis, nuncque devotissimis orationum instantiis, ne ut præmittitur, quod Deus avertat, in has calamitates prædictas relabamur, aut in illis malis intestinis periculose, prout hactenus, diutius immoremur, tanquam præstantissimis efficacissimisque præsidiis permaximis nobis opus est. Quocirca ut illa nostra adversus illos orthodoxæ fidei nostræ persecutores felix jam inchoata expeditio, ac ipsius Christianissimi principis domini nostri regis, reique publicæ hujus incliti regni sui salus & status, de die in diem, citius ad perfectum crescant, prosperentur, & invalescant; ac illa mala intrinseca feliciter ac gratiose, divina mediante inspiranteque gratia, sopiantur, quasdam solemnes processiones per nostram Cantuariensem provinciam in ecclesiis cathedralibus, regularibus, collegiatis, ac aliis per unum annum fieri ac concelebrari debere decrevimus. Quocirca fraternitati vestræ, tenore præsentium, committimus & mandamus, quatinus omnibus & singulis nostris confratribus & coepiscopis nostræ Cantuariensis ecclesiæ suffraganeis, vice & auctoritate nostris, cum omni celeritate qua poteritis, vestris literis harum seriem continentibus injungatis, quod ipsorum singuli in ecclesiis suis cathedralibus, ac aliis ecclesiis conventualibus & collegiatis, tam regularibus quam sæcularibus, necnon parochialibus suarum civitatum & diœcesium, diebus dominicis & festivis, subditos suos clericos & laicos efficaciter moneant & inducant, seu moneri faciant & induci, quod tam ipsis diebus dominicis & festivis, quam singulis quartis ac sextis feriis, omni cordis humilitate, solemnes processiones, pro illorum nefandissimorum orthodoxæ fidei nostræ ac professorum ejusdem adversariorum potentiis, longe & procul a finibus nostri orbis Christiani arcendis & removendis; & quod velit altissimus, prorsus extinguendis & exterminandis; necnon pro salubri votivoque statu domini nostri regis, hujusque incliti regni sui Angliæ, plenius, maturius, ac felicius restaurandis & reintegrandis, ac de die in diem ad meliora salubrioraque, favente domino, feliciter promovendis & prosperandis; proque aliis regi nostro nobis regnoque suo hujusmodi imminentibus necessitatibus & periculis, cito, celeriter, & indilate relevandis & gratiose evitandis, aliisque quibus periculose circumdamur, & vallamur ab exteris malis a nobis prorsus avertendis, auferendis, & depellendis, faciant cum omni devotionis affectu solemniter ac devote celebrari, devotasque letanias cum aliis suffragiis congruis & Deo gratis, dici, & decantari, populos sibi insuper subjectos efficaciter adhortentur, quatinus die noctuque pro hujuscemodi a nobis totaque Christianitate depellendis, avertendisque malis cum eis congruum ad id tempus vacaverit, cum omni cordis humilitate devotis orationibus jugiter insistant.

Et vos nihilominus, confrater carissime, præmissa in civitate & diœcesi vestris, per vestros, humiliter ac devote, diebus & temporibus ac locis consimilibus fieri faciatis. Et ut ad ea quæ præmissa sunt piæ devotionis opera frequentius atque solicitius offerenda propensius excitentur; Nos de Dei omnipotentis immensa misericordia, & beatissimæ Mariæ virginis matris suæ, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, necnon sanctorum Alphegi & Thomæ, martyrum patronorum nostrorum, omniumque sanctorum sacris meritis & precibus confidentes, universis & singulis subditis nostris de peccatis suis vere pœnitentibus confessis & contritis, qui infra prædictum annum aliquo die Mercurii, seu Veneris in processione hujusmodi de qua præfertur solemniter facienda interfuerint, & præmissis de causis Deum precibus devotis interpellaverint, aut aliquo dictorum dierum, vel aliquo die quocumque infra eumdem annum jejunaverint, missam vel septem psalmos cum letania, aut nocturnum psalterii Davidici, vel psalterium vulgariter nuncupatum beatæ Mariæ virginis dixerint, [b] ad locum aliquem ob reverentiam vel memoriam Dei, vel alicujus sanctorum suorum ex causa peregrinationis visitari solitum adierint, aut aliquid in opus eleemosynæ erogaverint, aut de peccatis suis ut se ad præmissa sacrificia offerenda acceptiores Deo reddere valeant debite confessi fuerint, totiens quotiens aliquod præmissorum egerint & exercuerint, quadraginta dies indulgentiæ gratiose concedimus per præsentes. Et a vobis

a) Forte, ob ipsum H.

b) Forte, aut locum. H.

ANNO CHRISTI 1454.

vobis ceterisque confratribus & suffraganeis nostris, vestris ac suis subditis præmissa facientibus, indulgentias a vobis concedi solitas depo- A scimus elargiri. Datæ in manerio nostro de Croydon, 19. die mensis Januarii anno domini 1454. & nostræ translationis anno primo.

ANNO CHRISTI 1454.

ANNO CHRISTI 1455.

VITA CALLISTI PAPÆ III.

Callistus III. quando pontifex factus.

CAllistus, Alphonsus Borgia antea vocatus, vir & Cæsarei & pontificii juris consultissimus, Alphonsi regis consilio & secretis adhibitus. Cum de pace inter Eugenium & Alphonsum regem ageretur, se maxime id curan- B te, purpuræ dignitatem oblatam recusavit, nec prius accepit, quam rem inchoatam ex animi sententia perfecisset. Cardinalis tituli sanctorum quatuor Coronatorum creatus est. Denique anno domini 1455. sexto Idus Aprilis Callisti nomine pontifex renuntiatus, statim Turcis bellum indicens, quod multo antea voverat, viros per universam Europam misit, qui sacra prædicatione animos omnium ad hoc tam præclarum bellum inflammarent. Itaque sedecim triremibus fabricatis, & undique coactis auxiliis, classem duce patriarcha Aquilejensi in maritimas Asiæ oras immisit. Magna contentio Romæ exorta inter Ursinorum factionem & comitem Anguillariæ, cui favebant Columnenses, C pontificis auctoritate sedata est. Beatum Vincentium Hispanum, Emundum Anglum, inter sanctos adscripsit. Palumbaram Sabellis restituit, quæ ab eisdem ad ecclesiam defecerat. Cum per aliquot dies formidabilis cometes visus esset, supplicationes decrevit ad iram Dei avertendam, & ut ictu quodam campanæ ad meridiem (qui mos adhuc servatur) fideles ad Deum conversi suos ardentibus precibus juvarent, qui cum Turcis dimicabant. Senenses armis Piccinini pene oppressos sublevavit. Novem cardinales, quorum duos nepotes, & Æneam Piccolomineum, quem deinde successorem ha- D buit, elegit. Mortuo dehinc Alphonso, quia nullus legitimus heres supererat, regnum Neapolitanum ecclesiæ repetiit: & quidem Ferdinando repugnanti magnas attulisset difficultates, nisi mors intercessisset. Obiit octuagenario major, & sepultus est in sacrario basilicæ sancti Petri, anno domini 1457. octavo Idus Augusti, cum sedisset annos duos, menses quatuor. Ita Pius II. in epistola ad Parisiensem academiam. Onuphrius vero scribit illum an. 1458. decessisse, atque adeo tribus annis sedem apostolicam tenuisse. Hic arctissimam societatem iniit cum Persarum, Armenorum, Tartarorum regibus, a quibus & legationes accepit, & eos vicissim in Turcas concitavit. In paupe- E res liberalissimum, victu continentissimum fuisse tradunt. Facilem cuivis ad se aditum præbebat: eaque integritate, ut neque cardinalis, neque episcopus beneficium ullum in commendationem unquam acceperit, Valentina tantum ecclesia contentus. Ædem sanctæ Priscæ, Urbis mœnia resarcivit; nec variis occupationibus circumventus divinarum & humanarum rerum studia intermisit. Officium celebritatis transfigurationis composuit, & ea ratione qua corporis domini dies celebratur, agi voluit. Alphonsum inimiciorem habuit, quod is episcopatus pro iis petebat, in quibus aliquid ad hujus muneris dignitatem desiderabatur. Non possum præterire eam vocem quam quotidie usurpabat: Nulli dubium est, quin apostolica sedes sit omnium ecclesiarum parens, a cujus nos regulis deflectere indecorum est. Hæc ex Massono.

Turcos bello infestavit.

** CALLISTI PAPÆ III. EPISTOLA I. Carolo VII, Galliæ regi.

ANNO CHRISTI 1455. die 8. Aprilis.

Callistus episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Carolo, Francorum regi illustri, salutem & apostolicam benedictionem.

Regem reddit certiorē de sua in summum pontificem electione, ac mentem suam aperit de pellendis Turcis Cōstātinopoli.

IMmensa summi Dei bonitas, & ineffabilis providentia, volens mundum primi parentis prævaricatione damnatum per suam infinitam caritatem ab æterna morte redimere, filium unigenitum nostræ mortalitatis carnem suscipere voluit, ut per ejus sacratissimam passionem depulsa priorum caligine delictorum, nos ad regna cælestia evocaret, qui cum esset in terris prædicans regnum, apostolos sibi elegit, ut suorum imitatores operum ecclesiam sanctam suam post ad cœlos gloriosissimam ascensionem regerent, & acceptam ab eo gratiam inter homines diffundentes illam multiplicato fructu redderent ampliorem; inter ipsos autem, Petrum apostolorum principem, & caput ecclesiæ constituit, data sibi & suis successoribus solvendi, & ligandi plenaria potestate. Necesse enim fuit cum unicuique huic vitæ finis constitutus, ut Petri auctoritas, dignitas, & potestas traduceretur ad ejus in Romana ecclesia successores, ut esset usque ad sæculi consummationem, qui Christum repræsentans, caput esset ecclesiæ suæ, & solvendi, & ligandi potestatem vicariam obtineret. Cum igitur per hanc ab ipso Petro continuatam Romanorum pontificum successionem felicis recordationis Nicolaus papa V. prædecessor noster, qui summus Romanæ ecclesiæ pontifex, & verus Christi Jesu vicarius in sede Petri hactenus præfuit in hac alma urbe, suum diem claudens extremum, animam Deo reddiderit, ipsius funeris in basilica principis apostolorum exequiarum celebratione solemni de more, & juxta observatam consuetudinem subsecuta: Nos una cum venerabilibus fratribus nostris, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, Romæ in palatio apostolico apud basilicam beati Petri apostolorum principis, in quo idem prædecessor dum viveret habitaret, & cursum præsentis vitæ finierat, convenientes in unum modo & tempore congruis, conclave ingressi sumus pro summi pontificis electione, ubi facta celebratione missæ in honorem sancti Spiritus, & post diligentem tractatum, prout tantæ rei dignitas postulabat, prædicti fratres, ejus qui invocatus fuerat gratia cordibus ipsorum infusa, nos cum tituli sanctorum quatuor Coronatorum presbyterum cardinalem, & epis-

** Ex tomo VII. spicilegii, cōm. a D. d'Herouval.

ANNO CHRISTI 1455.

& epiſcopum Valentinenſem, in ſummum pontificem elegerunt, grave onus, & noſtris viribus impar noſtris humeris imponendo. Nos igitur licet humilitatem noſtram, & imbecillitatem ad tanti ponderis ſarcinam ſuſtinendam cognoſceremus, tamen confiſi, quod is qui elegit humiles ut fortia confunderet, vota noſtra adjuvando proſequetur, nec deſeret in ſe ſperantes; ſuſcepimus onus impoſitum nobis, ea etiam ſpe nos hortante, quod tuæ & aliorum Chriſti fidelium pro nobis ad altiſſimum porrectæ orationes, & preces auxilium ad regendum ſuam eccleſiam apud ſalvatorem noſtrum uberius impetrabunt, & fortiorem reddent ad tantum regimen infirmitatem noſtram. Idcirco hortamur in domino tuam ſerenitatem ut indicere velis, ut ſolemnes proceſſiones cum celebratione miſſæ ſancti Spiritus fiant in regnis tuis, & ſimul precibus omnium fidelium altiſſimo ſupplicetur, ut nobis gratia ſua aſſiſtat, & dirigat actus noſtros, ut poſſimus condigne regere eccleſiam ſanctam ſuam, & ea agere quæ ſpectant ad ſalutem animarum fidelium, extirpationem hæreſum, & pacem populi Chriſtiani. Inter cetera autem intendimus circa oppreſſionem Turcorum & aliorum infidelium omnes vires; & conatus noſtros adhibere, ut illi immaniſſimi hoſtes Chriſtiani nominis, non ſolum a civitate Conſtantinopolitana, quam nuperrime occuparunt, ſed a finibus Europæ penitus expellantur; diſpoſiti quoque ſumus omnia agere quantum cum Deo poterimus, quæ ſpectent ad honorem & ſtatum tuum. Ceterum bullam plumbeam ſine impreſſione noſtri nominis eſſe præſentibus appenſam tua ſublimitas non miretur, ſed potius gratuletur, eo maxime quia ejuſdem tuæ ſublimitatis deſiderio occurrentes, ipſas literas ante accepta coronationis noſtræ inſignia duximus tranſmittendas, infra quod tempus perfectæ bullæ uſus cum pontificis impreſſione nominis, de conſuetudine non habetur.

Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſexto idus Aprilis, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimoquinto.

″ ** CALLISTI PAPÆ III. EPISTOLA II.

Calliſtus epiſcopus ſervus ſervorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio Carolo Francorum regi illuſtri, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Gratias agit regi Francorum de ipſius erga ſedem apoſtolicam cultu ſingulari. ″ Ex eodem ſpicil.

ETſi ſatis cognitum haberemus tuam ſerenitatem hanc ſedem apoſtolicam & ſedentes in ea more Chriſtianiſſimorum progenitorum tuorum ſumma fide, & ſinceritate colere ac venerari, permaxime tamen lætati ſumus, quod præclaram erga nos, & ipſam ſedem devotionem tuam per oratores tuæ ſublimitatis, tam ample & religioſe declaraveris in dando nobis obedientiam, quæ Romanis pontificibus in principio ſuæ aſſumptionis ad apoſtolatus apicem ſemper publice conſuevit præſtari. Nam cum tua celſitudo ſit fidei noſtræ ſingulare decus & ornamentum, atque ad eam propagandam plurimum conducat tua auctoritas & potentia, non eſt res parvi momenti apud ceteros principes & populos Chriſtianos, quod ipſam apoſtolicam ſedem devotiſſime venereris. Quare lætamur quidem merito, & tuam ſerenitatem omni laude, & commendatione dignam judicamus, commendantes plurimum ſublimitatem tuam, quod tales ad nos oratores deſtinaveris, qui cum omni gravitate, maturitate & modeſtia quæ ſibi commiſeras, non minus eleganter, quam prudenter expoſuerunt; nec dicere poſſemus quam libenter illos audiverimus, cum de rebus tuis apud nos agerent. Nam cum maximo ſtudio, & amore tuam celſitudinem ſemper proſecuti fuerimus, gratiſſima nobis fuerunt omnia per illos relata, quibus annuimus, quemadmodum ex aliis literis noſtris, & ex relatione dictorum oratorum latius intelliges.

Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ milleſimo quadringenteſimo quinquageſimoquinto, tertio Kalend. Martii, pontificatus noſtri anno primo.

ANNO CHRISTI 1456. Die 1. Maii.

″ ** CALLISTI PAPÆ III. EPISTOLA III.

Carolo VII. Regi Francorum.

Cariſſimo in Chriſto filio, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Gratias agit quod rex permiſerit decimam in ſubſidium exercitus contra Turcas exigi. ″ Ex eodem ſpicil.

LIcet jamdiu nec immerito ſerenitatem tuam omni affectione dilexerimus, tamen receptis nuper humaniſſimis literis tuis, quibus ipſa ſerenitas nobis aperte regioque animo, & liberalitate ſignificat ſe pro ſacro-ſanctæ catholicæ fidei defenſione & [a] exhortatione paratam eſſe conſentire, ut decima ſuper univerſali eccleſia, & præſertim in tuo regno levetur? Adeo ex hac tam mirifica, & catholico rege digna liberalitate animus noſter gaudet, ut fatendum ſit jamdiu nihil nobis accidiſſe jucundius. Tuæ itaque celſitudini immortales gratias agimus, quæ majorum ſuorum veſtigia ſequitur, in quibus ſemper firmum columen, & præſidium catholicæ fidei conſtitutum fuit. Nunc, cariſſime fili, nunc promendæ ſunt omnes vires facultateſque; nunc clara voce ipſa Chriſtiana fides auxilium vocat, ut immaniſſimorum hoſtium furor ſæviens in Chriſti fideles reprimatur: quod facile erit, ſi prius quam illorum audacia & rabies invaleſcant viriliter reſiſtatur. Deus & beatiſſimi apoſtolorum principes nobiſcum erunt, & ſancti Spiritus aura naviculam Petri ad optatum portum, ſuperatis fluctibus, adducet. Nos autem magno animo ſumus; & quæ ad obſiſtendum inimicis Chriſti neceſſaria ſunt, omni cura & celeritate paramus, hortamurque ac rogamus tuam ſerenitatem, ut quæ liberaliter obtulit, pro rei magnitudine, & neceſſitate adimpleat, detque operam ut decima hujuſmodi exigatur, ut pecuniæ non deſint operi ſanctiſſimo. Et ut efficacius tua celſitudo mentem noſtram, & quo in ſtatu res omnis apparatuſque noſter conſiſtat, intelligere poſſit, remittimus ad eandem dilectum filium Ludovicum Leſcaſes, quem virum bonum, Deum timentem cognovimus. Ob idque voluntatem noſtram ſerenitati tuæ per eundem ſignificandam ordinavimus: quam precamur ut ipſi Ludovico in omnibus quæ noſtro nomine narraverit, ſine aliquo dubio, prout in aliis noſtris literis ſcripſimus, pleniſſimam fidem adhibere velit: orantes Deum pro felici ſtatu tuæ celſitudinis.

Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo piſcatoris, die 1. Maii, 1456. pontificatus noſtri anno ſecundo.

[a] Forte, exaltatione. H.

″ ** THO-

ANNO CHRISTI 1455.

" ** THOMÆ ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS.

Monitio per edictum publicum ne matrimonia contrahantur, aut testamenta condantur, nisi coram duobus aut tribus testibus.

Ex cod. MS. in Registro principali archiepisc. Cantuar. (nuncupato *Bourchier*) fol. 5. a.

THomas permissione divina, &c. Universis & A singulis rectoribus, vicariis, & curatis, ac eorum vices gerentibus per nostram civitatem diœcesim & provinciam Cantuariensem constitutis; necnon universis & singulis pabulum verbi Dei clero & populo ad crucem S. Pauli London, ministraturis & exposituris salutem, gratiam & benedictionem. Licet sancta mater ecclesia solum de manifestis, & notoriis judicet, non de occultis, quæ divino judicio sunt relinquenda, qui solus scrutator cordium & cogitationum judex existit, ac injuriam Deo faciat, qui judicat de occultis hujusmodi: quia si singula scilicet notoria & occulta hic forent punienda, divina ju- B dicia locum non haberent, quod dicere aut sentire nefas existit. Hinc est quod pie statuit eadem sancta mater ecclesia, quod volentes condere sua testamenta sive ultimas voluntates, secum habeant testes idoneos; videlicet proprios curatos, ac eorum vices gerentes, ac alios per quos veritas testamentorum sive ultimarum voluntatum hujusmodi probari possit, si denegetur: Pari consideratione statuit eadem sancta mater ecclesia, quod contrahentes matrimonium vel fidem dantes matrimonio contrahendo, secum pari modo duos testes aut plures præsentes habeant per quos matrimonium hujusmodi probari possit C si per aliquam partium contingat id depost denegari. Ex querela tamen multorum notorietateque facti, ac experientia negociorum ad nostrum pluries pervenit auditum, quod in nonnullis locis & partibus nostræ Cantuariensis provinciæ antedictæ, & præsertim in illa inclyta civitate London, novus usus, verius novus morbus irrepsit, quod testantes hujusmodi solum scriptorem aliquem in confectione testamentorum suorum sibi advocant, nullis testibus in ea parte vocatis; qui quidem scriptores copias testamentorum hujusmodi secum ad domos suas privatas deferentes, in mundum redigunt, com- D plicant & claudunt, ac ad testatores hujusmodi in articulo mortis positos, sic clausa apportant, ac in præsentia eorumdem testatorum, ac quorumdam aliorum ad id vocatorum, quid in eis contineatur penitus nescientium, ut puta qui nec factioni, lecturæ, aut recitationi testamentorum hujusmodi interfuerunt, eadem sigillari faciunt, quod ad probationem testamentorum hujusmodi nihil prorsus adminiculatur. Quodque alii nonnulli usque ad extremum vitæ suæ exitum testari renuunt. Alii insuper residuum bonorum suorum disponere negligunt, ex quo nonnunquam contingit, quod comparentes contradictores & E hujusmodi testamenta negantes, testamenta hujusmodi ob defectum, ac inopiam probationum cassantur & adnihilantur; sicque testatores hujusmodi intestati decedunt, ac si nullum testamentum condidissent, residuumque bonorum suorum hujusmodi perperam & inique in usus suos prophanos, executores sive bonorum hujusmodi administratores damnabiliter convertunt. Idem in matrimonio occulte, aut clandestine contracto pluries contingit, quod etsi ob defectum & inopiam probationem contra negantem, in judicio militantis ecclesiæ subsistere nequeat apud tamen ecclesiam triumphantem, quæ nec fallit nec fallitur, verum licet occultum matrimonium nihilominus existit: qua de re multotiens ac frequenter evenit, quod una pars contrahentium, interdum utraque ad secunda convolat vota, adulterium committendo, filios spurios & adulterinos generando; sic non suis parentibus in hereditate filii illegitimi succedunt, sicque successoria edicta nequissime pervertuntur; ac etiam plura ac gravia animarum pericula ob defectum probationum contra negantes in hac parte necessarium generantur.

Quocirca vobis communiter & divisim committimus & mandamus, firmiter injungentes, quatinus omnia & singula in his literis nostris contenta, in ecclesiis vestris parochialibus & aliis locis publicis, ac ad crucem S. Pauli London antedictam publicetis; & nihilominus auctoritate nostra moneatis quoscumque infra nostram Cantuariensem provinciam constitutos, & injungatis eisdem, prout velint & optent hujusmodi testamenta sua, necnon contractus hujusmodi matrimoniales firma, rata, & stabilia permanere, quatinus testamenta sua hujusmodi in præsentia duorum aut trium testium idoneorum, ut præmittitur, in sana mente aut conficiant, aut perlegi & recitari faciant, & nihilominus viri ac mulieres in senectute saltem constituti, in sanitate corporali sanaque memoria ac integra mente sua condant testamenta, in quibus clare & aperte sua faciant describi legata; necnon cui aut quibus cuive usui, aut usibus residua bonorum suorum hujusmodi applicari voluerint. Et quod in fine testamentorum hujusmodi inserant nomina duorum aut trium hujusmodi, quorum unus sit sacerdos parochialis, aut proprius curatus, si commode fieri poterit, qui hujusmodi testamentorum factioni aut recitationi, aut lectioni in præsentia testatorum hujusmodi sanæ memoriæ existentium, ac lecturam & recitationem per alios factas diligenter advertentium, & intelligentium, aut per se idem facientium personaliter interfuerint; non autem solum ut assolet qui in sigillatione testamentorum hujus præsentes fuerint, quod ad rem non pertinet, necquicquam ad ostensionem veritatis testamentorum hujusmodi adminiculatur. Injungatis insuper utriusque sexus viris ac mulieribus, ne mutuo fidem dent de matrimonio contrahendo, aut matrimonium quoquo modo contrahant, nisi in præsentia duorum aut trium testium idoneorum, per quos matrimonium hujusmodi, si quando, inimico homine procurante, id per aliquem contrahentium denegari contingat, luculenter probari possit. Preterea moneatis efficaciter, & inducatis in sermonibus vestris hujusmodi dictos subditos nostros; quod in singulis causis, criminibus, & negotiis forum ecclesiasticum saltem concernentibus consimiliter duos aut plures testes idoneos secum adhibeant, prout voluerint in his victoriam obtinere, & injustitiæ complementum contra & adversus hujusmodi negantes ab ecclesia, ecclesiasticoque judicio reportare. Datæ in manerio nostro de Lamehithe vigesimoquinto die mensis Maii, anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimoquinto, & nostræ translationis anno primo.

CON-

CONCILIUM SALISBURGENSE

A Sigismundo Archiepiscopo anno Christi 1456. celebratum.

Ex Hansizii Germ. sacra to. 2. p. 495. *Cum alia concilii præsentis acta desiderentur, non abs re erit hic afferre conquæstiones varias, postulationes, interrogationes, informationes a diœcesibus Salisburgensis provinciæ Concilio exhibitas.* A

Advisamenta in sacro concilio Provinciali Salzeburgensi porrecta de anno a Nativitate Domini 1456. Dominica *Jubilate*, quæ fuit 18. Aprilis, recto ordine subsequuntur.

Advisamenta Domini episcopi Seccoviensis.

Reverendus in Christo pater & D. D episcopus Seccoviensis sacro concilio exponit gravi cum querela; quomodo quidam Fratres Ordinis Minorum B. Francisci de observantia nuncupati, nuper ad diœcesim suam venientes, quemdam fundum a laicali potestate recipiendo, quoddam claustrum sui ordinis ibidem de novo propria temeritate in contemptu suæ potestatis ordinariæ, ipsius consensu ad id non accedente, ac in gravissimum præjudicium & jacturam parochialis ecclesiæ, sub cujus limitibus dictus fundus situs est; aliarum quoque ecclesiarum parochialium circumjacentium detrimentum non modicum, construere nituntur, velut hodie ædificare non cessant, estque locus ipse in solitudine positus, ubi ipsi fratres neque officium prædicationis, super quo idem ordo originaliter institutus est, nec victus necessitatem malitia vagationis devitata habere possunt. Quare petit præfatus reverendus pater humillima cum instantia per sacram synodum sibi & Clero suæ diœcesis provideri opportune, ut dicti fratres ita coerceantur, quod ab opere hujusmodi structuræ cessantes in antea talia attentare non præsumant; talis quoque resistentia adhibeatur fratribus eisdem, qua ordo beati Petri in honore & quiete pristina conservetur.

Fertur namque dictos Fratres etiam in aliis locis & civitatibus provinciæ Salzeburgensis fundos & loca ipsis pro claustris sui ordinis placentia, non requisitis ordinariis locorum eorumdem, contra Canonica instituta occupando recepisse. Et si forte præfati fratres quocumque indulto Apostolico fundos recipiendi & claustra sui ordinis, ut præmissum est, propria auctoritate ubicumque erigendi se prætenderent munitos (velut præfatus episcopus ex quadam missiva superiorum fratrum prædictorum sibi transmissa ipsos ad ipsum habere accepit; quamvis suam paratus est sacræ synodo ad legendum exhibere) & si sit, quod tunc ipsa sacra synodus apud apostolicam sedem vel revocationem hujusmodi procuret, aut alio modo provideat, ne ecclesiæ parochiales provinciæ Salzeburgensis ita enormiter legantur. Timor namque vehemens est per tolerantiam talium novarum religionum in longum exstinctionem cleri sæcularis sequi posse.

Littera parochorum circa Krems commorantium ad episcopum Pataviensem.

Reverendissime pater, & domine gratiosissime, humillimis subjectionibus, ac omni reverentia & obedientia præmissis. Non subsequentes plebani Andreas in Levubs, Conradus in Gobolzburg, Servatius in Hadersdorff, Thomas in Czebnig, Paulus in Schaimberg, Johannes in Lengenveld, Petrus in Schiltarn, Gabriel in Sstretznig, Thomas in Geresdorff, & Johannes plebanus in Gozdorff, ceterique B ecclesiarum provincialium rectores, vicegerentes, & altaristæ per districtum circumferentialiter circa Krems commorantes, vestræ R. P. notum facimus, quomodo isti Capistranei, silicet Fratres Minores de observantia ad nostras ecclesias vicini in foro Levvbs ligneum construxerunt oratorium, de facto prædicant, & ut timetur, confessionibus suis plebisanos nostros a nobis aversuri: quod nostris ecclesiis, & nobis in maximum cedet præjudicium; quoniam nec de grano, neque de gutC tula vini in decimis gaudemus; sed solum fructibus cottidianis & culturis, de quibus quasi quilibet suo collatori censualis existit. Et unde V. R. P. ac principi jura episcopalia & steuras præstare tenemur. Imo fabrica ecclesiæ Pataviensis, & omnes pauperes & structuræ notabiliter sentient detrimentum. Quare omnes prædicti R. P. V. capellani ad vos tanquam gratiosissimum nostrum &c. revertentes eadem humillime in Domino deprecantes, ut istis novis institutionibus maxime præjudicialibus nostris ecclesiis, & nobis obstare dignentur gratiosissime cum effectu, in D eo salutem populo & provisionem nobis & commodum paterne ostendetis &c. harum omnium nostrorum secutis subimpressis testimonio litterarum. Datum in Leubs septima Maii 1456.

Advisamenta ex parte reverendissimi in Christo patris & D. D. Tyboldi episcopi Laventin. totiusque Cleri sibi commissi.

Reverendissime Pater. Præpositus S. Andreæ ecclesiæ Laventin. Archidiaconus nimis gravatum se fore credit per suum ordinarium, sibi in E latere constitutum, in cura animarum plebanis ac Vicariis compensanda, qui sibi ex jure Archidiaconatus sui hujusmodi curam animarum dare ascribit.

Item declaretur, qui casus sint ipsi Archidiacono a jure vel consuetudine reservati.

Item quid agendum sit de plebe in Lavenmund Laventin. diœces. quæ se alias in proxima visitatione Commissariorum D. Episcopi Laventin. reddidit contumacem ad juramenta præstanda super inquisitionem vitiorum ac aliorum extirpandorum.

Item ex parte ecclesiæ parochialis S. Johannis in Gorgig Salzeburgens. diœces. quæ est de

de præsentatione V. R. P. & de collatione Rev. Patris D. episcopi Laventin. diœcef. an dicta ecclesia S. Johannis in Gorgig subjaceat diœcesano, & qui ejusdem ecclesiæ Vicariis habeat dare curam animarum & cognoscere de causis?

Item quid agendum sit cum plebano in muta prope Marenberg Laventin. diœcef. qui contumaciter se absentare præsumpsit? &c.

Item de publicis remittendis quantum quis pro Archidiacono solvere debeat? & qualiter immitti debeant cæteris causis? & an ad suum plebanum seu ipsius locumtenentem pro injungenda pecunia sint iterum remittendi?

Item de festo S. Matthiæ Apostoli quando in anno bisextili sit celebrandum?

Item laicalis potestas usurpare conatur jurisdictionem spiritualem, omnino suppeditandam, contra jus commune, præsertim de decimis, quæ debentur de jure communi & divino ecclesiæ, se intromittunt judicando de eis: cum tamen incapaces hujusmodi jurisdictionum existant.

Item causas dotis, donationis propter nuptias, & similes, non permittunt tractari in foro ecclesiastico, & omnino judicem ecclesiasticum excludere conantur: cum tamen in hujusmodi causis locus sit præventioni; causam subjungentes; quod majori modo contrahitur sub specie dotis & donationis propter nuptias sub obligatione jurium forensium, vulgariter *Landgericht*, & propter non solutionem in termino promissa dotis vel donationis propter nuptias, ut præfertur, prætendunt solum stare arbitrio judicum forensium.

Item de peculio Clericorum, & de rebus relictis per Rectores presbyteros & Clericos post eorum mortem, Laici se intromittunt, & de illis disponunt, non obstantibus privilegiis & libertatibus ecclesiasticis, & per hæc privilegia & libertates ecclesiasticæ suppeditantur.

Item excommunicati & denunciati non verentur intrare ecclesias, stantes scienter ultra annum in eorum protervitate, & excommunicatione, tanquam suspecti de hæresi. Et postquam ordinarii loci juxta juris exigentiam contra eosdem processum juris instaurare volunt, imponunt minas multum formidabiles, quæ in constantem virum metu concurrente cadere possunt. Per hoc vilipenduntur privilegia, & ecclesiasticæ libertates, & magna pericula, & gravamina ecclesiis proveniunt ex istis.

Item laicalis potestas in civitatibus majoribus decernit statuta, quod nullus Clericorum prædium cujuscumque conditionis onerare, & in remedium animæ suæ disponere potest. Insuper & redditus legitime possessos contra juris dispositionem, quo cavetur, quod nullus Clericorum, cujuscumque conditionis existat, res ecclesiarum laicali potestate submittere debet sub pœnis maximis, & merito formidabilibus, de quo in capitulo hoc consuetissimo: *de rebus ecclesiæ non alienandis lib. 6.*

Item manifestos Usurarios absque satisfactione condigna per ipsos, vel eorum hæredes facta, Religiosi ordinum mendicantium ecclesiasticæ sepulturæ tradere non verentur. Ex quo oritur contra Clerum maxima suspicio: quia laici dicunt: tales religiosi sunt tantæ devotionis, & intelligentiæ, qui si hujusmodi usurarii non essent sepeliendi, eos nunquam sepelirent.

Hinc Patres hujus sacri Concilii accusati sunt de correctione breviarii Salzburgens. & Pataviens. ecclesiarum, maxime de sabbato sancto Paschæ, ubi cavetur, quod pueri post baptismum non lactentur, quousque procurentur in corpore & sanguine Christi.

Item sunt nonnulli episcopi, Abbates, Præpositi, Monasteria, Collegia, Nobiles, & aliæ personæ ecclesiasticæ & seculares habentes infra limites parochialium ecclesiarum decimas unam, duas, vel tertiam partes, vel etiam omnem decimam eis incorporatam, vel aliis debitam. Hi postquam novales decimæ in eisdem ecclesiis de jure Rectoribus ecclesiarum debite fieri contingunt, novales decimas hujusmodi contra juris dispositionem in animarum suarum periculum & damnationem contra voluntatem Rectoris violenter rapiunt, & accipiunt.

Dignetur igitur hæc sacra provincialis synodus super his de opportuno remedio salubriter providere. Nam plures etiam sententiæ definitivæ contra recipientes & rapientes decimas novales hujusmodi in consistorio Salzburgensi factæ sunt, quibus tamen aliqui Nobiles & Prælati nunquam parere curaverunt, prout non curant de præsenti &c.

Item sunt nonnulli laici accipientes decimas, & omnia Novalia etiam appropriantes, & manu violenta detinentes.

Item accusatur Synodus ex parte quorumdam laicorum, qui absque scitu & consensu suorum accedunt curiam Romanam, & ibidem a Cardinalibus impetrant indulgentias ad filiales ecclesias in damnum maximum jurium parochialium, & matricum ecclesiarum: & eædem indulgentiæ ita exorbitantes sunt, quod non solum concessa sunt in diebus festis, sed etiam in diebus feriatis. Postquam vero laici prædicti literas hujusmodi ad partes istas attulerint, petunt ab ordinariis easdem confirmari; qui domini ordinarii etiam absque scitu & consensu plebanorum in gravamen & jacturam ecclesiarum parochialium confirmant.

Provideant igitur, quid plebanis in his sit faciendum, qui quodammodo perplexi sunt inter duo adversa, tum quia tenentur ecclesias suas indemnes servare, tum etiam quia tenentur ordinariæ auctoritati obedire.

Item provideatur, quomodo Mendicantes debeant audire confessiones; & an quilibet fidelis teneatur quolibet anno ad minimum semel confiteri suo plebano juxta tit. *Omnis utriusque &c.* & plura alia, quæ conclusa sunt in synodo provinciali Moguntin. petuntur hic concludi.

Item plebani gravantur per Mendicantes, quia sine licentia communicant populum; imo dicunt, quod non sint oves plebanis commissæ, sed sunt oves episcopi.

Item clerici gravantur, quod violenter trahuntur ad forum vetitum; imo prohibentur, ne aliquem citent ad judicium spirituale pro rebus ecclesiasticis, ut super decimis, testamentis, & in causis rationabilibus; imo aliqui Clerici sponte se submittunt jurisdictioni seculari absque licentia suorum superiorum.

Item de agris & pratis de novo excultis laici propriis motibus & violenter privant plebanos decimis contra jus commune.

Item judices, & præfecti, præcones, & cæteri

ANNO CHRISTI 1456.

teri laici violenter auferunt bona relicta per A presbyteros & clericos beneficiatos; imo consanguinei eorum prætendunt & volunt talium esse hæredes, & sic impediunt testamenta, & ultimam eorum voluntatem, quamvis de eleemosyna & beneficiis sint acquisita.

Item quando clericus beneficiatus moritur, statim laici intromittunt se de possessione beneficii, & bonis per talem relictis, a quibus oportet postea emere possessionem. Et contingit pluries, quod possessio traditur non habenti justum titulum &c.

Item sæculares advocati gravant ecclesias augendo advocatias diversis modis, puta venaticis canibus, vecturis & laboribus variis; & idem faciunt alii Nobiles & principes, & eo- B rum locumtenentes.

Item Nobiles compellunt ecclesiarum colonos ad labores suos vulgariter *Scharvverche*, ut in messe, in forno, & in fossis.

Idem volunt habere a plebanis & eorum colonis.

Item laici proprio motu se intromittunt de rebus temporalibus ecclesiarum, facientes de illis rationem; cum sæpius non vocantes ad hoc suum plebanum, vendunt ad placitum res ecclesiarum, construunt & destruunt ecclesias.

Item absque scitu plebani auferunt vitas, ad quas etiam soli habent claves. Instituunt & destituunt ad voluntatem suam Campanatores C & Magistros scholarum; placeat vel displiceat plebanis. Item acceptant anniversariam defunctorum, & soli deputant plebano & suis sacerdotibus stipendia, sicut ipsis laicis placet: & si non vult plebanus consentire, remittunt ad alias ecclesias puta Monasteria vel hospitalia, quæ ipsi regunt. Etiam instituunt prædia ecclesiarum & destituunt. Et si plebanus aliquem instituit, ipsi eumdem non admittunt nisi placeat eis.

Item principes gravant Clericos per venatores.

Item Nobiles quoque inhibent plebanis, ne prædicent nisi ad eorum voluntatem, & faciunt eos expectare, quousque surgant de D somno.

Item volunt, quod presbyteri eorum tabernas intrent. Quod si non fecerint, damna & gravamina eis inferunt.

Item de certis prædiis non volunt dare decimam.

Item laici usurpant sibi prædia, super quibus ecclesiæ sunt fundatæ.

Item provideatur contra collectores, ne amplius admittantur per ordinarios locorum, quia nimirum gravant plebanum. Et quidam ipsorum ascendunt ambonem, & decipiunt populum in suis prædicationibus & indulgentiis. Etiam portant secum reliquias, cum quibus stant publice in ecclesiis, quando populus dicit offer- E torium.

Item fiat executio Carolinæ.

Item provideatur, quod sacramentum eucharistiæ non fiat nimis commune, quia feriis quintis per certos defertur publice cum processione per ecclesias, & circuitus in ecclesiis absque licentia superiorum. Et hoc idem fit a religiosis feriis quintis, per hoc attrahentes sibi populum, & impedientes jura parochialia.

Item provideatur de laicis contra Clericos auctoritate sua arrestantibus bona, fructus reditus, & proventus clericorum & clericos, militantibus vulgariter *Wandelut*.

ANNO CHRISTI 1456.

Item de laicis, qui auctoritate sua capiunt Clericos, & presbyteros præsentant Episcopo.

Advisamenta Ratisbonensia.

Item provideatur contra laicos diffidantes clericos, ducentes eosdem in Bohemiam, cremantes corpora & bona eorum.

Item tales cogunt clericos d dandum pecuniam pro securitate eorum.

Item quomodo cum ditionibus laicis post reconciliationem ad terram reversis agendum sit.

Item provideatur specialiter in diœcesi Ratisponensi contra hoc, quod clerici coguntur ad damnationem pecuniæ, vulgariter *Abting*, ad Bohemiam; quod quotidianum est propter inimicos diffidantes generaliter omnem clerum.

Item Clerici, qui provocant consanguineos suos, & alios laicos ad diffidandum clero; & quomodo agendum sit cum Clericis, qui per se faciunt tales diffidationes, & intrant Bohemiam, cum fuerint reversi.

Item an concepta in concilio provinciali Moguntino sint acceptanda.

Item de jurisdictione reverendissimi domini Salzeburg. quod plures ad eandem curiam, & etiam Romam trahuntur solum pro hoc, ut propter distantiam fatigent collitigantes ad concordandum cum eisdem: & arrestationibus a sede Salzburg. emanantibus.

Item fiat provisio, ut matrimonium possit licite contrahi & consummari & nuptiæ solemniter celebrari temporibus a jure interdictis, puta in septuagesima &c. ut fit alio tempore Domini.

Item quidam Religiosi præsertim Cistercienses Ordinis in capellis sibi subjectis extra septa monasteriorum sitis prædicant, festa indicunt, solemnes benedictiones in mitris faciunt, publicas missas decantant tempore, quo publica missa diebus Dominicis & festivis in ecclesiis parochialibus peragitur. Per hoc parochianos a suo pastore, & ecclesia matrice retrahendo, prætendendo prædicta sibi vigore exemptionis, consuetudinis, & privilegiorum licere, cum tamen curam animarum minime habeant.

Item mortuos sepeliunt; parochianos alienos in casibus episcopis reservatis absolvunt, sacramentum eucharistiæ, & alia contra *Clem.* Religiosi administrant omnia, prætendentes sibi ex privilegiis licere, quæ tamen ostendere recusant. Novas capellas absque licentia ordinariorum erigunt in locis non exemptis, & offertoria ibidem observantia usurpant.

Item petitur moderari statutum de tabernariis quoad pœnam suspensionis ab officio, cum ex hoc plures incurrant irregularitatem, tempore hujus suspensionis se divinis, ut prius, ingerentes.

Item petitur declarari quotiens Cruminarii debeant in anno admitti a plebanis, cum multum præjudicent curatis & eorum sociis, & cum prætendant se exemptos, qualiter prohiberi debent ab eorum excessibus, cum nimis difficile foret semper ad sedem apostolicam recurri.

Ad-

ANNO CHRISTI 1456.

Advisamenta quæ respiciunt diœcesim Salzburgensem.

Sacerdos sæcularis omissa trina oratione & quindecim gradibus, incipiat matutinas, continuando omnes horas canonicas secundum rubricam Salzburgen. paucis mutatis; primo ad summum festum, ad primam, ad Completorium, immediate post symbolum dicatur versus cum collectas ad binas partes usque ibi: *Sacerdotes*. De sanctis trium lectionum oret sine precibus. Capitulum post primam secundum chorum, demptis quinque Psalmis, scilicet: *Verba mea* &c. In adventu & quadragesima suffragia de patronis sub una antiphona, scilicet ad Vesperas: *Fulgebunt justi*: & ad matutinum: *Corpora Sanctorum*, & una collecta, in quo nominentur patroni, scilicet *Rudbertus*, *Virgilius*, & *Martinus*, una cum aliis suffragiis consuetis. Infra Pascha, & Pentecosten diebus Dominicis in Matutinis ad quemlibet Nocturnum tres Psalmos cum una Antiphona. Ad primam: *Deus in nomine* &c. cum reliquis: quod hoc tempus in omnibus diœcesibus privilegiatum est præ aliis temporibus.

Quocumque etiam die dicuntur VII. Psalmi ad horas, eodem die dicatur letania, aliis vero diebus neque VII. psalmi, neque letania.

Orare quotidie cursum & vigilias mortuorum stet in arbitrio cujuslibet volentis orare ex devotione; sed nullus ad hujusmodi sit ex debito adstrictus.

Item semel in septimana, quando commode fieri poterit, horæ de patronis teneantur, ut in aliis diœcesibus fit.

Item præcipitur in quodam statuto provinciali festa SS. *Rudberti*, *Virgilii* & *Augustini* celebrari. Petitur relaxatio de festo translationis S. Virgilii; quod non potest commode celebrari propter occupationes vindemiarum, propter quod plures scandalizantur.

Item fiat provisio de remediis mortuorum, ne plebisani nimium graventur.

Advisamenta Cleri Stiriæ Inferioris.

Primo Serenissimus dominus noster Imperator nos communem Clerum beneficum in suis terris & dominiis constitutum variis & continuis exactionibus suarum Steurarum solet aggravare, conandonos redigere in continuam servitutem contra ecclesiasticam libertatem, qua minime uti valeamus. Petit clerus humillime ut provideantur contra futura similia sive per scripta reverendiss. D. nostri archiepiscopi, vel alio modo, aut per convocationem Cleri prout proxime factum est. Paratus enim esset idem Clerus potius sustinere spolia, vel alia mala, quam ita redigi in continuam servitutem, attento quod si in Ecclesiis spolia committentur, cessaretur a divinis tam diu, quousque spolia restituerentur, vel alia fierent.

Gravatur etiam clerus curatus in variis & plurimis articulis per Monachos mendicantes, ut sequitur.

Primo solent nobis Ecclesiarum parochialium rectoribus populum nobis commissum abstrahere, præcipue in propitiationibus, recipiendo de eisdem propitiationibus vigiliarum, exequiarum, Missarum, & diversorum officiorum minus quam solito recipi solet in parochiis nostris contra laudabilem ecclesiarum nostrarum

A consuetudinem hactenus observatam: puta vix tertiam partem, & sic populus propter minorem solutionem ad ipsos affluit nobis in grave præjudicium.

Item solent plerique mendicantium, Priores & guardiani in suis claustris benedictiones facere solemnes, videl. in diebus festivis Purificat. gloriosæ Virginis Candelarum; in die Palmarum, ipsarum palmarum; in die Resurrectionis dominicæ, carnium etiam in domibus plebisanorum. Item in die S. Stephani protomartyris, salis & aquæ benedictiones celebrare solemnes.

Item in die Parasceves ornare sepulchrum Domini, imponentes ibi Sacramentum Eucaristiæ,
B candelis plurimis accensis, canentes quoque Psalterium usque ad diem Paschæ: quæ omnia insignia sunt parochialia, & solummodo ad ecclesias parochiales videntur pertinere.

Item in diebus festivis & dominicis solent de mane hora inconsueta prædicare & alios actus exercere, ita quod populus in diebus dominicis & maximis festivitatibus præcipue sermonem audire, & ad officia, quæ in suis peraguntur parochiis, frequenter venire negligitur in animarum suarum dispendium, & nobis rectoribus maximum præjudicium.

Item prædicti Monachi gaudentes privilegio audiendi confessionem, populum inducunt, ut apud eos Confessores suos eligant, etsi in loco
C habeantur sufficientes & bene docti presbyteri sæculares, ad quos pertinent, imo peritiores, quam sint ipsi Monachi. Et etsi ibi non est multitudo populi, ita quod plebanus cum suis optime sufficiunt plebi suæ. Præsumitur enim, ut verum est, quod Monachi in audiendis confessionibus plebem ad se alliciant, & ipsis missas & alia apud eos peragenda in pœnam injungunt; absolventes etiam quoscumque casuales publicos & occultos, qui ex hoc in suis sceleribus eo temerarius persistunt in maximam damnationem animarum plebis.

Item sunt certa claustra mendicantium habentia in ecclesiis suis non tantum unam sed duas aut plures campanas, quas quotidie ad offi-
D cium compulsant, sicut in ecclesiis parochialibus fieri solet, nec a talibus volunt abstinere. Dixit enim quidam Prior ordinis Eremitarum S. Augustini in Ragkerspurg: si plebanus in duabus campanis suis displicentiam habet, ipse vellet addere tertiam.

Advisamenta Archidiaconi & Cleri Archidiaconatus Karinthiæ inferioris Salzburgensis diœcesis.

Primo quidem provideatur per sacrum Concilium, quod Clerus & ecclesiasticæ personæ juxta Lateran. & generales Conciliorum ac imperialium sanctionum statuta ab omni steurarum
E sæcularium impositione immunes existant, & debita potiantur libertate. Inhibendum quoque esset ipsis Clericis & ecclesiasticis personis sub pœnas & censuris formidabilibus, ne steuras & exactiones hujusmodi sub cujuscumque contractus colore sine expresso Romani pontificis assensu potestati temporali largiantur.

Item quod statuta ven. mem. D. Peligrini sub titulo: *ne Clerici in foro vetito conveniantur*, & fel. record. D. Eberhardi sub titulo: *de foro competenti* situata, olim S. Salzeb. ecclesiæ Archiepiscoporum in suis provincialibus Conciliis edita districtius observari mandentur.

Item quod declaretur per sacram Synodum, qua die post festum cathedræ S. Petri festum S. Mathiæ apostoli anno bissextili sit celebrandum, ne ex diversa ejus celebratione, veluti sæpius contigit, scandalum generetur in populo.

Item quod unus tantum patrinus juxta canonica instituta ad levandum de sacro fonte puerum admittatur, inhibeatur quoque Archidiaconibus, Decanis, & cæteris presbyteris curatis, ne contra hujusmodi statutum dispensent secundum favorem, & suæ libitum voluntatis.

Item quod si, qui ad auctoritatem superiorum mittendi sunt, litteras sui curati presbyteri, qualitatem, & circumstantias culpæ, B propter quam superiorem requirere tenentur, continentes requirant, & Superiori præsentent. Ipse quoque superior litteras absolutionis eidem Curato transmittat; quod &, si is, qui superioris auctoritatem adiit, publice delinquendo plebem scandalizavit, superior eumdem suo curato remittat publice puniendum, modum pœnæ sibi injungendæ scripto tenus declarando.

Item quod fratres Ordinum Mendicantium in oppidis & civitatibus provinciæ Salzburgensis degentes in suis prædicationibus, parochialium Ecclesiarum rectoribus non derogent, aut detrahant; eaque hora, & maxime diebus dominicis & festivis, qua in ecclesiis parochiali- C bus divina peraguntur missarum solemnia, & populo Dei verbum prædicatur, prædicationibus suis & prolongatione officiorum divinorum populum a frequentatione & visitatione suæ parochialis ecclesiæ non retrahant ac retardent.

Item quod Archidiaconi, Decani, & provincialium Ecclesiarum rectores, cæterique presbyteri Curati ab eis, qui pro delictis suis eorum auctoritatem requirere tenentur, pecunias non exigant; sed beneficium absolutionis pro Deo, cui justum est, gratis impertiantur, presbyterosque delinquentes condigna pœna castigent, cum ex præmissis interdum grandia scandala visa sunt exoriri.

Item quod ab Ecclesiis pro chrismate pecu- D nia non exigatur, sive oblata requiratur.

Item quod de baptismo bastardis & spuriis ac aliis illegitime natis conferendo pecunia non exigatur.

Item quod testamenta observentur.

Avisamentum de Archi-Diaconatu Stiriæ Marchiæ Superioris.

Exponitur pro parte cleri Archi-Diaconatus Stiriæ, Marchiæ superioris, qualiter quædam Monasteria ejusdem Archi-Diaconatus longe post eorum fundationem quasdam Ecclesias tunc rectas per presbyteros sæculares, suis monasteriis incorporaverunt, quorum prælati, quanquam E de hujusmodi Ecclesiis maximum habeant emolumentum, nolunt tamen obligari ad hujusmodi onera ecclesiarum, nec compati Clero dicti Archi-Diaconatus in steura, & contributionibus ipsi clero impositis, secundum quod Rectores olim earumdem ecclesiarum contribuere consueverunt, asserentes se alias contribuere oportere occasione suorum monasteriorum de singulis redditibus eorundem. Supplicat Clerus prædictus, quatenus attento quod præfati prælati ab hujusmodi Ecclesiis habeant emolumentum, merito subeunt onus, ipsis provideri de remedio opportuno: quod nisi fiat, continget propter nonnullas ecclesias noviter in nova civitate, & alibi incorporatas, dictum Clerum multipliciter aggravari, & quod tandem decem aut modico plures plebani intolerabilem steuram persolvent, quæ in dies & annos non minorantur, imo potius augmentantur.

Avisamenta generalia totam provinciam respicientia.

Primo a sancto Concilio petitur declarari, de quibus episcopalibus casibus, & quomodo Curatus se debeat intromittere; maxime autem de damnabili divinatione, superstitionis & incantationis usu.

Item provideatur, ut fiat liber agendarum pro administratione sacrorum & omni benedictione in ecclesiis parochialibus fienda; secundum cujus modum & formam, omnes per totam provinciam operari debent.

Item fiat provisio de minutis decimis, de quibus parochiani dumtaxat tertiam partem suis Curatis porrigunt, imo non semper tertiam, sed plerumque eamdem dare omnino recusant, contra provincialia alias edita statuta, & juris communis dispositionem.

Item hoc ipsum fiat de decimis novalibus, ut & iste secundum juris communis & statutorum provincialium ordinationem Curatis tribuantur. Habentes enim duas partes decimarum, duas etiam partes novalium in gravamen suarum animarum sibi imbursare non verentur.

Item provideatur, ut Curatis de collectis suarum Ecclesiarum tertia pars cedat; hujusmodi namque collectæ ut plurimum in detrimentum vergunt Curatis; quia in summis festivitatibus ad offerendum obligati, si ad tabulam vitricorum quidquam porrexerint, se æstimant etiam offertorium explevisse.

Item petitur declarari, in quibus Curatus a parochianis suis habeat ex posteris decimam personalem juxta consuetudinem civitatis Salzburgensis.

Item si secundum constitutionem S. Matris Ecclesiæ ad festa paschalia rite & legitime confessum & communicatum infra ejusdem anni spatium casu, ruina, vel quovis alio modo, absque tamen finali confessione, & Sacramentorum provisione mori contingat, an tali inrequisito superiore concedenda sit ecclesiastica sepultura? vel an pro ea remittendum sit ad superiorem? Et an talis, vel quis alter, & quo casu dici debeat præventus.

Item petitur secundum priorum decreta conciliorum provincialium, & episcopalium dari mandata contra debitores Ecclesiarum, ut ipsi earumdem debita ab eis mutuata sub alicujus pœnæ incursu pro certo termino exsolvere compellantur.

Item concedatur mandatum Curatis ad reddendum, alienandum, & tollendum vaccas a fabrica locatas, sive vaccas perpetuas vulgariter *ymmer Kue*, ut pecuniæ exinde collectæ usui ecclesiarum applicentur.

Item quid agendum sit in provincia de rectoribus curruum dominicis & aliis festivis diebus, cum vecturis suis propria domicilia eorum exeuntibus & molitoribus eisdem diebus molentibus, cæterisque publice laborantibus in illis diebus, de quibus suis plebanis indubitanter constat.

Item

ANNO CHRISTI 1456.

Item idem petitur quid de institoribus & carnificibus, præfatis festivitatum diebus tempore divini cultus sua mercimonia venundantibus in parochia, cujus plebisani existunt, & extra tempus nundinarum & dedicationum; quia secus in his & institoribus advenis foret, qui forte sumptuum necessitate coguntur.

Item petitur etiam decerni seu declarari, qua pœna plectendi sunt dominicis diebus & cæteris festivitatibus ad fores ecclesiarum & in cimiteriis tempore sermonum & divinorum cultuum stantes sibi mutuo confabulando, & quibus modis & ordine de hac abusione sint reducendi.

Item dignetur sacra synodus istam mirabilem, imo revera insanam consuetudinem immutare & delere, qua in quibusdam parochiis die resurrectionis dominicæ mane venerabile Sacramentum manibus presbyteri euntis, vel equitantis, adjuncta sibi plebe, sine reverentia, & devotione, modo quodam ridiculo clamoribus & cantibus insolitis per circuitum parochiæ defertur. In quibusdam vero locis hæc peracto prandio non majori reverentia solita sunt.

Item hoc ipsum petitur de plerumque mirabili consuetudine, qua istud pretiosissimum Sacramentum singulis dominicis diebus a festo Ascensionis, seu Pentecostes usque ad festum S. Laurentii vel Jacobi in cimiteriis ecclesiarum sæpissime modica vel pene nulla devotione circumducitur, lectis ibidem cum certis collectis, versus quatuor partes mundi, quatuor initiis Evangeliorum, non sub una, sed sub diversa forma.

Cæterum instantius petitur inhiberi istam præ cæteris periculosiorem consuetudinem, potius autem abusionem seu corruptelam, per quam presbyteri quantumcumque ab Ecclesiis longi, quotiescumque in die vel septimana tonitrua, fulmina, coruscationes, vel venti insurgunt, unde tempestatem vel grandinem timent imminere, illud salutare Sacramentum foras ad cimiterium irreverenter efferunt; quanquam etiam vix æditus vel juvenis campanam bajolans adest, & vulgus advertere non curans instat labori. Unde certe pericula gravia sunt exorta. Compertum namque est, quod ex hujusmodi tempestarum & ventorum invalescentia, tecta Ecclesiarum & turrium confracta ceciderunt, & presbyteri casu horum tacti semimortui inventi sunt, venerabili sacramento cum vase in terram prostrato.

Quibus tempestatibus cautius & melius creditur provideri, si per idem præfatum anni tempus continuum expletis divinorum mysteriis quotidie omnium Ecclesiarum campanæ tangerentur, & unusquisque hominum bonæ rationis, ubicumque constitutus, iis auditis pro pace & tranquillitate ac republica secundum sibi datam gratiam oraret; pro quo etiam tempore & sacerdos loci legeret dicta initia Evangeliorum quatuor, vel unum cum collectis aptis, secundum decreta & determinationem istius sacratissimi Concilii.

Ea propter hoc sanctissimum Concilium statuat & exponat, quibus tempore & casu, extra tamen casum morte laborantium, istud venerabilissimum Sacramentum a loco suo sacro communis ipsius repositionis debeat, & licite possit amoveri, ut puta in articulo mortis, inundatione aquarum, guerrarum, ignis pestis conginnariæ, seu alterius mali communis, vel reipublicæ.

Item deinde hoc sacratissimum Concilium compescat plurima festa incognitorum Sanctorum, ut quintas ferias Paschæ, Pentecostes, Nativitatis proximas, & sextam feriam immediatam post festum Ascensionis Domini, festa beatorum Ottonis, Colomanni, & plerumque aliorum, quæ quidem festa multi laici & vetulæ amplius, quam Dominicas & alios dies festos ab ecclesia indictos plurimum superstitiose colunt & festivant. Unde Simplices festa S. matris ecclesiæ minus curant festivare.

Item fiat declaratio, quomodo colligentium ad Ecclesias, capellas, monasteria, & hospitalia, indulgentiæ vulgo interpretandæ sint, & insinuandæ, cum litteris indulgentiarum communi stylo inseratur: *quicumque causa devotionis illuc confluxerint, & pias manus porrexerint adjutrices &c. indulgentiam & gratiam consequantur*. Certum est autem, quod multi eleemosynam dant, qui ecclesias seu loca illa nunquam videbunt.

Item tales collectores emunt, & mercantur collecturas ab ecclesiis, quamque per 10. vel 12. libras denn. & per annum 40. vel 50. accumulant, dantque 1. libram denn. pro littera per diœcesim exhortatoria; virtute cujus pro suo commodo multo amplius pecunias recolligunt, multaque facinora & scandala committunt, bibunt, noctuque ludunt, & blasphemant, in tabernis per noctes integras vane & turpiter consumentes, quod ad Dei cultum & honorem fideles porrexerunt. Ecce qualis fraus.

Item compellantur omnes Curarii gerere sollicitudinem circa plebem suam, examinando in confessione, & informando diebus festivis dominicalem orationem. Multi enim in hac oratione errant, imo penitus ignorant.

Item provideat sancta synodus, ut pauperes peregrini continue de loco in locum discurrentes, & similiter vagi scholares cum retibus, vel sine, discurrentes, & quodammodo discredere facientes, multique alii truffatores, & terrarum exploratores foras eiiciantur, & in provincia ista nullatenus ita discurrere & mendicare permittantur.

Item inhibeatur Curatis, ne sanctum oleum infirmorum, seu cathecumenorum extra locum sacrum in non sacro, ut puta camera vel coquina, faciant conservari, neque ipsum potestati tradant laicali ad custodiendum, vel rursus ad ecclesias deferendum, quod tamen in nonnullis parochiis consuevit observari. ☙

** CONCILIUM SVESSIONENSE.

Statuta concilii Rhemenfis provinciæ, apud Sveffionem, die Veneris, undecima menfis Julii, anno domini 1456, celebrati

UNiverfis præfentes literas infpecturis, Joannes, miferatione divina archiepifcopus Rhemenfis, Joannes Sveffionenfis, Antonius Laudunenfis, Joannes Ambianenfis, & Joannes Sylvanectenfis, epifcopi fuffraganei Rhemenfis provinciæ, una cum aliorum fuffraganeorum ejufdem provinciæ abfentium, & cathedralium ecclefiarum procuratoribus, in concilio provinciali apud Sveffionem congregati, aliis omnibus, qui potuerunt, & debuerunt intereffe, debite convocatis in domino falutem. *l* Cum per longam celebrationis conciliorum provincialium intermiffionem, in hac Rhemenfi provincia, ftatus ecclefiafticus gravem ruinam, & multiplicia incommoda, ac innumera detrimenta patiatur; vepribus & fpinis vitiorum, per defectum culturæ agri domini undique pullulantibus, ac variis oppreffionibus, & gravaminibus ultra modum adverfus jura, libertates, & auctoritatem ecclefiæ excrefcentibus, ex quibus divinus cultus minuitur, atque in diverfis partibus prophanatur, & ipfius Chrifti fponfæ fplendor, atque dignitas plurimum denigratur, in offenfam omnipotentis Dei, ac perditionem animarum: Nos in hac fynodo, favente altiffimi gratia, congregati, ad reftaurationem domus Dei, & falutem gregis dominici, (quantum in nobis eft) intendere cupientes. Primo ftatuimus, ut in fingulis ecclefiis cathedralibus, ac collegiatis, atque monafteriis hujus provinciæ Rhemenfis, divinum fervitium in cantus prolatione, habituum honeftate, & aliis ad debitam venerationem divini cultus pertinentibus, decenter & reverenter celebretur: cui omnes de ecclefia debite interfint, domino fervientes conformiter ad intentionem, decreti quod incipit. *Si quis principem fæculi*, *&c.* Deliberationem in congregatione Bituricenfi, dudum fuper acceptatione ejufdem decreti, & aliorum celebrata, ac confuetudines laudabiles fingularum ecclefiarum monentes decanos, cantores, & alios ad quos pertinet corrigere defectus chori, fub obteftatione divini judicii, ac pœnis per eorum fuperiores arbitrandis, perturbantes divinum officium, cum fabulationibus, rifibus, aut alias in eo delinquentes, & deficientes diligenter puniant, & corrigant. Præcipimus infuper & mandamus hoc inviolabiliter obfervari, ut vagantes per ecclefiam deambulando, feu etiam fedentes extra chorum otiofi, adinvicem confabulando, tempore divinorum officiorum, præfertim dum matutinorum, miffæ majoris, & vefperarum officia celebrari contigerit, totius diei emolumentum, tam in pane quam in diftributionibus amittant: & hoc per illos, ad quos pertinet omnino, executioni demandetur. Advertantque in fingulis ecclefiis canonici præfati, ut tali hora, fua capitula tenere incipiant, quod non impediantur ab intereffendo majori miffæ, conformiter ad ea, quæ in prædicto decreto funt ordinata. Tenor vero decreti (de quo fupra) fequitur fub his verbis. Si quis principem fæculi rogaturus, habitu honefto, geftu decenti, prolatione non præcipiti, fed diftincta, attenta quoque mente, feipfum ac verba ftudet componere: quanto diligentius in hoc facro loco, omnipotentem oraturus Deum hæc omnia facere curabit? Statuit igitur hæc fancta fynodus, ut cunctis cathedralibus, ac collegiatis ecclefiis, horis debitis, non curfim, ac feftinanter, fed aftrictim & tractim, cum paufa decenti (præfertim in medio cujuslibet verficuli pfalmorum) debita, faciendo inter folenne & feriale officium differentiam, reverenter ab omnibus perfolvantur: horas canonicas dicturi, cum tunica talari, ac fuperpelliceis mundis, ultra medias tibias longis, vel cappis, juxta temporum vel regionum diverfitatem, ecclefias ingrediantur: Non capucia, fed almucias, vel bireta tenentes in capite: qui cum in choro fuerint, gravitatem fervent, quam & locus & officium exigunt. Non infimul cum aliis fabulantes, feu colloquentes, aut literas feu fcripturas alias legentes, & cum pfallendi gratia ibidem conveniant: muta & claufa labia tenere non debent; fed omnes, (præfertim qui majori funguntur honore) in pfalmis, hymnis, & canticis Deo alacriter modulentur: cum dicitur, *Gloria Patri*, *&* *Filio*, *&* *Spiritui fancto*, omnes confurgant: cum nominatur illud gloriofiffimum nomen Jefus, *In quo omne genu flectitur*, *cæleftium*, *terreftrium*, *&* *infernorum*, omnes caput inclinent.

Nemo ibidem, dum horæ in communi publice cantantur, legat, vel dicat privatum officium: nam non folum obfequium (cui obnoxius eft) choro fubtrahit, fed alios pfallentes perturbat. Super his debite obfervandis, aliifque ad divini officii profecutionem, ac chori difciplinam fpectantibus; decanus, vel cui onus incumbit, diligenter invigilet hinc inde, ne quid inordinate fiat circumfpiciens. Horum autem tranfgreffores, illius horæ, in qua circa prædicta exceflerint, vel alia majori (prout tranfgreffionis gravitas exigit) plectantur pœna: falvis tamen laudabilibus confuetudinibus & ftatutis, ac obfervantiis fpectabilibus ecclefiarum fingularum regni & Delphinatus. Infuper mandat, & præcipit hoc facrum concilium, ut turpis ille abufus, in alio decreto per dictam congregationem acceptato prohibitus, omnino a fingulis ecclefiis, a monafteriis quorumcumque religioforum, & religiofarum hujus provinciæ extirpetur; quo larvales & theatrales joci, choreæ, mercimonia, negotiationes, & alia, ecclefiam, divinum officium, vel ejus honeftatem perturbantia, fieri prohibentur. Quodque pœna contra ordinarios decanos, & rectores (qui talia fieri permittunt) in eodem decreto contenta, de fufpenfione a perceptione omnium proventuum ecclefiafticorum per trium menfium fpatium, etiam in realem executionem demandetur: adjicientes, quod etiam mercimonia, & negociationes, intra ecclefiam

ANNO CHRISTI 1456.

eccleſiam fieri nullatenus de cetero permittatur. Quodque infra ſepta , ſeu clauſuram monaſteriorum , tam virorum , quam mulierum , choreæ , & tripudia nullo tempore exerceantur per quoſcumque : nec etiam extra ipſa monaſteria liceat religioſis perſonis in quibuſcumque locis præfatas choreas , & tripudia agere . In contrarium facientes , per ſuperiores eorum debite puniantur . Item ordinarii , & alii judices , diligenter puniant clericos aleæ , & ebrietati ſervientes , ac tabernas etiam frequentantes , & acrius eos qui tempore jejunii hoc faciunt . Et quoniam domini epiſcopi , qui ceteris exemplum honeſtatis eſſe debent , & ea quæ in divinis ſcripturis , & ſacris canonibus , ac juribus ſtatuuntur in ſeipſis maxime obſervare , ipſi habitus honeſtos , ſuperlunaribus amictos , prout jura volunt , tam in ſuis diœceſibus , quam extra deferant , non nimis breves aut viles , ſed nec nimis curioſos : modeſtiam in inceſſu , & verbis habeant : ſintque tales in omni converſatione , quales eos apoſtolica regula eſſe jubet , & canonicæ ſanctiones . Hortamur etiam dominos epiſcopos prædictos , quatenus in ordinibus , etiam prima tonſura , conferendis , ad ſervitium Dei , & honorem eccleſiæ vigilanter & diſcrete intendant : taleſque ad ipſos ſacros promoveant ordines , quos & vitæ honeſtas , & idoneitas perſonæ , tam in literarum ſcientia , quam ætate commendent : juxta juris diſpoſitionem , abuſus omnes circa præmiſſa vitantes : inſuper mandamus , & diſtricte præcipimus , decretum , per eccleſiam Gallicanam Bituris acceptatum , intitulatum , *De concubinariis* , per totam Rhemenſem provinciam , ab omnibus quibuſcumque , etiamſi epiſcopalis dignitatis , aut alterius præeminentiæ exiſtant , inconcuſſe , & inviolabiliter obſervari : cujus quidem decreti tenor ſequitur .

Quicumque clericus cujuſcumque conditionis , ſtatus , religionis , dignitatis , (etiam ſi pontificalis vel alterius præeminentiæ exiſtat) qui poſt hujus conſtitutionis notitiam (quam habere præſumatur , per duos menſes poſt publicationem ejuſdem) in eccleſiis cathedralibus , quam ipſi diœceſani omnino facere teneantur , poſtquam eadem conſtitutio ad eorum notitiam pervenerit , fuerit publicus concubinarius ; a perceptione fructuum omnium beneficiorum ſuorum , trium menſium ſpatio , ſit ipſo facto ſuſpenſus , quos ſuus ſuperior , in fabricam , vel aliam evidentem eccleſiarum utilitatem , ex quibus hi fructus percipiantur , convertat . Nec non & ejuſmodi publicum concubinarium , ut primum eſſe innotuerit , mox ſuus ſuperior monere teneatur , ut infra breviſſimum terminum concubinam dimittat . Quod ſi non dimiſerit , vel dimiſſam , aut aliam publice reſumpſerit ; jubet hæc ſancta ſynodus , ut ipſum ſuis beneficiis privet omnino , & nihilominus hi publici concubinarii (uſquequo cum eis per ſuos ſuperiores , poſt ipſarum concubinarum dimiſſionem , manifeſtamque vitæ emendationem fuerit diſpenſatum) ad ſuſceptionem quorumcumque bonorum , dignitatum , beneficiorum , vel officiorum ſint inhabiles . Qui ſi poſt diſpenſationem , reciduo vomitu , ad hujuſmodi publicum concubinatum redierint , ſine ſpe alicujus diſpenſationis ad prædicta prorſus inhabiles exiſtant . Quod ſi hi ad quos talium correctio pertinet , eos , ut præ-

A dictum eſt , punire neglexerint ; eorum ſuperiores tam in ipſos de neglectu , quam in illos pro concubinatu , modis omnibus digna punitione animadvertant . In conciliis etiam provincialibus & ſynodalibus , adverſus tales punire negligentes , vel de hoc crimine diffamatos , etiam per ſuſpenſionem a collatione beneficiorum , vel alia condigna pœna ſeveriter procedatur , & ſi hi , quorum deſtitutio ad ſummum pontificem ſpectat , per concilia provincialia , aut ſuos ſuperiores propter publicum concubinatum reperiantur privatione digni , ſtatim cum proceſſu inquiſitionis ipſi ſummo pontifici deferantur . Eadem diligentia , & inquiſitio in quibuſcumque capitulis generali- B bus , & provincialibus (quoad ſuos) ſerventur : Pœnis aliis contra prædictos , & alios non publicos concubinarios , ſtatutis in ſuo robore permanſuris . Publici autem intelligendi ſunt , non ſolum hi , quorum concubinatus , per ſententiam , aut confeſſionem in jure factam , ſeu per rei evidentiam , quæ nulla poſſet targiverſatione celari , notorius eſt . Sed qui mulierem de incontinentia ſuſpectam , & infamatam tenet , & per ſuum ſuperiorem admonitus , ipſam cum effectu non dimittit . Quia vero in quibuſdam regionibus , nonnulli juriſdictionem eccleſiaſticam habentes , pecuniarios quæſtus a concubinariis percipere non erubeſcunt , patiendo eos in tali fœditate ſor- C deſcere ; ſub pœna maledictionis æternæ præcipit , ne ſub pacto , compoſitione , aut ſpe alicujus quæſtus , deinceps talia quoviſmodo tolerent , aut diſſimulent : alioqui ultra præmiſſam negligentiæ pœnam , duplum ejus quod propterea acceperint , reſtituere ad pios uſus omnino teneantur . Ipſas autem concubinas , ſeu mulieres ſuſpectas , prælati modis omnibus curent a ſuis ſubditis (etiam per brachii ſæcularis auxilium ſi opus fuerit) penitus arcere . Quod etiam , a tali concubinatu procreatos filios , apud patres ſuos cohabitare non permittant . Jubet inſuper hæc ſancta ſynodus , ut etiam in prædictis ſynodis , & capitulis hæc conſtitutio publicetur : & quilibet ſuos ſubdi- D tos ad ipſarum concubinarum dimiſſionem moneat diligenter . Injungit præterea omnibus ſæcularibus viris (etiam ſi regali præfulgeant dignitate) ne ullum qualecumque inferant impedimentum , quocumque quæſito colore , prælatis , qui ratione officii ſui , adverſus ſubditos ſuos , pro hujuſmodi concubinatu procedunt . Et cum omne fornicationis crimen lege divina prohibitum ſit , & ſub pœna peccati mortalis neceſſario evitandum , monet omnes laicos tam uxoratos , quam ſolutos , ut ſimiliter a concubinatu abſtineant : Nimis enim reprehenſibilis eſt , qui uxorem habet , & ad alienam uxorem accedit . Qui vero ſolutus eſt , ſi continere nolit , juxta apoſtoli doctrinam , ducat uxorem . E Pro hujuſmodi obſervatione præcepti , hi , ad quos pertinet , tam ſalutaribus monitis , quam aliis canonicis remediis omni ſtudio laborent . Et ut nullus , quantamcumque præfati decreti prætendere poſſit ignorantiam : Jubemus hoc decretum per dominos epiſcopos , & tam cathedralium quam collegiatarum eccleſiarum capitula , nec non abbates , & ceteros juriſdictionem eccleſiaſticam habentes , infra duos menſes a fine præſentis concilii numerandos , ſuis ſubditis intimari . Et deinde , in ſingulis ſynodis diœceſanorum , nec non generalibus quatuor-

cumque ecclesiarum capitulis, etiam evocatis ad hoc singulis suppositis earumdem, alta & intelligibili voce publicari. Moneant insuper dicti domini episcopi, capitula, abbates, nec non jurisdictionem habentes omnes & singulos suos subditos concubinarios notorios generaliter, quatenus infra trium mensium spatium concubinas suas, seu mulieres suspectas, & diffamatas abjiciant, & dimittant. Et quoniam nonnulla capitula ecclesiarum, ad subditorum suorum, de hoc crimine diffamatorum, correctionem minus diligenter hactenus comperimus processisse: unde peccata in dies magis foventur, & deterioribus adaugentur incrementis, in grave scandalum ecclesiastici status, & perditionem animarum, Præcipimus, & mandamus omnibus & singulis ecclesiarum cathedralium & collegiatarum capitulis, ac præsidentibus in eisdem, sub pœnis ipsorum suspensionis a divinis, & aliis per suos superiores arbitrandis, quatenus post supradictorum trium mensium, a tempore præmissæ monitionis generalis, spatium elapsum, infra quindecim dies, proxime sequentes, contra singulos subditos suos de hoc crimine diffamatos (qui prædictas concubinas suas realiter, & cum effectu non dimiserint) procedant via juris, specialiter & nominatim ad declarandum eos prædictam suspensionem fructuum spatio trium mensium incurrisse, nec non consequenter, ad ulteriores pœnas juxta tenorem decreti suprascripti, eisdem infligendas. Et si hoc facere neglexerint, superiores eorum, ad executionem pœnarum prædictarum contra ipsos negligentes sine dissimulatione procedant: Ac etiam episcopos ac alios quoscumque ecclesiasticam jurisdictionem habentes, qui ejusdem criminis punitione negligentes invenirentur, superiores eorum puniant, de neglectu, & in defectu ipsorum, pœnas contra concubinarios supradicto decreto positas, cum omni diligentia realiter exequantur. Injungimus universis episcopis & aliis jurisdictionem ecclesiasticam exercentibus, quatenus ad correctionem fornicatorum, & maxime adulterorum publicorum, intendant, & invigilent, prout animarum saluti viderint expedire. Monemus omnes & singulos dominos episcopos, capitula, abbates, & alios jurisdictionem ecclesiasticam exercentes, quatenus suos subditos ecclesiasticos ad honeste, & cum habitu condecenti incedendum compellant, tunicas nimium breves, aut in spatulis elevatas, vel capellos, sive pilea in capitibus, seu sortulares rostratos, vel rubei, cælestis, purpurei, viridisve, aut crocei colorum caligas eos deferre, aut ad pilam maxime, usque ad camisiam exutos in theatris, vel locis publicis, ludere non permittant: sed potius ea omnia sic indecentia prohibeant. Sacerdotesque & alios quoscumque ecclesiasticos, a mercantiis publicis, & negotiationibus sæcularibus exercendis præcipiant abstinere. Contra facientes, prout eorum transgressio exegerit, debite puniendo. Item: cum in multis partibus rectores ecclesiarum parochialium, adeo modicam provisionem habeant, quod non reperiuntur, qui ipsis ecclesiis deservire velint, quod cedit in grave præjudicium animarum; provideant omnes prælati, & patroni, quatenus secundum dispositionem jurium (in capitulo, *De monachis, de præbendis in antiquis, & capitulo, Suscepti regiminis*, eodem titulo, & in sexto, & Clementinis) id est, de jure patronatus, congrua portio præfatis rectoribus assignetur, ne pro defectu administrationis, ipsarum animarum, prædicti prælati, & patroni, apud Deum & homines veniant reprehendendi. Item ad obviandum exquisitis & abusivis modis, quibus nonnulli quæstores, pecunias a pauperibus extrahere conantur, contra dispositionem jurium, utentes, seu uti facientes prædicatione verbi Dei, ad finem quæstus eorum, ipsam principaliter applicando. Prohibemus quibuscumque quæstoribus, ne in hac provincia Rhemensi, prætextu indulgentiarum, vel aliorum quorumcumque, faciendo suas quæstas prædicent verbum Dei. Sed solum negotium suum verbis planius exponant, vel etiam literas, si quas habeant, legant, seu legi faciant. Et si forsan aliqui doctores, vel alias qui ad prædicandum idonei cum ipsis venerint, & prædicare velint, nihil in suo sermone quæstuosum exponant, & contra eos servetur cap. *Cum ex eo*. Et Clemen. *Abusionibus, de pœniten. & remission.* Nostramque præsentem prohibitionem ordinarii locorum faciant diligenter observari. Item quia ex inordinata multitudine religiosorum, qui ad confessiones audiendas deputantur, [a] plurimum utriusque sexus nimia libertate utentes, pro libito suo, quibus volunt confitendi, & absolutionem obtinendi (præsertim in casibus reservatis) audaciores sunt, ad graviora peccata perpetranda: admonemus omnes episcopos hujus provinciæ, quatenus juxta formam Clementinæ, *Dudum*: & decretalis *supra cathedram*, in eadem insertæ, personis taliter qualificatis, & in tali numero ex conventibus religiosorum mendicantium, licentiam audiendi confessiones concedant, sicut in prædicta decretali continetur. Et illis non ita indifferenter casus episcopales concedant, sicuti hactenus in multis diœcesibus fieri consuevit. Sed ubi necessitatem viderint aliquos casus particulares concedendi, cum tanta discretione hoc faciant, ut per hoc non detur subditis occasio liberius ad peccata, & crimina graviora prorumpendi. Item licet in antiquis juribus, salubriter instituta fuerint tempora, in quibus non debent matrimonia celebrari, tamen nonnulli per abusum, in hujusmodi temporibus prohibitis, contra ipsorum jurium intentionem, festa, & convivia, choreas, & tripudia, tamquam pro solemnizatione ipsorum matrimoniorum exercent. Inhibemus ne de cetero in prædictis temporibus, neque etiam die trinitatis talia fiant: & interessentes talibus conviviis, & festis, per ordinarios debite corrigantur, & gravius ecclesiastici, si talibus interfuerint. Insuper præcipimus, quod aliis temporibus matrimonia non fiant in domibus, sed tantum in ecclesiis, ac hora competenti, & die clara celebrentur, advertantque domini episcopi, ne super bannis ante matrimonium fiendis sine causa rationabili dispensent. Præterea constitutiones conciliorum provincialium, tempore bonæ memoriæ dominorum Roberti de Cortenayo, apud Sylvanectum, anno domini millesimo trecentesimo quadragesimo quarto: tam super libertate, jurisdictione, & immunitate ecclesiarum, & ecclesiasticarum personarum, ac pœnis contra perturbatores earum, quam super reformatione morum editas laudamus, approbamus, & ratificamus: & quantum opus est hujus præsentis concilii decreto, renovamus, mandantes, ut deinceps in nostra provincia serventur, & exe-

cutio-

a) Forte, plurimi. H.

cutioni demandentur. Ceterum & si contra dominos sæculares, ecclesiarum jurisdictionem impedientes, excommunicationes, & aliæ pœnæ, per dicta statuta provincialia sint adjectæ, tanto magis in ecclesiasticos qui eamdem jurisdictionem ecclesiasticam non solum non impedire, sed & promovere, & exaltare tenentur, locum habere debent: Idcirco sub excommunicationis pœna, & aliis, in prætactis conciliis provincialibus, declaratis pœnis, universis & singulis prælatis, & ecclesiasticis personis, totius provinciæ Rhemensis, cujuscumque dignitatis seu præeminentiæ existant, prohibemus: ne in terris, quibus, ad eos & eorum ecclesias, monasteria, & dignitates jurisdictio temporalis pertinet, directe vel indirecte, quovis quæsito colore tacite vel expresse, per se, vel alios, prohibitiones fiant, aut per alios quoscumque judices vel officiarios temporales fieri procurent, subditis suis judicibus ecclesiasticis, vel alias quibuscumque, aut pœnas, minas, vel terrores adjiciant, quominus in terris hujusmodi in suo dominio temporali subjectis, citationes, monitiones, & mandata curiarum ecclesiasticarum etiam in personalibus actionibus, & alias libere possint executioni demandari. Et si hactenus tales prohibitiones fecerint, aut minas, aut terrores incutiant, infra unum mensem, a die publicationis præsentis statuti, in singulis diœcesibus, quam ordinari diligenter facere teneant, sub eadem pœna, publice revocent aut faciant revocari. Item quia nonnulli, tam clerici, quam laici, sentientes se super suis excessibus, delictis, seu debitis, coram judice ecclesiastico esse citatos, de suæ causæ justitia diffidentes, ad dominorum temporalium, seu officiariorum aut servitorum eorumdem potentiam recurrunt: literasque comminatorias, aut minas verbales impetrant, & armatos adducunt, & alia faciunt, quod timor tam judicibus quam officiariis suis, ac partibus incutitur, unde non modicum ecclesiastica jurisdictio perturbatur & læditur; prohibemus sub pœna excommunicationis: Ne clerici vel laici, coram ecclesiastico judice tracti, armatos adducant, literas comminatorias, seu minas verbales hujusmodi, aut alia quæcumque impetrent, vel procurent, unde directe, vel indirecte ecclesiastica jurisdictio aliquatenus valeat impediri. Item, statuimus, quod in causis summam ducum Francorum monetæ loci non transcendentibus, libellus inscriptus non admittatur: & in talibus tamquam minimis, ad discretionem judicum summarie de plano procedatur. Qui tam in his, quam aliis, omnes frivolas dilationes studeant resecare. Et ut religiosæ personæ Deo dicatæ, sicut præ ceteris districtius domino votis solemnibus mancipantur, sic earum vita, & conversatio honeste refulgeat, & aliis bene vivendi propitium indicet exemplum; Statuimus, & ordinamus, quod omnes, & singuli abbates, abbatissæ, priores, & præpositi quorumcumque monasteriorum, ordinum sanctorum Benedicti, & Augustini, provinciæ Rhemensis, tam in se, quam in suis religiosis, & subditis, omnem evagandi, levitatisque materiam evitent, & faciant evitari. Jejunia ab adventu usque ad festum nativitatis domini, & a septuagesima usque ad festum sancti paschæ, abstinentiamque ab esu carnium, singulis quartis feriis totius anni, tam in publico quam in privato diligenter observent. Computa & rationes præsentibus religiosis reddant, in vestibus & habitibus, juxta suorum ordinum observationem, ac in gestibus & verbis honestatem & gravitatem gerant. Zonas argenteas, sotulares laqueatos, breves tunicas, & alia, quæ vanitatis pompæ indicia sunt, evitent. Religiosos, sine quæstu pro ingressu religionis recipiant, secundum canonicas sanctiones: novicios, & alios in cultu divino, & sacrarum lectione scripturarum instrui faciant, regulas suorum ordinum, juxta limitationes suæ constitutionis, felicis recordationis, domini Benedicti papæ XII. circa reformationem religiosorum eorumdem ordinum editas, & appositas teneant. Quas constitutiones singuli abbates, abbatiæ, priores, & præpositi, prout sunt editæ, in vulgari expositas juxta sui ordinis qualitatem, saltem ter in anno legere teneantur, habitusque suarum religionum non deserant, apostasiam (cui excommunicationis sententia ipso facto annectitur) prorsus evitent. Maxime vero religiosi mulierum, & religiosæ virorum frequentationem & consortia effugiant, ac alias juxta suorum ordinum laudabilia constituta, ac sanctorum patrum decreta, nec non canonicas sanctiones vivere statuant. Ita ut servitium exhibeant Deo gratum, ac ex eorum bona conversatione, ceteri valeant ad honestatis & munditiæ zelum ferventius incitari. Mandantes universis eorumdem abbatum, abbatissarum, priorum, & præpositorum superioribus; Quatenus ipsos, ad præmissorum observationem (si aliquatenus defecerint) via juris vigilanter coerceant. Et nihilominus dicti religiosi capitula suorum ordinum observent, dictis aliis statutis provincialibus, circa præmissa omnia & singula in suo robore permansuris. In quorum omnium & singulorum testimonium & munimen: Nos archiepiscopus, & episcopi præfati literis præsentibus sigilla nostra duximus apponenda. Datum Svessione anno MCCCCLVI. indictione tertia; mensis vero Julii, die Veneris undecima: Pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domini nostri, domini Calisti, divina providentia papæ III. anno primo. *Finis*.

** CONCILIUM AVENIONENSE

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Avenionense concilium pro restitutione disciplinæ ecclesiasticæ celebratum, præside Petro de Fuxo Albanensi episcopo S. R. E. cardinale archiepiscopo Arelatensi & legato Avenionensi, dicitur extitisse in bibliotheca illustrissimi episcopi Vasionensis, ejusque fit mentio in purpura Mariana R. P. Hippolyti Maraccii clerici regularis mihi pag. 369. Quare hic §. XVI. exhibebimus donec integra illa acta nancisci licuerit.

PEtrus de Fuxo, senior, Gallus, ordinis Minorum, Martino V. pontifice maximo cardinalitio honore insignitus, vir suo sæculo magnus, qui in concilio Constantiensi cum cardinalibus, & in Hispania legatus, schisma delevit, duos Hispaniæ reges confœderavit, & diversas provincias, ut pater patriæ, annis triginta duobus, summa cum laude administravit. Inter alia pietatis obsequia, quibus Deiparæ virginis amorem in corde suo ardere manifeste declaravit, anno 1457. sedis apostolicæ a latere legatus, celebravit Avenione concilium provinciale, in quo inter alias ordinationes, statutum edidit tenoris sequentis: *Decretum in concilio Basileensi factum de conceptione beatissimæ virginis Mariæ, statuimus inviolabiliter observari, districte omnibus inhibendo sub excommunicationis pœna, ne quisquam aliquid in contrarium prædicare, vel publice disputare præsumat: quod si secus aliquis fecerit, dictam sententiam eum incurrere volumus ipso facto, & in prima synodo per diœceses, per quemlibet celebranda, prædicta statuimus publicari, & curatis ecclesiarum injungi, ut hac populo manifestent. Datum in ecclesia cathedrali Avenionensi, die VII. mensis Septembris, anno incarnationis dominicæ 1457. pontificatus domini nostri Calixti papæ III. anno tertio.* Subscripserunt huic statuto, non solum ipse Petrus, qui toti præerat concilio, sed Alanus Coetivus S.R.E. cardinalis (de quo supra) Robertus Aquensis archiepiscopus: Petrus episcopus Aptensis: Georgius Senecensis: Gaucherius Vapicensis: Nicolaus Massiliensis: Petrus Dignensis: Petrus Glandavensis: Palamedes Cavallicensis: Pontius Vasionensis: Jo: Rhegiensis: Stephanus Tricassinensis: Michael Carpentoractensis: & Joannes Aurasiensis. Ceterum animam cœlo reddidit Petrus hic noster anno post redemptum genus humanum 1463. die 3. Decembris.

☞ CONCILIUM AVENIONENSE

Ex Martene Thes. Anecd. Tom 4. pag. 379.

Anno MCCCCLVII. a Petro Albanensi & Alano S. Praxedis cardinalibus apostolicæ sedis legatis celebratum.

Ex MS. ecclesiæ Avenionensis.

IN nomine Dei, amen. Quoniam olim a sanctis patribus noscitur statutum, ut metropolitani singulis annis cum suis suffraganeis provincialia non dimittant concilia celebrare, in quibus de corrigendis excessibus, & moribus reformandis, præsertim in clero, diligentem habeant Domini de timore tractatum: regulas, & maxime quæ statutæ sunt in generalibus conciliis relegentes, ut eas faciant observari, debitam pœnam transgressoribus infligendo. Cum statuta etiam in generali concilio A Constantiensi tum alterius temporis præscripta fuerint a congregatione ibidem patribus ordinata, ut etiam id valeat efficaciter adimpleri, Nos Petrus miseratione divina Albanensis episcopus, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis de Fuxo & Alanus tituli sanctæ Praxedis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis Avenionensis vulgariter nuncupati, a latere sedis apostolicæ legati, reverendos in Christo patres dominos Robertum Aquensem archiepiscopum, dominum Petrum Aptensem episcopum, dominum Georgium Senescensem, dominum Gauterium Vapicensem, dominum Nicolaum Massiliensem, dominum Petrum Dignensem, dominum Petrum Glandatensem, dominum Palamidem Ca- B vallicensem, dominum Pontium Vasionensem, dominum Joannem Rhegiensem, dominum Stephanum Tricastinensem, dominum Michaelem Carpentoractensem, dominum Joannem Amastoric. episcopos, dominum Andream abbatem Sancti Honorati insulæ, Grassensis! diœcesis, ac capitula ecclesiarum cathedralium, nec non & ceteros hic descriptos duximus convocandos, ut supra his & aliis, prout utilitati & honestati congruit, provida deliberatione procedamus, & quæ statuerimus faciamus, dante Domino, debite observari.

I.

C Ea propter in primis statuimus & ordinamus confirmandas & renovandas fore omnes & singulas ordinationes factas in conciliis S. Ruffi extra muros civitatis Avenionensis per reverendos patres dominos archiepiscopos Arelatensem, Aquensem, & Ebredunensem una cum suffraganeis, & aliis in eisdem conciliis convocatis, illaque præsentium tenore confirmamus, & etiam renovamus.

II.

D Item renovamus, de novo edimus statuta facta in concilio provinciali ultimo in Arelate celebrato, hoc dempto quod in quantum in illo derogabitur cuidam ordinationi factæ in S. Ruffo circa pœnam statuti eorum, qui per aliquos menses excommunicationis sententiam sustinuerunt; volumus quod per omnia servetur pœna statuti cujusdam editi in S. Ruffo . . . ut in absolvendo exactum fuerit in usus pios seu ornamentis ecclesiæ conver- E tantur.

III.

ANNO CHRISTI 1457.

A

III.

Statuta vero duo, quorum unum de residentia loquitur canonicorum, & reliquum de unione præbendarum distinctarum fienda mensæ capitulari, quoad præsens, suspendimus, donec circa illa plenius fuerit ordinatum.

IV.

Præterea statuto facto de medicinis a Judæis non recipiendis adjicimus, hoc locum habere, nisi necessitas aliud suaserit ordinandum. B

V.

Item, statuto quod prohibet, ne persona ecclesiastica præsumat jurisdictionem suam, seu vices aut potestatem suam, vel aliquid quod pertineat ad jurisdictionem spiritualem personis sæcularibus arendare, quod arendamenta jam facta non intendimus extendere, si terminus ipsorum arendanorum non fuerit jam effluxus, sed in arendamentis in posterum fiendis id volumus observari. C

VI.

Præterea statuimus, quod quilibet episcopus in sua diœcesi tenorem constitutionis in concilio Viennensi editæ circa portionem per præsentem assignandam faciat inviolabiliter observari: & si huc usque non fuerit congrua portio assignata, illam dum beneficium vacare contigerit, aut cum postea requisitus fuerit, non differat assignare. D

VII.

Humiliter etiam statuimus, quod regimini parochialium ecclesiarum religiosi ordinum mendicantium nullatenus præficiantur, nisi summa necessitas aliud duxerit permittendum. Idem dicimus in officialibus in cathedralibus deputandis.

VIII.

Verum quia bonorum meritum culpam timet etiam ubi culpa minime reperitur, præsentium tenore concedimus, quod si quis ex congregatione præsenti per nos convocata; ex transgressione statutorum provincialium hactenus promulgatorum, sententias in his latas vel aliquam ex eis sentiat se incurrisse, per confessorem per ipsum eligendum quilibet eorum valeat absolvi, pœnitentia per eumdem imposita competenti. E

IX.

Præterea decretum in concilio Basiliensi factum de Conceptione beatissimæ Virginis Mariæ statuimus inviolabiliter observari, districte omnibus inhibendo sub excommunicationis pœna, ne quisquam aliquid in contrarium prædicare vel publice disputare præsumat. Quod si secus aliquis fecerit, dictam sententiam eum incurrisse volumus ipso facto, & in prima synodo per diœcesim per quemlibet celebranda, prædicta statuimus prædicari, & curatis ecclesiarum injungi, ut hæc populo manifestent.

X.

Præterea ordinamus, quod quilibet prælatus pro se, & quodlibet capitulum ecclesiæ cathedralis etiam pro se saltem recipiat copiam horum nostrorum statutorum infra unum annum a tempore datæ præsentium computandum.

XI.

Prorogatio concilii.

Item, cum propter diversa occurrentia per supervenientia negotia atque temporis indispositionem hoc concilium complere nequeamus commode de præsenti, circa omnia, quæ in eo proposita extiterunt, hoc præsens concilium de communi consensu prorogamus hinc ad secundam dominicam quadragesimæ, quam diem sub pœnis vacationis per nos factæ provincialiter assignamus: præcipientes omnibus suffraganeis, seu vicariis ipsorum, hic præsentibus, quatenus ad eamdem diem exemtos & non exemtos juxta plenam nostram vocationem, non differant convocare. Actum & datum in ecclesia cathedrali Avenionensi die VII. mensis Septembris, anno Incarnationis dominicæ MCCCCLVII. pontificatus domini nostri domini Calixti papæ III. anno III.

XII.

Continuatio concilii.

Cum hoc sacrum provinciale concilium propter temporis indispositionem, ut superius patet, prorogatum fuisset, nos Petrus miseratione divina, episcopus Albanensis Sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis de Fuxo vulgariter nuncupatus, sedis apostolicæ legatus, prædicto concilio præsidens de voluntate & communi consensu reverendorum in Christo patrum dominorum episcoporum, videlicet domini Petri Aptensis, domini Eugenii Senescensis, domini Petri Dignensis, domini Petri Glandatensis, domini Palmedi Cavallicensis, domini Michaelis Carpentoratensis, domini Jo-

Johannis Araufienfis, domini Petri abbatis S. Honorati infulæ Lirinenfis Gracienfis diœcefis, ceterorumque plurimorum in prædicto concilio congregatorum veftigiis fanctorum patrum inhærentes continuationemque illius concilii fequentes.

Statuimus, in primis contra illos, qui de enormi & execrabili blafphemia in Deum æternum, ejufque gloriofiffimam Virginem matrem, & fanctos non verentur verba inhoneftiffima & blafphema proferre, ut ordinarii locorum fervent & fervari faciant capitulum, ftatuimufque de clerico maledicto, quod provideant fuper hoc, & pœnam fuper hoc adjiciant.

XIII.

Item, ftatuimus dies fequentes folemniter fore venerandos, ita quod in eis mercatum vel nundinæ minime fiant, in honorem & reverentiam, videlicet Natalis Domini noftri Jefu-Chrifti S. Stephani protomartyris, S. Johannis evangeliftæ, SS. Innocentium, Circumcifionis, Epiphaniæ, Refurrectionis Domini cum duobus fequentibus diebus, Corporis Chrifti, Nativitatis beati Johannis Baptiftæ, Transfigurationis Domini, feftivitates omnes gloriofiffimæ Virginis Mariæ, duodecim apoftolorum, B. Laurentii, dedicationis B. Michaelis, folemnitatis omnium fanctorum, dies dominicos, diefque ceterarum folemnitatum quos finguli epifcopi duxerint folemniter venerandos, & hoc fub pœna excommunicationis; addentes tamen quod per hoc non intendimus tollere dominis epifcopis in fuis diœcefibus facultatem, qui caufa rationabili fubfiftente, meffium ftantium tempore five vindemiarum poffint in præmiffis licentiam aliquam officio miffæ completo elargiri.

XIV.

Item, ftatuimus quod in perfonis alienæ diœcefis confirmandis feu facramentum confirmationis per epifcopos ipfos conferendum, fignetur, ut hactenus in fimilibus fuit obfervatum.

XV.

Item, quia dubitatum fuit, fi infantibus poffit facramentum confirmationis conferri. Super hoc autem quia plures dubitant, ftatuimus quod faniorem intellectum fuper hoc amplectentes, infantibus poffit hoc facramentum confirmationis conferri, cum difcretione tamen epifcoporum.

A

XVI.

Statuimus etiam jus commune in hoc fequendo, ne aliquis hæfitet ubi de jure non eft hæfitandum, quod nullus epifcopus ordinem fubdiaconatus cum minoribus ordinibus eidem nullatenus eadem die conferre poffit.

XVII.

Item, nonnulli dubitant diebus ordinationum poffe epifcopos ordines incompletos
B
celebrare, utpote fi defit in celebratione dictorum ordinum diaconus, vel facerdos, poffit epifcopus illis qui erunt præfentes alios ordines conferre. Super hoc autem, ne alicui vertatur in dubium, ftatuit hæc congregatio, cum quilibet ordo per fe fit completus fuum caracterem habens deftinatum, non videtur quod carentia promovendorum ad aliquem ordinem, impediat alios ordines celebrari. Propterea declaramus hominem alienæ diœcefis, nec beneficiatum, nec domiciliatum, etiam fi in
C
illa diœcefi per antiquam confuetudinem fuper bonis fuis intitulatus fuerit, ad ordines non poffe promoveri, nec licentiam dari ad ordines promovendi, fine litteris dimifforiis epifcopi fuæ originis, cum plures circa hoc hactenus fraudes fuerint perpetratæ.

XVIII.

Cæterum cum fæpe contingat religiofos exemptos curam exercere animarum, & in illa fæpius delinquere, ftatuimus cum
D
per exemtionem ecclefiæ conceffam curatus qui curam parochianorum exerceat, quoad ea quæ ad ipfam curam pertinent non fit exemtus, poffit ipfe ordinarius in talem curam exercentem fuam jurifdictionem, fi delinquat, licite exercere.

XIX.

Item, cum eo quod indigni ad ecclefiaftica beneficia promoventur, magna damna proveniant; præcipimus & ftatuimus, ut prætermiffis indignis, idonei affumantur, qui Deo & ecclefiis velint & vale-
E
ant congruentem impendere famulatum. Quod fi fuerit contrarium attentatum, pœnæ fubjaceant capituli *Grave* de præbendis, quod factum exiftit in concilio generali.

XX.

Item, quoniam aliqui a fede apoftolica delegati fuis poteftatibus fæpe abutuntur, ftatuimus ut fuper hoc provideant ordina-

narii, ad quos de jure poteſt haberi recurſus. A

XXI.

Item, quia multoties nonnulli vigore poteſtatis conſervatoris aut conſervatorum citant & citari faciunt quamplurimos, & eoſdem vexant, non inferentes in litteris citatoriis poteſtatem talis conſervatoris: ex quibus repertum eſt plures vexari, & quamplurima incommoda paſſos fuiſſe; ſtatuimus & ordinamus, incommodis ſubditorum obviare volentes, ut talibus litteris non pareatur, niſi in dicta citatione inſerta ſit poteſtas talium conſervatorum de verbo ad verbum, aut expreſſe poteſtas talis conſervatoris ordinario aut ſuo officiali præſentetur, & copia inde fiat ſi fuerit poſtulata. B

XXII.

Item, quoniam omnes religionis debitum adſtringit ad morum honeſtatem, cum ex ipſorum vita & converſatione pendeat qualiter alii debeant converſari & vivere; ſtatuimus & ordinamus ſtatutum in concilio provinciali Aptenſi factum obſervari, quod de verbo ad verbum his volumus inſeri, & tenor talis eſt: Item, „ quod prælati capiant quoſcumque religioſos, quos repererint ſine habitu, & „ detineant, donec requirantur. Et quoniam excreſcente contumacia, debet creſcere & pœna: quia religioſi iſtius temporis non verentur ſoli incedere, & pileati, interdum habitibus ſuis abutentes, & religionis ſuæ immemores, ſtatuimus ideoque & ordinamus hoc præſenti ſtatuto inviolabiliter obſervando, ne religioſus aliquis mendicans ſine ſocio ejuſdem religionis per civitatem aut loca diſcurrere audeat, niſi pro quæſtis eorumdem conventus fiendis, neque alii religioſi etiam cujuſcumque ordinis & religionis exiſtant, niſi in habitu ſuæ religionis incedere pileoſque ſive capellos per civitates & loca, niſi cauſa itineris, aut (*a*) poleynas in ſotularibus ſuis portare audeant. Quod ſi ſecus fecerint, & in iſtis habitibus reperti fuerint, ordinarii eos capere aut capi facere poſſint, & juxta arbitrium caſtigare, & ſi per eorumdem religioſorum prælatos requiſiti fuerint, tales delinquentes in præmiſſis remittere, remittantur per eorumdem prælatos caſtigaturi. C D E

XXIII.

Item, circa ſignum ſive notam per Judæos deferendam cum quamplurimi in eis excedunt & vagantur hinc inde miſcendo ſe pluribus, ſtatuimus & renovamus laudabile ſtatutum S. Rufi inconcuſſe obſervari.

XXIV.

Item, quia Judæi tenent nutrices chriſtianas, & ſervientes chriſtianos in eorum domibus, contra juris communis diſpoſitionem, ſanctamque fidem catholicam inviolatamque religionem chriſtianam: ſuper hoc itaque ſtatuimus, jus commune per ſanctos patres editum inviolabiliter obſervari, & per diœceſanos in ſuis diœceſibus facere ſine difficultate teneri & obſervari.

XXV.

Item, quia Judæi carnes ſeratas juxta eorum vaculum, & per macellarios chriſtianos vendunt, ſeu vendi faciunt, ſuper hoc autem abuſu execrabili providentes, ſtatuimus ſub excommunicationis pœna tam contra ipſos macellarios carnes eas ſeratas vendentes, quam contra chriſtianos qui eas ſcienter emunt ſeu emere præſumunt (*b*).

XXVI.

Præterea quoniam crimen uſurarum, ſic proh dolor!, invaluit, quod a multis tamquam ars licita & honeſta exerceatur: Prohibemus, cum uſuræ utroque teſtamento prohibeantur, illas ſub excommunicationis pœna exerceri: quam contrarium facientes, ipſo facto, incurrere volumus: & poſtquam conſtiterit eos publice uſuram exercuiſſe, excommunicati denuntientur tamdiu & donec reſtitutionem fecerint, rece-

(*a*) Quid ſint Poleynæ ſeu Pouleanæ diſerte docet Nangii continuator ad annum 1365. his verbis *Sotulares habebant, in quibus roſtra longiſſima in parte anteriori ad modum unius cornu in longum, alii in obliquum ut griffones habent retro & naturaliter pro unguibus gerunt, ipſi communiter deportabant: quæ quidem roſtra Pouleanæ gallice nominabant.* Atque hujuſmodi roſtra calceorum a Carolo rege fuiſſe prohibita & etiam ab Urbano papa V. Hujuſmodi Poleynæ dictæ ſunt etiam Pigatiæ, quarum originem ad Fulconem Andegavenſem comitem referunt, cum pedes deformes haberet, longos ſibi calceos, quibus pedum tubera operiret, fieri curavit, cum antea rotundi ad modum pedis eſſent calcei compoſiti. Quo ex tempore non modo laici, ſed etiam clerici, quandoque etiam monachi uſi ſunt. *Unde furores in calceamentis quaſi caudas ſcorpionum quas vulgo Pigaſias appellant, faciebant*, inquit Ordericus Vitalis.

(*b*) Hic deeſſe videtur aliquid v. g. *ne id fiat*, aut quid ſimile.

ANNO CHRISTI 1456.

recepturi & alias pœnas per ordinarios donec fuerint castigati: & si tales decesserint, ecclesiastica careant sepultura. Et eadem pœna volumus ligari notarios tales contractus usurarios scienter recipientes. Quod quidem statutum singulis diebus dominicis per curatos in suis ecclesiis publicari volumus.

XXVII.

Item, cum inter statuta in S. Ruffo ordinata dispositum fuerit super modo contribuendi circa expensas factas in legatis & nuntiis sedis apostolicæ: illum eumdem ordinem in contributione fienda circa expensas factas in conciliis provincialibus, & fienda in posterum decernimus observari. Ad cujus statuti observantiam, per locorum ordinarios contradicentes valeant coarctari.

XXVIII.

Postremo cum multa dietim insurgant A negotia statum ecclesiasticum concernentia, quæ ad præsens declarare minime possumus, statuimus & ordinamus futurum concilium per nos fore hinc ad biennium observandum in præsenti civitate Avenionensi, & lapso biennio inchoandum tertia dominica post festum Resurrectionis Domini, quam diem pro termino peremtorio cuilibet de provinciis & diœcesibus ad hoc concilium convocatis tam exempto quam non exempto, tenore hujus statuti sub pœnis & censuris in congregatione ejus concilii promulgatis & declaratis assigna- B mus, statuentes ut quilibet diœcesanus in sua diœcesi hanc ordinationem notificet tam ecclesiis collegiatis & conventualibus, quam præsidentibus in eisdem juxta formam & continentiam litterarum per nos alias in prima convocatione concessarum. Datum & actum Avenione in ecclesia cathedrali die XXIII. Martii anno Incarnationis Domini MCCCCLVII.

ANNO CHRISTI 1457.

VITA PII PAPÆ II.

Pius quando pontifex factus.

PIus, Æneas Piccolomineus antea vocatus, communi omnium consensu pontifex renuntiatur, Friderico III. imperante, anno domini 1457. vel secundum Onuphrium 1458. decimoquarto Kalendas Septembris. Hic, cum adolescentiorem ætatem suam politioribus literis informasset, paulo post quam e Senensis gymnasii studio prodiisset, cum dominico Capranica cardinale Basileam venit, concilioque ibidem celebrato, sacris ordinibus necdum initiatus, per errorem non tantum tenacissime adhæsit, verum etiam scriptis ad rectorem & universitatem Coloniensem dialogo & epistolis, ejusdem concilii auctoritatem approbavit. Manens Basileæ Felicem quintum antipapam tamquam verum Christi vicarium veneratus est. At cum D Fridericus Romanorum rex Aquisgrani coronatus, domum repetens, Basilea transitum fecisset, rogatusque Felicem illic præsentem accedere, eidemque tamquam Romano pontifici honorem exhibere, aut publice cum eo verba miscere recusasset, a sententia sua erronea decedere incipiens, in aula imperatoris Friderici, cujus rogatu in familiam ejus transiit, atque in ea aliquot annis permansit, doctissimorum virorum imperatorem adeuntium conversatione instructus, omniumque cardinalium sese pontifici Eugenio submittentium exemplo motus, Romam venit, Basileense dogma de auctoritate concilii rejecit, & Eugenio pontifici caput submisit. Post veritatem cognitam, cum Basileæ clericali tonsura insignitus, in Austria cum minoribus ordinibus subdiaconatus & diaconatus sacros ordines recepit, in urbe ad presbyteratum, & postea per Callistum tertium ad cardinalatum promotus, eidem mortuo, cum C de successore quæreretur, & cardinales ad Bessarionem cardinalem Græcum suffragarentur, eosque ab hoc eligendo Alanus cardinalis Avenionensis avertisset, quod indecorum videretur Græcum evehere, quasi Roma viris sapientissimis doctissimisque careret, in pontificatu subrogatur. Pontifex factus primum belli incendium a Piccinino in Umbria excitatum suppressit, Assisium & Nuceram recuperavit. Mantuæ conventum regum & principum indixit, quo & ipse accedens, multis & principibus & legatis præsentibus, de bello in Turcas suscipiendo constitutum est. Pius Romam reversus, Viterbium se recepit, & ab ecclesiasticæ ditionis finibus tyrannos quosdam exterminavit. Regnum Neapolitanum Ferdinando confirmavit, & Latinum cardinalem Ursinum eo misit, qui eumdem regem coronaret, quem etiam in clade illa qua apud Sarnum afflictus est, adjuvit, qua ope is regnum tutatus est. Sigismundum Malatestam & censuris & armis cohibuit. Fœdus iniit cum rege Hungariæ, Burgundiæ duce, in varias regiones tendens, magnos labores tulit. Regem Bohemiæ citari jussit. Episcopum Moguntinum non recte de fide sentientem dignitate spoliavit. Sigismundum Austriæ ducem anathemate damnavit, quod cardinalem quemdam in vincula conjecisset. Ludovico Galliæ regi de ecclesiastica libertate detrahenti audacter restitit. Borsium Mutinæ E ducem acriter interminatus est, quod rebus Galliæ & Sigismundi Malatestæ velut ecclesiæ hostis faveret. Affinitatem cum Ferdinando rege contraxit. Beatam Catharinam Senensem inter sanctas retulit, Romæ, Senis, & aliis plerisque locis multa eleganter magnificeque ex-

Pii II. virtus & doctrina qualis.

Catharinam Senensem canonizavit.

ANNO CHRISTI 1457.

extruxit. Corsinianum civitatem appellari voluit, & de suo nomine Pientiam dixit. Obiit Anconæ febri absumptus septimo Kalendas Septembris, anno domini 1464. decimaquinta Augusti, cum sedisset annos sex, menses undecim, & dies vigintiseptem. Corpus Romam delatum, apud sanctum Petrum conditum est. Pius multa ingenii sui monumenta edidit, dialogos, epistolas, orationes diversis personis, Bohemorum historiam; commentarios de suis rebus duodecim libris complexus est: epigrammata, variaque poematum genera lepide & acute scripsit: quo studio ita delectatus est, ut poetæ nomen etiam ipse scriptionibus usurparet, ut constat ex epistola quadam ad parentem data, cui inscriptum est: Æneas Silvius poeta genitori suo Silvio salutem. Auri divitiarumque contemptor fuit: adeo ut cum oblati ei essent thesauri a Callisto relicti, videre recusans dixerit: Auferte hæc: citius enim expendemus, quam alii congesserint. Ejus virtutes a Platina immensæ propemodum enumerantur. Id vero nullatenus prætermittendum, quod generosa quadam indole ignoscebat, neque unquam in eos animadvertit, quorum in se maledicta aliqua accepisset.

ANNO CHRISTI 1459. Die 15. Oct.

a PII PAPÆ II. EPISTOLA I.

Carissimo in Christo filio nostro Carolo VII. Francorum regi illustri.

Carissime in Christo Fili salutem & apostolicam benedictionem.

a Ex Tomo VII spicilegii commun. a D. de Vion.

INtelleximus dilectum filium Guillermum de Torreta votum emisisse societatem sub vocabulo Jesu nuncupatam, ad Dei honorem & infidelium oppugnationem noviter institutam ingrediendi, & in ea una cum aliis pro defensione fidei christianæ contra Turcos persistere velle. Verum cum is impræsentiarum in civitate Astensi in tuis servitiis permanere asseratur, & votum suum hujusmodi ad desiderium adimplere nequeat, nisi tuæ serenitatis licentiam obtineat, exhortamur idcirco Celsitudinem tuam ac rogamus, ut tu, qui Christianissimum nomen a proavis & prædecessoribus tuis clarissimis regibus per longissimam temporum seriem ductum amplioribus tuis virtutibus roborasti, in hac pia causa non deficias, & præfato Guillermo, quem propter suas eximias virtutes ac merita promotorem dictæ societatis deputavimus, liberam licentiam concedere placeat, ut cum bona gratia tuæ sublimitatis recedere, & ad serviendum præfatæ societati accedere valeat. In quo rem Deo imprimis acceptam, fidei utilem & necessariam, & honori tuæ regiæ amplitudinis convenientem efficies.

Datum Mantuæ sub annulo Piscatoris die decimatertia Octobris, millesimo quadringentesimo quinquagesimonono, pontificatus vero nostri anno secundo.

Marcellus.

ANNO CHRISTI 1461.

a PII PAPÆ II. EPISTOLA II.

Epistola missa episcopo Atrebatensi apostolicæ sedis legato.

Venerabilis frater, salutem & apostolicam benedictionem.

a Ex eodem Tomo.

VEniens ad nos proximis diebus dilectus filius Prosper de Cumulio orator ducalis, multa nobis exposuit quæ jocunda cordi nostro fuerunt. Rediit enim proxime ex Galliis, ubi cum carissimo in Christo filio Ludovico illustri Francorum rege familiariter est conversatus. Fuit secum cum in minoribus ageret, fuit & postquam in regnum paternum successit. Minutatim de serenitate sua voluimus cuncta audire, ipse libentissime omnia retulit. Memorat celsitudinem suam esse justi & honesti cultricem, devotionem plurimam ad Romanam ecclesiam gerere, de nobis quoque cum filii caritate sentire & loqui, in omnibus dictis & factis catholici principis documentum præstare. Magnum hoc duximus donum, magnum lucrum apostolicæ sedis, quæ veræ religionis cultores in tam præclaro regno posuerit, ut nota nobis hæc fierent. Misit ad nos cum Prosperum dilectus filius nobilis vir Franciscus Sforcia Mediolanensis dux, pariter & ipse ejus benevolentia gaudens. Non dubitamus, bonam mentem suam continua exhortatione augebis, implebisque veri prælati officium.

Nos ideo hæc ad te scribimus ut spem & consolationem nostram cognoscas, sciasque cœpisse nos mirum in modum suam serenitatem diligere. Quem in omnibus quæ sine offensione Dei poterimus, præ ceteris regibus amplectemur, & appositis gratiis exaltabimus; sperantes eodem erga nos animo ipsum quoque semper futurum. Quam nostram mentem volumus celsitudini suæ crebro inculces. Exultavi autem his diebus literis tuis, quas de intentione sua ad tollendum pragmaticam miseras. Eidem propria manu literas dedimus, quarum exemplum credimus ad te pervenisse. Itaque hortamur ut omnium quæ diximus frequentem illi memoriam facias. Sunt enim vero corde cogitata & scripta, & in se continent quod non minus ad gloriam suam, quam ad desiderium nostrum pertineat. Audivimus cancellarios nonnullos istuc ex regno Neapolitano venisse, a turbulentis quibusdam transmissos: eorum consuetudinem nosti, mendaces sunt & dolosi, semper ad incendendos animos parati. Si aures habebunt, nitentur persuadere quamplura quæ forsan credita non invenientur ita esse ut dicent. Et rei diligenter intende, & regiam celsitudinem doce quales hi homines sunt, & quam a se repellendi.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die undecima Novembris, anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, pontificatus nostri anno quarto.

ANNO CHRISTI 1463.

PII PAPÆ II. BULLA

RETRACTATIONUM OMNIUM,

Dudum per eum in minoribus adhuc agentem, pro concilio Basileensi, & contra Eugenium summum pontificem scriptorum.

Pius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, rectori & universitati scholæ Coloniensis, salutem & apostolicam benedictionem.

IN minoribus agentes, nondum sacris ordinibus initiati, cum Basilææ inter eos versa- B remur, qui se generale concilium facere, & universalem ecclesiam repræsentare ajebant, dialogorum quemdam libellum ad vos scripsimus, in quo de auctoritate concilii generalis, ac de gestis Basileensium & Eugenii papæ contradictione, ea probavimus vel damnavimus, quæ probanda vel damnanda censuimus: quantum capiebamus, tantum defendimus, aut oppugnavimus: nihil mentiti sumus, nihil ad gratiam, nihil ad odium retulimus. Existimavimus bene agere, & recta incedere via: nec mentis nostræ aliud erat objectum, quam publica utilitas & amor veri. Sed quis non errat mortalis? Sapientem inquiunt philosophi nunquam errare? verum est. At quis sapiens, C nisi bonus? quis bonus, nisi solus Deus?
Luc. 18. *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum,*
Psalm. 13. inquit propheta regius. Declinavimus & nos ab utero matris, erravimus in invio, & non in via: ambulavimus in tenebris, & procul a vera luce recessimus: nec nobis tantum erravimus, alios quoque in præcipitium traximus, & cæcis ducatum præbentes cæci, cum illis in foveam recidimus. Forsitan & aliquos ex vobis scripta nostra decepere, & de via deduxerunt: quorum sanguinem si de manibus nostris requisierit dominus, non habemus quod respondere possimus, nisi nos, ut homines, peccavisse, qui arbitrantes rectum iter ostendere, D obliquum monstravimus. In misericordia tantum Dei spes nostra sita est, quæ super omnia opera ejus elucet. Sed haudquaquam satis fuerit divinam misericordiam implorare & dicere: Parce domine: parce peccatis nostris: nisi pro viribus vulnera quæ inflixímus, veritate curare annitamur; & sicut est in fabulis, sagitta quæ vulneravit, afferat opem: sive ut canit ecclesia, Medelam inde ferat hostis, unde læserat. Mortem quidam prius sibi consciverint, quam videri velint aliquando male sensisse: & nonnulli ne vel ad horam videantur errasse, semper errant; & dum vel minimam tolerare honoris jacturam nequeunt, totum abiiciunt, & perpetua notantur infamia, & in pessimas E prolabuntur hæreses: qui ne appareant inconstantes, pertinaces efficiuntur. Superbissimi hoc agunt, qui videri dii, non homines, volunt: quales Constantiæ combusti sunt nostra ætate in magno conventu Hieronymus & Joannes hæresiarchæ. Nos homines sumus, & ut homines erravimus: neque imus inficias, multa quæ diximus, scripsimus, egimus, damnari posse: verum non ut Arius, Eutyches, Macedonius aut Nestorius, & alia blasphemorum turba, ex animo damnatam viam elegimus: seducti peccavimus, ut Paulus, & ignoranter perse-

A cuti fuimus ecclesiam Dei, & Romanam primamque sedem. Propter quod prostrati ante oculos divinæ pietatis, supplices oramus: *Delicta juventutis meæ & ignorantias ne memineris,* &c. Pudet erroris, pœnitet male fecisse, & male dictorum scriptorumque vehementer pœnitet: plus scripto quam facto nocuimus. Sed quid agamus? scriptum & semel emissum volat irrevocabile verbum. Non sunt in potestate nostra scripta, quæ in multas inciderunt manus, & vulgo leguntur. Utinam latuissent quæ sunt edita. Nam si futuro in sæculo manserint, & aut in malignas mentes inciderint, aut incautas, fortasse scandalum parient. Qui hæc scripsit, inquient, in beati tandem Petri cathedra sedit, & Christi salvatoris vicariatum gessit. Ita scripsit Æneas, qui postea summum pontificatum adeptus, Pius II. appellatus est, nec invenitur mutasse propositum. Qui eum elegerunt, & in summo apostolatus vertice collocarunt, ab iis scripta ejus approbata videntur. Verendum est, ne talia nostris aliquando successoribus objiciantur, & quæ fuerunt Æneæ, dicantur Pii, atque ab ea sede auctoritatem vendicent, adversus quam ignoranter latraverunt. Cogimur igitur, dilecti filii, beatum Augustinum imitari, qui, cum aliqua in suis voluminibus erronea inseruisset, retractationes edidit. Humilis & probatissimi vir ingenii, qui suas ineptias verecunde confiteri ac corrigere, quam impudenter defendere maluit. Idem & nos faciemus: confitebimur ingenue ignorantias nostras, ne per ea quæ scripsimus juvenes, error irrepat, qui possit in futurum apostolicam sanctam sedem popugnare. Nam si quem decuit unquam Romani primique throni eminentiam & gloriam defendere ac extollere, nos illi sumus, quos sine ullis meritis pius & misericors Deus sola dispensatione sua ad beati Petri solium, & dilectissimi filii sui domini nostri Jesu Christi vicariatum evocavit. Quibus ex rebus dilectiones vestras hortamur, & in domino commonemus, ne prioribus illis scriptis inhæreatis, aut fidem ullam præstetis, quæ supremam apostolicæ sedis auctoritatem quovis pacto elidunt, aut aliquid astruunt, quod sacrosancta Romana non amplectitur ecclesia. Suadete omnibus, ut id solium præ ceteris venerentur, in quo salvator dominus suos vicarios collocavit, & quod beati apostoli Petrus & Paulus suo sanguine dicaverunt: nec putetis divinam providentiam quæ cuncta gubernat, & nihil negligit eorum quæ creavit, inordinatam reliquisse militantem ecclesiam, quæ cum sit sponsa Christi, profecto a Deo est, & ordinem habet, dicente apostolo, Quæ sunt, a Deo ordinata esse. Rom. 13.
Requirit autem ordo, ut inferiora a superioribus gubernentur, & ad unum tandem perveniatur tamquam principem & moderatorem cunctorum quæ infra se sunt. Sicut grues unam sequuntur, & in apibus unus est rex: ita & in ecclesia militanti, quæ instar triumphantis habet, unus est omnium moderator & arbiter, Jesu Christi vicarius: a quo, tamquam capite, omnis in subjecta membra potestas, & auctoritas derivatur, quæ a Christo domino Deo nostro sine medio in ipsum influit. Nec profecto in alium, tamquam sui exercitus ducem, supremam auctoritatem Christus principaliter derivasset, quam in suum vicarium, qui primus fuit Petrus, cui commissam novimus dominici gregis curam. Nec duos pluresve Pe-

tros

tros evangelistæ commemorant, nec duos aut A plures instituit dominus, qui suum locum tamquam capita tenerent æqualia: sed unum constituit, ut verticem ac ducem & pastorem universi gregis, Simonem Petrum, dicens: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & tibi dabo claves regni cælorum, & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælo: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælo.* Et, *Pasce oves meas.* Quæ nulli alteri seorsum dicta leguntur, nisi Petro, ut in Petro unitas & summa contineretur auctoritas. Nec alius a petra dictus est Petrus, nisi Simon: ut intelligeremus unicum esse veræ & solidæ petræ, id est Christi (ut Paulus exponit) locum tenentem, Simonem B Petrum, qui solus pro domino in periculo constituto exemit gladium. Petrus igitur, & successores ejus Romani pontifices primatum in ecclesia tenuerunt; & nos hodie, quamvis indigni, sola domini voluntate digni tenemus: & quicumque Romanæ secundum canonicas sanctiones præficitur ecclesiæ, [a] quam primum electus est in sacro collegio, supremam a Deo potestatem sine medio consequitur, & per ordinem in omnem diffundit ecclesiam, cujus peccata divino judicio punienda relinquuntur. Si quid adversus hanc doctrinam inveneritis aut in dialogis, aut in epistolis nostris, quæ plures a nobis sunt editæ; aut in aliis opusculis nostris (multa enim scripsimus adhuc juvenes) respui- C te atque contemnite: sequimini quæ nunc dicimus, & seni magis quam juveni credite: nec privatum hominem pluris facite quam pontificem: Æneam rejicite, Pium recipite. Illud gentile nomen parentes indidere nascenti: hoc Christianum in apostolatu suscepimus. Dicent fortasse aliqui cum pontificatu hanc nobis opinionem advenisse, & cum dignitate mutatam esse sententiam. Haud ita est, longe aliter actum. Audite, filii, conversationem nostram: brevis narratio erit, quæ vobis, quantum ad rem attinet, veritatem aperiet, & objectioni faciet satis. Anno salutis primo & trigesimo supra millesimum quadringentesimum, cum Dominico Capranica, quem Martinus D quintus in secreto consistorio cardinalem creaverat, Eugenius IV. spreverat, Basileam petivimus, ibique concilium inchoatum invenimus, verum ab Eugenio revocatum, quamvis congregati noluerant obedire, asserentes jam inceptum concilium, sine consensu patrum qui convenissent, haudquaquam potuisse dissolvi. Julianus aderat sancti Angeli cardinalis, natione Romanus, moribus & doctrin lis, conspicuus. Is, cum ceteris præstaret, audita Eugenii revocatione, præsidentiam dimisit, tamquam summo pontifici vellet obedire: sed cum augesceret in dies, Eugenio vel invito, concilium, & multi ex diversis regionibus episcopi & regum legati adventarent, cardinales E quoque ex Romana curia profugi in dies nonnulli concurrerent, præsidentiam resumpsit, & auctoritatem concilii mirum in modum extollens, eminentiam primæ sedis supprimere cœpit. Venientes Eugenii legatos, & potestatem Romanorum præsulum magnificantes, apparenter confutavit, &, cum esset facundissimus, facile persuasit auditoribus quæ cupiebat. Cardinales ex urbe profecti, Eugenio infensi, vitam ejus moresque carpebant. Accedebant in horas catervatim novi curiales, qui (ut est omnis multitudo maledica, & inimica princi-

Matth. 16.

Joan. 21.

1. Cor. 10.

a Parte, quã. R.

pi) Eugenii nomen modis omnibus lacerabant. Nos, qui ex patria juvenes, non ex Urbe illuc migraveramus, & nova tum primum avis ex Senensi gymnasio evolaveramus, rudes & inexperti, vera esse arbitrabamur quæcumque dicebantur; nec putabamus mentiri alios, qui nesciremus ipsi mentiri, atque, ut est innatum homini, tetra & horrenda crimina odio habebamus: nec Eugenium deligere poteramus, quem tot tantique testes indignum pontificio dicerent. Aderant legati Parisiensis scholæ, cujus est fama percelebris: adfuerunt & aliquando vestri & aliorum studiorum Germanicæ nationis oratores: & uno cuncti ore concilii generalis auctoritatem ad cælum efferebant. De potestate Romani pontificis pauci erant qui loqui præsumerent: omnes qui publice loquebantur, prurientes auribus, multitudini applaudebant. Accessit & ipsius Eugenii consensus, qui dissolutionem concilii a se factam revocavit, & progressum ejus approbavit, cum reconciliata synodus Eugenio videretur, & pax ecclesiæ data. Præterita enim omnia per* suas literas concilii patres Eugenio sese remissuros, & pedes ejus tamquam beati Petri exosculaturos promiserant, si revocata dissolutione, concilio cursum permitteret, atque illi cohæreret. Novæ intercessere discordiæ, tum aliis de rebus, tum potissime super translatione concilii Græcorum causa in alium locum. Eugenius in Italia non sine ratione concilium petebat: popularitas synodalis transire montes horrebat, & in Avenione, aut in Sabaudia locum desiderabat. Adiverunt per id temporis duo viri ex Italia Basileense concilium, Nicolaus Panormitanus archiepiscopus, & Ludovicus Pontanus apostolicæ sedis notarius, Alphonsi magni regis oratores, qui velut duo orbis sidera, ceu pontificii juris & totius civilis sapientiæ duo præcipua lumina & clarissima censebantur. Hi dictis scriptisque concilii gesta probabant, Eugenii facta damnabant: nec erat qui aut vellet, aut auderet dicta eorum refellere. Quid ageremus? audire potuimus, non discere? Rude nimis ingenium est, quod per singulos dies audita & inculcata non capit. Quales magistri sunt, tales discipuli evadere solent. Paucos invenias Aristoteles, qui Platonica norint destruere dogmata. *Non est discipulus supra magistrum*, inquit dominus: nec nos magistrum potuimus superare. Julianus nobis, & Nicolaus, & Ludovicus, & alii complures fuere magistri, schola Basileensis conventus, in quo raro aliquis Eugenii causam defendit. Adversus concilii dignitatem mutire aliquid, crimen hæresis fuit. Una omnium vox concilium Eu-.. nio præferebat: de sedis apostolicæ præcellentia, aut silentium, aut contemptus, concilium, concilium cuncta sonabant. Didicimus ergo quæ audivimus, & post aliquot annos existimantes nos aliquid esse, diximus, ut est apud satyricum,

Semper ego auditor tantum? nunquam ne reponam?

Puduit semper discipulum agere, subtraximus ferulæ manum, cœpimus loqui, & magistri personam induimus. Scripsimus epistolas & opuscula: hoc omnibus passim datur: docti & indocti scribunt: & quæ scripsit ipse, nemo contemnit, nisi editionis fervorem tempus extinxerit. Nobis placebant scripta nostra more poetarum, qui poemata sua tanquam filios amant. Nec Basileæ quemquam invenie-

* al. duas

Luc. 6.

Juvenalis.

bamus, qui ea damnaret: probant enim similia similes. Applaudebamus nobis ipsis, & in editionibus nostris gloriabamur: & quamquam postea Eugenius concilium in Italiam transtulerit, & cum Græcis Ferrariæ, ac demum Florentiæ convenerit: quamquam Julianus sancti Angeli & Joannes sancti Petri cardinales, quibus plurimum credebamus, ad Eugenium defecissent: quamquam paucissimi in fide Basileensi remansissent, noluimus tamen cedere, existimantes cunctos qui abibant, metu recedere, ne bona temporalia perderent: & cum nihil haberemus, quod nobis auferri posset, perseverandum putavimus, ne partem quæ verior nobis apparebat, relinquentes, detrimentum animæ faceremus. Mansimus igitur Basileæ, quoad Eugenio, ut credidimus, justo judicio deposito, Amedeus Sabaudiensis suffectus est, & Felix quintus appellatus: quem non ut idolum (quod erat) sed tamquam verum Christi vicarium venerati fuimus, nihil ad hæc sinistri putantes intercessisse. At cum Fridericus Romanorum rex Aquisgrani coronatus, domum repetens, Basilea * transitum fecisset; rogatusque Felicem illic præsentem accedere, nullo pacto persuaderi potuisset, ut honorem ei tamquam Romano pontifici exhiberet, aut publice cum eo verba misceret: tum primum consideravimus possibile esse, quod partem erroneam sequeremur, quando rex, imperator Romanorum futurus, in tanto negotio dubius esset, & ad Eugenium inclinaret magis. Multum & sæpe inter nosipsos cogitavimus, quis esset modus inveniendi verum. Nunquam enim volentes erravimus. Rogati in familiam Friderici transire, non renuimus. Erat tunc ille cum tota fere Germania neutralis. Concilium Basileæ dicebant esse Germani, & idolum ejus respuebant: Eugenium Christi vicarium appellabant, & concilium ab eo celebratum recusabant: nec Eugenio, nec Basileensibus plene obediebant. Placuit ad neutrales transire, ut verum apud eos liberius audiremus; & si recedendum esset ab uno extremorum, per aliquod medium transiremus ad alterum; & eorum judicium spectaremus, qui non essent affecti causæ. Mansimus in aula Friderici pluribus annis, illic varias audivimus opiniones. Neutralitatem idcirco Teutones induerant, ut concordia facilius inveniretur, non ex consilio Solonis, qui tumultuante civitate extorrem fecit eum qui sine parte remansit. Multa inter neutrales didicimus, quæ nos antea latebant. Eugenium falso de multis accusatum invenimus, cardinales qui Basileam venerant, ob privatas inimicitias bono & sancto viro notam inurere voluisse: qui tamen cuncti postea ad eum redierunt, & veniam errati petierunt. Forte per id tempus Julianus sancti Angeli cardinalis, cujus supra meminimus, ex Hungaria, quæ sibi decreta contra Turcas fuerat provincia, Flavianum venit, (quæ hodie Vienna dicitur) præcipuum Austriæ columen. Sæpe cum eo sermonem pro veteri consuetudine miscuimus, sæpe de rebus Basileensibus disputavimus. Tuebamur antiquam sententiam, ille novam defendebat: extollebamus generalis concilii auctoritatem, ille apostolicæ sedis potestatem magnopere collaudabat: dicebamus concilium Basileense jure perseverasse, quamvis Eugenius præsidentes revocasset; & hoc ejus factum accusabamus: ille dissolutum seu

Nota testimonium de Amedeo.

* iter

A translatum rite concilium affirmabat, & Basileensium opera multis modis detestabatur, Basileæque non synodum ecclesiæ, sed satanæ & ministrorum ejus synagogam remansisse dicebat. Diutina fuit inter nos concertatio, verum modesta & caritate plena. Ad extremum cum suis scriptis dictisque cardinalem vinceremus, premeremusque vehementer, subridens ille: Tu, inquit, Ænea, tabellis obsignatis agis mecum: & quoniam aliquando sensimus, ut dicis, idcirco & hodie idem putas debere sentire, & addictos priori sententiæ censes. Verum propterea nos sumus liberi, quia mutare sententiam usque ad mortem possumus. Cur enim non liceat omni tempore, relicto falso, verum amplecti? Fateor me dixisse & scripsisse quæ refers, verum a vero remotum errasse. At tu, qui, ut ais, me doctore Basileensibus credere adductus es, errantem olim secatus es, cur modo non sequeris recta monentem? Præsumpsi de meipso, dum essem Basileæ, nimis; quamvis deceptus decepi, & credens prodesse, nocui, in medio ecclesiæ docens quæ non didici: cæcus erravi, & in tenebris ambulavi: reliqui tandem ecclesiam malignantium, & cum impiis sedere recusavi. Revelavit dominus oculos meos, & consideravi mirabilia de lege sua. Cognovi priorem errorem, & quantum a vero procul abiissent Basileenses, plane intellexi. Adii C Romanam curiam, & Eugenio, * cui fuissem rebellis, submisi cervicem: a quo misericordiam consecutus, ad unionem Græcorum navavi operam: & illis Romanæ ecclesiæ reconciliatis, adversus impios Turcas legationem accepi. Castigans castigavit me dominus, & morti non tradidit me, sed humiliatum exaltavit: quia cognito in errore non perseveravi; sed mox in viam redii, & ex magistro factus discipulus, ex magno parvus, expurgato veteri fermento, novum hominem indui, & vere matris lacte nutritus, ad fontem veri perveni, quem sancti doctores ostendunt Græci & Latini, quorum una vox est, salvari non posse qui sanctæ Romanæ ecclesiæ non D tenet unitatem: omnesque illas virtutes mancas esse ei qui summo pontifici obedire recusat, quamvis in sacco & cinere jacens, dies & noctes jejunet & oret, & in ceteris videatur legem implere: quia melior est obedientia quam victimæ, & omnis anima potestatibus sublimioribus subjecta est: & Romanum præsulem in ecclesiæ vertice constitutum esse constat, a quo nullam ex ovibus Christi exemptam novimus. Ego ad ovile redii, qui diu erraveram extra causas, & pastoris Eugenii vocem audivi. Tu si sapias, idem facies. Hæserunt pectori nostro verba * viri, quæ sæpe ad nos repetiit non sine caritate ardenti & amore singulari. Interea ex diversis regioniE bus homines doctissimi Cæsarem adierunt, quibuscum placidos de eisdem rebus miscuimus sermones, semper ad verum intenti, cujus est natura hominis avida. Multum profuit nobis Joannes Carvajalis apostolici palatii auditor, natione Hispanus, qui Juliano defuncto, in titulo cardinalatus ac legatione successit: quocum sæpe de concilio Basileensium amice disputavimus. Nemo doctus ad imperatorem venit, quem de his rebus in colloquium non adduceremus. Cumque Cæsar ad unionem ecclesiæ procurandam in Nurimberga suæ nationis conventum instituisset, decrevissetque summum

* al. cum

1. Reg. 15.

Rom. 13.

* vitæ,

ANNO CHRISTI 1463.

mum pontificem adhortari, ut Constantiæ novum concilium indiceret, legatumque mitteret, ac Basileenses pariter induceret, ut eo se transferrent, ut ibi pax ecclesiæ redderetur; primi Basileenses recusavere. Quod audiens Thomas Asselbachius ex Germania insignis theologus: Nunc, inquit, scio Basileenses Spiritum sanctum non habere ductorem, quando tam æquam imperatoris legem effugiunt. Idem multi alii dixere viri doctissimi & opinione sanctitatis illustres. Quibus considera-tis, caligo tandem ab oculis nostris cecidit, quæ velut aranearum tela verum cernere impediebat. Recognovimus errorem nostrum, venimus Romam, Basileense dogma rejecimus, Eugenio pontifici maximo caput submisimus, & reconciliati ecclesiæ Romanæ, doctrinam ejus imbuimus, & illud Hieronymi diximus: Ego nullum * præmium nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri, communione consocior. Super illam fundatam ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum dominicum comederit, profanus est: si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio. Eramusque adhuc pene laici, quando ad Eugenii obedientiam redivimus. Ex Basilea clericali tantum charactere insigniti recessimus, nec unquam sacros imbuimus ordines, nisi post veritatem cognitam, Basileensi cæcitate relicta. In Austria minores ordines ac subdiaconatum & diaconatum recepimus: in Urbe ad presbyteratum pervenimus. Hæc est conversatio nostra, per hos gradus e tenebris ad lucem migravimus. Ad quam rem non parum luminis nobis attulit Thomas † Sarazanus theologicæ sapientiæ celebratus ac acutissimus interpres, qui postea in summo collocatus apostolatu Nicolai V. nomen accepit. His auctoribus unam ecclesiam catholicam & apostolicam esse didicimus matrem omnium fidelium, extra quam non invenitur salus, sponsam Christi immaculatam, in qua omnes qui militant, finem sibi proponunt vitam æternam. Idcirco enim in ecclesia militanti laborant homines, & cum dæmonibus tamquam hostibus pugnant, ut pacem tandem assequantur, & cum Jesu magistro ac legifero suo in cælesti Jerusalem triumphare ac regnare possint. Hic finis Christiano proponitur, huc omnes ecclesiæ militantis conatus, omnes leges, omnes regulæ tendunt. Et quoniam ecclesia quidam exercitus est Deo militans, terribilis ut castrorum acies ordinata dicitur: uni procul dubio imperatori subjecta, ad cujus nutum cuncta referuntur. Cumque pius ac maximus & optimus Deus in suo sanguine fundaverit ecclesiam, eamque voluerit ad finem usque sæculi perdurare: quis non dixerit in ea id regimen institutum esse, quod optimum censetur? At vero inter genera gubernationum communis philosophorum sententia est, præstare monarchiam, & Romani, quorum toto micuit orbe dignitas, quamvis ejectis regibus duos annuos consules elegerunt, & modo tribunos addidere, modo alios magistratus invenere: in adversis tamen casibus, bellisque gravioribus ad unum aliquem recurrerunt, virtute & auctoritate præstantem, quem dictatorem appellaverunt, cujus dicto non liceret adversari: & quamquam dictaturam ab initio temporaneam instituerunt, in Julio tamen & successoribus ejus perpetua effecta est.

* prævium.

† Sarzanus, legit Platina.

Nec unquam Romana res admirabilior aut celsior fuit, quam sub Augusto Cæsare, quando jam clausis Jani portis totus fere orbis sub unius hominis gubernatione quievit. Quo tempore natus mundi salvator monarchicum regimen ceteris prætulisse videtur gubernationibus. Idem probat totius fere orbis consuetudo, cujus maximam partem gubernant reges, sive Christianos intueamur, sive barbaros. Et quamvis civitates aliquot reperiantur, quæ cum maxime serviant liberas sese vocitant, sine rege viventes: non possunt tamen effugere, quin unum præferant aliis, eique tamquam capiti pro tempore obediant. Quid plura? cælestis aula nos admonet. Quid illa pulcrius? quid ordinatius? quid majus aut durabilius? quid melius aut beatius? Quamvis in ea & angelorum diversi sint ordines, & sanctorum spirituum innumerabiles chori, unus est tamen omnium rex æternus Deus, qui condidit universa, & nihil negligit eorum quæ condidit: cujus filius unigenitus Christus Jesus, cum pro nostra salute venisset in hunc mundum, servili accepta forma, ecclesiam, de qua loquimur, in cruce patiens, suo sanguine acquisivit, & in ea usque in diem ascensionis corporaliter præsedit, & tamquam dux verus & imperator cuncta in finem suum direxit. Et cum ascendisset in cælum, eum indubitanter sui gregis pastorem reliquit, cui dixerat: *Pasce oves meas*, &, *Tibi dabo claves regni cælorum*. Neque enim dixit, & non fecit, qui solus est verax. Grex Christi, ecclesia est. Pastor primus ipse Christus fuit, & pastor bonus, qui posuit animam suam pro ovibus suis. Secundus pastor Petrus extitit, ab ipso domino institutus, atque omni potestate donatus, quæ ad bene regendum commissas oves necessaria ducitur. Alioqui Christus qui sapientia Patris est, & omnino sapienter egit, ecclesiæ suæ haud sufficienter providisset: quod est nefarium asserere. Et quamvis plures per orbem ecclesiæ institutæ fuerint, & plures episcopi, id est, plures greges, & ovilia plura, & pastores plures: omnes tamen sub uno pastore & in uno grege atque ovili continebantur, sicut & hodie continentur: quia unus est Christi thalamus, una sponsa, unum ovile, & unus pastor, & omnium episcoporum unus episcopus Romanus præsul, beati Petri successor, & Jesu Christi vicarius. Petrus enim in Antiochia primum sedit, deinde Romam venit. Unde cum persecutionem fugiens vellet abire, a domino prohibitus est, & hic glorioso martyrio vitam finivit, successore Clemente * substituto. Atque ita in hanc usque diem servatum est, ut qui Romæ sederit antistes rite institutus per legitimum electionis tramitem, tamquam Aaron vocatus a domino, hunc omnes Christianæ plebes, omnes populi, omnes reges, omnes clerici, omnes episcopi tamquam Jesu Christi vicarium, & beati Petri successorem, universalis ecclesiæ caput ac rectorem & ducem venerati sint. Inter quos plurimi pro Christi nomine * asperrimos perpessi cruciatus, & morte mulctati, coronam martyrii susceperunt. Plurimi confessores egregii, vita, moribus & doctrina fulgentes, quamvis sine sanguinis effusione, non tamen sine periculis & labore ac voluntate parata pro conservanda sacri evangelii auctoritate moriendi, ad cælestem gloriam pervenere: ut Gregorii, Damasi, Leones, Innocentii, Bonifacii, Bene-

Joan. 21. Matth. 16.

* instituto.

* acerrimos.

ANNO CHRISTI 1463.

dicti, & alia nomina, inter quæ tertius claruit Eugenius, ex monasterio sancti Anastasii ad summum sacerdotium evocatus, ad quem divus Bernardus monachorum pater, non minus doctrinæ fulgore quam vitæ sanctimonia illustris, inter multa, hujusmodi verba conscripsit: Indagemus, inquit, adhuc diligentius quid sis, quam geras videlicet personam pro tempore in ecclesia Dei. Tu es sacerdos magnus, tu summus pontifex, tu princeps episcoporum, tu heres apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es, cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt. Sunt & B alii quidem cæli janitores & gregum pastores: sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius utrumque præ illis nomen hereditasti. Habent illi assignatos sibi greges, singuli singulos, tibi universi crediti uni sumus. Nec modo ovium, sed & pastorum tu unus omnium pastor. Hæc Bernardus ad Eugenium tertium scribit, cui supremam & omnimodam in ecclesia potestatem concedit. Quod ille de tertio testatur Eugenio, hoc nos de quarto & omnibus aliis Romanis pontificibus profitemur, quia dignatus est auctoritas. Liquet igitur, unum in ecclesia caput esse & unum principem: quia pax populi ex uno rectore dependet, & pluralitas principum discordiam parit. Christus ecclesiæ C suæ in ultimo testamento pacem reliquit, & Joan 24. pacem multis verbis commendavit. Dedit ergo

A & regimen pacis amicum, id est, monarchicum, sub beato Petro & successoribus ejus administrari cuncta præcipiens, clavibus illi commissis, & cura gregis demandata. Hæc nos de Romani pontificis auctoritate & potestate sentimus, cui & congregare generalia concilia, & dissolvere datum est. Qui etsi filius est propter regenerationem, propter dignitatem tamen pater habetur: & * sicuti filiationis causa venerari debet ecclesiam tamquam matrem, ita & prælationis causa * præfertur ei, ut pastor gregi, princeps populo, rector familiæ. Cum his & generalis concilii auctoritatem & potestatem complectimur, quemadmodum & ævo nostro Constantiæ, dum ibi fuit synodus universalis, declaratum definitumque est. Veneramur enim Constantiense concilium, & cuncta quæ præcesserunt, a Romanis pontificibus nostris prædecessoribus approbata: inter quæ nullum invenimus unquam fuisse ratum, quod stante Romano indubitato præsule, absque ipsius auctoritate convenerit: quia non est corpus ecclesiæ sine capite, & omnis ex capite defluit in membra potestas: Hæc nostra sententia est, filii; hæc credimus & profitemur: hæc jam senes, & in apostolatus apice constituti, pro veritate asserimus. Si quæ vel vobis, vel aliis conscripsimus aliquando, quæ huic doctrinæ repugnent, illa tamquam erronea, & juvenilis animi parum pensata judicio, revocamus atque omnino respuimus.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sexto Kalendas Maias, anno 1463.

ANNO CHRISTI 1463. * sicut propter regenerationem causam. * præest.

ANNO CHRISTI 1459. Ex Cossartii Append. Tom. XIII.

** CONVENTUS MANTUANUS

A Pio Papa II. ad bellum sacrum in Turcos suscipiendum habitus anno Christi MCCCCLIX.

Invitatis Christianis principibus omnibus, aliisque per se, aliis per legatos præsentibus.

Quamvis concilii neque nomen, neque dignitatem, hic conventus habeat: tamen cum ejusdem nominis multi, dignitatisque longe minoris, in hoc conciliorum corpore locum nec immerito habuerint; & huic præfuerit ecclesiæ caput, non tantum principum ac legatorum orationes audiens, sed etiam episcoporum & cardinalium suffragia exquirens: minime nobis omittenda visa sunt ejus acta, quantum variis ex monumentis colligi potuerunt.

Calendis Juniis, *ait Gobelinus lib. 11. commentariorum Pii II.* quæ dies statuta initiando E conventui fuit, Pontifex ex palatio cum cardinalibus, episcopis, & omni clero ad ecclesiam descendit, urbis regiosis ex omni ordine jussis adesse. Res Divina solemni apparatu, & ingenti astantium devotione, peracta est. Tum Coronensis episcopus, vir doctrina & honestate insignis, sermonem habuit: in quo & Pontificis propositum, & conventus causam, & necessitatem rei gerendæ explicavit: hortatus eos, qui advenerant, puris & volentibus animis desiderium Præsulis adjuvarent.

Pius autem ex solio suo, cum jam omnes assurgere vellent, manu silentium indixit, atque in hunc modum effatus est. „Speravimus, fratres ac filii, hanc urbem adeuntes, frequentes, qui præcessissent, regum legatos invenire: pauci adsunt, ut videmus decepti sumus. Non est religionis cura apud Christianos, quantam credidimus. Conventionis diem longissimam statuimus: nemo temporis brevitatem accuset, nemo viarum incommoda causetur. Nos ægritudine laborantes, & affecti senio, Apenninum & hiemem contemsimus: nec nos alma Roma remorari potuit, quamvis medios inter latrones constituta, nostram præsentiam magnopere desideraret: reliquimus ecclesiæ patrimonium, non sine periculo, ut fidei catholicæ subveniremus, quam Turcæ pessundare nituntur. Videbamus illorum opes in dies augeri, & arma, quæ jam Græciam & Illyricum obtinuissent, in Pannonia grassari, & Hungarorum fidelem gentem multis afflictare cladibus. Verebamur, quod futurum est nisi sapimus devictis Hungaris, & Germanos & Italos, & omnem prorsus Europam subactum iri, quod absque religionis nostræ subversione fieri non posset. Cogitavimus hoc malum avertere: indiximus hoc in loco conventum; vocavimus principes, ac populos, ut communi consilio rem Christianam tueremur: venimus spe pleni, quam vanam fuisse dolemus. Pudet nos tantam esse Christianorum negligentiam: alii deliciis indulgent, alios avaritia retinet. Turcæ pro „ sua

,, sua damnatissima secta non recusant mor-
,, tem : nos pro sancto Christi evangelio, nec
,, subire sumptus , nec labores perferre vel mi-
,, nimos possumus : si sic pergimus , actum de
,, nobis fuerit : peribimus brevi , nisi alios as-
,, sumimus spiritus . Ob quas res vos horta-
,, mur , viri religiosi , ut orationibus assiduis
,, Deum precemini , Christianis regibus aliam
,, mentem præbeat , sui populi animos exci-
,, tet , corda fidelium incendat : ut jam tan-
,, dem arma sumentes injurias ulciscantur, qui-
,, bus religionem nostram in dies Turcæ affi-
,, ciunt . Agite fratres , agite filii : converti-
,, mini ad Deum toto corde : vigilate , ora-
,, te , jejuniis & eleemosynis peccata vestra re-
,, dimite , facite opera digna pœnitentiæ : sic
,, enim placatus Deus nostri miserebitur , &
,, audentibus nobis hostes tradet in manus no-
,, stras . Nos hic tamdiu manebimus , donec
,, animos principum exploremus . Quod si ven-
,, turi fuerint , simul cum ipsis reip. consue-
,, mus : sin minus , necessarium erit domum
,, repetere , eamque sortem ferre quam Domi-
,, nus dederit . Verum defendendæ religionis
,, propositum , quoad vires vitaque suppetant,
,, nec deseremus , nec durum putabimus, si res
,, petierit , pro nostris ovibus animam pone-
,, re . Exceperunt cardinales & episcopi mira attentione Pontificis verba , ejusque mentem magnis præconiis extulerunt : ac rebus gerendis honestum putavere principium datum , venia delictorum omnibus concessa qui suam conscientiam per confessionem rite purgassent.

Prima deinde cura Pontificis fuit , ut principes omnes de suo Mantuam adventu certiores faceret , hortareturque , ut vel ipsi per se , vel saltem per legatos adessent . Hæ ad Fridericum Imp. ad Carolum Franc. regem , ad Sabaudiæ & Bavariæ duces , ad Venetos , Florentinos , & alios datæ litteræ.

Ex Annalibus Oderic. Raynaldi.

Pius papa II. regibus , principibus & communitatibus.

Carissime in Christo fili &c. Jam duce Altissimo ad civitatem Mantuanam pervenimus ad quam cum antea per litteras nostras , Kalendas Junii , dietæ tenendæ causa venturos promisissemus , quinto ante hunc terminum die personaliter affuimus . Venimus autem non sine magnis personæ & rerum nostrarum incommodis : siquidem ætas nostra jam ingravescens quietem desiderat , & patrimonium etiam pontificis præsentia destitutum , manifestis periculis quotidie subjacet . Omnia hæc tamen pro Deo magni facienda non duximus : scientes fidelium populorum salutem , & causam sacrosanctæ fidei catholicæ , anteferenda esse cunctis laboribus atque periculis . Sperabamus præsentiam tuam , vel si id non posses, oratores saltem tuæ celsitudinis , hic invenire : inventi a nobis non sunt , & dolemus fuisse nos primos, qui ad opus æque omnibus pro suis juribus debitum huc convenerimus . Hortamur itaque in Domino , & toto affectu nostro serenitatem tuam requirimus , ut cogitans quid a te omnipotens Deus hoc tempore necessario quærat , quid salus communis omnium postulet , quid denique conveniat debito tuo , velis per te ipsum (quod in primis optamus) vel per oratores antedictos viros præstantes , & tantæ solemnitati idoneos , celeriter convenire , nec pati ut in communi principum Christianorum

A conventu , præsidente vicario Christi , vox tua Altissimo desit . Sunt enim , si proposito nostro adjutores non deerunt , quamplurima ad felicem prosecutionem parata : nunc præsertim cum Peloponnesus ferme tota , quæ Morea dicitur , ab impietate Turcorum rebellans ad Christianam devotionem redierit , & piis votis opem ex his locis expectet . Est autem is locus tantæ ad omnia bene gerenda terra marique opportunitatis , ut nulla orientalis regio majorem facultatem tuendi nostros , & vires Turcorum conterendi , possit præstare : quin certe in antiquam servitutem & cladem redire necesse habebit , nisi matura subventio adsit . Nos , quando principes antedictos , vel eorum
B oratores hic non invenimus , expectare adhuc eorumdem adventum aliquod tempus decrevimus : si venient , tota mente ad implendum opus incœptum intendemus : si minus , cum per nos ferre tantam molem non valeamus , excusata erit , ut confidimus , Deo & hominibus necessitas nostra : videndumque erit principibus ipsis, quorum ope stare Christianam rempublicam decet , ne Redemptori suo , & sibi , cum sempiterna ignominia & clade eorum , qui quotidie dant sanguinem suum pro fide , defuisse appareant . Datum Mantuæ.

Pergit Gobelinus : Interea legati ex Cypro , Rhodo , Lesbo , ac nonnulli ex Asia , præsto adsunt . Tum vero Albani , Epirotæ , Bos-
C nenses , & omnis ora Illyrici , missis oratoribus auxilium petere . *Et infra* Cum jam legati regum , principumque convenire cœpissent , magna de sedibus orta contentio est : nec reges regibus , nec duces ducibus cedere , locum sibi quisque in consensu primum arrogare , verbis nutibusque contendere : quod ne rebus gerendis officeret , Pontifex legem edidit , ne vel postpositi detrimentum , vel prælati lucrum honoris jurisve aliquod ferrent : nec tamen hoc pacto pacari omnes potuere , sicut postea dicemus . Nec ordo episcoporum consuetudinem Romanæ curiæ animo ferebat æquo , quæ notarios apostolicos anteponebat . Contra plurimi morem curiæ sacram esse legem , & nullo
D mutandam pacto censebant , scandalum ingens futurum , & orbem quodammodo ruiturum affirmantes , si quid adversus notarios statueretur . At Pius altitudinem episcopalis eminentiæ animo volvens , qua nihil est in ecclesia sublimius , & quod ipse Romanus præsul Jesu Christi vicarius , episcopi nomine contentatur , notarios corruptela quadam , non consuetudine , prælatos episcopis judicavit : idque deinceps prohibuit , edita lege , quam totus ferme orbis collaudavit . Notarii etsi ambiendo contra niterentur , & multa in Præsulem probra jactarent , legem tamen vel inviti receperunt.

E *Pontificis decretum pro componendis quæ ortæ erant de sedendi prærogativa contentionibus , hoc fuit.*

Ad perpetuam rei memoriam.

Ex Oderic. Raynaldo.

Conventum in nomine domini Jesu Christi pro tuitione fidei catholicæ , & infidelium hostium impugnatione , celebrantes in hac civitate Mantuæ , ne quid emergat , quod sanctum hoc & necessarium opus possit turbare , quemadmodum procul dubio fieret , si de præsidentia inter se contendentes legationes , quæ adsunt & quæ venturæ sunt , seu principales ipsæ,

ANNO CHRISTI 1459.

ſæ, publicis actibus libere intervenire non poſſent: de venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. cardinalium conſilio & aſſenſu, cum quibus matura prius deliberatio eſt habita, præſentium tenore apoſtolica autoritate decernimus & declaramus, per quemvis digniorem ſeu minus dignum locum tam principalium quam legatorum oratorum, ſeu nunciorum, & procuratorum quorumcumque regum, principum, univerſitatum, & aliorum, quovis nomine cenſeantur, quem toto hoc durante conventu inter eundum, ſtandum, aut ſedendum, ſive in capella noſtra, ſive in eccleſiis, ſive in conſiſtoriis, ſive in aliis locis, in actibus publicis ac privatis, teneri contigerit, principalibus dominis, tam præſentibus, quam illis a quibus B iidem oratores ſunt miſſi, nullum prorſus aut præjudicium fieri aut prærogativam acquiri; ſed perinde in honoribus, dignitatibus, & præeminentiis haberi & reputari debere, ac ſi hujuſmodi receptio vel aſſignatio nullatenus interveniſſet. Nulli ergo &c. datum Mantuæ anno 1459. 18. Kalend Septembris, pontificatus noſtri anno primo.

Poſtquam diu procraſtinatum, indictus tandem primus cœtus eſt ad diem IX. Septembris, ut conſtare videtur ex Pii litteris ad Joannem Carvial in Hungaria legatum pridie datis, quarum hoc fragmentum Raynaldus refert: Tractatum dietæ duce Altiſſimo cras incipere intendimus. Adſunt enim ex omnibus ferme Chriſti fidelium C nationibus, & ex tota Italia, oratores: conventuroſque ante medium præſentem menſem Mediolani & Mutinæ duces ſperamus. Ex Gallia quoque, & Anglia, & Britannia, ſolemnes legationes propediem aderunt. Concedat Divina pietas, ut quod pro augmento catholicæ fidei & Chriſtianorum conſervatione optamus, perficere cum his valeamus.

Quid autem primo illo cœtu actum ſit, narrat ibidem Gobelinus his verbis: Cum plenum jam concilium eſſet, quamvis nondum Franci veniſſent, placuit Romano pontifici, priuſquam dux Franciſcus Mediolani abiret, qui diu retineri non poterat, ſimul omnes alloqui qui præſentes aderant, atque ad belli ſuſceptionem cohor- D tari. Facta igitur re Divina in eccleſia cathedrali, principes ac legati omnes in concionem accerſiti ſunt. Multæ ibi de ſeſſione contentiones fuere: ſed nulla major, quam Venetorum & Sabaudienſium. Illi potentiam & antiquitatem ſui imperii præferebant, iſti nobilitatem ſanguinis & conſuetudinem. Pontifex, cum alio modo ſopiri controverſia nequiret, creſcerentque paulatim jurgia, & jam Urſatius Juſtinianus orator Venetorum accinctus ad rixam videretur: Venetis poſt oratores ducis Burgundiæ collocatis, Sabaudienſes ad ſcabellum ſui ſolii ſedere juſſit: atque imperato ſilentio, horis circiter tribus peroravit:

Oratio ipſa inter ejus epiſtolas edita eſt CCCXCVII. E *& a nobis hic edenda. Cujus inſcriptioni ſi credimus, a die 9. Septemb. quo initium dare ſacris conventibus pontifex ſtatuerat, ad vigeſimum ejus menſis diem dilatam fuiſſe primam ſeſſionem oportet.*

Oratio Pii Papæ II. habita in conventu Mantuano, VI. Kal. Octobr. Anno Domini, MCCCCLIX.

Cum bellum hodie adverſus impiam Turcorum gentem pro Dei honore ac ſalute reipublicæ Chriſtianæ ſuaſuri ſimus, bene eſt, A venerabiles in Chriſto fratres, ac filii dilectiſſimi, priuſquam vos verbis aggrediamur, divinitatem ipſam, cujus in primis auxilium expetendum eſt, paucis in hunc modum affari. Protector noſter aſpice Deus, & reſpice in faciem populi tui. Reſpice ſuper hanc familiam tuam, pro qua dominus noſter Jeſus Chriſtus non dubitavit manibus tradi nocentium, & crucis ſubire tormentum. Miſerere plebis tuæ, & ne des hereditatem tuam in perditionem, quam propemodum inſtare videmus. Surrexerunt enim iniqui & impii, qui te non noverunt: venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum, poſuerunt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam: Vineam tuam exterminavit aper de ſylva, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Nos quamvis in hoc loco tuo ut arbitramur nutu, ad tuendam religionem tuam convenimus, nihil tamen poſſumus niſi ades & præſidium affers: nihil ſine te valet humana fragilitas. Tua eſt poteſtas, tuum imperium, tua omnis virtus. Tu fundaſti cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt. Idem eſt tibi velle, quod poſſe: nihil eſt quod tuæ valeat reſiſtere voluntati. Adjuva nos in te uno ſperantes, & te ſolum Deum pura mente colentes. Fac nobiſcum ſignum in bonum, & mitte nobis auxilium de loco ſancto. Da nobis cor ut faciamus voluntatem tuam, & in præceptis tuis ambulemus. Scimus quia tu non dees Domine Deus, opem tuam [a] ſimpliciter implorantibus: ſed nos ipſi deſumus nobis. Frigent pectora noſtra, ingere calorem, ingere flammas, ure corda & renes noſtros: ut tuo tantum igne ſuccenſi, quæ tibi ſunt placita meditemur, ac fœdam & peccatricem Turcorum gentem, ſi tua voluntas eſt, de Chriſtianorum finibus ejiciamus.

a) *Forte*, ſupplicitet. H.

Vos autem, magnanimi & generoſi proceres qui adeſtis, ne claudite, precamur, aures, ne divertite mentem: aperite Deo interiora veſtra, qui mox volentibus vobis in animas veſtras illabetur, & vos ſibi templum atque habitaculum faciet. Audite nos ſua vice loquentes. Verba noſtra, verba Dei ſunt, qui filii ſui Jeſu Chriſti, quamvis indigni, vices in terris gerimus. Ipſe nos fari jubet, ipſe in ore noſtro verba poſuit, ipſe nos bellum ſuadere in Turcos imperat. Non vos hodie cardinales aut epiſcopos, aut minoris ordinis ſacerdotes, ſermone noſtro compellabimus, quos conſtat armis ineptos eſſe, & piaculum ac ſacrilegium fuerit, niſi per ſe ipſos in cauſa fidei quæ ſunt ab eis expetenda, hoc eſt aurum & orationes, ſua ſponte obtulerint. Vos illuſtres duces, vos marchiones, vos comites, vos regum ac principum oratores, vos fortes & exercitatos in bellis viros, verba noſtra commune facient, vos tangent, vos requirent quibus datum eſt arma ſumere, non ut inter vos dimicetis, ſed ut eccleſiam, ut religionem, ut fidem Chriſtianam, a barbarorum & infidelium incurſibus defendatis. Poteſtas enim, ut inquit Paulus, gladium portat, ad vindictam malorum, laudem vero bonorum. Videtis in quo ſtatu, in quo diſcrimine ſumus, & quantum a Turcis urgemur, premimur, infeſtamur. Non ignoratis, niſi arma ſumentes eorum impetum retunditis, haud dubium quin lex evangelica & omnis noſtra religio peſſumdetur. Audite igitur, viri fortes, atque attentas aures adhibete, bellum ſuaſuro quod hodie nobis nimis incumbit.

Tria,

ANNO CHRISTI 1459.

Tria, ut nostra fert opinio, principaliter explicanda & suadenda sunt. Primum est, ut causas justas atque urgentes ostendat, propter quas pugnare oporteat. Secundum ut facultates adesse doceat belli gerendi, & certam quodammodo victoriæ spem faciat. Tertium ac postremum, ut magna assecuturos præmia victores patefaciat. In his hodie nobis elaborandum est, atque in his tota nostra consumetur oratio.

De causis belligerandi primum dicere oportet, quæ duæ sunt præcipuæ & maximæ. Prima est, ut susceptas injurias ulciscentes, res amissas recuperemus. Altera, ut futura, quæ prope imminere videmus, pericula evitemus. Ostendamus quænam sunt illa quæ amisimus. Quas nobis & Deo nostro injurias intulerunt B Turci, inflicta Christianitati vulnera, illatas contumelias, inustam notam facile cognoscetis: si, quæ fuit olim Christiana religio, & quæ nunc sit, omnino æstimabitis. Cognoscite hoc, rogamus, & quantum gloriari possitis animadvertite. Sacrosanctum evangelium quod ablatis idolorum spurcitiis, Salvator noster mundo inseruit, non unum dumtaxat terræ angulum aut unam provinciam, sed universum ferme orbem implevit, quemadmodum regius
Psal. 10. propheta multis ante sæculis de beatis apostolis futuris præviderat: dicens: *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*: Per hos enim evangelium mundo innotuit, quos ex piscatoribus Salvator ip- C
Matth. 4. se prædicatores effecerat, dicens: *Venite post me, faciam vos piscatores hominum*. Nec vana promissio fuit: piscati enim sunt apostoli non sibi ipsis, sed Christo domino, universum fere orbem. Omnes reges, omnes populi, in eorum seu retia, seu sagenas inciderunt. Impletum est enim illud Danielis vaticinium, di-
Dan. 2. centis: *omnes reges, omnes tribus, omnes linguæ servient ei*. Verius Christo quam Augusto Virgilianum istud attribui potest:

Super Garamantas & Indos
Proferet imperium: jacet extra sidera tellus,
Extra anni Solisque vias, ubi cælifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum. D

Nam circa tempora Constantini magni natum ex Maria puerum Indi simul & Hispani colebant. Nec septentrio, nec meridies, Christum ignorabat. Vox Romani præsulis, tanquam Jesu Christi vicarii, maria & terras penetrabat. Pax alta per omnes & tranquilla quies Christianos ibat: jacebat pardus cum agno, & leo cum vitulo accubabat: gens sancta, gens electa, populus acquisitionis, Christiani habebantur, tributa ex gentibus accipientes, & in capite populorum positi.

Hæc fuit olim, o Christiani, majorum vestrorum gloria, hoc imperium, hæc autoritas. Nunc quo nos Turci & Saraceni redegerint, paucis animadvertite, docebimus. Indi, quam- E vis Christiani feruntur, & Armeni per Asiam dispersi, & pariter Æthiopes, in multis tamen versantur erroribus: & ignorantes, quam nosse debuerant Christi legem, ignorantur a Domino. Quod reliquum est Asiæ atque Africæ, Christi nomen atque legem implacato prosequitur odio.

Cœpit hæc calamitas sub Heraclio Cæsare. Nam cum aperta esset omnibus via salutis per Christum Dei filium, qui annis antea circiter sexcentis mortem nostram moriendo destruxerat: invidens humano generi diabolus, & nimium dolens Christum ubique regnare, pseudoprophetam excitavit in Arabia Mahometum nomine, sceleratum hominem, qui se Dei nuncium ementitus, contrariam evangelio legem condidit, de qua paulo post suo loco dicemus. Degeneraverat jam apud Græcos imperium, Romana virtus sub aliud translata cælum elanguerat: quæ res, Christianas opes paulatim evertit. Manserunt tamen in Asia complures Christiani usque ad tempora Pipini Francorum regis, qui anno abhinc circiter DC. magno nomine apud Germanos & Gallos regnavit. Tum vero digressi a Scythia Turci, Cappadociam, Pontum, Bithyniam, Troadem, Ciliciam, & omnem minorem Asiam occuparunt: & nostra negligentia potentes facti, non solum veros Christianos ex Asia pepulerunt, sed transmissis navibus Hellesponto, Macedoniam, Thraciam, Atticam, Bæotiam, Phocidem, Achaiam, Acharnaniam, Epirum, Pontum, & utramque Misiam armis invasere: & in Ægeo ac Jonio mari Cyclades, & alias quamplures insulas subjicientes, hos Christianis ad Orientis terminos posuere. Ad Meridiem Barbari ex Africa, non solum inferi maris insulas, sed ipsa quoque Italiæ littora classibus infestant. In Occidente magnam Bæticæ partem, quam Granatam vocant, Mauri occupant, & Hispanos agitant reges. Ad septentrionem, gelidamque Arcton, Lithuani, Poloni contermini, magna ex parte ritu gentilium vivunt. Veteres Ungari ad ortum Tanais jacentes, & Tartari cum quibus Livonii pugnant, Christum prorsus ignorant, & ultimi Nortvvegii populi cum semiferis hominibus bellum gerunt.

Hi sunt termini vestri, o Christiani, sic circumdati estis, sic in angulum coarctati, potentissimi quondam domini, & orbis possessores. En quantum imperium amisistis! quot nobiles urbes, quot ditissimas provincias perdidistis? inter quas etiam Judæam neglexistis, terram nobilem, terram sanctam, terram lacte & melle fluentem, terram in qua primi nostræ fidei flores apparuere. Heu pudor! heu dolor! fons & origo nostræ salutis Sion ad hostes defecit. Templum illud Salomonis fama clarum, in quo Dominus toties prædicavit, Bethlehem in qua natus est, Jordanem in qua baptizatus est, Thabor in quo transfiguratus, Calvariam in qua crucifixus, ipsius crucis possident inimici. Sepulcrum Domini gloriosum, lectumque illum purpureum, crocos spirantem, & suavissimis fragrantem odoribus, in quo propter nos & vitam nostram obdormivit in Domino, nisi hostes velint, invisere non potestis. At Saraceni Mahometem habent in potestate apud Mecham, in qua si vera est fama, falsi prophetæ cadaver in arca ferrea conditum, vi magnetis pendet in aere. Vos vero, infelices ac miserrimi Christiani, sepulcro Dei vestri, & urbe clarissima Hierosolyma privati estis. Tacemus Alexandriam, Thebas, Memphim, ac omnem Ægyptum: tacemus Antiochiam, in qua primum Christianorum nomen est auditum: tacemus Ephesum & alias apostolicas sedes in Asia perditas: tacemus septem ecclesias, ad quas Joannes scripsit apocalypsim. Hierosolymam novi ac veteris testamenti matrem in hostium esse potestate, satis flere & dolere non possumus: pro qua recuperanda nullus labor evitari deberet, nullum declinari bellum.

Nam si pro repetendis rebus justam belli causam veteres putavere: quis umquam justius in-

duit

ANNO CHRISTI 1459.

duit arma, quam vos, Christiani? quibus tot A urbes, tot provinciæ sunt ereptæ, tot adempta regna, tantum ablatum imperium. Judæi cum fœderis arcam amisissent, pro recuperatione nullum belli periculum vitavere. Græci ob raptam Helenam decennale bellum gessere. Carthaginenses propter fines paululum ampliandos cruentissima prælia cum Cyrenensibus commisere, pro quibus etiam Phileni fratres interierunt. Romani sæpe sociorum causa sumptis armis in pugnam exiere. Revolvite historias: nullum umquam bellum tot causas habuit, quot vobis adversus Turcos occurrunt. Sed quid ad nos vetera? dicat aliquis: toleraverunt hanc infamiam proavi nostri, cur nos illis meliores sumus? cur tanta gloriæ cupiditas, ut majorum injurias no- B stro sanguine vindicemus? Esto, patres vestri negligentes fuerint, honoremque suum parvi fecerint: an propterea vestrum negligetis, & duplici notari turpitudine, hereditaria scilicet & vestra, patiemini? an potius magnificis operibus detersa progenitorum infamia gloriosum nomen acquirere conabimini?

Sed negligamus, si sic libet, antiquam ignominiam, vetusta damna, nec nos urgeat quod nos pupugit ante. Transeat omnis Asia, omnis Africa: Europam saltem inspiciamus, & nostri temporis rationem reddamus. An parum nostra ætate nostra culpa perditum est? Constantinopolim Orientalis imperii caput, & totius Græciæ columen, non patres nostri, sed C nos ipsi amisimus: qui dum torpentes in otio domi sedemus, usque Danubium & Savum Turcorum arma penetrare permittimus. Capta est nobilissima urbs regia culpa nostra, quam a Pausanias primus condidit, Constantinus magnus instauravit, & in æmulationem antiquæ Romæ amplificavit & magnificavit. In ea gentis imperator & ipse Constantinus nomine, interemptus est: turba ingens trucidata: templa Dei magni polluta sunt, inter quæ nobile opus Justiniani sanctæ Sophiæ vocatum, retro Mahometis ritu fœdatum est. Beatæ virginis matris Domini, & aliorum sanctorum imagines deletæ sunt: altaria dirupta: reliquiæ martyrum porcis objectæ, sacerdotes occisi: matro- D næ & puellæ, ipsæque sacræ virgines ad libidinem raptæ. Nobiles urbis inter vina & epulas, ipsius Turcorum ducis jugulati: Salvatoris nostri simulacrum in cruce pendentis, in derisionem atque contemptum, præcedentibus qui dicerent, hic est Christianorum Deus, in castra delatum: sputo, luto, atque omni fœditate jactatum. Nova sunt hæc, & sub oculis nostris gesta, hæc fiunt, & tamen excitari non possumus: cum vitulis marinis, cum Druso dormimus, lethargum patimur, qui tot contumeliis agitati, e somno surgere non vellemus.

Heu furias! heu artes dœmonum! pugnare potius inter se Christiani volunt, quam Turcos E adoriri. Civilia bella magis cupiunt, quam externa, & sæpe parvis de causis cruentissima committunt prœlia. Pulsatus modo villicus, modo servus, magnos traxit in arma reges. In Turcos qui Deum nostrum blasphemant, ecclesias nostras diruunt, & omne Christianum nomen perdere satagunt, nemo audet arma sumere. Omnes in arcum pravum dati sumus, declinavimus omnes, simul inutiles facti sumus: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sed cogitabitis melius, viri prudentes, & fortem induentes animum, recuperate quæ sunt amissa, & acceptas injurias vindicare conabimini.

At tantum de priori belli gerendi causa sit dictum. Nunc alteram attingamus, hoc est, ut futura & prope imminentia nostris cervicibus mala evitemus. Possent fortasse aliquo modo tolerari præterita, si finis malorum esset, & non majora impenderent discrimina. Sed quo pacto sperare quietem ab ea gente possumus, quæ sanguinem nostrum sitit? quæ, occupata Græcia, in Ungariam, id est in viscera nostra, gladium adegit? Juvenis est adversarius noster, ætate florida, robusto corpore, animo vasto, tumido cursu victoriarum, quas sibi nostra negligentia peperit. Vanus est, deceptus est si quis arbitratur adolescentem quieturum esse auro abundantem, armis assuetum, & dominandi cupiditate inflammatum. Ponite hanc spem, nunquam ille arma deponet, nisi aut victus, aut omniuum victor extiterit. Proxima illi quæque victoria, gradus erit alterius, donec subactis occidentalibus regibus, deleto Christi evangelio, Mahometicam legem ubique gentium inferat.

Neque arbitremini longam moram priusquam vos adeat. Nam vicinæ illæ gentes tot bellis attritæ, nisi opem fertis, amplius carpere non audebunt. Soli fideles Ungari perseverant, non tamen diu stabunt, nisi adjuti. Et hi quidem muri loco vobis ad Orientem remanserunt: quo diruto, neque Teuthones, neque Bohemi, neque Poloni, satis tuti erunt. Non asperi montes, non alta flumina iter impedient. Nihil erit victa Ungaria Turcis invium; nihil insuperabile orbis imperium quærentibus: per Carnos & Forum Julii terrestribus copiis facilis in Italiam patebit transitus. Navali exercitui ex Vallana, quam Turci possident, unius noctis navigatione Brundusium patet: & in superiori parte & inferiori aperta est Turcis Italia. Utinam mendaces & falsi prophetæ simus in hac parte: sed credite nos folium recitare Sybillæ: venient, venient Turci, nisi obviam imus, & auferent nobis locum & gentem. Non timent hæc fortasse Hispani & Galli, neque Theutones qui Rhenum accolunt, neque Anglici oceano circumfusi. At prudentes reipublicæ gubernatores, bellum foris quam domi malunt, & remotissimam laudant militiam. Perniciosa & funesta sunt quæ gerimus in nostris laribus bella. Romanis orbis domitoribus nulla suscepta calamitas durior, quam in Italia fuit, nec illi Annibalem felicius quam in Africa vicerunt. Credite nobis, proceres, credite nobis. Non est cur amplius dissimuletis, non est cur amplius differatis arma sumere. Si agros vestros, si focos, si liberos, si uxores, si libertatem, si fidem ipsam in qua baptizati & renati estis, retinere cupitis, bellum nobis credite, bellum geratis oportet. Neque vobis bellum injustum suademus, qui ejus locum tenemus de quo scriptum est: *Justitia & judicium præparatio sedis tuæ*. Nec plura de primo ac principali membro. Psalm. 8.

Auditis, viri præstantissimi ac nobilissimi, quas ob causas in Turcos pugnare oporteat: nam & susceptæ injuriæ id exposcunt, & in futurum Christianorum indemnitati consulendum est. Nunc quod erat secundum b ordinis nostri membrum, id est, an possitis hoc bellum gerere, & an victoria speranda sit, animadvertite. Cum Christianis nobis sermo est, qui divitem Italiam, nobilem Galliam, fortem

a Forte, pro Byzas. H.

b Forte, orationis nostræ. H.

ANNO CHRISTI 1459.

tem Hispaniam, bellicosam ac populosam Germaniam incolunt: his arma, his equi, his homines, his pecuniæ abunde suppetunt. His vires longe majores quam Turcis adsunt. Audivimus tamen nonnullos esse, qui Turcos supra modum extollunt, nec superabiles putant tot præliorum victores. Nos magnas esse Turcorum opes fatemur: sed multo minores, quam fama ferantur, neque nostris quovis modo comparandas. Illi enim, etsi omnes conatus adhibeant, supra tamen ducenta millia hominum non educent. Sed quos homines? imbelles atque inermes, ex Asianis & Græcis mixtos. Nostis quanti faciat Asianos Remulus ille Virgilianus, cujus sunt verba:

Æneid. 9. *O vera Phrygiæ, neque enim Phryges, ite per alta.*
Dindyma, ubi assuetis biforem dat tibia cantum.
Tympana vos buxusque vocat Berecynthia matris
Idææ: sinite arma viris, & cedite ferro.

Græci quoque, illustres quondam animæ, haudquaquam vigorem antiquum retinent. Degeneraverunt ferme omnes, qui Turcis parent, neque in armis, neque in litteris pristinum referunt spiritum. Ceciderunt omnia cum imperio. Non stant simul fortia pectora & servitus. Qui fortes viri in castris Turcorum militant ex Christianis, sunt ad summum quadraginta millia, nigræ atque infelices animæ, quæ ubi vos armatos viderint, furiis agitatæ scelerum, & ultorem Deum ante ora cernentes, ferrum stringere non audebunt. Reliqua turba in prælio nulli est usui, nisi cæde sua fatiget hostes. Percurrite gesta majorum: Asiana bella muliebria putaverunt. Alexander magni Alexandri propinquus cum bellum gereret in Italia: Frater meus, inquit, in Asia cum fœminis pugnat: mihi autem cum viris certamen est. Julius Cæsar cum de potentibus gentibus triumpharet, quæ Asiam incolunt, in curru suo hæc verba jussit scribi, veni, vidi, vici: ac si solo aspectu superandos diceret Asianos. Gotfridus, & alii qui secum in Asia militarunt, parva sæpe manu innumerabiles hostium copias deleverunt: ac ipsos Turcos tanquam pecudes mactaverunt.

Sed arbitramini fortasse meliores hodie Turcos esse, victa Græcia, quam olim fuerint. At quales sint, pugna Taurunensis ostendit, anno ab hinc tertio gesta. Taurunum vocavere prisci oppidum ad confluentes Savum ac Danubium situm: hoc ævo nostro, alii Albam, alii Belgradum vocant propter situm, non magni momenti castellum. Id cunctis viribus suis Turci expugnare adnixi sunt: pugnatum est interdiu noctuque summa contentione. Erant Christiani milites, qui oppidum tuebantur, pauci cruce signati, non nobiles aut divites, non armis assueti, non armis tecti, sed rudes, incompositi, agrestes. Et hi tamen Turcos vicere, non tam ferrum, quam fidem hostibus opponentes. Ab his tumidus ille Turcorum imperator, insuperabilis antea creditus, & terror gentium appellatus, in acie victus, ab obsidione dejectus, castris exutus, turpem arripere fugam compulsus est. Quid Joannis de Hunniade victorias referamus? Quid Georgii Albani triumphos commemoremus? cujus conspectum nunquam ferre Turcorum acies potuere. Unus nobis exemplo sat est Joannes Vintimilius, qui cum trecentis militibus in Epirum profectus, suppetias nepoti ferens, supra decem millia hostium fudit, stravit, delevit. Hi sunt hostes vestri, o Christiani. Cum his vobis hominibus pugnandum est, qui neque ferire, neque feriri nisi in terga noverunt.

Quamquam, etsi fortissimi essent & bellacissimi: in Deo tamen sperandum erat, qui causæ suæ nequaquam deesset. An non scriptum est: *In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros?* *Psalm. 107.* Orabat Moyses in monte, & populos vincebat in acie: Sol retinuit cursum suum, ne victoris Josuæ retineret cursum: Madianitarum plenissima & munitissima castra cum trecentis viris dissipavit Gedeon: Ammonitarum numerosum exercitum cum paucis militibus superavit Jephte: superbissimos Philistæos solus humiliavit Samson. Nec in manu fœminæ, cum Deus voluit, victoria defuit. Potentes in armis Chananæos exterminavit Debora, Sisaram interfecit Jahel, & Holofernem obtruncavit Judith. Multa sunt ejusmodi in veteri lege: nec nova magnificis caret exemplis. Constantino magno pugnam timenti, signum crucis in cælo monstratum est, & vox divinitus audita, quæ diceret: In hoc, Constantine, vince. De Theodosio piissimo imperatore illi sunt versus: *Claudian.*

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

In Britannia quæ nunc Anglia nuncupatur, ut autor est Beda, barbarorum ingentes copias pauci admodum Christiani & inermes, alta voce canentes Alleluja, deleverunt. Non est abbreviata manus Domini, quamvis elongata est a nobis misericordia sua propter peccata nostra: sed propitiabilis est Dominus Deus noster, & multus ad ignoscendum. Si redierimus ad eum, & ipse ad nos redibit. Facile per obedientiam placabimus, quem per contumaciam irritavimus: qui ut primum nos viderit humiliatos corde, mox odium in nos conceptum vertet in hostes, & nobis victoriam mittet.

Hanc Deam esse veteres putavere, quam Jupiter mitteret. Illam vero tanquam regi Deorum obtemperantem ad eos ire quos jusserit, & in eorum parte considere. At hoc verum est, sicut ait Augustinus, non de illo Jove, quem Deorum regem pro sua opinione finxerunt, sed de illo vero rege sæculorum, quod mittat non victoriam quæ nulla est substantia, sed angelum suum, & faciat vincere quem voluerit. Sicut in castris Assyriorum accidit Ezechiam regem obsidentibus, in quibus angelus Domini centum & octuaginta quinque millia hominum una nocte interfecit. Hæc victoria, id est hic angelus, omnibus procul dubio de cælo mittitur, qui pro causa Dei recto & magno animo pugnant. Verum cum eo hoste nobis pugnandum est, qui Deo nostro prorsus adversatur.

Libet hoc loco pauca de Saracenorum lege referre, quam Turci sequuntur, ut confidentius pugnam ineatis, quo fœdiores, ac magis impios cognoveritis. Sceleratissima est Mahometea lex, quæ non solum Christi divinitatem respuit, sed innumerabilibus aliis scatet erroribus. Namque ut prætercam deliramenta & ineptias illas, quibus angelos corporeos, de flamma ignis creatos, interituros affirmat, & Origeni consentiens dœmones aliquando salvandos tradit, & cælum de fumo factum, & Lunam æque splenduisse cum Sole, sed volitantis an-

angeli Gabrielis ala tactam fulgorem amisisse. A Qui illud tolerare queat, quod mundum, cum Democrito sentiens fortunæ, casuique submittit, & Divinam providentiam aufert? Quid quod sacrosanctam Trinitatem respuit, & impossibile ait Deum habere Filium? Et quamvis Christum ex Virgine natum consentit, justum & sanctum hominem, qui cunctas curaverit ægritudines: Deum tamen esse cum Ario negat, nec pro nobis obiisse censet, sed sublatum a Deo, in fine sæculi moriturum, & tum denique surrecturum, Judæos autem alium sibi similem crucifixisse, delirant. Nec sancti Spiritus dignitati gloriæque consentit, quem creaturam cum Nestorio Macedonioque mentitur. Et omne fidei meritum auferens, in sua qua- B cumque secta salvari hominem perhibet, alioquin recte viventem, nisi a sua lege abierit. Et quia non constant inter se mendacia, alio loco neminem salvari asserit extra legem a se traditam: in qua beato Paulo contradicens, circumcisionem servari præcipit. Et vini tantum consuetudinem prohibens, cæteras voluptates indulget: stupra & adulteria cum captivis & emptis mulieribus admittit: uxores plurimas, & cum his divortia, passim concedit: nec concubitus naturæ adversos inhibet. Postremo homo bestialis futuræ vitæ beatitudinem sola carnis voluptate metitur. En sapientem hominem, qui se Dei prophetam audet nominare, temerator antiquæ legis, corruptor novæ, prostitu- C tor animarum, verus procurator Orci, & primus Satanæ satelles: cujus auditores, inferni mancipia sunt, quales Turcos esse non dubitamus: adversus quos armis contendere, sacrificium Deo fuerit & acceptissimum spectaculum.

Cæterum quia divinitatem Christi, ut diximus, impia Saracenorum & Turcorum secta prorsus excludit: non abs re fuerit hoc in loco, majestatem ejus & gloriam in medium afferre, cunctisque palam facere, Christum quem colimus, & cujus causa bellum suademus, verum Deum esse, sibique thura deberi & divinos honores. Aggrediamur igitur hunc articulum: semper enim conandum est, ut veritas magis D atque magis elucescat. Agemus autem pingui Minerva, non more philosophorum, quos vix illuminatissimæ possunt intelligere mentes. Ut quisquis cum proximo suo loquitur, ita & nos hodie vobiscum loquemur. Cupimus enim etiam a piscatoribus intelligi, qui fidem a piscatoribus accepimus. In primis autem illud assumimus, quod omnes ferme concedunt, Deum scilicet unum esse, a quo omnia condita sunt, & gubernantur universa. Docent viri sapientes tantam mundi machinam, & tantum rerum ordinem, quantum in mundo cernimus, stare non posse: nisi & unus esset rector omnibus imperans. Recipimus igitur confessa majorum, qui mundialis machinæ rectorem, & quidem E unum, esse fatentur, eumque Deum vocant, quo nihil majus, nihil melius, aut inveniri aut excogitari queat. Hunc nos Christum esse, luce clarius ostendemus: ad quod efficiendum tutissima & apertissima via ex miraculosis ejus operibus patet. Nam & ipse interrogatus a Ju-
Joan. 10. dæis, an Christus esset: *Loquor vobis*, inquit, *& non creditis mihi: opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me*. Facessant igitur dialecticorum syllogismi, & oratorum inductiones: ipsa nobis Christi opera, Christi divinitatem ostendant, religionisque nostræ fidem confirment facta, non verba.

Ponatur igitur ante oculos nostræ mentis homo, qui vocatus ad nuptias aquam in vinum convertat; quocumque iter faciat, ægrotos solo verbo sanitati restituat, mutorum linguas in eloquium solvat, claudis gradiendi facultatem tribuat; cæcis lumen, surdis auditum præbeat; paralyticorum membra consolidet, respersos elephantiæ maculis repurget; ac non solum vires imbecillis adjiciat, sed ipsos quoque mortuos in sepulcro quatriduanos, tamquam somno solutos, ad vitam revocet; secreta & cogitationes hominum intelligat, futura prænunciet, dæmonia ejiciat, super aquas siccis pedibus ambulet, ventis imperet atque mari; postremo volens, juxta sermonem suum prius habitum, captus a Judæis, crucifigatur, interficiatur, sepeliatur, & tertia die resurgens, tractandum palpandumque corpus suum discipulis offerat, edat & bibat cum eis, & tandem post quadraginta dies videntibus illis in cælum ascendat. Quid hic post tot signa dicemus? an non interrogatus a discipulis Joannis, *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* interro- Matth. 11. gatores ipsos ad miracula remisit? Certissima quippe divinitatis argumentatio est, miraculorum ostensio. Quod si nonnulli philosophorum, naturam ipsam Deam esse putaverunt: cur non magis Deus ille credendus est, qui naturæ dominium se habuisse miraculis patefecit? Dicat fortasse aliquis, Moysem, Heliam, Helizæum, cæterosque prophetas, & ipsius Christi discipulos, signa & portenta fecisse, ac naturæ cursum retinuisse, non tamen fuisse Deos. Verum est id quidem, sed neque illi Deos sese dixerunt. Mentiri enim, & miracula facere supra naturam quæ Christus fecit, nulli est datum: sicut apud Joannem testatur cæcus a Domino liberatus, *scimus* inquiens, *quia peccato-* Joan. 9. *res*, hoc est mendaces, *Deus non audit*. Et Nicodemus: *Rabbi scimus*, inquit, *quia a Deo* Joan. 3. *venisti: nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi esset cum eo Deus*. At hæc quæ retulimus, & alia quam plurima de Christo miracula, sacrosancta quatuor evangelia tradunt, quatuor uberrimi testes affirmant. Accedunt epistolæ doctoris gentium Pauli, & actus apostolorum: ex quibus palam fit, ea signa Christum fecisse, per quæ naturæ dominus ostenderetur. Fuit igitur cum eo Deus, & ipse verax: neque enim mendacibus Deus conjungitur. Si verax Christus, igitur & Deus, qui de seipso dicit in Evangelio: *Ego sum via,* Joan. 14 *veritas, & vita*. Et: *Qui videt me, videt & patrem*. Et rursus: *Ego & pater unum sumus*. Et alio loco: *Pater, clarifica me ea* Joan. 10. *claritate quam habui apud te priusquam mundus fieret*. Quibus verbis se Deum esse manifestissime testatus est.

Quod si quis evangelio non credit, non videmus cur Moysi credat, & aliis antiquæ legis scriptoribus. Credunt Græci Herodoto, Thucydidi, Polybio, Xenophonti, Diodoro: credunt Romani Livio, Sallustio, Trogo, Cornelio, Svetonio: credunt & alii suis historicis. Cur nos non credimus nostris? quamquam illi minime cum nostris comparandi sint: illi enim nullius autoritate recepti sunt, sanctum evangelium multa patrum concilia prius approbaverunt, quam legendum ecclesiis traderetur.

Ad cujus robur etiam martyres accedunt, qui pro

ANNO CHRISTI 1459.

pro testamento Domini sua corpora tradiderunt, & laverunt stolas suas in sanguine agni: inter quos etiam virgunculæ magno miraculo non expavere supplicia. Accedunt & sanctissimi doctores, qui cum essent perspicassimi, nequaquam evangelio credidissent, nisi veram ejus historiam cognovissent: sicut apud Græcos Dionysius Areopagita, Joannes Chrysostomus, Gregorius Nazianzenus, Cyrillus, Athanasius, magnus Basilius, & alii quam plures apud Latinos, quatuor doctores fama illustres, Gregorius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & ultra illos Cyprianus Carthaginensis, Isidorus Hispalensis, Hilarius Pictaviensis, Eusebius Vercellensis; proximi ævo nostro, Thomas Aquinas, & Albertus magnus natione Suevus, & alii pæne innumerabiles, qui de Christi divinitate, non more philosophorum qui sibi ipsis adversantur, sed omnes uno ore loquuntur: ut sine Deo putanda non sit tanta unitas atque concordia. Confert & multum Romanorum auctoritas, qui cum essent sapientissimi quondam domini & orbis possessores, collum evangelio numquam submisissent, nisi aut rationibus victi, aut miraculis tracti. Quis præterea viros fortes, eosdemque prudentes, Hispanos, Gallos, ac Germanos evangelium suscepisse crediderit, nisi magnis rationibus persuasos? sane cum lex Gentium mollis esset, Christianorum durior: nemo hanc subire voluisset, nisi auctorem ejus Deum esse didicisset.

Sed illud omnem ambiguitatem excludit, omnem titubationem avertit, omnem credendi moram expellit, quod multis sæculis priusquam Christus carnem indueret, nativitas ejus ex Virgine, sanctimonia vitæ, miraculorum patratio, legis editio, captivitas, tormentum, perpessio, crucifixio, mors, resurrectio, in cælum ascensio, & reliqua quæ de ipso legimus, ita in prophetis scripta reperiebantur, sicut postea gesta sunt. Legite Esaiam, Hieremiam, Danielem, Ezechielem, David, Salomonem, & alios prophetas: quæcumque de Christo jam facta commemorant evangelistæ, eadem divino afflati spiritu prophetæ, futura prædixerunt, Deum & hominem in Christo recognoscentes. Nec sibyllarum contemnenda est auctoritas, quæ longo tempore ante nativitatem Domini eam vaticinatæ, ut Firmianus & Augustinus affirmant, plura de Christi deitate cecinerunt.

His conjungitur honestissima lex Christi, omni ex parte venerabilis ac modesta. Nam quid aliud Christus docet, quam cælestem mortales in terris vitam? Jubet enim nos Deum colere, festos dies sanctificare, proximos quasi nos ipsos diligere, pauperum misereri, viduas & pupillos atque omnes imbecillos protegere, infirmos & in carcere clausos visitare, mortuos sepelire, castis nedum manibus, sed etiam oculis esse; adulteria, stupra, fornicationes, jurgia, lites, ebrietates fugere; primos in cœnis accubitus, & omnes mundi pompas, omnes blanditias devitare; reges ac parentes honorare, magistratibus ac sacerdotibus obedire: postremo thesauros veros ipsamque felicitatem non in terra, sed in cælo quærere. Hæc lex Christi est, hoc præceptum, hoc testamentum ejus.

Conjungite nunc omnia simul. Christus ex virgine natus, castissimam vitam ducit, signa & miracula facit, naturæ imperat, legem perfectissimam edit, quæ orbis consensu recipitur, Deum se dicit & hominem: Prophetæ, martyres, & doctores sibi astipulantur. Quid hæc inferunt simul juncta? nisi verum esse testimonium Christi de seipso, & ipsum verum atque indubitatum esse Deum; Mahometem Arabicum, falsum, mendacem, perditum, ac omnino respuendum qui hæc negavit: Verus igitur Christus Deus, verus: verus Deus & homo Christus Jesus, qui cum Patre & Spiritu sancto personarum Trinitate colendus, misertus humani generis, primi parentis culpa, ut jam primi damnati, ut nos redimeret, ex arce cælesti & altissimo Dei throno, splendor æternæ gloriæ, figura substantiæ Dei, moderator orbis, judex futuri sæculi, ad nos descendit. Neque rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed formam servi accipiens, exinanivit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Neque ista sine suppliciis atque tormentis, sed dorsum suum, ut ait Esaias, posuit ad flagella, maxillas suas ad palmas; genas suas a fœditate sputorum non avertit. Speciosus forma præ filiis hominum, speciem atque decorem amisit, ductus est tanquam ovis ad victimam, & inter latrones deputatus est. Diviserunt sibi vestimenta ejus, & super vestem suam miserunt sortem. In siti sua potatus est aceto, & spineam coronam posuerunt super caput ejus. Non fuit dolor sicut dolor suus: a planta pedis usque ad verticem non erat in eo sanitas, nec tamen ejulatus emisit. Sicut agnus coram tondente siluit.

O homo, o Christiane, o qui fidelis videri vis: cur ista Christum tulisse existimas? Justus erat, & dolus non est inventus in ore ejus: cur tot suppliciis subjicitur innocens? pro te doluit homo, Peccata tua ipse portavit homo, & tu suo livore sanatus es homo. Bonus pastor animam suam posuit [a] pro suis, & mortem tuam morte sua redemit. Et quas tu illi gratias reddis? Quid facis? quid cogitas, ut gratus inveniaris? Turci nomen suum blasphemant, altaria sua diruunt, legem suam, hereditatem tuam perdere conantur: & tu domi jaces in otio. O reges, o duces, o viri potentes, surgite jam tandem, & Christi Dei vestri religionem ac honorem defendite: quando nec opes, nec vires vobis, quam Turcis, minores sunt; & certissimi estis, pugnaturis vobis pro lege Domini Divinum auxilium implorante minime defuturum. Nec plura de secundo & principali articulo,

[a] *Forte*, pro ovibus suis H.

Tertium & ultimum modo, si placet, quam brevissime absolvamus: hoc est, quæ præmia consecuturi sint, adversus hostes fidei pugnaturi. Audite, adhibete aures, fortissimi milites. Magna sunt, & inæstimabilia bona, quæ hujus honestissimi belli victores adipiscemini. In primis quæcumque in hoc bello acquiretis, arma, equos, vestes, argentum, aurum, servos, ancillas, agros, urbes, provincias, regna, juste & licite pro nostra distributione possidebitis: & ultra hoc, clarissimum nomen & famam æternam cum viris illustribus consequemini. Sunt hæc quidem more gentium expetenda. Nec majora quæsivere Romani, Græci, barbari belligerantes.

At vobis o proceres præmia longe majora mittuntur. Nam regni cælestis possessio & Christi hereditas vobis offertur: & hæc quidem non solum vincentibus, verum etiam fortiter occum-

ANNO CHRISTI 1459.

occumbentibus. Nam quod prædecessores nostros Urbanos, Eugenios, Innocentios, Alexandros, atque alios fecisse constat, Christianos omnes cruce signabimus in hanc expeditionem ituros, & pugnaturis pro lege Domini plenissimam omnium peccatorum suorum veniam largiemur, & apostolicis clavibus Paradisi portas aperiemus. Omnibus, inquit Orator, qui patriam juverint, auxerint, defenderint, certum est esse in cælo definitum locum, in quo beati ævo sempiterno fruantur. Verius & certius hoc illis promittitur, qui religionem Christianam & orthodoxam fidem tuebuntur, & adversus impios Turcos invictis animis bellum gerent.

Cic. Somn. Scipion.

Festinemus igitur ad hoc bellum, in quo morientes veram inveniemus vitam. Non hæc quam vivimus vita est, sed potius mors; quæ fugit velut umbra, & numquam in eodem statu permanet. Sicut lilia & flores deficimus. Levissima res est, quæ hominem extinguit. Bestiolæ minimæ nobis insidiantur, & parvuli serpentis morsu, aranei nonnunquam ictu, perimus. Anacreon poeta acino uvæ passæ, & Fabius senator in haustu lactis uno pilo strangulatus est. Nihil fragilius humana vita, quæ tum incerta, tum brevissima. Ævum nostrum, ut quam longissimum sit, teste David in ipsis septuaginta vel octuaginta finitur annis. Quid amplius, nisi labor & dolor? At esto Nestoreos vivas annos, & Mathusalem impleas ætatem, quid tibi postquam cursus peractus est? breve est quicquid finitur: & stultitia est, in his spem ponere quæ prætereunt. O homo moriendum est, quisquis es, & hæc relinquenda quæ sunt in terris carissima. Nemo natus non moritur: a morte mortales appellamur. Nemo nostrum novit, an horam victurus sit: & tamen hæc terrena diligimus, quæ mox relicturi sumus.

Quin potius transitoria pro perpetuis commutamus, & hoc Turcense bellum aggredimur, per quod possumus immortales fieri, & ad illam civitatem Hierusalem pervenire, quam summus rerum opifex mira pulchritudine & artificio inenarrabili molitus est? In qua Deum ipsum facie ad faciem videbimus, & ipsius bonitate fruemur; in qua sanctos intuebimur angelos, & omnium spirituum beatorum ordines quasi concives & contubernales habebimus: in qua nihil nos latebit eorum quæ ubique fiunt. Liberatus enim hac terrena compage animus, omnium rerum scientiam non, ut sentit Plato, recuperabit, sed ut Aristoteli & nostris placet doctoribus, consequetur. Illic nihil timebimus, nec planetæ, neque cometæ nobis formidabiles erunt, quos perhorrescunt reges. *Sedebimus* (ut propheta testatur) *in pulcritudine pacis, en tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta*. Inveniemus sabbatum sine vespero: id est, requiem sine fine: renovabitur ut aquilæ juventus nostra, quæ nullo senio, nulla temporis longitudine corrumpetur: satiabimur apparente gloria Salvatoris nostri, quem sine fine videbimus, sine fine amabimus, sine fatigatione laudabimus. O igitur nobile bellum! o felix præmium! o [a] expectabilem pugnam! ex qua, sive vincimus, sive vincimur, semper reges evadimus, & cum Deo nostro triumphantes, lucidas Paradisi sedes quærimus, pro quibus consequendis Stephanus protomartyr lapidibus cæsus est, Petrus & Andreas in cruce suspensi, Paulus securi percussus, Bartholomæus vivens cute nudatus, Sebastianus sagittis confossus, Laurentius flammis exustus.

Isai. 32.

a Forte, expetibilem. H.

Sed non hæc a vobis viri fortes, supplicia requiruntur, minori pretio cælum promittitur. Pugnate tantum fortibus animis pro lege Domini, & omnia consequemini, de quibus scripsit Paulus: quia *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ promisit Dominus diligentibus se*. O stulti & tardi ad credendum in his quæ sacræ promittunt litteræ, digito Dei revelatæ atque conscilptæ! O si adessent nunc Godfridus, Baldevinus, Eustachius, Hugo magnus, Boemundus, Tancredus, & alii viri fortes, qui quondam Hierosolymam per medias Turcorum acies penetrantes, armis recuperaverunt! non sinerent profecto tot nos verba facere, sed assurgentes, ut olim coram Urbano secundo prædecessore nostro, Deus vult, Deus vult, alacri voce clamarent.

Vos taciti finem orationis expectatis, nec hortamentis nostris moveri videmini. Et fortasse sunt inter vos qui ajunt: multa hic pontifex loquitur, ut nos mittat in aciem, & corpora nostra hostium objiciat gladiis: sacerdotum hic mos est, alligant aliis onera gravissima, quæ ipsi digito nolunt attingere. Nolite ita putare, filii, nemo patrum vestrorum memoria in hac sede sedit, qui pro fide Christi majora fecerit, quam nos juvantibus vobis, & Domino favente, facturi sumus. Venimus huc, ut videtis, non parum debiles, neque sine periculo nostri corporis, neque sine damno terrarum ecclesiæ: plus defensionem fidei, quam patrimonium beati Petri fecimus, & quam valetudinem & quietem nostram. Accreverunt expensæ mirum in modum: redditus autem apprime diminuti sunt. Neque ista gloriabundi referimus: tædet pudetque nos plura facere non potuisse. O si quæ fuerant juvenili in corpore vires, hæ nunc adessent: non iretis ad bellum sine nobis, neque periculum sine nobis subiretis. Ipsi ante signa procederemus: ipsi crucem Domini portaremus: ipsi vexillum Christi perfidis hostibus objiceremus, beatosque nos ipsos arbitraremur, quibus datum esset pro JESU mori. Et nunc si censetis, non recusabimus ægrotum corpus, fessamque animam in hanc felicem expeditionem Christo devovere. Per castra, per acies, per medios hostes, si suadetis, lectica vehi generosum putabimus, nec magnifica verba ignavo prosequemur animo. Consulite quid magis Christianæ rei conducat. Nihil adversabimur de corpore nostro, de persona, de pecunia nostra, vestrum judicium amplectemur. Metimini vires Apostolicas: æstimate quid temporalia, quid spiritualia simul conferant, & quod vobis videtur humeris nostris onus imponite: nihil recusabimus. Duos habet ecclesia thesauros, spiritualem alterum, materiale alterum: utrumque liberaliter erogabimus, & illum qui numquam exhauriri, & hunc qui nunquam impleri potest.

Impræsentiarum tamen nihil aliud ex vobis petimus, nisi ut bellum contra Turcos gerendum decernatis. De pecuniis conquirendis, de ducibus eligendis, de classibus instruendis, de sede belli, de tempore expeditionis, postea differemus: neque difficilis consultatio erit, quando nec arma, nec equi, nec naves, nec pecuniæ, nec fortissimi milites, nec peritissimi duces Christianis desunt. Adsit tantum

com-

ANNO CHRISTI 1459.

communis voluntas hujus honestissimi belli gerendi. Quam ut mentibus vestris inserat ille rogamus, qui cum Patre & Spiritu sancto sine fine regnat Jesus Christus. Amen.

Pontifex cum finem fecisset, *ait Gobelinus*, Bellarion cardinalis Græcus pro collegio locutus, non pauciora quam pontifex verba fecit; ostendens quantam passi jacturam Christiani essent perdita Constantinopoli, & quæ instarent mala, nisi Turcarum conatibus obviam iretur. Docuit facilem esse audentibus victoriam, suasitque multis rationibus bellum esse capessendum. Laudare probareque omnia sacratum collegium affirmavit, quæ Pontifex maximus orando dixisset. Laudata est ejus oratio: etsi Græcam facundiam quantum Latina præiret, ostenderit.

Aderat ab Imperatore missus Antonius episcopus Tergestinus, qui nihil ausus est in tanto conventu proloqui. Collega ejus Joannes Inderbachius ægrotabat. Cæteri oratores regum, principum, civitatum, concordibus votis verba Pontificis probavere. Francicsus Sfortia militari eloquentia, & verbis patriis, suscipiendum in hostes fidei bellum magnopere suasit, seque & sua in eam rem obtulit.

Aderant & oratores Hungariæ, qui suo loco dicendi copiam adepti (ultimi enim fuere qui loquerentur, cum petituri opem venissent) Pontifice laudato, qui de communi salute sollicitus esset, Imperatorem pluribus verbis criminati sunt, qui laborantibus Turcarum bello Hungaris molestias addidissent, novis tumultibus regnum involvens. Fremebat his auditis adversus Imperatorem tota concio: nec orator ejus in tanto consessu objecta diluere audebat, ut qui concione non esset alloqui solitus. Tum Pontifex: Præter rem & contra rem, inquit, Hungari locuti estis. Vos opem quæritis: & qui possunt opitulari, verbis lacessitis. Male miseria & arrogantia simul habitant. Nos Imperatorem amantem justi novimus, nec regem vestrum ab honesto discedere arbitramur. Quamvis de regno dissentiant, nemo tamen injustam habere se causam arbitratur. Cum veritatem noverint, obedient veritati. Danda est opera, ut in amicitiam redeant. Misimus ad eos legatum unum, mittemus & alium, si opus fuerit. Siluere his auditis Hungari: reliqui omnes verba Pontificis probavere, & unitis animis bellum esse gerendum adversus Turcas decreverunt. Et concio ejus diei soluta est.

Postridie in Pontificis palatium convenisse quidquid erat Italici nominis, narrat Gobelinus, multaque agitata de modo belli terra marique Turcis inferendi: & desiisse Pontificem in hac verba: Nostra sententia est, si consulitis, ut clerici suorum proventuum in hunc usum triennio decimam afferant, laici trigesimam, Judæi omnium quæ possident vigesimam. Hinc pecunias abunde corrademus huic bello necessarias. Si qui plus conferre voluerint, in lucro erit. Vos si melius aliquid cogitastis, proponite in medium: nos consilia vestra sequemur. Placuit omnibus Pontificis sententia, & secundum eam decretum ediderunt: cui, præter oratores Venetos ac Florentinos, cæteri subscripsere.

Et infra. Interea de legatis Francorum adventantibus rumor oboritur, quod amici Venetis, infesti papæ propter regnum Siciliæ, ad concilium veniant. *Deinde*. Legationis principes fuere, Turonensis archiepiscopus venerabilis senex, episcopus Parisiensis disputator acutus, Thomas Corcellus insignis theologus, & Bailivius Rotomagensis. Renatus Siciliæ rex oratores suos his adjunxit, episcopum Massiliensem, & militiæ suæ magistrum. Sequebantur & ducis Britanniæ legati, nepos ejus, & Maclovienfis episcopus, & quamplures alii viri præstantes. Adfuit & legatio Genuensium, qui Francis tanquam dominis adulabantur.

Quæ ad Francos in hoc conventu attinent, in ea quam subjicimus Nicolai Petiti narratione, uberius descripta sunt.

NICOLAI PETIT

Narratio eorum quæ in conventu Mantuano acta coram Pio Papa II.

Ad Juvenalem Ursinum Franciæ cancellarium.

Ex Gallico in Latinum translata.

Honoratissime & reverende Domine, salvere te plurimum jubeo. Libenter scripsissem tibi quo pacto pertransierimus ditionem comitis Francisci: sed non vacavit, festinante nimium tabellario. Hanc igitur in urbem Mantuam, Regia legatio pervenit XVI. die hujus mensis Novembris. Quo die præsto fuerunt sub ingressum urbis magno numero, tum Siculi regis tum Aurelianensis ducis domestici ac familiares, qui Regiam legationem simul omnes deduxerunt. Processere obviam præsules frequentissimi, ad quintum usque milliare extra Mantuam, ad abbatiam cognomento Divæ Mariæ de gratia, ubi corpora procurabant legati interim dum accederet dominus de Montsoreau, aliique Venetias profecti, qui tempori subeuntibus urbem legatis, advenerunt. Ad tertium ab urbe lapidem, occurrit Marchio Mantuanus cum liberis, magna pompa, stipante ingenti tum civium & aliorum, tum buccinatorum ac tibicinum copia. Salute ultro citroque data, adjunxit ille sese ad primarium legatum, frater ipsius & liberi legatos secuti. Equis invecti succedebant episcopi, & cardinalium familiares: familiæ cujusque principe officii & urbanitatis ergo adeunte & salutante Turonensem archiepiscopum, ut pote qui primas tum gereret, anhelabat ille scilicet præ adeuntium & salutantium multitudine, qui alii subibant ex aliis. Prodiit obviam omnis legatorum natio quæ Mantuæ consederat: ipsique adeo Veneti, qui ad quintum lapidem processere, ad eum usque locum ubi cibus sumebatur, quique ibidem egregia oratione adventum legatis regiis sunt gratulati. Iidem cum Sabaudis altercati sunt utri præcederent; potiores tulere Veneti, cum horam constitutam antevertissent, interque legatos ipsos fuere collocati. Aulæ suæ administros misit Pontifex, referendarios, armigeros, clavigeros, aliosque complures; Quid plura? tanta hominum multitudo extra urbem processerat, ut aditus ejus intercluderet: convenitque inter omnes qui cæteros superiores legatos ur-

ANNO CHRISTI 1459.

urbem subeuntes viderunt, nihil hactenus quidquam simile contigisse.

Exceptis in urbem legatis, subinde ingressa est Marchionis conjux cum filiabus, quæ Turonensis archiepiscopi domum petiere. Diem summus Pontifex constituerat ad solemnem audientiam, quam consistorium publicum vocant: sed quia minus belle tum habebat, distulit in alium diem, neque ultra Mercurii diem tempus extrahetur. Excusavit se pluribus: sibique constitutum esse ait proponentem legatum audire fuse, & post illum verba habere. Orationem puto fore longe elegantissimam, quantum auguror. Cujus hoc thema: *Secundum nomen tuum, sic & laus tua in fines orbis terrarum.* Dividitur illa duas in partes, quarum postrema in argutiis & acuminibus tota est. Habebit, ni fallor, pontifex quod aures arrigat. Plurimi e cardinalibus qui argumenti hujus vim & dignitatem nondum satis perspectam habent, suspensi hærent de rei exitu. Est ingens certe & ampla dicendi seges, maxime si spectentur ea quæ sunt a Pontifice dicta, de quibus certis autoribus compertum est. Exemplum habere vellem orationis a Venetis habitæ, quæ sane dignitatis habuit & splendoris plurimum, in rege nostro laudando, cum dicerent rem hanc sine illo, aliisque fœdere cum eo junctis: confici e sententia non posse: immo cum ita compellarent Pontificem: Homo es inopi tenuique loco ortus, & ignoras quid sit Turcis quo instituisti modo bellum inferre. Expectandum est quid magnus rex consilii capiat, & alii sine quibus nihil fieri potest. Quibus verbis valde indignatus est pontifex.

Accesserunt Genuenses, seque addiderunt legatis; excusantes plurimum quod ingressi cum cæteris urbem non essent. Nihil proponent, sed legatos ubique affectabuntur; uti & ipsi quoque Siculi.

Magno apparatu advenit Austriæ dux, & ad regis causam sententiamque plane accedit, ac Hispania cum eo tota. Postquam erit peroratum quid animi sit Pontifici intelligetur, quem ajunt minus bene affectum. Quod sane mirum est.

Has literas cum deproperarem, tabellarius qui discessum urgebat, tandiu a legatis est retentus dum oratio coram Pontifice habita esset.

Itaque hoc tandem die qui hujus mensis primus & vigesimus est, sacrum consistorium habuit Pontifex publice in ecclesia cathedrarali, ut major ex loci dignitate, regiæ legationi honor haberetur.

Dixit eleganter & copiose Parisiensis episcopus per horas duas & amplius: ab his verbis duxit orationem more gallico: *Secundum nomen tuum; sic & laus tua, in fines terræ.* Eam partitus est in duo capita; quorum postremum negotii peracti clausulæ reservat. Ut enim se geret Pontifex, ita perorabitur ad extremum. Conspersit orationem suam petitis tum e sacra scriptura locis, tum e canonico jure, & aliis artis poeticæ autoribus, quæ belle in rem caderent. Præcepta libri elegantiarum super hoc vocabulo *pronunciatio* servavit apprime. Ubi enim dicendum esset aliquid mollius, tum moderabatur apprime vocem & ad suavitatem inflectebat, accentum & omnium ad grammaticæ leges interpunctionum observantissimus: ubi quid asperius dicendum, attollebat vocem tan-

A ta cum gravitate & contentione, ut audientes mirifice caperet. Dixit sane confidenter de rege ejusque majoribus multa in eorum laudem, maxime quanto cum animo operam suam Rex studiumque in ecclesiam contulisset, quam & ornasset & vindicasset, id ætatis præsertim cum repudiasset schisma, seque Christianum regem haberi & esse voluisset, hominum honore omni & gloria posthabitis.

Egit subinde reliqua oratione idem Parisinus episcopus de Neapolitano regno, & Genuensi causa. Quibus propositis finem dicendi fecit, exhibita pro more obedientia, & ut olim a superioribus Galliæ regibus fieri consuevit.

B Absoluta oratione cum oratoris virtutem nosset Pontifex, exorsus est compellando Parisiensem episcopum, his verbis: Orationem tuam, venerabilis frater noster Parisiorum episcope, laude dignam audivimus: dictis tuis, non quantum tua elegans postulat oratio, sed pro viribus respondendum. Orationem suam hunc in modum prosecutus est pontifex, eamque in sex divisit partes: primam, de seipso, uti Parisiensis episcopus fecerat, de qua dixit brevissime: secundam de apostolica sede, de qua prolixius, & omnia quæ ad ejusdem sedis laudem pertinerent, & ad rem facerent suam, protulit, bis hæc verba repetendo: Arbitramur omnes principes catholicos, ecclesiæ Ro-

C manæ & Sedi apostolicæ debere esse subjectos: quod bifariam, perinde ut profertur, sumi potest. Tertia pars, fuit de voluntate ac studio regis erga Romanam ecclesiam, maxime in re præsenti. Quo loco enumerare ac laudare cœpit magna Francorum regum facinora jam inde a Caroli Magni, atque adeo Clodovei temporibus, & quam vehementer a regibus Christianissimis honorata ac defensa sit Romana ecclesia. Ad Regem cum venisset, laudare illum instititit atque extollere mirifice, atque asserere, non posse Turcicos impetus absque illo reprimi: regnum pariter laudavit, variasque fecit descriptiones Franciæ & Galliarum: deque Franciæ nominis origine, de Parisiensis

D academiæ supra cæteras præstantia, de pulcherrimis regni ecclesiis ac monasteriis, multa dixit. Quartum fuit de rege Siciliæ, proque ipso. In quo valde attoniti fuerunt Catalani cum ad hunc locum ita orsus est pontifex: Pro parte carissimi in Christo filii regis Renati Siciliæ ac Jerusalem regis illustris. Quia a domino Ferdinando stabant, solvere voluerunt concionem: verum iis silentium indixit pontifex, & audientiam negavit. Quinto dixit de causa Genuensi: quam sibi commendatissimam ostendit, quippe quæ ecclesiæ ditionem ac patrimonium spectat. Sextum postremumque locum occupavit obedientia & reverentia filialis, pro qua & se, & fratres suas

E cardinales gratias habere dixit.

Iis explicatis, legati regis Siciliæ, regis Christianissimi legatis assistentibus eamdem in formam, obedientiam pro regis Siciliæ ditionibus omnibus præstiterunt, in quam a rege prius concepta fuerat, his verbis: Rex Siciliæ, uti membrum sequens regem Christianissimum caput suum &c. facit & adhæret &c.

Locuti sunt deinde Genuenses in hunc modum: Nos Januenses subditi & fideles Christianissimi domini nostri Francorum regis, præbemus obedientiam de omnibus terris & do-

ANNO CHRISTI 1459.

dominiis, ubilibet &c. quemadmodum fuit A expositum pro parte ambasiatorum Christianissimæ majestatis. Instrumentum potestatis a Rege legatis datæ de Gallico in Latinum conversum pridie fuerat, suasu cardinalium Rotavillani, & Avenionensis: illudque pontifex summa voluptate audiit.

His confectis, compellavit pontifex Austriæ ducem, qui ut honorem adderet legationi, interesse consistorio voluit. Uno verbo triumphat Francorum gens: legationem affectati sunt semper Hispani tum in consistorio tum in urbe, iis suffragati quæ regis nomine fierent. Agnoscit Pontifex vires ac potentiam Regis. Spero lætissimum exitum habitura omnia. Dubitabat Pontifex an consilium esset obedientiam B illi certis conditionibus exhibere. Sed humanissime tandem excepit legatos, iisque palatium suum, in quo habitarent, obtulit, Mantuæ 21. Novembris.

PII PAPÆ II.

Oratio habita in conventu Mantuano.

Non extat hæc oratio Parisiensis episcopi.

Respondet orationi Guillelmi Parisiensis episcopi, oratoris Regis Franciæ.

MUlta hic hodie magnaque dicta fuerunt, auditu digna. Nam quatuor orationes C audivimus, quarum tres tum pro carissimo filio Carolo Christianissimo Francorum rege illustri, tum pro carissimo filio Renato etiam rege illustri, tum pro præpotenti Januensium populo dictæ sunt: altera maximo eloquentiæ splendore ostendit orator elegans & doctor Gregorius, quantum polleret religio, dignitas, & illustrissimus Austriæ sanguis. Tua oratio, venerabilis frater Parisiorum episcope, laudatione non eget: nam congesta coronæ hujus atque consessus totius attentio quanta fuerit, plene ostendit: elegans quidem verborum ornatu, plena & artis & venustatis, sententiarum varietate redundans, quodque his majus est, D elocutione suavi: cui respondebimus non ordine illo quo per te dicta est, sed quo multa prætereuntes, majora collegimus: sex partes inde complexi, quarum quidem prima laudibus personæ nostræ niti magnopere visa est, secunda beatissimi Petri, cujus nunc insidemus sedi, dignitatem aperuit: tertia, præstitam per eumdem Christianissimum regem explicavit obedientiam. In quarta commendavit nobis Christianissimus rex Renatum regem, populumque Januæ: quinta in ipsius regis atque regni Francorum laude versatur: sexta, optimam voluntatem regis ejusdem expressit, in eo quod pertingit expeditionem in Turcos.

Quod primum attinet, non inflatur, non E extollitur laudibus, infirmitatis suæ conscium pectus. Scimus quidem & agnoscimus nostras infirmitates, nec arbitramur aliud, cur Divina bonitas nos ad sacri vicariatus Petri solium, & fastigia sancta provexit, nisi ut ex nostra tenuitate luceret sua potestas, ex imperfecto nostro fulgeret virtus ipsius, qui piscatores, qui homines, & vulgo qui infirma mundi elegit, ut fortia quæque confunderent; utque tot miraculorum fulgorem, tantam vim fidei, quæ potestate mundum omnem complexa sit, quæ ubique radices egerit, non hominis cujusque merito, sed ipsi soli Deo adscriberemus.

Præclare vero cui meritis impares insidemus beatissimi Petri sedem laudasti, quam nemo præstantissimo ingenio & flagranti studio satis digne umquam laudavit.

Non enim principes, non reges, non imperatores, non potentes populi, non patrum & conciliorum decreta Romanam & Apostolicam sedem fixerunt & erexerunt; nec ullis synodicis constitutis, omnibus ecclesiis per orbem prælata est: sed omnes ecclesias per orbem sparsas universum, unam ecclesiam esse, unum sibi thalamum, & ipsius præsidem fore beatum Petrum, voluit Christus verus homo, qui regnat in Trinitate verus Deus. Hæc sedes est una perfecta matris suæ, una electa genetricis suæ: hæc est apostolica sedes, quam verbum illud, per quod cælum & terra creata sunt, non hominum mortalitas fluxa, instruxit: hæc quam prophetarum præsagio constituit Deus super gentes & regna, quam apostolorum testimonio, martyrum sanguine, imperialis sedis adeptione, munivit: hujus ordinationi quisquis resistit, utique potestati Dei resistit.

Nemo in pravum sensum sermonem nostrum detorqueat, nemo carissimum in Christo filium Carolum Francorum regem illustrem putet a nobis insimulari: nam Christianissimus ille rex, ut audivistis, obedientiam apostolicæ sedi omni ornatu impendit: sed illos loquimur, qui aliud aut docent, aut sentiunt, quam ipse, qui est caput totius ecclesiæ, cui ait Dominus: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Matth. 16.

Nemo se fallat, nemo veritatem fidei perfida prævaricatione corrumpat. Ecclesia una est, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur, quomodo multi radii Solis sunt, sed unum lumen & rami arboris multi sunt, sed robur unum tenaci radice fundatum; & quomodo de fonte uno rivi plurimi defluunt, & numerositas licet diffusa videatur exundante copiæ largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium Solis a corpore, divisionem unitas non capit; ab arbore frange ramum, fructus germinare non poterit; a fronte præcide rivum, præcisus decrescit. Sic ecclesia Dei luce perfusa per totum orbem radios suos porrigit; unum tamen est, quod ubique diffunditur, unum tantum caput est, & una origo, & una mater ecclesia, quæ incorrupta unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Alienus est, profanus est, hostis est, & habere non potest Deum patrem, qui Romanæ sedis, quæ universalem ecclesiam virtute complectitur, non tenuerit unitatem. Hæc sedes demum est, quæ potestatem ligandi atque solvendi accepit: quam si quis corripientem, corrigentem, jubentem contempserit, censeri debet sicut ethnicus & publicanus. Positus in petra legitur Moyses, ut faciem Dei contemplaretur. Super hanc petram ædificavit ecclesiam suam præpotens Deus: quam qui non agnoscit, Divinam præsentiam intueri non poterit. Sola quippe est per quam Dominus sacrificium accipiat libenter; sola, quæ pro errantibus intercedat fiducialiter; sola est, quæ intra se positos valida caritatis compage custodit. Hæc est arca & navis, quam ingressi non immerguntur diluvio, sed super aquas evecti in sublime feruntur: omnes autem extra istius sedis arcam præclusos diluvium extinguit & perimit. Ne-

ANNO CHRISTI 1459.

Nemo sibi blandiatur, conciliorum autoritate istius Apostolicæ sedis potestatem restringi, quam incommutabilis Dei sententiam firmavit: neque quorumlibet doctorum & magistrorum in adversum audiantur opiniones, quas concilium Florentinum destruxit. Quicumque enim ab unitate istius sedis, ab autoritate beati Petri sejungitur, ingredi non poterit januam regni cælestis. Diximus pro angustia, & pro hora jam altiore, fortasse diffusius; pro hoc domicilio imperii Divini, religionis & gloriæ, pro imagine cælestis solii & excellentia, parum, pro qua nimium dici non potest: sed nos utcumque materia locuples, longius traxit.

Nunc vero tertium, quod obedientiam præstitam vice Christianissimi regis attinet, illam nos & venerabiles fratres nostri sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, ut est integer delata, complectimur. Habet hoc a natura Rex, & a majoribus in se transfusum, tuerique non immerito debet obedientiæ meritum, quod sacrificiis præferri divinitus promulgata lex sanxit: beneque prospicit suo decori, suæ gloriæ, suæ saluti, cum secutis semper Romanæ sedis obedientiam suis majoribus videat evenisse prosperitatem, quodque quantum quilibet regum detraxit ex obedientiæ studio, tantum amisit ex gloria.

Quod quarto loco efflagitasti, carissimum in Christo filium Renatum regem Siciliæ illustrem, Januensemque populum commendatos habeamus: nos quoque velimus Christiano illos favore complecti; Cum & responsuri simus suo loco legatis ipsius, hanc rem differemus, illam strictim tunc tractaturi: quia secretior locus ad ista petitur a te, & polliceris tunc nobis aperta iri plurima latius.

Quintum vero, cum tu venerabilis frater sis exorsus collaudare ipsum Christianissimum regem, nec sustinet angustia temporis, nec satis dicere possumus ad dignitatem, neque etiam opus est extollere universas prope quas audivimus inesse ipsi virtutes: nec fas est Solem facibus adjuvare, ut nunc dicebat regis Renati orator. Nec una Francorum regum progenies est, quæ magnitudine dominii antistat aliis. Nam C. Cæsar quem cosmographi sequuntur, latissimam Galliam propterea ostendit, quod eam descripsit complecti quidquid inter Oceanum, Rhenum, Alpes, montes Pyrenæos continetur. Vetustas vero gentis Francorum jam satis constat pluribus annalibus, eaque ad orientalem primum plagam sedit, demum magna hominum vi Gallias inmigravit. Qui resederunt, non Francorum, sed Franconum retinent nomen. Illud autem regum genus, quod ab Orientalibus tractum, est Francorum nomen adeptum, ut venit & migravit, Galliam suis virtutibus illustravit, adjunxit quoque non omnem: Helvetiorum nempe populi, paucisque exceptis Belgæ gens, secluduntur ab ipso regno.

Nihil vero videtur præstabilius regni ipsius religione, qua semper sic floruit, ut præcipui Romanæ sedis defensores, & fidei athletæ, omnibus regibus aliis Christianissimi nominis semper gloria præstiterint Francorum Reges. Quid enim tam admirabile, quam cernere in ipso regno sparsos tanquam flores, ecclesiasticos cœtus, & præter infinitam in ipso regno collegiorum multitudinem, centum & unum episcopatus, & innumerabilium in illo mona- A steriorum ubique opus illustre, illustres opes, unumque regem Francorum (si bene Salomon, *in multitudine*, inquit, *populi gloria regis*) qui admirabili populorum multitudine, virorumque viribus polleat, quibus natura sit datum, ut acres ingenio, pugnacissimi bello reperiantur. Sunt quidem in regno ipso ducatus & plures maximi, comitatusque æquandi regnis: & mite cælum, aer suavis, fertilis ager. Sunt in ipso studia plurima scholasticorum, sed tuum illud Parisiorum, venerabilis frater, fertur illustrius, in quo theologiæ maxime necessaria doctrina viget, ex quo etiam magisterium promeruisse, magni honoris, maximæque difficultatis existimatur. Ita omnibus & fortunæ, B & naturæ, & doctrinæ, & religionis puræ, præsidiis collustratur Franciæ florentissimum regnum.

Quid reges veteres majoresque hujus Christianissimi regis, qui non solum regibus plurimis & maximis anteponerentur, sed veteribus illis Scipionibus Corneliisque compararentur? Celebratur ab oratoribus pluribusque poetis virtus eminentissima Caroli Magni, & Ludovici primi. Fuerunt & Dagoberti & Philippi reges, quorum virtutem Carolus ad præsens rex & reddit & imitatur. Nam & religionis & ceremoniarum fertur observantissimus, & præclara regnorum gubernatrice sapientia, regnum quod dissipatum accepit, florentissima pace tran- C quillitateque moderatur. Est autem ex sapientia regis, populorum pax, & tempestatum fluctuumque secura depulsio. Plura de æquitate, de justitia, de temperantia, de pietate ipsius, dicenda forent: nisi defatigatis animis ex auditione quatuor orationum, hora detraheret dicendi prolixitatem.

Quod igitur exordium sumpsisti, quasi jure nostro ad extremam orationis partem sumemus: *Secundum nomen tuum, sit & laus tua in fines terræ*. Nam cum oppugnantibus Turcis Christianorum fines immineat extrema calamitas, in Rege vero sit ea potentia, ut ipse vel solus, vel cum paucis aliis, mederi possit: nos tui thematis, venerabilis frater, nolumus auctorita- D tem negligere: nos enim & regem, qui & Christianissimus sit & appelletur, & regem Franciæ Carolum, dictis per te votis alloquimur: *Secundum nomen tuum, sit & laus tua in fines terræ*. Calamitas Græcorum jamdiu defleta est, jam Latinorum quotidianæ clades per omnes angulos orbis intelliguntur. Quid tam regium, tam liberale, tam dignum nomine regis, quam opem ferre petentibus, succurrere afflictis, dare salutem periclitantibus, liberare periculis fratres eodem secum baptismatis fonte renatos, retinere quos Turcus lacessit principes in dignitate? Quid tam decens Christianum regem, quam Christianæ religionis decus armis contra arma, vi E contra vim protegere, nec sinere tot Christianas provincias in servitutem Turcorum & fœdam superstitionem perverti? Quid tam proprium Franciæ, quam semper ad omnes pia fide paratas expeditiones tenere arma, quibus protegi valeat Christianus populus, vel impetere fidei hostes, vel se ulcisci lacessitam? Nulla certe legitur expeditio adversus infideles acta insigniter, in qua Francorum non polleat nomen, eniteat virtus, fulgeat fortitudo, multaque pereximia gesta. Per Antiochiam, per Hierosolymas, per Damascum, Syriam, Phœnicem, & usque Mesopotamiam, pro populi reli-

ANNO CHRISTI 1459.

religione arma circumtulerunt, victoreſque regionibus illis ſunt dominati: quamquam hæc poſtea per inertiam noſtram amiſimus.

Ac ne plura quæ ſunt innumerabilia conſectemur, multis in hiſtoriis legimus illum prope divinum regem Carolum Magnum, cujus exemplis incumbere Carolus Chriſtianiſſimus rex debet & ſtudet, & Ludovicum regem, multoſque Francorum reges legimus, quorum per Italiam, Africam, Syriam, tum religionis, tum fortitudinis fuerunt impreſſa veſtigia. His unum ſtudium peculiare fuit, tueri fidem, defendere ſedis apoſtolicæ autoritatem. Id quidem agentes tanquam gratiſſimi: nam & illecti & provocati, & apoſtolicæ ſedis beneficiis ampliſſimis præventi, tanto animo tanta geſſerunt: tum præter cætera ab ipſo fonte & capite Chriſtianæ religionis apoſtolica ſede, ad eos fidei religio orta, & per totum occidentem diffuſa fluxit, & emanavit. Nos iſta tanta tamque multa longius produceremus, niſi alio tempore aperturum te in hanc rem plura pollicitus eſſes: & niſi defatigatio hujus coronæ atque conſeſſus, horaque tardior, amplioris ſermonis eriperet aviditatem.

Integram non eſſe hanc Pii orationem intelligimus ex Petiti narratione ſuperius deſcripta: qui dicta tum a pontifice nonnulla aſſerit, quæ hic non extant. Deinde orationis hujus partium non omnino idem ordo eſt, qui tum a Gobelino, tum a Petito refertur. Quin tamen vera ſit Pontificis ad Pariſienſem epiſcopum reſponſio, poſtea fortaſſe recognita, dubitare non poſſumus: cum & eum compellet Pontifex, ſeque reſpondere profiteatur orationi, cujus ille initium duxerat ab his Davidis vocibus, ſecundum nomen tuum, ſic & laus tua in fines terræ.

Quæ deinde, quod ad Gallicanam legationem attinet, ſecuta ſint, ex Gobelino repetendum.

Poſt dies aliquot, *inquit*, adeuntes Franci Pontificem, habere ſe aliqua dixerunt, de regno Siciliæ, quæ præſentibus nonnullorum principum legatis exponere vellent. Pontifex libertatem fecit advocandi quos cuperent. Advenientaverat Imperatoris nova legatio, cujus principes fuere, Joannes epiſcopus Eſtetenſis, virtute & autoritate inſignis, & Georgius Tridentinus Pontifici jampridem notus, tum Carolus marchio Badenſis, cui ſoror Imperatoris nupſit. Aderant & legati Caſtellæ regis, epiſcopus Ovetenſis, & monachus quidam Ordinis Minorum, ex Judæis ad Chriſtianam religionem converſus. Indigna tanto principe legatio. Miſerat & Alfonſus Luſitaniæ rex oratores ſuos non ignobiles. Hos & alios plures accerſiverunt Franci: adeuntesque Pontificem, Rotomagenſi bailivio dicendi provinciam mandavere: qui facto ſilentio, Francorum, quos appellavit Liliatos, egregia pro religione facinora, & quot in apoſtolicam ſedem beneficia contuliſſent, longa oratione narravit. Regnum Siciliæ quo pacto ad eos perveniſſet, & quanto ſanguine fuiſſet emptum, expoſuit. Alfonſum armis non jure uſum. Qui eos ejecit, indigne Pium feciſſe, qui filium Alfonſi ſpurium ac corona indignum, tanto regno præfeciſſet, Renatum ſpreviſſet verum regem, quod Calixtus, quamvis Aragonenſis, efficere noluiſſet. Injuriam paſſos eſſe a Pontifice Francos. Pium, qui nobiliſſimo Liliatorum ſpreto ſanguine prætuliſſet Aragonenſes, petere ut inconſulte facta, conſulte revocaret, Renato regnum decerneret, Ferdinandum rejiceret; ſic futurum, ut contumelia Francis illata compenſaretur. Hæc orationis ſententia fuit.

ANNO CHRISTI 1459.

Quibus auditis criſtas cuncti erigere, qui Francis erant amici: & quaſi victores exultare; nec auſurum reſpondere Pontificem arbitrari. Ipſe vero paucis pro tempore uſus: Audivimus, inquit, oratores regii, quæ pro Renati cauſa dixiſtis, non ſine accuſatione noſtra. Nos quæ fecimus in regno Siciliæ, conſulente cardinalium ſenatu geſta ſunt: nunc ſi revocari tanquam injuſte acta petuntur, æquum eſt, ut eorum conſilium exquiramus: quo habito, reſponſum & querelis & petitionibus veſtris dabimus. Atque ita conventum dimiſit.

Poſthæc Pontifex gravi ægritudine ſtomachi affectus eſt, & arida tuſſi adeo vexatus, ut de vita ejus & ipſe & medici dubitarent. Franci vero ea re cognita, ſimulationem eſſe non ægritudinem dicere, reſponſum exigere, properare, inſtare, victum Pontificem ſuis rationibus exiſtimare, ac propterea reſponſum effugere. Quod cum Pius cognoviſſet: Etſi me, inquit, media in concione mori oporteat, reſpondebo: nec vincet animum dolor, nec faciet ægritudo, ut timere videar. Vocatis igitur cardinalibus, & communicato reſponſo quod facturus erat, quamvis nonnulli inter paucos reſpondendum ſuaderent, ipſe legatos omnes principum accerſiri juſſit, & qui præſtantes erant in curia viri. Qui cum frequentes conveniſſent, Pontifex languidus, & ingenti dolore oppreſſus, cubiculum exiit, & in aula ſua, ſublimi ſedens ſolio, indicto ſilentio, pallidus, & admodum anxius, vix fari poterat: at ubi calor invaluit, ardens, dicendi vi dolore ſuperato, ac fluentibus verbis, ſine ullo labore locutus, trium horarum habuit orationem.

Eam hic tibi ex Dacherlani Spicilegii tomo VIII. repræſento.

PII PAPÆ II.

Reſponſio ad orationem Oratorum Gallicorum in conventu Mantuano.

Reſponſuri verbis veſtris, inſignes Oratores, quæ ſuperioribus diebus ad nos habita longe plura continuerunt, quam ſcripta nobis poſtmodum reddita: non audemus cum Salvatore noſtro dicere: *Quis veſtrum de peccato nos arguet?* ſumus enim peccatores, non negamus, & iniquitate circumdati. Solus ille bonus, ſolus immaculatus & innocens agnus, ſolus irreprehenſibilis in hoc mundo verſatus eſt, quem digito Joannes oſtendit, dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Poſſemus tamen & audemus ipſis verbis uti, quibus Salvator uſus eſt cum impie nefarieque cæderetur: *Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem bene, quid me cædis?* Verba veſtra quamvis modeſta fuerint, & nihil a vobis dictum eſt impudenter, nihil inſolenter: exiſtimationem tamen noſtram apud intelligentes & oculatos viros non parum læſere. Nam quid aliud inſinuavit veſtra oratio, quam Siciliæ regnum Renato regi exploratiſſimo jure deberi, & nos a rectitudinis tramite deviaſſe, qui illud alteri conceſſimus, & inclitam Francorum domum de Romana eccleſia optime meritam neglegimus atque contempſimus,

Joan. 8.

Joan. 1.

Luc. 18.

ANNO CHRISTI 1459.

mus, ex qua Renatus ipse natus est? Hæc enim licet ea reverentia exposuistis, quæ hoc loco digna est, & qua tanti regis oratores uti decuit: reprehensos nos tamen & læsos esse his sermonibus nemo sanæ mentis ignorat. Licet igitur dicere cum magistro & domino nostro: si male locuti fuimus, id est, si quid injuste circa regni Siciliæ dispositionem egimus, testimonium perhibete de malo; si autem bene, quid nos cæditis?

Sed minime hoc testimonium neglexistis. Ostendere conati estis multis rationibus, regnum Siciliæ ad Renatum pertinere, cujus progenitores ab ecclesia Romana investiti, possessionem ejus diuturne obtinuere: a Karolo scilicet, quem primum in eo regno vocant, usque ad hunc Renatum, quem Alfonsus rex Aragonum armis deturbavit. Etenim quamvis aliquando Hungariæ reges, quos vocant Dyrrhachienses, regnum illud obtinuerint: a Karoli tamen sanguine, ex quo illi descenderant, non abiit; jus autem Dyrrhachiensium a Johanna prima ex voluntate & decreto Romanæ sedis in Ludovicum Andegavensem regem sanguine Francorum genitum, postea transfusum est: in quo successit filius sui nominis, & iterum nepos Ludovicus tertius, & denique Renatus, de quo nunc agitur, & cui regnum hoc non solum ex concessione Romani pontificis Eugenii, sed paterno & avito successionis jure deberi putatis.

Commemorastis deinde Francorum in apostolicam sedem præclara & multa merita: quibus postergatis aut oblivioni traditis, haud recte a nobis esse factum contenditis, quod regnum Siciliæ in Aragonensem familiam transmiserimus. In quo non solum nos, sed prædecessores nostros arguitis, & tum injustitiam, tum ingratitudinem Romanæ primæque sedis accusare videmini.

His nos morsibus impetiti, his colaphis cæsi, his vulnerati sagittis sumus: sic vos testimonium de malo nostro perhibetis. Non dicemus hic quod ex officio dignitateque sedis nostræ competit: oves pastorem suum non accusent, neque reprehendant: non damnabimus a feram, tanquam surgat adversus illum qui trahit in eam. Beatum Petrum apostolum principem, cujus locum tenemus indigni, potius imitabimur, qui reprehensus quod gentibus divertisset, rationem facti sui reddere non recusavit. Neque beatum Leonem IV. si oportuerit, sequi pigebit, qui ad Ludovicum imperatorem scribens: Nos, inquit, si quid „ incompetenter egimus, & in subditis justæ „ legis tramitem non servavimus, vestro ac „ missorum vestrorum cuncta volumus emenda- „ re judicio. Sic enim ex humilitatis dispensatione sæpe nostri prædecessores factitarunt, ut rationem de omnibus etiam minimis, redderent eorum quæ fecissent. Neque enim, *tanquam dominantes in clerum, sed forma facti gregis*, esse debemus, non ignorantes, potestatem in ecclesia ad ædificationem, non in destructionem nobis attributam; & quod tanto promptiores ad reddendam rationem nos ipsos exhibere debemus, quanto majoribus cumulati donis & præventi gratiis a Domino sumus. Nam multa quæ aliis essent minora & digna venia, peccata nobis capitalia sunt. Verum est enim quod ille ait, quamquam profanus & hæreticus auctor.

a Lego feram ex Isai. 10, 15.

1, Pet. 1.

Omne animi vitium tanto conspectius in se

A *Crimen habet, quanto major qui peccat habetur.*

Quod si pie & juste vivere præceptum omnibus est: hoc tamen Romanum præsulem præ cæteris decet, qui gregis Dominici pastor & caput ecclesiæ, suo exemplo reliquos trahit: hunc non solum esse propter seipsum, sed videri quoque bonum propter proximos oportet. Neque cuiquam tam necessarium est, quam summo sacerdoti, famam servare bonam, cujus neglectores testimonio Salomonis crudeles habentur.

Feretis igitur æquo animo, præstantissimi oratores, si nostri nominis curam gerentes, innocentiam nostram tum cæteris omnibus, tum B regi vestro excellentissimo, notam facere studebimus, & de his quæ sunt nobis objecta purgabimur. Etenim quamvis per infamiam & bonam famam transeundum esse Apostolus ait: summo tamen studio innitendum est, ut falsi rumores cessent, & boni nominis odor custodiatur, & omnis calumnia procul absit. Putabamus quidem regem Franciæ nihil sinistri de nobis credere, in his præsertim rebus quæ suam serenitatem concernunt. Nam teste Deo, cui mentiri sceleratissimum est, suum honorem, suam gloriam, & domus suæ claritatem, regnique potentiam, semper magni fecimus, & multa in ejus laudem publice privatimque sumus locuti. Nunc de nobis cur male C sentiat, & cur sibi putet injuriatum, non possumus non mirari. Delatorum hæc jacula sunt: suggesserunt impii pio regi, non vera: falsa calumnia nobis imposita est. Angeremur cruciaremurque vehementius, nisi sciremus solitam esse apostolicam cymbam sæpenumero fluctuare, & procellis agitari frequentibus. Semper virtutes invidia sequitur, feriuntque summos fulgura montes. Symmachum & Damasum prædecessores nostros falsi accusatores in magna dejecere pericula. Nec Petro nec Paulo calumniatorum verba pepercere. *Non est discipulus supra magistrum, nec servus major domino suo*. Salvatorem nostrum alii vini potatorem, alii dæmonium habere mentiti D sunt. Quid mirum, si & nos vilis pulvis ac cinis, labiis subjaceamus iniquis? Non dolemus, quod nos lingua dolosa prosequitur: sed regi optimo pessimam linguam fecisse fidem, molestissime & amarissime ferimus. Recte Pythagoras hirundinem, id est garrulum, & verborum relatorem, in domo non esse tenendum monuit: & propheta liberari sæpe optat *a labiis iniquis & lingua dolosa*.

Matth. 16.

Psalm. 119.

Vulneraverunt nos verba malorum, & apud sapientem regem velut stulti habiti sumus: stultos dicimus, quia omnis injustus stultitiæ argui potest. Injustitia nobis & ingratitudo imputata est, quoniam Renato regi bene merenti jus suum abstulisse dicimur. Tolerabi-E musne hanc infamiam? an potius innocentiam nostram & apostolicæ sedis clementiam, justitiam, æquitatem, benignitatem, omnibus ostendemus? Vos regii oratores, filii estis apostolicæ sedis: non audietis inviti matrem vestram objecta sibi diluere crimina. Docti & justi estis: libenter quæ justa sunt audietis. Regem vestrum magnopere colitis: gratum vobis erit, illi nos nihil injuriatos fuisse verbis nostris intelligere. Ipse quoque rex, ut nostra fert opinio, quæ sibi de nostro in se aut suos odio relata sunt, ut falsa demonstrentur plurimum cupit: satisfaciemus desiderio

ANNO CHRISTI 1459.

ANNO CHRISTI 1459.

rio ſuo, & vobis, qui etſi veſtra oratione existimationem noſtram haud parum læſiſtis, non tamen veſtro nomine locuti eſtis, ſed regis, cui remote a nobis agenti facile fuit falſa pro veris inculcare. Sed jam ad rem veniamus, vobiſque per ſingula capitula reſpondeamus.

Duo principaliter per vos propoſita ſunt. Primum Januam reſpicit, alterum regem Renatum. In primo commendaſtis nobis nobilem populum Januæ, qui commendatiſſimus nobis erit, & ſuis meritis & regia contemplatione. Petiviſtis archipræſulem ejus urbis, tanquam læſæ majeſtatis reum, ad aliam eccleſiam transferri. Obſtant deſiderio veſtro decreta ſummorum pontificum, quæ prælatos invitos non cognita cauſa transferri prohibent: quod etiam in concilio Conſtantienſi extitit repetitum. Placeat tamen vobis requirentibus cauſam adverſum eum committere, & juxta canonicas ſanctiones procedere.

B

Supplicaſtis deinde ut heredibus Perrini quondam Januenſis Ducis, in ea cauſa quam habuerat adverſus mercatores Avinionenſes, ſilentium imponamus. Non eſt moris noſtri ſilentium cuiquam imponere, niſi cauſa diligenter inſpecta. Suſpendemus tamen cenſuras jam fulminatas ad aliquod tempus, ut interim negotium diſcuti poſſit, & juſtitia vobis favorabiliter miniſtrari.

C

In ſecundo principali membro quatuor capita eſſe notavimus: primum, jus Renati regis illuſtris in regno Siciliæ; ſecundum, glorioſa Francorum geſta; tertium, contumeliam eis factam; quartum ac poſtremum, petitiones regis concluſit. Reddenda eſt ſua unicuique particulæ reſponſio ſuccincta, & pro rei magnitudine brevis.

Nam quod primum dicitis, regnum Siciliæ regi Renato deberi: neque probamus, neque improbamus, priuſquam cauſa diſcutiatur. Quod ſi dicat aliquis, cur ergo indiſcuſſa & incognita cauſa Ferdinando regnum commiſiſti? reddetur inferius ratio. Nunc tantum hoc dicimus, nos veſtro juri minime adverſari, neque ullam eſſe gentem, cui de illo regno magis quam Francis faveamus, ſi conſtiterit eis jus competere. Nam cur nos Francorum genus excluderemus, quod tum nobiliſſimum, tum virtutis amantiſſimum eſt, ac de noſtra ſede optime meritum? Non excluſimus nos Francos, ſed excluſos invenimus; non prætulimus aliquem ſanguini veſtro, ſed prælatos invenimus; non viam novam reperimus, ſed veterem tenuimus; nihil juri Francorum detraximus, quamvis regnum ac regni coronam Ferdinando certo modo conceſſimus, ſicut poſtea ſuo loco oſtendemus. Sicubi de jure contentio, nihil aliud nobis incumbit, quam partibus auditis jus reddere, qui regni Siciliæ directum dominium Romanæ eccleſiæ nomine, nullo dubitante, retinemus.

D

E

Verum ſicut ea quæ de Renati regis jure dixiſtis, neque negamus, neque probamus: ita & illa manifeſte atque apertiſſime confirmamus, quæ de geſtis Francorum magnificentiſſimis, & eorum ingentibus meritis in medium attuliſtis. Magna eſt Karoli Martelli, jam major Pipini, maxima ſequentis Karoli, qui ob ingentia facta id Magni cognomen adeptus eſt, quod Alexander Macedo orbe ſubacto, & Cnejus Pompejus, & Conſtantinus primus, clariſſimis rebus geſtis meruere. Plena eſt iis

A

omnis Francorum hiſtoria, nulla unquam ætas veſtræ gentis gloriam conticeſcet. Nam quis Danos Normannoſque religionem Chriſti perſequentes compeſcuit? Franci. Quis Saxones toties fidei catholicæ rebellantes perfregit? Franci. Quis Bohemos ac Polonos Chriſtiano nomini inſultantes redegit? Franci. Quis Hungaros Pannonias devaſtantes coercuit? Franci. Quis Longobardos Romanam diripientes Eccleſiam conterruit? Franci. Quis Græcos ex Campania atque Apulia expulit? Franci. Quis Saracenos Trinacria deturbavit? Franci. Quis citeriorem Hiſpaniam ex manu eorum eripuit? Franci. Quis Antiochiam, Ptolemaidem, Alexandriam, & noſtræ ſalutis officinam Hieroſolymam, ex Barbarorum dentibus aliquando extrahere præſumpſit? Franci. Qui uſque ad Euphratem & Tigrim ſignum crucis portare, ac ipſam Meſopotamiæ [a] urbem Chriſtiano nomini reſtituere auſi ſunt? Franci. Quis vexatam, laceratam, conculcatam, & omnibus modis a tyrannis oppreſſam apoſtolicam ſedem in priſtinam libertatem & gloriam reduxit? Franci.

[a] Edeſſam. H.

Non ſunt hæc ignota: non poteſt abſcondi civitas ſupra montem poſita: nulla gens tam barbara, tam inculta, tam inhoſpita eſt, ad quam Francorum gloria non pervenit. Illuſtris gentis veſtræ nomen in omne permanebit ævum: patres filiis, filii nepotibus in generatione & generationem nobiliſſimi ſanguinis excellentiam & clariſſima facta referabunt. Exigit ſibi Francorum virtus monumentum ære perennius, quod nulla deſtruat vetuſtas.

Sed cur hæc ante oculos noſtros commemorantur, qui nunquam ea negavimus, ſed publice ac privatim honoris cauſa ſæpe recitavimus? An iſta commemoratio exprobratio eſt immemoris beneficii? Nemo qui vos audit, oratores, alio ſenſu locutos putat. Et ſane ita eſt. Nam cur hæc vos retuliſtis majorum inſignia? Cur veterum imagines ante oculos noſtros poſuiſtis? Cur triumphos & veſtræ gentis trophæa commemoraſtis, & Romanam eccleſiam ſuis adjutam juribus? niſi quod indigna perpeſſos eſſe Francos arbitramini, quibus poſt tot beneficia, tum religioni, tum fidei catholicæ, & Romanæ eccleſiæ præſtita, regnum Siciliæ eſt ademptum? Ingrata igitur ſedes apoſtolica, ingrati & nos, qui bene merentibus jus ſuum auferimus, indignis alienum concedimus.

Excuſanda eſt hoc loco ſacroſancta Romanæ & apoſtolicæ ſedis auctoritas, & ab ingratitudinis nota eximenda tanta majeſtas. Ad quam rem neceſſarium eſt, ut & beneficia referantur, quæ Romani præſules in Francorum familiam contulerunt: neque erit inutile & hanc partem cognoviſſe.

Fatemur, magna ſunt, neque quiſpiam parva dixerit, quæ Francis Romanæ ſedi præſtiterunt: ſed & mater apoſtolica ſedes bene merentes filios ſuos non rejicit, nec laborantes in vinea Domini mercede debita fraudat. Horum ſiquidem qui [b] libata geſſere * perpetuo memoratur. Quæcumque hactenus potuit, quæcumque habuit, in augmentum gloriæ eorumque ſalutis contulit: ſemperque ut domum illam præcipuam tenuit, cujus præſidio in ſuis adverſis ſe tueretur; ſic & primam habuit, in quam omnem amoris, benignitatiſque ſuæ ſinum effunderet. Nam ſi vetera ſimul & nova recolimus, beneficentiſſima ſemper inventa eſt

[b] Forte, quilibet ut geſſere, perpetuo munerantur. H.

beati

ANNO CHRISTI 1459.

beati Petri & summi præsulis cathedra, cum in A cæteros omnes, tum in Francos, in vestros. Insistamus hic paululum, & quantum generi vestro profuerit, quantum faverit, quantumque consuluerit, animadvertamus. Quis vobis lumen fidei, quis legem evangelicam, quis Christi sacramenta, quis viam vitæ, nisi sedes apostolica monstravit? *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino estis*. Eratis mancipia satanæ, nunc filii Dei per adoptionem facti estis: eratis gehennæ servi, nunc hereditatem regni cælestis expectatis. Unde vobis hæc libertas, nisi per primam sedem, quæ missis in Galliam atque Germaniam prædicatoribus verbi Dei, extirpato lolio, boni tritici semen in cordibus patrum vestrorum seminavit, & aber- B rantes Francos ad ovile Christi perduxit? Nihil his majus adinveniri potest, nulla his compensari bona, nulla beneficia, nulla obsequia possunt: spiritualia hæc, & tam vestræ quam aliis nationibus communia.

Ephes. 5.

Ad sæcularia veniamus: & in his quoque multa sunt quæ recenseri possunt ab apostolica majestate in Francorum prosapiam congesta cumulataque dona. Languebat eorum regnum, & ad eorum interemptionem defluebat in manibus Childerici inutilis regis. Non tulit Zacharias antecessor noster nobilissimi regni ruinam: sed missis legatis regem totondit, & in monasterio reclusit, Pipinoque, qui major domus esset & ingenio valeret, regimen, no- C men, & gubernationem commisit. Atque ita servatum est Franciæ regnum, & in gentem quæ nunc regnat derivatum, quod per rectam lineam in aliam familiam deferebatur. Nam Pipinus, quamvis Francus, regis ab sanguine natus, gradu tamen remotior erat. Hanc ille ex apostolica sede gratiam tulit, nec minorem filius ejus Karolus consequutus est. Nam cum defuncto patre germanus quoque Karolomannus obiisset: uxor ejus Berta Hildegardæ uxoris Karoli gloriæ invidens, ad Desiderium Longobardorum regem cum liberis confugit, quos ille benigne suscepit, existimans per eos Francorum vires se facile concussurum, præsertim si Romanus præsul ex filiis Karolo- D manni alterum in Franciæ regem inungeret. Præsidebat tunc in apostolica sede Hadrianus primus, qui neque precibus, neque minis, neque promissis ullis flecti potuit, ut impio Desiderii desiderio consentiret, quamvis exarchatus Ravennas, & omnis ager ecclesiæ, Longobardorum ferro diriperentur, & igne vastarentur. Quæ res Karolo unitum regnum retinuit.

Magnum hoc: sed majus illud, quod Leo tertius Romanus præsul in eundem Karolum contulit. Etenim Leone quarto, qui duos inter Constantinos imperavit, alterius filius, alterius pater. Italiam negligente, & in hæresim lapso, qui sculpturas imaginum exhor- E rebat prohibebatque: indignatus Leo pontifex maximus, imperium de Græcis ad Germanos in persona magnifici Karoli Magni transtulit. Quid majus potuit apostolica sedes præstare Francorum domui, quam eam Romano imperio decorare, provinciarum dominam & principem populorum, gentium, nationumque constituere? *Quid potui facere vineæ meæ* (inquit propheta in persona Domini) *& non feci*? Honorata est præ cæteris Francorum gens, & in sublimi vertice montium a Romana ecclesia suscepto imperio col-

Isa. 5.

locata. Neque, ut vos asserere visi estis, dimidiatum imperium ad Francos dimissum est; sive duo imperia facta, Græcorum alterum, Latinorum alterum. Nunquam Romani præsules hanc absurditatem commisissent, ut hosti fidei gladium dimitterent. Totum & solidum translatum est imperium: sed Karolus ipse cum Isene prius imperatrice, & Constantini sexti matre, & deinde cum Nicephoro patricio, & cum eodem postea imperatoris nomen adepto, imperium partitus est; & quod totum accepit, dimidiatum retinuit, Orientales Græcis partes dimittens, sibi Occiduas servans. Et quamvis imperium ad eos Francos transierit, qui tum Galliam Germaniamque possidebant, & postea in eis continuatum sit, qui Germanis præsunt: non tamen Franci qui remanserunt in Gallia, quorum Karolus soboles est, ab apostolica sede relicti sunt. Quis enim tot pontificales, tot metropolitanas sedes in regno Franciæ, nisi Romanus pontifex, erigi jussit? Quis tot privilegia, tot gratias, tot indulgentias, vestris ecclesiis ac monasteriis, nisi Romanus pontifex concessit? Quis gymnasia litterarum, scholam illam Parisiensem orbe toto percelebrem & fama claram, nisi beati Petri successores illustraverunt, a quibus ea indulta consecuta sunt, quæ vix optare audebat?

Illud quoque quod a vobis relatum de regno Siciliæ in Francorum familiam translato, quis non intelligit præclarum & maximum fuisse munus? Dicet fortasse quispiam, & vos, domini oratione vestra sentire videmini: occupabant tyranni regnum, Manfredusque armis potens expelli non poterat: largita est Romana sedes quod sibi obtinere nequibat, donare quam perdere maluit.

Haud quidem ita est. Innocentius enim quartus Romanæ urbis antistes, natione Januensis, cum deposito Frederico, ex Gallia in Italiam redisset, Neapolim se contulit, ibique tanquam dominus est receptus; ad quem salutandum omnes ferme regni proceres concurrerunt, se suaque illi committentes. Inter quos etiam Manfredus fuit: neque dubium quin regno toto potitus fuisset Innocentius, nisi morte immatura rebus excessisset humanis. Nec minor spes successoribus afferebatur, si non minor illis animus, non segnior cura fuisset quam Innocentio. Sed defuncto Alexandro quarto apud a Avarinam qui successerat Innocentio, Urbanus quartus natione Trecensis, armorum curam & belli molestias, ut par erat, exsecratus, Karolum Andegavensem ex Francorum domo ad hoc regnum vocandum censuit. Sed prius obiit quam Karolus intraret Italiam. Intravit autem sub Clemente quarto, cum triginta triremibus Romam petens, ubi per annum senatoria dignitate functus, & deinde cum conjuge Beatrice jussu pontificis apud Lateranum, Siculi regni coronam adeptus, ad bellum profectus est, in quo victor, non sine magnis ecclesiæ Romanæ auxiliis, possessionem quietam & tranquillam obtinuit. Fuissent & alii, qui hoc oneris cum tanto honore & emolumento suscepissent cupide: sed liliatos, ut vos appellatis, præferendos omnibus censuit apostolica majestas. Intrarunt Franci regnum, eoque armis potiti: at non sine ecclesiæ Romanæ præsidio, quæ non solum titulum dedit, sed etiam arma conjunxit, & anathema in hostes promulgavit, quod non parvi momen-

a Pro, Viterbium. H.

ANNO CHRISTI 1459.

ANNO CHRISTI 1459.

menti fuit. Tenuerunt exinde Franci regnum A longo tempore (non verum inficior) Karolus, & item Karolus, & Robertus, & Johanna quæ prior dicta eſt : at non ſine magno favore & magna ope Romanorum pontificum. Neque enim Conradinus Federici II. nepos, qui conflato numeroſo exercitu ex Germania in Italiam venerat, ut avitum regnum vindicaret, abſque Romani præſulis auxilio vinci capique potuiſſet.

Johannes XXI. adeo Karolum dilexit, ut ei Græcorum imperium committere cogitaverit : feciſſetque ſuo deſiderio ſatis, privato Michaele Palæologo qui conventa Lugduni non ſervarat, niſi cogitationes actioneſque ſuas repentinus interrupiſſet obitus. Simile ſtudium fuit & B Martini quarti, qui Nicolaum tertium ſequutus eſt. Ipſe enim ſenatoriam dignitatem Karolo reſtituit, Michaelem Conſtantinopolitanum excommunicavit. Impedivit autem Martini conatus Siculorum novitas, & Petrus Aragonenſis, qui rebellantem Karolo Trinacriam advectus, eam cum valida claſſe ſubegit.

Multa inter Karolum & Petrum terra marique ſequuta ſunt prælia, & ab ingentibus cladibus concuſſum eſt regnum : nec ſervari a Francis potuiſſet, ni ſedes apoſtolica adjutrix fuiſſet. Captus fuit navali prælio Karolus ſecundus, & apud Aragoniam in carcere detinebatur : cum Karolus pater e vita exceſſit. Va- C cabant ſine principe, ſine auxiliis, Neapolitani, Capuani, Cajetani, cæterique regni accolæ. Sed affuit ſedis apoſtolicæ legatus, qui conſolatus afflictum & pœne deſperantem populum, in fide retinuit, neque ullum Petrus Aragonenſis apud Romanam eccleſiam præſidium invenire potuit, quominus cum filiis & uxore extra eccleſiam fieret, quoniam Francis fuiſſet injuriatus. Martinus quartus anathema in eum promulgavit, quod etiam Honorius quartus gente Sabella natus innovavit. Niſi Romani conſules Francorum partes enixiſſime adjuviſſent, evanuiſſet in carcere Carolus ſecundus, & regnum Siciliæ in alienas manus haud dubie perveniſſet. Quid Ro- D bertus Karoli filius hujuſmet? hic Romanam eccleſiam ſibi clementem & benignam expertus eſt. Qualia ei & quam inexplicabilia cum Romano imperatore Henrico ſeptimo certamina imminebant, niſi Clemens quintus auxilio fuiſſet? qui etiam ſui cauſa Clementinam eam edidit, quam vocant *Paſtoralis*. Quid Karolus Roberti filius, qui Florentiæ dominatum obtinuit? Quos & illi favores Johannes XXII. adverſus Vicecomites Mediolanenſes præſtitit? Qui etiam Johannes e gente Urſina Cardinalem, magni nominis virum, in Etruriam, ut ipſi aſſiſteret, legatum mittere non dubitavit. Quid Johanna? Numquid & ipſa hujus ſedis auxilia perſenſit? Fugerat ipſa cum ſecundo vi- E ro in provinciam Narbonenſem : cum Ludovicus rex Hungariæ ulturus fratrem, quem Johanna virum ſuum interfici juſſiſſe ferebatur, in Apuliam trajecit. At ſequeſtro Romano pontifice Clemente ſexto, qui legatum ad eam rem miſit Guidonem epiſcopum Portuenſem, pax his legibus data eſt, ut Johanna regnum recuperaret. Sciſſum eſt deinde regnum, & ipſe Francorum ſanguis inter ſe colliſus eſt. Nam cum Ludovicus rex Hungariæ, iterum necis fraternæ memor Carolum in Italiam miſiſſet, qui pœnas interfecti viri ex Joanna depoſceret; & jam hic deletis Johannæ copiis, & capta Neapoli, regnum in poteſtatem ſuam redegiſſet, Johannamque nova in arce clauſam obſediſſet; Ludovicus vero Andegavenſis ad eam deliberandam cum magna equitum manu in regnum veniſſet, & jam ſchiſma eſſet in eccleſia Dei, & Franci atque Hiſpani Clementem ſeptimum, Romani & reliqui ferme omnes Urbanum ſextum beati Petri ſucceſſorem putarent : ut quiſque pontifex ſibi conſultum ratus eſt, ſic favores ſuos impertitus eſt : nec tamen a Francorum ſanguine regnum receſſit. Si quidem & Dyrrachienſes & Andegavenſes Francorum a ſtirpe duxerunt originem. Urbanus ſextus primo amicus, deinde hoſtis Carolo Dyrrachienſi fuit : quem etiam regno privaſſe fertur, cum circumſeptus in Etruria ab eo detineretur : nec filio ejus Ladiſlao impuberi placatus eſt, cui & regni poſſeſſionem adimere conatus eſt, & Ludovici Andegavenſis partibus favit.

ANNO CHRISTI 1459.

Contrariam viam tenuit Bonifacius IX. ſucceſſor ejus, qui Ladiſlaum ad regnum reſtitui & coronam mandavit, Ludovici fautoribus & amicis prorſus attritis. Derivatus eſt in partes Romanus ſummus pontifex per varias manus uſque ad Johannem XXIII. qui Conſtantiæ in magna ſynodo durante ſchiſmate depoſitus, cum defuncto Bonifacio nono Innocentius ſeptimus, & Gregorius duodecimus, & Alexander quintus, in apoſtolica cathedra ſediſſent. Johannes autem adeo partibus Andegavenſium favit, ut prius Roma pelli ſuſtinuerit, quam Ladiſlao conciliari velle.

Quid Martinus quintus? Quanta hic incommoda paſſus eſt, ut generi Andegavenſi ſerviret? Adoptaverat Johanna illa Ludovicum Andegavenſem ſibi filium : id ratum Martinus habuit. Cum mutaſſet Johanna propoſitum, & Alphonſum ex Aragonia vocaſſet, non mutavit Martinus aut animum aut ſententiam; ſed amicus Ludovico, Alfonſo ſemper infeſtus fuit. Invaſerat Brachius Peruſinus Aquilam, haud contemnendam Aprutiorum urbem, eamque cinctam obſidione premebat : neque dubium videbatur, quin ea potitus, univerſum ad ſe regnum traheret : tanta ejus inter belli duces auctoritas erat. Martinus collecto milite, & magnis copiis magno ære paratis, inter quarum ductores Franciſcus Sfortia, qui nunc Mediolanenſibus dominatur, tum admodum adoleſcens, egregiam navavit operam. Victus eſt in prælio Brachius, captuſque, paulo poſt ex vulnere mortuus obſes, & civitas liberata, & regnum Andegavenſi familiæ, Romanæ eccleſiæ ſumptibus, reſervatum. Cumque Alfonſus modo una, modo altera via regnum invaderet, & recentibus diætim claſſibus vigeret : ſemper Martinum adverſum habuit, nec eo vivo potiri ſuo deſiderio valuit, ab illius ducibus impeditus, & ab eo extra ſacramenta & communionem fidelium factus. Et quamvis graves hi eſſent Martini ſumptus : non tamen deſtitit, quin omnia experiretur, per quæ regnum, Alfonſo negatum, ad Francos integrum deveniret. Non aliter Samuel regno David, quam Martinus Andegavenſi domino favit.

Succeſſit Martino Eugenius IV. & idem proſequutus, ſumma vi regnum Alfonſo prohibuit. Miſſus eſt adverſus eum Johannes Cardinalis Vitellus, & Johannes Cardinalis Tarentinus : ſæpe collatis ſignis & regis & pontificis copiæ inter ſe dimicarunt. Et quamvis Renatus regno ex-

ANNO CHRISTI 1459.

excesserit, visusque fuerit victori Alfonso cedere: Eugenius tamen illi non cessit, sed omnem belli molem in se suscepit. Incredibile fuerit, si auri pondus retulerimus, quod Romana ecclesia, pro servando Francis regno profudit. Nam solus Eugenius longe supra quinquaginta millia auri nummum in expeditionibus assumpsit. Tacemus rapinas, incendia, cædes & innumerabilia damna, quæ subditi ecclesiæ pertulerunt, & Anconitanæ Marchiæ proditionem, & multarum urbium rebellionem: quæ omnia passus est potius quam regi Alfonso blandiretur, Renato adversaretur, quem numquam reliquit.

Sed neque rex ipse Carolus qui tempestate nostra Franciæ præsidet, ab apostolica sede relictus est. Bis enim memoriam nostra cardinalis sanctæ crucis in Galliam missus est, ut quieti ejus regni consuleret, primo ex Martini decreto, secundo Eugenii. Norunt omnes cujus doctrinæ, cujus sanctimoniæ, cujus hic autoritatis vir fuerit, ex cujus familia duo Romani præsules adsumpti sunt, Nicolaus V. & Pius II. ambo enim illius discipuli & contubernales fuimus, ambo ex illius schola ad apostolatum summum inscrutabili Dei judicio vocati sumus, in minoribus agentes. In Atrebatensi enim magno conventu ei servivimus, sed Nicolaus major natu & meritis, majori loco apud eum fuit. In eo conventu legatus apostolicus, quamvis capitales inimicitiæ inter Carolum regem Franciæ & Philippum Burgundiæ ducem vigerent, & odia hinc & inde pene implacabilia extarent: alteri tamen alterum conciliavit, & pacem illam Atrebatensem confecit, ex qua regnum Carolo firmatum est & soliditatum, & afflictæ laceratæque Franciæ quies data.

Sæpe in hunc modum Romana sedes consolata est Francos: neque regnum unquam in calamitatem lapsum est, quin vigili cura nostri antecessores ejus saluti studuerint. Longum esset omnia commemorare quæ Franci ex sede nostra receperunt beneficia: illud exploratum manifestissimumque est, nulli unquam genti prædecessores nostros majores honores favoresque præstitisse, quam Francis. Quibus ex rebus, non est cur prima sedes ingratitudinis accusetur.

Sed dicitis tacite, non bona opera esse quæ lapidentur, sed mala: atque idcirco displicatis regum Franciæ laudibus atque meritis, ad ea transivistis, quæ contra liliatos sive per nos, sive per nostros antecessores, facta esse dicuntur. Tertium hoc vestræ orationis membrum, cui nunc satisfaciendum. Gravior hic locus cæteris est, in quo palam animadvertimus, regem vestrum de rebus gestis non bene instructum esse. Nec vobis ipsis omnia cognita sunt: multa enim quasi vera dixistis, quæ sunt a vero remota. Non impinguimus modestiæ vestræ mendacium, nec quovis modo vos accusamus: ex alieno relatu loquuti estis. Verba ipsa vestra cum grano salis, ut ajunt, pronunciata sunt: audita & vobis commissa exposuistis. Illos pœna dignos censemus, qui vel regi vel vobis ficta pro veris suggessere. Mala illis mens, malus animus. Ut nocerent nobis, os in cælum posuere: fulmina & flammas ore conceptas tenere non potuerunt. *Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, loquuti sunt falsa.* Sed *mentita est iniquitas sibi*: &, *sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum.* Ma-

Psalm. 57. Psalm. 25. Psal. 63.

A gna vis veritatis, quæ contra omnes hominum insidias, omnes artes, per se ipsam facile emergit. Recte Pythagoras post Deum veritatem esse colendam affirmavit, quæ sola homines Deo proximos facit. Nihil veritate fortius, ut in Esdra legitur. Et in evangelio Salvator noster se veritatem appellat. Consentiamus igitur veritati, eique caput inclinemus, neque recedamus ab ea: audiamus quid objiciatur.

Accusatur Eugenius prædecessor noster, qui Alfonso Hispano & Renati hosti regnum Siciliæ commisit, & Francorum sanguinem sprevit. Hæc injuria, hæc contumelia regi Franciæ facta contendimus, vilipensa & contempta B est nobilissima domus, tota eminentior Europa, toto generosior orbe, de Romana ecclesia optime merita. Indignum facinus, Aragonenses prælati sunt Francis. Et quid hic respondebimus? non desunt arma, quibus adversantium tela repellantur. Non negamus regnum Siciliæ Aragonensi commissum esse: sed hortamur Francos, ut facta sua meminerintis & de se ipsis rationem reddant; & judicantes alios, ut jubet Pytagoras, stateram ne transiliant. Nemo sibi ipsi ignoscat: sæpe Deum odisse deprehenditur, qui se nimium diligit: & grandior in se ipsum pietas, in Deum impietas est. Acrem sui se judicem exhibere necesse est, qui alios lacessit. Intelligamus igitur di- C lucide presseque Renati, tum Eugenii opera, eaque hoc loco referamus: exinde mundus judicet, immo vero Deus, apud quem non est acceptio personarum, quis alter alteri fuerit injurius. Adversatus est diu Alfonso, ut dictum est, Eugenius, & potius extrema omnia passus, quam illi regnum committeret.

Justum & tenacem propositi virum,
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni,
Mente quatit solida.

Et quamvis rex vester alieno auscultans consilio, novam quamdam legem, & inauditam & incognitam prius, quam pragmaticam vo- D cat, servari, atque Romanam ecclesiam in juribus suis antiquis & diutius observatis turbari permisisset: non tamen perduci potuit, ut regnum Siciliæ, quod est ecclesiæ peculiare, Francis adimeret: sed obsessum in Neapoli Renatum, quibus potuit auxiliis consolatus est, frumentique copiam maximam atque vini magnam ei vim misit, quo clausum populum & fame pereuntem in fide contineret.

Cumque paulo post armis Alfonsi cedens Renatus, ad Eugenium Florentiæ degentem venisset: ab eo benigne susceptus, investituram, ut ajunt, regni tum primum consequutus est. Ibi multa Eugenio promissa a E Renato rege, quæ minime observata sunt: ex quibus quinque in hac parte referre libet, quæ suis in litteris continentur aurea bulla munitis, quæ apud nos custodiuntur. Primo enim auri quinque millia nummum brevi se numeraturum promisit, quæ numquam postea dissoluta sunt; & cum pinguioris fortunę fuerit, alia unum & triginta millia: neque hæc numerata fuerunt. Promisit ecclesiam Arelatensem procuratori Eugenii tradere, non est tradita. Promisit curatum se summo studio ut pragmatica sanctio deleretur, non est deleta. Non accusamus Renatum fractæ fidei, aut pro-

mis-

ANNO CHRISTI 1459.

missi non servati. Fortassis etiam sibi excusatio A est, cur hæc non fecerit: & aliqua sunt quæ non erant in sua potestate: ipse tamen Eugenio nunquam satis excusatus est. Cum ergo hinc rex Franciæ Romanam ecclesiam adversus consuetudinem progenitorum impediri sineret, & Renatus neque auxilia admitteret, neque promissa servata apparerent: illinc rex Alfonsus patrimonium beati Petri magnis exercitibus intraret, premeret, laniaret, & Franciscus Sfortia Vicecomes, nunc Mediolanensis dominus, agrum Picenum invasisset, & Basiliensis sub nomine generalis concilii excitaret turbas: cepit concilium Eugenius, quod cardinales & viri prudentes sumendum pro tempore suaserunt. Nunc non disputamus de jure inter par- B tes: hoc est agendum in judicio. Pacem Eugenius ab Alfonso non utilem tantum, verum etiam necessariam accepit: eique non solum regnum promisit, sed ultro nonnulla de patrimonio ecclesiæ oppida tradidit: inter quæ Tarentina fuit, quæ olim Anser appellata est. Sic consuetudo belli est, pax pro victoris libidine semper emitur. Istis causis Eugenius Siculi regni titulum Alfonso largitus est, cum jam Renatus nec unam domum, nec unam terræ glebam, in regno possideret, & tanquam spem omnem vindicandi posthac regni prorsus amisisset, arcem novam quæ Neapoli adjacet, hosti vendidisset, & nonnullis fidelitatis juramenta remisisset. C

Nec Alfonsus ingratus Eugenio fuit: qui Picenos in obedientiam ecclesiæ suis armis reduxit. Idem Eugenius Ferdinandum Alfonsi filium extra matrimonium natum, ad regnum Neapolitanum sive Siciliæ successionem, autoritate apostolica idoneum reddidit: cui præter genituræ maculam nil obstabat, litteris & moribus egregie instituto. Neque novum est, hujusmodi viros ad regni fastigia provehi. Nam quamvis sancta lex est, quæ vetito natos coitu dignitatibus arcet (sic enim incontinentia non parum coercetur) attamen vitium patris, non filii est: clarissimos reges tam ex illicito quam ex alio minus digno concubitu natos constat. Romulus ex Rhea sacerdote natus, & D Servius ex ancilla, Romæ regnaverunt: apud Græcos Hercules clarus habetur, quamvis Alcmena eum ex adulterio genuerit: & Alexandrum Macedonem orbis dominum Olympias ex alio quam ex Philippo concepisse traditur: & Numida natus ex ancilla Masinissæ incognita regnum tenuit: inter Hebræos Jacob ex ancillis magnos sustulit patriarchas: & Phares ex Thamar inde natus est, ex cujus progenie Christi nativitas secundum carnem trahit originem: & Jephte meretricis filius Israel judicavit: & Salomon ex ea quæ fuit Uriæ progeneratus est, cum qua, lege nostra matrimonium contrahere non licuisset. Et ne pluribus utamur exemplis, satis est Constantinus magnus, qui quam- E vis ex Helena stabularia (sicut ait Ambrosius) genitus esset, Romani tamen imperii monarchiam conscendit, & magnifice gubernavit: & Carolus etiam magnus Carolum filium extra matrimonium genitum non ignobiliter præfecit. Nec plura in Eugenii apologiam.

Nunc ad Nicolaum transeundum est, qui nationi vestræ amicissimus fuit, & tamen Alfonso regnum confirmavit, & Ferdinandi legitimationem ratam gratamque habens, extendit ampliavitque. Quod hic si salvatur Eugenius, & Nicolaus salvus est. Ille privilegium dedit his quæ postea sequuta sunt. Sed procedamus ulterius. Per tempora Nicolai flagrabat omnis Italia bello: hinc Alfonso Veneti socia arma conjunxerant, inde Francisco Sfortia Mediolani potito Florentini ex fœdere juncti, communibus viribus bellum administrabant: ardebant omnia: ubique rapinæ: neque profana, neque sacra tuta erant. Elati Constantinopolitana victoria Turci, & impune per Rusciam & Albaniam debacchati, extremum Hungaris excidium minabantur. Operæprecium Nicolao visum est in tantis periculis de pace Italica agere, & arma quibus cives urgebantur in hostes vertere. Conventus apud Neapolim dictus est: eo cardinalis Firmanus ex decreto Nicolai, Legati ex tota Italia se contulere: inter quos tandem pax conclusa est, & fœdus promissum, cujus tamen conservatorem Romanum præsulem designarunt. In eo fœdere ab omnibus recepto inter alia cautum est, ut quæcumque Alfonso rege ordinata essent, eadem omnia cum Ferdinando filio tractata & recepta esse intelligantur, quem futurum regni successorem idem fœdus appellat: quod Apostolicæ sedis Legatus amplexus est, omnis Italia recepit, & Nicolaus postea ratum habuit & confirmavit. Similiter & Calixtus egit, & nos post coronationem nostram ex consilio fratrum, vestigia prædecessorum nostrorum sectantes: ne tam salutaris pacis vinculum solveretur, fœdus ipsum comprobavimus. Sed de rebus nostris paulo post agemus.

Nunc expositis Nicolai & Eugenii operibus, quæ quantum calumniari carpive possint plane cognoscitis: ad Calixtum transeamus, quem magnificis verbis ac laudibus prosecuti estis, nec abs re. Fuit enim doctrina singulari præditus, & suo tempore civilis sapientiæ facile princeps, & maximarum rerum experientia callens, & qui multorum mores vidit & urbes. Dicitis hunc, quamvis ejus nationis esset, cujus Alfonsus, aliique multa deberet, non tamen justitiam ejus tandem violare voluisse, sed filium ejus regno privasse. Nihil horum negamus: verum incivile est, non totum referre: supplebimus nos, quod vestræ orationi defuit & deficit. Calixtus enim, mox ut pontificatum adiit, id fœdus cujus supra mentionem fecimus, ratum gratumque habuit, eoque usus est cum Jacobus Piceninus Senenses bello quateret, adversus quem vi fœderis & Venetos & reliquos Italiæ potentatus excitavit: neque Alfonso regni investituram negasset, nisi Marchiam Anconitanam & plura alia regni feudo adjici petivisset. Alfonso autem vita functo, qua ratione incertum est, Ferdinandum, quem ex fœdere successorem Alfonsi in regno Siciliæ acceptaverat, a regno removit. Illud certum est, quod regnum Siciliæ non ad Francorum prosapiam, sed ad Romanam ecclesiam devolutum esse declaravit. Testantur hoc ejus litteræ, & recens curialium extat memoria: nihil dicimus, quod in promptu probare non possimus. Si vixisset diutius providus & magnanimus pontifex, vidissent omnes, quo suus ferebatur & aspirabat animus, quem nemo regnum hoc generi Gallico aut quærere aut servare arbitratus est. Non est igitur, quod magnopere ad Renati causam assumatis facta Calixti, quamvis Ferdinando regnum adimere conatus sit.

Ceterum eo in aliam vitam translato, nos ei, quamvis indigni & tanto ponderi prorsus insufficientes, ut Altissimo placuit, suffecti sumus. Ad res nostras modo veniendum est,

A quas multi lacerant carpuntque. Homines sumus & fragiles: labimur, fallimur, decipimur. Inviti tamen erramus, & cum recognoscimus errorem, malumus illum cum nostro potius revocare rubore, quam cum subditorum scandalo damnoque retinere. Verum in hoc negotio regni Siciliæ nihil factum est a nobis, quod reprehensione dignum existimemus, quamvis illud Ferdinando concessimus. Sed accusamur quod illegitimo & inhabili eximiam regni dignitatem & coronam elargiti sumus; quod inclitam Francorum domum sprevimus & abjecimus; nec oratores Caroli & Renati audire dignati sumus. Hæc summa est accusationis, eo omnes orationis vestræ nervi tendunt. Parum est quod Eugenius, quod Nicolaus, quod B Calixtus fecit. Pius est, qui Francos, qui nationem Gallicam, qui æquitatem justitiamque contemnit: in Pium omnia tela cadunt. Tolerabilia sunt, quæ nostri antecessores fecerunt: quod nos facimus, ferri non potest. Illi excusati, nos injusti, nos ingrati, nos impii sumus, quamvis Pii nomine vocitemur. Sed non deest nobis animus quo purgemur. Dominus auxiliator noster, non timebimus quid faciant nobis homines: bonus & misericors Deus, qui non patietur tentari homines supra vires suas: neque nos impingi falso crimine sinet, quod refellere non valeamus. Comprehendimus vestris ex dictis, neque vobis, neque regi vestro veritatem omnem esse detectam: sed dicta esse, C quæ contra nos viderentur, tacita quæ pro nobis adduci poterant. Nam quid majus est, sequi, an præcedere? Nos apertum a prædecessoribus iter sequuti sumus, & monstratam viam tenuimus: nihil plus egimus, quam nostros antecessores egisse reperimus. Dicat aliquis, per viam publicam ne ambules, quod Pythagoricum fuisse præceptum Hieronymus affirmat, & hoc exponitur, id est, multorum ne sequaris errores: nos autem Eugenium aut Nicolaum sequi arbitramur, quos fuisse præsules rectissimi judicii, & integerrimæ vitæ constat.

Sed aperiamus amplius innocentiam nostram, factaque nostra non solum exemplo & autorita- D te, verum etiam ratione defendamus: & quo in statu esset ecclesia cum summi præsulatus ascendimus cathedram, ostendamus. Audite nunc, longa res est, & breviter explicabitur. Invaserat Jacobus Picininus agrum ecclesiæ, non ignobilis nostri temporis copiarum ductor; Assisiorum arcem per proditionem præfecti arcis obtinuerat, & urbem exinde in potestatem acceperat; Nuceriam quoque invaserat, & oppidum Evarardi potius, arcem summa vi oppugnabat. Timebant vicini Fulginates, nec minus Spoletani, quorum arcis præfectus ad Picininum inclinare videbatur, munitaque loca ecclesiæ in manibus Catelanorum detinebantur: quos etsi fideles constantesque putaremus, E nexus tamen & amor nationis, timorem incutiebat, ne cum Ferdinando sentirent, qui regno Siciliæ nemine adversante potiebatur. Fuerat apud Capuam conventus principum: omnes illi jurejurando fidem ut regi suo præstiterant, nec una quidem vox audita fuerat, quæ Renatum desiderare videretur. Quieta omnia in regno erant: petebatur a nobis, ut Ferdinandum investiremus: instabant Veneti jure fœderis, instabat dux Mediolani, instabant Florentini: ajebant omnes, non posse illi regnum negari, quod patris ultima voluntate, & omnium populorum assensu recepisset. Picininus, qui jam tria oppida ecclesiæ occupasset, nisi Ferdinando cui militabat regnum committeremus, maximum subditis nostris malum illaturus videbatur. Pacem Romani, pacem Umbri, pacem Picenates, pacem omnes per circuitum petebant: omnis mora gravis, omnis contradictio periculosa judicabatur. Nobis nihil antiquius videbatur, nihil animo nostro fixius hærebat, quam conventum Christianorum facere, in quo de retundenda Turcorum insolentia, & Christianorum sanguine defendendo tractaremus. Imminebat ecclesiæ gravissimum & periculosissimum bellum, si Ferdinandi postulatis adversaremur: nec nobis vires erant quibus resisteremus, nec Massiliensis episcopus a Renato missus aliud tulerat, quam verba dubia & incertas promissiones: spes in Renato longinqua, & auxilium dubium, in Ferdinando propinquus hostis & apertissimum damnum. Nec rex Franciæ apud nos legatum habuit, ut nobis persuasum esse videremus; quamvis Decanus Carnotensis Romæ tunc ageret, qui ad Calixtum missus, Turcorum, non regni Siciliæ causam tractaturus venerat; & mortuo Calixto nihil habebat quod nobiscum ageret, nec verba ponderis habebat extincta legatione: quamvis impulsus ab aliis aliquando nos in hac parte compellaverit. Quid faceremus? Armane movere pro regno ejus oportuit, qui nihil curare videretur, otiosam vitam domi agens? imparibus ne hosti viribus occurrendum illidendumque muro caput fuit? castra & arces ecclesiæ perdere, patrimonium beati Petri dilapidare, subditos omnes rapinæ & neci objicere, defensionem fidei negligere debuimus?

Profecto non ita nobis & fratribus nostris visum est: sed cum aliud non possemus, Ferdinando potius morem gerere, quam religionis, quam fidei defensionem negligere maluimus. Conceduntur enim multa necessitati, & inter duo mala minus eligitur. Quid igitur fecimus? nil amplius sane quam antecessores nostri fecerant, quamvis illi Alfonso, nos Ferdinando commisimus. At cui Ferdinando? Nempe filio regis, etsi non legitime nato, autoritate tamen apostolica legitimato, & heredi a patre rege destinato & instituto, & a regnicolis recepto, nobis vi percussi pridem fœderis ab universali Italia commendato, regni etiam possessori, sive, ut vos vultis, occupatori. Nihil juri vestro detrahimus, nec tamen huic tot favoribus munito aliter regnum commisimus, quam si necessarium esset, id est, si ad nos devolutum existeret, aut si illi jure hereditario deberetur. Et quis hæc damnare potest? si pater ejus rex fuerat, eumque legitimatum heredem instituerat, injuria erat paternum regnum ei negare: si nostrum devolutione fuit, licebat nobis cui vellemus dare: & illi dare voluimus. Si ad Francos regemve Renatum pertinuit, aut ad alium pertinuit, nihil ei dedimus, neque dare voluimus. Reservavimus enim nostris in litteris aliorum jura, quod antecessores nostri non fecerunt. Quid igitur calumniamur? quid reprehendimur? quis non intelligit, pio regi vestro & vobis dictas esse nugas, quibus persuasum est nos Francorum inclitam domum regno privasse, qui neminem privamus, nemini jus abstulimus, nemini derogamus?

At si devolutum erat (dicat fortasse aliquis) præ-

ANNO CHRISTI 1459.

præterendi fuerunt Franci. Prætulissemus, si tam prope fuissent, quam Ferdinandus, & non nobis tantum impendisset discrimen, atque necessitas coegisset. At grave est, coronatum esse Ferdinandum. Certe si jure investitus est, juste quoque coronatus est: si jure caret, nihil ei corona confert. At populorum favorem ei conciliat. Cum jussimus coronari, non erat favore opus, omnes ei populi proceresque favebant. Conventum insuper erat, coronam illi dandam esse cum peteret, quemadmodum antecessores nostri Eugenius & Nicolaus cum Alfonso patre convenerant. Non potuimus petenti negare, & promissis obviam ire. Nam si privati homines ex pacto tenentur: & principes teneri non est ambiguum.

Nota est nobis modestia & integritas vestri regis: numquam ille ex nobis peteret, ut promissa rescinderemus, quorum tanta vis est, ut Deus etiam ex his compellari possit, dicente propheta: *Memento, Domine, verbi tui, in quo mihi spem dedisti*. (Psal. 118.) Dicitis fortasse, nos coronam non debuisse promittere. Verum est, si non licuit investire: at si licuit illud, & hoc licuit. Sed de justo licitoque certamine, contendentibus inter se partibus dimittamus. Nos si de facto nostro conveniamur, non reperiemur inermes. Et jam satis nostra in parte ostensa est rectitudo.

Nunc illud attingamus, quod de Aquilanis & aliis plerisque objectum est, quos se nobis dedere volentes rejecimus, ut asseruistis, ne Ferdinando incommoda daremus. Laus nostra hæc est, qui Ferdinando fidem conservavimus, neque parti vestræ injuriati sumus, cum nobis illi, non Renato sese subiicere vellent. Nos certe nihil aliud facere decuit, sive ante investituram, sive post, ne regnum divideremus, quod tunc erat unitum.

Rursum & illud reprehendistis, quod equites regnum petentes, qui militare Ferdinando vellent, transire permisimus; qui ei adversarentur, his iter clausimus. Neque hæc negamus: sed decuit nos ita facere. Et hoc quoque ad fidem nostram spectabat, ut salvum esse vellemus, qui ex nobis regnum accepisset. Neque hoc Francis molestum esse debuit: neque ex vobis transitum petiit qui Renati causam esset acturus, cujus nominis in regno mirum silentium erat. Princeps Tarenti primus omnium adversari Ferdinando cœpit, non quia regem eum esse negavit, sed quia insidias ab eo sibi paratas diceret. Nam quoties ad nos scripsit, semper Ferdinandum regem appellavit: nec aliud ex nobis petiit, quam securitatem, ne sub illo rege periret. Promittebamus id sibi. Cæterum sumenti arma contra dominum ministrare auxilia non debemus, neque ministrantibus locum dare: sed misimus legatum, qui rebus inspectis regni, regem principi conciliaret: quod & factum est, Venetorum oratoribus intervenientibus: quamvis postea nova exorta diffidia simulatam fuisse concordiam ostenderint, ut ficta quæcumque, diuturnitate rerum innotescunt. Nostri officii erat pacem in regno quærere, ut sive Renati sive Ferdinandi sit, integrum potius, quam laceratum suo domino pareat.

Sed imputatis nobis, quod Jacobo Picinino in regnum transire volenti, quamvis Renato stipendia faciat, iter præclusimus. Nihil certe nobis de stipendiis constat, licet vulgo ita feratur, cujus rumores sæpe inanes falsosque [A] vidimus. Illud certum est, iter a nobis Jacobum numquam petivisse. Sed arguitur negatio ex copiis quas misimus in Etruriam ex agro Bononiensi, ac ex aliis gentibus, quos misimus Marchiæ saltum & Apeninum tueri. Id nos tutelæ nostræ causa fecimus, veriti ne Picinini transitus, cujus non parvæ copiæ esse feruntur, agrum ecclesiæ læderet, aut mutationem aliquam in oppidis nostris, ut antea, faceret, in quibus plurimi sunt inquieti homines, & rerum novarum cupidi. Nec quispiam arguendus est, si res suas diligenter custodit: in qua parte periculosius est nimis sperare quam timere nimis.

Atque hoc modo singulis objectionibus re- [B] spondisse sufficiat. Quod si non omnibus verba nostra fidem faciunt, satis est nobis, quia nemo adversus ea quæ loquuti sumus absque mendacio loqui potest. Numquam enim aut regi Franciæ aut Renato nocere studuimus, sive facta nostra, sive vestra inspiciamus. Sed minime pari modestia erga nos Renatus est. Testis est ipse modestissimus Francorum rex, qui Renati oratores adversus nos multa loquutos audivit. Testes sunt quam plurimi Germaniæ principes, ad quos Renati litteræ pervenerunt, nos partiales ac injustos appellantes, qui domum Franciæ regno Siciliæ privavimus. Testes sunt subditi ejus de Provincia & in Lotharingia, quibus imperatum est, ne nostra [C] mandata susciperent. Testis est cardinalis Fuxi grandævus & fide dignus senex, qui ad nos scribens, idcirco litteris suæ legationis per Provinciam jussu Renati non esse paritum affirmat, quoniam in earum calce pontificatus nostri annus annotatus est. Nolentes enim & inviti referimus, non ut regem Renatum sugillemus, sed ut nostram obedientiam ostendamus. Nam quantum ad regem attinet, nos eum & pium & mansuetum existimamus, & accusari potius ab eo, quam accusare eum volumus; & injuriam pati, quam facere. Audivimus Apostolum dicentem: *Non vos ulciscentes, carissimi, sed date locum iræ: mihi vindictam, & ego retribuam*. (Rom. 12.) Sed nec vindictam [D] poscimus, Deum potius rogamus & enixe precamur, ut huic regi benignus sit & clemens, quando per obedientiam publice præstitam Romanæ sedi & matri & alumnæ suæ reconciliatus est. Fuerat bonus & mitis princeps, ut videmus, de veritate non bene instructus: & quod summum est, credens se lacessitum injuriis, non potuit tacere, non lacessere: sed cito ignis stipulæ conticescit, & exundans flamma deficientibus nutrimentis paulatim evanescit. Caveat tamen rex ipse, ne sedem apostolicam lacessendo, in eas incidat pœnas, quibus vassalli contra dominos committentes plectuntur.

Illud autem nobis grave, & Christianæ re- [E] ligioni periculosum & valde noxium est, quia stante hoc conventu Mantuano, & nobis pro tutela fidei laborantibus, classis Januæ armata est, & in regnum missa, & novus ignis accensus, & omnis Italiæ turbata quies. Non erant hæc tempora, quæ novas inter Christianos lites cuperent: cum Turcis nunc depugnandum erat, pro fide, pro religione certandum. Divinus honor tuendus quem Turci conculcare nituntur. Quo loco satis admirari non possumus de providentia & intentione regis, qui cum annos duos & viginti tacuisset, nunc demum arma sumere, & regnum vindicare ador-

ANNO CHRISTI 1459.

sus est iniquo & inopportuno tempore: idque clam nobis, ad quos directum hujus regni dominium spectat, & de omni controversia in eo judicium. Quibus ex rebus aperte cognoscitis, potentissimi oratores, non nos esse qui Carolo Renatove clarissimis regibus, vel domui Franciæ sumus injuriati: sed potius nobis & Romanæ sedi contumeliam irrogatam, quam pro Deo salvatore nostro parvi facimus: scientes quod cum flagellamur, cum vituperamur, cum scandalum patimur, tunc Deo curæ sumus, dicente scriptura: *Væ mundo a scandalis: &, quem Deus diligit, corrigit & castigat.*

Matth. 18. Heb. 12.

Sed jam tempus est, ut ad petitiones vestras descendamus, quæ hujus summæ sunt. Ut rescindantur quæcumque Ferdinandi gratia facta sunt, regnum Renato concedamus, homagium ab eo recipiamus, Legatum mittamus, qui Renati partes consoletur, Ferdinandum terreat; huic favores accumulet, illi auferat: Picinino denique iter in regnum aperiamus. Postulata hæc cum audivimus, intelleximus omnes in sua causa nimis affectos esse; idque vobis accidere. Nam cum paulo ante questi sitis, quod inaudito Renato rege, incognita causa, Ferdinando regnum commisimus: nunc tamen inaudito Ferdinando, quæ sunt ei concessa rescindi postulatis. Cur hoc vestræ parti arrogatis, quod alteri non debuisse concedi affirmatis? Ut par pari referatur, dicat aliquis. Verum hæc imparia sunt: nos Renato nihil abstulimus, ut ante monstravimus: vos quidquid concessum est Ferdinando, retractari revocarique petitis abrogando. Igitur audienda est alia pars, consulto matureque procedendum est: ne sine causa jus quæsitum, si quod est, auferatur. Cumque non ipsi simus, qui primo in Aragonensem jus regni transmisimus, & adversarius vester magnam regni partem obtineat: exigit ratio, exposcit æquitas, requirit consuetudo, jubet antiquitas, prius audire partes, quam juris cujuspiam detractio fiat. Quod si juris iter placet, deponenda sunt arma, & legibus disputandum: nos æqui judicis partes tenebimus. Nam quid nostra interest, uter vestrum possideat regnum? Quippe si discussa causa constiterit Renati regnum esse, aut ei deberi: non solum quæ petitis, sed majora horum faciemus.

De itinere comitis Jacobi aperiendo, nisi ab eo petatur, & nisi se Renato militare fateatur, non videmus, quid respondere possimus: nec nobis satis est quia securitatem promittitis. Nam contra tenentes arma, sola post Deum securitas est in armis. Cognoscimus nostri temporis milites, & quantum eis credere oporteat, non ignoramus. Tritum est illud apud eos detestabile verbum: si violandum est jus, regnandi causa violandum. Et illud quoque verum:

Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur:
Venalesque manus: ibi fas, ubi plurima merces.

Nos & armis, & orationibus piorum res ecclesiæ servare studebimus: si decipiemur, si violabimur, ipse Dominus judex erit, qui ait Petro: *Modicæ fidei, quare dubitasti?* Præsentia & futura in manu Dei sunt: ipse nos secundum voluntatem suam dirigat, & ad eam etiam vestrorum manus mentesque trahat, pacemque illis Christianam suadeat, qua nihil

Matth. 14.

A dulcius, nihil suavius inveniri potest. Etenim cur non potius dimissis armis, aut per communes amicos, aut legibus, aut jure, hæc lis regni dirimitur? Si bellum eligitur, hoc est quod milites optant, equites hoc illi immortale cupiunt esse: hinc aluntur, hinc pinguescunt, hinc & ad principatus & ad regna conspirant. Satius fuerit regnum amittere, quam eos alere canes, qui omnes regni opes, & ipsos denique reges devorent.

Exposcit præterea tempus hoc, ut Christiani sepositis inter se odiis, concordibus animis atque studiis, ad tutelam fidei se accingant, & tela quæ viscera nostra fodiunt, Turcorum pectora feriant. Juvate nos, oratores, & ingenia vestra attendite, aperite media, B excogitate vias, quibus non solum hæ lites regni, sed aliæ quoque Christianorum controversiæ sopiantur: audiemus consilia vestra, judiciis vestris plurimum tribuemus. Nolite nobis, nolite Christo deesse: Christi hoc negotium est. Nihil deerit: quidquid in nobis consilii aut auxilii erit, studii, diligentiæ, vobis & reipublicæ in hac parte communicabimus. Nostro judicio nullo pacto ferendum, ut hæc regni dissensio latius efferatur: aut pace, aut judiciis componenda est. Si ferro dirimitur, actum est de regno: & verendum, ne hoc incendium per omnem Italiam latius evagetur. Injuriosi essemus & inimici patriæ, si pro nostra virili parte pacare Italiam non curaremus. C Diffidentes in Germania principes per legatos conciliamus: & nunc viscera nostra patiemur evelli, Italiam lacerari, regnum ecclesiæ incendi, diripi, desolari? non fient hæc nobis volentibus. In Turcos, qui vere Christianus est, in Turcos armari debet, & Christiano parcere sanguini. Non debet Renato durum videri, si pro communi salute paululum arma continere cogatur, qui per tot annos nullo rogante conticuit. Cogitemus tandem quo pacto regnum hoc quietum reddatur: & non sinamus portam hanc Turco aperiri. Nihil enim ille magis cupit, quam vires Italicas inter se concurrere, ut tandem ab his vocetur qui fuerint debiliores: sicut in Græcia factum est. D Diffidentibus enim inter se Constantinopolitanis imperatoribus, vocati in auxilium Turci ab iis qui erant inferiores, utrumque oppresserunt. Agite, præstabiles oratores, incumbite huic parti, consulite in medium quæ pacis sunt. Nam hoc potissimum est, quod sapientissimum regem vestrum vobis mandasse in litteris ejus vidimus. Intellexit sua prudentissima serenitas, ad domandam Turcorum sævitiam, Christianorum pacem atque concordiam necessariam esse, ejusque rei curam in hoc conventu vestræ circumspectioni commisit. Expectamus, quæ media quærendæ pacis afferatis. Maximi & potentissimi regis vices geritis, multum in vobis situm est: imperator E eo animo est, ut pax per omnem Christianitatem reformetur: idem propositum nostrum est. Si eo concurrit rex vester, concurrent & alii quam plurimi: & cessabunt tandem civilia & intestina bella, vertentur Christianorum tela in hostes fidei, sentient Turci quam valeat Christianus miles, & quantus in hostes assurgat Christianus rex vester. Consensu populorum nationumque vocitatur Christianissimus: magni honoris nomen gerit, servanda est & ad posteros transmittenda hæc dignitas virtute majorum quæsita. Verum sicut imperia,

f. continuit.

ANNO CHRISTI 1459.

ANNO CHRISTI 1459.

ria, ita & egregia cognomina his artibus retinentur, quibus ab initio parta sunt. Franci autem ab initio pro defensione & augmento catholicæ fidei, pro tutela & gloria Romanæ sedis, nulla timuerunt pericula, nullos declinaverunt labores, nullos fugerunt sumptus: sed delicias, voluptates, regna, imperia, ipsam denique vitam pro communi salute contempserunt: & nunc in Europa, nunc in Asia, cum adversus inimicos crucis depugnarent, Christianissimi jure merito vocati sunt. His nunc itineribus incedendum est, ut hereditas tanti nominis conservetur.

Venistis, oratores, ad hunc conventum, qui de communi Christianorum salute solicitus est: rex maximus & potentissimus vos misit, in quem oculi omnium respiciunt, cujus progenitores sæpe rem Christianam tutati sunt: audiamus quam rebus afflictis consolationem afferatis. Non ambigimus, quin vobis multa commissa sint. Consulite in medium quæ pacis inter Christianos, quæ belli contra Turcos sint: & spem quam de vestro adventu concepimus implete. Sapientes viri estis, & periculum in quo estis & sumus, agnoscitis. Christi an Machometi lex plus valeat, in certamen jam venit. Ferus ille & terribilis coluber evangelium nostri Salvatoris ex Asia deturbavit, Ægyptios, Afros, Mauros, & Hispaniæ partem, suæ vesaniæ subegit, & diebus nostris Byzantium regiam urbem, & imperii Orientalis quondam caput, armis evicit, & usque ad Danubium & Savum signa protulit. Jam Hungaris imminet, jam jam Germaniæ & Italiæ servitutem minatur, nec cessabit victoriam sequi, nisi magno resistimus animo. Tædet referre quanta patiuntur infelices Christiani, qui proximi sunt rugienti & sævissimo leoni. In servitutem pueri capiuntur, matronæ ac puellæ libidinem fœdissimæ gentis replere coguntur, virorum alii cruces, alii palos subeunt, quidam exemplo Isaiæ secti per medium animas tradunt, quibusdam etiam vivis in morem Bartholomæi cutis adimitur: nullum tormenti genus nostri non ferunt: non ætati, non sexui parcitur: sanguis omnium qui pereunt ex nostris manibus requiretur. Jam Russiani ætate nostra desciverunt a fide, jam Bohemi defecerunt. Bulgaria & Græcia tota Turcorum est, nisi Peloponnesi portio quædam. Albani exhausti sunt, Hungari fessi, Valachi exterriti: nisi opem ferimus, aut fugere aut sese dedere, & cum perfido Machometo Christum blasphemare cogentur. Et nos interim miseri inter nos contendemus? Absint hæ lites, facessant jurgia, resurgat pax, si non perpetua, saltem temporalis, donec Turcorum pestis ab Europa dejiciatur. Quod facile fiet, si magnus & pius vester rex suas manus, suas operas interposuerit, & vos ipsi totis assurgatis viribus, consulendo, dirigendo, agendo, nihil omittendo, usquequo pace inter Christianos composita, terrestris & matitimus exercitus ducatur in Turcos, adversus quos raro sine Francorum sanguine feliciter pugnatum est.

Cæterum quia pragmaticæ sanctionis superius incidit mentio, cujus secreta magis pulsavimus, quam aperuimus: urget nos congruentia, immo vero caritas qua genti vestræ devincti sumus, priusquam finem dicendi faciamus, de ea aliqua libare: ne taciturnitas nostra indulgentia reputetur; & quod sanabile vulnus est, fiat mortale; & nos a consortio ve-

A stro oporteat abstinere, quoniam sicut in veteri lege sancitum est, *supra omnem animam quæ mortua est non ingredietur pontifex*: quod teste Hieronymo perinde accipiendum est, ac si dicat, ubicumque peccatum est, & in peccato mors illuc pontifex non accedet. Cupimus sanctam esse Francorum gentem, & omni carere macula, & cum Apostolo dicere: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. At hoc fieri non potest, nisi hæc sanctionis macula seu ruga deponatur: quæ quomodo introducta sit, ipsi nescitis. Certe non autoritate generalis synodi, nec Romanorum decreto pontificum recepta est: quamvis de caussis ecclesiasticis tractatus absque placito Romanæ sedis sta-

B re non possit.

(Levit. 21. — 2. Cor. 11.)

Ferunt aliqui, idcirco initium ei datum, quia nimis onerarent Romani pontifices regnum Franciæ, nimiasque pecunias corraderent. Mirum si hæc ratio Carolum movit, quem prædecessoris sui Magni Caroli decebat imitatorem esse, cujus hæc verba leguntur in memoria bea„ti Petri apostoli: Honoremus sanctam Ro„manam ecclesiam & apostolicam sedem; ut „quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, „esse debeat ecclesiasticæ magistra rationis. „Quare servanda est cum mansuetudine humi„litas: & licet vix ferendum ab illa sancta se„de imponatur jugum, tamen feramus, & „pia devotione toleremus. Non est credibi-

C le, Carolum qui modo regnat, suo sensu hanc pragmaticam introduxisse. Deceptum putamus, & piæ menti suggesta fuisse non vera. Nam quo pacto religiosus princeps ea servari siviisset, quorum prætextu summa sedis apostolicæ autoritas læditur, religionis nostræ vires enervantur, unitasque ecclesiæ & libertas perimitur? verbum durum, durius factum. Audite patienter, hortamur. Vulnera quæ putrescunt, non olei lenitate, sed vini potius austeritate sanantur. Non ponderamus causarum auditionem, non beneficiorum collationem, non alia multa quæ curare putamur. Illud nos angit, quod animarum perditionem ruinamque cernimus, & nobilissimi regni gloriam labefactari. Nam

(Gratian. d. 19. c. in memoriam ex Concil. Tribur.)

D quo pacto tolerandum est, clericorum judices laicos esse factos? pastorum causas oves cognoscere? siccine regale genus & sacerdotale suum? Non explicabimus honoris causa, quantum diminuta est in Gallia sacerdotalis autoritas: & melius norunt, qui pro nutu sæcularis potestatis spiritualem gladium nunc exercent, nunc excludunt. Præsul vero Romanus, cujus parochia orbis est, cujus provincia nec Oceano clauditur, in regno Franciæ tantum jurisdictionis habebit, quantum placet Parlamento. Non sacrilegum, non patricidam, non hæreticum punire permittitur, quamvis ecclesiasticum, nisi parlamenti consensus adsit: cujus tantam esse autoritatem nonnulli existimant, ut cen-

(f. sumus, vel sunt.)

E suris etiam nostris præcludere aditum possit. Sic judex judicum Romanus pontifex judicio parlamenti subjectus est. Si hoc admittimus, monstrosam ecclesiam facimus, & hydram quandam multorum capitum introducimus, & unitatem prorsus extinguimus. Periculosa hæc res esset, venerabiles fratres, quæ hierarchiam omnem confunderet. Nam cur regibus, cur aliis præsidibus, sui subditi parerent: cum ipsi superiori suo non pareant? Quam quisque legem in alium statuit, eam sibi servandam putet. Verendum est, ne prope adsit quod ad Thessalonicenses videtur significare Apostolus,

(2. Thess. 2.)

ANNO CHRISTI 1459.

quia post discessionem homo peccati. Adventum quippe Antichristi solicitant, qui discessionem a Romana ecclesia quærunt: qualem præ se ferre videntur, quæ sub obtentu pragmaticæ sanctionis fieri dicuntur.

Sed credimus hæc, ut ante diximus, regi vestro incognita esse, cujus natura benigna est & inimica mali. Docendus est & instruendus, ne pestem hanc debacchari amplius & animas interficere sinat. Vos lucernæ estis ardentes coram eo, & candelabra lucentia in domo Domini: sic lucete, ut lux vestra tenebras omnes ac caligines pragmaticæ sanctionis ex nobili & Christianissima Francorum gente depellat; solumque lumen Solis, id est veritatis splendor, & veritas eluceat. Quod si rex vester opera vestra fecerit: & vos mercedem recipietis a Domino, & par suis progenitoribus, majorque, per omnes orbis ecclesias, & in Romana potissimum, jure merito & erit & vocabimur Christianissimus.

Ex Spicileg. Dach. Tom. IX.

Responsio legatorum Caroli VII. Regis Francorum ad superiorem Pii Papæ II. orationem.

JAm certis lapsis diebus, beatissime pater; ad præsentiam vestræ sanctitatis jussu sacræ majestatis Christianissimi domini nostri regis Francorum, veniam primum eidem, obedientiam & reverentiam filialem, sicut . . . . ejusdem majestatis consuetum est, cum ea qua potuimus reverentia & devotione præstitimus. Nos quoque ad concludendum de succursu præstando fidei catholicæ, ob quem hæc conventio indicta est, venisse insinuavimus, paratissimos nos esse audire quæ in præsenti conventione aperientur, & in his cooperari omnibus modis rationabilibus. Quibus auditis vestra sanctitas benigne nos suscepit, plures & celeberrimas laudes suis elegantissimis sermonibus regi nostro Christianissimo attribuens.

f. sicut a prædecessoribus.

Altera autem die ad ejusdem vestræ sanctitatis præsentiam pro materia regis Siciliæ, & insignis Januæ civitatis accessimus: vocatis tamen nobilibus principibus, seu principum ambaxiatoribus, qui domino nostro regi fœderibus, amicitia singulari, & cognatione juncti sunt, sicut nobis in instructionibus expresse mandatum fuerat. In quibus causis quas pro tuendo non solum jure præfati domini regis Renati, sed totius domus regiæ Francorum deduximus: nihil diximus animo quempiam accusandi, aut eorum qui jam vita functi sunt, aut qui adhuc in humanis agunt; sed dumtaxat juris prosequendi gratia, quod præfatis regibus & inclytæ domui eorum competit: justamque rem petere arbitrati sumus, quærendo præfatum dominum Siciliæ regem in rem suam restitui, & in contrarium acta cassari.

Super his cum ea modestia qua scivimus & potuimus locuti sumus, sicut vestra sanctitas pro sua clementia benigne interpretata est, cum primum super his respondit: & quid insuper fiendum sit, vestra sanctitas cum reverendissimis patribus dominis cardinalibus cogitare poterit, ut ipsius regni prædicto domino Renato, cui debitum est, justa restitutio fiat: quam nullatenus in præjudicium succursus fidei catholicæ cedere putavimus, quin potius ad ejus auxilium singulare, dum ille strenuissimus & victoriosissimus princeps dominus dux Calabriæ, filius pernominati regis, qui restitutionem regni paterni, auxiliante sibi Divino præsidio, manu valida prosequitur, virtutibus optimis præditus, in ætate convenienti constitutus, regibus & magnis principibus omnium fere nationum religionis Christianæ conjunctus, magna auxilia ipsi fidei catholicæ Altissimo dirigente ferre poterit.

Sed dum his in rebus super nostris petitionibus responsum disertissimum oratione vestræ sanctitatis dictum est: aliqua dicta fuere, quibus pro tuendo Christianissimi domini nostri regis honore, jure, & fama, cum omni reverentia vestræ beatitudinis, & sanctæ sedis apostolicæ, ut fideles nuncii tanti regis aliquid breviter respondere compellimur.

Non enim imprimis subticere possumus unum, quod ipsius domini nostri regis honorem admodum concernit: illud videlicet, quod inter cætera prælocuta, enarrando beneficia regibus & regno Francorum a sede apostolica præstita, dictum est: Zachariam papam legatum in Franciam misisse, & per eumdem tonsum fuisse Hildericum regem, atque Pipino Caroli Martelli filio majori domus regiæ, longe tamen distanti a sanguine regio, ipsius regni regimen concessum extitisse: quo mortuo, succedentibus sibi & Carolomanno, & suis filiis mortuo Carolomanno, postulantibus sedi apostolicæ Desiderio relictaque dicti Carolomanni & suis filiis, ad regnum seu portionem regni prædicto Carolomanno contingentem eosdem filios vocari, sedes apostolica rejectis supplicationibus præfatis, omnia jura regni collata in Pipinum, præfato Carolomanno confirmavit, & in eum contulit. Quibus verbis innui videtur, Christianissimos Francorum reges, ex hinc successores non ex vera stirpe Clodovei descendisse, necnon regni dispositionem sedi apostolicæ competere.

Ut autem hujus rei veritas omnibus innotescat, nec quidquam sinistrum animis audientium concipiatur: scimus ex historiographis & chronicis authenticis ac probatis, quibus fides adhibetur, quis fuit Clodoveus ille Christianissimus rex, ad quem e cœlo lilia transmissa fuere, sacraque unctio, & alia quæ divinitus recepit, quæ usque in hodiernum diem tum in sacra unctione, tum in miraculis dietim coruscantibus, tum in curatione ulcerum quæ vulgariter *écrouelles*, latine vero scrofulæ nuncupantur, & in vexillo auriflammeo ad Francorum reges cælitus emisso, tum in aliis . . . singularitatibus, & specialissimis prærogativis pluribus, & diversimodis impensis apud Francorum reges permanent. E perlectis ad plenum historiis & chronicis authenticis clare constabit, Pipinum præfatum a stirpe Clodovei & successoribus ejus descendisse, & a sanguine regio processisse. In quantum vero regem & regnum ipsum tantis tamque insignibus donis cælitus decoratum & illustratum concernit: certum est, eosdem nulli in terris subjici, nec cuiquam humanæ subjacere potestati

Unum aliud in postrema parte prælibatæ orationis tactum est, cui aliqua ex parte etiam respondere cogimur. Arguitur quidem ipse dominus noster rex, quod pragmaticam sanctionem in suo regno sustinet, quæ privilegiis sedis apostolicæ derogare prætenditur: atque exinde regnum ipsum rugam atque maculam contraxisse allegatur. In qua re pro defen-

ANNO CHRISTI 1459.

ANNO CHRISTI 1459.

fendendis ipsius regis & regni innocentia, honore, & fama, ut tenemur, aliqua in præsenti explicare duximus.

Præsentata olim fuerunt decreta concilii generalis Basileensis Christianissimo nostro regi: præsentibusque quam pluribus principibus & proceribus regni sui necnon etiam absentium oratoribus, ipse habita consultatione archiepiscoporum & episcoporum, atque universitatum, aliorumque peritorum & prudentium regni, informatus est quomodo hæc erant edita autoritate præfati concilii, quod ex institutione duorum præcedentium conciliorum Constantiensis & Senensis, nec non etiam duorum Romanorum pontificum Martini V. & Eugenii IV. ad reformationem ecclesiæ in capite & in membris fuerat convocatum.

Intellexit præterea, hæc decreta sacris canonibus antiquorum conciliorum, ac decretis summorum pontificum, confirmari. Propter quæ, sicut devotus ecclesiæ filius, sicut princeps catholicus & Christianissimus, eadem decreta cum aliquibus additionibus, quæ sedi apostolicæ nequaquam derogare videbantur, acceptare duxit.

Nec in acceptatione prædicta ullatenus præjudicium privilegiis apostolicæ sedis afferre putavit, quam semper & venerari, & honorare decrevit. Quin etiam ab illo tempore ad summum pontificem subditi regni illius, sicut ad Christi vicarium & pastorem, summum recursum semper habuerunt. Nec aliquis de scitu ipsius Christianissimi regis in regno suo sibi quidpiam eorum usurpare præsumpsit, quæ ad solum summum pontificem pertinere noscuntur. Et ulterius legatis & nunciis per eamdem sedem missis sæpenumero oblationes & variæ aperturæ factæ sunt: in quibus semper benigne, & pie regis & prælatorum animis ad quæque rationabilia se reddidit inclinatum. Et quidquid canonice & rationabiliter in hac parte videbitur fiendum, ad hoc Christianissima majestas paratam se exhibebit, & observabit inconcusse.

Quantum vero ad ea quæ adversus curiam Parlamenti ipsius domini nostri regis objecta sunt: omnibus intelligere placeat, quod hæc venerabilis ex ecclesiasticis & sæcularibus viris juris peritiam habentibus constituta usque ad numerum octuaginta personarum, absque duodecim paribus ecclesiasticis & sæcularibus, & octo magistris hospitii regis, qui omnes de corpore ipsius curiæ existunt, quamplurimum necessaria est ad conservationem ecclesiarum & jurium suorum: & de quibuscumque ad eos querimonia defertur, sive de officiariis regis, sive de quibuscumque aliis in ipso regno, quantumcumque potentibus, per ipsam cuique justitia ministratur. Quod si ita per omnes regiones orbis Christiani fieret, non ita in multis patrimonia ecclesiarum direpta, & dilapsa forent, sicut, pro dolor! esse referuntur. Tantaque ab antiquo fama est illius curiæ, quod nedum subditi aliorum regnorum Christianorum in causis privatis ad judicium illius curiæ recurrere voluerunt, prout & adhuc multi faciunt, sed etiam infideles interdum hoc idem fecerunt. Nec est verisimile, quod tam solemnis curia aliquid sinistrum agere vellet, quod sibi ad culpam & notam imputandum esse videretur.

Super omnibus tamen præmissis Christianissimus dominus noster rex pleniore deliberatione

A habita, & consultis viris peritis juris Divini & humani, quorum in regno suo copiosa est multitudo, poterit exinde quidnam agendum sit maturius & sanctius advisare. Sed hæc pauca nos sui oratores effari ad præsens duximus, ne defensionem justitiæ, honoris, & famæ ipsius domini nostri regis, intactam præteriisse videamur.

Et in his ad honorem Dei, universalis ecclesiæ, & sanctæ sedis apostolicæ obsequium, utilitatemque ac prosperitatem fidei catholicæ, & totius Christianitatis, & apud ipsum dominum nostrum regem, & ubicumque poterimus, pro viribus laborare curabimus.

B Quia tamen in articulis præcedentibus, de facto regis Siciliæ mentionem facientibus, verba generalia sunt, & absque specificatione: ut de intentione dictorum oratorum in materia prædicta sanctissimus dominus noster plenius valeat certiorari, supplicant oratores præfati eidem sanctissimo domino nostro, quatenus supplicationes hac in re suæ sanctitati ex parte dictorum oratorum porrectas admittere dignetur.

Ad quæ vestra sanctitas, ultra rationes alias in parte hac allegatas, inclinari debere videtur zelo defensionis fidei, ut votivus inde sequatur effectus, causis & rationibus sequentibus. Nam prædictus rex Renatus consanguineus est C in linea masculina Christianissimo regi, & fere omnibus majoribus principibus regni in tertio gradu. Christianissima regina Maria regis Renati soror, in secundo gradu. Regina etiam Angliæ filia est legitima prædicti regis Renati, rexque Angliæ ipsius regis filius in affinitate. Dominus dux Calabriæ prædictorum regis & reginæ frater est principisse; Walliæ eorum heredis avunculus, & in parentela proximior . . . . consanguinei sunt germani: idem princeps & filius prælocuti domini ducis Calabriæ. Dominus etiam comes Cenomaniæ, qui a juventute continua traxit moram cum Christianissimo rege, in cujus domo alitur ac suus præcarus & dilectissimus, germanus est D ipsius regis Siciliæ.

Et ultra hæc, inter cæteras provincias, nationes, & territoria regni nostri, citra præjudicium quorumcumque aliorum, nobiles & proceres Andegaviæ & Cenomaniæ præfati regis Renati subditi, regi nostro supremo & coronæ servierunt prudenter, efficaciter, & indefesse. Unde vocem, famam, & nomen in Franciæ regno non modicum & meruerunt. Et cum de tanta materia, prout est fidei defensio, locus erit sermonem facere: eorum vox & opinio non mediocris erunt importantiæ.

Et si tanti principes & nobiles quilibet suo respectu effectualiter cognoscant, vestram san-E ctitatem erga dictum regem Renatum in suis supplicationibus aures benignas inclinare, sibique in suis jure & ratione legitime favere: eorum ex parte nulli dubium est, in materia prædicta fidei ferventiores & animosiores se præbere, ac exhortationibus & desideriis sedis apostolicæ [a] promotiores & inclinatiores.

a *Pro*, promptiores. H.

* * * * * * * * *

Similiter ut jura, & prærogativæ Christianissimæ majestatis illibatæ remaneant: placeat sanctissimo domino nostro mandare, sententias contra Perrinum de Campe-frigoze latas per judices

Deerat hic articulus unus in MS. putrido & lacero.

dices competentes, occasione maleficorum & A delictorum per dictum Perrinum perpetratorum in & adversus regiam majestatem (de quibus sententiis nec non & de processu in hac materia agitato, iidem oratores promptam offerunt facere fidem) executioni debitæ demandari, silentiumque imponi prætendentibus se illius Perrini heredes, aut ab eo causam habere, super censuris & sententiis excommunicationis per eos, ut fertur, obtentis, adversus mercatores Avenionenses: eosdemque mercatores absolvi, quietos vero & pacificos erga prædictos, se, ut præmittitur, jus habere dicentes, teneri.

Exspicilegio Dacheriano Tom. IX.

ORATIO ALIA

Legatorum Regis Franciæ coram Pio Papa II. recitata in Conventu Mantuano.

Audiverunt Christianissimæ majestatis oratores, Pater beatissime, quæ tum oratio disertissima vestræ sanctitatis bina vice, tum etiam organo reverendissimorum dominorum ab eadem sanctitate deputatorum in hac parte, diversis diebus pro . . . . materiæ principalis hujus conventionis dicta, exposita & aperta . . . . . . divisa.

Prima enim pars aperturam conventionis in festo beati Johannis proxime futuro facit inter excellentissimos principes, Christianissimum Franciæ, & serenissimum Angliæ, reges confœderatos, & illustrissimum dominum ducem Burgundiæ . . . . quatuor locorum nominatorum, videlicet Avinionis, Metis, Coloniæ, & Lo . . . . * ut media pacis inter principes prædictos perquiri possint, exindeque advisari super succursu effectuali, & defensione fidei adversus immanissimum Turcum.

* Londoniæ.

Secunda autem pars narrativa fuit oppressionum & vexationum occurrentium in patria Hungariæ persequente Turco. Qua in materia necesse est & celeriter de remedio providere opportuno, nulla expectata conventione: alioquin imminens restat periculum pro tota perditione Hungariæ, aut alio magno scandalo inde secuturo; quæ provisio non aliter pro præsenti commode fieri potest, nisi mediantibus pecuniis in stipendia Hungarorum convertendis, qui dicunt nullatenus posse aliter onus guerræ contra dictum Turcum sustinere. Et hoc ut huic materiæ succuratur, vestra sanctitas decimam beneficiorum ecclesiasticorum Franciæ postulat.

Beatissime Pater, ut pluries expositum fuit vestræ sanctitati, in fide orthodoxa nullus invenietur princeps inclinatior ad effectualem succursum fidei orthodoxæ, nullatenus parcendo consanguineis, subditis, & facultatibus regni, immo & propriam exponendo personam, si opus fuerit, & facultas aderit, quam rex Christianissimus supremus dominus noster, regno, terris, & dominiis suis in securitate manentibus: quod si secus fieret, nec honestum, rationabile, aut laudabile a quoquam reputari deberet.

Igitur aperturam faciente vestra sanctitate, ut conventio teneatur inter reges præfatos, ob securitatem & amicitiam inter eos procurandam & componendam, & discordiam & hæsitationem cedendam hoc laudabile & gratiosum plurimum . . . . . quia inimicos nostros formidemus rationibus prioribus diebus de . . . . ob honorem Dei, sedis apostolicæ, & orthodoxæ fidei, ac propter bona quæ . . . . contingere sperata sunt. Et utinam finis succedere posset votivus . . . . . . nobis pacificatis & viribus coadunatis Turcum illum immanissimum possemus . . . . ad honorem salvatoris nostri Jesu Christi, qui pro nobis debella . . . . fidei exaltationem, ac nostrarum salutem animarum. Et credimus præfatum principem nostrum hanc aperturam non egere suscipere.

De locis tamen certitudinem ullam minime B dare possumus: quamquam speramus loca ipsa, aut aliqua ipsorum, satis grata fore supremo domino nostro. Quia tamen hæc in dispositione prædictorum principum plus videntur jacere quam in nobis: relationem condignam faciemus Christianissimo nostro principi, ut hac in re deliberare valeat, certioremque vestram reddere sanctitatem: idemque speramus fore pro parte serenissimi regis Angliæ. Et certitudinibus hinc inde habitis, poterit locus aptius appunctuari & concordari, & ut princeps noster animum ferventiorem ad hæc præstare dignetur. Obscuritate enim seclusa, libenter intelligeremus a vestra sanctitate, quisnam legatus a latere transmittendus erit ex parte vestræ sanctitatis in conventione prædicta. C

Et cum inter cæteros principes prænominatos placuit vestræ sanctitati semper cum regibus nominatim comprehendere illustrissimum dominum Burgundiæ ducem, ut intersit, vel ejus oratores, in conventione prælocuta: nulli dubium est, illustrissimum illum principem a prosapia liliatorum descendisse, consanguineum proximum & subditum Christianissimæ majestatis fore: & tamquam talem toties quoties treugæ aut appunctuamenta habita fuerunt inter regem nostrum Christianissimum & Anglos, idem rex in præfatis treugis & appunctuamentis illustrissimum illum ducem de parte sua cum cæteris magnatibus & proceribus regni in gradu suo semper eum comprehendit: speramusque in præsenti conventione quod similiter faciet. D Sed omnibus notum est, cum guerra sit inter Francos & Anglos, regibus ipsis Franciæ & Angliæ pertinet etiam facere . . . . & appunctuamenta, quorum subditi fideles & obsequiales semper eis . . . . comprehenduntur.

Ad secundam vero partem, mentionem facientem de decima levanda in regno Franciæ: recentis memoriæ est, decimam nuperrime levatam a præfato rege, cujus solutio vix adhuc perfecta est, aut saltem qui hac de causa fuerant . . . . . . isto die quieti, fuitque in favorem fidei ad verum valorem collecta secundum privilegium Gallicanum, E quod nullatenus permissum fuisset nisi in favorem fidei. Et si pecuniæ adhuc integræ sunt, prout verisimiliter credendum est: non est opus novam petere decimam. Si autem consumptæ sunt, fructus nullus exinde nobis apparet secutus. Et nisi horum declaratio clarior & Regi ac prælatis magis notorie videretur: nullomodo ausi essemus postulatam nuperrime concordare decimam, nec facultatem habemus aut potestatem faciendi. Vidimus, perlegimus, & iterato prospeximus nostras instructiones, quæ procuratorium nostrum limitant,

tant, tenore quarum certum est omnibus intuentibus, quod ita est sicut dicimus, nec aliter facere possumus. Quod etsi faceremus, semota pœna legatorum transcendentium fines mandati, nostri promissi concordia, aut concessa invalide essent, nec apud principem nostrum ratificarentur, aut emologarentur.

Præterea nobis visum est vestram sanctitatem advertere debere ad unum in hac materia. Cupit enim eadem sanctitas conventionem futuram votivum suscipere effectum: quod formidandum plurimum foret alium finem suscipere, si prædicta concordaremus, quia ultra ea quæ nobis impingi possent pro transgressione mandati, dicerent prælati, & non absque colore, quod istud esset præparativum alterius decimæ, vel aliarum decimarum, in conventione prædicta tenenda: conquererentur quoque dicti prælati, & non absque causa, ex solutione primæ decimæ; & formidantes de tertia aut quarta decimis, plus forsan optarent conclusionem nullam fore in conventione sperata, quam illum exitum votivum ab eadem sanctitate desideratum. Et ratio, quia inde sequi posset destructio omnium ecclesiarum regni nostri, aut saltem onus valde importabile.

Et ad objectum nobis factum, quod tres decimæ sunt in Italia: alia est ratio, beate Pater, nostro in regno pactum reformat: nam majoris valoris est unius provinciæ decima in regno nostro, quam mediæ partis aut duarum partium totius Italiæ. Sciunt qui receptas fecerunt, & redditus cognoscunt ecclesiarum.

Et ad objectum nobis factum de illustrissimo domino duce Burgundiæ, qui armatam sex millium hominum promisit pro succursu fidei &c. quamquam non tantæ sit æstimationis & reputationis, sicut est potentissimus Francorum Rex: habere debet vestra beatitudo tria pro constanti a rege nostro Christianissimo. Primum, quod quidquid promisit retroactis temporibus cuicumque personæ, inconcusse observavit. Secundum, quod quidquid promittet, effectualiter adimplebit. Tertium, quod nunquam sub incerto aut conditione promissum aliquod faciet.

Promissum enim illustrissimi domini ducis Burgundiæ sub incerto est, & cum conditione: videlicet tam pro subsidio jam levato in regno & extra regnum, quam pro subsidio levando in prædictis terris. Et etiam hoc promittit, tam pro terris suis & dominiis existentibus in regno, quam extra regnum: nulla facta divisione aut partitione hominum subsidiandorum & levandorum pro terris regnicolis & forensibus.

Et non mirum si plura promisit ipse dominus dux Burgundiæ. Nam jam plures pecunias levavit permissu Christianissimæ majestatis, qui in favorem fidei litteras autoritatis & facultatis eidem concessit levandi subsidia super gentibus ecclesiasticis, & etiam laicis in omnibus terris & dominiis existentibus in regno, sicut postulare & expetere voluit, interdicendo suæ primæ curiæ Parlamenti, omnibusque judicibus ac etiam .... suæ omnia remedia & provisiones quæ huic materiæ præjudicare possunt. Quibus de causis nullum impedimentum in levatione earum invenit: quod secus factum fuisset, nisi auxilio Christianissimæ majestatis usus medio superius tacto. Nam cum denarii sint principis supremi, levari nequeunt publica cessante

A autoritate prædicti principis supremi. Non loquor de episcopis, aut majoribus dignitatibus ecclesiarum: non loquor de ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, cæterisque nobilibus aut burgensibus, immo de ...... minore curato, capellano, vel respectu status laicalis agriculturæ vel ministeriali. Si de alienatione, aut exactione prædictarum pecuniarum appellassent, incontinenti provisionem obtinuissent: & quas pecunias sic levatas ad utilitatem sæpe dicti domini ducis Burgundiæ, oratione præmissa, credendum est ipsum dominum dictum sanas & intactas apud ipsum conservare.

Quod non ita dici potest de Christianissimo B rege. Nam ob causam supradictam ex parte nullæ fuerunt in suo regno pecuniæ levatæ: & quoad decimam modernam super gentes ecclesiasticas, numquam ad eum solus denarius pervenit, nec apud ipsum remansit: hoc excepto dumtaxat, quod ejus jussu fratres ordinis de Rhodo pro conservatione suæ insulæ, quod pium opus erat, sexdecim millia ducatorum ex prædicta decima receperunt, residuo remanente in dispositione sedis apostolicæ.

Et ideo, beatissime Pater, non ægre ferat vestra beatitudo, si decimam aut aliud subsidium certum impræsentiarum minime offerimus: quia longa est differentia materiæ regis & regni nostri erga plures alios, qui non C similí laborant ægritudine.

Sed nomine suæ majestatis illud dicere & assecurare possumus, quod regno Franciæ in securitate respectu suorum inimicorum remanente, tum de subditis tum de facultatibus regni, tum de bonis ecclesiasticis & laicorum, & si opus sit de propria persona, nullus ferventior, inclinatior, aut animosior cum effectu invenietur inter principes orthodoxos pro succursu & auxilio effectualibus fidei, in quantum regni extensionem concernere poterit, & ejus vires, sicut est Christianus noster rex & princeps.

Non quia honorem, voluntatem, affectionem & potentiam aliorum regum serenissimorum & D principum ad causam præmissorum in ullo minuere intendimus, nec autoritatem, excellentiam, seu præeminentiam quascunque super eos habere vel prætendere volumus, aut ipsos præcellere quoquo modo arbitremur, nisi juxta gradum & ritum antiquitus observatos: immo quod unicuique regi & principi honorem vult servare illæsum, cum ipsis ad perfectionem hujus sancti operis laborare curans, viresque suas cum eisdem adunare, communique consilio uti: ut unanimi consensu, voluntate unita, & zelo orthodoxo classem potentissimam parare possint, negotiumque peragere gratum, & universæ Christianitati utile. Unde in hac vita honorem quilibet in suo graE du, & juxta suorum exigentiam meritorum, reportare possit, & in fine gloriam consequi sempiternam.

Restat tamen unum quod absque prætermissione honoris principis nostri, & nostræ nationis, maximæque culpæ nobis realpinatis imponendæ, nullatenus subticere possumus. Cum illa tamen humilitate & sincera devotione, quibus decet sanctam alloqui apostolicam sedem, explicanda, quam exoramus, ut cum benigna supportatione & affabili mansuetudine ipsa suscipere dignetur. *Reliqua desunt.*

Hoc est regressis trans Alpes.

Quæ

ANNO CHRISTI 1459.

QUæ deinde in conventu gesta sunt; narrare A sic pergit Gobelinus: Irrepserat, inquit, jampridem in ecclesia Dei exitialis consuetudo adversus Romani pontificis censuras: victi enim, damnatique apostolica sententia ad futurum concilium appellabant. Judicem qui non erat, & superiorem Romano præsuli dabant, qui non invenitur in terris; & cum ipsi a suis sententiis appellari non sinerent, a Christi vicario appellandum esse consentiebant. Consuluit Pius in ea re patres, qui aderant in conventu, quid censerent. Illi concordi voto responderunt, appellationes hujuscemodi cum suis autoribus, damnandas esse: atque ita decretum editum est, quod appellantes a Romano præsule ad futurum concilium, tanquam hæresis fautores, & læsæ B majestatis reos, plectendos esse statuit. Quod pontifex postea diplomate confirmavit, atque sancivit, ejusque seriem inserendam fore valde utilem existimavi.

Pius episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

„ EXecrabilis, & pristinis temporibus inauditus, tempestate nostra inolevit abusus, ut a Romano pontifice Jesu Christi vicario, cui dictum est in persona beati Petri, *Pasce oves meas*, & *quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælo*, (Joan. 21. Matt. 16.) nonnulli spiritu rebellionis imbuti, non sa- C nioris cupiditate judicii, commissi evasione peccati, ad futurum concilium provocare præsumant: quod quantum sacris canonibus adversetur, quantumque reipublicæ Christianæ noxium sit, quisquis non ignarus jurium, intelligere potest. Namque ut alia prætereamus, quæ huic corruptelæ manifestissime refragantur; quis non illud ridiculum judicaverit; quod ad id appellatur, quod nusquam est, neque scitur quod futurum sit? pauperes a potentioribus multipliciter opprimuntur, remanent impunita scelera, nutritur adversus primam sedem rebellio, libertas delinquendi conceditur, & omnis ecclesiastica disciplina & hierarchicus or- D do confunditur.

„ Volentes igitur hoc pestiferum virus a Christi ecclesia procul pellere, & ovium nobis commissarum saluti consulere, omnemque materiam scandali ab ovili nostri salvatoris arcere; de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, cunctorumque prælatorum, ac Divini humanique juris interpretum, curiam sequentium, consilio ac assensu, ac certa nostra scientia, hujusmodi provocationes, introductiones damnamus, & tanquam erroneas, ac detestabiles reprobamus: cassantes, & penitus annullantes, si quæ hactenus taliter interpositæ reperiantur, easque tanquam inanes E ac pestiferas, nullius momenti esse decernimus, ac declaramus: præcipientes deinceps, ut nemo audeat, quovis quæsito colore, ab ordinationibus, sententiis, sive mandatis quibuscumque nostris ac successorum nostrorum, talem appellationem interponere, aut interpositæ per alium adhærere, seu eis quomodolibet uti. Si quis autem contra fecerit, a die publicationis præsentium in cancellaria apostolica, post duos menses, cujuscunque status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerit, etiamsi imperiali, regali, vel pontificali plæfulgeat dignitate, ipso facto sententiam execrationis incurrat: a qua nisi per Romanum pontificem, & in mortis articulo, absolvi non possit. Universitas vero, sive collegium, ecclesiastico subjaceat interdicto: & nihilo minus tam collegia & universitates, quam prædictæ, & aliæ quæcunque personæ, eas pœnas ac censuras incurrant, quas rei majestatis, & hæreticæ pravitatis fautores, incurrere dignoscuntur. Tabelliones insuper, ac testes, qui hujusmodi actibus interfuerint, & generaliter, qui scienter consilium, auxilium dederint, vel favorem talibus appellantibus, pari pœna plectantur.

„ Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum voluntatis, damnationis, reprobationis, cassationis, annullationis, decreti, declarationis, & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Mantuæ, Incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono, quinto decimo calendas Februarii, pontificatus nostri anno secundo.

Paucis deinde diebus, congregatis in templo beati Petri patribus, & universis principum legatis, re Divina peracta, pontifex e solio suo indicto silentio: Octavum hic agimus mensem, inquit, fratres, ac filii, eos expectantes, qui ad conventum vocati fuerunt. Nostis qui venere: deinceps sperare alicujus adventum, qui conferre aliquid ad rem nostram possit, vanum est. Licet jam hinc abire. Peregimus quæ hoc in loco facienda fuerunt: utinam Dei bene acta sit causa. Quamvis meliora concepimus, quam invenimus: non tamen nihil omnino peractum est, neque spes omnis cecidit. Dicendum est quo res deductæ sunt, ut sciant omnes quid adsit spei, & qui reges, quique populi ad tuendam fidem, vel prompti fuerint, vel negligentes. Hungari, si adjuventur, summo conatu & universis viribus suis Turcas invadent: Germani exercitum pollicentur duorum & quadraginta millium bellatorum: Burgundus sex millium: Itali (exceptis Venetis, ac Genuensibus) cleri decimas, populi trigesimas annuorum redituum, ac vigesimas Judaicæ substantiæ, ex quibus navales copiæ sustentari, queant. Idem facit Joannes rex Arragonum: Ragusei duas triremes offerunt: Rhodii quatuor. Hæc tanquam certa solenni stipulatione per principes ac legatos promissa sunt. Veneti quamvis publice nihil promiserint, cum tamen expeditionem paratam viderint, haudquaquam deerunt: neque patientur, ut suis majoribus deteriores videri possint. Idem de Francis, de Castellanis, de Portugallensibus dicimus. Anglia civilibus agitata motibus, spem nullam pollicetur, neque Scotia in intimo abscondita Oceano: Dacia quoque, Svecia, ac Norvegia, remotiores provinciæ sunt, quam milites possint mittere; nec, solis contentæ piscibus, pecuniam ministrare possunt: Poloni Turcis per Moldaviam contermini, suam causam deserere non audebunt: Bohemos mercede licebit conducere, suo ære extra regnum non mil-

ANNO CHRISTI 1459.

„ militabunt. Sic res Christianæ se habent. „ Classem pecunia Italica parabit, si non Venetiis, at saltim Genuæ, aut in Aragonia nec minor erit, quam res ipsa deposcat. Hungari viginti millia equitum armabunt, peditum haud minorem numerum: „ qui Germanis juncti ac Burgundis, duodenonaginta millia militum in castris habebunt. Et quis non his copiis superatum iri Turcas arbitretur? His accedet Georgius Scanderbechius & Albanorum fortissima manus: & mul per Græciam ab hoste deficient: & in Asia Charamannus, & Armenorum populi, Turcas a tergo ferient. Non est cur desperemus: tantum Deus ipse cœpta secundet. Ite & narrate domi, quæ hic gesta sunt, & ut promissa in tempore faciant dominos vestros admonitos reddite; utque propitia nobis sit Divina pietas, orationibus, & operibus piis operam date.

His dictis oblationes suas cuncti qui aderant confirmavere: qui nihil obtulerant, confusi tacuere. Oratores Borsii, ut plus aliquid fecisse, quam reliqui viderentur, aureorum tercenta millia in expeditionem adversus Turcas polliciti sunt, non sine auditorum admiratione. Postquam omnes finiere, jussit Pontifex cardinales, episcopos, abbates, & sacerdotes cunctos qui aderant, sacras induere vestes: & ipse suo solio descendens, ad gradus majoris aræ se convertit, ibique flexis genibus suspirans, atque illacrymans supplici voce, delectos e psalmis versiculos, qui ad rem accommodati viderentur, respondentibus prælatis & omni clero, longo spatio decantavit: & oratione præmissa populo benedixit. Atque in hunc modum Mantuano conventui finem imposuit.

Borsius Estensis.

Dedit Pius ex eodem conventu XII. Januarii anno 1560. litteras ad Fredericum Imp. apud Odericum Raynaldum extantes, quibus eum Christiani contra Turcos exercitus ducem constituit. Edicta quoque duo ibidem edidit, alterum quo sacram expeditionem indixit; alterum quo laici omnes in Italia partem proventuum trigesimam in belli sumptus pendere jussi sunt. Quæ hic tibi ex ejus annalibus exhibemus.

PII PAPÆ II.

Decretum in conventu Mantuano editum de sacro bello in Turcas.

Ad perpetuam rei memoriam.

Ecclesiam Christi variis mundi turbinibus ac persecutionibus agitatam, ex Divinis scripturis, & veterum annalibus, semper agnovimus: quæ cum a capite ac sponso suo, Christo scilicet autore, regatur, cui, sicut ipse testatur, omnis potestas in cœlo & in terra divinitus est attributa, nunquam sine nutu Divinæ dispositionis talia sustineret, nisi ipse ad correctionem exercitationemque fidelium hoc inferri permitteret. Interdum etiam impios & injustos occulto aliquo instinctu ad punienda populi sui peccata excitat. Sic namque per ignaros & nescios errata populi sui corrigit & punit Divina justitia: sicut quondam per Sennacherib, per Nabuchodonosor, per Antiochum, aliosque quam plures, populum Israeliticum delinquentem afflixit, sicut ipse per prophetam eloquitur: *Virga furoris mei Assur: ipse autem non cognovit.* Verum etsi profanis & impiis, tanquam instrumentis atque flagellis, ad coercenda peccata utatur Altissimus: illos tamen impia vanitate superbientes, & quasi secures & serras, contra eum qui cædit & secat in eis, gloriantes, etiam per illos ipsos, quos prius flagellari permisit, emendatos atque correctos deprimit & conterit Divina potentia. Quæ cum in Divinis scripturis facta legantur, & ad nostram instructionem scripta probentur: cunctos fideles oportet præsentem persecutionis angustiam, & pari pœnitentiæ fructu divertere, & animos spe Divina fundare, scientes se Divina prædictione & prophetica in psalmis contestatione commonitos, dicente Domino: *Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non disperdam ab eis, neque nocebo in veritate mea, neque profanabo testamentum meum.*

Isai. 10.

Psalm. 88.

Quamquam autem Turcorum pressuram, & persecutionis instantis rabiem, merito nostræ iniquitatis incidisse profiteri humiliter debeamus: speramus tamen atque confidimus, illis diutius sævire permissum, ut superbia eorum altius ascendente, & Divinam ultionem provocante, jam, quasi eorum malitia consummata, acriori vindicta plectantur, Amorrhæorum & Amalecitarum exemplo, quos licet Deus propter peccatum in filios Israel sævire permisisset, illos tamen in manu eorum cum omni terra tradidit, præcipiens, ut nemini parcerent, sed illos ultima internecione delerent. Quod si pridem multifariis gentilium atque hæreticorum persecutionibus fideles suos voluit comprobare: istis tamen temporibus vergente jam sæculi occasu, quo, Salvatore testante, omnium abundavit iniquitas, & refriguit caritas multorum, gravior procella, & terribilior pressura, qualis ante non fuit, cervicibus nostris incumbit, cum radix illa peccati, minister diaboli, Antichristi præcursor, perfidissimus Mahumet, spiritu superbiæ elatus, in Christi cultores rabiem sui furoris exercet, qui illa miseranda, & nunquam satis deflenda Constantinopolitana cæde ac strage grassatus, nec tamen satiatus, tamquam sanguinaria bestia, hausto Christiano sanguine pollutas fauces explere non potest; sed novas in Dei cultores pœnas excogitat. Cujus insatiabilis carnificis tanta rabies est, tam inexplicabilis libido dominandi, ut totum Occidentem sibi subiicere, & totius Christiani nominis paret ac moliatur exitium: cujus cum execranda rabies intolerabilisque superbia semper excrescat, adesse jam dies ultionis ipsius, & vindictæ tempora festinare creduntur.

Sane licet felicis recordationis Nicolaus Papa V. prædecessor noster, post ipsius Constantinopolitanæ urbis calamitosum excidium, ad vindicandas Christi injurias, & illius furorem reprimendum, generalem expeditionem indixerit, regesque & principes, atque sæculi potentes, & cunctos Christicolas, ad defensionem fidei excitarit; & ipsum pio studio felicis recordationis, Callistus Papa tertius fuerit imitatus: nullus tamen hactenus optatus fructus peccatis exigentibus secutus esse dignoscitur. Nec interea destitit Divina censura acrioribus

nos

ANNO CHRISTI 1459.

nos verberibus excitare, Christianis finitimis cæde, rapina, tormentis, & miserabili servitute affectis: donec jam incendium sensim excrescens, omnia per circuitum erumpente flamma conflagrare cœpit.

Nos vero, qui ipsis prædecessoribus, sicut Domino placuit, re infecta sublatis, Divina favente clementia ad apicem summi apostolatus fuimus assumpti, Divinæ vocis cohortamur imperio, ut in tanto fidei Christianæ discrimine periculum desidiæ, quatenus possumus, declinemus. Itaque fidei urgente nos zelo, in ipsis nostri apostolatus initiis, ad excitandum Christianorum soporem Mantuam nos advehi fecimus, ubi in præsentiarum constituti, generalem conventum pro fidei causa tenemus, multa cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, ac principibus, tam ecclesiasticis quam sæcularibus, sive eorumdem principum legatis, conferentes atque tractantes, post maturam & diutinam deliberationem, de eorumdem fratrum consilio & assensu, nec non oratorum & prælatorum in conventu Mantuano præsentium unanimi voto, modo quo sequitur, duximus providendum.

In primis generale bellum atque expeditionem contra perfidissimos Turcos, Dei nostri acerrimos hostes, more prædecessorum nostrorum, qui generales expeditiones, vel ad liberandum terram sanctam, vel contra alios infideles indixerunt, ab omnibus Christi fidelibus triennio duraturum gerendum ac suscipiendum esse decernimus: omnes & singulos Christianos ad præsidium ejus belli pariter pro viribus invitantes: decernentes pariter, in tantæ necessitatis articulo unumquemque pro viribus, & secundum quotum infra dicendum, ex suis facultatibus debere conferre. Et quoniam Moyses, qui summi sacerdotis & Christi vicarii typum gessit, ad superandum Amalech figuram Christi portabat, in signo & sacramento crucis allevabat supinas manus, nec vincere adversarium potuit, nisi postquam stabilis in signo allevatis jugiter manibus orando perseveravit: utrumque intelligimus faciendum.

Itaque scientes fidelibus de instantia orationis esse fidendum: mandamus ut in omnibus civitatibus, ac locis insignibus, diebus Dominicis preces, in sacrificiis ac Missarum solemniis nominatim, ad Dominum effundantur, ut ipse, qui est propugnator invictus, propugnatores suos adjuvet, & pro sui nominis gloria decertantibus in prælio tanquam Dominus fortis ac præpotens præliator assistat: milites vero, & bellatores ipso vivifico signo, quod Moyses in figura contra serpentem erexit, contra alterum [a] vero serpentem diabolique ministrum Mahumetem volumus insignire, illius signi memoriam præferentes, quod super domos, cum terram Ægypti Deus percuteret, jussit affigi: quandoquidem in imagine præcedens veritate complebitur, ut in agni sanguine, & in signo Christi, victoriæ trophæum sint relaturi.

a Forte, vere, H.

Insuper universos Christianorum principes, quacumque, etiam imperatoria, regali, aut reginali, ducali, vel quacumque dignitate præfulgeant, voce Domini commonemus, ut cognoscant se reddituros esse rationem propter ecclesiam sanguine redemptam, quam ab illo tuendam acceperunt, quorum Deus virtutem excitare nos jussit, ac ore prophetico commonere, dicens: *Nunc reges intelligite, erudimi-* (Psal. 2.)

A *ni qui judicatis terram: apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus. Terribilis est enim qui aufert spiritum principum, terribilis apud reges terræ.* (Psal. 2.) Meminerint Saulis exempli, qui pro eo quod non obedivisset voci Domini, & Amalecitas ejus hostes extrema interemptione non delevisset, a Domino reprobatus fuit, ac regno mulctatus. Proinde illos per viscera misericordiæ Domini nostri Jesu Christi obsecramus, & per tremendum ejus judicium obtestamur, ut ad defensionem Christianæ fidei, sicut proprio & necessario incumbit officio, fortiter exurgant & potenter, scituri quia major est Dominus ad protegendum, quam diabolus ad impugnandum, Joanne in epistola B contestante atque dicente: *Major est qui in vobis est, quam qui in mundo est*: (1. Joan. 4.) habituri in medio sui regem regum, principem pacis, electum præ consortibus suis, qui illis pugnantibus propugnator assistet, immarcescibiles coronas ab eo gloriæ suscepturi.

Omnibus autem, qui in hoc sancto opere Christo militare voluerint, & personaliter in hanc expeditionem accesserint, & in eadem per octo menses cujuslibet anni, quatenus tanto operi opus fuerit, in Kal. mensis Aprilis proxime futuri inchoandos, sive clerici, sive laici, quacunque ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, perseveraverint; necnon illis, qui etiam post mensem prædictum Apri- C lis ad hujusmodi expeditionem se conferent, & vel per octo menses, ut præfertur, sive usque ad reditum exercitus, ibidem permanserint: nos de omnipotentis Dei misericordia & beatorum apostolorum Petri & Pauli autoritate confisi, & ex illa, quam nobis licet indignis contulit Deus, ligandi atque solvendi potestate, plenissimam omnium peccatorum suorum remissionem, qualis per prædecessores nostros proficiscentibus in subsidium terræ sanctæ, & in anno Jubilæi Urbis basilicas visitantibus, dari consuevit, concedimus & autoritate apostolica impartimur: confidentes in verbo illius qui falli non potest, quique patrem precatus, eloquitur: *Pater, quos dedisti mihi, volo ut* D *ubi ego fuero, & ipsi sint mecum, ut videant claritatem, quam mihi dedisti priusquam mundus fieret*: omnium, qui in hac sancta expeditione pro veritate fidei, & defensione Christianæ religionis, obierint, animas ad gloriam immortalitatis evectas cum Christo, quem pia morte fuerint imitati, cuique fideles animas devoverint, in æternis sedibus regnisque cælestibus perenniter gavisuras: eos autem, qui propriis personis non accesserint, si pro se unum pugnaturum emiserint, & per dictum tempus propriis facultatibus sustentaverint, tam mittentes, quam bellatores & missos, alienis etiam expensis militantes, hujusmodi plenariæ remissionis volumus atque decernimus esse par- E ticipes.

Ut autem omnis sexus, ætas, atque conditio, hujusmodi indulgentiæ particeps esse possit: volumus ut quæcunque cœnobia seu loca religiosorum, marium vel mulierum, cujuscumque ordinis seu professionis existant, qui pro singulis decem suppositis claustri sui unum bellatorem suis sumptibus per octo menses duraturum destinaverint, hujusmodi indulgentias plenarie consequantur.

Quod si forte præfixo tempore non exacto, ipsorum aliquos post iter arreptum in prosecutione pii & sancti operis ex hac luce migrare con-

contigerit : volumus atque concedimus, ut præfatam indulgentiam integraliter consequantur, &c. *Abrogat cæteras indulgentias, exceptis iis quæ Urbis basilicas lustrantibus concessæ sunt: cruce signatos in clientelam apostolicam accipit, omnibusque oneribus exsolvit: piratas & cum iis sentientes, qui bello sacro obstiterint, anathemate percellit, aliisque pœnis legibus constitutis mulctat*. Dat. Mantuæ, &c. XVIII. Kal. Februarii, pontificatus nostri anno II.

Hoc autem decretum principum omnium consensu editum asserit Pontifex idem in litteris ad Anonymum, quarum hoc fragmentum Raynaldus refert: Convocatis omnibus principibus & populis qui sub lege Christi censentur, sessionem publicam celebrantes, habita cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus consultatione matura, unanimi quoque voto aliquorum catholicorum principum in conventu Mantuano exsistentium, necnon oratorum carissimorum in Christo filiorum nostrorum Friderici Romanorum Imp. semper augusti, & regum illustrium, & aliorum dominorum temporalium, & communitatum ac populorum simili assensu interveniente, & nemine eorum discrepante, in primis adversus impiam Turcorum gentem bellum triennio duraturum pro Dei honore suscipiendum indiximus.

Nunc edictum alterum repræsenta.

PII PAPÆ II.

Decretum in Conventu Mantuano editum de trigesima parte proventuum in bellum Turcicum a singulis per Italiam laicis eroganda.

Ad futuram rei memoriam.

ADversus impiam Turcorum gentem bellum triennio duraturum pro Dei honore suscipiendum indiximus. Verum quia adversis nationibus, & provinciis, quæ sub fide Christi consistunt, pro locorum opportunitate & situ, juxta dispositiones & qualitates earum, diversa quoque auxilia & suffragia fidei comparari possunt, quæ usu huic necessaria bello & sanctæ expeditioni erunt: cum inclita & præpotenti natione Italica primum tractatum inchoantes, quam integram cum omni suo potentatu habuimus: tandem inspirante Domino, qui ubi & quando vult spirat, Italiæ principes, & dominiorum, qui præsentes non affuerunt, sed potentatuum ejusdem nationis oratores, plena autoritate suffulti, in unum convenientes, de pecuniis, rebus, & bonis sibi a Deo collatis, per laicales personas trigesimam partem omnium fructuum & proventuum annuorum contribui facere in subsidium fidei, & pro sustentando bello tanto, authenticis scripturis se sponte astrinxerunt.

Et licet nos, quibus datum est vices illius gerere, qui cunctorum est Dominus, urgente tali necessitate, cum caput simus ecclesiæ militantis constituti, Christianis ut fidei suæ subvenirent imperare absque aliquorum consensu potuissemus: gratias tamen imprimis Deo omnipotenti agimus, qui mentes omnium voluntarias in hoc efficere dignatus est, eandemque Italicam nationem plurimum in Domino commendamus. Quare cum ad rabiem & potentiam Turcorum comprimendam necessaria sit maxima armorum vis, & maritima classis, ac terrestris non parvus exercitus, neque ea fieri & sustentari possint sine gravissimo sumptu: autoritate omnipotentis Dei, & nostra, ab universis & singulis Christi fidelibus in natione Italica constitutis, cujuscumque dignitatis, status, gradus, & præeminentiæ fuerint, laicalibus personis utriusque sexus, eandem trigesimam partem omnium fructuum, redditūum, & proventuum annuorum, undecumque & quomodocumque ex possessionibus, agris, pascuis, nemoribus, animalibus, mercimoniis, & quibuscumque officiis publicis, & privatis exercitiis, industriis, & artibus mechanicis, vel alias qualitercumque ad eorum manus derenientium, per triennium imponimus per præsentes. *Et infra*.

Communitates quoque, quæ suis legibus & moribus vivunt, & omnes Christi fideles in dicta natione existentes, includendo etiam insulas Siciliæ, Sardiniæ, & Corsicæ, per viscera misericordiæ Domini nostri Jesu Christi, per passionem ejus & crucem, per sanctum baptisma, in quo baptizati & renati existunt, deprecamur, requirimus, monemus, & in virtute nominis Christi, quod supra omne nomen est, præcipimus & mandamus, ut prompto animo in subventione tam sancta, pro tuendo nomine Christiano quod profitemur, pro evitandis periculis eorum cervicibus imminentibus, prompte, fideliter, & sine aliqua fraude, portiunculam trigesimæ hujusmodi contribuere & erogare velint: cum pro fide non solum hanc temporariam & continuo pereuntem substantiam, sed sanguinem & vitam exponere astricti sint. Cæterum ut Christi fideles in tam sanctum opus, ferventius animentur, quo spiritualibus gratiis conspexerint se refectos, eis qui absque fraude aliqua, & in terminis constitutis integre trigesimam præfatam persolverint, plenariam omnium peccatorum suorum semel in vita, etiam de quibuscumque casibus reservatis apostolicæ sedi, in forma ecclesiæ consueta veniam elargimur. Aliis vero, qui ultra trigesimam, juxta eorum conscientiæ judicium supererogaverint, ut confessor idoneus, quem elegerint, sub simili forma ecclesiæ plenariam remissionem in mortis articulo concedere valeat, per præsenses indulgemus. Fraudantes vero trigesimam, & semetipsos, ac conscientiam propriam, excommunicationis sententiis, & ecclesiasticis censuris volumus innodari, &c. *Sublata, prenuntiat quæcumque contraria privilegia*. Datum Mantuæ, &c. XIX. Kal. Februarii, pontificatus nostri anno II.

NOTA SEVERINI BINII.

Conventum illum Mantuanum, quo auctore Pio pontifice in præsentia plurimorum regum, principum vel legatorum, actum est de bello contra Turcas suscipiendo, recentiores quidam concilium esse volunt: sed immerito; tum quod vix unus episcopus interfuisse legatur; tum etiam quod Platina & Chalcocondylas, unius temporis scriptores, non aliter quam conventum appellent. Non dubito quin Genebrardus in posteriore editione suæ chronologiæ hac de causa sustulerit concilium Mantuanum, quod in priore editione sub Pio II, collocatum invenitur.

"**CHARTA REGIS EDUARDI QUARTI

De libertatibus clericorum; & ne ipsi clerici per laicos arrestentur, aut in aliquo per breve, de præmunire facias, vexentur, & quod decimam de grossis arboribus libere exigere valeant.

Pat. 2. E. 4. p. 2. m. 5.

EDVVardus Dei gratia, rex Angliæ & Franciæ & dominus Hiberniæ, universis & singulis archiepiscopis, abbatibus, prioribus, comitibus, justiciariis, baronibus, vicecomitibus, escaetoribus, coronatoribus, præpositis, ministris ac omnibus ballivis & fidelibus suis salutem. Sciatis, quod cum inter alias causas multarum & ingentium calamitatum, quibus omnipotens Deus hoc regnum nostrum Angliæ, peccatis exigentibus hactenus incessante, affligi sustinuit, ea præcipue & sane veremur, & vere credimus existere judicatum, quod prælati & ministri ecclesiæ Anglicanæ libertatibus, prærogativis ac consuetudinibus ecclesiæ universalis, quas violare absque pœna multiplicis censuræ nemo fidelis potest, non sunt pro se & rebus suis pacifice seu libere jam multis annis gaudere permissi: Ne igitur nos qui jamdudum, divina opitulante gratia, regiæ dignitatis apicem, ad nos jure hereditario pertinentem consecuti sumus, iram ipsius Dei adversum nos exasperare videamur, cupientes de cetero, non tam universalis ecclesiæ matris nostræ institutis firmiter inhærere, quam cæteris Christianis & catholicis principibus, apud quos canones & decreta sanctorum patrum debite honorantur, juste ac unanimiter consentire, ad honorem ipsius summipotentis Dei ac Christianæ fidei incrementum, & ut populus nobis subditus excommunicationum pœnas, & ecclesiæ censuras cautius in futuro evitare, ac regnum nostrum Angliæ sub justis legibus amodo prosperare valeant: Nos de gratia nostra speciali, & ex mero motu nostro dedimus & concessimus, ac pro nobis, heredibus, & successoribus nostris præsenti charta nostra confirmamus, venerabilibus patribus Thomæ Cantuariensi & Vvilielmo Eborum archiepiscopis; Thomæ Londonensi; Vvillielmo Vvintoniensi; Joanni Roffensi; Joanni Vvigornensi; Richardo Sarum; Thomæ Bathoniensi, & Vvellensi; Vvaltero Norvvycensi; Joanni Herefordensi; Jacobo Bangorensi; Joanni Lincolniensi; Vvillielmo Eliensi; Georgio Exoniensi; Joanni Lichfeildiensi & Coventriensi; Joanni Landavensi; Joanni Cestrensi; Roberto Menevensi; Laurentio Dunelmensi; & Joanni Carliolensi episcopis; universisque ac singulis prælatis, abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, officialibus, commissariis, rectoribus, vicariis, & eorum successoribus, presbyteris, capellanis, ac omnibus clericis in sacris ordinibus constitutis, necnon religiosis personis in quacumque religione per sanctam matrem ecclesiam approbata professis & conversis quibuscumque, præsentibus & futuris, ubicumque infra regnum nostrum Angliæ & partes Vvalliæ commorantibus, quod de cetero, nullus justiciarius, vicecomes, commissarius, escaetor, coronator, ballivus, aliusve officiarius, aut minister noster vel heredum nostrorum aut aliorum, qui curias legales ex concessione nostra aut prædecessorum nostrorum, aliave auctoritate tenent, inquirat seu inquiri faciat de excessibus, feloniis, raptibus mulierum, proditionibus aliisve quibuscumque transgressionibus perpetratis seu perpetrandis, seu sic dicta perpetrata fuisse per aliquem vel aliquos archiepiscopum vel archiepiscopos, episcopum vel episcopos, abbatem vel abbates, priorem vel priores, decanum vel decanos, archidiaconum vel archidiaconos, officiarios, commissarios, rectores, vicarios, seu eorum successores, presbyteros, capellanos & clericos quoscumque infra sacros ordines constitutos, aut religiosas personas supradictas præsentes vel futuras.

Et si contingat aliquam duodenam, quæstamve, aliquem vel aliquos hujusmodi archiepiscopos, episcopos, prælatos, abbates, priores, decanos, archidiaconos, officiarios, commissarios, rectores, vicarios & eorum successores, presbyteros, capellanos vel aliquos clericos in sacris ordinibus constitutos de cetero indictare, præsentare, accusare vel impetere, quod tunc ipse vel ipsi, justiciarius, vicecomes, escaetor, coronator, præpositus, ballivus, minister, aliusve officiarius, statim post receptionem hujusmodi indictationis, præsentationis, accusationis, impetitionisve, ipsam indictationem, accusationem, præsentationem, vel impetitionem absque arrestatione, seu captione, incarcerationeve clerici vel clericorum hujusmodi indictatorum, præsentatorum, accusatorumve, impetitorum bonorum aut catallorum eorumdem, archiepiscopis, episcopis ac singulis prælatis, abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, qui in hujusmodi indictatis ordinariam habent jurisdictionem transmittant. Et quod liceat ipsis ordinariis contra hujusmodi sic indictatos, præsentatos, accusatos, impetitos judicialiter secundum jura ecclesiastica procedere, ipsam quoque causam seu causas cum omnibus eorum consequentibus, dependentibus, emergentibus, incidentibus, & annexis finaliter decidere; licebit etiam ipsis archiepiscopis, episcopis, universisque ac singulis prælatis, abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, officiariis, absque hujusmodi aliqua indictatione, præsentatione, accusatione vel impetitione, ab hujusmodi justiciariis, vicecomitibus, escaetoribus, coronatoribus, præpositis, ministris, ballivis, aliisve officiariis sibi transmissis, indictationes, præsentationes, accusationes, detectiones, impetitionesve privatas hujusmodi clericorum in sacris ordinibus constitutorum, necnon religiosarum personarum, quarumcumque sibi subditarum recipere, & super hujusmodi præsentatione, indictatione, accusatione, detectione, vel impetitione, inquisitiones facere, ulteriusque secundum jura ecclesiastica usque ad finem negotii procedere, & id finaliter terminare cum effectu, absque ali-

ANNO CHRISTI 1462.

aliqua molestatione, vexatione aut impedimento, vel pœna aliqua ex parte nostra vel heredum nostrorum quoquo modo facienda aut imponenda.

Et si quis vel qui justificiariorum, vicecomitum, escaetorum, coronatorum, ballivorum, ministrorum nostrorum, seu heredum aut successorum nostrorum, aut aliorum fidelium & subditorum nostrorum, contra præmissam voluntatem & concessionem nostram: in toto vel in aliqua sua parte contravenire vel facere præsumpserint, vel præsumpserit, archiepiscopi, episcopi, & ceteri judices ecclesiastici in ea parte pro tempore existentes, in præsumentem vel præsumentes hujusmodi, censuras ecclesiasticas contra hujusmodi personas jurisdictionem ecclesiasticam sic impedientes aut impedire procurantes, consentientes & agentes, in canonibus & constitutionibus sanctorum patrum latas, declarare & proferre nullatenus, neque a denuntiatione seu executione censurarum hujusmodi propter aliquam prohibitionem a cancellaria nostra, sive de uno banco vel alio, aut aliqua curia quacumque nostra, heredum, aut successorum nostrorum impostetum obtinendas quovis modo supersedeant, sed plene eorum judicia secundum sacros canones exerceant. Et si quis justiciariorum, vicecomitum, ballivorum, escaetorum, coronatorum, aut ministrorum nostrorum seu aliorum quemcumque vere vel prætense malefactores arrestaverint, attachiaverint, tenuerint, incarceraverint vel custodierint, & sic arrestatus, tentus, attachiatus, incarceratus vel custoditus se clericum dicens ad ordinarium loci mitti vel remitti petat, sive ordinarius loci ipsum petat aut repetat, statim " & indilate, & etiam ante causæ cognitionem seu examinationem de clericatu, quia de prætensa spirituali sit quæstio, ad ecclesiasticum suum judicem, vocato tamen judice sæculari aut alio ad cujus interesse dubitationis illius pertineat decisio. Et si per judicem ecclesiasticum clericus reperiatur, sub jurisdictione ecclesiastica judicandus remaneat; alias autem ad judicem sive curiam temporalem omnino restituatur.

" remittatur, aut quid ejusmodi deest.

Quod decimæ de grossis arboribus solvantur.

Concessimus etiam & confirmamus, pro nobis, heredibus, & successoribus nostris, præfatis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, rectoribus, vicarii, & eorum successoribus, clericis, & ecclesiasticis personis quibuscumque præsentibus & futuris, infra regnum nostrum Angliæ, partes Vvalliæ, & provincias prædicti regni, quod in curia ecclesiastica, de & super causa decimarum, etiam grossarum viginti vel viginti & unius annorum aut majoris ætatis arborum, ubi ad partis instantiam vel judicis officium agitur vel proceditur, sive executio quæcumque fiat vel petatur, liceat judici ecclesiastico, absque metu & pœna cujuscumque prohibitionis aut brevis de *Præmunire facias* vel alterius, etiam nulla consultatione ex parte nostra heredum vel successorum nostrorum obtenta seu habita, libere & intrepide procedere, ac sententiam ferre, & inde executionem facere quibuscumque prohibitionibus, auctoritate nostra vel heredum nostrorum in dictis causis impetratis, concedendis, vel impetrandis: Et statuto Richardi nuper regis Angliæ post conquestum secundi, in parliamento apud Vvyntoniam anno regni sui sextodecimo tento, facto; ceterisque omnibus statutis nostrorum prædecessorum contra libertatem & jurisdictionem ecclesiasticam qualitercumque editis, seu declarationibus occasionibus earumdem factis non obstantibus, quorum statutorum pœnas & actiones in eisdem contentas, præfatis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, rectoribus, vicariis, eorumque successoribus; necnon omnibus personis, aliquam dictarum causarum in foro ecclesiastico prosequendis, & in iis defendendis, dictarumque partium agentium & defendentium procuratoribus, consiliariis, testibus & notariis, pro nobis & heredibus nostris in perpetuum relaxamus & pardonamus, ac cum dictis archiepiscopis, episcopis, eorumque successoribus, ut ipsi libere & impune in omnibus præmissis per nos recitatis & concessis procedere, & partes hujusmodi hinc inde, ut præfertur, prosequi, & in illis concludere, & ea secundum canones finaliter terminare, & executioni demandare valeant, licentiamus, & de gratia nostra speciali dispensamus, pro nobis & heredibus nostris in perpetuum.

Mandantes omnibus subditis nostris, quod nullus eorum aliquod præmissorum infringere aut violare attemptet, seu faciat attemptari, secundum quod voluerint indignationem nostræ regiæ majestatis evadere in futurum. Et si (quod absit) aliquis justiciariorum, vicecomitum, vel escaetorum, coronatorum, ballivorum, per se aut suos ministros præmissa vel aliquod præmissorum facere recusaverit, aut eis contravenire aut attemptare præsumpserit, quod extunc infra quindecim dies a tempore requisitionis sibi factæ per ordinarium loci aut ejus officialem, archidiaconum loci vel ejus officialem, cujus returno seu certificatorio stabitur in hac parte, omnino compeiat, personaliter in cancellariam nostram sub pœna ducentarum librarum ad dicendum causam quare pro contemptu hujusmodi arbitrio nostro puniri non debeat, cujus pœnæ sic commissæ, duæ partes ad usum nostrum levari debent, & tertia pars ejusdem pœnæ ad usum clerici sic vexati levari debet, & sic fieri ac stricte observari volumus & mandamus.

Insuper concessimus de gratia nostra speciali, quod nullus ordinarius, judexve spiritualis, sive aliquis alius causam suam prosequens, in curia ecclesiastica vel spirituali, aliquo modo gravetur, inquietetur, vexetur, aut alio modo molestetur per breve de Præmunire facias, pro prosecutione seu decisione alicujus causæ in curia spirituali determinandæ, & infra regnum inchoatæ. Et quod nec judex nec pars prosequens, causam, vel pars defendens, neque earum partium consiliarii, in aliquam pœnam in statuto de Præmunire facias contentam, incidat. Proviso, semper, quod hæc nostra præsens concessio ad impetrantes beneficia vel exemptiones, aut capacitates cum portione monachali nullatenus extendatur.

Et ulterius ex uberiori gratia nostra volumus & ordinamus, quod si præsentes literæ nostræ in forma vel materia, seu ex quacumque alia causa, quoad debitum effectum & intentionem præsentis concessionis nostræ, seu exonerationis prædictæ, minus validæ, sive insufficientes existant, existereve contigerint, aut aliquis defectus vel insufficientia in eisdem

ANNO CHRISTI 1463.

literis reperitur seu reperiri contigerit, quod A cancellarius noster Angliæ modernus exiftens, & quicumque alius de tempore in tempus futurum tam præsentes literas nostras reformet quam fieri faciat alias literas nostras in ea parte validas & sufficientes totiens quotiens ex parte cleri Cantuariensis provinciæ petatur, quousque dicti archiepiscopi, episcopi, abbates, priores, decani, archidiaconi, rectores, vicarii, & successores eorundem, debitum effectum & intentionem præsentis concessionis nostræ & exonerationis prædictæ, habuerint sibi & successoribus suis in perpetuum, absque aliqua alia prosequutione penes nos, hæredes seu successores nostros facienda, sive aliquo alio vvaranto in hac parte prosequendo: Et hoc absque feodo inde ad opus no- B strum capiendo seu solvendo: Hiis testibus præclarissimis fratribus nostris Georgio Clarenciæ, & Richardo Glocestriæ, ac carissimis consanguineis nostris Joanne Norfolciæ, & Joanne Suffolciæ ducibus, necnon carissimis consanguineis nostris Richardo Vvarvici camerario Angliæ; Joanne Vvigorniæ thesaurario Angliæ; Henrico Essexiæ, & Vvillielmo Cant. senescallo hospitii nostri, comitibus; ac dilectis & fidelibus nostris Joanne Nevell de Montagu, Vvillielmo Hastinges de Hastinges camerario nostro, & Joanne Fogge thesaurario hospitii nostri militibus & aliis. Datæ per manum nostram apud palatium nostrum Vvesmonasteriense secundo die Novembris anno regni nostri secundo.

CONSTITUTIONES THOMÆ BOURCHIER

Cantuariensis Archiepiscopi, totius Angliæ primatis, & apostolicæ sedis legati, in ecclesia cathedrali S. Pauli London. editæ, prælatis & clero Cantuariensis provinciæ ad tunc & ibidem convocatis, sexto die mensis Julii anno Domini MCCCCLXIII.

Ex cod. MS. in registro principali domini archiepiscopi Cantuar. (nuncupato *Bourchier*) fol. 19. b.

Quamvis sacris canonibus testantibus, omnium ecclesiarum, earumque jurium personarum & rerum, simili modo bonorum pio- C rum locorum ad episcopos dispositio pertinere dignoscatur; decetque domum Dei sanctitudo, decet, ut cujus in pace factus est locus cultus divinus sit cum debita veneratione pacificus; decet ut nulla mentium Christianorum in ecclesia sit turbatio, aut juris sæcularis potestatis executio; verumtamen per nimiam audaciam imo verius temeritatem laicorum quorumdam officiariorum sæcularis potestatis in provincia Cantuariensi, suarum animarum salutis immemorum, tanta contra ecclesias inolevit abusio, quod vicecomites, subvicecomites, ballivi, satrapæ, bedelli & satellites, per se & suos deputatos his diebus plus solito, utriusque sexus personas in ecclesiis, & aliis locis D Deo consecratis pacifice existentes, & in eisdem expectare & moram facere desiderantes, orationi & devotioni ibidem fortassis intendentes, arrestari, vel ab ecclesiis earumque cœmeteriis, aliis locis, ut præfertur, Deo sacratis, vi trahere, & per vim, non absque magna divini cultus turbatione, & aliquotiens pugna, & ecclesiarum pollutione, sub colore executionis officii potestatis sæcularis nullo justo medio in ecclesiis fiendo exire compellere non verentur, in magnum ecclesiarum scandalum & detrimentum, & eorum animarum periculum, aliorumque exemplum perniciosum. Nos vero Thomas permissione divina Cantuariensis archiepiscopus, cupientes tan- E tis abusionibus legi Dei, & suæ sanctæ ecclesiæ reprobatis remedium apponere ut tenemur; & ne alias videamur approbare, præsentis concilii provincialis auctoritate ordinamus & prohibemus, sub pœna excommunicationis, quod nullus potestatis sæcularis officiarius quocumque nomine censeatur, aliquam personam, virum vel fœminam, in ecclesia sancti Pauli civitatis London, aut aliqua alia ecclesia seu loco consecrato in provincia Cantuariensi existente, præsertim dum divina celebrantur in eisdem, in causa civili seu pecuniaria, arrestare, aut extra ecclesiam vel hujusmodi locum sacrum aliquo modo exire compellat. Si quis autem vicecomes, subvicecomes, major, ballivus, satrapa, bedellus, satelles seu alius sæcularis potestatis officiarius, quocumque nomine censeatur, hujusmodi nostri statuti temerarius violator extiterit, ac hujusmodi violationi auctoritatem, auxilium vel consensum præbuerit, ipsum ipso facto in majoris excommunicationis sententiam incurrere volumus, ab eadem, quousque ecclesiis & aliis personis in hac parte læsis competenter satisfecerint, nullatenus absolvendis, absolutionemque eorundem locorum diœcesanis specialiter reservamus. Ipsosque qui per violentiam in ecclesiis seu aliis locis consecratis etiam in laicum manus violentas injiciunt, ea sententia volumus esse innodatos.

Constitutio contra vestituras clericorum.

Quamquam in hoc catholico & glorioso Angliæ regno, contra novos insolentes & deformes abusiones vestituræ cleri & populi jam pluribus annis per prædicatores verbi Dei, juxta apostoli doctrinam arguendo, increpando, & obsecrando, satis ac satis consultum & clamatum fuerit; nulli tamen, quod dolendum est, vel pauci saltem reperiuntur, qui ab hujusmodi abusionibus desistere velint: Expedit igitur, ut quos divinus amor a malo non revocat, metus pœnæ coerceat; Et si nos, qui divina permissione ad corrigendum alios præpositi simus, nos ipsos ac clerum nostrum corrigere & reformare negligamus, veremur ne populus nobis subjectus, vitam & mores nostros sermonibus & prædicationibus nostris discrepantes animadvertant, ac inde occasione capta verbis nostris minus confidentes, ecclesiam Christi, quod ipse avertat, ejusque ministros ac eorum sanam doctrinam & auctoritatem contemnere excitentur. Volentes igitur, in quantum Deus nobis dederit, huic malo, ne

ANNO CHRISTI 1464.

ne de manibus nostris in extremo die requiratur, remedium apponere, auctoritate nostra metropolitica, de unanimi consensu & assensu venerabilium fratrum nostrorum dominorum episcoporum, ac totius cleri nostræ Cantuariensis provinciæ, præsentis provincialis concilii decreto, statuimus, & ordinamus, ne quis sacerdos aut clericus in sacris ordinibus constitutus, vel ad beneficium ecclesiasticum promotus, togam, seu superiorem vestem nisi clausam a parte anteriori, & non per totum apertam, neque in fimbria aut circumferentia inferiori ejusdem, borduram de pellibus aut furraturis; & ne quis in aliqua universitate non graduatus, nec in aliqua dignitate ecclesiastica constitutus, presbyteris, & clericis in servitio domini regis dumtaxat exceptis, capucium penulatum, aut alias duplex, vel de se simplex cum corneto vel liripipio brevi, more prælatorum & graduatorum, aut in zona, ense, vel sica, vel *marcipio, exterius aureum deauratumve; Et ne quis dictarum personarum, seu familiarum domesticarum archiepiscopi, episcopi, abbatis, prioris, decani, archidiaconi, seu cujusvis alterius ecclesiastici viri, ad vadia & stipendia cuiquam eorumdem serviens, & maxime ille qui spirituali officio inservit, deformes vestes, & ecclesiæ scandalosas; neque in diploide, tunica, aut toga, farcimenta, Anglice Bolsters, circa humeros; neque vestem superiorem adeo brevem, quæ pudenda non tegat & operiat; aut sotulares nimium rostratos, de cetero in publico deferat; aut quovis genere talium vestiturarum uti præsumat. Si quis autem hujus statuti & ordinationis, post mensem a tempore publicationis ejusdem, transgressor repertus fuerit, si promotus ad beneficium ecclesiasticum, a perceptione fructuum ejusdem; non promotus, sive clericus, sive laicus, ab officio & servitio, quod obtinet, quousque se ipsum emendaverit & reformaverit penitus expellatur. Dominus autem vel magister, qui hujusmodi transgressorem non reformatum retinet, aut de novo recipit, onus & periculum coram supremo judice in se conscientiam suam & animam suscipiat. Et quoniam nos in persona nostra pro gratia quam Deus ipse nobis dabit, ad hujus constitutionis observantiam, omnem nostram diligentiam adhibere dispositi sumus, & ita intendimus, venerabiles fratres nostros dominos episcopos in domino exhortamur, ceterasque personas ecclesiasticas inferiores, omnes & singulas nobis subditas, in virtute districtæ obedientiæ firmiter in eodem monemus, ut ad ipsius omnipotentis Dei laudem, & ecclesiæ suæ scandalum vitandum in hac parte se habeant, ut constitutionem istam gravioribus pœnis in futurum minare non cogamur.

* f. marsupio.

V I T A P A U L I
P A P Æ I I.

Quando pontifex factus.

PAULUS nobili genere ortus, Petrus cognomento Barbus antea vocatus, ab Eugenio avunculo per varios honorum gradus ad cardinalatum evectus, Pio mortuo, pridie Kalendas Septembris pontifex creatur, Friderico III. imperante. Abbreviatores, ut vocant, a Pio in curiam adscitos officio privavit, inter quos Platina, quod cum insolentius epistola quadam factum redarguisset, in custodiam detrusus est. Paulus canonicos in basilica Lateranensi collocatos, & a Callisto ejectos, restituit. Legatos ad principes misit, eosque, licet frustra, cohortatus est ad bellum inferendum Turcis, qui universa jam Epiro in potestatem redacta, in Illyricum irruptionem faciebant. Regis Fernandi copiis adjutus, Deiphobum & Franciscum Anguillariæ oppressit, eosque tamquam ecclesiæ hostes novem castellis spoliavit. Hinc ad contentionem venit cum Fernando rege, quod is ob officium præstitum pontifici plures sibi annuos census remitti postulabat. Episcopum Conchensem Mediolanum misit, qui urbem illam erga Galeatium Francisci Sfortiæ nuper mortui filium in fide contineret. Magnum Rhodiorum militum magistrum Romam vocavit; ut ejus rem pene labantem adjuvaret. Quo Romæ mortuo, Carolum Ursinum in ejus locum subrogavit. Post diuturna bellorum dissidia, multos Italiæ principatus inter se conciliavit. Hinc ad hilaritatem declinans, veterum imitatione populo ludos & spectacula edidit, epulumque dedit. Fridericum Cæsarem, Romam ex voto venientem, apparatissime suscepit. Idem Borso præstitit, quem Ferrariæ ducem creaverat. Hungaros & Germanos in Georgium Bohemiæ regem perfidum hominem commovit, ex quo regia omnino domus deleta est. In Tolphæ dominos bellum suscepit: quo infeliciter gesto, oppidum decem & septem millibus aureorum mercatus est. Obiit apoplexiæ morbo anno domini 1471. octavo Kalendas Augusti, cum sedisset annos sex, menses decem & dies vigintisex. Hic cardinalibus purpuratas vestes, & quidem ornatiores, dedit. Ædes ad sanctum Marcum & Vaticanas magnificentissimas ædificavit. Cardinalibus & episcopis tenuioris fortunæ, virginibus, viduis, valetudinariis opem liberaliter præstitit. Annonæ curam solicitiorem gessit: preciosissimis gemmis mirum in modum oblectatus est. Paululum difficilis in agendo habitus, graviter in flagitiosos animadvertit, suos audaces nimium & insolentes non tulit. Floruit ea tempestate Dionysius Carthusianus, tot excellentium librorum auctor, de quo illud aliquando testimonium protulit Eugenius: Lætetur mater ecclesia, quæ talem habet filium. De Platina, qui vitam Pauli secundi animo hostili & offenso magis quam historice describit, recte illud a quodam Papiensi scriptum existimamus: Platinæ quidem quis non ignoscat, si sit iratus?

Platina cur a Paulo incarceratus.

CONSTITUTIONES GEORGII NEVILL ARCHIEPISCOPI EBORUM

In synodo provinciali, infra ecclesiam Metropolitanam Eboracensem editæ xxvi. die mensis Aprilis anno domini MCCCCLXVI.

Ex vet. cod. MS. in bibl. Cotton. sub effigie Vitelli A.2.f.160. a.

GEORGIUS permissione divina, archiepiscopus Eborum, Angliæ primas, & apostolicæ sedis legatus; universis & singulis abbatibus, prioribus, ministris, rectoribus, vicariis, & aliis ecclesiarum prælatis, ac quibuscumque clericis & laicis nostrarum Eborum diœcesis & provinciæ, salutem in domino sempiternam. Etsi nonnullæ constitutiones perquam utiles, a prædecessoribus nostris Eborum archiepiscopis in synodis provinciæ per ipsos celebratæ, ad conservationem ecclesiasticæ libertatis, fidei quoque munimen, edictæ sint & legitime promulgatæ; antiquus tamen hostis admodum invidens saluti fidelium, & semper suggerens mala, ac quoad potest nova priscis adjiciens, quo plurimos secum ad " carcera trahat, miris in dies singulos artibus laborare non definit, ut orthodoxam fidem avertat, quietem perturbet mortalium, libertatem quoque ecclesiasticam labefactet: Nos igitur tam hujusmodi moliminibus, insidiisque diaboli, quam maleficiis hominum obstare atque obviare volentes; ad munimen fidei & augmentum ejusdem, reformationemque morum, ac defensionem ecclesiasticæ libertatis, de consensu & assensu suffraganeorum nostrorum ac prælatorum, & cleri nostræ provinciæ, has constitutiones fieri fecimus quas promulgamus, ac aliis prius editis superaddimus, & inter alia statuta provincialia scribi & incorporari, ac ab omnibus subditis nostræ Eborum provinciæ firmiter volumus observari.

" Tartara

Ignorantia sacerdotum " plurimum præcipitat in foveam erroris, & clericorum stultitia vel ruditas qui . . . . . . canonica filios fidelium instruere jubentur, magis aliquando ad errorem proficit quam doctrinam; quidam enim ceteris prædicantes non semper loca visitant quæ magis constant veritatis lumine indigere, testante propheta, *quia parvuli petierunt panem & non erat qui frangeret*: Et alio clamante, *quia egeni & pauperes quærunt aquas, lingua eorum siti aruit*; In quorum remedium discriminum statuendo præcipimus, ut quilibet sacerdos plebi præsidens, quater in anno; hoc est semel in quolibet quarterio anni, die una solenni vel pluribus, per se vel per alium exponat populo vulgariter, absque cujuslibet subtilitatis textura fantastica; quatuordecim fidei articulos; decem mandata decalogi; duo præcepta evangelii, scilicet geminæ caritatis; septem opera misericordiæ; septem peccata capitalia cum sua progenie; septem virtutes principales; ac septem gratiæ sacramenta: Et ne quis a prædictis per ignorantiam se excuset, cumque omnes ministri ecclesiæ scire teneantur, ea perstringimus summaria brevitate: Sciendum est igitur septem fidei articulos pertinentes ad mysterium Trinitatis; quorum quatuor pertinent ad divinitatis intrinseca, tres vero ad effectus. Primus est unitas divinæ essentiæ in trium personarum indivisibili Trinitate, juxta illud *Credo in unum Deum*. Secundus est, credere patrem ingenitum esse Deum. Tertius est credere Filium unigenitum esse Deum. Quartus est credere Spiritum sanctum nec genitum nec ingenitum esse Deum, sed a Patre & Filio pariter procedentem. Quintus est creatio cæli & terræ, hoc est, omnis visibilis & invisibilis creaturæ a tota indivisibili Trinitate. Sextus est, sanctificatio ecclesiæ per Spiritum sanctum, & gratiæ sacramenta & cetera omnia in quibus communicat ecclesia Christiana; in quo intelligitur, quod ecclesia cum suis sacramentis & legibus per Spiritum sanctum omni homini quantumcumque peccatori sufficit ad salutem; & quod extra ecclesiam non est salus. Septimus est consummatio ecclesiæ per gloriam æternam in anima & corpore veraciter suscitando: Et per oppositum intelligitur æterna damnatio reproborum.

" f. plurimos.

Item alii septem articuli pertinent ad Christi humanitatem. Primus est incarnatio seu vera carnis assumptio . . . . per Spiritum sanctum e virgine gloriosa. Secundus est " veri incarnati Dei nativitas ex virgine incorrupta. Tertius est veri Christi Dei passio & mors in cruce sub tyranno Pilato. Quartus est descensio Christi Dei ad inferos in anima, quiescente corpore in sepulcro, ad spoliationem tartari. Quintus est vera Christi resurrectio. Sextus est vera ipsius ad cælos ascensio. Septimus est ipsius venturi ad judicium certissima expectatio.

" Verbi Dei inc. nat.

Item decem mandatorum veteris testamenti tria ordinantur ad Deum, quæ dicuntur mandata primæ tabulæ, septem vero ad proximum, quæ dicuntur secundæ tabulæ mandata. In primo prohibetur omnis idololatria, cum dicitur, *Non habebis dominos alienos coram me*; in quo implicite prohibentur omnia sortilegia, & omnes incantationes, cum superstitionibus characterum & hujusmodi figmentorum. In secundo cum dicitur, *Non assumes nomen Dei in vanum*, prohibetur principaliter hæresis universa, & " . . . . arie omnis blasphemia, & irreverens Dei nominatio; præcipue in perjurio. In tertio mandato cum dicitur, *Memento ut sabbatum sanctifices*, præcipitur cultus religionis Christianæ, ad quem indifferenter clerici ac laici obligantur; ubi sciendum est, obligatio ad feriandum in sabbato legali, secundum formam veteris testamenti expiravit omnino cum ceteris in lege ceremoniis; & sufficit in novo testamento modus vacandi cultui divino diebus dominicis & ceteris diebus solennibus, ad hoc auctoritate ecclesiæ deputatis; quibus diebus modus vacandi non est sumendus a superstitione Judaica, sed a canone institutionis. Primum secundæ tabulæ mandatum est patrem & matrem explicite, temporaliter & spiritualiter honorare, implicite autem & . . . . arie omnis homo pro sui gradus merito, ex eodem mandato intelligitur honorandus: In hoc autem mandato intelliguntur non solum pater & mater carnaliter, verum etiam spiritualiter, ut pater sit prælatus ecclesiæ mediatus vel immediatus;

" Summarie.

ANNO CHRISTI 1466.

tus : mater autem ecclesia , cujus sunt filii catholici universi . Secundum est , *Non occides* ; in quo explicite inhibetur omnis illicita alicujus personæ interemtio , consensu , verbo , opere , vel favore : Implicite vero omnis injusta personæ læsio inhibetur : Spiritualiter etiam occidunt qui non reficiunt indigentes . Similiter occidunt qui detrahunt , vel qui innocentes opprimunt & confundunt . Tertium mandatum est , *Non mœchaberis* ; in quo explicite inhibetur adulterium : implicite vero fornicatio , quia explicite inhibetur in Deuteronomio XXIII. capitulo ; ubi dicitur *non erit meretrix de filiabus Israel , neque scortator de filiis Israelis* . Inhibetur etiam in eodem mandato omnis conjunctio viri & mulieris , quoniam bona matrimonii non excusant : Omnis etiam voluntaria pollutio quocumque modo aliter studiose & voluntaria procurata . Quartum mandatum est *non facies furtum* ; quo explicite prohibetur clandestina contractatio , rei alienæ diminutio : Implicite vero omnis injuriosa , seu per fraudem , seu per usuram , seu per violentiam , seu per metum rei usurpatio alienæ . Quintum mandatum est , *non loquare contra proximum tuum falsum testimonium* ; in quo explicite prohibetur falsa testificatio contra indignum ad merita promovendum : In hoc etiam mandato omne mendacium , præcipue perniciosum condemnatur . Sextum mandatum , *non concupisces domum proximi tui* ..... cum ejus injuria . In quo mandato explicite inhibetur cupiditas possessionis immobilis catholici præcipue cujuscumque . Septimum mandatum est , *non desiderabis uxorem proximi tui , nec ejus servum , nec ancillam , nec asinum , nec omnia quæ illius sunt* : In quibus omnis cupiditas possessionis alienæ quantum ad res mobiles condemnatur.

His autem mandatis duo superaddidit evangelium ; scilicet dilectionem Dei & proximi : Deum diligit qui prædicta mandata ex amore , non ex timore principaliter custodit ; proximum autem debet quilibet diligere sicut semetipsum ; ubi hoc.... sicut non dicit æqualitatem sed.... ut videlicet diligas proximum tuum ad quod teipsum , hoc est ad bonum , non ad malum ; & quomodo teipsum , hoc est spiritualiter non carnaliter , secundum quod carnaliter vitium dicitur . Item quantum teipsum , hoc est in prosperitate & adversitate , sanitate & infirmitate : Item teipsum respectu temporalium pro tanto ut plus diligas proximi tui animam , seu animæ salutem æternam , quam tuam vitam propriam temporalem , sicut animæ tuæ vitam debes præponere vitæ carnis tuæ : Item qualiter teipsum , ut videlicet omni homini in necessitate subvenias , sicut tibi velles in necessitate subveniri ; & hæc omnia intelliguntur cum dicitur , *Diliges proximum tuum sicut teipsum* .

Sex autem opera misericordiæ ex Matthæi evangelio patefiunt ; quæ sunt *pascere famelicum* ; *potare sitibundum* ; *hospitio præcipere peregrinum* ; *vestire nudum* ; *visitare infirmum* : *consolari carceri mancipatum* ; septimum vero ex Tobia colligitur , quod est *sepelire corpora mortuorum* .

Septem sunt peccata capitalia , videlicet , *Superbia* ; *invidia* ; *ira* ; *acedia* ; *avaritia* ; *gula* ; & *luxuria* : Et est superbia amor propriæ excellentiæ , de qua oriuntur jactantia , ostentatio , hypocrisis , schismata , & similia . Invidia est felicitatis alienæ odium , de qua oriuntur detractio , murmuratio , dissensio , perversa judicia , & similia . Ira est appetitus vindictæ & nocumenti alieni , quæ cum perseverat , in corde fit odium ; de qua oriuntur persequutiones verborum , & factorum , plagæ , homicidia , & similia . Acedia est tædium boni spiritualis , ex quo homo nec in Deo nec in divinis laudibus delectat ; ex qua sequuntur ignavia , pusillanimitas , desperatio , & similia . Avaritia est immoderatus amor mobilium vel immobilium affluentiæ , vel illicite acquirendo , vel illicite detinendo ; ex qua oriuntur fraus , furtum , sortilegia , sacrilegia , simonia , & omne turpe lucrum . Gula est immoderatus amor delectationis secundum gustum in cibo & potu , in qua [a] quantipliciter peccatur , scilicet in tempore , quando comeditur nimis mane aut nimis tarde vel nimis assidue ; in qualitate , cum quæruntur cibaria delicata ; item in quantitate quando nimis comeditur vel bibitur , quod est vilissimum genus gulæ , & est nimium in cibo & potu quando corpus aggravat , vel quando impedit sensum interiorem aut exteriorem , seu quando lædit corporis sanitatem : item aviditate , seu voracitate , & ultimo in curiosa & exquisita alimentorum præparatione ad gulæ delicias excitandum ; quæ quamquam continentur in hoc versu , Præpropere , laute ...... " ardenter , studiose . Luxuria vero , non oportet notificare , cujus infamia " earumdem inficit universum .

Septem vero virtutes principales sunt , fides , spes , & caritas , quæ ad Deum pertinent & idcirco theologicæ appellantur , prudentia , justitia , temperantia & fortitudo , per quas ad seipsum & proximum homo ordinatur ; & est actus prudentiæ bonum eligere ; actus justitiæ recte facere ; actus temperantiæ , non obedire deliciis ; actus fortitudinis non dimittere bonum agendum pro angustiis vel molestiis quibuscumque : Et dicuntur esse quatuor virtutes cardinales , hoc est principales , quia istis quatuor plures aliæ sunt subjectæ , de quibus quatuor simplicibus laboramus ad præsens , amplius nec tractamus.

Septem sunt gratiæ sacramenta , quorum dispensatores ecclesiæ sunt prælati , quorumcumque " ab omnibus debent recipi Christianis ; utpote baptismus , confirmatio , pœnitentia , eucharistia , suo tempore extrema-unctio , quæ tantum illis dari debet qui gravis infirmitatis indiciis videntur mortis appropinquare periculis , quibus omnino fieri potest detur , dum sint compotes mentis & rationis . Et si contingat eis phreneli , vel quacumque alienatione mentis laborare , si ante alienationem erant de sua salute solliciti consulimus nihilominus eis hoc sacramentum fiducialiter ministretur : Credimus enim & experimento didicimus quantumcumque phrenetico si tamen sit prædestinationis filius ipsius susceptionem vel ad habendum dilucidum intervallum , vel saltem ad spirituale gaudium sive commodum , utpote ad augmentum gratiæ , profuturum .

Sunt etiam alia duo sacramenta , ordo & matrimonium , quorum primum...... convenit , secundum vero novi testamenti tempore solum convenit in per..... tamen per ipsum ex vi sacramenti credimus largiri gratiam , si sincere animo contrahatur .

Quamquam exsolventibus bene decimas Deus frugum omnium abundantiam & possessionum uber-

[a] Lege, quantupliciter. H.

" f. nimis, " orbem.

" quorum, quæque

ubertatem tribuit, tamen dolenter referimus A quod nonnulli nostræ provinciæ, contra testamenti veteris atque novi doctrinam, de silvis suis cæduis, & lignis arborum cæduarum excisis in eis circa quæ minus quam circa fructus agrorum labores impendunt, decimas Deo & ecclesiis quibus debentur notorie per .... quod ipsas in præterito non dederunt, solvere contradicunt, quod æstimant idcirco licere quod legem moris de longa invaluisse consuetudine arbitrantur, in dubium etiam revocantes quæ silva cædua sit dicenda: Nos igitur advertentes quod si sua portione sit ecclesia defraudata diuturnum crimen propterea non minuitur sed augetur, ac fames & penuria omnisque rerum egestas opprimunt. . . . decimas non solventes B hujusmodi, declaramus provisione concilii silvam cæduam illam fore, quæ cujuscumque existens generis arborum in hoc habeatur ut cædatur aut est habilis ad cedendum; quæ etiam succisa rursus ex stipitibus aut radicibus renascatur, ac ex ea decimam partem utpote realem & prædialem baptismalibus seu matricibus ecclesiis persolvendam; nec non silvarum possessores hujusmodi ad præstationem decimarum ipsorum lignorum excisorum in iis sicut fœni & bladorum omni censura ecclesiastica fore canonice compellendos.

Cordis dolore concutimur, intuentes in nostra provincia, malitia excrescente pessima corruptela noviter inolevit, dum ecclesiarum præ- C lati & beneficiati ecclesiastici, atque nonnulli laici mortis vicinæ conjecturam verisimilem obtinentes, universa bona sua, seu quotam eorum partem tam notabilem donari inter viros seu aliter alienare præsumunt; quod nedum ecclesiæ ad quarum domos, ædificia, & cancellos reparanda dum vivebant fuerant obligati, suis excluduntur remediis; sed rex & alii quibus sic alienantes efficaciter tenebantur, suis juribus, uxoresque & liberi conjugatorum suis portionibus, de consuetudine vel de jure ipsis debitis irrecuperabiliter defraudantur. Quidam etiam doli nimium experti languentibus in extremis hujusmodi alienationes facere consueverunt, temere procurarunt, ipsosque lan- D guentes consiliis & suasionibus perversis a voluntate testandi nequiter perverterunt; ex quibus impedire testamenti liberam factionem ac ecclesias & ceteros supradictos suo jure non ambigitur malitiose privare: Unde præsentis deliberatione concilii omnes & singulos in nostra provincia donantes seu alienantes taliter bona sua, malitia sive fraude, ac hujusmodi malitiæ sive fraudis conscios, sic recipientes sic alienata, in eos & ad hoc dantes consilium, auxilium, vel favorem, majoris excommunicationis sententiam incurrere volumus ipso facto, donantes & sua bona in ipsa providentia taliter alienantes propter sui gravitatem excessus, nisi prius pœnituerint, & dictam dona- E tionem effectualiter, quantum in eis fuerit, revocaverint, ecclesiastica careant sepultura: ceterum ne probationis fraudis vel malitiæ in hac parte difficultas hanc provisionem præsentem reddat inutilem, statuimus, quod quotiescumque aliquis dictæ provinciæ bona sua omnia sic ut præfertur donaverit, aut alias quovis titulo alienaverit, seu in quantitate tam notabili, quod appareat de residuo ecclesiis vel creditoribus aliis de suis debitis, uxoribus & liberis de suis portionibus supradictis non posse satisfieri sicut decet, alienatio hujusmodi per malitiam sive fraudem eo ipso fieri censeatur malitiæ sive fraudis probatione ..... ″ teriori minime requisita.

Accidit novitate perversa, quod cum ecclesiarum prælati [a] deviorum disciplina peccatis & excessibus subditorum nituntur inquirere, magnates & potestantes alii sæculares, officia impedire molientes eorum, inhibent laicis ipsorum tenentibus aut nativis, ne ad ordinatorum citationes pro suorum criminum vel excessuum correctionibus canonice subeundis, quorum correctio & punitio ad ipsos ordinarios noscitur pertinere de consuetudine vel de jure, aut pro testamentorum probationibus, approbationibus, insinuationibus, aut calculis de bonis defunctorum administratis per eos, seu computis, & aliis testamentariis juribus extra locum domicilii veniant & compareant coram eis; & ne in locis sui dominii per prælatos exerceantur præmissa impediunt & procurant.... & faciunt nequiter impediri, sibi quoque super his jurisdictionem usurpant: Alii præterea viros ecclesiasticos jurisdictionem ecclesiasticam exercentes, & suis subditis, pro eorum culpis & excessibus pœnitentias corporales seu pecuniarias imponentes, ac ipsos facere cogentes easdem sicut ipsis ordinariis licet, aut pro pœnitentiis corporalibus juxta modum excessuum suorum impositis, redemptiones pecuniarias, prout juste poterunt admittentes, de & super extorsionibus excessivis judicant; sicque judicantes attachiant & incarcerant, ac super his in foro sæculari eos sibi respondere compellunt, quibus mulctas pecuniarias ea occasione in foro prædicto sæculari imponi procurant & faciunt indebite pro libito voluntatis.

Frequenter etiam multi cum turbis & strepitu ad judicia concurrunt ecclesiastica, ac judices litigantes seu habentes ibidem alia expedire graviter sic exterrent, quod ecclesiastica confunditur jurisdictio & opprobriose officium prælatorum suspenditur & nequiter impeditur, ac in culpam de facili homines currunt dum pœna non reprimit transgressores impunitatem sibi pœnitentialem nutriunt & antiqui hostis insidiis levem aditum præparent & frequentem: Alii siquidem multos pro eo, quod causas & negotia in foro ecclesiastico de jure vel consuetudine pertractanda ibidem contra adversarios suos movent; necnon advocatos postulantes pro eis, & procuratores alios, qui ministros & ecclesiasticos judices cognoscentes, super his judicari, attachiari, carceri quoque mancipari, & alios in foro sæculari multipliciter faciunt fatigari, & procurant, suisque tenentibus & aliis ad forum ecclesiasticum pro causis seu negotiis in ipso de consuetudine vel de jure tractandis recurrentibus, si non desistant & in foro sæculari super his litigent, imponunt sæpissime graves mulctas, ipsosque affligunt & vexant injuste multimodis laboribus & expensis. Alii vero episcopos, archidiaconos, & officiales eorum ac alios ordinarios judices jurisdictionem in civitatibus seu locis aliis eis subjectis debite exercere volentes, de & super his quæ spectant notorie ad eosdem, seu pro exercitio jurisdictionis ecclesiasticæ, mandata sua licita & canonica destinantes, executionesque eorum debite faciendas impediunt vel impediri procurant injuste, ac nuncios mandata hujusmodi deferentes & facere debite justas executiones, volentes, capere, verberare, male

″ ulteriori

[a] Lege, de suorum. H.

male tractare injuriose præsumunt. Quidam A etiam domini temporales & eorum ballivi bona decedentium ab intestato in suis districtibus ad ipsos dominos prætendentes fore, quamvis erronee devoluta, ne per ordinarios bona hujusmodi pro debitorum solutione sic decedentium, ac etiam in alios pios usus pro ipsorum animarum salute convertantur utiliter, prout consensu regio & magnatum regni Angliæ, tamquam pro jure, ecclesiasticaque libertate ab olim existit ordinatum, impediunt in derogationem ecclesiasticæ libertatis, jurisque jurisdictionis ecclesiasticorum impedimentum & læsionem enormem: Nos igitur præsentis deliberatione concilii, omnes & singulos in præmissis vel eorum aliquibus delinquentes, seu præmissa vel B eorum aliqua in suis facta negotiis seu nominibus eorum rata vel accepta habentes, hoc sacro approbante concilio pronunciamus majoris excommunicationis sententia innodari, quorum absolutionem diœcesanis locorum episcopis, vel jurisdictionem episcopalem habentibus specialiter reservamus, delinquentes hujusmodi quater annis singulis in cunctis ecclesiis parochialis nostræ Eborum provinciæ excommunicatos, in genere præcipimus publice pronuntiari.

Dierum invalescens malitia, quia mundus in deteriora jugiter labitur, hominum mentes in apertam facit nequitiam prosilire; unde nostræ provinciæ Eborum nonnulli aliis malignari C conantes, brevia regia de compoto sive transgressione, vel alia contra illos quibus nocere desiderant ad extraneos comitatus in quibus sui adversarii nunquam fuerunt, nec contraxerunt vel deliquerunt ibidem, bonave administrarunt inibi cujuscumque fraudulenter & malitiose impetrare præsumunt; & adeo contra eos ignorantes clam prosequuntur in illis quod ut * lagantur vel foris baniuntur a regno. Unde cum processus & sententiæ contra ignorantes & taliter indefensos habiti a jure merito reprobentur, nec sit malitiis hominum indulgendum; statuimus, ut quicumque clerici vel laici in nostra provincia talia surrepticie, fraudulenter vel malitiose de cetero ut præmittitur im- D petrantes & prosequentes, facientes, procurantes, seu ad ea impendentes scienter consensum, auxilium, consilium, vel favorem, aut ea rata habentes nomine suo facta, majoris excommunicationis incurrant sententiam ipso facto.

Licet ex statutis concilii generalis & Clementis papæ prohibitum sit expresse, ne quæstores aliqui nisi apostolicas, vel diœcesani literas exhibuerint, quomodolibet admittantur, vel permittantur aliud aut populo prædicare vel exponere, quam quod in literis continetur supradictis, literis apostolicis per diœcesanum prius diligenter examinatis: Quidam tamen quæstores hujusmodi non sine magna temerita- E tis audacia & deceptione multiplici animarum, indulgentias populo, motu suo concesserunt; super votis dispensarunt; a perjuriis, homicidiis, & peccatis aliis absolverunt; male ablata incerta data sibi pecuniæ quantitate remiserunt, tertiam aut quartam partem de pœnitentiis injunctis relaxarunt; animas tres vel plures parentum vel amicorum illorum qui eleemosynas eis contulerint de purgatorio, ut asseruerunt, mendaciter extrahebant, & ad gaudia paradisi perducebant. Benefactoribus locorum quorum quæstores extiterunt remissionem plenariam peccatorum indulserunt; &, ut eorum utamur verbis, a pœna & culpa absolverunt, quo Clemens papa prædictus in concilio Viennensi hujusmodi abusus de cetero attemptari omnino inhibuit, ac omnia privilegia si quæ super præmissis, vel eorum aliquo fuerint, aliquibus locis, ordinibus, vel personis quæstorum hujusmodi quomodocumque concessa, auctoritate apostolica penitus revocavit: Volens quæstores, si qui in præmissis vel aliquo præmissorum deliquerunt, seu alias etiam cum suis quibuscumque privilegiis abusi fuerint, per locorum episcopos debite puniri, nullo eis in hac parte privilegio suffragante. Quæstores tamen prædicti his diebus avaritiæ veneno inebriati ut aurum & argentum subtili & fallaci ingenio extorqueant, aliqua de abusionibus prædictis, & alias majores vel consimiles attemptare præsumunt, utputa excommunicatos a judicibus ecclesiasticis absolvunt, & pœnitentiam publicam & solemnem per locorum ordinarios pro publicis excessibus inflictam remittunt, seu saltem diebus quibus ipsos ad ecclesias causa pœnitentiæ perimplendæ venire contigerit differre, & mortem sibi consciscentes in cœmeteriis sepelire præsumunt, aliaque nonnulla enormia committere non verentur, per quæ censura ecclesiastica vilescit & clavium ecclesiæ auctoritas deducitur in contemptum: Nos ergo hujusmodi abusus plenius abolere volentes, volumus & præcipimus in nostris diœcesi & provincia, statuta conciliorum prædictorum firmiter observari, ac cum literæ hujusmodi apostolicæ per diœcesanum examinatæ fuerint, scedulam de indulgentiis hujusmodi conscribi, & literis suis annecti; nil quoque per quæstores proponi & prædicari, nisi quod in scedula prædicta continetur. Quod si quæstores aliqui, aliqua de abusionibus prædictis de cetero attemptare præsumpserint, seu præsenti nostræ constitutioni in aliqua sui parte contravenerint, ab officio prædicto penitus expellantur, & ad dictum officium de cetero nullatenus admittantur. Si quis vero rector, vel vicarius, capellanus, vel curatus aliquem de quæstoribus hujusmodi contra formam conciliorum in ecclesia sive capella sua admiserint, pœnam xl. solidorum legalis monetæ Angliæ fabricæ ecclesiæ metropoliticæ Eborum applicandorum, solvere teneatur: Per hanc tamen constitutionem his qui jurisdictionem episcopalem habent nolumus in aliquo præjudicium generari.

Cum inter nonnullos parochianos nostræ diœcesis talis inolevit protervitas, quod ad fabricam matricis ecclesiæ suæ parochialis conferre nolunt, arbitrantes se ab omnibus hujusmodi excusari posse, pro eo quod ad fabricam capellarum infra parochias suas sitarum contribuunt: Nos attendentes quod parochiani prædicti ad contribuendum matrici suæ ecclesiæ priusquam capellæ magisque tenebantur; proinde statuimus, quod licet parochiani antedicti ad rectionem & reparationem capellarum hujusmodi conferant, a contributione ad ecclesiæ matricis suæ fabricam, & reparationem ac aliæ onera parochialia quæcumque supportanda nullatenus excusentur, sed juxta discretionem ordinarii sui contribuere teneantur. Quod si hujusmodi parochiani onera prædicta post monitionem legitimam eis in hac parte factam subire recusaverint, capellæ prædictæ interdicantur, & divina in eisdem non celebrentur,

quouf-

ANNO CHRISTI 1466.

quosque parochiani hujusmodi onera prædicta A subeant cum effectu, seu saltem ad ea subeunda sufficientem præstiterint cautionem.

Quamquam bonæ memoriæ Ottobonus olim sedis apostolicæ in Anglia legatus, monachos seu canonicos regulares, per maneria vel ecclesias solos morari firmiter & districte prohibuit; mandans abbatibus & prioribus quibuscumque, ut si qui tales fuerint, eos sine moræ dispendio revocarent ad conventum, vel sibi unum monachum vel canonicum sociare studerent, alioquin ipsos abbates & priores donec id impleverint decrevit fore suspensos: Nonnulli tamen abbates, priores, & præpositi religiosorum, non solum monachos, canonicos, & alios subditos suos extra septa mona- B sterii sui morari permittunt, verum etiam licentiam per suas literas patentes ad absentandum se a monasteriis suis, ac animalia & servitia recipienda & inter sæculares personas unienda eis conferunt & concedunt; ex quibus hujusmodi subditi occasionem vagandi contra canonicas sanctiones ac regulares institutiones sæpius habere dignoscuntur: Nos hujusmodi licentias sæculares quoque eorumdem tam indecentes quam animabus eorumdem religiosorum periculosas esse conspicientes, firmiter injungendo mandamus, quatinus nullus abbas, prior, præpositus, minister, magister, seu alius quicumque religiosus præsidens, quocumque censeatur nomine, subditis suis hujusmo- C di licentiam de cetero concedere præsumat, sub pœna xl. solidorum sterlingorum, quam, citra pœnam constitutionum legatinorum prædictorum, ipsum delinquentem incurrere volumus, fabricæ ecclesiæ nostræ metropoliticæ Eborum fideliter applicandorum, ipsumque religiosum sic vagantem tanquam apostatam haberi volumus & computari: per hanc tamen nostram constitutionem hiis quibus ad deserviendum in ecclesiis suis vel capellis per unum religiosum de subditis suis sedes apostolica indulsit, nolumus in aliquo derogare.

Cum ecclesia Dei secundum evangelicam veritatem domus orationis esse debeat, sacrique canones & leges civiles ob Dei reverentiam, & D ut Christi fideles convenientius orationi insisterent in eadem, providentius statuerunt, ne quis ad eam confugiens, seu ibidem causa orationis, vel alias insistens ab eadem extrahatur, citetur, vel arrestetur in eadem. Nos volentes leges hujusmodi in quantum possumus imitari, provida deliberatione habita, statuimus, quatinus nulla ecclesiastica sæcularisve persona quemdam occasione alicujus actionis, seu querelæ in ecclesia aliqua tempore quo divina celebrantur in eadem, nisi propter offensam in dicta ecclesia immediate, aut paulo ante arrestationem hujusmodi factam arrestet, citet, vel extrahat, arrestarive, citari, vel extrahi faciat sub pœna excommunicationis majoris, quam in hac E parte delinquentem incurrere volumus ipso facto.

Cum sacro eloquio jubente de omnibus quæ novantur per annum, & nullo tempore excluso decimæ sint cum omni integritate absque diminutione solvendæ, omnibus & singulis rectoribus, vicariis, capellanis parochialibus; & ecclesiarum parochialium curatis, per nostram provinciam constitutis, in virtute obedientiæ mandamus, firmiter injungentes, quatinus diligenter moneant & efficaciter inducant, & quilibet ipsorum in parochia sua moneat & inducat, quod dicti parochiani omnes decimas inferius annotatas suis ecclesiis persolvant, videlicet decimam lactis, seu lacticinii a primo tempore suæ innovationis, tam in mense Augusti, quam in aliis mensibus; de proventibus etiam boscorum; virgultorum; pannagiis silvarum; vivariorum; piscariarum; fluminum; stagnorum; arborum prostratarum & excisarum; pecorum; columbarum; seminum; fructuum & bestiarum; warennarum aucipitii; hortorum; cultilagiorum; lanæ; lini; croci; grani; terrescidiorum; & carbonum in locis ubi fabricantur & fodiuntur; cygnorum & caponum; aucarum; anatum; ovorum; agrorum; apum mellis & ceræ proventuum; molendinorum; venationum; vellerum; artificiorum; negotiationum; necnon & agnorum; vitulorum; pullorum; equorum; capriolorum; & aliorum fœtuum animalium tunc ad decimam dandorum cum se alendo in pascuis a matribus separatis commode vivere possint. De fructibus & garbis, quarreriæ calce, mineris, de nutrimentis animalium, pascuis, pasturis, tam communibus quam non communibus secundum numerum animalium & dierum, sicut expedit ecclesiæ: De fœno ubicumque crescit, aut in semitis, magnis pratis, sive parvis secundum verum valorem; & de omnibus proventibus aliarum rerum de cetero satisfaciant competenter ecclesiis quibus de jure tenentur, nullis expensis ratione præstationis decimarum deductis, seu retentis, nisi tantum de præstatione decimarum artificiorum & negotiationum. Quod si monitionibus hujusmodi parere contempserint, per suspensionem excommunicationis, & interdicti sententias per ordinarios locorum ad præstationem decimarum prædictarum compellantur consuetudine contraria nequaquam obstante; quæ peccata non minuere sed augere dignoscitur. Datæ synodo provinciali celebrata in ecclesia metropolitana Eborum 26. die mensis Aprilis, anno domini 1466.

Scrutatis insuper registris recolendæ memoriæ Joannis nuper ecclesiæ Romanæ tituli sanctæ Balbinæ presbyteri cardinalis, & prædecessoris nostri, meminimus constitutiones subscriptas per ipsum in ecclesia metropolitana Eborum celebratas rite & legitime editas, non tamen in libro statutorum provincialium inter alias inscriptas & incorporatas; volumus igitur ipsas inter alias constitutiones publicari, promulgari, & incorporari, ac ab omnibus nostræ provinciæ subditis firmiter observari.

Certitudinem præsentium, & memoriam futurorum sane intendentes, qualiter olim patres & prædecessores Eborum archiepiscopi cum suffraganeis eorum, ad extirpandum vitia, & mores nutriendos plures & diversas constitutiones necessarias & salubres vicissim suis ediderunt temporibus: Nos vero Joannes archiepiscopus antedictus eorum vestigiis sequi inhærentes; volentes in vinea domini ob salutem & quietem populi nobis subjecti laborare, ut veræ retributionis recipere valeamus denarium post laborem, de suffraganeorum nostrorum ac prælatorum & cleri nostræ provinciæ in hoc concilio provinciali nobis assistentium, deliberato consilio statuimus, providemus, decernimus, & ordinamus, quod presbyteri etiam cantarias habentes, & alii sacerdotes propriis sumptibus vel animalibus sustentati, in nostris civitate, diœcesi & provincia divina celebrantes,

ANNO CHRISTI 1466.

tes, proximo die dominico, seu festivo post admissionem suam ad celebrandum in ecclesiis, capellis, vel locis aliis divino cultui dispositis, jurabunt tactis sacrosanctis Dei evangeliis, coram rectoribus, vicariis, vel aliis locum eorum tenentibus, quod ecclesiis vel capellis eorum vices-gerentes nullum omnino inferent præjudicium vel damnum, circa oblationes, portiones, decimas, trentalia, denarios pro requestis sive legatis mortuorum, vel alia jura quocumque nomine censeantur; imo quatinus in eis est eosdem rectores, vicarios, & eorum locum tenentes servabunt indemnes in præmissis & singulis præmissorum. Jurent etiam specialiter dicti sacerdotes, quod odia, scandala, rixas, contumelias, seu contentiones inter rectores, vicarios, ac eorum parochianos nullo modo sustentent, foveant aut sustineant quatinus in eis erit, imo concordiam nutriant & observent inter eos: Et præfati sacerdotes infra civitatem, diœcesim, & provinciam nostras divina non celebrent, sed eis expresse interdicantur, donec præmissa præstiterint juramenta, [a] vel per eos steterit quo minus præstiterint, & celebrare si præsumpserint, præter pœnas alias quas canones inducunt contra celebrantes in locis interdictis, irregularitatem incurrant, si coram suis ordinariis super præmissis fuerint convicti. Insuper tamen eis interdicatur divina celebratio donec fuerit cum eis super hoc legitime dispensatum.

[a] Forte, vel si per eos ... & celebrare sic. H.

Præterea presbyteri ipsi non audient confessiones parochianorum vel capellanorum in ecclesiis in quibus divina celebrant, nisi in casibus a jure permissis vel licentia præsidentium in ipsis ecclesiis petita & obtenta. Insuper presbyteri memorari debent, & jurent interesse in cancello ecclesiæ in qua deserviunt matutinis horis, processionibus, missis & vesperis, & aliis divinis officiis inibi psallentes, induti superpelliciis quæ sibi propriis expensis providebunt; & ad assignationem curatorum hujusmodi lectiones, epistolas & evangelia in missis solennibus legent, & cum concione mortuorum lectiones, mortuorum die una in ecclesiis hujusmodi missæ fient plures solennes, missas alias cum nota celebrent & percantent, ac tempore hujusmodi divinorum, sic in ecclesiis ipsis celebratorum etiam in navi ecclesiæ vel cœmeteriis aut campis vagari minime præsumant.

Præterea dicti sacerdotes diebus dominicis & festivis, vel si corpus alicujus defuncti, vel nuptiæ celebrandæ fuerint in ecclesiis supradictis, missas suas post lectum evangelium majoris missæ incipiant, & non prius, & eas sic compleant: nisi per prædictos rectores, vicarios, vel præsidentes ad hoc fuerint specialiter licentiati.

Item sacerdotes prædicti, & alii presbyteri curati suis vacent libris; & tabernas, spectacula, cellulas mulierum suspectarum, vel ludos noxios, seu prohibitos sub pœna suspensionis a divinis nullatenus exerceant. Rectores vero, vicarii, & eorum locum tenentes prædicti benigne debent recipere juramenta prædicta, & de hac nostra constitutione ad memoriam præsentium & futurorum copiam in suis habeant ecclesiis.

Præterea nos fida & concordi relatione informati, & rerum experientia edocti, quod nonnulli abbates, priores, abbates proprios non habentes, hospitalarii & alii administratores bonorum ecclesiasticorum, in desolationes mona-

ANNO CHRISTI 1466.

A steriorum, prioratuum, & locorum aliorum quibus præsunt & prodesse deberent, bona hujusmodi monasteriorum, prioratuum, & aliorum locorum ecclesiasticorum, videlicet arbores silvarum cæduarum, & etiam non cæduarum, redditus, possessiones, & alia jura sua vendunt & alienant, ac pensiones, corrodia, & liberationes ad vitam vel longi temporis spatium vendunt & concedunt; necnon ecclesias sibi, & eorum monasteriis appropriatas ad firmam dimittunt, & pecunias præ manibus receptas in usus proprios exponunt & convertunt, mutuumque recipiunt, ac se & monasteria sua successoresque suos ad jura, redditus, & possessiones suas perinde obligant, & districtioni sæ-
B culari submittunt; nec non & alia bona sua mobilia suis notis, & amicis in immensum donant & contribuunt, sic quod occasione præmissorum eorum monasteria ac domos, & loca eis pertinentia propter defectum reparationis collabuntur, & maximam minantur ruinam, divinus cultus in locis hujusmodi præmissorum occasione diminuitur, observantia regularis negligitur, ac bona hujusmodi monasteriorum propter abusus hujusmodi, quod dolenter referimus, devastata sunt pariter & consumpta. Nos Joannes archiepiscopus antedictus, monasteriorum, prioratuum, hospitalium, & locorum aliorum religiosorum infra nostram provinciam Eborum existentium, indemnitatibus oc-
C currere desiderabiliter affectantes, & super eis remedium opportunum adhibere, de suffraganeorum nostrorum advisamento, & consilio statuimus & ordinamus, quod si salvis aliis provisionibus, statutis, constitutionibus, ordinationibus, & remediis super hujusmodi venditionibus, alienationibus & concessionibus, antiquorum patrum auctoritate editis, ut cum venditio arborum, silvarum non cæduarum, vel cæduarum, ad magnam quantitatem, vel concessio jurium, redditum, vel possessionum aut pensionum, corrodiorum, sive liberatarum ad vitam alicujus vel longi temporis spatium fieret alienatio, tractatus duorum dierum ad minus inter abbatem & ejus conventum,
D aut priorem, abbatem proprium non habentem, cum suo conventu præcedere debeat diligens & maturus; & si post tractatum hujusmodi solennem præfatis abbati, & conventui, seu priori abbatem proprium non habenti, & ejus conventui visum fuerit, quod hujusmodi venditiones, alienationes, & liberatarum concessiones, vel mutuæ receptiones, eorum monasteriis, prioratibus, vel aliis locis necessariæ fuerint & utiles, seu opportunæ, tunc super alienationibus, venditionibus, & concessionibus præmissis nobiscum in nostra diœcesi & provincia nostra, & cum suffraganeis nostris in diœcesibus, ac nostris & suis successoribus temporibus [a] profuturis tractatum
E habeant specialem, & post licentiam & auctoritatem a nobis seu nostris suffraganeis in diœcesibus suis præhabitis, ad præmissas venditiones, alienationes, & concessiones liberam habeant facultatem. Quod si abbates prædicti, priores vel hospitalarii contra hanc nostram ordinationem, sive provisionem venditiones, vel concessiones nulla præhabita auctoritate fecerint, hujusmodi venditiones, alienationes & concessiones, ad vitam vel in perpetuum pro nullo habeantur, & omnimoda careant firmitate: Et nihilominus præter alias pœnas in diversis ordinationibus inde provisis, prædicti abba-

[a] porro futuris,

abba-

abbates, priores, & hospitalarii hanc nostram A constitutionem infringentes, violantes, & contemnentes, eo facto a celebratione divinorum sint suspensi, & administratione bonorum monasteriorum, ac dignitate, & officiis quibus præsunt ipso facto in perpetuum privari existant. Amen.

**CONSTITUTIO DOMINI PAPÆ PAULI SECUNDI,

De rebus ecclesiæ non alienandis.

Ex cod MS. penes Sam. Roper. de hosp. Lincolniensi arm.

PAULUS episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Ambitiosæ cupiditati illorum, præcipue qui divinis & humanis affectati, damnatione postposita, im- B mobilia & preciosa mobilia Deo dicata, ex quibus ecclesiæ, monasteria & pia loca reguntur illustranturque, & eorum ministri sibi alimoniam vendicant, profanis usibus applicare, aut cum maximo illorum ac divini cultus detrimento, exquisitis mediis usurpare præsumunt, occurrere cupientes, omnium rerum & bonorum ecclesiasticorum alienationem, omneque pactum, per quod ipsorum dominium, concessionem, hypothecam, locationem & conductionem ultra tuentium; necnon infeudationem vel contractum emphyteoticum, prærterquam in casibus a jure permissis; ac de rebus & bonis in emphyteosim, ab antiquo concedi solitis, & tunc jam ecclesiarum evidenti uti- C litate; ac de fructibus & bonis, quæ servando servari non possunt pro instantis temporis exigentia, hac perpetua valitura constitutione fieri omnino prohibemus, prædecessorum nostrorum constitutionibus, prohibitionibus, & decretis aliis super hoc editis, quæ tenore præsentium innovamus, in suo nihilominus robore permansuris: Si quis autem contra hujus nostræ prohibitionis seriem, de bonis & rebus eisdem quicquam alienare præsumpserit, alienatio, hypotheca, concessio, locatio, conductio & infeudatio hujusmodi, nullius omnino [a] sunt roboris vel momenti; & tam qui alienat, quam is qui alienatas res & bona prædicta receperit, sententiam excommunicatio- D nis incurrat: alienanti vero bona ecclesiarum, monasteriorum, locorumque ipsorum, quorumlibet, inconsulto Romano pontifice, aut contra præsentis constitutionis tenorem, si pontificali vel abbatiali præfulgeat dignitate, sit ingressu ecclesiæ penitus interdictus: Et si per sex menses immediate sequentes, sub interdicto hujusmodi, animo (quod absit) perseveraverit indurato, lapsis mensibus eisdem, a regimine, & administratione suæ ecclesiæ vel monasterii cui præsidet, in spiritualibus & temporalibus sit eo ipso suspensus.

[a] Forte, sint.

Inferiores vero, prælati, commendatarii, & alii ecclesiarum rectores beneficiati, vel administrationem quomodolibet obtinentes, prioratibus, præposituris, præpositatibus, præbendis, aliisque ecclesiasticis, cum cura, & sine cura, sæcularibus & regularibus, beneficiis, quorum res & bona alienarunt dumtaxat, ipso facto privati existant, illaque absque declaratione aliqua vacare censeantur; possintque per locorum ordinarios, vel alios ad quos eorum collocatio pertinet, personis idoneis, illis exceptis quæ propterea privatæ fuerint, libere de jure conferri, nisi alias dispositioni apostolicæ sedis sint specialiter aut generaliter reservata; & nihilominus alienatæ res & bona hujusmodi ad ecclesias, monasteria, & loca pia ad quæ ante alienationem hujusmodi pertinebant, libere revertantur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ prohibitionis & innovationis infringere, vel ei ausu temerario contraire: Si quis hoc attemptare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum. Data Romæ apud sanctam Mariam, anno dominicæ incarnationis millesimo quadringentesimo sexagesimoseptimo, Kalendis Martii, pontificatus nostri anno quarto.

ANTIQUA STATUTA SYNODALIA

Ecclesiæ Æduensis.

Ex Martene Thesauro Anecd. t. 4. p. 467.

Ea hic adnectimus, cum pleraque ante annum 1300. edita sint, & plurima ad optimam in Clero disciplinam stabiliendam moresque in melius reformandos contineant. Ex MS. codice 400. circiter annorum Oratorii Trecensis illa eruit P. Martene, ac fœde ex imperiti amanuensis vel ignorantia, vel oscitantia corrupta, aliquibus in locis emendavit.

INCIPIUNT STATUTA SYNODALIA TAM NOVA QUAM VETERA.

I

PRæcipitur districtius, ut omnes presbyteri, maxime curam animarum habentes, veniant ad synodum & si gravi infirmitate detenti, aut alia inevitabili ne- E cessitate venire non possint, suum mittant capellanum aut clericum loco sui.

II.

Præcipitur archipresbyteris, aut presbyteris ut in eundo & redeundo a synodo honeste ambulent, & honesta quærant hospitia, & in eis circumspecte se habeant; ne

ne ſtatus clericorum vertatur in opprobrium A & contemtum.

III.

De baptiſmo.

Baptiſmus cum honore & reverentia celebretur, & cum magna cautela, & maxime in diſtinctione verborum, ſcilicet *Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti, Amen*. Et in (*a*) Romano ſub eadem forma doceant ſacerdotes frequenter laicos debere baptizare in neceſſitate.

IV.

Pro baptiſmo nihil omnino exigatur, ſed quicquid offertur gratis accipiatur.

V.

Fontes ſub ſera & clavi cuſtodiantur propter ſortilegia. Chriſma ſimiliter & ſanctum oleum ſub clave ſerventur.

VI.

Semper ſacerdos interroget laicum dili- C genter, cum in neceſſitate baptizaverit puerum, quid dixerit aut quid fecerit: & ſi invenerit laicum diſcrete & modo debito baptizaſſe, & formam verborum in Romano protuliſſe, approbet factum, & non baptizet puerum; & tunc oblato puero ad fores eccleſiæ, ſuppleatur quod deeſt, ſcilicet pabulum ſalis, & linitio cum ſaliva. Exorciſmi tum dicantur, & ſuper fontes ſine merſione omnia fiant quæ ſolent fieri.

VII.

Si vero dubium fuerit ſub qua forma verborum puer baptizatus fuerit, tunc ſacerdos omnia faciat, & mergens dicat: *Si tu non es baptizatus, ego baptizo te, in nomine Patris, & Filii & Spiritus-ſancti.* Sin autem, inquirat in quo defecerit, & defectum ſuppleat. Si in toto defecerit, baptizet puerum, & ſi aliqua dubitatio intervenerit, ad nos, vel ad officialem noſtrum, vel ad pœnitentialerium noſtrum recurrat.

VIII.

Ad elevandum puerum de ſacro fonte tres ad plura recipiantur, quod enim amplius eſt, a malo eſt.

IX.

De confirmatione.

Sacerdotes moneant ſæpe populum ad confirmationem puerorum. Poſt baptiſmum enim debet ſuſcipi ſacramentum confirmationis. Quod ſi confirmandus adultus fuerit, prius confiteatur & poſtea confirmetur: Jejuni & non .... ad confirmationem accedant. Sæpe dicatur laicis ne diu expectent ad confirmationem adventum epiſcopi; ſed ducant ad eum pueros ſuos, & alios qui non ſunt B confirmati, ubi eum prope audierint, & ſecum deferant bandellos latos, mundos, & ſatis longos, & dicatur etiam eis quod poſſint nomina confirmandorum mutare in confirmatione, ſi velint.

X.

Nullus ſacerdos confirmare præſumat, aut virgines conſecrare. Solius enim epiſcopi eſt confirmare, virgines conſecrare, aut ordines dare.

XI.

De defectibus in ſacrificio contingentibus.

Sacerdos miniſtrans diligenter attendat quod hoſtia ſit rotunda & integra, & integrum habeat circulum, & quod vinum non ſit acetoſum, & quod aquam non omittat.

XII.

Si palla altaris inde tincta fuerit, reſcindenda eſt pars illa, & pro reliquiis ſervanda. Si ſuper albam vel ſuper caſulam deguttet, ſimiliter fiet. Si ſuper D veſtimentum ceciderit, comburenda eſt pars illa, & cinis in ſacrario reponendus. Si vero in terram ceciderit, lingendus eſt, & extergendus, & radendus eſt locus ipſe, ſive lapis ſit, ſive lignum, ſive terra fuerit, & pulvis in loco ſacro reponendus.

XIII.

Porro ſi in ipſo ſanguine muſca vel aranea vel aliquid tale ceciderit, quod vix ſine vomitu & cum periculo corporis ali- E ter ſumi non poſſet, igne cremandus eſt, & ſanguis Domini ſumendus. Illud enim quod intus ceciderit, prius debet in calice vino perfundi, & quanto diligentius fieri poteſt ablui, & ſuper piſcinam comburi debet, & illam ablutionem ſacerdos ſumere debet. Quod ſi fides ipſa id quod ceci-

(*a*) Id eſt vulgari lingua, quo ſenſu liber Uſuum Ciſtercienſium cap. 93. *Si converſus eſt*, inquit, *vel monachus, qui non intelligit litteras, idem illi* ROMANE *exponat ſacerdos, & converſus* ROMANE *confiteatur*.

ceciderit quempiam sumere fecerit, Deo gratias. Quod si de corpore Domini super pallam altaris aliquid ceciderit, vel super aliud vestimentum, non incidatur, sed vino abluatur, & a ministro sumatur vinum illud. Quod si infirmo datum rejicitur, prout diligentius poterit, suscipiatur & constrictum in calice cum vino sumatur; si integrum sumi non potest, eo quod ex ore alterius projectum sit, reus hujusmodi negligentiæ; & qui cum eo participes fuerint culpæ, competenti subjaceant disciplinæ. Si autem super lignum vel super lapidem ceciderit, modus supradictus de sanguine Domini observandus.

XIV.

Linteamina altaris & indumenta sæpe abluantur ob reverentiam & præsentiam Salvatoris nostri & totius curiæ cœlestis quæ cum eo præsens est, quotiescumque missa celebratur.

XV.

De Eucharistia infirmis deferenda. Non permittant presbyteri diaconos deferre infirmis corpus Domini nostri JESU-CHRISTI, sed in necessitate, cum sacerdos absens fuerit. Sed semper sacerdotes cum magna reverentia & maturitate deferant illud in pixide eburnea bene clausa propter casum, & cum lucerna præcedente, cantantes VII. psalmos & alias orationes. Sic enim persolvent debitum infirmo, & audientes invitabuntur ad exhibendam Deo reverentiam & honorem.

XVI.

Moneantur frequenter & communiter laici, ut ubicumque viderint deferri corpus Domini, statim genua flectant tamquam Domino & Creatori suo in terram, & junctis manibus, quousque transierit, orantes.

XVII.

Sacerdos sive diaconus corporalia sæpe abluat in vase mundo ad hoc specialiter deputato, indutus superlicio. Omnes ablutiones, si fieri potest, in piscina reponentur, vel saltem reponantur in baptisterio.

XVIII.

Item, linteamina altaris & indumenta sacerdotalia non nisi a sacerdote, vel a diacono, vel ab aliqua matrona honesta, vel virgine, sine appositione aliorum pan-

A norum debent lavari convenienter: quia absurdum est in sacris sustinere quod esset indecorum in profanis.

XIX.

De extrema unctione. Cum summa reverentia deferatur oleum sacrum ad infirmos, & eos ungant sacerdotes cum magno honore, & orationum celebritate, quæ ad hoc sunt ordinatæ; & nihil penitus inde exigatur, sive a paupere, sive a divite: sed si quid gratis datum fuerit, in eleemosyna recipiatur.

B

XX.

Ad sacramentum extremæ-unctionis moneant sæpe populum sacerdotes non tantum divites & senes, sed pauperes & juvenes & omnes, maxime a XIV. annis & supra, ut communiter se paratos exhibeant cum necessitas fuerit: quia per hoc sacramentum venialia dimittuntur peccata, & quandoque alleviatur infirmus & ad veram contritionem & æterni gaudii consecutionem animus incitatur. Doceant autem sa-
C cerdotes populum hoc sacramentum posse licite iterari & sæpe recipi, scilicet in qualibet magna infirmitate vel necessitate, cum metus est mortis, & post susceptum licite posse reverti eum qui convaluerit ab infirmitate ad opus conjugale.

XXI.

De libris sacerdotum. Librum qui dicitur manuale singuli presbyteri parochiales habeant, ubi continetur ordo extremæ-unctionis, catechismi, baptismi & hujusmodi. Habeant
D etiam singuli capellani ordinarium officiorum ecclesiæ, secundum usum qui servatur in majori ecclesia, & libros alios in quibus possit competenter divinum officium tam diurnum quam nocturnum celebrari.

XXII.

De choreis. Prohibeant sacerdotes sub pœna excommunicationis choreas in cimiterio vel in ecclesia duci. Moneant etiam ne alibi fiant, quia ut dicit Augustinus, melius est die-
E bus dominicis & festivis fodere vel arare, quam choreas ducere. Quam grave peccatum sit in loco sacro choreas & berlationes ducere, perpendi ex pœnitentia secundum canonum rigorem talibus injungenda potest. Si quis berlationes ante ecclesias sanctorum fecerit, emendatione pollicita tribus annis pœniteat.

XXIII.

Præcipitur sacerdoti, ut divino officio cele-

celebrato, & populo regresso ad propria, ecclesias suas firmare studeant diligenter.

A

XXIV.

Nullus de novo in cimiterio permittatur ædificare, nec domus aliqua si destructa fuerit, durante per annum ruina, ibi reædificetur, nec fimus, nec immunditíes in cimiteriis adunetur.

XXV.

Nulli clerico servire permittatur altari, nisi cum superlicio aut cappa clausa.

XXVI.

De missa. Nullus bis in die audeat missam celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate, excepto die Nativitatis & Resurrectionis Domini.

XXVII.

Nullus antequam matutinas dixerit canonicas & primam præsumat aliqua necessitate missam celebrare.

XXVIII.

De confessione. Sacerdos circa confessionem maximam curam habeat & cautelam, & diligenter inquirat peccata usitata singulatim, inusitata autem non nisi a longe per aliquam circumstantiam: sic tamen ut ceteris detur materia confitendi. Ad audiendam confessionem apertum locum sibi eligant sacerdotes, ut communiter ab omnibus videri possint, & in locis editis aut extra ecclesiam nullus accipiat confessionem, nisi in præmaxima necessitate

XXIX.

In confessione habeat sacerdos oculos in terram, vultum humilem, nec faciem respiciat confitentis, & maxime mulieris, causa honestatis, & eam pro posse suo pluribus modis suadeat ut integre confiteatur, aliter dicat ei nihil valere.

XXX.

Sacerdotes majora peccata reservent majoribus in confessione, sicut homicidia, sacrilegia, peccata contra naturam, incestus, & stuprum virginum, iniectiones manuum in parentes, vota fracta & hujusmodi.

XXXI.

Sunt autem tria in quibus nullus habet potestatem, nisi solus papa vel ejus mandatum, scilicet iniectio atrox in clericos vel quoscumque religiosos, incendia ecclesiæ, & simonia. Nihilominus rei talium remittendi sunt ad episcopum:

XXXII.

B

In confessione sibi caveant sacerdotes ne inquirant nomina personarum cum quibus peccaverint confitentes ei, sed circumstantias & qualitates.

XXXIII.

Nullus ira vel odio vel etiam mortis metu in aliquo audeat revelare confessionem signo vel verbo generaliter vel specialiter, ut dicendo *Ego scio qualis estis*. Et si revelaverit, debet sine misericordia degradari. Extra *de pœnitentia & rem.* cap. *omnes*.

C

XXXIV.

Nullus sacerdos audeat dubio casu perficere matrimonium, episcopo inconsulto, sed ad eum semper omnes matrimonii dubitationes deferat. Prohibetur districte sub pœna suspensionis, ne ullus sacerdos aut capellanus exigat aliquid ante benedictionem nuptialem, sive pro testimonio ferendo, sive pro matrimonio celebrando occasione ferculorum quæ debentur pro nuptiis. De matrimonio.

D

XXXV.

Celebrato matrimonio recipiat fercula sua, & sic exigat si necesse fuerit. Prohibeant sacerdotes publice in ecclesia sub pœna excommunicationis quod nullus conjugatus transeat ad religionem, aut recipiatur nisi per episcopum.

XXXVI.

Prohibeant sacerdotibus, ne testamenta sua ordinent per manum laicalem, & quod de consilio archipresbyterorum vel eorum vices gerentium ordinent & pro posse suo in vita & in sanitate sua existentes sua conficiant & ordinent testamenta, & ipsi frequenter laicis prohibeant, ne sua testamenta faciant sine præsentia sacerdotis. De testamentis.

E

A

XXXVII.

Prohibetur districte ne pro (*a*) interragio corpus differatur sepeliri, sed post sepulturam, si aliquid datum fuerit, in ecclesia recipiatur, & secundum laudabiles consuetudines exigatur.

XXXVIII.

Nullus sacerdos vel capellanus teneat in domo sua aliqua occasione mulierem, nisi sit aut soror, aut mater, aut alia de qua suspicio non habeatur.

XXXIX.

Sacramenta gratis ministranda.

Prohibemus etiam ne sacerdotes vel clerici, occasione alicujus consuetudinis, pro baptismo, pro sepultura, pro benedictione nuptiali, sive aliis ecclesiasticis sacramentis aliquid exigere vel extorquere præsumant: sed ea liberaliter & sine aliqua difficultate qualibet studeant ministrare. Moneantur tamen laici ne quod pro reverentia sacramentorum devotione fidelium introductum est, velint aliquatenus revocare.

XL.

Ludi sacerdotibus prohibiti.

Prohibetur sacerdotibus penitus ludere cum deciis, & interesse spectaculis & choreis, & intrare tabernas causa potandi, & sine amico & comite clerico intrare domos alienas, aut discurrere per vicos & plateas, & ne habeant capas allatas & vestes inordinatas omnino prohibetur.

XLI.

Item, prohibetur sacerdotibus, ne habeant secum prolem quam genuerint in sacro ordine propter scandalum.

XLII.

Nullus clericus vel regularis fidejubeat Judæo vel fœneratori, nec obliget pignori ornamenta ecclesiæ vel libros Judæo, & maxime calicem.

XLIII.

De prædicatoribus.

Nullus recipiatur ad prædicandum, nisi sit authentica persona, vel ab episcopo missus; & tunc si sit prædicator quæstiarius non admittatur ad prædicandum, sed tantummodo exponat indulgentiam quam habet & mandatum.

XLIV.

Nullus clericus faciat jusjurandum patronis antequam fuerit episcopo præsentatus.

XLV.

Die dominica præcedente synodum sacerdotes qui non habent capellanos, in suis parochiis inquirant publice in ecclesia, si qui infirmi in parochia fuerint: statim eos B visitent, & faciant eis quidquid necesse fuerit ad salutem animarum: ne mora quam sunt facturi in synodo, fiat occasio periculi eorum salutis. Nullus . . . . .

XLVI.

Præcipitur presbyteris, ut immobilia de bonis ecclesiæ acquisita tantummodo ecclesiis legant: de jure enim aliud non possunt, de mobilibus vero suis rationabile faciant legatum . . . .

C

XLVII.

De hostia post consecrationem elevanda.

Præcipitur presbyteris, ut cum inceperint tenentes hostiam, ut non elevent eam statim nimis alte, ita quod possit videri a populo: sed quasi ante pectus teneant eam, donec dixerint *hoc est corpus meum*: & tunc elevent ita quod possit a populo videri.

XLVIII.

Præcipitur presbyteris, ut si res ecclesia- D sticæ a suis parochiis captæ detinentur, capientes res ipsas restitutionem vel recredentiam denegantes, cessent a divinis ubi fuerit prædo vel præda, & prædo excommunicetur.

XLIX.

De interdicto pro præda.

Item, præcipitur novissime, ut si contigerit cessare a divinis, ut præmissum est, ubi fuerit prædo vel præda, & mandata synodalia propter hoc observari; ad nostrum officialem Æduensem super remotionem interdicti & absolutionem recurratur; nec re- E moveatur interdictum, donec primitus res capta restituatur, & damna ecclesiæ, in qua cessatum fuerit, injuria facta ecclesiæ, & injuria facta ei cui res ablata fuerit, & emenda nostra competens restituta fuerit, ac etiam emendata, & tunc per officialem nostrum Æduensem dicta sententia interdicti possit removeri.

L.

(*a*) Id est pro pecunia quæ dari solet presbytero sepelienti.

A

L.

De usurariis.

De usurariis autem, quod novum & vetus reprobat testamentum, præcipitur districte, ut singulis diebus dominicis manifestos usurarios excommunicent, & expressis nominibus denuntient excommunicatos.

L I.

Novissime præcipitur contra usurarios, ut excommunicentur singulis diebus dominicis & campanis pulsatis, & candelis accensis, & faciant sacerdotes * excommunicationes; quod publici usurarii in cimiterio nullatenus sepelientur, pœna canonica contra negligentes curatos & vicarios nihilominus infligenda.

* Excommunicantes.

B

L II.

Si qui vero se & sua locis religiosis contulerint in vita sua, super his archidiaconus Æduensis consulatur.

L III.

De excommunicandis.

Excommunicentur, monitione præmissa, fornicarii.

C

L IV.

Nullus vicarius sine mandato episcopi recipiatur.

L V.

Omnes curati & vicarii mandata habeant synodalia, & si non habeant, pœnam incurrant.

D

L VI.

Publice excommunicentur interfectores capellanorum & clericorum & qui eos receperint, seu artiores injurias eis intulerint.

L VII.

Capellani in hac parte præcaventes, ut dictorum malefactorum nomina habeant; & ipsos singulis diebus dominicis excommunicare non omittant.

E

L VIII.

Si qui per annum excommunicationis sententiam sustinuerint, nomina eorumdem in subsequenti synodo afferentur.

LIX.

Præcipitur archipresbyteris & presbyteris, ut si constiterit aliquos esse excommunicatos, denuntient in parochiis suis, postquam excommunicationis sententiam per duas quadragenas sustinuerint, & excommunicent eos singulis diebus dominicis & festivis, & ipsos excommunicatos & aggravatos auctoritate nostra denuncient, licet litterarum mandatum non receperint: monentes omnes subditos suos, ne cum talibus participent. Et si moniti excommunicatos denuntiant, & hoc tamdiu faciant, donec a nobis aliud receperint in mandatis.

L X.

Caveant archipresbyteri, ut eorum subditi veniant ad synodum in habitu competenti; maxime illi qui in diœcesibus sunt extraneis vicini, honeste se habeant in villa.

LXI.

Præcipitur enim, ne mittantur ad confessiones, nisi sacerdotes.

LXII.

Omnibus illis qui cum presbytero corpus Christi secum comitandum deferente infirmos visitabunt, dominus episcopus xx. dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxet.

LXIII.

Si quis religiosos curatos seu vicarios super aliquibusdam infestaverit, archipresbyterorum consilium in hac parte requiratur, domini episcopi consignetur.

LXIV.

De furto, de usura, de rapina sibi valde caveant sacerdotes, ne committentibus talia injungant pœnitentias missarum, & eleemosynarum, & hujusmodi, priusquam quod poterint reddiderint, non enim dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

LXV.

Excommunicentur servientes christiani, & pedissequæ, & nutrices, quæ in servicio Judæorum commorantur; & nisi pœnituerint, tam in vita quam in morte ab omnibus altius evitentur.

A

LXVI.

Excommunicentur autem qui dederunt vel præmium acceperunt pro celandis illegitimis matrimoniis, & qui se fecerunt & faciunt clandestine benedici.

LXVII.

De matrimonio. Item, præcipitur novissime & districte omnibus archipresbyteris, curatis & vicariis, & de novo, ut super matrimoniis de cetero contrahendis sive sint nobiles, sive alii, quicumque velint contrahere matrimonium, ut tribus diebus dominicis aut festivis IX. lectionum banna publice proclament, ac etiam solemnisent, antequam procedant ad benedictionem nuptialem conferendam, & mandatum hujusmodi nobilium in capellam & aliorum etiam capellas in suis domibus significent: ut publicent coram bonis & capellanis in prædictis capellis servientibus monitiones & inhibitiones super suspensionis & facient de præmissis.

LXVIII.

Archipresbyteri vero nomina personarum matrimonium contrahentium, & capellanorum benedictionem impendentium contra mandatum ejusmodi, cum ad notitiam pervenerint, nobis indicent.

LXIX.

De vicariis autem, præcipitur ut de alia diœcesi vicarii non admittantur.

LXX.

Curati in suis parochiis personis propriis studeant deservire, præcipientes ut curam habentes, dimissis propriis suis, vicarii ne fiant alienis

LXXI.

Festa Dei-genitricis Virginis MARIÆ & apostolorum & aliorum sanctorum quos celebrare consuevit ecclesia, cum circa eorum celebrationem devotio populi his diebus requisierit, sub pœna excommunicationis præcipimus observari: ut eorum meritis & intercessionibus ad eorum consortia pervenire valeamus.

LXXII.

Festa vero Nazarii & Celsi martyrum & beati Lazari injungantur solemniter observari.

LXXIII.

Præcipitur ut omnes curati habeant gilla propria.

LXXIV.

Item, præcipitur ne aliquis citet aliquem personaliter, nisi mandatum super hoc receperit, vel nisi causa fuerit criminalis, vel pro veritate dicenda, vel pro B sacramento calumniæ faciendo.

LXXV.

Item, præcipitur ne aliquis judex ordinarius vel delegatus interdicti vel suspensionis seu excommunicationis sententiam proferat, nisi semper in scriptis, in quibus etiam exprimat causam vel causas excommunicationis. Exemplum autem scripturæ tradatur excommunicato infra mensem, si ab eo fuerit requisitus: alioquin noverit se suspensum ipso jure.

C

LXXVI.

Item præcipitur, ut nullus judex participantes excommunicatis ab eo majori excommunicatione audeat excommunicare ante monitionem canonicam. Postquam vero fuerit monitus quis ne communicet excommunicato; extunc si frequenter ei communicaverit, poterit eam majori excommunicatione ligare.

D

LXXVII.

Item præcipitur, ut omnes utriusque sexus fideles postquam ad annos discretionis pervenerint, semel in anno peccata sua sacerdoti proprio confiteantur, & saltem in Pascha recipiat Eucharistiæ sacramentum, nisi de consilio sacerdotis proprii duxerit abstinendum — Annua confessio & communio paschalis.

LXXVIII.

Item præcipitur, ut archipresbyteri E de causis audiendis se nullatenus intromittant.

LXXIX.

Item præcipitur archipresbyteris, ut ipsi saisiant ecclesias eorum qui non faciunt in eis residentiam personalem, & teneant illas, donec aliud a nobis super hoc receperint mandatum. — De residentia.

LXXX.

A

LXXX.

Item præcipitur archipresbyteris, ut non recedant a villa sine mandato nostro speciali.

LXXXI.

Item novissime præcipimus, ut in ecclesiis vestris diebus dominicis & festivis statutum hujusmodi publicetis: videlicet quicumque mandatum vel præceptum seu licentiam alicui dederint capiendi illos qui B in aliquas sententias excommunicationis protulerint, seu illos ad quorum instantiam sunt prolatæ, vel easdem sententias observantes, vel nolentes participare excommunicatis, ex eisdem sententiis: nisi mandatum seu præceptum, seu licentiam revocaverint, re in reaggravatione existente, in excommunicationis sententiam auctoritate apostolica incidant ipso facto.

LXXXII.

Item, præcipitur quod si ad bonorum C captionem actione ipsorum mandati sive licentiæ processum fuerit, restituta spoliatis aut satisfactio pro ipsis impensa, ipso facto sententiam excommunicationis incurrent supradicti mandatores sive præceptores, seu licentiam concedentes. Eadem quoque sententia excommunicationis sunt innodati omnes qui obediunt prædictis mandantibus, præcipientibus, & licentiam concedentibus in præmissis vel in aliquo præmissorum. Qui autem in eadem sententia permanserint duorum mensium D spatio; extunc non possint, nisi per sedem apostolicam absolutionis beneficium obtinere.

LXXXIII.

Contra adversarios libertatum ecclesiasticarum.

Item, denuntientur excommunicati auctoritate apostolica singulis diebus dominicis omnes illi qui restringunt ecclesiasticas libertates, nec non qui de cetero servari faciunt statuta, edicta, consuetudines introductas contra ecclesiæ libertatem.

LXXXIV.

Item, statuarios, scriptores statutorum ipsorum, nec non illos qui præsumserint judicare, vel in publicam formam resolvere judicata:

LXXXV.

Item, omnes illi denuntientur excommunicati auctoritate nostra, qui impediunt vel perturbant jurisdictionem curiæ nostræ Æduensis tacite vel expresse.

LXXXVI.

Contra excommunicationem contemnentes.

Sunt nonnulli qui se sponte & propriæ voluntatis arbitrio damnationi perpetuæ mancipant & æternæ, dum excommunicationis sententiam in eos juste latam, non brevi tantum temporis intervallo, sed indurato animo contumaciter sustinent ultra annum: non attendentes quod medicinalis est excommunicationis sententia, non mortalis; & quod sancta mater ecclesia numquam claudit gremium redeundi. Ideoque statuimus, & ordinamus, quod omnes ecclesiarum curati vel eorum vicarii in ecclesiis suis publice & solemniter in parochiis suis publicent & exponant, quod si deinceps sint aliqui de subditis nostris, cujuscumque conditionis, aut status, qui excommunicationis sententiam, ut præmittitur, sustinere præsumserint ultra annum; contra ipsos acrius quam poterimus procedemus: cum excommunicatio tanto temporis intervallo tam prolixa morosa pertinacia & obstinatio, per quas quis efficitur membrum diaboli, hæresim sapere videatur.

LXXXVII.

Item, ut rectores ecclesiarum parochialium nostræ diœcesis deinceps, auctore Domino, plenius habeant scientiam prædicandi, ut commissum sibi populum frequenter reficiant pabulo spirituali.

LXXXVIII.

Statuimus & ordinamus, quod singuli archipresbyteri nostræ diœcesis duos ecclesiarum rectores de singulis archipresbyteratibus, quos magis dociles, idoneos, & paratos cognoverint, & ad audiendam theologiam, & proficiendos in eadem nobis aut officiali nostro ipse statuendo omni gratia . . . . . cessantibus & favore.

LXXXIX.

Officium divinum.

Item, præcipimus firmiter & districte, E quod omnes singuli ecclesiarum rectores nostræ diœcesis, vel eorum vicarii, singulos parochianos suos in generali moneant efficaciter & inducant, ut vir & uxor cujuslibet domus, aut saltem alter eorum, & liberi de domo intelligibiles & capaces ad ecclesiam suam parochialem conveniant singulis diebus dominicis & festivis ad divinum officium audiendum, & mandata ecclesiastica audienda, & quod sacerdotes eorum confessiones audientes loco pœniten-

tentiæ injungant eisdem pro bono obedientiæ præmissa facienda, & quod ipsi sacerdotes suos subditos erudiant in oratione dominica *Pater noster*, & symbolo apostolorum *Credo in Deum*, & missis suis aut prædicationibus frequenter exponant pro scientia & industria sua, quas sibi Dominus administraverit, & æternæ vitæ præmium & gloriam, & pœnas inferni varias & diversas quas damnati æternaliter sustinebunt, & vias pro modulo suæ scientiæ exponant.

XC.

De decimis.

Item, cum decimæ sint distributio egentium animarum, quas in signum dominii universalis sibi Dominus specialiter reservavit, & pro facto non ab homine, sed ab ipso Domino institutæ sint, quasi cibus in domo Domini pro ministris & servientibus ecclesiæ sustentandis. Vobis universis & singulis præcipimus firmiter & districte, quatenus laicis parochianis vestris, quos vobis constat decimas detinere, frequenter exponatis, & maxime cum eorum confessiones contigerit vos audire, quod eas in suarum periculum detineant animarum. Aliis autem, qui veram decimam non persolverint, similiter exponatis & dicatis, quod veram reddant decimam, & persolvant illis sacerdotibus, a quibus ecclesiastica receperint sacramenta, & quod aliter salvari non possint, scriptura testante quæ ait, quod tales Dominus ad decimam revocabit, cum non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum.

XCI.

Item, cum religiosis tam exemtis quam non exemtis sit a jure generaliter interdictum, ne decimas sine consensu episcoporum de manu recipiant laicorum, aut ab ipsis religiosis in feodum tenere recognoscant, & nisi illas dumtaxat decimas, quas laici ante Lateranense concilium detinebant: distinctius vestrum quilibet solemniter inquirat, an religiosi quicumque exemti aut non exemti, sive clerici aliquas decimas acquisierint a laicis a triginta annis citra in nostro episcopatu Æduensi. Quod si facta inquisitione vobis constiterit ita esse, aut talia fieri potuerint in futurum, nobis aut officiali nostro sine moræ dispendio nuntietis.

XCII.

Item, vestram prudentiam scire volumus, quod si pro eo in reges, principes, barones, nobiles, baillivos, ministros eorum, vel alios excommunicationis, suspensionis, interdicti fuerit sententia promulgata, aliquos in persona sua aut bonis suis vel suorum gravari, eos qui tales sententias observantes vel taliter excommunicatis communicare volentes, nisi datam sententiam revocare duxerit re integra, vel si occasione hujus licentiæ ad captionem bonorum alicujus fuit processum, nisi bona ipsa infra octo dierum spatium fuerint restituta, aut condigna expressa satisfactio, in excommunicationis sententiam incidant ipso facto. Eadem quoque sententia innodati utentes tali licentia sibi data atque committenda. Dari licentia prohibetur aut talia committere per seipsum. Qui autem in eadem sententia permanserit spatio duorum mensium, extunc ab ea non potest, nisi per sedem apostolicam absolutionis beneficium obtinere.

XCIII.

De vicariis.

Item, sub pœna excommunicationis inhibemus omnibus & singulis ecclesiarum rectoribus, ut secum vicarios aliquatenus non assumant, donec eos aut officiali nostro duxerint præsentandos: quos tales esse volumus, qui sciant legere, construere, intelligere, & cantare.

XCIV.

Contra vitiosos sacerdotes.

Item, universis & singulis archipresbyteris præcipimus firmiter & districte, quod cum omni solertia & cura adhibita diligenter inquirant, & subtiliter investigent ab archipresbyteratibus suis, si sint aliqui sacerdotes aut clerici lusores, tabernarii, negotiatores, secum suspectas mulieres tenentes, & præcipue incontinentis vitæ. Quos autem tales invenerint, eorum nomina nobis aut officiali nostro quam citius potuerint mittere non postponant.

XCV.

Monachi aut canonici regulares soli non habitent in urbibus.

Item, cum in Lateranensi concilio salubriter fuerit institutum, ne monachi singuli ponantur per villas & oppida, sed secum unum habeant ad cautelam: cujus in iis quæ Dei sunt & observantiæ regularis tam consortio quam solatio perfruatur; cum solitudo merito reprobetur, Salomone dicente: *væ soli, quia cum ceciderit, non est qui sublevet eum*. Ideoque statuimus, & præcipimus sub pœna excommunicationis, quod singuli priores, tam monachi quam canonici regulares canonicos non habentes in episcopatu nostro, extunc manentes secum monachum unum aut canonicum regularem

larem habeant, juxta concilium memoratum, nisi ex causa rationabili aliud a nobis fuerit ordinatum. Præcipientes vobis archipresbyteris omnibus & singulis, quod si in cognitionem vestram aut aliquorum vestrum devenerit, priores aliquos aut aliquem in episcopatu nostro statutum & præceptum nostrum infringere, & firmiter non servare . . . . . . nobis aut officiali nostro sine moræ dispendio renuntietis: ut tales aut talem puniamus pœna debita transgressores.

XCVI.

De residentia.

Item, de non residentibus, ut ecclesiarum rectores gregis dominici diligentius & efficacius curam gerant, statuimus & præcipimus firmiter & districte, ut omnes ecclesiarum rectores nostræ dioecesis in ecclesiis suis residentiam faciant personalem, nisi super hoc a nobis gratiam obtineant specialem. Sciant omnes & singuli prædicti ecclesiarum rectores, quod si qui fuerint, qui a nobis gratiam obtinuerint supradictam, quartam partem redditüum & C proventuum ecclesiarum suarum durante gratia supradicta, in refectionem & reparationem domorum illarum ecclesiarum suarum quarum rectores talem a nobis gratiam fuerint assecuti, aut alio modo juxta nostræ dispositionis arbitrium, in utilitate talium ecclesiarum; aliam vero quartam partem in opus fabricæ beati Nazarii statuimus & ordinamus convertendam. Statutam aliam ad eos extendi volumus qui de nostra licentia & gratia audierint theologicam facultatem.

XCVII.

De clandestinis matrimoniis.

Item, forma concilii generalis, per quod clandestina matrimonia fieri districtius inhibentur, cum pœnis ibidem adjectis præsenti scripto in vestrum omnium referimus notitiam pleniorem. Si matrimonia fuerint contrahenda in ecclesiis, per presbyteros publice proponantur, competenti termino præfinito, ut infra illum qui voluerit legitimum impedimentum opponat. Quo quidem prætermisso, & bannis faciendis in ecclesia similiter prætermissis, talia matrimonia clandestina reputantur. Ideoque firmiter inhibemus, ne quibuslibet matrimonium inter se contrahere volentibus impendatur benedictio nuptialis, nisi bannis prius in ecclesia propositis tribus diebus dominicis aut festivis: perniciosa consuetudine inter nobiles super hoc hactenus observata aliquatinus non obstante. Quod si secus factum A fuerit, pœna est ut soboles ex tali conjunctione suscepta etiam ignoranter illegitima reputetur. Quod verum intelligo si in gradu prohibito contraherent.

XCVIII.

De usurariis.

Item, cum in utroque tam novo quam vetere Testamento damnetur improba usurarum vorago, ac etiam multis quæstionibus super hoc per summos pontifices promulgatis pœna manifesta usurariis imponatur: pœnas prædictas hic inferius annotamus. B Porro usurarii manifesti nec ad communionem altaris debent admitti, nec christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam; sed nec oblationem eorum quisquam accipere debet: qui autem receperit, aut tales christianæ tradiderit sepulturæ; & quæ acceperit reddere compellatur, & donec ad arbitrium episcopi satisfecerit, ab officii sui manebit executione suspensus.

XCIX.

Item, quamquam usurarii manifesti, de usuris quas receperunt satisfieri expressa quantitate vel distincte in ultima voluntate mandaverint, tamen eis ecclesiastica sepultura denegetur, donec de usuris suis fuerit prout facultates patiuntur eorum plenarie satisfactum, vel illis quibus est restitutio facienda, si præsto sint, aut aliis qui pro eis possunt acquirere, vel eis assentientibus loci ordinario, vel ejus vices gerenti, sive rectori ecclesiæ sufficienter cautum de restitutione facienda. D Omnes enim religiosi qui usurarios manifestos tradunt ecclesiasticæ sepulturæ, pœnas incurrunt superius annotatas.

C.

Item, nullus interesse debet in manifestorum usurariorum testamentis.

CI.

Item, nullus debet eos recipere ad confessionem, E aut eos absolvere, nisi de usuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum præstent, ut præmittitur, idoneam cautionem. Testamenta autem manifestorum aliter non valeant, sed sunt irrita ipso jure.

Expliciunt man data synodalia.

Syno-

Synodus est semper die veneris post octavas omnium sanctorum & die Martis post quindenam Pentecostes.

STATUTA SYNODALIA EDITA

In synodo hyemali, anno Domini M. CC. XCIX. ex parte domini B. episcopi.

QUia humana natura de facili prolabitur ad delicta, expedit ut homini noxius appetitus frænetur, & ligetur legalibus constitutionibus & præceptis, ut declinet prohibita & permissa sequatur. Unde nos BARTHOLOMÆUS permissione divina Æduensis episcopus ad correctiones morum, constitutiones, statuta & præcepta edimus, promulgamus, facimus, & publicamus infra scripta.

I.

Sanctissimus pater dominus Bonifacius papa VIII. duxit provida deliberatione statuendum ut nullis, nisi dignitate præditis, aut personatum obtinentibus, seu ecclesiarum cathedralium canonicis causæ auctoritate litterarum sedis apostolicæ vel legatorum ejusdem de cetero committentur, vel audientur alibi quam in civitatibus, vel in locis insignibus, ubi possunt haberi commode juris copia peritorum, & quod si eisdem civitatibus & diœcesibus actor & reus fuerint extra ipsas causa non commutatur, vel conveniatur aliquis eorum; nisi ab ipso contra aliquem de sua diœcesi, vel ab aliquo contra eum, aut contra ejus capitulum seu universitatem civitatis, villæ aut castri fuerit actio dirigenda, vel ubi actor eamdem civitatem vel diœcesim intrare non audens, aut sui adversarii provinciam merito perhorrescens eum infra ipsas secure nequeant convenire. In quibus casibus extra dictas civitates & diœcesim possit contra prædictos causa committenda, tamen impetrans de dicto timore quemadmodum litteris commissis exprimere teneatur, primo judici eidem faciat, saltem per proprium juramentum, alias judex ipse nullatenus procedat; sed partem a sua jurisdictione dimittens, eumdem impetrantem in expensis legitimis alteri parti condemnet, & quod etiam nullus eorum ultra unam dietam a fine suæ diœcesis in dictis duobus casibus valeat conveniri. Statuit etiam ut cum actor & reus in civitate & diœcesi fuerint diversarum; si actor & reus in civitate & diœcesi rei judicem recusat, ipsum judicem non in sua, sed in alia civitate & diœcesi libere valeat impetrare, eumque trahere ad eumdem, dummodo locus ad quem eum traxerit, ultra unam dietam, sicut in casu alio præmittitur, minime sit remotus, & quod in nullo casuum prædictorum judex extra civitatem vel diœcesim in quibus deputatus fuerit, citet partes, nec de causa sibi commissa cognoscat, nisi ad id expressus accesserit earumdem assensus, neque alibi quam extra illud, & personis dumtaxat designatis superius, committat quomodolibet vices suas; quidquid aliud contra præmissa vel eorum aliquid contigerit attentari, voluit & decrevit fore ipso jure irritum & inane. Unde nos universis subditis nostris generaliter prohibemus, ne contra prædictæ constitutionis apostolicæ tenorem scienter quidquam parere vel obedire præsumant: & si quis ausu temerario contrarium fecerit, ipsi convento ad expensas & interesse teneatur, alias nihilominus secundum arbitrium nostrum puniendus. Si quis vero in nostra diœcesi litteris apostolicis abusus fuerit, contra tenorem prædictæ constitutionis apostolicæ temere veniendo, vel alias scienter, cujusque conditionis, status, vel dignitatis existat, etiamsi exemtionis privilegio gaudeat, cum reatus omnem honorem excludat, & contra exemtos delinquentes extra rem privilegiatam jurisdictione sua possit uti, ingressum ecclesiæ sibi noverit interdictum, quousque ab illicita occasione in causam destiterit, & læso occasione hujusmodi ad arbitrium nostrum satisfecerit competenter.

II. *Ne quis citet auctoritate apostolica, nisi viso authentico.*

Item, cum alias synodali constitutione fuerit a nostris prædecessoribus interdictum, ne aliquis auctoritate litterarum sedis apostolicæ vel legatorum ejusdem aliquem citare præsumat, nisi viso authentico: nos statuto hujusmodi addendum duximus, inhibendo ne cuiquam liceat se a sede apostolica vel auctoritate litterarum sedis apostolicæ .... judicem deputatum supercitet vel excommunicet denuntiandum ab aliquo, pareatur, nisi prius viso authentico, vel facta fide de eo & ipsius retenta copia, sumtibus illius cujus intererit, & qui eo rescripto apostolico est usus: qui super hoc instructus veniat, si commode fieri poterit, transcribendi, cum legalis decernat auctoritas, nemini asserenti cum mandatis principaliter venisse fidem esse, nisi super hoc ipsius principis ostenderit litteras, adhibendam, & etiam secundum canonicas sanctiones mandatum illius qui se asserit a sede apostolica vel auctoritate ejusdem judicem deputatum non sit, nisi prius facta fide de mandato apostolico executioni necessario demandando.

III.

A

III. *Contra tabelliones*.

Cum secundum canonicas sanctiones tabellionatus officium clericis in sacris ordinibus constitutis debeat interdici generaliter, inhibemus, & monemus omnes una monitione peremtorie pro omnibus, ne aliquis clericus in sacris ordinibus constitutus, maxime beneficiatus, tabellionatus officium audeat exercere absque nostra licentia speciali: alioquin adversus facientes in contrarium per substractionem beneficiorum, & alias pœnas, prout nobis justum visum fuerit, procedemus.

IV: *Contra impedientes curiam ecclesiasticam*.

Cum per SS. patrem D. Bonifacium papam VIII. salubriter sit statutum, ne qui ad forum ecclesiasticum recurrentes super causis quæ ad eumdem forum de jure vel antiqua consuetudine pertinere noscuntur, per se vel per alium ad desistendum, vel in foro sæculari de quæstionibus hujusmodi litigandum, per ipsorum jure ecclesiasticorum aut litigantium seu valentium litigare, aut propinquorum ipsorum seu rerum illorum aut ecclesiarum suarum etiam cautionem modisve aliis quibuscumque compellat seu compelli faciat, vel procuret, nec per se alios impediat, quominus coram judicibus ecclesiasticis querelantes, de causis quæ, ut præmissum est, ad cognitionem pertinent eorumdem, possent libere justitiam obtinere, nec ad prædicta facienda det consilium, auxilium, vel favorem, & quod si quis contra præsumserit, excommunicationi subjiciat ipso facto, & nonnulli tam laici quam clerici religiosi ac alii jurisdictionem temporalem obtinentes, suis subditis præsumserint & frequenter præsumant inhibere ne unus alium in foro ecclesiastico audeat conveniri, vel ad judicium evocari facere aut evacuare, sic impediendo quominus volentes coram judicibus ecclesiasticis litigare super actionibus personalibus & causis quæ ad eorum cognitionem de jure vel consuetudine pertineant, suam possent coram eis justitiam obtinere: nos universos & singulos in generali monemus, ut infra tres menses a tempore publicatæ monitionis & constitutionis hujusmodi, quibus inhibitiones prædictæ factæ fuerint, producere non morentur, & a talibus illicitis inhibitionibus in posterum desistant; alioquin nos omnes perturbatores hujusmodi declaramus in excommunicationis prædictæ vinculum incidisse.

V. *Ne fiant clandestina matrimonia*.

Prohibemus insuper, ut nullus sacerdos matrimonium contrahentem sine licentia nostra ad benedictionem nuptialem recipiat, si in dicto matrimonio vel circa illud aliquod dubium fuerit; alioquin sacerdos qui contra fecerit, ipso facto subjaceat ecclesiastico interdicto.

Cum clandestina matrimonia canonicæ prohibeant sanctiones, quibus etiam cavetur, B ut cum matrimonia fuerint inter aliquos contrahenda, sacerdotes in ecclesiis publice proponant competenti termino præstituto, ut infra illum qui voluerit & valuerit legitimum impedimentum proponat: ex quo datur intelligi, quod antequam per verba de præsenti inter volentes matrimonium contrahere contrahatur, debent banna proponi in ecclesiis publice per presbyteros, ut est moris: prohibemus ne aliquæ personæ matrimonium contrahant, nisi in facie ecclesiæ, quando debet benedictio nuptialis celebrari.

C Inhibemus etiam ne aliquis sacerdos vel alius talibus matrimoniis per verba de præsenti aliter, quam dictum est, contrahendis interesse præsumat, vel ad hoc præbere consilium vel assensum.

Poterunt tamen volentes contrahere per verba de futuro matrimonium aliter consentire, scilicet promissionem facere de matrimonio, si sancta concordat vel consenserit ecclesia, contrahendo. Ad hoc tamen non fiat, nisi in præsentia sacerdotis; qui vero contra ..... quam illi qui interernnt vel ad D hoc dabunt consilium, auxilium vel assensum, ecclesiastico supponantur interdicto, alias nihilominus juxta nostrum arbitrium puniendi. Sacerdos vero qui bannis non præcedentibus contrahentes ad benedictionem nuptialem admiserit, sine speciali mandato nostro, sive regularis sive sæcularis fuerit, ab officio & beneficio suspendatur. Illi vero qui in hujusmodi benedictione præsentes fuerint, & consilium dederint vel assensum, supponantur ecclesiastico interdicto.

VI. *Ne rectores ecclesiarum peregrinentur sine licentia episcopi*.

E Cum ministros altaris peregrinari absque superioris sui licentia canonica prohibeant instituta, inhibemus ne rectores ecclesiarum & religiosi sine nostro vel alterius superioris, ad quem id pertinet, licentia, peregrinationis causa, voto crucis excepto, ecclesias deserant, vel ab eis se audeant absentare, quarum debent servitio insudare, contrarium facientibus pœna juxta nostrum arbitrium supponenda.

VII.

VII. *Ne ecclesiæ, vel prioratus, aut hospitalia vel domus-Dei, quæ per clericos consueverunt regi, laicis ad firmam tradantur.*

Statutis canonum inhærentes, prohibemus ne ecclesiæ, seu prioratus, aut hospitalia, seu domus-Dei, quæ consueverunt per ecclesiasticas personas gubernari, seu officia vel ministeria quæcumque solita clericis vel personis ecclesiasticis assignari, & per eosdem, non per laicos gubernari, concedantur sub annuo censu, vel ad firmam, seu admodiationem, seu dato pretio, alicui vel aliquibus committantur, maxime sine nostra licentia speciali.

Si vero in contrarium præsumserint; contractus hujusmodi careat roboris firmitate, & recipientes ecclesias, prioratus, loca & officia prædicta dimittere, & fructus & proventus inde perceptos restituere, sine spe restitutionis, propter hoc, datæ pecuniæ teneantur. Qui fructus & pecunia in perpetuam utilitatem prioratuum, ecclesiarum, vel locorum, seu officiorum quibus contractum fuerit, vel in alios pios usus juxta nostrum vel episcopi pro tempore existentis arbitrium convertantur.

VIII. *Contra illos qui tenent concubinas vel mulieres suspectas.*

Monemus in generali universos tam clericos, maxime in ordinibus sacris constitutos, quam laicos, ne in domibus suis vel etiam alienis publice concubinas, vel mulieres de quibus sinistra suspicio vel scandalum oriatur, teneant: alioquin clerici sint ab officio suspensi, & laici ecclesiastico interdicto sint suppositi ipso facto, præter pœnas alias a jure vel a consuetudine, legatorum sedis apostolicæ constitutionibus synodalibus contra tales statutas, quas nihilominus incurrent.

IX. *De usuris.*

Pœnam contra usurarios a jure statutam ad illos qui contractus quoscumque in fraude usuraria faciunt extendi volumus, seu contra illos locum habere declaramus: inhibentes ne talium corpora, si eorum delicta fuerint manifesta, tradantur ecclesiasticæ sepulturæ, nisi prius iis a quibus usuras exegerint, vel quos per contractus hujusmodi læserint, satisfecerint dum vivebant, vel satisfaciendo pro suarum viribus facultatum, præstiterint idoneam cautionem, vel post mortem ipsorum heredes eorum satisfecerint, vel cautionem hujusmodi ipsorum defunctorum nomine procuraverint perhibere circa quantitatem si de ea constiterit: alioquin juxta nostrum arbitrium, aut ordinarii, vel sacerdotis proprii, pro iis quæ ex tractibus usurariis initis, illis a quibus illicite exegerint, in cautione ejusmodi exprimendam; si vero delictum eorum non fuerit manifestum, sed super hoc fuerint publice diffamati, differant curati eorum eisdem ministrare, vel facere ministrare ecclesiasticam sepulturam, quousque ad arbitrium nostri, vel episcopi qui pro tempore fuerit, purgatio sufficiens super hoc fuerit pro eisdem.

X. *Contra laicos qui detinent decimas.*

Cum canonica prohibeant instituta, ne laici de decimis cum animarum suarum periculo detinentes, possint in laicos quocumque modo transferre: alioquin si quis eas receperit, & ecclesiæ non reddiderit, ecclesiastica careat sepultura: & simili pœnæ debent subjacere laici, qui decimas novalium perceperint vel detinent, nisi eas reddiderint ecclesiæ cui debentur: nec non & illi qui veteres decimas de rebus & possessionibus quas tenent, & de quibus parochiali ecclesiæ debentur, vel solvi ab antiqua consuetudine decima consuevit reddere ipsi ecclesiæ, modo debito non curant, nisi de iis satisfecerint competenter: nos moti simili ratione inhibemus tales, nisi decimas hujusmodi ecclesiæ prædictæ reddiderint, vel de hiis satisfecerint, admitti ad ecclesiasticam sepulturam.

XI. *Ut moniales includantur.*

Cum per constitutionem sanctissimi patris D. Bonifacii papæ VIII. provide sit statutum universas moniales præsentes & futuras, cujuscumque religionis vel ordinis, sub perpetua in suis monasteriis debere permanere clausula: ita quod nullæ monialium professæ religionis tacite vel expresse sit vel esse possit, quacumque ratione vel causa, nisi forte tanto & tali morbo evidenter earum aliquam laborare constaret, quod non posset cum aliis absque gravi periculo commorari, egrediendi ipsa monasteria sine licentia vel facultate; & quod nulli aliquatenus personæ inhonestæ nec etiam jam honestæ, nisi rationabilis vel manifesta causa existat, ac de illius ad quem pertinuerit speciali licentia, ingressus vel accessus pateat ad easdem: ut sic a publicis & mundanis aspectibus separatæ omnino valeant liberius, & lasciviendi opportunitate sublata eisdem, corda sua & corpora in omni sanctimonia diligentius custodire. Et quoniam in eadem constitutione patriarchis, primatibus, archiepiscopis, & episcopis universis districte, & in virtute san-

sanctæ obedientiæ, sub attestatione divini judicii & interminatione maledictionis æternæ sit injunctum, ut eorum quilibet in civitate & diœcesi propria, in monasteriis monialium sibi de jure ordinario subjectis, sive in iis quæ ad Romanam immediate spectant ecclesiam, sedis apostolicæ auctoritate, de clausura convenienti, ubi non est, ipsorum monasteriorum expensis & fidelium eleemosynis, quas ad hoc procurandum, quamprimum potuerint, providere procurent: contradictores & rebelles per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo: invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis. Nos volentes, ut tenemur, statutis & præceptis apostolicis obedire, & quod ad nos spectat & nobis incumbit exsequi reverenter, monemus in generali universas & singulas moniales in monasteriis nostræ civitatis & diœcesis, religionem tacite vel expresse professas, ut in eisdem monasteriis sint & esse consentiant sub convenienti clausura, nec impediant per se vel per alios, quominus clausura conveniens ubi non est fiat, & quominus ibidem quamprimum commode fieri poterit, includantur. Monemus etiam universas abbatissas & priorissas, ut in ipsis monasteriis, ubi non est clausura, conveniens pro ipsarum monialium inclusione, infra proximam sequentem synodum, faciant & fieri consentiant convenientem ad hoc clausuram expensis ipsorum monasteriorum secundum vires facultatum ipsorum monasteriorum: & si ad hoc non suppetant, probabimus diligenter quod deerit fidelium eleemosynis suppleri. Verum quia intelleximus, quod nonnullæ honestatis causis, & monachali modestia, sexusque verecundia abjectis, intra monasteria personas suspectas admittunt, in Dei offensam, religionis opprobrium, & scandalum plurimorum; monemus universas & singulas moniales nostræ civitatis & diœcesis tacite vel expresse religionem professas, ne monasteria sua post clausuram egrediantur, nisi in casibus in dicta constitutione expressis: & quod intra monasteria sua personas suspectas, vel alias contra tenorem dictæ constitutionis, non admittant. Monentes etiam abbatissas & priorissas earumdem, ne extra casus prædictos concedant monialibus licentiam exeundi. Monemus etiam sub pœna excommunicationis universos & singulos, cujuscumque dignitatis, status, vel conditionis existant, ut nullus nisi rationabilis & manifesta causa existat, ac de illius ad quem pertinuerit licentia, ingrediatur ad easdem. Monemus universos & singu- A los, ut nulli prædictas moniales a suis monasteriis extra casus, de quibus in dicta constitutione Bonifacii fit mentio, exeuntes, vel egressas, scienter recipiant in suis domibus vel habitaculis. Monemus etiam in generali, ut nullus moniales prædictas, vel earum aliquam in suis monasteriis, vel extra, ad coitum sollicitare, nec earum pudicitiam violare, nec etiam attentare præsumat: quod redundaret in Christi earum sponsi injuriam vel offensam: alioquin ipso facto B subjacetur ecclesiastico interdicto. Contra vero eos & eas qui his vel aliis monitionibus nostris præmissis non paruerint, vel in contrarium fecerint, prout delicti qualitas exegerit, graviter procedemus.

XII. *De non residentibus.*

Felicis recordationis dominus Innocentius papa III. circumspecta deliberatione statuit, ut qui parochialem habet C ecclesiam, non per vicarium, sed per seipsum illi deserviat in ordine quem ipsius ecclesiæ cura exquirit: alioquin eo privato ipsa ecclesia, alii libere conferatur, qui velit & possit quod dictum est adimplere. Unde nos tam ipsius domini Innocentii, quam etiam quorumdam prædecessorum nostrorum, qui circa præscripta statuta aliqua addiderunt, vestigiis inhærentes, monemus in generali universos & singulos parochialium ecclesiarum rectores, ut personaliter resideant in eisdem, ut illis D deserviant, non per vicarios, sed per semetipsos; statuentes quod fructus omnes & proventus, quos de eisdem ecclesiis per se vel per alios perceperunt pro tempore quo in eisdem ecclesiis personalem residentiam non fecerunt, eisdem restituere teneantur tam in utilitatem ipsarum ecclesiarum, quam in usum fabricæ ecclesiæ nostræ sancti Nazarii, vel alios pios usus juxta nostrum vel episcopi Æduensis qui pro tempore fuerit arbitrium convertendos; nam illi qui altari non serviunt, minime debent de altari vivere; & E nihilominus si per sex menses a tempore quo præsens monitio vel statutum ad ipsos devenerint, ab ipsis ecclesiis absentes fuerint, seu debitum servitium in divinis eis non exhibuerint, amoveantur ab eisdem ecclesiis, nisi de nostra vel episcopi qui pro tempore fuerit, vel alterius superioris ad quem id pertinet licentia absentes fuerint, vel dispensationem super hoc habuerint competentem.

A

XIII. *Ne quis curatus assumat vicarium cui det potestatem absolvendi parochianos suos, sine licentia episcopi qui pro tempore fuerit.*

Cum sit ars artium regimen animarum, pernitiosum debet non immerito reputari, quod hi quibus dictum est regimen commissum, & quorum industria ad hoc specialiter est ecclesia gubernanda, vicarios sibi associant & assumunt, rudes maxime & ignaros, quibus potestatem absolvendi, (B) administrationem ecclesiasticorum sacramentorum, & ea quæ ad curam pertinent animarum committunt generaliter pro suæ libito voluntatis, in suorum subditorum periculum animarum: unde nos volentes super his convenientem adhibere medelam, firmiter inhibemus & generaliter monemus, ne curati parochialium ecclesiarum sæculares vel religiosos vicarios seu presbyteros ad exsecutionem hujus potestatis in suis ecclesiis vel parochiis admittant, & ne ipsi vicarii vel presbyteri eamdem exsecutionem usurpent, sine nostra licentia speciali, & (C) ne aliqui ab eisdem vicariis recipiant scienter ecclesiastica sacramenta. Si quis vero nostræ inhibitionis hujusmodi temerarius violator extiterit, ad pœnæ gravioris impositionem contra eum procedemus. Non tamen per hoc quominus eisdem curatis, ipsis necessitate inevitabili, vel ex causa rationabili temporaliter impeditis, liceat ad supplendum ea quæ sibi in prædictis incumbunt, presbyteros invitare; super impedimentis vero perpetuis longo tempore duraturis, ad nos volumus habere re- (D) cursum.

XIV. *Nullus curatus vel presbyter eligat confessorem sine licentia episcopi.*

Cum nulla possit consuetudine introduci, quod aliquis præter sui superioris licentiam sibi eligere valeat confessorem, qui eum possit absolvere vel alligare, prout sanctissimi patris domini Bonifacii papæ VIII. constitutio plenius exprimit & declarat; præsenti statuto firmius inhibemus, ne aliquis subditus noster præter (E) nostram vel alterius superioris ipsius animæ curam habentis licentiam, alium non habentem super hoc a sede apostolica potestatem eligat in foro pœnitentiæ confessorem, nec ei confiteatur, nisi in mortis articulo vel casu necessario, ubi non potest haberi copia proprii sacerdotis.

XV. *Contra illos qui plura beneficia vel dignitates obtinent sine dispensatione.*

Monemus in generali quoscumque subditos nostros plures dignitates seu beneficia, quibus cura imminet animarum, vel quæ requirunt residentiam personalem, seu unum personatum aut dignitatem cum alio beneficio cui annexa est cura similis, vel cui annexum est onus residentiæ, personaliter obtinentes, ut dispensationes, auctoritate quarum hujusmodi ecclesias vel beneficia, personatus vel dignitates asserunt canonice se tenere, infra tres menses nobis aut officio nostro studeant exhibere: alloquin a perceptione fructuum personatus, vel dignitatis, seu beneficii personalem residentiam requirentis, loca sic dicta obtinentes noverint se suspensos, quousque prædictæ monitioni nostræ paruerint cum effectu.

XVI. *Ut archipresbyteri faysiant prioratus & ecclesias, quas monachi regere consueverunt, nisi ibi sint duo monachi.*

Præcipimus archipresbyteris nostris, ut prioratus & ecclesias in quibus monachi ministrare consueverunt, vel quæ consueverunt per monachos gubernari, nisi sint ibidem duo monachi residentes, faysiant auctoritate nostra, & faysitos retineant quousque a nobis aliud receperint in mandatis.

XVII. *Ne abbates vel quivis regularis in prioratibus vel ecclesiis ad collationem suam spectantibus dona capiant post mortem rectorum.*

Edicto perpetuo prohibuit pater SS. D. Bonifacius papa VIII. ne abbates seu quivis regulares prælati in prioratibus vel ecclesiis ad collationem, ordinationem seu præsentationem pertinentibus eorum, bona manentium quæ cum morientibus ecclesiarum rectoribus seu ministris inventa fuerint vacationis tempore, ob reverentiam quæ in utilitate eorumdem expendi debent, vel futuris successoribus reservari, occupare aut in usus suos convertere quoquomodo non præsumant, nisi de speciali privilegio vel consuetudine jam scripta legitime seu alia causa rationabili hoc etiam eis competere dignoscatur: alioquin ipsi abbates & alii inferiores prælati regulares ab officio & beneficio tamdiu eo ipso noverint se suspensos, quousque restitutionem fecerint de prædictis. Porro ubi ex privilegio aliquis prædictorum asserit bona sibi com-

competere supradicta, idem apostolicus declaravit quid de illis bonis . . . . .
. . . .

XVIII. *Ne causæ sæcularium judicum in ecclesiis vel cimiteriis audiantur.*

Felicis recordationis Gregorius papa X. duxit deliberatione provida statuendum, ut in ecclesiis & cimiteriis earumdem sæcularium judiciorum strepitus conquiescant, & quod nulla causa, maxime criminalis, per laicos agitaretur ibidem, & quod loca eadem essent a laicorum cognitionibus aliena, & quod processus habiti causarum sæcularium cum sæcularibus & specialiter prolatæ sententiæ in eisdem & processus habiti omni careant roboris firmitate: & quod præmissa sic interdicta per ecclesiasticos judices eorum locorum cum auctoritate prædicti canonis compescantur. Unde nos auctoritate prædicta monemus in generali omnes judices, ne in ecclesiis suis vel earum cimiteriis nostræ diœcesis causarum quarumcumque cognitionem exerceant, vel processus quoscumque judiciales in eisdem: alioquin si moniti per archipresbyteros vel rectores parochialium ecclesiarum dictorum locorum desistere noluerint, per eos vel per eorum aliquem excommunicationis vinculo innodantur.

XIX. *Ne quis, etiam exemti celebrent divina in civitatibus, castris, vel aliis locis interdictis, nec ad ea admittant interdictos vel excommunicatos.*

Sanctissimus pater dominus Bonifacius papa VIII. statuendo decrevit, ne aliqui sæculares aut regulares quicumque exemti seu libertatis sedis apostolicæ privilegiis communiti, cujuscumque ordinis, status, vel conditionis existant, scienter celebrent, vel faciant celebrari divina in civitatibus, castris, villis, nisi quatinus eis a jure competierit, seu locis aliis interdictis ab ordinariis, seu delegatis judicibus, vel a jure admittant excommunicatos publice vel interdictos ad divina officia seu ecclesiastica vel ecclesiasticam sepulturam; alioquin sibi ingressum ecclesiæ noverint interdictum, donec de transgressione hujusmodi ad arbitrium ejus, cujus sententiam contemserunt, satisfecerint competenter. Nos vero subditos nostros ad observantiam constitutionis prædictæ inhortantes, monemus auctoritate nostra publice in generali, una monitione peremtoria pro omnibus, & eis inhibemus, ne quis celebrantibus in locis, ut dictum est, interdictis audeat divina celebrare, aut recipiat ibidem ecclesiastica sacramenta, nisi in casibus a jure permissis; ne contra prædictam constitutionem procuret quoquomodo aliquem publice excommunicatum vel interdictum admitti ad ecclesiasticam sepulturam, vel ad ecclesiastica sacramenta; vel ad hoc præsumat ipse idem consilium adhibere. Si quis vero scienter contra præsumserit, ecclesiastico subjaceat interdicto, alias nihilominus prout visum fuerit puniendus.

XX. *Ut publicentur constitutiones ne quis dicat eas ignorare.*

Ne autem supra prædictas nostras constitutiones, monitiones, vel inhibitiones, aliquis ignorantiam possit allegare; præcipimus in virtute sanctæ obedientiæ universis & singulis curatis ecclesiarum civitatis & diœcesis nostræ Æduensis nobis subditis, ut eas maxime quæ tangunt laicos, religiosos, & clericos, in ecclesiis suis præsentibus clero & populo legant publice, & in vulgari sermone exponant, vel legi & exponi faciant aliquibus diebus solemnibus & festis: facientes præmissa præsentes in hac synodo infra mensem postquam ad suas ecclesias reversi fuerint: absentes vero infra idoneum temporis spatium, postquam prædictæ constitutiones, monitiones & inhibitiones in ipsorum deductæ fuerint notitiam.

Hic sequuntur in MS. constitutiones provincialis concilii apud Ansam celebrati anno 1294. editæ apud Johannem Mariam La Mure historiæ Lugdunensis pag. 342. & concilii Matisconensis anni 1286. quas habes supra pag. 203.

STATUTA SYNODALIA

Bartholomæi Æduensis episcopi, anno M. CCC. edita. — Anno 1300.

Incipiunt additiones factæ per dominum Bartholomæum Æduensem episcopum constitutionibus in synodo hyemali celebrato a dicto domino episcopo, anno Domini millesimo trecentesimo.

I.

CUm clandestina matrimonia fuerint inter aliquos contrahenda, sacerdotes in ecclesiis publice proponant competenti termino præstituto, ut infra illum qui voluerit legitimum impedimentum proponat, ex quo datur intelligi quod antequam per verba de præsenti inter volentes contrahere matrimonium contrahatur, debent banna proponi in ecclesiis publice per presbyteros, ut moris est. — De matrimonio.

II.

Prohibemus ne aliquæ personæ matrimonium inter se contrahant per verba de præ-

Anno 1300. ſenti, bannis non præcedentibus publice in A eccleſiis, niſi in facie eccleſiæ quando debet nuptialis benedictio celebrari.

III.

Inhibemus etiam, ne aliquis ſacerdos, vel alius, talibus matrimoniis per verba de præſenti aliter quam dictum eſt contrahendis intereſſe præſumat, vel præbere conſilium vel aſſenſum. Poterunt tamen volentes contrahere per verba de futuro, matrimonialiter conſentire, ſcilicet promiſſionem facere de matrimonio, ſi ſancta conſenſerit B eccleſia, contrahendo, & hoc tamen non fiat niſi in præſentia ſacerdotis.

IV.

Qui vero contra inhibitionem noſtram fecerit, tam contrahentes modo prohibito, quam illi qui intererint, vel ad hoc dabunt conſilium vel aſſenſum, eccleſiaſtico ſupponantur interdicto, alias nihilominus juxta noſtrum arbitrium puniendi. Sacerdotes vero qui non præcedentibus bannis contrahen- C tes ad benedictionem nuptialem admiſerint ſine noſtro ſpeciali mandato, ſive regulares, ſive ſæculares fuerint, eccleſiaſtico ſubjaceant interdicto: nihilominus ab officio & beneficio deponantur. Illi vero qui hujuſmodi benedictioni præſentes fuerint, & conſenſum dederint vel aſſenſum, eccleſiaſtico ſubjaceant interdicto.

V.

Prohibemus etiam inſuper ut nullum ſacerdos matrimonium contrahentem ſine no- D ſtra licentia ad benedictionem recipiat nuptialem, ſi in dicto matrimonio vel circa illud aliquod dubium fuerit: qui contra fecerit, ipſo facto ſubjaceat eccleſiaſtico interdicto.

VI.

Suſpectarum feminarum cohabitatio prohibita.

Monemus in generali tam clericos quam laicos, ne in domibus ſuis vel etiam alienis teneant concubinas, vel mulieres de quibus ſiniſtra ſuſpicio vel ſcandalum oriatur: alioquin clerici ab officio ſint ſuſ- E penſi, & laici eccleſiaſtico interdicto ſint ſuppoſiti ipſo facto, præter pœnam a jure vel a conſtitutionibus legatorum ſedis apoſtolicæ ſeu conſtitutionibus ſynodalibus contra tales ſtatutas, quas nihilominus incurrent. Inhibemus & monemus inſuper ſub pœna excommunicationis ne ſacerdotes & aliæ perſonæ eccleſiaſticæ in ſacris ordinibus conſtitutæ ullas omnino mulieres in domibus ſuis, niſi tales teneant, contra quas naturale fœdus nihil ſævi criminis ſuſpicari permittat. Anno 1300.

VII.

Inhibemus & monemus, ne quis cujuſcumque ſtatus & conditionis aut dignitatis exiſtat, propter factum vel occaſione eccleſiaſticæ perſonæ homines eccleſiæ aut bona ipſorum hominum capiat, ſaiſiat, vel arreſtet a caſu a jure non conceſſo: alioquin ſi prædo requiſitus prædicta non reſtituerit, extunc in loco ubi prædo vel præda fuerint ceſſetur penitus a divinis: & prædo nihilominus incurrat in excommunicationis ſententiam ipſo facto: & ſi præda ad locum alium transferatur, primus locus nihilominus remaneat interdictus, donec a nobis vel ab officio noſtro amotum fuerit interdictum.

STATUTA SYNODALIA

Bartholomæi Æduenſis epiſcopi anno M. CCCI. edita.

I. *Item additiones facta per dominum Bartholomæum Æduenſem epiſcopum in ſynodo hyemali, quæ fuit anno Domini* M. CCCI.

Cum per felicis recordationis Alexandrum papam III. ſalubriter editum fuerit & ſtatutum, ut nullus in regimine eccleſiæ parochialis ſuſcipiatur, niſi vigeſimum quintum annum ætatis ſuæ attigerit, ac moribus & ſcientia commendandus exiſtat, & qui ad regimen aſſumtus hujuſmodi fuerit, ſi monitus in fixo & præfixo a canonibus tempore non fuerit in presbyterum ordinatus, a regiminis ejuſmodi amoveatur officio, & alii conferatur: idcirco nos ipſius veſtigiis inhærentes, in generali monemus quoſcumque clericos, ſeu eccleſiaſticas perſonas nobis ſubditas, & in noſtra diœceſi beneficium eccleſiaſticum obtinentes, ut ipſi infra annum a tempore conſtitutionis & monitionis hujuſmodi numerandum, ſe faciant ad ordines quos onus ſuum requirit promoveri: alioquin a beneficiis ſuis prædictis juxta tenorem conſtitutionis extunc amovebimus, & aliis conferemus. Hanc vero noſtram conſtitutionem contra illos locum habere volumus, qui hujuſmodi beneficia, quorum onus ſuſceptionem ordinum requiret ante Lugdunenſe concilium ſunt adepti. Anno 1301.

II. *Contra clericos qui non deferunt tonſuram clericalem & habitum clericalem.*

Cum clerici qui gaudere volunt privilegio clericali, debeant clericaliter vivere, & ad minus

minus deferre habitum & tonsuram clericalem, ut per hoc a laicis discriminentur; præsenti constitutione monemus omnes & singulos nostræ dioecesis, non habentes vestes clericales, ac per curatos locorum moneantur, & specialiter moneri mandamus, ut ipsi qui eas abjecerint, infra duos menses a tempore hujus nostræ monitionis & constitutionis promulgatæ, resumant tonsuram & habitum clericalem, eas ulterius nullatenus dimissuri: alioquin extunc volumus interdicto ecclesiastico subjacere, nihilominus si eorum protervitas hoc requirat, ad alias pœnas processuri. Hanc vero constitutionem extendi volumus ad clericos uxoratos, qui cum unicis & virginibus contraxerunt, si gaudere volunt privilegio clericali.

III.

Prohibemus sub pœna excommunicationis & monemus in generali omnes clericos in sacris ordinibus constitutos, præsertim beneficiatos, & beneficium ecclesiasticum obtinentes, ne sæculares negotiationes pro cupiditate alicujus lucri temporaliter audeant exercere. Quod si contrarium fecerint, pœnas alias poterunt formidare.

IV. *Quod festa SS. apostolorum & evangelistarum & quatuor doctorum duplici officio celebrentur.*

Provida deliberatione dominus Bonifacius papa VIII. statuit ac decrevit festa gloriosa XII. apostolorum, qui viventes in carne sanctam matrem ecclesiam suo glorioso sanguine plantaverunt, & IV. evangelistarum, per quorum ministerium sacro-sancta evangelia illuxerunt, nec non IV. confessorum, Gregorii videlicet, Augustini, Ambrosii, ac Hieronymi, quos egregios virtute ipsius ecclesiæ patres constat fuisse, prout eorum salutaria documenta manifeste declarant, per diversas orbis ecclesias sub officio duplici perpetuis futuris temporibus annis singulis solemniter celebrari, ut sicut eos commendat ingentior excellentia meritorum, sic & alma mater ecclesia studiosius honorare & laudabilioribus præconiis efferre non desistat. Nos autem constitutionem dicti domini Bonifacii patris nostri per omnia commendabilem sequentes, vobis præcipimus & mandamus, ac in generali monemus, ut festivitates prædictas eorumdem apostolorum, evangelistarum & confessorum juxta tenorem prædictæ constitutionis anno singulo vel annis singulis in ecclesiis nostris sub officio duplici perpetuo celebretis.

V.

Sæpe nonnulli litteras impetratas a curia nostra Æduensi vel a curiis archidiaconorum nobis subditorum, pro citandis personis aliquibus ad eorum instantiam quandoque.... fraudulenter, nec eas executoribus quibus diriguntur curam, nisi parum ante terminum ad comparendum coram judice in eisdem litteris assignatum, præsentare executioni debitæ demandans, ne sit citato quærendi advocatum & componendi facultas. Nos super hoc opportuno remedio providere volentes, præcipimus litteras hujusmodi citatorias competenti tempore præsentari, statuentes ut si medietas temporis in citatione comprehensi, scilicet a die citationis usque ad diem comparitionis elapsa fuerit antequam citatio ei cui dirigitur, non teneatur exsecutoriam exsecutioni tradere; sed eo ipso effectus citationis sit suspensus, & ipsum edictum citatorium circumductum canonice impeditum.

VI.

Item, præcipimus, quod si quis a nostra dioecesi vel archidiaconorum prædictorum curiis excommunicationis vel interdicti sententiam quamvis legitimo defectu contra citatum ad sui instantiam & non comparentem impetraverit, teneatur litteram excommunicationis vel interdicti hujusmodi infra XV. dies a tempore impetrationis ei cui dirigitur præsentare: alioquin exsecutor ad faciendum mandatum comprehensum in littera minime teneatur: sed extunc excommunicationis vel interdicti sit effectus totaliter annullatus, nec post exsecutionem aggravatio, donec persona sic ligata in ecclesia saltem per unum diem dominicum interdicta vel excommunicata publice nuncietur, alias impetrans nostro arbitrio puniatur.

VII.

Item, prohibemus etiam, ne aliqui in locis privatis absque licentia prælati vel curati loci illius præsumat divina celebrare, & ne aliqui sacerdotes veniant ad festa seu beneficia mortuorum non invitati.

VIII.

Item, ne confratriæ fiant, nisi in locis ubi consueverunt suas confratrias exercere sub pœna decem librarum domino episcopo applicanda. Et ne aliqui portent arma voluntarie. Quod si contra fecerint, excommunicati nuntientur.

Anno 1315.

STATUTA SYNODALIA

Domini Eliæ episcopi, anno M. CCC. XV. edita.

ANno Domini M. CCC. XV. die Martis post quindenam Pentecostes ex parte domini episcopi Æduensis præsentibus archipresbyteris totius Æduensis dioecesis statuta sunt ea quæ inferius continentur.

I.

Periculis modis omnibus obviandum. Datum est intelligi reverendo patri domino episcopo Æduensi, quod nonnulli maligni portantibus litteras domini episcopi vel sui officialis Æduensis insidiantur, & eos capiunt, verberant, vel litteras destruunt. Idcirco statuimus, ut quotiescumque prædictæ litteræ ad quemlibet curatum vel vicarium Æduensis dioecesis pervenerint, & deportans coram eis periculum allegaverit, quod ipsum dictum nuncium incontinenti expediant, ut dictum mandatum in dictis litteris contentum faciant sub poena x. librarum, quousque nuncius portans secundum canonum æstimationem possit esse in loco securo, nisi alia causa necessaria emineret.

II.

Item præcipitur, quod quolibet mense manuale legatur.

III.

Item, omnes impedientes & perturbantes jurisdictionem ecclesiasticam, ubi de jure & antiqua consuetudine jurisdictio ad forum ecclesiasticum dignoscitur pertinere, sive adeundo ad curiam, sive redeundo, vel alias quoquomodo, sint constitutione Bonifaciana excommunicatione innodati, vobis præcipiendo mandamus in virtute sanctæ obedientiæ, & sub poena excommunicationis injungimus, quod omnes tales excommunicatos publice nuncietis diebus dominicis & festivis, & ab omnibus celebrantibus in archipresbyteratibus nostris hoc in ecclesiis sive capitulis, sive alte, sive basse, sub eadem poena excommunicationis omnes tales turbantes eodem modo nunciari faciatis.

IV.

Item, diebus dominicis publici usurarii excommunicentur.

V.

Item, sollicitatores monialium excommunicamus, excommunicati publice nuncientur.

STATUTA SYNODALIA.

Anno Domini M. CCC. XVI. in synodo hyemali domini Eliæ edita.

SEquuntur mandata synodalia pro domino episcopo facta per officialem Æduensem, synodum tenentem Æduæ pro dicto episcopo in eadem synodo hyemali. Anno 1316.

I.

Omnes archipresbyteros episcopatus Æduensis hic non astantes auctoritate domini episcopi in his scriptis excommunicamus, & excommunicati publice nuncientur.

II.

Item, alias fuit injunctum archipresbyteris ex parte domini episcopi, quod visitarent ecclesias parochiales suorum archipresbyteratuum, pro dicto domino episcopo, & post visitationem redderent rationem suæ visitationis domino episcopo vel ejus officio; quod non fecerunt: unde dominus episcopus dolet, & propter hoc sententiam excommunicationis incurrent & incurrunt, nisi fecerint super hoc quod incumbit. Visitatio parochiarum.

III.

Item, injunctum fuit eisdem quod saisirent omnes fructus ecclesiæ curatorum non residentium in eisdem; quod similiter non fecerunt: & ob hoc sententiam excommunicationis incurrunt, & incurrent, nisi fecerint quod incumbit. Residentia.

IV.

Item, sub poena excommunicationis fuit dictis archipresbyteris injunctum alias, quod afferrent testamenta & inventoria curatorum suorum archipresbyteratuum decedentium, quod non fecerunt: & propter hoc injungimus eisdem, quod omnia præmissa, ut præmittitur, injuncta faciant sub poena x. librarum domino episcopo applicandarum contra non parentes in eisdem. Testamenta.

V.

Item, præcipit dominus episcopus quod fructus beneficiorum residentiam deposcentium ab ipsis archipresbyteris mittantur sigillifero Æduensi. Residentia.

VI.

Anno 1316.

A

VI.

Item, præcipit dominus episcopus quod fructus prioratuum episcopatus Æduensis in quibus non sunt residentes religiosi secundum exigentiam prioratuum ipsorum expendantur.

VII.

Celebrare bis uno die vetitum.

Item, inhibet dominus episcopus singulis presbyteris sub pœna x. librarum Turonensium sibi applicandarum, ne quis bis in die celebrare præsumat, nisi quatenus per sacros canones est permissum die Natalis Domini & Paschæ, & in ecclesia altari annexa.

VIII.

Item, præcipit dominus episcopus quod omnes excessus quos visitando invenerint domino episcopo vel ejus officiali Æduensi mittant, vel afferant in scriptis, & nomina excedentium.

IX.

Ædificia beneficiorum.

Item, quod ipsi archipresbyteri domos ecclesiarum archipresbyteratuum suorum & suas ruinosas, & ædificia earumdem de fructibus ipsarum ecclesiarum reædificari faciant, nec permittant rectores ipsarum ecclesiarum gaudere de fructibus earum, donec domus & ædificia hujusmodi reædificata fuerint competenter.

X.

Item, inhibet dominus episcopus, ne aliquis de sponsalibus coram judice sæculari præsumat.

XI.

Cimiteria polluta.

Item, præcipit dominus quod quotiescumque cimiteria ecclesiarum polluta fuerint, quod significent domino episcopo aut officiali suo: & ita injungant ex parte domini episcopi singulis curatis archipresbyteratuum suorum.

XII.

Item, non est intentionis domini episcopi quod si aliqui dicunt se exemtos a jurisdictione sua, vicariorum, vel officiorum suorum, quod non sint de jure, cum sint subjecti.

Anno 1317.

STATUTA SYNODALIA

Eliæ Æduensis episcopi, an. M.CCC.XVII. edita.

Gratiarum actio post comestionem.

Anno Domini M.CCC.XVII. *die veneris post festum omnium Sanctorum additiones facta per dominum Eliam.*

I.

B

STatuimus, volumus & præcipimus quod si quis clericus vel presbyter, vel alia persona ecclesiastica, cujuscumque conditionis aut status existat, dicat gratias pro comestione, quod ipse cum gratiis dicat istum psalmum *De profundis* & istam orationem *Fidelium Deus omnium*.

II.

Item, districte & sub pœna excommunicationis inhibemus omnibus & singulis personis, cujuscumque conditionis aut sta-
C
tus existant, & in nostra diœcesi Æduensi constitutos monemus una monitione peremtoria pro omnibus, ut ipsi aut aliquis ipsorum consocios seu procuratores venientes aut venire volentes ad nostram curiam Æduensem molestare non præsumant, nec etiam jura nostræ curiæ audeant impedire in aliquo, seu & pertubare: quod si secus attentaverint; excommunicationi se noverint subjacere.

III.

Contra clericos arma deferentes.

Item, cum sacris canonibus caveatur ex-
D
presse, quod clerici arma portantes excommunicentur, quorumdam clericorum violentiæ perversæ temeritatis audacia eo processit, quod ipsi honestati & ordini clericali non minimum derogantes, sacræ constitutioni super hoc editæ immemores, in eorum animarum & corporum periculum & scandalum plurimorum, arma deferunt in civitate nostra Æduensi & aliis locis quampluribus nostræ Æduensis diœcesis, & maxime causa nocendi, injurias irrogandi, ex quo jam multa homicidia & mutilatio-
E
nes membrorum exinde fuerint subsecuta, prout rerum experientia docuit evidenter. Nos igitur vestigiis bonæ memoriæ domini BARTHOLOMÆI prædecessoris nostri quondam episcopi Æduensis inhærentes, & malitiis hominum, sive periculis animarum paterna sollicitudine salubriter obviare curantes, ex communi canonicorum consensu justis de causis duximus demandandum. Quamobrem auctoritate nostra ordinaria inhibemus omnibus & singulis clericis nostræ diœ-

Anno 1317.

diœcesis, maxime in sacris ordinibus constitutis, cujuscumque conditionis aut status, & ipsos in generali monemus una monitione peremtoria pro omnibus, ne ipsi voluntarie, & maxime causa nocendi arma de cetero deferant quoquo modo, nisi causa rationabilis id deposcat. Et tunc etiam non deferant absque nostra licentia speciali. Quod si secus attentare præsumserint, extunc post spatium unius diei a tempore hujus constitutionis numerandi, ipso facto, excommunicationi se noverint subjacere.

IV.

De emendis excommunicatorum.

Item, cum membra se debeant capiti tamquam digniori merito conformare, querimonia multorum subditorum nostrorum frequentius excitati, qui asserunt quod officiales archidiaconorum nobis subditorum ab excommunicatis eorum auctoritate immoderatas & importabiles emendas levent, & pro suæ libito voluntatis in ipsorum subditorum perniciem & jacturam, zelo cupiditatis accensi percipiunt, antequam excommunicati prædicti pro contumacia, pro re C confessa seu adjudicata, in dicta permanserint sententia per triginta dierum spatium, prout in nostra curia Æduensi fieri consuevit: a conformitate nostræ curiæ Æduensis temere recedendo. Quamobrem statuimus, & præcipimus, aut etiam inhibemus, ne de cetero ab excommunicatis auctoritate eorum ultra solitum dierum numerum & diutius observatum in nostra curia Æduensi levent seu recipiant officiales prædicti vel eorum sigilliferi emendas ab excommunicatis prædictis. Quod si secus attentaverint, nos contra ipsos arctius procedemus quod jus erit.

V.

De statutis synodalibus.

Item, præcipimus districte, sub pœna excommunicationis, & in virtute sanctæ obedientiæ injungimus, ut archipresbyteri, & eorum vices gerentes, & rectores ecclesiarum mandata synodalia nova & vetera edita a prædecessoribus nostris, & specialiter constitutiones conciliorum provincialium Matisconensis & Ansæ penes se habeant: & si penes se non habent, quod non credimus, infra mensem a tempore præsentis synodi penes se habeant, & ipsa sibi conscribi faciant indilate: & quod archipresbyteri eisdem rectoribus & eorum vicariis & capellanis aliis quibuscumque in eorum archipresbyteratibus prædicta mandata synodalia & constitutiones in suis convocationibus propter hoc in proximo faciendis legant lingua latina, & exponant, ne in hiis ignorantiam

A prætendere valeant quoquo modo. Quod si præmissa a nobis injuncta & præcepta adimplere noluerint, & neglexerint, nos ipsos de inobedientia & transgressione mandatorum nostrorum graviter puniemus; eisdem archipresbyteris nihilominus injungentes ut nomina rectorum ecclesiarum in suis ecclesiis non residentium antequam recedant nobis tradant in scriptis.

Anno 1317.

VI.

De testamentis.

B Item, apertio & publicatio testamentorum seu ultimarum voluntatum personarum ecclesiasticarum nostræ diœcesis ad nos spectat de jure & antiqua consuetudine diutius observata in nostro episcopatu Æduensi; Præcipimus & injungimus rectoribus universis & ceteris personis ecclesiasticis civitatis & diœcesis Æduensis & eorum executoribus seu heredibus ut testamenta seu ultimas voluntates personarum ecclesiasticarum & rectorum dictæ diœcesis, cujuscumque conditionis, status, vel auctoritatis existant, decedentium, nobis aut officiali nostro Æduensi deferant & apportent, & præsentari faciant in curia Æduensi, nec de executione & bonis decedentium se aliquatenus intromittant, donec prædicta testamenta dictorum decedentium fuerint, ut præmittitur, publicata, & per nos aut dominum officialem approbata. Aliter contrarium attendentes graviter puniemus.

VII.

De convocationibus ab archipresbyteris factis.

Item, sæpe contingit, quod variis ex causis fiunt convocationes per archipresbyteros, D ad quos curati vel eorum loca tenentes venire & comparere, ut tenentur, negligunt, contumaciter contemnunt, cessante impedimento legitimo, notam inobedientiæ temere incurrendo. Quare huic morbo nos congruo remedio occurrentes, statuimus, & injungimus firmiter sub virtute sanctæ obedientiæ & sub pœna quadraginta solidorum in pios usus secundum nostrum vel episcopi qui pro tempore fuerit arbitrium convertendorum, quod de cetero curati personaliter, si præsentes fuerint; si autem impediti E impedimento canonico fuerint, eorum loca tenentes, cum litteris excusationis plenum mandatum habentibus speciale de adimplendo & tenendo quæ in convocationibus fient compareant fideliter & devote, quæ in ipsis fient convocationibus adimpleant, ut tenentur.

VIII.

De decimis.

Religiosi quicumque exemti, qui novadium aut alias decimas ecclesiis parochialibus debi-

Anno 1317. debitas, ad eos ex aliqua causa. . . appropriare sibi præsumserint, aut exquisitis fraudibus sive coloribus usurpare, seu qui de animalibus familiarium & pastorum suorum vel aliorum etiam animalium ipsa earum gregibus immiscentium, seu qui de animalibus quæ in fraudem ecclesiarum in pluribus locis emunt, emtaque tradunt venditoribus vel aliis ab ipsis tenenda, seu qui de terris quas tradunt aliis excolendas decimam solvi ecclesiis non permiserunt aut prohibuerunt: nisi post requisitionem per eos quorum intererit super hoc eis factam a præmissis destiterint infra mensem, aut si de iis quæ usurpare contra præmissa, vel retinere præsumserint, infra duos menses damnificatis ecclesiis emendam non fecerint competentem, sint, & tamdiu maneant ab officiis & administrationibus & beneficiis suis suspensi, donec destiterint & satisfecerint, ut superius est expressum. Et si religiosi hujusmodi administrationes vel beneficia non habeant, eo casu quo alii subditi suspensi sunt, ipsi sententiam excommunicationis incurrant, nisi satisfaciant nullatenus absolvendi privilegiis non obstantibus quibuscumque. Ceterum præmissa extendi volumus ad animalia, quæ per religiosorum ipsos donatos seu oblatos tenentur, dum tamen illis religiosis eisdem cum effectu donaverint aut obtulerint se & sua.

STATUTA SYNODALIA

Petri Bertrandi episcopi Æduensis, anno Domini M. CCC. XXII. edita.

Incipiunt statuta synodi hyemalis recitata ab officiali Æduensi pro domino P. episcopo.

I.

Anno 1322. ARchidiaconos & archipresbyteros ad dictam synodum non comparentes, nisi causam legitimam habeant, contumaces reputamus.

II.

De residentia. Item, præcipitur archipresbyteris, & sub pœna excommunicationis, quod fructus ecclesiarum curatorum non residentium saisiant; & nihilominus ipsos curatos moneant, ut infra mensem a tempore monitionis sibi factæ resideant in ecclesiis suis sub pœna excommunicationis.

III.

Item, injungitur expresse prædictis archipresbyteris, quod nomina curatorum non residentium, & eorum qui per annum extiterint & non fuerint ordinati secundum canonicas sanctiones nobis tradant in scriptis.

A

Anno 1322.

IV.

Item, quod ipsi archipresbyteri nobis tradant in scriptis ad quamlibet synodum defectus quos visitando receperunt.

V.

Item, quod usurarii publici & concubinarii, nec non perturbantes jurisdictionem ecclesiasticam, & detinentes jura ecclesiastica, denuncientur excommunicati, B nominando alios excommunicatos singulis dominicis.

VI.

Item, quod amodo non admittantur vicarii, sed expellantur non habentes litteras approbationis & licentiam celebrandi & deserviendi ecclesiis parochialibus: nec recipiantur vicarii alterius diœcesis absque licentia officialis. De vicariis.

C

VII.

Item, monemus per præsentia statuta omnes & singulos curatos & alias quascumque personas ecclesiasticas diœcesis Æduensis: & per archipresbyteros moneantur qui super hoc monendi fuerint, quod si aliquas litteras vel processus habuerint qui ad episcopatum pertineant, quod infra x. dies domino officiali Æduensi tradant sub pœna excommunicationis.

D

VIII.

Item, quod si litteræ falsæ in sigillo vel in littera inveniantur, dicto officiali Æduensi remittantur.

IX.

Item, si sint aliqui perturbantes jurisdictionem ecclesiasticam, vel qui fecerint injuriam personis ecclesiasticis, & contra eos non audeant denunciare & publicare sententias archipresbyteri sive curati in quorum E parochia ipsi morabuntur, faciant informationes secretas, & nobis eas remittant, ut sic evitare possint malitiam eorum. De perturbantibus libertatem ecclesiasticam.

X.

Item, inhibemus clericis & aliis omnibus personis ecclesiasticis quibuscumque, ne super actione vel alia ad forum ecclesiasticum pertinentia respondeant coram judice sæculari.

XI.

Anno 1322.

XI.

De excommunicatis. Item, inhibemus omnibus curatis ne litteras aliquas derogatorias præsumant exequi absque nostro speciali mandato.

XII.

Item, inhibemus quod omnes illos qui per annum excommunicationis sententiam sustinuerint moneantur, quod faciant se absolvi infra mensem: quod nisi fecerint, citentur pro hoc personaliter ad synodum sequentem super articulis fidei responsuri, & pro meritis recepturi.

XIII.

Item, quilibet curatus prædicta statuta penes se habeat infra mensem, & firmiter observet.

XIV.

Item, præcipimus & mandamus expresse, & sub pœna excommunicationis, nec non & sub pœna quadraginta solidorum applicandorum videlicet medietatem domino episcopo Æduensi, & aliam medietatem archipresbyteris omnibusque curatis, ut ipsi & eorum quilibet, ad convocationem singulorum archipresbyteratuum suorum post synodum de mandato domini episcopi factam & faciendam ipsi curati intersint & compareant personaliter, nisi habuerint legitimam excusationem; quam si habuerint, mittant ad ipsam convocationem capellanum procuratorem vel alium mandato speciali instructum legitime, prædicta synodalia præcepta & mandata domini episcopi Æduensis & nostra audituri. Datum anno & die supradictis, sub sigillo curiæ Æduensis. Deo gratias. Benedictus Deus in donis suis, &c.

STATUTA SYNODALIA.

Petri Bertrandi episcopi Æduensis edita, anno Domini M. CCC. XXIII.

Incipiunt statuta synodalia D. Bertrandi episcopi Æduensis.

I.

Anno 1323. OMnes curatos, qui ad hanc synodum non venerunt, se mandato patris domini episcopi Æduensis excusatos habentes, abbates, priores, archidiaconos, archipresbyteros, ceterosque qui venire tenentur ad præsentem synodum, & non venerint, nec A se legitime excusaverint, nisi de licentia potestatem habentes super hoc remanserint, contumaces reputamus.

Anno 1323.

II.

Item, præcipimus sub excommunicationis pœna, ut quilibet curatus statuta synodalia & provincialia habeat & sæpe studeat in eisdem.

III.

B Monemus insuper sub excommunicationis pœna, ut omnes curati in suis faciant ecclesiis residentiam personalem, prout de jure tenentur.

IV.

Inhibemus siquidem curatis omnibus, ne laicalia officia, præposituras scilicet, & baillivias vel consimilia dominiorum temporalium aliquatenus exercere præsumant, nec aliis officiis ordinem suum non decentibus C sese immisceant quoquomodo.

V.

Omnes usurarios & concubinarios manifestos excommunicatos denuntiamus, & præcipimus palam & publice nuntiari: inhibentes omnibus sacerdotibus, ne in domo sua occasione quacumque mulierem aliquam teneant, de qua sinistra suspicio habeatur, & ne officia publica exerceant, seu teneant tabernas.

D

VI.

Item, inhibemus personis omnibus ecclesiasticis, ne super actionibus ad forum ecclesiasticum spectantibus respondeant coram judice sæculari.

VII.

Item, inhibemus omnibus nostris subditis, ne litteras aliquas derogatorias præsumant exequi absque nostro speciali mandato. E

VIII.

Inhibemus etiam omnibus curatis & aliis quibuscumque, ne mandata judicum sedis apostolicæ aliquatenus exequantur, nisi prius facta fidei de rescripto & commissione ac copia partis citandæ, si petierit, suis sumtibus & expensis.

IX.

IX.

Item, inhibemus ne commiſſarius aliquis, quantacumque fulgeat dignitate, litteras abſolutorias aut etiam de viſu dare præſumat, nec aliqua remittere de his quæ ſibi denuntiata fuerint quoquo modo.

X.

Omnes qui præcepta monitionis & inhibita hujuſmodi vel aliqua eorumdem facere præſumſerint, excommunicationi decernimus ſubjacere.

XI.

Item, curationes generales deinceps fieri prohibemus: præcipientes curatis omnibus & eorum loca tenentibus ne eaſdem exſequantur.

XII.

Item, præcipimus archipresbyteris & loca tenentibus eorum, ut eccleſias rectorum non reſidentium in eiſdem cum jure & pertinentia earumdem, & eorum qui infra annum a tempore proviſionis ſibi factæ ad ſacerdotium non fuerunt promoti, ſaiſiant, & ad manum dicti domini epiſcopi & noſtram ponant & teneant ac explectant, donec a nobis aliud receperint in mandatis.

XIII.

Inhibemus inſuper, ne de villa exeant abſque noſtro ſpeciali mandato, eiſdem diſtrictiſſime injungentes, ut defectus quos viſitando reperierunt, nobis ſub ſigillis ſuis tradant & in ſcriptis.

XIV.

Item, prohibemus archipresbyteris omnibus, ac loca tenentibus eorumdem ſub excommunicationis ſententia, quam in non parentes ferimus in iis ſcriptis, ne de cauſis cognoſcant aliquibus, niſi de mandato dicti domini officialis Æduenſis proceſſerit ſpeciali.

XV.

Item, præcipimus ut omnes excommunicatos, qui per annum ſuſtinuerint ſententiam, moneantur a ſuis rectoribus per tres dies dominicos in ſuis eccleſiis nominatim, ut infra tres menſes ſe abſolvi faciant & procurent: alioquin quod citentur ad ſynodum inſtantem ſuper articulos fidei reſponſuri: cum merito habeantur ob hoc de fide ſuſpecti: quorum citatorum nomina no-

A bis in ſcriptis per ſingulos curatos ipſorum ad dictam ſynodum deferantur.

XVI.

Item, cum ad noſtrum ſpectet officium teſtamenta ſeu voluntates ultimas decedentium in civitate & diœceſi Æduenſi exſecutioni facere demandare; præcipimus & mandamus, quod poſt teſtamenta ſeu voluntates ultimas quorumcumque decedentium, infra menſem a tempore obitus eorumdem ad

B noſtram curiam deferantur, ut eas faciamus exſecutioni prout noſtro incumbit officio demandare.

XVII.

Item, inhibemus ne ſacerdotes in eccleſiis ſuis ſeu cimiteriis communicare permittant, & quod nullos ad prædicandum in eccleſiis ſuis permittant, niſi ſit perſona authentica; nec quæſtores aliquos prædicare permittant, ſed ſuarum tenorem exponere litterarum dumtaxat, nec ad hoc quæſtores eoſdem admitti volumus abſque no-

C ſtrarum teſtimonio litterarum.

XVIII.

Inhibemus ſi quidem rectoribus eccleſiarum omnibus, ne in eccleſiis ſuis & cimiteriis curias laicorum dominorum temporalium exerceri permittant: & ſi in eis violentia aliqua inferatur, nobis referant infra menſem, & providebimus de remedio opportuno.

XIX.

D Item, omnes illos qui nuntios aut executores litterarum noſtræ curiæ, aut eaſdem litteras deferentes, hac occaſione capere, verberare, detinere, occultare, vel per carcerem mancipare, aut litteras ipſas memoratis perſonis auferre, ſeu eas rumpere, cancellare, aut aliter detinere quoquomodo, vel ſic ablata celare, vel venienti ſeu venire volenti ad dictam curiam in aliquo moleſtare præſumſerint, aut ut iſta fiant procuraverint, vel facienti opem, conſilium vel favorem duxerint adhiben-

E dum, quos in hiis ſcriptis excommunicamus, præcipimus excommunicatos palam & publice nuntiari per omnes curatos diœceſis Æduenſis ſingulis diebus dominicis & feſtivis: injungentes inſuper curatis eiſdem, ut non eorumdem quos ſciverint ſic juriſdictioni eccleſiaſticæ clam vel palam, directe vel indirecte, publice vel occulte, vel alio quomodolibet perturbare, nobis in ſcriptis infra menſem mittere ſecrete procurent.

XX.

Anno 1323.

XX.

Item, inhibemus rectoribus omnibus, seu curatis, ne alienum parochianum admittant ad ecclesiastica sacramenta, item ea sibi ministrare præsumant, absque sui curati licentia speciali; & ne absolutiones sibi directas & in posterum dirigendas aliquibus, præterquam suis vicariis exequandas committant, & ne vicarios recipiant, nisi fuerint per nos primitus approbati.

XXI.

Item, omnes clandestina matrimonia contrahentes, & qui in eis intererunt, quos in his scriptis excommunicamus, præcipimus & mandamus excommunicatos publice nominari.

XXII.

Item, præcipimus curatis omnibus & cuilibet eorumdem sub pœna decem librarum Turonensium applicandarum domino episcopo, ut portitores litterarum nostrarum ubicumque requisiti fuerint secrete, procurent celeriter expedire, & in executione litterarum ipsarum deferant, donec portitor eamdem per unam leucam & amplius se poterit elongasse, ut quorumdam malitiis obvietur.

XXIII.

Item, præcipimus quod fontes cum sera clausi custodiantur, propter sortilegia & indumenta sacerdotalia, mappæ, seu panni altaris commodius custodiantur.

XXIV.

Item, monemus omnes & singulos sacerdotibus idoneis peccata sua confiteri, talibus qui super hoc habeant potestatem.

XXV.

Item, inhibemus sub pœna excommunicationis officialibus & sigilliferis archidiaconorum, ac præcipimus ne concedant alicui litteras absolutorias vel deliberatorias matrimonium contrahere volenti sine auctoritate & licentia nostra speciali, cum istud ad nostram spectet jure ordinario potestatem.

XXVI.

Item, præcipimus sollicitatores monialium excommunicatos publice nunciari: monentes etiam abbatissas & priorissas earumdem, ne extra casus de jure expressos,

A concedant ipsis monialibus licentiam exeundi. Monemus etiam sub pœna excommunicationis universos & singulos cujuslibet status, conditionis, vel dignitatis existant, ut nullus, nisi rationabili & manifesta causa existat, ac de illius ad quem pertinuerit licentia, ingrediatur ad easdem. Monentes nihilominus universos & singulos, ut nulli moniales, extra casus in jure expressos, a suis monasteriis exeuntes vel egressas scienter recipiant in suis domibus seu habitaculis vel receptent; nec earum pudicitiam violare, sed nec etiam attentare præsumant:
B quod redundaret in Christi earum sponsi injuriam & offensam.

XXVII.

Item, singula quæ superius sunt expressa injungimus, aut una cum pœnis superius declaratis districtius inhibemus sub pœna decem librarum Turonensium domino episcopo applicandarum contra inobedientes & pro quolibet singulorum.

C

XXVIII.

Monemus presbyterum, & ex causa omnes & singulos habentes litteras vel instrumenta ad jura episcopalia domini Æduensis super feodis, contractibus, & rebus aliis quibuscumque & ad jus episcopale ecclesiæ Æduensis pertinentes, ut infra mensem a tempore notitiæ continue numerandum dicto domino episcopo, seu vicariis suis, aut nobis restituant, notificent, & revelent: alioquin ipsos extunc in his scriptis excommunicamus, & per nos excommunicati, pu-
D blice nuntientur.

STATUTA SYNODALIA

Johannis Rolin episcopi Æduensis & cardinalis, anno M. CCCC. LXVIII. edita.

Ex bibliotheca illustrissimi domini Boberii in senatu Divionensi præsidis.

Anno 1468.

STatuta antiqua hujus civitatis & diœcesis Æduensis noviter confirmata & cor-
E roborata per reverendissimum in Christo patrem ac dominum nostrum dominum JOHANNEM ROLIN titulo S. Stephani in Celio-monte presbyterum cardinalem & episcopum Æduensem hoc præsenti anno Domini M. CCCC. LXVIII. & per reverendum in Christo patrem dominum ANTONIUM BUSSONIS sacræ theologiæ professorem, episcopum Bethleemitanensem & priorem Anziaci & S. Rachonis: & per egregios & circumspectos viros domi-

Anno 1468.

dominum Anthonium Juſz utriuſque juris famoſum doctorem decanum Æduenſem, & magiſtrum Guillermum Mace abbatem ſæcularem Cervidûni canonicum Æduenſem & Autiſſiodorenſem, vicarios generales in ſpiritualibus & temporalibus dicti reverendiſſimi patris in hac ſynodo æſtivali publicata in hoc palatio epiſcopali Æduenſi, ut moris eſt fieri.

I.

In primis reputabuntur contumaces omnes & ſinguli archipresbyteri civitatis & diœceſis, qui perſonaliter non comparent in hac præſenti ſynodo & qui ſe legitime non excuſant, quorum nomina ſunt hic.

Archypresbyter Æduenſis.
Archipresbyter Blanziaci.
Archipresbyter Luzeii.
Archipresbyter Perreciaci.
Archipresbyter de Kadrillis.
Archypresbyter de Boſco.
Archipresbyter Sinemuri Bricunenſis.
Archipresbyter Petræſictæ.
Archipresbyter de Molinis.
Archipresbyter de Borbonio.
Archipresbyter Bernenſis.
Archipresbyter Vergeii.
Archipresbyter de Arneto.
Archipresbyter Colcharum.
Archipresbyter Flavigneii.
Archipresbyter de Poilleio in Auxeio.
Archipresbyter Sinemuri in Auxeio.
Archipresbyter Diuſmi.
Archipresbyter Thullionis.
Archipresbyter Avalonis.
Archipresbyter Corbigniaci.
Archipresbyter Sede-loci.
Archipresbyter de Quadratis.
Archipresbyter Danox.

De venientibus ad ſynodum.

Injungitur tamen presbyteris & ceteris, qui intereſſe tenentur in ſynodis, quod de cetero veniant & intrent ſynodum in veſtibus longis cum ſuperpeliciis ſeu albis aut cappa clauſa, prout jamdudum ſalubriter eſt ſtatutum: aliter reputabuntur contumaces. Et ſimiliter agant curati in convocationibus archipresbyterorum.

II.

Item, quod archipresbyteri ſeu curati ad ſynodum venientes, ſeu ab eadem recedentes, decenter incedant, & honeſta quærant hoſpitia: in quibus mature, & graviter ſe habeant, ne ſtatus clericorum vertatur in deriſum populi & ſcandalum.

A

III.

Preces pro papa, rege & duce Burgundiæ.

Item ordinatur, quod pro ſtatu ſanctiſſimi domini noſtri papæ, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & ſedis apoſtolicæ & univerſæ Eccleſiæ, & pro unione & pace ejuſdem, nec non regni Franciæ chriſtianiſſimi domini noſtri regis, & illuſtriſſimi domini ducis Burgundiæ & Brabantiæ in ſingulis eccleſiis civitatis & diœceſis Æduenſis ſingulis diebus & maxime dominicis & feſtivis inter B miſſarum ſolemnia, videlicet poſt *Pater noſter* dicatur pſalmus *Lætatus ſum*, preces & orationes ad hoc ſalubriter ordinatæ: & eccleſiaſtici ſinguli dictam ordinationem ſtudeant obſervare. Et dictus dominus noſter cardinalis in perpetuum centum dies indulgentiarum omnibus & ſingulis devote orantibus pro præmiſſis, & canentibus dictas orationes conceſſit.

IV.

De confeſſore curatorum.

Item, pro parte dicti domini noſtri cardinalis epiſcopi prædicti omnibus & C ſingulis curatis civitatis & diœceſis Æduenſis concedunt præfati domini vicarii licentiam quod poſſint eligere confeſſorem ſeu confeſſores idoneos, qui de peccatis quæ ſibi confitebuntur, niſi fuerint reſervata, eos abſolvere valeant hinc ad proximam futuram ſynodum æſtivalem.

V.

De negligentibus convocationes archipreſterorum.

Item, ſtatuitur ut archipresbyteri a curatis ſubditis ſuis contemnentibus & ne- D gligentibus ad ſuas convocationes, prout tenentur, convenire, pœnam quadraginta ſolidorum exigere valeant ſeu levare: cujus medietas dicto domino cardinali & epiſcopo: & alia medietas eiſdem archipresbyteris applicetur, & ſub eadem pœna injungitur dictis archipresbyteris, & curatis, ut in ſynodis generalibus conveniant.

VI.

De baptiſmo.

Injungitur presbyteris & curatis quod E baptiſmus cum honore & reverentia celebretur, & cum magna cautela, & ſpecialiter in diſtinctione verborum quæ ſunt iſta: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, Amen*. Et doceat ſacerdos in romano laicos, & ſpecialiter aſtantes in neceſſitate baptizare ſub forma priſtina.

VII.

Fontes ſub ſera clauſi cuſtodiantur propter ſorti-

Anno 1468. sortilegia: chrisma, & etiam oleum infirmorum sub clave serventur diligenter.

VIII.

Sacerdos semper laicum prudenter interroget cum in necessitate baptizaverit, quid dixerit & quid fecerit, & si invenerit laicum discrete & modo debito baptizasse, & formam verborum in romano debite protulisse, approbet factum. Et si aliqua dubitatio emiserit, ad dominum nostrum cardinalem & episcopum vel officialem recurratur.

IX.

De patrimoniis. Inhibetur quod ad levandum puerum de sacro fonte, ne ultra duo recipiantur; & sacerdos contrarium faciens, pro qualibet vice qua plures receperit, viginti solidos Turonenses solvere teneatur; nisi sint consanguinei proximi, aut viri ecclesiastici in sacris ordinibus constituti.

X.

De missis. Nullus in die bis audeat celebrare, nisi in magna necessitate, excepto die Nativitatis Domini.

XI.

Nullus etiam antequam matutinas & primam dixerit canonicas, missam aliqua necessitate celebrare præsumat.

XII.

Inhibetur officialibus & sigilliferis archidiaconorum, ne deinceps mandata contra juris formam & stilum curiæ Æduensis, secundum quem regulare se debent, concedere audeant vel præsumant, dictique sigilliferi pro litteris sigillandis ultra summam taxatam in curia Æduensi levare seu exigere non præsumant.

XIII.

Presbyteri hostiam populo non ostendant, sed ipsam teneant ante pectus, ut videri non possit a populo donec dixerint illa verba: *Hoc est enim Corpus meum*; & advertat diligenter sacerdos, quod hostia sit munda, integra, & circumquaque rotunda, & quod vinum non sit acetosum, & aquam cum vino ponere non obmittat.

XIV.

De matrimonio. Nullus sacerdos audeat in casu dubio matrimonium perficere, domino cardinali Æduensi episcopo vel ejus officiali inconsultis: Anno 1468. contrarium facientes sententiam excommunicationis incurrant ipso facto. Districte etiam sub pœna suspensionis prohibetur, ut nullus capellanus vel sacerdos aliquid exigat ante benedictionem nuptialem occasione ferculorum quæ debentur pro nuptiis, vel aliqua causa quacumque: sed celebrato matrimonio, dicta fercula recipiat, & si necesse fuerit exigat consueta.

XV.

Inhibetur districte sub excommunicationis pœna & omni alia pœna, quam incurrere possent, officialibus & sigilliferis archidiaconorum, ne concedant deliberatorias litteras aliquibus matrimonium contrahere volentibus sine licentia domini cardinalis & episcopi prædicti: cum istud jure ordinario ad dictum dominum cardinalem episcopum, seu ejus officialem spectet.

XVI.

Larvaria Gallice *Charivari* de cetero fieri prohibentur sub pœna excommunicationis & centum solidorum eleemosynæ dicti reverendissimi patris applicandorum.

XVII.

Nulli judices sæculares in ecclesiis vel cimeteriis eorumdem quarumcumque causarum cognitionem exerceant, vel processus quoscumque judiciales faciant in eisdem: alioquin si moniti per presbyteros vel rectores ipsarum ecclesiarum desistere noluerint, per eorum alterum excommunicationis vinculo innodentur. De judiciis in ecclesiis non exercendis.

XVIII.

Prohibeatur per sacerdotes sub pœna excommunicationis choreas fieri & duci in cimiteriis eorumdem: quibus sacerdotibus districte præcipitur, ut divino officio celebrato, & populo ad propria regresso, suas ecclesias firmare studeant diligenter. De choreis.

XIX.

Sacerdotes parochianos suos sæpius in generali moneant & inducant, ut de qualibet domo vir, & uxor, & liberi intelligibiles & capaces ad ecclesiam suam parochialem conveniant singulis diebus dominicis & festivis ad divinum officium, & mandata ecclesiastica audienda, & hoc eis in confessionibus injungatur, & sacerdotes De divinis officiis.

Anno 1468. dotes etiam ſubditos ſuos erudiant diligenter in oratione Dominica, ſcilicet, *Pater noſter*, & in ſymbolis ſcilicet *Credo in Deum*; & *Credo in ſpiritum-ſanctum*, & eiſdem exponant pro modo ſcientiæ eiſdem a Domino miniſtratæ æternæ vitæ gloriam, & præmia, ac pœnas inferni miſerabiles, & diverſas, & vias eiſdem oſtendant cum devotione magna, prout melius poterunt per quas gloriam æternam, ſi bene egerint, vel damnationem, ſi contrarium fecerint, conſequentur: exponendo eiſdem ſæpius ſeptem peccata mortalia & opera miſericordiæ, & alia quæ circa hæc fuerint opportuna, ut tamquam veri paſtores de ovibus ſibi commiſſis in die judicii idoneam habeant reddere rationem: & quod ſingulis diebus dominicis inter miſſarum ſolemnia populo dictos *Pater noſter*, *Ave Maria*, *Credo in Deum*, *Credo in Spiritum*, *Confiteor*, *Miſereatur veſtri*, tractius alta & intelligibili voce pronuncient: ita quod aſtantes intelligere valeant, & hoc ſub pœna viginti ſolidorum Pariſienſium & ſuſpenſionis ab officio eorum per tres menſes.

X X.

De alienis parochianis ad ſacramenta non admittendis.

Inhibemus rectoribus omnibus & curatis ne alienum parochianum admittant ad eccleſiaſtica ſacramenta, nec ea ſibi miniſtrare præſumant, abſque ſui curati licentia ſpeciali; niſi confeſſionis, euchariſtiæ, & extremæ-unctionis ſacramenta, in caſu tamen neceſſitatis, & ne abſolutiones ſibi directas vel in poſterum dirigendas aliquibus, præter ſuis vicariis exequendas committant, quos vicarios non recipiant, niſi per dominum cardinalem Æduenſem prædictum, vel ejus officialem primitus fuerint approbati. Qui autem ſcienter contra prædicta fecerint, per tres menſes a beneficio ſint ſuſpenſi, & pœnam centum ſolidorum Pariſienſium incurrant.

XXI.

Ludi prohibiti.

Prohibetur ſacerdotibus ludere penitus cum deciis & intereſſe ſpectaculis & choreis, & tabernas intrare cauſa potandi, niſi peregrinando, & inhoneſte diſcurrere per vicos & plateas. Contrarium autem facientes ab officio ſuſpendantur.

XXII.

Inhibetur ſub pœnis juris omnibus ſacerdotibus, ne teneant ſecum prolem quam in ſacro ordine genuerunt, ne ſcandalum generetur.

XXIII.

De feminis ſuſpectis vitandis.

Nullus clericus vel laicus in domibus ſuis vel etiam alienis teneat concubinam vel mulierem de qua ſuſpicio habeatur: alioquin clerici uſque ad ſatisfactionem condignam ab officio & beneficio ſint ſuſpenſi: laici vero eccleſiaſtico ſubjaceant interdicto. Manifeſte autem fornicantes ſunt excommunicati ipſo facto.

XXIV.

De veſte clericorum.

Diſtricte præcipitur omnibus & ſingulis clericis civitatis & diœceſis Æduenſis, maxime curam animarum habentibus, & in ſacris ordinibus conſtitutis, ut deinceps utantur veſtibus decentibus & honeſtis; ita videlicet, quod veſtis eorum ſuperior ſit oputegium vel opulenda, longa veſtis uſque ad talones, vel circa, prout volunt canonicæ ſanctiones: habeant manicas latas & longas, & in parte anteriori non pendentes vel exciſas ad modum joculatorum. Non ſint etiam veſtes eorum a parte ſuperiori nimis exciſæ, vel etiam incolatæ ſicut multi faciunt, ne carnes eorum inverecunde videantur. Capuciis ac caligis viridibus vel rubeis vel aliis inhoneſtis non utantur.

XXV.

De curatis non reſidentibus.

Item, archipresbyteris prædictis omnibus injungitur, ut ipſi, ſub pœna centum ſolidorum eleemoſynæ dicti domini cardinalis & epiſcopi Æduenſis applicandorum, tradant iſta die dictis dominis vicariis vel procuratori præfati reverendiſſimi nomina curatorum in ſuis eccleſiis non reſidentium, & defectus quos reperierint viſitando, ſi viſitaverint poſt ſynodum hyemalem ultimo præteritam; ponantque dicti archipresbyteri ad manum dicti domini cardinalis & epiſcopi fructus & proventus eccleſiarum parochialium curatorum prædictorum non reſidentium in eiſdem.

XXVI.

De decimis.

Cum decimæ ſint tributa egentium animarum, quas in ſignum univerſalis dominii Dominus ſibi ſpecialiter reſervavit; omnibus & ſingulis ſacerdotibus & religioſis præcipimus, quod laicos diligenter ammoneant, & maxime in prædicationibus ſuis, & confeſſionibus eorum audiendis, quod decimas integraliter perſolvant eccleſiis, a quibus recipiunt eccleſiaſtica ſacramenta, vel aliis quibus debentur de conſuetudine, privilegio vel de jure: intimantes eiſdem ſolli-

Anno 1468. sollicite quod aliter salvari non possunt. Laicus qui decimas de manu laici receperit, nisi ecclesiæ ad quam pertinent reddiderit, ecclesiastica careat sepultura.

XXVII.

Item, quia nonnulli civitatis & diœcesis Æduensis pro re cognita, adjudicata, & manifesta offensa, excommunicationis sententia ligantur: postmodum illi ad quorum instantiam prædicta fertur sententia se absentant, & causa quare dicti excommunicati sic fuerint ligati penitus ignoratur, nisi a dictis excommunicatis & sic ligatis, quibus de facili non creditur: dictique sic ligati humiliter absolvi petentes, & satisfactionem facere paratos asserunt, si cui facerent reperirent: prætextu cujus dictis, sicut præmittitur, ligatis provideri non potest, ut decet, idcirco ex parte domini cardinalis episcopi, sub pœna prædicta præcipitur ac etiam injungitur omnibus & singulis ecclesiarum parochialium civitatis & diœcesis prædictis rectoribus, ut ipsi deinceps in registris suis dictos ligatos inscribendo, ponant diem qua litteras contra ipsos receperint, summam, terminum & causam defectus, quorum dictas sententias incurrerunt, ut ipsis petentibus & de registro parochialis ecclesiæ, in quantum ipsos tangit, docentibus, nec non illis ad quorum instantiam dictæ fuerunt latæ sententiæ possit de congruo remedio provideri.

XXVIII.

De excommunicatis. Item, injungitur rectoribus seu curatis prædictis, ut ipsi infra instans festum beatæ Mariæ Magdalenæ, nomina & cognomina omnium parochianorum suorum, qui sententiam excommunicationis per annum & ultra sustinuerunt, domino officiali Æduensi seu procuratori domini cardinalis episcopi prædicti revelare, & in valvis ecclesiarum suarum parochialium pingere non obmittant: alioquin contra dictos rectores seu curatos procedetur tamquam contra receptatores excommunicatorum prædictorum.

XXIX.

Item, archipresbyteri juxta formam constitutionum provincialium, bona mobilia curatorum, presbyterorum, & aliorum virorum ecclesiasticorum decedentium, ad manum dicti domini nostri cardinalis episcopi ponant, & de ipsis inventarium legitime faciant, & sub ipsa manu regant ad utilitatem quorum intererit, si decesserint

A intestati, vel si testamentum condiderint, ad opus executionis bonorum prædictorum, absque consumtione vel distractione aliquibus facientes, & hoc sub pœna perditionis lecti, quem dicti archipresbyteri recipiunt de bonis curati defuncti. Anno 1468.

XXX.

Item, præfati archipresbyteri in suis primis convocationibus significent omnibus & singulis curatis archipresbyteratuum suorum, quod ipsi infra tempus B. Andreæ B apostoli mittant vel afferant prædictis dominis vicariis nomina & cognomina concubinariorum, usurariorum, & sortilegorum manifestorum infra proximum festum B. Andreæ prædictum.

XXXI.

Item auctoritate etiam dictarum constitutionum provincialium & synodalium denuntient excommunicatos omnes & singulos qui scienter impediunt directe vel indirecte C jurisdictionem curiæ Æduensis: & istam denunciationem faciant diligenter archipresbyteri & rectores prædicti sub pœna centum solidorum Turonensium eleemosynæ dicto Domino applicandorum, palam & publice singulis diebus dominicis & festivis, dum missarum solemnia celebrabuntur, & omittentes graviter punientur etiam ultra poenam prædictam. Contra impedientes jurisdictionem ecclesiasticam.

XXXII.

Item, archipresbyteri significent curatis D suis, videlicet quilibet in suo archipresbyteratu quod aliquos quæstores non recipiant absque litteris testimonialibus sub sigillo domini episcopi Æduensis prædicti, vel ejusdem domini curiæ confectis, & etiam tales munitos litteris bonis non permittant prædicare ultra quod in dictis litteris videbunt specialiter contineri: & quod copiis litterarum suarum fides non adhibeatur, nisi sint sigillis prædictis sigillatæ, ac signis notariorum bene notorum signatæ. De quæstoribus.

E

XXXIII.

Item, archipresbyteri tradent in scriptis nomina & cognomina curatorum in suis convocationibus venire & comparere contemnentium, ad finem quod pœna per constitutiones synodales contra tales imposita ab ipsis exigatur.

XXXIV.

A

XXXIV.

Item, aliis consuetudinibus super hoc editis hactenus adhærendo, omnibus & singulis ecclesiarum rectoribus civitatis & diœcesis auctoritate dicti domini cardinalis Æduensis episcopi inhibetur, ne aliquas litteras de *rogamus*, aut quascumque alias litteras extranei judicis exsequi præsumant absque ipsius domini cardinalis episcopi aut vicariorum seu officialis ipsius speciali mandato. Contrarium facientes ab officio & beneficio suspendantur ipso facto. B

XXXV.

Item, quod de cetero notarii & jurati curiæ episcopalis Æduensis prothocolla sua non scribant, neque signis signent in papiris vel registris personarum, ad quarum commodum ipsa prothocolla fuerint & erunt recepta, prout etiam fieri non debet: Et hoc sub pœna privationis officii eorumdem, nec non omni alia pœna C quam possent incurrere erga dominum nostrum cardinalem & episcopum contrarium faciendo.

XXXVI.

Item, ordinatur & præcipitur curatis & ecclesiarum rectoribus sub pœnis in aliis constitutionibus super hoc hactenus canonice editis, ut ipsi & eorum singuli litteras & mandata a dicto domino cardinali episcopo, vel ejus vicariis aut officiali emanatas & emanandas eis directas & dirigendas D statim & indilate, postquam eas viderint & receperint, absque aliqua dilatione vel notificatione partibus contra quas deferuntur aliqualiter facienda executioni studeant demandare, & ipsa pro executione sigillare sine mora, dictam executionem nulli notificare, donec & quousque portitores per unam leucam se potuerint elongasse, ut fraudibus & machinationibus illorum contra quos fuerint exsecutæ obvietur: alioquin si contra præmissa & per malitiam aliquid fecerint, E pœnam excommunicationis & arbitrariam ipso facto incurrant.

XXXVII.

Curati, dimissis propriis ecclesiis, vicarii in alienis non sint: sed in suis ecclesiis personaliter sub pœna privationis studeant deservire, nec suam parochialem ecclesiam laicis admodiare præsumant.

XXXVIII.

Nullus mulieres concubinas in puerperio jacentes purificet, seu ad purificationem admittat, nisi de dicti domini cardinalis episcopi, seu officialis ejus, processerit voluntate, & sub pœna excommunicationis ferendæ & decem librarum Parisiensium.

XXXIX.

De clericis a judicibus sæcularibus captis.

Injungitur sacerdotibus & maxime curam animarum habentibus, ut cum sciverint clericos per dominos temporales captos & eorum carceribus mancipatos, dictos clericos cum eorum bonis mobilibus & informationibus, quarum vigore eos detinent captos, indilate dominis temporalibus seu eorum judicibus aut officiariis ex parte domini cardinalis episcopi Æduensis prædicti petant & requirant, & dictos clericos sub fida custodia, expensis dicti domini cardinalis episcopi, carceribus episcopalibus Æduensibus abducant. Et si domini prædicti seu eorum officiarii aut judices dictos clericos sic captos prædictis curatis restituere recusaverint, aut plus debito distulerint, cessetur in dicta ecclesia seu parochia, ubi talis mancipatus fuerit, penitus a divinis, absque alio mandato expectando. Et hoc sub omni pœna quam incurrere possint, tamquam contra contemnentes ordinationes synodales, aspernentes propriam professionem & statutum proprium.

XL.

Contra absolutiones relaxatorias.

Item, quia nonnulli curati dum recipiunt absolutiones relaxatorias seu relaxamenta usque ad tempus, tenent, ut dicitur, partes excommunicatas per absolutionem minus juste & contra juris formam, ac in animarum talium defraudationem. Universis, & singulis archipresbyteris curatis ex parte domini cardinalis episcopi Æduensis districte præcipitur, ut de cetero dum tales litteras receperint, in registris suis registrent per hunc modum, videlicet: Relaxatus est talis, & absolutus hinc usque ad tale tempus & non ultra, juxta formam litterarum super hoc directarum, & dicto termino elapso excommunicatos & retrusos, ut prius, publice denuncient absque alio mandato super hoc exspectando: & hoc sub pœna excommunicationis & decem librarum eleemosynæ dicti domini cardinalis episcopi applicandarum.

Anno 1468.

XLI.

Item, injungitur dictis archipresbyteris, quod curatis suis in primis convocationibus tenendis dicant & injungant ex parte dicti domini nostri, quod circa regimen ipsorum & beneficiorum ac subditorum suorum taliter se habeant, quod de bono regimine ac vita laudabili & honestate ipsorum congaudeat idem dominus noster cardinalis episcopus, & ipsi etiam debeant apud Deum & homines merito commendari: & quod contrarium facientes puniantur secundum Deum & canonicas sanctiones in corporibus & bonis taliter, quod cedat ceteris in exemplum.

XLII.

De aquæ benedictæ abusu puniendo.

Cum auctoritate juris divini & canonici & secundum antiquorum patrum statuta, aqua cum sale per sacerdotes benedicta populis sit introducta, ut ea cuncti aspersi sanctificentur & purificentur: quod ab omnibus sacerdotibus faciendum extitit, & est concessum & mandatum. Nam si cinis vituli aspersus in antiquo testamento populum sanctificabat atque mundabat, multo magis aqua sale aspersa divinisque precibus sacrata sanctificat populum atque mundat: & si sale asperso per Helysæum prophetam sterilitas aquæ sanata est: quanto magis divinis precibus sacratus sal sterilitatem rerum auferet humanarum, & coinquinatos sanctificat & purgat, & cetera bona multiplicat, & insidias diaboli avertit, & a phantasmatis versutiis homines defendit. Quapropter sunt nonnulli viri ecclesiastici rectores ecclesiarum nostræ diœcesis Æduensis præmissa non considerantes, quin imo ad lucrum captandum & non ad ea quæ sunt suæ salutis properantes, pergunt & vadunt in domibus prophanis post inhumationem cujusdam cadaveris ad faciendum aquam benedictam dictæ domus, loca aspergendo, aut eamdem domum reconciliando; officium divinum & ecclesiam contemnendo. Hunc abusum in quibuscumque personis ecclesiasticis reprobamus, & usum talium inhibemus, contrarium autem facientes ut transgressores canonice puniantur, specialiter & expresse statuendo inhibentes omnibus viris ecclesiasticis nostræ diœcesis ad pœnam decem librarum Turonensium eleemosynæ nostræ applicandarum, & in pios usus convertendarum, & sententiam excommunicationis, ne aliunde quam in ecclesia parochiali & locis sacris in futurum aquam benedictam habeant conficere, benedicere, & aspergere, nisi in die dominico ante missæ introitum, & dum populus ibidem congregatus ad divina audienda interesse contigerit: præcipientes statuta & ordinationes supradictas per archipresbyteros in suis convocationibus publicari rectoribusque ecclesiarum archipresbyteratus; quibus præsentium copiam suis sumtibus fieri tradique ordinamus, & concedimus eisdem, inhibentes ne ab hac civitate Æduensi quovis modo recedant, donec præsentes constitutiones per nos noviter editas receperint, & ne forsan subditi nostri negligentiam prætendere valeant quoad præmissa, in valvis ecclesiarum collegiatarum nostræ Æduensis diœcesis præsentium copiam affigendum jussimus.

XLIII.

De observatione diei dominicæ & festorum.

Item, ex parte præfatorum vicariorum præfati reverendissimi patris injungitur, & districte præcipitur omnibus archipresbyteris prædictis, ut ipsi in suis convocationibus dicant, & præcipue injungant omnibus eorum curatis, ut ipsi sub excommunicationis pœna & centum solidorum Turonensium eleemosynæ præfati reverendissimi patris applicandorum, & in pios usus convertendorum, singulis diebus dominicis & festivis moneat omnes & singulos eorum parochianos, ut ipsi festa in honorem Dei & cultus divini augmentum introducta colant, nec aliqua opera ruralia, vel alia servilia mecanica, seu actus judiciales quovis modo in dictis festis exercere præsumant sub simili excommunicationis & centum solidorum pœna: & reportare habeant seu referre deinceps in synodis nomina & cognomina dictorum malefactorum, ut contra eos sic delinquentes de remedio valeat provideri opportuno. Cum enim dies festos in honorem altissimæ majestatis dedicatos nullis voluptatibus occupari debeant, decet ab omnibus actibus esse alienos, nisi necessitas vigeat & pietas suadeat.

XLIV.

Contra blasphematores.

Cum secundum apostolorum juraque & constitutiones reales, nullus catholicus sine causa rationabili debeat vel teneatur Deum, Matrem ac sanctos & sanctas Dei blasphemare, seu etiam de cetero, sinique non-

Anno 1468.

nonnulli iniquitatis filii civitatis & diœceſis Æduenſis Deum verum omnipotentem præ oculis non habentes, ſuæque ſalutis immemores, qui maligno imbuti ſpiritu & abuſu peſſimo & temerario, Deum & ejus ſanctos ac eorum nomina inverecunde jurant & blaſphemant : de mandato domini officialis Æduenſis ſtatuitur, injungitur, & ordinatur ad honorem Dei & totius curiæ ſupernorum civium, ac etiam pro obſervatione præceptorum decalogi omnibus & ſingulis eccleſiarum parochialium civitatis & diœceſis curatis & rectoribus, quatinus quilibet ipſorum ſingulis diebus dominicis & feſtivis ſolemnibus poſt offertorium inhibeant auctoritate noſtra ſuis parochianis, quibus etiam inhibemus ad pœnam excommunicationis & ſexaginta ſolidorum Turonenſium eleemoſynæ domini cardinalis Æduenſis epiſcopi applicandorum, & in pios uſus convertendorum, ne de cetero nomen Domini noſtri JESU-CHRISTI, ejus Genitricis & ſuorum ſanctorum qualitercumque abnegent, blaſphement, aut turpiter jurent, ſicut hactenus ante conſueverunt. Et eiſdem intimantes, quod ſi poſt inhibitionem malitioſe aut contumaciter in contemtum dictæ noſtræ inhibitionis in prædictorum juramentorum abuſu perſeveraverint, contra ipſos ut de fide ſuſpectos procedetur, juſtitia mediante. Volumus etiam quod quilibet archipresbyter præſentem conſtitutionem penes clericum & ſcribam cauſarum officii curiæ noſtræ capiat, & copiam ipſius curatis ſibi ſubditis publicent & intiment ſingulis diebus, &c. ac ipſius tranſgreſſores nobis aut procuratori domini cardinalis epiſcopi ſub dicta pœna quam citius poterunt notificent & intiment.

XLV.

Abſolutio blaſphemorum epiſcopo reſervata.

Item, quia creſcente malitia, creſcere debeat & pœna, & ut ſubditi dicti reverendiſſimi patris a tali & nephando crimine arceantur, adhærendo præfatæ conſtitutioni, omnibus & ſingulis cujuſcumque ſexus exiſtant inhibemus, ne quis de cetero ſub excommunicationis pœna Deum blaſphemare ſeu denegare habeat. Abſolutionem vero tanti facinoris perpetrantium præfato reverendiſſimo patri, ſeu ab ipſo in hoc caſu ſpecialiter deputatis tantummodo reſervantes : injungentes omnibus & ſingulis archipresbyteris, curatis, vicariis & aliis rectoribus eccleſiarum, ut dum contigerit eorum parochianos in confeſſionibus audire, ipſos ſpecialiter & expreſſe interrogent an Deum blaſphemaverint, ſeu denegaverint; & ſi per eorum confeſſiones reperierint ita eſſe, ad beneficium abſolutionis obtinendum eoſdem remittent dicto reverendiſſimo patri, ſeu ſpecialiter & expreſſe ab ipſo in civitate Æduenſi dumtaxat deputatis vel deputandis.

XLVI.

Præterea ut animarum obvietur periculis, etiam ſecundum juris diſpoſitionem juxta capitulum *Ut animarum*, de conſtitutionibus LVI. ne forſan aliqui ex noſtris ſubditis habeant craſſam & ſupinam ignorantiam, ſuntque quandoque aliqui archipresbyteri, curati, vicarii, ſeu ſacerdotes, quibus, ſeu ad quos cum mandata noſtra vel curiæ noſtræ Æduenſis ad eoſdem deferuntur, vel mandantur executioni demandari, dicti archipresbyteri, rectores ſeu vicarii eccleſiarum ipſarum noſtræ civitatis & diœceſis Æduenſis cum eaſdem litteras receperint, & eaſdem pro libito ſuæ voluntatis quandoque executioni odio vel favore pro executis vel executioni demandatis vel non demandatis habent; non obſtante quod prædictas noſtras litteras vel dicti officialis noſtri receperint, interdicti vel excommunicationis vinculo ſint innodati. Cum vero ad noſtrum paſtorale officium animabus noſtrorum ſubditorum ſpectet ſalubriter providere, ſuntque plures perſonæ dictæ noſtræ civitatis & diœceſis juris divini, canonici & civilis ignari, qui inter ignorantiam craſſam & ſupinam decernere neſciunt, quod tamen diffiteri vel negare juxta dictum capitulum non deberet, propter quod aliqui ex ipſis in dicta ignorantia craſſa vel ſupina interdum moriuntur & decedunt, dicta excommunicationis ſententia innodati, non credentes in eaſdem incidiſſe : & qui ſi talia ſcirent, animabus ipſorum providerent. Nos igitur talibus periculis obviare quantum cum Deo poſſumus, ut tenemur, cupientes volumus & ordinamus auctoritate hujus noſtræ conſtitutionis ſynodalis, ut dum & quotiens mandata noſtra vel curiæ noſtræ Æduenſis a nobis vel officiali noſtro emanata per vos ſeu alterum veſtrum præſentata fuerint, mox & incontinenti exequenda, eadem ſub excommunicationis pœna, quam canonica monitione præmiſſa in vos & veſtrum quemlibet ferimus, niſi quæ vobis præcipimus & mandamus

Anno 1468. damus in his scriptis, curaveritis adimplere eadem mandata, pro executis seu executioni demandatis habeatis, absque hoc quod vobis seu cuiquam vestrum licitum sit etiam sub poena trium marcharum argenti eleemosynæ nostræ applicandarum, & in pios usus convertendarum habere vel vobis licere dicta mandata pro executis vel executioni demandatis: scientes quod nisi mandata prædicta curaveritis adimplere, nos contra vos & vestrum quemlibet inobedientem & rebellem per excommunicationis sententiam & exactionem dictæ pœnæ & alias debite contra vos & vestrum quemlibet procedemus, justitia mediante.

XLVII.

De clericis a laicis institutis.

Jam pridem in abusum devenit, quod plures laici, quibus disponendi de rebus ecclesiasticis auctoritas noscitur interdicta, clericos in beneficiis de facto instituunt; licet de jure vel ratione non possunt. Importunitas autem talium clericorum per ambitionem eam institutionem sibi sufficere credunt, tam ad promotionem ordinum sacrorum, quam fructus obtinendos: prohibemus sub pœna excommunicationis, ne quis laicus in quocumque beneficio sub titulo & nomine beneficii creato, cum cura aut sine cura, sive capellania fuerit duplex aut simplex beneficium, institutionem auctorizabilem de quacumque persona usurpare vel attentare audeat, nec sub dicta pœna quisquam clericus a laico talem institutionem recipiat etiam pro ordinibus assumendis: alioquin fiat inhabilis ad promotionem ordinum quorumcumque & aliorum beneficiorum, & ab illo sic obtento tamquam jus non habens repelletur. Ubi tamen facultatem præsentandi habuerint dicti laici, per hoc præsens statutum in quocumque nolumus derogare, quominus præsentare possint nobis aut nostris vicariis seu officiali, & præsentati legitime instituti, si alias fuerint idonei.

XLVIII.

Cum actus judiciales adeo certis finibus concludi debeant, quod nulla varietas præjudicium partibus litigantibus afferre possit, & respublica in executione justitiæ detrimentum patiatur: statuitur & ordinatur, quod citationes, monitiones, A & omnes litteræ ad judicium curiæ episcopalis Æduensis convocatoriæ contineant nomina & cognomina impetrantium, & illorum adversus quos impetrantur, ambarum partium, per designationem nominis & cognominis indubitanter demonstrando.

XLIX.

Item, quia sæpe in dicta curia Æduensi dubitatur de die dictæ executionis, nec B apparet per relationem alicujus executoris, propter quod sæpe partes principali negotio derelicto, super hoc incidenti se inaniter gravant laboribus & expensis. Igitur sæpe dicta auctoritate præcipitur, & mandatur omnibus & singulis executoribus litterarum dictæ curiæ episcopalis Æduensis, quod ad personam principalem, si apprehendere sine difficultate possint; alioquin in ejus domicilio aut parochiali ecclesia hora missæ dum populus ibi convenit ad divina audienda, executionem C mandatorum dicti reverendissimi patris & suorum officiatorum faciant, & si scribere sciant suam conscientiam super hoc exonerando, quod de executione sua debitam relationem faciant, annum, diem & locum executionis expresse designando: & hoc in sua brevi cartula vel dorso ipsarum litterarum hanc formam tenendo, si aliam pleniorem non curaverint apponere, videlicet: *Anno & die tali citavi talem in sua persona executionem faciendo in domo vel in ecclesia ad diem & locum retro nominatos*, si ibi sint. Alioquin D executor apponat vel sub hac forma: *Anno & die tali feci in propria persona principalis nominati aut in domo vel ecclesia quod retro mandatur, teste signo meo*, &c. Alii vero qui dono scientiæ adeo sunt privati, quod scribere dicunt se nescire, præcipitur quod sua signata seu sigilla curiam certificent sic & taliter, quod dubitationi vel fraudi non relinquatur locus, si Dei offensam & pœnam decem librarum omnes & singuli supradicti evitare voluerint.

De executione litterarum.

E

L.

Quamvis obligationes, contractus, confessiones, & res judicata suo non frustrantur effectu, nisi per longissimum tempus præsens effluxerit; multi tamen difficultant, si post annum vel mensem adjudicationes curiæ nostræ, monitiones, confessiones, & obligationes seu litteræ de

Anno 1468.

de *Nisi*, quæ certum diem habent, ea A possint executioni demandari. Ordinamus igitur quod cum prædictæ litteræ de *Nisi*, seu obligationes sub curia nostra receptæ, adjudicationes, monitionesque per curiam nostram declaratæ fuerint, infra sex menses a die ibi designato & effluxo executioni demandentur absque difficultate quacumque. Post vero dictos sex menses non nisi habeant annexam curiæ nostræ, quæ similiter durabit per dictum spatium sex mensium, nec ante dictos sex menses vel post executio præmissarum fiat contra jacentem in periculo mortis, *&c.* B

L I.

De denunciandis excommunicatis.

Item, rectoribus parochialium ecclesiarum civitatis & diœcesis Æduensis prædictis injungitur, ut ipsorum quilibet, prout ad ipsos spectat, omnes & singulos interdictos, excommunicatos, aggravatos & reaggravatos suæ parochiæ publice denuntient in ecclesiis suis diebus dominicis, C & ad minus quando eis divina celebrare contigerit, & contenta litterarum super hoc directarum studeant observare, & de verbo ad verbum secundum formam & tenorem earumdem exponere, sub pœna excommunicationis & centum solidorum.

L I I.

De pœna excommunicatorum qui divinis intersunt.

Cum excommunicatus sit membrum putridum, ejectum ab ecclesia, & tociens D quociens satagit interesse divino officio, præcipue dum sacramentum sacræ hostiæ conficitur, præsumtuose agit, contemnendo claves Ecclesiæ; juxta statutum provinciale sententiam excommunicationis incurrat, & ad pœnam centum solidorum Parisiensium puniatur.

L I I I.

Item, prædicti domini vicarii injungant ex parte dicti reverendissimi patris cardinalis episcopi Æduensis dictis curatis, quibus etiam, nec non archipresbyteris prædictis injungitur, ut ipsi singulis diebus dominicis & festivis juxta formam constitutionum synodalium & provincialium hactenus super hoc editarum, generaliter denuntient excommunicatos concubinarios, usurarios & sortilegos manifestos.

Anno 1468.

L I V.

De sigillandis instrumentis.

Item, omnibus & singulis notariis curiæ Æduensis, in civitate & diœcesi Æduensi constitutis sub pœna privationis sui officii, & alia quam incurrere possent contrarium faciendo, præcipitur & etiam injungitur, ut ipsi ad minus bis in anno omnes & singulos contractus, testamenta & instrumenta quæcumque sub sigillo dictæ curiæ ab ipsis receptos & recepta sigillo prædicto sigillari faciant & procurent, nec ipsos, vel ipsa partibus reddant, donec fuerint primitus sigillata, & istud curatis civitatis, & diœcesis prædictis in ecclesiis suis intimare infra unum mensem a die hodierna computandum non obmittant.

L V.

Item, quod quando præfati notarii recipient testamentum aliquod seu ultimam voluntatem alicujus personæ ecclesiasticæ vel sæcularis, sub sigillo curiæ Æduensis illud infra quadraginta dies a tempore receptionis testamenti post mortem testatoris grossare, & in formam redigere, ac dicto sigillo sigillare sub pœna prædicta faciant & procurent, ut perinde in papiris dictæ curiæ registretur, ut citius executioni demandetur ad exonerationem animæ testatoris, & commodum personarum, ecclesiarum & locorum, quibus legata pia & alia erunt facta.

L V I.

Ne clerici fiant laicorum ministri.

Cum secundum jura canonica & antiquorum patrum constitutiones, sacerdotibus & clericis in sacris ordinibus constitutis vetitum sit, ne clerici laicorum fiant ministri, nec in rebus eorum tabelliones seu procuratores generales existant. E Et quia indignum est eis clericis ab ecclesia subveniri, per quos constat in ecclesia scandalum generari: attendentes etiam doctrinam apostoli dicentis, *nemo militans Deo implicet se sæcularibus negotiis*: & qui sæculariter agit ab ecclesiastico fiat ministerio alienus, pro eo quod officio clericali neglecto, fluctibus sæculi ut potentibus placeat se injungit; omnibus viris ecclesiasticis nostræ Æduensis diœcesis in sacris ordinibus constitutis propterea inhi-

Anno 1468. inhibemus sub excommunicationis pœna & viginti librarum Turonensium eleemosynæ prædicti reverendissimi patris applicandarum, ne de cetero ministri laicorum fiant; nec in rebus eorum tabelliones & procuratores generales existant, nec intendant quovis modo, nec aliqua officia sæcularia exercere quomodolibet procurent.

LVII.

De residentia.

Quamvis jus commune necessitatem residendi imponat omnibus qui beneficia vel officia obtinent ecclesiastica, quibus inest divinum officium in celebrando semel in die aut pluries ibidem, sive in hebdomada, mense, vel anno quolibet incumbat talis celebratio, vel alia efficiendi ministeria; prædecessoresque dicti reverendissimi patris domini cardinalis Æduensis episcopi varias ac diversas pœnas ad hunc finem contra deficientes sæpe promulgaverunt, aliquando suspensionem, aliquando perditionem fructuum, aliquando privationem beneficii: nihilominus tamen, devotione frigescente, & cura debiti officii postposita, in hac diœcesi, quasi nullus ex præmissis restat fructus. Quapropter præsenti edicto decernimus, quascumque personas ecclesiasticas beneficia, vel officia ecclesiastica obtinentes, qualiacumque sint, vel curata, vel non curata, dignitates, personatus, officia, præbendæ, capellaniæ, oratoria, vel alia quælibet, sub nomine & titulo beneficii creata; quibus ex fundatione, statuto, vel consuetudine, aut alias debetur residentia personalis ratione & ex causa ibi celebrandi, seu alias divinum officium exercendi inibi, ut personaliter resideant & divinum officium quod incumbit exerceant devote, prout fundatio, statutum, consuetudo, vel alia ordinatio exigit. Quod si in animarum suarum periculum infra festum Assumtionis Beatæ MARIÆ Virginis proxime futurum divinum cultum prætermittentes residere personaliter ex debitoque officium quod incumbit exercere non curaverint, extunc in antea eo ipso sint privati auctoritate præsentis constitutionis synodalis, dicto termino adveniente, pœnam trium marcharum argenti, & excommunicationis nihilominus incursuri, & restitutionem omnium fructuum a tempore quo residentiam hactenus obmiserint, non obstante quacumque pluralitate aliorum beneficiorum vel alia excusatione minus justa, nisi dispensationem vel aliam rationabilem causam ex evidenti necessitate vel utilitate beneficii, vel prærogativa personæ per nos vel per superiores nostros concessas sufficienter ostenderint infra dictum tempus.

LVIII.

De peregrinis ad divina non admittendis.

Plerumque ad civitatem & diœcesim Æduensem aliunde veniunt peregrini & advenæ, quorum origo, mores, qualitas, professio penitus ignorantur: se gerentes in habitu vel officio pro clericis & sacerdotibus rite ordinatis, se divinis officiis temerarie miscendo, licet aliquando non sint in tali ordine, aut alias apostatæ sint, vel tales quibus celebrationem divinorum officiorum attentare interdictum est, ut de eorum ignorantia & delictis taceamus: eorum animabus providere volentes, periculisque aliorum obviare, interdicendo districte prohibemus omnibus & singulis sacerdotibus, diaconibus, subdiaconibus, clericis quibuscumque & personis aliis quæcumque sint, ne quis in civitate vel diœcesi Æduensi, seu loco, vel parte earumdem se immiscere audeat in publico celebrationi divinorum officiorum, nec populo ecclesiastica præsumat ministrare sacramenta, sub pœna excommunicationis, quam incurrat ipso facto, auctoritate reverendissimi patris ac domini nostri domini cardinalis Æduensis episcopi, & trium marcharum argenti, vel incarcerationis per annum, ut luant in corpore qui non habent in ære. Curati autem & alii quibus pertinet, prædictos recipientes non approbatos, per dictum dominum cardinalem Æduensem episcopum seu ejus officialem pœnam suspensionis ab officio & beneficio per annum similiter incurrent: prædicta autem inhibitio, interdictum, pœna hujus statuti locum habent in eis qui approbati non fuerint per dictum dominum cardinalem episcopum vel ejus officialem.

LIX.

Banna matrimonii quando publicanda.

Plurimæ subjectorum sollicitudines nobis expositæ, & eorum interpellationes pro indemnitate rerum & quiete reipublicæ legem communem desiderant, quæ sufficiat non habentibus privatum remedium, si contingat denuntiationes & banna matrimoniorum quarumcumque personarum publicari, & publice nuntiari in ecclesiis, ut moris est, ne quis curatus,

Anno 1468. tus, rector, vel vicarius ecclesiarum parochialium nostræ dioecesis Æduensis ambigat deinceps quibus diebus celebrare debeat dicta banna, statuimus & ordinamus quod omnibus & singulis diebus dominicis dumtaxat & non aliis diebus dicta banna & denunciationes matrimoniorum in ecclesiis denunciari & publicari possint & valeant, dum populus affluerit in divinis officiis horis consuetis, inhibentes dictis curatis & rectoribus sub pœna excommunicationis & alia pœna graviori, si contrarium fecerint, ne alio tempore vel aliis diebus dictas publicationes vel denunciationes attentare audeant vel præsumant.

LX.

Constitutio de matrimonio revocata.

JOHANNES ROLIN permissione divina cardinalis episcopus Æduensis omnibus nobis subditis salutem. Cum constitutiones & statuta in abusum cedunt subditorum, merito sint revocanda, & in melius reformanda: constitutionem synodalem ab officiariis nostris nuper editam quæ sic incipit: *Quia plerique trepidant*, &c. per quam in minori ætate duodecim annorum constitutos & per decem annos in dioecesi Æduensi residentes, ac in eadem dioecesi natos, licet eorum parentes aliunde venerint, absque nostro aut curiæ nostræ mandato matrimonialiter contrahere, aliaque sacramenta ecclesiastica suscipere posse, & ad illa recipi debere in civitate & dioecesi nostris prædictis dicitur. Cujus quidem constitutionis prætextu, curati seu vicarii & alii rectores parochialium ecclesiarum civitatis & dioecesis nostrarum prædictarum eadem constitutione abutendo, & illam constitutionem contra intentionem constitutionis & constituentis extendendo, & interpretando, indifferenter omnibus personis petentibus præfata, tam matrimonium quam alia sacramenta ecclesiastica conferunt. Quibus abusibus obviare cupientes & prædecessorum nostrorum constitutionibus antiquis inhærere volentes, dictam constitutionem per præsentes revocandam duximus & revocamus & præfatas antiquas synodales constitutiones super hiis a prædecessoribus nostris factas & approbatas observari volumus.

Anno 1468

LXI.

De festorum observatione.

JOHANNES ROLIN permissione divina cardinalis episcopus Æduensis archidiaconis, archipresbyteris, curatis, & ecclesiarum rectoribus, & omnibus nostris subditis salutem. Sicut pia mater pro filiorum salute semper anxia est, nec umquam quiescit, donec, si qua dissensio inter ipsos sit, sopita fuerit: sic & nos qui immerito præsidentiam obtinemus in ecclesia Æduensi, omni studio desideramus & optamus subditos nostros in unione pacis regere, & piam matrem ecclesiam revereri, præcepta ipsius ad unguem observare, & dissensionibus ipsarum obviare, a paucis diebus citra nonnullæ altercationes inter subditos nostros exortæ sunt super colendis festivitatibus sanctorum, quibus differentiis obviare volentes, quantum cum Deo possumus, ad perpetuam rei memoriam statutis synodalibus nostris adhærendo, ordinamus & præcipimus omnibus subditis nostris, sub excommunicationis & omni alia pœna in antiquis ordinationibus prædecessorum nostrorum taxata, festa sequentia observare, & ab omni opere servili abstinendo, videlicet festum Nativitatis Domini, Stephani prothomartyris, Johannis Evangelistæ, Circumcisionis Domini, Epiphaniæ Domini, Anthonii confessoris, Vincentii martyris, Conversionis S. Pauli apostoli, Purificationis Beatæ MARIÆ, Cathedræ S. Petri, Mathiæ apostoli, Annunciationis Dominicæ, Resurrectionis Domini cum diebus Lunæ, & Martis sequentibus, Georgii martyris, Marci Evangelistæ, apostolorum Philippi & Jacobi, Johannis Evangelistæ ante portam latinam, Ascensionis Domini, Penthecostes cum duobus diebus sequentibus, beatæ Trinitatis, & sanctæ Eucharistiæ, Barnabæ apostoli, Johannis Baptistæ, apostolorum Petri & Pauli, B. M. Magdalenæ, Jacobi apostoli, Nazarii & Celsi, Petri ad vincula, Laurentii martyris, Assumtionis B. Mariæ Virginis, S. Simphoriani in civitate & suburbiis Æduensibus, Bartholomæi apostoli, Decollationis S. Johannis-Baptistæ, Beati Lazari in civitate & suburbiis Æduensibus, Nativitatis matris Domini nostri, Exaltationis S. Crucis, Matthæi apostoli, Andochii in civitate & suburbiis, Michaelis archangeli, Leodegarii in civitate & suburbiis, Dionysii martyris, Lucæ Evangelistæ, Simonis & Judæ, omnium sanctorum,

Anno 1468 rum, S. Martini episcopi & confessoris, Andreæ apostoli, Conceptionis nostræ Dominæ, Thomæ apostoli, Patronorum ecclesiarum & illorum sub quorum vocabulis dotatæ sunt: non intelligentes quin alia festa secundum devotionem fidelium observari possint, sed non præcipientur observari sub pœnis a jure ordinatis, nisi more solito. Et ne hoc salubre statutum seu constitutio synodalis conniventibus oculis sub dissimulatione transeat; injungimus omnibus archipresbyteris & ecclesiarum rectoribus nostræ civitatis & diœcesis, sub pœnis quinquaginta solidorum Turonensium, ut infra duos menses proximos quilibet in sua parochiali ecclesia hanc constitutionem de verbo ad verbum scriptam habeat authentice in pergameno in tabula lignea, ut ponant super altare, aut in loco eminenti, ut videntes videant, & de prædictis ignorantiam non habeant.

LXII.

Statutorum publicatio. Noverint universi quod anno Domini M. CCCC. LXVIII. die vero Martis post octavas solemnitatis festi omnium sanctorum, quæ fuit quindecima mensis novembris, in synodo hyemali tenta in capella palatii episcopalis Æduensis per reverendum in Christo patrem dominum Anthonium Buissonis sacræ theologiæ professorem, episcopum Bethleemitanensem & priorem Anziaci & S. Rachonis Æduensis, & per egregios & circumspectos viros dominos Anthonium *Jusz.* utriusque juris famosum doctorem decanum Æduensem, & magistrum Guillelmum Mace abbatem secularem Cerviduni canonicum Æduensem & Autissioderensem, vicarios generales in spiritualibus & temporalibus reverendissimi in Christo patris ac domini domini JOHANNIS ROLIN permissione divina tit. sancti Stephani in Cœlio-monte sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri cardinalis episcopi Æduensis, in præsentia archipresbyterorum civitatis & diœcesis Æduensis, seu eorum vices gerentium in eadem synodo congregatorum ac plurium aliarum personarum ecclesiasticarum & sæcularium inibi existentium lectæ & publicatæ fuerunt publice, notorie, alta & intelligibili voce per alterum notariorum infra scriptorum, omnibus scire & videre scientibus & volentibus præsentes constitutiones synodales superius descriptæ & insertæ; nemine ad hoc discrepante; quibus constitutionibus synodalibus lectis & publicatis, ut supra, nobilis & providus vir Magister Guillelmus Lombardi in utroque jure licentiatus procuratorque generalis, & nomine procuratorio dicti reverendissimi patris, promotorque causarum officii curiæ sedis episcopalis Æduensis, petiit & requisivit nobis notariis subscriptis instrumentum seu instrumenta publicum seu publica sibi fieri, tradi, & deliberari: quod seu quæ eidem concessimus. Acta fuerunt hæc anno, die & loco prædictis, præsentibus venerabilibus & discretis magistris Hugone Majoris in sacra pagina professore, Philippo *de Lendes*, Johanne Thorini, Guillelmo Boucheri, Guillelmo Groneti, Hugone de Salinis, canonicis Æduensibus virisque providis & discretis, magistro Benedicto Miloti, Johanne Vitu-relli, Philippo Grignardi, Petro de Pilis juris peritus, nec non nobilibus & discretis viris Johanne Majoris, magistro Petro Pitoisi, dominis Petro Morisoti, Bartholomeo de Vevra presbyteris, & pluribus aliis in multitudine copiosa ad præmissa vocatis & rogatis.

ANNO CHRISTI 1469.

** EPISTOLA PAULI PAPÆ

Ad Lugdunensem archiepiscopum.

Venerabili fratri archiepiscopo Lugdunensi Paulus papa II.

Communicavit D. Dacherio O. B. D de Vion d'Herouval vir humanissimus.

VEnerabilis frater, salutem & apostolicam benedictionem consueverunt prædecessores nostri Romani pontifices, annis singulis in die cœnæ domini sedentes pro tribunali in pontificialibus parati, assistentibus sibi venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, nec non archiepiscopis, episcopis, & aliis prælatis, similiter in pontificalibus constitutis, ex eminenti aliquo loco, audiente multitudine tam curialium & incolarum, quam peregrinorum ad urbem Romam eo tempore propter indulgentias & benedictionem apostolicam confluentium, ad majorem detestationem gravium quorumdam criminum, quoscumque criminibus ipsis illaqueatos solenni publicatione cum candelis acensis, & deinde extinctis, & in terram projectis, excommunicatos denunciare; quem ritum & laudabilem consuetudinem nos quoque secuti, tempore nostro observavimus, & observaturi sumus, nihilque hactenus excommunicationi consuetæ addidimus, præter justissimam & omnino necessariam condemnationem obstinatæ perditionis filii Georgii de Pogiebrat, Hussitarum hæresim non modo pertinaciter tenentis, verum etiam illam totis conatibus defendentis. Cum autem non mirum sit nonnullos in provincia tua esse eisdem criminibus in supradictis bulla, & publicatione contentis irretitos, nemoque, quamvis

ANNO CHRISTI 1469.

vis excommunicatio ipsa præter hujusmodi solennem publicationem singulis annis in propatulo aliquo ad tempus aliquod affigatur, itaut quicumque voluerint illa legere, vel inde exemplum transcribere optime possint, ne quisquam verisimiliter ubivis constitutus ignorantiam prætendere valeat. Nos tamen pro debito pastoralis officii, ne ignorantia hujusmodi sub quavis excusatione prætendi possit, obviare, & quantum in nobis est etiam salubrius in ipsa provincia tua providere cupientes, literas excommunicationis, & publicationis originales cum præsentibus ad fraternitatem tuam transmittimus, eidem committentes, & in virtute sanctæ obedientiæ mandantes, ut ter saltem singulis annis tribus festivis diebus infra missarum solennia, dum populus ad divina concurrerit, non solum in metropolitana, & aliis locis civitatis, & diœcesis tuæ, sed etiam a singulis suffraganeis tuis in cathedralibus civitatum, & diœcesium suarum ecclesiis, per universam provinciam tuam palam & solenniter, alta & intelligibili voce, non tantum in Latino, sed etiam in materno & vulgari sermone, juxta idioma uniuscujusque loci, publicari facias, transmittens singulis ipsorum suffraganeorum unum transsumptum ad literam originalis ipsius nostri, manu proprii notarii coram testibus, ac tuo pendenti sigillo roboratum. Cui quidem transsumpto ex nunc, prout ex tunc, & econtra, decernimus & mandamus, ab eisdem suffraganeis tuis, & ab aliis quibuscumque, indubitatam fidem tanquam eidem originali nostro, non obstantibus in præmissis omnibus contrariis quibuscumque, omnino adhiberi. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die 23. Februarii 1469. pontificatus nostri, anno quinto.

L. DATHUS.

ANNO CHRISTI 1470.

** STATUTA CURIÆ COLONIENSIS,

Edita per Reverendiss. D. Robertum archiepiscopum Coloniensem.

ROBERTUS Dei gratia sanctæ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopus, sacri Romani imperii princeps elector, ac per Italiam archicancellarius, Vestphaliæ, & Angariæ dux &c. Quia (ut experientia didicimus) patroni causarum, advocati, procuratores & notarii, coram officiali nostro pro tempore existentes, a juris ordine sæpius deviarunt: propter quod & partes litigantes inutilibus expensis gravari, sententias super hujusmodi nulliter servato processu, in Romana curia annullari, & cassari sæpius contingit: Nos modum procedendi in causis quibuscumque coram dicto officiali pendentibus introducendum dare cupientes, habita desuper cum venerabili capitulo nostro, jurisperitis, & practicis consiliariis nostris deliberatione matura, statuimus, & ordinavimus, ac statuimus & ordinamus, ea quæ sequuntur.

In primis innovamus statuta bonæ memoriæ Theoderici archiepiscopi Coloniensis prædecessoris nostri, circa judiciarium ordinarium ordinem laudabiliter edita, præsertim circa habilitates personarum, advocatorum, procuratorum, & notariorum, & quæ causa censeatur summaria & levis, videlicet illa quæ non excedit summam duodecim florenorum auri electorum imperii: Reliquæ vero causæ super rebus dictam summam excedentibus, censeantur plenæ.

Item statuimus & ordinamus, quod causæ introductæ super rebus non excedentibus valorem octo marcarum Coloniensium, censeantur minimæ, etiamsi inter pauperrimas personas ventilarentur.

Item statuimus & ordinamus, quod in causis prophanis summariis servabuntur termini & modus procedendi, sicut in causis beneficialibus, decimarum, matrimonialibus, & usurarum, prout infra patebit.

De observatione terminorum in causis plenis mere prophanis, & termini servandi in causis prophanis super summa excedente valorem duodecim florenorum Rhenensium.

Termini substantiales servandi in prima instantia.

Primus terminus substantialis necessarius est post citationem ad causam, seu post resolutionem monitorii, videlicet quod citetur reus ad libellandum ad secundam diem. Si tunc libellus non esset paratus, posset dari certa schedula, in qua inchoatus est libellus nondum perfectus, & obtinendi ad corrigendum ad primam diem, ut terminus servetur in primo termino præfixo, & iste terminus est communis utrique parti, ita quod licet tam actori, quam reo libellare, si vult. Libello realiter oblato, citetur pars adversa, vel præfigatur procuratori apud acta, terminus ad respondendum libello oblato, & ad litem desuper contestandam, & jurandum de calumnia. Primo ad primam diem juridicam, & iste terminus, quoad litis contestationem, & juramentum calumniæ, est communis. Secundo, ad idem, sub pœna excommunicationis ad primam diem. Tertio, ad idem, sub excommunicationis pœna; alioqui ad videndum partem adversam excommunicari, ob non responsionem libelli. Interea ostendatur libellus, & exceptiones, si datæ sint contra libellum, officiali, ut admittat libellum, vel rejiciat, & compellat ad litem contestandam ut moris est. Lite contestata, & jurato de calumnia, præfigatur parti terminus ad articulandum, qui etiam est communis utrique parti ad secundam. In quo si libellus fuerit articulatus, dispositivus & bonus, potest repeti libellus loco articulorum, vel potest fieri major specificatio in articulis, quam fuit in libello, de tempore, loco, &c. Alioqui si libellus fuerit narrativus, fiant articuli ad longum, concludendo ad primam petitionem datam in libello. Et tunc citetur ad-

ANNO CHRISTI 1470.

versarius ad dicendum contra articulos ad secundam. Quo termino servato, citetur adversarius, vel præfigatur terminus ad producendum omnia ad secundam, qui etiam est communis. Et in illo termino potest petere procurator admitti articulos suos ad probandum, parte præsente adversa, vel etiam ad hoc citata, si absens fuerit, & desuper producere jura & testes. Si non habet, producat jura verbo, cum protestatione ad producendum eadem jura facto, suis loco & tempore opportunis. Et citetur adversarius ad dicendum contra ad secundam diem, & in illo accusetur contumacia: vel reus excipiat, si voluerit, si non habet negata parata, vel diem per officialem. Ultimo potest ad cautelam servari terminus ad declarandum, si aliqua essent dubia, ad secundam diem. Lapsis tunc terminis probatoriis assignandis, concludatur, & feratur sententia.

Termini in secunda instantia servandi.

Similiter in secunda instantia, nisi quod articuli dati in prima instantia, repetantur in termino ad articulandum: & quod omnes termini servati in prima instantia ad secundam, serventur in secunda & tertia instantia ad primam diem.

Termini super desertione appellationis.

Ad effectum pronunciandi super desertione sententiæ, necessario servandi sunt termini ad docendum de diligentia persecutionis appellationis, primo, secundo, tertio, & quarto, ex superabundanti semper ad primam diem juridicam, & nullus alius terminus.

Termini super declaratione incursus censurarum alicujus mandati, vel canonis, seu statutorum.

Ad effectum quem declarandi incidisse in pœnas contentas in literis executorialibus vel inhibitionis, vel aliis quibuscumque, serventur necessario termini ad docendum se paruisse literis hujusmodi primo, secundo, tertio, semper ad primam diem: si tamen est prohibitio in inhibitione, ne tale quid fiat, necessarium est articulari, inhibitum post inhibitionem talia fecisse, & parte citata ad dicendum contra articulos super hujusmodi contraventione datos ad primam diem, absque litis contestatione admittantur, & probentur: & facta probatione, fiat declaratio.

Termini servandi in causis appellationum a gravamine.

In causa gravaminis, puta in omnibus gravaminibus, etiam habentibus vim diffinitivæ, videlicet in causis appellationum interpositarum a sententia nullitatis quacumque, vel a sententia lata super desertione quacumque post dilationem producatur appellatio, si actor vult servare terminos: vel repetatur, prout est in actis: & citetur adversarius ad dicendum contra, ad primam diem: & servato illo termino, accusata contumacia, citetur adversarius ad impugnandum, & justificandum ad primam diem. Illis terminis servatis, nihil plus est agendum, nisi ferre sententiam habitis actis.

Termini servandi super nullitate processus.

Sic tamen, quod si agitur super nullitate resultante ex eisdem actis, non est opus servare terminos: si autem debet constare de nullitate non ex eisdem actis, sed aliunde extra acta, tunc necessaria est libelli oblatio, litis contestatio, & terminorum observantia, sicuti in mere prophanis causis, etiamsi principalis causa esset beneficialis vel sui natura summaria.

Termini in causis mere ecclesiasticis.

In causis beneficialibus, matrimonialibus, decimarum, usurarum, summariis fundata jurisdictione, servetur terminus ad libellandum, & jurandum de calumnia ad primam diem: & in illo termino detur libellus verbo a sine scripto, & juretur de calumnia, & citetur adversarius ad articulandum ad secundam. In quo termino dentur pro quacumque parte (quæ voluerit) articuli, facto vel verbo, si articuli non sunt facti: & citetur adversarius ad dicendum contra articulos ad secundam diem. Et tunc accusetur contumacia nil dicentis contra articulos: quo termino servato, possunt peti articuli ad probandum admitti, & fieri probationes, si placuerit. Et si hoc fiat, sive non, nihilominus servetur terminus ad producendum omnia ad secundam: & deinde ad ducendum contra producta ad secundam diem: & tunc possunt dari articuli facto, si prius non fuerint dati, & fieri probationes per utrasque partes quæ voluerint. Si autem aliqua partium subterfugit, instet pars petens expeditionem semper pro conclusione, ut supra.

a Forte, sive. H.

Termini in eisdem causis in 2. & 3. instantia.

Similiter fiat in secunda instantia, nisi quod omnes termini serventur ad primam diem, præterquam ad articulandum, qui servetur ad secundam diem: similiter fiat in tertia instantia, nisi quod omnes termini serventur ad primam diem.

Forma procedendi in minimis causis.

In minimis tamen causis intra duodecim florenos Rhenenses; vel circiter, vel super parvis injuriis verbalibus, nullus processus fiat. Sed dumtaxat juxta statuta deducantur in una parva schedula factum dispositive & clare per articulos, & citata parte ad dicendum contra ad primam diem. Illis admissis ad probandum, facta responsione, fiat probatio summaria: & in illis notarii non debent extendere terminos, nec registrum: sed abbreviare, quantum possunt, sicuti scribendo protocollum.

In causis confessati.

Insuper in causis confessati sive recogniti, servetur stylus hucusque servatus per viam monitorii.

In causis reddituum, & submissionum.

In causis reddituum & submissionum, incipiatur per monitorium, donec fiat resolutio.

In

In caufis antiquorum reddituum ecclefiæ, a monitorio.

Item notarii fcribant in actis nomina procuratorum in fingulis terminis, qui comparuerunt, & in teftium productione dicant illa verba, in N. ex adverfo procuratoris præfentia &c.

Item notarii in prima citatione vel monitorio emittendo, defignent fpecie rem, fuper qua actor intendit agere, & ponant claufulam cum certificatione, five comparuerint, five non, nihilominus procedatur ufque ad diffinitivam fententiam inclufive, vel ad excommunicationem ob non refponfionem libelli, fi litis conteftatio neceffaria fuerit: vel ad immiffionem in poffeffionem ex primo decreto, prout de jure per citationes ad valvas ecclefiæ majoris, & portas aulæ noftræ Colonienfis affigendas, ipforum citatorum abfentia vel contumacia non obftante. Et hujufmodi prima citatio decernatur per dominum officialem in caufis magnis, five prophanis, five matrimonialibus, decimarum aut ufurarum.

Item notarii nulli dabunt hujufmodi citationes vel monitoria, nifi principales ipfimet petierint, & apud acta conftituerint: vel procurator curiæ noftræ legitimam cautionem fecerit de ratificatione principalis, cum conftitutione ante executionem monitorii vel citationis, fub pœna decem florenorum fifco applicandorum.

Item dicant, qui eft terminus folitus ad profequendum appellationem, & non ponant in genere, cum terminis folitis.

Item in caufis appellationum, vel ubi pendet terminus aliquis fubftantialis, ponant fefta quæ impediant audientiam, & curfum caufarum, & quæcumque impedimenta occurrentia.

Item nullus notariorum fubfcribat acta, nifi figillata figillo curiæ noftræ.

Item ftatuimus & ordinamus, quod procuratores fecundum ordinem eorum, caufas fuas diftincte, & clare proponant abfque clamore, & multiplicatione verborum, & uno loquente, alii taceant & aufcultent. Et interea nullus advocatorum, procuratorum, notariorum, feu folicitatorum, proponentem impediat verbo vel facto, aut confabulationes inter fe faciant, fub pœna unius marcæ Colonienfis irremiffibiliter per officialem, & figilliferum pro tempore exigendæ: ac etiam fufpenfionis ab officio, fi unus fæpius deliquerit.

Item ftatuimus & ordinamus, quod uno procuratore proponente, alii procuratores fixe ftent in locis fibi deputatis: nec a locis recedant, fine domini officialis licentia petita & obtenta, fub fimilibus pœnis pecuniariis & fufpenfionis.

In caufis fifcalibus, feu inquifitionis.

Item ftatuimus & ordinamus, quod in cau-

A fis fifci inquifitionis fuper criminibus per fubditos commiffis hoc ordine procedatur. Videlicet, citatione vel monitione emiffa ad refpondendum perfonaliter fuper objiciendis, citatus perfonaliter fine fcriptis coram aliquo notario curiæ noftræ jurato, per officialem five figilliferum deputando aut deputato, in præfentia ipfius figilliferi refpondeat fingulariter fingulis articulis in fcriptis exhibitis medio juramento. Et fi confitetur delictum, injungatur ei pœnitentia falutaris: fi pro levibus, per dominum figilliferum dumtaxat: in gravibus autem, de confilio dicti officialis. Et fi negaverit, dentur articuli exceffuum juridice, & citetur reus vel procurator per eum conftituendus, ad di-
B cendum contra ad fecundam, deinde fiat defuper litis conteftatio more folito, & præftetur juramentum calumniæ, & ferventur termini, ficuti in cæteris caufis prophanis.

Item ftatuimus ordinamus, quod advocati, & procuratores, & notarii præmiffa, in quantum eos concernunt, non adimplentes, feu clientulos fuos inutilibus expenfis ex eorum negligentia gravantes, præter damna expenfarum & intereffe, ad quæ parti gravatæ obligantur, ad arbitrium domini officialis pro tempore exiftentis, arbitrarie puniantur.

Item ftatuimus & ordinamus quod fi libellum vel articulos ex eorum ineptitudine rejici contigerit, advocatus vel procurator qui illos
C fecerit, ad expenfas utrique parti teneatur, & alias arbitrarie puniatur: fimiliter obfervetur, fi inutiles terminos obfervaverit, & proceffum inutilem fecerit, quare in principio caufæ deliberent inter fe de modo procedendi, & ad quem finem velint agere: ne partes inutilibus expenfis vexent, & lites reddant immortales.

In robur & teftimonium præmifforum, figillum five fecretum noftrum præfentibus noftris ftatutis, & ordinationibus in tribus foliis cum dimidio papyri confcriptis, per fingula folia de mandato noftro eft appenfum, anno domini 1470. die quidem Jovis, penultima menfis Augufti.

D

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S.I.

Miracula S. Catharinæ Vafthenenfis ex mandato Henrici epifcopi Lincopenfis ufque ad annum 1471. fucceffive collecta & una cum vita Holmiæ impreffa hac claufula terminantur.

" ** *Et ego Benedictus Paulus, clericus Upfalenfis diœcefis, publicus imperiali auctoritate notarius, quia præfentis libri præfentationi, lectioni, auditioni, examinationi pariter, & de articulo ad articulum difcretioni demum, & fecretorum appenfioni, omnibufque aliis, & fingulis in facro concilio Arbogis Arofienfis diœcefis celebrato actis, & factis præfens perfonaliter interfui, eaque fic fieri prout ante dictum eft vidi & audivi, ideo eft.*

E Plura nec hinc, nec aliunde poffim fuggerere de hoc concilio, inquit in fuis ad me literis R. P. Daniel Papebrochius S. I. Antuerpia fcriptis.

CONCILIUM BENEVENTANUM

Habitum die 24 Augusti 1470. a Corrado Capycio Archiepiscopo.

Edidit Card. Ursinus in Synod. Benev. ex.

Edidit Card. Ursinus in Synodico Beneventano, ex exemplari in archivo Metropolitano asservato.

IN nomine Domini Jesu Christi Amen. Anno a nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo septuagesimo. Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & domini nostri Domini Pauli Divina providentia Papæ secundi anno sexto, die vigesima quarta mensis Augusti, tertiæ indictionis.

Nos Corradus miseratione divina archiepiscopus Beneventanus, & in civitate Beneventana, ejusque districtu pro sancta Romana Ecclesia Gubernator universalis. Licet multitudinem libertatis naturaliter conditio suspiret humana, quia tamen, ut plurimum examine rationis amisso in præcipitium perversæ labitur voluntatis, datum est, ut vinculis disciplinæ restricta sub jugo Domini obviam collum ponat, ut homo hominibus præferatur ad motus illicitos loris justitiæ refrenandos; attendentes quoque, quod in hac parte præferimus, plus solito propter corruptas affectiones hominum, invalescentes nequitias, & audacias perversorum, potest unicuique clero, & populo esse beatius nil, quam bono duce prævio bene duci, eo maxime quia nostri suscepti pastoralis regiminis, & prælationis debitum, & cura nos sollicitant, ut utilitas subditorum in illis præcipiatur, propter quæ animarum saluti consulitur; nunc novarum constitutionum, ordinationum & statutorum editione, nunc nostrorum prædecessorum hactenus constitutionum, & ordinationum interpretatione, confirmatione, & ordinatione, & quamvis adjectione plenitudo non egeat, nec firmitate, quod est firmum, confirmatur tamen interdum, non quod necessitas id exposcat, sed ut confirmantis animus clareat: volentesque sollicite providere, ac cupientes quod nostri subditi a quibuslibet noxis præserventur illæsi, & ab eis omnia scandala removeantur, quia dum eorum scandala removemus, nos in eorum quiete quiescimus, & fovemur in pace; verum quia perversorum audacia exigit, ut non sola prohibitione simus contenti, sed etiam negligentibus pœnam imponamus: ideo habita super hoc plena deliberatione una cum reverendis in Christo patribus suffraganeis nostris, ac venerabilibus viris Canonicis nostris, & Capitulo nostræ Ecclesiæ Beneventanæ hic in Synodo congregatis, ac de eorum consensu & voluntate omnes & singulas constitutiones, ordinationes, & statuta, factas & editas, facta & edita hujusmodi per nostros Prædecessores approbamus, & confirmamus; & considerantes quod magis timetur, quod specialiter, quam quod generaliter demandatur, infrascriptas declarationes, adjectiones eisdem, ac de novo Constitutiones, & ordinationes auctoritate metropolitica facimus, & ordinamus, mandantes nihilominus ab omnibus prædictis dominis Episcopis, & qui pro tempore fuerint eorum, & nostris subditis, observari, legi, & recipi sub pœna & ad pœnam nostro, & dictorum nostrorum suffraganeorum in eorum subditis arbitrio imponenda pro transgressione, ac præter eam pœnam, quæ in eis particulariter apponitur in contrafacientes.

CAP. I.

Laicorum ministri, aut Procuratores, Clerici ne existant. Contrafacientes qua pœna plectendi?

IN primis denunciamus, notificamus, & prohibemus omnibus & singulis Sacerdotibus, & Clericis nostræ civitatis, & diœcesis Beneventanæ, ac nostræ totius provinciæ, mandantesque nihilominus eisdem singulis, ne Ministri laicorum fiant, nec in rebus eorum procuratores existant. Quod si postmodum facere præsumpserint, & occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam deprehendantur in fraude, decernimus, & declaramus eis minime ab Ecclesia subveniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari, ac eosdem nostro & nostrorum suffraganeorum, ac successorum arbitrio alias puniendos. (Ex cap. Sacerdotibus, ne Clerici, vel Monachi.)

CAP. II.

Sæcularium quorumcumque negotia, & officia Clerici ne suscipiant. Pœna in transgressores statuitur.

Item prohibemus, & interdicimus prædictis Sacerdotibus, & Clericis procurationes villarum, aut jurisdictiones etiam sæculares, sub aliquibus Principibus & sæcularibus viris, ut justitiarii eorum fiant, ac tabellionatus officium exercere præsumant. Si quis autem adversus hoc venire tentaverit, quia contra doctrinam Apostoli dicentis: *Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis*, sæculariter agit, ab Ecclesiastico decernimus ministerio esse alienum, pro eo quod officio clericali neglecto fluctibus sæculi, ut potestatibus placeat, se immergit. (Ex c. sed nec. Eodem tit.) (2. ad Timot. 2.)

CAP.

ANNO CHRISTI 1470.

A

CAP. III.

Regulares e sacro fonte infantes ne levent. Parochi in Baptism, Episcopi in Chrismatis ministerio eosdem non admittent.

Ex c. Pervenit ad nos XVIII. q. 2. c. non licet c. Monachi, de consecr. d 4.

Item statuimus, præcipimus, & ordinamus, quod nullus Monachorum & Fratrum debeat contrahere compaternitatem cum aliquibus: & si de facto præsumpserint, ipsam compaternitatem sic contractam decernimus, & declaramus de jure B non subsistere, nisi si eidem Monacho vel Fratri hoc competat ex debito officii: mandantesque nihilominus omnibus & singulis Ecclesiarum Rectoribus, & eorum locumtenentibus in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub excommunicationis pœna, ut non debeant aliquem monachorum, sive Fratrum admittere ad suscipiendum de sacro fonte aliquem puerum: & similiter dictis dominis Episcopis, ut non debeant admittere aliquem Monachorum sive Fratrum in compatrem in confirmatione alicujus pueri sub pœna nostro, & nostro- C rum successorum arbitrio eisdem imponenda.

CAP. IV.

Processio in alienam parochiam absque consensu Rectoris, aut privilegio Apostolico non est ducenda.

Ex c. Ecclesias XVII. q. 1. sit unusquisque &c.

Item præcipimus, statuimus, & ordinamus, ut nullus, processionaliter ingrediatur parochiam alicujus Rectoris sine D ipsius licentia sub excommunicationis pœna, quam ipso facto volumus, & declaramus incursuros contrafacientes, Apostolicis tamen privilegiis, semper salvis.

CAP. V.

Contra Presbyterum bigama benedicentem excommunicatio proponitur.

Ex c. de his n XXXI. q. c. cap. Capellanum de secundis nuptiis.

Item præcipimus, statuimus, & ordinamus, ut vir, aut mulier, ad bigamum transiens, non debeat a presbytero E benedici, quia cum alia vice benedicti sint, eorum benedictio reiterari non debet, etsi vir, aut mulier etiam virgo sit; nisi in eo loco, ubi vigeret hujusmodi legitima, & approbata consuetudo, sub pœna excommunicationis.

CAP. VI.

Duorum compatrum filii matrimonio jungi non possunt ei, qua compaternitatem induxit.

Item ad tollendum omnem ambiguitatem & opinionem aliquorum, quam dudum experti fuimus, decernimus, & declaramus, ac præcipimus, statuimus, & ordinamus, quod filii duorum compatrum, sive ante, sive post compaternitatem geniti, non possint, nec valeant matrimonium contrahere cum ea persona, per quam perventum est ad compaternitatem sub pœna excommunicationis: si contrarium fuerit, decernimus de jure non subsistere.

Ex c. utrum autem de cogn. spirituali.

CAP. VII.

Nisi per baptismum, aut confirmationem compaternitas non subsistit.

Item volentes malitiis & figmentis hominum obviare, præcipimus, statuimus, & ordinamus, ut nullus compaternitatem extra Sacramentum Baptismi, & Confirmationis, neque per largitionem vestis, ut vulgariter dicitur, *lo Cappiello*, neque per solam præstationem fidei sine Sacramento, vel alio aliquo modo contrahat sub pœna excommunicationis, declarantes & decernentes per quidquid actum fuerit ad contrahendum compaternitatem extra dictum Sacramentum, compaternitatem de jure non subsistere.

CAP. VIII.

Suffraganei Episcopi, Abbates, ceterique, ut hic, ad provinciale Concilium quotannis accedent. Pœna non accedentibus indicitur.

Item supplentes, adjungentes, & adjicientes constitutioni nostrorum Prædecessorum qua cavetur, quod omnes & singuli tam Episcopi, quam Abbates suffraganei & subditi, quam etiam Archipresbyteri, Procuratores, Præpositi, & aliarum Ecclesiarum Rectores civitatis & diœcesis nostræ Beneventanæ annis singulis uno die ante festum S. Bartholomæi de mense Augusti ad civitatem Beneventanam se conferre, & in eadem permanere personaliter teneatur ad Concilium celebrandum sub pœna pecuniaria, prout in ipsa Constitutione continetur, ad quam referimus. Statuimus, præcipimus, & ordi-

ANNO CHRISTI 1470.

ordinamus, quod dicti domini Episcopi suffraganei teneantur, & debeant venire, ut supra, sine alia monitione, & vocatione, sed solum præsentis Constitutionis tenore sub pœna, & ad pœnam interdicti ab ingressu Ecclesiæ, & Sacerdotalibus ministeriis, quam contravenientes ipso facto incurrant, cessante tamen legitimo impedimento, præter aliam pœnam pecuniariam nostro, & nostrorum successorum arbitrio imponendam. Cæteri vero subditi, Abbates, Archipresbyteri, & Rectores, ut supra, in dicta Constitutione denominati, teneantur comparere personaliter, non dum in Synodorum Constitutionibus, sed in primis vesperis dicti festi S. Bartholomæi, & in Missa interesse processionaliter superpelliceis induti in processione facienda in primis vesperis, & in Missa sub pœna, & ad pœnam excommunicationis, & unius ducati in quemlibet contravenientem.

CAP. IX.

Synodales Constitutiones alteri ne commodentur.

Item præcipimus, statuimus, & ordinamus, quod nullus prædictorum debeat commodare in dicta Synodo Constitutiones demonstrandas, & unusquisque habeat suas proprias, sub pœna excommunicationis, & unius ducati.

B

CAP. X.

Synodales Constitutiones cuncti habeant infra mensem

Item præcipimus, statuimus, & ordinamus, quod unusquisque præsentes nostras Constitutiones, declarationes; & adjectiones capere debeat, & habeat, nostri rotundi sigilli impressione roboratas, infra mensem a die datæ præsentium, & adjungat aliis constitutionibus Prædecessorum nostrorum sub pœna excommunicationis, & unius ducati. Amen.

Loco ✠ Signi. ℞

ANNO CHRISTI 1471.

VITA ET DECRETA
SIXTI PAPÆ IV.

Sixtus quando papa factus.

SIXTUS ex nobili gente Ruverea oriundus, & Franciscus antea nominatus, patriam relinquens, venit Patavium, ibique per vigintiquinque annos moratus, a Paulo II. Bessarionis Nicæni cardinalis rogatu ex ordinis Minorum generali ministro cardinalis factus, post obitum Pauli creatus est pontifex maximus anno domini 1471. quinto Idus Augusti, tempore Friderici III. Imperatoris. Cardinales quatuor legatos delegit: quorum tres ad reges Galliæ Hungariæ & Aragoniæ misit, ut ad pacem eos cohortarentur: quartum, post fœdus cum Fernando rege & Venetis initum, maritima classe in Turcas armavit. Sed uterque conatus irritus cecidit. Dehinc ut quorumdam tyrannorum Umbriæ audaciam comprimeret, Fernandi regis auxiliaribus copiis Federicum, antea Montisfeltrii comitem, deinde a se grandiori nomine Urbini ducem appellatum, præfecit, quibus & Julianum nepotem cardinalem præposuit. Persecutus est Laurentium & Julianum Mediceos fratres, ex quo bellum intulit Florentinis. Inita societate cum Venetis, & Roberto Malatesta exercitus sui duce creato, Calabriæ ducem prælio fudit. Conciliato sibi rege Neapolis, arma in Columnenses vertit. A Venetorum amicitia se subtrahens, sacris interdixit, & adversus eos cum aliis principibus societatem iniit. Liberale hospitium præbuit Palæologo Peloponnesi domino, despotæ Epiri, reginis Cypri ac Bossinæ, qui Turcarum armis profugi, patriisque bonis spoliati, sese omnes eo contulerant. Idem quoque officium exhibuit Christierno Danorum regi, qui pari honore Sixtum prosecutus est, eique in cubiculum redeunti exeuntique semper adfuit, la- C vantique manus pelvim præbuit. Idem quoque præstitit Fernando, ducibusque Calabriæ & Saxoniæ, qui Romam pietatis studio venerant. Census Fernando remisit, dum tamen quotannis loco census equum egregie instructum phaleratumque persolveret. Beatum Bonaventuram in sanctorum catalogum retulit. Festis solennibus etiam diem conceptionis, præsentationis beatæ virginis, sanctæ Annæ, Josephi & Francisci adscripsit. Annum Jubilæi ad vigesimumquintum annum redegit. Cavit edicto, ne porphyretici lapides, neve marmorei ad prophanos usus e templis tollerentur. Ut Franciscani & Dominicani pacifice viverent, decrevit de conceptione virginis quamlibet adversan- D tium opinionum sine hæresis vitio sustineri posse. Catholici regis nomen Ferdinando & Isabellæ tribuit, officiumque inquisitionis in Hispania collocavit. Petrum affinem cardinalem sancti Sixti creavit. Hieronymo Forum Livii dedit, Antonio Ordelafo ademptum; & effecit, ut dux Insubrum Catharinam naturalem filiam & Imolam ei in dotem daret. Sed infelicem habuit exitum vitæ. Occisus quippe est domi suæ in oculis Catharinæ uxoris. Sixtus ad ornatum elegantiamque conversus, urbem pulcerrimis elegantissimisque operibus excolere cæpit, vias lateritias sternere, eaque loca reformare, quæ tenebricosa aut humida nimium, aut deformem civitatem, aut insalubrem red- E debant; pontem sui nominis extruere, aquæ virginis ductum corrivare, celeberrimam Vaticani bibliothecam libris undique conquisitis erigere. Ingens ecclesiæ propugnator, generosæ indolis, liberalis, excelsi animi fuit. Primus venalia habuit curiæ officia, & nova ad lu-

ANNO CHRISTI 1471.

lucrum excogitavit. Nonnulla conſcripſit, quæ apud eruditos viros in precio ſunt. Obiit ſeptuagenarius, podagra aliiſque curis vexatus, & ſepultus eſt in Vaticano, anno domini 1484. pridie Idus Auguſti, cum ſediſſet annos tredecim, & dies quatuor.

Nota F. Laurentii Surii.

Hoc loco adſcribenda putavimus, quæ Sixtus IV. pontifex maximus de conceptione ſacratiſſimæ virginis Mariæ promulgavit & ſanxit, quemadmodum in extravagantibus libro tertio tit. de reliquiis & veneratione ſanctorum leguntur, propterea quod ſynodus Tridentina Sixti hujus ſententiam ſecuta eſt. Verba ſynodi ejus hæc ſunt ſeſſione 5. *Declarat tamen hæc ipſa ſancta ſynodus, non eſſe ſuæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam Dei genitricem, ſed obſervandas eſſe conſtitutiones felicis recordationis Sixti papæ IV. ſub pœnis in ejus conſtitutionibus contentis, quas innovat hæc ſynodus.* Ipſius igitur Sixti pontificis, ne longius ea, lector, petere cogaris, verba ſubjicimus, & primo quidem de feſti conceptionis celebratione, deinde de pœnis in eo conſtitutis, qui conceptionem ipſam oppugnant.

ANNO CHRISTI 1476.

DECRETUM SIXTI IV. PONTIFICIS MAXIMI.

De feſto conceptionis immaculatæ virginis Mariæ.

CUM præ excelſa meritorum inſignia, quibus regina cælorum, virgo Dei genitrix glorioſa, ſedibus prælata æthereis, ſideribus quaſi ſtella matutina perrutilans, devotæ conſiderationis indagine perſcrutamur, & infra pectoris arcana revolvimus, quod ipſa, utpote via miſericordiæ, mater gratiæ & pietatis amica, humani generis conſolatrix, pro ſalute fidelium, qui delictorum onere gravantur, ſedula oratrix & pervigil, ad regem quem genuit, intercedit: dignum, quin potius debitum reputamus, univerſos Chriſti fideles, ut omnipotenti Deo, (cujus providentia ejuſdem virginis humilitatem ab æterno reſpiciens, pro concilianda ſuo auctori humana natura, lapſu primi hominis æternæ morti obnoxia, eam ſui unigeniti habitaculum ſancti Spiritus præparatione conſtituit, ex qua carnem noſtræ mortalitatis pro redemptione populi ſui aſſumeret, & immaculata virgo nihilo minus poſt partum remaneret:) de ipſius immaculatæ virginis mira conceptione gratias & laudes referant, & inſtitutas propterea in eccleſia Dei miſſas & alia divina officia dicant, & illis interſint, indulgentiis & peccatorum remiſſionibus invitare, ut exinde fiant ejuſdem virginis meritis & interceſſione divinæ gratiæ aptiores. Hac igitur conſideratione inducti, ejuſdem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, auctoritate apoſtolica hac in perpetuum valitura conſtitutione ſtatuimus & ordinamus, quod omnes & ſinguli Chriſti fideles utriuſque ſexus, qui miſſam & officium conceptionis ejuſdem virginis glorioſæ, juxta piam, devotam & laudabilem ordinationem dilecti filii magiſtri Leonardi de Nogarolis clerici Veronenſis, notarii noſtri; & quæ deſuper a nobis emanavit, miſſæ & officii hujuſmodi inſtitutionem, in die feſtivitatis conceptionis ejuſdem virginis Mariæ, & per octavas ejus devote celebraverint & dixerint, aut illis horis canonicis interfuerint: quoties id fecerint, eamdem prorſus indulgentiam & peccatorum remiſſionem conſequantur, quam juxta felicis recordationis Urbani IV. in concilio Viennenſi * approbatæ, ac Martini V. & aliorum Romanorum pontificum prædeceſſorum noſtrorum conſtitutiones conſequuntur illi, qui miſſam & horas canonicas in feſto corporis & ſanguinis domini noſtri Jeſu Chriſti a primis veſperis, & per illius octavas juxta Romanæ eccleſiæ conſtitutionem celebrant, dicunt, aut miſſæ officio & horis hujuſmodi interſunt, præſentibus perpetuis temporibus valituris. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1476. Kalendis Martii, pontificatus noſtri anno ſexto.

* *f.* approbatam.

ANNO CHRISTI 1483.

ALIUD DECRETUM SIXTI IV PONTIFICIS MAXIMI.

De eadem conceptione virginis matris

GRave nimis gerimus & moleſtum, cum ſiniſtra nobis de quibuſdam eccleſiaſticis perſonis referuntur. Sed in eorum qui ad evangelizandum verbum Dei ſunt deputati, exceſſibus prædicando commiſſis eo gravius provocamur, quo illi periculoſius remanent incorrecti: cum facile deleri nequeant, qui multorum cordibus ſic publice prædicando diffuſius & damnabilius imprimuntur errores. Sane cum ſancta Romana eccleſia de intemeratæ ſemperque virginis Mariæ conceptione publice feſtum ſolenniter celebret, & ſpeciale ac proprium ſuper hoc officium ordinaverit, nonnulli, ut accepimus, diverſorum ordinum prædicatores in ſuis ſermonibus ad populum publice per diverſas civitates & terras affirmare hactenus non erubuerunt, & quotidie prædicare non ceſſant, omnes illos qui tenent aut aſſerunt eamdem glorioſam & immaculatam Dei genitricem abſque originalis peccati macula fuiſſe conceptam, mortaliter peccare, vel eſſe hæreticos: ejuſdem immaculatæ conceptionis officium celebrantes, audienteſque ſermones illorum qui eam ſine hujuſmodi macula conceptam eſſe affirmant, peccare graviter. Sed & præfatis prædicationibus non contenti, confectos ſuper his ſuis aſſertionibus libros in publicum ediderunt, ex quorum aſſertionibus & prædicationibus non levia ſcandala in mentibus fidelium exorta ſunt, & majora merito exoriri formidantur in dies. Nos igitur hujuſmodi temerariis auſibus ac perverſis aſſertionibus ac ſcandaloſis, quæ exinde in Dei eccleſia exoriri poſſunt, quantum nobis ex alto conceditur, obviare volentes, motu proprio, non ad alicujus nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera deliberatione & certa ſcientia, hujuſmodi aſſertiones prædicatorum eorumdem & aliorum quorumlibet, qui affirmare præſumerent, eos qui crederent aut tenerent, eamdem Dei genitricem ab originalis peccati macula in ſua conceptione præſervatam fuiſſe, propterea alicujus hereſis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare; aut hujuſmodi officium conceptionis celebrantes, ſeu hujuſmodi ſermones audientes, alicujus peccati reatum incurrere; utpote falſas & erroneas, & a veritate penitus alienas, editoſque deſuper libros prædictos id continentes, quoad hoc, auctoritate apoſtolica

lica

ANNO CHRISTI 1483. lica tenore præsentium reprobamus & damnamus, ac motu, scientia & auctoritate prædictis statuimus & ordinamus, quod prædicatores verbi Dei, & quicumque alii, cujuscumque status, gradus aut ordinis ac conditionis fuerint, qui de cetero ausu temerario præsumpserint in eorum sermonibus ad populum, seu alias quomodolibet affirmare, hujusmodi sic per nos improbatas & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere vel habere, postquam de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sententiam eo ipso incurrant, a qua ab alio quam a Romano pontifice (nisi in mortis articulo) nequeant absolutionis beneficium obtinere. Item motu, scientia & auctoritate similibus, simili pœnæ ac censuræ subjicientes eos qui ausi fuerint asserere, contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen vel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit a Romana ecclesia & apostolica sede decisum: non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis contrariis quibuscumque, quibus communiter vel divisim a sede apostolica indultum existat, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per literas apostolicas non facientes plenam ac expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Et ne de præmissis aliquando valeant ignorantiam allegare, volumus, quod locorum ordinarii requisiti præsentes literas in ecclesiis consistentibus in eorum civitatibus, & suarum diœcesium locis insignibus, dum major ibi multitudo populi ad divina convenerit, sermonibus ad populum mandent & faciant publicari. Præterea quia difficile foret præsentes literas ad singula loca, in quibus expediens fuerit, deferre: etiam volumus, & dicta auctoritate decernimus, quod earumdem literarum transumpto manu publici notarii confecto, & authentico alicujus prælati ecclesiastici sigillo munito, ubique stetur, prout staretur eisdem originalibus literis, si forent exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ reprobationis, damnationis, statuti, ordinationis, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1483. pridie Nonas Septembris, pontificatus nostri anno decimotertio.

ANNO CHRISTI 1471. ** *De primis archiepisc. Scotiæ, (id est, S. Andreano, & Glascuensi) institutis a Sixto papa IV. anno domini 1471. qui fuit annus 2. Edovardi IV.*

ᵛ Pag. 709. Tom. II. concil. Brit. NE apud Scotos male audiam, qui in referendis ipsorum antiquitatibus & rebus gestis, Anglos plerumque habent suspectos & explosos: dabo quod ex suis auctor (pluribus sat antiquus gentibus, ut nostram taceam) de hoc tradidit: & primum de archiepiscopo S. Andreæ.

Dempster ap. pat. lib. 1. c. 14. pag. 64. *Exciso* (*inquit*) *Pictorum imperio, deletoque in Albione gentis illius nomine, Kennethus III. Abernetho sedem episcopalem Andreopolim transtulit, circa annum domini 850. mansitque is antistes in præcipuo honore pene 300 annis, diceba*turque *Maximus Scotorum episcopus. Ex eisdem annalibus (puta Scoticis) clarum. Post multa deinde sæcula, Jacobo III. rege vehementius instante, illius sedis antistes archiepiscopus & regni primas inauguratus a Sixto IV. sub annum 1471. Licet alii regni prælati indignarentur, fremerent, ac ingentes pecunias summas regi ad id impediendum offerrent.* Append. histor. Scot. pag. 390. *fuitque novi honoris primus præsul Patricius Grahimus (de quo in successione plura.) Et licet tum quidem archiepiscopus institutus, exempta tamen juri Anglicano diu antea Scotica ecclesia, scilicet anno 1178. ut in vita S. Gilberti Moraviensis archidiaconi extat apud Polydorum Virgilium, Hovedenum, & alios.*

Hæc ille: sed rationem qua adductus est Sixtus papa, ad novum hunc archiepiscopum instituendum non aperuit: Nos illam ex aliis recitabimus. Dempster ap. par. lib. 1. cap. 14.

Hoc anno 1474. mense Septembris Patricius Graham episcopus S. Andreæ indulgentiam promulgavit, quia, ipsomet flagitante, suam in archiepiscopatum sedem papa jam erexerat. Quæstus enim est apud papam; quod cum archiepiscopus Eboracensis metropolitanus esset Scotiæ, sæviretque sæpius bellum inter Anglos & Scotos, Scoti ad suum metropolitanum minime potuerunt pervenire: & hoc præsertim in appellationum causis. Papæ igitur (ut quidam scribunt) consultius visum est, episcopum S. Andreæ primatem & metropolitanum Scotiæ constituere; ordinavitque duodecim alios episcopos Scotæ ejus subesse primatui; qui renuentes, colligendas undecim mille marcas regi obtulerunt, ut ab eorum parte contra archiepiscopum ceterosque prælatos Romam hujus, negotii promovendi causa missos staret. Histor. Scotiæ ab Anglo Anglice conscripta, pag. 282. & a nobis sic Latine reddita.

De institutione archiepiscopatus Glascuensis, sic idem Scotus ibidem inferius.

Glascuensis archiepiscopus factus est sub eodem Jacobo III. rege, pallium concedente Sixto IV. pontifice primo sui pontificatus anno, i.e. anno 1471. Quod ei olim nomen fuerit urbi non constat, illud modo in confesso est, S. Kentigernum sedem ibi episcopalem habere frequentius solitum: quare ab eo episcopatus nomen accepit, ait Boethius lib. IX. hist. Scot. pag. 167. a quo tamen fundatio facta, & census adsignati, apud me in incerto est. Academia etiam jure gloriatur, cujus auctor antistes quidam ipsius, &c.

Sub archiepiscopo S. Andreæ, sedes (inquit) *sunt & suffraganei VIII.*

Dunkeldensis.	Dumblanensis.
Aberdonensis.	Brechinensis
Moraviensis.	Rossensis.
Cathenensis.	Orcadiensis

Sub Glascuensi archiepiscopo suffraganei III.

Candidæ Casæ, seu Gallovidiæ.
Lesmorensis, seu Argatheliæ.
Insularum Hebridum.

** BUL.

ANNO CHRISTI 1476.

" ** BULLA SIXTI IV.

Pro libertate clericorum & rerum suarum ; & ne ipsi clerici per laicos arrestentur, aut molestentur in personis seu rebus suis, &c.

Ex cod. MS. in bibliot. Cotton. sub effigie Cleopatræ E. 2.

SIXTUS episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Officii pastoralis cum jubente & sacrorum canonum auctoritate prævia, sicut in judiciis sæcularium personarum illarum jura & privilegia per ecclesiasticas personas turbari nolumus ; ita eis præjudicantibus juribus ecclesiasticis, quæ violare sine indignatione divini judicii liceat nemini, debita correctione resistere cogimur, uti seculares ipsa sua sorte contenti, pro Dei honore & apostolicæ sedis reverentia alterius negotium prejudicialiter atttemptare non præsumant, quod postmodum in æterna damnatione eos acrius luere conveniat. Cum itaque sicut ex venerabilium fratrum nostrorum primatum, archiepiscoporum, episcoporum, ac dilectorum filiorum abbatum, priorum, & aliorum prelatorum, & universi cleri regni Anglie, & dominii Vvallie, non sine gravi cordis nostri amaritudine lamentabili insinuatione percepimus, usque adeo hostis bonorum operum, & malorum seminator & discordiarum omni in regno & dominiis prefatis prevaluit astutia, quod nonnulli iniquitatis filii, sacerdotes & clericos tam religiosos quam seculares regni & dominii predictorum in dies falsis suggestionibus, de excessibus & criminibus coram judicibus sæcularibus, eorumque officialibus & ministris infamant & accusant, & juxta vulgare patriæ præfatæ multipliciter perjurando indictant ; ex quibus sic enormiter perpetratis, sacerdotes & cleri præfati carceribus publicis mancipantur, & pro eorum liberatione sæculares, hujusmodi patrimonium Christi extorquent, eorumque beneficia, decimas & portiones, fructus, redditus, & proventus resignare atque aliis locare cogunt & compellunt ; ac in beneficiis, domibus, & curis eisdem commissis, sine hujusmodi exactionibus & extorsionibus stare pacifice non permittunt, in totius fidei Christianæ & religionis opprobrium & gravamen, animarum suarum perniciem, ac sedis apostolicæ vilipendium non modicum. Nos igitur tantis malis & inconvenientiis, Deo nobis assistente propitio, ne de cetero perpetrentur, præsertim in dicto regno quod sacræ religionis tutamen & domicilium esse consuevit, quod cum Deo possumus obviare satagentes, primatum, archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, prælatorum, ac aliorum clericorum hujusmodi in hac parte supplicationibus inclinati hac irrefragabili & perpetuo valitura constitutione sanximus, ut quicumque per calumniam odii, malitiæ, invidiæ, doli, vel lucri causa, aliquem sacerdotem religiosum vel sæcularem ; vel aliquem quemcumque in quibuscumque gradibus, ordinibus, vel dignitatibus constitutis, coram sæcularibus judicibus eorumve officialibus, deputatis, sive ministris, accusare, indictare, & ad carceres sive publica opprobria vel spectacula trahi facere, bonave pensiones, decimas vel feoda, potentia, metu vel fraude, vel aliquo alio modo eos sic, ut præfertur, vendere, vel locare, aut resignare arctaverint seu coegerint, aut fieri pro-
A curaverint, ut præmittitur, extunc excommunicationis & anathematis vinculo eo ipso alligati & irretiti existant, reos se divino judicio de perpetrata iniquitate fore scientes ; a quibus sententiis & pœnis nisi per Romanum pontificem, aut loci diœcesanum, nisi in mortis articulo constituti, præmissa tamen congrua satisfactione, absolvi non possint seu valeant, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis ; necnon bonæ memoriæ Ottonis & Octoboni olim in dicto regno apostolico sedis apostolicæ legatorum, ac in provincialibus synodis & conciliis generalibus vel specialibus editis, ceterisque contrariis quibuscumque ; volumus autem quæcumque con-
B cessiones seu indulta de absolvendi eos, seu eligendi confessores in casibus reservatis, qui eos absolvant, per nos vel sedem apostolicam concessis & imposterum concedendis, talibus nullatenus suffragentur : Quodque omnes archiepiscopi, episcopi dicti regni, ac etiam dominii Vvalliæ, annuatim præsentes literas vel eorum transumptum in primo die dominico quadragesimæ perpetuis futuris temporibus sub suspensionis pœna, in eorum cathedralibus & aliis ecclesiis ubi major pars populi aderit, publice per se vel alium seu alios legere & exponere ac publicare, seu exponi, legi & publicari facere teneantur, ut ignorantiam præmissæ constitutionis nullatenus prætendere, &
C ab hujusmodi injuriis malis, si gehennam incendii evitare voluerint, fidelius valeant abstinere. Et insuper quia difficile foret præsentes literas singulis exhibere, volumus, & eadem auctoritate decrevimus, quod ipsorum transumpto manu publica & sigillo alicujus episcopi vel superioris ecclesiæ vel curiæ munito, tanquam præfatis literis originalibus plena fides adhibeatur, & perinde stetur, ac si dictæ originales literæ forent exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam nostræ constitutionis, voluntatis, & decreti infringere vel ei ausu temerario contraire : Siquis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei,
D & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ MCCCCLXXVI. quinto decimo Kalendarum Junii, pontificatus nostri anno quinto.

☞ EJUSDEM SIXTI PAPÆ IV.

Damnatio quarumdam propositionum a Petro de Osma & aliis temere proditarum, præsertim circa peccatorum confessionem, & alia sanctæ Romanæ ecclesiæ sacramenta.

E Sixtus episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Ex Hard. Concil. t. 9. p. 1498.

LIcet ea quæ de nostro mandato rite fiunt, plenam obtineant roboris firmitatem ; tamen illis interdum nostri muniminis robur adjicimus, ut eo firmius illibata persistant, quo magis nostro fuerint presidio communita. Dudum siquidem ad audientiam nostram deducto, quod a modico tunc decurso tempore citra, in Hispaniarum regnis, & presertim in Universitate Studii Salmantini, fuerant & adhuc erant, nonnulli iniquitatis filii, qui quasdam falsas, sanctæ Catholicæ fidei contrarias, erroneas, scan-

ANNO CHRISTI 1479.

scandalosas, & male sonantes propositiones, A præsertim circa peccatorum confessionem, & ecclesiastica sacramenta, in Studio hujusmodi, & in frequentissimo hominum conventu, veras esse publice affirmare, & pertinacissime sustentare ac defendere; apertissimas sacræ Scripturæ auctoritates eorum erroribus repugnantes, illarum rectum, clarum, & apertum sensum, falsis eorum interpretationibus impudenter violando refellere; hujusmodi quoque eorum falsa dogmata, manifeste hæreticæ pravitatis labem continentia, in aliorum mentes inserere, & simplicium animas illaqueare; & ut illa in plurium notitiam pervenirent, & in perpetuum de illis memoria haberetur, libros componere; & in publicum, ut illos legendi omnibus esset B facultas, tradere præsumpserunt eatenus, & præsumebant; Nos tunc venerabili fratri nostro Alfonso archiepiscopo Toletano per alias nostras litteras commisimus, ut assumptis secum aliquibus in Theologia Magistris, & aliis viris litteratis; vocatis iis, qui propositiones ipsas veras esse affirmare nixi erant, & nitebantur in dies; & auditis quæ ipsi pro illarum veritate, & alii Christi fideles ad dilucidandum earum falsitatem deducere vellent; an quæ in propositionibus hujusmodi continebantur, falsa, & fidei præfatæ contraria, erronea, & male sonantia exsisterent, auctoritate nostra decideret, & declararet: & declaratione hujusmodi facta, illos qui in præmissis culpabiles C esse reperiret, si juxta sanctorum Patrum instituta & canonicas sanctiones se emendare, & depositis de cordibus eorum totaliter erroribus prædictis ad ecclesiæ unitatem, heretica labe hujusmodi abjurata, redire; & juxta declarationem suam tales propositiones esse scandalosas, falsas, & hæreticas, ac male sonantes fateri, & desuper confectum librum hujusmodi retractare & cum effectu refutare recusarent; & in illis, eorumque erroribus pertinaciter insistere vellent; hæreticos, ac censuris ac pœnis in tales a jure promulgatis irretitos esse decerneret, plena sibi auctoritate concessa, prout in nostris inde tunc confectis litteris, plenius continetur. D

Postmodum vero, sicut accepimus, præfatus archiepiscopus, ad exsecutionem dictarum litterarum, earum forma servata rite procedens, dilectos filios, Petrum de Prexamo, & Petrum de Ocanno, ac Petrum de Caloca, necnon Didacum de Betonno, Martinum quoque Alphonsi de la Torre, magistros; & Petrum Didaci de Costanna, & Joannem de Quintanapaglia, licentiatos in Theologia; necnon Tellium de Buendia Toletanum, & Vascunum de Piteia de Talavera, in eadem ecclesia archidiaconos, Marchiones; & Thomam de Cuenæa, & Joannem de Medina, Decretorum Doctores; & Garsiam Fernandi de Alcala in eisdem Decretis Licentiatum; & alios quam- E plures Magistros in Theologia, & Doctores, & Licentiatos in eisdem Decretis; alios quoque quamplurimos doctos & Licentiatos litteratos viros, ex diversis regnorum prædictorum locis; pariter & dilectum filium Petrum de Osma, propositionum prædictarum auctorem, ejusque sequaces, coram se ad suum oppidum de Alcala, Toletanæ diœcesis, evocari fecit: & dicto Petro de Osma, ac sequacibus, minime comparentibus, debito tempore exspectatis; matura super omnibus propositionibus prædictis deliberatione præhabita; de unanimi consilio & assensu Magistrorum & Doctorum prædictorum, declaravit illas propositiones, per quas Petrus de Osma & ejus sequaces prædicti pertinaciter affirmare non verentur, Confessionem peccatorum, ex universalis Ecclesiæ realiter statuto, non divino jure compertum fore: Et peccata mortalia, quoad culpam & pœnam alterius sæculi, absque confessione, sola cordis contritione; pravas vero cogitationes sola displicentia deleri: Et quod confessio secreta sit, necessario non exigi: Et non peracta pœnitentia confitentes absolvi non debere: Et Romanum Pontificem Purgatorii pœnam remittere, & super his quæ universalis Ecclesia statuit dispensare non posse. Sacramentum quoque pœnitentiæ, quantum ad collationem gratiæ, naturæ, non autem institutionis novi aut veteris Testamenti exsistere: & alias, quas propter earum enormitatem (ut illi, qui de eis notitiam habent, obliviscantur earum; & qui de eis notitiam non habent, ex præmissis non instruantur in eis:) silentio prætereundas ducimus; falsas, sanctæ Catholicæ ecclesiæ fidei contrarias, erroneas, & scandalosas, ac a fidei veritate alienas, ac sanctorum Patrum decretis & Apostolicis constitutionibus contrarias fore, manifestam heresim continere, dictarum litterarum & per illas sibi concessæ facultatis vigore declaravit, & pro talibus haberi & reputari debere decrevit, prout in quibusdam authenticis scripturis desuper confectis plenius continetur.

Et demum præmissis, sicut præfertur, gestis, & propositis in Consistorio coram nobis; Nos dilectis filiis nostris Stephano tituli sanctæ Mariæ in trans-Tiberim, & Joanni tituli S. Praxedis, presbyteris Cardinalibus commisimus, ut de premissis gestis per ipsum archiepiscopum diligenter se informarent; & quæ invenirent, nobis, & aliis fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus referrent. Qui tam zelo fidei, quam ut nostris parerent mandatis, onus hujusmodi promptissima voluntate suscipientes, cuncta diligenter rimarunt; & quæ invenerunt, nobis & aliis fratribus nostris memoratis fideliter retulerunt; propositiones præfatas erroneas fore, pluribus auctoritatibus & rationibus, preter illas, quas in Archiepiscopi processibus invenerunt, etiam demonstrantes, zelo fidei memoratæ.

Nos igitur, ad quem spectat errores hujusmodi exstirpare, habita eorumdem sanctæ Mariæ in trans-Tiberim, & sanctæ Praxedis Cardinalium relatione prędicta; ipsius Archiepiscopi solertiam & diligentiam in premissis plurimum in Domino commendantes; ex certa scientia, Archiepiscopi declarationem, & decretum hujusmodi, & prout illa concernunt, omnia & singula in scripturis prędictis Archiepiscopi super premissis confectis contenta, auctoritate Apostolica tenore presentium, de eorumdem referentium & aliorum fratrum nostrorum unanimi consilio & assensu laudamus, confirmamus, approbamus, ac presentis scriptis patrocinio communimus; supplentes omnes & singulos defectus, si qui forsan intervenerint in eisdem.

Et nihilominus pro potioris cautelæ suffragio, omnes & singulas propositiones prędictas, falsas, sanctæ fidei catholicæ contrarias, erroneas, & scandalosas, & ab evangelica veritate penitus alienas, sanctorum Patrum quoque decretis & aliis Apostolicis constitutionibus con-

ANNO CHRISTI 1479.

ANNO CHRISTI 1479.

contrarias fore, ac manifestam hęresim continere, dicta auctoritate declaramus. Præfato quoque Archiepiscopo scientia & auctoritate prędictis committimus & mandamus, ut contra dicti Petri de Osma sequaces prędictos, si hujusmodi hæresim, in quam prolapsi sunt, abjurare, & eumdem Petrum, prout errantem secuti sunt, errores suos abjurantem & se emendantem sequi recusaverint, aut malitiose distulerint, juxta prędictarum aliarum nostrarum litterarum continentiam, tamquam hæreticos procedere non omittat.

Et ut gesta per eum probe & laudabiliter, zelo fidei, de mandato nostro, & per nos merito approbata, ad omnem illarum incolarum partium notitiam facilius perveniant; qua habita possint seipsos, ita ne in prędictos prolabantur errores, liberius custodire; presentes nostras litteras, cum processu per eum habito, ac dicti Petri abjuratione, singulis illarum partium episcopis significare non omittat: qui post significationem eamdem, clero & populo suarum civitatum & dioecesum ea publicari procurent; & generaliter omnia faciant, quæ pro hujusmodi heresis exstirpatione necessaria fuerint, seu quomodolibet opportuna videbuntur. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ac omnibus illis, quæ in dictis litteris volumus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, &c. nostræ laudationis, confirmationis, & approbationis, communitionis, declarationis, commissionis & mandati paginam infringere, &c. Si quis, &c. Datum Romæ, apud sanctum Petrum, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono, quinto Idus Augusti, Pontificatus nostri anno octavo.

ANNO CHRISTI 1473. Ex Card. de Aguirre Concil. Hisp. Tom. 3. p. 671.

CONCILIUM MATRITENSE

Præside D. Roderico de Borgia Cardin. Legato, celebratum anno Domini 1473.

IN Hispaniæ Sacerdotes invaserat pudenda literarum inscitia, usque eo ut pauci Latine scirent, ventri gulæque servientes: avaritia rapaces in Ecclesia Dei manus injecerat: & quod olim emere Sacerdotia Simonia erat, tunc industria censebatur. Neque intelligebant coeci Principes, coeciores que Pontifices, irato Deo fieri hoc commercii genus: quod facias, an patiaris, perinde est. Habito Madriti ad principium anni 1473. conventu Episcoporum ac Sacerdotum evocatorum a Roderico Cardinale Vice-Cancellario, in Hispaniam misso pro negotio belli Turcici, & pace inter Reges concilianda; prædicto inscitiæ malo medicinæ faciendæ ratio excogitata est, ut impetraretur a Pontifice Romano, uti in singulis Ecclesiis Cathedralibus bini Canonicatus instituerentur, suffragii Episcopi & Collegii, quorum alter Theologo, alter jure consulto obveniret. Cujus impetrati Pontificii diplomatis præcipuam partem Mariana hujusmodi narrationi suæ inseruit.

a CONCILIUM TOLETANUM

In oppido quodam Hispaniæ de a Aranda, ad reformandos cleri populique mores celebratum anno domini MCCCCLXXIII. tempore Sixti Papæ VI.

a Ideoque a quibusdam dicitur *Arandense*.

TITULI CAPITULORUM.

I. *Quod archiepiscopi provincialia in biennio, & episcopi synodalia annuatim saltem concilia celebrent.*

II. *Quod rectores ecclesiarum habeant in scriptis articulos fidei &c. & publicent populo.*

III. *Quod non promoveantur ad sacros ordines non scientes loqui Latinaliter.*

IV. *Quod non admittantur clerici aliarum dioecesium sine literis commendatitiis.*

V. *Quod prælati non incedant publice sine roqueto, nec induantur sericis vestibus, nec calcient sotulares albos; & quod ad mensam ipsorum legantur sacræ scripturæ.*

VI. *Quod non induantur clerici vestibus sericis rubeis vel viridibus, nec calcient sotulares albos, vel borsegnes albos vel rubeos, nisi cum nigris desuper sotularibus.*

VII. *Quod observentur dies dominici & festivi.*

VIII. *Quod clerici non induantur luctuosis vestibus.*

IX. *Processus qui debet fieri contra clericos qui publice tenent concubinam.*

X. *Quod non scienti loqui Latinaliter non conferantur parochiales ecclesiæ, nec canonicatus & dignitates.*

XI. *Quod clerici non ludant ad taxillos.*

XII. *Quod episcopi ter, & sacerdotes saltem in anno celebrent.*

XIII. *Quod nulli prædicent sine licentia prælatorum, & quod quæstores legant dumtaxat literas quas sibi concesserint dioecesani, nihilque aliud proponant.*

XIV. *Quod clerici in minoribus deferant tonsuram unius regalis, & habitum congruentem; alioquin perdant privilegium: & quod literæ ordinum præsententur coram dioecesanis.*

XV. *Quod clerici in sacris ordinibus constituti aut beneficiati non vivant cum dominis temporalibus ad auxilia armorum præstanda.*

XVI. *Quod non fiant nuptiæ, nec carnales commix-*

ANNO CHRISTI 1473.

mixtiones, nec solennitates tempore a jure vetito.

XVII. *Quod qui clandestine contraxerint, nisi minus quinque testes adfuerint, excommunicationis sententiam incurrant.*

XVIII. *Quod qui violenter occupaverint possessiones beneficiorum, sint excommunicati ipso facto.*

XIX. *Quod non fiant in ecclesiis repræsentationes inhonestæ, dum divina aguntur.*

XX. *Quod decedentes in duello careant ecclesiastica sepultura, & non dicantur pro eis divina, nec recipiantur oblationes.*

XXI. *Quod prohibentes tractluras decimarum &c. sint excommunicati.*

XXII. *Quod raptores careant ecclesiastica sepultura.*

XXIII. *Quod excommunicatus in una diœcesi evitetur in aliis.*

XXIV. *Quod civitas vel villa de qua clerici fuerint expulsi, subjaceant interdicto.*

XXV. *Quod ordines gratiose concedantur.*

XXVI. *Quod pœna supradictæ contra beneficiatos habeant locum etiam in rectoribus & dignitatibus.*

XXVII. *Quod episcopi in suis diœcesibus absolvant a censuris prædictis.*

XXVIII. *Quod hæ constitutiones infra duos menses publicentur, & deinde post quadraginta dies obligent.*

XXIX. *Quod ponantur testes synodales in qualibet diœcesi per prælatos, &c.*

CONSTITUTIONES REVERENDISSIMI IN Christo patris ac domini Alphonsi Carrillo archiepiscopi Toletani, editæ in provinciali concilio per eum in oppido de Aranda cum suis suffraganeis celebrato.

PRÆFATIO.

QUoniam a nascentis origine mundi ea ipsa humana conditio decliva ad malum fuisse dignoscitur, lex ideo prodita est, quæ mortalium devios motus sua virtute reprimeret, ipsosque suo dirigeret conditori. Sed quia adhuc ipsa novas semper conatur edere formas, quibus quæque sanctio etiam maturo digesta consilio non sufficit providere, ex quo morum subversio in clero & populo frequenter obrepit, fuisse noscitur saluberrima superiorum auctoritas, quæ novarum promulgationibus legum mortalium novis machinationibus in dies occurrat, ac providi cultoris sarculo extirpet vitia, virtutes inserat, moresque reformet. Hoc sane cælitus edocti intuentes canonum conditores, provide decreverunt, sacrosancta ipsa provincialia concilia per metropolitanos antistites cum eorum suffraganeis annis singulis celebranda. Sed, proh dolor, generis inimicus humani tot calamitatum pressuris, totque turbationibus & ærumnis universam replevit Hispaniam, ut tam pium sanctumque opus efficere, ac longissimis citra temporibus anterioribus nostris, & nobis penitus sit adempta facultas, ita ut eadem sacra concilia, illorumque auctoritates pene obducere videatur oblivio in ecclesiæ jacturam non modicam & fidelium animarum. Nunc ergo nos, quem licet immeritum in patriarchali Toletana sede, ac in universis Hispaniarum provinciis divina dignatio prætulit in primatem, amplissima ipsa solicitudinis pars humeris nostris imposita, qua nedum super suas oves, sed super illarum pastores ab ipso domino, cujus judicia

A imperscrutabilia sunt, nos conspicimus constitutum. Sæpenumero pulsavit cor nostrum inter hujus mundi pressuras, quibus pro tuenda justitia & republica dirigenda temporum causante malitia incessante urgentur, id modicum otii, quo negotiorum moles nos respirare concedit, altissimo dedicare, ut in ejus vineæ cultura, præsertim circa præmissa, totum id quod sit possibile peragamus, in ipso non ab re fiduciam obtinentes, qui etiam in mediis fluctibus, quemadmodum est pollicitus, sponsam suam non deseret prædilectam; dissidiorumque vepribus ac vitiorum tribulis amputatis, fructus dulcis subscendet: quo in consortio illorum, quorum vices gerimus, fruatur in excelsis. Hæc

B igitur, redemptoris nostri postulato suffragio, effectui mancipantes, Nos Alphonsus Carillo miseratione divina archiepiscopus Toletanus, Hispaniarum primas, ac regnorum Castellæ major cancellarius; reverendos in Christo patres dominos episcopos comprovinciales & suffraganeos nostros, ac nostrum & eorum capitula, illorumque venerabiles procuratores ad oppidum hoc de Aranda nostræ provinciæ & Oxomensis diœcesis, per nostras patentes literas fecimus convocari, & una cum eisdem suffraganeis, ac in suorum capitulorum præsentia prædictorum, super morum reformatione, aliisque Dei cultum & salutem tangentibus animarum, & concilium provinciale deliberavimus celebra-

C re. In eo constitutiones edidimus infra scriptas, die videlicet quinta mensis Decembris de anno domini 1473. quo die concilium præfatum extitit terminatum.

CAPITULA.

I.

CANDOR æternæ lucis Christus Jesus, qui ecclesiam suam nova semper prole fecundat, sanctorum patrum & antistitum corda splendore suæ gratiæ clementer illustravit: eosque in domo domi-

D ni ideo divina potestas ceteris præferre ab alto decrevit, ut ab eis salutaria prodeant statuta, quibus velut uberrimis fontibus tota terra irrigata redemptori nostro reddat fructum suum. Quia vero sacrorum canonum institutis sancitum novimus ab antiquo, per metropolitanos antistites cum suis suffraganeis provincialia concilia annis singulis debere celebrari: nos pari ratione sacro approbante concilio statuimus, ut iidem metropolitani cum suffraganeis suis, per se vel per alios, quatenus de jure con-

E ceditur, ipsis legitime impeditis, concilium provinciale loco & tempore opportunis saltem in biennio, & episcopi nostri in suis diœcesibus synodale annuatim celebrent: & si hoc negligenter omiserint, tamdiu ab ingressu ecclesiæ sint suspensi, donec negligentiam suam archiepiscopus provincialia, & episcopi synodalia concilia celebrando purgaverint: adjicientes, quod episcopi qui vocati per metropolitanum ad eadem concilia venire neglexerint, nisi canoni-

ANNO CHRISTI 1473.

nonico, evidenti & inevitabili impedimento fuerint præpediti, eo ipso similiter ab ingressu ecclesiæ per tres menses sint suspensi: & nihilo minus sic impediti, ut præmittitur, procuratores suos sufficientes & instructos ad ea quæ in concilio expedienda erunt, & cum quibus de impedimento hujusmodi fidem & probationem indubiam faciant, mittere teneantur: alias ipso facto eamdem suspensionem & ducentorum florenorum pœnam incurrant, expensis concilii applicandam.

II.

Arma militiæ nostræ adversus spirituales nequitias maxime consistunt in fide. Hæc enim lapis angularis est, & fundamentum totius nostri operis. Ideoque volentes æternam salutem adipisci, oportet de fide & moribus esse eruditum. Quapropter universis ac singulis parochialium ecclesiarum rectoribus per nostram provinciam ubilibet constitutis sacro approbante concilio præcipimus, ut de cetero habeant in scriptis articulos fidei & præcepta decalogi, ecclesiæ sacramenta, species vitiorum & virtutum; & diebus dominicis a septuagesima usque ad dominicam in passione exclusive, solemniter in suis ecclesiis publicent ipsa, & publicari faciant. Clerici vero contrarium facientes, duorum regalium pro qualibet dominica quam prætermiserint, pœnam incurrant, medietatem hujus pœnæ sequenti concilio, medietatem vero fabricæ illius ecclesiæ in qua publicatio debuisset fieri, irremissibiliter applicandam.

III.

Agri dominici cultura non est indignis operariis committenda, sed illi dumtaxat conducendi sunt in domo domini, qui secundum apostolum sciant quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas & profundum, & inter lepram & non lepram discernere noverint. Ideoque sacro approbante concilio statuimus, nullum ad sacros ordines de cetero promovendum, nisi sciat Latinaliter loqui. Quia tamen plerumque contingit ob defectum, negligentiam vel dolum eorum quibus ab episcopis ordinum examinatio committitur, quod indocti & omnino ignari, tam juris dispositione, quam earumdem constitutionum tenore, aliasque indigni ut digni & idonei prædictis episcopis præsentantur, sicque per eos ad sacros ordines promoventur. Nos religionis nostræ aditum pervigili cura custodire volentes, episcopos per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi hortamur, & in virtute obedientiæ monemus, quatenus si prædictorum ordinum celebrationi, & promovendorum ad sacros ordines examini personaliter non adfuerint, duos saltem viros idoneos scientia & moribus approbatos deputent, quibus officium examinationis pariter committant, injungendo eisdem sub excommunicationis pœna, ut onus hoc sibi creditum fideliter exequantur, nec quidquam dolo, prece, negligentia, munere, vel alias indebite agant. Prælati autem sacrum ordinem per seipsos contra prædictam prohibitionem * non scientes loqui Latinaliter conferentes, præter pœnas a jure statutas, a quorumcumque sacrorum ordinum, quos tali contulerit, ipsumque indigne promotum ab executione suscepti ordinis: examinatores vero in præmissis culpabiles ab officio & beneficio per annum noverint se suspensos, nisi ex causa rationabili & multum necessaria, ut in dicta constitutione continetur, cum eisdem promotis prælati viderint dispensandum.

* f. non scientibus.

IV.

Ut non vituperetur ministerium nostrum, melius est in domum Dei paucos ministros idoneos adire, quam plures & indignos. Quoniam autem plerumque contingit, ut clerici aliarum diœcesium excommunicati, quidam suspensi, vel interdicti, seu alias inhabiles, propriam patriam deserentes, in nostras se transferant regiones, ibique incogniti divina officia celebrare nitantur: Nos fidelium saluti animarum, ubi majus vertitur periculum, consulere volentes, universis ac singulis archiepiscopis, vicariis, rectoribus, capellanis, clericisque curatis & non curatis per nostram provinciam ubilibet constitutis, nostro approbante concilio præcipimus, ne de cetero hujusmodi clericos ad sanctæ matris ecclesiæ sacramentorum administrationem recipiant, aut in suis ecclesiis ministrare permittant, nostra vel episcoporum, in quorum diœcesi moram traxerint, non obtenta atque * edocta commendationis licentia. Si vero secus fecerint, triginta regalium pœnam eo ipso incurrant, dimidium fabricæ suarum ecclesiarum, dimidium vero pro expensis futuri sequentis concilii applicandum.

V.

Gloriosum sacrosanctæ ecclesiæ corpus ab æterna Dei Patris providentia admirabiliter ordinatum, nullam jure in se deformi-

ANNO CHRISTI 1473.

formitatem continere debet. Nos vero qui A prælationis infula, licet immeriti, nutu divino altius evecti sumus, tanto honestatis & vitæ fama inter alios prælucere tenemur, velut sidera in firmamento cæli, quanto majora sumpsimus de manu domini, quatenus & membra per bona opera suo capiti correspondeant. Quia igitur per exteriorem habitum, qui qualisve interior prælatorum ornatus esse debeat, significatur, prædecessorum nostrorum hortamenta sectantes statuimus, sacro approbante concilio, ut archiepiscopi & episcopi B veste linea superiori, vulgariter roqueto nuncupata, in publico semper utantur. Sericas vero vestes qualescumque, aut brevitate notandas, nec non sotulares albos ipsis præsentium tenore prohibemus. Contrarium vero facientes viginti florenorum aureorum pœnam qualibet vice ipso facto incurrant, dimidietatem ipsius pœnæ fabricæ ipsarum ecclesiarum, dimidietatem vero pro expensis concilii sequentis irremissibiliter applicandam. In mensa vero prælatorum omnimoda servetur honestas, & sacræ scripturæ legantur, ita videlicet, ut C fauces sumant cibum, & aures esuriant verbum Dei.

VI.

Ceterum ne clerici postquam in sacris ordinibus fuerint constituti, aut beneficiati extiterint, sericum, præterquam ab interiori futura chlamydis aut capuciolorum, quæ vulgariter forratæ appellantur, nec rubeas seu claras virides vestes induere, aut caligas ejusdem coloris, seu sotulares albos, vel borsegnes albos vel rubeos, nisi D cum nigris desuper sotularibus dumtaxat calciare de cetero præsentis constitutionis tenore prohibemus. Clerici autem contrarium facientes, si in metropolitana aut cathedralibus ecclesiis beneficiati fuerint, per decem dies qualibet vice eo ipso portione sua mulctentur. Alii vero clerici extra prædictas ecclesias beneficiati duorum florenorum pœnam qualibet vice irremissibilem incurrant, dimidietatem fabricæ illius ecclesiæ in qua beneficiati existunt, dimidietatem vero pro teste synodali hoc exe- E quente applicantes. Si tamen beneficiati non fuerint, unius floreni pro teste prædicto pœna puniantur. Decani nihilo minus & alii ad quos id pertinet, si mulctationem prædictam remiserint quoquo modo, ipso facto a divinis per mensem qualibet vice noverint se suspensos

VII.

Cælestis hierarchiæ rex, qui sua mundum ineffabili providentia plasmavit, ita quidem actus nostros in beneplacito suo direxit sanctæ majestatis, ut & laboris & requiei dies non immerito destinaret. In illis enim Dei populus in sudore vultus sui vesceretur pane suo, in his fatiscentia membra a servili opere detracta, Deo offerre curaret. Ea propter nos prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, sacro approbante concilio, diebus dominicis & festivis ab omni servili opere fideles quiescere jubemus: nec liceat cuiquam rusticalia seu artificialia opera exercere, aut agros colere, nisi urgente necessitate, vel evidenti pietatis causa, & hoc de licentia sui sacerdotis. Infideles vero præfatis diebus officiis suis publice non utantur. Contrarium vero facientes, per judices, officiales, vel alios ad quos spectat, legitime puniantur. Qui si negligentes in hoc fuerint, graviter puniantur: si vero dolo vel precio contrarium permiserint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant.

VIII.

Quamvis omnis gloria * a) aspira, cum ad æternam salutem abintus esse debeat, verum quia militamus illi, cum quo omnis pulcritudo agri est, vilibus vestibus uti non debemus. Absurdum ergo & reprehensibilem quorumdam clericorum abusum, qui lugubres & luctuosas vestes induunt, & flebiliores quam suæ congruit honestati, ex eo se reddunt, quia parentes consanguineique eorum & amici corruptibilem carnis nostræ molem deponentes, ad æternam patriam de præsentis exilii miseria convolarunt, penitus abolere volentes; cum & secundum sententiam ore benedicto prolatam, qui credit in Christum, etiam si *Joan. 11.* mortuus fuerit, vivet: præsentis constitutionis serie, sacro approbante concilio statuimus, ut ulterius luctuosas vestes induere clerici in sacris ordinibus constituti vel beneficiati nostræ provinciæ non audeant. Contrarium vero facientes eo ipso a perceptione fructuum suorum beneficiorum per tres menses qualibet vice sint suspensi, * medietatem prædictorum fructuum pro expensis sequentis concilii, medietatem vero pro teste synodali eos accusante applicandam. Episcopi autem & alii prælati præmissa observare teneantur: & si contra fecerint, viginti florenorum pœnam pro qualibet vice eo ipso incurrant concilio sequenti applicandam.

* Locus obscurus. a) *Lege*, aspirantium ad æternam. H.

Tri-

ANNO CHRISTI 1473.

IX.

Tristissimo impellimur animo recensere turpis conditionis fœdissimum scelus, quo & clerici in conspectu populi contemptibiles redduntur, iramque divinæ ultionis sibi thesaurizant, & reverendissimum illud serenissimumque Christi corpus omnem mundi pulcritudinem excellens, sacerdos pollutis manibus (proh pudor) tractare non formidat, dicente domino: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem*. Et alibi: *Mundamini qui fertis vasa Dei*. Ideoque prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, sacro approbante concilio statuimus, ut quicumque clerici in sacris ordinibus constituti, seu beneficiati, si post duos menses postquam super hoc moniti aut requisiti fuerint nominatim, concubinam seu concubinas publice tenuerint, vel dimissam seu aliam admiserint; si beneficiati existant, tertia parte fructuum beneficiorum omnium quæ pro illo tempore obtinuerint, ipso facto penitus sint privati. C Si vero per alios duos menses, duos prædictos immediate sequentes, in eodem crimine continuaverint vitam fœdam, alia tertia parte fructuum noverint se privatos. Quod si forte, Dei timore contempto, per alios duos menses post quatuor partes immediate sequentes in peccato perstiterint memorato, reliqua tertia parte fructuum ipsos privamus omnimode. Antedictas vero partes fructuum, & ipsarum quamlibet in cathedralibus & collegiatis ecclesiis, quoad bona quæ de communi mensa fuerint, ad communem mensam capituli, aliæ vero pro expensis sequentis concilii: & in parochialibus ecclesiis medietatem fabricæ earum, alteram vero medietatem prædicto concilio applicandam. Quod si forte nec adhuc ad cor redierint, sed præsens nostrum contemnentes mandatum, se ostenderint tam execrandæ turpitudinis amatores, suis prælatis prædictis & ipsorum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ & sub animarum suarum periculo districte præcipimus & mandamus, quod infra quatuor menses a supradictis sex mensibus numerandos, transgressores prædictos qui concubinas non dimiserint, easdem ulterius non admissuri, nec aliam aliquam recepturi, omnino beneficiis suis privent, ipsosque in limo peccatorum tamdiu fixos, donec se correxerint, & postea per quinque menses inhabiles esse denuntient ad superiores ordines & ad quæcumque ecclesiastica obtinenda. Volumus etiam, quod si quis de prædictis, postquam beneficio seu beneficiis privatus fuerit mo- A do prædicto, manus rapaces ad dictorum beneficiorum fructus, seu ad aliquam ejus partem*, incurrant excommunicationis sententiam ipso facto, a qua non possint absolvi, nisi de sic occupatis restitutione integra, & beneficiorum quibus privati fuerint, ut præmittitur, dimissione plenaria, prius factis. Verum quia peccata multa non vult dimittere dominus ultionum, statuimus dicto approbante concilio, quod clerici non beneficiati, tam sacerdotes quam diaconi & subdiaconi, seu B inferiores clerici, qui non erubescunt concubinas publice detinere, si sacerdos fuerit, capellaniam perpetuam vel temporalem tenere vel habere non possit, & usque ad unum annum, postquam se de prædicto peccato plene correxerit, ad obtinendum ecclesiasticum beneficium sit inhabilis & indignus. Diaconi & subdiaconi ac minores clerici usque ad annum post correctionem jam dictam sint ad superiores ordines inhabiles, & ad quæcumque beneficia ecclesiastica obtinendum. Si vero adhuc incorrigibiles extiterint, procedatur per alia juris remedia contra ipsos. Et quia majori culpæ justo Dei judicio major debetur & pœna, statuimus, ut quicumque in tam profundum peccatorum devenerint, quod publice concubinam seu concubinas detineant infideles, aut moniales, si beneficiati fuerint, per duos menses a die publicationis hujus constitutionis in cathedralibus ecclesiis faciendæ ipso facto privati sint beneficiis obtentis, cujuscumque conditionis beneficia ipsa existant, & reddantur inhabiles ad beneficia quæcumque obtinenda. D Si vero beneficiati non fuerint, ad suscipiendos sacros ordines & ad obtinenda beneficia sint penitus inhabiles & indigni, ac tam beneficiati, quam non beneficiati, qui eas sic detinere præsumpserint, per suos prælatos per biennium ad minus in carcere detrudantur, quibus per diœcesanos pœnæ graves aliæ prout discretioni suæ videbitur, imponantur. Si tamen hi clerici ad cor redeuntes vere pœnituerint de peccato, concedimus quod ipsorum diœcesani cum eis post biennium dumtaxat a sua correctione numerandum E possint, quoad ordines & simplicia beneficia, misericorditer dispensare. Volumus insuper & mandamus, quatenus prælati omnes & singuli in suis diœcesibus per viros probos & timentes Deum diligenter inquisitionem, quotiens expedire viderint, faciant; qui, quot, quales, & ubi fuerint præmissa crimina committentes; atque ad pœnas suprapositas in ipsos exequendas insurgant viriliter, ut domus Dei strenui zelatores; & tam ipsi clerici in publico concubi-

Psalm. 6.

natu decedentes, quam ipsæ concubinæ, ecclesiastica careant sepultura. Volumus insuper quod collatio cujuscumque beneficii facta clerico, qui tempore collationis sibi factæ, aut super duos menses ante vel post fuit, est, aut fuerit publicus concubinarius, sit nulla; & quod collatores beneficiorum in literis collationum hoc apponi faciant expresse. Si tamen (quod Deus avertat) sacri episcopi, & prælati concubinas publice tenuerint, tam diu a fructuum suarum dignitatum perceptione sint suspensi, donec eas realiter dimiserint.

X.

Cum in constitutione nostra quæ incipit, Agri dominici, contineatur, nullum ad sacros ordines promovendum, nisi Latinaliter sciat loqui, id etiam summa observantia cavendum est in collationibus parochialium ecclesiarum. Nam cum ars artium sit regimen animarum, pari ratione sacro approbante concilio statuimus, nullum de parochiali ecclesia debere provideri, nisi saltem Latinaliter sciat loqui. Attendentes etiam, quod quanto crescunt dona, tantum etiam rationes crescunt donorum, eamdem constitutionem ad canonicos tam metropolitanarum, quam cathedralium nostræ provinciæ ecclesiarum, & ad majores post canonicatus earumdem ecclesiarum dignitates extendi tenore præsentium eodem approbante concilio volumus & inhibemus, nisi ex causa multum evidenti & necessaria cum ipsis canonicis & dignitatibus prælati viderint dispensandum.

XI.

Cedit in opprobrium nostræ religionis, quod ministri ecclesiæ adeo vitam degere inhonestam non verentur, ut etiam otium amplectentes, in vilipendium sui ordinis se immisceant ludis inhonestis: ex quibus quanta perjuria, scandala, homicidia & mala sequuntur, nemo sanæ mentis ignorat. Volentes ergo paterno consilio, ubi discordiarum materiam obrepere sentimus, dispendiis obviare futuris, ludum taxillorum publice vel occulte universis clericis in sacris ordinibus constitutis, sive etiam beneficiatis nostræ provinciæ, sacro approbante concilio prohibemus. Contrarium vero facientes triginta regalium qualibet vice pœnam incurrant, medietatem fabricæ suarum ecclesiarum, medietatem vero expensis sequentis concilii applicandam.

XII.

Magna mentis amaritudine referimus, A quod nonnulli nostræ provinciæ clerici in presbyteratus ordine constituti sacramentum eucharistiæ, in quo spiritualis dulcedo in fonte gustatur, post susceptum sacerdotalem ordinem, prout tenentur, in animarum suarum periculum & divini cultus detrimentum, celebrare contemnunt. Ideo sacro approbante concilio statuimus, ut clerici per nostram provinciam constituti, cujuscumque status, gradus, ordinis seu conditionis existant, postquam presbyteratus ordinem ascenderint, quater in anno B missam devote per se saltem celebrent, nisi de consilio sui prælati duxerint abstinendum. Contrarium vero facientes triginta regalium qualibet vice pœnam incurrant, concilio sequenti & synodali testi æqualiter applicandam. Hortamur præterea nostræ provinciæ prælatos ob reverentiam Jesu Christi, ut ter in anno ad minus celebrent. Si vero secus egerint, graviter in sequenti concilio arguantur.

XIII.

C Prædicationis officium quod animarum pabulum est spirituale, illis dumtaxat est commendandum, qui non ambitione temporalis substantiæ, sed animarum zelo intendant & profectui. Verum quia prælatorum (ut ita dicamus) incuria plures religiosi & clerici, ac alii nonnulli per ecclesias laxatis habenis discurrunt, & plebibus varia & ridiculosa exponunt, & gratias concedunt innumeras pro exigua quantitate, quas nec immensa divinæ largitatis clementia, nec sacra summi pontificis D auctoritas consuevit erogare, in nostræ religionis vilipendium & fidelium periculum animarum: Nos hostiles calliditates & astutias in domino præcludere cupientes, sacro approbante concilio statuimus, ne de cetero quicumque prædicatores, tam religiosi quam sæculares, per nostram provinciam gratia prædicationis officium exercendi discurrere audeant quomodolibet, nostra & episcoporum, in quorum diœcesi moram traxerint, non obtenta & edocta licentia. Quæstores vero qui sæpe non quæ Jesu Christi, sed E quæ sua sunt quærunt, etsi bullas apostolicas, aut gratiarum concessiones asserant se habere, nihilo minus teneantur eas diœcesano divulgandas præsentare; qui postquam illas examinaverit, continentiam & veritatem ipsarum bullarum seu indulgentiarum plene deductam per literas suas eisdem quæstoribus suis exhiberi curabit. Iidemque quæstores sola lectione hujusmodi literarum per rectores ecclesiarum, ubi eos declinare contigerit, contenti, nihil

nihil aliud verbo tenus vel ſcriptis per ſe vel per alios proponere audeant, cum & prædicta inſtructio ſatis ſufficiens ſit ad fidelium animos pio operi inducendum. Prælati vero qui contra præſentis conſtitutionis tenorem prædicationis licentiam contulerint, per menſem ab ingreſſu eccleſiæ, & officiales ſeu vicarii eorumdem in præmiſſis delinquentes per annum ab officio ipſo facto ſint ſuſpenſi. Quæſtores nihilo minus contrarium facientes per tres menſes de mandato diœceſani in carcerem detrudantur, & ſic ablata duplicata reſtituant, fabricæ eccleſiarum & cameræ & prælati æqualiter applicanda. Rectores præterea eccleſiarum id obſervare teneantur, & hanc noſtram conſtitutionem in tabula patenti & præcedenti in ſuis eccleſiis teneant, ne quiſquam ignorantiæ præſidium ſibi paret. Qui ſi ſecus egerint, triginta regalium pœnam, ut præmittitur, dividendam eo ipſo incurrant.

A ut præfertur, delinquentes, ad curiam eccleſiaſticam propter privilegium clericale per ſæculares judices remiſſos, debita animadverſione, prout qualitas exegerit, puniant & caſtigent; impunitos vero non relaxent, abſolvant, vel abire permittant. Promotores vero & fiſcales, qui ad accuſandum hujuſmodi clericos jura aut prælati monita præponunt, ſi malitioſe ab accuſando ſe ſubtraxerint vel negligenter fecerint, aut quidquam dolo omiſerint, quo minus hujuſmodi executio tolli ſeu impediri poſſit, ſaltem vel differri, eo ipſo ab B officio ſuo ſint privati, alias arbitrio ſuperiorum puniendi. Prælati præterea noſtræ provinciæ infra tres menſes a die præſentis publicationis teneantur facere coram ſe præſentari literas minorum ordinum hujuſmodi clericorum, nihil exigente pro præſentatione ipſarum, præterquam unum marabetinum pro notario, pro cujuslibet tituli præſentatione.

XIV.

C Ut qui ſuſceptæ ſuæ profeſſionis habitum dedignantur, privilegiis gaudeant ſibi conceſſis, nec noſtri juris auctoritas, nec ordo exigit rationis. Fruſtra namque auxilium legis invocat, qui committit in legem. Quia vero ſæpe contingit, ut clerici in minoribus conſtituti, tam conjugati quam non conjugati, prætextu ſuorum clericatuum gravia & enormia committant, quæ in animarum ſuarum periculum & ejuſdem ordinis opprobrium cedunt: Nos volentes cavere, ne favore eccleſiaſticæ libertatis quidquam illicitum attentetur, quod vel divinam offendat majeſtatem vel ſcandalum inducere poſſit, recolendæ memoriæ Petri de Luna cardinalis & legati veſtigiis inhærentes, ſacro approbante concilio ſtatuimus, ut de cetero prædicti clerici, tam conjugati quam non conjugati, tonſuram quantitatis unius regalis, & veſtem ſuperiorem non virgatam neque partitam, ad medietatem tibiæ vel fere declinantem deferant congruentem. Non autem deferentes hujuſmodi habitum, ſi conjugati fuerint, eo ipſo: ſi vero non conjugati, & exceſſivis & enormibus ſe ingeſſerint, & ea frequentaverint, privilegium omnino amittant clericale. Hortamur præterea univerſos epiſcopos in virtute ſanctæ obedientiæ, noſtriſque & eorum officialibus, vicariis & loca tenentibus quibuſcumque per noſtram provinciam ubilibet conſtitutis, ſub excommunicationis pœna diſtricte præter pœnas a jure ſtatutas præcipiendo mandamus, ut prædictos clericos criminaliter,

XV.

Ut digne ambulemus in vocatione qua vocati ſumus, non ſolum morum & vitæ alios præcellere debemus honeſtate, ſed etiam, & eccleſiæ libertatem tueri debemus. Abſurdum nempe & noſtræ religioni diſpar & incongruum videtur, ut regale genus ſacerdotum, cum temporalibus dominis militariter vivendo, in eorum ſervitutem redigatur. Ideoque ſacrorum patrum veſtigiis inhærendo, noſtro approbante concilio hortamur univerſos & ſingulos noſtræ provinciæ epiſcopos, ob reverentiam & honorem ſuarum pontificalium D dignitatum; ceteriſque eccleſiæ in ſacris ordinibus conſtitutis aut beneficiatis diſtricte præcipimus, ne cum dominis ſæcularibus, cujuſcumque gradus, ſtatus, ordinis ſeu conditionis exiſtant, exceptis regia majeſtate & regiis perſonis, vitam militarem ad auxilia armorum præſtanda ducere audeant diſſolutam, ſeu ab eis terras, ſtipendia & ſalaria vel pecunias quaſcumque, ut armis per ſe vel per alios deſerviant, cum equitum ſeu peditum gentibus, quomodolibet exigere vel levare præſumant. E Qui ſi ſecus egerint, tam diu ab officio & beneficio ſint ſuſpenſi, donec abſque omni ſimulatione & fictione a prædictis realiter ceſſaverint; fructibus beneficiorum ſuorum medio tempore provenientium concilio ſequenti applicandis.

XVI.

Cum ſecundum legitimas ſanctiones non ſit dubium eos in legem committere, qui

ANNO CHRISTI 1473.

qui verba legis amplexi, contra ejus nituntur voluntatem: & quia tempore, quo sacrorum canonum decretis nuptiarum celebratio interdicitur & carnalis copula prohibetur, nonnullos laicos nubere ac carnaliter commisceri, ac proinde convivia publica, strepitus & choreas facere, parentes quoque & amicos invitare, & cum histrionibus & joculatoribus solemniter nuptias celebrare, & ad ecclesias sic * incidere plerumque contingit: Nos contendentes quod vera sacrorum canonum intentio fuit, non tam ecclesiæ solemnitates & nuptiales benedictiones, quam carnales commixtiones prohibere, perniciosam consuetudinem hujusmodi divellere cupientes, sacro approbante concilio, commixtiones prædictas, strepitus, choreas, joculationes & alias solemnitates ac convivia, temporibus quibus solemnia ecclesiæ interdicuntur, & cessant nuptiales benedictiones, fieri de cetero prohibemus, statuentes, ut qui contra hujusmodi nostræ constitutionis tenorem nupserit, ipso facto sententiam excommunicationis incurrat, & nihilo minus clerici qui præfatis nubentibus missas dixerint, decem florenorum pœna puniantur. Hanc autem nostram constitutionem qualibet prima dominica adventus & quadragesimæ a rectoribus parochialium ecclesiarum in suis ecclesiis, dum populus ad divina convenerit, sub decem regalium pœna, qualibet dominica quam prætermiserint, publicari mandamus, prædictis pœnis concilio & synodali testi applicandis æqualiter.

*f. intedere.

XVII.

Ut jurgiorum materia & dubietatis occasio tollatur, quæ nonnunquam ex clandestinis desponsationibus solent evenire, sacrorum canonum institutis proinde noscitur institutum, sponsalia publice in facie ecclesiæ coram populo solemniter celebrari. Nos vero juxta canonicas sanctiones, sacro approbante concilio, desponsationes clandestinas hujusmodi vel occultas fieri omnino de cetero prohibemus, statuentes, ut qui sponsalia hujusmodi clandestina contrahere præsumpserint, nisi ad minus quinque testes ibidem adfuerint, per quos, dum opus fuerit, sponsalia prædicta probentur, ipso facto excommunicationis sententiam incurrant, & eisdem contrahentibus nuptiales benedictiones tamdiu denegentur, donec a sententia prædicta absolutionis beneficium assequantur. Clerici vero qui tali clandestinæ desponsationi interfuerint, præterquam si quinque testes adfuerint; aut sic desponsatis benedictiones contulerint nuptiales, eo ipso ab officio & beneficio per tres men-

A ses sint suspensi; medietate fructuum ipso tempore de beneficio seu beneficiis suis provenientium fabricis ecclesiarum, medietate vero expensis sequentis concilii applicandis.

XVIII.

Quoniam nonnulli terrarum domini, & eorum locatenentes, nec non clerici & laici, aliique inferioris fortunæ viri, veræ salutis immemores, nedum suis contenti B metis, manus suas extendere ad iniquitatem non formidant, ecclesias, Dei timore neglecto, ut possessiones beneficiorum pro tempore vacantium, seu vacare expectantium, obtineant, indebite occupant, detinent & incastellant, ipsasque possessiones more venalium rerum vendunt, & super ipsis indebite paciscuntur, ex quo plurima scandala, homicidia, & alia damna prodire sentimus, sed & divina officia & ecclesiastica sacramenta impediuntur. Nos perniciosam hanc corruptelam penitus delere volentes, sacro approbante concilio sta- C tuimus, ne de cetero prædictas ecclesias quispiam, tam laici quam clerici, cujuscumque status, gradus, ordinis seu conditionis existant, incastellare, munire, vel quovis quæsito colore per se vel per alios, directe vel indirecte occupare, aut possessiones vendere vel emere, aut super ipsis illicite componere vel pacisci, vel de manu & posse incastellantium seu occupantium recipere præsumant. Contrarium vero facientes, tam occupatores, incastellatores, venditores, illicitique compositores hujusmodi, etiam prætextu gratiarum expecta- D tivarum, & quarumlibet collationum, quam qui ipsis ad hoc auxilium, consilium vel favorem dederint, ut præmittitur, sententiam excommunicationis & quinquaginta florenorum pœnam propter injuriam ecclesiæ illatam quilibet ipsorum qualibet vice ipso facto incurrant. In ecclesiis vero sic occupatis, durante occupatione hujusmodi, clerici sub eadem excommunicationis pœna cessent a divinis. Acceptantes autem, ut præfertur, delinquentes ea vice jure, si quod habebant ad ipsa beneficia, sint ipso E facto privati. Demum si consilio, auxilio, mandato vel favore dominorum temporalium quorumcumque, vel eorum loca tenentium, quocumque nomine censeantur, occupatio, incastellatio, munitio, venditio seu compositio hujusmodi fieri contingat, ultra sententias & pœnas jam dictas, terræ ipsorum tamdiu ecclesiastico supponantur interdicto, donec debita præcedente satisfactione, ab occupatione prædicta desistentes, & de pœnis prædictis

alias-

ANNO CHRISTI 1473.

aliasque satisfacientes, arbitrio prælati rela- A xentur: dimidietatem vero prædictorum florenorum cameræ nostræ & episcoporum, in quorum diœcesi prædicta fieri contigerit, dimidietatem vero expensis sequentis concilii applicandam.

XIX.

Ab ecclesia, ubi redemptor noster Jesus, in cujus nomine omne genu flectitur, jugiter pro nobis immolatur, turpitudo quæque merito est abolenda. Quia vero B quædam tam in metropolitanis, quam in cathedralibus & aliis ecclesiis nostræ provinciæ consuetudo inolevit, ut videlicet in festis nativitatis domini Jesu Christi, & sanctorum Stephani, Joannis & Innocentium, aliisque certis diebus festivis, etiam in solemnitatibus missarum novarum, dum divina aguntur, ludi theatrales, larvæ, monstra, spectacula, nec non quamplurima inhonesta & diversa figmenta in ecclesiis introducuntur; tumultuationes quoque & turpia carmina & derisorii sermones dicuntur, adeo quod divinum officium C impediunt, & populum reddunt indevotum: Nos hanc corruptelam, sacro approbante concilio, revocantes, hujusmodi larvas, ludos, monstra, spectacula, figmenta & tumultuationes fieri; carmina quoque turpia & sermones illicitos dici tam in metropolitanis quam cathedralibus, ceterisque nostræ provinciæ ecclesiis, dum divina celebrantur, præsentium serie omnino prohibemus, statuentes nihilo minus, ut clerici qui præmissa ludibria & inhonesta figmenta officiis divinis immiscuerint, aut D immisceri permiserint, si in præfatis metropolitanis seu cathedralibus ecclesiis beneficiati extiterint, eo ipso per mensem portionibus suis mulctentur: si vero in parochialibus fuerint beneficiati, triginta; & si beneficiati non fuerint, quindecim regalium pœnam incurrant, fabricis ecclesiarum & testi synodali æqualiter applicandam. Per hoc tam honestas repræsentationes & devotas, quæ populum ad devotionem movent, tam in præfatis diebus quam in aliis non intendimus prohibere.

XX.

Præterea, quoniam suadente pacis inimico & bellorum satore, qui vineam domini exterminare nititur, lites & contentiones inter nonnullos laicos ac etiam clericos obrepere solent, per quas ad invicem se defidiant & bella aggrediuntur, ex illisque temere hinc inde certantium homicidia sequuntur; etsi hæc ipsa duella de jure, aliasque regiæ majestatis prohibitione interdicta sint: Nos tamen animadvertentes, quod fratrum in fratres exarsio in divinæ majestatis offensam & evidens vergitur periculum animarum; sanctorum vestigiis inhærentes, sacro approbante concilio statuimus, ut qui in pugna, certamine, torneamento hujusmodi decesserint, aut a pugna vulnerati evaserint, adeo quod postea ex eo ipso ab hac luce migrare contigerit, etiamsi ante obitum receperint pœnitentiæ sacramentum, ecclesiastica ipso facto careant sepultura, & divina officia pro ipsis non dicantur, nec oblationes admittantur. Clerici vero eos sepelientes per sex menses ab officio & beneficio sint suspensi, fructibus vero medio tempore provenientibus a beneficiis hujusmodi fabricæ ecclesiarum suarum & concilio sequenti æqualiter applicandis.

XXI.

Quoniam non sumus filii ancillæ, sed liberæ, quia mater nostra Jerusalem libera est, & ab omni servitute penitus exempta, libertatem nostram tueri tenemur. In quibusdam tamen terrarum partibus adeo quorumdam magnatum, potentum, procerum & dominorum temporalium utriusque sexus, communitatum quoque, justitiariorum & aliorum laicorum cupiditas excrevit, ut nedum quod redditus, decimæ, jura prælatis & clero debita non recuperentur, recipiantur, arrendentur, exigantur & leventur, diversimode prohibent; sed etiam bladi, annonæ, vini, olei, leguminum, armentorum, pecorum, pecudum & aliorum terræ fructuum, tam decimarum quam primitiarum tracturas, exitus, reditus, nec non transitus a loco in locum vetant & interdicunt in ecclesiasticæ libertatis derogationem, jacturam & detrimentum. Nos attendentes, quod domini est terra & plenitudo ejus, & ipse in signum & recognitionem dominii de terræ frugibus decimas & primitias sibi pro suis ministris qui habitant in domo sua, integras reservavit, & quod non licet laicos contra regis regum sanctionem decimas & primitias Christo dedicatas sibi ipsis vendicare, vel quomodolibet detinere: statuimus E sacro approbante concilio, ne de cetero magistri ordinum, duces, marchiones, comites, magnates, potentes, communitates, universitates, justitiarii, castellani, officiales, rectores, laici utriusque sexus, cujuscumque status, gradus, ordinis, præeminentiæ vel conditionis existant, & quacumque præfulgeant dignitate, seu auctoritate fungantur, tractus, ductus, exitus, reditus, ingressus & regres-

greſſus fructuum quorumcumque ad prædictas decimas & primitias ſpectantium de jure ſeu conſuetudine, per ſe vel per alios, publice vel occulte, directe vel indirecte, aut quovis quæſito colore impediant, ſeu impediri faciant, quo minus nos prælati noſtræ provinciæ, eccleſiæ, decani & capitula, & aliæ eccleſiaſticæ perſonæ, & fructuum prædictorum arrendatores, poſſint & valeant de ipſis libereduti & gaudere. Contrarium vero facientes, ſi magiſtri, duces, marchiones & comites fuerint, & infra quindecim dies, poſtquam eamdem prohibitionem fecerint, aut fieri juſſerint, non revocaverint, & libere fructus, decimas atque primitias, & alios eccleſiaſticos redditus hujuſmodi ab eorum dominiis & diſtrictibus extrahi non permiſerint, excommunicationis ſententiam ipſo facto incurrant: eademque ſententia ceteri inferiores prædicti in præmiſſis culpabiles etiam innodentur, ſi infra ſex dies ab eadem publicatione, ut præmittitur, numerandos, revocationem & liberam permiſſionem præfatis non fecerint realiter & cum effectu, terræque ipſorum dominorum & magnatum, & loca ubi hujuſmodi prohibitiones fieri contigerit, tamdiu eccleſiaſtico ſubjaceant interdicto, donec a præmiſſis deſiſtentes, & arbitrio prælati ſatisfacientes, beneficium abſolutionis & interdicti relaxationem obtinere mereantur.

XXII.

Raptores, quos divinus timor a malo non revocat, temporali ſaltem pœna merito ſunt puniendi. Ideoque ſacro approbante concilio ſtatuimus, ut tales ſcelerati quamdiu ab hac luce migraverint, eccleſiaſtica careant ſepultura. Si vero fuerint ſepulti, exhumentur, etiamſi hujuſmodi raptores ante obitum pœnitentiæ ſacramentum receperint, & de rapinis ſatisfecerint: nec pro eis divina dicantur, aut oblationes admittantur. Adjicientes nihilo minus, quod famoſi aut publici raptores ultra pœnas prædictas ipſo jure ſint inteſtabiles, nec ex teſtamento capere poſſint: filiique eorum ſint inhabiles ad beneficia eccleſiaſtica obtinenda. Clerici vero hanc noſtram conſtitutionem infringentes, quinque florenorum pœnam incurrant pro expenſis concilii, alias & ſuperioris arbitrio puniendi.

XXIII.

Quia una & eadem eſt ſancta mater eccleſia, ſtatuimus ſacro approbante concilio, ut ſi ſuper fractione, violatione aut derogatione libertatis ſeu immunitatis eccleſiæ, & bonorum immobilium eccleſiarum occupatione, prælatus ſeu officiales vel vicarii aliquem excommunicaverint, & voluerint quod hujuſmodi excommunicatio in aliis diœceſibus obſervetur; tunc epiſcopi qui per eum fuerint requiſiti, receptis literis ſuis, illas pro plena probatione quantum ad hoc habentes, nulla partis allegatione vel exceptione admiſſa, teneantur excommunicationem prædictam in ſuis diœceſibus obſervare, & obſervari facere & publicari. Si tamen decreverit ad interdictum procedere, qualecumque tale ſit interdictum, & voluerit quod alii prælati illud obſervent, utputa quia delinquens declinat ad eorum diœceſes, vel habet in eiſdem terras, dominia, vel diſtrictus, tunc prælatus vel judex ſeu officialis teneantur mittere ad conviciniorem epiſcopum vel metropolitanum proceſſum hujuſmodi, ſuo & duorum peritorum nominibus roboratum, qui, conſtito ſibi de legalitate proceſſus, ſimpliciter & de plano, abſque citatione ſeu audientia partis, literas ſuas teſtimoniales exinde impendant. Quo facto, omnes prælati ſuper hoc requiſiti teneantur interdicta hujuſmodi in ſuis diœceſibus juxta formam proceſſus obſervare & obſervari facere.

XXIV.

Sanctorum patrum ſtatuta proclamant, laicis diſponendi de rebus eccleſiaſticis nullam eſſe attributam poteſtatem, quos obſequendi manet neceſſitas, non auctoritas imperandi. In tantum tamen laicorum audacia inolevit, quod in alienam meſſem falcem ſuam mittere non formident; taliaque præſumunt, per quæ eccleſiaſtica violatur libertas. Nam ut efficax rerum magiſter experientia manifeſtat, nonnulli domini temporales, juſtitiarii, rectores, civitates vel communitates banniunt & expellunt de civitatibus, villis & terris ſuis, & in quibus curam gubernationis exercent, clericos in metropolitanis, cathedralibus & aliis eccleſiis dignitates & beneficia obtinentes, & aliis ingreſſum & aditum ſuarum eccleſiarum interdicunt in divini cultus detrimentum, & eccleſiaſticæ libertatis derogationem. Ideo ſacro approbante concilio ſtatuimus, ut nullus ſæcularis dominus temporalis, cujuſcumque ſtatus aut dignitatis ſeu conditionis exiſtat, juſtitiarius, rector civitatis, vel communitatis, ſeu curam gubernationis exercens, vel quivis clericus, expellat, vel banniat clericos ſupradictos, vel venientibus aditum liberum deneget, quo minus in ſuis eccleſiis poſſint deſervire. Si vero con-

tra

tra prædicta vel eorum aliquod attentatum fuerit, propter expellentium, bannientium, vel eam admittentium culpam, civitas vel villa, in qua contra factum fuerit, ipso facto sit interdicta; & tamdiu in ea interdictum servetur, donec expulsus vel bannitus fuerit restitutus, & veniens admissus, & de injuria & damnis læso plene fuerit satisfactum.

XXV.

Ordinum collatio gratiose a sanctis episcopis est concedenda, cum præcipue ordo sit sacramentum spirituale. Præcipimus igitur universis episcopis nostræ provinciæ, ut pro conferendis ordinibus quibuscumque nihil penitus ante vel post, seu cum iidem ordines celebrant, exigant seu recipiant: nec janitores, barbitonsores & alios officiales quidquam exigere, seu levare permittant, etiam pro sigillo & cera, sed gratis & liberaliter impendant. Notarii vero pro literis ordinum & reverendis decem dumtaxat marabetinos recipere debeant; & si contra fecerint, quod receperint, duplicatum restituant sequenti concilio applicandum.

XXVI.

Ad tollendas ambiguitates, sacro approbante concilio declaramus, pœnas contra beneficiatos indictas locum sibi etiam vindicare in obtinentibus parochiales ecclesias & dignitates quascumque, etiam majores post pontificales.

XXVII.

Concedimus universis episcopis nostræ provinciæ, sacro approbante concilio, ut a sententiis & censuris in præsentibus nostris constitutionibus latis, & promulgatis singuli eorum in suis diœcesibus, satisfactione debita præcedenti, possint & valeant innodatos absolvere; idque nos in nostra diœcesi modo prædicto facere valeamus.

XXVIII.

Rursus coepiscopis nostris in virtute obedientiæ districte jubemus, ut infra duos menses a die harum nostrarum constitutionum præsentis publicationis immediate numerandos, ipsas teneantur in suis diœcesibus in synodis, si eas celebraverint, alias in ecclesiis cathedralibus publicari facere. Et nihilo minus in capitibus

A archipresbyteratus vocatis rectoribus, verum post quadraginta dies a die hujusmodi publicationis immediate computandos, volumus & decernimus, sacro approbante concilio, ut hæ nostræ constitutiones ligent, & ad sui veram observantiam omnes & singulos, prout in eisdem continetur, arctent & obligent.

XXIX.

Sancitum novimus sanctorum patrum B institutis, in provinciali concilio per singulas metropolitani & suffraganeorum diœceses synodales testes fore deputandos, qui diligenter inquirant quæ corrigenda & reformanda viderint, per eos in sequenti concilio nuntianda. Nos vero statuta eadem saluberrima reputantes, sacro approbante concilio statuimus, ut per nos & suffraganeos nostros viri providi, fideles & honesti deputentur ultra provinciales testes per nos & coepiscopos nostros in conciliis designandos, qui sine judiciali cognitione solicite inquirant per easdem C diœceses, quæ viderint corrigenda & reformanda, eaque fideliter diœcesanis denuntient, qui per promotores & procuratores suos fiscales ipsa petere, prosequi & exequi teneantur, & nihilo minus illa verbo vel scriptis in forma authentica & sub virtute juramenti referant & denuntient, recipientes primitus ab eisdem testibus & promotoribus, quod in officii prædicti executione fideliter se habebunt, corporale juramentum. Si vero (quod absit) præfati testes & promotores fiscales in investiganda D veritate eorum quæ sibi committuntur, dolo vel malitia a denuntiatione executioneque prædictis cessaverint quoquo modo, aut pœnarum prædictarum quidquam remiserint, aut super ipsis compositionem vel pactum fecerint, quominus prædictæ constitutionis debitum sortiantur effectum, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, alias arbitrio concilii puniendi. Nos præterea & nostræ provinciæ episcopi pœnas pecuniales superius impositas a delinquentibus exigi & levare facere, ipsasque fideli custodia sequenti concilio reser-E vare, præter illas quæ juxta dispositionem prædictarum constitutionum fabricis seu synodalibus testibus applicatæ sunt, quas ipsis ecclesiis & testibus integre, & plenarie persolvi faciemus, & facient, tenemur & teneantur. Publicatæ fuerunt hæ constitutiones in prædicto oppido de Aranda, die mense, & anno quibus supra, præsentibus ibidem reverendis dominis Joanne Arias episcopo Segobiensi, & Didaco de Mendoza episcopo Palentinensi, necnon Didaco Gun-

ANNO CHRISTI 1473.

Gundisalvi canonico Giennensi, procuratore episcopi Giennensis, & Nunio Alvare cantore Conchensi, procuratore episcopi Conchensis, & Joanne Gundisalvi de Avila in decretis baccalaureo, procuratore episcopi Oxomensis, & Nunio Gundisalvi capellano majori & procuratore ecclesiæ Seguntinensis; & aliis pluribus episcopis & procuratoribus, qui huic publicationi in ecclesia sancti Joannis ejusdem oppidi voluerunt interesse.

A. archiepiscopus Toletanus.

De mandato reverendissimi domini mei archiepiscopi, Petrus de Ponte ejusdem domini secretarius.

NOTA SEVERINI BINII.

a. *Concilium.)* Acta hujus & quarumdam aliarum synodorum Hispanicarum, quas supra suis locis inseruimus ex archivo Conchensi exscripsit in Hispania Valerius Serenius Belga, anno domini 1565. addiditque, eadem in archivo Toletano haberi. Qua occasione eadem ad nostras manus devenerint, supra diversis in locis indicavi. Synodum hactenus, ut puto, nullibi excusam, moribusque reformandis aptissimam, nec non Hispanicæ fidei ac religionis notam & indicem, huic editioni omnino inserendam esse putavi. Tu vero, lector amice, eadem utere, fruere.

" ** Hæc Binius: quibus subjungenda censui quæ ex Joannis Marianæ S. I. historia Hispanica, inseruit annalibus suis ecclesiasticis ad huncce annum 1473. illustrissimus Spondanus. In Hispania sacerdotes (inquit Mariana) invaserat pudenda litterarum inscitia; usque eo ut pauci Latine scirent, ventri gulæque servientes. Avaritia rapaces in ecclesiam Dei manus injecerat: & quod olim emere sacerdotia simonia erat, tunc industria censebatur; neque intelligebant cæci principes, cæcioresque pontifices, irato Deo fieri hoc commercii genus: quod facias, an patiaris, perinde est. Habito Madriti ad principium anni conventu episcoporum ac sacerdotum, evocatorum a Roderico cardinale vicecancellario, quem in Hispaniam missum vidimus pro negotio belli Turcici, & pace inter reges conciliandà; prædicto inscitiæ malo medicinæ faciendæ ratio excogitata est, ut impetraretur a pontifice Romano, ut singulis ecclesiis cathedralibus bini canonicatus, suffragiis episcopi & collegii, theologo unus, alter jureconsulto obveniret. Cujus impetrati pontificii diplomatis præcipuam partem idem Mariana hujusmodi narrationi suæ inseruit. Pertinetque ad hanc cleri ignaviam, quod ad finem anni in oppido Arandæ ab Alfonso Carillo Toletano archiepiscopo concilio provinciæ celebrato, statutum inter cetera fuit, ne cura ecclesiarum, aut dignitates, ullis crederentur, qui Latine nescirent: ut episcopi minimum ter, minores presbyteri quater singulis annis missam celebrarent. Addito etiam salubriter, ut episcopi semper in publico linteati viserentur: & ut viris sacri ordinis nefas esset sese obsequiis procerum addicere, aut eorum stipendia facere, præterquam regis.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Conventum in urbe Aurelianensi celebratum fuisse anno 1479. tempore Sixti IV. summi pontificis, & Ludovici XI. Christianissimi Francorum regis pro renovanda, quæ abolita fuerat, pragmatica sanctione; tum deinde re infecta concilium Lugduni indictum narrat Joan. Mairius, atque ex eo alii: Tu consule quæ Tomi XII. supra pag. 1433. B. adduximus in eam rem ex summa conciliorum V. C. Ludovici Baillii. Neque vero alienum fuerit hic obiter observare eodem anno 1479. errores quibus Petrus de Osma Salmanticensem academiam infecerat, tum ab Alfonso Toletano archiepiscopo, tum ab ipso papa Sixto IV. condemnatos fuisse. In Germania quoque apud Moguntiam extinctam fuisse hæresim Joannis Ruchard de Vvestfalia, teste Trithemio, quem pluribus refert vir de ecclesiastica historia quam optime meritus. Odolricus Raynaldus tomo XIX. suorum annalium. Verum hæc absque conciliis facta non inficiamur, ideoque paucis tantum atque obiter fuisse a nobis perstringenda.

ANNO CHRISTI 1484.

VITA INNOCENTII PAPÆ VIII.

Innocentius quando papa electus.

INnocentius, antea Joannes Baptista cognomento Cybo vocatus, patre Aarone equite aurato, sacri imperialis palatii comite, Neapolitano prorege & Romano senatore natus, post varios honorum gradus a Sixto IV. cardinalis creatus est, eoque defuncto subrogatus est in pontificatu anno domini 1484. IV. Kalendas Septembris, Friderico III. imperante. Ad principatum veterem illam morum facilitatem humanitatemque attulit, quam in privata vita retinuerat. Principes Christianos, sæpius iteratis nuntiis, ad concordiam, ac proinde ad expeditionem Turcicam hortatus est. Subdito sibi magistratui serio præcepit, ut justitiam omnes recte ac mature administrarent. Ad Friderici III. instantiam sanctum Leopoldum ducem Austriacum in sanctorum numerum ac canonem retulit. Fernandum regem Hispaniæ, ob non solutionem debiti census, jure regni spoliasset, nisi metu belli, quod a Florentinis & duce Mediolani Fernandi sociis imminebat, ad concordiam rediisset. Hoc pontifice Zizimus, frater regis Turcarum a Rhodiis captus, Romam adductus fuit. Innocentius ad res domesticas pacandas conversus, urbanos motus civium compescuit, & Columnenses cum Ursinis, Marganos cum gente Sanctacrucia pacavit. Sicarios & grassatores sustulit, & in eorum fautores, aliosque curiæ officia perperam administrantes graviter animadvertit. Annonam auxit, Boccalinum Auximorum tyrannum ducis Mediolanensis auxilio perdomuit. Porticus atque horto ædis Vaticanæ, tribunal ecclesiæ Lateranensis, diaconiam sanctæ Mariæ in Via lata restituit. Eodem anno partem dominicæ crucis reperit: sacram illam cuspidem, qua Christi domini latus perfossum est, a Turcarum rege dono accepit. Procero corpore & pleno decoris erat, regiamque formam a proavis veluti hereditariam acceperat. Deerat illi quod non satis prospera valetudine uteretur.

Nam

ANNO CHRISTI 1484.

Nam biennio antequam decederet, in ecstasim A incidens ex morbo incidens, horis fere viginti sine arteriarum motu immobilis permansit. Eadem ægritudine oppressus interiit octavo Kalendas Sextilis, circiter horam quintam noctis, anno domini 1492. cum sedisset annos septem, menses decem & dies vigintiseptem, & sepultus est in Vaticano.

ANNO CHRISTI 1486.

" ** CONCILIUM LONDONENSE,

Seu Decretum Joannis Morton Cantuar. Archiepiscopi, & apostolicæ sedis legati, in convocatione prælatorum & cleri Cantuar. provinciæ, habita in ecclesia S. Pauli Londinensis 13. die mensis Februarii an. dominicæ incarnationis 1486. & translationis suæ anno primo.

Ex codice mss. in registro principali domini archiepisc. Cant. (nuncupato *Morton*) fol. 34 b.

QUia sacro testante eloquio sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare; & tenemur bonum facere, maxime ad domesticos, hoc sacro approbante concilio statuimus, ut de cetero cum aliquem confratrum coepiscoporum provinciæ nostræ Cantuariensis diem suum obire contigerit, ipsiusque mors episcopis superstitibus fuerit notificata, quando commode fieri possit quilibet episcopus nostræ provinciæ sic superstes, exequias, & sex missas pro anima episcopi sic in fata decedentis, per se vel per alium infra mensem a tempore notitiæ mortis ejusdem episcopi dicere teneatur, uti pœnam canonum B voluntarie transgressoribus impositam evitare velint.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Anno 1486. celebratum fuisse dicitur in Anglia *Lambathense* concilium præside Thoma archiepiscopo Cantuariensi, & cardinale adversus errores Reginaldi Peacocki episcopi Concisteriensis in eadem provincia, qui projectis in ignem libris episcopatu depositus, & in cœnobium detonsus fuit, ut monuimus pag. 254. Historicæ nostræ synopseos. Verum illius synodi acta, nec ab Anglis in ultima conciliorum Britannicorum collectione excusa sunt, nec ad manus meas hactenus pervenerunt.

ANNO CHRISTI 1485.

" ** LITERÆ INNOCENTII PAPÆ VIII.

Henrico VII. Angliæ regi directæ, pro libertate clericorum.

Ex vet. cod. mss. in bibl. *Catton.* sub effigie *Cleopatra* E. 2.

CArissime in Christo fili, salutem & apostolicam benedictionem. C Non possumus non magnopere lætari & in domino gaudere, cum ad nos fide dignorum hominum relatione affertur majestatem tuam (ut regem & principem catholicum maxime decet) pia religiosaque intentione, nihil aliud pene animo versare & cogitare, quam quomodo cultus divinus in omni regno tuo quotidie augeatur; & ut cetera omittamus, qua commendatione ac laude quod nuperrime in ecclesia Eborum cum summa Dei gloria, & majestatis tuæ honore institutum est digne prosequi quispiam posse. Facis in hoc fili carissime rem dignam inclyto Angliæ regno; D dignam clarissimis regibus & progenitoribus tuis dignam postremo pristina illa devotione ac pietate erga Deum tua, quem rogamus, ut in te conservet hunc religionis & fidei Christianæ zelum, quod ut ipsius ineffabili benignitate gratiaque consequi possis, majestatem tuam, pro paterna qua ipsam prosequimur caritate monemus, & hortamur in domino, ut deinceps omnem operam, diligentiam, & auctoritatem suam interponere velit, ut quod hactenus factum est cum Dei offensa, nullo modo fieri permittat, sed omnino, ut decet, prohibeat majestas tua in regno illo inclyto & devotissimo. Non enim E sine dolore cordis audire potuimus, quod sacerdotes nonnulli, non ab episcopis, aut alias jurisdictionem in eos habentibus capti, neque examinati, sed per sæculares judices contra omne fas, contra sanctorum patrum decreta, contra summorum pontificum & conciliorum generalium constitutiones partim tormentis subjecti, partim crudelissime laniati, & partim etiam furca suspensi fuerunt; qui tamen debuissent per judices ecclesiasticos prius judicari, & deinde, si peccassent, sæculari curiæ relinqui: Quodque ecclesiarum cathedralium prædia, Deo jampridem pro peccatorum & animarum redemptione dedicata in feodalitates ipsorum episcoporum, non tamen accusatorum, aut hac sancta sede judicatorum, seu condemnatorum quæsito colore prophanantur & confiscantur, atque ut hoc fieri possit, regii decreti accedit auctoritas, quam rem etiamsi bona illa feodalia, iniquam & Deo maxime odibilem, ut fieri non permittat, etiam atque etiam rogamus & obsecramus in domino majestatem tuam. Absit perpetuo hæc macula ab inclyto & catholico animo tuo, absit a te, ac domo & cognatione tua tam detestabile facinus; deleatur perpetuo ex omnibus annalibus tuis tam perniciosa lex, id quod majestatem tuam pro singulari prudentia, pro pia devotione, ac Dei honore omnino facturam nullo modo dubitare possumus. Quæ autem scribimus tamquam ab optimo & paterno animo profecta, suscipiat majestas tua, & ita etiam accipiat. Non possumus enim sine gravi indignatione domini ac redemptoris nostri Jesu Christi, cujus vices in terris, licet meritis insufficientibus, gerimus, verba palpantia & adulatoria loqui, & scribere majestati tuæ, cum præsertim juxta Ezechielis prophetæ verba, *Sanguinem ejus de manu tua requiram dicat dominus*. Confidimus autem in eo, quod te ita in futurum illuminabit, & gratia sua proteget, quod si quid satore zizaniæ instigante, detestandæ consuetudinis inolevit in regno tuo, tua potissimum prudentia & religione intercedente corrigetur in melius; quod si, ut certissime speramus, fecerit majestas tua, dirigentur in domino gressus tui, & superatis visibilibus, & invisibilibus hostibus tuis de virtute in virtutem ambulabis: Nos etiam omnibus honestis, & opportunis gratiis & fa-

ANNO CHRISTI 1485.

& favoribus, tam spiritualibus, quam temporalibus semper in domino majestatem tuam prosequemur. Datæ Romæ apud Sanctum Petrum sub A annulo Piscatoris, die septimo Maii 1485. pontificatus nostri anno primo.

ANNO CHRISTI 1485.

Ex Cosartii Append. Tom. XIII.

** CONCILIUM SENONENSE

Anno Domini MCCCCLXXXV. die XXIII. Junii Præside Tristando de Salazar Archiepiscopo celebratum.

Ex autographo editum in Spicilegio Dacheriano, Tom. V.

In quo constitutiones Concilii itidem Senonensis, Anno Domini MCCCCLX. *congregati sub Ludovico de Meliduno Tristandi decessore, innovantur, nonnulla immutantur, pauca adduntur.*

IN nomine Domini, Amen. Universis præsentes literas inspecturis, Tristandus miseratione Divina Senonensis archiepiscopus, salutem in eo qui est omnium vera salus. Suscepti pastoralis officii cura solicitat, subditorum compendiis, in quorum prosperitate prosperamus, & animarum saluti jugi attentione cogitationis intendamus: quatenus a nobis excusso negligentiæ somno, nostrique cordis oculis diligenter vigilantibus, eorumdem subditorum periculis & incommodis obviare, animasque ipsas Deo lucrifacere, sua nobis cooperante gratia, valeamus. Sed cum plures uno severius incedant, fortius resistant, facilius operentur, & in Deo jocundius exultentur: ad hæc sacra instituta sunt concilia, ut in ecclesia unitas, ani- C morum concordia, & vitæ puritas, ordine debito conserventur. Quod si per subversiones morum, illecebras vitiorum, & Divinorum transgressionem præceptorum, hæc impediri vel turbari contingat: dignum est, ut sacris conciliis summa cum diligentia & solicitudinis studio reformentur, reparentur & emendentur. Itaque si nunc statum ecclesiasticum recte consideremus, ipsum multimodis contaminatum, & sanctissimorum patrum traditionibus errantem invenimus. Et licet alias tam per sacras canonicas quam provinciales sanctiones salubriter sit provisum: quia tamen nulla sanctio, quantumcumque perpenso digesta consilio, ad humanæ naturæ varietatem sufficit; nec aliquid adeo D certum clarumque vix statuitur, quin ex causis emergentibus, quibus jura & statuta jam facta medere non possunt, in dubium revocetur: necessaria est superioris autoritas, ut per cultoris providi sarculum extirpet vitia, virtutes inserat, excessus corrigat, moresque reformet. Hinc est quod nos Tristandus prædictus cupientes super his, quantum nobis ex alto conceditur, opportunum adhibere remedium, in nostro sacro provinciali concilio, die Sabbati vicesima tertia mensis Junii, cum continuatione dierum sequentium, anni Domini millesimi quadringentesimi octuagesimi quinti, una cum venerabilibus fratribus nostris dominis Agilone Carnotensi, suffraganeorum nostræ provinciæ decano, Joanne Antissiodorensi, Petro Nivernensi, Joanne Meldensi, & Jacobo Trecensi, episcopis, ac vicario & procuratore venerabilis fratris & suffraganei nostri domini Francisci episcopi Aurelianensis, venerabili etiam fratre & suffraganeo nostro domino Ludovico Parisiensi episcopo se contumaciter absentante, & pro contumace de eorum fratrum nostrorum consilio a nobis reputato: nonnullisque abbatibus, prio- B ribus conventualibus, tam cathedralium quam collegiatarum ecclesiarum procuratoribus, cæterisque quam plurimis ecclesiasticis, tam sæcularibus quam regularibus, exemptis & non exemptis, nostrarum diœcesis & provinciæ Senonensis, qui tam de jure quam de consuetudine potuerunt & debuerunt interesse, nonnullis tamen, licet debite convocatis, minime comparentibus, nec pro se mittentibus ad ordinandum, statuendum, & reformandum ea quæ essent ordinanda, statuenda, corrigenda, & reformanda, celebrato in nostra civitate Senonensi, congregatis.

Eodem approbante Concilio statuimus & ordinavimus, sacras constitutiones canonicas, & etiam provinciales, circa præmissa in postremo provinciali Concilio per defunctum bonæ memoriæ dominum Ludovicum immediatum prædecessorem nostrum in dicta civitate Senonensi, die Martii post Dominicam diem, qua in sancta Dei ecclesia pro Missæ officio cantatum extitit *Reminiscere*, tertia mensis Martii, cum certarum aliarum inde secutarum dierum continuatione, anni videlicet Domini millesimi quadringentesimi sexagesimi celebrato, ordinato & facto, publicatas & editas, in eodem nostro sacro præsenti concilio fore publicandas, & alta voce legendas: quas ne fraudatrix oblivio a memoria evellat, vel excutiat, hic propriis duximus & jussimus inferendas vocabulis.

Ratas habet constitutiones a prædecessore suo Ludovico editas anno 1460.

CONCILIUM SENONENSE.

Anno [a] *MCCCCLX. celebratum.*

In hoc anno MCCCCLXXXV. confirmatum.

a Sed more tunc Gallicano, cum esset reipsa anno 1461. more computandi nunc recepto. H.

IN nomine Domini, Amen. Universis præsentes litteras inspecturis, Ludovicus miseratione divina Senonensis archiepiscopus, salutem in Domino sempiternam. Provincialis solicitudinis cura nostris incumbens humeris, non solum pro merito apud Deum consequendo, verum ne de torpore, desidia, aut neglectu villicationis nostræ, in die tremendi judicii arguamur, no- E strum excitat officium, ut quantum cum supremo directore possumus, cæteris quibuscumque postpositis, saluti provincialis gregis nobis commissi paterno intendamus affectu, & devia quæque in viam, deformata in formam, & morum obnubilata vitio in splendorem reparentur antiquum. Quanta enim autoritate provincialia concilia, quæ a Christo, sacroque apostolorum collegio sumpserunt exordia, refulgeant, veritas quæ seipsam in medio stare pollicetur, & dicit, osten-

ANNO CHRISTI 1485.

ostendit & manifestat. Quæ si retroactis temporibus, malitia dierum, voraginibus guerrarum exigentibus, minus per eorum celebrationem in notitiam reducta fuerint, vel effectum: nunc impedimentis cælesti dono cessantibus, & ea venerari & colere ad Dei laudem, animarumque salutem, ac vitiorum extirpationem, decrevimus.

Præfixo igitur per nostras patentes litteras termino ad diem Martis post Dominicam diem, qua in sancta Dei Ecclesia pro Missæ introitu *Reminiscere* cantatum est, tertia mensis Martii hujus anni Domini millesimi quadringentesimi sexagesimi more Gallicano, cum continuatione dierum sequentium, usque ad hanc præsentem diffinitionis diem. Qua die, seu alia ab ea dependente & continuata, certis de causis rationabilibus nos ad hoc moventibus, videlicet die Jovis inde sequente, quæ fuit quinta prædicti mensis Martii, post præsentationes & communicationes cum venerabilibus fratribus & suffraganeis nostris inferius descriptis, dicta die Martii & Mercurii sequentis præhabitis, patrum & prædecessorum nostrorum in consimilibus salutaria insequentes vestigia, in præsentia dictorum fratrum & suffraganeorum nostrorum, videlicet Milonis Carnotensis decani suffraganeorum nostrorum, Guilielmi Parisiensis, Joannis Meldensis, & Ludovici Trecensis, Dei gratia episcoporum; nec non venerabilis & discreti viri domini Stephani Plaisance utriusque juris doctoris, venerabilis fratris etiam & suffraganei nostri domini Theobaldi Dei gratia Aurelianensis episcopi debite excusati procuratoris; nonnullorumque abbatum, & priorum conventualium ac cathedralium, & collegiatarum ecclesiarum procuratorum; plurimorumque virorum ecclesiasticorum tam sæcularium, quam regularium, exemptorum & non exemptorum in magno & notabili numero, tam pro seipsis quam aliorum absentium convocatorum procuratorum, nonnullis tamen, licet debite convocatis minime comparentibus, nec pro se mittentibus. Missaque de sancto Spiritu cum devotis orationibus atque prostrationibus per nos in nostra Senonensi ecclesia devotissime celebrata, ac solemni verbi Dei exhortatione ad reformationem salutarem hujus nostræ provinciæ præhabita, ad locum pro dicti concilii celebratione designatum congruo ordine accedentibus, & in eo juxta morem patrum in locis ordinatis, absque cujuscumque dignitatis eorum præjudicio sedentibus, absentibus, qui citati fuerant, debite evocatis, & eorum absentia, Dei repleta præsentia; iterum in eodem loco expositione & declaratione, de autoritate & institutione conciliorum provincialium, de necessitate & utilitate eorum, de modo procedendi in eis seriosius habita atque facta, ac libertate omnibus concessa atque data, ut quæcumque corrigenda vel emendanda in statu ecclesiastico cognoscant, plena cum libertate, solum Deum habentes præ oculis, in medium suo ordine deducerent, habentes animum liberum atque rectum. Visisque & auditis & verbo atque scriptis nonnullis variis consultationibus, consiliis, tractatibus, & advisamentis, per viros doctos & expertos traditis & expositis; lectisque in publico prædecessorum nostrorum in consimilibus provincialibus conciliis, ordinationibus & statutis, ut ordinatius & convenientius omnia determinarentur, fierent, & concluderentur, absque confusione quacumque, quatuor

A principalia per dies varios tractanda censuimus. Primum de Dei reverentia atque cultu, & de divini servitii celebratione sincera & devota; in quo præcipue consistit vocatio & conversatio ecclesiastica, & in quo summe consistit salus nostra. Secundum de correctione morum virorum ecclesiasticorum, & de eorum conversatione, vestibus, vita, moribus & doctrina. Tertium de fideli administratione, & bonorum temporalium conversatione, eorumque sincera & debita distributione. Quartum oppressiones & gravamina ecclesiis & viris ecclesiasticis illata & inferenda, Domino dirigente perquirenda. Nos igitur in hac sancta synodo favente altissimo Divina gratia congregati, ad restaurationem B domus Dei, & salutem gregis Dominici, morum reformationem, & pacem ecclesiæ nostræ provinciæ, pro viribus jugiter ex nostri officii debito intendere, & solerter vigilare cupientes, cum consilio, deliberationeque, ac voluntate omnium nostrorum pariter & assensu, statuimus & ordinamus statuta & ordinationes quæ sequuntur.

ARTICULUS PRIMUS

CAPUT I.

De modo celebrandi servitium.

De assistentia Ministrorum.

C Licet antiqua patrum traditio, ac sacrorum conciliorum, summorumque pontificum canones & salutaria decreta, & conciliorum provincialium statuta, modum & formam, & qualiter in domo Domini conversandum sit, verbo pariter & exemplo posterioribus reliquerit, & salubriter in Domino providerint: quia tamen ipsa experientia docente, in neglectum, oblivionem vel contemptum, nostris proh dolor! temporibus collapsa sunt, dignum visum est in præmissis, tum antiquorum innovatione, tum novorum editione præceptorum, ad perpetuam D rei memoriam piam adhibere medelam. Cum igitur quæ a majoribus constituta sunt majori semper autoritate firmentur, & funiculus triplex de difficili rumpatur: volentes & cupientes, ut sancta & salubris ordinatio & constitutio sacri generalis Basiliensis concilii per prælatos totius regni, pariter & delphinatus, Bituris acceptata, decenter circa Divini celebrationem servitii, in cantu, prolatione, determinatione horarum, assistentia & honestate ministrorum, quæ in dissuetudinem & neglectum a multis deducta est sub ipsius autoritate generalis concilii congregatos, etiam Bituricès ac hujus nostri ordinatione concilii debite publicetur, & fideliter observetur. Illam inter E cætera hujus provincialis concilii decreta duximus inserendam, cujus tenor sequitur & est talis.

Conc. generale Basileen. se receptum a Galliæ Prælatis.

Si quis Principem sæculi rogaturus habitu honesto, gestu decente, prolatione non præcipiti, sed distincta, attenta quoque mente seipsum ac verba studet componere; quanto diligentius in hoc loco sacro omnipotentem oraturus Deum hæc omnia facere curabit? Statuit igitur hæc sancta synodus, ut in cunctis cathedralibus & collegiatis ecclesiis, horis debitis, signis congrua pulsatione præmissis, laudes divinæ per singulas horas non cursim ac festinan-

Sess. 21. Quomodo divinum officium in ecclesia celebrandum sit.

ANNO CHRISTI 1485.

ter, sed tractim & cum pausa decenti, præsertim in medio cujuslibet versiculi psalmorum, debitam faciendo inter solemne & feriale officium differentiam, reverenter ab omnibus persolvantur. Horas canonicas dicturi cum tunica talari & superpelliciis mundis, ultra medias tibias longis, vel cappis juxta temporum & regionum diversitatem, ecclesias ingrediantur, non capucia sed almutia vel bireta tenentes in capite. Qui cum in choro fuerint, gravitatem servent quam locus & officium exigunt, non insimul aut cum aliis fabulantes seu colloquentes, aut literas seu scripturas alias legentes: & cum psallendi gratia ibidem conveniant, muta aut clausa labia tenere non debent, sed omnes, præsertim qui majori funguntur honore, in psalmis, hymnis & canticis Deo alacriter modulentur. Cum dicitur *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, omnes consurgant. Cum nominatur illud gloriosum nomen JESUS, in quo omne genu flectetur, cœlestium, terrenorum & infernorum; omnes caput inclinent. Nemo ibidem dum horæ in communi publice cantantur, legat vel dicat privatim officium: nam non solum obsequium, qui obnoxius est choro, subtrahit, sed alios psallentes perturbat. Super his debite observandis aliisque ad Divini officii prosecutionem, ac chori disciplinam spectantibus, Decanus, vel cui incumbit onus, diligenter invigilet; hinc inde, ne quid inordinate fiat, circumspiciens. Horum autem transgressores, illius horæ in qua circa prædicta excesserint, vel alia majori, prout transgressionis gravitas exigit, plectantur pœna. * Salvis tamen laudabiliter consuetudinibus & statutis, ac observantiis specialibus ecclesiarum singularum regni & Delphinatus. Item acceptat decretum quo tempore quisque debet esse in choro, quod incipit: Qui in matutinis ante finem Psalmi, *Venite exultemus*; in aliis horis, ante finem psalmi primi; in Missa, ante ultimum *Kyrie eleison*, usque in finem, Divino officio non interfuerint, nisi forte necessitate cogente, aut petita & obtenta a præsidente chori licentia discedere oporteat, pro illa hora absens videatur. Salvis Ecclesiarum consuetudinibus, si quæ forte circa hæc arctiores existant. Idem observetur in his qui a principio usque in finem in processionibus non permanserint. Pro cujus executione deputetur aliquis onus habens notandi personas singulas statuto tempore non convenientes, juramento astrictus agere fideliter & nulli parcere. Jubet etiam hæc sancta synodus, quod in illis ecclesiis, in quibus singulis horis certæ distributiones statutæ non sunt, omnino etiam de grossis fructibus, si opus sit, deputentur, ut juxta mensuram laboris plus minusve quisque capiat emolumenti; tollens prorsus abusum illum, quo in una duntaxat hora præsens, totius diei distributiones usurpat: & illum, quo præpositi, vel Decani, aut alii officiales, ex hoc solum quod officiales sint, licet actualiter pro utilitate Ecclesiæ non absint, quotidianas distributiones percipiunt.

Item acceptat decretum qualiter horæ canonicæ sint dicendæ extra chorum, quod incipit: Quoscumque etiam alibi beneficiatos, seu in sacris constitutos, cum ad horas canonicas teneantur, admonet hæc sancta synodus, si orationes suas Deo acceptas fore cupiunt, ut non in gutture, vel inter dentes, seu deglutiendo, aut syncopando dictiones vel collo-

Vestes canonicorum in choro.

Huc usque in edito concilio Basil.

Sess. ubi supra. Quo tempore quisque debet esse in choro.

In ead. sess. Qualiter horæ canonicæ extra chorum dicendæ sint.

A quia, nec risus intermiscendo, sed sive soli, sive associati, diurnum nocturnumque officium reverenter, verbisque distinctis peragant; ac tali in loco unde a devotione non detrahantur, ad quam se disponere & præparare debent juxta id quod scriptum est: *Ante orationem præpara animam tuam, ne sis quasi qui tentat Deum.*

Item acceptat decretum, quo * tempore divinorum officiorum vagantur per ecclesiam, quod incipit: Quicumque in ecclesia beneficiatus, præsertim de majoribus, Divinorum tempore per ecclesiam, vel foris circa ipsam deambulando, vel aliis colloquendo, vagari visus fuerit, non solum illius horæ, sed toB tius diei præsentiam ipso facto amittat. Qui si semel correctus non destiterit, per mensem distributionibus careat, vel graviori, si pertinacia exegerit, pœnæ subjaceat: ita ut tamen desistere cogatur. Prohibetur etiam ne Divina officia tumultuosi quorumcumque per ecclesiam discursus impediant vel perturbent. Regulares qui in conventualibus ecclesiis circa prædicta excesserint, gravi pœna superioris arbitrio castigentur.

Item acceptat decretum de tabula pendente in choro, quod incipit: Ut cuncta in domo Dei ordinate procedant, & quilibet sciat quid agendum immineat, statuatur tabula aliqua continue pendens in choro: in qua, quid per C unumquemque ex canonicis, vel aliis beneficiatis, in singulis horis per hebdomadam, aut majus tempus, legendum cantandumve sit. * Qui autem secundum quod ibi descriptum fuerit facere per se, vel alium neglexerit, pro qualibet hora distributiones unius diei amittat.

Hæc omnia ex dicti sacri concilii generalis, & congregatione Biturica; nec non & alia circa Divini servitii celebrationem in eodem sacro concilio & congregatione celebrata, quæ in constitutione pragmatica circa Divinum servitium continentur, & hic causa brevitatis omittuntur: quæ latius in dictis constitutionibus & ordinationibus poterunt videri, & puD blicari volumus & servari: adjicientes insuper circa Ecclesiæ & conversationis in ea honestatem, & circa Divini celebrationem servitii quæ sequuntur.

Eccl. 18.23.

*Ibidem. * De his qui tempore divinorum vagantur per Ecclesiam.*

Ibidem. De tabula pendente in choro.

** deesse videtur continentur.*

CAPUT II.

De honesta conversatione in ecclesia; & prohibitione garrulationum & deambulationum.

De observandis circa cultum.

CUm domum Domini, quæ domus orationis, non negotiationis, aut confabulationis esE se dignoscitur, deceat sanctitudo, & ex ordinatione sanctissima jamdudum celeberrimi Lugdunensis concilii in quo & Latinorum pariter & Græcorum, Ecclesiasticorum & sæcularium principum, & aliorum numerosa convenit multitudo, ad sacras ecclesias humilis & devotus esse debeat ingressus, & egressus, & sancta in eis conversatio pariter & devota, quæ Deo & hominibus placita & accepta sit, aspicientes instruat, ædificet pariter, reficiat & delectet. Statuimus & ordinamus, hortamur, monemus, juxta prædicti Lugdunensis statuta concilii, ut ad Ecclesiam accedentes devotis orationibus & divini

Conc. Lugd. an. 1274.

Præsidente Greg. X. c. 25.

ANNO CHRISTI 1485.

vini nominis invocationi & venerationi inſiſtere A habeant. Nullus in locis eiſdem, in quibus vota Domino convenit celebrari, ſeditionem excitet, conclamationem moveat, impetumve committat. Ceſſent univerſitatum, & ſocietatum quarumlibet conſilia, conciones & publica parlamenta, vanaque & multo fortius fœda & prophana colloquia, confabulationes, & alia quæ poſſunt Divinum ſervitium perturbare, aut oculos Divinæ majeſtatis offendere; ne ubi peccatorum venia poſtulanda, ibi detur peccandi occaſio, aut committi deprehendantur peccata. Quia vero petulanti animo dicti ſacri concilii inhibitiones ſanctiſſimas, & cohibitiones ante dictas, multi contemnere non verentur: alii propter ignorantiam & neglectum; alii per temeri- B tatem & contemptum: ſtatuimus & ordinamus, dictam ordinationem prædicti celeberrimi concilii in corpore juris ſcriptam, incipientem: *Domum Domini decet ſanctitudo*, etiam verbis gallicis ſæpius populo prædicari, & tranſgreſſores quoſcumque, ultra Divinæ majeſtatis indignationem quam incurrunt, ſicuti in eodem ſacro concilio conſtitutum eſſe dignoſcitur, per ordinarios coerceri.

Adjicientes inſuper, quod viri eccleſiaſtici, in quibus tranſgreſſio periculoſior eſſe dignoſcitur, tempore ſervitii in choro diligenter aſſiſtant & in oratione unanimes, a garrulationibus & confabulationibus & omnibus quæ Divino cultui impedimentum afferre poſſent, vel ſcandalum C aut detrimentum, penitus abſtineant; his quæ in choro cantantur diligenter intendant, in conformitate cæterarum gentium, flexiones, ſtationes, vel ceſſiones in conformitate & concordia chori, abſque diſparitate cæterorum conſervent. Horas ſuas particulariter vel alia ſua ſervitia, per ſe vel cum alio in choro non dicant, ad nihil aliud quam ad ſervitium chori diligenter attendant. Quia vero ſancta & ſalutaris divini ſervitii cultus obſervatio per deambulationes prædictas, garrulationes, circuitiones & evagationes a choro & loco ſervitii plurimum impeditur & ſcandala plurima in Dei eccleſia & fidelium mentibus generantur: ſtatuimus & ordinamus, omnes a talibus deambulationibus & confabula- D tionibus abſtinere, prout in decreto ſacri generalis concilii ſuperius citato continetur. Injungentes decanis, cantoribus, abbatibus, prioribus & officiariis quibuſcumque, ad quos ſpectat alios corrigere atque dirigere, ut zelo Domini qui nummularios de templo & negotiatores dejecit, convenienter accenſi, talia reprimant & corrigant tam increpationibus publicis & privatis, quam privationibus diſtributionum, & pœnis aliis & cenſuris, contra contemptores viriliter & abſque acceptione perſonarum procedentes, prout qualitas perſonarum, & quantitas exceſſus, ac continuatio, requirere videbuntur, ad Dei & eccleſiæ gloriam & honorem, ad exemplum & bonam ædificationem cæterorum. E

CAPUT III.

De choris & ludis in eccleſia non fiendis.

ITem cum per choreas, & ludos theatrales, ludificationes, & inſolentias, ſoleant templa Domini profanari, & ſacra in vilipendium deduci, in viriſque eccleſiaſticis talibus ſe immiſcentibus ſcandala & opprobria generari, ludos, & choreas, & tales inſolentias, in ſacris eccleſiis & locis de cætero fieri prohibemus. Quod ſi ad memoriam feſtivitatum, & venerationem Dei ac ſanctorum, aliquid juxta conſuetudines eccleſiæ, in Nativitate Domini, vel Reſurrectione, videantur faciendum: hoc fiat cum honeſtate & pace, abſque prolongatione, impedimento, vel diminutione ſervitii, larvatione & ſordidatione faciei, ex ſpeciali permiſſione Ordinarii, & beneplacito miniſtrorum ipſius eccleſiæ. Ut autem hæ inſolentiæ ludorum, circa feſtum præſertim Innocentium, in aliis noſtris provincialibus ſtatutis prohibitæ, & quam prohibitionem iterum renovamus, penitus arceantur: Conſtitutionem ſacri Baſilienſis concilii obſervandam, & huic noſtro præſenti ſtatuto duximus inſerendam, cujus tenor ſequitur, & eſt talis:

Seſſ. 21. ſub finem. De ſpectaculis in Eccleſia non faciendis.

„ Turpem etiam illum abuſum in quibuſdam „ frequentatum eccleſiis, quo certis annis non„ nulli cum mitra, baculo, ac veſtibus pontifi„ calibus, more epiſcoporum benedicunt; alii „ ut reges & duces induti, quod feſtum fatuo„ rum, vel Innocentium, ſeu puerorum, in qui„ buſdam regionibus nuncupatur; alii larvales „ & theatrales jocos, alii choreas ac tripudia „ marium ac mulierum facientes, homines ad „ ſpectanda & cachinnationes movent; alii co„ meſſationes & convivia ibidem præparantes. „ Hæc Synodus deteſtans, ſtatuit & jubet, tam „ ordinariis, quam eccleſiarum decanis & recto„ ribus, ſub pœna ſuſpenſionis omnium proven„ tuum eccleſiarum, trium menſium ſpatio, ut „ * hæc aut ſimilia ludibria, etiam mercantias, „ ſeu negotiationes nundinarum, in eccleſia, „ quæ domus orationis debet eſſe, & etiam cœ„ meteriis, exercere amplius non permittant; „ tranſgreſſoreſque per cenſuram eccleſiaſticam, „ aliaque juris remedia, punire non negli„ gant.

* *al. ne*

Adjicientes etiam, quod mercimonia negotiationis intra eccleſiam fieri nullatenus de cætero permittantur. Quodque infra ſepta ſeu clauſuram monaſteriorum, tam virorum, quam mulierum, choreæ & tripudia nullo unquam tempore exerceantur per quoſcumque; nec etiam extra ipſa monaſteria liceat religioſis perſonis in quibuſcumque locis præfatas choreas & tripudia agere; & in contrarium facientes per eorum ſuperiores debite puniantur.

CAPUT IV.

De diſtributionibus & diſcurſoribus qui plures præbendas in eadem civitate obtinent.

CUm ad ſacrum provinciale concilium Pariſius celebratum multæ fuiſſent delatæ querimoniæ ſuper evagatione & diſcurſu canonicorum, & aliorum, in eadem civitate & villa in pluribus eccleſiis præbendas & beneficia obtinentium, dictum ſacrum provinciale concilium certas monitiones & injunctiones cenſuit faciendas. Quarum tenor ſequitur ſub his verbis.

In aliquibus villis & civitatibus hujus noſtræ Senonenſis provinciæ plures ſunt præbendatæ eccleſiæ, in quibus omnibus, vel duabus ex ipſis, aliqui præbendati exiſtunt, qui inhoneſtæ cupiditatis radice moti, quotidie volunt eiſdem horis ſuas diſtributiones in utriſque eccleſiis lucrari; ex quo plerumque accidit, quod de una eccleſia ad aliam cum ſuis veſtimentis eccleſiaſticis

Ex concilio provinciæ Senon. Pariſiis celebrato.

ANNO CHRISTI 1485.

sticis per villam discurrunt celeriter, ex quo a popularibus illuduntur, eorumque devotio & reverentia ad Deum & ecclesiam diminuuntur. Quapropter nos supradictarum ecclesiarum capitulis injungimus, quatenus sie circa tales distorsiones & abusus ad honorem Dei curent providere, quod opus non sit aliunde perquirere remedium. Hujus ergo sacri auctoritate concilii injungimus, quatenus ordinarii & superiores dictorum capitulorum & ecclesiarum, de diligentiis per capitula circa hoc factis, & habitis diligenter inquirant, & cum omni cura & solicitudine, personarum qualitate, ac ipsarum ecclesiarum penuria vel abundantia pensaris & attentis, provisionem adhibeant, ut omnis turpis quæstus, & evagatio, & servitii neglectus evitentur, & scandalis ex discursibus & talibus occurratur. Providentes etiam, ut horis singulis, præsertim principalibus, Missis, Matutinis, & Vesperis distributiones ordinentur, nec unus una hora distributionem alterius habeat vel lucretur. Facientes etiam circa hanc distributionem materiam observari decretum circa hoc in sacro Basiliensi constitutum concilio, & per ecclesiam Regni & Delphinatus Bituris acceptatum.

Seff. 21. Quo tempore quisque debeat esse in choro.

Cum sacrum Lateranense concilium relinqui noluerunt incortectum, quod quidam clerici & administratores ecclesiarum, sic ecclesias incultas & immundas relinquunt, quod domus potius laicæ, vel rurales, quam Dei basilicæ videantur; alii vero, & præcipue sacerdotes ad quos spectat, sic corporalia, vasa ministerii, vestimenta sacra, palas altaris, & ornamenta sic immunda incultaque relinquunt, ut interdum aliquibus horrori sint potius quam honori. Præcipimus igitur ut oratoria, vasa, & vestimenta prædicta, munda & nitida conserventur: neglectores per ordinarios & alios visitantes debite puniantur. Cum nimis videatur absurdum in sacris sordes negligere, quæ dedecent in prophanis.

Concil. Lateran. IV. cap. 19. Ne ecclesiæ mundanis supellectilibus exponantur.

Ordinamus etiam juxta dicti Sacri Lateranensis statuta concilii, ut Eucharistia & chrisma sub fideli sacerdotum custodia clavibus adhibitis conserventur, ne possit temeraria manus ad illa applicari. Incaute talia relinquentes, ab officio suo secundum dicti ordinationem concilii ad tempus suspendantur. Et si quid propter eorum incuriam nefandum contigerit, graviter puniatur.

Ibid. cap. 20.

CAPUT V.

De observandis circa processiones, & deformitatibus vitandis.

Quoniam in processionibus tam ordinariis & antiquis, quam pro necessitatibus occurrentibus specialiter in dictis spiritualibus, cleri & populi devotio & honestas debent potissimum relucere, ut quæ impetranda sunt a Domino facilius impetrentur, ac mutua devotione omnes ad sinceram ac devotam orationem provocentur attendentes multos in ipsis processionibus quandoque intervenire defectus, statuimus & ordinamus, quod vocati ad processiones, præsertim ecclesiastici, decenter & cum habitibus ecclesiasticis, cum omni humilitate & reverentia ad loca processionum accedant, maneant, & redeant in ordine congruo & decenti, a laicis & eorum commixtione separati. Illum pestiferum & inhonestum corrigentes abusum, quo moniales quædam & religiosæ mulieres cum viris ecclesiasticis ad dictas processiones accedere & incedere præsumunt. Prohibentes de cætero dictas moniales ad dictas publicas processiones non venire, sed eas duntaxat in suis ecclesiis & claustris celebrare. Quod si se aliter ad dictas processiones ingesserint, a suis ordinariis debite puniantur, & in ipsis processionibus minime admittantur. Ordinamus insuper, juvenes & alios a ludis & clamationibus circa loca processionis omnino abstinere. Hortantes & monentes unumquemque, & præsertim viros ecclesiasticos, in Missa, vel in processione, convenienter assistere, & ea pro quibus processio indicta extiterit cum omni sinceritate & devotione perficere.

ARTICULUS II.

CAPUT I.

Circa reformationem morum.

PRIMO DE EPISCOPIS.

Etsi cunctis temporibus circa conversationem & vitam ministrorum ecclesiæ probatam esse oporteat, exemplatem pariter & honestam, ut cæteris recte vivendi exemplum & formam insinuent & demonstrent: urget tamen vehementius periculosa temporum nostrorum conditio, quibus & abundare noscitur iniquitas & refrigescere caritas, ut omnia ad sanctam morum reformationem ferventiora studia conferamus. A capite igitur, hoc est, a prælatis & episcopis qui velut civitas supra montem, & lucerna super candelabrum, & tanquam speculatores in domo Domini positi, cæteris relucere tenentur, ex quorum conversatione, vita pariter & doctrina, pendere dignoscitur cæterorum salus, directio atque forma, statuimus & ordinamus ut omnes & singuli hujus provinciæ, archiepiscopus & episcopi eorumque successores, vitæ munditia, morum gravitate, & conversationis exemplo, opere pariter & sermone, omnibus viribus suis decreta apostolicæ regulæ, quæ in consecratione sua professi sunt, & ea quæ in Divinis scripturis, canonibus, & juribus de episcopis statuuntur, diligenter videant, relegant & observent in suis diœcesibus: nisi ex causa necessaria, honesta, vel probabili resideant, & principaliter post tempus visitationis diœcesium suarum, & locorum suorum campestrium, in civitate sua mansionem & determinationem habeant, & faciant. In festivitatibus solemnibus per se in ecclesiis suis solemniter celebrent. Ab omni deformitate & nota in cappis, capuciis, & habitibus suis, penitus abstineant. Cum rochetis & vestibus honestis, ac cappis condecentibus & capuciis, absque nota & superfluitate, more patrum suorum & cum gravitate incedant: ut loco quocumque pervenerint, omnia vitæ propriæ integritate illustrent. Domini suæ bene præsint & familiam moderatam & disciplinatam habeant, & teneant. Honestos, doctos, & ecclesiasticos viros, in Divinis Scripturis & canonibus eruditos, præsertim in visitationibus suis, secum semper habeant. Contra hæreses & sortilegia, doctrinasque pestiferas, & superstitiones novas, cum omni vigilantia, & proborum ac timoratorum consilio, diligenter vigilent & intendant. Ordines munde & sancte conferant doctis & probatis, & de beneficiis provideant. Ab indebitis & injustis exactionibus cessent & absti-

ANNO CHRISTI 1485.

abstineant, suósque officiarios & commissos abstinere faciant. Illa quæ de ordinibus celebrandis, & de jurisdictionibus reformandis, inferius subjungendis, & in antiquis statutis provincialibus nostris; etiam ultra ista continentur, fideliter observent, & per suos observari faciant: se tales in omnibus exhibentes, quales ipsa apostolica regula instituit, ordinat atque jubet, & canonicæ statuunt sanctiones.

CAPUT II.

De ordinibus celebrandis.

CUm in sacris ordinibus conferendis fidele, solemne, & devotum præcedere debeat scrutinium & examen in scientia, moribus & ætate: statuimus & ordinamus ne de cætero episcopi præsumant aliquos ad sacros ordines, & præsertim ad sacrum sacerdotii ordinem promovere, nisi sint ætatis legitimæ, bonæ & probatæ vitæ, & conversationis honestæ. Sciant legere & construere epistolas & evangelia ac reliquum officium bene & convenienter intelligere. Ubi autem non valerent iidem episcopi supradictorum examinandorum examinationi interesse: saltem provideant de bonis, probis, & scientificis viris, qui solum Deum præ oculis habentes, sciant, & velint ac teneantur sub pœnis & censuris promovendos examinare in moribus, scientia & ætate in articulis fidei, præceptis decalogi, & aliis quæ videntur ad eorum officium pertinere. Item quia ad sacrum subdiaconatus ordinem promoti, noscere & intelligere debent se Deo & ecclesiæ, laicali statu relicto, dedicatos esse: præcipimus omnibus & singulis episcopis, ut dum contigerit sacros ordines celebrare, cæteris ordinandis præsentibus, lucide, claro & intelligibili sermone exponant, qualiter nulli ad prædictum subdiaconatus ordinem, & alios superiores sacros ordines admitti debent, nisi sint vitæ munditia, & conversatione honesta, litteris sacris & Divinis, mysteriisque ecclesiasticis, prout eorum exigit vocatio præsens, convenienter instructi, probati, & examinati. Quibus etiam ad sæculi statum, & matrimonium de cætero contrahendum, omnino sacris canonibus sub castitate & continentia est interdictus regressus; cum aliis exhortationibus devotis, quæ in libris pontificalibus continentur, alias etiam opportunas exhortationes addendo, prout providentia ipsius promoventis videbitur expedire.

CAPUT III.

De Visitationibus.

CUm visitationis officium ad Dei honorem, & ecclesiarum in temporalibus & spiritualibus utilitatem & profectum, ad salutem animarum, ad ædificationem populi, & morum reformationem, a sanctis patribus fuerit salubriter institutum, & jam plerumque per nonnullos ad officium visitationis commissos ad medelam, & salutem fuerat ordinatum, ad noxam veniat pariter & detrimentum: statuimus & ordinamus quod episcopi, & alii ad quos spectat, & per eos ordinati vel commissi, sic salubriter prædictum officium habeant exercere, quod paternæ & publicæ utilitati juxta patrum ordinationes potius intendere videantur, quam ad emolumenta vel quæstum. Ad Dei igitur honorem & ecclesiarum profectum loca ecclesiastica causa visitationis subintrantes, honestos habitus & congruentes deferant: sacramenta, præsertim eucharistiam, cum habitu ecclesiastico honesto, accensis luminaribus devote visitent: & verbum Domini populo adunato proponant, aut proponi faciant: aut saltem salutares admonitiones, si populi paucitas prædicationem requirere minime videatur, convenienter faciant & devote de vita & moribus, præsertim sacerdotum, diligenter inquirant: inventaria bonorum ecclesiæ mobilium & immobilium videant; & contra alienantes & alienatores provideant: de reparationibus ecclesiarum, & ornamentorum ecclesiæ, juxta locorum pariter & temporum qualitatem, solicitudinem bonam gerant; provisionem apponant in procurationibus exigendis, se graves & onerosos minime exhibeant sed etiam ultra moderationem extravagantis, *Vas electionis*, quam sub gravissimis pœnis non possunt excedere, pro locorum & personarum penuria se pios & moderatos exhibeant: ad sui utilitatem nova onera super fabricas ecclesiarum non imponant. Quæ in victualibus eis præstita fuerint, a summa & taxatione procurationis deducant, sicut in eadem constitutione *Vas electionis*, est cautum: ab illis qui solum tenentur ad pastum, quod appositum fuerit & paratum benigne & gratanter recipiant: se tales in omnibus exhibentes, quales jura constituunt, & canonicæ sanctiones. Quod si ex concessione quacumque, etiam sedis apostolicæ, &c. aliqui per procuratores vel commissarios duxerint visitandum: probatas, doctas, & timoratas personas ad hujusmodi ministerium eligant, qui doctrina pariter & exemplo locis & populis proficere valeant; &, ut jam prædictum est, se in omni timore Domini, in omni modestia & honestate clero & populo exhibeant, & præmissa omnia, & quæcumque alia, quæ visitationis officio noscuntur incumbere, fideliter exerceant & devote: se non graves, nec onerosos, sed pios & benignos, & in exigendis procurationibus, & aliis exhibentes, qui de ipsis procurationibus, etiam expensis & victualibus, uti dictum est, deducendo, salaria sui laboris percipiant moderate, non accipientes ad firmam, vel summam determinatam, ipsum visitationis officium; nec aliquid attentantes contra prohibitionem jurium & traditiones patrum in populi scandalum, gravamen ecclesiarum, & suarum præcipue periculum animarum.

Addc, quod.

Lib. 3. de censibus, exact. & procurat.

CAPUT IV.

De collatione beneficiorum.

CUm in provisione, præsentatione, collatione, & institutione beneficiorum ecclesiasticorum, prælatorum & collatorum præcipua versari debeat solicitudo, ut viris provideant idoneis, doctis pariter & probatis, & præsertim in dignitatibus, & parochialibus ecclesiis, & maxime parochialium ecclesiarum rectoribus, quibus regimen animarum, quod est ars artium, curaque noscitur esse commissa, & in quorum manibus animæ fidelium & sacramenta ecclesiastica, prout ad eorum administrationem competit, fideliter reponuntur, & in partem solicitudinis singularum diœcesium vocantur; sacrique canones & apostolica decreta episcopis, & aliis, quibus præmissa spectare dignoscuntur, in periculo animarum suarum, tan-

ANNO CHRISTI 1485.

tanquam de preciosissimo talento sibi per supremum directorem commisso, bene & fideliter disponere injunxerint (quod, proh dolor! nostris temporibus minus aut saltem non satis fructuose hactenus observatum est) præcipimus omnibus & singulis episcopis, ac aliis antedictis, ut neque ad carnalitatem, aut preces, aut alias inordinate respicientes, summopere curent in beneficiis notabiles viros, providos & moribus bene compositos, probatos & examinatos, instituere, promovere, & ordinare, per quos cultus Dei, & ecclesiasticus ordo, nostris in diebus possit & valeat augmentari. Providentes etiam & solicitudinem gerentes, ut juxta qualificationes & ordinationes sacrorum conciliorum & canonum, viris dignis, graduatis, & per universitates nominatis, in ordine & turno eorum provideant, decreta concilii & ecclesiæ conservando.

CAPUT V.

De concubinariis.

Cum in viris ecclesiasticis, præsertim in sacris ordinibus constitutis, ad cultum Domini, qui sanctus sanctorum dicitur, specialius evocatis, quorum est sancta tractare, & ministrare populo mysteria, vitæ munditia & castitatis honestas præcipue requirantur; & ex immunda & impudica conversatione plurimorum, in Dei ecclesia magna quotidie scandala & pericula oriantur, & majora oriri verisimiliter formidentur: volentes huic morbo & scandalo pernicioso decenter obviare, cum jam multa in Dei ecclesia super his fuerint instituta, statutum præcipue super concubinariis in sacro Basiliensi concilio salubriter institutum, & in congregatione Biturica publicatum, iterum inter hujusmodi statuta inseri, publicari, & observari censemus: cujus tenor sequitur:

Conc. Basil. sub initium.

,, Quicumque clericus cujuscumque status, religionis, conditionis, dignitatis, etiamsi pontificalis, vel alterius præeminentiæ existat, qui post hujus constitutionis notitiam quam habere præsumatur, duos menses post publicationem ejusdem in ecclesiis cathedralibus, quam ipsi diœcesani omnino facere teneantur, postquam eadem constitutio ad eorum notitiam pervenerit, fuerit publicus concubinarius: a perceptione fructuum omnium beneficiorum suorum, trium mensium spatio sit ipso facto suspensus; quos sui superioris arbitrio in fabricam, vel aliam evidentem utilitatem, ex quibus hi fructus percipiuntur, convertat. Necnon & hujusmodi publicum concubinarium, ut primum talem esse innotuerit, mox suus superior monere teneatur, ut infra brevissimum terminum concubinam dimittat; quam si non dimiserit, aut dimissam aut aliam resumpserit, jubet hæc sancta synodus ut ipsis suis omnibus beneficiis omnino privetur. Et nihilominus hi publici concubinarii usquequo cum eis per suos superiores, post ipsarum concubinarum dimissionem, manifestamque vitæ emendationem, fuerit dispensatum, ad susceptionem quorumcumque honorum, dignitatum, beneficiorum, vel officiorum sint inhabiles. Qui si post dispensationem ad hujusmodi publicum concubinatum redierint, sine spe alicujus dispensationis ad prædicta prorsus inhabiles existant. Quod si hi ad quos talium correctio pertinet, eos, ut dictum est, punire neglexerint: eorum superiores tam in ipsos de neglectu, quam in illos pro concubinatu, modis omnibus digna animadvertant punitione. In conciliis etiam provincialibus & synodalibus, adversus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos, etiam per suspensionem a collatione beneficiorum, vel alia condigna pœna, severiter procedatur. Etsi hi, quorum destitutio ad summum pontificem spectat, per concilia provincialia, aut suos superiores, propter publicum concubinatum reperiantur privatione digni: statim cum processu inquisitionis ipsi summo pontifici deferatur. Eadem diligentia & inquisitio in quibuscumque capitulis generalibus & provincialibus, quoad suos, serventur, pœnis aliis contra prædictos & alios non publicos concubinarios statutis in suo robore permansuris. Publici autem intelligendi sunt, non solum hi quorum concubinatus per sententiam aut confessionem in jure factam, seu per rei evidentiam, quæ nulla potest tergiversatione celari, sed qui mulierem de incontinentia suspectam & infamatam tenet, & per suum superiorem admonitus, ipsam cum effectu non dimittit.

,, Quia vero in quibusdam regionibus nonnulli jurisdictionem ecclesiasticam habentes, pecuniares quæstus a concubinariis percipere non erubescunt, patiendo eos in tali fœditate sordescere: sub pœna maledictionis æternæ præcipit, ne deinceps sub pacto, compositione, aut spe alicujus quæstus, talia quovis modo tollant aut dissimulent: alioquin ultra præmissam negligentiæ pœnam, duplum ejus quod propterea acceperunt restituere ad pios usus omnino teneantur. Ipsas autem concubinas, seu mulieres suspectas, prælati modis omnibus curent a suis subditis, etiam per brachii sæcularis auxilium, si opus sit, penitus arcere: qui etiam de tali concubinatu procreatos filios apud patres suos cohabitare non permittant. Jubet insuper hæc sancta synodus, ut etiam in prædictis synodis & capitulis hæc constitutio publicetur, & quilibet suos subditos ad ipsarum concubinarum dimissionem moneat diligenter. Injungit propterea omnibus sæcularibus viris, etiamsi regali præfulgeant dignitate, ne ullum qualecumque inferant impedimentum, quocumque quæsito colore, prælatis, qui ratione officii sui adversus suos subditos pro hujusmodi concubinatu procedunt. Et cum omne fornicationis crimen lege Divina prohibitum sit, & sub pœna mortalis peccati necessario evitandum: monet omnes laicos tam uxoratos, quam solutos, ut similiter a concubinatu abstineant. Nimis enim reprehensibilis est, qui habet uxorem, & ad mulierem alienam accedit. Qui vero solutus est, si continere nolit, juxta Apostoli consilium uxorem ducat. Pro hujusmodi autem Divini observatione præcepti, hi ad quos pertinet, tam salutaribus monitis, quam aliis canonicis remediis, omni studio laborent.

Corr. solerent.

Post hujusmodi autem constitutionis sacri concilii novam publicationem in synodis diœcesanorum faciendam, injungimus omnibus ordinariis nostræ provinciæ Senonensis, & aliis ad quos spectat, ad dicti executionem concilii viriliter & diligenter procedere, juxta formam in dicto concilio & dicta constitutione comprehensam: sub pœnis & censuris quæ contra

tales

ANNO CHRISTI 1485.

tales concubinarios, & contra judices negligentes in dicta constitutione continentur.

CAPUT VI.

De deformitatibus vestimentorum & habituum, maxime in ecclesiasticis.

UT autem morum gravitas non solum in vitæ munditia, sed & in conversatione honesta, & habitus & gestus conducentia, in viris ecclesiasticis, & ecclesiæ ministris refulgeat; & ad honestatem & observantiam laudabilem, pristinosque patrum mores omnia reducantur: volentes novitatibus scandalosis, & deformitatibus monstruosis in pompetis & plicaturis tunicarum, superius pariter & inferius, in coma capitis per capillorum dilatationem & defluxum super nuda colli, & usque ad superficiem frontis & oculorum, in dispositione turpissima & indecenti polenarum, quas insolentia pestifera, & indecens conversatio plurimorum exemplo seducta pernicie nostris temporibus introduxit, salubriter providere, præsertim in viris ecclesiasticis, & ecclesiæ ministris, qui formam cæteris præbere tenentur & exemplum: statuimus & ordinamus, ut post publicationem hujus statuti, viri ecclesiastici in talibus culpabiles, sub Divini obtestatione judicii, & in suarum periculum animarum, ab hujusmodi deformitate & indecentia penitus abstineant, & ad morum decentiam & patrum observationem solitam in talibus habitibus se reducant; vestes honestas, tonsuras condecentes, in forma honesta & suo statui condecenti deferendo. Super quo etiam unumquemque eorum per suos superiores particulariter censemus admonendum. Quod si post mensem a die nostrorum præsentium statutorum publicationis talibus utendum censuerint, & his nostris salutaribus ordinationibus obtemperare neglexerint: a choro & conversatione excludantur; & eis in ecclesia, donec resipuerint, & prædictas deformitates ejecerint, distributiones penitus denegentur, & pro dilatione & contemptu per suos superiores arbitrarie puniantur. Quod si præmissa omnia post mensem alium duxerint negligenda: per censuram ecclesiasticam, vel per totalem subtractionem fructuum suorum beneficiorum, pœna contra eos augeatur, eorumque punitio publicetur; taliter quod cæteris cedere valeat in exemplum: injungentes omnibus ad quos ex officio spectare dignoscitur, vel distributiones ministrare, a choro scandalum facientes ejicere, vel delinquentes coercere, ut in his diligentissime invigilent absque personarum acceptione quacumque. Quod si in religiosis, qui ad ampliorem vestium & habituum honestatem voto & professione tenentur, hæc inhonestas vestium reperiatur a superioribus suis in capitulis, & alibi: tanquam pro transgressionibus regulæ majoribus debite puniantur, & a talibus abstinere cogantur. Alioquin per ordinarios contra eos tanquam pro gravi crimine per incarcerationem, aut alias debite procedatur.

(Margin: *l. perniciose.*)

Ut autem condecentius ad honestatem omnia reducantur, monemus & exhortamur patres, tutores, & directores juvenum, & præsertim magistros in scholasticis studiis, ut juvenes in doctrina & timore Domini habeant erudire, dirigere pariter & docere, & a talibus deformitatibus arcere & cohibere. Volentes & ordinantes insuper, quod talibus deformitatibus inni- A tentes, si ad sacros ordines advenerint, a talibus abstinere cogantur; alioquin ad ipsos ordines non admittantur; talibus beneficia ecclesiastica tanquam indignis denegentur, ad familiaritatem & consortium prælatorum, & aliorum virorum ecclesiasticorum, minime admittantur. Commissi vicarii ad serviendum curis & parochialibus ecclesiis, & capellanis adjacentibus eis, in talibus culpabiles, a tali administratione repellantur. Insuper dignum & congruum arbitramur, ut prælati & alii ecclesiastici viri etiam familiares laicos in domo & familia commorantes ad modestiam & moderationem, quantum fieri poterit, secundum vocationem eorum, reducant in præmissis, ad B bonam ædificationem aliorum pariter & exemplum.

CAPUT VII.

De clericis, tabernis, & negotiationibus illicitis se immiscentibus.

CUm circa gravitatem morum, & conversationem honestam virorum ecclesiasticorum, & præcipue sacerdotum, ac eorum maxime qui curam & regimen obtinent animarum, jam & legis Divinæ & sanctorum patrum regulæ, & constitutiones quam plurimæ, atque sanctissima emanaverint instituta, ac plura in nostris C provincialibus conciliis fuerint promulgata statuta: & omnibus episcopis, & aliis ad quos spectat subditorum mores & vitam in melius reformare, & viam scandalis & inconvenientibus præcludere, districte præcipiendo mandamus, & eos ac subditos hortamur, quatenus diligenter observent, & a suis subditis faciant observari, quæ sanctorum patrum decretis & canonicis institutionibus, ac nostris prædictis provincialibus conciliis, de vita & honestate clericorum fuerunt laudabiliter instituta: ecclesiasticos viros, & præsertim sacerdotes Dei, ebrietati & vinolentiæ deditos, & qui tabernas inhoneste frequentant, aut qui negotiationibus, mercimoniis, quæstibus, aut officiis clericali D statui non convenientibus, se immiscent, sæpius commonendo, & pœnis & censuris, prout jura statuunt, rigide coercendo: sic quod & transgressores, & delinquentes, in talibus arceantur, a transgressione & culpa; & ordinarii, seu alii ad quos spectat, notari vel reprehendi non valeant, de transgressione, tolerantia vel negligentia.

CAPUT VIII.

De ludentibus ad taxillos, & alios ludos illicitos.

CUm ex debito nostri pastoralis officii juxta E canonicas sanctiones, teneamur ludos perniciosos, indecentes, & inhonestos, quorum occasione sub quadam curialitatis aut consolationis imagine ad dissolutionis materiam devenitur, ab ecclesia & ecclesiasticis, præsertim in sacris ordinibus constitutis, extirpare atque abjicere, & delinquentes in talibus coercere: attendentes, circa ludos taxillorum, alearum, & alios, jam plura a sanctis patribus constituta, & in nostris provincialibus conciliis ordinata, quæ a multis hodie penitus negliguntur: omnibus episcopis, & aliis ad quos spectat delinquentes & scandala in talibus facientes corri-

ri-

ANNO CHRISTI 1485.

rigere, specialiter injungimus, quatenus constituta a sanctis patribus & Romanis pontificibus, sæpius ecclesiasticis sibi commissis insinuent, & insinuari procurent: sacerdotes & alios in sacris ordinibus constitutos ad taxillos publice aut consuetudinarie ludere non verentes, per suspensiones ad tempus ab officio & beneficio, per excommunicationem in locis publicis sæpius promulgandam, & alias, debite & rigide coercendo. Alios vero non sic publicos, nec consuetudinarios, per applicationem unius libræ ceræ parochiali vel cathedrali ecclesiæ pro qualibet vice, qua ludendum duxerint ad taxillos, & alias arbitrarie puniendo. Aleatores vero, seu ad aleas ludentes, præsertim illos qui in publicis locis, in ostiis, & operatoriis laicorum, in scandalum status ecclesiastici ludere non verentur, aut qui ad palmam seu pilam in camisia, & alias inhoneste & inverecunde, publice consuetudinarie ludere non verecundantur aut formidant: ordinarii & alii ad quos spectat, sæpius commoneant, & contemptores suarum monitionum sic pœnis legitimis coerceant, quod cæteris cedere valeat in exemplum.

CAPUT IX.

De quæstoribus, & reformatione eorum.

CUm ex inordinata quæstorum multitudine sæpe gravamina plurima ecclesiæ & fidelibus populis inferantur, & per quæstores ipsos abusus multiplices committantur, prædicationis officium usurpando, & per mendacia & ficta blandimenta pauperum & simplicium pecunias extorquendo; & quod deterius est, sanctæ sedis apostolicæ & aliorum inferiorum interdum bullas simulando, falsificando, & etiam corrumpendo; ac per ecclesias, diœceses & parochias, vagando absque litteris ordinariorum, ad quorum officium spectat quæstores ipsos & ipsorum litteras probare & examinare: nos circa tales nequitias & abusus providere volentes, omnibus episcopis hujus provinciæ injungimus, quatenus non alias quæstores ipsos per suas diœceses quæstas facere permittant, nisi prius per se aut per suos commissos probatos & doctos in talibus, eorum litteras ad plenum viderint & intellexerint, & de earum veritate ac falsitate plene cognoverint: omni prædicatione ac reliquiarum delatione eisdem quæstoribus penitus interdicta, nisi ordinarius ipse ex causa legitima, prædicationem vel reliquiarum delationem alicui notabili personæ probatæ, & nominatæ, & in sacris ordinibus constitutæ, pro magna & pia causa in litteris ordinarii exprimenda, aliud duxerit ordinandum. Quod si quæstores contra prædicta quæstis uti aut aliter abuti comperti fuerint: acriter puniantur pœna publica, & tali, quod cæteris cedere valeat in exemplum; quodque prælati de participatione turpis quæstus, quæstoribus jura canonica aut de negligentia vel dissimulatione nullo modo notari valeant, aut in aliquo reprehendi. In his autem quæstis atque & statuta laudabiliter observari volumus, & præsertim c. *Cum ex eo*; & Clem. *abusionibus de pœn. & re.*

CAPUT X.

De officiariis jurisdictionis ecclesiasticæ, & eorum reformatione.

PUblica atque communi fama referente didicimus, quod curiarum multarum ecclesiasticarum officiarii, advocati, procuratores, promotores, tabelliones, & notarii, in supradictis curiis faciant abusus multiplices, & pauperibus & simplicibus, exquisitis & illicitis modis pecuniam extorquendo, illosque in pluribus malitiosis & damnandis involutionibus processuum involvendo & illaqueando. Quapropter nos, qui subditorum nostrorum quietem peroptamus, supradictis abusibus de opportuno remedio affectantes provideri, omnibus episcopis hujus Senonensis provinciæ, ac cæteris qui jurisdictionem habent ecclesiasticam, sub obtestatione Divini judicii, & suarum periculum animarum, & pœnis contra negligentes judices in jure comprehensis, præcipimus, quod circa suas jurisdictiones sic curent infra festum omnium sanctorum salubriter providere, faciendo scilicet ad ordinationem suarum curiarum ecclesiasticarum ordinationes, statuta etiam pœnalia, vel jam edita sic faciant observari, quod apud Deum meritum possint reportare, & opus non sit in proximo provinciali concilio eorum negligentiam corrigere. Provideant etiam circa honestatem & probitatem officiariorum, eorum multitudinem moderando, ac etiam circa taxationem litterarum quarumcumque, salarium eorumdem officiariorum qui quandoque pro suo salario & laboribus plus debito exigere non verentur in grave præjudicium subditorum. Provideant etiam iidem prælati quod non ita faciliter feratur sententia excommunicationis, & præcipue quod pro una contumacia non feratur.

ARTICULUS TERTIUS.

CAPUT I.

Circa reformationem religiosorum.

CUm Benedictus papa duodecimus, qui ad beatissimorum patrum Benedicti & Augustini religiones zelum gerebat non modicum, ad supradictarum regularum observantiam multas constitutiones ediderit, quæ Benedictinæ nuncupantur; & quæ a pluribus religiosis negliguntur, immo penitus ignorantur in magnum suarum periculum animarum: ea propter omnes abbates; priores ac præpositos eorumdem ordinum, in Domino exhortamur, quatenus in suis monasteriis supradictas Benedictinas constitutiones habeant, & eas frequenter legant & relegant, ut sciant qualiter oporteat eos in religionis semita ambulare. Ad majorem autem evidentiam, ex ipsis constitutionibus aliqua his nostris statutis duximus inserenda, & ab ipsis religiosis una cum aliis regularibus disciplinis, & suarum religionum laudabilibus constitutionibus & institutionibus specialiter observanda.

Et primo cum idem Benedictus duodecimus papa voluerit & ordinaverit, quod in monasteriis quorumlibet ordinum, abbates vel alii superiores provideant de idoneis magistris, qui novitios & juvenes, ceterosque illiteratos & indoctos religiosos in grammaticæ rudimentis, Cap. 6. de studiis.

&

ANNO CHRISTI 1485.

& intellectu scripturarum sanctarum, & eorum quæ in ecclesiis leguntur, habeant convenienter instruere, ut sic sacrarum scripturarum lectura & intellectus, religiosis ipsis otiositatem auferat, devotionem dilatet & augeat, & ad sanctorum patrum sequendas doctrinas & exempla inducat: hoc salutare statutum duximus de cætero in singulis religionibus observandum: ordinantes, quatenus hi ad quos spectat, super hoc solicitudinem adhibeant specialem; super quo etiam in visitationibus dictorum monasteriorum per ordinarios & alios inquisitionem fieri volumus diligentem.

Cap. 3. de capit. General. & reddendis rationibus

Item cum idem Benedictus papa circa spiritualia temporaliaque commoda; ac commodum statum religiosorum, cupiens providere, inter cætera quæ ad observantiam regularum sanctorum Benedicti & Augustini statuit, voluerit & ordinaverit, quod omnes abbates, abbatissæ, priores, priorissæ, singulis annis in suis capitulis generalibus sive annualibus, quæ scilicet tenentur singulis annis cum religiosis, prioribus, ac quibuscumque membris sibi subditis celebrare, statum eorum monasteriorum vel prioratuum quibus præesse dignoscuntur, quoad receptas, missas, atque debita, & credita, coram astantibus insinuent & declarent. Quodque omnes & singuli eorumdem monasteriorum officiarii, de suis administrationibus saltem bis in anno computum reddant, sive rationem: ut singuli religiosi per hoc scire valeant, saltem in grosso, suorum statum monasteriorum. Nos igitur ejusdem vestigiis inhærentes, omnes abbates, abbatissas, cæterosque supradictos in Domino exhortamur, quatenus prædictum statutum, & etiam alias in provinciali concilio ordinatum, cum omni diligentia servent, & observari procurent.

Cap 26. De esu & abstinentia carnium, &c.

Item cum idem Benedictus papa modum apponere volens circa antiqua jura, quæ de abstinentia carnium & jejuniis a religiosis ordinis S. Benedicti observandis satis rigide loquuntur, propter quod in pluribus monasteriis remisse observantur, matura deliberatione præhabita statuerit & ordinaverit, quod iidem religiosi per singulas quartas ferias totius anni ab esu carnium ad minus se abstineant; & quod in Adventu Domini, & Septuagesima, jejunia observent: attendentes prædictam moderationem, licet omni rigore & austeritate careat, in pluribus monasteriis ejusdem ordinis omnino contemni: omnes abbates, priores, & præpositos ejusdem ordinis in Domino exhortamur, quatenus de cætero supradictis diebus & temporibus a carnibus abstineant, & jejunent, cum idem a pluribus sæcularibus, clericis, & mere laicis, solicite custodiatur. Ad regulares canonicos circa jejunia & abstinentiam carnium, idipsum observari exhortamur, quod idem Benedictus pridem in suis constitutionibus, quæ Benedictinæ dicuntur, ab eisdem voluit observari.

CAPUT II.

Religiosi modeste se gerant in vestimentis.

CUm evagatio, dissolutio, atque levitas, maxime indecentia vestium, debeant a religiosis evitari, cum illa sint devotioni & honestati religionis contraria & inimica: omnes abbates, priores & præpositos, sive quoscumque alios religiosos, cujuscumque sint ordinis vel religionis, in caritate Domini monemus, quatenus amodo a se & suis subditis omnem evagandi materiam, quantum eis possibile erit, repellere conentur; & servent ac observari faciant ea quæ a sanctis patribus de honestate ac gravitate religiosorum fuerunt laudabiliter instituta, tam in vestibus quam in calceamentis, necnon in gestibus & incessibus eorumdem; & quod præcipue ea, quæ de flocis vel cucullis, cappis, atque capuciis fixis super humeros, botis, & sotularibus corrigiatis Clem. *Ne in agro*, salubriter statuit, servent & faciant salubriter observari. Quam quidem Clementinam, & constitutiones salutares in ea contentas, in capitulis maxime generalibus dictorum religiosorum præcipimus sæpius publicari, & verbis etiam Gallicis, si opus sit, clare & lucide exponi, ut sic via indecentiis & abusionibus præcludatur, propter quas hodie religiosi a sæcularibus in opprobrium habentur & contemptum; qui tamen ceteris debent esse forma religionis pariter & exemplum.

Extra in clem. Ne in agro. de sta. mo.

CAPUT III.

Nihil recipiendum ex pacto pro ingressu Religionis.

QUia canonicæ institutiones, quæ de Simonia loquuntur, districte prohibent pro ingressu religionis ab ipsis ingredientibus, vel eorum nomine, quicquam exigi, etiam prætextu cujuscumque consuetudinis, quæ potius dici debet corruptela: omnibus abbatibus & abbatissis, prioribus & priorissis, & aliis quibuscumque, suademus, quod jura de hac materia loquentia diligenter observent, sic scilicet, quod pro ingressu religionis pro se vel monasteriis suis ex pacto vel conventione nihil recipiant. Si autem post ipsum religionis ingressum aliquid fuerit ab ipsis ingredientibus, vel eorum parentibus, monasterio ex devotione oblatum, illud recipi minime prohibemus.

CAPUT. IV.

De decimis & parochis quid observandum.

LIcet per jura canonica fuerit sufficienter provisum circa patronos parochialium ecclesiarum, jura decimarum in parochias obtinentes, tam religiosos quam sæculares, exemptos & non exemptos, quod scilicet bene & competenter provideant curatis ecclesiarum prædictarum, in quibus habent jus patronatus: quia tamen eadem jura multis in locis negliguntur, & propter hoc fiunt plures ex eisdem ecclesiis vacantes, & pastoribus viduatæ, in magnum periculum animarum: omnes hujus provinciæ episcopos in Domino exhortamur, quatenus jura prædicta, & præcipue cap. de Monachis, tit. de præbend. & cap. 1. eo tit. in VI. & Clem. 1. de jure patronatus, irrefragabiliter faciant observari.

A R-

ANNO CHRISTI 1485.

ARTICULUS QUARTUS.

Concernens statum laicorum, & generaliter omnium fidelium.

CAPUT I.

Quomodo festa sunt celebranda.

CUm circa celebrationem festorum & dierum majestati Divinæ, Christi & sanctorum solemnitatibus, specialiter dedicatorum, multa in nostris provincialibus conciliis, & synodalibus constitutionibus diœcesum singularum fuerint laudabiliter instituta, scripturarum sanctarum & canonicarum institutionum testimonio roborata: omnes episcopos & parochiales sacerdotes, & alios ad quos spectat, curam volumus gerere specialem, ut dies ipsi Domino sanctificati nullis servilibus operibus profanentur, nec vanitatibus aut voluptatibus occupentur; sed Divinis vacando officiis, expositioni & auditioni Divinorum eloquiorum, laudes, vota, & sacrificia Domino offerantur, & ad hæc omnia populi sæpius moneantur. Si quid autem in his transgressionis vel omissionis fuerit commissum, pœna contra transgressores ad devotionis omissæ vel neglectæ per pia opera supplementum; non ad privatum emolumentum applicetur vel quæstum. Ut autem quo celebriores & majores Domino solemnitates celebrantur, eo convenientius populi præparentur: volumus & ordinamus, quod parochiales sacerdotes & rectores ecclesiarum, in quinque festivitatibus præcipuis, etiam ultra Pascha, videlicet Nativitatis Domini, Ascensionis, Pentecostes, Assumptionis B. MARIÆ, & omnium Sanctorum, populos hortentur pariter & moneant piis commonitionibus & devotis, & sua confiteri peccata, & se ad celebritatem & devotionem in ipsis solemnitatibus specialius præparare, dictas commonitiones pias & devotas die Dominica ante ipsarum celebritatem festivitatum debite faciendo.

CAPUT II.

Quibus pœnis afficiendi qui in blasphemiam, vel execrabilia juramenta incidunt.

CUm propter horrendam Divini nominis blasphemiam, ac execrabilia plurium juramenta, ultra æternæ damnationis interitum propter talia debitum, etiam temporales plagæ, bella, pestilentiæ, fructuum vastationes atque clades, tempestates atque tonitrua, ac mala in populis evenire soleant ex Divini animadversione judicii quam plurima; & contra blasphemantes & execrabiles juratores, ac Deum temere denegantes, tam sacrorum conciliorum, quam Romanorum pontificum, quin immo & principum sæcularium plurima emanarint instituta, quæ a multis hodie negliguntur: attendentes ex testimoniis scripturarum, quod Dei & sanctorum injurias dissimulare, nefarium & periculosissimum judicatur; quodque crimen talium in negligentibus prælatis & judicibus qui tales retrahere negligunt a delictis, etiam quandoque severissime vindicatur: omnibus episcopis, & aliis ad quos spectat in nostra provincia subditorum mores & vitam in melius reformare, sub obtestatione Divini judicii præcipiendo mandamus, quatenus populos Domini sæpius commoneant, ac faciant particulariter ac spiritualiter commoneri, a talibus horrendis abstinere, horrorem ac detestationem criminis, ac pœnas temporales pariter & æternas, corporales & spirituales, in contra delinquentes in talibus a jure & constitutionibus etiam principum ordinatas atque impositas, intimando; ac pœnas legitimas, absque acceptione personarum, pro quantitate & qualitate criminum, juxta sanctiones canonicas, omni timore ac negligentia postpositis, delinquentibus imponendo: videlicet pro prima vice pœnas pecuniarias in cera vel aliter fabricis ecclesiarum, & non alibi, applicandas; pro secunda per incarcerationem & jejunia in carceribus facienda; pro tertia contra assuetos per installationem vel aliam pœnam publicam procedendo. Sic quod cæteris cedere valeat in exemplum, & Divina valeat ira placari, & Dei misericordia & pietas a populis obtineri.

CAPUT III.

Decima solvenda.

QUerimoniam plurimorum religiosorum & aliorum ecclesiasticorum audivimus, quod licet Dominus in veteri Testamento præceperit, perceptores fructuum ecclesiæ ministris decimas tribuere: tamen his nostris temporibus easdem diminuere conantur, ut jam ex eis aliqui dicant & asserant, decimalia jura non nisi ad voluntatem fore solvenda; propter quod ecclesiæ & earum ministri maxima damna & incommoda patiuntur. Quapropter nos circa tales hominum nequitias occurrere cupientes, omnibus episcopis, archidiaconis, decanis ruralibus, ceterisque ecclesiarum rectoribus præcipimus, quatenus Dominicis diebus, necnon messium & vindemiarum temporibus, admoneant & hortentur, faciantque admoneri & hortari per eos qui verbum Dei populo prædicant, omnes qui ad solutionem decimarum tenentur, quod ipsi amodo solvant bene & competenter sine fraude vel deceptione, qualibet ulla contraria consuetudine non obstante, pœnas in scripturis sanctis, & canonicis institutionibus, contra non solventes ordinatas, ac præmia & temporalia & spiritualia solventibus repromissa, populis intimando. Singulos autem ordinum mendicantium fratres, qui ad prædicationes faciendas, vel confessiones audiendas, in diœcesibus admittuntur, juxta constitutiones [a] Concilii generalis & cap. *Cupientes*, *in Clementinis*. Admonemus sub pœnis in eodem capite contentis, quatenus populis prædicantes aut confessiones audientes, juxta formam illius populos ipsos commoneant ad prædictam solutionem decimarum, nihilque privatim vel publice proponant per quod ab ipsarum solutione decimarum populi subtrahantur.

[a] *Scil. Viennensis. Lib. 5. tit. 8.*

CAPUT IV.

Matrimonium publice in ecclesia est contrahendum.

CUm jura canonica non sine magnis rationibus jubeant matrimoniorum contractus in ecclesiis publice celebrari, scilicet propter sacramenti dignitatem, reverentiam & honorem, in quo confertur gratia sicut & in cæteris

ris

ANNO CHRISTI 1485.

ris sacramentis; & etiam ad tollendam omnem A malam peccati suspicionem, cum plures æstimare possent inter ipsos conjuges solum fore concubinatum si de ipso matrimonio publice non appareret: his tamen non obstantibus plures sunt, qui a suis prælatis faciliter obtenta licentia, non in ipsis ecclesiis, sed in privatis oratoriis matrimonia contrahunt, & solemnizant, quod cedit in maximum ejusdem sacramenti contemptum. Nos autem circa id providere volentes, omnibus episcopis, & ecclesiarum rectoribus, sub pœna interdicti & ingressus ecclesiæ per unum mensem, prohibemus, ne de cætero in privatis oratoriis solemnizationem matrimoniorum faciant aut fieri dispensent, nisi forsitan subsit urgens & necessaria B causa & non ficta, etiam pluribus præsentibus. Insuper sub eisdem pœnis propter easdem causas ipsis & aliis, quibus de jure vel consuetudine id competit, injungimus, ne de cætero ita faciliter dispensent super bannis & matrimoniis concedendis, etiam prætextu cujuscumque pecuniæ, sicut hactenus dispensare consueverunt.

CAPUT V.

Certis anni temporibus cur matrimonium celebrari prohibeatur.

Cum certis anni temporibus matrimonia ab C ecclesia prohibeantur celebrari, scilicet tempore Adventus, Septuagesimæ & Rogationum; & quia tunc omnes magis quam aliis temporibus debent devotioni & orationi intendere, a quibus tamen retrahit plurimum carnale commercium; eo etiam quod illis devotionis temporibus festa, choreæ, ludi & convivia, quæ in nuptiis fieri solent, non bene congruunt, sed verius opponuntur devotioni & contemplationi: nihilominus tamen in hac Senonensi provincia quædam mala consuetudo vel corruptela inolevit, quod scilicet supradictis temporibus plurimæ fiant festivitates nuptiarum, choreæ, ludi, convivia, & alia indecentia, quæ eisdem festis, conviviis vel choreis frequenter evenire D consueverunt; quæ omnia, & non ipsum matrimonium contractum, intendebant jura prohibere. Eapropter nos prædictum abusum seu corruptelam extirpare volentes, omnibus & singulis viris ecclesiasticis, ac cæteris, necnon fœminis hujus provinciæ, sub excommunicationis pœna inhibemus, ne supradictis temporibus audeant facere vel fieri procurare solemnizationes nuptiarum, id est, convivia, festa, choreas vel cætera hujusmodi, vel eisdem quomodolibet interesse: præcipientes interim episcopis & curatis seu presbyteris ecclesiarum parochialium, quatenus hoc præsens statutum in suis ecclesiis publicent & publicari faciant diligenter, & maxime duobus vel tribus Dominicis ante supra- E dicta devotionis tempora.

CAPUT VI.

Libertates & immunitates ecclesiæ adversus judices sæculi sunt propugnandæ.

Cum circa gravamina, quæ per multos judices sæculares & officiarios curiarum sæcularium multipliciter ecclesiis sacrosanctis, & ecclesiasticis viris, in jurisdictionibus suis, libertatibus & privilegiis, in personis pariter & in bonis, quotidie inferuntur, multæ constitutiones & ordinationes in Scripturis sacris atque canonibus fuerint promulgatæ, quæ jam in multis hujus nostræ Senonensis provinciæ locis fuerunt solemniter publicatæ, & secundum consuetudines ecclesiarum laudabiles multoties ordinatis diebus publicantur: nostrorum prædecessorum vestigiis inhærentes, & sanctæ ecclesiæ jura & privilegia nostris temporibus conculcari dolentes, easdem constitutiones, pœnas pariter & censuras, secundum observationes & consuetudines hactenus in ecclesiis conservatas publicari volumus & mandamus, monentes & exhortantes omnes & singulos hujus nostræ provinciæ prælatos, quatenus monitionibus præmissis canonicis, ut sæculares ipsi a talibus gravaminibus & molestationibus abstineant, & ad publicationem & executionem dictarum constitutionum procedant & procedi faciant, prout uniuscujusque prælati moderationi & discretioni, necessitati ac qualitati temporum, videbitur expedire: jura ecclesiæ sicuti ad unumquemque eorum spectat & convenit, convenienter ac viriliter defendendo, & se in murum pro domo Domini opponendo: sic quod & jura ecclesiarum valeant conservari, & prælati & episcopi de negligentia apud Deum & homines minime valeant accusari.

CAPUT VII.

Quæ a monialibus observari debeant.

Ad nostrum quibusdam referentibus devenit auditum, quod episcopi hujus provinciæ Senonensis observare & observari facere omittunt ea, quæ statuta canonica circa moniales observari jubent; propter quod magna scandala, & spiritualia & temporalia incommoda, frequenter eveniunt, ac in posterum contingere præsumuntur, nisi de salutari remedio occurratur. Quapropter eisdem episcopis districte præcipimus, quatenus prædicta statuta faciant in suis diœcesibus inviolabiliter custodiri, & præcipue *cap.* Monasteria, *de vi. & ho. cleric.* Statutum felicis recordationis Bonifacii octavi, quod incipit; *ut periculosa*, de statu monachorum in 6. & c. *attendentes*, eodem tit. in Clem. Quæ capitula cum aliis constitutionibus ad statum monialium pertinentibus per eos, ad quos spectat, volumus ipsis monialibus etiam verbis gallicis exponi & publicari, servata semper gravitate & honestate, quæ in talibus visitationibus monialium debet a visitatoribus observari.

Lib. 3. tit. 1. & 8. lib. 3. tit. 24. Decle. vel mo. c. 2. lib. 3. tit. 10. de stat. mon. c. 2.

Conclusio totius Concilii.

Pro conclusione autem omnium præmissorum statutorum nostrorum, & vera executione eorum, volumus & ordinamus quod testes synodales in diœcesi qualibet ordinati, & inferius nominandi, diligenter inquirant si prædicta statuta ab omnibus observabuntur, prout in c. *sicut olim*, *De accusationibus*, in decretalibus continetur, in alio proximo concilio provinciali debite & fideliter relaturi quæ circa ea viderint minime observari. Statuimus insuper & præcipimus quod omnes suffraganei nostri, abbatesque, priores conventuales, & capitula ecclesiarum nostræ Senonensis provinciæ, necnon decani rurales cujuslibet diœcesis, copiam habeant authenticam nostrorum præsentium statutorum, illaque faciant infra duorum mensium spatium in suis sy-

ANNO CHRISTI 1485.

synodis & aliis locis solemniter publicari & declarari. Præcipue autem volumus, quod illa quæ concernunt vel concernere possunt statum & mores laicorum, faciant iidem suffraganei & decani in publicis prædicationibus & vulgari sermone coram populo exponi, ne aliqui valeant eorumdem ignorantiam prætendere.

Testes synodales hujus concilii.

Testes autem synodales hujus sacri provincialis concilii Senonensis, eodem approbante concilio, in qualibet diœcesi ordinamus, nominamus & eligimus infra scriptos: scilicet pro diœcesi Senonensi decanum Christianitatis Provinensis, & officialem sancti Juliani de saltu; pro diœcesi Carnotensi, decanum ecclesiæ collegiatæ B. MARIÆ de Medunta; pro diœcesi Parisiensi decanum ecclesiæ collegiatæ S. Germani Autissiodorensis Parisiensis, & decanum ruralem de Fontenaio, pro diœcesi Aurelianensi, cantores ecclesiarum collegiatarum de Sulliaco, & S. Petri Puellarum: pro diœcesi Nivernensi, abbatem S. Martini Nivernensis, & præpositum de Jannajo; pro Autissiodorensi diœcesi, archipresbyteros S. Prisci de Varzaico; pro diœcesi Meldensi, decanos rurales de Columbariis, & de Domno Martino; pro diœcesi Trecensi, decanum Christianitatis Trecensis, & decanum Christianitatis de Sezanna.

Nos vero LUDOVICUS archiepiscopus antedictus, in dicto concilio provinciali præsidentes, ipso approbante concilio, omnia & singula statuta prædicta teneri & inviolabiliter observari ab omnibus & singulis nostræ Senonensis provinciæ volumus & jubemus: ipsaque statuta & omnia præmissa laudamus, approbamus, concludimus & definimus, prout superius est expressum, ulteriorem ipsius sacri concilii prosecutionem & continuationem, quoad ea quæ nondum perfecta sunt, de fratrum & suffraganeorum nostrorum, ac aliorum in eodem provinciali concilio comparentium, voluntate & consensu, hinc ad diem quintam mensis Julii anni Domini millesimi quadringentesimi sexagesimi secundi Parisius cum continuatione dierum sequentium, si commode fieri possit: alioquin ex nova assignatione seu evocatione usque in triennium prorogantes, dictamque diem cum continuatione dierum sequentium, pro ipsius concilii & agendorum in eo, quæ nunc expediri obstantibus certis, justis, & evidentibus impedimentis, minime potuerunt, ad effectum deduci, totali & finali conclusione, Parisius præfigentes, statuentes, & ordinantes.

Indicitur aliud concilium Parisiis celebrandum anno 1461.

In quorum omnium & singulorum certitudinem præmissorum, præsentes nostras litteras exinde fieri, & per notarios publicos scribasque concilii provincialis prædicti infra scriptos, subscribi & publicari mandavimus, nostrorumque, archiepiscopi & episcoporum suffraganeorum præsentium appensione sigillorum, fecimus & jussimus communiri. Datum & actum quoad præmissorum conclusionem in ecclesia nostra præmissorum conclusionem in ecclesia nostra Senonensi, nobis inibi mane hora concilii sueta in eodem concilio præsidentibus, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo more Gallicano, Indictione nona, mensis vero Martii die duodecima, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pii divina providentia papæ secundi anno tertio: præsentibus ad hæc reverendo in Christo patre ac domino domino* . . . . . . Dei gratia Lingoniensi episcopo; venerabilibusque & discretis viris dominis & magistris Petro Surrelli, Ludovico Brochet,

Locus concilii an. 1460.

Pii papæ secundi an. 3.

* Claudio.

A canonicis Senonensibus, Petro Regineo canonico & officiali Nivernensi, in decretis licentiato una cum plebis multitudine copiosa ad hæc congregatæ, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

ANNO CHRISTI 1485.

Constitutiones concilii sub Ludovico innovantur (quibusdam immutatis & additis) a Tristando & patribus concilii.

Quibus statutis, sanctionibus, & ordinationibus præinsertis, lectis & publicatis, eodem sacro præsenti approbante concilio, ipsas laudavimus, ratificavimus, approbavimus, & innovavimus; laudamusque, ratificamus, approbamus & innovamus per præsentes, decernentes easdem fore inviolabiliter observandas sub pœnis in eisdem contentis. Et insuper quod earumdem transgressores seu contra facientes, & eas non servantes, per suos superiores, ordinarios, B judices ecclesiasticos, pœna arbitraria secundum personarum qualitatem, & excessus gravitatem, puniantur. Verum quia secundum varietatem temporum variantur statuta humana, ordinationes & statuta correctionem morum virorum ecclesiasticorum, & de eorum conversatione, vestibus, vita & moribus & doctrina editas vel edita, cum plures super vestibus deformitates in dissuetudinem nedum ecclesiasticorum, verum etiam laicorum penitus abscesserint, nostrisque modernis temporibus hominum instabilitate quam plures aliæ supervenerint ordini ecclesiastico nullatenus convenientes: prædicto sacro approbante concilio ipsas duximus innovandas, immutandas & emendandas sub hac verborum serie.

C Scandalosam habituum deformitatem in viris ecclesiasticis religiosisque, ac ministris, indecenti conversatione temporibus nostris introductam prohibere volentes: statuimus, & de novo ordinamus, quod viri ecclesiastici, religiosi, ac ecclesiarum ministri, tunicas retro scissas, neque cernetas & pileos, brodequinos seu pantoflas, nisi forsan causa invaletudinis alicujus, signanter per villam, civitatem, & per ecclesiam, & Divino servitio interessendo, quoquo modo deferant; & sub Divini obtestatione judicii ab hujusmodi deformitate & indecentia, nec non a caligarum albarum vel diversorum colorum delatione penitus abstineant.

De habitu clericorum.

D Item quod religiosi, cujuscumque ordinis, status vel prælaturæ existant, a suæ vocationis habitu congruo non recedant, neque foderaturas statui suo non congruentes, & maxime minutos verutios, neque zonas de veluto aureas seu deauratas, aut flosculos etiam, nec habitus de serico supra tunicas patentes, neque aliter indecenter, in vilipendium sui status, & ordinis deferant: sed more sanctorum patrum incedant & eorum vestigiis inhærendo habitus deferant.

E Item volumus & ordinamus, omnia supra scripta, sicut præmittitur in præsenti sacro provinciali concilio, statuta & innovata, per omnes suffraganeos nostros in suis synodis intimari, publicari, & lingua materna populis assistentibus per eosdem inviolabiliter observari: scientes omnes & singuli, qui negligentes, contumaces, & culpabiles fuerint in præmissis & singulis eorumdem, quod veritate comperta, eorum negligentia, culpa, seu contumacia, severissime punientur per ordinarios suos.

ac religiosorum.

Hujus autem sacri concilii provincialis Senonensis, eodem approbante & confirmante concilio, in qualibet hujus provinciæ diœcesi, nominamus, eligimus, & ordinamus testes synodales qui sequuntur: videlicet pro diœcesi Senonensi abbatem S. Petri vivi prope Senonis, ac decano Christianitatum Provinensis & Musteroli: pro diœcesi Carnotensi, magistrum Dionysium

ANNO CHRISTI 1485.

sium de Paris decanum Castriduni, & magistrum A Ludovicum de Quiernay decanum S. Salvatoris Blesensis: pro diœcesi Aurelianensi magistrum Johannem Cotereau cantorem & canonicum sancti Petri virorum Aurelianensis, ac cantorem B. MARIÆ de Magduno: pro diœcesi Nivernensi abbatem S. Martini Nivernensis, & decanum de Trasnejo: pro diœcesi Autissiodorensi, cantorem B. Mariæ in civitate Autissiodorensi, & thesaurarium ecclesiæ collegiatæ de Conada: pro diœcesi Meldensi, abbatem S. Pharaonis, & decanum de Claia: & pro diœcesi Trecensi abbatem monasterii Arremarensis, magistrum Nicolaum Heraut, & decanum S. Margaretæ.

Nos igitur Tristandus archiepiscopus prænominatus, affato in provinciali, & ipso approbante, præsidentes concilio, ulteriorem ipsius concilii prosecutionem & continuationem hinc ad triennium, seu donec & quousque causis emergentibus concilium convocare expedierit, quibus occurrentibus, eisdem fratribus suffraganeis nostris, & aliis quorum intererit, signifi- B cabimus & notificabimus, cum protestationibus tamen in talibus fieri solitis & requisitis, præfigentes, statuentes & ordinantes.

In quorum omnium & singulorum fidem, robur & approbationem præmissorum, has nostras litteras exinde confici, & per notarios subscriptos dicti provincialis concilii scribas seu graphiarios creatos & juratos, signari & publicari mandavimus: ac nostrorum, archiepiscopi præsidentis, & episcoporum suffraganeorum nostrorum præsentium munimine impedimenti sigillorum, roborari fecimus & jussimus. Datum & actum quoad præmissorum conclusionem & definitionem in nostra Senonensi ecclesia, nobis ibidem mane hora nona vel circumcirca in eodem concilio præsidentibus, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quinto, more Gallicano computando, Indictione tertia, mensis vero Augusti die prima, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri Innocentii superna providentia papæ octavi anno primo præsentibus ad hæc venerabilibus & circumspectis viris dominis & magistris, Ludovico de Meloduno archidiacono Senonensi, Andrea Colin thesaurario ecclesiæ Senonensis, Ludovico Brochet archidiacono Meledunensi in eadem ecclesia Senonensi, Huberto Bernier priore S. Flosculi Aurelianensis, jurisperitis; nobilibusque & honorabilibus personis Hectore de Salazar S. Justi, Petro Piedefer, de Champleto, dominis temporalibus, Petro de Viezchastel receptore ordinario Senonensi, una cum pluribus aliis personis fide dignis testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Locus & tempus Concilii Senonensis sub Tristando an. 1485.

Annus I. Pontificatus Innocentii VIII.

Guillochon. I. Baumery. Bapaulme.

ANNO CHRISTI 1489.

CONCILIUM MAGDEBURGENSE.

Ab Alberto Archiepiscopo an. 1489. celebratum, in quo etiam provincialia prædecessorum suorum statuta reformat, & innovat.

Ex Lunigii Spicileg. Contin. 2. p. 270.

ALbertus Dei gratia sancte Magdeburgensis C ecclesie archiepiscopus, Universis Prelatis, Capitulis, Conventibus, Clero & Clericis ac Christi fidelibus, tam religiosis, quam secularibus, sexus utriusque, per nostram Magdeburgensem provinciam ubilibet constitutis, In domino salutem ac presens opusculum gratanter acceptare, Lectionis Studio frequenti memoriæ commendare acceptatumque districtius effectuali observantia adimplere. Licet a diversis nostris predecessoribus conciliis diversis provincialibus celebratis plurima statuta & diversa provincialia, per que tam clericorum quam laicorum status resplendet adornatus, viciis repulsis, scandalis resecatis & nocivis quibusque eminus pro- D fugatis, edita & promulgata pervenerunt in lucem; Et quamquam fel. Record. Borchardus predecessor noster novissimus & tali nomine designatus omnium predecessorum suorum & nostrorum statuta in unum collecta opusculum sub certis rubricis adunasset; Tamen modum & formam, quam alii archiepiscopi in suis statutis provincialibus digne servaverant, pretermisit observare causa congruenti ipsum pro temporis tunc currentis dispositione movente. Nos vero ordinem & rubricas positas in Constitutione sacre Romane ecclesie, quam sequi expedit & sum- E ma reverentia decet venerari, quia ex ipsa sola veritas conspicitur, & que intra se positos valida caritatis compage custodit, sequi volentes; Quia turpis est pars que se toto minime conformat universo, statuta provincialia predicti Borchardi & aliorum predecessorum nostrorum, & que ipsis in hoc presenti concilio per nos edita, de consensu & approbatione venerabilium fratrum nostrorum & Coepiscoporum nostre provincie. B. Misnensis, C. Mersebergensis, D. Nuenburgensis, E. Hauelbergensis, F. Brandenburgensis adjecimus, aliis statutis predecessorum nostrorum immutatis ac in melius reformatis, aliis etiam penitus resecatis prout tempus exposcit & causarum de novo incumbentium facultas requirit, ordinare secundum rubricas & juxta ordinem in constitutionibus Romane ecclesie observatum presenti opusculo inscribi fecimus annotatas, ut legentibus provincie subditis que ad ipsorum observantiam tenentur adstricti, facilior sit aditus, statuta ipsa, cum casus ipsorum, vel alicujus eorum in dubium venerit facultas, inveniendi statuta etiam predecessorum nostrorum, quecunque tenoris existant, etiam nostro presenti que volumine minime reperiuntur inserta & præsentibus annumerata, volumus habere pro cassatis & rejectis, nec quemquam de nostra provincia ad ipsorum observantiam in judiciis vel extra in actibus suis sed dumtaxat ad ea, que in presenti volumine continentur, fore obligatum.

De summa trinitate & fide Catholica.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburg.

Quæ propter sui exquisitissimam & probatissimam perfectionem ac clarissimam & lucidissimam veritatem adjectione vel declaratione ulla non indiget, ad quam inprimis, tanquam principium medium finem salutis omnium, corda, manus

manus & oculos elevamus, devotis nihil aliud est credendum, tenendum, vel docendum, nisi quod Romana credit, tenet, docet ecclesia, piissima, sanctissima & prudentissima mater nostra. Ita tamen ut omnes prelati articulos fidei principales fideliter suos subditos doceant laycos, simpliciter credere, sicut ecclesia clericos vere explicite & distincte.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Imprimis igitur statuimus, ut si aliquis clericus vel laycus, utriusque sexus, cujuscumque dignitatis, religionis, vel status existat, ausus sit, presumptione dampnabili, publice predicare, vel occulte docere, credere, vel tenere, quod B sacerdos in mortali existens peccato non possit conficere corpus christi, seu sic ligatus non possit solvere vel ligare suos subditos a peccatis, pro heretico & incredulo habeatur. Quem errorem hujus sacri concilii approbatione dampnamus anathematizamus & penitus reprobamus. Cum sacre scripture dicat auctoritas, quod sive bonus sive malus sit minister per utrumque deus effectum gratie confert. Non enim que sancta sunt, coinquinari possunt nec ipsa sacramenta potest hominum malitia prophanare. Unde sacerdos, quantumcumque pollutus existat, divina non potest polluere sacramenta, que purgatoria cunctarum contagionum existunt. Licite ergo a quocunque sacerdote ab ecclesia tolerato divina mysteria audiuntur & alia recipiuntur ecclesiastica sacramenta,

Rubrica de Constitutione.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Canonum statuta primum, & demum constitutiones provinciales tam a nostris predecessoribus, quam a nobis editas & presentibus insertas ab omnibus sciri ac inviolabiliter custodiri mandamus sub obtentu juris & honoris eorum, post presentem enim publicacionem ignorans ignorabitur & negligens negligetur.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Statuimus, ut presens libellus de constitucionibus provincialibus in singulis ecclesiis kathedralibus sub sigillo nostro ac deinde in aliis ecclesiis collegiatis & conventualibus nostre provincie, infra tres menses a presencium publicatione computandos, sub sigillo dyocesanorum sine excusacione qualibet habeatur conscriptus & in choro jaceat, ut sic possit patere cuilibet legere seu videre volenti. Ut autem communis utilitas predictarum constitucionum in noticiam luculentam cunctorum deveniat, Venerabilibus fratribus & coepiscopis nostris injungimus & mandamus in virture sancte obediencie, quatenus ipsas mox scribi faciant & procurent, ac anno quolibet in singulis eorum synodis in toto clero ubi sic commode fieri poterit, alioquin alibi legi faciant & injungant subditis suis, ut eas quilibet sibi procuret, & tenorem earum memorie recommendet & maxime archidiaconis & suis subditis, sc. decanis ruralibus, archipresbyteris & presbyteris hoc injungant. Nos insuper de omnipotentis dei misericordia beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus auctoritate, nec non Mauricii & sociorum ejus, patroni nostri, meritis confisi, omnibus vere penitentibus confessis, qui eas sibi comparaverint, legerint, aut legi audierint, quociescumque hoc fecerint, xl. dies de injuncta sibi penitencia relaxamus.

De constitutionibus Frederici & Karoli Imperatoris.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Presenti statuto, sacro approbante concilio, ordinamus & mandamus districte observari, ut quilibet episcopus cum suo capitulo nostre provincie, pro se ac suis capitularibus, prelatis, religiosis & secularibus, & generaliter pro clericis sue civitatis & diocesis. universis pro temporibus affuturis procurent & habeant sine defectu constitutionem fel. Record. Frederici & Karoli quarti Romani imperatoris quam & nos cum nostro capitulo eodem modo servare intendimus & quantum possumus nostros successores hortamur sub bulla papali perpetuo durante, si ipsam sic obtinere potuerint vel ad tempus obtentam in eisdem conservatoribus, verius tamen executoribus in locis eis congruis qui in casibus dicti privilegii & quemlibet episcopus & suum capitulum & clerum religiosum & secularem sue civitatis & diocesis. ab injuriis per quempiam ipsis inferendis defendant, juxta dicti privilegii C continenciam, injuriatoribus penas contentas in eodem infligant. Processus contra tales penales secundum dictam Karolinam & usque ad satisfactionem debitam & quousque injuriatores sint a sede apostolica absoluti, vel ab aliis, quibus hujusmodi potestas dinoscitur reservata, qui sibi specialiter in casibus dicte Karoline absolutionem, & interdicti relaxationem reservaverunt. Volumus etiam, ut quater in anno quilibet curatus civitatis & diocesis. nostre provincie, videlicet dominicis diebus immediate quatuor tempora sequentibus suis parrochianis, infra missarum sollennia, pronunctiet publicando sub lingua teutunica & suos parro- D chianos ammoneat diligenter, ut se caveant, ne in penas dicte Karoline incidant laqueati. Volumus etiam & mandamus, ut in singulis synodis episcopalibus prelatis & clericis universis ibidem presentibus dicta Karolina diligenter publicetur, quam presenti statuto in fine volumus de verbo ad verbum annotari.

Rubrica de Rescriptis.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Cum secundum legitimas sanxiones preses provincie delegatos principes ad ipsius presidis E provinciam declinantes non debeat ex officii debito sinere amplius facere quam eorum legacio se extendat.

De processibus judicum delegatorum.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Attendentes, quod judices delegati a sede apostolica & a legatis a latere vel aliis legatis conservatores, deputati graciarum executores, vel ab eis subdelegati judices, subconservatores vel

ANNO CHRISTI 1485.

vel subexecutores deputati, communiter vel divisim, potestatem eis traditam & mandatorum suorum fines transscendant multis modis, & aliquibus fraudibus exquisitis etiam sepe Bulle apostolice per nonnullos iniquitatis filios falsificentur, que etiam alias ipso jure sunt nulle. Et per sic falsificatas executores, judices supradicti, earum falsitate minime cognita que de facili non potest decipiantur. Cum autem processus earum auctoritate fulminati sint ipso jure & facto nulli, nequis ad eorum executionem, taceo observantiam teneatur obligatus, diversos fulminantes processus limites sui mandati excedentes loca ecclesiastico interdicto seu cessacioni generali pro rebus mobilibus vel pro pecuniaria summa supponentes. Unde sacro approbante concilio statuimus, B ut nullus plebanus, seu vicarius, vel quicunque alter clericus, vel prelatus, citationem seu processum aliquem a judice delegato sedis apostolice vel subdelegato ipsius, vel a legato dicte sedis apostolice etiam a latere, graciarum executoribus vel conservatoribus, vel ab ipsis communiter subdelegatis, vel divisim, sibi directos de citando quemcumque, monendo, vel trahendo ultra unam dietam vulgarem notorie computandam a fine diocesis admittant, de quorum auctoritate ante omnia debet constare, vel aliquatenus exequantur, nisi fuerint per vidimus dyocesani approbati. Pro quo vidimus officiales episcopi, vel alius, qui hoc officium habet exercere, non antequam recipiet, quam tres solid. C denariorum communium & in illa dioces. currencium, contrarium faciens sit ab ingressu ecclesie suspensus, quousque parti sic indebite exactionate duplum restituat. Statuimus etiam rescripta conservatoria papalia, litteras gratiarum legatorum quorumcunque & subdelegationes a predictis officialibus, vel aliis, qui hoc officium gerunt per nostram provinciam nostrorum suffraganeorum debere examinari examinatione diligenti facienda, & ut evitentur omnis falsitas & corruptela, exhiberi. Si autem contingat, quenquam plebanum curatum, seu clericum, etiam in dignitate constitutum, in civitatibus & dioces. nostre provincie per judices delegatos sedis apostolice, vel legatorum ipsorum conserva- D tores, gratiarum executores, vel ab eis deputatos, citari vel vexari pro eo, quod sine vidimus sui diocesani eorum citationes & processus alios quoscumque requisiti spreverint recipere & executionem debite demandare; Ex tunc episcopus cui dicti plebani, curati & alii clerici subsunt, & in cujus civitatibus & dyoces. nostre provincie sunt beneficiati, ipsos tocius cleri sumptibus & expensis defendere non tardabit, cum ad ipsum spectat, ut suam jurisdictionem tueatur. Nihilominus, si episcopus in premissis negligens inveniatur, subdito, si que damna receperit & expensas fecerit, ad arbitrium nostrum, vel nostri in spiritualibus vicarii, sibi E plenarie restituat & cum effectu.

Rubrica de electione.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Item quamvis provisum sit canonice de illis nondum in sacris ordinibus constitutis, quibus de ecclesiis parrochialibus providetur & qui tales parrochiales ecclesias ea de causa recipiunt dumtaxat, ut eas rebus & bonis inventis in eis-

A dem mobilibus, precipue faceamus de alienatione rerum immobilium, possint spoliare, etiam fructus universos primi anni, infra quem deberent ad sacerdotium promoveri, recipiunt, in suos usus convertunt minime promoti, dictas parrochiales ecclesias sic spoliatas & defraudatas tacite resignando vel expresse patronis eorum, vel collatoribus. Volumus autem jus, quod in casu illo providit, ad permutantes infra annum si sint promoti, sive non, prorogari, Ita ut bona inventa in dotibus ecclesiarum predictarum apud ecclesias tales debeant sine qualibet diminutione suis successoribus remanere pro eorum sustentatione. In premissis vero reperti culpabiles & delinquentes, a perceptione beneficiorum, que obtinent in provincia nostra, volumus esse suspensos, nec fructus ipsorum posse facere suos, nec in utilitatem suam debere convertere, donec ablata priori ecclesie omni cum restituant integritate.

Rubrica de scrutinio in ordine faciendo.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburg.

Statuimus ad terrorem malefactorum, ut universi episcopi provincie Magdeburgensis ac eorum vicarii, quando volunt & debent suis temporibus ordines celebrare, committant expresse examinatoribus clericorum ordinandorum, sub anathematis interminacione, ut inter cetera perquirenda fideli diligencia perquirant, sub obtentu honoris percipiendi a singulis ordinandis Religiosis, cujuscunque ordinis, vel secularibus, ut si patres avi, ac progenitores eorum usque ad quartam lineam ascendentes captivaverint, captivatos detinuerint, occiderint, mutilaverint, proscripserint, bannizaverint; diffidaverint clericum in sacris ordinibus constitutum & pro clerico se gerentem, etiam si in minoribus fuerit constitutus, & pro tali se gerebat habitum & tonsuram deferens; Eum quem in aliquo premissorum affectum per aliquem progenitorum suorum usque ad lineam memoratam invenerint, si factum istud sit notorium, vel scitum in loco nativitatis sue, nullatenus admittant. Prelati vero, vel eorum vices gerentes, quorum interest investire, vel instituere presentatos, ante investituram vel institucionem cum summa diligencia de hiis querant, & quos tales invenerint, vicio progenitorum laborantes, de quo scriptum est, nullo modo instituant vel investiant ad aliquod beneficium, vel officium, ecclesiasticam etiam dignitatem. Et si tales quovis modo per negligenciam ordinancium fuerint ordinati, vel per propriam taciturnitatem, cum de hoc constiterit, sint ab ordinibus sic susceptis suspensi & maneant, donec a suis diocesanis dispensacionem meruerint obtinere. Instituti eciam in beneficio vel claustris professi vel monasterio oblati, sint ipso facto jure, quod habent in beneficiis, privati. Oblati vero & professi a dictis claustris expellantur, vel saltem suspensi maneant ab ordinibus sic susceptis, donec dyocesani sui cum eis dispensaverint, ipsorum meritis & laudabili conversacione eorum hoc exigente & cum beneficio institutis. Eciam dyocesani prout viderint expedire, habeant plenam potestatem in hiis dispensandi; Examinatores insuper & prelati, ac eorum vices gerentes, qui secus in premissis agere presumpserint, in futuro per suos superiores immediatos suspensionis sentencia per-

ANNO CHRISTI 1485.

cellantur: alias eciam pro tanta negligencia per dyocesanos suos ordinarios graviter puniendi.

Rubrica de renunciacione.

Albertus Archiepiscopus ex Concilio Magdeburgen.

Nullus ecclesiam vel beneficium ecclesiasticum dimittere, vel recipere presumat, sine superioris sui auctoritate, quod sub pena suspensionis firmiter inhibemus, etiam quodcunque fuerit, curatum vel non curatum, quod ea de causa recepit dumtaxat, ut sub ipsius titulo ad sacros ordines & ad sacerdocium promoveatur. Nam decens est, ut sicut in recipiendo beneficia ecclesiastica canonum statuta observantur, sic & pari modo in dimittendo & in renunciando beneficio seu beneficiis ecclesiasticis debent canones observari.

De temporibus ordinacionum.

Albertus Archiepiscopus ex Concilio Magdeburgen.

Statuimus, quod nullus ad examinacionem aliquatenus admittatur, nisi ante confiteatur omnia sua delicta ydoneo sacerdoti, & quia pauci sunt, qui sua delicta, vel sequelas intelligunt delictorum, ideo per discretum confessorem debet instrui ordinandus & talem seu tales vicarius episcopi, qui statuta canonum non ignorant seu alios ydoneos pro ordinandis, secundum ipsorum pluralitatem, vel paucitatem, tempore ordinacionis deputabit, etiam in loco ubi continget ordines celebrari, vel vicario in pontificalibus, qui ordines celebrabit, si de ejus puritate conscientie confisus fuerit, tribuat facultatem, ordinandos in confessione expediendi, & talibus confessoribus injungimus sub interminatione maledictionis eterne, ut ordinandos, quos invenerunt repellendos in foro suo, id est anime, ubi factum eorum est occultum, admoneant, ne quovismodo ad ordinum susceptiones procedant. Si autem casus eorum non prestaret eis perpetuum impedimentum, sed esset dispensabilis per episcopum suum, vel papam vel per alios, sicut per archiepiscopum, vel cardinales certos, in casibus eis specialiter reservatis, pro dispensacione remittant ad eosdem superiores obtinenda.

Rubrica de clericis peregrinis.

Albertus Archiepiscopus ex consilio Magdeburgen.

Nullus in ecclesia sua ignotum, seu peregrinum de alia diocesi venientem, ad celebracionem divinorum in publico presumat admittere, licet formatas suas litteras sue ordinacionis exhibeat, nisi & ostendat litteras diocesis episcopi, vel ejus vicarii, in cujus diocesi se petit admitti, in quibus contineatur expresse, quod in ejus dyocesi in spiritualibus habeat licentiam celebrandi, ne ignoti & de longinquo venientes, qui frequenter sunt apostate criminosi & irregulares, in sua temeritatis malicia foveantur & tribuatur audacia divina prophanandi. Contrarium faciens in una marca puri & defedati argenti, pro admissione qualibet, per loci archidiaconum puniatur. Si vero archidiaconum non habuerit tunc per diocesanum, vel ejus vicarium in spiritualibus, cujuscunque eciam dignitatis fuerit, Abbas, Prepositus, vel Decanus, medietatem archidiaconatus utilitati, vel diocesani, ubi non habent archidiaconum, vel alium prelatum, ejus loci delinquentes, reliquam vero medietatem fabrice Kathedralis ecclesie convertendam.

Rubrica de officio ordinarii.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Cum quilibet archiepiscopus & episcopus, canone disponente, teneatur dominicis diebus singulis & festivitatibus aliis, presertim summis, in ecclesia sua, populo sibi credito, se presentem exhibere, missam celebrare, Verbum dei proponere, ac indulgencias dare; Unde precipimus, quod quilibet episcopus nostre provincie, maxime in summis festivitatibus, nisi necessitate prohibente, vel causa racionabili eum excusante, sit presens in ecclesia sua Kathedrali, Verbum dei proponat, vel se presente, per alium ydoneum proponi faciat & indulgencias populo det, missam in eadem ecclesia devocius celebrando.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Post hec statuimus, ut singuli Episcoporum nostre provincie suos carceres habeant juxta ecclesiam Kathedralem, pro clericis dumtaxat, & speciales, ita quod nullatenus cum furibus & aliis ultimo supplicio deputatis vel deputandis clerici detineantur incarcerati, in quibus falsarii clerici, vel monachi incorrigibiles & apostate, vel alii, qui hoc meruerint recludantur perpetue, vel ad tempus, prout eorum exposcunt excessus ad quod efficacius exequendum alie ecclesie, si opus fuerit, subsidium conferant & juvamen. Episcopus tamen cum suo capitulo carcerem procurabit apud ecclesiam majorem, vel in alio loco congruo, & custodem carceris unum, vel plures, secundum quod opus fuerit, suis sumptibus & expensis; Juratos tamen prius, quod fideliter velint preesse incarceratis & eos custodire diligenter & humaniter tractare, deputabit, & de expensis nihilominus incarceratis eciam providebit juxta canonum precepta in vestitu pariter & amictu.

Rubrica de officio delegati.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Quia frequenter injuriati clerici, seculares vel religiosi, facultatibus destituti, vel minus, ydonei, eciam si eis rerum affluentia fuerit copiosa, vel metu concussi & tali, qui merito cadere debet in constantem, contra suos injuriatores, pro justicia consequenda cum satisfactione debita non presumunt actionem intentare. Statutorum nostre provincie eciam exe-

cu-

ANNO CHRISTI 1485.

cutores in civitatibus, vel diocesibus deputati, ubi clerico injuriato vel religioso injuria illata est, injuriancium potentiam perhorrescentes, contra tales requisiti per dictos clericos, vel ex suo officio procedere, vel processus fulminare formidant; Ne ergo injuriatores & clericis secularibus, vel religiosis, injuriam, seu violenciam in personis eorum, rebus & bonis ecclesiarum suarum & suis juribus, & libertatibus familia, consanguineis nepotibus vel neptibus inferentes, transeant impuniti & de sua temeritatis violencia commodum reportent, gloriantes cum illis, qui letantur cum malefecerint; Sacro igitur approbante concilio presenti statuto ordinamus, ut clerus cujuslibet civitatis & diocesis nostre provincie habeat unum vel plures procuratores fiscales, quos eciam in locis congruis & securis, ubi tyrannorum potenciam non habent formidare, Episcopus loci, cum consensu sui capituli prelatorum & sanioris cleri partis sue civitatis & diocesis deputabit, qui clericorum secularium & religiosorum injuriam, ut promotores curie, cum clerici injuriati seculares vel religiosi propter inopiam vel injuriancium potentiam suam justiciam contra injuriantes prosequi non presumant, dictorum injuriatorum justiciam coram executore loci Karoline vel urbanine prosequi festinabunt, & requisiti per injuriatos, vel suo officio illis agere non valentibus, procurent processus, juxta statuta nostre provincie, cum suis penis contra injuriantes & usque ad satisfactionem congruam fulminari, & per subditos nostre provincie arcius observari. Predicto vero procuratori fiscali, seu procuratoribus, Episcopus loci & per quem cum suo clero fuerit, seu fuerint deputati, eis de expensis, quas in prosecucione injuriarum & pro injuriatis clericis secularibus vel religiosis facient, si injuriati predicti procuratori de stipendio congruo pro suis laboribus & expensis satisfacere noluerint, seu inopia eos excusante non potuerint, providebit.

De subsidio Juris.

Statutum Borchardi ex Concil. Hallen.

Congruum reputamus & consonum equitati, quod executores statutorum nostre provincie sibi debeant, necessitate seu utilitate exigente, adinvicem suffragari; Unde presenti statuto sanximus, quod quilibet executor, dum super processibus & sententiis per eum in sua dyocesi factis & habitis executorem alterius diocesis super eis publicandis & etiam observandis duxerit per suas litteras requirendum, quod idem requisitus, occasione postposita, nisi in necessitate inevitabili se excusare valeat, requisitionem hujusmodi admittere teneatur.

De executore negligente vel denegante justitiam.

Borchardus ex concilio Hallen.

Si executor in aliqua diocesi nostre provincie deputatus executionis sue ministerium facere negligat, seu deneget conquerenti & potissime, per procuratorem fiscalem requisitus, ad instantiam injuriam passi, seu pro eo extunc ad episcopum loci ordinarium in casu hujusmodi re-

A curratur, qui executorem suum pro commissa negligentia corrigat & ad faciendum debitam executionem compellat. Adicientes quod nec per nos, nec coepiscopos nostros sentencie executoris rite & racionabiliter late de facto possint vel debeant revocari, nec eorum officium aliqualiter impediri.

Borchardus ex concilio Hallen.

Cum statutorum nostrorum remediis intendamus contra notorias injurias & violentias providere, decernimus, quod executores statutorum hujusmodi ad ea, que judicialem indaginem exigunt, se nullatenus intromittant, nec ad

B talia, que ordinem judiciarium requirunt, suam extendant aliquatenus potestatem, quia in talibus juris & judiciorum ordinem servare juxta canonum instituta expedit & rigorem.

De exceptionibus & repulsione testium in causa notorietatis.

Borchardus ex concilio Hallen.

Plerumque tamen id, quod notorium asseritur, apud executorem notorium non habetur & ad hoc testes quandoque producuntur a parte, ut executori de notorio fides fiat; Unde a quibusdam revocatur in dubium, an executor ex-

C ceptiones propositas contra testes productos ad notorium ostendendum admittere teneatur. Et licet super eo diversi doctores sentire diversimode videantur, quibusdam asserentibus hujusmodi exceptiones debere admitti, aliis vero affirmantibus, ipsas in casu hujusmodi repellendas; Nos tamen decernimus & declaramus, illi opinioni, favore ecclesiarum & personarum ecclesiasticarum pocius adherendum, que exceptiones tales asserit non esse contra testes hujusmodi admittendas. Tales namque ad judicem, ordine judiciario procedentem, non autem ad executorem, qui circa notoria intendit, pertinere videntur, nisi exceptiones objecte adeo forent sufficientes & notorie, quod nulla possent tergiversacione

D celari, quod discreti executoris arbitrio duximus relinquendum.

Rubrica de majoritate & obedientia.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Sacro approbante concilio statuimus, ut nulli clerici, nobilium capellani, in capellis castrorum dominorum suorum, celebrare præsumant, seu alia conferre sacramenta ecclesiastica nisi ante episcopo loci, si dicte capelle subsint episcopo immediate, & ad eas habeat instituere, vel alteri prelato, Archidiacono, preposito, decano rurali, qui hoc jus obtinet in dicta ca-

E pella, manualem obedienciam faciant, & etiam ad sinod. veniant e capella certis temporibus & statutis, recepturi & mandata ecclesiastica & predicaturi suis dominis & eorum castrensibus, secundum quod fuerit opportunum. Cum plebani, in quorum terminis castra consistunt hoc facere frequenter non audeant, propter tyrannidem dominorum; qui autem ante obedienciam sic, ut premittitur, prestitam prelatis, quibus subsunt, immediate capellas tales officiare presumpserint, sint ipso facto excommunicati, ac per totum archidiaconatum, in quo hujusmodi capelle consistunt, excommunicati nun-

ANNO CHRISTI 1485.

nunctientur per ecclesiarum rectores tanto tempore, quousque satisfaciant & obediant, ut est dictum.

De his, que vi & metus causa fiunt.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Cum obediencia potissime meritum vitæ conferat & victimis præfertur, in quibus aliena caro, sive in ipsa deo propria consecratur. Unde quamplures plebani sacerdotes & clerici hoc minime attendunt & cum eis superiorum mandata dirigimus etiam pro executione debita facienda requisiti, tanquam vano metu concussi, & talem allegantes, ipsa mandata exequi, seu processus etiam debite execucioni mandare, in suarum animarum periculum, contemnunt pœnas diversas ecclesiasticas frequenter & legales aliquando ob hoc miserabiliter incurrunt laqueati pro christo & ipsius sponsa matre ecclesia, cujus stipendio & christi patrimonio laute reficiuntur, saginati. Ex adverso ascendere ac pro ejus libertatibus conservandis bellare refugiunt, quapropter ecclesiastica censura contemnitur, nervus ecclesiastice discipline dissolvitur, clavium potestas ludibrio fit & vilescit. Sacri hujus igitur consilii provida deliberacione sanximus, diffinientes, ut nullus prelatorum, plebanorum, curatorum, seu clericorum nostre provincie debeat se excusare, quo minus requisitus ad executionem mandatorum suorum prelatorum, superiorum & executorum statutorum procedant, & debite exequantur, & ipsi eadem observent, & per suos faciant observari, eciam si penas & censuras contineant ecclesiasticas, seu legales, eciam si metum corporum rerum suarum temporalium, seu majoris partis amissionem pro sua allegant excusacione in antea, cum revera quisque prelatus, plebanus, curatus & clericus potissime, taceamus de laycis, pocius debet omnia mala pati presentis status, quam malum inobediencie incurrere, Eciamsi per ydoneos testes coram superiore a quo mandata & processus diriguntur, se offerant paratos ad probandum hujusmodi metum; In hiis enim que in non faciendo consistunt, utpote cum mandatur non communicari excommunicatis, non celebrare in locis interdictis, aut coram majoris sentencie excommunicatis, seu aliis hujusmodi nullus omnino nec rerum nec corporum, quantumcunque probatus metus, nequaquam possit vel debeat excusare a talium observacione firmiter & intrepide exequenda; quia melius esset viam veritatis non agnovisse, quam ut quis, post agnitam, ab ea discedat ut prophanus & ydolator sceleratus.

De alienacione judicii mutandi causa.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Quia plerumque cessiones actionum in fraudem fiunt Alii, vere pure & simpliciter ex causa legittima, vel ex causis; Statuimus, ut cessiones actionum, que justis causis vel causa procedunt, in presencia ipsorum episcoporum, vel judicum, vel officialium eorum & de licentia eorundem, si cognoscant legittimas esse, fiant, jurent eciam cedentes, quod non simulate sed vere cedant, alioquin secus factas decernimus non tenere.

Contra impedientes, ne citatio ad eos perveniat.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Et quia quidam propter potenciam, quidam propter crudelitatem magnam personaliter citari non possunt, quidam eciam in castris habitant, Ita quod nulla potest propter eorum tyrannidem citacio ad eos pervenire vel aditus haberi securus; Idcirco provida & necessaria deliberacione statuimus, ut contra tales citacionis edictum apud parochialem ecclesiam ipsorum publice & legitime proponatur. Quod si parochialis sacerdos, quod tales citare non possit coram superiore non simplici, vel proprio juramento, sed justis probaverit documentis, in Kathedrali ecclesia tribus dominicis diebus continue citentur in ambone, dummodo citandi infra unam dietam sint a Kathedrali ecclesia constituti Alioquin ad tres quindenas sollemniter evocentur & ex tunc contra hujusmodi ac si personaliter citati fuerint, procedatur, ne ex malicia hujusmodi valeant commodum reportare.

Rubrica de foro competenti.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Preterea quidam crudeles homines & perversi, dum ad forum ecclesiasticum in causis eciam, de quibus ecclesia merito habet agnoscere, ab actoribus evocantur, illius auctoritatis, que dicit: Qui honorat missum, mittentem honorat, immemores existentes, Nunctios ecclesiasticorum judicum, citaciones excommunicaciones vel alias judiciales vel jurisdictionis litteras deferentes, verbis quandoque probrosis & diris verberibus afficientes, quosdam eciam captivantes, vulnerantes, mutilantes & nonnullos occidentes alios interdum suis rebus temere & publice spoliantes, multipliciter afficiunt & perturbant & impediunt citacionem & litterarum executiones, in non modicam ecclesiastice libertatis contumeliam & jacturam. Considerantes igitur maliciis hominum non esse aliquatenus indulgendum, Hoc sacro approbante concilio duximus statuendum, ut reus, nunctios acta judicialia deferentes, per se, vel per alium verberans, spolians, vulnerans, mutilans, occidens, captivans, lite etiam non contestata, auctoritate hujusmodi concilii habeatur penitus pro convicto. Actor vero in causa reconvencionis similia perpetrare per se, vel per alium non formidans, super instituta contra eum actione amplius nullatenus audiatur. Et insuper uterque, ac omnes alii, qui nomine & actione eorum talia presumpserunt usque ad condignam satisfactionem leso & judicibus summaria cognicione super hujusmodi fore facto prehabita, percellantur adeo justis & gravibus penis, ut alii metu pene a similibus arceantur. Ita eciam, quod si tales sint clerici, pena contra captivantes clericos, vulnerantes, mutilantes, verberantes & occidentes promulgata in statutis nostris provincialibus, & predecessorum nostrorum, huic volumini inscriptis, usque ad satisfactionem congruam, districtius observetur. Penis eciam a canonibus & legibus talibus inflictis nihilominus rigorose observatis. Preterea hujus approbacione concilii statuimus & vobis universis & singulis rectoribus ecclesiarum parrochialium, seu

ANNO CHRISTI 1485.

seu vices eorum gerentibus, per nostram provinciam constitutis, sub pena suspensionis ecclesie ab ingressu precipimus & mandamus, quatenus omnes, tam clericos quam laicos in terminis ecclesiarum constitutos, cujuscumque dignitatis, nobilitatis, conditionis, aut status existant, publice in vestris ecclesiis moneatis, ne jurisdictionem ecclesiasticam, nunctios, mandata nostra, seu litteras nostras, vel judicum nostrorum, eciam nostrorum suffraganeorum & judicum quorumcumque nostre provincie ecclesiasticorum, deferentes, verberando, offendendo, vulnerando, mutilando, capiendo, occidendo, seu ipsas litteras lacerando, vel quocunque alio modo impedire presumant; Alioquin contrarium facientes sentenciam excommunicacionis incurrere volumus ipso facto & excommunicatos a canone nunctiamus, & ab omnibus arcius evitandos, singulis diebus dominicis, accensis candelis, & pulsatis campanis, cum vobis de hoc per evidenciam facti constiterit, eciamsi aliud mandatum nostrum judicum nostrorum, suffraganeorum nostrorum, vel eorum judicum super hoc non receperitis in vestris ecclesiis, publice nunctietis, quousque a sentenciis excommunicationis hujusmodi per nos, vel judices nostros, seu nostros suffraganeos, vel eorum judices, si in civitate vel diocesi, seu altera eorum excessus hujusmodi commissus reperitur, fuerint legittime absoluti Adicimus insuper, quod quilibet episcopus in sua dyocesi, prout sibi expedire videbitur, super statutis hujusmodi valeat dispensare.

Ut nullus judex secularis quemquam spiritualem judicet.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Cum layci eciam, cujuscunque dignitatis, status & preeminentie fuerint, de rebus ecclesie disponere non habeant, multo forcius prelatos & clericos, seu quemcunque de personis ecclesiasticis, vel laycum religiosum alicui religioni dedicatum, eciamsi nondum fuerit tacite professus vel expresse, cum omnes tales sunt in sortem domini electi & a seculari potestate & a judicio, tam in criminalibus causis, quam civilibus, christi privilegio exempti punire; Unde universis judicibus secularibus, per nostram provinciam constitutis, districtius inhibemus & mandamus, ne quenquam prelatum, tam regularem quam secularem, clericum, vel laycum religiosum, contra ecclesiasticam libertatem, ad cujuscumque instanciam layci vel clerici, vel ex suo officio ad judicium trahere seculare per se, vel procuratorem, eciam ipsum judicare, vel senteneiare presumant; Actor vero, si laycus fuerit, qui hoc procuraverit cum judice, ambo sint sentencia excommunicationis majoris ligati ipso facto, quem sic citatum & per judicem, aut officialem episcopi in synodo episcopali & in propriis eorum parrochiis, ac aliis vicinis sic excommunicatos, donec parti citanti & episcopo loci de hujusmodi excessu satisfactionem prestiterint, excommunicatum publice faciat denunciare. Clericus vero, qui sic procuraverit clericum alium, ad sui, vel alterius instanciam, ad judicium evocare seculare, sit beneficio suo meliori, si plura obtinet, in natura in nostra provincia ipso facto privatus: Si vero unum dumtaxat, eodem eciam sit ipso facto privatus: Si vero nullum beneficium obtinet, in nostra provincia domicilium tamen habens, aliunde veniens, hunc excessum committens, in nostra provincia, propter quem se subditum nostre jurisdictioni faciat, Volumus presenti constitione esse inhabilem ad beneficium ecclesiasticum in nostra provincia obtinendum, donec a nobis, si hunc excessum commiserit in nostra civitate, vel diocesi, seu a nostris suffraganeis, in quorum civitate, vel diocesi, vel alterius eorum, hujusmodi excessus commiserit satisfactione condigna fuerit cum eo misericorditer dispensatum.

De fide Instrumentorum.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Cum ex eo, quod plerique adeo rudes & ignari inveniuntur, quod per se protocolla facere penitus ignorant, & alii se notarios publicos mentientes, conficere instrumenta presumant, ex quibus incommoda & pericula oriuntur, quibus nos obviare volentes, prohibemus, ne pro notario publico se quisquam gerat, vel quevis instrumenta conficiat in nostra provincia, vel quisquam eis utatur confectis, antequam de creatione sua loci diocesano, vel ejus officiali fecerit plenam fidem, contrarium faciens excommunicationis sentenciam incidat ipso facto, & instrumenta per eum confecta sint irrita ipso facto, & alias per loci diocesanum conficiens cum utentibus scienter pena debita puniatur.

De Jurejurando.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Cum legis veteris auctoritas & evangelica veritas invincibilis precipiat, quod omne verbum debeat stare in ore duorum, vel trium, unde prohibemus omnibus spiritualibus judicibus, ne de cetero in judiciis in quacunque causa juramentum deferant decisorium, adversa parte volente intentum suum per testes probare fidedignos, & hoc petente.

De exceptionibus a loco non tuto.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Quoniam exceptio de loco non tuto nonnunquam ad fugam ab opponente confingitur, ut ejus ope evitetur judicium & conquerens defraudetur, quod sicut experientia docuit plerumque fieri consuevit coram executoribus nostre provincie. Quamvis exceptio eadem adeo videatur legittima, quod si repulsa fuerit, licite valeat appellari. An igitur executor statutorum exceptionem hujusmodi coram eo propositam teneatur admittere, vel repellere non immerito dubitatur; Unde, juxta prudentum concilium & doctrinam, duximus statuendum, quod si quis coram executore locum, ad quem citatus existit, sibi asserit non securum, petens sibi locum alium tutum & ydoneum assignari, quod idem excipiens ad mandatum executoris debeat exprimere coram eo, quia in illo securo, quem postulat, velit proponere vel probare. Et si tale quid exprimere jussus, contumaciter recusaverit, ex tunc executor in negocio proposito, tali exceptione non obstante, procedere non obmittat. Si vero aliquis, vel ali-

aliqua dixerit exprimendo, executoris reliquantur arbitrio, an super tali, vel talibus expressis sit exceptio admittenda, & locus securus super expressis & propositis assignandus, nam forsan expressa reperientur frivola vel impertinencia, aut talia de quibus executor intromittere non valebit, & sic per expressionem talium facilius poterit opponencium fraudibus obviare, ita tamen, quod si fuerit exceptio super loco non tuto probanda coram executore loci, ubi proponitur, probacio ejus fiat.

De appellacionibus.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Quia sepe contingit in causa appellacionum ad nos a nostris suffraganeis appellari, vel ad ipsos a judicibus eis subjectis interpositis a sentenciis diffinitis provocari per superiores, cum omnia secundum formam juris attemptata, & absolvi appellantes, & ipsis revocatis, predicti appellantes, in delusionem juris, judicum & partis appellate a prosecucione sue appellacionis desistunt. Ne igitur provisio facta ad remedium, ut experimento didicimus, tendat ad noxam; Statuimus, ut si infra duos menses, post revocationem hujusmodi ipsi appellantes prosequi appellaciones suas non curaverint, extunc per inferiores judices, a quibus appellarunt, in pristinas sententias retrudantur, tamdiu eisdem ligati publice nunctientur quousque, justa causa cessante, ad appellacionum suarum prosecutionem, moram suam expiando, redire festinent, vel pereant judicatis.

Rubrica de vita & honestate Clericorum.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Ad hec, quia clerici vagabundi, qui Ebirhardini dicuntur, quorum vita deo odibilis est, Clericos & ipsos laycos scandalizant, discurrendo per terras, in villis, que carent propriis sacerdotibus, celebrare presumunt, seu quod verius in quantum in ipsis est divina prophanare officia; Statuimus ut tales ad mandatum diocesani, vel loci archidiaconi, teneantur in custodia carcerali, ad hoc, si necesse fuerit, invocato auxilio brachii secularis, salvis nihilominus constitucionibus contra tales per sedem apostolicam promulgatis.

Rubrica contra clericos militares.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Contra clericos militares & presertim in sacris constitutos, qui, clericali scemate derelicto, Comam nutriunt, &, gestantes habitum laycalem, coram prelatis suis & in ecclesiis, in quibus habent beneficia neque reverenter incedunt; Demum post tyrocinia & actus alios militares, quos interdum exercent, habitum pristinum resumentes, ad beneficia priora se admitti impune desiderant, sic terram viis duabus ingredi non verentur; Hoc sacro consilio approbante, statuimus, ut apostatantes hujusmodi, si, antequam a suis prelatis, sive capitulis evocati, & priue habitis beneficiis fuerint spoliati, ad suas ecclesias, seu prebendas redire voluerint, non aliter admittantur, nisi discipline claustra vel carcerem tanto tempore sustineant, quando a suis ecclesiis eos constiterit taliter aberrasse. Ne minus satisfactionum prolixitas quam prevaricacionum diuturnitas prorogetur, & sic reversi debent ultimum in capitulo & in choro, processionibus & aliis actibus locum dumtaxat perpetim obtinere.

De cohabitacione Clericorum.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Attendentes, quod omnibus dei ministris & in ejus sortem sua divina providencia electis & omnibus religiosis sit a sacris canonibus preceptum, ut non solum abstineant a malo, sed eciam ab omni specie mali. Unde quoslibet canonicos tam Kathedralium, quam collegiatarum ecclesiarum nostre provincie, ceterosque beneficiatos hortamur, & in visceribus christi obsecramus, ne ammodo in stubis venalibus & publicis balnea recipiant, ubi suspectarum personarum presencia se prebet frequenter scandalose, sed in stubis suarum ecclesiarum, aut in propriis curiis suis, personis suspectis balnea sua faciant longe exclusis, quæ in singulis ecclesiis nostre provincie Kathedralibus & collegiatis si non habentur volumus edificari, vel si sunt defectuosa infra mensem restaurari & debitis temporibus calefieri mandamus & de quindena in quindenam precipimus deputatis consuetis & honestis ministris pro canonicorum & clericorum usu balneandi. Religiosis universis nostre provincie in monasteriis degentibus, quibus urbium & populi frequencia locorumque publicorum aditus est interdictus, omnino prohibemus presenti nostro statuto, ne quis eorum audeat de cetero in stuba præfata, extra septa monasterii sui, balnea publica subire, sed habeant stubas suas communes, ut ecclesie Kathedrales & collegiate in monasteriis suis, & pro conventu suo, quas eis calefieri jubemus, ac in eis de quindena in quindenam deputatis eciam consuetis & honestis ministris pro religiosis balneantibus obsequiis exhibendum. Presens eciam statutum ad sanctimoniales nostre provincie prout concernit religiosos, observandum prorogamus, proviso, quod si qui religiosi, vel moniales, infirmitate ipsorum exigente, pro remedio recuperande conservandeque sanitatis balnea subire coguntur, pro eisdem in quolibet monasterio parvula stupella construatur & habeatur aptata requisitis, ut dum opus fuerit, infirmi in ea duntaxat pro remedio, balnea suscipiant & nullatenus sani in eis balneis uti permittantur. Religiosi vero habitantes in parrochiis, vel aliis locis, certis officiis deputati, in curiis suis habeant stubellas parvulas, in quibus, seclusis suspectis personis, balneis pro mundicia, seu pro remedio, cum infirmitas hoc exposcit, perfruantur. Transgressores vero hujus statuti salutaris, tam seculares, quam religiosos, volumus, si canonici sunt, ecclesiarum cathedralium vel collegiatarum, vel alii beneficiati per suos episcopos pena debita emendari; Si vero religiosi vel moniales, pena graviori, post carceralem, per suos prelatos precipimus emendari; Si autem ipsorum religiosorum, vel monialium prelati, pro hujusmodi excessibus, corrigere neglexerint, Episcopus loci ipsorum negligentiam severitate debita supplebit contra delinquentes observata.

Ru-

A

Rubrica de concubinariis.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Attendentes, quod scriptum est & dictum precipue sacerdotibus & clericis universis, in sacris constitutis: Sancti estote, quia sanctus ego sum. Precipimus hujus sacri approbacione concilii, ut sacerdotes universi & clerici in sacris ordinibus constituti & alii simplices, dei servicio mancipati, studeant caste vivere & continenter, quatenus in conspectu omnipotentis dei puro corde valeant & mundo corpore ministrare.
B Si quis autem clericorum visus fuerit deinceps in incontinencie vicio laborare, publice concubinam secum detinendo, vel alias sepositam in domo nutriendo aliena, fama publica hoc attestante, ita quod vulgariter dicitur talis est concubina ipsius, post ammonitionem canonicam ei per suos prælatos immediatos factam, verbo, vel in scriptis, illam prorsus de domo sua non expulerit, vel a se posite victum & amictum subtraxerit, aut ipsius consortium penitus evitaverit, officio & beneficio suo privetur. Si vero nec fetorem sue libidinis curaverit evitare, quia, crescente contumacia, crescere debet & pœna, anathematis gladio feriatur. Qui vero voluptatibus inhiantes concubinas usque ad hec tempora tenuerint publi-
C ce, ne delictum preteritum transeat impunitum, eos sub tali pena duximus religandos, ut si canonici fuerint, vel beneficiati in ecclesia Kathedrali, vel collegiata, xl. diebus in claustris suis in quadragesimali cibo jejunent. Si autem hoc agere contempserint, Prepositis decanis & Capitulis ecclesiarum suarum, sub anathematis pena prohibemus, ne prebendarum fructus eis ministrent, vel ad chorum, vel ad consortium capituli eos admittant, nisi digna penitencia, de qua premittitur dispensacione seclusa incepta & peracta plenarie. Qui vero sic ammotas resumpserint, decernimus eos beneficiis esse privandos, statuentes, ut illi, ad quorum colle-
D ctionem eorum beneficia pertinent, ipsis privatis, ea personis ydoneis assignent infra tempus in Lateranensi concilio comprehensum, alioquin proximis superiorum suorum ex tunc ea studeant assignare. Si vero decani, vel alii eorum superiorum excessum scientes, dissimulare presumpserint, ipsos volumus & pronunctiamus a perceptione fructuum suorum beneficiorum non solum suspensos, que obtinent in nostra provincia, sed privatos, fabrice ecclesie ubi prelati sunt, applicandos.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

E De clericis concubinariis rulalibus rigor superius expressus servetur, quorum archidiaconi si eos in suis iniquitatibus voluerint confovere, vel eorum dissimulare excessus, sciant ab officio se suspendendos, & si in presumptione permanserint, precipimus eos per episcopos suos a dignitatibus removeri, que dignitates per eosdem episcopos, vel alios; ad quos donatio spectat, personis ydoneis infra tempus Lateranensis concilii assignentur.

De institutionibus.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Quanquam sacrorum canonum statutis prohibitum inveniatur districte, ne aliquis clericus a layco de beneficio ecclesiastico, in quo jus obtinet patronatus, institui se permittat, vel se ipsum de facto instituat, vel quisquam talis electus, vel postulatus, ad aliquam dignitatem, vel officium secularis vel regularis, cujuscunque ordinis, etiam in concordia se ipsum intendat, vel procuret intrudi, non ingrediens per ostium, sed ut fur per devia aliunde, & non canonice subintrans, sed pocius presentatus episcopo, ab eo vel loci archidiacono investituram recipiet, prout ad alterum eorum spectare dinoscitur. Si vero aliquis fuerit electus, vel postulatus ad aliquam dignitatem in concordia, vel a saniori & majori parte sui capituli, seu conventus episcopo presentatus, per ipsum confirmetur & mandetur institui, electione vel postulacione ipsius tamen prius per diligentem examinacionem canonica reperta & pronunctiata. Si quis autem electorum & postulatorum se in dignitatem intruserit, spiritualia vel temporalia amministrando in parte vel in toto, omni jure quesito sibi per talem presentacionem, electionem seu postulacionem, sit ipso facto privatus, nec de cetero ad ullam dignitatem, officium, vel beneficium assumatur. Volumus autem presens statutum ad reverendos fratres, episcopos suffraganeos nostre provincie, minime extendi.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Cum frequenter magis a tramite regule & statutorum observancia divertere videntur, qui amplioribus privilegiis perfulgent premuniti, presertim hospitalarii fratres de domo teuthonica, & alii religiosi ordinum quorumcunque, ubi layci, licet minus provide, sacerdotibus & aliis clericis principantur. Et quanquam eis sit prohibitum sanxionibus canonicis in diversis, ne ad ecclesias parrochiales, vel cappellas, quas a sede apostolica, non tamen pleno jure, eis subjectas, vel a diocesano, vel suo capitulo, suis domibus vel monasteriis obtinuerunt, vel obtinebunt in futurum, unitas & incorporatas, & que consueverunt per seculares clericos regi & a tanto tempore recte sunt, de cujus contrarium memoria hominum non existit, per suos confratres offitiare præsumant, sed clericos seculares & ydoneos, episcopo sive archidiacono loci, infra tempus debitum, presentent, qui illos instituent, tanquam perpetuos vicarios in eisdem, ordinata ipsis porcione congrua, pro ipsorum victu decenti & amictu, de quo eciam possunt large hospitalitatem, episcopalia onera supportare, & archidiacono ipsorum, vel alteri prelato ipsius loci, integre de suo jure annuatim & debitis temporibus respondere, quam porcionem debitam & congruam episcopus, vocatis supradictis, quibus ecclesia parrochialis, vel cappella est incorporata & unita, & in eorum presencia, ante institucionem presentati taxabit, & instituendo taxatam faciat per predictos religiosos & fratres in sua presencia in tutioribus bonis dicte parrochialis ecclesie vel cap-

pel-

ANNO CHRISTI 1485.

pelle assignari. Et jurabunt dicti fratres pro se & suo conventu, exhibito mandato super hoc sufficienti, quod hujusmodi porcionem dicto instituendo per pactum non minuent, vel alias quocunque modo sibi auferent in parte vel in toto. Et si contingeret ex quacunque causa etiam dictam porcionem in parte, vel in toto deperire, ipsi aliam coram ordinario loci & ad ejus arbitrium in loco deperdite assignare, & quod dictum vicarium sic instituendum non procurabunt ammoveri, vel occasionem sibi dent, dictum beneficium resignandi & dimittendi, cum talis sic episcopo, vel archidiacono, vel alteri prelato presentatus, titulum habeat perpetuum in benefitio, nec per eos ad libitum ipsorum possit, vel debeat de predicto beneficio ammoveri, ad istam eciam tenentur predicti religiosi ex juris dispositione & precepto, quacunque eorum exemptione non obstante.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Preterea statuimus, ne religiosi, cujuscunque ordinis, vel religionis existant, privilegiati fines suorum excedant privilegiorum, cum privilegium mereatur ammittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Si qui eciam religiosorum, per donationem, vel alium legittimum titulum, jura patronatus aliquorum beneficiorum ecclesiasticorum acquisierint, talia beneficia propria temeritate suis usibus non usurpent, sed ipsis vacantibus ad ea sacerdotes ydoneos seculares, per quos regi consueverunt, & non fratres sui ordinis, vel alterius presentent, nec bona ipsarum ecclesiarum, corporalia vel incorporalia, seu libertates quascunque, detracta suis monasteriis, vel domibus, dignitatibus vel officiis applicare presumant; Contrarium vero facientes, sint jure patronatus, quod habent in predictis ecclesiis, ipso facto privati. Demum si predicti religiosi ad beneficia predicta, curata vel non curata, infra tempus a jure statutum, diocesanus loci, vel archidiaconus, ubi habet institucionem, vel alius prelatus quicunque, non presentaverint talem, per quem, vel quos, ecclesia recta est, vel aliud beneficium, ex quo, propter lapsum temporis & negligentiam sunt auctoritate presentis constitutionis jure patronatus quod ad ipsa beneficia habuerunt, privati; Volumus jus patronatus ad dyocesanum loci sine omni exceptione fore devolutum. Qui, prout ecclesie expediat, providum virum secularem & ydoneum instituat, dummodo per talem consuetum sit regi, sive curatum sit, sive non curatum. Si quas etiam ecclesias parrochiales, infra quarum limites, grangias & monasteria habuerint terras, agros, prata, vel vineas, aut alia bona, de quibus de jure decimam solvere tenentur, in decimatione fraudaverint omnes ipsis ad hoc opem vel operam dantes & ipsorum servitiis intendentes decernimus ipso facto sententiam excommunicationis incurrisse. Quicunque vero ausu temerario contra dictam constitutionem venerit cujuscunque status fuerit vel conditionis ipso facto sit anathematis sententia innodatus. Et si clericus fuerit qui talia commiserit opem vel operam concilium vel auxilium prædictis vel alicui predictorum adhibuerit perpetrandi omnibus sit beneficiis ecclesiasticis & dignitatibus privatus que obtinet in nostra provincia & ad ulteriora percipienda omnino inhabilis & indignus. Laycorum etiam contra presentem nostram constitutionem in aliquo venientium filii & nepotes usque in quartam generationem nisi sufficienter injuriam passis satisfactum fuerit ad omnem honorem & dignitates ecclesiasticas inhabiles sint & eos etiam inhibemus sub anathematis pena quam ex nunc in omnes contrarium facientes ferimus in ecclesia dei promoveri.

De sede vacante.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgensi.

Quoniam in quibusdam Alemanie locis fundatores ecclesiarum, vel heredes ipsorum potestate, in qua hucusque ecclesia sustinuit, abutuntur, partem decimarum, vel aliarum obventionum ecclesiasticarum, in quibus jus obtinent patronatus, sibi retinentes, ex pacto tamen presentant clericos ad easdem, huic vulneri cancerοso & symoniaco censure ferrum apponimus, decernentes, ut ex quo constiterit patronum hujusmodi perpetrasse flagitium hoc, anathemathe feriatur, & ejus terra ponatur sub ecclesiastico interdicto, donec ecclesiam liberam suo juri dimittat, salvo jure patronatus, quod eis de jure reservamus, quod possint per juris ignoranciam excusari. Qui vero cupiditate ducti taliter a patronis presentationem receperint, officio beneficioque priventur, nec ad beneficium, vel actus ecclesiasticos admittantur, nisi per sedem apostolicam secum fuerit dispensatum. Episcopi vero aut archidiaconi, aut alii prelati, jus instituendi habentes, qui talibus scienter curam commiserint animarum, ab institutione beneficiorum & collatione perpetuo sint suspensi.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgensi.

Cum, benefitia ecclesiastica sine diminutione conferri debeant, quidam ecclesiarum patroni, personis ydoneis pretermissis tales ad ea presentent, qui porcione, quam talibus dant, debent esse contenti, reliquum suis usibus totaliter applicando; Unde, ad hujusmodi mali perniciem exstirpandam, statuimus, quod si tales clerici se porcione debita spoliari videntes, ad episcopum suum querelam non detulerint, auctoritate hujus concilii sint ipso jure suspensi, & nihilominus eisdem ecclesiis priventur per episcopum, & de plebano ydoneo provideatur ipsis ecclesiis vel aliis beneficiis. Si vero ad superiorem hanc detulerint questionem, ipse patronum per censuram ecclesiasticam ab hujusmodi molestatione compescat. Adiciendo nihilominus, quod si in hoc pertinax patronus exstiterit, ad presentationem ecclesie talis, cum proxime vacaverit, pro illa vice dumtaxat jure presentandi sit privatus, & episcopus ea vice patronatus jure fungatur.

De rebus ecclesie non alienandis.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgensi.

Interdicimus, ne in dignitate constituti & amministracionem habentes administratores perpetui, seu temporales ecclesiarum, seu monasteriorum, etiam monialium, & alii beneficiati, quicunque de rebus ad eorum dignitates, amministracionem, seu beneficia pertinentibus, potissime

ANNO CHRISTI 1485.

tissime mobilibus, etiam juribus corporalibus alienare quocunque modo alienationis titulo presumant. Verbo autem alienationis, venditionis, donationis, obligationis, permutationis, vel in emphiteusim, sicut in quibusdam ecclesiis & monasteriis fieri consuevit, perpetuum contractum volumus comprehendi. Nec etiam amplius ad vitam vendere presumant, ut nunc communiter consueverunt, habito etiam consensu omnium de collegio seu monasterio, nisi dyoecesani consensus, in qualibet tali venditione requisitus, accedat, & fuerit obtentus. Et si quid contra premissa fuerit, vel alterum ipsorum attemptatum & factum, ex nunc irritum decernimus & inane. Foresta quoque nemorum secari & piscinas evacuari non faciant, sine fratrum B concilio & assensu, si fecerint, in usum monasterii seu ecclesie, pretium committatur. Abbas vero, vel offitiati, cujuscumque monasterii, si de rebus ecclesie quicquam, citra formam canonicam, alienare presumpserint, etiam ad dignitatem suam divisim, vel conjunctim pertinentibus, ipsum superior, cum id certis claruerit argumentis, a suo in continenti deponat officio, nec de cetero ad dignitatem aliquam, vel amministrationem admittatur, nisi secum sit per loci episcopum misericorditer dispensatum, auctoritate presentis concilii decernentes, ut in mutuo contrahendo nec non obligatione, sacri canones observentur, qui eos creditores tantum appellant, qui probant mutuum in utilitatem C ecclesie cecidisse.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Ceterum nonnulli ecclesiarum advocati, spe defensionis earum in advocatos ea conditione primo assumpti, quod de certis stipendiis & serviciis spontanee deputatis eisdem, ipsarum ecclesiarum jura, possessiones & homines defendere debeant, facti sunt ex defensoribus offensores eo, quod tam immoderatis exactionibus & serviciis angarient homines, quod non possint propriis dominis persolvere census suos, aliasque illicite dividentes advocacias in partes, inferiori- D bus suis eas in grave ipsarum ecclesiarum dispendium, impheodare presumant. Quia privilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate; Statuimus, quod sponte assignatis sibi primo stipendiis & serviciis sint contenti, prout coram imperio est obtentum, sententia principis approbante, alias & ecclesiarum jura possessiones & homines defendant & protegant, ut tenentur, nichil aliud in eorum potestatibus, juribus & possessionibus & hominibus usurpantes reintegrent advocatias, quas in partes dilacerasse & inferioribus impheodasse noscuntur; Pheudotarii vero eas taliter occupatas dimittant. Quod si non fecerint, infra mensem moniti per E ordinarios, vel alios suos inferiores, ipse advocatus & pheudotarius suus ad id faciendum per excommunicationis & interdicti sententias compellantur. Demum statuimus, ut si quis ecclesiarum vel clericorum bona, sive homines, temere invaserit spoliis, incendiis, vel rapinis, aut tollendi pignoris occasione aliqua, quam contra alicujus ecclesie advocatum se proponit habere, secundum statuta edita contra invasores rerum & personarum ecclesiasticarum, contra tales procedatur & usque ad satisfactionem condignam observentur.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgensi.

Hac constitutione sanximus, cunctos ecclesiarum advocatos infra provincie terminos constitutos, cujuscunque preeminentie sint aut status, eisdem debere juribus esse contentos, que ipsis seu eorum antecessoribus fuerint concessa tempore, quo advocatiam unius susceperint, & ecclesias quarum advocati existunt defensare studeant & manutenere pro posse.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgensi.

Insuper statuimus, ne persona quantumcunque nobilitate, aut preeminentie statu prefulgeat, ecclesias aut ecclesiastica bona, Jura, Jurisdictiones, Civitates, Opida, Castra, Villas, districtus, predia, vasallos, litones, servos & alios subditos quoscumque eorum, violenter, auctoritate propria, occupare, aut occupando invadere, vel scienter occupantibus ecclesias, aut bona ecclesiastica predicta presumant prestare quomodolibet per se, vel per alium aut alios consilium auxilium & favorem. Et nisi requisitus infra mensem ecclesie lese, aut prelato ipsius, dampnum illatum emendaverit, ipso facto anathematis vinculo sit innodatus, nec absolvatur per suum episcopum, nisi satisfecerit & cautione prestita episcopo suo de similibus imposterum non committendis.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Hoc sacro approbante concilio districtius inhibemus, ne aliquis episcopus, vel prelatus, capitulum, vel conventus, aliqua bona immobilia, sub pignoribus, que vulgariter underpandynghe dicuntur, ponant aut obligent, quibuicunque personis, contractum alienationis rerum ecclesie perpetuum roborandum, sine expresso consensu episcopi & juris solennitatibus, que in rerum hujusmodi alienatione requiruntur alioquin factum ipsum decernimus irritum & inane. Et episcopi qui hoc fecerint, ab ingressu ecclesie suspendendi, alios vero prelatos ab offitio & beneficio, personas vero alias excommunicationis sententiis ipso facto decernimus subjacere. Et mandantes nihilominus volumus hujusmodi contractus alienationis factos etiam cum quibuscumque cum contra juris ordinem & preceptum sint celebrati, esse irritos & ipso jure nullos, nec ecclesias, monasteria, beneficia quecumque ad ipsorum observantiam fore obligata. Mandamus successoribus contrahentium, ut omni diligentia adhibita studeant bona ecclesiarum suarum, monasteriorum, seu beneficiorum, sic de facto alienata ad jus ipsarum ecclesiarum monasteriorum seu beneficiorum suorum revocare in sortem computatis fructibus quos dictorum bonorum detentores perceperunt, invocato ad hoc, si opus est, superiorum suorum adiutorio & succursu. In premissis vero negligentes volumus etiam pro tanta negligentia, si convicti fuerint, ab ingressu ecclesie suspendi, inferiores vero a suis administrationibus seu beneficiis per suos superiores suspendendos.

Item de rebus ecclesie & ornatu nulli private persone obligandum aliqua concedantur, & si aliquibus sunt concessa, illa infra mensem redimere

mere & ecclesie restituere compellantur.

Item statuimus, ut proventus fabrice uni, vel duabus personis fidedignis in singulis ecclesiis committantur, qui eos ad opus ecclesie convertant utiliter & singulis justam de ipsis & certam capitulo reddant racionem, & ne iidem redditus dividantur, vel ad expensas messis vel autumni, seu extraordinaria onera convertantur. Obveniencia eciam de prebendis suspensorum & tempore suspensionis & aliorum beneficiatorum ad usum fabrice convertantur.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Et quoniam pauci sunt in singulis ecclesiis qui predia & redditus ecclesie plene cognoscant nisi illi, qui officia forsitan habuerunt & multa vel aliqua, propter negligenciam officiatorum & statum temporis inequalem, ex eo sunt perdita vel distracta, statuimus, quod predia & redditus ecclesiarum, jura corporalia, vel incorporalia, jurisdictiones, libertates & servitutes quecunque ecclesiarum, monasteriorum, communes dignitatum beneficiorum & officiorum eciam laycorum, qui ecclesie specialiter obsequentur, in duobus libris conscribantur, & quibus terminis redditus premissorum sunt emonendi & colligendi, ac quibus usibus exponendi, quorum unus ponatur in loco ecclesie, vel monasterii tuto & tali, ubi tamen quilibet de ecclesia vel monasterio, cujus interest, pro suo interesse possit tempore, cum sibi incumbit, racione sue dignitatis, beneficii, vel officii congruum habere accessum. Alius vero liber reservetur in loco ecclesie, vel monasterii, ubi privilegia & clenodia alia reservantur, tuciori.

Rubrica de emptione & venditione.

Nullus eciam predam aliquam scienter emere vel retinere presumat, alioquin, nisi ipsam statim restituat, excommunicationis sentencia percellatur.

Rubrica de pignoribus.

Borchardus archiepiscopus ex conc. Hallen.

Detestanda quorundam temeritas, qui in sua causa jus sibi dicere contra sanxiones legittimas moliuntur, nonnunquam personis ecclesiasticis exhibet se molestam, quoniam aliquid ipsis contra personas ecclesiasticas habere proponunt, licet persone predicte ecclesiastice paratas se exhibent stare juri coram suo judice ecclesiastico competente; Nihilominus tamen iidem temerarii impignoraciones, que vulgo pandinghe dicuntur, frequenter in rebus & bonis ad beneficia dictarum ecclesiasticarum personarum spectantibus, vel in personis ipsorum committere non verentur; Unde non modica damna & injurie, cum tediis variis, bonis ecclesiarum, ecclesiasticarum personarum, villis & villanis, & subditis eorum, fraudibus exquisitis, inferuntur. Attendentes igitur, quod premisse invasiones, que, ut eorum verbis utamur, pandynghe vocantur, de cetero conniventibus oculis dissimulare non debemus; Unde provida deliberacione sacri concilii authoritate sanximus, quod quicunque nobilis, Baro, Comes, Vasallus, seu singularis persona, ipsorum advocati, vel officiati, aut alia quecunque persona, eorum nomine, hujusmodi pandynghe fecerint, fieri mandaverint, ratum habuerint, concilium, seu auxilium prestiterint, si persona fuerit singularis, ipsam excommunicacionis sentencie volumus ipso facto subjacere; Si requisitus per executorem ex officio suo, vel ad instantiam injuriam passi, infra quindecim dies, res, persone ecclesiastice, si ad ipsam nomine ecclesie pertineant, vel nomine suo proprio non restituerit, integraliter & cum effectu, damna resarciant cum satisfactione, de injuriis, premissa occasione illatis, persone ecclesiastice, seu ejus hominibus & subditis vel ad arbitrium executoris, infra quindecim dies sibi assignatos, contumaciter adimplere neglexerit, Volumus in loco domicilii ipsius strictissimum servari interdictum lapsis quindecim diebus predictis & cum contingerit ipsum ad alia loca pervenire nostre provincie, & quamdiu moram traxerit in aliqua parrochia extra locum sui domicilii, in eadem parrochia & in ejus presencia strictissimum ratione illius parrochie servabitur interdictum. Si vero proconsules, consules, rectores civitatis opidi castri vel ville in premissis culpabiles reperti fuerint per se, vel per alios hujusmodi pandynghe fecerint, vel fieri mandaverint, persone singulares hoc facientes, vel mandantes eo ipso sunt excommunicati, loca vero eorum, si infra quindecim dies requisiti per executorem ex officio suo, vel ad instanciam injuriam passi, non satisfecerint, prout supra est expressum, ecclesiastico subjecti sunt interdicto.

Borchardus archiepiscopus ex conc. Hallen.

Contingit interdum, quod rectores, seu majores civitatis, aut opidi alicujus contra dominos suos, ad quos civitas, aut oppidum spectare dinoscitur, spiritu rebellionis assumpti, civitatem vel opidum alterius domini ditioni subiciunt & submittunt, ad hoc eciam sibi constituentes in signum & recognitionem submissionis de certa summa pecunie annuam pensionem, quod plerumque ex ea causa se facere dolose pretendunt, ut tam in rebus quam in personis tuicionis & defensionis presidio tueantur; Unde igitur ex presumptione hujusmodi veris dominis damna gravia inferuntur ipsique presumptores occasione hujusmodi fraudulenta a consuetis dominorum suorum serviciis se subducunt & debite fidelitatis vinculum dissolvatur & dissensiones exinde & scandala suscitentur; Unde statuimus & sanximus, quod quicunque submissiones hujusmodi in civitatibus, opidis, castris; jurisdictionibus, juribus, aut rebus quibuscunque ad ecclesiam alienam nostre provincie spectantibus, quocunque colore quesito, facere presumpserint perpetuo sint in --- & pheudis, si quæ a quibusvis ecclesiis Magdeburgensis provincie obtinuerint, ipso facto privati. Et singulares persone, si quæ talia fecerint, aut rata habuerint, aut ad ea prestiterint consilium, auxilium, aut favorem, eo ipso sentenciam excommunicacionis incurrant. Et si civitas, opidum, castrum, vel villa fuerit, quod taliter alieno domino est submissum, ecclesiastico subjaceat interdicto.

Borchardus archiepiscopus ex conc. Hallen.

Insuper & is, qui submissionem causa illicita, aut alicujus utilitatis, aut commodi temporalis cupiditate seductus, aut appetitu domi-

nandi

ANNO CHRISTI 1489.

naudi presumptuose deceptus, vel ab hoc, quamvis alia causa allectus, ad se receperit, a tali submissione infra mensem omnino recedere, atque infra eundem mensem, quicquid ad eum hujusmodi submissionis occasione, quocunque modo pervenit, totaliter restituere teneatur, alioquin excommunicacionis sentenciam incidet ipso facto. Volumus autem quod hoc statutum locum non habeat in precedentibus, sed in futuris.

Sequitur de testamentis.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Clericus de proventibus anni gracie vel alias de rebus, intuitu ecclesie aut beneficiorum suorum acquisitis, concubine sue, vel filiis ex fornicacione genitis, quicquam penitus non relinquat, quod si fecerit, legatum non teneatur & quod taliter est relictum ecclesie applicetur.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Abolendam de domo domini consuetudinem vel pocius corruptelam, seu temeritatem qua clerici in signum pudicicie deberent ostendere laycis, quibus sunt positi in exemplum, in argumentum sue finalis impenitencie, fructus prebendarum suarum concubinis, vel spuriis suis legant in ultima voluntate, rigor ecclesiasticus debet exercere; Quare sub anathematis vinculo prohibemus, ne de cetero clerici, gracie annis abutentes, cum de rebus ecclesie nullum possint condere testamentum, fructus beneficiorum eciam ecclesiasticorum, spuriis vel concubinis dimittant. Qui vero contra hanc inhibitionem venire presumpserint in signum sue perdicionis ecclesiastica careant sepultura, & quibus taliter fructus legant, eis careant ipso jure. Qui autem testamentum tale post mortem defuncti manutenere volunt & per quorum manus personis illis fructus prebende fuerint ministrati, ecclesia ipsius manutenentis vel ministrantis sit supposita interdicto.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Adhec quia quedam in quibusdam partibus consuetudo ymmo corruptela detestabilis observatur, videlicet, quod tam clericus, quam laicus in lecto egritudinis constitutus ultra quinque solidos usualis monete, vel aliam summam, juxta loci illius consuetudinem limitatam, nec piis locis nec personis ecclesiasticis pro anime sue remedio & salute aliqua possit ordinare & donare legata; Considerantes predictam consuetudinem & sacris canonibus & secularibus legibus obviare & cum omnia jura clament, quod ultima voluntas, vel ultimum hominis testamentum immobile perseveret, & nihil sit, quod hominibus magis debeatur, quam ut supreme voluntatis liber stilus existat, eandem consuetudinem deo odibilem, animabus & bonis moribus inimicam, auctoritate hujus sacri concilii penitus reprobamus, firmiter statuentes, ut ubicunque jura a testamentorum non prohibent factione, & in sanitate, vel in lecto egritudinis constituto legandi, donandi, disponendi & ordinandi de bonis sibi collatis circa pia loca & personas ecclesiasticas, dummodo suos legittimos non pretereat heredes, libera sit facultas; Volentes & precipientes districte, ut per locorum Episcopos & ceteros prelatos jurisdictionem habentes universi clerici & layci impedientes defunctorum legata, seu ultimas voluntates, per excommunicationis in personas & interdicti in loca sentencias, octo dierum monicione premissa, ferendas, ab hujusmodi impedimentis desistere compellantur. Ad quarum execuciones & debitas aggravaciones, precedente tempore faciendas episcopi & prelati, ad quos testamentorum defensio, utroque jure suadente, dinoscitur pertinere, tam benivolos se exhibeant & paratos, ne hujusmodi negligencia de eorum manibus in die districti judicii requiratur.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Statuimus & a cunctis precipimus immobiliter observari ut manusfideles ad exequendas ultimas decedentium voluntates electi antequam de rebus seu bonis defuncti se aliquatenus intromittant Inventarium faciant sub fidedignarum testimonio de eisdem ac infra annum cuncta disponant secundum placita defunctorum ad que per locorum dyocesʼ. districtissime compellantur. Clericos vero & laycos hoc statutum salutare violantes in toto vel in parte volumus penis canonum & legum fore subjectos. Quibus premissis delinquentes tenentur astricti & nota infamie incurrere ipso facto.

Rubrica de sepulturis.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Cum sacris canonibus sit consonum, ubi quis vivus receperit ecclesiastica sacramenta, quod ibi etiam mortuus requiescat, omnibus christi fidelibus, qui sepulti fuerint in suis ecclesiis ; parrochiis, dei omnipotentis misericordia & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus & beati Mauritii patroni nostri & sociorum ejus confisi, in relevamen suorum peccaminum, 40. dies indulgentiarum de injuncta sibi penitencia misericorditer relaxamus.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Ad nostrum pervenit auditum, plurimos nostrorum subditorum & maxime qui rectores sunt ecclesiarum & curati parrochialium, quod quidam domini temporales, duces, comites, barones, vasalli, civitatum, opidorum, castrorum & villarum potestates, advocati, rectores, proconsules, consules, altermanni, seu vitrici ecclesiarum parrochialium & cappellarum, campanarum ecclesie & ornatus dominium sibi ascribentes, in damnacionem suarum animarum & ecclesiastice libertatis derogacionem, suam potestatem ad eis prohibita extendentes, tempore interdicti, in solennitatibus ecclesie majoribus, in calend. eorum, seu nuptiis divitum & potentum, cum funera traduntur sepulture, vel eorum peraguntur exequie, vel cum anniversaria fiunt, vel memorie defunctorum, campanas pulsare & alias solennitates facere, ornatum ecclesie exponere, ac si ecclesia & cimiterium ejus nullo ecclesiastico subjaceret interdicto, etiam tempore interdicti diebus solennibus, palmarum, pasche, ascensionis, Pentecostes & aliis festivitatibus, in quibus statuit ecclesia processiones fieri solennes & observat in locis non interdictis, Layci hujusmodi processiones eis veritas

A tas cum crucibus, vexillis & reliquiis facere presumunt, etiam tempore interdicti sacerdotum sibi officium assumentes, claves ecclesie contemnendo, Unde presenti statuto sanximus, ut nullius dux, comes, vel baro, vel quicunque alius laycus, presumat, tempore interdicti, hujusmodi processiones mandare, ut fiant facere, per se, vel interesse, Transgressores hujus statuti & contrarium facientes volumus sentencia excommunicationis majoris ex facto esse ligatos & loca, in quibus hujusmodi processiones fiunt, subjicere interdicto, donec episcopo loci satisfaciant de tanto temeritatis excessu, & caveant sibi ydonee, nec de cetero concilia attemptent.

B Cum laycis nulla sit attributa facultas de rebus ecclesie disponendi, quibus manet perpetua obligatio ecclesie obsequendi, quia nonnulli principes & Barones nostræ provinciæ ac alii temporales domini in castris opidis & villis seu communitatibus eis subjectis nec non civitatum proconsules & rectores hereticis & ipsis penitus interdictis jure divino pariter & canonico se abstinere, ut tenentur, non formidant: Statuta super modo offerendi & funerum exequias peragendi in suis civitatibus, castris, opidis & villis statuerunt in suatum animarum periculum & damnacionem, primo, ut defunctorum exequie non nisi certis diebus possint peragi in septimana nam in pulsibus, missis & quod certe misse celebrantur pro animabus eorum & non C plures ac etiam quotiens offertorium fieri debet ad missas predictas & quod unico pulsu omnibus peragendum in uno die vel diebus per eos statutos in septimana sufficiunt, in ecclesiis, in quibus defunctorum anniversaria vel memorie quecunque peraguntur; Sacro igitur approbante concilio statuimus & ordinamus, ut quicunque nobiles, barones, & persone singulares in civitatibus opidis castris villis seu civitatum opidorum castrorum, aut villarum proconsules, consules, rectores, aut alio quocunque nomine censeantur per se, vel per alios hujusmodi statuta fecerint vel facta servaverint, nisi infra mensem post requisitionem eis factam per executorem statutorum illius dyocef. ubi talia facta fuerint & ser- D vata predicta statuta, si sic dici merentur, cum verius sint corruptele & laquei animarum, ab earum observacione penitus destiterint, ipsis tamen de libris capitularibus suis prius omnia deletis, & caveant executores ydonee quod talia statuta de cetero non statuant, nec edita & statuta observent; Contrarium facientes persone singulares, post lapsum dicti mensis, excommunicacionis sentenciam ipso facto incurrant, loca vero in quibus hujusmodi statuta edi & servari contigerit, ecclesiastico post mensem predictum subjaceant interdicto.

De parrochiis & alienis parrochianis.

E

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Desiderantes divinum cultum non minui sed augeri & ministros ecclesiarum in divinis officiis peragendis nullatenus impediri, statuimus, quod rectores ecclesiarum, quibus celebratio divinorum & cura populi est commissa, ad pulsandum vel pulsari faciendum pro convencione populi ad divinorum audicionem & ad talia, que salutem respiciunt animarum, liberam, quacunque hora eis placita & congrua, habeant potestatem, nec a tali libertate a quacunque possint vel debeant prohiberi; Cum indignum valde sit, ut talia ex arbitrio pendeant alieno, ut videlicet per quemquam laycum, vel laycos certa forma aut hora minus congrua imponatur. Si quis autem contrariam hujus statuti attemptare presumpserit prohibicionem, aut impedimentum aliquod inferendo, nisi, monitus per rectorem ecclesie, cessaverit infra mensem, eo ipso sentenciam excommunicacionis incurrat. Non obstante, si quid consuetudine in contrarium allegetur, que cum ecclesiis sit onerosa, merito est reprobanda juxta canonum sanxiones.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Nos sanctorum patrum, qui ecclesie sancte dei & personis ecclesiasticis terminos, quos non licet transgredi, posuerunt, statuta considerantes, Hujus sacri approbacione concilii Universis sacerdotibus, tam religiosis, quam secularibus cujuscunque ordinis, conditionis, sive status existant, in civitatibus, dyocesi, vel provincia Magdeburg. degentibus, sub debito juramenti, quod episcopo in receptione sacerdotii prestiterunt, sub interminacione divini judicii, firmiter inhibemus, ne quis alienum parrochianum, cujus cura per episcopum, vel loci archidiaconum, seu ejus super eo vicarium alii est commissa, presumat, excepta necessitatis causa, que legem non habet ad confessionem recipere, vel ad porrigendum ei aliquod ecclesiasticum sacramentum, nisi petita & obtenta desuper licencia proprii sacerdotis, cum certi & indubitati juris existat, talem a tali aliqualiter solvi non posse, vel ligari, & ex hoc ordinem ecclesie per majores & sanctos patres institutum timendum est confundi, quod per universos plebanos singulis diebus dominicis & festivis coram suis parrochialibus precipimus publicari.

Borchardus archiepiscopus ex conc. Hallen.

Insuper statuimus, quod clerici parrochialium provisores, vel vitrici, qui Altermanni in vulgari vocabulo nuncupantur, de rebus ecclesiarum, que recipiunt & expendunt, ad requisicionem rectoris ecclesie, quem ad hanc in virtute sancte obediencie duximus astringendum, bis in anno, in presencia ipsius rectoris & quorundam aliorum de parrochiis honestorum virorum, rationem reddere teneantur, ut & de predictorum concilio & consensu res ecclesiarum ad usus eorundem congruos & decentes utiliter convertantur, ac pariter nos & aliorum locorum episcopi, quibus ecclesiarum cura & sollicitudo imminet super rebus ecclesiarum per rectores ipsius super hoc requisitos possimus apercius informari.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Cum sanctorum ymaginibus, propter illorum reverenciam, quos figurant, locus dignior debeatur; Ob hoc presenti statuto prohibemus, ne in civitatibus, opidis, castris, vel villis, vel eorum plateis, sive in viis ante civitatem, opida, castra, vel villas, eciam in locis aliis quibuscumque nemo de cetero presumat ymaginem sancte crucis erigere, sive alias ymagines pictas, incorporeas seu corporeas, in aliqua materia, sub tectura, vel sine tectura, & oratoria facere sub quocunque colore; *cum homines sepe per tales ymagines & cruces ad ydola-*

ANNO CHRISTI 1489.

latriam alliciantur committendam, sine diocesa- A ni, vel ejus vicarii in spiritualibus consensu expresso. Eciam prohibemus sub anathematis vinculo, vitricis ecclesiarum, seu altermannis, ne de cetu fidelium elemosinas petituri, manibus suis sanctorum ymagines vel reliquias cum tabulis, vel preter tabulas secum delatas, circuire diebus festivis & celebribus de cetero presumant, diebus dedicacionis ac patroni ipsius ecclesie dumtaxat exceptis, & tunc demum post offertorium majoris misse, cum ista omnia ex avaricie radice procedere videntur indubie, & ipsorum plebanorum, seu curatorum & capellarum rectoribus damna non modica inferant & suo jure defraudant, cum omnes oblaciones facte in parrochia, vel infra limi- B tes ipsius, in loco quocunque, etiam speciei cujuscunque, Plebano ecclesie pertinent & de jure communi debentur. Etiam prohibemus laycis quibuscunque, presertim vitricis ecclesiarum & altermannis, ne de cetero in ecclesiis parrochialibus, etiam capellis, vel ante in cimiteriis presumant ymagines ponere & offertorium factum coram eisdem recipere, quocunque quesito colore, etiam si ad hoc plebani, curati, vel capellarum rectorum expressus accedat consensus, cum tales sint a canonibus condemnati. Etiam si que tales ymagines jam temporibus retroactis posite in locis predictis, illas volumus infra mensem per vitricos eccle- siarum seu capellarum demoliri, & oblata co- C ram talibus ymaginibus volumus plebano, seu curato, vel rectori capelle pro medietate ad usum suum presentari, reliquam medietatem volumus fisco dyoces. loci integre applicari. Et super premissis volumus per officiales episcoporum nostre provincie diligenti execucione invigilare.

Albertus archiepiscopus ex Concilio Magdeburgen.

Licet jure communi preceptum sit & mandatum, ut quilibet christi fidelis utriusque sexus debeat & teneatur singulis diebus dominicis anni cujuslibet & aliis diebus solennibus missam D integram in sua parrochia & majorem seu parrochialem integre audire & verbum dei, ad quod quemlibet nostre provincie curatum predicandum suis subditis per se vel alium ydoneum nomine suo, eosque ad audiendum obligamus.

De statu Monachorum.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgensi.

Statuimus insuper, ut in singulis monasteriis facte monialium fenestre prolatorie, que ad loquendum sunt deputate, & precipue, per quas habent confiteri, duplicata habeant ferramenta, E nec alicui virorum permittatur, moniales visitare potissime monasterium ingrediendo, sed cum opus fuerit, parentes admittantur & medici, cum aliqua fuerit gravi infirmitate detenta & ei suffragio medici sit opus, tunc tantum medicus cum laudabili testimonio, preposito presente, durante infirmitate, quotiens opus fuerit, egrotam visitabit, nec alicui moniali nostre provincie liceat clausuram sui monasterii egredi, pro quacunque causa, sine licentia sui dyocesani episcopi, etiam si fuerit exempta, nisi in casu decretalis: Indempnitatibus bonifacii octavi.

Prohibemus etiam, ne de cetero moniales nostre provincie in monasteriis, vel ecclesiis suis sub quocunque colore, in memoriam alicujus sancti, vel presumpte consuetudinis in suo proprio habitu, vel alieno, ludos facere presumant sine laruis, cum laruis, nec etiam per extraneos ludos aliquos, seu spectacula quecunque fieri permittant. Similiter prohibemus & vel in visceribus Jhesu Christi obsecramus, ne tempore oblacionis sanctimonialium & cum vestiuntur, vel quocumque alio tempore, comessaciones, seu choree fieri in monasterio permittantur, nec aliquo tempore secularibus personis, quantumcunque monialibus propinquæ sint mulieres, vel puelle, infra claustra & septa monialium pernoctandi hospicium prebeatur, etiam ipse moniales in licitis & honestis suis prepositis & prelatis obediant reverenter nec alicui, preter episcopi sui vel ejus vicarii in spiritualibus licentiam requisitam & obtentam sua peccata confiteri presumant; Nihilominus unicuique preposito sanctimonialium nostre provincie districte precipimus, ut claustra eis commissa fideliter servent sub clausura, portas, per quas consuevit fieri accessus ad eas, ab extra claudant firmibus seris & clavibus apud se diligenti custodia reservatis nec cuiquam aperiant, nisi in casibus superius expressis. Si autem abbatissa, sive priorissa, vel prepositus, contra premissa fecerint in parte vel in toto presens statutum violando, Abbatissam, Priorissam volumus ab officio, seu sua dignitate cecidisse ipso facto prepositum ab ingressu ecclesie suspendi, donec a suo dyocesi. vel ejus vicario in spiritualibus meruerit relaxacionis beneficium obtinere. Nota si non placet ista pena addiciatur, quod abbatissa debet deponi & prepositus per suum dyocesi. debet suspendi.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgensi.

Compaternitatem a monachis & monialibus contrahi districtius prohibemus, statuentes, ut si aliqua claustra monialium ad inopiam tantam devenerint, quod ibi de proventibus monasterii sustentari non possint & ab amicis panis, vinum, denarii, vel aliquid hujus eis mittatur eisdem non ipse moniales hoc recipiant sed abbatisse, vel magistre sue id significent, ut de ejus arbitrio eque, secundum deum & observantiam regule, de talibus disponat & ita, quod in communes usus convertantur & distribuantur unicuique prout opus est. Istud statutum etiam a monachis volumus observari.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgensi.

Prohibemus etiam monialibus, statuentes, ut sacri canones jam prohibuerunt, ne aliqua monialis de cetero professa vel non professa aliquod artificium, vel manuum suarum opus exerceat causa lucri, seu negocii cujuscunque, nec pursas cyrothecas, vel alia similia faciat, etiam amicis, nec aliis, ut gratis tribuat vel impendat. Nam non decet viam dei agnovisse & post agnitam optimam partem deseruisse, nisi paupertatis defectus ipsas ad laborandum, redditibus monasterii destructis districtius compelleret & amicorum suffragio destitute.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgensi.

Ad hec quia inventularum Reginarum lapsus frequens & evidens statum religionis deformat & plurimos scandalizat, statuimus, ut nulla de cetero in earum numerum admittatur, nisi quadragesimum etatis sue annum excesserit & probata a pennis existat, sexagenarium numerum, quem scripsit apostolus talibus assumendi propter fragilitatem nostri temporis ad quadragesimum numerum restringens.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Sub pena etiam anathematis prohibemus, ne clericus vel religiosus quispiam introeat in domum earundem, sed si quis ex justa causa & honesta cuique earum loqui voluerit, hoc in ecclesia sub bono testimonio faciat manifeste, ne sinistra contra ipsos suspicio oriatur, alioquin gravi subjaceat ulcioni, quam talibus per diocesanum loci precipimus infligendam.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Sectam & habitum nec non conventicula suspicione mali non vacuam Bobechardorum, clamantium per plateas & vicos civitatum opidorum & villarum hoc vulgare: Brot dorch got; C Nec non quaslibet alias singularitates a sancta dei ecclesia non receptas colentium reprobamus mandantes sub pena suspensionis Universis plebanis per civitatem dyocef. & provinciam Magdeburgen. constitutis, ut tales Bobechardos & vicarios publice tribus diebus dominicis & festivis ammoneant, quos & nos presentibus ammonemus, ut hujusmodi singularitatibus derelictis se teneant, sicut alii christiani, & quod non predicent in cavernis & in aliis locis publicis & cum Beguinis se conformantibus eisdem moribus, habitu & incessu. Alioquin ex tunc ipsos extra terminos suarum parrochiarum per excommunicationis sentenciam auctoritate hujus concilii repellere non obmittent denunctientque vicinis sacerdotibus ut tales sic repulsos in suis parrochiis non admittant. Idem de Beguinis pestiferis duximus statuendum.

Rubrica de capellis monachorum.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Firmiter prohibemus presentis concilii auctoritate, ne episcopi vel Archiepiscopi concessionibus ecclesiarum, que fiunt hospitalariis vel aliis religiosis cujuslibet approbacionis consensum ullo modo exhibeant, donantes eis parrochiales ecclesias, cappellas viventes incorporantes, seu quevis alia beneficia, nisi requisito prius & habito consensu capituli ecclesie Kathedralis. Aliter concessionis hujus donaciones uniones incorporaciones sive factas sive de cetero faciendas vires non decernimus habere.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Quia plerumque religiosi & presertim de ordinibus mendicantium, jam derelictis suis monasteriis aliqui in apostasia, alii vero habitum

A sue religionis defetentes, alii de consensu superiorum sui ordinis, alii propter eorum scitum & consensum cum sint terminarii, certis locis deputati, regimen parrochialium ecclesiarum suscipiunt curam populi gerentes ipsis sacramenta ecclesiastica ministrando. Baptizantes, matrimonia celebrantes Corpore christi & sanguine sacrosanctis eos reficientes, preter archidiaconi & precipue dyocesani loci consensum & auctoritatem: Alii curatorum ipsorum de consensu, alii populi de consensu parrochialis. Cum igitur predicti religiosi precipue mendicantes regimen populi suscipere & exercere, & sacramenta ministrare prohibeantur; Quapropter presentis statuti auctoritate sacro concilio approbante, prohi-B bemus, ne predicti religiosi & presertim mendicantes presumant de cetero regimen alicujus parrochialis ecclesie suscipere & curam gerere. In contrarium facientes, nisi infra quindecim dies moniti per diocesunum, vel ejus vicarium in spiritualibus destiterint, sentenciam excommunicationis ipsos & quemlibet eorum volumus incurrere ipso facto & ab officio quod auctoritate clementine debent exequi in diocef. certa & civitate volumus esse privatos, nec de cetero ad illud officium exercendum in nostra provincia per quemquam curatorum admittendos.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Ad extirpandam detestabilem corruptelam & abusum quorumlibet patronorum nostre provincie spiritualium, seu secularium, quam quidam eorum hucusque temeritate propria, in derogacionem ecclesiastice libertatis, & animarum suarum grave dispendium, oblervare presumpserunt & oblervarunt, domos, curias, habitaciones & dotes ecclesiarum, precipue parrochialium cappellarum & aliorum beneficiorum spoliando, mobilibus rebus inventis in dictis domibus, curiis, habitacionibus ecclesiarum predictarum parrochialium cappellarum, & aliorum beneficiorum, aut in aliis locis quibuscunque plebanis, curatis, cappellanis, seu aliaristis, aut aliis be-D neficiatis, defunctis vel nondum defunctis sed in agone constitutis, omni dei timore postposito, spoliantes & res spoliatas hujus abducunt & frequenter temporibus retroactis abduxerunt suisque usibus applicatis, presenti nostro statuto, sacro approbante concilio, reprobamus & condempnamus cum suis presumptoribus, sicut a jure dinoscitur reprobata & maxime cum tales res presumantur intuitu ecclesiarum acquisite potissime mobiles de immobilibus non hesitantibus, & debeant futuris plebanis seu curatis & eorum usibus quamdiu fuerint plebani, seu curati, remanere, post mortem vero eorum seu recessum, si dictas parrochiales ecclesias dimiserint permutando, vel simpliciter renunctian-E do, nihilominus res acquisite) per dictos curatos eciam mobiles & intuitu ecclesiarum dictarum, sicut sacra canonum precipit auctoritas, apud ecclesias dimittent, relinquentes usibus successorum suorum, qui sicut & sui predecessores in eisdem viventes & constituti in sanitate censentur usufructuarii in rebus predictis. Infirmantes vero ad mortem & in morte usurarii dumtaxat a jure sunt constituti; Presenti ergo constitucione sanximus, ut non solum patroni ecclesiarum, cappellarum & beneficiorum seculares, spirituales, vel regulares, advocati, officiati, dominorum temporalium, potissime eccle-

ANNO CHRISTI 1489.

ecclesiasticorum seu quicunque alius, vel alii, A nomine suo proprio, seu alieno. Deinde & in antea curias & dotes, domos, allodia ecclesiarum parrochialium, cappellarum, seu quorumcunque beneficiorum ecclesiasticorum & alias res qualcunque apud quoscunque etiam existentes presumpserint etiam sub quocunque colore spoliare & ad se recipere, plebanis, curatis, cappellanis & quibuslibet aliis beneficiatis defunctis, vel adhuc laborantibus in agone, res mobiles, seu immobiles abducere de eisdem, vel a creditoribus eorum monere, vel saltem arrestare, arrestatas ammonere & detinere, spoliatores tales ipso facto cum eorum complicibus, in facto spoliacionis detencionis eis auxilium prebentibus, sentencias excommunicationis majoris præsenti statuto & auctoritate fore decernimus ligatos. Addicientes etiam si tales spoliatores arrestatores usurpatores & detentores per archidiaconum loci, vel successorem in beneficio hujusmodi requisiti res spoliatas de predictis curiis, dotibus, domibus ecclesiarum, vel aliorum locorum, ubi fuerint recondite, infra quindecim dies post requisicionem dictis spoliatoribus factam verbo, vel in scriptis per archidiaconum loci, vel in beneficio successorum integre & sine omni diminucione reportaverint, restituerint, seu procuraverint, restitui & reportari, & reportent & restituant. Plebanis curatis & aliis beneficiatis in parrochiis, ubi tales fuerint visi & quamdiu moram fecerint in eisdem extra C domicilium eorum proficiscentes & in eorum presencia & precipue in loco domicilii eorum strictissimum servetur interdictum, quod nullatenus per executorem loci & nostrorum statutorum relaxetur, nisi omnibus ablatis spoliatis & abductis integre & plene ecclesiis, cappellis, seu beneficiis aliis restitutis & reportatis nihilominus beneficiatis successoribus in dictis beneficiis satisfactione exhibita congrua & decenti, ad arbitrium executoris statutorum loci de tante temeritatis ausu & presumptione.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Quia plerique ecclesiarum patroni, qui etiam aliquotiens a jure advocati nuncupantur suis terminis non contenti, ultra pensionem & redditus, seu proventus ab antiquo eis & a primeva fundacione deputatos nova jura sibi in dictis ecclesiis & earum bonis vendicantes, diripiunt & usurpant sibi bona & res dictarum ecclesiarum, propter quod spiritualia, que sine temporalibus consistere non possunt, dictis ecclesiis subtrahuntur, hoc sacro approbante concilio statuimus, ut hujusmodi patroni, sive advocati, in premissis delinquentes, per executorem loci, ex officio statutorum, vel ad instantiam partis injuriam passe & pro ecclesia, seu monasterio requisiti a vendicatione indebi- E ta novorum jurium serviciorum & exactione qualibet infra XV. dies penitus desistant & bona ecclesiarum direpta & usurpata, ut premissum est, integraliter & cum effectu ecclesiis monasteriis, quecunque fuerint, & earum personis restituant, ac de injuriis ac presumptis violenciis, ad arbitrium dicti executoris, dictis ecclesiis, monasteriis & earum personis, ipsorum nomine satisfaciant; Alioquin diripentes, usurpantes, vendicantes exactionantes, extorquentes & retinentes hujusmodi nova jura, seu bona ex tunc ipso facto a jure advocatie seu patronatus volumus & decernimus cecidisse, & ad eorum heredes proximiores, descendentes in recta linea si sint; illis vero deficientibus ad ascendentes similiter in recta linea; Illis etiam deficientibus ad loci dyocesf. fore devolutum & non solum Jus patronatus, sed & omne jus, quod predicti delinquentes in dictis ecclesiis & monasteriis & earum bonis pretendebant se habere. Idem contra patronos ecclesiarum, qui bona clericorum decedentium sibi usurpant contra statuta Lugdunen. concilii, ut a jure patronatus & presentandi cadant, & nihilominus expressas superius & in presenti statuto, si requisiti fuerint, ut premissum est, per executorem, res & bona decedentium clericorum inventa & ablata, infra terminum superius ex- B pressum, non restituerint, & de injuriis satisfecerint juxta formam superius expressam volumus & decernimus incurrere ipso facto. Hoc statutum per locorum ordinarios districtissime, invocato ad hoc, si opus fuerit auxilio brachii secularis, decernimus exequendum.

Rubrica de consecratione ecclesie vel altaris.

Borchardus Archiepiscopus ex concilio Halien.

Et quia ecclesiarum reconciliatio dubitari consuevit a multis. Presentis concilii auctoritate declaramus, quod ecclesia violata per alium, quam episcopum, reconciliari non potest eaque sub episcopatus ordine non nisi episcopo valeat demandari.

Rubrica de celebratione missarum.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Presentis concilii auctoritate ordinamus, statuentes, ne de cetero quisquam clericorum, seu religiosorum presumat illa die, qua missam suam primam celebrat, conviviis & commessa- D tionibus, choreis & aliis ludibriis exhilarari per se, vel per suos invitatos, & dumtaxat invitandorum numerum ad decem scutellas restringat, nullatenus etiam joculatores, fistulatores ac quoscunque hystriones, vel mimas admittat, ne ejus mens, que pro illo tempore potissime deo dedicata aliis, quam divine contemplacioni devotius intendat.

Rubrica de baptismo & ejus effectu.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Baptismus cum summa reverentia celebretur maxime in distinctione & prolatione verborum, in quibus sacramenti virtus consistit, hiis sc. verbis: Ego te baptizo in nomine patris & filii & spiritus Sancti. Doceant etiam sacerdotes, tam mares, quam feminas in necessitate debere parvulos baptizare, eadem forma in suo ydeomate servata, & quod patres & matres proprios infantes, si summa necessitas exigat, ita quod alios habere non possint, potuerint baptizare. Et si sacerdotes super hoc diligencius inquirentes debitam formam servatam in baptismate inveniant, quod factum est approbent, supplentes circa baptizatum quoad unctionem olei in pe-

pectore & in scapulis & crismatis in vertice, quod a laycis est obmissum & fieri non potest. Si autem in baptismate debitam formam non invenerint observatam debent eos baptisare denuo & alia circa hoc necessaria adimplere.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Cum autem contingat infirmos sacra unctione perungi in extremis attendant sacerdotes quod formam verborum scriptam in libris agendorum suorum debite & perfecte exprimant & cum devocione, sicut & in sacra dominici corporis consecracione fieri christus instituit & ecclesia videtur attentius observare & simili modo formam observent & verba debite exprimant aliis sacramentis appropriata.

De custodia Eukaristie.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Statuimus, ut in cunctis nostre provincie ecclesiis & monasteriis baptismus, crisma, oleum, eukaristia sub fideli custodia clavibus adhibitis obserentur, ne possit ad illa manus temeraria extendi: Palle quoque altaris vasa, corporalia & vestimenta ministrorum munda & nitida conserventur; Nimis enim videtur absurdum in sacris sordes negligere que dedecent & in prophanis.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Quia sacerdotes & campanarii, qui sacerdotibus ad altare circa baptismum, deportacionem olei & corporis domini ad infirmos assistunt, & juxta quod officium eorum requirit, ministrant super vestimenta sua superpelliciis sacerdotes & campanarii camisiis albis utuntur, districte precipimus observari. Quas quidam camisias campanariorum & superpellitia sacerdotum populus cujuslibet parrochie, vel vitrici, aut altermanni ipsorum nomine, quando & quotiens necesse fuerit, de elemosinis, que ad fabricam elargientur, procurabunt. Altermanni seu vitrici ecclesiarum predictarum in predictis reperti negligentes per archidiaconos suos digna pena corrigantur. Approbacione totius concilii statuentes, ut sacerdotes, qui post publicationem hujus statuti superpellitium pro se & camisiam pro suo campanario non habuerint & portaverint in ecclesiis in divinis & cum sacramenta detulerint ad infirmos attamen ipsos in ecclesia ministrare contingat, per officialem episcopi principalem digna pena emendentur.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Quia felicis record. Urbanus papa sextus salubriter providit gravi abusioni, qua plerique sacerdotes seculares & religiosi, exempti & non exempti, & precipue mendicantium ordinum fratres, in ecclesiis suis & monasteriis, tempore generalis vel specialis interdicti, consueverunt

A Corpus christi in patulo exponere & in altari, vel alio loco in vase perspicuo, ita ut layci quibus tempore interdicti divinorum participatio omnino est interdicta, nisi in certis casibus & per consequens visio corporis christi, ne quod una via prohibitum esse dinoscitur per aliam eque illicitam lucri causa concessum & questus videatur, & hujusmodi abusionem committentes, tam clericos seculares, quam religiosos ordinum quorumcunque, exemptos & non exemptos, & precipue mendicantium ordinum fratres vinculo excommunicationis constrinxit; No ergo clerici seculares & regulares, exempti & non exempti, precipue fratres mendicantes in nostra provintia degentes ignorantiam pretenB dentes, que non potest esse, nisi crassa vel supina predicti statuti, penam incurrant laqueati; Volumus & mandamus predictum statutum Urbani sexti in singulis sinodis nostris ac fratrum & coepiscoporum nostre provintie legi & publicari, ut metu pene ipsius abusum predictum de nostra provintia profugatum exstirpemus. Injungentes, predictis fratribus & coepiscopis nostre provintie cum suis executoribus Canonumque & eorum officialibus, ut quoscunque culpabiles invenerint in premissis in suis civitatibus & diocesibus, seculares vel religiosos, exemptos & non exemptos, eciam mendicantium ordinum fratres, faciant penam constitutionis predicte denunctiare incidisse & ab C omnibus artius evitari, donec dyocesano loci in cujus civitate vel dyocef. hujusmodi excessus committere presumpserunt satisfaciant & se doceant legitime absolutos.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Insuper sacra approbacione concilii statuimus & ordinamus & precipimus presentis statuti auctoritate districtius observari, ne quisquam parrochialis presbiter in ruralibus seu in villis beneficiatus amplius presumat sicut in civitatibus & opidis solus divina offitia peragere & prefertim missam cantare, vel legere, sine socio cleD rico, seu adjutore, vel layco scienti honesto, secundum quod hoc canones dudum statuerunt. Predictis vero campanariis, sicut premissum est, ad offitium eorum assumptis nullatenus ornatus ecclesie custodiendus committatur nisi ipsi de custodia ejus fideli Plebanis & altermannis ecclesie caucionem ydoneam prestiterint de dicto ornatu fideliter & munde custodiendo, & quod, deposito ipsorum offitio, velint ipsum altermannis & plebanis integre restituere cum inventario super hoc facto & eis tradito ornatu cum predicto, quod inventarium in tradicione & commissione ornatus singulis campanariis confici volumus duplicatum, Unum tradendum campanario assumpto, alium seu correspondentem E plebanus seu curatus sibi reservent fideliter custudiendo, & cum dictus campanarius ammotus fuerit plebano & vitricis predicte ecclesie ornatum sibi presentatum & diligenter custoditum munde & integre restituat cum inventario suo successori sub premisso pacto committendum.

Al-

Albertus Archiepiſcopus ex Concilio Magdeburgen.

Statuimus, ut dictum ſacramentum Eukariſtie, quod ſumma dignum eſt veneracione inter ſacramenta, & ſanctiſſimum cum ad infirmum defertur, presbiter nullatenus incedat in calopedis, ſed tantum calciatus & habitu decenti ſuperpellitio indutus, deferens deſuper ſtolam, Corpusque dominicum decenter ante pectus ſuum portet, luminaribus cereis ardentibus una vel pluribus ante latis cum campanula continue reſonante in mappa ſerica vel alia decenti & munda. Quod dum chriſti fideles, cum ſic defertur ad infirmum, ſequi hortamur, presbiterum deferentem ſequentes humiliter & devote ad infirmum & de infirmo redeuntem ad eccleſiam xl. dierum de penitentia eis injuncta relarata ante fores eccleſie pronunciacione presbiteri noſtra auctoritate recepturi, quam omnibus vere confeſſis & contritis dandam & pronunciandam preſentibus concedimus & indulgemus, & de quolibet infirmo viſitato; Si autem contingeret, quod nulla eukariſtia viſitatis infirmis in pixide remaneret ad eccleſiam reportandam, ex tunc ante oſtium infirmi viſitati, candelis extinctis, campana ceſſante a pulſu, presbiter ibidem pronunciatis indulgentiis, Pixidem ad eccleſiam reportet ſine ſollennitate, populum licentiando, ne ydolatria quevis per populum ſimplicem committatur improviſe.

De obſervatione Jejunii.

Albertus Archiepiſcopus ex conſ. Magdeburgen.

Adhec etiam prohibemus, ne quis adultus pariter & diſcretus ordinaria & ſtatuta jejunia, ut quadrageſimale quatuor temporum & vigiliarum preſumat infringere, nec hujuſmodi neceſſaria jejunia pretextu votivi & extraordinarii jejunii violare, cum tale damnum tali lucro deus nolit compenſari. Inherentes priori concilio pravam conſuetudinem quorumdam reprobamus, qui ſextam feriam violant, Sabbato, vel quarta feria vel die in ebdomate jejunantes. Hoc de cetero fieri hujus ſacra auctoritate concilii firmiter prohibemus & preſertim illa jejunia ſuperſtitioſa, quibus deum temptare videntur, vel alias machinantur in malum, ut ſic jejunent, ut die jejunii tribus buccellis panis & totidem cereviſie vel aque pro die naturali ſunt contenti, vel alio modo ſuperſtitioſe jejunant uſque ad viſionem ſyderum, more gentilium & judeorum, hec & hujuſmodi ſimilia eum religioni chriſtiane ſint inimica, ſacri concilii approbacione de cetero fieri prohibemus, Injungentes confeſſoribus tam ſecularibus, quam religioſis de ordine mendicantium preſentatis & admiſſis, ut confitentes ſibi ab hujuſmodi jejuniis ſuperſtitioſis retrahant. Diſtrictius eis inhibentes, ne talia de cetero faciant, ſed eccleſie jejunia, que mature congruunt & deo ſunt accepta cum omni ſinceritate obſervent.

Rubrica de eccleſiis edificandis.

Albertus Archiepiſcopus ex concilio Magdeburgen.

Prohibemus etiam, ut religioſi vel quilibet alii Eccleſias de novo fundare, vel fundatas transferre, ſine epiſcopi dioceſani licentia & ſine primarii lapidis benedictione preſumant, aliter fundata eccleſia diruatur, & is, qui fundat, ſi clericus exiſtat, vel monachus ab officio ſuſpendatur, alia pena nihilominus juxta ſuperiorum arbitrium puniendus, ſi laycus fuerit uſque ad ſatisfactionem condignam excommunicacionis vinculo innodetur. Item altaria ſuperflua per eccleſias parrochiales omnia tollantur, nec altare, nec aliquid de novo fiat, niſi epiſcopo permittente, nec tunc etiam, niſi eidem altari tantum in proventibus aſſignetur, ut ſaltem luminaria & ornatum correquiſitum, ultra victum, miniſtri habeant competenter.

Hoc preſentis ſtatuti auctoritate declarantes, quod epiſcopus primarium lapidem benedicere & in fundamento locare propria in perſona teneatur, nec benedictionem lapidum ſeu poſitionem eorumdem alii debent, quam epiſcopo demandare.

Rubrica de Immunitate eccleſiarum & cimiteriorum.

Albertus archiepiſcopus ex concilio Magdeburg.

Excommunicamus & anathematizamus omnes, qui dedicatas deo eccleſias auſu ſacrilego prophanantes faciunt municiones de ipſis, ad infirmandum eas perfodiunt cimiteria, oſſibus mortuorum ejectis, omnes quoque adhibentes opem, vel operam, concilium, vel juvamen decernimus excommunicationis ſententie ſubjacere; Eccleſias etiam taliter prophanatas & nihilominus omnia illa loca, in quibus actores aut opem, concilium oportunum, aut preſtantes juvamen habent domicilia, vel receptacula ſubicimus ex nunc eccleſiaſtico interdicto. In graviorem etiam penam ſubtrahantur eorum familie, ſacramenta & eccleſiaſtica ſepultura, donec cum debita ſatisfactione munitio deſtruatur. Preterea, quia quidam a perſonis eccleſiaſticis, contra libertatem earum & approbatam conſuetudinem, ex antiquis obtentam temporibus, ab eis pedagia & theolonia interdum extorquent injuſte, tales ad abſtinendum ab hujuſmodi angariis & ad reſtituendum ſic extorta injuſte per ordinarios ſuos monitione premiſſa, per eccleſiaſticam cogantur cenſuram.

Albertus archiepiſcopus ex concilio Magdeburgen.

Ad hoc ſacro approbante concilio irritamus & irrita nunctiamus omnia ſtatuta & conſuetudines, que civitates, vel loca, poteſtates conſules vel quecunque alie perſone contra libertates eccleſie ac perſonas eccleſiaſticas edere, vel ſervare adverſus canonicas ſanxiones preſumpſerunt & eadem a ſuis capitularibus mandamus infra duos menſes poſt hujuſmodi publicacionem ſtatuti penitus aboleri & ſi ſimilia de cetero acce-

ceptaverint ipso jure decernimus esse nulla. Potestas vero, ac omnes statutarii ipsorum locorum ea pro statutis observantes, & qui, secundum statuta & consuetudines memoratas, judicaverint ex tunc inhabiles sint omnem in ecclesia dei legittimum ad actum, salvis nihilominus penis aliis contra tales in generali concilio promulgatis.

Item statuimus, ut quecunque civitas, vel communitas, persona publica, vel privata, Collectas, sive exactiones, angarias, sive perangarias, ecclesiis vel aliis piis locis, aut ecclesiasticis personis imponant, vel bona ecclesiastica invadere presumant quadruplum refundant, si requisiti contempserint emendare.

Jurisdictionem ecclesiasticam preterquam per vias a canonibus indultas nullus attemptet aliquatenus impedire & ecclesiarum vel aliorum locorum imunitatem de jure & de consuetudine obtentam infligere, aut aliqualiter violare presumat.

Novas etiam actiones, que vulgo Inghelt nominantur, vel alio nomine nulla civitatum instituat, & ab institutis post hujusmodi edicti publicationem infra mensem desistat, nec mensuras rerum venalium ab antiquo servatas & a fidelibus approbatas minuere, vel immutare presumat. De servis & mancipiis ecclesiarum in civitatibus residentibus & post eorumdem servorum mortem ecclesie debita jura, quarum servi fuerant, recipere minime prohibeantur.

Insuper statuimus, ut persona quacunque nobilitate, aut preeminencia status prefulgeat ecclesiasticas personas, aut ecclesiastica bona, jura, jurisdictiones & vasallos eorum violenter, aut autoritate propria publica occupare, aut occupando invadere, vel scienter occupantibus ecclesias & bona predictæ prestare presumant quomodolibet per se, vel per alium, aut alios, concilium, auxilium, vel favorem, & nisi infra XV. dies ecclesie lese, aut prelato ipsius damnum illatum emendaverint, ipso facto sit anathematis vinculo innodatus. Decedentium etiam clericorum peculium occupate, vel occupatum detinere omnibus laycis sub anathematis pena exnunc, prout extunc, in ipsos lata, discretius inhibemus.

De sponsalibus & matrimonio.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Matrimonium statuimus ut cum omni reverentia & honore in conspectu ecclesie celebretur. Et cum matrimonium fuerit contrahendum per presbiteros proprios, seu eorum vices gerentes, tribus diebus dominicis in ecclesiis, aut aliis festivis diebus a se distantibus publice proponatur, ut si quod impedimentum matrimonii contrahendi noverint aliqui, illis, infra terminum competentem ab ipsis presbiteris pretigendum, in facie ecclesie, sine difficultate, revelent; Excommunicationis sententia quoque in genere proferatur in omnes hujusmodi impedimentum celantes, a qua, sine satisfactione debita, nullatenus absolvantur. Et si qui tempore hujus denunctiacionis presentes fuerint & impedimentum celaverint, postmodum nec ad accusacionem, nec ad testimonium contra ipsum matrimonium admittantur, nisi tales sint casus, qui matrimonium dirimunt sic contractum, vel probati, matrimonium nullum reddant & conjunctos omnino separandos.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Cum sacramentum matrimonii sit magnum, significatione & institucione primum, & omni reverentia & celebritate dignum; Volentes igitur ejus nobilitatem significationem & celebritatem omnibus christi fidelibus, cujuscumque conditionis, status, aut sexus fuerint, attentius commendare; Sacro igitur approbante concilio statuimus, ne quis laycus etiam, cujuscumque status, preeminencie vel nobilitatis fuerit, presumat, aliquos matrimonialiter copulare in domibus, vel extra etiam in ecclesia, cum laycis sacramentorum amministracio penitus sit interdicta. Sed cum aliqui fuerint desponsati per parentes, vel propinquiores, defunctis parentibus, vel, viventibus parentibus, de eorum consensu, vel seipsos desponsaverunt, sponsalia contrahendo per verba de futuro, vel matrimonium de presenti nihilominus per curatos suos, qui sunt ipsorum proprii sacerdotes & immediati, tribus diebus dominicis in ecclesiis parrochialibus, aut aliis festivis diebus tribus a se distantibus, per edictum publice proponantur infra missarum solennia coram christi fidelibus & parrochianis, qui illo tempore tenentur in parrochiis suis propriis esse congregati, ut si quis, vel qui sint, qui inter desponsatos de futuro, vel de presenti, aut desponsandos aliquod impedimentum noverint, propter quod matrimonio jungi non possint, vel matrimonio jam juncti simul remanere, illud infra tempus proclamacionis per curatum contrahere volentibus prefigendum in facie ecclesie & ipsis contrahere volentibus & consanguineis ipsorum omni studio adhibito & sine difficultate revelant; Excommunicationis quoque sententia in genere proferatur in omnibus hujusmodi impedimentum celantibus a qua sine satisfactione debita nullatenus absolvantur. Et si qui tempore hujusmodi denunctiationis presentes fuerint & impedimentum celaverint postmodum nec ad accusationem nec ad testimonium sive in ecclesia, sive extra in alio loco contra ipsum matrimonium admittantur. Layci vero personas matrimonio copulantes volumus excommunicationis sententie majoris esse subjectos, etiam si trina proclamacio publica in ecclesia & distinctis diebus eam debito precesserit intervallo, conjunctos vero, vel se conjungentes, preter alias penas ipsis a jure canonico & eorum filiis procreandis vel procreatis inflictas, volumus a participatione sacramentorum penitus esse exclusos. Et si contigerit ipsos, vel aliquos eorum, ante reconciliationem obtentam a suo episcopo dumtaxat, vel suo vicario in spiritualibus, cui ipsam duximus reservandam, ex hoc seculo migrari, ecclesiastica careant sepultura, nec dispensetur super hoc per episcopum suum, nisi evidens & racionabilis causa dispensacionem inducat & exposcat, & presens statutum volumus celebre per curatos nostre provintie quater in anno, qualibet die dominica post quatuor tempora infra missarum solennia parrochianis suis adunatis verbo dei proposito & festivis diebus indictis, sicut tenentur, fideliter publicari.

Al-

ANNO CHRISTI 1489.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Item adicientes ordinamus, quod decani & capitula ecclesiarum nostre provintie, tam kathedralium, quam collegiatarum Abbates, Prepositi & alii prelati religiosorum ac ipsorum conventus presens statutum violantes, & numerum personarum ydonearum obmittentes ad litterarum studia destinare privilegiata, pro quolibet anno summam, quam suis studentibus taxatam, & quam eis ministrare tenentur, episcopo loci, sine qualibet excusacione solvent pro emenda, nisi evidens ecclesie sue, seu conventus paupertas ipso, & de hoc per episcopum cognito, possit excusare. Prepositi vero rurales, plebani & curati, quorum beneficia valent, eorum supportatis oneribus, in studio eis triginta florenorum auri ministrare, vel amplius, si ipsi per triennium ad minus in studiis privilegiatis in theologia, vel in jure canonico, studere contempserint, nisi antequam eorum beneficia fuerint adepta, jam per tantum tempus, ut prescriptum est, in studiis privilegiatis jam profecti studuerunt, vel alia causa racionabilis ipsos possit excusare, de qua tamen suo episcopo fidem faciant, creditivam Summam, quam de suis beneficiis annuatim possint habere & in studio deberent expendere, cum profectu episcopo loci solvent integraliter pro emenda.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Insuper addicimus statuentes, ne quis canonicus ecclesiarum nostre provincie Kathedralium, secularium, vel collegiatarum, in antea emancipetur, stallum in choro, locum & vocem in capitulo habeat, seu debeat obtinere, nisi prius vitam suam per biennium continuum & integrum, causa studii dumtaxat manens in studio privilegiato & proficiens, bonis moribus & actibus probaverit virtuosis.

Rubrica de cognitione spirituali.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Juxta canonum statuta servetur in baptismo conferendo & in confirmatione, quod duo dumtaxat teneant puerum in baptismo & fiant compatres & unus vel duo ad majus.

Rubrica de magistris.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Recolentes altis cum suspiriis ecclesiarum nostram metropoliticam aliasque ecclesias Kathedrales collegiatas religiosorum monasteria, preposituras rurales, plebanos, parrochiales ecclesias ceteraque quamplurima beneficia nostre provincie virorum litteratorum non solum decore inclito, sed eorum auxilio & consilio destitutas, qui fidem sacrosanctam, ecclesiarum libertates, jura & personarum privilegia, antequam quam milites rempublicam armata milicia, sunt potentes defensare; Un-

A de sacro approbante concilio statuimus & ordinamus ut pro quolibet tempore affuturo decanus & capitulum nostre ecclesie metropolitane deputet & habeat habiles ad proficiendum in studio privilegiato de gremio capituli nostri, seu alias de ecclesia unum in sacra pagina proficientem, alium in jure canonico, & tertium in legibus. Ecclesie vero alie Kathedrales duos, unum in theologia, reliquum in jure canonico, vel in legibus proficientes; Ecclesie vero collegiate & monasteria unum in theologia, seu in jure canonico proficientem, quibus prebendarum suarum corpora, juxta canonum precepta, ad triennium integre ministrabunt. Et si predicti studen-
B tes de ecclesiis Kathedralibus nostre provincie & collegiatis non habeant ab ecclesia racione dignitatis personarum, vel officiorum, si quas obtinent & ultra corpus sue prebende, unde possunt in studio victum habere decentem & amictum & libros necessarios comparare; Volumus eis subvenire per decanos & capitula eorum ad valorem corporis prebendarum suarum de communi. Abbates vero, Prepositi & alii prelati religiosorum, suis religiosis, taxatis ipsorum prebendis, cum omnibus obventionibus suis summam taxatam in studio permanentibus pro quolibet anno ministrabunt & ultra illam equivalentem summam de communi ministrare studentibus predictis y-
C doneis non obmittant, sed tamen prelati & conventus bona sint indistincta. Si vero distincta prelatus de porcione addenda quartam, de redditibus sue dignitatis studenti; Conventus vero tres particulas de suis bonis ministrabunt; Prepositi vero rurales, plebani, seu curati, qui verbo & exemplo suis subditis residentibus continue preesse tenentur, qui annuatim pro subsidio studii sui possint in absentia. XXX. floren. habere de suis beneficiis predictis ad minus per triennium in studio juris canonici, vel theologie, debent permanere. Si qui autem de predictis prepositis ruralibus plebanis curatis, vel aliis beneficiatis in dignitatibus constituti Ecclesiarum Kathedralium
D & collegiatarum canonici, monasteriorum religiosi, habiles & ydonei, velint usque ad magisterium, seu doctoratum in aliqua scientiarum predictarum in studio remanere, illis omnino volumus per suos episcopos licentiam largam impartiri, proviso, quod tempore studii ipsorum, beneficiis suis predictis fideliter, viris ydoneis ad hoc assumptis per superiorem, ad quem hoc spectare dinoscitur, provideatur. Si qui autem canonicorum, tam Kathedralium, quam collegiatarum ecclesiarum, seu religiosi, habiles tamen & ydonei, velint usque ad magisterium, seu doctoratum in aliqua scientiarum predictarum in studio remanere; Illis volumus omnino, ac, si ca-
E nonici sunt, per suos decanos & capitula, si vero religiosi, per suos prelatos & conventum largam licentiam decernimus concedendam & nihilominus ipsis & cuilibet ipsorum debent corpora suarum prebendarum duplicata cum moderacione prescripta pro quolibet anno integre & sine defectu ministrari.

ANNO CHRISTI 1489.

Al-

Rubrica de Judeis.

Albertus Archiepiſcopus ex concilio Magdeburgen.

Cum gens judaica crucis chriſti & noſtre religionis inimica, ut rei evidentia multis ſignis edocuit & ſcripturarum ſanctarum teſtimonia veritatis. Cum ergo noſtre religionis profeſſio, que pro inimicis, doctrina evangelica inſtructa, docet exorare, ipſos ſuſtinet, in memoriam dominice paſſionis, & humanitatis duntaxat intuitu pacienter tollerando, quia etiam ſicut gentiles & pagani lumine vultus ſui refulgent inſigniti, non tamen ſic tollerandi ſunt, B ut privilegia habeant, propriam legem tranſgrediendi, noſtramque legem & religionem, chriſtum dominum noſtrum maledicendi, blaſphemandi & contumeliis diverſis afficiendi; Unde ſacro approbante concilio ſtatuimus & diſtrictius precipimus obſervari, ut judei, intra provinciam noſtram moram facientes, de cetero, ſub penis infra notatis, canones contra eos ſcriptos, qualiter ſe habere debeant in ſeptimana dominice paſſionis, penitus obſervent per totum illud tempus, domos ſuas & feneſtras clauſas teneant, nec de domibus ſuis in publicum prodeant, etiam ſuas ſynagogas viſitando. Sed antea, de ſibi neceſſariis pro illo tempore pro victu & in aliis provideant, C ne chriſtianis ſacratiſſime paſſionis memoriam exhibentibus & lamentacionis ſigna preſentantibus illis diebus ab eodem judeorum populo illudatur. Judeos vero contrarium facientes volumus per locorum ordinarios penis pecuniariis graviter mulctari, &, eorum rebellione exigente, ſi in premiſſis culpabiles reperti fuerint, contra eos brachium invocare ſeculare.

Albertus archiepiſcopus ex conc. Magdeburg.

Inſuper diſtricte precipiendo, preſentis concilii approbacione mandamus, ne per principes noſtre provincie, comites, barones, per ſe, vel per alios chriſtianos dictis judeis ſecu- D lares dignitates, officia publica, vel privata de cetero regenda committantur, cum valde ſit indecens, filium libere filio ancille ſubeſſe debere & famulari, & ſi que commiſſa ſunt, quod abſit, infra quindecim dies poſt publicacionem preſentium, per committentes tales dignitates, officia publica, vel occulta revocentur, que & nos preſenti concilio revocamus, quod ſi non fecerint per locorum dioceſanos committentes debeant excommunicari directe, Judei pecuniaria ſumma mulctari, juxta ipſorum facultatum poſſibilitatem, quam ſi non curaverint, participacio chriſtianorum, juxta canonum documenta, penitus ſubtrahatur. Revocamus caſſamus & tollimus omnia privilegia E libertatis, in quibus eis conceſſum eſt & contra veritatem evangelicam, & de tali igitur preceptum, ne rem furtivam eis in pignus datam teneantur, domino ſuo requirenti, gratis & ſine omni ſolutione reſtituere, cum hoc non liceat chriſtiano, nec licere debet chriſti & ejus crucis ac noſtre religionis inimico; Judei vero renuentes & contradicentes res furtivas dominis ſuis gratis reſtituere, cum ipſis furibus communicare videntur in furto, ſimiliter in ſpolio & in preda. Medietas bonorum ſuorum, que poſſident ſit confiſcata, & ſine omni juris au-

A xilio, fiſco ordinarii ſit applicata. Inſuper, ſicut canones precipiunt, nullus judeus noſtre provincie chriſtianos, maſculum vel feminam, in domibus ſuis in ſervicio teneat, vel extra vel in menſa, nec in ſtuba judeorum & eis propria, vel ſua, aut in publica communicet, ſeu commercium habeat cum eiſdem in cibo, vel in potu, nullatenus eorum munera, etiam ſi ſint eſculenta vel poculenta recipiat. Attendens illud prophete: Quod ignis deſcendit de celo & tabernacula eorum combuſſit, qui libenter munera ceperunt & potiſſime a chriſti inimicis & ſuis. Inhibemus & univerſis chriſti fidelibus noſtre provincie, ne aliquo tempore infirmantes, ſeu ſani, judeos medicos ad ſe advocent, nec medicamina, vel conſilia quovis modo ab eis recipiant, contrarium facientes per locorum ordinarios ſanos volumus excommunicari chriſtianos, infirmos vero in premiſſis culpabiles repertos, ſi ab illa infirmitate deceſſerint, niſi digne penituerint & abjuraverint judeorum conſilia & medicinam. Similiter etiam ſani ſi in hoc delicto deceſſerint, penitencia digna non premiſſa & cum ſatisfactione debita ordinario exhibita pro tante temeritatis exceſſu etiam careant eccleſiaſtica ſepultura.

Albertus archiepiſcopus ex conc. Magdeburg.

Item cum in ſacro concilio romanorum pontificum olim ſacratiſſime ſit ſanxitum, ne judeis ſub alendo puerorum obtento, nec pro ſervitio, nec pro qualibet alia re chriſtiana mancipia habere in domibus ſuis permittatur, & quod execrentur chriſtianos, qui cum preſumpſerint habitare cum ipſis per continuam converſationem & aſſiduam familiaritatem & ſuam ſuperſtitionem & perfidiam execrabilem incontinencium poſſint ſimplicium chriſtianorum animos de facili inclinare. Nos, qui dei injurias graviter portamus, hujus canonis auctoritate ſtatuimus, ut omnes chriſtiani noſtre provincie, ſub quocunque pretextu judeorum domibus inhabitantes, infra quindecim dies, poſt publicationem hujus ſtatuti, de judeorum domibus, nunquam poſtmodum reverſuri, recedant. Nullatenus etiam judeorum pueros lacte ſuo nutriant, vel alia ſervitia preſtent, cum omne participium chriſtianis habendum cum judeis ſtrictiſſime ſit interdictum, ut ſacri canones publice declamant precipiendo, alioquin chriſtiani contrarium facientes per ſententiam excommunicationis percellantur, & alii chriſtiani tamdiu a judeorum familiaritate & commercio arceantur, quamdiu hujuſmodi chriſtianos preſumpſerint in ſuis domibus retinere.

Rubrica de hereticis.

Albertus archiepiſcopus ex conc. Magdeburg.

Univerſos canones & ſtatuta, prout a ſancta matre eccleſia ſunt edita a ſpiritu ſancto docente, qui univerſum corpus eccleſie ſuo ſtatu regit & vivificat, que etiam, domino Jeſu chriſto ad patrem ſuum intercedente, a Katholicis regulis conſtitutis & veritate declinare non poſſit ipſo atteſtante, qui dicit: ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua, ſacri approbatione concilii, ut tenemur aſtricti, & tanquam vere fidei celatores, precipimus & man-

mandamus in omnibus suis capitulis & articulis districtius, omni metu cessante & potencium terrore, observari, & potissime per confratres nostros & eorum vicarios in spiritualibus, ad quos hoc principaliter pertinet, ut ipsi diligenti studio per se & per suos vicarios, sicut & nos intendimus, sollicita cura & toto conatu invigilent, ut hereticos & schismaticos repertos in suis civitatibus & diocesibus penitus exterminent, frequenter scrutinium contra eos repertos observent, eis penas debitas infligendo, etiamsi opus est, ut fieri debeat pro executione ultimata, brachio ad hoc invocato seculari.

Rubrica de schismaticis.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Cum igitur veteri testamento omne genus augurii auruspicum, maleficii & incantacionis, sub pena corporis, fuit populo judaico prohibitum & interdictum pro tanto, quia de quo legis preceptum continens, dominum Deum tuum solum adorabis & ab ipso postules auxilium, & in ipso omnia tua consilia permaneant, unde omnes augurium facientes masculos & feminas, fitones & fitonissas, aruspices, maleficos, incantatores, presenti statuto, approbante sacro concilio, excommunicamus & volumus eos ad nos & in nostra civitate & diocesi, vel ad nostrum vicarium in spiritualibus, cum penituerint, remitti absolvendos. Inhibentes strictissime sub interminacione divini judicii, ne quis religiosus, curatus, vel sacerdos aliquis, in isto casu, vel consimili, eos sub confidencia aliqua absolvere presumat, injungentes omnibus curatis per nostram provinciam constitutis, ut in suis parrochiis non permittant hujusmodi homines habitare, sed diligenti inquisitione prehabita cum tales invenerint nunctiant vicario episcopi & cooperentur ut de suis parrochiis expellantur. Cum tales reperti fuerint pena etiam eis debita pro modo culpe prius inflicta. Si autem aliqui tales reperti fuerint, & vere, non simulate, ad gremium sancte matris ecclesie redire voluerint, signa penitencie ostendentes, abjuratis sceleribus prioribus commissis, recipiantur a proprio curato, & absolutione obtenta per diocesanum, vel suum vicarium in spiritualibus, quibus reservata est vel alterum ipsorum nihilominus, quia deum creatorem temptantes sponte per ydololatriam offenderunt, quatuor diebus dominicis nudis pedibus cum processio fit per cimiterium dominicalem crucem, vel vexillum antecedant, caputio abjecto, cincturam nudam propriam in collo portantes processione intrante ante fores ecclesie maneant, & post omnes primo introeant. Attendentes chorum illi sic stantes nudis pedibus non longe retro presbyterum, sine caputio, cingulum tenentes in collo totam missam, in signum vere penitentie audiant & conversorum defensores, receptatores, credentes horum, simili pena volumus emendari.

Rubrica de apostatis.

Borchardus archiepiscopus ex conc. Hallen.

Contingit aliquotiens, quod nonnulli clerici vinculo excommunicationis astricti, vel prophani, vel irregulares, seu aliter ad divinorum ce- A lebrationem indigni diocesim, in qua de his habetur noticia fugientes, ad dioecs. aliam se transferunt fraudulenter, ut sic debitas suorum excessuum penas evitent & divinis se ibidem ingerant officiis, aut ea celebrent, sicut prius, non verentes in his suam ledere conscientiam nec divinam offendere majestatem. Cum itaque non sit maliciis indulgendum, precipimus statuentes, quod executor in ea diocesi, in qua predicta sunt notoria, vel hujus noticiam de eisdem talibus, in quorum dioces. dicti presumptores se receperint, denunctiare per suas litteras teneatur ut ipsi tales excommunicatos faciant excommunicatos & ab omnibus artius evitandos publice nunctiari, & ut in suis locis, pro posse B eorum, nullatenus stare vel morari permittant, ne forte in sua rebellione & inobediencia ac delicto notorio ipsos fovere cum aliquorum scandalo videantur; Invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis.

Rubrica de raptoribus.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Cum igitur seculares potestates Barones nobiles vasalli advocati officiati civitatum opidorum villarum rectores vel alie persone singulares, ausu sacrilego, diabolico instinctu seducti, non solum viris ecclesiasticis & universis C milicie clericali adscriptis opido sunt infesti, ipsos occidere, vulnerare, mutilare, captivare, captivos detinere & non solum ipsos, sed ipsorum familiam utriusque sexus cum eis habitantem, vel alibi pro eis & in eorum odium contra ecclesiasticam libertatem non verentur, sui status & honoris prodigi & sceleratis nequiores, volentes eorum maliciis obviare & a tante temeritatis ausu penarum acerbitate prohibere Sacri approbatione concilii sanximus ut quicunque principum, comitum, Baronum nobilium, per se, vel per alias personas ipsorum advocati, vasallini, vel officiati civitatum, opidorum, villarum & castrorum rectores etiam per se, seu per alias personas mandantes, ra- D tum habentes, consilium, auxilium & favorem dans, vel dantes in premissis, Abbatem, Prepositum, Decanum, priorem, Archidiaconum, seu quemlibet alium, in dignitate ecclesiastica constitutum, seculari vel religiosa, canonicum ecclesie Kathedralis vel collegiate plebanum, curatum, presbiterum, monachum cujuslibet ordinis etiam fratrem ordinum mendicantium, seu clericum in sacris constitutum & quemlibet alium clericum, clericaliter viventem, habitum & tonsuram deferentem clericalem, occiderit, vulneraverit, mutilaverit, captivaverit, captivum detinuerit, vel eorum consanguineos, aut alios eorum familiares cum eis, vel alibi habitantes, sexus utriusque, in ipsorum odium, E displicentiam, & pro eis, vel alias propria temeritate, ut in terminis archidiaconatus illius & per totum illius archidiaconatum, ubi aliquem de predictis personis, seu clericum secularem, vel religiosum ordinis cujuscunque in sacris ordinibus constitutum, vel simplicem & pro clerico se gerentem, etiam novicium, vel conversum ordinis cujuslibet, habitum sui ordinis deferentem, & sub obedientia constitutum, occidi, vulnerari, mutilari, capi, vel detineri constiterit, eo ipso servetur strictissimum interdictum. Adicientes ut non solum in archidiaconatu, in quo hujusmodi excessus fiunt,

sed

sed ubi committentur in futurum, sed etiam in omnibus locis nostre provincie, in quibus prediċtorum clericorum & religiosorum occisores, vulneratores, mutilatores, captivatores, vel detinentes eos captivos, & eorum complices, qui eis hujusmodi maleficium & excessum mandaverint, ratum habuerint, concilium aut auxilium prestiterint, seu domicilium, jurisdiċtionem, de facto vel de jure obtinuerunt, & illis quoque locis, ubi tales receptaculum habuerint, infra nostram provinciam servetur striċtissimum interdiċtum; Ita videlicet, quod corpora mortuorum ad sepulturam ecclesiasticam nullatenus admittantur. Et si forte in ecclesiis, vel cimiteriis per abusum laycalis potentie hujusmodi corpora sepulta fuerint, nisi prius ejeċtis inde corporibus, nullatenus relaxetur. Et clericis captivis, vulneratis, mutilatis, vel eorum consanguineis, nepotibus, vel neptibus, vel aliis eorum familiaribus sexus utriusque pristinc libertati restitutis, cum debita satisfaċtione ipsis, & episcopo loci factis, exhibita cum plena restitucione ablatorum, si que eis ablata sunt, vel rebus suis sunt spoliati. Si autem occisi fuerint, vel in captivitate, vel vulneribus mortui, tunc etiam interdiċtum nullatenus relaxetur, nisi per occisores, vel in quorum captivitate mortui sunt, amicis & episcopo loci & beneficio satisfaċtio fit, secundum canonicas traditiones, exhibita & cum effeċtu. Adicimus etiam, ut non solum in terminis archidiaconatus, in quo prelatum, seu religiosum aliquem canonicum, plebanum, curatum, clericum sacros ordines habentem, vel simplicem & & pro clerico se gerentem, temere occidi, vulnerari, mutilari, captivari, captivum detineri, contingat, seu eorum consanguineos, vel familiam sexus utriusque, sed in terminis archidiaconatus in quo quenquam talium detineri constiterit, vel eorum consanguineos & familiam pro eis & in ipsorum odium striċtissimum servetur interdiċtum, ut sic tam nobiles, quam magnates, quam etiam populares cum plebe, contra malefaċtores hujusmodi, ex divinorum carentia provocati, consurgant ad liberacionem illius, vel illorum, qui ausu sacrilego detinentur captivos, vel captivis auxilium prestituri; Nihilominus tamen occisores, mutilatores, Vulneratores, captivatores & clericos in captivitate detinentes volumus ad sedem apostolicam, pro absolucione obtinenda, remitti, & eos, si in parrochiis in quibus habitaverint, visi fuerint, moram fecerint & in parrochiis archidiaconatus illius & eos in propriis parrochiis & in omnibus parrochiis ubi maleficium perpetraverint archidiaconos illius per curatos singulis diebus dominicis & festivis publicari & nunċtiari sententia excommunicationis majoris, canone: si quid suadente dyabolo, fore ligatos, nec prediċti curati ab executione hujus statuti diebus prediċtis cessare presumant, nisi de absolucione apostolica prediċtis malefaċtoribus impensa, approbacione vicario diocef. in spiritualibus interposita, fuerint certificati, quam approbacionem prediċtus vicarius facere non presumat, nisi prediċti malefaċtores, ultra aliam satisfaċtionem exhibitam vel exhibendam, ydonee caveant prediċto vicario, quod talia de cetero facere non presumant. Et istum ultimum articulum non solum de occisoribus, vulneratoribus, mutilatoribus, captivatoribus & detentoribus clericorum in captivitate volumus observari, sed etiam de prestantibus consilium, auxilium & favorem,

A cum tales juris auċtoritas pari pena constringit & cum de hoc fuerint conviċti.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Nos igitur statuto precedenti ipsa duximus adjungendum firmiter statuentes quod si temerarii captivatores clericorum aliquos de familia sua habuerint clericos consiliarios & scriptores, iidem statim se detrahant a communione eorum non solum in divinis, sed etiam in mensa aut in aliis, quibus excommunicato quomodolibet communicatur illicite, nec conciliis eorum intersint, nisi forte traċtatum haberent cum eis de procu-

B randa liberacione eorum, quam si infra duos menses procurare non poterint, sub pena excommunicationis late sententie precipimus, quod extunc non solum a concilio & scribendo se abstrahant, sed omnino ab eis recedant, quam si iidem clerici per unum mensem sustinuerint, extunc periculum suorum beneficiorum incurrant ita, quod ipsorum beneficia aliis conferri valeant, nec non inhabiles ad alia capienda ex tali mora reddantur in nostra provincia. Advocati qui patrocinium, vel defensionem assumpserint quorumlibet clericorum detentorum, aut etiam in occulto eis dederint concilium, vel litteras excusationum diċtaverint, vel scripserint, aut litteras quascumque a superioribus impetraverint,

C quibus a liberatione clerici, vel refusione damnorum de satisfaċtione ecclesie quoquo modo de facto valeat colerare, nisi prius clericum dimiserint, ablata restituerint, aut ecclesie satisfecerint de offensa, excommunicationis sententia innodamus.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Preterea cum predecessorum nostrorum statutum per penas contra captivatores clericorum prediċtas ad hoc non ecclesiis, nec ecclesiasticis personis sufficienter provisum existat, considerantes, quod pro deliċto sacri canones interdum pu-

D nire precipiunt totam terram & ad quartam generationem filii puniuntur: Nos de similibus ad similia procedere cupientes, provida deliberatione hujus concilii predecessorum nostrorum statutis duximus admittendum irrefragabiliter statuentes, ut non solum eorum filii, qui canonicos & in minoribus ordinibus constitutos & ceteros clericos pro clericis se gerentibus ac alias personas ecclesiasticas captivare, detinere, occidere, mutilare, ac letalibus nimis atrocibus vulneribus, quibus per medicorum nequit industriam subveniri, vulnerare presumunt, sed omnes eorum sacrilegorum utriusque sexus ab ipsis descendens posteritas usque ad quartam generationem, nec ad sacros ordines, nec ad aliquā

E beneficia ecclesiastica, nec in claustris, nec cenobiis, cujuscunque ordinis nostre provincie admittantur. Quod si contrarium faċtum fuerit ex malitia & ignorantia ordinatos ab executione ordinum perpetuo volumus esse suspensos; Receptos vero ad beneficia ecclesiastica secularium ecclesiarum pro non receptis haberi decernimus ipso faċto. Sed ne personis in monasteriis sive claustris receptis detur via ad secularem habitum redeundi, tales quidem in suis monasteriis ita volumus remanere, quod in conventu ultimi reputentur & nunquam ad officia, vel ad aliquas dignitates assumantur; De illis autem

ANNO CHRISTI 1489.

autem personis, que in ecclesiis conventualibus, aut monasteriis ante hoc nimirum statutum inveniuntur promote auctoritate hujus sacri concilii districte precipimus observari ut si parentes ipsorum aliquid commiserint premissorum, predicte persone ob hujusmodi suorum parentum delictum nunquam ad personatus vel dignitates aliquas assumantur, sed in suis gradibus persistentes ad ulteriores efficiantur inhabiles & indigni ipso facto, omnibus aliis penis contra ordinantes presentantes & recipientes personas hujusmodi in priori concilio constitutis in suo robore duraturis.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Verum quia in concilio anteriori statuitur, omnes penas contra occisores captivatores ibidem statutas inviolabiliter observandas donec captum liberum & solutum dimitti contingat, prestita satisfactione debita & condigna, pari racione & nunc duximus statuendum, quod nisi mutilato, percusso, seu vulnerato fuerit per emendam condignam & satisfactionem debitam satisfactum; nequaquam cessandum esse ab executione, seu observatione penarum percussoribus seu vulneratoribus superius inflictarum.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgensi.

Similiter volumus advocati capitanei abbatis, prepositi, archidiaconi canonici, vel rectoris alicujus ecclesie, aut clerici cujuscumque sufficere pro executione facienda insinuationem, quam super hoc fama defert promulgata.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgensi.

Statuimus etiam, ut nullus manufidelis amicus, vel aliquis habens potestatem rerum captivati promittat, vel det aliquam pro liberatione ipsius, vel dando se interponat vel alias aliquam cautionem faciat. Quod si contra statutum hujus sacri concilii quisquis in casu hujusmodi inventus fuerit alicui dedisse, vel promisisse, in tanto diocesano pene nomine teneatur astrictus. Adicientes, quod si detentor clerici per unum mensem clericum detinuerit captivatum, aut eo dimisso infra annum a tempore captivitatis clerici computandum satisfactione neglecta non obtinuerit se absolvi, ex tunc ab omnibus feudis cadat ipso jure, que a quibuscunque ecclesiis noscitur obtinere. Hec omnia contra captivatores episcoporum multo fortius volumus observari, eo adjecto, quod episcopo captivato clerici a familia captivatoris statim recedere teneantur, quod captivatores tales ipso facto non solum a juris cadant perpetuo pheudo, que captivitatis tempore a quibuscunque ecclesiis obtinebant, verum etiam ipso facto cum omni posteritate fiant inhabiles in eternum ad pheuda quelibet a quibuscumque ecclesiis assequenda aut bona eorum quelibet, que habuerunt captivitatis tempore propriata ecclesie applicentur, etiam hii qui pheuda eis duxerint concedenda ipso facto excommunicationis sententiam incurrant. Quod si proximi domini feudorum pheuda illa, in quibus casibus premissis episcoporum vel clericorum captivatores ceciderunt, infra mensem unum, vel duos concedere, vel ad se neglexerit revocare; Ex tunc pheudorum ipsorum collatio ad superiorem proximum devolvatur, id quod de occisoribus & mutilatoribus clericorum multo fortius volumus observari. Urbanus ad perpetuam rei memoriam &c. Quia sicut displicenter recepimus nonnulli diversarum partium principes, marchiones, Duces, Comites, Barones & alii nobiles, nec non potestates, capitanei, ballivi, scabini, advocati, rectores, judices & consules, aliique officiales & conciliarii civitatum, opidorum, castrorum, aliorum locorum aliique layci & laycales persone, dominium seu jurisdictionem in temporalibus habentes, nec non ipsarum civitatum communia, ac opidorum, terrarum & aliorum locorum universitates, non attendentes, quod laycis in clericos & personas ecclesiasticas nulla est attributa potestas, ipsos clericos & personas ecclesiasticas, etiam interdum in dignitatibus constitutos temeritate propria bannire seu relegare, aut proscribere non verentur nos adversus temeritatem hujusmodi remedium apponere cupientes, omnes & singulos talia presumentes, aut ea fieri mandantes, seu eorum nomine vel mandato facta rata habentes, vel in eis faciendis dantes concilium, auxilium, vel favorem, cujuscunque preeminentie, dignitatis, status, vel conditionis existant, si singulares persone fuerint eorum videlicet singulos, vel si communia vel universitates extiterint omnes & singulos eorundem communium & universitatum potestates, capitaneos, ballivos, scabinos, Advocatos, Rectores, Judices, Consules & offitiales quocunque nomine censeantur & conciliarios & privatas personas, que hujus sacrilegii principaliores prestatores existunt, excommunicationis sententias incurrere, nec non quemlibet eorumdem communium seu universitatum ac illas illorum principum, marchionum, ducum, comitum baronum, nobilium & majorum, quorumcunque laycorum & laycarum personarum tanta presumentium, in quibus talia fierent, civitates, opida, terras, castra & alia loca ecclesiastico interdicto subiacere volumus ipso facto, nec ab ipsis sententiis per alium, quam Papam Romanum poterit, preterquam in mortis articulo absolvi, nec interdictum hujusmodi per alium etiam relaxari, non obstante si aliquibus communiter vel divisim a sede apostolica sit indultum, quod excommunicari, suspendi, vel interdici non possint per litteras apostolicas non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem & de eorum propriis nominibus in quibuscunque constitutionibus, privilegiis & literis apostolicis contentis, de quibus etiam plenam & expressam in dictis litteris fieri oporteat mencionem. Nulli ergo &c. Datum rome IIII. ydus decembris, nostri pontificatus anno VI. urbani quinti.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgensi.

Considerantes, quod clericorum quorumcunque, precipue in dignitate constitutorum, sive religiosi fuerint, sive seculares, occisoribus, mutilatoribus tanti criminis attenta enormitate nondum sit suffitiens pena per constitutiones predecessorum nostrorum & nostras inflicta, sacro approbante concilio, presenti statuto ordinamus & adicimus, quod ultra alias penas, emendas & satisfactiones, predicti occisores & mutilatores & eorum quilibet debet tribus diebus dominicis se continue sequentibus, nudis pedibus, & cor-

pore tantum femoralia habens, in ecclesia Kathedrali civitatis & diocesis illius, in qua clericum occidit, seu mutilavit, processionem illa hora, qua fit in dicta ecclesia, nudus & discalciatus, deferens rotam parvulam in dorso & virgam in qualibet manu, antecedere continue, donec, circuitu facto, processio ecclesiam ingreditur, & ante illam januam, per quam processio ingreditur, sublitet, & duobus ultimis prelatis, vel canonicis in processione, & cuilibet eorum, unam virgam presentabit ad manum, & in signum vere penitentie petet se cum predictis virgis emendari: qui, receptis virgis predictis, ipsum leviter pro qualibet vice castigatum emendabunt. Si autem esset curatus alicujus parrochialis ecclesie, seu canonicus ecclesie collegiate, vel religiosus alicujus monasterii, ultra emendam premissam, quam quilibet talis facinorosus facere tenetur & debet in ecclesia Kathedrali, & illa peracta, in eadem ecclesia similem faciat, & tribus diebus dominicis ante processionem, & observata simili forma in beneficio occisi vel mutilati nobiliori, si plura obtinet, & secularis fuerit; si vero religiosus, in monasterio suo servetur talis modus & forma. Nolumus etiam istam emendam per quenquam debere remitti venerabilem fratrem nostre provintie episcopum, nec predictos facinorosos ad communionem christi fidelium recipi & admitti, nisi emendam prescriptam in forma sua observent, ultra alias emendas & penitentias predictis injunctas a lege vel a canone facinorosis, & hujusmodi constitutionem volumus districtius observari per illos, qui proprios plebanos, seu curatos occidunt, vel mutilant, vulnerant, captivant, vel detinent captivatos, & similiter per vasallos & omnes subditos ecclesiarum & monasteriorum in premissis delinquentes.

Rubrica de usuris.

Albertus Archiepiscopus ex Concilio Magdeburgen.

Contra usurarios juxta statutum Lateranensis concilii procedatur, ut si notorius fuerit ipsorum excessus sine distinctione aliqua ecclesiastica careant sepultura. Nihilominus ipsorum heredes ad restituendum usuras per censuram ecclesiasticam compellendi. Si quis autem tales sepelire presumpserit suis beneficiis spolietur excommunicationis sententia singulis diebus dominicis sollennibus proferatur in omnes, quicumque usuras de cetero presumpserint exercere. Hoc priori concilio adjungentes, ut si, non notorii usurarii, demum in egritudine constituti absolvi desiderent, nullatenus audientur, nisi primitus satisfaciant, vel heredes suos tales habeant, quod pro eis satisfaciant in quantum possibile fuerit de usuris.

Sacri concilii approbacione ordinamus statuentes, ut in usurarios omnes cunctis diebus dominicis & festivis per locorum plebanos & eorum vicarios auctoritate nostra excommunicationis sententia proferatur ita, ut qui publice exercent usuras, aut qui coram ecclesia de usura convicti fuerint aut confessi, aut qui per juratos villarum pro usurariis publice sunt proclamati excommunicentur solenniter nominatim. Qui vero de usure vitio sola sunt suspicione notabiles, nisi, datis sibi super hoc a Prelatis, plebanis, seu vicariis certis terminis, se de hujusmodi vitio legittime coram ecclesia expurgaverint, & debitores usurarum & fidejussores datos forsitan super eis absolverint simpliciter & publice ab usuris, excommunicentur similiter nominatim cum eis, qui solvunt usuras, nec accusant, post communicationem factam eisdem, infra mensem. Ab usurariis autem manifestis juxta Lateranense concilium nullus omnino oblationes recipiat, nec ad communionem admittatur altaris & si in hoc peccato decesserint non recipiantur ad ecclesiasticam sepulturam; Qui autem contra premissa fecerit easque recepit, restituere compellatur, & donec, secundum sui episcopi vel ejus in spiritualibus vicarii arbitrium satisfecerit, ab officii sui maneat executione suspensus. Tales si resipiscere non curaverint a peccato, deinde, post restitucionem, que male extorserunt per usurariam pravitatem, si ad restitucionem omnium eorum suffecerint facultates, vel si in toto solvendo non fuerint, prius restituta ea, ad quam suffecerint, porcione, de reddendo residuo fortuitu tempore sufficientem caucionem adhibeant eis, vel eorum heredibus, si existant, ex quibus extorserunt usuras, alioquin pauperibus vel piis locis juxta ordinacionem suorum episcoporum, vel ipsis in spiritualibus satisfactione ydonea, prestita cautione, ab eisdem suis episcopis, vel eorum vicariis in spiritualibus absolutionis beneficium consequantur. Nos enim solum predictis absolutionem talium duximus committendam, ne per quorundam sacerdotum simplicitatem & per malitiam aliorum, qui contra restitutionem hujusmodi proprium questum querunt, non salutem animarum, vel commodum proximorum, quibus est merito restitutio facienda, contra usurarios aliquid incongruum statuatur. Quod si usurarii prescripti, spe finalis penitentie & absolutionis extreme, claves ecclesie sani contempserint & temere sustinuerint anathema, seque in extremis absolvi petierint, juxta provisionem statuti Lateranensis concilii non statim, sub proprio juramento, est eis absolutio impendenda, nisi prius male cuncta extorta restituant dummodo in bonis mobilibus & immobilibus tantum habeant, quod restituere valeant universa, vel saltem refundant, in quantum ipsorum facultates se extendunt, & de reliquo refundendo & satisfaciendo ecclesie, sanitate recepta & copia rerum nacta, dederint fidejussores ydoneos consanguineos & affines. Quod si fidejussores tales non extiterint & in eis appareant vere penitentie signa, recepto sub forma prescripta proprio sacramento admittantur ad penitentie & eukaristie sacramentum. Sed in penam tam diuturni contemptus clavium, ad terrorem aliorum, negetur eis extrema unctio & ecclesiastica sepultura, nisi forte, suadente causa legittima, hoc a nobis eis ex gratia contigerit indulgeri. Ad que etiam duo ultima consequenda non sufficient proprium juramentum & penitentie signa premissa, cum pater & mater male acquisita restituere sint parati, sed forsitan fidei contradicunt vel properantibus nolunt per premissas exponere cautiones, vel cum uxor pro marito, vel e converso maritus pro uxore similia facere detractant. Adicientes, quod si usurarii manifesti per mensem unum temere in excommunicatione duraverint & tunc uxoribus & filiis ac propriis ipsorum mancipiis divina & sacramenta eukaristie subtrahantur, baptismate parvulorum & penitentia morientium exceptis, servientibus aliis & ancillis conductitiis & colonis eorum excommunicationis gladio feriendis.

Preterea cum delicta privilegium emunitatis non

non habeant & delinquentem pena, non dignitas, merito comitetur, statuimus, ut quilibet, sive miles, sive ministerialis noster existat, seu ex quocunque privilegio, sive prescriptione refulserit super usuris, cessante in hoc crimine omni privilegio, sub offitio fratrum nostrorum, episcoporum nostre provincie conveniri debeat, cum privilegium mereatur amittere, qui sui honoris & fori tam viliter abutitur, potestate nihilominus & hoc contra captivatores spoliatores ecclesiarum & clericorum ministeriales sint vel alias gaudeant privilegio & contra fidejussores datos ab usurariis volumus observari, videlicet, quod per nostros offitiales, vel nostrorum fratrum coepiscoporum valeant coartari.

Rubrica de crimine falsi.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Et quia plerique falsarii litteris apostolicis & aliorum prelatorum testimoniis asserunt se munitos, hoc sanctum decrevit concilium, ne tales, qualiacunque scripta deferunt, a clericis vel a quibuscunque aliis personis recipiantur in ecclesiis, vel in domo, nisi prius ipsorum littere per episcopum diocesis, si ejus copia possit habere, alioquin ejus in spiritualibus vicarios examinate fuerint diligenter & nisi ipsius episcopi, vel vicarii litteris testimonialibus sint muniti; Et hoc ideo quia per sacerdotes simplices non possit de facili litterarum veritas vel falsitas indagari. Sane, quecunque persona ecclesiastica, ultra hanc formam, tales receperit, ipso jure ab officio & benefitio per triennium sit suspensa, alia pena nihilominus juxta superiorum arbitrium punienda. Istud quoque presentis auctoritate concilii huic capitulo duximus admittendum, ut si tales, sine dictis litteris testimonialibus petitiones suas presumpserint promovere, plebani civitatum ac villarum, ac alii, ad quos veniunt, eos cum rebus eorum seculare judicium, si alias detineri non possint, non dubitent occupare, dyocesano seu archidiacono presentandos.

Rubrica de sortilegiis.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Excommunicamus & anathematizamus omnes sortilegos, firmiter prohibentes, ne ab alio, quam suo episcopo, nisi forsan in mortis articulo, absolvantur & hanc excommunicationis sententiam singulis diebus dominicis & festivis per sacerdotes in eorum ecclesiis & capitulis precipimus publicari.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburg.

Cum scriptum sit in lege domini, quod quicunque non obtemperasset sacerdotibus, extra castra positus dilapidabatur a populo, aut gladio cervice subjecta expiabat contemptum & in presentia ecclesie inhobedientes cuncti de ecclesia rapido ore demonum trahebantur. Multi nomine sacerdotes censuram ecclesie contempnentes, excommunicati vel suspensi a prelatis suis, exigentibus culpis eorum, immemores, quod episcopis & prelatis clavium celorum sit collata potestas, attemptare sibi interdicta ministeria

A non verentur, contra quos volumus rigorem ecclesiasticum exercere; Statuimus igitur, ut tales sine spe restitutionis, ab offitiis deponantur & infames ac detestabiles facti de cetero ad benefitia ecclesiastica nullatenus admittantur, nisi per penitentiam approbatam & conversationem laudabilem sedis apostolice graciam meruerint obtinere.

Rubrica de privilegiis & excessibus privilegiatorum.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

B Preterea statuimus, ne religiosi cujuscunque ordinis, vel religionis existant, privilegiati, fines excedant suorum privilegiorum, cum privilegium mereatur amittere qui concessa sibi abutitur potestate. Si qui etiam religiosorum per donationem, vel alium legittimum titulum, jura patronatus aliquorum benefitiorum ecclesiasticorum acquisierint, talia benefitia, propria temeritate, suis usibus non usurpent, sed, ipsis vacantibus, ad ea sacerdotes ydoneos, per quos regi consueverint & sunt recte, pervertent, nulla bona, detractis predictis benefitiis, usibus suis reservent, Abbatie, prioratui, conventui, seu aliquibus officiis applicando. Sed ordinarius institutionem, exacta diligentia, faciet instituti, C ad presentationem dictorum religiosorum, vel quem ipse ex offitio suo instituerit, benefitia ad ipsum devoluta ex negligentia dictorum religiosorum de temporalibus ad dictum benefitium juribus corporalibus & incorporalibus integre faciat respondere; alioquin elapso tempore a jure statuto ordinarius loci, prout ecclesie expediat, providum virum instituat in curatum. Si quas etiam ecclesias parrochiales, & in eorum limitibus grangia & monasteria habuerint, Terras, agros, prata, vel vineas, aut alia bona, de quibus jure decimam solvere tenentur & decimationem defraudaverint, omnes, ipsis ad hoc opem, vel operam dantes, & ipsorum servitiis intendentes, decernimus ipso facto excommunica-
D tionis sententiam incurrisse. Quicunque vero ausu temerario contra predictam constitutionem venerit, cujuscunque status fuerit vel conditionis, ipso facto sit anathematis vinculo innodatus. Et si clericus fuerit, qui talia commiserint, aut opem, vel operam, consilium, auxilium predictis vel alicui predictorum exhibuerit perpetrandi, omnibus sit benefitiis ecclesiasticis & dignitatibus privatus, & ad ulteriora percipienda omnino inhabilis & indignus. Laycorum etiam contra presentem nostram constitutionem in aliquo venientium filii & nepotes, usque in quartam generationem, nisi sufficienter injuriam passo satisfactum fuerit, ad omnem honorem & dignitates ecclesiasticas inhabiles sint & eos etiam
E inhibemus, sub anathematis pena, quam ex nunc in omnes contrarium facientes ferimus, in ecclesia dei ulterius promoveri. Et quia de canonicis & clericis convinciatoribus & percussoribus per predecessorum nostrorum concilia seu statuta, nulla certa forma vel pena, preter eam, que jure communi comprehendi invenitur, expressas; Nos attendentes, quod plus timeri solet, quod specialiter alicui precipitur, quam quod generaliter imperatur; approbatione totius concilii necessario duximus statuendum, canonicus, qui sue, vel alterius ecclesie canonicum verbis probrosis afficit manifeste, per quartam; si

ANNO CHRISTI 1489.

vero convitia manifesta dixerit in prelatum, per mediam partem anni a Tractatu & consortio sui capituli, nec non a perceptione fructuum sue prebende penitus sit exclusus. Si quis autem canonicorum in predictas personas, etiam citra sanguinis effusionem, manus injecerit temere violentas, penas predictas dupliciter patiatur, pro vulnere vero hujusmodi personis ab aliquo canonicorum illato, si etiam nullius membri mutilatio ex tali vulnere fuerit secuta, sine omni remissione quadrupliciter puniatur, & insuper in utroque casu, juxta sui dioces. arbitrium, leso satisfacere competenter debet, antequam restitutionis beneficium assequatur, sed pro temeraria membri mutilatione omni beneficio ecclesiastico ipso jure sit privatus. Quæ omnia & singula B circa alios clericos beneficiatos, si personas ecclesiasticas predictis modis ledant, seu ledantur ab ipsis, juxta premissam formam & ordinem, sub penis eisdem observari, mandamus, salvis tamen aliis penis in sacris canonibus contra temerarios violentarum manuum in clericos injectores expressis, salvis etiam aliis juribus, que vim repellere permittunt.

Rubrica de penis.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgensi.

Statuentes presenti constitutione, ut si quando contigerit personam ecclesiasticam, vel ejus familiam domesticam captivari, & ad aliquam civitatem, opidum, castrum, villam, captum duci & in dicta civitate opido castro vel villa captivum detineri in vinculis incarceratum, vel alias quocunque modo, aut infra terminos ipsorum in aliquo loco, seu res ipsorum spiritualium personarum abduci, vel abducta detineri, Sacerdotes, vel cappellani civitatis, opidi, castri, ville, cujuscunque eminentie vel status fuerint, exempti, presentis nostre constitutionis vigore & auctoritate, non exempti vero in subsidium juris, quos etiam requirimus per presentes postquam sic sciverint & ad eorum noticiam devenerint & quousque predicte persone ecclesiastice, vel eorum familie, consanguinei, vel nepotes eorum bona sic in predam vel spolium abducta detineant, non expectato super eo superioris mandato, cessent a divinis, strictissimum ecclesiasticum servantes interdictum, & nihilominus predicti sacerdotes, capellani dicte civitatis, opidi, castri, ville, presentis constitutionis auctoritate in unum congregati, adeant & requirant dominos civitatis, opidi, castri, vel ville, ne predictas personas ecclesiasticas aliunde ad bona sua adductas seu eorum familiam, ipsorum nepotes & neptes cum suis rebus captivos detineri permittant, nec aliunde ad loca alia deduci ulteriora, seu ipsorum bona & res quecunque, sed mox personis predictis pristine reddi- E tis libertati, ipsis etiam ipsorum bona integraliter restituant. Quod si dicti domini temporales civitatis, opidi, castri, ville, vel alterius loci, seu alie potestates temporales adimplere contempserint requisite, volumus ipsas sententia excommunicationis majoris & quemlibet eorum fore ligatum & tamdiu excommunicatos denunciari & loca predicta, in quibus visi fuerint & moram traxerint, & in eorum presentia quamdiu ibi fuerint, esse supposita ecclesiastico interdicto nec absolvantur a predictis sententiis, nec interdictum relaxetur, nisi ad arbitrium executoris loci

A personis lesis plenarie satisfaciant, maxime puellis & mulieribus, quas corruperunt & quibus abusi sunt, & pro tante temeritatis excessu penam patientur, sicut occisores & mutilatores clericorum, incendentes ante crucem nudi & discalciati, secundum quod occisores clericorum, vel mutilatores, ultra omnes alias penas eis inflictas, facere tenentur astricti, nec istam penam per quemquam venerabilium fratrum nostrorum coepiscoporum nostrorum nostre provincie nec per archiepiscopum nolumus remitti.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Ex multorum querelis recepimus nostrorum subditorum, qui & ipsi, quod dolenter referimus, experientia didicimus evidenti, quomodo mendicantium ordinum fratres, sue institutionis & professionis observantie facti immemores, soli incedere in campis, in civitatibus & villis, nunc pedestres, nunc in equis, nunc in curribus alii sine habitu, aliquando habitum sue professionis deferentes, presumunt & curatis nostre provincie, quibus deputati terminarii, ad supportandum cum eis ipsorum onera in confessionibus eorum subditis, dummodo tamen presentati fuerint, audiendo, jam facti sunt in gravamen. Et cum solum in adventum domini usque ad diem circumcisionis domini inclusive & per quadragesimam usque ad octavam pasche & per C festum penthecostes, ac Assumptionis beate marie virginis deberent in locis, ubi terminarii deputati sunt, in verbo dei requisiti proponendo, & licentiati duntaxat per curatos in confessionibus audiendis prestare subsidium, suis sanctis moribus populum ad profectum incitare saluti. Nunc vero privilegiis eis concessis ab universali ecclesia presumptuose abutentes fere per totum annum in locis, ubi terminarii deputati sunt, & in domibus suis frequenter soli cum mulieribus, quas ipsorum martas, ut eorum verbis utamur, habitare non verentur, ex quibus scandala plurima frequenter oriuntur in populo, nunc medicorum officium exercentes, nunc se artifices in diversis artibus & artificiis mentien- D tes, victum per tales abusus querentes, & quod deterius est, in stubis communibus inter populares balneari non verentur. Volentes igitur predictorum mendicantium fratres ordinum & presertim terminarios terminis suorum privilegiorum esse contentos, nec ipsos debere presumere, que suam professionem dedecent & scandalum ponunt in populo; Unde sacro approbante concilio, statuto presenti ordinamus, statuentes & prohibentes, ne quis mendicantium ordinum frater de cetero presumat solus, etiam in habitu sue professionis & nullatenus habitu deposito, monasterium suum egrediendo, per quevis loca nostre provincie incedere, vel morari, presertim in domibus & in locis, ubi sunt terminarii deputati extra tempora prescripta, nec medicorum officium, aut aliud quodcunque artificium assumere & exercere, quod sue religioni non congruit, nec balnea recipere in stubis communibus & inter populares, ubi frequenter suspectarum mulierum se prebet copiosa presentia. Si qui vero religiosi hoc salutare statutum violantes, presumpserint soli in civitatibus, castris, villis, vel per alia loca nostre provincie incedere, sine socio sui ordinis, habitu sue professionis deposito, vel delato vel incedentes in calopediis, medicorum officium, vel aliud officium, quod sue religioni non congruit,

pre-

ANNO CHRISTI 1489.

ANNO CHRISTI 1489.

presumserint exercere seu in locis, ubi sunt terminarii, & extra tempora prescripta & eis concessa, habitare, vel balnea publica adire & balneari in eisdem; Volumus per curatos, in quorum parrochiis sunt deputati, ad suos superiores & ad manendum amplius in claustris suis remitti, & de cetero eos pro terminariis minime sustineri; Si autem predictorum mendicantium ordinum fratribus sic solis, ipsorum habitu deposito, vel delato repertis, vel in stubis communibus balneantibus injuria illata fuerit, volumus eis per executorem statutorum nostrorum nostre provincie, si injurati fuerint, subvenitri minime, nec ipsos ad predicandum verbum dei in ecclesiis nostre provincie, vel ad audiendum confessiones, vel ad petendum caritativa subsidia a populo nostre provincie per plebanos & curatos admitti.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Hoc sacro approbante concilio statuimus ut si quis in hoc sacrilegii genus irrepserit, quod archiepiscopum vel episcopum nostre provincie fuerit hostiliter insecutus, vel percusserit aut ceperit, aut fieri mandaverit, vel factum ratum habuerit, aut concilium dederit, vel favorem, aut postea acceptaverit, vel defensaverit eundem, sic, ut reus criminis lese majestatis, perpetuo sit infamis; Diffidatus nihilominus & bannitus sit intestabilis, dentur cuncta ejus edificia in ruinam, & ut perpetuam notam infamie perpetua ruina testetur, nullo tempore reparentur, nullus ei debita reddere, nullus in judicio respondere teneatur. Quicquid etiam in bonis reperitur ipsius, ipsi ecclesie, cujus est episcopus, applicetur, ut ex illis nihil transmittat ad posteros, sed pocius cum ipso quodammodo damnentur & sua. Si que vero feuda, officium, vel beneficium spirituale, aut temporale ab aliquibus ecclesiis obtinet, sit eis ipso jure privatus, que sic libere ad ecclesias convertantur, quod ecclesiarum rectores de ipsis pro sua voluntate disponant. Quod si quis predictorum filios habens, vel nepotes, per rectam lineam descendentes beneficiatos, quivis beneficio sit eo ipso privatus. Nulli preterea talium filiorum atque nepotum per virilem sexum descendentium ab eisdem alicujus aperiatur janua dignitatis, aut honoris ecclesiastici, vel mundani. Et ut magis famosa sit eis infamia, ab omnibus actibus legittimis repellatur. Volumus etiam & presenti statuto adicimus, ut in execucione predicta, sicut ex injunctione manuum violenta ipso facto sententiam excommunicationis incurrat, & tam insecutor, quam supradicti alii, tanti mali participes, quamdiu in sua contumacia perduraverint, singulis diebus dominicis & festivis, pulsatis campanis & candelis accensis, per omnes loci illius ecclesias, in quo tantum fuerit facinus perpetratum, nec non civitatis, diocesis, vicinarum excommunicati publice nunctientur, nec ab alio quam a provinciali concilio, vel summo pontifice possint absolutionem, preterquam in mortis articulo, obtinere. Cum autem primo fuerint absolvendi, primo sufficienter & ydonee caveant, quod inferende pene parebunt, & auxiliante domino penitentiam peragent injungendam. Deinde per omnes illius loci ecclesias principales vicinorumque locorum, diebus dominicis & sollennibus incedant nudi coram populo, femoralia tantum habentes, & virgas seu fertilas ferentes in manibus, cum quibus per easdem ecclesias publice sustinentur, ituri postmodum ad sedem apostolicam, ibidem acturi penitentiam per annum integrum, nec inde postmodum reversuri, absque dicti archiepiscopi, vel episcopi lesi, vel sic offensi & ecclesie sue licentia spirituali. Ceterum cum tales gratiam reconciliationis meruerint, beneficio absolutionis obtento, indulgeatur licentia, ut suam & suarum injuriam prosequantur & debitorum illorum, que contracta fuerunt post absolutionem acquisitam repeticio non negetur. Preterea precipimus, ut presides provinciarum, domini, seu rectores, schulteti & alii domini temporales civitatum, opidorum, castrorum, villarum, & aliorum locorum, contra presumptores predictos, presentis statuti tenorem districte observent & faciant observari, quod si non fecerint tam ipsi quam officiales episcoporum infra mensem, postquam res ad ipsorum noticiam pervenerit, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant; Civitates vero & universitates alie, que talia presumentes receptaverint, vel in hiis consilium, vel auxilium dederint, vel infra mensem taliter saltem delinquentes, prout tanti facinoris enormitas exegerit & facultas eis affuerit, non duxerint puniendos, ecclesiastico subjaceant interdicto.

Borchardus archiepiscopus ex conc. Hallen.

Ut autem penas premissas contra captivatores, vel detentores personarum ecclesiasticarum nostre provincie hoc concilio generaliter promulgatas mitigare, remittere, interpretari, declarare, vel etiam ampliare, prout facti qualitas exegerit valeamus, tam nobis, quam cuilibet fratrum coepiscoporum nostrorum in sua diocesi libera sit facultas, penis prioribus super archiepiscopi, vel episcopi captivitate, seu detentione, statutis immutatis, nisi super hoc omnium nostrum accedente communi concilio & consensu.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburg.

Cum non solum clerici, sed etiam ipsorum familia utriusque sexus sint & esse debeant a secularium quorumcunque judicum Judicio & potestatum secularium potestate, invasione, oppressione, & in jure exempti; Hoc tamen multe seculares persone, potestates, advocati, ballivi civitatum, castrorum, opidorum & villarum rectores per se, vel alium vel alios, curatorum, plebanorum, & aliorum clericorum familiares, vel ancillas, vel eorum consanguineas, cum eis habitantes vel alibi moram trahentes in ipsorum clericorum odium invadere per se, vel per submissas personas verberare, vulnerare, captivas ducere, & eis abductis & captivis detentis abuti non verentur, ipsas etiam rebus suis spoliantes & exactionantes, attendentes, quod hujusmodi injurias, vel libertates ecclesiasticarum personarum violationem non debemus sub aliqua dissimulacione sustinere. Ea propter presentis constitucionis auctoritate, sacra approbatione concilii, statuimus, ut quicunque singularis persona, premissas personas, vel eorum aliquam verberaverit, vulneraverit, captivas duxerit, mutilaverit eis abusus fuerit, rebus suis spoliaverit, vel exactionaverit, sit ipso facto excommunicationis sententia innodatus, & nihilominus, ubi domicilia ha-

ANNO CHRISTI 1489.

buerit, vel moram traxerit & in ejus presentia servetur strictissimum interdictum, quousque hujusmodi personas & presertim mulieres, puellas, seu virgines quibus abusus est pristine restituerit libertati ac etiam rebus earum integre restitutis atque satisfactio de injuriis eis illatis ad arbitrium executoris dyocesis ubi predicta committi continget.

Borchardus archiepiscopus ex conc. Hallen.

Insuper & is, qui submissione tam illicita, aut alicujus utilitatis, aut commodi temporalis cupiditate seductus, aut appetitu dominandi presumptuose deceptus vel ad hoc quavis alia causa allectus, ad se receperit a tali submissione infra mensem non recedere atque infra eundem mensem, quicquid ad eum hujusmodi submissionis occasione, quocunque modo pervenit, vero domino loci in cujus injuriam est receptum, totaliter restituere teneatur, alioquin excommunicationis sententiam incidat ipso facto.

Rubrica de confessionibus & penitentia.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

In confessionibus audiendis maximam adhibeant diligentiam sacerdotes, ita ut a penitente usitata peccata & omnia sigillatim, inusitata vero tantum per quasdam circumlocutiones caute perquirant, ne inexpertis detur materia, quod ante nesciebant, ne verbo, aut signo, vel aliquo modo prodant aliquatenus peccatorem. Sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque omni expressione persone caute perquirant, quoniam qui peccatum in penitentiali judicio sibi directum presumpserit revelare, non solum a sacerdotali officio ipsum decernimus deponendum, verum etiam ad agendum penitentiam in artum monasterium detrudendum. Verum quia quidam confessores, etsi personam confitentis non exprimant, circumlocutionibus tamen confitentium peccata & circumstantiis sub quodam generalitatis involucro indirecte publicant confitentem, concilium proxime celebratum clarius elucidando statuimus, ut nullus sacerdos expressa religione, conditione, seu statu alicujus peccatum recitet confitentis, ymmo nec peccati qualitas, locus, vel vicinia perpetrati facinoris indicetur, aut specificatione peccati humana fragilitas ad perpetrandum similia provocetur.

Albertus Archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Et quia plerumque infirmos sua confiteri peccata, propter multorum presentiam erubescere contingit, illud a sacerdotibus precipimus districtissime observari, ut ipsi familiariter & secrete audiant confessionem, si mortis periculum non subsistat, & postea ad eum deferant cum devocione habitu & reverentia condecenti hostiam salutarem.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Prohibemus etiam, ne quis sacerdos ab uno sibi confitente de aliorum peccatis, nominibus expressis, inquirat, & ne missas, quas penitenti procurandas injunxerit, ipsemet celebrare

A presumat & ne pro vivis fiat aliquid tricenarium, vel annuale.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Quamvis ecclesia tolleret, quod, de conniventia proprii sacerdotis, subditi presbiterorum & plebanorum, pro majori concilio adipiscendo, religiosis quibusdam confiteantur interdum; Volumus tamen ymmo sacri concilii auctoritate, sub pena excommunicationis late sententie inhibemus, omnibus religiosis ne subditis plebanorum, maxime autem Beguinis, Vagerdinis & inclusis, aut aliis personis hu-
B jusmodi communicent corpus domini, aut alia porrigant ecclesiastica sacramenta parvulis vel adultis. Hoc etiam sub eadem pena religiosis omnibus firmiter inhibentes, ut cum processiones & stationes solennes, quas observat ecclesia generalis, ex institutione ecclesie & magne auctoritatis & multe opitulationis existant, utpote in quibus dominus honoratur votis communibus & placatur, ne populum abstrahant ab eisdem, predicationes nunc ipsis instaurando, ymmo in predicationibus sedulo proponant eisdem, quod totaliter tenentur interesse festivitatibus, & quod peccent se ab hujusmodi processionibus abstrahendo, eidem populo exponant, quod matricem ecclesiam in pre-
C cipuis festivitatibus tenentur accedere, ac illam sua presentia honorare, a quo sacramentorum gracia in eos, quasi ex fundamentali gurgite influit & descendit, ipsique tunc abstineant ab omnibus allectivis, quibus abstrahi posset populus, quo minus ad solennitatem veniat sue matris. Interdicimus etiam omnibus religiosis mendicantibus, ne ipsi presumant de cetero novas facere adinventiones in processionibus & aliis, nec dominicis diebus & aliis festivis circuitum faciant processionaliter per ambitus, cimiteria & ecclesias, secum reliquias deferentes, nisi diebus dedicationis suarum ecclesiarum. Nec cereos in die purificationis populo solenniter benedicant, nec ramos, pal-
D mas, seu frondes in die palmarum, neque herbas, vel alios fructus in die assumptionis beate marie virginis, vel alio quocunque die premissa, vel consimilia de cetero facere presumant. Requirimus omnes igitur fratres & coepiscopos nostre provincie & ipsorum officiales, ut diligenti cura invigilent, ut mendicantium ordinum fratres in premissis culpabiles repertos ab hujusmodi excessibus supra modum exquisitis & a jure non permissis cessare compescant, & episcopo loci de tante temeritatis excessu satisfacere per districtionem ecclesiasticam compellant, executore statutorum loci hoc efficieate.

E

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

In furto, usura, rapina & fraude ante omnia injungant penitentibus, si possint, ablata restituant, alias nulla valebit eis satisfactio ad salutem, cum non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Sunt autem tria peccata, que in satisfactionibus

ANNO CHRISTI 1489.

nibus injungendis sunt domino apostolico reservanda, scilicet in clericos, vel alias personas, vel alios quoscunque religiosos injectio manuum violenta, Ecclesiarum vel religiosorum locorum incendia, & symonia in ordine perpetrata; In aliis peccatis minoribus, secundum quantitatem culpe & pluralitatem confitentis, rationabilem satisfactionem temperent sacerdotes.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Statuimus quod Sacerdotes in satisfactionibus injungendis, in religione sedentibus, ac majoribus majora reservent, utpote homicidia, sacrilegia, incendia, peccatum contra naturam, concubitum personarum conventualium in sacris ordinibus constitutarum, Incestus, videlicet cum consanguinea, vel affine, vel cum ea, que votum castitatis emisit, Injectiones manuum in parentes, oppressiones parvulorum, negligentiam parentum in ignem vel aquam natos amittencium, beneficiatorum perjuria, solennes fidei fractiones, votorum transgressiones, Symoniam, Adulteria, Hereses, Apostasias, Malesitia eorum, qui maleficiunt conjuges, ne possint coire, vel qui procurant sterilitatem mulierum, vel abortum, Falsarios qui sigilla, litteras vel monetam falsificant: In hujusmodi peccatis & similibus detentos mittant sacerdotes ad episcopos absolvendos, nec absolvant, preterquam in mortis articulo, absque loci episcopi licentia speciali. Declarantes, quod illi quibus hanc duximus committendam, potestatem illam aliis personis non habeant committendi. In dubio autem consulant episcopum, vel ejus vices gerentem, vel alios sapientes quorum concilio penitentem absolvant, vel transmittant ad alium absolvendum.

Albertus archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Quia clerici quidam & layci, vinculo excommunicationis astricti, fiducia finalis penitentie & absolutionis extreme, claves ecclesie contemnunt tempore sanitatis; Hujus sacri concilii auctoritate statuimus, ut tales in extremis ad reconciliationis beneficium nullatenus admittantur duntaxat sub proprio juramento, nisi ydoneam cautionem prestent, quod sive moriantur, sive convalescant, per se, vel per suos, in quantum ipsis est possibile, satisfaciant de commisso.

Rubrica de sententia excommunicationis.

Albertus archiepiscopus ex conc. Magdeburgen.

Si episcopus aliquem excommunicat certa de causa, denunctiet vicinis episcopis per suas patentes litteras, ut excommunicatum faciant denunctiari & vitari. Ex tunc sine aliqua difficultate vicini episcopi excommunicatum faciant publice nunctiari & in dyocesibus suis artius evitari. Si vero episcopi in hoc fuerint negligentes, vel excommunicatis communicaverint, tamdiu Kathedralium ecclesiarum canonici sibi non communicent, quamdiu huic salubri statuto presumpserint obviare.

Rubrica de verborum significationibus.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Parum enim esset maliciis hominum occurrere per bonorum jurium sanxiones, nisi quibus data, ad ipsorum observanciam prout sui status concernunt decorem, justo modo compellantur; Sacro igitur approbante concilio statuentes ordinamus, quod licet statuta provincialia presentis opusculi sint ab omnibus subditis nostre provincie debita reverentia & observantia amplectenda, tamen non omnia omnibus communiter precepta videntur, sed aliqua Prelatis aliqua Canonicis secularibus, aliqua curatis & Plebanis, aliqua vero religiosis, sexus utriusque; Quapropter volumus & precipimus, ut plebani & curati statuta presentis opusculi habeant & frequenter perlegant, & presertim, que specialiter eis loquuntur, ad mensem semel cum diligentia perlegant, & memorie sue commendent, ne penas ipsorum incurrant laqueati. Etiam statuta presentis opusculi habeant & perlegant monachi & ipsorum prelati, & quique regulares statuta ipsos concernentia, per que vita & status sue professionis conservatur in decore. Volumus singulis septimanis & feriis sextis, ipsis congregatis in unum, lectione diligenti recitari, & istum modum precipue volumus per prepositos sanctimonialium & per ipsas moniales observari, ut semel in septimana, videlicet feriis sextis, hora capitulari, ipsis in unum congregatis, statuta, que de emendacione status ipsarum in presenti opusculo conscripta videntur ipse habeant, & perlegant studio diligenti & observent, ne inprovide penis eorum laqueantur.

Albertus Archiepiscopus ex concilio Magdeburgen.

Cum in aliquo statuto sedis apostolice, ejus legati, vel nostre provincie judicum, dicte sedis executorum, conservatorum, processibus, vel ordinariorum mandatis ponitur ista oratio. Supponimus civitatem, opidum, castrum, villam, vel aliquem locum ecclesiastico, vel strictissimo interdicto, vel ista oratio: cessetis per civitatem, opidum, castrum, villam, vel alium locum a divinis, vel penitus divinis, iste orationes parem vim habent, & tunc per totam civitatem & ejus suburbia debet servari strictissimum interdictum & exempti, quacunque exemptione non obstante, tenentur ad ipsius observacionem, & tunc est interdictum generale & comprehendit omnes ecclesias civitatis &c.

Cum vero in aliquo statuto predictorum dicitur, ecclesiam talem, monasterium vel capellam supponimus districtissimo interdicto, tunc solum illa ecclesia est interdicta, & in illo interdicto non habet locum capitulum, alma mater, quia est interdictum speciale. Idem esset, si in aliquo statuto, vel processu diceretur: interdicimus, seu supponimus ecclesiastico interdicto civitatis, castri, vel ville ecclesiam, tunc in tali ecclesia est interdictum speciale.

Item si diceretur in aliquo statuto, processibus

ANNO CHRISTI 1489.

bus seu mandato: Volumus per civitatem, oppidum, castrum, vel villam & mandamus cessari a solenniis divinorum, vel dicitur sic cessetis in ecclesia sancti Martini a solenniis divinorum, in hoc casu omnia divina officia peraguntur, sicut prius legendo & sacramenta ecclesiastica ministrantur non prohibitis sanis & infirmis ut prius, sed solum tunc cessatur a cantu & ab organis.

Regule Juris.

Omne statutum presentis opusculi aut continet mandatum, aut concilium.

Statutum continens mandatum, seu preceptum, obligat omnes subditos nostre provincie, quibus dirigitur sub pena peccati.

Statutum continens concilium, licet transgressor penam non meretur, tamen perfectius viveret ipsum adimplendo.

Sicut diversi sunt status hominum nostre provincie, ita opportunum fuit, diversa statuta edere, quibus mali retrahantur a noxiis & boni dirigantur vel ministrentur ad opera virtutis.

Omne statutum continens preceptum presentis nostri opusculi, sive affirmativum, sive negativum, ligat & constringit subditos nostre provincie, quibus dirigitur, secundum suam limitacionem & adjectas condictiones.

Sanctorum patrum regulis & statutis christianus regatur in vita, verbis & factis, ut sciat & faciat, quod acceptum est omnipotenti deo, qui vivit & regnat per omnia secula seculorum.

ANNO CHRISTI 1490.

CONCILIUM SALISBURGENSE

Ab Henrico Archiepiscopo anno 1490. celebratum.

Ex Lunigii Spicileg. Contin. II. p. 770.

AD honorem laudem & gloriam omnipotentis Dei, gloriose virginis Marie, totiusque celestis curie triumphantis, & incrementum fidei christiane Nos Fridericus Dei gratia sancte Salzeburgensis ecclesie archiepiscopus, apostolice sedis legatus, Sixtus Frisingen. Georgius chiemen. Mathias Seccovien. ecclesiarum episcopi Oratores & procuratores Ratisponen. Patavien. Brixinens. Laventinen. episcoporum ac capitulorum ecclesiarum cathedralium ac collegiatarum seeularium & regularium pleno mandato suffulti Prelati & eorum oratores & procuratores in sancto concilio provinciali in ecclesia parrochiali sancti Nicolai oppidi Muldorff Salzeburgen. diocesis Decima nona mensis octobris Anno Domini Millesimo quadringentesimo nonagesimo celebrato congregati de concilio omnium huic sacro concilio interessentium constitutiones & statuta provincie Salzeburgen. salubriter condita & edita sunt in hunc qui sequitur modum:

De vita & honestate clericorum.

Quia Clericorum est in seipsis implere Domini voluntatem & lucere per bonam conversationem qualiter oportet alios in domo Domini conversari, sacro provinciali concilio approbante statuimus, volumus & mandamus universos Clericos provincie nostre, presertim beneficiatos & in sacris constitutos, honeste, clericaliter & devote se exhibere, a crapula & ebrietate abstinere, indumentaque scissa in oris seu extremitatibus ab extra superducta non deferre, mitras caudatas penitus dimittere, cingulos & monialia auro argento vel alio metallo excessive splendentia, ad modum laicorum abjicere penitus & vitare. Vestimenta rubei aut viridis coloris deferre clericos omnino prohibemus, equalibus colliriis in jopulis tunicis sive mantellis ne alterum respectu alterius circumferentiis eminentius appareat utantur, mitram seu birreta capiti suppositam, capucium humeris suis clerici reverenter deferant, ipsis in publico deambulantibus; Contrafacientes vero ultra penas juris communis per suspensionem proventuum beneficiorum ecclesiasticorum fabrice applicandorum secundum quod propter via demeruit & excessus artius per nos officialem & archidiaconos nostros aut ordinarios loci seu eorumdem vicarios & officiales puniantur.

Item inhibemus omnibus clericis supradictis in publico vel alibi presentibus laicis tabernas intrare preterquam in itinere constitutis, vel ex alia causa rationabili, & omnes ludos inhonestos maxime taxillorum exercere; Contrafacientes pena juris communis & ad arbitrium nostrum seu superiorum suorum in ipsos jurisdictionem habentium puniri volumus & mandamus.

Item statuimus & in virtute sancte obedientie districte precipiendo mandamus ut nullus clericorum cauponem vel tabernarium hospitem sibi constituat continuum in domo habitationis sue, aut potum venalem negociationis causa publice exponat vel vendat, nisi ex antiqua consuetudine hactenus observata jus publice vendendi vinum habuisset. Permittimus tamen domos prelatis & monasteriis pro hospitalitate rationabiliter introductas & secundum permissum regule & juris communis. Contrafacientes vero arbitrio nostro & suorum superiorum in eos jurisdictionem habentium puniri volumus & mandamus ut etiam clerus qui in domini sortem assumptus est, divinis officiosus intendat ministeriis districte inhibemus & sub obedientie pena mandamus ne quivis clericus cujuscunque dignitatis religionis aut status existat, venationes & silvaticas vagationes cum canibus exerceat penis nihilominus juris contra tales promulgatis in suo robore permansuris.

De continentia clericorum.

Volumus concubinatum evitari sub penis & juxta decretum sacri generalis Basiliensis concilii quas penas una cum penis juris contra inobedientes exequi precipimus & mandamus. Cujus decreti tenor sequitur per omnia in hec verba: Sacrosancta generalis Sinodus Basiliensis in spiritu sancto legittime congregata, universalem ecclesiam representans ad perpetuam rei memo-

ANNO CHRISTI 1490.

moriam . Quicumque clericus cujuſcumque ſtatus conditionis religionis dignitatis , etiam ſi pontificalis vel alterius preeminentie exiſtat , qui poſt hujus conſtitutionis notitiam quam habere preſumatur per duos menſes poſt publicationem ejuſdem in eccleſiis Kathedralibus quam ipſi dioceſani omnino facere teneantur , poſtquam eadem conſtitutio ad eorum notitiam pervenerit , fuerit publicus concubinarius a perceptione fructuum omnium ſuorum beneficiorum trium menſium ſpacio , ſit ipſo facto ſuſpenſus quos ſuus ſuperior in fabricam vel aliam evidentem eccleſiarum utilitatem ex quibus hii fructus percipiuntur convertat : nec non & hujuſmodi publicum concubinarium ut primum talem eſſe innotuerit , mox ſuus ſuperior admonere teneatur ut infra breviſſimum terminum concubinam dimittat , quod ſi non dimiſerit , vel dimiſſam aut aliam publice reſumpſerit Jubet hec ſancta ſinodus ut ipſum omnibus ſuis beneficiis omnino privet & nihilominus hi publici concubinarii uſque cum eis per ſuos ſuperiores poſt ipſarum concubinarum dimiſſionem manifeſtamque vite emendationem fuerit diſpenſatum , ad ſuſceptionem quorumcumque honorum dignitatum beneficiorum vel officiorum ſint inabiles . Qui ſi poſt diſpenſationem recidivo vomitu ad hujuſmodi concubinatum redierint , ſine ſpe alicujus diſpenſationis ad predicta prorſus inabiles exiſtant . Quod ſi hi ad quos talium correctio pertinet eos ut predictum eſt punire neglexerint eorum ſuperiores tam in ipſos de neglectu in illis quam concubinatu modis omnibus digna punitione animadvertant ; In conciliis etiam provincialibus & ſinodalibus adverſus tales punire negligentes vel de hoc crimine diffamatos eciam per ſuſpenſionem a collatione beneficiorum vel alia condigna pena ſeveriter procedatur . Et ſi hi quorum deſtitutio ad ſummum pontificem ſpectat , per concilia provincialia aut ſuos ſuperiores propter publicum concubinatum reperiantur privatione digni , ſtatim cum proceſſu inquiſitionis ipſi ſummo pontifici deferantur , Eadem diligentia & inquiſitio in quibuſcunque capitulis generalibus & provincialibus quoad ſuos ſervetur , penis aliis contra predictos & alios non publicos concubinarios ſtatutis in ſuo robore permanſuris . Publici autem intelligendi ſunt , non ſolum hi quorum concubinatus per ſententiam aut confeſſionem in jure factam ſeu per rei evidentiam que nulla poſſit tergiverſatione celari , notorius eſt ; Sed qui mulierem de incontinentia ſuſpectam & infamatam tenet , per ſuum ſuperiorem admonitus , ipſam cum effectu non dimittit . Quia vero in quibuſdam regionibus nonnulli juriſdictionem habentes pecuniarios queſtus a concubinariis percipere non erubeſcunt , paciendo eos in tali feditate ſordeſcere ſub pena maledictionis eterne precipit , ne deinceps ſub pacto , compoſitione , aut ſpe alicujus queſtus , talia quovis modo tolerent aut diſſimulent . Alioquin ultra premiſſam negligentie penam duplum eis quod propterea acceperint reſtituere ad pios uſus omnino teneantur & compellantur . Ipſas autem concubinas ſeu mulieres ſuſpectas prelati modis omnibus curent a ſuis ſubditis etiam per brachii ſecularis auxilium ſi opus fuerit penitus arcere . Qui etiam ex tali concubinatu procreatos filios apud patres ſuos cohabitare non permittant . Jubet inſuper hec ſancta ſinodus ut etiam in predictis ſinodis & capitulis hec conſtitutio publicetur & quilibet ſuos ſubditos

A ad ipſarum concubinatum dimiſſionem moneat diligenter .

Injungit preterea omnibus ſecularibus viris etiamſi regali prefulgeant dignitate , ne ullum qualecunque inferant impedimentum quocunque queſito colore , prelatis qui rationem officii ſui adverſus ſuos ſubditos pro hujuſmodi concubinatu procedunt . Et cum omne fornicationis crimen lege divina prohibitum ſit , & ſub peccati mortalis pena neceſſario evitandum monet omnes laicos tam uxoratos , quam ſolutos , ut ſimiliter a concubinatu abſtineant . Nimis enim reprehenſibilis eſt , qui uxorem habet & aliam mulierem accedit . Qui vero ſolutus eſt etſi continere nolit , juxta Apoſtoli conſilium ,
B uxorem ducat , Pro hujus autem divini obſervatione præcepti hii ad quos pertinet tam ſalutaribus monitis quam aliis canonicis remediis omni ſtudio laborent .

De clericis ignotis & peregrinis.

Quia paſtorali ſollicitudini incumbit ſubditis providere , ne ab ignotis ſeducantur , quos nonnunquam percepimus retroactis temporibus reprobos abjectos & quod deteſtabilius eſt facinoroſos & inabiles circa divina ſe ingeſſiſſe in animarum pericula & ſcandalum plurimorum , hoc ſacro approbante concilio diſtricte ſub excommunicationis pena precipimus &
C mandamus univerſis provincie noſtre , prelatis , archidiaconis , decanis & eccleſiarum rectoribus , ne de cetero aliquem aliene dioceſis ſeu peregrinum ſe pro presbitero gerentem , apud ipſorum conſortium ſacramentorum & ſacramentalium adminiſtrationes vel alias regimini cure quoquomodo admittant , Niſi deſuper noſtris aut loci illius ordinarii ſeu ejus vicarii vel officialis patentibus literis , aut alias legittimis documentis certificati fuerint .

Ne clerici joculatoribus, vagis ſcolaribus & ſimilibus goliardis largiantur.

D Ne redemptoris noſtri crucifixi patrimonium inutiliter expendatur , & in uſus turpes exquiſitis diabolicis ſuaſionibus convertatur , de quo pauperum neceſſitatibus eſt ſuccurrendum ſtatuimus & in virtute ſancte obedientie inhibemus , ne prelati religioſi aut ſeculares , & clerici quocunque nomine cenſeantur . Mimis , joculatoribus , hiſtrionibus , buffonibus , ſeu hominibus artis lubrice , pretextu nuptiarum , militie vel alterius ſimilis cauſe quicquam ſub quocunque modo ſpecie aut forma nec etiam in pecunia numerata largiantur .

Ut clerici perſonaliter reſideant nec plura beneficia habeant.

E

Animarum periculis que cunctis opibus preferuntur deſiderantes occurrere , ſtatuimus volumus & ſub pena privationis beneficii mandamus ut omnes habentes eccleſias quibus cura animarum dinoſcitur annexa perſonaliter in eiſdem reſideant , abſentes vero infra hinc & tres menſes proximum futuros a die publicationis preſentis computandos ſe ad reſidentiam perſonalem recipiant , aut eorum quilibet ſuum dioceſanum , aut ejus in ſpiritualibus vicarium aut officialem legittime informet , quare in eiſdem reſidere non debeat nec teneatur . Omnes quo-

que

ANNO CHRISTI 1490.

que & singuli incompatibilia de jure benefitia retinentes eorundem ordinariis aut vicariis vel officialibus ipsorum infra eundem terminum dispensationes super hoc obtentas indicent & ostendant. Inhibemus quoque sub eadem pena, ne quisquam vicariam teneat preter unam nisi necessitatis evidentis causa aliud per diocesanum aut ejus vicarium vel officialem permissum fuerit & concessum.

De penitentia.

Quoniam nonnulli sacerdotes regulares & seculares in penitentia frena laxare, & extra terminos sibi positos auctoritatem in casibus superioribus reservatis presumere ausu temerario referuntur, sub excommunicationis pena hoc approbante sacro concilio provinciali inhibemus ne quisquam sacerdotum religiosus vel secularis totius nostre Saltzburgensis provincie, quecunque sibi confitentem in casibus sedi apostolice de jure vel consuetudine reservatis absolvere presumat: nisi habito ejusdem sedis desuper indulgentia & mandato speciali. Nec etiam in casibus similiter de jure aut consuetudine episcopo reservatis aliquem absolvere attemptet, presertim excommunicationis majoris vinculo innodatum hereticum, judeum, fautores eorundem laicum predicatorem aut auditores ejus, spoliatorem alicujus dotis, aut sacerdotis maxime in agone, aut temerarium occupatorem bonorum ecclesie, depopulatorem agrorum vinearum aut oriorum, incestuosum, fornicatorem cum sanctimoniali, homicidam etiam casualem, publicantem confessionem, peccantem contra naturam aut cum brutis, sacrilegum, incantatorem aut incantatricem precipue cum sacramentis sacramentalibus vel ossibus mortuorum, prolis oppressorem etiam a casu, incendiarium, commercia habentem cum judeis maxime in usuris, preparantem propinantem ementem, aut vendentem venenum presertim in machinationem mortis proximi, demonem invocantem, cudentem falsam monetam, utentem scienter auro & argento falso, cogentem christianum dare usuram, blasphemum christi nominis vel sanctorum, falsum testem, coeuntem cum judea, obbligatum ad vagas restitutiones, nec quemquam alium enormibus criminibus irretitum, non habita desuper a nobis metropolitano, vel suo diocesano, aut eorum in hac parte vicario commissione speciali & expressa, vagarum etenim rerum distributionem eorum ordinariis reservent, ad ipsosque legittime deducant. Quod si secus factum per eosdem fuerit tantundem fabrice ecclesie Kathedralis sub qua degunt quantum distribuere contra hujusmodi prohibitionem presumpserint, sub excommunicationis pena infra duos menses immediate sequentes persolvant.

Inhibemus insuper sub dicta excommunicationis pena districte precipiendo ne quisquam sacerdotum secularis vel religiosus nostre Saltzburgen. provincie non habita desuper sedis apostolice aut ordinarii sui vel ejus in hac parte vicarii aut officialis licentia speciali se intromittat de distributione rerum male acquisitarum, incertarum, seu vagarum.

Forma absolutionis.

Item volumus sub eadem pena omnes confessores absolvendo uti ad minus illis verbis: Ego absolvo te a peccatis tuis & restituo te Sacramentis ecclesie in nomine patris & filii & spiritus sancti.

De benedictione salis & aspersorii dominicis diebus.

Cupientes affectum devotionis augmentari, mandamus in virtute sancte obedientie & volumus omnes sacerdotes qui parrochiis presunt singulis diebus dominicis aquam & sal benedicere ac eosdem una cum toto clero ad ipsas ecclesias spectantes horis consuetis ante missarum solennia eccleliarum personaliter circuire. Ut antem populus ad hujusmodi processiones invitetur, omnibus vere penitentibus confessis & contritis ipsam processionem devote sequentibus sub fiducia divine pietatis de thesauro ecclesie quadraginta dies indulgentiarum de injunctis eis penitentiis in domino misericorditer relaxamus. Quas quidem indulgentias per rectores supradictos ex tunc volumus publicari.

De Simonia & ne aliquid pro sacramentis & sacramentalibus exigatur.

Districte precipiendo interdicimus, ne quisquam Sacerdotum pro reconciliatione penitentium aut pro administratione alicujus sacramenti vel aliquorum sacramentalium paciscatur de sibi danda pecunia vel aliquo alio equivalenti pro eodem sed volumus dispositis absque dilatione pro tempore & loco congruis eadem administrari & exhiberi secundum ritum ecclesie. Verum quia rationis & juris explorati existit quod socii passionum sint pariter & socii consolationum permittimus ex post exigi etiam cum imploratione officii judicis quantitatem in talibus ex consuetudine debitam, ad quam laicos hortamur & quantum de jure est astringi & compelli volumus.

Item volumus statutum sive decretum generalis concilii Constant. de Simonia editum publicari ut in fine, quoniam transgressores ejusdem districtius deo dante procedemus, cujus tenor per omnia sequitur in hec verba Martinus &c. Multe contra Simoniacam pravitatem ab olim facte sunt constitutiones, quibus morbus ille non potuit extirpari. Nos volentes de cetero ut possumus attentius providere, sacro approbante concilio declaramus quod ordinate simoniace ab executione suorum ordinum sint eo ipso suspensi. Electiones aut postulationes, confirmationes & quevis provisiones simoniace ecclesiarum monasteriorum dignitatum personatuum officiorum & beneficiorum ecclesiasticorum quorumcumque deinceps facte nulle sint ipso jure, nullumque per illas jus cuiquam acquiratur nec promoti, confirmati aut provisi faciant fructus suos, sed ad illorum restitutionem tanquam inique ablatorum percipientes teneantur. Statuimus insuper quod dantes & recipientes ipso facto, sententiam excommunicationis incurrant, etiam si pontificali aut cardinalatus prefulgeant dignitate.

Item interdicimus & districte inhibemus, ne quisquam clericorum cujuscunque status fuerit, censum de aliquo beneficio aut pecuniam vel emolumentum aliud ex pacto, quoquomodo nomine anticipande absentie seu pensionis vel alio quocunque quesito colore augeat, vel aliquem

quem augere compellat; Contrafacientes tam A dantes quam recipientes duplum quod dederint vel receperint nobis aut loci ordinario seu vicariis nostris irremissibiliter solvere teneantur & nihilominus juxta arbitrium nostrum artius puniantur.

Item inhibemus sub pena privationis officii ne aliquis sacerdotum quemquam notorie delinquentem accepta pecunia vel alio commodo temporali pena condigna corrigere pretermittat.

De usurariis & eorum penis. nec non preemptionibus.

Usurarum voraginem detestantes hoc sacro B approbante concilio inhibemus omnibus christi-fidelibus nostre Salzeburgensis provincie tam clericis quam laicis, ne pecunias ad usuras mutuent, aut in pignorationem ultra sortem aliquid ex pacto recipiant, nec preemptiones detestabiles faciant, aut alios quoslibet actus usurarios exerceant. Quod si quis contrafecerit ultra penas juris communis & conciliorum provincialium Salzeburgensium per predecessores nostros bone memorie celebratorum subjaceat solutioni decem librarum denariorum usualium irremissibiliter ad fabricam ecclesie sub qua degunt aut in usus pauperum juxta superioris in hac parte judicantis arbitrium convertendas.

Inhibemus insuper sub excommunicationis C pena universis prelatis, archidiaconis, decanis, plebanis, & ceteris quibuscunque religiosis & secularibus ne aliquem dictis criminibus manifeste reum, satisfactione non promissa ad quam tamen eosdem induci volumus modis possibilibus ecclesiastice tradant sepulture.

Ne preventi & in enormibus peccatis decedentes aut occisi ecclesiastice tradantur sepulture.

Insuper presenti constitutione duximus inhibendum universis clericis totius Salzeburgensis D provincie ne suspensos patibulo decollatos vel alias qualitercunque per sententiam morti traditos in torneamentis, ludis publicis, spectaculis aut alias occisos vel subito defunctos qui non eodem anno confessi vel alias in peccatis mortalibus morte preventi fuerint, vel non receperunt eucharistie sacramentum, nisi de consilio sacerdotis duxerit abstinendum, tradere presumant ecclesiastice sepulture, nisi de licentia ordinarii, aut ejus in hac parte vicarii vel officialis super hoc diligentius petita & obtenta nihilque pro concessione hujusmodi preter consuetudinem exigatur seu recipiatur.

De elemosinariis & questoribus admittendis vel non.

Abusionibus questorum viam precludere cupientes, statuimus, volumus & mandamus, E quod hi qui presunt ecclesiis nullum quarumcunque occasione litterarum etiam potestatum secularium petere aut colligere elemosinam permittant, nisi litteris eorumdem prius diligenter perspectis, & ordinarii quibus appareat quod sue littere sint vere, ac earundem auctoritas adhuc duret seu non expiraverit, quo comperto nulla portione recepta exacta vel requisita ab eisdem pro elemosina petenda admittantur. Quod si qui contrafecerint triplum restituere teneantur ad usus quibus elemosine sunt deputate, remissione colligentium minime profutura, nec questores seu collectores propria in persona quicquam proponere populo permittantur, sed per plebanos seu rectores ecclesiarum promoveantur. Hortantes propterea universos & singulos nostre Salzeburgensis provincie laicos ut questores & collectores hujusmodi in elemosinis colligendis quoquomodo perturbent aut impedire presumant. Precipimus insuper & mandamus omnibus prelatis rectoribus & vicariis ecclesiarum sub excommunicationis pena quod omnes falsos questores, qui non exhibent per omnia sanas litteras detineant captivos, ipsosque nobis aut loci ordinario seu vicariis nostris transmittant seu denuntient quantocius poterint pro demeritis puniendos taliter quod exemplis eorum ceteri similia facere pertimescant.

Ne mendicantes sine testimonio litterarum suorum superiorum & episcopi admittantur.

Volumus, statuimus & mandamus quod rectores ecclesiarum nostre Salzeburgensis provincie, fratres mendicantes nequaquam invitent vel admittant nisi de proponendo verbum Dei & audiendis confessionibus a suis superioribus licentiam, & ab ordinario auctoritatem canonice presentationis examinationis & admissionis litteris authenticis & patentibus habeant. Volumus quoque rectores laicis sub excommunicationis pena inhiberi ne alios fratres mendicantes quam taliter presentatos & admissos in confessionibus adeant. Ipsi etiam fratres in decedentium sive recedentium talium presentatorum & admissorum locum nullum surrogare aut substituere quoquomodo debeant, nisi prius sit ordinario presentatus & per eundem ut prefertur admissus. Insuper volumus & sub excommunicationis pena mandamus ne quivis administrationem & curam animarum exercens religiosos quoscunque etiamsi litteras suorum superiorum ut extra monasteria sua morari valeant eisdem ostendant, admittant.

De bonis fabrice ecclesie & ratione de eisdem reddenda.

Statuimus & hoc sacro approbante concilio irrefragabiliter diffinimus quod in qualibet parrochia plebanus, assumptis sibi vitricis ecclesie & duobus honestioribus ex parrochianis suis quos communitas ibidem ad hoc duxerit eligendos, quorum vitricorum quilibet habeat clavem unam, & ipse terciam, omniaque devotione fidelium ad fabricam ecclesie, luminaria vel ad alias utilitates fuerint deputata diligenter colligat & conservet, & his usibus impendat ad quos sunt deputata. Volumus etiam quod nec vitrici nec tales sibi adjuncti nec alii procuratores ecclesiarum qualescunque de rebus ecclesie preter scitum plebani quicquam disponant. Ut autem res ipsa suspicione careat, & non detur occasio subtrahendi res ecclesiarum Volumus & sub excommunicationis pena precipimus quod plebanus vitrici & assumpti sibi ad hoc officium seu ministerium exequendum loci archidiacono aut decano seu communitatis ejusmo-

dem parrochie semel in anno plenam teneantur facere rationem, quam vel quas hujusmodi rationes sub pena eadem tam sollicite quam attente sub bonis testimoniis exigere volumus & recipere atque auctoritate ordinaria sub memorata pena inhibere plebanis vitricis & ecclesiarum procuratoribus ne res ecclesiarum quovis quesito colore mutuent seu locent.

Ne vacantes ecclesie spolientur & quod ablata eisdem restituantur.

Statuimus ut nullus ecclesiasticus vel secularis cujuscunque status vel conditionis fuerit, ecclesiarum vacantium, aut clericorum decedentium bona rapiat, dissipet, aut invadat, quocunque quesito colore, contrafacientes, decedens ecclesiastica careat sepultura, vivens autem cum tota familia sua ab ingressu ecclesie arceatur donec ablata restituerit universa; crescente vero temeritate & contumacia eorundem majori & artiori pena constringantur.

Item simili pena carentie sepulture decedentium & ingressus ecclesie vivorum, prohibemus laicis ne de sepulturis dandis se intromittant nec campanas aut alia ad divinum cultum deputata contra voluntatem plebanorum quocunque modo presertim ad prophana & religioni ecclesie adversa contrectent aut per mansionarios ecclesiarum pertractari mandent auctorizabiliter contra sacros canones nec in ecclesia & rebus earundem quicquam statuant aut quecunque ordinare presumant.

Ne clerici exactiones persolvant.

Quamvis res ecclesiastice non ad alium quam pium usum in quem ordinati sunt expendi debeant, salva sedis apostolice auctoritate, quidam tamen prelati & alii clerici plus timentes terrenam quam divinam offendere majestatem, non verentur laicis ecclesias quantum in eis est, facere tributarias & infra sub excommunicationis pena inhibemus universis prelatis & clericis nostre Salzburg. provincie ne tallias steuras seu quasvis alias exactiones laicis solvere presumant, non habita super hoc licentia superiorum speciali & expressa.

Item inhibemus omnibus clericis ejusdem nostre provincie sub pena jam dicta ne aliquis eorum decano vel archidiacono sine mandato sui ordinarii seu ejus vicarii collectam aut exactionem solvere presumat.

De patronis & advocatis ecclesiarum.

Quamvis patroni & advocati sunt in subsidium ecclesiarum admissi sepe tamen hoc tendit ad noxam & oppressionem ut inde sentiant detrimentum quod ad defensionem noscitur institutum ut infra, constitutione presenti sancimus & volumus quod tam patroni quam advocati eccles. cujuscunque preeminentie aut status fuerint gratia premissa, aut antiquis juribus ipsis & eorum progenitoribus in institutione prima seu cum ipsi ad advocatias a principio per eos ad quos pertinuit suscipiebantur deputatis penitus & omnino stent contenti, & pro posse suo statum honorem & res ecclesiarum requisiti fideliter tueantur & defendant.

Item si patronus plures filios aut heredes reliquerit omnes illi succedant in stirpem & in locum defuncti & nihil plus exigant extorqueant vel recipiant quam eis debebatur in cujus locum & jus successerunt & nihilominus sicut defunctus ecclesiam defendere teneantur. Si quis vero in extorsione aut receptione juris advocatie modum excesserit memoratum, occasione juris patronatus jure suo privetur & nihilominus sicut raptor & spoliator ecclesie puniatur.

Contra violatores ecclesiasticarum personarum.

Volumus & mandamus statutum divine memorie Guidonis legati de latere per provinciam nostram Salzeburgensem publicari quo cavetur, quod quicunque personam ecclesiasticam vulneraverit, captivaverit vel occiderit, ipso facto ea que ab ecclesia nomine feudi jure censuali aut in emphiteusim aut alias quocunque nomine tenuit, perdat penitus & amittat in utilitatem ecclesie convertenda. Adjicimus quoque quod in illa parrochia in qua canonicum ecclesie cathedralis capi contigerit vel detineri vel alium in dignitate vel personatu seu clericatu constitutum donec liberetur & absolvatur, cessetur generaliter a divinis, salva satisfactione eidem debita impendenda.

Ne clerici citentur ad judicium forense.

Quia privilegium fori ecclesie est immediate a jure divino contra quod nec consensus nec tolerantia excusare potest; Animarum periculis providere volentes statuimus & universis christi fidelibus per provinciam nostram Salzeburgensem ubilibet constitutis districte precipiendo mandamus ne quenquam clericum, aut personam ecclesiasticam, capitulum aut collegium quodcunque ad judicium forense trahant, Judicibus quoque forensibus ne quenquam eorundem coram se experiri cogant alioquin tam actor quam judex sententiam excommunicationis ipso facto incurrant, in quo ipsos & eorum quemlibet per ipsorum plebanos dum in scriptis legitime requisiti fuerint sub eadem excommunicationis pena volumus illico excommunicatos publice denuntiari nunquam ad absolutionis beneficium admittendos donec parti lese super expensis & injuriis taliter irrogatis caveant vel satisfaciant competenter, secundum extimationem & declarationem legittimas coram ordinario aut ejus vicario rite faciendas salvis nihilominus aliis penarum constitutionibus a jure communi & per sedem apostolicam ac in concilio provinciali promulgatis.

Ne clerici citent laicos causa non expressa.

Ne quisquam laicus vexetur per inanem citationem laboribus & expensis, statuimus precipimus & mandamus universis judicibus ecclesiasticis per provinciam nostram Salzeburgensem ubilibet constitutis, ne laicos quoslibet ad audientiam sui citent vel evocent causa vocationis nominatim non expressa & que talis sit que de jure vel consuetudine ad forum pertineat ecclesiasticum nec citatum super aliis causis quam in citatorio expressis respondere compellant.

ANNO CHRISTI 1490.

Ne judices ecclesiastici nostre provincie excommunicent sine scriptis.

Precipimus ac in virtute sancte obedientie inhibemus omnibus per provinciam Salzeburgen. jurisdictionem presiden. ne quemquam clericum vel laicum pro culpa vel contumacia excommunicent sine scriptis & monitione canonica non premissa.

Ut de causis matrimonialibus nemo quam judex ecclesiasticus diffiniat.

Inhibemus & sub pena excommunicationis interdicimus omnibus christi-fidelibus clericis & laicis per provinciam nostram Salzeburg. ubilibet constitutis ut nullus ipsorum contra dictum Salvatoris & sacros canones de causis matrimonialibus cognoscere, concordare seu diffinire qualitercunque presumat, absque licentia ordinarii seu ejus vicarii vel officialis jussu & mandato speciali.

Contra clandestinas desponsationes.

Statuimus & precipimus universis christi-fidelibus per provinciam nostram Salzeburgensem constitutis, ne quisquam eorum clandestinis desponsationibus aut occultis matrimoniis intersit. Precipimus insuper in virtute sancte obedientie universis ecclesiarum plebanis quod postquam ipsis constiterit pro certo vel probabili fama aliquos clandestine contraxisse, ipsos statim ad publicandum in facie ecclesie aut jura sua persequendum coram ecclesiastico judice per subtractionem sacramentorum extra tamen necessitatis articulum, cogere non postponant.

Ut mandata judicum exequantur.

Quoniam frustra forent judiciorum strepitus & diffinitiones si non fierent eorundem executiones statuimus & sub excommunicationis pena mandamus omnibus & singulis per provinciam nostram Salzeburgen. constitutis, quod tam nostra quam aliorum nostrorum judicum jussa precepta, citationes, mandata, sententias, & processus cujuscunque continentie aut tenoris fuerint sibi destinata devote recipiant, & fideliter exequantur. Nuncios eorundem benevole acceptent, ad vindictam vel offensionem nullatenus procedant, & per proprium sigillum si habuerint in signum executionis celebrate, vel cum subscriptione manus proprie muniant & consignent. Si quis autem contemptor vel neglector fuerit in aliquo premissorum ad prefatam penam nihilominus parti sese teneatur ad resarciendum expensas, damna, pariter & interesse premissa ordinarii taxatione, vel judicum eorundem a quibus predicta mandata emanarunt, E & hoc quantum fuerit in litem juratum.

De interdicto observando.

Quoniam juris apices non omnibus innotescunt ad uberiorem sacerdotum instructionem & salubrem informationem qualiter sacerdotes interdicti tempore se gerere debeant & habere, presenti declaramus statuto quod interdicti tempore tam ab homine quam a jure prolati, tam sani quam infirmi sunt ad remedium penitentie admittendi, nisi fuerint interdicti, vel ex-

A communicati, vel quorum dolo, culpa, concilio, favore aut auxilio latum extitit interdictum quibus tantum viaticum & baptisma parvulorum conceduntur, nullus injungatur, vel tradatur ecclesiastice sepulture, preter clericos qui servaverint interdictum, nisi tales sint qui nominatim excommunicati, interdicti vel suspensi fuerint. Qui vero clerici non fuerint hujusmodi sententiis innodati, sine pulsatione campanarum cessantibus quibuslibet solennitatibus cum silentio tumulentur. Insuper sacerdotes populum habentes sine scrupulo conscientie, semel in ebdomada viros & mulieres possunt ad ecclesias convocare, nec non ipsis exponere verbum dei Mulieres post partum non intronizen-B tur cum solennitate psalmi & orationum Nuptie sic non benedicantur Nec aqua benedicta populus solenniter aspergatur Singulis diebus misse in ecclesiis celebrentur & alia quevis divina officia sicut prius submissa tamen voce, januis clausis, omnino quibuslibet excommunicatis & interdictis exclusis, ministris altaris duntaxat exceptis & omnibus aliis, nisi super hoc privilegium exhibeant speciale. Campanis non pulsatis, bini vel insimul tres horas canonicas simul legere possunt, ita tamen quod foris seu extra ecclesiam nullatenus audiantur In festivitatibus natalis domini, pasce, pentecostes, assumptionis beate marie virginis a vesperis vigiliarum earundem usque ad vesperam predictorum die-C rum inclusive, campane pulsentur aperiantur ecclesiarum janue, divina quoque officia solenniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis qui si causam dederint interdicto altari nullatenus appropinquent Nec in illis festivitatibus sepeliantur corpora mortuorum, neque vivis & sanis illis diebus sacramentum eukaristie ministretur. Preterea inhibemus ne in ecclesia non consecrata vel a jure aut ab homine interdicta vel execrata per humanum injuriosum sanguinem aut semine polluta nullatenus divina celebrentur.

Item decreta sacri generalis Basilien. concilii de interdictis non leviter ponendis de excommunicatis certo modo non vitandis per provin-D ciam nostram Salzeburgen. publicari cupientes, tenores eorundem presentibus nostris statutis & constitutionibus inserendos duximus, qui sequuntur per omnia in hunc modum. Quoniam ex indiscreta interdictorum promulgatione scandala multa consueverunt evenire statuit hec sancta sinodus quod nulla civitas opidum castrum, villa aut locus, ecclesiastico supponi possint interdicto, nisi ex causa seu culpa ipsorum locorum, aut dominii seu rectorum vel officialium, ptopter culpam autem seu causam alterius cujuscunque private persone hujusmodi loca interdicti nequaquam auctoritate possint quacunque ordinata vel delegata, nisi talis persona prius fuerit excommunicata ac denunciata seu in ec-E clesia publicata, ac domini seu rectores vel officiales ipsorum locorum auctoritate judicis requisiti hujusmodi personam excommunicatam infra biduum inde cum effectu non ejecerint, aut ad satisfactionem non compulerint, qua etiam post biduum ejecta recedente vel satisfaciente mox divina resumi possint, quod etiam in causis pendentibus locum habeat.

De excommunicatis certo modo non vitandis.

Ad vitanda scandala ac multa pericula subveniendumque conscientiis timoratis statuit quod ne-

ANNO CHRISTI 1490.

nemo deinceps a communione alicujus in sacramentorum administratione vel receptione, aut aliis quibuscunque divinis vel extra pretextu cujuscunque sententie aut censure ecclesiastice seu suspensionis aut prohibitionis ab homine vel a jure generaliter promulgate, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum ecclesiasticum observare, nisi sententia prohibitio suspensio vel censura hujusmodi fuerint in vel contra personam, collegium, aut universitatem ecclesiam, vel locum certum a judice publicata vel denunciata specialiter & expresse Aut si aliquem ita notorie excommunicationis sententiam constiterit incidisse, quod nulla possit tergiversatione celari, aut aliquo juris suffragio excusari Nam a communione illius abstineri vult juxta canonicas sanctiones. Per hoc tamen hujusmodi excommunicato suspensos interdictos seu prohibitos non intendit in aliquo relevare nec eis quomodolibet suffragari.

Ut decime cum integritate persolvantur.

Multi secularium interdum in detestationem cleri. temeritate propria decimas, quas omnium dominus solvi precepit, subtrahere non verentur in animarum grande periculum Cunctis preterea predicatoribus & confessoribus religiosis & secularibus precipimus & in virtute sancte obedientie mandamus, quatenus in predicationibus & confessionibus subditos suos studiosius moneant & indicent, quod memores salutis animarum, decimas ipsas omnium terre nascentium sine diminutione integre, personales vero secundum laudabilem consuetudinem persolvant si penas damnationis eterne voluerint evitare.

De judicio leprosorum.

Licet illorum qui occulto Dei judicio asseruntur lepre morbo percussi separatio a communione hominum majoribus gradibus ecclesie duntaxat secundum expertorum medicorum examen sit credita frequenti tamen querulantium assertione recipimus plures innocenter separatos alios separandos, tolleratos presenti statuto sub excommunicationis pena inhibemus quod nullus deinceps clericus vel laicus Salzeburgens. provincie quocunque modo vel forma quemquam hominem sua temeritate audeat judicare leprosum, vel ab hominum separare communione. Sed universis & singulis sub prefata provincia nostra degentibus, districte precipimus, quod suborta fama contra quemquam quod lepre morbo percussus sit, talem loci ordinarii transmittat audientie tanquam ad sacerdotem leviticum per ipsum amplius examini medicorum subjiciendum pro experimento, an rumori veritas suffragetur hoc tamen nisi sit casus adeo indubitatus quod tergiversatione nequeat occultari, puta cum infirmus aperte profitetur se manum domini tetigisse.

De observantia regulari.

Quia religiosos qui per religionem sponte assumptam Deo dicati sunt puriores decet honestatis & vite nitore clarere ut Deo salubrius possint famulari. Quapropter presenti constitutione irrefragabiliter duximus statuendum, ut universi abbates prepositi priores decani ceterique monasteriorum professi in nostra Salzeburgen. provincia constituti, monastica regulari vivant disciplina regulamque eis a sanctis patribus institutam, secundum quod sacrorum statuta canonum edocent, presertim tria ordinis substantialia videlicet abdicationem proprietatis, obedientiam, & continentiam ceremonialiaque religionis, secundum sanctam regulam & deffinitionem sanctorum patrum, diligentius studeant in omnibus observare. Si quis autem predictorum sue salutis immemor premissorum extiterit violator seu neglector, secundum eandem regulam & diffinitionem patrum, pena condigna puniatur.

De monialibus Deo devotis.

Quoniam nedum in viris sed etiam in mulieribus Deo devotis vigere debet religio sancta, & vita monastica secundum regulam sue professionis & sanctorum patrum diffinitiones ymmo tanto cautius tenentur prelati & alii eis prefecti vigilare, quanto fragilioris sexus esse noscuntur statuimus volumus & mandamus quod omnes prelati quoruncunque ordinum mendicantium & non mendicantium ac alii quicunque monachi, & non monachi nostre provincie Salzeburgen. quibus cura Deo devotarum mulierum est commissa, easdem paterne pie & solerter secundum suam regulam & patrum diffinitiones ad observantiam regule & monastice vite inducant, informent & compellant juxta officii debitum, diligenter etiam vigilent ne in receptione ipsarum ad religionem quicquam per simoniam exigatur Negligentes vero & non reformantes cujuscunque religionis fuerint maxime de ordine sancti Francisci, qui triplicem regulam sive modum sancte vivendi declaraverint, districta animadversione per ordinarium puniantur. Insuper constitutionem Bonifacii pape octavi super clausura monialium editam que incipit periculoso cum effectu executioni demandari volumus & mandamus.

Contra inventores sectarum.

Quia nonnunquam sab specie religionis surgunt secte nec non conventiones pestifere juribus inimice, precipimus & mandamus cunctis ecclesiarum rectoribus dicte nostre provincie quod omnes viros & mulieres infra terminos suarum parrochiarum degentes sub specie religionum non approbatarum & communium in vita accepta a communi vita populorum discrepantes requirant, quod infra mensem a sua requisitione ipsos informent cujus religionis sint & sue vite status approbationem, quod si non fecerint, ipsos teneant in omni obedientia parrochiali sicut alios parrochianos & ordinario eosdem nihilominus denunciare non obmittant.

De rebus ecclesiarum non alienandis.

Quia non omnibus liquent canones contra alienationem rerum monasteriorum jurium prohibitiones publicandum omnino inhibemus omnibus abbatibus prioribus prepositis ac aliis prelatis tam secularibus quam regularibus sub pena privationis administrationis ipsorum, ne de rebus ecclesiarum suarum, vel monasteriorum suorum alienationes, sine licentia petita & obtenta faciant perpetuas quocunque titulo gratuito vel oneroso. Nec etiam res temporales insignes aut notabiles preter juris formam & licentiam secundum eandem obtentam quomodocunque alienare presumant.

De

ANNO CHRISTI 1490.

De baptismo.

Baptismus cum summa reverentia celebretur, maxime in distinctione & prolatione verborum in quibus sacramenti virtus existit his scilicet verbis: Ego baptiso te in nomine patris & filii & spiritus sancti. Doceant igitur sacerdotes tam mares quam feminas in necessitate debere parvulos baptizare eadem forma in suo idiomate; & quod patres & matres proprios infantes si summa necessitas exigit poterunt baptisare, & si sacerdotes super hoc diligenter inquirentes, debitam formam in baptismo invenerint; quod factum est approbnet, supplentes circa baptisatum quoad unctionem olei in pectore & in scapulis & crismatis in vertice quod a laicis est obmissum. Si autem in baptisato debitam formam non invenerint observatam, non differant pueros baptisare.

De eucharistie & aliorum sacramentorum ecclesie custodia.

Item precipiendo mandamus ut secundum constitutionem lateranen. concilii eukaristia; crisma & oleum sanctum sub fideli custodia & reverentia debita clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi aliqua horribilia & nephanda exercenda si vero is ad quem spectat custodia ea incaute reliquerit ultra juris communis penas in libra cere, eidem ecclesie solvenda & applicanda puniatur. Et si per ejus pigriciam aliquid nephandum inde contigerit graviori subjaceat ultioni, juxta nostram aut superioris sui ordinationem & delicti quantitatem. Sacramentum etiam eukaristie singulis mensibus ad minus semel renovari precipimus, aut pluries secundum locorum exigentiam & oportunitatem. In plerisque etiam ecclesiis, mappe palle corporalia & alia vestimenta divino cultui deputata tam inculta quam immunda relinquuntur, quod interdum quibusdam sunt horrori, contra statutum concilii generalis universis custodibus sacristis & ecclesiarum rectoribus districte precipimus, quatenus omnia vestimenta & ornamenta ac vasa supradicta per ipsos munda & nitida conserventur, corporaliaque pluries infra annum, juxta casus exigentiam per clericos mundentur. Si quis vero in transgressione hujusmodi statuti culpabilis fuerit usque ad condignam satisfactionem ab officio suspendatur.

Ex epistola Eusebii pape, epistola, ii.

Constituimus ut sacrificium altaris non in serico panno aut intincto quisquam celebrare presumat: sed in puro lintheo ab episcopo consecrato terreno scilicet lino procreato atque contexto, sicut corpus domini nostri Jesu Christi in sindone linea munda sepultum fuit. Volumus etiam & in virtute sancte obedientie mandamus ut nullus divina missarum solennia sine luminibus celebrare presumat, nec hostiam ante consecrationem in altum quoquomodo elevare ne adorando hostiam non consecratam populum idolatriam committere contingat.

Item statutum concilii provincialis Salzeburgen. per predecessores nostros editum presentibus nostris statutis duximus inferendum cujus tenor sequitur in hec verba: Item statuimus quod si aliquis clericus vel laicus, utriusque sexus cujuscunque dignitatis religionis vel status existat ausus sit presumptione damnabili publice predicare, aut occulte docere, credere vel tenere, quod sacerdos in mortali peccato existens non possit conficere corpus christi, seu sic ligatus, non possit solvere vel ligare suos subditos a peccatis, pro heretico & incredulo habeatur. Quem errorem hujus sacri concilii approbatione damnamus anathematisamus & penitus reprobamus, cum sacre scripture dicat auctoritas, quod sive bonus sive malus fuerit minister per utrumque Deus effectum gratie confert. Non enim que sancta sunt coinquinari possunt, nec ipsa sacramenta propter hominum maliciam prophanari Unde sacerdos quantumcunque pollutus existat, divina non potest polluere sacramenta que purgatoria cunctarum contagionum existunt. Licite ergo a quocunque sacerdote ab ecclesia tolerato divina misteria audiantur, & alia recipiantur ecclesiastica sacramenta. Damnatione simili reprobamus quorundam opinionem erroneam, asserentem episcopum, presbiterum seu sacerdotem curatum non posse solvere presbiteros fornicarios, a fornicationis reatu, propter votum castitatis: Inhibentes ne quisquam de cetero predictam opinionem sub penis predictis docere, tenere aut dogmatisare quoquomodo presumat publice vel occulte. Adjicimus quoque ut nullus in provincia nostra ad predicandum sive annunciandum verbum Dei admittatur, nisi missus sit, & de missione sua constiterit sufficienter.

Quomodo divinum officium in ecclesia sit celebrandum.

Item volumus quod divinus cultus rite & laudabiliter per omnia peragatur, prout sacrosancta sinodus Basilien. in sessione vigesima-prima salubriter statuit in hunc qui sequitur modum: Si quis principem seculi rogaturus habitu honesto gestu decenti prolatione non precipiti sed distincta, attenta quoque mente seipsum ac verba studet componere, quanto diligentius sacro loco omnipotentem oraturus Deum hec omnia facere curabit Statuit igitur hec sancta sinodus ut in cunctis Kathedralibus ac collegiatis ecclesiis horis debitis, signis debitis congrua pulsatione premissa, laudes divine per singulas horas non cursim ac festinanter, sed affatim & tractatim, & cum pausa decenti presertim in medio cujuslibet versiculi psalmorum debite faciendo inter solenne ac feriale officium differentiam reverenter ab omnibus persolvantur. Horas canonicas dicturi cum tunica talari ac superpeliciis mundis ultra medias tybias ingrediantur, non capucia, sed almucias vel pireta tenentes in capite. Qui cum in choro fuerint gravitatem servent quam & locus & officium exigunt non insimul aut cum aliis confabulantes seu colloquentes aut literas seu scripturas alias legentes. Et cum psallendi gratia ibidem conveniant muta ac clausa labia tenere non debent, sed omnes presertim qui majori funguntur honore in psalmis hymnis & canticis Deo alacriter modulentur Cum dicitur gloria patri & filio & spiritui sancto omnes consurgant. Cum nominatur gloriosum illud nomen Jesus, in quo omne genu flectitur celestium terrestrium & infernorum, omnes caput inclinent. Nemo ibidem dum hore in communi publice cantantur, legat vel dicat privatim officium: Nam non

ANNO CHRISTI 1490.

non solum obsequium quo obnoxius est choro subtrahit, sed alios psallentes perturbat super hiis debite observandis aliisque ad divini officii prosecutionem ac chori disciplinam spectantibus Decanus vel cui onus incumbit diligenter invigilet hinc inde, ne quid inordinate fiat circumspiciens. Horum autem transgressores illius hore in qua circa predicta excesserint, vel alia majori prout transgressionis gravitas exigit plectentur pena.

Quo tempore quisque in choro debeat esse.

Qui in matutinis ante finem psalmi Venite exultemus, in aliis horis ante finem primi psalmi, in missa ante ultimum kyrieleison usque in finem divino officio non interfuerit, nisi forte necessitate cogente ac petita & obtenta a presidente chori licentia, discedere oporteat, pro illa hora absens censeatur, salvis ecclesiarum consuetudinibus si que forte circa hoc artiores existant. Idem in his observetur qui a principio usque ad finem in processionibus non permanserint pro cujus executione deputetur aliquis onus habens notandi personas singulas statuto tempore non convenientes, juramento astrictus fideliter agere & nulli parcere.

Jubet etiam hec sancta sinodus quod in illis ecclesiis in quibus singulis horis certe distributiones statute non sunt omnino etiam de grossis fructibus si opus sit deputentur ut juxta mensuram laboris plus minusve quisque capiat emolumenti, tollens prorsus abusum illum quo in una dumtaxat hora presens totius diei distributionem usurpat, & illum quo prepositi vel decani aut alii officiales ex hoc solum quod officiales sunt, licet actualiter pro utilitate ecclesie non absint quotidianas distributiones percipiunt.

Qualiter hore canonice extra chorum dicende sunt.

Quoscunque etiam alibi beneficiatos seu in sacris constitutos cum ad horas canonicas teneantur admonet hec sancta sinodus, si orationes suas Deo acceptas fore cupiunt ut non in gutture vel inter dentes seu deglutendo seu sincopando dictiones, nec colloquia vel risus intermiscendo, sed sive soli sive associati divinum diurnum nocturnumque officium reverenter verbis distinctis peragant ac tali in loco ut a devotione non retrahantur ad quam se disponere & preparare debent juxta id quod scriptum est: Ante orationem prepara animam tuam ne sis quasi qui temptat Deum.

De his qui tempore divinorum vagantur per ecclesiam.

Quicunque in ecclesia beneficiatus, presertim de majoribus divinorum tempore per ecclesiam vel foris circa ipsam deambulando aut cum aliis colloquendo vagari visus fuerit, non solum illius hore sed totius diei presentiam ipso facto amittat Qui si semel correctus non destiterit per mensem distributionibus careat, vel graviori si pertinacia id exegerit pene subjaceat, ita ut tandem desistere cogatur. Prohibeatur etiam ne divina officia tumultuosi quorumcunque per ecclesiam discursus impediant aut perturbent Regulares qui

A in conventualibus ecclesiis circa predicta excesserint gravi pena superioris arbitrio castigentur.

De tabula pendente in choro.

Ut cuncta in domo Dei ordinate procedant, & quilibet sciat quid sibi agendum immineat, statuatur tabella aliqua continue pendens in choro, in qua quid per unumquemque ex canonicis vel aliis beneficiatis in singulis horis per ebdomadam aut majus tempus legendum cantandumve sit Qui autem secundum quod ibi descriptus fuerit facere per se vel alium neglexerit pro qualibet hora distributiones unius

B diei amittat.

Predecessorum nostrorum ducti vestigiis statuimus inhibentes hujus sacri approbatione concilii, ut nullus sacerdotum noviciorum, illa die qua primam missam celebrare voluerit, in exordio publicationis sanctissimi sui offici oblaturus Deo primicias, gratie ac salutis sibi collate, aliquos ad convivium invitare aut invitatos habere aut procurare per se vel per alium ullo modo presumat, sed ad solum Deum cujus militie est ascriptus dirigat eciam sui cordis maxime die illa devotus curis & sollicitudinibus temporalium quibus mentes hominum distrahuntur exutus, remotis vanitatibus, hystrionum cursibus, tumultibus, & in-

C solentiis reproborum, qui etiam sepe veniunt non vocati.

Item volumus & mandamus in futurum abusum quo nonnulli presbiteri suos subditos sibi confitentes etiam in casibus in quibus non habent potestatem absolvendi, absolutione non obtenta ad communionem admittunt & post communionem pro absolutione transmittunt, penitus aboleri, & nullum christi-fidelem sine absolutione in forma ecclesie solita & consueta admitti.

De clandestina desponsatione & publicandis nuptiis.

D Quia experientia rerum omnium magistra dicimus ex eo quod decretum concilii generalis de clandestina desponsatione in nonnullis diocesibus provincie nostre per abusum in oblivionem venit, & observatum non existit, plures in gradibus consanguinitatis & affinitatis lege divina ac canonica prohibitis, ac cognatione spirituali conjuncti, matrimonia verius contubernia contrahere non sunt veriti, in suarum animarum periculum ac scandalum plurimorum. Nos ex pastoralis officii debito animarum saluti quantum in nobis est prospicere cupientes, sacra sinodo approbante statuimus & ordinamus, ut de cetero nulli sacerdotes clandestinis matrimoniis intersint sed contrahere volentes pu-

E blice in ecclesia coram plebis sue multitudinem solenniter copulent, ita tamen quod ante copulationem hujusmodi ad minus una die dominica vel festiva de ambone suarum ecclesiarum infra missarum solennia personas contrahere volentes nominent, & adhortentur omnes ut si aliquis sit qui inter eos matrimonium contrahere proponunt impedimentum sciat, quod vel contrahendum impediat, vel etiam dirimat matrimonium jam tractatum publicent, vel denuncient, & post publicationem in ambone ut pretermittitur factam per triduum expectent, an forsan aliquis comparuerit qui impedimentum

legit-

ANNO CHRISTI 1490.

legittimum allegaverit. Et si talis legittimus accusator vel denunciator veniat, curatus caveat ne partes copulet, priusquam de allegato impedimento cognitum fuerit, quod si secus factum fuerit condigna pena se puniendum sciat. Verum si nullus contradictor apparuerit, post lapsum dicti termini curatus per se aut suum substitutum partes ipsas libere conjungat, si aliud canonicum impedimentum illis non obsistat.

De curatis gravantibus subditos in exactione jurium parrochialium.

Item quia quidam nomine solo & non re sacerdotes curati & illorum vicarii plus lucris temporalibus quam animarum saluti intendentes, magisque sua quam que Dei sunt querentes, sibi subjectos in remediis & aliis parrochialibus juribus gravant, de sepultura & aliis spiritualibus paciscuntur ac statui suorum in divinis cooperatorum detrahentes, illos certo precio minus debito conveniunt, propter quod etiam presbiteros indoctos & minus abiles recipere coguntur & recipiunt. Nos huic vicio pestifero succurrere cupientes, sacro provinciali approbante concilio statuimus, volumus & ordinamus, ut prefati curati eorumque vicecurati a predictis in futurum desistant realiter & cum effectu, ac ipsi parrochialibus juribus secundum antiquam & laudabilem ecclesie consuetudinem sint contenti, ac suis in divinis cooperatoribus debita & consueta salaria solvant, ac tales in cooperatores recipiant, de quorum vita & moribus valeant & possint respondere, certificantes eos qui in premissis culpabiles reperti fuerint, quod canonicam ultionem & condignam penam non evadant.

De remittendis ad auctoritatem episcopi & ad carrenas.

Avisati sint singuli curati; ut vigore quarumcunque litterarum confessionalium personis privatis concessarum a nobis vel ordinario loci emanatarum non absolvant aliquos in publicis & notoriis criminibus constitutos, sed eosdem cum litteris suis clausis, ad nos & loci ordinarios seu vicarios & officiales nostros publice in loco ubi publice deliquerunt pro qualitate criminum puniendum transmittant, seriem & qualitatem hujusmodi notorii criminis in se continentibus. Preterea idem curati cauti sint, ne occulta crimina in hujusmodi suis litteris scribant, ne aliquo modo contingat sigillum confessionis aperiri. Preterea omnes notorie criminosos quorum excessus totam parrochiam scandalisat, & qui alias publicas penitentias egerunt, nihilominus tanquam canes redierunt ad vomitum & peccata priora, si non sunt persone nobiles aut mulieres, ad solemnem penitentiam peragendam (quam vulgus carrenam appellat) mittantur.

De novis ecclesiis erigendis.

Hoc presentis concilii consensu declaramus, ut juxta canonicas sanctiones nullus in parrochia sua exigat vel erigere paciatur novas ecclesias, vel in campis statuas cum truncis ad quas pecunie reponantur nisi Episcopus vel alius de licentia sua primum lapidem ponat cum populus novitate gaudeat & matrices ecclesie debitis

A fraudentur honoribus, & sepenumero falsa pro veris in his locis publicari dicantur. Volentes & mandantes ut archidiaconi vel decani rurales ad nos vel vicarium nostrum vel alios superiores suos deferant, ubi similia attemptantur, & cum cause cognitione quod justum est decernemus. Non tamen per hoc volumus prohibere quin statue vel ex lapide vel ex ligno in laudem salvatoris & sanctorum ejus erigi possunt, ita tamen quod illa fiant juxta communem consuetudinem patrie absque ligneis capellis vel asserum conglutinatione ad instar capellarum.

Volumus etiam ut archidiaconi & decani rurales attenti sint ad informandum sacerdotes parrochiales & eorum cooperatores formas sa-
B cramentorum juxta libros, obsequiales appellatos, de proximo imprimendos, ita ut officium suum laudabiliter exercere possint.

Ut spirituales citati ad judicium seculare non compareant.

Item volumus & ordinamus ac hoc sacro approbante concilio provinciali districte in virtute sancte obedientie mandamus omnibus & singulis abbatibus prepositis archidiaconis decanis capitulis & presbiteris & clericis per provinciam nostram Salzeburgensem ubilibet constitutis, ut vocati ad judicium seculare in causis criminalibus aut civilibus ad judicium seculare non spe-
C ctantibus, non compareant, Nisi prius se judici suo spirituali illius cause ordinario representent concilium & auxilium illius imploraturi, contra rebelles ad penas juris procedetur justicia mediante. Item ordinamus ut in causis decimarum, matrimonialium & aliis de jure vel consuetudine ad forum ecclesie spectantibus nullus trahatur vel respondeat in judicio seculari, alioquin contra judicem trahentem, & reum respondentem procedatur prout de jure per eum ad quem jurisdictio causarum hujusmodi in provincia nostra Salzeburgen. spectat & pertinet.

De notariis publicis.

D Placuit nostro sacro concilio ut nullus se publicum notarium asserens ad officium tabellionatus exercendum aliquatenus admittatur, nisi per litteras testimoniales, nec credatur eis nisi per ordinarium loci vel ejus vicarium seu officialem sint approbati & admissi, cum sepe a notariis ignotis & imperitis gravia soleant provenire pericula.

De prelatis ordinis sancti Benedicti.

Statuimus etiam auctoritate sacri concilii provincialis, quod abbates priores & prelati ordinis sancti Benedicti provincie nostre Salzeburgensis capitula eorum que multo nunc tran-
E sacto tempore per eos non sunt habita, non absque divini cultus diminutione & monasteriorum ejusdem ordinis detrimento Quintadecima die Junii de Anno Domini, &c. Nonagesimo primo que est dies sancti Viti proxime futura in civitate nostra Salzeburgen. capitulum celebrent, & postea simile proximis tribus annis, singulis annis in loco huic rei accomodo pro augmento divini cultus & bona reformatione totius ordinis teneant. Et postea de triennio in triennium juxta sacri Basilien. concilii dispositionem celebrare non omittant, ita tamen quod in eisdem capitulis nihil tractent quod

jurisdictionibus ordinariorum locorum quoquo- A modo prejudicare possit,

Innocentius papa tercius in concilio generali.

Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata, saltem semel in anno, fideliter confiteatur suo proprio sacerdoti, Et injunctam sibi penitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens ad minus in pasca eukaristie sacramentum, nisi forsan de proprii sacerdotis concilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab ejus perceptione duxerit abstinendum. Alioquin & vivens ab ingressu ecclesie arceatur, & moriens christiana careat sepultura. B Unde hoc salutare statutum frequenter in ecclesiis publicetur, ne quisquam ex ignorantie cecitate velamen excusationis assumat, Si quis autem alieno sacerdoti voluerit justa de causa, sua peccata confiteri, licentiam prius postulet & obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ipse illum non possit solvere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus, & cautus ut more periti medici superfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens, & peccatoris circumstantias & peccati, quibus prudenter intelligat quale debeat prebere concilium, & cujusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo, ad sanandum egrotum. Caveat autem omnino ne verbo aut signo aut quovis C alio modo prodat aliquatenus peccatorem, sed si prudentiori concilio indiguerit, illud absque ulla expressione persone, caute requirat. Quoniam qui peccatum in penitentiali foro sibi detectum presumpserit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendum perpetuam penitentiam in artum monasterium detrudendum.

Bulla de conciliis celebrandis.

Sacrosancta generalis Basilien. Sinodus in spiritusancto legittime congregata universalem ecclesiam representans Ad futuram rei memoriam, pridem hec sancta sinodus quoddam sa- D luberrimum promulgavit decretum, pro stabilitate & robore generalium conciliorum quorum frequens celebratio precipua est agri dominici cultura, verum cum ad eandem culturam non dubium sit pertinere, episcopales sinodos & concilia provincialia, prout veteres canones decreverunt frequentare. Ideo eadem sancta sinodus antiquos & laudabiles mores nostris cupiens temporibus observari, statuit atque precipit sinodum episcopalem in qualibet dioc. post octavas dominice resurrectionis, vel alia die secundum consuetudines dioc. ad minus semel in anno ubi non est consuetudo bis annuatim celebrari, per diocesanum in propria persona nisi canonico impedimento fuerit impeditus & tunc E per vicarium ad hoc ydoneum, que sinodus saltim triduo vel biduo duret, vel prout necessarium episcopo fuerit visum. Primo autem die convenientibus diocesano & omnibus aliis qui in hujusmodi sinodo interesse tenentur, infra missarum solemnia vel post, diocesanus vel alius ejus nomine verbum Dei proponat, exhortando omnes ad bonos mores sectandum, abstinendum a viciis, & ad ea que pertinent ad ecclesiasticam disciplinam, & officia singulorum, & presertim ut hi quibus animarum cura commissa est diebus dominicis & aliis solennibus plebem subjectam doctrinis & monitis salutaribus instruant, Postea legantur statuta, provincialia, & sinodalia, & inter alia aliquis compendiosus tractatus docens quomodo sacramenta ministrari debeant, & alia utilia pro instructione sacerdotum Deinde ipse diocesanus de vita & moribus subditorum solerter inquirat, labem simoniace pravitatis, contractus usuraries, concubinatum, fornicationem, & alia quevis crimina & excessus debita correctione cohibeat, alienationes rerum ecclesiasticarum jure prohibitas revocet, abusus clericorum & aliorum subjectorum, qui circa divinum officium delatione debiti habitus defecerint in melius reformet & emendet. Et quoniam multa scandala sepius contingunt, ex eo quod constitutio Bonifacii pape octavi que incipit periculoso edita super monialium clausura non servatur, studeat ipse diocesanus ut omnino juxta ipsius constitutionis tenorem executioni demandetur, necnon ut quicunque religiosi diocesano subjecti regolas & constitutiones suarum religionum presertim ut ab eis omnis proprietas abdicetur, inviolabiliter observent, ne etiam in receptione ipsorum ad religionem quicquam per simoniam exigatur, precipue autem in ipsa sinodo episcopi cura sit inquirere ac debitis remediis occurrere, ne aliquod dogma hereticum erroneum ac scandalosum seu piarum aurium offensivum, sortilegia, divinationes, incantationes, superstitiones, & quevis diabolica figmenta dioecesim suam inficiant. Instituantur preterea testes sinodales viri graves providi & honesti, legis Dei zelum habentes, juxta diocesis latitudinem in numero competenti aut alii eorum potestatem habentes ubi alii ad hoc non sunt instituti qui si diocesano minus idonei videantur eos amovendo alios prout videbitur expedire instituat. Hi autem in manibus ipsius diocesani vel sui vicarii jurare teneantur, ut tradit Canon XXXV. q. VI. Episcopus in sinodo, qui per anni circulum lustrantes ipsam diocesim que corrigenda vel reformanda viderint, his ad quos talia corrigere vel reformare pertinet referant, que nisi correcta vel reformata jam fuerint, ad sinodum perferent subsequentem in qua debitis remediis occurratur. Sed & preter illa que a testibus sinodalibus vel aliis eorum officium exercentibus diocesanus audierit, inquirat ipse diligenter de cunctis suorum subditorum excessibus & taliter delinquentes insurgat correctionis debite disciplina, ut aliis malignari volentibus transeat inde in exemplum. Celebretur quoque in singulis provinciis saltim infra biennium a fine concilii generalis, & deinde ad minus semel de triennio in triennium provinciale concilium in loco tuto in quo tam archiepiscopus quam suffraganei omnes, & alii qui in hujusmodi conciliis provincialibus interesse tenentur debite vocati intersint. Quod si episcopus canonico fuerit impedimento detentus procuratorem suum destinet non solum ad excusandum & probandum absentie causas, sed etiam ipsius nomine in concilio interessendum suscipiendumque quidquid concilium duxerit statuendum, alioquin ipse episcopus a perceptione medietatis fructuum unius anni sue ecclesie qui per personam in ipso concilio deputandam in ipsius ecclesie sue fabricam effectualiter convertantur, eo ipso sit suspensus Alii vero venire negligentes, concilii arbitrio puniantur aliis juris penis in suo robore duraturis. Concilio autem generali durante

& per

ANNO CHRISTI 1490.

& per sex menses ante hujusmodi provincialia A concilia non celebrentur, porro in hujus inchoatione concilii ipse metropolitanus vel alius ejus nomine infra missarum solennia vel post, exhortatorium sermonem faciat ea que ad statum ecclesiasticum & precipue ad pontificale officium pertinent seriose memorando, comminandoque singulis quod juxta prophete sententiam si eorum culpa cujusvis anima peribit, illius sanguis de manibus eorum a domino exigetur. Precipue autem tunc fiat monitio exacta, ut dignis & benemeritis quorum vita sufficienti testimonio nota sit, ordines & beneficia sine ulla simoniaca labe conferantur, & super omnia ut in animarum cura committenda summa diligentia & materie inquisitio adhibeatur, B & ut bona ecclesiastica nullatenus ad usus illicitos quinymmo ad honorem Dei, ecclesiarum conservationem habendo secundum sacros canones præcipuam curam pauperum & indigentium, laudabiliter convertantur, scientes, quod his omnibus apud tribunal eterni judicis usque ad minimum quadrantem rationem reddituri sunt. In quibus quidem conciliis de corrigendis excessibus moribusque subditorum reformandis, & precipue qualiter episcopi in conferendis beneficiis confirmandis electionibus, ministrandis ordinibus, deputandis confessoribus predicando ad populum, & puniendo excessus subditorum observationeque eorum in spiritualibus & temporalibus quomodolibet C spectantibus se gesserint & presertim qui simoniaca labe manus innoxias servent diligens inquisitio secundum juris dispositionem fiat, ut omnes qui in premissis deliquisse comperti fuerint per ipsum concilium puniantur & corrigantur. Simili modo de ipso metropolitano diligenter inquirantur excessus & defectus de eo concilio exprimendis ipsum admonendo & obsecrando, ut cum aliorum pater vocetur & esse debeat, a talibus omnino desistat, & nihilominus inquisitionem de ipso habitam in scriptis redactam ad romanum pontificem, vel ejus superiorem si quem habet, sine mora transmittat, ut ab eo punitionem & reformationem suscipiat condecentem. Inter cetera si que dis- D cordie contentiones & inimicitie inter quoscunque viguerint, que quietem & tranquillitatem provincie possent perturbare, curet omni studio sacrum concilium illa sedare, & more piorum patrum ad pacem concordiamque filiorum vigilanter intendat. Et si inter regna provincias seu principatus hujusmodi discordias suscitari contigerit, mox sancti Dei antistites concilia provinciarum suarum simul congregari procurent & sibi invicem consilium & auxilium impendentes discordiarum fomenta amputare studeant, nec hoc alicujus amore vel odio pretermittant, sed ad Deum solum & ad salutem populi mentis oculos erigentes ad sanctum pacis opus (omni tepiditate semota) invigilent. E Cogitentur insuper in provinciali sinodo que immediate generale concilium sequens antecedit, omnia que in eodem generali concilio visa fuerint prosequenda, ad Dei gloriam ac provincie commodum, salutemque populi christiani, ibidemque eligantur in numero competenti qui ad proximum generale concilium nomine provincie debeant proficisci, quibus per subsidium vel alias provideatur prout de jure & de concilio provinciali visum fuerit expedire, ita tamen quod illi qui ultra personas ut predictum est deputatas ad ipsum concilium generale accedere voluerint, aut eorum clerus nullatenus propterea gravetur. Relegentur in unoquoque provinciali concilio que secundum canonicas sanctiones in eisdem legi precipiuntur ut ea & inviolabiliter observentur & transgressoribus pene debite inferantur. Quod si metropolitani vel diocesani predictis terminis in celebrandis provincialibus & episcopalibus sinodis cessante legittimo impedimento fuerint negligentes medietatem omnium fructuum & obventionum ratione suarum ecclesiarum ad eos pertinentium fabrice ipsarum ecclesiarum applicandam eo ipso amittant, qui si in eadem negligentia per tres proximos menses perseveraverint ab officiis & beneficiis sint ipso facto suspensi, quibus translactis temporibus sub ante scriptis penis antiquior in provincia ordine episcopus ipsius metropolitani episcopi aut major in dignitate post pontificalem in sacris constitutus, nisi ad alios forsan de consuetudine vel privilegio pertineat, negligentiam in celebrandis dictis provincialibus & episcopalibus sinodis supplere teneantur. Jubet insuper hec sancta sinodus omnibus prelatis religionum & ordinum quorumcunque ad quos celebrare capitula pertinet, quod illa statutis temporibus sub predictis penis servent & servari faciant in quibus secundum canonicas sanctiones & religionum constitutiones cum omni studio & diligentia ad veram singularum religionum & ordinum reformationem intendat, ita ut deinceps in singulis monasteriis juxta proprias regulas & constitutiones debita regularis vigeat observantia & precipue tria substantialia professionis vota omnino serventur, per premissa autem hec sancta sinodus non intendit juribus quorumcunque quomodolibet derogare. Datum Basilee in sessione publica sexto Kalendas decembris Anno Domini Millesimo quadringentesimo tricesimo tercio.

Sequitur confirmatio caroline per Martinum quintum papam in latino & vulgari publicanda ut infra per statutum.

Martinus episcopus servus servorum Dei dilectis filiis abbati monasterii Scotorum in Wienna Patavien. diocef. & Augusten. ac Salzeburgens. ecclesiarum decanis Salutem & apostolicam benedictionem. Ad compescendos conatus nepharios perverforum, qui personas & loca ecclesiastica super bonis & juribus suis ostendere, ac multiplicibus perturbare molestiis non verentur, tanto magis per romanum pontificem decet de opportuno remedio providere, quanto per amplius turbationes hujusmodi molestie, & in divine majestatis offensam, nec non ecclesiastice libertatis redundare dispendium dinoscuntur. Dudum siquidem cum in diversis mundi partibus consules civitatum & rectores nec non alii qui potestatem habere videbantur, tot onera frequenter imponerent ecclesiis, ut deterioris conditionis factum sub eis sacerdotium videretur, quam sub Pharaone fuisset, qui legis divine noticiam non habebat, quique omnibus aliis servituti subactis sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit & de publico eis alimoniam ministravit, in concilio lateranensi ecclesie immunitati providendo sub anathematis districtione prohibitum extitit, ne consules rectores aut alii predicti ecclesias & viros ecclesiasticos tallis, seu collectis, vel exactionibus aliis agrava-

ANNO CHRISTI 1490.

gravare presumerent, transgressores & fautores eorum precipiendo anathematis sententie subjacere, donec satisfactionem impenderent competentem. Et etiam deinde in generali concilio editum fuerit, quod si episcopi forte simul cum clericis etiam si tantam necessitatem vel utilitatem inspicerent, ut absque ulla coactione ad relevandas communes utilitates vel necessitates ubi laicorum non suppeterent facultates, subsidia per ecclesias laicis ducerent concedenda, minime super hoc consulto romano pontifice, concessiones & sententie que a talibus vel de ipsorum mandato forent promulgate, essent irrite & inanes, nullo unquam tempore valiture, ac etiam in ipso generali concilio decretum extitit, illum qui infra tempus sui regiminis propter fractionem constitutionum vel sanctionum hujusmodi sustineret anathema, tanquam post illud non esset ad satisfactionis debitum compellendus, necnon ipsius successorem qui non satisfaceret infra mensem manere ecclesiastica censura conclusum, donec satisfaceret competenter, cum succederet in onere qui substitueretur in honore. Postmodum vero felicis recordationis Honorius papa tercius predecessor noster attente considerans, quod quondam Fridericus secundus, olim romanorum imperator, tunc sub obedientia & devotione sancte romane ecclesie persistens, ad laudem ejusdem ecclesie & sacri decus romani imperii cupiens, ut expurgatis quorundam erroribus & iniquis statutis penitus destitutis de cetero ecclesie & ecclesiastice persone plena vigerent quiete & secura libertate gauderent, ac pie & juste attendens quod quorundam perversorum iniquitas adeo abundaverat ut non dubitarent contra ecclesiasticam disciplinam & sacros canones statuta sua confringere, adversus ecclesiasticas personas & ecclesiasticam libertatem edictali lege hujusmodi statuta iniqua irritaverat & preceperat irrita nunciari, & omnia statuta & consuetudines que civitates & loca potestates vel consules aut quecunque alie persone contra libertatem ecclesie vel personas ecclesiasticas hujusmodi edere, aut servare temptarent, contra canonicas vel imperiales sanctiones, de ipsorum capitularibus infra duos menses post ipsius legis publicationem penitus abolere facerent, & si de cetero talia attemptarent illa ipso jure decrevit esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos necnon locum ubi talia deinceps presumpta fuissent banno mille marcharum auri fisco imperiali preceperat subjacere, potestates vero consules statutarii & scriptores statutorum predictorum, necnon consiliarii locorum ipsorum qui secundum statuta & consuetudines memorata judicarent, extunc essent ipso jure infames, quorum sententias & actus legittimos statuerat aliqualiter non tenere, quodque si per annum prefatarum constitutionum inventi forent contemptores, bona eorum per totum suum imperium mandavit impune ab omnibus occupari, salvis nihilominus aliis penis contra tales in eisdem generalibus conciliis promulgatis. Et insuper voluit idem tunc imperator quod nulla communitas vel persona publica seu privata collectas seu exactiones angarias vel perangarias ecclesiis vel aliis piis locis aut ecclesiasticis personis hujusmodi imponere, seu invadere ecclesiastica bona presumeret quod si secus faceret & requisita ab ecclesia vel imperii hujusmodi emendare contineret tri-

A pliciter refundetur, & nihilominus banno imperiali subjaceret, quod sine satisfactione debita nullatenus remitteretur. Statuerat insuper quod quecunque communitas vel persona per annum in excommunicatione propter libertatem ecclesie violatam persisteret, ipso jure similiter dicto banno imperiali subjaceret, a quo nullatenus extraheretur, nisi prius ab ecclesia beneficio absolutionis obtento. Et insuper ordinaverat ut nullus ecclesiasticam personam in criminali questione vel civili ad judicium seculare trahere presumat contra easdem canonicas sanctiones & constitutiones imperiales, quod si secus faceret, actor a suo jure caderet & judicatum non teneret, & judex foret ex- B tunc judicandi auctoritate privatus, quodque judices temporales qui clericis & personis ecclesiasticis justitiam denegare presumerent, tercio requisiti suam jurisdictionem amitterent. Constitutionem ipsam de consilio etiam fratrum suorum sancte romane ecclesie cardinalium qui tunc erant auctoritate apostolica approbans & confirmans ipsam mandavit inviolabiliter observari, necnon statutarios & scriptores ac violatores predictos excommunicatos eadem auctoritate nunciari. Et deinde ad audientiam dive memorie, Caroli quarti etiam romanorum imperatoris semper augusti deducto, quod nonnulle singulares persone in potestatibus & officiis publicis constitute, vi- C delicet duces, marchiones, comites, barones & alii domini temporales, necnon consules civitatum oppidorum villarum & locorum rectores in diversis provinciis ejusdem imperii, Dei timore postposito statuta singularia & iniquas ordinationes, motu proprio & de facto contra ipsas personas ecclesiasticas & ecclesiarum libertates, ac earum privilegia condiderant, illisque de facto & publice utebantur, contra canonicas & legittimas sanctiones, utpote quod nulla bona temporalia in potestatem ecclesiasticam transferrentur, & ne clerici in sacris ordinibus constituti ad agendum & testificandum in civilibus & maxime in piis causis aliquatenus admitterentur, quodque D excommunicati laici & publice denunciati in civili foro minime repellerentur. Et insuper predicti domini temporales consules & rectores per secularem potestatem res & bona clericorum occuparent, arrestarent, & oblationes christi-fidelium minuerent, atque restringerent, exactiones & tallias indebitas, de bonis redditibus ecclesiarum exigerent, & extorquerent, possessiones ecclesiarum & personarum earundem devastarent incendiis & rapinis, contractus inter clericos & laicos factos legittime ad libros civitatum villarum & locorum predictorum inscribere & sigillare recusarent, donataque & legata ad fabricas & ecclesiarum structuras contra prelatorum voluntatem & aliorum E quorum intererat, temere usurpare presumerent, ac in fraudem & odium clericorum de bonis etiam & rebus eorundem clericorum, que non causa negociationum sed pro eorum propriis usibus per eorum terras ducebant seu duci faciebant theolonium exigere & recipere non verebantur. Et confugientes ad ecclesias & earum cimiteria inde extrahere, contra canonicas & imperiales sanctiones hujusmodi presumpserant & presumebant. Idem Carolus imperator tanquam christianissimus princeps volens in premissis providere de remedio salutari etiam de quorundam principum ducum comitum baronum fide-

ANNO CHRISTI 1490.

ANNO CHRISTI 1490.

fideliumque aliorum sacri imperii sepedicti concilio auctoritate imperiali quecunque statuta & consuetudines predicta tanquam per canonicas & civiles sanctiones expresse reprobata cassavit, irritavit & annullavit, ac cassa & irrita nulliusque esse voluit roboris vel momenti; precipiens sub imperialis banni pena universis & singulis principibus & Dominis temporalibus consulibus potestatibus ac aliis in officiis publicis in eodem imperio constitutis, quatenus extunc ipsorum statuta & ordinationes sicut in prejudicium ecclesiastice libertatis edita fuerant, omnino revocarent, & de luce tollerent, quodque secundum ea non judicarent amplius, nec sententias dictarent, aut eisdem in judicio vel extra judicium quomodolibet pro se & contra eandem ecclesiasticam libertatem potirentur, pronunciavit insuper & eadem decrevit auctoritate quodque quicunque laicus cujuscunque status aut conditionis existeret ausu sacrilego & proprie temeritatis audacia sacerdotem vel clericum secularem vel religiosum diffidaret, proscriberet, captivaret, spoliaret, occideret, mutilaret, aut in carcere detineret, vel hujusmodi maleficia perpetrantes scienter receptaret, vel eis favorem prestaret, preter penas a sacris canonibus & legalibus sanctionibus in tales inflictas, eo ipso redderetur infamis, ac omni honore privatus, nec ad placita vel concilia nobilium admitteretur quovismodo. Hortans insuper in Domino & requirens ecclesiasticos prelatos in illis partibus in quibus committerentur talia constitutos, ut legem imperialem hujusmodi per eorum ecclesias & sinodos publicarent, ne transgressores hujusmodi per simulatam ignorantiam, suam valerent in hic parte maliciam excusare, prout in constitutionibus & sanctionibus conciliorum & Honorii predictorum ac imperialibus prefatis plenius continetur. Cum autem sicut lamentabili querela venerabilis fratris nostri, N. episcopi frisingensis, & dilectorum filiorum N. prepositi N. decani & capituli ecclesie frisingensis ac cleri & ecclesiarum ac ecclesiasticarum personarum civitatis & diocesis frisingensis nuper accepimus nonnulli principes duces comites barones & alie seculares potestates earundem constitutionum & sanctionum canonicarum & legalium forsan ignari, & contra ipsas, ab episcopo preposito decano capitulo clero & personis ac ecclesiis & ecclesiasticis personis predictis forsan tallias & gabellas ac alias exactiones illicitas hactenus extorserunt & adhuc extorquere nitantur, ac etiam bona episcopi prepositi decani capituli cleri ecclesiarum & personarum predictarum invaserint arrestaverint occupaverint detinuerint & suis usibus applicaverint, necnon occupare invadere arrestare detinere & eisdem suis usibus applicare similiter de facto presumserint in animarum suarum periculum, necnon episcopi prepositi decani capituli cleri personarum & ecclesiarum predictarum non modicum prejudicium atque damnum. Nos in premissis episcopo preposito Decano capitulo clero personis & ecclesiis predictis oportune providere volentes, discretioni vestre per apostolica scripta mandamus quatenus vos vel duo aut unus vestrum per vos vel alium seu alios episcopo preposito decano capitulo clero personis & ecclesiis predictis contra quoscunque transgressores & violatores constitutionum & sanctionum earundem, cujuscunque status dignitatis & excellentie fuerint efficacis defensionis auxilio assistentes, non permittatis eos contra canonicas & legales constitutiones & sanctiones hujusmodi indebite molestari, necnon easdem constitutiones ubi & quando expedire videritis solenniter publicantes, faciatis transgressores & violatores hujusmodi si & prout justum fuerit ac ubi & quotiens expedierit, tamdiu excommunicatos aut anathematisatos publice nunciari donec ab earundem talliarum collectarum impositionum & quarumlibet extorsionum nec non bonorum episcopi prepositi decani capituli cleri personarum & ecclesiarum predictarum invasione arrestatione occupatione detentione & applicatione omnino desistant, necnon etiam efficaciter restituant, eisdem episcopo preposito decano capitulo clero personis & ecclesiis predictis occasione premissorum per eos lesis seu gravatis, tallias, gabellas & exactiones ipsas, ac etiam bona episcopi prepositi decani capituli cleri personarum & ecclesiarum earumdem arrostata occupata detenta & applicata, ipsis aut que per se vel alios illo pretextu quomodolibet receperint, ymmo vetius temere & illicite usurparint, a se libere omnino relaxent, ac in manibus vestris juraverint quod de cetero talia non committant, & ea committentibus non prestent auxilium concilium vel favorem contradictores per censuram ecclesiasticam & alia juris oportuna remedia compescendo, invocato etiam ad hoc si opus fuerit auxilio brachii secularis. Ceterum si forsan hujusmodi transgressorum aut violatorum vel ea fieri mandantium, ipsisque consentientium, seu dantium in illis per se vel alios directe vel indirecte publice vel occulte auxilium concilium vel favorem presentia promotionibus & requisitionibus per vos de ipsis faciendis tute secure vel comode haberi nequiret; Nos vobis monitiones & requisitiones hujusmodi ac citationes quaslibet, per edicta publica locis affigenda publicis, de quibus sit verisimilis conjectura, quod ad notitiam citatorum & monitorum hujusmodi pervenire valeant faciendi plenam & liberam concedimus tenore presentium potestatem. Volentes quod monitiones requisitiones & citationes hujusmodi perinde ipsos citatos requisitos & monitos ut premittitur artent, ac si eis facte & insinuate presentialiter & personaliter extitissent. Non obstantibus tam pie memorie Bonifacii pape octavi etiam predecessoris nostri, quibus cavetur ne aliquis extra suam civitatem vel diocesim nisi in certis exceptis casibus & in illis ultra unam dietam a fine sue diocesis ad judicium evocetur seu ne judices extra civitatem & diocesim in quibus deputati fuerint contra quoscunque procedere, aut alii vel aliis vices suas committere seu aliquos ultra unam dietam a fine diocesis eorundem trahere presumant, dummodo ultra duas dietas aliquis auctoritate presentium non trahatur ac de personis ultra certum numerum ad judicium non vocandis quam aliis constitutionibus apostolicis contrariis quibuscunque Aut si aliquibus communiter vel divisim a sede apostolica indultum existat, quod interdici suspendi vel excommunicari, aut extra vel ultra certa loca ad judicium evocari non possint, per litteras apostolicas non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Constantie XVII. Kalend. Januarii Pontificatus nostri anno primo.

Qui-

ANNO CHRISTI 1490.

Quibus temporibus carolina debeat publicari.

Statuimus & diſtricte precipiendo hoc ſancto approbante concilio mandamus, quatenus di- A cta conſtitutio bulle caroline ſingulis annis perpetuis futuris temporibus, in Dominicis quatuor temporum per omnes & ſingulos plebanos aut eorundem vicegerentes per noſtram provinciam nulla excuſatione obſtante publicetur.

VITA
ALEXANDRI PAPÆ VI.

ANNO CHRISTI 1492.

Alexander, Rodericus Borgia antea vocatus, Calliſti papæ tertii ex ſorore nepos. Hic cum Bononiæ civili & pontificio juri operam dediſſet, Romam a Calliſto vocatus, admodum adoleſcens primum epiſcopus Valentinus, mox cardinalis & vicecancellarius creatus fuit. Pontificatum adeptus eſt tempore Maximiliani imperatoris, anno domini 1492. III. Idus Auguſti. Deo præclara illius ætatis lumina, Angelus Politianus, qui Senenſium nomine orationem habuit, & Jaſon Maynus ſummæ exiſtimationis juriſconſultus, ſtatim poſt electionem miſſi ſunt, ad obedientiæ & ſalutationis munus obeundum. Initium pontificatus a pietate deſumpſit. Quoſdam enim ſtatim conſtituit, qui carceres aſſidue adirent & viſitarent. Cardinalem ex ſorore nepotem ſuum ablegavit Neapolim, ut Alphonſum II. Neapolis regem ex more coronaret. Cum Carolo VIII. Francorum rege, qui regnum Neapolitanum armis repeturus in Italiam venerat, fœdus iniit: verebatur enim ne vis illa externa quæ tanto impetu ferebatur, aliquid ſibi mali portenderet. Cumque idem Carolus poſt Zizimum Turcarum regis fratrem abductum, regno potitus Neapolitano eſſet, Alexander rupto fœdere, cum aliis regibus & principibus contra eum conſpiravit. Toto pontificatu tres & quadraginta cardinales creavit, e quibus duodeviginti Hiſpani erant. Filium habuit Cæſarem Borgiam, quem ex epiſcopo cardinalem, & poſt ducem Valentinum creavit. Quas ille rapinas, cædes potentiorum, & everſiones urbium molitus fuerit, Jovius accurate deſcribit. De quo hoc eſt memoratu digniſſimum, quod cum in exitium opulentiorum cardinalium prandium inſtituiſſet, is qui pocula miniſtrabat, merum veneno medicatum per errorem patri filioque propinaverit, atque ita patri pontifici qui ſeptuageſimum agebat annum, & venenum plenius hauſerat, violentam mortem intulerit, anno domini milleſimo quingenteſimotertio xv. Kalendas Septembris, cum ſediſſet annos undecim & dies octo. Sepultus eſt in ſacrario ſancti Petri.

ANNO CHRISTI 1501. Ex P. Hard. t.IX.p.1545.

ALEXANDRI PAPÆ VI. Conſtitutio de baptiſmo Ruthenorum non iterando.

Edidit Odericus Raynaldus, ex Sigiſmundo de Herbeſtein; unde is autem acceperit, non liquet.

Alexander epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Non ſine grandi & ſpirituali mentis noſtræ lætitia accepimus, quod nonnulli Rutheni in ducatu Lituaniæ, & alii ritu Græco viventes, fidem tamen Chriſtianam alias profitentes, qui Wilnenſem, ac Chiovienſem, Ludzeronenſem, & Medincenſem, civitates & diœceſes, ac alia loca ejuſdem ducatus inhabitant, ſancto Spiritu cooperante, illuſtrati, nonnullos errores, quos hactenus ritu & more Græcorum viventes obſervarunt, penitus ab eorum mentibus & cordibus abdicare, & unitatem fidei Catholicæ, & Latinæ Romanæ eccleſiæ amplecti, & ſecundum ritum ejuſdem Latinæ & Romanæ eccleſiæ vivere deſiderant, & proponunt. Sed quia more Græcorum ſcilicet in tertia perſona baptizati fuerunt, & nonnulli aſſerunt eos de novo baptizari debere; prædicti, qui ritu Græco hactenus vixerunt, & adhuc vivunt, tamquam antea rite baptizati renuunt, & recuſant de novo baptiſma ſuſcipere: Nos, qui ex commiſſo nobis deſuper, licet inſufficientibus meritis, officio paſtorali, cupimus ſingulas oves nobis commiſſas ad verum ovile Chriſti perducere, ut fiat ex illis unus paſtor, & unum ovile: & ne ſancta Catholica eccleſia diverſa & deformia membra a capite diſcrepantia, ſed conformia habeat: attendentes, quod per felicis recordationis Eugenium Papam IV. prædeceſſorem noſtrum in concilio per eum Florentiæ celebrato, & in quo Græci atque Armeni una cum Romana eccleſia ſentientes interfuerunt; definitum fuit formam hujus ſacramenti baptiſmatis exſiſtere; *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: Amen.* ac etiam per illa verba, *Baptizetur talis ſervus JESU Chriſti in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*: vel, *Baptizatur manibus meis talis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*: verum perfici baptiſma: quoniam ejus principalis cauſa, ex qua baptiſma virtutem habet, ſit ſancta Trinitas: inſtrumentalis autem ſit miniſter, qui tradit exterius ſacramentum; ſic exprimitur actus, qui per ipſum exercetur miniſtrum, cum ſanctæ Trinitatis invocatione perficitur ſacramentum: & propterea hujuſmodi ſacramenti ſic in tertia perſona collati reiterationem neceſſariam non exſiſtere: habita etiam ſuper hoc cum fratribus noſtris deliberatione matura, auctoritate Apoſtolica nobis & aliis Romanis Pontificibus ab ipſo Chriſto JESU Domino noſtro per beatum Petrum (cui & ſucceſſoribus ejus Apoſtolatus miniſterii diſpenſationem commiſit) tradita, tenore præſentium decernimus atque declaramus, omnes & ſingulos ſic in tertia perſona baptizatos, volentes a ritu Græco ad ritum & morem Latinæ & ſanctæ Romanæ eccleſiæ venire, ſimpliciter & ſine alia contradictione, aut etiam obligatione, vel coactione, quod iterum rebaptizentur, etiam cum intentione, quod alias ritus

per

ANNO CHRISTI 1501.

per orientales ecclesias observari solitos hæreticam pravitatem non concernentes observare possint ; facta prius tamen per eos omnium errorum rituum Græcorum a Latina & Romana ecclesia, & illius ritu ac sanctis institutionibus deviantium, abjuratione, admittendos fore : Exhortantes etiam per viscera misericordiæ Dei nostri omnes & singulos, qui prædicto modo baptizati sunt, & ritu Græco vivunt, ut abnegata omnium errorum, * quæ secundum morem & ritum Græcorum hactenus observarunt ; quique ab immaculata & sancta Catholica Latina & Romana ecclesia, & illius, sanctorum Patrum institutionibus approbatis devient, velint eidem Catholicæ Latinæ ecclesiæ, illiusque salubribus documentis pro animarum suarum salute & veri Dei cognitione adhærere. Et ne eorum sanctum propositum quovis modo retardari possit, venerabili fratri nostro episcopo Wilnensi in virtute sanctæ obedientiæ committimus & mandamus, quatenus omnes & singulos sic baptizatos, & ad unitatem præfatæ Latinæ ecclesiæ venire, & errores prædictos abjurare volentes, ad præfatæ Latinæ ecclesiæ unitatem, & errorum hujusmodi abjurationem, per se vel per alium, seu etiam alios, sæculares prælatos ecclesiasticos, seu Prædicatores, aut Minorum ordinum regularis observantiæ professores doctos, & probos, ac alios idoneos, quibus id duxerit committendum ; singulos præfatos sic venientes, ab excessibus propter observationem hujusmodi errorum, ac hæretica pravitate inde proveniente, necnon excommunicationis sententia, aliisque censuris & pœnis ecclesiasticis, quas quomodolibet propterea incurrerunt, dicta auctoritate Apostolica absolvendi, ac eis pro modo culpæ pœnitentiam salutarem injungendi, aliaque in præmissis necessaria faciendi, plenam & liberam licentiam & facultatem concedimus, per præsentes. Verum quia difficile foret præsentes nostras litteras ad singula loca, ubi opus fuerit, facere deferre ; volumus, & eadem Apostolica auctoritate decernimus; quod earumdem litterarum transsumpto, manu alicujus notarii subscripto, & sigillo præfati Wilnensis, seu alicujus episcopi, vel prælati ecclesiastici munito, eadem fides prorsus adhibeatur in judicio & extra, ac alias quilibet, ubi fuerit exhibitum vel ostensum, recipiat & admittat; ac tam sibi, quam illi vel illis, cui vel quibus, quoties expedierit, id duxerit committendum : sicut ipsis litteris originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ. Non obstantibus, &c. Datum Romæ, apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MDI. decimo Kalend. Septembris, Pontificatus nostri anno decimo.

ANNO CHRISTI 1494.

"**SUPPLICATIO FACTA DOMINO PAPÆ,

Ut ossa Henrici VI. transferantur ad cœnobium Vvestmonasteriense.

Ex Cod. MS. in Bibl. Cotton. sub effigie Cleopatræ f. 205. a.

BEatissime pater, postquam insignis memoriæ Henricus quondam ejus nominis rex Angliæ sextus, æmulorum crudelitate, quorum animos immensa dominandi libido occupaverat, regno patrio spoliatus ac diris cruciatibus mancipatus esset, illicque immatura morte præventus, in miseranda fata concesserat, jussu Edvvardi tunc Angliæ regis, qui nondum satis in vivum sævierat, cujus memoriam post mortem extinguere cupiebat, corpus ejusdem, derelicto majorum sepulcro, omnique honoris, pietatis, & humanitatis ordine in tanti funeris curatione prætermisso, in monasterio de Chertsey, loco certe a communi hominum concursu abdito atque remoto, & pro tanti regis sepulcro minus congruo collatum est. Cumque, procedente tempore, dignabatur altissimus per hunc beatum virum miracula ostendere, cœpisset quoque populus ob id cum oblationibus ad ejus sepulturam catervatim confluere, Ricardus tunc regnum occupans, qui eumdem beatum virum dum in humanis agebat capitali prosequebatur odio, in quem feritas naturæ animæque malignitas, omnem pietatem atque humanitatem penitus extinxerat, ejus celebri famæ invidens populi concursum, & ejusdem devotionem impedire cupiens, hoc sacrum corpus exhumari, & in ecclesia collegiata infra castrum de Vvyndesore situata, ubi ad præsens ejus corpus, ossa, & reliquiæ quiescunt, recondi jussit. Verum cum honorabile cœnobium Vvestmonasteriense, quod non minus honore & dignitate, quam sancta divini cultus religione & situ loci præclarum existit, locus sit majorum & sepultura regum, in quo sancti Edvvardi regis, necnon invictissimi principis Henrici V. qui in rei militaris peritia, ut tota testatur Gallia, nostra ætate nemini fuit secundus; reginæque Catharinæ Caroli V. Francorum regis filiæ ac serenissimi principis regis Henrici VII. aviæ, quæ eumdem Henricum VI. peperit, aliorumque suorum majorum corpora in maxima honorificentia tumulantur; in quo etiam omnes Angliæ reges primo diademate coronantur, inunguntur, aliaque etiam insignia regalia eisdem ibidem tribuuntur; illicque sit totius regni principalius palatium regum, in quo archiepiscoporum, episcoporum, ducum, baronum, ceterorumque nobilium conciones fiunt, & totius regni subditis jura redduntur; sitque locus ille frequenti accessu, tam incolarum quam exterarum nationum celeberrimus. Quorum prætextu hujus tam egregii monasterii abbas & conventus, defuncti cadaveris ossa & reliquias jure regiæ majorum & utriusque parentis sepulturæ vindicant, illaque, de Vvyndesora ad suum monasterium, secundum sacrorum canonum & sanctissimarum legum traditiones transferri petunt : Supplicat sanctitati vestræ humilis & devotus filius vester, Henricus Angliæ modernus, cujus dictus Henricus dum in humanis agebat patruus erat, ad quem tum naturali, tum hereditario jure defuncti honores curare, & illicitas injurias propulsare convenit ; quatinus vestræ sanctitatis auctoritate jussu & mandato, hoc beatum corpus, ejusque ossa & reliquiæ, qui æmulorum facto in peregrinis & extraneis sepulcris, non sine funeris injuria jam diu quieverunt, exhumari, ad dictum honorabile cœnobium transferri, & in paternis sedibus cum præclaris parentibus collocari possent ; ut quo numerosior illuc hominum cœtus affluunt,

" *avis* habet editio Anglicana ridicule & imperite.

ANNO CHRISTI 1494.

fluunt, eo & populi religio & beati viri merita clarius elucescant, illudque ex vestræ sanctitatis mero motu, certa scientia, & plenitudine potestatis, cum suppletione defectuum, de benignitate apostolica & gratia speciali concedere & elargiri dignemini; privilegiis, constitutionibus, ordinationibus, statutis, & con- A suetudinibus juramento, confirmatione apostolica, aut quavis alia firmitate roboratis, etiam dictis decano & capitulo ejusdem collegii non vocatis, nec consentientibus, sed potius contradicentibus, ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus.

" ** ORDO CANONIZATIONIS SANCTORUM.

Ex Cod. MS. in registro principali domini archiep. Cantuar. (nuncupato *Morter*) f. 202.a.

SOlus papa habet non solum certos de sanctis præ aliis extollere, sed etiam eos canonizare multiplici ratione: Primo, quia ista est una de majoribus causis quæ inter Christianos proponi possit, & sic est ad sedem apostolicam referenda *de bapti. c. majores*. Secundo, quia miracula attribuuntur fidei; hæc igitur quæstio cum sit de fide, præcipue est ad sedem apostolicam referenda *xxiv. q.... i. quotiens*. Tertio, quia ad papam spectat declarare dubia scripturarum, *qui si sint. be. per venerabilem*, multo fortius dubia sanctitatis, quia circa majora majus periculum vertitur, *Ideo*, *&c.* supra de electis, *ubi periculum*. Quarto, ne propter multorum episcoporum simplicitatem populum decipi contingat, *supra eo ti. C. i. & i.* Quinto, ne in C infinitum contingat sanctos multiplicari, & sic devotionem refrigescere, & sanctitatem vilescere. 80. *di. episcopi*, *secundum i. o. m. c..... unico de reli. & vene. sanct. li. vi.*

Notandum est, quod omnes sancti canonizati, sunt venerandi: Canonizare autem est aliquem sanctum per papam catalogo aliorum sanctorum ascribere, & publice, solenniter, canonice, & regulariter declarare, definire, & statuere, quod tanquam sanctus ab omnibus honoretur: Et fiat certum dicere officium solenne annuatim, quale pro aliis sanctis illius conditionis; si ut confessor canonizatur, officium confessorum; si ut martyr, martyrum; & sic de singulis

Ad hanc canonizationem pervenitur hoc ordine.

Primo, expectatur, quod aliquæ personæ honestæ, & autenticæ denuncient factum Romano pontifici, & supplicent pro canonizatione sancti facienda; & hoc non tantum semel, sed pluries & instanter, sicut *no. de cessione, & de pallio, extra de elect. cum post prateritam & de venum quidam cedendi*; non enim consuevit moveri statim ad committendum hanc inquisitionem Romanus pontifex, sed potius expectare quod diu pulsetur & famam attendere, & utrum miracula crebrescant & continuentur antequam inquisitionem committat; & bene, quia & quandoque per malos miracula fiunt, 1. *q.* 1. *teneamus*: Unde cavendum est, ne decipiatur E populus ut notat infra *c. ad finem*. Et quia [a] majora majus periculum vertitur, cautius est agendum 42. *di. quiescamus* 41. *di. M. Manna*. 1. *q.* 1. §. *Ecce cum honoris*. Dicunt autem aliqui quod sit [b] elusio, vix possunt continuari miracula ultra quadraginta dies, de quo tamen certi non sumus.

Secundo si continuentur supplicationum instantiæ & fama & miracula, continuatio perdurare dicatur, consuevit hoc Romanus pontifex ponere inter fratres; & aliquibus episcopis patriæ illius, qui dicitur sanctus; vel convicinis, vel aliis personis, honestis, discretis, & incorruptibilibus committere, ut inquirant de

B fama & devotione populi, de miraculis & aliis quæ eidem sunt nuncianda in genere, non in specie; & quoad famam non quoad veritatem, & quod sibi rescribant quæ invenerint, & an eis videatur quod super veritate eorumdem, & in specie sit inquisitio committenda.

Tertio, si rescribant talia per quæ videatur quod inquisitio veritatis committi debeat, requirat iterum summus pontifex fratrum consilia, & definiat utrum sit inquisitio committenda vel non.

Quarto, si inquisitio committenda ei videatur, iterum scribat eisdem vel aliis, quod veritatem inquirant; primo de fama; secundo de vita, tertio de miraculis exacte, diligenter, C fideliter, & prudenter, secundum articulos & interrogatoria quæ sub bulla sua transmittit, de quo legitur & notatur *extra de testibus c. venerabili*: quod invenerint remittant sub sigillis suis inclusis.

Quinto, remissa inquisitione, committitur examinatio in curia aliquibus capellanis, vel aliis personis autenticis & discretis, quæ forment rubricas.

Sexto, rubricæ sic factæ examinentur cum exacta diligentia per dominum papam & fratres, & requirat papa consilia eorundem; an scilicet videantur præfata talia, propter quæ sit canonizatio non immerito facienda.

Septimo, si videatur domino papæ, quod D facienda sit, definiat hoc secreto, primitus inter fratres.

Octavo, coadjunctis episcopis, qui sunt præsentes in curia, narret publice in consistorio ea quæ acta sunt & probata, secreta definitione jam facta suppressa, & requirat consilium prælatorum.

Nono, assignabitur certa dies, ut omnes conveniant ad aliquam certam ecclesiam, certa die, in qua illuminentur cerei multi, & sternetur tapetis ecclesia, & paretur; ac conveniant papa & fratres, totus clerus & populus, & faciat sermonem summus pontifex, processum recitans & probata, inducens populum ad orandum, quod Deus non permittat eos errare in hoc negotio.

Decimo, flexis genibus, fiat devota oratio, & cantetur *Veni sancte Spiritus*, vel alius hymnus sive antiphona conveniens.

Undecimo, surgat papa ab oratione, & definiat illum de quo agitur sanctum esse, & sanctorum catalogo ascribendum, & tamquam sanctum esse venerandum, & festum suum colendum tali die.

Duodecimo, cantetur officium *Te Deum laudamus*, & celebret missam idem papa solenniter in honorem ejusdem sancti.

Hic autem ordo non semper ad unguem hactenus est servatus, & maxime quando agebatur de martyrizatis pro fide; illi enim consue-

ve-

"Hic & aliis locis Anglicana editio innumeris scatet mendis quæ eluere vix ullus possit.

a) *Lege*, circa majora majus &c. H.

b) *Forte*, si sit illusio. H.

ANNO CHRISTI 1494.

venerunt facilius & levius expediri, secundum *Hostiens.* & nota secundum *Innoc.* quod regulariter tunc tantum fit hæc canonizatio, quando per sufficientes probationes constat de fide & excellentia vitæ, & operatione miraculorum ejus, qui petitur canonizari, *supra de teste venerabili.*

Nota, neminem canonizandum, nisi prius diligenter per depositiones testium fide dignorum constet de illius gloriosa & optima vita & miraculis; nec unum sufficeret sine alio; non enim sufficit vita sine miraculis, intellige, ad finem canonizationis obtinendum; non enim ad finem beatitudinis, nam ad esse sanctitatis non requiruntur necessario miracula, ut notatur in *c. I. de reliq.*, *& vene. san. & in c. unico e. ti. lib. vi.* sed non debet canonizari, quia ignoramus sine miraculis an fuerit dignus ira vel misericordia. *Ad hoc c. fi. & quomodo ibi no. depurgata.* Nec sufficiunt miracula sine vita gloriosa, quia sæpe fiunt ex scientia, & non ex dono Dei, ut *in gloss.* I. Sæpe ex dono Dei sine merito vitæ, & tales punientur magis, quia sanctis usi sunt non sancte: Vide textum notabilem *in c. prophetavit* I. *q.* I. *& in c.* dictum eadem causa: *& q. & in c. solet de consec. dist. iv.* ubi *Augustinus* infert, quod tanta potest esse miraculosa fides sine caritate, ut quis transferat montes de loco ad locum: Et hoc bene notandum est pro aliquibus vetulis, quæ sine merito vitæ videntur facere miracula & prædicere futura: Possunt enim habere Spiritum prophetiæ ex dono Dei, sine merito vitæ; ut in dictis juribus; licet nonnulli faciant ex deceptione diaboli *ar.* XXVI. *q. v. episcopi: & q.* IIII. *ca. Sciendum*, *secundum Panor. in c. venerabili de testi.*

Item nota, quod ad canonizandum sanctum, & in sanctorum catalogo, de quo habetur *xix. q. iii. qm.* conscribendum, hoc modo pervenitur; primo oportet inquiri de vita sua, ut ipsa prior testimonium ferat pro laboribus multis Christi nomine toleratis; pro moribus casus, & pro actibus strenuis *lxi. di. miramur*; oportet enim hoc præsenti testificatione prædicari, & bonæ famæ præconiis non taceri *xii. q. ii. Quatuor.* Et maxime quæri debet de simplicitate & humilitate ipsius canonizandi, quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Item debet inquiri, an in vita persecutionem passus fuerit *cit. q.* I. *Omnis qui, &c. ibi adunati*; & de causa persecutionis, utrum scilicet, quia volebat justitiam exercere, vel propter caritatem. I. *q.* I. *vide quantum bonum.*

Item quærendum est de miraculis, & in vita & post mortem ipsius factis, & quantum ad hoc quod sit miraculum quatuor requirantur.

Primum est quod a Deo & non ex arte contingat & procedat, nec a diabolo, nam miracula quandoque fiunt per malos I. *q.* I. *teneamus &c. prophetavit*; necesse enim est martyres a Deo impetrasse quæ mandant I. *di. si quis præpostera.*

Secundum quod sit contra naturam, sicut de virga *Moysi* mutata in colubrum, & de asina loquente ad *Balaam*, *supra de Hæreticis*, *cum cu injuncto.*

Tertium est, quod non fit ex vi verborum, sed hominis merito id contingat; & hoc ideo, quia panis & vinum potestate & virtute verborum transsubstantiantur in corpus & sanguinem, *supra de cælo mis. cum Marthæ* §. *quæsivisti & de consec. d. ii. quia corpus: & in cap. in quibusdam.*

Quartum est, quod sit ad corroborationem fidei; herba enim ministerio hominis transit in vitrum, sed hoc nil ad corroborationem fidei; Et ideo ad canonizationem, nisi hæc quatuor concurrunt miracula non prodessent, secundum "*S. stas qui hoc notant supra c. tit. & moderni supra de test. c. venerabili, secundum Io. And. in c. unico lib. vi. &c. Hosti. in summa de reli. & vene. san.* ubi etiam dicit præmissa esse intelligenda de confessoribus: de martyribus autem non fit tanta examinatio, sed secunda tantum de miraculis & causa propter quam passi sunt, *de conse. d. iiii. catechumenum &c. Bapt. vicem.*

" Canonistas.

Nota quod per canonizationem consequitur sanctus, quod ecclesia pro eo solemniter, & pro aliquibus solemnius dicit officium, ut hic.

Item inter alios sanctos in litaniis nominatur & vocatur: Et si ecclesia in canonizatione erraret, quod non est credendum, licet accidere posset, *sentent. ex. a nobis* II. nihilominus preces in honorem talis acceptæ & gratæ sunt, per fidem enim Christi omnia purgantur, *de colia cle. & . . . . . . ex vestra . .* Et esto quod veritas canonizationis deficiat, non deficit fides *de rap. debitum de præsta. non Bap. c. ii. & iii.* dicimus enim, quod quilibet licet in secreto alicui defuncto, quem sanctum " corditer preces porrigere, ut pro ipso ad Deum intercedat, licet solemnes preces publice emittere, vel solemne officium publice dicere, aut aliquem colere publice pro sancto, etiamsi in vita fecisset miracula, sine auctoritate Romani pontificis nequeat, secundum *Inno. Hosti. & Panor. m. c.* I. *de reli. & vene. sanct. & Io. An. c. unico libro* VI.

Omnia ista Mendosa in editione Anglicana, " credit.

Quæritur an sit de necessitate miraculi quod fiat in instanti, pro quo vide per *Archidiac. . . . . . . xxvi. quæst.* 5. nec mirum, ubi pro decisione ipsius quæstionis plures elegantes rationes & auctoritates sacræ scripturæ copiose allegat verbo, Verum non fantastice, ubi eum omnino vide, & etiam *in c. Teneamus* I. *q.* I. ubi notat ut aliquid proprie miraculum esse dicatur, quatuor requiruntur; ut sit contra naturam; & sit a Deo; & sit evidens; & sit ad corroborationem fidei nostræ: Si aliquod istorum defuerit non est miraculum, sed potius miraculosum vel mirum; nam si fit contra naturam, & non sit a Deo, & non sit apparens, non est miraculum, sicut quod fecerunt magi *Pharaonis*, quia fecerunt ranas & serpentes; Item si sit contra naturam, & sit a Deo, & non sit apparens, non est miraculum; sicut de pane, qui transsubstantiatur in corpus Christi: Similiter si sit contra naturam, & a Deo, apparens, & non sit ad corroborationem fidei, non est miraculum, sicut si nascatur aliquis tripes: quidam tamen dicunt esse miraculum, quicquid excedit humanæ naturæ industriam, secundum Archidiaconum, ubi supra.

Et quomodo probetur miraculum; & qualiter testes debeant examinari super miraculis alicujus sancti, vide *Io. An. m. c.* I. *de confessis li.* VI. *licet doctores m. c. venerabili de testi.*, *& Dominicum in dict. c.* I. prius allegatum, ubi quærit an factum miraculosum possit probari directa probatione, ubi dicit post *Io. Monachi*; quod sive miraculum cadit in modo, sive in fa-

ANNO CHRISTI 1494.

facto, non potest probari directa probatione, nam probatio dicitur directa quæ fit per principia, sicut causatum ostenditur per causam; sed miraculum fit sub incerto, & non habet principium in certo; ponit exemplum in miraculo facti; nam quod cæcus videat, vel quod mortuus reviviscat, est supra facultates & vires naturæ, per quas non datur regressus de privatione in habitum; item ponit exemplum in modo facti, veluti in febricitante, qui ad viam naturæ per certas alterationes successive fieri potest, & esse sanus; sed si fiat in instanti ad invocationem Dei, seu per Deum meritis alicujus Sancti invocati; hoc est supra vires naturæ, quæ quoad modum operatur successive per alterationes diversas; non ergo probatur hoc directe deficientibus principiis in subjecto in quo fit, sed probatur indirecte, nam cum video miraculum excedens vires naturæ in facto vel in modo, & constat illud factum, & non ex causa naturali, habeo consecutive & indirecte illud miraculum causatum ex causa supernaturali, ut quod meum non est scire debeo ad alium pertinere *c. vii. unde quærebatur*, Natura hoc videns mirum factum non esse suum nec ex suis principiis dar. . . . . tum, licet in se factum habet ascribere causæ majori, & sic probatur indirecte sed non directe, secundum *Io. An. Io. Mo. & Dominicum c. 1. de confessis*, supra allegato. Præterea ditit *Bal. m. l. Solam. c. de testi.*, quod in transcendentibus uaturam ut in miraculis non credatur testi, nisi deponat cum causa scientiæ, ut *M. cap. venerabili, extra cap. tit. supra allegato*; item miracula alicujus sancti non probantur per testes singulares, quorum unus deponit de uno, alter de alio miraculo *secundum Archidiaconum m. cap.* nec mirum superius allegatum, quem omnino ibidem vide.

Locus mendosus præ aliis.

Modus canonizationis.

AD canonizationem alicujus beati in catalogo sanctorum adscribendi, hoc ordine pervenire consuevit.

Primo, quod aliquis princeps, aut alii domini vel honesti & authentici viri denuncient Romano pontifici; & nedum semel, sed pluries & instantissime supplicent pro canonizatione facienda.

Deinde, quod Romanus pontifex causam canonizationis duobus vel tribus prælatis committat, qui de moribus & vita canonizandi, ejusque miraculis, se diligenter informent, & illi referant.

Postea, quod præsentata commissione prælatis, ipsi, illa recepta & admissa, cum edictis & citationibus opportunis procedant.

Dehinc, processu recte formato, & super præmissis totaliter expleto, illum in publicam & authenticam formam sigillatum, & clausum, ad Romanum pontificem mittant.

Relatione habita, Romanus pontifex in consistorio cum suis reverendissimis fratribus sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, maturo concilio & tractatu procedentibus, decernit & mandat juxta merita canonizandi in processu patentia.

Quibus peractis, si canonizandus sit aliquis, in ecclesia, immo basilica principum apostolorum de Urbe conficitur apparatus infrascriptus.

A Imprimis in basilica sancti Petri & medio ecclesiæ fit unus parcus magnus ligneus supra terram, ad staturam magni hominis altus; longitudine xl. & altitudine xxx. passuum, unicam dumtaxat portam habens cum scala clausa, ne possit per ipsius latera ascendi.

ANNO CHRISTI 1494.

In dicto parco fit altare ligneum, longitudinis duorum passuum, super quo papa debet solemniter celebrare.

Fiunt & in eodem undique scamna pro cardinalibus, episcopis, assistentibus, prælatis, abbatibus, protonotariis & oratoribus.

Habetur ibidem pannus de scarleto pro domino papa, ut moris est, ante ipsum tenendus, & duo tapeta in certis locis, quibus ipsum genuflectere oportet: Pro altari prædicto haberi debet frontale broccatum cum fazio de albo. (B)

Duæ sedes juxta consuetudinem pro pontifice maximo.

Fit unum baldachinum pro papa album cum . . . . chamis broccali de auro, latitudinis unius, & altitudinis duarum cannarum, habens pendalia de carmusino, in quibus sint depicta arma ecclesiæ, arma papæ, imago canonizandi, & arma illius cujus expensis fit canonizatio, & civitatis in qua canonizandus natus est, vel corpus ejus jacet, prout volunt solicitatores canonizationis.

C Ab ingressu dictæ ecclesiæ usque ad finem dicti parci, undique inter columnas imponuntur intorticia cerea, ponderis librarum quatuor, vel circa, pro quolibet usque ad numerum lxxx.

Pro veneranda elevatione corporis Christi haberi debent xii. intorticia similis ponderis.

Cerei duo albi pro papa, quando exit cameram pro accendendo ad dictam ecclesiam processionaliter cum cardinalibus & aliis prælatis paratis, ponderis librarum duodecim vel circa.

Unicuique cardinalium dari debet cereus unus albus, ponderis librarum quatuor, pro processione. (D)

Cuilibet prælato, oratori, ac magno nobili in tali processione pontificem comitantibus, datur cereus unus, librarum duarum, ex cera communi.

Subdiaconis papæ, auditoribus sacri palatii, clericis cameræ, acolytis, papæ cubiculariis, secretariis, cantoribus, abbreviatoribus de majori parco, & scriptoribus si intersint, cereus unus ceræ communis ponderis unius libræ pro singulo.

Servientibus armorum, cursoribus, magistris de virga, ac reliquis minoribus officialibus, cereus similis mediæ libræ pro singulo. (E)

Ceteris curialibus qui essent sub parco cereus similis iv. unciarum, vel circa, pro singulo.

Si dominus qui facit fieri canonizationem habeat vexillum, fieri debet, & ante offertorium gestari.

Offertorium.

PRimus commissarius cardinalis offert duos pannos magnos auripellæ crocei, & duos auripellæ albi coloris coopertos; & super quo-li-

ANNO CHRISTI 1494.

libet pannorum prædictorum, debet esse una mappula telæ finissimæ longitudinis octo palmarum.

Secundus commissarius cardinalis offert quatuor barillia vini, simili dumtaxat auripellæ cooperta.

Tertius commissarius cardinalis offert quatuor magnos cereos, ponderis librarum decem ceræ communis, pro quolibet.

Oratorum, procuratorum, sive solicitatorum canonizationis, primus offert unum canistrum depictum, in quo erunt aliqui columbi albi, quorum unus saltem evolare possit.

Secundus eorumdem offert alterum similem canistrum plenum vivis aviculis; & tam primus, & secundus ex prædictis oratoribus, procuratoribus vel solicitatoribus, quam alii ex eis quicumque fuerint, offerre debet cereum unum librarum sex ceræ communis, pro singulo.

Ultra cereos prædictos debent esse septem cerei ponderis librarum duarum, pro quolibet, de cera alba, qui portantur super septem candelabra in processione pontificia, a camera paramenti usque in ecclesiam sancti Petri.

Item cerei duo similes pro credentia vasorum sacrorum, ac cerei septem similes pro altari super quo papa celebrat.

Hæc sunt consueta apparatus, & ceremoniarum præter ordinem celebrandæ missæ.

PRæcesserunt hæc omnia expensæ factæ in commissione causæ & formationis processus: ac sequuntur infrascripta, omissis expensis commissionis, causæ, & formationis processus, cum de illis haberi non possit veritas aut certitudo. *Hæc quod ad rem non faciant omissa.*

* * * *Bulla super canonizatione beati Anselmi archiepiscopi.*

Ib fol. 220. 2. ALexander episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus archiepiscopo Cantuariensi, & episcopo Dunelmensi salutem & apostolicam benedictionem. Romanus pontifex viros claros & electos, & qui in præsenti vita dum fuerunt, vitæ sanctimonia, ac bonis & exemplaribus moribus plurimum floruerunt, & eorum exigentibus clarissimis meritis aliorum sanctorum numero aggregari merentur, facta super his diligenti & matura inquisitione & veritate comperta, inter sanctos prædictos debet collocare, & ut sanctos ab omnibus Christi fidelibus coli, venerari, & adorari mandare: Idcirco cum a nobis similia petuntur, ut res debitis modo & ordine procedant, cum per nosmetipsos non possimus circa singula quæque intendere, prælatos & alios viros dignos doctrina, bonita- A te, integritate, & rerum experientia interdum eligimus, qui super præmissis auctoritate nostra diligenter inquirant, & deinde nobis & fratribus nostris quicquid repererint significetur, ut omnibus postmodum examinatis providere possimus, prout in domino noverimus salubriter expedire. Sane per literas carissimi in Christo filii nostri Henrici Angliæ regis illustris, ac etiam ex relatione suorum apud nos oratorum, intelleximus bonæ memoriæ Anselmum archiepiscopum Cantuariensem tanta vitæ, dum in hoc seculo fuit, sanctimonia floruisse, ut post ejus obitum in dies altissimus ejus intercedentibus meritis, quamplurima miracula fuerit operatus, quod in re- B gno illo & aliis partibus & provinciis illi finitimis notissimum existit, ut ab omnibus Christi fidelibus, partium & regni prædictorum pro sancto habeatur; & propterea cum præfatus rex, & dicti regni Angliæ regnicolæ summopere desiderent, præfatum Anselmum aliorum sanctorum catalogo aggregari, nobis cum instantia supplicari fecerunt, ut super meritis & miraculis ejusdem Anselmi archiepiscopi informari vellemus ad effectum, ut miraculis meritis ejus exigentibus, aliorum sanctorum numero aggregaretur. Nos igitur deliberantes, prout tantæ rei magnitudo requirit, in hujusmodi negotio mature & gravissime procedere; ac sperantes quod ea C quæ vobis in hac parte duxerimus committenda, diligenter, accurate & fidelissime exequemini; vestigiis etiam felicis recordationis Innocentii papæ diu prædecessoris nostri, qui similem fecit commissionem inhærentes, hujusmodi supplicationibus piis, honestis, & devotis inclinati, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus conjunctim per vosmetipsos de vita & miraculis ejusdem Anselmi archiepiscopi, auctoritate nostra diligenter inquiratis, & omnia quæ repereritis de vita, meritis, & miraculis hujusmodi inscriptis, per notarios publicos redigi faciatis, & deinde processum per nos desuper confectum, vestro sigillo signatum, per pro- D prium nuncium ad nos quantocius destinare curetis, ut processu prædicto per nos diligenter inspecto & examinato, una cum consilio fratrum nostrorum prædictorum desuper debite providere possimus; super quibus omnibus & singulis vobis harum serie plenam, liberam, & omnimodam concedimus facultatem, non obstantibus constitutionibus, & ordinibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscunque. Vos autem in hujusmodi negotio, prout tantæ rei magnitudo requirit, atque accurate, diligenter, & fideliter procedere curetis, ut apud nos [a] ad sedem prædictam non immerito possitis commendari, & apud Deum consequi merita felicitatis æternæ. Datæ Romæ E apud sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto Nonas Octobris, pontificatus nostri anno tertio.

[a] *forte*, & sedem.

ANNO CHRISTI 1503.

VITA
PII PAPÆ III.

PIUS III. antea Franciscus Piccolomineus appellatus, Pii II. ex sorore nepos, factus est pontifex X. Kalendas Octobris, anno Christi redemptoris 1503. tempore Maximiliani imperatoris. Cæsar dux Valentinus a morbo illo quem ex sumptione veneni contraxerat, liberatus, coacto duodecim millium armatorum agmine, conclave quo patres ad futuri pontificis comitia habenda congregati erant, obsederat: verum populi seditione, & Gallorum atque Hispanorum intercessione, Urbe excessit, A Cumque paulo post ad deosculandos novi pontificis pedes rediisset, Ursini illum armis adorti sunt, postque magnam cædem utrimque commissam, Valentinus jussu pontificis vivus in arcem Æliam perducitur. Ex sævissimo ulcere, quod non sine suspicione superilliti veneni crus exederat, pontifex ætatis annum agens quartum & sexagesimum interiit xv. Kalendas Novembris, & sepultus est prope avunculum in Vaticano, cum sedisset dies tantum vigintisex.

VITA
JULII PAPÆ II.

Julius quando pontifex factus. JULIUS, antea Julianus de Ruvere nominatus, Sixti IV. ex fratre nepos, episcopus Carpentoractensis, & cardinalis sancti Petri ad vincula, contra Alexandri pontificis consilium defuncto Pio III. subrogatus est tertio Kalendas Novembris, anno domini 1503. tempore Maximiliani imperatoris. Dixerat enim adhuc vivens Alexander, ab eo esse cavendum, ut olim Sylla a male præcincto puero Julio Cæsare. Valentinum ducem, quem Pius custodiæ mancipaverat, ea conditione dimisit, ut Cæsenæ & Fori Livii castra ecclesiæ redderet. Dimissus pro suo merito in Hispania glande trajectus occubuit. *Julius quæ bella gesserit.* Neptem ex sorore Marco Antonio Columnæ desponsavit. Cumque ad restituendum statum ecclesiasticum animum convertisset, Joannem Bentivolum Bononiæ violentum invasorem fugavit, initoque cum principibus Christianis fœdere contra Venetos, latam in se anathematis sententiam ob Arimini & Ravennæ iniquam detentionem parum curantes, exercitum movit, eosque feliciter subegit. Ducem Ferrariæ propter occupatas Salinas excommunicatum bello profligavit. Mutinam atque Mirandulam Gallico præsidio munitam expugnavit. Cumque ea de causa schismatici quidam cardinales conciliabulum Pisa- B num indixissent, atque ad illud Julium pontificem velut perjurum citari procurassent, ejusdem Julii auctoritate congregata est Romæ in Laterano universalis & œcumenica synodus, qua actis prædicti Pisani conciliabuli annullatis & reprobatis, rex Galliæ & Florentini una cum schismaticis cardinalibus dira anathematis sententia perculsi fuerunt. *Conciliabulum Pisanum.* In hac rerum perturbatione contra Gallos ab Hispaniæ & Angliæ regibus auxilium & subsidium imploravit & obtinuit. Venetorum & Helvetiorum copiis auxiliaribus fretus, omnem Galliarum exercitum Italiæ finibus ejecit. Maximilianum Sfortiam ducatui Mediolanensi restituit. Boniam a Bentivolis occupatam recuperavit. Et C ut plura uno verbo dicam, libertatis ecclesiasticæ tam erat studiosus, ut frequenter diceret, indignum esse Levitas servire, quos ceteris imperare oporteret. Veri amantissimum fuisse fatebatur inimicus illius Alexander VI. cujus metu urbis aditu abstinebat. *Julius libertatis ecclesiasticæ studiosissimus. Obitus Julii.* Multis periculis, plurimisque laboribus fractus, obiit Romæ IX. Kalendas Martii, anno Christi 1513. cum sedisset annos novem, menses tres, dies viginti & unum. Diversis vicibus viginti octo cardinales creavit.

ANNO CHRISTI 1508.

" ** STATUTA ET ORDINATIONES

Reverendi in Christo patris domini Willielmi Vvarham archiepiscopi Cantuar. in curia audientia apud Lambeth editæ & publicatæ tertio die mensis Februarii anno domini MDVIII. & ejus translationis anno quinto, de consensu omnium advocatorum & procuratorum ejusdem curiæ.

Ex vet. exempl. in bibl. Cotton. I. IMPRIMIS statuimus, quod nullus officium advocati seu procuratoris in curia audientiæ præsumat exercere, nisi prius fue- D rit in advocatum vel procuratorem in curia Cantuariensi admissus.

2. Item statuimus, quod causas pauperum

judex

judex certis advocatis & procuratoribus gratis suscipiendas assignet, & tam actorum scriba, quam ceteri de curia nostræ audientiæ officium suum dictis pauperibus impendant caritatis intuitu, quas causas judex præ ceteris, & citius si poterit expedire teneatur, nihil pro examinatione processuum aut sententiarum literis exequutoris, seu probatione sententiæ a partibus hujusmodi exigendo; & si advocatus vel procurator hujusmodi per judicem eis assignatus, in eorum causis remissior aut negligentior, quam in ceteris suis causis fuerit, seu officium suum absque exactione mercedis eis non præstiterit ab hac curia nostra perpetuo expellatur.

3. Item statuimus, quod uno electo negotio sive incepto ceteri sileant advocati & procuratores, nisi fuerint in eodem negotio salariati, in ipso negotio ad bancum accedant, quousque inchoatum expediatur negotium ea vice; ac etiam honeste & modeste se habeant, & proponenda proponant ceteris procuratoribus ab inceptione aliarum causarum tacentibus; registri etiam ordo in causarum expeditione omnino observetur, ita ut prius illæ causæ expediantur, quæ priores in ordine registri fuerint, nisi forte instans productio testium seu partium principalium, quæ sine dispendio differri non poterit, ejus ordinem ex æquitate quandoque postulet interverti: Et si quis advocatus vel procurator hujus statuti pro celeri causarum expeditione inducti transgressor extiterit juxta arbitrium judicis punietur.

4. Item statuimus, quod nullus procurator in dicta audientia libellum, exceptionem, replicationem, seu quamcumque materiam justificatoriam, seu exclusoriam, vel directe contratiam, positiones vel articulos in curia prædicta porrigat, proponat, aut ministret in quacumque causa, nisi concilium alicujus advocati dictæ curiæ, officium advocandi in eadem communiter exercentis, ad videndum hujusmodi libellum, exceptionem, replicationem, materiam justificatoriam, exclusoriam, vel directe contrariam, positiones vel articulos prius habuerit, dummodo copiam advocatorum ejusdem curiæ habere possit; & si advocatus libellum, exceptionem, replicationem, materiam justificatoriam, exclusoriam, vel directe contrariam, aut positiones, vel articulos absque salario ante sibi tradito videre, aut concilium eisdem adhibere recusaverit, tunc liceat procuratori libellum, exceptionem, replicationem, materiam justificatoriam, exclusoriam, vel directe contrariam, positiones, & articulos in quacumque causa porrigere, proponere, & ministrare.

5. Item statuimus, quod nullus procurator post litis contestationem, in præsentia advocati ejusdem causæ aliquid petat per decretum, nisi prius per ipsum advocatum ejusdem causæ, tunc præsentem petatur; & si aliquis procuratorum hæc duo statuta pro communi litigantium utilitate inducta, seu eorum aliquod observare neglexerit, ab officio procurandi in hac curia nostra, absque spe restitutionis perpetuo expellatur.

6. Item statuimus, quod auditor causarum in curia nostra audientiæ, deinceps omnia & singula præcedentia statuta in primo die juri- A dico cujuslibet termini, quo eum sedere contigerit pro tribunali, & antequam aliquem actum judicialem exerceat, per ejus actorum scribam publice perlegi faciat; & tam dictus auditor, quam ejus actorum scriba qui pro tempore fuerit, qui hoc facere neglexerit, tenebitur solvere nobis & successoribus nostris xx. solidos sterlingorum, pro singulis terminis totiens quotiens hujusmodi negligentia contigerit præter & ultra pœnam arbitrariam, per nos & successores nostros imponendam cuilibet eorumdem id facere negligenti, ratione suæ negligentiæ & contemptus.

7. Item statuimus, quod quando propter senectutem vel valitudinem testium, aut de B consensu partium, vel alia justa causa fuerit pro examinatione testium ad loca extra curiam nostram mittendum, illud in prima vel secunda productione ante tertiam omnino fieri postuletur: Quod si usque ad tertiam productionem omiserit malitiose (quod eo ipso præsumetur si omissum fuerit) volens ulterius ad producendum eos admitti nullatenus audiatur, nisi fecerit fidem corporali præstito juramento, quod de novo ad ipsius pervenit notitiam testium hujusmodi testimonium in causa sua vel negotio utile esse vel necessarium, aut eos senes vel valitudinarios extitisse, solennitate juris quæ in quarta productione requiritur, in suis casibus nihilominus observata: Nec tunc C cum mittendum fuerit sit in voluntate partis contra quam conceditur missio, utrum actorum scriba ad id nostræ curiæ vel alios destinetur; cumque plerumque sumptus examinatorum mittendo quantum seu valorem totius litis excedant, sed judicis arbitrio committatur, utrum actorum scribam vel alium transmittat; vel consideratione habita ad personas & causas alteri personæ illarum partium provinciæ receptionem & examinationem in debita juris forma committat.

8. Item statuimus & ordinamus, quod nullus advocatus in curia nostra audientiæ de cetero causam aliquam quam suus coadvocatus incepit in se scienter assumat, nisi coadvocatum D suum infirmum aut absentem fore contigerit, aut suo coadvocato in eadem causa associatus fuerit vel assistat, & qui contrarium fecerit ab officio advocandi a curia nostra audientiæ expellatur.

9. Item statuimus, ut si quando justificationem seu exceptionem aliquam directe contrariam intentioni, vel replicationem directe contrariam exceptioni, aut duplicationem replicationi, seu deinceps in curia nostra audientiæ proponi contigerit, hoc statim fiat quoad justificationem, seu exceptionem directe contrariam intentioni, statim post litis contestationem aut saltem infra tertiam sessionem judicialem prædictæ litis contestationem immediate sequentem; & quoad replicationem, ut E id statim fiat post exceptionem propositam admissam, aut saltem infra tertiam sessionem judicialem post hujusmodi exceptionem admissam immediate sequentem, & simili modo quoad duplicationem, aut proponatur statim aut saltem infra tertiam sessionem judicialem post replicationem propositam & admissam immediate sequentem, & sic deinceps, ut sic probationes concurrere valeant super iisdem.

Ex Martene Thes. Anecd. t. 4 p. 385.

CONCILIUM AVENIONENSE

Anno M. D. IX. celebratum.

Ex MS. ecclesiæ Avenionensis.

Statuta synodalia provincialia in sancta synodo videlicet de anno Domini M. D. IX. *&* XVII. *mensis Octobris publicata cum conditionibus, restrictionibus, & moderationibus, nuper per reverendum in Christo patrem & dominum, dominum Antonium Flores Dei & apostolicæ sedis gratia Avenionensem archiepiscopum, præsentibus dominis procuratoribus totius cleri ejusdem diœcesis editis & factis, ac in eadem synodo ultimo tenta per ipsius reverendissimi domini archiepiscopi vicarium observari jussa, de verbo ad verbum sequuntur & sunt talia.*

I.

Gratiæ revocatæ.

Et primo præfatus reverendissimus dominus archiepiscopus licentiæ olim de non residendo in ecclesiis & beneficiis ecclesiarum concessæ gratiam & alias quascumque nunc specialiter & expresse revocat, ordinando quod dictam revocationem in vestris ecclesiis publice nuntietis.

II.

Beneficiorum pluralitas damnata.

Item, quod nullus presbyter in civitate seu diœcesi Avenionensi duas capellanias perpetuas vel curam animarum unius parochiæ cum una capellania tenere præsumat sine ipsius reverendissimi domini archiepiscopi aut ejus vicarii licentia. Qui vero contrarium facere inventus fuerit, omnibus privabitur beneficiis, alteri postmodum licite conferendis.

III.

Residentiæ præcepta.

Item, quod universi & singuli priores, rectores, vicarii perpetui, aut alii in civitate & diœcesi Avenionensi constituti, curam ipsarum habentes, & capellani in ecclesia cathedrali Avenionensi, & in aliis ecclesiis collegiatis capellanias perpetuas obtinentes, faciant de cetero in suis beneficiis residentiam continuam personalem, nec se absentare audeant ab eisdem, & absque sua voluntate, nisi fortasse interdum pro negotiis licitis & honestis: ita quod eorum absentia in anno per dies vel hebdomadas rite computatas unius mensis spatium non excedat: & hoc sub pœna excommunicationis super hoc statuta & decem librarum Turonensium curiæ archiepiscopali applicandarum, nisi a dicto reverendo archiepiscopo seu ejus vicario specialem obtinuerint licentiam: & nihilominus ponantur & arrestentur omnes fructus, redditus, & proventus talium capellaniarum in civitate & diœcesi consistentium: in quibus instituti non resident, nec eisdem deserviunt, ut tenentur: & hoc denuntietis populo vestro, ut nullus ipsorum de dictis fructibus eis respondeat, sub pœna excommunicationis prædicta.

IV.

Item, quod omnes capellanias fundatas in ecclesiis parochiis & ipsarum valorem ac nomina ipsas obtinentium, & quibus deserviunt, in scriptis dimittere debeatis penes secretarium domus episcopalis curiæ, infra unum mensem proxime futurum, sub pœna excommunicationis, & decem librarum Turonensium, fisco dictæ curiæ applicandarum.

V.

Missæ parochialis præceptum.

Item præcipitur atque districte injungitur universis & singulis capellanis curatis civitatis & diœcesis Avenionensis prædictis, ut per sex dies immediate sequentes, tam dominicos quam festivos, publice dum populus ad divina convenerit, legant & publicent in vulgari omnibus parochianis suis hoc præsens statutum, videlicet quod universi & singuli utriusque sexus parochiani eorumdem, postquam ad annos discretionis pervenerint, deinceps quacumque excusatione cessante, nisi legitima, saltem omnibus diebus dominicis & præcipue festivis in missa majori conveniant personaliter ad suas parochiales ecclesias, verbum Dei, salutaria monita, ac omnia officia audituri, ecclesiastica sacramenta recepturi: ita quod ad minus de quolibet officio una persona in ecclesia remaneat, quæ audiat ex integro totam missam, & eos moneat efficaciter quod sub excommunicationis pœna istud

ANNO CHRISTI 1509.

istud statutum debeant inviolabiliter observare: notificando eisdem quod si qui eorum pœnarum mandati sive constitutionis hujusmodi fuerint contemtores, contra ipsos, ut justum fuerit, procedetur.

VI.

Officium in beneficiis faciendum.

Item, quod omnes clerici, sive quæcumque persona ecclesiastica curam animarum, aut quodcumque beneficium seu officium ecclesiasticum in civitate & diœcesi prædictis obtinentes, amodo in ecclesiis suis divinum officium faciendum, tam in missis quam aliis horis diurnis aut nocturnis, eundo per villam pro administrando ecclesiastica sacramenta, vel pro sepeliendo corpora defunctorum, ferant continue & deportent superpellicium cum longis manicis decens & honestum. Illa quæ manicas non habeant, olim per aliquos ferri consueta, ab eis & eorum quolibet sub excommunicationis pœna dimissa penitus & rejecta: quam sententiam excommunicationis contra facientes contrarium hujusmodi constitutionis fert sententialiter in his scriptis,

VII.

Item, ex præfati reverendi domini archiepiscopi parte, vos & quemlibet vestrum sub excommunicationis pœna moneo, ut nullus recedat de civitate præsenti, nisi agnoscatur quod bene satisfecerit ac solverit clavario curiæ episcopalis Avenionensis prædicto, & illi de præsenti civitate infra tres dies proximos etiam respondendo pro aliis de extra civitate antequam recedant, solvant synodum, & cathedraticum anni præsentis, etiam arreraria temporis jam lapsi, aut alias cum ipso legitime convenerint sub pœna decem solidorum Turonensium, per dictum clavarium nomine fisci exigeudorum.

VIII.

Item, quod quilibet rector, seu vicarius, & alii quicumque, sive monachi, aut canonici regulares existant in civitate & diœcesi Avenionensi prædicta curam animarum exercentes, præsentent infra sex dies ab ipsa immediate sequentes computando sacerdotem suum curatum eidem domino episcopo, aut ejus vicario, sub pœna excommunicationis & decem florenorum ut supra applicandorum, & aliter prout requiret negligentia cujuslibet delinquentis.

IX.

Hospitalitas.

Item, de mandato præfati domini archiepiscopi moneo vos omnes & singulos, ut hospitalitatem debitam observetis.

X.

Fons baptismatis.

Item, quod fontes baptismales mundos & clausos teneatis.

XI.

Item, quod curatus etiam mundo, tute & honesto loco teneatur.

XII.

Altaris ornamenta.

Item, quod altarium vestimenta, mappas & alia ecclesiastica ornamenta præparata & honeste mundata teneantur.

XIII.

Excommunicati.

Item, quod personas excommunicatas evitetis: in vestris ecclesiis parochialibus singulis diebus dominicis & festivis excommunicatas publice nuntietis, ipsasque instantissime moneatis ad redeundum ecclesiæ unitati, sub pœna excommunicationis & aliter ipsius domini archiepiscopi arbitrio puniendas.

XIV.

Item, quod infra unum mensem proximum omnia nomina & cognomina excommunicatorum parochianorum vestrorum utriusque sexus, & per quantum tempus in hujusmodi excommunicationibus extiterint, procuratori fiscali vel secretario in scriptis mandetis, sub pœnis excommunicationis & quinque librarum Turonensium.

XV.

Item, quod quilibet vestrum qui curam habetis animarum in parochia sua statuta provincialia & synodalia habeat, & si non habeat, procuret habere: quæ infra unum mensem proximum ostendere teneatur secretario, sub pœnis excommunicationis & viginti quinque solidorum, ut supra applicandorum.

XVI.

XVI.

De arendandis beneficiis, nisi de licentia RR. domini archiepiscopi sub excommunicationis pœna.

Item, de mandato quo supra, inhibetur vobis omnibus tam præsentibus quam futuris, quod qui in civitate & diœcesi Avenionensi prædicta beneficia ecclesiastica obtinetis, ne aliquis vestrum de cetero proventus integros ecclesiarum suarum præsumat arendare, nisi de speciali licentia a dicto reverendissimo domino archiepiscopo, seu ejus vicario prius obtenta, & hoc sub pœna excommunicationis prædicta & commissionis medietatis proventuum illius beneficii arendati,

XVII.

Curati annuales. Item, quod quilibet curatus annuallis, singulis annis recipiat litteram curæ sibi commissæ in continenti post synodum celebratam: nec aliquis presbyter curam animarum in civitate & diœcesi Avenionensi exercere audeat, seu præsumat quoquo modo, nisi fuerit dicto RR. domino Avenionensi archiepiscopo, seu ejus in spiritualibus vicario debite præsentatus, & ad hoc admissus, ac litteras suas regiminis curæ ad quam præsentatus fuerit & admissus habuerit speciales. Qui vero contrarium fecerit, pœnam viginti solidorum incurrat,

XVIII.

Ne clericus vel quævis alia persona ludat in ludo taxillorum, alearum, cartarumque sub pœna excommunicationis, cum aliis pœnis infra scriptis.

Item, cum in ludis taxillorum, alearum, & cartarum fiendis de levi committi possunt, prout sæpissime committuntur, scandala, rancores, debata, perjuria, nec non blasphemationes inhonestæ contra Deum, & omnes sanctos, ac alia diversa nefandissima crimina: de quibus nullæ fiunt punitiones: nos volentes in quantum possumus, prout ex nostro incumbit officio, talia evitari, procurare statuimus & ordinamus, quod si quis clericus, vel ecclesiastica persona, ad dictos ludos taxillorum, alearum, & cartarum, publice vel occulte, in quibus pecuniæ causa imbursandi interveniat, ludere præsumserit: si de die excommunicationis pœnæ: si vero de nocte, dictæ excommunicationis nec non

A decem florenorum dictæ monetæ, curiæ prædictæ applicandorum, pro qualibet vice decernimus subjacere.

XIX.

De non frequentandis tabernis & locis aliis inhonestis sub pœna excommunicationis.

Item, quod de cetero nulla persona ecclesiastica, vel in sacris ordinibus constituta, audeat seu præsumat ad tabernas, B & alia loca publica accedere, potare, comedere, stare, vel alias quomodolibet perseverare, nisi in casibus licitis & honestis, & directe a jure permissis: & hoc sub pœna quinque florenorum dictæ monetæ, ut supra applicandorum, pro qualibet vice, per quemlibet contra facientem committenda.

XX.

Item, quod unusquisque curatus in sua parochia, per totum anni circulum in suis C regestris omnium decentium in sua parochia nomina, heredum & executorum testamentorum, si qui fuerint, nomenque notarii talia testamenta recipientis, fideliter describat; & annis singulis in synodo portare animarum procuratori seu secretario tradere, ut inde executio piorum legatorum fieri salubriter valeat pro animarum salute: & hoc sub pœna excommunicationis & decem librarum, prout supra, applicandarum. Defunctorum nomina in registris scribenda.

D

XXI.

Item, insequendo jus commune moneatis omnes & singulos concubinarios subditos nostros, ut infra sex dierum spatium, a die præsentis publicationis, in antea computandarum, eorum concubinas dimittant, in eorum domibus easdem tenere non audeant: & hoc sub pœna excommunicationis & viginti quinque marcarum argenti. Clericos etiam conjugatos similia attentantes eamdem pœnam excommunicationis & viginti quinque marcarum argen- E ti se noverint incursuros. Concubinæ expellendæ.

XXII.

Item, quod quilibet prior, rector, vicarius, sive curatus civitatis & diœcesis Avenionensis diligenter inquirat, si in parochia sibi commissa fuerit eorum aliquis parochianus concubinarius vel sortilegus: & super hoc inquisitione diligenter facta, & exinde veritate comperta, confestim offi-

ANNO CHRISTI 1509.

officiali curiæ revelet, & hoc sub pœna quinque librarum fisco dictæ curiæ applicandarum.

XXIII.

Beneficiorum cura commendata.

Item, etiam simili tenore præcipitur & mandatur universis & singulis prioribus, vicariis, seu rectoribus parochialium ecclesiarum civitatis & diœcesis prædictarum, ceterisque quibuscumque beneficia quæcumque in illis obtinentibus, communitatibusque & operariis ecclesiarum & beneficiorum hujusmodi, quatenus ipsi & eorum singula circa manutentionem beneficiorum suorum, illorum reparationes, nec non etiam custodiam, conservationem, & augmentationem, librorum, jocalium, ornamentorum, & aliorum cultui divino ordinatorum taliter se habeant & exhibeant juxta ecclesiarum & beneficiorum ejusmodi facultates, quæ veniant commendandæ, exemploque suo devotio ad illa applicanda augeatur.

XXIV.

Alieni parochiani ad propriam parochiam remittendi.

Item, insequendo juris dispositionem, quod priores & curati ecclesiarum parochialium solerti diligentia perquirant, si diebus dominicis aut festivitatibus majoribus alieni parochiani in eorum ecclesiis divina audire, spreta sua parochia, soliti sunt, & si aliquos reperiri contingat; eos caritative moneant, ut ad propriam parochiam ad divina & ecclesiæ mandata audienda accedant: id facere recusantes ab eorum ecclesiis rejiciant, illudque domino reverendissimo archiepiscopo, aut ejus vicario denuntiare non postponant. Contrarium facientes pœnam excommunicationis & decem librarum incurrant.

XXV.

Sacramenta in propria parochia recipienda.

Item, quia si ubicumque sua jurisdictio non servatur, ecclesiasticus ordo confunditur. Hinc est quod in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis, de qua supra districtius mandatur, ut quos extra suam parochiam in ecclesia confiteri, aut dignissimum recipere eucharistiæ sacramentum communiter vel divisim, sine expressa licentia diœcesani ejus vicarii, aut saltem suorum curatorum, contingit; indilate ad suam propriam parochiam revertantur, supradicta sicut decet reverentia suscepturi sacramenta: nisi ad id agendum licentiam obtineant ab altero prædictorum: alioquin ab ingressu ecclesiæ arcebuntur & ecclesiastica morientes privabuntur sepultura.

XXVI.

Item, insequendo jus commune, quod vos omnes qui curam animarum habetis, si habueritis aliquem parochianum vestrum excommunicatum, seu aliquibus excommunicationis vinculis litteratorie ligatum, tam auctoritate ordinaria quam alterius cujuscumque judicis prætori, ecclesiastici, per cujuscumque partis instantiam: si ipse excommunicatus ponat bona sua quæcumque mobilia & immobilia ad manum curiæ nostræ, pro satisfactione debiti illius, ad cujus instantiam extiterit excommunicatus, & aliorum suorum creditorum, & ad salvandum jus in eisdem habentium, illa cum instrumento, notario & testibus, si copia illius haberi possit; sin autem, cum testibus fide dignis, quos habere poteritis, sub dicta manu cum inventario sumtibus rei recipiatis, & sub tuta custodia ponatis, & requisiti eo audito de confessione; si tamen apparuerint signa contritionis & pœnitentiæ, ab eisdem excommunicationum sententiis & aliis peccatis suis more fidelium absolvatur, pœnitentiam salutarem eidem injungendo, & alia sacramenta ecclesiastica sibi ministrando: ac eo mortuo ejus cadaver in terra sacrata more fidelium sepeliri faciatis. Demum infra decem dies post ejusdem defuncti sepulturam, dictum inventarium seu ejusdem copiam nobis, dictoque vicario seu secretario nostro, portetis, ut circa omnia per vos agenda super præmissa procedere valeamus, prout juridice videbitur faciendum.

XXVII.

Item, quod curati, & rectores capellaniarum in ecclesia cathedrali, ac etiam aliis fundatarum designationes ipsarum capellaniarum infra unius mensis spatium dicto domino vicario seu domus archiepiscopalis secretario habeant portare.

XXVIII.

Matrimonia clandestina prohibita.

Item, quod nulla matrimonia clandestina in facie sanctæ matris Ecclesiæ solemnizetis, nisi speciali licentia præfati reverendissimi domini archiepiscopi, aut ejus vicarii, seu alterius ad hoc potestatem habentis: nec etiam alia, nisi tribus bannis editis, nisi prius missa celebrata, nisi forsan cum eisdem dispensatum fuerit, sub pœna excommunicationis & decem librarum Turonensium dictæ curiæ applicandarum.

Ordi-

XXIX.

Ordinans insuper statuens præfatus reverendus dominus archiepiscopus, ac expresse prohibens, ne quis clericus, vel laicus, aut alia quævis persona, cujuscumque status & conditionis existant, quod hujusmodi matrimonia, scilicet clandestina contrahantur per se vel alium, directe vel indirecte, palam, publice vel occulte, auxilium, consilium, opem, & favorem dare seu præbere quoquo modo audeant vel præsumant. Quod si contrarium præsumserint, ipso facto laici prædicti excommunicationis sententiam: clerici vero eamdem excommunicationis sententiam etiam eo ipso & decem librarum Turonensium argenti pœnas incurrant, & quilibet eorum incurrat juris communis & alias pœnas contra præmissa, tam per constitutiones synodales quam per prædecessores nostros promulgatas, jure nostro in eodem robore semper salvo.

XXX.

Item, quod quæcumque persona, quæ pro matrimonio clandestino celebrando diœcesim præsentem seu parochiam suam exiverit, & ibi matrimonium suum contraxerit sine licentia proprii sacerdotis, ipso facto, sententiam excommunicationis incurrat, & ut excommunicatus vitetur & publicetur, donec absolutionis beneficium meruerit a prælato suo, seu ejus in spiritualibus vicario obtinere, & satisfecerit parochiali ecclesiæ, in cujus injuriam præsumserit attentare.

XXXI.

Item, denuo statuit & ordinavit præfatus reverendus dominus archiepiscopus, quod nulli sæculares presbyteri, nisi dumtaxat per eumdem reverendissimum dominum archiepiscopum, seu ejus vicarium, & de ejus licentia admissi infra limitem & diœcesim Avenionensem, missas celebrare, minusque confessiones audire præsumant, nisi prius ab eodem reverendo domino, seu dicto suo vicario, aut alio per eum deputato visis, examinatis, ac licentia litteratorie obtenta: inhibentes & expresse injungentes omnibus curatis, & aliis personis ecclesiasticis, regimen & administrationem ecclesiarum ejusmodi habentes & exercentes, ne dictos presbyteros, cujuscumque status, ordinis, vel conditionis existentes, ad missas hujusmodi celebrandas & confessiones audiendas sine licentia admittere, minusque necessaria administrare præsumant:

A & sub excommunicationis pœna, & quinque Turonensium solidorum pro qualibet vice irremissibiliter exigendorum prius.

XXXII.

De vestibus canonicorum, beneficiatorum, ecclesiarum parochialium rectorum, presbyterorum, clericorum tam metropolitanæ quam aliarum ecclesiarum collegiatarum & non collegiatarum.

B Item, quoniam honestas & modestia clericorum & ecclesiasticarum personarum, quæ in sacerdotio sunt assumtæ, non solum interior virtutibus, sed etiam juxta sacrorum canonum dispositionem, exterior ornata esse debeat, ut eorum laici exemplo bene ædificentur, & ne eis scandali & murmurandi occasio præbeatur, vestigia nostrorum prædecessorum, seu mentem statutorum synodalium nuperrime & anno effluxo super vestibus honeste portandis editorum, consequentes, statuimus & ordinamus quod canonici beneficiati tam metropolitanæ quam C collegiatarum, nec non ecclesiarum parochialium civitatis & diœcesis prædictarum, rectoresque presbyteri etiam beneficia non habentes, infra quindecim dies a die publicationis hujus statuti numerandos, a gestu difformium vestium, quibus in eodem statuto fit mentio, precise penitusque & omnino desistant, & a cetero vestes a parte posteriori altiores, quod colla eorum non ita pateant, & ita a parte anteriori cum crochetis clausas non nimis longitudiuis nec brevitatis notandas, cum manicis longis ac capuciis decentibus & honestis a cetero de- D ferant. Capuciis & non pileis nec cornetis utantur, quoties & quando se populo exhibebunt: inhibentes etiam, & expresse injungentes eisdem canonicis beneficiatis, presbyteris, rectoribus, & aliis prædictis, ne etiam sotulares a parte superiori apertos cum corregia, quin immo clausos, apertos quovis modo differre præsumant: & hoc sub pœna excommunicationis, ad cujus declarationem procedemus, & procedere faciemus per vicarium nostrum, seu officialem curiæ archiepiscopalis præsentis instrumen- E ti procuratorem ipsius curiæ, & quando in supra dictis vel eorum aliquo contraventum fuerit, justitia & ordine in similibus requisiti fuerint; nec non etiam aliis pœnis in prædictis statutis, & quolibet ipsorum contentis, hic pro sufficienter expresse habitis, & aliis etiam arbitrio dicti domini archiepiscopi imponendis.

De

XXXIII.

De rectoribus capellaniarum perpetuarum tam in cathedrali quam in aliis ecclesiis.

Item, ne rerum gestarum veritas valeat deperire, statuimus & ordinamus, quod universi & singuli capellani sive rectores perpetuas capellanias in cathedrali & quibusvis aliis ecclesiis civitatis & dioecesis Avenionensis obtinentes, fundationes, institutiones, titulos, erectiones, designationes, & augmentationes capellaniarum ipsarum, documentorum, munimentorum, jocalium, & aliorum jurium inventaria per eos & eorum alterum in adeptione possessionis eorumdem confecta, nec non & annuos veros valores penes officiarios episcopales, infra unius mensis spatium ab inde computandi portare & exhibere procurent, sub poena excommunicationis & decem marcharum argenti, fisco curiae episcopalis applicandarum.

XXXIV.

Item, volumus & statuimus, quod alia statuta & constitutiones tam synodales quam provinciales & synodalia huc usque edita & condita, editasque & conditas, & in aliis praecedentibus ordinationibus & statutis descriptis & descripta, locum habeant, per quoscumque observentur, illisque salvis, illaeque in suo robore & vigore remanentes, ac si in praesenti synodo publicatae & denuntiatae forent & sub poenis & censuris in eisdem & quolibet ipsorum contentis.

XXXV.

Item, vocatis ibidem publice interesse debentibus, lectisque praecedentibus statutis synodalibus, comparuit dominus Michael de S. Sixto procurator fiscalis, qui de vocatione & publicatione ejusmodi petiit sibi fieri publicum instrumentum, & nihilominus vocatos & non comparentes obtinuit contumaces reputari. Consequenter rite signatos poenas supra dictas incurrisse declarari ac litteras opportunas sibi decerni. Quae acta fuerint, ubi supra in praedicta ecclesia, clero convocato, & ipsis praesentibus, nec non egregiis dominis Gabriele Sogasso doctore, Petro domino electo Castellinatae, & pluribus aliis.

Et quia praefatus RR. dominus archiepiscopus per antea & litteratorie praeceperat omnibus & singulis personis ecclesiasticis, ut de eorum titulis, praeconisationibus, unionibus, & per infra certum terminum tunc expressum coram praefato RR. domino fidem facere teneantur. Ideo ad requisitionem procuratoris cleri, comparente pro eo domino Raimundo presbytero, domino Ludovico Sextoris, praecentore dictae ecclesiae, causam ejusmodi seu terminum earumdem litterarum in terminis in quibus est, hinc ad festum Pentecostes de gratia prorogavit & prorogat, ut infra eumdem terminum causa hujusmodi terminari valeat & inter eosdem disputari. Actum & testibus quibus supra.

Consequenter illico praefatus reverendus dominus, quia licet alias fuerit disputatum & expositum crebro super dono caritativo solvendo, &c. pro eo tractando de quotaque taxando & moderando, & deputati essent nonnulli ex ipsis, & inter alios domini decanus Vilaenovae & Johannes de Acuto, & post nihil actum fuerit, quin immo in longum & in dilationibus protelatum: ideo ibidem publice eidem clero sic congregato & omnibus existentibus injunxit, & praecepit, ac expresse inhibuit, ne ab hac civitate discedere habeant, donec & quousque de aliis locorum ipsorum decani & de Acuto intersint, & quia ipse decanus vacare non potest, ipse vero de Acuto absens, providerint, nec non de quota & portione ac de tempore & de summa solvenda convenerint & concordaverint.

Et successive eadem die post prandium congregato ipso clero in loco capitulari dictae ecclesiae pro persistendo in prima deputatione facta contra illius praejudicium attentata excusatione dicti decani, nec non absentia domini Johannis de Acuto, sub simili facultate loco ipsorum deputarunt, videlicet loco dicti Johannis de Acuto dominum Petrum Belloti canonicum dictae ecclesiae, & loco dicti domini decani dominum Vincentium Bataneti sacristam S. Desiderii ibidem praesentes, & intelligentes, ac onus acceptantes in forma. Actum ubi supra, videlicet capitulariter praesentibus, ibidem domino Valentino Merqueroli presbytero Vivariensis dioecesis & Hilario Albi secundario Podiialti testibus.

Quibus sic peractis, non divertendo ad alios actus, supradicti domini, videlicet praecentor dictae ecclesiae, dominus Paulus, Villermus Pauli Decanus S. Agricoli, Hyeronimus Divi praecentor S. Petri, Stephanus Chanelli praecentor S. Agricoli, sacrista S. Desiderii, & Bellot vicarius S. Andreae praesentiam dicti reverendissimi domini archiepiscopi adiverunt, cui praedictam intimationem notificaverunt, & nihilominus ter-

ANNO CHRISTI 1509.

terminum octo dierum præcipuum & peremtorium ad conveniendum ad invicem de quota & portione qualis & quanta & de tempore obtinuerunt.

Et nihilominus super pileis & cornetis portandis saltem tempore hiemali, videlicet a festo omnium sanctorum usque ad festum Resurrectionis Domini, extra tamen ecclesias & divinum officium, & non accedendo processionaliter per civitatem & ultra temporibus pluvialibus, de gratia & ob sanitatem personarum licentiam obtinuerunt, non obstantibus in dictis statutis synodalibus contentis, & citra illarum præjudicium & enervationem.

Demum vero anno a Nativitate Domini M. CCCC. XCVI. & die XXI. mensis Januarii, eum post publicationem hujusmodi peremtoriam statutorum synodalium, sicut præmittitur, in sancta synodo publice factam, inter præfatum reverendissimum DD. archiepiscopum & clerum suæ ecclesiæ seu archiepiscopatus & per eum commissos & procuratores pluribus & diversis vicibus de & super modificatione, declaratione & reformatione eorumdem statutorum habitis requisitionibus & collocutionibus, & super eisdem porrectis eidem reverendissimo domino pro parte illius cleri seu illius procuratoris & œconomi supplicationibus, omnibusque mature per eumdem RR. dominum archiepiscopum visis & agitatis, præsentibus, audientibus, & intelligentibus egregiis &. RR. patribus dominis Ludovico Sextoris sedis apostolicæ protonotarii, Stephano Chamelli & Hieronymo Divi S. Agricoli & S. Petri Avenionensium ecclesiarum præcentoribus, Vincentio Batenet canonico dictæ ecclesiæ Avenionensis pro parte ipsius cleri deputatis, & egregio viro domino Johanne Mariæ legum doctore, ipsius cleri œconomo & procuratore, nec non reverendo in Christo patre egregiisque viris dominis Petro Flores Dei & apostolicæ sedis gratia priore Castellinarum, ipsius reverendissimi domini archiepiscopi nepote & vicario generali, Antonio de Castro decretorum doctore officiali Avenionensi, & Michaele de S. Sixto legum doctore, procuratore fiscali ejusdem curiæ ex parte ipsius RR. domini archiepiscopi existente, præfatus RR. dominus archiepiscopus statuta & constitutiones hujusmodi modificavit, declaravit, reformavit, ac in hunc qui sequitur modum reduxit, prout & quemadmodum in quadam papiri cedula manu ipsius RR. DD. archiepiscopi in majori parte scripta ibidem publice altaque & intelligibili voce per me notarium subsignatum & ipsius RR. DD. archiepiscopi secretarium lecta & ad intelligendum data continebatur, & cujus tenor de verbo ad verbum sequitur & est talis.

Ad officium veri pastoris spectat, ut supplicum subditorum preces cum Deo & recta conscientia possit exaudire: propterea RR. in Christo pater & dominus dominus Antonius Flores Dei & apostolicæ sedis gratia archiepiscopus Avenionensis, visis pro parte sui cleri, petitis & oblatis sibi a RR. patre domino priore Prædicatorum Avenionensium, pro dicto clero apud dictum RR. dominum intercedente instantissime, qui variis vicibus petendo, nonnullas ex synodalibus constitutionibus modificat, declarat, reformat atque in hunc qui sequitur modum reducit. Statutorum modificatio.

Et primo in quantum comparentes in synodo pro absentibus respective arctabantur ad docendum statim de impedimento dictorum absentium, placet RR. DD. archiepiscopo quod ad docendum de hujusmodi legitimo impedimento, si statim commode docere non possunt, habeant octo dies continuos ab eadem celebratæ synodi die computandos. Quod ad comprehensa in secundo statuto extendi voluit & mandavit, & quod remaneat illæsa pœna antiqui statuti quinquaginta solidorum monetæ currentis.

Item, secundum statutum quod incipit, *Item quod nullus presbyter*, idem RR. DD. archiepiscopus reducit ad juris communis dispositionem, quam observari voluit & mandavit.

Quoad vero tertium statutum contra non residentes, dictus RR. DD. reducit illud ad jus commune, & laudabilem consuetudinem, si qua sit.

Item, declarando quartum statutum in quo continetur quod rectores capellaniarum, designationem illarum portent secretario; ordinavit ipse RR. DD. archiepiscopus, quod a cetero in provisionibus vel collationibus de quibuscumque capellaniis & beneficiis ipsius archiepiscopatus quibusvis personis fiendis adstringantur hi, quibus de eisdem providebitur, exhibere valorem & onera capellaniarum & beneficiorum hujusmodi, promittentque infra sex menses de juribus & redditibus ipsarum capellaniarum & beneficiorum inventarium, & designationem facere: & post dictos sex menses dictum inventarium secretario ipsius RR. DD. archiepiscopi pro tempore existentis in archivis palatii archiepiscopalis reponendum tradere & expedire teneantur: & ad hoc faciendum jure jurando promittat, & se adstringat provisus, & his mediantibus sit dicto statuto satisfactum.

Item,

ANNO CHRISTI 1509.

Item, quoad sextum loquens quod deferat superpellicium, intelligatur & de cappa juxta laudabilem consuetudinem ecclesiæ reducendo ad sententiam excommunicationis citra statutum de solvendo cathedraticum. Quando venerint ad synodum solvant his ad quos spectat.

Quoad octavum vero de repræsentandis curatis placuit dicto RR. DD. quod sufficiat, quod præsententur semel in anno, & semel etiam dumtaxat in anno expediant litteras sui regiminis.

Quantum ad decimum quintum quod debeat quisque tenere statuta synodalia, placuit dicto RR. domino quod salarium secretarii taxetur per bajulos tabellionum.

Item, declarando mentem statuti decimi sexti dictus RR. dominus vult & permittit, quod libere liceat arendare seu locare fructus beneficiorum illis, qui conditionem ecclesiæ possunt facere meliorem: ita tamen quod dicta arendatio seu locatio in feudum vel alienationem non transeat, & spiritualitas directe & indirecte in aliquo non lædatur, constitutionibus super hoc apostolicis editis nihilominus in suo robore permanentibus, & si quis in totum vel in partem in aliquo supra dictorum casuum incideret, incidat in pœnam antiqui statuti, quam salvam dictus dominus remanere voluit & mandavit.

Quod vero ad vigesimum quintum statutum de audiendis divinis in parochia, non intendit dictus reverendissimus dominus præjudicare privilegiis legitimis. Circa illud statutum trigesimum secundum, quo cavetur, quod quis debeat exhibere fundationes, titulos, designationes beneficiorum, reducit illud dictus RR. dominus ad illud statutum partim quo cavetur quod omnes capellanias fundatas . . . .

Quantum vero ad illud edictum generale de ostendendis titulis beneficiorum, de dispensationibus ad incompatibilia, dictus RR. dominus voluit & mandavit, quod intelligatur dumtaxat de habentibus incompatibilia in sua diœcesi; salva nihilominus remanente dispositione juris communis, & quod nihilominus remaneat illa prorogatio jam facta de eodem edicto usque ad festum Pentecostes proxime futurum.

Supradictæ vero moderationes & reformationes publicabuntur & authenticabuntur in plena congregatione cleri, ubi de charitativo subsidio concludetur, & ibi incorporabuntur cum antiquis. Aliter nihil intelligatur esse concessum, & hoc quia etiam mandatum non videbatur esse sufficiens.

JULII PAPÆ II. EPISTOLA

De rosa aurea benedicta regi Henrico octavo per Julium II. summum pontificem missa.

Ex cod. MS. eodem f. 26.

Venerabili fratri Guillelmo archiepiscopo Cantuariensi, Julius papa II. venerabilis frater salutem & apostolicam benedictionem.

Carissimum in Christo filium nostrum Henricum Angliæ regem illustrem quem peculiari caritate complectimur, aliquo insigni apostolico munere in hoc regni sui primordio decorandum putantes mittimus nunc ad eum rosam auream sancto chrismate delibutam & odorifero musco aspersam, nostrisque manibus de more Romanorum pontificum benedictam, quam ei a tua fraternitate inter missarum solemnia per te celebranda cum ceremoniis in a notula allegata contentis, dari volumus cum nostra & apostolica benedictione. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die quinta Aprilis millesimo quingentesimo decimo, pontificatus nostri anno septimo.

a) *forte*, rotula. R.

a CONCILIABULUM TURONENSE,

Contra Julium Pontificem in Gallia celebratum anno domini M D X.

Causa & acta conciliabuli.

a Conciliabulum.) De rebus in hac synodo gestis Genebrardus libro 4. chronologiæ refert. *Concilium Gallicanum Turonense omnium episcoporum Galliæ & plurimorum doctorum tam theologiæ quam juris canonici, pro rege Franciæ contra pontificem Romanum. In quo decretum est, ut mitterentur ad pontificem legati, qui cum eo de pace agerent; vel, si ipsos nollet audiret, cum provocarent ad convocandum generale concilium.* Hæc ex chronicis Franc. Ejusdem conciliabuli mentio habetur in mandato Maximiliani imperatoris, quod recitatur infra in actis Lateranensis concilii sessione 3.

ADDITIO LUDOVICI BALLII Ad Concilium Turonense,

Cui præfuit Franciscus de Rohan archiepiscopus Lugdunensis tempore Julii II. & Ludovici XII. celebratum pro resolutione quorumdam casuum conscientiæ, anno 1510.

CONciliabulum vocant Severinus Binius & Coriolanus, Matthæus vero [a] Palmerius in chronico, Genebrardus & alii concilium, quia scilicet non invenitur reprobatum fuisse, quamvis Maximilianus imperator in procuratorio dato episcopo Gurcensi, quo suo nomine Lateranensi concilio sub Julio secundo adesset, auctoritatem illi dedisset expresse ad annullandum & irritandum quæ per ecclesiam Gallicanam in urbe Turonensi consulta, deliberata, actave fuissent, ut patet ex sess. 3. ejusdem concilii.

[a] seu potius ejus ac Matthiæ continuator anonymus.

Porro concilium hoc habitum est jussu regis Ludovici XII. dicti patris patriæ, occasione bellorum Italicorum inter Julium & Alphonsum Ferrariæ ducem, a quo ducatum amovere volebat, licet protegeretur a rege Ludovico ejusque exercitu propter affinitatem. Cum enim Julius diris devovisset prædictum ducem, omnesque ei adhærentes & faventes, & specialiter omnes militantes in exercitu Gallico, ut suis rex prospiceret contra pontificem male erga se affectum, tum ut suos milites confirmaret, tum etiam ne e Gallia Romam pecuniæ transportarentur, quibus ipsa Galia impugnaretur, hunc conventum ecclesiæ Gallicanæ & doctissimorum quorumcumque virorum fieri mandavit, in quo proposuit patribus octo quæstiones magni momenti per eos discutiendas & dissolvendas. Sunt autem hæ sequentes quæ ad temporis negotia difficillima spectabant.

An liceat Papæ bellum inferre Principibus temporalibus, in terris quæ non sunt de patrimonio Ecclesiæ, &c.

Conclusum fuit unanimiter per concilium, Papam nec posse, nec debere. Quod forsan intelligendum de papa in propria persona, ut faciebat Julius, dicens se uti gladio divini Pauli cum prædecessores satis usi fuissent clavibus divi Petri.

An liceat principi defendenti se, suaque, A non solum propulsare armis ejusmodi injuriam, sed etiam invadere terras ecclesiæ possessas a papa notorio hoste suo: non tamen ea intentione ut illas retineat, sed tantum ut impediat, ne per eas papa ille fortior & potentior sit ad offendendum dictum principem & suos.

Conclusum est per concilium principem hoc posse sub conditionibus & qualitatibus in articulo propositis.

An ob tale odium notorium & aggressionem injustam, liceat tali principi se subtrahere ab obedientia hujusmodi pontificis, attento etiam quod pontifex concitavit alios quosdam B principes & communitates, imo & tentavit cogere ad invadendas terras & dominia ejusdem principis, qui potius benevolentia sedis apostolicæ dignus fuit.

Conclusum per concilium, principem ab obedientia papæ se subducere ac subtrahere: non tamen in totum & indistincte, sed pro tuitione tantum ac defensione jurium suorum temporalium.

Tali substractione, licet facta, quid agendum sit tum principi ipsi ac subditis ejus, tum etiam prælatis & ecclesiasticis personis regni sui in rebus de quibus ad sedem apostolicam antea requiri solebat.

C *Conclusum est per concilium servandum esse jus commune antiquum, pragmaticam sanctionem regni ex decretis sacro-sancti concilii Basileensis desumptam,*

An liceat hujusmodi principi Christiano armis tueri ac defendere alium principem sibi confœderatum, & cujus protectionem legitime suscepit, &c.

Conclusum fuit per concilium, licere.

Si quod jus pontifex ad se pertinere contendat ut patrimonii sanctæ ecclesiæ Romanæ partem; contra princeps Imperii, juris sui esse dicat, & de ea controversia paratus sit & offerat stare arbitrio, vel judicio bonorum virorum D per compromissum prout de jure: an eo casu liceat pontifici absque alia causæ cognitione, bellum inferre dicto principi: & si fecerit, an liceat principi armis resistere, & aliis etiam principibus in hujusmodi diffidio ei adesse, cumque defendere: maxime illis qui ei cognatione vel affinitate conjuncti sunt, cum etiam per centum annos proximos ecclesia Romana ejus juris controversi possessione non fuerit.

Conclusum est per concilium, licere principi hoc casu resistere de facto, & aliis ei adesse in jure suo tuendo.

Quid si papa nolit acceptare quod princeps E juridice & honeste offert, sed contra non observato juris ordine, contra talem principem pronuntiat sententiam aliquam, an ei obtemperandum sit, maxime cum non est integrum ac tutum tali principi ad sedem Romanam ire, vel mittere, & jus suum via juris civilis, & rationibus defendere.

Con-

ANNO CHRISTI 1510.

Conclusum per concilium, non teneri talem principem parere tali sententiæ.

Si pontifex injuste, ordine juris non servato, procedens de facto, & manu armata, pronunciet ac publicet aliquas censuras contra principes sibi resistentes eorumque subditos & confoederatos, an ei parendum sit, & quod remedium adhibendum.

Conclusum est unanimiter per concilium, talem sententiam nullam esse, nec de jure, vel alio quocumque modo ligare.

Visum est tamen concilio, ante omnia, mittendos ab ecclesia Gallicana legatos ad dominum papam Julium, qui fraterna caritate, & secundum evangelicam correctionem, eum admoneant, ut a coeptis desistere velit, pacemque & concordiam principum amplecti. Quod si nolit legatos in hoc audire, interpelletur de convocando concilio libero, juxta sacrosancti Basileensis decreta, & hoc facto responsoque ejus accepto providebitur, prout jus erit.

His ita deliberatis ac conclusis, visum est insuper patribus congregatis mittendos ecclesiæ Gallicanæ nomine legatos ad Julium pontificem, qui eum humiliter monerent a coeptis desistere pacemque & concordiam principum amplecti: si vero recusaret, de convocando concilio libero, ex decreto synodi Basileensis compellarent: hisque peractis, ac responso ejus accepto, quod juri consentaneum foret se facturos.

Addit Duchesnius in vita Julii secundi, tunc concessum fuisse regi subsidium ingentis summæ pecuniarum super bonis ecclesiasticis percipiendarum ad impensas belli Italici sustinendas.

Controversia, sive conclusio, eodem auctore.

Ex his diffinitionibus concilii intelligi potest quam schisma perniciosum sit, ex quo filii sese contra patrem armandi materiam arripiunt, & quam periculosum etiam sit absque maturo concilio causisque penitus necessariis magnos principes ad iracundiam provocare, & veluti in desperationem redigere. Ex hoc enim totius principatus aut regni periclitatur religio, & salus infinitarum animarum, propter quarum salutem etiam si unica esset, omnes ecclesiæ pontifices propriæ vitæ cedere deberent, nedum aliquibus bonis temporalibus. Ergo (ajebat Vincentius Rigaldus discutiens articulos hujus concilii in opere jam præcitato in capitulo, *an sit permissum regibus christianis inferre bellum pontifici Romano*) non possum cogitare qua poena veniunt puniendi illi, qui tollunt amicitiam inter papam & regem. Nam æque esse videtur & peccant ac si quis Solem tolleret de mundo. Qui quidem auctor multa dicit de jure belli tam ex parte summi pontificis quam ex parte regum, quæ quidem non satis accurata, ac rationibus firmata existimo. Aliqua tamen hic exhibeo hinc & inde, ex illo deprompta, quamvis in ipso auctore parum cohæreant. Videmus, inquit, summum pontificem Julium bellum terribile inferre regi Franciæ Christianissimo ecclesiæ filio. Queritur pater de filio malo: sed conqueritur filius de duro patrem filius servat fidem patri, sed non econtra. Aaron & Moyses summi sacerdotes ad bella nullomodo accedebant, sed orabant, arma

Bellum papale.

A enim presbyterorum & munimenta clericorum sunt lacrymæ & orationes. Ecclesia gladium non habet nisi spiritualem, qui non occidit sed vivificat. Notorium existit per universum orbem, quod ipse rex non intendit nec cogitavit terras ipsius ecclesiæ unquam occupare nec retinere sicut certus ipse papa. Sed ne certior fieret, opposuit nubem ne transiret oratio: quare offensa videtur esse facta maxima ipsi regi Franciæ, &c. Et si milites regis seu duces belli sunt in terris ecclesiæ, illud non fit jure retinendi sed conservandi, una cum terris regis per eumdem acquisitis juxta formam confoederationis inter eos factam. Opponitur caput *igitur* 23. quæst. 8. ubi videtur dicere &
B tenere quod episcopi possunt bello interesse. Quare pro solutione est dicendum, quod illud caput *igitur* loquitur de bello contra infideles, puta Saracenos, juste enim infideles persequimur non Christianos. Quin imo melius est ut ecclesia sua auferre sinat, quam amplius in perniciem ecclesiæ excandescant. Et posito, dicit apostolus quod omnia licent, non omnia expediunt, text. in cap. *aliud* 11. quæst. 1. & ipsum papam qui arbitros accipere refugit, apparet evidentissime de justitia & jure se diffisum per tex. in cap. *Christiani* 11. quæst. 1. Item Deus ecclesiasticos in suos elegit. Hi namque sunt reges se & alios regentes in virtutibus, & a Deo regnum habent, prout desi-
C gnat corona in capite eorum posita, & hanc coronam habent ab institutione Romanæ ecclesiæ in signum regni Christi. Rasio vero capitis est signum depositionis omnium temporalium, &c. Item nulli licet occidere nisi habeat potestatem gladii, sed gladius ecclesiæ non occidit sed vivificat. Item numquid Hieremias gladium aureum Judæ Macabæo dedit, qui verus habetur propheta, cognoscit gladium sibi nec ecclesiæ pertinere. Imo scribitur ad Thess. 5. propter opus principum pacem habere cum illis. Item ad Rom. 12. *Non vos defendentes carissimi &c.* Imo potius vir ecclesiasticus debet permittere se percuti quam occidat, tex. & glossa in cap. unum solum est 23. quæst. 5.
D & ratio est boni pastoris habere manna dulcedinis non bellum, & habere in pectore scientiam sacræ scripturæ loco loricæ & galeæ, nec permittitur viris ecclesiasticis qui sub specie ovium subintrarunt ut sævitia lupi quosdam audeant lacerare. Pro omni conclusione posito quod ecclesia gladium haberet, exercitium illius est ecclesiæ prohibitum ex verbis Jesu Petro dicentis: *Mitte gladium tuum in vaginam*. Igitur papa Julius non potest ullo modo bellum inferre. Et si scriptum reperiretur, quod viris ecclesiasticis esset permissa defensio, cur non ita laicis puta armigeris Franciæ si papa eos aggrediatur, & si sit permissa clericis, est verum quoad personam & non pro rebus per
E glossam notab. in cap. *Quisque militare*; 23. quæst. 1. Quid igitur de rebus & juribus ecclesiæ, respondetur quod si papa Julius prætendat aliquod jus habere in rebus acquisitis per regem Franciæ, vel eum damnum aliud ecclesiæ intulisse, arbitros eligere debet ne veniant ad arma ut determinent, alias ipse papa cadit a jure suo. Secus in causis ecclesiasticis, in quibus papa potest esse judex in sua causa & secus in bello præsenti, in quo non potest bellum inferre quod arbitros accipere recusavit, imo totis viribus opposuit nubem ne transiret oratio: quare non est imputandum

Bellum Julii papæ.

regi Franciæ. Hæc autem attulimus non quod omnia hujus auctoris dicta probare intendamus, cum ipsismet concilii resolutionibus: majori enim discussione indigent, quæ modo necessaria non est, (& utinam nunquam sit necessaria): sed tantum ut lector saltem ex parte cognoscat quibus momentis tunc librarentur ecclesiæ Gallicanæ determinationes, quas non libenti animo, sed dolenti potius episcopi protulerunt, post pacatiorem ecclesiæ statum ingemiscentes. *Hactenus Baillius pag. 629. Idem vero pag. 456. ejusdem tomi II. summa conciliorum circa Pisanum, quod sequitur, concilium a Julio II. & Leone X. Romanis pontificibus reprobatum brevem hanc movet controversiam.*

EXTAT apologia pro hoc concilio in libro inscripto, Status Romani Imperii, quam quia integram exhibere summæ institutum non patitur, titulos tantum capitum hic transtulimus, unde nosci poterunt momenta controversiæ hujus temporis, quæ Gallis infesta fuit, ut cum victores essent in Italia, quasi victi ex ea fugerent dicentes durum esse contra pietatem pugnare; vix enim unquam feliciter cessit primogenito ecclesiæ, cum illius patre discordia. Sic autem habent tituli.

1. Humilitas, constantia & veritas tres sunt dotes Christi atque ecclesiæ ejus sponsæ.

2. Julius 2. duas acerbissimas evulgavit literas apostolicas, quæ causam præbuerunt hujus apologiæ.

3. Humilis & modesta responsio patrum Pisanorum ad eos qui concilium dederunt Julio 2. ut concilium Lateranense indiceret & censuris patres Pisanos percelleret.

4. Depulsio quatuordecim convitiorum patribus Pisanis objectorum.

5. Summa capita rerum quæ patribus Pisanis a Julio 2. objiciebantur & earum dilutio.

6. Patres Pisani nunquam affectarunt dignitatem pontificiam, sed aristocraticam moderationem, qua Christus primatum sedis apostolicæ temperavit, restituere voluerunt.

7. Cardinales Pisani a curia Romana discesserunt, eo quod nedum in sententiis liberi, sed nec in vita quidem tuti erant, quando apostolicæ præceptiones notorium continent periculum, audiri quidem, sed non impleri debent.

8. Memorati cardinales recesserunt cum manu militari, ut se a periculo & insidiis episcopi Concordiensis eximerent.

9. Patres fatentur se aliqua dissimulasse ut fraudes & dolos episcopi Concordiensis vitarent.

10. Responsio ad objectionem duorum cardinalium, qui dicebant falsum esse se assensum præbuisse convocationi Pisanæ synodi.

11. Omnes canones quibus docetur papam debere concilia generalia convocare, intelligi debent regulariter & ordinarie: nam extraordinarie & in certis casibus congregari possunt absque papa.

12. Indictio concilii Pisani quatuor firmissimis principiis nititur; præcepto scilicet ecclesiæ, voto ac juramento papæ & cardinalium, nec non etiam ad vitandum gravissimum & intolerabile scandalum.

13. Præceptum ducitur ex sess. 39. concilii Constantiensis: dilutio objectionum contra hoc præceptum.

14. Depulsio eorum quæ objiciebantur ad votum & juramentum papæ excusandum.

15. Quo casu concedatur alicui moræ purgatio & de legibus ad eam requisitis: sero mora purgatur cum jus ad alios devolutum est.

16. Julius 2. armatus concilium Romæ indixit, non tam studio liberi concilii habendi, quam impediendi ne haberetur, & ne de ecclesia reformanda ageretur.

17. Cardinales qui Pisanam synodum indixerunt, quamdiu Romæ degerunt, non ausi sunt mentionem facere habendi concilii propter notissimam Julii 2. violentiam.

18. Utrum papa in causa propria concilium debeat convocare: frustra alicujus auctoritas contra semetipsum expectatur: & utrum Joannes 23. concilium contra semetipsum indixerit.

19. Dilutio objectionum contra temporis brevitatem & quodnam tempus olim patribus ecclesiæ primitivæ, ut convenirent ad concilium, præscriberetur.

20. Civitatem Pisanam maxime idoneam esse habendo concilio generali & de numero prælatorum qui interfuerunt primo concilio Pisano, ad extinguendum schisma.

21. Ab eo tempore quo Romani pontifices habuerunt arces atque armatas custodias, Roma non fuit idonea habendis conciliis: nam Spiritus sanctus non afflat nisi liberas mentes: unde cum Julius 2. exercitum habeat instructissimum, Roma non esset tutus locus iis qui de ecclesia reformanda loqui vellent.

22. De censuris irrogatis contra patres Pisanos; & necessitate concilii habendi, ad spiritum ecclesiæ retinendum & disciplinam ecclesiasticam vindicandam.

Hæc fusius tractantur in dicta apologia, quæ nos narrative dumtaxat hic indicamus, cum modo parum utilis esset de his difficultatibus doctrinaliter definire. Lateranense autem concilium V. de his nonnulla habet classe 3. *Hæc Baillius.*

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. I.

Turonensem conventum episcoporum Galliæ, pluriumque theologiæ ac juris canonici doctorum, conciliabulum vocant, Binius, ejusque breviatores Coriolanus, Rivesius, Starovolsius, aliique, non secus ac sequens Pisanum concilium anno sequenti 1511. in Italia habitum. Hujus acta & apologiam dolemus ab hæreticis, & schismaticis hominibus fuisse collecta, & in lucem emissa anno 1612. in quarto non adscripto auctoris neque typographi nomine; (personatus quippe Melchior Mondier, cujus nomen ad agendam fabulam intrusum est, Calvinianus quidam vilisque ac proletarius institor fuit) illud vero apparet tum ex aliis, tum maxime ex dialogo *Julius* inscripto, atque ex postremo epigrammate, in quibus pura puta cernitur impietas, ac rerum divinarum profanatio, germanusque, ut ita loquar, atheismus. Nos instar sani medici illa recentiorum novatorum nefanda additamenta resecare aggressi fueramus, & sincera ipsa facta, quemadmodum in aliis, aut omnino, aut in quibusdam capitibus a S. R. E. reprobatis præstitere Surius, Binius, Baronius, Raynaldus, aliique, bona fide repræsentare. Verum satius postea visum fuit ab iis omnino abstinere, donec a catholico aliquo scriptore expurgata in lucem denuo publicam fuerint emissa. Ludovicus XII. rex in mandato suo anno 1513. vocat prætensum concilium, nec ullum ei favorem aut assistentiam præbere vult, ejusque reliquias Lugduni persistentes ejecit, &c. Ut nihil de Francisco I. ejus genero ac successore dicam. Quis autem fuerit auctor apologiæ pro Pisanis cardinalibus, cujus summam alii exhibent, conati quoque fuimus investigare, sed res tanti non est visa, ut nos diutius lectoresque nostros moraretur. Plura qui voluerit adeat illustrissimum Spondanum, quique post eum tomos suos amplissimos edidit Odoricum Raynaldum.

CON-

CONCILIABULUM PISANUM

Oecumenicum reprobatum, contra Julium papam indictum & congregatum anno domini M D X I. tempore ipsius Julii papæ & Maximiliani Imperatoris.

Conciliabulum a schismaticis cardinalibus indictum.

CUm Julius pontifex jurato promisisset, se infra biennium suæ ordinationis universale concilium celebraturum, illudque juste impeditus non præstitisset, Bernardus Carvajal, Guilielmus Brissonet, Renatus de Pria, Fridericus de sancto Severino (ut constat ex sessione tertia concilii Lateranensis) aliique cardinales hæretici & schismatici, *convenientes ut locustæ*, inquit Julius papa in bulla indictionis concilii Lateranensis, quæ extat sessione I. *acephali aggressi sunt sine Romani pontificis auctoritate œcumenicum generale atque universale concilium convocare, locum concilii & tempus indicere, & valvis ecclesiarum, ac aliis publicis locis indictionem hujusmodi affigere, nosque ac venerabiles fratres nostros ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales vocare & requirere, ut per nos vel alios ad hujusmodi eorum concilium accedere vellemus, non formidarunt*. Ne vero hæc injuste & per tyrannidem agere viderentur, *asserebant*, subjungens ibidem ait Julius papa, *decennium post ultimum universale concilium contra constitutionem ª concilii jam dudum effluxisse, & nos illud convocare neglexisse, maxime cum juravissemus illud post biennium a creatione nostra tenere, tempusque pro homine interpellare, neque credendum fore nostra auctoritate & voluntate concilium futurum. Et cum de gravibus criminibus notoriis durantibus universalem ecclesiam scandalizantibus in capite agendum foret, ad summum pontificem concilii congregationem non attinere, sed secundo loco ad cardinales qui pontifici in negligentia non adhæserunt, convocationem concilii spectare*. Hæc de causa indicti conciliabuli Julius papa in bulla; addens eosdem ad tegendam facti sui turpitudinem, omnia mandata sua sub nomine Maximiliani imperatoris & Ludovici regis Francorum promulgasse, ipsis vero regi & imperatori nihil hac de re constitisse. Præter ea quæ de citatis pontifice & cardinalibus quibusdam supra diximus, ad acta conciliabuli spectare videntur, quæ Surius anno 1511. enarrat his verbis: *Porro cum ea temeritas ad horrendum schisma spectare videretur, Julius pontifex datis ad eos literis monuit perbenigne, ut ad pacem & unitatem ecclesiæ se reciperent: alioquin fore, ut vel invitus in ipsos animadverteret. Ea admonitio tres cardinales permovit, ut cum pontifice in gratiam redire maturarent; quos pontifex liberaliter & clementer accepit: in alios, cum nollent ad sanitatem redire, gravem sane tulit sententiam, qua illorum audacia nonnihil contusa est. Sed tamen cum regis Gallorum fruerentur patrocinio, in sententia permanserunt. Monitus Gallus a pontifice, uti ne eos foveret diutius, non magnopere curavit. Itaque a pontifice excommunicatus est. Non longe aberat ab hac factione Maximilianus Cæsar, graviter commotus in pontificem, quod non bona fide a se recessisset, & cum Venetis fœdus percussisset: sed vir gravis & prudens admonitus a bonis viris, sese collegit, & celeriter ab hac temeritate discessit*. Hæc Surius. Eadem summatim Onuphrius in vita Julii his verbis: *Galli successu rerum, Cæsare & cardinalibus qui a pontifice desciverant, auctoribus, pontificem ad concilium, quod ad Kalendas Septembris Pisis futurum esset, citant. Papa cum omnem operam dedisset, ut recepta Bononia, Pisanoque concilio dimisso, pacem cum Francorum rege faceret, illumque victoria insolentem & obstinatissime recusantem animadvertisset, quo Pisanum conciliabulum tolleret, Antonii de Monte consilio Romæ Laterani concilium generale indixit*, &c. Onuphrius. Hac pseudosynodo in universo regno Franciæ decimarum impositiones factas esse indicat Julius papa in bulla 3. sessionis concilii Lateranensis.

Contra Julium pontificem cur indixerint.

ª Constantiensis.

Maximiliano imperatore inscio pontifex vocatus.

Locus conciliabuli.

De loco conciliabuli ista Surius: *Convenerunt aliquot episcopi ex Gallis & Insubribus, primo Pisis, ubi cum parum tuti sibi viderentur, inde abiere Mediolanum. Verum nec ibi satis suis rebus fidentes, Lugdunum sese transtulerunt, ubi etiam aliquot sessiones habitæ sunt*. Eadem expressis verbis continentur in prædicta bulla sessionis tertiæ. Onuphrius in Julio ait, Florentinos in concilio Lateranensis damnatos esse, ideo quod concilio locum Pisis concessissent. Reprobatum esse conventum schismaticorum, testantur acta concilii Lateranensis sessione secunda & tertia; nec non bulla indictionis Julii papæ, qua cum omnia quæ a schismaticis sibi objiciebantur, falsa vel male accepta esse evidenter demonstrasset, simul etiam ostendit omnia acta hujus conciliabuli ipso jure nulla, adeoque merito reprobata esse. Primum, quod solius pontificis Romani sit generalia concilia indicere. Secundo, quod trimestre tempus ad comparendum præfixum non fuerit satis longum. Tertio, quod Pisana civitas quatuordecim prope annorum bellis exhausta, non satis aptum universalis concilii congregandi locum præbere potuerit. Quarto denique, quod ipse verum & universale concilium apud Lateranum in urbe habendum de fratrum suorum consilio & assensu convocaverit. Videant igitur fautores schismaticorum, qua ratione hunc conventum malignantium defendant, atque pontificem omni plane culpa hac in re carentem incusent.

An & cur fuerit reprobatum.

Auctor appendicis ad Gag. taxatur.

ANNO CHRISTI 1511.

☞ Convocatio Conciliabuli Pisani per Cardinales schismaticos edita.

TEnor præsentis cedulæ, aut instrumenti cunctis pateat evidenter, & sit notum, quod anno a Nativitate Domini 1511. Indictione 14. die vero Veneris 16. mensis Maii, pontificatus sanctissimi Domini nostri Julii divina providentia Papæ II. anno octavo, constituti coram nobis notariis publicis, & testibus infrascriptis, reverendissimi in Christo Patres & domini domini B. Episcopus Sabin. & G. Episcopus Prænestinus, & F. tit. SS. Nerei & Achillei Casentinus S. R. E. Cardinales suis nominibus, B & pro sex aliis dominis Cardinalibus sufficiens mandatum habentes, & pro aliis eis adhærentibus & adhærere volentibus dixerunt & proposuerunt sequentia verba, videl. quod considerantes quantam Reipublicæ Christianæ utilitatem concilia generalia universalis ecclesiæ attulerint, quantumque detrimenti ex eorum intermissione christiana respublica sit passa, quamque impresentiarum conspiciant clare, magnam instare necessitatem universalis concilii congregandi pro vera pace Christianorum fundanda, & sufficienti bello contra infideles stabiliendo, nec non potissimum pro reformatione morum universalis ecclesiæ in capite, & in membris plurimum collapsorum, ac emendatione criminum gra- C vissimorum, notoriorum, continuorum, & incorrigibilium universalem ecclesiam scandalizantium, quorum omnium ecclesiæ morborum salutaris & unica medicina congregatio universalis concilii semper fuit habita: cumque tempus decennii post ultimum universale concilium jamdudum sit effluxum, & saluberrima decretali Constantinensi constitutione edita, quæ incipit, *Frequens*, singulis decenniis universale concilium congregari debeat: & sanctissimus dominus noster dominus Julius Papa II., cui primo curæ esse deberet illud convocandi, tanto tempore hoc neglexerit, maxime cum voverit & juraverit post biennium a creatione sua illud tenere, & ne D dum negligens in præcepto ecclesiæ & concilii, sed voti & juramenti hujusmodi transgressor illud non tenuerit, tempusque interpellet pro homine; cumque nunquam sua auctoritate aut voluntate futurum concilium credatur: & cum de gravibus ecclesiæ scandalis in capite agendum sit, quo casu juxta patrum sanctiones, & ipsius sacri Constantiensis concilii decreta ad summum Pontificem congregatio concilii non attineat, sed secundo loco ad reverendissimos dom. Cardinales, qui Pontifici in hujusmodi sua negligentia non adhæserint, in similibus casibus convocatio concilii spectet, non ad eos, qui sunt participes continuæ negligentiæ suæ: zelo igitur domus Dei, quo nos maxime accendimur, post missam sancti spiritus ipso invoca- E to, ac reformationem ecclesiæ in capite, & in membris vehementer efflagitantes & deposcentes, ex nostra certa scientia & spontanea voluntate, quantum jure melius possumus, & debemus, nomine sacri reverendissimorum dominorum Cardinalium Collegii, quod in nobis repræsentatur in hoc casu jure & etiam particulariter nomine nostro & aliorum Cardinalium, quorum habemus mandata, & aliorum Cardinalium & prælatorum nobis adhærentium & adhærere volentium, una cum consiliariis & procuratoribus sacratissimi domini Maximiliani

A electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, & Christianissimi domini Ludovici Francorum regis, Ducis Mediolani, cæterisque nobis in hoc adhærentibus, & adhærere volentibus, concilium generale universalis ecclesiæ indicimus & convocamus, & quantum in nobis est, effectualiter congregari monemus, & hortamur futurum in civitate Pisana, & inchoandum in Kalendis septembris proxime futuri, & ibi continuandum & terminandum usque ad definitionem superiorum causarum, nisi de consensu majoris partis congregandorum in concilio aliqua legitima causa ad alium locum commodiorem transferendum sit. Quapropter cum omni reverentia, & humilitate, ac instantia sanctissimum dominum nostrum Julium Papam, supplicamus, & per viscera misericordiæ Dei nostri hortamur, ut huic convocationi concilii pro dictis causis assentire dignetur, & illud personaliter, vel per suos legatos honorare, & confirmare, similiter & reverendissimos dominos S.R.E. Cardinales, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, reges, principes, & potentatus, ac communitates, & collegia, universitatesque studiorum generalium, ac Religionum generales, & magistros, nec non omnes alios ecclesiæ prælatos, & in conciliis generalibus auctoritatem definiendi aut consulendi habentes, & ad concilium de jure vel consuetudine venire solitos & obligatos convocamus, & requirimus, ut per se, vel solemnes oratores, vel procuratores, si commode personaliter interesse non poterunt, ad concilium ipsum loco & tempore, quibus supra, accedere dignentur, procuraturi quantum in eis erit, ut concilium sit liberum, tutum, & securum: & in eo juxta formam Constantiensis synodi procedatur ad honorem Dei & ecclesiæ splendorem, pacem Christianorum, & infidelium expugnationem, quod nos S. R. E. Cardinales pro viribus offerimus Deo & ecclesiæ effectualiter procuraturos, & facturos. Quare sanctissimum dominum nostrum, & reverendissimos Dominos Cardinales juxta formam aliorum conciliorum enixe supplicamus & hortamur, ut a quatuor causis, quæ maixme possent hujusmodi sanctam congregationem impedire, ex nunc abstinere, videl. a creatione novorum Cardinalium & a publicatione creatorum, si qui forsitan sunt, & processu contra antiquos Cardinales, aliosque prælatos, & personas ad concilium ipsum accedere volentes, & illi, prout decet, consentientes; necnon ab impediendo hujusmodi convocationem concilii directe, vel indirecte, publice, vel occulte, quovis quæsito colore, & ab alienatione feudorum aut terrarum S. R. Ecclesiæ.

In quibus omnibus causis cum omni humilitate protestamur de nullitate actus, nisi a sanctissimo domino nostro in dicto concilio hujusmodi fieri contingeret, & aliter facta, vel facienda irrita haberi, ac per concilium ipsum annullari & cassari debere protestamur, & requirimus. Et quia tutum non est nobis dictam convocationem concilii ac protestationem in præsentia sanctissimi Domini nostri facere, qui S. R. E. Cardinales fratres suos, & ecclesiæ universalis principes carceribus mancipari & minari fecit, oratoresque principum contra jus gentium detineri, ideo decrevimus, quod per affixionem hujusmodi cedulæ sive instrumenti convocationis, monitionis, & protestationis hu-

hujusmodi invalvis ecclesiarum Mutinensis, Regiensis, & Parmensis, ex quibus verisimiliter ad notitiam sanctitatis suæ, & reverendissimorum dominorum Cardinalium ac principum Christianorum, & aliorum Prælatorum venire poterit: quam vim publici edicti habere petimus &c. Alioquin dictis Kal. Septembris advenientibus, & etiam elapsis, in dicta civitate Pisana, vel alio loco, in quo, ut præfertur, de consensu majoris partis congregandorum transferri contigerit ad celebrationem & perfectionem dicti generalis concilii gradatim & successive procedemus, & procedetur una cum illis reverendissimis dominis Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, ac dominis, aliisque ut supra citandis, qui nobiscum in dicto generali concilio convenerunt juxta statuta & decreta in dicto concilio Constantiensi, aliorum sic, ut supra, requirendorum, & citandorum absentia seu negligentia, aut contumacia in aliquo non obstante, eisque propter hoc ulterius non citatis vel monitis.

Nomina autem reverendissimorum DD. Cardinalium, a quibus, & quorum mandato hujusmodi convocatio facta fuit, sequuntur.

Bernardinus Episcopus Sabinensis Cardinalis S. Crucis.

Guiliermus Episcopus Prænestinus Cardinalis Narbonensis.

Philippus Episcopus Tusculanus Cardinalis Cenomanensis.

Franciscus tit. SS. Nerei & Achillei Cusentinus.

Hadrianus tit. S. Grisogoni de Corneto.

Renatus tit. S. Sabinæ Bajocensis.

Karolus tit. S. Viti in macello Desinario. Presbyteri Cardinales.

Necnon D. Franciscus S. Angeli de S. Severino.

Ac D. Hippolytus S. Luciæ in Silice Estensis S. R. E. Diaconi Cardinales.

☞ *Convocatio Conciliabuli Pisani nomine Maximiliani Imperatoris & Ludovici aliorum regis edita.*

TEnore præsentis cedulæ, aut instrumenti cunctis pateat evidenter, & sit notum, quod anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo undecimo, indictione quartadecima, die vero Veneris decima sexta mensis Maii, pontificatus sanctissimi Domini nostri Julii divina providentia Papæ II. anno octavo, constituti coram nobis notariis publicis & testibus infrascriptis nobiles viri domini comes Hieronymus Nogarolus, Antonius de capitibus Vaccæ, & Ludovicus Faella, omnes equites sacratissimi ac serenissimi domini Maximiliani Romanorum electi Imperatoris semper augusti procuratores, nec non spectabiles jurisconsulti domini Joannes Biragus, Franciscus de Vaccis, & Belthasar Platus christianissimi & serenissimi domini Ludovici Francorum regis & Ducis Mediolani similiter procuratores, & procuratoriis nominibus ad infrascripta sufficienti mandato suorum principalium muniti, proposuerunt & dixerunt sequentia verba; videlicet, quod cum Imperatores Romani, & Francorum reges fuerint semper fautores constantissimi Christianæ fidei & S. R. E. & propugnatores indefessi ac defensores acerrimi contra omnia catholicæ fidei; & Ecclesiæ Romanæ obstacula ac scandala, nullis laboribus, nullisque periculis in illorum extirpatione parentes, & sacratissimi moderni Romanorum Imperator, & Francorum Rex supranominati domini nobis observandissimi officii sui prædicti non immemores, sed majorum suorum inhærendo vestigiis, & considerantes quantam Reipublicæ Christianæ utilitatem Concilia generalia universali Ecclesiæ attulerint, quantumque detrimenti ex eorum intermissione Christiana Respublica sit passa, quamque impræsentiarum conspiciant clare, magnam instare necessitatem universali Concilii congregandi pro vera pace Christianorum fundanda, & sufficienti bello contra Infideles stabiliendo, & pro extirpatione hæresum & errorum in diversis mundi partibus superiorum negligentia pullulantium, & similiter schismatum ac divisionum necnon potissime pro reformatione morum universalis Ecclesiæ in capite & in membris plurimum collapsorum, ac emendatione criminum gravissimorum, notoriorum, continuorum, ac incorrigibilium universalem Ecclesiam scandalizantium, quorum omnium Ecclesiæ morborum salutaris & unica medicina congregatio universalis concilii semper fuit habita: cumque tempus decennii post ultimum universale Concilium jamdudum sit effluxum; & saluberrima decretali constitutione universalis ecclesiæ irrevocabili & irrevocata in sacratissimo Constantiensi Concilio edita, quæ incipit *Frequens*, singulis decenniis universale concilium congregari debeat: & summus Romanus Pontifex modernus cui primo curæ esse deberet illud convocandi, tanto tempore hoc neglexerit, maxime cum voverit & juraverit post biennium a creatione sua illud tenere, & nedum negligens in præcepto Ecclesiæ & Concilii, sed voti & juramenti hujusmodi transgressor illud non tenuerit, tempusque interpellet pro homine; cumque nunquam sua auctoritate aut voluntate futurum concilium credatur celebrandum: & cum de gravibus Ecclesiæ scandalis in capite agendum sit, quo casu juxta patrum sanctiones, & ipsius sacri Constantiensis Concilii decreta ad summum Pontificem congregatio Concilii non attineat, & reverendissimi DD. S. R. E. Cardinales, ad quos secundo loco in similibus casibus. Convocatio Concilii spectaret, divisi videantur, & hi qui cum summo Pontifice moram trahunt, vel quia vere non sunt liberi, aut forsan ex negligentia, vel alia ex causa non existimentur hujusmodi convocationi pro nunc velle assistere seu assentire, pluriquo reverendissimi DD. Cardinales, qui a curia Romana legitimis ex causis sunt absentes, & aliqui eorum in Lombardia congregati hujusmodi convocationem Concilii pro superioribus causis sicut Zelatores domus Dei cordialiter efflagitent, & enixe deposcant, quod etiam a nobis procuratoribus instanter requisiti convocaverunt, & indixerunt: pro debito ergo quo principes nostri supradicti Christo Domino Creatori & redemptori tenentur, & splendori sanctissimæ sponsæ suæ Romanæ & universalis ecclesiæ, ac paci & incremento fidei obligantur, eorum auctoritate & mandato, & de eorum certa scientia, & spontanea voluntate, quantum jure melius possumus & debemus, nomine supradictorum dominorum concilium generale universalis Ecclesiæ indicimus, & convocamus, & quantum in nobis est, effectualiter congregari monemus & horta-

ANNO CHRISTI 1511. tamur futurum in civitate Pisana, & inchoandum in Kalendis Septembris proxime futuri, & ibi continuandum & terminandum usque ad definitionem superiorum causarum, nisi de consensu majoris partis congregandorum in Concilio aliqua legitima causa ad alium locum commodiorem transferendum sit. Quapropter cum omni reverentia & humilitate ac instantia sanctissimum Dominum nostrum Julium Papam nomine, quo supra, supplicamus, & per viscera misericordiæ Dei nostri requirimus, ut huic vocationi Concilii pro dictis causis assentire dignetur, & illud personaliter vel per suos legatos honorare, & confirmare. Similiter & reverendissimos dominos S. R. E. Cardinales, Patriarchas, archiepiscopos, Episcopos, reges, principes, & potentatus, nec non alios ecclesiæ prælatos, communitates, & universitates studiorum generalium, collegia ac Religionum generales & magistros, & in conciliis generalibus auctoritatem definiendi aut consulendi habentes, & ad concilium de jure vel consuetudine venire solitos & obligatos convocamus, & requirimus, ut per se vel solemnes Oratores, vel procuratores, si commode personaliter interesse non poterunt, ad Concilium ipsum loco & tempore, quibus supra, accedere dignentur procuraturi quantum in eis erit, ut Concilium sit liberum, tutum, & securum: & in eo juxta formam Constantiensis Synodi procedatur ad honorem Dei & Ecclesiæ splendorem, pacem Christianorum, & infidelium expugnationem, quod observandissimi ipsi nostri principes, & domini nobis reverendissimi pro viribus suis offerunt Deo & Ecclesiæ se effectualiter procuraturos & facturos: nec non eorum nomine & auctoritate sanctissimi Domini nostri, & reverendissimorum Cardinalium juxta formam aliorum Conciliorum hortamur, & requirimus, ut a quatuor causis, quæ maxime possent hujusmodi sanctam Congregationem impedire, ex nunc abstinere dignentur, videlicet a creatione novorum Cardinalium, & a publicatione creatorum, si qui forsan sunt, & processu contra antiquos Cardinales, aliosque prælatos, & personas ad Concilium ipsum accedere volentes, & illi, prout decet, consentientes; nec non ab impediendo hujusmodi convocationem Concilii directe vel indirecte, publice vel occulte, quovis quæsito colore; & ab alienatione feudorum seu terrarum S. R. Ecclesiæ.

In quibus omnibus causis protestantur domini pro nobis observandissimi principales de nullitate actus, nisi a sanctissimo Domino nostro in dicto Concilio hujusmodi fierent, & aliter facta, vel facienda irrita haberi, ac per concilium ipsum annullari & cassari debere protestantur, & requirunt. Et quia tutum non esset nobis procuratoribus dictam convocationem Concilii ac protestationem in præsentia sanctissimi Domini nostri facere, qui S. R. E. Cardinales fratres suos, & Ecclesiæ universalis principes carceribus aliquando mancipandos minari fecit, curatoresque principum, contra jus gentium detineri, prout notorium est, & pro notorio allegatur; ideo decrevimus per affixionem hujusmodi cedulæ sive instrumenti convocationis, monitionis, & protestationis hujusmodi in valvis Ecclesiarum Mutinensis, Regiensis, & Parmensis, ex quibus verisimiliter ad notitiam Sanctitatis suæ, & reverendissimorum Dominorum Cardinalium, ac principum christianorum, & aliorum prælatorum venire poterit: quam vim publici edicti habere petimus, & principales domini nostri observandissimi habere decreverunt, & voluerunt perinde arctare ad veniendum ad Concilium supra requisitos, & monitos, ac si personaliter illis fuisset intimata, vel exhibita ipsa convocatio monitio, & protestatio; cum non sit verisimile ipsis fore incognitum, vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. De quibus omnibus dicti domini consiliarii, commissarii, & procuratores petierunt a nobis notariis infrascriptis unum vel plura instrumentum vel instrumenta fieri atque confici debere. Acta fuerunt hæc Mediolani in domibus habitationis modernæ residentiæ reverendissimi D. D. G. Episcopi Cardinalis Prænestini sitis in porta Ticinensi, parochia S. Georgii in palatio sub anno, indictione, die, mense, & pontificatu quibus supra, præsentibus ibidem Illustris. D. Galeatio Vicecomite milite; magnifico J. U. D. D. Hieronymo Morono filio q. D. Johannis regio Senatore Mediolani, magnifico D. Bernardino Guacio filio q. D. Antonii Prætore Papiæ, & D. Benedicto Arbriono filio q. D. Christophori Vicario D. Capitani Justitiæ Mediolani, ac D. Princivallo de Monte regio Secretario Mediolani, testibus idoneis ad præmissa vocatis & specialiter rogatis.

Et ego Petrus Rebe clericus Edriensis diœcesis auctoritate apostolica notarius publicus, quia præmissis omnibus & singulis dum sic ut præmittitur fierent & agerentur una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi, ideo hoc publicum instrumentum signo meo manuali solito signavi in fidem, robur, & testimonium omnium & singulorum præmissorum, tamquam rogatus & requisitus.

Ego Jo. Petrus Bernadignis clericus, & civis Mediolanensis publicus sacris apostolica & imperiali ac curiæ archiepiscopalis Mediolanensis auctoritatibus notarius, quia præmissis omnibus & singulis, dum sicut præmittitur, agerentur una cum prænominatis testibus interfui, ideo de eis instrumentum una cum notariis insertis confici, signoque ac nomine meis solitis signavi in fidem præmissorum requisitus.

Bulla Monitorii Apostolici contra tres reverendissimos Cardinales, ut redeant ad obedientiam S. D. N. Papæ, ne schisma in ecclesia sancta Dei oriatur.

JUlius Episcopus servus servorum Dei. Ad futuram rei memoriam. Cælestis altitudo potentiæ divina providentia cuncta disponens ut ecclesiæ triumphanti militantem ecclesiam similem faceret, voluit summo Pontifici Christi Vicario, Dominici gregis pastori adesse in regenda & gubernanda universalis Ecclesiæ Monarchia consiliarios & ministros S. R. E. Cardinales, ut ipsi tanquam ejusdem Pontificis & ecclesiæ membra suo capiti deservirent, & submissis humeris ad regendum universalis ecclesiæ firmamentum operosa sedulitate cum ipso Pontifice laborarent, & tam ipsius ecclesiæ quam totius orbis incumbentia onera indefessis cum eo sollicitudinibus partirentur, ac cum eo universalem ecclesiam repræsentarent. Hi sunt, quos dilexit Dominus, & velut præcipuos ac subli-

ANNO CHRISTI 1511.

sublimes ejusdem ecclesiæ cardines prærogativa sublimavit honoris: horum cœtus in orbe magnificus omnes & singulos quibuscumque titulis decoratos excellit, descriptique dicuntur in diademate principis: horum altitudo consilii & expertæ circumspectionis industria circa dirigenda qualibet & agenda S. Romanæ atque universali ecclesiæ majora commoda salubriter afferre dinoscitur, ideoque a nobis tanquam membra a capite per canonicas sanctiones illicentiati discedere prohibiti sunt. Hi sunt, quos ideo ultra alia ornamenta galero rubeo insignitos esse constat, ut præ cæteris sanctam sedem apostolicam, Romanamque ecclesiæ unitatem in eis ipsis ut præfertur, repræsentatam, quantum fieri potest verbo & exemplo constanter & intrepide usque ad sanguinis effusionem tueantur, & defendant, ex quo majoris honoris prærogativa honestati sunt, tanto magis peccant, cum eorum & ecclesiæ unitatem hujusmodi scindunt, aut a summo Pontifice eorum capite quoquo modo illicentiati recedunt, vel ab ipsius obedientia deficiunt. Sane nuper in consistorio nostro secreto dilectus filius Justinus Carolus juris utriusque doctor & fisci nostri advocatus nomine suo ac dilecti filii Mariani de Cuccinis fisci Cameræ apostolicæ procuratoris quandam sub his verbis querelam exposuit: Quamquam, beatissime Pater, vosque reverendissimi domini Cardinales, unam sanctam catholicam & apostolicam Romanam ecclesiam Spiritus Sanctus ex persona domini nostri Jesu Christi in Cantica Canticorum designet dicens: Una est columba mea, una est perfecta mea, & una est matri suæ electa, & ut ait beatus Cyprianus non habet ecclesiæ ordinationem, qui ecclesiæ non tenet unitatem; nihilominus ab ipsius, ut ita dixerim, ecclesiæ incunabulis quorumdam pestiferorum hominum effrænata libido hanc sanctam ecclesiæ unitatem scindere & lacerare tentavit. Quisquis igitur hanc sanctam & immaculatam ecclesiæ unitatem ausu sacrilego, & diabolica persuasione violare præsumpserit, hic, ut sacri Canones edocent, alienus est, prophanus est, hostis est, habere non potest Deum patrem, qui universalis ecclesiæ non tenet unitatem, nec potest is cum aliquo convenire, qui cum corpore ipsius ecclesiæ, & cum universa fraternitate non convenit. Et cum, pater sancte, sanctitas vestra intenta, ut decet, recuperationes terrarum & jurium S. R. E. præsertim civitatis Ferrariensis, ejusque ducatus, territorii, ac districtus, quibus iniquitatis filium Alphonsum Esten. ob ejus demerita per sententiam consistorii aliter latam privaverat, Bononiam cum exercitu accessisset, monuissetque S. R. E. Cardinales, quos tam pro prædictis, quam aliis gravibus eidem ecclesiæ incumbentibus oneribus consulere intendebat, ut ipsam sanctitatem vestram sequi deberent, prout par erat, inimico tamen humani generis suadente ac scandalum & zizaniam in dominico agro seminante aliqui, quod dolenter referimus, ex dictis S. R. E. Cardinalibus monitionem sanctitatis vestræ hujusmodi implere simulantes iter eorum Florentiam versus ceperunt, ac spretis litteris sanctitatis vestræ ac monitionibus & exhortationibus per devotam creaturam vestram Franciscum tit. S. Clementis presbyterum Cardinalem tunc in minoribus constitutum Episcopum Concordien. Datarium vestrum, quibus illos hortabatur, & monebat, ut ad eamdem sanctitatem vestram Bononiæ cum sua curia existentem vocati se conferrent, prout iidem Cardinales eidem Francisco Cardinali se facturos obtulerunt, initis & firmatis prius inter ipsos secreto, & per manus publici notarii certis conspirationibus, & capitulis ac conventionibus illicitis & inhonestis contra sanctitatem vestram Papiam illicentiati adierunt, & deinde Mediolanum se conferentes ibidem contra sanctitatem vestram, & sedem Apost. ac sanctæ Dei ecclesiæ unitatem periculosam & schismaticam conventiculam inire moliti, aliosque Cardinales in suam sententiam trahere conati sunt, prout diversimode sanctitati vestræ innotuisse debuit; qua re detecta in suo proposito perseverantes gravia ecclesiæ universali scandala imminere, illamque reformatione indigere, & propterea Concilium juxta quoddam decretum Concilii Constantiensis ac votum per eamdem sanctitatem vestram in ejus ad summum Apostolatus apicem assumptione emissum, & juramentum per eam præstitum congregandum fore, jusque illud congregandi ob sanctitatis vestræ, & aliorum Cardinalium illi assistentium negligentia ad eos devolutum esse, eosque Concilium ipsum absque aliqua sanctitatis vestræ requisitione & licentia incidere & convocare posse asserere non sunt veriti. Horum principalis auctor extitit D. Bernardinus Episcopus Sabinen. qui jamdiu ista animo suo præmeditatus in ejus sententiam Gulielmum Episcopum Prænestin. & Franciscum tit. SS. Nerei & Achillei presbyterum Cardinalem traxit, prout in cedulis indictionis & convocationis Concilii eorum nomine publicati, & ut creditur, ad eorum instigationem etiam sub nomine Maximiliani Rom. Imperatoris electi, & Ludovici Francorum regis illustrium confectis, ac manu publicorum notariorum subscriptis, & in urbe ac alibi clanculum affixis clare constat. Quanam gravitate verborum, Pater sancte, quovo dolore animi rem hujusmodi deplorem? Sed, ut video, Pater beatissime, ac reverendissimi domini, jam tempus est magis remedii, quam querelæ. Ecce enim sancta mater ecclesia, quæ in persona sanctitatis vestræ sui indubitati sponsi sincera perprius unitate & pace gaudebat, reseratis lachrymarum fontibus multis cum suspiriis & singultibus ad te sponsum suum, & ad vos reverendissimos dominos Cardinales, qui estis in partem sollicitudinis evocati, clamare & vociferare compellitur: & tu beatissime Pater cum omnia prædicta sint adeo manifesta, publica, & notoria, quod nulla possint tergiversatione celari, nec excusatione defendi, in virtute altissimi una cum hoc sacro collegio exurge, & judica causam sponsæ tuæ, & memor esto opprobrii filiorum tuorum, accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, intende prospere, procede, & regna, & exemplo aliorum summorum Pontificum prædecessorum tuorum, qui semper insurgentes in Dei ecclesia hæreses & schismata cum ipsorum auctorum fautoribus auctoribus & sequacibus a Dei ecclesia, & communione fidelium, & sacratissimo Christi corpore eliminarunt, hoc noviter ortum perniciosissimum schisma in tuam, & S. R. E. sponsæ tuæ injuriam spirituali mucrone rescinde.

Nos igitur, qui dudum Concilii indictionem hujusmodi, sive potius schismaticam conventiculam per alias nostras litteras revocavimus, ac pro pace & quiete omnium Christi fidelium, proque extirpandis schismatibus, & hæresibus uni-

ANNO CHRISTI 1511.

universis, ac reformatione universalis ecclesiæ, quatinus opus fuerit, & expeditione contra Infideles conciliariter ineunda œcumenicum generale concilium indiximus, & celebrare Domino permittente intendimus, hujusmodi relatione audita magno quidem, prout decebat, dolore ac mœrore affecti sumus. Non possumus enim non vehementer dolere, ut par est, tam perniciosum in Dei ecclesia incendium inchoari, & ab his præcipue, a quibus minime suspicabamur; præsertim a Bernardino Episcopo, quem honorificentissima legatione Germaniæ decoravimus, & cujus, reliquorumque omnium petitis, quantum cum Deo licuit, semper annuimus, aliisque omnibus præfatis, quos tanquam corporis nostri membra paterna caritate semper dileximus, & in visceribus complectebamur caritatis. Quoniam igitur fratres nostri prædicti, & sanctæ matris ecclesiæ filii alienati sunt ab ea, & claudicaverunt a semitis suis, nos adversus hujusmodi periculosum schisma juxta nostris pastoralis officii debitum publice, & in facie ecclesiæ requisiti, ut præfertur, insurgere, & illi obviare decrevimus. Quamobrem revocationi conventiculæ & indictionis concilii hujusmodi inhærentes, ut ad debitum finem conciliatis omnium animis perduci possit, nullusque scrupulus remaneat, quo minus hoc sacrum œcumenicum generale futurum concilium cum omni quiete & pace ac animarum unitate in Spiritu sancto, ut decet, celebrari possit; & attendentes memoratam ipsorum promotoris & procuratoris petitionem justam, & divino & humano juri consonam; nec non instrumentis publicis falsa manifeste continentibus, etiam in alma urbe nostra temere affixis, & per nos visis, & alias legitime probatam, & usque adeo publicam & notoriam esse, quod nulla possit tergiversatione celari, ita ut ad pœnarum severitatem juxta sanctiones canonicas in prædictos Bernar. & Guliel. episcopos, & Franc. Card. absque alia ulteriori mora procedendum esset: præsertim cum nos eidem Bernar. etiam post omnium supra narratorum perpetrationem, si errorem suum recognoscere, & ad cor reverti voluisset, plenam indulgentiam, & præteritorum remissionem & veniam dare & concedere apostolica clementia parati essemus, nihilominus de eorumdem venerabilium fratrum nostrorum consilio omnipotentis Dei imitantes clementiam, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur, & vivat, & omnes injurias illatas oblivìscebatur, omni qua possumus pietate uti decrevimus, & quantum in nobis est agere, ut proposita mansuetudinis via ad cor revertantur, & a prædictis resipiscant excessibus, ut ipsos tanquam filium illum prodigum ad gremium ecclesiæ revertentes benigne recipiamus, & paterna caritate amplectamur. Ipsos igitur Bernardinum, & Gulielmum Episcopos, ac Franciscum Cardinalem, & etiam quoscumque eis adhærentes, eorum receptores, & eis quoquo modo faventes, per viscera misericordiæ Dei nostri, per aspersionem sanguinis domini nostri Jesu Christi, quo & per quem humani generis redemptio, & sanctæ matris ecclesiæ edificatio facta est, ex toto corde hortamur, precamur, & obsecramus, ut ipsius ecclesiæ unitatem, pro qua ipse Salvator tam instanter oravit ad patrem, violare desistant; fraternam quoque dilectionem & pacem, quam totiens & accurate idem redemptor transiturus ex hoc mundo ad patrem discipulis commenda-

A vit, & sine qua nec orationes, neque jejunia, nec eleemosynæ Deo acceptæ sunt, scindere & lacerare expavescant; & a prædictis quantocius tam perniciosis & scandalosis prorsus desistant excessibus, inventuri apud nos si effectualiter paruerint, & etiam nobis personaliter humiliter paruisse docuerint, paternæ caritatis affectum, apertumque mansuetudinis, & clementiæ fontem: alioquin ipsos si forte justitiæ & virtutis amor a peccato non retrahat, indulgentiæque spes ad pœnitentiam non invitat, pœnarum terror, & rigor coerceat disciplinæ. præfatos Bernardinum, & Gulielmum Episcopos, ac Franciscum Card. adhærentes, receptores, & quoslibet fautores eorum de fratrum
B eorumdem consilio requirimus, & monemus in virtute S. obedientiæ, ac sub anathematis & criminum hæresis & schismatis, ac læsæ majestatis, & quibuscumque aliis contra tales ab homine vel a jure inflictis, nec non privationis Cardinalatus honoris ac patriarchalium & Metropolitan. & Cathedralium, quibus præsunt, aliarumque ecclesiarum, nec non Monasteriorum, & aliorum beneficiorum, quorumcumque quæ obtinent, ac inhabilitatis ad illa & alia qualiacumque imposterum obtinenda, nec non convicti criminis schismatis, hæresis, & læsæ Majestatis pœnis districte præcipiendo mandamus, quatenus infra 50. dies ab affixione præsentium in locis infrascriptis immediate
C sequentes numerandos, ipsi Bernar. & Guliel. Episcopi, & Franc. Card. pro indictoribus & convocatoribus Concilii generalis ulterius se gerere aut nominare desistant: nec per alios, quantum in eis est, haberi & nominari pro talibus se patiantur, ac indictionem & convocationem prædictas sicut de facto & male factas coram nobis personaliter constituti publice revocent, cassent, & annullent: adhærentes, receptatores, & faventes ulterius ipsis Bernar. & Guliel. Episcopis, & Francisco Card. in hoc schismatis crimine non assistant, nec adhæreant, vel faveant quoquo modo per se vel alios directe, vel indirecte, nec quovis quæsito colore; sed ipsi Bernar. & Guliel. Episcopi, & Fran-
D ciscus Card. adhærentes, receptores, & fautores nobis tamquam patri & pastori animarum suarum reverenter pateant, & obediant, ac de revocatione indictionis & convocationis Concilii hujusmodi infra prædictum terminum, ut præfertur, coram nobis personaliter constituti, etiam per publica documenta certiores nos faciant, ut de eorum vera obedientia nullus dubitationis scrupulus valeat remanere. Alias si Bernard. & Guliel. Episcopi, ac Franc. Card. & adhærentes receptores, ac fautores prædicti secus, quod absit, & nobis persuadere non possumus, egerint, seu præmissa omnia & singula infra terminum prædictum cum effectu non adimpleverint, noverint se supradictis pœnis
E obnoxios, & a nobis quamquam invitis justitia cogente citatos, prout tenore præsentium citamus, monemus, & requirimus, ut quintadecima die præfatum terminum immediate sequente, non feriata, & si dicta quintadecima dies feriata extiterit, prima die sequenti non feriata compareant personaliter coram nobis in urbe & consistorio nostro secreto, aut ubi tunc erimus, ad se defendendum, legitimeque excusandum de præmissis contra eos deductis, alias ad videndum, & audiendum se, & quemlibet eorum etiam nominatim, quos sic citamus ad diem eamdem, contra ipsos legitime procedi, ac

ANNO CHRISTI 1511.

ac ad videndum se declarari schismaticos, blasphemos, & tanquam hæreticos, & reos criminis læsæ majestatis fore puniendos, ac censuras, & pœnas prædictas ipso facto incidisse, & incurrisse, & alias infligi, prout justum fuerit, & justitia suadebit, certificantes eosdem, & eorum quemlibet, quod sive venerint, sive non, nisi se paruisse coram nobis personaliter constituti ostenderint, aut se legitime de præmissis excusaverint coram nobis, ut præfertur, personaliter constituti, ad declarationem dictarum pœnarum justitia mediante procedemus, eorum contumacia & absentia non obstantibus, sed ipsorum contumacis eorum præsentiam repræsentante processuri ulterius ad aggravationem, & reaggravationem, prout justitiæ vigor postulaverit, & eorum demerita exegerint.

Ut autem hujusmodi nostra monitio & citatio ad eorumdem monitorum & citatorum, aliorumque, quorum interest, notitiam deducatur, cum ad ipsos personaliter citandos tutus non pateat accessus, cartas sive membranas eas continentes, ac præsentes litteras in valvis basilicæ principis apostolorum, ac Ecclesiæ Lateranen. in acie Campiflora, & extra curiam in Cathedralis Eccles. Senen. valvis affigi faciemus; quæ monitionem eamdem suo quasi sonoro præconio & patulo judicio publicabunt, ut iidem moniti, quod ad ipsos non pervenerit, vel eamdem monitionem ignoraverint nullam possint prætendere excusationem vel ignorantiam allegare, cum non sit verisimile apud eos remanere incognitum, vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Volumus etiam, & apostolica auctoritate decernimus, quod hujusmodi nostra monitio in eisdem valvis & acie intimata perinde valeat, & illos arctet, quacumque constitutione apostolica non obstante, ac si eidem monitis & eorum singulis intimata & insinuata personaliter & præsentialiter extitisset. Ne tamen moniti & citati prædicti urbem ipsam & Curiam Romanam communem omnibus patriam locum sibi minus tutum, & propter præmissa, vel ex quibusvis aliis causis similibus vel dissimilibus imminere periculum in veniendo, stando, & redeundo ad excusationis suæ velamen forsan allegent, ipsos tenore præsentium securantes, cuilibet ex monitis prædictis plenum & amplissimum in fide pontificia est venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium in verbo veri & boni Pontificis salvum conductum in veniendo, stando, & redeundo, ut præfertur, concedimus. Universos & singulos Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, & alios Ecclesiarum & Monasteriorum prælatos, & clericos, ac personas Ecclesiasticas, nec non Duces, Marchiones, Principes, Potestates, Capitaneos, & quoslibet alios officiales, & eorum locatenentes, nec non communitates, universitates civitatum, castrorum, oppidorum, villarum & aliorum locorum tenore præsentium requirimus, & hortamur, ipsisque Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & aliis Prælatis, cæterisque subditis nostris districte mandamus, quatenus præfatis monitis omnibus & singulis in veniendo ad dictam Curiam occasione prædicta, morando in ipsa, vel ab ipsa recedendo, in personis & bonis aut rebus eorum nullam inferant, nec ab aliis, quantum in eis fuerit, permittant inferri injuriam vel offensam. Nulli ergo omni- A no hominum liceat hanc paginam nostræ hortationis, precationis, obsecrationis, requisitionis, monitionis, mandati, citationis, certificationis voluntatis, decreti securationis, concessionis & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ 1511. quinto Kal. Augusti, Pontificatus nostri anno octavo.

Bulla ultima convocationis & invitationis Cardinalium absentium & Prælatorum Gallicæ Nationis ad celebrationem Concilii Lateranensis cum declaratione nullitatis gestorum per Conciliabulum Pisanum. B

JUlius Episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. Salvator dominus noster Jesus Christus unigenitus Dei filius semper in sinu patris, ut humanum genus, quod prævaricatione primi parentis perierat, salvaret, & ad sublimia felicitatis æternæ adduceret, mortalitatis carnem assumere non recusavit, impassibilis factus passibilis pro ipsius humani generis salvatione, cujus sic redempti, & a potestate diaboli liberati curam beato Petro cœlestis regni clavigero, apostoloque princi- C pi, ac successoribus suis commisit, omnem potestatem & principatum super omnes tribuendo, cumque caput universalis ecclesiæ constituit, ut populum christianum sic redemptum a conatibus perversorum præservaret, & luporum rabie defenderet, & errantes oves, ne diabolica fraude & schismaticorum astutia deceptas, boni pastoris exemplo ad ovile Dominicum reduceret, & dictę Ecclesię unitatem servaret. Unde nos ejusdem beati Petri meritis licet insufficientibus successores Divina disponente clementia effecti, ad præservandum populum Christianum nobis commissum, & statum universalis Ecclesiæ adaugendum & reformandum, ac ad deliberandum de expeditione contra fidei D orthodoxæ perfidos hostes sumenda per Christianos principes & populos, ac etiam ad nonnullorum olim S. R. E. Cardinalium, qui in ecclesia Dei tanquam in firmamento cœli stellæ lucentes, & ab ipsa ecclesia sublimati fulgebant, superbiæ typo & odii rancore in nos, a quibus honorati fuerant, & multa bona receperant, in angelos Sathanæ immutati schismatum fomenta, & conventicula illicita, seu potius conciliabula congregare, & convocare satagebant, ad ambitionem & malitiam extinguendum, habita super his cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus deliberatione matura, Concilium Lateranen. die Lunæ decimanona præsentis mensis Aprilis, quæ erit E feria secunda post octavam resurrectionis ejusdem Domini nostri Jesu Christi anno proxune elapso indiximus celebrandum, & ut sequitur, auctore Domino finiendum; hujusmodi qui Concilii generalis celebrationem per nostras patentes litteras in ecclesia Lateranen. & aliis pluribus publicis locis curiæ Romanæ publicari mandavimus & fecimus; ac etiam carissimis in Christo filiis nostris Maximiliano in Rom. Imperatorem electo, & aliis regibus, & principibus Christianis per alias nostras litteras ac etiam nuncios nostros ad hoc specialiter deputatos significavimus, requisivimusque venerabiles

ANNO CHRISTI 1511.

biles fratres nostros Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, & dilectos filios Monasteriorum Abbates & Prælatos, & alios, qui Conciliis interesse tenentur, & consueverunt, ut statuto tempore prædicto ad præfatum Concilium celebrandum accederent. Et volentes præfati salvatoris Domini nostri Jesu Christi vestigia sequi, qui a summis cœlorum ad ima descendit, præfatos olim Cardinales, alias S. R. E. dilectos filios, qui ab ea alienati sunt, & claudicaverunt a semitis suis, in quibus incedere debebant, benigne, & ex intimis cordis nostri caritatis & dilectionis affectibus requisivimus, & per viscera misericordiæ Dei nostri rogavimus, & hortati fuimus, ut ad unitatem sanctæ matris ecclesiæ, a qua declinarunt, dulcia ejus ubera sugentes redirent, quia invenirent nos omnem injuriam eis si redirent remisisse, ac eos in visceribus nostræ dilectionis recepisse; sed ipsi tanquam aspides surdæ, ut non audiant vocem incantantis, aures suas claudentes, & in ecclesia Dei venena diffundentes tam apud Principes sæculares, maxime eos, quos ipsorum schismaticorum damnatæ intentioni adhærere sperarent vel scirent, quam etiam apud populos quibusdam vanissimis & falsissimis persuasionibus indictionem Concilii ad eos pertinere asserentes, multa scandala in ecclesia Dei seminarunt; & seminare non cessant in dies, seipsos, & Christi fideles decipientes, imo minis & terroribus, ac violentia ipsorum Principum multas tam Ecclesiasticas personas etiam prælationis honore insignitas, ac sæculares ad eorum damnatæ ambitionis cæcitatem sequendam, & confovendam etiam invitos convenire, ac Christi fideles cogere præsumpserunt, & præsumunt. Quis unquam vidit synodum generalem ratam haberi, quæ summi & indubitati Romani Pontificis non fuerit auctoritate suffulta? Quis unquam legit generale Concilium legitime congregatum vel indictum dici, vel haberi, & vim generalis Concilii & auctoritatem sibi vendicare eam conventiculam, vel congregationem, quæ facta est a tribus vel quatuor olim Cardinalibus rebellibus, & contumacibus, & ab obedientia Romani pontificis se subtrahentibus, & ad invicem erectis superbiæ cornibus contra Dominum suum indubitatum Pont. ab eis canonice electum una cum aliis, & per annos octo & ultra pro vero & indubitato Pontifice ab universo orbe etiam ab eisdem habitum & veneratum conspirantibus & malignantibus sine causa, nulla natione Christianorum eis assistente, nisi aliquibus Prælatis Gallicæ nationis, & illis coactis & invitis minis & terroribus & metu, qui in quemlibet constantem virum caderent, laicali scilicet potestate & regio nomine, ut dicitur, carissimi in Christo filii nostri Ludovici Francorum regis Christianissimi, ob apostolicæ sedis defensionem, & R. E. civitatum & terrarum ab eo injuste occupatarum repetitionem, & subditorum nostrorum per eum injuste & indebite sumptam protectionem nobiscum contra progenitorum suorum claræ memoriæ regum Franciæ consuetudinem & observantiam & Christiani regis officium capitalibus odiis diffidentis, & nos persequentis, & eorum malignis ausibus & conatibus, ut nobis nocere possint, fomenta præstantis, ut universo jam orbi & omnibus Christianis principibus notissimum est, quarum auxilium & opem adversus tam injustam & inau-

A ditam ac indignam persecutionem & sævitiam implorare & expetere coacti sumus: quæ etiam conventicula a falsitatibus & mendaciis initium sumpsit, & apostolica auctoritate de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium unanimi consensu & consilio damnata & improbata extitit, ut in diversis nostris litteris desuper confectis plenius continetur. Quis denique perditissimorum hominum & schismaticorum perditam audaciam & temeritatem posset unquam satis damnare & abominari, vel æquanimiter ferre, decretis generalium Conciliorum Constantien. & aliorum præcedentium, uti volentium & innitentium, ac generalibus Conciliis legitimis se comparantium, vel comparare
B simulantium, ac pœnas & obedientiæ a nobis subtractionem, si eorum conciliabulo non assentiamur, comminantium? Istorum ergo schismaticorum spiritus sanctus caput non est, sed juxta veritatem caput & pater eorum est diabolus, inventor mendacii & schismatum sator. Sacrilegi ergo sunt & schismatici, & tanquam locustæ sine capite, & sine sensu conantes scindere tunicam domini indivisibilem, unitatem videlicet sanctæ matris ecclesiæ in dies novas indictiones & vocationes concilii seu potius conciliabuli fingentes & facientes, & pœnas comminantes contra eis non obsequentes, in decretis præteritorum conciliorum contentas, perinde ac si eorum conciliabulum non conventi-
C cula sathanæ, & impiorum congregatio & injustorum, prout est, sed legitimum œcumenicum concilium esset, & diceretur, instabiles mente ac spiritu & corpore. Nam modo Pisis, unde cum ignominia ejecti sunt, modo Mediolani sedem pestilentiæ collocantes, & omni Dei auxilio destituti, a quo penitus se abjectos esse, etiam eorum conscientia stimulante non ignorant, principes sæculares tanquam Deum Accaron relicto Deo Israel consulunt. Unde cum nunc de statu ecclesiæ, & de fide catholica agatur, & ut prædictorum & aliorum omnium schismatum tenebris de Christiani populi finibus profligatis, lumen catholicæ veritatis, Christo vera luce largiente, refulgeat &
D bellorum rabies, qua in multis partibus mundi Christianus populus affligitur, congrua meditatione sedata, pacis auctore præstante in statum pacificum & tranquillum reducatur, ac ab effusione Christiani sanguinis, qui quotidie funditur, temperetur, ut postea prout semper intentionis nostræ fuit, expeditio contra infideles fieri possit universalis, multaque alia gravia in ipso concilio ad fidei catholicæ exaltationem sunt discutienda, & plures ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, conditionibus temporum causantibus, nunc a Romana Curia absentes existant, quorum consilio, doctrina, & auctoritate multum proficere posse speramus, si celebratione dicti con-
E cilii Lateranen. & præmissorum discussioni præsentes fuerint. Nos sperantes ipsos Cardinales absentes, ut ipsius sanctæ matris ecclesiæ veros & devotos filios in re tam ardua requisitioni nostræ non resistere, auctoritate apostolica eosdem Cardinales absentes, & eorum quemlibet, & alios Archiepiscopos, episcopos, Abbates, & Prælatos nationis Gallicæ, præsertim eos, qui personaliter, vel per procuratores in dicto conciliabulo interfuerunt, & forte coacti metu, qui in constantes viros cadere potest, ad præsens destinentur inviti, alias tamen non privati, nec pro privatis declarati, per viscera

mi-

misericordiæ ipsius domini nostri Jesu Christi, de cujus causa nunc agitur, & pro honore hujus sanctæ sedis apostolicæ, prædictæque universalis ecclesiæ catholicæ conservatione in virtute sanctæ obedientiæ requirimus, monemusque, & hortamur in domino, eisque districte præcipiendo mandamus, quatenus quanto citius poterunt ad hujusmodi sanctam & salubrem concilii generalis Lateranen. celebrationem accedant; nec eos retineant, si forsan cum prædictis schismaticis conversationem hactenus, seu confœderationem quamcumque habuerint, aliquibusque determinationibus & sanctionibus factis & decretis interfuerint, & forsan consensum præstiterint, cum melius & securius sit eis, nobis vero & indubitato capiti dictæ sanctæ universalis ecclesiæ adhærere, quam præfatis schismaticis, tanquam locustis & sine capite assistere, ne & ipsi eorumdem schismaticorum falsis, & fraudulentis, simulatisque sub humilitatis specie superbia plenis suggestionibus circumventi & seducti cum eis in interitum prolabantur, & cum Sathan & Abyron in profundum inferni terra vivos absorbeat, accipiant portionem. Remittimus enim eisdem Cardinalibus, & aliis Prælatis, & cuilibet eorum sic monitis & requisitis omnes injurias, quas nobis propter hujusmodi conversationem & tractatus, quos cum dictis schismaticis habuerunt, ac censuras & pœnas, si quas forsan propterea incurrissent vel incurrisse censerentur, si ad nos & ad dictum sacrosanctum concilium Lateranen. celebrandum venerint. Nos enim eis, & cuilibet eorum liberum & securum salvum conductum in verbo Ro. Pont. & venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium concedimus, & per præsentes libere elargimur. Erigant ergo se ipsi Cardinales sic a nobis requisiti, prælatique cæteri, & vexillum justitiæ conscientiæque puritatem præseferentes, & sanctæ, & matris ecclesiæ unitatem zelantes ad præfati veri, & legittimi, ac œcumenici Lateranen. concilii celebrationem quanto citius poterunt festinent, relicta damnata synagoga & conventiculo sathanæ, ut Deo auctore ipsisque Card. eorum concilio, opera, & sollicitudine, fideque, & integritate, ac domus Dei zelo nobis assistentibus ad extinctionem præfatorum schismaticorum & perversorum, qui tanquam vulpes vineam domini, idest sanctam & universalem matrem ecclesiam suis venenosis morsibus destruere non cessant, procedere valeamus, ipsamque ecclesiam sanctam Dei a tot perturbationibus, quibus nunc vexatur, tranquillam & quietam reddere, ecclesiæque reformationem universalem facere, & de expeditione contra infideles ineunda eis adhibitis deliberare, & ex tam bono opere cum ipsis sic venientibus & adjuvantibus Cardinalibus & prælatis felicitatis æternæ præmia consequi mereamur. Et quoniam Deus omnium cognitor secreta cordis nostri novit & scit nos in sinceritate & veritate Dei ambulare, & animarum singularum Christiani nominis professorum salutem expetere, exhortamur etiam omnes principes Christianos, & alios Christi fideles, ne falsis indictionibus dictorum schismaticorum de facto & contra canonicas sanctiones factis & editis, seu etiam faciendis & edendis quomodolibet adhæreant, vel intendant; quoniam cum ipsi schismatici se in ruinam positos videant, & furiis sathanæ exagitati, in cujus manibus positi sunt, & a quo pro ejus libito voluntatis nulla spiritus sancti protectione suffulti vexantur, & locum requietis non inveniunt, ejusdem sathanæ exemplo, qui vellet omnes secum in interitum adducere, alios Christi fideles in perditionem trahere viis, quibus possunt, conantur. Nos ex abundantiori cautela, & pro Christi fidelium omnium animarum salute omnes indictiones, conventicula, seu potius conciliabula dictorum schismaticorum, ac assertas citationes, monitiones, & decreta, & absolutiones, sententias, & acta, & legatorum creationes, & obedientiæ subtractiones, & assertas censuras, prout alias fecimus, tanquam a penitus privatis, & nulla prorsus auctoritate, & facultate suffultis nullas, invalidas, & inanes, nulliusque roboris vel momenti, & contra omnes canonicas sanctiones factas & edictas fuisse & esse, ac eos, qui ipsorum falsis & mendacibus deceptionibus voluntarie adhæserunt, cum ipsis maledictionis æternæ participes fieri declaramus & pronunciamus, ipsasque indictiones & convocationes & cætera supradicta, & omnia alia inde secuta usque in præsentem diem prout temere & de facto processerunt, apostolica auctoritate revocamus, cassamus, & annullamus, ac cassa, irrita, nulla esse de dictorum venerabilium fratrum nostrorum concilio decernimus, ac volumus præsentes nostras litteras valvis basilicæ ejusdem principis Apostolorum, & præfatæ ecclesiæ Lateranen. ac in acie Campifloræ de urbe per unum seu duos ex cursoribus nostris affigi, & ibi ut legi ab omnibus possint, aliquandiu teneri, ut earum notitia ad singulos pervenire possit, & illos dictos Card. requisitos ad quanto citius poterunt veniendum, & alios, quos illæ concernunt a die habitæ notitiæ earum ligare, perinde ac si eis personaliter & præsentialiter intimatæ fuissent. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ requisitionis, monitionis, hortationis, mandati, remissionis, elargitionis, concessionis, exhortationis, declarationis, pronunciationis, cassationis, annullationis decreti ac voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1512. Idibus Aprilis. Pontificatus nostri anno nono.

ANNO CHRISTI 1512. Ex Card. de Aguirre concil. Hisp. t. 4. p. 1.

ANNO CHRISTI 1512.

CONCILIUM HISPALENSE

Celebratum anno 1512. præside Archiepiscopo D. Didaco Deza.

Sermo habitus per reverendissimum D. D. Didacum Deza archiep. Hispalen. in prima sessione Concilii provincialis per eumdem Hispali celebrata.

REx pacificus unigenitus, qui est in sinu patris, carnis suæ nativitate mundum ingressus pacis fœderæ nobis attulit, dispersaque & omnino distantia, imo sibi invicem adversantia in unum colligens, juxta quod Apostolus inquit: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum*, & primum unitatis vinculum est cunctis sæculis admirandum, qui Deum & hominem non sola natura in infinitum distantes, sed affectu & actibus dissentientes, tanto fœdere conciliavit, ut unus idemque Deus esset, qui homo; & unus ipse homo, qui Deus. Hoc unitatis, ac pacis mysterium mox nascente Domino ab exultantibus Angelis prædictum est: quando gloriam in excelsis Deo, pacemque in terra hominibus bonæ voluntatis multitudo cœlestis militiæ (ut Lucas refert) præcecinit. Neque sibi soli Verbum caro factum hanc unitatem servavit, sed & in suos fideles, veluti caput in membra, mirabili connexione transfudit. Nam quemadmodum juxta sententiam Pauli, consepulti sumus, & conresuscitati cum Christo; ita & sumus ejus ineffabili nativitate congeniti, & divinæ effecti consortes naturæ. *Quotquot autem* (inquit Evangelista Joannes) *receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Et sicut natus in terris, pacis ac unitatis auctor extitit filius Dei, ita & in mundo conversatus, universa incarnationis mysteria ad pacem & unitatem direxit. Præceptæ nempe & Sacramenta gratiæ, quibus legem mandatorum evacuavit, miro ordine sub unitate complexus est. Charitas siquidem, quæ, ut inquit Apostolus, finis est præceptorum, vinculum est unitatis. Sacramenta vero sic Christus instituit, ut ex multis rebus collectis verbo sanctificationis unum conflaret: unde & Apostolis in unum congregatis cœnaculum, & ad unam confidentibus mensam, sanctissimum corporis sui & sanguinis sacramentum instituit. Ascendens præterea Christus in cœlum, nonnisi Apostolis in unum convenientibus, promissum Spiritum sanctum visibiliter misit. Nobis denique formam postulandi, & a Deo impetrandi tradens, in unum nos docuit convenire, dicens: *Ubi duo vel tres congregati fuerunt in nomine meo, ibi sum in medio eorum; &, de re omni re, quam petierint, fiet illis a Patre meo*: quasi ipse multorum conventus, & unitas animorum, magni meriti apud Deum existat. Quod & propheta David insinuat dicens: *In concilio justorum & congregatione magna opera Domini*. Hinc est, fratres dilectissimi, quod in ecclesia synodos & Concilia celebrari inolevit, ut quod merita singulorum obtinere non valent, multorum cœtus uno corde & consona voce Deum precantium impetrare mereatur. Unde super illud Apostoli Romanorum is: *Adjuvetis me in orationibus vestris*, dict. glos. *Rogat Apostolus apud minores pro se orare: multi enim minimi dum congregantur unanimes, fiunt magni, & multorum preces impetrans*. Verumtamen animadvertite, fratres, quod non promittitur multis qualitercumque in unum congregatis, vota sua a Deo impetrare, sed si in nomine Christi convenientes deposcant. Sic enim ait Dominus; *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo*. Illi autem in nomine Christi congregantur, & postulant, qui ea, quæ Christus docuit postulanda, precantur. Hæc autem sunt, quæ Oratio dominica septem petitionibus edita comprehendi, quorum summa est, ut ad gloriam Dei, & sui nominis sanctificationem, quæ nostræ saluti aut commeda sunt, aut necessaria, pro divinæ voluntatis beneplacito pie & perseveranter poscamus. Illi vero in nomine Christi non petunt, qui non quæ Dei sunt, sed sua quærentes statuere, desideria cordis sui implere deposcunt, vel ad mundi gloriam consequendam, vel ad carnis oblectamenta sectanda. Horum consortium Propheta se gloriatur vitasse dicens: *Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo, odivi ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo*. Nos igitur fratres dilectissimi in hac sancta synodo convenientes in nomine JESU postulemus, si impetrare volumus, quod optamus. Petituri autem in nomine JESU brevi sermone, sed ex intimo cordis juxta formam a Domino traditam, ejus misericordiam imploremus: ut Spiritus Sanctus adveniens corda nostra elementer expurget, mentes illuminet, & inducat in omnem, sicut promisit filius, veritatem: quatenus in nomine suo collecti, sic in cunctis teneamus cum moderamine pietatis justitiam, ut ab ejus beneplacito in nullo dissentiat voluntas nostra, sed rectum tramitem in omnibus observantes, quæ Deo placita sunt, & dictis exequamur & factis; quod ipse præstare dignetur, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit & reguat per omnia sæcula sæculorum. Amen

PROLOGUS.

IN nomine Dei omnipotentis sancta mater ecclesia catholica a Spiritu Sancto illuminata, inter alia salubria documenta, quæ pro salute animarum fidelium Christianorum instituit, ordinavit quod Prælati, qui habent auctoritatem a nostro Redemptore Jesu Christo ad regendum & gubernandum populum Christianum, celebrarent quibusdam temporibus, scilicet Metropolitani Concilia Provincialia, & episcopi synodos in suis diœcesibus, ad effectum statuendi & ordinandi res spectantes ad servitium Dei, & augmentum cultus divini, & pro immunitate suorum ministrorum, & ecclesiarum, & reformatione vitæ & morum tam in statu ecclesiastico, quam sæculari, ad exaltationem nostræ sanctæ fidei catholicæ. Ideo nos D. Didacus Deza, divina misericordia Archiepiscopus sanctæ ecclesiæ Hispalensis considerantes, quod longum tempus effluxit absque eo quod fuerit celebratum Concilium Provinciale in hac nostra Archi-diœcesi, propter quod, quam-

ANNO CHRISTI 1512.

quamvis Archiepiscopi bonæ memoriæ Prædecessores nostri, moti sancto zelo & desiderio antiquitus fecerint, & ordinaverint plures laudabiles constitutiones, quia tamen non fuerunt publicatæ, nec observari mandatæ, plures illarum oblivioni traditæ, & aliæ fuerunt violatæ; & videntes etiam quod præ temporum varietate occurrerunt, & quotidie eveniunt novi casus, quibus providere necesse est de novis remediis. Volentes sequi & observare, quod per sacros Canones fuit stabilitum, & demandatum cum consilio & sententia reverendorum nostrorum dilectissimorum fratrum Decani & Capituli nostræ sanctæ ecclesiæ, statuimus facere & celebrare Concilium Provinciale in hac insigni civitate Hispalensi. Pro quo vocari mandamus per nostras literas patentes convocatorias reverendos in Christo Patres & Dominos Episcopos Gadicensem, Malacitanum, Sylvensem, Canariæ, & de Marrueco, nostros suffraganeos, & illud notificari capitulis suarum ecclesiarum Cathedralium, omnibusque aliis Abbatibus, Prioribus, & Vicariis dicti nostri Archiepiscopatus; de quorum approbatione & consensu postquam omnes, seu major pars illorum fuerunt congregati per se, vel suos procuratores in dicta nostra sancta ecclesia, & civitate Hispalensi, invocata prius gratia Spiritus Sancti, fecimus, & ordinavimus, & publicari mandavimus, prout fuerunt publicatæ Constitutiones sequentes.

CAPUT I.

Quod Parochi doceant suos parochianos mysteria nostræ sanctæ fidei Catholicæ, & quod in qualibet ecclesia adsit tabula, in qua contineantur omnia, quæ illos docere debent.

Quia cognitio nostræ sanctæ fidei catholicæ est necessaria omnibus fidelibus Christianis pro sua salute: ideo cupientes salutem animarum, quæ nobis fuerunt commendatæ, & quod non errent per ignorantiam (sacro concilio approbante) statuimus & ordinamus, ut omnes curam animarum habentes, & confessores nostri Archiepiscopatus, & provinciæ sint diligentes in docendo suos parochianos, & personas, quarum audient confessiones, illa quæ scire debent & credere pro sua salute, & in specie articulos nostræ sanctæ fidei Catholicæ, qui sunt fundamentum nostræ religionis. Item etiam ut illos instruant in sanctis Sacramentis ecclesiæ, & in decem mandatis nostræ legis Christianæ, ut non audeant illa transgredi, & contravenire; ac etiam ipsis dicant qualia sunt peccata mortalia ad effectum, ut sciant melius illa evitare, illis suadendo ut cum magna cura procurent exercere septem opera misericordiæ, de quibus stricta per eos danda est ratio tempore eorum obitus; super quo mandamus, ut magnam faciant diligentiam, & specialem curam: & ut præmissa melius observentur, mandamus, ut in qualibet ex ecclesiis parochialibus totius nostri archiepiscopatus, & provinciæ, apponatur tabula quam mandamus, ubi præmissa summarie contineantur, quam præcipimus apponi in loco publico, ad effectum ut videatur & legatur ab omnibus.

Item mandamus omnibus parochis, qui nunc sunt & erunt in futurum, ut omnibus dominicis Adventus, a Dominica Septuagesimæ usque ad Dominicam Passionis inclusive, legant, & declarent populo contenta in dicta tabula inter Missarum solemnia, post offertorium: & quod de his non potuerit legi una die Dominica, legatur in altera, vel in primo festo occurrente.

Item mandamus, ut præfati parochi habentes idoneitatem, explicent sanctum Evangelium diebus dominicis anni suis parochianis, illis exhibendo, & illos inducendo in viam salutis, ut se retrahant ab occasione peccandi. Quæ omnia per dictos parochos compleri mandamus (cessante legitima excusatione) sub pœna unius regalis, quoties ita non exequentur, applicandi pro una medietate ecclesiæ cui inserviunt, & pro alia medietate illi, qui denunciaverit.

Ut Parochi moneant suos parochianos, ut sciant confessionem generalem, & orationes ecclesiæ.

Magnus defectus & culpa subditorum, & notabilis negligentia parochorum, quod eorum parochiani nesciant res pertinentes ad suam salutem, quæ sunt fundamentum nostræ sanctæ fidei catholicæ. Et quia sumus informati, quod plures ex nostris subditis, habentes ætatem discretionis, nesciunt orationes ab ecclesia institutas (quod procedit ex negligentia & pauca cura parochorum) ideo mandamus, ut præfati parochi & confessores illos moneant pariter, ut procurent scire confessionem generalem, & Orationem Dominicam, *Ave Maria*, & *Credo*, ac *Salve Regina*; mandamusque ut præfati curati & confessores, quotiescumque audient confessiones quarumvis personarum, recitare faciant dictas orationes, & valeant si illas sciant & bene pronuncient, corrigendo & docendo quod non scierint, & non bene pronunciaverint, & ad hunc effectum mandamus, ut presbyter qui missam celebraverit diebus Dominicis, post dictam confessionem alta voce, loco pœnitentiæ illis injungat, ut una dominica dicant simul cum ipso *Pater noster* & *Ave Maria*, & alia dominica *Credo* & *Salve Regina*, tali modo ut totus populus possit & valeat

leat bene pronunciare: & ad hunc effe- A ctum moneant suos parochianos, ut secum ducant suos filios qualibet die dominica ad missam, ut discant dictas orationes.

Item mandamus omnibus sacristis Ecclesiarum nostri Archiepiscopatus & provinciæ, & omnibus personis ecclesiasticis, vel sæcularibus, quæ docebunt legere & scribere, ut in primis & ante omnia de præmissis pueros instruant, & alia legere, vel scribere non faciant, donec sciant dictas orationes, & alia contenta in dicta tabula; quæ omnia mandamus per ipsos fieri & compleri sub pœ- B na excommunicationis: mandamusque non absolvi, donec prædictis integre satisfaciant.

CAPUT II.

Deputentur personæ, quæ in sancta fide catholica noviter ad eam conversos instruant, & quid Parochi circa illud agere debeant.

Cum in hac nostra diœcesi & provincia adsint plures noviter ad fidem conversi C tam a lege Judaica, quam a secta Mahometana, maxime indulgentes instructionibus & documentis nostræ sanctæ fidei catholicæ, & aliorum concernentium doctrinam Christianam (sacro approbante Concilio) statuimus, & ordinamus, ut Prælati, ad quos spectat invigilare super salute animarum, deputent personas honestas & competenter doctas, quæ illos instruant in omnibus necessariis ad eorum salutem, & quæ specialem curam habeant inquirendi & sciendi quomodo vivant, & D an committant aliquos ex erroribus, in quibus, antequam ad nostram fidem venissent, steterunt. Mandamusque parochis, ut in suis parochiis faciant catalogum separatum de noviter conversis; & visitatoribus ut exigant rationem cum magna diligentia super eo, an faciant, & compleant, quod mandat Ecclesia. Pariterque quia nonnulli sunt utriusque generis, qui a nostra sancta fide catholica recesserunt, fuerunt reconciliati, & reducti ad unionem S. Matris ecclesiæ, ac abjurarunt suos errores, quibus ordinatum E fuit, ut audiant Missam & concionem diebus Dominicis & festivis de præcepto, ac peccata confiteantur tribus festis Paschalibus anni, & alia; mandamus parochis, ut de sic reconciliatis faciant specialem catalogum ad effectum, ut innotescat an exequantur, quæ ipsis fuerunt injuncta, & illos moneant ut illa compleant, ad effectum ut Deus Dominus noster veniam pro peccatis contra ipsum commissis impartiatur, & præstet ut in bono statu perseverent.

CAPUT III.

Quod Parochi sint diligentes in administrando sancta sacramenta.

Statutum de jure est, ut fideles Christiani recipiant Sacramenta sanctæ matris ecclesiæ quibusdam anni temporibus, & in casibus necessitatis pro salute animarum suarum: ideo (sacro approbante Concilio) statuimus, ut omnes parochi sint diligentes in administrando sancta sacramenta, & signanter Baptismum infantibus ad evitandum periculum, quod ex dilatione oriri posset, & exhortando, ac requirendo suos Parochianos infirmos, ut confiteantur, & sanctum Sacramentum Eucharistiæ recipiant.

Item ut notum sit omnibus, quando corpus Domini nostri defertur alicui infirmo ad effectum ut sanctum Sacramentum comitentur, & propterea lucrentur indulgentias concessas, mandamus ut pulsare faciant in porta ecclesiæ campanellam, parum antequam exeat ab Ecclesia, vel aliam campanam majorem, si mos est; & post reportatum corpus Domini nostri ad Ecclesiam declarent omnibus, qui illud fuerint comitati, qualiter fuerunt lucrati indulgentias a sanctis Patribus concessas, & ulterius indulgentiam 40. dierum, quam nos eis concessimus pro qualibet vice. Quod fieri mandamus per dictos parochos sub pœna centum morapetinorum applicandorum pro una medietate Ecclesiæ, & pro alia medietate denuncianti.

CAPUT IV.

Quod Medici in primis & ante omnia moneant infirmos, ut salutem animarum suarum procurent.

Pro remedio plurium inconvenientium statuit bonæ memoriæ Innocentius III. in Decretali: *Cum infirmitas de Pœnit. & rem.* quod quando vocarentur medici ad infirmos, ante omnia moneant dictos infirmos, ut vocent medicos animarum, qui sunt confessarii, & illos inducant ut confiteantur, & salutem animarum suarum procurent; quia cum infirmitas corporis procedat ab ægritudine spirituali, quando infirmitas animæ curata est, Deus mandat salutem corporis, ac etiam quando in principio infirmi non fuerunt inducti ad confitendum & disponendum animas

ANNO CHRISTI 1512.

mas suas & conscientias, succedit quod, si eis dicatur facta graviori infirmitate, cadunt in periculum desperationis suæ salutis, & in alias periculosas cogitationes. Et cum sit, quod in D. Decretali fuit imposita pœna Medicis illud non observantibus, prout dictum est, eisque vetitus ingressus in ecclesiam, nobis est notum, quod dicti Medici parum Deum timentes, & periculum animarum fidelium minimi facientes, id non observant, & in dictam pœnam incurrunt; ideo nos cupientes tanto periculo obviare, statuimus & ordinamus, ut imposterum omnes Medici nostræ Archidiœceseos & provinciæ sint diligentes in observatione D. Decretalis: statimque in prima visitatione moneant & hortentur dictos infirmos, ut confiteantur & disponant suam conscientiam, & ita facere non omittant cum qualibet persona, cujusvis status & conditionis existat: quodque si talis infirmus id non præstiterit, Medicus postquam de eo notitiam habuerit, illum secunda vice non invisat, neque curet donec confessus fuerit, & animam suam disposuerit; mandamusque ita servari & compleri per dictos Medicos sub pœna excommunicationis & ducentorum morapetinorum applicandorum fabricæ Ecclesiæ, cujus fuerint parochiani, quotiescumque contravenerint; ad quam pœnam volumus illos teneri in foro conscientiæ. Et ut præmissa omnibus innotescant, mandamus, ut quatuor primis diebus Dominicis quadragesimæ parochi enuncient hanc constitutionem in suis Ecclesiis.

CAPUT V.

Contra Vaticinatores & magos, illosque consulentes.

Cum nobis notum sit, quod in nostro Archiepiscopatu & provincia adsunt plures personæ utriusque sexus, quæ timoris Dei oblitæ, & fidei ac spei, quam habere debent in Divina providentia, utuntur vaticiniis, magicis artibus, sortilegiis, & maleficiis, euntque seu mandant ad capiendum concilium a talium maleficiorum gestoribus, qui diabolo famulantur; & quamvis tales personæ incurrant in magnas pœnas de jure stabilitas, & in sententiam excommunicationis vigore constitutionum provincialium nostri Archiepiscopatus, in dictas pœnas & censuras incurrunt, & ab usu tam gravis peccati non abstinent. Ideo tantæ Dei offensioni obviare cupientes, statuimus & mandamus, ut in posterum omnes personæ,

A quæ dictis magicis artibus, sortilegiis, vaticiniis, vel aliis maleficiis utentur, sive cum talia gerentibus concilium inivenrint, vel illos adiverint, vel participes delicti eorumdem quocunque modo fuerint; ultra omnes alias pœnas in tali casu constitutas, omnes illi incurrant in sententiam excommunicationis ipso facto, & in pœnam duorum millium morapetinorum pro prima vice, & pro secunda vice pœna duplo augeatur, & publice diffamentur, & in exilium mittantur ad tempus

B judicibus de eo cognoscentibus bene visum.

Item mandamus Provisoribus & Visitatoribus nostri Archiepiscopatus, ut diligenter invigilent, & specialem curam habeant inquirendi contra tales personas deditas isti peccato, illudque graviter puniendi & delendi e cordibus nostrorum fidelium subditorum. Et ut talia delicta non possint remanere secreta, mandamus dictis Provisoribus, ut singulis annis a Dominica Septuagesimæ relaxent litteras generales, etiam anathematis, contra dictos de-

C linquentes ac etiam contra omnes scientes, quales sunt qui talia delicta patrarunt. eisque præcipiant sub dictis censuris, ut accedant ad notificandum, & declarandum coram ipsis, vel saltem coram Parochis suarum parochiarum, & coram Notario vel scriba publico, ut in judicio constare valeat. Mandamusque dictis parochis, ut magna cum diligentia intra mensem notificent dictis Provisoribus, quidquid ipsis fuerit declaratum, & ipsi sciverint, & fidem de his transmittant; quod per ipsos fieri & compleri mandamus sub pœna sus-

D pensionis a divinis, & trium millium morapetinorum, quotiescunque contravenerint.

CAPUT VI.

Quod relaxentur litteræ generales singulis annis contra illos, qui vivunt in peccatis publicis, & procedatur usque ad invocationem brachii sæcularis.

Prælatis & pastoribus animarum, qui-

E bus fuit commendatus populus Christianus convenit firmiter & continuo invigilare super custodia animarum fidelium. Ideoque nos cupientes salutem nostrorum subditorum, illosque a peccatis & publicis Dei offensionibus avertere, & venerando censuras & pœnas, in quas vigore Constitutionum nostri Archiepiscopatus & provinciæ, singulis annis a Dominica Septuagesimæ relaxent litteras generales, & procedant per censuras, & per omnia alia

ANNO CHRISTI 1512.

alia juris remedia contra illos, qui vivunt in peccatis publicis, & contra illos, qui matrimonium clandestine contrahunt, vel in gradibus de jure prohibitis, & contra præsentes & inservientes talibus matrimoniis, & contra illos, qui vitam ducunt maritalem cum suis uxoribus non recepta benedictione Ecclesiæ, & contra incestuosos, & illos qui habent duas uxores, & contra usurarios, & publicos concubinarios: quodque sic procedere non desinant, donec tales personæ ab istis peccatis se removeant. Quod per illos magna cum diligentia fieri & compleri mandamus, super quo eorum conscientiam oneramus; & ut hæc possint melius devenire ad notitiam dictorum judicum, & puniantur, mandamus omnibus parochis nostri Archiepiscopatus & provinciæ, ut sint diligentes in inquirendo & sciendo, quales sint ex eorum parochianis, qui existunt in aliquibus ex dictis peccatis publicis, illosque moneant cum tota charitate, ut se ab eis removeant; & nisi corrigantur & emendentur, teneatur quilibet ex dictis parochis illud notificare Prælato, sive ejus Provisori, ut remedium afferat. Et desuper mandamus, ut præfati Parochi conficiant catalogos, in quibus describant omnes sic publice reputatos in suis parochiis, & cum omni diligentia illos transmittant ad dictos Provisores tempore & modo in sequenti constitutione contentis sub pœna unius floreni quotiescumque non præstiterint, applicandi pro medietate ecclesiæ cui inserviunt, & pro alia medietate accusatori.

CAPUT VII.

Ordo procedendi contra illos qui non confitentur peccata, & sanctam Eucharistiam non recipiunt.

Notum nobis est, quod non obstantibus censuris, quæ rigore constitutionum nostrorum bonæ memoriæ antecessorum fuerunt promulgatæ contra fideles nostros subditos, qui peccata non deponunt singulis annis, nec sanctam communionem recipiunt tempore ab Ecclesia præfixo; & litteris ac censuris, quæ quolibet anno fulminantur contra tales personas a Provisoribus & judicibus, plures sunt, qui parum Deum timentes diu permanent excommunicati denunciati. Cupientes propterea novum afferre remedium, statuimus & mandamus omnibus parochis nostri Archiepiscopatus & provinciæ, ut a Dominica Septuagesimæ moneant

A omnes suos parochianos, ut vadant ad confitendum peccata; dividant suas parochias per vicos & contratas, præfigendo unicuique tempus, quo venire debuerit ad confitendum, prout opportunum judicaverint; ne omnes simul accedant eodem tempore, quo præ multitudine confitentium haberi non possit copia Confessorum, ita quod dicti parochi specialem curam habeant de conscientiis suorum parochianorum.

B Item mandamus, ut præfati parochi magna cum diligentia efforment catalogum omnium illorum degentium in suis parochiis, qui non fuerint confessi, & sanctam eucharistiam non receperint, vel fuerint excommunicati propter peccata publica, illumque suo nomine proprio subscriptum transmittant ad Provisores usque ad Dominicam in Albis, prout hactenus fieri solitum fuit. Insuperque dicti parochi teneantur deferre catalogum & denunciare publice in ecclesia illos, qui incurrerint in sententiam excommunicationis, & illos qui a nostris Provisoribus fuerint de-

C clarati, illos nominando propriis nominibus alta voce; itaut populus audiat & intelligat, nemine propter amorem vel alium quemlibet respectum prætermisso. Et si præfati contumaces non fuerint absoluti, peccata non deposuerint, & sanctam communionem non susceperint, & a dictis peccatis publicis non se removerint usque & per totum diem sanctissimæ Trinitatis, mandamus & ordinamus, ut dicti parochi teneantur transmittere ad Provisorem alium secundum catalogum & memoria-

D le continens nomina illorum, qui sic fuerint denuntiati excommunicati, quem catalogum transmittere debebunt usque & per totam octavam Corporis Christi sub pœna unius floreni quotiescuuque illum transmittere prætermiserint, applicandi modo superius expresso. Pariterque mandamus, ut dicti Provisores & Ministri nostri Archiepiscopatus & provinciæ procedant contra contumaces & rebelles per censuras & per pœnas, quæ ipsis videbuntur magis proficuæ, aggravando, & reaggravando usque ad invocationem brachii sæcularis, si ne-

E cessum fuerit: & in scriptura invocationis brachii sæcularis exprimantur contumaces propriis nominibus, & dicatur in ea, quod in carceres detrudantur, & ab eis non liberentur nec relaxentur, etiam sub fidejussione, donec constiterit eos fuisse absolutos, & paruisse ecclesiæ & judicibus, qui contra ipsos processerint, itaut eos in suo peccato permanere non promittant.

Item quia plures dicendo confessos fuisse apud Religiosos & alios sacerdotes electos

ANNO CHRISTI 1512.

ctos ab his qui habent facultatem audiendi confessiones & absolvendi, confiteri in suis parochiis recusant, mandamus ut dicti parochi illos non habeant pro confessis, nec pro absolutis, nisi docuerint legitime per litteras talium Religiosorum, vel alio modo, qualiter fuerunt confessi apud ipsos, & absoluti.

CAPUT VIII.

Quam pœnam incurrant illi, qui per annum & ultra permanent in excommunicatione.

Magnum periculum est animarum fidelium permanere per longum tempus scienter in scientia excommunicationis. Et etiam tales corde indurati, eo quod per tantum temporis spatium in sua contumacia fuerint privati a communione fidelium, non sunt vacui ab omni suspicione, quod non bene sentiant de rebus fidei. Et quia cupimus illos reducere ad bonum statum & ad viam salutis, sacro approbante concilio, statuimus, & ordinamus, ut omnes fideles, qui permanserint publice in excommunicatione per annum, si fuerint Clerici, in carceres detrudantur, & fructus eorum beneficiorum pro medietate fabricis suarum ecclesiarum, & pro alia, opere ecclesiæ cathedralis, & quod non excarcerentur donec satisfecerint super inobedientia & contumacia, & beneficium absolutionis meruerint obtinere. Si vero fuerint laici, & permanserint in excommunicatione per medium annum, deinceps incurrant pro quolibet mense in pœnam centum morapetinorum pro ecclesia; Et si ultra annum, amittant tertiam partem omnium bonorum suorum, applicandorum pro medietate regio fisco, & pro alia medietate fabricæ ecclesiæ eorum parochiæ.

CAPUT IX.

Quod manumissores, & Exequutores testamentarii compleant & exequantur intra certum tempus testamenta defunctorum.

Didicimus, quod plures cum magno onere suarum conscientiarum omiserunt & omittunt exequi plura testamenta & legata pia a longo tempore usque modo per negligentiam, & per alias causas & interesse, atque ita animæ testatorum privantur suffragiis & operibus, quæ ordinarunt in suis ultimis dispositionibus, & cum talibus dilationibus valde defraudantur. Et quia ad nos pertinet de remedio providere

A (sacro approbante concilio) statuimus & mandamus, ut intra terminum unius anni omnes hæredes manumissores, & exequutores testamentorum & ultimarum voluntatum nostri Archiepiscopatus & provinciæ, exequantur & compleant omnia testamenta defunctorum, quod per illos fieri & exequi intra dictum terminum requirimus, monemus, ac mandamus, volumusque ut præsens constitutio intelligatur de testamentis & ultimis voluntatibus factis a quinque annis usque modo: de

B præsentibus vero, & futuris volumus, ut annus computetur a die obitus testatoris.

Item mandamus omnibus parochis, ut describant quolibet anno omnes defunctos in suis parochiis, & illos quos nominaverint pro suis manumissoribus & exequutoribus testamentariis, ac hæredibus, ac etiam Notarium coram quo condiderint sua testamenta, & ultimas voluntates, & ad nos transmittant quolibet anno quando facient catalogum illorum, qui fuerint confessi, ut melius possimus desuper provide-

C re, quod per ipsos fieri mandamus sub pœna unius floreni quotiescunque contravenerint, applicandi modo supradicto.

CAPUT X.

Quæ festa sint observanda, & quod Parochi illa notificent suis Parochianis.

Sanctæ dies Paschatis, Dominicæ, & alia festa per sanctam matrem ecclesiam demandata, fuerunt dicata servitio Dei

D Domini nostri, & reservata fuerunt pro illius obsequio ac exercitio sacrificiorum & operum spiritualium. Sumus autem informati, quod in nostro Archiepiscopatu & provincia dicta festa non observantur a fidelibus Christianis cum intentione, sub qua ecclesia illa instituit, & prout observari debent pro salute animarum suarum, imo potius quod diebus festivis, prout videmus, quam plures occupantur in vitiis, ludis, & commessationibus, ex quibus magna in populis oriuntur scandala & damna. Nos propterea cupientes

E obviare dictis malis, & peccato, quod committunt violatores dictorum festorum, & ad subveniendum necessitatibus pauperum (sacro concilio approbante) statuimus tollere nonnulla festa ex illis, quæ hactenus observari solebant, mandamusque festa sequentia in posterum observari.

Dies circumcisionis D. N. J. C.
Epiphania.
Dies festus S. Sebastiani.

Pu-

Purificatio S. Mariæ dominæ nostræ.
Sancti Mathiæ Apostoli.
S. Marci Evangelistæ.
Annunciationis dominæ nostræ.
SS. Philippi & Jacobi.
Inventionis Crucis.
S. Barnabæ Apostoli.
S. Joannis Baptistæ.
SS. Petri & Pauli.
S. Mariæ Magdalenæ.
S. Jacobi Apostoli.
S. Annæ.
Transfiguratio D. N. J. C.
S. Laurentii martyris.
Assumptionis S. Mariæ Dominæ nostræ.
S. Bartholomæi Apostoli.
Nativitatis Dominæ nostræ.
S. Matthæi Apostoli & Evangelistæ.
S. Michaelis.
S. Lucæ Evangelistæ.
SS. Simonis & Judæ Apostolorum.
Festum omnium Sanctorum.
S. Andreæ Apostoli.
Conceptionis Dominæ nostræ.
Nativitatis D. N. J. C.
S. Stephani.
S. Joannis Apostoli & Evangelistæ.
Omnes Dominicæ totius anni.
Pascha resurrectionis cum duobus diebus sequentibus.
Ascensio D. N. J. C.
Pascha Spiritus sancti cum duobus diebus sequentibus.
Festum corporis Christi.

Et quia non intendimus impedire devotionem fidelium, qui volent observare aliqua alia festa, eis concedimus facultatem illa celebrandi, & observandi si voluerint. Item concedimus & impartimus indulgentiam 40. dierum his qui audient missam majorem, & intervenient processioni faciendæ die festo S. Isidori, & S. Clementis, & processioni S. Marci, & aliis litaniarum, & diebus festi S. Dominici, & S. Francisci in eorum monasteriis. Mandamus quoque ut ista festa, & alia omnia, quæ hic observari non jussimus, celebrentur in ecclesiis cum omnimoda solemnitate & devotione, quodlibet in suo gradu juxta ordinem expressum in Breviario. Et ad effectum, ut populus scire valeat, quando observare debet dicta festa, ad quæ tenetur, mandamus parochis, ut illa ipsi notificent diebus dominicis antecedentibus, denuncientque vigilias & alia tempora, in quibus tenetur ad jejunium de præcepto ecclesiæ, monendo ut illa observentur cum omnimoda devotione, & omnes attendant ad invisendum ecclesiam, audiendum Missam majorem, & alia divina officia, se occupent in orationibus & operibus misericordiæ, aliisque ad laudem & gloriam Domini nostri; quandoquidem ad hæc fuerunt dicata talia festa: monendo similiter, ut illis diebus ab offensionibus Dei abstineant. Et mandamus, ut nullus mercator, nec minister, nec venditor, nec alia quævis persona habeat apothecam apertam talibus diebus, quas observari jubemus, a quo fuerit pulsata campana pro missa majori usque quo fuerit terminata: nec isti vendant, emant, nec laborent in oppidis, nec in agro: mandamusque nostris barrigellis, ut exequantur pœnas solitas contra illos, qui ea non observaverint usque ad valorem unius regali pro qualibet vice, applicandi pro medietate fabricæ ecclesiæ parochialis, & pro alia medietate barigello exequutori: & facultatem ac auctoritatem impartimur Vicariis, ut ita fieri & compleri faciant, quilibet in sua Vicaria, & possint desuper invocare brachium sæculare.

CAPUT XI.

Contra non audientes Missam majorem diebus Dominicis, & festivis de præcepto, vel earum violatores, & contra vendentes, & alia vetita tempore quadragesimæ & diebus jejunii:

Reperimus, quod in nostro Archiepiscopatu & provincia plures personæ Deum non timentes, & mandata ecclesiæ parvipendentes, omittunt audire Missam diebus Paschatis, Dominicis, & aliis diebus festivis, prout tenentur; quorum aliqui attendunt negotiationibus & mercaturis; alii degunt in plateis & cauponis, & aliis locis, ex quibus fideles Christiani recipiunt scandala & malum exemplum. Propterea nos conformantes dispositioni sacrorum canonum (sacro concilio approbante) statuimus & ordinamus, quod in posterum Parochi sint diligentes in monendo suos parochianos, ut diebus Dominicis & festivis de præcepto, vadant ad audiendum missam majorem integre prout tenentur, & in ea devote & attente remaneant, non loquendo, nec intendendo de aliis rebus. Et illos, qui contravenerint, redarguant & moneant fraterna charitate, ut se corrigant, & si non emendentur, id notificent Provisoribus & ministris ad affectum ut procedant contra ipsos cum omni rigore juris.

Item mandamus, ut ab illis, qui stabunt

bunt in plateis & cæmeteriis, vel ludendo in suis domibus vel cauponis, vel in aliis partibus & locis tempore, quo celebratur missa major diebus dominicis & festivis, nostri barigelli & exequutores, seu Birruarii nostrorum judicum ecclesiasticorum, vel judices seu barigelli populi si fuerint vocati a vicariis, solvi faciant ab unoquoque pœnam dimidii regalis, & illam non condonent, nec restituant.

Item etiam mandamus, ut nullus cauponarius, nec ullus alius vinum vendat, nec aliquem admittat in sua caupona vel domo ad comedendum & bibendum dictis diebus dominicis & festivis, donec missa major fuerit terminata. Pariterque mandamus lanionibus, ut carnes non ponderent, & pistoribus, & aliis quibusvis personis vendentibus comestibilia, ut illa in platea non exponant, nec publice vendant a quo fuerit pulsata campana pro missa majori, donec ipsa fuerit terminata, exceptis tamen pharmacopolis, sub pœna quod contrarium facientes mulctentur pro qualibet vice per nostros barigellos in uno regali, applicando pro medietate exequutori, & pro alia medietate fabricæ ecclesiæ parochialis, similiterque facultatem concedimus omnibus vicariis, ut ita fieri & compleri faciant.

Item mandamus sub dicta pœna, ut diebus quadragesimæ, feria sexta, vigilia, & aliis diebus, quibus est vetitus ab ecclesia usus carnium, non vendantur carnes, lacticinia, nec alia prohibita absque nostra speciali licentia.

Et quia observantiam dictorum festorum desideramus, & quod dicti nostri barigelli in hoc fraudem aliquam non committant, eis mandamus, ut non conveniant, nec pactum aliquod ineant cum dictis ministris, seu venditoribus, ut sinant eis aliquid facere vel vendere, omittendo dictam exequutionem sub pœna, quod quilibet barigellus, qui contrarium fecerit, solvat quod sic receperit, & quadruplum plus, quodque per 30. dies in carceribus detrudatur pro prima vice, & pro secunda fiat pœna duplo major, & in perpetuum privatus officio remaneat.

CAPUT XII.

Quod in recitatione divinorum Officiorum in tota provincia se conforment Ecclesiæ Metropolitanæ.

Cum rationi valde congruat, ut per totum dictum nostrum Archiepiscopatum & provinciam adsit uniformis modus recitandi horas Canonicas, & divinum officium, quodque omnes Ecclesiæ dicti nostri Archiepiscopatus & provinciæ in præmissis nostræ, Ecclesiæ Metropolitanæ se conforment, propterea, (sacro concilio approbante) statuimus & mandamus, ut omnes Clerici dicti nostri archiepiscopatus & provinciæ, cujuscumque dignitatis & præeminentiæ existant, se conforment in recitando horas & officium dictæ nostræ sanctæ ecclesiæ. Et quia in nostra diœcesi & provincia plures adsunt Sacerdotes aliarum diœcesum, inservientes beneficiis, qui sæpe sæpius recitant officium modo diverso ab illo diœcesis, in qua inserviunt, ex quo oriuntur nonnullæ confusiones, mandamus propterea, quod cum inservire debeant in ecclesia & choro juxta ordinem istius diœcesis, officium recitent eo modo & non alio. Sub pœna quod qui sic non fecerit, expellatur a tali servitio, nisi recitet prout dictum est, & habeat breviarium ad hunc effectum.

Quia pariter est valde opportunum, & necessarium, ut in nostra diœcesi & provincia adsit uniformitas in cæremoniis Missæ, & Sacerdotes non utantur diversis modis celebrandi (sacro Concilio approbante) mandamus, ut omnes sint conformes in dictis ceræmoniis nostræ Ecclesiæ Metropolitanæ, & Visitatores super his accurate invigilent, corrigant, ac puniant contravenientes.

CAPUT XIII.

Quomodo stare debent Ecclesiastici in officiis Divinis, & Ordo servandus in eis.

Tenentur Clerici ad recitandum divinum officium cum omnimoda attentione & devotione, & stare cum silentio in Ecclesia tempore celebrationis; ac etiam ad inserviendum & residendum in Ecclesiis, in quibus sunt Beneficiati, vel habent onus cujusdam servitii: super quod a nostris bo. mem. prædecessoribus factæ fuerunt & ordinatæ nonnullæ Constitutiones

ANNO CHRISTI 1512.

nes, quas mandamus observari in omnibus & per omnia cum additionibus sequentibus. Videlicet quod tempore quo recitabuntur horæ canonicæ & divina officia, adsint omnes in choro cum habitu decenti tale officium cantantes, & servent silentium, sintque honeste ordinati, & recitent horas distincte & lente, non autem præcipitanter, quodque non loquantur, nec recident dum officium decantatur, ne distrahantur ad alia attenti illi qui canere debent, vel impediantur canentes; pariterque mandamus, ut B laici non sedeant inter clericos, dum officium divinum decantabitur, nec Clerici dent eis locum, nisi talis laicus adjuvet clericos in cantando, & per hoc nostrum statutum facultatem impartimur Vicario, ubi fuerit, & in ejus absentia Parocho antiquiori, qui in qualibet ecclesia parochiali fuerit, ad hoc ut sic possit mandare, & compleri facere sub pœna decem morapetinorum, in quibus mulctare possit præmissis contravenientes; & si ulterius fuerint inobedientes & rebelles, & non compleverint ea, de quibus fuerint moniti, præfatus Vicarius, sive Parochus illos mulctare in aliis decem morapetinis, qui statim reponantur in arca sui trunco fabricæ, cui illos applicamus.

Item etiam mandamus, ut in Ecclesiis, in quibus adest consuetudo recitandi omnes horas Canonicas, servetur talis consuetudo, & ut in aliis Ecclesiis, in quibus adsunt dumtaxat duo Beneficiati, isti teneantur per se, vel per Capellanos pro ipsis intervenientes, celebrare Missam de Tertia, & Vesperas cantatas singulis D diebus de festo vel feria occurrenti, sub pœnis in dictis constitutionibus expressis; & ubi aderit unicus Beneficiatus, ut saltem diebus Dominicis & festivis de præcepto celebret Missam cantatam de Dominica vel festo occurrenti, & tribus diebus Hebdomadæ de feria seu festo occurrenti, sub pœna unius regalis pro qualibet die Dominica seu festo, & dimidii regalis pro qualibet ex aliis diebus, quibus celebrare omiserit, applicandi pro medietate fabricæ talis Ecclesiæ, & pro alia medietate sacristæ. Et volumus, ut per E nullum impedimentum Missæ confraternitatis, vel alterius negotii occurrentis, prætermittatur celebratio Missæ majoris dictis diebus & festis de officio, quod celebrabitur & recitabitur illa die, etiamsi adsit corpus præsens ad sepeliendum, vel nuptiæ celebrandæ.

Item ut in Ecclesiis, in quibus adest copia sacerdotum, servetur ordo in celebrando Missas, & non sint sibi invicem

A impedimento; præcipimus, ut dum Missa major celebrabitur, nulla alia Missa celebretur, nec ullus Sacerdos se vestibus sacris induat, donec Sacramentum consumpserit qui primus incepit Missam, sub pœna unius regalis, in quo mulctentur Sacerdos & sacrista, qui ipsi ornamenta præstiterit: quod intelligendum est, exceptis ecclesiis Cathedralibus, in quibus celebrari solent plures Missæ, & non adesset tempus ad illas omnes celebrandas. Et sub dicta pœna mandamus, ut Sacerdotes non se induant ad celebrandum Missam, nec se spolient in altaribus, nec in præsentia populi, sed in sacristiis seu locis ad id destinatis; ac etiam non dentur calices, nec corporalia pueris, sed ipsimet illa ferant.

Item ad evitanda inconvenientia & tollendum impedimentum quod caussatur divino officio (sacro Concilio approbante) statuimus & mandamus, ut pax non vadat per ecclesiam, sed ponatur in loco, in quo commode illi, qui devotione fuerint moti, illam capere valeant. C Mandamusque ut qui illam alio modo dederit, incurrat pœnam unius regalis pro qualibet vice applicandi fabricæ suæ Ecclesiæ.

Similiterque quia didicimus, quod eleemosynæ, quæ petuntur tempore celebrationis Missæ majoris, valde impediant & perturbent divinum officium, mandamus Vicariis, parochis, & clericis dicti archiepiscopatus & provinciæ, ut nemini permittant petere eleemosynam, nec alios quæstus facere per Ecclesiam, a quo fuerit incæpta Missa major usque ad consumptionem Sacramenti, sub pœna unius regalis applicandi fabricæ talis Ecclesiæ.

Item quia Sacerdotes debent semper cum gravitate & devotione se gerere, maximedum celebrant; & quia scivimus quod tempore offertorii diebus Dominicis & festis principalibus, nonnulli Sacerdotes per magnam partem ecclesiæ incidant inter populum ad effectum recipiendi oblationes, quod non parit bonum exemplum, nec honestum videtur; propterea statuimus & mandamus, ut in posterum id nullo modo fiat, sed Sacerdos se constituat in loco, quo pervenire valeant illi, qui offerre voluerint: & si fuerit necessarium, multiplicentur Sacerdotes ad recipiendas oblationes.

C A-

CAPUT XIV.

Quid obſervari debeat circa celebrationem officiorum divinorum, & adminiſtrationem Sacramentorum tempore interdicti.

Cum periculoſiſſimum ſit cuilibet Miniſtro eccleſiæ celebrare & adminiſtrare quodlibet ex Sacramentis tempore interdicti extra ſtatutum & permiſſum per ſacros canones; propterea volentes hac in parte inſtruere & monere noſtros ſubditos, mandamus, ut circa celebrationem divini officii ſerventur contenta in cap. *Alma mater* de ſent. excom. lib. 6. videlicet, quod tempore interdicti Apoſtolici, vel ordinarii celebrentur miſſæ, & divina officia clauſis januis, excluſis interdictis & excommunicatis, & clericis non conjugatis dumtaxat admiſſis, exceptis tamen diebus Nativitatis D. N. J. C. ejuſque Reſurrectionis, & Spiritus Sancti, ac die Aſſumptionis dominæ noſtræ, & die feſtivitatis Corporis Chriſti, cum ſua octava, prout & quemadmodum continetur in Bulla Eugenii & Martini. Quæ feſta celebrantur incipiendo a primis Veſperis, & per horas uſque ad ſecundas Veſperas incluſive, non tamen dicatur ſecundum completorium dictis diebus.

Item quod non adminiſtrentur Sacramenta præter infraſcripta. Sacramentum Baptiſmi tam parvis, quam adultis: & confirmatio quæ ſpectat ad epiſcopos: Sacramentum pœnitentiæ tam ſacris quam ægrotis: & Sacramentum euchariſtiæ ægrotis dumtaxat cum ea ſolemnitate qua adminiſtrari ſolet, quando non adeſt interdictum: & de Sacramento matrimonii ſponſalia dumtaxat, etiam ſi ſint per verba de præſenti, non autem matrimonium: Sacramentum extremæ unctionis nemini adminiſtrari poteſt tempore interdicti. Sepultura in loco ſacro dari non poteſt niſi clericis non conjugatis, qui non fuerint violatores interdicti, & eis qui privilegium vel Bullam habuerint ad hunc effectum.

CAPUT XV.

Quod Parochi poſſint exercere ſuum officium tempore ſedis vacantis, abſque alia licentia ad hunc effectum.

Statuimus, & ordinamus, ſacro Concilio approbante, ut omnes & ſinguli Sacerdotes habentes licentiam ad exercendum officium Parochi, & abſolvendum a caſibus de jure Prælato reſervatis, poſſint ſede A vacante exercere dictum officium & abſolvere a dictis caſibus ipſis conceſſis abſque eo quod ad id novam commiſſionem obtineant.

CAPUT XVI.

Ordo, qui eſt ſervandus in recitatione trigenariorum.

Fuit nobis enunciatum, quod in aliquibus eccleſiis iſtius noſtri Archiepiſcopatus B & provinciæ, quando clerici recitare debent trigenaria publica vel ſecreta, quovis tempore illa dicere debeant, ſolent celebrare miſſas votivas, & non miſſas defunctorum, & illas computant in trigenariis. Circa quod ordinamus, ut ſi defunctus dici mandaverit aliquod trigenarium, & in eo celebrari nonnullas miſſas, quæ non ſint pro defunctis, celebrentur prout celebrari mandavit, ne mens teſtatoris defraudetur; ſed ſi ille non determinat alio modo miſſas, quæ ſunt celebrandæ, & ſolum mandat dici trigenarium, vel trigenaria, C mandamus & ordinamus, ut in ſimilibus trigenariis non celebrentur aliæ miſſæ præterquam defunctorum, exceptis tamen locis, ſeu eccleſiis, in quibus unicus tantum adeſt Sacerdos, quia hæc videtur eſſe mens defuncti. Mandamuſque & ſtricte præcipimus Sacerdotibus, ut tam in trigenariis, quam in aliis miſſis votivis ſibi celebrari mandatis, non faciant in miſſis diverſitatem candelarum, nec aliquos alios abuſus committant in dicendis dictis trigenariis, ſeu miſſis defunctorum.

D Item etiam mandamus cuilibet Sacerdoti, qui inceperit trigenarium, ut ſi venerit neceſſitas exeundi ad adminiſtrandum Sacramenta, vel aliud quidpiam juſtum & honeſtum gerendum, exeat brevi rediturus; ita tamen ut quando exiverit ſit indutus ſuperpelliceo, & non alio modo, non obſtante quacumque conſuetudine in contrarium, quam tanquam rationi minime conſonam reprobamus.

Item mandamus ſub pœna duorum millium moraperinorum omnibus & ſingulis presbyteris trigenaria dicentibus, ut cum E ſic fuerint in eccleſia, non ludant chartis, nec aleis, nec alio quovis ludo: & quia ubi multitudo, ibi ſolet eſſe confuſio & pauca devotio, præcipimus ne ingredi poſſint in trigenario clauſo dicendo, ultra duos Sacerdotes ſimul.

CA-

ANNO CHRISTI 1512.

CAPUT XVII.

Quod non fiant pacta, nec conventiones pro missis & divinis officiis, nec pro sepulturis.

De jure est vetitum quodlibet pactum, seu conventio rei temporalis pro Sacramentis & rebus spiritualibus, vel eis annexis; propterea, sacro Concilio approbante, statuimus & ordinamus, ut Sacerdotes & ministri ecclesiæ nullum pactum nec conventionem faciant pro missis, exequiis, & divinis officiis; sed volumus, quod pro sustentatione Sacerdotum, qui celebrant talia officia, servetur laudabilis consuetudo introducta a fidelibus circa eleemosynam quæ eis dari solet; quam consuetudinem mandamus, ut nostri ministri & judices servare faciant, justitiam ministrando absque strepitu & figura judicii. Et quia didicimus, quod nonnulli Sacerdotes parum Deum timentes accipiunt pignora pro aliquibus officiis, quod est species simoniæ & mali exempli; prohibemus nostris subditis, ut ante nec post dictum officium talia pignora accipiant sub pœna mille morapetinorum contravenientibus. Et quia res esset inhumana, & contra justitiam, quod fideles, qui mandarunt fieri officia, non darent ministris ecclesiæ eleemosynam solitam, qua substententur, mandamus, ut terminato officio ille, qui non dederit solitum elapsis tribus diebus, incurrat in pœnam duplo majorem, ultra expensas.

Item præcipimus, ne vendantur sepulturæ, nec fiant super his pacta, nec conventiones, sed post sepultum corpus detur ecclesiæ eleemosyna juxta consuetudinem, quæ in talibus casibus observata fuit, & observatur: & ut circa hoc judex ecclesiæ observari faciat consuetudinem, quæ in ea fuerit per ordinem & sub pœnis in constitutione immediate suprascripta continetur. Et quia nullus sine Prælato potest dare jus sepulturæ perpetuæ, nec concedere capellam, vel locum certum & perpetuum in ecclesia, mandamus, ut in hoc nihil fiat absque nostro speciali mandato, vel nostrorum Provisorum.

Item jubemus, ut nullus Parochus, nec servitor beneficii omittat dicere in sua hebdomada, vel diebus quibus tenetur celebrare missam populo de festo, vel feria occurrenti, dicens & celebrans missas votivas commissas, & ut nullus habens speciale onus Capellaniæ, accipiat onus aliarum missarum diebus, quibus celebrare tenetur in sua capellania. Et ne defrauden-

A tur illi, qui ordinant sacrificia, & præfati Sacerdotes onerent suas conscientias, mandamus, & ordinamus, ut cum aliquis Sacerdos receperit eleemosynam seu portionem pro celebranda missa seu missis, teneantur illas celebrare eademmet die, vel tempore commendato, cessante legitimo impedimento, & signanter pro illo vel illis, qui talem eleemosynam dederint.

CAPUT XVIII.

B *Quod non celebretur missa extra ecclesiam, nec detur ad id licentia.*

Magna fieret injuria Deo domino nostro, si sanctissimum Sacramentum gloriosi ejus corporis in tantam familiaritatem traheretur, ut aliquod vilipendium caussaretur. Propterea, sacro Concilio approbante, ordinamus & mandamus, ut nemini detur licentia a Provisoribus & officialibus nostræ diœcesis & provinciæ, ut celebret missam in ullo domo, nec in alio loco extra ecclesiam; excepto tamen si fuerit C in domo talis Domini, cui videatur non debere negari, & qui habeat in sua domo capellam & locum separatum ad hunc effectum, & mandamus omnibus presbyteris, ut in nullo loco seu domo alicujus nobilis, seu alterius personæ cujuslibet missam celebrent absque speciali licentia; & tunc non celebrent in palatio, aula, seu camera, in quibus adsit lectus in quo quis dormiat, excepto tamen si fuerit infirmus tali infirmitate, ut surgere non valeat e lecto. Utque præfati Sacerdotes, quamvis D habeant licentiam celebrandi in aliqua domo, ante omnia videant locum, in quo celebrare debent missam, si est honestus & compositus ac ordinatus prout esse debet, ut in eo celebretur sub pœna, quod Sacerdos contrarium faciens, ipso facto incurrat suspensionem a divinis per mensem quoties ita fecerit.

Et quia sumus informati, quod in nostra diœcesi & provincia adsunt plura hospitalia & domus nonnullarum mulierum monialium nuncupatarum, in quibus celebratur missa adeo continuo, ut damnum E oriatur ecclesiis parochialibus, & cultui Dei domini nostri; revocamus omnes & singulas licentias, quæ hactenus fuerunt concessæ, mandamusque Provisoribus & Visitatoribus, ut quando visitaverint ecclesias, se informent quæ domus adsint intra parochiam hospitalium, Beatarum, & aliarum personarum, in quibus celebrari solet missa, & de his nobis relationem faciant. Similiter non dent licentiam, nec in eis celebrari permittant absque nostro spe-

ſpeciali permiſſo, excepta tamen die in- A
vocationis Sancti.

CAPUT XIX.

Quid ſervari debeat circa Confeſſionaria, & altaria portatilia, ſeu mobilia.

Plures perſonæ ſub falſis relationibus, dicentes ſe eſſe nobiles, vel habere ad hoc neceſſitatem, vel per alias cauſas, impetrarunt plura confeſſionaria, & varias facultates habendi altaria mobilia, & miſ-
ſam audiendi in ſuis domibus, vel in eis B
recipiendi ſancta Sacramenta: & quia ſi Papa dominus noſter eſſet informatus de qualitate plurium ex dictis perſonis, & vili earum conditione & ſtirpe, ac etiam de aliis defectibus, quos nonnulli patiuntur, non eſt credendum, quod tales eiſdem concederet facultates, maxime cum tot ſint, & adeo communes, ut inde oriantur magna ſcandala, & ſacra in vilipendium deducantur: & quia ad nos ſpectat inſpicere, & examinare dicta confeſſiona-
ria, & facultates, & exequutioni deman- C
dare illa, quæ fuerint impetrata ſub vera relatione, & exponere ac demonſtrare ſuæ ſanctitati ea, quæ fuerunt impetrata ſubreptitie, & a perſonis de quibus oritur ſcandalum, & periculum conſcientiarum; mandamus ut nullus Sacerdos miſſam celebret in domo ullius perſonæ particularis vigore cujuſvis confeſſionarii, vel alterius facultatis, quamvis ſubſcriptæ a noſtris Proviſoribus, abſque eo quod per nos prius fuerit viſa, & examinata; excepta tamen domo
alicujus Domini titulati, vel ejus filiorum, D
ſub pœna unius floreni presbytero contravenienti, applicandi pro medietate fabricæ ſuæ eccleſiæ, & pro alia medietate accuſatori.

CAPUT XX.

Quod non celebrentur matrimonia extra eccleſiam.

Item etiam præcipimus, ut nullus presbyter audeat adminiſtrare matrimonia
extra eccleſiam parochialem ſub pœna E
mille morapetinorum; & ſit ſuſpenſus a celebratione dictorum matrimoniorum ad annum; mandamuſque ut noſtri Proviſores non concedant ad hunc effectum licentiam abſque noſtro ſpeciali mandato.

CAPUT XXI.

Quod non fiant repræſentationes in eccleſiis.

Sumus informati, quod in quibuſdam eccleſiis noſtri Archiepiſcopatus & provinciæ permittitur fieri nonnullas repræſentationes Paſſionis D. N. J. C. & alios actus, & memoriam Reſurrectionis, Nativitatis Salvatoris noſtri, vel alias repræſentationes. Et quia ex talibus actibus orta ſunt, & oriuntur plura abſurda, & ſæpe ſæpius ſcandala in cordibus illorum, qui non ſunt bene confirmati in noſtra ſancta fide Catholica; videntes confuſiones & exceſſus, qui in hoc committuntur; propterea, ſacro Concilio approbante ſtatuimus & mandamus omnibus parochis noſtri archiepiſcopatus & provinciæ, omnibuſque aliis presbyteris & regularibus perſonis, ut non faciant, nec deat locum, ut in ſuis eccleſiis & monaſteriis fiant dictæ repræſentationes, nec aliquæ illarum abſque noſtra ſpeciali facultate & mandato, ſub pœna unius floreni applicandi modo ſupradicto presbyteris contrafacientibus, & laicis, ut ſint excommunicati.

Item cupientes, ut eccleſiarum ſervitium recte præſtetur a ſacriſtis, & laici ſacris non immiſceantur, ordinamus, ut in eccleſia, in qua aderit Clericus non conjugatus habilis ad officium ſacriſtæ, non admittatur conjugatus: ſimiliter ut ſacriſtæ dormiant in eccleſiis cum omni honeſtate, & claudant januas adveniente nocte; nec ab eis de nocte exeant ſub pœna, quod propter eumdem caſum carcerentur, & puniantur arbitrio noſtrorum judicum.

CAPUT XXII.

Quod omnes eccleſiæ parochiales ſe conforment eccleſiæ majori, in pulſando Ave Maria, & Veſperas.

Cum circa tempus pulſandi Ave Maria in noſtra eccleſia metropolitana & in aliis eccleſiis tam iſtius civitatis, quam aliarum civitatum, villarum, & locorum iſtius noſtri Archiepiſcopatus & provinciæ adfuerit aliqua confuſio & varietas, mandamus ut in dicta noſtra ſancta eccleſia, & in omnibus aliis civitatibus, villis, & locis iſtius noſtri Archiepiſcopatus & provinciæ, pulſetur Ave Maria poſt occaſum ſolis, nocte imminente; & ſtatim ut campanarius dictæ noſtræ ſan-

ANNO CHRISTI 1512.

sanctæ ecclesiæ, vel aliarum ecclesiarum Cathedralium, inceperit pulsare campanam Ave Maria, omnes alii sacristæ aliarum ecclesiarum inferiorum illi correspondeant; & hic ordo servetur in aliis civitatibus, oppidis, & locis ad normam ecclesiæ principalis; pariterque statuimus ut in pulsando campanas pro Vesperis se conforment ecclesiæ principali, sub pœna duodecim morapetinorum quoties contravenerint, applicandorum campanario ecclesiæ principalis.

CAPUT XXIII.

De Vita & honestate Clericorum.

Cupientes ut ecclesiasticæ personæ nostræ diœcesis, & provinciæ sint honestissimæ in omnibus suis operibus, habitu, & conversatione, sacro Concilio approbante, mandamus, ut Sacerdotes & Clerici in sacris ordinibus constituti, seu beneficiati, sint graves in loquendo, incedendo, & tractando, ut eorum vita & consuetudo sint laicis in bonum exemplum. Mandamus etiam ut deferant pallia cum colari amplo convenientis latitudinis, ut perveniant usque ad plantam pedis, & ne utantur ac deferant pannum sericum, nec coloris violacei, nec viridis, nec alium elaboratum & contextum serico, nec gestent signa doctorum, sed birreta, & non incedant cum bracis & thoracibus, etiamsi deferant pallium desuper, excepto quando trahunt vestem talarem, & non deferant annulos aureos, nec cingula auro nec argento elaborata, nec calceamenta colorata; pariterque mandavimus, ut deferant coronam mediocris latitudinis, & capillos breves, adeo ut videantur aures, nec crescere sinant barbam. Quæ omnia mandamus per ipsos fieri & compleri sub pœna quingentorum morapetinorum contravenientibus; & si forte aliquis Clericus fuerit inhonestus in suo habitu, contra ipsum servetur juris communis dispositio; & si fuerit adeo immoderatus in bibendo & comedendo, ut sine justa causa ingrediatur cauponas, vel fiat ebrius, tunc incurrat pœnam suspensionis ab officio & beneficio, si habuerit, ad mensem; & nisi corrigatur, contra ipsum procedatur, prout ejus superiori bene visum fuerit.

Item mandamus, ut nullus clericus saltet, nec cantet cantiones sæculares in missa nova, nec in nuptiis, nec in alio quovia negotio publico, nec accedat ad locum in quo currunt tauri, sub pœna viginti regalium.

Item mandamus, ut dictam pœnam incurrat quilibet Clericus, qui tam parum timoratus Dei fuerit, ut dixerit, juro per talem, vel non credo in talem, vel alia similia verba, & ultra dictam pœnam deprehendatur, & corrigatur arbitrio judicis.

Item mandamus, ut quilibet Clericus, qui fuerit repertus de nocte ambulans post sonum secundæ campanæ absque justa causa, maxime in habitu indecenti, deprehendatur per nostrum barigellum, & puniatur per nostros Provisores: & si arma secum tulerit, illa amittat, & incurrat pœnam mille morapetinorum.

CAPUT XXIV.

Quod Clerici in sacris constituti seu Penosiciati confiteantur, & sanctum Eucharistiæ Sacramentum recipiant, saltem tribus festis paschalibus anni.

Cum Clerici, qui sunt electi in sortem Domini, majora dona recipiant a Deo, atque ita magis teneantur vitam ducere cum omnimoda bonitate & sanctitate, requirimus & hortamur omnes Clericos in sacris constitutos, seu Beneficiatos, cujusvis status & conditionis existant, intra nostrum Archiepiscopatum & provinciam, ut peccata deponant, & sanctum Eucharistiæ Sacramentum recipiant tribus festis paschalibus anni: & concedimus omnibus dictis Clericis facultatem eligendi Confessarios, qui illos absolvere valeant ab omnibus peccatis, a quibus illos possemus absolvere, excepto tamen illo, qui fuerit ordinatus per saltum, & sine licentia proprii Prælati, & illo qui violaverit Ecclesiam quocumque modo, & qui quædam sortilegia, vel incantationes patraverit, & exceptis perjuriis in damnum proximi, & excessu qui committitur injiciendo manus violentas in Clericum, quocumque modo evenerit, & in laico colapham infligendo, & fustibus excipiendo, & sanguinem effundendo, quibus prohibemus cuilibet Confessario, ne possit absolvere Clericum, qui tale quid fuerit confessus.

CAPUT XXV.

Quod Saterdotes possint eligere Confessarium.

Ut Sacerdotes commodius se disponant ad celebrandam missam, concedimus licentiam omnibus presbyteris nostri archiepiscopatus & provinciæ, ut quando voluerint celebrare, possit quilibet eligere Con-

ANNO CHRISTI 1512.

Confeſſarium presbyterum ſæcularem vel religioſum, apud quem confiteatur: qui Sacerdos ſic electus illos abſolvere valeat, quoties præfati Sacerdotes fuerint confeſſi, ab omnibus ſuis peccatis, etiamſi ſint de caſibus nobis reſervatis, exceptis tamen caſibus contentis, & expreſſis in conſtitutione immediate ſupraſcripta, quos in ſpecie nobis reſervamus.

Item mandamus, ut omnes Presbyteri celebrantes teneantur notificare parochis ſuarum parochiarum quolibet bimeſtri, apud quem Sacerdotem confitentur, & ſe reconciliant, ad effectum ut dicti parochi valeant de his dare rationem. Et ſi fuerit unicus Clericus in loco, teneatur id ſignificare parocho viciniori.

Item mandamus, ut Sacerdotes non gerant ſuper humeris ſuis corpus defuncti, qui non ſit Sacerdos, excepto tempore tantæ neceſſitatis, ut non reperiatur commode, qui illud deferat ad ſepeliendum.

CAPUT XXVI.

Quod Clerici non habeant concubinas.

Plures & diverſas & cenſuras reperimus impoſitas, tam vigore conſtitutionis Cardinalis de Sabina legati Apoſtolici, quam aliorum noſtrorum bonæ memoriæ prædeceſſorum contra Clericos publicos concubinarios: & cognovimus ac vidimus per experientiam illos tales pluries exponere damnationi ſuas animas, & incurrere ac permanere in dictis pœnis & cenſuris, in magnum periculum ſuarum conſcientiarum, & in eis dictum vitium non aboleri. Propterea cupientes ſalutem noſtrorum ſubditorum, & puritatem ac bonum exemplum eorum vitæ ac perſonarum, volenteſque moderari rigorem dictarum pœnarum ac cenſurarum, ſacro Concilio approbante, monemus & hortamur omnes Eccleſiaſticos noſtros ſubditos, ut pure & caſte vivant, prout tenentur. Et quod ſi aliquis illorum habuerit, vel habeat concubinam, illam relinquat, & ſe ab ea ſeparet & removeat, ſaltem intra terminum novem dierum, computandum a die notificationis, & publicationis iſtius conſtitutionis in qualibet diœceſi; mandamuſque ut Proviſores & Miniſtri noſtri archiepiſcopatus & provinciæ ſint diligentes in inquirendo & procedendo contra tales delinquentes, & ſi reperierint aliquem clericum in ſacris, ſeu minoribus ordinibus conſtitutum beneficiatum eſſe publicum concubinarium, illum plectant juxta diſpoſitionem juris pro prima vice, & ſi talis perſona non corrigatur, & perman-

A ſerit cum dicta concubina, & ad eam ulterius rediverit, mandamus eam apprehendi, & in carcerem Eccleſiaſticum detrudi, utque perdat tertiam partem fructuum annuorum beneficii ſeu beneficiorum quæ poſſederit, vel ſervitii ſeu capellaniæ cui inſervierit; & ſi tanta fuerit ejus pertinaccia, ut poſtea non emendetur & corrigatur, mandamus ut deprehendatur, & non liberetur abſque ſpeciali noſtro mandato, ſeu ejus diœceſani, ad effectum ut provideamus quod magis
B opportunum fuerit ſaluti ejus animæ, & dictum vitium ab eo remaneat extirpatum & eradicatum.

CAPUT XXVII.

Quod clerici non ſint præſentes matrimoniis, nec baptiſmis ſuorum filiorum, nec illos ſecum ducant.

Cum juxta doctrinam Apoſtoli, non ſolum debeamus evitare malum, ſed omnem ſpeciem mali, neceſſe eſt ut abſti-
C neamus a rebus, quæ poſſunt aliquod ſcandalum generare; propterea, ſacro Concilio approbante, mandamus, ut nullus Clericus ſæcularis, vel regularis, cujuſvis ſtatus, dignitatis, præeminentiæ, & conditionis exiſtat, noſtræ diœceſis & provinciæ, præſens ſit baptiſmo, vel ſponſalibus, ſeu matrimonio, vel funeralibus ſuorum filiorum, vel filiarum, ſeu nepotum; nec legatum, nec donationem faciant ulli mulieri, quæ habeatur pro concubina, ſub pœna duorum millium morapetinorum; & quoad legatum, nul-
D lum ſit in ſe. Et hanc ipſam prohibitionem & pœnam extendimus contra quemcumque Clericum, qui ſecum duxerit ſuos filios, nepotes, ſeu generos, ad effectum ut ei in Miſſa inſerviant; & quod tales filii, ſeu generi, non ingrediantur cum eis in chorum, dum divina officia celebrantur.

CAPUT XXVIII.

Quod Clerici non habeant negotiationem, ſeu mercimonium.
E

Cum Clerici, qui ſunt electi in ſorte Domini, debeant eſſe remoti ab omnibus negotiis ſæcularibus, ſignanter a negotiatione mercium, quæ quamvis ſit de rebus licitis ſæcularibus, ipſis tamen eſt prohibita & illicita, ratione eorum ſtatus, & quia ipſis eſt impedimentum maximum pro complemento ſui officii, cujus nulla habita ratione nonnulli clerici ſe ingeſſerunt

runt in negociationes ratione suarum personarum illicitas; propterea, sacro Concilio approbante, statuimus & mandamus quibuscumque Clericis nostræ diœcesis & provinciæ cujusvis status, dignitatis, & præeminentiæ existant, ut non se intromittant in aliqua negociatione mercium, sub pœna, quod si aliquis contrarium gesserit, ultra pœnas de jure impositas, incurrat pœnam decem millium morapetinorum.

CAPUT XXIX.

Quod Vicarii informationem capiant de vita Clericorum suæ Vicariæ, & de ea transmittant relationem Prælato singulis annis.

Cum maxime congruum sit Prælatis, ut sint informati de statu suorum subditorum, maxime personarum Ecclesiasticarum, & de earum vita, & de beneficiis, & officiis quæ habent & possident in Ecclesia, propterea sacro Concilio approbante, statuimus, & ordinamus, ut in posterum omnes Vicarii nostri archiepiscopatus & provinciæ, teneantur informationem capere de vita & moribus omnium Clericorum, quilibet in sua Vicaria, & scire, & diligenter inquirere de eorum vita & moribus, & transmittant ad nos, seu nostros provisores quolibet anno, tempore quo transmittuntur listæ, relationem de his quos repererint commisisse nonnulla delicta, & excessus, vel ducere vitam minus honestam, ad effectum ut provideatur quod congruum fuerit saluti eorum animarum, & reformationi morum; & si excessus fuerit talis qualitatis, ut dilationem non permittat, illum statim notificent Prælato expensis delinquentis; quod per ipsos compleri & exequi mandamus; & in hoc magnam habeant vigilantiam, & specialem curam, sub pœna unius floreni applicandi ut supra dictum fuit.

CAPUT XXX.

Quod Beneficiati resideant in suis beneficiis, & non absint ab eis sine licentia Prælati; & in ejus absentia quomodo provideri debeant Capellani.

Experimento vidimus, quia non resident Beneficiati in suis beneficiis, prout deberent, magnam provenire diminutionem cultus divini, & damnum animarum; super quo Patriarcha Don Alphonsus bonæ memoriæ prædecessor noster providit quadam constitutione provinciali præcipiendo, ut Beneficiati nostræ diœcesis & provinciæ residerent in suis beneficiis, & nullus posset abesse a dicto servitio absque justa causa, & cum nostra speciali & expressa licentia. Et quia dicta constitutio est sancta, & directa servitio Dei & Ecclesiarum, & in hoc magna adest confusio & corruptela; mandamus sacro Concilio approbante, ut imposterum servetur dicta Constitutio, & quatenus opus sit, illam renovamus & confirmamus; quam volumus etiam habere locum in Capellaniis perpetuis, excepto tamen si institutio Capellaniæ dixerit, quod possit inserviri per substitutum.

Item quia dicti Beneficiati & eorum procuratores ad effectum fruendi integre fructibus suorum beneficiorum in absentia, procurant pro servitio beneficiorum Capellanos, qui pro minori salario inserviant, faciendo aliquoties cum talibus Capellanis nonnullas illicitas pactiones, ex quo fit ut multoties beneficia careant servitio, & populus Christianus magnum patiatur detrimentum; propterea statuimus, & mandamus, ut provisor non conferat servitium alicujus beneficii personæ, quæ non sit habilis, & idonea, ac opportuna servitio Ecclesiæ, & assignet præfatis Capellanis salarium competens pro eorum substentatione, prout ipsi videbitur opportunum; ac etiam provideat, ut ex fructibus dictorum beneficiorum salaria dictorum Capellanorum integre persolvantur: super quo ejus conscientiam oneramus.

CAPUT XXXI.

Quod religiosi non inserviant beneficio nec Capellaniæ.

Notum nobis est, quod plures Religiosi posthabito Dei timore, & obedientia sui ordinis, cum falsis relationibus & diversis modis fraudolentis obtinuerunt, & in dies obtinent licentias & facultates mutandi habitum dicentes, quod fuerunt translati ad alias religiones, & habeant licentiam a suis superioribus, accedunt in habitu clericorum sæcularium ad hanc nostram diœcesim & provinciam, occupantque servitia & substentationem clericorum naturalium, incedentes prout incedunt extra ordinem & absque habitu religionis. Propterea insequentes juris dispositionem, & constitutionem Cardinalis Don Didaci Hurtado de Mendoza bonæ mem: prædecessoris nostri disponentem, ut nullus religiosus habeat servitium beneficii, nec Capellaniæ (sacro Concilio approbante) statuimus & mandamus, ut dicta

ANNO CHRISTI 1512.

dicta constitutio firmiter observetur in nostra dioecesi & provincia, & quatenus opus sit, per præsentes confirmamus, & innovamus, prohibemusque nostris provisoribus & officialibus, ut non tradant tales licentias, nec illas dare possint, & annullantes omnes illas, quæ hactenus fuerunt datæ dictis Religiosis; pariterque mandamus dictis provisoribus & officialibus, ut impposterum nulli Religioso incedenti in habitu sæculari dent licentiam celebrandi in hac dioecesi & provincia, & remittant dictos Religiosos ad nos & ad Episcopos dioecesanos, ut provideamus quod convenerit servitio Dei, & bono animarum talium Religiosorum.

CAPUT XXXII.

Quas qualitates habere debeant Ordinandi, & non interveniant preces super ordinatione.

Cum in personis Ecclesiasticis, signanter in illis, qui sunt promovendi ad sacros ordines, vel ad officium, & munus curæ Animarum, requiratur prudentia, & idoneitas scientiarum, statuimus, ut nullus impposterum promoveatur ad Ordines sacros, nisi saltem fuerit peritus linguæ latinæ competenter, & in rebus de jure necessariis, & habuerit qualitates, quas sacri Canones disponunt, super quo mandamus, ut nostri provisores & examinatores se prius informent cum magna diligentia.

Item quia reperimus accidisse, quod per intercessionem & preces nonnullorum Magnatum, & aliorum, plures fuerunt ordinati absque eo quod meruissent ordinari, mandamus, ut si quis impposterum intercessores insumpserit ad effectum suscipiendi sacros Ordines, non admittatur, nec recipiatur, & fiat inhabilis ad suscipiendum Ordinem, quem petit.

Item etiam mandamus, ut nulli absenti concedantur literæ Dimissoriales, nisi personaliter comparuerit ad se subjiciendum examini; excepto tamen si lauream Doctoratus obtinuerit in Academia generali; & ut pariter non dentur literæ dimissoriales, nisi ad unum tantum ordinem sacrum, ut viso quomodo se gerit ordinatus in Subdiaconatu, vel Diaconatu, appareat an mereatur promoveri ad majorem ordinem.

ANNO CHRISTI 1512.

CAPUT XXXIII.

Quod nulla jura percipiantur pro Ordinibus.

Item mandamus, ut nulla jura percipiantur pro ordinibus; nec pro carta, nec ratione sigilli, & subscriptionis, utraque Provisores diligenter inquirant de illis, qui ordinantur, an aliquid ab eis fuerit solutum pro Ordinibus, vel pro carta; & si repererint aliquid fuisse perceptum quocumque modo, vel impposterum esse percipiendum, illud restitui faciant cum altero tanto.

CAPUT XXXIV.

Quod non fiant matrimonia Clandestina, & quam pœnam incurrant partes contrahentes, & testes.

Per sacros Canones est prohibitum, quod matrimonia seu sponsalia clandestine, nec occulte fiant, & quod talibus clandestinis matrimoniis nullus Sacerdos, nec alia persona interveniat; & quia dicta prohibitio juris, nec pœnæ, quæ vigore constitutionis nostrorum prædecessorum fuerunt impositæ, non sufficiunt ad obviandum magnis periculis & scandalis, quæ a talibus matrimoniis proveniunt, & magnam audaciam, quam nostri subditi habent illam infringendi reprimendum; propterea cupientes de novo remedio providere, statuimus, & mandamus, sacro Concilio approbante, ut nullus de nostro archiepiscopatu & provincia audeat contrahere talia clandestina matrimonia, seu sponsalia, nec accipere manus contrahentium, vel illis intervenire; sub pœna, quod ultra in tali casu de jure dispositum, contrahentes & ille, qui eorum munus acceperit, incurrant sententiam excommunicationis, & pœnam mille morapetinorum, & quod testes cadant in pœnam 500. morapetinorum pro quolibet.

Item mandamus, ut tales contrahentes clandestine teneantur solemne facere matrimonium in facie Ecclesiæ intra terminum 60. dierum, a die qua clandestine contraxerint, computandi sub pœna privationis ecclesiasticæ communionis si vixerint; & ut quilibet incurrat pœnam duorum millium morapetinorum & si in hoc statu decesserint, eis non detur Ecclesiastica sepultura.

CAPUT XXXV.

Quid observari debeat in matrimonio inter extraneos.

Cum sciverimus, quod plures extranei veniunt in hanc nostram dioecesim & provinciam, dicentes se esse solutos, contrahunt matrimonium secunda vice; & quia sunt personæ incognitæ, etiamsi factæ fuerint denunciationes in Ecclesia parochiali, in qua contrahere volunt matrimonium, non potest fieri notum impedimentum, & postea innotescit illos prius contraxisse matrimonium & legatur esse, vel habere alia impedimenta; ex quo magna pericula & scandala oriuntur. Propterea, sacro Concilio approbante, mandamus, ut nullus parochus, nec presbyter nostræ dioecesis & provinciæ celebret, nec collocet in matrimonio tales extraneos absque licentia nostrorum provisorum, seu judicum, vel absque eo quod exhibeant fidem & testimonium, qualiter sunt personæ liberæ ad contrahendum matrimonium, vel qualiter fuerunt denunciati in sua dioecesi, in Ecclesia suæ parochiæ, & non fuit repertum impedimentum in dicto matrimonio, & quod si quis ex talibus extraneis non exhibuerit fidem supradictam, illum remittant ad nostros judices ad effectum providendi, quod desuper fieri debet.

CAPUT XXXVI.

Contra illos, qui matrimonium contrahunt in gradibus de jure prohibitis.

Quia plures Dei timore postposito, & periculo animarum suarum, contrahunt matrimonium, vel sponsalia per verba de præsenti in gradibus consanguinitatis & affinitatis prohibitis, vel in Ordine sacro constituti, vel Religiosi professi, qui de jure sunt ipso facto excommunicati; & quia plures in dictam sententiam excommunicationis incurrerunt, & incurrunt, mandamus, sacro Concilio approbante, ut tales contrahentes incurrant etiam pœnam trium millium morapetinorum, & testes in pœnam morapetinorum pro quolibet.

CAPUT XXXVII.

Contra illos, qui contrahunt duplex matrimonium.

Mandamus similiter, ut si vir, vel mulier postquam in legitimo matrimonio fuerint conjuncti, perversando ordinem hujus sancti Sacramenti, contraxerint, vel quilibet illorum contraxerit matrimonium vel sponsalia secunda vice, durante primo matrimonio, ultra alias pœnas de jure stabilitas, incurrat præterea pœnam duorum millium morapetinorum, quamvis maritus fuerit absens per longum tempus, & de eo non habeatur relatio, excepto si fuerit publicus & notorius obitus mariti absentis, vel si coram nostris officialibus constare fecerit & docuerit legitime de obitu mariti, ut cum eorum licentia contrahere valeat, & non alias, nec alio modo, idemque intelligatur de muliere absente.

CAPUT XXXVIII.

Contra blasphemias proferentes.

Cum blasphemia gravissimum sit peccatum, & contra prima & præcipua Dei mandata, ideo magnam infert injuriam & offensionem divinæ majestati ille, qui blasphemat ejus sanctum nomen, signanter si est unus ex ministris ejus divino cultui deputati, sacro concilio approbante, statuimus & mandamus, ut nullus cujusvis status, conditionis, & præeminentiæ existat, blasphemet, juret, nec improperium aliquod proferat contra Deum dominum nostrum, nec contra virginem gloriosam sanctam Mariam ejus matrem dominam nostram, nec contra aliquem ex ejus sanctis, sub pœna, quod si fuerit clericus, incurrat pœnam trium florenorum auri, & quod detrudatur in carceres arbitrio judicis, si vero fuerit laicus, ut ultra pœnas de jure impositas, judex ecclesiasticus contra eum procedat prout de jure.

CAPUT XXXIX.

Quid servare debeant illi qui aufugiunt in ecclesias, & tempus quo in eis stare debent.

Notum nobis est, quod plures delicta committentes, quia timent plecti a justitia sæculari, aufugiunt ad ecclesias, & volentes frui earum immunitate, adeo inhone-

ANNO CHRISTI 1512.

honeste in eis se gerunt, ut Deus dominus noster valde ab eis offensus remanent, & ejus ecclesiæ profanatæ, ac ecclesiastici in officiis divinis perturbantur. Propterea dictis abusibus obviare cupientes, sacro concilio approbante, statuimus, & mandamus, ut imposterum illi qui ad ecclesias aufugient, in eis honeste & decenter se gerant, nec ullo modo ludant, nec familiaritatem habeant cum suis uxoribus, vel aliis intus ecclesiam, nec adstent in januis ecclesiarum, nec in cœmiteriis jocando, vel citharas pulsando, nec utendo aliis colloquiis ociosis, sed solitarie vivant & tanquam personæ quæ erraverunt, & cum omnimoda humilitate & honestate. Item mandamus, ut si aliquis ex dictis ecclesiæ immunitate gaudentibus, ab ecclesia exiverit ad committendum aliquot excessus, & contumelias in suos inimicos proferendum, vel aliquod delictum in ecclesia commiserit, vel ab ea exiverit quocumque modo, per eamdem causam, ejiciatur statim artali ecclesia, mandamusque parochis, clericis, & sacristis, & omnibus aliis personis, quæ curam habent de talibus ecclesiis, & hospitalibus sub pœna excommunicationis, ut id notificent nostris Provisoribus & judicibus ad effectum, ut expellantur ab ecclesia tanquam violatores ejus honestatis, & amplius in ea, nec in alio admittantur. Et si ab illorum expulsione ab ecclesia aliquod periculum timeatur advenire talibus delinquentibus, mandamus ut nostri judices illos carcerari faciant in ecclesia, ita ut non possint exire ad similia delicta patranda, nec illa committenda in ipsa ecclesia, prout dictum est. Et quia plures per tantum temporis spatium in ecclesiis commorantur, ut videantur illas habere potius pro residentia, quam pro asylo suarum personarum, mandamus, ut nullus possit remanere in ecclesia, nec in ea admitti ultra spatium octo dierum, absque licentia provisoris, vel judicis ecclesiastici, & mandamus clericis, ut si aliquis ex supradictis excessibus committatur, illum notificent præfatis provisoribus, sub pœna unius floreni quoties id facere omiserint, applicandi modo supradicto.

CAPUT XL.

Ordo, quem Vicarii & Parochi servare debent circa quæstores.

Personarum fide dignarum relatione didicimus, quæstores & collectores locorum piorum, illosque qui promulgant indulgentias & peccatorum remissiones, postposito Dei timore publice extendere suas bullas seu indulgentias ultra earum vigorem sæpius audere, atque ad defraudandos fideles falsum exponere: &, quod pejus est, aliquando litteras adulterare quas gerunt, cumque sint inhabiles & laici, abusus & falsitates populo prædicare. Idcirco nos cupientes tot malis abusibus obviare, sacro concilio approbante, statuimus, & præcipimus Vicariis ac parochis omnium ecclesiarum nostri archiepiscopatus & provinciæ, ut in posterum non admittant ullum quæstorem & eleemosynarum collectorem, seu promulgatorem Bullarum, vel indulgentiarum in propriis ecclesiis, seu parochiis, neque permittant eos concionari nec procurare quæstum aliquem, nec indulgentias, nec peccatorum remissiones, quin prius videant nostras litteras, & specialem licentiam nostro nomine subscriptam, nostroque sigillo munitam, in qua revera contineatur facultas bullarum, quas tales quæstores divulgant, & ad quas indulgentias, remissiones, & casus extenduntur. Et ut dicti quæstores non possint excedere, nec devenire ad publicandas indulgentias & casus, ultra contentos & expressos in dicta nostra licentia. Statuimus etiam, decernimus, & jubemus, ne quæstor aliquis concionetur, neve publicet ullas gratias, remissiones, & indulgentias, sed vicarius, seu curatus ecclesiæ, vel alius clericus illius legat publice populo dictam nostram licentiam, ut per eam sciant quod conceditur, ne quisquam defraudetur. Quod præcipimus per dictos vicarios & parochos fieri & expleri sub pœna trium florenorum quoties contrafecerint.

Item quia plures doctrina, & idoneitate destituti, ipsique laici, immoderata avaritia moti potius quam Dei zelo officium concionatoris exerceant, jubemus præfatis vicariis, parochis, & clericis, ut nulli quæstori, nec cuipiam alteri in suis ecclesiis concionari permittant, quamvis gratia fuerit per nos approbata, nisi talis persona exhibuerit specialem nostram licen-

licentiam, vel nostrorum Provisorum ad prædicandum, quam, nisi prius fuerit ille legitime examinatus, & de ejus idoneitate constiterit, minime concedi jubemus: & ut nihilominus vicarius, Parochus, seu clericus legat coram populo gratias & remissiones seu indulgentias contentas in nostris litteris, ne Concionatores valeant in publicatione fraudem aliquam committere; & decernimus, ut ille qui legerit nostras litteras, unum regale pro labore a quæstore accipiat.

Item præcipimus dictis vicariis, parochis, & clericis, ne permittant dictis quæstoribus ac collectoribus imponi taxam aliquam petitionibus (ut faciunt) dicentes illum qui voluerit lucrari indulgentias & remissiones, offerre debere certam summam morapetinorum; excepto si in nostris litteris licentiæ, specialiter fuerit expressa dicta taxa. Jubemusque ut quæstor & collector qui contra fecerit, statim apprehendatur, & in nostros carceres archiepiscopales, vel diœcesani loci, ubi id acciderit, intrudatur; omnesque morapetini dictæ gratiæ, & alia ejus bona sequestro subjiciantur.

Item quia accidit, cum licentiis per nos vel prædecessores nostros concessis, licet tempus in eis expressum elapsum fuerit, vel ipsæ fuerint revocatæ, præfatos quæstores populum defraudare; jubemus, ut nulla nostra licentia seu nostrorum prædecessorum valeat ultra tempus unius anni a die concessionis: & ut in posterum præfati quæstores non admittantur ad quæstum faciendum illarum vigore. Et præfati vicarii summopere invigilent observationi istius constitutionis: quod in hoc casu magnæ fraudes committi solent. Quæ per ipsos fieri mandamus sub pœna superius expressa.

CAPUT XLI.

Ne executioni demandentur mandata cujusvis, qui se dicat judicem Apostolicum, nisi prius fuerint visa & examinata ab Ordinario.

Cupientes obviare fraudibus & excessibus, quos nonnulli cum falsis litteris, quas vocant Apostolicas, commiserunt & committunt in nostro archiepiscopatu & provincia, sigillum ac litteras Apostolicas falsando, atque allegando facultatem plenam dispensandi, approbandi, & providendi de beneficiis: itidemque nonnulli se dicentes judices Apostolicos, qui quidem non sunt, vel procedentes contra

A formam suæ commissionis: alii vero non habentes litteras Apostolicas expectativas, seu reservationes, vel habentes gratias pro aliis diœcesibus, vel ad tempus jam elapsum, & nullius vigoris, ac tales ut non extendantur ad beneficia vacantia, illa occupant. Et desuper nonnulli se dicentes exequutores, vel subexequutores talium literarum Apostolicarum, conficiunt diversos processus & mandata, quæ sæpe sunt nulla, tanquam facta a non habentibus facultatem & jurisdictionem;

B quibus nostri subditi opprimuntur ac molestia afficiuntur immerito, & in diversos errores incidunt. Quia cum multi sint indocti, de similibus mandatis notitiam nullam habent, & ignorant quid agere debeant, vel obsequi: Et quia ad nos tanquam Antistitem pertinet afferre medium hujusmodi fraudibus, & abusibus, idcirco adhærentes juris dispositioni, & iis, quæ per nostros bon. mem. prædecessores in hoc casu fuere statuta & ordinata, sacro approbante concilio decernimus, & præcipimus, ut in posterum nullus pro-

C cessus, vel mandatum cujusvis judicis, qui se dicat apostolicum exequutorem, vel subexequutorem, aut conservatorem, quamvis ei pareant, executioni demandetur, nec compleatur per ullum ex nostris subditis, quin prius fuerit oblata coram nobis, vel coram episcopo diœcesano, vel nostris provisoribus, & officialibus commissio originalis talis judicis apostolici, & processus, vel mandatum, ut per nos viso ad quem directe incumbat exequi & compleri facere mandata apostolica, eis pare-

D re & exequi jubeamus, vel super eo consulamus dominum nostrum Papam, ut si forte fuerint literæ subreptitiæ, vel habuerint aliquem defectum, ob quem exequutioni demandari non debeant. Quod jubemus per nostros subditos ecclesiasticos compleri & observari sub pœna excommunicationis & trium florenorum auri quoties id facere omiserint.

CAPUT XLII.

Ne detur possessio cujusvis beneficii alicui absque mandato ordinarii.

E

Plures immoderata avaritia ducti procurant occupare de facto ecclesias & possessiones beneficiorum. Alii vero clandestine faciunt acta possessionum viventibus possessoribus, varia fraudum genera committentes. Propterea fuit statutum ac usu receptum in hac nostra diœcesi, & nunc denuo, sacro concilio approbante, statuimus, & ordinamus, ut nullus clericus,

nec

ANNO CHRISTI 1512.

nec facrifta admittat aliquem ad poffeffionem beneficii in fua ecclefia abfque noftro mandato, feu Prælati dioecefani, vel noftrorum provi forum aut officialium. Quod fi contra quifquam fecerit, incurrat ipfo facto pœnam quatuor ducatorum auri pro qualibet vice.

CAPUT XLIII.

Ne admittantur ad celebrandum facerdotes extranei, vel ordinati extra diœcefim, quamvis habeant facultates, nifi exhibita licentia ordinarii.

Nunciatum eft nobis, plures falfo exponentes extorquere facultates ad fufcipiendos ordines, extra tempora a quocumque Antiftite, ac fæpe fæpius Latini fermonis adeo imperitos, ut nec legere noverint, & abfque titulo aliquo, vel cum aliis maximis defectibus facrum presbyteratus ordinem fufcipere; dum funt perfonæ fæculares inhabiles, & ejus conditionis, ut in noftro archiepifcopatu & provincia ortum fuerit, & oriatur haud leve fcandalum & pravum exemplum ab hujufmodi perfonis ineptis. Ideo, facro approbante concilio, ftatuimus, & ordinamus, ut nullus ex dictis ordinatis extra diœcefim admittatur ad celebrandam miffam fine licentia fui ordinarii, & nifi comparuerit coram nobis, vel coram fuo diœcefano, aut noftris provi foribus cum literis fuæ ordinationis, ut per nos vifis, & examinata idoneitate, quod ad falutem animarum, & ecclefiæ bonum conferat, decernamus. Præcipimufque, ut quilibet Clericus, vel facrifta, qui alias ad celebrandum admiferit fupradictos, incurrat pœnam unius floreni pro qualibet vice applicandi pro medietate ecclefiæ, & pro alia accufatori.

Item jubemus, ut nullus Clericus, vel Religiofus extraneus, vel ordinatus extra diœcefim, admittatur ad miffam celebrandam, nec ei præbeantur ornamenta ad celebrandum neceffaria, quin prius compareat coram ordinario, & per ipfum examinetur: fi vero fuerit extraneus, quin exhibeat literas dimifforiales proprii epifcopi, ut ipfi per noftros provi fores licentia conferatur fub pœna 500. morapetinorum pro qualibet vice tam ipfi, quam ei, qui ornamenta præbuerit, infligenda, atque applicanda pro medietate fabricæ talis ecclefiæ, & pro alia medietate, denuncianti.

CAPUT XLIV.

Ut notarii Apoftolici exhibeant fuos titulos, & examinentur.

Notum nobis eft magnam confufionem & abufum in noftro archiepifcopatu & provincia emerfiffe ex multitudine illorum qui fe notarios Apoftolicos venditant. Tum quia plures illorum funt inepti & ignobiles, atque ab ignobilibus educati, cum etiam propter plures fraudes, ac dolos, & acta clandeftina quæ fiunt ab hujufmodi notariis in magnam Dei offenfionem, & reipublicæ detrimentum. Quia ergo ad nos pertinet in fimilibus providere, facro approbante concilio, ftatuimus, ut nullus notarius, qui fe apoftolicum appellet, exerceat tale officium, quin prius compareat coram nobis, feu noftris provi foribus cum titulo fui notariatus, ac facultate cum qua fuit creatus; ut fi fuerit idoneus, & legitime provifus, illum notificari noftris fubditis jubeamus, ut ab ipfis habeatur, & reputetur pro notario apoftolico; alias vero non permittatur defraudare populum, & falfo dictum officium exercere. Præcipimus ergo, ut fi quis contra præfentem conftitutionem notarii officium exercuerit, quinque millium morapetinorum pœnam incurrat, ac in carcerem detrudatur, neque inde extrahatur abfque noftro fpeciali mandato.

CAPUT XLV.

Ordo fervandus in Vifitatione ecclefiarum.

Neceffarium apprime epifcopis eft, invigilare, & meditari continuo, ut ecclefiæ femper magna cum rectitudine & diligentia perquirantur & vifitentur, propterea facro concilio approbante, ftatuimus & ordinamus, ut omnes ecclefiæ & clerici noftri archiepifcopatus & provinciæ vifitentur fingulis annis femel ab epifcopis, quolibet in fua diœcefi, vel eorum nomine a viris doctis, confcientiæ integræ, & Deum timentibus. Jubemufque ut dicti Vifitatores faciant vifitationem juxta quædam capitula, quæ fuper iis tradi ipfis præcipimus: quæque in fingulis ecclefiis affervari mandamus. Pariterque vifitent hofpitalia, & eremitoria.

Item jubemus, ut præfati vifitatores fingulis diebus fingulas tantum ecclefias vifitent, quamvis in civitate feu oppido, in quo vifitationem conficiunt, adfint plures.

ANNO CHRISTI 1512.

res. Quod si plures uno die visitaverint, non fiat retributio nisi pro unica tantum visitatione. Neque accipiant dona, vel munera per se, vel per interpositam personam, juxta capitulum *exigit de censibus*. Neque hospitentur in domibus præfectorum, & administratorum ecclesiarum, prout neque notarii visitationis: sub pœna duorum millium morapetinorum ab administratore seu præfecto, qui illum receperit in suo domo exigendorum. Et ut Visitator & notarius amittat emolumenta, quæ percipere debebant ex visitatione, ac incurrant itidem pœnam aliorum duorum millium morapetinorum.

Item jubemus, ut nullus ex dictis Visitatoribus possit visitare aliquam ecclesiam, quin personaliter ad eam se conferat, & visitet sacramentum, & alia necessaria, super quibus providendum erit. Alias talis ecclesia non habeatur pro visitata, nec præfectus quidquam solvat pro ea visitatione. Si autem solverit, non recipiatur in computum.

CAPUT XLVI.

Ut nullus possit esse præfectus alicujus ecclesiæ ultra duos annos, & ab eo reddatur ratio publice.

Ne præfecti ecclesiarum audeant fabricarum pecuniam expendere, vel ab eis fructum percipere, cum animo per longum tempus dictum officium obtinendi, statuimus, ut nemo possit ecclesiæ præfecturam exercere ulrra annum. Quod si visitatoris quis ecclesiæ utilis visus fuerit, illum prorogare poterit ad alium annum. In posterum vero dicto biennio elapso nequaquam ad ulterius tempus prorogari posse jubemus absque nostro speciali mandato & licentia.

Item jubemus, ut visitatores personaliter; & coram clericis ac populi primatibus rationes accipiant a præfectis fabricarum ecclesiarum: nullatenus vero committant munus accipiendi dictas rationes notario visitationis.

CAPUT XLVII.

Ne fabricæ fiant in ecclesiis absque mandato episcopi.

Cum in ædificiis ecclesiarum intervenerint fraudes in damnum & præjudicium tarum fabricarum, oportet, ut Episcopi huic rei vigilanter incumbant. Propterea, A sacro Concilio approbante, statuimus, ut in posterum nulla fabrica excitetur in aliqua ex ecclesiis istius diœcesis & provinciæ absque nostra speciali licentia seu Prælati diœcesani, vel nostrorum provisorum, aut illius personæ, quam ad hoc in specie deputabimus: neve Visitatores possint jubere ut expendatur in aliqua dictarum ecclesiarum fabrica ultra summam duorum millium morapetinorum. Si vero Præfectus alicujus ecclesiæ aliquod expenderit ultra istam summam, non recipiatur in B computum: & ulterius amittat quodcumque salarium ratione officii administratoris ei competebat.

CAPUT XLVIII.

Ut nihil solvatur Notario pro libro Visitationis absque mandato Provisoris.

Item jubemus, ut præfecti ecclesiarum nihil solvant notario visitationis ratione salarii & emolumentorum libri, quem dare debet de visitatione ecclesiæ, quin C prius videatur & taxetur dictus liber per eundem provisorem, seu per personam, quæ super hoc fuerit deputata, & absque ejus mandato & subscriptione. Quod si alias præfectus dederit seu solverit aliquid dicto notario, non admittatur in computum. Jubemusque ut dictus provisor seu persona per ipsum deputata inserat in libro taxam de his, quæ sunt solvenda juxta tariffam.

Item præcipimus, ut in ecclesiis, in quibus adfuerit liber visitationis, non fiat D alius novus ad inferendum possessiones, ornamenta, & alia ecclesiæ supellectilia, ac beneficia, & capellanias; sed addatur in dicto libro qui prius fuerit, quidquid de novo fuerit necessarium inseri.

CAPUT XLIX.

Ut conficiatur liber authenticus omnium bonorum ecclesiarum.

Cum fabricæ ecclesiarum expertæ fuerint, ac in dies experiantur grave damnum E & jacturam, eo quod contractus, tituli, & instrumenta hæreditatum ac possessionum, censuum, & tributorum, quæ ipsis debentur, sæpe dispereant, & propter mutationem visitatorum & præfectorum sæpius succedunt personæ, quæ ignorant bona & jura ecclesiarum, ideoque earum bona detrimentum patiuntur. Propterea conservationi dictorum bonorum, ecclesiarumque utilitati consulentes, sacro Concilio approbante, statuimus & ordinamus, ut

ut fiat liber authenticus membranaceus in nostra diœcesi & omnibus aliis provinciæ, in quo describantur omnes possessiones, hæreditates, & tributa omnium ecclesiarum, ac beneficia & capellaniæ illarum, bonaque relicta pro anniversariis, festis, & fundationibus, quæ fuerint in qualibet ecclesia. Qui liber fiat in publica forma, ut fidem faciat, & perpetuo remaneat in ecclesia Cathedrali pro manutentione & conservatione jurium ecclesiarum.

Item statuimus, ut in qualibet ecclesiarum apponatur tabula, in qua describantur capellaniæ perpetuæ, anniversaria, & missæ, ac fundationes, quæ in qualibet ecclesia sunt celebrandæ pro quibuslibet personis, quæ illas dotaverint, vel dotabunt in futurum. Quæ tabula sit subscripta a visitatoribus, & notario, ne pereant fundationes.

CAPUT L.

Ut sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum, & Chrisma, ac oleum sacrum asserventur in loco decenti, & fideliter custodiantur.

Cum admodum deceat sanctum Eucharistiæ Sacramentum, sanctorumque reliquias venerabiliter asservari, & bona, diligenti ac fideli custodia, & in loco decenti, prout debetur tanto ac tam sancto Sacramento, ut habeatur cum magna veneratione, & reverentia; propterea statuimus, & ordinamus, ut in omnibus ecclesiis cathedralibus & parochialibus nostri archiepiscopatus & provinciæ adsit sacrarium ac loca bene constructa & ornata cum bonis seris & clavibus, in quibus reponatur SS. Sacramentum, oleum, ac chrisma, omnesque aliæ reliquiæ, quibus decet decore & reverentia, juxta facultates cujuslibet ecclesiæ, & adsit capsa cum clavi, in qua reponantur reliquiæ si adfuerint. Quodque similiter in dicto loco & sacrario adsit liber seu manuale sacramentorum, de quibus omnibus habeat claves parochus cujuslibet ecclesiæ, quas nemini consignare, nec committere debeat, excepto casu necessitatis legitimæ, quo casu adveniente illas non committat nisi Sacerdoti. Pariterque jubemus, ut præfatus parochus curam habeat renovandi sanctissimum Sacramentum singulis octo diebus, & lavare faciat corporalia semel quolibet mense. Volumusque ut si in hoc, vel alio spectante ad præmissa, aliquis parochus fuerit repertus negligens, vel aliquo modo reus & culpabilis, mulctetur & puniatur pœna unius ducati auri pro qualibet vice applicandi pro una medietate fabricæ ecclesiæ Cathedralis, & pro alia medietate, fabricæ ecclesiæ, in qua casus evenerit, & una vel altera parte pro accusante seu denunciante. Si autem culpa fuerit adeo gravis, ut majori pœna digna censeatur, ea imponatur arbitrio provisorum, quibus præcipimus & mandamus, ut majori cura & diligentia, qua fieri potest, sic fieri & compleri faciant & observari; jubeantque pariter ut diu noctèque ardeat lampas coram dicto loco & sacrario.

Item præcipimus dictis nostris visitatoribus, ut inter alia inquirant, an nostræ Constitutiones executioni mandentur, & an Vicarii & parochi debite suum munus & officium obeant, committantve excessus indebitos. Idem perquirant de nostris lictoribus, ut de omnibus præmissis ad nos transmittant integram relationem, cum alii de quibus ex officio inquirere tenentur, & scire, ut super his omnibus provideatur, prout Dei cultui, & exonerationi nostræ conscientiæ convenit.

CAPUT LI.

Ne ecclesiarum ornamenta ad alienos usus extrahantur.

Ut ornamenta, & jocalia ecclesiarum accuratius custodiantur, & conserventur, præcipimus, sacro approbante Concilio, ut nullus præfectus ecclesiæ, parochus, vel Clericus aliquod ornamentum, vel alia jocalia ecclesiæ occasione baptismorum, vel funeralium, aut alia quavis causa extrahi permittat sub pœna mille morapetinorum. Jubemusque ut nostri provisores similes licentias minime concedant, nisi fuerit de una ecclesia ad aliam, & in eodemmet populo.

CAPUT LII.

Ne ecclesiarum bona alienentur

Quamvis per sacros canones stricte prohibeatur alienatio rerum & bonorum ecclesiarum, exceptis quibusdam casibus, & sub certis solennitatibus in jure expressis, plures personæ posthabito Dei timore & censuris in extravaganti Pauli fulminatis, ausu sacrilego præsumpserunt & præsumunt vendere, alienare, impignorare, & occupare vasa & ornamenta sacra cultui divino dicata, & alia bona se moventia. Et quia tantæ audaciæ occurrere necesse est, sacro Concilio approbante, statuimus, ut quicumque absque nostra licentia, & speciali decreto ac mandato commiserit aliquid

ANNO CHRISTI 1512.

quid de supradictis, vel ille qui receperit, seu retinuerit dicta supellectilia ecclesiarum, vel aliquod illorum (ultra alias pœnas & censuras contra illos de jure impositas) teneantur tam ille, qui alienaverit, quam ille in quem fuerint alienata, solvere ipso facto ecclesiæ valorem rei alienatæ, & plus quadruplo. Et quia talis alienatio in se nulla est, jubemus restitui sine ulla difficultate rem alienatam cum omni quæstu, qui ex ea fuerit factus, non obstante quovis lapsu temporis.

CAPUT LII.

Ne construantur arces in ecclesiis.

Domus Dei ad ejus laudem est tantummodo deputata. Propterea statuimus & ordinamus, ut nemo cujusvis status, dignitatis, seu præeminentiæ existat, sive ecclesiasticus, sive sæcularis, nec communitas, seu Consilium audeat munire, vel mœniis circumdare ecclesias, aut in eis construere arces, vel in earum cæmeteriis: neque molestent, vel compedes aut vincula injiciant iis, qui ad illas confugerint, vel cibum impediant, aut alia necessaria, vel eos quocumque modo insectentur, educantur a dictis ecclesiis tergiversantes; alias qui contra fecerint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant. Si autem Communitas vel Consilium præmissis contravenerit, vel fieri jusserit, subjiciatur ecclesiastico interdicto ultra pœnas sacrilegii, & alias de jure statutas. Ac etiam præcipimus, ut laici non faciant congregationes intra ecclesiam super rebus profanis.

CAPUT LIV.

Contra immunitatis Ecclesiasticæ violatores.

Quia nonnulli postposito Dei timore audent apprehendere personas ecclesiasticas, occupare, & destruere decimas, vel alia bona, loca, & possessiones ecclesiæ, propterea, sacro Concilio approbante; statuimus, ut quicumque cujusvis status, & conditionis existat, apprehenderit, & in carcerem detruserit aliquem ecclesiasticum, vel occupaverit, & acceperit decimas, & redditus ecclesiasticos; vel destruxerit, occupaverit, aut aliquo modo damnum intulerit locis, & possessionibus ecclesiarum & monasteriorum; vel impediverit aut sequestraverit eorum decimas & redditus, ut illos deferret ad suam domum: vel aliquo modo violaverit eorum jura, sive ad hoc dederit consilium, auxilium, & favorem; ultra pœnas in jure stabilitas privetur ab ingressu ecclesiæ; & si ante præstitam satisfactionem decesserit, careat ecclesiastica sepultura. Civitates autem, oppida, & loca, in quibus præfati principales resederint, vel personæ ecclesiasticæ fuerint apprehensæ, vel in quæ dicta bona delata fuerint, & reperiantur, subjiciantur ecclesiastico interdicto per totum tempus, quo sic permanserint, donec integram dederint satisfactionem.

CAPUT LV.

Ne fiant statuta, vel ordinationes contra libertatem Ecclesiasticam.

Nonnulli sæculares & Communitates contra prohibitionem sacrorum Canonum, & nihili æstimantes respectum ac venerationem, quam debent Ecclesiis, illarumque ministris, statuta edunt ac condunt edicta & prohibitiones contra libertatem Ecclesiasticam, atque egregiis modis compellunt Ecclesias & personas Ecclesiasticas ad solvendas contributiones & vectigalia cum ipsis. Propterea sacro Concilio approbante, statuimus, ut in posterum nullus Dominus in temporalibus, nec alia persona cujusvis status & conditionis existat, nec Communitas, oppidum, vel locus totius nostræ diœcesis & provinciæ faciat statuta, aut ordinationes, nec ponat edicta, vel prohibitiones contra libertatem & immunitatem Ecclesiasticam directe, vel indirecte, faciat contribuere, nec solvere impositiones, & vectigalia, Ecclesias & Monasteria, aut personas Ecclesiasticas; quodque super hoc non committant, vel committi permittant fraudem aliquam, ut indirecte compellantur ad contribuendum, alias personæ particulares, quæ fuerint culpabiles in aliquo ex præmissis, volumus, & statuimus, ut ipso facto incurrant sententiam excommunicationis. Civitas vero, oppidum, & locus, qui fuerint culpabiles, & in quibus præfati, vel aliqui illorum resederint, subjiciantur Ecclesiastico interdicto. Quas sententias minime relaxari volumus, quin prius injuriæ & damno satisfecerint, quod ecclesiæ & ejus ministris illatum fuerat.

CA-

ANNO CHRISTI 1512.

CAPUT LVI.

Ordo, quem servare debent judices Ecclesiastici in audientiis faciendis.

Cupientes, ut lites cito terminentur, & ut partes litigiis implicitæ cito extricentur, sacro Concilio approbante, statuimus & præcipimus omnibus ministris, & judicibus nostri archiepiscopatus & provinciæ, ut continuo sedeant faciendo audientias horis solitis de mane & vespere: & procurent observari silentium & ordinem in audientiis, mulctando, & puniendo perturbatores.

CAPUT LVII.

Ut in causis levis momenti non recipiantur Scripturæ.

Mandamus etiam ut in causis levioris & minimi momenti non recipiantur Scripturæ, sed decidantur, & terminentur summarie & breviter. In aliis vero causis non recipiantur plures quam duæ informationes in scriptis a qualibet parte usque ad primam conclusionem, & articulos, ac interrogatoria ad faciendas probationes: & post publicationem non possit præsentari nisi una scriptura pro qualibet ex partibus. Et si aliqua exceptio declinatoria jurisdictionis, vel alia quævis exceptio dilationis fuerit opposita & allegata, illa probanda sit intra octo dies a die qua fuerit deducta, & ad hunc effectum non concedatur ulterior terminus sine justa & evidenti causa.

CAPUT LVIII.

Ne Provisores, & Officiales committant causas matrimoniales: præsertim vero receptionem testium.

Cum causæ matrimoniales sint magni momenti, non debent tractari nisi a doctis, prudentibus, & sacrorum Canonum peritis. Propterea, sacro Concilio approbante, statuimus, ut nullus Vicarius, vel judex Ecclesiasticus se ingerat cognitioni causarum matrimonialium præter Provisores, seu officiales generales, quibus in specie fuerint commissæ, vel alias personas ad hunc effectum vigore specialis commissionis deputatas, quodque præfati Provisores & officiales generales, seu judices sic deputati, committere nequeant, nec committant dictas caussas, præ-

A sertim vero receptionem, & examen testium, cuicumque alteri personæ.

CAPUT LIX.

Ne concedantur literæ excommunicationis pro rebus parvi momenti.

Præcipimus etiam, ut Provisores & officiales generales non concedant literas fulminatorias excommunicationis generales pro rebus levis momenti, & modicæ quantitatis; & declaramus rem esse levis momenti & modicæ quantitatis in hoc casu B usque ad valorem 100. morapetinorum: & pro minori quantitate non concedendas dictas literas generales: quodque super valore & pretio recipiatur juramentum a parte, quæ ejusmodi literas petierit.

Item etiam jubemus, ut præfati judices non dent literas, nec mandata in albo.

CAPUT LX.

Ne exigantur salaria per judices Ecclesiasticos. C

Jubemus itidem, ut judices Ecclesiastici nostri archiepiscopatus & provinciæ non percipiant retributiones directe nec indirecte provisione processuum, nec decisione illorum, sed causas declarent & terminent absque executione aliqua breviter, & prout de jure, sub pœna quod ultra pœnas de jure restituant duplo plus partibus quæ solverint.

CAPUT LXI.

D

Ne percipiantur jura ultra contenta in taxa.

Ut notarii & ministri audientiarum & tribunalium non possint excedere in percipiendo jura, sacro Concilio approbante, statuimus, ut non percipiant jura aliqua ultra illa, quæ ex tariffa antiqua, & consuetudine nostri consistorii & audientiæ archiepiscopalis reperimus fuisse usu recepta & observata a tempore immemo- E rabili usque modo, quæ mandamus hic inseri, ut notiora omnibus fiant: volumusque ut dicti notarii & lictores, vel quilibet alius, non audeat exigere jura & salaria præter illa, quæ in dictis taxis & tariffis fuerint expressa, sub pœna ut qui contrarium fecerit, teneatur pro prima vice illa restituere parti a qua perceperit dupla, & pro secunda vice illa restituat quadrupla, & pro tertia vice illa restituat septupla: jubemusque ul-

ANNO CHRISTI 1512.

terius puniri debere pro furto prout de A jure.

Item statuimus, ut in quolibet loco audientiæ nostræ provinciæ apponatur in una tabula taxa jurium quadratis literis, ita ut omnes legere valeant.

Item ut lictores non committant fraudes, nec omittant exequi mandata nostrorum judicum, prout debent & tenentur; jubemusque ut imprimis & ante omnia exhibeant copias & mandata in quocumque loco illa exequi voluerint, Vicariis, & ubi non adfuerit Vicarius, B Parocho principali.

CAPUT LXII.

Applicatio pœnarum.

Quia plures pœnæ ex contentis in his nostris constitutionibus non fuerunt applicatæ certis locis & personis, ad evitandas tot repetitiones, nobis placet, ut omnes pœnæ contentæ in constitutionibus supradictis, quæ fuerint valoris ultra florenum, dividantur in quatuor partes ap- C plicandas in hunc modum: videlicet quarta pars pro fabrica Ecclesiæ Cathedralis; alia quarta pars pro fabrica Ecclesiæ, in qua delinquens fuerit beneficiatus, vel Cappellanus, vel parochianus; & alia quarta pars pro denunciante, & pro eo qui prosecutus fuerit causam usque ad sententiam; alia vero quarta pars & ultima pro operibus piis, quibus nos, vel Prælati nostræ provinciæ quilibet in sua diœcesi illam applicabimus.

CAPUT LXIII.

Ut in qualibet Ecclesia totius provinciæ adsit liber continens istas constitutiones.

Ut autem dictæ Constitutiones omnibus nostræ diœceseos & provinciæ facilius innotescant, præcipimus & jubemus, ut publicentur in singulis Ecclesiis Cathedralibus nostræ provinciæ: & ut in omnibus aliis Ecclesiis parochialibus dicti archiepiscopatus & provinciæ emantur a præfectis illarum intra mensem a dicta publicatione: & in dictis Ecclesiis illas teneant; ubi omnes possint illas videre.

CAPUT LXIV.

Approbatio & confirmatio Constitutionum D. Cardinalis D. Didaci Hurtado de Mendoza.

Quia vidimus quasdam constitutiones editas a D. Cardinali D. Didaco Hurtado de Mendoza nostro prædecessore bo. mem. quæ ad divinum cultum, Ecclesiarumque ornamentum plurimum conferunt, sacro Concilio approbante, jubemus illas hic inseri cum aliquibus additionibus, quod provident in casibus in his nostris constitutionibus omissis, volumusque illas observari & compleri, prout in eis continetur.

Quæ dictæ constitutiones fuerunt lectæ & publicatæ die 14. & 15. Mensis Januarii anno a Nativitate D. N. J. C. 1512. in dicto Concilio provinciali, quod idem reverendiss. & magnificentiss. D. Archiepiscopus Hispalensis Dominus meus celebravit in nobilissima & fidelissima civitate Hispalensi, præsentibus pluribus Dominis ex capitulo dictæ S. Ecclesiæ, & procuratoribus Ecclesiarum Gadicensis, & Malacitanæ, ac Vicariis, aliisque pluribus, qui ad dictum Concilium convenerunt. Qui omnes pro se, & nomine suorum principalium, illas approbarunt, eisque consensum præstiterunt, ac singulis illarum; cum sint, prout sunt, probæ, & utiles Dei cultui, ac saluti animarum. Præsentibus pro actibus Dominis D. Beltrando de la Cueva, & Petro Gonzalez Bachinas familiaribus reverendiss. Domini, & Antonio de Morales Apostolica auctoritate notario, ac incola dictæ civitatis Hispalensis.

Et ego Didacus de Marlas clericus Salmaticensis Diœcesis publicus apostolica auctoritate notarius, & secretarius dicti reverendissimi D Domini Archiepiscopi dicto Concilio Provinciali interfui, & de ejus mandato legi, & publicavi præfatas Constitutiones.

Sermo habitus per eundem reverendissimum Dominum Archiepiscopum in ultima sessione præfati concilii provincialis.

Venerabiles & dilectissimi fratres. Quæ a sanctis Patribus ex gestis conciliorum constituta didicimus, in hac sancta synodo provinciali, quantum Dominus dedit, explere curavimus. Et utinam dicere licuisset cum Evangelio: *Quod debuimus facere, fecimus*. Quemad- E modum libet antecedens verbum fateri, qui servi inutiles sumus vestigia patrum sequuti regulas & præcepta de cultu Dei, de divinis institutionibus, de celebrandis officiis ecclesiasticis, de vita & moribus componendis secundum canonicas sanctiones vobis edidimus. Virtutis tamen efficaciam, qua illa implere, & in eis proficere valeatis, non est nostrum dare vobis, sed quibus paratum est a Deo, qui, ut Paulus docet, *operatur in nobis & proficere pro bona voluntate*. *A Domino*, inquit Propheta, *gressus hominis diriguntur*. *Non enim est volentis, aut currentis, sed Dei est miserentis*, ait vas electionis.

Reli-

ANNO CHRISTI 1512.

Reliquum est fratres, ut memineritis cujus capitis, & cujus corporis membra estis. *Caput*, inquit Apostolus, *Christus est*: ecclesia corpus ejus, cujus & nos membra sumus. Caput sanctissimum est speciosum prae filiis hominum, *cujus gloriam vidimus*, ait evangelista, *quasi unigeniti a Patre plenum gratiae & veritatis*. Ecclesiam vero ipsius capitis corpus, sic Deus purificavit, ut illam sibi gloriosam efficeret, sanctam, & immaculatam, non habentem maculam aut rugam: ut verbis utamur Apostoli. Decet igitur, fratres mei, tam pretiosi capitis, & immaculati corporis vos membra esse munda & incontaminata: ne aut corpus ecclesiae monstrum reddat, aut membra stupida, & corpori incompacta fiant. Si enim prophetae licuit clamare, & dicere: *mundamini qui fertis vasa Domini*; quanto melius & nobis clamare libet, mundamini qui membra estis corporis Domini. Rursus, fratres charissimi, status & officii vestri, ne sitis immemores. Nostis quid Paulus scribat Corinthiis: *Sic nos*, inquit, *existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei*: Grandis profecto & praecelsa haec dignitas, quam nec Angeli, nec Archangeli, aut etiam Seraphim divino amore ferventes attingere potuerunt. Ministerium vestrum, fratres charissimi, in dispensatione sacramentorum (si audire placet) hoc est: peccatorum sordes abluere, virtutes inserere, debiles in fide solidare, daemonia non tam a corporibus, quam ab animabus expellere, mentes illuminare, peccata relaxare, coelos aperire, portas inferi obserare; imo vero homines Deos facere. *Ego dixi, dii estis*, ait propheta, *& filii excelsi omnes*. Denique ministerium vestrum est, creatam substantiam in Deum creatorem transubstantiare; quod opus natura nescivit, & Angelus admiratur. Cum itaque, fratres charissimi, tale ac tantum ministerium vobis commissum sit hortamur ut in cunctis actibus exhibeatis vos sicut Dei ministros sanctos & irreprehensibiles, pudicos, sobrios, nemini dantes offensionem, ut non vituperetur ministerium vestrum. *Oportet enim vos*, juxta doctrinam Apostoli, *bonum habere testimonium ab his, qui foris sunt*. In omnibus motibus, & actibus vestris nihil fiat quod cujusquam offendat aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem: nec affectetis vestibus pretiosis placere, sed moribus. Considerate, fratres, quam tempus vitae breve est: praeterit enim figura hujus mundi, & veniet dies domini magna & amara valde, dies ultionis in omnes qui operantur malum. *Mihi vindictam, & ego retribuam*, dicit dominus per prophetam. Nemo se decipiat confisus quod patrem misericordiarum habeat judicem; nam, ut ait propheta, *justus Dominus, & justitiam dilexit*. Si enim sola misericordia Deo adscribenda esset, nequaquam propheta dixisset: *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit, & paravit illum, & in eo paravit vasa mortis*. Neque enim, fratres, in evangelio legitis, quod judex dicturus sit omnibus indifferenter. *Venite benedicti patris mei, percipite regnum*; sed & legitis: *Qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam, qui vero mala, in aeternum supplicium*. Et ipse Paulus vas electionis, ut cautos nos redderet, iram Dei metuere, & ne spiritui sancto contumeliam fecerimus; *horrendum*, inquit, *est incidere in manus Dei viventis*. *Abjiciamus ergo*, fratres, *opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus*. Expoliemus veterem hominem cum actibus suis, deponentes pristinam conversationem secundum desideria erroris. Nolite, fratres charissimi, locum dare diabolo, & membra vestra fieri arma iniquitatis, sed adversus illius insidias, juxta Apostoli Pauli consilium, *induite vos armaturam Dei, scutum fidei, loricam justitiae, galeam divini amoris, & gladium spiritus, quod est verbum Dei*. Haec enim sunt arma, quibus milites Christi adscribuntur in coelo, & principes tenebrarum arcentur in inferno. Dignetur misericors Deus corda vestra dirigere in praeceptis suis, ut bonis operibus abundantes, aeternam beatitudinem consequi mereamini, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & spiritu Sancto vivit & regnat per infinita saecula saeculorum. Amen.

Constitutiones D. Cardinalis D. Didaci Hurtado De Mendoza, Archiepiscopi S. ecclesiae Hispalensis, approbatae & confirmatae in dicto Concilio Provinciali, in quibus ordo celebrandi missas statuitur, & poena transgressoribus infligitur.

CAPUT I.

Quia in celebrandis missis de die & vesperis, reperimus magnum defectum & incuriam, praecipimus, & ordinamus, ut in omnibus ecclesiis, in quibus adsunt tria beneficia & ultra (quae inserviri continuo jubemus) per ipsosmet beneficiatos, vel de nostra licentia per suos capellanos idoneos, celebretur singulis diebus ferialibus, quae non sint festa de praecepto, missa de mane, quae terminetur ante ortum solis, ut artifices & mercatores possint audire missam lectam, antequam labores & negotia incipiant: postea vero hora Tertiae celebretur missa diei cantata juxta regulam hujus dioecesis & provinciae: jubemusque ut talis missa diei hora Tertiae non possit suppleri aliqua alia missa lecta quacumque de causa; & ut in hac missa interveniant omnes beneficiati, vel capellani pro eis inservientes, & ille, qui non interfuerit dictae missae priusquam terminetur epistola, amittat distributiones & obventiones, quae hac die ad dictam ecclesiam pervenerint: si vero non adfuerint distributiones seu obventiones usque ad summam dimidii regalis, solvat decem morapetinos in poenam, & pro celebrandis dictis duabus missis Primae & Tertiae adsint hebdomadarii deputati per ordinem; & ille qui omiserit celebrare missam Primae hora propria, sol-

ANNO CHRISTI 1512.

vat in pœnam decem morapetinos pro fabrica ecclesiæ; & ille qui omiserit celebrare missam de Tertia, solvat in pœnam quindecim morapetinos pro eadem fabrica. Jubemus pariter, ut in ecclesiis, in quibus celebrari solet missa solemnior cum diacono & subdiacono ac cantoribus observetur talis consuetudo, & non prætermittatur in omnibus festis solitis & consuetis. Si autem ille, qui debuerit dicere Evangelium, epistolam, vel canere, non venerit, antequam inchoetur missa, vel officium, solvat dictam pœnam quindecim morapetinorum. Pariterque jubemus, ut omnes intersint vesperis, & ille qui non venerit die qua tenebitur infra primum psalmum, amittat dimidiam partem distributionis & obventionis diei sequentis. Jubemusque aliis beneficiatis vel capellanis, qui fuerint præsentes, prout dictum est, sub pœna excommunicationis, ne valeant eis dimittere dictas distributiones & obventiones, quæ sunt in pœnam transgressoribus. Et circa omissiones hebdomadariorum (quorum mulctas applicamus fabricæ) præcipimus sacristæ cujuslibet ecclesiæ, ut notet pœnas, & notificet præfecto, ut illas colligat pro fabrica: & noster visitator quotiescunque visitabit, accipiat rationem dictarum pœnarum, & eas oneri præfectorum ecclesiarum imponat.

CAPUT II.

Ordo recitandi horas, & pœnæ transgressoribus imposita.

Item ordinamus & præcipimus, ut in qualibet ex dictis ecclesiis, in quibus adsunt tria beneficia, vel plura, dicantur omnibus & singulis diebus dominicis & festis de præcepto, saltem Tertia, & Nona cantatæ hora propria, & ille, qui non interfuerit dictis horis, solvat duos morapetinos inter præsentes distribuendos, quibus jubemus, ne illos, vel partem illorum remittant. Et hanc eandem regulam observari jubemus toto tempore Quadragesimæ in Prima, Tertia, & Vesperis. Quia tamen nonnullæ necessitates possunt occurrere tam beneficiatis, quam eorum Capellanis, dispensamus, ut possint gaudere, & gaudeant quolibet mense octo diebus recreationis, in quibus etiamsi non interveniant missis & vesperis ac aliis horis, non incurrant dictam pœnam; non tamen lucrentur distributiones nec obventiones in his diebus recreationis; Jubemusque hebdomadariis, ne capiant recreationem in sua hebdomada sub pœna dimidii regalis fabricæ ecclesiæ applicandi.

CAPUT III.

Ut aperiantur ecclesiæ summo mane, & tunc veniant Clerici ad recitandum officium, & sacrista dormiat in ecclesia.

Item quia tam in pluribus ecclesiis hujus civitatis, quam totius nostræ diœcesis sæpe accidit, ut longe post solis ortum aperiantur ecclesiæ, unde languet devotio populi, & parochianorum, qui vellent ingredi ad solvendam Deo orationem priusquam quidpiam aliud incipiant opus; præcipimus ut sacristæ saltem unam januam cujuslibet ecclesiæ aperiant sub crepusculum matutinum. Jubemusque beneficiatis, seu eorum Capellanis, ut veniant ad dictas ecclesias summo mane ad recitandum matutinum, & continuent alias horas diurnas in dictis ecclesiis sub pœna amissionis dimidii distributionum illius diei. Et ut hoc melius fieri possit, & ecclesiarum cultui melius consulatur, sacristis jubemus, ut dormiant in ecclesiis absque societate laicorum, nec aliarum personarum, unde oriri possit scandalum, vel pravum exemplum.

CAPUT IV.

Ne pax patenis consecratis porrigatur. Neve ulli præter clericos mundent vel involvant calices, & habeant purificatoria.

Item quia reperimus, quod fere in omnibus ecclesiis istius nostri Archiepiscopatus solet porrigi pax cum patenis consecratis (quod cedit in dedecus & vilipendium dictarum patenarum; nam cum sint consecratæ, illas tractant pueri, & nonnunquam in terram cadunt) propterea mandamus, ut in omnibus ecclesiis fiant paces argenteæ vel ligneæ tam pro viris, quam pro mulieribus: & quod presbyteri postquam consummarint, ipsimet cooperiant & involvant calices cum suis patenis in panno lineo albo & nitido, nec illos permittant involvi, aut tangi a pueris, sacrista, vel alia persona, quæ non sit in ordine sacro constituta. Ac etiam mandamus, ut in calicibus teneant pannos lineos subtiles & nitidos, quos vocant Purificatoria ad illos purificandum postquam comsummarunt, priusquam illos involvant.

CA-

ANNO CHRISTI 1512.

CAPUT V.

De nitore corporalium, & linteorum, atque ornamentorum altaris.

Item quia experimur maximam incuriam circa nitorem debitum ministerio altaris tam in corporalibus, quam in linteis, & ornamentis, statuimus, ut in posterum qui habebunt munus Parochi in ecclesiis in quibus adsunt plures, quilibet suo loco secundum ordinem suae antiquitatis assumat onus lavandi corporalia quae sunt in usu, saltem quolibet bimestri, & lintea ad detergendos, & involvendos calices singulis quindecim diebus: & procurent apud praefectum ut saltem quolibet mense mutet mappas altarium: & curam habeant praefati parochi, ut quando aliqua capsula, alba, amytus, manipulus, stola, dalmaticae vel alia ornamenta fuerint lacera, vel sordida, statim a praefecto de novo fiat, aut lavetur.

CAPUT VI.

Ut asserventur in sacrario formae rotundae parvae ad administrandam sanctam communionem.

Item quia fere generaliter reperimus in sacrariis repositam unam hostiam divisam in plures partes; & quia divisio fieri non potest ita, quin cadant aliquae particulae minutissimae, quae non consummantur, nec conservantur prout debent; providentes super eo meliori forma, statuimus & ordinamus, ut loco illarum particularum hostiarum fiant formae parvae hostiarum rotundae & integrae, tam ad illas reponendas & conservandas in sacrario, quam pro communi usu saecularium; & istae sint in tali numero, ut singulis quindecim diebus possint consummari & renovari; & ita jubemus fieri a Parochis.

CAPUT VII.

Ut canatur Symbolum integre viva voce propriis diebus.

Quia in secundo symbolo fidei, quod vulgo vocatur *Credo*, ac cantatur in missa solemni diebus dominicis, & festis de praecepto, explicite omnes fideles confitentur fidem universalem totius ecclesiae militantis, prout quilibet Christianus tenetur confiteri, & ut pueri ac recentes Christiani illud discant, reperimus vigere pravam consuetudinem, quod nempe in

A omnibus ecclesiis nostri Archiepiscopatus, quando fit concio post evangelium, incipiunt decantare Symbolum, & statim illud interrumpunt, ut concioni locum praebeant; quandoquidem vero pulsari per organum faciunt, ita ut ecclesiae non fiat satis: propterea iis obviantes, jubemus presbyteris sub poena excommunicationis, ut in qualibet parochia singulis diebus Dominicis & festis, quibus secundum regulam tenentur illud decantare, postquam illud suo tempore incoeperint, prosequan-
B tur viva voce usque ad finem, nulla parte illius omissa.

CAPUT VIII.

Ut clerici intersint cum habitu decenti officiis, & Capellani diebus dominicis, & festis, utrisque Vesperis, & missae solemniori interveniant.

Item quia reperimus in hoc nostro Archiepiscopatu synodalem quandam Consti-
C tutionem Patriarchae Constantinopolitani D. Alphonsi administratoris perpetui hujus nostrae sanctae ecclesiae nostri praedecessoris, in qua decernitur, ut Clerici horis & divinis officiis intersint cum superpelliceo & habitu decenti sub poena triginta morapetinorum pro fabrica ecclesiae, ubi Clericus contra faciens erat beneficiatus, vel pro beneficiato inserviebat.

Item in eadem constitutione Synodali decernitur, ut clerici & capellani inservientes nonnullis capellaniis in quibuslibet ecclesiis parochialibus, teneantur interesse
D officiis diebus dominicis & festis, tam in primis vesperis, quam in missa solemniori & secundis vesperis cum habitu decenti, & divina officia celebrent, ac decantent dictas missas, & vesperas simul cum aliis Sacerdotibus sub poena triginta morapetinorum pro fabrica talis ecclesiae. Nos ergo videntes ejusmodi constitutionem esse justam & honestam ac Dei cultui opportunam, honorique ecclesiae; licet hucusque fuerit male observata; illam renovamus, & volumus observari in
E omnibus & per omnia tam circa habitus & capellanorum capellaniis inservientium assistentiam divinis officiis diebus & horis supradictis, quam circa poenam transgressoribus impositam. Volumusque ut sacristae curent notare illos, qui non venerint, & consignent praefecto ecclesiae defectus quos commiserint, in fine cujuslibet mensis, ut praefecti illas percipiant, & nostro Vicario facultatem concedimus ubi adfuerit, ubi vero ipse non adfuerit, pa-

rocho antiquiori, ut ita executioni demandari faciat.

CAPUT IX.

Ne fiant pervigilia.

Item reperimus aliam constitutionem synodalem præfati D. Alphonsi Patriarchæ nostri prædecessoris circa pervigilia, quæ in ecclesiis & eremitoriis fiunt; quæ statuit, ne dicta pervigilia fiant: Quæ constitutio de verbo ad verbum est prout infra, videlicet: Cum in more positum sit, ut in vigiliis Sanctorum plures tam viri, quam mulieres, clerici & laici præ devotione veniant ad pernoctandum in ecclesiis: & quia audivimus, quod sub prætextu devotionis plura in eis committuntur maleficia, & signanter scortationes, & adulteria: & ulterius fiunt compotationes, & proferuntur plures cantilenæ sæculares, & fiunt choreæ, & alia inhonesta, ex quibus plura oriuntur scandala & peccata, super quibus ad nos pertinet providere, & reprobare talem consuetudinem. Propterea, hoc sacro Concilio approbante, statuimus, ut in posterum in vigiliis gloriosæ Virginis Mariæ, & cujusvis festivitatis, nec diebus ferialibus, in nostra ecclesia Cathedrali, nec in qualibet alia nostræ diœcesis & provinciæ fiant ejusmodi pervigilia, & nullus illo tempore admittatur in ecclesias, & clerici ecclesiarum in quibus fieri solent, statim post terminatum officium vesperarum claudant januas ecclesiæ, itaut illa nocte, qua fieri solet pervigilium, nullus possit ingredi dictas ecclesias. Et clericus, ad quem spectat curam de hoc habere, si ita non præstiterit, solvat quingentos morapetinos, quo applicentur ecclesiæ Cathedrali, in cujus diœcesi hoc evenerit. Et si forsan aliquis ejusmodi pervigilia celebrare voverit, nos licentiam & facultatem concedimus omnibus presbyteris curam gerentibus animarum, & auctoritatem a nobis habentibus audiendi confessiones, ut possint commutare talia vota in alia opera pia. Præcipimusque ut hæc nostra constitutio in omnibus ecclesiis ali illarum presbyteris publicetur.

Nos ergo præfatus Archiepiscopus D. Didacus Hurtado de Mendoza, videntes hanc dictam constitutionem fore sanctam, & valde utilem, & quanta cum diminutione divini cultus hactenus non fuerit observata, nec observetur, illam renovamus, jubemusque servari sub pœna in ea contenta. Quia tamen plures habent magnam devotionem pernoctandi in hac nostra sancta ecclesia in vigilia B. Mariæ Virginis

A mense Augusti, & ejus octava, præcipimus, ac jubemus nostro barigello majori, ut illa nocte apponat custodes, & accurate invigilet, ut omnes illi, qui præ devotione voluerint pernoctari, possint in ea honeste manere: & non permittat cantilenas, instrumenta musica, vel choreas, nec alios actus inhonestos dicto tempore, qui hactenus fieri solebant, & mulctet contrafacientes ducentis morapetinis, quorum 100. applicabuntur fabricæ ecclesiæ, & centum alii barigello præfato.

B

CAPUT X.

De honestate habitus a Clericis servanda.

Item quia honestas & moderatio est virtus decentissima in quolibet statu, præsertim autem in ecclesiastico, & audivimus quod plures ecclesiastici in nostro archiepiscopatu incedunt inhoneste & indecenter, gestantes parvas coronas juxta suum ordinem, cum capillis effusis, & barba prolixa, ac palliis brevibus & apertis, &
C sine biretinis, ac quod pejus est, aliquando cum vestibus sæcularibus, & thoracibus sericis, & cum cingulis auro & argento elaboratis, gerentes annulos, & calceos rubros modo & forma indecenti (quæ omnia sunt signa seu indicia pravi & indevoti animi, & sunt pravi exempli sæcularibus) propterea nos super his de remedio providere meditantes, jubemus, ut in posterum omnes clerici in sacris ordinibus constituti seu beneficiati coronam competenter apertam gerant, & capillos adeo breves, ut saltem dimidia pars aurium pateat,
D nec sinant crescere barbam, & gerant pallia honesti coloris, nec adeo longa, ut per humum sternantur, nec tam brevia, ut pes totus pateat; sed ad terram usque perveniant: gerantque sua biretina, non autem induantur thoracibus sericis, nec cingula elaborata auro, argento, vel serico gestent, neque annulos, exceptis illis, quibus ratione gradus vel dignitatis ferre licet: nec calceamenta deferant præter nigri coloris, sub pœna, quod beneficiatus, qui contrarium fecerit, incidat in pœnam mil-
E le morapetinorum istius monetæ applicandorum pro una medietate fabricæ ecclesiæ, cujus erit beneficiatus; & pro alia medietate barigello nostro, ut curet id exequi: clericus vero, qui non fuerit beneficiatus, incurrat pœnam 500. morapetinorum, qui applicentur modo superius expresso.

CA-

ANNO CHRISTI 1512.

CAPUT XI.

Quomodo administrari debeat Sacramentum Baptismi.

Item circa Sacramentum Baptismi, qui est janua, atque aditus aliorum Sacramentorum; quia reperimus in hac nostra dioecesi infantes per aspersionem, non autem per immersionem quandoquidem baptizari, noscentesque tam ex decretis & veterum Canonibus, quam ex Sanctorum B Theologorum sententiis eum ritum ac consuetudinem baptizandi, quamvis non improbetur, non tamen adeo probari ac baptismum per immersionem, tum quia id conformius consuetudini sanctae Romanae Ecclesiae magistrae & capitis, nec non consuetudini universalis Ecclesiae; tum etiam ut plenius compleatur analogia, quam habet cum sepultura & resurrectione Jesu Christi Domini nostri juxta dictum S. Pauli Apostoli ad Colofs. 2. ubi ait, quod sumus *consepulti ei in baptismo, in quo & resurreximus per fidem operationis Dei*. Propterea nos, ad quos ex officio spectat dirigere & promovere oves nobis commissas de bono in melius, juxta sententiam D. Pauli 1. Corinth. 12. *Aemulamini charismata meliora, & adhuc excellentiorem viam vobis demonstro*; praecipimus ac jubemus omnibus parochis nostrae dioecesis, ut in posterum baptizent per immersionem, prout in Ecclesiis, quas visitavimus, docuimus, & ordinavimus, & usus tenet, exceptis quatuor casibus. Primo cum baptizandus erit adultae aetatis, sive vir, sive foemina. Secundo D cum infans aegrotaverit, de quo verisimiliter credi debet, quod si in aquam immergeretur, manifestum damnum ac jacturam pateretur. Tertio cum infans nequit ab utero matris exire, nisi solum caput, vel aliud ejus membrum; quo casu fieri debet baptismus in illo membro per aspersionem. Quarto cum in casu necessitatis nequit haberi ea copia aquae, ut sufficiat ad immersionem.

CAPUT XII.

Ut baptizans statim deponat seu tollat capuccium.

Item quia renunciatum est, nonnullas matres seu nutrices non custodire infantes, ut fas est, diebus quibus gerunt capuccium post baptismum cum reverentia sancto Chrismati debita, aliosque committere abusus, omittendo reducere pue- A rum ad parochum, qui illum baptizavit, adeuntes moniales, seu religiosos, ut tollant infanti capuccium; dicentes in capuccii ablatione compaternitatem contrahi; propterea super hoc providere volentes, praecipimus sub poena excommunicationis omnibus parochis nostri archiepiscopatus, ut statim atque terminaverint baptismum, tollant capuccium, uti post triduum facere solent.

CAPUT XIII.

Ut baptizans scribat suum nomen, & illud infantis, ac diem, mensem, & annum.

Item quia experientia compertum habemus nonnullos absque patre, matre, vel consanguineis educari; aliquando vero dubitari quorum sint filii, & an fuerint baptizati; cumque aliquando oporteat scire aetatem, & an sint legitimi; praecipue vero si ad Clericatus ordinem promovendi sint, vel matrimonium contrahere C debeant: ac necessum sit & scire, an aetatem competentem attigerint, ut assentiri valeant; & quinam fuerint patrini propter impedimentum cognationis spiritualis, & propter plura alia dubia & damna, quae ex ignorantia illorum omnium, vel cujuspiam oriri solent; propterea super praemissis providere volentes, praecipimus, & ordinamus, ut a die, qua fuerit publicatum hoc nostrum statutum intra 30. dies omnes & singuli praefecti Ecclesiarum teneantur sub poena excommunicationis & ducentorum morapetinorum applicandorum pro una medietate accusatori, & pro alia medietate Ecclesiae, facere librum expensis fabricae Ecclesiae, in qua adfuerit fons baptismalis, & illum teneant Parochi in Sacrario, in quo volumus & jubemus sub poena excommunicationis parocho, qui baptizaverit, ut scribat suum nomen dicens: *Ego N. Parochus*, & inde statim diem, mensem, & annum, ac nomen infantis baptizati, ejusque parentum: & si habeantur ac reputentur legitimis consortibus, ac E nomina patrinorum.

CAPUT XIV.

Ne admittatur, nec dispensari possit super numero Compatrum.

Item quia ex numero compatrum magna oritur confusio, & propter illorum multitudinem non cognoscuntur, ac matrimonia fiunt inter spirituali affinitate conjun-

junctos; super quo jam olim provisum fuit ab Archiepiscopo D. Nunnio bo. mem. prædecessore nostro, & postea a reverendissimo D. Cardinali ab Hispania patruo nostro, ac hujus sanctæ Ecclesiæ Archiepiscopatum regente, prout de jure, ne possent admitti nisi quatuor personæ, vel infra; qui vero postea dicta observantia nonnumquam defecit, ac nonnullorum importunæ preces licentiam extorserunt, de remedio nos, dictarumque constitutionum observantia serio meditantes, præcipimus in posterum sub pœna B excommunicationis majoris, in quam ipso facto incurrat quilibet parochus totius nostri Archiepiscopatus, qui exhibitæ sibi licentiæ seu relationi dictæ constitutionis pro parte cujuslibet nostri officialis, sive sit provisor, sive Vicarius, sive visitator, parere recuset, vel admittat plures patrinos; sed observari jubemus dictas constitutiones: contra quas nolumus posse dispensari.

CAPUT XV.

Ne admittatur dispensatio in denunciationibus.

Item circa matrimonium, cum noverimus in denunciationibus, de jure communi ac in constitutionibus Synodalibus Archiepiscopi D. Nunnii, & reverendiss. Cardinalis ab Hispania patrui nostri statutis, ob nonnullorum importunas preces fieri aliquas derogationes; jubemus parochis, & unicuique illorum sub dicta pœna excommunicationis, in quam ipso facto incurrant, ne admittent licentiam, nec relaxationem in tali casu.

CAPUT XVI.

Ne ullus Sacerdos ante diluculum Missam celebret.

Item quia plures Sacerdotes, vel juris ignorantia, vel importunis nonnullorum precibus, qui contrahere matrimonium volunt, Missam celebrant ante diluculum in hoc nostro Archiepiscopatu, prout re- E latione fide dignarum personarum didicimus, volentes super hoc providere, jubemus sub pœna suspensionis, & unius ducati pro qualibet vice applicandi pro medietate fabricæ Ecclesiæ hujusmodi, & pro alia medietate accusatori, ut nullus deinceps id faciat. Præcipimusque nostro Visitatori, ut quoties & quandoque visitaverit, diligenter inquirat in eos, qui id præstiterint, vel præstare soliti fue- A rint, atque illos puniat prout fuerit opportunum.

CAPUT XVII.

Ne quis possit deputare seu statuere Capellanum, nec Capellanus inservire, quin prius fuerit examinatus, & licentiam obtinuerit.

Item quia plures tam beneficiati, quam beneficiorum patroni capellanos deputant, qui inserviant beneficiis seu capellaniis, & nonnumquam sunt excommunicati, vel suspensi, vel profugi, vel aliis censuris irretiti, vel inhabiles, & minime idonei pro talibus servitiis, vel non habent licentiam a suis superioribus prout de jure requiritur; nos volentes de opportuno remedio providere super præmissis, præcipimus & statuimus, ut in posterum tam in nostra sancta Ecclesia, quam in omnibus aliis hujus civitatis & Archiepiscopatus, nullus possit admitti ad dicta ministeria, quin prius fuerit examinatus per C nostrum provisorem, vel per eum quem ad hunc effectum deputaverimus: & si quis contra fecerit (tam respectu admittentis, quam admissi) si fuerit Clericus, ipso facto pronunciamus super eum sententiam suspensionis; si vero laicus, sententiam excommunicationis.

CAPUT XVIII.

Ne quis possit inservire nisi unico beneficio, seu Capellaniæ.

D Item quia novimus tum in hac civitate, quam in pluribus locis istius nostræ diœcesis, quamplures clericos, tam beneficiatos, quam capellanos, assumere in se onus multiplicis servitii beneficiorum & capellaniarum, quam diversarum capellaniarum, quibus facere satis nequeunt, juxta dictum Dei Domini nostri: *Nemo potest duobus Dominis servire*; propterea nos videntes tam damnum conscientiæ eorumdem, quam servitii ac cultus divini, providendo statuimus & ordinamus, ne quis inserviens beneficio possit simul inservire capellaniæ; neve inservientes capellaniis in uno loco possit inservire alteri capellaniæ. Volumus itidem, & dispensamus, ut si aliquis clericus habet in aliquo loco onus dimidiæ, vel tertiæ partis capellaniæ, possit habere in alio vel aliis locis aliam dimidiam, vel alia duo tertia, itaut per totum mensem non teneatur ad celebrationem Missarum ultra viginti quinque; & in eo casu dispensamus favo-

favore talis, circa id de quo supra in alia constitutione fuimus loquuti: videlicet quod capellani existant in habitu diebus Dominicis & festis in officiis, in locis, in quibus possident capellanias; dummodo compleant alternatim, videlicet uno die festo in una ecclesia, & alio die festo in alia, sub poena in illa constitutione contenta.

CAPUT XIX.

Ut distributio quæ datur pro officio festi votivi dividatur inter præsentes beneficiatos seu Capellanos.

Item quia quam plures Ecclesiæ tam hujus civitatis, quam dioecesis, nonnullæ confraternitates, & personæ celebrant nonnulla festa votiva, in quibus aliquando beneficiati, & capellani inservientes beneficiis pro aliis, aliquando etiam soli capellani inservientes loco beneficiatorum, ubi isti non adsunt, qui inveniant, celebrant officium tam in Vesperis & Missa, quam in altaris ministerio, & beneficiati solent dividere inter se distributionem quæ solvi solet pro tali festo, etiamsi sint absentes, & de ea nullam partem dant capellanis, qui inserviunt beneficiis pro aliis (quod iniustum & indecorum videtur) propterea providere volentes cum æquitate, jubemus, ut ejusmodi distributio dividatur inter præsentes tantum, sive sint beneficiati, sive capellani pro eis inservientes, sive sint beneficiati, vel beneficiati cum capellanis qui inserviant beneficiis: & tunc volumus, ut dicta distributio dividatur eodem modo & forma, quibus dividi solent obventiones & distributiones quotidianæ, cum ejusdem sint conditionis & qualitatis.

CAPUT XX.

Ut saltem unus parochus parochiæ personaliter intersit.

Item quia nunciatum est propter absentiam parochorum, vel quod isti procul ab Ecclesia parochiali, cui inserviunt, habitent, parochianos nonnullam animarum suarum jacturam pati, eo quod non possint refici Sacramentis in casu necessitatis, statuimus propterea & ordinamus, ut in Ecclesia, in qua fuerint plures Sacerdotes deputati ad curam animarum, saltem unus resideat in parochia: ubi autem fuerit unicus parochus, ille resideat in parochia sub poena suspensionis ab officio.

CAPUT XXI.

Quod sacristæ onus habeant scribendi Missas Capellaniarum.

Item quia hactenus plures intervenere defectus in servitio capellaniarum, tam quia in pluribus locis Missæ non scribebantur, quam etiam quia ubi notabantur omissiones, patronus, vel ipse, ad quem spectabat solvere, sibi adrogabant; unde non erat in suffragium animarum, pro quibus Missæ celebrari debebant; super his igitur providere volentes de opportuno remedio, jubemus, ut in posterum sacrista cujuslibet Ecclesiæ onus habeat notandi omnes Missas, quæ in illa Ecclesia celebrantur, & habeat pro salario centum morapetinos pro qualibet capellania integra per totum annum. Volumusque ut propter istos 100. morapetinos vel ratam illorum, auferantur singulis annis quinque Missæ ex qualibet Capellania integra, quandoquidem pretium illarum deducitur pro salario, quod dari debet per quamlibet capellaniam. Item volumus, ac statuimus, ut talis sacrista teneatur rationem reddere visitatori semel in anno, vel sæpius, si sæpius visitaverit talem Ecclesiam, de omnibus omissionibus per tales capellanos commissis, ut decernat quid fieri debeat de distributionibus, quæ pro talibus Missis, si fuissent celebratæ, solvi debebant. Et si sacrista fuerit repertus negligens in notando, amittat totum dictum salarium, & istud applicetur fabricæ talis Ecclesiæ; & provideat deinde visitator super his omnibus. Ac ne in exequutione error committatur, jubemus, ut vicarius, ubi adfuerit, vel parochus antiquior cujuslibet ecclesiæ cum præfecto illius ultima die cujuslibet mensis, vel alia die sequenti videant dictas omissiones ex libro Sacristæ, & illas in summam redigant, ac inserant in scriptis, ut nostri visitatores illas exequi valeant. Quod compleant sub poena 100. morapetinorum ab unoquoque solvendorum pro qualibet vice, pro una medietate applicandorum fabricæ, & pro alia medietate accusatori.

CAPUT XXII.

Ne diebus Dominicis & festis deferatur sanctæ communio dum celebratur Missa solemnis, nec conferatur Sacramentum baptismi, nisi in casu veræ necessitatis.

Item quia sæpe diebus Dominicis & festis, dum populus est congregatus ad audien-

diendam Missam solemnem, & divinum officium, prout tenetur, Parochus extrahit e sacrario corpus Domini nostri, ut deferat alicui ægroto, & idem populus, ut illud insequatur, prætermittit audire sacrum, & nonnumquam sine ullo remanet, cum tamen illud audire teneatur, propterea providentes jubemus, ne deinceps dum celebrabitur Missa solemnis, deferatur sancta communio ad aliquem ægrotum, nisi in casu veræ & certæ necessitatis, super quo conscientiam dictorum parochorum oneramus. Et in aliis casibus volumus & præcipimus, ut ante & post dictam missam solemnem tanquam personæ prudentes & providæ illam deferant. Et quia etiam a baptizando dicta hora solet exoriri simile inconveniens, volumus, & decernimus, ut hæc eadem constitutio locum habeat, & observetur circa baptismum, quod nempe hora dictæ Missæ non administretur, nisi in casu veræ & certæ necessitatis. Super quo conscientiam parochi talis Ecclesiæ oneramus.

CAPUT XXIII.

Ut apponantur tabellæ in Ecclesiis, in quibus describantur nomina excommunicatorum.

Item quia sicut ovis infecta consuetudine inficit alias, nisi ab illis segregetur, ita excommunicati damnum inferunt aliis Christianis, si per negligentiam ab eorum familiaritate non separentur, & ipsi pariter non cognoscunt suam informitatem, nec pristinam valetudinem medela procurant; propterea nos super præmissis providere volentes, ordinamus, & statuimus, ut tam in Capella S. Clementis istius nostræ sanctæ ecclesiæ, quam in omnibus aliis Ecclesiis parochialibus tam hujus civitatis, quam totius nostri archiepiscopatus, appendantur tabellæ in loco publico, ubi omnes illam videre & legere possint, in qua jubemus describi omnium nomina parochianorum, qui in tali parochia denunciati fuerint excommunicati, & caussam talis excommunicationis, sive sit occasione æris alieni, sive concubinatus, sive quia ducant vitam communem innupti, sive propter quamlibet aliam causam, cum expressione cujuslibet qualitatis excommunicationis. Præcipimusque illi, qui fuerit hebdomadarius sub pœna excommunicationis, ut omnibus diebus Dominicis & festis tempore Missæ solemnis illos denunciet per dictam tabellam excommunicatos clara & perspicua voce, ut populus illos pro talibus agnoscat, & se separet, & fugiat

A eorum consuetudinem ac familiaritatem, ipsique majori cum diligentia beneficium absolutionis procurent. Et quia isti excommunicati, cum ita se vident denunciatos, se conferunt ad audiendum Missam & officia divina ad Ecclesiam cathedralem vel monasteria, jubemus Parochis, ut notificent prædictis, & prioribus seu custodibus Monasteriorum illos qui sic sunt excommunicati, ut ubique vitentur.

B

CAPUT XXIV

Quomodo agere oporteat cum illo, qui absolutus reincidit.

Item circa hunc casum ordinamus & statuimus, ut quando aliquis fuerit absolutus ad reincidentiam, describatur in dicta tabella dies, in qua absolvitur sub reincidentia, & pariter id notificetur populo, ut libere possint cum illo conversari & tractare usque ad reincidentiam, & si reinciderit, iterum denuncietur sicut antea,
C donec in totum beneficium absolutionis obtinuerit.

CAPUT XXV.

De clausura observanda ab illis, qui recluduntur.

Item quia novimus, quod tam in ecclesiis hujus civitatis, quam in tota nostra diœcesi adsunt plures clausuræ, in quibus hactenus non fuit observata debita recollectio, quod scandalo est, & posset esse
D damno conscientiis nonnullarum clausarum & aliarum personarum. Propterea de remedio providere volentes, jubemus ut in posterum sic remaneant clausæ, ut nec ipsæ foras exeant, nec alia persona sive vir, sive fœmina, cujusvis status & conditionis, illo ingrediatur absque nostra speciali licentia & mandato. In quo casu volumus, ut nullus ex nostris officialibus dispensare valeat, nisi ad hoc speciali nostrum mandatum exhibuerit. Si vero aliquis ingressus fuerit, vel aliquis reclusus
E seu reclusa foras exierit, ex nunc pro tunc, & tunc pro nunc pronunciamus super eo sententiam excommunicationis majoris; & ulterius volumus, ut talis reclusa perpetuo talem clausuram amittat.

CA-

CAPUT XXVI.

Ne quis deferat barbam promissam luctus causa ultra duos menses.

Item quia juxta sententiam S. Athanasii Papæ, illi soli habent justam doloris & mœroris causam propter obitum consanguineorum vel amicorum, qui non credunt, nec sperant mortem esse transitum ad vitam beatiorem; & Apostolus Paulus dicit, neminem debere mœstitia affici propter illos, qui ex hac vita migrant: & ut inquit D. Hieronymus, Redemptor noster non flevit super Lazarum, quia erat mortuus, sed quia ad hanc miseram vitam redire debebat; ac denique quia quamplures in nostro archiepiscopatu Dei & ejus salutaris doctrinæ immemores, profundi doloris signa præseferunt; præsertim vero deferendo barbam promissam, & crines per diuturnum tempus; adeo ut cum hic sit ritus & consuetudo nostræ sanctæ fidei catholicæ hostium, in viis & locis in quibus non cognoscuntur, discerni ægre possit, an sint Mahometani; an vero Christiani; propterea nos decreta & ordinationes sanctæ matris ecclesiæ sequentes, statuimus, & jubemus, ut in posterum nullus fidelis cujusvis status & conditionis existat, propter obitum patris, matris, uxoris, vel filii aut filiæ, seu domini, consanguinei, amici, vel cujusvis alterius, deferat barbam promissam ultra duos menses ad summum a die, qua talis pater, vel mater, aut uxor, seu filius, vel dominus, aut consanguineus obierit. Et si elapso dicto termino vel unico die illam detulerit, ipso facto volumus illum haberi pro excommunicato excommunicatione majori, & talem denunciari, & expelli a consortio fidelium.

CAPUT XXVII.

Qui abusus sint vitandi in trigenariis.

Item quia reperimus nonnullos errores & abusus in recitandis trigenariis, vulgo *Revelados*, scire oportet, quod illi qui recitant, adeo clausuram observant, ut nec pedem extra portam ecclesiæ porrigant. Quodque deplorabilius est, aliquando hebdomadarius omittit celebrare missam diei, ut celebret illam, quæ est in ordine 30 missarum celebrandarum. Et quia clausura tali casu non fecit solita, nisi quia consuetudo populi affert distractionem spiritus, & materiam peccati ministrat, quando non est ad exercenda opera pietatis

A (quando enim exitus ab ecclesia ad honestum finem dirigitur, tunc auget gratiam, & meritum Sacerdotis coram Deo) propterea nos quorum interest ejusmodi ignorantiæ tenebras dissipare, præcipimus, ut in posterum propter talem recollectionem, seu clausuram nullus Sacerdos prætermittat administrare Sacramenta extra ecclesiam in casu necessitatis, vel audire conciones, vel accedere ad amicitias nonnullorum reconciliandas, si ex aliquo dissidio potest oriri suspicio, ut exurgat scandalum,
B nec omittat accedere ad suum præsulem si vocatus fuerit. Quæ omnia non solum in talibus casibus fiunt sine peccato, sed etiam cum ingenti merito. Si autem plebeii & idiotæ id mirentur, per Sacerdotes de erroribus suis admoneantur, non autem insequantur. Et quia, quemadmodum supra in alia constitutione, prout de jure, statuimus missam propriam diei non posse omitti propter trigenarium, vel aliquam devotionem; decernimus etiam ut hebdomadarius non possit in se suscipere onus celebrandi missam trigenarii, vel aliquam
C aliam missam votivam, nisi substituerit aliquem, qui pro ipso inserviat per hebdomadam, sub pœna amissionis portionis suæ obventionum totius hebdomadæ.

CAPUT XXVIII

Qui abusus vitandi sint in Missarum votivarum celebratione.

Item quia audivimus, nonnullas personas tam viros, quam mulieres, cum sim-
D plicitate petere sibi celebrari quasdam missas dictas S. Amatoris, & alias vulgo *del Conde*, atque alias S. Vincentii cum quinque, septem, aut novem cereis, credentes quod tales missæ non essent efficaces ad finem suum, nisi celebrarentur cum tali numero & aliis superstitionibus tam in colore cereorum, quam in collocando illos conjunctos, vel in forma crucis, & aliis vanitatibus, quas diabolus procurat immittere, sub specie boni propositi & operis; agnoscentes quod modicum similis fermenti vanitatis corrumpit totam massam boni
E operis; propterea nos tollere ac radicitus evellere similes superstitiones optantes, præcipimus Sacerdotibus sub pœna excommunicationis, & in virtute sanctæ obedientiæ, ne admittant, vel exequantur similes, stultas magis quam pias, petitiones, sed celebrent missas, prout celebrare solent alias absque innovatione vel invencione. Et si voluerint celebrare missas cum quodam numero cereorum ad honorem & reverentiam mysteriorum, quæ sancta mater

ter

ter ecclesia colit, & habet in veneratione, videlicet cum tribus cereis ad honorem SS. Trinitatis, vel quinque ad honorem quinque stigmatum, vel septem ad honorem septem donorum Spiritus sancti, vel novem ad reverentiam novem mensium, non propterea perturbent devotionem fidelium, omnibus aliis superstitionibus & vanitatibus prætermissis.

CAPUT XXIX.

Declaratio a dicto D. Cardinali edita circa eleemosynas & jura, quæ percipere debent Sacerdotes & sacristæ juxta antiquam consuetudinem hujus Archiepiscopatus.

Primo si aliquis Parochianus cujusdam ecclesiæ sepeliri se jubet in alia ecclesia parochiali, omnia præcipua officia teneant clerici parochiæ, cujus erat parochianus, & oblationes dividantur æqualiter inter clericos utriusque ecclesiæ: & si noluerint Clerici sic facere, illas percipiant obedientes: & recitare debent suum officium. Primo litanias integras, & vigiliam, ac missam cum cantu *de Requiem*, ac suis responsoriis. Et dicti clerici, ad quos spectabat defunctus, percipere debeant 150. morapetinos. Quod intelligi debet, si talis defunctus habuerit bona, ex quibus fiat satis.

Item pro novem-dialibus, & missis novenariis, ac responsoriis, & pro adeundo sepulturam singulis novem-dialibus clerici ecclesiæ, in qua adest sepultura, & sepultus defunctus, percipere debeant 150 morapetinos pro suo labore.

Item quando aliquem parochianum contigerit ægrotare in propria parochia, vel extra eam habentem domum habitationis, in qua est parochianus, & si omnino fuerit mutatus in aliam parochiam, & ducitur ad curandum vel inserviendum ad aliam parochiam, & evenerit obitus talis ægroti; quod presbyteri parochiæ, cujus est parochianus, & habet habitationem, & aliquid de suis bonis, accedant ad parochiam, ad quam fuit translatus, & illum deferant ad sepeliendum ad ecclesiam, in qua talis defunctus habuerit sepulturam, petita prius licentia a presbyteris parochiæ, in qua obiit: & nullus parochus ingrediatur parochiam alterius ad administrandum sacramenta sine licentia, & pro recitatione & celebratione integri officii percipere debent pro suo labore (prout prius dictum fuit) 150. morapetinos.

Item ut quando aliquis parochianus decedit, & jubet sepeliri in monasteriis in-

A tra muros civitatis, presbyteri dictæ parochiæ pro delatione corporis, & celebratione officiorum primariorum (prout dictum est) percipiant 200. morapetinos, & quartam partem oblationum: prout infra dicetur in capitulo sequenti.

Item quando aliquis parochianus obierit, & sepeliri jusserit in monasterio Religiosorum, vel in ecclesia sita extra hanc civitatem & mœnia illius, si sit ad S. Augustinum, S. Bernardum, vel ad S. Trinitatem, presbyteri dictæ parochiæ perci-
B piant ratione laboris 300. morapetinos, & dicant prima officia, videlicet litanias, vigiliam, & missam, & ulterius percipere debeant dicti clerici pro novenario, initio anni, & novem-dialibus 300. morapetinos.

Item quando aliquis parochianus decedit, & sepeliri jubet in sepulturis apud S. Isidorum, vel S. Hieronymum, seu Monasterium Portæ-cœli nuncupatum, quia procul distat, clerici dictæ parochiæ percipere debeant pro suo labore apud S. Isidorum 600. morapetinos; in aliis vero monasteriis 500. morapetinos, & celebrare
C debent prima officia, ut dictum est. Circa oblationes autem quæ offeruntur in dictis monasteriis pro iisdem defunctis, videlicet, pecuniæ, panis, vini, vel ceræ, de omnibus dicti clerici percipiant quartam partem. Idemque est circa defunctos parochianos, qui relinquunt possessiones pro celebrandis capellaniis in dictis monasteriis post eorum obitum: quod dicti clerici beneficiati dictarum ecclesiarum parochialium percipiant quartam partem de his, quæ reliquerint illi, qui sepeliuntur in dictis
D monasteriis, & pariter percipiant pro sepultura quartam partem eleemosynæ.

Item in novem-dialibus exequiis, & initio anni, quando celebrantur in civitate in quacumque parochia, clerici seu presbyteri hujus parochiæ debeant recitare officium duplex, & percipere pro suo labore ut in die sepulturæ pro quolibet officio.

Item a parochianis, qui sepeliuntur in dictis monasteriis, pro sepulturis ad S. Isidorum, & S. Hieronymum pro novenario, exequiis novem-dialibus, ac initio anni, quorum officia sunt duplicia,
E clerici dictæ parochiæ percipere debent (cum in testamento fieri jubent) pro quolibet officio prout dictum est die sepulturæ.

Item ut nullus parochus, nec alius Clericus matrimonio quempiam conjungat, nec defunctum ullum sepeliat, qui sit alterius parochiæ, sive sit parvulus, sive adultus; quia fieri potest, ut non fuerit baptizatus, vel sit Mahometanus, & nisi in locum sub dio positum projicia-
tur

tur cadaver, superveniet error si sepeliatur in ecclesia. Et quomodo tale quid evenerit, notificetur parocho ecclesiæ, cujus fuerit parochianus. Qui autem præmissis contravenerit, solvat 100. morapetinos in pœnam, & det Clericis 40. morapetinos, & sacristæ decem.

Item quandocumque vocati fuerint capellani ad comitandum cadaver alicujus defuncti, & missam celebraverint, ipsis pro distributione, ratione laboris assumpti in comitando cadavere, & quod officiis interfuerunt ac sepulturæ, & celebrando, dentur triginta morapetini. Si vero missam non celebraverint, eis dentur 20. morapetini. Quod intelligitur intra civitatem. Si autem vocati fuerint ad S. Bernardum, vel S. Augustinum, vel Trinitatem, dentur eis 40. morapetini. Si vero ad sepulturas, vel ad S. Hieronymum, vel Porta-cœli, 60. morapetini, & si ad S. Isidorum, 80. morapetini. Quando autem exequiis interfuerint, idem accipiant. Et si ad festum, dentur unicuique 20. morapetini. Et clerici qui sic fuerint rogati ad præmissa, sint presbyteri.

Item si aliquis pauper obierit, nec habuerit quid dare clericis per eleemosyna, dicti clerici illum sepeliant honorifice, & celebrent officia integre & gratis in dicta parochia, in qua obierit.

CAPUT XXX.

De Sacristis.

Item circa salarium, quod sacristæ percipere debent ex officiis. Primo quo- A modo aliquis obierit, percipiant pro campanis & thuribulo 15. morapetinos; si autem plura thuribula poposcerint, pro quolibet percipiant octo morapetinos. Et quando convocaverit nonnullos capellanos, percipiat ab unoquoque duos morapetinos; & si fuerint in numero octo, percipiat quantum unus ex capellanis. Et quando adfuerit aliquod novenarium, in quo pulsari debeant campanæ, & uti debeant thuribulo, ipsi dentur 30. morapetini, & quando convocabit clericos, B consulat suos clericos. Et si deferant corpus ab una parochia ad aliam, tunc dimidia pars clericorum sit de una ecclesia, & alia dimidia sit alterius ecclesiæ capellanorum, qui fuerint vocati.

Item quando aliquis sepeliri jusserit extra civitatem & ad S. Bernardum, vel Trinitatem, vel ad S. Augustinum, tunc sacrista percipiat pro campanis, & thuribulo, & delatione crucis 60. morapetinos. Si vero fuerit ad sepulturas, vel ad S. Hieronymum, vel Monasterium Portæ-cœli, 80. morapetinos, & ad S. Isi- C dorum 100. morapetinos.

Item quando sacrista ornare debebit imaginem pro celebratione alicujus festi, & pro apponendis nonnullis ornamentis, ipsi dentur pro hoc, & pro festo 20. morapetini. Si autem non fuerit apposita ornamenta, dentur 15. morapetini.

Item quando aliquis puer obierit, & parentes nollent celebrari facere officium, clerici teneantur illum adducere cum cruce, & uno saltem clerico, recitando aliquod officium defunctorum: & si ali- D quid volent dare ratione laboris, illud recipiant; & alias minime petant.

CONCILIUM LATERANENSE V.

Generale novissimum, sub Julio II. & Leone X. Celebratum.

Leo papa decimus, universis & singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis & aliis prælatis ac doctoribus & scholaribus universitatum quorumcumque studiorum, & aliis fidelibus Christianis, ad quos præsentes pervenerint, salutem & apostolicam benedictionem.

CUM in moderno Lateranensi concilio per felicis recordationis Julium papam II. prædecessorem nostrum indicto, & per nos, sacro ipso approbante concilio, concluso, multa salubria ad morum correctionem, & subditorum quietem, & animarum salutem, prout expedire visum fuit, per diversas bullas, seu literas apostolicas, statuta fuerint, quæ uberes fructus, Deo dante, in domo domini allatura fore spe- E ramus, & earum bullarum, ac aliorum omnium in dicto concilio gestorum tenorem, illo prius per dilectum filium nostrum Antonium tituli sanctæ Praxedis presbyterum cardinalem, de mandato nostro cum originalibus literis diligenter examinato, ac de verbo ad verbum in unum librum redigi, & per dilectum filium Jacobum Mazochium in Romana curia librorum impressorem imprimi fecerimus, quia forsan contingeret de literis ipsis sic impressis dubitari, & an fides eis in causis agitandis sit adhibenda, hæsitari, illæque per allegantem in forma authentica sub plumbo, si extra Romanam curiam essent producendæ, vel sub vicecancellarii, si in libro cancellariæ; aut camerarii signeto, si in libro cameræ essent descrip-

criptæ, & in dicta curia essent producendæ, A produci deberent: ea propter pro communi omnium utilitate, universis & singulis vestrum per apostolica scripta mandamus, quatenus librum ipsum per dictum Jacobum impressum, & per eumdem Antonium cardinalem summa cum diligentia correctum, revisum, & bene examinatum, prompto suscipiatis affectu, & studio alacri eo utamini de cetero in judiciis ac scholis, ac si literæ ipsæ sic impressæ, sub plumbo inibi essent insertæ. Mandantes insuper, quod tenori literarum sic impressarum, manu publici notarii ex dicto libro extracto, ac subscriptione & sigillo alicujus episcopi munito, eadem prorsus fides adhibeatur, tam in judicio, quam extra illud, quæ adhiberetur ipsis B originalibus literis prædicti, si illæ sub plumbo exhibitæ forent vel ostensæ: quodque in eis contenta inviolabiliter serventur, & per vos servari mandentur, si gratiam nostram caram habetis, & nostram indignationem cupitis evitare. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die vigesimaquinta Maii, anno domini 1521. pontificatus nostri anno nono.

Antonius de Monte cardinalis sanctæ Praxedis, Leoni X. pontifici maximo perpetuam felicitatem.

MULTA sunt, pater beatissime, eadem- C que summa & præclara, quibus immensa Dei bonitas augustissimum pontificatum istum tuum a sui p incipio mirum in modum exornavit atque illustravit. Est enim magnum ac rarum, ut reliqua prætercam, te ex urbe totius Etruriæ florentissima, ac ceterarum omnium principe familia, universæ non modo Etruriæ, sed etiam Italiæ atque Europæ clarissima, parentibus nobilitate, virtute, rebus gestis, fortuna, religione, pietate conspicuis ortum duxisse; primum e nationis tuæ mortalibus sanctissimam Petri sedem conscendisse, atque in ætate quidem tam valida & robusta, ut id nullis, aut certe paucissimis post hominum memoriam contigerit: postquam D tamen in sacro senatu per quatuor fere lustra inter patres magna cum dignitate, laude, & virtutum tuarum multiplicium experimento versatus fueras. Sed tamen in numero tot gratiarum insignium a Deo acceptarum, illud mihi præcipuum videtur ac singulare, quod in tanta peccandi licentia, tam perditis moribus, tam nefaria plurimorum audacia, communi atque unanimi patrum cunctorum voto, suffragio, studio, consensu, ea potissimum tempestate, qua sacrum in Laterano concilium a Julio II. indictum haberetur, post jam confirmatum decretum & publicatum de eliminando ab electione in posterum Romani pontificis ambitu & simoniaca pravitate a dicto E prædecessore tuo editum, nunquam satis laudatum, clavum divini imperii consecutus, eumque ab ipsa Lateranensis concilii celebritate fauste feliciterque auspicatus fueris. Quid enim sanctitati tuæ magnificentius, quid gloriosius accidere potuit, quam eo tempore, quo de cujusque vita reformanda, temperandis moderandisque moribus, ambitione tollenda, schismate pestifero extinguendo, augenda religione, roborando Christianorum statu, conservanda amplificandaque Romanæ ecclesiæ dignitate maxime agitur, omnium oculos, mentes, animos in te unum fuisse conjectos; eo, inquam, tempore unum te ab universo senatu tanto fastigio atque gradu dignissimum fuisse judicatum. Quod sane admiratura cum sit omnis ætas, & ad incredibilem sapientiam, vitæ candorem, innocentiam, familitatem, ceterasque præstantissimas vel animi vel ingenii tui dotes relatura, maximam perennis gloriæ tuæ partem Lateranensi concilio ascribat necesse est: cum etiam majores nostri Martino quinto prædecessori tuo ad maximam felicitatem ascripserint, quod in Constantiensi concilio post schismatis perniciosi extinctionem, in tanta patrum diversitate & numero electorum ac nationum varietate concorditer ad summum pontificatum assumptus fuerit, idemque memoriæ mandaverint. Quare dum tu, illud idem immortale esse cupiens, magnis rationibus motus, omnia in eo gesta sub une volumine in lucem prodire voluisti, pro tua innata prudentia scias, te non minus æternitati nominis tui, quam reipublicæ Christianæ commoditati, ornamento, saluti prospexisse. Ego autem pro summa in sanctitatem tuam mea observantia & servitute, illa ipsa in publicum edendi onus mihi a sanctitate tua demandatum tanto suscepi libentius, quod hac in re viderem ejus ipsius famam cum communi causa conjunctam. Qua igitur mentis atque animi in istam sacratissimam sedem promptitudine, sinceritate, devotione & constantia, sanctitate eadem tua teste, dum in minoribus ageret, & scintillæ aliquæ futuri schismatis apparerent, in summo rerum ac temporum discrimine indicendum concilium Julio Bononiæ tunc constituto suadebam, eadem ipsa constitutiones promulgatas, conciones habitas, epistolas a Christianis principibus missas, omnia in duodecim sessionibus, ex quibus dictum sacrum Lateranense constat concilium, gesta, ordinata & correcta, mandata publica, cetera denique ad concilium pertinentia in unum collegi, & ex originalibus exemplaribus quam emendatissime transcripta, Jacobo Mazochio Romanæ academiæ librario fidissimo imprimenda tradidi, paucis exceptis, quæ casu amissa, reperiri non potuerunt. Absolvit tandem ille summa cura, solertia, industria frugiferum & salutare opus, meaque sententia dignitatis, auctoritatis, majestatis multo majoris quam voluminis. Nam aut me amor fallit, aut si vel restitutam fluctuosissimis temporibus ecclesiæ universalis serenitatem, vel perniciosi schismatis extinctionem, vel eligendi Romani pontificis formam, universorum ordinum reformationem, vel agendi concilii normam, aut dubiorum declarationem in arduis materiis, vel in perfidos Christi hostes decretam expeditionem, vel demum actus omnes æquo æstimemus animo, non modo recentioribus, verum etiam vetustissimis quibusvis conciliis jure optimo conferemus. Sed ne suspensam importuna fortassis præfatione sanctitatem tuam gravioribus occupatam diutius detineam, finem scribendi facio: illud tamen unum ingenue affirmans, ad tuam singularem ac prope divinam sapientiam maxime spectare, quæ pro communi Christianæ reipublicæ incremento summis laboribus gesta, atque in illustri tandem sunt posita monumento, sancta, inviolata, incorrupta perpetuo esse velle, eaque Christianis principibus universis sub authentica forma nota facere. Quod si tu, pon-

ANNO CHRISTI 1512. pontifex beatissime, ceteris gravissimis negotiis, curisque assiduis quandoque miscebis, magnum immensæ felicitati adjunges cumulum, & pontificatum tuum gloriosissimum haud dubie augustiorem facies. Felicissime valeat sanctitas tua, quam Deus optimus maximus diu incolumem pro sua pietate ad regimen & custodiam ecclesiæ suæ sanctæ conservare & custodire dignetur.

Summarium, sive rubrica sacri Lateranensis concilii, quod fuit inchoatum sub Julio II. pontifice maximo, die decima mensis Maii anni 1511. & terminatum die decimasexta Martii anni 1518. sub Leone X. pontifice maximo.

SACRUM Lateranense concilium duodecim habet sessiones. Ante primam narratur, quibus de causis Julius II. pontifex maximus prorogat concilium, alias per sanctitatem suam indictum: deinde quo ordine & comitatu præfatus Julius die tertia Maii anni millesimi quingentesimi duodecimi ingreditur basilicam Lateranensem, qualiter missa solenniter celebratur per reverendissimum in Christo patrem & dominum, dominum Raphaelem episcopum Ostiensem, cardinalem sancti Georgii, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerarium, sacrique collegii cardinalium decanum: cantaturque euangelium per reverendissimum in Christo patrem & dominum, dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem de Aragonia. Deinde reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Alexander sancti Eustachii diaconus cardinalis de Farnesio, nomine pontificis, propter suæ sanctitatis indispositionem, legit schedulam hortatoriam ad hujusmodi concilium perficiendum. Qua lecta, sanctitas sua declarat primam sessionem inchoari debere die Lunæ decima Maii. Postremo habetur oratio ornatissima per reverendum patrem dominum Ægidium Augustinianæ religionis generalem.

Fuit postea Papa Paulus III.

Prima igitur sessio inchoatur die prædicta decima Maii. Missa celebratur per reverendissimum in Christo patrem & dominum, dominum Dominicum episcopum Portuensem sancti Marci cardinalem. Sermo ornatus habetur per reverendum patrem dominum Bernardum archiepiscopum Spalatensem. Ponuntur nomina & tituli reverendissimorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, prælatorum, principum & oratorum, ac aliorum magnificorum virorum. Deinde cantantur litaniæ, fiunt orationes, pontifex, sumpto themate, Convenistis in unum patres, & hortatur synodum ad ecclesiæ reformationem & schismatis extinctionem, pacem inter Christianos principes componendam, & expeditionem contra infideles conficiendam. Deinde incipit hymnum, Veni creator. Quo per capellæ apostolicæ cantores absoluto, reverendissimus dominus, dominus cardinalis Farnesius legit schedulam, sive bullam indictionis ejusdem sacri Lateranensis concilii.

Tenor bullæ indictionis concilii, sub data Romæ 1511. decimaquinta Kalendas Augusti, inchoandi die Lunæ decimanona mensis Aprilis anni 1512.

Executio dictæ bullæ per tres cursores facta die vigesimaquinta Julii anni prædicti 1511.

Tenor alterius bullæ prorogationis dicti concilii, sub data Romæ 1512. decimaquinta Kalendas Maii, lecta per eumdem reverendissimum cardinalem Farnesium in ipso sacro Lateranensi concilio: quæ prorogatio est usque ad Kalendas Majas anni prædicti 1512.

Tenor brevis alterius prorogationis lecti per supra nominatum reverendissimum dominum cardinalem Farnesium, sub data vigesimanona Aprilis ejusdem anni 1512. quæ prorogatio est usque ad diem tertiam Maii anni supradicti.

Eadem die tertia Maii concilium congregatur, in quo missæ celebrari, orationes fieri pro divino suffragio implorando mandantur: ordines in concilio servandi & decreta statuuntur, advocati, procuratores, notarii, custodes, votorum scrutatores eliguntur, locorum assignatores, & loca quæque in ordine suo assignanda constituuntur.

Tenor orationis habitæ per reverendum patrem dominum Bernardum Zane archiepiscopum Spalatensem, qua prima sessio terminatur.

Secunda sessio incipit die Lunæ decimaseptima Maii anni prædicti millesimi quingentesimi duodecimi: in qua primum describuntur nomina & tituli reverendissimorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, & aliorum prælatorum, nec non excellentissimorum oratorum diversorum principum, multorumque illustrium dominorum & magnificorum virorum.

Missa per reverendissimum dominum, dominum Thomam tituli sancti Martini in Montibus presbyterum cardinalem Strigoniensem celebratur, habeturque oratio per reverendum patrem dominum Thomam Cajetanum ordinis Prædicatorum generalem.

Dominus BaltasSar Tuerdus sanctissimi domini nostri secretarius legit mandatum illustrissimi regis Angliæ, & dominns Thomas Phædra concilii secretarius legit mandatum catholici regis Hispaniarum, in personam magnifici oratoris domini Hieronymi Vich.

Tenor mandati præfati catholici regis.

Dicuntur orationes, fiunt litaniæ: reverendissimi cardinales præstant obedientiam pontifici, per quem postea inchoatur hymnus, Veni creator, &c. & per cantores finitur.

Reverendus pater dominus archiepiscopus Spalatensis legit bullam sub data decimasexta Kalendas Junii, pontificatus Julii anno nono, in qua Pisanum conciliabulum damnatur, omniaque illo confecta annullantur & irritantur. Lateranense quoque concilium, & quæcumque in eo, bene gesta esse confirmantur. Dantur vota, & publica fieri instrumenta mandatur.

Per quamplures reverendos prælatos exhibentur mandata aliorum prælatorum.

Propter adventum reverendi episcopi Gurcensis locum tenentis serenissimi imperatoris, facta fuit prorogatio tertiæ sessionis Lateranensis concilii usque ad tertiam mensis Novembris diem.

Tenor prorogationis prædictæ, & affixio schedulæ per Bartholomæum de Mantua, sanctissimi domini nostri cursorem.

Tenor orationis habitæ per reverendum patrem dominum Thomam Cajetanum ordinis Prædicatorum generalem.

Tertia sessio fit die Lunæ tertia Decembris anni prædicti 1512. in qua describuntur in pri-

ANNO CHRISTI 1512.

mis reverendissimi cardinales in ordine, & alii A prælati ac illustrissimi domini, & ceteri excellentissimi viri, ut supra.

Missa celebratur per reverendissimum dominum, dominum Marcum episcopum Prænestinum, cardinalem Senogalliensem, & dicitur evangelium, *Ego sum pastor*, &c. per reverendissimum dominum, dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin cardinalem de Aragonia. Cantantur litaniæ, orationes & hymnus, Veni creator, &c. & habetur oratio per reverendum dominum Alexium episcopum Melfitensem. (Joan. 10.)

Legitur mandatum serenissimi imperatoris Maximiliani per dominum Thomam Phædram concilii secretarium, in personam reverendi B episcopi Gurcensis, sub data prima Septembris 1512.

Tenor mandati supradicti serenissimi imperatoris.

Legitur schedula per præfatum reverendum episcopum Gurcensem, in qua avocat nomine ejusdem imperatoris omnia acta in conciliabulo Pisano, adhæretque Lateranensi concilio, & nomine præfati imperatoris præstat obedientiam pontifici.

Affixio schedulæ, & citatio facta per Petrum Menguar sanctissimi domini nostri cursorem.

Reverendus pater dominus Petrus Gryphus episcopus Forliviensis legit bullam tertiæ sessio- C nis, in qua iterum reprobantur omnia & singula per cardinales schismaticos actitata, tam in transalpinis quam cisalpinis locis, excepto ducatu Britanniæ: revocantur quoque concessa per sedem apostolicam in eisdem locis, & fit indictio quartæ sessionis fiendæ decima die Decembris anni prædicti.

Dantur vota, incipitur hymnus, Te Deum laudamus, &c. per pontificem, & finitur per cantores. Dein pontifex cum reverendissimis cardinalibus, omnique comitiva, revertitur ad palatium apostolicum.

Tenor orationis habitæ per supra nominatum episcopum Melfitensem.

Quarta sessio inchoatur die Veneris decima D Decembris, eo ordine reverendissimorum cardinalium & prælatorum, aliorumque dominorum, quo supra dictum est. Missa celebratur per reverendissimum dominum, dominum Nicolaum tituli sanctæ Priscæ presbyterum cardinalem de Flisco: & evangelium cantatur per reverendissimum dominum, dominum Marcum sanctæ Mariæ in porticu diaconum cardinalem de Corneliis.

Præstatur a prælatis obedientia pontifici, fiuntque solitæ ceremoniæ, ut supra: habetur oratio per reverendum dominum Marcellum nobilem Venetum, apostolicum protonotarium: legiturque mandatum illustris ducis Venetiarum per dominum Thomam Phædram prædictum, E in personam magnifici domini Francisci Foscari oratoris Venetiarum.

Tenor prædicti mandati illustris ducis Venetiarum, sub data 10. Aprilis 1512.

Per eumdem dominum Thomam Phædram leguntur literæ clarissimæ memoriæ Ludovici regis Franciæ XI. directæ alias felicis recordationis Pio papæ II. super revocatione pragmaticæ sanctionis.

Tenor dictarum litterarum sub data vigesimaseptima Novembris anni millesimi quadringentesimi sexagesimiprimi.

ANNO CHRISTI 1513.

Dominus Melchior de Bardessinis habet orationem in concilio de revocanda prædicta pragmatica: & pontifex, sacro approbante concilio, decernit monitorium & citationem fiendam pro hujusmodi revocatione sub termino sexaginta dierum.

Tenor monitorii de revocanda dicta pragmatica, sub data 1512.

Reverendus pater dominus Alexander episcopus Alexandrinus de mandato pontificis legit bullam, in qua pragmatica revocatur, & gesta per conciliabulum Pisanum super eadem annullantur. Dein quinta sessio indicitur fienda die decimasexta Februarii 1513.

Tenor prædictæ bullæ sub data 1512. IV. Idus Decembris.

Dantur vota, citantur absentes, ut ad concilium accedant: & quamplures reverendi episcopi procuratorio nomine exhibent mandata aliorum prælatorum. Fiunt instrumenta, cantatur hymnus, Te Deum laudamus, &c. Deinde pontifex cum reverendissimis cardinalibus & ceteris prælatis equitat ad palatium apostolicum in Vaticano.

Tenor orationis habitæ in quarta sessione per reverendum dominum Marcellum prædictum.

Quinta sessio celebratur absente sanctissimo domino nostro Julio II. pontifice maximo, propter suæ sanctitatis ægritudinem, præsidente reverendissimo domino, domino Raphaele de Riario, episcopo Ostiensi, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerario, die decimasexta Februarii, in qua notantur nomina & tituli reverendissimorum cardinalium, & aliorum prælatorum in ordine, ut supra.

Reverendus pater dominus Alphonsus patriarcha Antiochenus celebrat missam, dominus Antonius de Piperno capellæ apostolicæ diaconus cantat evangelium: habeturque oratio per reverendum dominum, dominum archiepiscopum Sipontinum.

Magnificus dominus Bonus de Francischis, orator magnificæ communitatis civitatis Lucensis exhibet mandatum suæ communitatis, quod legitur per supradictum dominum Thomam Phædram.

Tenor mandati prædicti ejusdem communitatis Lucensis sub data Octava Februarii, millesimi quingentesimi decimitertii.

Per reverendum patrem dominum Scaramuzam episcopum Cumanum legitur bulla innovationis & confirmationis constitutionis contra simoniacam pravitatem, in electione Romani pontificis non committendam.

Tenor bullæ constitutionis prædictæ, sub data decimaquarta Kalendas Martii 1512.

Dantur vota ab omnibus, exceptis quinque. Deinde præfatus reverendus dominus Scaramuza episcopus Cumanus legit schedulam, in qua commemorantur acta contra pragmaticam: & indicitur, sextam sessionem inchoari debere die undecima Aprilis 1513.

Tenor schedulæ prædictæ sub data decimaquarta Kalendas Martii 1512.

Dantur vota ab omnibus super dicta schedula. Postea mandato reverendissimi præsidentis citantur absentes ad valvas concilii, accusatur eorum contumacia, fiunt instrumenta.

Producuntur mandata reverendi domini patriarchæ Venetiarum, & electi domini Hieronymi Cremonensis, per reverendissimum dominum, dominum episcopum Portuensem, cardina-

na-

ANNO CHRISTI 1513.

nalem Grimanum ; nec non quamplura alia a A diversis prælatis, procuratorio nomine aliorum prælatorum absentium, qui non possunt interesse hujusmodi concilio.

Fuit postea papa Julius II.

Tenor orationis habitæ per reverendum patrem & dominum, dominum Joannem Mariam de Monte, archiepiscopum Sipontinum, in qua prius laudatur institutio conciliorum, & quod Julius II. pontifex maximus indixerit concilium Lateranense; suadenturque patres concilii ad restituendam justitiam, pacem, unitatem; quæ tria divina munera hominum & temporum injuria deleta videntur.

Millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die Lunæ 21. Februari, felicis recordationis Julius concedit naturæ Romæ apud B sanctum Petrum in palatio apostolico: & de more pontificum exequiæ celebrantur.

Die Veneris quarta Martii 1513. collegium reverendissimorum cardinalium ingreditur conclave post celebrationem missæ de Spiritu sancto ad altare sancti Andreæ, in basilica sanctorum apostolorum Petri & Pauli.

Die Veneris undecima Martii reverendissimus dominus, dominus Joannes cardinalis de Medicis in conclavi ab omnibus cardinalibus, nemine discrepante, ad summi apostolatus apicem canonice eligitur, vocaturque Leo X. & die sabbati decimanona mensis prædicti, adstante collegio reverendissimorum cardinalium, & aliorum prælatorum, per reverendissimum domi- C num Alexandrum cardinalem Farnesium coronatur, & inthronizatur.

Fuit postea papa Paulus III.

Millesimo quingentesimo decimotertio, 10. Aprilis publicantur literæ prorogationis sextæ sessionis per Joannem Dominicum de Fidelibus, sanctissimi domini nostri cursorem, usque ad diem vigesimumseptimum ejusdem mensis anni prædicti.

Die undecima dicti mensis, Leo X. pontifex maximus associatur ab universo collegio reverendissimorum cardinalium, & aliorum prælatorum, ac tota curia Romana, ad basilicam sancti Joannis Laterani.

Sexta sessio fit die vigesimaseptima prædicti mensis Aprilis anni præteriti 1513. in eadem D Lateranensi basilica, præsidente sanctissimo domino nostro Leone X. in qua primo ponuntur nomina reverendissimorum cardinalium, prælatorum, & illustrium dominorum, ordine quo supra.

Celebratur missa per reverendissimum dominum, dominum Franciscum episcopum Sabinensem cardinalem Volaterranum. Habeturque oratio per reverendissimum dominum Simonem episcopum Modrusiensem. Cantantur litaniæ. Dicitur evangelium per reverendissimum dominum Alphonsum diaconum cardinalem sancti Theodori Petrutium. Hymnus incipitur, Veni creator. Pontifex sumpto themate, Pastoralis officii, &c. hortatoriam habet orationem ad E continuandum concilium, donec fiat universalis concordia & pax inter Christianos.

Dominus Thomas Phædra secretarius concilii legit mandatum illustris communitatis Florentinæ in personam magnifici domini Jacobi Salviati, poniturque tenor mandati sub data trigesima mensis Decembris 1512.

Dominus Marius de Peruschis concilii procurator reproducit monitorium executum contra profitentes pragmaticam, tenoris prout supra, & accusat eorum contumacias.

Reverendus pater dominus Robertus archiepiscopus Rheginus, de mandato sanctissimi domini nostri legit schedulam die vigesimaseptima Aprilis 1513. in qua sanctitas sua facit salvum conductum veniendi, morandi, consulendi, redeundi, quibuscumque ad concilium venire volentibus & debentibus, exceptis schismaticis, & aliis a jure communi prohibitis dumtaxat. Hortatur etiam principes, ut liberum transitum illis concedant: prorogatque septimam sessionem fiendam decimo Kalendas Junii proxime futuri. Dantur vota, & fiunt instrumenta. Postea nonnulli procuratores producunt mandata nomine aliquorum prælatorum ad interessendum hujusmodi concilio.

Congregatio prælatorum in Lateranensi palatio pro rebus concilii. Electio quoque vigintiquatuor prælatorum, quia adsint cum reverendissimis cardinalibus in his quæ pertractanda sunt coram pontifice.

Affixio & tenor prorogationis literarum septimæ sessionis usque ad decimamquintam Kalendas Julii 1513.

Die tertia Junii anni prædicti fit divisio prælatorum deputatorum ad diversa negotia abeunda: & eorumdem nomina, tituli & cognomina scribuntur.

Tenor orationis factæ per reverendum dominum Simonem Modrusiensem episcopum in sexta sessione.

Septima sessio tenetur die Veneris decimaseptima Junii 1513. in qua primum notantur nomina & tituli reverendissimorum cardinalium & aliorum prælatorum, &c. per ordinem, ut supra.

Celebratur missa voce submissa per reverendum patrem dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem. Habetur sermo per dominum Baltassarem de Rio apostolicum protonotarium, & reverendissimi domini Petri cardinalis Arborensis secretarium. Litaniæ & orationes dicuntur. Benedicitur per pontificem synodus, ut moris est. Deinde reverendissimus dominus, dominus Alexander cardinalis Farnesius cantat evangelium. Quo finito, oratores Poloniæ producunt mandatum serenissimi domini Sigismundi, quod per dominum Thomam Phædram ascenso ambone legitur.

Tenor mandati suprascripti regis Poloniæ, sub data Poznaviæ, decima Aprilis 1513.

Reverendus dominus Marinus Caracciolus exhibet mandatum ducis Mediolani, legiturque per eumdem dominum Thomam Phædram.

Tenor mandati ducis prædicti sub data Papiæ nona Maii 1513.

Reverendus dominus Alexander archidiaconus Mantuanus dat mandatum illustrissimi marchionis Mantuæ, quod legitur per supradictum dominum Thomam Phædram.

Tenor mandati supradicti marchionis Mantuæ, sub data Mantuæ, duodecima Junii 1513.

Reverendus dominus Laurentius de Medezeldri producit mandatum illustrissimorum dominorum Stanislai & Joannis ducum Mazoviæ, & legitur per eumdem dominum Thomam Phædram.

Tenor mandati supradictorum dominorum sub data Eziechonouu, vigesima Februarii 1513.

Idem Thomas legit schedulam subscriptam per dominum Bernardinum Carvaial, & Fridericum de sancto Severino, olim cardinales, super materia abjurationis schismatis, & unionis ec-

ANNO CHRISTI 1513.

ecclesiæ, & confessionis erroris ipsorum, & veniæ petitionis.

Tenor schedulæ lectæ de mandato sanctissimi domini nostri per reverendum patrem dominum Pompejum de Columna episcopum Reatinum, in qua octava sessio usque ad decimamsextam Kalendas Decembris fienda prorogatur.

Tenor alterius schedulæ, in qua prædicta prorogatio octavæ sessionis fiendæ decimosexto Kalendas Decembris usque ad diem Veneris decimamseptimam Kalendas Januarii, iterum prorogatur ad diem Lunæ decimamquartam Kalendas præfati mensis Januarii.

Reverendus dominus Baltassar de Rio protonotarius apostolicus ornatum habet sermonem in concilio, sumpto themate: *Nihil impossibile erit vobis*, & sic septima sessio terminatur. (Matth. 17.)

Octava sessio incipitur in ecclesia Lateranensi die Lunæ prædicti mensis Decembris in præsentia sanctissimi domini nostri Leonis & multorum reverendissimorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, generalium religionum, oratorum, principum, & illustrium dominorum, aliorumque dignorum virorum.

Missa submissa voce dicitur per reverendum patrem dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem, habeturque oratio per dominum Joannem Baptistam de Gargiis militem Hierosolymitanum: fiunt orationes, cantantur litaniæ, & hymnus, Veni sancte Spiritus, Præstatur obedientia, fiuntque solitæ ceremoniæ, diciturque evangelium per reverendissimum dominum dominum Marcum cardinalem de Corneliis.

Reverendus episcopus Massiliensis, & magnificus dominus Ludovicus de Solier, oratores regis Christianissimi, dederunt mandatum nomine ejusdem regis, & petierunt prorogari terminum supradictum ad allegandum super pragmaticam.

Obligatio supradictorum oratorum nomine Christianissimi regis, de qua fuit rogatus reverendus dominus Petrus Bembus sanctissimi domini nostri secretarius, cum ratificatione præfati regis, sub data vigesimasexta Octobris, millesimo quingentesimo decimotertio, & regni ejus decimosexto.

Tenor mandati Christianissimi regis.

Reverendus pater dominus Marinus Caracciolus orator ducis Mediolani opponit oratori Christianissimi regis, quod non debeat in mandato inscribi titulus ducis Mediolani, attento quod dictus rex usurpaverat ducatum illum, &c.

Tenor mandati illustrissimi marchionis Brandeburgensis electoris imperii, lecti per præfatum dominum Thomam Phædram.

Alterius mandati tenor illustrissimi marchionis Montisferrati, lecti pariter per eumdem dominum Thomam Phædram.

Dominus Marius de Perusschis procurator concilii proponit supplicationem sanctissimo domino nostro contra regios officiales provinciæ Provinciæ, usurpantes jurisdictionem & libertatem sanctæ Romanæ ecclesiæ.

Die Lunæ decimanona Decembris, sanctissimus dominus noster, sacro approbante concilio, mandat, decernit monitorium pœnale contra prædictas personas in prædicta supplicatione insertas, spatio trium mensium exequendum per edictum in Avenionensi, Niciensi, * Vintimiliensi, civitatibus. (* Vigintimilien.)

ANNO CHRISTI 1515.

Reverendus pater dominus Joannes archiepiscopus Gneznensis, regis Poloniæ orator, legit schedulam pontificis, in qua damnatur omnis assertio contraria veritati Christianæ fidei illuminatæ, mandatque publicari in principio studii quarumque universitatum, & observari quosdam canones per sanctitatem suam constitutos.

Dantur vota super prædictos canones ab omnibus, præterquam a reverendis, episcopo * Bergomensi, & generali ordinis Prædicatorum, qui circa duo respective contradixere. (* Pergamen.)

Tenor bullæ per reverendum patrem Joannem * Vincentinum archiepiscopum Senensem lectæ, & per concilium approbatæ, in qua tractatur de pace inter Christianos principes componenda, & Bohemos a fide dissentienter reducendo, ac nona sessione fienda die nona Aprilis, millesimo quingentesimo decimoquarto. (* Vincentium.)

Alterius bullæ tenor lectæ per reverendum patrem dominum Joannem Franciscum archiepiscopum Taurinensem super reformatione: & sic octava sessio finitur.

Affiguntur diversæ schedulæ de mandato sanctissimi domini nostri per Joannem Antonium cursorem in acie Campi Floræ, & valvis basilicæ apostolorum, audientiæ publicæ sancti Joannis Lateranensis, & cancellariæ apostolicæ; monentes quoscumque ad proponendum materias tractandas in concilio, audiendas per deputatos, &c.

Tenor prorogationis nonæ sessionis usque ad quintam diem Maii proxime futuri anni 1514. pontificatus vero anno secundo.

Die vigesimanona Aprilis fit congregatio in palatio apostolico in capella majori, in qua fuerunt sanctissimus dominus noster & omnes cardinales, & alii prælati soliti, excepto reverendissimo patre domino Bernardo cardinale sanctæ Crucis, qui ob adversam corporis valetudinem non potuit interesse: in qua diversa a diversis dicuntur. Tandem sanctissimus dominus noster mandat dari copiam bullæ, & tempus deliberandi.

Die trigesima Aprilis omnes in congregatione conventi sunt concordes super his quæ proponi debent in nona sessione.

Oratio habetur per dominum Baptistam Gargiam Senensem equitem Hierosolymitanum, quam dedicat reverendissimo domino, domino Fabricio Carretto, magno Rhodiorum magistro.

Tenor orationis præfatæ per eumdem equitem, qua octava sessio clauditur.

Nona sessio celebratur in ecclesia Lateranensi die Veneris quinta mensis Maii anni 1514. in qua primo ponuntur nomina reverendissimorum cardinalium & aliorum prælatorum, ac illustrium virorum, prout in aliis posita sunt.

Celebratur missa de Spiritu sancto submissa voce per reverendum dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem, habeturque oratio per reverendum patrem dominum Antonium Puccium. Dicuntur litaniæ, & orationes consuetæ fiunt, benediciturque synodus per pontificem. Cantatur evangelium per reverendissimum dominum, dominum Ludovicum cardinalem de Arragonia. Deinde oratores regis Lu-

ANNO CHRISTI 1514.

Lusitaniæ præsentant mandatum nomine ipsius regis, quod legitur per dominum Thomam Phædram supradictum.

Tenor mandati supradicti sub data duodecimo Kalendas Novembris 1512.

Procurator fisci & concilii accusat contumaciam prælatorum Gallicorum non venientium ad concilium. Ex adverso episcopus Massiliensis orator Christianissimi regis, excusat eos instrumentis & literis facientibus fidem de eorum legitimo impedimento.

Tenor literarum excusationis prælatorum Gallicæ nationis, qui renuntiant congregationi Pisanæ, & adhærent concilio Lateranensi.

Tenor literarum concilii Sabaudiæ, directarum prælatis Gallicis. B

Tenor literarum prælatorum Gallicæ nationis summo pontifici directarum, quibus narrant ducem Mediolani & Genuæ impedisse, quare Romam venire non potuerunt, & petunt sibi veniam dari. Ex adverso dominus Hieronymus Moronus orator prædicti ducis Mediolani, excusat principem suum. Postremo sanctissimus pontifex absolvit eosdem prælatos, & prorogat eis terminum veniendi ad concilium.

Tenor bullæ per reverendissimum episcopum Massiliensem supra ambonem lectæ, qua pontifex hortatur principes Christianos ad pacem inter eos componendam, ut fieri possit expeditio contra fidei Christianæ hostes: & ordinat nonnullas orationes dici debere inter missarum solemnia, & alias preces a cunctis Christi fidelibus fundendas, cum propositione indulgentiæ centum dierum pro orthodoxæ fidei exaltatione, & inimicorum ejus destructione. Dat quoque salvum conductum omnibus ad concilium Lateranense venire volentibus, & hortatur ceteros principes, ut tuto pertransire & redire illos dimittant, sub data 1514. tertio Nonas Maii.

Comprobantur omnia in dicta bulla contenta ab omnibus in concilio assistentibus, nemine discrepante.

Tenor bullæ reformationis curiæ, lectæ in ambone per reverendum patrem dominum Vincentium archiepiscopum Neapolitanum: in qua multa & diversa ad reformationem cardinalium, archiepiscoporum, episcoporum & aliorum prælatorum, reliquorumque religiosorum, tam in curia Romana quam extra, continentur, sub data 1514. tertio Nonas Maii.

Indictio decimæ sessionis ad Kalendas Decembris 1514.

Dantur vota ab omnibus, exceptis nonnullis, quibus pontifex opportune respondit. Incipitur hymnus per sanctitatem suam. Quo finito per cantores, finitur nona sessio, & omnes in concilio existentes associant pontificem in Vaticano.

Tenor orationis luculentissimæ habitæ per reverendum dominum Antonium Puccium, apostolicæ cameræ septemvirum, in nona sessione.

Die vigesimasexta Novembris 1514. sanctissimus dominus noster de consilio reverendissimorum cardinalium prorogat decimam sessionem inchoandam vigesimatertia Martii anni 1515.

Alia prorogatio decimæ sessionis de eorumdem reverendissimorum consilio, die præfata vigesimatertia Martii, usque ad diem quartam A Maii anni prædicti 1515.

ANNO CHRISTI 1515.

Tenor salviconductus ducis Genuæ, qui fuit per cursorem sanctissimi domini nostri præsentatus oratoribus regis Christianissimi, sub data vigesima secunda Martii 1515. cum recognicione ipsius & intimatione.

Millesimo quingentesimo decimoquinto, die secunda mensis Maii fit congregatio reverendissimorum cardinalium & aliorum prælatorum in palatio apostolico, coram quibus in præsentia sanctissimi domini nostri leguntur schedulæ per dominum Thomam Phædram, proponendæ in decima sessione: quæ ab omnibus fuerunt votatæ & approbatæ.

Decima sessio incipit quarto Maii 1515. in ecclesia Lateranensi, & primo inscribuntur nomina reverendissimorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, principum oratorum, & aliorum dominorum, prout in præpositis sessionibus.

Missa celebratur per reverendum archiepiscopum Gneznensem, regis Poloniæ oratorem: & habetur oratio per reverendum patrem dominum Stephanum archiepiscopum Patracensem. Cantatur evangelium per reverendissimum dominum dominum cardinalem Farnesium, secundum Matthæum, quod incipit, *Dixit Jesus parabolam hanc: Simile est regnum cælorum homini*, &c. fiuntque orationes consuetæ. Deinde oratores illustrissimi ducis Sabaudiæ deducunt C mandatum nomine prædicti ducis. Quo per dominum Thomam Phædram lecto, per ipsosque oratores osculatis pedibus sanctissimi domini nostri, & præstita per eos obedientia, exeunt, & clauditur concilium. *Matth. 12.*

Tenor bullæ lectæ per reverendum patrem dominum Bernardum episcopum Adriensem in ambone, in qua tractatur de reformatione Montium pietatis sub data 1515. quarto Nonas Maii, quæ omnibus placet, præterquam reverendo domino Jeremiæ archiepiscopo Tranensi, qui dicit præfatos Montes pietatis plus esse damnosos quam utiles.

Tenor schedulæ sive bullæ lectæ in ambone per reverendum patrem Bernardum episcopum D Tarvisinum, contra exemptos: in qua etiam continentur nonnulla ecclesiasticam libertatem & dignitatem episcopalem concernentia, sub data 1515. quarto Nonas Maii: quæ omnibus placent, excepto præfato archiepiscopo Tranensi.

Alterius schedulæ tenor super impressione librorum, lectæ in ambone per reverendum patrem dominum Franciscum episcopum Nannetensem, sub data prædicta; quæ placet omnibus, nisi reverendo patri domino Alexio episcopo Melfitano.

Alia schedula lecta in ambone per reverendum patrem dominum Petrum episcopum * Castellæ maris, super præfixione termini contra E profitentes pragmaticam sanctionem, & super indictione undecimæ sessionis. * *Castelli*

Respondet orator regis Christianissimi in excusationem prælatorum Gallicorum, & dat literas nomine *Louis de Soliers* oratoris ejusdem Christianissimi. Responsio pontificis eidem oratori: & vota quæ ab omnibus dantur, excepto episcopo Potentino, qui non vellet dari terminum profitentibus pragmaticam.

Procurator concilii accusat contumaciam absentium a concilio, & pontifex assentit & declarat, nisi ad ptimam comparerent.

Dan-

ANNO CHRISTI 1516.

Dantur circa decem & octo mandata a diversis reverendis prælatis, nomine aliquorum prælatorum concilio non interessentium. Postea cantato hymno, ut supra, sanctissimus dominus noster equitavit in Vaticano, associantibus cunctis in concilio existentibus.

Tenor orationis facundissimæ per reverendum patrem dominum Stephanum archiepiscopum Patracensem, & episcopum Torcellanum in concilio habitæ, cujus thema est: *Magnus dominus & laudabilis nimis, in civitate Dei nostri in monte sancto ejus.* Psalm. 47.

Tenor mandati illustrissimi ducis Sabaudiæ producti per reverendissimum dominum cardinalem sanctæ Praxedis nomine ipsius ducis, sub data quarta Maii 1515.

Tenor instrumenti dati per oratorem regis Franciæ sub data 1514. vigesima quinta Novembris, alias registrati in actis concilii, quod de novo procurator ipsius concilii petit in eisdem actis registrari.

Pontifex absolvit personas in dicto instrumento descriptas, quatenus infra quatuor menses ratificent omnia in instrumento contenta.

Instrumenta, ratificationes & approbationes supradictarum personarum cum necessariis authenticatis, cum aliis diversis schedulis.

Millesimo quingentesimo decimosexto, die decimaquinta Decembris, fit congregatio reverendissimorum cardinalium & aliorum prælatorum in palatio apostolico coram sanctissimo domino nostro, pro discutiendis & examinandis schedulis in undecima sessione legendis: inscribunturque nomina in eadem congregatione existentium.

Legitur schedula per dominum Andream Piperarium concilii secretarium, de mandato reverendissimorum cardinalium, qua continentur concordata inter sanctissimum dominum nostrum & regem Francorum. Qua perlecta, dantur vota ab omnibus, exceptis nonnullis reverendis episcopis.

Alia schedula legitur per eumdem dominum Andream abrogationis pragmaticæ sanctionis: Item alia super iis quæ debent observare prædicatores verbi Dei, & super quibus præstantur vota, nemine discrepante.

Per eumdem legitur alia schedula continens privilegia religiosorum. Dantur vota ab omnibus: sed Signinus, Cumanus, Brumatensis, Cerviensis, Senogalliensis, Ferentinus, Soranus & Polignianensis episcopi vellent, quod excluderetur approbatio privilegiorum. Tenores autem supradictarum schedularum inseruntur in undecima sessione sequente.

Undecima sessio inchoatur decimanona Decembris 1516. in qua primo notantur nomina reverendissimorum dominorum cardinalium & aliorum prælatorum, prout in præmissis actum est. Celebratur missa per reverendum dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem, cantatur evangelium per reverendissimum sanctæ Mariæ in Via lata dominum Marcum diaconum cardinalem, quod incipit: *Sedente Jesu super montem Oliveti.* Incipitur hymnus, Matth. 24. Veni creator, per sanctissimum dominum nostrum, & dicuntur orationes consuetæ. Quibus peractis orator patriarchæ Maronitarum montis Libani præsentat & legit mandatum in lingua Chaldæa, seu Arabica, quod postea in lingua Latina interpretatum legitur a prædicto domino Andrea Piperario.

ANNO CHRISTI 1517.

Tenor præfati mandati.

Obedientia per dictos oratores Maronitarum præstatur sanctissimo pontifici, super qua petuntur instrumenta hujusmodi obedientiæ per procuratorem fiscalem.

Tenor schedulæ circa modum prædicandi super ambonem, lectæ a reverendo patre domino Joanne episcopo Revaliensi oratore marchionis Brandeburgensis, sub data 1516. decimaquarta Kalendas Januarii: supra quam dantur vota, nemine discrepante.

Tenor bullæ lectæ a reverendo patre domino episcopo Iserniensi, quæ continet concordata inter pontificem & Christianissimum Francorum regem super pragmatica, cum mandato in eadem bulla inserto, sub data supradicta.

Dantur vota super dicta bulla ab omnibus, præterquam a reverendis patribus episcopis, Lucerino, Brumatensi, Castelli maris, Chiensi, Terdonensi, Asculano, qui in nonnullis respective dissentiunt.

Schedulæ, sive bullæ tenor super abrogatione pragmaticæ sanctionis, lectæ per reverendum patrem episcopum Cavallicensem, sub data prædicta, ab omnibus votata.

Reverendus pater dominus episcopus * Sibinicensis ascenso ambone, legit schedulam super religiosos & eorum privilegia, sub data 1516. decimanona Decembris, super qua nonnulli episcopi in aliquibus respective dissensere. * Sebonicensis.

Idem reverendus episcopus indicit duodecimam sessionem fiendam sexto Nonas Martii 1517. Postea dantur mandata a diversis prælatis nomine aliorum prælatorum. Deinde aguntur gratiæ Deo, & sanctissimus dominus noster cum omni comitiva revertitur ad sacrum palatium apostolicum in Vaticano, & sic undecima sessio terminatur.

Tenor prorogationis duodecimæ sessionis cum executione per cursores in locis consuetis facta, videlicet a sexto Nonas Martii 1517. usque ad 16. Kal. Aprilis ejusdem anni.

Fit congregatio nonnullorum reverendissimorum cardinalium & reverendorum prælatorum coram pontifice in superiori capella palatii apostolici die decimatertia Martii 1517. in qua unusquisque sedet in loco ordinato a reverendissimis cardinalibus ibidem existentibus, eo quia fuit prius differentia inter oratorem regis catholici & patriarcham Aquilejensem de * antecedentia. * ante sedendo.

Piperarius concilii secretarius de mandato eorumdem reverendissimorum cardinalium legit tres schedulas, quarum prima super extensione Paulinæ non placuit: in aliis duabus, una de punitione invadentium domos cardinalium, altera de impositione decimarum ac absolutione concilii, respective dissenserunt reverendi episcopi Salamantinensis, Adriensis, Budensis, Imolensis.

Duodecima & ultima sessio inchoatur die decimasexta Martii 1517. in qua primo ponuntur nomina reverendissimorum cardinalium & aliorum prælatorum, ac illustrium dominorum in ordine, prout in supradictis scriptum est.

Missa celebratur per reverendissimum cardinalem sanctæ Crucis. Fit oratio per reverendum episcopum Isserniensem, cantatur evangelium per reverendissimum sanctæ Mariæ in porticu car-

ANNO CHRISTI 1517. cardinalem, quod incipit: *Ascendens Jesus in naviculam*. Cantantur orationes & litaniæ, sicut in aliis scriptum est. Deinde Piperarius prædicti concilii secretarius, ascenso ambone, legit literas serenissimi imperatoris ad pontificem.

Matth. 9.

Tenor literarum prædictarum sub datum ultima Februarii 1517.

Legitur schedula contra invadentes domos cardinalium per reverendum episcopum Militensem, quæ in aliquibus corrigitur propter diversitatem opinionum.

Tenor schedulæ prædictæ correctæ, sub datam decimaseptima Kalendas Aprilis 1516.

Patriarcha Aquilejensis legit schedulam im- A positionis decimarum & absolutionis concilii. Tenor schedulæ sub data prædicta. ANNO CHRISTI 1517.

Dantur vota ab omnibus fere super eadem schedula, exceptis reverendis episcopis infra scriptis, qui varie dissentiunt: & procurator fiscalis petit omnium gestorum instrumenta. Deinde reverendissimus dominus cardinalis Farnesius alta voce dicens, Domini, ite in pace, cantato hymno, Te Deum, &c. sanctissimus dominus noster omnibus comitantibus equitat ad palatium apostolicum, & sic duodecima & ultima sessio finitur, unaque præsens concilium solvitur: In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, qui nos in pace custodiat. Amen.

A C T A

SACRI GENERALIS LATERANENSIS CONCILII.

Ad omnipotentis Dei gloriam, fidei catholicæ exaltationem, schismatis extirpationem, & in nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus sancti. Amen.

IN his scriptis continentur ordinationes, statuta, constitutiones, decreta & alia acta & gesta in sacrosancto generali Lateranensi concilio, præsidente sanctissimo in Christo patre & domino nostro, domino Julio divina providentia papa II. recollecta, & in publicam formam redacta per nos protonotarios, notarios & scribas infra scriptos, ad id per eumdem sanctissimum dominum nostrum papam, ipso approbante concilio, deputatos.

In nomine domini nostri Jesu Christi. Amen.

ANNO a nativitate ejusdem 1512. indictione decimaquinta, die vero Lunæ tertia mensis Maii, qui fuit dies inventionis sanctæ crucis, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Julii divina providentia papæ II. anno nono, præfatus sanctissimus dominus noster papa, qui alias indixerat concilium generale in alma Urbe, in ecclesia Lateranensi, die Lunæ decimanona mensis Aprilis præteriti inchoandum & celebrandum, & deinde propter certum conflictum habitum apud Ravennam civitatem Romandiolæ inter milites suæ sanctitatis & sanctæ Romanæ ecclesiæ & regis catholici ex una, & exercitum Ludovici regis Francorum & prætensos schismaticos, adhærentes conciliabulo Pisano, seu conventiculæ satanæ, ex alia parte; in quo conflictu fuerunt interfecta multa hominum millia, & inter ceteros dominus de Fusso magnus magister capitaneus regis Franciæ, & plures alii diversi duces & barones & proceres Gallorum & Hispanorum, & capti reverendissimus dominus Joannes cardinalis de * Medicis apostolicæ sedis legatus, & Fabricius Columna, & alii plures; & dicta civitas ecclesiæ miserabiliter a Gallis direpta; inchoationem hujusmodi usque ad Kalendas Maii ejusdem anni prorogavit, & demum ex eadem causa ad supradictum diem Lunæ tertium supradicti mensis Maii iterum prorogavit, prout in literis apostolicis, quarum tenores infra acta

* Medicibus.

B primæ sessionis inferuntur, plenius continetur.

Volens idem sanctissimus dominus noster, dominus Julius II. pontifex maximus inchoare dictum concilium generale ex pluribus & variis, gravissimis & urgentissimis causis, statum universalis ecclesiæ & apostolicæ sedis, ac perniciosissimi schismatis extinctionem concernentibus, ut in literis indictionis concilii latius continetur, indictum, cum die præcedenti ex palatio apostolico lectica vectus ob sui corporis indispositionem in pontificali apparatu & comitiva omnium reverendissimorum dominorum cardinalium, patriarcharum, primatuum, archiepiscoporum, episcoporum, protonotariorum, abbatum, & C universa curia & custodia militum Rhodianorum cruce signatorum, & consuetis ceremoniis, ut moris est, in dictæ basilicæ Lateranensis ædibus divertisset & hospitasset & pernoctasset, constitutus dicta tertia die de mane in præfata basilica Lateranensi, celebrata prius in majori altari missa per reverendissimum in Christo patrem & dominum, dominum Raphaelem episcopum Ostiensem, cardinalem sancti Georgii vulgariter nuncupatum, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerarium, & collegii sacri cardinalium decanum, ac facto sermone Latino per reverendum patrem & magistrum fratrem Ægidium de Viterbio, D sacræ theologiæ professorem, ac ordinis Eremitarum sancti Augustini priorem generalem, ac verbi Dei prædicatorem celeberrimum, cujus tenor in fine præsentis actus & solennitatis initii sacri Lateranensis concilii ponetur. Facta etiam prius processione per eumdem sanctissimum dominum nostrum, reverendissimos cardinales, patriarchas, archiepiscopos & episcopos ac abbates, nec non alios viros, qui de jure seu consuetudine ad concilium generale venire consueverunt, intraverunt ornati pluvialibus, planetis, & dalmaticis juxta ordinis qualitatem, & mitris, locum in medio prædictæ Lateranensis ecclesiæ pro celebratione concilii E hujusmodi paratum, cum suis subsellis, tabulatis, clausuris, altaribus, pontificali cathedra, ornamentis & ordinibus, quæ in hujusmodi sacrorum conciliorum celebrationibus servari & fieri consuevisse reperiuntur. In quo cantatis litaniis & aliis devotis orationi-

ANNO CHRISTI 1512. tionibus, & hymno, Veni creator Spiritus, &c. de more in principio celebrationis conciliorum a sanctis patribus & sancta Romana ecclesia legi & decantari solitis & consuetis, capella cantorum incipiente, *Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aqua usque ad* Psalm. 68. *animam meam*, &c. & invocata Spiritus sancti gratia, ac exhibita per omnes cardinales & prælatos præfatos sanctissimo domino nostro obedientia & reverentia consueta in paramentis ordinate & convenienter, cantatoque evangelio per reverendissimum in Christo patrem dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem de Aragonia vulgariter nuncupatum, incipiente, *Designavit dominus & alios septuagintaduo*, &c. reverendissimus in Christo pater dominus Alexander sancti Eustachii diaconus cardinalis de Luc. 10. Farnesio vulgariter nuncupatus stans in thalamo eminenti, ubi dictus dominus noster papa sedebat, legit schedulam tenoris infra scripti, nomine suæ sanctitatis, propter indispositionem sui corporis impediti, videlicet.

Indicto per nos hoc sacro Lateranensi concilio, de quo, cum in minoribus essemus, sæpenumero cogitavimus, & ad summi apostolatus apicem vocati, omnino nobis celebrandum proposuimus, dum ante ipsius inchoationem bella inter Christianos vigentia sedare, & oves perditas ad ovile dominicum reducere intendimus, repente intestina hæ- Psalm. 42. resis, insidiante satana bonorum operum perturbatore, domum Dei, quam decet sanctitudo, invasit. Ne igitur contagiosa pestis latius serperet, & Christi gregem nobis commissum sensim inficeret, pastorali officio jugiter invigilantes, vocemque Isaiæ animo Isa. 16. repetentes: *Ini consilium, coge concilium*: diutius cunctandum fore non duximus. Convenimus itaque, venerabiles fratres, vosque dilecti filii, hodierna solenni die in hac Lateranensi basilica, ut in Spiritu sancto congregati viam veritatis eligamus & abjicientes opera tenebrarum, induamur arma lucis. Vos igitur hortamur in domino, ut illum præ oculis habentes, qui est via, veritas & vita, in medium libere consula- Rom. 13. tis, Deo magis quam hominibus placere studentes. Speramus enim domino cooperante in hac sacra Lateranensi synodo sentes ac vepres ab agro domini penitus extirpare, depravatos mores ad meliorem frugem redigere, pacem inter Christianos principes componere, denique expeditionem adversus hostes fidei inter se dissidentes decernere, ut in hoc vexillo salutiferæ crucis, quæ huic sacro concilio auspicatissimum dedit initium, antiqui hostis insidias superare valeamus.

Qua lecta, sanctissimus dominus, approbante sacro concilio, concilium sacrum Lateranense inchoare decrevit primam sessionem incipere die decima Maii futura, quæ erat dies Lunæ proxime ventura.

Jacobus Sadoletus Petro Bembo salutem plurimam dicit.

HAbes, Bembe, orationem Ægidii Viterbiensis, quam tanta ope expetivisti, dignam illam quidem propter elegantiam quæ ab iis potissimum legatur, qui judicare aliquid de præstantibus ingeniis possunt; sed aliis quoque commendationibus prælucentem, tum quod magna auctoritate Lateranensis principia concilii auspicata est, quod a Julio II. pontifice maximo paulo ante institutum, sanctæ Christianæ reipublicæ optamus fore salutare: tum quod ab eo viro est, quem ego & tu sæpe soliti sumus in sermonibus nostris clarissimum hujus sæculi tamquam obscurascentis lumen appellare. Et quidem quæ in communibus hominum sensibus posita sunt, ea nemo est qui in Ægidio summa esse non agnoscat. Sumus enim experti pluries illam hujus viri mulcentem omnium aures atque animos eximiam eloquentiam, vernacula quidem lingua Etruscorum, quæ illi patria est, abundantem, sed ex uberrimis & Græcæ & Latinæ eruditionis fontibus deductam. Magno enim hic studio theologiæ ac philosophiæ altissimis artibus comites literas politiores adjunxit. Ergo illa in sacris concionibus divina semper & admiranda, flectere arbitrio suo hominum mentes, refrenare, incitatas languentes accendere, vel inflammare potius ad virtutis, justitiæ, temperantiæ studium, summi Dei venerationem, sanctæ religionis observantiam, novit. Nec vero quidquam interfuit, illo dicente, inter doctos homines & idiotas: non senex ab adolescente, vir a muliere, non princeps ab infimo homine potuit dignosci: sed omnes pariter vidimus præcipites ferri impetu animos audientium, quocumque eos oratori impellere libuisset. Tanta vis orationis, tantum flumen lectissimorum verborum, pondus optimarum sententiarum ex eo ferebatur. Ex quo, quod semper evenire cernimus, jam plane intelligimus necessitate evenire, non casu, ut quotiescumque dicturus est, concursus maximi omnibus ex locis audiendi causa fiant. Sed nos hæc popularia cum multis, illa secretiora cum paucis cognoscimus. Soleo enim mirari te, Bembe, vehementerque probare judicium tuum, cum ita dicas: Humanitatem ipsam, & eas artes quæ humanitatis propriæ & affines sunt, si malo hominum fato amissæ intereant, ab hoc uno homine exprimi & repræsentari posse, nec adumbrata in eo simulacra, sed totam effigiem virtutis agnosci. Quod vero addis, grandiorem tibi etiam in cubiculo videri Ægidium quam in pulpito, ubi certe est maximus, facile tibi assentior. Sed hæc alias. Nunc orationem leges, de qua testatum esse apud omnes volo, quicumque eam in manus sument, redempturos eos non Hectorem, sed Hectoris corpus: quod ipsum tamen tanti pretii est, ut jure optimo rependi auro queat. Certe non aderit calor ille & vis in dicendo oratoria, spiritusque ζώσης, ut ajunt, φωνῆς, vivæ vocis. quo tantum potuit Ægidius, ut omnium adstantium animos primum suavissime demulserit, deinde ad extremum vehementissime commoverit. Verum quid opus hæc ad te scribere, qui amore quidem & benevolentia erga Ægidium mihi par, judicio omnibus antecellis? Ego, quod egi, ut elucubratio optimi & religiosissimi viri non lateret in tenebris suppressa, sed in populum exiret, spero me bonis omnibus gratum fecisse: tibi quidem certe scio. Vale.

Ora-

Oratio prima synodi Lateranensis, habita per Ægidium Viterbiensem, Augustiniani ordinis generalem.

NEminem hoc loco non mirari existimo, cum tot in urbe viri sint graviter copiosequc dicendi facultate clarissimi, cur ipse unus qui cum luminibus his nulla sim ratione comparandus, & pro nostris appaream, & in tanta præsertim re, tantoque consessu, quo spectatius sacratiusque nihil habet terrarum orbis, audeam verba facere. Dicam sane aliquid intercessisse, quamobrem ego non virtute ulla aliis præpositus, sed quadam superiorum tum temporum, tum actionum ratione, & tanquam
B a causa ipsa invitatus videar, qui primus hoc conflictu telum jaciam, & sacrosancti Lateranensis concilii auspicia capiam. Nam cum annis abhinc circiter viginti, quantum in me fuit, & perexiguæ vires tulere, evangelia populis interpretatus sim, prophetarum vaticinia aperuerim, Joannis Apocalypsim de successu ecclesiæ, universæ ferme Italiæ enarraverim, ac sæpenumero affirmaverim, eos qui tunc audiebant, ingentes ecclesiæ & agitationes & clades visuros, illiusque emendationem aliquando conspecturos: nunc par esse visum est, ut qui hæc dixerat ventura, idem venisse testetur: & qui toties exclamaverat, Videbunt oculi mei salutaria tempora; jam tandem ex-
C clamet: Viderunt oculi mei salutare sanctumque principium expectatæ instaurationis. Modo adsis, orbis instaurator, divini parentis proles, servator sospitatorque mortalium: desque vim mihi dicendi, orationi commovendi, patribus non verbis, sed ipsa re, veri, sancti, exacti concilii celebrandi, extirpandi vitia, virtutes excitandi, ad vulpes quæ sanctam demoliendam vineam hac tempestate scatent, capiendi: ac denique collapsam religionem in veterem puritatem, in antiquam lucem, in nativum splendorem, atque in suos fontes revocandi. Dicam itaque de synodo, & quam ecclesiæ commoda semper sit, & quam nostris temporibus necessaria: præfatus, oraculorum
D stylum me invertere non ausurum esse, sed integra, ut legi solent, verba atque orationes usurpaturum: tum quod homines per sacra immutari fas est, non sacra per homines: tum quod ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ, simplex sermo veritatis est. Atque a principio partitio illa in mentem venit, rerum alias divinas esse, cælestes alias, alias humanas. Divinæ quippe, quod sunt motus ac mutationis expertes, emendatione non egent: cælestes vero atque humanæ agitationi obnoxiæ, instaurationem desiderant. Nam luna cum ad solis commercia venerit, sol cum a cancro in brumam descenderit, quasi magno mortalium dispendio, damna ab integro reponunt; coguntur que, præ-
E scribente natura, lucis jacturam rependere, & quidquid cadendo abstulerint, ascendendo mortalibus restituere. Quod si cælestia siderum itinera, quamquam perpetua, immortalia, sempiterna, redeunt tamen restituunturque, quidnam tertium hoc faciet rerum genus, utpote fluxum, caducum, mortale? Profecto, aut interitu cito pereat necesse est, aut continua innovatione reficiatur. Quod enim est cibus corporibus, ut vivant; quod genitura generibus, ut perpetua sint; id præstat humanis animis sua pro tempore emendatio, cultura, discipli-

A na: quamque absque ciborum alimentis animantia diu vivere, tam humanæ animæ, tam ecclesia absque cura synodorum probe agere non potest. Ac quemadmodum si pratis imbres, si hortulis rivos, si agris cultum, si vineis putationem, si denique viventibus alimenta subduxeris, illa arescent brevi, silvescentque, hæc vivere desinent atque emorientur: ita ferme post Constantini tempora, quæ ut sacris rebus multum adjecere splendoris & ornamenti, ita morum & vitæ severitatem non parum enervarunt; quoties a synodis habendis cessatum est, toties vidimus divinam sponsam a sponso derelictam, illudque evangelii factum, quod heri recitabatur: *Jam modicum, & non* Joan. 16.
B *videbitis me*. Vidimus Christum in navicula obdormientem, vidimus ventorum rabiem, hæreticorum furorem in candida veritatis vela irruentem. Vidimus perditam malorum audaciam adversus jura, auctoritatem, majestatem ecclesiæ sævientem. Vidimus malas cupiditates, diram auri atque habendi sitim. Vidimus, inquam, vim, rapinas, adulteria, incestus, omnem denique scelerum pestem ita sacra profanaque miscere omnia, ita in sanctam naviculam impetum facere, ut pene scelerum fluctibus illa latus dederit, ac prope mersa & pessumdata sit. Rursus cum eo monente spiritu, cui hodie supplicationes decretæ sunt, patres ad synodum confugerunt, quamprimum emen-
C davere composuereque omnia, ventis, turbinibusque imperavere, & quasi in tutissimum portum delati impetum rationi, injuriam justitiæ, vitia virtuti, tempestates ac fluctus serenitati tranquillitatique cedere compulerunt, hymnumque cecinerunt sancto Spiritui, piscatorum, maris atque aquarum Deo: *Aquæ multæ non* Cant. 8.
potuerunt extinguere caritatem. & illud: *Jam* Cant. 2.
hiems transiit, imber abiit & recessit: surge amica mea. Jacet enim sponsa, ut hieme frondet arborum: surgit revirescitque synodorum studio, ut silvæ veris tempore revocato sole frondescunt, ad Solis redeuntis radios & secundi spirant Zephyri & læta plantaria germinant: ad synodorum lumen & divini spiritus flant au-
D ræ, & emortui ecclesiæ oculi reviviscunt ac recipiunt lucem, ubi pars altera impletur oraculi: *Iterum modicum, videbitis me*. Quod qui- Joan. 16.
dem nihil aliud sibi vult, nisi quod sancti Spiritus lux, quæ synodis omissis extinguitur, tamquam excussus e silice novus ignis, iterum accenditur & recuperatur in synodis. Ad hæc Hebr. 11.
Paulus apostolorum decus, cum salutis caput ostenderet, *Absque fide*, inquit, *Deo placere nullo modo possumus*. Atqui sine synodis stare non potest fides: absque synodis igitur salvi esse non possumus. Verum quod ratione dicimus, ut etiam experimento probemus, cogitandum nobis est, tres esse credendarum rerum radices, e quibus universa ecclesiæ fides ma-
E nat. Prima divinæ naturæ unitas est. Altera, eadem in natura parentis, sobolis, amoris felicissima Trinitas. Tertia in virginis utero, prolis divinæ conceptio. In quibus veluti in altissimis apicibus ac sanctissimis montibus, & reliquæ fidei partes novem & pietas universa Psal. 86.
fundata est. *Fundamenta ejus in montibus sanctis*. Unitas nempe mons Dei nuncupatur, quod in una dumtaxat Dei essentia sit atque natura: Psalm. 67.
& ut unitatem illam non solitariam, non ste- Isai. 5.
rilem, sed uberrima fecunditate præditam co- Jer. 8.
gitemus, ideo mons pinguis adjicitur. Corpus Matth. 20. & 21.
vero in virgine Verbo junctum, montem coa- Psal. 79.

gula-

ANNO CHRISTI 1512.

gulatum vocat vates. Hæc itaque tripartita illa vinea est, super vertices montium sita, quam & futuram cecinere oracula, & præsentem evangelia indicavere. Sed jam perierat vinea: nam, ut testis est David, illam aper e silva depopulatus erat, illam tumor philosophiæ vastaverat. Arius primum montem avellere conatus est, qui unitatem * dispersit: Sabellius secundum, qui personas confudit: Photinus tertium, qui partum virgineum impura temeritate labefactavit. Tres veluti impiissimi gigantes qui gloriæ cupiditate de rerum novarum studio illecti, montes loco movere ausi sunt, ut viam sibi facerent ad cælum oppugnandum rescindendumque. Et erant jam voti compotes: nam quæ ipsi philosophia persuadebant, armis ea recipi principes imperabant. Philosophia nos argumentis urgebat, arma collatis signis oppugnabant. Illa præstigiis, hæc vi fidem evertere conabantur. Illa invertere quæ credebantur, hæc eos qui credebant perdere contendebant. Illa in pietatem & animas, hæc in corpora vitamque sæviebant. Quid faceret divina sponsa jamjam peritura quo se verteret? quo confugeret? cujus fidem, cujus opem, cujus auxilium imploraret? Exhorrescebat tempestas, navicula mergebatur. Denique ne multis morer, nulla effugiendi, nulla evadendi inventa via est, nisi Nicæna synodus, ubi Silvestro ad clavum sedenti, & jamjam naufragium facienti, e cælo

Matth. 14. sese ostendens Deus, *Modicæ*, inquit, *fidei, quare dubitasti?* Ac statim divinis fulminibus & fidei montes restituit, & gigantum temeritatem disjecit: ubi erepta puella experimento didicit, cum quidquam sibi adversi imminere videat, nullum omnino præsidium ad se vel vindicandam efficacius habere, quam synodum, qua sola fit, ut nullæ aquæ ecclesiæ caritatem extinguant, utque divinus spiritus in nostris animis mansionem efficiat, unicus, velut aquarum victor, tempestatumque potens, teste Mose, fertur super aquas. Jam vero quod de fide dixi, quæ utique nulla esset, si synodi institutio non fuisset; idem ferme de temperantia, justitia, sapientia, ceterisque virtutibus existimari velim. Omnes enim desidiam pro labore, otium pro negotio, voluptatem pro solicitudine expetimus. Verum cum animadvertimus, quandoque fore, quod in synodis fit, ut census habeatur, ut morum & vitæ exploretur ratio, ut improbi deprehendantur, judicentur, plectantur; contra probi alliciantur, foveantur, attollantur; incredibiles stimuli appetendæ virtutis injiciuntur, ut homines colligant sese, ut meliora deliberent, ut ad vitia relinquenda & ad virtutem capessendam accendantur, nihilque non honestum, nihil non magnificum moliantur. Illud, illud synodi discerniculum fuit, unde veluti ex equo Trojano tot clarissima ingeniorum lumina emicuere. Illa virtutum approbatio, illa detestatio vitiorum, Basilios, Chrysostomos, Damascenos Græciæ, Hieronymos, Ambrosios, Augustinos, Gregorios Italiæ peperit: qui cum magna similium turba bone Deus, quos libros, quæ scripta, quæ monumenta, quod doctrinarum, quod disciplinarum, quod divini vel auri vel argenti genus in Christianum ærarium non congesserunt? Rem prætereo nisi tempus obsisteret, minime prætereundam, de ecclesiarum rectoribus, de pastoribus populorum, in quibus quidem universa rei Christianæ sita est & summa & salus. Ut enim inferior hic mundus

A cæli tum motu, tum lumine regitur; ita Christianæ gentes a rectoribus suis, velut a cælestibus pastoribus gubernantur: qui, si boni futuri sint, necesse est ut & lumine disciplinarum fulgentes, alios doceant, & motum sanctarum actionum exercentes, quæ docuerint, ipsi in primis & maxime agendo præeant. Hæc duo *Luc. 12.* illa sunt, quæ & docuit pastorum princeps Christus, & cum lucernas ardentes gestare ad clare instituendum, & ad sancte agendum præcinctos esse jussit, simul ipse mirifice exercuit, cum & lux mundi, & divini Patris sapientia fuerit, & sanctus sanctorum appellatus sit, quod probos omnes vitæ sanctimonia antecesserit: atque eas ob res, *Ego*, inquit, *sum pa-* *Act. 1. Psal. 44.*

B *stor bonus*. Quod vero ob utrumque bonum se dixerit testatur evangelista, qui cœpisse eum scribit tum facere, tum docere. Quin & duodecim illi duces, qui super omnem terram constituti sunt principes, Spiritus afflati numine, completique, ita utramque cæli vim sunt assecuti, ut etiam cæli appellationem promeruerint, ut vulgatissimum jactatur oraculum: *Cæli* *Psal. 18.* *enarrant gloriam Dei*. Quo monemur, eorum rectorum celebrandam esse gloriam, qui cæli tum lucem sapientia, tum conversiones sanctimonia imitati consecutique sint. Hujus itaque rei, quæ omnium longe maxima est, quanta cura synodis fuerit, historia memorat. Nam qui præstanti doctrinæ sanctum vitæ institutum

C adjunxerint, a synodorum patribus ex universo terrarum orbe conquisiti, evecti, exornatique sunt, summa cum eligentium laude, ecclesiarum fructu, commodo, lætitia, plausu populorum. Quid illud omnium gravissimum ac periculosissimum loquar, quod nemo tempestate nostra non deplorat? injurias principum dico, legionum insolentiam, armatorum minas. Quid enim miserius vel audiri vel cogitari potest, quam ut cæli terrarumque regina ecclesia aut vi servire, aut manus dare, aut grassantium tela pertimescere cogatur? Quæ quidem pestis adeo serpit hoc tempore, adeo insurgit, adeo invalescit, ut omnis illa ecclesiæ auctoritas, atque a Deo tradita libertas, eversa, profligata

D & plane extincta esse videatur. Quamobrem cave, Juli secunde pontifex maxime, cave credas ullum mortalium quidquam melius salubriusve cogitasse unquam, quam ipse, Spiritu sancto monente, cogitaveris in synodo instituenda, cujus quidem nulli reges, nulli principes possunt vel decreta contemnere, vel jussa negligere, vel auctoritatem detrectare. Si qui enim forte pontificem ipsum per se inermem parvipendere ausi sunt, synodi auctoritate, principumque & nationum consensu ac studiis instructum metuere ac vereri consueverunt. Nam si synodorum res gestas repetamus, nihil illis potentius, nihil majus, nihil munitius esse intelligemus. Synodo namque in Joannem Hispa-

E num & Alphonsum Lusitanum, Radulphum imperatorem designat Gregorius X. Synodo Martinus IV. in Petrum Aragonensem animadvertit. Synodo VIII. Bonifacius in Philippum regem decernit. Synodo & olim Gregorius alter, & patrum memoria Eugenius Græcam ecclesiam Latinæ conjungit. Synodo in Fridericum imperatorem agit & IV. Innocentius, & Gregorius VIII. Quin in hac eadem æde omnium principe, & quæ vincere semper hostes solita est, vinci nunquam, non nisi synodo & II. Innocentius adversarios dejecit, & III. Alexander Victorem sociosque superavit: & III. Inno-

ANNO CHRISTI 1512. nocentius Othonem imperio submovit, & Martinus V. hostilia tyrannorum arma dissipavit. Et ne omnia persequar, quidquid laude, quidquid gloria dignum a Melchiadis ætate in ecclesia gestum est, aut ad hostem arcendum, aut ad rempublicam componendam, id omne ad synodis originem sumpsit, & proinde synodis referendum acceptum est. Quid enim aliud sancta synodus est nisi malorum metus, proborum spes, errorum ejectio, seges & restitutio virtutum, qua dæmonum fallacia vincitur, sensus illecebræ auferuntur, ratio amissam arcem recipit, terris e cælo justitia restituitur?
Matth. 18. Redit siquidem ad mortales Deus. Nam si dixerat: *Ubi duo vel tres meo nomine convenerint, ad eos venio, interque eos sum*: quanta huc libentius se conferet, quo non duo tantum, vel
Apoc. 2. & 3. tres, sed tot ecclesiæ capita proficiscuntur? Nam si angelos Joannes appellat ecclesiarum pastores, quid est quod vel votis petere, vel precibus a Deo consequi non possit tanta simul frequentia angelorum? Hic Eva ab exilio revocatur, hic serpentis caput talo premitur puellæ
Gen. 23. sanctioris: Abraham educitur e Chaldæorum terris, Agar ancilla obtemperat dominæ: fœdus cum Deo rursus feritur, animorum circum-
Gen. 12. cisio introducitur. Hic scalam figens patriar-
Gen. 15. charum pater in cælum aditum pandit, Deo
Gen. 17. jungitur in palæstræ ludo, & a videndo Deo
Gen. 28. accipit nomen. Hic populi velut in solitudine fame oppressi, divinitus suppetias impetrant,
Psal. 77. cæli angelorumque panem recipiunt, & suavi-
Num. 20. tate vescuntur cælestium epularum. Hic cum hominum pectora tanquam saxea evaserint,
Matth. 13. Mosis virga percussa, aquarum fontes effun-
Ibidem. dunt. Hic thesaurus in agro abditus effodi-
Matth. 25. tur, margarita emitur, lampades accendun-
Marc. 4. tur, semen in bonam seritur terram, sinapis
Matth. 13. granum surgit in arborem, & feraci oleæ
Rom. 11. oleaster inseritur. O beata itaque illa tempora, quæ synodos susceperunt! hæc stulta, si non agnoverint: misera, si non admiserint. Et quoniam vetera synodorum commoda strictim attigimus, nunc quam brevissime nostra delibemus. Appello ergo te, Julii II. pontifex maxime, summus ille te appellat Deus, qui suam te gerere in terris vicem voluit, qui e tanto jam pridem senatu te unum delegit qui nonum usque in annum ecclesiæ suæ te sponsum defendit, qui & bonam cogitando mentem, & magnam agendo facultatem dedit, quantam nulli majorum unquam præstitit; ut scilicet prædones abigeres, vias purgares, seditiones tolleres, domini templum omnium quæ usquam visa sunt, magnificentissimum excitares: militiæ, quod nemo antehac potuit, ecclesiæ arma magnis regibus metuenda faceres, ut denique imperium propagares, ut Ariminum, Faventiam, Ravennam, & permulta recuperares. Quæ etsi eripere tibi hostis potest, quin tamen primus pontificum hæc omnia gesseris, efficere non potest. Magnorum enim principum virtus non ex casu aut ex eventu, sed ex consiliis actionibusque censenda est. Nunc rebus gestis hæc duo deerant, ut synodum vocares, & communi Christianorum hosti bellum indiceres, & quæ ab initio semper cogitasti, spopondisti, decrevisti, jam Deo, jam Christiano gregi, jam tuæ præstes tum pietati, tum fidei. Ac scias, te bonos omnes in magnam spem erexisse, quippe qui bellorum & malorum temporum injuria ad hæc differenda coactus quidem fueris, ad negligen-

A da vero & deferenda non minis, non telis, non cladibus adduci potueris: quin animum ea constantia firmaveris, ut ii fluctus, hæ aquæ quamquam multæ firmam tamen caritatem tuam extinguere non potuerint. Ille itaque idem Deus, qui præter hæc omnia quæ ad animum excitandum enumeravi, immortalia beneficia, his superioribus annis tum Bononiæ, tum Romæ, cum etiam intra ædes tuas extinctus habereris, in vitam revocavit, & ad hæc maxima opera gerenda reservavit, ut & ipse Deus extincto pontifici manifestissimo miraculo, & pontifex extinctæ ecclesiæ sanctissima synodo vitam restitueret, atque una cum reviviscente pontifice etiam ecclesia moribus revivisceret.
B Ille, inquam, Deus petit mandatque, ut duo illa animo volutes, eures, peragas, & quemadmodum propheta jubet, destruas, evellas, eruas errores, luxum, vitia: instituas, ædifices, plantes moderationem, virtutem, sanctimoniam. Ad hæc vero agenda, Jerem. 1.
cum alia permulta, tum præcipue exercitus amissus excitare nos debet: quod equidem putem divina providentia factum, quo armis ecclesiæ alienis freti cederemus, ut ad nostra redeuntes, victores evaderemus. Nostra autem arma sunt pietas, religio, probitas, suppli- Ephes. 6.
cationes, vota, lorica fidei, atque arma lu- Rom. 13.
cis, ut apostoli verbis utar. Ad quæ si synodi opera redibimus, ut armis non nostris inferiores aliquo hoste fuimus, ita nostris erimus
C omni hoste superiores. Veniat, quæso, in mentem Mosis bellum, quod adversus Amalec regem gessit. Videbis populum Deo carum, Exod. 16.
gladiis fidentem, vinci semper: contra, semper vincere precibus supplicantem. Josue exercitum in prælium ducebat, Aaron sacerdos Ibidem.
cum Hur ac Mose montem ascendebant. Illi armato corpore ferebantur in hostem, hi Deum purgato animo precabantur: illi ensibus, hi votis agebant: illi ferro, hi pietate pugnabant. Vidimus utraque arma, militiæ scilicet ac religionis. Sed jam quæ nostra sint, Deo rem ostendente, cognoscamus. Dum Moyses, inquit, manus attollebat, noster Ibidem.
D vincebat exercitus: dum manus remittebat, exercitus inclinabat. Ac ne casu id factum suspicemur, in calce sermonis illius scribitur, adversus Amalec, hoc est in ecclesiæ hostem, Dei manum ac bellum esse in generatione & generationem. Quibus quidem verbis monet Ibidem.
Deus, utramque generationem atque utramque ecclesiam & Mosis & Christi, militiæ armis vinci, pietatis studio vincere: superati telis decertando, sacra faciendo superare. Freta initio suis armis ecclesia Africam cepit, Europam obtinuit, Asiam occupavit, non bello, non ferro, sed religionis actionibus & sanctitatis opinione per universum orbem Christiana signa circumtulit. At ubi sponsa quæ
E tunc undique vocabatur, accersebatur, expetebatur in vestitu deaurato, aureum paludamentum ardentis spiritus ferreis Ajacis insani armis commutavit, imperium, duodecim ″ ducum partum sanguine, amisit, Asiam ″ apostolos intelligit dum latine loqui vult.
& Jerusalem perdidit, Africam Ægyptumque relinquere coacta est, Europæ cum Byzantino imperio & Græcia, bonam eripi sibi partem vidit. Vox Dei est, dicentis, lassis Exod. 17.
Mosis manibus, votis, precibusque cessantibus, Josue vinci, vincere Amalec: ita & nos vidimus, cum religio vota ferro commutavit, toto fere orbe pulsam, ejectam, ex-

ANNO CHRISTI 1512.

plosam ecclesiam, aucto in immensum Mahumete, A qui, nisi ferro relicto, rursum in pietatis sinum ad aras & Dei pulvinaria redeamus, crescet in dies magis, subiget imperio omnia, orbem universum nostræ impietatis ultor impiissimus occupabit. Video, video, nisi vel hoc concilio, vel alia ratione nostris moribus modum imponamus, nisi nostram humanarum rerum cupiditatem, malorum fontem, cedere divinarum amori compellamus, actum de republica esse Christiana, actum de religione, actum etiam de iis ipsis opibus, quas patres divino cultu aucto peperere, nos contra, neglecto, amissuri sumus. Eæ enim ita ex extrema pauperie pervenere ad summum, ut non ita multo post interituræ B esse videantur: ac nisi receptui canamus, nisi rationibus nostris consulamus, infula illa ditissima, cujus ad ornanda sacerdotis tempora usus fuit, vix ad operienda inveniatur. Audite divinas voces undique sonantes, undique synodum, pacem, sanctam illam expeditionem efflagitantes. Quando enim vita nostra mollior? quando ambitio petulantior? quando cupiditas inflammatior? quando peccandi licentia impudentior? quando audacia adversus pietatem loquendi, disputandi, scribendi, aut frequentior, aut securior fuit? Quando in populis rerum sacrarum, quando sacramentorum, quando & clavium & sanctorum præceptorum non modo negligentia, C sed & contemptus major? Quando apertius religio & fides nostra ludibrio vel tenui plebeculæ fuit? Quando, proh dolor, schisma in ecclesia perniciosius? quando bellum periculosius? quando hostis potentior? quando exercitus truculentior? quando obiter monstra, portenta, prodigia tum cæli minitantis, tum terræ expavescentis, aut crebriora, aut horribiliora apparuere? Quando (heu fletus me impedit) cædes, quando clades, aut post Brixiana, vel postea Ravennate cruentior? quando, inquam, ullus inter infaustos dies, quam sanctissima illa resurgentis Christi lux, aut luctuosior, aut calamitosior illuxit? Quæ quidem omnia, D nisi ferrei simus, quidnam aliud, quam cælitus missæ voces sunt? Voces namque Dei, uti Proclus ait, facta sunt, de quo uno aiunt oracula, quod, *Dixit & facta sunt*. (*Psalm. 148.*) Et in arcanis Hebræorum legimus, decem dictis quæ in Genesi leguntur, orbem universum esse conditum. (*Genes. 1.*) Voces igitur sunt, quæ fieri cernimus, voces monentis Dei ac præcipientis ut synodum habeas, ut ecclesiam emendes, ut utriusque hominis bellum tollas, ut sponsæ tuæ undique lacessitæ pacem utramque restituas, ut gladios avertas urbis & Italiæ jugulis imminentes, ut nostram frenes vivendi licentiam, ecclesiæ viscera majoribus vulneribus ferientem. Non E enim multi refert, quantum agri possideamus, sed quam justi, quam pii, quam divinarum rerum studiosi simus: ut denique post tot mala, tot incommoda, tot calamitates, principem Christum audias, Petro posterisque synodum ostendentem, ut unicam omnium malorum medicinam, singularem periclitantis naviculæ portum, solam reipublicæ confirmandæ rationem. *Tu* inquit, *Petre, aliquando conversus, confirma fratres tuos*. (*Luc. 22.*) Audis Petre? audis Paule? Auditis augustissima semper capita, tutela ac præsidium urbis Romæ? Auditis, in quem malorum cumulum ecclesia vestro fundatæ sanguine deducta sit? Videtis acies utrimque profligatas, videtis cædes? videtis clades? videtis campos occisorum acervis opertos? Videtis terram hoc anno plus cruoris hausisse, quam pluviæ; minus imbrium bibisse quam sanguinis? Videtis tantum occubuisse Christiani roboris, quantum fuerat ad fidei hostem debellandum satis? nihil nobis nisi exitium, nihil nisi interitum superesse? Ferte opem, juvate, succurrite, & quam de Judæorum & tyrannorum faucibus eruistis ecclesiam, nunc domesticis cladibus occumbentem erigite. Orat populus, viri, feminæque, omnis ætas, omnis sexus, omnis orbis: rogant patres, obsecrat senatus, obtestatur ipse denique supplex pontifex, ut se, ut ecclesiam, ut urbem Romam, hæc templa, has aras, hæc sacra, hæc vestra ipsorum capita servetis, ac synodum Lateranensem, hodie ante ora vestra a Julio II. pontifice maximo indictam, (quod faustum, felix fortunatumque sit nobis, ecclesiæ vestræ, totique reipublicæ Christianæ) in orbis terræ certissimam salutem sancti Spiritus numine firmetis; curetisque & pacari Christianos principes, & in publicum Christi hostem Mahumetem nostrorum regum arma converti, atque his fluctibus, his tempestatibus, his aquis, non modo non extingui ecclesiæ caritatem, sed almæ crucis meritis, & divini spiritus ductu, quibus junctim hodie sacra fiunt, ablui potius ab omnibus conceptis maculis, & in antiqnum splendorem munditiamque restitui.

Dixi.

Habita fuit oratio in æde Lateranensi quinto Nonas Maias 1512.

SESSIO I.

SESSIO I.

DIE Lunæ decima mensis Maii, anno, indictione & pontificatu, de quibus supra, congregata fuit sacra & universalis synodus in basilica Lateranensi, præsidente præfato sanctissimo domino nostro Julio, celebrata missa de Spiritu sancto per reverendissimum in Christo patrem dominum Dominicum episcopum Portuensem, cardinalem Grimanum, seu sancti Marci vulgariter nuncupatum: habitus sermo per reverendum patrem dominum Bernardinum archiepiscopum Spalatensem. Interfuere infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, magistri generales ordinum, oratores principum, & alii illustrissimi domini, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.

Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.

Reverendissimus dominus Jacobus Albanensis.

Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Pres-

ANNO CHRISTI 1512.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.

Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.

Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.

Reverendissimus dominus Christophorus tituli sanctæ Praxedis, Anglicus.

Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.

Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.

Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.

Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.

Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.

Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori, Senensis.

Patriarchæ & assistentes papæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.

Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.

Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis & Turcellanensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.

Reverendus pater dominus Franciscus Jadrensis.

Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.

Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.

Reverendus pater dominus Orlandus Nazerenus.

Reverendus pater dominus Franciscus Vincentius.

Reverendus pater dominus Franciscus Suessanus.

Reverendus pater dominus Julianus Agrigentinus.

Reverendus pater dominus Ferdinandus Cajetanus.

Reverendus pater dominus Laurentius Asculanus episcopus, vicecamerarius & gubernator Urbis.

Archiepiscopi

Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.

Reverendus pater dominus Joannes Jacobus Barensis.

Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Senensis.

Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.

Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.

Reverendus pater dominus Antonius Avenionensis.

A Reverendus pater dominus Hieronymus [a] Antimariensis.

SESSIO I.

Reverendus pater dominus Mauricius Tuaniensis.

Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.

Reverendus pater dominus Andreas [b] Noboniasiensis.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.

Reverendus pater dominus Josue Esculanus.

B Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavalicensis.

Reverendus pater dominus Galasius Bellunensis.

Reverendus pater dominus Albertinus Pisauriensis.

Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.

Reverendus pater dominus Joannes Antonius Calenensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Ottanus.

Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.

C Reverendus pater dominus Joannes Aquilanus.

Reverendus pater dominus Galasius Sarsinatensis.

Reverendus pater dominus Jacobus Signinus.

Reverendus pater dominus Altobellus Polensis.

Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.

Reverendus pater dominus Jacobus Paphensis.

Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.

D Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.

Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.

Reverendus pater dominus Thomas Cerviensis.

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Marianensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Milopotamiensis.

Reverendus pater dominus Raphael Crapitanensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.

Reverendus pater dominus Matthæus Umbriatinensis.

E Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregiensis.

Reverendus pater dominus Petrus Algarensis.

Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.

Reverendus pater dominus Bernardinus Castrensis.

Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.

Reverendus pater dominus Aloysius Interamnensis.

[a] *Pro*, Antibarensis.

[b] *Pro* Monembasiensis: *& sic in sessionibus seqq. usque ad sess. vi.*

A Reverendus pater dominus Guilhelmus Cortonensis.
Reverendus pater dominus Nicolaus Neocastrensis.
Reverendus pater dominus Joannes Tudensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Launensis.
Reverendus pater dominus Michael Monopolitanus.
Reverendus pater dominus Dominicus Aquensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Joannes Bovinensis.
B Reverendus pater dominus Georgius Calliensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Signensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Marsicanus.
Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.
Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.
Reverendus pater dominus Joannes Antonius Anglonensis.
Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis.
C Reverendus pater dominus Joannes Franciscus Nolanus.
Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Ileinensis.
Reverendus pater dominus Michael Mordaniensis.
Reverendus pater dominus Joannes Arianensis.
Reverendus pater dominus Hugolinus Liciensis.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.
D Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.

Abbates.

Reverendus pater dominus Abbas monasterii sancti Galgani ordinis Cistereiensis Vulteranensis diœcesis.
Reverendus pater dominus Floremondus abbas monasterii sancti Georgii de Urbe, ordinis sancti Benedicti.

Magistri generales ordinum.

E Magister Thomas generalis ordinis Prædicatorum.
Magister Demetrius ordinis Minorum vicarius.
Magister Ægidius generalis ordinis eremitarum sancti Augustini.
Magister Bernardus vicarius ordinis beatæ Mariæ de Monte Carmelo.

Senator Urbis.

Magnificus dominus Petrus de Starcelupis Florentinus.

Oratores.

Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis & reginæ Hispaniarum.
Magnificus dominus Franciscus Foscarus eques, orator sereniſſimi & illuſtriſſimi dominii Venetorum.
Magnificus dominus Antonius de Stroxis, orator Florentinorum.

Illuſtriſſimi domini temporales.

Illuſtriſſimus dominus Julius de Ursinis.
Illuſtriſſimus dominus Marcus Antonius de Columna.
Illuſtriſſimus dominus Nicolaus de Ruvere.
Illuſtriſſimus dominus Franciscus de Ursinis.
Dominus Fabricius de Careto, procurator ordinis S. Joannis Hierosolymitani.
Dominus Sixtus de Ruvere prior Urbis, miles ordinis S. Joannis Hierosolymitani.
Dominus Petrus Grimanus prior de Hungaria, miles ordinis sancti Joannis Hierosolymitani.

Deinde præsentibus supradictis, & aliis doctoribus & magistris, cantatisque litaniis & aliis orationibus cum genuflexionibus, benedictaque synodo per sanctiſſimum dominum nostrum juxta morem & laudabilem consuetudinem in sacris conciliis servari solitam, & quampluribus devotis orationibus, ac cantato evangelio per reverendiſſimum dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem de Aragonia, quod incipit: *Ego sum pastor bonus*: idem dominus noster Julius papa habuit orationem, sumpto themate: Convenistis in unum, patres, &c. Et alloeutus est synodum, exhortans omnes ad meditandum & solerter insistendum super ordinandis, quæ ad ecclesiæ pacem & statum pertinent, ad schismatis extinctionem, & dictæ ecclesiæ reformationem, ac contra fideles per Christianos principes expeditionem, pacemque inter eos componendam. Facta itaque exhortatione magna cum gravitate & caritate, quibus Romanum pontificem decebat, idem sanctiſſimus dominus noster incepit hymnum, Veni creator spiritus, &c. Quo absoluto per cantores, reverendiſſimus dominus Alexander sancti Eustachii diaconus cardinalis, de Farnesio vulgariter nuncupatus, stans in thalamo eminenti juxta locum, ubi præfatus sanctiſſimus dominus noster sedebat, alta & intelligibili voce legit quamdam schedulam, cujus tenor est talis.

ANNO CHRISTI 1512.

Schedula prima.

Bulla indictionis sacri generalis concilii Lateranensis.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

INtendentes executioni eorum quæ anno præterito & præsenti pro celebratione generalis concilii in hac Lateranensi basilica tenendi, & proximis diebus inchoati, per nostras intimationis & prorogationis literas denuntiari & pervulgari fecimus, quarum tenor subsequitur, videlicet.

Julius episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ martyrum sanguine consecratæ, magistræ fidei, veritatis alumnæ, omnium errorum expertis, unicæ & immaculatæ, divina institutione, sanctorum auctoritatibus conciliorum, canonumque omnium testimonio, ecclesiarum cunctarum primatum tenentis, fidelium matris, regimini superna dispositione præsidentes, circa religionis Christianæ puritatem, ipsiusque unitatem, pacem & tranquillitatem, quæ in conjunctione membrorum ad unum caput, Christum videlicet, cujus vices in terris gerimus, principaliter tendit, divisionem ovilis nobis ex alto commissi, in illoque schisma, per quod ecclesia scindi & scandalizari, grexque dominicus nobis creditus turbari quoquo modo posset, quantum cum Deo possumus, prohibentes, ac damna & scandala quæ exinde evenire possent, enervantes, ac palmites futuros infructuosos succidere, & quoscumque aliter quam per ostium ad ovile ingredi cupientes, ac a via domini postquam illam semel cognoverant, retrocedentes, ad semitam veritatis reducere, vulpeculasque ex vinea ejusdem domini per ministerium summi apostolatus etiam expellere desiderantes, de opportunæ provisionis remedio providemus, aliaque ordinamus & mandamus, prout conspicimus in domino salubriter expedire. Sane non sine gravi animi nostri molestia percepimus, quod quidam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales qui nobiscum, dum versus civitatem nostram Bononiensem pro recuperatione nonnullarum terrarum sanctæ Romanæ ecclesiæ etiam una cum nostra curia personaliter accederemus, pro recuperandis terris hujusmodi venire simulaverant, ex nostra licentia ab urbe recedentes, Florentinam diverterunt, ibique se continuerunt, etiam postquam nos eos per dilectum filium nostrum Franciscum tituli sancti Clementis presbyterum cardinalem, tunc in minoribus constitutum episcopum Concordiensem datarium nostrum, ac per literas nostras ad nos tunc Bononiæ existentes, vocari feceramus; licet se venturos obtulissent, nihilo minus satore zizaniæ seminare, per quem morum subversio in clero & populo frequenter obrepit, tamquam membra insana sine causa legitima a suo capite recedentes, armis satellitibusque stipati, imo in seipsis armis assumptis, & pro sacerdotalibus vestibus thoracem induti, & gladiis armati, Papiam se contulerunt. Quo cum pervenissent, stimulo conscientiæ, ut credimus, agitati, per internuntios, perque regiorum oratorum intercessiones reditum ad nos postularunt, & pro desertionis venia supplicarunt, quam benigne obtulimus. Sed ipsi qui nobis ex officio tamquam consultores assistere, neque sine licentia nobis & nostræ curiæ veluti corporis membra abesse debuissent, ausi tamen sunt os in cælum, & spiritum blasphemiæ, & cum Lucifero sedem ad Aquilonem ponere, altitudinem nubium transcendere, ut se similes Altissimo constituant, pontificalem auctoritatem nostram sibi ipsis adscribere satagentes, convenientes ut locustæ acephali, aggressi sunt sine Romani pontificis auctoritate œcumenicum generale atque universale concilium convocare, locum concilii & tempus indicere, & valvis ecclesiarum ac aliis publicis locis per publica instrumenta etiam falsa indictionem hujusmodi affigere & publicare, eisdemque instrumentis falsis publice atque impudenter uti, quosdam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales sui propositi socios in eorum prætenso edicto falso declarando, qui tamen & publicis & privatis scripturis eorum propriis manibus scriptis, se illis in hujusmodi proposito, neque verbo, neque scripto unquam junxisse, seu quomodolibet consensisse protestati sunt, nosque ac venerabiles fratres nostros ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales ac alios tunc expressos, vocare & requirere, ut per nos vel alios ad hujusmodi eorum concilium accedere vellemus, non formidarunt, asserentes decennium post ultimum universale concilium, etiam contra constitutionem concilii Constantiensis quæ incipit, Frequens, jam dudum effluxisse, & nos illud convocare neglexisse, maxime cum juravissemus & vovissemus illud post biennium a creatione nostra tenere, tempusque pro homine interpellare, neque credendum fore, nostra auctoritate & voluntate concilium futurum: & cum de gravibus criminibus notoriis durantibus, universalem ecclesiam scandalizantibus in capite agendum foret, ad summum pontificem concilii congregationem non attinere, sed secundo loco ad cardinales, qui pontifici in negligentia non adhæserunt, convocationem concilii spectare. Ac ut hujusmodi eorum convocationem & conventiculum honestare viderentur; eisque auctoritatem adjicere, hoc idem fere per omnia, per quosdam assertos procuratores carissimorum in Christo filiorum nostrorum Maximiliani Romanorum imperatoris electi, & Ludovici Francorum regis Christianissimi, principum, sub eisdem datis modo & forma, & similibus schedulis, præter tamen voluntatem & mentem dictorum principum, ut rationabiliter credi debet, fieri & publicari procuraverunt & ordinaverunt. Sed hæc ut falsa, ficta commentitiaque sunt, & non ex zelo caritatis & religionis, sed odii fomite & inimicitiæ procedentia; ita omnibus principibus, nec non Christi fidelibus cupimus nota fieri. Quis enim tanti erroris particeps est, qui nos de negligentia erga convocationem concilii redarguere possit, cum nihil nobis per ultimos undecim annos, quibus cardinalatus officio functi sumus, magis cordi fuerit, quam celebrari videre generale concilium, & ecclesiæ Romanæ statum in melius reformari? Quid enim felicis recordationis Alexandro sexto Romano pontifici prædecessori nostro magis nos odiosos fecit, nisi studium & cura generalis concilii celebrandi? Quid nos terra marique jactavit, cum nobis idem Alexander prædecessor esset

SESSIO I.

al. * ad spiritum blasphemiæ.

SESSIO I.

ANNO CHRISTI 1512.

set infensus? Quid toties Alpes transcendere, A transalpinas Gallias peragrare per æstus, nives & glacies compulit, nisi quod nitebamur, ut a Romano pontifice concilium indiceretur, convocaretur & celebraretur? Nota recensemus, & principibus Christianis apertissima, imo illis ipsis qui nos & fratrum nostrorum collegium criminantur, dudum pleneque comperta. Quare anteactæ vitæ ratio apud prudentes de præsenti & futuro vitæ rationem facit, nulla subest ratio, cur dicti cardinales qui a nobis recesserunt desperent nos facturos, quod tam longo tempore, tam ardenter, & non sine vitæ discrimine, fieri desideravimus & studuimus. Aperiant oculos cordis, & odii obstacula rescent, cogitent, qua voce, quibus oculis, qua B facie promiserimus, ut dicunt, in nostra ad pontificatum assumptione, juraverimus & voverimus generale celebrare concilium: quoniam nostræ promissioni interfuerunt certe palpabunt, nos non sola voce, non simulate, sed in cordis simplici veritate id egisse quod prædicant. Quod si ea quæ diximus, attendere nolunt, examinent & inspiciant omne studium in pontificatu nostro circa præmissa. Nonne omnes principes Christianos, qui ad obedientiam ex more præstandam miserunt oratores admonuimus de celebrando generali concilio, deque expeditione in perfidos Turcas conciliariter decernenda, assumenda & prosequenda? Nonne primo pontificatus nostri toto biennio Christia- C nos potentatus pacare studuimus, ut conciliatis animis concilium iniretur? Quid ultra facere debuimus aut potuimus ad restituendam ecclesiæ pacem, quod omiserimus? Novit ipse cardinalis, qui edicti seu indictionis hujusmodi & contentorum in ea se aurigam profitetur, & * clavi moderatorem prædicat, quid a nobis habuerit in mandatis, cum ad Romanorum imperatorem electum per universam Germaniam illum nostrum & sanctæ sedis apostolicæ legatum misimus: communicet illa fratribus suis, qui cum illo sentire videntur; proferat monita in scriptis illi tradita: certo certius, & luce meridiana clarius erit, hanc indictionis desperationem de celebrando a nobis concilio, D nedum levem & inanem, sed falsam, irrationabilem, impossibilemque fuisse. Nulla nostra culpa, neque sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, dilata est generalis concilii indictio, convocatio & celebratio. Distulit hæc infelicitas temporum, quæ sub eodem Alexandro prædecessore nostro vexare cœpit Italiam, & adhuc vexare non cessat; & instans necessitas recuperandi terras & jura ejusdem Romanæ ecclesiæ. Nam propositum nostrum semper ad concilii celebrationem promptissimum atque intentissimum fuit. Quare spiritum diffidentiæ deponant, & ita hujusmodi calumniæ auctores reversi ad cor, mordere desinant pastorem & patrem animarum suarum. Desinant etiam calu- E mniari fratres suos ejusdem Romanæ ecclesiæ cardinales. Quod si tam ardenter illis cordi est, se caput & auctores generalis concilii constituere, quid ad hanc rem facto opus sit prius discant. Revovant sanctorum patrum & Romanorum vitas pontificum, & antiquum morem indicendi & convocandi & celebrandi concilium; traditiones & leges super his editas a patribus inspiciant, videbunt hujusmodi concilia a solis Romanis pontificibus esse indicta, & aliter indicta, rata non fuisse. Quod vero attinet ad constitutionem concilii Constantiensis

* clarium.

quæ incipit, Frequens hujusmodi; ea ad octuaginta annos servata non fuit: & si servata fuisset, teste piæ memoriæ Eugenio papa IV. etiam prædecessore, ac sacrorum canonum sanctionibus, ex causis prædictis licuit nobis transgredi; & quod fortius est, stante legitimo impedimento, de quo supra, eam locum non habere certo certius est. Votum autem & juramentum, quod ex prædictis causis de jure nobis transgredi licuisset, & transgressi non sumus, quando quidem legitimo impedimento detenti, non potuimus observare: & quia votum & juramentum, quantum ad hanc materiam attinet, in foro conscientiæ versantur, de æquitate canonica purgatio moræ semper admittitur. Desinant nobis & fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus negligentiam impingere, quæ, ut præmittitur, nulla fuit; & si qua fuisset, ipsis cum Alexandro prædecessore præfato & nobiscum manentibus multo magis imputari posset. Quod autem docemes juxta prophetam, linguas suas loqui mendacium, & contra divinum præceptum, adversus principem populi sui maledicentes, confingunt in nos crimina, & ea quidem, ut asserunt, durantia, gravissima, notoria, scandalizantiaque universalem ecclesiam; dicuntque propterea negligentibus aliis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, ad eos devolutam concilii congregandi facultatem; non miramur: quoniam, teste Hieronymo, schismatici, cum dubitant causas suas damnari, in contumelias prosiliunt. Dicant prædicti nomine tantum cardinales Dathan & Abiron, Acaciumque & Dioscorum repræsentantes, tenebrarum filii, numquid summo pontifici spectet & pertineat congregare concilium, etiam si de sua causa agatur? Legant ultra antiquos, gesta Constantiensis concilii, in quibus se potissimum fundant, ut ex eis tamquam Judæi ex propriis codicibus confundantur: reperient, Joannem papam XXII. de cujus potissimum causa agebatur, concilium Constantiense hujusmodi indixisse. Cum ergo concilium prædictum congregare parati simus, satis constat, dolosas eorum linguas locutas fuisse mendacium. Sed si hæc omnia cessarent, stantibus impedimentis prædictis, in qua negligentia dici possunt esse fratres nostri sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales hujusmodi non requisiti ad concilium congregandum, ita ut ad paucissimos, Romano pontifici eorum culpa ambitioneque infensos, schismaticos, ac extra domum Dei positos, potuerit potestas universalis ecclesie devolvi, imo potius ab eis usurpari? Adjiciamus ergo nunc hujusmodi potestatis abusum ostendere trium mensium & quatuordecim dierum ab eis tempus in suo, ut volunt, edicto seu convocatione assignatum, & ad œcumenicum concilium congregandum: hoc tam brevi temporis spatio poterit nationibus Christianis a Mediolano remotissimis legitime innotuisse? Poteruntne, si innotuisset in termino, diœcesanas & metropolitanas synodos convocare, celebrare & perficere? Poteruntne, qui venturi decernerentur, ad tantum iter necessaria conquisivisse? Poterunt principes accedere volentes, populis sibi subditis & status sui securitati * bonæ consuluisse? Poterunt, quos mittere decreverint, procuratores aut oratores plene informatos mittere? vix cursor expeditus trium mensium & semi spatio ire & redire posset sine sarcinis,

* bene

un-

ANNO CHRISTI 1512.

unde & quo ipsi graves viros & multa secum impedimenta trahentes, sine quibus venire non possunt, putant, imo decernunt, accedere posse & oportere. Quare si nihil aliud, indictionem concilii quam attentaverunt, in tempore præfixo accedendi impossibilitas ipsa penitus enervat: sed possibile fuerit & aliqua ratione decretum hoc ipsum concilii tempus, loci ratio indictionem ipsam nullam facit. Locus concilii commodus esse debet & tutus. Quis ignorat (quod dolenter dicimus) urbem Pisas prope quatuordecim continuos annos obsessam durissime fuisse, & ad eam desolationem bello redactam, ut rarissimæ domus integris parietibus in illa consistant, & fere nullæ sint, quæ contignationibus & solariis muniantur; B Habitarentne ibi sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, principes sæculares, vel oratores eorum, communitatum item nuntii? Habitarentne doctores celeberrimi, tam divini juris quam humani, ruinosas domos, civitatemque penitus desolatam pro celebrando œcumenico concilio? Nunquam talibus in locis scriptum est concilium generale fuisse celebratum. Revolvantur omnes conciliorum œcumenicorum historiæ: apparebit patribus nostris sanctis sane & prudentibus viris, pro celebrando concilio ante omnia cordi fuisse, eligere civitatem amplam, ædificiis accommodatam, salubris aeris, fertilis soli, convehendis commeatibus facilem: C quæ omnia si Pisis adesse quispiam affirmaverit, ruinæ civitatis, ædificiorum rudera, villarum & vinearum eversiones redarguant sic dicentem. Hæc tamen si Pisis essent integra, ut non sunt, nec affirmari possunt sine impudentia; quomodo est ad Pisas tutus accessus, vel in ea mansio, cum omnis Tuscia arma nunc tractet, & nos pro pastorali quod gerimus, officio, nil magis premat, quam Florentinos & Senenses, inter quos fremit bellum, ne se armis invicem impetant, continere? Fidem de re hac facere possunt plerique Christiani principes, a nobis sæpius & instantius requisiti, suam per literas & nuntios auctoritatem & gratiam interponere, ut si inter se ii populi pacem habere noluerint, per inducias saltem ab armis abstineant. D Igitur cum ex præmissis & aliis etiam notissimis causis, accessus ad Pisas, vel ibi mansio secura habenda verisimiliter credi non possit, cum civitas ipsa desolatione, habitationibus pro concilio non sit fulta; cum ager vastitate sit desolatus, cum tempus in edicto seu indictione præfixum sufficere non possit, & terminus assignatus ab illis tempori generali concilio celebrando dari solito non respondeat: cum insuper indicentes nulla sint auctoritate suffulti, & si quam habere possent, illa, ut decuit & fieri oportuit, imo debuit, non sint usi; cum edictum ipsum seu convocatio E de falsitate se convincant: Nos considerantes, quanta cum difficultate & temporis diuturnitate prædecessores nostri præfati in eorum conciliis celebratis priscas hæreses & schismata, etiam aliquando imperiali majestate adjuvante, sustulerunt, quodque illa in totum extinguere nequiverunt, cum eorum aliqua (quod dolentes referimus) usque ad hodiernum diem in sua pertinacia perdurent, quamque calamitosa fuerint prælatis & omnibus Christi fidelibus schismatum tempora, supradicta omnia, tamquam perniciosissima schismatum atque errorum seminaria, quæ aliquamdiu conniventibus oculis toleravimus, expectantes eorum ad cor reversionem, ob Christi caritatem zelumque domus suæ dissimulare ulterius non valemus, timentes nobis improperari illud Ezechielis: *Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis vos murum pro domo Israel*: verentes etiam, ne figmenta erroresque prædicti Christi fidelium minus eruditorum mentes aliquo infidelitatis laqueo involvant, apud quos sæpe, ut inquit Origenes in cantica, pulcriora videntur mendaciorum sophismata, quam documenta veritatis: & ne error cui non resistitur, approbari videatur, & veritas Deique causa, & jura indefensa opprimantur, habita super his cum venerabilibus fratribus nostris ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus matura deliberatione, de eorumdem cardinalium concilio & unanimi consensu, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, prædictas indictionem, convocationem & publicationem assertas, schismaticæ conventiculæ, synagogæ satanæ, & ecclesiæ malignantium, per Dathan & Abiron auctores schismatum, eorumque socios, & alias supradictas procuratorio nomine dictorum carissimorum filiorum nostrorum Maximiliani imperatoris Romanorum electi, & Ludovici Francorum regis Christianissimi, illustrium principum, factas, indictas & publicatas, omniaque & singula in eis & qualibet earum contenta, & inde secuta quæcumque, quorum, tenores, ac si de verbo ad verbum præsentibus insererentur, pro sufficienter expressis & insertis haberi volumus, tamquam a non habentibus facultatem, & ex minus legitimis causis ac incongruis terminis & loco, nulla, irrita & inania, non legitime ad scindendum & scandalizandum universalis ecclesiæ unitatem facta, ne cancerosus morbus invalescat, reprobamus, revocamus, cassamus, irritamus & annullamus, revocataque, irrita, cassa, reprobata & annullata haberi volumus, ac, prout sunt, nullius roboris vel momenti fuisse & esse decernimus & declaramus. Districtius sub excommunicationis, anathematis & maledictionis æternæ, ac dignitatum & beneficiorum ecclesiasticorum quorumcumque sæcularium vel regularium, feudorum, indultorum, privilegiorum, concessionum, facultatum & gratiarum privationum ipso facto, infamiæ, & aliis in universalem ecclesiam scandalizantes, & schisma in ea discordiamque suscitantes, eisque consilium, auxilium vel favorem præstantes, tam a jure quam alias promulgatis & indictis pœnis inhibemus. Nec non eisdem cardinalibus qui a nobis recesserunt, ut præfertur, ac omnibus & singulis cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, qualitatis, conditionis, præeminentiæ, auctoritatis & nobilitatis existentibus, & quacumque ecclesiastica, etiam cardinalatus, patriarchali, * provinciali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, seu sæculari, regali, reginali, ac etiam imperiali, ac aliis dignitatibus & præeminentiis fulgentibus, & quos ab omni vinculo juramenti, conventionis, obligationis & promissionis per eos forsan factarum, propterea absolvimus & liberamus, ac absolutos & liberatos fore nuntiamus, ne indictionibus, publicationibus & convocationibus prædictis, omnibusque aliis & singulis, vel eorum aliquo, per reprobos aut alios præfatos, vel eorum aliquem, ut præfertur, factis, directe vel indirecte, tacite

SESSIO I.

Ezech. 13.

* primitiali

te vel expresse, seu quovis quæsito colore adhæreant, accedant, interfint, obediant, assistant, consilium, auxilium vel favorem præstent, aut quomodolibet intendant, ut pessima * facta suis erroribus confusa tamquam nebula dissolvantur, etiam inhibemus. Omniaque & singula, civitates, terras & loca quæcumque, ad quæ perversa concilia, seu potius conciliabula, schismaticas conventiculas, synagogas, ac ecclesias malignantium hujusmodi indicentes, & eis adhærentes, obedientiam, consilium, auxilium vel favorem aliquem, ut præfertur, præstantes, & eorum quemlibet declinare contigerit, & in quibus concilia seu conciliabula, aut ecclesias malignantium hujusmodi celebrari vel coadunari & congregari contigerit, ecclesiastico subjicimus interdicto. Et nihilo minus bonam intentionem nostram exequi volentes, ut antiquæ hæreses quæ in diversis Christianorum partibus nondum extinctæ sunt, & pessimum noviter pullulans schisma, extinguantur, reformationique morum tam ecclesiasticorum quam sæcularium personarum, quæ de jure vel consuetudine reformationi vel determinationi concilii subjiciuntur, bellorumque imminentium seditioni consulatura, unicuique quod suum est reddatur, justitia & pax sese invicem osculentur, Christique fideles in pace & unitate, in Dei nomine, non ex passionum privatarum fomite, qui, ut ex gestis diversorum conciliorum apparet, pessimos effectus parere consuevit, congregati, ad faciendum expeditionem contra infideles jam regnum Siciliæ infestantes, meliora ac nobiliora loca Christianorum occupantes, præsertim Jerusalem matrem nostram antiquam, & ex antiqua Christianorum negligentia deperditam, facilius & promptius intendant: In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus sancti, auctoritate omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, qua in terris fungimur, de simili eorumdem fratrum consilio & assensu, œcumenicum, universale ac generale concilium in alma urbe nostra communi omnium patria, loco aptissimo & tutissimo, apud Lateranum, ubi plurima concilia per antiquos & patres nostros habita fuerunt, & altissimus Petri sedem collocari voluit, literatorumque & peritorum numerus copiosus habetur, post festum resurrectionis domini nostri Jesu Christi proxime futurum, inchoandum, anno domini millesimo quingentesimo duodecimo, die Lunæ decimanona mensis Aprilis, quæ erit feria secunda post octavam ejusdem resurrectionis, celebrandum, &, ut sequitur, auctore domino finiendum, nuntiamus, convocamus, statuimus, indicimus & ordinamus, licet nos non lateat, hanc novem mensium præfixionem pro sacro concilio generali celebrando, ex tot longinquis mundi partibus venturis fortassis non sufficere, & de brevitate notari posse ad tantam rem peragendam, præsertim cum a sanctis patribus Romanis pontificibus prædecessoribus nostris assignato tempori ad similia generalia concilia congreganda non respondeat, qui nunquam minus quam annum ad hoc inchoandum assignasse reperiuntur. Sed quia ad Christianissimum regem prædictum, & quosdam alios principes de inchoando generali concilio in tempore præsentibus inserto, literas dedimus: & insuper, ne volentibus nos & venerabiles fratres nostros ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales calumniari, ansam daremus, si longius tempus statuissemus, visum est nobis hunc terminum assignare. Insuper præfatis & aliis venerabilibus fratribus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, monasteriorum abbatibus & prælatis præsertim sub vinculo juramenti ad visitandum certis temporibus limina apostolorum Petri & Pauli, etiam tempore suæ promotionis adstrictis & obligatis, non obstantibus quibusvis concessionibus privilegiis & indultis, eis eorumque ecclesiis, monasteriis & beneficiis per dictos prædecessores nostros aut nos concessis, confirmatis & innovatis, quæ pro expressis habentes, ex certa scientia & plenitudine præmissis, cassamus, irritamus & annullamus. Omnibusque aliis ecclesiasticis vel sæcularibus, etiam regibus & principibus, ceterisque personis, quæ de jure vel consuetudine in congregationibus generalium conciliorum solent intervenire, cessante legitimo impedimento, de quo legitime docere teneantur per se vel alios idoneos nuntios, procuratores vel oratores, legitima mandata habentes, sub excommunicationis, aliisque de jure vel consuetudine, aut alias non accedentibus ad generale concilium indictum, pœnis, mandamus, ut ad ipsum concilium Lateranense accedere, & usque ad dicti concilii conclusionem & dissolutionem per nos vel auctoritate nostra fiendam, in dicta urbe morari debeant, nec non carissimos in Christo nostros & ejusdem Romanæ ecclesiæ filios Maximilianum Romanorum imperatorem electum prædictum, ceterosque Christianorum illustrissimos reges, duces, marchiones, comites & alios nobiles in virtute sanctæ obedientiæ rogamus, hortamur & monemus, ut opem & operam adhibeant efficaces, quod omnes & singulæ tam ecclesiasticæ quam sæculares personæ, in eorum regnis, ducatibus & dominiis consistentes, quæ in generalibus conciliis de jure vel consuetudine interesse consueverunt, ad concilium Lateranense hujusmodi, cessante impedimento prædicto, accedant, postpositis odiis, conciliatis animis in Spiritu sancto, non autem passionibus repleti, veramque domum Dei facientes, & his quæ ad Dei laudem, ecclesiæ exaltationem, unitatem & reformationem, schismatum vero & hæresum totalem extirpationem, fideliumque prædictorum pacem & salutem concernunt, caritate muniti intendant. Et ne ad tantum laudabile & necessarium opus accedere debentes aliquibus de causis seu figmentis ab accessu ad dictum concilium Lateranense quomodolibet retrahantur, omnibus & singulis in congregationibus conciliorum generalium adesse solitis, & ad dictum concilium Lateranense venientibus, eorumque servitoribus & familiaribus cujuscumque status, gradus, ordinis, conditionis vel nobilitatis existentibus, ecclesiasticis & sæcularibus, pro se bonis eorum quibuscumque per civitates, terras & loca terrestria & maritima dictæ Romanæ ecclesiæ subjecta, ad concilium Lateranense, ad urbem hujusmodi veniendi, & in ea morandi & libere consulendi, & ab ea quoties videbitur recedendi, etiam post quatuor menses post dicti concilii Lateranensis conclusionem & dissolutionem, liberum, tutum & securum salvumconductum ad plenam & omnimodam securitatem de consilio & potestate præmissis, damus & concedimus, aliosque sal-

vos

* *secta.* — *Psal. 84.*

ANNO CHRISTI 1512.

vos conductus & securitates habere cupientibus A dare pollicemur, eosque benigne & caritative tractabimus & suscipiemus. Mandantes sub indignationis nostræ & aliis arbitrio nostro infligendis pœnis, omnibus & singulis gentibus nostris armigeris, equestribus & pedestribus, ac arcium nostrarum castellanis, civitatum, terrarumque & locorum dictæ Romanæ ecclesiæ subjectorum legatis, gubernatoribus, rectoribus, locatenentibus, potestatibus, officialibus & vassallis, ut, non obstantibus quibusvis constitutionibus & ordinationibus apostolicis, legibus imperialibus, statutis quoque & consuetudinibus municipalibus, etiam juramento, confirmatione apostolica, aut quavis alia firmitate roboratis, quæ salvoconductui & securitati præmissis in aliquo derogare, seu illos quomodolibet impedire possent, etiam si talia forent, de quibus specialis, specifica, expressa & individua, non autem per generales clausulas id importantes, mentio seu quævis alia expressio habenda foret, illarum omnium tenores præsentibus, ac si de verbo ad verbum insererentur, pro expressis habentes: venientes ad concilium Lateranense hujusmodi libere, tute & secure transire, morari & recedere permittant & permitti faciant, ne tantum * taleque laudabile & necessasium concilium Lateranense distrahatur, & ut ad illud venientes tute & in pacis tranquillitate vivere, dicere & expedire valeant, quæ omnipotentis Dei honorem concernent, totiusque ecclesiæ sanctæ statum. Decernentes nihilo minus irritum & inane, quidquid contra indictionem concilii Lateranensis per nos * indictam hujusmodi, seu ad impedimentum, præjudicium aut dilationem ejusdem, per schismaticam conventiculam & ecclesiam malignantium prædictis, seu quemvis alium, quavis auctoritate, quovis ingenio aut quæsito colore, scienter vel ignoranter contigerit attentari. Insuper, ut præmissa omnia & singula ad omnium, ad quos spectat, notitiam & cognitionem deveniant, omniumque quæ in præsentibus literis continentur, certa & indubitata notitia habeatur, nullusque præmissorum ignorantiam juste prætendere possit, nec se legitime excusare, cum etiam ad intimandum aliquibus personaliter in præsentibus literis comprehensis tutus non pateat accessus, literas prædictas: Volumus & decernimus, præsentes literas nostras, per aliquos curiæ nostræ cursores vel notarios publicos, in basilica principis apostolorum & ecclesia Lateranensi, hora divinorum, dum ibi multitudo populi ad divina audiendum convenire & congregari consuevit, publice ac alta & intelligibili voce legi & publicari & dictarum ecclesiarum portis sive valvis, & in acie campi Floræ & cancellariæ apostolicæ affigi, & ibidem per aliquod temporis spatium dimitti debere, ut ad singulorum notitiam publicamque notionem devenire possit: transumptisque illarum manu publicorum notariorum factis vel subscriptis, sigilloque alicujus prælati munitis, fidem indubiam adhiberi, omnesque & singulos in illis comprehensos, & ad quos pertinet, perinde arctari & constringi ac teneri & obligari ad observantiam omnium & singulorum in eis contentorum, cujuscumque gradus & dignitatis existant, ecclesiasticæ vel mundanæ, post lapsum unius integri mensis a data præsentium numerandi, in omnibus & per omnia, & perinde ac si personaliter & in propria persona intimatæ fuissent, & eis personaliter præsentatæ, præsentium tenore decernimus, statuimus & declaramus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ reprobationis, revocationis, cassationis, irritationis, annullationis, declarationis, absolutionis, liberationis, inhibitionis, interdicti, nuntiationis, convocationis, statuti, indictionis, ordinationis, concessionis, mandati, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

* f. eamque

* f. indicti

SESSIO I.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo undecimo, quintodecimo Kal. Augusti, pontificatus nostri anno octavo.

Sigismundus.

D. de Comitibus.

Ego Julius catholicæ ecclesiæ episcopus subscripsi.

Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo.

Sanctus Petrus, sanctus Paulus.

Julius papa secundus.

Ego Raphael episcopus Ostiensis, cardinalis sancti Georgii, camerarius, subscripsi.

Ego Dominicus episcopus Portuensis, cardinalis sancti Marci, subscripsi.

Ego Jacobus episcopus Albanensis, cardinalis Arborensis, subscripsi.

Cardinales presbyteri.

Ego Nicolaus cardinalis tituli sanctæ Priscæ, subscripsi.

Ego F. cardinalis de Claromonte manu propria.

Ego Marcus tituli S. Mariæ Transtiberinæ cardinalis Senogalliensis.

Ego Robertus tituli S. Anastasiæ presbyter cardinalis Nannetensis.

Ego Leonardus tituli sanctæ Susannæ presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Christophorus tituli sanctæ Praxedis presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Sixtus tituli sancti Petri ad vincula presbyter cardinalis, vicecancellarius, subscripsi.

Ego Christophorus Eboracensis tituli sancti Petri & Marci presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Antonius tituli sancti Vitalis presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Petrus tituli sancti Eusebii presbyter cardinalis subscripsi.

Ego Achilles tituli sancti Sixti presbyter cardinalis Bononiensis subscripsi.

Ego F. tituli sancti Clementis presbyter cardinalis subscripsi.

Decani cardinales.

Ego Joannes sanctæ Mariæ in Domnica diaconus cardinalis de Medicis, manu propria subscripsi.

Ego Alexander sancti Eustachii diaconus cardinalis de Farnesio, manu propria subscripsi.

Ego

Ego Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconus cardinalis de Aragonia, manu propria subscripsi.

Ego Marcus sanctæ Mariæ in Porticu diaconus cardinalis * Cornelius, manu propria subscripsi.

* de Corneliis.

Ego B. sancti Hadriani diaconus cardinalis subscripsi.

Ego Alphonsus S. Theodori diaconus cardinalis Petrucius subscripsi.

A tergo vero * dictæ bullæ erant verba executionis & publicationis & intimationis dictæ bullæ per tres cursores infra scriptos facta sub hac forma, videlicet:

* dictarum litterarum apostolicarũ infrascripta verba erant.

Anno a nativitate domini 1511. indictione decimaquarta, die vero Veneris vigesimaquinta mensis Julii, pontificatus sanctissimi domini nostri Julii divina providentia papæ II. anno octavo, retro scriptæ literæ apostolicæ convocationis concilii generalis, publicatæ & affixæ fuerunt in valvis sancti Jacobi Hispanorum de Urbe, dum celebrabantur divina, ubi magna multitudo convenerat, tam curialium quam officialium, & Romanorum, propter festum solemne quod in eadem ecclesia celebrabatur. Eadem die in Vesperis, dum celebrabantur divina, publicata & affixa fuit in valvis principis apostolorum de Urbe. Die vero sequenti Sabbati, retroscriptam bullam in basilica principis apostolorum de Urbe, hora missæ, dum celebrabantur divina, & multitudo copiosa assisteret, ego Petrus Mengivar præfati domini nostri papæ cursor alta & intelligibili voce coram omni populo dictam bullam de verbo ad verbum legi, lectamque ad valvas dictæ basilicæ affiximus, & per spatium unius horæ affixam dimisimus. Eadem die dictam bullam publicavimus & affiximus in valvis cancellariæ apostolicæ, & affixam dimisimus, durante cancellaria. Eadem die in ecclesia sancti Joannis in Laterano hora vesperarum, dum celebrabantur divina, ego Petrus Mengivar sanctissimi domini nostri papæ cursor dictam bullam alta & intelligibili voce legi, lectamque ad valvas dictæ ecclesiæ affiximus & publicavimus, & per spatium unius horæ affixam dimisimus. Eadem die retroscriptam bullam publicavimus, & affixam dimisimus per spatium duarum horarum in acie campi Floræ, ut moris est, per nos Onophrium Balestarium, Petrum Mengivar, & Joannem Bernardi, præfati domini nostri papæ cursores. Et ita fidem facimus, & manibus propriis scripsimus & subscripsimus,

Ita est, Onophrius Balestarii cursor.

Ita est, Petrus Mengivar cursor.

Ita est, Joannes Bernardi cursor.

Deinde prælibatus sanctissimus dominus noster dominus Julius papa II. prorogavit concilium generale hujusmodi ad certum alium terminum, ut in literis apostolicis desuper confectis plenius continetur, quarum tenor sequitur, & est talis.

Bulla prorogationis concilii generalis.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

Inscrutabilis divinæ providentiæ altitudo ad hoc nos, maximæ potestatis desuper plenitudine tradita, super universum gregem dominicum præsulem constituit, ut ad removendum atque extirpandum de agro domini vepres, ex quibus possent ecclesiæ suæ sanctæ & Christianæ reipublicæ dissensiones & scandala provenire, cura & solicitudine assidua ac pervigili intendamus, & ut ea congruo tempore, & sine alicujus incommodo & periculo expediri valeant, opportune provideamus. Nuper siquidem cupientes generale concilium in alma urbe nostra apud Lateranum, ubi plurima concilia habita fuerunt, juxta deliberationem & ordinationem per nos de fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu factam, die Lunæ decimanona præsentis mensis Aprilis, quæ erit feria secunda post octavam festi resurrectionis domini nostri Jesu Christi proxime præteriti, anctore domino celebrare, ut illa in eo statuerentur & fierent, quæ cederent ad laudem Dei & ecclesiæ exaltationem, unitatem & reformationem, ac schismatum & hæresum totalem extirpationem, fideliumque pacem & salutem, ac bonum publicum ecclesiæ suæ sanctæ, hujusmodi venerabilibus fratribus nostris patriarchis, archiepiscopis, episcopis, monasteriorum abbatibus & prælatis, omnibusque aliis ecclesiasticis vel sæcularibus, etiam regibus & principibus, ceterisque personis, quæ de jure vel consuetudine in congregationibus generalium conciliorum solent intervenire, cessante legitimo impedimento, de quo legitime docere tenerentur per se vel alios idoneos nuntios, procuratores vel oratores, legitima mandata habentes, sub excommunicationis, aliisque de jure vel consuetudine, aut alias non accedentibus ad generale concilium indictum infligi solitis pœnis, mandavimus, ut ad ipsum concilium Lateranense accedere, & usque ad dicti concilii conclusionem & dissolutionem per nos vel anctoritate nostra faciendam, in dicta urbe morari deberent: nec non carissimos in Christo filios nostros & ejusdem Romanæ ecclesiæ filios, Maximilianum in Romanorum imperatorem electum, ceterosque Christianorum reges illustres, duces, marchiones, comites, & alios nobiles in virtute sanctæ obedientiæ rogavimus, hortati fuimus & monuimus, ut opem & operam adhiberent efficaces, quod omnes & singulæ tam ecclesiasticæ quam sæculares personæ in eorum regnis, ducatibus & dominiis consistentes, quæ in generalibus conciliis de jure vel consuetudine interesse consueverunt, ad concilium Lateranense hujusmodi, cessante impedimento prædicto, accederent, prout in nostris inde confectis literis plenius continetur, ac locum apud Lateranum pro concilio hujusmodi habendo [a] præparavimus, & pro reformatione prædicta statuenda, puro corde & recta voluntate adimplere proponimus, ac ex literis carissimorum in Christo filiorum nostrorum Ferdinandi Aragoniæ & Siciliæ, ac Henrici Angliæ, & aliorum regum illustrium, aliorumque principum, nobis constet, episcopos & alios prælatos regnorum & dominiorum suorum, ad concilium per nos indictum venire, & in itinere esse. Verum propter conflictum apud civitatem nostram Ravennam Romandiolæ provinciæ nuper habitum, ubi magna hominum strages secuta fuit, cum non solum rei militari operam dantes, sed etiam incolæ & habitatores illarum partium ad prædam intenti existant, & propterea etiam prælati & alii ad concilium hujusmodi venientes sine magno incommodo & vitæ discrimine per civitates & loca

a Lege, præparaverimus.

Margin letters: A B C D E

ANNO CHRISTI 1512. ca Romandiolæ, & illis circumvicina transire non valeant, viarumque itinera tuta non sint, ac proxima dies Lunæ, qua concilium per nos indictum hujusmodi inchoari, ac prælati & ceteri hujusmodi concilio interesse debebant, instare noscatur, ipsique prælati adhuc non venerint, & * propterea præmissa remorari aliquamdiu cogantur. Nos igitur archiepiscoporum & episcoporum, ac aliarum personarum ad concilium hujusmodi accedentium periculis obviare, & eorum commodo providere volentes, habita super his cum præfatis venerabilibus fratribus nostris matura deliberatione, & ipsorum cummuni consilio & assensu, tempus concilii celebrandi hujusmodi ad hoc, ut archiepiscopi, episcopi & prælati, ac abbates, & alii ad concilium hujusmodi accedentes, & in itinere existentes, inchoando concilio interesse possint, ad Kalendas Majas proxime futuras auctoritate apostolica tenore præsentium prorogamus, non obstantibus præmissis ac aliis constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis & prorogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

* propter

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo duodecimo, quintodecimo Kalendas Maii, pontificatus nostri anno nono.

ALIA PROROGATIO SESSIONIS.

Successive vero idem dominus noster papa ad alium certum terminum concilium prædictum prorogandum duxit, & prorogavit, prout in Brevi apostolico desuper confecto plenius continetur, cujus quidem tenor ad verbum de verbo sequitur, & est talis.

Julius papa secundus, ad futuram rei memoriam.

Romanus pontifex dominici gregis suprema sibi dispositione commissi curam agere studens, ea quæ pro universalis ecclesiæ reformatione, & ejusdem gregis utilitate, ac catholicæ fidei & reipublicæ Christianæ exaltatione, certo præfixo tempore fieri ordinaverat, nonnunquam ad aliud breve tempus, subsistente causa, libenter prorogat & extendit. Nuper siquidem cupientes generale concilium in alma urbe nostra apud Lateranum, ubi plurima concilia habita fuerunt, juxta deliberationem & ordinationem per nos de fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu factam, die Lunæ decimanona præsentis mensis Aprilis, quæ fuit feria secunda post octavam festi resurrectionis domini nostri Jesu Christi proxime præteriti, auctore domino celebrare, ut illa in eo statuerentur & fierent, quæ cederent ad laudem Dei & ecclesiæ exaltationem, unitatem & reformationem, ac schismatum & hæresum totalem extirpationem, fideliumque pacem & salutem, ac bonum publicum ecclesiæ sanctæ, hujusmodi venerabilibus fratribus nostris patriarchis, archiepiscopis, episcopis, monasteriorum abbatibus & prælatis, omnibusque aliis ecclesiasticis vel sæcularibus,

A etiam regibus & principibus, ceterisque personis, quæ de jure vel consuetudine in congregationibus generalium conciliorum solent intervenire, cessante legitimo impedimento, de quo legitime docere tenerentur per se vel alios idoneos nuntios, procuratores, vel oratores legitima mandata habentes, sub excommunicationis, aliisque de jure vel consuetudine, aut alias non accedentibus ad generale concilium indictum infligi solitis pœnis, per quasdam mandavimus, ut ad ipsum concilium Lateranense accedere, ac usque ad dicti concilii conclusionem & dissolutionem, per nos vel auctoritate nostra faciendam, in dicta urbe morari deberent. Nec non carissimos in Christo filios nostros, & ejusdem Romanæ ecclesiæ filios, Maximilianum in Romanum imperatorem electum, ceterosque Christianorum reges illustres, duces, marchiones, comites, & alios nobiles, virtute sanctæ obedientiæ rogavimus, hortati fuimus & monuimus, ut opem & operam adhiberent efficaces, quod omnes & singulæ tam ecclesiasticæ quam sæculares personæ in eorum regnis, ducatibus & dominiis consistentes, quæ in generalibus conciliis de jure vel consuetudine interesse consueverunt, ad concilium Lateranense hujusmodi, cessante impedimento prædicto, accederent, ac locum apud Lateranum pro concilio hujusmodi habendo præparaverimus; ac pro reformatione prædicta statuenda puro corde & recta voluntate adimplere proposuerimus, ac carissimorum in Christo filiorum nostrorum Ferdinandi Aragonum & utriusque Siciliæ, ac Henrici Angliæ, & aliorum regum illustrium literis intelligeremus, episcopos & alios prælatos regnorum & dominiorum suorum ad concilium per nos indictum hujusmodi venire, & in itinere esse, ac propter conflictum apud civitatem nostram Ravennæ Romandiolæ provinciæ nuper habitum, ubi magna hominum strages secuta fuit, non solum rei militari operam dantes, verum etiam incolæ & habitatores illarum partium ad prædam intenti existerent, & propterea prælati & alii D ad concilium hujusmodi venientes, sine magno incommodo & discrimine transire non valerent, viarumque itinera tuta non essent, ac dies Lunæ, in qua concilium per nos indictum hujusmodi inchoari, ac prælati & ceteri hujusmodi concilio interesse debebant, instare nosceretur, ipsique prælati tunc non venissent, & propterea remorari cogerentur: nos habita super his cum præfatis venerabilibus fratribus nostris matura deliberatione, ac de ipsorum communi consilio & assensu, per alias nostras literas tempus concilii celebrandi hujusmodi, ad hoc ut archiepiscopi, episcopi & prælati, & abbates, & alii ad concilium hujusmodi accedentes, & in itinere hujusmodi existentes, in- E choando concilio interesse possent, ad Kalendas Maii proxime futuras prorogavimus, prout in singulis nostris literis plenius continetur. Cum autem terminus prorogationis hujusmodi instare noscatur, & causæ prorogationis hujusmodi non solum non cessaverint, verum etiam novi incendii, quod prope urbem exoriri inceperat, & in dies magis augeri formidabatur, extinctioni summa diligentia operam dare studuerimus: nos itaque habita super his cum præfatis venerabilibus fratribus nostris matura deliberatione, ac de ipsorum consilio & assensu, concilii celebrandi tempus prorogatum hu-

SESSIO I.

SESSIO I. hujusmodi, ut præfertur, ad festum inventionis sanctæ crucis, quod erit tertia Maii proxime futuri, auctoritate apostolica tenore præsentium prorogamus pariter & extendimus.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die vigesimanona Aprilis 1512. pontificatus nostri anno nono.

Postmodum vero lectis supradictis bullis, idem reverendissimus dominus Alexander prosecutus est eamdem schedulam tenoris infra scripti.

Statuto itaque tempore congregati per Dei gratiam una cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, & nostra curia, præsignato in loco Lateranensis ipsius basilicæ, de sacræ synodi hujus consilio, publicæ fidelium paci, catholicæ fidei propagationi, & reformationi universalis ecclesiæ, nec non hæreticæ pravitatis nuper exortæ extirpationi intendentes, quia non satis in re tam ardua & ponderosa per se consilia humana sufficiunt, nisi divinum adsit auxilium, ab ipso per orationes & cultum Dei sumentes initium, hoc sacro generali approbante concilio statuimus, ut hac ipsa die * speciali ad hoc constituta celebretur missa, quemadmodum est per Dei gratiam celebrata: quam etiam jussimus & in hac & in singulis aliis collegiatis, tam sæcularibus quam regularibus urbis Romæ ecclesiis semel in hebdomada, videlicet feria secunda, sacro hoc durante concilio celebrari. Utque ferventius ejusdem sacri concilii celebrationi fideles assistant, ampliori se gratiæ munere sentientes refectos, omnibus vere pœnitentibus & confessis, videlicet sacerdotibus easdem missas celebrantibus, pro singulis missis annos tres, interessentibus vero duos de injunctis eis pœnitentiis in domino relaxamus in forma ecclesiæ consueta. Ad cujus missæ etiam celebrationem hortamur venerabiles fratres nostros sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, nec non patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios abbates, ceterosque in sacerdotali ordine constitutos, ut & ipsi ad impetrandum divinum auxilium cum devotione singulis septimanis prædictam missam celebrent semel, quibus celebrantibus & celebrationi interessentibus similes gratias largimur. Hortamur in domino etiam omnes & singulos qui Christi nomine censentur, ut ad consequendum inceptæ rei prosperum successum & optatam consummationem, diligenter precibus, orationibus, jejuniis, eleemosynis, aliisque piis operibus velint insistere, ut Deus nostra & ipsorum humilitate placatus, dignetur felicem exitum huic sacræ congregationi concedere. Insuper, quia veterum conciliorum & patrum sanctorum instituta nos monet, ut a concernentibus catholicam fidem sacra incipiatur synodus, & servandam esse laudabilem consuetudinem censeamus, attendentes talia propter eorum arduitatem & pondus, diligentiam & spatium temporis capax exigere, hortamur omnes & singulos literarum peritiam habentes, quibus huic sacro generali concilio interesse continget, ut diligenter secum & cum aliis illa cogitent atque tractent, quæ eis videbuntur ad hanc rem utilia & opportuna, & cum primum commode poterunt, illa ad nostram hujusque sacræ synodi notitiam referant, ut tempore opportuno terminari possint, quæ tenenda vel repudianda pro utilitate & ipsius catholicæ fidei incremento videbuntur. Hortamur propterea congregatos hic omnes, aliosque ad synodum hanc sacram venturos, ut cogitare diligenter velint, deinde proponere ea per quæ possit etiam congregatio catholicorum ad debitam reformationem & tranquillitatem optatam Deo juvante perduci. Nostræque intentionis & mentis est, ut omnes hac causa congregati cum omnimoda libertate dicere, consulere & facere omnia & singula quæ ad præmissa putaverint pertinere, possint & valeant, juxta aliorum conciliorum antiquorum consuetudinem. Ut autem notus sit omnibus modus, qui in sacræ hujus synodi processu erit servandus, tam quoad ea quæ dicenda terminandaque erunt, quam quoad consessum & gestum, juxta tenorem canonis Toletani, erit hic norma notata.

In loco benedictionis considentes sacerdotes domini, nullis debent aut indiscretis vocibus perstrepere, aut ullis tumultibus perturbari, nullis etiam vanis fabulis & risibus agi, & quod deterius est, obstinatis disceptationibus tumultuosas voces effundere. *Si quis enim*, ut ait apostolus, *religiosum se putat, non refrenans linguam suam, sed cor suum seducens, hujus vana est religio*. Cultum enim suum justitia perdit, quando silentia judicii obstrepentium turbatio confundit, dicente propheta: *Erit enim cultus justitiæ, silentium*. Debet ergo, quidquid aut considentium consultationibus agitur, aut a causantium parte proponitur, sic mitissima verborum relatione proferri, ut nec contentiosis vocibus * sensus audientiam turbent, nec judicum vigorem de tumultu enervent. Quicumque ergo in conventu concilii hæc quæ præmissa sunt, violanda crediderit, & contra hæc interdicta, aut tumultu, aut contumeliis vel risibus concilium conturbaverit, juxta legis divinæ edictum, quo præcipitur: *Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium*: cum omni dedecore * de consessione abstractus, a communi cœtu recedat, & trium dierum excommunicationis sententiam perferat. Quoniam vero communiter contingere potest, quod aliqui ex considentbius non erunt in sedibus debitis collocati, eodem sacro approbante concilio decernimus, quod ex sessione hujusmodi nulli ecclesiasticæ vel seculari personæ præjudicium generetur. Quia etiam ad prosecutionem hujus generalis concilii ministri & officiales idonei requiruntur, hoc eodem sacro approbante concilio, infra scriptos spectatæ fidei sufficientesque viros ad ipsa ministeria deputavimus, videlicet: In primis dilectum filium nobilem virum Constantinum Conunatum Macedoniæ ducem, Achaiæ principem, generalem concilii custodem, conservatores almæ Urbis & officiales Romanos loci ipsius concilii. Milites autem Hierosolymitanos, personæ nostræ curam habere volumus. Item dilectos filios Nicolaum Lipamanum, Franciscum Spinulam, Alphonsum de Lerma & Paulum de Cesis, notarios, qui videndi omnes scripturas quæ in eodem concilio fient, curam habeant specialem, ita quod concorditer & ordinate fiant, sicut decens est, & omnibus ordinatis in præfato concilio se subscribant. Nec non dilectos filios magistrum Benedictum Trulleri, Bernardum Sculteti, Bernardinum de Conteras, Franciscum de Atavantis, præfati concilii notarios & scribas, qui notariis supradictis subalternent. Item dilectos filios Thomam Phædram bibliothecæ no-

Marginal notes: * specialis — ANNO CHRISTI 1512. — Tolet. XI. cap. 1. qu. 4. in loco. — Jacob. 1. — Isa. 32. — * sensus audientium conturbet, nec judicii vigorem — Proverb. 22. — * al. & confusione

Margin letters: A, B, C, D, E

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO I.

nostræ præfectum, & Bartholomæum Salicetum, ejusdem concilii secretarios: nec non dilectos filios Jacobum Simonetam causarum sacri palatii auditorem, Hieronymum de Genutiis apostolicæ cameræ auditorem, Alvarottum de Alvarottis literarum apostolicarum abbreviatorem ex majori parco, Manilium Rabbum acolytum capellæ nostræ, scrutatores votorum. Quorum duo ex una, alii vero ex altera præfati concilii parte vota scrutentur, & cum ipsis duo ex eisdem notariis, & duo ex scribis supradictis in votorum scrutatione semper debent interesse. Dilectos filios Paulum Plancam, Justinum de Carosiis fiscalem, Angelum de Cesis, Joannem Baptistam de Senis, Melchiorem de Bardasinis, advocatos; B Marianum de Cuccinis fiscalem, Thomam Regis & Bernardum Mocharum procuratores. Locorum autem assignatores, Paridem de Grassis, & Baltassarem Nicolai Viterbiensem, magistros ceremoniarum volumus * loca assignare debentibus in concilio sedere. Si qua vero legenda occurrerint sessione sequenti, venerabilem fratrem archiepiscopum Spalatensem ei muneri deputamus.

* f. esse, & loca

Lecta itaque schedula hujusmodi, idem reverendissimus dominus Alexander petiit ab omnibus, si placebant eis contenta in schedula: & omnes annuerunt, quod sic, nemine discrepante. Deinde infra scripti officiales C in supradicta schedula contenti, ad pedes præfati sanctissimi domini nostri, tactis sacrosanctis scripturis, præstiterunt corporale juramentum, & quilibet eorum præstitit, de fideliter exercendo officia eis commissa: videlicet, reverendus pater dominus Alphonsus de Lerma, & Paulus de Cesis, protonotarii apostolici de numero: dominus Alvarottus de Alvarottis, literarum apostolicarum de majori parco abbreviator: excellentes juris utriusque doctores, domini Paulus de Planca, Justinus de Carosiis, Angelus de Cesis, Joannes Baptista de Senis, & Melchior de Bardasinis, advocati; dominus Bernardus Mocharus & Thomas Regis, procuratores: D domini Bernardus Sculteti, & Bernardinus de Conteras, scribæ: excellens juris utriusque doctor dominus Paulus de Capozuchiis, & nobiles domini Jacobus de * Fragapanibus, & Petrus Pauli de Vechis, Urbis almæ conservatores: & dominus Fabricius de Careto, Sixtus de Ruvere, Petrus Grimanus, priores & milites ordinis sancti Joannis Hierosolymitani. Et deinde idem sanctissimus dominus noster Julius commisit reverendissimo domino Raphaeli episcopo Ostiensi, cardinali sancti Georgii, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerario, ut reciperet & jurare faceret officiales absentes in prædicta schedula contentos, præsentibus magistris ceremoniarum, &c. Et hæc fuerunt pro prima sessione.

* Fregepanibus,

Insuper idem reverendissimus dominus Alexander cardinalis, de mandato præfati domini statuit & pronuntiavit secundam sessionem fieri debere die Lunæ sequentis hebdomadæ, quæ erit decimaseptima hujus mensis, in qua tractabitur de annullatione gestorum in conventicula satanæ & conciliabulo Mediolanensi, seu Pisano, super quo cogitare deberent. Super quibus omnibus & singulis magister Thomas Regis procurator fieri petiit per protonotarios & notarios ad hoc deputatos publicum & publica, instrumentum & instrumenta.

Tenor vero sermonis & orationis habitæ per reverendum patrem dominum archiepiscopum Spalatensem, præsente sanctissimo domino nostro & reliquis patribus concilii in habitu consueto prælatorum, videlicet, cum pluviali serieeo & mitra, ascenso ambone consueto, sequitur, & est talis.

Thomas Niger canonicus, archipresbyter & vicarius Spalatensis, doctissimo & integerrimo M. Marulo nobili Spalatensi, salutem.

Cum urbem Romam sanctorumque reliquias ex voto invisere statuissem, eo tunc temporis evocatum ad concilium Lateranense Bernardum Zane archipræsulem nostrum Spalatensem operæprecium visum est comitari. Quo cum longo postliminio tandem pervenissem, peragratis omnibus pene sanctorum sacellis, eorumque sacris reliquiis ex Christianorum instituto adoratis, contigit interfuisse orationi ab eodem archipræsule nostro luculentissime peroratæ coram maximo pontifice Julio II. ceterisque patribus ex industria in Lateranensis ecclesiæ synodo, ad id in prima sessione congregatis. Quam quidem orationem, M. Marule, amicorum doctorumque virorum rarissime, ad te præcipue mittere visum est, ut, cui tu, in illo tuo præclaro opere de imitatione Christi, eruditionis atque ingenii laudem tribuisti singularem, dignumque censuisti, cui ipsum opus præcipue dedicares, ejus nunc non minus commendas erga rempublicam Christianam studio atque curam, cum perspexeris, qualibus ipse argumentis, quanta animi verborumque concitatione totus in eo sit, ut bella inter Christianos principes exorta sedentur, ut unusquisque suis limitibus contineatur, ut hæreses schismataque extirpentur, ut pax reddatur ecclesiæ, ut tandem adversus communes fidelium persecutores Turcas communia Christianorum arma sumantur. Talia tu cum legeris, putabis illum non in auditorio ac frequenti consessu celeberrimorum virorum verba facere, sed in acie totum versari, arma tractare, buccina militari concrepare: tam acer est in dicendo, tam vehemens in exhortando, tam efficax in suadendo: sed omissa actione, pronuntiationem vehementiamque verborum Demosthenis Æschinisque, sua verba trutinantium, crederes. Quod nequaquam auderem adstruere, nisi & orationi prius peroratæ, quam pene demandatæ, ipse interfuissem, & ab omnibus fere qui interfuere, commendatissimam cognovissem. Nam & tunc totius pene sacratissimi theatri applausu est excepta, & postea omnium qui eam legerunt, seu audierunt, rotundo ore celebrata, ac doctissimi cujusque sententia commendata. Magisque ejus eloquii venustatem vehementiamque admirantur, qui philosophiæ insuper & theologiæ peritissimum eum esse non ignorant. Rarum enim est, ut quis ad tam ingenuas, tantæque difficultatis artes etiam rhetoricam examussim adjecerit. Illud etiam non in ultimis archipræsulis nostri laudibus computandum censeo, ut qui in ecclesia sua metropolitana, in prædicatione annuntiatione que divini verbi per totam pene quadragesimam

SESSIO I. ANNO CHRISTI 1512.

simam indefesso gradu, ac veluti quod continuato virtutum pariete, a nullius ordinis religionisque professore se passus est superari, in orando etiam eidem professoribus præferri merito & debuit & meruit, cum prælatorum, non monachorum, id præcipue sit muneris: sed quibus mores quoque hominis, sicut nobis, liquido innotescunt, nihil in eo desiderari aiunt, vel quod ad eruditionem, vel quod ad vitam pertineat. Idem te de ipso jampridem sentire non dubito. Eo etiam magis in eo tantas fortunæ dotes mirandas censeo, quod & nobilitate præcipua splendescens, & opibus non immodicis pollens, in gremio luxuriantis fortunæ molliter educatus, literas non est aspernatus, nec eruditos eruditorumque consuetudinem fastidienter illusit. Nam bona mens bonaque fortuna raro copulantur. Quotus enim quisque ex globo nobilium eloquentiæ studet? quotusquisque aut eruditus est, aut eruditionis assertor? E contrario complusculos videas (de nobilibus opulentioribusque loquor) qui ubi occeperint adolescenturire, se totos dedant dedicentque belluinis voluptatibus, quibus literatorum gymnasium carcer est, doctrina supplicium; qui spretores sunt studiorum, osores studiosorum. At archipræsul noster in amplissimis, uti prædixi, fortunarum bonis constitutus præcipuo Veneti senatus genere præfulgens, stemmata suorum tum summorum pontificum, tum cardinalium patriarcharumque affatim numerans, a teneris, ut Græci aiunt, unguiculis ad hanc usque ætatem, literarum studia scienter amplexus est, datque jugiter operam, ut natalium suorum splendor eruditione magis illustretur, quam genere. Verumtamen, ut revertamur, unde digressi sumus, cum orationem quam mittimus, mi Marce, perlegeris, quod intra te fortasse tacitus sentis, etiam verbis scriptisque in publicum securus dabis; delectabitque te ab eo plurimum amari, quem plurimum laudas: imo qui jam multorum ore celebratur ubique & extollitur, adeo ut nemo sit, qui dubitet, ex oratione suasuque suo pontificem maximum Julium, compositis ecclesiæ rebus, & his quæ per tyrannos erant occupata, reparatis, continuo expeditionem indicturum in Turcas, omnesque Christianorum principes, qui ad hanc usque diem dormitaverunt, simul & dormierunt, veluti ex somno Endymionis excitaturum, convocaturumque ad eam perficiendam, ut qui Christiano nomini tam infensi infestique sunt, ipsius Christi vicarii invictissimi auspiciis profligentur. Etenim si nemo priorum pontificum æque ac iste magnas res aut aggressus sit, aut feliciſsime gesserit, cur non speremus, ipso duce, & hoc futurum? Oremus igitur, ut qui pontifici maximo Julio secundo tantæ gerendæ rei contulit voluntatem, non deneget facultatem. Ceterum felix Spalatina civitas patria nostra, cui Bernardus Zane contigit archipræsul, qualem & habere jucundissimum est, & habuisse gloriosum. Vale. Ex Urbe quinto Idus Maias, millesimo quingentesimo duodecimo.

Bernardi Zane Veneti patricii, artium doctoris & sacræ theologiæ magistri, archipræsulis Spalatensis, oratio habita in prima sessione concilii Lateranensis, præsente Julio secundo pontifice optimo maximo.

Solent hi qui coram singulis principibus, privatisque consessibus orationem habent, beatissime ac sacratissime pontifex maxime Juli, loci, temporis ac personarum rationem, venerandumque conspectum in sui excusationem adducere, si minus concinne, minusve eleganter verba facerent, seu in media oratione deficerent. Ego vero, qui coram te, hoc est, coram totius orbis principe & vero Christi vicario, in excellissimo humani generis fastigio posito, coram tot sapientissimis pontificibus, tot doctissimis prælatis & magistris, tot tantisque principibus, ac ut unico verbo verum fatear, coram toto terrarum orbe sum verba facturus, non dicam, ut fieri solet, quo me vertam; sed quo animo, quibus viribus, quo dicendi genere, qua demum memoria tantum oneris sustinere, ad finemque perducere valeam, nescio. Ad loci, temporis & personarum rationem, gravitatem, rarissimum augustissimumque conspectum, accedit rei de qua dicturus sum, magnitudo, amplitudo & dignitas maxima. Non enim unum dicendi genus sese mihi offert, sed omnia simul: non de unius personæ dignitate vel statu, non de unius provinciæ conservatione, non de terrarum orbe tantum, sed de divinis humanisque rebus, de rerum omnium principe & moderatore Deo optimo maximo, de ejus vicario summo sanctissimoque pontifice, de utraque ecclesia militante & triumphante, de ejus firmissimis cardinibus, de principibus, de cælo ac terra denique sum verba facturus. Quæ omnia sicuti ardua sunt, impossibiliaque videntur uni quamvis consummatissimo ad pronuntiandum ac perorandum, ita me recreat & reficit summa benignitas sanctitatis tuæ, sacratissime pontifex, qui utpote humanissimus munificentissimusque, non tam oblatum officium, quam animum quo offertur, inspicis & perpendis. Suscepi igitur a sanctitate tua demandatum munus ea mente, eo animo, ut si ad optatum finem perducere non valuero, intueatur saltem tua beatitudo animi mei promptitudinem, desiderium, voluntatem. Ignoscent præterea omnes hi sapientissimi patres, si ego præ ceteris ad munus hoc difficilimum subeundum ab eadem tua beatitudine selectus fuerim, quandoquidem id non inconsulto evenit. Sanctitas enim tua non tam viri doctrinam & eruditionem, qua hi omnes facile præstant, quam summa dignitate, utpote metropolitica, summorumque pontificum affinitate insignitum, & tuæ sanctitati ab ineunte pueritia summo studio, observantia & devotione obnoxium præelegit. Verum quia instabile, insolidum & caducum est fundamentum, quod supra firmam petram jactum non fuerit, ideo a divinis auspicabimur, nec dimittendo Patrem Filiumque divinum, Spiritum sanctum, amborum nexum, submissa ac reverenda voce invocabimus: Veni creator Spiritus, mentes tuorum visita, imple superna Patris & Filii gratia, quæ tu creasti pectora. Amen. Salomonis verba initium orationis meæ aptum idoneumque mihi propono, beatissime ac sacratissime pontifex maxime, dicentis: *Ad hoc facta est* 2. Par. 6.

ANNO CHRISTI 1512.

est domus tua, ut respicias orationem servi tui, & audiat preces quas fundit famulus tuus coram te, & aperias oculos super domum istam diebus ac noctibus, super locum, in quo pollicitus es, ut invocaretur nomen tuum, & exaudires orationem quam servus tuus orat in eo. Exaudi, inquam, orationem meam, immo nostram, summe Deus, æterna veritas, vera caritas, & cara æternitas, universi mens: qui quidquid videmus, existens per immensas mundi partes universamque naturam commeans, omnibus animantibus vitam præstas, orbem universum quem condidisti, summa ac ineffabili providentia assidue gubernas, & ita gubernas, ut excellentiori quodam modo nos, hoc est rationalem creaturam, quam cetera, ames & conserves. Quam quidem amoris & protectionis præstantiam, sacratissime pontifex, in tribus potissimum licet intueri. Primo equidem nos propter nosmet, cetera vero non propter seipsum, sed ob rerum naturas & species conservandas, amat & tuetur. Secundo, ita nobis consulit, ut nosmetipsos nobismet consulere permittat: cetera vero ab ipso summo rerum principio reguntur, in finesque proprios diriguntur. Tertio demum cetera omnia ad nos item ad seipsum decrevit & ordinavit, tamquam ad finem, quietem, perpetuamque nostram felicitatem, quam baptizatis credentibusque repromisit, testibus Marco & Joanne. Baptizatis equidem, ob sacramentum ab ipso in Jordane institutum, ut veterum macularum sordibus ablutis, novum hominem indueremus in Christo Jesu domino nostro, te- (Rom. 5.) stante apostolo: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Credentibus vero, ut per duodecim articulorum decemque præceptorum, ac ineffabilis incomprehensibilisque unitatis & Trinitatis divinæ fidem, tamquam religionis sanctissimæ fundamentum & veritatis vinculum, ad veram sempiternamque vitam certissime duceremur, eodem apostolo constantissime asseverante, fide aptata esse sæcula verbo Dei, sine fide impossi- (Heb. 11. ibidem.) bile esse Deo placere. *Oportet enim accedentem ad Deum credere quia est.* Cujus quidem fidei nostræ præstantiam, excellentiam, dignitatem & veritatem probare nec possum, nec debeo. Non equidem possum, quia supra humanam rationem, utpote divinitus revelata, consistit. Non debeo, quia nimis elatus, nimisque mihi de me promittens profecto judicarer, si id probare conarer, quod tot doctissimi & sanctissimi patres per tot annorum curricula firmissime asseverarunt. Quod item firmissime tenet sanctitas tua, pater beatissime, tamquam caput & dominus: tenent & hi sapientissimi patres, Christianissimi reges & principes, & respublica nostra Veneta, quæ sanguine & vita propria, nedum opibus & divitiis, per octoginta ferme annos contra immanissimos Turcas fidem ipsam facile comprobavit, quam demum firmissime tenet magna orbis terrarum pars. Sed duo silentio præterite non possum, quæ eamdem fidem nostram stabiliunt & muniunt. Alterum, tot doctissimorum & sanctissimorum patrum conversio, qui inanes fabulas fallacesque ritus quibus jam assueti & adstricti tenebantur, non dimisissent, nisi eamdem fidem nostram certam, indubitatam & divinam inspexissent. Et ut ceteros dimittam, ne modum excedat oratio, proponite vobis, patres, Paulum apostolorum principem, electionis vas,

SESSIO I.

A humanarum & divinarum rerum scientissimum, quem Christianam religionem mirifice insequentem unica de cælo vox, ut testatur Actuum caput nonum, ad Christum deduxit. Ipse quoque testatur, se usque ad tertium cælum, id est, (1. Cor. 12.) usque ad ipsam ineffabilem Trinitatem intuitive contemplandam raptum extitisse, ut & ipsius Trinitatis, & omnium inde pendentium fidem firmissime stabiliret. Proponite & vobis Augustinum Africanum Tagastensi urbe oriundum, qui Christianæ religionis oppugnator acerrimus Ambrosium doctissimum Mediolani antistitem intuens disputantem, sacrum baptisma suscepit e manibus ejus, dicentis: Te Deum laudamus: ipsoque Augustino respondente, Te B dominum confitemur. Quem bene & optime confessus est in mille & pluribus excellentissimis & eminentissimis voluminibus, & potissimum in libris Trinitatis, de fide ad Petrum, & Retractationum. Accedit & alterum non minoris efficaciæ argumentum. Post Christi veri domini, Dei, mediatoris, reparatoris, & redemptoris nostri nativitatem, passionem, resurrectionem & ascensionem, ubi prisca illa inania & vanissima omnia, responsa & oracula? ubi idolorum templa? ubi vanissimi ritus? ubi sacris initiati, vel potius profanis dehonestati sacerdotes? Non hæc omnia jam in visceribus totius humani generis insita & stabilita, non, inquam, hæc omnia tam facile cedere potuis- C sent; nisi firmissimæ, constantissimæ ac indubitatissimæ veritati, hoc est, orthodoxæ fidei, (Locus inutilis.) catholicæ & apostolicæ disciplinæ, cujus tu, sacratissime pontifex, in terris vicarius & caput existis, ac una cum sacris cardinalibus, pontificibus, sacerdotibus, catholicisque principibus ipsam Christi ecclesiam militantem constituis. Sicut enim humanum corpus ex capite multisque membris conficitur ad diversa naturæ munera obeunda, ita & ecclesia militans ex te sanctissimo pontifice tamquam capite, cæterisque Christicolis tamquam membris integratur, testante apostolo: *Sicut in uno corpore multa mem-* (Rom. 12.) *bra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent; ita multi unum corpus sumus in* D *Christo.* Et alibi: *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa; ita Christus unus est,* (1. Cor. 12.) *& in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno spiritu potati sumus.* Hujus autem corporis & ecclesiæ sub Christi vexillo militantis potestas, libera amplissimaque jurisdictio & habenæ tuæ sanctitati, sacratissime pontifex, sunt demandatæ, non quidem per internuntios, sive prophetas, seu apostolos vel sanctos alios, sed ab ipsa prima veritate Jesu Christo vero domino & Deo nostro, dicente Petro, & in eo omnibus summis pontificibus: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum* (Matth. 16.) *& in cælis: & quodcumque solveris, erit solutum.* E Et iterum: *Pasce agnos meus, pasce oves meas.* (Joan. 21.) Sed quis pastus suavior, quis amabilior, quis decentior a tua sanctitate, sacratissime pontifex, in membra & subditos tuos potest provenire, quam unitas in credendo, credulitas in amando, amor in amplectendo, amplexus in perficiendo, perfectio in contemplando catholica, apostolica, divina & sanctissima instituta, quibus jurgia removebuntur, bella sedabuntur, seditiones, proditiones, perjuria, sacrilegia, homicidia, usuræ, luxuriæ, adulteria, feteraque detestanda humani gentria facinora evellentur, destruentur, & in pacem, eadem, constantiam, fortitudinem,

dinem, modestiam, temperantiam, liberalitatem, justitiam, ceterasque animi & co poris viatutes commutabuntur? Hic est, inquam, pastus ille, qui nos vera Christi membra, non subdititia; vigorosa, non inania; recta, non obliqua efficiet; qui demum nos de militante deducet ad triumphantem ecclesiam, quam beatissimi nos tam corpore quam animis in beatifica illa & Christi benedicti veri Dei nostri intuitiva visione constituemus, ubi felici æternitate & æterna felicitate perfruemur. Verum, pater sanctissime, duo sunt, quæ nos in militante ecclesia potissimum perturbant, & a triumphante retrahunt & deviant: alterum, dominandi cupiditas, luxuria & ambitio: alterum, & id perniciosissimum, hæresis infidelitasque. Utrique debet sanctitas tua, debemus & nos omnes totis viribus, toto mentis affectu occurrere, ne universalis ecclesiæ status deturpetur, dehonestetur, confundatur. Priori quidem optime consultum erit, si concilium istud, quo te præsente, pater beatissime, nihil est majus in terris, decreverit, imperaverit, sanxerit, ut omnes principes finibus suis contenti, magis ultra non progrediantur: uti possident, possideant castra, oppida, urbes, regiones, quarum possessionem ipsa temporum diuturnitas, nullo interim reclamante, propriam fecit. Quæ vero vi, sævissimis & injustissimis armis, in oculis maximæ tuæ sanctitatis diripuere, dilaniavere, reddant, restituant. Sic dominandi cupiditas cessabit, sic sanguis innoxius puerorum & innocentum non effundetur: sic virginum, matronarum pudicarum, & (proh scelus) etiam Deo dedicatarum honos, pudor, virginitas non corrumpetur, non violabitur, non postergabitur: sic incendia, rapinæ & violentiæ cessabunt: sic denique Christianus Christiano, fidelis fideli, frater fratri non succensebit, non comminabitur, non insidiabitur. Hæc sunt, beatissime ac sacratissime pontifex, amplissimi & sapientissimi patres, quæ vobis, celeberrimo augustissimoque consessui vestro supplicant, quæ a vobis auxilium expostulant, quæ quotidie sine intermissione proclamant: Succurre, pater sanctissime, succurre orthodoxa & apostolica fides, succurre, inquam, miseris, adjuva pusillanimes refove debiles. Detineret me profecto istarum calamitatum prolixior commemoratio, nisi in dicendo mihi modus habendus esset: tum, ne tanta tua audiendi facilitate viderer abuti, pater beatissime: tum quia his majora potioraque me expectant & vocant, quæ paucissimis brevissimisque absolvam. Officit nobis deinde alterum, & nos universalemque ecclesiam magnopere perturbat, hæresis infidelitasque. Hæresis ab electione dicta, teste divo Hieronymo, plures inducit ad eligendam disciplinam quam meliorem existimant, catholicam & apostolicam dimittentes, diversos errores seminantes, schisma interponentes: quod quam perniciosum & detestabile reperiatur, auctoritate, exemplis ac ratione facile comprobatur. Testis itaque est Augustinus inquiens: Non dubito catechumenum catholicum, divina caritate flagrantem, hæretico baptizato anteponere. Testis est & divus Bernardus, asserens, plus nocere falsum catholicum, quam si verus appareat hæreticus. Testis demum est doctissimus & sanctissimus prædecessor cum sanctitatis divus Leo, dicens: Quid autem iniquius est quam impia sapere, & sapientioribus doctioribusque non cedere? In hanc autem insipientiam cadunt, quicumque ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, apostolicas literas, evangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt, & ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt. Perlege apostolum ad Corinthios: *Scissuras esse inter vos non laudo*. Et infra: *Deus temperavit corpus, ut non sit schisma in corpore, sed in idipsum pro invicem solicita sint membra*. Et ad Timotheum: *Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Jesu Christi, superbus est, nihil sciens, & languens circa quæstiones & verborum pugnas*. Et infra: *Profana & vaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit*. Deinceps: *Vanas & sine disciplina quæstiones devita, sciens quia generant lites*. Secundo loco, exempla magis moventia sese nobis offerunt. Innocentius itaque tertius Othoni quarto a se primitus coronato, & de se deque Romanis ac universali ecclesia pessime merito, imperium abstulit. Honorius item tertius Fridericum secundum ecclesiastica divinaque instituta pervertentem, anathemate notatum, imperiali dignitate privavit. Innocentius deinde quartus Fridericum "tertium, ob ejus insidias ac pontificum persecutionem, Siciliæ Apuliæque regno ac imperio exauctoravit. Bonifacius octavus Petro & Jacobo Columnensibus cardinalatum, Philippo Gallorum" regnum ademit, Joannes demum XXII. Ludovicum Bavariæ ducem, ecclesiæ rebellem ac schismaticum declaravit, sicuti suæ sanctitatis originales piumbatæ literæ ad prædecessorem meum Spalatensem archipræsulem, ac penes me existentes, apertissime demonstrant. Plurima alia schismatis, ac, qui pœnas luerunt, schismaticorum detestabilia exempla præterire me cogit ratio, quæ tertium sibi locum vendicavit. Schisma igitur ab animorum scissura, quæ obduratas mentes aversosque animos ab universalis ecclesiæ unitate sejungit, appellari, nemo est qui ambigat. Unitas vero ipsa nos, hoc est, Christicolas omnes in apostolica atque catholica ecclesia, ecclesiamque ipsam catholicam & apostolicam in nobis spiritali quodam dilectionis vinculo unit, conjungit, confirmat. Ipsam autem ecclesiæ unitatem sacri doctores in duobus consistere affirmarunt. Primo, in membrorum ecclesiæ, id est, fidelium adinvicem commixtione: secundo, in eorumdem ordine ad unum caput, Christi scilicet vicarium, sanctitatem tuam, sanctissime Juli, juxta apostoli dictum ad Colossenses: *Inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput*. Inde merito infertur, necessarioque concluditur, schismaticos illos appellari, qui summo pontifici subesse, membrisque ecclesiæ subjectis communicare recusant, renuunt, inficiantur. Et quia jure humano atque divino sancitum est, per ea quemque puniri debere, per quæ peccat, ideo schismaticorum peccato duplici duplex pœna debet infligi. Altera, quia a fidelium communione se abdicarunt, merito excommunicari, id est, esse extra fidelium consuetudinem declarari debent. Altera vero, quia ecclesiæ capiti, hoc est, tuæ sanctitati subdi recusant, omni apostolico privilegio & pontificio privari promerentur. Quare, sacratissime pontifex, sapientissimi patres, persequamini, evellite, de medio auferte hæreticos ac schismaticos; manifestos, manifesta, acri & severissima punitione: occultos, solerti, vigilanti ac diligentissima indagatione, ne eveniat quod testatur divus Hieronymus: & Deus advertat. Arius

Marginalia: 1. Cor. 11. — 1. Cor. 12. — 1. Tim. 6. — 2. Tim. 2. — Ibidem. — " unus & idem est cū priori. — " & hoc falsum. — Coloss. 2. — Sapient. 6.

ANNO CHRISTI 1512. Arius in Alexandria una scintilla fuit: sed quoniam statim oppressus non est, ejus flamma per totum orbem * populata est. Resecandæ denique sunt putridæ carnes, & scabiosa ovis a caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Infidelitatis postremo tres sunt species, teste divo Thoma, & ut ejus verbis utar, Paganorum, quæ gravis est: Judæorum, quæ gravior: Hæreticorum, quæ gravissima. Cum hæreticos præmiserim, ac deliberaverim, Judæos dimittam, qui, apostolicis & prædecessorum tuæ sanctitatis, Gregorii, Alexandri, Clementis & Innocentii decretis, in sua obstinatione vivere permittuntur, in attestationem nostræ verissimæ redemptionis, in perpetuam erroris sui detestationem, in exemplum denique acerrimæ punitionis. Et quia ad id quod magis urget, & me, imo omnes plurimum movet, orationis nostræ finis se convertit: dimittam plures barbaras nationes, quæ sua ac parentum suorum culpa Christum verum Deum & redemptorem nostrum ignorantes, varios nefandosque ritus servant. Dimittam orientales fere omnes, qui potius ferinis quam humanis moribus vitam ducunt, & ad id quod cervicibus nostris imminet, me convertam. Sed equidem sine maximo dolore, sine singultibus, sine lacrymis, nec memorari, nec cogitare, nedum exprimere valeo immanissimam Turcarum rabiem & potentiam. Hi, ut optime novit sanctitas tua, nostis & vos, patres amplissimi, a centum octoginta ferme annis, hoc est, ab Ottomano primo usque ad * Pacietem præsentem undecimum eorum principem, magnam Asiæ partem, & eam potiorem, occupavere. Deinde Europæ non minorem cum maxima Christiani cruoris effusione usurparunt, dilaniarunt, lacerarunt, duodecim imperiis & duodecim regnis usurpatis, & quod formidabile est, imperium suum Dalmatiam & Liburniam usque dilatavere, a quo quidem loco ad urbes tuæ sanctitatis Picentinas unius noctis spatio commodissime possunt transfretari, effrenata gens, immanissima, Christiano nomini inimicissima. Suo enim sordidissimo Mahumeto obsequium maximum se præstare putat, Christianos insequendo, dilaniando, occidendo. Et ne recenseam calamitates ab eisdem retroactis temporibus nobis illatas, utpote vobis omnibus notas, considerate, patres, præsentes ærumnas Christi fidelium, in quos Turcæ crudelissime desæviunt: filios a complexu parentum, infantes a matrum uberibus eripiunt, uxores in virorum conspectu violant, virgines e matrum amplexu in hostilem libidinem rapiunt, senes parentes tamquam inutiles in filiorum oculis trucidant, juvenes sicuti boves aratro jungunt, & terram vomere vertere cogunt. Sed quid pluribus opus est? Nulla in eis reperitur feminei sexus reverentia, nulla puerilis ætatis pietas, nulla senectutis miseratio. Hæc a me, sacratissime pontifex, sapientissimi patres, non tamquam audita vel lecta, sed certe visa, sunt repetita. Vidi ego oculis propriis, vidi, inquam, eos usque ad suburbia archipræsulatus mei Spalatensis & illius miserrimæ urbis Spalati, depopulantes omnia, igni ferroque devastantes, & in miserabilem captivitatem utriusque sexus filios tuæ sanctitatis & meos abducentes. Viderunt & hæc in urbibus suis duodecim suffraganei ejusdem sanctitatis tuæ & mei. Adest & locupletissimus testis amplissimus totius Hungariæ primus archipræsul Strigoniensis, qui proximis his elapsis diebus, intellecta immanissima eorumdem invasione in nostrates, Dalmatiæ, Illyriæ, Croatiæ, Pannoniæ, imo totius religionis Christianæ statum amarissime deploratus est. Sæpe, pater sanctissime, & sæpius ego (o me miserum & infelicem) divinis officiis assistens, coactus sum cappam indumentaque pontificia dimittere, arma sumere, ad urbis portas percurrere, afflictum populum Spalatensem tua apostolica benignitate mihi demandatum solari, animare, & adversus sanguinem nostrum sitientes assurgere. Miserere itaque, sanctissime pater & domine, filiorum & servorum tuorum, affer opem tam dura fereutibus, redime de miserabili servitute, quos Christus benedictus suo preciosissimo sanguine a perpetua morte liberavit. Miseremini & vos patres amplissimi, nec vos tutos idcirco existimetis, quia mansionem fortasse procul a Turcis sortiti estis. Nemo enim tam remotus est, quin reperiri queat. Si vicinum qui ante vos proximus est igni, in periculo dimiseritis, dimissi eritis & vos a vicinis qui retro habitant. Tales nos esse oportet in alios, quales illos erga nos cupimus invenire. Nolite Germani Gallorum auxilia sperare, nisi & vos Hungaris; nec vos Galli Hispanorum, nisi Germanis opem feratis. *Qua enim mensura mensi eritis, eadem remetietur & vobis.* Nec putet sanctitas tua, pater beatissime, vosque patres amplissimi, Turcas esse insuperabiles. Vinci possunt, & sæpius victi sunt. Multitudinem qua potissimum vincunt, inermem ducunt; confisi perniciosissimis equis. Adde plurimos eorum subditos esse Christianos, Christianamque religionem ardenter amplecti, qui anhelanti ore sanctitatis tuæ adventum, auxilium, redemptionem, & e miserabili servitute liberationem expectant. Scio ego, & certissime mihi promitto, (modo ceteri principes non deficiant, prout deficere non debent, si veri sunt Christiani, ut cupiunt appellari) sanctitas tua non deerit, quin tanto imminenti periculo & præsentaneo morbo occurrat. Novi enim ego, imo totus orbis novit, sacratissime pontifex, animi tui fidem, fortitudinem, sapientiam, liberalitatem, magnitudinem, qua tum in ceteris, tum in Dei ecclesia catholica & apostolica defendenda, augenda & conservanda semper usus es. In hoc etiam defensionis genere quam necessario, scio & certissime vobis promitto, sapientissimi patres, quod sanctitatis suæ non maximus labor fidem, non formidolosum periculum fortitudinem, non denique expectata (quod absit) egestas liberalitatem extinguere poterit, quin sanctitas sua humani generis maximam partem fide redimat, fidei inimicos fortitudine expellat, Christi ecclesiam liberalitate amplificet. Quare, pientissime & misericordissime Deus, de excelso sancto tuo angustias nostras aspice. Nosti enim, quod præter nominis tui gloriam, & dominici gregis salutem, nil aliud quærit vox nostra. Memento domine Jesu Christe, quod divo Petro & successoribus ejus regni cælorum claves tradidisti. Ecce adest divi Petri successor Julius, auctoritate non minor, vicarius tuus. Respice ad preces sanctitatis suæ & nostras, & exaudi nos de excelso solio tuo. *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipent nos misericordiæ tuæ. Adjuva nos Deus salutaris noster, propter gloriam nominis tui, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.* Re-

Marginal notes: * propagam — SESSIO I. — Matth. 7. — * f. Bajazete — Psalm. 578.

Respice benignis oculis super populum tuum. Da felicem cursum cœptis nostris, ut tandem reformata, aucta & stabilita ecclesia tua, majestati tuæ laudes gloriose cantemus, tibi perpetuo serviamus, & omnis terra, una cum vicario tuo, patre & domino nostro Julio, summo sanctissimoque pontifice, adoret te, & nomini tuo psallat in sæcula sæculorum. Amen.

SESSIO II.

DIe Lunæ septima supradicti mensis Maii fuit secunda sessio in supradicto loco. In qua fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, B abbates, magistri generales ordinum, oratores principum, & alii illustrissimi domini, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Jacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigonensis. C
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Christophorus tituli sanctæ Praxedis, Anglicus.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis. D

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Alphonsus S. Theodori, Senensis.

Patriarchæ & assistentes papæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus. E
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.
Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis & Torcellanensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Jadrensis.
Reverendus pater dominus Ferdericus Salernitanus.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.

A Reverendus pater dominus Orlandus Nazarenus.
Reverendus pater dominus Franciscus Vincentinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Suessanus.
Reverendus pater dominus Julianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Cajetanus.
Reverendus pater dominus Laurentius Asculanus episcopus, vicecamerarius & gubernator Urbis.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Joannes Jacobus Barensis.
Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Antonius Avenionensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Antimariensis.
Reverendus pater dominus Mauricius Tuamiensis.
Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Andreas Noboniensis.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavalicensis.
Reverendus pater dominus Gelasius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Albertinus Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Ortanus.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Gelasius Sarsinatensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Signinus.
Reverendus pater dominus Altobellus Polensis.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Paphensis.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Alexius Malfitanus.
Reverendus pater dominus Iosue Esculanus.

Re-

ANNO CHRISTI 1512. SESSIO II.

Reverendus pater dominus Thomas Cervienfis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptifta Marianenfis.
Reverendus pater dominus Francifcus Milopotamicnfis.
Reverendus pater dominus Raphael Crapitanenfis.
Reverendus pater dominus Francifcus Bifignianenfis.
Reverendus pater dominus Matthæus Umbriatinenfis.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregienfis.
Reverendus pater dominus Petrus Algarenfis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chienfis.
Reverendus pater dominus Bernardinus Caftrenfis.
Reverendus pater dominus Petrus Caftelli maris.
Reverendus pater dominus Aloyfius Interamnenfis.
Reverendus pater dominus Guillelmus Cortonenfis.
Reverendus pater dominus Nicolaus Neocaftrenfis.
Reverendus pater dominus Ioannes Tudenfis.
Reverendus pater dominus Vincentius Launenfis.
Reverendus pater dominus Michael Monopolitanus.
Reverendus pater dominus Dominicus Aquenfis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Joannes Bovinenfis.
Reverendus pater dominus Georgius Callienfis.
Reverendus pater dominus Jacobus Marficanus.
Reverendus pater dominus Lambertus Venufinus.
Reverendus pater dominus Simon Modrufienfis.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Anglonenfis.
Reverendus pater dominus Zacharias Terracinenfis.
Reverendus pater dominus Joannes Francifcus Nolanus.
Reverendus pater dominus Corradus Aftunenfis.
Reverendus pater Dominus Hieronymus Ilcinenfis.
Reverendus pater dominus Michael Mordanienfis.
Reverendus pater dominus Hugolinus Licienfis.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Carolus Montis regalis.
Reverendus pater dominus Silvefter [a] Nigorinenfis.

[a] Fr. Vvigornienfis.

A Reverendus pater dominus Gafpar fanctæ Juftæ.
Reverendus pater dominus Marcus Urgentinus.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Scalenfis.
Reverendus pater dominus Antonius Urbinatenfis.
Reverendus pater dominus Raphael Groffetanus.
Reverendus pater dominus Matthæus Bethelenenfis.
Reverendus pater dominus Petrus Narnienfis.
Reverendus pater dominus Iacobus civitatis Ducalis.

B

Abbates.

Reverendus pater dominus Antonius abbas monafterii fancti Galgani ordinis Ciftercienfis Vulteranenfis diœcefis.
Reverendus pater dominus Guillelmus abbas monafterii beatæ Mariæ Britonis.

Magiftri generales ordinum.

Magifter Thomas Cajetanus generalis ordinis Prædicatorum

C Magifter Demetrius ordinis Minorum vicarius.
Magifter Ægidius generalis ordinis eremitarum fancti Auguftini.
Magifter Bernardus vicarius ordinis beatæ Mariæ de Monte Carmelo.

Senator Urbis.

Magnificus dominus Petrus de Starcelupis Florentinus.

Oratores.

Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis & reginæ Hifpaniarum.

D

Magnificus dominus Francifcus Fofcarus eques, orator fereniffimi & illuftriffimi dominii Venetorum.
Magnificus dominus Antonius de Strozis, orator Florentinorum.

Illuftriffimi domini temporales.

Conftantinus dux Macedoniæ.
Illuftriffimus dominus Fridericus marchio Mantuanus.
Illuftriffimus dominus Julius de Urfinis.

E Dominus Fabricius de Careto, procurator ordinis S. Joannis Hierofolymitani.
Dominus Sixtus de Ruvere prior Urbis, miles ordinis fancti Joannis Hierofolymitani.
Dominus Petrus Grimanus prior de Hungaria, miles ordinis fancti Joannis Hierofolymitani.
Excellens juris utriufque doctor, dominus Paulus de Capozuchiis, & nobiles domini Iacobus de Fragapanibus, & Petrus Pauli de Vechis, Urbis almæ confervatores.

Ce-

SESSIO II. ANNO CHRISTI 1512.

Celebrata missa per reverendissimum in Christo patre dominum Thomam tituli sancti Martini in Montibus, presbyterum cardinalem; facta oratione per reverendum patrem dominum Thomam Cajetanum ordinis prædicatorum priorem generalem; ascendit ambonem dominus Baltassar Tuerdus, domini nostri papæ secretarius, & legit quoddam mandatum illustrissimi Henrici regis Angliæ, de confederatione cum eodem sanctissimo domino nostro papa: quo perlecto, reverendus pater dominus Thomas Phædra præfectus bibliothecæ sanctissimi domini nostri papæ, ac concilii secretarius, ascendit ambonem, & legit quoddam mandatum catholici Ferdinandi regis Aragonum, in personam magnifici domini Hieronymi de Vich, ad interessendum & incorporandum ac uniendum se concilio Lateranensi, cujus tenor talis est.

MANDATUM [a] REGIS HISPANIÆ.

[a] Emendatius ex prima editione a nobis exhibetur.

Ferdinandus Dei gratia rex Aragonum, Siciliæ citra & ultra Pharum, Jerusalem, Valentiæ, Majoricarum, Sardiniæ, & Corsicæ, comes Barchinoniæ, dux Athenarum & Neopatriæ, comes Rossilionis & Ceritaniæ, marchio Oristani & Gotiani, nec non administrator & gubernator regnorum Castellæ, Legionis, Granatæ, &c. pro serenissima & potentissima regina Joanna filia nostra carissima, cujus personæ & bonorum curam gerimus, universis & singulis præsentium seriem inspecturis.

Notum facimus, quod licet nos cum primum intelleximus, sanctissimum ac beatissimum dominum nostrum Julium divina providentia papam secundum, pro defendenda sanctæ Romanæ ecclesiæ indivisibili unitate, schismatum hæresumque pullulatione secanda, morum universali reformatione, & sanctissima contra infideles & sacrosanctæ fidei catholicæ hostes expeditione obeunda, concilium Lateranense convocasse, proposuerimus ex tota mente ac totis viribus nostræ præfatæ ecclesiæ & summi pontificis monitionibus facere satis: D multo tamen acrius solicitati sumus, posteaquam venerabilis & dilectus noster utriusque juris doctor Guillelmus Cazador causarum sacri palatii apostolici auditor, & ejusdem sanctitatis capellanus & nuntius ad hoc specialiter destinatus, ad nos & alios Christianos principes missus, publice atque palam insinuavit dicti sacri Lateranensis concilii convocationem, & schismatici Pisani continuationem, ecclesiæ unicæ Romanæ scissuram, & naviculæ Petri fluctuationem, quid in causa tam ardua providendum sit. Quandoquidem tuitionem & propugnationem ecclesiæ, licet requisiti, sponte tamen & gratanter suscepimus, E ne Dei optimi maximi honorem negligere videremur. Profitemur enim nos filium ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ matris nostræ deditissimum, proque ejus honore atque statu animam ponere paratissimum. Cum igitur præfata sacrosancta Romana ecclesia innitatur tam sanctum, tam salubre atque laudabile propositum prosequi atque perficere, ut fides catholica non modo conservetur & manuteneatur, sed etiam augeatur, & Mahumetana secta enervetur, cujus rei nos impulsores atque effectores, Deo auctore, semper extitimus; operæ pretium arbitramur, ut ea omnia pro

A portione nobis contingente præparemus, quæ dicto sacro Lateranensi concilio consentanea & opportuna fore videantur. Quapropter fidem, constantiam, sagacitatem, atque agibilium experimentum nostri magnifici & dilecti consiliarii Hieronymi de Vich, nostri in Romana curia oratoris, haud parvifacientes, non tamen in præjudicium, novationem, seu derogationem quarumvis potestatum per nos vobis hactenus tributarum, sed illis potius addendo & accrescendo, eis quidem melioribus, validioribus & efficacioribus via, modo, jure & causa, quibus facere possumus & debemus, facimus, constituimus, creamus, deputamus, & solenniter ordinamus, nostrum & dictæ serenissimæ Joannæ reginæ filiæ nostræ B carissimæ verum, certum, legitimum & indubitatum procuratorem, factorem, negotiorumque infra scriptorum gestorem, ac nuntium specialem & generalem, ita quod specialitas generalitati non deroget, nec e contra; videlicet vos eumdem Hieronymum de Vich oratorem nostrum, licet absentem tamquam præsentem, ad interessendum videlicet, consentiendum, dissentiendum, protestandum, ac fieri requirendum pro nobis dictis nominibus, proque dicta serenissima regina Joanna filia nostra carissima, regnisque atque dominiis & populis ditioni utriusque nostrum subjectis, omnia & singula quæ præparationi celebrationis dicti sacri Lateranensis concilii opportuna, C suffragantia, conducibilia & convenientia sint, & sine quibus illud commode celebrari non posset; nec non dicti schismatici, perniciosi, Pisani conciliabuli impeditiva, refragantia, & ad nullitatem in eo attentatorum, seu attentandorum tendentia, ne illud longius procedat, sed tamquam injuria, perperam & inique congregatum, dissolvatur & evanescat, & perniciosissimum schisma fugetur & tollatur; comparendumque atque interessendum, dum tempus adfuerit, eisdem nominibus in dicto sacro Lateranensi concilio, & in omnibus actis & processu ejusdem, ibique obedientiam debitam præfato beatissimo domino nostro papæ toties, quoties opportunum fuerit, præstandum & recensendum, confitendumque atque recognoscendum, eumdem dominum Julium papam secundum esse verum, unicum, canonicum & indubitatum pontificem, & dominici gregis pastorem: & in eodem sacro Lateranensi concilio dicendum, proponendum, tractandum, vovendumque dictis nominibus, & utrovis eorum, omnia & quæcumque inchoationi, celebrationi, continuationi & conclusioni dicti sacri Lateranensis concilii, & quæ in eo proponentur & tractabuntur, unionique & individuitati dictæ sanctæ Romanæ ecclesiæ matris nostræ & membrorum ejus, nec non morum universali reformationi, & dicti perniciosissimi schismatis nullitati & extinctioni, fideique augmento, & sanctissimæ atque catholicæ ligæ nuper initæ conservationi & implemento, atque præfatæ, jamdiu est, a nobis optatæ, inceptæque in hostes ejusdem fidei expeditioni necessaria, seu etiam opportuna, & sine quibus ea commode fieri seu perfici nequirent. Et quoniam multa eorum verisimiliter in dies occurrere possunt, quæ nobis ad præsens minime occurrunt, exprimi & specificari ad validitatem actorum, seu agendorum necessaria, & sine quorum expressione forte de jure non tenerent, de quibus si notitiam informationemque haberemus, ea omnia ex-

ANNO CHRISTI 1512.

exprimere non omitteremus, providere volentes, ne ipsa expressio per nos præsentibus non facta ullum incommodum tantæ rei propter loci distantiam pareret, seu causaret, vobis potestatem tribuimus, ea omnia huic nostro mandato dictis nominibus & utrovis eorum, de peritorum consilio addendi, exprimendique per quoscunque notarios atque tabelliones, inde per vos requirendos, secundum eorum stylum adjicienda, annotanda seu extendenda, juxta occurrentium qualitatem & exigentiam negotiorum & rerum de quibus supra. Quæ omnia & singula per vos, ut præfertur, extendenda & declaranda, illam vim illudque robur habere volumus, quam haberent, si per nos extensa & declarata præsentibus extitissent, & de, ac pro omnibus & singulis supradictis quæcumque juramenta de secreto servando, & alia nomine nostro & in animam nostram præstandi & subeundi, omniaque & quæcunque instrumenta necessaria & opportuna cum pactis, pactionibus, stipulationibus bonorum nostrorum & dictæ serenissimæ reginæ filiæ nostræ carissimæ, obligationibus, renunciationibus, juramentis, clausulis & cautelis necessariis, utilibus, seu etiam opportunis, faciendi & servandi, firmandi seu concedendi; generaliter vero omnia & singula peragendi, quæ in prædictis & circa prædicta necessaria & utilia sint, seu etiam opportuna, etiam si talia forent, quæ mandatum specialius exigerent, quam præsentibus est insertum, & sine quibus ea fieri nequirent, quæ nos dictis nominibus facere possemus, si adessemus. Nos enim sæpedictis nominibus, & utrovis eorum nominum, in & super prædictis omnibus, & singulis, cum suis incidentibus, dependentibus & emergentibus, annexis & connexis, committimus atque conferimus vobis eidem procuratori, nuntio & oratori nostro plenarias vices nostras, cum omnimoda & indefectura facultate, ratum, gratum, validum atque firmum perpetuo habituri, quibus supra nominibus, totum id, & quidquid & quantum in prædictis & circa ea & quodlibet eorumdem procuratum & actum fuerit, sive gestum, & nunquam revocaturi, sub bonorum & jurium nostrorum & dictæ serenissimæ reginæ Joannæ filiæ nostræ carissime respective omnium hypotheca, & sub omnis juris & facti renuntiatione ad hec necessaria, pariter & cautela. In quorum fidem & testimonium præsentes fieri jussimus, manu propria subsignatas, sigilloque nostro impendente munitas.

Datum Burgis, die secunda mensis Decembris, anno a nativitate domini millesimo quingentesimo undecimo.

Yo el Rey.

Dominus rex mandavit mihi Michaeli Perez De Almazan.

Quo perlecto, dictis orationibus & litaniis more solito, præstitaque solita & consueta obedientia per cardinales & prælatos sanctissimo domino nostro papæ, & benedicto concilio, cantatoque evangelio per reverendissimum dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem de Aragonia, quod incipit: *Attendite a falsis prophetis*: idem sanctissimus dominus noster incepit hymnum, Veni creator, &c. Quo finito per cantores, reverendus pater dominus Bernardus archiepiscopus Spalatensis ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam tenoris infra scripti.

Matth. 7.

SESSIO II.

BULLA SECUNDÆ SESSIONIS SACRI generalis concilii Lateranensis.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Sacro approbante concilio, cum inchoatam hujus sacri Lateranensis concilii celebrationem, ad Dei laudem, universalis ecclesiæ pacem, fidelium unionem, schismatis & hæresum eversionem, morum reformationem, ac contra perfidos fidei hostes expeditionem, Altissimi dextera assistente, prosequi intendamus, ut omnium schismaticorum & pacis hostium, latrantium canum ora obtundantur, universique Christi fideles valeant a tam pestifero & venenoso contagio se immaculatos servare, in hac præsenti secunda sessione in Spiritu sancto legitime congregata, indictionis, convocationis & publicationis schismaticæ conventiculæ, & asserti conciliabuli Pisani, ad scindendum & scandalizandum ecclesiæ præfatæ unionem, emanatarum citationum, monitionum, decretorum, absolutionum, sententiarum, actorum, legatorum, creationum, obedientiarum, subtractionum, assertarum censurarum, appositionum, ipsiusque conciliabuli translationis ad Mediolanum vel Vercellensem civitates, aut alia loca quæcumque, omniumque & singulorum in dicto conciliabulo gestorum & conclusorum reprobationes, damnationes, revocationes, cassationes, irritationes & annullationes, per nos habita cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura, & de eorumdem fratrum consilio & unanimi consensu, ac ex certa scientia, & de apostolicæ potestatis plenitudine, per diversas nostras literas respective, præsertim sub data decimaquinta Kalendas Augusti, pontificatus nostri anno octavo, ac tertio Nonas Decembris, & Idibus Aprilis, ejusdem pontificatus anno nono editas, factas & emanatas, literasque ipsas cum decretis, declarationibus, inhibitionibus, mandatis, hortationibus, monitionibus, interdictorum ecclesiasticorum appositionibus, & aliis sententiis, censuris & pœnis, tam a canonicis sanctionibus, quam a nobis, maxime in literis indictionis hujus sacri universalis concilii, ac omnibus & singulis aliis clausuris in dictis literis contentis, quarum tenores, ac si de verbo ad verbum præsentibus insererentur, pro expressis haberi volumus, licet, ut firma & valida, nulla alia confirmatione aut approbatione egerent, ad abundantiorem cautelam & veritatis manifestationem, hoc sacro approbante concilio, confirmamus, approbamus & innovamus, illaque inviolabiliter observari volumus, statuimus & ordinamus, supplentes omnes & singulos defectus si qui forsan intervenerint in eisdem. Nec non conciliabulum præfatum illiusque translationem, ac omnia & singula per ipsum conciliabulum, illique assistentes, adhærentes, fautores & consentientes, directe vel indirecte, quomodocunque & qualitercumque a die indictionis ipsius conciliabuli, usque in præsentem diem acta, facta, gesta & prolata, ac in posterum gerenda, agenda, facienda & proferenda, etiamsi talia sint vel fuerint, de quibus specialis, specifica, expressa ac individua mentio habenda foret, illorum tenores & qualitates etiam pro expressis

SESSIO II. sis habentes, ut alia adulterina & a veritate deviantia concilia, & in eis gesta, a jure sacrisque canonibus damnata & reprobata fuerunt, damnamus & reprobamus, ac prout sunt, nulla, irrita & inania, nulliusque roboris vel momenti fuisse & esse nuntiamus, & quatenus opus sit, cassamus, irritamus & annullamus, ac pro cassis, irritis & annullatis haberi volumus. Et nihilo minus hoc sacrum concilium œcumenicum juste, rationabiliter, ac ex veris & legitimis causis, riteque & recte indictum celebrari inceptum, omniaque & singula quæ in eo facta & gesta sunt, & de cetero fient ac gerentur, justa rationabilia, firma & valida fore, ac idem robur, eamdemque vim, potestatem, auctoritatem & firmitatem habere & B obtinere, quæ alia concilia generalia, præsertim Lateranense, a sacris canonibus approbata habent & obtinent, hoc eodem sacro concilio approbante, decernimus & declaramus. Insuperque temporum dispositione, æstivisque caloribus instantibus, ut commoditati & valetudini prælatorum consulatur, ultramontanique & trans mare existentes, qui hactenus ad hoc sacrum concilium venire non potuerunt, expectentur, propterque alias justas & rationabiles causas præfato sacro concilio notas, & ab eo approbatas, tertiam sessionem continuationis celebrationis concilii præfati, tertio nonas Novembris proxime futuri faciendam, hoc præfato sacro concilio similiter approbante, indi- C cimus. Omnibusque & singulis prælatis, & aliis in eodem concilio * tunc existentibus a Romana curia recedendi, & pro eorum voluntate ubi eis placuerit morandi, dummodo dicta tertio nonas Novembris in præfato concilio Lateranensi, cessante legitimo impedimento, de quo clare constet, sub pœnarum in literis indictionis ipsius concilii & canonicis sanctionibus contra non accedentes ad concilia indictarum incursu, præsentes existant, & facultatem, præfato sacro concilio etiam approbante, concedimus & indulgemus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis, approbationis, innovationis, statuti, ordinationis, suppletionis, damna- D tionis, reprobationis, nuntiationis, cassationis, irritationis, annullationis, voluntatis, decreti, declarationis, indictionis, concessionis & indulti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

* f. nunc.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1512. sextodecimo Kalendas Junii, pontificatus nostri anno nono.

Postmodum idem reverendus pater dominus Bernardus archiepiscopus petiit ab omnibus, E an placeant paternitatibus suis contenta in schedula. Qui responderunt, & quilibet eorum respondit, placere contenta in schedula. Super quibus omnibus magister Bernardus Mocharus, procurator concilii, petiit fieri per protonotarios & notarios ad hoc deputatos publicum & publica, instrumentum seu instrumenta.

Deinde reverendus pater dominus Vincentius Caraffa archiepiscopus Neapolitanus, procurator reverendi patris domini Donati episcopi * Neselitani ad interessendum sacro concilio, dedit quoddam mandatum subscriptum per dominum Jacobum Andream Parlatum civem Neapolitanum notarium curiæ archiepiscopalis Neapolitanæ. Et venerabilis vir dominus Franciscus Iusart, solicitator literarum apostolicarum, dedit mandatum reverendi patris domini Petri de Costa episcopi Portugalensis diœcesis * publicum notarium, in quo ipse dominus Franciscus principaliter nominatur ad interessendum sacro concilio. Et reverendus pater dominus Joannes Baptista episcopus Cavalicensis, procurator reverendi patris domini Hieronymi Palavicini episcopi Aleriensis, dedit mandatum ejusdem ad interessendum dicto concilio subscriptum per dominum Luchinum de Belganderio & Balavic laicum Marianensem publicum notarium, & sigillatum sigillo præfati episcopi Aleriensis. Ac reverendus pater dominus Gisbertus episcopus Rapolanus dedit mandatum procurationis reverendi patris domini Joannis Baptistæ episcopi * Fanensis, subscriptum per dominum Malatestam Thomasinum publicum notarium, & sigillatum sigillo dicti episcopi. Et venerabilis vir dominus Petrus Perini, assertus procurator reverendi patris domini Aynionis episcopi Lausanensis, dedit mandatum ejusdem ad interessendum concilio, subscriptum per dominum Perret, & sigillatum sigillo dicti domini episcopi. Et reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Achilles tituli sancti Sixti presbyter cardinalis Bononiensis vulgariter nuncupatus, dedit mandatum reverendi domini Joannis de Sclusa abbatis Præmonstratensis, ut totius ordinis judicis superioris & reformatoris generalis, subscriptum per dominum Joannem Ray canonicum ecclesiæ collegiaræ sancti Quintini, de sancto Quintino Noviomensis diœcesis, publicum notarium.

* Nusquitani.

ANNO CHRISTI 1512.

* f. subscriptum per

* Maranen.

Anno a nativitate domini 1512. indictione decimaquinta, pontificatus præfati sanctissimi domini nostri Julii papæ secundi anno nono, die ultima mensis Octobris, per discretum virum Bartholomæum de Mantua, præfati sanctissimi domini nostri papæ cursorem, affixæ fuerunt & publicatæ in basilicarum principis apostolorum de Urbe, & sancti Joannis Lateranensis valvis seu portis, nec non cancellariæ apostolicæ & acie campi Floræ, certæ literæ prorogationis tertiæ sessionis propter adventum reverendi & illustris domini Mathæi electi Gurcensis, serenissimi Maximiliani electi imperatoris locumtenentis, usque ad tertium diem mensis Decembris proxime futuri prout in eisdem literis continetur, quarum tenor sequitur.

PROROGATIO SESSIONIS PROPTER ADVENTUM GURCENSIS.

Julius episcopus servus servorum Dei.

CUPIENTES ingenti desiderio ad omnipotentis Dei gloriam, plurimorumque optimorum operum perfectionem, alias inchoatam sacri Lateranensis concilii celebrationem prosequi, in secunda sessione in Spiritu sancto legitime congregata, ut temporum indispositione, æstivisque caloribus instantibus, commoditati & valetudini prælatorum opportune consuleretur, ultramontanique & trans mare existentes, qui eatenus ad concilium hujusmodi venire non poterant, expectarentur;

ANNO CHRISTI 1512.

tur: propterque alias justas & rationabiles causas dicto concilio notas, & ab eo approbatas, tertiam sessionem continuationis præfatæ, tertio Nonas Novembris proxime futuri faciendam, sub data XVI. Kalendas Junii, pontificatus nostri anno nono, indiximus: sperantes tunc Deo duce, ac Christianorum regum & principum ope, Italicis & exteris rebus pacatis, & prælatos præfatos tutis itineribus cum quiete ad ipsum concilium venturos, nullumque aliud impedimentum inesse, quo minus tertia sessio hujusmodi die, ut præfertur, indicta haberi potuisset. Cum autem satore zizaniæ instigante, & nonnullorum malignitate, qui Christianorum nomen in vanum recipere non formidant, bella atrocia tam in Italia quam extra eam viguerint & vigeant, dictique prælati Germani, Hispani, Anglici, Poloni & alii, propter hostium pericula tute adhuc accedere non potuerint, nuperrimeque venerabilis frater noster Matthæus episcopus Gurcensis, carissimi in Christo filii nostri Maximiliani Romanorum regis in imperatorem electi in tota Italia locumtenens generalis, & ad nos orator destinatus, prope urbem ad illam venturus sit, cum quo multa * gravia importantia & magni ponderis, statum & quietem ecclesiæ, principum Christianorum & Italiæ concernentia, præsertim de pace inter ipsum Maximilianum regem & dilectum filium Leonardum Lauredanum Venetorum ducem, quæ nobis cordi est, componenda, agenda sint: ex quorum conclusione universalem pacem aliaque innumerabilia bona ex eorum auctoritate, * intermissione vero graviora prioribus scandala, damnaque intolerabilia futura *, dilationemque indictæ sessionis ad paucos dies, * nedum præjudicium, sed utilitatem allaturam arbitramur. Idcirco ut sine perturbatione aliqua continuationi celebrationis tam celeberrimi & necessarii concilii insistere valeamus, prælatisque & oratoribus principum ad dictum sacrum concilium venturis, in itinere existentibus, ut accepimus, aliqua ulterior dilatio concedatur, dictusque venerabilis frater Matthæus episcopus Gurcensis Cæsareæ majestatis locumtenens & orator, circa diem ipsam celebrationis tertiæ sessionis, & forte ipsa die vel sequenti almam urbem est ingressurus, & de nostro mandato ob personam quam gerit & repræsentat, honorifice excipiendus sit, & cum solitis ceremoniis & curiæ Romanæ comitiva associandus, & ad nos deducendus, qui cum omni celeritate desiderare videtur expeditionem negotiorum sibi commissorum, ut infra paucos dies ex urbe recedere possit: habita super his cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura, expressis aliisque justis & rationabilibus causis urgentibus, de eorumdem cardinalium concilio unanimique consensu, tertiam sessionem, continuationem, celebrationem concilii præfati ad tertium Nonas Decembris similiter proxime futuri, ceterisque in indictione concilii, & in secunda sessione præfatis contentis, firmis manentibus, prorogamus, & judicibus præmissis, ceterisque contrariis non obstantibus quibuscumque, prout semper desideravimus, feliciter incepimus, & domino adjuvante omnino perficere intendimus.

* gravis importantiæ.
* f. speramus.
* f. timemus.
* f. nullum.

Placet, & publicetur.

Anno a nativitate domini 1512. indictione decima quinta, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Julii divina providentia papæ secundi anno nono, ultima mensis Octobris, præsentes suprascriptæ literæ sanctissimi domini nostri papæ, prout in eisdem continetur, affixæ & publicatæ fuerunt in basilicarum principis apostolorum de Urbe, & sancti Joannis Lateranensis, valvis seu portis, nec non cancellariæ apostolicæ in acie campi Floræ; & sic affixas per longum temporis spatium dimisi: copiam earumdem literarum in locis suprascriptis affixi, & affixam dimisi, per me Bartholomæum de Mantua, sanctissimi domini nostri papæ cursorem.

SESSIO II.

Reverendissimo in Christo patri & domino, domino Thomæ sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sancti Martini in montibus presbytero cardinali Strigoniensi, procurator ordinis Prædicatorum servus salutem dicit.

Ad XVII. Kalendas Junii, qui dies secundam concilii sessionem in æde præbuit Lateranensi, cum alia habuimus illius solemnis & sacratissimæ lucis grata monumenta, tum illud maximum, quod tu eodem die ac loco Romæ tum primum divinas res publice peregisti, magna quidem apud Deum, ut credimus, ob tuam virtutem gratia, sed non minore apud homines ob virtutis opinionem laude & existimatione. Quamquam enim tuum nomen ubique apud omnes probatum sit ac clarum, Romæ tamen apud bonos & graves clarissimum certe & probatissimum est. Eo itaque die, quo de rerum summa graviter constituendum erat, conciliumque ipsum, patrum sententia, in aliud tempus differendum, cum rite a te & sancte mysteria sanctissima celebrata essent, tum pulpitum, ut scis, ascendit meus & totius prædicantium ordinis generalis magister, vir tum religione & doctrina singulari, tum præstanti excellentia animi atque ingenii. Quod quidem quasi geometricam quamdam videtur habuisse rationem, ut ille sui ordinis primus secundæ sessionis orationem pronuntiaverit, tu secundi ordinis in senatu princeps, primis in hac urbe mysteriis publice fueris initiatus. Verum cum hæc ipsa oratio dives optimarum sententiarum & luculenta, digna a summo pontifice judicaretur, quæ in acta referretur, multique illam boni viri quotidie efflagitarent, operæ precium fore duxi, si ego qui prædicatorum ordinis hic res curo, eamdem orationem, priusquam ab aliis legeretur, tibi potissimum dedicarem. Feci igitur, & perquam libenter feci, ut & illa tui nominis inscriptione illustrata, majore auctoritate in publicum prodiret, tantique viri præsidio esset munitior, & meæ erga te observantiæ ac venerationis magnitudo hoc primo testimonio tibi innotesceret. Sed & aptum visum est, cum illius diei ceremonias conjunctim egissetis, ut non separatim in ora hominum perveniretis, quamquam tua virtus & auctoritas multo majoribus & gravioribus rebus celebritatem promerita est. Scimus enim, tuus in urbem adventus quantam spem lætitiamque bonis omnibus attulerit, qui pacem quidem & salutem continue optant, bellum autem diuturnum & infestum coguntur sustinere. Subit namque multos qui virtutes amant, qui tuo exemplo crudelia bella abhorrent, qui Christianæ fidei infidelibus armis infestissimi sunt, su-

SESSIO II. subit illos, puto, fastidium incredibile, cum A videant hujusce temporis scelera & ruinas. Quis enim non stomachetur, vacare Christianos intestinis dissensionibus, pace toties attentata, nunquam vero firmata, elapsamque e manibus fuisse occasionem retinendæ Africæ, Græciæ atque Asiæ in libertatem & religionem vindicandæ. Ad quam Christianorum vecordiam ne forte putemus Deum dormitare, omitto reliqua quæ domestica sunt. Ecce nuper Turcarum rex senex, invalidus, & imperio, & pecunia, & exercitibus cessit, præter omnium opinionem, filio ætate tertio, juveni ferocissimo, & Christiani sanguinis appetentissimo, qui magno donativo conciliatis sibi militum animis, additisque ad fœdus suum Scythicis B nationibus, nihil non ausurus brevi timetur. Jure hoc quidem optimo factum est, ut Christiani qui oblatam occasionem justitiæ atque laudis contempserunt, quique nuper recuperatam fere Africam totam iterum canibus illis abripiendam devorandamque objiciunt. Juste, inquam, factum est, ut ii quandoque de præsenti suo imperio trepidare cogantur, qui imperium Christi nec amplificare student, nec defendere: quin illud potius & vitiis oppugnare, & labefactare dissensionibus non verentur. Sed de iis satis. Melius enim longe tu quam ego, aut quisquam, hæc nosti & cogitasti, quippe qui a puero acceptas contra Turcas inimicitias, & ab incunabulis sus- C ceptam sacratissimæ fidei tutelam & defensionem, adhuc perpetuam retinuisti. Propterea-que in hanc urbem venisti, ut pacatis universis, non solum iis partibus quæ fidei sunt, consuleres, sed etiam illis quæ infidelitatem & discordiam alunt, vehementissime te opponeres. Sed redeo ad orationem, quæ mihi cum doctissima videtur esse, tum ita largiter ampla, ut non tantum quæ præsentis concilii sunt, sed omnium conciliorum vim, auctoritatem rationemque amplexa videatur. Quam cum tua amplitudo benigno vultu acceperit, existimabimus magnum & illi ornamentum, & nostro ordini universo ex tua benevolentia accessisse. Vale. D

Oratio reverendi patris, fratris Thomæ de Vio Cajetani, sacræ theologiæ professoris, ac totius ordinis prædicatorum generalis magistri, habita Romæ in secunda sessione concilii Lateranensis, decimoseptimo Kalendas Junii 1512.

Cum animadvertam, Juli secunde pontifex maxime, reliquas omnes ecclesiasticæ reipublicæ consuetudines actionesque singulas esse singulis ecclesiæ partibus accommodatas, generales vero synodos universalem ecclesiam penitus respicere, eamque tanquam finem sibi proprium attendere, existimavi me facturum rem E & utilem & omnibus gratam, si hodierno die primum de ecclesia ipsa, deinde de synodis hujus temporis, illarumque differentia ac diversitate dicerem. Sed cum iis diebus ex hoc loco viri doctissimi, qui hoc oratorio munere magna cum laude perfuncti sunt, de iis fere rebus verba graviter sapienterque fecerint, ego, qui ingenio illis & doctrina inferior sum, quo meis viribus minus confido, pater sancte, eo humilius atque propensius tuam humanitatem & clementiam mihi propitiam esse & summisse oro, & suppliciter peto. Sed quoniam nihil est, quod homo de semetipso sine auxilio opeque divina possit polliceri, ad gloriosam ipsam virginem Dei matrem primum convertam orationem meam. Ave Maria, &c. ANNO CHRISTI 1512.

Cum dilectus Christi discipulus & evangelista multa nobis ex prophetica illa mysticaque visione nuntiare instituisset, de Deo, de agno, de Dei agnique gloria, deque venturis præteritisque temporibus ac rebus divinitus retulit, atque is etiam Christianam rempublicam & ecclesiam contemplatus, in hunc modum ipse, aut per ipsum potius sanctus Spiritus locutus est: *Vidi civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de cælo.* (Apoc. 21.) Magna profecto & divina, maximaque insuper, atque omnem humanæ rationis terminum exuperantia Joannes vidit. Vidi, inquit, civitatem, vidi sanctam, vidi Jerusalem, vidi illam novam ac de cœlo descendentem. Quæ est ista civitas, quam Joannes vidit? Quæ est ista quam magister discipulo, Christo apostolo, Spiritus sanctus evangelistæ ac vati figuris & allegoriis revelavit? Certe civitas hæc Christianæ reipublicæ urbs est, quæ non vallo aliquo terreno, non caduco murorum mœniumque ambitu cincta est, sed multitudine copiaque innumerabili clausa est ac permunita. Quamquam enim hujus mundanæ sapientiæ antistites certo quodam & præscripto civium numero civitates constitui oportere arbitrati sint, nimiamque & nimis late diffusam multitudinem submoverint, neque inter centies centena millia, ut ipsi ajunt, commercium fieri posse ullum existimaverint, solum tamen Christianum genus tanta tamque mirabili a Deo optimo maximo cognationis, necessitudinis, societatisque copula devinctum ac conjunctum est, ut in unitate maximam multitudinem, unius urbis ambitu spatium amplissimum, in una denique civitate totum terrarum orbem complectatur. Nam cum in condenda & constituenda qualibet civitate duo in primis requirantur; primum, ut partibus suis omnibus ipsa constituatur respublica; deinde, ut eæ partes inter sese civili amicitia quadam & consensione conspirent; licet cognoscere, quomodo privatis publicisque in rebus, ambabus iis partibus nostra hæc Christiana civitas excellat. Quod enim ea partes omnes perfectissimæ reipublicæ habeat atque contineat, ea in primis sacra, quæ sacramenta appellamus, ostendunt, quæ tantæ sunt efficaciæ & virtutis, partim ut hominum generationes matrimonio propagent, partim Deo filios baptismate ut gignant, tum ut genitos communicatione corporis Christi alant & vegetent, deinde divina chrismatis virtute corroborent: ubi corroboraverint, potestate atque auctoritate ecclesiasticis ordinibus augeant: mox aliquo errore lapsos confessione restituant, & postremo, humanis culpis abluendis, sancti olei unctione perungant. Præter hæc autem divina & præclara munera, multa habet alia hæc civitas cumulatissime. Habet namque apostolos, habet evangelistas, habet prophetas, habet pastores, doctores, martyres: habet sermones scientiæ, sermones sapientiæ, genera linguarum, interpretationes sermonum, discretionem spirituum, gratiam sanitatum, fidem, vaticinia, miracula, & eam cælum claudendi rursumque aperiendi potestatem, ut quidquid in ter-

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO II.

terris ligaverit, quidquid solverit denique, id continuo in cælo dissolutum vel ligatum sit. Et quamquam hæc magna maximaque sint, satis tamen non fuit, tot tantaque ecclesiam habuisse, nisi & angelorum revelationes, illuminationes, defensionesque habuisset. Quibus omnibus actionis nostræ contemplationisque studia non tueri modo ac defendere, sed propensius etiam & augere & ornare & perficere conatur. Civitas igitur & hæc divina illis reipublicæ partibus illustratur, quibus nulla unquam alia vel melioribus vel ornatioribus illustrata est. Quod autem cives ipsi arctius in hac, copulatiusque quam in civili alia communitate devinciantur, vel hinc patet manifeste, quod ii non jam cives sunt aut advenæ, sed cives sanctorum, sed domestici Dei, sed membra Christi, & ita unius ejusdemque mystici corporis membra, ut alii aliis & membra sint, & quemadmodum sunt, mutua sese communicatione ac societate confoveant. Cum igitur hæc civitas ex perfectissimæ reipublicæ partibus perfectissimis constituatur, ipsiusque cives interiore & cognatiore quam omnes aliæ societates genere colligentur: patet certe, hanc urbem aliis esse digniorem, perfectiorem, excellentiorem, ipsamque præstare omnibus honore, decore, & quod maximum est, humana beatitudine ac felicitate. Quamquam enim cujusvis civitatis proprium esse videatur, sufficienter ex se, beneque ac beate vivere, nulla tamen alia, nisi hæc nostra hoc ipsum habere cumulate ac largiter potest, sed ne imitari quidem. In aliis namque finis civilis amicitiæ & societatis est, optima inter se hominum conjunctio: in hac vero nostra, in qua heredes Dei omnes, coheredes autem Christi sunt, ad Deum ipsum, ut proprium Christiani generis finem, cuncta referuntur. Hæc cum ita sint, recte Christi ecclesia non tam civitas ab apostolo Christi, quam civitas sancta a viro sanctissimo commemoratur. Id autem, patres, ut nunc vos alloquar, mox extrema oratione ad hunc summum pontificem caput omnium reversurus, id, inquam, patres, qua & ego quoque ratione demonstravero, quæso, intelligite. Sanctitas ipsa, ut a definitione incipiamus, utque Dionysio Areopagitæ placet, immaculata, libera, perfectaque munditia est. Proinde tametsi hoc summis antiquorum, nostrorumque rationibus firmatum sit, in Deo universorum auctore & gubernatore omnium rerum naturas, excellentias dignitatesque consistere: Deus tamen ipse præ iis omnibus propriam ita sibi vendicat sanctitatem, ut etiam summi philosophi Dei substantiam munditia & sanctitate definirent. Nam cum invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, sempiternam quoque ejus virtutem ac divinitatem intellectu conspicerent, vellentque Dei naturam & voluntatem, ac quidquid in Deo est, unica, aliisque rebus incommunicabili proprietate exprimere, non virtutis quidem, non divinitatis, aut reliquis tantæ majestati consentaneis nominibus usi sunt, sed munditiæ & sanctitatis significationibus. Solam enim deitatis substantiam a totius potentiæ macula & labe liberam remotamque esse perpendentes, illamque ob id esse dicentes actum purum, eamdem certe ipsam definitione hac mundissimam esse sanctissimamque dixerunt. Nec mirum, talis tantaque sanctitas tantum in mentibus hominum & numinis habuit & majestatis quan-

A doquidem intelligentiis etiam beatis, quas angelos dicimus, hymnum carmenque Deo proprium constituat. Angeli namque atque archangeli, cherubim quoque & seraphim repetitis ingeminatisque vocibus, *Sanctus, sanctus, sanctus*, proclamant. Quo fit, ut Dei quoque civitatem, in qua [a] magnus dominus est, deceat sanctitudo. Atque hanc partem quæ paucis demonstrari potest, brevissime ostendam. Omnibus rebus tum natura, tum arte constitutis, hoc principio attributum ingeneratumque est, ut cum aliæ aliis jungendæ sint, pari mutuaque dispositione ac similitudine conveniant. Hoc ipsæ formæ, secundum materiæ recipientis merita distributæ, testantur. Hoc propria peculia-

Isa. 6.

[a] *Forte pro agnus.* H.

B riaque munera obeunda aptæ appositæque nostrorum membrorum habitudines manifestant. Denique hoc confirmant innatæ materiis ipsis, ut ita dicam, patientiæ, quibus ipsæ res hominum artificio subjectæ obtemperant. Hæc namque omnia & reliqua id genus, sive natura, sive arte componenda sint, nisi primum amica inter se consensione conveniant componi conjungive non possunt. Cum igitur sanctitas & munditia propria Deo sit, illique conveniat maxime; cumque conjungendas res ipsas habiles inter sese ad conjunctionem esse oporteat, nemini dubium est, puto, ecclesiasticam civitatem, quæ Deo conjunctissima est, puram, mundam, sanctam immaculatamque existere.

C Veritate etenim prima, qua confirmatur, ac in qua fundatur, & errorum omnium expers pura mente perseverat, & dilectione perpetua, qua ipsa in Christo & Christus in ipsa manet usque ad sæculi consummationem, ab omni vitiorum sorde & contagione remota est atque ita virtute bonitateque perficitur ac vallatur, ut neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia illam possit a Christi amore separare. Recte igitur civitas hæc nostra, quandoquidem omnium cælestium virtutum præcipua a Deo pollet sanctitate, omnibus ea ceteri mundi dignitatibus, potestatibus, imperiis antecellit. Satis esse arbitor

D hujus civitatis demonstratam sanctitatem: quæ civitas quia sancta est, jure optimo a sancto Spiritu nomen illi impositum est præclarissimum. Is enim hanc sanctam civitatem Jerusalem appellavit. Quod profecto nomen ob hanc causam adepta est, quod Jerusalem non modo pacem ipsam, sed ea etiam quæ pacis sunt, innuere, sanctorum interpretatione tradatur. Tria igitur in hoc sunt. Nam & hoc Jerusalem atque pacis optimum est, & id verum hujus civitatis nomen, & postremo huic civitati ita proprium, ut nulli præterea alteri vere convenire possit. Optimum certe est. Nam optima res pax est, adeoque magna & divina, ut universa creatura hanc appetere & perquam desi-

E derare videatur. Cum enim pax ipsa, Augustino teste, tranquillitas ordinis sit; & tranquillitas ordinis tunc fit, cum seclusis contrariis quibusque ordo conquiescit: constat res omnes, siquidem naturaliter fines suos appetant, & impedientia cuncta submovere contendant, pacem appetere, pacisque & quietis fructus ut adipiscantur, summa ope laborare. Quod autem Jerusalem pacisque nomen, verum nostræ civitatis nomen sit, is testis bonus est, qui dixit: *Et factus est in pace locus ejus*: Dei scilicet, qui & hujusce urbis finem pacem posuit, & tantam in ea voluit prorogari abundantiam pacis, ut *Psalm. 75.*

cives ipsi non modo cum Deo pacis auctore & principe, non modo inter se omnes pacem haberent, sed singuli etiam pacis tranquillitatisque abundantia, & intelligendo in veritate, & appetendo in ipsa bonitate conquiescerent. Ea vero pax, hæc urbe Jerusalem, hoc sanctissimum Dei hominumque domicilium, non quidem impiorum hominum est, qui quomodo non vera bona sectantur, ita nec veram pacem inquirunt: sed illorum est, patres, qui pacifici sunt, qui pacis domum unanimes inhabitant, qui pacem his qui prope & his qui longe sunt, annunciant: qui his ad quos divertunt, pacem deferunt; & cum hospitio recepti non sunt, redeuntem ad se pacem ipsi recipiunt. Illorum est hæc sanctissima Jerusalem, quæ ex vivis lapidibus construitur, de qua David loquitur, & cujus portarum seræ ac claustra a domino confortantur. Hæc est illa Jerusalem, patres, in qua, sicut paulo ante inter res divinas perfectum est, rex pacificus pacem relinquit nobis, pacem suam dat nobis: sed non quomodo hujus mundi homines dant, ipse dat nobis. Ii enim pacem dant, ut molestia careant. Sed pax ibi vera non est, ubi nec vera concordia est, nec corda hominum conjuncta, sed disjuncta sunt. Ea autem pax quam Christus dat, & quæ in testamento pacis & in Jerusalem invenitur, ea est, patres, amoris vinculum, tranquillitas animi, simplicitas cordis, consortium divinitatis. Quis unquam tam singulare, divit talia? Quid fuit unquam tam singulare, tam novum, tam inusitatum? Pax Christi non modo corda nostra & nostras intelligentias custodit, sed omnem etiam & humanum & angelicum sensum exuperat, omnisque homo sanctus vocatur, qui scriptus, & qui relictus, & qui residuus fuerit in Jerusalem. Hanc itaque præclaram in mutatione mundi rerum novitatem videns Joannes, civitatem hanc non solum sanctam, non solum Jerusalem, sed novam etiam Jerusalem, Spiritu sancto dictante, appellavit. Nova est enim. Nam qui in throno sedebat, & qui de thesauro suo nova & vetera profert, nova in ea fecit omnia. Fecit namque, ut neque languesceret aut veterasceret unquam, neque senio conficeretur. Ex quo fit, ut hæc longe sit origine, dignitate atque auctoritate eminentior Hebræorum synagoga, quæ per antiquæ legis vetustatem consumpta, cultum & notitiam veri olimque promissi Dei Filii solita pertinacia, atque animi obstinatione repudiavit. Nam cum in synagoga ipsa in hodiernum usque diem vetus homo sit, vetus lex, vetus fermentum, pristina conversatio; in nostra certe hac nova Jerusalem omnia nova sunt, novum cor, nova lex, novus homo, nova conspersio. Quæ enim major novitas esse potest, quam Deum hominem esse, & rursus hominem Deum, eumdemque verum Deum ac hominem clavis confixum, spinis coronatum, & innumeris affectum contumeliis, non aliis ipsum armis, quam cruce, quam morte, quam vulneribus infernum vicisse, cælos ascendisse, ad patris dexteram conscendisse, propterque suum nomen ac legem trucidatos & gloria & honore & felicitate perpetua affecisse? Quid, quod illius discipuli rudes, pauperes, abjecti obscurique homines, cum universus fere terrarum orbis ignorantiæ tenebris involveretur, & erroribus ac superstitionibus sceleribusque obtemperaret tot

Psalm. 121.

A atque tantis, ut dæmones omnium gentium dominarentur, ac summopere ab hominibus colerentur: hunc tamen ipsum mundum immundum ii Christi discipuli, ii ex infima plebe viri contra synagogæ pontifices, contra mundi imperatores, contra humani generis hostes, contra leges, consuetudines, opiniones, non armis, non opibus, non vi aut ferro vicerunt, sed fide tantum, spe & caritate superarunt, purgaverunt, illuminarunt? Tam autem propria est nostræ ecclesiæ divina atque sempiterna novitas hæc, ut nulla hominum ætas fuerit, nulla unquam civitas aut respublica, quæ non ab hac Christiana ecclesia cuncta acceperit, quæ filiorum Dei adoptio-

B nis perpetuæ existunt. Nam ut a divo Thoma præclare scribitur, summum illud Dei beneficium, quod nostri gratiam appellant, & quo Dei filii efficimur, id adeo novi testamenti est, ut a mundi creatione sancti sanctæque omnes, quatenus naturæ divinæ participes fuerunt, eatenus sub novo testamento comprehendantur, ad quod veteris omnia sunt referenda. Verum cum hoc fieri nequiverit, ut excellens hæc divini humanique consortii novitas ex terra terrenisque robus oriretur, (quod enim natum est ex carne, caro est; & quod natum est ex spiritu, spiritus est) par certe & consentaneum rationi fuit, ut de cælo civitas hæc sancta & nova Jerusalem descenderet. Des-

C cendit namque de cælo urbs hæc nova, cujus fundamenta nec in poetarum figmentis, nec in humanæ sapientiæ persuasibilibus verbis, neque in cujusvis mortalis aut creatæ voluntatis appetitu, seu opinione jacta sunt: sed quæ in montibus sanctis, hoc est, in patriarcharum figuris, in prophetarum testimoniis, in præconiis apostolorum, in suppliciis martyrum, in admirandis Christi operibus, in sanctorum proborumque hominum purgatissimis mentibus, in virtutis denique & spiritus ostensione inconcussa ac firma perseverant. Descendit autem de cœlo non gressibus corporis, sed imitatione ac similitudine. Illius namque exemplo quæ in cælis est, reipublicæ beatissimæ, hujus quæ

D in terris est, regimen constituit Deus, ut illud non penes omnes aut multos, sed penes unum Christi vicarium & dominici gregis pastorem consistat. Nam sicut in Jerusalem illa quæ in cælis est, matre nostra unus tantum dominus est Jesus Christus: ita in hac Jerusalem illius filia, quæ Christi sanguine irrigata, & matris est illustrata splendoribus, unus tantum princeps est, vicarius Christi & pontifex maximus, cui omnes descendentis Jerusalem cives & incolæ, non solum ut separatim singuli, sed etiam ut simul universi obedire debent: quemadmodum qui in superna sunt Jerusalem sancti, cum singulatim, tum universe, divisimque ac simul omnes uni omnium

E creatori subsunt, parent, obtemperant. Ut vero præclarissima hæc sunt? At dicet forte quis: Cum iis temporibus duæ nobis ecclesiæ & duæ synodi proponantur, una Romana, Pisana altera; utrum ambæ de cælo descenderunt? Alteram enim earum tantummodo descendisse necesse est, siquidem Christi sponsa una est. Sinite me hoc in loco, patres, respirare paulisper: nam quid a vobis in hac re constituendum sit, paucis dicam. Quinque Christi ecclesiæ conditiones nobis, ut audistis, sanctus evangelista proposuit. Illam enim in primis esse civitatem, deinde sanctam, Jerusalem post,

tum

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO III.

tum novam esse, & de cælo postremo descendisse affirmavit. Illam igitur synodum & in terris ecclesiam militantem, quam de cœlo credimus descendisse, consentaneum esse præscriptis conditionibus, & in cælo triumphantis ecclesiæ formulis, procul dubio reperiemus. Eam vero quæ a supernorum imitatione prolapsa in præceps, ab illis deflectit viam, non utique de cælo descendisse, quin potius ab inferis ascendisse judicabimus. Hoc quando ita se habet, non descendit de cælo, patres, Pisana nuper patrum illorum ecclesia, non descendit de cælo infaustus ubique & invisus cœtus: non tantum e cælo facinus, non descendit, inquam, sed ruit. Quamobrem? quia non observat ea quæ cæli sunt: non imitatur quæ cælorum regni esse traduntur: At quare hoc rursus? Quia prorsus aliena est a revelatis apostolo conditionibus. Ut autem eas congruo ordine percurramus, quis vestrum putabit, patres, illum conventum qui unius tantummodo nationis est, si tamen unius est, & non dimidiatæ, vel nullius potius gentis legitima coitio, quis putabit illum universam coegisse synodum, ejus civitatis, ad quam fortitudo gentium venit, ad quam multitudo maris convertitur, ad quam omnes per circuitum orbis terrarum congregantur, cujus minimus in mille est, & parvulus in gentem fortissimam?

Tantum enim abest, ut ecclesia illa Pisana vera Dei civitas sit, quantum abest, ut sancta & legitima sit: tantumque recedit a candore sanctitatis, quantum ad errorum sordes accedit: accedit autem plus tanto, quanto magis & Petrum ecclesiæ, & papam concilio, & suo conciliabulo summum, verum certumque Christi vicarium subjicere conatur. Quod tamen nil aliud est, mea sententia, quam naturæ ipsius rationisque ordinem pervertere, & filios patri, & membra capiti, pastorique ipsi suarum greges ovium præficere. Sed & illud perspicuum est, Jerusalem nomen illi ecclesiæ nequaquam convenire, propterea quod nec pacem habet, nec ordinis tranquillitatem, quodque tam excellentem ecclesiæ ordinem subvertere connititur, utpote quæ contra Romanam ecclesiam togata armataque bella commoverit, quæque ad quoscumque diverterit, non modo pacem illis non attulerit, sed spem omnem pacis funditus everterit. Quæ singulatim omnia commemorarem, nisi intelligerem nimio etiam plus quam vellem esse manifesta. Non igitur Pisarum synodus, synodus Jerusalem est, sed civitas ac turris Babel potius, quæ in terra Sennaar confusionem fecit, & concordiam ædificantium disjecit. At dicent nonnulli. Saltem una ex multis, & quarta ex quinque præscriptis conditionibus Pisano cœtui conveniet, novitas scilicet. Quid enim tam novum & inusitatum ac mirabile est, quam esse qui conentur efficere, ut miles duci, filius patri, domino servus imperet, oves pastori, denique pedes & cetera membra capiti? Fateor equidem & ego quoque nova hæc esse, sed tamen aliena prorsus ab illa sempiternæ sanctissimæque civitatis novitate. Multum enim inter hanc illamque interest novitatem. Nomen utrisque commune est, sed res & significatio diversa. Hæc enim Jerusalem novitas a Spiritu sancto est, & æterna est. At illam Pisanam unica tantum obedientia & ecclesiæ pars tunc effecit, cum schismatis illius tempore tres ita maximi pontifices habebantur, ut nullus eorum aut certus quidem, aut absque ambiguitate verus Petri successor existimaretur. Hæc itaque nunc Pisana novitas Constantiæ tunc ortum habuit, & evanuit; Basileæ repullulavit, & explosa est: atque iis etiam temporibus, si vos viri eritis, interibit, quemadmodum sub Eugenio quarto summo maximæ hujusce sedis pontifice repressa est. Neque enim de cælo descendit, atque ob id diuturna non est: neque unius principatum amplectitur, qui & in illa triumphante ecclesia est, & hanc militantem conservat, quemque synodus Pisana amplecti deberet, si e cælo descendisset, & nunquam multitudinis regimini, uti facit, inniti. Longe igitur ab hac Christi Pisarum ecclesia discrepat. Hæc enim fidelium est, illa cavillantium: hæc domesticorum Dei, illa aberrantium: hæc Christianorum hominum, illa vero eorum qui Christi vestem conscindere, & a mystico Christi corpore mystica Christi membra sejungere non verentur. Habetis, patres, quid de Pisana synodo communiter locutus sum. Hoc enim universi totis devotisque animis deprecamur. Assequetur autem hoc, te volente, teque imperante, si tu ipse, pater sancte, omnipotentis Dei, cujus vices in terris non solum honore dignitatis, sed etiam studio voluntatis gerere debes; si ipsius Dei potentiam, perfectionem sapientiamque imitaberis. Atqui ut in primis potentiam imiteris, accingere, pater sancte, gladio tuo, inquam, accingere: binos enim habes, unum tibi reliquisque hujus mundi principibus communem; alterum tibi proprium, atque ita tuum, ut illum alius nemo nisi a te habere possit. Hoc itaque gladio tuo, qui ecclesiasticæ potestatis est, accingere potentissime, & accingere super femur tuum, id est, super universas humani generis potestates. Cumque accinctus fueris, tum intende contra errores, contra hæreses, contra dissensiones, denique contra inferni portas, errorum, hæresum & dissensionum auctores. Nec intende solum, sed etiam procede & regna. Procede in primis, & prospere procede, gentes quæ bella volunt, dissipando: tum regna, sacerdos & rex, quæ pacis sunt cogitando, inquirendo, persequendo. Is namque idem, quem imitari debes, & rex regum est, pacisque princeps, & dominus dominantium, rexque pacificus. Hanc autem summam potentiam tuam divina perfectio comitetur. Perfectio hæc, misericordia est, qua pater ille cælestis & perfectus solem suum oriri facit super bonos & malos, pluitque super justos ac peccatores. Nam si tanta ubique misericordia præstabis, ut non modo amicos, sed inimicos etiam ac hostes ad tui nominis reverentiam, ad apostolicæ sedis cultum, ad Christi ecclesiæ unitatem, ad hujus concilii manifestam professionem venire compellas, recte, pater sancte, Dei perfectionem imitaberis humano more. Nulla enim de virtutibus omnibus nec admirabilior, nec excellentior misericordia est, nulla magis principi propria, nulla potentiæ summæ cognata magis atque amica est. Hæc te præ regibus terræ excellentissimum, hæc te universis populis adorandum, Deoque insuper te & gratum & amicum & simillimum reddet. Verum cum multos multarum nationum gentiumque viros clarissimos per Dei tuamquem misericordiam ad hanc synodum venturos accessurosque existimemus, una se tibi ad hanc rem offert divina sapientia, quæ a fine ad finem

finem fortiter attingit, & disponit omnia suaviter. Hujus nuper exemplo a fine ad finem tum attigisti fortiter, pater sancte, cum indicto concilio hoc atque inchoato, universos ad bene de Christiana republica sperandum excitasti. Dispones autem suaviter, providendo sapienter, ne vocati a te, juste queri possint, se, ut par erat, in re tanta expectatos non fuisse. Quare postquam hodierno die, quod bonum faustum felixque sit, de singulis quæ ad hujusce sanctissimæ synodi conservationem & statum spectare videbuntur, constitutum fuerit, tum de iis quoque constituatur nationibus, quæ cum intellexerint Romæ & a Romano pontifice concilium synodumque haberi, & desiderari se atque expectari, cunctæ procul dubio nobiscum una ad Christianæ religionis disciplinam, ad apostolicæ auctoritatis majestatem, ad communem fidelis populi salutem, ad labentium rerum restitutionem, ad totius præterea ecclesiæ defensionem & rem convertentur. Sic namque hoc sacrosanctum concilium in cælum ascendet cum catholica ecclesia, quam refert, & quam Joannes civitatem esse sanctam, esse Jerusalem, novamque esse, atque de cælo descendisse, contemplatus est. Dixi.

SESSIO III.

SESSIO III.

In hac sessione reverendus & illustris dominus Matthæus episcopus Gurcensis & princeps imperii, dedit mandatum invictissimi principis Maximiliani electi imperatoris.

ANNO & indictione quibus supra, pontificatus præfati sanctissimi domini nostri, domini Julii papæ II. anno decimo, die vero Veneris, tertia mensis Decembris, fuit celebrata tertia sessio concilii generalis in basilica Lateranensi, præsente præfato sanctissimo domino nostro, in qua fuerunt præsentes reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, magistri generales ordinum, oratores principum, & alii illustrissimi domini, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Jacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigonensis.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Christophorus tituli sanctæ Praxedis, Anglicus.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Corneliis.

Patriarchæ & assistentes papæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.
Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis & Torcellanensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Jadrensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.
Reverendus pater dominus Julianus Cibo Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Suessanus.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Cajetanus.
Reverendus pater dominus Hercules Augustensis episcopus, & illustrissimi domini ducis Sabaudiæ orator.
Reverendus pater dominus Laurentius Montis regalis episcopus, & gubernator Urbis.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Raynaldus Ragusinus.
Reverendus pater dominus Andreas Noboniasiensis.
Reverendus pater dominus Robertus Rheginus.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Joannes Maria Sipontinus.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Lucas Fulginatensis.
Reverendus pater dominus Silvester Vuigormensis.

Reve-

ANNO CHRISTI 1512.

Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Spoletanus.
Reverendus pater dominus Guillelmus Cortonensis.
Reverendus pater dominus Basilius Tudertinus.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregiensis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Algarensis.
Reverendus pater dominus Joannes Tudensis.
Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.
Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.
Reverendus pater dominus Antonius Jacobus Camerinensis.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Montis viridis.
Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.
Reverendus pater dominus Joannes Antonius Anglonensis.
Reverendus pater dominus Joannes Arianensis.
Reverendus pater dominus Baptista Aquinatensis.
Reverendus pater dominus Antonius Urbinatensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.
Reverendus pater dominus Joannes Elnensis.
Reverendus pater dominus Augustus Sagonensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Siginensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.
Reverendus pater dominus Petrus Foroliviensis.
Reverendus pater dominus Lucas Gaurdiensis.
Reverendus pater dominus Andreas Ansarensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Insulensis.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
Reverendus pater dominus Andreas Literensis.

SESSIO III.

A Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Antonius Calenensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Niciensis.
Reverendus pater dominus Joannes Bovinensis.
Reverendus pater dominus Bernardinus Policastrensis
Reverendus pater dominus Dominicus Imolensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Bellicensis.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Agriensis.
B Reverendus pater dominus Paulus Lectoriensis.
Reverendus pater dominus Albertinus Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Andreas Albanensis.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Vincentinus Launensis.
C Reverendus pater dominus Bernardinus Castrensis.
Reverendus pater dominus Matthæus Umbratinensis.
Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Hugo Regiensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Gelasius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Julianus Vulterranus.
Reverendus pater dominus Hieronymus [a] Bidriensis.
D Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavalicensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Ortanus.
Reverendus pater dominus Jacobus civitatis ducalis.
Reverendus pater dominus Joannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Aloysius Parentinus.
Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Paphensis.
E Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.

Abbates.

Reverendus pater dominus Floremondus abbas monasterii sancti Georgii de Urbe, ordinis sancti Benedicti.
Reverendus pater dominus Guillelmus abbas monasterii Beatæ Mariæ Britonis.

a) *al.* Buduensis. *H.*

Magistri generales ordinum.

Magister Thomas Cajetanus generalis ordinis Prædicatorum.
Magister Ægidius generalis ordinis eremitarum sancti Augustini.
Magister Bernardus vicarius ordinis beatæ Mariæ de Monte Carmelo.
Magister Angelus ordinis beatæ Mariæ Servorum.

Locumtenens Maximiliani.

Reverendus & illustris dominus Matthæus episcopus Garcensis serenissimi domini Maximiliani electi imperatoris *.

* f. locumtenens.

Oratores & senator Urbis.

Illustris dominus Albertus de Carpi, dicti Maximiliani orator.
Magnificus dominus Petrus de Starcelupis Florentinus, senator Urbis.
Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis & reginæ Hispaniarum.
Magnifici domini, Jacobus de Salviatis & Matthæus de Strozis, dominii Florentini, ac Parmensis, oratores.

Illustrissimi domini temporales.

Illustrissimus dominus Fridericus marchio Mantuanus.
Dominus Nicolaus de Ruere.
Illustrissimus dominus Julius de Ursinis, & alii illustres domini de Ursinis.

Celebrata missa per reverendissimum dominum Marcum episcopum Prænestinum, cardinalem Senogalliensem, & facta oratione per reverendum patrem dominum Alexium episcopum Melfitensem, cantatis litaniis & aliis orationibus, & cantato hymno, Veni creator Spiritus, ut moris est; cantatoque evangelio per reverendissimum dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedim diaconum cardinalem de Aragonia, quod incipit, *Ego sum pastor bonus*, &c. reverendus dominus Thomas Phædra secretarius concilii ascendit ambonem, & legit quoddam mandatum procurationis serenissimi & invictissimi principis Maximiliani electi imperatoris, datum per supradictum dominum Matthæum Gurcensem episcopum, locumtenentem. Cujus tenor sequitur, & est talis.

MANDATUM MAXIMILIANI.

Maximilianus, divina favente clementia, electus Romanorum imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. rex, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. comes palantius Hanoniæ, &c.

Recognoscimus, & tenore præsentium notum esse volumus universis, cum impræsentiarum nos destinamus in Italiam & ad Urbem, venerabilem Matthæum episcopum Gurcensem, principem, consiliarium & locumtenentem nostrum generalem in Italia, devotum ac dile-

A ctum, pro quibusdam rebus nostris ibi faciendis. Idcirco nos de ejus dexteritate, ingenio atque rerum gerendarum peritia plurimum confisi, motu proprio, & ex certa scientia, ac animo deliberato fecimus, constituimus, creavimus & ordinavimus, ac tenore præsentium facimus, constituimus, creamus & solemniter ordinamus præfatum Gurcensem principem & locumtenentem nostrum procuratorem, actorem ac negotiorum nostrorum gestorem specialem, omni meliori modo, via, jure & forma & ordine, quibus melius & validius de jure possumus & debemus, ad comparendum pro nobis & nomine nostro in synodo seu concilio Lateranensi superiori, per sanctissimum in Christo B patrem & dominum dominum Julium secundum sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ summum pontificem, dominum nostrum sanctissimum, de consensu sacri reverendissimorum dominorum cardinalium collegii indicto & denuntiato, & illud approbandum & prosequendum, & si, & inquantum opus foret, illud ad alium locum & aliud tempus transferendum, etiam ex toto tollendum & extinguendum, nec non revocandum, annullandum, irritandum & penitus delendum omnia & singula ea quæ per ecclesiam Gallicanam in civitate Turonis eodem anno superiori fuerunt acta, conclusa & deliberata, & similiter ad revocandum omnia & singula mandata & procurato- C ria, si qua a nobis emanaverunt pro indictione concilii Pisani, quod nonnulli cardinales tunc indixerant, & idem concilium Pisanum penitus tollendum & extinguendum. Dantes & cedentes eidem Gurcensi principi, locumtenenti & procuratori nostro, plenam & amplam potestatem gerendi & exercendi omnia & singula in præmissis & circa ea necessaria & opportuna, juxta dexteritatem suam, prout magis videbitur expedire; nec non ad faciendum omnia alia & singula, quæ verus & legitimus & indubitatus procurator, liberam & generalem facultatem habens, circa præmissa facere posset, & quæ nosmet facere possemus, si præmissis personaliter interessemus, etiam si D talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale: ponentes dictum procuratorem nostrum, quoad præmissa, * totaliter in locum nostrum. Insuper promittentes in verbo nostro Cæsareo, & sub bona fide nostra, nos gratum & ratum habituros, quidquid per præfatum principem locumtenentem & procuratorem nostrum in præmissis & circa ea cum omnibus suis dependentibus, emergentibus & connexis, actum, dictum, transactum, concordatum seu conclusum fuerit, & nullo unquam tempore contravenire directe vel indirecte, aut quovis exquisito colore vel causa, de jure vel de facto, etiamsi de jure possemus. Supplentes præterea omnes & singulos defectus tam E juris quam facti, qui in præmissis aliquo modo poterunt evenire. Promittentes quoque, ut si forte mandatum istud ad aliqua per supradictum procuratorem nostrum tractanda & concludenda sufficiens non foret, quod nos omnia & singula hujusmodi tractata, & per supradictum procuratorem nostrum sic conclusa, rata, grata & firma habebimus & observabimus, harum testimonio literarum sigilli nostri appensione roboratarum.

* fataliter

Datum in civitate nostra imperiali Colonia, die prima mensis Septembris, anno domini millesimo quingentesimo duodecimo, regnorum no-

nostrorum, Romani vigesimoseptimo, Hungariæ vero vigesimotertio.

Per regem.

Ad mandatum Cæsareæ majestatis proprium.

Quo perlecto, surrexit præfatus reverendus & illustris dominus Matthæus, & legit quamdam schedulam manu propria scriptam, cujus tenor est talis.

Schedula lecta per Gurcensem.

Ego vigore dicti mandati Cæsareæ majestatis clementissimi & invictissimi principis, ad abolendum omne schisma quod in ecclesia oriri posset, & etiam pro executione capitulorum conclusorum coram sanctissimo domino nostro revoco quodcumque mandatum qualitercumque concessum conciliabulo Pisano, & procuratores quoscumque, qui in dicto conciliabulo intervenerunt, & omnia acta & agenda per illud conciliabulum, quæ declaro irrita & nulla, nomine præfatæ Cæsareæ majestatis, & adhæreo sacro & canonico Lateranensi concilio, ecclesiam universalem repræsentanti, rite & legitime congregato. Declaro etiam, majestatem Cæsaream nunquam dedisse mandatum ad præfatum conciliabulum.

Et declaratione facta, præfatus dominus Matthæus Gurcensis accessit cum ea qua decuit reverentia ad præfatum sanctissimum dominum nostrum, & deosculatus est pedes ejusdem sanctissimi domini nostri, comitante eum dicto illustri domino Alberto de Carpi, præfatæ Cæsareæ majestatis oratore. Quibus peractis, magister Marianus de Cuccinis procurator fisci, & præfati concilii procurator, petiit a protonotariis & notariis concilii publicum & publica fieri instrumentum & instrumenta de omnibus supradictis, &c.

Deinde discretus vir Petrus Mengivar sanctissimi domini nostri cursor, retulit coram præfato sanctissimo domino nostro, se, instante præfato magistro Mariano de Cuccinis procuratore, ad portas ipsius concilii citasse & monuisse omnes & singulos prælatos, & alios tam ecclesiasticos quam sæculares, qui in concilio interesse consueverunt, ut comparerent ad interessendum sacrosancto concilio. Responsione facta, idem magister Marianus accusavit eorum contumaciam. Demum reverendus pater dominus Petrus Ghryphus episcopus Foroliviensis ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam tenoris infra scripti.

BULLA TERTIÆ SESSIONIS SACRI generalis concilii Lateranensis.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Sacro approbante concilio, ad illius, cujus perfecta sunt opera, laudem & gloriam, sacrum Lateranense concilium prosequentes, in hac tertia sessione Spiritu sancto favente legitime congregata, quam alias tertio Nonas Novembris proxime præteriti faciendam in secunda sessione indixeramus, & deinde de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio unanimique assensu, in hodiernum diem tenendam, ex certis tunc expressis & aliis legitimis causis prorogavimus, & indiximus, eodem sacro concilio prorogationem & indictionem hujusmodi ex causis præfatis sibi notis approbante, post felicem faustamque carissimi in Christo filii nostri Maximiliani Romani imperatoris electi semper Augusti huic sacrosancto Lateranensi concilio veram adhæsionem & sinceram unionem, omnia & singula per damnationis alumnos Bernardinum Carvajal, Guillelmum Friffonet, Renatum de Pria, & Fridericum de Sancto Severino, olim cardinales, eorumque fautores, adhærentes, complices & sequaces, schismaticos, hæreticos, & in suam ac aliorum perniciem debacchantes, unitatem sanctæ matris ecclesiæ scindere satagentes in conciliabulo Pisano, Mediolani, Lugduni, vel alibi, quæcumque, quotcumque & qualiacumque fuerint, etiam decimarum impositiones in universo regno Franciæ per eos factas, quorum tenores & qualitates, ac si præsentibus de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales insererentur, pro expressis haberi volumus, usque in præsentem diem acta, gesta & facta, conscripta & publicata seu ordinata, & in futurum forsitan gerenda, quamvis sint nulla, irrita & inania, & a nobis, præfato concilio sacro approbante, damnata & reprobata fuerint, potiori pro cautela damnationi & reprobationi hujusmodi inhærendo, eodem sacro concilio approbante, damnamus, reprobamus & detestamur, illaque nulla, irrita & inania, nulliusque roboris, efficaciæ, effectus vel momenti fuisse & esse decernimus & declaramus. Nec non literas nostras, per quas, propter receptiones, favores, adhærentiam & auxilium, per regem Franciæ & nonnullos alios regni Franciæ prælatos, officiales, nobiles & barones schismaticis & hæreticis in dicti conciliabuli Pisani damnati & reprobati prosecutione notorie præstita, regnum Franciæ, & præsertim Lugdunum ducatu Britanniæ excepto, sub data videlicet Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo duodecimo, Idibus Augusti, pontificatus nostri anno nono, de fratrum prædictorum consilio, ecclesiastico subjecimus interdicto, nundinasque Lugduni fieri solitas, in Lugduno extunc de cetero fieri inhibuimus, dictasque nundinas in civitate Gebbennensi faciendas transtulimus, cum decretis, declarationibus, inhibitionibus, omnibusque & singulis in eis contentis clausulis, similiter sacro concilio prædicto de illis plenariam notitiam habente ac approbante, innovamus: regnumque præfatum, ut præfertur, illiusque civitates, terras, oppida & loca quæcumque hujusmodi interdicto subjicimus, ac ipsas nundinas ex Lugduno in civitatem præfatam Gebennensem faciendas transferimus. Et ut sacrum hoc Lateranense concilium ad finem uberrimæ fertilitatis deducatur, aliaque plura & gravia in hoc sacro Lateranensi concilio tractanda & discutienda veniant ad Dei omnipotentis laudem, & universalis ecclesiæ exaltationem, quartam sessionem continuationis celebrationis ipsius quarto Idus præsentis mensis Decembris faciendam, sacro concilio præfato omnia approbante, indicimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ prosecutionis, voluntatis, damnationis, reprobationis, detestationis, decreti, declarationis, innovationis, interdicti, translationis & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum

SESSIO III.

Datum Romæ in publica fessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1512. tertio Nonas Decembris, pontificatus nostri anno decimo.

D. de Comitibus.

Qua quidem schedula, ut præmittitur, perlecta, idem reverendus pater Petrus episcopus petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in dicta schedula. Et omnes & singuli responderunt, placere contenta in dicta schedula. Fuit insuper indicta quarta sessio, quarto Idus præsentis mensis. Et hæc fuerunt pro tertia sessione. Super quibus idem magister Marianus de Cuccinis procurator petiit instrumentum & instrumenta, &c. Et incepto per sanctissimum dominum nostrum glorioso hymno, Te Deum laudamus, & capella prosequente, & usque ad finem perducto, sanctissimus dominus noster cum cardinalibus & aliis prælatis recessit, & venit ad sanctum Petrum in palatium apostolicum in Vaticano.

Julio hujus nominis secundo pontifici maximo, Alexius episcopus Melfitanus affectissimus famulus, salutem plurimam dicit, perpetuamque felicitatem.

Non me præterit, sapientissime pontifex, parum pii minusque grati erga Deum animi esse, quidnam ex iis quæ nobis contingunt, alii cuipiam quam illi, ejusque abstruso judicio tribuere. Propterea quæ fortunam & fatum appellant, aut nulla esse, aut si qua sunt, ego quidem illi subjici sentio: tantumque sideribus tribuo, quantum est, quod nihil ex ejus potentia detrahere possit. Verumtamen & divum Augustinum divinarum humanarumque rerum interpretem eminentissimum, causas fortuitas non esse nullas, sed latentes asserere, & mihi plurima & gravissima infortunia ab ipsis fere statim incunabulis accidisse, eoque graviora, quo præter omnem spem opinionemque incidere, sat scio. Quibus illud quoque tanto magis annumeraverim, quanto nihil ego enixius curo, quam ne quid a me vel dicatur, vel fiat, quod tibi non placeat. Jussus itaque a te, ut in tertia tui sacri apud Lateranum concilii sessione concionarer, nec ignarus maxima vocis & laterum, & eadem vel minori fortasse disciplinarum inopia laborare, nihil horum, quo rem evitarem, causatus sum, temerarium, & non minus stolidum arbitratus, quidquam de iis tuo præcepto opponere, quæ tibi quoque nota esse viderentur. Prætereo quæ postea suasere, ut rem jam præparatam & intermissam sententia mutata resumerem, quod & hæc ex ipsa oratione facile percipere poteris, & epistolæ ad diem ipsius concionis properandum est. Fuit hic tertio Nonas Decembris, cum sol longissime a nobis recedens & nos obliquus respiciens, dum parvam hemisphærii nostri partem ambit, dies brevissimos reddit: cumque ad ea quæ in synodo agenda erant vix totus suffecturus videretur, res, vel potius necessitas ita tulit, ut eodem ante omnia Lateranum tibi e Vaticano eundum esset. Per properandi igitur curam magna ex parte somno excusso, [a] nos fere antelucanos præstolandi prosequendique tui gratia Vaticanum deduxit: ubi antequam exires, tanta vis imbris procellosi inhorruit, ut diuturnam serenitatem quæ nobis otiosis præcesserat, iter facturis resarcire velle fibi videretur. Existi tamen, quæ tua constantia

[a] Forte noxii.

A est, & procella paulisper cessante, totum fere iter pluviosum perfecimus. Itaque membra quæ natura tegi non patitur: vento, aqua & anni tempore gelida, cetera vestibus prælongis & madefactis gravata erant. His maxime impeditos, mulis descendentes cœnum excepit, ex cœno sitibundos, famelicos, fessos, madidos, implicitos, cœnulentos & somnolentos ædes vastissima, nulla testudine, sed tignis tecta, & crebris transennis, per quas magnæ naves transmitti possent patentissima: eadem multitudinis hominum & murmuris, strepitus ac lamentorum ex incommodis orientium, algorisque plena. Sic affecto misero mihi, & innata, quod dixi, vocis & corporis imbecillitate laboranti, a tot incommodis
B circumvento, vento, imbre, procella crepitantibus, & murmure, tecto & transennis templi verba intercepturis, concionandum erat. Insuper suggestum ascendi, sicut e regione transennarum altissimarum ac latissimarum, sic a te, ad quem labores meos & verba direxeram, longe justu quidem tuo, ante inceptam synodum positum, quo magis multitudinis auditui quam tuo consuleretur. Omitto, quod quidam ad suum commodum cuncta trahentes, ita tunc quoque ad reddendum Deo & justitiæ debitum se difficiles durosque præstitere, ut sicut te multosque ex patribus per totam fere sessionem solicitos ac suspensos tenuere, ita me quoque in actionis medio * turbabundi viderentur. Super his mitra caput,
C parum ejus hiberna infula tecti capax, sic angebat, ut non magis nuperrime simul omnes in itinere sub imbre ad Lateranum, quam ego tunc sub illa ad orationis calcem properarem. Sed sicut quondam toti Græciæ belli, ita nunc mihi hujus mali Paris causa erat. His ergo tot simul factum est, quorum vel unum suppetiisset ut nec tu, nec pars maxima sacri senatus & patrum audire me quiverit. Quamobrem hæc mihi postea singula memoria repetenti, nec dijudicare queunti, quibus minus fecerim satis, illisne quibus ita me affectum & properantem locus audire permisit, an quibus id ex parte vel omnino negavit: expedire visum est, magnis etiam viris id suadentibus & amicis flagitantibus, ut insti-
D tutum transgrederet, & orationem impressoribus darem, quo & omnibus qui adfuerant, hac saltem ratione facere satis, & longis pluribus tacendo prodessem, quam dicendo profueram. Si tamen ea sit, ut, quod ejus initio maxime optavi, aliquibus conferre possit. Tua beatitudo, si id ei cumulos & magnitudo cogitationum ac rerum agendarum permiserit, ita leget, ut omnem fructum laborum meorum in eo maxime versari existimet, ut a te uno probentur.

* f turbati.

ANNO CHRISTI 1512.

Alexii episcopi Melfitani oratio quam habuit in tertia sessione sacri Lateranensis concilii, jussu Julii secundi pontificis maximi.

E Maxime vellem atque optarem a domino Jesu Christo, in cujus nomine, ut par est credere, te duce, beatissime pater, hic sacer senatus, præclarus Procæsar, insignes reguli, Cæsaris, regum & aliorum principum oratores, ornatissimi præsules, & ceteri qui adsunt humanissimi viri, huc hodie convenere, ut eadem sinceritate pietateque mentis, qua ego erga beatitudinem tuam, universam ecclesiam & horum singulos sum verba facturus, omnes præsentes atque absentes, quibus celebrandæ synodi onus incumbit, rem tam salubrem & pernecessariam agendam suscipiant, suo tempore agant,

ANNO CHRISTI 1512. SESSIO III.

gant, & ad finem perducant. Mihi vero post annos octo & quadraginta, quibus maxima ex parte in hac aulica luce, in sacro tuo aliorumque summorum pontificum, & vestro, patres, mihi jucundo venerandoque conspectu versatus consenui, hujus saltem suscepti hodie muneris labor optatum pariat fructum, ut sacrosanctæ matri ac alumnæ ecclesiæ, si non omnino (neque enim tanti me facio) vel aliqua ex parte conducat. Et quoniam ubi facto opus est, compertum habeo parum verba proficere: & sicut rectam valetudinem non conferri, ita nec res magnas solis verbis confici posse; præcipue vero ratione, & ejus ministris mente ac lingua, nos a ceteris animantibus differre: sed his tantis naturæ bonis ita quosdam abuti, ut B raro admodum utantur concordia mentis & linguæ, sed plerumque aliud habent in ore, aliud in corde; quæ fere sola sunt instrumenta consilii: hoc autem morbo ubique, sed præsertim in synodo, re omnium quæ ad religionem & præsentem futuramque salutem hominum pertinent, maxima, cum ingenti discrimine utriusque salutis laborari: me denique in tanti morbi, tamque magnæ rei & imbecillitatis meæ cogitatione pene deficere: summus ille artifex mentium illustrator & auctor invocetur, qui & extinctas eas accendit, & accensas inflammat, & ab illis ora dissonare non patitur, quique in igneis linguis apparuit, & ora infantium fecit diserta, Veni creator Spiritus, mentes C tuorum visita, imple superna gratia, quæ tu creasti pectora. Utinam tuos, domine, utinam tuos tuæque gratiæ capaces nos reddas. Hoc ergo duce, quod ipse concedat, quam brevius mihi fieri poterit, de concilio deque ecclesia differendum est. Et primo altius earum primæva figura & origine repetitis, mixtim etiam incremento, majestate potestateque ostensis, nec non utilitate & commodo quæ ex eis humano generi proveniunt, ex parte enumeratis; postremo, mutatæ a me sententiæ reddita ratione, dicendi faciam finem. Per hæc enim, etsi pro rei magnitudine paucissima parumque ornata, opitulante illo qui & publice ab omnibus, & privatim a me invocatus est, sive D rationibus, sive exemplis, sive auctoritatibus innitendum procedendumque in synodo fuerit, recte omnia consuli, & consulta rectius decerni, & decreta rectissime executioni mandari quam facillime poterunt. Cum redemptor & legifer noster hominem, parvum mundum, collapsum erigere ac instaurare cum suis Patre & Spiritu statuisset, nec in opere discedere a prima ejus productione, cui etiam totam Trinitatem adfuisse, per verbum, *Faciamus*, perspicuum est, cum in ceteris rebus, quantumvis bonis, multis ac magnis creandis, *Dixit*, &, *Vidit*, de Deo singulariter a Mose proferatur: quod & in Jordane amni, per sacri ac salutiferi lavacri institutionem, & in patefa- E cienda, pro capacitate visurorum, gloria sua super montem Thabor tribus, & non paucioribus, discipulis qui eum comitabantur; & passim per totam legis traditionem, & demum in corroborandis instruendisque discipulis, per Spiritum sanctum in ejus nomine a Patre missum, plenius declaravit: rediturus ad Patrem, & a terrenis ad cælestia corpore transcensurus, ita duodecim discipulos (& orando Patrem, *Fac*, inquiens, *Pater, ut hi unum sint, sicut & nos unum sumus*: & eos monendo, *In hoc*, inquiens, *scient omnes, vos meos esse discipulos, si vos mutuo dilexeritis*) institutos reliquit, ut capiti, quod in primis suas vices gerere voluit, reliqui uti membra connexi, per toties repetitum præceptum mutuæ caritatis & pacis, unum corpus complerent. Et quod vas electionis Paulus ait: *Singuli ejus membra, & aliorum alii, ut unius corporis partes forent*. Quod etiam a duobus & septuaginta pariter ab illo electis, & ab aliis qui ad fidem undique quotidie confluebant: *Multitudinis*, inquit Lucas, *erat cor unum & anima una*: & a posteris per traditionem utriusque ordinis, & curam eorum qui illis successere, quam diligentissime observatum fuisse, omnibus qui historias evolverint, plenissime constat. Et deinde per inauditam & incredibilem constantiam & fortitudinem eorum aliorumque martyrum, & victorias de sævissimis tortoribus partas, religione longe lateque per totum orbem diffusa, & ecclesiis pro conditione locorum & temporum super regiones vel provincias constitutis, & eisdem præter mandatum exemplumque principis, naturæ quoque ratione edoctis, res omnes disjunctas per se imbecilliores fieri; conjunctas vero, validiores; singulæ suæ saluti diuturnitatique consulentes, id ipsum sedulo servare curarunt, dum annis fere singulis capite [a] citiusque cum suis membris in locum omnibus tutum & commodum coeuntibus, quæ corripi emendarique oporteret, accuratius pensitata atque discussa, ad incrementum omnia, conservationemque religionis, publicam honestatem, bonos mores, animarumque salutem redigebantur. Interdum etiam, cum res exigeret, sua cuique jura quasi municipalia pro salute proprii gregis & commodo statuebant. De rebus vero ponderosis & dubiis summum caput, ut communis omnium magister & doctor, consulebatur. Quo fiebat ut, si quando hæresis vel alia res gravis & perniciosi exempli alicubi oriretur, præsertim quæ religionem & publice leges offenderet, ad illam e vestigio reprimendam patres undique, præcipue tamen probatissimi, eruditissimi ac integerrimi quique accersebantur, & ad locum tempusque aptum, a capite delectum, & ab ipsis approbatum, conveniebant. Ubi non minus ardentissima dilectione in Deum, quam mutua inter se & erga proximum, quod est universum genus humanum, caritate, omnia simul prospicientes, & singula sedulo scrutantes & ponderantes, ut quæ ad omnes pertinerent, ab omnibus reciperentur vel eliminarentur: quæ infringenda dijudicassent, pro irritis & inanibus; quæ vero probanda, pro venerandis sanctisque ab omnibus habebantur: & ita eorum consultis atque decretis publice ab orbe universo parebatur, ut vel si plures mundi sententia Democriti essent, eorum jussis obtemperaturi viderentur. Hac ratione sacræ synodi malis erant metus, bonis spes, vitiis pœna, virtutibus præmium, laboribus quies, studiis fomes, incrementum justitiæ. Hac ratione turbulentissimæ seditiosissimæ ac perniciosissimæ hæreses extinctæ deletæque fuere, & fide sacrosanctaque religione enucleata & explicata, earumque capitibus & articulis stabilitis, mundus, expulsis errorum tenebris, eam aliquamdiu totus retinuit, in qua nunc brevis ejus angulus luce ambulat veritatis. Hac ratione tot sacri & saluberrimi canones, duces præstantissimi ad bene beateque vivendum, & ad temporaneam comparandum, æternamque salutem promerendum, per ipsas synodos sanciti conscri-

Marginal notes: Gen. 1. — Marc. 1. — Matth. 17. — Joan. 17. — Joan. 13. — Rom. 12. — Act. 4. — a) Forte, cujusque. II.

SESSIO III.

ANNO CHRISTI 1512.

scriptique fuere, quibus non minor fides & auctoritas quam ipsis evangeliis attributa est: & quorum si quæ a nobis ratio curave haberetur, ad has sordes fœditatemque morum, ad quas per eorum contemptum & conciliorum intermissionem devenimus, non utique deventum fuisset. Hac ratione Urbanus pontifex hujus nominis secundus, synodo habita, totum fere occidentem excivit, & numerosissimæ ac potentissimæ expeditionis illius auctor factus, Antiochiam & Jerusalem præclara ecclesiæ membra, & alias insignes urbes & regna cum ingenti gloria recepit. Et post eum, ne amitterentur, Paschalis & Gelasius pontifices supplementis, commeatu & pecunia exercitui in Asia subveniri fecere; & Callistus hujus nominis secundus, nongentorum patrum, qua nullus ante & post eum frequentiorem usquam, in hoc ipso Laterano ad idem opus synodum habuit, ubi tu quoque, beatissime pater, hujus & aliorum exemplo, & recto, ut par est credere, animo, hanc edixisti, quod bonum, faustum felixque tibi, universæ ecclesiæ & nobis omnibus sit, & ad eumdem per illos movearis effectum. Hàc ratione cum alii, tum Innocentius hoc nomine tertius, qui etiam Laterani ad hoc ipsum quingentorum paulo minus patrum concilio interfuit & præfedit, tanta auctoritate fuere, ut imperatorem & reges Galliarum, Hispaniarum & Neapolis ad idem properandum compulerint. Hac præterea ratione imperatores pedibus nudis, non brevi spatio per nives cursim ante mœnia procumbentes, & alii ad pedes pontificum inermium certe, ac sola innocentia munitorum provoluti, eorum veniam precabantur. Macti virtute & vere felices pontifices, quibus tantum ultro a summis etiam principibus venerationis & verecundiæ pendebatur: feliciores principes, qui in personis hominum tantum Deo timoris cultusque exhibere non hæsitabant. Felicissimi & hi & illi, qui depositis odiis sic ad mutuam dilectionem convertebantur, ut alterorum alteri quam libentissime onera ferrent, quo lex redemptoris per utrosque adimpleretur; quique non ex potentia licentiam, sed contra ex licentia potentiam pensitabant: nec quod sibi placeret, sed quod omnibus expediret, quodque deceret, non quod liceret prospicientes, anteponebant. Denique, qui ex majoribus non eos, quos & ipsi ante gerendum magistratum & omnes boni vituperarent & reprobarent, sed quos scirent omni laude commendationeque dignos, imitandos sibi & superandos pro viribus proponebant. Sed quid ego his sideribus immoror, quæ quamvis per se micarent, magna ex parte ab aliis lumen mutuata fuere; & non ad illas fulgentissimas stellas recurro, qui ita perpetuo vixere, ita variis modis pro fide, proque ecclesia certavere; ita denique toti Deo dediti, gratiam ejus promeruere, ut facile affirmaverim, multa illum propter eorum merita suamque patientiam sustinere, quæ per suam justitiam nequaquam sustinuisset? Quis enim, qui eorum facta vel dicta vel scripta scrutari voluerit, non inveniet vel primos illos tres & triginta a Petro Melchiadem usque uno tenore & vivendi summa cum temperantia, & gerendi magistratum summa cum sapientia, & subeundi quævis pericula pro fide proque ecclesia summa cum fortitudine, denique migrandi a temporanea vita ad æternam summa cum alacritate & gaudio, ita certasse adversus Romanum imperium & reliquas orbis terrarum nationes & vires, ut non modo illis invitis & impugnantibus ecclesiam, pro qua certabant, suo sanguine solidaverint, dilataverint & extulerint, sed ita ipsos quoque hostes orbis domitores & armis insuperabiles devicerint, ut sibi corona victoriæ cælique regno per martyrium comparatis, illos illorumque successores ecclesiæ jugo æternum subegerint? Vel subsecutos a Silvestro ad splendidissimum sidus Gregorium Gordiani, totidem quidem numero, quamvis alio rerum cursu tenoreque certandi, persecutione ecclesiæ per Christianos principes in favorem protectionemque conversa; ita & præcepta sui principis servantes, & exempla majorum sequentes, dignitati incrementoque religionis & ecclesiæ consuluisse, ut ipsi quoque omnes, sicut priores, jure optimo in divorum numerum sint relati. Tantum præterea pietate, ingenio, disciplina, moderatione, & omni virtutis genere valuisse, ut cum ipsi, tum eorum imitatione posteri quoque immanissima hominum monstra, vel potius sævissimas feras, Gothos, Vandalos, Longobardos, & alios hujusmodi, eorumque reges usque adeo lenierint, ut ex truculentissimis cicures mansuetosque reddiderint: denique labore, inedia, siti, vigiliis, continentia, studio justitiæ, & illiciti abstinentia lucri, hanc quam videmus amplitudinem & opulentiam nobis comparavisse, per quas deliciis quotidie magis involvimur, & opibus pene insanimus. O felix sæculum, quod illos viros non morbum, ut alios, rebus ecclesiæ, sed ejus morbis & periculis præsentaneum remedium attulisti! O te ecclesiam tui sponsi gratia plus quam prudentissimam, quæ ita tuis primordiis consuluisti, ut tales tunc, non quales postea multis temporibus experta es, rectores defensoresque haberes! O * solum tunc certe beatissimum, quam reverenter te intueor, oscularique gestio, quod illos & tulisti & aluisti, & magna ex parte produxisti! Postremo quis est, qui hoc etiam in cogitatione auctæ vel conservatæ, cum in occidente, tum in oriente, ecclesiæ non perpenderit, ita utramque partem patres earum instituisse, ut si quando forte inter se dissentirent, acuendi potius ingenia studio, & perficiendi fidei perspicuitatem, quam pervertendæ causa veritatis, tunc quoque modestiori quadam æmulatione utraque abstineret a vitiis, & bonis moribus inhæreret, & ambæ pariter ad religionis conversationem proficerent? Quod * a quando tunc valeret, donec præstari potuit, satis & Roma olim, deleta Carthagine, & ab annis aliquot occidentalis ecclesia, orientali collapsa, sicut experta est, ita membra ejus quæ recte vivunt & sentiunt, non sero pœniteret. Digna profecto res, quæ a multis accuratius cogitetur & ante omnes a te, beatissime pater, qui mancam & imperfectam felicitatem tuam putare propterea sæpe visus es, quod earum utrique pariter, totique orbi, quod tuæ sanctæ sedi datum est, non simul præsideres. Eat nunc quispiam, & Zoroastrem vel Trimegistum, vel Phoroneum, vel Pisistratum, vel Licurgum, vel Solonem, vel Numam Pompilium, vel alios, non dicam cum legifero redemptoreque nostro, sed vel cum ipsis servis ejus, præsertim, quos dixi sex & sexaginta, conferat; quos ille ita partitus est, ut

*id est, terra

Locus obscurus, a) Forte, quam quantum valeret. H.

ANNO CHRISTI 1512. ut æqua portione, & plus quam miranda ratione, & primi confitendæ tuendæque veritatis, pascendarumque ovium curam martyrio; & secundi eadem cura voluntatem martyrii terminarent, & alterutri suo numero annos ejus temporales æquarent: vel aliis occidentalis & orientalis ecclesiæ luminibus anteponat, qui ultra lucem veritatis, vita etiam, moribus, institutis, scriptis & præceptis longissime illo excelluere, & demum tantum auctoritatis & ipsi consecuti, & successoribus impertiti sunt, ut non præcepto vel imperio, sed nutui eorum subjici, omnes felicitatis loco haberent. Multa graviter & copiose præco Christi egregius, eruditissimus vir Ægidius Viterbiensis de ratione conciliorum, deque accepto detrimento per intermissionem, & utilitate per frequentationem eorum consequenda, disseruit prima oratione, qua hoc sacrum est auspicatus concilium: aliquanto plura Thomas Cajetanus, philosophicæ ac theologicæ rationis uti peritissimus, ita disceptator acerrimus, de triumphante ac militante, deque Pisana, ut ipse appellat, ecclesia. Non paucis etiam præsul Spalatensis, disciplinarum quas dixi, non vulgaris professor, sua cum Turcis prælia pro defensione communis tecum gregis inita descripsit, beatissime pater. Ego quoque perbenigne a te jussus ut idem onus subirem, & humanissime monitus, ne his mihi prævii factis longissimo cederem intervallo, pro viribus multa de synodis: earumque definitione, appellatione, origine, causis, numero, conatu & fine, multa de pravis sectis sive hæresibus, multa de apostolis, de martyribus, & de singulis divinorum ordinibus, de comparatione bonorum piorumque sacerdotum cum divinis spiritibus, de Silvestro pontifice, de Constantino principe, de prima synodo & ejus 318. patribus, omnibus in divorum numerum relatis, & de reliquis universalibus synodis singulatim, & aliis memoria dignis, multa distincte de universa triumphante ac militante ecclesia, deque lethifera sibi & aliis turba Pisana, malis consiliis & artibus nixa, & in caput suum more gigantum, conspirationis furiis ac insidiis agitata, & a te quam prudentissime per veri ac legitimi concilii editionem confusa & enervata: ubi de te quoque non pauca, servato tamen modo, ne Laco natus, & in concilio constitutus, principi, & meo, & vivo, & præsenti, ac de me bene merito assentari viderer. Post hæc de præsentis synodi ratione, pro cursu nostrarum rerum ac temporum, in quo, cum ad levamen fortassis aliarum multarum & ingentium Christiani nominis cladium hoc saltem Deus concesserit, quod hæresibus, quæ ut plurimum causæ conciliorum fuere, nec publice, nec impune laboramus; reliquum foret decernere, ut instaurationi ac propagationi religionis in hoc perangusto Europæ angulo discordia & ignavia coarctatæ, magna virium parte incumberetur. Sed quoniam tanto operi frustra insisteremus, nisi prius Deus iratus nobis placaretur, qui in tanta corruptione morum & bellorum ac simultatum culpa constitutis placari non posset: & propterea multis, & acriter in mores, & pleraque flagitiorum & scelerum, præcipue tamen in perniciosam ambitionem, pestiferam omnium] rerum venalitatem & luxum intolerabilem, & innumera detestanda quæstus & nefanda libidinis genera, & execrandas lusiones diebus sacratissimis, earumque comites blasphemias non ferendas invecturus; mala etiam consilia, mutuas fraudes & cupiditatem rerum alienarum, ex quibus discordias & bella intestina oriri foverique constat, & sævissima Christianorum inter se trucidationes, ac tanti effusi sanguinis, cujus dimidio minus ad profligandum communem hostem suppetiisset, causas detestaturus; &c. idcirco de morum corruptione & culparum inhibitione, de tollendis undique discordiis, & pace ubique inserenda, deque salutifera in communem Christiani nominis hostem expeditione, & ejus impræsentiarum occasione non pauca; postremo te in primis, tuorum verborum non immemor, & deinde imperatorem & reges singulatim ac nominatim, & alios principes & populos Christianos, ad illam, quod sperabam nonnullos eorum adfuturos, hortaturus: multa, inquam, de his, & quæ ad ea pertinent, jam literis & memoriæ mandata, dicenda, & tribus vix horis absolvenda, paravi. Sed ubi animadverti, quam parum vel Ægidii mei, paucis vel nullis eorum qui ad concilium expectabantur, supervenientibus, verba profecerint, vel Thomæ ecclesia, etsi nunc egregie per te re navata, in meliori spe constituta, maxime Cæsare in tuum sanctum fœdus recepto, tunc certe adhuc fluctuante: vel Spalatensis, perverse non in Turcas, sed inter Christianos bellis ferventibus: concidi præ indignatione, fateor, animo; & hoc ex parte vel tuæ sorti, pro majestatis celsitudine, & felicitatis immensitate; vel meæ, pro exilitatis humilitate; vel, ut rectius dicam, temporis & hominum perversitati adscribens, quod cum tamdiu tamque vehementer concilium invocarent & cuperent, nunc inceptum, etiam vocati & jussi, postponunt: multorum dierum ac noctium labore, vigiliisque abjectis, valereque ad tempus vel perpetuo jussis, ne loco præmii risum, ut ad tempus minus pertinentes, reportarent; quod ad absentes non parva ex parte pertinebat oratio, mutata sententia, his paucis apud te coram sacro senatu & his patribus agendum putavi, cujus & potestatem supremam, & computati cum aliis, numerum vigesimum & centesimum explere, & auctoritatem & sapientiam in quacumque re maximam novi, & voluntatem ad omnia quæ in concilio agenda, tractanda complendaque sunt, propensiorem esse par est. Quod si id minus ex voto & tua vel aliorum sententia cesserit, & quod initio pollicitus sum, in repetenda primæva figura vel origine conciliorum & ecclesiæ, & eorum incremento, majestate potestateque declarandis, utilitate etiam & commodo, quæ omnibus conferunt, recensendis: denique in reddenda mutatæ meæ sententiæ ratione, parum fortasse fecerim satis, in primis a tua beatitudine, & deinde a ceteris omnibus veniam peto. Et ut in eo merito desinam, a quo incepi, tu sancte Spiritus adsis, & ita meis faveto votis ac precibus, ut quæ tibi grata, summo pontifici, universæ ecclesiæ, & cum suis principibus toti generi Christiano, & dignitati concilii profutura sunt, ipsi pontifici & his patribus decernenda inspires. Qui cum Patre & Filio in unitate perfecta vivis & regnas in sæcula sæculorum. Amen. Dixi.

SESSIO III.

Locus obscurissimus, quales in hac oratione complures.

SESSIO IV.

ANno a nativitate domini millesimo quingentesimo duodecimo, indictione decimaquinta, pontificatus sanctissimi domini nostri Julii divina providentia papæ secundi anno decimo, die vero Veneris decima supradicti mensis Decembris, fuit celebrata quarta sessio in ecclesia Lateranensi de Urbe, præsente & præsidente præfato sanctissimo domino nostro Julio in loco consueto. Et fuit celebrata missa Spiritus sancti per reverendissimum in Christo patrem & dominum, dominum Nicolaum tituli sanctæ Priscæ presbyterum cardinalem de Flisco vulgariter nuncupatum. Fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi & episcopi, ac abbates & magistri ordinum, oratores principum, & alii illustrissimi domini, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis sanctæ Romanæ ecclesiæ camerarius.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Jacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri Cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannatensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Sixtus sancti Petri ad vincula, sanctæ Romanæ ecclesiæ vicecancellarius.
Reverendissimus dominus Christophorus tituli sanctæ Praxedis, Anglicus.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.

Patriarchæ & assistentes papæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Jadrensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.
Reverendus pater dominus Julianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Suessanus.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Cajetanus.
Reverendus pater dominus Laurentius Montis regalis episcopus, & gubernator Urbis.
Reverendus pater dominus Hercules Augustensis episcopus, & illustrissimi domini ducis Sabaudiæ orator.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Julius Corinthiensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Jeremia Tranensis.
Reverendus pater dominus Raynaldus Ragusinus.
Reverendus pater dominus Andreas Nuboniasiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Arborensis.
Reverendus pater dominus Robertus Rheginus.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Joannes Maria Sipontinus.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Lucas Fulginatensis.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregiensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Buduensis.
Reverendus pater dominus Andrea Albensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Simon Arminensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Paphensis.
Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.
Reverendus pater dominus Aloysius Parentinus.
Reverendus pater dominus Joannes Aquilanus.

Reve-

ANNO CHRISTI 1512.

Reverendus pater dominus Jacobus civitatis ducalis.
Reverendus pater dominus Franciscus Ortanus.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis.
Reverendus pater dominus Albertinus Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Paulus Lectoriensis.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Gelasius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus * Insulensis.

* al. Ilcinensis.

Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Julianus Vulterranus.
Reverendus pater dominus Joannes Antonius Anglonensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Montis viridis.
Reverendus pater dominus Antonius Jacobus Camerinensis.
Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.
Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.
Reverendus pater dominus Dominicus Imolensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Signiensis.
Reverendus pater dominus Matthæus Umbriatinensis.
Reverendus pater dominus Antonius Urbinatensis.
Reverendus pater dominus Joannes Franciscus Nolanus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.
Reverendus pater dominus Joannes Elnensis.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Joannes Tudensis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Bernardinus Castrensis.

SESSIO IV.

Reverendus pater dominus Bernardinus Policastrensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Niciensis.
Reverendus pater dominus Joannes Antonius Calenensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Launensis.
Reverendus pater dominus Philippus Adriacensis.
Reverendus pater dominus Hugo Regiensis.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
Reverendus pater dominus Augustinus Sagonensis.
Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Spoletanus.
Reverendus pater dominus Antonius Auximanus.
Reverendus pater dominus Basilius Tudertinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Milopotamiensis.
Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Scalensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Belliceasis.
Reverendus pater dominus Guillelmus Cortonensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Andreas Ansarensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.
Reverendus pater dominus Joannes Boviniensis.
Reverendus pater dominus Lucas a Gaurdiensis.

a) Lege, Guardiensis.

Reverendus pater dominus Petrus Foroliviensis.

Abbates.

Reverendus pater dominus Antonius abbas sancti Galgani Vulteranensis diœcesis.
Reverendus pater dominus Guillelmus abbas monasterii Beatæ Mariæ Britonis.
Reverendus pater dominus Floremondus abbas monasterii sancti Gregorii de Urbe, ordinis sancti Benedicti.
Reverendus pater dominus Georgius Gannensis, Mersburgensis diœcesis.

Magistri generales ordinum.

Magister Thomas generalis ordinis Prædicatorum.
Magister Ægidius generalis ordinis eremitarum sancti Augustini.
Magister Bernardinus vicarius Carmelitarum.
Magister Angelus beatæ Mariæ Servorum.

Oratores, & senator Urbis.

Illustris dominus Albertus de Carpi, Maximiliani electi imperatoris orator.
Magnificus dominus Petrus de Starcelupis Florentinus, senator Urbis.

SESSIO IV.

Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis Hispaniarum.
Magnificus dominus, Jacobus de Salviatis & Matthæus de Strozis, dominii Florentini, oratores.
Ac etiam fuerunt præsentes tres oratores dominorum Helvetiorum.

Illustrissimi domini temporales.

Illustrissimus dominus Fridericus marchio Mantuanus.
Dominus Nicolaus de Ruere.
Illustrissimus dominus Julius de Ursinis.
Dominus Octavianus Pallavicinus.
Illustris dominus Franciottus de Ursinis.
Dominus Christophorus de Pallavicinis.
Dominus Stephanus de Comitibus.

Fuerunt etiam præsentes quamplures reverendi domini protonotarii apostolici, auditores causarum sacri palatii & clerici cameræ, ac alii magistri in theologia, & doctores diversarum professionum clerici & laici.

Fuit habita oratio per reverendum patrem dominum Christophorum Marcellum nobilem Venetum, sedis apostolicæ notarium & artium doctorem, cujus tenor in fine præsentis sessionis describitur. Et cantatis orationibus, consuetis litaniis, & benedicta sacra synodo per pontificem, & aliis solitis conciliorum ceremoniis, præstitaque ab omnibus prælatis sanctissimo domino nostro consueta obedientia, sanctissimus dominus noster incepit hymnum, Veni sancte Spiritus, Et reverendissimus in Christo pater dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu diaconus cardinalis de Corneliis vulgariter nuncupatus, legit evangelium secundum
Matth. 13. Matthæum, quod incipit: *Exiit qui seminat, seminare semen suum*. Deinde secretarius magnifici domini Francisci Foscari equitis, oratoris illustrissimi dominii Venetorum, dedit quoddam mandatum dicti dominii Venetorum, nomine dicti magnifici domini Francisci, in quo idem dominus Franciscus est constitutus procurator ad interessendum sacrosancto concilio Lateranensi: & idem secretarius excusavit eumdem dominum oratorem, quia non interesse poterat sessioni propter corporis alterationem. Consequenter idem sanctissimus dominus noster dedit dictum mandatum reverendo patri domino Thomæ Phædræ secretario concilii, mandans eidem, ut illud legeret in ambone. Qui dictus dominus Thomas ascendit ambonem, & legit dictum mandatum tenoris infra scripti alta voce & ab omnibus audienda.

MANDATUM VENETORUM.

Leonardus Lauredanus Dei gratia dux Venetiarum, &c.

Cum sanctissimus & beatissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Julius, digna Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifex maximus, divino afflatus numine, pro suo pastorali officio, ut verum decet in terris Christi vicarium, & ad extinguendum hæreses, tollendumque pessimum exortum schisma, ac reprimendam eorum temeritatem audaciam, qui diabolico spiritu inducti, tunicam inconsutilem domini nostri Jesu Christi discindere & dilacerare conantur; & denique pro bono pacis omnium Christianorum celebrare decreverit & jam indixerit generale & universale concilium in Laterano, nosque inter alios Christianos principes & potentatus ejusmodi sancto operi adesse paterna caritate sit hortatus, sedulam adhibuimus operam, ut status nostri viri ecclesiastici & seculares, doctrina, religione & moribus præstantes, qui rei conducere possent, sese Romam conferrent. Et ne ulla in re a summa devotione, reverentia, cultu & observantia nostra erga sacrosanctam sedem apostolicam & eumdem sanctissimum dominum nostrum deesse videamur, cum personaliter interesse nequeamus, vices nostras demandavimus, & tenore præsentium omni meliori modo, via, jure & forma, quibus magis, melius & validius de jure vel de facto a nobis fieri potest & debet, demandamus nobili & dilectissimo patricio Veneto Francisco Foscaro equiti, oratori nostro Romæ agenti, ut sacrosancto concilio Lateranensi nostro nomine intersit, assistat, & ea omnia præstet & peragat quæ a nobis quoquo modo adhiberi possent, aut incumberent ad honorem, decus, dignitatem, tutelam & conservationem, amplitudinemque & exaltationem personæ ejusdem sanctissimi domini nostri Julii secundi summi pontificis, nec non sanctæ Romanæ ecclesiæ ac universalis venerandi Lateranensis concilii antedicti, cum ampla auctoritate, potestate, facultate atque arbitrio, a nobis cum consiliis nostris sibi tributis & impertitis, ad omnia & singula in tam pio, religioso & salutari negotio, qualia & quantumcumque fuerint tractanda, peragenda, promittenda, jurejurando firmanda, præstanda, executioni mandanda & adimplenda, quæ nobis Venetoque dominio possent competere vel deberent, tam de jure quam de consuetudine, non secus ac si nosipsi cum dominio & senatu nostro coram personaliter ageremus, faceremus & adimpleremus, promittentes omnia & singula ab eodem oratore nostro, quo supra nomine, tam verbo quam scripto in præmissis & circa præmissa pertractanda, concludenda & firmanda, approbaturos nos esse, rataque & grata in perpetuum habituros. In quorum fidem & testimonium præsentes literas nostras in hac patenti forma fieri jussimus, & nostri soliti sigilli, qui in similibus utimur, appensione muniri.

Datum in nostro ducali palatio die decima Aprilis, indictione decimaquinta 1512.

Quo perlecto, idem sanctissimus dominus noster mandavit eidem domino Thomæ secretario, ut legeret quasdam literas claræ memoriæ Ludovici regis Francorum XI. sigillo ejusdem sigillatas, directas felicis recordationis Pio papæ secundo, super revocatione pragmaticæ sanctionis: qui dominus Phædra in eodem ambone legit dictas literas alta & intelligibili voce, cujus tenor talis est.

ANNO CHRISTI 1512.

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO IV.

LITERÆ LUDOVICI REGIS FRANCIÆ abrogationis pragmaticæ sanctionis.

Ludovicus Dei gratia Francorum rex tibi sanctissimo ac beatissimo patri nostro Pio papæ secundo, obedientiam filialem, & plenos devotionis affectus.

Deum solum scientes esse, cujus providentia bene consulitur rebus humanis, meliusque regna & urbes religione cingi atque defendi, quam armis & mœnibus, te vicarium Dei viventis ea veneratione prosequimur, ut sacra præsertim in ecclesiasticis rebus tua monita, veluti vocem pastoris audire, illisque parere prompta mente velimus. Quapropter, beatissime pater, etsi constitutio quædam in regno nostro, quam pragmaticam vocant, magno prælatorum conventu, magna tempori deliberatione conclusa fuerit, & jam callum obducens, quietum prope fixerit statum: tu tamen tuis ad nos literis illam a regno nostro auferri, explodi, abrogarique flagitas. Nobis quoque dilectus & fidelis consiliarius noster Joannes episcopus Atrebatensis, quem cum potestate legati de latere ad hoc nostrum regnum misisti, commemoravit ea, ad quæ per ipsum tibi nostro nomine pollicenda, vovenda, expromittenda, nos antequam regnum suscepissemus, religionis instinctus quidam deduxerat. Nos nostra promissa exequi, accedente moderatrice rerum ecclesiasticarum tua auctoritate, studemus ac volumus, & id quidem tanto volumus animo propensiori; quanto nobis regnum Franciæ florens & bello vacuum tuetur Deus & protegit. Omnibus itaque victimis potiorem obedientiam intelligentes, assensi sumus his quæ tuo nomine nobis aperta sunt, ipsam scilicet pragmaticam sanctione tibi tuæque sedi esse infensam, utpote quæ in seditione & schismatis tempore, atque per seditionem, sectionisque a tua sede figuram, nata sit: & quæ, dum tibi, a quo sacræ leges oriuntur & manant, quantamlibet eripit auctoritatem, omne jus & omnem legem dissolvit. Illud enim exoritur, quod idem consiliarius nomine tuæ sanctitatis adstruxit, ut dum per pragmaticam sanctionem ipsam summa in ecclesia tuæ sanctitatis auctoritas minuitur, dum prælatis in regno nostro quoddam licentiæ templum præstruitur, dum congruens unitas ad alia regna conformitasque tolli videtur, abroganda sit ipsa pragmatica, tollendaque a regno nostro, quippe quæ adversus tuam sedem, omnium ecclesiarum matrem, ab inferioribus prælatis lata sit, tamquam, ut scriptura loquitur, *Quomodo si elevetur virga contra levantem se, aut baculus, qui utique lignum est*. Quæ quidem, beatissime pater, licet plerique docti homines confutare niterentur atque diluere, multaque nos dehortarentur abrogare sanctionem ipsam; te tamen principem totius ecclesiæ, te antistitem sacrorum, te dominici gregis pastorem profitemur & scimus, teque jubentem sequimur, tibi & beatissimi Petri cathedræ consentimus & jungimur. Itaque sicut mandasti, pragmaticam ipsam a regno nostro, nostroque Viennensi Delphinatu & omni ditione nostra per præsentes pellimus, dejicimus, stirpitusque abrogamus, & quam, qualemve ante pragmaticæ ipsius editionem, circa ecclesiarum, beneficiorum, aliarumque rerum spiritualium dispositionem, censuram, moderationem in regno nostro omnique ditione nostra, tui prædecessores Martinus quintus & Eugenius quartus Romani pontifices habebant & exercebant, talem eamdemque nostro adjutori beatissimo Petro tibique ipsius successori reddimus, præstamus & restituimus, cum summo imperio, cum judicio libero, cum potestate non coarctata. Tu enim, cum scias quid auctoritate divinitus tibi tradita possis, quas pro regni nostri & ecclesiarum in eo tranquillitate postulabimus, non negliges res necessarias, poterisque semper quod optimum fuerit judicare. Utere igitur deinceps in regno nostro potestate tua, ut voles, atque illam exerce. Nam ut hominum membra nulla contentione, capite uno atque una mente ducuntur, sic tuis sacris decretis ecclesiæ prælati in regno nostro & Delphinatu consonantiam & obedientiam plenam refundent. Quod si forte obnitentur aliqui, aut reclamabunt, nos in verbo regio pollicemur tuæ beatitudini, atque promittimus exequi facere tua mandata, omni appellationis aut oppositionis obstaculo prorsus excluso, eosque qui tibi contumaces fuerint, pro tuo jussu comprimemus & refrenabimus.

Datæ Turonis sub magno sigillo nostro, die vigesimaseptima mensis Novembris, anno domini 1461. & regni nostri primo.

Postmodum vero excellens doctor dominus Melchior de Bardassinis advocatus concilii, habuit orationem multum ornatam & luculentam super reprobatione pragmaticæ sanctionis, petens illam revocari & annullari, ac decerni monitorium contra prælatos, capitula, conventus, principes Franciæ, præsidentes parlamentorum, & alios, sua communiter vel divisim interesse putantes, ut comparere deberent ad allegandum, quare dicta pragmatica revocari non debet. Et illud idem petiit dominus Marianus de Cucinis procurator fisci, & sacri concilii procurator. Et sanctissimus dominus noster, hoc sacro approbante concilio, decrevit monitorium & citationem sub termino sexaginta dierum tenoris infra scripti.

MONITORIUM

CONTRA PRAGMATICAM & ejus assertores.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam, sacro approbante concilio.

Licet sacrorum canonum instituta; sanctorum patrum & Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum, & in generalibus legitimis conciliis pro defensione ecclesiasticæ libertatis dignitatisque sedis apostolicæ tuitione, consultissima deliberatione sancita, inviolabiliter ab omnibus custodiri oporteat, ipsorumque decreta, veluti divina inspiratione edita, immutabilia censeantur; Romanus tamen pontifex, qui regis æterni, rerumque & jurium omnium conditoris locum, licet imparibus meritis, tenet in terris, cum hujusmodi decreta saluberrima & honesta, hominum calliditate & ambitione vergi conspiciat in abusum, & humanas traditiones Christi legibus anteferri, ut ecclesiæ indemnitati & libertati opportune subveniat,

SESSIO IV. niat, & præſumptam curet deponere malitiam A perverſorum, eorumque conatibus occurrat: interdum cogitur abuſiones & humanas traditiones hujuſmodi nullas & invalidas declarare & abrogare, prout temporum & locorum qualitate penſata, id conſpicit in domino ſalubriter expedire. Dudum ſiquidem diſplicenter per nos plurics accepto, per multa temporum ſpatia, per nonnullos prælatos Gallicæ nationis, & nobiles laicos, ac alios illis faventes, præſertim cujuſdam ſanctionis prætextu, quam ipſi pragmaticam vocant, apoſtolicæ ſedi, ſanctæque Romanæ univerſalis eccleſiæ capiti, libertati & auctoritati enormiter detractum, canonibuſque præfatis derogatum fuiſſe, rem adeo perniciosam in Dei offenſam, & eccleſiæ præ- B fatæ vilipendium & evidens detrimentum, amplius ferre nequeuntes, cum ſanctio ipſa ab omni ad id poteſtate carentibus, nullorum Romanorum pontificum aut generalium legitimorum conciliorum auctoritate facta, ſed quodam abuſu tantum in illis partibus introducta & obſervata fuerit, illaque cum in ea contentis nulla & invalida merito declarari & abrogari debeat, quam etiam claræ memoriæ Ludovicus XI. Francorum rex abrogavit, ut in ejus patentibus literis deſuper confectis plenius continetur, ſacro Lateranenſi concilio approbante, in quarta ſeſſione, declarationis & abrogationis per nos faciendarum, hujuſmodi negotium & diſcuſſionem venerabilium fratrum C noſtrorum Romanæ eccleſiæ præfatæ cardinalium, & aliorum prælatorum congregationibus in Lateranenſi ſala ſuperiori, quatenus opus foret, faciendis, relationemque diſcuſſionis nobis & Lateranenſi concilio præfato faciendam commiſimus, Gallicoſque prælatos, capitula eccleſiarum & monaſteriorum, parlamenta & laicos illis faventes, cujuſcunque dignitatis, etiam ſi regalis exiſterent, ſanctione præfata abutentes, ſeu illam approbantes, omneſque & ſingulos alios, ſua communiter vel diviſim intereſſe putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus non pateret acceſſus, in Mediolanenſis, Aſtenſis & Papienſis eccleſiarum valvis affigendum, moneri & citari infra D certum competentem terminum præfigendum, ad comparendum coram nobis & concilio præfato, cauſaſque dicendas, quare ſanctio præfata, illiuſque corruptela & abuſio in concernentibus auctoritatem, dignitatem & unitatem eccleſiæ Romanæ præfatæ & apoſtolicæ ſedis, canonumque prædictorum & eccleſiaſticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari, decerni & abrogari non deberet. Illoſque ſic monitos & citatos arctari & teneri, ac ſi perſonaliter moniti & citati fuiſſent, ſtatuimus & ordinamus, ac quintam ſeſſionem decimaquarta Kalendas Martii, quæ erit quarta feria poſt primam dominicam quadrageſimæ proxime futuræ, faciendam, eodem ſacro Lateranenſi E concilio approbante, indiximus. Nos igitur, quorum intereſt, ne indefenſæ libertatis eccleſiaſticæ ratio in extremo judicio a nobis requiri poſſit, & perverſorum & ambitioſorum protervia diutius convaleſcat, declarationis, abrogationis & diſcuſſionis negotium, monitionis & citationis ſtatutum & decretum hujuſmodi debitæ executioni demandare, omnes & ſingulos Gallicos prælatos, capitula, ſeu conventus, parlamenta & laicos illis faventes, cujuſcumque dignitatis, etiam ſi regalis extiterint, ſanctione præfata abutentes, ſeu illam approbantes, omneſque alios & ſingulos, ſua communiter vel diviſim intereſſe putantes, ut præfertur, ex certa noſtra ſcientia, auctoritate apoſtolica, tenore præſentium, primo, ſecundo, tertio & peremptorie citamus, monemus & requirimus, quatenus infra ſexaginta dierum ſpatium, a die præſentium in locis ſupradictis affixionis numerandum, quorum viginti pro primo, alios viginti pro ſecundo, & reliquos viginti dies pro tertio & peremptorio termino, monitione canonica aſſignamus, ad comparendum coram nobis & concilio Lateranenſi præfato, cauſaſque dicendas, quare ſanctio præfata, illiuſque corruptela & abuſio in concernentibus auctoritatem, dignitatem ac unitatem eccleſiæ Romanæ & ſedis, canonumque & eccleſiaſticæ libertatis prædictorum violationem, nulla & invalida declarari, decerni & abrogari non debeat. Quo termino aſſignato, ſive comparere ſic moniti & citati curaverint, ſive non, ad executionem negotii, decreti, abrogationis & ſtatuti prædictorum, illorumque & aliorum in præmiſſis neceſſariorum, prout juſtum fuerit, eodem ſacro Lateranenſi concilio approbante, procedemus. Et cum pro citationibus & monitionibus hujuſmodi ad partes illas tutus non pateat acceſſus, ne præfati ſic moniti & citati, aliique quos præſentes literæ contingunt, valeant de præmiſſis ignorantiam allegare, & prætextu ignorantiæ hujuſmodi aliquod velamen excuſationis aſſumant, volumus literas ipſas in valvis prædictis juxta decretum & ſtatutum hujuſmodi affigi & ipſam affixionem publicari. Decernentes etiam, quod earumdem literarum publicatio ſic facta perinde eoſdem ſic monitos & citatos arctet, ac ſi literæ ipſæ die affixionis & publicationis hujuſmodi eis perſonaliter lectæ & inſinuatæ forent, cum non ſit veriſimilis conjectura, quod ea quæ tam patenter fiunt, debeant apud eos incognita remanere: non obſtantibus conſtitutionibus & ordinationibus apoſtolicis contrariis quibuſcumque, ſeu ſi monitis & citatis prædictis, vel quibuſvis aliis communiter vel diviſim a dicta ſede indultum exiſtat, quod interdici, ſuſpendi, excommunicari non poſſint, per literas apoſtolicas non facientes plenam & expreſſam ac de verbo ad verbum de indulto hujuſmodi mentionem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ citationis, monitionis, requiſitionis, aſſignationis, voluntatis & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

ANNO CHRISTI 1512.

Datum Romæ in publica ſeſſione, in Lateranenſi ſacroſancta baſilica ſolemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1512.

Deinde excluſis a loco concilii omnibus aliis non habentibus voces definitivas, exceptis oratoribus principum & baronibus & pluribus principalibus ordinum, & porta concilii clauſa ſanctiſſimo domino noſtro cum cardinalibus & aliis prælatis in pluvialibus & caſulis dalmaticis mitratis exiſtentibus, prout eſt conſuetum, reverendus pater dominus Alexander epiſcopus Alexandrinus de mandato ſuæ ſanctitatis aſcendit ambonem, & legit ſchedulam ſeu bullam tenoris infra ſcripti.

BUL-

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO IV.

BULLA SECUNDA SESSIONIS QUARTÆ sacri generalis concilii lateranensis.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Saluti gregis nobis desuper commissi, morum reformationi defensionique ecclesiasticæ libertatis, ac fidei catholicæ tranquillitati & augmento, paternis & solicitis studiis intendentes, ad omnipotentis Dei & individuæ Trinitatis laudem & gloriam, sacro hoc approbante concilio, literas nostras a nobis dudum emanatas, eidem concilio notas, per quas Romanæ curiæ officiales & illorum exactiones generaliter reformavimus, approbamus & innovamus, illasque, quas per nonnullos postea tunc expressos ad fidelium utilitatem juxta intentionem nostram declarari mandavimus, per præfatos expressos, & cum illis alios diversarum nationum prælatos, nunc in præfato concilio præsentes deputandos, omnibus quæ judicium humanum pervertere possent, cessantibus ut justum & æquum fuerit, particulariter declarari, & declarationes ipsas, in aliis sessionibus nobis in hoc sacro concilio referendas, & ab eodem concilio approbandas, ut debite exequantur, præcipimus & mandamus. Insuper cum jam per multa temporum spatia per nonnullos prælatos Gallicæ nationis, & nobiles laicos, ac alios illis faventes, præsertim cujusdam sanctionis prætextu, quam ipsi pragmaticam vocant, apostolicæ sedi, sanctæque Romanæ universalis ecclesiæ capiti, libertati & auctoritati enormiter detractum, sacrisque canonibus derogatum fuerit, nos rem adeo perniciosam in Dei offensam, & ecclesiæ præfatæ vilipendium & evidens detrimentum, amplius ferre nequeuntes, cum sanctio ipsa ab omni ad id legitima potestate carentibus, nullorumque summorum pontificum, aut generalium legitimorum conciliorum auctoritate facta, sed quodam abusu tantum in illis partibus introducta & observata fuerit, illaque cum in ea contentis nulla & invalida merito declarari & abrogari debeat; quam etiam claræ memoriæ Ludovicus undecimus Francorum rex abrogavit, ut in ejus patentibus literis desuper confectis plenius continetur. Declarationis igitur & abrogationis per nos faciendarum hujusmodi negotium & discussionem venerabilium fratrum nostrorum ecclesiæ præfatæ cardinalium & aliorum prælatorum congregationibus, quas in Lateranensi sala superiori, quatenus opus fuerit, facient relationemque discussorum in prima, aut aliis sessionibus, prout commode fieri poterit, nobis & sacro concilio approbante, committimus, Gallicosque prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum, parlamenta, & laicos illis faventes, cujuscunque dignitatis, etiam si regalis existerent, sanctione præfata abutentes, seu illam approbantes, omnesque & singulos alios sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus non pateat accessus, in Mediolanensis, Astensis & Papiensis ecclesiarum valvis affigendum, moneri & citari infra certum competentem terminum præfigendum, ad comparendum coram nobis & concilio præfato, causasque dicendum, quare sanctio præfata, illiusque corruptela & abusio in concernentibus auctoritatem, dignitatem & unitatem ecclesiæ Romanæ & apostolicæ sedis, sacrorumque canonum & ecclesiasticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari, decerni, & abrogari non debeat, illosque sic monitos & citatos arctari & teneri, ac si personaliter moniti & citati fuissent, statuimus & decernimus. Ulterius omnes & singulas provisiones, collationes beneficiorum ecclesiasticorum, confirmationes electionum & postulationum, concessionum gratias, mandata & indulta quæcumque, tam gratiam, quam justitiam, seu mixtim concernentia, cujuscumque tenoris existant, quæ præsentibus pro expressis haberi volumus, per synagogam vel conciliabulum Pisanum, illiusque schismaticos adhærentes, facta & concessa, quamvis sint nulla & invalida, pro potiori tamen cautela, nulla & irrita, nulliusque roboris vel momenti esse, omnesque & singulos cujuscumque dignitatis, status, gradus, nobilitatis, ordinis & conditionis existentes, quibus concessa fuerunt, aut quorum commodum, utilitatem seu honorem quomodolibet respiciunt, nullos eorum fructus, redditus & proventus suos facere, vel hactenus fecisse, sed ad illorum restitutionem, & ipsorum beneficiorum, & aliorum præmissorum concessorum dimissionem teneri, & nisi beneficia ipsa & alias eis concessa infra duos menses a data præsentium computandos realiter & omnino dimiserint, etiam aliis beneficiis ecclesiasticis, quæ justo titulo possident, eo ipso privatos existere, dicto sacro approbante concilio, decernimus. Fructus quoque, redditus & proventus hujusmodi, ac quasvis pecunias decimarum per dictum conciliabulum impositarum, exactos & exigendos, expeditioni contra infideles faciendæ applicamus. Ut autem declaratio reformationis & nullitatis sanctionis prædictæ, aliaque gerenda mature exequi, & præfati ad sacrum concilium hujusmodi venturi, quorum aliquos jam iter ad veniendum arripuisse accepimus, commode venire possint, quintam sessionem decimoquarto Kalendas Martii, quæ erit quarta feria post primam dominicam quadragesimæ proxime futuræ, faciendam, præfato sacro concilio approbante, indicimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, innovationis, præcepti, mandati, commissionis, monitionis, citationis, ordinationis, decreti, applicationis & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1512. quarto Idus Decembris, pontificatus nostri anno decimo.

Ja. Questemberg.

Qua perlecta, idem reverendus pater dominus Alexander episcopus petiit a patribus existentibus in concilio, an placerent reverendis paternitatibus suis contenta in schedula seu bulla. Et immediate scrutatores votorum una cum protonotariis & notariis iverunt ad recipiendum vota patrum. Et omnes, post sanctissimum dominum nostrum, qui respondit per verbum; Placet, responderunt, placere eis contenta in schedula.

SESSIO IV.

ANNO CHRISTI 1512.

Postmodum vero de mandato præfati sanctissimi domini nostri, ad instantiam domini Mariani de Cuccinis procuratoris, discreti viri domini Petrus Mengivar & Joannes Bernardi, præfati domini nostri cursores, ad portas concilii alta & intelligibili voce citarunt omnes interesse debentes, tam de jure, quam de consuetudine, concilio; & vocaverunt eos, ut accederent ad interessendum concilio, ad evitandum pœnas contentas in jure & bullis indictionis contra non venientes ad concilium. Relatione facta, idem dominus Marianus accusavit contumaciam absentium, & petiit decerni citationem contra eos, ad videndum se declarari in proxima sessione: & sanctissimus dominus nihil respondit.

Deinde reverendus pater dominus Alexius episcopus Melfitanus, procurator reverendi patris domini Raphaelis episcopi Malfiensis, ad interessendum concilio, & eum excusandum, dedit quoddam mandatum subscriptum per discretum virum Guillelmum de Voys clericum Cenomanensem, apostolica auctoritate notarium. Et reverendus dominus Rodericus Joannis, abbas beatæ Mariæ de Tavoica Tudensis diœcesis, procurator reverendi patris domini Henrici episcopi Septensis * primus * Africanus, dedit mandatum dicti episcopi subscriptum propria manu, & ejus proprio sigillo sigillatum. Postmodum vero venerabilis vir dominus Joannes Roderici de Tapia, portionarius ecclesiæ Cordubensis, procurator reverendi patris domini Gometii de Toleto episcopi Placentinensis, dedit quoddam mandatum dicti episcopi, subscriptum per discretum virum dominum Ferdinandum de Toro clericum Placentinæ diœcesis, publicum apostolica auctoritate notarium, ad interessendum concilio, & eumdem dominum episcopum excusandum. Deinde supradictus dominus Marianus procurator concilii, petiit de omnibus & singulis actis & gestis in supradicta sessione instrumentum & instrumenta. Et fuit indicta quinta sessio decimoquarto Kalendas Martii proxime futuri. Et hæc fuerunt pro quarta sessione. Qua absoluta, sanctissimus dominus noster volens Deo gratias de gestis reddere, incepit cantare hymnum exultationis, Te Deum laudamus: capella prosequente usque ad finem. Quo finito, sua sanctitas, cum cardinalibus & prælatis exeuntibus de loco concilii, equitavit ad palatium sancti Petri in Vaticano.

Hæc fuit ultima sessio, in qua intervenit personaliter sanctissimus dominus noster Julius secundus, qui etiam tunc infirmabatur aliqualiter, adeo quod causante gravi ægritudine & crescente, in quinta sessione tenta tempore suo non potuerit personaliter interesse.

Christophori Marcelli in quarta Lateranensis concilii sessione habita oratio.

Si quis ante miratus sit, beatissime pater, quod ad laudatissimum hoc dicendi munus admissus quispiam non satis dignus apparuit, hoc tempore mirandum potius esse videtur, cum me, neque alias hoc genere laudis functum, neque, de more, canditatum, videat hunc ascendisse locum, hanc provinciam tanto cum animo suscepisse. Sed profecto non est cur mirati debeat, si tuam inspiciat pietatem, si meam in te observantiam, tuæque in me gratiæ conquirendæ servandæque studium recognoscat. Jussisti tu, pater sancte, & parui: hoc munere me dignum efficere voluisti, & contemnere nolui, sed animo libenti suscepi: ad quod alioquin me nulla causa, nullum judicium, nulla sententia compellere potuisset. Idque unum me magis inter alia recreat, quod ea de re dicturus sum, sola cujus amplitudine quævis facile splendere potest oratio. Dicendum est enim de officio principis, quo suam recte civitatem componat, regat, instituat. Dicendum, inquam, his temporibus, quibus sanctissima Christiana respublica varia civium confusione visa est maxime perturbari. Neque ita mihi dicendum, pater sancte, ut te moneam quidquam aut doceam, quod usque modo non egeris: sed ex his quæ dixero, quisque probitatem tuam, vires, ingenium, optimeque administratum imperium magis ac magis intelligat, ad bene beateque vivendum animetur, deformitatem abjiciat, consuetudinem mutet, tibi optimo maximoque principi læto inserviat animo. Quod utinam, te duce, assequi valeamus, ut majores laudes, quam vel quisque meruerit ante, vel mente concipere possumus, sub tuo tibi cumulatissime contingant imperio. Dicam igitur tuis fretus auspiciis, sacratissime pontifex. Si qua ulla in re (quod non ambigo) sed in multis defecero, sic veniam dabis, ut omnes sat esse sciant, me tua in primis auctoritate suffultum, in re magna dixisse quidquam, sed longe melius voluisse. Cum rerumpublicarum ea præstantissima sit (ut philosophi attestantur omnes) quæ ab uno tantum principe & civili peritia prædito & bonis moribus instituto regitur, duas præcipuas ejus partes invenio: quarum altera ad virtutes & judicium pertinet, altera ad rerum agendarum necessitatem, quam imperatoriam vocant. Si enim princeps civitatem suam bene institutam, civesque in ea ad bene agendum promptos esse voluerit, ipse prius, tamquam speculum in quo bonarum actionum imagines splendeant, virtutes sequatur, amplectatur & præferat, operæpretium est. Namque semper ad principum mores omnis civitas omnisque respublica componi solet, in quos omnium vertuntur oculi, alliciuntur animi, suoque non amplius, sed eorum arbitrio & consuetudine vivunt. Ita enim cum principi tamquam præstantissimo cariores fieri, invicemque præstare, nativo quodam instinctu percupiant, illum pro viribus imitari student, ejus vestigia sequi, atque ita mores imbibere, ut nihil aliud agere, nihil excogitare penitus videantur. Inde visi sunt cives pro duce forti fortes maxima subire pericula, mortemque ipsam oppetere: inde abstinentes fieri, justi, modesti, cauti, liberales, magnanimi, ceterisque virtutibus præditi, & tamquam ab unico eorum sole suum quisque splendorem accipere. Quid de vitiis dicam? Cum natura semper ad malum prona pro sensuum voluptatibus, quibus negotium commune habemus cum feris, si male agendi cives in principe amplum & manifestum habent exemplum, citius ad ejus imitationem accedunt, currunt, advolant, imo ipsum facile exuperant. Hinc apertæ tyrannides, inhonesta lucra, corruptiones, rapinæ, ambitiones, Dei contemptus, civitatum mutationes, rerumpublicarum jacturæ: hinc sævitiæ, variaque tormentorum genera, stupra, incestus, sacrilegia & mille mortes quotidie inspiciuntur. Virtutis autem imitatio, etsi difficilior aliis videatur, cum tamen ad rationis stimulos & ignes advertimus, nulla est magis delectabilis,

nulla

nulla dulcior, nulla suavior: qua non tantum opus, ut in plerisque aliis, sed etiam ejus auctorem suspicimus & laudamus. Ex quo sapiens illud Antisthenis, Ismeniam optimum fuisse tibicinem, sed nequam hominem, asserentis. Nam si probus foret, non esset utique tibicen. Neque ullus unquam ingenuus vehementer etiam admiratus Jovem, aut Junonem inspiciens Phidias aut Polycletus fieri concupivit. Atque ideo virtus in cunctis per se amabilis & honorabilis, sed in principe, velut in maxime ingenuo, præcipue commendatur: sine qua nihil probum, nihil sanctum, nihil egregium fieri excogitarive potest. Sed quoniam virtutum omnium fons & origo est amandi virtus, qua Deum optimum maximum noscimus, colimus & veneramur, qua bonitatem ejus, pulcritudinem, potentiam, majestatem, rerumque omnium ab eo exitum gradatim, nosque metipsos advertimus, conspicimus & amamus, præ ceteris est in principe collocanda. Hac enim religiosus fiet & optimus, hac optime suam civitatem custodiet, Deo & hominibus gratus. Longe namque melius amore quam metu civitatis imperium continetur. Metus plerumque odium affert. Id autem publici boni despectum, & privati studium parit: ex quo seditiones, rixæ, discordiæ, & rerumpublicarum eversiones denique exoriuntur. At cum cives a principe se amari perspexerint, in sententiam unam coibunt omnes, rem illi gratam facere, inservire, muneraque sibi imposita exequi ardentissime procurabunt, & veluti facibus quibusdam accensi, nihil erit tam arduum, tam noxium atque difficile, quod libenti non expediant animo, quantumvis terribilis præ oculis eorum adstaret interitus. Tot sunt hac in re majorum nostrorum exempla, qui pro patria, pro virtute, pro gloria, nisi divino quodam ardore correpti, nunquam occubuissent. Tot in sanctissima Christi familia martyrum testimonia, qui acerrimos cruciatus, extremaque vitæ supplicia hac amandi virtute, tamquam aliarum omnium radice, perpessi sunt, quot enumerare non possumus. Hæc est illa virtus quæ infima supremis conjungit, quæ divina omnia & humana complectitur, omnia perficit, omnia firmat, omnia subsistere facit. Hac mundus ipse productus, supernæ creatæ mentes. Hac totius universi quam admirabilis ordo concluditur. Quæ naturæ sunt, omnia ex immensa illa obscuritate & confusione in lucem ordinemque redacta; immo & lux ipsa, quam inquiunt e cælo in terram Prometheum detulisse, omnisque & vitæ & sapientiæ splendor inde processit. Hæc denique virtus, immo virtutum omnium parens, eo magis est terreno principe digna, quo Deus ipse mundum suo jure gubernat. Hanc si perfecte calluerit princeps, tenore uno, velut ab Herculeo lapide pendentes virtutes alias assequetur, ictibus fortunæ resistet, cum ea certabit & vincet: nihil nimio amore vel odio, nimia lætitia vel dolore, spe vel desiderio prosequetur: sed optime ex utroque contrario compositam, & ad medium redactam, in seipso pariet harmoniam, quam mox in civitate diffundet, voluptates abjiciet, aspernabitur opes, omnem ambitum ac inanem gloriam propulsabit: omnia illi ad vota succedent, optime imperabit, suumque felix augebit, auctumque perpetuo conservabit imperium. Sed ad imperatoriam artem, quæ principi magis est propria, jam convenit ut accedamus. Imperatoriam artem veluti principi summe necessariam, ita aliarum omnium præ-

[A] stantissimam credimus. Si enim in hoc distat princeps a cive, quod regit & imperat, hic vero regitur & gubernatur; utrisque eædem aut dignitate pares artes esse non possunt. Quæ principis ergo præstantior, cum tam varia tamque multiplicia in civitate spectet officia, tot artes, quas liberales & mechanicas vocant, tot magistratus, ceremonias, ritus ac humanæ vitæ consuetudines, quæ a principis regimine pendent, est utique difficilis cognitu, sed difficilior comparatu, ideoque in paucissimis semper inventa. Neque ex omnibus artibus quamdam unam conflari posse censendum, quæ conveniat principi, sed eam esse, qua vir bonus & sapiens cum ratione rempublicam administrat ad subditorum sa- [B] lutem. Quæ vero pro varia temporum expectatione in republica debeat agere princeps (ut paulo altius repetamus) sunt de ferendis legibus, de opibus; de bello & pace, de locorum & regionum custodia, & de his quæ ad communem populi conventum faciunt, pertractare, consulere, deliberare. At quoniam quandoque non est ea regis prudentia, quæ universos valeat supplere defectus; neque talis rex ipse in civitatibus nascitur, auctore Platone, qualis inter apum examina statim a principio ceteras antecellens exoritur: plurium consilio in statuendis legibus, aliisque rebus agendis, utatur necesse est. Ita namque multorum sententia confirmata magis, & laudabilior & gratior & acceptior cunctis ef- [C] ficitur. Neque inde principi auctoritatis quidquam adimitur, sed ejus virtus, probitas, sanctitas amplius elucescit. Ad ferendas autem leges, non ex suo tantum capite, sed etiam a majoribus traditas, convenit ut princeps accipiat, utiles admittat, superfluas deleat, superstitiosas abjiciat; quæ rectæ rationi consonant, observandas instituat. Divina profecto hæc est legum peritia, & adeo mortalibus necessaria, ut sine ipsa in cœtu vivere, quidve ad publicum vitæ bonum conferat, agnoscere nequeant: vel si noscant, id semper nequaquam velint aut possint, eo quod ad privatam commoditatem natura eos mortalis semper impellit. Atque ideo ars omnis, omnis multitudo, omne officium, magistratus omnis, [D] privatumque omne & publicum regimen legibus indiget, & domus, & civitas, & respublica, & præfecturæ, & exercitus, & cujusque denique sigillatim hominis vita. Sine legibus fluctuant omnia, omnia titubant & in perturbatione sunt posita. His sublatis, æquitas aufertur, justitia perit, religio tollitur, negligitur ratio, mens offuscatur, vilescit animus, amicitiæ corruunt, odia insurgunt, omnis recte vivendi modus, omne denique bonum amittitur & ruit in præceps. Divina siquidem & humana, cælestia & terrena, animantia & vita carentia, & quæcumque in universo consistunt, legibus indigent, legibus disponuntur: legibus affectiones, vires, habitus, actiones, officia numerantur.

[E] Neque traditas tantum leges princeps debet accipere, sed pro temporis mutatione alias condere. Et in primis, quæ ad animum pertinent, ad religionem, ad mores, ad vitæ consuetudinem, ad concordiam, ad animi tranquillitatem, ad bene beateque vivendi rationem inspicere. Hinc bene merentibus præmia, favores, largitiones, beneficia, magistratus: demerentibus mulctas, castigationes, correctiones, exilia, depressiones impendere eosque tamquam putrida reipublicæ membra adurere, abscindere, amputare, ne totum corpus inficiant. Quocirca toties frequentissimæ synodi & œcumenica, ex toto fere

re

SESSIO IV.

ANNO CHRISTI 1512.

re terrarum orbe convocatis patribus, sunt hinc A inde celebrata concilia, sanctissimæ confirmatæ leges, institutiones mutuatæ, hæreses abjectæ, castigati errores, difficultates solutæ, veritas probata, seditiones extinctæ, concordia restituta, una monstrata fides, una religio, unus princeps, qui summam in terris habeat potestatem. Taceo quæ tamquam evangelia quatuor venerari debemus. Taceo a Victore pontifice Alexandrinum convocatum concilium, a Dionysio Antiochenum, ab Innocentio Lugdunense prius, & recentius a Gregorio quingentorum patrum numero celebratum, ubi Constantinopolitani patriarchæ & Palæologi imperatoris præsentia, post tertiumdecimum orientalis ecclesiæ ab occidentali recessum, unio restituta fuit, sponteque sua non- B nulla ex ferocissimis Schytarum gentibus sacri lavacri felicia insignia suscepere. Sileo quibus alia Græcorum & aliorum perniciosissima extincta sunt schismata. Prætereo, quæ regibus & principibus silentium, legesque imposuerunt & frena. Ea denique in universum omitto, quibus pro reformanda ecclesia, pro negligendis deliciis, abjicienda pompa, fastu, luxu, mollitie, omnique extinguenda libidine, sanctissima instituta sunt edita. Quæ si recensere proponerem animo, nedum vobis in dicendo, patres, sed mihi ipsi in connumerando deficerem. Id unum præterire non possum, quod ubi sanctissimum hoc pro novandis legibus, ac sedanda seditione, a te nostro omnium patre Julio se- C cundo pontifice maximo, apud Lateranum fuit convocatum concilium hisque diebus, quibus haberi debebat, de totius ecclesiæ summa actum esse videbatur, quando audita est cruentissima illa & numquam satis deplorata Ravennæ clades, quando nudatis ensibus hostes cujusque jugulo imminere acerrimi videbantur, quando præsidium omne, omnis spes subsidii sublata erat: illismet, inquam, diebus visi sunt hostes effugere, fusi, fugatique, nullum habere, qui eos caperet, Italiæ locum; omnes animi vires & imperium statim restitui. Credo equidem, pater sancte, quod Deus optimus maximus per te pacificam ecclesiæ restitutionem, ac sævissimi schismatis extinctionem excupiens, tantum a D nobis avertere decrevit incendium. O felix Lateranense concilium, o sanctissima concio, cui divinus cœtus & multitudo respondet in cælis ubi una pietas viget, unus amor, una felicitas. Sed longe quidem felicius atque beatius, si quando, te duce, dabitur, ut restituta quiete, restitutis moribus, restituta ecclesia, in summa animi tranquillitate vivamus. De opibus præterea, de bello & pace debet agere princeps, eo quod si nullæ sint opes, civitatem tutari non potest, neque bellum indicere, neque pacem servare, neque seipsum intra mœnia custodire. Illæ namque sunt opes, sine quibus neque publica, neque privata agitur vita. Cum E enim communia nusquam sint omnia, sed quisque arte sua & ingenio vivat, cum domus, familiæ, agri, prædia, urbes, opida, arces, respublicæ, imperia, totusque terrarum orbis sit in partes divisus, commutatio necessaria, & cunctis habendi & dominandi sit innata libido; opes habeamus oportet, ut hinc bellum, inde pacem, hinc victus, annonam, commeatus, inde munitiones, arma, viros, equos, mœnia, propugnacula, muros, aggeres, valla, tormenta aliaque instrumenta bellica comparare, erigere, servare, & custodire possimus. Inde vectigalia fisci, æraria, solutiones, census, pensiones, tributa sunt, ut decet, a principe instituenda. Bellum vero sic semper agendum, ut nunquam nisi justum suscipiatur, illiusque tantum causa, ut scilicet in pace vivamus. Pax enim est animi quies, pax vita, pax humana felicitas. A pace amicitiæ, societates, fœdera, affinitates, cognationes, conjugia, procreationes, liberi, virtus, religio & rerumpublicarum incrementa procedunt. Justum autem id bellum appellandum existimo, ad quod vel inviti, ut nos ipsos nostrumque defendamus imperium, trahimur: vel sponte, ut quæ quandoque nostra fuerint, capiamus, aggrediamur. Publicas enim injurias, publica detrimenta, usurpationes injustas, violenta dominia princeps æquo animo ferre non debet, sed totis viribus quæ sua sunt servare, arrepta armis recipere, potiusque velle mori, quam turpiter & cum ignominia vivere. Quid enim deterius viro privato, nedum principi, quam ignavia vel metu torpere, succumbere, & seipsum despicere? Quid pulcrius, quid gloriosius atque præstantius, quam pro patria, pro justitia, pro libertate certare, mortemque ipsam, si oporteret, oppetere? Quemadmodum tu, pater sancte, in tam justissimo adversus potentissimos hostes suscepto bello ita gessisti, ut ardentissimos æstus, acerbissima frigora, noctes insomnes, adversas valetudines, omnia vitæ incommoda, & fere mortem ipsam non tantum intrepide tuleris, sed quasi sponte tua obieris. Unde prius largissima opum effusione ingenti comparato exercitu, & Bononiæ salus apparuit, & pulsis novissime ab Italiæ finibus hostibus, omnem gloriam, omnem immortalitatem, quam nullus unquam pontifex assequi potuit, tibi merito vendicasti, Regiumque, Parmam, Placentiam tuo sacratissimo imperio subdidisti. Ex quo omnis Italiæ locus, omnis populus, omnis civitas, omnis respublica, omnes denique privatim & publice gaudent, jubilant, exultant, teque omnis ævi, omnium sæculorum omnium gentium principem & caput appellant. Sed longe melius in posterum appellabunt habebuntque, si hac tua felicitate, sine tandem armis imposito, in pace sint omnia constituta. Quæ vero ad regionum custodiam & communem populi conventum faciunt, jam temporis angustia præterimus. Cum igitur tantæ reipublicæ unicus atque supremus princeps fueris institutus, beatissime pontifex, cui summa data potestas, ac divinum injunctum imperium, tuum est, quemadmodum oppressam armis erexisti, amplificasti, ita moribus depravatam ecclesiam reformare, corrigere, illustrare. In tanta namque peccandi licentia constituti sumus, ut, paucis quibusdam exceptis, nullus sit, qui virtutibus non officiat omnibus, qui leges neque minimas quidem observet. Omnia improbitas & intemperantia complet & occupat, omnia a recto æquitatis, & justitiæ tramite deviant, in obliquum tendunt; neque ullus est, qui ad seipsum, ad cor suum mentemque respiciat. Quisque commoditatem suam privatamque utilitatem prætendit. Ipsa vero respublica, ipsa ecclesia derelinquitur, & derelicta conqueritur, & languet, & plorat. Eam namque a nonnullis integritatem ejus lacerare volentibus angi videmus, mirum in modum cruciari. Quam etiam penitus lacerassent, nisi tuis viribus obstitisses, invictissime pontifex. Videmus multiformem Centaurorum Satyrorumque choream, qui reipublicæ hujus formam quotidie immutant, alterant atque perturbant, qui seditiones parant, fovent,

ANNO CHRISTI 1512. fovent, enutriunt. Videmus simulatores undique, sophistarumque sophistas, quos dominus in evangelio rapaces lupos appellat, qui ovium vestimentis induti, quibusdam pietatis & religionis præstigiis mortales cunctos illudunt; in quibus omnis impietas & libido viget, ambitio, livor, rapacitas, tumor, servitia dominatur. Videmus altera ex parte rabidissimos leones, & Christiani nominis hostes qui quotidie Christianas vires imminuunt, qui terra marique latissimum jactant imperium. Quos nisi divino & præpotenti quodam numine adjuti, ut tu quoque inhias, magnanime pontifex, quandoque oppressuri essemus, die una profecto videremus passim per campos Italiæ spatiari, ignique omnia ac ferro vastari. Hinc merito conqueri potest ecclesia, & tanquam omnium mater, obortis lacrymis exclamare: *Filios nutrivi, ipsi autem spreverunt me.* (Isa. I.) Væ mihi miseræ & infelici, ex quo dignitatis culmine iniquorum manibus detracta sum? quo pacto meus mutatus color, offuscatus nitor, cælestis pulchritudo terrenis sordibus inquinata? His lamentationibus & querimoniis ad tuos sanctissimos devoluta pedes in hunc modum opem humiliter implorare videtur: Terras & maria circuivi, & nullum præter te, Juli pontifex beatissime, qui me magis diligeret, dignitatemque meam & salutem magis curaret, inveni. Tua sub ditione defensa sum, protecta, mirum in modum aucta. Tuis viribus & auctoritate intestini cesserunt hostes, seditiosa turba recessit, a tyrannide liberata Italia. Ad te igitur supplex tamquam ad verum principem, protectorem, [a] Petrum & sponsum accedo, quem oro, obsecro & obtestor, si quæ corporis sunt, temporanea jura respiciunt, armis curasti, nunc quæ ad cujusque animum pertinent, non armis, sed sanctissimus legibus cura. Id namque longe facilius agere poteris, quam quæ hactenus egisti. Cura, inquam, pater beatissime, ut sponsæ tuæ forma decorque redeat & pulcritudo. Cura, ut grex tibi commissus optimis ac spiritalibus alimentis alatur & vivat. Cura, ut valetudo hæc quæ totum terrarum orbem invasit, abscedat. Cura, ut fluctuanti naviculæ, in alto a diris agitatæ ventis salutis portus illuceat. Cura ne fruges cujus es cultor, præ nimia ariditate siccescat. Cura, ut ovile unum fiat, quod modo est in partes divisum. Cura denique, ut salutem quam dedisti nobis, & vitam & spiritum non amittamus. Tu enim pastor, tu medicus, tu gubernator, tu cultor, tu denique alter Deus in terris. Adverte igitur, clementissime pater, si sponsam tibi deditissimam amas si justitiam, pietatem, modestiam, aliasque virtutes amplecteris; si velut es optimus ac præstantissimus princeps, ita principis artem & officium optime calles: adverte, inquam, & provide, ut hac in tua republica virtutes colantur, foveantur, maximoque sint habitæ precio, vitia expellantur, extinguantur, & tamqnam perniciosissimæ pestes absistant. Adverte & provide, ut in ea concordia vigeat, discordia recedat, pax subeat, pax vera, pax sancta, pax communis & perpetuis temporibus duratura; ut justitiæ osculo & veritatis conjugio confirmata, super universam terram uberrimos cælestis benignitatis pariat fructus; ne forte, si secus fiat, velut ex quibusdam parvis igniculis majores & sæviores inde, immo maximæ & sævissimæ belli flammæ consurgant. Quos igitur in tui obsequium admisisti, pientissime pater, retine,

[a] Forte, passionem. H.

SESSIO IV. fove, confirma. Quos respuisti, congrega, redige, serva, ut in vera Christi familia verus Christus inhabitet, una sit mens, unus animus una voluntas. Communes autem & Christiani nominis hostes vexa, turba, confringe: fidelissimos & benemeritos suscipe, amplectere, adjuva: malignos abige, seditiosos propelle, dolosos ac fœdifragos disjice, perde, confunde. Si denuo opus est armis in eos armis & potentissimis utere: sin autem, sola auctoritate procede. Ad hoc enim is tibi a Deo concessus est principatus, & totius Christianus reipublicæ dignitas, salus, vita, libertas, omniaque fortunæ bona tuæ sapientiæ & potestati sint credita. Ad hoc Lateranense concilium convocasti, ad hoc curæ tuæ, solicitudines, labores & studia fuere semper intenta: ad hoc respiciunt omnium mortalium vota. Hoc expectant omnes, & apertis faucibus operam tuam implorant. Ita namque optimo virtutum moderamine per te contexta atque composita hujus reipublicæ tela, restituetur tibi hæreditas tua, quam exiens aper de silva toties vorare prætendit. Redibunt aurea sæcula, tuoque flante spiritu effluent aquæ, & irroratione tua terra pinguescet. Dixi.

SESSIO V.

SESSIO V.

Hæc notabilis & memoranda propter confirmationem bullæ factæ in materia electionis Romani pontificis canonice faciendæ.

Quinta sessio tenta & celebrata absente domino nostro Julio secundo pontifice maximo propter ægritudinem, præsidente reverendissimo in Christo patre domino Raphaele episcopo Ostiensi sanctæ Romanæ ecclesiæ camerario, cardinale sancti Georgii nuncupato.

ANno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima die vero Mercurii decima sexta mensis Februarii, fuit celebrata quinta sessio in ecclesia Lateranensi in loco solito. In qua propter corporis alterationem & adversam valetudinem sanctissimi domini nostri Julii divina providentia papæ secundi, fuit præsidens in præfata sessione reverendissimus in Christo pater & dominus Raphael episcopus Ostiensis, cardinalis sancti Georgii vulgariter nuncupatus, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerarius. In qua fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, generales ordinum, & principum oratores, ac illustrissimi domini, & quamplures alii in diversis facultatibus doctores & magistri, videlicet reverendissimi in Christo patres & domini, domini

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis prædictus præsidens.

Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.

Reverendissimus dominus Jacobus Albanensis.

Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Reverendissimus dominus Franciscus Sabinensis.

Pres-

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Christophorus tituli sanctæ Praxedis, Anglicus.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Sigismundus sanctæ Mariæ Novæ.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.

Patriarchæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Julius Corinthiensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Antibarensis.
Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Jadrensis.
Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Raynaldus Ragusinus.
Reverendus pater dominus Andreas Noboniasiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Arborensis.
Reverendus pater dominus Robertus Rheginus.

A Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Joannes Maria Sipontinus.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Paphensis.
Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.
B Reverendus pater dominus Silvester Vuigorniensis.
Reverendus pater dominus Jacobus civitatis Ducalis.
Reverendus pater dominus Joannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Ottanus.
Reverendus pater dominus Julianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista
C Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis.
Reverendus pater dominus Paulus Lectoriensis.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Buduensis.
Reverendus pater dominus Julianus Vulterranus.
Reverendus pater dominus Jacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Antonius Urbinatensis.
D Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Vincentius Launensis.
Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregiensis.
Reverendus pater dominus Joannes Tudensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Suessanus.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Bisigniaensis.
E
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Brugniatensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Joannes Franciscus Nolanus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.
Reverendus pater dominus Gabriel Calvensis.

Reve-

Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis. A

Reverendus pater dominus Joannes Elvensis.

Reverendus pater dominus Joannes Accerranus.

Reverendus pater dominus Matthæus Umbratinensis.

Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.

Reverendus pater dominus Bernardinus Castrensis.

Reverendus pater dominus Bernardinus Policastrensis.

Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus. B

Reverendus pater dominus Galasius * Vilvensis.

* Bellunensis.

Reverendus pater dominus Joannes Bovinensis.

Reverendus pater dominus Baptista Aquinatensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Spoletanus.

Reverendus pater dominus Basilius Tudertinus.

Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.

Reverendus pater dominus Joannes Antonius Anglonensis.

Reverendus pater dominus Ludovicus Signiensis. C

Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.

Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.

Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.

Reverendus pater dominus Andreas * Adriacensis.

* Adjacen. Ajacen.

Reverendus pater dominus Lucas [a] Gaurdiensis.

[a] Leg. Guardiensis.

Reverendus pater dominus Augustinus Sagonensis.

Reverendus pater dominus Petrus Narniensis. D

Reverendus pater dominus Petrus Forolíviensis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.

Reverendus pater dominus Andreas Auxerensis.

Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis.

Reverendus pater dominus Dominicus Imolensis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinensis.

Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.

Reverendus pater dominus Christophorus Polinianensis. E

Abbates.

Reverendus pater dominus Basilius abbas & generalis Vallis umbrosæ.

Reverendus pater dominus Floremondus sancti Georgii de Urbe.

Reverendus pater dominus Polydorus sancti Eutychii Spoletanæ diœcesis.

Reverendus pater dominus Antonius sancti Galgani Vulteranensis diœcesis.

Reverendus pater dominus Guillelmus monasterii beatæ Mariæ Britonis.

Magistri generales ordinum.

Magister Ægidius ordinis eremitarum sancti Augustini.

Magister Thomas ordinis Prædicatorum.

Magister Bernardus ordinis Carmelitarum.

Magister Timotheus ordinis Minorum.

Oratores.

Illustris dominus Albertus de Carpi, serenissimi Maximiliani Romanorum regis orator.

Magnificus dominus Hieronymus Vich, illustrissimi & catholici Ferdinandi regis Aragonum & Castellæ gubernatoris.

Magnificus dominus Franciscus Foscarus illustrissimi dominii Venetorum orator.

Nobilis dominus Bonus de Francischis, communitatis Lucensium orator.

Illustrissimi domini temporales, & senator Urbis.

Illustrissimus dominus Fridericus marchio Mantuanus.

Magnificus dominus Julius Storciatus senator Urbis.

Dominus Hieronymus Benzon, unus ex Urbis conservatotibus.

Illustrissimus dominus Julius de Ursinis.

Illustrissimus dominus Jacobus de Sabellis.

Et alii quam plurimi domini & milites ordinis sancti Joannis Hierosolymitani.

Fuit celebrata missa Spiritus sancti per reverendum patrem dominum Alphonsum patriarcham Antiochenum in altari existente in loco concilii, quod fuit mutatum propter absentiam papæ, & versum versus reverendissimos dominos cardinales & prælatos concilii. Et facta oratione per reverendum patrem dominum Joannem Mariam archiepiscopum Sipontinum, cujus tenor in fine præsentis sessionis inferetur, reverendissimus dominus Raphael episcopus Ostiensis præsidens accessit ad altare, & ibidem indutus ornamentis pontificalibus, sedens ante altare, habens dorsum ad altare, & faciem versus concilium, incepit hymnum, Veni creator Spiritus. Et cantatis litaniis & aliis devotis orationibus consuetis cantari, & cantato evangelio per dominum Antonium de Piperno diaconum capellæ sanctissimi domini nostri papæ, quod est secundum Joannem, & incipit, *Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium*, &c. nobilis dominus Bonus de Francischis orator communitatis Lucensis dedit mandatum communitatis suæ præsidenti concilii, ad interessendum concilio. Et statim supradictus reverendissimus dominus episcopus Ostiensis tradidit illud reverendo patri domino Thomæ Phædræ secretario concilii. Qui ascendit ambonem, & illud legit tenoris infra scripti.

MANDATUM LUCENSIUM.

Cum sit, quod beatissimus & sanctissimus dominus noster Julius summa Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifex optimus maximus, ad extinguendum hæ-

SESSIO V. hæreses abolendumque perniciosum ac detestabile exortum schisma, & pro bono pacis universæ Christianæ reipublicæ, celebrari jam firma sententia sua decreverit, indixeritque generale & universale concilium in Laterano, nosque ut alios Christi fideles ad interveniendum hujusmodi concilio sua in nos paterna caritate sit hortatus, ideo nos aulani & vexillifer justitiæ populi & communis Lucensis, utpote qui universam potestatem & imperium nostræ civitatis & populi repræsentamus, juxta formam statutorum & ordinamentorum nostri communis, cum personaliter interesse nequeamus, sicuti nostri præcipui esset officii & desiderii, vices nostras tenore præsentium nostrarum patentium literarum, quas potestatem publici solemnis & authentici instrumenti habere volumus, omni meliori modo, via, jure & forma quibus magis, melius & validius, tam de jure quam de facto & consuetudine a nobis fieri potest & debet, demandavimus & demandamus præstantissimo juris utriusque consulto domino Bono de Francischis, civi & oratori nostro dilectissimo Romæ agenti, ut hujusmodi sacrosancto concilio nostro & civitatis nostræ Lucensis, populique universi nomine intersit & assistat cum reliquis potentatuum Christianorum legatis, qui etiam ibi aderunt, ea omnia & singula præstando & peragendo, quæ a nobis quoquo modo adhiberi & præstari possent, ad honorem, decus, ornamentum, amplitudinem, exaltationem & conservationem præfati sanctissimi domini nostri papæ Julii secundi pontificis maximi, nec non sanctæ Romanæ ecclesiæ ac universalis ipsius sacrosancti Lateranensis concilii, cum amplissima auctoritate & omnimoda potestate, facultate, balia & arbitrio nobis in hac parte attributis juxta formam statutorum, decretorum & ordinamentorum nostri communis, ad omnia & singula in tam pio & sacrosancto concilio, qualia & quantumcumque fuerint tractanda, peragenda, promittenda, jurejurando firmanda, præstanda, adimplenda, perficienda, tam de jure quam de facto & ex consuetudine, & non secus ac si nosipsi coram personaliter ageremus, faceremus & adimpleremus, promittentes omnia & singula a præfato nostro oratore, nomine quo supra, tam verbo quam scripto in præmissis & circa præmissa tractanda, peragenda, concludenda & firmanda, nos esse approbaturos, rataque & grata in perpetuum & omni tempore habituros. In quorum quidem omnium & singulorum fidem, robur & testimonium, has nostras præsentes literas in patenti forma, tam vivæ vocis oraculo, quam dato & obtento inter nos partito ad buxulas & pallottas, ac servatis servandis, fieri & sigillari jussimus nostri soliti & majoris sigilli divi Martini impressione.

Datum in nostro Lucensi palatio, anno domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero octava mensis Februarii.

Jo. Nobilis cancellar.
de mandato scripsi.

Quo perlecto, exclusisque de more aliis non habentibus voces definitivas, exceptis oratoribus principum & baronibus, & aliis prioribus prælatis in suis subselliis existentibus mitratis, clausoque concilio & portis, reverendus pater dominus Scaramuza episcopus Cumanus ascendit ambonem, & legit quamdam bullam tenoris sequentis.

ANNO CHRISTI 1513.

BULLA INNOVATIONIS

& confirmationis constitutionis contra simoniacam pravitatem in electione pontificis non committendam.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Si summus rerum opifex, terrarum cælique sator, sua ineffabili providentia Romanum pontificem in cathedra præeminentiæ pastoralis Christiano generi præesse voluit, ut sanctam Romanam universalem ecclesiam sinceris corde & opere gubernaret, fideliumque omnium profectibus solicitis studiis intenderet, decens & salutare reputamus, ut in electione præfati pontificis, in quem ut puritatis & candoris speculum fideles ipsi intuentur, omnis labes omnisque illius suspicio absit, talesque ad tanti fastigii gradum assumantur, qui rite & recte & canonice ingressi modo & ordine convenientibus, naviculæ Petri gubernacula sustineant, talesque existant in tanto dignitatis culmine constituti, qui bonis & rectis solatio, malis autem formidini sint, & eorum exemplo ceteri fideles ad bene operandum instruantur, & ad viam salutis dirigantur, & ea quæ propterea per nos statuta & ordinata fuerunt pro rei magnitudine & gravitate, per sacrum generale concilium approbentur, & innoventur, & approbata & innovata communiantur, ut eo firmius perdurent & tenacius observentur, & adversus diaboli multiplices insidias defendantur, quo fuerint dicta auctoritate sæpius circumfulta. Dudum siquidem a nobis, magnis & urgentibus causis, magnaque & matura discussione & deliberatione cum doctissimis & gravissimis viris, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, præcedentibus & præhabitis, emanarunt literæ tenoris subsequentis.

CONSTITUTIO INSERTA.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Cum tam divino quam humano jure, in spiritualibus præcipue detestabiliter simoniæ sit labes prohibita, & longe magis in electione Romani pontificis vicarii Jesu Christi domini nostri abominabilis sit, & universali ecclesiæ perniciosa: nos, qui regimini ejusdem universalis ecclesiæ, meritis licet imparibus, auctore domino præsidemus, cupientes quantum cum Deo possumus, in præmissis pro tantæ rei necessitate ac periculi magnitudine, ut tenemur, in posterum salubriter providere, de fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & unanimi consensu, hac nostra perpetuo valitura constitutione, apostolica auctoritate, & de potestatis nostræ plenitudine statuimus, ordinamus, decernimus & definimus, quod si (quod Deus pro sua clementia & in omnes bonitate avertat) contigerit, postquam nos vel successores nostros successive ipse Deus ab hujusmodi universalis ecclesiæ regimine absolverit, humani generis inimico procurante, & ambitione vel cupiditate ad hoc inclinante seu impellente, electionem Ro-

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO V.

Romani pontificis ab eo quem eligi contigerit, vel ab aliquo, seu aliquibus de cœtu cardinalium quomodolibet votum dantibus, per simoniacam hæresim in dando, promittendo, vel recipiendo pecunias, bona cujusque generis, castra, officia vel beneficia, seu promissiones & obligationes, commissam per se vel alium seu alios quomodocumque & qualitercumque, etiam in duarum partium, vel omnium cardinalium unanimi concordia quomodolibet, etiam per viam assumptionis unanimiter, nemine discrepante, etiam sine scrutinio factæ, celebrari vel fieri, non solum hujusmodi electio vel assumptio eo ipso nulla existat, & nullam eidem sic electo vel assumpto administrandi in spiritualibus & temporalibus facultatem tribuat, sed etiam contra dictum sic electum vel assumptum, de simoniaca labe a quocumque cardinale, qui eidem electioni interfuerit, opponi & excipi possit, sicut de vera & indubitata hæresi, ita quod a nullo pro Romano pontifice habeatur: quinimo ipse sic electus a priori suo cardinalatus & alio quocumque honore, ecclesiis cathedralibus, etiam metropolitanis & patriarchalibus, monasteriis, dignitatibus & aliis quibuscumque beneficiis & pensionibus, quæ tunc obtinebat in titulum vel in commendam, aut alias quomodocumque, eo ipso absque alia declaratione privatus existat: & idem electus, non apostolicus, sed apostaticus, & tamquam Simon magus & hæresiarcha, & ad prædicta omnia & singula perpetuo inhabilis habeatur & sit. Nec hujusmodi simoniaca electio per subsequentem ipsius inthronizationem, seu temporis cursum, aut etiam omnium cardinalium adorationem seu obedientiam, ullo unquam tempore convalescat. Liceatque omnibus & singulis cardinalibus, etiam illis qui huic simoniacæ electioni seu assumptioni consenserint, etiam post inthronizationem & adorationem seu obedientiam, ac etiam universo clero, populo Romano, nec non subditis & sancti Angeli de Urbe, ac quarumvis aliarum Romanæ ecclesiæ arcium præfectis, castellanis, capitaneis & aliis officialibus, quocumque homagio seu juramento vel cautione præstitis non obstantibus a talis electi, etiam inthronizati obedientia & devotione impune & quandocumque discedere, (ipsis fidei Romanæ ecclesiæ & obedientiæ futuri Romani pontificis canonice intrantis, nihilo minus adstrictis permanentibus) & eum ut magum, ethnicum, publicanum & hæresiarcham evitare. Ad cujus quoque confusionem possint cardinales qui præfatæ electioni se opponere voluerint, si præsumpserit se regimini universalis ecclesiæ prætextu talis electionis ingerere, auxilium brachii sæcularis contra eum implorare. Nec tales ab ejus obedientia discedentes, tamquam tunicæ domini scissores, aliquarum propter dictum discessum pœnarum seu censurarum ultioni subjaceant. Cardinales vero qui eum sic simoniace elegerint, a suis ordinibus & etiam cardinalatus titulis & honore, ac quibuscumque patriarchalibus, archiepiscopalibus, episcopalibus & aliis prælaturis ac dignitatibus & beneficiis, quæ in titulum vel commendam tunc obtinebant, vel in quibus, seu ad quæ jus tunc habebant, absque alia declaratione privati existant, nisi ab illo penitus & cum effectu discesserint, & reliquis cardinalibus, qui hujusmodi simoniæ non consenserint, infra terminum octo dierum, postquam A fuerint ab eis requisiti personaliter, si fieri poterit, alias per edictum publicum, se absque fictione vel fraude univerint & conjunxerint. Et tunc, si præfatis aliis cardinalibus se univerint & conjunxerit, in pristinum statum & ad pristinos honores & dignitates, etiam cardinalatus ac ecclesias & beneficia quibus præerant & quæ obtinebant, reintegrati, rehabilitati ac restituti & repositi, ab hujusmodi simoniæ labe & censuris pœnis ecclesiasticis quibuscumque absoluti eo ipso existant. Mediatores vero, proxenetæ, trapezitæ tam clerici quam laici, cujuscumque dignitatis, qualitatis & ordinis fuerint, etiam patriarchali, archiepiscopali, sive episcopali, vel alia sæculari, B mundana sive ecclesiastica dignitate præditi, etiam quorumcumque regum & principum oratores vel nuntii, hujus simoniacæ electionis participes, sint omnibus suis ecclesiis, beneficiis, prælaturis & feudis, ac aliis quibuscumque honoribus & bonis eo ipso privati, & ad similia inhabiles, ac etiam active & passive intestabiles, & eorum bona ipso facto ad instar reorum criminum læsæ majestatis fisco apostolicæ sedis applicentur devolvanturque, si prædicti delinquentes ecclesiastici fuerint, vel alias Romanæ ecclesiæ subditi. Bona vero & feuda taliter delinquentium non subditorum, sæcularium in partibus existentia, fisco sæcularis principis, in cujus territorio bona sita fuerint, ipso C facto similiter applicentur. Ita tamen, quod si infra tres menses a die quo notum fuerit illos simoniam commisisse, vel participasse, principes dicta bona fisco suo actualiter non applicaverint, extunc illa fisco ecclesiæ Romanæ applicata censeantur, & sint eo ipso, absque aliqua similiter declaratione. Promissiones quoque & obligationes, sive sponsiones, propterea quandocumque, etiam ante tempus dictæ electionis, etiam extra personas cardinalium per quoscumque alios quomodocumque factæ, cum quavis inexcogitabili solemnitate & forma, etiam juratæ, conditionales, sive eventuales, & in forma excommissarum ex quacumque causa etiam depositi, mutui, cambii, confessionis D de receptis, donationis, arrendamenti, vel venditionis, permutationis, vel alterius cujuscumque contractus, etiam in ampliori forma cameræ apostolicæ factæ, sint nullæ & invalidæ, & ad agendum inefficaces, nullusque illarum vigore cogi vel constringi possit in judicio vel extra; liceatque omnibus ab illis impune absque aliquo metu sive perjurii nota recedere. Et insuper liceat cardinalibus qui electioni prædictæ simoniacæ interfuerint, & a præfato sic electo discesserint, adhibitis secum aliis cardinalibus, etiam illis qui hujusmodi simoniacæ electioni consenserint, & postea eisdem cardinalibus in dicta simonia non complicibus se univerint, si se cum eisdem unire voluerint: alioquin sine eis ad alterius E nihilo minus pontificis electionem, non expectata alia sententia declaratoria simoniacæ electionis hujusmodi, eadem tamen præsente nostra constitutione semper in suo robore permanente, libere alias tamen canonice devenire, & concilium etiam generale indicere & convocare in loco idoneo, prout eis videbitur expedire, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, & præcipue felicis recordationis Alexandri papæ III. quæ incipit, Licet de evitanda discordia; & aliorum Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum, etiam in conciliis generalibus editis, ceterisque contrariis qui-

SESSIO V. quibuscumque inhibentibus. Postremo omnibus A & singulis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, qui pro tempore erunt, & eorum sacro collegio, ne apostolica sede vacante, prædictis contravenire, vel contra præmissa vel aliquod præmissorum statuere, disponere, ordinare, vel aliquo modo facere seu attentare præsumant, quocumque exquisito colore vel causa, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, quam ipso facto incurrant, & a qua nonnisi per Romanum pontificem canonice electum absolvi possint, nisi in mortis articulo, præcipimus: decernentes extunc irritum & inane, si secus super his vel aliquo præmissorum a quoquam scienter vel ignoranter, etiam per nos contigerit attentari. Ut autem præsentis constitutionis, decreti, statuti, B ordinationis ac inhibitionis nostræ hujusmodi tenor ad omnium notitiam deducatur, volumus præsentes literas nostras in valvis basilicæ principis apostolorum, nec non cancellariæ, ac in acie campi Floræ affigi, nec aliam earumdem literarum publicationis solemnitatem requiri aut expectari debere, sed hujusmodi affixionem pro solemni publicatione & perpetuo robore sufficere. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum constitutionis, ordinationis, statuti, decreti, definitionis, applicationis, appropriationis & inhibitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Pe- C tri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimoquinto, decimonono Kalendas Februarii, pontificatus nostri anno tertio.

Quæ literæ deinde pro ipsarum subsistentia firmiori & notorietate, dum Bononiæ cum nostra curia essemus de mense Octobris, pontificatus nostri anno septimo, in consistorio nostro secreto etiam venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus & aliquibus prælatis nostris domesticis lectæ & publicatæ & approbatæ, & demum in quinterno cancellariæ descriptæ & annotatæ, & in au- D dientia contradictarum ac aliis locis publicis dictæ civitatis, & postremo Romæ in locis designatis solemniter publicatæ extiterunt, & earum exemplaria ad omnes fere Christianos principes transmissa. Nos insuper attendentes, quanti ponderis, quantique exitii Christi vicariorum in terris adulterinæ electiones essent, quantumque detrimenti Christianæ religioni afferre possent, præsertim his difficillimis temporibus, quibus diversimode vexatur Christiana religio universa, volentes satanæ dolis & insidiis, humanæque præsumptioni & ambitioni, quantum nobis permittitur, obviare, ut literæ prædictæ eo magis observentur, quo clarius constiterit, eas matura & salubri delibera- E tione dicti sacri concilii approbatas & innovatas, qua statutæ & ordinatæ fuerunt, licet ad sui subsistentiam & validitatem alia probatione non indigerent, sed ad abundantiorem cautelam, & ad tollendam omnem doli ac malitiæ causam male cogitantibus & tam saluberrimæ constitutioni contravenire satagentibus, ut eo tenacius observentur & difficilius tollantur, quo tantorum patrum fuerint approbatione munitæ, literas prædictas cum omnibus & singulis statutis, ordinationibus, decretis, definitionibus, pœnis, inhibitionibus, aliisque omnibus & singulis clausulis in eis contentis, sacro hoc Lateranensi concilio approbante, auctoritate & potestatis plenitudine præfatis approbamus & innovamus; easque inviolabiliter & irrefragabiliter observari & custodiri mandamus, roburque perpetuæ firmitatis obtinere, ac cardinales, mediatores, oratores, nuntios & alios in dictis literis contentos, ad ipsarum literarum & omnium & singulorum in eis expressorum observationem, sub censuris & pœnis, & aliis in eis contentis, juxta earumdem literarum tenorem & formam teneri & obligatos fore decernimus & declaramus, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ac omnibus illis quæ in dictis literis voluimus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque. ANNO CHRISTI 1513.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, innovationis, mandati, decreti & declarationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in basilica Lateranensi in sacra sessione, anno domini 1512. decimo quarto Kalendas Martii, pontificatus nostri anno decimo.

Bal. Tuerdus.
Ia. Questemberg.

Qua perlecta, idem reverendus pater petiit, an placerent paternitatibus patrum ibidem existentium contenta in bulla. Et immediate scrutatores votorum una cum protonotariis & notariis receperunt vota. Et omnibus fere habentibus vocem definitivam placuerunt simpliciter contenta in bulla, præter infra scriptos quinque, qui votarunt & responderunt ut infra: videlicet reverendus dominus Joannes Dominicus episcopus Terdonensis, qui noluit dare votum, quia dixit se non esse bene informatum. Reverendo domino Benedicto episcopo Chiensi placuit dispositio schedulæ, sed non forma. Reverendus dominus episcopus Castrensis dixit, pœnas contentas in supradicta schedula esse modificandas. Reverendo domino Scaramuzæ episcopo Cumano placuit de manifesta simonia; de occulta non, nisi declaratione prius facta per generale concilium. Reverendo domino Alexandro episcopo Alexandrino placuit, quatenus simonia sit notoria facti permanentis, vel procederet declaratio generalis concilii, vel ab omnibus vel duabus partibus cardinalium, opponeretur de simonia. Successive idem reverendus pater dominus Scaramuza episcopus Cumanus legit aliam schedulam tenoris infra scripti.

ALIA SCHEDULA.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam, sacro approbante concilio.

Inter alia necessaria & fructuosa opera in sacro Lateranensi concilio, pacis auctore favente, peragenda, in quarta illius sessione literas nostras, per quas Romanæ curiæ officiales & illorum exactiones generaliter reformavimus, per nonnullos alios deputandos & deputatos particulariter declarare, & declarationes ipsas in aliis sessionibus nobis in eodem concilio referre, & ab ipso concilio approbari præcepimus & man-

mandavimus, nec non negotium & discussionem declarationis, nullitatis, invaliditatis & abrogationis assertæ sanctionis pragmaticæ in partibus Gallicanis nulla legitima auctoritate, sed contra ecclesiasticam libertatem, in sanctæ sedis vilipendium, abusu Gallicorum prælatorum & aliorum laicorum eis faventium introductæ, venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, & aliorum prælatorum congregationibus, relationemque discussorum in prima aut aliis sessionibus, prout commode fieri posset, nobis & concilio præfato faciendam, concilio hujusmodi approbante, commisimus, Gallicosque prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum, parlamenta & laicos illis faventes, & dicta B sanctione abutentes, omnesque & singulos alios in præmissis sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus non pateat accessus, in Mediolanensis, Astensis & Papiensis ecclesiarum valvis affigendum, monери, citari infra certum competentem terminum præfigendum ad comparandum coram nobis & dicto concilio, causasque dicendum, quare sanctio præfata, illiusque corruptela & abusio in concernentibus auctoritatem Romanæ ecclesiæ & sacrorum canonum, ac ecclesiasticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari & abrogari non deberet, statuimus & decrevimus. Cum autem particularis declara- C tio officialium fieri & referri, citatioque & monitio contra prælatos Gallicos, & alios illis faventes, & sua interesse putantes, decretæ & executæ, reproduci hactenus non potuerint, & tempus ad comparendum præfixum nondum lapsum extiterit, nosque notoria adversa valetudine impediti, juxta desiderium cordis nostri in ipso concilio personaliter interesse non possimus, cupiamusque particularem reformationem, & citatione ac monitione hujusmodi reproductis, discussionem abrogationis & declarationis prædictarum, earumque relationes mature & accurate fieri, ac pristina nostra valetudine restituta, quam pius misericors dominus sua solita clementia concedere no- D bis dignetur per nosipsos debitum apostolicæ servitutis in ipso concilio exequi, eodem sacro concilio approbante, sextam sessionem tertio Idus Aprilis proxime sequentis faciendam indicimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum præcepti, mandati, commissionis, statuti, decreti & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata, E anno incarnationis dominicæ 1512. decimaquarta Kalendas Martii, pontificatus nostri anno decimo.

Qua perlecta, idem reverendus pater petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula: & omnes, nemine penitus discrepante, dixerunt, placere contenta in schedula.

Postmodum dominus Marianus procurator fisci & concilii petiit, & obtinuit a reverendissimo domino præsidente citationem ad portam

A concilii, contra absentes interesse debentes ipsi sacro concilio. Et deinde facta citatione & relatione, accusavit contumaciam absentium, & petiit contra eos declarari pœnas & censuras decretas contra non venientes ad sacrum concilium: super quibus omnibus petiit instrumentum & instrumenta.

Deinde reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Dominicus episcopus Portuensis, cardinalis Grimanus nuncupatus, procurator reverendi patris domini Antonii Contareni patriarchæ Venetiarum, dedit ejus mandatum ad excusandum eumdem & nomine ejus interessendum, subscriptum per dominum Joannem Franciscum a Puteo publicum notarium, B & ejus sigillo sigillatum. Ac etiam dictus reverendissimus dominus cardinalis procurator reverendi patris domini Hieronymi Tarvisini electi Cremonensis, ad excusandum eumdem electum, ac ad interessendum nomine ejus sacro Lateranensi concilio, dedit duo mandata ipsius electi publica, & unum subscriptum per discretum virum Jacobum Fasolum de Venetiis, ejusdem electi sigillo sigillatum, & aliud subscriptum tantum per eumdem Jacobum Fasolum publicum notarium. Et reverendus pater dominus Hieronymus episcopus Buduensis procurator reverendi patris domini Jacobi de Petruciis episcopi * Larinensis, dedit mandatum ad excusandum eumdem Jacobum episcopum, & C nomine ejus interessendum, subscriptum per discretum virum Loysium Granara de Neapoli, publicum apostolica auctoritate notarium. Et reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Antonius tituli sancti Vitalis presbyter cardinalis, procurator reverendi patris domini Christophori de Spiritibus electi Cæsenatensis, ad excusandum & interessendum concilio, dedit ejus mandatum subscriptum per dominum Petrum Paulum Ludovici publicum notarium. Et reverendus dominus Paris de Grassis, sanctissimi domini nostri papæ magister ceremoniarum, procurator reverendi patris domini Fr. Rovarella archiepiscopi Ravennatensis, D docuit de ejus mandato legitimo ad excusandum & interessendum concilio, subscriptum per dominum Antonium Garuphum Britonensem, publicum notarium. Ac reverendus dominus Andreas Sanna canonicus * Usulensis, procurator reverendi patris domini Joannis Sannæ episcopi Usulensis, docuit de ejus mandato ad interessendum & excusandum, & erat subscriptum per dominum Joannem Ordium publicum notarium. Deinde reverendus pater dominus Galesius episcopus Bellunensis, procurator reverendi patris domini Angeli de Ripantibus de Esio episcopi Esini, dedit ejus mandatum subscriptum per dominum Antonium Franciscum SerAngeli de Esio publicum notarium. Et reverendus pater dominus Laurentius de Flisco episcopus Montis regalis, procurator reverendi pa- E tris domini Bonifacii Ferrier episcopi Iporigiensis, docuit de ejus legitimo mandato, * subscriptum per discretum virum Jacobum de Peritis de Baergoro publicum notarium. Et etiam dedit mandatum reverendi patris domini Augustini electi Vercellensis subscriptum per dominum Paulum Petri de Masæis publicum notarium, ad excusandum eosdem reverendos dominos Bonifacium & Augustinum, ac eorum nominibus interessendum sacro concilio. Successive reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Petrus tituli sancti Eu-

* Alarinen.

* Usellen.

* f. subscripto

SESSIO V. ANNO CHRISTI 1513.

sebii presbyter cardinalis Anconitanus nuncupatus, procurator reverendi patris domini Cosmæ Pacii archiepiscopi Florentini, volens docere de ejus mandato, dedit legitimum subscriptum per dominum Laurentium Andreæ de Ciobis publicum notarium. Et reverendus pater dominus Vincentius archiepiscopus Neapolitanus, procurator reverendi patris domini Juliani episcopi Rubensis, ad excusandum & nomine ejus interessendum, dedit mandatum ejusdem, subscriptum per discretum virum dominum Joannem Andream Florentinum de Neapoli publicum notarium. Et reverendus dominus Manilius acolytus sanctissimi domini nostri, procurator reverendi patris domini Pauli episcopi Argolicensis ad excusandum & interessendum concilio, dedit mandatum subscriptum per dominum Cataneum de Lipis publicum notarium. Et reverendus pater dominus Jacobus episcopus Paphensis, procurator reverendi patris domini Bartholomæi episcopi Montis viridis, ad excusandum & interessendum dedit mandatum subscriptum per dominum Laurentium Francisci de Bonnicontiis civem Romanum, de regione montium, publicum notarium. Et demum reverendus dominus Stanislaus de Avalzivo decretorum doctor, canonicus Noladislanuensis, dedit mandatum reverendi patris domini Vincentii episcopi * Noladislanuensis ad excusandum & interessendum ejus nomine in sacro Lateranensi concilio, subscriptum per dominum Matthiam Bernardi de Offineza publicum notarium, clericum Placentinæ diœcesis. Quibus peractis, indicta fuit sessio sexta tertio Idus Aprilis proxime futuri. Et hæc fuerunt pro quinta sessione.

* Nalven.

Finis quintæ sessionis tempore vitæ Julii secundi expeditæ, eo absente propter ægritudinem, ex qua quatriduo post obiit. Tenor vero sermonis & orationis habitæ in dicta sessione per reverendum patrem dominum Joannem Mariam de Monte archiepiscopum Sipontinum, sequitur, & est talis.

In prima orationis parte laudatur institutio conciliorum, & summus pontifex Julius, quod Lateranense concilium indixerit. In secunda suadentur patres ad restituendam justitiam, unitatem, pacem: quæ tria divina munera & hominum & temporum injuria deleta videbantur.

Priusquam in hoc celeberrimo Christiano orbis conventu verba facere incipiam, ut ea dicenti mihi vobisque audientibus facultas divinitus infundatur, qua & ego ad communem Christianæ reipublicæ salutem dignitatemque pertinentia facile recenseam, & vos libere decernatis, & laudabili majorum nostrorum monente instituto sanctissimi Spiritus, cujus numine salutaris hæc summo studio celebratur synodus, opem ac præsidium humillime implorabo.

Tametsi loci hujus ornatissimi dignitas, & rei dignissimæ, de qua mihi dicendum est, amplitudo, vestrique amplissimi conspectus majestas, patres sapientissimi, ab hoc demandato dicendi munere me deterrebant, non tamen invitus, sed læto potius hilarique animo majorum imperio parui, si nihil aliud, hoc certe sperans me assecuturum laudis, quod indignus non fuerim judicatus, cujus orationi gravissima vestrum omnium præsentia interesset. Suadebar præterea, & magnopere confirmabar Julii pontificis, vestro ac tantorum virorum erga rempublicam Christianam singulari & pene incredibili studio, quod præ se quisque ferre visus est mihi, cum antea semper, tum vero quoties ad hanc sacrosanctam conventum est Constantinianam ædem. Cunctos enim nostræ religionis ac fidei instaurandæ, confirmandæ, amplificandæ acerrimo inflari desiderio perspiciebam: unde facile adducebar ut crederem, me de his rebus quæ universo Christianorum cœtui consulerent atque prospicerent, dicentem vos attente benigneque audituros. Nam quæ maxime ad Christiani generis utilitatem, dignitatem, auctoritatem pertineant, statui, quantum temporis angustia concesserit, hodierna oratione complecti. Adestote igitur animis, vosque ipsos mihi æquos benignosque præbete. Ego in id præcipue incumbam, ut nisi composita rerum varietate audientium auribus jucunditatem delectationemque attulero, satietatem quidem ac molestiam inculta verborum prolixitate minime sim allaturus.

Cum autem ad illustrandam & propagandam, nedum conservandam ac tuendam nostram fidem religionemque, synodum hoc tempore sapienter institutam luce clarius appareat, primum de saluberrima ejus institutione dicemus: ubi singularem pontificis Julii prudentiam atque incredibilem animi celsitudinem attingi æquo animo patiamini. Quæ deinde pro Christianæ reipublicæ robore, splendore, amplitudine decernenda potissimum videntur, quo brevius fieri poterit perstringam. Sanctissimæ igitur hujus Lateranensis synodi institutionem cum alia plurima mirifice commendant, summisque in cælum laudibus extollunt, tum illud in primis, quod nil nisi ex omni parte perfectum, justum, optimum & Christianæ reipublicæ opportunum maximeque fructuosum, sapientissimorum patrum ac præstantium omni virtutum & disciplinarum genere hominum consilio, quorum lectissima hujusce templi subsellia ornari frequentia intuemur, statui decernive posse censetur: quippe quod plurimarum civitatum, gentium, nationum periculis atque eventis, vel ab ipsa terrarum orbis origine, compertum & exploratum est. Floruisse in Græcia Athenienses, viguisse Lacedæmonios, claruisse Corinthios accepimus, quamdiu integerrimorum consilia domi militiæque valuisset. Nihil enim (quod ad mores, ad instituta, ad leges, ad delectum habendum, ad aciem instruendam, ad conferendam pugnam spectaret) nisi exquisitis plurimorum sententiis, iisdem in civitatibus gerebatur. Nec ab re quidem apud Homerum Agamemnon ille plures sibi dari diutissimo ad Trojam bello Nestoris quam Achillis similes exoptabat, quorum alteri lacertis & viribus, alteri consiliis ac sententiis præstarent. Quid, quod hanc ipsam urbem summum imperii principatum non absque sapientissimorum hominum consilio adeptam, cunctis terrarum gentibus nationibusque privatim ac publice agendi normam legemque præscripsisse constat? Recolite singulas regum actiones, contemplamini post liberam civitatem universa consulum, tribunorum, decemvirorum, aliorumque magistratuum gesta. Evolvite cuncta Cæsarum monumenta. Quidnam aliud, obsecro, nisi prudentum consilia regnum peperisse, rempublicam constituisse, imperium po-

ANNO CHRISTI 1512.

A potentiamque auxiſſe comperietis ? Sed quid in re Chriſtiano nomini opportuna, ſeu potius neceſſaria, ubi non de unius alteriuſve reipublicæ ac provinciæ ſalute, libertate, dignitate, ſed de ſanctiſſima Chriſti fide, de orthodoxa religione, de Chriſtianorum omnium quiete agitur, Græcorum Romanorumve diutius immoramur exemplis, cum longe melior conſultandi ratio, præſtantior conſilii norma, exactius ſapientiſſimorum hominum judicium, majorique diligentia perpenſum, vel hoc ipſo in loco, vel alibi gentium religionem noſtram aſſeruerit, conſervarit, defenderit, amplificarit; Complectimini cogitatione, ſi placet, Romanorum pontificum ad noſtram hanc tempeſtatem labores, difficultates, pericula, tot tantarumque B rerum diſcrimina. Quidnam aliud magis præſentaneum ad perferendas multiplices gentilium, hæreticorum, ſchiſmaticorum, improborum denique ac perditorum omnium agitationes atque procellas, ad evitandas ſyrtes & cautes, ad portenta & monſtra conculcanda, iis viſum fuiſſe remedium invenietis, quam ut univerſos patres ad ſe convocarent, quorum conſilio apoſtolicæ ratis curſum in mediis fluctibus dirigerent, remis undas perfringerent, attollerent vela, ancoras jacerent, clavum tenerent, portum denique ipſum celerrime adventarent, lætiſſime contingerent, ſecuriſſime potirentur ? Itaque celebrent alii præclariſſimarum rerum a Julio pontifice geſtarum magnitudine, C varietatem, numerum: commendent plurimi admirandam in profanis ſacriſque ædificiis magnificentiam, perpetuam plerique omnes felicitatem extollant: ego vero ſingularem illius prudentiam, incredibilem animi firmitatem admirari nunquam ſatis potero, quod in ſumma totius Italiæ conſternatione, in perditiſſima nonnullorum audaciam, nefariaque ambitione, in extrema potentiſſimi hoſtium exercitus immanitate intrepidus, interritus inconcuſſuſque, ut tantorum patrum conſilio, ne dicam auctoritate atque opera, uteretur, ſaluberrimam ſynodum (quod noſtrorum temporum pontifices in majori omnium quiete & Chriſtianorum principum obedientia, D minorique hoſtium formidine aggredi non ſunt auſi) Chriſtiano orbi indixerit; indictam, nulla clade, nulla jactura deterritus, inſtituerit: inſtitutam, nulla corporis atque animi moleſtia, nullo aliter ſentientium ſuaſu abſtractus, ſic favente in hunc diem gerit, ut profanam omnem contumaciam abolere, ſacrilegam dominandi libidinem cohibere, truculentam rapiendi licentiam refrenare, deteſtabiles & Chriſtianæ reipublicæ pernicioſas ac peſtiferas in occupanda ſacratiſſima Petri ſede largitiones in perpetuum delere, adoleſcentes, nedum pullulantes hæreticorum ac ſchiſmaticorum ſegetes radicitus extirpare: ridiculam denique, impiam ac nefariam Mahumetis E ſectam funditus evertere atque exterminare ſibi proponat. Quare fit, ut non ſane obſcuriorem illum ex tam præclara ſynodi inſtitutione laudem omnino reportaturum confidamus, quam veteres iis majores ejus reportarunt, qui innumeras Arii, Photini, Sabellii, Ebionitarum Macedonii, Eudoxii, Neſtorii, Pelagianorum, Eutychianorum, Dioſcori, Theodori, Gregorii, Macarii, Monothelitarum, Acephalorum ac ceterorum omnium hæreſes de medio ſuſtulerunt: quandoquidem cum virtutes ceteras, tum vel in primis tria hæc optima ac prope divina munera, quæ & temporum & homi-

SESSIO V.

A num injuria ſunt pene deleta, ſummam juſtitiam, inſeparabilem unitatem, communem inter Chriſtianos pacem, ejus reſtitutum iri ſapientia, ac veſtro, patres, conſilio non deſperamus. De quibus ſi me, ut cœpiſtis, breviter diſſerentem benigne attenteque audietis, & ego dicendo & vos audiendo uberrimam, ut puto, frugem colligemus. Eſt igitur juſtitia præ ceteris inſtauranda, reſtituenda, illuſtranda: quippe quæ virtutum omnium fons atque origo, mortale genus Deo optimo maximo conciliat, & humanam ſocietatem arctiſſimo neceſſitudinis vinculo conjungit. Ut enim Deum immortalem, auctorem, parentem moderatoremque noſtrum, a quo bonorum omnium origo & B cauſa eſt, a quo nobis eſſentia, motus, intellectus, contemplatio actioque tributa, ſtudioſe colamus, pie veneremur, humillime adoremus; ut eum nobis propitium faciamus, ut pro cumulatiſſimis in nos beneficiis memoriam gratiamque non diſſimulemus, ut mentem ei ſanam, innocentem animum, vitam probam, voluntatem rectam, caſtam, integram præbeamus; ut religionem cultumque ſacrorum minime contemnamus, ipſa nos docet monetque juſtitia. Ea etiam, cum natus ſit homo ſociabilis (quippe qui in tanta rerum naturæ copia quæ uſui ſunt, ſupra cetera animalia inopia laborat, alienæque opis indiget, ac propterea neceſſitate impellente, ut arbitrati qui- C dam ſunt, cœtum amat & civitates colit) ſola facit, ut ipſa ſocietas & conjunctio retineri poſſit. Nam quid patriæ, parentibus, propinquis, amicis, civibus, peregrinis, quid item magiſtratibus profanis ac ſacris, quid principibus debeamus, quid ſequi quidve declinare, quid vel commendare vel improbare jure oporteat, nobis ante oculos proponit. Nempe ut æquitatem fidem, beneficentiam, pietatem, ſeveritatem integritatemque complectamur: ſuperbiam, perfidiam, avaritiam, ſævitiam, laſciviam, ambitionem fugiamus, nos excitat atque inflammat. Quapropter hanc primum omnium, patres, reſtituite virtutem: hujus luce, quæ penitus extincta eſt, Criſtia- D num orbem illuſtrate: hanc diligentiam iis jubete, qui judicant terras: hanc ſervandam ſtatuite Chriſtianis principibus. Enim vero eam eſſe virtutem, quæ ſua cuique diſtribuit, Auguſtinus, Bernardus, Ambroſius, ſanctiſſimarumque legum * auctores definierunt. Porro igitur inſpiciendum eſt, an quiſque quod ſuum eſt poſſideat, an quis alienum occupatum detineat. Sed hoc loco ſinite me præterire, non dico Italiæ, verum, quod longe miſerrimum eſt, totius Europæ calamitates, quæ tantæ ſunt, ut eas cogitatione, nedum oratione perſequi vix ſine lacrymis queam. Quem enim eſſe dicam tam obtuſo pectore, corde ſic immani, moribus tam efferatis, cujus animus tot E ſedium atque agrorum occupationes, tot urbium, oppidorum, locorumque omnium everſiones ac direptiones, tot furta, tot rapinas, tot ſacrilegia meminiſſe nemo perhorreſcat ? Teſtes eſtis vos, miſerrimæ civitates, quæ nulla a vobis patrata culpa, in viſceribus veſtris atrociſſimos hoſtes pertuliſtis, quæ in gremio parentum infantes trucidari, matronas innoxias imbelleſque ſenes interfici, rapi ſacratiſſimas virgines, ornatiſſima templa ſpoliari, omniaque & flagitiorum & facinorum genera perpetrari conſpexiſtis, quibus vel ipſos Turcas Chriſtiani nominis hoſtes abſti-

* al. latores

SESSIO V. ANNO CHRISTI 1513.

nuisse nonnunquam audivimus. Quod si, ut nonnulli prædicant, finxere quondam poetæ, post Saturni tempora, cum sensissent justitiam a rebus humanis abesse, offensam vitiis hominum recessisse a terra in cælumque migrasse, & ad Jovis regnum se contulisse, bone Deus, quas nugas, quas fabellas, quas fallacias excogitaturos eos fuisse arbitramur, si nostrorum temporum scelera, si flagitia, si facinora, si abjectum Christianæ religionis cultum, si vesanam dominandi libidinem, si nefandam rapiendi licentiam, si inauditam in iis impietatem, sævitiam, ambitionem, quos pietatis, caritatis integritatisque exempla esse oportebat, conspicarentur? Quas ob res expergiscimini, patres, ut cœpistis, expergiscimini: & quando nonnisi pro reformanda confirmandaque Christiana republica in hunc ipsum locum convenistis, sic eam reformandam confirmandamque vobis proponite, ut justitiam in primis virtutum reliquarum principem ac reginam, tum inseparabilem Christiano orbi unitatem pacemque summis bonorum omnium votis ac studiis expetitam, dicente psalmographo, *Justitia & pax osculatæ sunt*, tandem aliquando restituatis. Neque enim servari justitia facile potest, nisi & justitiæ unitas, & unitati concordia copuletur. Diligenter idcirco videndum est, patres amplissimi, ut eam Christiani retineant unitatem, quam universas multitudines, cunctos cœtus, omnes mortalium societates retinere cernimus. Nam si in primis quodcumque libuerit, vel regnum, vel civitatem, vel domum quamvis privatam inspiciamus, nihil horum stare ac diu permanere posse absque ea, de qua dudum verba facere aggressi sumus, unitate, luce clarius apparebit. Ruat enim illud atque evertatur regnum necesse est, quod non uniformi regis ac eorum qui reguntur voluntate gubernatur: exoriantur ac invalescant in ea civitate civiles discordiæ, intestina bella, odia sempiterna, in qua reipublicæ curam gerentium in unum sententiæ non conveniunt. Dilabatur brevi ac dissolvatur res familiaris, quamvis magna & ampla, nisi in unam paterfamilias domesticique voluntatem concurrant, id quod evangelii verba illa locupletissime testantur: *Omne regnum divisum contra se desolabitur: & omnis civitas vel domus divisa contra se, non stabit.* Ipsas denique hominum actiones, quarum aliæ bello ad rempublicam armis tuendam, aliæ pace, mercium ac ceterarum rerum humano usui opportunarum commutatione alendam spectant, si nobis proponere ante oculos velimus, nec victoriam parari, nisi vexilla sequendi, servandi ordines, ad tubæ signum sese instruendi, conserendi manum, pedem referendi, ceteraque id genus moliendi ac perferendi omnia, una insit militibus imperatoribusque voluntas. Nec navim ullam, nisi & gubernator & nautæ invicem consentiant, & alius alii in judicio atque opera nequaquam adversetur, ad certum unquam pervenire portum comperiemus. Postremo, si nostrum hoc humanum contemplemur corpus, optimam prudentissimamque rerum artificem naturam, cum in eo fabricando complures ac diversas partes ad varia studia & ministeria, utpote oculos ad videndum, ad audiendum aures, pedes ad incedendum, formasset, unam ceteris omnibus præfecisse, cujus citatu ac nutu cunctæ moveantur, seque ad agendum

Psalm. 84.

Matth. 12.

A tolerandumve quidpiam in ejus ipsius conforment voluntate, perspiciemus. Quæ cum ita sint, quonam pacto perpetuum Christi regnum undique telis lacessitum vigere, æternam beatorum rempublicam diversis factionibus dissipatam florere, domum Dei sanctissimam sibi diffidentem constare, cælestem angelorum militiam inter se digladiantem eminere, salutarem apostolorum navim, diversis remigum & magistri conatibus agitatam, contineri, redemptoris nostri membra scissa, separata, discerpta, ab unitate distracta, stare ac permanere, vel minimo temporis spatio arbitrabimur? Summa igitur, amplissimi patres, unitate, summa voluntatum animorumque concordia est opus, cum præsertim ea nobis divinis & præceptis & exemplis tantopere insinuetur. Omitto id quod inquit propheta in psalmis: *Deus habitare facit unanimes in domo.* Subticeo agnum Exodi in figura Christi occisum, atque in una domo comedi jussum. Prætereo mandatum fuisse Raab, in qua ecclesia præformabatur, ut parentes, fratres, totamque familiam in domum suam colligeret ad seipsam: transeo verba illa, nostra hac tempestate sæpius repetita: *Unum sumus ego & Pater, & erit unus grex & unus pastor.* Relinquo supplicium de iis divinitus sumptum, qui sibi adversus Aaron legitimum sacerdotem sacrificandi licentiam arrogaverant: omnia denique divina præcepta atque exempla prætermitto. Quid enim eorum ullum adducam, cum nihil aliud sacrarum literarum contineant monimenta, quam unum esse Deum, unum Christum, unam ecclesiam, unam fidem, unam cathedram super firmissimam petram domini voce fundatam? Cumque id nos vel maxime, ut inquit Augustinus, ad unitatem cohortari debeat, quod ex uno dumtaxat homine universum gigni voluit humanum genus altissimus, ut quantopere unitatem in pluribus diligeret, nobis apertissime declararet. Hanc igitur primum omnium inducite, hanc custodite, hanc excolite, compositi in eodem sensu, ut Paulus apostolus inquit, *& in eadem sententia, sustinentes invicem in dilectione, satagentes servare unitatem spiritus in conjunctione pacis.* Pax itaque unitati conjungenda, aggreganda, copulanda est. Tanta est enim inter utramque necessitudo ac societas, ut cum arctissimo & firmissimo colligatæ sint vinculo, dissolvi earum una, quin & altera dissolvatur; ac servari una, quin servetur & altera, nullo modo possit. Quapropter extinctis bellorum flammis, quæ totum jam diu inflammarunt & incenderunt Christianum orbem, sacrosanctæque reipublicæ rebus compositis, cum justitia pariter atque unitate excitanda atque erigenda pax est. De qua cum latissimus dicendi campus occurrat, nec temporis angustia, nec vestra, patres, ceterorumque præstantium virorum benignitas atque humanitas longiorem expetat orationem, plura non dicam. Siquidem ea quæ ad Christiani generis utilitatem, dignitatem, auctoritatem, saluberrima hac synodo decernenda maxime videntur, breviter accepistis: quæ si vos vestris consiliis, vestris sententiis, vestris, inquam, suffragiis restituenda, servanda, confirmanda statuitis, non dico sanctissimam hanc Urbem veram pontificum sedem, sed orbem universum maximam atque perpetuam frugem percepturum sperare. Idque ut summi pontificis votis ac studiis vestrum omnium ac bonorum principum optatis respondeat, supre-

Psalm. 67. Exod. 12. Jos. 1. Joan. 10. Num. 10. Matth. 16. Eph. 4.

supremum cæli numen his precibus obtestabor. Te, æterne olympi regnator Christe, cujus ditione atque imperio cuncta cælestia terrenaque gubernantur, qui tuam a Nerone, Domitiano, Trajano, Marco Antonino, & Lucio Aurelio Commodo, Severo, Maximino, Decio, Valeriano, Aureliano, Diocletiano haud passus es exterminari religionem ac fidem, qui ecclesiam tuam tot procellis hæreticorum ac schismaticorum agitatam, in mediis submergi nequaquam pertulisti fluctibus: te, inquam, invocamus, tuum imploramus numen, tuam oramus clementiam. Respice vicarium tuum sanctissimum & ecclesiæ tuæ pastorem solertissimum, corpore licet ægro, animo tamen firmissimo. Respice vigilantissimum senatum, respice cunctos hos patres, respice nostros principes, respice familiam tuam universam. Vides impia tyrannorum pectora adversus justitiam armata, cernis improbos ac nefarios in leges juraque insurgentes, spectas habere conventiculum perditæ factionis ad scindendam ac dirimendam tunicam tuam inconsutilem, unitatemque ab ecclesia tua rejiciendam. Perspicis tuorum robore tot intestinis bellis perculso, nostrisque debilitatis ac pene confectis viribus, instaurantem se ad pugnam hostem, parantem se ad victimam nostri sanguinis. Tolle, ut cœpisti, secures, tolle gladios. Sit finis ac terminus bellorum, sit fas, reviviscente justitia, conservata unitate, dulcissimos optatæ pacis fructus colligere. Pacem a te Christe expetimus, pacem a te clementissime Deus efflagitamus. Da illam domine, diebus nostris, quia non est alius qui pugnet pro nobis, nisi tu domine Deus noster. Aut si bella gerenda sunt, si acies instruendæ, si vulnera perferenda, si id nostrorum exposcunt vitiorum pœnæ, si nostra pianda sunt delicta sanguine adversus Turcas nominis tui hostes, quod & sanctissimus vicarius ipse tuus & nos omni semper studio concupivimus, bella geramus: pro tua fide, pro religione, pro aris ac focis dimicantes pœnas nostrorum criminum luamus: tua effundamus causa sanguinem, quo tuo tandem universus inserviat orbis imperio, tuam cuncti religionem ac fidem afferant, agnoscant, profiteantur, ut suo quodammodo jure alacriter ac jucunde canere id possit ecclesia: In omnem terram propagatum est imperium eorum, & in fines orbis terræ religio eorum. Dixi.

Obitus Julii secundi pontificis maximi.

Anno a nativitate domini 1513. indictione prima, die vero Lunæ vigesimasexta mensis Februarii, felicis recordationis Julius papa secundus, sicut altissimo placuit, Romæ apud sanctum Petrum in palatio apostolico ab hac luce migravit, & viam universæ carnis ingressus est; & sic apostolica sedes vacavit, & fuerunt celebratæ exequiæ ejus juxta ritum & consuetudinem antiquitus observatam.

Die vero Veneris quarta mensis Martii supradicti anni 1513. reverendissimi in Christo patres & domini, domini sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales in unum pro electione summi pontificis facienda, post celebrationem missæ Spiritus sancti in basilica principis apostolorum in altari sancti Andreæ, conclave quod in palatio sancti Petri in capella superiori, capella Sixti vulgariter nuncupata, factum fuerat, intraverunt, & quilibet eorum intravit, & clausum fuit conclave ad celebrandum canonicam legitimamque electionem Romani futuri pontificis juxta canonicas sanctiones.

DECRETA ET ACTA CONCILII Lateranensis sub Leone papa X.

IN DEI OMNIPOTENTIS NOMINE Amen.

Sequuntur gesta ejusdem sacri Lateranensis concilii, in Spiritu sancto legitime congregati, sub Leone X. pontifice maximo continuati & celebrati cum eisdem solennitatibus & ceremoniis & officialibus in principio dicti concilii deputatis & ordinatis.

Die autem Veneris undecima supradicti mensis Martii, reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Joannes de Medicibus sanctæ Mariæ in Dominica sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis; de Medicibus vulgariter nuncupatus, Romæ in conclavi supradicto per reverendissimos dominos cardinales, sancti Spiritus infusione afflante, nemine discrepante, nulloque contradicente, concorditer & unanimiter & pure ad summi apostolatus apicem rite & legitime ac canonice electus & assumptus extitit, nec non dominus Leo papa decimus nuncupatus, atque honorifice, ut decuit, de dicto palatio ad basilicam principis apostolorum de Urbe ductus, inibique ad altare majus ejusdem cum cantico, Te Deum laudamus, cum maxima lætitia & solennitate positus & inthronizatus.

Die vero Sabbati decimanona supradicti mensis Martii, præfatus sanctissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Leo divina providentia papa decimus, per reverendissimos in Christo patres & dominos, dominos sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, divino officio missæ, solemnitatibus in talibus fieri solitis in ecclesia sancti Petri peractis, ante porticum, & introitum dictæ basilicæ, videlicet supra scalam marmoream, in qua constructum fuerat quoddam tabernaculum ornatum, sive solium elevatum pro dicti domini Leonis papæ decimi coronatione agenda per reverendissimum in Christo patrem & dominum Alexandrinum sancti Eustachii diaconum cardinalem, de Farnesio vulgariter nuncupatum, in ceterorum dominorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, prælatorum, clerique atque populi præsentia extitit honorifice atque solemniter, ut decuit, & summo pontifici congruit, triplici diademate & coronatus & inthronizatus, cum magno totius curiæ & Romani populi plausu & lætitia.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero Dominica, decima mensis Aprilis, fuerunt publicatæ & affixæ per Joannem Dominicum de Fidelibus, sanctissimi domini nostri cursorem, quædam literæ prorogationis sextæ sessionis tenoris infra scripti.

Leo episcopus servus servorum Dei.

Ad sanctæ Romanæ universalis ecclesiæ regimen, meritis quamquam imparibus, divina dispositione vocati, inter omnia peragenda, quæ tantæ molis onus requirunt, illud in primis expetendum videtur, ut iis quæ ad omnipotentis Dei laudem, ecclesiæque præfatæ unitatem & exaltationem, ac fidelium omnium profectum ren-

SESSIO V.

tendunt, omni conatu totisque viribus salubriter intendamus. Cum itaque felicis recordationis Julius papa secundus prædecessor noster, ut status ecclesiæ præfatæ in melius reformaretur, sacrum ac generale Lateranense concilium de venerabilium fratrum nostrorum, tunc suorum ecclesiæ præfatæ cardinalium, de quorum numero tunc eramus, concilio & assensu convocaverit & indixerit, illudve deinde celebrare inceperit, & in eo plures usque ad quintam sessiones inclusive tenuerit, sextamque sessionem tertio Idus præsentis mensis faciendam indixerit, prout in literis seu schedulis dicti Julii prædecessoris desuper confectis plenius continetur: nos qui etiam tunc in minoribus constituti, concilium præfatum celebrari summopere cupiebamus, & domino Julio prædecessore, sicut domino placuit, rebus humanis exempto, illius successores effecti, non minus cordi tenemus dicti concilii celebrationem usque ad perfectionem causarum, propter quas indictum fuit, continuare & ad finem perducere, conciliumque hujusmodi usque ad illius debitum finem & complementum prosequi velle nuntiamus. Verum cum præfatus Julius prædecessor, eodem concilio approbante, negotium & discussionem declarationis, nullitatis & invaliditatis ac abrogationis assertæ pragmaticæ sanctionis, in partibus Gallicanis quodam abusu introductæ, apostolicæ sedi, ecclesiasticæque auctoritati, & sacris canonibus derogantis, dictis fratribus & aliorum prælatorum congregationibus, relationemque discussorum in eodem concilio faciendam commiserit, Gallicosque prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum, parlamenta & laicos illis faventes, cujuscumque dignitatis, etiam regalis existentes, omnesque & singulos alios sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus non pateret accessus, in certis locis tunc expressis, moneri & citari infra certum terminum præfigendum, ad comparendum coram Julio prædecessore & concilio præfatis, causasque dicendum, quare sanctio ipsa in concernentibus auctoritatem prædictam, & ecclesiasticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari & abrogari non debere decrevit: citatioque prædictorum Gallicorum capitulorum parlamentorum & laicorum præfatorum, cum termino competenti ad comparendum eis assignato, duodecimo Kalendas Martii proxime præteriti executa fuerit, diesque comparitionis citatorum & monitorum hujusmodi non nisi quartodecimo Kalendas Maii proxime futuri veniat, ut sic citati & moniti in dicta sexta sessione tenenda comparere, suasque rationes allegare possint: cumque etiam dicta die, tertio Idus præsentis mensis, solemnis processio nostræ assumptionis ad ecclesiam Lateranensem juxta morem aliorum prædecessorum nostrorum fiet, difficillimumque esset eadem die sessionem & processionem hujusmodi celebrare, ac ex aliis justis & rationabilibus causis nostrum & dictorum fratrum animos moventibus, de consilio & assensu prædictis, sextam sessionem præfatam quinto Kalendas Maii proxime futuri, quæ erit die Mercurii vigesimaseptima præsentis mensis Aprilis, qua causæ hujusmodi cessabunt, ac citati & moniti præfati comparere, & eorum causæ & allegationes audiri, vel vera contumacia accusari poterunt, prorogamus, illamque ipsa die quinto Kalendas mensis hujusmodi faciendam indicimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc pa-

A ginam nostræ prorogationis & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

ANNO CHRISTI 1513.

Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimotertio, quarto Idus Aprilis, pontificatus nostri anno primo.

PLACET.

Executio & publicatio suprascriptarum literarum prorogationis, sequitur & est talis.

B Die decima mensis Aprilis præsentes suprascriptæ literæ affixæ & publicatæ fuerunt in valvis principis apostolorum de Urbe, in valvis ecclesiæ sancti Joannis Lateranensis, in valvis cancellariæ apostolicæ, ac in acie Campiflores, ut moris est, per me Joannem Dominicum de Fidelibus, cursorem.

Alia executio & publicatio earumdem literarum prorogationis, est talis.

Die vero undecima mensis Aprilis, affixæ & publicatæ fuerunt in valvis basilicæ sancti Joannis Lateranensis, dum ibidem gentium multitudo propter accessum sanctissimi domini nostri, domini Leonis papæ X. congregata erat, per Joannem Dominicum de Fidelibus, cursorem.

C Die vero Lunæ undecima supradicti mensis Aprilis, post divinum officium in basilica sancti Petri principis apostolorum peractum, ante horam prandii, sanctissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Leo divina providentia papa decimus diademate pontificali coronatus solemniter cum maximis mirificisque triumphis, honestate, reverentia & honore decentibus, per reverendissimos in Christo patres & dominos, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, abbates cum albis, mitris atque pluvialibus ornatos, nec non perplures illustres duces & barones, nobilesque Romanos, atque ceterarum nationum homines, de dicta basilica sancti Petri ad D basilicam sancti Joannis Lateranensis, pro nonnullis ceremoniis ibidem faciendis, laudabiliter associatus extitit.

SESSIO VI.

SESSIO VI.

& prima tempore sanctissimi domini nostri, domini Leonis papæ decimi.

IN nomine domini nostri Jesu Christi. Amen. Anno a nativitate ejusdem millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero Mercurii vigesimaseptima mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Leonis divina providentia E papæ decimi anno primo, sacra & universali synodo in basilica Lateranensi congregata, fuit celebrata sexta sessio, præsidente præfato sanctissimo domino nostro. Et fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ & archiepiscopi, ac reverendi patres domini episcopi, abbates & oratores principum, illustres domini & alii quamplures doctores & magistri & equites ac nobiles, in primis reverendissimi domini.

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VI.

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Jacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.
Reverendissimus dominus Franciscus Sabinensis.

Presbyteri Cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Srrigoniensis.
Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Joannis & Pauli.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Elisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannatensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Carolus tituli sanctæ Cæciliæ.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Matthæus tituli sanctæ Potentianæ.
Reverendissimus dominus Petrus sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Sigismundus sanctæ Mariæ Novæ.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.

Patriarchæ & assistentes papæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.
Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Robertus Reghinus.
Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominua Pompejus Reatinus.
Reverendus pater dominus Joannes Franciscus Taurinensis.

A Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus episcopus & gubernator Urbis.
Reverendus pater dominus Hercules episcopus, Augustensis, orator Sabaudiæ.
Reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis, & orator Ferrariæ.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis.
Reverendus pater dominus Julius Corinthiensis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
B Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Jeremia Tranensis.
Reverendus pater dominus[a] Antonius Avenionensis.
Reverendus pater dominus Rainaldus Ragusinus.
Reverendus pater dominus Andreas Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Arborensis.
Reverendus pater dominus Gilbertus Surrentinus.
C Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Julius Florentinus.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Genocius Trojanus.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Paphensis.
D Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Justinopolitanus.
Reverendus pater dominus Aloysius Interamnensis.
Reverendus pater dominus Joannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Joannes Petrus Theatinus.
Reverendus pater dominus Jacobus civitatis Ducalis.
E Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Buduensis.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Joannes Sabinicensis.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Spoletanus.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.

Reve-

[a] Editio Romana, Orlandus.

SESSIO VI.

ANNO CHRISTI 1513.

Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis. A

Reverendus pater dominus Franciscus Suessanus.

Reverendus pater dominus Petrus Urgellensis.

Reverendus pater dominus Hugo Rhegiensis.

Reverendus pater dominus Galesius Bellunensis.

Reverendus pater dominus Joannes Antonius Calenensis.

Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.

Reverendus pater dominus Julianus Agrigentinus. B

Reverendus pater dominus Bernardinus Policastrensis.

Reverendus pater dominus Josue Esculanus.

Reverendus pater dominus Marius Urgentinus.

Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.

Reverendus pater dominus Joannes Franciscus Spigacensis.

Reverendus pater dominus Andreas Literensis.

Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.

Reverendus pater dominus Joannes Franciscus * Avellinensis. C

* *al.* Lavellen.

Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinensis.

Reverendus pater dominus Conradus Astunensis.

Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.

Reverendus pater dominus Julianus Vulterranus.

Reverendus pater dominus Hugolinus Liciensis.

Reverendus pater dominus Antonius Urbinatensis.

Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.

Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.

Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.

Reverendus pater dominus Andreas Ansarensis.

Reverendus pater dominus Joannes Aceranensis.

Reverendus pater dominus Thomas Callinensis.

Reverendus pater dominus Albertus Sebastensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Cajacensis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.

Reverendus pater dominus Jacobus Signiensis.

Reverendus pater dominus Matthæus Umbriaticensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.

Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.

Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.

Reverendus pater dominus Joannes [a] Tribuniensis.

[a] *Forte*, Tribuniensis.

Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.

Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.

Reverendus pater dominus Claudius Bellicensis.

Reverendus pater dominus Paulus Lectoriensis.

Reverendus pater dominus Theseus Recanatensis.

Reverendus pater dominus Joannes Elnensis.

Abbates.

Reverendus pater dominus Antonius sancti Galgani.

Reverendus pater dominus Joanes sancti Sebastiani extra Urbem.

Oratores.

Illustris dominus Albertus de Carpi, serenissimi Maximiliani Romanorum regis orator.

Magnificus dominus Hieronymus Vich, illustrissimi & catholici Fernandi regis Aragonum & Castellæ gubernatoris orator.

Magnificus dominus Franciscus Foscarus illustrissimi dominii Venetorum orator.

Reverendus pater dominus protonotarius Marinus Charatius, illustrissimi domini Maximiliani ducis Mediolanensis orator.

Dominus Jacobus Salviati, & Franciscus Victorius, dominii Florentinorum oratores.

Illustrissimus dominus Ludovicus comes Petiliani.

Senator Urbis & conservatores.

Illustris dominus Julianus senator Urbis.

Dominus Hieronymus Venzo, & dominus Stephanus Carbon.

Celebrata itaque missa per reverendissimum D dominum Franciscum episcopum Sabinensem, cardinalem Vulterranum, & habita oratione per reverendum patrem dominum Simonem episcopum Modrusiensem, cujus tenor in fine præsentis sessionis describitur; cantatisque litaniis & evangelio per reverendissimum dominum Alphonsum sancti Theodori diaconum cardinalem, quod incipit: *Cum esset sero die illa una sabbatorum*, &c. sanctissimus dominus noster papa incepit hymnum: Veni creator Spiritus, &c. Quo finito, idem sanctissimus dominus noster habuit orationem, & incepit: Pastoralis officii, &c. exhortando patres existentes in concilio, ad cogitandum ea quæ viderint pro republica Christiana expedire. Et E etiam dixit intentionis suæ sanctitatis esse, continuare concilium, donec fiat universalis concordia & pax inter Christianos. Finita hujusmodi oratione, supradictus magnificus dominus Jacobus Salviati orator Florentinorum, præsentavit mandatum præfato domino nostro nomine dicti domini ad interessendum concilio. Et immediate idem dominus noster dedit illud reverendo patri domino Thomæ Phædræ legendum in ambone. Qui ascendit ambonem, & legit tenoris infra scripti.

Joan. 20.

MAN-

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VI.

MANDATUM FLORENTINORUM.

In nomine Dei. Amen.

Anno domini nostri Jesu Christi ab ejus salutifera incarnatione millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero quarta mensis Aprilis, tempore pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini, domini Leonis divina providentia papæ X. Cum superioribus mensibus, die videlicet trigesima mensis Decembris 1513. sacrosancto concilio Lateranensi per felicis memoriæ Julium pontificem maximum indicto & celebrato interesse atque adhærere summo percuperemus, ut veros Christianos decet, mandavimus tribus legatis nostris tunc, ac etiam ad præsens Romæ degentibus, Jacobo videlicet Salviato, Matthæo Strozæ, ac Francisco Victori, nobilibus nostris & cuilibet ipsorum in solidum, ut nostro nomine tali muneri atque officio in tali concilio interessent atque adhærerent, ut de tali mandato per nos facto & celebrato publicum constat documentum infra scripti tenoris & exempli.

In nomine Dei. Amen.

Anno domini nostri Jesu Christi ab ejus salutifera incarnatione 1512. indictione prima, die vero trigesima mensis Decembris, tempore pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini, domini Julii divina providentia papæ secundi, prospexit tandem Deus noster de excelso sancto suo, *Dominus de cælo in terram adspexit*. (Psalm. 101.) Fluctuante enim Christiana navicula & periclitante, ne ictibus mergeretur undarum immanium & pessimarum, dies tandem illuxit, quo ventorum rabie sedara, & placatis positisque procellis, salutarem navis repererit portum Christi, qui cum in terris homo factus versaretur, salutem mundo allaturus, nulli rei magis incubuit, nihil præ se tulit uberius, quam ut pacem procuraret, suis pacem relinqueret. Neque a nobis postmodum discessurus quidquam dulcius mandavit discipulis, quam ut pacem colerent, paci studerent, pacem rebus in omnibus amplexarentur. (Joan. 14.) Neque id mirum. Quid enim pace sanctius, quid jucundius, quid vel nomine ipso pacis suavius? Hæc enim bonos nutrit, dispersos cogit, noxia quæque tollit, & salutem perennem non parat modo, sed præstat. Hac una re motus sanctissimus ac beatissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Julius divina providentia papa secundus, & catholicæ ecclesiæ pontifex maximus, verus & indubitatus Christi vicarius, Petri successor, cum videret Christianam pacem atque unitatem discindi atque dilacerari, plures in vinea domini Sabaoth hæreses pullulare, apros de silva imminere vineam ipsam jamjam profanaturos atque exterminaturos, schisma inter Christianos serpere mortiferumque & abominandum, lupos complures ovium pellibus amictos dominicum gregem invadere; occurrendum protinus imminenti malo, atque exterminandum tam immane facinus duxit. Ideoque de consensu sacrosancti reverendissimorum cardinalium collegii, concilium superiore anno indixit legitimum, sacrosanctum, Romæ apud sanctam Lateranensem ecclesiam, ad quam Christiani omnes convenirent, ab eo vocati in communem defensionem Christianæ reipublicæ, & eorum animadversionem, qui tunicam inconsutilem atque unicam domini nostri Jesu Christi discindere, in partesque varias distrahere moliuntur. Cumque Florentinæ reipublicæ, inter Christianas primarias respublicas non postremæ, ad conciliumque hujusmodi vocatæ, partes suas tueri, neque communi rei deesse conveniat, obsequendum votis vocationique sanctissimi domini nostri papæ statuit, ut Christianos principes decet: idcirco cum respublica ipsa coram interesse Lateranensi sacrosancto concilio non possit, communem ceterorum usum secuta, vicarios suos tali muneri destinandos decrevit. Quapropter nos priores libertatis, & vexillifer justitiæ populi Florentini de Balia, una cum consilio nostræ Baliæ, omnibus modis, quibus magis, melius & validius potuimus ac possumus, statutorum ac legum nostræ reipublicæ more servato, facimus, constitituimus, creamus & solenniter ordinamus procuratores nostros & nostræ reipublicæ, ac vices nostras ac reipublicæ ipsius nostræ demandamus nobilibus civibus nostris Jacobo Salviato Joannis filio, Matthæo Strozæ Laurentii filio, & Francisco Victori Petri filio, oratoribus nostris apud summum pontificem Romæ degentibus, quibus omnibus simul, & unicuique ipsorum sejunctim & separatim nostras nostræque reipublicæ vices mandavimus atque mandamus, ut sacrosancto concilio Lateranensi prædicto nostro nomine intersint, assistant, adhæreant, præstent & transigant, quæ a nobis nostraque republica præstari, exhiberi ac transigi quoquo modo possint in decus, honorem, dignitatem amplitudinemque præfati sacrosancti concilii Lateranensis & exaltationem ejusdem sanctissimi domini nostri Julii secundi pontificis maximi, & sanctæ Romanæ ecclesiæ catholicæ antedictæ, dantes eisdem oratoribus nostris & eorum cuilibet amplissimam auctoritatem, potestatem atque arbitrium ad omnia & singula in prædictis & circa prædicta, videlicet, quæ in tam pio & salutari ac religioso negotio tractanda, peragenda, promittenda, præstanda, & executioni mandanda atque adimplenda forent, quæ nos cum præfato nostro consilio Basiliæ ex forma statutorum ac legum reipublicæ nostræ quoquo modo facere, tractare, promittere, præstare, ac executioni mandare atque adimplere possemus ac possumus, & quæ nosipsi facere possemus, si præsentes præfato concilio interessemus, promittentes omnia & singula a præfatis oratoribus nostris vel altero ipsorum facta, gesta, promissa, præstitaque in præmissis, nos approbaturos esse, rataque & grata in perpetuum habituros, decernentes præsens nostrum mandatum vires habiturum & duraturum, donec præfati oratores nostri vel ipsorum quilibet in præfata legatione permanserit apud præfatum sanctissimum dominum nostrum Julium pontificem maximum. In quorum omnium fidem & testimonium præsens mandatum fieri jussimus & publicari in forma nostræ reipublicæ consueta.

Datum in palatio nostro, die quo supra.

Ego Antonius olim ser Anastasii, ser Amerigi de Vespuccis, imperiali auctoritate judex ordinarius notariusque publicus & civis Florentinus, nec non cancellarius extractus officiorum populi & communis Florentiæ, prædictis omnibus & singulis, dum sic agebantur, interfui,

eaque

SESSIO VI. eaque rogatus fcribere, fcripfi rogatus & publicavi, & in hanc publicam formam redegi, & aliis magis arduis negotiis occupatus, alii mihi fido fcribendum commifi. Et quia cum meo originali concordare inveni, ideo in fidem præmifforum me fubfcripfi, & folito mei figno fignavi. Nunc autem eodem Julio pontifice maximo ab humanis fubtracto, & in legitimum ejus locum ac fanctæ fedis apoftolicæ fucceflorem divina providentia fuffecto fanctiffimo ac beatiffimo domino noftro, domino Leone decimo pontifice maximo, vero Chrifti vicario, ac Petri legitimo fucceffore, qui idem facrofanctum Lateranenfe concilium in Chriftianæ reipublicæ fanctificationem ac decus profequi & celebrare pro fua divina clementia deftinat, ita nobis fignificantibus præfatis legatis, præfati fanctiffimi domini noftri nomine non vifum eft, ut communi Chriftianorum caufæ, tam fanctæ, tam divinæ, quantum in nobis eft, defimus. Idcirco notum fingulis atque univerfis effe volumus, quibus intereft, aut quomodolibet intereffe poffet, fi qua in re per præfati felicis recordationis Julii pontificis obitum, eidem mandato noftro fubtractum, aut aliqua in parte diminutum quomodolibet fit, aut effe per quemquam putaretur, id nos omnemque rempublicam noftram hujus inftrumenti noftri ferie penitus fupplere, inftaurare & fufficere. Volumufque ejufmodi mandatum, omni dubitatione femota, in fuo robore penitus perftare & remanere, eofdemque legatos noftros, & quemlibet eorum, eadem facultate, auctoritate & poteftate frui debere & poffe, qua frui debebant ac poterant, dum præfatus felicis memoriæ Julius pontifex maximus in humanis ageret: decernentes præfens noftrum mandatum vires habere ac durare debere, donec præfati oratores noftri, vel ipforum quilibet in præfata legatione permanferit apud præfatum fanctiffimum dominum noftrum, dominum Leonem decimum pontificem maximum. In quorum omnium fidem ac teftimonium præfens fieri juffimus inftrumentum, eumdemque Antonium Vefpuccium fecretarium noftrum, notariumque publicum, de prædictis unum feu plura, prout opus fuerit, conficere inftrumenta.

Datum in palatio noftro, die quo fupra.

Ego idem Antonius olim fer Anaftafii, fer Amerigi de Vefpuccis, imperiali auctoritate judex ordinarius, notariufque publicus & civis Florentinus, nec non cancellarius extractus officiorum populi & communis Florentiæ, prædictis omnibus & fingulis dum fic agebantur, interfui: eaque rogatus fcribere, fcripfi, rogavi & publicavi, & in hanc publicam formam redegi, & aliis magis arduis negotiis occupatus, alii mihi fido fcribere commifi. Et quia cum meo originali concordare inveni, ideo in fidem præmifforum me fubfcripfi, & folito mei figno fignavi.

Deinde dominus Marius de Perufchis procurator concilii, reproduxit bullam feu monitorium contra profitentes pragmaticam, tenoris prout fupra continetur, dans ejus executionem a tergo, videlicet:

Anno a nativitate domini millefimo quingentefimo decimotertio, indictione prima, pontificatus fanctiffimi domini Julii divina providentia papæ fecundi anno decimo, die vero decimaquinta menfis Februarii, præfentes retrofcriptæ literæ apoftolicæ præfati fanctiffimi domini noftri papæ fuerunt affixæ & publicatæ in metropolitana Mediolanenfi, & in cathedrali Papienfi die decimafexta ac cathedrali Aftenfi die decimaoctava menfis Februarii, affixæ & publicatæ in valvis feu portis, & ibidem per longum temporis fpatium dimiffæ, ut ab omnibus ibidem ftantibus legi & intelligi poffent. Deinde copiæ earumdem literarum ibidem affixæ, dimiffæ fuerunt in fignum veræ publicationis earumdem literarum prædictarum, per me Francifcum Vaca fanctiffimi domini noftri papæ curforem: & dictus dominus Marius procurator accufavit eorum contumaciam prælatorum & aliorum intereffe debentium facro concilio hujufmodi, & non intereffentium, petens decerni citationem contra eofdem: & fanctiffimus dominus nofter nihil refpondit. Demum exclufis aliis non habentibus vocem definitivam, exceptis oratoribus & baronibus ac prælatis, & claufis portis dicti concilii, ut moris eft, fanctiffimo domino noftro Leone decimo, cum ceteris prælatis, facris veftibus indutis & mitratis, in fuis locis confidentibus, reverendus pater dominus Robertus archiepifcopus Reginenfis afcendit ambonem, & legit fchedulam tenoris infra fcripti, de mandato dicti fanctiffimi domini noftri.

ANNO CHRISTI 1513.

Leo epifcopus fervus fervorum Dei ad futuram rei memoriam, facro approbante concilio.

Superna illius ordinatione, qui cæleftia & terreftria omnipotentis providentia moderatur, fanctæ fuæ univerfali ecclefiæ licet immeriti præfidentes, inter multiplices curas, quibus affidue angimur, doctoris gentium falubri fanctiffimaque doctrina moniti, ad ea maxime aciem noftræ mentis convertimus, per quæ in ecclefia ipfa perpetua unitas & caritas inviolata perdurent, grexque nobis commiffus rectis tramitibus in viam falutis procedat, ac Chrifticolarum nomen & preciofæ crucis fignum, in quo fideles falvati funt, infidelibus expulfis, dextera Dei affiftente, latius diffundatur. Sane poftquam felicis recordationis Julius papa fecundus prædeceffor nofter facrum generale Lateranenfe concilium, de venerabilium fratrum noftrorum fanctæ Romanæ ecclefiæ cardinalium, de quorum numero tunc eramus, confilio & affenfu, laudabiliter, legitime & ex rationabilibus caufis, Spiritu fancto cooperante, & in eo quinque feffiones tenuerat, fextamque feffionem tertio Idus præfentis menfis faciendam indixerat, nos, dicto prædeceffore de medio fublato, extunc expreffis & aliis caufis noftrum & dictorum fratrum animum moventibus, fextam feffionem hujufmodi, de eorumdem fratrum confilio & affenfu, ufque in hodiernum prorogavimus. Cum autem in minoribus conftitutis femper nobis infitum cordi fuerit, generale concilium, utpote agri dominici culturam præcipuam, celebrari videndi, nunc ad apoftolatus apicem affumpti, honefto utilique defiderio noftro debitum ex injuncto nobis curæ paftoralis officio acceffiffe confpicientes, rem hanc ardentiori voto & tota animi alacritate fufcepimus. Itaque prorogationem hujufmodi per nos factam, approbante eodem facro Lateranenfi concilio, approbamus, ac concilium ipfum ufque ad perfectionem caufarum, propter quas indictum extitit, & præfertim, ut inter

prin-

A principes & potentatus Christianos, belli atrocibus pacatis, hostilibusque armis depositis, universalis & firma pax componi valeat, pro qua indefessa solicitudine, nihil pro tam salubri bono intactum relinquendo, omnes conatus nostros adhibere intendimus, prosequi, & fine debito terminare velle; nostrique incommutabilis animi & intentionis fore & esse declaramus, ut iis quæ ad Dei laudem ecclesiæque præfatæ exaltationem ac Christi fidelium concordiam pertinent, peractis, sancta ac necessaria expeditio contra catholicæ fidei hostes fieri, feliciterque ex illis, altissimo favente, triumphari possit. Ut autem ad tantum perutile concilium accedere debentes ab accessu hujusmodi quo- B modolibet non retrahantur, omnibus & singulis ad celebrationem concilii præfati per dictum Julium prædecessorem convocatis, aut in congregationibus conciliorum generalium de jure vel consuetudine interesse debentibus, præsertim Gallicæ nationis, & ad dictum concilium Lateranense venientibus, schismaticis & aliis quibuscumque, de jure communi vel speciali, per sententiam seu literas apostolicas prædecessorum nostrorum, vel sedis apostolicæ, prohibitis dumtaxat exceptis, venientiumque servitoribus & familiaribus, cujuscumque status, gradus, conditionis vel nobilitatis existentibus, ecclesiasticis & sæcularibus, pro se & eorum bonis quibuscum- C que, non obstantibus quibusvis censurarum & pœnarum ecclesiasticarum & sæcularium adjectionibus, contra eos ex quibusvis causis, a jure, vel per sedem præfatam, sub quibusvis verborum formis & clausulis generaliter promulgatis, & quas generaliter incurrerent, per civitates, terras & loca terrestria & maritima Romanæ ecclesiæ præfatæ subjecta, ad concilium Lateranense ad Urbem hujusmodi veniendi, & in ea morandi & libere consulendi, & ab ea quoties videbitur recedendi, liberum, tutum, plenum & omnimodum salvum conductum, cum plena, libera, tuta & omnimoda securitate, atque in vera & infallibili fide pontificia approbante sacro concilio præfato, ha- D rum serie damus & concedimus. Et nihilo minus omnes & singulos reges, principes & potentatus Christianos per literas nostras hortabimur, monebimus & requiremus, ut pro summi Dei & apostolicæ sedis reverentia, venientes ad sacrum Lateranense concilium hujusmodi, directe, quomodolibet in persona vel bonis non molestent, seu molestari faciant, sed eos libere, secure & quiete venire permittant. Ceterum pro exequenda celebratione ipsius concilii, septimam sessionem decimo Kalendas Junii proxime futuri faciendam indicimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, declarationis, continuationis, prosecu- E tionis, confessionis, monitionis & requisitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimotertio, quinto Kalendas Maii, pontificatus nostri anno primo.

Die Mercurii vigesimaseptima Aprilis, millesimo quingentesimo decimotertio. Lecta per reverendum dominum Robertum archiepiscopum Rheginum.

Qua perlecta, petiit idem reverendus dominus archiepiscopus, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnes responderunt, placere contenta in schedula. Et fuit indicta septima sessio decimo Kalendas Junii. Super quibus omnibus & singulis præfatus dominus Marius procurator petiit instrumentum & instrumenta.

Demum reverendus pater dominus Carolus Orpheus sedis apostolicæ notarius dedit mandatum reverendi patris domini Pauli Zanæ episcopi Brixiensis, & instrumentum excusationis illius. Et reverendus pater dominus Franciscus Infert, literarum apostolicarum solicitator, dedit mandatum reverendi patris domini Georgii episcopi Conimbriensis. Et reverendus pater dominus Bernardus archiepiscopus Spalatensis dedit mandatum reverendi patris domini Octaviani episcopi Viterbiensis, & dominus Jacobus Gerteuvitz dedit mandatum reverendi patris domini Joannis episcopi Misnensis, ad interessendum concilio hujusmodi.

Congregatio prælatorum in Lateranensi palatio pro rebus concilii.

Anno a nativitate domini 1513. indictione prima, die vero Veneris decimaquarta mensis Maii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis papæ decimi anno primo, post meridiem, in basilica Lateranensi, in aula qua itur ad sancta sanctorum, vulgariter nuncupata aula concilii, fuit congregatio prælatorum existentium in urbe. Et fuerunt præsentes cardinales, generales ordinum, videlicet.

Reverendissimus dominus Raphael episcopus Ostiensis, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerarius, cardinalis sancti Georgii nuncupatus.

Reverendissimus dominus Thomas sancti Martini in montibus presbyter cardinalis, Strigoniensis nuncupatus.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii diaconus cardinalis, de Farnesio nuncupatus.

Insuper fuerunt præsentes octuaginta & septem patriarchæ, archiepiscopi & episcopi. Fuitque propositum per præfatum reverendissimum Raphaelem episcopum Ostiensem, etiam de mandato sanctissimi domini nostri, quod difficile foret pro singulo negotio tractando in concilio congregare omnes prælatos: ideo sequendo ordinem & modum aliorum conciliorum, paternitates suæ eligerent aliquos prælatos graves & doctos, qui essent una cum reverendissimis cardinalibus, ad pertractandum coram sanctissimo domino nostro ea quæ in sessionibus conciliaribus essent proponenda. Et ita prælati ibidem existentes dixerunt fore honestum & rationi consonum. Et ad electionem prælatorum deputandorum processerunt, mediantibus fabis albis & nigris, seu cum fabis albis & nigris: & ita elegerunt vigintiquatuor prælatos, videlicet:

Reverendum dominum Bernardum episcopum Tarvisinum gubernatorem Urbis.

Archiepiscopum Senensem.

Episcopum Terdonensem.

SESSIO VI.

ANNO CHRISTI 1513.

Episcopum a Bidunensem.
Archiepiscopum Salernitanum.
Archiepiscopum Florentinum.
Episcopum Cumanum.
Archiepiscopum Tranensem.
Episcopum Faventinum.
Episcopum Melitensem.
Episcopum Castelli maris.
Episcopum Signensem.
Episcopum Modrusiensem.
Episcopum Alexandrinum.
Episcopum Cavallicensem.
Archiepiscopum Rheginum.
Archiepiscopum Spalatensem.
Episcopum Relisinum.
Episcopum Justinopolitanum.
Archiepiscopum Nazarenum.
Episcopum Ilcinensem.
Episcopum Urbinatensem.
Episcopum Anglionensem.
Episcopum Taurinensem.

a Al. Bisavacensem, lege: Bisigniacensem.

Prorogatio septimæ sessionis.

Deinde die vigesima supradicti mensis Maii, discretus vir dominus Enrardus Duvivier, præfati sanctissimi domini nostri cursor, retulit se affixisse literas prorogationis septimæ sessionis tenoris infra scripti.

Leo episcopus servus servorum Dei.

Providentia sedis apostolicæ plurimum circumspecta, nonnunquam ea quæ certis tunc suadentibus causis & rationibus, statutis temporibus facere disposuit, ex aliis non minus ponderandis rationibus & causis in aliud tempus in melius commutat & prorogat, prout id in domino videt salubriter expedire. Cum itaque in sexta sessione sacri Lateranensis concilii solenniter celebrata, in qua nos concilium prosequi & fine debito terminare velle, eodem sacro concilio approbante, nuntiavimus, septimam sessionem concilii præfati decimo Kalendas Junii proxime futuri faciendam indixerimus, & certis supervenientibus legitimis causis, præsertim quia propter temporis angustiam materiæ in dicta sessione proponendæ prælatis deputatis & aliis generaliter interesse in dicta sessione debentibus notificari non potuerunt: adventus quoque venerabilis fratris Joannis archiepiscopi Gneznensis primatis Poloniæ, carissimi in Christo filii nostri Sigismundi Poloniæ regis oratoris, ad præstandum nobis dicti regis nomine obedientiam, & adhærendum ac se incorporandum nomine totius Polonicæ nationis sacro Lateranensi concilio, ad Urbem de proximo expectatur: qui dictæ septimæ sessioni, quæ ultima erit ante Kalendas Octobris proxime venturi, interesse cupit: aliisque causis nobis & venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus notis, septima sessio decimo Kalendas hujusmodi commode celebrari non possit, satiusque visum sit eam ad aliquot paucos dies post decimum Kalendas præfatas celebrandam prorogare: Nos urgentibus rationibus moti, de fratrum prædictorum consilio & unanimi assensu, septimam sessionem prædictam ad decimumquintum Kalendas Julii, quæ erit sexta feria, prorogamus, & ipsam decimoquinto Kalendas Julii faciendam indicimus.

Data Romæ in palatio apostolico, die vi- A gesima mensis Maii, 1513. pontificatus nostri anno primo.

P L A C E T.

Anno a nativitate domini 1513. indictione prima, die vero tertia mensis Junii, sanctissimus dominus noster divisit supradictos prælatos deputatos per congregationem, ut aliqui eorum tractarent ea quæ spectant ad pacem universalem componendam inter principes Christianos, & etiam quæ spectant extirpationi schismatis: & alii ad tractandum ea quæ spectant ad fidem, & super reformatione & abolitione pragmaticæ sanctionis. Et etiam sanctitas B sua ultra prælatos deputatos per congregationem, addit alios, qui interesse debebent congregationibus particularibus faciendis, ac etiam addidit generales ordinum. Deputati fuerunt tales, & primo

Deputatio pro rebus pacis universalis componendæ inter principes Christianos, & pro extirpatione schismatis, est de infra scriptis, videlicet:

Reverendissimus dominus Vulterranus.
Reverendissimus dominus Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Surrentinus.
Reverendissimus dominus de Flisco.
C Reverendissimus dominus sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus de Finatio.
Reverendissimus dominus de Farnesio.
Reverendissimus dominus Mantuanus.

Prælati his adjungendi sunt infra scripti, electi per universos prælatos concilii.

Reverendus dominus Gubernator episcopus Tarvisinus.
Reverendus dominus Terdonensis.
Reverendus dominus Bisignianensis.
Reverendus dominus Salernitanus.
Reverendus dominus Florentinus.
Reverendus dominus Cumanus.
D Reverendus dominus Theatinus.
Reverendus dominus Faventinus.

Additi per sanctissimum dominum nostrum de his qui non interfuerunt congregationi tempore electionis.

Reverendus dominus archiepiscopus Gneznensis, orator Poloniæ.
Reverendus dominus episcopus Reatinus.
Reverendus dominus generalis Augustinensium eremitarum.
Reverendus dominus generalis Servorum.

Deputatio pro generali reformatione curiæ & offi- E *cialium est de infra scriptis.*

Reverendissimus dominus Camerarius.
Reverendissimus dominus Senogalliensis.
Reverendissimus dominus Agennensis.
Reverendissimus dominus Eboracensis.
Reverendissimus dominus sancti Vitalis.
Reverendissimus dominus Sedunensis.
Reverendissimus dominus Aragonensis.
Reverendissimus dominus de Corneliis.

Præ.

ANNO CHRISTI 1513.

A

SESSIO VI.

Prælati his adjungendi, sunt infra scripti, electi per universos prælatos concilii.

Reverendus dominus Senensis.
Reverendus dominus Miletensis.
Reverendus dominus Castelli maris:
Reverendus dominus Signinus.
Reverendus dominus Modrusiensis.
Reverendus dominus Alexandrinus.
Reverendus dominus Cavallicensis.
Reverendus dominus Rheginus.

Additi per sanctissimum dominum nostrum de his qui non interfuerunt congregationi tempore electionis.

Reverendus dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus dominus episcopus Augustensis, orator Sabaudiæ.
Reverendus dominus generalis Carmelitarum.
Reverendus dominus generalis Camaldulensis.

Deputatio super materia pragmaticæ, & rebus fidem tangentibus, est de infrascriptis.

Reverendissimus dominus Grimanus.
Reverendissimus dominus Arborensis.
Reverendissimus dominus Nannetensis.
Reverendissimus dominus vicecancellarius.
Reverendissimus dominus sancti Eustachii.
Reverendissimus dominus Bononiensis.
Reverendissimus dominus de Saulis.
Reverendissimus dominus de Petruciis.

Prælati his adjungendi, sunt infrascripti, electi per universos prælatos concilii.

Reverendus dominus Spalatensis.
Reverendus dominus Ragusinus.
Reverendus dominus Justinopolitanus.
Reverendus dominus Nazareth.
Reverendus dominus Ilcinensis.
Reverendus dominus Urbinatensis.
Reverendus dominus Anglonensis.
Reverendus dominus Taurinensis.

Additi per sanctissimum dominum nostrum de his qui non interfuerunt congregationi tempore electionis.

Reverendus dominus Sibinicensis.
Reverendus dominus Melfitanus.
Reverendus pater generalis Prædicatorum.
Reverendus pater generalis Minorum.

Ita placet, & deputamus.

Deinde supradicti deputati diversis vicibus convenerunt in unum, tractantes & consulentes in tribus diversis locis, prout fuerunt deputati, de rebus pacis, fidei & reformationis, in palatio tamen apostolico diversis cameris, sive aulis & locis, ubi steterunt ad plures horas qualibet vice clausi, ad discutiendum & examinandum materias proponendas in sacro Lateranensi concilio & sequentibus sessionibus tenendis & celebrandis. Quæ postmodum in dictis sessionibus post longam & maturam discussionem expeditæ fuerunt, ut infra apparebit.

*Simon Begnius episcopus Modrusiensis Bernardino de * Frangepanibus, Modrusiæ, &c. comiti, salutem.*

* Fragapanibus. * Fregepanibus.

Constitueram omnino, princeps illustris, orationem hanc non edere, utpote quæ silentio potius premi, quam in hominum exire notitiam mereatur: ne si quid favoris aut gratiæ, dum recitaretur, paulo ante consecuta est, totum id nunc sua in lucem prodeundi temeritate dispereat, cum præsertim nullo eruditi laudatoris elogio muniatur, nullosve commendationis titulos præ se ferat. Nosti vero tu, qui non successivis modo temporibus, sed inter arma, inter gladios ipsos scribis aliquid semper aut transfers, quantum referat, audiatur oratio an legatur, & in cujus aurem veniat, a quo probetur. Verum mea hæc, ut ingenue fatear, non ostensioni, sed fidei & veritati innititur. Malui enim communes calamitates aperta oratione, nudis verbis & excusso, ut dicitur, sinu denudare, quam exquisitis verbis aut ementitis locis rem ipsam per se verissimam inumbrare. Cum doctis actum est, quorum animis probe insinuari posset habita oratio. Et qui veritatem dicit, juxta illud sapientis, non laborat. Nam & miserabiles hujusmodi conciones plus interim efficaciæ obtinent, & magis movent, si res ipsæ de quibus agitur, iisdem quibus concluduntur terminis, & eadem illa qua sunt facie, sine cultu, sine affectatis, ut ajunt, cincinnis exhibeantur. Si quid vero nostra hac profecerimus oratione, tu & nostri omnes, imo ecclesia omnis intelliget. Ego certe nihil dubito, Leonem pontificem nostrum maximum, in quo æqua semper fuit bonitati liberalitas, prudentiæ caritas, integritati magnanimitas, & hunc etiam sacrosanctum cardinalium senatum, non nos, non nostros tantum, pro quibus etiam salvator noster humanitatem subiit & passus est, haud despiciendam gregis dominici partem, sed Christianam rempublicam omnem hancque apostolicam sedem, hæc templa, has aras, hos penates, hæc sacra, hanc provinciarum principem & orbis caput urbem Romam, seque adeo & salutem propriam conservaturos. Vel si nil magis hac industria consecutus ero, id saltem efficiam, ut officii me mei nullo unquam tempore pœnitentia subeat, quin & vera prædixerim, & necessarium remedium pro virili imploraverim. Quod etiam si debito eventu destituatur, & tibi & nostris, qui animum in hac re expendere statuent, & mihi etiam ipsi fiet satis. Vale.

Oratio per Simonem Begnium episcopum Modrusiensem in sexta sessione Lateranensis synodi habita.

Nemo unquam extitit, pater beatissime, vosque patres amplissimi, qui sua virtute, suo ingenio nisus, nostrum hoc cælum transcendere potuerit: quandoquidem comparare tantum arte aut industria nunquam possumus, ut unde nostra culpa decidimus, nostra eodem virtute resiliamus. Quod si cui datum est aliquando (datum est autem multis) felicitatem illam, quæ ceteras omnes immensitate æternitateque superat, adipisci, veritatis eum pater attraxit. Hæc namque una est ad beatitudinem via, ipsa est principium, ipsa finis. Hanc qui propriis viribus confidunt, relinquentes, non ferme secus, quam

Thaletem illum Asianum decidisse referunt, in errorum damnationisque foveas prolabuntur. Haud aliter certe a veritate ipsa & divini judicii speculo facies suas averterunt, qui loquentes in dolo verba pacifica, innumeras fere ecclesiæ calamitates intulerunt. Quarum causa œcumenicum illud primum omnium & innumerabilium bonorum seminarium, apud Nicæam Bithyniæ urbem, & alia alibi multa concilia coacta & celebrata esse legimus. Ego vero in hac Lateranensis concilii continuatione verba facturus, tametsi leve dicendi munus suscepisse me arbitror, quippe qui certus sim, vos & officii vestri memores & dignitatis, tales vos Christianæ religioni exhibituros, quales temporum & rerum, de quibus agendum est, ratio ac magnitudo esse jubet: cum hac tamen præfatione dicam, patres, ut, si quid, quod dicendum a me fuisset, omisero (tanta est hujus provinciæ difficultas) veniam me ab omnibus impetraturum sperem. Vos vero, si (quæ vestræ partes sunt) labenti ecclesiæ non succurreritis, quid spei, quid subsidii reliquum sit, judicate. Itaque de promissa toties ecclesiæ reformatione, deque sanctissima contra Turcas expeditione quam brevissime dicturus, a veritate illa opem atque auxilium imploro, quæ locuturis nobis coram regibus & præsidibus Spiritus sancti facundiam pollicetur. Tu igitur, domine, qui os hominis fecisti, qui mutum, surdum, videntem & cæcum fabricatus es, pone custodiam ori meo & ostium circumstantiæ labiis meis; ut quæ tuo nomine digna sint, quæ Leoni pontifici nostro maximo, hisque patribus ac dominis, & universæ ecclesiæ salutaria fuerint, perstringere valeam. Quando ita constitutum est a natura, ut omnia orta occidant, plurimum certe debemus majoribus nostris, qui cum perpetuo esse non possent, usque adeo nobis prospexerunt, ut, nisi qui omnem exuit humanitatem, rerum gestarum memoria & præsentem vitam corrigere, & futuram etiam recte ducere sua sponte unusquisque possit ac valeat. Cujus etiam rei gratia statuariam & sculpturæ & picturæ artes sagacissima mortalitas adinvenit, ut qui literarum notitiam non habent, inspectis magnorum virorum imaginibus ad bene vivendum excitentur: tum etiam, ut majores natu præclara illorum gesta a generatione in generationem proferant & promittant. Nobis vero majorum nostrorum studio atque vigiliis tantopere consultum est, nobis ex evangelicæ legis institutionibus, & Christi legislatoris nostri actionibus, totius vitæ norma ita præscripta est, ut illinc veluti ex archetypo quodam & exemplari, quid fugere, quidve sequi debeat, unusquisque depromere possit, simulque qualem se sibi, & qualem alteri exhibere teneatur, apertissime sciat. Et sicut pro honore, pro potentia, pro imperio, pro republica animarum prodigos, & extrema quæque perpessos fuisse nonnullos refert antiquitas: ita nos quoque pro Christiani nominis honore animas nostras odisse debemus in hoc mundo, pro Christiana fide nihil arduum, nihil terribile expavescentes, pro Christianæ religionis imperio agrum dominicum excolere, vitia extirpare; virtutes serere debemus. In hac vero Christiana republica corruptelas omnes tamquam boni cives explodamus, errata corrigamus, instituta quæ malorum studiis in desuetudinem abierunt, ad communem bonorum usum revocemus, pacem amemus, amicitias celebremus: & tales denique nos, qui tamquam luminaria in mundo lucere debemus, exhibeamus, ut qui in ecclesia Dei sunt, nostra bona opera A velut e speculo videant, quæ sequantur. Illis vero, qui cogente necessitate auxilium a nobis implorant, caritatis viscera ostendamus, ne si præmissorum rationem non habuerimus, lupi & impudici, juxta Augustini sententiam, judicemur. Sed dicturus jam de his quæ facere nos oportet, rem altius aliquantulum repetam, ut recensitis aliquorum malorum oppressionibus, quanta nos deinceps etiam incommoda maneant, si vestro studio, vestra prudentia illis non occurratur, cognoscatis, inspiciatis, attingatis. Gregorio undecimo, cui ob restitutam Italiæ Romanam curiam plurimum debemus, Romæ vita functo, Urbanus sextus legitime successit. Quod cum cardinales Galli incusarent, Clementem septimum B deligunt: iidemque illi cardinales in demortui Clementis locum Benedictum decimumtertium substituunt. Urbano Bonifacius eo nomine nonus, Bonifacio Innocentius septimus, Innocentio Gregorius duodecimus, succedunt. Abdicatisque deinde in Pisano concilio, communi omnium cardinalium consensu, Gregorio & Benedicto, quod promissis non stetissent, Alexander quintus eligitur, in cujus postea locum Joannes vigesimustertius sufficitur. Et ita per quadraginta ferme annos multis variisque incommodis afflicta ecclesia, octo legitimos, mixtimque pseudopontifices habuit. Eoque ventum erat, ut cum velum templi Dei trifariam scissum ecclesiam catholicam protegere ac circumfovere nequiret, C schismaticis ipsis longe lateque debacchandi occasionem præbuit ea pestis, nostris vero in nos ipsos & nostra viscera desæviendi fomitem subministravit; non tamen sine suspicione, quod illorum temporum pontifices, qui bella extinguere, discordias tollere debuissent, suscitarent ea potius atque nutrirent. Quibus rebus quasi in præceps itum est. Et nisi Deus optimus maximus lucernam illam de domo David internecioni nunquam demandandam promisisset, quid de nobis nunc esset, arbitrari facile potestis, patres amplissimi. Quare, cum nemo esset, qui langnenti ecclesiæ opem ferret, recordatus Deus verbi sui, augustissimi illius tunc Romanorum & Hungariæ nunc candidissimam animam, Sigismundi regis D spiritum suscitavit. Qui tamquam prudentissimus Samson, & fortissimus virorum Gedeon, temporum magis quam commoditatis suæ habuit rationem. Sed quid tanto principe dignius? quid omnipotenti Deo gratius? quid, quod universæ ecclesiæ ex usu magis esset, facere potuisset: Et cum dignitatis suæ ratio, & rerum necessitas ita exposceret, nulla eum itinerum laborumve difficultas dehortari, aut ab optimo unquam proposito deducere valuit: ita ut non prius conquieverit, quam tribus illis, qui de pontificatu contendebant, abdicatis dejectisque, huic sanctæ sedi legitimum pontificem, pacemque plusquam aurum desiderabilem dederit. Martinus quintus is fuit, unicum mea sententia & præsentaneum tantis ma- E lis remedium, ante cujus ad Urbem adventum, universæ ecclesiæ pax restituta est. Quievimus tunc aliquamdiu: periclitati sumus iterum. Rebus enim sic, ut diximus, foris, compositis, & Martyno vita functo, omnis belli moles in Eugenium recidit: qui post amissas nonnullas urbes & oppida, post suscitatum in Urbe tumultum, fuga saluti suæ consuluit. Superveniente que Basileensis concilii tempore, cum tollere illud frustra tentasset (quantus est censuræ metus, quanta concilii auctoritas) Bononiam primo id transtulit, Basileæ deinde idipsum approbavit: rursum Ferrariam, & demum Florentiam convocavit.

ANNO CHRISTI 1513.

cavit. Basileensis tamen conventus, patres, contra sanctissimæ Nicenæ synodi decreta, præter Romani pontificis sententiam & auctoritatem, concilium licet acephali convocantes & prosequentes, ut hoc quoque ceteris illius congregationis malis annumeraverim, abdicato Eugenio Amedeum Sabaudiæ ducem suffecere. Quod tametsi temere factum, ecclesiæ tamen plurimum obfuit. Nam & tripliciter scissa tunc est, & longo post tempore ad veram unitatem reduci vix potuit, renascentibus semper aliis & aliis novis ac gravissimis bellis, quæ tanti boni effectum impediebant, Eugenio tunc & Nicolao postea Italiam frustra placare conantibus. Effecit tamen id demum Nicolaus, ubi Amedeus, de quo dixi, pontificatu seipsum abdicavit, summa Christianorum omnium lætitia & exultatione. Sed interrupit tantum gaudium Constantinopolis & Peræ expugnatio, in qua Constantinopolitanus imperator obtruncatus est, & quod reliquum nobis erat orientalis roboris ac splendoris, amisimus, amissis antea dudum Hierosolymis, Antiochia & Alexandria, tribus ecclesiæ catholicæ munitissimis arcibus. Adnitente deinde Ballisti tertii pontificis legato, compluribusque cruce signatis, Taurunum Hungari defenderunt, multis hostium trucidatis, & capta etiam ingenti præda, quam nostris paulo post dissensionibus & socordia cum omni usura rependimus, amisso Trapezuntis imperio cum tota Pontica regione, * Bossinæ regno cum bona Illyrici parte. Recuperasset hæc omnia Pius secundus, prudentia & caritate in Christianos nulli prædecessorum pontificum postponendus, si, dum in conventu Mantuæ celebrato hæc meditatur, omnis fere Italia intestinis odiis & bellis caruisset: sed tota omnino recuperationis spes intempestiva tanti pontificis morte sublata fuit. Et ita, nostra causa, tantum bonum nostris, ut diximus, malis impeditum huculque sæpius extitit, serpente magis in dies, & Christianam ditionem occupante vicino jam & potentissimo hoste. Ad nostros redeo, qui divina ira perciti, post amissam Eubœam & magnam Græciæ atque Epiri partem, majora bella parare, majora odii & discordiarum domi militiæque semina jacere, accedente ad hoc Bohemorum regis perfidi, & in apertam jam hæresim prolabentis, scelerataque & urbi vicina opinione. Quæ demum omnia, aut majori ex parte, Pauli secundi sapientissimi pontificis suasu & prudentia sublata sunt. Carptim hæc attigi, patres, ut quæ supra meos annos accidere, reminiscamini: quæ vero mea ætate gesta sunt, neminem ex vobis esse arbitror, qui non, sicut ego & melius me, omnia norit. Quis est enim ad quem illius nunquam satis deploratæ cladis, quam ante hos viginti annos in Illyrico accepimus, fama non pervenerit? Quis est, qui pulcerrimas & ditissimas orientis atque Epiri civitates, ex corde & oculis Christianorum a Turcis nuper erutas, non deploraverit? Omitto cumbustas naves, amissas triremes, desideratum sæpius nostri nominis robur. Quis est præterea, qui Jandrensem agrum quinquies eodem anno Turcarum rabie vastatum, & ferro ac flammis desolatum nesciat? Scardona celeberrimi olim conventus civitas, oppugnata sæpius hoc etiam anno, & quod nuperrime vidimus, amissis prope eam quatuor oppidis, ipsa Dei magis quam hominum præsidio defensa est. At in ecclesia Modrusiensi, cui ego, licet indignus, nunc præsum, continuas excursiones fieri, villas incensas

Boznæ.

SESSIO VI.

A castra expugnata, & intra hos duos menses duo vi capta & diruta, abductaque esse, proh dolor, plus quam duo millia Christianorum, quis est qui non audierit jam, ingemuerit jam, nisi nos hic in urbe, qui connivemus, obaudimus, dissimulamus? Prætereo reliquam Adriatici maris oram, Dalmatiamque omnem, quæ & assiduis incursionibus vel eo maxime infestatur, quod quidquid in ea equitum aut peditum roboris erat, ad Italicos tumultus evocatum est; nisi tamen assiduis Venetorum vigiliis & validissima semper classe defenderemini: tum etiam nisi bellicosi essent Dalmatæ, rupto jam diu eo obice, refractis illis claustris repagulisque, Turcas in Italia coram vidissetis. Quid de Hungaris B dicam, quibus tantus inest pro Christi nomine pugnandi fervor, ut quamtumvis pauci cum magno Turcarum numero congredi non vereantur? Quid de Polonis, quorum ita spectata est in universos Christi hostes strenuitas, ut ab armis in Turcas, Tartaros, Russos, Valacchos & alios ejuscemodi barbaros exercendis nunquam respirent? Horum præsidio & quibusdam quasi propugnaculis si careretis, experiremini profecto, quid Turcarum rabies, quid immanitas esset. Experiremini certe, quantum sagittis valeant hostes hi de quibus diximus. Videretis procul dubio & sentiretis, quam longe volent, quam acute perforent, & quam avide Christianum sanguinem sitiant, qui equinum bibunt. C Illud certe satis constat, profligatos sæpius a decem annis Hungarorum exercitus, & intra hos sex menses quinque fortissima eorum castra a Turcis in Illyrico esse expugnata, & quod illis commune est, una cum incolis absumpta. O ferrea Christianorum pectora, o immites Christianos, qui hæc non videant, non audiant, non credant! Unius olim Catonis sententia, & Africanæ ficus pro concione ostensæ, senatum populumque Romanum ad delendam Carthaginem impulit: nos amissa sæpius Asia, Africa, & magna jam Europæ portio, continuæque Christianorum cædes & lacrymæ nil movent? nos vicinior, potentior, crudelior hostis nihil deterret? Sunt hic complures ex nostris, qui post D amissas paulo ante uxores cum liberis & fortunis omnibus ad me miseri confugerunt, consilium & auxilium implorantes. Possem ego quoque vobis hodie, patres, hoc eodem in loco recentia & sanguinolenta adhuc istorum vulnera ostendere. Sed quousque jam patiemini tam vicinum hostem? Quamdiu eum, ut clavos in oculis & lanceas in lateribus, feretis? An expectatis, dum parata & deducta jam ingens classis Rhodum occupet, aut Italiam depopuletur? Vereor profecto, vereor, & futurum certo certius credite, patres, ne brevi apud vos cœnent nisi provideatur; qui cum quibus diximus, jam pransi sunt. Multa reticeo, quæ quoniam nostra ætas vidit & passa, ne alta vulnera recru- E descant, non recensere satius existimo. Unum hoc certe nullo pacto prætermittere possum, longe feliciores illos Italis ceterisque Christiani orbis nationibus existimandos, qui pro fide contra infideles perfidosque pugnant, pro sanctissima religione contra fœdissimam sectam sanguinem fundunt, pro Deo optimo maximo contra turpissimum Mahumetum corpora telis objiciunt, mortem oppetunt. Isti contra quid pro paucorum potentia, pro privatis odiis, pro simultatibus fecerint, dicat Brixia, exponat Ravenna, referat Etruria, edisserat calamitates suas cisalpina Gallia, Gallia item transalpina, Fla-

SESSIO VI.

ANNO CHRISTI 1513.

Flaminia, Liguria. Citetur Liris testis victoriæ A inspiciantur urbana sepulcra, recenseatur Hispania, interrogetur Britannia. Quid dicam magis? Perlustretur Europa; audiemus profecto sanguinem clamantem de terra & voces occisorum dicentium: *Vindica domine, vindica domine, vindica domine sanguinem nostrum qui effusus est.* (Apoc. 5.) Et quod detestabile omnino dixerim, parum est, Italicum cruorem Italica manu fundi, nisi exteris etiam gentibus hauriendus præbeatur. Possem ad hæc de perniciosissima illa Hydrunti invasione, deque continuis nostri nominis hostium per Tyrrhenum mare excursionibus, ni temporis angustia concluderer, multa dicere. Sed dicemus de his omnibus latius, cum pacatis Italiæ rebus (hanc enim omnium, quæ nunc B vigent, bellorum arcem esse judico) sanctissimæ expeditionis tempus advenerit. Nunc vero, quod reliquum jam est, ut commodius a me dici & fieri a vobis postmodum possit, operæ pretium existimavi, si de ecclesia catholica aliquid, quantum tamen temporis brevitate dabitur, in medium adduxero. Illud enim necessarium in primis semper fore duxi, ut fidei nostræ caput, Romana scilicet ecclesia, componatur ante omnia, instauretur, reformetur. Nam sicut gravissimus est morbus, qui a capite diffunditur; ita optima est valetudo, quæ ab optimo capite, tamquam a saluberrimo fonte, inter cetera membra defluit & corrivatur. Vidimus jam, quæ majorum nostrorum, quæ no- C stra ætate acciderint. Et hæc ferme omnia, aut majorem eorum partem, nostra causa, nostris, ut diximus, malis perpessi sumus. Tædet vero, pigetque, fidem, pietatem, religionem nostris temporibus ita tepuisse, & pene dixerim contabuisse videri, ut vix earum ulla vestigia sint reliqua. Et in nobis quo tempore ecclesia ab hæreticorum persecutionibus vacua, summa pace & libertate fruitur, tantopere fidem ac fervorem majorum nostrorum animis insitum refrixisse, ut cum Jeremia vere dicere possimus: (Thren. 1.) *Egressus est a filia Sion omnis decor ejus*, innocentiæ scilicet & castitatis: *principes ejus facti sunt ut arietes, hostes ingressi sunt sanctuaria ejus*. Ecclesias polluerunt, virgines D ejus & juvenes in captivitatem abierunt. Sacerdotes & senes spreverunt Deum. Non est lex, non est mandatum, judicia pervertuntur. Hæccine est illa Jerusalem, civitas perfecti decoris, & gaudium universi orbis? Hæccine illa filia Sion, sponsa Christi, quæ una esse debet? Nostri vero, tamquam mendax illa femina quæ dividi puerum petebat, diviserunt eam sæpius, disciderunt, dilaniaverunt. Hæccine est illa filia Sion, soror Christi, quam majores nostri commendatam sibi pro viribus defenderunt, proprii sanguinis effusione incorruptam conservaverunt, jejuniis, lacrymis, orationibus auxerunt? Nos contra quibus artibus majorem jam ejus partem amiserimus silentio involvam. Et de mi- E nima ista quæ superat adhuc portione nihil dicam, patres. Ponam digitum super os meum: dijudicet seipsum unusquisque, & quæ afflictus animo & pro veritate dixi, æquis auribus accipite, æquo animo ferre, & communem omnium utilitatem apertis, ut dicitur, oculis prospicere. Sed ne fleveris, filia Sion, quia ecce venit leo de tribu Juda, radix David: ecce suscitavit tibi Deus salvatorem, qui salvabit te de manibus vastantium, & populum Dei de manu persequentium liberabit. Te, Leo beatissime, salvatorem venturum speravimus. Ad te pro acceptis cladibus, pro perperam gestis gementes, pro malorum fine, & futuræ spe victoriæ læti & hilares clamamus: *Impugna impugnantes nos. Apprehende scutum & gladium, & exurge in adjutorium nostrum.* (Psalm. 34.) Conclude adversus eos qui nos persequuntur, & tabernaculum sponsæ tuæ, quod manus impiorum polluerunt, vindica, ut sicut Christianus populus te solum & verum pontificem veneratur, ita & Christiani nominis hostes te religiosissimum metuant, te potentissimum contremiscant. Da hoc, pater beatissime, Julii prædecessoris tui & parentis optimi sanctissimæ memoriæ, da perpetuæ quieti, ut sicut lætatur jam te successore, sicut gaudet jam te indictum a se concilium prosequi & celebrare, ita & conceptam animo ecclesiæ unionem, ejusque reformationem, & sanctissimam contra Turcas expeditionem te omni desiderio expetere, totis viribus complecti ovideat & lætetur. Vos vero, patres amplissimi (ingenue dicam quod sentio) nisi certus essem, majoribus jam auspiciis & felici ductu ejus sponsi, quem Deus nuper ecclesiæ suæ stabili fide jugavit, daturos sedulo operam, ut respublica nostra in his quibus constituti sumus periculis, vestra cura, vestro studio, vestra prudentia nihil detrimenti capiat, salva sit, liberetur: viderer profecto jam nunc videre domos nostras deseri, nos pro mancipiis duci, trahi, discerpi & in nos, qualia sæpe anteactis temporibus, contumeliarum omnium & scelerum fieri exempla. Vos ego omnes appello, patres, qui ædificati supra fundamentum apostolorum, sedetis super sedes duodecim judicantes, illud pro viribus adnitimini, ut interiores & domesticæ primum discordiæ vastationesque tollantur. Et (Matth. 16.) juxta legislatoris nostri sententiam, portæ inferi, id est, inferiores mundi potestates, adversus Romanam ecclesiam, quæ summa est & suprema, non prævaleant. Quibus sublatis, tum demum cum apertis hostibus agendum censeo. Serpentem vero sævissimi schismatis hydram caritatis igne & pastoralis officii adustione extinguite, exsiccare; ne quæ nunc parva est scintilla, maximum paulo post incendium suscitet: unaque sit sponsa Christi, una amica ejus, una dilecta. Si quid præterea in hac universi orbis specula, vel incontinentiam licentia honestati detraxit, vel si temporum malignitas æquitatis ac justitiæ, quæ humanarum divinarumque rerum fundamentum est & conservatrix, lumen offendit, hujus sanctæ synodi judicio emendetur, quæ caritatis clypeo, potestatis mucrone, misericordiæque ac severitatis libra bonos foveat, malos compescat, & majorum more fortia confirmet, debilitata instauret, injusta in æquitatis gyrum reducat, ut non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, quæsivisse merito commendetur. Cumque restitutam sibi integritatis suæ speciem ac decorem sancta Romana ecclesia viderit, & filiis suis ipsa glorietur, & nos tantæ parentis gloria indigni minime comprobemur. Pacem vero non cum hostibus, prout hactenus factum est, sed cum nostris habeamus. Bellum illis & arma inferamus, cum his beneficiis certemus, & de recuperandis quæ nostra sunt, contendamus. Et cum ad morem, qui rerum omnium causa est, & ad pacem atque concordiam nati simus, pacem amplectamur, pacem amemus, pacem celebremus, ut rempublicam nostram Christianam in pristinam majestatem restituere, eamque qualis esse debet, posteris nostris relinquere possimus. Illis præterea, qui servitu-

ANNO CHRISTI 1513.

vitutis jugum apud sævissimos Turcas jam diu A sustinent, & redemptionis expectationem ferre ulterius nequeunt, vel benigni alicujus sideris salutares igniculos ostendamus, ne quod multorum annorum patientia promeruissent, nostra id culpa vel negligentia amittere videantur. Illis denique, qui hostium ipsorum faucibus expositi ad quinquagesimum annum, jam abducuntur, diripiuntur, vulnerantur, cædi demum assiduæ & excidio patent, & quorum quasi devotionis fiducia in utramque aurem hucusque dormivimus, erogemus aliquid, impartiamur aliquid, ut refecti aliquantulum viriliter agant, confidant & sint robusti, ne forte rupto eo obice, sublataque media belli mora, hostilitatis impetus (quod flexis genibus B deprecemur) nos quoque in præceps trahat. Mandemus tamen prius domos nostras, interiores inquam, quæ non fumo, non pulvere, sed malis cogitationibus sordidantur: exteriores quoque prudenter disponamus. Commodissime enim reipublicæ rector ac moderator efficitur, qui suorum prius extiterit. An forte arbitramini, patres amplissimi, eum ecclesiam Dei bene dispositurum, & diligentem fore de alieno, qui de suo negligens est, qui domum suam dispensare nescit? Et cum in societatem Jesu Christi vocati simus, non sint
1. Cor. 1. in nobis contentiones, neque scissuræ, quarum consuetudinem ecclesia Dei habere non debet; sed unanimes semper idipsum omnes C intendamus, quod construat & ædificet in
1. Cor. 11. Christo Jesu domino nostro. Ita demum deformata reformabuntur, dubii sperabunt, nutantes confirmabuntur, fides exaltabitur, justitia vigebit, pietas coletur, religio stabit, hostes propellentur. Aurea pax revocabitur, dicemusque cum Isaia, & cantabimus: *Exulta*
Isa. 62. Zach. 9. *filia Sion, quia ecce salvator tuus veniet tibi.* Dixi.

SESSIO VII.

SESSIO VII.

IN nomine domini. Amen. Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero Veneris decimaseptima mensis Junii, pontificatus D sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Leonis divina providentia papæ decimi anno primo, fuit celebrata septima sessio concilii generalis Lateranensis in ecclesia Lateranensi præsente & præsidente præfato sanctissimo domino nostro papa. Fueruntque præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi & abbates, oratores principum, & illustres domini, ac quamplurimi doctores & nobiles, & primo

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Jacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.
Reverendissimus dominus Franciscus Sabinensis.

Presbyteri Cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.

SESSIO VII.

A Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Joannis & Pauli, Surrentinus.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Carolus tituli sanctæ Cæciliæ.
Reverendissimus dominus Christophorus sanctæ Praxedis.
B Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
C Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Sigismundus sanctæ Mariæ Novæ.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.

Patriarchæ & assistentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Senensis.
D Reverendus pater dominus Julius Florentinus.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Pompejus Reatinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Taurinensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus episcopus & gubernator Urbis.
Reverendus pater dominus Silvester Vuigorniensis episcopus, orator regis Angliæ.
E Reverendus pater dominus Joannes Gneznensis archiepiscopus, orator regis Poloniæ.
Reverendus pater dominus Hercules episcopus Augustensis, orator Sabaudiæ.
Reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis, & orator ducis Ferrariæ.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Julius Corinthiensis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.

Re-

SESSIO VII.

Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Joanes Matthæus sanctæ Severinæ.
Reverendus pater dominus Orlandus Avenionensis.
Reverendus pater dominus Raynaldus Ragusinus.
Reverendus pater dominus Andreas Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Arborensis.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Gabriel Barensis.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Paphensis.
Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Justinopolitanus.
Reverendus pater dominus Rainaldus sancti Angeli de Lombardia.
Reverendus pater dominus Joannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Joannes Petrus Theatinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.
Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Buduensis.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Julianus Vulterranus.
Reverendus pater dominus Jacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Andreas Ansarensis.
Reverendus pater dominus Joannes Sibinicensis.
Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.
Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Josue Asculanus.
Reverendus pater dominus Vincentius Oscensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Spoletanus.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.
Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Bisigniasensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.

ANNO CHRISTI 1513.

A Reverendus pater dominus Joannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Bonifacius Iporigiensis.
Reverendus pater dominus Julianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Tranquillus* [a] Firmanus.
B Reverendus pater dominus Jacobus Marsicanus.
Reverendus pater dominus Matthæus Umbriaticensis.
Reverendus pater dominus Antonius Urbinatensis.
Reverendus pater dominus Petrus Foroliviensis.
Reverendus pater dominus Marius Urgentinus.
Reverendus pater dominus Hugolinus Liciensis.
Reverendus pater dominus Albertus Sebastensis.
C Reverendus pater dominus Jacobus Signiensis.
Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Baptista Aquitensis.
Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.
Reverendus pater dominus Petrus Urgellensis.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
Reverendus pater dominus Joannes Antonius Anglonensis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
D Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Galesius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Andreas Literensis.
Reverendus pater dominus Joannes Franciscus *Avellinensis.
Reverendus pater dominus Hugo Rheginus.
Reverendus pater dominus Joannes Antonius Calenensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Cajacensis.
Reverendus pater dominus Georgius Bellicensis.
E Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.
Reverendus pater dominus Joannes Elnensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.

Abbates.

Reverendus pater dominus Floremundus abbas sancti Georgii de Urbe.

Re-

[a] Pro Ferentinus.

Reverendus pater dominus Joannes Andreas A abbas sancti Sebastiani extra Urbem.
Reverendus pater dominus Hilarius præceptor sancti Spiritus de Urbe.

Generales ordinum.

Magister Ægidius generalis ordinis eremitarum sancti Augustini.
Magister Angelus generalis ordinis beatæ Mariæ Servorum.

Oratores.

Illustris dominus Albertus de Carpi, orator Maximiliani electi imperatoris. B
Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici Ferdinandi Aragonum regis.
Illustris dominus Stanislaus de * Osteroch orator regis Poloniæ.
Magnificus dominus Franciscus Foscarus orator Venetorum.
Reverendus pater dominus Marinus Caracciolus orator ducis Mediolanensis.
Magnifici domini P. de Bondelmonte, & Jacobus Salviati, ac Franciscus Victorius, oratores Florentinorum.
Reverendus pater dominus Alexander archidiaconus Mantuanus, orator marchionis Mantuæ. C

* Ostrorog.

Illustres domini temporales.

Illustris dominus Julianus de Medicis frater germanus sanctissimi domini nostri.
Illustris dominus Camerini.
Magnificus dominus Franciscus Cibo.
Illustris dominus Marcus Antonius Columna.
Illustris dominus Franciottus de Ursinis cum ejus filio.

Conservatores Urbis.

Dominus Hierónymus Benzon cum sociis.

D Fuit celebrata missa submissa voce per reverendum patrem dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem, & habita oratio per dominum Baltassarem del Rio clericum Palentinum, protonotarium apostolicum, reverendissimi domini cardinalis Alborensis secretarium: cujus tenor in fine præsentis sessionis est insertus. Et cantatis litaniis, & aliis devotis orationibus, & ab eodem sanctissimo domino nostro benedicta synodo, prout moris est, reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii diaconus cardinalis, de Farnesio vulgariter nuncupatus, cantavit evangelium secundum Lucam, quod incipit: *Designavit dominus & alios septuagintaduos discipulos*, &c. E Quo finito oratores Poloniæ supradicti præsentarunt mandatum illustrissimi domini Sigismundi regis Poloniæ. Et reverendus pater dominus Thomas Phædra ascendit ambonem, & legit illud tenoris inserti, videlicet:

MANDATUM REGIS POLONIÆ

Sigismundus Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lituaniæ, Russiaque, &c. dominus & heres.

Notum facimus universis & singulis harum seriem inspecturis, lecturis seu audituris, quod postea quam accepimus dominum olim felicisque recordationis Julium II. divina providentia sanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ summum pontificem, pro defendenda sanctæ Romanæ ecclesiæ unitate, & sanctissima contra catholicæ fidei & crucis Jesu Christi hostes expeditione suscipienda, concilium generale in Laterano indixisse, memores officii ac debiti nostri, quo eidem sanctæ Romanæ ecclesiæ matri nostræ sumus adstricti, pro cujus honore & tranquillo statu omnes vires nostras effundere semper parati sumus, de certa nostra scientia, ac universorum regni ac dominiorum nostrorum, principum spiritualium & sæcularium, procerum, communitatum ac militiarum consilio & consensu, reverendum in Christo patrem dominum Joannem ecclesiæ metropolitanæ Gueznensis archiepiscopum, & regni nostri primatem, & magnificum Stanislaum de * Ostrorog equitem auratum, Palatinatus castellanum, nostros & regni nostri consiliarios sincere dilectos, quos etiam nuper piis paternisque monitis prædicti olim Julii summi pontificis ad infra scripta designatos legaverimus, eosdemque ad sanctissimum in Christo patrem & dominum, dominum Leonem decimum divina providentia ejusdem sanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ summum pontificem modernum, & sanctam sedem apostolicam, ac sacrum Lateranense concilium, si & inquantum cœptam prosecutionem habuerit, oratores designavimus & designamus, & deputamus harum serie literarum, dantes illis plenam & omnimodam potestatem pro nobis ac regnis, dominiis, principibus, spiritualibus & sæcularibus, proceribus & populis ditioni nostræ subjectis coram eadem sanctitate domini nostri, domini Leonis decimi papæ moderni, comparendi, ibidemque obedientiam, juxta majorum meorum consuetudinem, præfato sanctissimo domino nostro novo præstandi, & recognoscendi eumdem sanctissimum dominum nostrum papam esse verum, unicum & indubitatum pontificem, & dominici gregis pastorem, & in sacro Lateranensi concilio dicendi, proponendi, atque quæ regno nostro opportuna sunt, petendi, agendi, tractandi omnia & singula, quæ ad celebrandum & concludendum ipsum sacrum concilium, & quæ in eodem proponentur & tractabuntur, nec non ad dictæ sanctæ Romanæ ecclesiæ & membrorum ejus unionem, Christianæque religionis augmentum, atque ad sanctissimam & a nobis desideratam in ejus Christianæ religionis & catholicæ fidei hostes expeditionem, & quæ ad obedientiam consuetam præstandam fuerint necessaria seu opportuna, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est insertum; & quæ ipsimet faceremus, seu facere possemus, si præsentes adessemus. Promittentes nos ratum, gratum, validum atque firmum habituros quidquid in prædictis & quolibet eorum, per dictos nostros oratores actum & gestum fuerit. In quorum fidem & testi-

mo-

* Osteroch.

SESSIO VII.

monium præsentes scribi & sigillo nostro sigillari fecimus.

Datum Poznaniæ decima mensis Aprilis, anno domini 1513.

Sigismundus rex scripsit.

Quo perlecto, reverendus pater dominus Marinus Caracciolus præsentavit mandatum illustrissimi domini Maximiliani ducis Mediolanensis: & idem Phædra legit in ambone tenoris infra scripti, videlicet:

MANDATUM DUCIS MEDIOLANI.

Maximilianus Maria Sfortia, vicecomes, dux Mediolani, &c. Papiæ princeps, Angleriæ comes, ac Genuæ & Cremonæ dominus.

Nemini dubium sit, quod sacrosancta universalis synodus, in Deo optimo maximo congregata, universo Christiano orbi & gregi dominico, ac etiam catholicis principibus est admodum proficua & salutaris. Nam circa Christianæ religionis indivisibilem unitatem, pacem & tranquillitatem versatur, pro universali morum in capite & in membris ecclesiæ reformatione ac Christianæ fidei augmento, & ut vitia extirpentur, corrigantur excessus, & virtutes solidæ inserantur. Tendit etiam ad regum & principum invicem diffidentium pacificationem & concordiam. Anno superiore felicis recordationis Julius secundus Lateranense concilium instituit, & reformandæ ecclesiæ initium tulit, & normam afferre cœpit, extirpando errores qui surgere in Christianis populis velle videbantur. Dehinc ut Pisanum conciliabulum tolleret, & ejus perniciosissimi schismatis extirparet auctores, ipsos & præcipuos eorum fautores Italia expulit. Quibus expulsis, mihi in primis aditus patuit ad recuperandum paternum & hereditarium statum Mediolanensem. Julio secundo ex humanis sublato, qui tantorum operum auctor esse cœperat, illi successor creatus est, in quo nec sapientia major nec animi bonitas firmior ad peragendum quæ inchoata fuerant, desiderari posset. Nuper igitur certior factus sum, sanctissimum ac beatissimum dominum nostrum, dominum Leonem divina providentia decimum pontificem maximum in Lateranensi concilio sextam sessionem celebrasse, & principes ac populos monuisse, & statuisse, quæ finiendo concilio supersunt, & pacando Christiano orbi necessaria videntur, peragere velle. Res profecto admodum salubris, & quæ nullis unquam laudibus satis efferri posset. Hæc autem cum ab omnibus sint magnifacienda, minime a me sine gravi nota negligi possent. Neque enim unquam ex animo excidet, occupato parentis mei statu, idipsum quod patria procul vixi, serenissimi Cæsaris beneficio * rectum me vixisse: & nisi inter ceteros beatissimi Julii secundi arma Gallum hostem pepulissent, frustra a me per hæc tempora parentis mei principatus desiderari potuisset. Collibens igitur atque omni studio ad Lateranense concilium accedo: cui, nisi impius atque ingratus esse velim, deesse nusquam debeo. A sancta nostra matre ecclesia separare me, iniquissimum esset, præsertim cum ad id ipsum, quod sum, apostolicæ sedis & sanctissimæ ligæ, Romanique Cæsaris beneficium esse agnoscam ac fatear. Omnibus igitur me-

* rectum

ANNO CHRISTI 1513.

A liori modo, via, jure, forma & causa, quibus melius, validius & efficacius possum, eligo, creo, atque constituo reverendum dominum Marinum Caracciolum apostolicum protonotarium, consiliarium & oratorem dilectum meum, verum & certum ac legitimum procuratorem, & mandatarium ac nuntium specialem, ut nomine meo in hoc sacro concilio ac Christiana religione & congregatione intersit, assistat, suffragetur, & in omnibus & singulis actis & processibus ea agat, tractet, proponat & concludat, quæ pro sanctæ Romanæ ecclesiæ reformatione, & pacandis Christiani orbis turbationibus atque incommodis, agi, firmari & concludi oportere censebitur. Polliceor au-
B tem in verbo veri principis & cum juramento, omnia & singula me firma & rata habiturum, quæ per ipsum ad hoc publicum bonum procurata, dicta, acta, gesta aut promissa fuerint. In cujus rei fidem & testimonium præsentes fieri jussi, & non solum sigilli mei munimine, verum manus meæ propriæ subscriptione stabilivi.

Datum Papiæ die nono Maii, millesimo quingentesimo decimotertio.

Maximilianus.

Quo etiam finito, reverendus dominus Alexander archidiaconus Mantuanus dedit mandatum illustrissimi marchionis Mantuæ, & dominus Thomas Phædra legit illud tenoris infra
C scripti, videlicet:

MANDATUM MARCHIONIS MANTUÆ.

Franciscus marchio Mantuæ, & sanctæ Romanæ ecclesiæ confalonerius.

Sicuti contingit nobis divino beneficio ecclesiæ sanctæ Dei sacri corporis esse membrum haud ignobile, sic nobis convenire intelligimus, præfatæ ecclesiæ semper inhærere, pro ea & cum ea extrema quæque pati, & more boni militis gloriosum ipsius vexillum nusquam deserere. Cum igitur alias sa-
D crum Lateranense concilium indixerit sanctæ memoriæ Julius papa II. dignitatis ecclesiasticæ studiosissimus, & in primis a nobis semper adorandus. Is namque ut erat pientissimus, e tenebris & umbra mortis gratuita redemptione nobis ereptis, salutem & dulcissimam libertatem restituit: propter quod immortale meritum, opinamur Deum optimum maximum, precibus nostris exauditis, retribuisse copiosam sibi in cælis mercedem. Quod quidem consilium beatissimus dominus Leo papa decimus, nuper divinitus ad apostolatus apicem evectus, (quod nobis faustum felixque futurum reipsa perspeximus) cum maxima populi Christiani frequentia prosequi-
E tur, licet superioribus diebus speciales oratores, illustrem dominum Aloysium Gonzagam marchionem, & etiam consanguineum nostrum carissimum, & dominum Franciscum Bonatum juris utriusque doctorem, civem nostrum dilectissimum ad ejus beatitudinem venerandam adorandamque miserimus, ut in his etiam quæ in posterum occurrere possunt, pro virili nostra integerrime facere satis valeamus, specialem nuntium, procuratorem, & in omnibus & singulis, in amplissima & validissima forma, vices nostras omnimodas gerentem, facere persuademur. Harum propterea serie

ANNO CHRISTI 1513.

ſerie omni meliori modo eligimus, conſtituimus, A creamus & deputamus noſtrum verum, certum, legitimum & indubitatum procuratorem & nuntium ſpecialem & generalem, ita quod ſpecialitas generalitati non deroget, nec contra; & omnimodas vices noſtras gerentem, reverendum in Chriſto archidiaconum Mantuanum dominum Alexandrum Gablonetam juris utriuſque doctorem & oratorem noſtrum cariſſimum, cujus fidem & nobis inſerviendi voluntatem multis annis probavimus & cognovimus, ac quantum in nobis eſt, ſacrum Lateranenſe concilium, per felicis memoriæ ſanctiſſimum Julium papam recte & rite divinitus indictum & convocatum, in omnibus & per omnia, prout & quemadmodum ejus beatitu- B do ſtatuit & ordinavit, laudandum, confirmandum & venerandum; atque debitis temporibus in omnibus actis proceſſibuſque ejuſdem ſacri Lateranenſis concilii comparendum, in ipſoque debitam audientiam præfato ſanctiſſimo domino noſtro Leoni, toties, quoties fuerit opportunum, præſtandum, & eumdem dominum noſtrum verum, unicum, canonicum & indubitatum pontificem dominici gregis paſtorem eſſe, quem, etſi mori oportuerit, nunquam negabimus, confitendum, recenſendum & recognoſcendum, in ipſoque ſacro Lateranenſi concilio dicendum, proponendum, tractandum, firmandum, revocandum, damnandum, laudandum vovendumque, & noſtro nomine omnia & quæcunque C celebrationi, continuationi & concluſioni dicti ſacri Lateranenſis concilii, & quæ in eodem proponentur, tractabuntur, decidentur, unionique & individuitati dictæ ſanctæ Romanæ eccleſiæ matris noſtræ & membrorum, nec non morum univerſali reformationi, fideique augmento neceſſaria, ſeu etiam opportuna, & ſine quibus ea commode fieri ſeu perfici nequirent, etiamſi ſpeciale, ſingulare & individuum mandatum exigerent, & majora eſſent expreſſa. Ita quod ea omnia quæ noſipſi, ſi præſentes eſſemus, omni validiori modo facere omnibus poſſemus, cum omnibus clauſulis, juramentis & obligationibus neceſ- D ſariis, & quibus efficacius fieri poteſt, valeat & ipſe validiſſime celebrare & noſtro nomine perficere, & ad conſilium ſapientis non ſolum præſens noſtrum mandatum extendere, ſed in omnibus & ſingulis occurrentibus, majoribus etiam expreſſis, addere, & cum clauſulis & obligationibus, prout expedierit, confirmare: quoniam ſuper prædictis omnibus & ſingulis, cum annexis, dependentibus, emergentibus, incidentibus & connexis, omni meliori modo & forma, quibus de jure efficacius fieri poteſt, præfato reverendo domino Alexandro plenarie vices noſtras committimus, damus & conferimus, promittentes ratum, gratum, validum atque firmum, omni in loco & tempore per- E petuo habere, quidquid in prædictis & circa prædicta, & quodlibet eorum, per præfatum dominum archidiaconum dictum, actum, procuratum geſtumve fuerit, & in nullo unquam contra facere vel venire aliqua ratione vel cauſa. Renunciantes omnibus exceptionibus tam juris quam facti, & omnia & ſingula bona noſtra tam præſentia quam futura, cum præmiſſorum omnium & ſingulorum obſervantia obligantes.

Datum Mantuæ die duodecima Junii, milleſimo quingenteſimo decimotertio.

Franciſcus marchio Mantuæ manu propria.

SESSIO VII.

Statius Gadius ſecretarius mandato ſuo ſubſcripſit.

Quo finito, reverendus Laurentius de [a] Medizeldri, orator illuſtriſſimorum dominorum Staniſlai & Joannis ducum Mazoviæ, dedit mandatum: & idem Phædra legit illud tenoris infra ſcripti, videlicet:

[a] al. Medizelzi.

MANDATUM DUCUM MAZOVIÆ.

Stanislaus & Joannes Dei gratia duces Mazoviæ, Ruſſiæque, &c.

Significamus per præſentes noſtras literas univerſis quibus expedit, quia venerabilem dominum Laurentium de Medizeldri cathedralis Vilnenſis præpoſitum, & parochialis in Vitepſtro archipreſbyterum eccleſiarum, ſecretarium regium, oratorem, nuntium & procuratorem ſpecialem, ad ſacrum generale concilium Lateranenſe, per modernum ſanctiſſimum dominum noſtrum Julium divina providentia papam ſecundum, cum ſacro reverendiſſimorum dominorum cardinalium collegio inſtitutum, & ad Kalendas Novembris tranſlatum, de mente noſtra bene & plene informatum, juſſis ejuſdem ſanctiſſimi domini noſtri morem gerentes, deputavimus, deſignavimus, miſimus & conſtituimus, deputamuſque, deſignamus, mittimus & conſtituimus, dantes & concedentes eidem plenam & omnimodam facultatem nomine noſtro in eodem concilio ſuper ſtatu religionis Chriſtianæ, ac ſanctæ Romanæ univerſaliſque eccleſiæ rebus, etiam ducatus noſtri, conſulendi, agendi, diſſerendi & concludendi, volentes ea omnia quæ idem nomine noſtro egerit in eodem ſacro conventu, rata, grata atque firma habere, etiamſi talia forent, quæ mandatum exigerent magis ſpeciale. In cujus rei teſtimonium ſigillum noſtrum præſentibus ſubappendi juſſimus.

Datum in civitate noſtra Eziechonouu, vigeſima Februarii, anno domini milleſimo quingenteſimo decimotertio.

Quo finito, idem dominus Thomas Phædra legit quamdam ſchedulam ſubſcriptam per dominum Bernardinum de Carvaial, & F. de ſancto Severino, olim ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales, ſuper materia abjurationis ſchiſmatis & unionis eccleſiæ, cum convenientibus verbis & humili erroris confeſſione, & veniæ petitione, tenoris infra ſcripti: videlicet:

Tenor hujus ſchedulæ non eſt inſertus, quia cum eſſet in manu dicti Thomæ ſecretarii, qui poſtmodum defunctus eſt, nunquam potuit reperiri.

Quin domini Bernardinus Carvaial, & F. de ſancto Severino, poſtmodum per ſanctiſſimum dominum noſtrum, ſervatis ſolemnitatibus conſuetis, paucis diebus elapſis, in palatio apoſtolico priſtinæ dignitati in conſiſtorio ſecreto ſolemniter poſt ſchiſmatis abjurationem reſtituti fuerunt, cum veniſſent prius per aulas palatii apoſtolici, ubi magna multitudo convenerat, tamquam privati clerici, & non cardinales, habitu clericorum ſæcularium induti ſimpliciter coloris violati, & bireto ejuſdem coloris, ante pedes ſanctitatis ſuæ coram ſacro ſenatu genuflexi, & ſchiſma in ſolemni forma intelligibili voce juxta tenorem certæ ſchedulæ,

SESSIO VII.

ANNO CHRISTI 1515.

dulæ, quam in manibus tenebant, factæ, A & realiter abjurassent, & veniam humiliter erratorum petiissent, prioribus vestibus exuti, habitum cum bireto rubeo cardinalium consueto induti, per magistrum ceremoniarum, & ad osculum pedum & oris per sanctitatem suam admissi, & capello rubeo accepto de manu sanctitatis suæ, & ad osculum aliorum cardinalium recepti, & de speciali gratia ad priorem locum restituti fuissent, juxta morem prædecessorum suorum servari solitum in similibus, prout latius in actis publicis in camera apostolica, & apud secretarios domesticos pontificis & concilii latius continetur. Deinde lecta schedula prædicta, exclusisque ceteris de more non habentibus voces definitivas in con- B cilio, clausoque ostio concilii, exceptis oratoribus & baronibus qui remanserunt, prælatisque omnibus post sanctissimum in suis subselliis cum mitris & vestibus sacris considentibus de more.

Demum reverendus pater dominus Pompejus de Columna episcopus Reatinus ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam tenoris infra scripti de mandato sanctissimi domini nostri papæ, alta & intelligibili voce, videlicet:

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio. C

Meditatio cordis nostri assidua * sacri Lateranensis concilii vigilans & intendens, ad ea potissimum vertitur, quæ per prædecessores nostros Romanos pontifices pro tuitione ecclesiasticæ libertatis, deformatorumque præsertim in officii apostolicæ sedis reformatione, ac Christi fidelium pace & tranquillitate, provide statui & ordinari incepta, per nostræ provisionis ministerium, debitum & salubrem sortiantur effectum. Dudum felicis recordationis Julius papa secundus prædecessor noster negotium & discussionem declarationis, nullitatis & abrogationis assertæ sanctionis pragmaticæ in partibus Gallicanis contra li- D bertatem præfatam in dictæ sedis vilipendium, abusu Gallicorum prælatorum & nobilium, & aliorum laicorum eis faventium introductæ, venerabilium fratrum nostrorum, tunc suorum, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, & aliorum prælatorum congregationibus, relationemque discussorum sibi & concilio præfato faciendam, dicto concilio approbante commisit, Gallicosque prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum, parlamenta & laicos illis faventes, & dicta sanctione abutentes, omnesque alios & singulos in præmissis sua communiter vel divisim interesse putantes, moneri & citari infra certum competentem terminum præfigendum, ad compa- E rendum coram prædecessore & concilio præfatis, causasque dicendum, quare sanctio præfata, illiusque corruptela & abusio in concernentibus auctoritatem dictæ ecclesiæ, sacrorum canonum & libertatis præfatæ violationem, nulla & invalida declarari & abrogari non deberet, statuit & ordinavit, nec non literas suas, per quas Romanæ curiæ officiales, & illorum exactiones generaliter reformaverat, per nonnullos deputatos & deputandos, particulariter declarari, & declarationes ipsas sibi in eodem concilio referri præcepit, prout in literis seu schedulis dicti Julii prædecessoris desuper confectis plenius continetur. Cum autem dicto Julio prædecessore in humanis agente, diversis impedimentis causantibus, citatio exequi & reproduci, ac negotium abrogationis discuti, ac reformatio hujusmodi particulariter, ut intentionis ipsius Julii prædecessoris fuerat, fieri non potuerint, sed ipso Julio prædecessore rebus humanis exempto, citatio ipsa legitime executa, in proxima præcedenti sessione per procuratorem fiscalem nostrum reproducta, ipsorumque citatorum non comparentium contumacia accusata, & ad ulteriora procedi petitum fuerit: nos licet totis animi desideriis nil magis affectantes, quam præmissas & alias causas utiles & necessarias, propter quas dictum concilium indictum extitit, ad debitum finem perducere: tamen, ut mature & humaniter procederetur, petitioni præfatæ responsionem non dedimus, nuncque etiam cum præfato concilio intelligentes, per citatos & monitos hujusmodi diversa impedimenta allegari, quare in termino eis præfixo comparere, defensionesque eorum allegare, & de eorum jure docere non potuerunt, ut omnis justæ excusationis & querelæ materia eis auferatur, jam libero salvoconductu ipsis & aliis ad concilium hujusmodi venire volentibus in dicta proxima præcedenti sessione concesso, cardinalium aliorumque prælatorum, qui præmissa & alias conciliares materias audiant, discutiant, auditaque & discussa in eodem concilio referant, particulari deputatione per nos facta, etiam ut majorem nostram & concilii præfati erga eos benignitatem sentiant, eodem sacro concilio approbante, terminum citationis & monitionis hujusmodi præfixum usque ad primam sessionem post Kalendas Novembris proxime venturi tenendam prorogavimus; ipsumque terminum illis non currere, nisi post primam sessionem prædictam tenendam, nec in aliquo præjudicare decernimus. Et insuper cum ultra cardinales jam deputatos, nonnullos prælatos per dictum concilium electos, additis aliquibus ex legitimis causis, qui reformationi prædictæ generali intendere debeant, deputaverimus, sitque nostra firma intentio & dispositio, universalem reformationem, tamquam utilem & necessariam ad dominici agri purgationem & culturam, omnino prosequi & perficere, domino disponente: sed quia graves querelæ in dies contra officialium Romanæ curiæ abusum & extorsiones ad nos deferuntur ex diversis orbis partibus, dictaque reformatio jam cœpta tempore felicis recordationis Julii secundi prædicti prædecessoris nostri fuerit, sacro approbante concilio, ideo ad hoc ut illa citius terminentur, & ea absoluta, ad alias reformationis partes deveniri possit, & querelę prędictæ tollantur, quod cardinales & prælati per ipsam reformationem deputati, auditis prius & intellectis officialibus præfatis, eorumque juribus examinatis, reformationem prędictam juxta tenorem literarum dicti Julii prędecessoris desuper editarum, & concilii prefati in tertia sive quarta sessione determinationem; ac juxta primevas officiorum institutiones seu antiquas consuetudines, usque ad tempora piæ memoriæ Sixti quarti etiam prædecessoris nostris observatas, vel alias, prout eis videbitur, facere, formasque & modos, quos officiales ipsi in exigendis taxis, emolumentis regalibus & proventibus quibuscumque servare, & a quibus sub pœnis in li-

te-

* sacro Lateranensi concilio.

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VII.

teris ipſius Julii prædeceſſoris deſuper contentis A abſtinere teneantur, particulariter & diſtincte declarare & decidere, ac reformationem & deciſionem per eos faciendas in proxima futura vel aliis ſeſſionibus, quibus commode id fieri poterit, referre debeant, ut per dictum ſacrum concilium & nos approbari & debitæ executioni demandari valeant & inviolabiliter obſerventur, eodem ſacro concilio approbante, ſtatuimus & ordinavimus. Ceterum, quia tam ex debito injuncti nobis deſuper apoſtolicæ ſervitutis officii, quam ut in imminenti & notorio infidelium periculo ac effuſioni Chriſtiani ſanguinis, qui exigentibus noſtris culpis frequenter in dies effunditur, occuratur, & diſſenſiones quæ inter Chriſtianos principes vigent; B tollantur, cogimur inter reges & principes Chriſtianos totis viribus pacem quærere; cujus componendæ una ex principalioribus congregationibus concilii præfati cauſa extitit, ut ipſa ſequatur & inviolata perduret, & debitæ executioni demandetur, præſertim his temporibus, quibus potentia infidelium & inimicorum fidei creviſſe dicitur, concilio præfato approbante, ad reges, principes & potentatus præfatos, legatos & nuntios pacis, vigiles, doctrina, experientia & probitate inſignes, pro tractanda & componenda univerſali pace mittere diſpoſuimus & decrevimus, utque arma deponant, Domino auxiliante, quantum in nobis eſt, pro viribus laborare & operari, regumque & C principum & potentatuum hujuſmodi oratores in ipſo concilio præſentes pro apoſtolicæ ſedis reverentia fideliumque unione requirimus, ut regibus, principibus & potentatibus ſuis reſpective hæc ſignificent, eoſque noſtro nomine hortentur ad ipſos legatos apoſtolicos benigne & honorifice tractandum & audiendum, votiſque noſtris tam juſtis & piis per eos illis exponendis ſatisfaciendum: quod eos facturos credimus, ut quanto citius fieri poterit, & abſque legitima excuſatione per nos mittendi legationis munus eis impoſitum ſponte ſuſcipere, & ſuſceptum viriliter adimplere poſſint, ac patre luminum, a quo omne datum optimum eſt, *Jac. 1.* favente, pax ipſa tractari & componi, eaque D compoſita, ſancta & neceſſaria contra infidelium rabiem, Chriſtianum ſanguinem ſitientium, expeditio fieri valeat, & pro totius Chriſtianitatis ſecuritate & quiete feliciter terminari. Poſtremo quia jam temporis diſpoſitione calores æſtivi inſtant, prælatorum valetudini, & ad concilium præfatum venire volentium commoditati conſulentes, aliiſque juſtis & rationabilibus cauſis moti, octavam ſeſſionem ſextodecimo Kalendas Decembris proxime futuri, præfato ſacro concilio approbante, indicimus faciendam, prælatiſque omnibus & ſingulis, & aliis in eodem concilio exiſtentibus, a curia præfata recedendi, & ubi eis placuerit, ad eorum libitum commorandi; ita tamen, quod E niſi dicto die ſextodecimo Kalendas Decembris, ceſſante impedimento legitimo, præſentes fuerint, in literis indictionis ipſius concilii, & canonicis ſanctionibus contra non accedentes ad concilia contentas pœnas incurrant, præfato ſacro concilio approbante, licentiam & facultatem concedimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ prorogationis, aſſignationis, deputationis, confirmationis, commiſſionis continuationis, reformationis, deliberationis, monitionis, voluntatis & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

Datum Romæ in publica ſeſſione in ſacroſancta Lateranenſi baſilica ſolemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ milleſimo quingenteſimo decimotertio, quintodecimo Kalendas Julii, pontificatus noſtri anno primo.

Ja. Sadoletus.
Ja. Queſtemberg.

Qua perlecta, idem epiſcopus petiit a patribus, an placerent eis contenta in ſchedula. Et omnes reſponderunt, placere contenta in ſchedula, excepto reverendo patre domino Jeremia archiepiſcopo Tranenſi, qui dixit, non placere dilationem quoad reformationem, nec etiam quoad pacem & revocationem pragmaticæ. Et etiam dixit, quod cum tractatu revocationis deberet tractari de proviſione facienda ſuper cauſis contentis in revocatione. Et hæc fuerunt pro ſeptima ſeſſione. Et fuit indicta octava ſeſſio decimo Kalendas Decembris. Super quibus omnibus & ſingulis dominus Marius de Peruſchis procurator concilii petiit inſtrumentum & inſtrumenta.

Deinde anno a nativitate domini milleſimo quingenteſimo decimotertio indictione prima, die vero decimaſexta menſis Decembris, pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris & domini noſtri, domini Leonis divina providentia papæ decimi anno primo, diſcretus vir Bellavilla ejuſdem ſanctiſſimi domini noſtri curſor, in valvis baſilicæ principis apoſtolorum, & ſancti Joannis Lateranenſis, ac cancellariæ apoſtolicæ, publicavit literas ſive ſchedulam prorogationis octavæ ſeſſionis, cujus tenor talis eſt.

Leo epiſcopus ſervus ſervorum Dei octavam ſeſſionem ſacri celeberrimique Lateranenſis concilii, in qua terminum in ſeptima ſeſſione præcedente, Gallicis prælatis & eis faventibus, ſuaque intereſſe putantibus, citatis & monitis ad dicendum cauſam, quare ſanctio pragmatica in concernentibus ſacrorum canonum & libertatis eccleſiaſticæ violationem nulla & invalida declarari & abrogari non deberet, præfixum; & quarum citationis & monitionis executio reproducta, & ipſorum citatorum & monitorum contumacia accuſata fuerat, eiſdem citatis & monitis non currere, niſi poſt primam ſeſſionem, nec in aliquo eis præjudicare decrevimus, ac declarationem & deciſionem reformationis officialium, & hæreſum extirpationem, ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus & prælatis per nos commiſſas, referendas ſtatuimus & ordinavimus: nec non pro univerſali pace inter Chriſtianos principes & potentatus componenda, ad eos legatos & nuntios mittere diſpoſuimus, regumque, principum & potentatuum hujuſmodi oratores in ipſo concilio tunc præſentes, ut regibus, principibus & potentatibus ſuis reſpective id ſignificarent, eoſque noſtro nomine hortarentur, ad ipſos legatos apoſtolicos benigne & honorifice tractandum & audiendum, votiſque noſtris tam juſtis & piis per eos illis exponendis ſatisfaciendum, ad decimum ſextum Kalendas Decembris proxime præteriti faciendam per nos indictam, ex certis legitimis cauſis tunc expreſſis, ad diem Veneris poſt proximum feſtum ſanctæ Luciæ proro-

gamus, quæ erit XVII. Kalendas Januarii, faciendam indiximus: terminumque citatis & monitis præfatis, ut præfertur, præfixum interim non currere, & in aliquo eis non præjudicare, nisi post octavam sessionem præfatam, decernimus & declaramus. Cum autem cardinales & prælati congregationum, quibus fidei & reformationis officialium, & pacis causæ hujusmodi commissæ fuerunt, licet omni studio & diligentia circa illarum expeditionem elaboraverint, quia tamen resolutiones per eos factæ in debitam schedulam adhuc reduci non potuerunt, id infra triduum factum esse, ac proxima dies Veneris, qua dicta octava sessio per nos indicta teneri debeat, instare noscatur: Nos igitur ex præmissis & aliis causis super hoc providere volentes, de venerabilium fratrum nostrorum consilio & unanimi consensu, octavam sessionem & diem Veneris hujusmodi ad diem Lunæ proxime futurum prorogamus, & octavam sessionem ipsam dicta die Lunæ, quæ erit decimaquarta Kalendas Januarii, faciendam indicimus, terminumque citatis & monitis præfatis, ut præfertur, præfixum interim non currere, & in aliquo eis non præjudicare, nisi post ipsam octavam sessionem, decernimus & declaramus.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimotertio, Idibus Decembris, pontificatus nostri anno primo.

PLACET.

Deinde die decimaseptima ejusdem mensis fuit congregatio in capella superiori palatii apostolici omnium trium congregationum, super fide, pace & reformatione: in qua reverendissimi domini cardinales & prælati deputati legerunt schedulas tres super fide, pace & reformatione, quæ in octava sessione inseruntur, & hoc post multas congregationes prius factas super hujusmodi consultatione.

Invictissimo & augusto principi Ferdinando Hispaniarum sceptra tenenti, Aragonum, utriusque Siciliæ ac Jerusalem regi catholico, Baltassar del Rio scholasticus Myndoniensis, apostolicæ sedis protonotarius, debitam mancipii reverentiam, & felicitatem P. D.

Aristoteles philosophantium princeps, invictissime rex, Callisthenem suum auditorem ad magnum Alexandrum condiscipulum mittens, monuisse fertur, ut cum eo aut quam rarissime, aut quam jucundissime loqueretur, quo apud regias aures vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. Xenocrates quoque philosophus alter, qui nobis multa audire, pauca vero loqui licere, & ea propter duas nobis a natura aures, & os unum insitum fuisse ajebat, cum maledico quorumdam sermoni summo cum silentio interesset, interrogatus, cur solus linguam cohiberet: Quia dixisse me, inquit, aliquando pœnituit, tacuisse nunquam. Grave quidem alterius preceptum, alterius autem præclara sententia fuit. At ego, cum a silentio jucunditatem, a jucunditate veritatem sæpius procul esse conspexerim, æstimavi tutius mihi fore, amicum habere Platonem: sed salubrius, dominam & parentem veritatem colere: quia quanto magis veritati præsto sum, tanto minus

A a rerum omnium opificis via & vita secedere videor. Quam ob rem cum in dies & in horas fama crebuerit, atrociorem impræsentiarum hostem habere Christianam religionem, quam ante hac fuerimus experti, quem amicis & affinibus, consanguineis & fratribus, proprio denique sanguini non pepercisse intelleximus: nam & binos ex fratre nepotes, & fratrem ipsum (nepotibus prius strangulatis, ut sanctissimo domino nostro Leoni, & sacrosancto cardinalium senatui nudiustertius per fide dignas literas denuntiatum est) nuperrime occidisse non expavit, Hungariæ regnum mox invasurus, cujus jam duo emporia, regni præcipua antemuralia, igne vastavit, quo illinc commodior sit illi ad nos aditus. B Ego vero tanto repente lacessitus infelici nuntio, utriusque spreto philosophi consilio, licet alios hac ipsa de re verba fecisse, & parum aut nihil ad tam sanctum opus animos allexisse compererim, ut quemadmodum duræ cautes assiduo lymphæ tenui delapsu perforantur, ita & inconcussæ audientium mentes, quibus quæ reipublicæ nostræ conducunt, quandoque obaudire mos est, repetita toties vivida verborum vi penetrentur, accendantur, incitentur, efflagitatus a maxime venerando antistite domino Laurentio Puccio Florentino, felicis recordationis Julii secundi pontificis maximi & in ejus locum suffecti Leonis sanctissimi a datandis dictandisque literis apostolicis obsequentissimo mancipio, C & veræ hujus Romanæ curiæ prærulgido sidere, literatorum præsidio, & denique absque adulationis labe, bonitatis integritatisque cultore optimo, & de majestate tua optime merito; qui dum proxime exacto anno coram vigili pastore Julio præfato de dominica passione ac mortis nostræ morte me concionantem audiret, de hac ipsa sanctissima in Turcas expeditione orationem aliquando habere me coegit; non potui tandem in tanta rei necessitudine rerumque expectatione formidolosus non paruisse, ac parendo carptim non tetigisse nonnulla de te, deque aliis Christianis principibus, quibus Christianæ reipublicæ tutandæ ampliandæque cura est. Inter quos quia eminentissimum sidus semper fulsisti, etiam si ad gloriæ tuæ æmulorum D perniciem, majestati tuæ assentari videar, dum vera loquor, loqui non pudet. Nec puduit pariter aperta voce mutire, & in media urbis & orbis terrarum, ac universalis ecclesiæ sacrosancta area propalam bonos extulisse, de fide catholica bene meritos commendasse, Christiani nominis hostium domitores aliis prætulisse, reliquos vero sibi tantum natos principes, ut ajebat divinus ille Plato, silentio præteriisse, clarisque tuis facinoribus intentos ad hanc sanctissimam expeditionem maxime necessariam invitasse & provocasse. Accipe igitur, augustissime princeps, subditi tibi addictissimi, homagiique tibi debiti lucubratiunculam hanc qualemcumque, E quam coram tuo & aliorum principum solio, te absente, ac si præsentem fuerim intuitus, non intempestive habui. Et quia coram tanto consessu ineptias meas vesane fortassis prodere sum ausus, nunc in lucem edere majestati etiam tuæ easdem temere, reverenter tamen dicare non sum veritus, sciens in Christi negotio præsentaneo morem tibi gessisse, & votive tibi fuisse obsecutum, dum non immerito ab omnibus recte sentientibus regum exemplar Christianorum, ut es, & haberis & judicaris, cujus propterea omnes Dei causam, teque causæ ejusdem causidicum appellant, tutorem prædicant, & ec-

& ecclesiasticæ colunt libertatis assertorem. Orationi igitur nostræ, quando quid otii aut curarum vacatio acciderit, rex sacratissime, intende prospere, procede & regna, non isthic tantum, sed in medio illo orbis terrarum & Josaphat umbilico, ibique, ubi Christus mortem nostram moriendo destruxit, ubi & vitam resurgendo reparavit, quo ipsum rursus supremum judicem venturum speramus, pro acquirenda tua Jerusalem, pro visendo Calvariæ loco, pro colendo vitæ nostræ sepulcro, pro adorando, jam a regibus fidei nostræ primitiis adorato, præsepio, castrametare, & sacratam pretioso sanguine humum deiferam tuis tentoriis fode. Extensis autem in Hierosolymitanis arcibus tuis aquilæferis, alteram altera Jerusalem facile consequeris. Alteram inquam, cujus non petra solidata, sed lapis angularis est Christus, quique in una crucifixus apparuit, in altera gloriosus manet in sæcula, comitaberis rex regem gloriæ: constituet te supra multa longe majora, qui in pauca te fidelem & catholicum adinvenit. Et denique, ne prolixius vagari videar, quam ipsa rei series exposcit, tu, qui inter ceteros sacro chrismate unctos reges solus catholicus, & non ab re, nuncuparis, fidei catholicæ ac tuum nomen & ditionem, dum datur occasio, ut solitus es, extende, amplia, dilata, ne (quod Deus avertat) quando diutius oppressis Christianis suppetias feramus, suppetiis præsertim nobis opus sit, vicino jam hoste acerrimo perterritis. Vale, regum optime, diuque vive regnorum amœnitate felicissimus. Romæ ex ædibus reverendi domini mei cardinalis Arborensis undecimo Kalendas Julii, anno Christianæ salutis millesimo quingentesimo decimo tertio, pontificatus domini nostri Leonis papæ decimi anno primo.

Nihil impossibile erit vobis. Matthæi XVII.

Matth. 17. Ascensurus ad superos, unde venerat, servator noster Jesus, beatissime pontifex, missurus pariter athletis suis paracletum Spiritum, quo totius orbis accolas aggredi, invadere & *Ibidem.* expugnare non formidarent: *Si habueritis*, inquit, *fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc, & transibit; & nihil impossibile erit vobis.* Cujus firma veræ fidei institutoris pollicitatione confisus, tantorum patrum qui hoc ipso in loco ante me verba fecerunt, quorum ego corrigiam calceamenti nedum solvere, verum deosculari videor minus dignus, auctoritatem, doctrinam, gravitatem prægrandes bonarum artium & eloquentiæ torrentes admiratus, nihil de hac omnium celeberrima per gloriosæ memoriæ Julium secundum indicta, nihil de aliis per alios sanctitatis tuæ prædecessores celebratis synodis, cum tot & tanta, tamque luculenter & copiose dicta sint, differendum putavi, nisi ut jam tandem uberrimum aliquem fructum tanti ovium Christi satagentissimi pastoris, tantarumque ovium fecundus consessus, ex hoc sacro Dei ovili fecundet, pullulet, pariat, & contra immanissimos fidei nostræ hostes, contra Christiani sanguinis sitibundas feras, contra patrimonium Christi tyrannice occupantes, arma lucis induti, Christianorum arma convertamus. Et licet Modrusiensis præsul in proxime habita sessione, & Lucensium primo, Florentinæ deinde reipublicæ, postremo serenissimi Poloniæ regis oratores insignes in reverentia tibi & regis sui & gentilium tuorum nomine exhibita, de hujusmodi bello suscipiendo multa sapientissime disseruerint, quia tamen paucis tanta complecti nequiverunt, quin plura aliis recensenda reliquerint, ut eo libentius communi Christianorum jacturæ consulatur, quo instantius periculum formidandum est: utque ea omnia, & si pluries repetita, balbus ego & hebes, ac ab omni dicendi genere immunis, paucis absolvam, vosque desidiosi & segnes, jamjam expergiscentes, non ingrata audire, & audita exequi possitis, Gabrielis prece solita Deiparæ nostræ præsidium imploremus: Ave Maria, &c.

Nihil impossibile erit vobis.

Verberabat jam tertio, cui insidebat, asinam Balaam, beatissime Christiani gregis animarum protomedice, quia quo vellet herus, nollet asina, obvii angeli expavescens gladium, iter facere. Aperuit dominus os asinæ conquerentis, & contra nutum Dei verberantis Balaæ oculos divino fulgore lustravit, ut quod humano capite erat delicturus in Deum, asellæ verbis a labris angeli jussa capesseret, jubentem adoraret, ejusque nutui pareret. Quid mirum ergo? Quid, qui dudum ante locutus est in igne, in rubo, & nunc in asina, loquatur in me Deus? & ab eo quem rectum reris tramitem, tibi deviare consulat, labia mea aperiens, ut os meum annuntiet laudem suam? Reris profecto, ni fallor, verum iter proficisci, si jam restituto & aucto B. Petri patrimonio, pacato aliquanto Italiæ tumultu, compositis demum Christianorum principum nonnullis simultatibus, daretur Turcarum rabiem exinde frenatum iri. Sed ubi periculum majus intenditur, ut ajebat in sacro Lugdunensi concilio prædecessor tuus Gregorius, ut tu, decimus, ibi procul dubio plenius esse consulendum censeo. Instat Turcarum gladius faucibus nostris, & nos ejus acumini colla submittimus: obrepit litora, & ad auratos recessus illecebris educati comprimimur. Depopulatur oppida, vastat agros, grassatur in compitis, & nos segnitie marcescimus. A propriis laribus evellimur, retrudimur ad hos qui extant, sacros penates. Illi igne, ferro, tormentis in universam undequaque Christianam rempublicam: nos in nosipsos sævientes, illis ad nostrum interitum opitulamur. Nos ut parva tueamur, amittimus magna: illi, ut majora sibi posterisque suis relinquant hereditaris monumenta, grandia quæque sua, ne discordia dilabantur, floccifaciunt & parvipendunt. Ita ut si invictissimus ille Ferdinandus Hispaniarum sceptra feliciter tenens, vitæ umbratilis amator extitisset, tantum Granatæ regnum, & quasi totam illam Bæticam provinciam, in occiduo nostro octingentis ferme annis a Mauritanis occupatam, in veri Dei cultum ac ditionem suam venire minime coegisset: ut quod in oriente aliorum principum inertia orthodoxæ ditioni per infideles obtruncatum est, id ipsum catholicus princeps catholicæ fidei & sibi ipsi in occidente restitueret. Reminiscens divini verbi, si contra fidei hostes fide & armis dimicandum erat, nihil formidandum, nihil impossibile futurum auspicabatur. Si his igitur armis contra inermes dimicandum nobis est, & nihil impossibile erit nobis: aggrediamur nobis debitam provinciam, amplectamur omnium san-

SESSIO VII.

ANNO CHRISTI 1513.

ctissimam expeditionem, irruamus in perterritos hostes, jam sectæ suæ, secundum eorum prophetiam, finem pertimescentes, quæ sexcentis circiter annis post salutiferum virginis partum incepisse, & secundum astrorum peritos, brevi finienda esse perhibetur; in tali asserentes signo initium habuisse, ut diu durare posse impossibile sit, aut supra naturam magis, seu ob peccatorum nostrorum demerita. Quod ab Alionoto regis Armeniæ fratre facile comprobatur, dum in orientali scribens historia, esse apud Mahumetanos hostes indubiam prophetiam, cujus prætextu ad annum millesimum quingentesimum a Christi ortu duraturam eorum sectam, pro comperto asseverat. In isto obiter centum annorum curB riculo, quorum jam tertium cum decimo supputamus, deleri radicitus tantam superstitionem, si non negligimus, si otio non torpemus, aut negotio non diffidemus, ambigendum non est. Lex enim & prophetæ eorum usque ad Joannem Medicem, qui infecta terrarum orbis membra abscindet, diruet, & ut leo rugiens devorabit. Quæ omnia licet aliter se haberent, quam futura prænuntiamus, urget tamen necessitas, impellit ratio, cogit & hortatur nos ipsa nostra jam imminuta respublica. Nam ante Eubœæ & Aulonis incendium, dum senatus Venetus nobis arx Christiana & propugnaculum extitit, mare illud piratis omnibus & grassatoribus vacuum audivimus. Redactis tamen in mi C seram Turcarum servitutem Eubœa & Aulone, liber eis ad nos patet aditus. Novit quæ loquor, signifera illa immortalis memoriæ Julii secundi cataphracta quadriremis, ab hostibus haud dudum prope Corsicam expilata & direpta. Expertæ sunt, nec multo post, tres aliæ catholici regis validissimæ triremes, & introclusi Christiani, sui nominis hostium efferatam sævitiem. Quarum vexillis, proh dolor, velut pisces hami esca, ceteros maria sulcantes Christicolas, ni Deus avertat, deglutient, discerpent, devorabunt. Sensit quæ recolo, felicis recordationis Sixtus quartus, qui tunc Ferdinando Parthenopeo regi, sacri collegii & subditorum ecclesiæ communi pecunia adjutus, maxi D mo terrestri exercitu contracto, instructa cum apostolico legato munitissima classe, suppetias misit. Quia trajecto ex Aulone Adriatico sinu, & expositis in Apuliam haud exiguis militum copiis, tanto impetu Hydruntem ejus regionis metropolim oppugnare adortus est quidam Mahumeti Ottomani dux impiger, ut paucis paulo post diebus transactis, nemine interim ante suppetias Sixti succurrente, illam vi ceperit, omnique crudelitatis genere in ea sit debacchatus, & archiepiscopo pontificalia paramenta induto, cum clero & civibus in ecclesia trucidato, sacris omnibus profanatis, prostitutis virginibus, junioribus cum pueris Byzantium in lugubrem captivitatem transmissis, magnam utri E que Siciliæ jacturam, sed & maximum toti Christiano orbi terrorem incussit. Nam si præter suppetias ipsas ecclesiæ, divinum auxilium tunc nobis præsto non fuisset, quo imperantis Mahumeti mors, & inter filios discordia intervenerat, actum erat de his quæ extant, Europæ angustiis: quia formidandum nobis esset, quod illud incendium latius fuerat diffundendum. Sed quos sub ipsius precioso sanguine mercatus est Christus, noluit periclitantibus suæ subventionis penitus deesse subsidium. Taceo quot idem Mahumetus, vivente nunc Turcarum tyranno longe mitior & humanior, a nostris manibus suo* imperio, regno subdiderit. Nam præter Pontum, Bithyniam, Cappadociam, Paphlagoniam, Ciliciam, Pamphyliam, Lyciam, Cariam, Lydiam ac Phrygiam, regna, provincias, urbes insignes, totum fere Hellespontum adussit. Peram & Mitylenem Januensium colonias diripuit, Peloponnesum invasit, ipsisque Achajæ, Acarnaniæ, Epiri, majoris Macedoniæ Christianis populis non pepercit. Raxiam pariter & Serviam provincias, ac quidquid ab Hadrianopoli, Savumque & Danubium amnes interjacet, suæ ditioni adscripsit, & a nostra abstulit. Valachi eapropter timore perculsi, pro majori parte ad ipsum defecerunt. Bosinam postmodum obrepens, velut horrenda tempestas, Cerbereis faucibus exhausit usque adeo, ut senes & infantes, quorum ætati indulgendum; feminas, quarum sexui naturæ lege parcendum erat, ceterosque locorum incolas in plateis concatenatos, ceu boves eviscerari, mactari, dilacerari canino ritu nefarie jusserit. Illinc Sinopem & Trapezundam, vetusta nostrorum monumenta majorum, suæ feritati subegit. Ipsam denique Byzantium Constantini urbem augustam sub fide fœderis quiescentem (ac si ab infidelibus fides, ab immanissimis pietas, a perfidis hostibus vita speranda esset) machinis & tormentis extemplo & inopinate oppressam vi cepit, ejusque universa plebe venumdata, & in atrocissimam servitutem subacta, expugnavit, diripuit, adussit. Et ut nobilitatem omnem penitus deleret, ac indigenæ nobiles Christi milites ingenui, sub ficta libertatis spe frustrarentur, sævus ille canis eosdem jam libertate donatos repente obtruncari præcepit.

* f. imperio regna subd.

Nostra, nostra, inquam, hæc, non proavorum tempestate accidisse comperimus: & si jamjam per caritatis alumnum, maximeque reverendissimum Hungariæ cardinalem, quem interea & sanctissime quidem, pro te & sacrosancta ista sede, omnium sanctissimæ legationis officio fungi statuis, imminens Turcarum imperatori, procella non retunditur & propulsatur; vereor, pater beatissime, vereor, patres amplissimi, ne dum absenti hinc Hungariæ & Poloniæ calamitati non consulitur, nostrarum præsentaneam formidemus, imo (quod absit) deploremus, lamentemur, patiamur. Sed quid in externis, ut ita dicam, enarrandis tempus contero? Nosti, pater beatissime, Coclearium oppidum Valentini litoris, Capritanum castrum Arborensis marchionatus, & alia utriusque Hesperiæ & insularum maris nostri maritima loca, quæ nostri nominis hostes, circumventores & piratæ propalam assidue depopulantur. Pensita, oro, quanti te, quanti sacrosanctam istam sedem, quanti faciant ceteros Christianæ reipublicæ primores intestinis bellis laborantes, qui nostri usque dominii præcordia penetrare non expavescunt: quorum contagiosam pestem si per Africæ fines Ferdinandus noster non compescuisset, irruissent enimvero in nos, & ceu dudum fecerunt, huic sacræ Lateranensi basilicæ, igne supposito tunc dilapsæ, nunc minime pepercissent. Noverunt tamen ejus potentiæ scintillam Melhila, Auraunum, * Busia, Tripolis, civitates perpulcræ, Mazarquibir, & alii portus celeberrimi, quibus rex ipse alter Hannibalis * annulus, nobis vero nostri & Romani sanguinis vindex & ultor est. Ladislaum etiam Hungariæ regem serenissimum, Christianæ religionis athletam

* Buzia.

* f. æmulus.

ANNO CHRISTI 1513.

tam & ducem strenuum, ne silentio prætereamus, suis tantum regni primatibus comitatum, innumeram sæpe hostium multitudinem aut profligasse, aut dum nostra ambire studebant, sua propria reliquisse, tergaque & vitam nostrorum manibus sæpius dedisse, non dubitamus. Emmanuelem pariter Lusitanorum regem, fidei nostræ fidus præclarum, orientis viscera nostris a Gadibus usque auroram & Gangem penetrasse, fidei expertes vexillo crucis insignivisse, paganas gentes domuisse, in ditionem nostram venire coegisse, nemo nostrum ambigit. Sigismundum præterea Poloniæ regem, assiduum & acerrimum infidelium domitorem, contra Tartaros & alios hostes convicinos dimicantem, maximam reportasse victoriam, perennis memoriæ Julio secundo & sacrosancto huic collegio, cujus tu præcipuus archidiaconus & colendus collega tunc existebas, denuntiatum est. Quo in conflictu supra quadraginta hostium millia cæsa fuisse, pro comperto habemus. Etsi, o utinam jam datum esset solam tantorum principum manum in veros hostes converti potuisse, credidissem profecto de te, Leo maxime, eorumdem regum impensa illud prophetici psalmi dictum: *Dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent. Et adorabunt eum omnes reges, & omnes gentes servient ei.* Tu vero, qui summi Dei geris vices in terris, quique Christi tunicam, scissuræ jam proximam, inconsutilem, ut erat, præservasti, universalisque ecclesiæ cardines & principes, ut olim manus domini apostolorum principem a fluctibus, ne mergeretur erexit, tu quoque in hac lacrymarum * fluctuosa valle, ne dissensionis turbine obruerentur, erexisti, evocasti, ovesque ipsas tuas, vocem tuam audientes, pastoris boni vestigia & verba secutus, ad te traxisti: quandoquidem dudum ante oves existens, prædicebas: *Cum exaltatus fuero, omnia traham mecum.* Traxisti, inquam, domine, omnia ad te, quando quæ aberant ab ovili oves, jam pastor effectus attrahis, foves, amplexaris, ut villicationis tuæ rationem redditurus, Dei verba dicas Deo: *Quos mihi dedisti, non perdidi ex eis quemquam.* Attrahe pariter & convoca religionis nostræ sæculares principes, compone eorum simultates: largiantur te duce unius saltem triennii sanctissimas inducias Deo, quæ mediocri amico etiam non efflagitanti darentur, ut rixis tandem particularibus sedatis, majus & validius copiarum corpus efficiamini: quia nullum robur tam firmum atque solidum, quod divisum non debilitetur, non cadat, non dissipetur. Ignis in stipites segregatus extinguitur: domus in lapides divisa corruit: navis in tabulas discissa demergitur: *Omne regnum in seipsum divisum*, ut ajebat legislator noster, *desolatur*. Christianis etiam principibus inter se dissidentibus, prolabitur funditus Christiana religio: & denique nihil est, quod concordia non constet, cadat discordia. Pariat ergo concordes animos concors fides, & concordibus membris te sanctissimum amplexantibus caput, expergiscere in Dei subsidium, obliviscere populum tuum & domum patris tui. *Excita, domine, potentiam tuam, & veni.* Succurre miseris expiosis Christicolis, qui te præstolantur. Consule renatæ labenti religioni, *omnes amici ejus spreverunt eam, & non est qui consoletur eam ex omnibus caris ejus.* Audi dominum, qua te de causa in hunc terrarum orbem miserit, & qua, delendæ præsertim Maumeticæ sectæ tempesta-

Psalm. 71.
* Luctuosa
Joan. 12.
Joan. 18.
Luc. 11.
Psalm. 79.
Thren. 1.

A te, oves suas tibi crediderit. *Ut consolarer*, inquit, *omnes lugentes Sion, & ponerem consolationem lugentibus Sion.* Tuo nempe gladio fretus: *Convertam*, ait, *luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo a dolore.* Hac propterea ipsi fide securi, Converte, clamitant, luctum nostrum in gaudium: *nam viæ Sion lugent, quia non sunt qui veniant in ejus levamen, & ipsa oppressa est amaritudine.* Tria enim hoc uno nondum exacto anno, ut hanc consolationis spem jam brevi complendam facilius crederemus & intueremur, operata est in te Dei omnipotentia maximi, dive Leo: mirabilem, primum, tuam mediis ab hostibus libertatem, non hominum, sed Dei manu donatam: desperatam, alterum, B in proprios lares & patriæ amplexus reductionem & receptionem: reliquum, quod non ab re, nec nisi (ut ego ipse vidi, vidi, inquam, immeritus: vidi, & qui vidit, testimonium perhibuit; & scitis patres, quia verum est testimonium ejus) vere divina providentia factum censendum est, quod te sacerrimus iste senatus ex tot tantisque patribus, tibi ætate majoribus, meritis & vitæ integritate paribus, juniorem in senem, fratrem, & ut ita dixerim, filium in patrem, collegam in dominum, in Petri successorem, in summum sacerdotem, in Christi vicarium elegerint, assumpserint, adoraverint, ut C hanc scilicet sanctam provinciam assumere, assumptam prosequereris, & longo saltem temporis intervallo longævus perficeres, perfectam pacares, & Christiano dogmate institueres, ac ceu leo rex quadrupedum, tu alter Leo hominum non alter rex tantum, sed regum rex, & orbis terrarum monarcha effectus, alias oves quas habes, quæ non sunt de hoc ovili, ad tuum ovile reduceres, alliceres, revocares. *Accingere ergo gladio tuo super femur tuum potentissime*: nam & tu duos gladios habes, spiritualem scilicet & temporalem. Altero igitur evaginato, altero in vaginam reposito, in hostes irrue, quia nihil impossibile erit tibi. Vinces profecto, quia vicit Leo. Aggredere certamen gloriæ, ubi qui D legitime certaverit, coronabitur. Dissolve compedibus mancipatos, affere pedicis astrictos, aufer vinctis manicas, audi nostrorum lugubres ululatus, excogita miserandos gemitus, pensita lacrymarum & sanguinis profundos torrentes, perpende flebiles singultus. Volve tecum animo, quot nefandas strages, quot sanguinolentas cædes, quot incendia, quot excidia Christianorum, quot Dei nostri templa incensa, diruta, profanata, & ceu prostibula spurcata extitima. Miserere nostræ Christianæ reipublicæ hanc sacram synodum appellantis, vociferantisque: *Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei.* Fer illis opem, discerpe ergastula, vindica captivos, manumitte concatenatos. Ec- E ce te invitat rex propheta, *Dirumpamus*, ait, *vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum.* Deduc eos ad tuum & domini jugum suave, quia cadent. *Cadent enim a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis.* Et unum interea excogita pontificum felicissime. Si nunc atrocissimæ Turcarum siti minime obsimus, quo in statu nos, quo in ambiguo posteros nostros, ad has Europæ rimas compressos, sumus relicturi? Et si nihil impossibile erit nobis, contra patrimonium Christi occupantes, contra fidei nostræ hostes, contra inimicos crucis arma sumamus. Ad quod etiam electionis vas nos hortatur, dicens: *Persequimini inimicos crucis, quorum finis interitus est.* Si ergo interitus, au-

SESSIO VII.
Isa. 61.
Jerem. 31.
Thren. 1.
Psal. 44.
2. Tim. 2.
Job. 19.
Psalm. 2.
Psalm. 90.
Philipp. 3.

SESSIO VII.

deamus, certa Pauli sponsione securi. Tu- A que beatissime pontifex, quem item sacrosancta hæc synodus appellat, obtestatur, & in prophetæ verbis proclamat: *Tu es qui restitues hereditatem meam mihi*: cujus ductu & auspicio Christiana religio reviviscit, nitere, ut te duce, qui bonitate insignis, sapientia præcipuus, providentia circumspectus, præpotens armis, auctoritate gravis, consilio & rerum experientia pollens, Christianæ reipublicæ primus & caput es, sit una fides, unum baptisma: denique, ut es unus pastor, sit unum ovile: ut hac orbis machina sub illius qui pastor bonus est, bacillo, fide & ditione introducta, quam ipse mercedem copiosam in cælis pro fidei nostræ retributione spopondit, eam ipsi operibus assequamur. Dixi. B

Psal. 15.

SESSIO VIII.

SESSIO VIII.

In nomine domini. Amen. Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero Lunæ decimaseptima mensis Decembris, celebrata fuit octava sessio concilii generalis in sacrosancta basilica Lateranensi, præsente & præsidente sanctissimo domino nostro Leone papa decimo. Et fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, generales ordinum, oratores principum, & illustrissimi domini, ac in C sacra pagina & utraque censura doctores celeberrimi, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Bernardinus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Tiburtinensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales. D

Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Joannis & Pauli, Surrentinus.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agenuensis.
Reverendissimus dominus Carolus tituli sanctæ Cæciliæ.
Reverendissimus dominus Christophorus sanctæ Praxedis.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus. E
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli S. Sabinæ, de Saulis.
Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Federicus de sancto Severino, sancti Angeli.
Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.

ANNO CHRISTI 1513.

Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.
Reverendissimus dominus Matthæus sancti Angeli Gurcensis.
Reverendissimus dominus Julius sanctæ Mariæ * de Navicula.
Reverendissimus dominus Innocentius sanctorum Cosmæ & Damiani

* in Dominica.

Patriarchæ & assistentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus episcopus & gubernator Urbis.
Reverendus pater dominus Claudius Massiliensis episcopus Christianissimi Francorum regis orator.
Reverendus pater dominus Joannes Gneznensis archiepiscopus, orator regis Poloniæ.
Reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis & orator ducis Ferrariæ.
Reverendus pater dominus Dominicus episcopus Aquensis, marchionis Montisferrati orator.
Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.
Reverendus pater dominus Robertus archiepiscopus Rheginus.
Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Consanensis.
Reverendus pater dominus Pompeius Reatinus.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Taurinensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Julianus Vulteranus.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Julius Corinthiensis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Jadrensis
Reverendus pater dominus Orlandus Avinionensis.
Reverendus pater dominus Andreas Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Arborensis.

Re-

Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Gabriel Barensis.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Dionysius Tolonensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Nannetensis.
Reverendus pater dominus Lactantius Suanensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.
Reverendus pater dominus Andreas Ansarensis.
Reverendus pater dominus Joannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Justinopolitanus.
Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.
Reverendus pater dominus Joannes Sibinicensis.
Reverendus pater dominus Jannotius Trojanus.
Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.
Reverendus pater dominus Joannes Sarsinatensis.
Reverendus pater dominus Joannes Tudensis.
Reverendus pater dominus Martinus Zarnensis.
Reverendus pater dominus Joannes Antonius Calenensis.
Reverendus pater dominus Hugo * Rhegiensis. (* Parentinensis.)
Reverendus pater dominus Aloysius Iporiensis.
Reverendus pater dominus Marinus * Minernienesis. (* Meneruniensis.)
Reverendus pater dominus Matthæus Umbriaticensis.
Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.
Reverendus pater dominus Robertus Civitatensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Marsicanus.
Reverendus pater dominus Christophorus Cæsanetensis.
Reverendus pater dominus Theseus Recanatensis.
Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinensis.
Reverendus pater dominus Michael Archensis.
Reverendus pater dominus Joannes Eluensis.
Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.

A Reverendus pater dominus Antonius Urbinatensis.
Reverendus pater dominus Andreas Lausanensis.
Reverendus pater dominus Sixtus Salutiarum.
Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Signinus.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Baptista Vinciensis.
B Reverendus pater dominus Petrus Paulus Æsinus.
Reverendus pater dominus Nicolaus Corsulensis.
Reverendus pater dominus Hugolinus Liciensis.
Reverendus pater dominus Hercules Urbevetanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.
Reverendus pater dominus Galesius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis.
Reverendus pater dominus Joannes Antonius Anglonensis.
C Reverendus pater dominus Joannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Gabriel Calvensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Squilatensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Aquinatensis.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Josue Esculanus.
Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis.
D Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Marius Urgentinus.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Cajacensis.
Reverendus pater dominus Andreas Literensis.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
Reverendus pater dominus Julianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
E Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.

Abbates.

Reverendus pater dominus Blasius generalis Vallis umbrosæ.
Reverendus pater dominus Petrus Camaldulensis.
Reverendus pater dominus Zacharias Sebastiensis.
Reverendus pater dominus Joannes sancti Sebastiani extra Urbem.

Re-

SESSIO VIII.

Reverendus pater dominus Nicolaus sancti Gregorii de Urbe.

Generales ordinum.

Reverendus pater dominus Hilarius præceptor sancti Spiritus,
Reverendus pater dominus Thomas generalis sancti Dominici.
Reverendus pater dominus Bernardinus sancti Francisci.
Reverendus pater dominus Ægidius, eremitarum sancti Augustini.
Reverendus pater dominus Angelus sanctæ Mariæ Servorum.

Oratores & illustres domini.

Illustris dominus Maria Sfortia, & illustris dominus Albertus Pius de Carpi, & Antonius Jaba, serenissimi Maximiliani electi imperatoris oratores,
Magnificus dominus Ludovicus de Solier Christianissimi regis Franciæ orator.
Magnificus dominus Hieronymus de Vich catholici regis Ferdinandi Aragonum orator.
Magnificus dominus Totus Lupus de Lapide eques, & Benso de Alvenschn, & Joannes Bencelvil, oratores illustris domini Joachim marchionis Brandeburgensis electoris imperii.
Magnificus dominus Petrus Landus orator illustrissimi dominii Venetorum.
Reverendus pater dominus Marinus Caracciolus, protonotarius apostolicus, orator illustrissimi domini Maximiliani Sfortiæ ducis Mediolanensis.
Oratores dominii Florentinorum.
Magnifici domini Galeottus de Carreto, & Franciscus Pugilla, oratores illustris domini marchionis Montis ferrati.
Dominus Franciscus de Guidono, orator magistri Rhodi.
Illustris dominus Galeatius Sfortia.
Illustris dominus Joannes Ludovicus marchio Pallavicinus, ac quamplures illustres domini, & magistri sacrarum literarum, & in utroque jure doctores celeberrimi.

Fuit celebrata missa submissa voce per reverendum patrem dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem, & habita oratio per dominum Joannem Baptistam de * Gargiis militem ordinis sancti Joannis Hierosolymitani, quæ in fine præsentis sessionis ponetur. Et cantatis devotis orationibus ac hymno consueto, Veni creator Spiritus; & litaniis, ac præstita obedientia, & aliis ceremoniis servari solitis servatis, reverendissimus in Christo pater dominus Marcus cardinalis de Corneliis cantavit evangelium secundum Matthæum, quod incipit: *Simile factum est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit seminare*, &c. Et deinde reverendus pater dominus Claudius episcopus Massiliensis, & magnificus dominus Ludovicus de Solier, oratores Christianissimi Francorum regis, dederunt mandatum ipsius Christianissimi regis, & juxta illius tenorem adhæserunt nomine præfati regis sacro Lateranensi concilio, & revocaverunt conciliabulum Pisanum, ac petierunt prorogari terminum ad allegandum de juribus super pragmatica sanctione. Quo facto, reverendus pater dominus Thomas Phædra de

* Cange

A mandato sanctissimi domini nostri ascendit ambonem, & legit prædictum mandatum, cujus tenor talis est.

ANNO CHRISTI 1513.

MANDATUM REGIS FRANCORUM.

Ludovicus Dei gratia Francorum rex, dux Mediolani, & dominus Genuæ, universis præsentes inspecturis.

Fieri volumus manifestum, quod cum carissimus consanguineus noster Fridericus tituli sancti Angeli, sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis de sancto Severino vulgariter nuncupatus, & dilecti ac fideles consiliarii nostri, magistri, Claudius de Seysello electus Massiliensis, & Ludovicus Forbin dominus de Soleriis, B apud sanctissimum dominum nostrum papam Leonem decimum impræsentiarum oratores, tamquam procuratores nostri & procuratorio nomine certas promissiones, obligationes & submissiones fecerint præfato sanctissimo domino nostro per instrumentum publicum, manu venerabilis viri Petri Bembi præfati sanctissimi domini nostri papæ secretarii & notarii apostolici receptum, cujus tenor sequitur & est talis.

In nomini domini. Amen.

Universis præsentes inspecturis fiat manifestum, quod superioribus annis bonæ memoriæ C Julio secundo pontifice maximo in humanis agente, subdolæ falsæque suggestiones inimicorum atque æmulorum serenissimi & Christianissimi Ludovici Francorum regis apud eumdem Julium usque adeo invaluissent, quod illum adversus dictum regem obsequentissimum filium, & ecclesiæ primogenitum, ex patre, apertum acerrimumque hostem effecissent. Et licet idem rex, quantum fieri potuit, patienti animo dicti pontificis impetum atque iracundiam tolerare statuisset, sperans aliquando fore, ut suæ sanctitati reconciliaretur, nihilo minus tamen præter opinionem dicti regis evenerit, quod multi ecclesiastici, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, aliique doctissimi & præstantissimi viri, D in civitate Pisana sub nomine concilii generalis convenerint, asserentes firmiter, & pluribus coloratisque rationibus persuadentes, se dicti concilii congregandi multis de causis legitimam potestatem habere, accedente etiam ad hoc consensu & auctoritate serenissimi Romanorum imperatoris electi, prætensum concilium Pisanum indixerint, dictusque rex ex consilio plurimorum prælatorum & aliorum doctissimorum virorum ecclesiæ & nationis Gallicanæ dicto prætenso concilio Pisano adhæserit, prælatosque qui illud legitime congregatum esse arbitrabantur, ad prætensum concilium præfatum ire permiserit, illudque in terris, regno & dominiis ac di- E tionibus suis continuare passus fuerit, & illius decretis & provisionibus paruerit, & in regno & dominiis suis prædictis pareri fecerit, non quidem ut sanctæ sedi apostolicæ aut sanctæ Romanæ ecclesiæ (quod absit) maculam aliquam aut scissuram schismaque inferret, sed prædictis consiliis, suasionibus, adhortationibusque inductus, præsertim quia causæ propriæ, per quas ad id faciendum motus fuit, personam ejusdem Julii pontificis a quo, ut præfertur, provocatus fuerat, præcipue concernebant. Cumque postmodum præfato Julio pontifice vita functo, & sanctissimo domino nostro Leone decimo

mo in ejus locum ad ſummi apoſtolatus apicem atque univerſalis eccleſiæ regimen aſſumpto, intellexerit præfatus rex ſanctitatem ſuam inſequendo in hac parte geſta præfati Julii, dictum prætenſum concilium Piſanum, tanquam minus legitimum, & a non habentibus poteſtatem indictum, nec non omnia in eo geſta damnaſſe & improbaſſe, & dictum concilium Lateranenſe tamquam rite & legitime indictum, ejuſque omnia geſta & decreta approbaſſe, fueritque poſtmodum per ſuam ſanctitatem, tam per literas in forma Brevis, quam alias diverſimode paterne admonitus, ut a dicto prætenſo concilio, tamquam minus rite & a non habentibus poteſtatem indicto, recederet, & dicto Lateranenſi tamquam vero, indubitato, unico & œcumenico concilio adhæreret, ipſeque rex ſolo religionis zelo atque inſtinctu adductus, ſperans deſideratam univerſalem Chriſti fidelium pacem auſpiciis præfati ſanctiſſimi domini noſtri Leonis papæ decimi præſto adfuturam, ac propediem, favente domino, unanimi Chriſtianorum principum & populorum conſenſu, arma in orthodoxæ fidei communeſque hoſtes convertenda eſſe: conſiderans inſuper, quanti ſit in his & ceteris rebus omnibus ſummi pontificis auctoritas, quam præſertim vitæ munditia atque innocentia comitatur, quæ ſunt in præfato ſanctiſſimo domino noſtro perſpicua, paternis ſuæ ſanctitatis monitis & ſuaſionibus abunde permotus, quippe qui illius auctoritati & ſententiæ potius quam alterius cujuſque mortalium, ſanctius & ſeverius ſemper ſtare judicavit, præſertim ubi ſcandalum eccleſiæ imminet & ſciſſura, pro ſingulari quam erga præfatum ſanctiſſimum dominum noſtrum & ſanctam ſedem apoſtolicam gerit devotionem, veſtigia Chriſtianiſſimorum Franciæ regum prædeceſſorum ſuorum non ſolum imitari, verum etiam, ſi fieri poteſt, anteire cupiens, animadvertens præſertim quod per mortem præfati Julii, omnis odii & ſuſpicionis materia eſt extincta, & quod nonnulli ex prænominatis cardinalibus, nec non imperator electus, qui dictum prætenſum concilium Piſanum indixerant, jam illi renuntiarent, & dicto Lateranenſi adhæſerunt. Hinc eſt, quod in præſentia præfati ſanctiſſimi domini noſtri Leonis papæ decimi, coram nobis notariis & teſtibus infra ſcriptis perſonaliter conſtituti reverendiſſimus in Chriſto dominus Fridericus ſancti Theodori diaconus cardinalis de ſancto Severino vulgariter nuncupatus, nec non reverendus in Chriſto pater dominus Claudius de Seyſello electus Maſſilienſis, ac magnificus & generoſus dominus Ludovicus Forbin dominus de Soleriis, præfati Chriſtianiſſimi Ludovici Francorum regis procuratores ad omnia & ſingula infra ſcripta peragenda ſpecialiter deputati, conſtantibus literis patentibus dicti Chriſtianiſſimi regis ſua manu ſubſcriptis, & ſigillo ſuo ſigillatis ejuſdem regis nomine & mandato, cum ea qua decuit reverentia atque humilitate a dicto prætenſo Piſano concilio penitus diſceſſerunt, illique plenarie renuntiaverunt, ac pure, libere & ſimpliciter ſacroſancto Lateranenſi concilio prædicto, tamquam vero, unico & legitimo, adhæſerunt. Et inſuper procuratorio nomine quo ſupra promiſerunt, quod præfatus rex Chriſtianiſſimus nullum deinceps favorem, nullamque aſſiſtentiam dicto prætenſo concilio Piſano quoquo pacto præſtabit, quinimo quoſcumque in civitate Lugduni, aut

A alibi in regno, terris & dominiis ſuis, ſub nomine dicti prætenſi concilii Piſani perſiſtentes, infra unum menſem proxime futurum abire faciet; & pertinaciter reſiſtentes, cujuſcumque ſtatus, gradus, dignitatis aut conditionis fuerint, eccleſiaſtici, vel ſæcularis, de facto ejiciet & expellet, ac pro ſchiſmaticis habebit, & contra eos velut tales, ad omne mandatum præfati ſanctiſſimi domini noſtri etiam manu armata, ſi opus fuerit, procedet. Et ulterius promiſerunt præfati procuratores nomine quo ſupra, prænominatum Chriſtianiſſimum regem facturum & curaturum cum effectu, quod ſex prælati & quatuor doctores ſeu graduati ex honoratioribus, ex numero eorum qui prædicto
B prætenſo concilio Piſano intervenerunt, deſtinabuntur ad eumdem ſanctiſſimum dominum noſtrum papam nomine dicti prætenſi concilii Piſani, & cum legitimo mandato per illud pro tempore repræſentantes, tam eorum quam aliorum omnium qui dicto concilio adhæſerunt, nomine facto. Qui prælati & doctores ſeu graduati infra Kalendas Januarii proxime futuri coram ſua ſanctitate perſonaliter comparebunt, dictoque concilio Piſano pure & ſimpliciter renuntiabunt, illudque abjurabunt, & veniam atque abſolutionem a ſua ſanctitate humiliter in forma convenienti, & ſuæ ſanctitati accepta, poſtulabunt, & ulterius dicto concilio Lateranenſi tamquam vero, unico indubitatoque,
C tam ſuo quam aliorum adhærentium prædictorum nomine, adhærebunt, & ſe incorporabunt; quodque ſi præmiſſa facta non fuerint, præfatus rex nulli eorum qui dicto prætenſo concilio Piſano interfuerunt, aut faverunt, opem, auxilium aut favorem dabit adverſus ſanctæ ſedis apoſtolicæ auctoritatem, quinimo præfati ſanctiſſimi domini noſtri ſententias, decreta & cenſuras contra eos exequi faciet ſuo poſſe, etiam manu forti & armata, ſi opus ſit, abſque ulla ſimulatione vel fraude. Et ulterius promiſerunt præfati procuratores, quo ſupra nomine, quod quamprimum commode fieri poterit, venient aliqui prælati & inſignes viri nomine totius eccleſiæ Gallicanæ cum ſufficienti mandato, qui
D dicto concilio Lateranenſi adhærebunt & aſſiſtent, quemadmodum ceteræ nationes. Quæ omnia & ſingula prænominati procuratores promiſerunt ratificari facere per præfatum Chriſtianiſſimum regem in bona & ſufficienti forma, cum præinſertione præſentis inſtrumenti, de verbo ad verbum, infra quadraginta dies proxime futuros, ſub obligationibus & ſubmiſſionibus in forma.

Ego Fridericus diaconus cardinalis ſancti Angeli de ſancto Severino, ita promitto.

Ego Claudius electus Maſſilienſis manu propria ita promitto.

Ego Ludovicus de * Soleriis manu propria ita promitto. * Solier.

E

Ego Petrus Bembus clericus Venetiarum, ſanctiſſimi domini noſtri papæ ſecretarius ac publicus apoſtolica auctoritate notarius, quoniam præmiſſis omnibus ſingulis, dum ſic, ut prædictum eſt, in antecubiculo ſanctiſſimi domini noſtri papæ, atque in ejus præſentia, reverendiſſimorumque dominorum Antonii tituli ſancti Vitalis presbyteri cardinalis Papienſis, & Petri tituli ſancti Euſebii presbyteri cardinalis Anconitani, & Laurentii ſanctorum quatuor presbyteri cardinalis de Pucciis, ac Julii ſan-

ſanctæ Mariæ in Domnica diaconi cardinalis de Medicis, tractarentur & fierent, præſentibus etiam teſtibus ad id vocatis, Philippo Aldimario, Latino de Benaſſais, ac Joanne Lazaro Pulica, & requiſitis, rogatus interfui, eaque ita fieri vidi & audivi, & hoc ipſum publicum inſtrumentum, aliis impeditus negotiis, alterius manu ſcriptum confeci, & in hanc publicam formam redegi, ſignumque meum atque nomen in prædictorum fidem appoſui.

Anno domini 1513. indictione prima, die ſexta menſis Octobris, pontificatus ejuſdem ſanctiſſimi domini noſtri anno I. ſignatum. Idem B. Hinc eſt, quod nos de dictis promiſſionibus, obligationibus & ſubmiſſionibus, totoque tenore dicti inſtrumenti præſentibus inſerti, ad totum informati, ex certa noſtra ſcientia & regia auctoritate omnia & ſingula in dicto inſtrumento contenta harum tenore laudamus, ratificamus & approbamus, illaque obſervare & attendere, in nulloque contravenire vel facere aliqua ratione vel cauſa promittimus bona fide noſtra, & in verbo regis, ac ſub expreſſa obligatione omnium bonorum noſtrorum præſentium & futurorum. In quorum fidem præſentes manu noſtra ſubſcripta juſſimus ſigilli noſtri munimine roborari.

Datum Corbeiæ die vigeſimaſexta menſis Octobris, anno domini milleſimo quingenteſimo decimotertio, & regni noſtri decimoſexto.

Ludovicus Dei gratia Francorum rex, dux Mediolani, dominus Genuæ, univerſis præſentes literas inſpecturis ſalutem.

Notum facimus, quod nos confidentes de prudentia, dexteritate, diligentia & fide cariſſimi & amantiſſimi conſanguinei Friderici cardinalis de ſancto Severino, protectoris negotiorum noſtrorum in Romana curia, & dilectorum ac fidelium conſiliariorum noſtrorum Claudii epiſcopi Maſſilienſis, & domini Ludovici de Soleriis, oratorum per nos deſtinatorum ad ſanctiſſimum papam, eoſdem & quemlibet eorum ex noſtra certa ſcientia & auctoritate regia fecimus & conſtituimus, ac per præſentes facimus & conſtituimus noſtros veros & indubitatos procuratores generales & ſpeciales; ita tamen quod ſpecialitas generalitati non deroget, nec contra; ad petendum nomine noſtro & eccleſiæ Gallicanæ, pro qua, quoad hoc, promittimus, a ſanctiſſimo domino noſtro papa & a ſacro concilio Lateranenſi in ſeſſione quæ proxime celebrabitur, aut alias, prout eis videbitur, terminum & dilationem competentem pro dicta eccleſia Gallicana, ut interea poſſint congregari, deputari & mitti aliqui prælati, & aliæ notabiles perſonæ, ad ſe præſentandum in dicto ſacro Lateranenſi concilio, & ibidem ſuper facto pragmaticæ ſanctionis reſpondendum; conſiderato quod antea & in præſentia propter bella & diſſenſiones quæ ſunt in Italia, non fuit, neque tutum eſt iiſdem prælatis & aliis perſonis dictæ eccleſiæ Gallicanæ Romam poſſe accedere; & quod dicta eccleſia Gallicana cum in præſentia congregata non ſit, ad ſe congregandum propter regni magnitudinem, diſtantiam diœceſum & habitationum dictorum prælatorum, nec non propter bella quæ in limitibus regni noſtri geruntur, indiget temporis ſpatio convenienti. Et inſuper ad requirendum a præ-

A fato ſanctiſſimo domino noſtro papa, & a ſacro concilio Lateranenſi prædicto, tam noſtro quam dictæ eccleſiæ Gallicanæ nomine, pro qua promittimus, ut præfertur, ne ullo modo velint procedere in facto prædictæ pragmaticæ ſanctionis, dicta eccleſia Gallicana & noſtris procuratoribus & deputatis non auditis, & ad petendum & requirendum de præmiſſis inſtrumentum publicum loco & tempore profuturum & valiturum prout juris fuerit. In quorum fidem præſentes literas manu noſtra ſcripſimus, & ſigilli noſtri juſſimus munimine roborari.

Datum Corbeiæ die vigeſimaſexta Octobris, anno ſalutis milleſimo quingenteſimo decimo-
B tertio, & regni noſtri ſextodecimo.

Louys.

Per regem Robertet.

Quo finito, reverendus pater dominus Marinus Caracciolus protonotarius apoſtolicus, orator illuſtriſſimi domini ducis Mediolanenſis, ſupplicavit ſanctiſſimo domino noſtro, ne permitteret quod Chriſtianiſſimus rex Franciæ nominaret ſe ducem Mediolani in mandato, attento quod ipſe uſurpaverat ducatum Mediolanenſem, & dictus dux auxilio ſanctæ ſedis recuperaverat: alias proteſtabatur, &c. Ex adverſo reverendus pater dominus Claudius epiſcopus Maſſilienſis dixit illa alio loco & tempore determinari debere. Et tandem dominus
C noſter reſpondit, quod omnia dicta tranſirent ſine præjudicio. Deinde ſupradicti oratores illuſtris marchionis Brandeburgenſis electoris imperii dederunt mandatum, & id reverendus pater dominus Thomas Phædra legit in ambone, cujus tenor talis eſt.

MANDATUM MARCHIONIS Brandeburgenſis.

Dei gratia Joachim marchio Brandeburgenſis, ſacri Romani imperii archicamerarius, princepſque elector, Stetiniæ, Pomeraniæ, Caſſuborum & Sclavorum dux, burgravius Nurembergenſis ac Ruſſiæ princeps, univerſis præ-
D *ſentes literas inſpecturis, amicabile obſequium, ſalutem, favorem, & complacendi animum affectuoſum.*

Ad hoc nos omnipotens Deus in membrum & unum de catholicæ eccleſiæ columnis, meritis licet inſufficientibus, conſtituit, ut ejus mandatis ad extremum parere etiam dignoſcamus atque cupiamus. Cum igitur felicis recordationis Julius papa ſecundus, cujus, & non minus ſanctiſſimi in Chriſto patris & domini noſtri domini Leonis moderni pontificis, laudes tacere nequivimus, ſacrum Lateranenſe concilium, ad eccleſiæ ſanctæ Dei, ad Chriſtianæ rei-
E publicæ augmentum, extinctionem hæreſis, reformationem morum, ac communem Chriſticolarum pacem tractandam indixerit: verum quia pluribus innumeriſque negotiis præditi, ac varia propter itineris diſcrimina, hujuſmodi concilio perſonaliter ad præſens intereſſe minime valemus, propterea præſentibus conſiliariis & oratoribus noſtris fidelibus nobis dilectis, venerabilibus ac magnificis dominis Enttelvvolffo de lapide equiti aurato, capitaneoque noſtro, Buſſoni de Alveſtent juris doctori, ac eccleſiæ Magdeburgenſis canonico, Joanni Blanckenfeldo doctori, Teutonicorumque ordinis Pruſſiæ in Romana curia procuratori gene-

ANNO CHRISTI 1513.

generali, conjunctim & divisim, melioribus quibus possumus & debemus modis in mandatis tradidimus atque commisimus, eos etiam constituimus, illisque ut nostris oratoribus imprasentiarum committimus atque mandamus, quatenus præsenti Lateranensi concilio, sancte & rite indicto ac convocato, nostro nomine, quantum per eos fieri poterit, interesse, in illoque comparendo actus & processus concelebrare, causas tractare, omniaque alia agere ac determinare, quæcumque celebrationi Lateranensis concilii interveniunt, proponenturque: nec non quæ necessaria & opportuna universali reformationi, fideique augmento videantur, & si speciale mandatum exegerint, & majora essent expressis, nosque ipsi, si præsentes essemus, validiori modo facere possemus, cum omnibus clausulis, juramentis & obligationibus necessariis, & quibus efficacius fieri potest, valeant. Promittentes ratum, gratum & validum omni in loco & tempore perpetuo habere, quidquid in prædictis & circa prædicta, & quodlibet eorum, per præsentes nominatosque nostros consiliarios & oratores actum conclusumque fuerit. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum præsentes nostras literas ac constitutionis mandatum sigilli nostri appensione duximus roborandum, sub anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, penultima die mensis Septembris.

Quo perlecto, magnifici domini oratores marchionis Montisferrati superius nominati dederunt mandatum, quod etiam fuit lectum per eumdem dominum Thomam Phædram in ambone, cujus tenor talis est.

MANDATUM MARCHIONIS Montisferrati.

Guillelmus marchio Montisferrati, sacri Romani imperii princeps, vicariusque perpetuus.

Cum pro majorum nostrorum & cujuslibet Christiani principis more, reverendum in Christo patrem dominum Dominicum de Schilivis episcopum Aquensem, ac magnificos dominum * Galeoctum de Carreto, & dominum Franciscum * Pugellani, juris utriusque doctores, consiliarios & oratores nostros ad sanctissimum dominum nostrum Leonem papam decimum pro obedientia & reverentia suæ sanctitati præstanda nuper destinaverimus, accepimus septimam Lateranensis concilii divinitus convocati, universalem repræsentantis ecclesiam, imminere sessionem. Ne igitur ab dominico ovili, cujus non spernendum membrum sumus, tamquam vagi aberrare, & inconsutilis vestis domini & salvatoris nostri Jesu Christi temerarii & improbi laniatores judicemur, ipsam in primis universalem synodum Lateranensem per sanctæ memoriæ Julium secundum in Spiritu sancto legitime & canonice congregatam, atque alias antecedentes sessiones, in quibus universalis ecclesiæ & totius reipublicæ Christianæ bono actum est, approbantes, omnibus melioribus modo, via, jure, forma & causa, quibus melius & efficacius de jure facere possumus & debemus, vice nostra reverendissimo in Christo patri domino Marco tituli sanctæ Mariæ in Transtiberim presbytero cardinali Seno-

* Galeottum

* Pugillam,

SESSIO VIII.

A gallienfi, protectori nostro, nec non præfatis, reverendo episcopo * Dominico ac Galeotto & Francisco oratoribus nostris, & cuilibet eorum in solidum, tenore præsentium demandamus, quatenus instanti septimæ sessioni nec non omnibus & singulis deinceps in præfato sacrosancto concilio Lateranensi faciendis & peragendis nostro nomine assistant, seu alius eorum assistat, eaque omnia & singula peragant, seu peragat, quæ per nosipsos exhiberentur & agerentur, si præsentes adessemus, & quæ ad dignitatem, amplitudinem & exaltationem personæ sanctissimi domini nostri Leonis decimi pontificis maximi, nec non sanctæ Romanæ ecclesiæ, ac sacrosancti Lateranensis
B concilii, exhibenda merito esse conspexerint. Dantes & tribuentes præfato reverendissimo domino Marco cardinali Senogalliensi, nec non oratoribus nostris præfatis, & cuilibet eorum in solidum, amplam facultatem, auctoritatem & bailiam, omnia & singula sanctæ Romanæ ecclesiæ & Christianæ religionis bonum & salubrem statum tangentia, in præfato sacrosancto Lateranensi concilio tractanda & peragenda, approbandi, & jurejurando, si opus fuerit, firmandi nostro nomine. Promittentes in verbo veri & catholici principis, omnia & singula ab eodem domino Marco cardinale Senogalliensi, nec non oratoribus nostris præfatis, seu eorum aliquo, nostro quo supra nomine,
C tam verbo quam scriptis, in præmissis & circa præmissa peragenda approbaturos, eaque rata & grata in perpetuum habituros. In quorum fidem & testimonium præsentes nostras literas fieri, nostrique sigilli robore communiri jussimus.

* Aquen.

Datum * Tridini die undecimo Decembris, millesimo quingentesimo decimotertio,

Antonius.

* Tridenti.

Quo finito, dominus Marius procurator concilii dedit quamdam supplicationem sanctissimo domino nostro tenoris infra scripti, proponens & supplicans, prout in ea. Tenor vero supplicationis talis est.

D Beatissime pater, licet provincia Provinciæ, illiusque clerici in quacumque dignitate constituti, ac personæ sæculares semper sedi apostolicæ non minus debitam quam devotam obedientiam præstiterint, illique paruerint, resque & personas ecclesiasticas debita libertate & immunitate frui permiserint, & in eadem defendere & manu tenere conati fuerint: nihilo minus iniquitatis filii, domini Gervasius de Bellomonte præsidens, Petrus de Braudis, Bertrandus Duranti, Petrus Matthæi, Simon de Trabutiis, Guillelmus de Perrerio, Marcellinus Givrivand, Elzianus Rostagin, Joannes * Torvatoris, Antonius de Albis, Stephanus Parisii, nec non reverendi patres domini
E Augustinus de Grimaldo episcopus Grassensis, ac etiam episcopus Senecensis, Franciscus de Senatro, Tossantius Corriolis, consiliarii curiæ regiæ parlamenti dictæ provinciæ Provinciæ, nec non administrantes justitiam inter laicos per Christianissimum Franciæ regem deputati, parlamentum dictę provincię Provincię nuncupatum, Dei timore postposito, relaxatis debitæ obedientię habenis, ut tyrrannidem plenarie sibi in dicta provincia usurparent, omnia mala tentare, auctoritatem sedis apostolicę nedum parvifacere, sed illam sibi vindicare non erubescunt. Nam etsi literas

* Tornatoris

a san-

SESSIO VIII. ANNO CHRISTI 1513.

a sanctitate vestra, sedeque apostolica illius A auctoritate, tam ex gratia quam justitiæ debito decretas, promptam & paratam executionem habere deceat, prout in eadem provincia perantea semper habuerunt, illi tamen, ne illas quisquam sine eorum licentia in scriptis obtenta, quam annexam appellant, in eadem provincia exequatur, sub gravissimis pœnis inhibuerunt. Quin etiam requisiti pluries illam denegant, sicque impetrationem literarum apostolicarum eodem modo frustrantes, quod profecto nil aliud est, nisi in hanc sanctissimam sedem, superbiam satanæ imitando, cervicem erigere. Et licet ipsis in clericos, resque ecclesiasticas nulla penitus competebat jurisdictio, ecclesias tamen per se vel alios, or- B dinariis insciis & irrequisitis, visitant, numerum deservientium in illis pro libito minuunt, augent, fructus pro conficta reparatione ecclesiarum ad simplicem requisitionem sub sequestro detineri jubent, eosque fructus in manibus eorumdem laicorum deponunt, quousque sub hoc conficto colore usurpant: causas spirituales & beneficiales non tantum super possessorio, sed etiam possessorii conficto colore super titulo audiunt: partesque quascumque, etiam si episcopali ac cardinalatus præfulgeant dignitate, coram eis, contra omne jus, per fas & nefas litigare cogunt, & ne ad sedem apostolicam recursum habeant, prohibent; & contrafacientes gravissimis pœnis per subtra- C ctionem bonorum temporalium afficiunt. Beneficia vacantia, etiam si aliis canonice collata fuerint, per se vel eorum nepotes, propinquos & amicos, occupant & occupata detinent, ad manus regias capiunt, annotant, & quos volunt, in eis intrudunt: nec illis, quibus jus in eis vel ad ea competit, propter eorum auctoritatem & tyrannidem, jus suum prosequi licet. Quin etiam contra quascumque personas, quavis, etiam episcopali fulgentes dignitate, inquirunt, citant, coram se personaliter comparere compellunt, procedunt, mulctant & puniunt: computa & rationes quarumcumque personarum ecclesiasticarum, etiam regularium, pro earum dignitate per se, seu D commissarios laicos, reddere, & reliqua præstare coram eisdem laicis cogunt, ordinationesque faciunt & indicunt super modo & forma psallendi seu cantandi in choro, super habitu & modo incedendi: quantitates & summas pecuniarum pro dictis commissionibus a dictis ecclesiasticis exigunt, & sub colore reparationis ecclesiarum, commissarios laicos mandant ad capiendos fructus beneficiorum, quos multipliciter distrahunt, dilaniant, & in proprios usus convertunt. Et quod nefarissimum est, in majus ecclesiastici ordinis dignitatisque episcopalis dedecus & vilipendium, adstante populi multitudine, per eorum procuratorem fiscalem, etiam episcopos coram eis pro tri- E bunali sedentibus, nudato capite stantes, de variis criminibus accusari, obnigrari, & opprobria prædicare non dubitant, ita quod omnem ordinariis locorum jurisdictionem, auctoritatem & obedientiam subtraxerunt, & dictæ provinciæ clerum in teterrimam servitutem subegerunt, cum etiam laicis obedientiam ecclesiasticis personis debitam, quavis dignitate ac honore præditis, subtrahentibus assistant: quin potius eos in eorum nefando proposito confovent & protegunt, ipsisque ordinariis, ne in clericos vel laicos sua jurisdictione utantur, sub amissione temporalitatis & aliis pœnis inhibent, ac damnatam pragmaticam sanctionem in eadem provincia impudenter introducere & observari facere, aliaque nefandissima & detestanda, ab omni jure & ratione aliena facinora in dies peragere & perpetrare, ac eorum damnatas constitutiones, ordinationes, seu statuta & abusiones desuper edere & promulgare satagunt, in sedis apostolicæ notorium contemptum, in gravissimum totius cleri dictæ provinciæ detrimentum, populorumque scandalum, & aliorum perniciosissimum exemplum, sententias, censuras & pœnas, tam a jure communi, quam etiam a sacris constitutionibus per Eugenium quartum & alios Romanos pontifices sanctitatis vestræ prædecessores, etiam in die cœnæ domini, quotannis publicatis, editis & promulgatis, damnabiliter incurrendo. Et quoniam pater beatissime, præmissa sunt perniciosissimi exempli, & adeo publica & notoria, ut nulla possint tergiversatione celari, nec ullo quovis modo, præsertim hoc sacro Lateranensi imminenti concilio, conniventibus oculis sub silentio ulterius impunita dimitti & tolerari conveniant: igitur ego Marius de Peruscis vestræ sanctitatis & fisci sedis apostolicæ procurator, ad cujus officium etiam in præmissis animadvertere spectat in hoc sacro Lateranensi concilio, ad pedes vestræ sanctitatis humilis & supplex flexis genibus hodie constitutus, cum debita reverentia supplico sanctitati vestræ, ut illa hoc sacro Lateranensi approbante concilio, in præmissis tam publicis & notoriis, & quæ ulteriori probatione non indigent, debitas & convenientes provisiones adhibere dignetur, ac contra prænominatos præsidentes & consiliarios, nec non dominos Honoratum Laugerii advocatum, & N. procuratores fiscales dictæ curiæ parlamenti Provinciæ, clericos & laicos, præsidentes, officiales & alios forsan in eorum locum in dicto parlamento deputatos, & deputandos, eorumque complices, fautores & adhærentes etiam majores, expressos & in executione nominandos, ut omnes & quascumque prohibitiones, ordinationes, mandata, decreta, per eos hactenus quomodolibet contra libertatem ecclesiasticam & canonicas sanctiones & ipsorum pontificum constitutiones, resque & personas ecclesiasticas quovis modo concernentes & concernentia, factas & editas, penitus cassent, irritent & annullent, irritaque & inania declarent, ordinariosque, collegia ecclesiastica & monasteria, ac ecclesiasticas quascumque personas, sua jurisdictione, immunitate, libertate ac privilegiis quibuscumque uti & frui permittant, ac res quomodolibet directe vel indirecte non impediant; ecclesiasque, monasteria & personas ecclesiasticas ad pristinam possessionem privilegiorum, jurium, jurisdictionum & bonorum per eos, vel de eorum mandato ad alterius instantiam occupatorum & ablatorum, cum damnis expensarum & interesse propriis expensis ipsorum realiter integrent & restituant, & ab ejusdem damnatæ pragmaticæ sanctionis introductione & abusu, præmissisque omnibus & singulis, & aliis quibuscumque etiam hic non expressis, criminibus, transgressionibus & excessibus, contra libertatem ecclesiasticam, & in vilipendium ac contemptum sedis apostolicæ tendentibus in futurum, in actis causæ,

ANNO CHRISTI 1513.

iæ, si opus fuerit, latius exprimendis, de cetero penitus se retrahere & abstinere, ac de cassatione, revocatione & declaratione hujusmodi per publica documenta ibidem voce præconia bannita & publicata coram vestra sanctitate in hoc sacro concilio legitime doceant. Et nihilo minus personaliter, & non per procuratorem, coram vestra sanctitate in hoc sacro Lateranensi concilio, vel alio judice per eumdem deputando, ad se de præmissis excusandum, & juri standو, sub majoris excommunicationis, omnibusque aliis & singulis censuris & pœnis a jure communi, & sacris constitutionibus prædictis, editis & promulgatis, ac decem millium ducatorum auri pro quolibet, ac omni beneficiorum ecclesiasticorum, dignitatum ecclesiasticarum, etiam cathedralium, ac inhabilitate ad præmissa & alia obtinenda, & quoad laicos, sub censuris & pœnis ecclesiasticis & pecuniariis prædictis, ac perpetuæ infamiæ, privationis feudorum, incapacitatis actuum legitimorum ac testamenti factione, activæ & passivæ inhabilitatis eorum, cujuslibet eorum filiorum usque ad tertiam generationem, pœnis, monitorum contra eosdem & alios etiam in executione nominandos, sub certo termino per sanctitatem vestram statuendum, ac etiam per edictum publicum exequendum & publicandum, attento quod etiam notorie constat de non tuto accessu, decernere & concedere dignemini, & in eventum non paritionis, omnes & singulas sententias & censuras & pœnas prædictas, eosdem & quemlibet eorum incidisse & incurrisse declarare, aggravare, reaggravare, ac interdictum ecclesiasticum, etiam in omnibus & singulis civitatibus, castris, oppidis & locis, in quibus & ad quæ ipsos vel eorum alterum declinare, stare vel morari contigerit, decernere & apponere, ac apponi mandare, usque ad invocationem brachii sæcularis inclusive, procedere seu declarari, apponi ac procedi, mandare dignemini. In contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, prænarratorum, & aliorum latius in monitorio decernendo specificandorum qualitates & circumstantias omnino pro expressis habendo, die Lunæ decimanona Decembris, millesimo quingentesimo decimotertio. Et tunc sanctissimus dominus noster, eodem sacro Lateranensi concilio approbante, monitorium pœnale, etiam ad personaliter comparendum, contra personas in eadem schedula annotatas & designatas, sub pœnis & censuris omnibus & singulis in eadem schedula expressis, ac sub termino trium mensium, & per edictum in Avenionensi, Niciensi & Vintimiliensi civitatibus exequendum decrevit atque concessit, & tradi mandavit. Attento quod idem sanctissimus dominus noster papa, eodem sacro approbante concilio, affirmavit sibi notorium constare de contentis & expositis in schedula prædicta.

Postmodum vero exclusis de more de loco concilii omnibus non habentibus voces definitivas, remanentibus in suis subsellis prælatis post cardinales mitratis & sacris vestibus indutis, in præsentia sanctissimi domini nostri reverendus pater dominus Joannes archiepiscopus Gneznensis orator regis Poloniæ ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam super fide tenoris infra scripti.

SESSIO VIII.

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Apostolici regiminis solicitudo nos assidue pulsat, ut medendis animarum languoribus, quarum nos ex alto omnipotens auctor curam habere voluit, iis potissimum qui instantius fideles nunc urgere cernuntur, salutifero olei & vini medicamine ad instar Samaritani in evangelio solicitam operam impendamus, ne nobis illud Jeremiæ objiciatur: *Numquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi?* Cum itaque Jerem. 8.
diebus nostris (quod dolenter referimus) zizaniæ seminator, antiquus humani generis hostis, nonnullos perniciosissimos errores a fidelibus semper explosos in agro domini superseminare & augere sit ausus, de natura præsertim animæ rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut unica in cunctis hominibus; & nonnulli temere philosophantes, secundum saltem philosophiam verum id esse asseverent: contra hujusmodi pestem opportuna remedia adhibere cupientes, hoc sacro approbante concilio damnamus & reprobamus omnes asserentes animam intellectivam mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus; & hæc in dubium vertentes: cum illa non solum vere per se & essentialiter humani corporis forma existat, sicut in canone felicis recordationis Clementis papæ V. prædecessoris nostri in generali Viennensi concilio edito continetur, verum & immortalis, & pro corporum quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit. Quod manifeste constat ex evangelio, cum dominus ait: *Animam autem occidere non possunt.* Matth. 10.
Et alibi: *Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Et cum æterna Joan. 12.
præmia, & æterna supplicia pro merito vitæ judicandis repromittit: alias incarnatio, & alia Christi mysteria nobis minime profuissent, nec resurrectio expectanda foret, ac sancti & justi miserabiliores essent, juxta apostolum, cunctis hominibus. Cumque verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illuminatæ fidei contrariam, omnino falsam esse definimus, & ut aliter dogmatizare non liceat, districtius inhibemus: omnesque hujusmodi erroris assertionibus inhærentes, veluti damnatissimas hæreses seminantes, per omnia, ut detestabiles & abominabiles hæreticos & infideles, catholicam fidem labefactantes, vitandos & puniendos fore decernimus. Insuper omnibus & singulis philosophis in universitatibus studiorum generalium, & alibi publice legentibus, districte præcipiendo mandamus, ut cum philosophorum principia aut conclusiones, in quibus a recta fide deviare noscuntur, auditoribus suis legerint, seu explanaverint, quale hoc est de animæ mortalitate aut unitate, & mundi æternitate, ac alia hujusmodi, teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere, ac omni studio hujusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro viribus excludere atque resolvere. Et cum non sufficiat aliquando tribulorum radices præscindere, nisi &, ne iterum pullulent, funditus evellere, ac eorum semina originalesque causas, unde facile oriuntur, removere, cum præcipue humanæ philosophiæ studia diuturniora, quam Deus secundum verbum 1. Cor. 1.
apo-

SESSIO VIII. apostoli evacuavit & stultam fecit, absque divinæ sapientiæ condimento, & quæ sine revelatæ veritatis lumine in errorem quandoque magis inducunt, quam in veritatis elucidationem: ad tollendam omnem in præmissis errandi occasionem, hac salutari constitutione ordinamus & statuimus, ne quisquam de cetero in sacris ordinibus constitutus, sæcularis vel regularis, aut alias ad illos a jure arctatus, in studiis generalibus, vel alibi publice audiendo, philosophiæ aut poesis studiis ultra quinquennium post grammaticam ac dialecticam, sine aliquo studio theologiæ aut juris pontificii, incumbat. Verum dicto exacto quinquennio, si illis studiis insudare voluerit, liberum sit ei, dum tamen simul aut seorsum, aut theologiæ, aut sacris canonibus operam navaverit, ut in his sanctis & utilibus professionibus sacerdotes domini inveniant, unde infectas philosophiæ & poesis radices purgare & sanare valeant. Et hos canones per ordinarios locorum, ubi generalia studia vigent, & rectores universitatis eorumdem studiorum singulis annis in principio studii, in virtute sanctæ obedientiæ publicari mandamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ damnationis, reprobationis, definitionis, inhibitionis, decreti, ordinationis, statuti & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno incarnationis dominicæ 1513. XIV. Kalendas Januarii, pontificatus nostri anno primo.

Qua perlecta, petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnes responderunt simpliciter placere, excepto reverendo patre domino Nicolao episcopo Bergomensi, qui dixit, quod non placebat sibi, quod theologi imponerent philosophis disputantibus de veritate intellectus, tamquam de materia posita de mente Aristotelis, quam sibi imponit Averrois, licet secundum veritatem talis opinio est falsa. Et reverendus pater dominus Thomas generalis ordinis Prædicatorum dixit, quod non placet secunda pars bullæ, præcipiens philosophis, ut publice persuadendo doceant veritatem fidei.

Deinde reverendus pater dominus Joannes Vincentius archiepiscopus Senensis ascendit ambonem, & legit qaamdam schedulam super pace tenoris infra scripti.

Leo episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam, sacro approbante concilio.

Ad omnipotentis & individuæ Trinitatis laudem & gloriam illius, cujus vicem in terris gerimus, & qui pacem & concordiam nutrit in sublimibus, pacemque ipsam e mundo discedens jure quodam hæreditario suis reliquit discipulis, sacrum Lateranense concilium prosequentes, cum alias inter cetera in septima proxima præcedenti sessione, ut imminenti & notorio infidelium periculo, Christianique sanguinis effusioni, qui exigentibus nostris culpis etiam tunc effundebatur, occurreretur, dissentionesque inter Christianos reges & principes & gentes tollerentur, & inter ipsos totis viribus pacem quærere cogeremur, cujus componendæ una ex principalioribus congregationibus concilii præfati causa extiterat, ut pax ipsa sequeretur, inviolataque perduraret, & debitæ executioni demandaretur, his præsertim temporibus, quibus potentiam infidelium mirum in modum crevisse cognoscebatur, eodem sacro concilio approbante, ad reges, principes potentatusque præfatos legatos & nuntios pacis, vigiles, doctrina, experientia ac probitate insignes, pro tractanda & componenda universali pace mittere disposuimus & decrevimus, utque arma deponant, domino auxiliante, quantum in nobis esset, pro viribus laborare & operari, regumque, principum & potentatuum prædictorum oratores in ipso concilio tunc præsentes, pro apostolicæ sedis reverentia, fideliumque unione requisivimus, ut regibus, principibus & potentatibus suis ea significarent, eosque nostro nomine hortarentur ad ipsos legatos apostolicos benigne & honorifice tractandum & audiendum, votisque nostris tam justis & piis per eos illis exponendis satisfaciendum. Quod eos facturos nobis persuadebamus, ut quanto citius fieri posset, per nos mittendi legationis munus eis impositum alacriter suscipere, susceptumque viriliter implere possent, ac patre luminum, a quo omne datum optimum est favente, pax ipsa tractari atque componi eaque composita, sancta & necessaria contra infidelium rabiem Christiano sanguine satiari anhelantem expeditio fieri valeret, & pro totius Christianitatis securitate & quiete feliciter terminari. Nosque postmodum pro debito pastoralis officii pacem & unitatem ipsam cum universo populo Christiano, tum maxime eisdem regibus, principibus & potentatibus, ex intimo cordis affectu optantes, ex quorum dissensione diuturniora & graviora in dies Christianæ reipublicæ damna provenire posse formidabatur, ex eorum auctoritate, pace & unitate eidem reipublicæ utiliter & salubriter consultum iri sperabatur, nuntios nostros & literas ad præfatos reges, principes & potentatus inter se diffidentes, hortandos, requirendos, monendosque misimus, nihilque, quantum in nobis fuit, omisimus tractare ac operari omni nostro conatu, ut semotis quibusvis diffidiis atque discordiis, unanimi tandem consensu, gratia & amore ad universalem pacem, concordiam & unionem redire vellent, ne ulterius per immanissimum Turcarum tyrannum ac infideles alios damna Christianis inferrentur, sed ad reprimendum gentium illarum immanem furorem elatosque conatus accingerentur. Quæ cum ita sint, nos cuncta ad optatum finem perduci omni cogitatione, cura, studio ac sedulitate affectantes, & dante domino confidentes, legatos de latere nostro sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales in consistorio nostro decreto de fratrum nostrorum consilio per nos postmodum nominandos, cum auctoritate & facultatibus necessariis & opportunis, tanquam angelos pacis, pro hujusmodi Christianorum pace universali tractanda, componenda & conducenda, expeditioneque contra infideles ineunda, eodem sacro concilio approbante, ad eosdem reges, pro eorum regia magnanimitate, & erga catholicam fidem devotione, prompto & alacri animo, ad utrumque sanctissimum opus pacis expeditionisque inducendos, pio universæ reipublicæ Christianæ integra atque perfecta tutela, defensione & salute mittendos & destinandos esse decernimus.

ANNO CHRISTI 1513.

ANNO CHRISTI 1513. SESSIO VIII.

nimus. Præterea cum ex diuturna & multiplici hæresi Bohemorum plurimum Deus offendatur, & Christianus populus scandalizetur, quorum etiam ad veræ fidei lumen atque concordiam reducendorum provincia dilecto filio nostro Thomæ tituli sancti Martini in montibus presbytero cardinali Strigoniensi ad Hungariam & Bohemorum nostro & apostolicæ sedis legato est a nobis his proximis diebus plene demandata, eosdem tamen hortamur in domino, ut vel ad nos & hoc sacrum Lateranense concilium, vel ad eumdem Thomam cardinalem legatum, qui propinquior illis erit, aliquot ex suis oratores cum sufficienti mandato destinare non negligant, ad tractandum de opportuno remedio, quo errores, quibus diu detinentur, B agnoscant, & ad verum religionis cultum & sanctæ matris ecclesiæ gremium Deo duce reducantur. Quibus, hoc sacro approbante concilio, veniendi, eundi, standi, quousque præmissa tractanda duraverint, & postmodum discedendi, & ad propria redeundi, in fide pontificia liberum salvum conductum & fidem publicam tenore præsentium concedimus & elargimur, eorumque votis, quantum cum Deo poterimus, annuemus. Ut autem hoc sacrum Lateranense concilium ad finem uberrimæ speratæque utilitatis perducatur, (alia namque plura & gravia in eo tractanda discutiendaque remanent) ad omnipotentis Dei laudem & ecclesiæ suæ exaltationem, nonam sessionem con- C tinuationis celebrationis ipsius sacri concilii Lateranensis nono Aprilis 1514. pontificatus nostri anno primo quæ erit quarta feria post dominicam passionis, sacro concilio approbante, indicimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis, concessionis, elargitionis & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1513. quartodecimo Kalendas Januarii, pontificatus nostri an- D no primo.

Qua perlecta, petiit a patribus, an placerent paternitatibus contenta in schedula. Et omnes unanimiter responderunt, placere. Demum reverendus pater dominus Joannes Franciscus episcopus Taurinensis ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam super reformatione tenoris infra scripti.

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

In apostolici culminis specula divinæ gratiæ munere collocati, nil magis esse nostri officii duximus, quam sedulo ac diligenter om- E nia circumspicere, quæ ad catholici nobis commissi gregis custodiam, incolumitatem, augmentum pertinere possent; & in hoc ipsum omnes industriæ nervos, omnes animi ingeniique vires contulimus. Cum igitur felicis recordationis Julius papa II. prædecessor noster, ut erat fidelium commodi solicitus, & tutelæ studiosus, tum aliis multis de causis, tum quia frequens circa Romanæ curiæ officiales querimonia urgebat, œcumenicum Lateranense concilium indixisset, & deputatis variis venerabilium fratrum suorum sanctæ Roma- A næ ecclesiæ cardinalium, de quorum numero tunc eramus, & prælatorum insuper congregationibus, qui de querelis ipsis accurate inquirerent, & ne curiales interim & alii ad curiam pro gratiis accedentes nimio expensarum onere fatigarentur, simul ut infamia, qua dicti officiales flagrabant, mitigaretur celeri remedio, bullam reformationis edidisset, qua illi officiorum statutis custodiendis sub gravi pœna denuo astringebantur, nec circa excessus specialiter decernere, aut concilium absolvere, morte præventus quivisset: nos ejus non minus curæ, quam officii successores, initio statim nostri pontificatus & continuare synodum, & pacem inter Christianos principes procurare, B nec minus, cum universalem reformationem perficere nostræ mentis sit, primum a prædecessore ipso super officiis provisa, novis fulcire subsidiis, & auctis deputationibus exequi non destitimus. Enimvero nulla vehementior cura nos angit, quam ut tribuli & sentes ex dominico agro eruantur, & si quid est, quod ejus culturæ officiat, radicitus evellatur atque extirpetur. Sedula ergo a deputatis relatione habita, & quidquid exorbitaretur animadverso, ut quæque vel a decenti & laudabili more, vel a primæva institutione desciverant, ad normam retraximus, & ea in unam reformationis bullam, sacro approbante concilio, super hoc editam, ex ordine congessimus, in eaque executores, qui ordinata servari cogerent, C deputavimus: quam ab officialibus ipsis & ceteris, ut quemque tanget, sine fraude & inviolabiliter observari, hoc sacro approbante concilio, mandamus sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, a qua, nisi per Romanum pontificem, excepto mortis articulo, absolvi non possint, ita ut ultra hanc & alias pœnas in bulla ipsa particulariter expressas, convenientes, officio, in quo deliquerint, ad semestre tempus sint eo ipso suspensi. Et si secundo erraverint in eodem officio, quod quantum in se fuit coinquinarunt, perpetuo careant. Qui postquam constitutione nostra ad frugem reducti erunt, inhibito atque sublato communi damno, ad ceteras reformationis partes procedemus. Et si nobis omnipotens pro sua misericordia concesserit, ut pacem inter Christianos principes componamus, non noxiis solum seminibus extirpandis, sed & propagandis Christi finibus insistemus, ac sanctissimam contra infideles expeditionem cujus desiderium assidue nostro cordi inhæret, Deo ipso rei suæ favente, eorumdem fulti præsidiis aggrediemur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostri mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1513. quartodecimo Kalendas Januarii, pontificatus nostri anno primo.

P. Bembus.

D. de Comitibus.

Qua perlecta, petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et responderunt omnes, placere, exceptis reverendo patre domino Jeremia archiepiscopo Tranensi, qui dixit, quod non placebat sibi modus schedulæ; reverendo patre domino Jacobo episcopo Potentino, qui dixit, quod placet bulla, sed vult quod vi-

SESSIO VIII.

ANNO CHRISTI 1515.

videantur reformationes: & reverendo patre A domino Bernardo archiepiscopo Spalatensi, qui dixit, quod placet bulla mandati, non tamen reformationes, donec audiantur & publicentur: & reverendis patribus dominis Alexio Melfitano & Paride Pisauriensi episcopis, qui dixerunt placere eis, dummodo fiat reformatio generalis. Postremo vero dominus Marius de Peruschis procurator concilii accusavit contumaciam non comparentium, & petiit super omnibus fieri instrumentum & instrumenta. Et fuit indicta nona sessio pridie Idus Aprilis, quæ erit quarta feria post dominicam in passione, & hæc fuerunt pro octava sessione.

Qua finita, & cantato hymno exultationis per capellam sanctissimi, incipiente, Te Deum, B &c. quo finito, sanctissimus dominus noster cum universis patribus & curia reversus est ad palatium, & locus concilii remansit vacuus.

Anno a nativitate domini nostri Jesu Christi millesimo quingentisimo decimo quarto, indictione secunda, die vero decimaquinta mensis Januarii, pontificatus sanctissimi domini nostri domini Leonis papæ decimi anno primo, de mandato præfati sanctissimi domini nostri fuerunt affixæ & publicatæ in acie campi Floræ, basilicæ principis apostolorum de Urbe, ac audientiæ publicæ, nec non sancti Joannis Lateranensis & cancellariæ apostolicæ, & diversæ schedulæ tenoris infrascripti.

De mandato sanctissimi domini nostri pa- C pæ intimetur omnibus & singulis prælatis, magistris, doctoribus, & aliis religiosis viris volentibus dare notitiam rerum & materiarum proponendarum in sacro Lateranensi concilio, quæ expedire & convenire eis videbuntur, ut accedant recurrantque ad reverendissimos dominos cardinales tres ex qualibet congregatione trium deputationum antiquiores, quid ad præsens in curia seu Urbe se continens, & sunt præsentes, & eis vel eorum alteri, juxta schedularum alias impressarum de dictis deputationibus continentiam & tenorem, dictas materias aperiant, illarum notulas seu informationes tradant ad eum finem & effectum, ut illis examinatis & discussis, illæ commemora- D tiones, quæ laudabiles ac bonæ videbuntur, in congregationibus & sessionibus futuri dicti sacri concilii proponi possint & approbari, ad Dei omnipotentis laudem & ecclesiæ suæ sanctæ exaltationem.

Die decimaquinta mensis Januarii millesimo quingentesimo decimo quarto, suprascriptæ literæ affixæ & publicatæ fuerunt in acie campi Floræ, ac basilicæ principis apostolorum de Urbe, & audientiæ publicæ, nec non sancti Joannis Lateranensis & cancellariæ apostolicæ valvis sive portis, dimissis ibidem earumdem suprascriptarum literarum copiis affixis per me Joannem Antonium sanctissimi domini nostri papæ cursorem. E

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquarto, indictione secunda, die vero quarta mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi domini nostri Leonis papæ decimi anno secundo, fuit publicata in locis publicis schedula prorogationis nonæ sessionis usque ad diem quintam mensis Maii proxime futuri, cujus tenor talis est.

Leo episcopus servus servorum Dei, universis singulis præsentem schedulam inspecturis.

Licet alias in octava proxime præcedenti sessione, ut sacrum Lateranense concilium, in quo plura & gravia ad omnipotentis Dei laudem & Romanæ ecclesiæ exaltationem tractanda discutiendaque supererant, ad finem uberrimæ speratæque utilitatis commodius perducatur, nonam sessionem continuationis celebrationis ipsius sacri Lateranensis concilii, eodem approbante concilio, ad Nonas præsentis mensis Aprilis indixerimus, tamen cum dies nonæ sessionis hujusmodi instare noscatur, & ea quæ in eadem sessione expedienda & sancienda sunt per venerabiles fratres nostros sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, in pluribus congregationibus coram nobis habitis, diligenter & mature, ut par est, discussa fuerint hactenus, ut desiderabamus, & aliis prælatis qui in dicto concilio votum dare debent, communicari & examinari, ac perfici & absolvi nequiverint, volentes nos ea qua decet dignitate ac maturitate in eodem concilio expediri, nonam sessionem prædictam ad tertium Nonas Maii proxime futuri, quæ erit dies quinta dicti mensis Maii, millesimo quingentesimo decimoquarto, pontificatus nostri anno secundo, de eorumdem fratrum nostrorum consilio prorogamus, ipsamque nonam sessionem dicta quinta die tenendam ac celebrandam esse omnibus intimamus, præsentemque nostram schedulam in valvis basilicæ principis apostolorum de Urbe, ac sacrosanctæ Lateranensis ecclesiæ, affigi & publicari mandamus.

Placet, & ita mandamus.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquarto, indictione secunda, die vero quarta mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi domini nostri, domini Leonis divina providentia papæ decimi anno secundo, suprascriptæ literæ fuerunt affixæ & publicatæ in valvis basilicæ principis apostolorum de Urbe, ac in valvis sive portis basilicæ sancti Joannis Lateranensis, per me Franciscum Vaca sanctissimi domini nostri papæ cursorem.

Ita est, Evrardus Duvivier cursorum magister.

Deinde die vigesimanona suprascripti mensis Aprilis in locis publicis affixæ & publicatæ fuerunt diversæ schedulæ tenoris infra scripti.

De mandato speciali sanctissimi domini nostri Leonis decimi pontificis maximi, intimatur & mandatur omnibus & singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus & generalibus, in generali concilio vocem definitivam habentibus, in Urbe præsentibus, quatenus omni exceptione & excusatione remotis, hodie quæ erit vigisimanona Aprilis, hora decimanona debeant omnes personaliter comparere in palatio apostolico, in capella majori, ubi tenebitur generalis congregatio omnium prælatorum pro rebus sacrum Lateranense concilium concernentibus, coram sua sanctitate: una cum reverendissimis dominis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, sub pœna excommunicationis, quam contrafacientes incurrant, si non paruerint.

A. car. S. Vit.

Anno

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VIII.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquarto, indictione secunda, die vero vigesimanona suprascripti mensis Aprilis, pontificatus præfati sanctissimi domini nostri, domini Leonis divina providentia papæ decimi anno secundo, præsentes literæ fuerunt affixæ in basilica principis apostolorum de Urbe, & cancellariæ apostolicæ, ac officii literarum contradictarum valvis seu portis, & in acie campi Floræ. Et in quolibet loco solito affixæ, dimissæ fuerunt per me Evrardum Duvivier sanctissimi domini nostri papæ ac Romanæ curiæ cursorem.

Ita est, Jo. Dioverit cursor.

B Deinde eadem die hora Vesperarum fuit congregatio in loco superius nominato. Et fuerunt in dicta congregatione sanctissimus dominus noster & reverendissimi domini cardinales præsentes in Urbe, excepto reverendissimo patre domino Bernardo episcopo Sabinensi, cardinale sanctæ crucis, qui non potuit interesse propter corporis alterationem: ac etiam fuerunt præsentes patriarchæ, archiepiscopi & episcopi numero septuaginta & novem, & duo abbates & generales ordinum, habita prius oratione. Et per præfatum reverendum patrem dominum Thomam Phædram de mandato suæ sanctitatis, alta & intelligibili voce propositum fuit, an placeret C paternitatibus suis, quod schedula quæ fuerat eis lecta in alia congregatione particulari, deletis & cancellatis his quæ concernunt prælatos, proponeretur & publicaretur in proxima nona sessione. Super hujusmodi propositione fuerunt vota particularia, quæ sequuntur. Primo reverendus pater dominus Bernardus episcopus Tarvisinus gubernator Urbis dixit, quod placebant sibi proposita per dominum Thomam Phædram: & idem dixit reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus. Reverendus pater dominus Joannes Vincentius archiepiscopus Senensis dixit, quod daretur copia & tempus deliberandi. Et ad idem fuerunt omnes stantes in eodem sedili. Reverendus pater dominus Alexius episcopus Melfitanus dixit pla- D cere, prout Phædra dixit, dummodo de cetero detur copia. Et reverendus dominus Gisbertus episcopus Rapollanus dixit, quod differantur quæ concernunt prælatos, & detur tempus deliberandi. Reverendus dominus Franciscus Nannetensis dixit, quod detur copia & tempus, & interim sua sanctitas videat petitiones prælatorum. Reverendus dominus Ludovicus Tricaricensis dixit, quod detur copia & tempus saltem deputatum. Reverendus dominus Thomas Comaclensis dixit, quod differantur ea quæ concernunt prælatos, & detur copia & tempus. Ad idem fuit reverendus dominus Hieronymus Asculanus. Reverendus dominus Pompejus Reatinus E dixit, quod deleantur quæ concernunt prælatos; & circa alia contenta in bulla reservabat votum ad aliud tempus, quando erit melius informatus. Reverendus dominus Nicolaus Bergomensis dixit, quod ea quæ concernunt prælatos, pertractentur per electos, & expediantur simul cum aliis contentis in bulla. Ad idem fuit reverendus dominus Paris Pisauriensis. Reverendus dominus Joannes Aquilanus dixit, quod placebat, prout dixit Phædra. Reverendus dominus Maximus Iserniensis dixit quod placebat, prout dixit Phædra. In reli- A quis detur copia & tempus. Reverendus dominus Joannes Antonius Anglonensis dixit, quod placebat, quod suspenderentur quæ spectant ad episcopos, donec cum aliis petitiones eorum discutiantur & determinentur in secunda sessione & proxima. Reverendo domino Joanni Antonio Callinensi placent contenta in schedula, dummodo concernentia episcopos examinentur, & deinceps detur copia & tempus, ut melius consulatur & respondeatur. Similiter reverendo domino Petro Foroliviensi, demptis omnibus contentis in bulla, quatenus concernunt episcopos & ecclesias, cetera placent. Et supplicat sanctissimo domino nostro, ut habeat prælatos recommendatos. Reverendus dominus Lactantius Suanensis dixit, se non audivisse, nec legisse bullam. Ideo non respondit ad idem. Reverendo domino Joanni Triburiensi, & reverendo domino Joanni Bovinensi placuit simpliciter, prout in bulla. Et ad idem fuerunt duo sedentes prope eos. Reverendus dominus Dominicus Lucerinus dixit, se obtemperaturum in omnibus sanctissimo domino nostro: tamen libenter vellet legere bullam, & prudenter deliberare. Reverendo domino Joanni Sibinicensi placet, quod in omnibus contentis in schedula, & quoad omnes cujuscumque ordinis servetur dispositio juris communis. Reverendo domino Angelo Britonoriensi placet, quod placuit domino nostro. Supplicat tamen, quod sua sibi tam illicite & atrociter ablata restitui faciat. Ceteri vero dixerunt, quod daretur eis copia & tempus deliberandi. Et tandem dominus noster respondit, quod daretur eis copia & tempus deliberandi.

Et sic die sequenti de mane in eodem loco convenerunt prælati, & supradictus dominus Thomas Phædra legit eisdem schedulam, & volentibus habere dedit copiam. Et tandem dicti prælati elegerunt infra scriptos prælatos, qui una cum reverendissimis dominis cardinalibus deputandi per sanctissimum dominum nostrum deliberarent super schedula proponenda in sessione. Prælati electi fuerunt infra scripti, videlicet, reverendi patres & domini, Senensis, Spalatensis & Rheginus archiepiscopi, & reverendi patres domini Melfitanus, Reatinus, Faventinus, Lucerinus & Foroliviensis episcopi.

Deinde dicti prælati die sequenti in aula superiori ipsius palatii convenerunt cum reverendissimis dominis cardinalibus, & ibidem consultarunt & deliberarunt super proponendis in nona sessione, prout in ea inferuntur: & remanserunt concordes.

Humilimus servulus Joannes Baptista Gargha Senensis, eques Hierosolymitanus, illustrissimo Rhodiorum principi Fabricio Carreto, sacræ Hierosolymitanæ religionis magno magistro salutem plurimam dicit.

Religionis nostræ Hierosolymitanæ studio atque observantia impulsus, princeps illustrissime, non potui jussis tuis, dum admiratus in Urbe ageres, promptissimus non obtemperare. Nobilis item vir Philippus Provanus, vices nunc in Urbe gerens, adhortatus vehementer est, ad idque ab ipso omne auxilium ac favor mihi præstitus est, ut onus orandi pro religionis nostræ decore, Lateranensis synodi sessione octava, adspirante Leone decimo pontifice maximo, subirem. Quod etsi arduum ac meis humeris impar esset,

SESSIO VIII. qua tamen potui sedulitate ac cura absolvi. In quo orandi munere, ut in omnibus nostræ religionis negotiis, reverendissimus cardinalis Julius Medices, nostri ordinis ingens præsidium, mihi opem & favorem impendit, tamquam is, qui de religione nostra semper esse optime meritus censeretur, existimavi hos nostros qualescumque labores tibi esse destinandos, ut de his te omnibus, quæ pro religione nostra in ipsa synodo, in qua Christianæ reipublicæ decus ac splendor maxime effulsit, recensuerim, facerem certiorem. At hoc unum ingenue fateor, si quando illius loci amplitudinem dignitatemque animo volverem, atque onus injunctum nobis considerarem, totus equidem algebam, & cor atque animus quodam metu perculsus me ab incepto plurimum deterrebant. Ac perquam libenter hanc orandi arduam atque difficilem provinciam detrectassem, nisi fuisset mihi & religioni & celsitudini tuæ morem gerendi incredibilis cupido. Idem etiam præstiti, ne inter commilitones viderer prorsus inutilis, qui licet corpore aliquando servire nequiverim, at ingenii atque animi opibus, ac quantulocumque valui ingenio, religioni nostræ non defui. Gaudeoque mirum in modum, si quid ejusdem causa facio, nihilque animo gratius quam de religione aliquid mereri. Tuæ etiam præstantiæ esse significandum putavi, quemadmodum ab ipso summo pontifice cœptum est agi de unione ecclesiæ, ejusque reformatione, ac de pace inter Christianos principes facienda, & de expeditione adversus Turcas suscipienda: & ad hæc omnia ab eodem Leone vehementer incumbitur. Quamobrem sperandum ab his plurimum est, qui duro subsunt Turcarum imperio, atque ab illis pariter qui Turcis finitimi eorum semper arma formidant, Leone pontifice maximo annitente, imminutum iri Turcarum imperium, atque ab eorum immanitate ac barbarie ereptum iri saltem populos, quos septuaginta ab hinc annis suo adjecerunt imperio. Quod si in oratione meam vim, ubertatem atque elegantiam desideres, ingenii mei tenuitati precor adscribas. Non equidem spe quæstus aut gloriæ ad id muneris obeundum commotus fui, sed ut re, qua aliquid valerem, me nostræ religioni non incommodum ac prorsus inutilem exhiberem, cujus ab ineunte ætate observantissimus semper fui. Tuæ quoque præstantiæ ante istam ad principatum evectionem deditissimus fui, semperque magnopere colui ac sum veneratus, quasi animus præsagiret, te quandoque hunc altum, tamque tuis meritis dignum honorem esse assecuturum. Quanto fuerim de hac tua electione gaudio affectus, nullis possim consequi verbis. Et quo id præ me declararem aliqua in re, libentissime mihi tuo nomine injunctam suscepi apud Leonem decimum orandi provinciam; quamque apud illum habui orationem, alteri in Lateranensi concilio habitæ subnectendam curavi, ac simul imprimendam, tuæque celsitudini esse transmittendam aut destinandam censui: quamquam nos minime præterit, hanc talem non esse qualem tuæ singulares divinæque virtutes merebantur. Privilegia autem nostra, indulta constitutionesque ab aliis pontificibus concessa, benignissimus Leo decimus pontifex maximus humanissime confirmavit, atque magnopere auxit, perpetuoque robore munivit. Superest, princeps illustrissime, ut servuli tui Joannis Baptistæ sinceræ mentis animi obsequium, absolutumque tanto ingenii discrimine susceptum onus solita benignitate suscipias; & qui tuæ exaltationi gloriosissimæ, a qua semper beneficiis sum innumeris affectu, deditissimus semper extiti, quasi nunc aucto servitutis vinculo, sub tuo ut præsidio sim peto, ac vehementissime precor, tuæque illustrissimæ dominationi me totum trado atque addico. Vale.

ANNO CHRISTI 1513.

Romæ Kalendis Aprilis 1513.

Oratio Joannis Baptistæ Garghæ Senensis, equitis Hierosolymitani, habita apud Leonem decimum pontificem maximum ac Lateranense concilium in sessione octava, decimoquarto Kalendas Januarias, millesimo quingentesimo decimotertio.

Veni sancte Spiritus, omnium tuo amore corda fidelium comple, & in me tuæ virtutis ignem accende, ut tam arduum hodie inceptum te aspirante exequi valeam.

Cum, pater beatissime, vosque Christianæ religionis fulgentissima sidera, onus orandi in hoc tam augusto consessu mihi minus experto fuisset injunctum, diu mente revolvi, quam meis id impar viribus foret. Nam tum ingenii imbecillitas, tenuisque dicendi copia mihi silentium indicere videbantur, tum coram tanto pontifice ac sacrosancta synodo Lateranensi verba facturus, verebar, ne in dicendo obmutescerem. Et id acrius me vexabat, quia idem gravissimis ac maximis oratoribus & philosophis aliquando evenisse compertum habeo. Quod ego animo complectens, hujus ornatissimi & sacerrimi loci amplitudinem majestatemque merito expavescebam. Sed cum plane, pater sanctissime, tuæ serenitas frontis, atque animi benignitas, singularisque tantorum patrum humanitas me ita recrearet atque reficeret, ut obire munus mihi delegatum non dubitarem, ad quod hujus etiam præcipui temporis observantia me hortabatur: quare audentiori animo hoc tam eminens suggestum, unde totus fere terrarum orbis conspicitur, ascendi. Confisus igitur omnipotentis Dei & intemeratæ virginis, divique Joannis Baptistæ nostri fautoris auxilio, tuaque, pater beatissime, me hortante innata clementia, cum de Christi militia, tum de sancta synodo brevibus perstringam. De Christi militia in primis dicere nostrum est institutum, cui ille operam dat, qui magnæ & supernæ militiæ cælestis est cupidus & Christo semper hærere desiderat, quique illius divinæ vocis non otiosus auditor est: *Si quis meus, inquit, minister est, me sequatur: & ubi ego sum, illic & minister meus erit.* Joan. 12. Christus autem in cælis est: illuc igitur nos cursum dirigere decet. Nemo terrenæ consuetudinis, caducæque dilectionis reminiscatur. nam qui huic Christi militiæ accingitur, non sibi domum construere, non possessiones comparare debet. Escas enim regias habet, & imperatoris annona fruitur. Mansio autem in castris est: ubi si mors Christo bellante contingat, gloriosa est. Vincentes enim dona regalia & honores quam maximos adipiscuntur. Et licet vita in præliis laboriosa sit, in pace tamen splendida & honorata transigitur. Christi autem militum arma, non lorica, non clypeus, non gladius, sed pietas, religio, probitas, innocentia & castitas sunt. Non cedat armatæ mentis constantia terroribus inimicorum. nam nisi quis strenue pugna-

ANNO CHRISTI 1513. SESSIO VIII.

2. Tim. 2. gnaverit, non coronabitur. Nihil autem est nequius, nihil crudelius nostro hoste, qui in cælo bellum, in terris fraudem & odium inter primos fratres excitavit. Et is in omni nostro opere sua tendit retia. Et ne multis vos remorer, omnia mundi mala sua sunt pravitate commissa. Et cum mens humana variis hujus mundi illecebris devicta sit, & laborem fugiat, voluptatem vero sequatur, pravisque re-
Ephes. 6. sistere desideriis ægre ferat, nos sic apostolus hortatur: *Induite vos armaturam fidei, ut adversus diaboli insidias stare possitis*. Victorem Christum regem sequamur, qui nos vult victoriæ suæ habere participes. Crux illius nostra est victoria, cujus patibulum noster est triumphus. Terra non nobis patria est, sed cælum nos ci- B
Matth. 25. ves & incolas expectat. Ubi hæc utinam verba domini audiamus: *Euge*, inquit, *serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam*. Euge, inquam, miles strenue, imitator domini tui & regis æterni comes, dignis & optatis remuneraberis præmiis. O salutifera & præ omnibus expetenda Christi militia, in qua certa & preciosissima sunt trophæa, quibus tot martyres ac beati patres cælesti imperio gloriantur, ac perpetua pace quiescunt. Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus ubera mater ostendat, quibus te nutrivit; licet in limine pater jaceat, per calcatum perge patrem; crudelitas ista pietas est; & siccis ocu- C lis ad crucis vexillum evola. Gladium tenet hostis, ut nos perimat. Nec de matris lacrymis est cogitandum, nec propter patrem Christi militia est deferenda, cui etiam salvatoris causa vitam debemus. Huic Christi militiæ, Leo X. pontifex maxime, a summo Deo invictus vexillifer præfectus fuisti, tibique ille li-
Matth. 16. gandi & solvendi potestatem dedit. Tu in specula domini pervigil fortiter adstans, cuncta in rectum tramitem rediges. Tibi ergo omnium ecclesiarum præsides & totius orbis Christiani principes parere affectant. O quam divina & salutifera fuit hæc tua ad summi pontificatus apicem assumptio, a quo pro pacando statu Christiani populi, qui tot sceleribus, D rapinis & seditionibus permiscebatur, ad salutiferam hujus cœptæ sanctæ synodi curam deventum est: cui rei quantum nobilissimæ tuæ familiæ Medices nomen consonum sit, clare constat. Tu namque optimus pastor, tu salutifer medicus infirmitati Christianæ religionis cælitus datus es. Tua enim cura, tua tutela, solertia, probitateque atque virtute grex domini egebat, ut ab imminenti capitali exitio liberaretur, ut pristinæ sanitati abs te vero eruditissimoque medico restitueretur. Ad quam rem sola synodus hæc erit veluti quoddam Mithridaticum antidotum. In synodis quoniam solita plerumque est mater ecclesia salubria remedia providere, si quando nocendi E cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacabilis animus & feritas rebellandi suo in populo oriebatur. Nunc impius lucri furor, ac effrenis cupido, itaque præceps atque immanis libido, quæ succensas agit mentes, honestatis fines effregerant, & omnis denique scelerum labes in mundum irrepserat. Mores vero & instituta majorum, pro lege tenenda, spreta jacebant: prævaricatores divinarum legum, & ecclesiasticarum consuetudinum contemptores impune cervicibus elatis incedebant. Abusus vero & depravata voluntas, ubi semel cœpe-

A rant, in dies duriores efficiebantur: & animus sceleribus adstrictus non facile ab eis divelli poterat. Quæ omnia ab hac sanctissima synodo sincero examine pendentur. O saluberrimam medicinam omnibus consulentem, omnia tumentia comprimentem, omnia tabescentia reficientem, omnia supervacanea resecantem, omniaque depravata corrigentem! Hanc reges principesque meditabantur, hanc populi omnes efflagitabant, hanc senes, juvenes, cunctique Christiani cupere videbantur, quibus tacitum Deus desiderium hujusmodi inspirabat. Et his omnibus tu solus, pater beatissime, satisfacies, qui hunc tantorum patrum in tui tam fausto pontificatus initio cœtum hanc in ædem Lateranensem coegisti, ubi illa duo Petri & Pauli preciosissima capita reposita venerantur, quæ hic totius Christianæ reipublicæ imperium, tribunal & decus posuerunt. Et cum ab omnibus synodis Lateranensibus semper ingens ipsi ecclesiæ adjumentum & utilitas præstita sit, hæc mirum in modum recte prospiciet, a qua omnis sua salus atque quies pendet: quæ quantum synodali auxilio egeret, nullus est qui nesciat. Qua de re, pater sanctissime, inter ea quæ abs te præclarissime gesta gerendaque sunt, hanc sanctam synodum, rem adeo arduam & his temporibus opportunam prosequi persancte decrevisti. Ab hac enim religiosi urbanique mores instaurati erunt, & flagitia quæ divinum examen notaverit, coercebuntur, in qua sola animorum sinceritas & religionis amor cuncta pensabit. Quibus sic gestis, cælestes iræ futura temporum felicitate expiatæ videbuntur. Aurea nempe te ætas regnante incipiet, & justitia de cælo lapsa in terras redibit. Tu literarum virtutumque omnium exoptatum præsidium divinitus datus es, a quo cuique sua præmia tribuentur. Nunc siderum cælestis omnium harmonia tibi Christi vicario applaudit, & cunctorum hominum pectora incredibili de tua summa felicitate gaudio perfunduntur, & sub te pastore optimo omnis exultat populus, a quo pacem, concordiam & tranquillitatem expectat, quas omnis jam homo optat, cupit, amat & vult. Et cum pacis amica ipsa sit justitia, & se invicem osculentur, ea etiam summa in te conspicitur. Tu igitur pacis do- Psalm. 84.
nator & justitiæ defensor diceris, a quibus immortalitate donaberis. Quid est enim quod principem melius prædicet, quam quietus populus, concors senatus, & tota respublica morum honestate insignita? O pacis dulce nomen, a qua tranquilla libertas, mentis serenitas, simplicitas cordis, vinculum amoris, & consortium caritatis gignitur. Hæc simultates tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos pacat, cunctisque est placida: Quamobrem antistes maxime, vosque Christianæ religionis firmissimæ columnæ, & militiæ Christi summi duces, qui in tanta horum temporum expectatione in sacerrimum hoc templum convenistis, & fluctuanti summis Petri naviculæ procellis opem tulistis, maxima & perenni laude estis digni, & cæleste stipendium vobis dabit Deus, si hoc tam salutiferum sanctumque concilium sanctæ matri ecclesiæ profuturum, cui libertatis decorem restituet, & suo populo mores vivendi religiosius præcipiet, toto pectore amplectemini, & faciles cœpto operi favebitis, in quo vestra erga ipsam eccle-
siam

SESSIO VIII.

ANNO CHRISTI 1513.

ſiam bonorum pietas filiorum, & Chriſtianæ reipublicæ civium verus amor conſpicietur. Ecce enim nunc tempus, quo corporis otium, mentis ignavia expellenda eſt. Ecce tempus, quo in armorum cæleſtium terreſtriumque meditatione, cordis ſinceritas, animi magnitudo, vireſque corporis pro republica Chriſtiana exercendæ ſunt. Verum cum hæc militia noſtra divi Joannis Baptiſtæ aſſiduis Turcarum incurſibus ſemper fuerit obvia, & de ipſis quamplurimas jam victorias meritoſque triumphos obtinuerit, tum a ſummis pontificibus, tum a ſanctis conciliis, maxime a cunctis Lateranenſibus, miris favoribus & privilegiis affici, & variis ſtipendiis commilitonibus noſtris conceſſis, multiſque beneficiis donari meruerit, quæ recenſendo, nimis prolixa foret oratio. Itaque, pater beatiſſime, & tu tantorum patrum ſplendidiſſime cœtus, qui in hoc templum convocatus fuiſti, cui divus ille Joannes Baptiſta noſtri ſalvatoris præcurſor præſidet, qui ſummus patriæ tuæ Florentiæ, urbiſque Rhodi, & Hieroſolymitani ordinis patronus exiſtit, cujuſque olim nomine vocari non parum lætabaris, quemque ante alios omnes colere conſuevisti, toto tibi pectore & imis ſenſibus hanc ſuam Rhodienſem religionem, & præſtantiſſimorum Rhodiorum principem, qui Chriſtianæ fidei defenſor eſt acerrimus, cum toto populo, & hos ſedulo tibi aſtantes noſtros commilitones commendamus, ut non ſolum noſter ordo in ſuis privilegiis & conſtitutionibus ab hac ſancta ſynodo confirmetur, ſed etiam augeatur. Scis enim, pater beatiſſime, & tu Lateranenſis ſynode, Rhodon inſulam ab omnibus laudatam, atque opportuniſſimam ſemper ad res gerendas eſſe judicatam. Nam Rhodos noſtra adjacet Aſiæ, qua maxime Aſia in mare noſtrum excurrit: hinc in Syriam & in Ægyptum commodiſſima eſt navigatio, hinc in mare Aſiaticum, Helleſpontum, Propontida ac Pontum commodiſſime ſolvitur, & rebus navalibus atque claſſicis ea civitas ſemper polluit. Quamobrem Rhodiorum amicitiam ſemper Romani magnifecerunt, eorumque ad multa bella uſi ſunt opera. Quare arcis ac rei Chriſtianæ propugnaculi curam tibi, pontifex maxime, non in poſtremis eſſe habendam arbitror, ac danda eſt opera, ut quemadmodum eam Soli fuiſſe urbem conſecratam tradunt, ac nullo die, quamvis nubilo ac pluvio, Solem in ea non illuxiſſe: danda eſt, inquam, opera, ut ea inſula vero Soli, hoc eſt, Chriſto ſemper ſit ſacra, ac ſemper verum Solem colat, in eaque ſemper illuſcat. Tu nos igitur favore & clementia protegas, quo alacrius ea pro republica Chriſtiana contra infideles egredi valeat, qui rabido & truci animo ſemper contra Rhodienſe præſidium inhiant, & uſque ſub divi Joannis Baptiſtæ auxilio copiæ Hieroſolymitanæ militiæ, eorumque crudelibus auſis fortiter reſiſtunt, & feroces animos innumeris præliis compeſcunt. Nam nec principes noſtri, nec commilitones certa vitæ diſcrimina ſubire unquam recuſant, nec recuſarunt, ne illa Chriſtianæ reipublicæ firma Rhodiorum propugnacula in Turcarum ditionem redigerentur. Arx enim illa eſt expultrix ſæviſſimorum hoſtium, qui ſemper veſtras urbes & imperia invadere, & religionem noſtram funditus evertere ſtudent. Et ut jam per literas præteritis menſibus, pater ſan-

A ctiſſime, tibi illinc a noſtris ſignificatum fuit, Sultan Selim ſectæ Mahumetanæ immitem tyrannum claſſem ingentem paraviſſe, & innumeras copias contra Chriſti fideles & Rhodi inſulæ milites & incolas contraxiſſe, & tantam tormentorum vim, quantam nullus unquam, ad id bellum inſtituiſſe exploratum habuimus, qui illinc poſtmodum ſemotis caſtris alio contra orthodoxæ fidei cultores impetum fecerunt, ubi multas clades & urbium everſiones inferre conati ſunt. Et nuperrime cum quieturum eſſe illum ſperaremus, per alteras a noſtris ſanctitati tuæ ſignificatum eſt, in eoſdem belli apparatus ingenti ſtudio, ſummaque celeritate incumbere. Et cum nihil ma- B jori odio proſequantur quam Rhodum, ei multo magis in poſterum timendum eſt, cui nunquam minari deſiſtunt. Neceſſe igitur eſt, ut principibus Chriſtianis accerſitis, & tuis in ſancta diſperſis ovibus ſepta collectis, quo unum ſit ovile, ſicut unus eſt paſtor, (Joan. 10.) cui pacifice & quiete præcipias, ut abs te magnanimo duce & vexillifero, tua animi ſinceritate, mirabili ſapientia, cæleſtique virtute adverſus hanc infidelium potentiam bellum ſuſcipiatur. Expergiſcimini ergo, expergiſcimini tandem Chriſtiani principes, & labanti eccleſiæ auxilium afferte, & ſub Leone feliciſſimo paſtore, invicto- C que duce, de bello Turcis inferendo in medium conſulite, nec ulterius patiamini noſtri redemptoris ſepulcrum, & Conſtantinopolim novam Romam ſub Turcarum imperio detineri, & tantam peſtem atque perniciem adverſus Chriſtianos populos diutius ſævire. Sed religionem veſtram propius reſpiciatis, quam colere & augere veſtri imperii & regni intereſt. Cujus rei fideliſſimum vobis Romanorum exemplum propono, quorum reipublicæ ſplendor ſemper emicuit, dum religionem præ cunctis rebus obſervarunt. His enim non ſolum ſervandæ, ſed etiam amplificandæ religionis ſtudium fuit: quam ſi quis contempſiſſet, non immeritas divinæ ultioni pœnas dabat. Ne miremini igi- D tur, ſi tot infortunia Chriſtianis rebus acciderunt. Rara enim inter principes Chriſtianos concordia hactenus fuit. Qui cum debuiſſent unanimes ſalutiferæ contra infideles expeditioni conſulere & opem ferre, bella eis gerere magis placuit, quæ nullos honeſtos meritoſque triumphos habitura eſſent; & religionem conſervare atque defendere contempſerunt. Deponite nunc, deponite Chriſtiani principes hanc tarditatem atque ſegnitiem, & ad vindicandam Chriſtianam rempublicam ab atrociſſimorum hoſtium ſervitute accurratis, & inſulæ Rhodo opem afferte, quæ (quod Deus avertat) ſi expugnaretur, væ, væ Chriſtianis urbibus & imperiis. Præſtate igitur auxilium. Nam quid magis vos decet, E quam non ſolum pecunias atque vires omnes pro Chriſti nomine & gloria exponere, ſed etiam voſmet devovere, ut vita frui æterna valeatis? Hac enim conditione gignimur ut generati nos Deo juſta & debita obſequia præbeamus. Viriliter ergo agite, probati principes, currite fortiter curſum hunc feliciſſimum, & certate bonum certamen, ut æterna præmia conſequamini. At P. C. cui Chriſtianæ religionis habenæ traditæ ſunt, hæc te cura, hoc te deſiderium tangat: hæc te victoria, hic te triumphus expectat maximus, qui nullo ſæculo aboleri poterit. Magni enim & ingenii divini eſt, magna aggredi, atque ea moliri, quæ non minus meriti quam gloriæ ſint paritura,

Ja-

ANNO CHRISTI 1513.

Jacet desolata Asia, jacet Africa, jacet Ægyptus, A ac bona Europæ pars deserta, abjecta, sine lege, sine moribus, sine ullo Christianæ religionis consortio. Ubi tot civitates, tot populi, tot imperatores, reges, principes cultu veræ fidei & armorum usu præstantissimi, ubi tot celeberrima Christi & sanctorum templa in crudelissimam jam Turcarum & barbarorum ditionem devenerunt, a quibus acceptas clades, eversiones contumeliasque non est hujus temporis recensere, cum jam omnibus notæ sint atque testatæ, & cum tot jam annos nihil aliud audiamus quam excidia alia super alia Christianorum. Quid quod Tyrrhenum mare toties infestarunt, & (quod pudet referre) ad litora usque Romani agri prædatum venerunt? Sed B hæc loca tam efferata, barbara, sine fide, sine Deo, tamdiu in potestate infidelium esse, ac non tam regi, quam devastari passi sunt principes Christiani, dum quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi: dum quisque luxui, simultatibus, otio indulget; dum Romanum pontificem toties acclamantem, rabidos lupos gregem domini invasisse, non audiunt. At qui non tanta esset rerum jactura fragilium, nisi cum his innumeræ quoque animæ fidelium deperirent; quæ partim metu, partim labefactata religione, quasi plantæ incultæ sensim in dies a fide deficiunt. Huc, pontifex maxime Leo, animum te decet advertere, adversus horum rabiem, composita inter Christianos pa- C ce, consurgere, exercitum in ea loca trajicere, illatas ab hostibus injurias ulcisci, ad tantum decus, tantam gloriam ante alios evolare. Crux Christi in aciem pro vexillo prodibit, dux agminis sui præcedet omnipotens: insultabitur undique eorum capitibus, tamquam parieti inclinato & maceriæ depulsæ. Persequeris & comprehendes illos, & non converteris, donec deficiant. Sed sine te, Deus, miseri quid sumus? aut quo recidunt conatus nostri? Cogitat jam bonus pastor vicarius tuus, cogitat, inquam, in veram sanctamque sponsæ tuæ unionem, ejusque reformationem incumbere, & populi tui in angulum redactas servare reliquias, amissa recuperare, fines ecclesiæ propagare. At D scriptum est, quod reprobes cogitationes populorum, & reprobes consilia principum. Parentes ergo ad unum putemus fideles principes, ituros in hostes tuos Christianos omnes: paratam putemus esse classem, instructam aciem: nisi tu Deus exercituum adjuves, nostris his cogitationibus, his consiliis præsens assistas, adspires, faveas: nisi denique custodieris civitatem, frustra vigilant qui custodiunt eam. Tibi ergo regi regum & domino dominantium preces soli fundendæ sunt. Ne memineris iniquitatum nostrarum. Exurge, & dissipentur inimici tui: vindica sanguinem justorum tuorum, qui effusus est. Erue de manu canum unicam sponsam tuam, labanti tuæ religioni E porrigito dexteram. Leoni pontifici maximo, quem ad pascendas oves tuas unum præ omnibus elegisti mitte auxilium de sancto tuo, ut pacatis Christianorum animis, in hoc tam sanctum, tam necessarium, tamque ecclesiæ tuæ utile & expediens opus toto, ut ajunt, pectore incumbere, illud feliciter absolvere te duce valeat, qui vivis & regnas in sæcula. Dixi.

SESSIO IX.

SESSIO IX.

Anno a nativitate domini 1514. indictione secunda, die vero Veneris quinta mensis Maii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ X. anno secundo, fuit celebrata nona sessio generalis concilii in ecclesia Lateranensi in loco solito mane hora Tertiarum. In qua fuit præsens præfatus sanctissimus dominus noster dominus Leo papa X. indutus vestibus pontificalibus, sedens in thalamo consueto. Fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates & magistri generales ordinum, & oratores principum, & quamplures illustrissimi, domini, & alii doctores & nobiles in copiosa multitudine.

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Bernardinus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Jacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Tiburtinensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Joannis & Pauli, Surrentinus.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Christophorus sanctæ Praxedis.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli S. Sabinæ, de Saulis.
Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Fridericus de sancto Severino, sancti Angeli.
Reverendissimus dominus Hyppolitus sanctæ Luciæ in Silice.
Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Via lata, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.
Reverendissimus dominus Matthæus sancti Angeli Gurcensis.
Reverendissimus dominus Julius sanctæ Mariæ * de Navicula.

* *al.* in Dominica.

Re-

SESSIO IX.

ANNO CHRISTI 1514.

Reverendissimus dominus Bernardus sanctæ Mariæ in porticu

Reverendissimus dominus Innocentius sanctorum Cosmæ & Damiani.

Patriarcha & assistentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.

Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.

Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Senensis.

Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.

Reverendus pater dominus Robertus Rhegiensis.

Reverendus pater dominus Angelus Turritanus.

Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.

Reverendus pater dominus Pompeius Reatinus.

Reverendus pater dominus Julianus Vulteranus.

Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavallicensis.

Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.

Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.

Reverendus pater dominus Bernardus episcopus Tarvisinus & gubernator Urbis.

Reverendus pater dominus Petrus Tergestinus, serenissimi Maximiliani electi imperatoris orator.

Reverendus pater dominus Claudius Massiliensis episcopus Christianissimi Francorum regis orator.

Reverendus pater dominus Silvester Vuigomiensis episcopus, orator illustrissimi Henrici regis Angliæ.

Reverendus pater dominus Joannes Gneznensis archiepiscopus, orator illustrissimi Sigismundi Poloniæ regis.

Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis episcopus, illustrissimi domini ducis Ferrariæ orator.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis.

Reverendus pater dominus Julius Corinthiensis.

Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.

Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Antibarensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.

Reverendus pater dominus Franciscus Jadrensis.

Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.

Reverendus pater dominus Orlandus Avinionensis.

A Reverendus pater dominus Andreas Monembasiensis.

Reverendus pater dominus Gisbertus Surrentinus.

Reverendus pater dominus Giorgius Nazarenus.

Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel Barensis.

Reverendus pater dominus Fabricius Hydruntinus.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Jannotius Trojanus.

B Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.

Reverendus pater dominus Jacobus Paphensis.

Reverendus pater dominus Joannes Aquilanus.

Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.

Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.

Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.

Reverendus pater dominus Thomas Comaclensis.

C Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.

Reverendus pater dominus Jacobus Faventinus.

Reverendus pater dominus Joannes Sibinicensis.

Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.

Reverendus pater dominus Joannes Bovinensis.

Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.

Reverendus pater dominus Josue Esculanus.

Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis.

D Reverendus pater dominus Vasinius Placensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Bisigniamensis.

Reverendus pater dominus Ferdinandus Baneoregensis.

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Marianensis.

Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.

Reverendus pater dominus Alexander Urbevetanus.

Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.

Reverendus pater dominus Joannes Elnensis.

E Reverendus pater dominus Petrus Forolivienfis.

Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.

Reverendus pater dominus Paulus Forosemproniensis.

Reverendus pater dominus Christophorus Polinianensis.

Reverendus pater dominus Aloysius Arbensis.

Reverendus pater dominus Cæsar Insulensis.

Re-

ANNO CHRISTI 1514.

Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.

Reverendus pater dominus Joannes Antonius Anglonenfis.

Reverendus pater dominus Auguftinus Perufinus.

Reverendus pater dominus Joannes Baptifta Phanenfis.

Reverendus pater dominus Joannes Aceranenfis.

Reverendus pater dominus Sixtus Salutiarum.

Reverendus pater dominus Andreas Anfarenfis.

Reverendus pater dominus Auguftinus Tribunenfis.

Reverendus pater dominus Tryphon Catarenfis.

Reverendus pater dominus Vincentius Signinus.

Reverendus pater dominus Lactantius Suanenfis.

Reverendus pater dominus Marcus Senogallienfis.

Reverendus pater dominus Vincentius Cajacenfis.

Reverendus pater dominus [a] Marcus Urgentinus.

Reverendus pater dominus Joannes Arianenfis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinenfis.

Reverendus pater dominus Hugolinus Licienfis.

Reverendus pater dominus Hugo Rhegienfis.

Reverendus pater dominus Joannes Antonius Calenenfis.

Reverendus pater dominus Jacobus Aquinatenfis.

Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.

Reverendus pater dominus Petrus Narnienfis.

Reverendus pater dominus Dionyfius Tolonenfis.

Reverendus pater dominus Benedictus Chienfis.

Reverendus pater dominus Julianus Agrigentinus.

Reverendus pater dominus Zacharias Terracinenfis.

Reverendus pater dominus Baptifta [b] Pennenfis.

Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricenfis.

Reverendus pater dominus Antonius Urbinatenfis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Nicienfis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Afculanus.

Reverendus pater dominus Francifcus Nannetenfis.

Reverendus pater dominus Angelus Britonorienfis.

Reverendus pater dominus Andreas Literenfis.

Reverendus pater dominus Auguftinus Sagonenfis.

Reverendus pater dominus Dominicus [c] Trabatenfis.

Reverendus pater dominus Richardus Venefranus.

[a] Supra, Matius.

[b] Forte, Vincienfis. H.

[c] al. Trabatenfis. H.

SESSIO IX.

A Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.

Reverendus pater dominus Nicolaus Curciolenfis.

Reverendus pater dominus Petrus Paulus Æfinus.

Reverendus pater dominus Maximus Ifernienfis.

Reverendus pater dominus Jacobus Marficanus.

Reverendus pater dominus Thefeus Recanatenfis.

Reverendus pater dominus Francifcus Milopotamienfis.

B Reverendus pater dominus Latinus Veftanus.

Reverendus pater dominus Francifcus Spigacenfis.

Reverendus pater dominus Chriftophorus Cæfenatenfis.

Reverendus pater dominus Matthæus Umbriaticenfis.

Reverendus pater dominus Matthias Famaguftenfis.

Abbates.

Reverendus pater dominus Joannes fancti Sebaftiani extra muros Urbis.

C Reverendus pater dominus Nicolaus fancti Gregorii de Urbe.

Generales ordinum.

Reverendus pater dominus Petrus Camaldulenfis.

Reverendus pater dominus Thomas Prædicatorum.

Reverendus pater dominus Bernardinus, Minorum.

Reverendus pater dominus Ægidius, eremitarum fancti Auguftini.

Oratores, fenator, illuftres domini temporales.

D Illuftris dominus Sfortia dux Barenfis, & fereniffimi Maximiliani electi Imperatoris in Italia locumtenens generalis:

Illuftris dominus Albertus Pius de Carpi, orator imperatoris.

Magnificus dominus Jacobus fenator Urbis.

Magnificus dominus Ludovicus Solier orator Chriftianiffimi regis Franciæ.

Magnificus dominus Hieronymus Vich orator catholici regis Hifpaniæ.

Magnificus dominus Triftandus de Aeugna, &

Magnificus dominus Didacus Pacheco, &

Magnificus dominus Joannes de Farra, illuftriffimi regis Portugalliæ oratores.

E Magnificus dominus Joannes Baduer orator illuftriffimi dominii Venetorum.

Magnificus dominus Totus Lupus de Lapide eques, & Benfo de Alvenfchn, & Joannes Bencelvil, oratores illuftriffimi domini Joachim marchionis Brandeburgenfis electoris imperii.

Magnificus Petrus Landus illuftriffimi dominii Venetorum.

Orator Florentinorum.

Reverendus pater dominus Alexander archidiaconus Mantuanus, illuftriffimi domini marchionis Mantuani orator.

Ma-

SESSIO IX.

ANNO CHRISTI 1514.

Magnificus dominus Franciscus de Guidono, orator magistri Rhodi.
Orator patriarchæ Hierosolymitani.
Illustris dominus Ludovicus comes de Petiliano.
Dominus Antonius de Stunega prior Castellæ, ordinis sancti Joannis Hierosolymitani.

Conservatores Urbis.

Magnificus dominus Evangelista Magdalenæ.
Magnificus dominus Marius de Crescentiis.
Et alii quamplures domini ecclesiastici & sæculares, auditores rotæ, & clerici cameræ, ac in diversis facultatibus doctores.

Fuit celebrata missa de Spiritu sancto submissa voce per reverendum patrem dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem. Et habita oratione per reverendum patrem dominum Antonium Puccium clericum cameræ apostolicæ, quæ ponetur in fine sessionis juxta stylum aliarum: cantatisque litaniis ac orationibus consuetis, & benedicta synodo per sanctissimum dominum nostrum, & cantato evangelio secundum Joannem per reverendissimum in Christo patrem dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin cardinalem Aragoniæ, quod incipit, *Si diligitis me*, &c. sanctissimus dominus noster incepit hymnum, Veni creator Spiritus, &c. Quo finito, & oratione cantata per præfatum sanctissimum dominum nostrum, supradicti oratores illustrissimi regis Portugalliæ accesserunt ad pedes sanctitatis suæ, & præsentaverunt mandatum præfati illustrissimi regis ad interessendum sacro concilio. Et idem sanctissimus dominus noster tradidit illud reverendo domino Thomæ Phædræ secretario concilii. Qui ascendit ambonem, & legit illud alta & intelligibili voce: cujus tenor talis est.

MANDATUM REGIS PORTUGALLIÆ.

Emmanuel Dei gratia rex Portugalliæ & Algarbiorum citra, ultraque mare in Africa, dominus " Guncæ ac Conquistæ, navigationis ac commercii Æthiopiæ, Arabiæ, Persiæ atque Indiæ, universis & singulis harum seriem inspecturis.

" buinca.

Notum facimus, quod confidentes nos plurimum de fide & industria nobilis & insignis viri Tristanni de Cugna consiliarii nostri fidelissimi, & dilectorum atque egregiorum juris doctorum Didaci Pacheci, & Joannis de Farra, nostræ curiæ auditorum, quos ad sanctam sedem apostolicam, ac sanctissimum dominum nostrum, dominum Leonem decimum divina providentia sanctæ Romanæ & universalis ecclesiæ pontificem maximum cum obedientia oratores destinavimus: ipsosque etiam oratores ac procuratores ad hoc sacrum Lateranense concilium, quod sua sanctitas continuare & prosequi deliberat, designamus, deputamus, constituimus, dantes illis plenum mandatum & omnimodam potestatem pro nobis & regnis dominiisque nostris in ipso sacro Lateranensi concilio dicendi, proponendi, agendi, tractandi omnia & singula, quæ ad celebrandum & concludendum ipsum concilium, tam quoad sanctissimam & omnibus Christianis optabilem contra Christi hostes expeditionem, quam quoad cetera ad sanctæ Romanæ ecclesiæ ejusque membrorum unionem, & Christianæ religionis fideique catholicæ augmentum & commodum spectantia, necessaria, seu opportuna fuerint, etiam si talia forent, quæ mandatum exigerent specialius: ac denique omnia circa hoc faciendi, quæ vobis viderint expedire, & nosipsi præsentes faceremus: promittentes nos gratum, ratum, firmum & validum habituros, quidquid in prædictis & quolibet eorum per dictos nostros oratores actum, factum & gestum fuerit. In quorum fidem & testimonium præsentes scribi, & sigillo nostro communiri fecimus, manuque nostra subscripsimus.

B Datum in urbe nostra Ulixbonæ duodecimo Kalendas Novembris, anno domini millesimo quingentesimo duodecimo.

Deinde dominus Marius de Peruschis, fisci & sacri concilii procurator, exposuit præfato sanctissimo domino nostro, quod licet alias fuerit decretum monitorium contra prælatos Gallicæ nationis, & alios utentes quadam pragmatica sanctione, & fuerit citatio decreta contra eosdem, ut venirent ad allegandum causam, quare dicta pragmatica revocari non debet; & fuerit hujusmodi monitorium seu citatio legitime executa & reproducta, & sua sanctitas prorogaverit eisdem terminum usque ad C præsentem sessionem: tamen ipsi minime comparere curarunt, nec curant, tam ad defendendum dictam pragmaticam, quam ad interessendum sacro concilio. Quare contumaciam eorum accusavit & accusat, petens procedi contra eos ad declarationem, & decerni processus per affixionem citationum ad valvas ecclesiæ Lateranensis. Ex adverso vero reverendus pater dominus Claudius episcopus Massiliensis, orator Christianissimi Francorum regis, allegavit, excusando dictos prælatos, dicens eos venisse usque ad montes, seu Delphinatum; & quia non potuerunt obtinere salvumconductum a detentoribus ducatus Mediolanensis & dominii Januensis, ideo non venerunt. Et pro verifica-D tione dictorum produxit unum instrumentum & certas literas missivas tenoris infra scripti, videlicet instrumentum.

EXCUSATIO PRÆLATORUM Gallicorum.

Universis & singulis præsentes literas inspecturis, Guillelmus Costa presbyter in decretis baccalaureus, prior, seu commendatarius prioratus sancti Stephani de Valleloysia Ebredunensis diœcesis, & canonicus ecclesiæ collegiatæ sancti Salvatoris Montispessulani diœcesis Magalonensis, vicarius in spiritualibus & temporalibus generalis reverendi patris domini Ludovici de Mazjs, sanctæ sedis apostolicæ E protonotarii, ac præpositi commendatarii præpositatus, seu cœnobii Ulciensis, ordinis sancti Augustini, Taurinensis diœcesis, salutem in domino sempiternam.

Notum facimus, quod in nostra, notariorumque ac spectabilium & scientificorum doctorum & testium infra scriptorum præsentia existentes & personaliter constituti coram nobis sedentibus pro tribunali in cœnobio dicti præpositatus, reverendi in Christo patres ac domini, domini episcopi, Joannes Lexoviensis, Anto-

nius

ANNO CHRISTI 1514. nius Engolismensis, Franciscus Ambianensis, Joannes Cabilonensis, Symphorianus Laudunensis: magistri in theologia, Joannes Lelamiensis, Antonius Lescurre: archidiaconi, Joannes de Fraxino Tolosanensis, Guillelmus de Nossai Lexoviensis, jurium doctores, legati, oratores & procuratores ad sanctissimum in Christo patrem & dominum nostrum dominum Leonem papam decimum & modernum, per nonnullos reverendos patres, qui in congregatione Pisana interfuerunt, suo & aliorum nomine procuratores decreti & destinati exposuerunt, quod sunt supra sexaginta dies effluxi, quibus huic loco applicuerunt, & plusquam quatuor menses huic legationi vacarunt. Verumtamen cum primum huic loco applicuerunt, fuere a mazerio præfati sanctissimi domini nostri papæ certiores effecti, quod Maximilianus Sfortia ducatus Mediolanensis detentor, eidem mazerio breve apostolicum sibi offerenti, commeatum & salvumconductum præfatis oratoribus recusare non erubuit. Quod intelligentes præfati oratores, visi sunt viam Genuensium tentare: quibus significatum est, illam propter divisiones, factiones & bella ipsorum Genuensium, ac incursiones vicinorum & confœderatorum præfati Maximiliani, minime tutam esse, nec posse illac proficisci sine suarum discrimine & periculo personarum, tam ex causis præmissis, quam ex insidiis ab hostibus Christianissimi regis eisdem paratis. Quare præfati oratores de præmissis omnibus ejusdem sanctissimi domini nostri papæ nuntio super hoc specialiter destinato certificaverunt, & responsum a sua sanctitate acceperunt per suum Breve, datum Romæ die decimaseptima Februarii, anno domini millesimo quingentesimo decimoquarto: quo continebatur, quod sanctitas sua de salvoconductu Maximiliani & Octaviani nobilium Mediolani & Genuæ detentorum, eis providere faceret, prout ex literis reverendi patris domini Claudii episcopi Massiliensis, Christianissimi Ludovici Francorum regis oratoris, latius certiores redderentur. Insequendo igitur prædictum mandatum apostolicum, supra viginti dies hic expectaverunt, nullo salvoconductu a dicto Maximiliano recepto, nullaque dictum salvumconductum recipiendi spe data. Quapropter præfati oratores, ne mora possit eis quomodolibet imputari, sed ut de eorum obedientia, deque ipsius Maximiliani contumacia, inobedientia, & reluctatione, ipsi sanctissimo domino appareat, curarunt suam præfatam sanctitatem de omnibus præmissis iterum certiorare, & ut apertius liqueat non tantum de eorum debita diligentia, sed etiam de bona, quam erga præfatum sanctissimum dominum nostrum & sedem apostolicam gerunt, voluntatem, & talem hactenus fuisse, ut ab illius unitate nunquam voluerint, minusque in futurum velint ullo pacto discedere, sed illius mandatis perpetuo obtemperare, neque schismaticos unquam fuisse, sed unam ecclesiam catholicam sub uno pontifice maximo coluisse, & observasse quidquid ab inimicis veritatis & Christianissimi regis & regni ex adverso dictum fuerit. Ipsi, inquam, oratores non valentes habere optatam præsentiam prædicti sanctissimi domini nostri (quod dolentes ægre tulerunt) & hoc propter viarum discrimina, & inimicorum Christianissimi regis & regni ex adverso insidias eis paratas, prout ipsis apertius

A constitit, tam nomine suo, quam procuratorio reverendorum patrum dominorum Gaspardi de Turone Valentinensis & Diensis, Claudii de Longo vico Matisconensis, & Guiscardi Hierapolitanensis titularii, & Lugdunensis suffraganei, episcoporum, ac domini Joannis Arzeleri jurium doctoris, Lugduni existentium. Qui quidem prædicti patres interfuerunt prædictæ congregationi Pisanæ, prout dixerunt & exposuerunt tam nomine suo, quam aliorum reverendorum patrum archiepiscoporum, episcoporum, & omnium & singulorum cujuscumque status, gradus & dignitatis existentium, ecclesiastici vel temporalis, qui in congregatione Pisana interfuerunt, eis adhærentium & adhærere volentium sub illa meliori forma qua potuerunt & B debuerunt, obtemperando mandatis apostolicis & exhortationibus regiis, suos fecerunt & constituerunt procuratores legitimos & oratores prædictos reverendos patres dominos ad sanctissimum dominum nostrum papam specialiter & expresse, ad renuntiandum congregationi Pisanæ jam dissolutæ, & adhærendum concilio Lateranensi, nec non ad petendum absolutionem, quatenus opus esset, a præfato sanctissimo domino nostro, prout latius continetur in dicto procuratorio instrumento, cujus tenor ob sui prolixitatem, & brevitatis causa, hic non fuit insertus: quod tamen vidimus & tenuimus. Et publice coram nobis & prædictis C notariis & testibus infra scriptis renuntiaverunt & renuntiant dictæ congregationi, 1514. undecima mensis Januarii, indictione secunda, & domini nostri Leonis papæ decimi anno primo, receptum per magistros Joannem de Alverina Lemovicensis, & Petrum Quesvel. Loxoviensis diœcesis, notarios apostolicos. Præfati igitur reverendi patres & spectabiles doctores, legati & oratores coram nobis pro tribunali sedentibus, & notariis testibusque infra scriptis renuntiarunt & renuntiant dictæ congregationi Pisanæ jam dudum dissolutæ, & adhærent adhærereque volunt in futurum concilio Lateranensi, ut optata reformatio ecclesiæ & pax universæ Christianæ religionis, nec non D provisio necessaria contra immanissimum Turcam & hostes fidei subsequantur. Et si forsan occasione dictæ congregationis Pisanæ & gestorum in ea, aliquas censuras juris aut hominis, aut alias quascumque pœnas de jure aut de facto incurrerint, præstito prius debito juramento de parendo mandatis ecclesiæ & præfati sanctissimi domini nostri Leonis papæ decimi cum illa humilitate qua possunt & debent, usque ad prostrationem & pedum oscula, absolutionem qua indigent sibi dari, & quamcumque aliam juris pœnam seu maculam aboleri petierunt & postulaverunt, prout per tenorem præsentium petunt & postulant, ac si coram sanctitate sua præsentes & personaliter interes-E sent, supplicando sanctitati suæ cum illa devotione qua valent, ut ipsis præfatis oratoribus & aliis, quorum legatione funguntur, & qui in dicta congregatione interfuerunt, consilium, auxilium, opem, favorem, aut obedientiam præstiterunt, absolutionem pro sua solita clementia concedere dignetur: offerentes se supplices preces Deo effundere, ut regimini sanctissimæ matris ecclesiæ sua sanctitas feliciter & longæve præesse valeat. De quibus omnibus & singulis cum quanta maxima instantia potuerunt & valuerunt, rogarunt, ut pro justificatione eorum præfatæ voluntatis & excusationis, quævis acta

SESSIO IX.

prædicta, inquantum de jure possumus, velle- A mus recipere, pro & nomine ejusdem sanctissimi domini nostri & sanctæ sedis apostolicæ; & de receptis eis actum publicum concedere: quod quidem actum, prout de jure potuimus & debuimus, recepimus, & per notarios publicos in formam publicam redigi fecimus, & eis tradi concessimus & præcepimus.

Datum in dicto cœnobio Ulciensi, sub sigillo nostri vicariatus, die decimaseptima mensis Martii, anno a nativitate domini 1514. indictione secunda, pontificatus prælibati sanctissimi domini nostri Leonis papæ decimi anno primo præsentibus ad hæc spectabilibus viris dominis ac magistris, Alvano de Vareniis, Stephano Vivet, jurium doctoribus, Albanensis ac B Tuteleosis diœcesis, ac Deo devotis religiosis Orencio de Bardonethia infirmario, & Marcellino Casferii Cocreario, canonicis dicti cœnobii, testibus vocatis & rogatis.

Et ego Petrus Quesvel presbyter in artibus magister, Lexoviensis diœcesis, publicus apostolica auctoritate notarius, quia prædictæ expositioni, renuntiationi, adhæsioni, juramenti præstationi, & absolutionis petitioni, ceterisque præmissis omnibus & singulis, dum sic, ut supra, scriberentur, agerentur, dicerentur & fierent, una cum Joanne Justeri notario publico collega meo, ac prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri & dici audivi: ideo hoc præsens publicum instrumentum manu C mea scriptum, una cum sigilli vicariatus dicti domini vicarii appensione subsignavi, in fidem & testimonium præmissorum requisitus & rogatus. Et approbo in rasura ipsa, si qua indigeat sibi dari, & quamcumque juris pœnam seu maculam aboleri.

P. Quesvel.

Et ego Joannes Justeri in Delphinatu Taurinensis diœcesis publicus auctoritatibus apostolica, imperiali & Delphinali notarius, quia prædictis expositioni, renuntiationi, adhæsioni, juramenti præstationi, & absolutionis petitioni, ceterisque omnibus & singulis, dum sic, ut supra, scriberentur, agerentur, dicerentur & fierent, una cum dicto magistro Pe- D tro Quesvel notario publico collega meo, ac prænominatis testibus; eaque sic fieri vidi & audivi: ideo hoc præsens publicum instrumentum manu dicti domini Petri Quesvel scriptum, fideliter facta debita collatione cum proprio originali, una cum sigilli vicariatus dicti domini vicarii appensione subsignavi, in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum veritatis requisitus & vocatus, approbo in rasura qua indigeat sibi dari, & quamcumque aliam juris pœnam seu maculam aboleri instare.

Tenor vero literarum consilii Sabaudiæ, directarum ad prælatos Gallicanos, est talis; & primo suprascriptio talis est: Reverendis patri- E bus & dominis præstantissimis, dominis oratoribus regiæ majestatis ad Urbem, dominis honorandis, & intus tenor est talis:

Reverendi patres & domini honorandi, ex literis quas scribit nobis magnificus dominus Astensis gubernator, videbunt dominationes vestræ quantum exhortetur aliqualem retardationem ulterioris transitus vestri, donec responsum, quod pro voto facere speratur, breviter consequatur, prout latius in eisdem literis, quas, ne prolixiores simus, eisdem dominationibus vestris mandamus his introclusas, quæ pro earum solitis prudentiis non nisi recte providebunt & agent, prout melius consulto eis videbitur. Nos autem si quid pro eis valeamus, ad id paratissimos offerimus animo quam libenti. Ex Taurino die 26. Februarii.

Consilium ducis Sabaudiæ citra montes Taurini residens.

Tenor vero literarum prælatorum Gallicæ nationis, directarum sanctissimo domino nostro, talis est, & primo in suprascriptione: *Sanctissimo domino nostro Leoni papæ decimo pontifici maximo*. Intus vero.

Sanctissime pater, cum omni humilitate, reverentia & honore, usque ad pedum osculaprocidentes, beatitudinis vestræ perpetuum incrementum a Deo suppliciter petimus.

Sanctissime pater, ex brevi apostolico, quod ad nos mittere sanctitati vestræ placuit, intelleximus datam esse operam ab eadem sanctitate vestra cum Maximiliano & Octaviano Mediolanensis & Genuensis ducatus detentoribus, ut nobis salvumconductum darent. Unde gratias agimus qua valemus humilitate eidem sanctitati vestræ, quæ pro innata clementia nos non nisi tuto & secure ad se proficisci jubet. At vero ex quo breve apostolicum accepimus, interea dum salvumconductum præstolamur, dies viginti effluxere: cumque jam ante quadraginta lapsi essent, dum hic agimus, factum est ut sexaginta dierum numerum egerimus, quatuor mensium intervallo per agros ac diversoria deducti. Beatissime pater, cum Maximilianus sanctitatis vestræ masserio salvum abnuere conductum non veritus sit, cumque etiam diuturna nos tenuerit expectatione suspensos, quo in nos animo sit, quam suspecta nobis esse debeat profectio nostra, facile cognoscimus. Oramus itaque, & totis animis obsecramus, ut Maximiliani contumacia, qui spretis semel & iterum mandatis vestris durum sese ac renitentem præbuit, moram nostram excuset, & promptam quæ in nobis est voluntatem parendi nequaquam obscuret: quam ut vestræ sanctitati certius testatam relinquamus, actum judiciale mittimus; coram ordinario judice speciali hujus loci legitime ut volumus confectum, quale potuissemus agere, juxta procuratoris nostri facultatem in vestræ sanctitatis præsentia Pisanæ congregationi jam dissolutæ nomine & nostro, & quorum causa procedimus, renuntiando, & adhærendo sacro Lateranensi concilio, apostolicam denique utcumque indigemus humiliter ac devote petendo absolutionem.

Sanctissime pater, solitam illam animi vestri mansuetudinem obnixe imploramus, misereatur tantotum laborum atque impensarum, dignetur expletos sexaginta dies & amplius in deserto hoc & vasta solitudine pœnitentiæ nostræ loco suscipere, velitque sacri hujus temporis & imminentis festi paschæ rationem habere, quo divinis, ut officii nostri est, vacare commode valeamus, ne commissis nobis gregibus diutina absentia nostra salutis dispendium ferat. Beatissime pater, paratos omni tempore ad obsequia vestræ sanctitatis animos offerimus, divinam majestatem oraturi, ut feliciter donet vestræ sanctitati cursum hic agere, & in cælis una cum omnibus quos dedit vobis Pater, perennem gloriam adipisci. Ex Ulciis prope Secusiam, die decimanona Maii. Ejusdem

san-

sanctitatis vestræ humillime creaturæ & devoti oratores episcopi.

I. Cabilonensis.
E. Lexoviensis.
F. Ambianensis.
A. Engolismensis.
S. Laudunensis.

Ex adverso contra dicta & allegata per præfatum reverendum patrem dominum Claudium episcopum, magnificus dominus Hieronymus Moron orator illustrissimi Maximiliani Sfortiæ ducis Mediolani dixit, quod præfatus illustrissimus dominus dux non negaverat prælatis Gallicæ rationis salvumconductum, sed distulerat B eis dare, causa deliberandi & consulendi. Et auditis hinc inde propositis, tandem sanctissimus dominus noster absolvit cum reincidentia prælatos præfatos a censuris, si quas incurrerant; & prorogavit eisdem terminum usque ad proximam sessionem, & interim suspendit censuras, & voluit eos interim non incurrere, sed elapso termino, in pristinas censuras reincidere, & non ante. Postmodum vero exclusis aliis non habentibus vocem definitivam in concilio, a loco concilii, exceptis oratoribus & baronibus supra descriptis, prælatisque omnibus existentibus in vestibus & paramentis sacris in suis subselliis mitratis ex ordine post reverendissimos dominos cardinales in præsentia sanctissimi do- C mini nostri papæ; præfatus reverendus pater dominus Claudius episcopus Massiliensis ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam tenoris infra scripti.

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam sacro approbante concilio.

Posteaquam ad universalis ecclesiæ curam & regimen, licet tanto oneri impares, divina dispensatione vocati fuimus, ex summo statim apostolatus apice, tamquam ex vertice montis Sion, ea prospicere ac animo volvere cœpimus, quæ ad salutem, tranquillitatem ac propagatio- D nem ipsius ecclesiæ pertinere in primis videbantur. Cumque in hanc rem omnem nostram curam, cogitationem ac studium more solertis vigilisque pastoris converteremus, nihil gravius aut Christianæ reipublicæ perniciosius, & pio nostro desiderio magis adversum bellorum effera rabie comperimus, quæ usque adeo armis grassata est, ut vastata pene mutuis cladibus Italia, deformatisque ac partim eversis, æquatis partim solo civitatibus & terris, concussis provinciis & regnis, in Christianum sanguinem furere ac debacchari non desinant. Nihil itaque prius, nihil studiosius, aut magis ex animo curandum duximus, quam ea bella sedare, ecclesiasticamque disciplinam pro viribus ac tem- E porum ratione componere, ut placato per vitæ emendationem Deo, dominicum gregem nostræ fidei commissum, compositis dissidiis, in unum cogere & aggregare, unanimemque ac pacis & concordiæ vinculo tamquam firmissimo glutino unitum, adversus communes hostes fidei Christianis cervicibus imminentes facilius adhortari ac concitare possimus. Cujus quidem expeditionis in impios & crucis Christi implacabiles inimicos, hoc vehemens nostrum desiderium ita cordi nostro infixum est, ut sacrum Late- A ranense concilium a felicis recordationis Julio II. prædecessore nostro indictum ac inchoatum, ejusque obitu intermissum, ea præcipue causa continuare & prosequi decreverimus, ut in diversis sessionibus in eodem sacro concilio per nos habitis omnibus patet, ut Christianis principibus, seu eorum oratoribus in eo concilio congregatis, prælatisque ex diversis mundi partibus eo venientibus, pace inter ipsos Christianos principes composita, extirpatisque, ut par est, primo ex domini agro pestiferis hæresum sentibus, ea quæ ad ipsam expeditionem contra eosdem hostes necessaria, ac ad gloriam & exaltationem orthodoxæ fidei, aliarumve rerum consultationem pertinent, maturo consilio omniumque assensu decerni feliciter possent. Ad quod quidem concilium solemniter indictum, riteque denuntiatum, etsi multi ex diversis Europæ partibus præclari & in omni scientia præstantes viri convenerint, multi etiam legitime impediti mandata in publica forma miserint: non tamen bellorum ac temporum difficultatibus, quibus loca plurima jam diu hostilibus armis obsessa fuerunt, ea quam desiderabamus, copia & multitudo convenire potuit. Nihil est præterea quod nobis adscribi possit, si hactenus (quod si forsitan multis necessarium videtur, & nos opportunum præ ceteris putamus) legatos de latere ad reges & principes pro concordia eorumdem principum & pace non misimus. Hac sane causa id facere destitimus. Principes enim fere omnes suis ad nos literis ac nuntiis, legatos mitti, minime expedire aut necessarium esse significarunt. Circumspectos nihilo minus ac probatæ fidei viros nuntios nostros, etiam episcopali dignitate præditos, ad eos ipsos principes graviora inter se armis, ac, quantum conjici poterat, asperiora bella molientes ultro misimus. Quorum præcipue opera effectum est, ut pactis jam inter quosdam principes induciis, ceteri eas brevi approbaturi esse credantur. Quare legatos, uti proxima sessione decrevimus, ubi opus & expediens fuerit, pro stabili ac perpetua pace inter eos componenda, ao uti antea proposuimus, mittere non postponemus. Neque interim cum eorumdem principum oratoribus apud nos agentibus, quæ ad rem hujusmodi pertinent, agere & meditari neque ipsos etiam principes per nostros nuntios & literas ad id urgere & admonere cessabimus. Quin etiam ut nostra pacis consilia & juges cogitatus omnipotens & misericors Deus promoveat ex alto, ac fidelem plebem æquis ac propitiis magis oculis aspiciat, & pro communi salute ac pace, compescendaque nefariorum Christiani nominis hostium superba rabie, ejus piis annuat precibus: universis & singulis primatibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, nec non ecclesiarum, tam cathedralium quam collegiatarum, tamque sæcularium quam quorumvis ordinum regularium capitulis, collegiis, conventibus, plebanis, decanis, ecclesiarum rectoribus, ceterisque animarum curam habentibus, prædicatoribus, quæstoribus, ac verbum Dei ad populum pronuntiantibus, auctoritate apostolica injungimus, & in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, quatenus intra missarum solemnia, & dum inter aut extra illa verbum Dei ad populum proponetur, ac in eorum orationibus, quas capitulariter & conventualiter, aut alias in quibuscumque congre-

SESSIO IX.

ANNO CHRISTI 1514.

gregationibus facient respective pro pace Christianorum & infidelium confusione, hac collectas habeant speciales; videlicet, Deus a quo sancta desideria: Et, Deus in cujus manu sunt omnes potestates & omnia jura regnorum, respice in auxilium Christianorum. Et nihilo minus suis dioecesanis, & aliis quibuscumque personis utriusque sexus, tam ecclesiasticis quam saecularibus, quibus ratione praelaturae & alterius cujuscumque superioritatis ecclesiasticae praesidebunt, injungant, ac in domino eos hortentur, quibus Dei verbum sua aut alterius auctoritate proponetur, ut privatim pro pace, ut praemittitur, Christianorum, & infidelium exterminatione, ad Eum ipsum ac gloriosissimam ejus matrem in oratione dominica & in B angelica salutatione pias preces effundant. Et insuper quicumque ex supradictis apud principes saeculares cujuscumque gradus, praeeminentiae vel dignitatis existant, aut etiam consiliarios, familiares, domesticos & officiarios eorum, nec non apud civitatum, oppidorum, vel universitatum, quorumcumque saecularium magistratus, rectores, locumtenentes, aut alias utriusque sexus personas, ecclesiasticas vel saeculares, quas ad pacem universalem aut particularem inter principes, potentatus & Christianos populos, nec non ad expeditionem contra infideles persuadendam, auctoritate & gra- C tia valere putaverin, illos ad hujusmodi pacem & expeditionem hortentur & inducant. Quos omnes per viscera misericordiae Dei nostri, & per meritum passionis unigeniti ejus filii Jesu Christi, quam maximo possumus cordis affectu in domino hortamur, ac pro pastoralis officii qua fungimur auctoritate monemus, ut depositis privatis simultatibus, apertisque inimicitiis, ad pacis studia amplectenda, & ad expeditionem praedictam decernendam se convertant. Propterea que omnibus & singulis praelatis, principibus & personis, tam saecularibus quam ecclesiasticis, cujuscumque status, gradus, dignitatis & praeeminentiae aut conditionis existant, sub interminatione divini judicii D districtius inhibemus, ne dictae paci per nos aut nostros, seu sedis apostolicae legatos vel nuntios, & episcopali dignitate praeditos, ut praefertur, pro Christianae reipublicae defensione & fidelium salute tractandae aliquod impedimentum directe vel indirecte, palam aut occulte interponere quoquo modo praesumant. Sed qui in pace conficienda privatum aut publicum suorum principum suarumve civitatum aut rerumpublicarum, quorum quarumve ad eos ratione officii vel publici alicujus muneris cura spectabit, interesse praetendant, illud quoad modestius tranquilliusve poterunt, prosequentes, pacis nihilo minus partes & studia, quantum in domino poterunt, amplectantur. E Quin etiam ad dictam pacem & expeditionem contra dictos Christianae fidei hostes procurandam, & ab ipso Deo impetrandam, volentes spiritualibus donis Christi fideles animare, omnibus vere confessis & contritis, qui pro ipsa obtinenda pace ac decernenda expeditione in missis, praedicationibus, & aliis divinis officiis, aut in collegialibus, conventualibus, aliisve publicis aut communibus orationibus devote ad Deum preces effundant, aut apud principes, consiliarios, officiarios, rectores, vel alias personas supradictas, quae ad pacem faciendam vel tractandam, & ex-

A peditionem in hostes invictae crucis, ut praemittitur, decernendam, aliquam auctoritatem habere videbuntur, diligentem ac solertem operam adhibebunt, quoties id fecerint: qui vero privatim ac particulariter pro praemissis a Deo consequendi devotas effuderint preces, septies in die, si toties id fecerint; aut si minus, quoties id fecerint, donec pax universalis, quae per nos assidue tractatur, inter principes & populos impraesentiarum annis dissidentes, confecta sit, & expeditio contra infideles nostris auspiciis decreta, de omnipotentis Dei misericordia, ac de beatorum ejus apostolorum Petri & Pauli auctoritate confisi, centum dies de injunctis eis poenitentiis relaxamus. Mandantes propterea venerabilibus fratribus, primatibus, patriarchis, archiepiscopis & episcopis, ad quos praesentes seu earum exempla sub sigillis authenticis, vel in Urbe, aut alibi fideliter impressa pervenerint, quatenus illas per suas provincias & dioeceses, quanto citius poterunt, faciant publicari, ac debitae executioni demandari. Ceterum, quod proposuimus & toto corde concupivimus, reformationem interim ecclesiasticam tam curiae nostrae, quam etiam venerabilium fratrum nostrorum sanctae Romanae ecclesiae cardinalium, & aliorum in Urbe commorantium, & alia complura necessaria, sacro approbante concilio decrevimus, quae aliis nostris literis in hac eadem sessione publicandis continebuntur. Et licet idem Julius praedecessor noster ad hujusmodi concilium omnes qui adesse consuevere, convocaverit, & ut tute ac secure venire & accedere possent, eis amplum salvum conductum dederit: quia tamen hactenus ob praedicta forsitan impedimenta complures praelati, qui venire deberent, adhuc non venerunt, cupientes nos ad graviora in futura proxima sessione procedere, denuo ipsos ac reges, duces, marchiones, comites & alios ad concilia generalia venire aut mittere assuetos, qui hactenus oratores vel mandata legitima non dederint, in domino hortamur, ac per ejusdem misericordiae viscera rogamus & monemus, ut quamprimum poterunt, vel ipsi personaliter accedere, vel speciales & idoneos nuntios cum legitimis mandatis ad hoc sacrum & Christianae reipublicae perutile futurum Lateranense concilium mittere velint. Venerabilibus autem fratribus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, praelatis, praesertim sub vinculo jurisjurandi, ad visitandum certis statutisque temporibus limina apostolorum Petri & Pauli, & ad generalia concilia indicta personaliter accedendum, etiam tempore suae promotionis adstrictis, quorum non comparentium contumacia in diversis sessionibus per promotorem dicti concilii saepius accusata extitit, & contra eosdem petitum procedi, & de incursu censurarum & poenarum protestatum solemniter reperitur, non obstantibus quibuscumque privilegiis, concessionibus & indultis eis, eorumque ecclesiis, monasteriis & beneficiis per dictos praedecessores nostros aut nos concessis, confirmatis & innovatis: quae habentes pro expressis, ex certa scientia & plenitudine potestatis cassamus, irritamus & annullamus, in virtute sanctae obedientiae injungimus, ac sub excommunicationis & perjurii, aliisque de jure vel consuetudine, & praesertim in literis indictionis & publicationis dicti concilii Lateranensis per ipsum Julium praedecessorem

ANNO CHRISTI 1514.

SESSIO IX.

ſerem noſtrum ſpecialiter indictis, aut aliis non accedentibus ad concilium rite indictum pœnis, diſtrictius mandamus, ut ad dictum concilium Lateranenſe accedere perſonaliter, & uſquequo concluſum & auctoritate noſtra abſolutum fuerit, in Urbe morari debeant, niſi aliqua legitima cauſa impediti fuerint. Et ſi, ut præfertur, modo fuerint impediti, procuratores ſuos ſpeciales cum pleno mandato ad ea quæ tractanda, agenda & deliberanda erunt, idoneos mittant. Et ut omnis prorſus excuſatio tollatur, neve cuiquam venire debenti prætextus aliquis cujuſcumque impedimenti relinquatur, præter publicum fidem, quam in indictione hujus concilii omnibus ad id venientibus liquet eſſe conceſſam, hoc eodem approbante concilio, omnibus & ſingulis in congregationibus conciliorum generalium adeſſe ſolitis, & ad ipſum Lateranenſe concilium venientibus, eorumque domeſticis familiaribus, cujuſcumque ſtatus, gradus, ordinis & conditionis vel nobilitatis exiſtant, eccleſiaſticis & ſæcularibus pro ſe & bonis ſuis quibuſcumque per civitates, terras & loca, tam maritima quam terreſtria, dictæ Romanæ eccleſiæ ſubjecta, ad concilium Lateranenſe ad Urbem veniendi, & in ea libere commorandi, & pro animi ſententia conſulendi, & ab ea quoties videbitur recedendi, & poſt quatuor menſes a dicti concilii concluſione & diſſolutione liberum, tutum & ſecurum ſalvumconductum, ac plenam & omnimodam ſecuritatem auctoritate apoſtolica tenore præſentium, de conſilio & poteſtate prædictis, damus & concedimus & impartimur, alioſque ſalvoſconductus & ſecuritates habere cupientibus dare libere pollicemur: quos omnes & ſingulos benigne & caritative tractabimus & ſuſcipiemus. Mandantes omnibus & ſingulis principibus ſæcularibus, quantumcumque grandi dignitate, etiam imperiali, regali, reginali, ducali, aut alia quacumque fulgentibus, & civitatum rectoribus, ac civibus eorum rempublicam gubernantibus & regentibus, ut prælatis & aliis ad dictum concilium Lateranenſe venientibus, ſub divinæ majeſtatis & indignationis noſtræ incurſu, pœnis contra impedientes conciliorum celebrationem, & præſertim dicti Lateranenſis concilii, in jure, ſive literis præfatæ indictionis per prædeceſſorem noſtrum contentis & appoſitis, liberam licentiam & facultatem, ſalvumque conductum veniendi & redeundi, & per eorum dominia, terras & loca, per quæ ipſos tranſitum facere oporteat, cum eorum rebus & bonis ac equis, liberum tranſitum & innoxium concedant, omnibus prorſus exceptionibus ſive excuſationibus ſemotis ac ceſſantibus. Mandamus inſuper & injungimus ſub indignationis noſtræ & aliis arbitrio noſtro infligendis pœnis, omnibus & ſingulis gentibus noſtris armigeris, tam pedeſtribus quam equeſtribus, eorumque ducibus & ductoribus, ac etiam arcium noſtrarum caſtellanis, civitatumque & locorum dictæ Romanæ eccleſiæ ſubjectorum legatis, gubernatoribus, rectoribus, locum tenentibus, poteſtatibus, officialibus & vaſſallis, ut quibuſvis conſtitutionibus, ordinationibus apoſtolicis, legibus imperialibus, ſtatutiſque & conſuetudinibus municipalibus, etiam juramento & confirmatione apoſtolica, aut quavis alia firmitate roboratis non obſtantibus, quæ ſalvoconductui & ſecuritati præmiſſis in aliquo derogare, ſeu illa quoquo modo impedire poſſent, etiam ſi talia forent, de quibus ſpecialis & ſpecifica, expreſſa & individua, non autem per generales clauſulas id importantes, mentio, ſeu quævis alia expreſſio habenda foret, illorum omnium tenores præſentibus, ac ſi de verbo ad verbum infererentur, pro expreſſis habentes, & aliis quibuſcumque, cujuſcumque gradus, ſtatus, conditionis & præeminentiæ fuerint, ut ipſos venientes ad concilium Lateranenſe libere, tute & ſecure tranſire, morari & recedere permittant & permitti faciant, ne tam ſanctum, laudabile ac perneceſſarium concilium quavis cauſa vel prætextu diſtrahatur, & ut ad illud venientes tute ac in pacis tranquillitate liberrateque vivere, dicere & expedire valeant, quæ honorem Dei omnipotentis, ſtatumque totius eccleſiæ concernant. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ injunctionis, inhibitionis, relaxationis, exhortationis, rogationis, monitionis, caſſationis, irritationis, annullationis, donationis, conceſſionis, obligationis & mandati infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

Datum Romæ in publica ſeſſione in Lateranenſi ſacroſancta baſilica ſolemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ milleſimo quingenteſimo decimoquarto, tertio Nonas Maii, pontificatus noſtri anno ſecundo. Qua perlecta, petiit a concilio, an placerent paternitatibus ſuis contenta in ſchedula. Et omnes, nemine penitus diſcrepante, ac quilibet eorum reſpondit, placere contenta in ſchedula. Deinde reverendus pater dominus Vincentius archiepiſcopus Neapolitanus aſcendit ambonem, & legit aliam quamdam ſchedulam tenoris infra ſcripti.

BULLA REFORMATIONIS CURIÆ.

Leo epiſcopus ſervus ſervorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, ſacroſancto approbante concilio.

Supernæ diſpoſitionis arbitrio, quo cæleſtia pariter & terrena ineffabili providentia diſponuntur, in ſublimi beati Petri ſolio Chriſti unigeniti Dei filii gerentem vices in terris Romanum pontificem decet in primis, pro cura & ſalute dominici gregis ſibi divinitus commiſſi, providi exercere paſtoris officium. Quare pro dicti paſtoralis officii ſolicitudine, cum eccleſiaſticam diſciplinam, ac per omnes fere Chriſti fidelium gradus bene recteque vivendi regulam temporum difficultate ac hominum malitia, licentiaque & impunitate in deterius ita labi, diffluere, aberrareque longius a recta via animadvertimus, ut niſi provida corrigatur emendatione, in varios errores ſecuritate peccandi quotidie magis incidere, moxque obortis publice ſcandalis, prorumpere ſit verendum. Cupientes igitur, quatenus nobis ex alto permittitur, ea jam nimium invaleſcentia mala corrigere, ac pleraque in priſtinam ſacrorum canonum obſervantiam reducere, ac in melius juxta ſanctorum patrum inſtituta dante domino reformare, eaque omnia, ſacro approbante Lateranenſi concilio, a felicis recordationis Julio papa ſecundo prædeceſſore noſtro in-

SESSIO IX.

ANNO CHRISTI 1514.

ter alia propterea incepto, & per nos continuato, ſalubriter moderari: ut ab his ſumamus exordium, quæ pro nunc magis expedire videntur, & quæ ſæpe per ſingulas ætates neglecta, magnam Chriſtianæ religioni attulere perniciem, & in eccleſia Dei maxima ſcandala pepererunt, a promotionibus ſcilicet ad eccleſiaſticas dignitates conſtituimus exordiri. Cum piæ memoriæ Alexander papa tertius prædeceſſor noſter etiam in Lateranenſi concilio decreverit, ut ætas, morum gravitas, ac literarum ſcientia in perſonis promovendis in epiſcopos & abbates diligenter inquirantur, nihilque magis Dei eccleſiæ officiat, quam cum immeriti aſſumuntur prælati ad regimen eccleſiarum, propterea in promotionibus prælatorum, qua- B rum a Romanis pontificibus magna ratio haberi debet, eo præſertim, quod de promotis per eos ad eccleſias ſeu monaſteria in extremo judicio rationem Deo reddituri ſunt, ſtatuimus & ordinamus, ut deinceps perpetuis ſuis temporibus, patriarchalibus, metropolitanis ac cathedralibus eccleſiis & monaſteriis pro tempore vacantibus, de perſonis, juxta præfati Alexandri conſtitutionem, ætate matura, gravitate morum, literarumque ſcientia præditis, non ad alicujus inſtantiam, per commendam & adminiſtrationem ſeu conſervationem, aut alio quovis modo provideatur, niſi ratione utilitatis eccleſiarum, prudentiæ, nobilitatis, probitatis, experientiæ atque curialitatis antiquæ C cum competenti literatura, & in ſede apoſtolica meritorum, aliter viſum fuerit faciendum. Idemque in electis & poſtulatis, quorum electiones & poſtulationes per ſedem apoſtolicam admitti conſueverunt, volumus obſervari. Et ſi de minoribus ætate triginta annorum eccleſiis aut monaſteriis hujuſmodi contigerit provideri, non diſpenſetur cum eiſdem, ut eccleſiis citra vigeſimumſeptimum ætatis annum, monaſteriis vero citra vigeſimumſecundum præeſſe valeant. Quinimo ut accuratius diligentiuſque idoneæ perſonæ promoveantur, ſtatuimus, ut cardinalis, cui electionis, poſtulationis aut proviſionis eccleſiæ ſeu monaſterii relatio committetur, antequam in ſacro conſiſtorio, ut D moris eſt, referat commiſſionem examinis ac relationis hujuſmodi ſibi datam, uni cujuslibet ordinis antiquiori cardinali in ipſo conſiſtorio per ſeipſum, vel ſi ea die, qua ſibi commiſſionis onus injunctum fuerit, conſiſtorium non fuerit, per ſecretarium ſuum aut alium quemlibet ex ſuis domeſticis familiaribus notam illam facere debeat: qui tres priores aliis quamprimum ſui ordinis cardinalibus eam ſignificare teneantur, negotiumque electionis, adminiſtrationis, poſtulationiſve aut promotionis ſummarie & de plano per ſeipſum dictus relator examinet, & ſi qui contradixerint, his vocatis, idoneos, graves & fide dignos teſtes, & ſi expediens opuſve fuerit, alios ex E officio aſſumere, proceſſuſque & jura ejuſmodi relationis, una cum dictis teſtium die faciendæ relationis ſecum ad conſiſtorium deferre debeat; neque ullo modo referat, ſi præſens in curia promovendus majorem cardinalium partem antea non adiverit, ut quæ a referente collega ſint cardinales audituri, occulata fide, quantum ad perſonam promovendi attinet, cognoſcere poſſint. Promotus vero eoſdem cardinales qui præſentes in curia fuerint, ex antiquo more conſuetudineque laudabili quamprimum viſitare teneatur. Quem quidem morem

A laudabilemque conſuetudinem innovamus, ac inviolabiliter obſervari mandamus. Et quoniam epiſcopalem dignitatem tueri illæſam, & ne improborum impugnationibus, aut accuſantium calumniis paſſim pateat, muniri par eſt: ſtatuimus, ut nullus epiſcopus aut abbas, quovis inſtante ac requirente, niſi ſibi copia & facultas legitimæ defenſionis permittatur, etiam ſi crimina fuerint notoria, diligenterque partibus auditis, cauſa plenarie probata fuerit, dignitate privari valeat: neve aliquis prælatus invitus, niſi aliis juſtis efficacibuſque rationibus & cauſis, transferatur juxta formam ac decretum concilii Conſtantienſis. Et quoniam ex commendis monaſteriorum (ut magiſtra rerum experientia ſæpius docuit) monaſteria ipſa tam in ſpiritualibus quam in temporalibus graviter læduntur, quippe quorum ædificia partim commendatariorum negligentia, partim avaritia vel incuria collabuntur, & in dies divinus cultus in his magis diminuitur, paſſimque obloquendi materia perſonis præſertim ſæcularibus præbetur, non abſque dignitatis apoſtolicæ ſedis diminutione, a qua commendæ hujuſmodi proficiſcuntur: ut eorum indemnitati ſalubrius conſulatur, volumus ac ſancimus, ut cum illa per obitum abbatum qui illis præerant vacaverint, nullo pacto cuiquam poſſint commendari, niſi pro conſervatione auctoritatis apoſtolicæ ſedis, & ad occurrendum malitiis illam impugnantium, pro temporum qualitate aliter nobis de fratrum noſtrorum conſilio viſum fuerit expedire. Sed de perſona idonea juxta præſcriptam conſtitutionem eis ita provideatur, ut illis idonei abbates, prout decet, præfuturi ſint. Ea vero monaſteria, quæ commendata fuerint, cum per eorum ceſſum vel deceſſum, quibus erant commendata, commendæ hujuſmodi ceſſaverint, cardinalibus dumtaxat ac perſonis qualificatis & bene meritis commendari poſſint: ita tamen, quod eorum monaſteriorum commendatarii, quibus antea de cetero commendata fuerint, cujuſvis dignitatis, honoris & præeminentiæ exiſtant, etiamſi cardinalatus honore & dignitate fungantur, ſi menſam habuerint ſeparatam, ac ſeorſum a menſa conventuali, quartam ſuæ menſæ partem pro inſtauratione fabricæ, ſeu pro ornamentis, veſtibus ac paramentis emendis ſarciendiſque, aut pauperum alimonia, aut ſuſtentatione, ut major exiget ac ſuadebit neceſſitas; ſi vero menſa fuerit communis, tertiam omnium fructuum dicti monaſterii ſibi commendati partem pro ſupradictis oneribus ſupportandis, & ſuſtentatione monachorum, omnibus aliis deductis oneribus, impartiri teneantur. Ac literæ, quæ ſuper monaſteriorum hujuſmodi commendis expedientur, cum clauſula hoc ipſum ſpecifice exprimente debeant expediri. Alioquin, ſi aliter expediantur, nullius ſint roboris vel momenti. Et quoniam eccleſiis hujuſmodi abſque aliqua fructuum diminutione provideri decet, ut tam dignitati præſidentium, quam eccleſiarum & ædificiorum neceſſitati conſulatur, decernimus pariter ac ſtatuimus, ut ſuper earumdem eccleſiarum fructibus penſiones minime reſerventur, niſi ex reſignationis cauſa, aut etiam alia, quæ in ſecreto noſtro conſiſtorio juſta, probabilis & honeſta habita fuerit.

Statuimus quoque, ut de cetero parochiales eccleſiæ ac dignitates majores & principales, aliaqua beneficia eccleſiaſtica, quorum fru-

ANNO CHRISTI 1514.

fructus, reditus & proventus ducentorum ducatorum auri de camera, secundum communem æstimationem, valorem annuum non constituunt vel attingunt, nec non hospitalia, leprosariæ, xenodochia, cujuscumque valoris, quæ ad pauperum usum & alimoniam instituta sunt, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus non commendentur, aut alio quovis titulo conferantur, nisi per obitum familiarium suorum vacaverint, quæ illis commendari possint, ut illa ad illarum personarum sibi gratarum & idonearum commodum infra sex menses dimittere teneantur: quibus etiam, quoad beneficia, ad quæ haberent regressum, præjudicare non intendimus. Ordinamus etiam, ne ecclesiarum a quorumcumque monasteriorum & militiarum membra a suo capite, quod est absurdum, absque legitima & rationabili causa disjungantur aut separentur. Uniones perpetuæ, præterquam in casibus a jure permissis, vel sine rationabili causa, nequaquam fiant. Dispensationes autem ad plura incompassibilia ultra duo, nisi qualificatis juxta formam juris communis, non concedantur, nisi ex magna & urgenti causa. Et personis cujuscumque dignitatis parochiales ecclesias & earum perpetuas vicarias, ac dignitates majores & principales, etiam per viam unionis vel commendæ ad vitam, ultra quatuor obtinentibus, exnunc terminum duorum annorum præfigimus, ut interim quatuor tantum ex eis retentis, reliquas dimittere teneantur, & beneficia dimittenda hujusmodi resignari valeant in manibus ordinariorum, ad effectum, ut de illis provideatur personis per eos nominandis, quacumque reservatione etiam generali, etiam ex qualitatibus resignantium personarum resultante, non obstante: quo elapso termino, nisi dimiserint, omnia vacare censeantur, ac possint libere ut vacantia impetrari: talesque præterea retinentes pœnas extravagantis execrabilis recolendæ memoriæ Joannis papæ vigesimisecundi etiam prædecessoris nostri incurrant. Item statuimus, ut speciales reservationes quorumcumque beneficiorum ad cujusvis instantiam minime concedantur.

De cardinalibus.

Et cum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales ceteros omnes in ipsa ecclesia post summum pontificem honore ac dignitate præcedant, conveniens ac debitum est, ut vitæ munditia ac virtutum splendore cunctis præfulgeant. Quapropter non modo hortamur eos ac monemus, verum etiam statuimus & ordinamus, ut de cetero quilibet cardinalium pro tempore existens, juxta doctrinam apostoli, ita sobrie, caste ac pie vivat, ut non solum a malo, sed ab omni etiam specie mali abstinens, coram hominibus luceat, Deumque in primis operibus honorificet. Sint omnes vigiles, ac divinis officiis, missarumque celebrationibus intenti, habeantque capellas suas in loco honesto, prout facere consueverunt. Sitque eorum domus, familia, mensa, supellexque, non fastu aut pompa, neque superfluis rebus, neque aliquo modo reprehensibilis, ne peccandi excedendique modum licentia inde nascatur, sed ut æquum est, modestiæ & frugalitatis speculum dici mereantur. Illis itaque sint contenti, quæ sacerdotalem præ se ferant modestiam, ac prælatos & quoscumque alios insignes viros ad Romanam curiam venientes benigne honorificeque, tam publice quam privatim, tractent, & apud nos & successores nostros gratiose liberaliterque eorum negotia commendata suscipiant.

SESSIO IX.

Præterea ministerium indecorum episcoporum prælatorumque in domibus non habeant, ne ceteris præesse instituti, & sacro charactere insigniti, in vilia descendant ministeria, passimque pastoralis officii contemptum inducant. Eos itaque quos vel nunc habent, vel in posterum sunt habituri, honorifice, ut fratres, ac juxta eorum status condecentiam tractent.

Cumque Romani pontifices communi omnium Christi fidelium Patri assistant, personarum acceptatores vel advocatos eos fieri valde inconveniens est. Propterea statuimus, ne partialitatem suscipiant aliquam, neque principum aut communitatum, vel quorumcumque aliorum contra quemquam, nisi quantum justitia & æquitas postulat, eorumque dignitas & conditio requirit, promotores aut defensores fiant, sed a privata omni passione sejuncti, sedandis & computandis inter quoscumque litibus omni diligentia vacent incumbantque: principum & quorumcumque aliorum, ac præsertim pauperum & religiosorum justa negotia pio proveant affectu, oppressos & injuste gravatos juxta vires suas & officii debitum adjuvent.

Tituli sui loca, si præsentes in curia fuerint, personaliter: si vero absentes, per vicarium idoneum semel saltem singulis annis visitent: clericos & populos ecclesiarum titulo suo subjectarum cum diligentia inquirant, vigilentque circa cultum divinum & bona dictarum ecclesiarum, moresque in primis & vitam clericorum & parochianorum solerter explorent, eosque omnes & singulos ad recte honesteque vivendum paterno moneant affectu.

Pro augmento autem divini cultus & salute animæ suæ, quilibet cardinalis vel in vita donet, vel in mortis articulo relinquat suo titulo, quantum sit satis ad presbyterum unum commode ibi sustentandum: vel si ecclesia indigeat reparatione, vel alia subventione, tantum illi relinquat vel donet, quantum conscientiæ suæ videbitur.

Et cum minime deceat, affines & consanguineos, præsertim benemeritos & ope indigentes, negligere, sed illis providere justum & laudabile sit: non propterea tamen vel beneficiorum multitudine, vel ecclesiasticis redditibus ita eos impleri convenire arbitramur, ut ceteri damnum ex hujusmodi largitionis intemperantia patiantur, & inde scandalum nascatur. Statuimus itaque, ut ecclesiarum bona temere non effundant, sed ea in piis & sanctis operibus exponant, quorum causa magni & opimi redditus per sanctos patres statuti & ordinati fuerunt.

Volumus etiam ut ecclesiis eisdem cardinalibus commendatis, etiam si cathedrales, abbatialesve, aut prioratus, vel quæcumque alia beneficia ecclesiastica fuerint, absque omni prorsus excusatione procurent, ac omni conatu suo provideant debite inserviri cathedralibus, dignos & idoneos vicarios, seu suffraganeos, prout consuetudo fuerit, cum digna & competenti mercede apponentes; reliquis autem sibi commendatis ecclesiis aut monasteriis de justo clericorum vel capellanorum, seu

SESSIO IX.

seu religiosorum aut monachorum, Deo sufficienter & laudabiliter servientium numero providentes: ædificia quoque, possessiones & jura quæcumque in statu convenienti conservent, & diruta instaurent, sicut ad bonorum prælatorum & commendatariorum officium spectat.

Statuimus etiam, ut dicti cardinales circa numerum familiarium, equorumque suis impensis alendorum, magna utantur circumspectione ac diligenti providentia, ne majorem numerum, quam sua facultas, conditiove ac dignitas patiatur, habentes, luxus ac prodigalitatis vitio notari possint: neve rursus avari sordidique habeantur, si in magnis & amplis redditibus, paucissimis victum præbeant, cum domus cardinalium patens hospitium, portusque ac refugium proborum & doctorum maxime virorum & pauperum nobilium, honestarumque personarum esse debeat. Sint igitur circa modum & numerum tenendi prudentes, ac de familiarium qualitate in primis curiosi, ne ex alienis vitiis turpem sibi contrahant infamiæ notam, vulgoque obloquendi calumniandique justas præbeant occasiones.

Et cum maxime providendum sit, ut non solum coram Deo, cui primum placere debemus, sed etiam coram hominibus opera nostra probentur, ut ceteris exemplo ad imitandum possimus esse, ordinamus ut quilibet cardinalis se domus ac familæ suæ optimum rectorem præfectumque ostendat esse, tam circa ea quæ extrinseca omnibus apparent, quam quæ intus latent abscondita. Habeat itaque eorum quisque sacerdotes & levitas honestis vestimentis indutos, attenteque provideat, ne quis in familia sua quoquo modo beneficiatus, & in sacris ordinibus constitutus, vestes portet versicolores, nec eo habitu utatur, qui ordini ecclesiastico parum conveniat. Quare in presbyteratus ordine constituti vestes colorum, quæ clericis a jure non prohibeantur, deferre debeant usque ad talos saltem demissas. Et habentes dignitates in cathedralibus, & canonici etiam dictarum cathedralium, ac primam dignitatem in collegiatis habentes, & cardinalium capellani missas celebrantes, caputium deferre in publico teneantur: scutiferis vero paulo supra talos conceduntur.

Parafrenarii, quia in assiduo sunt motu, ministerioque funguntur laboriosiore, brevioribus ac magis expeditis vestibus uti possint, etiam si fuerint clerici, dummodo in presbyteratus ordine non sint constituti: ita tamen ut ab honestate non discedant, sed ita vivant, ut mores ecclesiasticis suis ordinibus non discrepent.

Reliqui vero clerici temperate ac modeste omnia faciant, & tam ipsi clerici beneficiati, quam in sacris ordinibus constituti, non comam neque barbam nutriant, neque mulas, aut equos cum phaleris, ornamentisque ex velluto aut serico factis habeant, sed ejusmodi rebus ex panno tantum aut corio simpliciter utantur.

Si quis autem familiarium prædictorum contra fecerit, aut post tres menses legitima monitione præcedente a præsentium publicatione, hujusmodi vestes prohibitas gestaverit, in excommunicationem incurrat. Si vero infra tres alios menses non se correxerit, a perceptione fructuum ex beneficiis, quæ obtinet, suspensus intelligatur. Quod si per alios sex menses in hujusmodi pertinacia obstinatus permanserit, legitima similiter monitione præcedente, beneficiis omnibus, quæcumque habet, privatus sit & esse censeatur: eaque sic vacantia a sede apostolica libere impetrari valeant. Quæ omnia & singula in nostris & cujuscumque Romani pontificis pro tempore existentis familiaribus & similiter in omnibus aliis clericis beneficiatis, vel in sacris ordinibus constitutis, ac etiam curialibus, locum habere volumus; hoc uno tantum excepto, quod dicti nostri & Romani pontificis familiares, rubri coloris vestimenta gestare possint, pro decentia & consuetudine dignitatis pontificalis. Et quoniam ad cardinales maxime spectat operum optimorum cura, pro viribus laborabunt scire, quæ regiones hæresibus, erroribusque ac superstitionibus contra veram & orthodoxam fidem infectæ sint, & ubi divinorum mandatorum ecclesiastica deficiat disciplina: quique reges ac principes, seu populi bellis infestentur, vel infestari timeant. Hæc & hujusmodi scire, ac nobis & Romano pontifici pro tempore existenti referre operam dabunt, ut opportuna & salutaria talibus malis ac pestibus remedia vigilanti studio excogitari valeant. Et cum frequenti ac prope quotidiana experientia notum sit, provinciis ac civitatibus propter suorum legatorum de latere absentium multa sæpius contingere mala, variaque non sine apostolicæ sedis præjudicio scandala oriri, statuimus & ordinamus ut illis cardinalibus provincias ac civitates legationis titulo obtinentibus, eas per locum tenentes aut officiales quoscumque administrare liceat, sed personaliter ipsi pro majori parte temporis adesse, atque eas omni vigilantia regere & gubernare teneantur. Et qui nunc titulum legationis obtinent, aut pro tempore obtinebunt, si in Italia, intra tres menses: si extra Italiam, quinque a die præsentis publicationis ad suas provincias ire, ac majorem temporis partem ibi residere teneantur, nisi de nostro & successorum nostrorum mandato, pro aliquibus gravioribus negotiis in Romana curia retineantur, vel ad alia loca, prout necessitas postulat, mittantur: & tunc in dictis provinciis ac civitatibus vicelegatos, auditores & locum tenentes, ceterosque consuetos officiales, cum debitis provisionibus ac salariis habeant. Qui præmissa omnia & singula non servaverit, emolumentis quibuscumque legationis careat. Quæ quidem propter hoc antiquitus ordinata & instituta fuerunt, ut opportuna legatorum præsentia populis esset salutaris, non ut ipsi laborum & curarum penitus expertes, lucro tantum sub legationis titulo inhiarent. Et cum cardinalis officium in primis versetur in frequenti Romani pontificis assistentia & sedis apostolicæ negotiis, propterea statuimus, ut omnes cardinales in Romana curia resideant; & qui sunt absentes, si in Italia, intra sex menses, si extra Italiam, infra annum a die publicationis præsentis constitutionis revertantur. Alioquin fructus beneficiorum & omnium officiorum suorum emolumenta amittant, omnibusque privilegiis generaliter & specialiter cardinalibus concessis, quam diu abfuerint, omnino careant, exceptis tamen illis, quos ratione officii ab apostolica sede sejuncti, vel de Romani pontificis mandato aut licentia, vel justo metu, aut quavis alia legitima causa impediente, vel ægrotationis abesse contingat: pri-

ANNO CHRISTI 1514.

ANNO CHRISTI 1514. privilegiis, indultis & immunitatibus, eisdem cardinalibus concessis, & in bulla nostra sub data coronationis nostræ contentis & expressis, in suo robore nihilo minus permanentibus.

Statuimus insuper, ut expensæ funebres cardinalium, computatis omnibus mille quingentorum florenorum summam excedere non debeant, nisi executorum providentia, justis allegatis causis ac rationibus, plures expendendum esse duxerit. Exequiæ & castrum doloris prima & nona die fiant: infra octavam vero missæ de more celebrentur.

Pro reverentia autem sedis apostolicæ, utilitateque & honore communi pontificis & ipsorum cardinalium, ut scandalorum, quæ nasci possent, occasio tollatur, majorque in sacro B senatu libertas votorum fiat, liceatque, ut par est, cardinali cuique secundum Deum & conscientiam suam libere & impune quodcumque sentiat dicere: statuimus, ne quis cardinalium vota in consistorio data, & quæcumque ibi gesta aut dicta, quæ in odium, aut præjudicium, aut scandalum alicujus redundare possint, scripto aut verbo, vel quovis alio modo revelet sub pœna perjurii & inobedientiæ, & quotiescumque a nobis & Romano pontifice pro tempore existente specialiter & expresse ultra præmissa indictum fuerit super aliqua re silentium, si quis contra fecerit, ultra pœnas excommunicationem latæ sententiæ incurrat: a qua non possit absolvi, nisi a nobis vel præfato pontifi- C ce Romano & cum expressione causæ, præterquam in mortis articulo.

Reformationes curiæ, & aliorum.

Et cum omnis ætas ab adolescentia prona sit ad malum, & a teneris assuefieri ad bonum magni sit operis & effectus, statuimus & ordinamus, ut magistri scholarium, & præceptores, pueros suos sive adolescentes nedum in grammatica & rhetorica, ac ceteris hujusmodi audire & instruere debeant, verum etiam docere teneantur ea, quæ ad religionem pertinent, ut sunt præcepta divina, articuli fidei, sacri hymni & psalmi, ac sanctorum vitæ: diebusque D festivis nihil aliud eos docere possint, quam in rebus ad religionem & bonos mores pertinentibus, eosque in illis instruere, hortari & cogere in quantum possint, teneantur; ut nedum ad missas, sed etiam ad vesperas, divinaque officia audienda, ad ecclesias accedant, & similiter ad prædicationes & sermones audiendos impellant, nihilque contra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat, eis legere possint.

Ad abolendam vero execrabilem blasphemiam, quæ in maximum divini nominis, & sanctorum contemptum supra modum invaluit, statuimus & ordinamus, quicumque Deo palam seu publice maledixerit, contumeliosisque atque obscœnis verbis dominum nostrum Jesum E Christum vel gloriosam virginem Mariam ejus genitricem expresse blasphemaverit, si munus publicum jurisdictionemve gesserit, perdat emolumenta trium mensium pro prima & secunda vice dicti officii: si tertio deliquerit, illo eo ipso privatus existat. Si clericus vel sacerdos fuerit, eo ipso quod de delicto hujusmodi fuerit convictus, etiam beneficiorum, quæcumque habuerit, fructibus applicandis, ut infra unius anni mulctetur: & hoc sit pro prima vice, qua blasphemus ita deliquerit: pro secunda vero si ita deliquerit, & convictus, ut præfertur, fuerit, si unicum habuerit beneficium, eo privetur: si autem plura, quod ordinarius maluerit, id amittere cogatur. Quod si tertio ejus sceleris arguatur & convincatur, dignitatibus ac beneficiis omnibus quæcumque habuerit, eo ipso privatus existat, ad eaque ulterius retinenda inhabilis reddatur, eaque libere impetrari & conferri possint. Laicus vero blasphemans, si nobilis fuerit, pœna vigintiquinque ducatorum mulctetur: & pro secunda vice, quinquaginta fabricæ basilicæ principis apostolorum de Urbe applicandis: & aliis, ut infra deducitur: pro tertia vero nobilitatem perdat. Si vero ignobilis ac plebejus fuerit, in carcerem detrudatur. Quod si ultra duas vices publice blasphemans deprehensus fuerit, mitra infami per integram diem ante fores ecclesiæ principalis mitratus stare cogatur. Si vero pluries in hoc ipsum peccatum lapsus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad judicis deputati arbitrium. In foro autem conscientiæ nemo blasphemiæ reus, absque gravissima pœnitentia, severi confessoris arbitrio injuncta, possit absolvi. Qui vero reliquos sanctos blasphemaverit, arbitrio judicis rationem personarum habituri, mitius aliquanto puniri volumus. Statuimus etiam, ut sæculares judices, qui contra tales blasphemiæ convictos non animadverterint, eosque justis pœnis minime affecerint, quantum in eis fuerit, quasi eidem sceleri obnoxii, eisdem quoque pœnis subjiciantur. Qui vero in illis inquirendis puniendisque diligentes & severi fuerint, pro qualibet vice decem annorum indulgentiam consequantur, & tertiam partem mulctæ pecuniariæ habeant. Quicumque vero blasphemantem audierint, eum verbis acriter objurgare teneantur, si citra periculum suum id fieri posse continget, eumdemque deferre, vel notificare apud judicem ecclesiasticum seu sæcularem intra triduum debeant. Quod si plures dictum blasphemantem simul audiverint, singuli eum accusare teneantur, nisi forte omnes convenerint, ut unus pro cunctis tali fungatur officio. Quos omnes in virtute sanctæ obedientiæ hortamur & monemus in domino, ut pro divini nominis reverentia & honore, suis dominiis ac terris præmissa omnia servari & exactissime exequi mandent ac faciant, uberrimam ab ipso Deo tam boni ac pii operis mercedem habituri, similemque annorum decem indulgentiam ab apostolica sede consecuturi cum tertia parte mulctæ, qua dictus blasphemus plectetur, quoties tale scelus puniendum curaverint. Quam quidem indulgentiam & reliquam tertiam mulctæ partem accusatori, blasphemi nomen deferenti, similiter concedi & assignari volumus, aliis pœnis contra hujusmodi blasphemos per sacros canones expressis, nihilo minus in suo robore manentibus.

Ut clerici præsertim caste continenterque juxta canonum præcepta vivant, statuimus ut contra facientes acriter secundum canones puniantur. Si quis vero tam laicus, quam clericus, de crimine, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, convictus fuerit, pœnis per sacros canones aut jus civile respective impositis puniatur. Concubinarii autem, sive laici sive clerici fuerint, eorumdem canonum pœnis mulctentur: neque superiorum tolerantia, seu prava consuetudo, quæ potius corruptela dicenda est, a multitudine peccantium, aliave quælibet excusatio eis aliquo modo suffragetur, sed juxta juris censuram severe puniantur.

Ad bonum vero & quietum regimen civitatum,

SESSIO IX.

SESSIO XI.

tum, ac locorum omnium Romanæ ecclesiæ A subjectorum, constitutiones bonæ memoriæ Ægidii episcopi Sabinensis olim editas innovamus, easque inviolabiliter servari præcipimus & mandamus.

Et ut nefariæ simoniæ labes ac pestis non solum a Romana curia, sed ex omni etiam Christiana ditione in perpetuum ejiciatur, constitutiones per antecessores nostros etiam in conciliis contra hujusmodi simoniacos editas innovamus, easque inviolabiliter servari præcipimus, ac pœnas in eis contentas pro expressis & insertis haberi, & delinquentes etiam auctoritate nostra affici volumus.

Statuimus quoque & ordinamus, ut quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si B post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus suos non faciat pro rata omissionis recitationis officii & temporis, sed eos tamquam injuste perceptos, in fabricas hujusmodi beneficiorum vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Si vero ultra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione præcedente, beneficio ipso privetur, cum propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittere, quoad hoc, ut beneficio privari possit, qui per quindecim dies illud bis saltem non dixerit, Deo tamen ultra præmissa de dicta omissione redditurus rationem. C Quæ pœna in habentibus plura beneficia reiterabilis toties sit, quoties contra facere convincentur.

Et cum fructuum ecclesiarum cathedralium & metropolitanarum, monasteriorumque & aliorum quorumcumque beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio & administratio ad nos & Romanum pontificem pro tempore existentem, & illos etiam, qui ejusmodi ecclesias, monasteria & beneficia jure & canonice obtinent, solum pertineant, sæcularesque principes, omni etiam divino jure id prohibente, dictis ecclesiis, monasteriis ac beneficiis intromittere se nullatenus debeant: statuimus & ordinamus, ut fructus, redditus & proventus ec- D clesiarum, monasteriorum ac beneficiorum, per sæculares ullos principes, etiamsi imperator, reges, reginæve, seu respublicæ vel potentatus fuerint, aut per eorum officiales, seu judices, etiam ecclesiasticos, vel quascumque alias personas, publicas vel privatas, de eorumdem imperatoris, regum, reginarumve ac principum, rerumque publicarum vel potentatuum mandato, sequestrari, occuparive, aut modo aliquo detineri, ipsique hujusmodi ecclesias, monasteria ac beneficia obtinentes, sub prætextu fabricæ instaurationisque, sine Romani pontificis tempore existentis expressa licentia, aut eleemosynarum, seu quovis alio colore aut fuco, impediri non debeant, quo mi- E nus de illis, ut antea libere ac sine impedimento disponere valeant. Et si sequestrati fuerint, occupative aut detenti, integre libereque ac sine exceptione vel mora, prælatis ad quos de jure legitimeque spectant, restituantur: de quibus si dissipati nusquam reperiri possint, eorum justa æstimatione facta, dictis prælatis satisfieri volumus per eos, qui dictas sequestrationes, applicationes, dissipationesque fecerint, aut fieri mandaverint, sub pœna excommunicationis aut interdicti ecclesiastici, talium principum terris & dominio eo ipso incurren-

ANNO CHRISTI 1514.

dis. Et ut eorum, ac eisdem subjectorum bona ubicumque reperta, si moniti parere noluerint, capi & retineri possint. Ipsi vero contra facientes, tam supradictis pœnis, quam privationis feudorum & privilegiorum, quæ a nobis & Romana vel aliis ecclesiis nunc & pro tempore obtinuerint, & aliis contra violatores & oppressores libertatis ecclesiasticæ, etiam per extravagantes & alias constitutiones, etiam incognitas, & forsan in usu non existentes, impositis, quarum omnium tenores pro expressis & insertis habentes innovamus, ac perpetuum firmitatis robur habere decernimus & declaramus, ac secundum eas per quoscumque judices, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sublata & adempta eis aliter judicandi declarandique potestate, sententiari, judicari & interpretari debere volumus atque mandamus.

Et cum a jure, tam divino quam humano, laicis potestas nulla in ecclesiasticas personas attributa sit, innovamus omnes & singulas constitutiones felicis recordationis Bonifacii papæ octavi, etiam prædecessoris nostri, quæ incipit: Felicis; & Clementis quinti, quæ incipit: Si quis suadente; nec non quascumque alias apostolicas sanctiones in favorem libertatis ecclesiasticæ, & contra ejus violatores quomodolibet editas, & pœnis etiam contra talia præsumentes, in bulla, quæ legitur in cœna domini, contentis, in suo robore permansuris. Et cum in Lateranensi pariter ac conciliis generalibus sub excommunicationis pœna prohibitum fuerit, ne reges, principes, duces, comites, barones, respublicæ, & alii potentatus quicumque regnis, provinciis, civitatibus ac terris quoquo modo præsidentes, collectas, decimas, & alia hujusmodi onera, clericis, prælatis & aliis quibuscumque personis ecclesiasticis imponant, exigantque, neve a sponte etiam dantibus & consentientibus etiam recipiant: atque in præmissis auxilium, favorem, consiliumve palam vel occulte præstantes in excommunicationis latæ sententiæ pœnam eo ipso incidant, & ipsæ quoque respublicæ ac communitates & universitates circa hoc quomodolibet delinquentes ecclesiastico eo ipso subjiciantur interdicto: prælati etiam, præmissis absque Romani pontificis expressa licentia ultro consentientes, excommunicationis & depositionis pœnam ipso facto incurrant, statuimus & ordinamus, ut de cetero talia præsumentes, etiamsi, ut præfertur, qualificati fuerint, ultra supradictas pœnas, quas contraveniendo eo ipso incurrere volumus, innovamus, quod ad omnes actus legitimos, inhabiles & intestabiles habeantur. Et cum secundum leges civiles, & sacrorum canonum censuras, sortilegia per invocationem dæmonum, incantationes ac divinationes superstitionesque prohibitæ sint, statuimus, decernimus & ordinamus, ut clerici, qui in præmissis culpabiles inventi fuerint, arbitrio superiorum infamia notentur: si vero non destiterint, deponantur, atque in monasterium ad tempus arbitrio superioris præfiniendum, detrudantur, beneficiisque, & officiis ecclesiasticis priventur. Laici vero utriusque sexus, excommunicationis & aliis pœnis juris, tam civilis, quam canonici subjaceant.

Et ut omnes ficti Christiani, ac de fide male sentientes, cujuscumque generis aut nationis fuerint, nec non hæretici, seu aliqua hæresis labe

labe polluti, vel Judaizantes, a Christi fidelium cœtu penitus elimineutur, & a quocumque loco, & præsertim a Romana curia expellantur, ac debita animadversione puniantur, statuimus, ut contra eos diligenti inquisitione ubique & in dicta curia maxime, procedatur per judices per nos deputandos, & ejus criminis reos & legitime convictos, debitis pœnis puniri, relapsos vero, absque ulla spe veniæ aut remissionis affici volumus. Et cum constitutiones & ordinationes nostræ hujusmodi, quas pro nunc ordinamus, vitam, mores, ecclesiasticamque disciplinam concernant, tam officiales nostros, quam alios, tam in Romana curia, quam extra ubique locorum commorantes imitari convenit, illis ligari, eosque ad earum observationem inviolabiliter teneri volumus atque decernimus. Et ne constitutiones ipsæ aliis censuris ac pœnis in contrafacientes per antiqua jura & constitutiones impositis derogare in aliquo videantur, cum ad augmentum editæ atque excogitatæ fuerint, etiam declaramus, per earum dispositiones ordinationesque nihil prorsus juri communi, vel decretis aliorum Romanorum pontificum ullatenus derogatum esse. Quinimo si qua in eis propter perversam temporum, aut locorum vel hominum corruptelam, vel abusum, aut quamcumque aliam causam minime probandam, vigorem suum amiserint, ea exnunc innovamus, confirmamus & inviolabiliter observari mandamus. Quas nostras consultissimas constitutiones, post duos menses ab earum publicatione, ligare debere etiam decernimus & declaramus, districtius inhibentes, ne quis eas glossare, vel super eis commentaria, interpretationesve facere absque speciali nostra vel sedis apostolicæ licentia præsumat. Si quis autem ausu temerario contravenerit, excommunicationis latæ sententiæ pœnam eo ipso incurrat. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti, sanctionis, reformationis, intentionis, ordinationis, exhortationis, monitionis, præcepti, voluntatis, innovationis, confirmationis, mandati, decreti, declarationis & inhibitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoquarto, tertio Nonas Maii, pontificatus nostri anno secundo.

Bulla seu schedula indictionis decimæ sessionis sacrosancti Lateranensis concilii, lecta per eumdem reverendum patrem dominum archiepiscopum Neapolitanum in nona sessione.

Leo episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam, sacro approbante concilio.

Ut hoc sacrum Lateranense concilium ad finem uberrimæ speratæque utilitatis perducatur, possintque dicti prælati & alii vocati commode venire, & personaliter adesse, ut speramus: cumque alia plura & graviora in eo tractanda discutiendaque remaneant, ad omnipotentis Dei laudem & ecclesiæ suæ exaltationem, decimam sessionem continuationis celebrationis ipsius Sacri Lateranensis concilii, Kalendis Decembris, quæ erit sexta feria post festum sancti Andreæ

A apostoli, millesimo quingentesimo decimoquarto, pontificatus nostri anno secundo, sacro concilio approbante, indicimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ indictionis, designationis, voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ, millesimo quingentesimo decimoquarto, tertio Nonas Maii, pontificatus nostri anno secundo.

B Qua perlecta, idem archiepiscopus petiit a sanctissimo domino nostro, & a reverendis patribus concilii, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula, seu bullis per eum recitatis. Et omnes, præter infra scriptos, qui votarunt prout infra, responderunt placere.

Particulares, qui votaverunt, primo reverendus pater dominus Jeremias archiepiscopus Tranensis, qui dixit, non placere ea, quæ deviant a jure, & etiam, quia providetur, quoad multa non necessaria, & generalia omittuntur.

Reverendus pater dominus Joannes Staphyleus episcopus Sibinicensis dixit placere sibi, quod in omnibus in schedula contentis, quoad omnes cujuscumque ordinis servetur dispositio C juris communis.

Reverendus pater dominus Scaramuza episcopus Cumanus dixit, placere verba, cessante motu cardinalium.

Reverendo patri domino Gabrieli archiepiscopo Dyrrachiensi placent omnia, præter constitutiones Ægidii cardinalis, quas ignorat.

Reverendo patri domino Christophoro Polignianensi non placet, quoad resignationem beneficiorum, sed quoad cetera, sic.

Reverendo patri domino Michaeli Montalcinensi placent, præter quoad duo incompatibilia, quia vult quod sint qualificati.

Reverendo patri domino Benedicto episcopo Chiensi placent, præterquam de incompatibi- D libus resignandum quoad præterita, & de accusandis & reprehendendis blasphemiis in criminalibus.

Deinde sanctissimus dominus noster auditis votis respondit quod mutabuntur aliqua verba, sed non mutabitur sententia: & quod contenta in eis suæ sanctitati alias placent. Super quibus omnibus & singulis dominus Marius de Peruschis procurator concilii petiit instrumentum & instrumenta.

Quibus absolutis, & incepto hymno per sanctissimum dominum nostrum Leonem, Te Deum laudamus, &c. ad referendum Deo gratias de bonis operibus expletis, prout est de more sacrorum conciliorum, & capella cantorum res- E pondere usque ad finem hymni, fuit dissoluta sessio. Et sanctissimus dominus noster cum reverendissimis dominis cardinalibus & prælatis equitando accesserunt ad palatium sancti Petri in Vaticano, associantes sanctissimum dominum nostrum, ut tenentur. Quo ibi dimisso, omnes reversi sunt ad proprias domos & habitationes ad Dei laudem.

Leone

Leoni decimo pontifici maximo Antonius Puccius, humillime pedes osculatus, sese commendat.

Paulo post tuam ad summi apostolatus apicem gratissimam omnibus assumptionem, beatissime pater, ad Urbem profectus, quo septemviratus munus, a reverendissimo patre meo gratia & munificentia tua in me translatum exercerem, nihil sane magis optavi, quam aliquam dari occasionem, qua singularem meæ erga sanctitatem tuam servitutis affectum, si non implere, aliquo saltem inditio declarare possem. Qua de re superioribus mensibus beatitudine tua velut æstuantis desiderii mei præsaga, perdifficile mihi orandi in Lateranensi concilio munus demandante, licet impar meis illud humeris viderem, more tamen amantium, non quid vires possent ingenii, sed quantum vis auderet amoris, inspiciens, quidquid benigne per te fuit injunctum, prompta mentis hilaritate suscepi, susceptumque hodie in augustissimo Lateranensi templo coram inclyto sanctitatis tuæ conspectu, benigna grataque ejus attentione pro viribus præstiti. Et cum non ab re fore duxerim, ut quam astantibus voce protuleram, eam literis tibi uni, a quo omnium salus unice pendet, perpetuo dedicarem: accipe, quæso, meæ in te observantiæ ac servitutis qualecumque testimonium, eo præcipue animo, ut si quid forte aures, mentemque tuam minus graviter vel ornate dictum offenderit, non temeritati, quam cum tanto periculo minime attentassem, sed flagranti potius amori ascribas, qui Hieronymo teste, modum non habet, ordinem nescit, mensuram ignorat. Si qua vero, non tam ex intima rhetorices officina, quam præcipuis hausta theologis, legentem te oblectaverint, ea obedientiæ merito tribuas, cum divinæ misericordiæ munere factum sit, ut quod optavi & volui, aliqua etiam ex parte possem. Reliquum ergo mihi est, dies noctesque clementissimum Deum orare, ut si dicendo expresserim quæ tu pro pietate in Deum, pro morum disciplina, pacisque cultu in hac ipsa nona sessione, sacrosancto approbante concilio, decrevisti, ubique ab omnibus Christi fidelibus sincere ac integerrime observentur. Vale.

Oratio habita per reverendum patrem dominum Antonium Puccium, cameræ apostolicæ clericum, in nona sacrosancti Lateranensis concilii sessione, tertio Nonas Maii, 1514.

Nullum tempus unquam fuisse memini, pontifex maxime, patres amplissimi, & clarissimi præsules, quo magis animum meum commotum, affectum, inflammatumque senserim, quam hodie totum me apud sanctitatem tuam de universo ecclesiæ Dei statu verba facturum, commoveri, affici inflammarique sentio. Licet enim divinæ majestatis tuæ conspectus, rutilanti cujus fulgore imbecilles oculi mei caligant, tot amplissimorum patrum consessus, quorum nemini ingenio vel sapientia plurimarumque rerum peritia mereor comparari, ipsius denique pertractandæ rei magnitudo, quæ omnem ingenii ubertatem, omnem dicendi copiam, omne orationis genus excedit, non mediocriter me dicere incipientem terreat: recreat tamen, recreat, ac summo- A pere animum meum reficit ratio communis boni, quod ex sacrosancti istius consessus consilio atque decreto universæ Christianæ fidei, catholicæque ecclesiæ proventurum spero, mihique omnino polliceor. Noster namque Deus Jesus a morte resurgens & in altum ascendens, ut cælestia inde dona mortalibus largiretur, si ecclesiæ sponsæ suæ, a qua corpore discesserat, pro ministerio exercendo, pro gente illuminanda, pro fide consummanda, quosdam concessit apostolos, prophetas aliquos, nonnullos evangelistas, doctores non paucos, pastores vero quamplurimos, nimirum ego velut Simeon alter animo & corpore debeo exultare, qui hodie non virtute propria excitatus, sed B obedientiæ ratione compulsus, eo meruerim oraturus accedere, quo pro universa tandem ecclesia Dei reformanda singulorum, quos dixi, sacros piosque successores ac imitatores, & jam frequentes video convenisse, & frequentiores propediem conventuros non dubito. Gaudeo igitur jure optimo, utque conceptum a me gaudium uberiori plenitudine compleatur, duo dicturo mihi a beatitudine tua pontifex maxime bona horum amplissimorum patrum venia, concedi flagranter opto, humillimeque deposco. Primum, ut sacratissimæ Dei sponsæ, præsenti cujus corpori in melius reformando toto animi inhæreo affectu, excellentiam, præcipuas deinde reformandi causas, pro mea, quantula sit dicenda C facultate, in medium afferam, quo conceptam animo tuo reformationem, & a nobis optatam diu, vehementissimeque speratam, omni studio, labore atque conatu prosequi non desistas. Sed antequam hæc aggrediar, per angelicam salutationem a beatissima virgine opem suppliciter implorabo. Ave Maria gratia plena, *&c.*

Cupientibus nobis, beatissime pater, supernæ illius Jerusalem (quam recte liberam communemque omnium matrem sacra testatur pagina) excellentiam admirabilemque gloriam & dignitatem accuratius indagare, tria potissimum consideratione attentioneque digna in mentem veniunt. Primum, quod gratuita dote a sponso D præelecta, deinde spiritali & individua copula illi conjuncta, beatissima postremo sobole fecunda mater effecta est. Universo siquidem humano genere protoparentum nostrorum transgressione vanitati subjecto, ejusque rationabili intellectu peccatorum caligine obscurato, ac divinorum semitam mandatorum prorsus oblito: impiaque cordis sui desperatione in omnem impudicitiam, turpitudinem, immunditiam prolapso, demersoque atque defixo, sapientis Dei filius coomnipotenti & coæterno cum Patre sapientiæ suæ lumine in beneplacita paternæ voluntatis dispensatione perspiciens, mortales omnes non per alium quam per seipsum Filium ab æterno Deum, sed in extremo E tempore hominem factum, inter Deum Patrem & homines mediatorem futurum, ipsi paternæ majestati reconciliari oportere, cælestique gratia recreari, ac perenni demum cœlorum hereditate donari, tam insigne misericordiæ ac pietatis, & dilectionis erga nos sacrificium vel in ipso crucis patibulo offerre non recusavit. Licet enim unicam illam sponsam, cui per spiritale & castissimum matrimonium adveniente temporis plenitudine in odorem suavitatis insolubiliter jungendus erat, ita sordidam atque inopem conspicaretur, ut neque sordes ejus humano more copia rerum delere, ne-

ne-

neque forma inopiam excusare posset, nimio tamen humanæ salutis ardore flagrans, antequam e paterno sinu prodiens, mundum ingrederetur, ad Patrem ipsum in throno conversus clamavit: Psal. 93. *Hostiam & oblationem noluisti, holocausta & pro peccato non postulasti, corpus autem* Hebr. 10. *aptasti mihi: tunc dixi, Ecce venio: in capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam*. Quam, obsecro, voluntatem ad nos veniens Jesus Dei filius facturus erat? Illam nempe, illam, qua prædestinatos adoptionis filios sanctificavit, cum sanctissimo illo corpore divinæ suæ naturæ invisibili Spiritus sancti artificio de purissima virginis carne aptato, in araque crucis ultro pro nobis oblato, de sacratissima ipsius corporis aqua sanguineque preciosissimo, gratuitam dotem, heu nimis caram, nimisque preciosam, ecclesiæ sponsæ suæ constituit atque confecit. Quo quidem lavacro, profluvioque dotali eamdem sponsam ab omni labe ita mundavit, omnique scientiæ ac sapientiæ thesauro locupletavit, ut omnium merito pulcerrima atque ditissima prædicari deberet, sacro illo te- Can. 2. stante eloquio: *Sicut lilium inter spinas, ita a-* Prov. 31. *mica mea inter filias*. ac rursus: *Multæ filiæ congregaverunt sibi divitias, tu vero supergressa es universas*. At per quam reputamus spiritalem copulam, tam sanctum Christi & ecclesiæ matrimonium consummatum? per eam profecto, theologorum judicio, qua non solum duo per mutuam conjunctionem caro una, sed unum potius in carne una effecti sunt, canente sponsa: Cant. 2. *Dilectus meus mihi, & ego illi*. Id quod sacrum divinumque mysterium præclarus ille universarum gentium institutor vas electionis divinitus contemplatus, magnum matrimonii sacramentum in Christo & ecclesia consummatum esse testatus est. Quippe qui tanta unitatis vi, tamque indissolubili amoris nexu mutuo conjuncti sunt, rigati, atque constricti, ut non minus difficile judicetur, a latere sponsi consortem ejus ecclesiam segregari, quam sit etiam impossibile, Christum Jesum salvatorem nostrum, aut hominem sine Deo interpretari, aut Deum sine homine intelligere, cum utramque in se naturam plenissime contineat: nec aliquo modo Christus exprimi possit, quin Deus pariter atque homo, idemque mediator Dei & hominum exprimatur. Non est igitur mirum, tale tantumque matrimonium non modo secundum legem divortium nullum pati, sed quod omnem naturæ ordinem, modum, consilium, institutum, atque decretum excedit, nec ipsa quidem temporali sponsi morte dirimi ullo modo po- Matth. 19. tuisse. Siquidem mortales matrimonio conjungit Marc. 10. Deus, quos licet homo separare non possit, mors tamen ipsa dirimit atque dissolvit. In Christi vero ecclesiæque matrimonio conjungitur ipse Deus, qui ut per se incorruptibilis & immortalis existens, ita incorruptibile & immortale matrimonium cum sponsa contrahens & consummans, insolubili ejus amplexu atque consortio post mortem magis quam in præsenti vita potius est. Quam sane mutuam insolubilemque conjunctionem ascendente Jesu ad Patrem, vehemen- Cant. 8. tissime admirantes angeli conclamarunt: *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* Sed quid mirum, cælestem sponsum, speciosum forma præ filiis hominum, perpetua indissolubilique copula cum sponsa sua in terra & in cælo conjunctum fuisse? cum mortales omnes uxoribus senio confectis, non alia fere quam prolis susceptæ gratia, diu-

A turno earum consortio delectentur: ipse vero ex virgineo ac fecundissimo consortis suæ ventre, non quidem arescente unquam vel senescente, sed viridi semper atque integro permanente, eam susceperit prolem, quæ numero, decore, gloria ceteras soboles antecellit. Abrahæ namque in alia regione versanti, cui domesticæ primo de incarnatione Verbi, Spiritus sancti ministerio, factæ sunt promissiones, cælitus dictum est: *Multiplicabo semen tuum super numerum arenæ* *maris & stellæ cæli, & in semine tuo benedicentur omnes gentes*. Gen. 22 Quidnam, obsecro, patres, tam ampla de futuro Abrahæ semine promissio innuebat? quid præmonstrabat? quid pollicebatur, nisi quod non in pluribus, sed in uno tan- B tum semine, in ipso videlicet Dei hominumque mediatore Christo, & Dei & hominis filio, Deo pariter atque homine, mortales omnes divinæ immortalitatis benedictione replendi erant cum per fecundissimum ecclesiæ partum, universum terrarum orbem Deo & Patri regenerandum, prolapsaque omnia sive cælestia, sive terrena in integrum restituendum, ac ipsas præcipue gentes a recta Dei semita alienatas, sanctorum consuetudine destitutas, sine spe ambulantes, absque timore viventes, & prorsus sine Deo in mundo hoc temere vagantes, illuminandum, erigendum, salvandumque properavit, ut merito dilectus ille discipulus, attonita visione in admirandum superni regni lumen C absorptus, in divina illa sua Apocalypsi cantarit: *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, tribubus &* Apoc. 7. *linguis, stantes ante thronum*. Qua autem pulcritudine, quo decore, qua venustate redempti filii, & a superna illa Jerusalem adhuc peregrini, refulserint: quis tantæ ingenii perspicaciæ, tamque perspicuæ ubertatis eloquii vel posset mente concipere, vel oratione auderet attingere? Ii enim per hostiam corporis Christi semel oblatam in æternum sanctificati, non ultra carni & sanguini indulgere, prætereuntemque caduci sæculi figuram diligere, ac secundum principem & potestatem caliginosi hujus aeris ambulare curantes, sed omni prorsus ab- D negata impietate, ad verum, uberem, ac salutarem sobrietatis, pietatis & justitiæ cultum conversi audire de se meruerunt: *Fulgebunt justi sicut sol in conspectu Dei*; Matth. 13. quippe qui divinis illustrati fulgoribus, æternæque caritatis ardore succensi, de virtute in virtutem ambulando, in virum perfectum secundum mensu- Psalm. 83. Ephes. 4. ram plenitudinis ætatis Christi, unanimi zelo evadere cupientes, magnificati inde & consummati in opere ministerii, post miserrimum carnis suæ habitaculum dissolutum beatissima demum digni effecti gloria, illud quoque in cælesti regno de se dictum audierunt: *Beatus populus qui scit jubilationem*: Psalm. 88. quo sane jubilo ante regium thalamum psallentes & exultantes, alterno E cantu clamare non cessant: *Benedictio & claritas* Apoc. 7. *& sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum*. Hæc illa est sponsa, beatissime pater, de cujus excellentia ac dignitate in ipso orationis principio apud sanctitatem tuam pollicitus sum me verba facturum. Hæc, inquam, sponsa est, quæ omnium mater ecclesia dicitur, quam ab æterno cælestis ejus sponsus ultronea sanguinis effusione sibi providit: provisam lateri suo indissolubiliter copulavit: copulatam innumera, pulcerrima ac felicissima prole in perpetuum propagavit. Quid igitur oneris, quid officii, quid solici-

SESSIO IX.

ANNO CHRISTI 1514.

solicitudinis sanctitati suæ incumbat, ut hanc A sponsam pro dignitate regere, extollere, decorareque possis, etsi non parum ex his, quæ hactenus oratione perstrinxi, menti tuæ innotuisse arbitror, singulis tamen perspectis causis, quibus ad ejusdem divinæ sponsæ regimen, decus atque salutem toto debeas animi studio inhærere, quod secundo me præstiturum obtuleram, tanto quidem id clarius innotescet, ut quantum ceteri ad comparandos honores fortunasque cumulandas, quantum ad otiosos dies in deliciis conterendos, quantum plerique ad humana studia exercenda, voluptatesque captandas, quantum ad ipsam animi corporisque requiem concedunt temporis, tantum tute ipse tibi ad recolendam, persuadendam, B ac perficiendam totius ecclesiæ, Christianæque reipublicæ reformationem, sumendum impendendumque fore existimabis. Duæ mihi præcipuæ, beatissime pater, in mentem occurrunt causæ, quarum una, ut inceptam ecclesiæ reformationem alacri animo prosequaris, invitat: altera, ni hoc feceris, horrendum in Christianos omnes divinæ ultionis judicium comminatur; Cum hoc igitur universo generi hominum fuerit a natura tributum, si qua in familia laus præcipua vel animi vel corporis præclare floruerint, hanc fere omnes illius stirpis cupidissime æmulari, ea in primis tibi uni maximo pontifici offertur causa, quæ uberrimum ecclesiæ Dei fructum sis allaturus, præsens scilicet sacrosan- C ctum œcumenicum, augustumque Lateranense concilium, maximi illius principis Julii secundi prædecessoris tui providentia, opera, licitudine inchoatum. Ut enim tu Leo pontifex, divino numine annuente, in regale Romanorum pontificum genus consentientibus omnium suffragiis adscitus totum in rebus agendis eorumdem majorum tuorum consilium, gravitatem, sapientiam, providentiam, ac judicium debeas imitari, illius tamen summi pontificis, cui egregiis tuis virtutum meritis successisti, clarissimum hujus indicti concilii munus tanto cordis affectu ardorisque studio amplecti ac prosequi debes, ut velut alter Hadrianus Nicolai successor, præclari hujus muneris auctor potius D quam imitator, a Christianis omnibus judiceris: cum præsertim ex ea hora, qua salvatore Jesu in carne gloriosa & immortali super omnes cælos, obstupentibus angelis, ad Patris dexteram sublimato, sacratissimi ejus discipuli pro vinea sabaoth excolenda in Spiritu sancto congregari cœperunt, nihil tam salutare, tamque magnificum & gloriosum in hanc ipsam omnium matrem militantem ecclesiam profectum esse noverimus, quam quod ex sacrosancta œcumenicorum conciliorum celebratione, tamquam ex peculiari Spiritus sancti aula, omnium aromatum refertissima, divinitus emanavit. Inde enim dispersæ dominicæ oves colliguntur, E varii languores ac morbi dignoscuntur, opportuna languentibus remedia adhibentur, veritas totius Christianæ legis rationali cuique menti clarius innotescit, suavius insinuatur, verius persuadetur, tenacius imprimitur. Id quod in Josue, si quis diligenter attenderit, figuratum percipiet, dum ait: *Congregati sunt omnes filii Israel in Silo, & fuit illis terra subjecta.* Propter quod pontifex maxime, si a perenni testataque majorum tuorum Romanorum pontificum multiplici virtute non te degenerem, imo vero laudabilis totius eorum vitæ, consuetudinis, virtutis atque actionis verum singularemque imita-

Josue 18.

torem, ac expressorem præstare magnopere cupis, jam tui consilii est, tuæ sapientiæ, hoc unum te decet, hoc, inquam, a tua potestate debetur, ut præclara tot Romanorum pontificum gesta tu unus imitaturus, indictum jam biennio concilium ad optatum usque finem salubriter, honorificeque perducas. Id autem ut omnino perficias, suavis quoque illa ac perjucunda proximæ sessionis memoria suadet, monet, hortatur, impellit, qua inconsutilis Christi tunica in varias forsan, ni Deus occurrisset, particulas discindenda, in pristinum suum inconsutilem statum per te unum Leo X. est restituta. Tunc enim divinæ misericordiæ beneficio, inauditæque mansuetudinis tuæ merito factum est, ut quorum ferox antea imperium timebatur promptam obedientiam tui adspexerint oculi: quorum asperæ comminationes audiebantur, humiles preces tuæ perceperint aures: quorum truculenta vulnera formidabantur, libentia osculа tui exceperint pedes: qui si in te uno vero atque legitimo Christi & Dei vicario, propheticum illud debuerit rursus impleri: *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei.* Quid est, obsecro, reliquum, nisi quod inviolabili ecclesiæ unitate procurata atque composita, tu Leo fortissime tamquam Dei zelotes pro domus ejus decore atque salute, liberius cuncta, ferventius singula, audientius universa prosequaris? Jam nemo reclamat, nullus obsistit, omnes ad petram parvulos allidere, utque illis tandem salutarem præbeas escam, omnes a te expectant. Quid enim flagrantius nobiscum simul optare debent, qui modo erant in ecclesia Dei hospites atque advenæ, quam ut nunc fiant cum aliis per morum instaurationem sanctorum cives & domestici Dei, superædificati supra fundamentum apostolorum & prophetarum in ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio crescit in templum sanctum, utque omnes pariter in uno spiritu ad ipsum Deum & patrem tendentes, incomprehensibilem ejus majestatem & gloriam uno ore celebrare possimus? Excitare igitur, beatissime pater, excitare in hoc unum præclarissimum ac saluberrimum Christianæ censuræ opus, ipsum amplectere, ipsum ad optatum usque finem prosequere. Væ enim nobis. Quid autem nobis? id enim parum dixisse est. Væ, inquam, universis Christi fidelibus, si tam raram futuri boni occasionem, si quod ne cogitandum quidem est, frustra labi permiseris. At dicet fortasse quispiam: Jam ecclesia Dei in integrum fidei, spei, caritatisque vinculum est restituta. Fateor. Jam universum illius corpus uni capiti, hoc est, tibi subditum esse conspicitur. Et hoc summa cum alacritate affirmo. Jam omnes unum Deum, unam fidem, unum baptisma, ipsam denique ecclesiæ unitatem, extra cujus gremium quis constitutus veniam consequi peccatorum nullo modo potest, & corde juste credunt, & ore salubriter confitentur: nihil horum inficior. Sed quid hæc, obsecro, emolumenti sunt allatura, si reges, si principes Christiani nobilissima ecclesiæ membra, temporali adhuc truculentoque gladio, (heu, heu miseram nostram nimisque lacrymabilem tempestatem!) mutuo vexari, dilaniari, confici, ac miserrime trucidari non desistunt? Si universum orbem qua possum mente collustro, præcipue autem Italiam, Germaniam, Galliam, Hispaniam, Angliamque potissimas ejus partes auro, argento, divitiis, populis, armis, robore, ingenioque refertas animad-

Psal. 37.

madverto; quid ubique gentium, proh dolor! competio, quod non vehementi me dolore affligat atque posternat? imminentes invicem hostium terrores, invasiones, incursiones, impetus, prælia, direptiones, incendia, clades, stragesque Christianorum innumeras. Heu esurientia principum corda, nondum innoxiis Christianorum visceribus satiata, heu sitibundam terram, nondum de ferventi Christiani cruoris gurgite tumefactam! heu cæcam dæmonum rabiem, nondum innumeris fidelium cladibus expletam! Usquequo in humanam perniciem anhelatis, æstuatis, ardetis? Quingentis Christianorum millibus vigesimo ab hinc anno, cruento gladio confossis atque prostratis, adhuc esuritis? adhuc sititis? adhuc inhiatis? En, pater beatissime, qui nihil libentius facere ab ipso matris utero didicisti, quam parcere inimicis: & qui tuam victor amari mansuetudinem quam virtutem vincendo formidari maluisti: parce obsecro, filiis tuis, non corruptibili emptis auro vel argento, sed precioso ac vivifico Christi sanguine e diabolica potestate redemptis. Evigila, quæso, intende, enitere in saluberrimum componendæ pacis opus, quo perficiendo dum per legatos ac nuntios sedulam impertiris operam, ut arma interim conquiescant, a Christiano sanguine temperetur, expetendæ a cunctis induciæ statuantur, omnem tuam auctoritatem decretumque interpone. Cum enim tantis in rebus tam arduisque negotiis, principum animos non minus opinio famæ, quam ratio certa ad alterius vel contemptum, vel metum, vel odium, vel amorem soleat commovere, optatam hanc ipsam inter Christianos pacem celerrime confectum iri sperandum est. Sperandum dixi, immo, ut verius loquar te hujusmodi peragendæ pacis auctore tam casto, tam pio, tam religioso, constantissime affirmandum. Quippe cujus celeberrimum nomen apud Christianos principes tantæ hucusque fuit auctoritatis & gratiæ, ut quod tu pro communi omnium quiete, dignitate, salute decreveris, ratum gratumque omnes procul dubio sint habituri; non ignari, omnem tibi uni in cælo & in terra traditam a domino potestatem, ut non spiritualibus tantum viris, sed terrenis quoque hujus sæculi potestatibus in causa communis boni jus dicere non pertimescas. Quod tum demum, ut ad alteram doloris causam jam deveniam, felicissime contigerit, si hoc potissimum tempore cum omnis caro vitam suam corrupit, simulque omnes declinaverunt a recto, nec est qui faciat bonum, non est usque ad unum, ad universam Christianæ religionis censuram, quo cœpisti ardore procedas. O nos ignaros, o cæcos, o nostrimet prorsus oblitos! qui jucundo temporalis pacis solatio perfrui volumus, horrendis æterni belli suppliciis cruciandi; qui humanam rabiem sedari confidimus, iram omnipotentis Dei, suum in nos vibrantis gladium, subituri. Optas tu, summe pontifex, imo nihil te magis hoc optare affirmas, pacem inter Christianos tuos a domino impetrare? Internas nostras vitiorum simultates attende, ut his sedatis, quæ sunt externa, pace suavissima perfruantur. Nam si te ad sæcularem in primis hominum statum diligentissime discutiendum converteris, quid in eis existimas offensum iri, nisi impietatem circa divina fidei nostræ mysteria, quæ aut curiose perquirunt, aut leviter derident, aut superbe contemnunt, blasphemiam ac detestationem adversus Deum horribilem, in sanctosque abo-

Gen. 6.

Psalm. 13.

A minabilem, detractionem in pastores sacros impiam atque nefandam, sacrarum censurarum contemptum, sacrilegia, rerumque divinarum occupationem ac subreptionem, avaritiam in comparandis fenore opibus damnatis vix Hebræis permisso, turpitudinem in quovis obscœnitatis genere inauditam, odium inextinguibile, sumendæque pro acceptis injuriis vindictæ flagrantissimam cupiditatem; unde frequentes rixæ, quotidiana vulnera, homicidiaque crebra proveniunt, extremam denique in quovis flagitio ac facinore perpetrando licentiam? Quæ quidem omnia tanto acerbiori animum tuum dolore conficient, quanto ea in hominibus diuturniora, graviora, impudentioraque esse conB spexeris. Quid * si in obligationem observandæ virtuti & honestati religiosorum graduum mentem intenderis, nonne ibi quamplurima deprehendes, quæ in maximum animarum fidelium exemplum, & ex eo scandalum vergere dignoscuntur? Ut enim præcipuam illam doloris causam silentio prætercam, inter eosdem ipsos non minus præcepto quam nomine fratres, quos partim conventuales, partim observantes trito vocabulo nuncupamus, tam magnum chaos intervenisse, ut qui observantum ordine non censentur, religiosorum numero excludantur, cum tamen nomen ipsum conventuale, modo reliquum vitæ respondeat, purgatis auribus nil nisi pudicum, sanctumque repræsentet: quonam C mœrore, quo gemitu, quo singultu reliquum sacrarum religionum statum expressero? Si enim vel temporum malignitate vel dissimilitudine voluntatum eo deventum est, ut necessario in ecclesia Dei conventus unus, unaque observantia sit futura, quod ego maxime deploro, cur, quæso, observantia ipsa in plures rursus observantias scinditur, divellitur ac laceratur? ut dum uni regendo corpori, plura quidem capita, quam vix membra in ipso corpore sint regenda, præesse cernamus, veluti unum in plures rivulos derivatum flumen facilius exsiccari contingit, ita omnem spiritalem eorum profectum non mediocriter extenuari timendum est, monente apostolo Christicolas omnes, eos præD cipue, qui & habitu & disciplina in unum convenerint, eodem sensu, eademque scientia abundare, idipsum dicere, nullam inter eos schismatis causam fovere, unum denique corpus atque unum spiritum existentes, unam scilicet obedientiam, unamque caritatem profitentes, ad optatum supernæ vocationis bravium properare debere. Ex quo fit, pater beatissime, ut si hodie sub diversis patrum vexillis fideli cuique mœrere liceat, ne forte in vanum propheta cantatis: *Astitit regina a dextris ejus in vestitu deaurato circumdata varietate*: illud quidem pro evangelica disciplina servanda omnino expediat, ut cuilibet eorum corpori suum præsit caput, non autem uni capiti plura subinde capita ambitiose E vel monstruose potius astruantur. Nam si ad monasticum inde ordinem te contuleris, citra primam illam observantiæ conventusque dissonantiam, ac nonnullas etiam inter observantes ipsos obedientiæ contentiones atque scissuras, ne qua præcipua ignorantiæ, ambitionis, avaritiæ ac solicitudinis temporalis labes, intimis eorum præcordiis medullitus inhæserit, etiam atque etiam animadvertendum, inspiciendumque pro tua sapientia judicabis. Ut autem de feminco devotoque sexu, miserabilis cujus status ex conditione viri, qui caput est mulieris, attendi potest, quæ dicenda se offerunt, ex industria præ-

1. Cor. 1.

Psalm. 44.

SESSIO IX. ANNO CHRISTI 1514.

teream: jam obsecro, ad eos, qui in sortem domini vocati, clericalique insigniti charactere, præcipuam animarum curam ac solicitudinem gerunt, omnem mentem atque cogitationem conjicito. Quid enim inde regendis ovibus documenti, quid utilitatis, quid salutis sperari possit, clarius atque apertius conspicaberis. Heu, heu miseros patres, talia ex ore meo de filiis audituros! sed me longe miseriorem, propriis eadem labiis prolaturum, miserrimos autem eos, qui & vobis audiendi occasionem, & mihi dicendi causam suis operibus præbuere. Eo devenit insignis noster clericorum ordo, ut contempto acceptabili tempore, tantaque dierum nostrorum neglecta salute, caritatis regnum usque adeo destruxerimus, cupiditatis vero tyrannidem auxerimus, ut ne præclaram hanc ipsam militiam nostram coram divina majestate, dictis factisque mentiamur, & vobis pro vestræ in nos pietatis officio diligentissime advertendum, & nobis ex pungenti conscientiæ stimulo vehementissime sit timendum. Neque enim modo, ut Augustini utar verbis, mendacium illud, falsa proferre, sed episcopum se aut sacerdotem, vel clericum profiteri, & contraria huic ordini operari.

Sacra parumper volumina revolvere placeat, vetusta patrum scita perscrutari, omnem denique canonum tenorem repetere: nonne clericum adulatorem impiumque, proximi proditorem, maledicum, fratrisque sui perversum insimulatorem, invidum, pacisque alienæ seditiosum perturbatorem, ambitiosum, sacrarumque dignitatum sacrilegum usurpatorem, adulterum, ceterarumque obscœnitatum turpissimum perpetratorem, crudelem per se, injuriarumque suarum sævissimum vindicatorem, feneratorem, turpiumque lucrorum nefandissimum quæstorem: nonne, inquam, hujusmodi omnes clericos, aut ad sacerdotium non promoveri, aut promotos partim ab ordine sacerdotali deponi, partim vero suspendi omnino debere, eorumdem sacrorum voluminum, scitorumque patrum, ac priscorum canonum summa auctoritate, inviolabilique decreto didicimus? Quod si ecclesiæ matris nostræ benignitas, providis suis consiliis a tanta priscorum canonum severitate aliquantulum non temperasset, quonam ejusmodi clerici tempestate nostra confugerent? quo conscium sibi tot scelerum faciem obvolverent? cujus opem ac misericordiam implorare non formidarent? Nam dum omnibus ecclesiæ gradibus ita discussis, ad Urbem ipsam, quam Babylonem apostolorum princeps divino afflatus Spiritu nuncupavit, (1. Petr. 5.) aciem mentis conjicio, ejusque incolas pastores, qui quotidie per universum terrarum orbem animarum saluti præficiuntur, tantorum causam errorum interrogatione contendo: ecce divinam illam sponsam Jerusalem supernam, mystici sui corporis splendore fulgentem, aut ipsius sponsi humanitatis fulgore splendentem, sed lugubri indutam veste, totam squalore confectam, lacrymisque perfusam, ad infimum suum corpus, quod hac fidelium unitate repræsentatur, visitandum descendere, nescio quo intuitu videor mihi conspicere, taliaque ad sacratissimos pontificis pedes sparsis crinibus provolutam, multo cum gemitu deplorantem audire: Hæccine ego, suavissime sponse, unica illa dilecta tua, atque formosa, quæ jam clamare possum, *Noli me considerare quia fusca sum?* Hæccine inclyta illa mea celebrisque domus, quam pene desertam, ac situ squalentem a nemine video frequentari? Hæccine florida illa vinea, quam ut produceret uvas spectans, eam spinas, tribulosque produxisse perspicio? (Cant. 1. Isa. 5.) Ubi ille, jucundissime sponse, hortus meus irriguus? Ubi lilia mea candentia? Ubi rosæ immarcessibiles? Nonne hæc omnia gloria Libani cum decore Carmeli a me transeunte, evanuere? Ubi pascua gregis mei, quæ tamquam arva deserti arefacta perlustro? Ubi pastores gregis, quos præesse potius quam prodesse, dispergere quam colligere, mactare quam salvare intelligo? Ubi demum carissimi illi filii, quos genui, quos educavi, quos fovi, quos decoravi. Illi autem spreverunt me, & adversus me unam tamquam parvulam, maternaque ubera non habentem, cornua erexere. Accurre pater, succurre fili, occurre sponse: ego enim te, ut Dei vicarium patrem colo, ut hominem filium diligo, ut ecclesiæ universæ præpositum sponsum amplector. *Miseremini autem, miseremini mei, vos quoque amici mei, quia filii deliquerunt me, & ex carissimis meis, non est qui consoletur me.* (Job. 19. Thren. 1.) Audistis, patres, matris vestræ singultus, lacrymas conspexistis, vociferationes intellexistis, implorationem misericordiæ, pietatisque vestræ animadvertistis. Eia agite, observandi antistites, vos primo nunc appellare juvat. Omnem, quæso, cogitationem, vigilantiam, consilium, industriam, operam atque conatum in hanc ipsam tam necessariam, tamque salubrem morum reformationem intendite, adhibete, configite ac locate. Quid sobrietatis, quid decoris, quid pudicitiæ, quid hospitalitatis, quid sapientiæ, quid rectitudinis ac justitiæ de quovis perfecto pastore optatur, speratur ac prædicatur? totum id in ceteros Christi fideles, & vitæ candore & verbo doctrinæ, divinæ cooperantis gratiæ largitate transfundite, hujus præsertim amplissimi senatus favente consilio, auctoritate, decreto. Vos enim jam appello, patres amplissimi, vos obtestor, vos imploro, vos, inquam, providi totius Christiani orbis moderatores, divini Christianæ fidei consultores, proprii ac singulares Romani pontificis electores, dilectissimi sedis apostolicæ filii, amplum Romanæ ecclesiæ gremium, latissimumque omnium bonorum perfugium, firmissimi denique terrarum cardines, solidissimæque columnæ, quibus universum nostræ fidei ædificium suffultum atque firmatum, in consummationem usque sæculi perdurabit immobile. Tantam, obsecro, vestri ordinis dignitatem perpendite, ne si forte eam, vestrique gregis salutem singuli neglexeritis, nobilissima cujusque vestrum anima ante horrendum Christi tribunal, vel in vita cogatur audire: *Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere & abi post vestigia gregum tuorum, & pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum.* (Cant. 1.) Ut autem dignitatem hanc ipsam vestram & animo cognoscatis & opere comprobetis, quod in humanis studiis, quod in religione, quod denique in universo Romano, Christianoque clero, salutari ac necessaria indiget discussione, censura, institutione, pullulantium scilicet hæreseon extirpatio, morum disciplina, regularis obedientiæ unitas, clericalis amictus institutum, sacrorum initiatio, multijuga sacerdotiorum collatio, animarum cura, pastorum præsentia, diœceseon visitatio, annua episcopa-

ANNO CHRISTI 1514.

palium synodorum congregatio, frequens metropolitanorum conciliorum celebratio, hæc omnia diligentia, consilio, integritateque vestra discutite, castigate, componite. Nisi enim hoc ipso concilii tempore, nisi per vos, nisi sub tanto animarum nostrarum episcopo atque pastore, & famam nostram, quæ fere prorsus amissa est, recuperaverimus, & salutem ipsam, quæ spe exigua, extremaque pendet, retinuerimus: nihil est præterea quo confugere, aut in quo sperare possimus. Verum ut alacriori tandem animo ad hanc ipsam morum institutionem suscipiendam singuli convertamur, recordare, obsecro, Leo sanctissime, recole atque considera, quam inæstimabili dotis pretio nostra superna mater ecclesia sancta unigenito Dei Filio desponsata, quam insolubili copula cum eo conjuncta, quam præclara sobole fecunda mater effecta sit. Contemplare singulas universasque causas, quæ ut pro ecclesiæ corpore, quod nos sumus, instituendo ac reformando, omnes animi vires intendas, cunctosque industriæ nervos adhibeas, partim alliciunt & invitant, partim vero stimulant atque impellunt. Tu quidem in celebri & florida civitate natus, ex sapientissimis parentibus ortus, ac eximiis animi dotibus excellens, & inter eruditissimos homines, liberaliaque studia nutritus, meritoque, nondum puerilibus annis egressus, cardinea dignitate ornatus, inter sacra arduaque negotia diutissime versatus, tanta, præter naturæ bonitatem, & rerum experientiam, ingenii gloria excelluisti, ut occurrente Romani pontificis obitu, sic assensus tuus ad summum istum pontificatum celebraretur, quod veluti cetera in te præclara fama ingenii superabat, ita ingenii famam expectatio tantæ dignitatis, expectationem vero assumptio ipsa mirabiliter superaret, acclamantibus cunctis: *A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris: Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltavit te*. Ne duriorem autem humeris tuis conditionem, quam ferre possis, hæc omnia imponere videantur; ego ille, qui nihil horum sine magna cura, pietate ac reverentia supremæ dignitatis tuæ, sacrosanctique hujus amplissimi ordinis, ac universi ecclesiastici gradus locutus sum, prædico, clamo, denuntio, & si per viscera Jesu Christi obtestari te semel licet, nunc utique obtestor: Concitare atque exurge, Sion matrem nostram sponsamque tuam circumda, ipsam complectere, in turribus ejus mirabilia Dei enarra, fidelium corda virtute instrue atque compone. Urbem primum, ut judicium incipiat a domo domini: inde orbem disciplinæ tuæ censura in pristinum fidei, spei, caritatisque cultum restitue. Omnia namque Christianæ reipublicæ jura, singula bonorum perfugia, innocentum præsidia, pœnitentium merita, malorum supplicia, omnis denique temporum præteritorum memoria, ratio præsentium, spes futurorum, ut in tua hodie potestate, in tua sententia, in tuo judicio sunt posita atque defixa; ita & per te unum, si partim recuperata, partim vero fuerint conservata, jam pacate omnia se inter Christianos habebunt. Jam Deo reconciliati, unanimi consilio atque ardore in perfidos ac immanes Christiani nominis hostes bellum & propulsabimus & aggrediemur. Jam victricem classem & exercitum gloriosum Constantinopolim & Jerusalem versus, cursu prospero, Deo favente dirigemus: propheticum illud memorantes & concinentes; *Introibimus in tabernaculum Dei, adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus*. Jam te invicto nobiscum leone pugnante, universis tandem corporis & animæ hostibus debellatis, devictis atque consumptis sub felici faustoque beatitudinis tuæ vexillo, supernam illam Jerusalem introeuntes, ac simul cum sanctis apostolis, prophetis, evangelistis, doctoribus atque pastoribus divinæ hereditatis effecti participes, ave regium thalamum decantabimus: *Regi sæculorum, immortali & invisibili, soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Dixi.

Psalm. 117. — SESSIO IX. — Psalm. 131. — 1. Tim. 1.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquarto, indictione secunda, die vero vigesimasexta mensis Novembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno secundo, præfatus sanctissimus dominus noster ex certis causis urgentissimis, & præsertim quia ea quæ in decima sessione determinari debent, non fuerunt adhuc absoluta per reverendissimos dominos cardinales & congregationes prælatorum, in quibus ea discutiuntur; ideo de consilio præfatorum reverendissimorum cardinalium decimam sessionem ad diem Veneris post festum sancti Benedicti proxime futuri, quæ erit dies vigesimatertia Martii anni sequentis, prorogavit, prout in schedula prorogationis continetur, quæ legitime affixa, & per cursores executa fuit.

ANNO CHRISTI 1515.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquinto, indictione tertia, die vero vigesimasecunda mensis Martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, discreti viri Franciscus Vacca, & Enrardus Duvivier, præfati sanctissimi domini nostri cursores, in valvis basilicæ principis apostolorum de Urbe & Lateranensis ecclesiarum quasdam literas prorogationis affixerunt & publicaverunt tenoris infra scripti.

Leo, &c.

Licet alias decimam sessionem continuationis celebrationis sacri Lateranensis concilii, Kalendis Decembris in ultima nona sessione, sacro approbante concilio, per nos indictam, ex certis causis tunc expressis, ad diem Veneris post festum sancti Benedicti proxime præteriti, quæ erit dies vigesimatertia Martii præsentis mensis, de fratrum nostrorum consilio prorogaverimus & extenderimus, prorogatamque & extensam esse omnibus nuntiaverimus: quia tamen ea, quæ in dicta decima sessione determinari debent, matura indigent discussione, & per congregationes sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium & prælatorum, in quibus ea discutiuntur, non fuerunt adhuc absoluta: eapropter prorogationem decimæ sessionis hujusmodi de simili fratrum nostrorum consilio, ad tertium nonas Maii, quæ erit dies quarta mensis Maii proxime futuri etiam prorogamus & extendimus, prorogatamque & extensam etiam omnibus nuntiamus.

Placet. J.

Anno a nativitate domini 1515. indictione tertia, die vero vigesimasecunda mensis Martii, pontificatus sanctissimi domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi, anno tertio, suprascriptæ literæ fuerunt affixæ & pu-

SESSIO IX.

publicatæ in valvis basilicæ principis apostolo- A rum sancti Petri de Urbe, ac in valvis ecclesiæ Lateranensis per me Franciscum Vacca, sanctissimi domini nostri papæ cursorem.

Enrardus Duvivier
magister cursorum.

Anno a nativitate domini 1515. indictione tertia, die vero vigesimasexta mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi in Christo patris domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, reverendissimus in Christo pater & dominus dominus Antonius tituli sanctæ Praxedis presbyter cardinalis, de Monte vulgariter nuncupatus, nobis notariis & scribis sacri concilii quasdam literas salviconductus ducis Januensis de mandato præfati sanctissimi B domini nostri tradidit, mandans nobis, ut eas magnificis oratoribus Christianissimi regis Franciæ traderemus, seu tradi faceremus, & eisdem dicere faceremus, de mandato præfati sanctissimi domini, ut eas prælatis Gallicanæ ecclesiæ mitterent, ad effectum, ut volentes, & debentes venire ad sacrum concilium, tute & secure possent venire. Quas quidem literas salvi conductus nos Bernardus Sculteti, & Bernardinus de Contres notarii & scribæ infra scripti, per duos testes recognosci fecimus, & easdem literas sic recognitas, cum earum recognitione, a tergo venerabili viro magistro Enrardo Duvivier, sanctissimi domini nostri papæ magistro cursorum dedimus, ut eas supradictis C magnificis oratoribus Christianissimi regis Franciæ per duos cursores tradi faceret.

Die vero Sabbati vigesima octava mensis Aprilis ejusdem anni, discreti viri Joannes Bernardi, & Joannes Duveti cursores, præfatas literas salviconductus se magnificis oratoribus Christianissimi regis Franciæ præsentasse & intimasse, ac idem dimisisse eis, nobis notariis, prout in schedula eorum manibus subscripta, retulerunt.

Tenor autem literarum salviconductus, de quo supra fit mentio, talis est:

Octavianus de Campofregoso, Dei gratia Genuensis dux, & populi defensor. D

Literis sanctissimi domini nostri moniti, harum nostrarum auctoritate damus, concedimus, & impartimur tutum, amplum, validum & generalem salvumconductum, omnimodamque fidentiam, & liberam facultatem quibuscumque prælatis Gallicis, & aliis cujusvis nationis vocatis a summo pontifice ad sacrum Lateranense concilium, nec non eorum servitoribus, equitaturis, bulgiis, valisiis bonis, & rebus quibuscumque, transeundo per totum territorium, & districtum Genuæ tam mari quam terra, sibique per transitum morandi, & pro libito discedendi, ac redeundi tute, & libere & impune, omnique impedimento & molestia rea- E li & personali cessante, penitusque remota, non obstantibus aliquibus guerris, odiis, inimicitiis, controversiis & differentiis inter nos, & commune Genuensis ex una parte, & alios quoscunque, sint qui velint, ex altera, vertentibus, seu quæ in posterum verti possent, damnis, præliis, injuriis, & offensionibus cujusque Genuensis per quemvis illatis, vel inferendis, represaliisque seu represaliarum literis concessis, vel concedendis, nec aliis obstantiis quibuscumque, etiam si talia forent de quibus oporteret mentionem facere specialem, quæ pro specificatis habeantur. Mandantes quibuscumque officialibus & subditis totius territorii Genuensis tam in mari, quam in terra, ut nostras salviconductus literas observent, faciantque ab omnibus inviolabiliter observari sub pœna indignationis nostræ. In quorum testimonium præsentes fieri jussimus & registrari, nostrique sigilli impressione muniri.

ANNO CHRISTI 1515.

Datum Genuæ in palatio ducali, die 22. Martii 1515.

Idem Octavianus.
Simon.

Tenor vero recognitionis talis est:

Die Jovis vigesimasexta Aprilis 1515. constituti in domo dominorum Bartholomæi & Eduardi Doria mercatorum Januensium, Romanam curiam sequentium dominus Eduardus præfatus, & dominus Thomas Pecunia cives & mercatores Januenses medio eorum juramento recognoverunt, & se recognoscere dixerunt manum & personam illustrissimi domini ducis Januensis Octaviani de Campofregoso, manum & personam cancellarii, & sigillum ejusdem ducis in retroscritis literis appositum, &c. Et dixerunt esse illorum, quorum inibi esse dicuntur.

Ita est. B. de Contreras.
Ita est. B. Sculteti.

Tenor vero intimationis.

Anno a nativitate domini 1515. indictione tertia, die vero Sabbati vigesima octava mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, originales literæ passus præsentatæ & intimatæ ac dimissæ fuerunt illustrissimis dominis de Solier, & Nostromars, oratoribus Christianissimi regis Franciæ, cujus præsens copia extracta & collationata fuit a suo proprio originali per nos Joannem Bernardi, & Joannem Duveti cursores.

Enrardus Duvivier
magister cursorum.

Anno a nativitate domini 1515. indictione tertia, die vero secunda mensis Maii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, fuit congregatio reverendissimorum dominorum cardinalium, & omnium prælatorum existentium in curia, & interesse volentium in palatio apostolico in superiori capella. In qua interfuit sanctissimus dominus noster præfatus, & interfuerunt cardinales numero viginti & unus, & prælati numero sexaginta & septem. Et fuerunt lectæ per reverendum patrem dominum Thomam Phædram secretarium concilii schedulæ proponendæ in proxima sessione. Et fuerunt ab omnibus approbatæ, & post aliqualem & maturam discussionem super aliquibus ex ipsis, tandem votatæ & approbatæ ad Dei omnipotentis laudem, & ecclesiæ exaltationem.

SESSIO X.

SESSIO X.

ANno a nativitate domini 1515. die vero Veneris quarta mensis Maii, indictione tertia, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ X. anno tertio fuit celebrata decima sessio sacrosancti concilii generalis in ecclesie-

ANNO CHRISTI 1515.

SESSIO X.

clesia Lateranensi in loco solito, in qua fuit A prӕfatus sanctissimus dominus noster, & fuerunt prӕsentes infra scripti reverendissimi cardinales, patriarchӕ & archiepiscopi, & episcopi, ac principum oratores, ac illustres domini, barones, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Bernardinus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Tiburtinensis. B
Reverendissimus dominus Marcus Prӕnestinus.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Joannis & Pauli, Surrentinus.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctӕ Priscӕ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctӕ Susannӕ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Antonius sanctӕ Praxedis. C
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli S. Sabinӕ, de Saulis.
Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Fridericus de sancto Severino, sancti Angeli.
Reverendissimus dominus Hippolytus sanctӕ Luciӕ in Silice. D
Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctӕ Mariӕ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctӕ Mariӕ in Via lata, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.
Reverendissimus dominus Julius sanctӕ Mariӕ de navicula.
Reverendissimus dominus Bernardus sanctӕ Mariӕ in porticu.
Reverendissimus dominus Innocentius sanctorum Cosmӕ & Damiani. E

Patriarchӕ & assistentes papӕ, & oratores.

Reverendus pater dominus Cӕsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Robertus Rheginensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Joannes Franciscus Taurinensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Pompeius Reatinus.
Reverendus pater dominus Andreas Militensis.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Silvester Vvigorniensis episcopus, orator illustrissimi Henrici regis Angliӕ.
Reverendus pater dominus Joannes Gneznensis archiepiscopus, orator illustrissimi Sigismundi Poloniӕ regis.
Reverendus pater dominus Ludovicus episcopus Maurianensis, orator ducis Sabaudiӕ.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis episcopus, orator ducis Ferrariӕ.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Orlandus Avenionensis.
Reverendus pater dominus Andreas Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Surrentinus.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel Barensis.
Reverendus pater dominus Andreas Spalatensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Turritanus.
Reverendus pater dominus Alexander Viennensis.
Reverendus pater dominus Antonius Atheniensis.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Jannotius Trojanus.
Reverendus pater dominus Aloysius Parentinus.
Reverendus pater dominus Bartholomӕus Justinopolitanus.
Reverendus pater dominus Joannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus a Bidunensis. a al. Buduensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Faventinus.

Reve-

SESSIO X. Reverendus pater dominus Joannes Sibinicensis.

Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.

Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.

Reverendus pater dominus Silvius Bojanensis.

Reverendus pater dominus Marinus Cassinensis.

Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis.

Reverendus pater dominus Vasinius Placentinus.

Reverendus pater dominus Aloysius Interamnensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Nannetensis.

Reverendus pater dominus Marius Ugentinus.

Reverendus pater dominus Justinianus Amerinus.

Reverendus pater dominus Hugo Reginensis.

Reverendus pater dominus Bartholomæus Montis viridis.

Reverendus pater dominus Aloysius sancti Marci.

Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.

Reverendus pater dominus Paulus Forosempronienfis.

Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis.

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Marianensis.

Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.

Reverendus pater dominus Hieronymus Nicienfis.

Reverendus pater dominus Antonius Calinensis.

Reverendus pater dominus Philippus Ajaccenus.

Reverendus pater dominus Theseus Racanatenus.

Reverendus pater dominus Matthæus Umbriaticensis.

Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.

Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.

Reverendus pater dominus Joannes Arianensis.

Reverendus pater dominus Augustinus Perusinus.

Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.

Reverendus pater dominus Joannes Baptista a Veverensis.

Reverendus pater dominus Joannes Franciscus Vestanus.

a *Forte*, Viacienfis. H.

Reverendus pater dominus Alexander Urbevetanus.

Reverendus pater dominus Angelus Britonoriensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Signinus.

Reverendus pater dominus Paulus Esinensis.

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Ansatensis.

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Casertanus.

Reverendus pater dominus Augustinus Agriensis.

ANNO CHRISTI 1515.

Reverendus pater dominus Guarrinus Nucerinus.

Reverendus pater dominus Joannes Urgellensis.

Reverendus pater dominus Jacobus Marsicanus.

Reverendus pater dominus Natalis Vigiliensis.

Reverendus pater dominus Silvius Comaclensis.

Reverendus pater dominus Valentinus Pennensis.

Reverendus pater dominus Thomas Lechliensis.

Reverendus pater dominus Petrus Cerviensis.

Reverendus pater dominus Lactantius Suanensis.

Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis.

Reverendus pater dominus Laurentius Dulcinensis.

Reverendus pater dominus Sixtus Salutiarum.

Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis.

Reverendus pater dominus Evangelista Cajacensis.

Reverendus pater dominus Julianus Agrigentinus.

Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.

Oratores.

Illustris dominus Albertus de Carpi, serenissimi Maximiliani electi imperatoris orator.

Magnificus dominus Ludovicus Solier, orator Christianissimi regis Franciæ.

Magnificus dominus Hieronymus Vich orator catholici regis Hispaniæ.

Reverendus pater dominus Michael Brut, illustrissimi regis Portugalliæ orator.

Magnificus dominus Marinus Georgius, dominii Venetorum orator.

Magnificus dominus Marinus Charatius, illustris ducis Mediolanensis orator.

Magnificus dominus Franciscus Victorius, dominii Florentinorum orator.

Illustris dominus Joannes Filibertus de Palude, comes de Jacs, & reverendus pater dominus Petrus de Baonia, Illustrissimi domini ducis Sabaudiæ oratores.

Senator, conservatores, illustres domini temporales.

Magnificus dominus Jacobus senator Urbis.

Illustris dominus Prosper de Columna, dux Caniæ.

Illustris dominus Marcus Antonius de Columna.

Illustris dominus Ludovicus de Ursinis, comes Petiliani.

Illustris dominus Nicolaus Volski, miles Polonus.

Illustris dominus Laurentius de Satmat.

Illustris dominus Mutius de Columna.

Illustris dominus Joannes Franciscus de Columna.

Magnificus dominus Evangelista Magdalenæ, conservator Urbis.

Ma-

Magnificus dominus Marius de Crescentiis, A conservator Urbis; & quamplures alii nobiles & milites Hierosolymitani.

Celebrata missa per reverendum in Christo patrem Joannem archiepiscopum Gneznensem oratorem regis Poloniæ, & habita oratione per reverendum patrem dominum Stephanum archiepiscopum Patracensem, quæ juxta morem infra ponetur. Et cantato evangelio per reverendissimum dominum Alexandrum sancti Eustachii diaconum cardinalem secundum Matthæum, quod incipit: *Dixit Jesus parabolam hanc: Simile est regnum cælorum homini regi*, &c. Et cantatis orationibus consuetis, & hymno, Veni creator, per præfatum sanctissimum dominum B nostrum præscripti oratores illustrissimi ducis Sabaudiæ dederunt præfato sanctissimo domino nostro mandatum præfati illustrissimi ducis ad interessendum nomine suo in sacrosancto Lateranensi concilio. Et idem sanctissimus dedit illud reverendo patri domino Thomæ Phædra legendum in ambone. Qui ascendens ambonem, legit illud alta & intelligibili voce. Quo perlecto præfati oratores accesserunt ad pedes sanctitatis suæ, & genibus flexis osculati sunt beatissimos pedes. Deinde exclusis illis qui de more interesse non debent, & clausis portis concilii, reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis ascendit ambonem, & legit schedulam super confirmatione montis pietatis; C cujus tenor talis est:

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Inter multiplices nostræ solicitudinis curas, illam in primis suscipere pro nostro pastorali officio debemus, ut quæ salubria, & laudabilia, ac catholicæ fidei consona, & bonis moribus conformia, nostro tempore non solum enucleentur, verum etiam ad posteros propagentur: & quæ materiam scandali præbere possent, penitus succidantur, & radicitus extirpentur, nec pullulare usquam sinantur, ea in D agro dominico & vinea domini sabaoth dumtaxat conferi permittendo, quibus fidelium mentes pasci spiritualiter possint, eradicatis zizaniis & oleastri sterilitate succisa. Sane cum olim inter nonnullos dilectos filios sacræ theologiæ magistros, ac juris utriusque doctores, controversiam quamdam non sine populorum scandalo & murmuratione exortam & nuper his diebus innovatam esse compererimus circa pauperum relevationem, in mutuis eis publica auctoritate faciendis, qui montes pietatis vulgo appellantur, quique in multis Italiæ civitatibus ad subveniendum per hujusmodi mutuum pauperum inopiæ, ne usurarum voragine deglutiantur, a civitatum magistratibus & aliis Christi fide- E libus sunt instituti, atque a sanctis viris divini verbi præconibus, & laudati, & persuasi, ac a nonnullis etiam summis pontificibus prædecessoribus nostris probati & confirmati sint, ne præfati montes a Christiano dogmate dissonantes, vel non utraque parte diversimode sentiente atque prædicante. Nonnullis enim magistris & doctoribus dicentibus eos montes non esse licitos, in quibus aliquid ultra sortem pro libra, decurso certo tempore per ministros hujus montis ab ipsis pauperibus, quibus mutuum datur, exigitur, & propterea ab usurarum crimine injustitiave, seu ab aliqua certi specie mali mundos non evadere, cum Dominus noster, Luca evangelista attestante, aperto nos præcepto obstrinxerit, ne ex dato mutuo quidquam ultra sortem sperare debeamus. Ea enim propria est usurarum interpretatio, quando videlicet ex usu rei, quæ non germinat, nullo labore, nullo sumptu, nullove periculo lucrum fœtusque conquiri studetur. Addebant etiam iidem magistri & doctores, in his montibus neque commutativæ neque distributivæ justitiæ fieri satis, cum tamen justitiæ terminos contractus hujusmodi excedere non debeant, si debeant approbari: idque præterea probare nitebantur, quia impensæ pro hujusmodi montium conservatione a pluribus, ut ajunt, debitæ a solis pauperibus, quibus mutuum datur, extorqueantur: pluraque interdum ultra necessarias & moderatas impensas, non absque specie mali ac incentivo delinquendi, quibusdam aliis personis, ut inferre videntur, exhibeantur. Aliis vero pluribus magistris & doctoribus contra asserentibus, & in multis Italiæ gymnasiis verbo & scripto conclamantibus pro tanto bono, tamque reipublicæ pernecessario, modo ratione mutui nihil petatur, neque speretur: pro indemnitate tamen eorumdem montium, impensarum videlicet ministrorum eorumdem ac rerum omnium ad illorum necessariam conservationem pertinentium, absque montium hujusmodi lucro, idque moderatum & necessarium ab his, qui ex hujusmodi mutuo commodum suscipiunt, licite ultra sortem exigi & capi posse nonnihil licere, cum regula juris habeat, quod qui commodum sentit, onus quoque sentire debeat, præsertim si apostolica accedat auctoritas. Quam quidem sententiam a felicis recordationis Paulo secundo, Sixto quarto, Innocentio octavo, Alexandro sexto & Julio secundo Romanis pontificibus prædecessoribus nostris probatam, a sanctis quoque ac Deo devotis, & in magna ob sanctitatis opinionem existimatione habitis, evangelicæ veritatis prædicatoribus prædicatam esse ostendunt. Nos super hoc, prout nobis est ex alto concessum, opportune providere volentes, alterius quidem partis, justitiæ zelum, ne vorago aperiretur usurarum, alterius pietatis & veritatis amorem, ut pauperibus subveniretur: utriusque vero partis studium commendantes, cum hæc ad pacem & tranquillitatem totius reipublicæ christianæ spectare videantur, sacro approbante concilio, declaramus & definimus, montes pietatis antedictos per respublicas institutos, & auctoritate sedis apostolicæ hactenus probatos & confirmatos, in quibus pro eorum impensis & indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas & aliarum rerum ad illorum conservationem, ut præfertur, pertinentium, pro eorum indemnitate dumtaxat ultra sortem absque lucro eorumdem montium accipitur, neque speciem mali præferre, nec peccandi incentivum præstare, neque ullo pacto improbari, quinimo meritorium esse, ac laudari & probari debere tale mutuum, & minime usurarium putari, liceteque illorum pietatem & misericordiam populis prædicare, etiam cum indulgentiis a sancta sede apostolica eam ob causam concessis: ac deinceps alios etiam similes montes cum apostolicæ sedis approbatione erigi posse; multo tamen perfectius, multoque sanctius fore, si omnino tales montes gratuiti con-

SESSIO X.

constituerentur, hoc est, si illos erigentes, aliquos census assignarent, quibus si non omni, saltem vel media hæc parte hujusmodi montium ministrorum solvantur impensæ, ut ad leviorem æris solvendi portionem medio hoc pauperes gravari contingat, ad quos, cum hujusmodi census assignatione, pro impensarum supportatione erigendos, Christi fideles majoribus indulgentiis invitandos esse decernimus. Omnes autem religiosos, & ecclesiasticas ac sæculares personas, qui contra præsentis declarationis & sanctionis formam de cetero prædicare seu disputare verbo vel scriptis ausi fuerint, excommunicationis latæ sententiæ pœnam, privilegio quocumque non obstante, incurrere volumus, non obstantibus præmissis ac constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, definitionis, decreti & excommunicationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoquinto, quarto Nonas Maii, pontificatus nostri anno tertio.

Qua perlecta petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et interrogati per scrutatores votorum responderunt placere contenta in schedula, excepto reverendo patre domino Jeremia archiepiscopo Tranensi qui dixit, non placere, quia didicit per experientiam, quod præfati montes sunt plus damnosi quam utiles. Deinde reverendus pater dominus Bernardus episcopus Tarvisinus ascendit ambonem, & legit contra exemptos schedulam & alias materias, ecclesiasticam libertatem & dignitatem episcopalem concernentes, cujus tenor talis est:

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Regimini universalis ecclesiæ, disponente domino, præsidentes, juxta pastoralis officii debitum libenter intendimus utilitatibus subditorum, & ad conservandam libertatem ecclesiasticam & removenda scandala, ponendam concordiam, & nutriendam quietem inter ecclesiarum prælatos & eorum subditos, eo propensius apostolicæ solicitudinis studium adhibemus, quo dissensionem talium fore dispendiosam experimento comprobatur: nec non indulta pariter & privilegia eisdem subditis in ipsorum prælatorum dispendium, tam per prædecessores nostros, quam sedem apostolicam concessa, ita libenter moderamur, ne exinde scandala procedant, neve ex eis ulli detur materia malignandi, & personæ ecclesiasticæ a bono obedientiæ, nec non divini perseverantia servitii nullatenus retrahantur. Sane nuper ad nostrum relatio fide digna perduxit auditum, quod canonici patriarchalium, metropolitanarum & cathedralium & collegiatarum ecclesiarum & alii clerici sæculares plura præsumunt, quæ ipsis infamiam non parvam pariunt, & aliis inferunt læsionem prætextu exemptionis & libertatis a dicta sede ob-

ANNO CHRISTI 1515.

A tentæ, ordinariorum correctiones & ordinationes subterfugiunt, ac eorum forum sive judicium declinant. Nonnulli etiam impunitatem suorum excessuum per privilegium exemptionis obtinere sperantes, excessus ipsos committere non verentur, quos nisi per exemptionem, qua gaudent, crederent se defendi, nullatenus fuissent commissuri. Hinc itaque accidit, ut propter eorum audaciam, qui prætextu privilegii exemptionis impunitatem excessuum obtinere confidentes, nonnulla multoties committant enormia, per quæ plurimum diffamatur ecclesia, & scandala gravia generantur, potissime autem cum talia per eos, ad quos horum spectat correctio, incorrecta remaneant,
B seu illi, ad quos spectat, illa punire negligunt: Nos volentes, ne eo prætextu delicta remaneant impunita, morbo hujusmodi necessariam adhibere medelam, sacro approbante concilio statuimus, ut de cetero illi, quibus exemptorum correctio & punitio a dicta sede demandata est, circa illam vigilanter intendant, & diligenter officii sibi commissi debitum exequantur; & quamprimum eis exemptos ipsos deliquisse, legitime constiterit, ita eosdem exemptos delinquentes puniant, quod iidem exempti metu pœnæ a suis arceantur insolentiis, & alii eorum exemplo perterriti, prosilire ad similia merito perhorrescant. Et si circa hoc negligentes fuerint, diœcesani &
C alii locorum ordinarii eosdem, quibus exemptorum correctio hujusmodi competit, personaliter (si illorum copia & notitia haberi poterit) alioquin, vel si nullus in partibus exemptorum ipsorum certus judex fuerit, eos quorum sua in præmissis interesse putaverint, per edictum publicum cathedralium seu aliarum ecclesiarum locorum, in quibus exemptorum judices hujusmodi residere, seu nullis eorumdem exemptorum judicibus existentibus, ipsos exemptos deliquisse contigerit, valvis affigendum moneant, ut ipsi tales exemptos delinquentes & criminosos puniant & castigent infra competentem terminum, monentium ipsorum arbitrio moderandum. Et si ipsi moniti
D in hoc negligentes fuerint, & id adimplere neglexerint, seu recusaverint, tunc, ut in eo, in quo deliquerint, puniantur, cognitione hujusmodi ea vice sint privati, & se non intromittant ullatenus de eisdem: sed diœcesani & alii locorum ordinarii hujusmodi contra tales exemptos, delinquentes & criminosos auctoritate nostra ad inquisitionem, vel per accusationem sine aliquibus tormentis procedere, & testes per seipsos examinare possint, ac processum ipsum, quem ratione solennitatis juris, præterquam ratione citationis omissæ, dummodo delictum alias rite probatum fuerit, nullum allegari vel dici posse prohibemus, sed per eos habitum, clausum, & eorum sigil-
E lo munitum, ad sedis apostolicæ examen, ipsorum exemptorum delinquentium expensis, etiam in ipso processu factis, ad quarum solutionem ordinarii ipsi possint eosdem inquisitos & accusatos compellere, per proprium vel alium nuntium, quanto citius destinare procurent, apud eamdem sedem per Romanum pontificem vel alium, cui duxerit committendum, diligenter examinandum, & ita culpabiles repertos, quoad condemnationem vel propter sufficientia indicia, propter quæ ad torturam pro veritate exquirenda procedi valeat, ad ipsos diœcesanos, seu ordinarios per eos auctoritate nostra

in

ANNO CHRISTI 1515.

SESSIO X.

in causa inquisitionis seu accusationis ulterius legitime procedendum, & causam ipsam, prout justum fuerit, terminandam remittendum. Notarii autem dictæ sedis, quorum officium in ipsis primitivæ ecclesiæ initiis a felicis recordationis Clemente papa primo ad sanctorum gesta perquirenda atque conscribenda noscitur institutum, ad protonotariatus officium assumpti, habitum & rochetum deferentes, & alii nostri & dictæ sedis officiales, actu sua officia exercentes, tam in civilibus, quam in criminalibus ab omni ordinariorum jurisdictione sint exempti. Alii vero notarii habitum protonotariatus non deferentes, nisi illum infra trimestre post præsentium publicationem assumpserint, & ipsi ac alii in posterum assumendi, B habitum & rochetum hujusmodi continue non gestates, atque alii nostri & dictæ sedis officiales, officia sua actu non exercentes, tam in criminalibus quam in civilibus ratione causæ summam vigintiquinque ducatorum auri de camera non excedentis dumtaxat, eorumdem diœcesanorum & ordinariorum jurisdictioni subjaceant. In civilibus vero causis summam hujusmodi excedentibus, plena gaudeant exemptione, & a dictorum diœcesanorum & ordinariorum jurisdictione penitus sint exempti. Dignum quoque & etiam congruum arbitrantes, quod ex sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium familiaribus illi dumtaxat privilegio exemptionis gaudeant, qui actu domestici & continui C sunt commensales, vel ab eisdem cardinalibus ad ipsorum exequenda negotia missi, vel qui recreationis causa ad tempus a Romana curia absentes fuerint. Ceteris vero, etiam familiaritatis literas habentibus, quo minus coercitioni diœcesanorum & ordinariorum eorumdem subjaceant, familiaritatis hujusmodi privilegium nullatenus suffragetur. Et cum eisdem diœcesanis, ut monasteria monialium sedi apostolicæ immediate subjecta, in eorum diœcesibus consistentia, semel in anno visitare possint, per constitutionem in concilio Viennensi editam, quæ incipit; Attendentes; plena fuerit data facultas: illam innovamus, ac exemptionibus & privilegiis quibuscumque non ob- D stantibus, districte servari præcipimus & mandamus. Per præmissa quoque eisdem diœcesanis & ordinariis, casibus quibus in exemptos a jure jurisdictio concessa est, nullatenus præjudicium generetur. Exemptiones autem de cetero absque rationabili causa, & quorum interest, minime citatis pro tempore concessas, nullius roboris & momenti esse decernimus. Et cum ecclesiasticus ordo confundatur, si sua unicuique jurisdictio non servetur, ordinariorum jurisdictioni, quantum cum Deo possumus, favere, ac litibus finem celerius imponi, & litigantium immoderatis sumptibus & expensis parci satagentes, statuimus & ordinamus, quod singulæ causæ, tam spirituales quam E civiles & mixtæ, ac forum ecclesiasticum quomodolibet concernentes, & beneficiales, dummodo beneficia ipsa generaliter reservata non fuerint, & ipsorum singulorum beneficiorum fructus, redditus & proventus vigintiquatuor ducatorum auri de camera secundum communem æstimationem; valorem annuum non excedant, in prima instantia extra Romanam curiam, & in partibus coram ordinariis locorum dumtaxat cognosci & terminari, ita quod nulli ante definitivam sententiam liceat appellare, nec appellatio, si fuerit emissa, ullatenus

A admitti, nisi ab interlocutoria, quæ vim habeat definitivæ, vel a gravamine minime concernente negotium principale, quod per appellationem a definitiva sententia reparari non possit: nisi alter collitigantium adversarii sui potentiam merito perhorrescens, seu alia probabili & honesta causa, aliter quam per proprium juramentum saltem semiplene probata, coram ordinario non auderet litigare. Eo enim casu causæ ipsæ etiam appellationum in dicta curia, etiam in prima instantia, committi & cognosci & terminari possint. Alioquin appellationes, & illarum etiam aliarum causarum hujusmodi commissiones in posterum, & quidquid inde secutum fuerit, nullius sint roboris B vel momenti. Judices autem & conservatores a sede apostolica deputati, si in altero jurium graduati non fuerint, assessorem partibus non suspectum, ab ipsis partibus vel earum altera requisiti, assumere, & secundum ejus relationem judicare teneantur. Et quia sæpius & multiplici relatione percepimus, quamplurimas ecclesias, & illis præsidentes episcopos, tam citra quam ultra montes, vexari in eorum jurisdictionibus, juribus & dominiis, ac turbari a domicellis, principibus & nobilibus eorumdem, qui sub colore jurispatronatus, quod in beneficiis ecclesiasticis habere confingunt, nullo privilegio apostolico suffulti, sine ordinariorum collationibus & literis, & absque C aliquo saltem colorato titulo beneficia non solum clericis, sed etiam laicis conferre, sacerdotes & clericos delinquentes ad eorum libitum punire, decimas omnium rerum, ad quarum solutionem de jure tenentur, ac cathedralium & alia, quæ legis diœcesanæ & jurisdictionis sunt, & ad ipsos episcopos dumtaxat pertinent, temere auferre, fraudare, usurpare, seu ut præmissa fiant, mandare, ac ipsa & fructus quoscumque, ne a civitatibus, terris & locis eorum extrahantur, prohibere: feuda, possessiones & prædia occupare, & indebite detinere, seu ad feuda & bona ipsarum ecclesiarum eis concedendum, ac beneficia ecclesiastica personis per eos nominatis conferendum, D minis & terroribus ac aliis viis indirectis inducere & compellere, & alia quamplurima damna, jacturas & injurias ecclesiis & earum prælatis, ac cleris præfatis inferri, non modo permittere, sed etiam expresse mandare præsumant. Attendentes igitur, quod laicis in clericos & personas ecclesiasticas, ac bona ecclesiastica non est attributa facultas, atque æquum & justum esse, ut in eos jura insurgant, qui illa offendere præsumunt: nec non considerantes, quantum ex his tam nostro & apostolicæ sedis honori, quam personarum ecclesiasticarum quieto & prospero statui, non sine damnanda pernicie derogetur: ac cupientes eos, quos ad observantiam jurium, virtu- E tum præmia non inducunt, non tam adjectarum exaggeratione pœnarum, quam adjiciendarum de novo formidine a temerariis ausibus refrenare, omnes & singulas constitutiones, quæ super decimarum solutione, & contra violatores & raptores ecclesiarum, & incendiarios, agrorum depopulatores, & tam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, quam venerabiles fratres nostros episcopos, & alias personas ecclesiasticas, sæculares & regulares capientes, detinentes, & eorum jurisdictionem & jura quomodolibet indebite occupantes, aut eos in eorum jurisdictionis exercitio pertur-

ban-

SESSIO X.

ANNO CHRISTI 1515.

bantes ſeu moleſtantes, eos quoque ad conferendum A beneficia eccleſiaſtica perſonis per eos nominatis, aut alias de illis pro eorum libito voluntatis diſponendum, & feuda ac bona eccleſiaſtica in emphyteuſi concedendum, aut alias vendendum temere compellentes, nec non ſtatuta contra libertatem eccleſiaſticam facientes, & ad præmiſſa, auxilium, conſilium vel favorem præſtantes hactenus emanarunt, innovamus. Et cum ea, nedum juri contraria, ſed etiam eccleſiaſticæ libertati opprobrioſa ſint quamplurimum & adverſa, ut de officio nobis credito dignam Deo poſſimus reddere rationem, affectibus & monitis paternis imperatorem, reges, principes, duces, marchiones, comites, barones & quoſcumque alios alterius cujuſcumque B nobilitatis, præeminentiæ, potentiæ ſeu poteſtatis, excellentiæ vel dignitatis exiſtentes, attente hortamur in Domino, eiſdem virtute ſanctæ obedientiæ mandantes, ut ipſi conſtitutiones prædictas obſervent, & faciant à ſuis etiam ſubjectis inviolabiliter obſervari, quacumque conſuetudine contraria non obſtante, ſi divinam offenſam & ſedis apoſtolicæ debitam vitare voluerint ultionem. Ac collationes de dictis beneficiis ſic factas, nullas & irritas nihilominus eſſe decernimus, ac illis utentes, reddentur inhabiles ad alia beneficia eccleſiaſtica obtinenda, donec cum eis ſuper hoc per ſedem prædictam fuerit diſpenſatum. Mature quoque conſiderantes, quod poſt Chriſti ad cælos aſcenſionem C, apoſtoli per ſingulas urbes & diœceſes epiſcopos diſtribuerunt, ſicut ſancta Romana eccleſia per orbem conſtituit, eoſdem epiſcopos in partem ſolicitudinis vocando, onera gradatim diſtribuendo per patriarchas, primates, archiepiſcopos & epiſcopos: ac ſacris etiam canonibus fuerit definitum, per eos pro morum correctione, & controverſiarum deciſione & determinatione, ac mandatorum domini obſervatione fieri debere concilium provinciale, ac ſynodum epiſcopalem, ut depravata corrigerentur, & illa facere negligentes, canonicis pœnis ſubjacerent: cum conveniat, nos circa ea quæ rempublicam Chriſtianam concernunt, eſſe intentos, deſiderantes canones ipſos firmiter obſervari D, eiſdem patriarchis, primatibus, archiepiſcopis & epiſcopis diſtricte injungimus ut de officio eis commiſſo dignam Deo poſſint reddere rationem, canones, concilia & ſynodos hujuſmodi fieri mandantes, quocumque privilegio non obſtante, inviolabiliter obſervent, præterquam quoad concilium provinciale, quod de cetero ſingulis trienniis mandamus, ad illaque etiam exemptos accedere debere decernimus, privilegio ac conſuetudine quacumque contraria non obſtantibus. Circa hoc autem negligentes, pœnas in eiſdem canonibus contentas ſe noverint incurſuros. Et cum conſtitutione in concilio Viennenſi edita, quæ incipit, In pleriſque, ut pontificiæ dignitatis honor E ſervaretur, ſtatutum fuerit, ne eccleſiis cathedralibus bonis temporalibus, ſine quibus ſpiritualia diu eſſe non poſſunt, privatis, ac clero & populo Chriſtiano carentibus, de aliquibus perſonis præſertim religioſis provideretur, conſtitutionem ipſam innovamus, illamque inviolabiliter obſervari debere volumus atque mandamus, niſi aliqua juſta cauſa, in conſiſtorio noſtro ſecreto approbanda, aliter duxerimus faciendum. Nos enim quidquid contra præmiſſa, vel aliquod præmiſſorum contigerit attentari, irritum decernimus & inane, contraria quacumque conſtitutione vel privilegio non obſtante. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtrorum ſtatuti, prohibitionis, præcepti, conſtitutionis, ordinationis, hortationis, injunctionis, innovationis, voluntatis, mandati & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

Data Romæ in publica ſeſſione in Lateranenſi ſacroſancta baſilica ſolemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ milleſimo quingenteſimo decimoquinto, 4. Nonas Maii, pontificatus noſtri anno tertio.

Qua perlecta, petiit, an placerent paternitatibus ſuis contenta in ſchedula. Et omnes reſponderunt placere, dempto præfato reverendo patre domino Jeremia archiepiſcopo Tranenſi, qui dixit, non placere in quantum ſchedula dat ordinem, quod epiſcopi contra exemptos debeant formare proceſſus & mittere ad curiam.

Poſtmodum vero reverendus pater dominus Franciſcus epiſcopus Nannetenſis aſcendit ambonem, & legit ſchedulam ſuper impreſſione librorum, cujus tenor talis eſt:

Leo Epiſcopus ſervus ſervorum Dei ad futuram rei memoriam, ſacro approbante concilio.

Inter ſolicitudines noſtris humeris incumbentes, perpeti cura revolvimus, ut errantes in viam veritatis reducere, ipſoſque lucrifacere Deo, ſua nobis cooperante gratia, valeamus. Hoc eſt quod profecto deſideranter exquirimus, ad id noſtræ mentis ſedulo deſtinamus affectum, ac circa illud ſtudioſa diligentia vigilamus. Sane licet literarum peritia per librorum lectionem poſſit faciliter obtineri, ac ars imprimendi libros temporibus potiſſimum noſtris divino favente numine, inventa ſeu aucta & perpolita, plurima mortalibus attulerit commoda, cum parva impenſa, copia librorum maxima habeatur, quibus ingenia ad literarum ſtudia percommode exerceri, & viri eruditi in omni linguarum genere, præſertim autem catholici, quibus ſanctam Romanam eccleſiam abundare affectamus, facile evadere poſſunt, qui etiam infideles ſciant & valeant ſacris inſtitutis inſtruere, fideliumque collegio per doctrinam Chriſtianæ fidei ſalubriter aggregare: quia tamen multorum querela noſtrum & ſedis apoſtolicæ pulſavit auditum, quod nonnulli hujus artis imprimendi magiſtri, in diverſis mundi partibus libros tam Græcæ, Hebraicæ, Arabicæ & Chaldææ linguarum in Latinum tranſlatos, quam alios, Latino ac vulgari ſermone editos, errores etiam in fide, ac pernicioſa dogmata etiam religioni Chriſtianæ contraria, ac contra famam perſonarum etiam dignitate fulgentium continentes, imprimere ac publice vendere præſumunt, ex quorum lectura non ſolum legentes non ædificantur, ſed in maximos potius tam in fide, quam in vita & moribus prolabuntur errores, unde varia ſæpe ſcandala, prout experientia rerum magiſtra docuit, exorta fuerunt, & majora in dies exoriri formidantur. Nos itaque, ne id, quod ad Dei gloriam, & fidei augmentum, ac bonarum artium propagationem ſalubriter eſt inventum, in contrarium converta-

ta-

ANNO CHRISTI 1515.

SESSIO X.

tatur, ac Christi fidelium saluti detrimentum pariat, super librorum impressione curam nostram habendam fore duximus, ne de cetero cum bonis seminibus spinæ coalescant, vel medicinis venena intermisceantur. Volentes igitur de opportuno super his remedio providere, hoc sacro approbante concilio, ut negotium impressionis librorum hujusmodi eo prosperetur felicius, quo deinceps indago solertior diligentius & cautius adhibeatur, statuimus & ordinamus, quod de cetero perpetuis futuris temporibus nullus librum aliquem seu aliam quamcumque scripturam, tam in urbe nostra, quam aliis quibusvis civitatibus & diœcesibus imprimere seu imprimi facere præsumant, nisi prius in Urbe per vicarium nostrum & sacri palatii magistrum, in aliis vero civitatibus & diœcesibus per episcopum vel alium habentem peritiam scientiæ libri, seu scripturæ hujusmodi imprimendæ ab eodem episcopo ad id deputandum, ac inquisitorem hæreticæ pravitatis sive diœcesis, in quibus librorum impressio hujusmodi fieret, diligenter examinentur, & per eorum manu propria subscriptionem, sub excommunicationis sententia gratis & sine dilatione imponendam, approbentur. Qui autem secus præsumpserit, ultra librorum impressorum amissionem, & illorum publicam combustionem, ac centum ducatorum fabricæ principis apostolorum de Urbe sine spe remissionis solutionem, ac anni continui exercitii impressionis suspensionem, excommunicationis sententia innodatus existat, ac demum ingravescente contumacia taliter per episcopum suum vel vicarium nostrum respective per omnia juris remedia castigetur, quod alii ejus exemplo similia minime attentare præsumant.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti & ordinationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1515. quarto Nonas Maii, pontificatus nostri anno tertio.

Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et responderunt omnes placere, excepto reverendo patre domino Alexio episcopo Melfitano, qui dixit placere de novis operibus, non autem de antiquis.

Deinde reverendus pater dominus Petrus episcopus Castelli maris ascendit ambonem, & legit schedulam super præfixione termini contra profitentes pragmaticam sanctionem, & super indictione undecimæ sessionis, cujus tenor talis est:

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Cum inter alia in hoc sacro concilio expedienda, quid super sanctione, per nonnullos prælatos Gallicæ nationis, tam clericos, quam laicos, etiam nobiles ac alios illis faventes, quam ipsi pragmaticam vocant, edita, determinandum & declarandum foret, expedire & declarare summopere desideraremus, prout etiam felicis recordationis Julius papa II. prædecessor noster hujus concilii indictor desiderabat, & prælati & alii clerici, hac laici præfati, ad comparendum tam coram præfato Julio prædecessore, quam nobis pluries citati fuerint, & eorum contumacia in dicto concilio sæpius allegata, seu accusata extiterit: cumque postmodum pro parte prælatorum, clericorum, & laicorum etiam nobilium, ac fautorum prædictorum, ad hoc, ut præfertur, legitime vocatorum, allegatum fuerit, nullum locum, per quem transeundum esset, ut tute venire ad comparendum in dicto concilio possent, habere: nos ne eo prætextu quoquo modo se excusare possent, a communitate Januensium, per quorum loca tute ad Romanam curiam ad allegandum ea, quæ in hujusmodi causa pragmaticæ allegare voluerint, venire possint, amplum salvumconductum concedi curavimus, & eisdem assignari. Et ne aliquid amplius contra præmissa allegare, & justam possint prætendere ignorantiam, clericos & laicos, etiam nobiles, etiam prælatos, & fautores, clericorumque ac sæcularium collegia, ad eorum contumaciam convincendam, sacro approbante concilio, de novo pro ultimo & peremptorio termino requirimus & monemus, ut ante Kalendas Octobris proxime futuri, omni excusatione & dilatione cessantibus, legitime comparere debeant: quem terminum & dilationem hujusmodi, ex causis prædictis ad omnes excusationes tollendas, ad dictam diem Kalendarum Octobris pro ultima & peremptoria dilatione, ut præfertur, prorogamus, de novo concedimus & assignamus. Quo termino elapso, ad ulteriora & terminationem dicti negotii etiam definitiva sententia procedetur, eorum contumacia & non comparatione minime obstantibus, in prima extunc futura sessione, quam ad hoc, & alia quamplura utilia peragenda, videlicet undecimam sessionem, quæ erit die quartadecima Decembris post festum beatæ Luciæ proxime futuri, præfato sacro approbante concilio, indicimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrarum requisitionis, monitionis, prorogationis, concessionis, assignationis & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoquinto, IV. Nonas Maii, pontificatus nostri anno tertio.

Qua perlecta, magnificus dominus Ludovicus de Solier, orator Christianissimi regis Franciæ accessit ad pedes sanctitatis suæ, & dixit in excusatione profitentium pragmaticam sanctionem, quod prælati Franciæ fuerunt impediti per inimicos Francorum, non verentes censuras contentas in bulla cœnæ domini, & ideo sanctitas sua habuit eos alios excusatos. Cum igitur de præsenti eodem impedimento detenti sint, & non audeant venire, quia inter Delphinatum & Lombardiam est periculum: quare pro parte eorum supplicatur sanctitati suæ, ut habeat eos nunc excusatos. Et cum dabitur eis tutus accessus, offerunt se venire ad concilium; & allegare de juribus suis. Et idem magnificus orator dedit schedulam tenoris infrascripti.

Sanctissimo ac beatissimo domino nostro papa.

Pater beatissime, novit optime sanctitas vestra, & nos Christianissimi regis oratores apud eamdem fidem facimus, prælatos ecclesiæ Gallicanæ ad pedes, & imperium sanctitatis vestræ, & ad sacrum concilium venientes prohibitos fuisse, ac impeditos comminationibus & detectis insidiis inimicorum regis ejusdem Christianissimi, non verentium censuras, & pœnas in bulla cœnæ domini comprehensas: & ideo jure ac merito beatitudo vestra tunc prælatos illos excusatos habuit. Non enim citatum legimus quemquam teneri se periculis committere maris, latronum, itinerum & inimicorum. Cum igitur, pater beatissime, eodem notorio impedimento perdurante; maxime inter Delphinatum & Liguriam & Lombardiam, prælati ipsi ad hoc sacrum concilium venire non potuerint, non etiam venturi sint, donec libere liceat & expedite, supplicatur humiliter pro parte illius Gallicanæ ecclesiæ, quod & nunc sanctitati vestræ placeat illam, eosdemque prælatos excusatos habere: & ita pro sua prudentia solita providere, quod tutus esse possit accessus ac expeditus ad eamdem sanctitatem & sacrum concilium: tunc etenim & quamprimum ad sanctitatis vestræ pedes prælati ipsi, aut alii dictæ ecclesiæ nomine venient, imo obtemperaturi ejusdem imperio, & sanctæ sedis apostolicæ: alioquin per illos non stabit, prout nec stat, quo minus adveniat. Ceterum pater beatissime, pro exoneratione Ludovici de Soleriis, oratoris regis Christianissimi qui has offert, supplicatur humillime, ut placeat jubere notariis omnibus & singulis in præsenti concilio & sessione assistentibus, quos rogat, quod de excusatione hujusmodi, declaratione, oblatione, una cum decreto sanctitatis vestræ actum sumant, & inde instrumentum conficiant, eidem oratori expediendum ad ecclesiæ Gallicanæ, & aliorum, quorum interesse poterit, uberiorem cautelam.

Ejusdem sanctitatis vestræ humillimus servitor Christianissimi Francorum regis orator Louys de Soliers.

Præfatus sanctissimus dominus noster respondit præfato oratori, quod ex provincia Provinciæ erat facilis & tutus transitus per Januam, & quod providerat de salvoconductu Januensium, & eis mandaverat tradi, & si opus esset, provideret de meliori & tutiori salvoconductu, & propterea volebat sanctitas sua, quod schedula prædicta staret in suo robore.

Deinde præfatus reverendus pater dominus Petrus episcopus Castelli maris petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et responderunt omnes placere, dempto reverendo domino Jacobo episcopo Potentino, qui dixit non placere, quod detur iste terminus profitentibus pragmaticam, quia contemnunt bullas & mandata apostolica.

Demum dominus Marius de Peruschis, sacri concilii procurator, accusavit contumaciam non interessentium, in concilio interesse debentium; & petiit per sanctitatem suam declarari. Et præfatus dominus noster declaravit, nisi ad primam comparerent. Et hæc fuerunt pro decima sessione.

Fuerunt insuper data mandata infrascripta per procuratores infrascriptos, excusando principales suos, videlicet reverendus pater dominus Joannes Franciscus de Ruvere episcopus Taurinensis dedit mandatum reverendi patris domini Joannis de Sabaudia episcopi Gebennensis. Et venerabilis vir dominus Humbertus Caneti, dedit mandatum reverendi patris domini archiepiscopi Tarentini. Et dominus Hodfelsus Vandemberch dedit mandatum reverendi patris domini Joannis episcopi Havelbergensis. Et reverendus pater dominus Gisbertus episcopus Rapollanus dedit mandatum reverendi patris domini Joannis Baptistæ episcopi Valvensis & Sulmonensis. Et reverendus pater dominus Joannes archiepiscopus Gneznensis dedit mandatum reverendi patris domini Fabiani episcopi Narniensis. Et discretus dominus Ludovicus Molon clericus Cæsaraugustensis dedit mandatum reverendi patris domini Ludovici episcopi Empuriensis. Et reverendus pater dominus Bartholomæus episcopus Justinopolitani mandatum reverendi patris domini Bernardi episcopi Clusiensis. Et reverendus pater dominus Bernardus episcopus Tarvisinus dedit mandatum reverendi patris domini Georgii episcopi Nonensis. Et reverendus pater dominus Joannes episcopus Sibinicensis dedit mandatum reverendi patris domini episcopi Farensis. Et dominus Petrus Raymiardi dedit mandatum reverendi patris domini Antonii episcopi Regiensis. Et reverendus pater dominus frater Guilielmus de Salvaterra dedit mandatum reverendi domini Guillelmi episcopi Gerundensis. Et dominus Zutfeldus Vardemberch dedit mandatum reverendi domini Henrici episcopi Rhotheburgensis. Et reverendissimus in Christo pater & dominus dominus Antonius de Monte, tituli sanctæ Praxedis presbyter cardinalis, dedit quasdam literas missivas, & quoddam mandatum reverendi patris domini Jacobi archiepiscopi Upsalensis ad excusandum eum in sacro Lateranensi concilio, & interessendum nomine suo & suæ provinciæ. Et reverendus pater dominus Ferdinandus episcopus Scalensis dedit mandatum reverendi patris domini Bernardi episcopi Sorani. Et reverendissimus in Christo pater & dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ presbyter cardinalis, de Flisco nuncupatus, dedit mandatum reverendi patris domini Hieronymi episcopi Torcellani. Et reverendus pater dominus Andreas archiepiscopus Spalatensis dedit mandatum reverendi patris domini Antonii episcopi Calamovensis: & reverendus pater dominus Joannes Antonius episcopus Calmensis dedit mandatum reverendi patris domini Galesii episcopi Bellunensis: & reverendus pater dominus Petrus Paulus episcopus Esinus, dedit mandatum reverendi patris domini Antonii episcopi Auximani.

Quibus perlectis, sanctissimus dominus noster incepit, Te Deum laudamus. Et cantato per capellam cantorum, explectaque decima sessione, præfatus sanctissimus dominus noster equitavit ad palatium associantibus reverendissimis dominis cardinalibus & aliis prælatis & curialibus in copioso numero.

Oratio reverendi patris domini Stephani archiepiscopi Patracensis & episcopi Torcellani, habita in concilio Lateranensi coram Leone decimo pontifice maximo in decima sessione dicti concilii, quinto.

Magnus dominus & laudabilis nimiis, in civitate Dei nostri in monte sancto ejus. Psalm. 47. Rem grandem & summe difficilem, ac parvitati meæ impa-

ANNO CHRISTI 1515. imparem, pater beatissime, ne obedientiæ bonum perderem, hodie hoc in loco amplissimo ornatissimoque hujus sacrosancti Lateranensis concilii, coram tuo judicio gravissimo & tantorum patrum justissimo tractandam suscepi. In qua quasi mei ipsius & senectutis ac adversæ valetudinis oblitus, zelo tamen fidei catholicæ & apostolicæ perfusus, quo anima mea jam diu comesta fuit, in discrimine maximo decorum actionis meæ posui, cum ab hoc genere dicendi per annos plures me abstinuerim. Et hoc quidem, si assumptæ propositioni, in qua de summa omnium rerum agitur in tanta angustia temporis in quo brevitati in dicendo satisfaciendum esse censeo altissimo & profundissimo sacramento magnæ & ultimæ reformationis, divinis mysteriis præpositi psalmi involuto, correspondere non valuero. Nam quis est astantium speculatorum sanctæ ecclesiæ, etiam summa doctrina, ut par est, repletus, qui in se, & non in Christo vivens, quo tantæ psalmodiæ fracto alabastro, in quo opus creationis, mysterium reparationis, sacramentum reformationis, & ultimæ consummationis decretum, miro secreto continentur, non in litera, sed in spiritu; non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis; non in montibus philosophantium Gelboe, ubi, propheta dicente, *ceciderunt fortes Israel*, sed in montibus sanctis & æternis, in quibus positum est fundamentum fundamentorum, sancti sanctorum, in odorem tantorum unguentorum suavissimum, de quo apostolus: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Jesus Christus*: digne possit & valeat mentes astantium patrum tantis unguentis optimis inungere, tum pro cognitione veritatis boni & mali consilii, tum pro reformatione ecclesiæ & orbis, ac contra hostes fidei expeditione summe necessaria ut Christi bonus odor Deo fieri possit; invenire etiam longa meditatione non valeo. Verum pater sanctissime, in tantorum mysteriorum, quæ latent in litera propositi psalmi, contemplatione quasi extatica mente & corde jam positus, profiteor me in dicendo hodie nihil aliud scire, quam Christum, & hunc pro nobis cruci affixum. Ideo cum apostolo libera voce clamabo: *Vivo jam, sed non ego, vivit vero in me Christus*. Non mirum igitur astantibus accedat, si pro declaratione psalmi David, ipsi David, scilicet Christo, pro secunda sabbati in filiis Core, qui Calvariarum filii in apostolis interpretantur, a custodia serotina, sic enim ejus titulus est, humanæ sapientiæ verbis insistere non curabo; sed quam brevissime spiritum vitæ in tanti psalmi demonstratione perquiram, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, prout alias consuevi, sed in ostensione tantum spiritus & virtutis, præsertim coram te Leone decimo pontifice maximo, quem divina favente clementia hoc tempore magnæ reformationis persecutionisque infidelium canonice electum existimo, ut sis Leo in sede Petri, non ab re decimus, pro Christi regno, nostro tempore, si volueris toto orbe terrarum innovando assumptus: quandoquidem non frustra in ultimo decalogi positus, Leo decimus vocatus fueris. Et ego quidem jam septuagenarius, cujus cithara versa est in luctum, & organum, cum Job, in vocem flentium, in oculis meis abjectus, & omnium speculatorum sanctæ ecclesiæ minimus, in decima quoque tanti concilii sessione, pro mysteriis regis magni enucleandis te jubente oraturus, non frustra etiam ascenderim. Quapropter, ut hæc tam excelsa & sublimia ac mira, mirandaque, quæ in dicta psalmodia continentur, & ad præsens humili sermone meo dicenda veniunt a Spiritu Christi, in quo est mihi vita, in dicendo progressu orationis dignius largiusque disponantur, ipsa virgo beata, angelorum domina, fons omnium gratiarum, quæ omnes hæreses interemit, cujus opera, magna reformatio, concordia principum, & vera contra infideles expeditio fieri debet, opem ferre dignetur, quod talia digne cum profectu audientium dicenda suo ore, sicut in apostolis, sua facundia, sicut in doctoribus, & sua gratia, sicut in martyribus, electisque omnibus, ita in nobis pro assumpta brevitate copiose, tam pro vera tanti concilii conclusione, quam pro necessaria & celeri contra hostes fidei nostræ expeditione infundere velit, quod lumen Christi plus solito ad gloriam & honorem tanti concilii in cordibus auditorum accendi valeat. Cujus auxilium desuper implorantes humiliter prostrati canticum novum pro novo suffragio cantabimus, dicentes.

2. Reg. 1. — 1. Cor. 3. — 2. Cor. 1. Galat. 2. — Job. 10. — SESSIO X.

Omnium splendor, decus, & perenne
Virginum lumen, genitrix superni,
Gloria humani generis Maria
Unica nostri.
Sola tu virgo dominaris astris,
Sola tu terræ, maris, atque cæli
Lumen, inceptis faveas, rogamus,
Inclyta nostris.
Ut queam sacros reserare sensus,
Qui latent chartis nimium severis,
Ingredi & celsa, duce te benigna,
Mœnia terræ.

Si omnia, pater beatissime, quæ pro declaratione propositi psalmi dicenda sese offerunt, perquirere vellem, longa esset oratio. Quandoquidem hæc tam altissima & profundissima psalmodia, non solum in se opera creationis universi, mysterium reparationis humani generis, pro innovatione sæculi prima sabbati, & sacramentum magnæ reformationis pro secunda sabbati in magno Lateranensi nostro concilio demonstrandum, ac decretum ultimæ consummationis universi per finale judicium miro & ineffabili modo contineat, verum etiam & mysterium incarnationis Verbi Dei pro civitate magni domini in cælis & in terris ex lapidibus vivis construenda præ se ferre invenitur, pro qua Rex magnus ab initio & ante sæcula præparaverat terram immaculatam, in qua ædificaret sibi domum, de qua gloriose educeret immaculatam, æternam sponsam, matrem justorum lætantem, & non minus in posterum fidem catholicam & apostolicam suam, juxta decretum sacrosancti consistorii Trinitatis & unitatis diviñæ, pro communi salute per orbem universum promulgandam esse statuerit, tam pro intellectuali, quam pro rationali ecclesia beatificanda exaltandaque temporibus præfinitis a Patre, in quibus eam toto orbe terrarum per suos principes constituendos super universam terram annuntiaret & prædicaret, in qua quidem prædicatione luce meridiana clarius ostenderent, quod æternitas Christi, antequam ex virgine nasceretur, in mysterio præmonstrata ac prædestinata esset, ita quod mysterium non præjudicaret tempori, nec e contra, quin ipse ille solus esset, qui ante mundi constitutionem usque ad consummationem omnia operaretur, secundum arcanum suæ divinæ mentis in cælis & in

SESSIO X. — ANNO CHRISTI 1515.

& in terris, tam pro natura angelica, quam pro humana, donec in Chriſto Deo omnes unum fierent, & magnus ipſe dominus tunc in civitate Dei, & in monte ſancto ejus nimium laudabilis inveniretur, tum in gradibus, tum in domibus ſuis, dum eam carnem, quam ab æterno prædeſtinaverat, ac pro temporis plenitudine præparaverat, unione ineffabili, in ſuppoſito Verbi aſſumeret de domo Mariæ ſemper virginis, dicente propheta: *Deus in domibus ejus cognoſcetur, dum ſuſcipiet eam*. *Pſalm. 47.* De hac ergo ineffabili ſuſceptione, tum pro prima, tum pro ſecunda ſabbati, in quibus & ædificatio & reformatio civitatis magni Regis ex monte Sion, & lateribus Aquilonis cum exaltatione univerſæ terræ continetur, quambreviſſime dicemus. Reliqua vero majora & profundiora myſteria in tribus aliis orationibus meis, pro tanto concilio, a die ſuſcepti oneris in dicendo diſpoſitis, legenda relinquam. Et non minus brevitatis cauſa in volumine decem librorum, in quibus ab origine uſque ad conſummationem univerſi, ſpeculum limpidiſſimum militantis eccleſiæ inſtar triumphantis mirifice continetur, ſanctiſſimo domino noſtro dedicato, calamo exaranda reſervabimus. Siquidem & audita modo duriſſima inter duos infideles reges pugna, & illorum iniquam intentionem contra rempublicam Chriſtianam noſtram ex illorum ante male geſtis mecum perpendens, aliam, quam ad præſens recitamus, breviorem orationem humiliori ſtylo non abſque cauſa diſpoſuimus. Verum, pater ſanctiſſime, non minus nunc, quam tunc, quando reges terræ male convenerunt in unum, tam primo contra regnum Judæorum, quam ſecundo Chriſtianorum, ut deſtruerent fidem unigeniti a patre ſuper terram, reges noſtri cæli eccleſiæ & terræ, nunc etiam bene convenerunt in hoc ſacroſancto Lateranenſi concilio in unum, ad reformationem tum eccleſiæ, tum orbis univerſi pro gloria regni Chriſti, & ſuæ ſanctæ Romanæ eccleſiæ & apoſtolicæ ſedis exaltatione, ac hoſtium tantæ fidei extirpatione, quæ per veros ſpirituales venatores de proximo juxta temporum computationem pro ſecunda ſabbati fieri debet in magna & ultima reformatione, ſicut prima ſabbati ædificatio fuerat per piſcatores, dicente Jeremia pro ſecunda ſabbati, ſicut dixerat pro prima de piſcatoribus: *Et ecce mittam venatores meos, & venabuntur eos de montibus & collibus & ſpeluncis & de cavernis terræ*. *Jerem. 16.* Et ideo propheta alio in pſalmo dixerat: *Veritas* jam diu *de terra* virginis *orta eſt, & juſtitia de cælo* ad eam, *Pſalm. 84.* pro ædificatione civitatis Dei magni, *in terram proſpexit*: quæ non minus ad præſens pro reformatione, innovatione dilatioueque illius per orbem univerſum reſpicit. Et id quoque pro noſtro tempore perficere ſummopere quærit feſtinatque, ne fiant noſtra, in perſecutione tum Turcarum, tum Sophi & aliorum impiorum, pejora prioribus, quod culpa noſtra, noſtro utique tempore ſtante magno Lateranenſi concilio divinitus, pro tempore magnæ tribulationis, in civitate magni Regis congregato, non fiat in eo, & ſit illa vera magna reformatio, pro qua priores pontifices hactenus ideo laboraverunt in vanum. Quod noſtro quoque tempore rex noſter magnus Chriſtus in concilio noſtro Lateranenſi non minus nimium laudabilis pro reformatione inveniretur, quam antea fuerat pro ædificatione, quando præſtantius ſolito per univerſi orbis ſecundam converſionem

& obedientiam ſedatis bellis, quæ in orbe Chriſtiano culpa malorum vigent, hoſtibuſque fidei noſtræ virtute altiſſimi ſuperatis, & ad noſtram fidem miraculoſe etiam converſis, ex Mahumeti ſpurciſſima ſecta uno cum omnibus aliis ubique terrarum dextera excelſi, extincta, ſolus rex magnus noſter Chriſtus ſedere habeat in monte ſancto apoſtolicæ ſedis ejus, de qua ſcribitur: *Et ſedes ejus ſicut ſol in conſpectu meo ſemper*, *Pſalm. 88.* & id profecto cum exultatione converſionis univerſæ terræ, de qua etiam habetur: *Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos*: *Pſalm. 125.* & alibi: *Niſi converſi fueritis, gladium ſuum vibrabit, & in eo parabit vaſa mortis*. *Pſalm. 7.* Quandoquidem abyſſus, abyſſus tanti ſacramenti, abyſſum reconciliationis cum Deo, *Pſalm. 41.* plus ſolito imminente duriſſima perſecutione domus Ottomanorum & Sophi, per opera Lateranenſis concilii, agente Leone decimo pontifice maximo, invocat, ut ſit in urbe Roma, quæ Deo providente, regnante impiorum eccleſia ſub idololatria caput orbis ideo data fuerat, quod regnante ſucceſſivo tempore juſtorum eccleſia ſub vera latria multo amplior, glorioſior & præſtantior in magnæ civitatis reformatione fieret, quam antea fuerat. Recte ergo ille dixerat: *Vidi civitatem ſanctam novam Jeruſalem deſcendentem de cælo, a Deo paratam ſicut ſponſam ornatam viro ſuo*. *Apoc. 21.* In hac ergo tali ac tanta civitate Dei, ſancta videlicet Romana eccleſia, magnus dominus nimium laudabilis etiam invenitur, & in monte ſancto apoſtolicæ ſedis ejus pro ſecunda ſabbati, plus ſolito exaltari & magnificari jure æterno reperitur. Et nimium quidem laudari dicitur, quoniam quantum laudari debeat, nec angelica, nec humana lingua exprimi poſſet, præſertim cum ipſe ſit magnus dominus, & magna virtus ejus, & ſapientiæ ejus non eſt numerus. *Pſalm. 146.* Qui quidem pro ſua magnitudine, in concilio impiorum laudari non reperitur, quando in talium ore ſua laus ſordeſcat: non in atriis ſynagogæ Phariſæorum & hypocritarum, quorum os maledictione plenum eſt: nec in palatiis regum & principum, quorum manus plenæ ſunt ſanguine & infidelitate: nec denique in Babylone philoſophantium de toro de ſuo, ac juris humani peritorum, ubi omnis confuſio contra veritatem ſanctæ eccleſiæ adducitur. Sed ubi, dicit quiſpiam, laudabitur? Dicat propheta: *In civitate Dei*, in ſancta utique immaculata eccleſia Dei, *Pſalm. 47.* & quod fortius & dignius eſt, *in monte ſancto* apoſtolicæ ſedis ejus; de quo Iſaias: *Et erit in noviſſimis diebus mons præparatus in domo domini ſuper verticem omnium montium*, *Iſa. 2.* qui eſt poteſtas plenitudinis Chriſti ejus in ſede apoſtolica, per legem immaculatam ſuper omnia regna mundi ſedens, & confluent ad eum omnes gentes, & adorabunt eum, & dicent: Gloria tibi domine, qui es Deus & homo: dicente etiam Joanne: *Rex regum & dominus dominantium*, *Apoc. 19.* per myſterium incarnationis, per opus redemptionis, & gloriam reſurrectionis: in qua omnia innovaſti, & mundum eccleſiæ tuæ ſuper omnes & omnia exaltaſti, & qui eras ante mundi conſtitutionem per myſterium ſacramenti in unitate perſonæ unigenitus a Patre. Propter quod dixeras: *Antequam Abraham fieret, ego ſum*: *Joan. 8.* quoniam in Chriſto erat æternitas ab initio & ante ſæcula; & in Abraham brevitas, in qua Deus homo factus eſt, ut homo in tali brevitate fieret Deus, & in mundi plenitudine primogenitus virginis matris in terris

terris fieret, qui erat unigenitus filius Dei in A cælis, de quo Jeremias: *Novum faciet dominus* Jerem. 31. *super terram; Femina circumdabit virum*. Quod, commutata forma verborum talium, Plato ipse, qui a sacra Hebræorum vera philosophia & Dei scientia lumen habuerat, dixerat, Deum circumrotundum & decurtatum, quando unigenitus Dei Filius factus est homo. Propter quod Petrus apostolus, revelante Patre, ei dixerat: Matth. 16. *Tu es Christus Filius Dei vivi*, pro prima sabbati. In qua prolatione fidem catholicam & apostolicam ab æterno patre pro æterno filio ordinatam ad fundamentum ecclesiæ, confessus est. Et nunc quoque, quod ipse venturus sit in spiritu pro secunda sabbati, ad magnam orbis reformationem, non minus opera Spiritus B sancti & virtute insinuare reperitur, ut orbis terrarum, & universa quæ cæli ambitu continentur, ad montem sanctum apostolicæ sedis ejus in utroque gladio cum vera obedientia ve- 1. Thess. 4. niant. *Et tunc cognoscat unusquisque nostrum suum vas possidere in Dei magna civitate, ad sanctificationem & honorem per humilitatem scientiæ Dei, & non per superbiam humanæ scientiæ, ad contumeliam & errorem*, in quo & Averroi- Isa. 66. stæ in scientia diaboli & juristæ in scientia mundi, & Mahumetistæ in scientia carnis, extollunt se adversus scientiam Dei, ac lumen fidei catholicæ. Et idcirco a Spiritu sancto dicitur: Sap. 1. *Super quem requiescam, nisi super humilem & trementem sermones meos? Siquidem & Spiritus san-* C *ctus disciplinæ effugit fictum, nec habitat in cor-* Sap. 13. *pore subdito peccatis*. Hinc etiam scribitur: *Vani sunt omnes sensus hominis, in quibus non subest scientia Dei*.

Verum, pater sanctissime, si hæc talis ac tanta scientia Dei, in nostro Lateranensi magno concilio, nunc mundi & diaboli & carnis spreta scientia, grato animo jam suscipietur, vera & repentina reformatio per totam ecclesiam, orbemque universum, gloriose miraculoseque absque livore fiet. Et hoc certe, si in novitate vitæ depositis veteribus pannis, cum veris Jebusæis corde contrito & humiliato, ad pientissimum regem nostrum Christum accedere curabimus. In qua humiliatione vera cum Christo rege magno D reconciliatio fiet, sine qua nec unionem principum Christianorum, nec expeditionem contra hostem potentissimum summe necessariam obti- Coloss. 3. nere valebimus. Quandoquidem cognita magnitudine ipsius magni domini, exuere nos oportet veterem hominem cum omnibus malis actibus suis, in quibus ira Dei contra nos, populumque suum provocata jam diu fuit, & novum hominem Christum in sanctitate & veritate induere: alioquin peribimus regnante diluvio maximæ tribulationis in vinea domini. Siquidem magnus ipse dominus vitia, scelera, & peccata, ac blasphemias contra Deum, virginem, & sanctos turpissimas, quæ in Romana & universali ecclesia ac populo suo Christia- E no & orbe universo perpetrantur, pro sua justitia amplius tolerare non valeat, magnitudo sua ludibrio iri ulterius in tanta universi corruptione habeat, quasi hæc inferiora ipse, Qui Psal. 23. est, neglexerit: nam & sua negligere non valeat, quoniam domini est terra & plenitudo ejus: & neglecto per suos ministros in terris regimine universi, in quibus, & status clericorum & religiosorum ac laicorum, terminos, quos posuerant sancti patres, dicente scriptura: *Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt* Prov. 28. *patres tui*; transgredi non verentur, corrigere, & de medio auferre summopere intendat & quærat. Ideo opera Lateranensis concilii digne reformanda veniunt, ne pereamus de via justa. At vero adhuc in nostro sæculo, patres optimi, multi sunt legis divinæ perversores, qui non modo præmissa fovere, sed & leges veteris mundi in maligno positi, quæ proprio fine carent, contra immaculatam legem Dei ponere satagunt, quando tales potestatem coactivam imperii præferre Romano pontifici: & regnum mortis principis tenebrarum, regno Christi anteferre: & imperium puri & mortalis hominis imperio Dei & immortalis hominis: ac leges maculatas ad animarum perditionem legi immaculatæ convertenti animas anteponere conantur. Et ita tales perversi, & non conversi, & irreligiosi, & non religiosi totius Christianæ fidei decorum contra magnitudinem magni domini deturpare non verentur: quasi Chri- Joan. 10. stus bonus pastor animam suam pro ovibus suis, in quibus ædificaret sibi ecclesiam sine ruga & macula, in mortem solus non posuerit, & per sanguinem sanctorum, super se lapidem vivum & angularem, talem dilectam non ædificasset. O hypocritarum & perditorum hominum pessimam conditionem! o inimicorum fidei perditionem! o ignorantium pro salute animarum viam mandatorum Dei! Quis vos ita fascinavit, quod inde divino judicio rei facti estis, quando terminos sanctorum divinæque scripturæ transgredientes, jura puri hominis contra veritatem Dei hominis, & magnitudinem æterni regis, ac contra scientiam Dei extollere adhuc contenditis, & cornua contra sedem apostolicam erigere per magistros erroris non erubescitis, ut tot mala religioni Christianæ non minus, quam ex aliis male gestis proveniant? Sed heu, heu, quam calamitosa erit de proximo talium perditio, & laborantium in Dei scientia & observatione mandatorum Dei exaltatio! quoniam de magna Turcarum, & infidelium aliorum a tot annis persecutione, jam rex noster Christus ad reformationem universi, sua magnitudine miro modo educet bonum pro secunda sabbati, sicut cum prima sabbati in maxima persecutione Romanorum regnum cælorum Romanæ ecclesiæ in ipsa Urbe adduxerat ut esset in ea gloria omnibus sanctis ejus, qui sanguinem suum fuderant pro firmamento apostolicæ sedis, & sedentis canonice in ea, & non minus in sua instanti reformatione nunc id futurum existimo. Ideo jam hora est, patres optimi, hora inquam, est, nos de malo somno surgere, & magno domino vigilare, quoniam ipse est, qui nostro quoque tempore in fremitu suæ magnitudinis propter lacrymas Magdalenæ & Marthæ, id est, contemplativæ, & activæ Joan. 11. rogantis ecclesiæ, Lazarum quatriduanum & jam diu in lascivia mundi fœtentem suscitabit pro sua magnitudine in secunda orbis conversione demonstranda, in qua status clericorum in Lazaro designatus, præ aliis opera virginis gloriosæ ad vitam contemplativam pro septimo statu ecclesiæ trahetur. Et non minus religiosorum quatuor rotarum status, in filia mortua in Marc. 5. domo archisynagogi demonstratus, ad primam vitam, in qua spiritus vitæ erat in rotis, miro modo a mortuis revocabitur: status vero laicorum in filio matris viduæ extra civitatem Luc. 7. resuscitato præfiguratus, ubique terrarum multo gloriosius, quam alia, ad fidei catholicæ observantiam, apostolicæque doctrinæ quasi reminiscendo primitias fidei nostræ vocabitur, & pien-

SESSIO X.

pientissime intra civitatem Dei sub matris suæ Romanæ ecclesiæ obedientia adducetur, quod inde gloriose toto orbe terrarum unum ovile & unus pastor usque ad sæculi consummationem, in magnitudine utique ipsius magni domini fiat. Nam & hanc magnitudinem in cælo empyreo in primo magno generali concilio intellectualis ecclesiæ pro hominis susceptione, in quo magnus dominus suo tempore elevandus in terra supposito Verbi Dei ad universi decorum erat, ut in illo constitueret unam sanctam ecclesiam, electorum omnium matrem & reginam: si Lucifer, qui tanti boni concilii in cælo divisionem fecerat, & primam viam mali concilii invenerat sua malitia, superbiaque cum suis cohærentibus iuxta legem & conditionem eis appositam pro signo, in quo ipse habeat signaculum similitudinis Dei, suscipere, ut par erat, per veram obedientiam voluisset, & æterni sacerdotis magni ante eum geniti regnum & imperium ac hierarchiam, harmoniam & monarchiæ universorum temperatissimum principatum, æqua mente in magnitudine creatoris sui & omnium præponderare quæsivisset, & se supra extollere non concupivisset; a tanta magnitudine domini, tamquam primus hæresiarcha sub anathemate perpetuæ damnationis ad ima dejectus, & extra bonorum angelorum ecclesiam & bonum concilium factus; nec donis supernaturalibus, in quibus plenus decore erat, spoliatus fuisset. Hanc magnitudinem si Adam suasione mulieris serpentina lingua deceptæ, in se non concupivisset, donis gratuitis denudatus, sub maledicto terræ in opere suo, extra paradisum deliciarum ejectus in sudore vultus sui non vixisset. Hanc magnitudinem, si imperatores & reges tum Romanorum, tum aliorum, si philosophi, si sapientes in scientia noctis non ignorassent; idola non adorassent, Dei potentiam in agendis secundis causis non supposuissent, & primas sex veritates in divinis philosophus non negasset: hanc magnitudinem, si principes sæculi, si populi & idolorum sacerdotes cognoscere voluissent, idololatriam contra veram latriam per orbem universum non prædicassent: Babylonem omnium confusionum & errorum matrem contra civitatem Dei & justorum ecclesiam non erexissent: nec monarchias septem Luciferi, suorumque principum, & imperium puri hominis supra regnum & imperium Christi filii Dei vivi extollere falso titulo non perquisivissent. Nec minus sacerdotes & principes synagogæ Judæorum si talem magnitudinem domini sui grato animo suscipere voluissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent, nunquam regno, sacerdotio, & civitate Dei privati fuissent: nec imperatores, & principes Romani imperii, qui ubique terrarum in sanguinem sanctorum debacchabantur, si celsitudinem veræ magnitudinis in fide Christi cognoscere voluissent, in qua sui principes & ministri, ac milites, non in potentia armorum & sæculi favore, sed in virtute perfecta, in vita immaculata, in signis & miraculis, in scientia Dei & doctrina Christi, in qua dæmones expellebant, idola destruebant cathedram pestiferæ doctrinæ dejiciebant, & cathedram veræ & apostolicæ doctrinæ sola operatione perfecta exaltabant, nunquam usque ad magni Constantini tempora, in quibus ipse Constantinus a divina gratia afflatus desuper, cognita æternitate Regis gloriæ & potestate in regno suæ ecclesiæ, & se possessorem malæ fidei in mundi principatu post resurrectionem illius ex mortuis advertens, sceptrum imperii orbis & Urbis, ac monarchiam universi, vero & proprio domino & omnium creatori victori Deo, & homini in sede sua Romana Silvestro pontifici maximo in jure primævo & naturali Christi æterni sacerdotis secundum ordinem benedicti Patris plene cessit, & Christum regem magnum in suo vicario per obedientiam adoravit, aliamque sedem jussu illius, & concessione apostolica quæsivit, & sub obedientia sedis apostolicæ in Byzantio erexit, & contra hostes fidei nostræ semper gloriose pugnavit. Quæ quidem omnia sic divinitus gesta, si alii imperatores cognoscere & suscipere voluissent, nunquam, inquam, tales imperatores in sanctorum sanguine tam crudeliter polluti fuissent. Nec minus etiam post Constantini tempora, si imperatores, si legum imperialium cultores & conditores, & nostri etiam temporis illarum professores, talem magnitudinem regni Christi & salvatoris nostri Jesu æterni sacerdotis advertere voluissent, omnia temporalia & potestatem tum in divinis, tum in humanis, spreto jugo Christi, in suis vicariis ad imperium trahere non præsumerent. Nec Cæsares electiones pontificum pro eorum argumento confirmasse assererent; nec talia male gesta, divinitus suo tempore evacuata allegarent. Nec potestatem coactivam & tyrannicam, iterato super liberam, unicam, & supremam vicarii Christi potestatem & sanctæ ecclesiæ ponerent. Nec sola spiritualia pontifici Romano ascriberent, nec verba Christi, dicta sanctorum & sacrorum conciliorum, summorumque pontificum decreta, opera Spiritus sancti edita, ac sacras sanctiones obliqua interpretatione aberrantes ab utero, sacrarum literarum violassent. Nec denique nostris temporibus, si cardines orbis, si reges tum cæli ecclesiæ, tum terræ, si quatuor rotarum patres, & religiosi, si magistri & doctores: si advocati & procuratores, si judices, & Romanæ curiæ officiales, ecclesiarumque rectores, tantam magnitudinem magni domini, & inviolabilis justitiæ suæ sceptrum, recta, simplici, ac pura mente, juxta legis Dei, & regularum divinum intellectum suscipere vellent, tot enormia & legi immaculatæ contraria, fracto jugo Christi sine caritate ac Dei timore, plebem Christi quasi panem devorantes, non perpetrarent, & terminos, quos posuerunt sancti patres, non transirent. Quapropter Bernardus ad Eugenium tamquam ad summum hierarchicum in cælo ecclesiæ virum, in quo erat omnis potestas supra omnes potestates, tam cæli quam terræ, recte scripserat: Tibi data est omnis potestas; in qua qui totum dicit, nihil excludit: sed cogita utrum omnia concedere debeas. Quod si non debes, serva modum, ut justificeris, cum judicaris. Et alibi: Ut quid in palatio tuo leges Justinianæ garriunt, & tuæ Christianæ silent? In quibus si tantum, patres optimi, leges Christi non siluissent, & præsidentes in Dei ecclesia in regimine eis commisso modum in omnibus servassent, sancta ecclesia tantorum hæreticorum hæreses, & schismata, ac impiorum persecutiones non sustinuisset, nec sceleratam Mahumeti sectam, nec Ottomannorum & Sophi instantem maximam persecutionem subire cogeretur: si tamen dominus ipse magnus, magnitudinem suam contra potentissimum hostem sicut sub * Eliseo contra Sennacherib, & Macchabæorum tempore contra Antiochum non

Margin: Joan. 10. — Genes. 1. — ANNO CHRISTI 1515.

* Isaia, vel Ezechia, legendum.

ANNO CHRISTI 1515. non apposuerit, quod inde virtus fidei suæ elu-
cescat. Recte ergo ad nos conversa mater no-
Isa. 1. stra ecclesia voce lugubri dicere potest : *Filios
enutrivi, & exaltavi, ipsi autem spreverunt me,
ut non sit in pace adhuc amaritudo mea amaris-
sima*. Siquidem & amara fuit tyrannorum in
filiis meis occisio, sed inde fidei meæ ampli-
ficatio : & non minus amarior hæreticorum
persecutio, sed catholicæ fidei exaltatio : ve-
rum & jamdiu, sed fortius nunc propter fal-
sam & simulatam hypocritarum irreligionem,
facta est mihi amarissima, quando talium cau-
sa, spurcissima secta Mahumeti tantum per or-
bem creverit, quæ tamen de proximo, virtute
dexteræ excelsi, & non humana, extincta erit:
ut si pro septimo statu in vera pace amaritudo
amarissima, & pax in terra hominibus bonæ
voluntatis. Quibus quidem sic stantibus, pa-
ter sanctissime, talibus jam speculationibus tan-
ti psalmi postpositis, ad illas tantum pro con-
clusione orationis nostræ summe & repentine
necessaria veniamus, in quibus anima mea jam
corde & mente immersa, dolores parturientis
Romanæ ecclesiæ nostræ & universalis tam ve-
hementer in se suscepit, quod contremiscunt
labia, viscera quatiuntur, oculi lacrymarum
flumina desiderant, lingua calculum ignis Chri-
sti exoptat, ut circumquaque lingua velociter
dicentis diffundere valeat, quanta sit latitudo,
submersio & periculum imminentis tribulatio-
nis tum Sophi & impiorum hominum, tum
Turcarum, in qua dominus propter scelera,
Sap. 1. vitia & peccata, quæ in regibus tum cæli,
tum terræ, ac populo Christiano hoc nostro
tempore vigent, ad nostri temporis flagellum
potentissimos fidei nostræ hostes excitavit, &
negligentissimos principes Christianos pro illius
defensione adhuc multis flagellis a somno tur-
pissimo excitare non valuit, quandoquidem in
malevolam animam intrare sapientia divina
nequeat, ut fiant nostra posteriora pejora prio-
ribus, in quibus ab annis multis populus Chri-
stianus Christi sanguine redemptus, dictus est
captivus incuria & negligentia prælatorum ec-
clesiæ, & principum Christianorum, qui quæ-
rentes quæ etiam sua non sunt, quæ Christi
sunt neglexerunt, ac ad præsens fortius solito
negligunt, quandoquidem bella durissima ab
annis viginti inter se exercentes, tantorum
bellatorum sanguinem, tum in Italia, tum
extra, sine pietate fuderunt, presbyteris, re-
ligiosis, nobilibus, honestisque viris, sancti-
monialibus, virginibus, viduis, aliorumque
uxoribus, pueris & puellis, tam turpiter abu-
si fuerunt, quod nec sexui, nec ætati, nec
religioni, nec ecclesiæ, nec sacris rebus pe-
percerunt, ac si feræ silvarum immanissimæ,
& sine ratione fuissent in membrorum Christi
conculcatione turpissima sævientes, & non mi-
nus in extinctione veteranorum militum labo-
raverunt, in quibus robur exercitus Christia-
norum contra tantos hostes tutissimum erat.
O miserrimam populi Christiani conditionem!
O summis lacrymis deplorandam tot animarum
perditionem! O miseræ Italiæ crudelissimam
conculcationem, deprædationemque! in quibus
latior via, extinctis nostris præsidiis, hosti-
bus fidei nostræ data est. Siquidem tales au-
ctores, crudelissimique belli nimia propria cu-
piditate ducti, reipublicæ Christianæ defen-
sionem distulerunt, & bella inter Christianos
exercentes, stragem maximam sanguinis Chri-
stiani dederunt. Et ideo vada, quoad potue-

SESSIO X.

A runt, ad occupandum majora in dies, Tur-
cis & aliis infidelibus aperuerunt. Et eo qui-
dem tempore, in quo si principes Christiani
uniti essent, facillime stante talium infidelium
durissima strage inter se, dominia Christiano-
rum occupata recuperare possent. Propterea
dominus per Isaiam conqueritur, dicens : *Ideo* Isa. 5.
*populus meus ductus est captivus, quoniam non
habuit scientiam*, scilicet veræ doctrinæ & im-
maculatæ vitæ, in qua ecclesiæ pastores, non
pastores fuerunt tunc, sed lupi rapaces, prout
multis notum est. Verumtamen quanto major
erit nostri causa persecutio, tanto gloriosior
erit per conversionem omnium, in Christo re-
ge nostro, & non a nobis liberatio. Et hinc
B fuit, patres optimi, quod brevi tempore qua-
tuor patriarchales ecclesiæ, aliæque innumera-
biles, in quibus Hebræorum & Græcorum ec-
clesiæ de titulo crucis abrasæ opera diaboli
fuerunt, propter illarum hæreses & rebellionem
contra obedientiam sanctæ sedis Romanæ, ad
manus infidelium devenerunt. Siquidem & in
sede Romana in suo vicario Deus sibi obedien-
tiam incommutabilem reservaverat, instar il-
lius, quam in ligno paradisi Adæ posuerat,
ut imperaret mundo, & soli Deo unice ser- Gen 2.
viret & obediret, & tantam obedientiam a sub-
ditis exigeret, quantam ipse Deo præstaret.
Idcirco adversantes obedientiæ ligni sedis apo-
stolicæ, a crucis ligno assumptæ, dicente
C propheta, *Dominus regnabit a ligno*, gravissi- Psalm. 93.
me durissimeque puniti fuerunt, quod talium
exemplo etiam sedens in ipsa apostolica sede,
animadverteret, qua censura plectendus veni-
ret, si ipse Deo non obediret: quandoquidem
Deus illum sibi soli judicandum servaverat,
prout in pontifice Aaron, & Petro concipere
potuimus. Quapropter nostro tempore duo
imperia, tot, tantaque regna & Christiano-
rum dominia ad spurcissimam sectam Mahu-
meti cum maxima jactura reipublicæ Christia-
næ & regentium in ea, venerunt, quoniam
ab obedientia sedis apostolicæ recesserunt. De
quibus valde timeo & pertimesco, quoniam
obstinationem in malo in rectoribus tum ec-
D clesiæ, tum residui populi Christiani in orbe
terrarum, non ignoro quod dicente Ezechie-
le, dominus jam per flagellum Turcarum sive Ezech. 45.
impiorum a pastoribus requiret gregem suum,
tempore nubis & caliginis male præsidentium
dispersum, & ab uberibus sanctæ ecclesiæ evul-
sum per inobedientiam. O me miserum, quid
audio? quid mente concipio ex his? Væ in-
quam mihi, quia tamdiu tacui, ut inde vir
pollutus labiis essem. Verumtamen tacui, o Isa. 6.
patres, o domini, o majores mei, quia ali-
quantisper propheticus ille sermo me retarda-
vit, quo dicitur : *Qui intelligit, taceat, quo-
niam pravum tempus est, in quo alii supplantant,* Amos 5.
*alii qui in eum, qui cecidit, insiliunt, alii super
E eum plaudunt : qui autem manum porrigat ex
affectione, non est*. Et quoniam caritas extin-
cta est, admonitiones ex caritate sublatæ
sunt, concordiæque etiam nomen ipsum ad
præsens ignoratur; O tempora! a summis ad
ima facta transgressio : improbitati probitas,
inopia copiæ, superbiæ humilitas, avaritiæ
caritas cessit : non mirum igitur, si causis di-
versis, uti natura est, diversi pro tempori-
bus oriuntur effectus. Nam & sancti apostoli,
& illi qui nostram ecclesiam suo sanguine ædi-
ficarunt, cælestia & bona immortalia, nos
vero caduca & mortalia terrena quærimus :
illi

SESSIO X.

ANNO CHRISTI 1515.

illi miracula & virtutes, nos piacula & scelera: illi summis virtutibus gratiam, nos vitiis iram consecuti fuimus. Sed væ, væ gubernacula Christianorum male flectentibus, qui propria dumtaxat curantes, mentium animarumque salutem neglexerunt, gregemque rapientibus lupis non modo non obviant, sed vada, quoad possunt, per desidiam ampliant.

Jamjam tempus vindictæ aderit, nisi per veram Lateranensis concilii ordinationem, pœnitentiam de commissis, & omissis in populo Christiano te jubente, pater sanctissime, qui plenitudinem potestatis in te habes, prædicabitur, & vera reformatio tam in spiritualibus, quam in temporalibus, ubique terrarum tuo decreto diffusa fuerit. Arripe ergo gladium divinæ potestatis tibi traditum bis acutum, & jube, impera & manda, ut pax universalis, & colligatio per decennium inter Christianos ad minus fiat, & reges ad id in compedibus
Matth. 16. magnitudinis magni Regis liga, & nobiles in manicis ferreis censurarum constringe, quoniam tibi data est omnis potestas in cælo & in terra. Utere ergo illa, ut pacem inter Christianos habeas, & expeditionem contra hostes fidei, ut par est, e vestigio obtineas: quandoquidem hostis noster, tamquam draco sævissimus, ad nos devorandos properat & festinat. Et si ante provisionem nostram ingredietur terram nostræ promissionis Italiam, quid tibi tunc, pater sancte, dignitas pontificalis proderit? quid gemmæ? quid preciosa latera domus? quid dominia & principatus tui & tuorum? quid sponsæ fidei tuæ commissa ornamenta? quid vasa preciosa, & palatia digne constructa? Quid Cæsari maximo nostro imperii sceptrum & regni Romani dignitas valebit, si eo vivente & negligente, talis calamitas evenerit? Quid regibus Christianissimo & catholico, talis denominatio Christianissimi & catholici operabitur, si de illorum negligentia rei divino judicio fient? Quid aliis regibus Christianis, ceterisque tum Italiæ, tum extra, dominia, regna, thesauri maximi, filii & paratus armorum si sanctam ecclesiam Romanam dominam & reginam, ac omnium matrem profanari permiserint? Quid vobis, patres optimi, dignitas maxima cardinalatus? quid arca plena nummis? quid vasa aurea & argentea? quid lapides preciosi? quid equorum & familiæ ornatus & domorum, ceterarumque rerum usus deceptione plenus? Quid denique ecclesiæ sanctæ prælatis dignitas, potestas & divitiæ? Quid Romanis aliisque populis, & Romanæ curiæ officialibus, ceterisque miseræ Italiæ cultoribus vita & opera ipsorum tunc prodesse poterunt? Dicat a memoria mea calamitosa illa Constantinopolitanæ civitatis clades. Probet totius illius imperii dura sanguinis effusio. Confirmet Trapezundæ & omnium populorum Hellespontici maris circumquaque eversio. Clamet Thessalonicarum Mityleni & Peloponnesi occupatio. In medium afferant Asiæ & Europæ ditissimæ devastatæ provinciæ. Insinuent totius Thessaliæ, Macedoniæ, Epiri & Illyriæ opulentissimæ sine numero deprædatæ civitates, opida & castra. Exclament tot millia millium populorum totius fere plagæ orientis, meridiei ac septentrionis, qui ab annis ducentis, sed turpius duriusque nostris temporibus, ad infidelibus subjugati fuerunt, & jam successivis temporibus, quod dolenter dico, a fide nostra diversi, quorum sangui-
Ezech. 34. nem, dicente Ezechiele, in die districti examinis dominus de manibus illorum, qui tunc in Dei ecclesia indigne præsidebant, durissime requiret. Declaret tantarum virginum violatio, puerorum ululatus, mulierum planctus, matrimoniorum divisio, captivorum venditio, & aliorum absque numero occisio. Aperiat & ante oculos nostros ponat hujus matris nostræ & sponsæ Dei, tantarum ecclesiarum ubique fornicatio, & sanctarum religionum dissipatio, & in reliquiis sanctorum conculcatio: quæ quidem omnia in illa misera Chalcidis, seu Eubœæ, & Crojæ, Drivasti, Alissii, Scodræ, Motoni & Coronæ & aliarum direptione fuerunt, quæ cuncta hæc domus Ottomannorum brevi temporis spatio debacchata est. Et denique proclamet in auribus nostris crudele ac nefandum Hydrunti excidium, in quo quam sæva fuerit Turcarum rabies nemo nostrum ignorat. Nam & quo in periculo tunc fuerit & Romana
ecclesia, & tota Italia, quod tertium *Væ* Apo- Apoc. 8.
calypsis non sustinuerit, sicut Hierosolymitana primum & Constantinopolitana secundum, propter illarum aversionem contra regnum Christi & suæ sanctæ apostolicæ sedis sustinuerint, misericordia & miseratio magni domini ad suorum fidelium preces apertissime declaravit, quando instante periculo nostro, opportuno tempore Turcarum principem imperatorem sævissimum Mahumetum soldanum interemit. Hæc nos doceant, hæc nobis ad doctrinam fiant, hæc in exemplum accedant, hæc nos excitent, hæc nos cautiores & diligentiores faciant & reddant. Et quæ nobis usui & ornatui sunt pro gloria nominis illius, cujus omnia sunt, pro salute nostra & multorum, ac pro liberatione totius reipublicæ nostræ Christianæ, nosipsimet potius exponamus, largissimeque effundamus, quam ad talium pollutas manus una nobiscum deveniat. Quod utique digne fiet, pater beatissime, si, quæ diximus, opere complere curabimus. Verum quo id a nobis dignius, præstantiusque exequatur, colligite, vos patres, vos domini, vos ecclesiarum rectores ac præsides, vos, inquam, etiam reges & principes Christiani populi, vos iterum, inquam, qui in sanguinem Christi, & sanctorum nimium impinguati & dilatati estis, colligite fragmenta alabastri, confractæ in dicendo psalmodiæ ne pereant, & implete cophinos animarum vestrarum, sicut apostolorum numerus prima sabbati, pro secunda sabbati orbis conversione complenda, quasi priora reminiscendo, & posteriora prævidendo, jussu domini duodecim cophinos, juxta partes duodecim orbis secundo convertendas impleverunt, de quibus Propheta: *Reminiscentur & convertentur*
ad te omnes fines terræ. Quapropter vos car- Psalm. 21.
dines orbis, vos principes terræ, docente rege Psalm. 47.
nostro David, circumdate jam dignius ac præstantius solito montem Sion, speculatricem videlicet sanctam apostolicam sedem nostram. Et vos etiam veri episcopi, & sanctæ ecclesiæ digni prælati, matrem nostram Romanam ecclesiam, unicam dominam omnium & reginam vero & pio affectu complectimini, & vestra immaculata vita, doctrina & operatione perfecta fovete eam, orationibus instantes, jejunia & eleemosynas observantes, sacras vigilias adamantes, & distribuite fragmenta apostolicæ doctrinæ in domibus ejus, scilicet in ecclesiis illius, in quibus tamquam turres dati estis cum propugnaculis contra hostes fidei, ut enarretis pro progenie altera, quæ ad jugum fidei

ANNO CHRISTI 1515.

SESSIO X.

dei catholicæ & apostolicæ ventura est: quoniam hic magnus dominus nimium laudabilis in civitate Dei, & in monte sancto ejus: ipse, & non alius, est Deus dominus noster, & solus salvator & liberator, qui digne & gloriose miraculoseque cum exultatione universæ terræ, ab omni periculo nos liberabit, & in fremitu fortitudinis suæ conculcabit omnes contrarias potestates: & ipse, inquam, & non alius, cum gloria & honore nominis sui reget nos in sæcula sæculorum. Amen. Deo gratias.

Die vero vigesima præfati mensis Maii, reverendissimus in Christo pater & dominus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, nunc vero sanctæ Praxedis presbyter cardinalis, protector illustrissimi Caroli ducis Sabaudiæ, dedit mandatum præfati illustrissimi domini; cujus tenor talis est:

MANDATUM DUCIS SABAUDIÆ.

*Carolus dux Sabaudiæ, Chablaisii & Augustæ, sacri Romani imperii princeps vicariusque perpetuus, marchio in Italia, princeps Pedemontium, comes Gebenesii, Baugiacii & Rotundi montis, baro Vvandi, * Foncigniaci & Gaii, Niciaque, Breyssiæ ac Vercellarum, &c. dominus, universis & singulis præsentes literas inspecturis.*

* *Fociniaci*

Facimus manifestum, quod cum quondam felicis recordationis Julius papa secundus, sacrum Lateranense concilium in urbe Roma celebrandum indixerit, quod sanctissimus dominus noster dominus Leo divina providentia papa decimus, præfato Julio, sicut domino placuit, de medio sublato, ad summi apostolatus apicem divina favente clementia assumptus, pro rebus universalis ecclesiæ, ac totius Christianæ religionis salubriter dirigendis disponendisque, ut experientia edocet, cum maxima catholicorum principum, Christianique populi frequentia prosequitur. Nos igitur tam salubre & laudabile suæ beatitudinis propositum, ac permaxime necessarium opus collaudantes, illisque pia devotione & reverentia assistentes, licet superioribus proximis diebus speciales oratores nostros suæ beatitudini, tamquam vicario Christi, & beati apostolorum principis Petri vero successori, reverentiam obedientiamque præstandam destinaverimus, nihilo minus ut sanctis institutis suæ beatitudinis, cujus & sanctæ matris ecclesiæ membrum nos esse profitemur, juxta illustrissimorum progenitorum nostrorum laudabilem consuetudinem conformemur, ex nostra certa scientia maturaque deliberatione, citra tamen quorumcumque procuratorum nostrorum hactenus per nos constitutorum revocationem, tenore præsentium facimus, constituimus & deputamus nostrum verum, legitimum & indubitatum procuratorem specialem, ita tamen, quod specialitas generalitati non deroget, nec econtra, videlicet reverendissimum in Christo patrem & dominum dominum Antonium, sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sancti Vitalis presbyterum cardinalem, nostrum & negotiorum nostrorum in Romana curia protectorem, specialiter & expresse ad se nomine nostro in dicto sacrosancto concilio, illiusque sessionibus, quatenus expediat, præsentandum illisque interessendum, ad dicendum, proponendum, tractandum & procurandum, nec non laudandum & emologandum omnia & singula, quæ ad laudem Dei, animarum salutem, morum reformationem, universalisque ecclesiæ, ac totius religionis Christianæ bonum, pacem quoque & unionem Christi fidelium concernere videbuntur, & quæ præfatus sanctissimus dominus noster papa sacro hujusmodi concilio approbante duxerit reformanda, statuenda & ordinanda, nec non & ad alia faciendum, dicendum, gerendum & exercendum, quæ nosipsi in præmissis & circa ea faceremus, diceremus & proponeremus & ageremus, si præsentes personaliter interessemus, etiamsi talia forent quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum. Quæ quidem omnia & singula promittimus bona fide nostra, & in verbo principis perpetuo habere & tenere rata, grata, valida & firma, in nulloque contra facere, dicere, opponere vel venire, nec contravenire volenti aliqualiter consentire, clam, palam, tacite vel expresse sub obligatione omnium bonorum nostrorum præsentium & futurorum cum renunciationibus, & ceteris clausulis solitis & opportunis. In quorum testimonium has duximus concedendas, quas per secretarium nostrum subsignatum fieri jussimus, sigillo cancellariæ nostræ roboratas.

Datæ Taurini, die quarta mensis Maii, millesimo quingentesimo decimoquinto.

Carolus,

Primum præsentibus dominis illustrissimis Philippo de Sabaudia comite Gebennensi, reverendo Joanne de Sabaudia episcopo Gebennarum, reverendo Urbano de Myolano electo Valentinensi, Angelino de Provais præside patrimoniali, G. domino Salloysonis barone sancti Germani, reverendo domino de Piovana abbate Novalesii, Francisco Piovana, Joanne de Lucerna: Francisco de Bosco, domino Pressiaci magistro hospitii, Jafebro Paserii advocato fiscali.

Anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo decimoquinto indictione tertia, die vero vigesimaprima mensis Junii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, dominus Marius de Peruschis sacri concilii, aut fisci procurator, petiit, quod instrumentum datum coram sanctissimo domino nostro per magnificum dominum Ludovicum de Soleriis, & in libris cameræ apostolicæ registratum in actis concilii de novo registrari tradens illud facto tenoris infra scripti:

In nomine Domini. Amen.

Anno nativitatis dominicæ millesimo quingentesimo decimoquinto, & die vigesimasecunda mensis Februarii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno secundo. Noverit modernorum præsentia, & futurorum posteritas non ignoret, quod magnifici & spectabiles jurium professores, domini Gervasius de Bello monte miles & præsidens, Bertrandus Duranti dominus de Podioverio, Simon de Tributiis dominus de sancta Margarita, Gaspar de Pererio, Marcellinus Giuremandi, Bertrandus Rostagni, Antonius de Albis, Claudius Sarente dominus de Sovassu regii consiliarii, in suprema curia insignis parlamenti Provinciæ, & item magnifici etiam jurium doctores domini Aymericus de Andrea præsidens compu-

to-

torum , Joannes Arbaudi & Michael Guirani A magiſtri rationales magnæ regiæ curiæ , & cameræ computorum Aquenſium : nec non egregii domini Jacobus de Angelo , & Franciſcus Guarini jurium licentiati , regii generales procuratores conſtituti infra cameram conſilii dictæ ſupremæ curiæ , certificati , ut dixerunt , de actis, geſtis & promiſſis per magnificum & ſpectabilem militem dominum Ludovicum Forbinum dominum de Soleriis , primum in dicta parlamenti curia regium conſiliarium , & apud ſummum pontificem pro Chriſtianiſſimo domino noſtro Francorum rege oratorem digniſſimum , eorumve ſpectabilium dominorum procuratorem , conſtante de ejus procuratoria poteſtate inſtrumento in notam ſumpto , & ro- B gato per me notarium & ſecretarium regium infra ſcriptum , apud dictum ſanctiſſimum dominum noſtrum papam , juxta poteſtatem eorum parte illi datam , prout de actis , geſtis , atque promiſſis jam dictis ſpectabilibus dominis conſtitit per actum , ſeu illius exemplum nuper eiſdem tranſmiſſum per reverendum & ſpectabilem jurium doctorem dominum Petrum de Brandis archidiaconum Venerenſem etiam regium in dicta curia parlamenti conſiliarium Romæ exiſtentem . Cujus quidem exempli tenor ſequitur :

Anno a nativitate Domini milleſimo quingenteſimo decimoquarto , indictione ſecunda , die vero decimaquinta menſis Novembris , C pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris & domini noſtri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno ſecundo , conſtitutus perſonaliter coram præfato ſanctiſſimo domino noſtro , ac teſtium , & mei notarii cameræ apoſtolicæ infra ſcriptorum Romæ in palatio apoſtolico , ac in aula ſeu camera ipſius palatii , præfatus magnificus dominus Ludovicus , procurator , & procuratorio nomine præmiſſorum in eodem procuratorio nominatorum , aſſerens & notificans eidem ſanctiſſimo domino noſtro , quod ipſi conſiliarii regii ſuperius nominati , voluntarie & ſcienter non admiſerant contenta in dicto monitorio , ſed quodam modo inantea intendebant eſſe obedientes filii ſuæ ſancti- D tati , & nihilo minus vigore facultatis ſibi in dicto inſtrumento attributæ , omnes & ſingulas prohibitiones, mandata & decreta per ipſos conſiliarios, ac parlamentum hujuſmodi hactenus contra eccleſiaſticam libertatem & canonicas & pontificum ſanctiones factas , & facta ac geſta , eis omnibus , melioribus , modo , via , jure , cauſa & forma , quibus melius potuit , ſcivit & debuit , coram ipſo ſanctiſſimo domino noſtro revocavit, caſſavit & annullavit, ac revocat, caſſat & annullat, & ad priſtinum ſtatum omnia reduxit , ac eiſdem literis monitorialibus expreſſe , quantum potuit , obedivit & obtemperavit , & quod dicti ſui principales illi obedient , & obtemperabunt ac fa- E cient , & exequentur in futurum in omnibus & per omnia , prout in eiſdem literis monitorialibus plenius continetur ; expreſſe dixit atque promiſit , me notario præſente , & ſtipulante , & cetera ; prout etiam ipſi principales ſui jam in partibus publice revocaverant , caſſaverant & annullaverant , & alia fecerant , prout in publicis documentis deſuper factis , conſtantibus , de quibus fidem facit , ac ea mihi notario infra ſcripto conſignavit inſerenda , quorum tenores inferius deſcribuntur . Et inſuper eoſdem principales ſuos , & eorum quemlibet in ſolidum virtute dicti mandati & poteſtatis ſibi attributæ quodam modo inantea ipſi ſui principales & eorum quilibet ; quantum in eis vel eo eſt , omnia & ſingula contenta in dicto monitorio adimplebunt , & præmiſſis omnibus parebunt , & eccleſiaſticam libertatem non perturbabunt , ſed tamquam catholici , & obedientes filii ſuæ ſanctitatis mandatis acquieſcent . Et quod non contravenient in futurum directe vel indirecte alio quovis quæſito colore . Et eorum , & cujuſlibet ipſorum bona quæcumque ſpecialiter & expreſſe obligant , & pro eis & eorum quolibet de rato , & rati habitione . Ac ſe acturum & curaturum , quod infra quatuor menſes proxime futuros dicti ſui principales omnia & ſingula , ſupra & infra ſcripta ratificabunt & approbabunt . Et quod omnia & ſingula in dictis monitorialibus ſemper & perpetuo obſervabunt & adimplebunt , prout in eiſdem literis continetur & præcipitur , ſolemniter & expreſſe promiſit , me notario infra ſcripto tamquam publica & authentica perſona , pro ſancta Romana eccleſia & omnibus aliis quorum intereſt ſtipulantibus & recipientibus .

Quibus ſic geſtis , præfatus ſanctiſſimus dominus noſter more pii patris , motus benignitate & clementia , conſiderans & attendens , quod præfati conſiliarii ad cor reverſi ſunt , & quod ſancta ſedes apoſtolica poſt lapſum cum humilitate ab ea veniam petentibus & recurrentibus ad eam non conſuevit claudere ſuæ pietatis gremium , etiam ad univerſas preces ipſius magnifici domini Ludovici præfatos conſiliarios ſuperius nominatos , & eorum ſingulos auctoritate apoſtolica , & ex ſua ſolita clementia præmiſſis , viſis & intellectis, exceptis dumtaxat his , qui per ſecundum monitorium ad comparendum perſonaliter ſunt adſtricti , a cenſuris & pœnis etiam inhabilitatis , factionis teſtamenti , eorumque poſteritatem & generationes , & deſcendentes ab eis abſolvendos duxit & abſolvit , & facto ſigno ſanctæ crucis in perſonam præfati magnifici domini Ludovici eorum procuratoris , benedixit , & interdictum eccleſiaſticum præmiſſorum occaſione forſan appoſitum , penitus , & omnino relaxavit, eoſque & eorum quemlibet rehabilitavit , & ab eis & quolibet eorum omnem infamiæ maculam ſive notam penitus removit , ac eos, & eorum ſingulos, quatenus opus ſit, ad priſtinos honores, gradus , dignitates , beneficia & officia reſtituendos duxit , reſtituit cum reincidentia & ſine aliqua ſuſpenſione , & revocatione , & præjudicio dictarum literarum monitorialium , & proceſſus , perinde ac ſi præſens abſolutio facta non fuiſſet , niſi omnes & ſinguli principales prædicti infra dictos quatuor menſes proxime futuros præmiſſa omnia & ſingula ſic , ut præfertur,. ratificaverint & approbaverint.

Ipſi vero ſpectabiles & magnifici domini parendo mandatis , & bene placitis ipſius ſanctiſſimi domini noſtri papæ , quantum in eis eſt , & eos tangit , ſeu tangere poterit in futurum , communiter & diviſim omnia & ſingula per dictum ſpectabilem dominum de Soleriis , juxta mandatum ſibi datum , acta, geſta , promiſſa & procurata , & quæ in exemplo ſuper inſerto continentur, omnibus, melioribus, modo, via, jure & forma , quibus potuerunt & debuerunt, approbarunt , laudarunt, emologarunt , & ratificarunt , laudantque approbant , emologant & ra-

ANNO CHRISTI 1515.

SESSIO X.

ratificant, promittentes emologationem, approbationem & ratificationem hujusmodi, ac omnia alia & singula supradicta, firma & valida habere, tenere & observare, ac nunquam in aliquo contrafacere, dicere, vel venire, per se vel aliam interpositam personam tacite vel expresse sub expressa hypotheca, & obligatione omnium supranominatorum spectabilium dominiorum, & cujuslibet ipsorum, mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac sub omni juris & facti renuntiatione pariter & cautela. Et ita ad sancta Dei evangelia per eosdem seriatim, unus post alium tacta jurarunt de quibus præmissis omnibus fieri & expediri jusserunt, & voluerunt unum & plura, publicum & publica, instrumentum & instrumenta, per me notarium & secretarium regium infra scriptum. Acta fuerunt hæc omnia in civitate Aquensi, ubi supra, videlicet infra cameram regii consilii dictæ curiæ supremæ parlamenti, præsentibus ibidem nobilibus viris magistris Guillelmo Morini, Joanne Malhart, & Antonio Malbequi regiis secretariis, & ejusdem curiæ grafferiis, testibus ad præmissa vocatis, & assumptis. Et me Joanne Boycelli cive Aquensi regio secretario & notario publico, & comitatibus Provinciæ & * Fortulquerin, terrisque illis adjacentibus regia, & alias ubique terrarum apostolica auctoritatibus constituto. Qui præmissis ratificationi, approbationi & emologationi, promissionique & obligationi & aliis supradictis una cum prænominatis testibus præsens fui, eaque in notam sumpsi, legi & publicavi, a qua, seu illius originali extenso, hoc instrumentum publicum, in hanc publicam formam redactum aliena manu mihi fideli virtute gratiæ mihi concessæ extrahi feci, & inde collatione facta cum eodem extenso, compertaque conformitate, hic me subscribens, signum meum interposui authenticum, in fidem, robur & testimonium omnium præmissorum.

* Forqualquerii, legendum.

Anno prædicto, & die vigesimasexta mensis supradicti Februarii in loco supradicto, videlicet infra cameram consilii, in præsentia nobilium Stephani de Gennes commentariensis palatii, & Joannis Draconis Villæ * exeratum, meique notarii secretarii regii supra & infra scripti constituti, magnifici & spectabiles jurium professores domini Petrus Matthæi, dominus de Renesto Brossiæ, & Joannes Torvatiris dominus de Canilhaco, etiam regii in dicta curia consiliarii, certiorati per lecturam præsentis instrumenti de ratificatione, approbatione & emologatione gestorum & promissorum per supra scriptum magnificum dominum de Soleriis, illam, & omnia in hujusmodi instrumento contenta, gratam & ratam, rataque & grata habentes, omnibus, melioribus, modo, via & forma, quibus potuerunt & debuerunt, quantum in eis est, & eosdem conjunctim & divisim tangit, seu tangere potest, ratificaverunt, approbarunt & emologarunt, ratificantque, approbant & emologant sub illis, & eisdem promissionibus, obligationibus, renuntiationibus & juramento supra scriptis, ac si præsentes in præmissis interfuissent. Et hanc ratificationem & approbationem jusserunt notari, & describi per me dictum notarium & secretarium, hic me propria manu subsignantem. Boycelli.

Universis & singulis has præsentes testimoniales literas inspecturis, visuris & auditturis. Nos Gulielmus de Cordoano jurium licentiatus, sanctæ metropolitanæ Aquensis ecclesiæ canonicus, vicariusque generalis in spiritualibus & temporalibus totius archiepiscopatus Aquensis; Notum facimus & attestamur, nobilem virum magistrum Joannem Boycelli civem Aquensem, qui præsens sive præcedens instrumentum ratificationis sumpsit, subscripsit & subsignavit, fore & esse regium secretarium, notarium publicum apostolica, & regia auctoritatibus notum, virumque boni nominis & famæ, ac laudabilis conversationis, ad eumque tamquam ad notarium publicum & personam publicam, communem & publicum haberi recursum, & pro tali in tota patria Provinciæ reputari, suis quoque instrumentis & actis publicis, manu & signo suis roboratis, in judicio & extra stari, & fidem in dubiam adhiberi. Et ut præscripto instrumento fides indubia per quoscumque adhiberi valeat, has præsentes testimoniales literas per Honoratum Parcatoris notarium, & curiæ archiepiscopalis Aquensis scribam fieri, sigilli que ejusdem curiæ cum manus nostræ subscriptione fecimus, & jussimus debita appensione communiri.

Datæ Aquis die vigesimatertia mensis Februarii, anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquinto tertiæ indictionis.

G. de Cordoano
vicarius præfatus.

Anno a nativitate Domini 1515. indictione tertia, die vero octava mensis Julii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, reverendissimus in Christo pater & dominus dominus Antonius tituli sanctæ Praxedis presbyter cardinalis de mandato præfati sanctissimi domini nostri domini Leonis papæ decimi, sibi vivæ vocis oraculo facto, mandavit nobis Bernardo Sculteti, & Bernardino de Contreras, notariis & scribis sacri concilii, ut daremus in publica forma magnifico domino Ludovico de Soleriis, Christianissimi Francorum regis oratori, instrumentum authenticum cujusdam protestationis per eum factæ in decima sessione, excusando prælatos Gallicanæ nationis; quod quidem instrumentum eidem magnifico oratori fuit traditum tenoris infra scripti:

Universis & singulis præsentis publici instrumenti seriem inspecturis, visuris, lecturis pariter & auditturis: Notum sit, quod anno a nativitate domini 1515. indictione tertia, die vero Veneris, quarta mensis Maii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, Romæ in basilica Lateranensi fuit celebrata decima sessio sacrosancti generalis concilii Lateranensis. In qua quidem sessione fuit præfatus sanctissimus dominus noster. Et post multa tractata & acta in præfata sessione, circa finem reverendus pater dominus Petrus episcopus Castelli maris ascendit ambonem, & legit schedulam tenoris suprascripti.

Leo episcopus servus servorum Dei, prout superius.

Qua perlecta, magnificus dominus Ludovicus de Soleriis orator Christianissimi regis Franciæ, accessit ad pedes præfati sanctissimi domini nostri, & dixit, excusando prælatos ecclesiæ Gallicanæ profitentes pragmaticam sanctionem, quod prælati Franciæ fuerunt impediti per inimicos

micos Christianissimi regis Francorum, non venientes censuras contentas in bulla cœnæ domini, & ideo sanctitas sua habuit eos alias excusatos. Cum igitur de præsenti eodem impedimento detenti sint, & non audeant venire, quia inter Delphinatum & Lombardiam est periculum; quare pro parte eorum supplicatur sanctitati suæ, quod habeat eos nunc excusatos, & cum dabitur tutus accessus, offerunt venire ad concilium, & allegare de juribus suis. Facta itaque prædicta excusatione, idem magnificus orator dedit quamdam schedulam. Præfatus sanctissimus dominus noster respondit præfato oratori, quod ex provincia Provinciæ erat facilis & tutus transitus per Januam, & quod providerat de salvoconductu Januensium, & eis mandaverat tradi, & si opus esset, provideret de meliori & tutiori salvoconductu: tamen volebat sanctitas sua, quod schedula supradicta staret in suo robore.

Tenor autem schedulæ datæ per oratorem; de qua supra fit mentio, talis est:

Sanctissimus, &c. prout superius.

Super quibus omnibus & singulis idem magnificus dominus orator petiit a protonotariis, notariis & scribis concilii instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc in præfata basilica Lateranensi in decima sessione sacrosancti Lateranensis concilii generalis sub anno, indictione, die, mense, & pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem reverendo patre domino Thoma Phædra, & Bartholomæo Saliceto secretariis, & Francisco de Actavantis, & Benedicto Trocileti, & Aurelio Amerino notariis & scribis præfati concilii, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Et ego Bernardus Sculteti decretorum doctor decanus Vvarmiensis publicus apostolica & imperiali auctoritatibus notarius, & sacri Lateranensis generalis concilii scriba deputatus, quia præmissis omnibus, & singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent & agerentur, una cum prænominatis testibus, ac infra scripto collega & connotario meo præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi, & audivi, ac in notam sumpsi; ideo hoc præsens publicum instrumentum manu alterius fideliter scriptum, exinde confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi & communivi, rogatus & requisitus, in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.

Et ego Bernardinus de Contreras clericus Burgensis juris utriusque doctor publicus apostolica auctoritate notarius, ac sacri Lateranensis concilii scriba, quia præmissis omnibus & singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent & dicerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, ac fieri vidi & audivi, & in notam sumpsi, ex qua præsens publicum instrumentum manu alterius fideliter scriptum, subscripsi, & publicavi, signoque & nomine meis solitis signavi, in fidem, & testimonium omnium, & singulorum præmissorum rogatus & requisitus.

Congregatio generalis pro discussione eorum quæ tractanda sunt in undecima sessione.

Anno a nativitate domini 1515. indictione quarta, die vero decimaquinta Decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno quarto, fuit congregatio generalis prælatorum in palatio apostolico, in superiori capella dicti palatii, pro discutiendis & examinandis schedulis in undecima sessione legendis. In qua quidem congregatione fuerunt præsentes reverendissimi domini.

Cardinales.

Reverendissimus dominus Dominicus episcopus Portuensis.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sanctæ Praxedis.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii.
Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.
Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii.

Archiepiscopi, episcopi, & oratores.

Reverendus pater dominus Joannes Revaliensis, episcopus, orator marchionis Brandeburgensis.
Reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis, orator ducis Ferrariæ.
Reverendus pater dominus Hieronymus Antibarensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrahachiensis.
Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Joannes Arianensis.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel Barensis.
Reverendus pater dominus Andreas Cornelius Spoletensis.
Reverendus pater dominus Joannes Thebanus.
Reverendus pater dominus Marcus Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Julianus Salutiarum.
Reverendus pater dominus Hugolinus Lyciensis.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Bertrandus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Andreas Militensis.
Reverendus pater dominus Paulus Forosempronienfis.
Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Bonifacius Hipporegiensis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Alexander Hieronymus sancti Dominici insulæ Hispaniarum.
Reverendus pater dominus Scaramuzá Cumanus.
Reverendus pater dominus Marinus Aquinatensis.

Reve-

ANNO CHRISTI 1515.

Reverendus pater dominus Simon Ariminensis. A
Reverendus pater dominus Jacobus Antonius Sutrinus.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Casertanus.
Reverendus pater dominus Marinus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Petrus Acerranensis. B
Reverendus pater dominus Angelus Lausanensis.
Reverendus pater dominus Baltassar civitatis Castellanæ.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Montis viridis.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Thomas Lechlinensis.
Reverendus pater dominus Valentinus Parmensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Arbensis.
Reverendus pater dominus Zacharias Sebastensis. C
Reverendus pater dominus Petrus Lavellinus.
Reverendus pater dominus Paulus Nimosiensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Maximus Isferniensis.
Reverendus pater dominus Thomas Saonensis.
Reverendus pater dominus Paulus Esinensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Auximanus.
Reverendus pater dominus Guarinus Nucerinus. D
Reverendus pater dominus Theseus Racanatensis.
Reverendus pater dominus Augustinus a) Nobiensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Marsicanus.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Valvensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Bidunensis.
Reverendus pater dominus Philippus Brumatensis.
Reverendus pater dominus Christophorus Polignianensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus. E
Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Ventiensis.
Reverendus pater dominus Joannes Urgellensis.
Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis; ac Vallis umbrosæ, & sancti Dominici, sancti Francisci, sancti Augustini, & sanctæ Mariæ Servorum, ordinum generales.

a) Lege, Nebiensis. H.

SESSIO X.

Quibus omnibus congregatis & sedentibus more solito, dominus Andreas Piperarius secretarius concilii de mandato præfatorum reverendissimorum cardinalium legit schedulam continentem concordata per sanctissimum dominum nostrum cum Christianissimo Francorum rege. Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnes responderunt simpliciter placere; exceptis infrascriptis, qui dederunt vota particularia, & primo reverendus dominus Bertrandus episcopus Adriensis dixit placere, præsertim quia erant concordata cum sanctissimo domino nostro. Reverendus dominus Hieronymus episcopus Antibarenus dixit quod placebant; quia credebat, quod proveniebant a Spiritu sancto. Reverendus dominus Jeremias Tranensis archiepiscopus dixit, quod licet in illis concordatis lectis in schedula multa essent, quæ sibi displicerent quod sint facta & concordata, tamen postquam sanctissimus dominus noster jam fecerat & dederat bullam, & se obligaverat in vim contractus facere approbari per concilium, non deviabat a voluntate sanctitatis suæ: & sic placebant ea de causa. Reverendus dominus Maximus episcopus Isferniensis dixit placere, quia placuit sanctissimo domino nostro. Reverendus dominus Joannes Dominicus episcopus Terdonensis dixit, quatenus tribuunt jurisdictionem laicis contra ecclesiasticos, non placere.

Deinde præfatus dominus Andreas legit schedulam abrogationis pragmaticæ sanctionis. Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnibus unanimiter & simpliciter placuerunt.

Postmodum vero fuit per eumdem Andream lecta schedula super iis, quæ debent observare prædicatores prædicantes verbum Dei. Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et placuerunt omnibus; excepto reverendissimo domino Mario episcopo Aquinatensi, qui sibi placere dixit, quod prædicatores prædicent, secundum quod Spiritus eis spirat.

Demum idem dominus Andreas legit schedulam concernentem privilegium religiosorum. Qua perlecta, petiit an placerent contenta in schedula paternitatibus suis. Sed propter diversitatem votorum prælatorum existentium in congregatione circa narrativam & dispositivam schedulæ, visum fuit præfatis reverendissimis cardinalibus, quod schedula aptaretur, & die sequenti fieret alia congregatio in eodem loco, & iterum legeretur schedula aptata, & deliberaretur super ea.

Die vero decimaquinta supradicti mensis Decembris, fuit congregatio in eadem capella, in qua interfuerunt reverendissimi in Christo patres & domini, Antonius sanctæ Praxedis, Petrus sancti Eusebii, & Laurentius sanctorum quatuor Coronatorum tituli, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri cardinales, prælati vero quadraginta sex, & generales ordinum qui in supra dicta congregatione interfuerunt. Et fuit lecta per supradictum dominum Andream schedula continens privilegia religiosorum. Qua perlecta, petiit, an placerent paternitatibus suis. Et responderunt omnes placere, hoc tamen addito, quod reverendus dominus Vincentius episcopus Signinus dixit, quod videbatur sibi, quod narrativa, ubi ponebantur illa verba, Quod episcopi fuerunt assumpti a pontifice, de-

SESSIO X. bebat poni, quod fuerunt assumpti a Christo. A Et reverendus dominus Scaramuza episcopus Cumanus dixit, quod placebant ei contenta in schedula, dummodo excluderetur approbatio privilegiorum: & ejusdem opinionis fuerunt Brumatensis, Cerviensis, Senogalliensis, Ferentinus, Soranus, & Polignianensis.

Schedulæ vero, de quibus supra fit mentio, inferuntur in infrascripta undecima sessione.

SESSIO XI.

SESSIO XI. IN nomine domini. Amen. Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimosexto, indictione quarta, die vero decimanona mensis Decembris, pontificatus sanctissimi B in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi, anno quarto, fuit celebrata undecima sessio in basilica Lateranensi de Urbe in loco consueto, præsente præfato sanctissimo domino nostro, & fuerunt præsentes infrascripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi & episcopi, & abbates & magistri generales ordinum, oratores principum, & quamplures alii illustres domini, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Bernardinus Sabinensis. C
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.

Diaconi Cardinales.

Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Joannis & Pauli, Surrentinus.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agnensis.
Reverendissimus dominus Antonius sanctæ Praxedis. D
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.
Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Via lata, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Julius sanctæ Mariæ de navicula. E
Reverendissimus dominus Bernardus sanctæ Mariæ in porticu.
Reverendissimus dominus Innocentius sanctorum Cosmæ & Damiani.

Patriarchæ & assistentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis. ANNO CHRISTI 1516.
Reverendus pater dominus Robertus Rhegiensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Andreas Militensis.
Reverendus pater dominus Joannes Revaliensis episcopus, orator marchionis Brandeburgensis electoris imperii.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis episcopus, orator illustrissimi ducis Ferrariæ.

Archiepiscopi & Episcopi.

Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Clemens Colossensis.
Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel Barensis.
Reverendus pater dominus Andreas Spalatensis.
Reverendus pater dominus Alexander Viennensis.
Reverendus pater dominus Marcus Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Joannes Thebanus.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Angelus Lausanensis.
Reverendus pater dominus Bonifacius Hipporegiensis
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Baltassar civitatis Castellæ
Reverendus pater dominus Blasius Thelesinensis.
Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis.
Reverendus pater dominus Christophorus Polignianensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Digniensis.
Reverendus pater dominus Guarinus Nucerinus.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Galesius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Antonius Sutrinus.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Casertanus.

Reve-

ANNO CHRISTI 1516.

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Auximanus.
Reverendus pater dominus Joannes Urgellensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Gallinensis.
Reverendus pater dominus Jannotius Trojanus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.
Reverendus pater dominus Maximus Iserniensis.
Reverendus pater dominus Marius Aquinatensis.
Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Matthæus sancti Leonis.
Reverendus pater dominus Thomas Saonensis.
Reverendus pater dominus Petrus Cerviensis.
Reverendus pater dominus Paulus Forosemproniensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Paulus Nimosiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Paulus Esinus.
Reverendus pater dominus Philippus Brumatensis.
Reverendus pater dominus Petrus Acerranensis.
Reverendus pater dominus Racomanus Venafranus.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Theseus Racanatenus.
Reverendus pater dominus Augustinus Perusinus.
Reverendus pater dominus Altobellus Polensis.
Reverendus pater dominus Augustinus Nobiensis.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Joannes Sibinicensis.
Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Julianus Salutiarum.

Abbates, & generales ordinum.

Reverendus pater dominus sancti Sebastiani extra muros Urbis abbas.
Generales Vallisumbrosæ, sancti Francisci, sancti Dominici, & sanctæ Mariæ Servorum.

Oratores & illustres domini temporales.

Illustris dominus Laurentius de Medicis, nepos præfati sanctissimi domini nostri secundum carnem, dux Urbinatensis.
Illustris dominus Albertus de Carpi, orator invictissimi imperatoris.
Magnificus dominus Hieronymus Vich orator Catholici regis Hispaniarum.
Magnificus dominus Michael de Silva, orator illustrissimi regis Portugalliæ; & quamplures alii nobiles & milites Hierosolymitani.

SESSIO XI.

Celebrata missa per reverendum dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem; & cantato per reverendissimum in Christo patrem & dominum dominum Marcum, sanctæ Mariæ in Via lata diaconum cardinalem, evangelio secundum Matthæum, incipiente, *Sedente Jesu super montem Oliveti*, &c. ac cantato hymno per sanctissimum dominum nostrum, incipiente, Veni creator Spiritus: ac peractis orationibus consuetis, oratores patriarchæ Maronitarum montis Libani præstiterunt obedientiam nomine dicti patriarchæ sanctissimo domino nostro, & præsentaverunt quoddam mandatum in lingua Chaldæa seu Arabica. Et præstita obedientia, unus dictorum oratorum ascendit ambonem, & legit dictum mandatum in lingua propria. Deinde reverendus dominus Andreas secretarius concilii ascendit ambonem, & legit dictum mandatum interpretatum in lingua Latina, cujus tenor sequitur, & est talis: Matth. 24.

MANDATUM PATRIARCHÆ Maronitarum.

Gratias Deo reverenter agimus sub mundissimis pedibus patris nostri sanctissimi Christi vicarii, & domini papæ Leonis decimi, qui vices beati Petri veritatis petræ gerit in terris, sedetque super apostolicam sedem ipsius sanctissimæ benedictionis super nos. Amen.

Cogimur in divinas laudes erumpere, Deoque, a quo omne bonum, gratiarum actiones indesinenter agere, qui purissimæ sanctitatis vestræ menti illabi dignatus est; eamque per inspirationem pulsare, ut nos per sanctum nuntium suum fratrem Joannem Franciscum de Potentia visitaret. Is enim fratre Francisco Reatino interprete, & viam salutis nobis ostendit, & sancta documenta reliquit: nempe quomodo sanctum conficiatur chrisma, ex puro videlicet oleo & balsamo, nihilque præter hæc immiscendum, quo etiam tempore aquis salutaribus infantes ablui debeant, & sacro baptismatis fonte renasci: non sitque quadragesimus postulandus dies, sicut antea erroris tenebris involuti præstolari consuevimus, sed in octavo, vel etiam ante, cum necessitas expostulaverit: qua vero ratione juxta patrum & sanctæ Romanæ ecclesiæ instituta, matrimonia contrahantur, quæ eadem impediant: ac sacri quonam pacto conferantur ordines: quibus item verbis in consecratione dominici corporis ac sanguinis uti debeamus: & quod Spiritus sanctus a Patre procedat & Filio, sicuti ab unico principio & unica spiratione: & quod Christianus, qui in hac vita sufficientem de suis delictis pœnitentiam non egit, ea functus ad quemdam, divina permittente justitia, ducatur locum, qui purgatorium dicitur, ut ibidem, quousque dignior sit cælum ascendere, maneat: & quod semel saltem in anno nostra proprio sacerdoti confiteamur peccata, sanctissimumque eucharistiæ sacramentum in paschate suscipiamus domini nostri Jesu Christi, & sanctorum apostolorum Petri & Pauli natali hoc consueverimus adimplere: & ut semper & in omnibus apostolicæ sedis ac sanctitatis vestræ ejusque successorum submittatur mandatis: præsentibus archiepisco-

SESSIO XI. piscopis, episcopis, nec non doctoribus nostris cleri & populi majoribus, & claro nos docuit eloquio, & dulciter instruxit. Hæc enim, pater sancte, & nonnulla alia ab eo instituta, nostrarum salutem concernentia animarum, & in Arabico conscripta sermone nobis relicta, quibus evitantur peccata moresque reformantur in melius, prompta obedientia acceptamus & confitemur, adimplereque speramus. Et propterea apprime in domino exultavimus, & animi nostri immodicam spiritalem conceperunt lætitiam, Deoque optimo maximo, ac sanctitati vestræ gratias egimus, fratres hos sanctos ad nos dirigenti, qui salutis iter nobis ostenderunt, & animas nostras in domino recrearunt. Nos vero cum prælibato fratre Joanne Francisco quosdam ex nostris ad sanctitatem vestram destinamus, B ea deducti opinione, ut patrum instituta, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ dogmata addiscant, & cum edocti fuerint, ad nos docturi alios postmodum redeant. Interea non parvo afficimur tædio, quoniam ad deosculandum adorandumque sanctissimos sanctitatis vestræ pedes accedere prohibemur, & quæ mente gerimus, fixis in terram poplitibus proprio ore exprimere ipsi nequimus. Ut autem affectui nostro ac voto utcumque satisfaciamus, cum præfato sanctitatis vestræ nuntio fratre Joanne Francisco, oratorem nostrum Acuri Joseph cum Elia, ac Elia monacho, ad sanctitatem vestram destinandum decrevimus, ut nostro ac totius cleri, Maroni- C tarumque populi nomine, terram fronte tangens flexisque genibus sanctissimos pedes sanctitatis vestræ & adoret & deosculetur, ac sanctæ apostolicæ Sedi coram fratribus vestris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, sanctitati vestræ obedientiam præstet, & fidelitatem juret, & quod veraciter sanctæ sedis apostolicæ, & sanctitatis vestræ servi fideles sumus, demisso capite firmiter protestetur. Amen, Amen. Quædam vero alia supradicto fratri nostro Joanni Francisco reservamus, quæ ut sanctitati vestræ enarret, sub Dei attestatione adstrinximus; erit enim veluti noster amabilis frater benedicti monasterii sanctæ Mariæ de Camibin in Monte D Libano sancto, ac totius cleri & Maronitarum populi ad pedes sanctitatis vestræ solicitus procurator. Omnia quidem nostra, & quomodo sub infidelium detestanda servitute, tamquam omni auxilio orbati, infelicissimam vitam ducimus, propriis oculis ipse conspexit. Hoc est responsum puritatis nostræ sanctissimo, & purissimo patri nostro, cujus sanctas benedictiones misericors Deus ad nos transmittat. Amen, Amen, Amen.

Scripta sunt hæc anno dominicæ incarnationis millesimo quingentesimo decimoquinto, mensis Februarii die 14.

Præsentabuntur cum Dei gratia in manus sanctissimi domini nostri Leonis, qui super sanctam sedem Petri apostoli residet, pro parte E pauperis discipuli sui Petri patriarchæ Maronitarum ex monasterio Camibin in monte Libano servi servorum Dei.

Quo perlecto, dicti oratores accesserunt ad sanctissimum dominum nostrum, & deosculati sunt ejus beatissimos pedes, præstantes eidem sanctissimo domino nostro, nomine quo supra, debitam obedientiam & reverentiam. Qua præstita, dominus Marius de Peruschis procurator concilii, petiit instrumentum & instrumenta dictæ obedientiæ.

Deinde reverendus pater dominus Joannes A episcopus Revaliensis, orator marchionis Brandeburgensis electoris imperii, ascendit ambonem, & legit schedulam disponentem circa modum prædicandi, cujus tenor talis est: ANNO CHRISTI 1516.

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Supernæ majestatis præsidio, per cujus ineffabilem providentiam cælestia simul & terrena diriguntur, super gregem dominicum nobis commissum, speculatoris officium, quantum imbecillitati nostræ conceditur, exercentes, totaque mente nobiscum ipsi revolventes, inter alia quamplura & magna ad nos etiam pertinere, ut munus prædicationis, quod in ecclesia Dei præcipuum ac pernecessarium, magnique fructus atque utilitatis, dummodo recte & ex sincera caritate erga Deum & proximum, præceptisque & exemplis sanctorum patrum, qui hæc profitentes cum fidei fundatione & propagatione plurimum ecclesiæ contulerunt, exerceatur: quippe quod redemptor noster primus fecit & docuit, & ejus præcepto & imitatione duodenus ille apostolorum numerus, quasi totidem cæli Dei veri gloriam enarrantes per orbem terrarum, universum genus humanum, quod sub peccati jugo vetusta servitute continebatur, sensim ab eorum tenebris educentes, & ad perpetuæ salutis lucem excitantes, verbum ipsum in omnem terram & in fines orbis terræ, tum ipsi prius, tum deinde sui successores, longe lateque propagaverunt, altissimeque fundarunt, ut qui nunc tantum subeunt onus, meminisse debeant, creberrimeque secum revolvere, præter auctoris ipsius ac fundatoris Jesu Christi pientissimi redemptoris, Petri etiam & Pauli ceterorumque apostolorum & domini discipulorum se vices, quoad hoc officium, subire, ac sustinere. Sane fide dignorum relatione percepimus, quod nonnulli prædicatores nostris temporibus, quod dolenter referimus, non attendentes, se eorum, quos diximus, & insuper sanctorum ecclesiæ doctorum, aliorumque sacram theologiam profitentium, qui assistendo jugiter Christianis, ac se falsis prophetis rectam fidem subvertere annitentibus opponentes, ecclesiam militantem illæsam prius, per se talem eam esse manifestarunt, officium exercere, & non nisi utilia concurrenti eorum sermonibus populo ad vitiorum extirpationem, virtutum laudem, animarum denique salutem fidelium, meditanda & perficienda debere assumere, multa tamen & varia contra institutiones & exempla, quæ diximus, quandoque etiam scandalosa populis prædicare, quod mentem certe nostram mirum in modum commovit, dum nobiscum ipsi mente volvimus, quod illi officii immemores sui, in suis sermonibus non ad utilitatem audientium, sed ad suam potius ostentationem laborantes, vanis quorumdam auribus blandiuntur, qui ad hoc jam devenisse apparent, ut verificetur dictum Apostoli ad Timotheum ita scribentis: *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur:* quorum falsas & inanes mentes, prædicantes ipsi præfati, non modo in rectam veramque viam reducere minime student, sed illas majoribus etiam erroribus implicant, dum sine 2. Tim. 4.

ulla

ANNO CHRISTI 1516.

ulla canonum atteftatione, vel reverentia, imo
contra ipfas canonicas fanctiones, facræ fcri-
pturæ fenfum multifariam pervertentes, teme-
reque ac perperam plerumque interpretantes,
contra veritatem prædicare, terroresque ac mi-
nas, multaque mala prope diem affutura, jam-
que ingruentia, nulla prorfus legitima ratione
muniti, fed fuo dumtaxat fenfui obfequentes,
comminantur, repræfentant, adeffeque affeve-
rant, plerumque etiam vana quædam & inania
& alia hujufmodi populis ingerere, & quod e-
normius eft, ab æternitatis lumine, & fancti
Spiritus admonitione aut infufione illa fe habe-
re afferere audent? Cumque ii fub confictorum
miraculorum mendaciis varios errores fraudef-
que diffeminent, denique populos, quos in e-
vangelica doctrina fedulo inftruere, & in vera
fide detinere & confervare deberent, fermones
fuos a fenfu & præceptis univerfalis ecclefiæ re-
trahentes, a facrifque conftitutionibus, quas
maxime fequi deberent, deviantes, auditores
fuos amovent ac longe faciunt a falute. Per
hæc namque & alia hujufmodi fimpliciores ho-
mines, ut ad deceptionem procliviores, a via
falutis & obedientia Romanæ ecclefiæ devian-
tes, in errores varios perfacile inducuntur. Pro-
pterea Gregorius hujus muneris peritiffimus, &
fervore caritatis incenfus, prædicatores vehe-
menter hortatur & monet, ut dicturi ad popu-
lum prudentes cautique accedant, ne dicendi
impetu rapti, verborum erroribus quafi jaculis
audientium corda configant, & cum fapientes
fortaffe videri defiderant, decepti, fperatæ vir-
tutis compagem infipienter difcindant. Sæpe
namque verborum effectus amittitur, cum lo-
quacitate importuna, vel incauta, audientium
corda levigantur. Et fane in nullo alio rudem
ii plebem majori damno fcandaloque afficiunt,
quam cum vel tacenda prædicant, vel falfa &
inutilia docendo, eam in terrorem inducunt.
Quæ quoniam huic facræ religioni divinitus in-
ftitutæ, ut nova & aliena, omnino contraria
effe nofcuntur, gravi certe accuratoque funt ex-
amine digna, ne fcandalum populo Chriftiano,
& fuorum auctorum, ac aliorum animabus in-
teritum pariant. Nos igitur fanctæ Dei eccle-
fiæ (cui difponente domino præfidemus, quæ
quidem una eft, & unum Deum prædicat, co-
lit, ac unam fidem firmiter & fincere confite-
tur, juxta illud prophetæ vaticinium: *Qui ha-* (Pfalm. 67.)
bitare facit unius moris in domo) uniformita-
tem, quantum cum Deo poffumus pofthabi-
tam reducere, & retentam confervare, quique
populo verbum Dei prædicant, tales effe cu-
pientes, ut eorum prædicatione Dei ecclefia
nullum fcandalum patiatur; & fi qui corrigibi-
les funt, ab his, quæ proximis noftrifque tem-
poribus præfumpferunt, cum nonnullos eorum
præter illa quæ diximus, in prædicationibus non
viam amplius domini in virtute docentes, non
evangelium, ut deberent, explanantes, fed con-
ficta miracula & nova ac falfa vaticinia, alia-
que levia & ab anilibus fabulis parum diftan-
tia, magnumque fcandalum parientia, nulla de-
votionis & auctoritatis, ejufque improbantis ac
repellentis hæc debita ratione, vaftis clamori-
bus imprimere ac fuadere ubique conantes, &
ne pontificali quidem dignitate fulgentibus, &
aliis ecclefiæ prælatis parcentes, quibus potius
honorem ac reverentiam exhibere deberent, fed
in eorum perfonas ac ftatum audaciter ac teme-
re invehi confueviffe, & alia hujufmodi commi-
fiffe conftat, in futurum abftineant, ut tam pe-

A riculofum contagiofumque malum, ac mortifera
peftis radicitus evellatur, & arefactum ita peni-
tus deleatur, ut nec memoria ejus remaneat: fa-
cro approbante concilio, ftatuimus & ordinamus
ut nullus tam clericus fæcularis, quam cujuf-
cumque etiam mendicantium ordinis regularis,
aut quivis alius ad quem facultas prædicandi,
tam de jure quam de confuetudine vel privile-
gio aut alias pertinet, ad hujufmodi officium
exercendum admittatur, nifi prius per fuperio-
rem fuum refpective diligenter examinatus (in
qua re confcientiam ipfius fuperioris oneramus)
ac morum honeftate, ætate, doctrina, probi-
tate, prudentia, & vitæ exemplaritate ad illud
aptus, & idoneus reperiatur, & hic, quocum-
B que poftea prædicaturus accefferit, de hujufmodi
examine & idoneitate fua per literas authenticas
feu alias fui examinatoris approbatorifque epif-
copis & aliis locorum ordinariis fidem legitime
faciat. Mandantes omnibus qui hoc onus fufti-
nent, quique in futurum fuftinebunt, ut evan-
gelicam veritatem, & fanctam fcripturam juxta
declarationem, interpretationem, & ampliatio-
nem doctorum, quos ecclefia vel ufus diutur-
nus approbavit, legendofque hactenus recepit,
& in pofterum recipiet, prædicent & explanent
nec quidquam ejus proprio fenfui contrarium,
aut diffonum adjiciant, fed illis femper infi-
ftant, quæ ab ipfius facræ fcripturæ verbis, &
præfatorum doctorum interpretationibus, rite
C & fane intellectis, non difcordant. Tempus
quoque præfixum futurorum malorum, vel An-
tichrifti adventum, aut certum diem judicii
prædicare, vel afferere nequaquam præfumant,
cum Veritas dicat, non effe noftrum noffe tem-
pora vel momenta, quæ Pater pofuit in fua po-
teftate: ipfofque qui hactenus fimilia afferere
aufi funt, mentitos; ac eorum caufa reliquorum
etiam recte prædicantium auctoritati non modi-
cum detractum fuiffe conftet: inhibentes omni-
bus & fingulis clericis fæcularibus vel regulari-
bus præfatis, ceterifque cujufcumque ftatus, gra-
dus, & ordinis exiftant, qui hoc onus affument
ne de cetero in fermonibus fuis publicis, alia
quæque futura ex literis facris conftanter prædi-
D cere, nec illa a Spiritu fancto vel divina revela-
tione fe habuiffe affirmare, & alienas inanefque
divinationes afleverando, aut alio quocumque
modo tractando affument, fed ex divinæ vocis
præcepto evangelium omni creaturæ cum vitio-
rum deteftatione, & virtutum commendatione
enucleant & declarent, & pacem ac directionem
mutuam a redemptore noftro tantopere commen-
datam ubique foventes, non fcindant veftem in-
confutilem Chrifti, fed ab epifcoporum & præ-
latorum, ac aliorum fuperiorum, eorumque fta-
tus fcandalofa detractione, quos coram vulgo, &
laicis non modo incaute, fed etiam intemperanter
reprehendunt & mordent, & ab eis male geftorum
expreffis quandoque nominibus aperta & manife-
E fta redargutione abftineant. Denique conftitutio-
nem felicis recordationis Clementis papæ V. quæ
incipit, Religiofi; quam tenore præfentium inno-
vamus & approbamus, inviolabiliter ab eis obfer-
vari debere decernimus, ut ratione ad utilitatem
populi prædicantes, & eum domino lucrifacien-
tes, talentum, quod ab illo acceperant, fuper-
lucrari, & ejufdem gratiam & gloriam confequi
mereantur. Ceterum fi quibufdam eorum domi-
nus futura quædam in Dei ecclefia infpiratione
quapiam revelaverit, ut per Amos prophetam
ipfe promittit, & Paulus apoftolus prædicato-
rum princeps, *Spiritum*, inquit, *nolite extinguere*

SESSIO XI.

SESSIO XI.

ANNO CHRISTI 1516.

prophetias nolite spernere, hos aliorum fabulosorum, & mendacium gregi connumerari, vel aliter impediri minime volumus. Extinguitur namque ipsius gratia Spiritus, Ambrosio teste, si incipientibus loqui fervor contradictione sopitur: & tunc Spiritui sancto injuria certe fieri dicitur. Et quoniam res magni momenti est, eo quod non de facile credendum sit omni spiritui, sed sint probandi spiritus, teste apostolo an ex Deo proveniant; volumus, ut lege ordinaria tales assertæ inspirationes, antequam publicentur, aut populo prædicentur, exnunc apostolicæ sedis examini reservatæ intelligantur. Quod si sine moræ periculo id fieri non valeret, aut urgens necessitas aliud suaderet, tunc eodem ordine servato, ordinario loci notificentur, ut ille adhibitis secum tribus aut quatuor doctis & gravibus viris, hujusmodi negotio cum eis diligenter examinato, quando id expedire videbunt, super quo eorum conscientias oneramus, licentiam concedere possint. Si qui autem contra præmissorum aliquod committere quidquam ausi fuerint, ultra pœnas contra tales a jure statutas, excommunicationis etiam sententiam, a qua non nisi a Romano pontifice, præterquam in mortis articulo constituti, absolvi possint, eos incurrere volumus. Et ut eorum exemplo alii attentare similia minime audeant, eis prædicationis etiam officium interdictum esse perpetuo decernimus; non obstantibus constitutionibus, ordinationibus, ac privilegiis & indultis, & literis apostolicis, ordinibus, & personis præfatis, etiam in Mari magno comprehensis, ac etiam a nobis forsan approbatis, innovatis, vel etiam de novo concessis, quæ quoad hoc nolumus eis in aliquo suffragari.

1 Joan. 4.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostri statuti, ordinationis, mandati, inhibitionis, innovationis, approbationis, decreti & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata, anno incarnationis domini millesimo quingentesimo decimosexto, XIV. Kalendas Januarii, pontificatus nostri anno quarto.

Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnibus unanimiter placuerunt.

Postmodum vero reverendus pater dominus Maximus episcopus Iserniensis ascendit ambonem, & legit schedulam, in qua continentur concordata cum Christianissimo rege Francorum. Cujus tenor sequitur, & est talis:

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam sacro approbante concilio.

Divina disponente clementia, per quam reges regnant, & principes imperant, in eminenti apostolatus specula, & super gentes & regna meritis licet imparibus constituti, animo revolventes, quod etsi ea, quæ pro salubri & quieto regimine regnorum, & ad pacem & justitiam populorum perpetua eorumdem regnorum stabilitate, regibus præsertim de fide catholica & de republica Christiana & apostolica se-
A de benemeritis; laudabili & provida nostra ordinatione, cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus concessa, ac ad effectum hujusmodi gesta, statuta, ordinata, decreta, factave sunt, plenam roboris obtineant firmitatem: illis nihilo minus interdum sacro approbante concilio, nostræ innovationis & approbationis robur adjicimus, ut eo firmius illibata perdurent, quo sæpius erunt nostra auctoritate, ac etiam generalis concilii præsidio communita, efficacemque operam circa eorumdem conservationem libenter adhibemus, ut reges & ipsorum regnorum personæ, concessionibus, privilegiis, statutis, & ordinationibus hujusmodi in domino plene gaudentes, in pacis
B & tranquillitatis, ac amœnitatis dulcedine conquiescant, & in eorum solita erga eamdem sedem devotione ferventius perseverent. Nuper siquidem ut ecclesia sponsa nostra in sancta unione conservaretur, & per Christi fideles sacris canonibus a Romano pontifice & sacris generalibus conciliis dumtaxat editis uteretur, quasdam constitutiones, quas de cetero loco pragmaticæ sanctionis & contentorum in ea, in regno Franciæ pro bono pacis & concordiæ, ac illius communi & publica utilitate cum carissimo in Christo filio nostro Francorum rege Christianissimo, dum Bononiæ cum nostra curia essemus, tractatas, & cum eisdem fratribus nostris diligenter examinatas, & de eorum con-
C silio cum præfato rege concordatas, & per ipsius regis legitimum procuratorem acceptatas, de eorundem fratrum consilio & unanimi consensu statuimus & ordinavimus, prout in nostris literis desuper confectis plenius continetur, quarum tenor sequitur, & est talis:

Leo episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Primitiva illa ecclesia in angulari petra a salvatore nostro Jesu Christo fundata, apostolorum præconiis elata, martyrumque sanguine consecrata & aucta, ubi primum juvante domino per orbem terrarum lacertos movere cæpit,
D provide attendens, quantum oneris humeris impositum haberet, quot oves pascere, quot custodire, ad quot etiam remotissima loca oculos intendere oporteret, divino quodam consilio parochias instituit, diœceses distinxit, episcopos creavit, & metropolitanos præfecit, ut tanquam membra capiti obsequentia, cuncta secundum ejus voluntatem salubriter in domino, & tamquam rivuli a perenni fonte, Romana videlicet ecclesia, derivantes, ne angulum quidem dominici agri irrigatum dimitterent. Unde sicut alii Romani pontifices prædecessores nostri suo tempore omni studio curarunt, ut dicta ecclesia uniretur, & in sancta unione sine ruga & macula conservaretur, &
E omnes vepres ab eadem ecclesia abolerentur, cui proprium est, divina opitulante gratia, virtutes colere, & vitia radicitus extirpare: ita & nos tempore nostro, & præsenti durante concilio, ea facere & curare debemus, quæ unioni & conservationi ejusdem ecclesiæ conducere videntur. Ea propter omnes spinas, quæ unioni hujusmodi obsistunt, & segetem domini pullulare non sinunt, tollere prorsus & extirpare, ac virtutes in vinea domini inserere satagimus. Sane inter arcana nostræ mentis revolventes, quot tractatus inter piæ memoriæ Pium II. Sixtum IV. Innocentium VIII. Ale-

ANNO CHRISTI 1516.

SESSIO XI.

Alexandrum VI. & Julium II. Romanos pontifices A prædecessores nostros, & claræ memoriæ reges Franciæ Christianissimos super abrogatione certæ constitutionis in dicto regno Franciæ vigentis, quæ pragmatica vocatur, habiti fuerunt, & licet Pius II. præfatus, nuntiis ad claræ memoriæ Ludovicum XI. Franciæ regem Christianissimum destinatis, tantis eidem persuaserit rationibus, ut rex ipse pragmaticam sanctionem hujusmodi, tamquam in seditione & schismatis tempore natam, suis patentibus literis abrogaverit, tamen hujusmodi abrogatio, nec etiam literæ apostolicæ præfati Sixti super concordata cum oratoribus præfati regis Ludovici ad præfatum Sixtum prædecessorem destinatis habita, expeditæ per prælatos, & personas B ecclesiasticas dicti regni receptæ fuerunt, nec ipsi prælati & personæ ecclesiasticæ illis parere, nec monitis Innocentii & Julii prædictorum aures præbere, sed eidem pragmaticæ constitutioni inhærere voluerunt. Unde præfatus Julius prædecessor in præsenti concilio Lateranensi universalem ecclesiam repræsentante, per eum legitime indicto, abrogationis pragmaticæ sanctionis hujusmodi negotium, & illius discussionem venerabilium fratrum suorum cardinalium, de quorum numero tunc eramus, & aliorum prælatorum congregationibus, relationemque discussorum sibi & eidem concilio faciendam commisit, Gallicosque prælatos, capitula ecclesiarum, & monasteriorum conven- C tus, ac parlamenta, & laicos illis faventes, cujuscumque dignitatis, etiamsi regalis existerent, sanctione prædicta utentes, seu illam approbantes, omnesque & singulos alios sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus non pateret accessus, in certis ecclesiis tunc expressis affigendum, moneri & citari infra certum competentem terminum præfigendum, ad comparendum coram eo in concilio præfato, causasque dicendum, quare sanctio præfata in concernentibus auctoritatem, dignitatem, & unionem ecclesiæ Romanæ & apostolicæ sedis, sacrorumque canonum, & ecclesiasticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari, D decerni, & abrogari non deberet. Et cum super his in forma juris in præfato concilio Lateranensi procederetur, dictusque Julius prædecessor (sicut domino placuit) rebus fuisset humanis exemptus, nosque divina favente clementia ad summi apostolatus apicem assumpti fuissemus, & contra prælatos, capitula, conventus, & personas hujusmodi ad nonnullos actus processissemus; tandem considerantes pacem esse vinculum caritatis, & spiritualem virtutem, qua salvamur, dicente domino: *Qui biberit aquam, quam ego dabo ei bibere, non sitiet in æternum*: & quod in pace constat salus univer- E sorum, Cassiodoro testante; omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & utilitas gentium custoditur: matura deliberatione cognovimus, non per nuntios aut legatos nostros, sed in præstatione obedientiæ filialis, quam carissimus in Christo filius noster Franciscus Francorum rex Christianissimus personaliter nobis præstitit, hæc cum majestate sua coram discutere, eamque paternis hortari monitis, ut ad laudem Dei & sui honorem, prompto animo libens ac volens dictæ pragmaticæ sanctioni abrenuntiare, & secundum canones & constitutiones sanctæ Romanæ ecclesiæ, quemadmodum ceteri Christiani vivere, mandatis apostolicis & provisionibus quæ a sede apostolica pro tempore emanarent, parere & obedire vellet: & cum ex electionibus, quæ in ecclesiis cathedralibus & metropolitanis ac monasteriis dicti regni a multis annis citra fiebant, grandia animarum pericula provenirent, cum plereque per abusum sæcularis potestatis, nonnullæ vero præcedentibus illicitis, & simoniacis pactionibus, aliæ particulari amore & sanguinis affectione & non sine perjurii reatu fierent; cum electores ipsi, etiamsi ante electionem per eos faciendam, magis idoneum & non eum, quem promissione aut datione alicujus rei temporalis, seu prece vel precibus per se vel alium interpositis, electionem procurare didicissent, eligere sponte jurarent, juramentum hujusmodi non servarent, sed contra proprium hujusmodi juramentum in animæ suæ præjudicium venirent, ut nobis notorie constat ex crebris absolutionibus, & rehabilitationibus a nobis & prædecessoribus nostris petitis & obtentis: Idem Franciscus rex nostris paternis monitis, tamquam verus obedientiæ filius parere volens, tam pro bono obedientiæ, in qua magnum meritum vere consistit, quam pro communi, & publica regni sui utilitate, in locum dictæ pragmaticæ sanctionis, ac singulorum capitulorum in ea contentorum constitutiones infrascriptas invicem tractatas, & cum fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus diligenter examinatas, & de eorum consilio cum præfato rege concordatas, per dilectum filium Rogerium Barnæ regium advocatum oratorem suum, ad hoc ab eodem Francisco rege ad nos destinatum, habentem ad hoc speciale & sufficiens mandatum, acceptavit; de eorumdem fratrum consilio & unanimi consensu, ex certa nostra scientia, & potestatis plenitudine statuimus & ordinamus, quod de cetero perpetuis futuris temporibus loco dictæ pragmaticæ constitutionis ac omnium & singulorum capitulorum in ea contentorum, in dicto regno, Delphinatu, & comitatu Diensi ac Valentinensi infra scriptæ observentur constitutiones: Videlicet, quod cathedralibus & metropolitanis ecclesiis in regno, Delphinatu, & comitatu prædictis nunc & pro tempore, etiamsi per cessionem in manibus nostris & successorum nostrorum Romanorum pontificum canonice intrantium sponte factam vacantibus, illarum capitula & canonici, ad electionem seu postulationem inibi futuri prælati, procedere non possint: sed illarum occurrente hujusmodi vacatione, rex Franciæ pro tempore existens unum gravem magistrum seu licentiatum in theologia, aut in utroque, seu in altero jurium doctorem, aut licentiatum, in universitate famosa, & rigore examinis, & in vigesimoseptimo suæ ætatis anno ad minus constitutum, & alias idoneum, infra sex menses a die vacationis ecclesiarum earumdem computandos, nobis & successoribus nostris Romanis pontificibus, seu sedi prædictæ nominare, & de persona per regem hujusmodi nominata, per nos & successores nostros, seu sedem prædictam provideri: & si contingeret, præfatum regem, personam taliter non qualificatam ad dictas ecclesias sic vacantes nominare, per nos & successores seu sedem hujusmodi de persona sic nominata eisdem ecclesiis minime provideri debeat, sed teneatur idem rex infra tres alios menses a die recusationis personæ nominatæ non qualificatæ, sollicitatori

Joan.

SESSIO XI.

tori nominationem non qualificatam prosequenti, consistorialiter factæ, intimandæ computandos, alium supra dicto modo qualificatum nominare: alioquin ut dispendiosæ ecclesiarum hujusmodi vacationi celeriter consulatur, ecclesiæ tunc sic vacanti, per nos & successores nostros, seu sedem hujusmodi de persona, ut præfertur, qualificata, nec non ecclesiis per obitum apud sedem prædictam vacantibus semper, nulla dicti regis præcedente nominatione, libere provideri possit, decernentes, electiones contra præmissa attentatas, ac provisiones per nos & successores nostros, seu sedem hujusmodi factas, nullas & invalidas existere. Consanguineis tamen præfati regis, ac personis sublimibus ex causa rationabili & legitima, in nominatione & apostolicis literis exprimenda, nec non religiosis mendicantibus reformatis, eminentis scientiæ, & excellentis doctrinæ, qui juxta sui ordinis regularia instituta ad gradus hujusmodi assumi non possint, sub prohibitione præmissa minime comprehensis, sed de eorum personis dictis ecclesiis pro tempore vacantibus, ad dicti regis nominationem per nos & successores nostros seu sedem hujusmodi, libere provideri possit; Monasteriis vero & prioratibus conventualibus & vere electivis, videlicet in quorum electionibus forma capituli, Quia propter, servari & confirmationes electionum hujusmodi solemniter peti consueverunt, in regno, Delphinatu & comitatu, hujusmodi nunc, & pro tempore etiam per similem cessionem vacantibus, illorum conventus ad electionem seu postulationem abbatis seu prioris, procedere non possint, sed idem rex illorum occurrente hujusmodi vacatione, religiosum ejusdem ordinis in ætate viginti trium annorum ad minus constitutum, infra simile tempus sex mensium, a die vacationis monasteriorum & prioratuum hujusmodi computandorum, nobis & successoribus nostris, aut sedi hujusmodi nominare, & de persona per regem hujusmodi monasterio vacanti nominata, per nos & successores nostros, seu sedem hujusmodi, provideri: Prioratus vero, personæ ad illum per eumdem regem nominatæ, conferri debeat. Si vero idem rex presbyterum sæcularem, aut religiosum alterius ordinis, aut minorem viginti trium annorum, vel alias inhabilem, nobis, aut successoribus nostris infra dictum semestre, seu sedi hujusmodi nominaret, talis nominatus recusari, & nullatenus sibi provideri debeat: sed rex ipse infra trimestre a die recusationis supradicto modo intimandæ computando, alium modo supradicto qualificatum monasterio seu prioratui tunc vacanti nominare, & de persona ad monasterium nominata, illi providere: ad prioratum vero nominato, prioratus ipse per nos & successores nostros, seu sedem prædictam conferri debeat. Alioquin dictis novem mensibus effluxis, nulla, seu de persona minus idonea, & modo præmisso non qualificata facta nominatione, ac etiam vacantibus apud sedem prædictam, semper etiam nulla dicti regis expectata nominatione, per nos, & successores nostros, seu sedem prædictam, monasteriis provideri: prioratus vero, personis, ut præfertur, qualificatis dumtaxat conferri libere possint. Electiones autem & illarum confirmationes, nec non provisiones per nos & successores nostros & sedem prædictam contra præmissa pro tempore factas, nullas, irritas, & inanes esse decernimus. Per præmissa tamen non intendimus in aliquo præjudicare capitulis ecclesiarum, & conventibus monasteriorum & prioratuum, hujusmodi privilegia a sede apostolica proprium eligendi prælatum obtinentium, quo minus ad electionem episcoporum ac abbatum & priorum, juxta privilegia eis concessa, libere procedere possint, juxta formam in eorum privilegiis contentam; & si in eorum privilegiis forma aliqua expressa non fuerit, tunc formam concilii generalis, Quia propter, servare teneantur, dummodo de privilegiis sibi concessis hujusmodi, per literas apostolicas seu alias authenticas scripturas docuerint, omni alia specie probationis eis in hoc adempta. Volumus quoque & ordinamus, quod in regno, Delphinatu, & comitatu prædictis, de cetero non dentur aliquæ gratiæ expectativæ, ac speciales vel generales reservationes ad vacatura beneficia, per nos & sedem prædictam non fiant: & si de facto per importunitatem, aut alias, a nobis & successoribus nostris & sede prædicta emanaverint, illas irritas & inanes esse decernimus. In cathedralibus tamen, metropolitanis & collegiatis ecclesiis, in quarum statutis caveretur expresse, quod nullus ibidem dignitatem, personatum, administrationem vel officium obtinere possit, nisi in illis actu canonicus existat, canonicos ad effectum dumtaxat inibi obtinendum dignitatem, personatum, administrationem vel officium hujusmodi, & non consequendum primam præbendam vacaturam, creare posse intendimus. Statuimus insuper, quod ordinarius collator in unaquaque cathedrali, ac etiam metropolitana ecclesia canonicatum & præbendam theologalem inibi consistentem, conferre teneantur uni magistro seu licentiato, aut baccalaureo formato in theologia, qui per decennium in universitate studii generalis privilegiata studuerit, ac onus residentiæ, lecturæ & prædicationis actu subire voluerit, quique bis aut semel ad minus per singulas hebdomadas, impedimento cessante legitimo, legere debeat, & quoties ipsum in hujusmodi lectura deficere contigerit, ad arbitrium capituli per subtractionem distributionum totius hebdomadæ puniri possit, & si residentiam deseruerit, de illis alteri provideri debeat. Et ut liberius studio vacare possit, etiamsi absens fuerit a divinis, habeatur pro præsente, ita ut nihil perdat. Præfatique ordinarii, collatores seu patroni ecclesiastici, quicumque fuerint, ultra dictam præbendam theologalem, quam, ut præfertur, qualificato conferre teneantur, tertiam partem omnium dignitatum, personatuum, administrationum & officiorum, ceterorumque beneficiorum ecclesiasticorum, ad eorum collationem, provisionem, nominationem, præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem quomodolibet spectantium, viris literatis, graduatis, & per universitates nominatis hoc modo, videlicet primo mense post præsentium acceptationem, & earumdem publicationem præfati ordinarii collatores, dignitates, personatus, administrationes & officia ad eorum collationem, provisionem, nominationem, præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem, ut præfertur, spectantia graduatis hujusmodi, qui literas suorum graduum cum tempore studii debite insinuaverint, conferre teneantur. Beneficia vero, quæ in duobus sequentibus mensibus vacare contigerit, illa juxta juris communis dispo-

ANNO CHRISTI 1516.

In concilio Lateranensi sub Innoc. III. cap. 24.

ANNO CHRISTI 1516.

SESSIO XI.

dispositionem personis idoneis libere conferre, seu personas idoneas ad illa præsentare possint. Beneficia autem, quæ in quarto mense vacare contigerit, viris graduatis per universitatem nominatis, qui gradus & nominationis literas cum tempore studii debite insinuaverint, conferre seu præsentare teneantur. Beneficia vero, quæ quinto mense & sexto vacare contigerit, simili modo personis idoneis libere conferre, seu personas ad illa præsentare possint. Beneficia autem quæ septimo mense vacare contigerit, graduatis, qui simili modo literas gradus cum tempore studii debite insinuaverint, conferre teneantur. Beneficia vero quæ octavo & nono mensibus vacare contigerit, pari modo personis idoneis conferre, seu B personas idoneas ad illa præsentare teneantur. Beneficia autem, quæ mense decimo vacare contigerit, graduatis nominatis, qui gradus & nominationis literas cum tempore studii debite insinuaverint, per eosdem ordinarios conferri, seu ipsi ad illa præsentari debeant. Beneficia autem quæ undecimo & duodecimo mensibus vacare contigerit, per eosdem ordinarios personis idoneis juxta juris communis dispositionem conferri, seu ipsi ad illa præsentari debeant.

Si quis vero cujuscumque status, etiamsi cardinalatus, patriarchatus, archiepiscopalis aut pontificalis, vel alterius cujuslibet dignitatis contra prædictum ordinem & qualificationes C superius ordinatas, de dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officiis, seu quibusvis aliis beneficiis ecclesiasticis hujusmodi aliter, quam modo præmisso disposuerit, dispositiones ipsæ sint ipso jure nullæ: collationesque & provisiones ac dispositiones illorum ad immediatum superiorem devolvantur, qui eisdem personis modo præmisso qualificatis providere teneatur. Et si contravenerit, ad alium superiorem devolvatur provisio & præsentatio hujusmodi gradatim, donec ad sedem apostolicam fiat devolutio. Preterea volumus, quod collatores ordinarii & patroni ecclesiastici prefati, qui dignitates, personatus, administrationes & officia ac beneficia, in mensibus gra- D duatis & nominatis assignatis, vacantia, illis graduatis simplicibus aut nominatis illa conferre, aut ad illa eos dumtaxat præsentare teneantur, qui per tempus competens in universitate famosa studuerint. Tempus autem competens, decennium in magistris seu licentiatis aut baccalaureis in theologia, septennium vero in doctoribus seu licentiatis in jure canonico, civili, aut medicinis: quinquennium autem, in magistris seu licentiatis in artibus cum rigore examinis a logicalibus inclusive, aut in altiori facultate: sexennium autem, in baccalaureis simplicibus in theologia: quinquennium vero, in baccalaureis juris canonici aut civilis, in quibus baccalaureis juris canonici E aut civilis, si ex utroque parente nobiles fuerint, triennium esse decernimus. Prefatique graduati & nominati, collatoribus ordinariis sive patronis ecclesiasticis semel vacationem beneficii de literis, gradus seu nominationis, & de præfato tempore studii, per literas patentes universitatis, in qua studuerint, manu scribæ & sigillo universitatis signatas, fidem facere teneantur. Cum vero probatio nobilitatis fieri deberet ad effectum, ut nobiles ipsi gaudere possint beneficio minoris temporis studii, tunc nobilitas ipsa per quatuor testes deponentes in A judicio coram judice ordinario loci in quo est natus ille, de cujus nobilitate ex utroque parente constare debet, etiam in partis absentia probari possit: teneanturque præfati graduati, tam simplices, quam nominati, patronis ecclesiasticis aut collatoribus ordinariis, quibus gradus aut nominationis literas hujusmodi insinuare deberent, literas suorum gradus & nominationis, certificationis, temporis studii, & attestationis nobilitatis duplicatas dare, ac singulis annis, tempore quadragesimæ, per se vel procuratorem suum, collatoribus, nominatoribus, seu patronis ecclesiasticis, aut eorum vicariis, eorum nomina & cognomina insinuare, & eo anno quo præfatam insinuationem facere omiserint; beneficium in vim gradus aut nominationis hujusmodi petere non possint. Et si collatoribus ordinariis, aut patronis ecclesiasticis in mensibus deputatis graduatis simplicibus, aut graduatis nominatis, non esset graduatus aut nominatus, qui diligentias præfatas fecerint, collatio seu præsentatio per collatarem seu patronum ecclesiasticum etiam eisdem mensibus facta alteri quam graduato vel nominato, non propter hoc irrita censeatur, si tamen graduatus simplex aut beneficium post insinuationem gradus aut nominationis in mensibus eis assignatis vacans petierit, & inter suam insinuationem & præfatam requisitionem non supervenerit quadragesima, in qua nomen & cognomen insinuare debuerit, ad beneficium sic vacans eum capacem, ipsumque illud consequi posse & debere decernimus.

Statuimus quoque & ordinamus, quod collatores ordinarii & patroni ecclesiastici præfati inter graduatos, qui literas gradus cum tempore studii & attestatione nobilitatis debite insinaverint, quoad beneficia in mensibus eis deputatis vacantia, gratificare possint illum ex eis, quem voluerint: quo vero ad beneficia in mensibus graduatis nominatis deputatis, antiquiori nominato conferre, seu antiquiorem nominatum, qui literas nominationis, temporis, studii & attestationis nobilitatis, debite insinuaverit, præsentare, seu nominare teneantur. Concurrentibus autem nominatis ejusdem anni, doctores licentiatis, licentiatos baccalaureis, demptis baccalaureis formatis in theologia, quos favore studii theologicis, licentiatis in jure canonico, civili, aut medicina, præferendos esse decernimus: Baccalaureos juris canonici aut civilis, magistris in artibus præferri volumus. Concurrentibus autem pluribus doctoribus in diversis facultatibus, doctorem theologum, doctori in jure, doctorem in jure canonico, doctori in jure civili, doctorem in jure civili, doctori in medicina præferendos esse decernimus. Et idem in licentiatis, & baccalaureis servari debere volumus. Et si in eisdem facultate & gradu concurrerent, ad datam nominationis seu gradus recurrendum esse volumus. Et si in omnibus his concurrerent, tunc collator ordinarius inter eosdem concurrentes gratificare possit. Volumus autem, quod nominati literas nominationis ab universitatibus, in quibus studuerint, obtinentes in nominationum literis beneficia per eos possessa, & eorum verum valorem exprimere teneatur: alioquin literæ nominationis hujusmodi, eo ipso nullæ sint & esse censeantur. Si quis vero ex dictis qualificatis, graduatis simplicibus, aut nominatis, tempore vacationis beneficii in mensibus eis deputatis vacantis, duas

obti-

 obtineat præbendas, in cathedralibus etiam metropolitanis, aut collegiatis, seu dignitatem vel præbendam, vel aliud beneficium seu alia beneficia, quorum insimul vel cujus fructus, redditus & proventus tempore residentiæ, & horis divinis interessendo, ad summam ducentorum florenorum auri de camera ascenderent, beneficium, in vim gradus seu nominationis hujusmodi, tunc petere seu consequi non possit. Et insuper, quod tam graduati simplices, quam nominati, beneficia in mensibus eis assignatis vacantia, petere & consequi possint secundum propriæ personæ condecentiam & conformitatem, videlicet, sæculares secularia, & religiosi regularia beneficia ecclesiastica, ita quod sæcularis nominatus, beneficia regularia in mensibus deputatis, vacantia prætextu cujusvis dispensationis apostolicæ, & econtra religiosus beneficia sæcularia, petere aut consequi minime possint. Quodque beneficia simpliciter vel ex causa permutationis in mensibus, graduatis simplicibus & nominatis assignatis vacantia eis non sint affecta nec debita, sed ex causa permutationis cum permutantibus dumtaxat, simpliciter vero vacantia beneficia hujusmodi personis idoneis per ipsos ordinarios libere conferri possint.

Statuimus quoque, quod parochiales ecclesiæ in civitatibus aut villis muratis existentes, non nisi personis modo præmisso qualificatis, aut saltem qui per tres annos in theologia vel altero jurium studuerint, seu magistris in artibus qui in aliqua universitate privilegiata studentes magisterii gradum adepti fuerint, conferantur. Monemus autem præfati regni universitates, sub pœna privationis omnium & singulorum privilegiorum, a nobis & sede apostolica obtentorum, nec collatoribus seu patronis ecclesiasticis habeant aliquos nominare, nisi eos, qui secundum præfata tempora studuerint, & secundum dictarum universitatum statuta ad gradus, & non per saltum, provecti fuerint. Quod si secus fecerint, ultra nullitatis pœnam, quam in præfatarum nominationum literis declaramus, universitates ipsas nominandi privilegio ad tempus, secundum culpæ qualitatem, suspendemus.

Si quis autem graduatorum aut nominatorum in mensibus deputatis a collatoribus ordinariis, aut personis ecclesiasticis, beneficium vacans in vim gradus aut nominationis petierit, & collatorem ordinarium in vim præfati gradus aut nominationis in processu posuerit, & aliter molestaverit, illum ultra expensarum, damnorum, & interesse condemnationem, a fructibus sui gradus & nominationis privandum esse decernimus: eodemque vinculo collatores ordinarios & patronos ecclesiasticos, quibus graduati & nominati debite, ut supra, qualificati, suos gradus & nominationis literas insinuaverint, adstringimus, ut beneficia ad eorum collationem vel præsentationem spectantia, in mensibus graduatorum simplicium & nominatorum vacantia, stantibus præfatis graduatis aut nominatis debite qualificatis illa prosequentibus, aliis, quam graduatis aut nominatis conferant, sub pœna suspensionis potestatis conferendi beneficia in octo mensibus, illo anno ad collationem eorum ac præsentationem liberam spectantibus. Statuimus quoque & ordinamus, quod quilibet Romanus pontifex semel dumtaxat tempore sui pontificatus literas in forma mandati, juxta formam inferius annotatam, & non ultra dare possit hoc modo, videlicet unum collatorem habentem collationem decem beneficiorum in uno: habentem autem collationem quinquaginta beneficiorum & ultra, in duobus beneficiis dumtaxat gravare possit; ita tamen, quod in eadem ecclesia cathedrali vel collegiata collatorem unum pro tempore in duabus præbendis non gravet. Et ut obvietur litibus quæ occasione literarum mandatorum hujusmodi oriri possent, mandata hujusmodi sub forma, quæ est inferius annotata, dari volumus, quam ad perpetuam rei memoriam in cancellaria apostolica publicari, & in illius quinterno registrari mandamus: declarantes, prosequentes hujusmodi mandata, quoad beneficia sub illis comprehensa, ordinariis collatoribus & graduatis simplicibus & nominatis præferendos esse, nosque & successores nostros jure præventionis, dignitates, personatus, administrationes & officia ceteraque beneficia ecclesiastica, sæcularia, & quorumvis ordinum regularia, quæcumque & quomodocumque qualificata, tam in mensibus graduatis, simplicibus & nominatis, quam ordinariis collatoribus præfatis assignatis, vacantia, ac etiam sub dictis mandatis comprehensa, libere conferre.

Statuimus insuper, quod in provisionibus, quas personis quibusvis de beneficiis vacantibus seu certo modo vacaturis, per nos & successores nostros, ac sedem prædictam, etiam motu proprio, etiam promotis ad ecclesias cathedrales & metropolitanas, ac monasteria, ut obtenta per eos beneficia retinere possint, fieri contigerit, illorum verus annuus per florenos, aut ducatos auri de camera, aut libras Turonensis, seu alterius monetæ, valor secundum communem æstimationem exprimi debeat: alioquin gratiæ ipsæ sint ipso jure nullæ.

Statuimus quoque & ordinamus, quod in regno, Delphinatu, & comitatu prædictis, omnes & singulæ causæ, exceptis majoribus in jure expresse denominatis, apud illos judices in partibus, qui de jure aut consuetudine præscripta, vel privilegio illarum cognitionem habent terminari & finiri debeant. Et ne sub umbra appellationum, quæ nimium & nonnunquam frivole interponi consueverunt, atque etiam in eadem instantia ad prorogationem litium sæpe multiplicari, injustis vexationibus materia præbeatur: volumus, quod si quis offensus, coram suo judice justitiæ complementum habere non possit, ad immediatum superiorem, etiam ad nos & successores nostros, vel sedem prædictam, omisso medio, nec a gravamine in quacumque instantia ante definitivam sententiam quomodolibet appelletur: nisi forsitan tale gravamen extiterit, quod in definitiva reparari nequiret, & eo casu, non nisi ad immediatum superiorem liceat appellari. Si quis vero immediate subjectus sedi apostolicæ, ad eamdem sedem duxerit appellandum, causa committatur in partibus per rescriptum usque ad finem litis, videlicet usque ad tertiam sententiam conformem inclusive, si ab illis appellari contigerit, nisi propter defectum denegatæ justitiæ, aut justum metum: & tunc committi debeat in partibus convicinis, & cum causarum expressione, quæ etiam de illis, etiam legitime alias, quam per juramentum coram judicibus a sede apostolica deputandis, constare debeat. Processus autem contra præmissa attentatos, nullos & irritos esse volumus: ac rescripta contra præmissa impetrantes, in expensis, damnis & interesse condemnari debere decernimus atque declaramus. Sanctæ vero

Roma-

ANNO CHRISTI 1516.

SESSIO XI.

Romanæ ecclesiæ cardinales, qui pro universali ecclesia continue laborant, nec non dictæ sedis officiales, officia sua actu exercentes, sub præsenti decreto non intendimus comprehendi. Statuimus etiam & ordinamus, quod judices causas, quæ in partibus terminari debent, coram eis pro tempore pendentes, sub pœna excommunicationis & privationis beneficiorum per eos obtentorum, eo ipso incurrenda, infra biennium terminare debeant. Pars vero diffugiens, & expeditionem ipsius causæ malitiose impediens, gravissime per eosdem judices mulctetur, etiam usque ad privationem juris in hujusmodi processu prætensi, si eis visum fuerit, super quo eorum conscientias oneramus. Ab interlocutoriis autem secundo, a definitivis vero tertio dumtaxat provocare licere decernimus. Volumusque secundam sententiam interlocutoriam conformem, & tertiam definitivam etiam conformem, omni mora cessante: executioni debitæ demandari debere, quacumque appellatione interposita non obstante. Statuimus quoque, quod quicumque, dummodo non sit violentus, sed habens coloratum titulum, pacifice & sine lite prælaturam, dignitatem, personatum, administrationem, vel officium, seu quodcumque beneficium ecclesiasticum triennio proximo hactenus possidet, vel pro tempore possidebit, in petitorio vel possessorio, a quoquam etiam ratione juris noviter reperti molestari nequeat, præterquam prætextu hostilitatis aut alterius legitimi impedimenti, de quo protestari, & illud juxta concilium Viennense intimari debeat. Lis autem hoc casu quod ad futuras controversias intelligatur, si ad executionem citationis, jurisque sui in judicio exhibitionem, aut terminorum omnium observationem processum fuerit. Monemus etiam ordinarios, ut diligenter inquirant, ne quis sine titulo beneficium possideat: & si quem beneficium sine titulo possidere repererint, declarent, illi jus non competere, cujusvis temporis detentione non obstante, de ipsoque beneficio possit illi, dummodo non sit intrusus, vel violentus, aut alias indignus, vel alteri idoneo provideri. Et insuper statuimus, quod quicumque clericus cujuscumque conditionis, status, religionis, dignitatis, etiamsi pontificalis, vel alterius præeminentiæ fuerit, qui post habitam præsentium notitiam, quam habere præsumatur post duos menses post earumdem præsentium publicationem, in ecclesiis cathedralibus factam, quam ipsi diœcesani omnino facere teneantur, postquam præsentes ad eorum notitiam pervenerint, publicus concubinarius a perceptione fructuum omnium beneficiorum suorum trium mensium spatio sit ipso facto suspensus, quos suus superior in fabricam vel aliam evidentem ecclesiarum utilitatem, ex quibus hi fructus percipiuntur, convertat. Necnon hujusmodi publicum concubinarium, ut primum talem esse noverit, mox suus superior monere teneatur, ut infra brevissimum terminum concubinam dimittat, & si illam non dimiserit, vel dimissam seu aliam publice resumpserit, jubemus, ut ipsum omnibus suis beneficiis omnino privet. Et nihilo minus hi publici concubinarii, usquequo cum eis per suos superiores post ipsarum concubinarum dimissionem, manifestamque vitæ emendationem fuerit dispensatum; ad susceptionem quorumcumque honorum, dignitatum, beneficiorum, officiorumve sint inhabiles. Qui si post dispensationem recidivo vomitu ad hujusmodi publicum concubinatum redierint, sine spe alicujus dispensationis ad prædicta prorsus inhabiles existant. Quodque si hi, ad quos talium correctio pertinet, eos, ut prædictum est, punire neglexerint, eorum superiores, tam in ipsos de neglectu, quam in illos pro concubinatu modis omnibus digna punitione animadvertant. In conciliis etiam provincialibus & synodalibus adversus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos, etiam per suspensionem a collatione beneficiorum, vel alia condigna pœna severiter procedatur. Et si ii, quorum destitutio ad nos & sedem prædictam spectat, per concilia provincialia, aut suos superiores propter concubinatum publicum reperiantur privatione digni, statim cum processu inquisitionis ad nos deferantur. Eadem diligentia & inquisitio in quibuscumque generalibus capitulis, etiam provincialibus, quoad eos servetur, pœnis aliis contra prædictos, & alios non publicos concubinarios a jure statutis, in suo robore permansuris. Publici autem intelligendi sunt, non solum hi, quorum concubinatus per sententiam aut confessionem in jure factam, sed per rei evidentiam, quæ nulla possit tergiversatione celari, notorius est, sed etiam, qui mulierem de incontinentia suspectam & diffamatam tenent, & per suum superiorem admoniti, ipsam cum effectu non dimittunt. Quia vero in quibusdam regionibus nonnulli jurisdictionem ecclesiasticam habentes, pecuniarios quæstus a concubinariis percipere non erubescunt, patientes eos in tali fœditate sordescere, sub pœna maledictionis æternæ præcipimus, ne deinceps sub pacto, compositione, aut spe alterius quæstus talia quovis modo tolerent, aut dissimulent: alioquin ultra præmissam negligentiæ pœnam duplum ejus, quod propterea acceperint, restituere, & ad pios usus omnino convertere teneantur & compellantur. Ipsas autem concubinas aut suspectas prælati omnibus modis curent a suis subditis per auxilium & brachii sæcularis invocationem, si opus fuerit, penitus arcere, qui etiam filios ex tali concubinatu procreatos, apud patres suos cohabitare non permittant. Jubemus insuper, quod in prædictis synodis & capitulis præmissa publicentur, & ut quilibet suos subditos ad ipsarum concubinarum dimissionem moneat diligenter. Injungimus præterea omnibus sæcularibus viris, etiamsi regali præfulgeant dignitate, ne ullum qualecumque inferant impedimentum, quocumque quæsito colore prælatis, qui ratione officii sui adversus subditos suos pro hujusmodi concubinatu, & aliis casibus sibi a jure permissis procedunt. Et cum omne fornicationis crimen lege divina prohibitum sit, & sub pœna peccati mortalis necessario evitandum, monemus omnes laicos tam uxoratos quam solutos, ut similiter a concubinatu abstineant. Nimis enim reprehensibilis est, qui uxorem habet, & ad aliam uxorem seu mulierem accedit. *Qui vero solutus est*, si continere nolit juxta apostoli consilium, *uxorem ducat*. (1. Cor. 7.) Pro hujusmodi autem divini observantia præcepti hi, ad quos pertinet, tam salutaribus monitis, quam aliis canonicis remediis omni studio laborent. Statuimus insuper, quod ad vitandum scandala & multa pericula, subveniendumque conscientiis timoratis, quod nemo deinceps a communicatione alicujus in sacramentorum administratione vel receptione, aut aliis quibuscumque divi-

SESSIO XI.

ANNO CHRISTI 1516.

A vinis vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ aut censuræ ecclesiasticæ, seu suspensionis, aut prohibitionis ab homine vel a jure generali promulgatæ, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, vel interdictum ecclesiasticum observare: nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel censura hujusmodi, fuerit vel contra personam, collegium, universitatem ecclesiasticam, aut locum certum, aut certam a judice publicata, & denunciata specialiter & expresse, aut si notorie in excommunicationis sententiam constiterit incidisse, quod nulla possit tergiversatione celari, aut aliquo juris suffragio excusari, eum a communione illius abstinere volumus juxta canonicas sanctiones. B Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos non intendimus in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari. Et quoniam ex indiscreta interdictorum promulgatione multa consueverint scandala evenire, statuimus, quod nulla civitas, opidum, castrum, villa, aut locus ecclesiastico supponi possit interdicto, nisi ex causa seu culpa ipsorum locorum, aut domini, seu rectoris vel officialium. Propter culpam autem seu causam alterius cujuscumque privatæ personæ, hujusmodi loca interdici nequaquam possint auctoritate quacumque ordinaria vel delegata, nisi talis persona prius fuerit excommunicata ac denuntiata, seu in ecclesia publicata, C aut domini seu rectores vel officiales ipsorum locorum, auctoritate judicis requisiti, hujusmodi personam excommunicatam, infra biduum inde cum effectu non ejecerint, aut ad satisfaciendum compulerint, qua etiam post biduum ejecta, recedente vel satisfaciente, mox divina resumi possint. Quod etiam in pendentibus locum habere decernimus. Nec non constitutionem de eorumdem fratrum nostrorum consilio editam, quam cum irritanti decreto statuimus, decernimus & ordinamus, quod ex tunc de cetero perpetuis futuris temporibus de cessione regiminis & administrationis ecclesiarum & monasteriorum, facta per eos qui ecclesiis, & monasteriis ipsis præerunt, seu illa D in administrationem seu commendam, aut ut aliis unita, aut alias obtinebant; seu resignatione aliorum quorumcumque beneficiorum ecclesiasticorum, seu cessione juris in eis vel ad ea quomodolibet competentis, aut privationis vel depositionis, aut censurarum fulminationem, etiam in literis apostolicis, a nobis & sede apostolica, etiam motu proprio pro tempore emanatis, quæ in manibus Romani pontificis factæ dicerentur, contentis, etiamsi super illis narrantis fundaretur intentio constare & apparere deberet per publica instrumenta, vel documenta authentica: alioquin tam in judicio, quam extra illud, narrativæ, & assertionibus hujusmodi in præjudicium tertii minime stari, E nec ex illis alicui præjudicium afferri debere, nisi de hujusmodi narrativa & assertione etiam in literis apostolicis facta, altero ex præmissis modis doceretur: innovamus, illamque perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari mandamus. Et quia ad supradictam concordiam cum præfato Francorum rege, ob illius sinceram devotionem, erga nos & sedem prædictam ostensam, cum ad præstandam nobis reverentiam & filialem obedientiam, ad civitatem nostram Bononiensem personaliter accessit, consentimus, illamque inviolabiliter observari desideramus, illam veri contractus & obligationis inter nos & sedem apostolicam prædictam ex una, & præfatum regem & regnum suum ex altera partibus legitime initi vim & robur obtinere: ac illi & præsentibus in aliqua sui parte per quascumque literas, & gratias, per nos & successores nostros desuper concedendas, derogari: clausulamque cum earumdem derogatione præsentium latissime extendenda, ac quod eædem præsentes literæ, & earum tenor pro expressis habeantur in quibusvis supplicationibus pro tempore signatis, appositam, nihil penitus operari: & illius vigore in literis apostolicis super ipsis supplicationibus conficiendis, quidquam, per quod præsentibus aut alicui particulæ de contentis in eis derogaretur, seu derogari videretur, narrari non possit: & sic per quoscumque judices & commissarios, etiam causarum dicti palatii apostolici auditores, & præfatæ Romanæ ecclesiæ cardinales in quibusvis causis super præmissis vel eorum aliquo pro tempore motis, judicari, definiri & sententiari debere, sublata eis aliter sententiandi & definiendi omnimoda facultate & auctoritate: nec non irritum, & inane, quidquid secus super his, vel eorum aliquo a quoquam quavis auctoritate etiam per nos & successores nostros præfatos, scienter vel ignoranter contigerit attentari, decernimus. Volumus, autem, quod si præfatus rex præsentes literas, ac omnia & singula in eis contenta, quæ in prima futura sessione præsentis concilii Lateranensis approbari, & confirmari facere promisimus, infra sex menses a die approbationis, & confirmationis computandos, non approbaverit & ratificaverit, ea & perpetuis futuris temporibus in regno suo, & omnibus aliis locis, & dominiis dicti regni, per omnes prælatos & alias etiam ecclesiasticas personas, ac curias parlamentorum legi, publicari, jurari & registrari ad instar aliarum constitutionum regiarum, & de acceptione, lectione, publicatione, juramento & registratione prædictis, infra prædictum tempus per omnium & singulorum supradictorum patentes literas aut authenticas scripturas nobis non transmiserit, aut nuntio nostro apud ipsum regem existenti, per eum ad nos destinandas non consignaverit, & deinde singulis annis etiam legi, prout aliæ ipsius Francorum regis constitutiones & ordinationes, quæ in viridi sunt observantia, observari debent, inviolabiliter observari cum effectu non fecerit, præsentes literæ & inde secuta quæcumque, sint cassa & nulla, nulliusque roboris vel momenti. Et cum omnium, quæ in regno, Delphinatu & comitatu prædictis agantur, notitiam non habeamus, consuetudines, statuta, seu usus libertati ecclesiasticæ, & auctoritati sedi apostolicæ quomodolibet præjudicantia, si qua in regno, Delphinatu & comitatu prædictis alias, quam in præmissis existant, non intendimus nobis, & eidem sedi in aliquo præjudicare, seu illa tacite vel expresse quomodolibet approbare.

Et nihilo minus præfato Francisco, & pro tempore existenti Francorum regi in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, quatenus per se vel alium, seu alios in dignitate ecclesiastica constitutos, præsentes literas ac omnia & singula in eis contenta, quando, & quoties opus fuerit, publicari, & ea inviolabiliter observari faciant, contradictores, cujuscunque dignitatis & præeminentiæ fuerint, per censu-

su-

ANNO CHRISTI 1516.

SESSIO XI.

suras ecclesiasticas & pecuniarias pœnas, aliaque A juris facti quævis opportuna remedia, appellatione qualibet omnino postposita, compescendo. Non obstantibus omnibus supradictis, aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto hujusmodi mentionem. Forma vero supradicti mandati apostolici sequitur & est talis:

Leo episcopus servus servorum Dei venerabili fratri episcopo N. & dilectis filiis capitulo, singulisque canonicis ecclesiæ N. salutem & apostolicam benedictionem. B

Vitæ ac morum honestas, aliaque laudabilia probitatis & virtutum merita, super quibus dilectus filius N. apud nos fide digno commendatur testimonio, nos inducunt, ut sibi reddamur ad gratiam liberales. Hinc est, quod nos cupientes ut eidem N. juxta illius, quæ olim per felicis recordationis Gregorium papam IX. prædecessorem nostrum ad tunc episcopum Noviomensem directa extitit, quæ incipit; Mandatum; & aliarum duarum illam immediate sequentium decretalium formas, de canonicatu & præbenda aut dignitate, personatu, administratione vel officio vestræ vel alterius ecclesiæ, aut alio beneficio, cum cura vel sine cura, C etiamsi parochialis ecclesia, vel ejus perpetua vicaria, aut capella, sive perpetua capellania ad vestram collationem, nominationem seu præsentationem, & aliam quamcumque dispositionem provideri possit: ac volentes præfato N. meritorum suorum intuitu gratiam facere specialem, ipsumque N. a quibusvis excommunicationis, suspensionis & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris & pœnis, a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutum fore censentes, nec non omnia & singula beneficia ecclesiastica cum cura & sine cura, quæ præfatus D N. etiam ex quibusvis apostolicis dispensationibus obtinet & expectat, ac in quibus & ad quæ jus sibi quomodolibet competit, quæcumque, quotcumque & qualiacumque sint, eorumque fructuum, redditumm & proventuum veros annuos valores & hujusmodi dispensationum tenores præsentibus pro expressis habentes, motu proprio, non ad ipsius N. vel alicujus alterius pro eo nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis pro alio non scripserimus, qui simile mandatum aut similem gratiam prosequatur, canonicatum & præbendam aut dignitatem, personatum, admini- E strationem, vel officium vestræ vel alterius ecclesiæ, aut aliud beneficium ecclesiasticum cum cura vel sine cura, etiamsi parochialis ecclesia, vel ejus perpetua vicaria, aut capella vel perpetua capellania fuerit ad vestram collationem, provisionem, præsentationem, nominationem, seu quamvis aliam dispositionem pertinens, etiamsi dignitati, personatui, administrationi, vel officio hujusmodi cura immineat animarum, dummodo talis dignitas electiva non existat, cum creatione in canonicum vestræ vel alterius ecclesiæ, etiamsi in eo statuto & privilegio expresse caveatur, quod nulli de dignitate, personatu, administratione vel officio provideri non possit, nisi cum effectu illius ecclesiæ canonicus existat, canonicatum hujusmodi ecclesiæ cum plenitudine juris canonici, & non obstante de certo canonicorum numero ad effectum hujusmodi dignitatem, personatum, administrationem vel officium dumtaxat obtinentium, & non alias auctoritate apostolica, tenore præsentium conferimus, & de illo etiam providemus, si quemquam vel quod post mensem, postquam præsentes literæ vobis præsentatæ fuerint, extra Romanam curiam vacare contigerit, cum plenitudine juris canonici, ac omnibus juribus & pertinentiis suis eidem N. conferatis, & de illo aut illa provideatis, seu ipsum ad illum, illam, vel illud præsentetis aut nominetis, ipsumque N. in canonicum & in fratrem vestræ vel alterius ecclesiæ ad effectum tantum obtinendi dignitatem, personatum, administrationem vel officium hujusmodi, recipiatis, stallum sibi in choro, & locum in capitulo cum plenitudine juris canonici assignetis, inducentes eumdem N. vel procuratorem suum ejus nomine, in corporalem possessionem canonicatus & præbendæ, aut dignitatis, personatus, administrationis vel officii, seu beneficii hujusmodi, juriumque & pertinentium universorum prædictorum, defendentesque inductum, ac facientes N. vel pro eo procuratorem prædictum, ad præbendam aut dignitatem, personatum, administrationem, vel officium seu beneficium hujusmodi, quodcumque fuerit, ut moris est, admitti, sibique de illius, vel illorum fructibus, redditibus, proventibus, juribus & obventionibus universis integre responderi, non obstante de certo canonicorum numero, ut præfertur, & aliis constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ac dictæ vestræ vel alterius ecclesiæ juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis & consuetudinibus contrariis quibuscumque, aut si vobis ab apostolica sit sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicujus minime teneamini, quodque de canonicatibus & præbendis seu dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officiis vestræ vel alterius ecclesiæ, aut aliis beneficiis ecclesiasticis quibuscumque, ad vestram collationem, provisionem, præsentationem, nominationem, seu quamvis aliam dispositionem, communiter vel divisim pertinentibus, nulli valeat provideri per literas apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto hujusmodi mentionem, & qualibet alia dictæ sedis indulgentia generali vel speciali, cujuscumque tenoris existant, per quam præsentibus non expressam, vel totaliter non insertam, effectus hujusmodi gratiæ impediri valeat quomodolibet vel differri, & de qua cujusque toto tenore habenda sit in nostris literis mentio specialis, seu si dictus N. præsens non fuerit ad præstandum de observantiis, statutis & consuetudinibus vestræ vel alterius ecclesiæ solitum juramentum, dummodo in absentia tua per procuratorem idoneum, & cum ad ecclesiam ipsam accesseris, corporaliter illud præstes. Data, &c. Dilectis filiis N. & N. ac N. officialibus salutem & apostolicam benedictionem. Hodie cupientes, ut dilecto filio N. clerico N. diœcesis juxta illius, quæ olim per felicis recordationis Gregorium papam nonum prædecessorem nostrum ad

tunc episcopum Noviomensem, directa existit, A quæ incipit; Mandatum; & aliarum duarum illam immediate sequentem decretalium formas, de canonicatu & præbenda, aut dignitate, personatu, administratione, vel officio ecclesiæ N. aut alio beneficio ecclesiastico cum cura vel sine cura provideri posset, motu proprio venerabili fratri nostro episcopo N. & dilectis filiis capitulo, singulisque canonicis ecclesiæ N. per alias nostras literas mandavimus, quatenus si eis communiter vel divisim pro alio non scripsissemus, qui simile mandatum, aut similem gratiam prosequeretur, eidem N. canonicatum & præbendam, aut dignitatem, personatum, administrationem, vel officium, aut beneficium ecclesiæ N. aut aliud beneficium ecclesiasticum, B ad eorum collationem, provisionem, præsentationem, nominationem, seu quamvis aliam dispositionem, communiter vel divisim pertinentia, si quem, quam vel quod post mensem post præsentationem earumdem literarum vacare contingeret, cum plenitudine juris canonici, ac omnibus juribus & pertinentiis suis, prout ad eos communiter vel divisim pertineret, conferrent & assignarent, aut cum ad illa præsentarent, eligerent, nominarent, seu de illis providerent, prout in eisdem literis plenius continetur. Quocirca discretioni vestræ per apostolica scripta motu simili mandamus, quatenus vos vel duo, aut unus vestrum, per vos, vel alium seu alios, si episcopus, capitu- C lum & canonici prædicti canonicatum & præbendam, aut dignitatem, personatum, administrationem vel officium, aut beneficium hujusmodi eidem N. conferre & assignare, ac de illis etiam providere recusaverint, seu distulerint, aut negligentes fuerint, canonicatum & præbendam, aut dignitatem, personatum, administrationem, vel officium hujusmodi cum plenitudine juris canonici, ac omnibus juribus & pertinentiis supradictis eidem N. conferre & assignare, nec non eumdem N. ad illa, ut moris est, admittem, & in canonicum recipere & in fratrem, stallo sibi in choro & loco in capitulo assignatis, omniaque & singula alia in dictis literis contenta, alias juxta earumdem conti- D nentiam ac formam, in omnibus & per omnia facere & exequi curetis, contradictores, prout justitia suadebit, ad hoc compelcendo, non obstantibus omnibus, quæ in dictis literis voluimus non obstare. Datum, *&c.* Pro regularibus autem similis forma illis conveniens detur, *&c.* Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti, ordinationis, suspensionis, adstrictionis, declarationis, præcepti, injectionis, nominationis, innovationis, consensus, decreti, voluntatis, promissionis & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se E noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimosexto, decimoquinto Kalendas Septembris, pontificatus nostri anno quarto.

Nos igitur, ut literæ ipsæ, quæ ob id præcipue editæ fuerunt, ut in corpore mystico, sancta videlicet ecclesia, perpetua caritas & pax inviolata perdurent, & si qua membra dissentiant, ea commode suo reinserantur corpori, eo magis observentur, quo clarius constiterit, ipsas literas ea matura & salubri delibe-

ratione a nobis, dicto sacro Lateranensi approbante concilio, approbatas & innovatas, quæ statutæ & ordinatæ fuerunt, licet ad earumdem literarum subsistentiam & validitatem, alia approbatione non indigerent. Ad abundantiorem tamen cautelam, ut eo tenacius observentur, & difficilius tollantur, quo tantorum patrum fuerint majore approbatione munitæ, literas prædictas cum omnibus & singulis statutis, ordinationibus, decretis, definitionibus, pactis, conventionibus, promissione, voluntate ac pœnis, inhibitione, aliisque omnibus & singulis clausulis in eis contentis, illa præsertim, qua voluimus, quod si præfatus Francorum rex supradictas literas, ac omnia & singula in eis contenta, intra sex menses a data præsentium computandos non approbaret & ratificaret, & ea perpetuis futuris temporibus in regno suo & aliis locis & dominiis dicti regni, per omnes prælatos & alias ecclesiasticas personas ac curias parlamentorum acceptari, legi, publicari, jurari & registrari ad instar aliarum constitutionum regiarum, & de acceptatione, lectione, publicatione, juramento & registratione prædictis intra prædictum tempus per omnium & singulorum supradictorum patentes literas, aut authenticas scripturas nobis non transmitteret, aut nuntio nostro apud ipsum regem existente, per eum ad nos destinandum non consignaret, & deinde singulis annis etiam legi, prout aliæ ipsius Francorum regis constitutiones & ordinationes, quæ in viridi sunt observantia, observari debent, inviolabiliter observari cum effectu non fecerit, literæ ipsæ & inde secuta, quæcumque essent, cassa & nulla, nulliusque roboris vel momenti sacro Lateranensi concilio approbante, apostolica auctoritate, & potestatis plenitudine approbamus, & innovamus, easque inviolabiliter & irrefragabiliter observari & custodiri mandamus, roburque perpetuæ firmitatis in eventum dictarum approbationis & ratificationis, & non aliter, nec alio modo obtinere, omnesque in dictis literis comprehensos, ad ipsarum literarum ac omnium & singulorum in eis expressorum in eis observationem, sub censuris & pœnis ac aliis contentis, juxta earumdem literarum tenorem & formam, teneri & obligatos esse decernimus & declaramus, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ac omnibus illis, quæ in dictis literis voluimus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, innovationis, mandati, decreti, declarationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ, millesimo quingentesimo decimosexto, quarto Kalendas Januarii pontificatus nostri anno quarto.

Visa. Ie. Salvius.
Bembus.
A. de Castillo.

Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnibus placuerunt simpliciter, excepto reverendo patre domino Dominico episcopo Lucerino, qui dixit quod pla-

cebant

cebant sibi contenta in bulla, dummodo Galli A acceptent bullam revocationis pragmaticæ sanctionis. Et in eodem voto fuit reverendus pater dominus Philippus episcopus Brugnatensis, & etiam reverendus dominus Petrus episcopus Castelli maris. Reverendo patri domino Benedicto Chiensi placuerunt omnia, excepto quod in quantum disponitur circa resignationes factas in curia, quod requiratur consensus regis, hoc non placuit. Nec etiam placuit eidem Benedicto, quod appellationes non admittantur, sed placere ei, quod appellationes admitterentur. Reverendo patri domino Joanni Dominico Terdonensi non placuit consuetudo parlamentorum, quod habeant jurisdictionem in personas ecclesiasticas. Et in quantum supra B scripta bulla tribuit jurisdictionem sæcularibus in personas ecclesiasticas, non placet ei. Reverendo patri domino Hieronymo episcopo Asculano placent contenta in schedula, dummodo acceptetur per partes hinc inde.

Deinde reverendus pater dominus Joannes Baptista episcopus Cavallicensis ascendit ambonem, & legit schedulam abrogationis pragmaticæ sanctionis, seu corruptelæ, cujus tenor sequitur & est talis.

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio. C

Pastor æternus gregem suum usque ad consummationem sæculi nunquam deserturus, ita, apostolo teste, obedientiam dilexit, ut pro expiando primi parentis inobedientiæ peccato seipsum humiliaverit, factus obediens usque ad mortem: migraturus vero ex mundo ad Patrem, in soliditate petræ Petrum ejusque successores vicarios suos instituit, quibus ex libri regum testimonio ita obedire necesse est, ut qui non obedierit, morte moriatur. Et ut alibi legitur, in ecclesia esse non potest, qui Romani pontificis cathedram deserit: quoniam Augustino Gregorioque auctoribus, sola obedientia est mater custosque omnium virtutum, D sola fidei meritum possidens: sine qua, quisque infidelis convincitur, etiamsi fidelis esse videatur. Itaque nos, eodem Petro docente, soliciti esse debemus, ut quæ a Romanis pontificibus prædecessoribus nostris, præsertim in sacris conciliis pro obedientiæ hujusmodi, auctoritatis, libertatisque ecclesiasticæ, & sedis apostolicæ defensione, mature & ex legitimis causis inchoata sunt, nostris studio, & cura & diligentia debite absolvantur, & ad optatum finem perducantur: simplicium quoque animæ, quarum etiam rationem Deo reddituri sumus, a dolis & laqueis tenebrarum principis liberentur. Sane felicis recordationis Julius papa secundus prædecessor noster, post indictum E ex legitimis tunc expressis causis, de venerabilium fratrum suorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, de quorum numero tunc eramus, consilio & assensu, sacrum Lateranense consilium, provide considerans cum eodem sacro Lateranensi concilio Bituricensem regni Franciæ corruptelam, quam illi pragmaticam sanctionem vocant, cum maximo animarum periculo & scandalo, ac dignitatis sedis apostolicæ detrimento & vilipendio, retroactis temporibus viguisse & adhuc vigere, ejusdem pragmaticæ sanctionis negotium, eodem approbante concilio, discutiendum certis tunc nominatim deputatis cardinalibus & prælatis certe congregationis commisit. Et quamquam sanctio præfata ex multis nullitati notorie subjaceret, schismaque manifestum foveret & contineret, & propterea citatione aliqua minime præcedente, per se irrita, nulla & invalida declarari potuisset, ex abundanti tamen cautela idem Julius prædecessor Gallicos prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum; parlamenta, & laicos illis faventes, & dicta sanctione utentes, omnesque & singulos alios in præmissis sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus tunc non pateret accessus, in Mediolanensis, Astensis & Papiensis ecclesiarum valvis affigendum, monuit & citavit, ut infra tunc expressum terminum, coram eo & dicto concilio comparerent, causasque dicerent, quare sanctio præfata, illiusque corruptela & abusio in concernentibus auctoritatem Romanæ ecclesiæ, & sacrorum canonum, ac ecclesiasticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari non deberet. Cumque dicto Julio prædecessore in humanis agente, diversis impedimentis causantibus, citatio exequi & reproduci, ac negotium abrogationis hujusmodi plene discuti, ut intentio ipsius Julii prædecessoris fuerat, non potuisset, sed eodem Julio prædecessore rebus humanis exempto, citatio ipsa legitime executa, & per procuratorem fiscalem sacri concilii promotorem reproducta, ipsorumque citatorum non comparentium contumacia accusata, & ad ulteriora procedi petitum fuisset: nos divina favente clementia, ad summi apostolatus apicem assumpti, omnibus rite pensatis, petitionis prædictæ ex certis causis nullum tunc responsum dedimus. Ac deinde cum per dictos monitos & citatos diversa impedimenta allegarentur, quare in termino eis, ut præfertur, præfixo comparere non potuissent, ut omnis justæ excusationis & querelæ occasio eis auferretur, terminum citationis & monitionis hujusmodi præfixum, eodem sacro approbante concilio ad alium tunc expressum terminum jam diu effluxum in diversis sessionibus pluries prorogavimus. Cum autem moniti & citati prædicti, sublatis jam omnibus impedimentis, effluxisque omnibus terminis, coram nobis & dicto concilio non comparuerint, nec comparere curaverint, ad allegandam causam, quare sanctio prædicta nulla declarari non debeat, ita ut executioni ultra locus non sit, possintque merito contumaces reputari, prout eos exigente justitia reputamus: nos mature attendentes pragmaticam sanctionem, vel potius, ut dictum est, corruptelam, schismatis tempore a non habentibus potestatem, editam, reliquæ Christianæ reipublicæ ecclesiæque sanctæ Dei nullatenus conformem, & a claræ memoriæ Ludovico XI. Francorum rege Christianissimo revocatam, cassatam, atque abolitam, auctoritatem, libertatem, ac dignitatem dictæ sedis violare ac diminuere, facultatemque Romani pontificis pro tempore existentis de sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium pro universali ecclesia assidue laborantium, virorumque doctorum personis, quibus abundat curia, & quorum consiliis sedis apostolicæ & Romani pontificis atque universalis ecclesiæ auctoritas & potestas conservantur, negotiaque diriguntur, & in prospero statu confoventur, ecclesiis & monasteriis, eisdemque personis de reli-

SESSIO XI.

ANNO CHRISTI 1516.

reliquis beneficiis ecclesiasticis juxta eorum status exigentiam providendi, penitus auferre, prælatis vero ecclesiasticis illarum partium causam præbere, ut ipsi nervum ecclesiasticæ disciplinæ obedientiæ sanctum frangant & violent, ac contra nos & sedem prædictam eorum matrem cornua erigant, & eis ad præmissa audendum viam aperire, ipsamque notorie nullitati subjacere, nulloque nisi alicujus temporis seu potius tolerantiæ cujusdam adminiculo fulciri, & si Romani pontifices prædecessores nostri præfati, prout ipsi suo tempore summopere optare demonstrarunt, corruptelam & abusionem hujusmodi, vel malignitate temporum, vel alias illi providere, & in totum occurrere non valentes, suis temporibus tolerasse visi fuerunt, considerantes tamen ab ipsius Bituricensis sanctionis editione vix annos septuaginta fluxisse, nullumque infra hoc temporis spatium præter hoc Lateranense concilium legitime fuisse celebratum, in quo cum (disponente domino) constituti simus, ab ejusdem improbæ sanctionis extirpatione & totali annullatione, sine nostra & tantorum patrum in præsenti concilio congregatorum nota, ac nostræ & dictorum illa utentium animarum periculo, abstinere seu desistere non posse, Augustino teste, judicamus atque censemus. Et sicut piæ memoriæ Leo papa I. prædecessor noster, cujus in hoc libenter, quoad possumus, vestigia imitamur, ea quæ in secunda Ephesina synodo temere contra justitiam & catholicam fidem gesta fuerunt, postmodum in Calchedonensi concilio mandavit ac fecit, pro dictæ fidei firmitate revocari: & nos a tam nefariæ sanctionis & contentorum in ea revocatione, retrahi aut desistere, salva conscientia, ac nostro & ipsius ecclesiæ honore, non posse, aut debere, censemus. Nec illud nos movere debet, quod sanctio ipsa, & in ea contenta, in Basileensi concilio edita, & ipso concilio instante, a Bituricensi congregatione receptata & acceptata fuerunt, cum ea omnia post translationem ejusdem Basileensis concilii, per felicis memoriæ Eugenium papam quartum, etiam prædecessorem nostrum factam, a Basileensi conciliabulo, seu potius conventicula, quæ præsertim post hujusmodi translationem concilium amplius appellari non merebatur, facta extiterint, ac propterea nullum robur habere potuerint: cum etiam solum Romanum pontificem pro tempore existentem, tamquam auctoritatem super omnia concilia habentem, tam conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum jus & potestatem habere, nedum ex sacræ scripturæ testimonio, dictis sanctorum patrum, ac aliorum Romanorum pontificum etiam prædecessorum nostrorum, sacrorumque canonum decretis, sed propria etiam eorumdem conciliorum confessione manifeste constet: quorum aliqua referre placuit, reliqua vero, utpote notoria, silentio præterire. In Alexandrina enim synodo Athanasio ibidem existente, Felici Romano pontifici ab eadem synodo scriptum fuisse legimus, Nicænam synodum statuisse non debere absque Romani pontificis auctoritate concilia celebrari. Neque nos latet, etiam eumdem Leonem pontificem Ephesinam secundam synodum ad Calchedonem transtulisse; Martinum etiam papam V. præsidentibus suis in concilio Senensi potestatem transferendi concilium nulla consensus ipsius concilii mentione habita dedisse; Ephesinam quoque primam synodum

A dum Cælestino, ac Calchedonensem eidem Leoni, sextam Agathoni, septimam Hadriano, octavam Nicolao, octavam etiam Constantinopolitanam synodum Hadriano Romano pontifici prædecessoribus nostris maximam reverentiam exhibuisse, eorumdemque pontificum institutionibus & mandatis in sacris conciliis per eos editis & factis, reverenter & humiliter obtemperasse. Unde Damasus papa & ceteri episcopi Romæ congregati scribentes de concilio Ariminensi episcopis in Illyrico constitutis, præjudicium aliquod per numerum episcoporum Arimini congregatorum fieri non potuisse testantur: quandoquidem constet, Romanum pontificem, cujus ante omnia decebat spectari decretum,
B talibus non præbuisse consensum: eumdemque Leonem pontificem, universis Siciliæ episcopis scribentem, idem voluisse apparet. Consueveruntque antiquorum conciliorum patres, pro eorum, quæ in suis conciliis gesta fuerunt, corroboratione a Romano pontifice subscriptionem approbationemque humiliter petere & obtinere, prout ex Nicæna & Ephesina ac Calchedonensi hujusmodi, & sexta Constantinopolitana, & septima eadem Nicæna, & Romana sub Symmacho synodis habitis, earumque gestis, nec non in Aimari libro de synodis manifeste colligitur, quod etiam novissime Constantienses patres fecisse constat. Quam laudabilem consuetudinem si Bituricenses & Basileenses secuti fuissent, hujusmodi molestia procul dubio carere-
C mus. Cupientes quoque hujusmodi negotium ad debitum finem perduci, ac tam vigore citationum hactenus a nobis, & præfato Julio prædecessore ex abundanti emanatarum, quam aliorum præmissorum, quæ ita notoria sunt, ut nulla valeant excusatione aut tergiversatione celari, etiam ex nostro pastorali officio procedentes, omnesque & singulos, tam juris quam facti defectus, si qui forsan in præmissis intervenerint, supplentes, ex certa nostra scientia, & de apostolicæ potestatis plenitudine, eodem sacro approbante concilio tenore præsentium præfatam pragmaticam sanctionem seu corruptelam ejusque approbationem quomodolibet emana-
D tam, omniaque & singula decreta, capitula, statuta, constitutiones, sive ordinationes in eodem quomodolibet contentas, seu etiam insertas, ac ab aliis prius editas, nec non consuetudines, stylum, usus, sive potius abusus, ex ea in hanc usque diem quomodolibet emanatos seu observatos, nullius roboris vel momenti fuisse & esse decernimus & declaramus. Nec non ad abundantiorem cautelam eamdem Bituricensem sanctionem sive corruptelam, ejusque approbationem tacitam vel expressam, ut præfertur, & in ea contenta omnia & singula, etiam inserta quæcumque revocamus, cassamus,
E abrogamus, irritamus, annullamus ac damnamus, & pro infectis, revocatis, cassatis, abrogatis, irritatis, annullatis, damnatis haberi volumus, decernimus & declaramus. Et cum de necessitate salutis existat omnes Christi fideles Romano pontifici subesse prout divinæ scripturæ & sanctorum patrum testimonio edocemur, ac constitutione felicis memoriæ Bonifacii papæ VIII. similiter prædecessoris nostri, quæ incipit, Unam sanctam, declaratur: pro eorumdem fidelium animarum salute, ac Romani pontificis & hujus sanctæ sedis suprema auctoritate, & ecclesiæ sponsæ suæ unitate & potestate, constitutionem ipsam, sacro præsente concilio approbante, innova-

ANNO CHRISTI 1516.

SESSIO XI.

novamus & approbamus, fine tamen præjudicio declarationis fanctæ memoriæ Clementis papæ V. quæ incipit, Meruit; inhibentes in virtute fanctæ obedientiæ, ac fub pœnis & cenfuris infra dicendis, omnibus & fingulis Chrifti fidelibus, tam laicis quam clericis fæcularibus, & quorumvis ordinum etiam mendicantium regularibus, & aliis quibufcumque perfonis, cujufcumque ftatus, & gradus, & conditionis exiftant, etiam fanctæ Romanæ ecclefiæ cardinalibus, patriarchis, primatibus, archiepifcopis, epifcopis, & quibufvis aliis ecclefiaftica vel mundana, vel quavis alia dignitate fulgentibus, omnibufque aliis & fingulis prælatis, clericis, capitulis, & conventibus fæcularibus, & ordinum prædictorum regularibus, B etiam monafteriorum abbatibus, prioribus, ducibus, comitibus, principibus, baronibus, parlamentis, officialibus etiam regiis, judicibus, advocatis, notariis & tabellionibus ecclefiafticis vel fæcularibus, & quibufvis aliis perfonis ecclefiafticis regularibus & fæcularibus, ut præfertur, quacumque dignitate fulgentibus, in præfato regno Franciæ, Delphinatu, & ubicumque prædicta pragmatica directe vel indirecte, tacite vel expreffe vigeret, quomodolibet exiftentibus, vel pro tempore futuris, ne de cetero præfacta pragmatica fanctione, feu potius corruptela, quomodolibet ex quavis caufa, tacite vel expreffe, directe vel indirecte, aut quovis alio quæfito colore vel ingenio, in quibufque acti- C bus judicialibus vel extrajudicialibus uti, feu etiam eam allegare, vel fecundum eam judicare, aut quofvis actus judiciales vel extrajudiciales, fecundum dictæ pragmaticæ tenorem vel capitula in ea contenta, per fe vel alium feu alios nullatenus facere præfumant, aut per alios fieri permittant feu mandent, nec præfatam pragmaticam fanctionem, aut in ea contenta capitula feu decreta, ulterius in domibus fuis, aut aliis locis publicis vel privatis teneant: quinimo illam ex quibufvis archivis etiam regiis, feu capitularibus, & locis prædictis, infra fex menfes a data præfentium computandos, deleant feu deleri faciant, fub majoris excommunicationis latæ fententiæ, nec non quoad ec- D clefiafticas & regulares perfonas prædictas, omnium etiam patriarchalium, metropolitanarum, & aliarum cathedralium ecclefiarum, monafteriorum quoque & prioratuum, etiam conventualium, & quarumcumque dignitatum aut beneficiorum ecclefiafticorum fæcularium, & quorumvis ordinum regularium privationis, & inhabilitatis ad illa in pofterum obtinenda: quo vero ad fæculares, præfatæ excommunicationis, nec non amiffionis quorumcumque feudorum, tam a Romana quam alia ecclefia ex quavis caufa obtentorum, ac etiam inhabilitatis ad illa in pofterum obtinenda, inhabilitatifque ad omnes & fingulos actus legitimos quomodolibet faciendos, infamefque ac criminis læfæ majeftatis in E jure expreffis pœnis, eo ipfo, & abfque ulteriori declaratione per omnes & fingulos fupradictos, fi (quod abfit) contra fecerint, incurrendis: a quibus vigore cujufcumque facultatis, ac claufularum etiam in confeffionalibus, quibufvis perfonis fub quibufvis verborum formis conceffis, contentarum, nifi a Romano pontifice canonice intrante, vel alio ab eo ad id in fpecie facultatem habente, præterquam in mortis articulo conftituti, abfolvi nequeant; non obftantibus præmiffis, nec non conftitutionibus & ordinationibus, decretis ac ftatutis, apoftolica, feu quacumque alia etiam conciliari auctoritate quomodolibet, etiam ex certa fcientia & apoftolicæ poteftatis plenitudine editis & emanatis, & fæpius innovatis, repetitis, confirmatis & approbatis: quibus illorum omnium & fingulorum tenores, ac fi de verbo ad verbum infererentur, ad effectum præmifforum, pro fufficienter expreffis & infertis habentes, illis alias in fuo robore permanfuris, fcientia, poteftate & tenore præmiffis, fpecialiter & expreffe derogamus contrariis quibufcumque: aut fi communitatibus, univerfitatibus, & perfonis fingulis fupranominatis, etiam cardinalibus, patriarchis, archiepifcopis, epifcopis, marchionibus, & ducibus præfatis, vel quibufvis aliis, communiter vel divifim ab eadem fit fede indultum, quod interdici, fufpendi vel excommunicari, aut propterea privari, & inhabiles reddi non poffint per literas apoftolicas non facientes plenam & expreffam, ac de verbo ad verbum, de indulto hujufmodi mentionem: & quibufcumque aliis privilegiis, indulgentiis & literis apoftolicis generalibus, vel fpecialibus, quorumcumque tenorum exiftant, per quæ præfentibus non expreffa, vel totaliter non inferta, effectum earumdem impediri valeat quomodolibet vel differri, & de quibus, quorumque tenoribus de verbo ad verbum habenda fit in noftris literis mentio fpecialis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noftri fupplementi, decreti, declarationis, revocationis, caffationis, abrogationis, irritationis, annullationis, damnationis, voluntatis, conftitutionis, innovationis, approbationis, inhibitionis, & derogationis infringere, vel ei aufu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præfumpferit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apoftolorum ejus fe noverit incurfurum.

Data Romæ in publica feffione, in Lateranenfi facrofancta bafilica folemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1516. quarto decimo Kalendas Januarii, pontificatus noftri anno quarto.

Vifa I. Salvius.

F. de S. Joanne.

Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus fuis contenta in fchedula. Et omnibus placuerunt fimpliciter, excepto reverendo domino epifcopo Terdonenfi qui dixit, quod non placebat fibi revocatio illorum, quæ habuerint originem a Bafilienfi & Bituricenfi conciliis, feu conventiculis.

Poftremo reverendus pater dominus Joannes epifcopus Sibinicenfis afcendit ambonem, & legit fchedulam difponentem circa religiofos & eorum privilegia; cujus tenor talis eft:

Leo epifcopus fervus fervorum Dei ad perpetuam rei memoriam, facro approbante concilio.

Dum intra mentis arcana revolvimus, & diligenti confideratione penfamus operofa follicitudinis ftudia, continuofque labores pro divini nominis gloria, exaltatione catholicæ fidei, ecclefiæ unitate fervanda, & inftitutione ac falute fidelium animarum per coepifcopos coruméque fuperiores, in diverfis orbis partibus, ad regimen fuarum ecclefiarum a fede apoftolica conftitutos, nec non per fratres diverforum ordinum, præfertim mendicantium, indefeffe & indefinen-

SESSIO XI.

ANNO CHRISTI 1516.

nenter impensos, tanta ex eorum in vinea domini fructuosis operibus, & opportune ac laudabiliter gestis, cordi nostro provenit satisfactio, ut iis quæ ad pacem & quietem inter eos conservandam conducere cognoscimus, omni studio intendamus. Novimus enim episcopos ipsos in partem solicitudinis nostræ assumptos fuisse, quorum honor & sublimitas, teste Ambrosio, nullis potest comparationibus adæquari. Religiosos etiam in agro dominico pro Christianæ religionis defensione & ampliatione complura fecisse, ac uberes fructus protulisse, & in dies singulos proferre, ita ut eorumdem episcoporum ac religiosorum bonis operibus orthodoxam fidem incrementa sumpsisse, & per orbem terrarum undique dilatatam fuisse, fidelium nullus ignoret. Et sicut ipsi sæpenumero vigilantissima & solerti cura schismata in Dei ecclesia extinguere, & ecclesiæ unitatem reddere, & ut eidem ecclesiæ pacis tranquillitas daretur, innumeros labores subire non dubitarunt: ita quoque par est, eos inter se, nostris provisionibus pacis vinculo, ac fraterna caritate & unitate conjungi, ut eorum concordi doctrina & mutuis operibus uberiores in ecclesia Dei fructus proveniant. Sane cupientes, ut jura spiritualia, quæ ad Dei laudem & Christi fidelium animarum salutem, pertinent, & quorum exercitium præfatis episcopis & eorum superioribus in suis dioecesibus, cum ipsi in partem solicitudinis, ut præfertur, assumpti, ac dioeceses distinctæ, & cuilibet eorumdem episcoporum assignatæ fuerunt, commissum extitit, ut per ipsos episcopos exerceantur, & jus illa libere exercendi, quantum fieri potest, eis illæsum præservetur; & si aliqua dictis fratribus mendicantibus in eorumdem episcoporum læsionem per Romanos pontifices prædecessores nostros & sedem apostolicam concessa fuerint, concessiones hujusmodi eisdem religiosis factas, in subsequentibus duximus moderandas, ut ipsi fratres potius ab eisdem episcopis omni cum caritate foveantur, quam aliquo modo molestentur & inquirentur. Una enim est regularium & sæcularium, prælatorum & subditorum, exemptorum & non exemptorum universalis ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, eorumque omnium unus dominus, una fides: & propterea decet eos, qui ejusdem sunt corporis, unius etiam esse voluntatis. Et sicut fratres nexu invicem caritatis adstricti sunt, sic non convenit alterum in alterius injuriam seu jacturam prosilire, dicente salvatore: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Ad conservandam igitur inter episcopos eorum superiores, ac prælatos & fratres hujusmodi mutuam caritatem & benevolentiam, divini quoque cultus augmentum, pacemque & tranquillitatem universalis ecclesiæ status, quod ita demum fieri posse cognoscimus, si unicuique quantum fieri potest, sua jurisdictio conservetur, sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, quod episcopi & eorum superiores & alii prælati præfati parochiales ecclesias ad eosdem fratres ratione locorum suorum legitime spectantes, quo ad ea, quæ ad parochianorum curam, & sacramentorum conversationem, administrationemque pertinent, sine tamen visitatorum insolito gravamine vel impensa, visitare, & illarum curam gerentes, & circa illam delinquentes, si religiosi fuerint, juxta ipsius ordinis regularia instituta intra septa regularis loci sæculares vero presbyteros, & fratres hujusmodi beneficia obtinentes, libere tamquam suæ jurisdictioni subjectos punire. Ac tam prælati quam presbyteri sæculares, qui vinculo excommunicationis ligati non fuerint, missas in ecclesiis domorum eorumdem devotionis causa celebrare volentes, celebrare possint: ipsique fratres tales celebrare volentes libenter recipere debeant; ac ab eisdem prælatis ad processiones solemnes pro tempore faciendas requisiti, dummodo eorum loca suburbana ultra unum milliare a civitatibus respective non sint remota, accedere: nec non superiores eorumdem fratrum fratres, quos ad audiendas confessiones subditorum eorumdem prælatorum pro tempore elegerint, eisdem prælatis personaliter exhibere ac præsentare, si eos sibi exhiberi & præsentari petierint: alioquin eorum vicariis, dummodo ad prælatos ultra duas diætas accedere non cogantur, omnino non teneantur. Possintque illi per eosdem episcopos & prælatos super sufficienti literatura & aliqua saltem hujusmodi sacramenti peritia dumtaxat examinari: talibusque præsentatis admissis, vel etiam indebite recusatis, confitentes constitutioni, quæ incipit: Omnis utriusque sexus; quoad confessionem dumtaxat satisfecisse censeantur, ipsique fratres etiam forensium confessiones audire valeant. Laicos tamen & clericos sæculares, a sententiis ab homine latis, nullatenus absolvere possint. Eucharistiæ vero & extremæ unctionis, aliaque ecclesiastica sacramenta illis, quorum etiam infirmorum ac decedentium confessiones audierint, dicentibus proprium sacerdotem illa sibi dare denegasse, dare nequeant: nisi denegatio sine legitima causa facta, vicinorum testimonio probata, aut requisitio coram notario publico facta doceretur. Eorumdem vero fratrum obsequio insistentibus, sacramenta hujusmodi nullatenus ministrare valeant, nisi illorum durante obsequio. Pacta autem & conventiones inter eosdem fratres & prælatos atque curatos pro tempore inita, valeant, nisi per subsecutum capitulum proximum generale vel provinciale refutata, ac per eos refutatio hujusmodi intimata debito tempore fuerint. Parochias autem cum cruce ad levanda funera eorum, qui apud ecclesias domorum & locorum eorumdem quam elegerint sepulturam, intrare non possint, nisi prius præmonito & requisito, ac non recusante parochiano presbytero, & tunc sine ejus ac ordinarii præjudicio: nisi eisdem fratribus super hoc antiqua consuetudo, quæ sit in viridi observantia, & cum pacifica possessione suffragatur. Volentes quoque sepeliri in habitu eorumdem fratrum in claustro non degentes, sed in propriis domibus habitantes, in eorum ultima voluntate sepulturam sibi libere eligere possint. Quodque fratres ipsi ad ordines promovendi, per ordinarios de grammatica & sufficientia examinari, & dummodo competenter respondeant, per eosdem ordinarios libere admitti, ac nullatenus in eorum ecclesiis seu domibus, aut aliis eorum locis, ab alio quam a dioecesano episcopo, vel ejus vicario, super hoc cum debita reverentia requisito, & absque rationabili causa contradicente, vel eo a dioecesi absente, ad dictos ordines promoveri debeant. Nec ab alio episcopo consecrationem ecclesiæ, vel altaris, aut cœmeterii benedictionem petere, seu in ecclesiis per eos pro tempore ædificandis, primum lapidem per alienum episcopum poni facere possint, nisi ubi ordinarius bis aut ter cum debitis reverentia & instan-

ANNO CHRISTI 1516.

SESSIO XI.

ftantia requifitus, fine legitima caufa id recufaverit. Et abfque curatorum confenfu fponfum & fponfam benedicere nequeant. Et ut debitus honor matrici ecclefiæ reddatur, tam ipfi fratres, quam alii clerici fæculares, etiam fuper hoc apoftolicæ fedis privilegio muniti, die fabbati majoris hebdomadæ, antequam campana cathedralis vel matricis ecclefiæ pulfaverit, campanas in ecclefiis fuis pulfare minime poffint. Contra facientes pœnam centum ducatorum incurrant. Cenfuras autem per eofdem ordinarios latas & promulgatas, ac in matrici ecclefia civitatum, nec non in collegiatis & parochialibus ecclefiis caftrorum & opidorum refpective folenniter publicatas, quando fuper hoc ab eifdem ordinariis requifiti fuerint, in ecclefiis domorum fuarum publicare ac fervare. Et ut animarum utriufque fexus Chrifti fidelium faluti uberius confulatur, illos, quorum confeffiones pro tempore audierint, cujufcumque ftatus & conditionis fuerint, ad folvendum decimas, five aliam bonorum feu fructuum quotam in locis, in quibus decimæ ipfæ aut fimilia folvi confueverunt, etiam fub onere confcientiarum fuarum monere & hortari, ipfifque etiam illas folvere recufantibus, abfolutionem denegare, & fuper hoc requifiti, id populo etiam publice prædicare & perfuadere teneantur. Confervatores autem eifdem fratribus pro tempore a fede apoftolica deputandi, doctrina & probitate præftantes, & in ecclefiaftica dignitate conftituti effe debeant: & coram eis per eofdem fratres, quibus dati fuerint, ultra duas diætas a loco fuæ folitæ habitationis nullus trahi poffit, privilegiis fuper hoc alias eis conceffis nullatenus fuffragantibus. Excommunicati quoque, ordinem mendicantium profiteri volentes, ubi de intereffe tertii agetur, abfolvi non poffint, nifi prævia fatisfactione. Procuratores quoque & negotiorum geftores ac operarii eorumdem fratrum fervitiis infiftentes, fententiis excommunicationis promulgatis illaqueati fint, & effe cenfeantur, fi illis caufam dederint, aut dantibus confilium, auxilium vel favorem præftiterint. Fratres autem & forores tertii ordinis, nec non mantellati, corrigiati, pizochatæ, chordellati, & alii quocumque nomine nuncupati, in propriis domibus habitantes, fepulturam, ubi voluerint, eligere valeant: fed die pafchatis tantum euchariftiam, nec non extremam unctionem, ceteraque ecclefiaftica facramenta, pœnitentiæ facramento dumtaxat excepto, a proprio facerdote recipere, & ad onera, quæ laicis incumbunt, perferenda teneantur, ac in foro fæculari coram judicibus fæcularibus conveniri poffint. Et ne cenfura vilefcat ecclefiaftica, & minoris auctoritatis interdicti fententia reputetur, iidem dicti tertii ordinis, ad divina audienda in ecclefiis fuorum ordinum tempore interdicti nullatenus admittantur, fi caufam dederint interdicto, vel caufam ipfam nutriant feu foveant, aut dantibus auxilium, confilium vel favorem quoquo modo præftiterint. Collegialiter autem viventes, feu cum clauftralibus habitantes, ac mulieres virginalem feu cælibem, aut caftam vidualem (expreffo voto & fub dicto habitu) vitam ducentes, privilegiis, quibus fratres ordinis, cujus tertiæ regulæ habitum geftant, gaudere debeant. Omnia etiam fingula fupradicta ad reliquos religiofos ordinum quorumcumque extendi, & per eos etiam fervari debere volumus atque decernimus. Salvis tamen in reliquis defuper non expreffis, tam epifcoporum quam fratrum & aliorum religioforum prædictorum juribus, quibus per præmiffa in aliquo præjudicare, feu quidquam innovare non intendimus; non obftantibus conftitutionibus & ordinationibus apoftolicis, ac ftatutis & confuetudinibus dictorum ordinum, juramento, confirmatione apoftolica, vel quavis alia firmitate roboratis, privilegiis quoque & indultis, ac literis apoftolicis, contra præmiffa, feu aliquod præmifforum eifdem ordinibus conceffis, etiam in Mari magno contentis, quibus, etiamfi ad illorum derogationem, de eis, eorumque totis tenoribus fpecialis, fpecifica, expreffa, individua, ac de verbo ad verbum, non autem per generales claufulas id importantes, mentio feu quævis alia expreffio habenda, aut aliqua alia exquifita forma fervanda effet, illorum tenores præfentibus pro fufficienter expreffis & infertis habentes, fpecialiter & expreffe derogamus, ceterifque contrariis quibufcumque, decernentes exnunc irritum & inane, fi fecus fuper his a quoquam quavis auctoritate, fcienter vel ignoranter contigerit attentari. Eofdem infuper fratres in virtute fanctæ obedientiæ monemus, ut eofdem epifcopos, loco fanctorum apoftolorum fubrogatos, pro debita & noftra ac apoftolicæ fedis reverentia, congruo honore & convenienti obfervantia venerentur. Ipfos quoque epifcopos hortamur, ac per vifcera mifericordiæ Dei noftri requirimus, ut fratres ipfos affectu benevolo profequentes, caritative tractent ac benigne foveant, feque illis minime difficiles, aut duros vel morofos, fed potius faciles, mites, propitios, piaque munificentia liberales exhibeant, ac in omnibus prædictis, tamquam in agro dominico cooperatores, eorumque laborum participes prompta benignitate recipiant, eorumque jura omni cum caritate cuftodiant, atque defendant, ut tam epifcopi quam fratres præfati, quorum opera veluti lucernæ ardentes fupra montem pofitæ, omnibus Chrifti fidelibus lumen præbere debent, ad Dei laudem, fidei catholicæ exaltationem, populorumque falutem, de virtute in virtutem proficiant, ac exinde a largiffimo bonorum omnium retributore domino perennis vitæ præmium confequi mereantur.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noftrorum ftatuti, ordinationis, voluntatis, derogationis, decreti, monitionis, exhortationis, & requifitionis infringere, vel ei aufu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præfumpferit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apoftolorum ejus fe noverit incurfurum.

Data Romæ in publica feffione, in Lateranenfi facrofancta bafilica folenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millefimo quingentefimo decimofexto, decimonono Decembris, pontificatus noftri anno quarto.

Qua perlecta, idem epifcopus legit indictionem duodecimæ feffionis, videlicet fexto Nonas Martii proxime futuri. Et petiit, an placerent lecta in dictis fchedulis paternitatibus fuis. Et fuerunt vota infrafcripta aliqualiter difcrepantia, aliis ceteris refpondentibus per verbum, Placet. Nam reverendus dominus Jacobus epifcopus Potentinus dixit, quod non fuerat

voca-

SESSIO XI.

vocatus nec informatus; & ea de causa remittit se ad sanctissimum dominum nostrum, a quo bona cuncta procedunt.

Cumanus & Tarvisinus dixerunt, quod videbatur eis, quod esset adimenda illa clausula Salvis, &c. & quod poneretur, Approbare, ubi dicit, Innovare.

Cavallicensi etiam non placuit illa clausula, Salvis, &c.

Melfitanus dixit, placere sibi quod ea, quæ restituuntur ordinariis, in alio vero sine præjudicio ordinariorum & successorum suorum.

Hipporegiensi placuerunt sine approbatione privilegiorum. Et in eodem voto fuit Bellunensis. B

Terdonensi placuerunt, exceptis duobus, videlicet de conservatoribus, quibus dari deberent assessores, & sine approbatione privilegiorum, quia unius inclusio est alterius exclusio.

Cæsenatensi placuerunt sine approbatione privilegiorum.

Brumatensi placuerunt, dummodo tollatur clausula, Salvis, aut verbum, Innovare, deponatur, & ponatur, Approbare.

Vinciensi, Ferentino, & Senogalliensi placuerunt sine approbatione privilegiorum fratrum.

Allegariensi placuerunt pro se, sed pro aliis, pro quibus est procurator, dicit se nihil velle dicere. C

Digniensi placuerunt, sine præjudicio ecclesiæ suæ.

Fuerunt insuper data mandata prælatorum absentium; & primo, reverendus dominus Zutfeldus Vverdemberg dedit mandatum reverendi patris domini Henrici episcopi Coroniensis. Et dominus Petrus de Candia dedit mandatum reverendi patris domini Augustini episcopi Grassensis.

Reverendus dominus Joannes Noendommanus dedit mandatum reverendi patris domini Theodorici episcopi Lubecensis.

Reverendus dominus Benedictus episcopus Chiensis dedit mandatum reverendi domini Jacobi episcopi Faventini. D

Reverendus dominus Joannes de Treda nomine episcopi Cajetani, sive de Lipari, dedit mandatum reverendi patris domini Petri episcopi Lucan.

Reverendus dominus Hieronymus episcopus Asculanus dedit mandatum reverendi domini episcopi Joannis Antonii Calinensis.

Reverendus dominus Alexius episcopus Melfitanus dedit mandatum reverendi domini Juliani Cibo episcopi Agrigentini.

Reverendus dominus Joannes episcopus Algarensis dedit mandatum reverendi domini Guillelmi episcopi Tyrasonensis.

Reverendus dominus Petrus episcopus Castelli maris dedit mandatum reverendi domini Francisci episcopi Spoletani. E

Reverendissimus dominus cardinalis sancti Georgii dedit mandatum reverendi domini Alberti Magdeburgensis, & Moguntini archiepiscopi, ac marchionis Brandeburgensis.

Reverendus dominus Joannes Ingenvinkel, dedit mandatum reverendi domini Friderici episcopi Trajectensis.

Reverendus dominus Joannes episcopus Urgellensis, dedit mandatum reverendi domini Petri Conceptionis in insula Hispan.

ANNO CHRISTI 1516.

A Reverendus pater dominus Georgius archiepiscopus Nazarenus dedit mandatum reverendi domini episcopi Tribuniensis & Machariensis.

Et dominus Zutfeldus Noiodeburgensis dedit mandatum pro reverendo domino Joanne episcopo Harverbergensi.

Et dominus Petrus de Soto dedit mandatum reverendi domini Alphonsi archiepiscopi Compostellani.

Reverendus dominus Alexius episcopus Melfitanus præfatus excusavit reverendum dominum Nicolaum episcopum Bergomensem.

Reverendus dominus Joannes Pels dedit mandatum reverendi domini Medardi abbatis sancti Adalberti in Egmonda, ordinis sancti Benedicti Trajectensis diœcesis.

Quibus finitis cantores inceperunt Te Deum laudamus. Quo finito, sanctissimus dominus noster, comitantibus reverendissimis dominis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis & episcopis, & aliis prælatis & nobilibus viris, equitando rediit ad sacrum palatium apostolicum in Vaticano.

PROROGATIO SESSIONIS DUODECIMÆ.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoseptimo, indictione quinta, die vero vigesima septima mensis Februarii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno quarto, præfatus sanctissimus dominus noster de sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio, duodecimam sessionem ex certis rationabilibus causis & legitimis prorogandam duxit & prorogavit, prout in schedula per cursores in basilicæ principis apostolorum de Urbe, & sancti Joannis Lateranensis ecclesiarum valvis, ac cancellariæ & audientiæ apostolicæ portis affixa apparuit.

Tenor vero schedulæ & executionis earum sequitur & est talis:

Leo episcopus servus servorum Dei.

Duodecimam sessionem Spiritu sancto favente, legitime congregandam, quam alias sexto Nonas Martii proxime futuri faciendam in undecima sessione indixeramus, de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio, unanimique consensu, ex certis rationabilibus & legitimis causis, ad decimamsextam diem dicti mensis Martii, quæ erit decimasexta Kalendas Aprilis, pontificatus nostri anno quarto, prorogamus pariter & extendimus.

Data Romæ apud sanctum Petrum tertio Kalendas Martii, pontificatus nostri anno quarto.

Fiat.

Tenor executionis sequitur & est talis:

Die vigesimaseptima Februarii anno millesimo quingentesimo decimoseptimo, præsentes literæ fuerunt affixæ ad valvas audientiæ per me Michaelem de Billeno cursorem.

Anno, mense, die & pontificatu supradictis, præsentes literæ affixæ & publicatæ fuerunt in valvis seu portis basilicæ principis apostolorum de Urbe, & sancti Joannis Lateranensis, ac cancellariæ apostolicæ, nec non in acie campi Floræ per me Michaelem de Billeno cursorem.

Anno

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoseptimo, indictione quinta, die vero decimatertia mensis Martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi, anno quarto, fuit congregatio prælatorum in superiori capella palatii apostolici, in qua interfuerunt infrascripti reverendissimi cardinales, & reverendi patres archiepiscopi & episcopi. Et quia fuerat differentia in quadam congregatione privata inter reverendum patrem dominum Petrum episcopum Syracusanum, catholici Hispaniarum regis oratorem ex una, & reverendum patrem dominum Marinum patriarcham Aquilejensem ex alia, super antesedentia, hoc est, quis eorum in priori loco sedere B deberet, ex ordinatione reverendissimorum dominorum cardinalium infrascriptorum, in hac congregatione prælati sederunt non ordine consueto, sed unusquisque prout ingrediebatur capellam, ad libitum voluntatis:

Reverendissimorum dominorum cardinalium nomina sunt hæc:

Cardinales.

Reverendissimus dominus Antonius tituli sanctæ Praxedis.

Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.

Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum. C

Patriarcha, archiepiscopi, episcopi, & oratores.

Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.

Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.

Reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis, orator ducis Ferrariæ.

Reverendus pater dominus Petrus episcopus Syracusanus, orator catholici regis Hispaniarum.

Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel archiepiscopus Barensis. D

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavallicensis.

Reverendus pater dominus Amadeus Augustensis.

Reverendus pater dominus Joannes Vincentius archiepiscopus Senensis.

Reverendus pater dominus Andreas Militensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Octotiensis.

Reverendus pater dominus Altobellus Polensis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Budensis.

Reverendus pater dominus Gabriel archiepiscopus Dyrrhachiensis. E

Reverendus pater dominus Franciscus Salamantinus.

Reverendus pater dominus Petrus Cerviensis.

Reverendus pater dominus Philippus Brumatensis.

Reverendus pater dominus Joannes Revaliensis.

Reverendus pater dominus Maximus Iserniensis.

Reverendus pater dominus Georgius archiepiscopus Nazarenus.

A Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis.

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Vinciensis.

Reverendus pater dominus Galesius Bellunensis.

Reverendus pater dominus Joannes Dominicus Terdonensis.

Reverendus pater dominus Joannes archiepiscopus Trajocensis.

Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.

Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.

Reverendus pater dominus Jacobus Civitatis ducalis.

Reverendus pater dominus Paulus Forosempronienſis.

Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.

Reverendus pater dominus Petrus Lavellensis.

Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.

Reverendus pater dominus Simon Andrensis.

Reverendus pater dominus Zacharias Sebastensis.

Reverendus pater dominus Augustinus Nobiensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Digniensis.

Reverendus pater dominus Laurentius Dulcinensis.

Reverendus pater dominus Ludovicus Sarnensis.

Reverendus pater dominus Valentinus Pennensis.

Reverendus pater dominus Augustinus Grassensis.

Reverendus pater dominus Archangelus Avellinensis.

Reverendus pater dominus Baltassar civitatis Castellanæ.

Reverendus pater dominus Angelus Lausanensis.

D Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.

Reverendus pater dominus Marcus archiepiscopus Monembasiensis.

Reverendus pater dominus Camillus Tiburtinus.

Reverendus pater dominus Guarinus Nucerinus.

Reverendus pater dominus Theseus Racanatenus.

Reverendus pater dominus Bartholomæus Montis viridis.

Reverendus pater dominus Tryphon Catarensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Arbensis.

Reverendus pater dominus Paulus Nimosiensis.

Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.

Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.

Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.

Reverendus pater dominus Petrus Acerranensis.

Reverendus pater dominus Basilius Tudertinensis.

Reve-

Reverendus pater dominus Joannes Baptista Casertanus.
Reverendus pater dominus Georgius Castrensis.
Reverendus pater dominus Joannes archiepiscopus Corinthiensis.
Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Signinus.
Reverendus pater dominus Philippus Philadelphiensis.
Reverendus pater dominus Julianus Salutiarum.
Reverendus pater dominus Jeremias archiepiscopus Tranensis.
Reverendus pater dominus Joannes archiepiscopus Thebanus.
Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Hippolytus Albensis. Nec non sancti Dominici, sancti Augustini ordinum generales.

De mandato reverendissimi domini Antonii tituli sanctæ Praxedis Presbyteri cardinalis, de Monte nuncupati, & aliorum cardinalium ibidem præsentium supra nominatorum, dominus Andreas Piperarius secretarius concilii legit tres schedulas, unam videlicet super confirmatione & extensione Paulinæ de rebus ecclesiæ non alienandis, aliam vero super punitione invadentium domos cardinalium, ac aliam super impositione decimarum, ac absolutione sacri Lateranensi concilii.

Quibus perlectis petiit, an placerent contenta in dictis schedulis paternitatibus suis. Et super schedula Paulina fuerunt diversæ opiniones, & variæ altercationes, propter quas visum fuit præfatis reverendissimis dominis cardinalibus quod dicta schedula omitteretur, & quod Paulina remaneret in eodem statu, in quo tunc existebat.

Super schedula opiniones infrascriptæ, videlicet:

Salamantino non placuit, quod clauderetur concilium, imo fuit opinionis, quod de novo vocentur prælati, ex quo non est pax generalis, ut possint secure venire. Quo ad approbationem gestorum, dixit quod approbat ea, quæ approbaverat: & quo ad decimas, quod apponatur clausula in schedula, quod exigantur postquam fuerit indictum bellum contra Turcas.

Adriensi placuit, excepto quod cupiebat, quod ubi dicit in schedula, esse relatum a cardinalibus & prælatis, nulla remanere indiscussa & inexaminata, placeret quod adderentur ista verba, Ex deductis seu propositis.

Budensi non placuit, quod approbentur omnia hactenus per concilium.

Imolensi non placuit, quod solvatur concilium cum impositione decimarum.

Et sic post varias & diversas discussiones fuit absoluta prædicta congregatio.

SESSIO DUODECIMA.

Anno a nativitate domini 1517. indictione quinta, die vero decimasexta mensis Martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno quarto, fuit celebrata duodecima & ultima sessio sacrosancti concilii generalis in ecclesia Lateranensi in loco solito; in qua fuit præsens præfatus sanctissimus dominus noster. Et fuerunt præsentes infrascripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi & episcopi, nec non principum oratores, & illustres domini & barones, & alii quamplurimi doctores & nobiles, videlicet;

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Bernardinus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Albanensis.

Presbyteri Cardinales.

Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agnensis.
Reverendissimus dominus Antonius sanctæ Praxedis.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli S. Sixti.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.
Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Via lata, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Julius sanctæ Mariæ de navicula.
Reverendissimus dominus Bernardus sanctæ Mariæ in porticu.
Reverendissimus dominus Innocentius sanctorum Cosmæ & Damiani.

Patriarchæ & assistentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.
Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Marinus Aquilejensis.
Reverendus pater dominus Joannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Latinus Rhegiensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Salamanticensis.
Reverendus pater dominus Dominicus episcopus Lucerinus.

Reve-

ANNO CHRISTI 1517.

Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Andreas Militensis.
Reverendus pater dominus Amadeus Augustensis gubernator.
Reverendus pater dominus Petrus episcopus Cæsaraugustensis, orator regis Hispaniarum.
Reverendus pater dominus Joannes Revaliensis episcopus, orator marchionis Brandeburgensis.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis episcopus, orator ducis Ferrariæ.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Antibarensis.
Reverendus pater dominus Jeremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Clemens Colossensis.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel Barensis
Reverendus pater dominus Andreas Spalatensis.
Reverendus pater dominus Alexander Viennensis.
Reverendus pater dominus Marcus Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Joannes Thebanus.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Altobellus Polensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Budensis.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Jacobus civitatis ducalis.
Reverendus pater dominus Georgius Castrensis.
Reverendus pater dominus Julianus Salutiarum.
Reverendus pater dominus Vincentius Signiensis.
Reverendus pater dominus Theseus Maceratensis.
Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Hugolinus Lyciensis.
Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.
Reverendus pater dominus Laurentius Dulcinensis.
Reverendus pater dominus Jannotius Trojanus.
Reverendus pater dominus Paulus Forosempronienſis.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.

SESSIO XII.

A Reverendus pater dominus Bartholomæus Montis viridis.
Reverendus pater dominus Christophorus Polignianensis.
Reverendus pater dominus Galesius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Maximus Iserniensis.
Reverendus pater dominus Philippus Brugnatensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.
Reverendus pater dominus Petrus Cerviensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Digniensis.
B Reverendus pater dominus Augustinus Nobiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Paulus Esinus.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Casertanensis.
Reverendus pater dominus Basilius Tudertinus.
Reverendus pater dominus Jacobus Antonius Sutrinus.
Reverendus pater dominus Baltassar civitatis Castellanæ.
Reverendus pater dominus Angelus Lausanensis.
C Reverendus pater dominus Gratianus Aletrinus.
Reverendus pater dominus Simon Andrensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Auximanus.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Sulmonensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Sarnensis.
Reverendus pater dominus Petrus Lavellinus.
Reverendus pater dominus Zacharias Sebastensis.
Reverendus pater dominus Paulus Nimosiensis.
D Reverendus pater dominus Blasius Thelesinus.
Reverendus pater dominus Tryphon Catarensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Octotiensis.
Reverendus pater dominus Bonifacius Hipporegiensis.
Reverendus pater dominus Augustinus Grassensis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Jacobus Marsicanus.
Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis.
E Reverendus pater dominus Joannes Baptista Vinciensis.
Reverendus pater dominus Joannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris, & pro Spoletano.
Reverendus pater dominus Marius Aquinatensis.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Augustinus Perusinensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.

Reve-

Reverendus pater dominus Valentinus Pennensis.
Reverendus pater dominus Matthæus sancti Leonis.
Reverendus pater dominus Joannes Algarensis.
Reverendus pater dominus Hippolytus Albensis.
Reverendus pater dominus Archangelus Avellinensis.
Reverendus pater dominus Petrus Acerranensis.
Magnificus dominus Joannes Montis marini.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Thomas Saonensis.

Abbates, & generales ordinum.

Generales ordinum Vallis umbrosæ, Carmelitarum, ac Minorum, & sancti Dominici.
Abbas sancti Sebastiani, abbas sancti Gregorii.

Oratores & illustris senator Urbis.

Illustris dominus Albertus de Carpi, Maximiliani Romanorum imperatoris electi orator.
Magnificus dominus Joannes Baptista senator Urbis.
Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis Hispaniarum.
Magnificus dominus Michael Silvius, orator regis Portugalliæ.
Magnificus dominus Marcus Minius, orator dominii Venetorum.
Reverendissimus dominus Alexander archidiaconus Mantuanus, orator marchionis Mantuani.
Magnificus dominus Virgilius de Poetis, orator Bononiensis.

Illustrissimi domini temporales.

Honoratus dux Trajecti.
Illustrissimus dominus Franciottus de Ursinis.

Celebrata missa per reverendissimum dominum Bernardinum episcopum Sabinensem cardinalem sanctæ Crucis, & facta oratione per reverendum patrem dominum Maximum episcopum Isernienfem, cujus tenor ex more consueto ponetur in fine sessionis præsentis; & cantato evangelio secundum Matthæum per reverendissimum dominum Bernardum sanctæ Mariæ in Porticu diaconum cardinalem, quod incipit, *Ascendens Jesus in naviculam*, &c. cantatisque orationibus & litaniis consuetis, sanctissimus noster incepit hymnum, Veni creator Spiritus Quo finito, dominus Andreas secretarius concilii ascendit ambonem, & legit quasdam literas sereniffimi domini Maximiliani electi imperatoris, quarum tenor talis est:

Beatissime pater, domine reverendissime, nuntius beatitudinis vestræ apud nos reddidit nobis breve sanctitatis vestræ, in quo nobis A significat illustrem victoriam Turcarum tyranni adversus Sultanum Ægypti dominum; nosque toto animo hortatur, rogat, obtestatur, ut sanctam expeditionem adversus tam impium Christiani nominis hostem sumere velimus, una cum beatitudine vestra illius furorem comprimere, & Christianæ reipublicæ pariter consulere. Idque etiam ex relatione præfati nuntii sui inteleximus, & quo fidei amore, qua pietate optet animam suam pro ovibus sibi commissis ponere. Quæ quidem res gratissima nobis, sed & molestissima fuit. Quippe non potuimus non afflictim dolere Christiano nomini inimicissimi tyranni tantam & tam nobilem victoriam: cui ubi ille quem optat finem imposuerit, ac suam sibi potentiam firmaverit, in B quos potius aut libentius debacchabitur, quam in miseros Christianos; Miseros eos appellamus, qui cum opibus florentissimi sint viribus & animi magnitudine egregii: quorum virtuti non Asia solum cedere, sed & si alter terrarum orbis reperiretur: quasi tamen nullibi locorum divitiæ extent nisi inter ipsos Christianos, nullibi civitates, sese invicem absumunt, perfidos autem Christi hostes hac & illac victores impune vagari permittunt; quin &, si Deo placet, de semet triumphum referre sinunt. Ceterum cum animo nostro repetimus, quod nullus Deus fortis est, præter Deum nostrum, nullus porro alius, qui convinciat gentes in C fortitudine brachii sui: in eam sententiam devenimus, ut pro certo habeamus, Turcarum victoriam Christianis salutarem fore. Voluit enim divina majestas per hanc cæcas Christianorum aliquorum mentes illuminare, & dormientes excitare, ac januam pulsare, tempus jam esse ex somno surgere. Quæ nobis cogitantibus omnis mœror ille a nobis recedit, & in lætitiam potius vertitur. Speramus enim jam prope futurum, cum exteræ & infidæ gentes agnoscent Christum dominum Deum suum: neque Turcarum tanta victoria nobis formidolosa esse debet: scimus enim quoties omnipotens Deus hostibus suis vires dederit, ut suorum scelera ac peccata ulcisceretur. Novimus etiam, quoties D voluerit fidos numinis sui cultores parva manu ingentes hostium copias fundere. Speraverunt in eo patres nostri, speraverunt, & liberavit eos. Quod si tam cæcæ aliquorum mentes erunt, quæ tam certis futuri exitii nuntiis nondum resipiscant, non tamen nobis desperandum erit tali pontifice, qualem multa sæcula non tulerunt. Scimus egregias virtutes, inclytas animi dotes beatitudinis vestræ, & nunc cernimus, quo fervore, qua pietate pro commisso sibi grege insudet. Quæ quamquam nobis gratissima sunt, unum tamen nobis summæ admirationi fuit, admirationi ne an potius mœrori? quod sanctitas vestra optat, ut Deus aures nostras aperiat ad audiendam aliquando veritatis vocem: E quasi vero veritati aures hactenus occluserimus. Atqui ita de nobis respondemus, nos non tam profundo somno sopitos in hanc usque horam obdormivisse, ut hæc demum Turcarum victoria nos excitaret, sed diu ante prævidimus ea, quæ nunc ante oculos habemus, sanctissimæque memoriæ prædecessores sanctitatis vestræ qui ætate nostra vixerunt, monuimus, rogavimusque, & per viscera misericordiæ Dei obtestati sumus, ut Christianæ reipublicæ consulerent. Quorum aliqui nobiscum consenserunt, sed tamen semper reperti sunt, qui tam gloriosæ, & tam Deo acceptæ expeditioni inviderent, &

omni

ANNO CHRISTI 1517.

SESSIO XII.

omni nixu nobis adverſarentur. Quod ſi illi A fidem ſanctitatis veſtræ prædeceſſores viverent, qui ætate noſtra fuere, redderent veritatis teſtimonium, & nobiſcum una Chriſtianæ reipublicæ tam lugubrem hoſtium victoriam ingemiſcerent, & ſponte ſua faterentur expeditionem iſtam non hac tempeſtate magis, quam ſemper, neceſſariam fuiſſe. Verum Deo optimo maximo gratias agimus, quod majeſtas ſuas nos potiſſimum excitare voluit, beatitudine veſtra ejus vicem gerente, & gregem ovium ſuarum egregie tutante. Quæ ſi cœptum iter peregerit, duce virtute ſua, nullum diſcrimen, nulla calamitas Chriſtianæ reipublicæ ſubeunda, aut pertimeſcenda eſt. Noſque, quoad vita ſupererit, nunquam deſeremus tam glorio- B ſam provinciam, tam neceſſariam, tam ipſi Deo acceptam: ſed opes, vires, ſanguinem noſtrum etiam ad certum exitium pro Chriſti fide conferemus. Non laboret in nobis itaque ſanctitas veſtra, qui a teneris annis, cum adhuc quid eſſet bella gerere per ætatem neſciremus, cum tamen audiremus eſſe Turcas, qui Chriſti religionem negligerent, odiſſent, perſequerentur, eos potiſſimum cum primum licuiſſet, radicitus evertere optabamus. Non laboret in nobis, qui ubi adolevimus, & militarem artem didicimus, non eam ſcire voluimus ad Chriſtianorum civitates occupandas, ſed potius ad eas vindicandas e manibus tyrannorum: non ad fines adimendos, ſed tuendos: C non ad eorum dedecus, ſed laudem: non ad perniciem denique, ſed ad cuſtodiam: hujuſque rei teſtes erunt cuncta bella quæ geſſimus ſemper inviti, ſemper laceſſiti, ſemper coacti. Et nunc cum videremus beatitudinem veſtram tot perſuaſionibus nos ad pacem & concordiam cohortari, & ita velle, pro bono Chriſtianitatis flecti nos permiſimus, & conditiones qualcumque ſuſcepimus, ne mora illa in nobis eſſet, ne per nos defuiſſe videretur, quin labanti fidei Chriſtianæ opitularemur: neve unquam vox jaſti coram Deo ſuper nos clamaret. Neque vero nos cohortetur ſanctitas veſtra, qui poſtquam imperii ſceptrum ſuſcepimus, ipſi nunquam deſtitimus, cum quocumque pon- D tifice agere, ut ſanctam hanc expeditionem ſuſciperet. Scimus enim eam & neceſſariam, & utilem & glorioſam fore. Excitet modo ſe beatitudo veſtra, & Chriſti vexillum erigat, & cum reverendiſſimis illis patribus iter feliciſſime adverſus hoſtes arripiat: nos comitabimur eam, & opes ac vires noſtras omnes conferemus. Neque ætas noſtra, quæ jam celeri gradu ad ſenectutem feſtinat, nos tantillum morabitur: quin ſi mors illa pro Chriſti nomine optatiſſima obtigerit, reviviſcere nos ad æternam gloriam ſperamus. Sed quid de nobis dicimus? Nemo tam impudens erit, aut tam Chriſtiano nomini inimicus, qui ſi viderit Dei E vicarium cum reverendiſſimis cardinalibus bellum in Turcas moventem, ac * met in expeditionem euntem, non omni renuntiata * merce, etiam ad certam mortem convolet. Imbecillis nimirum ſexus, & infirma ætas beatitudinem veſtram ſequetur. Quare nos itidem rogamus ſanctitatem veſtram, imploramus, obteſtamur, ut provideat, ne quid detrimenti Chriſtiana reſpublica capiat. Confirmet opinionem, quam omnes de ea conceperunt, ſuccurrat nutanti reipublicæ Chriſtianæ, liberet e faucibus ſæviſſimorum luporum oves ſibi commiſſas; neque expectet, quod Chriſtiani principes congregentur, quippe longum illud eſſet, & fortaſſe periculoſum, ſed ſanctitas veſtra, gladio domini ſuper femur potentiſſimum cincta, iter auſpicatiſſimum ingrediatur. Quæ quanto magis ab aliis principibus derelicta erit, tanto erit glorioſior, tantoque magis immenſa Chriſtianorum multitudo confluet, Deo victimas gratas offerri optantium. Nos vero qui, aut ubi ſanctitatem veſtram deſeremus, qui ultro cupimus hanc fragilem, & corruptibilem coronam, quam gerimus, cum illa precioſiſſima & æterna martyrii corona permutare? Neque vero ſubvereatur beatitudo veſtra Turcarum potentiam; non tot apparatibus, non tanta bellatorum copia indigemus. Ipſe namque Deus eſt pro quo certaturi ſumus. Ipſe docebit manus noſtras ad prælium, & ponet ut arcum æreum brachia noſtra, ipſe dabit nobis protectionem ſalutis ſuæ, & dextera ejus ſuſcipiet nos. Quod ſi hæc tam ſancta deliberatio in auras evaneſcat, prout aliæ hactenus fecerunt, neque aliqua expeditio fiat, tunc ſummum illum rerum opificem obteſtamur, per nos non defuiſſe, quin vita & ſanguine noſtro Chriſtianæ reipublicæ conſuleremus: videbuntque gentes, & ipſe, cui nihil ignotum eſt, Deus, nos nulla alia pro re magis unquam elaboraſſe. Per quem vero deerit, is ſciat ſe rationem ante tribunal Dei redditurum. Cetera intelliget ſanctitas veſtra ab oratore noſtro, cui latius ſcribimus.

* l. ipſum-met.
* mercede,

Datum in oppido noſtro Mechliniæ, die ultima menſis Februarii, anno domini milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo: regnorum noſtrorum, Romani trigeſimoſecundo, Hungariæ vero vigeſimoſeptimo.

Maximilianus divina favente clementia Romanorum imperator, ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. rex, archidux Auſtriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. comes palatinus, &c.

Maximilianus.

Ad mandatum Cæſareæ majeſtatis proprium.

Ja. de Banniſſis.

A tergo.

Sanctiſſimo in Chriſto patri & domino domino Leoni decimo divina providentia ſacroſanctæ Romanæ ac univerſalis eccleſiæ ſummo pontifici, domino noſtro reverendiſſimo.

Quo finito, reverendus pater dominus Andreas epiſcopus Militenſis aſcendit ambonem, & legit quandam ſchedulam contra invadentes domos cardinalium. Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus ſuis contenta in ſchedula. Et reverendo domino Franciſco epiſcopo Albanenſi non placuit narrativa, in quantum narrabantur caſus particulares. Reverendiſſimo domino Antonio cardinali ſanctæ Praxedis placuit, quoad extenſiones canonum Bonifacii, & aliorum Romanorum pontificum, diſponentes contra contemnentes reverendiſſimos dominos cardinales, & in eorum res & bona manus violentas imponentes; alia vero non placuerunt. Et in eodem voto fuerunt Petrus tituli ſancti Euſebii, & Hadrianus tituli ſancti Chryſogoni, & Leonardus ſancti Petri Ad vincula. Reverendo patri domino Amedeo epiſcopo Auguſtenſi placuit, dummodo extendatur ad prælatos exiſtentes in eccleſiis eorum, qui patiuntur multas inſidias. Et in eadem opinione fuerunt Barenſis, Spalatenſis, Viennenſis, ac Momembaſienſis archie-

archiepifcopi, nec non Ariminenfis, Potentinus & Polenfis epifcopi. Et propter vota reverendiffimorum dominorum cardinalium fupradictorum, fchedula fuit aptata in hunc qui fequitur modum:

Leo epifcopus fervus fervorum Dei ad perpetuam rei memoriam, facro approbante concilio.

Temerariorum quorumdam, qui fanctæ Romanæ ecclefiæ cardinales præcipuas catholicæ ecclefiæ columnas, qua convenit reverentia obfervare contemnunt, & in eorum res & bona manus violentas aufu facrilego injicere non verentur, effrenata libido nos admonet & inducit, ut ad eorum audaciam, antequam longius prorepat, comprimendam, ea quæ a prædecefforibus noftris in dictorum cardinalium dignitatis confervationem provida funt confideratione ftatuta, pro illorum obfervantia firmiori noftræ innovationis munimine roboremus, extendamus & ampliemus, prout temporum qualitas exigit, & tam eminenti in ecclefia Dei dignitati confpicimus in domino folemniter expedire. Sane ab aliquibus citra temporibus damnabilis quidam in Urbe inolevit abufus & licentia delinquendi, quo, dum apoftolica fede vacante, per cardinales in conclavi exiftentes de futuri Romani pontificis electione tractatur, fi qua de uno ex eifdem cardinalibus quod in pontificem fit electus, vox prodeat, etiam non vera, illius domum vulgus armis aggreditur, & fuper ea diripienda, cum ipfius cardinalis conclave nondum egreffi familiaribus eam cuftodientibus, vi contendit: & fi etiam effractis foribus, aut pariete effoffo, aditus pateat, in prædam omnium bonorum, quæ ibi extant, hoftiliter corruit, nifi armatorum præfidio defendatur. Nonnullique quandoque reperiuntur ita temerarii & audaces, ut aliis etiam temporibus prætextu rixarum, domos cardinalium hoftiliter & cum armis aggredi non vereantur: in eaque morantes offendere & vulnerare, ex quibus cardinalium honori, quibus facrofancta militans ecclefia, tamquam purpureo tota decoratur amictu, non parum detrahitur, & eorum generatur contemptus, & homicidiorum & aliorum fcandalorum occafio exhibetur. Nos igitur hujufmodi temerarios conatus debita volentes animadverfione reprimere, facro approbante concilio, felicis recordationis Honorii tertii & Bonifacii octavi Romanorum pontificum prædecefforum noftrorum, contra aliquem dictæ ecclefiæ cardinalem hoftiliter infequentes, & illis præfentia, confilio, aut favore affiftentes, eofve fcienter receptantes aut defendentes, & eorum domos & ædes, ut fupra, invadentes, & eorum pofteros, bona, editas conftitutiones, auctoritate apoftolica tenore præfentium innovamus, decernentes eas ubique debere perpetuis futuris temporibus inviolabiliter obfervari. Et nihilo minus conftitutiones eafdem cum omnibus & fingulis in eis contentis cenfuris & pœnis, ad omnes & fingulas perfonas cujufcumque ftatus, conditionis & excellentiæ exiftentes, qui alicujus dictorum cardinalium domum, tam tempore dicti conclavis, etiamfi in Romanum tunc pontificem fit electus, quam alias quandocumque & ex quacumque caufa armata manu invadentes, & in ea violenter aut hoftiliter aliquid diripientes, aut quemquam ex inibi exiftentibus vulnerantes, & eorum focios & qui id fieri mandaverint, vel factum ejus nomine ratum habuerint, ac ipfis invaforibus confilium in præmiffis vel favorem præftiterint & defenderint, extendimus & ampliamus; non obftantibus conftitutionibus & ordinationibus apoftolicis ceterifque contrariis quibufcumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noftræ innovationis, decreti, extenfionis & ampliationis infringere, vel ei aufu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præfumpferit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apoftolorum ejus fe noverit incurfurum.

Data Romæ in publica feffione, in Lateranenfi facrofancta bafilica folemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millefimo quingentefimo decimofeptimo, decimofeptimo Kalendas Aprilis, pontificatus noftri anno quarto.

Deinde reverendus pater dominus Marinus patriarcha Aquilejenfis afcendit ambonem, & legit fchedulam impofitionis decimarum & abfolutionis concilii: cujus tenor talis eft:

Leo epifcopus fervus fervorum Dei ad perpetuam rei memoriam, facro approbante concilio.

Conftituti juxta verbum prophetæ, meritis licet imparibus, fuper gentes & regna, officii noftri debitum decenter exequimur, cum univerfi ftatus ecclefiaftici, ac univerfalis ecclefiæ, eorumque negotiorum reformationem per nos utiliter factam innovamus, & pro illius inviolabili obfervatione opportuna remedia adhibere, & ecclefiis cathedralibus ac etiam metropolitanis, ne diutius fuis paftoribus careant, providere cogitamus, ac ad illa curis affiduis vigilamus, & operibus intendimus indefeffis, per quæ dominicum gregem curæ noftræ commiffum, in confpectu divinæ majeftatis acceptum & obfequentem reddere valeamus; Turcas vero & infideles alios, tam in orientalibus, quam in meridionalibus partibus confiftentes, qui veri luminis veræque falutis iter pertinaciffima mentium caligine contemnentes, vivificæ cruci, in qua falvator nofter mortem ultro fufcipere voluit, ut mortem noftram moriendo deftrueret, ac vitam facratiffimæ vitæ fuæ ineffabili myfterio repararet, infidiantes & hoftes Deo odibiles, ac Chriftianæ religionis perfecutores acerrimos fefe reddunt; reprimere, ac infeftiffimis crebrifque eorum infultibus, quibus in Chriftianum fanguinem crudeliter debacchantur, non folum fpiritualibus, verum etiam temporalibus muniti præfidiis, poffimus auctore & fautore domino contraire. Sane cum felicis recordationis Julius papa fecundus prædeceffor nofter, facrum generale Lateranenfe concilium, de venerabilium fratrum fuorum fanctæ Romanæ ecclefiæ cardinalium, de quorum numero tunc eramus, confilio & affenfu, laudabiliter, legitime, & ex rationalibus caufis, Spiritu fancto cooperante, convocaffet, & in eo quinque feffiones tenuiffet, ac fextam feffionem indixiffet: nos, quibus etiam in minoribus conftitutis infitum cordi defiderium femper fuerat, generale concilium, utpote agri dominici culturam præcipuam, celebrari videndi, dicto Julio prædeceffore humanis rebus exempto, divina favente clementia ad fummi

ANNO CHRISTI 1517.

mi apostolatus apicem assumpti, honesto, utilique desiderio nostro debitum, ex injuncto nobis curæ pastoralis officio, accessisse conspicientes, rem hanc ardentiori voto, & tota animi alacritate suscepimus, ac in dicta sessione illius prorogationem, extunc expressis, & aliis causis nostrum & dictorum fratrum animum moventibus, de eorumdem fratrum consilio & assensu, ad certum tunc expressum tempus per nos factæ, approbante eodem sacro Lateranensi concilio, approbavimus, & concilium ipsum usque ad perfectionem causarum, propter quas indictum extiterat, & præsertim ut [a] inter principes & potentatus Christianos bellis atrocibus pacatis, hostilibusque armis depositis, universalis & firma pax componi valeret, pro qua tamquam pro saluberrimo bono, intactum nihil relinquendo, conatus omnes nostros adhibere intendebamus, prosequi & fine debito terminare velle: nostrique incommutabilis animi, & intentionis fore & esse declaravimus, ut his, quæ ad Dei laudem ecclesiæque præfatæ exaltationem, & Christi fidelium concordiam pertinent, absolutis, sancta & pernecessaria expeditio contra catholicæ fidei hostes fieri, feliciterque de illis, altissimo favente, triumphari posset: & ut ad tam perutile concilium accedere debentes, ab accessu hujusmodi nullatenus retraherentur, nullamque omnino causam prætendere possent, omnibus & singulis ad celebrationem concilii per Julium prædecessorem convocatis, & ad dictum concilium Lateranense venientibus, ipsorumque venientium servitoribus ad concilium Lateranense, ad Urbem hujusmodi veniendi, & in ea libere commorandi salvumconductum, dicto sacro Lateranensi approbante concilio, dedimus & concessimus, ac reges & principes hortati sumus, ut pro sedis apostolicæ reverentia venientes hujusmodi non molestarent, sed eos libere venire permitterent: ac septimam sessionem indiximus, in qua cum nihil magis affectaremus, quam ut causæ utiles & necessariæ, propter quas dictum concilium Lateranense indictum fuerat, ut desiderii nostri erat, ad finem debitum perducerentur, tres cardinalium aliorumque prælatorum, qui causas hujusmodi & alias conciliares materias audirent & discuterent, auditaque & discussa in eodem concilio referrent, particulares deputationes fecimus, atque mandavimus: quarum quidem deputationum una pacis universalis componendæ inter reges ac principes Christianos, quæ una ex principalioribus congregationis concilii præfati causa fuerat, & schismatis extirpationis. Altera, generalis reformationis, etiam curiæ: reliqua vero, discussionis & abrogationis pragmaticæ sanctionis, & rerum orthodoxam fidem concernentium, peculiarem curam haberent. Et cum unaquæque deputatio, quamplura utilia & necessaria diligenter examinaverint, & accurate nobis retulerint, ac per eos discussa & examinata in aliis quinque sessionibus successive per nos tentis, sacro approbante concilio, per nos, favente domino, absoluta & terminata fuerint, procul dubio cognoscimus, Deum ipsum bonorum datorem piis nostris, & non nisi ad commune bonum tendentibus desideriis, pro sua immensa pietate & misericordia plurimum favisse, ac nobis, ut quæ mente nostra gessimus, & circa quæ plurimum laboravimus, videlicet ut concilium

[a] Forte, ut inter. H.

A ipsum causis, propter quas indictum fuerat, juxta votum terminatis, feliciter claudi & absolvi posset, concessisse. Carissimus namque in Christo filius noster Maximilianus in imperatorem electus, Juli[i] prædecessoris præfati, nostro vero tempore claræ memoriæ Ludovicus Francorum rex, & ceteri reges & principes Christiani summo cum omnium gaudio, Lateranensi concilio in Spiritu sancto legitime congregato adhæserunt, ac Pisanum conciliabulum per quosdam nullam potestatem habentes indictum, & per eumdem Julium, prædecessorem damnatum, juxta ipsius Julii prædecessoris sententiam pro damnato habuerunt, & schisma ex his pullulare cœptum (quod semper dum B viguit, quamplurimas calamitates prælatis, & aliis Christi fidelibus ex diversis schismatum temporibus, & aliis generalibus conciliis hactenus celebratis attulisse constat) extinctum, ac universalis ecclesiæ pax, & unio secuta extitit: nec non tam ecclesiasticarum quam sæcularium, & aliarum personarum mores, quantum expedire visum fuit reformati, & nonnullæ causæ, orthodoxam fidem concernentes, terminatæ: ac nonnullæ aliæ materiæ, in dictis tribus deputationibus cardinalium & prælatorum diligenter examinatæ & discussæ, in dicto concilio solerti cura expeditæ & terminatæ fuerunt, nobisque per cardinales & prælatos deputationum hujusmodi pluries relatum C fuit, nulla negotia eis discutienda, examinandaque remansisse, & a pluribus mensibus citra, nulla prorsus de novo a quoquam ad eos prolata fuisse: episcoposque in partem sollicitudinis ad curam gregis dominici nobiscum perferendam vocatos, ac alios prælatos in dicta Urbe præter sacrorum conciliorum consuetudinem, cum eorum & ecclesiarum suarum incommodo ac damno, diutius permansisse. Itaque ex præmissis omnibus, quæ per nos & dictas deputationes in ipso concilio expediri desiderabantur, sola regum & principum pax, & animorum concordia restare videbatur: pro qua qualis mens nostra semper fuerit, quantumve omni studio nostro circa illam componendam D laboraverimus, cunctis litteras a nobis emanatas legentibus apertissime constare potest: novitque Deus ipse, qui summa est omnium rerum lux & veritas, quot precibus, quamve assiduis orationibus ab eo petere, & implorare nunquam destiterimus, ut Christianum gregem, cujus custodiam nobis, licet immeritis, commisit, mutuo caritatis fervore accensum, ad firmam ac perpetuam pacem ineundam pro sua clementia inducere dignaretur. Et nihilo minus tam nuntiis nostris, quos apud Maximilianum imperatorem electum ac eosdem reges & principes habemus, quam literis, eos multis & efficacissimis rationibus, præsertim si religioni Christianæ & catholicæ E Dei in grave periculum ac discrimen propter tyranni Turcarum potentiam nuper dilatam, & auctam deductæ, ut par est consulere & providere vellent, in domino, cujus causa præcipue agitur, hortati fuimus, ac ex eorumdem nuntiorum, regumque & principum ipsorum literis percepimus, exhortationes nostras tantæ apud eosdem reges & principes auctoritatis & efficaciæ fuisse, illorumque corda & animos adeo flexisse, & commovisse, ut fere inter omnes pax tamdiu a nobis pro reipublicæ Christianæ universali bono desiderata, animo conclusa fuerit, & si quid superest, prope

SESSIO XII.

SESSIO XII.

ANNO CHRISTI 1517.

diem componendam (ipso Deo favente) spe- A retur : quod mente animoque nostro subinde nobis revolventibus , exultat cor nostrum in domino nostro Jesu Christo , ipsique super hoc gratias agimus omnium gratiarum largitori , quod ipsos ad optatam nobis concordiam induxerit : ac per omnes Christi fideles ea signa lætitiæ , quæ in similibus fieri consueverunt , & gratias Deo agendas , ipsumque Deum , ut pax conclusa perduret , rogandum esse censemus . Solum itaque superest , ut sancta ac pernecessaria contra infidelium rabiem , Christianum sanguinem sitientium , expeditio capiatur : nec non omnia & singula , quæ in undecim sessionibus partim per nos , partim per Julium prædecessorem hujusmodi , hactenus B tentis , gesta & facta , potiori pro cautela , approbentur & innoventur , ac inviolabiliter observari mandentur . Habita igitur super his cum fratribus nostris & aliis prælatis matura deliberatione , sacro approbante concilio , omnia & singula in dictis undecim sessionibus gesta & facta , ac literas desuper editas , cum omnibus in eis contentis clausulis , exceptis quibusdam quæ certis personis pro universalis ecclesiæ pace & unione duximus concedenda , nec non executorum in illis deputatione apostolica auctoritate approbamus & innovamus , illaque perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari debere decernimus atque mandamus , & illorum executores ad illa & in C eis contenta observari faciendum , in Romana curia gubernatorem almæ Urbis nostræ , & vicarium nostrum pro tempore existentes , ac cameræ apostolicæ generalem auditorem , qui personas sibi respective subjectas ad id cogere & compellere valeant : extra vero eam , omnes & singulos locorum ordinarios deputamus , inhibentes sub excommunicationis latæ sententiæ pœna omnibus & singulis Christi fidelibus , ne in præsenti concilio gesta & facta sine nostra & dictæ sedis licentia speciali glossare aut interpretari præsumant : Ac fidei urgente nos zelo , dictam contra infideles expeditionem , per nos & dictum Julium prædecessorem , dictis causis conciliaribus D expeditis , toties in dictis sessionibus propositam & promissam , & cum oratoribus regum & principum apud nos existentibus pluries communicatam & discussam , piæ memoriæ Nicolaum papam V. etiam prædecessorem nostrum qui post Constantinopolitanæ urbis calamitosum excidium , ad vindicandas Christi injurias & infidelium furorem reprimendum , generalem contra eos expeditionem indixit , & quem solerti studio felicis memoriæ Calixtus tertius , ac Pius secundus Romani pontifices etiam prædecessores nostri imitati fuerunt , imitantes ad triennium proxime futurum cum facultate per nos , una cum eisdem fratribus nostris , decimas fructuum ex ecclesiis & mo- E nasteriis , ac aliis beneficiis in universo orbe consistentibus , imponendi & exigendi , ac omnia & singula alia , quæ ad hujusmodi expeditionem necessaria sunt , & quæ in similibus expeditionibus fieri consueverunt , faciendi , sacro approbante concilio , sumendam , faciendam , & prosequendam decernimus . Et ut felicem sortiatur effectum , pias , humiles , ac devotas ad omnipotentem Deum preces jugiter fundimus , idemque omnibus utriusque sexus Christi fidelibus faciendum mandamus , eosdem Maximilianum in imperatorem electum , ac reges , principes , & potentatus Christianos , quorum virtutem Deus excitare nos jubet , hortantes , ac per viscera misericordiæ Dei nostri Jesu Christi obsecrantes , perque tremendum ejus judicium obtestantes , ut ipsi memores se de ipsa ecclesia Christi sanguine redempta , & per eos etiam propriæ vitæ non parcendo , tuenda & conservanda rationem reddituros esse omnibus invicem posthabitis odiis , mutuisque dissensionibus ac simultatibus oblivioni perpetuæ demandatis , ad defensionem Christianæ fidei , sicut proprio & necessario eorum incumbit officio , fortiter & potenter exurgant : & in tantæ necessitatis articulo , prout eorum fuerint facultates , prompta auxilia præbere studeant , eosdem nihilo minus paterno affectu monentes , ac requirentes, ut pro summi Dei & apostolicæ sedis reverentia pacem per eos initam , saltem dicta expeditione durante , inviolabiliter observare procureut , ne tantum bonum , quod dextera domini assistente secuturum speramus & optamus , aliqua interveniente discordia , & dissensione , valeat impediri . Et ne prælati ac alii ad presens concilium , quod fere quinquennium duravit , laboribus & expensis ulterius fatigentur , & ut eorum ecclesias visitare , & consolari possint , ac aliis certis rationalibus & justis causis præsens concilium absolvimus , & cum benedictione domini dimittimus , omnibusque & singulis in eo existentibus ad propria remeandi , sacro eodem approbante concilio , licentiam concedimus . Et ut ad propria , aliquibus spiritualibus muneribus refecti , cumulatiori gaudio remeare possint , illis eorumque familiaribus plenariam omnium peccatorum suorum remissionem & indulgentiam semel in vita, & in mortis articulo elargimur.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, innovationis, constitutionis, mandati, deputationis, inhibitionis, decreti, monitionis , requisitionis , absolutionis, dimissionis, concessionis, & elargitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit , indignationem omnipotentis Dei , ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus , se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoseptimo XVII. Kalendas Aprilis , pontificatus nostri anno quarto.

Qua perlecta , petiit , an placerent paternitatibus suis contenta in schedula . Et omnibus placuerunt , exceptis infrascriptis, qui dederunt vota , prout infra.

Adriensi placent omnia , excepto quod in confirmatione gestorum per concilium , placeret sibi , quod ad illa verba , Omnia negotia , adduntur ista verba , Ex propositis ; ita quod sensus sit, Quod omnia negotia ex propositis fuerunt expedita.

Tranensi non placuit clausura concilii.

Dyrrhachiensi quo ad decimas placet , quando erit incepta expeditio contra Turcas.

Salamantino placet quo ad decimas, quando erit incepta expeditio : sed quo ad dissolutionem concilii , non placuit .

Tarvisino placet, quod confirmentur ea, quæ sibi placuerunt in aliis : & quo ad decimas , quando erit incepta expeditio .

Grassensi , Chiensi , Montis viridis , Montis mari-

marini placent, quo ad decimas, quando erit A incepta expeditio.

Imolensi non placuit de decimis simpliciter.

Cerviensi, Lyciensi, Ferentinensi, Perusino, Sorano, Maceratensi, & Nibiensi placent, quo ad decimas, prout Dyrrachiensi & aliis, quando erit incepta expeditio.

Algarensi placet, quo ad decimas quod observetur consuetudo antiqua, quando fuit facta expeditio.

Generali prædicatorum placet dissolutio concilii, in reliquis dixit se paratum obedire.

Et sic collectis votis per scrutatores, & facta relatione sanctissimo domino nostro, venerabilis vir dominus Marius de Peruschis, procura- B tor sacri concilii, petiit instrumentum & instrumenta omnium gestorum.

Demum reverendissimus in Christo pater dominus dominus Alexander sancti Eustachii, sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis, alta & intelligibili voce cantavit: Domini, ite in pace; & cantores capellæ domini nostri in eodem tono responderunt, Deo gratias. Et consequenter inceperunt canticum, Te Deum laudamus. Quo finito, sanctissimus dominus noster equitavit, comitantibus reverendissimis dominis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, & episcopis, & quampluribus aliis illustribus dominis; & rediit ad palatium apostolicum. C

Maximi Corvini episcopi Iserniensis oratio in duodecima sessione sacrosancti Lateranensis concilii dicta decimoseptimo Kalendas Aprilis, anno domini 1517. sedente Leone X. pontifice maximo anno V.

Cum ab ineunte ætate, sanctissime pater, sacri principes atque pontifices, statuissem, eos qui ob rem apostolicam, laborem otio, communem utilitatem privatæ gratiæ, præclaram mortem caducæ vitæ non anteferrent, male de fide catholica sentire, & ab hinc ferme triginta annis in omni meæ vitæ ratione, pro hujus imperii fide, dignitate & auctorita- D te, omne meum tempus, studium, laborem, atque industriam, etiam adversus hostes & inimicos, caste & integre impendissem: nihilo secius, ex quo hujus sanctæ sedis beneficio in hoc sacrum collegium pontificum cooptatus sum, non obscura res est, quot labores, pericula, discrimina, jacturas, carceres, calamitates, domi forisque difficillimis hujus sacri imperii temporibus, ejus jussu subierim. Ex quibus optimo cuique satis datur cernere, quanto cum mei capitis periculo, hanc sanctam sedem juverim; quanta cum innocentia insimulantium invidiam & ementientium calumniam pervicerim, & quanto meo cum labore vivat mecum simul exemplum tum privatæ tum publicæ E fidei. Nunc quoniam hanc provinciam in hoc sacrosancto Lateranensi concilio mihi decrevistis, facile intellexi, neque meorum laborum memoriam apud vos abolendam esse, neque vestram erga me gratiam. Quare ut meo pristino more, & vestro obtemperare judicio, & huic quoque provinciæ fructum afferre videar, ab ipsa Laodicensis concilii sententia, quæ pontificem quemque in omni concilio de omni re atque utilitate totius catholicæ ecclesiæ dicere voluit oportere, brevi & compendiosa dicendi ratione non discedam. Itaque

cum in eo genere omnes ingenii vires aut periclitandæ, aut tamquam chordæ intendendæ sint, & vestræ aures ita castæ & religiosæ haberentur, ut si quis se illis accommodare velit, non solum eleganter, verum etiam Attice dicat oportet, omnem meæ orationis aditum, sicuti in sacris fieri consuevit, divino numini consecrare institui. Quapropter te Deum solum regem, te solum dominum, qui in una substantia trium personarum, per simplicem, summam, fontalem & perfectam unitatem, unus supra omne concilium, & in omni concilio, tam præsens, quam verus existis, quem propter beneficia Christianæ reipublicæ, optimum, propter vim atque potentiam, maximum nominamus, & qui meæ fidei laborumque meorum testis, ingenii atque consilii adjutor, & orationis ac dictionis auctor semper existis, precor & quæso, ut ex tui divini eloquii fonte, hodierna die mihi casta & religiosa contingat oratio. Verum (quod vitio dari solet) ne meæ orationis membra, ab ipso deprecationis capite abhorrere videantur, dicam breviter, quam res tanta dici potest, de origine & majestate concilii, dicam de mysterio & beneficio, postremo dicam de doctrina atque virtute. In quibus ostendam potissimum, quantum pontifices & sacerdotes ecclesiæ, & quantum pontificibus, & sacerdotibus debeat Christiana respublica.

Concilii originem, sicuti ego accepi, a Deo optimo maximo initium & formam sumpsisse satis constat. Nam cum in principio cælum & terram creasset, cælum ipsum in tres principatus (quos hierarchias vocant) instituit, ac quemlibet principatum in totidem angelorum choros distinxit. Quos cum ipse princeps & parens Deus, unitas prima, lux pura, divina, & infinita creasset, eos deiformes spiritus, mentes intellectus & intelligentiæ capaces, & quasi oculos esse voluit, qui ad Deum ipsum conversi, & ab eo divinitus exciti, lucem, essentiam, vitam, & omnem perfectionem acciperent, & rursus ita divini & sancti ignis imaginem præ se ferrent, ut primus principatus, qui in cælo empyreo sub Trinitatis sede existit, sola luce divinæ unitatis, nullis interjectis spiritibus, secundus in crystallino eodem fulgore, per primum transmissio, extimus vero in sapphireo orbe, quem firmamentum vocant, radiis divinæ majestatis, ex transfusione secundi, qui secundus loco supremi lumine conspersus illustraretur, & illustraret, purgaretur, & purgaret, perficeretur, & perficeret. Hic est fons divinæ lucis, hæc origo atque majestas concilii. Cujus quidem concilii cum sedem tum regnum Lucifer (qui ut alii, primæ: ut alii, secundæ hierarchiæ principatum gerebat) ilicet affectaret, cælum Trinitatis superbia invadere voluit. Unde ingenti cum exercitu, qui fuit ex omni choro angelorum, subito tamquam fulgur in terram excussus, in monstrum deformatus, & in barathrum detrusus fuit. Cujus occasu, divinii concilii regnum illustratum, purgatum, & perfectum est. Sed neque ab re dictum fuisse velim, Luciferum fulguris in morem cecidisse. Nam quid aliud superbia est, nisi fulgur, cujus furor quanto magis ardere videtur incursu, tanto magis subito occasu extinguitur? Divino igitur concilio in hunc modum illustrato, statuit Deus, magno quoque mysterio & beneficio terram, hoc est humanum genus, quod terra dici-

tur, illustrare, quæ primum veneno cadentium spirituum, mox primi parentis noxa, quando si angelus non cecidisset, & homo non peccasset, corrupta fuerat. Verum cum omnis cælorum virtus vehiculo lucis ad terram transferatur, angelorum ministerio (qui in extimo sunt orbe, & quibus sacra mysteria, ceremoniæ, regna, urbes, mortales curæ sunt) factum est, ut divini concilii mysterium & beneficium in terram transveherentur, quibus possent animæ corporibus clausæ, divini spiritus lumine, vi & gratia per immortalis virtutis participationem, quam cum angelis habere videntur, in cælum trahi, quando, qui trahuntur spiritu, ii filii Dei sunt, non autem Luciferi exemplo, qui non extolli, sicut ceteri angelorum chori, qui radiis divinæ gratiæ illustrantur, sed ascendere voluit: demens, & ipsa quoque superbia dementior, cui tam præclarum munus a Deo collatum fuisset, si in fide permansisset. Igitur Deus vivo oraculo elegit sibi pontifices, & sacerdotes, Mosen & Aaron, qui inter deserta loca montis Oreb, gregem pascebant, quorum monitis, signis & legibus ab Ægyptiorum tyrannide liberati sunt populi, promissam in terram ducti, cælesti rore nutriti, submersi tyranni, debellati hostes, dejecta idolorum simulacra, devorati ab ipsis terræ faucibus schismatis auctores, formati mortalium mores, auctus pontificum & sacerdotum numerus, constituti duces, principatus, conventus, collegia, ordines, instituta sacra altaria, sacrificia, denique præpotenti Deo tabernaculum, quod esset unum in populo, & unum in quolibet mortalium, conditum est. Sed ne singulis in figuris meæ narrationis immorari videar, tacebo ipsius montis loca circum adjacentia, siccitatem omnium doctrinarum, in quibus greges domini frustra pascebantur, significare. Tacebo Mosen & Aaron a Deo optimo maximo pontificalis & sacerdotalis ordinis sumpsisse originem, cujus ordinis doctrina & beneficio, Spiritu sancto auctore, a servitute vitiorum liberati populi, & viam rectam ingressi, ad promissum salutis regnum perducerentur. Tacebo etiam sublata idolorum simulacra, diversorum tyrannorum pravos animos, malis artibus imbutos, & variarum disciplinarum prodigia, & vanitates ostendere, quæ cum mortalium vitam & ingenia captivare affluescerent, evangelicæ veritatis eloquio abolerentur. Aggrediar tamen, non transversis locis aut translationibus, ut plerique faciunt hallucinatores, sed veris sententiis ab ipso Mosis, & Esdræ secretioris doctrinæ sensu depromptis tabernaculi divinum & necessarium opus. Cujus quidem si quæris ædificium, totum spiritus, totum ecclesia, totum cælum & Christus est. Nam primo, quid sibi volunt loca illa in eo sancta, nisi ut pacem & sanctitatem sequamur, si Deum ipsum videre, si placidum & fautorem habere volumus. Quid columnæ argenteæ, nisi pontifices & sacerdotes, qui patientia, fide, justitia, pietate, continentia, doctrina & mentis candore, stabiles, firmi, nitidi & præfulgentes sint, ut ipsi quoque Dei tabernaculum fieri possint, quo sancto impleri Spiritu, divino frui eloquio, & alios docere queant; si pontifices, si sacerdotes esse volunt: alioqui non columnæ, sed umbræ, non argenteæ sed plumbeæ erunt & obtusæ. Quid candelabrum septem luminibus distinctum, nisi septifarium sancti Spiritus lumen? cujus fulgore pontificum & sacerdotum lumina ita noctes & dies accenderentur, ut semper vigilare, semper insidias satanæ intueri possint: quorum lumbi castitate præcincti, spe firmi, bonis exemplis robusti, manus caritatis & fidei lucernis accensas prætenderent. Quid alia? Ipsa enim mensa Christus est, in qua duodecim panes propitiationis, duodecim sunt apostoli, qui Jesu Christi virtute atque doctrina imbuti, panem quotidianum angelorum, panem salutis nostræ, panem eucharistiæ quo vescimur, panem denique evangelicæ doctrinæ, & admirabilis ac divini verbi, quod audivimus, obtulerunt. Thuribulum, sanctorum orationes & mortalium supplicationes, quæ per ora sanctorum ascendunt ad Deum. Quid illa duo altaria? unum incensi, hoc est, odor caritatis & fidei, qui angelorum ministerio fertur ante tribunal, & ante ipsum sancti & puri agni altare divinum? alterum victimarum, in quo continentiæ cultro superbiam quasi taurum, arietem quasi iracundiam, hircum ipsam luxuriam, hœdum vitiorum fœditatem, & vitulum quasi saginam omnium voluptatum cupiditatumque immolare debemus? Arca testamenti, in qua secundæ legis tabulæ, hoc est, novum instrumentum evangelicæ veritatis, & Jesu Christi mysteria (quæ in arca ecclesiæ, in arca animorum nostrorum perpetuo erant permansura) portendisse videntur. Virga Aaron, virga recti, virga regni, virga pontificum & sacerdotum, quæ sancta est institutio, summa dignitas, & justa ac suprema jurisdictio, & quæ non vitiorum vi, non terreo putris dominatus humore, sed suo ingenito virtutis, & dignitatis victitat succo, & vigore florescit divinitus. Urna mannæ auro interclusæ, subtilis divini verbi intellectus, & dulcis sancti eloquii cibus, qui non aurario in plumbo obliquæ & obtortæ dissimulationis, sed ipso puro in auro fidei servatus, pontificum & sacerdotum ministerio, peregrinantibus in hoc vitæ curriculo sensim exhibetur. Ipsas etiam gemmas, coccum, byssum, purpuram, hyacinthum, quorum ornatu sæpe angeli coruscare videntur: nitorem, munditiam, scientiam, caritatem, justitiam, spem, fidem, & ceteras virtutes, quas tametsi totius ecclesiæ, tamen pontificum & sacerdotum ornatus, & indumenta esse satis constat. Una & altera cherub, quæ supra arcam explicatis alis sunt positæ, scientiæ, intelligentiæ & sapientiæ fulgores, ab illa pura divina & infinita luce per transennam ecclesiæ, in animos pontificum & sacerdotum transmissos, accendunt. At vero sancta sanctorum (quæ semel dumtaxat intrare fas est) cælum ipsum ostendere, ubi in latissima & lucidissima regia, quam vigor humanæ mentis penetrare nequit, perpetua in majestate atque unitate cum Patre & Spiritu sancto, Jesus Christus super seraphim caritatis igne incendit, super cherubim intelligentiæ splendore fulget, super vero throno sedet judex sæculorum. Infelix Judæa, quæ cum per tot annos sedisset super cathedram Moysis, & Spiritus sancti sacrarium sæpe extitisset, non in Abraham, non in Isaac, non in Jacob, non in Mose tabernaculum intellexit: qui cum per sanctitatem Deum excoluissent, non ex caducis arborum frondibus, sicuti superstitiosa & cæca Judæorum turba quotannis facere consuevit, sed ex virentibus virtutum omnium ramis ita animos formaverunt, ut singuli, Dei tabernaculum & Spi-

ANNO CHRISTI 1517.

SESSIO XII.

Spiritus sancti sacrarium fierent. Infelix Græcia, quæ olim humanarum rerum arbitra, atque omnium doctrinarum inventrix, & orbis terræ flos semper extitit, usque adeo ab hinc centum annis pertinaciter illam castam & sanctam Hilarii, Athanasii, Chrysostomi, Cyrilli, Pamphili, Hierothei, Epiphanii, Basilii, Gregorii, & aliorum sanctorum patrum doctrinam deseruit, ut ea deserta, collapsa sit religio: qua collabente, ita corruit imperium, ut hodie non solum ab illo sancto tabernaculo abhorrere, verum etiam fidei doctrinæ ignara videatur. Infeliciane dicam, an ingrata Christianæ reipublicæ regna atque imperia, quæ nequissimorum spirituum fallaciis, & superbo tyrannorum dominatu cum diu captivata essent, B ac Jesu Christi mysterio, & apostolorum, pontificum & sacerdotum beneficio in tabernaculum recepta fuissent, tanta discordiæ cupiditatis & luxus infelicitate, tanta bonorum ingratitudine tenentur, ut jure multo infelicissima & ingratissima dici possint. Quid enim in humana natura infelicius, quid miserius esse potest illo, quem nimia insperatæ fortunæ aura evexit, quem nimia divitiarum affluentia implevit, necdum explevit, & quem nimia felicitatis opinio corripuit? Quid etiam ingratius, quid detestabilius, quam nulla beneficiorum memoria, sicuti nostra tempestate omnibus datur cernere, nullus laborum & virtutum meritis tangi, aut nulla eos gratia prosequi, qui ut grati viderentur, sub ipso laborum falce defessi, spoliati, vexati, eversi, afflicti & necati sunt, quorum merita non solum perpetuæ oblivioni tradita, verum etiam qui vivunt, ab omni honoris aditu aut excluduntur, aut vexantur assidue. Rursus vero, quid infelicius & ingratius simul esse videtur, quam nullo virtutis præmio (in quo humana felicitas collocata est) adduci, nullo Judæorum aut Græcorum exemplo vitam in melius instituere, super modium voluptatum sedere, animi vigorem pro fide catholica non accendere, finitimis & sociis arma inferre, orientis imperium (quod toties declamatum, acclamatum & conclamatum est) non vindicare, tot populorum servitutem non respicere, corruenti tabernaculo ecclesiæ non occurrere, infelicitatis & ingratitudinis pœnam non expavescere, denique nulla justitia, nulla pietate, nullo Dei motu permoveri? Atrox est enim, ferum & inhumanum, ita suis cupiditatibus incumbere, ita sibi indulgere, ita sui oblivisci, ita fortunam non metiri suam, ut aliorum calamitates, labores, jacturas, merita, virtutes, benefacta aut neglexisse, aut toto pectore non excepisse videatur. Sed o ferrea, devia & dura tempora, o cupiditatum cæcam & diuturnam curam, o miseram beneficiorum oblivionem, & o tenacem, noxiam atque superbam ingratitudinis naturam, infinitamque duritiem, quæ quanto magis tuarum cupiditatum venenis indulges, tanto magis mortalium odia acuis, vitæ labores exaggeras, animi anxietudinem accumulas, pietatis lumen extinguis, atque ultoris Dei iram, furoremque tibi assidue provocas. Nunc vero de doctrina atque virtute, quarum tametsi magnus est campus, tamen omnia in brevissimam arcam a me deducenda erunt. Omnis enim, quæ a Magis, Chaldæis, Gymnosophistis, Brachmanis, Dryidis, vatibus, Pythagoricis, & ceteris philosophis effluxit sapientia, tam vana & incerta quam inanis &

A superstitiosa semper visa est, & sicuti in proverbio, * ingenita levitas & erudita vanitas. Docuit divino eloquio Moses Dei discipulus, cum primas veteris disciplinæ tabulas confregisset, secundas vero digito Dei vivi (hoc est, virtute verbi humanati) inscriptas, in quibus evangelicæ veritatis mysteria continebantur, in arca testamenti, quod Christi morte sancitum est, servandas duxisset. Docuit Salomon rex, cum opulentissimum Dei templum, ad illius sanctissimi tabernaculi exemplum, pro abrogatione veteris ritus & disciplinæ, ac receptione novæ & evangelicæ doctrinæ, a fundamentis ædificasset: cujus velum, in quo sancta sanctorum erant, & tamquam cælum ab alii partibus discludebatur, in morte Christi scissum est, ut divina mysteria humano generi manifesta fierent, & ut per altioris evangelii sacramentum atque ejus virtutem, tum primum mortalibus viam ad illam veram sapientiam & celeste regnum patefactam esse ostenderet. Postremo docuit Christus, solus magister & pontifex futurorum bonorum, cum templum, & tabernaculum non manu factum, sed majus & perfectius, hoc est ipsum cælum præ se ferret, cujus semel non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium cruorem primus introivit sancta sanctorum, admirabilem, perfectam, sanctam atque divinam sapientiam & doctrinam, vita, virtute & eloquio, docuit C & ostendit, suos pontifices & sacerdotes in terris constituit, divino igne afflavit, legatos Spiritus sancti elegit, columnas ecclesiæ effecit, ecclesiam eorum humeris imposuit, & præcones divini eloquii esse voluit; atque sicuti ipse missus a Patre sub legibus fuerat, idemtidem eos in universum terrarum orbem, tamquam agnos inter lupos misit, non ut vanam & vacuam barbarorum, Græcorum, Latinorumve sapientiam docerent, sed ut omni creaturæ evangelium, evangelium dico, evangelium prædicarent.

Est igitur evangelii instrumentum, sola intelligentia, sola disciplina, & sola vera, casta & sancta sapientia: cujus non mortalis, sed D ipse Deus optimus maximus auctor, effector & illustrator, existit: ex quo quidem evangelio omnium doctrinarum, virtutum, & rerum divinarum atque admirabilium, tamquam ex oceano, cum venæ, tum fontes effluxerunt. Quorum sanctos latices cum pontifices & sacerdotes ebibissent, dæmonia & dæmoniorum ministros (qui per tyrannidem catholicæ fidei cultoribus aqua & igni interdixerant) ejecerunt, serpentes, vitia, schismata, hæreses & hæretistas atque eorum prodigia, quorum venenum terrarum omnem subverterat, sustulerunt. Linguis locuti sunt novis, cum sancti Spiritus eloquio pleni, mortales ad pœnitentiam permoverent, ac divinæ sapientiæ arcana, tot editis E voluminibus, nobis aperirent. Mortiferum poculum impune biberunt, cum nullis illecebris, nullis cupiditatibus tacti, per medios venenorum potus, ignes, gladios, aculeos, interitus & mortes, vitam & immortalitatem invenirent. Denique super ægros manus imposuerunt, cum ecclesiam, fidem, atque religionem, ægras, exanimes, jam collabentes, ad sanitatem, vitam, & in suam sedem restituerent, corporum ægritudines curarent, sordes animorum delerent, ac solo sancto & ineffabili Jesu Christi nomine omnes ad salutem reducerent. Quorum illustres animæ, rebus sancte

&

ANNO CHRISTI 1517.

& feliciter geſtis, ea via, qua Jeſus Chriſtus victor & triumphator ad patrem aſcendit, ſemel duntaxat ſancta ſanctorum ingreſſæ divinum templum & tabernaculum tot variis ſtellis, tot innumerabilibus luminibus, tot claris ſideribus ita ornarunt, ut eorum fulgoribus aſſidue ſacroſancta illuſtretur, purgetur, & perficiatur eccleſia. Quapropter te in primis ſanctiſſimum patrem, qui pontificum & ſacerdotum omnium pontifex optimus maximus exiſtis, deinde vos ſacros principes, qui tamquam vivæ leges in ſenatu aſſidue conſiſtitis, maxime & quam maxime decet, cum pro divini concilii majeſtate, tum pro ſacroſanctæ eccleſiæ dignitate, quiete & auctoritate hunc ordinem ſacrorum pontificum & ſacerdotum, quos Deus elegit, Jeſus Chriſtus inſtituit, Spiritus ſanctus firmavit, ac veſtra membra, veſtros angelos, quos ad manum haberetis, & quos in univerſum mitteretis, eſſe voluit: in ſacroſancta catholica & apoſtolica eccleſia, cujus onus (ut hoc ſanctum imperium late propagarent) ſuppoſitis humeris per tot annos ſuſtinuerunt, labores obierunt, inſectationes, injurias, pericula, cruces & cruciatus ſubierunt, ob tot meritorum magnitudinem, ac eorum ipſorum præcipuam dignitatem, fidem, virtutem, doctrinam, conſtantiam, patientiam atque vigilantiam, quibus maxime addicti ſunt, in ea, quam divini verbi eloquio a Deo acceperunt, gratia, poteſtate & libertate ſervare, colere, ornare, honeſtare: ut & ſua ſibi reddatur eccleſia, & ut eccleſiæ dignitas, dignitati auctoritas, auctoritati Chriſtiana reſpublica, Chriſtianæ vero reipublicæ pax, juſtitia, pietas, & ipſa Jeſu Chriſti ſacra & ſancta inſtitutio reſtituatur. Dixi.

IN [a] CONCILIUM [b] LATERANENSE V.

[c] œcumenicum [d] decimumſeptimum [e] approbatum, [f] centum & quatuordecim epiſcoporum, [g] contra Piſanum conciliabulum, aliiſque de cauſis ſub Julio papa II. [h] anno domini MDXII. inchoatum, & tempore Leonis papæ X. anno MDXVII. abſolutum.

NOTÆ SEVERINI BINII.

Concilium a quo indictum.

a *Concilium*.) Hanc ſynodum auctoritate Julii papæ ſecundi indictam & congregatam, Maximilianus auxilio & conſilio promovit. Omnia enim mandata quæ ſub ejus nomine a ſchiſmaticis in conciliabulo Piſano promulgata fuerant, revocavit, atque plane irrita reddidit. Julius pontifex eccleſiaſticæ libertatis defenſor maximus, anno ſecundo poſt ſui electionem, prout juramenti interpoſitione promiſerat, œcumenicum ſynodum indixiſſet, ſi non graviſſimis belli motibus juſtiſſime impeditus, huc uſque ad annum pontificatus ſui nonum ejuſdem congregationem invitus differre debuiſſet. Cauſæ indictii concilii apud acta ſynodalia,

Qua de cauſa.

non uno in loco indicantur. Schiſmatis illius, quod conciliabulo Piſano propagatum fuit, extirpatio; Chriſtianorum principum inteſtino bello inter ſe mutuo digladiantium optata concordia; Romanæ curiæ totiuſque eccleſiæ reformatio; pragmaticæ ſanctionis abrogatio, & expeditio contra Turcam ſuſcipienda, primariam convocandi & congregandi concilii œcumenici occaſionem dederunt. Unde ſeſſione prima Julius pontifex oratione ad ſynodum habita ait: *Conveniſtis in unum patres*, &c. Et allocutus eſt ſynodum, exhortans omnes ad meditandum & ſolerter inſiſtendum ſuper ordinandis, quæ ad eccleſiæ pacem & ſtatum pertinent, ac ſchiſmatis extinctionem: & dictæ eccleſiæ reformationem, ac contra infideles per Chriſtianos principes expeditionem, pacemque inter eos componendam.

Hæretici redarguuntur.

Quiſquis ergo hanc ſynodum ea dumtaxat primaria intentione a Julio indictam exiſtimat, ut hoc prætextu judicium Piſani conciliabuli declinaret, graviter aberrat. Cum enim Romanus pontifex legitime conſtitutus nulli judici præterquam Deo ſubjectus ſit, & a nemine, ut patres Sueſſionenſis concilii profitentur, judicari poſſit, licebat eidem juſtiſſime ejuſmodi uſurpatum illegitimum judicium declinare, etiamſi nulla alia cauſa graviore impeditus fuiſſet. Quas vero ob cauſas alias pontifex reprobato & annullato Piſano conciliabulo hanc œcumenicam hoc tempore Romæ potius, quam Piſis congregari voluerit, ex bulla indictionis hujus concilii dixi ſupra in notis conciliabuli Piſani.

Quotum œcumenicum fuerit.

b *Lateranenſe V.*) Hæc ſynodus inter œcumenicas in eccleſia Lateranenſi Romæ celebratas numero & ordine quinta eſt. Provincialium conciliorum eodem loco ſub diverſis pontificibus celebratorum numerus eſt tantus, ut cum nomine pontificis illius cujus tempore habita fuerunt, convenientius, quam cum certa numeri nota inſcribantur, citentur, & proferantur.

Oecumenicum.

c *Oecumenicum*.) Præſidium pontificis, præſentia patriarcharum orientalium, reſque graviſſimæ in concilio habitæ, œcumenicam ſynodum eſſe convincerent, etiamſi acta ſynodalia nihil iſtius tituli continerent.

d *Decimumſeptimum*.) Eorum dumtaxat quæ auctoritate apoſtolica & conſenſu totius eccleſiæ confirmata & recepta fuerunt.

A quo fuerit approbatum.

e *Approbatum*) Leo pontifex per bullam, quæ continetur in actis ſynodalibus, iſtam ſynodum non tantum approbavit verum etiam ad maximam ejus dignitatem declarandam gravi pœna interdixit, ne quiſquam ad decreta, canones & conſtitutiones ſacroſancti concilii ullas gloſſas vel interpretationes citra conſenſum ſedis apoſtolicæ adjiciat. Parebo monitis eccleſiæ, nihil interpretabor amplius: quidquid deinceps, lector, a me huic editioni alibi appoſitum videris, ſcias eſſe hiſtorias ejuſmodi, quas ex probatiſſimis hujus ſæculi ſcriptoribus ſummatim excerptas poſteritati tradendas eſſe putavi.

f *Centum & quatuordecim*.) Horum omnium nomina juxta ordinem dignitatis apud acta ſynodalia diverſis in locis expreſſa inveniuntur. Sederunt eo ordine, qui in conciliis œcumenicis hactenus obſervari conſuevit.

Acta concilii ſummatim enarrantur.

g *Contra Piſanum*.) Quibus de cauſis hæc ſacroſancta ſynodus indicta & congregata fuerit, dixi ſupra verbo *Concilium*: quid vero in iiſdem cauſis actum ſit, indicant ſummaria ſeſſionum ſynodicarum, quæ actis concilii neſcio a quo præfixa inveniuntur. Quæ cum plurimis in locis præter titulos & inſcriptiones nihil habeant, rerumque geſtarum & conſtitutionum editarum parum contineant, pergratum fore putavi, ſi argumenta dumtaxat ſingularum ſeſſionum, quam poſſum breviſſime hoc loco enarrem, eaque dumtaxat his adjiciam, quæ in prædicto ſummario deſiderari videntur.

Seſſio I.

Prima ſeſſione, quæ habita eſt decima Maii, anno Chriſti milleſimo quingenteſimo duodecimo, Julius orationem habuit, qua patres concilii ad ſchiſmatis Piſano conciliabulo propagati extinctionem, eccleſiæ ſanctæ reformationem, principum Chriſtianorum concordiam & unionem, expeditionemque contra infideles ſuſcipiendam exhortatus fuit. Qua finita recitata eſt bulla indicti concilii, continens cauſas ſupra memoratas, quibus pontifex juſte impeditus, ſynodum tempore quo promiſerat congregare non potuerat.

Seſſio II.

Seſſione ſecunda, quæ habita fuit decimoſeptimo Maii ejuſdem anni, legitur bulla, in qua Piſanum conciliabulum, omniaque ejuſdem acta condemnantur & reprobantur: Lateranenſe vero concilium legitime congregatum eſſe omnium ſuffragio definitur.

Seſſio III.

Tertia ſeſſio habita eſt tertio Decembris: qua per recitationem alterius bullæ, acta ejuſdem Piſani conciliabuli, omniumque ſchiſmaticorum cardinalium, tam ultra quam citra Alpes degentium, iterum annullantur, revocatis etiam privilegiis, quæ a ſede apoſtolica acceperant.

Seſſio IV.

Quarta ſeſſione, decima die Decembris, recitata eſt bulla, in qua pragmatica ſanctio, quæque ejuſdem cauſa conciliabulum Piſanum egerat, plane abrogantur atque irrita pronuntiantur.

Seſſio V.

Anno redemptoris noſtri milleſimo quingenteſimo decimotertio, decimoſexto die menſis Februarii habita eſt ſeſſio quinta, cui propter adverſam Julii papæ valetudinem præſedit N. cardinalis & Oſtienſis epiſcopus. Poſt lectam bullam de ſimonia in electione pontificis non committenda, omnium conſenſu definitum eſt, ſimoniacam Romani pontificis electionem plane nullam eſſe, ipſique electo nihil juris vel auctoritatis conferre. Additum fuit, quod non tantum cardinales ſimoniace eligentes, verum etiam omnes, qui vel auxilio vel conſilio eam-

eamdem electionem promovissent, canonicas depositionis & irregularitatis censuras de facto incurrere debeant. Quam constitutionem synodalem dum omnes episcopi, quinque tantum exceptis, suo suffragio approbassent, finita est sessio quinta. Cumque his quinque sessionibus peractis Julius papa vigesimoquinto Februarii obiisset, atque post interregnum 14. dierum undecima Martii, anno domini millesimo quingentesimo decimotertio, Leo, quem vulgo decimo nominant, in pontificatu subrogatus fuisset, sacrosanctam synodum quam Julius inchoaverat, Leo continuari sextamque sessionem vigesimoseptimo Aprilis celebrari mandavit.

Sessio VI. Anno igitur supradicto 1513. vigesimoseptimo Aprilis habita est sessio synodalis sexta, qua deputati sunt vigintiquatuor prælati, quorum octo cum cardinalibus apud pontificem agerent de pace inter principes Christianos componenda, & schismaticis cardinalibus plane exstirpandis: reliqui vero partim pro reformanda curia, partim etiam pro fide defendenda, & pragmatica sanctione abroganda apud eumdem inter se conferrent.

Sessio VII. Septima sessione, quæ decimoseptimo Junii celebrata fuit sub præsidio Leonis papæ, lecti sunt supplices libelli Bernardini Caravajal, & Frederici de sancto Severino schismaticorum cardinalium, quibus illi abjurato schismate agnitoque errore veniam sibi dari postulaverunt. Simplici clericali habitu induti, & ad pedes pontificis prostrati, post solennem schismatis abjurationem pristinæ dignitati restituti fuerunt.

Sessio VIII. Octava sessione decimonono Decembris definitum est, animam hominis immortalem esse, atque in pluribus hominibus non unam; sed plures esse animas. Professoribus philosophiæ serio mandatum fuit, ut principia & conclusiones, quibus Ethnici a Christiana philosophia discrepant, qualia sunt dogmata de mundi æternitate, de animæ immortalitate & unitate, fideliter explicent, veritatem confirment, argumenta Ethnicorum philosophorum proponant & dissolvant. Additum fuit, ne quis in sacris ordinibus constitutus, ultra quinquennium in philosophiæ vel poeseos studium incumbat; sed potius illo exacto studium theologiæ vel juris pontificii adjungat, ut his scientiis instructus prædictam philosophiam cum poesi ab erroribus expurgare valeat.

Sessio IX. Sessio nona habita est anno domini 1514. quinto Maii sub præsidio Leonis papæ, in qua de ætate, gravitate morum, & scientia ordinandorum confirmata est constitutio concilii Lateranensis œcumenici sub

A Innocentio tertio. Insuper decretum fuit, ne quispiam prælatorum citra defensionem judicetur, causamque justissimam de loco in locum alium transferatur; nulla deinceps monasteria commendentur; sed defuncto abbate statim ad alterius electionem procedatur; uniones perpetuæ tollantur; plura quam duo beneficia incompatibilia possidere nulla dispensatione concedendum esse etiam qualificato, nisi magna & urgens causa id requirat. Cardinalibus mandatum est, ne extra Romanam curiam resideant. De puerorum disciplina præceptum est, ut non tantum bonarum literarum, verum etiam fidei, religionis, bonorumque morum disciplina informentur, diebus festivis nihil aliud doceatur, quam quæ ad religionem & bonos mores pertinent. Constitutiones anteriores contra Simoniacos promulgatæ innovantur. Recitationem horarum canonicarum ultra sex menses ab obtento beneficio omittens, non tantum pro rata temporis officiique intermissi fru-
B ctus, quos percepit, tenetur restituere; verum etiam si pergat ulterius contumaciter omittere officium, prævia legitima admonitione beneficio privari debet.

Sessio decima habita est quarto Maii, anno domini 1515. in qua montes pietatis multis in locis usurpati, & a sede apostolica approbati laudantur & approbantur, excommunicatis iis omnibus, qui vel scripto eosdem impugnare ausi fuerint. Eadem sessione constitutum fuit, ne sub excommunicatione ullus deinceps liber novus in lucem emittatur, quin vel per ordinarium loci, vel per inquisitionem hæreticæ pravitatis approbatus fuerit. Sessio X. Montes pietatis approbantur.

Sessione undecima, quæ habita fuit anno 1516. die 19. Decembris, edita est constitutio de modo prædicandi verbum Dei, nimirum ne quis publice concionari præsumat, qui non prævio examine est approbatus; addita determinatione, quas res e suggestu publicare liceat, quibusve ibidem abstinere debeat. Cir-
C ca finem adjecta est decretis constitutio de religiosis, eorumque privilegiis. Sessio XI. de modo prædicandi.

Sessione duodecima anno 1517. decimosexto Maii celebrata excommunicantur quicumque domos cardinalium tempore electionis novi pontificis invadunt: absolutoque concilio, Leo pontifex universa & singula, quæ superioribus sessionibus definita sunt, confirmavit & approbavit. Hæc summatim de rebus in hoc concilio gestis. Sessio XII.

h *Anno domini*, &c.) Quæ de tempore celebrati concilii habet inscriptio, vera esse ex præcedentibus cognoscuntur.

ANNO CHRISTI 1513. — ANNO CHRISTI 1513.

VITA
LEONIS PAPÆ IX.
QUEM VULGO X. NOMINANT.

Leo quando pontifex factus. LEO antea Joannes appellatus, patre Laurentio Medices viro nobilissimo, & matre Clarice Ursina Florentiæ prognatus, annum agens ætatis trigesimumseptimum, creatus est pontifex quinto idus Martii anno 1513. tempore Maximiliani imperatoris, cum in numerum cardinalium ab Innocentio relatus, biennio propter Mediceos omnes a Carolo rege Francorum Florentia expulsos, a patria exulasset, binaque legatione in Florentia functus fuisset. Alfonsus Petrucius cardinalis admodum adolescens Leonis creationem de more populo Romano nuntiaturus, erupit in has voces: Pontificem habemus Leonem decimum; ac vivant vigeantque juniores. Initio pontificatus repressis atque extinctis bellorum incendiis, quibus orbis fere universus conflagrabat, totum se paci componendæ dedit, missisque ad principes legatis, pacem, tranquillitatemque reipublicæ comparavit; cardinales a Julio dignitate spoliatos restituit; synodum ab eodem Laterani inchoatam, Res gestæ Leonis.

D & agi, & perfici jussit; Mutinam ab imperatore triginta millibus aureorum redemit; Sfortiam in ducatu Mediolanensi confirmavit. Helvetiis ampla stipendia decrevit. Veritus Franciscum regem, qui novas adeptus erat Marignani victorias, pacem petiit, Bononiæ obtinuit. Laurentium nepotem Florentiæ administrandæ præfecit, Urbinique ducem creavit. Ejecto Senis Burghesio, & ejus fratre cardinale, Raphaelem Petrucium dominum constituit. Cumque rex Selimus Turcarum bellicosissimus Chri-
E stianis acriter minaretur, solemnes supplicationes indixit, quas & ipse nudis pedibus celebravit. His absolutis, Selimus morte sublatus est. Deprehensa conjuratione Burghesiorum, non tantum de auctoribus, verum etiam de omnibus qui sceleris conscii fuerant, debitas pœnas sumpsit. Et ut numerum purpuratorum patrum impleret, triginta cardinales una vice creavit. Cumque post obitum Maximiliani imperatoris Carolus V. gubernacula imperii capesseret, se-

ptem

ptem millibus aureorum receptis super lege, A quæ reges Neapolitanos imperii aditu prohibebat, dispensavit. Cum Carolo fœderatus, bellum indicit Gallis; iisque Mediolano ejectis, Parmam & Placentiam ecclesiæ recuperavit. Beatum Franciscum de Paula, Francisco rege instante, inter sanctos retulit. Hujus temporis anno Christi 1517. Martinus Ludderus sive Lutherus, natione Saxo, patre incubo, ut testatur Cochæus, prognatus, monachus Augustinianus in Germania novas hæreses excogitare, & jam ante damnatas resuscitare cœpit, motus invidia erga Tertzellium Dominicanum, cui Albertus Moguntinus archiepiscopus indulgentias, pro Turcica expeditione bona sua erogantibus pontifex concesserat, in Germania pro- B mulgandas demandaverat. Habita disputatione Lipsica inter Eckium, Lutherum & Carolstadium, Lutherus a consiliariis Georgii principis optimi monitus, ut comiter & sedate se gereret, respondit: Neque propter Deum hæc

Lutherus cur & quando hæresiarcha factus?

res cœpta est, neque propter Deum finietur. Cumque post multas admonitiones pontificis non resipisceret, neque in conventu principum Wormatiensi ad palinodiam cantandam induci posset, excommunicatus est a pontifice, secumque a se dimissum Carolus V. velut publicum & notorium hæresiarcham extirpandum esse rescripsit. Eodem tempore apud Helvetios Vigurinos Ulricus Zvvinglius cœpit indulgentiarum prædicatorem, eo a pontifice missum oppugnare. Post hæc Leo pontifex mitissimus, justitiæ & religionis amantissimus, literatorum hominum singularis patronus, qui urbem elegantibus ædificiis exornavit, salisque vectigali imminuit, febricula lentiore correptus, excessit e vita anno domini 1521. quarto Nonas Decembris, cum sedisset annos octo, menses totidem & dies viginti. Sepultus est apud sanctum Petrum, & vacavit sedes post obitum ejus diebus triginta septem. *Hæc ex Onuphrio & Surio.*

Lutherum Leo excommunicavit.

Leonis papæ obitus.

" ** LITERÆ MARONITARUM AD LEONEM X.

Ex Bibliotheca Latini Latinii Viterbii in ecclesia cathedrali.

" Debemus illas humanitati V. C. Dominici Magri Melitensis, qui eas ad nos Roma transmisit.

Epistola " patriarchæ Maronitarum ad Leonem X. C *in concilio Lateranensi.*

A tergo.

Felici vere virgini domino dominantium prudentissimo, ac sapientissimo, quem totus adorat orbis, cujus thronum servet Deus in longa tempora in potestate magna. Amen. Leoni PP. Romano Deo gratias in æternum.

In capite epistolæ.

Præsentem salutationem Dei esse cupio Leoni PP. Christianorum Deo dilectissimo, excelso, catholico, pio, pleno misericordiæ, vica- D rio Dei, regi regum.

Epistola.

QUem cœlum adorat, & terra, qui pedibus suis sternit planum mare, potentissimum, excelsum, verum, quem laudamus pientissimum. Cujus nomen est benedictum: basim, & auxilium magni nominis, & gloriæ adoramus Deum tanta præditum cælesti gratia altissimum, qui cælos exaltavit, ornavitque luce, ab ipso securitatem, & veniam petimus. Qui ordine certo tempora disposuit, & per prophetas præcepit sequendam nobis, capessendamque doctrinam. Cujus negotiatio melior est auro, & argento: E qui etiam sequi nos voluit, jussitque electum a luce patrem laudum beatissimum, januam, & indicem viæ rectæ, ducem ducum, qui videt animas peccatrices quas & potest a pœnis eripere, cui pro salute, proque via salutis genuflectunt sensus, patrem, & dominum nostrum, nostrarumque suscitatorem animarum, patris vicarium altissimi, soliumque tenentem Romæ dominum nostrum papam Leonem papam Romanum, quem potentissimus, altissimusque Deus secundet semper in nomine suo, faciatque nos participes felicitatis suæ, orationumque suarum sanctissimarum. Amen.

Nos itaque subditus Petrus patriarcha qui sedemus in sede apostolica Dei patiens electus, cuique curæ est reformatio ecclesiarum Dei, qui suo favore complectatur non solum patriarcham patrum, sed & eas creaturas, quæ ipsum Petrum sequuntur, qui sequitur id quod Christus Jesus dixit beato Petro. Tu es Petrus & super nomen tuum ædificabo ecclesiam meam. Hoc est quod credimus, & continuo cultu agimus horas sanctas, quodque præcepit creator Deus, diligimus præcepta sua sancta. Credimus in Deum solum, & in tria benedicta nomina. Credimus firma fide in tres personas sanctas, unicum Deum, unicum creatorem, unicum adoratum, unicum regem, unicum infinitum, unicum potentem, unicum fortissimum, unicum in Trinitate, unicum Deum, & tres personas, unicum terræ, & omnium, quæ in ea sunt, atque creatorem visibilium omnium, & invisibilium, Deum vivum, æternum, antiquissimum, purum, immaculatum. Cujus nec principium nec finis est. Cujus sunt abdita secreta, publica dona, qui nec veterascit, nec mutatur, nec movetur. Est & inaccessibilis, & invisibilis, in quo est infinita gratia. Qui nec mensurari potest, nec melior esse, nec fuit unquam, aut esse potest in donis suis diminutus. Estque unicus Deus in regno suo æterno in æternum regnaturus. Est Deus super omnia potens rerum omnium creator. Creavit cælum, & exaltavit illud. Creavit terram, & firmavit illam. Creavit mare, & implevit illud, mundumque universum perfectum fecit; universum suæ ditioni subegit, atque supra cæli verticem sedit. Creavit hominem, & super omnia dilexit illum bonisque omnibus donavit. Est Deus in principio, in medio, in fine. Cujus nec principium est, nec medium, nec finis. Est unus in æternum, est lux & veritas, & sapientia. Est sine avaritia munificus, sine mutatione firmus, sine debilitate fortis. Est auxilium indigentium, non derelinquit sperantes in se. Est vera lux. Unit sibi justos, injustos a se repellit, recipit pœnitentes, & veniam postulantes. Est Deus verus,

justus,

justus, datque præmium justis gloriam æternam cælestem, dat injustis pœnam infernæ caliginis. Hic est verus creator, cui, & in quem debent universi credere, & adorare, & laudare semper benedictum nomen ejus. Est unus solus Deus, & est trinus, est Pater, & Filius & Spiritus sanctus. Tres personæ unicus Deus. Et ita credimus esse excelsum unicum creatorem in unitate, unum Deum solum creatorem, & non creatum. Qui miseratione sua liberavit Adam cum sua posteritate: sit nomen Dei benedictum. Misit Gabrielem ducem paradisi angelorum electum ad puellam virginem immaculatam, gratia præditam, devotam, pudore conspicuam, benedictam Mariam. Gabriel dominam salutavit: dominus sapientiæ excelsus super sapientes eam elegit habitaculum domino. Ingressus est ad eam Gabriel subito genuflexus vultu reverenti, & humili exposuit excelsi omnipotentis Dei incarnationem messiæ, nunclum humano generi preciosum lætissimumque angelus eam salutavit, dixitque, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres: quæ cum audisset angelum magna humilitate respondit. Si domino placet, fiat voluntas ejus. Concepitque virgo filium Dei sine semine, & sic factus est Deus homo humanus, fuit Deus in corpore humano, & in anima humana, indutus carne humana, fuit natus, sed non fuit creatus, ipse est creator, & ante omnem creaturam genitus est a patre omnipotente, creavitque gloriosam virginem inclitam Mariam, quæ ipsum novem menses portavit in utero. Ipse est Deus, & verus Deus, & noster Deus, & salvator Jesus Christus unicus Deus, unicus filius, unicus creator. Verus Deus, vera lux, totus veritas sine suspicione, sine dubio providens universum humanum genus, universamque videt creaturam. In ejus manu est vita, & & mors, & post mortem vitam præstat.

Nihil aut in cælo, aut in terra, aut in mari ejus latet obtutum. Est Deus, est homo humanus, immaculatus, est lux in cælesti paradiso, est bonum nostrum, salus nostra, iter vitæ nostræ, porta vitæ nostræ, fons vitæ nostræ perpetuæ, & credimus, & firma tenemus fide, quod semper est noster Deus Jesus Christus. Nos humiles, & desiderantes catholicæ fidei prospera, exaltationemque, & nos liberari, nostramque ab eo orationem exaudiri, quemadmodum vocem famescentium exaudivit, & dat eis panem in abundantia. Scimus misericordiam suam infinitam, qui propter nos crucifixus, mortuus, & sepultus est, & tertia die resurrexit, & ascendit in cælum, & Deus pater sedere eum fecit ad dexteram suam. Descendit ad inferos, & liberavit justos, & universam generationem suam, & a patris dextera venturus judicare vivos, & mortuos, justus judex, dabit justis præmium quod merentur, & injustis secundum opera sua, unicuique retribuet secundum opera sua. Et ita credimus, quemadmodum sancta ecclesia unica ecclesia sustentationem & remissionem nostrorum peccatorum, & sic expectamus resurrectionem in die judicii vivorum, & mortuorum, postque habebimus vitam æternam. Amen. Oleum sacrosancti schrismatis, quod cum sancto baptismate liberat a periculo, sicut dominus noster Jesus Christus dixit. Qui baptizatus fuerit salvus erit, qui vero non, minime videbit gloriam Dei, hoc modo facimus. Primo accipimus libras sex olei virginis, & muschi boni, atque perfecti quatuor certi ponderis mensuras, & omnes mixturæ ex musco extractæ duas ejusdem rationis mensuras. Croci exacti, quod a Genuensibus deportatur, mensuras decem, storacis, quo adolendo in honorem nostræ dominæ utimur, mensuras septem: Masticis mensuras quindecim; Thuris albi mensuras decem & septem: Rosarum mensuras decem & octo, Canabræ perfectæ mensuras quindecim; Cinamoni exacti mensuras septem; Radicis redefusi mensuras novem; Unguenti balsami magnæ & inclytæ civitatis, quæ dicitur Cayro, quod impositum manui ad alteram usque partem penetrat, & missum in aquam tendit in fundum, nasciturque ex arboribus, quæ in eo loco adoleverunt, in quo vestes domini nostri Jesu Christi pueri abluebantur, quodque superat omnia balsama, quæ uspiam terrarum inveniuntur; hujus inquam balsami mensuras viginti unam. Quorum omnium quod terendum est seorsum in vase mundo tritum, telaque serica cribratum ad invicem miscetur oleo quod diximus virgine, deinde tela alba, atque munda colatur, posteaque coquuntur in vase mundo atque novo, vel quod antea ad hos usus deputatum est. Ligna autem sunt chartæ ad hos usus conscriptæ sanctorum imagines, & librorum tabulæ. Postquam autem vas ferbuit, tela quadam serica liquor quindecies colatur. Quibus omnibus præsentes sunt patriarcha, prælati, diacones, subdiacones, atque septuaginta duo presbyteri. Quorum decem electi stant, quatuorque eorum simul evangelium cantant; duo vero epistolam, reliqui autem duo psalmos David concinunt; omnesque simul præfatione sufflantes aromata. Stat unus prælatorum cum cruce, ante se diacones, & subdiacones sacris induti baculum manu gestantes. Adsunt etiam septuaginta duo presbyteri, ex quorum viginti quatuor duodecim quidem suffimentis adolendis, duodecim vero ventilabris concitandis insudant. Sedet interim patriarcha, septemque prælati, decoctoque colato oleo confestim patriarcha, prælati, diacones, subdiacones, & universi presbyteri pro sua quisque dignitate sacris induti stant coram altari suo quisque loco, tam viginti quatuor illi quos diximus aromata sufflantes, & ventilantes, quam archiepiscopus cruce ante se stante baculum gestans manu, attentis omnes curiosisque oculis in officio præstant absque cibo, potuque tres dies, totidemque noctes a secunda feria majoris hebdomadæ in mane ad quintam usque in meridiem. His omnibus cæremoniis, quas diximus, sanctum oleum consecramus pauperes Maronitæ, derelicti, spreti, subjugati ab infidelibus, oblivioni traditi a regnis, atque dominiis Christianorum, qui longissime distantes, & semper obedientes sanctæ matri ecclesiæ Romanæ, & PP. Quin etiam observamus, & custodimus ea omnia, quæ sancta mater ecclesia Romana instituit, pro qua, proque domino nostro beato patre nostro papa Leone dilecto, Deique vices in terra gerente Deum dominum nostrum semper in horis sanctis oramus, & ex corde sanctam sedem gloriosi Petri diligimus, quam Deus exaltet.

Electionem autem patriarchæ Maronitarum, quam sibi petit significari dominus, & pater noster felix papa Leo, quo scilicet modo creatur, & assequitur gratiam atque felicitatem sedis supra sedes prophetarum, sic facimus. Sede patriarchatus vacante duodecim sacerdotes

tes boni, pudici, catholici, quos jam ad id A muneris destinatos esse cognoscimus, cum primum vita functus est patriarcha, in quodam monasterio, quod ad eum usum habetur, appellaturque domus sanctæ Mariæ, in sua quisque cella concluduntur ea custodia, ut nullus alium vel videat, vel alloquatur. Accipit unusquisque horum duodecim folia chartarum, redditque singulis diebus singula folia scripta nomine ejus, quem eo die in patriarcham elegit, & quando omnes in unum conveniunt Dei gratia, & non eorum voluntate, confestim congregantur prælati, diacones, & subdiacones, & universi sacerdotes, totaque nostra respublica, & electum constituunt in sede felici, in qua sedet hodie servus Christus Petrus patriarcha sedis B prophetarum, quæ rupes fidei est, manuque tenet pauperes, & derelictos Maronitas, qui semper Christianam fidem tenuerunt, tenent, tenebuntque humiles, & obedientes sanctæ matri ecclesiæ Romanæ, & domino nostro patri papæ, omnibusque suis præceptis, & in Christi famulatu.

Ritus divinorum officiorum nostrorum, quem exponi jubet dominus, & pater noster felix papa Leo, similis per omnia est ritui ecclesiarum omnium, quæ ordinem sanctæ matris ecclesiæ Romanæ sequuntur, & quia longa verborum indigent serie, si ex amussim narrandus est, paucis dicimus similem eum esse prorsus ritui bonorum omnium Christianorum. Post C efficia namque nostrarum horarum missas cantamus bono quodam ordine, eoque conventu, quem rethores patres nostri benedicti gratia sibi a Deo collata instituerunt; eumque modum in missæ celebratione, omnibusque sacris festis observamus, in qua celebratione ipse Maronitarum patriarcha sacra facit.

Creatus patriarcha tres a Deo gratias obtinet. Prima est quod omnes ejus subjacent jugo; secunda quod si quid exequendum incidit omnino parendum est ei. Tertia est quod nulli umquam licet decreto, factoque ejus contradicere. Ex quo autem creatur, & elevatur usque ad primum festum proxime sequens confirmatur, & juratur, daturque ei obedientia D ab omnibus prælatis, totaque natione. Eoque die sancto festo post celebratas tres missas magister chori, & cum eo omnes diacones, & universi presbyteri procedunt ad altare majus, ducentes secum patriarcham electum, quem sequuntur omnes prælati. Sedere eum itaque faciunt ante altare, deinde induunt eum vestibus sacris imponentes novam capiti mitram, exuto prius vestibus, quibus antea utebatur. His actis magister chori, ceterique quos diximus, genuflectunt cum universo populo coram electo, tum magister chori alta voce illum his verbis alloquitur. Spiritus sanctus voluit te patriarcham, patremque super omnes patres esse in dignitate sedis benedictorum prophetarum, & E obtinere locum Christi, & vicarii sui sancti Petri. Tuque eris pater super nos. Confestim electus patriarcha procidens genuflexus in terram, versoque ad altare vultu alta voce ter ait. Ego sum humilis, & obediens omnibus præceptis excelsi Dei, & sanctorum prophetarum. Et si quid deinceps Spiritus sanctus jusserit protinus explebo cum justitia, & reformatione fidei Jesu Christi. Statim diacones elevatum a terra patriarcham abscondunt in loco secreto apud altare, posteaque unus prælatorum, cui id muneris a magistro chori demandatum est, patriarcham absconditum ducit foras; collocatque ante majus altare. Eo igitur in loco patriarcha sedente, officium majoris celebratur ea solemnitate, ut omnes prælati suo quisque ordine inserviant. Et si patriarcha vult missam celebrare, illi defertur; sin autem committit uni prælatorum, assistunt patriarchæ, duo diacones collaterales, finitoque officio missæ, cui devote totius interfuit populus, omnes prælati ceterique super caput electi patriarchæ, manus imponunt. Diacones dicunt. Sit laudatus ille excelsus Deus, qui tibi contulit gratiam. Deinde acceptum baculum patriarchatus datur ei in manus hoc ordine. Minimus prælatorum primus tenet manu baculum; deinde ordine suo manus superiores prælati omnes tenentes baculum; postremo vero manu sua supra ceteras manus posita tenet baculum ipse patriarcha. Eoque facto pater patrum effectus est. Quibus gestis magister chori omnibus ipso etiam patriarcha cum obedientia, & humilitate audientibus pro concione loquitur in hunc modum. O tu patriarcha, quem Spiritus sanctus sua gratia tibi collata ad hoc fastigium evexit, super scapulas tuas populum hunc tibi commissum portabis, observabisque, & manu tenebis ea omnia quæ antecessores tui observaverunt, & manu tenuerunt in famulatu domini nostri Jesu Christi, & sanctæ fidei nostræ, quæ vera est, & firma, in qua salvandi sumus. Tu autem, cui cura omnium nostrum commissa est, id quod a te petimus, sis in operibus tuis justus, servesque quidquid evangelium dicit, utque justus sis, memento præceptorum illius, qui te constituit super nos. Tu es nunc pater noster, guberna filios. Tu es pastor noster, custodi gregem. Tu es dux noster, duc nos recta via salutis. In nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus sancti unici Dei. Omnes angeli benedicti custodiant intellectum tuum, animam tuam, & corpus tuum mundum, atque catholicum, ut tu custodias populum obedientem, tuaque monita, & doctrinam sequentem. Recordare diei, & horæ, quando justo judici, qui redit unicuique secundum opera, rationem reddes. Nos quidem a te pendemus. Tu autem debes cæcum ducere, ægrotum sanare, eumque qui aberravit tua doctrina in viam reducere, & tandem omnium nostrum Deo rationem reddere. Nos vero Deum pro te orabimus, qui precibus nostris, tuisque bonis operibus gaudere te faciat sua gloria. Quod si audebis promissa non implere, dissenties, deviabisque ab illo quod & prophetæ servarunt, & tu Deo servandum spopondisti, quorum in die judicii a te exigetur ratio. Nos enim tibi subdimur debemusque præceptis tuis absque ulla contradictione parere. Si autem observabis promissa, & quæ benedicti patres observaverunt, ipse custodias; orabimus Deum, & ut in præsenti vita res tuas secundet, & in futura, quæ æterna est beatitudine te donet; quod & nos ipsi populus tuus tua doctrina, atque benedictione consecuturos nos speramus. Te vero lucrum gratiæ habiturum. Conserva igitur dona Dei, quæ recepisti serviens illi, laudibusque extollens benedictum nomen suum.

Sacræ vestes, eorumque mysteria ad consecrandum altaris sacramentum, hæ sunt. In primis planeta alba utimur, de qua Esaias loquitur, quæ similis est honoratæ vesti, qua induentur angeli in die judicii, & dicit eam significare habitum angelorum, in quo apparuerunt in resurrectione be-

benedicti salvatoris nostri. Cingulo utimur propter id quod dixit dominus ad Moysen. Inter alia oportet quod media vestra sint fortia. Amictu capitis utimur propter ea verba, quæ dixit dominus ad Moysen, quod similem faceret fratri suo Aaron eo modo, quo præcepit ei dominus. Aliter amictus significat sudarium capitis Christi, quod habuit in sepulcro. Stola signum est funis, quo maledicti Judæi collum domini Jesu Christi cinxerunt; Manipuli vero pendentes a brachiis significant vincula sancti Petri. Camisis vero ejus vestis signum est, qua induerunt Christum Judæi quo die crucifixerunt eum. Significat etiam vestem Christi, quæ non texta quidem, nec consuta est; sed ab excelso demissa cælo ad messiam, super quam Judæi, ne divideretur, miserunt sortem. Similitudo autem roris marini bene olentis in corona ejusdem signum est marini roris, quod positum fuit super caput messiæ domini nostri, quod præcepit Deus Moysi ut faceret fratri suo Aaron. Baculum autem, quem manu gestamus, est, ut ait Deus in lege, baculus qui datus est in manu Moysi. Ideo enim datur in manu nostra, quod dictum est in psalmis. Tene baculum in manu, quo castiges inimicos tuos. Ego humilis derelictus ab infidelibus subjugatus Petrus patriarcha humiliter peto a nostro felici domino patre ut ea omnia concedere dignetur, quæ ad patriarchas a sanctis patribus Romanis pontificibus dari debent, & necessaria sunt. Itaque confirmationem meam ipse peto a vestra paternitate. In primis igitur benedictiones per bullam paternitatis vestræ; deinde vestes pontificales, quibus patriarchæ Maronitarum utuntur. Annulum, & crucem, & cetera necessaria humiliter peto, quæ non sunt tam divitiis pretiosa, quam ad celebranda missarum officia sufficientia, sicut sanctitati vestræ placebit. Item ornamenta pro altari, & ministris quatuor ordinatis, & hæc omnia postulo potius pro habenda sancta vestra benedictione, & pro memoria, & honore fidei Christianæ, quam alia quavis terrenæ gloriæ cupiditate, & hæc eadem miserunt alias sancti patres antiqui prædecessores sanctitatis vestræ, quorum unus, uti meminimus, fuit Eugenius, qui ea quæ diximus omnia per nuntium misit ad nos. Innocentius item, & alii plures sancti patres, quos nominare nescimus, nobis ea omnia donarunt. Sic & ego derelictus, & obediens supplico sanctitatem vestram illa nobis donare dignetur, quæ veteres nobis majores vestri donarunt, quibus consolemur lætemurque.

Non multum temporis elapsum est, postquam duo fratres ordinis S. Francisci, alter Hispanus natione, Gerson appellatus, alter nomine Scander, personæ quidem religiosæ, devotæque nos in nostra sancta fide instituerunt, reformaruntque. Supplico etiam, sanctitas vestra episcopo Cypri, ut quasdam canonias in Cypro insula ad patriarchas Maronitarum pertinentes nobis restituat, præcipere dignetur, quas & nobis sanctitas vestra confirmet. Justum est enim quod petimus, & dominus noster ait in evangelio. Si quid justum aliquis a te postulaverit, ei ne denegaveris. Quod si impetraverimus, sanctitas vestra afficiet corda nostra lætitia, & extollet nomen vestrum cum bona memoria. Omnes enim provinciales, confines, & quæ sunt in circuitu nationes cognoscent esse nos & curæ, & cordi sanctæ ecclesiæ Romanæ, & quod vos, & nos simus unius fidei professores.

Supplico item sanctitatem vestram mittere dignetur per istum nostrum nuncium bullas ad nos canoniarum, quas diximus, & confirmationem hujus sancti loci, qui mons Libanus dicitur, quem David propheta in suis psalmis & nominavit & honoravit. Nos in nostris precibus Deum semper orabimus, ut prosperum faciat, & exaltet nomen sanctum vestrum in sancta apostolica sede, & in ecclesia, donetque nobis gratiam, ut in diebus vestris ab infidelium jurisdictione liberemur, qui nos vectigalibus, & tributis gravissimis, opprobriis, persecutionibus, colaphis, & alapis devorant, afficiunt, cædunt. Nec hoc dumtaxat patimur, verum & nostri Christiani, Cypriani scilicet, qui sub ditione Venetorum degunt, afflictionibus nostris addiderunt. Compattatur itaque sanctitas vestra, & misereatur nobis, digneturque amore Dei ad Venetorum ducem literas dare, ut pauperes Maronitas, qui in sua Cypro sunt, a tributis quæ solvunt, liberos esse faciat; Quorum plures sunt vel sacerdotes, vel ecclesiastici viri, & pro se quisque dimidium ducatum, pro sale decimam ducati partem, decimam item pro uxore, & liberis: denique adeo male tractantur, ut tolerari non possit. Illi non custodiunt sancti evangelii præceptum dicentis. Qui opem feret proximo suo erit qui ferat ei. Nos itaque de pedibus sanctitatis vestræ animos sumimus filii subditi, obedientes patri pientissimo. Supplicamus ut misereatur nostri. Postulamus etiam a sanctitate vestra aliquid indulgentiarum in suis bullis, quæ afficient lætitia populum subditum, & inopem, cujus & paupertatem, & servitutem guardianus Hierosolymitanus, qui nobiscum fuit, bene conspexit, viditque literas sanctitatis vestræ ad nos, quas & deosculati sumus, & super capita nostra posuimus, quas tanquam reliquias observamus, & custodimus. Supplicamus etiam ut sanctitas vestra ad dominum Maronitarum dignetur commendatitias literas dare pro nobis. Plurimi enim faciet epistolam vestram. Vocatur ipse Elias filius Irmes, filii Jacob, desideratque literas sanctitatis vestræ, quæ ei maxime placebunt.

Nuncius noster ad sanctitatem vestram est carissimus filius noster Petrus Maronita, cui poterit sanctitas vestra in omnibus, quæ ex parte nostra exponet, fidem integram adhibere; & quidquid beneficiorum ei conferet, erit nobis quam gratissimum. Oramus dominum, & Deum nostrum Jesum Christum, vos in longa temporum spatia conservet, secundetque. Amen. Amen. Amen.

Scripta est epistola in ædibus nostris anno incarnationis 1514. octava die mensis Martii.

Subscriptio.

Imperiis tuis obeundis cum incolumitate paratus virgo, princeps, amictus luce appellatus Farchat filius Mobarec servus tuus, servus Dei. Hæc est veritas patriarcha, judex in modum perpetuus, qui rerum tuarum certior fieri cupit, & quem delectant literæ tuæ salutem dicit.

Discipulus minimus Petrus patriarcha Maronitarum ex monasterio Cannubin servus servorum Dei.

In nomine sanctæ, & individuæ trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus sancti, cui gratias agimus, quoniam corde, & corpore a criminibus mundi sumus, & a captivitate liberati illius, cui subjecti eramus.

Pauper, ac minimus discipulus cum obedientia

tia prompta, humilitateque profunda sub pedibus patris nostri, & domini Leonis Deo carissimi papæ X. sine fine gratias agimus, qui rectum perambulat iter, sanctam Dei ecclesiam illustrat, doctrinæ verba eructat, evangelica scit eloquia, atque observat pater noster mundissimus, sol refulgens, luna plena veritatis, sanctique nominis vir, arbor in misericordia plantata, nobisque misericordiæ fructus producens; pater noster & dominus de nostra vita cogitans, gregisque sibi commissi, populi videlicet in Christum credentis per totum orbem diffusi sollicitam curam gerens, eique profutura omnia cum fratribus nostris apostolicæ sedis cardinalibus impiger subministrans, ipsius sanctissimæ benedictiones jugiter super nos, Amen.

Pauperes sumus, gratias Deo indesinenter agimus, qui suam nobis misericordiam affluenter tribuit, divinamque sanctitatis vestræ mentem inclinavit, ut nos spiritualiter, & corporaliter visitare dignaretur. Nuncios namque nobis carissimos Fratrem Jo. Franciscum de Potentia, ac socios ad nos misericorditer destinavit, qui pabulum divini verbi administrans, Christianæ fidei veritatem coram doctoribus nostris luculenter ostendit, & sollicite docuit, & ostensam in nostris libris invenimus. Nuncque laudes Deo omnipotenti sine fine persolvimus, quia sua adjuvante gratia nos illustrari voluit, ut a catholica fide, quam sancta Romana ecclesia tenet, & prædicat, in nullo deviemus, nisi in iis forte, quæ ignoramus. Sumus namque sub perfecta obedientia sanctitatis vestræ patris nostri gratiosissimi, & sanctæ Romanæ ecclesiæ in omnibus, quæ nobis præcipit, & imponit. Verum quia sub nefando infidelium servitutis jugo infelicissimam vitam ducimus, multa præter nostram voluntatem fiunt, & quæ cupimus adimplere non possumus; ac juxta regionis consuetudinem propter hæreticorum inevitabile, & contagiosum commercium quædam admittere cogimur, quæ nuncius prædictus melius novit, ac sanctitati vestræ referabit. Non tamen contra sanctam, & immaculatam fidem quidquam substantialiter agimus. Propterea quod credimus, & sentimus sanctitati vestræ patri nostro sanctissimo nunciamus, cui notum esse volumus, quia sive vivimus, sive morimur pro Dei, ecclesiæ, ac sanctitatis vestræ honore quæcumque etiam durissima perpeti æquanimiter parati sumus. Post hæc gratia domini nostri filiis sanctitatis vestræ misericordissimi patris munera per nuncios ad nos delata venere, videlicet amictus, rochetum, sive alba, cingulum de serico rubeo auro fulcitum, crux pectoralis argentea quibusdam in extremitatibus perlis ornata, duæ stolæ, tres manipuli brochati in velluto rubeo, scandalia brochati rubei, caligæ brochatelli albi, tunicellæ de tafta rubeo fectuciis auri tracti ornatæ. Casula brochati in velluto rubeo imaginem habens B. P. in mari; chirotecæ de serico rubeo auro contextæ. Mitra perlis desuper ornata per totum, quibus ex utraque parte solis figura pulcherrima facta est. Gremiale brocatelli rubei. Pluviale brochati in velluto rubeo friseum aureum ornatissimum habens, in quo sex magnæ figuræ auro textæ appositæ sunt. Pallium altaris brochati in velluto rubeo imaginem B. Thomæ continens digitum in latus salvatoris mittentis. Dalmatica, & tunicella ejusdem brochati. Pluviale aliud rasi rubei, in cujus capucio imago est salvatoris resurgentis a mortuis. Cooperto-

A rium faldistorii, velluti rubei. Bursa pulcherrima auri tracti cum corporalibus. Tria vascula ænea deaurata simul juncta ad tria consecranda videlicet oleum sanctum, cathecumenorum, & chrismatis. Duæ vestes panni optimi pro me paupere patriarcha. Tres aliæ pro duobus archiepiscopis, & archidiacono qui nobiscum semper morantur. Petia una panni nigri coloris, ex qua novem vestes factæ fuere pro totidem anachoretis in valle profunda, & terra, quam nos sanctam vocamus commorantibus, qui Deum pro sanctitate vestra incessanter exorant. Decem calices pro pauperibus sacerdotibus: ferrum pro faciendis hostiis. Liber pontificalis. Hæc est omnium quantitas, quæ nos pauperes a sancti-
B tate vestra transmissa recepimus. Postremum sanctitatem vestram super nos pissimum patrem humillime deprecamur, ut quemadmodum commissi divinitus gregis sollicitam curam gerit, ac veluti purissimus, & irreprehensibilis pastor indeficientem erga populum suum caritatem habet, sic nos in remotissimis partibus agentes oblivioni non tradat, sed frequenter per tales nuncios nos misericorditer visitare dignetur, quales fuerunt ii, quos nuper ad nos sanctitas vestra destinavit. Eorum quidem adventu, eloquiis, doctrina uberi, & conversatione sancta non minus in domino exultavimus, & cor nostrum exhilaratum est, quam si decorem vultus sanctitatis vestræ intuiti fuissemus. Sumus enim
C in infidelium, & hæreticorum medio constituti, a quibus persecutionem patimur, bonis nostris expoliamur, ac sæpe numero flagellis cædimur. Talibusque adminiculis indigemus, ut in domino confortati adversantia nobis ferre possimus, & hæreticorum perfidia confundatur, cum nos a sanctitate vestra sic honorari conspexerint. Hoc est responsum paupertatis nostræ sanctissimo domino nostro, cujus gratia, & benedictio ad nos semper veniat. Amen. Amen. Gratias Deo indesinenter agimus, & ipsius misericordia super nos. Amen. Amen. Scripta sunt hæc anno incarnationis domini nostri Jesu Christi 1515. mense Februarii die 14.

D *A tergo.*

Dabuntur cum Dei altissimi gratia in manus domini nostri, & patris sanctissimi papæ Leonis X. sedentis super sedem apostolicam pro parte pauperis Petri patriarchæ Maronitarum ex monasterio Cannubin in monte Libano servi servorum Dei.

Gratias Deo reverenter agimus sub mundissimis pedibus patris nostri sanctissimi Christi vicarii, & domini nostri papæ Leonis X. qui vices B. Petri veritatis petræ gerit in terris, sedetque super apostolicam sedem. Ipsius sanctissimæ benedictiones super nos semper. Amen. Cogimur in divinas laudes erumpere, Deo-
E que, a quo omne bonum, gratiarum actiones indesinenter agere, qui purissimæ sanctitatis vestræ menti illabi dignatus est, eamque per inspirationem pulsare, ut nos per sanctum nuncium fratrem Joannem Franciscum de Potentia visitaret. Is enim fratre Francisco Rebarino interprete & viam salutis nobis ostendit, & sancta documenta reliquit. Nam quomodo sanctum conficiatur chrisma, ex puro videlicet oleo & balsamo, nihil præter hæc immiscendum. Quo etiam tempore aquis salutaribus infantes ablui debeant, & sacro baptismatis fonte renasci, & non sit quadragesimus expectandus dies, sicut

antea

antea erroris tenebris involuti expectare consuevimus, sed in octavo, vel etiam ante cum necessitas expostulaverit. Qua vero ratione juxta patrum, & sanctae Romanae ecclesiae instituta matrimonia contrahantur, & quae eadem impediant. Quonam pacto sacri conferantur ordines. Quibus item verbis in consecratione dominici corporis, & sanguinis uti debeamus. Et quod Spiritus sanctus a Patre procedat, & a Filio tamquam ab unico principio, & unica spiratione. Quod Christianus, qui in hac vita sufficientem de suis delictis poenitentiam non egit, ea functus ad quemdam locum ducatur, qui purgatorium dicitur. Quod semel in anno saltem nostra peccata proprio sacerdoti confiteamur, sanctissimumque eucharistiae sacramentum in paschate suscipiamus. Quamvis absit jactantia, ter in anno, videlicet in paschate, in natali domini nostri Jesu Christi, & festo SS. apostolorum Petri, & Pauli hoc consuevimus adimplere. Et ut semper in omnibus apostolicae sedis, ac sanctitatis vestrae, ejusque successorum mandatis submittamur praesentibus archiepiscopis, & episcopis, nec non sacerdotibus nostris, & cleri, & populi majoribus claro nos docuit eloquio. Haec enim pater sancte, & nonnulla alia ab eo instituta nostrarum animarum salutem concernentia Arabico conscripta sermone nobis relicta, quibus evitantur peccata, moresque in melius reformantur prompta obedientia acceptamus, & confitemur, & adimplere speramus. Propterea exultavimus in domino, Deoque optimo maximo, & sanctitati vestrae gratias egimus dirigenti ad nos fratres hos sanctos, qui salutis iter nobis ostenderunt, & animas nostras in domino recrearunt. Nos vero cum praelibato fratre Joanne Francisco quosdam ex nostris ad sanctitatem vestram destinavimus, ea ducti opinione ut patrum instituta, & sanctae Romanae ecclesiae dogmata addiscant, & cum edocti fuerint ad nos docturi allos postmodum redeant. Interea non parvo afficimur moerore, quoniam ad deosculandum, adorandumque sanctissimos sanctitatis vestrae pedes accedere prohibemur, & quae mente gerimus fixis in terra genibus proprio ore exprimere ipsi nequimus. Ut autem affectui nostro, ac voto utcumque satisfaciamus, cum praefato sanctitatis vestrae nuncio fratre Francisco oratorem nostrum [a] Curi Joseph cum Elia monacho ad sanctitatem vestram destinandum decrevimus, ut nostro, ac totius cleri, Maronitarumque populi nomine terram fronte tangens, flexisque genibus sanctissimos pedes sanctitatis vestrae adoret, & deosculetur, & sanctae sedi apostolicae coram fratribus nostris sanctae Romanae ecclesiae cardinalibus sanctitati vestrae obedientiam praestet, & fidelitatem juret, & quod veraciter sanctae sedis apostolicae, & sanctitatis vestrae servi fideles sumus demisso capite firmiter protestetur. Amen. Amen. Quaedam vero alia sancto fratri nostro Jo. Francisco reseravimus, quem ut sanctitati vestrae enarret sub Dei attestatione astrinximus. Erit enim veluti noster amabilis frater benedicti monasterii S. Mariae de [b] Cannubin in monte Libano sancto, ac sollicitus procurator totius cleri, & Maronitarum populi ad pedes sanctitatis vestrae. Omnia quidem nostra, & quomodo sub infidelium detestanda servitute, omni auxilio orbati infelicissimam vitam ducimus propriis oculis ipse conspexit. Hoc est responsum paupertatis nostrae sanctissimo, ac purissimo patri nostro cujus sanctas benedictiones misericors Deus ad nos transmittat. Amen. Amen. Amen. Scripta sunt anno dominicae incarnationis 1515. mense Februarii die 14.

a) Hoc est, dominum, qui Graece κύρ, & κύρις Vaddingus edidit *Acuri*. H.

b) Vaddingus *Camibin*.

A tergo.

Praesentabuntur cum Dei gratia in manus sanctissimi domini nostri Leonis X. qui super sanctam sedem Petri apostoli residet pro parte pauperis discipuli sui Petri patriarchae Maronitarum ex monasterio Cannubin in monte Libano servi servorum Dei.

IN DEI OMNIPOTENTIS NOMINE, qui creavit omnia, & omnibus hominibus vitam vult, & salutem, cui omnia gratias agunt.

Sub pedibus sanctissimis patris, & domini nostri ab omni macula purissimi virtutibus, ac sanctitate ut sol renitentis. Corde, ac mente humili ego pauper servus Elias indignum judicans nomen meum exprimere Mechadem montis Libani sancti, & civitatis Besciarrae sub durissimo infidelium dominio constitutus gratias Deo ago, quoniam sanctissimi, ac clementissimi patris nostri totius mundi domini benedictionem super me venire concessit, qui veluti orbis specimen in sancta sede a Deo electus Christi filii sui domini nostri vices gerit, & locum tenet in terris domini nostri papae Leonis X. sedentis super apostolicam sedem cum fratribus suis, ac dominis nostris Cardinalibus, reliquisque ecclesiae praelatis, quorum benedictioni, & gratiae me humiliter submitto: Amen. Immensas Deo altissimo gratias referre astringor, qui sanctitatem vestram piissimum patrem nostrum excitavit, ut filium suum mandatis obsequentem misericorditer visitaret, duasque vestes per servatum nuncium suum fratrem Jo. Franciscum de Potentia dono transmitteret, qui pericula magna cum sociis, ac tribulationes innumeras perpessus suarum orationum subsidium nobis praestiturus ad nos tandem venit, & ob hoc, aliaque nobis exhibita beneficia sub pedibus sanctitatis vestrae caput inclinans gratias ago. Nuncius quidem praedictus in sancta fide catholica nos instruxit, docuitque quidquid sanctitas vestra ei injunxit, quod reverenter, ac cum ingenti mentis affectu recepimus sublato omni defectu, & inter cetera, ut sub sanctae Romanae ecclesiae, ac sanctitatis vestrae obedientia reverenti, famulatu perpetuo viveremus, efficaciter induxit. Quod ego corde bono recipiens, efficacius adimpleo. Mitto namque cum praenominato sanctitatis vestrae nuncio oratorem meum Curi Joseph cum Elia monacho, ut prostratus, capiteque terram tangens meo nomine, ac totius Maronitarum populi pedes sanctitatis vestrae adoret, & assistentibus omnibus S. R. E. cardinalibus purissimae apostolicae sedi, & sanctitati vestrae obedientiam praestet, & fidelitatem juret, & scripta quidem haec mea fidelitatem istam perpetuo attestabuntur. Nam quoad vixero una cum universo Maronitarum populo tamquam verus Christianus, servusque fidelis sanctam & immaculatam fidem catholicam firmiter tenere, & stabiliter intrepidus confiteri, ac apostolicae sedi, & sanctitati vestrae illibatam servare intendo. Deus autem omnipotens nobis misericorditer concedat, ut oculis nostris conspicere ipsi possimus

quod sanctitas vestra per suas nobis literas polliceatur. Amen. Amen. Post hæc sanctitati vestræ non latet nos, nostramque fidem detestabili Mahometanorum subesse imperio, qui nobis iniquis actionibus adversantur. Bona enim nostra diripiunt, nosque in publicis aggrediuntur viis, & durissima frequentius pœna castigant. At nos adversus eos in nomine domini totis viribus pugnamus, & quantum possumus resistimus iniquitati, magnasque ea de re angustias sustinemus. Sed ut inter tot adversa pofiri respiremus, sanctitas vestra ne obliviscatur paupertatis nostræ, ac miseriæ humillime deprecamur. Mittat frequentius tales nuncios oblecramus, quales fuerunt hi, qui nuper ad nos a sanctitate vestra missi venere. Non enim aliter eorum adventu lætificati sumus, & documentis in domino corroborati sumus, quam si speciem faciei sanctitatis vestræ vidissemus. Hoc quippe sanctitas vestra negare non debet. Dicit enim scriptura, Omni petenti te tribue. Hoc est responsum paupertatis nostræ patri nostro sanctissimo, cujus benedictiones, & gratia sint semper super nos: Amen. Amen. Scripta fuerunt hæc anno incarnationis dominicæ 1515. Alexandri vero Macedonis 1827. die 14. mensis Februarii. Transmissaque a monte Libano sancto, civitate Besciarræ benedicta. Deo gratias semper agimus Amen. Amen. Amen.

A tergo.

Præsentabuntur cum Dei altissimi gratia manibus S. D. N. papæ Leonis X. pro parte pauperis Eliæ, qui soli Deo gratias agit.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Rhotomagense concilium anno 1514. a quibusdam celebratum dicitur præside Georgio de Ambasia hujus nominis II. archiepiscopo cardinale tituli SS. Marcellini & Petri. Verum alii provincialem hanc synodum differunt in annum circiter 1522. testanturque acta ejus in mass. membranis asservari. Ea si nancisci liceat in appendicem conjicientur.

TEXTUS INTEGER CONCORDATORUM

inter sanctissimum dominum nostrum papam LEONEM X. & Christianissimum dominum nostrum regem FRANCISCUM hujus nominis primum, cum præfatione, titulis ac rubricis, ut vocant, patentibus regiis literis, ceterisque appendicibus.

TITULUS I.

FRANCISCUS Dei gratia Francorum rex, Mediolani dux, Astensis comes ac Genuæ dominus, omnibus literas has lecturis salutem. Cum non pridem superstite adhuc Ludovico memoriæ commendabilis rege, socero nostro (cujus animæ propitietur altissimus) sacrum Lateranense concilium sæpius editis decretis, eumdem socerum nostrum ad ejusdem concilii conventum evocasset, cum eoque regni nostri curias summas (quas parlamentarias vocamus) ecclesiam insuper universam Gallicam cunctasque regni nostri gentes, Delphinalisque nostri potentatus, admonendosque censuisset, ut si quid auctoritatis priscæ afferre, si qua jura citare, si rationes consentaneas palam edisserere posse confiderent, quominus sanctio pragmatica ejusdem concilii auctoritate ac sententia antiquaretur, abrogaretur, induceretur, irritaque etiam nulla pronunciaretur & schismatica, id infra diem dictis decretis præfixam efficerent: quo neglecto talis denique sacro approbante concilio decerneretur. Dudum autem statimque nobis diadematico fastigio divina benignitate auctis regnumque auspicato ineuntibus: cum rursus hujuscemodi edicta alia, atque alia eadem ab auctoritate manantia, nobis innotuissent, nobis etiam, nostrisque curiis, ecclesiæ Gallicanæ ac subditis populis edicto novissimo ac causæ peremptorio spes omnis esset purgandæ moræ præcisa, ut si ulterius cunctari in animum induxissemus, futurum omnino videremus in hæc discrimina incidere, quæ antedictæ pragmaticæ sanctionis decretum hoc in regno nostro patriaque Delphinali locum sibi vendicabant. Ideo nos animo reputantes quanta olim ante illius pragmaticæ sanctionis promulgationem, indignitas rerum ac deformitas in regno nostro patriaque Delphinali grassaretur, cum videlicet res nummaria (quibus veluti nervis res publica subnixa est) ea maxime ac præcipue ratione exhauriretur, cum præsulibus & antistitibus sacerdotiorum conferendorum libertas facultasque adimeretur: cum peregrini & incolæ sacerdotiis Gallicis sæpenumero donarentur, cum diplomatibus apostolicis quas expectativas nuncupabant, generatim sigillatimque superstitum hominum spiritantiumque sacerdotia electiva mixta ac collativa in diem mortis eorum conferrentur qui eis fungebantur. Id quod cum bonis moribus non convenit: Tum vero alieni fati votum habet adjunctum. Postremo cum sacerdotiorum controversiæ litesque sacræ in curia Romana disceptarentur ingenti nostrorum hominum dispendio & incommodo: ex quo sequi plerumque necesse erat, ut qui vel sumptibus suppeditare vel labori sufficere nequirent, hi aut juri suo cedere, aut causas deserere, ac pro derelictis habere cogerentur. Simul ea accedebat deformitas, ut literarum studiosi & disciplinis liberalibus incumbentes aut sacerdotia adipisci nequirent, aut qui adipisci cuperent literarum studium abjicere, aut certe deponere cogerentur, passimque per urbes errabunde vagari, ut id periculum imminere videretur, ne literarum tandem amor & scientia per incuriam exolescerent. Cum igitur summopere nobis videndum esse existimaremus, ne hujusmodi indignitas in regno nostro exoriretur, id quod futurum intelligebamus, tempori utique inserviendum esse duximus, ac rebus nostris periclitantibus, pro re nata consulendum, imminentiaque detrimenta

ta minore ac leviore dispendio redimenda. Quare cum Bononiam cum omni nostro comitatu venissemus, exhibendæ gratia reverentiæ sanctissimo patri nostro Leoni X. pontifici summo, quam ei Franciæ reges majores nostros ut primos ac maximos sacrosanctæ ecclesiæ filios exhibuisse novimus, obnixis precibus ab eo contendimus, ut si pragmaticæ nomen omnino esset abrogandum, saltem vice illius bona sua conciliique venia, certas nobis leges conditionesque meditari comminiscique liceret, quibus imperium nostrum supradictum imposterum uteretur. Quod ad ea quidem pertinet quæ sanctione pragmatica cavebantur, quibus nostris precibus exorata pontificis sanctitas (nam ei quoque cordi erat regni nostri ecclesiam recte atque ordine administrari) haud ægre nobis indulsit, ut conventa quædam nobis meditari commentarique liceret, pragmaticæ sanctionis vicem regno ac potentatui supradicto ubique præbitura, quæ ejusdem ipsa concilii auctoritate assensuque confirmarentur, quam homologationem vocant, cum irritante decreto hujus commentationis curam, quam tunc sua sanctitas & nos mandavissemus viris quibusdam consultissimis, ita confecta temperataque sunt ea conventa, ut pleraque pragmaticæ sanctionis capita firma nobis post hac rataque futura sint. Qualia sunt ea quæ de reservationibus in universum aut sigillatim factis statuunt, de collationibus, de causis, de frustatoriis appellationibus, de antiquatione constitutionum Clementinæ, quam Literis vocant, de libere quieteque possidentibus, de concubinariis, quædamque alia quibus nihil iis conventis derogatum, abrogatumve fuit, nisi si in quibusdam capitibus nonnulla interpretanda immutandave censuimus, quod ita referre utilitatis publicæ arbitraremur. Quod vero ad electiones pertinet minime quod optabamus obtinere potuimus causis in dictis conventis latissime insertis, ac nihilo secius tamen, cum ab ejusdem pontificis sanctitate dilationem semestrem impetrassemus, iis rebus transigendis super iisque viros multos doctrina eximia literarumque peritia præditos usuque rerum callentissimos consuluissemus, tandem de eorum sententia, quando ita ferebat ratio, difficultasque temporis, rerumque nos circumstantium necessitas, sæpe dicta conventa in regno nostro ac Delphinio promulganda censuimus, ita ut sanctionis vicem instarque plenum habeant., quorum conventorum seu approbationis concilii tenor sequitur & est talis.

Approbatio concordatorum per concilium generale Lateranense facta.

TITULUS II.

LEo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam sacro approbante concilio. Divina disponente clementia per quam reges regnant & principes imperant, in eminenti apostolatus specula, & super gentes & regna meritis licet imparibus constituti, animo revolventes, quod & si ea quæ pro salubri & quieto regimine regnorum, & ad pacem & justitiam populorum perpetua eorumdem regnorum stabilitate regibus præsertim de fide catholica & de republica Christiana & apostolica sede bene meritis, laudabili & provida nostra ordinatione cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus concessa, ac ad effectum hujusmodi gesta, statuta, ordinata, decreta factave sunt, plenam roboris firmitatem obtineant, illis nihilominus interdum sacro approbante concilio nostræ innovationis & approbationis robur adjicimus, ut eo firmius illibata perdurent, quo sæpius erunt nostra auctoritate ac etiam generalis concilii præsidio communita, efficacemque operam circa eorumdem conservationem libenter adhibemus, ut reges & ipsorum regnorum personæ concessionibus, privilegiis, statutis & ordinationibus hujusmodi in domino plene gaudentes, in pacis & tranquillitatis ac amœnitatis dulcedine conquiescant, & in eorum solita erga camdem sedem devotione ferventius perseverent. Nuper siquidem ut ecclesia sponsa nostra in sancta unione conservaretur & per Christi fideles sacris canonibus a Romanis pontificibus & sacris generalibus conciliis dumtaxat editis uterentur, quasdam constitutiones quas de cetero loco pragmaticæ sanctionis & contentorum in ea, in regno Franciæ pro bono pacis & concordiæ ac illius communi & publica utilitate cum carissimo in Christo filio nostro Francisco Francorum rege Christianissimo, dum Bononiæ cum nostra curia essemus, tractatas, & cum eisdem fratribus nostris diligenter examinatas, & de eorum consilio cum præfato rege concordatas, & per ipsius regis legitimum procuratorem acceptatas, de eorumdem fratrum consilio unanimi consensu statuimus & ordinamus, prout in nostris literis desuper confectis plenius continentur, quarum tenor sequitur, & est talis.

Textus [p] *Concordatorum.*

[p] De constitutionibus.

TITULUS III.

LEo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Primitiva illa ecclesia in angulari petra a salvatore nostro Jesu Christo fundata, apostolorum præconiis elata, martyrumque sanguine consecrata & aucta, olim ubi primum juvante domino per orbem terrarum lacertos movere cœpit, provide attendens quantum oneris humeris impositum haberet, quot oves pascere, quot custodire, ad quot etiam remotissima loca oculos intendere cogeretur, divino quodam consilio, parochias instituit, diœceses distinxit, episcopos creavit, & metropolitanos præfecit, ut tamquam membra capiti obsequentia, cuncta secundum ejus voluntatem salubriter domino gubernarent, & tanquam rivuli a perenni fonte, Romana videlicet ecclesia derivantes, ne angulum quidem dominici agri irrigatum dimitterent, unde sicut alii Romani pontifices prædecessores nostri, suo tempore omni studio curarunt ut dicta ecclesia uniret, & in sancta unione hujusmodi sine ruga & macula conservaretur, & omnes vepres ab eadem ecclesia abolerentur, cujus proprium est divina opitulante gratia virtutes colere & vitia radicitus extirpare, ita & nos tempore nostro & præsenti durante concilio, ea facere & curare debemus quæ unioni & conservationi ejusdem ecclesiæ conducere videntur. Ea propter omnes vepres quæ unioni hujusmodi obsistunt, & segetem domini pullulare non sinunt; tollere prorsus & extirpare, ac virtutes in viam domini in-

inserere satagimus. Sane inter arcana mentis A nostræ revolventes quot tractatus inter piæ memoriæ Pium II. Sixtum IV. Innocentium VIII. Alexandrum VI. & Julium II. Romanos pontifices prædecessores nostros & claræ memoriæ reges Franciæ Christianissimos super abrogatione certæ constitutionis in dicto regno Franciæ vigentis, quæ pragmatica vocatur, habiti fuerunt. Et licet Pius II. præfatus, nuntiis ad claræ memoriæ Ludovicum XI. Franciæ regem Christianissimum destinatis tantis eidem persuaserit rationibus, ut rex ipse pragmaticam sanctionem hujusmodi tamquam in seditione & schismatis tempore natam, suis patentibus literis abrogaverit, tamen hujusmodi abrogatio nec etiam literæ apostolicæ præfati Sixti super B concordata cum oratoribus præfati regis Ludovici ad præfatum Sixtum prædecessorem destinatis habita expedite, per prælatos & personas ecclesiasticas dicti regni receptæ non fuerunt, nec ipsi prælati & personæ ecclesiasticæ illis parere, nec monitis Innocentii & Julii prædictorum aures præbere: sed eisdem pragmaticæ constitutioni inhærere voluerunt, unde præfatus Julius prædecessor in præsenti concilio Lateranensi, universalem ecclesiam repræsentante, per eum legitime in dicto abrogationis pragmaticæ sanctionis hujusmodi negotium & illius discussionem venerabilium fratrem suorum cardinalium, de quorum numero tunc eramus, & aliorum prælatorum congre- C gationibus, relationemque discussorum sibi & eidem concilio faciendam commisit, Gallicosque prælatos capitula ecclesiarum & monasteriorum conventus ac parlamenta & laicos illis faventes cujuscumque dignitatis, etiam si regalis existerent, sanctione prædicta utentes, seu illam approbantes, omnesque & singulos alios sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum cum ad partes illas tutus non pateret accessus, in certis ecclesiis tunc expressis affigendum moneri & citari infra certum competentem terminum præfigendum ad comparendum coram eo in concilio præfato, causasque dicendum, quare sanctio præfata in concernentibus auctoritatem, D dignitatem & unitatem ecclesiæ Romanæ & apostolicæ sedis sacrorumque canonum & ecclesiasticæ libertatis violationem nulla & invalida declarari, decerni & abrogari non deberet. Et cum super his in forma juris in præfato concilio Lateranensi procederetur, dictusque Julius prædecessor sicut domino placuit rebus fuisset humanis exemptus, nosque divina favente clementia ad summi apostolatus apicem assumpti fuissemus, & contra prælatos, capitula, conventus & personas hujusmodi ad nonnullos actus processimus, tandem considerantes pacem esse vinculum caritatis & spiritualem virtutem qua salvamur, dicente domino, Qui biberit aquam quam ego dabo ei bibere, E non sitiet in æternum. Et quod in pace consistat salus universorum, Cassiodoro testante, omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt & utilitas gentium custoditur: matura deliberatione cognovimus non per nuntios aut legatos nostros, sed in præstatione obedientiæ filialis, quam carissimus in Christo filius noster Franciscus Francorum rex Christianissimus personaliter nobis præstitit, hæc cum majestate sua coram discutere, eumque paternis hortari monitis, ut ad laudem Dei, & ad sui honorem prompto animo libens ac volens dictæ pragmaticæ sanctioni abrenunciare, & secundum leges sanctæ Romanæ ecclesiæ, quemadmodum ceteri Christiani vivere, ac mandatis apostolicis, quæ a sede apostolica pro tempore emanarent, parere & obedire vellet.

Electiones ad beneficia abrogatæ.

TITULUS IV.

ET cum ex electionibus quæ in ecclesiis cathedralibus & metropolitanis, ac monasteriis dicti regni, a multis annis citra fiebant, grandia animarum pericula provenirent, cum pleræque per abusum sæcularis potestatis: nonnullæ vero præcedentibus illicitis & simoniacis pactionibus, aliæ particulari amore & sanguinis affectione, & non sine perjurii reatu fierent. Cum electores ipsi etiam si ante electionem per eos faciendam, idoneiorem & non eum quem promissione aut datione alicujus rei temporalis, seu prece vel precibus per se vel alium interpositis, electionem procurare didicissent, eligere sponte jurarent, juramentum hujusmodi non servarent: sed contra proprium hujusmodi juramentum in animæ suæ præjudicium venirent, ut nobis notorie constat ex crebris absolutionibus & rehabilitationibus a nobis & prædecessoribus nostris petitis & obtentis: idem Franciscus rex nostris paternis monitis, tamquam verus obedientiæ filius, parere volens, tam pro bono obedientiæ, in qua magnum meritum vere consistit, quam pro communi & publica regni sui utilitate, in locum dictæ pragmaticæ sanctionis ac singulorum capitulorum in ea contentorum, leges & constitutiones infra scriptas invicem tractatas, & cum fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus diligenter examinatas, & de eorum consilio, cum præfato rege concordatas per dilectum filium Rogerium Barme, regium advocatum, oratorem suum ad hoc ab eodem Francisco rege ad nos destinatum, habentem ad hoc speciale & sufficiens mandatum acceptavit.

De regia nominatione ad prælaturas facienda.

TITULUS V.

DE eorumdem fratrum consilio & unanimi consensu, ex certa nostra scientia & potestatis plenitudine, statuimus & ordinamus quod de cetero perpetuis futuris temporibus loco dictæ pragmaticæ constitutionis, ac omnium & singulorum capitulorum in ea contentorum, videlicet ut de cetero cathedralibus & metropolitanis ecclesiis in regno, dicto Delphinatu, & comitatu Diensi ac Valentinensi, nunc, & pro tempore etiam per cessionem in manibus nostris & successorum nostrorum Romanorum pontificum canonice intrantium sponte factam vacantibus, illarum capitula & canonici ad electionem seu postulationem, inibi futuri prælati procedere non possint: sed illarum occurente hujusmodi vacatione, rex Franciæ pro tempore existens, unum gravem magistrum seu licentiatum in theologia, aut in utroque seu altero jurium doctorem, aut licentiatum in universitate famosa & cum rigore examinis & in vigesimo septimo suæ ætatis anno ad minus constitutum, & alias idoneum infra sex menses a die vacationis ecclesiarum earumdem computandos

nobis

nobis & ſucceſſoribus noſtris Romanis pontifi- A cibus ſeu ſedi prædictæ nominate, & de perſona per regem hujuſmodi nominata per nos & ſucceſſores noſtros, ſeu ſedem prædictam provideri : & ſi contingeret præfatum regem perſonam taliter non qualificatam ad dictas eccleſias ſic vacantes nominare, nos & ſucceſſores ſeu ſedes hujuſmodi de perſona ſic nominata eiſdem eccleſiis minime provideri debeat. Sed teneatur idem rex infra tres alios menſes a die recuſationis perſonæ nominatæ non qualificatæ, ſolicitatori nominationem non qualificatam proſequenti, conſiſtorialiter factæ intimandæ computandos : alium ſupradicto modo qualificatum nominare. Alioquin ut diſpendioſe eccleſiarum hujuſmodi vacationi ce- B leriter conſulatur, eccleſiæ tunc ſic vacanti per nos & ſucceſſores noſtros ſeu ſedem hujuſmodi de perſona ut præfertur qualificata. Nec non per obitum apud ſedem prædictam vacantibus, ſemper nulla dicti regis præcedente nominatione libere provideri poſſit. Decernentes electiones contra præmiſſa attentatas, ac proviſiones per nos & ſucceſſores noſtros, ſeu ſedem hujuſmodi factas, nullas & invalidas exiſtere. Conſanguineis tamen præfati regis ac perſonis ſublimibus ex cauſa rationabili & legitima in nominatione & apoſtolicis literis exprimenda, necnon religioſis mendicantibus reformatis eminentis ſcientiæ & excellentis doctrinæ, qui juxta ſui ordinis regularia inſti- C tuta ad gradus hujuſmodi aſſumi non poſſunt, ſub prohibitione præmiſſa minime comprehenſis : ſed de eorum perſonis dictis eccleſiis pro tempore vacantibus ad dicti regis nominationem, per nos & ſucceſſores noſtros ſeu ſedem hujuſmodi libere provideri poſſit.

De monaſteriis pure electivis.

TITULUS VI.

MONASTERIIS vero & prioratibus conventualibus, & vere electivis, videlicet in quorum electionibus forma capituli QUIA PROPTER, ſervari & confirma- D tiones electionum hujuſmodi ſolenniter peti conſueverunt in regno, Delphinatu & comitatu hujuſmodi, nunc & pro tempore etiam per ſimilem ceſſionem vacantibus, illorum conventus ad electionem ſeu poſtulationem abbatis ſeu prioris procedere non poſſint, ſed idem rex illorum occurrente hujuſmodi vacatione religioſum ejuſdem ordinis in ætate viginti trium annorum ad minus conſtitutum infra ſimile tempus ſex menſium a die vacationis monaſteriorum & prioratuum hujuſmodi computandorum, nobis & ſucceſſoribus noſtris, aut ſedi hujuſmodi nominare & de perſona per regem hujuſmodi monaſterio vacanti nominata, per nos & ſucceſſores noſtros, ſeu ſedem hujuſmodi pro- E videri. Prioratus vero perſonæ ad illum per eumdem regem nominatæ conferri debeat. Si vero idem rex, presbyterum ſecularem aut religioſum alterius ordinis, aut minorem viginti trium annorum, vel alias inhabilem nobis aut ſucceſſoribus noſtris infra dictum ſemeſtre ſeu ſedi hujuſmodi nominatet, talis nominatus recuſari, & nullatenus ſibi provideri debeat : ſed rex ipſe infra trimeſtre a die recuſationis, ſupradicto modo intimandæ computandum, alium modo ſupradicto qualificatum monaſterio ſeu prioratui tunc vacanti nominare, & de perſona ad monaſterium nominata illi providere, ad prioratum vero nominato, prioratus ipſe per nos & ſecceſſores noſtros ſeu ſedem prædictam conferri debeat. Alioquin dictis novem menſibus effluxis nulla ſeu de perſona minus idonea & modo præmiſſo non qualificata facta nominatione, ac etiam vacantibus apud ſedem prædictam, ſemper etiam nulla dicti regis expectata nominatione, per nos & ſucceſſores noſtros ſeu ſedem prædictam monaſteriis provideri. Prioratus vero perſonis, ut præfertur, qualificatis dumtaxat conferri libere poſſint. Electiones autem & illarum confirmationes nec non proviſiones per nos & ſucceſſores noſtros ac ſedem prædictam contra præmiſſa pro tempore factas, nullas, irritas & inanes eſſe decernimus.

De ſingulorum privilegiis, & quod in ſcriptis tantum probari debent.

TITULUS VII.

PER præmiſſa tamen non intendimus in aliquo præjudicare capitulis eccleſiarum, & conventibus monaſteriorum & prioratuum hujuſmodi privilegia a ſede apoſtolica proprium eligendi prælatum obtinentibus, quominus ad electionem epiſcoporum ac abbatum & priorum juxta privilegia eis conceſſa libere procedere poſſint juxta formam in eorum privilegiis contentam. Et ſi in eorum privilegiis forma aliqua expreſſa non fuerit, tunc formam concilii generalis, capituli QUIA PROPTER tantum ſervare teneantur : dummodo de privilegiis ſibi conceſſis hujuſmodi per literas apoſtolicas ſeu alias authenticas ſcripturas docuerint, omni alia ſpecie probationis eis in hoc adempta.

De reſervationibus ſublatis.

TITULUS VIII.

VOLUMUS quoque & ordinamus quod in regno, Delphinatu & comitatu prædictis, de cetero non dentur aliquæ gratiæ expectativæ ac ſpeciales vel generales reſervationes ad vacatura beneficia, per nos & ſedem prædictam non fiant, & ſi de facto per importunitatem aut alias a nobis & ſucceſſoribus noſtris & ſede prædicta emanaverint, illas irritas & inanes eſſe decernimus.

De canonicis ad effectum creandis.

TITULUS IX.

IN cathedralibus tamen metropolitanis & collegiatis eccleſiis in quarum ſtatutis caveretur expreſſe, quod nullus ibidem dignitatem, perſonatum, adminiſtrationem vel officium obtinere poſſit, niſi in illis actu canonicus exiſtat, canonicos ad effectum dumtaxat inibi obtinendi dignitatem, perſonatum, adminiſtrationem vel officium hujuſmodi & non conſequendi primam præbendam vacaturam creare poſſe intendimus.

De

De collationibus, & primo de præbenda præceptoriali.

TITULUS X.

STATUIMUS insuper quod ordinarius collator in unaquaque cathedrali ac etiam metropolitana ecclesia canonicatum & præbendam theologalem inibi consistentem, conferre teneatur uni magistro seu licentiato aut bacalario formato in theologia qui per decennium in universitate studii generalis privilegiata studuerit, ac onus residentiæ, lecturæ & prædicationis actu subire voluerit, quique bis aut semel ad minus per singulas hebdomadas impedimento cessante legitimo legere debeat, & quotiens ipsum in hujusmodi lectura deficere contigerit ad arbitrium capituli per substractionem distributionum totius hebdomadæ puniri possit. Et si residentiam deseruerit, de illa alteri provideri debeat. Et ut liberius studio vacare possit, etiam si absens fuerit a divinis, habeatur pro præsente, ita ut nihil perdat.

De graduatis, nominatis & simplicibus.

TITULUS XI.

C PRÆFATIQUE ordinarii collatores seu patroni ecclesiastici quicumque fuerint ultra dictam præbendam theologalem, quam ut præfertur, qualificato conferre tenentur, tertiam partem omnium dignitatum, personatuum, administrationum & officiorum ceterorumque beneficiorum ecclesiasticorum ad eorum collationem, provisionem, nominationem, præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem quomodolibet spectantium, viris literatis, graduatis, & per universitates nominatis hoc modo videlicet:

In primo mense post præsentium acceptationem & earumdem publicationem præfati ordinarii collatores, dignitates, personatus, administrationes & officia ad eorum collationem, provisionem, nominationem, præsentationem, seu qnamvis aliam dispositionem, ut præfertur, spectantia, graduatis hujusmodi qui literas suorum graduum cum tempore studii debite insinuaverint, conferre teneantur. Beneficia vero quæ in duobus sequentibus mensibus vacare contigerit, illa juxta juris communis dispositionem, personis idoneis libere conferre seu personas idoneas ad illa præsentare. Beneficia autem quæ in quarto mense, vacare contigerit viris graduatis per universitatem nominatis, qui gradus & nominationis literas eum studii tempore debite insinuaverint, conferre seu præsentare teneantur. Beneficia vero E quæ in quinto & sexto mensibus vacare contigerit, simili modo personis idoneis libere conferre, seu personas ad illa præsentare possint. Beneficia autem quæ septimo mense vacare contigerit, graduatis qui simili modo literas gradus cum tempore studii debite insinuaverint conferre teneantur. Beneficia vero quæ octavo & nono mensibus vacare contigerit pari modo personis idoneis conferre seu personas idoneas ad illa præsentare teneantur. Beneficia autem quæ in mense decimo vacare contigerit graduatis nominatis, qui gradus & nominationis literas cum tempore studii debite insinuaverint, A per eosdem ordinarios conferri seu ipsi ad illa præsentari debeant. Beneficia autem quæ undecimo & duodecimo mensibus vacare contigerit per eosdem ordinarios personis idoneis juxta juris communis dispositionem conferri seu ipsi ad illa præsentari debeant.

Decretum irritans in favorem graduatorum.

TITULUS XII.

SIQUIS vero cujuscumque status etiam si cardinalatus, patriarchalis, archiepiscopalis, aut pontificalis, vel alterius cujuslibet B dignitatis, contra prædictum ordinem & qualificationes superius ordinatas, de dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officiis, seu quibusvis aliis beneficiis ecclesiasticis hujusmodi aliter quam modo prædicto disposuerit, dispositiones ipsæ sint ipso jure nullæ, collationesque & provisiones ac dispositiones illorum ad immediatum superiorem devolvantur, qui eisdem personis modo præmisso qualificatis providere teneatur. Et si contravenerit, ad alium superiorem devolvatur provisio & præsentatio hujusmodi gradatim, donec ad sedem apostolicam fiat devolutio.

De tempore studii.

TITULUS XIII.

PRÆTEREA volumus quod collatores ordinarii & patroni ecclesiastici præfati qui dignitates, personatus, administrationes & officia ac beneficia in mensibus graduatis & nominatis assignatis vacantia, illis graduatis simplicibus aut nominatis illa conferre, aut ad illas eos duntaxat præsentare teneantur, qui per tempus competens in universitate famosa studuerint. Tempus autem competens decennium in magistris seu licentiatis aut bacalariis in theologia: septennium vero in do- D ctoribus seu licentiatis in jure canonico, civili, aut medicina: quinquennium autem in magistris seu licentiatis in artibus cum rigore examinis a logicalibus inclusive, aut in altiori facultate. Sexennium autem in bacalariis simplicibus in theologia. Quinquennium vero in bacalariis juris canonici aut civilis, in quibus bacalariis juris canonici aut civilis, si ex utroque parente nobiles fuerint, triennium esse decernimus.

De prima insinuatione & exhibitione literarum.

TITULUS XIV.

PRÆFATIQUE graduati & nominati collatoribus ordinariis sive patronis ecclesiasticis semel ante vacationem beneficii de literis gradus seu nominationis, & de præfato tempore studii per literas patentes universitatis, in qua studuerint manu scribæ & sigillo universitatis signatas fidem facere teneantur.

De

De probatione nobilitatis.

TITULUS XV.

CUM vero probatio nobilitatis fieri debeat ad effectum ut nobiles gaudere possint beneficio minoris temporis studii, tunc nobilitas ipsa per quatuor testes deponentes in judicio coram judice ordinario loci in quo est natus ille de cujus nobilitate ex utroque parente constare debet, etiam in partis absentia probari possit.

De insinuatione & exhibitione literarum tempore quadragesimali.

TITULUS XVI.

TENEANTURQUE præfati graduati tam simplices quam nominati patronis ecclesiasticis aut collatoribus ordinariis quibus gradus aut nominationis literas hujusmodi insinuare debent, literas suorum gradus & nominationis, certificationis temporis studii, & attestationis nobilitatis duplicatas dare, ac singulis annis tempore quadragesimæ per se aut procuratorem suum collatoribus, nominatoribus seu patronis ecclesiasticis, aut eorum vicariis, eorum nomina & cognomina insinuare, & eo anno quo præfatam insinuationem facere omiserint, beneficium in vim gradus, aut nominationis hujusmodi petere non possint. Et si collatoribus ordinariis aut patronis ecclesiasticis in mensibus deputatis graduatis simplicibus, aut nominatis non esset graduatus aut nominatus qui diligentias præfatas fecerit, collatio seu præsentatio per collatorem seu patronum ecclesiasticum, etiam eisdem mensibus facta, alteri quam graduato vel nominato non propter hoc irrita censeatur. Si tamen graduatus simplex aut nominatus beneficium post insinuationem gradus aut nominationis, in mensibus eis assignatis vacans petierit, & inter suam insinuationem & præfatam requisitionem non supervenerit quadragesima, in qua nomen & cognomen insinuare debuerit, ad beneficium sic vacans eum capacem, ipsumque illud consequi posse & decernimus.

De duobus mensibus gratificationis.

TITULUS XVII.

STATUIMUS quoque & ordinamus quod collatores & ordinarii & patroni ecclesiastici præfati inter graduatos qui literas gradus, cum tempore studii & attestatione nobilitatis debite insinuaverint quo ad beneficia in mensibus eis deputatis vacantia, gratificare possint illum ex eis quem voluerint.

Quo vero ad beneficia in mensibus graduatis nominatis deputatis, antiquiori nominato conferre, seu antiquiorem nominatum, qui literas nominationis, temporis studii & attestationis nobilitatis debite insinuaverint, præsentare seu nominare teneantur. Concurrentibus autem nominatis ejusdem anni, doctores licentiatis, licentiatos bacalariis, demptis bacalariis formatis in theologia, quos favore studii theologici licentiatis in jure canonico, civili aut medicina præferendos esse decernimus: bacalarios juris canonici aut civilis magistris in artibus præfe-

A ri volumus Concurrentibus autem pluribus doctoribus in diversis facultatibus, doctorem theologum doctori in jure: doctorem in jure canonico doctori in jure civili, doctorem in jure civili, doctori in medicina præferendos esse decernimus. Et idem in licentiatis & bacalariis servari debere volumus: & si in ejusdem facultate & gradu concurrerent, ad datam nominationis seu gradus recurrendum esse volumus. Et si in omnibus iis concurrerent, tunc volumus quod collator ordinarius inter eosdem concurrentes gratificare possit.

De beneficiis exprimendis. 2. de repletione. 3. de regula, regularia regularibus. 4. De generi-
B *bus vacationum quæ ad graduatos non pertinet.*

TITULUS XVIII.

VOLUMUS autem quod nominati literas nominationis ab universitatibus in quibus studuerint obtinentes in nominationum literis beneficia per eos possessa, & eorum verum valorem exprimere teneantur, alioquin literæ nominationis hujusmodi eo ipso nullæ sint, & esse censeantur. Si quis vero ex dictis qualificatis graduatis simplicibus aut nominatis tempore vacationis beneficii in mensibus eis deputatis vacantis, duas obtineat præbendas in cathedra-
C libus etiam metropolitanis aut collegiatis, seu dignitatem vel præbendam, vel aliud seu alia beneficium seu beneficia, quorum insimul vel cujus fructus, redditus & proventus tempore residentiæ & horis divinis interessendo ad summam ducentorum florenorum auri de camera ascenderent beneficium in gradus seu nominationis hujusmodi tunc petere seu consequi non possit. Et insuper quod tam graduati simplices quam nominati beneficia in mensibus eis assignatis vacantia, petere & consequi possint secundum propriæ personæ condecentiam & conformitatem: videlicet seculares secularia, & religiosi regularia beneficia ecclesiastica, ita quod secularis nominatus, beneficia regularia
D in mensibus deputatis vacantia, prætexto cujusvis dispensationis apostolicæ, nec econtra religiosus beneficia secularia petere aut consequi minime possit, quoque beneficia simpliciter vel ex causa permutationis in mensibus graduatis simplicibus & nominatis assignatis vacantia, eis non sint affecta nec debita, sed ex causa permutationis cum permutantibus dumtaxat. Simpliciter vero vacantia beneficia, hujusmodi personis idoneis per ipsos ordinarios libere conferri possint.

De ecclesiis parochialibus in villis muratis.

TITULUS XIX.

E

STATUIMUS quoque quod parochiales ecclesiæ in civitatibus aut villis muratis existentes, non nisi personis modo præmisso qualificatis, aut saltem qui per tres annos in theologia vel altero Iurium studuerint, seu magistris in artibus, qui in aliqua universitate privilegiata studentes magisterii gradum adepti fuerint, conferantur.

De

De universitatum nominationibus.

TITULUS XX.

MONEMUS autem præfati regni universitates sub pœna privationis omnium & singulorum privilegiorum a nobis & sede apostolica obtentorum, ne collatoribus seu patronis ecclesiasticis habeant aliquos nominare, nisi eos qui secundum præfata tempora studuerint, & secundum dictarum universitatum statuta ad gradus, & non per saltum promoti fuerint, quod si secus fecerint ultra nullitatis pœnam quam in præfatarum nominationum literis declaramus, nominandi privilegio ad tempus secundum culpæ qualitatem suspendemus.

De patronis & graduatis non molestandis.

TITULUS XXI.

SI quis autem graduatorum aut nominatorum in mensibus deputatis, a collatoribus ordinariis aut patronis ecclesiasticis beneficium vacans in vim gradus aut nominationis petierit, & collatorem ordinarium in vim præfati gradus aut nominationis in processu posuerit, & taliter molestaverit, illum ultra expensarum, damnorum & interesse condemnationem, fructibus sui gradus & nominationis privandum esse decernimus. Eodemque vinculo collatores ordinarios & patronos ecclesiasticos quibus graduati & nominati, debite ut supra qualificati suos gradus & nominationis literas insinuaverint, astringimus ut beneficia ad eorum collationem vel præsentationem spectantia, in mensibus graduatorum, simplicium & nominatorum vacantia, stantibus præfatis graduatis aut nominatis debite qualificatis, illa prosequentibus, aliis quam graduatis aut nominatis non conferant, sub pœna suspensionis potestatis conferendi beneficia in octo mensibus illo anno ad collationem eorum ac præsentationem liberam spectantibus.

De mandatis apostolicis.

TITULUS XXII.

STATUIMUS & ordinamus quod quilibet Romanus pontifex semel dumtaxat tempore sui pontificatus, literas in forma mandati juxta formam inferius annotatam dare possit. Hoc modo videlicet, Unum collatorem habentem collationem decem beneficiorum in uno, habentem autem collationem quinquaginta beneficiorum, & ultra in duobus beneficiis dumtaxat gravare possit: ita tamen quod in eadem ecclesia cathedrali vel collegiata, collatorem unum pro tempore in duabus præbendis non gravet, & ut obvietur litibus quæ occasione literarum, mandatorum, hujusmodi oriri possent, mandata hujusmodi sub forma quæ est inferius annotata dari volumus, quam ad perpetuam rei memoriam in cancellaria apostolica publicari, & in illius quinterno registrari mandamus: declarantes prosequentes hujusmodi mandata quo ad beneficia sub illis comprehensa, ordinariis collatoribus & graduatis simplicibus & nominatis præferendos esse. Nosque & successores nostros jure præventionis dignitates, personatus, administrationes, & officia, ceteraque bene- A ficia ecclesiastica sæcularia & quorumvis ordinum regularia, quæcumque & quomodocumque qualificata, tam in mensibus gratuatis simplicibus & nominatis quam ordinariis collatoribus præfatis assignatis vacantia, ac etiam sub dictis mandatis comprehensa libere conferre. Statuimus insuper quod in provisionibus quas personis quibusvis de beneficiis vacantibus, seu certo modo vacaturis, per nos & successores nostros ad sedem prædictam etiam motu proprio, etiam promotis ad ecclesias cathedrales & metropolitanas ac monasteria ut obtenta per eos beneficia retinere possint fieri contigerit, illorum verus annuus per florenos aut ducatos auri de camera aut libras Turonenses, seu alterius monetæ valor secundum communem æstimationem exprimi debeat. B Alioquin gratiæ ipsæ sint ipso jure nullæ.

De causis.

TITULUS XXIII.

STATUIMUS quoque & ordinamus quod in regno, Delphinatu & comitatu prædictis, omnes & singulæ causæ, exceptis majoribus in jure expresse denominatis, apud illos judices in partibus, qui de jure aut consuetudine præscripta vel privilegio illarum cognitionem habent, terminari & finiri debeant.

C

De frivolis appellationibus.

TITULUS XXIV.

ET ne sub umbra appellationum, quæ nimium & nonnunquam frivole interponi consueverunt, atque etiam in eadem instantia ad prorogationem litium sæpe multiplicari, injustis vexationibus materia præbeatur, volumus quod si quis offensus, coram suo judice justitiæ complementum habere non possit, ad immediatum superiorem per appellationem recursum habeat, nec ad aliquem superiorem etiam ad nos & successores nostros vel sedem prædictam, o- D misso medio: nec a gravamine in quacumque instantia ante diffinitivam sententiam quomodolibet appelletur, nisi forsitan tale gravamen extiterit, quod in diffinitiva reparari nequiret, & eo casu non nisi ad immediatum superiorem liceat appellari.

De exemptorum appellationibus.

TITULUS XXV.

SI quis vero immediate subjectus sedi apostolicæ ad eamdem sedem duxerit appellandum, causa committatur in partibus per rescriptum usque ad finem litis, videlicet usque ad E tertiam sententiam conformem inclusive, si ab illis appellari contigerit, nisi propter defectum denegatæ justitiæ aut justum metum: & tunc committi debeat in partibus convicinis, & cum causarum expressione, quæ etiam de illis legitime, alias quam per juramentum coram judicibus a sede apostolica deputandis, constare debeat: processus autem contra præmissa attentatos, nullos & irritos esse volumus, ac rescripta contra præmissa impetrantes in expensis, damnis & interesse condemnari debere decernimus, atque declaramus. Sanctæ vero Romanæ ecclesiæ cardinales, qui pro universali eccle-

ecclesia continue laborant, necnon dictæ sedis officiales, officia sua actu exercentes, sub præsenti decreto non intendimus comprehendi. A

Ut infra biennium lis beneficialis terminetur.

TITULUS XXVI.

STATUIMUS etiam & ordinamus, quod judices, causas quæ in partibus terminari debent, coram eis pro tempore pendentes, sub pœna excommunicationis & privationis beneficiorum per eos obtentorum, eo ipso incurrenda, infra biennium terminare debeant: pars B vero diffugiens, & expeditionem ipsius causæ malitiose impediens, gravissime per eosdem judices mulctetur: etiam usque ad privationem juris in hujusmodi processu prætensi, si eis visum fuerit, super quo eorum conscientias oneramus.

A secunda interlocutoria, & tertia diffinitiva non provocetur.

TITULUS XXVII.

AB interlocutoriis autem secundo: a diffinitivis vero tertio provocare non licere decernimus: sed volumus secundam sententiam C interlocutoriam conformem, & tertiam diffinitivam etiam conformem, omni mora cessante, executioni debite demandari debere, quacumque appellatione interposita non obstante.

De pacificis possessoribus.

TITULUS XXVIII.

STATUIMUS quoque quod quicumque dummodo non sit violentus, sed habens coloratum titulum, pacifice & sine lite prælaturam, D dignitatem, personatum, administrationem vel officium, seu quodcumque beneficium ecclesiasticum, triennio proximo hactenus, vel pro tempore possederit, seu possidebit in petitorio vel possessorio, a quoquam etiam ratione juris noviter reperti molestari nequeat, præterquam pretextu hostilitatis, aut alterius legitimi impedimenti, de quo protestari & illud juxta concilium Viennense intimari debeat. Lis autem, hoc casu, quo ad futuras controversias intelligatur, si ad executionem citationis, jurisque sui in judicio exhibitionem, aut terminorum omnium observationem processum fuerit. Monemus etiam ordinarios ut diligenter inquirant, ne quis sine E titulo beneficium possideat, & si quem beneficium sine titulo possidere repererint, declarent, illi jus non competere, cujusvis temporis detentione non obstante, de ipsoque beneficio possit illi, dummodo non sit intrusus, vel violentus, aut alias indignus, vel alteri idoneo provideri.

De publicis concubinariis.

TITULUS XXIX.

ET insuper statuimus, quod quicumque clericus cujuscumque conditionis, status, religionis, dignitatis, etiam si pontificalis vel alterius præeminentiæ fuerit, qui præsentium notitiam, quam habere præsumatur, post duos menses, post earumdem præsentium publicationem, in ecclesiis cathedralibus factam, quam ipsi diœcesani omnino facere teneantur, postquam præsentes ad eorum notitiam pervenerint, fuerit publicus concubinarius, a perceptione fructuum omnium beneficiorum suorum trium mensium spatio sit ipso facto suspensus; quos suus superior in fabricam vel aliam evidentem ecclesiarum utilitatem, ex quibus ii fructus percipiuntur, convertat, necnon hujusmodi publicum concubinarium, ut primum talem esse noverit, mox suus superior monere teneatur, ut infra brevissimum terminum concubinam dimittat: & si illam non dimiserit, vel dimissam aut aliam publice resumpserit, jubemus ut ipsum omnibus suis beneficiis omnino privet. Et nihilominus ii publici concubinarii, usquequo cum eis per suos superiores, post ipsarum concubinarum dimissionem manifestamque vitæ emendationem, fuerit dispensatum, ad susceptionem quorumcumque honorum, dignitatum, beneficiorum, officiorumve, sint inhabiles: qui si post dispensationem recidivo vomitu ad hujusmodi publicum concubinatum redierint, sine spe alicujus dispensationis ad prædicta prorsus inhabiles existent. Quodque si ii ad quos talium correctio pertinet, eos, ut prædictum est, punire neglexerint, eorum superiores tam in ipsos de neglectu, quam in illos pro concubinatu modis omnibus digna punitione animadvertant. In conciliis etiam provincialibus & synodalibus adversus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos etiam per suspensionem, a collatione beneficiorum, vel alia condigna pœna severiter procedatur. Et si ii quorum destitutio ad nos & sedem prædictam spectat, per concilia provincialia, aut suos superiores propter concubinatum publicum reperiantur privatione digni, statim cum processu inquisitionis ad nos deferantur, eadem diligentia & inquisitio in quibuscumque generalibus capitulis etiam provincialibus, quo ad eos servetur, pœnis aliis contra prædictos & alios non publicos concubinarios a jure statutis in suo robore permansuris: publici autem intelligendi sunt, non solum ii, quorum concubinatus per sententiam aut confessionem in jure factam, seu per rei evidentiam, quæ nulla possit tergiversatione celari notorius est: sed etiam qui mulierem de incontinentia suspectam, & diffamatam tenent, & per suum superiorem admoniti, ipsam cum effectu non dimittunt. Quia vero in quibusdam regionibus nonnulli jurisdictionem ecclesiasticam habentes, pecuniarios quæstus a concubinariis percipere non erubescunt, patientes eos in tali fœditate sordescere, sub pœna maledictionis æternæ præcipimus, ne deinceps sub pacto, compositione, aut spe alterius quæstus, talia quovis modo tolerent, aut dissimulent: alioquin ultra præmissam negligentiæ pœnam, duplum ejus quod propterea acceperint restituere, & ad pios usus omnino con-

ver-

vertere teneantur, & compellantur. Ipſas autem concubinas, aut ſuſpectas prælati omnibus modis curent a ſuis ſubditis per auxilium etiam & brachii ſæcularis invocationem, ſi opus fuerit, penitus arcere. Qui etiam filios ex tali concubinatu procreatos apud patres ſuos cohabitare non permittant. Jubemus inſuper quod in prædictis ſynodis & capitulis præmiſſa publicentur, & ut quilibet ſuos ſubditos ad ipſarum concubinarum dimiſſionem moneant diligenter. Injungimus præterea omnibus ſæcularibus viris, etiam ſi regali præfulgeant dignitate, ne ullum, qualecumque inferant impedimentum, quocumque quæſito colore, prælatis, qui ratione officii ſui, adverſus ſubditos ſuos pro hujuſmodi concubinatu & aliis caſibus, ſibi a jure permiſſis procedunt. Et cum omne fornicationis crimen lege divina prohibitum ſit, & ſub pœna peccati mortalis neceſſario evitandum, monemus omnes laicos tam uxoratos quam ſolutos, ut ſimiliter a concubinatu abſtineant: nimis enim reprehenſibilis eſt, qui uxorem habet & ad aliam uxorem accedit. Qui vero ſolutus eſt, ſi continere nolit, juxta apoſtoli conſilium uxorem ducat: pro hujuſmodi autem divini obſervantia præcepti, ii, ad quos pertinet, tam ſalutaribus monitis quam aliis canonicis remediis omni ſtudio laborent.

De excommunicatis non vitandis.

TITULUS XXX.

STATUIMUS inſuper quod ad vitandum ſcandala, & multa pericula, ſubveniendumque conſcientiis timoratis, quod nemo deinceps a communicatione alicujus in ſacramentorum adminiſtratione vel receptione, aut aliis quibuſcumque divinis, vel extra, prætextu cujuſcumque ſententiæ, aut cenſuræ eccleſiaſticæ, ſeu ſuſpenſionis, aut prohibitionis ab homine, vel a jure generaliter promulgatæ teneatur abſtinere, vel aliquem vitare, vel interdictum eccleſiaſticum obſervare, niſi ſententia, prohibitio, ſuſpenſio, vel cenſura hujuſmodi fuerit, vel contra perſonam, collegium, univerſitatem, eccleſiam, aut locum, certum aut certam, a judice publicata & denuntiata ſpecialiter & expreſſe, aut notorie in excommunicationis ſententiam conſtiterit incidiſſe, quod nulla poſſit tergiverſatione celari, aut aliquo juris ſuffragio excuſari, eum a communione illius abſtinere nolumus juxta canonicas ſanctiones: per hoc tamen hujuſmodi excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos ſeu prohibitos non intendimus in aliquo relevare, neque eis quomodolibet ſuffragari.

De interdictis non leviter ponendis.

TITULUS XXXI.

ET quoniam ex indiſcreta interdictorum promulgatione multa conſueverunt ſcandala evenire. Statuimus quod nulla civitas, oppidum, caſtrum, villa, aut locus eccleſiaſtico ſupponi poſſit interdicto, niſi ex cauſa ſeu culpa ipſorum locorum, aut domini, ſeu rectoris, vel officialium. Propter culpam autem ſeu cauſam alterius cujuſcumque privatæ perſonæ hujuſmodi loca interdici nequaquam poſſint

A auctoritate quacumque ordinaria, vel delegata, niſi talis perſona prius fuerit excommunicata, ac denunciata, ſeu in eccleſia publicata: aut domini, ſeu rectores, vel officiales ipſorum locorum auctoritate judicis requiſiti hujuſmodi perſonam excommunicatam infra biduum, inde cum effectu non ejecerint, aut ad ſatisfaciendum compulerint, qua etiam poſt biduum ejecta, recedente vel ſatisfaciente, mox divina reſumi poſſint, quod etiam in pendentibus locum habere decernimus.

De ſublatione Clementinæ, Litteris.

B

TITULUS XXXII.

NECNON conſtitutionem de eorumdem fratrum noſtrorum conſilio editam, qua cum irritanti decreto ſtatuimus, decrevimus & ordinavimus, quod extunc de cetero perpetuis futuris temporibus de ceſſione regiminis & adminiſtrationis eccleſiarum & monaſteriorum facta per eos qui eccleſiis & monaſteriis ipſis præerant, ſeu illam adminiſtrationem, ſeu commendam, aut ut aliis unita aut alias obtinebant, ſeu reſignatione aliorum quorumcumque beneficiorum eccleſiaſticorum, ſeu ceſſione juris in eis vel ad ea quomodolibet competentis, aut privationis vel diſpoſitionis, aut
C cenſurarum fulminatione, etiam in literis apoſtolicis a nobis & ſede apoſtolica, etiam motu proprio pro tempore emanatis, quæ in manibus Romani pontificis factæ dicuntur, contentis (etiamſi ſuper illis narratis fundaretur intentio, conſtare & apparere deberet per publica inſtrumenta vel documenta authentica) alioquin tam in judicio quam extra, illud narrativis & aſſertionibus hujuſmodi in præjudicium tertii minime ſtari, nec ex illis alicui præjudicium afferri deberet, niſi de hujuſmodi narrativa & aſſertione etiam in literis apoſtolicis facta altero ex præmiſſis modis doceretur, innovamus illamque perpetuis futuris temporibus inviolabiliter obſervari man-
D damus.

De perpetua ſtabilitate concordatorum.

TITULUS XXXIII.

ET quia ad ſupradictam concordiam cum præfato Franciſco rege ob illius ſinceram devotionem quam erga nos & ſedem prædictam, cum ad præſtandam nobis reverentiam & filialem obedientiam ad civitatem noſtram Bononiæ perſonaliter venire dignatus eſt, conſentimus, illamque inviolabiliter obſervari deſideramus. Illam veri contractus & obligationis inter nos & ſedem apoſtolicam præ-
E dictam ex una & præfatum regem & regnum ſuum ex altera partibus legitime uniti, vim & robur obtinere, ac illi & præſentibus in aliqua ſui parte per quaſcumque literas & gratias per nos & ſucceſſores noſtros deſuper concedendas derogari, clauſulamque cum earumdem derogatione præſentium latiſſime extendenda, ac quod eædem præſentes literæ & earum tenor pro expreſſis habeantur in quibuſvis ſupplicationibus pro tempore ſignatis appoſitam, nihil penitus operari, & illius vigore in literis apoſtolicis ſuper ipſius ſupplicationibus conficiendis quicquam, per

quod

quod præsentibus aut alicui particulæ de contentis in eis derogaretur seu derogari videretur, narrari non possit: & sic per quoscumque judices & commissarios etiam causarum dicti palatii apostolici auditores & præfatæ Romanæ ecclesiæ cardinales, in quibusvis causis super præmissis vel eorum aliquo pro tempore motis judicari, diffiniri, & sententiari debere, sublata eis aliter sententiandi & diffiniendi omnimoda facultate & auctoritate, necnon irritum & inane quicquid secus super his vel eorum aliquo a quoquam quavis auctoritate etiam per nos & successores nostros præfatos scienter vel ignoranter contigerit attentari decernimus. Volumus autem quod si præfatus rex præsentes literas ac omnia & singula in eis contenta, quæ in prima futura sessione præsentis concilii Lateranensis approbari & confirmari facere promittimus infra sex menses a die approbationis & confirmationis hujusmodi computando, non approbaverit & ratificaverit, & ea perpetuis futuris temporibus in regno suo, & omnibus aliis locis & dominiis dicti regni per omnes prælatos & alias etiam ecclesiasticas personas ac curias parlamenti, acceptari, legi, publicari, jurari, & registrari, ad instar aliarum constitutionum regiarum & de acceptatione, lectione, publicatione, juramento & registratione prædictis, infra prædictum tempus per omnium & singulorum supradictorum patentes literas, aut authenticas scripturas nobis non transmiserit, aut nuntio nostro apud ipsum regem existenti, per eum ad nos mittendas non consignaverit: Et deinde singulis annis etiam legi prout aliæ ipsius Francisci regis constitutiones & ordinationes, quæ in viridi sunt observantia observari debent, inviolabiliter observari cum effectu non fecerint, præsentes literæ & inde secuta quæcumque sint, cassa & nulla, nulliusque roboris vel momenti, & cum omnium quæ in regno, Delphinatu & comitatu prædictis agantur notitiam non habeamus, consuetudines, statuta seu usus libertati ecclesiasticæ & auctoritati sedis apostolicæ quomodolibet præjudicantia, si qua in regno, Delphinatu & comitatu prædictis alias quam in præmissis existant, non intendimus nobis & eidem sedi in aliquo præjudicare, seu illa tacite vel expresse quomodolibet approbare. Et nihilominus præfato Francisco, & tempore existenti Francorum regi, in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, quatenus per se vel alium seu alios in dignitate ecclesiastica constitutos, præsentes literas ac omnia & singula in eis contenta quando & quotiens opus fuerit publicari & ea inviolabiliter observari faciat. Contradictores cujuscumque dignitatis & præeminentiæ fuerint per censuras ecclesiasticas & pecuniarias pœnas aliaque juris & facti quævis opportuna remedia appellatione qualibet omnino postposita compescendo. Non obstantibus omnibus supradictis, aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per literas apostolicas non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem.

Forma mandati apostolici.

TITULUS XXXIV.

LEO episcopus servorum Dei, venerabili fratri episcopo N. & dilectis filiis, capitulo singulisque canonicis ecclesiæ N. salutem & apostolicam benedictionem. Vitæ ac morum honestas, aliaque laudabilia probitatis & virtutum merita: super quibus dilectus filius N. apud nos fide digno commendatur testimonio, nos inducunt ut sibi reddamur ad gratiam liberales. Hinc est quod nos cupientes ut idem N. juxta illius quæ per felicis recordationis Gregorium papam IX. prædecessorem nostrum ad tunc episcopum Noviomensem directa extitit, quæ incipit, Mandatum, & aliarum duarum illam immediate sequentium decretalium formas, de canonicatu & præbenda aut dignitate, personatu, administratione vel officio vestræ vel alterius ecclesiæ aut alio beneficio cum cura vel sine cura, etiamsi parochialis ecclesia vel ejus perpetua vicaria aut capella sive perpetua capellania ad vestram collationem, nominationem seu præsentationem & aliam quamcumque dispositionem provideri possit, ac volentes præfato N. præmissorum meritorum suorum intuitu gratiam facere specialem, ipsumque a quibusvis excommunicationis, suspensionis & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris & pœnis a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes & absolutum fore censentes. Necnon omnia & singula beneficia ecclesiastica cum cura & sine cura quæ præfatus N. etiam ex quibusvis apostolicis dispensationibus obtinet & expectat, ac in quibus & ad quæ jus sibi quomodolibet competit, quæcumque, quodcumque & qualiacumque sint eorumque fructuum, reddituum & proventuum veros annuos valores ac hujusmodi dispensationum tenores præsentibus pro expressis habentes, motu proprio, non ad ipsius N. vel alterius pro eo nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis pro alio non scripserimus qui simile mandatum aut similem gratiam prosequatur, canonicatum & præbendam aut dignitatem, personatum, administrationem vel officium vestræ vel alterius ecclesiæ, aut aliud beneficium ecclesiasticum cum cura vel sine cura, etiam si parochialis ecclesia vel ejus perpetua vicaria aut capella, vel perpetua capellania fuerit, ad vestram collationem, provisionem, præsentationem, nominationem seu quamvis aliam dispositionem, pertinentem, etiamsi dignitati, personatui, administrationi vel officio hujusmodi cura immineat animarum, dummodo talis dignitas electiva non existat, cum creatione in canonicum vestræ vel alterius ecclesiæ, & si in ea statuto & privilegio expresse caveatur quod nulli de dignitate, personatu, administratione vel officio provideri possit, nisi cum effectu illius ecclesiæ canonicus existat, canonicatum hujusmodi ecclesiæ cum plenitudine juris canonici, & non obstante de certo canonicorum numero ad effectum hujusmodi dignitatem, personatum, administrationem vel officium dumtaxat, & non alias,

alias, auctoritate apostolica, tenore præsentium conferimus, & de illo etiam providemus, si quem, quam, vel quod post mensem postquam præsentes literæ vobis præsentatæ fuerint, extra Romanam curiam vacare contigerit, cum plenitudine juris canonici ac omnibus juribus & pertinentiis suis, eidem N. conferatis, & de illo aut illa provideatis, seu ipsum ad illum, illam, vel illud præsentetis aut nominetis: ipsumque N. in canonicum & in fratrem vestræ vel alterius ecclesiæ ad effectum tantum obtinendi dignitatem, personatum, administrationem vel officium hujusmodi recipiatis, stallum sibi in choro & locum in capitulo, cum plenitudine juris canonici assignetis, inducentes eumdem N. vel procuratorem ejus nomine, in corporalem possessionem canonicatus & præbendæ aut dignitatis, personatus, administrationis vel officii seu beneficii hujusmodi, juriumque & pertinentiarum universorum prædictorum: defendentesque inductum, ac facientes N. vel pro eo procuratorem prædictum ad præbendam aut dignitatem, personatum, administrationem vel officium seu beneficium hujusmodi quodcumque fuerit, ut moris est, admitti, sibique de illius vel illorum fructibus, redditibus, proventibus, juribus & obventionibus universis integre responderi, non obstante forsan ut supra de certo canonicorum numero & aliis constitutionibus & ordinationibus apostolicis ac dictæ vestræ vel alterius ecclesiæ juramento confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis & consuetudinibus contrariis quibuscumque, aut si vobis ab apostolica sit sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicujus minime teneamini, quodque de canonicatibus & præbendis seu dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officiis vestræ vel alterius ecclesiæ aut aliis beneficiis ecclesiasticis quibuscumque ad vestram collationem, provisionem, præsentationem, nominationem seu quamvis aliam dispositionem communiter vel divisim pertinentibus, nulli valeat provideri per literas apostolicas, non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, & qualibet alia dictæ sedis indulgentia generali, vel speciali, cujuscumque tenoris existat: per quam præsentibus non expressam vel totaliter non insertam effectus gratiæ impediri valeat quomodolibet vel differri, & de qua cujusque toto tenore habenda sit in nostris literis mentio specialis, seu si dictus N. præsens non fuerit ad præstandum de observandis statutis & consuetudinibus vestræ vel alterius ecclesiæ solitum juramentum dummodo in absentia sua per procuratorem idoneum, & cum ad ecclesiam ipsam accesserit corporaliter illud præstet. Datum, &c.

De literis in executione mandatorum.

TITULUS XXXV.

Simili modo. Leo, &c.

DILECTIS filiis N. & N. ac N. officialibus salutem & apostolicam benedictionem. Hodie cupientes ut dilecto filio N. clerico dioecesis juxta illius quæ olim per fœlicis recordationis Gregorium papam IX. prædecessorem nostrum ad tunc episcopum Noviomensem directa extitit, quæ incipit, Mandatum, & aliarum duarum illam immediate sequentium decretalium formas, de canonicatu & præbenda aut dignitate, personatu, administratione vel officio ecclesiæ N. aut alio beneficio ecclesiastico, cum cura vel sine cura provideri, motu proprio, venerabili fratri nostro episcopo N. & dilectis filiis, capitulo, singulisque canonicis ecclesiæ N. per alias literas nostras mandavimus, quatenus si eis communiter vel divisim pro alio non scripsissemus qui simile mandatum aut similem gratiam prosequeretur, eidem N. canonicatum & præbendam, avi dignitatem, personatum, administrationem vel officium aut beneficium ecclesiasticum ad eorum collationem provisionem, præsentationem seu quamvis aliam dispositionem communiter vel divisim pertinens, si quem, quam vel quod post mensem post præsentationem earundem literarum vacare contingeret, cum plenitudine juris canonici ac omnibus juribus & pertinentiis suis prout ad eos communiter vel divisim pertineret, conferrent & assignarent: aut eum ad illa præsentarent, eligerent, nominarent, seu de illis providerent prout in eisdem literis plenius continetur. Quocirca discretioni vestræ per apostolica scripta motu simili mandamus quatenus vos vel duo aut unus vestrum, per vos vel alium seu alios, si episcopus, capitulum, & canonici prædicti canonicatum & præbendam aut dignitatem, personatum & administrationem vel officium, aut beneficium hujusmodi eidem N. conferre & assignare ac de illis etiam providere recusaverint, seu distulerint, aut negligentes fuerint, canonicatum & præbendam aut dignitatem, personatum, administrationem vel officium seu beneficium hujusmodi cum plenitudine juris canonici ac omnibus juribus & pertinentiis supradictis eidem N. conferre & assignare, necnon eumdem N. ad illa, ut moris est, admittere, & in canonicum recipere, & in fratrem, stallo sibi in choro, & loco in capitulo assignatis, omniaque & singula alia in dictis literis contenta, alias juxta earumdem continentiam atque formam in omnibus & per omnia facere & exequi curetis, contradictores prout justitia suadebit ad hoc compescendo, non obstantibus omnibus quæ in dictis literis voluimus non obstare. Datum, &c.

De mandatis apostolicis pro regularibus.

TITULUS XXXVI.

PRO regularibus autem similis forma illis conveniens detur.

Conclusio Concordatorum.

NULLI ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti, ordinationis, suspensionis, astrictionis, declarationis, præcepti, injunctionis, monitionis, innovationis, consensus, decreti, voluntatis, promissionis & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo

ſimo ſextodecimo : quintodecimo Kalendas Septembris : pontificatus noſtri anno quarto.

Approbatio concilii generalis Lateranenſis.

TITULUS XXXVII.

NOs igitur ut literæ ipſæ, quæ ob id præcipue editæ fuerunt, ut in corpore myſtico ſancta videlicet eccleſia, perpetua caritas & pax inviolata perdurent, & ſi qua membra diſſentiant, ea commode ſuo reinſerantur corpori, eo magis obſerventur, quo clarius conſtiterit ipſas literas ex matura & ſalubri deliberatione a nobis, dicto ſacro Lateranenſi approbante concilio approbatas & innovatas, quæ ſtatutæ & ordinatæ fuerunt, licet ad earumdem literarum ſubſiſtentiam & validitatem alia approbatione non indigerent. Ad abundantiorem tamen cautelam ut eo tenacius obſerventur & difficilius tollantur quo tantorum patrum fuerint majore approbatione munitæ, literas prædictas cum omnibus & ſingulis ſtatutis, ordinationibus, decretis, diffinitionibus, pactis, conventionibus, promiſſione, voluntate ac pœnis, inhibitione aliiſque omnibus & ſingulis clauſulis in eis contentis: illa præſertim qua voluimus, quod ſi præfatus Franciſcus rex ſupradictas literas ac omnia & ſingula in eis contenta intra ſex menſes a data præſentium computandos, non approbaret & ratificaret & ea perpetuis futuris temporibus in regno ſuo & aliis locis & dominiis dicti regni, per omnes prælatos & alias eccleſiaſticas perſonas ac curias parlamentorum, acceptari, legi, publicari, jurari & regiſtrari ad inſtar aliarum conſtitutionum regiarum: & de acceptatione, lectione, publicatione, juramento & regiſtratione prædictis, intra prædictum tempus per omnium & ſingulorum ſupradictorum patentes literas aut authenticas ſcripturas nobis non tranſmitteret, aut nuntio noſtro apud ipſum regem exiſtenti, per eum ad nos deſtinandas non conſignaret: & deinde ſingulis annis etiam legi, prout aliæ ipſius Franciſci regis conſtitutiones & ordinationes, quæ in viridi ſunt obſervantia, obſervari debent, inviolabiliter obſervari cum effectu non fecerit, literæ ipſæ & inde ſecuta, quæcumque eſſent caſſa & nulla, nulliuſque roboris, vel momenti ſacro Lateranenſi concilio approbante, apoſtolica auctoritate, & poteſtatis plenitudine approbamus & innovamus, eaſque inviolabiliter & irrefragabiliter obſervari & cuſtodiri mandamus, roburque perpetuæ firmitatis in eventum dictarum approbationis & ratificationis, & non aliter nec alio modo obtinere, omneſque in dictis literis comprehenſos, ad ipſarum literarum in eis expreſſorum obſervationem, ſub cenſuris & pœnis ac aliis contentis, juxta earumdem literarum tenorem & formam teneri & obligatos eſſe decernimus & declaramus, non obſtantibus conſtitutionibus apoſtolicis, ac omnibus illis quæ in dictis literis non obſtare volumus ceteriſque contrariis quibuſcumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ approbationis, innovationis, mandati, decreti & declarationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

Datum Romæ in publica ſeſſione in Lateranenſi ſacroſancta baſilica ſolemniter celebrata. Anno incarnationis dominicæ milleſimo quingenteſimo ſextodecimo quartodecimo Kalendas Januarii, pontificatus noſtri anno quarto. Sic ſignatum, viſa Je. Salvi. Bembus. Jo. de Madrigal. Et in dorſo regiſtrata apud me Bembum.

Sequuntur literæ patentes regiæ pro acceptatione concordatorum.

TITULUS XXXVIII.

QUOCIRCA dilectis & fidelibus conſiliariis noſtris ad præſens tenentibus & qui in futurum noſtra tenebunt parlamenta, omnibuſque juſtitiariis regni noſtri & Delphinatus ac comitatus noſtrorum, ceteriſque officiariis, & ſubditis noſtris, & eorum cuilibet prout ad eum pertinuerit, mandamus, diſtrictius injungentes, quatenus omnia præmiſſa & ſingula teneant, cuſtodiant & conſervent in ſua roboris plenaria firmitate. Et in cauſis quibuſcumque occaſione præmiſſorum de cetero orituris & emerſuris, ſecundum liberationes & concluſiones præſcriptas judicent, pronuntient & ſententient, atque ab omnibus ſubditis & incolis noſtrorum regni, Delphinatus ac comitatus inviolabiliter faciant in omnibus & per omnia obſervari, prædictas perſonas eccleſiaſticas & ſæculares ac earum quamlibet in omnibus & ſingulis ſuperius expreſſis, ab omni turbatione, violentia, impreſſione, moleſtatione, vexatione, damno & impedimento tueantur, protegant pariter & defendant. Omnes & quaſcumque perſonas cujuſvis conditionis ac ſtatus fuerint contra facientes aut venientes taliter puniendo, quod in poſterum ceteris cedat in exemplum, quoniam ſic fieri volumus & jubemus per præſentes. In cujus rei teſtimonium ſigillum noſtrum præſentibus literis duximus apponendum. Datum Pariſiis die XIII. menſis Maii, anno domini milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo: & regni noſtri tertio. Sic ſignatum ſupra plicam. Per regem, dominis ducibus Alenconii, Borbonii & Vindocinenſi, vobis dominus d'Orval, de la Trimoille, de Boyſi magno magiſtro, baſtardo Sabaudiæ, de la Palice & de Chaſtillon, mareſchalibus Franciæ & aliis præſentibus. Robertet.

Areſtum verificationis parlamenti.

LECTA, publicata & regiſtrata ex ordinatione & de præcepto domini noſtri regis reiteratis vicibus facto in præſentia domini de Trimolia primi cambellani dicti domini noſtri regis, ad hoc per eum ſpecialiter miſſi Pariſius in parlamento XXII. die Martii, anno domini milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo. Sic ſignatum, Pichon.

De prorogatione obtinenda, ad verum valorem beneficiorum exprimendum, ſive ut alia editio habet: *De prorogatione ad approbandum concordata tam a prælatis regni quam ab aliis perſonis*.

TITULUS XXXIX.

FRANCISCUS Dei gratia Francorum rex, Mediolani dux & Genuæ dominus, univerſis præſentes literas inſpecturis ſalutem. Cum urgenti neceſſitate, evidentique commodo & utilitate reipublicæ regni noſtri ducti ad evitanda majora pericula quæ ex revocatione pragmaticæ in futurum eventura cernebamus, B ſive illi revocationi obediretur, ſive non obediretur, quæ unicuique recte ſentienti latiſſime conſtare poſſunt, certa inivcrimus cum ſancta ſede apoſtolica concordata, in quibus inter cetera cautum eſt, quod infra ſex menſium ſpatium illa publicari & regiſtrari, necnon jurari in curiis noſtris parlamentorum efficeremus, eccleſiamque Gallicanam illis conſentire, alias nullius eſſent momenti, quæ nullatenus ob brevitatem temporis aliis etiam urgentibus negotiis occupati perficere valuimus; idcirco ne in rete (quod verebamur) incideremus, & ne commodo, & utilitate dictorum concordatorum fruſtraremur, a ſede apoſtolica poſt lapſum dicti ſpatii ſex menſium unius anni prorogationem C obtinuimus. Ceterum, cum in dictis concordatis inter cetera etiam caveretur, quod verus valor beneficiorum in illorum impetrationibus exprimendus ſit, timendum erat ne ambitioſi ſub prætextu veri valoris non expreſſi, jam dicta impetrarent beneficia. Igitur ut prædictis malitiis via præcluderetur, a ſanctiſſimo domino noſtro papa Leone decimo reſcriptum obtinuimus, quo impetrationes prætextu veri valoris non expreſſi obtentæ infra annum illius reſcripti, in quo verus valor non fuiſſe expreſſus aſſeritur, nullius valoris ac momenti eſſe declararentur. Quarum bullarum ſeu reſcriptorum tenor ſequitur, & eſt talis.

D *De vero valore beneficiorum non exprimendo*, vel ut in alia editione legitur: *Papa ad regis poſtulationem prorogat ſex menſes datos ad approbandum concordata ad annum a data patentium computandum*.

TITULUS XL.

LEO epiſcopus ſervus ſervorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio Franciſco Francorum regi Chriſtianiſſimo ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Dudum ſiquidem inter alia cum irritantis appoſitione decreti, ſtatuimus & ordinamus, quod ex tunc de cetero occurrentibus E cathedralium & metropolitanarum eccleſiarum ac monaſteriorum in regno Franciæ & Delphinatu ac comitatu Dienſi & Valentinenſi conſiſtentium vacationibus, dilecti filii eccleſiarum, capitulorum & monaſteriorum conventus ad electiones ſeu poſtulationes futurorum archiepiſcoporum, epiſcoporum, ac abbatum, eccleſiarum & monaſteriorum vacantium, pro tempore hujuſmodi procedere non valerent, ſed majeſtas tua ad eccleſias & monaſteria hujuſmodi ſic vacantia, infra certum tunc expreſſi temporis ſpatium, nobis & pro tempore exiſtenti Romano pontifici perſonas idoneas certo tunc expreſ- A ſo modo qualificatas, ad eamdem nominationem per nos & Romanum pontificem hujuſmodi eccleſiis & monaſteriis eiſdem præficiendas nominare valeres: prout in noſtris inde confectis literis, in quibus voluimus, quod ſi majeſtas tua, omnia in illis ſtatuta, ordinata & contenta infra ſex menſes poſt tunc proximam futuram ſeſſionem Lateranenſis concilii tunc vigentis, non approbares & confirmares: & a prælatis ac aliis perſonis tunc expreſſis regni tui approbari non faceres, literæ ipſæ nullius eſſent roboris vel momenti plenius continetur. Cum autem ſicut exhibita nobis pro parte tua petitio continebat, majeſtas tua propter varias occupationes quibus ad præſens implicitus exiſtis, ac ex certis aliis rationabilibus cauſis infra dictum ſemeſtre, ipſa quod adhuc exiſtis in dictis literis contenta per prælatos & perſonas regni tui hujuſmodi approbari facere poſſe commode non confidat. Nos itaque tuis in hac parte ſupplicationibus inclinati, ſemeſtre prædictum infra quod adhuc exiſtis ad annum a data præſentium computandum, auctoritate apoſtolica tenore præſentium prorogamus pariter & extendimus, non obſtantibus conſtitutionibus & ordinationibus apoſtolicis, necnon omnibus illis quæ voluimus in dictis literis non obſtare, ceteriſque contrariis quibuſcumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ prorogationis & extenſionis infringere, vel ei auſu temerario contraire: Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo, Kalendis Julii, pontificatus noſtri anno quinto.

Altera prorogatio petitur ad annum a fine alterius computandum, eo quod propter varias occupationes non fuit concordatum approbatum, & receptum a regnicolis.

TITULUS XLI.

FRANCISCUS Dei gratia Francorum rex, Mediolani dux, & Genuæ dominus, univerſis præſentes literas inſpecturis, notum ſit & manifeſtum, quod cum jamdudum a ſancta ſede apoſtolica certæ literæ apoſtolicæ per nos obtentæ fuiſſent, quibus ſemeſtre, infra quod nos eccleſia Gallicana approbare debebamus concordata ipſer ſanctam ſedem apoſtolicam & nos inita, per annum prorogatum extiterat: verum quia durante dicto anno, aliis occupati negotiis, dictam approbationem & confirmationem a prælatis & aliis perſonis ibidem expreſſis approbari, ſeu confirmari, minime fecerimus; idcirco alias literas apoſtolicas ab eadem ſede obtinuimus, quibus annum jam dictum ad alium a fine illius computandum denuo prorogari fecimus, prout in dictis literis (quarum tenor ſequitur) plenius continetur.

Conce-

Conceditur secundus annus a fine primi computandus ad hoc, ut concordata recipiantur & observentur a regnicolis.

TITULUS XLII.

LEo episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Francisco Francorum regi Christianissimo, salutem & apostolicam benedictionem. Dudum si quidem inter alia, cum irritantis appositione decreti statuimus, & ordinavimus, quod ex tunc de cætero occurrentibus ecclesiarum cathedralium & metropolitanarum, ac monasteriorum in regno Franciæ & Delphinatu, ac comitatu Dien. & Valentin. consistentium vacationibus, dilecti filii ecclesiarum, capitula & monasteriorum conventus, ad electiones seu postulationes futurorum archiepiscoporum, episcoporum, ac abbatum ecclesiarum & monasteriorum vacantium pro tempore hujusmodi procedere non valerent. Sed majestas tua ad ecclesias & monasteria hujusmodi sic vacantia infra certum tunc expressi temporis spatium nobis, & tempore existenti Rom. pontifici personas idoneas certo tunc expresso modo qualificatas, ad eamdem nominationem, per nos & Romanum pontificem hujusmodi ecclesiis, & monasteriis eisdem præficiendas nominare valeret: ac voluimus quod si majestas tua omnia in illis statuta, ordinata, conventa, infra sex menses, post tunc proximam futuram sessionem Lateranensis concilii tunc vigentis non approbaret, & confirmaret, & prælatis, & aliis tunc expressis regni tui approbari non faceret, literæ ipsæ nullius essent roboris vel momenti. Et deinde pro parte tua nobis exposito, quod majestas tua propter varias occupationes quibus tunc implicitus eras, ac ex certis aliis rationabilibus causis infra dictum semestre, infra quod tunc adhuc existebas, in dictis literis contenta per prælatos & personas regni tui hujusmodi approbari facere commode non confidebat: Nos per alias nostras literas semestre prædictum, infra quod tunc adhuc existebas ad annum a data posteriorum literarum hujusmodi computandum prorogavimus, pariter & extendimus, prout in singulis literis prædictis plenius continetur. Cum autem, sicut exhibita nobis nuper pro parte tua petitio continebat, majestas tua literas priores prædictas, juxta voluntatem nostram prædictam approbavit, & confirmavit, & approbari facere intendebat, fecissetque, nisi a literarum priorum editione, ac tuis approbatione & confirmatione, ac earumdem priorum literarum publicatione hujusmodi temere appellatum fuisset. Et propterea nobis humiliter supplicari fecisti, ut annum prædictum, infra quem adhuc existis, ad alium annum prorogare de benignitate apostolica dignaremur. Nos itaque hujusmodi supplicationibus inclinati, annum prædictum, infra quem adhuc majestas tua existit, ad alium annum a fine primi anni hujusmodi computandum, authoritate apostolica tenore præsentium prorogamus pariter & extendimus, non obstantibus præmissis, ac constitutionibus apostolicis, necnon omnibus illis, quæ in prioribus & posterioribus literis prædictis voluimus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1518. VI. Kalendas Julii, pontificatus nostri anno sexto.

A Quo circa dilectis & fidelibus consiliariis nostris curias nostras parlamenti tenentibus, necnon seneschalis, baillivis, præpositis, aliisque justitiariis & officiariis nostris harum serie mandamus & injungimus, quatenus has præsentes suis in registris registrent, ut si pro rebus & negotiis in die occurrentibus, illis quis agere habuerit, ex dictis registris illas extrahere possit & valeat. Cui extracto debito modo facto, talem fidem haberi volumus, ac si dictarum bullarum originale exhiberent. Nam sic nobis placet, & quatenus opus est, ex nostra certa scientia, & potestatis plenitudine, ita fore ordinamus. In cujus rei testimonium, sigillum nostrum præ- B sentibus literis duximus apponendum. Datum Baugiaci, die 25. mensis Octobris anno domini 1518. & regni nostri V. Per regem, Gedoyn.

a apud Rebuffum & alios mendose legitur, agere.

Prorogatio temporis. De annatis.

TITULUS XLIII.

LEo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Romanus pontifex, cui tot tantaque in spiritualibus & temporalibus providenda incumbunt, rerum & temporum qualitate pensata, nonnulla prout ad cunctorum clericorum beneficia ecclesia- C stica a sede apostolica pro tempore impetrantium commoda & utilitates, ac litibus & fraudibus obviandum oportere conspicit, salubriter ordinat & disponit. Nuper siquidem inter constitutiones ad laudem Dei & Christi fidelium pacem & quietem de fratrum nostrorum consilio cum carissimo in Christo filio nostro Francisco Francorum rege Christianissimo, matura deliberatione concordatas, statuimus quod in provisionibus quas personis quibusvis regni Franciæ ac Delphinatus & comitatus Diensis & Valentinensis de beneficiis vacantibus, seu certo modo vacaturis per nos & successores nostros & sedem prædictam, etiam motu proprio, etiam pro- D motis ad ecclesias cathedrales & metropolitanas & monasteria, ut obtenta per eos beneficia retinere possent, fieri contingeret, illorum verus annuus per florenos aut ducatos auri de camera, aut libras Turonenses, seu alterius monetæ, valor secundum communem æstimationem exprimi deberet: alioquin gratiæ ipsæ essent ipso jure nullæ. Cum autem contingeret personas regni & Delphinatus ac comitatus hujusmodi vacatione beneficiorum in locis remotis regni ac Delphinatus & comitatus eorumdem per obitum, pro tempore vacantia intellecta, eorum veri valoris notitiam habere non posse, & veri valoris hujusmodi notitia non habita ad illa a Roma- E no pontifice impetrandum celerem nuntium, ad sedem prædictam destinare, & signaturam supplicationis super illorum impetratione cum facultate verum annuum valorem beneficiorum hujusmodi in literarum super hujusmodi supplicationibus expeditione augendi obtinere, & ad effectum possessionem beneficiorum hujusmodi assequendi, literas super hujusmodi impetrationibus, cum minus vera valoris beneficiorum eorumdem expressione expedire, & absque eorum culpa, diligentia & expensis pro impetratione hujusmodi obtinenda factis, & gratia eis a nobis concessa &

illius effectu frustrari, ac per posteriores, qui A nulla adhibita diligentia, cum expressione veri valoris, eadem beneficia a sede prædicta impetrarunt, excludi, ac desuper propterea molestari. Nos qui subditorum nostrorum commoda libenter procuramus, ac eos a litibus & expensis quantum cum domino possumus relevamus, motu proprio ac certa nostra scientia ac de apostolicæ potestatis plenitudine statuimus & ordinamus, quod de cætero perpetuis futuris temporibus impetrantes beneficia ecclesiastica in regno, Delphinatu & comitatu prædictis per obitum dumtaxat vacantia, si verum annuum valorem beneficiorum in literis apostolicis quæ super dictis beneficiis expeditæ fuerint, non expresserint infra annum, a die datæ literarum earumdem computandum, valorem ipsum male B expressum corrigi per officiales, ad quos expeditio literarum hujusmodi pertinet, & correctiones literarum earumdem fieri consueverunt, petere; ipsique officiales ipsarum literarum expeditioni præsidentes, ad eorumdem impetrantium simplicem petitionem, valorem ipsorum ad verum annuum valorem juxta petentium voluntatem in eisdem literis reducere & corrigere; ipsique impetrantes pro augmento valoris expressi dumtaxat annatam cameræ apostolicæ solvere debeant & teneantur: decernentes quascumque impetrationes posteriores de dictis beneficiis, ratione non expressionis veri valoris hujusmodi infra dictum annum factas, nullius roboris vel C momenti esse & pro infectis haberi debere. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti, ordinationis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexto, Kalendas Octobris, pontificatus nostri anno quarto.

De registratione concordatorum in curiis facienda.

D

TITULUS XLIV.

QUOCIRCA dilectis & fidelibus consiliariis curias nostras parlamenti tenentibus, necnon seneschallis, ballivis, præpositis, aliisque justitiariis & officiariis nostris harum serie mandamus & injungimus, quatenus præsentium tenorem suis in registris registrent, ut si pro rebus & negotiis in dies occurrentibus, ille qui egere habuerit, ex dictis registris illas extrahere possit, & valeat. Cui extracto debito modo facto, talem fidem haberi volumus, ac si prædictarum bullarum originale exhiberent. Nam sic fieri volumus, & quatenus opus E esset ex nostra certa scientia & potestatis plenitudine ita fore ordinamus. Datum Ambasiæ die duodecima mensis Aprilis, anno domini millesimo quingentesimo decimo octavo, & regni nostri quarto.

Sur le reply est escrit, per regem, *ainsi signé* Robertet : *& seellé a double queue de cire janne.*

De regia facultate primum mensem graduatis debitum nominandi.

TITULUS XLV.

FRANCISCUS Dei gratia Francorum rex, Mediolani dux, Genuæ dominus. Cum superioribus diebus certa inierimus concordata cum sanctissimo domino nostro papa Leone decimo, quibus inter cetera ordinatur, quatenus beneficia vacantia primo mense post publicationem illorum, afficiantur graduatis simplicibus. Verum cum ex diversitate temporum quibus jam dicta concordata publicata in parlamentis nostris fuere, dictorum mensium diversitas confusionem litium educatricem generare verisimiliter potuisset. Nos igitur, ut dictæ confusioni obicem apponeremus, a jam dicto domino sanctissimo, domino nostro papa literas apostolicas obtinuimus, quarum tenor de verbo ad verbum inferius describitur, quibus permissum est, illum primum mensem exprimere nobis ac nominare licere. Ea propter facultatem nobis a sede apostolica prædicta concessam insequentes, considerantesque dicta concordata in curia nostra parlamenti Parisius in mense Martii ultime præteriti fuisse publicata: mensem præteritum Aprilis dictam publicationem immediate sequentem, pro proximo mense eligimus & nominamus. Ex cujus initio ordo & computatio sequentium mensium, ut qui menses graduatis simplicibus necnon graduatis nominatis, ac ordinariis collatoribus spectant, sciant & juxta illorum ordinem beneficiis in illis vacantibus provideatur, tenorem dictorum concordatorum insequendo, nullo habito respectu ad tempus publicationis eorumdem concordatorum in aliis curiis nostri parlamenti factæ. Quocirca dilectis & fidelibus consiliariis nostris parlamenta Parisius, Tolosæ, Burdegalæ, Rothomagi, Divione, Gratianopoli tenentibus: necnon ceteris justitiariis & officiariis mandamus & injungimus, quatenus has præsentes literas nostras publicare habeant: necnon in suis registris registrare, ut nemo ignorantiæ causam prætendere possit, aut valeat: & juxta tenorem jam dictæ facultatis nobis concessæ, & declarationis per nos factæ, processus judicare habeant, quia sic fieri volumus, & ita nobis placet, non obstantibus quibuscumque in contrarium facientibus.

Sequitur tenor dictarum literarum apostolicarum.

TITULUS XLVI.

LEO episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Francisco, Francorum regi Christianissimo, salutem & apostolicam benedictionem. Dudum siquidem inter alia cum irritantis appositione decreti, statuimus & ordinavimus quod ex tunc de cetero occurrentibus ecclesiarum cathedralium etiam metropolitanarum ac monasteriorum in regno Franciæ, & Delphinatu, ac comitatu Diensi & Valentinensi consistentium vacationibus, dilecti filii ecclesiarum capitula, & monasteriorum conventus ad electiones seu postulationes futurorum archiepiscoporum, episcoporum, ac abbatum, ecclesiarum & monasteriorum vacantium pro tempore

re hujuſmodi procedere non valerent ; ſed majeſtas tua ad eccleſias & monaſteria hujuſmodi ſic vacantia , infra certum tunc expreſſi temporis ſpatium , & nobis & pro tempore exiſtenti Romano pontifici perſonas idoneas certo tunc expreſſo modo qualificatas : ad eamdem nominationem per nos & Romanum pontificem hujuſmodi eccleſiis , & monaſteriis eiſdem præficiendas nominare valeret: prout in noſtris inde confectis literis (in quibus inter alia , quod primo menſe poſt earumdem literarum acceptationem & publicationem ordinarii collatores , dignitates, perſonatus, adminiſtrationes & officia ad eorum collationem , proviſionem, nominationem, præſentationem ſeu quamvis aliam diſpoſitionem ſpectantia : graduatis ſimplicibus B ſub certis modo & forma tunc expreſſis conferre , & de illis etiam providere deberent , caveatur) plenius continetur . Quum autem , ſicut accepimus, propter diverſa tribunalia plurium parlamentorum in regno , Delphinatu , & comitatu prædictis conſiſtentia , in quibus literas & eis conſtitutas & expreſſas conſtitutiones publicari & acceptari diverſis temporibus propter locorum diſtantiam oportet : ſuper primo menſe (qui ordinariis collatoribus ad conferendum graduatis conceditur) quis ſit, plures lites & diſpendia partium ſuper hoc exoriri contingere poſſit, nos litibus & diſpendiis hujuſmodi pro noſtri paſtoralis officii debito , obviare volentes , & ne quis menſis C ſit deinceps hujuſmodi dubitari aut hæſitari contingat , majeſtati tuæ , ut poſt publicationem & acceptationem literarum concordatorum hujuſmodi , primum menſem hujuſmodi quis ſit exprimere & nominare poſſit & valeat , motu proprio , & ex noſtra certa ſcientia , authoritate apoſtolica, tenore præſentium licentiam & facultatem concedimus, pariterque indulgemus , non obſtantibus omnibus quæ in eiſdem literis voluimus non obſtare , ceteriſque contrariis quibuſcumque . Datum Romæ apud ſanctum Petrum , anno incarnationis dominicæ 1518. XVII. Kal. Julii , pontificatus noſtri anno VI. Sic ſignatum ſupra plicam , Ja. Queſtemberg . In teſtimonium quorum his D præſentibus ſigillum noſtrum duximus apponendum. Datum Baugiaci die 25. menſis Octobris, anno domini 1518. & regni noſtri quarto. Per regem , Gedoin. Lecta , publicata , & regiſtrata Toloſæ in parlamento 22. Novembris , anno domini 1518. Michaelis.

De pœna temere venientium contra hujuſmodi concordata .

TITULUS XLVII.

FRANCISCUS Dei gratia Francorum rex , Mediolani Dux , & Genuæ dominus , univerſis præſentes literas inſpecturis , E ſalutem . Cum pro corroboratione necnon obſervatione decretorum concordati per nos cum ſanctiſſimo domino noſtro papa Leone decimo initi , neceſſarium ac utile foret , ut a ſancta ſede apoſtolica illius concordati protectores conſtitueremur , ut utroque mucrone inſtitutis concordatorum non parentes punirentur : Literas apoſtolicas a jam dicta ſede apoſtolica obtinuimus , quarum tenor inferius deſcribitur , quibus illorum concordatorum protectio nobis conceſſa eſt. Quocirca directis & fidelibus conſiliariis noſtris parlamenta noſtra Pariſius , A Toloſæ, Burdegalæ, Rothomagi, Divione, & Gratianopoli tenentibus , necnon ceteris noſtris juſtitiariis & officiariis mandamus & injungimus , quatenus juxta facultatem nobis conceſſam eorum concordatorum infractores pœnis legitimis afficiant . Et ea quæ in contrarium dictorum concordatorum attentaverint , revocent , & in priſtinum ſtatum reducant ſeu reduci faciant, compeſcendo compeſcendos omnibus viis rationabilibus & debitis. Et ut nemo jam dictæ noſtræ protectionis ignorantiam prætendere valeat, eas præſentes publicare, & in regiſtris ſuis regiſtrare faciant indilate, quoniam nobis ſic placet , & ita fieri volumus , non obſtantibus quibuſcumque in contrarium facientibus .

De protectione concordatorum Franciæ regibus conceſſa.

TITULUS XLVIII.

LEO epiſcopus ſervus ſervorum Dei , chariſſimo in Chriſto filio Franciſco , Francorum regi Chriſtianiſſimo , ſalutem & apoſtolicam benedictionem . Dudum ſiquidem inter alia cum irritantis appoſitione decreti ſtatuimus & ordinamus, quod ex tunc de cetero occurrentibus eccleſiarum cathedralium etiam metropolitanarum ac monaſteriorum in regno Franciæ , & Delphinatu , ac comitatu Dienſi & Valentinenſi conſiſtentium vacationibus : dilecti filii eccleſiarum capitula , & monaſteriorum conventus ad electiones ſeu poſtulationes futurorum archiepiſcoporum , epiſcoporum , ac abbatum , eccleſiarum & monaſteriorum vacantium pro tempore hujuſmodi procedere non valerent, ſed majeſtas tua ad eccleſias & monaſteria hujuſmodi ſic vacantia intra certum tunc expreſſi temporis ſpatium , & nobis, & pro tempore exiſtenti , Romano pontifici perſonas idoneas certo tunc expreſſo modo qualificatas , ad eamdem nominationem per nos & Romanum pontificem hujuſmodi eccleſiis & monaſteriis eiſdem præficiendas nominare valeret : prout in noſtris inde confectis literis (in quibus majeſtati tuæ , & pro tempore exiſtenti Francorum regi in virtute ſanctæ obedientiæ , quod per te vel alium , ſeu alios in dignitate eccleſiaſtica conſtitutos eaſdem literas , ac omnia & ſingula in eiſdem contenta , quando & quotiens opus foret , publicari & inviolabiliter obſervari faceret mandavimus) plenius continetur . Cum autem ſicut accepimus , nonnulli regni , Delphinatus & comitatus prædictorum , a quorum cordibus Dei timor abeſt , literas hujuſmodi & per eas editas conſtitutiones , & in eis contenta plene acceptare recuſent, & illis non ſine ſpiritu blaſphemiæ , & cenſurarum in eis contentarum incurſu , verbo & opere ſi poſſent contravenire contendant : Nos ea quæ tanta maturitate , conſilio & ſacri tunc vigentis Lateranenſis concilii approbatione diſcuſſa, ſtatuta, ordinata, facta & conceſſa ſunt , ut inviolabiliter & inconcuſſe , prout par eſt , obſerventur, pro noſtri paſtoralis officii debito providere volentes, quamquam aliis literis noſtris temerariis auſibus contravenire nitentibus occurrerimus , eorumque ora obſtruxerimus , motu proprio, & ex noſtra certa ſcientia , ac de apoſtolicæ poteſtatis plenitudine , cum deceat ſæcularem poteſtatem , præſertim magnam , eccleſiaſticam juvare poteſta-

ftatem, in his præfertim quæ animarum falutem concernunt, majeftatem tuam, & pro tempore exiftentem Francorum regem, literarum prædictarum, ac per eas editarum conftitutionum, & omnium ac fingulorum in eis contentorum legitimos protectores, defenfores, & confervatores: necnon quorumvis adverfus illas & in eis contenta venire tentantium, cujufcumque dignitatis, ftatus, gradus, ordinis, conditionis, vel nobilitatis exiftentium, ac quacumque mundana dignitate fulgentium, invictiffimos oppugnatores authoritate apoftolica tenore præfentium conftituimus, & deputamus, non obftantibus omnibus quæ in dictis literis voluimus non obftare, cæterifque contrariis quibufcumque. Datum Romæ apud fanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1518. XVII. Kalend. Julii pontificatus noftri anno fexto. Sic fignatum fub plica. Joan. Sadoletus. & fupra plicam, Ja. Queftemberg. In teftimonium quorum, his præfentibus figillum noftrum duximus apponendum. Datum Baugiari die XXV. menfis Octob. anno domini 1518. & regni noftri quarto. Per regem, Gedoyn.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Elias de Bordelia Ord. Minorum ex epifcopo Petracoricenfi archiepifcopus Turonenfis fcripfit contra Pragmaticam Gallorum, ut vocat, fanctionem opufculum breve, quod circa annum 1520. Parifiis excufum fuit apud Francifcum Regnault & vænumdatum apud Durandum Gerlier, in 8. cum privilegio ad biennium hoc titulo DEFENSIO CONCORDATORUM: fubtilis & præclarus reverendi in Chrifto patris & domini D. Eliæ quondam Turonenfis archiepifcopi tractatus editus tempore Ludovici XI. regis Franciæ Chriftianiffimi, quod Defenforium concordatorum non immerito poteft intitulari, eo quod continere videatur & amplecti motiva, rationes, media, perfuafiones & caufas concordatorum initorum inter S. D. N. Leonem papam hujus nominis X. & Chriftianiffimum D. D. regem Francifcum hujus nominis primum. Verum cum antiftes ille fanctiffimus die 5. Julii anni 1484. obierit Artaniæ prope Cæfarodunum Turonum, non eft quod quis eum fcripfiffe quicquam arbitretur de concordatis circa beneficia inter pontificem Romanum & regem Galliæ initis Bononiæ, quod nonnullis fraudi habitenus fuiffe novimus. Adverfus opufculum Bordelii Philippus Probus Bituricus IC. fcripferat tractatum DEFENSORIUM ELECTIONUM infcriptum cujus ipfemet meminit. Verum non eft ille fuper. Textum porro integrum concordatorum, ut in Gallia paffim excuditur & in forenfibus tam ecclefiafticorum quam fæcularium judicum tribunalibus auditorifque vulgo omnium manibus teritur, adfcribendum curavi a plurimis ea de re jam pridem rogatus, eique fubjeciffem libens FLORENTINUM provinciale concilium, præfide Julio de Medicis, cardinale archiepifcopo celebratum anno 1517. a Leone X. Romano pontifice approbatum. Verum illud nondum meas in manus venit, ideoque cum aliquot aliis in appendicem hujus XIV. tomi rejiciendum erit. Hujus ergo in locum fuccedent quæ fequuntur.

A. D. 1518.

** CONSTITUTIONES PROVINCIALES

Anno domini 1518. per Guliel. Rokeby archiepifc. Dublienfem cum fuis epifcopis & religiofis perfonis factæ.

Ex cod. MS. nuncupato libro rubeo Offorienfis epifcopi.

1 PRESBITERI Conactenfes & Ulnienfes non admittantur nifi judicio ordinarii inveniantur idonei. Quod non folventes pafturam & fimili ordine decimas, excommunicentur.

2. Quod clerici Hibernici non folventes procurationes archiepifcopi & cetera onera ecclefiis impofita, fint denuntiati excommunicati per omnes curatos fub pœna fufpenfionis latæ fententiæ quo ad ultimum vale. Item difponi cle. dendum & ceteris provincialibus conftitutionibus edit. in hac parte.

3. Calices ftannei fint poft annum fufpenfi, nec tales amodo confecrari debent, nifi fcyphus faltem argenteus fit.

4. Duo æftimatores conftituantur per epifcopum ad appretianda bona mortuorum, alias æftimatio facta non valet.

5. Excommunicati fint ipfo facto, & denunciandi per curatum etiam abfque ordinariorum literis, temporales non folventes dimidiam partem obventionum domorum in cimiteriis, & eorum bona & perfonæ in dictis cimeteriis feu ecclefiis exiftentia ecclefiaftica carebunt immunitate.

6. Statuta provincialia & fynodalia debita exequi debent fub pœnis in iifdem contentis per ordinarios & curatos.

7. Conceffio vel firma facta laicis de bonis quibufcumque ecclefiafticis fine affiftentia clericorum eft ipfo jure nulla.

8. Clerici amodo ludentes ad pilam pedalem, folvant toties quoties XL. d. ordinario, & XL. d. reparationi ecclefiæ ubi talis ludus exercetur.

9. Imponentes onera laicalia & exactiones neceffarias glebis ecclefiæ fint excommunicati, regia poteftate excepta.

10 Definit concilium omnes procurationes inter Hibernicos ratione vifitationis debitas epifcopo & perfolvendas, & fic eos ad folutionem dictarum procurationum per cenfuram ecclefiafticam fore compellendos: Ita tamen, quod ftatutum..... extendatur ad folutionem procurationum indifferenter omnibus quibus debentur procurationes, & ulterius approbamus omnes, tam inter Hibernicos quam etiam Anglicos perfolvi debere fecundum antiquos....., & rotulos inde in fingulis diœcefibus olim confectos.

BULLA

BULLA LEONIS PAPÆ X.

EPISTOLÆ ET CONSTITUTIONES.

A.D.1519. ** *Declaratio jejunii vigiliæ sancti Joannis Baptistæ contingentis in die Corporis Christi.*

Ex cod. MS. in Registro principali, D. archiep. Cantuar. (nuncupato *Vvarham*) fol. 26. b.

VENERABILI fratri Vvillielmo archiepiscopo Cantuariensi nostro, & apostolicæ sedis legato nato, Leo papa decimus. Venerabilis frater salutem & apostolicam benedictionem. Tua a nobis sollicitudo requisivit, ut cum præsenti anno vigilia nativitatis B. Joannis Baptistæ, in festo sacratissimi Corporis Christi occurrat, qua die plebi tibi commissæ jejunium injungere debeas. Super hoc igitur, habita cum venerabilibus fratribus nostris matura deliberatione, taliter tibi respondendum duximus; quod præsenti constitutione perpetuo duratura statuimus, quod vigilia nativitatis beati Joannis hujusmodi, in festo Corporis Christi, in quo memoria recolitur salvatoris, a quo salus nostra dependet occurrens, propter tanti festi solennitatem, feria quarta jejunari debeat, & jejunanda sit vigilia ipsa; sicque ab omnibus de cetero, cum vigilia in festo Corporis Christi hujusmodi occurrit, servari mandamus; Et propterea fraternitas tua plebi sibi commissæ, in tota Cantuariensi provincia & suffraganeis suis mandabit, ut tam præsenti, quam aliis futuris annis, quibus vigilia nativitatis ejusdem Joannis Baptistæ, in festo Corporis Christi occurret, præcedenti die, vid. feria quarta jejunent, & vigiliam ipsam, ob venerationem ac devotionem nativitatis hujusmodi observent. Datæ Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris die XIX. Februarii millesimo quingentesimo nonodecimo, pontificatus nostri anno sexto.

ANNO CHRISTI 1520.

BULLA APOSTOLICA LEONIS PAPÆ X.

Contra errores Martini Lutheri & sequacium.

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Psalm. 73. EXURGE domine & judica causam tuam, memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipientibus fiunt tota die: inclina aurem tuam ad preces nostras; quoniam surrexerunt vulpes quærentes demoliri vineam, cujus tu torcular calcasti solus, & ascensurus ad patrem, ejus curam, regimen, & administrationem Petro tamquam capiti, & tuo vicario, ejusque successoribus instar triumphantis ecclesiæ commisisti. Exterminare nititur eam aper de silva, & singularis ferus depascitur eam. Exurge Petre, & pro pastorali cura præfata, tibi, ut præfertur, divinitus demandata, intende in causam sanctæ Romanæ ecclesiæ, matris omnium ecclesiarum, ac fidei

A magistræ, quam tu, jubente Deo, tuo sanguine consecrasti: contra quam, sicut tu præmonere dignatus es, insurgunt magistri mendaces, introducentes sectas perditionis, sibi celerem interitum superducentes, quorum lingua ignis est, inquietum malum, plena veneno mortifero: qui zelum amarum habentes & contentiones in cordibus suis, gloriantur, & mendaces sunt adversus veritatem. Exurge tu quoque quæsumus, Paule, qui eam tua doctrina ac pari martyrio illuminasti atque illustrasti. Jam enim surgit novus Porphyrius: quia sicut ille olim sanctos apostolos injuste momordit, ita hic sanctos pontifices prædecessores nostros contra tuam doctrinam eos non

B obsecrando, sed increpando, mordere, lacerare, ac ubi causæ suæ diffidit, ad convicia accedere non veretur, more hæreticorum, quorum, ut inquit Hieronymus, ultimum præsidium est, ut cum conspiciant causa damnatum iri, incipiant virus serpentis lingua diffundere: & cum se victos conspiciant, ad contumelias prosilire. Nam licet hæreses esse ad exercitationem fidelium tu dixeris oportere, eas tamen, ne incrementum accipiant, neve vulpeculæ coalescant, in ipso ortu, te intercedente & adjuvante, extingui necesse est. Exurgat denique omnis sanctorum ac reliqua universalis ecclesia, cujus vera sacrarum literarum interpretatione posthabita, quidam,

C quorum mentem pater mendacii excæcavit, ex veteri hæreticorum instituto apud semetipsos sapientes, scripturas easdem aliter quam Spiritus sanctus flagitet, proprio dumtaxat sensu, ambitionis, auræque popularis causa, teste apostolo, interpretantur, imo vero torquent & adulterant: ita ut juxta Hieronymum, jam non sit euangelium Christi, sed hominis, aut quod pejus est, diaboli. Exurgat, inquam, præfata ecclesia sancta Dei, & una cum beatissimis apostolis præfatis, apud Deum omnipotentem intercedat, ut purgatis ovium suarum erroribus, eliminatisque a fidelium finibus hæresibus universis, ecclesiæ suæ sanctæ pacem & unitatem conservare dignetur. Du-

D dum siquidem, quod præ animi angustia & mœrore exprimere vix possumus, fide dignorum relatu ac fama publica referente, ad nostrum pervenit auditum: imo vero, proh dolor! oculis nostris vidimus ac legimus multos & varios errores, quosdam videlicet jam per concilia ac prædecessorum nostrorum constitutiones damnatos, hæresim etiam Græcorum & Bohemicam expresse continentes: alios vero respective vel hæreticos, vel falsos, vel scandalosos, vel piarum aurium offensivos, vel simplicium mentium seductivos, a falsis fidei cultoribus, qui per superbam curiositatem mundi gloriam cupientes, contra apostoli doctrinam plus sapere volunt, quam oporteat: quo-

E rum garrulitas, ut inquit Hieronymus, sine scripturarum auctoritate non haberet fidem, nisi viderentur perversam doctrinam etiam divinis testimoniis, male tamen interpretatis roborare: a

quo-

quorum oculis Dei timor recessit, humani ge- A neris hoste suggerente, noviter suscitatos, & nuper apud quosdam leviores in inclyta natione Germanica seminatos. Quod eo magis dolemus ibi evenisse, quod eamdem nationem & nos, & prædecessores nostri, in visceribus semper gesserimus caritatis. Nam post translatum ex Græcis a Romana ecclesia in eosdem Germanos imperium, iidem prædecessores nostri & nos, ejusdem ecclesiæ advocatos defensoresque ex eis semper accepimus; quos quidem Germanos, catholicæ veritatis vere germanos, constat hæreseon acerrimos oppugnatores semper fuisse, cujus rei testes sunt laudabiles illæ constitutiones Germanorum imperatorum pro libertate ecclesiæ, proque expellendis extermi- B nandisque ex omni Germania hæreticis, sub gravissimis pœnis etiam amissionis terrarum & dominiorum, contra receptatores, vel non expellentes, olim editæ, & a nostris prædecessoribus confirmatæ: quæ si hodie servarentur, & nos & ipsi utique hac molestia careremus. Testis est in concilio Constantiensi Hussitarum ac Vvicleffistarum, nec non Hieronymi Pragensis damnata ac punita perfidia. Testis est toties contra Bohemos Germanorum sanguis effusus. Testis denique est prædictorum errorum seu multorum ex eis per Coloniensem & Lovaniensem universitates, utpote agri dominici piissimas religiosissimasque cultrices, non minus docta quam vera ac sancta confutatio, C & reprobatio, & damnatio. Multa quoque alia allegare possemus, quæ, ne historiam texere videamur, prætermittenda censuimus. Pro pastoralis igitur officii divina gratia nobis injuncti cura, quam gerimus, prædictorum errorum virus pestiferum ulterius tolerare seu dissimulare, sine Christianæ religionis nota atque orthodoxæ fidei injuria, nullo modo possumus. Eorum autem errorum aliquos præsentibus duximus inserendos, quorum tenor sequitur & est talis:

Plurimæ Lutheri hæreses.

1. Hæretica sententia est, sed usitata, sacramenta novæ legis justificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem.

2. In puero post baptismum negare remanens D peccatum, est Paulum & Christum simul conculcare.

3. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur exeuntem a corpore animam ab ingressu cæli.

4. Imperfecta caritas morituri fert secum necessario magnum timorem, qui se solo satis est facere pœnam purgatorii, & impedit introitum regni.

5. Tres esse partes pœnitentiæ, contritionem, confessionem & satisfactionem, non est fundatum in sacra scriptura, nec in antiquis sanctis Christianis doctoribus.

6. Contritio quæ paratur per discussionem, collationem, & detestationem peccatorum, qua E quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem, hæc contritio facit hypocritam, imo magis peccatorem.

7. Verissimum est proverbium, & omnium doctrina de contritionibus hucusque data præstantius: De cetero non facere, summa pœnitentia; Optima pœnitentia, nova vita.

8. Nullo modo præsumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est ut omnia mortalia cognoscas. Unde in primitiva ecclesia solum manifesta mortalia confitebantur.

9. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

10. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente sacerdote credat sibi remitti: imo peccatum maneret, nisi remissum crederet: non enim sufficit remissio peccati, & gratiæ donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

11. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi, *Quodcumque solveris*, &c. Hic, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, & crede fortiter te absolutum, & absolutus vere eris, quidquid sit de contritione. Matth. 16.

12. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed joco absolveret, si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus. In sacramento pœnitentiæ ac remissione culpæ, non plus facit papa aut episcopus, quam infimus sacerdos: imo ubi non est sacerdos, æque tantum quilibet Christianus, etiamsi mulier aut puer esset. Nullus debet sacerdoti respondere, se esse contritum, nec sacerdos requirere. Magnus est error eorum qui ad sacramenta eucharistiæ accedunt, huic innixi, quod sint confessi, quod non sint sibi conscii alicujus peccati mortalis, quod præmiserint orationes suas, & præparatoria; omnes illi ad judicium sibi manducant & bibunt: sed si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos, hæc sola fides facit eos puros & dignos.

13. Consultum videtur, quod ecclesia in communi concilio statueret laicos sub utraque specie communicandos; nec Bohemi communicantes sub utraque specie sunt hæretici, sed schismatici. Thesauri ecclesiæ, unde papa dat indulgentias, non sunt merita Christi & sanctorum. Indulgentiæ sunt piæ fraudes fidelium, & remissiones bonorum operum; & sunt de numero eorum quæ licent, & non de numero eorum quæ expediunt.

14. Indulgentiæ his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam.

15. Seducuntur credentes indulgentias esse salutares, & ad fructum spiritus utiles.

16. Indulgentiæ necessariæ sunt solum publicis criminibus, & proprie conceduntur duris solummodo & impatientibus.

17. Sex generibus hominum indulgentiæ nec sunt necessariæ, nec utiles: videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his qui non commiserunt crimina, his qui crimina commiserunt, sed non publica, his qui meliora operantur.

18. Excommunicationes sunt tantum externæ pœnæ, nec privant hominem communibus spiritualibus ecclesiæ orationibus.

19. Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicationem, quam timere.

20. Romanus pontifex Petri successor, non est Christi vicarius super omnes totius mundi ecclesias ab ipso Christo in beato Petro institutus.

21. Verbum Christi ad Petrum, *Quodcumque solveris super terram*, &c. extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso Petro. Matth. 16.

22. Cer-

22. Certum est in manu ecclesiæ aut papæ A prorsus non esse statuere articulos fidei, imo nec leges morum seu bonorum operum.

23. Si papa cum magna parte ecclesiæ sic vel sic sentiret, nec etiam erraret, adhuc non est peccatum aut hæresis, contrarium sentire, præsertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per concilium universale alterum reprobatum, alterum approbatum.

24. Via nobis facta est enarrandi auctoritatem conciliorum, & libere contradicendi eorum gestis, & judicandi eorum decreta, & confidenter confitendi, quidquid verum videtur, sive probatum fuerit, sive reprobatum a quocumque concilio.

25. Aliqui articuli Joannis Hus condemnati B in concilio Constantiensi sunt Christianissimi, verissimi & evangelici, quos nec universalis ecclesia posset damnare.

26. In omni opere bono justus peccat.

27. Opus bonum optime factum, est veniale peccatum.

28. Hæreticos comburi, est contra voluntatem Spiritus.

29. Præliari adversus Turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.

30. Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter propter occultissimum superbiæ vitium.

31. Liberum arbitrium post peccatum, est res de solo titulo: & dum facit quod in se C est, peccat mortaliter. Purgatorium non potest probari ex sacra scriptura quæ sit in canone.

32. Animæ in purgatorio non sunt securæ de earum salute, saltem omnes: nec probatum est ullis aut rationibus aut scripturis, ipsas esse extra statum merendi, aut augendæ caritatis.

33. Animæ in purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quærunt requiem, & horrent pœnas.

34. Animæ ex purgatorio liberatæ suffragiis viventium, minus beantur quam si per se satisfecissent.

35. Prælati ecclesiastici & principes sæcula- D res non malefacerent, si omnes saccos mendicitatis delerent.

Qui quidem errores respective quam sint pestiferi, quam perniciosi, quam scandalosi, quam piarum & simplicium mentium seductivi, quam denique sint contra omnem caritatem, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ matris omnium fidelium, & magistræ fidei reverentiam, atque nervum ecclesiasticæ disciplinæ, obedientiam scilicet quæ fons est & origo omnium virtutum, sine qua facile unusquisque infidelis esse convincitur, nemo sanæ mentis ignorat. Nos igitur in præmissis, utpote gravissimis, propensius, ut decet, procedere, nec non hujusmodi pesti, morboque cancroso, E ne in agro dominico tamquam vepris nociva ulterius serpat, viam præcludere cupientes, habita super prædictis erroribus & eorum singulis diligenti trutinatione, discussione, ac districto examine, maturaque deliberatione, omnibusque rite pensatis ac sæpius ventilatis cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, ac regularium ordinum prioribus seu ministris generalibus, pluribusque aliis sacræ theologiæ, nec non utriusque juris professoribus sive magistris, & quidem peritissimis: reperimus eosdem errores, respective, ut præfertur, aut articulos non esse catholicos, nec tamquam tales esse dogmatizandos, sed contra ecclesiæ catholicæ doctrinam sive traditionem, atque ab ea veram divinarum scripturarum receptam interpretationem, cujus auctoritati ita acquiescendum censuit Augustinus, ut dixerit se evangelio non fuisse crediturum, nisi ecclesiæ catholicæ intervenisset auctoritas. Nam ex eisdem erroribus, vel eorum aliquo vel aliquibus palam sequitur, eamdem ecclesiam, quæ Spiritu sancto regitur, errare & semper errasse. Quod est utique contra illud, quod Christus discipulis suis in ascensione sua, ut in sancto evangelio Matthæi legitur, promisit dicens: *Ego vobiscum* Matth. 28.
sum usque ad consummationem sæculi. nec non contra sanctorum patrum determinationes, conciliorum quoque & summorum pontificum expressas ordinationes seu canones: quibus non obtemperasse, omnium hæreseon & schismatum, teste Cypriano, fomes & causa semper fuit.

De eorumdem itaque venerabilium fratrum nostrorum consilio & assensu, ac omnium & singulorum prædictorum matura deliberatione prædicta auctoritate omnipotentis Dei, & beatorum apostolorum Petri & Pauli, & nostra, præfatos omnes & singulos articulos seu errores, tamquam, ut præmittitur, respective hæreticos, aut scandalosos, aut falsos, aut piarum aurium offensivos, vel simplicium mentium seductivos, & veritati catholicæ obviantes, damnamus, reprobamus, atque omnino rejicimus, ac pro damnatis, reprobatis & rejectis, ab omnibus utriusque sexus Christi fidelibus haberi debere, harum serie decernimus & declaramus: inhibentes in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub majoris excommunicationis latæ sententiæ, nec non quoad ecclesiasticas & regulares personas episcopalium omnium etiam patriarchalium metropolitanarum, & aliarum cathedralium ecclesiarum, monasteriorum quoque & prioratuum etiam conventualium, & quarumcumque dignitatum aut beneficiorum ecclesiasticorum, sæcularium, aut quorumvis ordinum regularium, privationis & inhabilitatis ad illa & alia in posterum obtinenda: quo vero ad conventus, capitula, seu domos aut pia loca sæcularium vel regularium, etiam Mendicantium, nec non universitates etiam studiorum generalium, quorumcumque privilegiorum indultorum a sede apostolica vel ejus legatis, aut alias quomodolibet habitorum vel obtentorum, cujuscumque tenoris existant: nec non nominis & potestatis studium generale, tenendi, legendi ac interpretandi quasvis scientias & facultates, & inhabilitatis ad illa & alia in posterum obtinenda: prædicationis quoque officii ac amissionis studii generalis, & omnium privilegiorum ejusdem. Quo vero ad sæculares ejusdem excommunicationis, nec non amissionis cujuscumque emphyteusis seu quorumcumque feudorum, tam a Romana ecclesia quam alias quomodolibet obtentorum, ac etiam inhabilitatis ad illa & alia in posterum obtinenda. Nec non quo ad omnes & singulos superius nominatos, inhibitionis ecclesiasticæ sepulturæ, inhabilitatisque ad omnes & singulos actus legitimos, infamiæ ac diffidationis & criminis læsæ majestatis, & hæreticorum & fautorum eorumdem in jure expressis pœnis, eo ipso & absque ulteriori declaratione per omnes & singulos supradictos, si,

quod

quod absit, contra fecerint, incurrendis. A A quibus vigore cujuscumque facultatis & clausularum etiam in confessionalibus quibusvis personis, sub quibusvis verborum formis contentarum, nisi a Romano pontifice, vel alio ab eo ad id in specie facultatem habente, præterquam in mortis articulo constituti, absolvi nequeant. Omnibus & singulis utriusque sexus Christi fidelibus, tam laicis quam clericis, sæcularibus & quorumvis ordinum regularibus, & aliis quibuscumque personis, cujuscumque status, gradus vel conditionis existant, & quacumque ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis, patriarchalium, me- B tropolitanarum, & aliarum cathedralium, collegiatarum ac inferiorum ecclesiarum prælatis, clericis, aliisque personis ecclesiasticis, sæcularibus, & quorumvis ordinum, etiam Mendicantium regularibus, abbatibus, prioribus, vel ministris generalibus vel particularibus, fratribus seu religiosis exemptis, & non exemptis: studiorum quoque universitatibus sæcularibus, & quorumvis ordinum etiam Mendicantium regularibus: nec non regibus, imperatoris electoribus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, capitaneis, conductoribus, domicellis, omnibusque officialibus, judicibus, notariis, ecclesiasticis & sæcularibus communitatibus, universitatibus, C potentatibus, civitatibus, castris, terris & locis; seu eorum vel earum civibus, habitatoribus & incolis, ac quibusvis aliis personis ecclesiasticis vel regularibus, ut præfertur, per universum orbem, ubicumque, præsertim in Alemania, existentibus, vel pro tempore futuris, ne præfatos errores, aut eorum aliquos, perversamque doctrinam hujusmodi asserere, affirmare, defendere, prædicare, aut illi quomodolibet, publice vel occulte, quovis quæsito ingenio vel colore, tacite vel expresse favere præsumant. Insuper, quia errores præfati & plures alii continentur in libellis seu scriptis cujusdam Martini Luther, dictos libellos & omnia dicti Martini scripta seu prædicatio- D nes, in Latino vel quocumque alio idiomate reperiantur, in quibus dicti errores seu eorum aliqui continentur, similiter damnamus, reprobamus, atque omnino rejicimus, & pro omnino damnatis, reprobatis ac rejectis, ut præfertur, haberi volumus: mandantes in virtute sanctæ obedientiæ & sub prædictis pœnis eo ipso incurrendis, omnibus & singulis utriusque sexus Christi fidelibus superius nominatis, ne hujusmodi scripta, libellos, prædicationes seu schedulas, vel in eis contenta capitula, errores aut articulos supradictos continentia legere, asserere, prædicare, laudare, imprimere, publicare, sive defendere per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, tacite vel ex- E presse, publice vel occulte, aut in domibus suis, sive aliis publicis vel privatis locis tenere quoquo modo præsumant: quinimo illa statim post harum publicationem, ubicumque fuerint, per ordinarios & alios supradictos diligenter quæsita, publice & solenniter in præsentia cleri & populi, sub omnibus & singulis supradictis pœnis comburant.

Quod vero ad ipsum Martinum attinet, bone Deus, quid prætermisimus, quid non fecimus, quid paternæ caritatis omisimus, ut eum ab hujusmodi erroribus revocaremus? Postquam enim ipsum citavimus, mitius cum eo procedere volentes, illum invitavimus: atque tam per diversos tractatus cum legato nostro habitos, quam per literas nostras, hortati fuimus, ut a prædictis erroribus discederet, aut ad nos, oblato etiam salvoconductu & pecunia ad iter necessaria, sine metu seu timore aliquo, quem perfecta caritas foras mittere debuit, veniret, ac salvatoris nostri apostolique Pauli exemplo, non in occulto, sed palam & in facie loqueretur. Quod si fecisset, pro certo, ut arbitramur, ad cor reversus errores suos cognovisset: nec in Romana curia, quam tantopere, vanis malevolorum rumoribus plus quam oportuit tribuendo, vituperat, tot reperisset errata: docuissemusque eum luce clarius, sanctos Romanos pontifices prædecessores nostros, quos præter omnem modestiam injuriose lacerat, in suis canonibus seu constitutionibus, quas mordere nititur, nunquam errasse: quia juxta prophetam, *Nec in Galaad resina, nec medicus deest.* *Jerem. 8.*

Sed obaudivit semper, & præ dicta citatione, omnibusque & singulis supradictis spretis venire contempsit, ac usque in præsentem diem contumax atque animo indurato, censuras ultra annum sustinuit: & quod deterius est, addens mala malis, de citatione hujusmodi notitiam habens, in vocem temerariæ appellationis prorupit, ad futurum concilium, contra constitutionem Pii secundi ac Julii secundi prædecessorum nostrorum, qua cavetur, taliter appellantes hæreticorum pœna plectendos. Frustra etiam concilii auxilium imploravit, qui illi se non credere palam profitetur, ita ut contra ipsum, tamquam de fide notorie suspectum, imo vere hæreticum, absque ulteriori citatione, vel mora, ad condemnationem & damnationem ejus, tamquam hæretici, ac ad omnium & singularum suprascriptarum pœnarum & censurarum severitatem procedere possemus.

Nihilo minus de eorumdem fratrum nostrorum consilio, omnipotentis Dei imitantes clementiam, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat: omnium injuriarum hactenus nobis & apostolicæ sedi illatarum obliti, omni qua possumus pietate uti decrevimus, & quantum in nobis est, agere, ut proposita mansuetudinis via, ad cor revertatur, & a prædictis recedat erroribus, ut ipsum tamquam filium illum prodigum ad gremium ecclesiæ revertentem benigne recipiamus. Ipsum igitur Martinum & quoscumque ei adhærentes, ejusque receptatores & fautores, per viscera misericordiæ Dei nostri, & per aspersionem sanguinis domini nostri Jesu Christi, quo & per quem humani generis redemptio, & sanctæ matris ecclesiæ ædificatio facta est, ex toto corde hortamur & obsecramus, ut ipsius ecclesiæ pacem, unitatem & veritatem, pro qua ipse salvator tam instanter oravit ad Patrem, turbare desistant, & a prædictis tam perniciosis erroribus prorsus abstineant, inventuri apud nos, si effectualiter paruerint, & paruisse per legitima documenta nos certificaverint, paternæ caritatis affectum, & apertum mansuetudinis & clementiæ fontem.

Inhibentes nihilo minus eidem Martino exnunc, ut interim ab omni prædicatione, seu prædicationis officio omnino desistat.

Alioquin ut ipsum Martinum, si forte justi-

tiæ

tiæ & virtutis amor a peccato non retrahat, A indulgentiæque ſpes ad pœnitentiam non reducat, pœnarum terror coerceat diſciplinæ, eumdem Martinum, ejuſque adhærentes, complices, fautores & receptatores tenore præſentium requirimus & monemus in virtute ſanctæ obedientiæ & ſub prædictis omnibus & ſingulis pœnis, eo ipſo incurrendis, diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus infra ſexaginta dies, quorum viginti pro primo, viginti pro ſecundo, & reliquos viginti dies pro tertio & peremptorio termino aſſignamus, ab affixione præſentium in locis infraſcriptis, immediate ſequentes numerandos, ipſe Martinus, complices, fautores, adhærentes, & receptatores prædicti, a præfatis erroribus, eorum- B que prædicatione ac publicatione & aſſertione, defenſione quoque & librorum ſeu ſcripturarum editione ſuper eiſdem, ſive eorum aliquo omnino deſiſtant, libroſque ac ſcripturas omnes & ſingulas, præfatos errores, ſeu eorum aliquos quomodolibet continentes, comburant, vel comburi faciant. Ipſe etiam Martinus errores & aſſertiones hujuſmodi omnino revocet, ac de revocatione hujuſmodi per publica documenta in forma juris valida, in manibus duorum prælatorum conſignata, ad nos infra alios ſimiles ſexaginta dies transmittenda, vel per ipſummet (ſi ad nos venire voluerit, quod magis placeret) cum præfato pleniſſimo ſalvoconductu, quem exnunc con- C cedimus, deferenda, nos certiores efficiat, ut de ejus vera obedientia nullus dubitationis ſcrupulus valeat remanere.

Alias ſi, quod abſit, Martinus præfatus, complices, fautores, adhærentes & receptatores prædicti ſecus egerint, ſeu præmiſſa omnia & ſingula infra terminum prædictum cum effectu non adimpleverint, apoſtoli imitantes doctrinam, qui hæreticum hominem, poſt primam & ſecundam correptionem, vitandum docuit, exnunc prout extunc, & e converſo eumdem Martinum, complices, adhærentes, fautores & receptatores præfatos, & eorum quemlibet, tamquam aridos palmites in Chriſto non manentes, ſed doctrinam D contrariam catholicæ fidei inimicam, ſive ſcandaloſam, ſeu damnatam, in non modicam offenſam divinæ majeſtatis, ac univerſalis eccleſiæ & fidei catholicæ detrimentum & ſcandalum dogmatizantes & prædicantes, claves quoque eccleſiæ vilipendentes notorios & pertinaces hereticos eadem auctoritate fuiſſe & eſſe declarantes, eoſdem ut tales harum ſerie condemnamus, & eos pro talibus haberi ab omnibus utriuſque ſexus Chriſti fidelibus ſupradictis volumus & mandamus; eoſque omnes & ſingulos omnibus ſupradictis, & aliis contra tales a jure inflictis pœnis, & præſentium tenore ſubjicimus, & eiſdem irretitos fuiſſe & eſſe decernimus & declaramus. E

Inhibemus præterea ſub omnibus & ſingulis præmiſſis pœnis, eo ipſo incurrendis, omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus ſuperius nominatis, ne ſcripta, etiam præfatos errores non continentia, ab eodem Martino quomodolibet condita vel edita, aut condenda vel edenda, ſeu eorum aliqua, tamquam ab homine orthodoxæ fidei inimico atque ideo vehementer ſuſpecta, & ut ejus memoria omnino deleatur de Chriſti fidelium conſortio, legere, aſſerere, prædicare, laudare, imprimere, publicare, ſive defendere per ſe vel alium, ſeu alios, directe vel indirecte, tacite vel expreſſe, publice vel occulte, ſeu in domibus ſuis, ſive aliis locis, publicis vel privatis, tenere quoquo modo præſumant: quinimo illa comburant, ut præfertur.

Monemus inſuper omnes & ſingulos Chriſti fideles ſupradictos, ſub eadem excommunicationis latæ ſententiæ pœna, ut hæreticos prædictos declaratos & condemnatos, mandatis noſtris non obtemperantes, poſt lapſum termini ſupradicti evitent, & quantum in eis eſt, evitari faciant, nec cum eiſdem vel eorum aliquo commercium, aut aliquam converſationem, ſeu communionem habeant, nec eis neceſſaria miniſtrent.

Ad majorem præterea dicti Martini, ſuorumque complicum, fautorum & adhærentium ac receptatorum prædictorum, ſic poſt lapſum termini prædicti declaratorum hæreticorum & condemnatorum confuſionem, univerſis & ſingulis utriuſque ſexus Chriſti fidelibus, patriarchis, archiepiſcopis, epiſcopis, patriarchalium, metropolitanarum & aliarum cathedralium, collegiatarum, ac inferiorum eccleſiarum prælatis, capitulis, aliiſque perſonis eccleſiaſticis, ſæcularibus, & quorumvis ordinum, etiam Mendicantium (præſertim ejus congregationis, cujus dictus Martinus eſt profeſſus, & in qua degere vel morari dicitur) regularibus, exemptis & non exemptis, nec non univerſis & ſingulis principibus, quacumque eccleſiaſtica vel mundana fulgentibus dignitate, regibus, imperatoris electoribus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, communitatibus, univerſitatibus, potentatibus, civitatibus, terris, caſtris & locis, ſeu eorum habitatoribus, civibus & incolis, omnibuſque aliis & ſingulis ſupradictis, per univerſum orbem, præſertim in eadem Alemania conſtitutis mandamus, quatenus ſub prædictis omnibus & ſingulis pœnis, ipſi vel eorum quilibet, præfatum Martinum, complices, adhærentes, receptantes, & fautores perſonaliter capiant, & captos ad noſtram inſtantiam retineant, & ad nos mittant, reportaturi pro tam bono opere, a nobis & ſede apoſtolica remunerationem præmiumque condignum: vel ſaltem eos & eorum quemlibet, de metropolitanis, cathedralibus, collegiatis, & aliis eccleſiis, domibus, monaſteriis, conventibus, civitatibus, dominiis, univerſitatibus, communitatibus, caſtris, terris ac locis, reſpective tam clerici & regulares, quam laici omnes & ſinguli ſupradicti omnino expellant.

Civitates vero, dominia, terras, caſtra, villas, comitatus, fortalitia, oppida, & loca quæcumque ubilibet conſiſtentia, eorum & earum reſpective metropolitanas, cathedrales, collegiatas, & alias eccleſias, monaſteria, prioratus, domus, conventus, & loca religioſa vel pia cujuſcumque ordinis, ut præfertur, ad quæ præfatum Martinum, vel aliquem ex prædictis declinare contigerit, quamdiu ibi permanſerint, & triduo poſt receſſum, eccleſiaſtico ſubjicimus interdicto.

Et ut præmiſſa omnibus innoteſcant, mandamus inſuper univerſis patriarchis, archiepiſcopis, epiſcopis, patriarchalium, metropolitanarum, & aliarum cathedralium ac collegiatarum eccleſiarum prælatis, capitulis, aliiſque perſonis eccleſiaſticis, ſæcularibus, & quorumvis ordinum ſupradictorum regularibus, fra-

fratribus religiosis, monachis, exemptis & non A exemptis supradictis, ubilibet, præsertim in Alemania constitutis, qua enus ipsi vel eorum quilibet sub similibus censuris & pœnis eo ipso incurrendis, Martinum, omnesque & singulos supradictos, qui elapso termino hujusmodi mandatis, seu monitis nostris non paruerint, in eorum ecclesiis, dominicis & aliis festivis diebus, dum inibi major populi multitudo ad divina convenerit, declaratos hæreticos & condemnatos publice nuntient, faciantque & mandent ab aliis nuntiari, & ab omnibus arctius evitari.

Nec non omnibus Christi fidelibus, ut eos evitent, pari modo sub prædictis censuris & pœnis; & præsentes literas, vel earum transsumptum sub forma infrascripta factum, in eorum ecclesiis, monasteriis, domibus, conventibus, & aliis locis, legi, publicari, atque affigi faciant. Excommunicamus quoque & anathematizamus omnes & singulos, cujuscumque status, gradus, conditionis, præeminentiæ, dignitatis, aut excellentiæ fuerint, qui, quo minus præsentes literæ, vel earum transsumpta, copiæ seu exemplaria in suis terris & dominiis legi, affigi & publicari possint, fecerint, vel quoquo modo procuraverint per se vel alium seu alios, publice vel occulte, directe vel indirecte, tacite vel expresse.

Postremo, quia difficile foret præsentes literas ad singula quæque loca deferri, in quibus necessarium foret; volumus & apostolica auctoritate decernimus, quod earum transsumptis manu publici notarii confectis & subscriptis, vel in alma Urbe impressis, & sigillo alicujus ecclesiastici præfati munitis, ubique stetur & plena fides adhibeatur, prout originalibus literis staretur & adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Et ne præfatus Martinus, omnesque alii supradicti, quos præsentes literæ quomodolibet concernunt, ignorantiam earumdem literarum, & in eis contentorum omnium & singulorum prætendere valeant, literas ipsas in basilicæ principis apostolorum, & cancellariæ apostolicæ, nec non cathedralium ecclesiarum Brande- D burgensis, Misnensis, & Mersburgensis valvis affigi & publicari debere volumus: decernentes, quod earumdem literarum publicatione sic facta, supradictum Martinum, omnesque alios & singulos prænominatos, quos literæ hujusmodi quomodolibet concernunt, perinde arctent, ac si literæ ipsæ die affixionis & publicationis hujusmodi eis personaliter lectæ & intimatæ forent: quum non sit verisimile, quod ea quæ tam patenter fiunt, debeant apud eos incognita remanere.

Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, seu si supradictis omnibus & singulis, vel eorum alicui, aut quibusvis aliis a sede apostolica prædicta, vel ab ea B potestatem habentibus, sub quavis forma, etiam confessionali, & cum quibusvis etiam fortissimis clausulis, aut ex quavis causa seu grandi consideratione, indultum vel concessum existat, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per literas apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales id importantes, de indulto hujusmodi mentionem, ejusdem indulti tenores, causas & formas, perinde, ac si de verbo ad verbum insererentur, ita ut omnino tollantur, præsentibus pro expressis habentes.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ damnationis, reprobationis, C rejectionis, decreti, declarationis, inhibitionis, voluntatis, mandati, hortationis, obsecrationis, requisitionis, monitionis, assignationis, concessionis, condemnationis, subjectionis, excommunicationis & anathematizationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri ac Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Data Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1520. XVII. Kalendas Julii, pontificatus nostri anno octavo.

Visa. R. Milanesius
Albergatus.

ANNO CHRISTI 1522.

VITA
HADRIANI PAPÆ VI.

Hadrianus quando pontifex factus?

HADRIANUS tenuis sed honestæ fortunæ parentibus Ultrajecti natus, Lovanii studendo tantum profecerat, ut inter theologos facile primus haberetur. Qua de causa in Caroli V. præceptorem assumptus, atque in E Hispaniam profectus, ibique episcopus & cardinalis creatus, post vices ibidem Caroli præclare gestas, tempore ejusdem Caroli V. imperatoris anno domini 1522. quinto Idus Januarii, opera cardinalis Medices, atque omnium cardinalium consensu pontifex electus fuit. Quod cum illi apud Victoriam urbem Cantabriæ moranti nuntiatum esset, Genuam maritimo itinere delatus, a principibus Galliæ summo honore visitatus est. Romam ingressus octavo Kalendas Octob. in Vaticano coronatus est pompa admodum tenui propter pestis calamitatem, quæ tum Urbem pervaserat. Nomen cum quibusdam aliis pontificibus non immutavit. Amplo & robusto erat corpore, sed vivaci ingenio. Nam cum cardinalis nepoti suo sacerdotium 70. aureorum annui redditus contulisset, vacassetque aliud, cujus proventus paulo pinguiores essent, vix adduci potuit daret illud, solitus dicere: Cupere se homines beneficiis dare, non beneficia hominibus. Ad rempublicam accedens, ob minimos rerum usus omnia fere aliorum arbitrio moderabatur. Bellum intulit Sigismundo Malatestæ, quem ducis Ferrariensis atque Urbini auxilio fretus Arimino expulit, omniaque adversus eos duces a Julio & Leone decreta abrogavit. Cardinalem Soderinum ob datas adversus pontificem & Carolum literas, in vincula conjecit.

Res gestæ Hadriani.

jecit. Rhodum tertium jam mensem gravissima obsidione periclitantem cum rescivisset, omnes curas & cogitationes in hoc convertit ut illi succurreretur. Verum turbato tum rerum statu, ærario profuso, infelici exitu obsidio terminata est. Multa quidem, uti erat ardenti zelo accensus, in ecclesiæ utilitatem præstiturus erat, si Godefridos, Tancredos, Balduinos, Robertos ea ætas nacta fuisset. Ad clerum reformandum, corruptosque Urbis mores ingenii vires convertit. Sanctum Antoninum Florentinorum antistitem, & sanctum Bennonem Germanum in sanctorum cœtum aggregavit. Cum intellexisset Franciæ regem Franciscum in Italiam cum potenti exercitu adventare, pontifex Cæsaris partes fulsit, Anglis, Hungaris, Venetis, aliisque liberis Italiæ civitatibus in fœderis societatem adductis. Hujus temporibus, inquit Surius, quoddam mire ridiculum accidit Vvittembergæ: Carolstadius enim & Melanchthon præcipui Lutheri discipuli & symmystæ, hausta occasione ex scriptis Lutheri, studiosis adolescentibus persuasere, non esse dandam operam philosophiæ: Platonem, Aristotelem, Ciceronem, & id genus alios, non nisi mera scripsisse commenta & imposturas, ideoque libros eorum Vulcano consecrandos; uni sacrorum bibliorum lectioni vacandum, neque fas esse hominem Christianum literis deditam actitare vitam: faciendum omnibus, quod in Genesi dictum est: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*. Et ut suam insaniam ex Lutheri primævis fontibus ad se derivatam magis proderent, Carolstadius ex archidiacono factus est agricola Vvittembergensis; Melanchthon in pistrino artem pistoriam meditabatur; plerique adolescentes artium liberalium libris combustis mechanica opificia complexi sunt. A quo delirio dum Lutherus utrumque a se infatuatum, versis velis ad mentem saniorem reduxisset, omnes ille catholicos reges ac principes scriptis suis calumniose traduxit. Hadrianus paulo post hæc incidit in morbum, ex quo commendata ecclesia & Christiana republica cardinalibus, diem clausit extremum, VIII. Kalendas Octobris anno Christi 1523. cum in pontificatu sedisset annum unum, menses sex, diesque totidem. Post obitum ejus, duos menses, diesque quatuor sedes vacavit. In sancto Petro sepultus est, hoc elogio exornatus:

Carolstadii & Melanchthonis deliria quæ?

Genes. 3.

Obitus Hadriani papæ.

HADRIANUS VI. HIC SITUS EST, QUI NIHIL SIBI INFELICIUS IN VITA, QUAM QUOD IMPERARET, DUXIT.

BREVE HADRIANI PAPÆ VI.

AD FRIDERICUM SAXONIÆ DUCEM, adversus Lutherum.

Dilecte fili, salutem & apostolicam benedictionem.

SATIS & plus quam satis sustinuimus, dilecte in Christo, si forte Dei pietas tuam animam dignetur invisere, ac dare pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, ut resipisceres a diaboli laqueis, a quo captivus detineris. Novimus te paterne monitum a felicis recordationis prædecessore nostro, ut a te separares perniciem illam Christianæ religionis Martinum Lutherum: & cum jam toti orbi manifestæ essent scelestissimæ machinationes illius, speravimus & te ad cor penitus reversurum.

Sed quoniam expectavimus uvas, *& ecce quia frustra conflavit conflator, malitia enim tua non sunt consumptæ*: cogit nos miseratio tui, coegit paternus amor, quo te, & tibi subditos Saxones in domino semper fuimus prosecuti, salutaribus & paternis monitis adhuc convenire, ut vel tandem resipiscatis, antequam plane in vos conveniat quod mox subdit propheta: *Argentum reprobum vocate eos, quia dominus projecit eos*.

Jerem. 6.

Ibidem.

Et quid dicemus vobis, quam quod Galatis suis Paulus? *O insensati, quis vos fascinavit veritati non obedire? Currebatis bene: interrogate patres vestros, ac dicent vobis: majores vestros, & annuntiabunt vobis*, quod ab ea ætate, qua uno eodemque tempore vixere Hadrianus Romanus pontifex & Carolus ille magnus imperator, Saxonicæ fidei plantatores, ad nostra usque & carissimi in Christo filii nostri Caroli tempora, avi & proavi vestri atque adeo Saxones omnes, semper habiti estis veluti pacis amatores, fidei propugnatores, per omnia obedientiæ pacifici filii: talesque ut non immerito Gregorius V. natione Saxo, olim Romanus pontifex, Saxoniæ ducem in Romani imperatoris constituerit electorem. *Quomodo ergo tam cito mutatus est color optimus? Cur tam facile transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud evangelium, quod non est aliud, nisi sunt quidam, qui vos conturbant, & volunt convertere euangelium Christi?* Quis vineam domini sabaoth tam pulchre plantatam est demolitus? Certe exterminavit eam aper de silva, & singularis ferus depastus est eam. Sed væ illud a vobis, a domesticis & amicis, a cruciatu præcordiorum. Obsecramus te fili dilecte in Christo, leva oculos tuos in directum, & vide ubi sis prostratus.

Galat. 3.

Deut. 32.

Thren. 4.

Galat. 1.

Isaia. 5.

Psalm. 79.

Considera quantam ecclesiæ Christi, tot malis undique circumvallatæ ac pene oppressæ, pro opera qua illi subvenire debueras, cladem insuper intulisti. Oppugnatur foris ab infestissimo illo ac potentissimo Christiani nominis hoste. Diffident intus principes reipublicæ Christianæ, & in mutuam armati perniciem, cruentissimis inter se odiis confligantur; & in fraterna viscera ferrum stringunt, ut vix Ethnici inter se crudelius. An hæc ita tibi visa sunt non satis gravia, nisi contritionem induceres super contritionem, nutriens ac fovens serpentem illum in sinu tuo, qui veneno linguæ suæ ecclesiam & terras infecit adeo, ut nunc pervenerit gladius etiam usque ad animam? Quanto autem pluris est anima quam corpus, tanto gravius est prædictis omnibus horrendum illud & plus quam Tartareum venenum quo hæreseon ac schismatum contagione tot myriades animarum interierunt, intereuntque. Ita tibi debemus omnes, quod nunc passim ab unitate matris ecclesiæ recedatur: Quod avertatur vulgus indoctum, ac bis mille præstigiis ac fascinationibus retrahatur a fide, quam suxit ab ubere materno: Quod basilicæ sint sine plebibus, plebs sine sacerdotibus: sacerdotes sine debita reverentia, & sine Christo denique Christiani: Quod sacramenta fidei, non sacra censeantur: Quod sanctuarium Christi, sanctum esse negetur: quod dies festi festivis frustrentur solenniis: Quod morian-

tur homines in peccatis suis, rapiantur animæ A
ad tribunal terrificum, nec pœnitentia reconciliati, nec sacra communione muniti: Quod pulcerrimus ille tabernaculi ordo confusus sit, & pro Christiana pace ac tranquillitate ad rebellionem, ad rapinas, ad cædes, ad incendia, cum magno ac manifesto Christianæ reipublicæ discrimine, veluti classico passim excitati. Pro quibus egregiis tuis in ecclesiam Christi meritis, quo te præmio, imo quo non supplicio dignum censebimus? At dices forte, Serpens me decepit. Dignam certe recepisti mercedem, qui illum nutrivisti in sinu tuo. Sed itane stultus es ac sine corde, ut in eis maxime rebus, in quibus errare damnari est, uni homuncioni cooperto peccatis, quam tot B
sanctissimis ab initio patribus, qui in lege Dei meditati sunt die ac nocte, & quam tot universalibus conciliis, adversus quæ impudens os illud velut sepulcrum patens, se aperire non erubescit: sanctæ denique & catholicæ ecclesiæ, cujus ritum, consuetudinem & decreta, a temporibus apostolorum ad nos usque inviolabiliter observata, unus iste sacrilega temeritate damnare præsumit, plus credere potueris? O cæcam dementiam, ac plus quam Judaicam cæcitatem! At fortassis hoc tibi imposuit, quod veterator ille Martinus, & ejus sequaces, de capitulis scripturarum visi sunt sua confirmare. Et quis tandem hæreticorum ita non fecit? An non hæ sunt veteris serpentis astutiæ, qui hac C
veluti esca obducto hamo miseris animabus mille technis & versutiis semper est insidiatus: quique, quo angularem infringeret veræ fidei lapidem, ac Christianam scinderet unitatem, in scripturarum agrum suum seminare semen, & perversam scripturarum intelligentiam jampridem est aggressus? Cum itaque maxima semper pars ecclesiarum, imperita turba sit, & vix unus reperiatur aut alter, qui spiritualibus oculis de scripturarum intelligentia digne valeat judicare: siquidem librum signatum legimus,
Apoc. 5. quem solus leo de tribu Juda dignatus est aperire, ac solvere signacula ejus: quæ tandem est ista diabolica excæcatio, uni carnali homuncioni, semper eructanti crapulam & po- D
tum, quam reliquo orbi universo, quam tot spiritualibus patribus, quorum voluntas semper fuit in lege domini, qui vitæ sanctimonia, ostensione spiritus, ac virtute, glorioso denique martyrio suam doctrinam comprobaverunt, in scripturarum intelligentia plus apud te fidei habere potuisse? O cæcitatem novam & inauditam! Unus apostata tibi potuit persuadere, fefellisse priores universos, errare posteros, & in solum se & quos decepit pervenisse regnum Dei, pervenisse totas miserationum Dei divitias, ac gratiam universitatis?
Jerem. 4. Et quid non dicimus cum propheta: *Heu, heu, heu, domine: ergone decepisti populum tuum?* Quin potius, cur non devitatis (se- E
cundum apostolicum præceptum) quæstionibus ac pugnis verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & subvertunt corda audientium, ex operibus suis, juxta dominicam designationem,
Matth. 7. studuistis cognoscere filium profanum istum, qui ad vos venit primum in vestimentis ovium, lupus intrinsecus rapacissimus? Siquidem non ex foliis, non ex floribus, sed ex fructibus arbor cognoscenda erat.

Annon manifesti sunt nequissimi fructus ejus? Siquidem sacrilegus hic adversus Deum, imagines sacras, atque adeo ipsam crucem Christi, sceleratis manibus confringere, & pollutis conculcare pedibus non formidat: contra sacerdotes Dei furore impio temerarie debacchans, non desinit laicos, ad lavandas sibi in eorum sanguine manus sedulo concitare: ecclesiam Christi parricidalibus armis oppugnans, hoc agit assiduo, ut suffocentur homines in peccatis suis: hoc unum elaborat, ne divina misericordia suis sacramentis, quæ peccatorum remedia efficacia esse voluit, vulneratos in ecclesia sua curet. Ita enim ea aut sustulit universa, aut hæreseos suæ pestifero infecit veneno, ut toxicum magis requirat, quam animarum medicinas.

Præcepit suis ne indignanti Deo quis satisfaciat: ne jejuniis, orationibus, lamentationibus peccata redimat: ne hostia illa placens Deo, corpus & sanguis domini nostri Jesu Christi a sacerdotibus offeratur quotidie pro peccatis nostris. Vota docet non reddere domino Deo suo. Et cum ipse sit apostata, ac professionis suæ desertor, ut plurimos sui faciat similes, sancta illa Deo vasa polluere non veretur, consecratasque Christo virgines, & vitam monasticam professas, extrahere a monasteriis suis, & mundo, imo diabolo quem semel abjuraverunt, reddere. Quod in veteri lege in umbraticis sacerdotibus dominus non tulit, quod Ethnici in idolorum suorum flaminibus omnes sunt abominati, Christi sacerdotes etiam vilissimis copulat meretricibus. Sanctos patres illos, quorum vita & doctrina illustravit universum mundum, non solum debito honore non prosequitur, sed multo quam Cain scelestius despicit, deridet, contemnit, insectatur.

Sacrosanctis omnibus universalibus conciliis impudenti ore palam contradicit, ac sacrilega lingua detrahit: libertatis specie licentiosam quamdam vitam, nullis constrictam legibus, ac vere ferinam, inducere conatur. Unde & exlex homo, contemptor ac violator legum omnium, in tantam erupit mentis vesaniam, ut sanctissimorum patrum decreta & ecclesiasticos canones igne publico concremare non formidarit. Et breviter Christianam veritatem, omnem rerum ordinem, pulcerrimam denique ecclesiæ faciem, a Christo, ab apostolis, apostolicisque viris ac sanctissimis patribus ab initio constitutam, unus hic post tot centenos annos discindere, invertere ac deformare molitur.

Quod si nondum satis etiam internoscis, de Christiano magisterio, an de Antichristi spiritu ista proficiscantur: si ita fascinavit te præstigiator ille, ut credere possis unum hunc perfidissimum apostatam, veluti alterum Elisæum habere duplicem spiritum Eliæ, aut alterum esse, quem se jactitat, Danielem, in quo sit spiritus amplior & intelligentia scripturarum major, quam in omnibus olim sanctissimis illis doctissimisque viris, quam in sacrosancta ecclesia catholica, quid est te uno cæcius? Aut si jam ex fructibus arborem cognoscens, in errore persistis tamen, quid te miserius?

Sed esto: transfiguratus sit coram te satanas ille in angelum lucis, & quæ manifesta sunt opera carnis ac diabolica, spiritus esse & Christi opera, venenata sua facundia persuadere potuerit. Numquid non ubique vel hoc ipso pro-

prodit; cujusnam spiritus sit, quod omnis ejus sermo amarus est, virulentus, arrogans, ac maledicentissimus, nusquam non scatens conviciis, blasphemiis ac scommatibus plusquam venenatis, adversus omne Christianæ pietatis, modestiæ, mansuetudinis ac benignitatis officium? Numquid ita docuit Paulus, cujus se jactitat spiritum habere, cum nulla ejus extet epistola, quæ non pacem & unitatem, ac alias id genus virtutes redoleat? An non Romanos suos hortatur in domino, ut in caritate fraternitatis se diligant invicem, sectentur quæ sunt pacis, & quæ ædificationis custodiant? Corinthiis annon testa-
Galat. 6. tur, se docere in ecclesiis, Deum, non dissensionis, sed pacis Deum esse? Et, breviter, numquid non ubique clamat, ubique docet euangelica illa tuba, ut digne ambulemus in omni humilitate ac mansuetudine, cum
Ephes. 4. patientia supportantes invicem in caritate, soliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis, utque deponamus omnem iram, indigna-
Coloss. 3. tionem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem? Quo igitur pacto maledicentiam, amaritudinem, iram, indignationem, blasphemiam, inflationem, jactationem, quæ ita huic peculiaria sunt, ut illa Paulo, ac illius discipulis universis, qui mitis est ac humilis corde: non Paulini, non Christiani, sed diabolici spiritus esse certissima indicia, vel cæco non clarissime appareat?

Ex verbis illius quomodo non intellexisti, Christum in corde suo, an vero antichristum
Matth. 3. haberet, secundum quod ipsa Veritas in evangelio ait: *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? De abundantia enim cordis os loquitur*. Et cum scriptum sit,
1. Cor. 3. quod *maledici regnum Dei non possidebunt*: Item
Matth. 5. cum in euangelio dicat dominus: *Quicumque dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio: Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ incendio*.

Illumne esse antichristi apostolum, cuiquam obscurum esse poterit? qui non modo sacerdotes Dei, sed & principem sacerdotum Petri successorem, Jesu Christi in terris vicarium, tam nefandis infamibusque nominibus, tam inauditis contumeliis, conviciis, ac blasphemiis, nusquam non lacerat, discerpit & insectatur, ut ea commemorare pudica refugiat lingua, & audire horreant aures castæ: Qui apostolicam cathedram in qua præsedit caput apostolorum Petrus, cui præfuerunt tot sancti pontifices, quam ecclesiam principalem, unde sit exorta unitas sacerdotalis, sanctus ille & gloriosus martyr Cyprianus, non dubitat asserere, impio ac pestilenti ore cathedram pestilentiæ, antichristianam, diabolicam, & si qua potuit excogitare nefandiora, toties appellare non cessat: Qui scholas Christianas, quæ tam multos doctissimos sanctissimosque viros, tam egregias in ecclesia Dei columnas nobis protulerunt, impudica lingua sua, lupanaria, Sodomas & Gomorrhas ubique vocare non verecundatur: Qui non satis habet, omnipotentis Dei sacerdotes probris omnibus, conviciis, contumeliis, ac blasphemiis horrendis & inauditis, nunquam non publice ac privatim insectari, quibusvis viliores facere, nisi etiam laicos concitet ad lavandas sibi manus in sanguine ipsorum: Cum tamen quanto honore haberi velit sacerdotes suos, maxime autem principem sacerdotum, idem ipse Do-

minus in Deuteronomio testatus est, dicens:
Si difficile & ambiguum apud te judicium esse Deut. 17.
prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & judicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem: & facies quæcumque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te juxta legem ejus; sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. Et Samuel cum sperneretur a filiis
Israel, annon dicit dominus: *Non enim te* 1. Reg. 8.
spreverunt, sed me, ne regnem super eos: manifeste ostendens, invisibilem se contemni, cum visibilem quis spernit sacerdotem? Quare & Moses murmuranti adversus se populo
respondit: *Non adversus me murmurastis, sed* Exod. 16.
adversus dominum Deum vestrum. Quod si Leviticos illos sacerdotes tanta honoris prærogativa præcellere voluerit dominus, qui exemplari tantum ac umbræ deserviebant cælestium, in umbratico illo tabernaculo sacrificiorum officia consumentes: quo tandem honoris loco
eos haberi voluit, quibus tradidit claves re- Matth. 16.
gni cælorum? tantamque tribuit potestatem, ut quæ ligarent super terram, ligarentur & in cælis: & quæ solverent super terram, soluta essent & in cælis: utque quorum ipsi dimitterent peccata, dimissa forent: quorum retinerent, forent & retenta? Qui non sanguinem hircorum aut vitulorum, sed hostiam vivam, sanctam, immaculatam, corpus & sanguinem domini nostri Jesu Christi offerunt quotidie pro peccatis nostris, conficiunt verbo suo ac manibus tractant? breviter sacramenta omnia, quibus hominibus vita salusque tribuitur animarum, suis perficiunt orationibus? Quanto, inquam, honore hos præcellere voluerit dominus, quis tandem dubitabit, quod nec ipse tacuit in euangelio, cum dixit ad
eos: *Qui vos audit, me audit: & qui vos* Luc. 10.
spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit & eum qui misit me? Et quid consequitur? quod in eumdem Christum blasphemus est & maledicus, qui sacerdoti Christi blasphemat aut maledicit. Annon hoc primum man-
datum in retributione. *Honora patrem & ma-* Exod. 20.
trem, ut sis longævus super terram? Qui au- Deut. 3.
tem maledicit patri aut matri, morte moriatur. Numquid ad carnales tantum parentes illud est referendum? Et num minus ad eos qui nos in Christo regeneraverunt, per quos Christiani sumus, qui nobis peccata dimittunt, qui cælestibus nos pascunt sacramentis? Quid si peccatores sunt & mali sacerdotes? Quid si & parentes? Numquid propterea eos non honorare, aut eis maledicere licebit? Numquid non & Judas erat inter eos, quos dominus misit ante faciem suam, & ad quos dicebat:
Quicumque non receperit vos, neque audierit ser- Luc. 10.
mones vestros, exeuntes foras de domo aut civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen Matth. 10.
dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati. Annon præcepit ita apostolus: *Obedite* Hebr. 13.

præpositis vestris, & subjacere eis? Quod si malis & peccatoribus non sit obediendum, quibus tandem? Quoniam, *si dixerimus, Peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quis es, noli discutere pastorem: noli te judicem Dei constituere & Christi. Annon ita præcepit dominus in evangelio, dicens? *Super cathedram Mosis sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia quæcumque dixerint vobis, servate & facite: Si qua autem fecerint male, facere nolite:* manifeste significans, habere eos dignitatem, tametsi vitæ essent perditæ. Numquid idem dominus, cum postea tempore passionis alapam accepisset a servo sacerdotis, dicenti sibi: *Sic respondes pontifici?* adversus pontificem quidquam dixit contumeliose? quin magis innocentiam suam asserens & ostendens: *Si male*, inquit, *locutus sum, exprobra de malo: sin bene, quid me cædis?* Annon & Paulus, cum cæderetur in concilio jussu Ananiæ, diceretque ad eum: *Percutiet te Deus, paries dealbate: Et tu sedens judicas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti:* audiens ab astantibus: *Sic insimulas sacerdotem Dei, maledicendo ipsum?* tamen mane nomen & umbram quamdam sacerdotis cogitans expavit? *Nesciebam*, inquit, *fratres, quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: Principi populi tui non maledices.* Quo magis miramur, quod ex istis diabolici spiritus operibus, veluti fructibus nequissimis arborem pessimam nondum cognovistis. Et quis tandem est ita hebes animo, ut non videat quo nunc prorumpant furiosissimi conatus istius, cum ut quisque est facinorosissimus, desperatissimus, aut perditissimus latro aut homicida, sub istius vexillis ac signis conveniant? Ecclesiam jam Christi parricidalibus armis ac sacrilegis manibus non clam, sed palam oppugnantes, consecrata Deo loca, templa & monasteria exurunt & prophanant: Christo dicatas virgines, sacerdotes Christi & monachos crudelissime persequuntur, ecclesiarum bona diripiunt: & breviter, rapinis, latrociniis, cædibus, incendiis, confundunt universa: excæcante nimirum eos justo Dei judicio, & in insaniam tam manifestam erumpere permittente, ut neminem jam latere possint scelestissimæ machinationes istius. Atque hi, qui pestifera contagione ipsius infectos sese nunc tandem cognoverunt, schismatico errore deposito, ac hæretico furore deserto, unitatis ac veritatis domicilium fidei sanitate repetunt. Inter quos, dilecte nobis in Christo Jesu, cum a te non ex postremis reversurum ad salutarem matris sinum speravissemus, quem revertentem libenter & obviis excepissemus manibus: bona spe tandem nostra frustrati, videmus supra petram induravisse te faciem tuam: videmus perniciem illam animarum Lutherum sub tuo patrocinio latitantem, suum adhuc virus longe lateque spargere. Sed quoniam adhuc potens est dominus Deus etiam de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ, antequam egrediatur ut ignis indignatio ejus, & succendatur, nec sit qui extinguat: ideo te, fili dilecte in Christo, obsecramus per viscera nostri redemptoris domini nostri Jesu Christi, per Christianam unitatem, per patriæ caritatem, per tuam denique ipsius tuorumque salutem, miserere ecclesiæ Christi, & tot jam malorum procellis undique exagitatæ ac pene oppressæ, tua maxime culpa, aliquando fer opem: miserere patriæ nostræ, quæ sinceræ olim fidei, eximiæ religionis, sanctæ sub jugo domini ac religiosæ obedientiæ insigni præcellens gloria, perniciem istam religionis Christianæ, ac fidei ac pietatis publicum hostem Martinum, in suis se peperisse ac fovisse visceribus nunc erubescit. Miserere denique tui ipsius, tuorumque miserę seductorum Saxonum. Quos, nisi resipiscatis, & quidem cito, manet præsens & certa ultio divina, quam neque in hoc sæculo effugietis, neque in futuro. Hæc dicit dominus Deus: *Audi, popule stulte, audi princeps qui non habes cor: qui habetis oculos & non videtis: aures, & non auditis: Me ergo non timebitis, & a facie mea non dolebitis?* numquid non audistis, quæ fecerim in diebus antiquis? Legite scripturas, in quibus putatis vos vitam æternam habere, & invenietis, quam gravis semper fuerit, & quam terribilis divina vindicta in illos qui in populo Dei schisma concitaverunt. Numquid non legistis horribilem divinam ultionem adversus Dathan & Abiron, quod multitudinem adversus Mosen concitavissent, quos dehiscens sub pedibus terra, & aperiens os suum, deglutivit, & omnia quæ ad eos pertinuerunt, ita ut descenderent viventes in infernum? Et adversus Core, quem eamdem ob causam cum ducentis & quinquaginta viris cælestis flamma devoravit? Quod si ob durius imperium fortassis, aut quorumdam pastorum seu ignaviam, seu malitiam schismata excitanda putatis: numquid non ex libro Regum audistis adeo indignatum fuisse dominum adversus decem tribus filiorum Israel, & in omne semen eorum, ut dimoverit eos & tradiderit in direptionem, donec projiceret eos a facie sua? Ob quam tandem culpam, nisi quod ob durius imperium Salomonis, & imprudentius arrogantiusque responsum Roboam regis Jerusalem, scissæ fuerunt a tribu Juda & Benjamin? Quam præsens semper fuerit dominus vindex sacerdotibus suis, an non Saul ab regio abjectus honore, & Ozias rex Juda percussus lepra, propterea quod quæ sacerdotes domini sunt ausi usurpare, sufficienti vobis potuerunt esse argumento? Et breviter, annon omnes testantur historiæ, universos ultrice domini manu infelice periisse exitu, qui in Christos domini sacrilegas manus injicere non formidaverunt? Contra autem, felicia omnia, & longam illis contigisse vitam, qui Christum in sacerdotibus suis venerati sunt? Moveant ergo vos exempla aliorum, & cogitate quid vobis sit expectandum, qui venerabilem Dei chorum in manus tentatis tradere profanas. Proinde quod dominus per Mosen præcepit universo populo Israel, ut separarentur a tabernaculis Core, Dathan & Abiron, nec tangerent quidquam quod ad eos pertineret, ne involverentur in peccatis eorum: hoc & vobis, præcipue autem tibi, dilecte fili, ejusdem domini nostri auctoritate præcipimus, & obsecramus in Christo Jesu, ut separemini a Martino Luthero, auferatis a vobis petram illam scandali, neque tangatis quod illius est, ne & vos divina ultio involvat subito in peccatis illius. *Expurgate quamprimum fermentum illud, quod reliquam fidei vestræ massam corrupit, ut sitis nova conspersio, novaque creatura.*

Non dedigneris, fili dilecte, Paulum imitari, quem sicut vicisti in ecclesiæ Dei persecutio-

[Margin references: 1. Joan. 1. — Matth. 23. — Joan. 18. — Act. 23. — Act. 23. — Exod. 22. — Matth. 3. — Jerem. 5. — Joan. 5. — Num. 16. — 4. Reg. 17. — 3. Reg. 12. — 1. Reg. 15. — 2. Paral. 26. — Num. 16. — 1. Cor. 5.]

cutione, tam gravem animarum perniciem sub A tuo nutriens patrocinio: ita reversus ad cor, effice ut omnes intelligant tuam conversionem: atque qui per te sunt scandalizati, in te rursus glorificent Deum. Maxime autem hoc præsta quamprimum, ut impurum os illud obstruatur, ut capuletur blasphema lingua, quæ contra Deum ac sanctos ejus loqui non cessat, & virus suum undique spargit. Et
Jerem. 6. ut propheticis vos verbis admoneamus, *State super vias, & videte ac interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & invenietis refrigerium animabus vestris*. State, inquam, & doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, per B quam ambulaverunt patres vestri, quam demonstraverunt tot myriades martyrum, docueruntque tot millia confessorum, & ambulate in ea.

Quod si à vobis impetraverimus, sicut & sincere speramus, erit quod gaudeamus cum angelis de peccatore pœnitentiam agente, & perditam rursus inventam ovem humeris nostris ad ovile domini gaudentes reportabimus, paternaque pietate, quantum in nobis fuerit, stolam vobis pristinam restituemus.

Quod si dixeritis, *Non ambulabimus*: & paterne salubriterque vos monenti respondebitis, *Non audiemus*. *Ideo audite gentes*, C
Jerem. 6. dicit dominus, *& cognoscite congregationes, quanta ego faciam eis. Ecce ego adducam mala super populum istum fructum cogitationum ejus, quia verba mea non audierunt, & legem meam projecerunt*. Sed & hoc tibi denuntiamus in virtute omnipotentis Dei & domini nostri Jesu Christi, cujus in terris vicarius sumus, nec te in præsenti sæculo hoc laturum impune, & in futuro æterni te ignis expectare incendium. Vivunt una pontifex Hadrianus & religiosissimus imperator Carolus, meus carissimus in Christo filius & alumnus. Cujus tu edictum vere Christianum adversus Lutheranam perfidiam, & quod talem decebat imperatorem, non sine gravi offensa ac vili- D pensione Cæsareæ majestatis violare non timuisti. Non committemus, ut quos olim cum Magno Carolo Hadrianus pontifex in Christo genuerunt, nunc Hadrianus pontifex & imperator Carolus sub schismatico ac hæretico tyranno, hæreseon ac schismatum sinamus interire contagione. Quare revertimini ad cor, & resipiscite tu tuique misere seducti Saxones, nisi utrumque gladium, apostolicum simul & Cæsareum, olim velitis experiri.

Scripta Romæ anno domini millesimo quingentesimo vigesimosecundo.

BREVE HADRIANI PAPÆ VI.

AD INQUISITOREM COMENSEM.

Inquisitoribus hæreticæ pravitatis datur facultas procedendi contra incantatores, sortilegos, diabolo obedientiam præstantes, fidem abnegantes, &c.

Hadrianus episcopus, &c. Dilecte fili salutem & apostolicam benedictionem.

DUDUM, uti nobis exponi fecisti, per felicis recordationis Julium papam secundum prædecessorem nostrum, non sine magna tunc animi sui displicentia accepto, quod per quemdam Georgium de Casali, ordinis fratrum Prædicatorum professorem, & in civitate Cremonensi hæreticæ pravitatis inquisitorem deputatum, in nonnullis Lombardiæ partibus, & præsertim in locis, in quibus dictus Georgius inquisitor deputatus erat, repertæ fuerunt quamplures utriusque sexus personæ, propriæ salutis immemores, & a fide catholica deviantes, certam sectam facientes; fidem, quam in sacri susceptione baptismatis susceperunt, abnegantes, sanctam crucem pedibus conculcantes, & opprobria super eam perpetrantes, ecclesiasticis & præsertim eucharistiæ sacramentis abutentes, diabolum in suum dominum & patronum assumentes, eique obedientiam & reverentiam exhibentes, & suis incantationibus, carminibus, sortilegiis, aliisque nefandis superstitionibus, jumenta & fructus terræ multipliciter lædentes: aliaque quamplurima nefanda, excessus & crimina eodem diabolo instigante committentes & perpetrantes, in animarum suarum periculum, divinæ majestatis offensam, perniciosumque exemplum, & scandalum plurimorum.

Contra quas cum dictus Georgius tunc, ut asserebat, in dictis locis suæ inquisitioni deputatis, prout ipsius Georgii incumbebat officio, ipse Georgius processisset; nonnulli autem tam clerici quam laici illarum partium, quærentes plus sapere quam oportet, præmissa delicta ad ejusdem Georgii inquisitionis officium non pertinere temere asserentes, præsumentes in populo errores & scandala seminaverunt: sicque eumdem Georgium in populo odiosum reddere, & dicti Georgii officium impedire conati fuerunt, prout etiam tunc impediebant: ita quod propter præmissa, personæ prædictæ delicta hujusmodi perpetrantes, remanebant impunitæ, & aliæ eorum exemplo ad similia perpetranda quotidie inducebantur, in non modicum fidei opprobrium, animarum periculum, & scandalum E plurimorum.

Dictus prædecessor volens (ne inquisitionis officii executio quomodolibet retardaretur, & labes hæreticæ pravitatis longius venena diffunderet) providere, dicto Georgio per quasdam suas in forma brevis literas commisit & mandavit, quatenus in locis ejusdem Georgii inquisitioni deputatis, de excessibus hujusmodi cognoscere, & contra quascumque personas, cujuscumque conditionis & præeminentiæ forent; inquisitionis officium exercere & exequi; ipsasque personas, quas in præmissis culpabiles reperiret, una cum locorum ordi-

nario-

nariorum vicariis, quatenus voluissent interesse, juxta dictarum personarum demerita corrigere & punire deberet, secundum modum contra alios hæreticos a jure ex sacris canonibus statutum: contradictores quoscumque per censuram ecclesiasticam, & alia juris opportuna remedia compescendo. Eos vero qui in præmissis, consilium, auxilium vel favorem præstarent, præfatus prædecessor noster, eisdem indulgentiis uti & gaudere decrevit, quibus Crucesignati contra alios hæreticos, ex indulto apostolico eis concesso, tunc gaudebant & utebantur, prout in dictis literis plenius contineri dicitur.

Et sicut eadem expositio subjungebat, non solum delicta & crimina hujusmodi contra fidem catholicam & Christianam religionem, sub jurisdictione inquisitoris Cremonensis committuntur & perpetrantur; sed omnibus aliis locis & diœcesibus sub jurisdictione aliorum inquisitorum dicti ordinis congregationis Lombardiæ, in dies perpetrantur & committuntur. Et cum eadem sint delicta, eadem profecto provisione & castigatione eis est earumdem literarum tenore providendum. Quare tu, sicut asseris, in civitate Comensi, ubi dictæ pravitatis inquisitor existis, tam tuo, quam omnium aliorum dictorum ordinis & congregationis hæreticæ pravitatis inquisitorum ubilibet consistentium & deputatorum nominibus, fecisti nobis humiliter supplicari, ut literas prædictas ad vos extendere & ampliare, aliasque desuper opportune dignaremur providere.

Nos igitur hujusmodi supplicationi inclinati, literas prædictas, cum omnibus in eis contentis clausulis, in omnibus & per omnia, prout in eisdem literis continetur, ad te, & ad alios ordinis & congregationis hujusmodi inquisitores, tam impræsentiarum deputatos, quam in futurum perpetuis futuris temporibus deputandos, ac si tibi, & cuilibet inquisitorum prædictorum dirigerentur, & directæ fuissent, apostolica auctoritate, tenore præsentium extendimus; ipsasque literas tibi & illis, ut præmittitur, eisdem auctoritate & tenore concedimus;

Non obstantibus omnibus illis, quæ idem Julius prædecessor voluit non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque.

Et quia difficile foret præsentes literas ad singula loca, in quibus de eis fides forsan fuerit facienda, deferre: volumus & apostolica auctoritate decernimus, quod ipsarum transsumptis, manu cujuscumque notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus curiæ, seu personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, in judicio & alibi, ubi opus fuerit, eadem prorsus fides adhibeatur, quæ adhiberetur eisdem præsentibus, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die vigesima Julii, millesimo quingentesimo vigesimotertio, pontificatus nostri anno primo.

Euangelista.

ANNO CHRISTI 1522.

Ex Bessin. Concil. Rotomag. Prov. par. I. pag. 189.

CONCILIUM ROTOMAGENSE

A GEORGIO II. CUM SUFFRAGANEIS CELEBRATUM Anno Domini MCCCCCXXII.

Ex MS. codice D. Joannis le Prevost *Canonici Rotomagensis*.

In prima Sessione Concilii Provincialis Neustriæ hæc acta sunt.

CAPITULA.

I.

ADHORTATUR tuba illa in spiritu Dei Apostolus Episcopos Dei vicibus fungentes, quorum fidei thesaurus ille Evangelicæ doctrinæ, veluti selectis dispensatoribus a Christo speciatim concreditus est, undequaque inculpatos esse primum oportere, longeque semotos a vitiis illorum qui vulgo magistratus.... (a) Evangelii, Christique titulus ad quæstum ipsis turpiter imputetur. Proinde ut & morum integritas, & vitæ sanctimonia, & boni fama nominis, Christi Ecclesiæ Pastoribus præsertim hujus inclitæ Provinciæ (quam Neustriam dicunt) Archiepiscopo & Episcopis illabefactata, semper (Christo auspice) & sit subditis exemplo, & coram omnibus luceat, statutum & ordinatum est in hunc qui sequitur modum.

II.

In primis, cum veri Christi Pastores super gregem vigilare, vultusque sibi commissi pecoris diligenter agnoscere debeant, utpote salutaris doctrinæ pabulo, verbo & opere ipsum refocillando populum; amodo noctis vigilias summa cura continuent, resideantque personaliter Archiepiscopus ceterique Suffraganei quilibet in sua Diœcesi, astringantque cum effectu Curatos, Decanos, Abbates, & Priores

(a) Sic supplendam conjicio MS. codicis atque editionis prioris lacunam: *a vitiis illorum qui vulgo magistri mendaces appellantur*, 2. Petri cap. 2. v. 2. *ne Evangelii*, &c.

res Conventuales, ceterosque sibi subditos, maxime curam animarum habentes, ad residentiam in suis beneficiis respective faciendam personalem; nec cum aliquo dispensent, nisi causa dispensandi legitima prius judicetur, quæ etiam in dispensationis literis ad tollendum omnem scrupulum inseratur.

III.

Ceterum attendentes quod scriptum est: *Beatus qui excutit manus suas ab omni munere*; potestasque ordinandi & Ordines ministrandi, seu manus imponendi, beneficia conferendi, electiones confirmandi, spiritualia sint, & gratis conferri debeant; dicente Christo: *Gratis accepistis, gratis date*: pro hujusmodi igitur Ordinum tum minorum, tum sacrorum, beneficiorum insuper simplicium, vel curam animarum etiam habentium collationibus, dimissoriis dandis, manuum impositionibus, electionum confirmationibus, officiorum denique in Ecclesiis ac Officiariorum commissionibus, nulla penitus per Archiepiscopum, Episcopos, seu quoscumque alios Prælatos, vel etiam pro præsentationibus ad beneficia a Patronis seu Collatoribus pecunia recipiatur, vel exigatur in posterum.

IV.

Cumque etiam Episcopi, & alii jurisdictionem quasi Episcopalem habentes procuratores sint animarum; & defunctorum voluntates, elogia seu testamenta exequi, seu executioni demandare teneantur: ne pium defunctorum propositum improba calliditate extinguatur ac defraudetur, de cetero inquiratur sollicite per Prælatos seu eorum officiarios, aut eos, quibus de jure vel consuetudine de executione testamentorum competit jurisdictio, de testamentis, codicillis, elogiis seu ultimis voluntatibus defunctorum, cogantur que executores (si qui sint) alioquin illi qui de dictis executionibus sese onerabunt, ad implendum pias & ultimas defunctorum voluntates, necnon ad reddendas compoti rationes in fine anni Magistris testatorum. Quod si quid reliqui in pios usus (legatis persolutis) superfit exponendum; secundum juris dispositionem fiat proclama generale ad convocandum creditores, eum insinuationibus seu seclusionibus, fiatque processus contra creditores absentes, & feratur sententia super inventario dictorum bonorum conficiendo, per quem declaretur dictum residuum juxta piam defunctorum voluntatem impendendum esse, nec ultra anni unius curriculum ad id explendum induciæ dentur, nisi rationabilis causa jure ipso sancita sit. Et ut sine dispendio omnia circa præmissa fiant, neve, humanitatis obtentu, relictæ pecuniæ judiciorum dispendiis præter æquum insumantur, Archiepiscopus ceterique Prælati pro quolibet testamento non recipiant ultra summam 7 solidorum & 6 denariorum Turonensium, salvo jure minus recipiendi secundum qualitatem testatorum & testamentorum, codicillorum, seu elogiorum.

V.

Sed nec satis est Prælatis ipsis circa præmissa bene versari, etiam docere & orare, nisi adsit eleemosinæ largitio, quorum auribus vox illa insonat divina: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*. Emendæ itaque seu mulctæ pecuniariæ, quæ in futurum pro sceleribus & commissis in Curiis Ecclesiasticis taxabuntur, in pios usus per Prælatos Ecclesiasticos convertantur, seu per eorum eleemosinarios vel commissarios converti jubeant atque erogari.

VI.

Porro cum quilibet Christianus in Fonte Baptismali anulo Fidei subarratus, satanæ ac pompis ejus renuntiaverit, humilitatem Christi induendo, qui & suos mollibus vestiri noluit, sed simplicibus uti judicavit; nihilque in Episcopali cervice splendidius fulgeat quam humilitas, vestesque ministrorum nec perlucidæ, nec sordidæ esse debeant; posthac Archiepiscopus, Episcopi, ceterique Ecclesiarum Prælati vestibus honestis secundum consonantiam status induantur, ut in hoc a laico saltem discriminari possint. Nullæque personæ Ecclesiasticæ, cujuscumque status vel præeminentiæ, etiamsi Archiepiscopali, Episcopali vel alia fungantur dignitate, aut domesticis eorumdem Clericis, vestibus sericeis cujusvis generis (quæ magis ad pompam quam necessitatem a pluribus assumuntur) in Ecclesiis vel locis publicis coram populo, aut deferre, aut uti liceat, verum aliis honestis indumentis eorum statui congruentibus sint contenti, abjiciantque ac prorsus suis domibus eliminent affeclas istos seu famulos variis vestimentorum coloribus (ut passim videre licet) dissectos, quæ mentis sectionem magis quam doctrinæ

ANNO CHRISTI 1522.

ctrinæ integritatem aut soliditatem, omnibus etiam plebeiis in magnum status Ecclesiastici dedecus palam ostendunt. A

Sequuntur ea quæ fuerunt proposita super Capitula prædicti Concilii.

TITULI CAPITULORUM

1. *Numquid peccent Canonici confabulantes in Choro de rebus prophanis durante Servitio divino, aut alias vagantes seu deambulantes in Ecclesia, dicto durante servitio, & nonne teneantur continuare Servitium?* B
2. *An residentia Canonicorum in Ecclesia Cathedrali vel Collegiata excuset Canonicum beneficiarium a residentia in suo beneficio curam animarum habente?*
3. *An valeat consuetudo Ecclesiæ Cathedralis, qua Canonici volentes visitare suos Parochianos arctantur ad residentiam in Ecclesia Cathedrali die Paschæ dimissis ovibus propriis?*
4. *Utrum liceat eisdem aliquid recipere pro receptione Canonicorum de novo venientium?*
5. *Numquid Prælati teneantur includere Moniales, extirpare proprietatem Abbatum & Monachorum, ac eos reducere; & si fuerint defectus, an excusentur per visitationem, vel alios inquirere teneantur?* C
6. *An valeat consuetudo ut Monachi lautius vivant quam contineat eorum regula.*
7. *Numquid in quolibet Monasterio teneantur habere præceptorem ad docendum Religiosos juvenes, vel eos mittere ad studium?*
8. *An Monachi possint esse compatres, frequentare nuptias; & an prætextu officii sui sint a regulis Monasterii absoluti, & possint passim divagari?*
9. *An liceat Monasterio, Abbati, vel Monachis aliquid recipere ab ingrediente seu recipiendo in Monasterio, & an excuset consuetudo?* D
10. *An Monachi cujuscumque ordinis vel conditionis existant, possint sine consensu Episcopi nova construere ædificia, vel antiqua sumptuosiori modo quam erant reficere?*
11. *An Monachi exempti delinquentes in territorio ordinariorum Episcoporum possint coerceri ab Episcopo vel laico, non obstante exemptione seu privilegio, etiam derogante capitulo:* Volentes, *in sexto; & an subditi Episcoporum teneantur exire Provinciam seu Episcopatum pro justitia habenda contra exemptum coram conservatore privilegiorum suorum?* E

ADVISAMENTUM FACTUM
PER DOMINOS DE DIŒCESI ROTOMAGENSI.

Super articulis eisdem traditis per Reverendissimum in Christo Patrem Dominum Archiepiscopum Rotomagensem & ejus Reverendos Dominos Suffraganeos.

DE CANONICIS.

PRIMO laudant & approbant statuta per Reverendissimum & Reverendos Patres oblata; quibus supplicant addi quæ sequuntur: videlicet super tertio articulo addatur, si placet, hoc verbum (Tonsuram) placeat etiam addi (& Officiorum tam Ecclesiasticorum quam temporalium.)

Placeat insuper superaddi ad quintum articulum (quod pro parvis delictis excommunicationis sententia non feratur; sed si opus sit correctione, satisfactio corporalis, aut cum visum fuerit expedire, salutaris pœnitentia imponatur; ac circa miserabiles personas quæ unde satisfaciant pro pecuniariis emendis, ad quas sunt taxatæ respectus habeatur, sic quod ad cessionem recipiantur, vel alias corporaliter puniantur.)

Secundo super articulis per modum quæstionum oblatis. I. Super primo articulo de confabulationibus: dicunt quod sic.

Super secunda parte ejusdem articuli dicunt, quod vagantes seu ambulantes per Ecclesiam tempore Servitii divini, nisi causa rationabilis id exposcat, etiam peccant.

Quoad continuationem vero & assistentiam Servitii, dicunt quod, cessante legitimo impedimento, debent interesse horis canonicis, & in Anniversariis debent interesse secundum formam fundationum desuper editarum.

SEQUITUR RESPONSIO SECUNDI ARTICULI.

II. *Utrum residentia Canonicorum in Ecclesia Cathedrali vel Collegiata excuset Canonicum beneficiarium a residentia in suo beneficio curam animarum habente?*

Deliberaverunt præfati Domini, quod Canonici Ecclesiarum Cathedralium excusantur. Debent tamen singulis annis ex debito aliquibus diebus solemnibus visitare suos parochianos. De Canonicis Collegiatis subest causa eos dispensandi.

III. *An valeat consuetudo Ecclesiæ Cathedralis, qua Canonici volentes visitare suos parochianos, arctantur ad residentiam in Ecclesia Cathedrali in die Pascha, dimissis ovibus propriis?*

Deliberaverunt præfati Domini quod articulus ille supponit falsum, & quod præcise non arctantur; habet enim Ecclesia suas constitutiones & ordinationes.

IV. *Utrum liceat eisdem aliquid recipere pro receptione Canonicorum de novo venientium?*

Videtur quod sic; dummodo id quod recipitur non tendat ad repletionem ventris vel bursæ, & quod etiam potest peti aliquod paramentum, vel aliud tendens ad cultum divinum.

DE

DE MONACHIS.

V. *Numquid Prælati teneantur includere Moniales, extirpare proprietatem Abbatum & Monachorum, ac eos reducere; & si fuerint defectus, an excusentur per visitationem, vel alios inquirere teneantur?*

Responderunt præfati Domini quod de jure Moniales debent includi, & proprietas ab Abbatibus & Monachis abdicari secundum eorum regulas. Super residuo articuli, propter confusionem ipsius non potest responsio certa dari.

VI. *An valeat consuetudo ut Monachi lautius vivant, quam contineat eorum regula?*

Deliberaverunt quod dicti Monachi debent vivere secundum regulas suorum ordinum, salvis tamen suis privilegiis.

VII. *Numquid in quolibet Monasterio teneantur habere Præceptorem ad docendum religiosos juvenes, vel eos mittere ad studium?*

Dicunt quod sic.

VIII. *An Monachi possint esse compatres, frequentare nuptias: & an prætextu sui officii sint a regulis Monasterii absoluti, & possint passim divagari?*

Dicunt quod non.

IX. *An liceat Monasterio, Abbati vel Monachis aliquid recipere ab ingrediente in Monasterium, & an excuset consuetudo?*

Dicunt quod possunt gratis & sine pacto oblata recipere, non autem petere, aut exigere.

X. *An Monachi cujuscumque ordinis vel conditionis existant possint sine consensu Episcopi nova construere ædificia, vel antiqua sumptuosiori modo, quam erant reficere?*

Possunt construere & reædificare ædificia, non tamen sumptuosiora & ad pompam.

XI. *An Monachi exempti delinquentes in territorio Episcoporum possint coerceri ab Episcopo vel laico, non obstante exemptione seu privilegio, etiam derogante capitulo:* Volentes, *in sexto? & an subditi Episcoporum teneantur exire Provinciam seu Episcopatum pro justitia habenda contra exemptum coram conservatore privilegiorum suorum?*

Deliberaverunt Domini quod possunt per Episcopum coarctari & puniri, donec requirantur a suis Prælatis, & quod non debent exire Provinciam pro justitia habenda.

DE DEPORTIBUS.

Super materia Deportuum proposita in cœtu Congregationis visum fuit, quod ad tollendum & evitandum scandala, & subveniendum indigentiis virorum Ecclesiasticorum qui de novo assumuntur ad regimen animarum; Rationabile judicaverunt quod Reverendissimus Dominus Archiepiscopus & ejus Suffraganei, ceterique Domini Prælati qui jus deportuum se habere dicunt, omnino ab hujusmodi deportibus se abstineant; & si noluerint omnino se ab eis abstinere, aliqua portio rationabilis fructuum eisdem Dominis assignetur, ac residuum relaxetur pro victu & habitu ipsorum Beneficiatorum, juxta dispositionem extravagantis *Suscepti regiminis*: aut quod ipsis Dominis certa summa moderata secundum æstimationem fructuum hujusmodi beneficiorum annuatim solvatur, & ea mediante nulli de cetero deportus solvantur; sed beneficia ipsa curata penitus libera ab omni deportuum solutione existant & remaneant.

Quod Reverendissimus Dominus & ejus Suffraganei pro non residentia Curatorum nihil exigant aut habeant, ac etiam quod Curati existentes in studio non valeant aut possint arctari ad comparendum personaliter in Synodis.

Auferantur & profanentur Conventus nuper erecti de tertio Ordine sancti Francisci; & si (ut Synagoga eorum cum honore sepeliatur) bonum videatur eos reduci ad unicum Conventum, amodo nullum recipiant, aut vestiant sine licentia Episcopi, & in omnibus subsint visitationi Episcoporum.

Videtur esse prohibendum omnibus viris Ecclesiasticis, mendicantibus, ac ceteris, ne præsumant quasdam sectas contra veram & Catholicam doctrinam per quosdam curiose adinventas prædicare, publicare & dogmatisare: quoniam errores ex hoc in sancta Ecclesia, quæ semper sine monstris hæresum perseveravit usque ad præsens, oriri non sine causa formidandum est.

Ne etiam impressoriæ artis quicumque sine licentia Episcoporum libros aut tractatus quoscumque imprimere, & venditioni publice audeant prostituere, præcipue qui fidem & mores continere & tangere possunt, & nisi per Doctores Theologiæ videantur & approbentur, prius autoritate Episcoporum ut prædicentur interveniente.

Hæc sunt Festa quæ Reverendissimus Archiepiscopus Rotomagensis tempore suo & in Diœcesi sua supprimi fecit anno 1522. *non tamen Servitium divinum voluit dimitti, sed fieri ut prius, sed ut mechanici suas operas exercere possent; & primo.*

Festum Cathedræ S. Petri.
Festum Inventionis sanctæ Crucis.
Festum S. J. ante Portam latinam.
Festum SS. Gervasii & Protasii.
Translatio S. Eligii in Junio.
Festum S. Martialis in Julio.
Translatio S. Martini in Julio.
Festum S. Petri ad vincula in Aug.
Inventio S. Stephani in Augus.
Dies mortuorum, post Servitium divinum.
Festum Sancti Clementis.
Festum S. Thomæ Martyris.
Feria 4. post Festum Pentec. &c.

VITA

ANNO CHRISTI 1523.

VITA
CLEMENTIS PAPÆ VII.

CLEMENS, cui antea Julii nomen erat, A Juliani Medicei filius, a Leone patruele primum archiepiscopus Florentinus, mox cardinalis creatus, universæ reipublicæ curam suscepit. Qua bene administrata, post Hadriani mortem, cardinalibus Columna, & Cornario faventibus, pontifex renuntiatus est, anno domini millesimo quingentesimo vigesimotertio, decimoquarto Kalendas Decembris, tempore Caroli quinti imperatoris. Tertio pontificatus anno jubilæum celebravit. Post Borbonii a Gallis defectionem, Clemens Caroli potentiam pertimescens, inita prius cum Venetis societate, sese medium inter utrosque constituit, & eorum dissidia componere summo studio conatus est. Columnenses ingentibus coactis copiis B instructi ad regnum Neapolis pro Carolo custodiendum, adsunt cum Hugone Moncada, ædesque pontificis, nil tale metuentis invadunt. Is fuga arrepta, in Æliam arcem se recepit, neque inde egredi ei licuit, quin Columnensibus venia promissa, exercitum e Gallia cisalpina revocandum in se reciperet. Principibus tamen viris intercedentibus, & prorege Lanojo conciliante, ad pacem ventum est, & pontifex omnem exercitum dimittit. Quod ut sensit Borbonius, illico exercitum Cæsaris Romam admovet, Urbem contra fidem publicam capit, & diripit miserrime: quod facinus nemo antea Gothorum & Vandalorum temporibus ausus fuerat. Clemens in Hadriani arce diu C obsessus, ad deditionem compulsus, multoque ære redemptus, Columnensibus veniam, si quid deliquissent, concessit. Post septem menses liber e custodia evasit ementito habitu, & in Urbem veterem perductus est: inde rursus amicitiam & affinitatem cum Carolo contraxit, quem in Italiam profectum Bononiæ coronavit, cujusque auxilio Florentiam obsedit; receptaque, Alexandrum pronepotem ei ducem præposuit. Henricum Angliæ regem excommunicavit, quod conjugem suam Caroli materteram repudiasset. Cum Carolo aliisque principibus Italiæ sex mensium fœdus iniit. Franciscum regem Massiliæ convenit, eumque sibi nova affinitate conjunxit. Catharinam enim Medicem proneptem suam regis filio natu minori nuptum dedit. Ad Urbem reversus, literas salutationis a Davide rege Æthiopiæ, longe disjunctissimo, accepit; quibus lectis magnam animo lætitiam concepit. Hujus temporibus secta Lutheranorum divisa est in Zuinglianos, Carolstadianos, Lutheranos, Anabaptistas. Habitis in Helvetia, Hassia & Bohemia convenientibus disputationibus & colloquiis, ut vocant, synodalibus, frequenter quidem tentatum est, ut concordarentur, sed frustra. Thoma Muntzero auctore, prætextu libertatis euangelicæ, exortum est bellum Rusticanum perniciosissimum. In Spirensibus comitiis permissum fuit ut in fidei & religionis negotio nihil deinceps usque ad concilium innovetur. Sectarii se decreto isti subscribere non posse protestati, ad Cæsarem appellarunt, dictique hac de causa Protestantes, confessionem suæ perfidiæ, a Melanchthone Græce & Latine conscriptam, ter quaterve mutatam, in celeberrimis imperii comitiis Augustæ, anno sequenti habitis, obtulerunt. Clemens obiit anno domini millesimo quingentesimo trigesimoquarto, septimo Kalendas Octobris, cum longo & difficili morbo antea laborasset, seditque annos decem, menses totidem & dies septem.

Clemens quando pontifex factus?

Clemens captus.

ANNO CHRISTI 1524.

CONSTITUTIO [a] AD REMOVENDOS ABUSUS,

Et Ordinatio ad cleri Vitam reformandam, per reverendissimum in Christo patrem & dominum dominum Laurentium tituli sanctæ Anastasiæ, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyterum Cardinalem Campegium, ad Germaniam, *&c.* de latere legatum, anno domini millesimo quingentesimo vigesimoquarto Ratisbonæ edita.

[a] *Ante statuta synodalia Valentini ep. Hildesemensis edita est hoc titulo:* Reformatio cleri Germaniæ ad correctionem vitæ & morum & removendos abusus.

** SYNOPSIS CAPITUM SEQUENTIUM. D

Quod nemini prædicare liceat, nisi per episcopum admisso, cujus est verbo Dei seminando eos adhibere quos probaverit esse doctos, modestos ac pios viros. Cap. I.

Quod clerici morum integritatem, clericali quoque habitu, ac tonsura ornare debeant. Cap. II.

Vitandæ clericis tabernæ, scena, ludi, omnisque levitas. Cap. III.

Interdicitur clericis cauponaria ac mercatio. Cap. IV.

Ut parochi oblationibus ac juribus suis contenti, subditis nihil superflui oneris imponant. Cap. V.

Ut parochi pro necessaria sacramentorum administratione, quod de consuetudine voluntarie offertur, recipiant, nihil vero extorqueant. Cap. VI.

Consuetudo per quam plus justo onerantur subditi, authoritate episcoporum vel magistratus moderanda. Cap. VII.

Quod oporteat clericos esse temperantes, & non miscere cum laicis convivia ne funeralia quidem aut fraternitatem. Cap. VIII.

Parochis datur potestas occultos peccatores gratis absolvendi, præter hæreticos, homicidas & excommunicatos, qui eum publicis peccatoribus remittendi sunt ad eos quibus absolutio reservata est. Cap. IX.

Ne

Ne prælati animarum curam indignis & sub vili A *stipendio locent*. Cap. x.

Gaudere non debent clerici de ecclesiasticis beneficiis, quorum prædia & domos non restaurant. Cap. xi.

Non debent animarum curæ præfici religiosi, sed ad regulæ (quam professi sunt) observantiam compelli. Cap. xii.

Licebit pauperi conventui cuilibet suæ ecclesiæ, diviti tantum cohærenti præficere religiosum probatum prius, & admissum per episcopum, sed ne ad sacros quidem ordines alii quam tales promoveri debent. Cap. xiii.

Extra diœcesim ordinati sive ordinarii authoritate ac literis testimonialibus, ad divina non admittantur. Cap. xiv.

B *Sacerdotes in libidinem effusos & nefario concubinatu pollutos, pœnis ac censuris ecclesiasticis coercendos*. Cap. xv.

Stationarios qui eleemosynam pacti sunt, prohibendos, qui vero integra fide colligunt, non admittendos nisi sub testimonio ordinarii. Cap. xvi.

Vagos sacerdotes non tolerandos ultra mensem, nisi cum testimonio ordinarii unde discesserunt, ejusque cujus diœcesim intrarunt admissione. Cap. xvii.

Servandas in ærario templi pecunias templo dedicatas, nec erogari debent nisi accedente ad voluntatem præfectorum ærarii, rectoris quoque consensu. Cap. xviii.

C *Episcopi debent suis vicariis (quod & ipsi episcopi sunt) ita providere, ne cogantur contra episcopalem dignitatem quæstui servire*. Cap. xix.

Rediguntur dies festi in numerum, cæteri ita abrogantur, ut nihilominus peragantur divina. Cap. xx.

Quibus diebus interdicta sit nuptiarum celebritas, & quatenus jejunium plebi sit imponendum. Cap. xxi.

Quod cædis clerici authores tantum divinis excludere debeant. Cap. xxii.

Quod episcopi non debeant clericorum bonis inhiare qui legitimos heredes aut successores relinquunt. Cap. xxiii.

D *Quod sæcularis potestas capere possit apostatas, debet tamen ordinario tradere, cujus erit in ipsos animadvertere, quodque non liceat episcopis pensionem, aut absentiarum decimas extorquere*. Cap. xxiv.

Quod non liceat episcopis beneficiorum fructus immodice ac avare clericis surripere. Cap. xxv.

Archiepiscopi debent provincialem synodum omni triennio convocare. Cap. xxvi.

Qui recusat altari servire, non debet de altari vivere. Cap. xxvii.

Qui sacramentorum communionem in totum neglexerint, sepultura debent asinorum sepeliri. Cap. xxviii.

E *Non committendum ut relinquatur impunita blasphemia*. Cap. xxix.

Servanda quæ adversus simoniacos sacri canones decernunt. Cap. xxx.

Divinatores, hæreticos, & fidei dilaceratores, non modo vitandos ac rescindendos, sed severa quoque animadversione plectendos. Cap. xxxi.

Ut sacerdotes oportet sacras literas assidue discere, ita laicorum est non temere de illis disceptare ac judicare. Cap. xxxii.

Decet episcopos in suos vicarios esse liberales, prælatosque omnes eleemosynarios. Cap. xxxiii.

Veterum decreta sanctionesque pulchrum est observare. Cap. xxxiv.

Episcopi in synodo quomodo de more veterum singulis annis oportet celebrare, debent has constitutiones publicare, & subditos ad earum observantiam compellere. Cap. xxxv.

Laurentius miseratione divina tituli sanctæ Anastasiæ, Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, per universam Germaniam, ac Hungariæ & Bohemiæ, Poloniæque regna, & quæcumque alia loca ad quæ nos declinare contigerit, domini nostri papæ & apostolicæ sedis legatus, ad perpetuam rei memoriam.

EX legationis officio a sede apostolica nobis commisso obligamur, ut circa statum personarum ecclesiasticarum sub finibus nostræ legationis consistentium, in melius reducendum, propensius cogitemus; ut quæ in eis a sanctorum patrum decretis & ordinatione deviare perpenderimus, ad debitam reformationis normam dirigentes, eis opem & operam adhibeamus efficaces. Nuper siquidem cum sanctissimus dominus noster Clemens papa septimus, cum pro pastorali suo officio, tum pro ea affectione qua inclytam nationem Germanicam paterne prosequitur, intellectis ejus fluctuationibus, hæreticorumque impietate in dies crescentes, nos ad universam Germaniam suum apostolicæ sedis legatum de latere miserit non aliam ob causam, quam ut tranquillitati provinciæ & saluti animarum, quæ periclitantur ob dictam nuper natam impurissimam omnis hæreseos sentinam, consulat; quod onus, licet humeris nostris impar, ejus tamen præceptis & mandatis obedire, ut tenemur, volentes, freti Christi favore servatoris nostri, cujus negotium agitur, subivimus: nihil hic prorsus nostris viribus tribuentes, aut prætereа cupientes, quam quod ad munus hoc feliciter implendum attineat. Cumque aliquot mensium experientia, multa collapsa & præter omnem opinionem difficultatibus plena perpenderimus, cum serenissimo Ferdinando Hispaniarum principe, archiduce Austriæ, imperiali locumtenente generali, communicatis consiliis, concordi sententia particularem conventum in civitate Ratisbonæ convocare decrevimus: in quo una nobiscum interfuerunt præfatus serenissimus princeps & archidux, reverendissimus Matthæus sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sancti angeli presbyter cardinalis archiepiscopus Saltzburgensis, ac illustrissimi Guilielmus & Ludovicus palatini Rheni duces in superiori & inferiori Bavaria fratres germani, venerabiles in Christo patres, Bernardus episcopus Tridentinus, Joannes administrator ecclesiæ Ratisbonensis, palatinus Rheni dux Bavariæ, ac nuntii sive oratores omnes cum pleno mandato venerabilium in Christo patrum & illustrissimorum principum Vigandi episcopi Bambergensis, Gregorii episcopi Spirensis palatini, Vvillelmi episcopi Argentinensis, Christophori episcopi Augustensis, Hugonis episcopi Constantiensis, Christophori episcopi Basileensis, Philippi episcopi Frisingensis, palatini Rheni ducis Bavariæ, Ernesti administratoris ecclesiæ Pataviensis ac palatini Rheni ducis superioris & inferioris Bavariæ, & Sebastiani episcopi Brixinensis. Cum quibus pluribus hinc inde in discussionem allatis, & præcipue quibus consiliis, quibusque modis præfatæ nationi Germanicæ periclitanti consuleretur, paribus sententiis receptum fuit, hanc perditissimam hæresin rudi popu-

populo plausibilem, ob libertatem illi falso persuasam prætextu euangelicæ caritatis, non parvam habuisse occasionem partim a perditis moribus & vita clericorum, partim ob non diutius dissimulandum sacrarum sanctionum, ecclesiasticarumque constitutionum abusum, & proinde non parum momenti fore extirpandæ hæreticorum Lutheranorum & eorum sequacium sectæ, ut clerici ad honestatem vitæ moresque suos illos, quos divus Paulus exigit & præscribit, debita censura reducti, abusufque, laicos male offendentes, sublati fuerint. Itaque habitis maturis deliberationibus, & piis consiliis præfatorum Ferdinandi principis, cardinalis, ac ducum & episcoporum, atque nuntiorum suorum, infrascriptos salutares aliquot tam necessariæ reformationis sacerdotum, presbyterorum, religiosorum & clericorum modos præscribere, statuere, sancire, atque edere necessarium duximus. Quocirca auctoritate apostolica, qua fungimur in hac parte, statuta & ordinationes per nos, ut præfertur, editas ab omnibus & singulis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, præpositis, decanis, archidiaconis, & aliis personis in ecclesiastica dignitate constitutis, ac parochialium ecclesiarum aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum rectoribus, presbyteris, religiosis, ac clericis, in universa Germania residentibus, prout eos & eorum quemlibet respective tangit, aut tangere poterit in futurum, perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari volumus, decernentes irritum & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Et nihilo minus universis & singulis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, & aliis personis in ecclesiastica dignitate constitutis, nec non metropolitanarum & aliarum cathedralium ecclesiarum canonicis, ipsorumque archiepiscoporum & episcoporum officialibus & vicariis generalibus per præsentes committimus & mandamus, quatenus ipsi & eorum quilibet, & postquam pro parte illorum quorum interest, aut in futurum interesse poterit, fuerint requisiti, statuta & ordinationes hujusmodi, & horum singula, inviolabiliter observari faciant, contradictores per censuras ecclesiasticas & alia juris remedia compescendo, invocato, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, non obstante constitutione felicis recordationis Bonifacii papæ octavi, qua cavetur, ne quivis extra suam civitatem & diœcesin, nisi in certis exceptis casibus, & in illis ultra unam diætam a fine suæ diœcesis, ad judicium evocetur; seu ne judices a sede apostolica vel ejus auctoritate deputati, extra civitatem & diœcesin, in quibus deputati fuerint, contra quoscumque procedere, aut alii, vel aliis vices suas committere præsumant. Et in concilio generali de duabus diætis & personis, ultra certum numerum ad judicium non vocandis, & aliis constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Verum, quia difficile foret, præsentes literas ad singula loca ad quæ expediens fuerit, deferri; volumus & auctoritate apostolica decernimus, quod transsumptis præsentium literarum, manu notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus personæ in ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, ea fides adhibeatur, quæ eisdem originalibus, si essent exhibitæ vel ostensæ, adhiberetur. Et ut hujusmodi statuta & ordinationes ad singulorum notitiam deducantur, universis locorum ordinariis, auctoritate apostolica præfata in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, quatenus statuta & ordinationes hujusmodi per se, vel alium, seu alios, in eorum ecclesiis vel civitatibus publicent, seu publicari faciant, quæ post publicationem ipsam eosdem, quorum interest, aut interesse poterit, perinde arctent, ac si eis personaliter intimatæ essent, aut intimarentur. Tenor vero statutorum & ordinationum prædictarum sequitur & est talis:

I.

Cum potissimum anima verbo, quod ex ore Dei procedit, vivat: id autem nec passim, nec ab omnibus expediat prædicari, admonente apostolo, qui inquit: *Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur?* ideo statuimus & ordinavimus, ut non liceat cuiquam, etiam religionem professo, ac quomodolibet exempto, euangelium docere, nisi ab ordinario vel ejus vicario, tam moribus quam doctrina probatus fuerit, facta fide per parentes literas, quæ præter notarii mercedem gratis prorsus concedantur. Missi itaque probati euangelicum negotium tractabunt recte, sobrie, & pure, loca quæque recondita magis & abstrusa, intellectuque difficilia, non ad novum & adulterinum sensum, sed juxta sanctorum patrum, & ab ecclesia receptorum doctorum, præcipue Cypriani, Chrysostomi, Ambrosii, Hieronymi, Augustini & Gregorii exponant & interpretentur. Omni etiam opere studeant, ne pro veris somnia & aniles fabulas, pro certis dubia, pro receptis apocrypha, & jamdudum explosa, damnataque ab orthodoxa ecclesia, tendant vel depromant; idque omni modestia, ne unquam eos ad convicia injuriasque delabi contingat, locusque ille cum populi offendiculo dehonestetur. Itaque ordinarius aliquot excellenti doctrina præditos constituat, qui per diœcesin inquirant, qui sint ad euangelicam doctrinam idonei disseminandam, quique ad impias novitates & perfidiam aliquam non deflectant, ut remedia adhibeantur, quod populus recte instituatur in Christiana lege: & ab ea deficiens, ne secum alios trahat, debite coerceatur: cultus divinus observetur, peragaturque his modis & ritibus, qui per manus sanctorum patrum nobis traditus, & per majores nostros observatus est in sacrificio altaris, officiis defunctorum, canonicis horis, ceterisque divinis laudibus atque cæremoniis.

Rom. 10.

II.

Hinc hortamur atque monemus omnes & singulos, qui sacris initiati sunt, ut vivant vitam, quam professio exigit, & Christus requirit, inquiens: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.* Cum vestitu honesto incedant, quem Paulus alicubi præscripsit. Quapropter singulari cura intendat quisque prælatus, ne hi quibus præest, in sacris ordinibus constituti, vestes varii coloris velut virgatas & fimbriatas deferant, sed longis atque talaribus utantur. Nulla arma induant, nisi itinerantes: barbam & comam non nutriant, coronam & tonsuram deferentes,

Matth. 5.
1. Tim. 2.

tes, tum summopere curantes, ne quem laicorum indecentia vestitus offendant, ut sacris canonibus cautum est. A

III.

Insuper tabernas publicas evitent, nisi eas peregre proficiscentes ingredi oporteat, & tam inibi quam domi & alibi a crapula & ebrietatibus, omnique ludo a jure prohibito, blasphemiis, rixis, ac aliis quibuscumque excessibus & offensionibus penitus abstineant. Choreas, spectaculaque & convivia publica vitent, ne ob luxum petulantiamque eorum, nomen ecclesiasticum male audiat.

IV.

2. Tim. 2. Cumque secundum apostolum, *Nemo militans Deo sese negotiis sæcularibus implicare debeat*: nemini liceat contra provincialia statuta & synodalia domi suæ tabernam compotandique locum aperire laicis: quoniam non raro sequi solent ebrietatem rixæ, cædes, & multa hoc genus scelera, quæ sacerdotalem polluunt dignitatem. Præterea negotiationibus mercimoniisque more mercatorum abstineant.

V.

* autem Sacerdotes * quoque curati, quique vicem eorum referunt, subditos in remediis & aliis juribus parochialibus, ultra ea quæ sibi de jure debentur, non gravent, ultraque depositionem, eos ad peractiones septimi, tricesimi vel anniversarii peragi faciendas non cogant, tum præter oblationes festis solennibus fieri solitas, cum illa pro arbitrio fieri debeant, ab invitis non exigant.

VI.

De sepultura quoque ac administratione sacramentorum, aliisque spiritualibus pacisci, aut aliquid ab invito exigere nemo possit aut debeat, & propter ejusmodi a parochianis neglecta, cuiquam non liceat aliquod sacramentorum denegare, neque propter debita quempiam ab ecclesiastica sepultura prohibere. Parochialia tamen jura, quæ usus recepit, & debentur altari servienti, per prædicta non abrogamus.

VII.

Cum autem in diœcesibus non sit eadem consuetudo, & inter subditos & pastores multa & varia emergant dissidia, pastoribus quibusdam plura exigere propensis, subditis vero ob penuriam & egestatem reclamantibus & recusantibus: ordinamus, quod quilibet ordinarius infra sex menses post præsentium publicationem, omnibus perpensis, beneque & sufficienter examinatis super prædictis, certam legem ordinationemque una cum principum aut dominorum sæcularium consilio, quos ista negotia tangunt, constituat, ne viduæ, pupilli & alii pauperes nimium ultra vires injuste graventur; quos nos, si neglectum fuerit, si in provincia affuerimus, vel successor noster, habita de his plena informatione, facturos pollicemur: aut rem ipsam sanctissimo domino nostro relaturi sumus, qui huic rei prospiciendæ judices deputabit.

VIII.

Convivia presbyterorum, quæ in exequiis & fraternitatibus publice in tabernis hucusque exhibita sunt, prorsus abrogamus, quod plerumque laicis sint scandalo; si autem convivium vel consuetudo, vel locorum distantia exiget, fiat illud in domo sacerdotis, honesteque, non ad luxum, sed ad necessitatem, instruatur. Siquidem neque comessationi, neque compotationi vacandum est sacerdotibus, cum quod ne audiant; *Quorum Deus venter est*: tum quod officii eorum est, & sobrie & caste pro peccatis Deo dona sacrificiaque offerre. Philip. 3.

B

IX.

Porro ne & ipsi videantur pecuniæ aucupium magis, quam salutis animarum studium amplecti, dum laicos graviora delicta confessos hinc inde remittunt non sine famæ rerumque dispendio: constituimus & ordinavimus, ut deinceps quilibet confessor absolvere possit laicos contritos & confessos a quibuscumque peccatis occultis, quantumcumque gravibus & enormibus, quæ ordinarii suæ auctoritati reservaverant, exceptis dumtaxat homicidis, hæreticis & excommunicatis, ad episcopum vel ejus vicarium mittendis. Quod autem ad C clericos, nihil, quo ad hoc statutum, intelligatur innovatum. Pro condonatione autem & remissione peccatorum, quam absolutionem vocant, nihil omnino ab invito exigant.

X.

Statuimus quoque juxta apostoli sententiam, 1. Tim. 5. quæ dicit, nemini cito esse manum imponendam; ne cui temere cura animarum committatur. Itaque probetur prius per episcopum vel ejus officialem, etiam religionem professus. Nec liceat ulli, vicarium ecclesiæ & plebi suæ sufficere, illamve locare, sive emolumentum, quod absentiæ nomine recipiet, con- D stituere sine auctoritate episcopi aut vicarii. Nam cum os bovi trituranti non sit alligandum, 1. Cor. 9. episcopi vel officialis arbitrio ejusmodi emolumenta locationum & absentiarum moderanda censemus.

XI.

Domos quoque, fundosque dotales beneficiorum collapsos instaurent possessores, quantum necessitas postulaverit, reparataque in debita structura conservent, & per archidiaconos & decanos rurales, ac alios ad quos de jure vel consuetudine spectat, ubi negligentes fuerint, per subtractionem proventuum auctori- E tate nostra arctius compellantur.

XII.

Expresse cavemus, ne cura ecclesiarum beneficiorumque concedatur religionem quamcumque professis, etiam exemptis. Quod si hactenus aliqui admissi vel recepti essent, nisi de voluntate favoreque superioris sui, legitimisque causis constiterit, extra sua monasteria degere nequaquam sibi integrum fore putent, quando illos sic vagos, per ordinarios vel vicarios ad superiores suos, per victus denega-

tionem aut alia juris remedia remittendos A esse jubemus.

XIII.

Monasteriorum prælati unitas ecclesias habentes, prædictos vicarios perpetuos vel ad nutum amovendos, in eisdem ecclesiis in posterum non constituant, nisi prius per ordinarios aut eorum vicarios ut idonei & apti fuerint admissi. Ecclesiæ tamen suis monasteriis unitæ usque adeo propinquæ, quod religiosi earumdem curam habituri, sub religione in monasterio sub debitaque obedientia stare possent, modo sint habiles & idonei, per hujusmodi religiosos provideri possint. Id quoque B permittimus de monasterio, quod tam tenue est, ut debitam sustentationem habere nequeat, volentes religiosos & qualitercumque exemptos, curata beneficia habentes, ordinario loci esse subjectos. Cumque in ecclesia Dei magis præstet, paucos bonos & doctos, quam plures indoctos & imperitos habere ministros, id quod ratio nostrorum temporum exigere videtur: idcirco deinceps non initientur sacris ordinibus, nisi viri morum vitæ candore & doctrina præ ceteris spectati, probatique per testimonium examinis rite servandi.

XIV.

Quod attinet ad ordinatos in urbe vel in alia quacumque aliena diœcesi, sancimus, ut & illi suarum ordinationum literas & titulos ostendant; & simili modo ad divina peragenda prius non admittantur, quam ab episcopo vel vicario seu officiali fuerint rite admissi.

XV.

Præterea, cum nihil æque conveniat omnibus numeris, ac eos esse mundos qui vasa domini portant, & in sacrario operantur, quales sacerdotes constituit ipse dominus, qui quotidie sacrosancta tractant, & in illis versantur: Igitur volumus, atque juxta sanctiones D canonicas feliciter a divis patribus institutas sancimus, ut caste continenterque vivant. Sacerdotes concubinarii, incontinenterque vitam agentes, canonum pœnis in ordinem redigantur, nulla consuetudine eis, nulla conniventia, imo damnosa prælatorum negligentia patrocinante.

XVI.

Quo vero ad quæstores, qui vulgo stationarii appellantur, statuimus, ne quis quavis auctoritate & literarum occasione, vel ad prædicandum, vel subsidia eleemosynasque colligendas se ingerat, utcumque se jactet indulgentiis abundare, nisi prius literæ admissionis E & approbationis ordinariorum vel vicariorum ab eo prolatæ fuerint, adstringentes ipsos ordinarios, ut tales admittant, qui probæ vitæ testimonium habeant, & de prædicatione sua, dum opus erit, rationem reddere possint, eleemosynis piorumque obligationibus non abusuri per luxum proprium, religione jurisjurandi affirmaturi, se nec quotam nec totam colligendi facultatem certa summa pecuniarum pactos esse. Fratribus tamen Mendicantibus integras salvasque concessiones a sede apostolica factas relinquimus.

XVII.

Et ut pastor agnoscat vocem ovis, & illa vicissim vocem pastoris audiat, tollaturque omnis vagandi occasio: ordinamus, quod presbyteri peregrini & ignoti, ad missarum sacrificium non admittantur, nec ultra mensis spatium in consortio presbyterorum tolerentur, nisi exhibeant literas admissionis alterius ex archiepiscopis vel episcopis, in cujus diœcesin se transtulerint, ac documenta & literas testimoniales sui ordinarii, a cujus diœcesi proxime discesserunt, quibus de eorum ordinibus & honestate constet, ne aliquis incorrigibilis post perpetratos excessus, impune ad aliam diœcesin transeundo evadat.

XVIII.

Ut autem Christi fidelium eleemosynæ in usum, pro quo erogantur, vertantur: non liceat procuratoribus seu vitricis fabricarum, in singulis ecclesiis quidquam de pecuniis ad fabricam provenientibus distribuere, aut in ædificiorum vel alterius rei usum dispensare sine rectoris scitu, sed ad armaria fabricæ reponantur, ut hactenus servatum est, duabus vel tribus clavibus pro loci consuetudine tenendis: quarum una ipsi rectori servanda tradatur, C observato usu, in clavibus & rationibus reddendis a principibus & superioribus hactenus recepto.

XIX.

Statuimus quoque & ordinamus, ne episcoporum in pontificalibus vicarii, in consecrandis ecclesiis & altaribus, quod sacri jubent canones, quidquam omnino exigant, excepta procuratione. Convenit namque, ut pro qualitate status ipsorum, episcopi prospiciant, præstando præcipue pensiones super fructibus mensæ episcopalis a sede apostolica constitutas, ne aliquid attentare habeant in dedecus episcopalis dignitatis.

XX.

Nec ab re, imo justis de causis adducti, festorum multitudinem constringendam esse duximus: statuentes & ordinantes, ut de cetero dominica dies, quæ in gloriam dominicæ resurrectionis ad nos usque a primitiva ecclesia maxime celebris semper habita est; dies quoque nativitatis Christi, sancti Stephani, Joannis & Innocentium, circumcisionis, epiphaniorum, paschæ cum feria secunda & tertia dumtaxat, ascensionis, Georgii, pentecostes cum feria secunda & tertia dumtaxat, corporis Christi, & præsertim quatuor beatæ virginis, purificationis, annuntiationis, assumptionis & nativitatis; natalitia apostolorum, Joannis Baptistæ, Magdalenæ, Laurentii, dedicationis, Michaelis, omnium sanctorum, Martini, Nicolai & Catharinæ, & per diœcesin Saltzburgensem festivitates sancti Ruperti, sicut hactenus observatæ fuere, celebres quoque & festi habeantur. In ceteris autem festivitatibus, quacumque ratione vel institutis vel receptis, & quæ sub præcepto celebrari debeant, permittimus, liberumque cuique facimus, ut missa audita, ad operas suas, qui-

bus

bus suam suorumque alimoniam quærere cogi- A tur, redire possit: Festis tamen dedicationum & patronorum principalium nihil derogantes, quoniam eorum celebrationem in cathedrali sede, civitateque ac loco etiam episcopalis residentiæ dumtaxat.

XXI.

Cumque in certis locis & dioecesibus inter pastores & gregem, propter nuptiarum celebritatem, quam alii inthronizationem, alii solennizationem vocare solent, multa & jurgia & scandala eveniant: declaramus & statuimus, quod matrimonia in conspectu ecclesiæ possint solennizari, nullo ab ordinario ad hoc B consensu petito, aut quapiam re pro ea exposita, exceptis tamen tota quadragesima, ultima hebdomada adventus, festis paschæ, pentecostes & nativitatis dominicæ, cum octavis ac diebus Rogationum. Jejunia quoque ab ecclesia instituta, sub debito obedientiæ sanctæ ecclesiæ catholicæ in posterum indici debent, omisso excommunicationis verbo, ne infirmorum conscientiæ offendantur, cum his temporibus pietas pene omnis jaceat, sacerdotibusque parum deferatur.

XXII.

Ut igitur extinctus cultus excitetur, populusque non fiat in dies negligentior, statuimus C ut propter cædem clericorum, persona tantum, non autem locus interdicendus veniat, nisi cœtu concursuque populari facinus patratum esset.

XXIII.

Inhibemus insuper, ne in posterum episcopi clericis legitimis, ab intestato decedentibus, in patrimonialibus bonis, aut industria propria acquisitis, succedere possint aut debeant.

XXIV.

Cumque quotidie ob novas, imo jam olim D damnatas hæreses, apostatarum numerus tam religiosorum, quam sacerdotum in immensum crescat, quamplurimis eorum uxores ducentibus; ut ergo hæc sacrilegia impunita non remaneant, concedimus quibuscumque principibus, statibusque potestatis sæcularis, eorumque officialibus facultatem, ut ejusmodi apostatas & sacrilegos capere possint, modo reos ipsos ordinariis infra tempus debitum tradant & assignent, absque aliqua in eos tortura & animadversione, debite puniendos: quibus enixe mandamus, ut omni posita mora favoreque, diligentius quam hactenus factum fuit, E juxta sacras sanctiones omnino puniant facinorosos; adeo quod criminis enormitate expostulante, possit episcopus, servata forma capituli primi de hæreticis in sexto, reum curiæ sæculari relinquere, vel ad perpetui carceris ærumnam damnare. Negligentia autem ordinariorum ad apostolicam sedem deducta, judices ecclesiastici ab ea deputabuntur, qui constito de ordinariorum negligentia, ad preces principum aliorumque sæcularium reos maxime hæreseos meritis pœnis afficient. Quod jam episcoporum quidam, ut accepimus, de beneficiorum pensionibus atque absentiis decimas exigant, cum sit id contrarium juri, longeque præstet male inductos usus delere, quam inusitatum quid admittere: idcirco decimas ejusmodi ulterius exigi solvique interdicimus, usumque talem qualitercumque receptum cassantes, cassatumque esse censentes.

XXV.

Item improbamus, & ut absonum prorsus rejicimus, ab episcopis medios exigi fructus de beneficiis, quæ unius sustentationi vix sufficiunt, ut sunt quæ non excedunt valorem trigintaduorum Rhenensium, de quibus in Romana curia medii fructus non exiguntur. Quod etiam ab ordinariis observandum esse præcipimus, nisi concordatis aliter cautum esset, vel honesta ratione aliquid, sine tamen reprehensibili gravamine, recipiant.

XXVI.

Ceterum quo major fiat conjunctio, firmàque magis inter provinciales stabiliatur concordia totius provinciæ, antiquum morem synodorum innovantes, statuimus ut singulo triennio post pascha provinciale concilium celebretur.

XXVII.

Ad hæc, cum beneficia propter officia juxta patrum sanctiones dari consueverint, fierique vix possit ut in tanta præbendatorum caterva non reperiatur, qui officii oblitus horas negligat canonicas: hinc statuentes volumus & ordinamus, ut locorum ordinarii per archidiaconos & decanos de hujusmodi sacerdotibus negligentibus sese diligenter edoceant, & secundum uniuscujusque negligentiam atque desidiam, fructus perceptos vel in utilitatem ecclesiæ, vel in usum pauperum vertant. Quod si post legitimas monitiones & simul primam correctionem, in eamdem negligentiam, quæ dissolutæ prorsus mentis indicium est, quis relabatur, tum beneficio etiam ecclesiastico privetur. Collatorique vel patrono de alio idoneo providendi aut præsentandi sit potestas.

XXVIII.

Sanctionem patrum, qua ecclesiastica sepultura privatur, quisquis non confessus, nec eucharistiæ paschali tempore communionem sumpserit, inviolabiliter observandam esse statuimus, ac ubi quem contigerit inopinata morte obire inconfessum, sepultura præfata illum carere non volumus, modo ipsius curato constet, vel doceat ille, ipsum secundum jam dictam sanctionem confessum esse, & simul communicatum, aliudque non obstet canonicum impedimentum.

XXIX.

Ad tollendam execrabilem blasphemiam divini nominis, ac divorum, quos temnere fas non est, statuimus & ordinamus, ut quicumque clericus vel sacerdos Deo palam maledixerit, conviciis contumeliisque, atque adeo obscœnis verbis incesserit Deum & dominum

minum nostrum Jesum Christum, aut nun- A
quam satis laudatam matrem ejus gloriosam virginem pari blasphema lingua impetiverit, aliosque sanctos blasphemaverit, fructuum vel bonorum privatione, seu aliis pœnis, pro qualitate blasphemiæ & delicti, plectatur.

XXX.

Contra simoniæ labem non discedimus a patrum sanctionibus, jubentes eas sub pœnis in illis contentis observari.

XXXI.

B

In sortilegos, divinaculos, incantatoresque clericos, quos tam sacræ leges quam patrum decreta execrantur, statuimus & ordinamus, ut arbitrio superiorum infamia notentur: si qui moniti non destiterint, ordine amoveantur: inque monasterium ad tempus juxta arbitrium superioris relegentur, beneficiis officiisque suis ecclesiasticis privati. Ceteri autem pseudochristiani, de fideque parum probe sentientes, citra delectum personarum, hæretici quoque vel Judaismum referentes, a sancta congregatione Christianorum procul arceantur. Contraque eos diligenti inquisitione procedatur per ordinarios vel eorumdem vicarios aut hæreticæ pravitatis inquisitores, C
vel per judices a sede apostolica, vel per nos deputandos, ut non resipiscentes pœnis puniantur debitis.

XXXII.

Prohibemus etiam tam clericis quam laicis, de sacrosancta fide temere, præcipue inter pocula atque convivia, disceptare: injungentes sacerdotibus, ut omni modestia utantur, & peculiariter operam impendant novo veterique testamento legendo, ut par est, ne per otia in vitia voluptatesque labantur.

XXXIII.

Statuimus & ordinamus, ut quilibet episcopus diligenter provideat, atque in primis id curet, ut vicarii, sive perpetui, sive pro nutu positi, competentem vivendi portionem assequantur, ne detur eis ansa suos subditos ob rei familiaris penuriam gravandi. Porro, quod proxime accedit ad apostolorum institutionem, moremque primitivæ ecclesiæ, hortamur, cum prælatos, tum reliquos sacerdotes, ut meminerint pauperum, & eleemosynis studeant alter alterum vincere.

XXXIV.

Sunt item pleraque alia a summis pontificibus, sacris conciliis, provincialibusque & synodalibus constitutionibus, prodita, quæ mire decent & adornant candorem vitæ clericalis. Nec minus obviant offendiculis, quæ Christus passim cavenda præcepit, quæ velut sancta teneri & observari mandamus, transgressores secundum canones ipsos prædictasque constitutiones puniri volentes.

XXXV.

Inhibentesque propterea omnibus & singulis vicariis & officialibus, nec non & archidiaconis & decanis ruralibus, aliisque, ad quos criminum denuntiatio correctioque quomodolibet spectant, aut quibus id per ordinarios committetur, ne ad excessus transgressionesque alicujus dictarum constitutionum, statutorum & ordinationum nostrarum, ob pecuniam etiam ultro oblatam, aut alterius rei gratia conniveant, sed potius ad pœnas de jure vel consuetudine debitas, contra delinquentes pro delicti qualitate & officii sui debito procedant. Atque ut ita fiat, quoniam nihil proderit leges condere, nisi sint qui conditas juvent, mentemque earum exequantur, utque refloreat catholica fides, ecclesiasticaque dignitas, hæresibus radicitus extirpatis, suum locum recuperet: idque vix alio medio aptius atque commodius fieri possit, quam synodis; itaque priscum synodorum morem renovare cupientes statuimus & ordinamus, ut singulo anno saltem synodus diœcesana opportuno tempore a singulis episcopis celebretur cum potioribus prælatis, decanis ruralibus, virisque dignis, In quibus per quartas designentur judices, qui diligenter intendant, si statuta prædicta ac alia per synodos de scitu episcopi statuenda, ob-
D servventur, invocato ad hoc, si opus fuerit, brachio sæculari. Mandantes propterea, ut hujus nostræ constitutionis ordinationisque series, in præfatis synodis tam provincialibus quam diœcesanis, in earumdem principio diligenter legatur, ne quis in futurum ignorantiam prætexere possit.

Datum Ratisbonæ a nativitate domini millesimo quingentesimo vigesimoquarto, Nonis Julii, pontificatus præfati domini nostri papæ anno primo.

Visa Jul. Flo. Montinus.
D. de Paternina.
G. Prego.

A.D.1527. " ** ORDINATIONES VVILIELMI UVARHAM

ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS,

Super confirmatione ſtatuti alias editi, de numero procuratorum curiæ Cantuarienſis.

Ex veteri exemplari in bibl. Cotton.

VVillielmus permiſſione divina Cantuarienſis A archiepiſcopus totius Angliæ primas, &c. dilectis in Chriſto filiis officiali curiæ noſtræ Cantuarienſis, & decano beatæ Mariæ de Archubus London ipſius officialis commiſſario, ac dictæ curiæ præſidenti; necnon procuratoribus & ceteris ejuſdem miniſtris tam præſentibus quam futuris quibuſcumque, quos infraſcripta tangunt ſeu tangere poterunt quomodolibet in futurum, ſalutem, gratiam, & benedictionem, ac fidem indubiam præſentibus adhiberi. Cum non ſit minus pium atque laudabile lapſa reficere, quam nova condere, cura & ſollicitudine paſtorali animadvertere & providere tenemur, ne quæ olim a ſanctis patribus eccleſiæ noſtræ Chriſti B Cantuarienſis archiepiſcopis, prædeceſſoribus noſtris, pie & ſancte, tam pro honore, & celebri fama dictæ curiæ noſtræ Cantuarienſis, quibus antiquitus præ ceteris fulgere dignoſcitur, quam pro conſervatione miniſtrorum ejuſdem ſtatuta ordinata & fundata fuerunt, ſub nobis labantur, noſtriſve temporibus deficiant aut pereant: Nuper ſiquidem nobis porrecta communis veſtra ſupplicatio & petitio continebat, quod cum inter cetera dictæ curiæ noſtræ ſtatuta, certus & determinatus procuratorum numerus utputa ad decem tantum expreſſe deſtineatur & determinetur, ut ii quo eſſent numero pauciores, eo majoris fierent in vulgo æſtimationis, & tanto majori nobis & C eidem curiæ noſtræ eſſent laudi & honori, quanto minoribus feodis, ſalariis, ſeu ſtipendiis cauſas exercere cogeretur; atque etiam ut ſibi cum ſuis clericis vel miniſtris commodius degerent, & ſuos clientes ſine rapinis & modicis exactionibus benignius & liberalius tractarent, ipſorum procuratorum uſque adeo nunc creverit multitudo, ſtatutumque de numero eorumdem ita exceſſent, ut omnia pene in contrarium vergant & ..... eant, & ut primitus pauci erant dictæ noſtræ curiæ honori & decori, nunc exceſſiva multitudo fiat oneri & dedecori; ut tunc ſicut graves inter graves æſtimabantur, nunc autem longe minoris reputationis a plebe fiant; ut tunc modicis D ſtipendiis cum clericis ſuis honeſte victitabant, cauſaſque exercebant, nunc vero ſine clericis modica vix ad vitam ſufficiant, vix a rapinis abſtinentes; tunc commode, nunc incommode, imo fere miſere vivant, aliaque multa mala contingant, quorum catalogum dolenter profecto ex veſtris literis ſupplicatoriis perlegimus, ac aliunde fide dignorum relatione abunde percepimus: Nos igitur Vvillielmus Uvarham archiepiſcopus & primas antedictus, præmiſſa attente penſantes, ac oculate conſiderantes, ad quem reformatio ſtatutorum prædeceſſorum noſtrorum prædictorum, necnon conſervatio, confirmatio, & ſtabilitio eorumdem principalius dignoſcitur pertinere, veſtris ſupplicatibus inclinati, & grato annuentes aſſenſu, ac non ſolum noſtro, & dictæ curiæ noſtræ Cantuarienſis honori, verum etiam veſtri ac ipſius quieti conſulere volentes, ac malis & incommodis prædictis pio compatientes affectu, necnon ſtatuta ipſius curiæ conſervare & manutenere, utilitatique aut verius neceſſitati miniſtrorum ejuſdem proſpicere & providere, paterna benevolentia affectantes, prout ex officii noſtri debito aſtringimur & tenemur, ſtatutum felicis recordationis Roberti de Vvinchelſe olim Cantuarienſis archiepiſcopi prædeceſſoris noſtri, ſic incipiens (*Statuimus inſuper ut ſexdecim advocati, & decem procuratores dumtaxat, &c.*) cujus tenorem quatenus expedit pro hic inſerto haberi volumus pro nobis & futuris ſucceſſoribus noſtris Cantuarienſibus archiepiſcopis in quantum idem ſtatutum dictos procuratores & hujuſmodi eorum numerum concernit, etiam ex mero motu & certa ſcientia noſtris præſentium tenore reintegramus, ratificamus, approbamus, confirmamus, corroboramus, & pro perpetuo conſolidamus ac ſtabilimus perenniter obſervandum; atque perpetuis futuris temporibus inviolabiliter obſervari volumus & mandamus.

Volumus etiam, ac ex mero motu & certa ſcientia noſtris ut ſupra ordinamus, atque pro nobis & futuris ſucceſſoribus noſtris Cantuarienſibus archiepiſcopis perpetuo ſtatuendo, & ſtabiliendo mandamus, quatenus de cetero nullus prorſus in numerum procuratorum præfatæ curiæ noſtræ Cantuarienſis, per nos aut ſucceſſores noſtros hujuſmodi, ſeu officialem, decanumve, aut alium ejuſdem curiæ præſidentem quemcumque pro tempore exiſtentem nominetur, admittatur, aut recipiatur, ſeu procurationis officium in eadem exercere, quovis modo permittatur, donec & quouſque numerus præfatorum procuratorum multitudine numeroſa jam exiſtentium ſub & infra numerum decennalem ſtatuti prædicti decreverit & pervenerit. Tum demum numerus ipſius ſtatutus hoc eſt decem nullatenus excedatur, etiamſi in contrarium a nobis, aut dictis ſucceſſoribus noſtris Cantuarienſibus archiepiſcopis in mandatis haberi ſeu alias indulgeri, vel diſpenſari contigerit, quibuſvis clauſulis, diſpenſationibus, privilegiis ſeu indultis præſentium derogatoriis, aut derogatoriarum derogatoriis, ceteriſque in contrarium facientibus non obſtantibus, nec in futurum valituris quibuſcumque, etiamſi de hujuſmodi ſtatuti reintegratione, ratificatione, confirmatione, & corroboratione, ſeu de præſenti ordinatione noſtra hujuſmodi de verbo ad verbum ſpecialis, ſpecifica, expreſſa, & individua fiat mentio: Decernentes, quod in contrarium fieri contigerit exnunc prout extunc, & extunc prout exnunc irritum & inane, viribuſque ac effectu juris & facti carere prout tenore præſentium

tium

tium sic decernimus. Volentes præterea, ac A vobis officiali, decano, & præsidenti hujusmodi jam præsenti, & cuicumque futuro firmiter injungendo mandamus, quatenus vos proxima sessione, in dicta curia nostra Cantuariensi præsentationem & intimationem præsentium vobis factas immediate sequentes has nostrarum reintegrationum, confirmationum, corroborationum, approbationum, consolidationum, & ordinationum, ac aliorum præmissorum, literas inter alia statuta & ordinationes ipsius curiæ nostræ Cantuariensis, in libro statutorum ejusdem inactitari, registrari, commemorari & conscribi; ac pro statutis haberi, reputari, & debite observari, vestro decreto judiciali & solenni ibidem publice de- B cernatis; easque de cetero semel in anno perpetuis futuris temporibus in plena curia, ne quid memoriæ hominum.... subjacerent, publice, & intelligibiliter perlegi & publicari debite faciatis, perpetuæ firmitatis robur ibidem obtenturas. Ut autem præmissa omnia & singula per nos, ut præmittitur superius, gesta & facta perpetuæ firmitatis robur pereniter obtineant; nec super illis ulla dubietatis aut ambiguitatis valeat quæstio suboriri; nos Vvillielmus archiepiscopus & primas antedictus, has nostras præsentes literas, nostri pontificalis sigilli jussimus & fecimus appensione & munimine communiri. Datæ in manerio nostro de Otford sexto die mensis Martii anno domini secundum cursum & computationem ecclesiæ Anglicanæ, MDXXVII. Et nostræ translationis anno xxv.

Et nos Thomas permissione divina prior ecclesiæ Christi Cantuariensis, & ejusdem loci capitulum, omnia & singula superius scripta & contenta, quantum ad nos attinet, autoritate capituli nostri notificamus, approbamus, & tenore præsentium confirmamus. In cujus rei testimonium sigillum nostrum commune præsentibus est appensum. Datæ in domo nostra capitulari octavo die Martii anno regni regis Henrici octavi decimo nono.

ANNO CHRISTI 1527.

CONCILIUM LUGDUNENSE

ANNO CHRISTI 1527. Ex Mattene Thesauro Anecdot. tom. 4. p. 397.

Anno M. D. XXVII. celebratum ad imponendum subsidium pro liberandis regiis liberis ab imperatore detentis, ad reprimendam heresim Lutheranam, & reformandos cleri mores.

Ex MS. ecclesiæ Augustodunensis.

IN nomine Domini, amen. Per hoc præsens C publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, & sit notum, quod anno Domini millesimo quingentesimo vicesimo septimo, a Paschate more Gallicano sumto, indictione prima, cum eodem anno sumta, & die sabbati post dominicam qua in Dei ecclesia ad missæ introitum cantatum extitit *Oculi mei semper ad Dominum*, &c. vicesima prima mensis Martii, a die veneris hesterna vicesima ejusdem mensis, propter nonnullas justas & rationabiles causas, ad dictam diem sabbati hodiernam continuata & expectata, ad quam diem reverendi in Christo patres & domini domini episcopi Æduensis, Lingonensis, Cabilonensis, & Matisconensis, provinciæ Lugdunensis citati erant, prout litte- D ris citatoriis reverendissimi in Christo patris & domini domini FRANCISCI DE ROHAN miseratione divina archiepiscopi & comitis Lugdunensis, Galliarum primatis, & relationibus illarum a tergo earumdem ante omnes descriptis, ibi propter earum prolixitatem non insertis, attamen productis & dimissis, debito constitit & constat, quæ etiam si expedierit, omnibus & singulis eas habere & videre volentibus offeruntur anud Lugdunum in palatio archiepiscopali Lugdunensi hora nona ante meridiem coram reverendo in Christo patre & domino domino CLAUDIO DE LONGOVICO miseratione qua supra episcopo Matisconensi, vicario generali in hac parte specialiter depu- E tato supradicti reverendissimi domini Francisci de Rohan archiepiscopi & comitis Lugdunensis, Galliarum primatis, prout litteris vicariatus hujusmodi de verbo ad verbum inferius insertis constat, pro procedendo per ipsum reverendum dominum Claudium de Longe-vico episcopum & vicarium generalem cum supradictis reverendis dominis Æduensi, Lingonensi, & Cabilonensi episcopis comprovincialibus, & reverendis dominis abbatibus, prioribus, decanis, capitulis, & conventibus, ac aliis personis ecclesiasticis civitatum & diœcesum Lugdunensis, Æduensis, Lingonensis, Cabilonensis, Matisconensis in concilio provinciali in ecclesia Lugdunensi per serenissimum dominum nostrum FRANCISCUM Francorum regem christianissimum pro nonnullis urgentibus causis, rempublicam religionis christianæ, ac præsertim ecclesiæ Gallicanæ concernentibus, celebrari ordinato, & ibidem ea quæ in dicto concilio provinciali proponentur audiendo, voces & vota sua inquirendo, dando, & præstando, & his quæ in dicto concilio provinciali ordinabuntur, & concludentur consensum & assensum suum præstando & assentiendo, seu etiam dissentiendo, & alia omnia & singula faciendo, quæ in hac parte erunt & fuerunt necessaria & opportuna, & quæ in talibus conciliis provincialibus tam de jure, quam de consuetudine fieri, & tractari solent & consueverunt in mei notarii publici apostolica auctoritate notarii & curiæ officialatus Lugdunensis jurati, præfati reverendissimi domini Francisci de Rohan archiepiscopi metropolitani & primatis in sua sede archiepiscopali Lugdunensi secretarii subsignati, ad hæc omnia & singula infra scripta dicti reverendi domini episcopi Matisconensis vicarii generalis in dicto concilio provinciali præsidentis scribæ & graffarii, per eum deputati, præsentia, comparuerunt in dicta ecclesia Lugdunensi, hora nona vel circa ante meridiem reverendissimus in Christo pater & dominus dominus FRIDERICUS FREGOSUS,

ANNO CHRISTI 1527.

SUS, miseratione qua supra archiepiscopus Salernitanus, commendatarius & administrator perpetuus monasterii sancti Benigni Divionis ordinis sancti Benedicti Lingonensis Diœcesis, nunc in civitate Lugduni pro nonnullis præfati domini nostri regis arduis negotiis, & quibusdam aliis ipsius reverendissimi domini archiepiscopi Salernitani, & prædicti sui monasterii sancti Benigni privatis negotiis personaliter agens, & alii reverendi & venerandi patres & domini viri ecclesiastici, quorum seu suarum dignitatum & suorum beneficiorum & officiorum ecclesiasticorum nomina & cognomina, & qualitates inferius describuntur, & ipsa die pro postulanda & impetranda Spiritus-sancti gratia, ut in negotio hujusmodi adsistere & negotium ipsum sua benignitate & clementia dirigere dignetur & velit, missam eucharistialem solemnem in dicta ecclesia Lugdunensi & illius majori altari devote celebrandam & decantandam fore decreverunt, & chorum dictæ ecclesiæ cum debitis ornamentis ecclesiasticis ingressi fuerunt: videlicet præfatus reverendus dominus CLAUDIUS DE LONGO-VICO episcopus Matisconensis vicarius generalis ibi præsidens, & supradictus reverendissimus dominus archiepiscopus Salernitanus commendatarius & administrator dicti monasterii sancti Benigni cum eo, induti honorabilibus cappis auratis & mitra, baculo pastorali crocia nuncupato, dictum dominum episcopum Matisconensem, vicarium præsidentem præcedentes, & ab hinc processerunt cum reverendis dominis abbatibus, prioribus, & aliis prælatis, quorum nomina seu dignitates inferius describuntur, & ibidem secus dictum majus altare sederunt: videlicet dicti reverendus dominus Matisconensis vicarius generalis & præsidens, ac reverendissimus dominus archiepiscopus Salernitanus in loco & sedibus altis propterea de novo eis præparatis secus dictum altare, ab ea parte in qua infra missarum solemnia solet celebrari evangelium, & dicti domini abbates & alii quorum seu suarum dignitatum nomina & cognomina inferius describuntur, super scamnis similiter eis decenter præparatis, etiam secus dictum majus altare, in ea parte in qua etiam infra missarum solemnia epistola solet dici & recitari: videlicet a parte capellæ beatæ Mariæ de Altodono nuncupatæ, in dicta ecclesia Lugdunensi fundatæ & dotatæ. Alii vero viri ecclesiastici ad dictum concilium provinciale vocati, & ibidem congregati, sederunt tam secus dictum majus altare, quam alibi in scamnis etiam eis præparatis, & ipsis ibidem quiete sedentibus, venerabilis & egregius vir dominus Carolus *de Sully* canonicus & procentor dictæ ecclesiæ Lugdunensis, ad quem ratione & ad causam suæ dignitatis præcentoriæ spectat & pertinet, missam inchoavit prædictam de officio sancti Spiritus, seu intonavit, cantando *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*, &c. & totum collegium dictæ ecclesiæ Lugdunensis in cappis aureis & sericis in choro dictæ ecclesiæ sedentes solemniter decantarunt: & fuit dicta missa celebrata per reverendum in Christo patrem dominum BARTHOLOMEUM DE LUCO, sacræ theologiæ professorem, miseratione qua supra Trojanensem episcopum, in iis quæ sunt ordinis vicarium generalem præfati reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani, & primatis Lugdunensis, qui missam hujusmodi solemniter celebravit. Venerabilis egregius vir dominus Claudius DE VIRY dictæ ecclesiæ canonicus epistolam dixit, & venerabilis & egregius vir dominus Franciscus de Sannayo canonicus & custos ipsius ecclesiæ evangelium alta voce in tribuna & capella crucis more solito cum solemnitatibus requisitis & diebus solemnibus servari solitis dixit & evangelisavit, & finito hujusmodi evangelio & tractu offertorii, præfatus reverendus dominus BARTHOLOMEUS DE LUCO episcopus Trojanensis cathedram ante majus altare prædictum appositam & ornatam ascendit, & concionem ac sermonem elegantissimos ad præfatos reverendos dominos & alios ibidem præsentes habuit, qui ibidem propter eorum prolixitatem non sunt inserti. Absoluta autem missa prædicta, stantes in dicto choro cœperunt cantare letaniam sanctorum & sanctarum more solito, & alta voce; & illa finita, & oratione dicta, prædicti stantes in dicto choro cœperunt dicere & cantare hymnum *Veni Creator*, &c. quibus hymno & oratione finitis, præfatus reverendus dominus episcopus Matisconensis vicarius generalis, ibidem præsidens, præsentibus more solito benedixit; Et his sic actis, ex parte ejusdem reverendi domini episcopi Matisconensis vicarii generalis & præsidentis fuit alta voce intonatum, omnibus & singulis in dicto concilio & illius congregatione prædicta præsentibus & astantibus, & in ipsorum præsentia, aliis absentibus, quatenus dicta die hora secunda post meridiem in aula majori domus sive palatii archiepiscopalis Lugdunensis personaliter comparere deberent: ut qui comparerent de vera obedientia commendarentur: qui vero non comparerent nec per se, nec per procuratores idoneos, contumaces reputarentur & contra tales via juris procederetur.

Tenor autem dicti vicariatus generalis præfati reverendi domini episcopi Matisconensis sequitur & est talis: „FRANCISCUS DE ROHAN Dei & sanctæ sedis apostolicæ gratia archiepiscopus & comes Lugdunensis, Galliarum primas, reverendis in Christo patribus Cabilonensi, & Matisconensi coepiscopis, & suffraganeis nostris salutem in Domino. Cum nuper illustrissimus dominus noster rex certos articulos ipsum dominum nostrum regem, ejus prolem, regnumque, ac totam rempublicam ejusdem sui regni tangentes, & concernentes nobis transmiserit, per ipsum & *Gedoyn* signatos, ut per eisdem vos & alios coepiscopos suffraganeos nostræ provinciæ Lugdunensis, nec non nostrarum vestrarumque atque suarum civitatum & diœcesum capitula aliorumque ordinum abbates, & priores conventuales, exemtos & non exemtos, & alios quacumque præfulgentes dignitate convocare & aggregare curaremus; hinc est quod apud civitatem nostram Lugdunensem, qua sperabamus personaliter nostrum concilium provinciale tenere, quod obstante aliqua infirmitate quæ de novo nobis supervenit, animo & personaliter pro præsenti adire non valemus. Idcirco de vestris scientia & providentia circumspecta plurimum in Domino confidentes, omnibus melioribus modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius & efficacius potuimus, & debuimus, ac possumus, & debemus, vos & vestrum quemlibet in solidum, quoad infra scripta in nostros veros certos & indubita-„

ANNO CHRISTI 1527.

„ bitatos in ecclesia & civitate nostra Lugdunensi in spiritualibus & temporalibus vicarios generales constituimus, creavimus, ordinavimus, & deputavimus, prout creamus, constituimus, ordinamus, & deputamus, specialiter & expresse, ac nomine nostro, & pro nobis totum clerum tam civitatis & diœcesis nostrarum Lugdunensis quam aliarum civitatum diœcesum suffraganeorum nostrorum in nostra civitate Lugdunensi, die vicesima mensis Martii, tam ad se per nos assignata & præfixa, aggregandum, exhortationes tales quales, prout vobis melius videbitur expedire, circa recuperandorum denariorum pro subventione & redemtione liberorum præfati domini nostri B regis pro nunc captivorum sibi concessorum in congregatione per eum in sua curia parlamenti Parisiensis, quam plurimis dominis prælatis tam archiepiscopis, episcopis quam præsidentibus & consiliariis supremarum hujus regni Franciæ curiarum parlamentearum præsentibus, ipso domino nostro rege præsente, prout hæc vidimus & interfuimus, & hæc omnia & alia in memorialibus seu articulis per regiam majestatem nobis exinde traditis, quæ vobis transmittimus, latius continentur, faciendum & exponendum, ac etiam dictos exemtos & non exemtos ad dictos denarios quoerlandos in vim & auctoritate dicti nostri concilii provincialis solven- C dum cogendum & compellendum, ipsosque denarios sic ex causa prædicta exigendos, reponendos, & custodiendos in loco tuto, prout per dictum concilium videbitur melius expedire, donec & quousque exponendi venient pro dicta redemtione eorumdem liberorum facienda, & generaliter omnia alia & singula gerendum, dicendum, faciendum, & exercendum, & quæ nos faceremus si in præmissis omnibus & singulis præsentes & personaliter interessemus, etiam si talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, de & super quibus præmissis, præsentes litteras per notarios publicos subscriptos fieri & subscribi ac sigillo cameræ D nostræ sigillari fecimus & mandavimus. Datum Parisius anno Domini millesimo quingentesimo vicesimo septimo, indictione prima, die vero dominica prima mensis Martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini CLEMENTIS divina providentia papæ septimi anno quinto. Et ego Andræas *Riboreau* presbyter Pictavensis diœcesis, bachalarius in decretis, publicus apostolica & imperiali auctoritatibus curiarumque conservationis privilegiorum apostolicorum studii famosæ universitatis ac episcopalis Parisiensis notarius juratus, quia supradictorum dominorum vicariorum constitutioni, creationi, potestatis dationi, crea- E tioni, & nominationi, ceterisque præmissis, dum sic ut supra scribuntur, dicerentur, agerentur, & fierent, una cum notario publico supra scripto præsens fui, eaque sic fieri vidi, scivi, & audivi. Idcirco huic præsenti publico instrumento manu alterius fideliter scripto, signum meum publicum & consuetum in fidem & testimonium veritatis præmissorum apposui requisitus & rogatus.

Clerus diœcesis Lugdunensis.

Adveniente autem dicta hora secunda post meridiem dicti diei sabbati vicesimæ primæ prædicti mensis Martii, ut supra assignata, con- A vocatis & congregatis in supradicta aula majori dicti palatii archiepiscopalis Lugdunensis, qui ad dictum concilium provinciale advenerant, & exhibitis rotulis eorum, qui ad hoc citati fuerant, alta voce fuerunt vocati, prout in rotulis hujusmodi continebatur, & primo de civitate & diœcesi Lugdunensibus præfatus reverendissimus in Christo pater & dominus archiepiscopus Lugdunensis, qui ex causis contentis & descriptis in litteris per eum missis, & vicariatus generalis ad hoc per eum passati & missi superius insertis, non potuit nec potest huic concilio & congregationi adesse, verum tamen pro eo comparuit venerabilis & egregius vir dominus Rolinus de Sinemuro canoni- B cus & sacrista supradictæ ecclesiæ Lugdunensis, in spiritualibus & temporalibus ejus generalis vicarius, ad hoc sufficienter fundatus, ut publico docuit vicariatus hujusmodi & procurationis instrumento producto & dimisso, nec non etiam venerabilis vir dominus Hugo *Dupuy* jurium doctor, civis Lugdunensis, dicti reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani & primatis procurator generalis & notarius, qui ob ideo nominibus prædictis dictum reverendum dominum archiepiscopum metropolitanum & primatem, & ejus absentiam excusandam de hujusmodi sua comparitione & excusatione actum petendo, excusavit. Pro supradicta ecclesia Lugdunensi & illius capitulo ve- C nerabilis & egregius vir dominus Johannes *Miete* decretorum doctor decanus dictæ ecclesiæ Lugdunensis. Item, reverendus dominus ANTHONIUS DE ELBONE abbas monasteriorum Savigninaci & Insulæ-Barbaræ commendatarius, & administrator perpetuus prioratus conventualis sancti Regnoberti in foresio ordinis sancti Benedicti Lugdunensis diœcesis. Pro reverendo domino abbate monasterii Athanacensis Lugdunensis prædicti ordinis, debite vocato & expectato nullus comparuit, contra quem per dictum reverendum dominum episcopum Matisconensem vicarium generalem & præsidentem in dicto concilio, auctoritate ejusdem concilii fuit concessus defectus, cum com- D modo de jure debito. Pro reverendo domino abbate sancti Eugendi Jurensis ordinis sancti Benedicti prædictæ Lugdunensis diœcesis nullus comparuit, contra quem propterea per dictum dominum præsidentem auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus cum commodo de jure debito. Pro reverendo domino abbate monasterii Bellævillæ ordinis clericorum regularium sancti Augustini prædictæ Lugdunensis diœcesis debite vocato & expectato nullus comparuit, contra quem propterea per dictum dominum præsidentem dicta auctoritate fuit concessus defectus cum commodo de jure debito. Pro reverendo domino abbate monasterii de Jugo-Dei ordinis sancti Benedicti prædictæ E Lugdunensis diœcesis debite vocato & expectato nullus comparuit, contra quem per dictum reverendum dominum præsidentem dicta auctoritate fuit concessus defectus cum commodo de jure debito. Pro reverendo domino abbate Benedictionis-Dei ordinis Cisterciensis prædictæ Lugdunensis diœcesis debite vocato & expectato nullus comparuit, contra quem prout supra fuit concessus defectus cum commodo de jure debito. Pro reverendo domino abbate Vallis-Benedictæ ordinis Cisterciensis prædictæ Lugdunensis diœcesis commendatario & administratore perpetuo dicti monasterii, prio-

ANNO CHRISTI 1527.

priore prioratus conventualis de Candiaco in Foresio ordinis sancti Benedicti, prædictæ Lugdunensis diœcesis, venerabilis & religiosus vir dominus Anthonius de sancto Præjecto commendatarius & prior, qui de hujusmodi sua comparitione petiit actam sibi concedi. Pro reverendo domino abbate monasterii de Miratorio ordinis Cisterciensis dictæ Lugdunensis diœcesis nullus comparuit, contra quem propterea fuit concessus defectus cum commodo de jure debito. Pro venerabilibus viris dominis obedientiario & capitulo ecclesiæ collegiatæ sancti Justi Lugdunensis comparuit venerabilis vir dominus Anthonius *Jorren* dictæ ecclesiæ obedientiarius. Pro venerabilibus viris dominis camerario & capitulo ecclesiæ collegiatæ sancti Pauli Lugdunensis venerabiles viri domini Matthæus *Bellievre* cantor, Cathelanus *Bellievre*, & Anthonius *de Montedesert* canonici dictæ ecclesiæ collegiatæ sancti Pauli. Pro dominis sacrista & capitulo ecclesiæ collegiatæ sancti Nicetii Lugdunensis comparuerunt venerabiles viri domini Johannes Gauthereti jurium doctor, & Petrus *Chalendat* canonici ipsius ecclesiæ. Pro dominis præposito & capitulo Forverii comparuit venerabilis & egregius vir dominus Bertrandus de Turre, alias de sancto Vitale, dictæ ecclesiæ præpositus. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo ecclesiæ beatæ Mariæ Montis Brissonis Lugdunensis diœcesis comparuit venerabilis & egregius vir dominus Ghristoforus *de Lenis* canonicus ecclesiæ Lugdunensis & dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ Montis-Brissonis, ad hoc ab eisdem dominis decano & capitulo debite fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento per eum producto & dimisso. Pro dominis decano & capitulo ecclesiarum collegiatarum sancti Thomæ de Cuysello & de Cabanis Lugdunensis diœcesis simul perpetuo canonice unitarum nullus comparuit, contra quem propterea fuit auctoritate qua supra concessus defectus cum commodo de jure debito. Pro dominis priore & conventu Savigniaci ordinis Cluniacensis dictæ Lugdunensis diœcesis nullus comparuit, contra quos propterea fuit auctoritate qua supra concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro prioratu conventuali sancti Irenæi Lugdunensis ordinis canonicorum regularium sancti Augustini, comparuit venerabilis vir dominus Stephanus Laurentini jurium doctor, dicti prioratus commendatarius & administrator perpetuus. Pro prioratu beatæ Mariæ de Plateria Lugdunensis ordinis canonicorum regularium sancti Augustini sub regula sancti Ruphi, comparuit religiosus vir frater Jacobus *de Lage* canonicus regularis dicti prioratus procurator fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento venerabilis viri domini Stephani *Rinoyre* prioris dicti prioratus, quem excusavit propterea, quia personaliter est in curia illustrissimi principis domini ducis Sabaudiæ, & ab eodem domino duce, ut idem frater Jacobus affirmavit mandatus. Pro domino priore prioratus conventualis sancti Martini de Amberta ordinis Cluniacensis Lugdunensis diœcesis nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate qua supra, fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore & conventu prioratus conventualis sancti Romani *le Puy* ordinis sancti Benedicti Lugdunensis diœcesis comparuit venerabilis & egregius vir dominus Petrus *Bournel* canonicus ecclesiæ Lugdunensis, dicti prioratus commendatarius & administrator perpetuus. Pro prioratu conventuali Montisberdini ordinis Cluniacensis Lugdunensis diœcesis nullus comparuit, idcirco contra priorem dicti prioratus non comparentem per se, nec per alium, fuit concessus auctoritate qua supra defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore prioratus conventualis Savigniaci secus Montem-Brisonem ordinis sancti Benedicti Lugdunensis diœcesis comparuit magister Petrus *Gingon* procurator venerabilis viri domini Petri Juvenis-Ruffi commendatarii & administratoris perpetui dicti prioratus, ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, per eum exhibito & dimisso, * non tamen specialiter, nec expresse ad actum hujusmodi. Pro prioratu conventuali de *Pomiers* ordinis Cluniacensis prædictæ Lugdunensis diœcesis comparuit venerabilis & religiosus vir frater . . . . dicti prioratus prior. Pro prioratu sancti Martini de Montetrotterio ordinis sancti Benedicti Lugdunensis diœcesis, comparuit venerabilis vir dominus Johannes *de Vauxelles*, jurium doctor, miles in ecclesia Lugdunensi, dicti prioratus commendatarius & administrator perpetuus, qui de hujusmodi sua comparitione petiit actam sibi fieri. Pro præceptore præceptoriæ sancti Georgii Lugdunensis ordinis hospitalis sancti Johannis Jerosolymitani & aliis præceptoribus & religiosis ejusdem ordinis Lugdunensis diœcesis nullus comparuit, contra quos propterea fuit concessus defectus auctoritate dicti concilii provincialis, cum commodo de jure debito.

Clerus Augustodunensis diœcesis.

Deinde alta & intelligibili voce fuerunt vocati descripti in Rotulo ecclesiæ & episcopatus Æduensis, & primo reverendus in Christo pater dominus JACOBUS episcopus Æduensis, pro quo comparuit venerabilis vir dominus Nicolaus *Hunaud* canonicus Æduensis ab eo instructus per litteras missivas per eum exhibitas & dimissas, tantumque fuerunt admissæ & retentæ. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo ecclesiæ Æduensis comparuit venerabilis vir dominus Georgius *Guy* canonicus ipsius ecclesiæ Æduensis, abbas sancti Stephani in ipsa ecclesia Æduensi, ad hoc debite fundatus, ut publico docuit procuratoris instrumento, tradito & dimisso, dicens dictos dominos decanum & capitulum per suam creationem, per sedem apostolicam & speciale privilegium ejusdem sedis fuisse & esse ab omni jurisdictione dicti domini episcopi Æduensis exemtos, & eidem sedi apostolicæ immediate subjici, & propterea per litteras dicti domini episcopi non debuisse vocari, cum prout dicit in eos nullam habeat jurisdictionem, protestans quod vocatio hujusmodi sic facta, & comparitio quam præterea facit, non possit dictis dominis decano & capitulo in futurum suæ exemtioni & suis privilegiis præjudicare. Quæ protestatio fuit admissa, quatenus de jure debuit admitti, de quo idem dominus Georgius *Guy* canonicus & abbas procurator petiit actam & instrumentum sibi concedi. Pro reverendo domino abbate monasterii sancti Martini Æduensis ordinis sancti Benedicti nullus comparuit, contra quem auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro domino abbate Verziliacensis ordinis sancti Benedicti prædictæ Æduensis diœcesis

cesis

ANNO CHRISTI 1527.

cesis nullus comparuit, contra quem propterea A auctoritate dicti concilii provincialis fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro domino abbate Flavigniaci ordinis sancti Benedicti prædictæ Æduensis diœcesis comparuit venerabilis vir dominus Nicolaus *Unaud*, ad hoc debite fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, exhibito & dimisso. Pro domino abbate sancti Leonardi Corbigniaci ordinis sancti Benedicti dictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro domino abbate sancti Martini de Chora ordinis sancti Benedicti prædictæ Æduensis diœcesis comparuit supradictus dominus Georgius *Guy* canonicus Æ- B duensis ad hoc debite fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento exhibito & dimisso. Pro domino abbate de Fontaneyo vel de Fontaneto ordinis Cisterciensis prædictæ Æduensis diœcesis comparuit supradictus dominus Nicolaus *Unaud*, ad hoc debite fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento exhibito & dimisso. Pro domino abbate de Bulleria ordinis sancti Benedicti prædictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit, contra quem propterea fuit concessus defectus auctoritate dicti concilii provincialis. Pro domino abbate Beatæ Mariæ Sancti-loci, alias Septem fontium ordinis Cisterciensis prædictæ Æduensis diœcesis. . . . . . Pro domino abbate monasterii sanctæ Margari- C tæ ordinis sancti Augustini prædictæ Æduensis diœcesis camparuit venerabilis vir dominus Georgius *Guy* canonicus Æduensis, dicti monasterii commendatarius & administrator perpetuus. Pro domino abbate monasterii Oignaci ordinis sancti Augustini prædictæ Æduensis diœcesis comparuit dominus Nicolaus *Unaud* ejus procurator fundatus, ut docuit publico procurationis instrumento producto & dimisso, qui eumdem dominum abbatem & ipsius absentiam excusavit, propter gravem infirmitatem ejusdem domini abbatis, quam juxta potestatem sibi super hoc attributam, suo instrumento affirmavit, & de illa per attestationem super hoc factam & productam sufficienter justificavit. Pro venerabili- D bus viris dominis decano & capitulo ecclesiæ collegiatæ beatæ Mariæ de Belna prædictæ Æduensis diœcesis, comparuerunt venerabiles viri domini Georgius *Guy* & Prudentius de *Mypont* jurium doctor, canonici ipsius ecclesiæ collegiatæ beatæ Mariæ de Belna, ad hoc nihilominus debite fundati, constante publico instrumento producto & dimisso. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo Avalonis prædictæ Æduensis diœcesis comparuit præfatus Nicolaus *Unaud* eorum procurator, ad hoc debite fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo ecclesiæ collegiatæ Sede-loci sive Salvi-loci, prædictæ E Æduensis Diœcesis comparuit venerabilis vir dominus Petrus Cornuti, canonicus dictæ ecclesiæ collegiatæ ad hoc debite fundatus, ut docuit publico procurationis instrumento producto & dimisso. Pro venerabilibus viris dominis præposito & capitulo ecclesiæ collegiatæ Beatæ Mariæ Æduensis comparuit dominus Petrus *Bossard* canonicus ipsius ecclesiæ collegiatæ Beatæ Mariæ Æduensis diœcesis, capitulum hujusmodi a quacumque jurisdictione ordinaria fore exemtum & sedi apostolicæ per speciale privilegium immediate subditum, & propterea de hujus-

modi exemtione, & quia comparitio hujusmodi eidem capitulo & suæ exemtioni prædictæ non possit in futurum nocere solemniter protestando, & de hujusmodi sua protestatione nomine prædicto actam petendo, ac de procuratorio suo per publicum instrumentum super hoc passatum & dimissum docendo, quæ protestatio per concilium hujusmodi quatenus de jure fuit admissa. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo ecclesiæ collegiatæ Beatæ Mariæ de Molinis in Borbonesio prædictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit, contra quos propterea auctoritate dicti concilii provincialis fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo ecclesiæ collegiatæ Vergeii prædictæ Æduensis diœcesis comparuit sæpedictus venerabilis vir dominus Georgius *Guy* canonicus dictæ ecclesiæ collegiatæ, ad hoc ab eis fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento per eum producto & dimisso. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo ecclesiæ collegiatæ Montisacuti prædictæ Æduensis diœcesis comparuit dominus Gilbertus *Magni* canonicus ipsius ecclesiæ. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo Sinemuri Brionensis prædictæ Æduensis diœcesis comparuit sæpefatus venerabilis vir dominus Georgius *Goy* canonicus & sacrista ipsius ecclesiæ collegiatæ, procurator ad hoc debite fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento tradito & dimisso. Pro capitulo ecclesiæ collegiatæ de Tillio prædictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit, contra quos propterea auctoritate dicti concilii provincialis fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro venerabilibus viris dominis de capitulo Cerduni prædictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit, contra quos propterea fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo Castri-Censorii prædictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit, contra quos propterea auctoritate qua supra fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro decanatu Paredi ordinis Cluniacensis prædictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit, quia asseritur decanatum hujusmodi fuisse auctoritate apostolica vel alias mensæ abbatiali Cluniacensi perpetuo unitum. Pro venerabili & religioso viro domino

priore Perreciaci ordinis Cluniacensis, prædictæ Æduensis diœcesis comparuit venerandus pater dominus Claudius de Magdalena, dicens priorem dicti prioratus non potuisse nec posse ibi comparere, cum necessario habeat comparere in concilio Parisiensi ratione cujusdam alterius sui beneficii conventualis, a quo tamen nullum habet procurationis mandatum, sed pro eo promisit & promittit ratificari cum facere omnia gesta & agenda in hujusmodi concilio provinciali. Pro prioratu conventuali Marcignaci prædicti ordinis Cluniacensis prædictæ Æduensis diœcesis, comparet venerabilis religiosus vir frater Claudius de Magdalena dicti prioratus prior, dicens prioratum hujusmodi & illius priorem esse immediate subditos reverendo domino abbati Cluniacensi, & propterea sedi apostolicæ per privilegia ejusdem sedis dicto ordini concessa a jurisdictione cujuscumque alterius ordinarii exemtos, & inde protestatus fuit & protestatur solemniter, quod hujusmodi sua comparitio, quam personaliter

facit,

ANNO CHRISTI 1527.

facit, non possit aut debeat dictis priori & ordini & suis successoribus quomodolibet in futurum obesse vel nocere, de qua protestatione petiit actam sibi fieri. Procurator vero venerandissimi domini archiepiscopi Lugdunensis fecit protestationes contrarias, quæ protestationes fuerunt hinc inde admissæ quatenus de jure debuerunt admitti. Pro prioratu sancti Vivantii prædictorum ordinis & diœcesis comparet præfatus dominus Claudius de Magdalena prior, faciens consimiles protestationes. Similiter & præfatus dominus procurator generalis contrarias, quæ fuerunt hinc inde, prout supra, quatenus de jure admissæ. Pro priore prioratus Beatæ Mariæ Sinemuri in Auxeto prædicti Æduensis diœcesis nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii provincialis fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro prioratu Augiaci ordinis prædictæ Æduensis diœcesis, comparuit venerabilis vir dominus Prudentius de *Mypont* jurium doctor, ipsius prioratus commendatarius & administrator perpetuus, auctoritate apostolica deputatus, dicens prioratum suum hujusmodi non esse conventualem, & ideo prioratum ipsum non debuisse in hoc negotio cum aliis prioratibus conventualibus supradictis annumerari: quare protestatus fuit & protestatur quod hujusmodi sua comparitio quam facit, non possit sibi neque suis successoribus in futurum nocere, quæ protestatio quatenus de jure fuit admittenda admissa fuit. Pro priore prioratus conventualis sancti Symphoriani secus & extra Æduam ordinis canonicorum regularium sancti Augustini comparuit venerabilis & religiosus vir frater Petrus de *Marxelly* prior dicti prioratus. Pro prioratu de Magobrio ordinis sancti Benedicti prædictæ Æduensis diœcesis, comparuit præfatus venerabilis vir dominus Georgius *Guy* canonicus Æduensis pro priore sive commendatario dicti prioratus ad hoc specialiter ab eo constitutus, ut publico docuit procurationis instrumento per eum prædicto & dimisso. Pro priore Vallis-sancti Benedicti ordinis prædictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit, quare contra eum auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore Borbonii ordinis prædictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit, quare contra eum auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore prioratus sancti Johannis Sinemuri in Auxeto ordinis prædictæ Æduensis diœcesis, nullus comparuit, quare contra ipsum auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro prioratu Cartusiensium de Belna prædictæ Æduensis diœcesis, & pro aliis quatuor prioratibus sive monasteriis eorumdem ordinis & diœcesis, comparuit venerabilis & religiosus vir frater Georgius *Tirse* dicti ordinis, cum litteris missivis domini prioris Cartusiæ prædictæ de Belna, propter ipsius gravem ægritudinem, qua personaliter detinetur, & dicto nomine protestatus fuit de exemtione & privilegiis dicti ordinis, quodque hujusmodi sua comparitio non possit in futurum dictis prioribus & ordini neque suis privilegiis & exemtionibus quæ allegavit, quomodocumque obesse, quæ protestationes, quatenus de jure fuerunt admittendæ, fuerunt auctoritate concilii hujusmodi admissæ. Pro præceptoribus de Spinatia, de Bunacis, & de Bolariis, de Monte-Roberto, & *Dillan*, de Occeyo, de *Normyeos*, & de *Noydant* ordinis hospitalis Sancti Johannis Jerosolymitani, prædictæ Æduensis diœcesis, comparuit nobilis & venerabilis vir frater Petrus de *Pittoys*, miles prædicti ordinis, ad hoc debite fundatus: ut publico docuit procurationis instrumento per eum exhibito & dimisso: prout in dicto nomine dixit & allegavit, quod omnes & singuli religiosi prædicti ordinis, & tam magnus magister, priores, ballivi, præceptores & alii ipsius ordinis per infinita privilegia sedis apostolicæ per sanctissimum dominum nostrum CLEMENTEM divina providentia papam septimum modernum novissime innovata, & de novo concessa, notoria & manifesta, & per serenissimum dominum nostrum FRANCISCUM Francorum regem christianissimum recepta & approbata fuerunt, & sunt ab omni jurisdictione spirituali & temporali, quorumcumque ordinariorum, necnon principum exemti, & magno Magistro dicti ordinis seu sedi apostolicæ immediate subditi, nec habent quemcumque superiorem præterquam dictum magnum Magistrum aut præfatam sedem apostolicam, nec tenentur ipsi religiosi ad solutionem vel præstationem alicujus collectæ, decimæ vel alterius cujuscumque subsidii: quin immo ab illis una cum rebus & bonis suis universis sunt, ut præmittitur, penitus & omnino exemti, propter quod non debuerunt, ut dicit ipse frater Petrus *Putoys* præceptor, nomine prædicto, ad hujusmodi concilium vocari, cum etiam præceptoriæ & alia beneficia sua prædicta non sint conventuales nec conventualia: quare dicto nomine protestatus fuit, quod hujusmodi sua comparitio, quam facit, eis, & dicto ordini aut suis pro tempore successoribus in futurum, & dictis suis privilegiis & exemtionibus non possit quovis modo obesse vel nocere, de hujusmodi sua protestatione actum sive publicum instrumentum petendo, quæ protestatio quatenus de jure admittenda, fuit auctoritate dicti concilii admissa. Pro priore sancti Saturnini de Bosco ordinis prædictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit: quare auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus contra dictum dominum priorem, cum commodo de jure debito. Pro priore prioratus Braigniaci ordinis prædictæ Æduensis diœcesis nullus comparuit: quare contra eum auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito.

Clerus diœcesis Lingonensis.

Deinde alta & intelligibili voce fuerunt ibidem vocati descripti in Rotulo ecclesiæ & episcopatus Lingonensis. Et primo reverendus in Christo pater dominus MICHAEL episcopus dux Lingonensis, pro quo comparuerunt venerabiles viri domini Dionysius *Blanchet* canonicus ecclesiæ Lingonensis, & Johannes *Guyonst* jurium licentiatus, vicarii & procuratores in hoc negotio dicti reverendi domini MICHAELIS episcopi ducis ad hoc debite fundati, ut publico docuerunt vicariatus & procurationis instrumento producto & dimisso, dicentes per vocis organum dicti domini Johannis *Guyonst*, quod ex antiqua & approbata ac legitima præscripta consuetudine vel alias in hujusmodi concilio provinciali primus locus post reverendissimum dominum archiepiscopum metropolitanum & primatem Lugdunensem debitus, prout in consimilibus conciliis hactenus in provincia Lugdunensi celebratis fuit observatum, ut constare asserunt actis & publicis instrumentis in dictis conciliis receptis & expeditis. Dicebat præ-

ANNO CHRISTI 1527.

præterea dictus dominus Johannes *Guyonst*, quod A vicarii dicti reverendi domini episcopi ducis Lingonensis erant in hoc concilio honorandi, eis honore & sede, quibus ipse reverendus dominus episcopus Lingonensis esset honorandus, si præsens adesset. Ideo dicto nomine fecit protestationes quod per sessionem dominorum abbatum in dicto concilio non possit in futurum vicariis dicti domini episcopi Lingonensi præjudicium aliquod generari. Cui fuit responsum, per dictum reverendum dominum episcopum Matisconensem vicarium generalem in dicto concilio provinciali præsidentem sub his verbis: Protestationes vestras hinc inde, quatenus de jure possumus & debemus, recipimus & admittimus, & illis vobis & cuilibet vestrum B quod de jure poterunt & debebunt, salvis vice & auctoritate quibus fungimur; & ne concilium provinciale hujusmodi ex hoc differatur, ordinamus quod sedeatis omnes prout inferius dicetur, & nihilominus, si quis de sessione hujusmodi conqueratur, & prætendat aliquod privilegium, vel indultum, aut aliquam consuetudinem antiquam vel approbatam alibi sedendi, designamus diem lunæ post dominicam de *Quasimodo* proxime venturam ad docendum de privilegio indulto vel consuetudine hujusmodi, & ordinandum super hoc vocatis sicut intererit, prout juris fuerit rationis. Et præterea dicto nomine solemniter & debito protestatus fuit & protestatur, quod per hujusmodi sessionem & C loci assignationem in quibus assignatur dicto reverendo domino episcopo duci Lingonensi sessio & locus post reverendum dominum episcopum Æduensem, de quo tamen ob reverentiam regiæ majestatis, & ne concilium provinciale hujusmodi ex contentione quæ præterea posset accidere impediatur vel differatur, non intendunt præsentialiter contendere, vel disceptare aliquod præjudicium dicto reverendo domino episcopo duci, & suæ ecclesiæ, & dignitati episcopali Lingonensi, aut suis successoribus episcopis Lingonensibus canonice introducentibus, nunc vel in futurum possit aliquod præjudicium generari, quominus ipse & sui successores in futurum insequendo dictam consuetudinem possint & valeant in consimilibus conciliis immediate post præfatum reverendissimum dominum archiepiscopum metropolitanum & primatem Lugdunensem sedere & locum habere. De quibus protestationibus, ut præmittitur, factis, dicti domini vicarii & procuratores nomine prædicto petierunt actam & publicum instrumentum. Præfatus vero dominus Nicolaus *Unaud* procurator supradicti reverendi domini episcopi Æduensis & nomine ejusdem fecit contrarias protestationes: quæ protestationes hinc inde factæ per præfatum reverendum dominum episcopum Matisconensem vicarium generalem supradicti reverendissimi domini archiepiscopi Lugdunensis in hujusmodi con- E cilio præsidentem, quatenus de jure fuerunt admittendæ, auctoritate dicti concilii receptæ & admissæ extiterunt. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo ecclesiæ Lingonensis comparuerunt venerabiles viri domini Ludovicus *Putoys* sacræ Theologiæ doctor, & Hector *Guerrier* canonici ipsius ecclesiæ Lingonensis, procuratores ad hoc fundati, ut publico docuerunt procurationis instrumento; in ea tamen qualitate in qua fuerunt constituti, & quod procuratorium propterea petierunt in hujusmodi processu de verbo ad verbum inseri, & ideo fuit inferius inseri mandatum, dicentes per vocis organum dicti domini Ludovici *Putoys* quod ex concessione, privilegio & indulto a sede apostolica dictis dominis decano & capitulo gratiose concessis, & ex vi illorum ac ex antiqua & approbata ac legitime præscripta consuetudine ipsi domini decanus & capitulum sunt immediate subditi prædictæ sedi apostolicæ, & a jurisdictione & auctoritate tam præfati reverendi domini episcopi Lingonensis quam supradicti reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani & primatis Lugdunensis exemti, qui ideo ad hujusmodi concilium provinciale non debuerunt vocari, per litteras dicti reverendi domini episcopi Lingonensis, nec auctoritate ipsius, & propterea dicto nomine protestati sunt & protestantur, quod per hanc suam comparitionem quam faciunt, non intendunt aliquo modo præjudicare dictis suis protestationibus, concessioni, privilegio & indulto apostolicis, neque suæ consuetudini antiquæ & legitime præscriptæ, quas & quæ intendunt sibi semper fore salvas & salva, cum expressa super omnibus & singulis præmissis protestatione, præsente ibidem supradicto venerabili viro domino Johanne *Guyonst* presbytero jurium licentiato, vicario & procuratore dicti domini episcopi Lingonensis, dicente dicto nomine quod comparitio dictorum de capitulo non debet admitti, nisi rejecta primo illa qualitate, qua dicunt se immediate esse subjectos sedi apostolicæ, & a jurisdictione & auctoritate dicti reverendi domini episcopi Lingonensis exemtos, de quo nullomodo apparet, nec umquam apparebit, quod sint exemti ab auctoritate diœcesani: cujus intentio est de jure communi fundata, & per consequens debent dicti de capitulo pro contumacibus reputari, præsente etiam venerabili viro domino procuratore generali supradicti reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani & primatis Lugdunensis pro ipso reverendissimo domino archiepiscopo metropolitano & primate, dicente quod exemtio non præsumitur, quodque præfati domini decanus & capitulum debent reputari contumaces, nisi compareant modo & forma debitis, rejectis qualitatibus & protestationibus suis prædictis, per quas nituntur contra præcipua disciplinæ ecclesiasticæ fundamenta se subtrahere, & eximere a præstatione reverentiæ, quam omni jure debent suis superioribus, & alias dixerunt dicti procuratores præfatorum reverendi domini episcopi Lingonensis, & reverendissimi archiepiscopi Lugdunensis, prout in quadam membrana papiri præmissa quam tradiderunt plenius dicitur contineri. Quibus hinc inde auditis, præfatus reverendus dominus episcopus Matisconensis vicarius generalis supradicti reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani & primatis in dicto concilio præsidens dictis partibus assignavit diem lunæ proximam venturam, quæ erit vigesima-tertia hujus mensis, ad ordinandum super præmissis, prout juris fuerit & rationis.

Tenor autem dicti procuratorii instrumenti supradictorum dominorum decani & capituli Lingonensis, ut præmittitur, producti, & ibi inseri petiti sequitur & est talis.

Universis præsentes litteras inspecturis decanus & capitulum insignis ecclesiæ Lingonensis ad Romanam ecclesiam immediate pertinentis salutem in domino. Notum facimus quod nos in loco capitulari dictæ nostræ Lingonensis ecclesiæ, more & tempore solitis, „ prop-

» propter infra scripta capitulantes, & capitu-
» lariter sedentes, fecimus, constituimus, crea-
» mus & ordinamus, prout tenore dictarum præ-
» sentium fecimus, constituimus, creamus, &
» ordinamus, nostros veros certosque procura-
» tores legitimos dilectos fratres & canonicos
» nostros magistros Ludovicum *Tutoys* in sacra
» theologia doctorem, Hectorem *Guerrier* ab-
» sentes tamquam præsentes & eorum quemli-
» bet in solidum specialiter videlicet & expres-
» se, ad pro nobis & nomine nostro se præsen-
» tandum in congregatione seu provinciali con-
» cilio Lugdunensi die vigesima mensis martii
» proxime venturi, & aliis continuandis diebus
» celebrando, ibidemque exponendum & decla-
» randum nostram Lingonensem ecclesiam ac
» nos constituentes præfatos, sanctæ sedis apo-
» stolicæ esse immediate subditos. Ideoque nul-
» latenus potuisse vel posse evocari seu citari
» quoquomodo litteris, mandato seu auctoritate
» reverendissimi in Christo patris & domini ar-
» chiepiscopi Lugdunensis Galliarum primatis,
» nec consequenter alicujus ex suffraganeis ipsius,
» nec itaque jam dictos constituentes non in-
» tendere illorum virtute illic comparere, sed ad
» deliberandum supra dicta & cum protestatio-
» ne expressa de nullitate mandatorum hujusmo-
» di, propter hoc per præfatum reverendum de-
» cretorum & executionis earumdem citationum-
» que ac omnium inde sequentium quorumcum-
» que, quantum hoc tangit seu tangere potest
» nos & prædictam nostram ecclesiam, juraque
» & exemtiones ejusdem de dictisque declara-
» tione & protestationibus instrumentum unum
» vel plura petendum & requirendum, & si for-
» san opus fuerit pro nobis & nomine nostro
» in dicto loco respondendum, deliberandum,
» & alias agendum, una cum aliis prout me-
» lius, opportunius & commodius visum fuerit
» expedire, pro communi ecclesiæ Gallicanæ
» totiusque reipublicæ integritate & utilitate,
» regnique hujus christianissimi & subditorum
» quam optimo statu & tranquillitate, & gene-
» raliter omnia alia & singula faciendum, di-
» cendum, & exercendum, quæ nos præfati con-
» stituentes faceremus, ac facere possemus, si
» ibidem præsentes interessemus in nostris per-
» sonis, etiam si aliqua sint quæ mandato in-
» digeant specialiori, quod his præsentibus sit
» expressam, promittentes nos gratum ratum-
» que habere ac perpetuo habituros totum id &
» quicquid per eosdem procuratores nostros, &
» eorum quemlibet in solidum dictum respon-
» sum factumque & gestum fuerit in præmissis,
» & circa præmissa, sub expressa obligatione &
» hypotheca omnium & singulorum bonorum
» nostrorum, & præcipue temporalis prædictæ
» nostræ Lingonensis ecclesiæ, necnon sub omni
» juris & facti renunciatione, ad hæc necessaria
» pariter, &.... In quorum testimonium præ-
» sentes litteras signo manuali secretarii nostri
» ordinarii subsignati & sigillo cameræ nostræ
» communiri fecimus. Datum Lingonis in ca-
» pitulo nostro die septima mensis martii anno
» domini millesimo quingentesimo vigesimo
» septimo, præsentibus dominis Leonardo *Viard*
» & Johanne *Giblat* presbyteris Lingonis com-
» morantibus, testibus ad præmissa vocatis &
» requisitis de mandato dominorum de capitulo
» *Thibault*.

Pro domino abbate monasterii sancti Benigni Divionis ordinis sancti Benedicti Lingonensis diœcesis comparuit reverendissimus in Christo pater dominus FREDERICUS FREGOSUS archiepiscopus Salernitanus commendatarius & administrator perpetuus dicti monasterii. Pro domino abbate sancti Michaelis prope Tornodorum ordinis sancti Benedicti prædictæ Lingonensis diœcesis comparuit magister Johannes *Ferlat* notarius civis Lugdunensis, procurator reverendi patris domini Stephani *de Niceyo* abbatis dicti monasterii, ad hoc ab eo fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, producto & dimisso, allegans ipsius reverendi abbatis gravem infirmitatem, petendo propter ipsam a personali præsentia excusationem. Pro domino abbate Melugdensi ordinis sancti Benedicti prædictæ Lingonensis diœcesis comparuit reverendus dominus *Darmanville* abbas dicti monasterii. Pro reverendo domino abbate sancti Stephani Divionis ordinis sancti Augustini, prædictæ Lingonensis diœcesis, comparuit Nicolaus *Unaud* procurator ab eodem domino abbate specialiter deputatus, constante publico procurationis instrumento producto & dimisso, qui vigore potestatis sibi super hoc attributæ excusavit absentiam ipsius domini abbatis, propter illius gravem infirmitatem, quam dicto nomine affirmavit. Pro domino abbate Besvensi ordinis sancti Benedicti prædictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit, contra quem propterea fuit auctoritate dicti concilii provincialis concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro domino abbate Molismensi ordinis sancti Benedicti prædictæ Lingonensis diœcesis comparuit venerabilis & egregius vir dominus Claudius *de Fungerus* canonicus ecclesiæ Lugdunensis, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso. Pro domino abbate sancti Secani ordinis sancti Benedicti, prædictæ Lingonensis diœcesis comparuit præfatus dominus Claudius *de Fongerus*, canonicus ecclesiæ Lugdunensis, procurator ab eo fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso. Pro domino abbate sancti Johannis Reomensis ordinis sancti Benedicti prædictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit, quare contra eum auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro domino abbate Pulteriarum ordinis sancti Benedicti dictæ Lingonensis diœcesis, comparuit præfatus dominus Claudius *de Fongerus* canonicus ecclesiæ Lugdunensis, procurator ab eo fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso, excusans nomine procuratorio quo supra ipsius domini abbatis absentiam, propter ejus ægritudinem, quam dicto nomine affirmavit. Pro domino abbate Beatæ Mariæ de Castellione ordinis sancti * Benedicti prædictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit, quare contra eum auctoritate dicti concilii provincialis fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro domino abbate Clarævallis ordinis Cisterciensis prædictæ Lingonensis diœcesis, & omnibus & singulis dominis abbatibus, prioribus conventualibus, & aliis religiosis dicti ordinis ubicumque in civitate & diœcesi Lingonensi consistentibus, comparuit venerabilis & religiosus vir frater Anatolius de Corcellis dicti ordinis procurator, ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso, & vigore potestatis sibi super hoc datæ, concessæ & attributæ excusavit absentiam quorum supra, propterea quia totus ordo hujusmodi ex deliberatione super hoc facta anno no-

ANNO CHRISTI 1527.

vissime lapso congregantur in civitate Parisiensi A pro nonnullis suis & dicti ordinis negotiis, dicens nihilominus quod ordo hujusmodi ex speciali privilegio & indulto sedis apostolicæ, & alias est notorie exemtus a quacumque jurisdictione & auctoritate quorumcumque ordinariorum, & propterea dicto nomine protestatus fuit, & protestatur quod hujusmodi sua comparitio quam præsentialiter facit, nunc vel in futurum non possit aut valeat dicto ordini & illius religiosis & suppositis, suisque privilegiis & indultis quomodolibet nocere: de qua protestatione, & aliis præmissis, petiit actam sibi concedi, quæ fuit eis auctoritate dicti concilii provincialis, quatenus de jure debetur, concessa. Præfatus vero dominus Johannes *Guyoust* procu- B rator reverendi domini episcopi ducis Lingonensis, & eo nomine fecit protestationes contrarias, de quibus petiit actam sibi concedi, quæ fuerunt admissæ, quatenus de jure fuerunt admittendæ. Pro domino abbate Morismundi prædictorum ordinis Cisterciensis & diœcesis Lingonensis comparuit præfatus frater Anatolius, prout supra cum dictis protestationibus hinc inde factis & admissis, quatenus de jure, prout supra. Pro domino abbate monasterii de Moris prædictorum ordinis & diœcesis, comparuit præfatus frater Anatolius procuratorio nomine, quo supra, cum similibus protestationibus admissis quatenus de jure, prout supra. Pro domino abbate Albæripæ eorum ordinis & diœcesis com- C paruit præfatus frater Anatolius cum protestationibus prædictis hinc inde factis & admissis, prout supra. Pro domino abbate Longi-vadi prædictorum ordinis & diœcesis comparuit præfatus frater Anatolius de Corcellis, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit protestationis instrumento producto & dimisso, domini abbatis excusavit absentiam propter ejus ægritudinem, quam procuratorio nomine prędicto affirmavit, & cum protestationibus prædictis hinc inde factis, & prout supra receptis & admissis. Pro domino abbate Vallisbonæ prędictorum ordinis & diœcesis comparuit abbas modernus dicti monasterii, cum similibus protestationibus admissis, quatenus de jure fuerunt admittendæ. D Pro domino abbate monasterii Tulensis ordinis Cisterciensis, prædictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit, quare contra eum auctoritate qua supra fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro domino abbate monasterii Belliloci prędictorum ordinis Cisterciensis & diœcesis Lingonensis comparuit prefatus frater Anatolius de Corcellis, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, cum similibus protestationibus hinc inde factis, & prout supra admissis, quatenus de jure fuerunt admittendæ. Pro domino abbate Dulcis-vallis prędictorum ordinis & diœcesis comparuit personaliter abbas modernus dicti monasterii. Pro domino abbate Quinciaci prędictorum ordinis E & diœcesis comparuit dominus Petrus Cornuti procurator ad hoc fundatus, cum protestationibus prædictis admissis, quatenus de jure, qui excusavit absentiam dicti domini abbatis propter ipsius ægritudinem. Pro domino abbate de Lesignes prædictorum ordinis & diœcesis nullus comparuit, quare fuit contra eum concessus defectus, cum commodo de jure debito. Allegata tamen fuit pro eo ætas decrepita. Pro abbate seu priore sancti Nicolai ordinis ... prædictæ Lingonensis diœcesis nullus pro eo comparuit, quare auctoritate dicta concilii fuit contra cum concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro abbate Vallis-vinearum ordinis prædicti Lingonensis diœcesis nullus comparuit, quare contra eum auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro abbate de Crista ordinis Cisterciensis prædictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit, quare contra eum fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro domino abbate monasterii Septemfontium ordinis sancti Augustini prædictæ Lingonensis diœcesis comparuit venerabilis vir dominus Guillelmus *Mollier*, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso, qui dicto nomine eumdem dominum abbatem excusavit, & ejus absentiam propter ipsius ægritudinem & ætatem decrepitam. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo sanctæ capellæ Divionis dictæ diœcesis comparuit dominus Dominicus Walteri, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso, dicens dictos dominos decanum & capitulum ex speciali concessione, privilegio & indulto sedis apostolicæ ab omni jurisdictione ordinaria penitus fore exemtos, & propterea dicto nomine protestatus fuit, quod hujusmodi sua comparitio, quam facit, nunc vel in futurum nullomodo possit eis & suis successoribus, dictisque suis privilegiis & exemtionibus, quomodolibet nocere, de hujusmodi sua protestatione actam petendo, quæ fuit sibi auctoritate dicti concilii concessa, quatenus de jure fuit sibi concedenda. Præfatus vero dominus Johannes *Guioust* fecit protestationes contrarias, etiam admissas quatenus de jure. Pro collegio & capellanis ecclesiæ collegiatæ sancti Petri de Musseyo prædictæ Lingonensis diœcesis comparuit dominus Stephanus *Desbarres* presbyter procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso. Pro dominis decano & capitulo ecclesiæ collegiatæ sancti Marcuti Barri super Albam prædictæ Lingonensis diœcesis, comparuit venerabilis vir dominus Ludovicus *Tutoys* canonicus dictæ ecclesiæ collegiatæ procurator, ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso. Pro dominis & capitulo ecclesiæ collegiatæ Calvimontis prædictæ Lingonensis diœcesis comparuit magister Franciscus *Begat* procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso. Pro dominis præposito & capitulo ecclesiæ collegiatæ sancti Petri de Tornodoro prædictæ Lingonensis diœcesis, comparuit magister Johannes *Bonnyn* notarius, civis Lugdunensis, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso. Pro dominis & capitulo ecclesiæ collegiatæ sancti Martini *de Chableys* prædictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit, quare auctoritate dicti concilii contra eos fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro capitulo ecclesiæ collegiatæ de Champlito prædictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit, quare contra eos auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro capitulo ecclesiæ collegiatæ in castro Barri supra Secanam prædictæ Lingonensis diœcesis, comparuit dominus Stephanus *de Barris* procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso. Pro capitulo ecclesiæ collegiatæ de

sancta

ANNO CHRISTI 1527.

ſancta Spina prædictæ Lingonenſis diœceſis nullus comparuit, quare contra eos auctoritate dicti concilii fuit conceſſus defectus, cum commodo de jure debito. Pro capitulo eccleſiæ collegiatæ de Julleyo caſtro, comparuit dominus Stephanus *de Barris* procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis inſtrumento producto & dimiſſo. Pro capitulo eccleſiæ collegiatæ de Granceyo prædictæ Lingonenſis diœceſis comparuit venerabilis vir dominus Petrus *Chalendat* canonicus eccleſiæ collegiatæ S. Nicetii Lugdunenſis, eorum procurator fundatus, ut publico docuit procurationis inſtrumento producto & dimiſſo, dicens ipſe dominus Petrus *Chalendat* nomine quo ſupra, quod capitulum hujuſmodi eſt ex privilegio & indulto ſedis apoſtolicæ exemtum a quacumque juriſdictione cujuſcumque ordinarii, & ſedi apoſtolicæ prædictæ immediate ſubditum, & propterea proteſtatus fuit & proteſtatur, quod hujuſmodi ſua comparitio, quam perſonaliter facit, non poſſit aut valeat nunc vel in futurum eis & dicto capitulo quomodolibet nocere, procuratore dicti reverendi domini epiſcopi Lingonenſis præſente, & in contrarium proteſtante: quæ proteſtationes fuerunt hinc inde auctoritate dicti concilii admiſſæ, quatenus de jure fuerunt admittendæ. Pro capitulo eccleſiæ collegiatæ de Lunceyo prædictæ Lingonenſis diœceſis nullus comparuit, quare contra eos fuit conceſſus defectus, cum commodo de jure debito. Pro capitulo Caſtri-Villani prædictæ Lingonenſis diœceſis, comparuit dominus Johannes *Beygrien* presbyter habituatus in eccleſia collegiata ſancti Nicetii Lugdunenſis eorum procurator fundatus, ut docuit publico procurationis inſtrumento producto & dimiſſo. Pro capitulo eccleſiæ collegiatæ Fontiſveræ prædictæ Lingonenſis diœceſis nullus comparuit, & ideo contra eos auctoritate dicti concilii fuit conceſſus defectus, cum commodo de jure debito. Pro collegio eccleſiæ collegiatæ Capellæ divitum Divionis Lingonenſis diœceſis nullus comparuit, quare contra eos auctoritate dicti concilii fuit conceſſus defectus, cum commodo de jure debito. Pro venerabili viro domino priore ſanctorum Geminorum Lingonenſi comparuit venerabilis & religioſus vir frater Nicolaus *de Gie*, prior modernus dicti prioratus. Pro priore Clarævallis prædictæ Lingonenſis diœceſis comparuit dominus Guillelmus *Mellier* ejus procurator fundatus, ut docuit publico procurationis inſtrumento producto & dimiſſo, vigore cujus procurationis excuſavit eumdem dominum priorem propter ejus ægritudinem, quam allegavit, & nihilominus tradidit inſtrumentum atteſtationis dictæ ægritudinis. Pro priore ſive decano de Marmiſſa ordinis prædictæ Lingonenſis diœceſis comparuit frater Petrus *Fournier* modernus prior dicti prioratus ſive decanus. Pro priore de Lareyo ordinis ſancti Benedicti prædictæ Lingonenſis diœceſis comparuerunt venerabiles viri domini Prudentius *de Mypont* jurium doctor canonicus Æduenſis diœceſis & perpetuus domeſticus reverendiſſimi domini archiepiſcopi Salernitani, excuſantes dicti prioris abſentiam cauſa ſtudii, & producentes litteras eis ab eodem priore miſſas, attributivas poteſtatis in concilio hujuſmodi comparendi, ut in dictis litteris productis & admiſſis continetur. Pro priore ſancti Apollinaris dictæ Lingonenſis diœceſis nullus comparuit, & ideo auctoritate dicti concilii fuit conceſſus defectus contra eum, cum commodo de jure debito. Pro priore ſancti Leodegarii ordinis ſancti Benedicti prædictæ Lingonenſis diœceſis comparuerunt ſupradicti domini Prudentius *de Mypont* jurium doctor, & perpetuus domeſticus præfati reverendiſſimi archiepiſcopi Salernitani, qui excuſaverunt abſentiam dicti prioris ex cauſa ſtudii, prout ſupra in prioratu de Lareyo, cujus eſt prior. Pro priore ſancti Benigni ad monachos ordinis ſancti Benedicti prædictæ Lingonenſis diœceſis nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii fuit conceſſus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore ſancti Nicolai de Granceyo prædictæ Lingonenſis diœceſis comparuit præfatus venerabilis vir dominus perpetuus domeſticus ſupradicti reverendiſſimi domini archiepiſcopi Salernitani, affirmans illum abeſſe cauſa ſtudii. Pro priore Vallis duni alias Carterii prædictæ Lingonenſis diœceſis comparuit venerabilis vir frater Johannes *Maulion* ejus procurator, ut docuit publico procurationis inſtrumento producto & dimiſſo, excuſans ipſius prioris abſentiam propter ejus ægritudinem quam vigore dicti procuratoris affirmavit. Pro priore de Varenis prædictæ Lingonenſis diœceſis nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii fuit conceſſus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore de Firmitate ſupra Amannam, prædictæ Lingonenſis diœceſis nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii fuit conceſſus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore ſancti Aniani prædictæ Lingonenſis diœceſis, comparuit frater Ludovicus de Romavilla prior dicti prioratus, qui allegavit dictum prioratum non eſſe conventualem, & propterea non teneri comparere in hujuſmodi concilio, in quo non fuerunt vocati, niſi priores prioratuum conventualium, contrarium allegavit procurator præfati reverendi domini epiſcopi Lingonenſis. Pro priore de Colano prædictæ Lingonenſis diœceſis, comparuit frater Ludovicus de Romavilla prior ejuſdem prioratus, qui allegavit prioratum ipſum non eſſe conventualem: & ideo non debuiſſe vocari, & proteſtatus eſt in forma. Procurator vero dicti reverendi domini epiſcopi Lingonenſis proteſtatus eſt de contrario: quæ proteſtationes hinc inde factæ auctoritate dicti concilii fuerunt admiſſæ quatenus de jure fuerunt admittendæ. Pro priore de Firmitate ſupra Albam prędictæ Lingonenſis diœceſis, nullus comparuit, quare contra eum auctoritate dicti concilii fuit conceſſus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore ſancti Petri de Barro ſuper Albam prædictæ Lingonenſis diœceſis comparuit dominus Bonifacius *Blondet*, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis inſtrumento producto & dimiſſo. Pro priore de Cicyo ordinis ſancti Benedicti prædictæ Lingonenſis diœceſis, nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii fuit conceſſus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore ſanctæ Germaniæ in montibus prædictæ Lingonenſis diœceſis comparuit dominus Franciſcus *Begat*, procurator ad hoc pro dicto priore fundatus publico procurationis inſtrumento producto & dimiſſo, qui excuſavit abſentiam dicti prioris propterea quia ipſum oportet intereſſe alteri concilio Remenſi pro alio beneficio, quod in provincia Remenſi obtinet.

ANNO CHRISTI 1527.

net. Pro priore sanctæ Eulaliæ prædictæ Lingonensis diœcesis, nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore de Latriceyo prædictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore de Colombeyo ad duas ecclesias prædictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit, ideo contra eum auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore de Cynani Ronura prædictæ Lingonensis diœcesis, nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii concessus fuit defectus, cum commodo de jure B debito. Pro priore Saxi-fontis prædictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit. Verumtamen quia est consiliarius regius in sua curia Parlamenti Burgundiæ, examinabitur ejus absentia cum mandato sufficienti. Pro priore de Condis prędictæ Lingonensis diœcesis nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore de Genevreya prædictæ Lingonensis diœcesis, comparuit dominus Guillelmus *Mellier* procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, producto & dimisso, cujus prioris excusavit absentiam, propter ipsius gravem ægritudinem, quam dicto nomine alle- C gavit. Pro priore de Vandopere prædictæ Lingonensis diœcesis comparuit, ejus procurator fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso, qui excusavit eumdem priorem, quia secretarius reverendi domini * regis Albiensis cum quo necessario habet residere. Pro priore de Grisoliis prædictæ Lingonensis diœcesis, nullus comparuit, contra quem propterea auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore Valliscaulium prædictæ Lingonensis diœcesis comparuit venerabilis & religiosus vir frater Johannes *Maulion*, prior dicti prioratus, qui allegavit prioratum hujusmodi ex concessione, privi- D legio, & indulto sedi apostolicæ immediate subditum, & propterea protestatus fuit & protestatur quod comparitio sua hujusmodi quam facit, non possit, nec valeat nunc vel in futurum concessioni, privilegio & indulto hujusmodi quomodolibet præjudicare, de quo petiit actam sibi fieri. Procuratores vero reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani & primatis Lugdunensis & supradicti reverendi domini episcopi Lingonensis contrarias fecerunt protestationes, & ampliaverunt protestationes & omnia alia superius deducta contra capitulum Lingonense, quæ fuerunt hinc inde auctoritate dicti concilii admissæ, quatenus de jure fuerunt & sunt admittendæ. Pro priore de Vancia prædictæ Lin- E gonensis diœcesis, nullus comparuit, contra quem propterea fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore Sancti-loci ordinis Valliscaulium prædictæ Lingonensis diœcesis, comparuit præfatus frater Johannes *Maulion*, procurator fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, qui excusavit absentiam dicti prioris propter ipsius ægritudinem & ætatem decrepitam, quam allegavit, & in vim dicti procurationis instrumenti affirmavit. Pro priore prioratus Valliscolarium prædictæ Lingonensis diœcesis, comparet frater

* f. episcopi.

Clemens *Cornyot*, prior dicti prioratus, dicens & allegans quod prioratus hujusmodi est ab omni jurisdictione ordinaria penitus exemtus, & sedi apostolicæ immediate subditus, qui ideo in hujusmodi concilio non debuit vocari, nec interesse: Et propterea protestatus fuit & protestatur quod per hujusmodi suam comparitionem, quam facit, nunc vel in futurum sibi priori aut suis successoribus privilegio indulto & concessioni hujusmodi quomodolibet præjudicare non possit. Præfati vero domini procuratores dictorum reverendissimi domini archiepiscopi Lugdunensis & episcopi Lingonensis, protestati fuerunt in contrarium, quæ protestationes fuerunt hinc inde admissæ, quatenus de jure admitti debuerunt. Et ampliavit dictus dominus Johannes *Guioust* contra dictum *Cornyot*, & dictum conventum Valliscolarium protestationes tam superius deductas contra capitulum ecclesiæ Lingonensis, de quibus dicti protestantes petierunt sibi fieri & concedi publicum instrumentum. Pro priore Bonæ-vallis prædictæ Lingonensis diœcesis, comparuit frater Clemens *Cornyot*, procurator fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso. Allegans exemtionem dicti prioratus, & illius pro tempore prioris a quacumque jurisdictione ordinaria, & protestans quod hujusmodi comparitio per eumdem procuratorem facta non possit aut debeat nunc vel in futurum dicto priori præjudicare. Præfati domini procuratores Lugdunensis & Lingonensis fecerunt protestationes contrarias, quæ fuerunt hinc inde admissæ, quatenus de jure admitti debuerunt. Pro priore monasterii Cartusiensium Divionis prædictæ Lingonensis diœcesis comparuit frater Georgius *Tircey* religiosus dicti monasterii, procurator, ut dicit, cum litteris missivis per eum exhibitis & dimissis, continentibus excusationem dicti prioris, & dicens ipsum priorem arripuisse iter ad comparendum in hujusmodi concilio. Verumtamen causante senio suo non potuit perficere. Præterea allegavit exemtionem prioris sive monasterii prædicti, & ideo protestatus fuit & protestatur quod per comparitionem suam hujusmodi non intendit exemtioni prædictæ nunc vel imposterum quovismodo derogare, de quo petiit actam fieri sibi auctoritate dicti concilii concessam, quatenus de jure potuit & debuit, contra quam dicti procuratores dominorum archiepiscopi Lugdunensis & episcopi Lingonensis fecerunt contrarias protestationes, quæ similiter fuerunt admissæ quatenus de jure. Pro priore de *Lugny* prædictæ Lingonensis diœcesis, comparuit præfatus frater Georgius *Tircey*, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, allegans exemtionem prædictam, & propterea faciens consimiles protestationes, quæ auctoritate dicti concilii quatenus fuerunt admittendæ admissæ fuerunt. Similes etiam protestationes a prædicto procuratore dominorum archiepiscopi Lugdunensis & episcopi Lingonensis in contrarium factæ fuerunt admissæ. Pro Hospitalariis conventualibus de Fontanellis, de Susciaco, *de Tronchoy*, sancti Nicolai Lingonensis, *de Beauchemgy*, de Romania, *de Bures*, *de Montmoret*, de Acenteriis, de *Novault*, *de Courgebin*, de Avaleuriis, sancti Marci de Espalegiis, de Vouloniis ordinis hospitalis sancti Johannis Jerosolymitani, vel alterius ordinis, prædictæ Lingonensis diœcesis, comparuit venerabilis & religiosus vir frater Petrus *Puroys*, miles præceptor de Bel-

ANNO CHRISTI 1527.

Bellacruce, dictorum ordinis & dioecesis procurator fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, & nomine procuratorio domini magni prioris Campaniæ prædicti ordinis sancti Johannis Jerosolymitani per eum producto & dimisso, dicens dicto nomine, quod omnes & singuli præceptores hospitalarii, curati, & rectores, & alii ejusdem ordinis ex concessione, privilegio, & indulto sedis apostolicæ notoriis & manifestis cum suis præceptoriis, hospitalibus, parochialibus ecclesiis, capellis, & membris, nec non rebus, & bonis suis universis sunt ab omni jurisdictione quorumcumque ordinariorum penitus exemti, & magno magistro ejusdem ordinis aut dicto domino magno priori immediate subditi, nullumque habent judicem, nisi dictos dominum magistrum priorem. Sunt etiam ab omni decima, collecta, & quacumque impositione papali, regali, vel cujuscumque principis, & prælatorum similiter exemti, constantibus privilegiis, concessionibus, & indultis dictæ sedis apostolicæ per sanctissimum dominum nostrum Clementem papam septimum modernum novissime approbatis, & de novo concessis, & per regiam majestatem receptis & admissis. Quapropter dictus frater *Putoys*, præceptor & procurator dicto nomine dixit & allegavit, quod non debuerunt ad hujusmodi concilium vocari: & ideo solemniter protestatus fuit & protestatur, quod per suam hujusmodi comparitionem, quam personaliter facit, exemtioni, sive concessioni, privilegio, & indulto, amplius prædictis nullomodo possit aut valeat nunc vel in futurum præjudicium generare. Præfati vero domini procuratores reverendissimi domini archiepiscopi Lugdunensis & reverendi domini episcopi Lingonensis fecerunt protestationes contrarias, petentes hinc inde actam sibi fieri: quæ protestationes etiam hinc inde fuerunt auctoritate dicti concilii receptæ & admissæ, quatenus de jure sunt admittendæ & fuit ordinatum actum de præmissis sibi expediri. Pro hospitalario conventuali de Grossa-silva prædictæ Lingonensis dioecesis, comparuit Franciscus *Begat*, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso, cum protestationibus prætensæ exemtionis, & dicti domini procuratores fecerunt protestationes contrarias, quæ fuerunt hinc inde auctoritate dicti concilii admissæ quatenus admitti debuerunt. Pro præceptore hospitalis sancti Anthonii *de Norgey* ordinis sancti Augustini, prædictæ Lingonensis dioecesis, comparuit venerabilis vir dominus Stephanus *Laurencim* jurium doctor commendatarius & administrator perpetuus prioratus conventualis sancti Yrenei Lugdunensis ordinis canonicorum regularium sancti Augustini, procurator ad hoc fundatus, ut dicit, & hodie per totam diem fidem faciet venerabilis & religiosi viri fratris Johannis *Laurencim*, jurium doctoris moderni præceptoris dictæ preceptoriæ sancti Anthonii. Pro præceptore sive hospitalario domus Sancti Spiritus Divionensis ordinis sanctissimæ Trinitatis ab hospitali generali Sancti Spiritus in . . . . de urbe dependente, comparuit magister dominus Walteri procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, producto & dimisso, allegans privilegium & exemtionem dicti ordinis, dicens non debuisse vocari: & ideo protestans quod comparitio sua hujusmodi privilegio & exemtioni hujusmodi in futurum non possit obesse.

Præfati vero domini procuratores Lugdunensis & Lingonensis fecerunt contrarias protestationes, quæ fuerunt auctoritate dicti concilii receptæ & admissæ quatenus de jure fuerunt admittendæ.

Clerus Cabilonensis dioecesis.

Deinde alta & intelligibili voce fuerunt ibidem vocati descripti in rotulo ecclesiæ & episcopatus Cabilonensis. Et primo reverendus in Christo pater dominus JOHANNES de Popeto episcopus Cabilonensis, pro quo comparuit venerabilis vir dominus Johannes *Girard* canonicus ecclesiæ Cabilonensis, vicarius generalis & procurator ad hoc fundatus, ut publice docuit procurationis instrumento producto & dimisso, dicti reverendi domini episcopi Cabilonensis excusans absentiam propter ipsius gravem ægritudinem, quam in vim dicti procuratoris affirmavit. Pro capitulo ecclesiæ cathedralis Cabilonensis, comparuit venerabilis vir dominus Claudius *Bom* canonicus & thesaurarius ipsius ecclesiæ, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, per eum producto & dimisso, dicens & allegans quod dicti domini de capitulo prædictæ ecclesiæ fuerunt & sunt per speciale privilegium sedis apostolicæ ab omni jurisdictione, auctoritate & potestate dicti domini episcopi Cabilonensis penitus exemti, & quod propterea non debuerunt vocari ad hanc synodum, sive ad hoc concilium, per litteras ipsius reverendi domini episcopi Cabilonensis: & ideo protestatus fuit quod hujusmodi sua comparitio, quam facit personaliter, non possit in futurum privilegio & exemtioni suæ hujusmodi obesse, de quo petiit actam. Procurator vero reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani & primatis Lugdunensis protestatus fuit in contrarium: quæ protestationes fuerunt hinc inde auctoritate dicti concilii receptæ & admissæ, quatenus de jure fuerunt admittendæ. Pro reverendo domino abbate sancti Petri Cabilonensis ordinis sancti Benedicti, comparuit præfatus dominus Johannes *Girard* canonicus supradictæ ecclesiæ Cabilonensis, vicarius & procurator dicti reverendi domini Johannis de Popeto episcopi Cabilonensis, commendatarii & administratoris perpetui dicti monasterii. Pro reverendo domino abbate monasterii Trenorchiensis ordinis sancti Benedicti Cabilonensis dioecesis, comparuit venerabilis vir dominus Guillermus *de Charno*, vicarius generalis dicti domini abbatis, qui necessario habet comparere alibi in alio consimili concilio, prout dicit, & propterea eum excusavit, dicens dictum monasterium per privilegium apostolicum ab ordinaria auctoritate exemtum, & sedi apostolicæ immediate subditum, & ideo protestatus fuit quod hujusmodi sua comparitio non possit dictæ exemtioni in futurum præjudicare. Et procurator reverendissimi domini archiepiscopi Lugdunensis fecit protestationes contrarias, quæ fuerunt admissæ quatenus de jure fuerunt admittendæ. Pro reverendo domino abbate Cisterciensi prædictæ Cabilonensis dioecesis, comparuit venerabilis & religiosus vir frater Anatolius de Corcellis, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso, etiam pro toto ordine Cisterciensi, dicens & asserens quod monasterium & ordo hujusmodi sunt notorie exemta ab omni jurisdictione cujuscumque ordinarii, & quod propterea dictus dominus abbas non debuit vocari pro comparendo in hoc concilio per litteras reverendi domini episcopi Cabilonensis, & ideo protestatus fuit

ANNO CHRISTI 1527.

fuit quod hujusmodi sua comparitio, quam facit personaliter, non possit aut debeat nunc vel in futurum quandocumque dictis monasterio & illius ordini, neque eorum exemtioni & privilegio quomodolibet obesse, de hujusmodi sua protestatione actam petendo. Pro parte vero agentium pro præfato reverendissimo domino archiepiscopo metropolitano & primate Lugdunensi fuerunt factæ protestationes contrariæ, quæ quidem protestationes hinc inde auctoritate dicti concilii, quatenus de jure fuerunt admittendæ, fuerunt admissæ. Pro reverendo domino abbate de Firmitate supra Gronam ordinis * sancti Benedicti prędictæ Cabilonensis diœcesis comparuit venerabilis & egregius vir dominus Claudius de Fongeriis canonicus ecclesiæ Lugdunensis, procurator ad hoc debite fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento, producto & dimisso, excusans absentiam dicti domini abbatis propter ipsius gravem infirmitatem, quam dicto nomine affirmavit. Pro domino abbate Masseriarum ordinis Cisterciensis prædictæ Cabilonensis diœcesis, comparuit sæpefatus frater Anatolius de Corcellis dicti ordinis, qui ipsius domini abbatis absentiam excusavit, propterea quia ipse dominus abbas est personaliter Parisiis in congregatione dicti ordinis, prout supra deduxit & allegavit, convocata, cum protestatione per eum sæpius pro dicto ordine repetita, quæ per dictum concilium, quatenus de jure fuit admittenda, admissa fuit. Similiter protestationes contrariæ per procuratores præfatorum reverendissimi domini archiepiscopi Lugdunensis & episcopi Cabilonensis, quatenus de jure. Pro capitulo ecclesiæ collegiatæ sancti Georgii Cabilonensis comparuit venerabilis vir dominus Claudius *Bom* canonicus Cabilonensis, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso, allegans exemtionem dicti capituli auctoritate apostolica concessam, & propterea dicens quod per litteras præfati reverendi domini episcopi Cabilonensis non debuerunt vocari ad dictum concilium, procuratore præfati reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani & primatis Lugdunensis præsente, & protestationes contrarias faciente, quæ protestationes hinc inde auctoritate dicti concilii fuerunt receptæ & admissæ, quatenus de jure fuerunt admittendæ. Pro priore & conventu sancti Marcelli ordinis sancti Benedicti prędictę Cabilonensis diœcesis; nullus comparuit, contra quos propterea auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito. Pro priore & conventu prioratus conventualis Changniaci ordinis prędictę Cabilonensis diœcesis comparuit venerabilis vir dominus Claudius de Maladeria, canonicus & sacrista ecclesię collegiatę sancti Justi Lugdunensis, excusans ejus absentiam, propterea quia est de proximo venturus pro comparendo in hujusmodi concilio, prout per litteras suas missivas dicto domino Claudio de Maladeria canonico & sacristę excusanti, prout dicit, significavit. Pro priore & conventu de Paluello ordinis sancti Benedicti prędictę Cabilonensis diœcesis nullus comparuit, & ideo contra eos auctoritate dicti concilii fuit concessus defectus, cum commodo de jure debito.

Deinde alta & intelligibili voce fuerunt ibidem vocati descripti in Rotulo ecclesiæ & episcopatus Matisconensis prædictæ provinciæ Lugdunensis. Et primo reverendus in Christo pater & dominus dominus Claudius de Longovico miseratione divina episcopus Matisconensis, qui huic concilio provinciali tam auctoritate præfati sereníssimi domini nostri Francisci Francorum regis christianissimi, quam supradicti reverendissimi in Christo patris & domini domini Francisci *de Rohan* miseratione divina archiepiscopi & comitis Lugdunensis, Galliarum primatis, ejus in concilio provinciali hujusmodi generalis vicarius, pro parte ejusdem reverendi domini episcopi Matisconensis vicarii & præsidentis fuit expositum, quod in hujusmodi concilio provinciali Lugdunensi, tam de jure quam de consuetudine antiqua approbata & legitime præscripta, aut ex privilegio & ordine libri cameræ apostolicæ & alias, inter reverendos dominos episcopos provinciæ Lugdunensis sibi spectat, competit & debetur primus locus seu prima sedes post locum & sedem reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani & primatis Lugdunensis, idcirco pro parte ipsius reverendi domini episcopi Matisconensis fuit protestatum solemniter & debite, quod per hunc ordinem in hujusmodi concilio observatum, per quem ultimus locus dictorum comprovincialium sibi assignatur, de quo tamen ipse dominus episcopus Matisconensis non intendit personaliter contendere ob reverentiam regiæ majestatis, quæ eum ad præsidendum in dicto concilio specialiter destinavit, & ne forte tam salubre & necessarium concilium ex contentione hujusmodi possit impediri, vel differri, per hujusmodi ordinem, per quem, ut præmittitur, inter dictos comprovinciales ultimus locus de facto sibi assignatur, sibi vel suis successoribus episcopis Matisconensibus neque suis privilegiis, indultis & consuetudinibus prædictis, aut aliter nunc vel in futurum quandocumque possit aut debeat in aliquo præjudicare vel nocere, nec aliqua possessio contraria dictis comprovincialibus aut alicui ipsorum de novo acquiri. De quo fuit petitum sibi fieri actam & instrumentum publicum unum & plura, & tot quot erunt sibi & suis successoribus episcopis Matisconensibus necessaria. Præfati vero domini vicarii & procuratores dictorum comprovincialium fecerunt contrarias protestationes, de quo similiter petierunt actam sive publicum instrumentum; quibus protestationibus hinc inde factis, per dictum concilium quatenus de jure admissis, auctoritate dicti concilii fuit ordinatum, quod per me notarium publicum, scribam & graffarium præfatum & subsignatum dicto reverendo domino episcopo Matisconensi expediantur in forma & in processu hujusmodi inserentur. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo ecclesiæ cathedralis sancti Vincentii Matisconensis comparuerunt venerabiles viri domini Guillermus Champerodi archidiaconus, & Johannes *Laurencius* canonici ipsius ecclesiæ, ad hoc a dictis dominis decano & capitulo specialiter constituti, ut publico docuerunt procurationis instrumento producto & admisso. Pro reverendo patre domino abbate monasterii Cluniacensis Matisconensis diœcesis comparuit reverendus dominus Gabriel de Langiaco abbas Caziaci ordinis sancti Benedicti Suessionensis diœcesis, vicarius generalis dominorum abbatis & conventus dicti monasterii Cluniacensis. Est in concilio provinciali Bituricensi ratione alicujus beneficii, quod habet in diœcesi Bituricensi, qui ideo in hujusmodi concilio Lugdunensi comparere non valuit nec valet, eum propterea excusando, dicens ulterius quod

* Lege Cisterciensis.

Clerus diœcesis Matisconensis.

ANNO CHRISTI 1527.

ANNO CHRISTI 1527.

quod quamvis hodie in missa de Sancto Spiritu in supradicta ecclesia Lugdunensi de novo celebrata post reverendum dominum abbatem Savigniacensem ordinis sancti Benedicti Lugdunensis diœcesis, & ne forte de sedendo ibidem contentio tunc oriretur, sederit; verumtamen non intendit privilegiis, indultis & præminentiis, concessionibus & consuetudinibus hactenus in consimilibus conciliis observatis, & dicto reverendo domino abbati Cluniacensi quomodolibet spectantibus, exemtionibus contrariis nunc vel in futurum quomodolibet ratione dictæ novissimæ sessionis præjudicare, nec obesse neque aliquid novum supradicto reverendo domino abbati Savigniaci ex hoc acquisitum fuisse. Propterea dixit & allegavit dictus reverendus dominus Gabriel abbas dicto nomine, quod dictum monasterium Cluniacense & illius conventus ac totus ordo ejusdem sunt notorie & manifeste per specialia privilegia & indulta sedis apostolicæ a quibuscumque ordinariis exemta, & dictæ sedi immediate subdita, & propterea auctoritate præfati reverendi domini episcopi Matisconensis, immo nec reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani & primatis Lugdunensis vel aliis ad hujusmodi concilium provinciale, & in eo comparendum citari & mandari debere potestando prout supra, quod sua hujusmodi comparitio, quam facit, nullomodo possit in futurum dicto reverendo domino abbati Cluniacensi, neque suis pro tempore successoribus, & dictis suis privilegiis, indultis, concessionibus & consuetudinibus aliquod præjudicium generare, de quo petiit actam sibi fieri. Præfati vero domini procuratores dictorum reverendissimi domini archiepiscopi Lugdunensis & episcopi Matisconensis fecerunt protestationes contrarias, quæ fuerunt hinc inde admissæ, quatenus de jure sunt admittendæ. Pro priore prioratus Cariloci prædictorum ordinis & diœcesis comparuit præfatus dominus Claudius de Magdalena prior sive commendatarius dicti prioratus, qui iterum ex causis præmissis fecit consimiles protestationes, & procuratores prædicti contrarias, quæ fuerunt hinc inde receptæ & admissæ, quatenus de jure fuerunt admittendæ. Pro domino prioratus conventualis sancti Petri Matisconensis ordinis canonicorum regularium sancti Augustini comparuit venerabilis & religiosus vir frater Petrus de Varenis canonicus regularis, & superior dicti prioratus, vicarius generalis assertus venerandi patris domini moderni prioris sive commendatarii dicti prioratus, excusans ipsum dominum priorem sive commendatarium perpetuum, quia de mandato regiæ majestatis & certis ex causis urgentibus sequitur curiam regiam, & propterea non potest ibi personaliter comparere: verumtamen offert comparitionem suam hujusmodi & gesta ac agenda in præsenti concilio per ipsum dominum priorem ratificari facere. Pro venerabilibus viris dominis decano & capitulo ecclesiæ collegiatæ Beatæ Mariæ Castri Belli-joci prædictæ Matisconensis diœcesis, comparuit dominus Petrus Andreas presbyter habituatus in ecclesia collegiata sancti Pauli Lugdunensis, procurator ad hoc fundatus, ut publico docuit procurationis instrumento producto & dimisso.

Examinatur potestas & jus præsidis concilii.

Et præmissis sic peractis fuit dictum concilium ad diem lunæ proximam, quæ erit vigesima tertia hujus mensis Martii continuatum, & adveniente dicta die lunæ vigesima tertia prædicti mensis Martii, de mane hora nona ante meridiem vel circa, præfatis reverendo domino episcopo Matisconensi vicario generali supradicti reverendissimi domini archiepiscopi Lugdunensis in dicto concilio præsidente in palatio archiepiscopali Lugdunensi, & aula majori ejusdem vicario, supradictis dominis comprovincialibus, necnon dominis abbatibus, prioribus, & procuratoribus comparentibus, & in dicto concilio provinciali sedentibus, ipse reverendus dominus episcopus Matisconensis vicarius generalis ibi præsidens, cum de ejus potestate, auctoritate & facultate hæsitaretur, litteras vicariatus sui generalis sibi per præfatum reverendissimum dominum archiepiscopum metropolitanum & primatem concessas datas Parisiis anno domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo, indictione prima die vero dominica prima mensis Martii, pontificatus sanctissimi in Christo Patris & domini nostri domini Clementis divina providentia papæ septimi anno quinto, & sigillo rotundo & reverendissimi domini archiepiscopi Lugdunensis cum duplici cauda impendenti sigillatas, in carta pergameni descriptas, ac signo manuali magistrorum Andreæ *Riboteau* presbyteri & Petri Raffelini notariorum publicorum signatas, superius in principio processus hujusmodi de verbo ad verbum insertas, necnon litteras sæpefati domini nostri regis, & alias dicti reverendissimi domini archiepiscopi in carta papyri scriptas sibi missas, inferius insertas, ac etiam instructiones ex parte dicti domini nostri regis dicto reverendo domino episcopo Matisconensi vicario generali & præsidenti directas, atque inferius insertas alta & intelligibili voce legi & publicari fecit, & facta lectura de præmissis ipse reverendus dominus episcopus Matisconensis vicarius generalis, & in dicto concilio provinciali præsidens orationem & sermonem elegantes ad clerum dictæ provinciæ ibidem, ut præmittitur, congregatum habuit tenoris sequentis.

Oratio episcopi Matisconensis ad concilium.

Quanta semper, ornatissimi patres ac fratres dilectissimi, apud omnes & nationes & populos pro Reipublicæ commoditatibus cavendisque improbis adversitatibus, accuratissima sedulitas ac solertissima vigilantia extiterit, cum ex annalium cumulatissimis monumentis, tum ex sacrorum codicum apertissimis scriptis, necnon ex divinarum humanarumque sanctionum amplissimis testimoniis plusquam mearum sit partium impræsentiarum recensere, & nostis & intelligitis. Indeque factum est, ut novis emergentibus ingruentibusve periculis, rerum publicarum tum civiles magistratus, tum ecclesiæ moderatores & rectores, sese sæpenumero colligerent, invicemque convenirent mediis quibus congruentius possint provisuri, ne sua suarumque ex inconsulto respublica quapiam muneretur jactura, aut premeretur injuria: nimirum considerantes in perturbatis vexatisque rebus pluris prodesse posse prudentium virorum concilium, quam bellicum & militare obsequium. Enim vero, optimi patres, in simili jam ferme palæstra versamur, talique prope colluctamur arena. Quocirca priscorum majorumque nostrorum vestigiis inhærendo jam in unum hac in præclara Lugdunensi urbe, ad provincialem synodum convenientibus nobis, in quam ad hunc usque Martii mensis vigesimum diem venerandissimus hic veste-

ANNO CHRISTI 1527.

„ veſter conventus adventuſque præfixus ſtatu- A tuſque extitit, omni prudentia ac induſtria veſtra maximopere curandum ſatagendumque erit, ut ſaluberrimis conſtitutionibus veſtris, urgentiſſimis atque imminentibus periculis ob regiorum liberorum deflendam captivitatem, reipublicæ, quod Deus avertat, proxime affuturis occurratur, obſiſtatur, ac excogitatis potioribus obſequiis, ne nos miſera forſan circumveniat calamitas provideatur, ac opportunis remediis conſulatur. Itaque quo mage ardua res eſt, tanto mage majore niſu ac votis omnibus tam neceſſario piiſſimoque negotio ſinceris mentibus obſiſtamus oportet, ſereniſſimo principi ac regi noſtro, cui nos noſtraque debemus, rem per quam B placitiſſimam reique publicæ commodatiſſimam facturi, neque id muneris ſuſcipiendi quempiam pigeat, quandoquidem in neceſſariis piiſſimiſque rebus, ad ferendas ſuppetias, levandaque gravamina, utriuſque fortunæ homines obnoxii ſint. Sumus, dilectiſſimi fratres, in ſortem cleri vocati, non tam ut contemplationi orationique vacemus, quam ut caritatis & pietatis operibus inſudemus. Nempe haud ſat erit pro hoc noſtræ ſortis officio, miſeros ſolis orationum preculis adjuviſſe, niſi & eorum malis atque adverſitatibus ſatis conſtet nos & rebus & opibus noſtris pro viribus ampliores fuiſſe. Ad tales utique uſus temporalia poſſidemus, C ut pro rerum viciſſitudinibus, ingruente neceſſitate, facultates noſtras quaſi talentorum nobis a Domino creditorum hilares diſpenſatores, ubi & quando oportet, erogemus, & fatorum iniquitati manus adjutrices porrigamus. Quid quæſo, prudentiſſimi fratres, cum de ope miſeris ferenda agitur? nec pontificia quidem, ſed & Cæſarea jura aliud ſuadere cenſentur, quam quod nos ipſos liberales ac munificos egentibus exhibeamus. Porro ut neque auro & argento quod eccleſia habet minime parcendum ſit, non vos latere ſacros canones qui idipſum commoneant exſequendum certi ſumus, quales ſunt c. *de reditibus*, c. *mos eſt apoſtolicæ* D *ſedis*, c. *ſancimus*, c. *vobis*, c. *aurum habet eccleſia*. p. 2. q. 2. Quænam vero, dicite fratres amantiſſimi, damnoſior jactura aut gravior pernicies regno & regnicolis accidere queat, & pro qua anxii magis eſſe debemus, quam heredes regni extorres captivoſque videre? Quid igitur in preſſis infortunio regni rebus, veluti veræ obedientiæ ſubditi filii patri patriæ chriſtianiſſimo principi noſtro non ſubveniamus, in re præſertim ubi non tam ipſius principis peculiaris privataque attenditur auctoritas, quam cernitur neceſſitas, & dignoſcitur commoditas? Cur modis omnibus non curabimus, ut noſtri ad nos regis redeant filii, & ab extero- E rum manibus noſtrates eripiantur domini, ut a vinculis obſides liberentur, & ut non parvo crediderim mœrore regii adoleſcentuli ob natalis-ſoli abſentiam macerati ad exoptatiſſimos regios patrioſque lares redeant? Miſereſcamus tandem, fratres, Fratres cariſſimi, tam detrimentoſæ nobis eorum captivitatis, & quos, auſpice Deo, quandoque ſuper nos regnaturos ſperamus, eorumdem liberandorum ſolicitam curam ſumamus: quod dum, ut aliqua nobis haud liceat attentare, liberali ſaltem munere deceat nos pro-

A curare. Juridicis nempe, ut ſcitis, inſtitutionibus ad id adſtricti ſumus atque obnoxii. Cum ne proventus quidem beneficiales, quin immo & vaſa ipſa ſacra in hoc caſu pignerari alienarique poſſint & debeant, textu canonis ſic docente, *ſicut enim omnino grave eſt fruſtra eccleſiaſtica miniſteria venumdare, ſic item culpa eſt, imminente hujuſmodi neceſſitate rei maxime deſolatæ eccleſiæ captivis ſuis exponere, aut in eorum redemtione ceſſare*. Textus eſt formalis in dicto capitulo, ſicut omnino textus eſt etiam in capitulo *apoſtolicos*, c. *&* *ſacrorum canonum*. Et legalia ſtatuta permittunt miniſteria pro captivorum eſſe redemptione vendenda. p. 2. q. 2. c. *pla-* B *cet*, c. *de ſacro-ſanct. eccleſ.* Nec obſtat Lateranenſe concilium in c. *non minus*, & c. *adverſus* de immunitate eccleſiæ *in antiquis*. Quoniam illa jura limitanda ſunt ſecundum Panormitanum in dictis capitulis, niſi agatur de communi utilitate clericorum & laicorum, & etiam in piis cauſis, ſicut eſt in redemtione captivorum, cujuſmodi hæc præſens eſt, de qua tractamus. Et in ea potiſſimum quæ pauperibus alimoniam, populo juvamen, clero ſanctimoniam, eccleſiæque pacem non minimam præſtitura eſt. Quamobrem merito impietatis ingratitudiniſque vitio, quod a nobis procul abſit, notaremur, ſi regiæ indolis adoleſcentulo- C rum, qui ſpem non parvam probitatis nobis de ſe promittunt, una cum ceteris regnicolis redemptionis participes eſſe reniteremur & recuſaremus. Enim vero longe cautius erit pecuniarum ſubſidium præſtare, quam regem pro redimendis liberis ſuis in captivitatem redire: quando quidem id facere rex ipſe decreverat, niſi a ſanguine ſibi junctis principibus, proceribus, cardinalibus & præſulibus, necnon & a regni ſui Parlamentorum prudentiſſimis, ſcientiſſimiſque præſidibus, & conſulibus, & a pleriſque aliis graviſſimis & prudentiſſimis viris ab hoc ſuo inſtituto non fuiſſet diſſuaſus. Præſtat, inquam, captivos pueros pretio redimere, D quam regni patrimonium minuere, aut terras, & loca, quod tamen mirum in modum hoſtes concupiſcunt, ex regis dominio ſubtrahere, & alienare. Annui quippe cenſus vacuata marſupia quotannis reſarciunt, ſublata vero patrimonia non niſi graviſſimis cum querelis reſtituuntur. Sed quanta, Bone Deus, invadendorum finium regni hoſtibus noſtris anſa quam quoque inſidioſa feneſtra, ſi Burgundionum ducatus, quem omnibus viis in ſuam venire ditionem hoſtes moliuntur, e regio laxaretur dominio, atque in eorum tranſiret poteſtatem. Qui quidem ducatus tam nunc ſolidum, poſt hocque futurum ſit ſemper fundamentum regni, vix E impugnabile propugnaculum, conſultiſſima profecto providentia, atque ſententia graviſſimorum virorum proditura ex ea re, ſi fieret periculo, prævidentium atque præſagientium, juſtis ac æquiſſimis rationibus ducti, tam coactum negotium tamque irritum & inane omnino abolendum percenſuit. Sed de hac re ſatis. Ante relatum, patres prudentiſſimi, ac præmiſſum veſtris coram reverendiſque paternitatibus regni negotium præludium quoddam atque præambulum extiterit hujus quam celebraturi ſumus ſacroſanctæ provincialis Synodi & congregationis

DO- „

ANNO CHRISTI 1527.

ANNO CHRISTI 1527.

„ nostræ in hac tam antiqua & famata urbe. „ In qua & si partim, pro re, ut novistis, „ non parvi ponderis & momenti, hactenus „ prolixiore forsan quam par sit oratione im- „ moratus fuerim, delicatasque aures vestras „ tædio præoccupaverim, pro re nimirum qui- „ buscumque sæcularibus negotiis quantumli- „ bet arduis & præponderantibus longissime „ anteferenda & habenda, certum est huc lo- „ ci convenisse nos, convocatosque fuisse præ- „ cipue & in primis, ut ad laudem & gloriam „ individuæ ac beatissimæ Trinitatis Patris & „ Filii, & Spiritus-sancti, intemeratissimæ „ Virginis MARIÆ totiusque curiæ cælestis, „ saluti animarum & directioni fidelium sedu- „ lo insistentes, non quæ nostra sunt, sed „ quæ Domini nostri Christi vigilantissima in- „ dagine perscrutemur, contingamus, inve- „ niamus, ut quicquid diabolicæ fraudis & „ doli nostro hoc parum felici sæculo menti- „ bus fidelium obrepere viderimus orthodoxæ „ fidei, ligonibus & sarculis, id est divina- „ rum scripturarum sacratissimis disciplinis, „ ad hoc intervenientibus sanctissimis consul- „ tationibus vestris, extirpemus, castigemus, „ emendemus, ac jam plerisque in locis flu- „ ctuanti ecclesiæ propeque mersitanti unde- „ cumque & qualiacumque poterimus præsidia „ impendamus. Nemo hercle vestrum est, „ optimi patres, qui nesciat quantis jam præ- „ stigiis ac pestiferis illusionibus nostra præsens „ maculetur & vexetur ecclesia, quamque „ monstrosis ac prodigiosis facinoribus ab pseu- „ do-christianis abhinc annos novem suscitatis „ agitetur, obtundatur, peslundetur, usque „ adeo ob oculos nostros adhuc judices inva- „ lescentibus, ut jam de eadem prope actum „ sit, nisi opportunis remediis tot ac tantis „ invadentibus morbis salutaria antidota præ- „ parentur. Quibus criminibus hæreseos a nes- „ cio quopiam antiquarum hæresum suscitato- „ re Luthero, & sectatoribus ejus in medium „ passim sparsimque disseminatis, & jam jam- „ que ulcerosa veluti serpigine in modicæ fi- „ dei homines obrepentibus, clypeo fidei & „ bonæ voluntatis inexpugnabili scuto insurga- „ mus, colluctemur, impingamus, ac in or- „ thodoxæ fidei subversorem contra curramus, „ obviemus, obsistamus subinde, quod nec „ minori operæ cura exsequendum est. Quo- „ niam ex bonorum morum corruptela & te- „ pidissima bonarum virtutum prosequutione & „ sequela, & quod denique corruptius ac de- „ terius est, ex divini cultus frigidissima ac „ inconstanti observantia, in vitiorum abys- „ sum omnes facile prolabuntur. Unde sicut „ in sterilibus agris, locisque bona cultura „ destitutis, pro fœcundis fructibus & frugi- „ feris messibus, sentes & tribuli coalescant „ & nascantur: ita quoque in desidiosis men- „ tibus bonarum virtutum exercitatione caren- „ tibus, facili admodum suggestione vitia pul- „ lulant, hæreses oriuntur: quod & nostris „ hiis diebus prorsus, jam proh dolor! vide- „ mus contigisse, tum ob antiquorum rituum „ desertionem, tum ob bonarum virtutum „ optimarumque disciplinarum dissuetudinem. „ Quod ne in immensum vitiorum ejusmodi „ congeries exurgat & crescat, summopere „ hac in sacro-sancta synodali congregatione „ & conventu nitendum nobis est, ut extir- „ pandis ac resecandis erroribus insudemus, „ perditos & insolentes mores corrigamus,

A abusus reprimamus, & deviantes oves ad „ caulas Domini, ut nostri est officii, solli- „ cite reducamus: pertinaces vero ac rebelles „ sacrorum canonum pœnis coerceamus, & in „ salutiferam ac semper honorificam & lauda- „ bilem vitæ conditionem statutum ecclesiasti- „ cum ad laicorum ædificationem & exemplum „ observemus, colamus, teneamus. Ad quo- „ rum præmemorata omnia & singula peragen- „ da, tanto vos, egregie cœtus, propensio- „ res futuros existimaverim, quanto pro totius „ reipublicæ integritate tutanda ac servanda „ male versantis fortunæ desolatis eventibus „ mederi atque obsistere velle indubitanter „ crediderim. Denique per viscera caritatis „
B Domini Redemtoris Christi omnes vestros „ velim lacessitis & ferme jam labescentibus „ ecclesiæ rebus humeros supponitote, & ve- „ stris suffragiis ecclesiam juvatote. Crastina „ luce quæ super hiis omnibus maturis delibe- „ rationibus vestris pensiculatius præhabitis cen- „ sueritis, discusseritis, & decreveritis sta- „ tuenda & concludenda, hoc in loco & in „ hac nostra congregatione & consessu, per „ sigillatim diœcesum vestrarum deputatos pa- „ lam hora secunda pomerediana enarraturi & „ relaturi. Interim feliciter valetote. „

Quibus oratione & sermone, ut præmitti- tur, ibidem habitis & finitis, ex ordinatio- ne præfati reverendi domini episcopi Matisco-
C nensis vicarii generalis & præsidentis, de con- silio & assensu prædictorum comprovincialium, & aliorum in dicto concilio provinciali assi- stentium, per venerabilem virum dominum Stephanum *Faye* jurium doctorem officialem provincialem Lugdunensem fuerunt ibi lecta & publicata quædam statuta extirpationem hære- sis Lutheranæ, proh dolor pullulantis, & reformationem morum personarum ecclesiasti- carum concernentia, propterea ex ordinatio- ne dicti concilii provincialis de novo edita te- noris sequentis.

I.

D Agri dominici præcipua cultura est quæ ex- tirpatis hæresum atque errorum vepribus & tri- bulis ac geniminis viperarum obtritis sinceræ fidei rosaria & virtutum lilia in cordibus ho- minum felici proventu fœcundare solet. Sane ad succidendam Lutheranæ hæreseos impieta- tem armatura fidei eo asperius excandescere de- bemus, quo virus illius latius serpere ad capti- vandas pusillorum animas conspicimus: ne tur- bidus ille aquilo, a quo panditur omne ma- lum, e propinquis regionibus perflans, appro- pinquet flagellum tabernaculo nostro: sed sen- tiat christianissimam Galliam, sicut olim mon- stris caruisse, ita & nunc his prodigiosis hæ- resum portentis funditus carere velle. Itaque
E auctoritate præfati reverendissimi domini no- stri archiepiscopi & primatis, cujus vices in hac parte gerimus, & hujus provincialis con- cilii statuimus, ut venerandi fratres nostri provinciales episcopi, ad Dei gloriam & or- thodoxæ fidei augmentum per suam quisque diocesim adversus hæc impurissima Lutheri & sequacium dogmata, fœdamque & contagio- sam impiæ pravitatis enormitatem circumspe- cta vigilantia consurgant, diligenter inqui- rant, pœnale judicium exerceant, & severa animadversione deprehensos per legitimos tra- mites corrigant, castigent, puniant, & adhi- bitis

Statuta contra hæresim Lutheri & pro morum reformatione.

bitis in hoc tam salubre opus viris gravissimis A fide, integritate, eruditione spectatissimis judicibus, processus judiciarios, sepositis humanæ infirmitatis effectibus, adversus hujusmodi assertores, fautores, receptatores forment sincere, causas pertractent, & laudabili fine concludant, invocato quatenus opus erit, auxilio brachii sæcularis.

II.

Insuper prohibemus sub divini interminatione judicii & excommunicationis pœna omnibus personis, cujuscumque gradus, status, qualitatis, & conditionis existant, ne qualiacumque Lutheri & sequacium dogmata, B aliasve falsas & reprobatas doctrinas insequi, asserere, docere, prædicare, approbare, suscipere, defendere audeant vel præsumant quovis modo.

III.

Inhibemus quoque sub prætaxatis pœnis prædictis quibuscumque personis, ne quicumque audeant vel præsumant dicere, proponere, proferre, suadere, inducere, sive prædicando, docendo, disputando, colloquendo, aut aliter operando, per quæ christianus populus divertatur, aut dimoveatur, diverti au dimoveri possit a fide catholica, a sacramen- C tis sanctæ matris ecclesiæ sincere credendis, a veneratione intemeratæ Virginis Deiparæ, sanctorum & sanctarum regni celestis, ab observantia & votis regularis disciplinæ, ab horis extra chorum dicendis, jejuniis & abstinentiis, ab orationibus, & intercessionibus pro defunctis, & generaliter a præceptis & mandatis clavibusque auctoritate & potestate sanctæ Dei ecclesiæ; & quia ex libris hujusmodi hæreticorum sub dulci fucato & affectato sermone mellita venena propinantium, paratur legentibus occasio ruinæ, evangelia quoque, epistolas beati Pauli, Apocalypsim, & alios sacræ scripturæ libros in idioma Gallicum & vernaculum sermonem verti & trans- D ferri curaverunt, ut vulgus indoctum litteræ, quæ occidit, inhærens, a veritate & puritate sensus alienetur, & facilius in baratrum erroris corruat, dum sic præsumta temeritate conceptus proprios orthodoxorum patrum & doctorum ecclesiæ sententiis & interpretationibus præfert, unde apud plerosque infirmiores erroneæ & deviæ ingenerantur opiniones & anxiæ dubietates, scissura fit in ecclesia, & gravia oriuntur scandala. Quapropter districtius sub prædictis pœnis inhibemus omnibus & quibuscumque personis, cujuscumque gradus, status, & conditionis existant, ne prædictos libros Lutheri & sequacium, nec non translativos hujusmodi in Gallicum idioma sacræ E scripturæ libros habeant, teneant, legant, audiant: verum si quos habuerint, prorsus abjiciant. Impressoribus quoque, bibliopolis, & librariis, ne hosce libros & tractatus imprimant, habeant, vendant, seu venales exponant publice vel occulte: laicis autem ne de fide catholica, & articulis hujusmodi, damnatas hæreses concernentibus disputare: ad idve publica vel occulta conventicula facere præsumant.

IV.

Præcipimus denique omnibus ecclesiarum parochialium rectoribus, seu eorum vicariis, ut in eorum ecclesiis singulis diebus dominicis populo ad divina audienda congregato præmissa attente publicent & declarent, & plebes eisdem commissas in doctrina christiana & ecclesiasticis institutis instruant & erudiant, nec sinant proprias oves pretioso sanguine Christi redemtas, horum perversitate impiorum dogmatum labefactari. Et si quos his erroribus implicatos compererint, denuntient debite suo superiori, juridice compescendos & corrigendos.

V.

Porro quod attinet ad morum directionem & reformationem, invigilent inde antistites ac ceteri tam sæculares quam regulares prælati, monendo, obsecrando, pœnas exaggerando, opportune, importune, ut in ecclesiis suis vigor ecclesiasticæ disciplinæ perseveret, cultus divinus fervente pietate felix suscipiat incrementum, vitæ clericalis munditia, honestas, modestia palam luceat & efflorescat. Vitia autem, quibus solet ecclesiasticus ordo passim diffamari & dilacerari, prorsus reprimentur: illa præsertim quæ offendiculum scandali fingunt in oculis hominum, itaque severissimis jam editis jurium sanctionibus percellantur negotiatores clerici. In publicos concubinarios & incontinentes tum antiquorum tum novissimorum decretorum pœnæ districtius infligantur, indecori & inhonesti arceantur. In summa repurgatis & deletis his vitiorum fomitibus & sentinis, monente Christo apud Matthæum, luceant bona opera nostra coram omnibus hominibus, ut honorificetur Pater noster, qui in cœlis est.

VI.

Ceterum ad reformandam illam plurimum gravem & onerosam ecclesiis, laicis vero contemtibilem sacerdotum multitudinem, qui solent plerumque illiterati, moribus inculti, servilibus operibus addicti, imberbes, inopes, fictitiis titulis ad sacros ordines obrepere, non sine magno status clericalis opprobrio: quibus longe præstabilius esset in accessu obsistere, quam sic indiscrete admissos miserabiles a gradu & ordinatione dejicere seu suspendere, cum juxta canonem melius est donum sacerdotii paucos habere ministros, qui possint digne opus Dei exercere, quam multos inutiles. Canonicis constitutionibus inhærentes statuimus, ut nulli ad sacros majores ordines admittantur, nisi qui moribus, scientia, ætate, & competenti titulo sufficienter digni esse reperiantur, præcedente ad hoc diligenti scrutinio, & examinatione exacta. Tituli autem promovendorum, ne qua fraus lateat, examinentur, & prævia informatione, aut alias debite verificentur, ut innotescat an sint competentes & suppetant facultates constituentium. Quibus si quidem titulis, cum debeant esse perpetui, non possint sic promoti per quamcumque præcedentem seu subsequentem conventionem renuntiare, resque & bona in hujusmodi titulos constitutos & constituta retransferre, seu quo-

ANNO CHRISTI 1527.

quovis quæsito colore alienare, absque sui superioris auctoritate & decreto, & cum causa nullatenus valeant. In concedendis vero litteris dimissoriis cautio est adhibenda, ne passim & indiscrete concedantur; & in quarum concessione, similis præcurrat diligentia & judicii maturitas in personarum examinatione, & titulorum verificatione, ad scrutinium hujusmodi & examen, viri graves, morum integritate præclari, divinæ legis gnari & in disciplinis ecclesiasticis exercitati præficiantur.

Quibus auditis de communi consensu & consilio quorum supra præfatus reverendus dominus episcopus Matisconensis, vicarius generalis, & præsidens, dicta auctoritate assignavit diem Martis crastinam vicesimam quartam hujus mensis Martii, ad deliberandum per clerum dictarum civitatis & diœcesis Lugdunensis super contentis in instructionibus per dictum reverendum dominum episcopum, vicarium, præsidentem, a regia majestate receptis, & in dicto concilio lectis & publicatis, & super illis responsionem dandam & faciendam.

Interim vero & dicta die lunæ vicesima tertia supradicti mensis Martii in hospitio dicti reverendi domini episcopi Matisconensis, vicarii generalis, & præsidentis, comparuerunt venerabiles viri domini procurator generalis reverendissimi domini archiepiscopi Lugdunensis, & vicarius reverendissimi domini episcopi Lingonensis, petentes venerabiles viros dominos decanum & capitulum ecclesiæ Lingonensis reputari contumaces juxta latius petita in eorum litigato facto die vicesima prima præsentis mensis. Comparuerunt etiam ex adverso venerabiles viri domini Ludovicus *Putoys* & Hector *Guerrier* canonici ecclesiæ Lingonensis procuratores, & procuratorio nomine venerabilium virorum dominorum decani & capituli dictæ ecclesiæ Lingonensis, dicentes quod produxerunt mandatum, & quod intendunt comparere auctoritate hujusmodi sacri concilii, salvis tamen suis exemtionibus, juribus & privilegiis, ac sine illorum præjudicio, de quibus expresse protestantur: ex quo nullo modo debeant reputari contumaces. Procuratore reverendissimi domini Lugdunensis & vicario præfati reverendi domini Lingonensis in contrarium dicentibus, quod erat, & est certissimum ipsos dominos decanum & capitulum prædictæ ecclesiæ Lingonensis esse immediate subditos, juridicos, & obedientes ipsi venerando domino episcopo Lingonensi, tamquam diœcesano: cui potissimum dicti de capitulo Lingonensi tenentur honorem, reverentiam, subjectionem, & obedientiam, de jure sibi debitos, secundum leges jurisdictionis diœcesanæ exhibere, ut omnibus suis canonicis & rationabilibus mandatis obedire, & illa exequi: & quod alias comparitio eorum prædicta, factis & illa qualitate ubi dicunt se immediate esse subditos sedi apostolicæ, & ab ordinaria auctoritate exemtos latius in eorum comparitione diei sabbati nuper fluxe deducta, per quam se subtrahere & eximere nituntur a præstatione honoris, & reverentiæ, obedientiæ, & subjectionis, quos omni jure debent suis superioribus quod nequeunt ut jam allegasse asserunt. Quod quidem mandatum seu procuratorium dictorum dominorum de capitulo productum, non potest se adaptare verbis dictorum comparentium, immo videtur resultare contrarietas, & quod debent comparere modo & forma quibus fuerunt citati: quod quia non fecerunt, ideo petiit eosdem ut supra pro contumacibus reputari. Quibus hinc inde auditis, præfatus reverendus dominus vicarius & præsidens, matura super hoc deliberatione præhabita, admisit atque admittit dictorum dominorum de capitulo ecclesiæ Lingonensis comparitionem, sub auctoritate dicti sacri concilii factam, salvis eisdem dominis de capitulo suis protestationibus, quatenus juris, salvis etiam eisdem dominis procuratori dicti reverendissimi domini, & vicario præfati reverendi domini Lingonensis suis contrariis protestationibus, & quia mandatum pro parte ipsorum dominorum de capitulo productum non videtur sufficiens ad actum: ideo ordinavit præfatus dominus præsidens quod dicti domini de capitulo infra duos menses proximos fundabunt sufficienter cum ratificatione gestorum, alias in non fundando per eos debite exnunc prout extunc eos reputavit & reputat contumaces. Et adveniente dicta die martis vicesima quarta prædicti mensis Martii, circa horam decimam ante meridiem, sedente dicto concilio, fuerunt ibi lecti articuli responsionales articulis regiæ majestatis, prout in cedula super hoc facta in quadam cedula papiri descripta incipiente: *C'est la reponse* continetur, cujus tenor sequitur & est talis.

Responsio cleri provinciæ Lugdunensis.

C'est la reponse que fait le Clerge, de la province de Lyon à vous, Reverend pere en Dieu monseigneur de Mascon, commissaire depute de par le roy nostre sire, & delegue par tres reverend pere en Dieu monseigneur l'archevesque de Lyon primat de France, deux articles par vous proposez de la part du roy nostre dict sire en ceste presente congregation & concile provincial: desquels articles vous supplient instamment laisser à ung chacun diocese la ditte province un doble collationne à l'original: ensemble le doble du vicariat à vous passe par le dit seigneur archevesque. Et premierement quant à l'extirpation de ceste maudite secte Lutherienne, sont d'opinion de toutellement, & par tous moyens, se y employer, pour l'extirper & abolir. Supplions tous icy assemblez au roy nostre dict sire, que son bon plaisir soit de sa puissance y vouloir ayder, & donner support, & que vous neanmoins, messieurs les evesques & prelats, auxquels principalement la cure & charge appartient, voulez chacun en son endroit y estre diligent, & avec les inquisitions ordinaires commettre gens de bon sçavoir, & de bonne vie, en vos dioceses, pour enquerir secretement & publiquement des sectateurs d'icelle damnee heresie journellement pullulante, sans avoir esgard ou favoriser à aucune personne que soit, qui d'icelle se trouvera atteint, ainsi proceder contre eulx, & iceulx pugnir de sorte, que cedant ceteris in exemplum, *& tellement que la ditte secte* radicibus evellatur.

Quant au deuxieme article, c'est assavoir la reformation des meurs des personnes ecclesiastiques sont les dicts assistans, au nom que dessus, d'advis & d'opinion, que c'est chose non seulement raisonnable, mais aussi tresque necessaire. Car à la verite il y a des abus beaucoupt, que chacun voit avec scandalle à tous, mesmement aux layes, dont l'estat ecclesiastique en est meprise, villipande, & quasi supprime: par quoy sont d'advis que par les superieurs les dicts abus & insolences soient corrigees & emandees tant par mulctations & exaggerations de peynes, que par suspensions & privations d'offices & benefices, & par toute autre voye que faire se pourra, & pour

ANNO CHRISTI 1527.

ce que les dicts seigneurs evesques, abbez, & aultres superieurs y soient diligens, tant par eulx, que par messieurs leurs officiaulx, vicaires & aultres à ce commis & à commettre. Ont les dicts assistans exhibé la couche de certains status concernant le faict des deux des susdits articles, requerans iceulx estre approuvez, auctorisez, & emologuez par le present concile, & en iceluy publiez & commandez iceulx estre observez, ad vigorem sub gravibus pœnis.

Et quant au tiers qu'est le don demandé par le dict sire de quatre decimes pour la rançon dudit sire, & recouvrement de messieurs ses enfans, ledit clergé trouve la ditte some merveilleusement haulte & difficille à payer, attendu que ceste annee mesme ils ont payé une aultre decime audit sire par l'octroy de nostre saint pere le pape, & aussi ces annees precedentes ont beaucoup baillé & fourny audit sire, tant par dons, octroys, emprumges, francs fiefs, nouveaulx acquests, que pour fortifications, munitions, passaiges de gens de guerre, & aultres plusieurs subsides, & cousts qui seroient longs à reciter. De quoy plusieurs dudit clergé de la ditte province sont grandement appauvris, & en arriere, & sont leurs benefices tombez en grande diminution & ruyne. Neanmoins pour le bien inextimable de paix, & encores plus pour la pitie, charite, amour, & affection, que ledit clergé de ladite province veult donner cognoistre avoir & envers mes dicts sieurs les enfans, ensemble pour soy declarer tousjours humbles, obeissans, vraiz, & loyaulx serviteurs, & subgets dudit sire, & qui plus que du pouvoir le vouldroient & veulent secourir, ont octroié & octroient la ditte somme & quantité de quatre decimes, & ce en la forme & maniere que par ledit sire a esté demandé, selon le propos tenu par mondit seigneur de Mascon, & mesmement que la ditte somme soit & sera convertie pour la rançon du roy nostre dit sire, & recouvrement de mes dits sieurs les enfans, & sera mise & reservee pour cest afaire, & non pour autre, comme aussi par le roy nostre dit sire a esté demandé & mandé. Item encore de payer les dittes quatre decimes toutes en une annee, & à une fois seroit au dit clergé impossible. Car compris les fraiz il leur viendroit à la moitie & plus de tout leur bien, que considerez les aultres charges & la diversite du temps leur seroit toutellement impossible, ont accordé & accordent le payement des dittes quatre decimes à deux annees, & deux termes, c'est assavoir deux decimes à la prochaine feste de le sainct Michel, que l'on comptera mil cinq cens vingt-huit, & les aultres deux decimes restans au jour de la feste sainct Michel que l'on comptera mil cinq cens vingt & neuf, qu'est le plus brief qu'ils pouroient payer les dittes sommes. Car les fruicts du clergé de la ditte province à peyne seront-ils recueillis aus dicts termes, avant la recollection des quels ne sçauroient où le prendre, supplians tres-humblement & pour l'honneur de Dieu au roy nostre dict sire, qu'il luy plaise soy contenter des dicts termes. Car veritablement c'est le plus brief que l'est possible. Item, & pour ce que par cy-devant & les annees precedentes, par les exacteurs à exiger les decimes & aultres deniers payez par le diocese de Lyon au dict sire, ou lerus substituez y ont esté faicts & perpetrez plusieurs abus & extortions, qui des ungs ont exigé quatre sols pour livre pour les frais, des aultres cinq, des aultres sept, & davantage, que le dict clergé A *croit fermement estre contre l'intention du roy nostre dict sire, suppliant humblement au dict sire qu'il luy plaise desormais ne souffrir que telles pilleries se facent, & que les deniers soient levez par bons personnages, qui seront deputez par le clergé, & qui, quant besoing sera, invoqueront le bras seculier, & ce sur les rolles precedens verifiez, & approuvez par la chambre des comptes du dict sire, les quels seront signez par monseigneur l'archevesque, messieurs les evesques, & leurs vicaires, chacun en son diocese, & contresignez par les chapitres des eglises cathedrales, afin que fraude ne se y puisse commettre. Item, supplient aussi au dict sire leur vouloir garder leurs libertez, franchises, & prerogatives,* B *& leur impartir bonne & brieve justice, garder & preserver de toutes oppressions, & violences, & ce faisant le dict clergé sera de plus en plus oblige & tenu prier Dieu pour sa prosperite & santé, & de mes dicts sieurs ses enfans.*

Qua quidem cedula papiri per dictum reverendum dominum episcopum Matisconensem vicarium procuratorem præsidentem visa, fuit eidem responsum quod quo ad gratuitum subsidium per eamdem regiam majestatem petitum, ipse dominus episcopus vicarius procurator & præsidens non poterat aliter, quam in dictis instructionibus continetur, maxime quoad præfixionem terminorum C levandi, solvendi, & exigendi quatuor decimas fructuum, redditutum & proventuum omnium & singulorum fructuum, beneficiorum & officiorum ecclesiasticorum civitatis & diœcesis Lugdunensis statuere, & ordinare, regia majestate inconsulta. Verum tamen de oblatione liberali dicti cleri & supplicatione per clerum hujusmodi, ut præmittitur, facta, quantocius poterit regiam majestatem informabit, & eidem supplicabit quatenus sua pietate & clementia solitis dignetur supplicationi hujusmodi generose annuere.

Et hiis peractis, dictus reverendus dominus episcopus Matisconensis vicarius generalis, D & procurator præfati reverendissimi domini archiepiscopi Lugdunensis statuta, ordinationes, & omnia alia & singula in dicto concilio provinciali acta & gesta, auctoritate præfati reverendissimi domini archiepiscopi & comitis Lugdunensis, ac Galliarum primatis, nec non dicti concilii provincialis auctorisavit & approbavit, ac in eis omnibus & singulis auctoritatem ejusdem concilii provincialis imposuit pariter, & decretum, de quibus omnibus & singulis voluit, præcepit, & mandavit ad perpetuam rei memoriam per me notarium publicum, præfatum & subsignatum fieri unum & plura, publicum & publica instrumentum & instru- E menta, & quibus intererit hoc petentibus, & habere debentibus, tradi & expediri. Quod ego notarius præfatus in dicto negotio scriba & graffarius mandatis prædictis obediendo concessi fiendum & fieri sub hac forma. Acta & data fuerunt præmissa anno, diebus & locis quibus supra.

Tenores autem dictarum litterarum regiæ majestatis ac præfati reverendissimi domini archiepiscopi metropolitani & primatis in carta papiri descriptarum dicto reverendo domino episcopo Matisconensi, nec non instructionum prædictæ regiæ majestatis, etiam dicto reverendo

ANNO CHRISTI 1527.

rendo domino episcopo Matisconensi transmissarum, seriatim sequuntur, & sunt tales.

Regiæ litteræ ad episcopum Matisconensem.

A monsieur de Mascon : monsieur de Mascon, pour autant pu'il seroit impossible à mon cosin l'archevesque de Lyon de pouvoir se trouver au dict Lyon pour le faict de l'assemblee de son concille provincial au moien d'ung mal de jambe qui luy est puis nagueres survenu, & qu'il est bien requis & necessaire qu'il y ait personnage en son lieu, le quel soit pour mettre à execution le faict de la commission qui lui avoit este adressee, selon & en suivant les instructions qui pour ce luy furent lors baillees, touchant le faict de l'argent qui m'a este octroie & accorde par les gens d'eglise de mon royaume, pour la delivrance & liberte de mes enfans. A ceste cause je vous prie, monsieur de Mascon, que pour l'amour de moy, vous vous voulliez incontinent transporter au dict Lyon, pour là vous employer ou lieu de mon dict cosin, & mettre entierement à execution le faict de la ditte commission, tout ainsi & en la propre forme & maniere qu'il y feroit, s'il y estoit en personne, ce que je suis seur, que vous sçaurez tres bien & sagement faire : en quoy faisant vous me ferez plaisir & service tres agreable, priant Dieu, monsieur de Mascon, qu'il vous ait en sa sainte garde. Escrit à S. Germain en Laye le IIII. *jour de Mars* M. D. XXVII. *François Brenton.*

Epistola archiepiscopi Lugdunensis ad episcopum Matisconensem.

A monsieur mon bon confrere monsieur de Mascon, monsieur mon confrere & amy, apres m'estre recommande à vostre bonne grace tant de bon ceur je puis, ceste presente est pour vous avertir, comme depuit deux moys en ça, suis tourmentè d'une jambe : en sorte que d'aller à pied ny à cheval ne m'est possible : ce que j'ay fait remonstrer au roy, pour sçavoir à qui il luy plairoit commettre la charge pour tenir mon concile à Lyon pour le fait du recouvrement des deniers octroiez au dict sire par l'eglise Gallicane. Lequel sire a voulu vous estre sus tous mes suffragans, pour prendre la ditte charge ainsi qu'il vous escript, supposè que avoys fait vicariat à vous, & à monsieur de Chaalons : mais ay faict le dict vicariat in solidum, *tellement que puis qu'il plaist au roy que tenez mon lieu en ceste affaire, au moyen de ma maladie, vous seul pouvez tenir mon dict concile, par vertu de mon dict vicariat, tout ainsi que je feroys, si je y estois & les memoires que le dict sire m'avoit faict bailler, signez de luy & de* Gedoyn, *j'ay commendement de les vous envoier, à ce que en suivant les dicts memoires, faciez executer le contenu en iceulx par vertu du concile, où presiderez pour moy : en vous priant y accomplir l'intention & vouloir du dict sire, ainsi que le sçaurez bien faire, & que de ma part vous prie, monsieur mon confrere, vouloir faire mon excuse à tous messieurs de la compagnie du concille tant en particulier que en general : estant deplaisant de mon inconvenient, sans lequel eusse estè bien avisè de m'estre trouvè en une si bonne compagnie que la vostre. Mais puis qu'ainsi est, que n'y puis estre, les prie de ma part, à ce que ung chacun d'eulx se monstre avoir bon vouloir par effect à ce que puissions r'avoir messieurs les enfans, que concerne le bien & utilitè tant du roy, que du royaume, & la seuretè de nous aultres ses subgets : ce que ne fays nulle doubte, qu'il n'y a celuy de la compagnie qui ne se y emploie de bon ceur. Je vous envoye lettres de monsieur le prevost de Paris, par les quelles connoistrez, que le roy n'a voulu que aultre n'eust la charge de ceste affaire que vous de tous messieurs mes suffragans, pour vous advertir, monsieur mon confrere, que l'assignation de la convocation du clerge de messieurs mes suffragans echet au vingtiesme de ce present moys : & afin que puissiez estre informe de la maniere de proceder, qu'on a tenu au concile de la province de Sens, je vous envoye ung extrait abrege que j'ay recouvert des notaires, qui ont assistez au dict concile de la ditte province de Sens, à ce que par cela puissiez cognoistre ce qui a este faict pour vous soulaiger à en faire autant à mon concile provincial. Esperant, monsieur mon confrere, vous recognoistre pour la pareille la payne que aurez prise pour moy en ceste affaire pour le soulagement de ma maladie, où me trouverez prest à en faire autant pour vous, où il vous plaira m'emploier, & c'est endroit prie le Createur, monsieur mon confrere, qu'il vous donne bonne vie & longue, & tout ce que vostre ceur desire. De Paris ce* III. *de Mars. Vostre bon frere & amy l'archevesque de Lyon.*

Instructiones ex parte regis missæ concilio Lugdunensi.

Memoyres & advertissements à monsier l'archevesque de Lyon, de ce qu'il aura à dire & remonstrer à ses suffragans, doyens, chapitres, & aultres, qui comparoistront en son concile provincial pour les matieres cy apres declarees. Et premierement leur remonstrera que le roy, apres plusieurs guerres que ses ennemys lui ont meues & suscitees depuis son advenement à la couronne, tant en son royaulme, que dehors, & non à sa faulte & coulpe, mesmement apres que le dict sire fut adverti que feu Charles de Bourbon, lequel comme il est notoire sans aucune cause raisonnable, mais en grand ingratitude & mescognoissance des benefices qu'il avoit receus du dict sire, estoit venu descendre en la Contee de Provence avec grosse & puissante armee de l'esleu empereur, pour hostilement le prendre & invader, feist dresser en toute dilligence une armee garnie de gros nombre de gens de guerre, tant de ses ordonnances, que de gens de pied, estrangers, Suysses, Lansquenets, train d'artillerie, & aultres choses, que en tel cas appartiennent : laquelle armee il assembla en la ville d'Avignon. Et estans le dict de Bourbon & la ditte armee de l'empereur au siege devant la ville de Marseille, iceluy seigneur partit avec sa ditte armee pour aller lever le dit siege, comme la necessite le requeroit, & leur presenter le combat. Toutesvoyes le dict de Bourbon & ennemis sentans la venue du dict seigneur se deslogerent, prenans le retour & chemin en Italie, dont ils estoient partis, sans l'oser attendre. Quoy voyant le roy nostre dict sire, considerant le dressement de sa ditte armee qui estoit une des belles que l'on eust sceu voir, & que les estrangers estans en icelle, assavoir les dicts Suysses & Lansquenets : pour le tratte qu'il avoit avec eulx, estoit tenu de les entretenir & souldoyer par l'espace de troys moys entiers, dont ils n'avoient lors servy encores que ung moys, & que s'il rompoit sa ditte armee, s'estoit pour affoller son royaume, pays de Daulphine & Provence, pour les grans pilleries, & ranconnement que les adventuriers & aultres gens de guerre eussent peu faire au retour, passans par les pays du roy. D'autre part, que si le dict pouvoit attendre ses dicts en-

nemys à leur retour, il les pouvoit rompre & ruyner. Davantage que s'il les laissoit ainsi aller sans leur courir sus, s'estoit pour leur donner appetit d'eulx venir jetter en quelque autre endroit de son royaume, & pour les dittes causes & aultres tres apparentes & plus en intention, comme scet le Createur, de faire venir le dict empereur à la paix, qu'il a toujours desiree, que pour envie qu'il eust de reconquester sa ditte Duche de Millan, par l'avis de tous ses capitaines & gens entendus en fait de guerre, fut conseille qu'il debvoit suivre ses dicts ennemys: ce qu'il fit en telle & si extresme dilligence, qu'il ne fut possible de plus, de sorte qu'il gagna leur artillerie, & rompit en plusieurs passages plusieurs de leurs bandes, & arriverent les dittes armees quasi tous ensemble delà les monts. Et à la premiere venue, le dict sire print & reduist à son obeissance la ville de Millan, principalle & capitalle du dict pays, & plusieurs aultres. Et pour ce que les ennemys du dit sire se getterent dedans la ville de Pavie, le dict sire fut conseillè de les y assieger, & illec pensant toujours la prendre à faulte de vivres: car aultrement veu le gros nombre de gens de guerre de faict & aguerrez qui y estoient, il n'y avoit ordre. Et illec iceluy sire passa tout l'yver avec grans peines & travaulx, & jusques à ce que secours vint aux dicts ennemys, lequel avec ceulx qui estoient en la ditte ville vindrent livrer la bataille au dict sire devant la ditte ville de Pavie: & en icelle par la fortune de la guerre, comme souventefoys advient en tels cas, le dict sire combatant pour la liberte de ses subgets, sans soy despartir de sa bonne intention, & de la pratique de la paix, fut prins prisonnier, comme chacun scet, ayant neantmoins faict tel debvoir de sa personne, que ung chef & prince doibt faire sans craindre le peril & danger de sa personne. Et combien que tantost apres la prinse du dict sire & estant au lieu de Pisqueton, où il fut menè luy fut offert par le vis-Roy de Naples, les sieurs de Roux & de Beauvin envoyez expressement de par le dict empereur, que s'il vouloit rappeller & mettre en ses terres le dict feu Charles de Bourbon, & le liberer de toutes reconnoissances feodalles de la couronne, & aussi quitter & delaisser au dict esseu empereur la Duchè de Bourgoigne, Viconte d'Auxonne, & aultres terres & seigneuries, il le mettoit en plaine delivrance: laquelle chose icelluy sire considerant, le grant deshonneur evident & irreparable prejudice & dommaige, que ce eust estè à son royaume & couronne, refusa & ne voulut jamais consentir; declarant ouvertement, qu'il aymoit mieulx souffrir & endurer la captivitè & misere de prison toute sa vie que de le faire. En quoy il monstra bien la grande & cordialle amour & affection qu'il apourte & porte à son royaulme, bons & loyaulx subgectz d'icelluy.

Et finablement esperant icelluy sire, que avec le dict empereur, pour consideration de la proximite & lignaige dont il luy attenoit & attient, il trouveroit toute doulceur & clemence, ayma & desira mieulx estre mene devers luy en Espagne, que aller ailleurs. Auquel lieu toutesvois jaçoit que d'ennuy & melencolie qu'il avoit, craignant que les affaires de son royaume, bons, vrais, loyaulx naturels & obeissans subgets fussent en quelque necessite & danger, tomba si grievement malade, que l'on y attendoit plus la mort que la vie: & neantmoins ne cognut point que le dict empereur usast envers luy d'actes d'humanite, comme il eust pense: tesmoing madame sa sœur la reyne de Navare, que se y trouva, & luy fist toutes les honnestes remonstrances & offres qu'il luy fut possible de faire, dont elle ne rapporta guieres d'effect. Et pour ce que le dict sire ne voioit aucun moien d'eschapper des mains du dict empereur, voyant la necessite de son dict royaume & aultres causes raisonnables, non estant en liberte, mais detenu sous gros guects & gardes, apres protestations par luy faites, les quelles il avoit souventefois declairees aux principaulx serviteurs & officiers du dict empereur, pour luy dire que s'il faisoit telle chose, ce seroit par force & comme contrainct, consentit à certain traicte fait en la ville de Madrid, par lequel il debvoit rendre à icelluy esleu empereur la ditte Duche de Bourgoigne, Viconte d'Auxoune, & aultres terres, & seigneuries, avec aultres si dures, infames & deshonnestes conditions, qu'il n'est possible de plus. Et pour les quelles icelluy sire est deuement justifie par tous drois & conseils que sur ce il a voulu avoir de grans & notables personnaiges de lettres qu'il n'est aucunement tenu à garder & observer le dict traicte en quelque maniere que ce soit, comme fait par force, & non estant lors en liberte, comme dit est. Et davantaige le roy nostre dict sire à son grant regrect, & pour n'y avoir aultre moien, bailla pour ses hostaiges au dict emperour messieurs ses enfans, qui ne sont pas seulement ses enfans, mais de la chose publique: c'est assavoir monsieur le Daulphin son fils aisne, & principal heritier, & venant succeder à son royaume & couronne; & monsieur le duc d'Orleans son second fils: considerant que luy en liberte en son royaume, estoit pour mieulx retirer & recouvrer ses dicts enfans, que eulx luy. Et estant icelluy sire de retour en son royaume, envoya incontinent devers le dict empereur luy declarer, que au regard du dict traicte de Madrid, il estoit tel, qu'il ne le pouvoit, ne debvoit entretenir pour les causes dessus touchees: mais toutesfois que en tant que touchoit la rançon il la luy offroit payer telle, voire plus grande que paya oncques roy de France, avec plusieurs aultres honnestetes. A quoy icelluy esleu empereur ne voulut entendre, & declaira expressement, que sans l'observation & entretenement d'icelluy traicte de Madrid, sans riens y obmettre, il n'entreroit en façon du monde à aultre traicte. La quelle chose entendue par le roy nostre dict sire, fut conseille d'entrer en ligue avec nostre tres sainct pere le pape, la illustrissime seigneurie de Venise, & aultres potentats d'Italie, à la conservation de chacuns leurs estats, ce qu'il fit pour par le moien d'icelle faire venir & joindre le dict empereur à une bonne & finable paix, pour recouvrer mes dits sieurs ses enfans, ou les dicts confederez & alliez sont tenus, & obligez tenir la main, & eulx emploier. Et depuis la conclusion de la ditte ligue, qui fut des le moys de Juillet mil cinq cens vingt six, jusques à present, tous les confederez d'icelle ligue ont entretenu grosse armee à communs despens contre les entreprises d'icelluy empereur, ou il a este besoing au dict sire François, plus que les aultres, à cause de la grosse armee

ANNO CHRISTI 1527.

armee de mer que le dict sire a entretenue, laquelle armee maritime a faict de bons exploicts, comme il est notoire. Et davantaige le dict sire a puis n'a guieres faict & contracte tres estroicte amitie, fraternite, confederation, & alliance perpetuelle avec le roy d'Angleterre son bon frere: par la quelle ils sont amys d'amys, & ennemys d'ennemys, & tant à deffendre qu'à offendre. Et faut entendre que au moien de l'armee de la ditte ligue, que despuis le dict temps jusques à present a este tenue delà les monts & aussi de la ditte armee de mer, contre les forces & entreprises d'icelluy empereur, & mesmement du gros renfort que de l'este passe le dict sire envoya en la ditte armee, pour principalement venir & faire condescendre le dict empereur à la delivrance de nostre dict sainct pere & de mes dicts sieurs les enfans, & à le paix, de laquelle armee le dict sire a baille la charge & conduite à monsieur de l'Aultrec, lequel se y est conduit vertueusement, & faict les exploicts que chacun scet. Et de sorte que le roy nostre dict sire, parce qu'il est adverty par ses ambassadeurs, qu'il a continuellement tenus devers le dict empereur, pour venir au dict traicte de paix, avec honnestes conditions, il se condescent à ceste heure à prendre la ditte rançon du roy, qu'il a mise à deux millions d'escus au soleil, & remet mes dicts sieurs les enfans en plaine liberte, & se desiste de la demande qu'il faisoit du dict duche de Bourgoigne, viconte d'Auxonne, & aultres terres & seigneuries, qu'il demandoit, accepte la delivrance de nostre dict sainct pere & la paix avec le roy, ses royaumes, pays, seigneuries & subgets. Et est une chose bien à noter, que sans la ditte armee, que a tenue & tient la ditte ligue en Italie, & le dict renfort, qui dernierement y a este envoye, que encoures s'entretient l'alliance perpetuelle faicte entre le roy & le dict roy d'Angleterre son bon frere, & les sommations de la guerre que l'on luy a envoye faire, de patt les dicts sieurs roys, ou cas qu'il ne voulsist accepter la delivrance de nostre dict sainct pere, & de mes dicts sieurs les enfans, & aussi la paix avec les dicts offres & conditions, il ne se y fut jamais condescendu. Les quelles coses encoures qu'elles soient veritables & notoires en la forme qu'elles sont passees & succedees; icelly sire neantmoins a bien voulu & desire que chacun les entende, afin que l'on cognoisse evidemment, qu'il n'a point faict les dittes guerres & despences passees par voulonte, mais par necessite pour le bien, conservation, & deffence de ses royaumes & subgets, & que la ditte despence n'a pas este inutile ne frustratoire. Et combien que pour ung tel & si bon euvre que celluy qui se offre de present, le dict sire fust conseille, que juridiquement & par tous drois divins & humains, il pouvoit & debvoit raisonnablement mettre, subimposer, & faire contribuer toutes manieres de gens, de quelque qualite, auctorite, condition qu'ils fuissent, soient d'eglise, nobles, ou du tiers & commun estat, au paiement de la ditte rançon: toutesvoies il ne l'a volu faire, sans avoir sur ce le bon conseil & advis de gens & notables personnaiges, que pour ce il a fait convoquer & assembler à sa bonne ville de Paris à toute dilligence, où il y avoit cardinaulx, archevesques, evesques, & aultres de l'estat ecclesiastique, en bon nombre, princes, & seigneurs de son

A sang, presidens & aucuns conseillers de toutes les cours souveraines de ses royaumes, pays & seigneuries, ensemble plusieurs aultres bons grans & notables personnaiges de son dict royaume, & ceulx de sa ditte bonne ville de Paris, chef & principalle ville de son dict royaume, desplaisant que le temps & les affaires n'ont peu porter, qu'il y eust peu appeller plus grand nombre de gens, ausquels personnaiges en plaine assemblee, le dict sire a manifeste, & bien à plain declaire, & remonstre les dittes choses, leur demandant conseil & advis, qu'il estoit meilleur de faire, assavoir est que si pour le bien de sesdicts royaume, pays, seigneuries, & subgets, il B estoit besoing qu'il retournast prisonnier en Espaigne es mains du dict empereur pour recouvrer ses dicts enfans, & il estoit delibere, & se offroit de le faire, & y aller, considerant qu'il est mortel comme un aultre, & le danger qui en ce cas, que Dieu ne veuille, pourroit advenir à son dict royaume, & subgects, que les ennemis avoient en leurs mains les principaulx heritiers du royaume & couronne. L'aultre, s'il vouloit mieulx rendre la ditte duché de Bourgoigne, ou pour le dernier bailler les dicts deux millions d'escus d'or pour la ditte rançon. Sur quoy a estè faict responce au dict sire par tous ceulx de la, ditte assemblèe, que au regard des deux C premiers points, l'ung qu'il se offroit aller rendre prisonnier ou lieu de ses dicts enfans, c'estoit chose où il n'y avoit point raison ne apparence, pour estre le dict sire seant & utile à son dict royaume pour la conduitte des affaires, tuition & deffence d'icelluy, le requerant n'avoir de ce pensement, parce qu'ils ne le pourroient, ne vouldroint consentir, ne permettre en quelque maniere que ce soit: ne pareillement rendre & bailler la dicte duchè de Bourgoigne pour l'importance dont elle est au royaume, servant de boullevart & frontiere à la plusspart du dict royaume. Mais tous ont estè d'advis & sont accordez, vralment que le dict sire deust prendre & ac- D cepter le payement de la ditte rançon de deux millions d'escus, eulx offrans chacun en leur endroit, comme bons, vrais, loyaulx, naturels, & obeissans subjets, d'eulx y exposer, employer, & contribuer, tant & si avant qu'ils pouroient, & de telle & si grande & cordiale amour & affection, procedant de bon ceur & vouloir, que icelluy sire a tres bonne & juste cause de grandement soy louer & contenter d'eulx, & les en avoir à jamais en singuliere recommendation. Et quant à mes dicts sieurs les prelats presens à la ditte assemblee, ils ont remonstre au dict sire que en tant qu'à eulx touche, ils offroient leurs personnes & biens au dict sire pour en disposer en ceste E affaire à son bon plaisir. Mais pour ce qu'ils n'estoient en nombre suffisant, n'y ayans charge & pouvoir des autres prelats absens, ont conseille icelluy sire faire assembler les concilles provinciaux de son dict royaume, esquels respectivement chacun se trouvera, où seront faictes les dittes remonstrances, & sont d'avis que justement & loyaument vehu l'afaire, qui se offre, le dict sire leur pourra faire demander à la valleur de quatre decimes, selon l'estimation de celle qui dernierement a este levee, & ils croient & ont esperance que en ce ils ne feront aucune difficulte de

ANNO CHRISTI 1527.

voulontiers & liberalement l'accorder, congnoissans la raison y estre, & l'urgent besoing & necessitè, qu'il est de recouvrer mes dicts sieurs les enfans du roy, qui est la fortification de ce dict royaume. Ayans aussi regard à l'èminent peril & inconvenient qu'il pouvoit advenir, & l'èvidente utilitè, qui en depend, à cause de la paix universelle, qui s'en ensuyvra, dont chacun se ressentira, Dieu aydant, prians & requerans icelluy sire tres humblement vouloir à ce entendre, & travailler. Et aussi ont requis au dict sire faire casser & extirper la damnèe secte & heresie des Lutheriens, laquelle chose le dict sire comme roy tres chrestien a tres à coeur, & de tout temps l'a heue en hayne, horreur, & abo- B *mination, desirant punition estre faicte de ceux qui s'en trouveront chargez & coulpables. En quoy il tiendra la main, & se y emploira par tous moiens à luy possibles. A ceste cause, & pour plus aisement lever les dictes decimes, & avoir sur ce les contrainctes necessaires, chacun archevesque en son archeveschè, fera assembler en la meilleure & plus grand diligence que luy sera possible son concile provincial; auquel le dict archevesque de Lyon à son dict archeveschè remonstrera bien au long à ses suffragans les choses dessus dittes, & l'advis des prelats presens à la ditte assemblèe pour les faire condescendre, joindre, & accorder liberalement à faire bailler & paier la* C *valleurs des dicts quatre decimes aux plus briefs termes que faire se pourra, sous les conditions & remonstrations qu'ils ont faictes au dict sire. C'est assavoir qu'il ne sera touche aux dicts deniers, sinon pour emploier au payement de leur ditte rancon, & non ailleurs, & que icelluy sire leur gardera & observera les franchises, libertes & immunites de l'eglise Gallicane, aussi qu'ils feront recevoir les dicts deniers par les mains de tels receveurs qu'il leur plaira, & que à ce ils commettront & deputeront. Et pour ce qu'il pourra estre que l'affaire & payement de la ditte ranςon sera si presse, que les dits deniers ne pourront estre recus au temps qu'il* D *sera requis. En ce cas sera besoin que mes dicts seigneur les prelats advisent quelques bons moiens, pour faire advancer les dicts deniers, veu la urgente necessite & celerite que requiert l'affaire où l'onest, qui est l'affaire de toute la chose publique. En ensuivant lequel conseil & advis, icelluy sire ne ramene en doubte, que les dits prelats de la ditte province de Lyon, ne suivent & accordent volontiers, attendu les causes qui sont si justes & raisonnables, que plus ne pourroient, ne voulant aussi eulx montrer de moindre vouloir & effect que les autres. Et est besoin que les dictes deniers viennent avec franchement &*

A *sans diminution, outre les frais. Et leur seront baillez lettres pour l'invocation du bras seculier, s'ils le requerent. Item dira que plusieurs grans personnaiges conseillerent au Roy, vehu l'affaire de quoy il est question, qui est de redimer les captifs mesmement la personne du Roy, ou en son lieu, messieurs ses enfans, il pouvoit & devoit se ayder de tous les biens des chevaliers & commandeurs de saint Jehan de Jerusalem, attendu que pour ceste heure, ils n'ont aucune charge, ni occasion d'eulx exempter, & que leur principalle fondation n'est que pour la redemption des captifs & prisonniers, & par ce moyen les desunir du cors de l'eglise Gallicane, comme du tout exemps de la ditte* B *eglise. Toutefois voyant le dict sire la bonne voulonte de ses prelats, & l'affection qu'ils ont au bien de la paix, & delivrance de mes dicts sieurs les enfans, apres plusieurs remonstrances sur ce faictes, a este content que les dicts freres & chevaliers de Roddes & tous leurs benefices contribuent chacun ou diocese où ils seront assis, à raison des dittes quatre decimes, & si le dict sire les exemptoit ou appoinctoit aultrement avec eux, il rabatra & deduira à messieurs les prelats & au clerge autant que se pourroit monter la part des dicts chevaliers, & commendeurs de Jerusalem. Item, le roy escript particuliermeut aux evesques de chacune province lettres de creance, sur* C *l'archevesque de la ditte province, les priant vouloir tenir la main en cest-afaire, qui touche le bien universel de luy & de son dict royaume, pays, seigneuries, & subgets. Fait à Paris le XXIII. jour de Decembre, l'an mil cinq cens vingt-sept.*

Francoys Gedoyn.

Et quia ego Bartholomeus Bellievre clericus, domini Lugdunensis publicus apostolica anctoritate Notarius & curiæ Officialatus Lugdunensis juratus sæpe fati reverendissimi domini archiepiscopi & comitis Lugdunensis Galliarum primatis in sua sede archiepiscopali Lugdunensis secretarius, & in hujusmodi ne-D gotio per præfatum reverendum dominum episcopum Matisconensem vicarium generalem in dicto concilio præsidentem scriba & graffarius deputatus, in præmissis omnibus & singulis, dum sic, ut præmittitur, agerentur, dicerentur, & fierent, præsens fui, eaque sic fieri vidi & audivi, ac de ipsis hoc publicum instrumentum recepi, & confeci. Idcirco eidem publico instrumento de præmissis sumpto, manu aliena me aliis occupato negotiis scripto, hic me manu mea propria subscribens, signum nominis mei prodens quo utor in talibus apposui consuetum in testimonium præmissorum requisitus.

Bellievre.

n ** CON-

" ** CONCILIUM BITURICENSE.

PROVINCIALE, PRÆSIDE FRANCISCO TURNONIO ARCHIEP.

Anno Christi MDXXVIII. die XXI. Martii in quadragesima, adversus dogma Lutheri ejusque sequacium, ad reformationem morum, necnon pro decimarum solutione, &c.

Descripsimus ex veteribus chartis pene situ obsitis.

DECRETA CONCILII PROV. BITURICENSIS.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus sancti, amen. Hæc sancta synodus provincialis Bituricensis in Spiritu sancto legitime congregata ad facilius consequendum pacem & unionem ecclesiæ Dei decernit, declarat, ordinat, statuit & definit ut sequitur.

I.

Decernit quod damnatum dogma Lutheri & sequacium a sacrosancta sede apostolica jampridem reprobatum in publicis concionibus locis & temporibus opportunis, prout expediens ordinariis locorum videbitur, generaliter tantum reprobetur, non declaratis sigillatim erroribus, nisi locus aliquis fuerit ad quem pervenerint damnati aliqui errores. In quo & errore reprobato nominatim ipsius etiam errores reprobentur.

I I.

Item decernit injungendum esse curatis & parochianorum rectoribus siquos sciant in sua parochia Lutheranis aut aliis ejusdem sectæ, & hæreticæ factionis intoxicatos aut infectos erroribus, siquos maleficos, sortilegos, incantatores, & alias id genus superstitiones observantes, usu herbarum cum superstitiosa observatione, & sacrilego ac damnato ritu characterum, etiam usu signorum in occultis revelandis per dæmonum invocationem & aliquorum mixtionem verborum abutentes, revelent episcopo aut ejus vicario sub incursu pœnæ arbitrariæ per ordinarios decernendæ.

I I I.

Decernit & statuit ne quis librarius libros infectos Lutherana hæresi & sequacium vendat, neve impressores imprimant, neve habentes apud se detineant, sed intra mensem unum ordinariis locorum aut

A vicariis eorumdem exhibeant, neve aliqui emant. Si quis vero hoc præsenti decreto & ejus promulgatione admoniti contra venerint, venditores, impressores, emptores & detentores carceribus includantur & alia pœna arbitraria puniantur.

I V.

Item decernit & statuit ne libri Lutheranæ hæresis aut sequacium aut alii libri etiam divini a Latino sermone in linguam B vernaculam pridem & ab annis octo versi non vendantur, emanturve, nisi fuerint ab ordinariis locorum recogniti sub pœnis contravenientibus infligendis.

V.

Decernit ne quæstores indulgentias promulgantes hujusmodi indulgentias aut aliud quodvis ad populum concione publica declarent, nisi prius fidem fecerint de permissione ordinariorum deque probatione & institutione eorum. Quinetiam habeant C articulos chirographo secretariorum signatos ultra quorum contenta, si quædam publicent, subjaceant pœnæ arbitrariæ, tam rectores ecclesiarum abusus ipsos fieri permittentes, quam quæstores ipsi delinquentes. Prohibetur etiam ne aliqui incogniti prædicatores cujuscumque professionis sint ad prædicationem admittantur, nisi habita potestate ordinariorum.

V I.

D Decernit quod rectores ecclesiarum in sacris celebrandis diebus dominicis prædicent plebi præcepta legis, evangelium, aliquid epistolæ illius diei, aut quod confert ad cognitionem peccatorum & virtutum, tripertitum etiam Gersonis vulgari sermone versum declarent: quod ut commodius fiat, curent breviores esse in aliis, ut puta in precationibus fieri solitis ac aliis non necessariis.

VII.

ANNO CHRISTI 1528.

A

VII.

Item decernit quod statuta synodalia Latino sermone contexta in linguam vernaculam vertantur, ut conciones synodales fiant imposterum contexta faciliori & rudiori sermone, & quem maxime capere poterunt auditores, quibus sub pœnis arbitrariis rectores parochiarum & alii sacerdotes & clerici in civitate vel oppido existentes in quo fiet synodalis concio intersint.

VIII.

Statuit ne clerus aut plebs vagetur & deambulet per templa, interea dum res divina peragitur aut prædicatio sive mandatorum publicatio habetur.

IX.

Definit ut decretum concilii Constantiensis super celebratione conciliorum provincialium tertio quoque anno celebrandorum observetur. Fiant etiam visitationes a dominis prælatis singulis annis & per se, legitimo cessante impedimento, quoniam ad eos pertinet de ovibus curam solicitam agere.

X.

Decernit ut acerrima indagatio, inquisitio & punitio fiat contra blasphemos, iram Dei, B. Mariæ virginis & sanctorum provocantes.

XI.

Statuit ad majorem Dei reverentiam ut rectores ecclesiarum suo populo persuadeant faciendam genuflexionem tantisper ac quoties audietur signum aliquod elevationis corporis Christi seu sacrosanctæ eucharistiæ.

XII.

Item statuit excludenda etiam ridicula quæ interdum fiunt in collatione sacramentorum præcipue baptismi & matrimonii in contemptum sacramentorum. Statuit etiam ne pœnitentes injunctam sibi pœnitentiam a sacerdote revelent: Neve sacerdotes ipsi revelent pœnitentias etiam injunctas aut aliquid in confessione detectum: quod a quibusdam impune fit in contemptum clavium ecclesiæ: alioquin si contrafecerint gravi pœna punientur.

XIII.

Decernit quod observetur statutum concilii Constantiensis & pragmaticæ sanctionis de residentia canonicorum & aliorum ecclesiæ ministrorum in divino cultu, & etiam de psalmodia lente & cum certa morula facienda.

XIV.

B

Decernit quod emendæ imposterum non dentur ad firmam, nec etiam jus sigilli dominorum prælatorum.

XV.

Decernit quod breviaria, missalia, baptisteria, processionalia, horæ, & hujusmodi libri, quos vocant usus, non mittantur ad chalcographiam imprimendi, donec ipsi librarii acceperint exemplaria ab ordinario aut deputato emendata.

C

XVI.

Item statuit quod confraternitates non erigantur inconsulto ordinario, nec fiant sumptus immoderati præcipue conviviorum, compotationum, chorearum, &c. Convertantur potius pecuniæ confratrum in pios usus. Itemque contractus ficti & usurarii prætextu prædictarum confraternitatum non contrahantur.

XVII.

D

Statuit numerum dierum festorum esse coercendum: steturque arbitrio ordinariorum in ipsis festis abrogandis.

XVIII.

Item ne literarii studii magistri suis auditoribus legant auctores revocantes a divino cultu, ecclesiæ cæremoniis, & religionibus sive institutis ab ipsa ecclesia approbatis: sed potius legantur scriptores ad animi cultum & linguæ splendorem

E

conducentes.

XIX.

Statuit quod parochi sive curati sub pœnis arbitrariis visitent suas curas personaliter semel in anno ad minus, maxime in paschate, salvis tamen in omnibus privilegiatorum exemptionibus.

XX.

ANNO CHRISTI 1528.

XX.

Decernit quod dimissoriæ non dentur promovendis nisi debite examinati fuerint ab ordinario & idonei inventi. Itemque si qui promoti fuerint ad ordines sacros non habitis dimissoriis, suspendantur a celebratione missarum per tempus quod convenire videbitur ordinario. Et si jam promoti incapaces inveniantur corporaliter puniantur arbitrio diœcesani. Non concedantur etiam dimissoriæ ad sacros ordines non beneficiatis, nisi prius fecerint fidem de titulo patrimonii.

XXI.

Item statuit ne dispensetur a prælatis, cum habentibus curam animarum, ut relictis propriis ovibus, inserviant alienis.

XXII.

Decernit moniales cohibere ab exitu monasteriorum suorum, & compelli ab ordinariis ut resideant in claustris suis clausis undique septis, adeo ut aditus non pateat ad eas sæcularibus. Et per omnia observentur & exequutioni mandentur contenta in capitulo Periculoso, de statu regularium in sexto.

XXIII.

Item decernit quod religiosi extra claustra sua vagantes ab ordinariis cogantur ad rectam redire semitam & ad suorum institutorum observantiam.

Lecta & publicata in ultima sessione consilii provincialis Bituricensis die 21. mensis Martii anno domini [a] MDXXVII. præsidente reverendissimo in Christo patre & domino domino Francisco de Turnone miseratione divina archiepiscopo patriarcha Bituricensi Aquitaniæ primate celebrata.

LE TROING secr.

[a] 1528. more Romano quo jam utimur.

Super ecclesiasticæ jurisdictionis perturbatione decretum.

Decernit & ordinat eadem synodus, ut super turbatione quod jurisdictio ecclesiastica a sæcularibus judicibus patitur circa obligationes juramento firmatas cum submissione coercitionis ecclesiasticæ circa personalium actionum cognitionem inter laicos: circa etiam testamentorum quoad pias causas exhibitionem & exequutionem: circa inventariorum de bonis mobilibus clericorum per notarios officialium confectionem & literarum tacitis nominibus monitoriarum publicationem: item circa remissiones quæ a laicis judicibus fiunt cum onere casus privilegiati: adhæc circa prohibitiones generales necnon & particulares quæ tam contra arresta quam contra ordinationes regias passim fiunt. Porrigatur supplicatio domino nostro regi, quatenus super his procedere dignetur, ut libertati ecclesiasticæ & subditorum suorum etiam laicorum commoditati consulatur.

Super reformatione ecclesiasticæ jurisdictionis decreta.

I.

Inhibet hæc provincialis synodus monitoria generalia seu tacitis nominibus ab ecclesiasticis judicibus decerni, nisi damnum ratione cujus impetratur, sit æstimationis trium solidorum: nec moniti culpabiles pro minori damno excommunicationis sententia innodentur, atque id in monitoriis literis exprimatur.

II.

Statuit etiam ut in literis contra participantes excommunicatoriis & aggravatoriis concedendis eximantur uxor & liberi nec non servitores & ancillæ quæ ante dictarum literarum impetrationem operas suas locaverint.

III.

Prohibet insuper notariis, scribis, procuratoribus & aliis in ecclesiasticis curiis practicantibus, pro salariis, vacationibus, expeditionibus & actis judicialibus contra partes seu clientulos suos per viam excommunicationis procedere: sed tantum per viam interdicti ab ingressu ecclesiæ eisdem liceat procedere, donec crescente contumacia causa cognita per judices aliter extiterit ordinatum.

IV.

Item, ut animarum saluti consulatur, decernit pro prima contumacia literas excommunicatorias non esse concedendas, sed tantum interdictum ab ingressu ecclesiæ nisi pro diversitate locorum morumque ordinariis aliter observandum videbitur.

V.

Item ut facilius & rectius metropolitani judices justitiam ministrare valeant, statuit

ANNO CHRISTI 1528.

tuit informationes & inqueſtas a ſuffraga- A neis ſeu eorum officialibus in lingua Latina aut Gallica eſſe faciendas, aut ſaltem tali idiomate ut abſque interprete facile poſſint in Bituricenſi ſede intelligi.

Aliud decretum circa parochialium eccleſiarum rectores.

Statuit provincialis hæc ſynodus ut parochialium eccleſiarum rectores ceterique animarum curam habentes reſideant in ſuis beneficiis; nec eiſdem etiam conceden- B dæ literæ de non reſidendo, nec ipſorum vicariis de regendo, niſi cauſa cognita: qua expenſa & vicariis idoneis præmiſſo examine compertis, teneantur prædicti curam animarum habentes ſic per ſe vel ſuos vicarios procedere, ut debita hoſpitalitas & pauperum ſubventio obſerventur.

Aliud decretum circa cœmeteria.

Ne adeo facile polluantur aut prophanentur cœmeteria, ſtatuit ut proxime C quam citius fieri poterit, ſaltem infra triennium claudantur. Et ſi ii ad quos ſpectat hæc cura, cauſa ceſſante, facere neglexerint, ordinarii arbitrio puniantur.

Lecta & publicata in ultima ſeſſione, &c. *ut ſupra.*

De ſolutione quatuor decimarum pro redemptione filiorum regis pro patre obſidum &c.

Die Jovis decima nona menſis Martii anno domini MDXXVII. fuit quinta ſeſſio ſynodi ſeu concilii provincialis Bituricenſis, in qua præſidente reverendiſſimo in Chriſto patre & D domino, D. Franciſco de Tournon, m. d. archiepiſcopo, patriarcha Bituricenſi, Aquitaniæ primate, & aſſiſtentibus nonnullis reverendis in Chriſto patribus dominis epiſcopis ſuffraganeis dicti reverendiſſimi domini, ac abbatibus, prioribus & ceterorum dominorum epiſcoporum ſuffraganeorum, necnon capitulorum eccleſiarum cathedralium, dominorum abbatum, priorum conventualium, & collegiorum ſæcularium eccleſiarum, civitatis & diœceſeos & provinciæ Bituricenſis ad dictum concilium vocatorum & invitatorum ibi in præſentiarum non exiſtentium vicariis, & præſentibus hujuſmodi concilium provinciale facientibus & repræſentantibus, diſcuſſis prius fidei, reforma- E tionis morum, libertatis eccleſiæ, & illius juriſdictionis obſtaculis: deinde ſuper requiſitione & conventione domini noſtri Francorum regis in dicto concilio propoſita, rogatis & ſcrutatis ſingulorum ſententiis, neceſſitateque urgenti conſiderata, prædicta ſynodus memoratæ conventioni domini noſtri regis ſuper ſolvendis quatuor decimis pro redemptione dominorum filiorum ipſius domini noſtri regis captivorum & pro eodem obſidium exequentium ...... Quas quatuor decimas ſuper fructibus tam exemptorum, quam non exemptorum beneficiorum & officiorum eccleſiaſticorum, etiam confraternitatum, communitatum ac præceptoriarum militarium & aliorum beneficiorum ſancti Joannis Hieroſolymitani, aliorumque ordinum, nec non & fabricarum eccleſiaſticarum in dicta provincia exiſtentium, infra biennium, niſi neceſſitas prædictorum filiorum regis actu citius redimendorum aliud exegerit, perſolvendas eſſe, qualibet decima ad rationem & quantitatem decimæ noviſſime ſolutæ omnibus prædictis incluſis aſcendente, cenſuit & conceſſit: duas videlicet infra feſtum beati Michaelis proxime venturum, & reliquas infra aliud ſubſequens feſtum ejuſdem ſancti Michaelis anno revoluto, ſeu infra alios terminos reverendiſſimi domini Bituricenſis archiepiſcopi & ſuorum ſuffraganeorum arbitrio infra hujuſmodi biennium præfigendos.

Ordinavit inſuper quod pecuniæ ex prædictis decimis collectæ dictis filiis ad precium redemptionis nondum receptis interim in cuſtodiam penes eccleſiam cathedralem cujuslibet diœceſis dictæ provinciæ reponantur in arca ſeu ſcrinio tribus aut quatuor clavibus clauſo, ad diœceſani cum ſui capituli conſilio diſcretionem pro iiſdem pecuniis dandis & tradendis tempore & caſu præmiſſo tangentibus, factis in præmiſſis proteſtationibus quod per hujuſmodi conceſſionem non intendit præfatum concilium contravenire ſacrorum conciliorum decretis aut aliquibus conſtitutionibus ſuper ſolutione decimarum, aut aliis editis, ſed ſolum in caſu & jure permiſſo, videlicet captivorum regis & ejus filiorum redemptione, non intendens libertati aut immunitati eccleſiaſticæ in quopiam derogare aut præjudicare, nec in alios uſus prædictam decimam convertendam & citra præjudicium alicujus conſequentiæ. Et quod interea nullis aliis oneribus aut ſolutionibus prædicta provincia aut ejus diœceſes prægraventur.

LE TROING. ſecr.

Extractum a ſuo originali per me, Calforn.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Hoc eodem anno aut certe præcedenti 1527. neque enim diem aut menſem ſcimus, Franciſcus Rohanius filius mareſcalli Gienſis, archiepiſcopus Lugdunenſis, congregaſſe dicitur ſynodum provincialem Lugduni, præſide Claudio de Longovico Matiſconenſi epiſcopo, qui procuratoris partes obibat, ceteroſque qui aderant conſecrationis prærogativa ſuperabat. Eaſdem porro ob cauſas coactum arbitror ob quas Bituricenſe concilium a Franciſco Turnonio celebratum fuiſſe paulo ante obſervavimus.

EJUSDEM OBSERVATIO ALTERA.

Pariſienſe, quod apud Binium aliosque paſſim minus accurate dici Senonenſe conſuevit, inchoatum fuit, ut habent acta quæ ſequuntur, a die 3. Februarii anni 1527. more veteri Gallico, ad diem 9. Octobris anni 1528. præſide Antonio a Prato, &c. adverſus Lutheri ſimiliumque hæreticorum impia dogmata ac pro reformatione eccleſiæ.

Poſt præfationem curioſis lectoribus ſæpius evolvendam, in qua novatorum, ſchiſmaticorum atque hæreticorum mores graphice depinguntur, Sequitur,

I. Generale decretum continens hæreſeon tum pullulantium ſpecies & deteſtationem, modum judicandi ac diſcernendi hæreticos ac relapſos, formam & ordinem procedendi contra eoſdem: acerbas etiam eorumdem pœnas, ac demum exhortationem ad principes poteſtateſque ſæculares de illis profligandis & exterminandis.

II. Decreta fidei numero ſedecim cum annotationibus aliquot errorum jam olim damnatorum & tunc repullulantium.

III. Conſtitutionem ſeu decreta morum numero quadraginta cum poſtrema concluſione.

CON-

ANNO CHRISTI 1528.

CONCILIUM SENONENSE

DICI CONSUETUM, PARISIENSE

A loco dicendum, contra Lutheranorum hæreſes, & pro reformatione eccleſiæ celebratum Lutetiæ Pariſiorum, ſub reverendiſſimo domino Antonio a Prato, tituli ſanctæ Anaſtaſiæ presbytero cardinali, Senonenſi archiepiſcopo, Galliarum ac Germaniæ primate, necnon Albigenſi epiſcopo, Franciæ cancellario, inchoatum anno domini MDXXVII. " & conſummatum anno ſequenti tempore Clementis papæ VII.

" ex ſupputatione ſcilicet Gallica, quod plerique non advertunt: nam ex Romana & inchoatum & conſummatum fuit eodem anno 1528.

Antonius miseratione divina, tituli ſanctæ Anaſtaſiæ ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ presbyter cardinalis, archiepiſcopus Senonenſis, Galliarum & Germaniæ primas, Albigenſis epiſcopus, ac Franciæ cancellarius, univerſis præſens hoc ſcriptum inſpecturis, ſalutem in eo qui eſt omnium vera ſalus.

CUM frequens conciliorum celebratio agri dominici præcipua ſit cultura, quæ vepres, ſpinas & tribulos hæreſeon extirpat, exceſſus corrigit, deformata reformat, & vineam domini ad frugem uberrimæ fertilitatis adducit; generalia autem non facile poſſint aut ſoleant adunari, quibus ſuboleſcentes errorum fibræ animadverſionis tempeſtivæ ſarculo præcidantur, provide admodum a ſanctis patribus inſtitutum eſt, ut metropolitani provincialia ſubinde concilia convocarent, quibus una cum ſuis ſuffraganeis, irrepentibus animorum morbis & commiſſæ ſibi plebis contagioni, digna cautione mederentur. Quod etſi ſemper utique fuerit non ſegniter obſervandum, ea[a] tamen ſeſe nobis obtulit neceſſitas, ut in tanta curarum noſtrarum mole, nulla dilatione negotium tam ſanctum protrahi pateretur. Siquidem cum gravis & lethifer morbus affligat corpus ac depaſcit, adhibenda eſt e veſtigio ſalutaris medicina ſine ulla procraſtinatione, quæ propulſato morbo priſtinam ægroto ſanitatem inſtauret. Et periculoſa tum ſolet eſſe mora cum per illam languor exitialis invaleſcit amplius, & valentiores ſumit vires. Quid igitur factitandum, cum extrema quædam animorum peſtis immaniter graſſatur in omnes, & lue ſua mortifera longe lateque debacchatur? Nonne rejecta omni prorogatione, incunctanter occurrendum eſt, & mature tam peſtilenti malo remediis ſalutaribus & accommodis; ne ſi oſcitanter idipſum & lente agatur, interea tabes illa peſtifera latius proſerpat in plures, & diffuſius propagetur? Tale autem quiddam noſtra accidiſſe ætate circa fidei & morum corruptelam, vel tacentibus linguis, res ipſa plane loquitur. Adeſſe jam tempora illa periculoſa, de quibus ad Timotheum ſcribit apoſtolus, ipſa rerum experientia dilucide comprobat. Tanta enim Martini Lutheri & perditorum quorumdam hominum auſpiciis in orthodoxam fidem peſtis efferbuit, tam gravis eccleſiæ procella ſuperioribus hiſce diebus incubuit, ut electi (quod eſt apud Matthæum) propemodum viderentur in errorem induci, & dirum concuſſæ Petri naviculæ naufragium intentari. Nempe eo dementiæ proruperunt eccleſiæ perduelles, in eam venere perfrictæ frontis impudentiam, dum extinctarum quondam hæreſeon cineres exuſcitant, dum hæreſiarchas ab omni fidelium theatro quondam exploſos orthodoxis patribus anteponunt, ut ſacroſanctam conciliorum auctoritatem reſpuant, nullum vel apertiſſimum ſcripturæ locum non depravent, ſed corruptum atque adulteratum in ſuam utcumque ſententiam detorqueant. Ne ſerpat itaque latius hic cancer, ne quis e commiſſa nobis plebe, vanæ cujuſdam libertatis prætextu, aut adulterino ſcripturarum fuco deceptus, tam dirum ac peſtilens venenum hauriat: de ſuffraganeorum noſtrorum conſilio decreta promulgari juſſimus, quibus exitiale Lutheri & ceterorum id genus hæreticorum virus, aliqua ex parte detegatur. Adjectæ ſunt & nonnullæ conſtitutiones, quibus inſoleſcentes noſtra tempeſtate mores & ſuppullulantes quidam exceſſus comprimantur. Diſciplinæ tamen ordinem ſecuti, a generali primum decreto ſuſceptum fidei negotium inchoamus, ad ſpecialia ſubinde progreſſuri.

2. Tim. 3.

Matth. 24.

Datum Pariſiis anno domini 1528. die vero vigeſima menſis Februarii.

PRÆFATIO.

SCRIBENS regius pſaltes de eccleſia ejuſque adverſariis, & vano atque inani eorum conatu, *Sæpe*, inquit, *expugnaverunt me a juventute mea, dicat nunc Iſrael: Sæpe expugnaverunt me a juventute mea: etenim non potuerunt mihi*. Quibus ſane verbis indicat eccleſiæ vel a primordiis ſuis hoſtes non defuiſſe: qui atrociter quidem illam impugnarunt, ſed minime devicerunt: hoſtiliter quoque exercuerunt, ſed non pro ſua potuerunt libidine extinguere. Quare cum præpoſuiſſet, *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea*, mox ſubjunxit: *Etenim non potuerunt mihi*: quod idem facile cognoſcet, quiſquis veteres hæreſiarchas & eorum errores paululum diſcuſſerit. Nam a plurimis adverſariis oppugnatam eccleſiam fuiſſe percipiet, ſed ſemper de illis nobiliter triumphaſſe: impugnarunt in primis eccleſiam in primo ſuæ juventutis flore Simoniani, Nicolaitæ, Gnoſtici, Carpocratiani, Chiliaſtæ, Ebionei, & plerique alii hæretici, qui falſo arbitrati vafris ſuis argutiis & dolis ſupplantare eccleſiam, tamquam fumus evanuerunt: eccleſia autem victrix glorioſaque permanſit. Subſecuti ſunt deinde alii, eccleſiam inſidioſius & occultius adorti: qui ſacras literas aliquatenus ſuſcipientes, & nudo earum cortici inhærentes, ejus auctoritatem non ſolum moliti ſunt imminuere, verumetiam pror-

Pſalm. 128.

ANNO CHRISTI 1528.

prorsus enervare. Hujusmodi fuerunt, Manichæus, Aerius, Vigilantius, Valdo, Marsilius Patavinus, & Joannes Vvicleffus. At frustra id tentarunt; quandoquidem solido fundamento innixa everti non potuit. Voluit nempe Deus tantam esse ecclesiæ suæ stabilitatem & potestatem, ut per eam veluti per infallibilem quamdam regulam ad salutem mortales dirigerentur. Nam, ut sanctæ scripturæ contestantur, nulli ad vitam beatam patet aditus, qui ecclesiam certe non audiat, aut qui ab ejus communione exclusus sit. Nec certe gloriari possunt hæretici, quasi apud illos resideat ecclesia catholica. Nam cum illa sit universalis, omnesque fideles complectatur, (alioqui catholica non esset) angulis aut latibulis hæreticorum nequit circumscribi. Huic accedit, quod in integritate fidei ecclesia catholica eadem semper perseverat, nec ullis erroribus coinquinatur. At contra, nefariis suis conventiculis veluti infamibus prostibulis fidem hæretici prostituere ac violare satagunt, dum impie in suis adinventionibus fornicantur. Præterea, in finem usque sæculi, juxta Christi pollicitationem, perduratura est ecclesia catholica, quod nullis adhuc hæreticorum sectis contigit. Quare non potest apud hæreticos catholica ecclesia residere, licet secus arbitrati sunt Manichæus, Aerius, Vigilantius, & ceteri prænominati. Quorum perniciosos errores paulo diffusius explicare constituimus, quod iidem sint, aut fere similes illis, qui hac tempestate repullulare videntur. Præfatorum itaque hæresiarcharum primus fuit non minus impius quam ridiculus Manichæus; qui tollens liberum arbitrium, duplicem in homine statuit naturam; alteram bonam, alteram malam: & bonam quidem a Deo, imo de Dei substantia conditam asserit, & eamdem semper bene agere: malam vero a principe tenebrarum, semper male. Agunt enim juxta illius sententiam non libere & voluntarie, sed necessario & naturaliter: ob idque nihil imputandum putat humanæ voluntati, sed naturis illis, maxime inter se contrariis. Nec ea in re multum distat a Manichæo Lutherus: nam cuncta quæ ab homine fiunt, necessario fieri Lutherus credit, nec in hominis situm potestate vias suas bonas facere aut malas. Aufert etiam ipse, ut Manichæus, liberum arbitrium, licet alias ab eo dissentiat. Manichæus namque humanam salutem ponit in operibus bonæ illius naturæ. At Lutherus sola fide & fiducia in Deum, ejusque promissa, seclusis bonis operibus, homines justificari arbitratur. Errat Manichæus, errat & Lutherus. Erravit consimiliter Pelagius, dum aliud extremum secutus, ad vitam beatam comparandam minime necessariam putat divinam gratiam: sed ad id sufficere censet liberum arbitrium, si modo adsit divinæ legis cognitio. Porro talia deliramenta respuens ecclesia catholica, hæc tria ad salutem requiri docet: Fidem, bona opera, & divinam gratiam, neque absque his patere homini adulto viam salutis. Accedentem siquidem ad Deum oportet primum divinæ gratiæ munere adjutum credere, deinde bonis operibus intendere: in quibus efficiendis & liberum arbitrium operatur, & gratia; primo tamen, & principalius, gratia. Quapropter qui hominem bene operari & salutem consequi arbitratur absque gratia, aut primatum boni operis libero arbitrio adscribit, non gratiæ, Pelagianus censendus est: qui vero salvari hominem existimat, neglectis bonis operibus, a libero arbitrio procedentibus, hic Manichæus est & Lutheranus. Nam in errorem Manichæi incidit Lutherus, dum nimis anxie & scrupulose devitat Pelagium. Metuens namque liberum arbitrium cum Pelagio nimis efferre, omne bonum opus, quod est in homine, Deo tribuit & divinæ gratiæ, nihil prorsus libero arbitrio, sicque tollens omnino liberum arbitrium Lutherus factus est Manichæus, dum refugit esse Pelagianus. Debuerat certe Lutherus ex apostolo nosse, ita necessariam esse divinam gratiam ad bene operandum, ut cum ea tamen liberum arbitrium, bonum opus efficiat. Testis siquidem est apostolus, divinam gratiam in se vacuam non fuisse, cum abundantius, inquit, laboravi, non ego autem, sed gratia Dei mecum. Unde recte conficitur, ipsum divinæ gratiæ, & reliquos fideles, cooperatum fuisse: quos ipse cohortatur, ne in vacuum gratiam Dei recipiant: laborem eorum pronuntians nequaquam fore vanum, si sic gratia utantur, ut non frustra illam videantur suscepisse. Utrumque nimirum alteri connectens apostolus, noluit liberum arbitrium otio torpescere cum Manichæo: & arrogantiam devitans Pelagii, sic cooperationem tribuit libero arbitrio, ut ex se tamen & citra divinæ gratiæ munus, sufficere non possit ad salutem. Hæc utique sententia est ecclesiæ catholicæ, quam semper catholici doctores tenuerunt, & in oppositam partem declinantes hæreticos, divinorum eloquiorum testimoniis confutarunt & damnarunt, quales (ut præmissum est fuerunt Pelagius, Manichæus, & hoc tempore Manichæi discipulus Lutherus. Atque Manichæo successit Aerius, dissimili quidem voluntate, sed simili vanitate oppugnans ecclesiam. Hic namque carnalem molitus statuere libertatem solenniter indicta ab ecclesia nolebat jejunia servari, ne legi viderentur fideles obnoxii. Arbitrabatur enim, si jejunia ab ecclesia constituta servarent, aut sacris ejus legibus ac institutis obtemperarent, eos in servitutem redigendos, Christianis hominibus minus convenientem. Qua in re liquido ostendit, quam ignarus, quamque in divinis scripturis parum esset exercitatus. Intelligere siquidem debuerat ex apertissimis sacræ scripturæ documentis, quod vera libertas Christianorum, qua fideles Christus liberavit, non libertas est carnis, sed spiritus, per quam mortificatur caro cum suis concupiscentiis, spiritus autem vivificatur. Adversatur enim prorsus libertati spiritus libertas carnis, ut præclare sub typo Isaac & Ismael, Saræ & Agar, ad Galatas apostolus deducit. Volens itaque Deo inspirante ecclesia hanc spiritualem libertatem Christiana pietate dignam statuere, moderata indixit jejunia, ac rationabilem ciborum delectum certis temporibus & diebus sapientissime sancivit, non hæc (ut volebat insipiens Aerius) arbitrio relinquens filiorum, quorum ut pia mater salutem affectaret & haberet solicitudinem. Noverat enim sensus humanique cordis cogitationes prona esse ad malum ab adolescentia: nec facile ex se & suapte voluntate ad hanc libertatem spiritus pervenire posse. Tanta autem moderatione, tantaque circumspectione omnia digessit, ut iis qui Christiano animo sunt imbuti, nullus prorsus justæ querelæ locus relinquatur, atque illa instituens haudquaquam nos rursum in legis Mosaicæ servitu-

Marginalia: 1. Cor. 15. — 2. Cor. 6. — Libertas Christiana. — Galat. 4.

ANNO CHRISTI 1528.

vitutem obtrudit, quæ jam omnino desiit, sed in libertatem asserit filiorum Dei. Unde constat quam fallatur Aerius, dum in carnalem fideles nititur dejicere libertatem. Quamobrem cum sua Ismaelitica aut Avarena, eaque carnali atque impia libertate, non heri aut nudiustertius, sed ante annos mille damnatus est, & cum eo satanica ejusmodi libertas funditus est eversa. Quam nihilo minus homines impii his temporibus incassum laborant rursus excitare & erigere: dicentes nequaquam ecclesiæ hoc esse concessum, ut fideles valeat lethiferæ noxæ reddere obnoxios, aut sic ad mortale peccatum obligare, ut lethalem noxam præceptorum ecclesiæ incurrant transgressores: cum tamen ex sacris literis, donatam esse a Christo ecclesiæ ejusmodi auctoritatem clare innotescat, qui inter Ethnicos eos sane deputavit, qui ecclesiæ præceptis non obediunt. *Matth. 18.* Contraria autem assertio, non catholicorum est, sed hæreticorum, qui hoc unum præter cetera, suorum habent errorum fundamentum. Hoc amplexantur Aerius, Jovinianus, Lamperius. Huic adstipulantur Valdenses, Vviclefistæ, Bohemi: ex eo fonte omnes fere Lutheranæ impietatis blasphemiæ proficiscuntur. Nec mirum, si tantopere hujusmodi sententiam probant hæretici, & oppositam rejiciunt, cum sciant, sicut baculo canes, ita universas suas hæreses ecclesiæ repelli auctoritate, & se, ut putrida membra, ab ejus consortio resecari. Sic olim rejectus est delirus Manichæus, & cum carnali sua libertate insanus Aerius. Rejectus est & post eos Epicureus Vigilantius, infensus admodum ecclesiasticæ pudicitiæ, quandoquidem immundo spiritu agitatus, in tantam prorupit amentiam, ut continentiam hæresin, pudicitiam dicat libidinis seminarium. Quare sacram continentiæ legem non ferens, libidini frena permittit, nullos volens sacris initiari, qui uxores prius non duxerint: neque iis credi pudicitiam, qui cælibes vivant, quasi nihil sit, quo homines, divina gratia adjuti, distent a porcis, nihil quo differant a brutis animantibus, nihil quo a jumentis separentur. Pessime certe de restituto a Christo humano genere judicat, qui ita censet. Nam qui ita de hominibus sentit, homines humana exuit dignitate, & in servilem brutorum dejicit conditionem, ut sint tamquam equus & malus, quibus non est intellectus. Probanda itaque est Latinæ ecclesiæ continentia, utpote quæ sanctitate præfulgeat, libertatemque præstet dominum sine impedimento obsecrandi, nec non profectui ecclesiæ maxime sit accomodata. Non abs re ergo ecclesiastica censura repulsa est Vigilantii & asseclarum ejus assertio impudentissima. Sequentes autem Vigilantium Valdenses, homines idiotæ, & literarum expertes, ordinem hierarchicum ecclesiæ confundunt, perturbant, destruunt: liberum cuique esse asserentes prædicare & docere verbum Dei; nullum sexus aut status discrimen facientes; sacerdotes itidem & præsules, cum primum lethaliter deliquerint, omni spoliant dignitate sacerdotii aut episcopatus: neque eos tum posse consecrare, aut sacerdotes ordinare asseverant. Præcepta insuper ecclesiæ parvipendunt, quæ alicujus esse momenti minime credunt. Purgatorium etiam inficiantur, neque orant pro defunctis: omne rursus juramentum illicitum arbitrantur, simul & judicium, nihil demum teneri aut agi volunt, quod non fuerit expressum in sanctis scripturis: quæ sane assertio aliorum multorum basis est & fundamentum errorum; cum tamen per easdem sanctas scripturas manifeste elidatur. Porro hujusmodi istorum rudium & indoctorum, insanos errores divulgantium, mox rejecta est impietas, atque per ecclesiæ censuram recisa. Post hos autem ignaros homines, surrexit Marsilius Patavinus; cujus pestilens liber, quod defensorium pacis nuncupatur, in Christiani populi perniciem, procurantibus Lutheranis, nuper excusus est. Is hostiliter ecclesiam insectatus, & terrenis principibus impie applaudens, omnem prælatis adimit exteriorem jurisdictionem: ea dumtaxat excepta, quam sæcularis largitus fuerit magistratus. Omnes etiam sacerdotes, sive simplex sacerdos fuerit, sive episcopus, archiepiscopus, aut etiam papa, æqualis ex Christi institutione asserit esse auctoritatis: quodque alius plus alio auctoritate præstet, id ex gratuita laici principis concessione vult provenire; quod pro sua voluntate possit revocare. Verum ex sacris literis coercitus est delirantis hujus hæretici immanis furor: quibus palam ostenditur, non ex principum arbitrio dependere ecclesiasticam potestatem, sed ex jure divino, quo ecclesiæ conceditur, leges ad salutem condere fidelium, & in rebelles legitima censura animadvertere. Iisdem quoque literis aperte monstratur, ecclesiæ potestatem longe alia quavis laica potestate non modo superiorem esse, sed & digniorem. Ceterum hic Marsilius, & ceteri prænominati hæretici, adversus ecclesiam impie debacchati, certatim ejus aliqua ex parte nituntur diminuere auctoritatem. Nam quod in bonis & in malis operibus statuit scriptura, tollit Manichæus liberum arbitrium: ad suum nutum revocat Aerius ecclesiastica jejunia: Vigilantio, contra ecclesiæ decretum, sacrilegæ ecclesiasticorum nuptiæ probantur. Vitiis prælatorum tantopere Valdenses offenduntur, ut inde eorum statum damnent. Excellens a Christo concessa ecclesiæ potestas gravis est Marsilio, nec illam potest ferre. At vero his succedens Lutheranæ sectæ fons & origo Vviclefus, cuique Lutherus per omnia ferme consentit, non aliqua tantum ex parte, ut priores illi hæretici, sed radicitus totam ecclesiæ enervare auctoritatem contendit. Is enim non cum uno aut altero tantum hæreticorum priorum, commercium habet, sed cum singulis. Cum Manichæo namque humanorum actuum tollit libertatem: cum Aerio, nihili facit præcepta ecclesiæ: Vigilantium secutus, ecclesiasticorum pudicitiam prostituit, terrenis etiam illos possessionibus exuens. Passim & ab unoquoque juxta hæresin Valdensium prædicandum verbum Dei decernit, nulla habita ratione prohibitionis superiorum: Marsilii item dogma probat, ne quis excommunicari possit, qui ad sæculares judices provocarit. Cumque omnibus his consentiat, non tamen quiescit mala mens, nec pravum impium ingenium sibi satisfacit, nisi omnes longe superet impietate, seque hostem prodat ecclesiæ, aliis multo infestiorem. Hinc certe quidquid ab ecclesia Spiritu sancto suggerente constitutum est, hoc ille delirus, veluti dæmonio arreptus, conterere, lacerare, abjicere molitur. Hic est qui universitates aspernatur & generalia studia, civilia dominia perplexa reddit & incerta, ecclesiasticis possessiones adimit, & decimas clericorum subjicit laicis, ipsos bonaque eorum laico-

ANNO CHRISTI 1528.

laicorum tribuens juriſdictioni ; religiones & re- A ligioſorum abjicit inſtituta , cenſuras eccleſiæ flocci pendit, minimeque curandas pronuntiat. Quid plura ? Sacrum ille ridet canonem miſſæ, dies feſtos ſanctorum pariter & reliquias tollit, preces fidelium ad eos dirigi vetat. Horas canonicas & vocales concentus , eos potiſſimum qui in templis alta voce efferuntur, ſubſannat. Sanctas etiam in eccleſia pie ac laudabiliter conſtitutas cæremonias ridet . Nec his contentus eſt , niſi ſuæ virus perfidiæ , in divina quoque ſacramenta euchariſtiæ , ordinis , confirmationis , & pœnitentiæ evomat . Quamvis autem omnium ferme hæreſum portenta , quæ inducere ſtudet , antequam ipſe naſceretur , falce eccleſiaſticæ cenſuræ eſſent præciſa ; ne B tamen haberet , in quo gloriaretur incircumciſus Philiſthæus in ſuperbia ſua , exprobrareque agminibus Dei viventis non poſſet , aut in Deum & eccleſiam ſponſam ſuam tam execrandas blaſphemias effutire , in celeberrimo illo Conſtantienſi concilio repreſſa eſt Vvicleffi (& in eo , Lutheri & ſequacium) tam effrenis & prius inaudita inſania. Proinde dum rejecta eſt impiiſſimi hæretici Vvicleffi dementia , dum Marſilii , dum Valdenſium , dum Vigilantii, dum Aerii , dum denique Manichæi ; ſimul etiam corruit & funditus everſa eſt temeraria & impudens aſſertio eorum , qui calumnias, blaſphemias , atque hæreſes præſcriptas tuentur & imitantur . C Cujuſmodi ſunt Lutherus , ſequaceſque illius , Melanchthon , Carolſtadius , Lambertus , Zuinglius , Oecolampadius , & ceteri hujuſce conjurationis execrandæ complices : quos ideo ex nomine citavimus , ne peſtiferos illorum libros quis legere audeat , ne vipereis dogmatibus inficiatur . Quo fit ut non parum demiremur , quonam pacto tam impudentes ſint hodie , aut tam arrogantes Lutherani , ut damnatam Vvicleffi damnati viri doctrinam audeant diſſeminare , eamque probare , prædicare , ſcribere , aut divulgare non erubeſcant , quam ſemper eccleſia Spiritu ſancto illuſtrata rejecit , reſpuerunt orthodoxi , probati doctores execrati ſunt : quaſi vero magis ſit paucis , iiſdemque temerariis , errorum D ſatoribus credendum , quam omnibus doctoribus , ſanctis martyribus , academiis , epiſcopis , ſummis pontificibus , generalibus conciliis , quo ſtultius dici nihil poteſt , aut furioſius . Nam quæ major ſtultitia , ſi non inſania dicenda eſt potius, quam quod prædamnatas tot retro ſæculis hæreſes revocare conantur, & extinctos execrandarum blaſphemiarum cineres ſtudent ex inferis denuo ſuſcitare ? At certe in vanum laborant , cum adverſus Chriſtum & eccleſiam nihil unquam feliciter attentetur . Quapropter quantumlibet tumultuentur , innumeras licet inſipientium hujuſmodi catervas in animarum & corporum perniciem, ad nefariam impietatem tuendam technis & fraudibus alli- E ciant : quotquot libros ad firmandam execrabilem hanc ſectam conſcribant , quantumvis nugas & calumnias ſuas compoſito fucatoque ſermone ſatagant adumbrare ; quantumvis denique in eccleſiæ catholicæ conſpirent exitium , impii tamen eorum conatus in ventos tandem effluent & vaneſcent . Zelatur enim Chriſtus zelo magno eccleſiæ ſuæ ſponſæ integritatem , quæ in fidei & caritatis potiſſimum ſinceritate conſiſtit , nec paſſurus eſt aliquando fidem eccleſiæ iniquis hæreticorum conjurationibus corrumpi . Ea propter dum eam illi oppugnant , potenti brachio virtutis ſuæ illos repellit , ac vana eorum molimina fruſtratur . Et quemadmodum facile ſolis calore nix diſſolvitur , facilius longe divina virtute impiorum conſilia vix dum-exorta diſſipari , & cordis eorum cogitationes diſpergi ſolent . Hoc utique in Lutheranis hodie videmus impleri , qui quamvis longe ab eccleſiæ catholicæ dogmatibus abſint, tamen inter ſe admodum diſſident , dum alii unum , alii aliud tenendum arbitrantur . Ex eis enim nonnulli ſanctorum imagines dejiciunt , alii contra erigunt : quidam humanas diſciplinas , ut venenum pietatis reprobant , quas alii , ut apprime utiles , defendunt : iteratum baptiſmum ab aliquibus ſuſceptum alii omnino execrantur . De euchariſtia inſuper minime conveniunt . Nam eorum nonnulli , ſolum eſſe ſignum corporis & ſanguinis Chriſti in euchariſtia contendunt : alii vero veraciter eſſe Chriſti corpus & ſanguinem certo profitentur : in hoc tamen a veritate diſſidentes , quod ſubſtantiam panis & vini cum corpore Chriſti aſſerunt remanere . Eo etiam veſaniæ devenerunt eorum nonnulli , ut Spiritum Dei jactantes ſe habere , ſcripturas ſacras luce clariores affirment , omnibus ſacris interpretibus rejectis , quibus tamen plerique alii refragantur. Sunt & alia non pauca , de quibus inter ſe Lutherani digladiantur . Hæc autem diſcrepantia plane indicat , quam a veritate ſint alieni . Veritas ſiquidem ubique ſibi conſtat , nuſquam diſſidet . Non enim Spiritus Dei ſpiritus eſt diſſenſionis . Cum itaque in his quæ ad fidem ſpectant , tam manifeſtarie diſſideant , perſpicuum eſt eos nullatenus in ſolidæ veritatis radice ſtabiliri . Eos enim, qui ab unitate eccleſiæ diſſident , relinquit Deus in manu conſilii ſui, ut nec ſibi ipſis nec aliis hæreant. Contra vero catholicorum dogmatum inconcuſſam veritatem demonſtrat unus & idem conſenſus : inter quæ nulla unquam poterit inveniri diſcordia . Unde ſatis exploratum eſt, illa a Deo proficiſci, neque aliquando diſſolutum iri , quantumvis ea evertere nitantur veritatis inimici . At vero Lutherana doctrina , a parte mendacii (qui diſſenſionis ſpiritus eſt) exorta, tandem veluti fenum exareſcet : nempe uſque adeo pudendos atque execrandos illa continet errores , & tam male ſibi cohærentes , ut facile fugienda appareat & deteſtanda . Et quia ſuapte natura talis eſt ejuſmodi doctrina Lutheri , ſerpentina quadam malitia laborant , quod dolentes referimus , Lutherani orthodoxorum procerum libris eam inſerere , quo eorum prætextu facilius ſuſcipiatur . Hinc impiis tum præfationibus , tum annotationibus marginibus adjectis , tum ſcholiis , tum indicibus , limpidiſſimos illos fontes catholicæ pietatis , & antiquorum doctorum libros , virulento ſulfure damnati ſui erroris inficere moliuntur : ſed non poteſt adverſus veritatem prævalere falſitas : veritas enim ſuper omnia vincit . Nam cum Deus veritas ſit , & Deum nemo valeat ſuperare , nec veritas certe poterit aliquando ulla hæreticorum verſutia ſupplantari. Quare non eſt quod editorum librorum copia glorientur Lutherani , tam enim poteſt nefanda ſcriptorum farrago damnatam impietatem firmare , quam ſtramineæ ſtipulæ fundamentum domus reddere ſtabilius . Non enim pluris faciunt hujuſmodi libros orthodoxi , quam pulverem quem projicit ventus a facie terræ : habituri idem judicium ,

tam

ANNO CHRISTI 1528.

tam pro dogmatibus quam libris, quod præcedentes hæresiarchæ, quorum ita sunt scripta perpetuis tenebris sepulta, ut ne eorum vestigia quidem supersint: quapropter frustra laborant, in scribendis libris suæ perfidiæ, aut suam vesaniam publicis concionibus prodendo. Nec enim stabilientur, sed peribunt, sicut priorum, sic horum impiorum hæreticorum cum suis scriptis desideria, neque contra ecclesiam Dei prævalebunt; quæ gloriosa in sæcula permanebit, de illis (prout & de ceteris hactenus hæresiarchis) insignem relatura triumphum.

Generale decretum, continens hæreseon, quæ nunc pullulant, species, earum detestationem, modum judicandi ac discernendi hæreticos ac relapsos, formam & ordinem procedendi contra eosdem; eorumdem etiam acerbas pœnas, ac demum exhortationem ad principes potestatesque sæculares de illis profligandis & exterminandis.

Antonius miseratione divina, tituli sanctæ Anastasiæ sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, archiepiscopus Senonensis, Galliarum & Germaniæ primas, ac Franciæ cancellarius, universis præsens hoc scriptum inspecturis, salutem in eo qui est omnium vera salus.

INTER cunctas pastoralis officii solicitudines, quibus premimur incessanter, illa fortius nos angit, ut cunctis hæreticis de finibus Christianorum expulsis, suisque falsis & virulentis scriptis ac pestilentibus doctrinis penitus extirpatis: fides catholica, quæ solidæ semper fuit subnixa petræ, integra illibataque permaneat: ac populus Christianus, nostræ potissimum provinciæ, in fidei sinceritate (quolibet obscuritatis semoto velamine) immobilis inviolatusque persistat. Sane prospicientes (quod non sine gravi displicentia referimus) insurrexisse nonnullos pseudochristos ac pseudoprophetas, quorum dux & vexillifer est Martinus Lutherus, qui a veritate excidentes, nonnullos ac pene infinitos, etiam, si fieri possit, electos, ut est apud Matthæum, ad errores inducunt homines: haud dubie hæresiarchas, fastuosos, seditiosos, Luciferiana superbia ac rabie lupina erectos: ac demum quales apostolus ad Timotheum graphice describit, suisque pingit coloribus, & ad amussim exprimit. Qui rursus, ut inquit Petrus, sectas perditas ac damnatas introducunt, libertatem promittentes, cum ipsi sint servi corruptionis, in maximam certe reipublicæ Christianæ perniciem & jacturam: ac tandem, nisi cito occurratur, ruinam & eversionem: utpote quos non pudet novas hæreses effingere, sed etiam satagunt ac student veteres, & jamdiu per ecclesiam sopitas, instaurare. Et inter hæc, primum de sacramentis ecclesiæ multa perniciose dogmatizant: affirmantes laicos & mulierculas æque atque presbyteros posse absolvere. Et quod hactenus fuit inauditum, laicis ut sacerdotibus eucharistiæ consecrationem permittunt. Inter sacerdotes & plebem nihil interesse dicunt: sed omnes sacerdotes putant quicumque sunt Christiani. In clericis, in sacris ordinibus constitutis, cælibatum non admittunt. Monachis & aliis voto obstrictis libertatem lasciviendi indulgent. Quibus relicto velo & abjecta cuculla, ad sæculum redeundi facultatem relaxant, & apostasiam permittunt. Romanorum pontificum decreta, decretales epistolas, etiam & canones conciliares enervare contendunt. Veteres ecclesiæ ceremonias, ac receptas tot annis laudabiles consuetudines ridiculas censent. Et, ut ad impietatis cumulum addant, sacram scripturam figere ac refigere non dubitant; ac relicto sensu patrum orthodoxorum vellicare, & ad suum sensum reprobum contorquere; conviciis semper & maledicentiis pleni, & non solum aceto perfusi, sed ubique veneno respersi. Articulos insuper infinitos (quos non magnopere attinet referre) disseminant, aut scandalosos, aut temerarios, aut blasphemos, aut piarum aurium offensivos. Ac tandem super exitiali pestilentique dogmatum veneno, pleraque alia tam fœda, ac male olentia nauseabundi evomunt, ut quasi ex professo habeant, speciem ac decorem sanctæ matris ecclesiæ, non habentis maculam neque rugam, fœdare, spurcare, ac contaminare. Veriti ergo, ne hoc veneficum virus in nobis credito dominico agro radices ageret, ac velut cancer cresceret in perniciem aliorum; officii nostri pastoralis esse duximus, vepres hujusmodi nocivas falce auctoritatis ecclesiasticæ resecare, & plantulam, priusquam subolesceret, & in plures serperet, radicitus evellere. Hinc est quod in hoc nostro provinciali concilio, quod ad corrigendos excessus & extirpandas hæreses, juxta Calchedonense ac Lateranense concilia, adunatum est, ad Dei honorem, fidei orthodoxæ exaltationem, ac subditorum nostrorum pacem, augmentum & tranquillitatem: duximus habito suffraganeorum nostrorum consensu, ac multorum divini & humani juris interpretum consilio, his tantis periculis salubriter ac celeriter providendum: Antiquos scilicet canones (quorum utique custodes & executores constituimur) aut declarantes, aut renovantes, seu ex potestate nobis concessa, interdum adjectione pœnæ communientes. In primis juxta sacrum Lateranense concilium, excommunicamus & anathematizamus omnem hæresim, extollentem se adversus orthodoxam & catholicam ecclesiam. Universos insuper, qui aliter quam Romana credit & prædicat ecclesia, credere & pertinaciter asserere attentant, ejusmodi concilii auctoritate velut hæreticos & pertinaces, & a communione fidelium separatos declaramus. Ecclesia quippe universa errare non potest: utpote quæ regitur Spiritu veritatis, secum manente in æternum, & cum qua Christus manet usque ad consummationem sæculi. Quæ etsi diversa, & nonnunquam (quod sæpius neoterici hæretici objiciunt) pugnantia proposuerit decreta, nihil tamen est in tanta decretorum multitudine, quod fidei orthodoxæ * obversetur. Sed ab uno eodemque spiritu edocta fuit, ut ita pro conditione temporum statueret, ut visum fuerit conducibilius: ejusdemque concilii auctoritate, credentes, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum, excommunicationi subjacere decernimus. Suspectos autem de hæresi & notatos, post unam aut alteram correptionem, decernimus ab omnibus devitandos, *scientes* (ut dicit apostolus) *quod subversi sunt, & suo plane judicio condemnati*. Ac subinde dum intelligunt se a consortio hominum separatos, rubore plerumque suffu-

Marginalia: Matth. 24. — 1. Tim. 4. — 2. Petr. 2. — Cap. Quoniam 18. distinct. — Cap. Sicut olim de accus. — Cap. Excommunicamus 1. in princ. de hæret. — * adversetur. — Dicto cap. Excommunicamus. 1. §. Credentes. — Tit. 3.

ANNO CHRISTI 1528.

suffusi, ad humilitatis gratiam & reconcilia- A tionis affectum facilius inclinentur. Damnati de hæresi, si ad unionem fidei catholicæ redire noluerint, maneant de foro ecclesiæ, & ad agendam perpetuam pœnitentiam in pane doloris & aqua tristitiæ, perpetuo carceri deputentur. Damnati de hæresi, si eam abjurare noluerint: si laici sunt, statim sunt judicio sæculari relinquendi. Si clerici, præsente potestate sæculari, sunt a suis ordinibus degradandi, & pronuntiandum est, ut eos sæcularis judex in suum forum recipiat. Ceterum quia episcoporum numerus per sacros canones ad degradationem requisitus non facile potest adunari, concedimus, ut cum sacerdos aut alius in sacris ordinibus constitutus fuerit pro crimi- B ne hæresis degradandus, possit, accersitis abbatibus, aliisque prælatis, solus episcopus degradare. Qui in hæresim semel abjuratam reciderint, ac velut canes ad vomitum redierint, tamquam palmites aridos in vite non manentes, foras mittendos decernimus, & sæculari judicio sine ulla audientia relinquendos. Relapsos autem in hæresim, juxta decretum Alexandri quarti, declaramus eos, qui in judicio hæresim abjurarunt, & post committunt in ipsa, licet prius hæresis crimen non plene contra ipsos probatum fuisset. Insuper eos, qui in una specie hæresis commiserunt, aut in uno fidei articulo erraverunt, & post simpliciter vel generaliter hæresim abjurarunt, si C extunc in aliam speciem hæresis committunt, velut relapsos in hæresim decernimus judicandos. Præterea is, de cujus lapsu in hæresim ante abjurationem constiterit, vel nunc constat: si post illam hæreticos deducat, acceptet, sive associet, vel dona ac munera eis mittat, seu favorem eis impendat, qui excusari non possit, merito judicari debet relapsus; cum illum ex approbati a se erroris consequentia, non sit dubium id fecisse. Novissime, abjurans in judicio hæresim, propter vehementem præsumptionem, si iterato labitur, licet non fuisset plene probata, relapsus dicitur. Ceterum relapsis etsi resipiscentia non profuerit ad evitationem pœnæ temporalis, tamen cum ec- D clesia nulli claudat gremium redeunti, non sunt ipsis relapsis, si pœnituerint, & pœnitentiæ signa apparuerint, pœnitentiæ & eucharistiæ sacramenta deneganda. Qui de hæresi deprehensi fuerint sola suspicione notabiles, nisi juxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, innocentiam suam congrua purgatione monstraverint, anathematis gladio feriantur, & usque ad satisfactionem condignam ab omnibus evitentur. Hæreticorum bona tamquam reorum læsæ majestatis, si laici sint, fisco sæculari applicentur: si vero clerici, ecclesiis, a quibus stipendia receperint. Confiscationis autem executio non fiat per judicem sæcularem, nisi prius a judice ecclesiastico super crimine sen- E tentia pronuntiata extiterit.

Dicto cap. Excommunicamus. 2. Cap. Excommunicamus. 1. §. Damnati, de hær.

15. q. 7. cap. Si quis. Cap. 1. de hæret. in 6.

Relapsi quatuor modis cognoscuntur.

Cap. Super eo, de hæret. in 6.

Cap. Vergentis, de hæret.

Ceterum, quia intelleximus per nonnulla loca provinciæ nostræ quosdam (qui in nulla unquam academia incorporati fuerint, sed in verba Lutheri jurarunt, aut Luthero sunt nequiores) monopolia illicita facere, & occulta conventicula, nec non cum laicis sese in penetralibus domorum recipere, & cum idiotis ac mulierculis conversari, de fide catholica disputare, & non secus quam impius Montanus cum suis Priscilla & Maximilla, simplicium animos eludere & fascinare, inter hæc jactantes se habere spiritum domini: propterea, ne vitia sub specie virtutum subintrent, præcipimus suffraganeis nostris, ut congregationes hujusmodi occultas & adeo perniciosas prohibeant, ac transgressores pœna condigna puniant. Deus enim, qui est lux vera, & qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, adeo execratur opera tenebrarum, ut apostolos in universum mundum prædicaturos missurus præceperit eis aperte: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.* Rursus etiam intelleximus, nonnullos Martini Lutheri libellos perniciosos, jampridem cum suo auctore a sanctissimis pontificibus Leone papa & Hadriano nec non Clemente papa moderno, damnatos, a nonnullis nihilo secius, timore divino & pudore humano prorsus abjectis, adhuc evulgari, legi, & circumferri. Propterea prohibemus sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne qui, cujuscumque conditionis aut status existant, prædicti Lutheri libellos, aut qui ab eo & suis sequacibus prodiisse asseruntur, deinceps comparent, habeant, & circumferant: aut in concionibus publicis, seu privatis confabulationibus, laudent, approbent, tueantur, aut evulgent. Porro cum, secundum apostolum, alios dedit dominus apostolos, alios doctores, alios prophetas: hinc est, quod districte juxta sacrum generale Lateranense concilium prohibemus, ne passim liceat cuivis prædicationis officium usurpare: neque ad prædicandum prodeant, nisi quibus aut a jure, aut a papa, aut episcopo loci, licentia concedetur. *Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur?* Et veritas ipsa dicit in evangelio: *Rogate dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.* Joannes quoque Baptista, specialis suæ missionis testimonium protulit de scriptura, dicens: *Ego vox clamantis in deserto: dirigite viam domini,* sicut dixit Isaias propheta.

Marc. 16.

Ephes. 4.

Cap. Excommunicamus. 1. §. Quia vero.

Rom. 10.

Matth. 9.

Joan. 1. Isaia 40.

Ordinamus insuper, quod suffraganei nostri, si viderint aliqua loca esse de hæresi suspecta, per se aut alios idoneos quamcitius ad illa accedant, & ab illis de vicinia exigant sacramentum de prodendis hujusmodi hæreticis, ac conventicula illicita facientibus. Quibus etiam districte præcipimus, ut ad hæc exequenda diligenter invigilent, & in negotio hujusmodi hæreticæ pravitatis, summarie & de plano procedant. Et si in expurgando hujusmodi fermento fuerint remissi aut negligentes, intelligant se pœnas incursuros quæ in sacro generali Lateranensi concilio continentur. Pœnas insuper reformident, contra inquisitores in officio delinquentes, in sacro Viennensi concilio promulgatas. Constitutiones autem Urbani V. Clementis V. & Bonifacii VIII. diligenter observent suffraganei nostri. Obsecramus autem per viscera misericordiæ Dei nostri Christianissimum regem & principem ac dominum nostrum supremum, ut pro suo singulari zelo miroque affectu & incredibili devotione religionis Christianæ, a suis terris & dominiis universos hæreticos confestim repellat: exterminetque hanc tetram & diram luem hæreticorum, quæ in dies magis ac magis pullulat: res haud dubie inaudita, cum ab exordio nascentis ecclesiæ usque ad hæc novissima tempora regnum hoc Christianissimum (ut inquit Hieronymus) hæreticorum prodigiosis monstris caruerit. Proinde principes orthodoxi, si Christiano nomini consultum esse volunt, si religionis Christianæ ruinam metuunt, neces-

Dicto cap. §. Adjicimus.

Cap. Statuta, de hæret. in 6.

Dicto cap. Excommunicamus. 1. §. Volumus.

Cap. Volentes, de hær. in cler.

ANNO CHRISTI 1528.

necesse est in exterminandis profligandisque A hæreticis omnes suos conatus intendant, omnem suam potestatem exerceant. Periculum alioquin est, ne Petri navicula operiatur fluctibus, ac demergatur in profundum: nunquam enim sic undis jactata est ecclesiæ navis, sic ventis validis (id est vanis doctrinis) impulsa, sic undique procellis agitata. Inde, quod Christo in navi dormiente apud Matthæum apostoli fecerunt instante naufragio, clamemus necesse est, & dicamus: *Domine, salva nos: perimus*. Novissime ordinamus, quod rectores & consules civitatum, juxta sacrum generale Lateranense concilium, corporaliter præstent sacramentum, quod fideliter & efficaciter ecclesiam in hujusmodi negotio B hæresis (cum fuerint requisiti) juxta suum officium pro viribus adjuvabunt, manusque porrigent adjutrices. Episcopi autem vel inquisitores dum in hujusmodi negotio procedunt, & a sæcularibus judicibus forsan excommunicatis subsidia postulant, nullam ex participatione hujusmodi excommunicationem incurrant. Præcipimus tandem singulis suffraganeis nostris, ut hoc nostrum tam salubre, tamque pro conditione temporum necessarium statutum, suis statutis synodalibus adjiciant, ac in prima eorum synodo faciant publicari. Datum Parisiis in prima sessione concilii nostri facta apud fratres eremitas sancti Augustini, anno domini MDXXVII. die tertia C Februarii.

Matth. 8.

Cap. Excommunicamus. 1. §. Moneantur. De hæret.

INDEX DECRETORUM FIDEI.

CETERUM, quia magis solent sermones particulares moribus esse accomodi, quam universales, jam superest, particularia quædam decreta super renascentibus nonnullis præfatis erroribus in medium proferre: quibus tum per sanctas scripturas, tum per sacra concilia, traditionem ecclesiæ, antiquitatis consensum, tum per inconcussum ecclesiæ usum, & certam ejusdem auctoritatem D ejusmodi elidantur errores. Quorum quidem decretorum index subsequitur.

I. *De unitate & infallibilitate ecclesiæ.*
II. *Quod ecclesia non sit invisibilis.*
III. *De auctoritate sacrorum conciliorum.*
IV. *Quod ad ecclesiam spectet determinare, qui libri sint canonici.*
V. *Aliqua esse firmiter credenda, quæ non continentur expresse in scriptura.*
VI. *De constitutionibus humanis.*
VII. *De jejuniis ecclesiasticis.*
VIII. *De cælibatu sacerdotum.*
IX. *De votis, & præsertim monasticis.*
X. *Quod septem sint sacramenta ecclesiæ.* E
XI. *De sacrificio missæ.*
XII. *De satisfactione, purgatorio, & commemoratione defunctorum.*
XIII. *De veneratione sanctorum.*
XIV. *De veneratione sacrarum imaginum.*
XV. *De libero arbitrio.*
XVI. *De fide & operibus.*

ANNO CHRISTI 1528.

DECRETA FIDEI.

I.

SANCTUM quidem & indissolubile viri & uxoris vinculum: at vero magnum istud in Christo & ecclesia sacramentum, quam ille tantopere dilexit, ut seipsum traderet pro ea, quo illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, & exhiberet sibi gloriosam, non habentem maculam neque rugam. Cum igitur eam sibi in fide desponsaverit, ab ea profecto per infidelitatem, aut ullum circa mores errorem, non est aliquando divellenda, nec ullo patietur Christus a se divortio illam separari, cum qua se futurum spopondit usque ad consummationem sæculi. Ea quippe non modo sponsa, sed & domus illa Dei est, quæ columna est & firmamentum veritatis, firmiter ædificata, bene fundata supra firmam petram. In quam licet descendat pluvia, irruant venti, inundent flumina; everti tamen non poterit, neque portæ inferi prævalebunt adversus eam, aut aliquando poterunt illi, qui expugnant illam a juventute sua. Non enim dormitabit neque dormiet qui custodit eam: is nimirum, qui ascendens in altum dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia, ad circumventionem erroris; sed maneat nobiscum in æternum Spiritus veritatis; & sanctificet nos in veritate. Ea, inquam, tabernaculum illud Dei cum hominibus, in quo habitabit cum eis, & ipsi populus ejus erunt: & ipse Deus cum eis, erit eorum Deus. Extra quam, non secus ac quondam extra arcam Noe, nemo salvus esse possit, quin insurgentibus hæresum procellis obruatur. Ea ipsa una est domus, in qua agnus paschalis manducari est jussus, & extra quam participatio mensæ domini nequaquam potest haberi. Eadem quoque unica est domus Rahab, qua conclusi, evadunt exterminium urbis Jericho, neque ancipitem sentiunt gladium, in exitium hostium fidei & ecclesiæ exortum. Una igitur sancta & infallibilis ecclesia, quæ nec a caritate decidere potest, nec ab orthodoxa fide deviare; cujus auctoritatem qui in fide & moribus secutus non fuerit, quasi Deum abnegaverit, (cui gloria in ecclesia & Christo Jesu in omnes generationes) infideli deterior habeatur.

II.

Cum adeo explorata sit ex scripturis tum unitas ecclesiæ, tum sanctitas, ut qui secus ausit affirmare, manifestæ statim impietatis convincatur, apertissimum autem in hæreticos argumentum, & quo minore negotio contundi queant, sit ejus auctoritas; cujus definitiones & decreta, propter sui claritatem, non facile sint cavillis & tergiversationibus obnoxia: operæprecium se facturos esse putaverunt, si quam inficiari non possunt, dolo tandem & versutiis eludant. Id quod tum demum assecuti fuerint, si pro sen-

ANNO CHRISTI 1528. tentia Lutheranorum invisibilis & tota spiritualis, ac proinde nobis incognita credatur ecclesia. Nam quis futurus contentionis modus, ubi provocatur ad judicem, qui nec inveniri, nec inventus internosci possit? *Atqui*, inquit Christus, *si te corripientem frater tuus non audierit, dic ecclesiæ*. Quid autem crassius, aut quid inutilius fingi possit, si prorsus occulta sit & imperverstigabilis ecclesia, cujus majores natu admonet apostolus, universo gregi, non quidem invisibili, attendere, in quo eos Spiritus sanctus posuerat episcopos ad regendam ecclesiam Dei? Numquid invisibilis illa, a qua pro Petro, cum carcere teneretur, assidua fiebat oratio, aut in qua Timotheum conversari docet apostolus? Non igitur fide tantum & internis charismatibus, sed confessione fidei, & externa ac visibili sacramentorum participatione constat, semperque constitit ecclesia, quæ ab ipsis incunabulis, communi & præscripta unius & ejusdem fidei protestatione non caruit. *Unum corpus*, inquit Paulus, *unus Spiritus, unus dominus, una fides*. Sed ne ab his invisibilibus tantum pendere videretur ecclesia, unum adjecit baptisma. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus: sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi, omnes in uno Spiritu potati sumus. Quisquis igitur tergiversandi studio invisibilem & incertis sedibus errantem dixerit ecclesiam, non hæresim tantum dixisse, sed hæresum omnium puteum fodisse judicetur.

Matth. 18. *Act. 20.* *Act. 12.* *1. Tim. 3.* *Ephes. 4.*

III.

Absurdum non abs re videri possit, si tanto studio veteri synagogæ Deus adfuit, ut si quid in lege difficile vel ambiguum occurreret, quod citra controversiam a judicibus & legisperitis absolvi non posset, designato, tamen cœtu non carerent, cujus arbitrio res tota finiretur: ecclesiam autem longe synagoga potiorem ita necessariis destituat auxiliis, ut prorsus non habeat, cui suborta de fide quæstione tuto satis inniti possit. Proinde cum certa sit & infallibilis ecclesiæ regula, nec aliquando invisibilitatis prætextu tandem eludi queat: ea profecto sacris generalibus conciliis auctoritas derogari non potest, quæ proxime universalem repræsentant ecclesiam. His enim conciliis si ea decernendi quæ ad sinceritatem fidei, & extirpationem hæresum, ecclesiæ reformationem, & morum integritatem pertinent, potestas adimatur, nihil certum, nihil stabile futurum est, nihil denique, quo hæreticus ab orthodoxo possit internosci: cum ille frequenter tum impendio loquacior, tum pervicacior, pluribus (licet perperam intellectis) scripturarum testimoniis falso glorietur. Nec erat, quo veterum quondam hæreticorum retunderentur insultus, nisi ecclesiastici proceres apostolorum exemplo concilia celebrassent, quibus sancti Spiritus auctoritatem ferocientibus illis, & rerum humanarum scientia tumentibus, opponerent. Quo fit, ut si conciliorum auctoritati, sub hac temporum calamitate, tantillum deperat, protinus velut ab inferis suscitatæ sint damnatæ hæreses, neque defuturi sint qui hinc Ario, inde Nestorio, ceterisque id genus pestibus, palam subscribere non formident. Etsi autem nonnihil quoque laicorum intersit, quid credendum sit, quid agendum, id tamen ab apostolis (quibus succedunt episcopi) legimus observatum, ut sive murmuri Græcorum occurrendum foret, seu pacanda super legalibus oborta seditio: non centurionem, non promiscuam e plebe multitudinem accerserent, sed præsentem sibi Spiritum sanctum affirmarent, cujus instinctu quod justum esset & æquum sanciretur. Quod si ubi duo vel tres in nomine domini congregantur, (licet sibiipsis relicti falli possint) continuo tamen in medio eorum sit dominus, quanto magis, ubi summus pontifex, ceterique primores ecclesiastici conveniunt, ut hæresibus subinde pullulantibus occurrant, & dominicum agrum subortis expurgent zizaniis? Sancta igitur & inviolabilis est sacrorum conciliorum universalium auctoritas, cui quisquis pertinacius refragatur, hostis fidei jure optimo censeri debet.

Deut. 17.

IV.

Magna profecto fuit, semperque futura est scripturæ sacræ auctoritas: in qua nihil falsum, nihil otiosum esse possit. Cum enim non humana voluntate allata sit aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sint sancti Dei homines, omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, & ad erudiendum in justitia. At nihilo minus mutilum est & prorsus invalidum sumptum e scripturis argumentum, si pro cujusvis arbitrio, quod adductum fuerit, sacrum aut profanum, canonicum aut apocryphum habeatur, vel quod in canonem admissum receptumque fuerit, indocti & instabiles depravent ad suam ipsorum perditionem, ac passim cerdones, ac infimæ plebis homines, in eam quam semel imbiberint, sententiam pertinacius detorqueant. Nam quid promovebis, cum si quid defenderis, negetur; ex diverso, si quid negaveris, defendatur? & tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequeris, nisi vilem de blasphematione laudem. Nullus quidem tam deploratus quondam surrexit hæreticus, qui non suum errorem scriptura tueri conaretur: nulla tam absurda, tam impudens hæresis, quæ non sacris utcumque fulciatur eloquiis, sed corruptis, & a genuino sensu depravatis. Imo vero si quis literæ corticem tantum, suo fretus ingenio percurrat, si penitissimos sensus cum ecclesiasticis interpretibus non penetret, vix unquam confutabitur hæreticorum versutia. Obortis igitur de fide diffidiis, frustra sæpe scriptura consulitur, nisi ecclesiæ certa & infallibilis litem dirimat auctoritas, quæ canonicum librum ab apocrypho, catholicum sensum ab hæretico, germanum ab adulterino, discernat. Hac nempe velut internuntia, patrum & sacrorum conciliorum organis, Spiritus sanctus docet nos omnia, & suggerit nobis omnia: sine quorum auspiciis, qui scripturæ sacræ sensum habere se jactitant, non intelligunt quæ loquuntur, neque de quibus affirmant; sed videntes non vident, & audientes non audiunt. In enumerandis itaque canonicæ scripturæ libris, qui præscriptum ecclesiæ usum & auctoritatem non sequitur, sacrum Carthaginense concilium tertium, Innocentii & Gelasii decreta, & denique definitum a sanctis patribus librorum catalogum respuit, aut in exponendis scripturis non pascit hœdos suos juxta tabernacula pastorum, sed fodit sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas: & spre-

Tertullianus, de præscriptionibus hæreticorum.

ANNO CHRISTI 1528.

spretis orthodoxorum patrum vestigiis, proprii A spiritus judicium sequitur: is veluti schismaticus & hæreseon omnium incentor & fautor a tanta temeritate reprimatur.

V.

Ampla certe scripturæ latitudo, ingens & incomprehensibilis profunditas, perniciosum est tamen eo errore laborare, ut nihil admittendum putetur, quod non e scriptura depromptum sit: multa quippe a Christo ad posteros per manus apostolorum ore ad os & familiari colloquio transfusa sunt; quæ etsi in sacra scriptura expresse contineri non videantur, inconcusse tamen tenenda veniunt. Nam quod genua flectamus orantes ad orientem, sed & sacrosanctæ eucharistiæ percipiendæ ritus, vel eorum quæ dicuntur in baptismo verborum, gestorumque, & ordinum, atque interrogationum & responsionum, quis facile explicet rationem? Et tamen omnia hæc, operta licet & velata, portamus super humeros, atque ita implemus, ut a magno pontifice Christo aut primitivæ ecclesiæ proceribus tradita. Ad hæc, ubi quæso scriptum est illud, quod a Christo dictum commemorat apostolus: *Beatius est magis dare, quam accipere?* Quis scripto redegit ea, quæ per dies a resurrectione quadraginta dominus cum discipulis de regno Dei disseruit? atque alia id genus multa; *Quæ si scribantur* C *per singula, nec ipsum mundum*, juxta Joannem, *arbitramur posse capere eos, qui scribendi sunt, libros*. A quibus non longe sunt symbolum illud apostolorum, & quod sine unctione non fit confirmationis sacramentum, & insuper benedicto missæ sacrificio aqua misceatur, aut fideles vivificæ crucis signo frontem communiant; pluraque id genus, quæ velut ex receptione quadam, & quasi per manus, ab apostolis emanarunt. Hinc Paulus non eas tantum traditiones jubet a Thessalonicensibus observari, quas per epistolam, sed etiam quas per omnem sermonem didicissent. Neque prætermisisse putandus est cetera, quæ circa venerandum eucharistiæ sacramentum Corinthiis se D dispositurum, cum venisset, ultro spoponderat. Quorum plurima licet a Christo forte non sint instituta, id tamen ratum est, quod dictante Spiritu sancto apostoli tradiderunt, veluti quod Christus ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Oportet itaque nos auctoritati patrum consuetudinique majorum, usque ad tantum tempus per tantam annorum seriem protelatæ, etiam non percepta ratione credere, eamque ut antiquitus tradita est jugi observantia ac reverentia custodire. Quam si quis eo prætextu pertinacius rejiciat, quod non legitur in scripturis sacris, ut hæreticus & schismaticus habeatur.

Dionysius ecclesiasticæ hierarc. cap. 1.
Origenes homilia 5. super Num.
Cap. Ecclesiasticorum 11. distinct.
Act. 20.
Act. 1.
Joan. 21.
2. Thess. 2.
1. Cor. 11.
Cyprianus in sermone de ablutione pedum. Cassianus col. 21. c. 13.

VI.

Si tanta erat synagogæ majestas, tanta Levitici sacerdotis auctoritas, ut qui superbiret, nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tempore domino ministrabat, decreto judicis moreretur, ut hac animadversione auferretur malum de Israel, cunctusque populus audiens timeret, & nullus deinceps intumesceret superbia, qua fronte in eam prorupit hæreticus audaciam, ut quidquid scriptura non expressum, a sacrosanctis conciliis & summis ecclesiæ pon- A tificibus statutum sit, ausu temerario resonat & subsannet? An non attendit verba Christi? qui, ne quispiam a præstanda Scribis & Pharisæis obedientia ob quamtumvis apertam morum impuritatem avocaretur, *Omnia*, inquit, *quæcumque dixerint vobis, servate & facite; secundum autem opera illorum nolite facere*: & ad suos conversus, quibus regendam committebat ecclesiam, *Qui vos audit*, inquit, *me audit: & qui vos spernit, me spernit*. Atque id optimo quidem jure. Nam cum filios patribus, & subditos potestatibus sublimioribus oporteat esse morigeros, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; nec in iis tantum quæ jure divino cauta sunt, sed quæ vel ad B familiam aut ad rempublicam pertinent; profecto qui præsunt ecclesiis patres sunt. *Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo*, inquit Paulus, *sed non multos patres: ego enim*, ait, *in Christo per evangelium vos genui*. Nec patres tantum sunt, sed & in sibi commissos potestatem accepere, sæculari non inferiorem, in ædificationem quidem, & non in destructionem. Quæ omnia cum essent priscis olim patribus persuasissima, non inveniebatur qui non ultro jussa capesseret, cum synagogæ primores jejunium aliquod & dies festos indicerent, vel apostoli a sanguine suffocato & idolothytis abstinendum esse. Quin Paulus hominem contentiosum, legem illam de velandis mulieribus non probantem, quod ea forte non inniteretur scripturæ, ecclesiastica consuetudine refellendum censuit, quæ contentiones hujusmodi non admittit. Oportet itaque præpositis obedire, & subjacere eis, qui pervigilant, quasi rationem pro animabus nostris reddituri; qui si quid instituerint, quamvis hujus rei certum de scripturis non proferatur exemplum, earumdem tamen scripturarum etiam in hac re a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod universæ placuit ecclesiæ, quam ipsa scripturarum commendat auctoritas. In omnibus igitur, in quibus nihil certi definivit scriptura, mos populi Dei, & instituta majorum pro lege habenda sunt: & sicut prævaricatores divinarum legum, D ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinum coercendi.

Deut. 17.
Matth. 23.
Luc. 10.
1. Cor. 4.

VII.

Cum in omnibus ecclesiasticis constitutionibus, utilis quædam honestas & spiritualis profectus incrementum elucescat, in indicendis tamen jejuniis insigniter emicuit, quibus nihil aptius retundendæ carnis petulantiæ potuit institui, cum id genus dæmoniorum (ut ad spiritum dictum Christi referamus) jejunio tantum & oratione pellatur. Nec sane quidpiam, exemplo Mosis, promovendæ mentis puritati commodius: aut demum exemplo Ninivitarum, E ad impetrandum, aut iram Dei placandam, efficacius ab ecclesiasticis quondam præsidibus potuit ordinari. Quæ res apostolos impulit, ut quadragesimale jejunium sanctificarent, quo Christi fideles, non tam Mosen, aut Eliam, quam Christum imitati, totius anni decimam exolverent. Quæ vero a Callisto martyre in quatuor anni partes discreta sunt jejunia, quarti, quinti, septimi & decimi mensis legem referunt, ac figuram adimplent. Et velut quædam nostri temporis primitiæ sub illis quatuor anni partibus offeruntur, ea quidem observantia, ut duodenarius dierum numerus duodecim men-

Marc. 9.
Exod. 34.
Deut. 9.
Jona 3.
76. distinct. c. 1.
De consecr. dist. 3 & 5. in pluribus capp.

ANNO CHRISTI 1528.

ANNO CHRISTI 1528.

mensium numero respondeat; neque dissimili A religione statuta sunt cetera vigiliarum jejunia, quo puriores sacris solennitatibus accedamus. Ceterum quod ad ciborum delectum attinet, etsi jam olim exoleverit vetus illa Mosaicae legis servitus, quam umbram futurorum apostolus appellat, nec jam aliquid commune (Hebr. 10.) dicendum sit, aut immundum: nihil tamen sanctius, nihil utilius potuit institui, quo pruriens carnis lascivia frenaretur, quam ut jejuniorum & statutis ab ecclesia abstinentiae diebus, a carnium esu temperantes, cibis tantum aridioribus vesceremur. Neque profecto minor (De consec. dist. 3. cap. Jejunia & pluribus aliis.) esse debet apud nos sacrosanctae matris ecclesiae auctoritas, quam apud filios Rechab morituri patris imperium: qui, ne patris edictum B violarent, a vino perpetuo abstinuerunt. Si (Jerem. 35.) quis igitur Aerianorum hujusmodi errorem, mille abhinc annis damnatum, & a Joviniano, Vigilantio, Valdensibus, Wicleffo, Hussitis, ac novissimis istis diebus a Luthero & sequacibus suscitatum, secutus, quadragesimale jejunium, non jam terrena cogitatione initiatum, quam caelesti majestate consecratum, & cetera ecclesiastica jejunia, vel praescriptas a patribus abstinentias non observaverit, aut non observandas duxerit, sacrorum conciliorum auctoritate, anathema sit.

VIII.

C

Non satis esse visum est Lutheranae factionis auctoribus, si quis in sordibus est, sordescat adhuc, nisi Luciferiana quadam malitia magnam stellarum partem secum traherent, & qui jamdudum impudicitiae frena laxassent, multo plurimos in sacrilegos incestus & nefanda prodigiosae libidinis exempla secum praecipites agerent. Ut enim qui lascivia diffluebant plures haberent sui similes, & coacervata multitudine suam utcumque turpitudinem adumbrarent, in eam proruperunt audaciam, ut sacerdotes evangelicos nulla caelibatus lege teneri velint: sed contra totius ecclesiae ritum, & praescriptam ab ejus incunabulis consuetudinem, liberas quibuscumque post adeptum sacerdotium affirment nuptias. Leviticis quidem (Levit. 21. 1. Paral. 24. Ambrosius in 1. ad Tim. c. 3.) sacerdotibus licita fuere conjugia, utpote qui paucis tantum diebus sua vice ministrarent, & ex ea tantum tribu jure successionis sacerdotio fungerentur. Neque voluit orientalis ecclesia suos ea severitate coerceri, ut contractis primum matrimoniis uti non liceret. At sacerdotio Christi, utpote sublimiori & excellentiori superinductas aliquando fuisse de jure nuptias, exemplo caret: & tamquam ab aposto- (Cap. 2. Dist. 32. c. Si quis.) lis interdictum secundo Carthaginensi concilio prohibetur. Neque potuit quidquam illo sanctius institui, quo ministri puriores sacris accedant altaribus, & jugi pene sacramentorum administrationi reddantur aptiores: quam neminem nec ad subdiaconatum quidem admitti, qui non sese voto perpetuae castitatis adstrinxisset. Etenim si in lege veteri ii tantum sanctis panibus vescebantur qui ab uxoribus mundi forent, si procul a suis domibus habitabant, quibus sua vice sacrificandum erat, ne conjugum forte polluerentur amplexibus: si quibus orandum est, a conjugali commercio sit ad tempus abstinendum: si denique a viduis, quas suis sumptibus ecclesia quondam alendas admittebat, continentiae votum exegerit jure quidem optimo a summis pon-

D

E

ANNO CHRISTI 1528.

tificibus & sanctis ecclesiae conciliis indictum est, ut qui sacris ultro sese ordinibus manciparent, perpetuo caelibatus vinculo necterentur. Nam, *Qui sine uxore est, solicitus* (82. dist. cap. proposuisti. 1. Cor. 7.) *est quae domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, solicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diversus est*. Degravat quippe animum, & ad terrena dejicit usus matrimonii: amor liberorum avarum & solicitum reddit. Quisquis igitur (Carth. II. cap. 2. Carthag. V. c. 2. Toletan. I. cap. 4.) contra sacrorum conciliorum & patrum decreta, sacerdotes, diaconos aut subdiaconos lege caelibatus non teneri docuerit, aut liberas illis concesserit nuptias, inter haereticos, omni tergiversatione rejecta, numeretur.

IX.

Non absimili sane versutia veritatis inversores declinaverunt in verba malitiae, ad excusandas excusationes in peccatis: dum vota perpetua, & in his potissimum monastica, non vanitatis tantum, sed & impietatis accusant; & abjecta pessimo quidem exemplo cuculla, ad sacrilegas se convertunt nuptias. Quod infandum apostasiae genus hac maxime praetexunt ratione, quasi vota ejuscemodi libertati Christianae praejudicium afferant, nec satis in nostra sit potestate jugis illa perpetuaque castitas. Atque his strophis in desideria carnis pelliciunt eos qui paululum effugiunt, libertatem eis promittentes, cum ipsi sint servi corruptionis. At vero nulla major libertas, quam cum repressa carnis tyrannide, corpus in obsequium Christi trahitur, nec tam concupiscentia ducimur, quam spiritu. Nempe ubi Spiritus domini, ibi libertas: neque quidquam est, quod non possimus in eo qui nos confortat: Christus quippe non patitur nos tentari supra id quod possumus, sed facit cum tentatione proventum, ut possimus sustinere. Cujus auxilio freti inventi sunt eunuchi, qui se castraverunt propter regnum caelorum. Ac proinde certa sit damnatio viduarum, quae cum luxuriatae forent in Christo, volebant nubere, turpi certe transfugio primam fidem irritam facientes, non quam baptismo, qui nuptiarum foedera non respuit; sed juxta expositionem concilii Car- (27. quaest. 1. cap. Sicut bonum.) thaginensis, quam perpetuae castitatis professione spopondissent. Ab hoc autem perpetuae castitatis voto qui Christum aliquando dehortantem facit, in eum blasphemat, & apostolo contrarius est, qui palam nec semel tantum ad perpetuae virginitatis observantiam instigasse legitur. Ceterum cum Christus aperte suadeat, ut qui vult perfectus esse abneget semetipsum, & tollat crucem suam, vadat, & vendat omnia quae habet, & det pauperibus, ad perpetuae profecto tum obedientiae, tum paupertatis vota cohortatur. Si quis igitur votum aliquod hujusmodi voverit domino, etamsi perpetuum fuerit, non faciet irritum verbum suum, sed deiparae virginis, Annae matris Samuelis, & Rechabitarum exemplo, omne quod promiserit implebit, neque tardabit reddere; sed quae semel de labiis suis egressa fuerint observabit, & faciet sicut promisit domino: quandoquidem ruina est homini, devotare sanctos, & post vota retractare. Quod si quis secus fecerit, aut haeretica pravitate corruptus secus facere licitum esse docuerit, is ve-

ANNO CHRISTI 1528. velut juris tum divini tum naturalis infractor, nedum ſacroſanctis conciliis injurius condigna per ſuos ſuperiores animadverſione plectatur.

X.

Etſi nihil intentatum reliquit hæreticus, quo Chriſtianam fidem omni parte profligaret; in abrogandis tamen ſacramentis, vipereo dente ſacra matris eccleſiæ viſcera crudeliter dilaniat. Et quibus aliquando ſpiritualibus coaluit incrementis, ea non ingrato tantum, ſed & perfido per nefas auſu conatur abrumpere. Nec enim ſatis eſſe viſum eſt, ſi ſacramentorum eccleſiaſticorum numero detraxerit, dum pleraque ex eis humanum & recens inventum eſſe dicit, niſi tandem omnibus conferendæ gratiæ vim negaret.

De baptiſmo.

Verum, ut ad ſingula deſcendamus, quam efficax ſit baptiſmi ſacramentum primum innoteſcat. Hoc certe eſt fons ille patens domui David & habitantibus Jeruſalem, in ablutionem peccatoris. Hæc aqua munda, cujus effuſione mundamur ab omnibus inquinamentis & ſpurcitiis noſtris. Hoc quod nos ſalvos facit baptiſma, quo denuo naſcimur. Per hoc lavacrum regenerationis & renovatione Spiritus ſancti, quem effudit in nos abunde per Jeſum Chriſtum ſalvatorem noſtrum, juſtificati gratia ipſius, heredes ſumus ſecundum ſpem vitæ æternæ. Hoc aquæ lavacro mundat Chriſtus eccleſiam in verbo vitæ, ut eam ſibi exhibeat glorioſam, non habentem maculam neque rugam: *Quotquot enim baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, Chriſtum induimus: conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem.* Cum igitur ablutio peccatorum, ab inquinamentis & ſpurcitiis emundatio, ſalus, renovatio, regeneratio Spiritus ſancti, ceteraque id genus, infuſionem gratiæ palam inſinuent, perſpicuum evadit baptiſmi ſacramentum ſua virtute gratiam conferre. (Galat. 3. Rom. 6.)

De ſacramento ordinis.

Porro ſacramentum ordinis vel hinc facile colligi poteſt, quod etſi omnibus adeo commune ſit internum illud ſacerdotium, quo exhibemus corpora noſtra hoſtiam ſanctam viventem, Deo placentem, ut priſcis quoque ſub Moſaica lege patribus conveniret; non protinus tamen quilibet diſpenſator miniſteriorum Dei ut architectus, ædificii ſpiritualis habendus eſt. Non continuo, ſi puer aut mulier baptiſmum ſuſceperit, legatione pro Chriſto fungitur, ſed diviſiones miniſtrationum ſunt: *deditque Deus quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam prophetas, alios evangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterii, ad ædificationem corporis Chriſti.* (Epheſ. 4.) Atque ejus gratia Titum Cretæ reliquit apoſtolus, ut conſtitueret per civitates presbyteros. Nam *ſi totam corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus?* (1. Tit. 1. 1. Cor. 12.) Denique ſi omnia eſſent unum membrum, nec eſſet aliquis qui non ſit ſacerdotali ordine inſignitus, ubi corpus? aut quid denique confuſius, quid perturbatius eſſe queat? Quoſdam itaque Chriſtus ſacerdotes inſtituit, quibus ſui corporis poteſtatem commiſit: veri quidem, dum inſtituto ſui corporis & ſanguinis ſacramento, *Hoc facite*, inquit, *in meam commemorationem.* (Luc. 22.) Myſtici vero, dum poſteaquam in diſcipulos inſufflaſſet, *Accipite*, inquit, *Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.* (Joan. 21.) Quibus palam evadit in ſuſceptione ordinis conferri gratiam. Recte igitur Timotheum Paulus admonet, ut non negligat gratiam quæ data eſt ei cum impoſitione manuum presbyterii, ſed eam reſuſcitet potius. Quod ſi pro ſui dignitate quis fecerit, duplici honore dignus habeatur.

De ſacramento euchariſtiæ.

Quis autem vivificum eſſe neget euchariſtiæ ſacramentum, quod tam apertis teſtimoniis ſcripturæ comprobatur? Calix enim benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis domini eſt? Hic nempe calix ille præclarus inebrians: hoc frumentum, hoc vinum germinans virgines. *Probet itaque ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Nam qui manducat & bibit indigne, judicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini.* (1. Cor. 11.) *Caro enim mea*, inquit dominus, *vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus: qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem in me manet & ego in illo.* (Joan. 20.) Et rurſum: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam.* Quibus luce clarius conſtat, hoc ſacroſanctum euchariſtiæ ſacramentum non ſolum gratiam conferre, ſed & alia pleraque adverſus hæreticos roborari, quæ de ipſo catholica tradit eccleſia: atque adeo quidem, ut poſt tam aperta ſcripturarum oracula plura conſarcire ſupervacuum foret. (Ibidem.)

De ſacramento confirmationis.

Nec obſcurius quidem ſacramentum confirmationis Chriſtus inſtituit, cum parvulis manus imponeret. Quod & ad Samaritas miſerunt Petrum & Joannem, a quibus illi (licet a Philippo diacono antea baptizati) per impoſitionem manuum Spiritum ſanctum acciperent. Quod ex actis apoſtolorum apud Epheſios a Paulo, & ex Dionyſio, Clemente & Fabiano pontificibus, a primitiva quondam eccleſia legimus obſervatum. Unde & tunc impoſitionis manuum, nunc confirmationis appellatum eſt ſacramentum. Baptiſmo quidem regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum hoc ſacramento confirmamur ad pugnam: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum hoc ſacramento roboramur: cujus conferendi poteſtas, epiſcopis a Chriſto conceſſa, donum Dei eſt: quod aſſeruit Petrus pecunia poſſideri non poſſe.

De ſacramento pœnitentiæ.

Pœnitentiæ vero tam neceſſarium eſt ſacramentum, quam impoſſibile eſt baptiſmum iterari. Voluntarie enim peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hoſtia. Neque ei, qui ſemel tantum paſſus eſt Chriſtus, ſæpius conſe-

peliri

ANNO CHRISTI 1528.

S. Hieronymus.

peliri possumus per baptismum. Cum igitur in A multis offendamus omnes, neque sit qui possit dicere, Mundum est cor meum, & purus sum a peccato, necessaria est profecto secunda post naufragium tabula. In qua discussa diligenter conscientia, quidquid occurrit Dei offensivum, detestemur. Nam ad pœnitentiam nos adducit benignitas Dei, secundum autem duritiam & impœnitens cor homo thesaurizat sibi iram, nisi resipiscens sciat & videat, quam malum est & amarum, reliquisse dominum, & non esse timorem ejus apud se. Contra vero, quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Neque enim cor contritum & humiliatum despicit Deus: qui sanat contritos corde, & alligat B contritiones eorum, sed commovet terram, & conturbat eam: tum sanat contritiones ejus, quia commota est. Nemo igitur tantum de fide sua præsumat, nemo adeo pœnitentiam novam vitam existimet, ut non recogitet annos suos in amaritudine animæ suæ.

De confessione.

Sed ut vetustissimum illud, ita verissimum: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Neque satis fuerit de peccatis conteri, & ea apud sese Deo confiteri, nisi sacerdoti quoque sacramentali confessione C detegantur. Ea quippe nec humanum nec recens inventum esse potest, quæ tot & tantis fulcitur scripturarum oraculis. Ad hanc enim, præter multas Mosaicæ legis figuras, propius manuduxisse videtur, primum ille Christi præcursor: a quo qui baptizabantur, confitebantur peccata sua. Tum Christus ipse, dum suscitatum Lazarum ab apostolis solvi jubet: & ei quem a lepra curaverat præcipit ut sese sacerdotibus ostendat. At tum demum hujuscemodi confessionem instituit & præcepit, cum postquam in apostolos insufflasset, *Accipite*, inquit, *Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt.* Nam quomodo D remittet quæ sibi cognita non fuerint? aut quo pacto eorum judex esse poterit, quæ prorsus ignota sint? Oportet itaque, quem antiquus ille serpens occulte momorderit, abstrusissimum quodque vulnus medico detegere, omnem indigestum & virulentum humorem (etsi stomacho mentis altius insederit) evomere: pudorem, in satisfactionis partem, de singulo quovis errato pati, ne, dum occultis peccatorum vinculis sese teneri dissimulat, horrendæ tandem sub omnium oculis æternæ damnationis laqueo constringatur. Proinde statim ab ipsis ecclesiæ nascentis incunabulis sacer iste confitendi ritus, de interioribus, nedum de exterioribus tantum, inolevit: ut tum ex Jacobo, tum ex divi Dionysii, Alexandri, Urbani, & Cypriani scriptis manifestum evadit. Recte igitur hanc exomologesis legem a Christo institutam, per apostolos ad nos usque deductam, & ab universali ecclesia inviolabiliter observatam, a cunctis Christi fidelibus sectandam esse: & contravenientes auctoritate concilii Constantiensis & aliorum complurium damnatos declaramus.

Prov. 28.

Joan. 20.

S. Hieron. in Ecclesiasten. S. Cyprian. serm. 5. de lapsis. S. Chrysost. super Matthæum hom. 5.

Dionysius in epistola ad Demopl.

De extrema unctione.

Ad unctionis autem extremæ sacramentum, Christus manuduxisse primum videtur, cum apostoli oleo ungerent multos infirmos, & sanarentur. Neque enim id suo sensu, sed præceptoris instituto fecisse putandi sunt. Sed ne hic noster unguendi infirmos ritus Christi præceptum, non tamen sacramentum, esse videretur, *Si quis infirmatur* (inquit Jacobus) *in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ: & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum dominus: & si in peccatis sit remittentur ei.* Quibus liquido constat, extremam unctionem non ægritudinis tantum corporalis medicamentum esse, sed etiam ceterorum sacramentorum instar, remissionem peccatorum efficaciter operari: ac proinde nec ab Jacobo quidem fuisse institutam, sed ab eo tantum, cui peculiare est, ut gratiam & gloriam conferre possit.

Marc. 6.

Jacob. 5.

De sacramento matrimonii.

Postremo matrimonium esse sacramentum, abunde satis sacrosanctæ matris ecclesiæ tum usu tum auctoritate comprobatur. Hoc quippe sacramentum magnum est, in Christo quidem & ecclesia, quo sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem, & mulier infidelis per virum fidelem. Hoc honorabile conjugium, torus immaculatus, in quo non solum salvatur mulier per filiorum generationem, sed fas est unicuique vas suum possidere in sanctificatione & honore: per quod conjuges benedictionem consequuntur in filiis, nec habet in eos dæmonium potestatem, nisi ita conjugium suscipiant, ut Deum a se & a sua mente excutiant, & suæ libidini vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Qui negat itaque matrimonium esse sacramentum, aut denique septem sacramenta non admittit, inter hæreticos habeatur.

XI.

Quam vere a sapiente dictum est: *Vir, qui erraverit in via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur.* Erravit quidem Lutherus in via doctrinæ, cum quidquid agamus peccatum esse censuit. At tum demum irruit quasi gigas, & posuit in cœlum os suum, cum, ne quid nostrum Deo gratum esse fateretur, sacrosanctum illud missæ sacrificium abrogari voluit, tantopere nobis necessarium, tantis scripturæ testimoniis roboratum, Nam si omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis; quod E tandem proprium & peculiare novæ legis sacrificium a sacerdote offerendum esse queat, nisi super benedictum istud corporis & sanguinis Christi symbolum, quod esu paschalis agni, manna, ceterisque propemodum omnibus Mosaicæ legis cæremoniis figuratum est? Neque enim lex esse potest, quæ sacerdotio careat: quod si sacerdotium habet, habet & sacrificium. Porro etsi Christus assiduus pro nobis pontifex non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa,

Prov. 21.

negari

ANNO CHRISTI 1528.

negari tamen non potest sacerdos in in æternum secundum ordinem Melchisedec : ac proinde hujus exemplo sacrificium aliquod obtulisse , quod exteriore panis & vini forma veteri illi Melchisedech oblationi responderet . Erat enim sacerdos Dei altissimi , quod utique (Hebr. 8.) fecit in suprema cœna illa . *Nam accepto pane gratias egit , & fregit , deditque discipulis suis , dicens : Hoc est corpus meum , quod pro vobis datur* : & ab evangelicis sacerdotibus jugi sem- (Luc. 22.) per observantia præcepit iterari. *Hoc facite* , inquit , *in meam commemorationem* . Hoc enim holocaustum , hæc victima pro peccato, hæc hostia pacifica, hoc juge sacrificium , hæc munda (juxta missæ nominis Hebraici rationem) B oblatio , quam in omni loco Malachias prædixit offerendam , cum , repudiatis legis antiquæ ceremoniis , ab ortu solis usque ad occasum magnum esset nomen domini in gentibus . Nihil igitur in sacrificiis majus esse potest , quam corpus & sanguis Christi , nulla potior oblatio . Qua in re , cum universalis ecclesiæ ritu tam aperte consentiunt Ignatius, Irenæus, Cyprianus, Athanasius , Chrysostomus, ac reliqui posteriores , & concilia prope innumera : ut qui contrarium sensisse præsumpserit manifestam hæreseos labem incurrat .

XII.

C Unum illud videmus in primis hactenus observatum ab iis , qui propagandis hæresibus animum intenderint , ut ea sibi dicenda putent , quæ maxime placitura videantur ; quo prurientes multitudinis aures demulceant , & a severioribus patrum avertant institutis . Hac ratione Mahometica quondam pestis invaluit . Hoc aucupio Lutherus plures illaqueat , dum simul cum culpa semper omnem cujusvis pœnæ temporalis reatum aboleri contendit . Purgatorium tollit , & quo laicos gravius in clericorum odium exasperaret, sacrificia , oblationes , & omnes id genus pro defunctis orationes , recens esse sacerdotum commentum impudenter asseverat . Prævidit enim versutus artifex, nihil esse quod effreni plebeculæ possit esse ju- D cundius , quam si facillima prorsus in cælum prædicetur via , si omnis acerbæ illius purgatoriæ pœnæ decutiatur metus : si quid habeat, quod aliquo tandem prætextu sacerdotibus impingat . Ne igitur incautus forte quispiam , vafris hujusmodi blanditiis pellectus , errorum scopulis illidatur, sacro approbante provinciali concilio , firmiter tenendum decrevimus , culpa per pœnitentiam abolita, frequenter superesse temporalis pœnæ reatum , velut superstites quasdam peccati reliquias , quæ per dignos pœnitentiæ fructus veniant expiandæ : adeo ut iniquitate & culpa peccati dimissa peccator adhuc pœnæ temporali sit obnoxius . E Hinc murmuranti adversus dominum Israeliticæ plebi , inde David dimissam primum adulterii noxam scriptura commemorat , pro qua tamen subinde pœna temporalis irrogata est . Superabundans quidem atque exuberans est Christi satisfactio, cujus plenitudinem assequimur, dum sicut semel tantum mortuus est , ita semel illi consepelimur per baptismum . Peccata vero , quæ post baptismum commissa fuerunt, pœnitentia quidem expiantur , sed quæ morienti Christo non semper configuret . Cum autem hujusmodi pœnæ temporalis, aut venialis tantum peccati reus repente nonnunquam

A intereat , de omni verbo etiam otioso rationem redditurus , nec illi pateat aditus in cælestem illam Jerusalem , in quam nihil intrat coinquinatum : nec item gehennæ subjaceat ; quippe qui gratiæ sit particeps ac pœnæ temporalis tantum debitor, sit ut primum purgetur ex iis quæ gessit in corpore , salvus tandem aliquando futurus , sic tamen quasi per ignem: de sua semper interim salute ex remanentibus in eo fide, spe & caritate, securus . Neque enim ex eorum est numero , quorum blasphemia non remittitur neque in hoc sæculo, neque in futuro , quorum superbia ascendit semper : sed eorum potius , quos sub terra Deo laudem acclamantes facet Apocalypsis B liber commemorat. Sancta igitur & salubris est cogitatio pro defunctis exorare , ut a peccatis solvantur . Nec abs re ab apostolis traditum, ut in tremendis & vivificis mysteriis agatur commemoratio defunctorum. Sciebant enim illis inde multum contingere lucrum , utilitatem multam . Cum igitur tam sanctum apostolorum institutum , ab initio nascentis ecclesiæ ex (Chrysostomus.) sacro Dionysio legamus observatum, & in Ca- (Dionysius eccl. hierar. cap. 7.) bilonensi ac pluribus subinde conciliis promulgatum, quisquis Catharorum , Armeniorum , (De consec. dist. 2. cap. Visum.) Vviclefi, Bohemorum , Lutheri , aut Valdensium exemplo , hos errores cum sacro Constantiensi concilio non damnarit, hæreticæ pravitatis pœnas incurrat .

XIII.

Ut abyssus abyssum invocat, & in aliud scelus ex alio labimur , in eam demum hæreticus incidit insaniam , ut qui piis animabus , quæ purgatorio detinentur , suffragia vivorum adimit : vicissim quoque vivos sanctorum, qui in cælis sunt , defraudet auxiliis : quasi vel preces nostras non audiant , vel nostris calamitatibus non tangantur : quasi divinæ clementiæ deroget, quod qui Christo ministraverit, hoc honore dignus habeatur , ut pro ceteris intercedat . Sed quam sit primum horum non modo veritati sed scripturis quoque dissonum , facile intelligit qui beatis pervium esse non ignorat omniforme illud divinitatis speculum , in quo quidquid eorum intersit illucescat . Etsi neque desint nobis angeli Gabriale Danielis , Raphaele Tobiæ haud quaquam segniores , qui nobis ab exordio precum nostrarum assideant , ut illis mox offerant , quorum suffragium imploramus. Nec pigrius quam olim præveniunt principes conjuncti psallentibus , e quorum manibus ascendat fumus aromatum de orationibus sanctorum . Porro quod ad secundum attinet , qui fieri potest ut nostris non afficiantur incommodis , quorum nunquam excidit caritas , quibus tantum gaudium in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente ? Abraham , cum hic diversaretur , pro salute Sodomitarum apud dominum semel & iterum , quinimo & sæpius, interpellavit, ut pro certo justorum numero , qui inter eos reperiretur , toti parceretur civitati. An nunc cum cælo gloriosus regnat , usque adeo refriguit ejus caritas & imminuta est , ut immemor filiorum suorum factus, non oret pro iis, qui in hoc procelloso mari adhuc constituti diris jactantur mundi fluctibus ? Nec enim a beatorum communione (quorum alter alterius membra sumus) possumus aliquando separari , quin auctiore nobis (Sanctorum communionem in symbolo.) caritate consulant, quam cum terrena nobiscum con-

ANNO CHRISTI 1528.

converſatione tenerentur. Hinc angelus ille A Zachariæ, & Jeremias jamdudum in ſinum Abrahæ receptus, multum orant pro populo & univerſa ſancta civitate, & pro pœnitentis impietate orabit omnis ſanctus in tempore opportuno. Nihil autem divinæ benignitati vel omnipotentiæ deperit, quæ ſumma & incomprehenſibili ſapientia infima quæque per intermedia moderatur & regit: neque minus unus eſt mediator Dei & hominum Jeſus Chriſtus, ſi juxta ſacram Aurelianenſis concilii atque aliorum complurium inſtitutionem, litaniis ad aliquos ſanctorum convertamur, Chriſto tamen accepta ferantur omnia: per quem omne id genus interveniendi munus ceteraque in humanum genus beneficia deriventur. Abſit igitur, ut B tanti ſint apud aliquem hæreticorum præſtigiæ, ut cum Manichæis, Catharis, Bohemis, & Valdenſibus, beatis illis cæleſtis aulæ proceribus (ex quibus non ſecus ac ex igne ſplendor, odor ex unguento, noſtra omnium dimanat utilitas) cultum exhiberi non ſinat: dicata martyribus templa ſubſannet, dies feſtos inſcribi, & eorum (ut ajunt) paſſiones palam in eccleſia legi, cachinnis inſectetur. Pluris ſit ſacrorum conciliorum auctoritas: quibus ſi quis pertinacius obſtiterit, hunc pœnis in hæreticos a jure ſtatutis declaramus coercendum.

Concilii Aurelianenſis c.29.alias 39 De conſec. diſt.3.c.Rogationibus. Baſilius.

XIV.

Si tam candide quam curioſe hæreticus ea loca perluſtraſſet, quibus ſcriptura paſſim ab idolorum & ſimulacrorum cultu revocat, nequaquam certe tanto ſtrepitu Chriſtianos ab imaginum honore deterreret. Neque enim dum catholicus quiſpiam ſanctam Chriſti veneratur imaginem, aliquod numen illi ſubeſſe putat, aut quaſi Deum colit: ſed ob recordationem Filii Dei, ut in ejus amore recaleſcat, cujus imaginem videre deſiderat. Et nos quidem non quaſi ante divinitatem, ante imaginem proſternimur: ſed illum adoramus, quem per imaginem aut paſſum, vel in throno ſedentem, recordamur. Et dum nos per ipſam picturam quaſi per ſcripturam ad memoriam Filium Dei D reducimus, animum noſtrum de reſurrectione lætificat, aut de paſſione mulcet, non majore quidem idololatriæ periculo, quam cum in nomine Jeſu omne genu flectitur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quem enim vocula curſim auribus inſinuat, hunc eumdem fidelibus oculis imago ſedulo repræſentat. Accedit & ex imaginibus alia non inferior utilitas, idoneum videlicet atque accommodum indoctæ plebi rudimentum: ut cum ſacratiſſimæ virginis Mariæ, aut ſancti cujuſquam imago ſeſe offert, ea velut archetypo ad propoſitæ ſanctitatis imitationem & veram utcumque pietatem rudi quadam introductione ſimplex populus animetur. Et ſepoſita tantiſper diſtractione dum E ad unius imaginis contuitum ſe colligit, uno obtutu ſibi plura proponit, quam diuturna librorum evolutione comprehenderet. Non abs re igitur apoſtoli vivificam crucem & ſacras erexerunt imagines: quæ cum ab initio naſcentis eccleſiæ debita ſemper ab orthodoxis veneratione colerentur, nihil illis a ſacroſanctis quatuor univerſalibus conciliis derogatum eſt. Quin & ab Auguſtino moribundis proponi jubentur, & a Gregorio Magno, tum ad Recharedum, tum ad Secundinum miſſæ leguntur. Et inſurgentibus tandem imaginum everſoribus Romani pontifices, Conſtantinus, Gregorius ſecundus & tertius, Paulus primus, Stephanus tertius, & Hadrianus primus, tanta animi conſtantia reſtitere, ut illi ſeptima tandem apud Nicæam ſynodo, concordi patrum aſſenſu damnarentur: & Carolus ille cognomento Magnus, Francorum rex Chriſtianiſſimus, Francofordienſi conventu ejuſdem erroris ſuppreſſerit inſaniam, quam infeliciſſimus quidam Felix in Gallias & Germaniam invexerat. Quiſquis igitur de Chriſti vel ſanctorum imaginibus aliter ſenſerit, is Chriſto & ſanctis injurius cum Valdenſibus peſtiferam hæreſeos labem ſe noverit incurriſſe.

De conſecr. diſt. 3. cap. Perlatum. Et cap. Venerabiles. Gregorius ad Secundinum.

Damaſcenus lib. 4.

Auguſtinus lib. de viſitatione infirmorum.

ANNO CHRISTI 1528.

Carolus Magnus.

XV.

Etſi nulla pene ſit tam aperta catholica veritas, nullus tam manifeſtus ſacræ ſcripturæ locus, quem non hæretici ſuis cavillis & tergiverſationibus eludant, nulla tamen in re tam impudenter tantaque rei Chriſtianæ jactura debacchati ſunt, quam in exterminando profligandoque libero arbitrio. Nam quid Chriſti fidelibus pernicioſius excogitare potuit hoſtis ille veritatis, quam ſi vel a Pelagio ſeducti omnia ſine præſidio gratiæ ſibi tumidius arrogent, vel fatiſcenti puſilloque animo cum Vvicleffo neceſſitati fatiſque committant omnia? Nihil profecto reliquum erit tum divinis legibus, tum humanis; nullus conſiliis aut electioni, nullus C precibus aut objurgationi, ceteriſque id genus, locus: nulla denique juſtitia futura eſt, qua quibuſdam pœnæ, quibuſdam conſtituta ſint præmia: ſi pro Vvicleffi & Lutheranorum ſententia omnia de neceſſitate eveniant. Prodierat hic error primum apud Gentiles, ſed ſummo omnium conſenſu mox exploſus eſt: adeo liberum eſſe arbitrium, velut evidenti quodam experimento cognitum, omnium mentibus ſeſe inculcat. Cum igitur reliquerit Deus hominem in manu conſilii ſui, appoſueritque coram eo ignem & aquam, bonum & malum, ut ad quodcumque voluerit porrigat manum ſuam: nec abs re beatus ille dicatur qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, facere mala, & non fecit: quod ſub eo ſit appetitus ejus, & dominetur illius; ac denique percurrenti ſacram ſcripturam paſſim obvium ſit, quod liberum in utramvis partem hominis arbitrium aſſeveret: ſatis eſſe viſum eſt ſacro provinciali concilio libertatis hujuſmodi vires & metas exponere. Neque enim liberum arbitrium aſſerentes, divinam excludimus propterea gratiam; quod illi falſo toties imponere non verentur, atque hoc fumo credulorum oculos perſtringere. Sed juxta ſacram ſcripturam eo extendimus, ut voluntas humana miſericordiæ prævenientis auxilio ſuffulta, & interiori quodam & occulto ſecretioris inſpirationis afflatu contacta, ſeſe convertat in Deum, Deo appropinquet, & ad veram illam gratiam ſe præparet, quæ tandem accepta ſit ad vitam æternam. Neque tamen tanta gratiæ neceſſitas libero præjudicat arbitrio, cum illa ſemper ſit in promptu, nec momentum quidem prætereat, in quo Deus non ſtet ad oſtium, & pulſet: cui ſi quis aperuerit januam, intrabit ad illum, & cœnabit cum illo. Nec denique tale ſit hujuſmodi trahentis Dei auxilium, cui reſiſti non poſſit. Quoties enim dominus voluit congregare filios Jeruſalem, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluerunt? Fruſtra certe Stephanus Judæos duræ cervicis & incircumciſi cordis argueret, qui ſem-

ANNO CHRISTI 1528.

semper Spiritui sancto resisterent. Frustra Paulus Thessalonicenses admoneret, Spiritum ne extinguerent, si divinis inspirationibus homines inevitabiliter raperentur. Trahit quidem Deus, sed in ejus odorem currimus; non vi, non unco raptamur. Prædestinat, eligit, vocat, sed eos demum adultos glorificat, qui in fide & caritate radicati per bona opera certam suam vocationem electionemque fecerint. Et licet attingat a fine usque ad finem fortiter, disponit tamen omnia suaviter. Hanc igitur hæresin, arbitrii libertatem prorsus auferentem, non tam damnamus, quippe quæ jam olim ab ecclesia & sacrosanctis conciliis damnata sit, quam communi hominum conceptioni & apertis scripturæ testimoniis declaramus esse contrariam.

XVI.

Frequens illud est apud imprudentes, & qui non tam animi moderatione, quam impetu feruntur, ut dum ab altero vitiorum incaute diffugiunt, in alterum prolabantur. Cujus rei Lutherus fidem facit, qui dum operum fiduciam nimis insectatur, nihil tandem operibus reliquum facit, atque ita unius fidei patrocinium suscipit, ut solam agnoscat, opera rejiciat & condemnet. Verum si recte perpendantur quæ pro fide producit e scripturis testimonia, reliquas virtutes non excludunt. Quæ vero contra opera citat, ea omnia vel ad nimiam in operibus fiduciam vel ad legales cæremonias pertinent. Fide quidem vivimus, & sine hac impossibile est placere Deo. Si quis nihilo minus habuerit omnem fidem, ita ut montes transferat, caritatem autem non habuerit, nihil est. Fide justificamur, sed & spe salvi facti sumus. Et dimissa sunt Mariæ Magdalenæ peccata multa, quoniam dilexit multum: *Si quis enim*, dicit dominus, *diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Nunc igitur manent fides, spes, caritas, tria hæc, major autem horum est caritas*, & in vivificando justificandoque potior: quandoquidem fides sine operibus mortua est. Tum demum utilis est ad salutem, cum per dilectionem operatur. At caritas non est otiosa, sed per bona opera satagit ut certam vocationem nostram electionemque faciat. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur, dum ille reddet unicuique juxta opera sua, dum unusquisque mercedem accipiet secundum laborem suum. Quandoquidem omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum. Ubi eos, qui a sinistris erunt, non solum increpabit dominus, quia non crediderunt, sed quia operibus misericordiæ non vacarunt. Eos autem qui a dextris erunt, commendabit non tam a fide, quam a bonis operibus: opera enim illorum sequuntur illos. Talibus siquidem hostiis promeretur Deus, facietque tandem omnis misericordia locum unicuique juxta meritum operum suorum, non absoluta condignitate quidem (*neque enim condignæ sunt passiones hujus sæculi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*) sed gratuita magis & liberali repromissione: qua, conventione facta de denario diurno, conduxit operarios in vineam suam, qua, inquam, qui

Joan. 14.

1. Cor. 13.

Rom. 8.

A sufferet tentationem, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se, & ei qui fidem servaverit, certaverit bonum certamen, cursum consummaverit, coronam justitiæ reddet in illa die justus ille judex, qui nos, etsi servos inutiles, sua misericordia dignos facit, in partem sortis sanctorum. Non justificat igitur sola fides, sed magis caritas, nec quævis opera peccata sunt; sed eatenus adultis ad salutem necessaria, ut meriti quoque rationem non respuant.

Annotationes aliquot errorum, jam olim damnatorum, & nunc repullulantium paucis constricta.

B HIS sane decretis, possent plura alia adjungi, verum nimia hujusmodi decretorum multiplicatione orthodoxos lectores gravare metuentes, haudquaquam alia in præsentia censemus adjicienda. Quia tamen plurimæ aliæ sunt hæreses, quas in editis libris, aut publicis prædicationibus, aut familiaribus etiam colloquiis, minime erubescunt homines perversi hodie promulgare, pestilentibus dogmatibus enitentes inficere populum Christianum; generali quadam definitione tales damnatæ doctrinæ assertiones operæpretium est indicare, quo facilius vitentur. Exploratum nempe est, quod C non alia via convenientius hæreticorum calumniæ, hæreses atque impietates caventur, quam ubi deteguntur & manifestantur. Tunc enim omnibus facile constat, quam vana sint ac futilia, imo quam stulta & impia eorum dogmata. At vero, ut commodius tales errores discernantur, certis subnectuntur indicibus modo sequenti.

1. Nusquam legitur Dei cognomen aperte tribui Christo, in apostolorum & euangelistarum literis, præterquam in duobus aut tribus locis. Error favens Ario.

2. Audemus Spiritum sanctum appellare Deum, quod veteres ausi non sunt. Error favens Macedonio.

3. Christus suam mortem deplorari noluit, sed adorari: ut quæ sponte pro salute D totius mundi suscipiebatur. Non enim deflenda est mors innocentis.

4. A consortio ecclesiæ resecatur quisquis admittit crimen lethale. Error Joannis Hus damnatus in concilio Constantiensi sessione XV.

5. Ecclesia non constat nisi ex bonis.

6. Primatus summi pontificis non est a Christo. Non recte aut pie ab ecclesia canuntur illæ orationes, Salve regina mater misericordiæ, Regina cæli, Ave maris stella.

7. Novissima pars capituli ultimi euangelii beati Marci ex apocrypho quopiam euangelio descripta apparet a lectore studioso.

8. Indecorum vel ridiculum videtur, quod idiotæ & mulierculæ psittaci exemplo psalmos E suos & precationem dominicam Latine murmurant: cum ipsæ quod sonent non intelligant. Error Bohemorum.

9. Baptizati infantes, cum veniunt ad annos discretionis, sunt rebaptizandi.

10. Infantes non sunt baptizandi.

11. Baptizati parvuli postquam ad pubertatis annos pervenerint, ut in communibus fidei articulis fuerint instructi, interrogentur, ratumne habeant quod susceptores nomine illorum polliciti sunt in baptismo. Id si non approbent, fortassis expediet illos non cogi, sed suo relinqui animo, donec resipiscant:

ANNO CHRISTI 1528.

nec ad aliam interim vocari pœnam, nisi ut ab A eucharistia sumenda reliquisque sacramentis arceantur. Ceterum nec a sacris nec a concionibus excludantur.

12. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur animam ab ingressu cæli.

13. Justus in omni bono opere peccat.

Omne opus bonum optime factum est veniale. Deus obligavit hominem ad impossibile, in nono & decimo præceptis prohibens non concupiscere: quod qui negat, pessime facit; & qui hoc falsum esse dicit, plusquam pessime facit.

14. Hoc est mortalium mortalissimum, non credere sese damnabili & mortali peccato esse B obnoxium coram Deo.

Error favens Vvicleffo. 15. Modus celebrandi missam, quo utitur ecclesia catholica, non est conveniens.

Error Bohemorum. 16. Missa debet dici lingua vulgari.

Error Aeflanorum & Aflarothkarum. Error Donatistarum, Afcetarum & Apostolicorum. 17. Manifestus est error, missam applicare seu offerre pro peccatis, pro satisfactionibus, pro defunctis aut quibuscumque necessitatibus suis, aut aliorum.

18. Non est dubium, universos hodie sacerdotes & monachos, cum episcopis & omnibus suis majoribus esse idololatras: in statu periculosissimo agentes, ob missæ seu sacramenti ignorantiam, abusionem & irrisionem.

19. Magna est fides, cognoscere Christum corporaliter esse, ubi sacramentaliter est. Sed C major est, cognoscere eum absolute ubique corporaliter esse.

20. Nihil conducit ad susceptionem eucharistiæ, se præparare per contritionem, confessionem, satisfactionem, & alia bona opera.

21. Non licet inducere homines ad pœnitentiam per timorem gehennæ.

22. Episcopus non potest quod non possit simplex sacerdos.

23. Ecclesia non potuit illegitimare aliquas personas, sic quod non possint contrahere matrimonium.

24. Humana instituta si observas ut humana, nihil te juvant; sin ut divina, mendacium D committis.

Catharorum error & Valdensium. 25. Lex evangelica, quo tutiores sint homines a perjurio, prorsus damnat omne jusjurandum; ut jam fas non sit jurare, neque per Deum, neque per cælum, neque per terram.

Error Vvicleffi damnatus in concilio Constantiensi sessione VIII. 26. Excommunicationes non sunt timendæ, sed optandæ.

27. Qui venialia peccata docent esse distincta a mortalibus, ad insaniam perditissime nituntur trahere hominum conscientias.

Error favens Joviniano. 28. Opera nihil sunt coram Deo; aut omnia sunt æqualia, quantum ad meritum attinet.

29. Meritum tribuere operibus, propemodum cum eis est sentire, qui credunt nos ex operibus justificari posse, de quo errore damnantur E Judæi plurimum.

Error Beguardorum. 30. Illi qui habent caritatem nullis præceptis humanis sunt subjecti.

31. Habentes caritatem non tenentur jejunare, orare, vigilare, aut alia consimilia bona opera efficere: sed liberum est illis facere aut omittere hujusmodi bona opera pro suo beneplacito.

Error Vvicleffi. 32. Indulgentiæ prorsus sunt abjiciendæ.

Error favens Vvicleffo. 33. Fundationes obituum sunt inventiones diaboli. Ecclesiastici non debent gaudere privilegiis & immunitatibus plusquam laici.

ANNO CHRISTI 1528.

34. Non licet ecclesiasticis habere bona immobilia.

Error Catharorum, Valdensium, Beguardorum, & Hussitarum. 35. Deus non vult pseudoapstolos & hæresiarchas extingui, sed tolerari, si forte resipiscant, & e zizaniis vertantur in triticum. Quod si non resipiscant, serventur suo judici, cui pœnas dabunt aliquando.

Error Vvicleffi. 36. Decimæ sunt puræ eleemosynæ; & possunt parochiani, propter peccata suorum prælatorum, ad libitum suum eas auferre.

Error Vvicleffi damnatus in concilio Constantiensi sessione VIII. 37. In ecclesia non debent esse varia vivendi genera, quæ religiones appellantur.

38. Nulli licet invitis parentibus intrare religionem.

39. Si proximum voco in jus, si ei damna procuro; quæ necessario vocationem illam prætorialem sequuntur, si etiam tamquam ethnicum omni sanctorum consortio & participatione totius ecclesiæ eum privatum iri obtineo: quomodo non facio injuriam qui * justitiam peto? quomodo mandatum Dei non solvo, qui sanctam inter me & fratrem dilectionis necessitudinem violo?

* f. injustitiam.

Ad principes Christianos exhortatio, ut elaborent pro hæreticis exterminandis.

PLURIMOS hactenus errores commemoravimus: sed non illorum sufficit commemoratio. Opus namque est, quod Christianissimi principes suppetias ferant, zelo zelantes pro domo domini exercituum, quæ juxta apostolum est ecclesia. Posset haud dubie Deus absque illis universam hæreticorum cohortem conterere ac exterminare: nullius enim creaturæ suæ eget ministerio. Vult tamen pro sua benignitate homines sibi cooperari: ampla quoque eos donat mercede qui ei cooperantur, in iis præsertim negotiis quæ ad fidei dignoscuntur spectare integritatem, quemadmodum multæ indicant historiæ. Laborarunt olim adversus hæreticos strenue Christianissimi principes Constantinus, Valentinianus, Theodosius, Clodoveus, Carolus Magnus, & Ludovicus pater sancti Ludovici: sed numquid præmio defraudati sunt? minime certe. Nam apud Deum gratiam invenerunt, qua nihil in vita est expetibilius; & apud homines immortale sui nominis decus adepti sunt. Contra vero principes, qui hæreticorum consuetudine abusi & eorum deliniti consortio, impiis erroribus non obstitere, sed impenderunt subsidium, iram Dei vindicem sensere. Divino siquidem favore destituti, in graves ærumnas prolapsi sunt, miserabilem vitæ exitum sortiti. Cujus rei (ut alios taceamus) testes sunt, vel locupletissimi, Licinius a Constantino devictus, Julianus apostata, Valens Arianus, Philippicus, Constantinus quintus, & Leo ejus filius, sacrarum imaginum impii eversores. Hi profecto detestandam impietatem consectati digna suæ perfidiæ reportarunt stipendia. Longum esset reliquorum principum, qui a fidei sinceritate deficientes pestifero hæreticorum contagio infecti sunt, miserias enumerare & calamitates. Longum itidem esset eorum felicitatem & gloriam recensere, qui fidei catholicæ * inconcusse adhærentes, hæreticos tamquam capitales suæ coronæ hostes ad internecionem usque deleverunt. Hæc itaque attendentes, pro nostri officii debito, Christianos principes instanter rogamus, & in domino exhortamur; si suæ saluti consulere, si suæ ditionis jura illibata custodire, si in pace & tranquillitate sub-

* inconfusè.

subditas sibi nationes continere exoptant, potenti brachio fidem catholicam tueantur, ac ejus hostes viriliter satagant debellare. Id autem haud factu erit difficile, ubi antiqua Christianissimorum principum in hæreticos, eorum libros & fautores edicta instaurabuntur. Quæ si salutari judiciorum severitate executioni demandentur, nulla prorsus hæreticorum monumenta, nulli libri, nulla scripta in suis provinciis reperientur. Malesanæ item conciones cessabunt, nec non & clandestina conventicula, in quibus peregrinos cultus a Christiana pietate degenerantes inducere solent hæretici. Usque eo effrenis insuper impiorum audacia retundetur, ut jam orthodoxæ fidei ac ecclesiæ catholicæ sacrisque ejus constitutionibus, audeat nemo contraire. Hoc profecto nostrum desiderium, hæc votorum summa, hæc nostri conatus gloria. Hoc est quod tota mente exposcimus, & assiduis precibus a domino efflagitamus: sperantes, dum strenue Christianissimi principes hæreticos debellant, & nos piis laboribus, ne creditæ nobis oves luporum morsibus trucidentur, prohibiturus. Et tum demum donabit nobis dominus sua pietate tantopere a fidelibus exoptatam atque expetitam pacem & tranquillitatem in hac vita: & post hujus vitæ decursum consummatam felicitatem. At vero quia scimus non satis esse ad hæc obtinenda fideles adhortari, nisi rebelles convenienti districtione reprimantur, salutari antidoto decrevimus huic negotio providere. Auctoritate itaque, qua fungimur, omnes in nostra provincia constitutos, qui tam impia dogmata ausu temerario asserere, docere, scribere præsumpserint, his scriptis sententia excommunicationis innodamus; nec non & eos qui illis auxilium, consilium, aut favorem quovis modo fuerint impartiti. Sub eadem quoque pœna omnibus nobis subditis inhibemus, ne Lutheri libros, sive Lutheranorum quorumcumque, retinere præsumant, qui ad pestilentem doctrinam promovendam conscripti sunt.

INDEX DECRETORUM AD MORES PERTINENTIUM.

I. *Frequentandas esse preces in ecclesiis pro tranquillo statu totius ecclesiæ & regnorum orbis Christiani.*

II. *Omnem exactionem indebitam pro sacramentorum aliarumque rerum divinarum administratione, esse a viris ecclesiasticis summopere devitandam.*

III. *Quod promovendi ad sacros ordines exhibeant literas testimoniales de sufficientia ætatis & honestate vitæ suæ.*

IV. *Neminem ad sacrum subdiaconatus ordinem esse promovendum, nisi sufficientem exhibeat titulum beneficialem, vel patrimonialem.*

V. *Quomodo diœcesani examinare debent petentem literas dimissorias, antequam illi ipsi concedant.*

VI. *Diligentem etiam inquisitionem debere fieri a diœcesanis super ætate, moribus & literatura jam promotorum ad sacerdotium.*

VII. *Promotos in curia Romana ad sacros ordines non esse admittendos ad illorum executionem, nisi prius a diœcesanis fuerint examinati.*

VIII. *Instituendi ad curam animarum diligenter ante examinentur a diœcesanis, an sint idonei gerendæ illi provinciæ.*

IX. *Ad beneficia ecclesiastica obtinenda assumantur idonei a diœcesanis, qui suo erga Deum & ecclesiam rite fungantur officio.*

X. *Quotidianas distributiones satis largas & sufficientes assignari debere iis, qui divino officio in ecclesiis celebrando intersunt.*

XI. *Curati resideant in suis ecclesiis, nisi sint legitime excusati, & populum sibi commissum diligenter instruant documentis fidei & morum.*

XII. *De iis quæ curati suos studiose debent admonere parochianos ad ipsorum salutem.*

XIII. *De fundationibus antiquis ecclesiarum accurate observandis, & sedulo complendis.*

XIV. *In oratoriis privatis sine diœcesani facultate non esse celebrandum, neque in capellis hospitiorum, neglecta ecclesia parochiali.*

XV. *Die dominica non celebrentur missæ in capellis, etiam ex fundatione, nisi post completam missam parochialem.*

XVI. *In ecclesiis nihil inhonestum aut indecens fieri debere, quo divinum impediatur aut minus reverenter audiatur officium.*

XVII. *Psalmodia mature & cum distinctione peragatur: ac musicus cantus, organorumque modulatio, ad devotionem excitans, non lasciviam, in ecclesiis exhibeatur.*

XVIII. *De horis canonicis, debite, reverenter & honeste in ecclesia decantandis, distincto tempore & congruo pulsu.*

XIX. *De eisdem integre, mature & devote legendis a viris ecclesiasticis, sine aliquo levitatis aut irreligiositatis exemplo.*

XX. *De tabula officiariorum in choro ponenda, & tempore ingressus in chorum, cum divinum celebratur officium.*

XXI. *Canonici, cum primum recepti fuerint in consortium capituli, suos fructus integre recipiant, sine dilatione aut expectatione per aliquot annos.*

XXII. *De regulari disciplina, in victu, vestitu & moribus, in monasteriis tam religiosorum quam monialium exacte observanda.*

XXIII. *De honestate morum in vita & habitu a clericis servanda, sine vestium preciosarum pompa & luxu.*

XXIV. *Qualis debet esse habitus clericorum, & virorum ecclesiasticorum.*

XXV. *De honestate clericorum observanda in incessu, conversatione cum laicis, in evitatione chorearum, & actionis ludorum scenicorum.*

XXVI. *Incontinentes sacerdotes & concubinarios clericos, itidem venatores, & negotiis sæcularibus deditos, graviter esse puniendos.*

XXVII. *Quid agendum, quando prioratus religiosorum aut monialium, non habent proventus sufficientes ad plurium in illis locis educationem.*

XXVIII. *De numero monialium in monasteriis earum instituendo, perpetuaque ipsarum clausura vigilanter observanda.*

XXIX. *De visitatione & reformatione diligenti hospitalium, leprosariarum, & similium domorum, facienda per eos, ad quos idipsum legitime spectat, & de gubernatoribus earumdem domorum.*

XXX. *Confratrias non esse de novo erigendas; nisi*

nisi ex consensu & approbatione diœcesanorum : antiquorum autem statuta & fundationes, ut visitentur, illis exhiberi debere. A

XXXI. *De excommunicationibus non concedendis, nisi pro ardua & gravi causa: neque decernendis pro injuriis verbalibus, nisi sint admodum atroces, de quo officiales locorum dijudicent.*

XXXII. *Diœcesani per se, aut vicarios suos, visitent frequenter parochias, in quibus audiunt hæreticos habitare, & ad illorum exterminationem atque extirpationem pro viribus elaborent.*

XXXIII. *Libri de fide & moribus differentes non imprimantur amplius, nec alibi impressi vendantur : sine speciali diœcesanorum aucto-* B *ritate & permissione, qui eos prius visitent.*

XXXIV. *Libros lingua vernacula compositos, & de fide ac moribus tractantes legi vulgo non debere : nisi a diœcesanis ante visitati sint & approbati, atque permissi ut publice legantur.*

XXXV. *Non esse admittendos quoscumque ad exercendum prædicationis ad populum officium, nisi a diœcesanis approbati fuerint & missi.*

XXXVI. *Quales esse debent verbi divini prædicatores, & quid potissimum prædicare studeant, & quibus uti sermonibus.*

XXXVII. *Solos illos mendicantes habere potestatem absolvendi, qui ante per suos prælatos* C *diœcesanis præsentati fuerint, & per eosdem commissi.*

XXXVIII. *Abbates sacramentum confirmationis non conferant, nec calicum consecrationem attentent : nisi diœcesano ante exhibuerint speciale (si quod habent) super hoc privilegium.*

XXXIX. *Cum quanta reverentia gravitate & honestate sacramentum matrimonii est suscipiendum.*

XL. *Imagines sacræ præcedente episcopi visitatione, in ecclesiis collocentur, neque prætextu novi miraculi erigatur capella aut altare novum, nisi episcopus loci de eo negotio ante* D *definierit.*

PRÆFATIO.

In nomine domini, Amen. Sequuntur constitutiones editæ in sacro provinciali concilio Senonensi, celebrato Parisiis per reverendissimum in Christo patrem & dominum dominum Antonium, miseratione divina & sanctæ sedis apostolicæ gratia tituli sanctæ Anastasiæ sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyterum cardinalem, archiepiscopum Senonensem, Galliarum & Germaniæ primatem, Franciæ cancellarium, & reverendos in Christo patres episcopos, suffraganeos ejusdem reverendissimi patris, videlicet episcopos, Carnotensem, Parisiensem, E Meldensem, Antissiodorensem, Trecensem, Nivernensem, & Petrum de Stella, vicarium episcopi Aurelianensis, per eumdem reverendissimum admissum, una cum clero totius prædictæ provinciæ, legitime congregato & evocato anno ab incarnatione domini 1527. die tertia mensis Februarii, qua fuit inchoatum prædictum concilium, & continua prosecutione deductum usque ad nonam diem Octobris anni vicesimi octavi supra millesimum & quingentesimum. Qua quidem die extrema fuit manus supradicto concilio imposita.

DECRETA MORUM.

I.

Paulus gentium apostolus, cum Timotheum in primis admonuisset ut a pseudoapostolis creditam sibi plebem avocaret, qui volentes esse legis doctores non intelligebant quæ loquebantur, neque de quibus affirmabant, protinus ad mores conversus, *Obsecro*, inquit, *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut tranquillam & quietam vitam agamus in omni pietate & castitate.* Proinde Paulum imitati, de suffraganeorum nostrorum consilio & assensu in primis districte injungimus, ut per cathedrales, collegiatas, parochiales, & alias quascumque ipsius nostræ provinciæ ecclesias, fiant preces tam publice quam privatim, quibus avertatur ira Dei, & de peccatis nostris meritam non sumat ultionem. Nam si precibus locus aliquando affuerit, si qua olim orandi necessitas institit, ea profecto hac nobis nostra tempestate sese offert, qua atroces assiduosque bellorum tumultus inter Christianos principes exardescere videmus : & navis ecclesiæ pluribus schismatum undis jactata vanæ doctrinæ ventis fluctuat. Orandus igitur benignissimus Deus, ut qui nostris iniquitatibus offensus hactenus in puppi dormitasse videtur, exurgat, & dissipentur inimici ejus, imperet mari & ventis, cessetque tempestas : pestilentes hæreses in dies pullulantes tollat, falsa amputet dogmata, dissidentes & exulceratos principum animos conciliet : pacatisque hæresum procellis, fatiscentem Petri naviculam tuta tandem statione recipiat. Sanctissimum dominum nostrum papam & statum hierarchicum ecclesiæ in perfecta caritate contineat : & Christianissimum regem nostrum ac supremum dominum incolumem nobis servet, votorumque compotem efficiat, ut commissus illi populus Deum unicum pacis auctorem agnoscat, & in agendis illi gratiis totus inhiet & inardescat.

1. Tim. 2.

II.

Sacro hoc approbante concilio, statuimus & ordinamus, ut omnia sincere, pure & munde fiant in domo domini, sine labe labisve suspicione, aut specie mali. Ad quod prælati, ecclesiarum cathedralium & collegiatarum capitula, archidiaconi, abbates, abbatissæ, & aliæ quæcumque personæ ecclesiasticæ, diligentem gerant curam & studium exercendi, administrandi, & exequendi, onus eis a domino concessum, (ne sanguis subditorum de manibus eorum requiratur) non quæstus causa aut pecuniæ. Ideo statuimus, inquam, & ordinamus, conformiter ad sacrorum conciliorum, sanctorumque patrum decreta, ut manus suas illibatas, integras & intactas servent, juxta juris communis dispositionem & ordinationem, ab omni exactione abstinentes, non obstantibus quibuscumque juramentis, statutis, & consuetudinibus introductis, & in futurum introducendis. Irrationabilem illam consuetudinem judicantes, qua ad unam præbendam receptus, suorum in dicta præbenda prædecessorum non receptorum (a quibus jus non habet, sed a con-

Ad unam receptus præbendam non solvat plures receptiones

conferente vel instituente) plures receptiones solvere compellatur. Provideant autem diœcesani, ne ecclesiarum parochialium rectores, matricularii, aut alii quicumque, indebitas exactiones pro sacramentorum, sacramentaliumque ac divinorum administratione faciant.

III.

Et ut deinde de ministris ecclesiæ provideamus, ne circa promovendos ad sacros ordines fraus aliqua committatur, sacro hoc approbante provinciali concilio, de fratrum nostrorum suffraganeorum sententia & consensu statuimus, ut promotionis tempore, ordo qui proxime sequitur, diligenter observetur. Ut quantum attinet ad ætatem & mores, non prius promoveant diœcesani suos ad aliquem sacrum ordinem, quam viderint literas testimoniales presbyteri parochialis, quæ contineant duorum aut trium testium probatorum, non suspectorum, depositiones juramento solenni firmatas de sufficientia ætatis promovendi, & de probata & inculpata illius vita. Quo absoluto, inquirant, si promovendus habeat scientiam, a jure ad ordinem suscipiendum requisitam. Neque aliquem ad sacerdotium promoveant, nisi qui (quantum fragilitas humana patitur) sciat ea quæ continentur in canone, Quæ ipsis, 38. distinctione.

IV.

Porro in grave clericalis ordinis scandalum ac dedecus videmus haud paucos sacerdotes nudos ac mendicos. Prohibemus itaque, ne aliqui ad sacrum subdiaconatus ordinem assumantur, nisi sub titulo beneficii viginti librarum Parisiensium ad minus, vel patrimonii similis valoris. Super quo per vicarios nostros in nostra diœcesi, aut in diœcesi suffraganeorum nostrorum, per eosdem suffraganeos, eorumve vicarios vel officiales, fiat diligens inquisitio per testes omni exceptione majores. Si autem titulus patrimonialis ad eum pervenerit ex cessione, aut donatione alterius: similiter inquiratur, an præfatam summam possit reditus rei cessæ repræsentare. Deinde super fraude, si qua intervenerit inter cedentem & cessionarium, exigatur sacramentum cedentis ac cessionarii. Jurabit autem cedens, se donasse sine ulla fictione, aut spe in futurum recuperandi: cessionarius autem affirmabit, nullum esse inter se & cedentem pactum de restitutione rerum cessarum: suæque intentionis esse illa retinere, ac quamdiu vivet illis uti & frui. Prohibemus autem districte, ne ordinatus ad titulum patrimonialem, eumdem vendat, aut alienet sine permissione episcopi ordinantis, donec beneficium aut patrimonium prætaxati valoris fuerit assecutus.

V.

Et quamvis episcopus originis, beneficii, aut domicilii, non solum ad ordines promovere, sed etiam literas dimissorias, ad ipsos ordines concedere possit; injungimus tamen suffraganeis nostris, ut si quando literas dimissorias ad sacros ordines indulgere voluerint, ne indigni assumantur, observent ordinem qui sequitur: videlicet quod volentes impetrare literas dimissorias accedant ad diœcesanos: qui super

A præmissis ætate, literatura, moribus, beneficio seu patrimonio inquirant; serventque diligenter prædictas solennitates, perinde ac si in propria ordinare vellent. Ac tunc sic examinato concedantur literæ dimissoriæ: remittaturque ita examinatus cum literis ipsis: in quibus etiam declaretur prædicta solennitas sic observata, fiatque mentio expressa de beneficio aut patrimonio, ut episcopus, ad quem se conferet ordinandus, eum sine scrupulo promovere & ordinare possit. Quod si propter infirmitatem aut aliam causam rationabilem, is qui literas dimissorias obtinere cupit, non possit commode accedere ad suum episcopum, tunc remittatur super ætate, literatura ac moribus,
B ut prius, examinandus ad episcopum, cui literæ dimissoriæ præsentabuntur: inseraturque in illis literis dimissoriis clausula, Super quo conscientiam tuam oneramus. Proviso tamen, quod nunquam concedantur literæ dimissoriæ, nisi illi qui habuerit beneficium aut patrimonium prætaxati valoris.

VI.

Sed quantum attinet ad jam promotos ad sacerdotium, injungimus suffraganeis nostris, ut super illis diligentem & accuratam faciant inquisitionem. Et quos invenerint promotos ante ætatem legitimam, juxta juris dispositionem ab
C executione ordinum suspendant, donec ad ætatem legitimam pervenerint. Et quos vita reprehensibiles cognoverint, debite coerceant. Quos insuper non esse literaturæ sufficientis deprehenderint, ab executione ordinum suspendant, donec in scientia, quæ ordini est requisita, ad plenum fuerint instructi.

VII.

Rursus quia nonnulli, suæ ignorantiæ & incapacitatis & delictorum conscii, fugientes examen suorum episcoporum, scientes se non esse ab illis promovendos, ad curiam Romanam confugiunt, etiam absque literis dimissoriis eo-
D rumdem episcoporum, & in eadem curia se faciunt promoveri ad omnes sacros ordines, per quosdam asserentes se esse episcopos, & habere a Romano pontifice auctoritatem ordinandi, de quorum potestate ac commissione non apparet: suntque ordinati hujusmodi promoti extra tempora, ac interdum tribus successivis diebus: talibus diœcesani non permittant executionem suorum ordinum, nisi visis diligenter eorumdem literis: constito etiam sufficienter de potestate ordinantium, & eorum commissione eis a Romano pontifice concessa. Ad hæc etiam, quod rursus examinentur de vita, scientia, ætate, ac inquiratur de beneficio seu patrimonio. Qui si in prædictis aut aliquo præmisso-
E rum inventi fuerint minus sufficientes, declarentur suspensi ab executione ordinum, modo & forma supra declaratis.

VIII.

Ceterum, quia ecclesiæ Dei nihil magis officit, quam quod indigni præficiantur curæ animarum, & ad aliorum assumantur regimen, qui seipsos regere non possunt: diœcesani ergo ad parochiales ecclesias non instituant præsentatos ab ecclesiasticis laicisve patronis, nisi eos prius diligenter examinaverint: neque indi-

indignos præficiant, aut incapaces admittant. Quod si qui sint instituti vel provisi, etiam per sedem apostolicam, nihilo minus diœcesani eos examinent: & si minus idonei fuerint inventi, ad administrationem beneficii non admittantur, sed loco eorum per episcopos instituantur vicarii idonei, quibus congrua portio assignetur. Et tamdiu in beneficio administrent, donec sic instituti aut provisi literaturam sufficientem assecuti fuerint, aut sint ætatem legitimam adepti.

IX.

Cumque grave nimis sit & absurdum, quod quidam ecclesiarum prælati, cum possint viros idoneos ad beneficia ecclesiastica promovere, assumere non vereantur indignos, quibus nec morum honestas, nec literarum sufficientia suffragatur; carnalitatis sequentes affectum, non judicium rationis; unde quanta ecclesiis damna proveniant, nemo sanæ mentis ignorat. Nos ergo volentes huic morbo mederi, præcipimus omnibus & singulis collatoribus, prætermissis indignis, idoneos assumant, qui Deo & ecclesiis gratum valeant impendere famulatum. Fiatque juxta sacrum Lateranense concilium in provinciali concilio diligens inquisitio, ut qui post primam & secundam correptionem fuerit repertus culpabilis, a beneficiis conferendis per ipsum provinciale concilium suspendatur: instituta in eodem concilio persona provida & honesta, quæ suspensi suppleat defectum in beneficiis conferendis.

X.

Ad nos (quod amarius dolendum est) pervenit quod in multis cathedralibus & collegiatis ecclesiis hujus nostræ provinciæ, nullæ sunt aut usque adeo tenues quotidianæ distributiones, ut vix tertiam partem grossorum fructuum ascendant. In quibus hactenus invaluit consuetudo, quod illarum ecclesiarum canonici absentes, per interessentiam unius diei grossos fructus totius anni percipiant. Ex quibus vagandi materia oritur, cultus divinus (quem augeri optamus) diminuitur, officium (propter quod beneficium ecclesiasticum datur) omittitur, quibusdam clericis admodum ignaris tenui precio conductis, cura divini officii committitur: quod unico contextu, non servatis interstitiis temporum ab ecclesia præfixis, per hujusmodi mercenarios transcurrendo & syncopando celebratur, ut aliunde ex quæstu missarum vitam sibi mendicent. Nos igitur cupientes prædictis occurrere & quantum possumus adversus futura cavere, sacro approbante concilio, hujusmodi consuetudines tamquam ecclesiis nocivas, & cultui divino detrahentes, cassamus & revocamus. Hisque non obstantibus statuimus quod diœcesani in suis diœcesibus dictarum ecclesiarum canonicos per juris remedia, etiam suarum præbendarum privationem, ad suas ecclesias revocent: dictosque grossos fructus, pro majori parte in quotidianas distributiones convertant. Et residentes & divino officio actualiter interessentes, secundum mensuram laborum plus minusve capiant emolumenti: sub obtestatione divini judicii omnibus præcipientes, ut respectu hujusmodi quotidianarum distributionum jura antiqua sacrorum conciliorum & patrum decreta integre observent & observari faciant.

Damnatur irrationabilis consuetudo.

XI.

Rectores ecclesiarum (quorum singularis est electa industria) compellantur per suffraganeos nostros, quoad fieri poterit, ad personalem residentiam: neque cum illis de non residendo, nisi causa probabili intercedente, dispensetur.

Et in ecclesiis parochialibus per singulos dies dominicos presbyteri parochiales curati per se, aut vicarios eorum, clara voce & intelligibili, ac verbis maternis, annuntient decem præcepta decalogi, & articulos fidei. Et si qui fuerint presbyteri, quibus non suppetat doctrina, aut prædicandi gratia, legant & declarent prædicta die dominica unum capitulum Joannis de Gerson, in opere suo tripertito.

XII.

Admoneant frequenter curati suos parochianos, ut intersint missæ parochiali diebus dominicis & festis per hebdomadam occurrentibus. Et ut ad omnia illa, quæ per singulos dies dominicos in pronis præcipiuntur, diligenter attendant. Quod si legitimo cessante impedimento, absque licentia sui curati, per tres dies dominicos neglexerint interesse missæ parochiali, denuntient statim promotoribus, ut pro mensura contemptus vel offensæ puniantur.

Hortentur insuper iidem curati eosdem parochianos suos, ut frequenter peccata sua confiteantur, & sacramentum eucharistiæ percipiant, præsertim in festis solemnibus, & tempore infirmitatis, aut pestis, aut ubi instat periculum mortis: seu cum mare sunt navigaturi, aut per diversa loca peregrinaturi. Quos etiam commoneant, ne peregrinentur sine literis testimonialibus Christianitatis eorum: quas iidem curati per se aut eorum vicarios, si petantur, liberaliter tradant.

Curati diligenter advertant, si parochiani eorum, ad minus semel in anno, sanctam ecclesiæ communionem eucharistiamque percipiant: & communicantium nomina, si commode fieri potest, scripto redigant.

XIII.

Volumus etiam quod in singulis parochialibus ecclesiis non solum dicatur missa parochialis dominicis, sed etiam aliis per hebdomadam diebus divina officia, secundum primam fundationem ipsius ecclesiæ, vel illius augmentationem, celebrentur.

Et ne divinus cultus (quem omnino augeri desideramus) minuatur, fundatorumve intentio fraudetur, per diœcesanos compellantur omnes & singuli rectores ecclesiarum parochialium, capellani, aliique beneficiati, leprosariarum aliarumque domorum administratores, ad ostendendas exhibendasque literas fundationis, institutionis & augmentationis beneficiorum suorum & administrationum: ut omnibus visis, de divinis officiis, juxta fundatorum intentionem, quod opportunum fuerit, ab eisdem diœcesanis statuatur.

Inhi-

ANNO CHRISTI 1528.

De capellis non temere de novo erigendis.

Inhibemus capellas de novo erigi, construi, etiam omnino dirutas reædificari, sine diœcesanorum licentia & permissione.

XIV.

Non liceat in oratoriis privatis, quæ in domibus privatorum interdum habentur, missas celebrare prætextu dispensationis sedis apostolicæ; nisi prius visis ab episcopis, recognitis & approbatis dictis literis dispensationis: transgressores autem per ordinarios locorum pœna condigna plectantur.

Sed quia in diversoriis aut hospitiis sunt interdum capellæ, ubi viatores ac transeuntes passim celebrari faciunt, neque curant ad ecclesiam parochialem, vel aliam ecclesiam accedere; præcipimus suffraganeis nostris, ut inhibeant sub pœna suspensionis a divinis omnibus & singulis presbyteris sibi subditis, ne in hujusmodi capellis deinceps celebrare attentent. Quia tamen extranei sacerdotes a celebratione missæ, aut transeuntes ab auditione facile cohiberi non possent, idcirco iidem suffraganei nostri prohibeant sub pœna excommunicationis vel alia pœna, magistris dictorum hospitiorum, seu diversoriorum, quod non patiantur deinceps in illis capellis celebrari.

XV.

Item ne populus distrahatur a missa parochiali, & ab auditione mandatorum Dei & ecclesiæ, prohibemus, ne in capellis ab antiquo etiam episcoporum auctoritate fundatis, aliæ missæ celebrentur, quam illæ, quæ de fundatione extiterint. Et si quæ sint missæ, quæ ex tenore fundationis dici debeant die dominico, non dicantur, nisi post missam parochialem.

Admonemus insuper suffraganeos nostros, ut ex causis præmissis, & præsertim hoc tempore, quo videmus multos adduci ad contemptum præceptorum ecclesiæ & ministrorum ejusdem: non facile admittant fundationes capellarum, quibus ordinatur celebratio missæ dominico die, ea potissimum hora, qua populus universus convenire debet ad audienda divina, præceptaque Dei & ecclesiæ.

De altaribus portatilibus non facile consecrandis.

Et ut magis ac magis tollatur occasio celebrandi missas in locis ac oratoriis privatis, injungitur suffraganeis nostris, ut non sint faciles ad consecranda altaria portatilia: sed tunc demum ad ea consecranda accedant, cum intellexerint ea esse requisita pro ecclesiis aut aliis locis, in quibus licite celebratur. Et per suos decanos rurales aliosve officiarios provideant, ne prædicta altaria portatilia retineantur in domibus privatorum.

XVI.

Cum autem deceat domum Dei sanctitudo, ut cujus in pace factus est locus, ejus cultus sit cum debita veneratione pacificus: sit itaque juxta Gregorii decimi concilium generale Lugdunense ad ecclesiam humilis & devotus ingressus: sit in ea quieta conversatio, Deo grata, inspicientibus placita, quæ considerantes non solum instruat, sed & reficiat. Cessent in ecclesiis universitatum & societatum quarumlibet concilia, conciones & publica parlamenta. Cessent confabulationes quælibet: cessent vana, & multo fortius fœda & profana colloquia. Cessent postremo quæcumque, quæ divinum possunt perturbare officium, aut oculos divinæ majestatis offendere: ne ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi. Prohibemus idcirco, ne histriones aut mimi intrent ecclesiam, ad pulsandum tympano, cithara, aut alio instrumento musicali: neque in ecclesia, aut juxta ecclesiam suis pulsent instrumentis. Prohibemus insuper, ne fiat deinceps festum fatuorum aut innocentium, neque erigatur decanatus patellæ.

Mimi non intrent ecclesiam ad pulsandum suis instrumentis.

XVII.

Et cum in ecclesiis Dei psalmodia cantanda præcipiatur, ut fidelium devotio excitetur, in hoc nocturnum diurnumque officium, & missarum celebritates, assidue clero ac populo sub maturo tenore distinctaque gradatione cantentur, ut eadem distinctione collibeant, & maturitate delectent. Propterea præcipimus, ut in ecclesiis sint musici cantus distincti ac discreti, moventes cor ad devotionem compunctionemque. Porro in ecclesiis prætextu musici cantus non sunt audiendæ publicæ cantilenæ & lascivæ. Neque enim, inquit Hieronymus, in tragœdiarum modum guttur & fauces medicamine sunt leniendæ, ne, dum blanda vox quæritur, congrua vita negligatur. Nam ut cantor minister Deum moribus stimulat, cum populum vocibus delectat, ita lascivus animus dum lascivioribus delectatur modis, eos sæpe audiens emollitur & frangitur. Curent ergo sacerdotes & clerici sic suos cantus instituere, ut modesta honestaque psallendi gravitate, placidaque & grata modulatione, sic audientium aures deliniant, ut provocent excitentque ad devotionem compunctionemque; non ad lasciviam, cordisve aut animi titillationem.

Organorum usus.

Organorum usum ecclesia a patribus ad cultum servitiumque divinum recepit. Nolumus itaque quod organicis instrumentis resonet in ecclesia impudica aut lasciva melodia, sed sonus omnino dulcis, qui nihil præter hymnos divinos & cantica spiritualia repræsentet.

XVIII.

Et ut in majoribus ecclesiis cultus Dei vivi sanctior, juxta majorum traditiones, in melius reformetur, statuimus ut in cathedralibus ac collegiatis & conventualibus ecclesiis horis debitis, signis congrua pulsatione præmissis, laudes divinæ per singulas horas, non cursim ac festinanter, sed tractim cum pausa decenti, præsertim in medio cujuslibet versiculi psalmorum, debitam faciendo inter solemne & feriale officium differentiam, reverenter ab omnibus persolvantur.

Horas autem canonicas dicturi, cum tunica talari ac superpelliciis mundis, & cappis, juxta temporum diversitatem, ingrediantur ecclesias: caputia, almutias, vel birreta tenentes in capite. Qui cum in choro fuerint, gravitatem servent, quam locus & officium exposcunt: non cum aliis confabulantes seu colloquentes, aut literas seu scripturas alias legentes. Et cum psallendi gratia ibidem conveniant, muta aut clausa labia tenere non debent: sed omnes, præ-

De gravitate in choro servanda.

ANNO CHRISTI 1528.

præsertim qui majori funguntur honore, in A psalmis, hymnis & canticis, Deo alacriter modulentur.

Cum dicitur Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, omnes consurgant.

Philip. 2.

Cum nominatur illud nomen gloriosum, Jesus, in quo omne genu flectitur cælestium, terrestrium & infernorum, omnes caput inclinent.

De officio horum, non dicendo a quopiam privatim in choro cum illæ cantantur.

Nemo ibidem, cum horæ in communi cantantur, legat vel dicat privatim officium. Nam non solum officium quo obnoxius est choro subtrahit, sed & alios psallentes perturbat.

Super his debite observandis, aliisque ad divini officii prosecutionem ac chori discipli- B nam spectantibus, decanus & capitulum, vel cui onus incumbit, diligenter invigilet, hinc-inde, ne quid inordinate fiat, circumspiciens.

Horum autem transgressores, illius horæ, in qua circa prædicta excesserint, vel alia majori, prout transgressionis gravitas exegerit, plectatur pœna.

XIX.

Admonemus beneficiatos & alios in sacris ordinibus constitutos, qui ad horas canonicas tenentur, ut si orationes suas Deo acceptas fore cupiunt, non in gutture, vel inter dentes, C seu deglutiendo aut syncopando dictiones, vel colloquia aut risus intermiscendo: sed sive soli, sive associati, diurnum nocturnumque officium reverenter, verbisque distinctis peragant: ac tali in loco, inde a devotione non retrahantur.

Quicumque in ecclesia beneficiatus, præsertim de majoribus, divinorum tempore per ecclesiam vel foris circa eam deambulando, aut cum aliis colloquendo visus fuerit, non solum illius horæ, sed totius diei distributiones ipso facto amittat. Et si semel correptus non destiterit, per mensem distributionibus careat: &, si pertinacia exegerit, graviori pœnæ subjiciatur. Regulares, qui in conventualibus eccle- D siis circa prædicta excesserint, superiorum arbitrio castigentur.

XX.

Constituatur tabula in choro, in qua quid per unumquemque ex canonicis vel aliis beneficiatis, in singulis horis per hebdomadam aut majus tempus, cantandum legendumve sit, describatur. Qui autem secundum quod ibi perscriptum fuerit facere per se vel alium neglexerit, pro qualibet hora distributiones unius diei amittat.

Qui in matutinis & vesperis, ante Gloria Patri primi psalmi, consimiliter in aliis horis, E in missa, ante finem epistolæ usque in finem, divino officio non interfuerit, (nisi forte necessitate cogente, ac petita ac obtenta licentia, discedere oporteat) pro illa hora absens censeatur: salvis ecclesiarum consuetudinibus, si quæ forte circa hæc arctiores existant. Idem observetur in iis qui a principio usque ad finem in processionibus non permanserint. Pro cujus executione deputetur aliquis, onus habens notandi personas singulas, statuto tempore non convenientes, juramento adstrictus agere fideliter, & nulli parcere.

ANNO CHRISTI 1528.

De distributionibus cuique secundum mensuram laboris faciendis. Damnantur abusus circa quotidianas distributiones.

Præcipimus etiam conformiter ad statutum præcedentis concilii, quod in illis ecclesiis, quibus singulis horis certæ distributiones statutæ non sunt, omnino etiam de grossis fructibus, si opus sit, deputentur: ut juxta mensuram laboris plus minusve quisque capiat emolumenti. Tollentes prorsus abusum illum, quo in una dumtaxat hora præsens totius diei distributiones usurpat. Et illum, quo præpositi, vel decani & alii officiales, ex hoc solo quod officiales sunt, licet actualiter pro utilitate ecclesiæ non absint, quotidianas distributiones percipiunt.

XXI.

1. Cor. 9.

Cum autem, secundum apostolum, is qui altari servit de altari vivere debet, statuimus ad juris dispositionem, ut omnes & singuli canonici ecclesiarum cathedralium & collegiatarum nostræ provinciæ, lucrentur & percipiant post eorum receptionem & admissionem in fratres, grossos fructus, & alios quoscumque suarum præbendarum, personaliter residendo & deserviendo suis beneficiis, æqualiter inter se distribuendo. Nisi ex fundatione eorumdem locorum speciali & legitima, sufficienter probata, prædicti grossi fructus pro certo tempore aliis ecclesiis aut piis usibus, expresse pertineant & deputentur. Damnabilem illam consuetudinem judicantes, qua in certis ecclesiis prædicti fructus ad certum tempus, in utilitatem cedunt jam receptorum: sive qua cavetur, ut ad certum tempus sint de novo recepti, expectantes: veram corruptelam & notorium abusum, tales & similes, declarantes per hoc præsens nostrum statutum. Et quoniam dispositione juris duo canonici assistentes episcopis, seu de familia eorum existentes, similiter & alii privilegiati, debent gaudere grossis fructibus suarum præbendarum: ideo non intendimus eis præjudicare per hoc præsens statutum, sed volumus eos illibatos conservare in dictis suis privilegiis.

Damnatur consuetudo in aliquibus ecclesiis invalescens.

De visitandis per diœcesanos breviariis & missalibus.

Diœcesani statim post dissolutum præsens concilium diligenter visitabunt breviaria, missalia, antiphonalia, ac sanctorum legendas. Et quæ deprehenderint in illis superflua, aut non satis pro ecclesiæ dignitate convenientia, ipsi continuo tollent & resecabunt, & quæ viderint esse necessaria, adjicient.

XXII.

Fide dignorum relatio ad nostrum auditum perduxit, quantum in multis monasteriis sit a primæ institutionis puritate recessum, siquidem illorum cœnobitæ sic vitam monachalem & regularem rejecerunt, ut & moribus & nomine & habitu religiosi haberi & nominari vereantur. Quod si in præmissis gubernaculum disciplinæ contemnatur, hoc solum restare videmus, ut religio naufragetur. Rebus itaque in deteriora prolabentibus obviam ire volentes statuimus, ut abbates, abbatissæ, priores, priorissæ, & alii religiosorum superiores, quocumque nomine censeantur, sic sua monasteria in cultu divino, vita & moribus, vestimentis monachalibus, cibis & potibus, reforment, & suos religiosos & moniales, ad vitam regularem & monasticam, secundum institutiones suorum ordinum & alias regulares, reducant, quod in eis nihil reperiatur, quod divinam majestatem & sim-

ANNO CHRISTI 1528.

simplicium animos offendere possit. In præmissis autem, per diœcesanos in suis visitationibus diligens inquisitio fiat. Et quæ repererint deformata, reforment, & omnino corrigant: quæ super prædictis facta fuerint sequenti concilio referant. Et ne notorium illum abusum, quo nonnulli regularem apostasiam incurrendo, sine habitu regulari etiam in publicum incedere non erubescunt, sub dissimulatione pertransire videamur: statuimus, quod canonici regulares de cetero super veste exteriori togam lineam, tam intra, quam extra monasterium, ferre omnino teneantur. Nisi forte super hujusmodi toga non deferenda, privilegium habeant: quod suis diœcesanis exhibere infra duos menses, a die publicationis computandos, habeant: Qui viso privilegio, super alio habitu patenter distincto a vestimentis clericorum sæcularium, ordinabunt, ut expedire & juris esse videbitur.

De toga linea super vestem a canonicis regularibus ferenda.

XXIII.

Omnes clericos, maxime in sacris constitutos, admonitos esse volumus: se cum in sanctorum loco sint, necessitatem bene vivendi, non licentiam peccandi esse assecutos. Idcirco eos hortamur, ut opera sanctorum exerceant, luceantque coram hominibus opera eorum, sintque vere illud sal euangelicum. In ministerio vigilantes & soliciti, plantent, evellant, dissipent: & cum summo studio ædificent quæ pietatem respiciunt.

Insuper professionem suam probent habitu, scilicet ut per decentiam habitus extrinseci intrinsecam morum honestatem ostendant. Vestitus ergo clericorum, maxime in sacris constitutorum, non sit expectoratus: sed a collo desuper undique clausus, a manicis, lateribus, & retro.

Cum elationis habeat calumniam, quidquid propter venustatem, non propter necessitatem accipitur: & ne bona ecclesiæ, quæ pauperum sunt, in fastum & corporis ornatum (qui a sacrato ordine alienus esse debet) convertantur, inhibemus omnibus & singulis ecclesiasticis nostræ provinciæ, ne vestimentis exterioribus & sagis oblongis sericeis, in publico aut domestice utantur, sub pœnis arbitrio diœcesanorum imponendis. Non tamen intendimus ecclesiasticis ex sanguine regio aut ducali ortis hujusmodi vestimentorum sericeorum delationem prohibere: quos tamen hortamur ut in suis vestimentis decentiam ecclesiasticam observent.

De vestimentis sericeis non deferendis a clericis.

XXIV.

Vestes sint talares, non fronciatæ, aut partitæ, nec nimia amplitudine superfluæ, nec plus æquo constrictæ, in quibus clericalis ordinis honestas & modestia, non fastus jactantia, vel elationis vitium, deprehendatur. Non etiam camisias gestent (quod dicunt) fronciatas.

Non pannosi sint clerici, aut in vestibus laceri. Neque enim affectatæ sordes, aut exquisitæ deliciæ, laudem pariunt.

Non caligas partitas aut scacatas assumant, neque circa genu diffutas, non lunatis seu cornutis, ac nimis fenestratis calceis utantur. Non annulos in digitis deferant: nisi forte hujusmodi sint, quibus id ad decorem suarum dignitatum permittatur.

A Ipsi quoque clerici in sacris præsertim constituti, & eorum commensales, neque comam relaxent, aut barbam nutriant: sed tonsuram, coronam, seu rasuram habeant, secundum ordinem suum honeste rasam.

De honestate a clericis servanda in crinibus & tonsura.

Denique juxta concilium Lateranense pannis rubeis aut viridibus non utantur: ab iis denique abstineant quæ in eodem concilio continentur.

XXV.

In incessu quoque honestatem exhibeant, ut gravitate itineris, mentis maturitatem ostendant. Incompositio enim corporis, risus dissolutus, B indecens oculorum vagatio, inæqualitatem indicant mentis.

In conversatione autem cum laicis ita se habeant, ut neque ex nimia familiaritate, aut conversatione æquali, reddatur contemptus dignitatis: neque ex nimia austeritate, fastu aut pompa, superbi aut plus æquo elati judicentur.

Neque in publico ludant pila, aut aliis ludis, maxime cum laicis. A ludo alearum, aliisque, qui a sorte pendent, abstineant: neque ludentium fautores, spectatores, aut testes existant.

Qui ludi a clericis sunt vitandi.

Non se admisceant choreis publicis, tripudiationibus, aut saltationibus: non turpes, C amatorias, aut lascivas depromant cantilenas, seu cantantibus faveant aut adsint.

Non in scenam velut histriones prodeant, non comœdias vernaculas agant: non spectaculum corporis sui faciant in publico privatove loco.

Quæ omnia cum omnibus sacerdotibus sunt indecora, & ordini clericali multum detrahentia, tum illis præcipue, quibus animarum cura est commissa.

XXVI.

Incontinentes sacerdotes, & concubinarios clericos, episcopi per se vel suos officiales ad D continentiam & ecclesiæ regulam remediis convenientibus revocabunt. Salutares pœnas, juxta sanctorum patrum decreta, & sacrorum ac generalium conciliorum canones, in illos (si moniti non desistant) exequentur.

Contra clericos venatores, vel negotiis sæcularibus implicitos, si a venandi negotiandive consuetudine moniti non desistant, ad pœnam Aurelianensis concilii & alterius Lateranensis procedetur.

XXVII.

Et cum sacrum Viennense concilium statuerit, ut monachi in suis sibi commissis administratio- E nibus vel prioratibus non præsumant soli habitare, sed si proventus prioratuum vel administrationum hujusmodi forte non suppetant, duobus aliis vicinioribus locis, ad eorum monasteria pertinentibus, vel ipsorum monasteriorum officiis, aut inter se invicem, prout erit commodius, cum consensu & consilio abbatum, per locorum ordinarios uniantur: nos illud Viennensis concilii tam salubre tamque providum statutum observari præcipimus.

Ad hoc statuimus, quod moniales, cujuscumque ordinis existant, morantes in prioratibus, qui non sunt idonei ad confovendam reforma-

tio-

ANNO CHRISTI 1528.

tionem, & conventum custodiendum, neque ad A id forte redditus eorum suppetere possunt: remittantur ad abbatiam seu monasterium, unde hujusmodi prioratus dependent. Redditus autem prædictorum prioratuum applicentur abbatiæ, vel monasterio, ubi etiam pro mensura augmenti augeatur numerus religiosarum. Ex ordinatione autem episcopi providebitur de servitio competenti in prædicto prioratu celebrando per presbyterum sæcularem: cui de consensu religiosarum, per eumdem episcopum congrua portio assignabitur.

De revocatione religiosarum, in aliena diœcesi existentium.

Et quoniam sunt aliqua monasteria sita extra provinciam nostram, a quibus dependent prioratus, infra limites provinciæ nostræ constituti, rogamus diœcesanos locorum, ut re- B ligiosas illorum prioratuum advocent ad suas abbatias, seu monasteria: offerentes, quod nos & suffraganei nostri etiam curabimus modo consimili ad abbatias nostrarum diœcesum revocare religiosas, existentes in prioratibus extra provinciam nostram sitis, quibus insufficientes redditus esse nobis constiterit.

XXVIII.

Item constituimus, ut in monasteriis monialium tot instituantur moniales, quot de facultatibus eorumdem monasteriorum (reparationibus ecclesiæ, clausuræ, & aliarum regularium domorum, nec non & processuum C expensis deductis) commode & sine penuria sustentari possint. A quibus pro ingressu, aut receptione, nihil prorsus prætextu consuetudinis, aut quovis alio quæsito colore, exigatur. Si qua tamen ultra eas in hujusmodi monasteriis se recipi petat, id non interdicimus, dummodo congruam secum afferat pensionem, qua cum ceteris religiosis numerariis alatur. Non tamen in locum numerariarum succedat: sed decedentibus numerariis aliæ novæ & pauperes subrogentur.

De statu regularium, cap. Periculoso, in 6.

Provideant etiam episcopi, ut illud salubre ac frugiferum decretum, incipiens, Periculoso, in eo præsertim, quod continet de clausura perpetua monialium, servetur, ac D perpetuo custodiatur. Nihil enim magis officit regulari monialium disciplinæ, spiritualique profectui, quam reseratis claustri septis, portisque pro cujusque earum nutu patentibus, frequens & licentiosa extra monasterium evagatio, & tamquam ruptis obicibus, dissoluta ac insolens ultra metas conventus eruptio. Siquidem exinde dedecorosa enascitur earum cum laicis personis tam viris quam mulieribus conversatio: & præter cetera salutis animarum detrimenta, ingens in præcipiti pendentis earumdem castitatis periclitatio.

XXIX. E

Cum autem ea, quæ ad certum usum pium sint largitione fidelium destinata, non debeant in alium usum converti: præcipimus, juxta concilium Viennense, xenodochia, leprosarias, eleemosynarias, & alia hospitalia, quocumque nomine censeantur, visitari & reformari per eos, ad quos id de jure statutove in locorum fundatione apposito, vel ex consuetudine præscripta, aut privilegio sedis apostolicæ spectat & pertinet. Gubernatio vero viris providis & discretis ac boni testimonii committatur: qui instar tutorum & curatorum præstare juramenta, ac de locorum ipsorum bonis inventarium conficere, & ordinariis seu locis illis, quibus subsunt loca hujusmodi, vel deputandis ab eis, annis singulis de administratione sua teneantur reddere rationem: volentes quod hæc in provisione seu commissione, quæ fiet de eisdem hospitalibus, exprimantur.

XXX.

Cum ex multiplicatione confratriarum sæpe monopolia oriri contingat, & quæ in usus pios consumenda sunt, in crapulam converti videantur: siquidem dies festos confratriarum, non aliter se confratres digne celebrare putant, nisi comessationibus & ebrietatibus deserviant: sacro approbante concilio, sub pœna excommunicationis inhibemus: ne aliqui, cujuscumque status extiterint, confratrias erigere, & de novo instituere, sine episcoporum expresso consensu & approbatione, audeant. Antiquas autem, quas per episcopos institutas aut aliter approbatas fuisse constiterit, toleramus. Omnem baculorum delationem, confratribus & aliis quibuscumque, tam extra quam intra ecclesiam, nec non conventiculares comessationes, maxime diebus festis illarum confratriarum, & ex denariis earumdem fiendas seu solvendas, sub prædictis pœnis prohibentes.

Ordinamus insuper, quod quantum ad antiquas confratrias attinet, teneantur confratres, seu procuratores, infra sex menses a die publicationis præsentium, afferre diœcesanis, eorumve officialibus aut vicariis, statuta, si qua habeant: & eosdem diœcesanos instruere de modo & forma quam in eis servant; de quantitate redditmany, & in quos convertant usus; ut sic, justitia mediante, quod super his opportunum fuerit statuatur, omniaque ad sobrietatem & modestiam revocentur. Alioquin, elapsis sex mensibus, ad earum annullationem procedatur.

De calicibus & cappis ecclesiæ non deferendis in festo confratriarum per laicos.

Eisdem confratribus & aliis delationem calicum, vasorum, & capparum ecclesiasticarum, prohibemus. Injungentes de suffraganeorum nostrorum consensu, sacerdotibus & aliis per provinciam nostram constitutis, ne ipsas deinceps concomitentur, aut illis deserviant. Exnunc autem juramenta quæ solent præstare in ingressu omnino reprobamus & cassamus: prohibentes ne deinceps juramenta super observatione statutorum prædictarum confratriarum, aut præstentur, aut exigantur. Et etiam, ubi confratriæ erunt permissæ, volumus quod ab invitis pro egressu nihil exigatur.

Confratriarum provisores, procuratores, seu magistri, vel gagiatores ecclesiarum parochialium, teneantur præstare juramenta in initio officii suscepti, coram episcopis aut eorum officialibus, eliganturque singulis annis, mox reddituri de receptis & solutis rationem. Et pecuniæ, quæ supererunt, applicentur per eos vel in dium reparationis ecclesiæ, aut curam seu alimoniam pauperum, aut alios pios usus, prout episcopus arbitratus fuerit.

XXXI.

XXXI.

Insuper, ne quis per excommunicationem, quam pro præcipuo mucrone ecclesia habet, a fidelium communione ex levi causa innodetur; sacro approbante concilio prohibemus, quatenus de cetero nullæ excommunicationes concedantur, nisi pro gravi causa: & ea cognita, secundum formam juris; generalesque monitiones in forma malefactorum, non decernantur pro injuriis verbalibus, nisi forte atrocioribus: quarum distinctio arbitrio officialium relinquatur. Quos nihilo minus diligenter & districte monemus, ut omnino caveant ab illarum multiplicatione, ne in vilipendium & contemptum deducantur.

XXXII.

Statuimus & præcipimus, ut ad tollendas hæreses, quæ magis ac magis (quod dolentes referimus) pullulant, diœcesani juxta sacrum generale concilium, aut per se aut archidiaconos seu alias honestas personas, bis in anno, aut sæpius, si res ita postulaverit, parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeant: & ibi tres aut plures boni testimonii viros, vel etiam, ubi opus fuerit, totam viciniam, jurare compellant, si quos ibidem hæreticos, vel aliqua occulta conventicula celebrantes, vel a communi conversatione fidelium dissidentes, sciverint: & quos sciverint episcopis, seu eorum officialibus, indicare. Qui vero ex his juramenti religionem obstinatione damnabili respuentes jurare forte noluerint, hoc ipso tamquam suspecti de hæresi reputentur, & contra eos tamquam hæreticorum fautores procedatur. Qui autem sic indicati fuerint, nisi se ab objecto crimine purgaverint, vel si post purgationem in pristinam lapsi fuerint perfidiam, canonice puniantur.

XXXIII.

Quia hæreticorum mos est non solum sacram scripturam convellere, ac relicto vero sensu ad suam phantasiam contorquere: sed & sacros libros transferre, & in eisdem libris ac sacrorum doctorum, scholia quædam & annotationes marginales, sed depravatas adjicere, quo eam, quam pollicentur, libertatem ob oculos obtrudant simplicium, eosque fallacibus errorum involucris quasi tenaci visco involvant, & in errorum labyrinthum conjiciant. Inde est quod hujus sacri concilii auctoritate, ac de consensu suffraganeorum nostrorum, prohibemus, ne deinceps per provinciam nostram imprimantur libri sacri aut sanctorum doctorum, qui vel de fide aut moribus ecclesiasticis habeant tractatum, sine nostra suffraganeorumque nostrorum per suas diœceses speciali auctoritate & permissione. Contra facientes ipso facto sententiæ excommunicationis subjaceant.

Et si qui sint tales libri seu in provincia seu alibi impressi, prohibemus sub eadem excommunicationis pœna, prædictos libros vendi vel publicari, sine nostra (ut prius) suffraganeorumve nostrorum permissione. Adjicientes sub prædictis pœnis, quod eisdem libris non adjiciantur annotationes marginales quæ hæresim

A sapiant, aut scandalosæ sint, ac piarum aurium offensivæ.

XXXIV.

Verum quia intelleximus libros nonnullos, scriptos lingua vernacula, & impios & scandalosos, per nostram provinciam enchiridii more, a quibusdam circumferri, & a laicis, pueris, ac mulieribus, interdum publice, aliquando occulte legi; qui etsi forte incertos habeant auctores, nemini tamen dubium est eos ex materia operis ab hæreticis & perditionis magistris prodiisse: de fratrum & coepiscoporum nostrorum consilio & consensu præcipi-
B mus sub excommunicationis pœna omnibus & singulis, cujuscumque status, conditionis aut sexus, ut si quos habuerint libros, fidem aut mores concernentes, a viginti annis citra in vulgari seu Latino sermone editos, eosdem ad diœcesanum suum confestim deferant: ut cum ab eo aut ejus vicariis & commissis visi fuerint sedulo & examinati diligenter, eorumdem librorum vel interdicatur vel permittatur lectio. Quorum quidem librorum, seu jam impressorum, sive posthac imprimendorum, si lectio permissa fuerit, addatur eisdem libris decretum episcopi, quo significet per se aut alios doctos & approbatos viros seipsum examinationem diligentem fecisse, ac tunc demum
C eorum publicationem permittere. Volumus autem hoc præsens tam utile tamque salubre statutum per singulas parochias provinciæ nostræ ter aut quater in anno publicari.

XXXV.

Invidens semper humanæ saluti zizaniorum sator diabolus, quod in agrum dominicum per se directe non potest, id nonnunquam per suos, quos possidet, cupiditatis igne succensos, exquisitis modis efficere conatur. Siquidem dum nonnulli prædicatores, quæstores, vel falso nonnunquam simulatæ religionis habitu subintrant, prædicationis officium, cir-
D cumventis parochialibus presbyteris, usurpant, novas doctrinas, & sæpenumero hæreses, apud rudem plebeculam disseminant. Et benevolentiam vulgi captantes administratoribus tam ecclesiasticis quam sæcularibus detrahunt, subditos suis majoribus rebelles & penitus inobedientes reddunt: plantare fingentes destruunt, seditiones excitant, scandala immittunt. Et dum quem venantur, quæstum fuerint assecuti, continuo recedentes, anxias suorum auditorum animas, promissæ sibi salutis spe vacuas, sed & variis expositas periculis, relinquunt errorum laqueis multiplicibus involutas. Nos ergo talibus viam, quantum cum Deo possumus, præcludere cupientes, præci-
E pimus omnibus & singulis suffraganeis nostris, ne ullos, cujuscumque status, ordinis vel conditionis existant, prædicatores, quæstores, religiosos seu sæculares, extraneos sive diœcesanos, quavis occasione, seu causa, ad officium prædicationis in ecclesiis per suas diœceses constitutis, permittant, tolerentve: nisi ab ipsis suffraganeis, eorumve vicariis, approbati, & ad hoc nominatim missi extiterint. *Quomodo enim*, secundum apostolum, *prædicabunt, nisi mittantur?* Et veritas ipsa dicit in evangelio: *Rogate dominum messis ut mittat operarios in messem suam*. Proinde suffraganei nostri Rom. 10. Matth. 9.

ANNO CHRISTI 1528.

stri nullos ad prædicandum mittant, nisi viros A ætate maturos, moribus graves, & in sacris literis sufficienter eruditos.

Eosdem etiam suffraganeos admonemus, ut si per se aut alios probos ac delectos viros prædicare voluerint, evangelium Christi sincere populo annuntient & prædicent. Imitentur vestigia Christi, præcipientis apostolicis viris: *Prædicate evangelium omni creaturæ*. Et iterum: *Docete omnes gentes servare quæcumque mandavi vobis*. Cessent in sanctis illis concionibus profanarum legum minime necessariarum citationes: poetarumque auctoritates supervacaneæ, subtilium quæstionum, & plerumque futilium, inanes allegationes. A ridiculis etiam histrionicisque sermonibus abstineant. B

Matth. 16. Matth. 28.

XXXVI.

Sint prædicatores, juxta Gregorium, in verbo discreti: ne vel tacenda proferant, vel dicenda reticeant. Prædicent rursus sacrum evangelium: innitantur interpretationibus sacrorum doctorum. Instruant populum ad observationem præceptorum Dei, ut fidem inconcusse teneant: atque omnibus mandatis Dei & ecclesiæ pareant, nec ab ejusdem ecclesiæ decretis & sanctionibus devient.

Sint etiam prædicatorum sermones casti & examinati, ad amorem Dei populum trahentes, detestentur vitia concionatores verbi divi- C ni, alliciantque auditores ad amplexus virtutum. Habeant præ oculis pro scopo honorem Dei & profectum animarum, nihil ad gloriam & ostentationem faciant, non quæstui sint intenti, aut vindictæ appetentes.

Quod si secus fecerint, aut si populum more scurrarum vilissimorum, dum ridiculas & aniles fabulas recitant, ad risus cachinnationesque excitaverint: aut, quod deterius est, si prælatis ecclesiæ, principibus, sacerdotibusque detraxerint, ac tandem populum ab obedientia superiorum retraxerint; eumdemque absolutione decimarum ac aliorum, ad quæ jure divino & positivo sunt omnes obstricti, abalienaverint: nos volumus tales tam ineptos & D perniciosos concionatores ab officio prædicationis suspendi, & a suis superioribus pro modo & mensura excessus acriter puniri. Per præsens tamen statutum non intendimus derogare Clementinæ, Dudum.

De prohibendis & puniendis ineptis prædicatoribus.

XXXVII.

Nos præterea cupientes animarum periculis, quantum cum Deo possumus, consulere, volumus omnes & singulos intelligere, quod illi soli Mendicantes habent potestatem absolvendi, qui primum per suos provinciales custodes, ministros, priores, guardianos, aliosve eorumdem Mendicantium prælatos, electi fuerint tamquam sufficientes & idonei, vita probati, discreti, modesti atque periti; inde suffraganeis nostris in suis diœcesibus per præfatos Mendicantium prælatos præsentati, qui ab eisdem episcopis ad audiendas confessiones sint commissi. Qui sic electi, præsentati, deputati, seu commissi, juxta canones conciliares, & Romanorum pontificum decreta, confessiones sibi confiteri volentium libere audire possunt, imponere pœnitentias salutares, & beneficium absolutionis impendere. Declaramus autem non competere Mendicantibus sic deputatis & com- E missis, in absolvendo ampliorem potestatem, quam curatis vel parochialibus sacerdotibus est a jure concessa: nisi forsan eis ecclesiarum prælati, uberiorem in hac parte gratiam specialiter duxerint faciendam. Guardianos autem, custodes, & alios fratrum Mendicantium præfectos, hortamur in domino, ut in ecclesiarum suorum conventuum loco ad legendum aptiore chartam præsentatorum suorum nomina continentem statuant: quatenus qui volent Mendicantibus confiteri, videant prius si sint de nominatorum & approbatorum numero, alias absolutos se non fore intelligant.

XXXVIII.

Quoniam abbates nonnunquam attentant munus confirmationis conferre, idque vendicant ex consuetudine præscripta ad se pertinere: nos attendentes hanc impositionem manuum a Christo primum institutam, & ab apostolis receptam, solis episcopis (qui apostolorum sunt successores) reservatam, consuetudinem hujusmodi (quæ potius corruptela dicenda est) reprobamus. Quod si qui sint qui contendant sibi competere hanc facultatem ex privilegio, volumus quod, cum primum fuerint requisiti a suffraganeis nostris, de privilegio fidem facere teneantur. Et idem statuimus observandum, quantum ad illos qui calicum consecrationem attentant.

XXXIX.

Sane cum matrimonium a Deo rerum omnium conditore in paradiso & in statu innocentiæ institutum fuerit, sitque, teste apostolo, sacramentum: proinde cum magna reverentia ac devotione suscipiendum, utpote in quo (sicut & in reliquis sacramentis) gratia conferatur: prohibemus ne in sponsalibus aut nuptiali benedictione fiant risus, cachinnationes, aut alia ridicula verba enuntientur. Quinimo moneantur affidati, quatenus jejuni, contriti, & confessi, ac cum multa reverentia ad hoc sacramentum accedant. Illum quoque abusum, qui invaluit in quibusdam partibus, ut benedictio nuptialis & missa celebrentur statim post mediam noctem, tollimus & amputamus: statuentes, quod talia deinceps non fiant, nisi post ortum solem ac illucescentem diem. Siquidem exemplo pernicioso interdum compertum est, solemnitates hujusmodi nuptiales sic in latebris & occulto factas clandestinis matrimoniis viam aperuisse, & occasionem dedisse contemnendi tam excellens sacramentum, & lascivias ac spurcitias quasdam committendi.

Ephes. 5.

Benedictionem nuptialem & missam solum in die celebrari debere.

Sed cum ex clandestinis matrimoniis gravia eveniant in dies scandala ac pericula, volumus omnes contrahentes, consulentes, scienter interessentes, auxiliantes, & adjuvantes sententiæ excommunicationis ipso facto subjacere.

De clandestinis matrimoniis non attentandis.

XL.

Et ut nihil sine discretione in ecclesia Dei fiat, expediens & rationabile visum est, propter lascivas imagines & veritati scripturæ non convenientes, si in posterum, præcedente episcopi aut commissi ejus judicio & visitatione, imagines in ecclesiis collocentur.

Ex

ANNO CHRISTI 1528.

Ex multorum fida relatione didicimus, simplicem populum aliquando levi assertione miraculorum ad unum & alterum locum populariter concurrisse, candelas & alia vota obtulisse. Ut igitur credulæ simplicitati nobis commissæ plebis consulamus, & novis impudentibusque hominum mente corruptorum ad quæstum occasionibus obviemus; sacro approbante provinciali concilio, districte prohibemus, ne quis posthac miraculum de novo factum prætendat: neve intra aut extra ecclesiam, titulum, capellam, aut altare prætextu novi miraculi erigat, aut populi concursum in miraculi gratiam & venerationem recipiat: nisi prius loci episcopus de negotio quid sentiendum tenendumque sit causa cognita decreverit.

Concilii postrema conclusio.

Et quia parum esset jura & statuta condere, nisi essent qui ea tuerentur & executioni demandarent, idcirco volumus, statuimus, & ordinamus sub pœnis ante dictis, omnia & A singula supra scripta, sic, ut præmittitur, in dicto sacro provinciali concilio decreta, statuta & ordinata, per omnes suffraganeos nostros in suis synodis intimari & publicari, illaque in futurum inviolabiliter observari, executionem hujusmodi pœnarum eisdem nostris suffraganeis tenorem præsentium committentes. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præsentes literas, seu præsens publicum instrumentum, decreta & statuta nostra in se continentes, sive continens, exinde fieri, & per notarios publicos subscriptos, dicti provincialis concilii scribas, seu * graffarios, signari & publicari, sigillique nostri jussimus & fecimus appensione communiri.

* grafiarios.

B Datum & actum Parisiis, quoad præmissorum conclusionem & definitionem, nobis in eodem concilio præsidentibus in domo solitæ habitationis nostræ, sub anno domini millesimo quingentesimo vigesimo octavo, indictione secunda, die vero nona mensis Octobris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Clementis divina providentia papæ septimi anno quinto.

ANNO CHRISTI 1533.

** CLEMENTIS PAPÆ VII.

Ad Christianissimum Francorum regem Franciscum primum epistola de indictione concilii generalis anno 1533. ex commentario rerum ad concilium Tridentinum spectantium.

Carissime in Christo fili noster, salutem & apostolicam benedictionem.

SUPERIORE biennio, sicut tua majestas recordari potest, cum serenissimum Cæsarem, quamquam pro sua inclyta pietate omnia conatum, tamen in conventu Augustano nihil remedii ad hæresim Lutheranam in Germania tollendam, præ illorum obstinatione afferre potuisse audiremus: solumque concilii generalis remedium a nostris prædecessoribus in casu simili usitatum, & ab ipsis Lutheranis postulatum superesse videremus; habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. Romanæ ecclesiæ cardinalibus matura deliberatione, ad ipsius concilii generalis indictionem in D Italia & loco ad hoc commodiore celebrandi devenire intendentes, id tuæ majestati, sicut Cæsari, & ceteris principibus significandum communicandumque duximus, eamque nostris literis fuimus hortati, ut tam sancto & necessario operi pro tua pietate, & Christianissimi titulo, proque tuorum majorum perpetua consuetudine favere, causamque sanctæ fidei cum tua, si fieri possit, præsentia, aut saltem oratoribus tuis, tuique regni prælatis adjuvare & tueri, & in hoc te & illos interim præparare pro communi officio velles. Postea vero ea actione nostra per apparatus Turcarum primo perturbata, & deinde per eorum in Hungariam & Germaniam irruptionem prorsus interrupta, E suspensisque propterea omnium principum Christianorum animis, toto hoc interjecto tempore de ea re silere coacti fuimus. Nunc autem ipsis hostibus Dei benignitate repulsis, cum serenissimus Cæsar nobiscum Bononiæ congressus inter cetera publice salutaria hoc quoque de indicendo generali concilio nobiscum egerit, illudque C non solum a Lutheranis ut antea, sed a ceteris Germanis principibus & civitatibus in proximo Ratisponensi conventu flagitatum, seque omnem operam suam, cum apud nos, tum apud reges & potentatus ceteros in id pollicitum fuisse dixerit: nos sane non solum Christiana caritate, sed etiam nostri debito muneris, quod a Deo omnipotente accepimus, astricti, ne tot animas in illa hæresi periclitari, quantum a nobis præstari poterit, ulterius sinamus, nostras partes, nostrumque officium in principibus omnibus ad ipsum concilium adhortandis tunc susceptum a nobis, terrore immanissimi hostis interruptum resumere continuandum censuimus, ut sanctæ religioni tantis erroribus illic implicitæ succurramus, & cum vetere pietate tranquillitatem & quietem illi inclytæ nationi tam valido Christianitatis membro restituamus. Quamobrem te, fili noster in Christo carissime, qui primus ab ipso Cæsare serenissimoque fratre ejus affinibus tuis jam in hoc unanimiter concordibus ad ejusdem concilii generalis convocationem pie consentire, illudque cum tua, si fieri poterit, præsentia, aut saltem cum oratoribus tuis, & tui regni prælatis, sicut antea tuæ majestati scripseramus, juvare & tueri, ac te & illos interim ad hoc præparare, & de tua super hoc voluntate, quam non nisi te dignam speramus, ad nos perscribere quamprimum velis, ut cum Cæsaris, ac tuo, & Romanorum regis, ceterorumque principum ac potentatuum ad quos scribimus, & quorum neminem tua majestate accedente defecturam confidimus, unanimi voto & consensu ad indictionem ipsius concilii commodiore loco celebrandi, sicut & tunc tuæ serenitati scripsimus, adjutore domino devenire possimus. Quemadmodum hæc plenius & diffusius noster apud te orator tuæ sere-

ANNO CHRISTI 1533.

ſerenitati coram explicabit. Datum in civitate noſtra Bononia ſub annulo piſcatoris, die 2. Januarii, anno 1533.

"** *Reſponſum Franciſci I. regis Francorum Chriſtianiſſimi ad Clementem VII. Romanorum pontificem.*

BEATISSIME pater, redditæ ſunt nobis tuæ literæ, quibus tuam mentem ſignificas in concilio Chriſtianorum cogendo: Deo gratias, quod tam pie tua ſanctitas ſit animata, ad hoc præſertim tempore, cum palam ſit omnibus illud cogi, ſi unquam alias, eſſe neceſſe. Quod ad nos attinet, non eſt cur magnopere de hac re urgeri, vel tua ſanctitate teſte, debeamus, quum jampridem quid haberemus animi plane indicaverimus, videri ſcilicet operæ pretium fore, ut tum rite, tum etiam de eorum quorum intereſt voluntate, eo loci ejuſce rei gratia conveniatur, ubi omiſſis A rebus profanis de cauſa religionis tractetur, decidaturque; nemo ut poſtea exiſtat, qui iis fidem abroget, quæ in eo conventu definita invenientur. Hoc tam pio inſtituto nihil eſt quod pro ſingulari noſtra in rempublicam Chriſtianam devotione nobis nec prius poſſit nec antiquius videri. Beatiſſime pater, Deus optimus maximus ſanctitatem tuam in recta ſanctæ eccleſiæ adminiſtratione diu præſtet incolumem. Pariſiis die 17. menſis Februarii 1533.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S.I.

"** Eodem anno Chriſti domini MDXXXIII. celebratum fuiſſe Viennæ Allobrogum provinciale concilium præſide Petro Palmerio Viennenſi archiepiſcopo accepi- B mus necdum tamen videre illud typis excuſum hactenus licuit, neque apparet cum noviſſimis Galliæ conciliis Ludovici Odeſpun de la Meſchiniere cura ac ſtudio anno 1645. uno ſimul volumine publicatis. Quod vero ad Polonienſia attinet, ſatius eſſe arbitratus ſum de iis ſeorſim tractare, aut eruditi cujuſpiam Poloni induſtriam in rebus patriæ ſuæ accuratius enucleandis expectare.

ANNO CHRISTI 1534.

VITA
PAULI PAPÆ III.

PAULUS III. ante Alexander nominatus, C natione Romanus, ex nobili Farneſiorum familia genitus, optimis diſciplinis Florentiæ inſtructus, multiſque egregiis animi dotibus exornatus, poſt res multas præclaræ geſtas, juxta illud quod dicere ſolebat:

Paulus quando pontifex factus. Res geſtæ Pauli papæ.

Confectum ſenio melior fortuna ſequetur.

ex cardinali creatus eſt pontifex tertio Idus Octobris, anno Chriſti 1534. tempore Caroli quinti imperatoris. Initio pontificatus præter Alexandrum Farneſium & Guidonem Aſcanium nepotes ſuos, Bembum, Sadoletum, alioſque viginti eminentis doctrinæ & ſingularis prudentiæ viros in numerum cardinalium elegit. Henricum VIII. Angliæ regem, quod legitima uxore repudiata aliam duxiſſet, multa- D que alia contra publicam eccleſiæ pacem & dignitatem perpetraſſet, regno regiiſque inſigniis ſpoliavit. In expeditionem Tunetanam Cæſari duodecim triremes duce Virginio Urſino tranſmiſit. Ut vero ardens ſuum de republica Chriſtiana & Cæſare bene merendi deſiderium oſtenderet, univerſæ claſſi benedicturus, eique læta ac fauſta precaturus, Centumcellas profectus fuit. Carolum Cæſarem inſigni victoria obtenta in Africa revertentem, magna cum gratulatione Romæ excepit, eumque ad pedum ſuorum oſcula admiſit. Ejuſdem Cæſaris rogatu, ad tollenda de religione diffidia, erroreſque qui ſenſim univerſam Germaniam pervadebant, convellendos, concilium Mantuæ anno E ſequente 1537. celebrandum indixit: verum certis de cauſis idem poſtea Vicentiam tranſtulit. Turcis Dalmatiam ferro & flamma vaſtantibus, ſolennes ſupplicationes indixit, quas ipſe nudis pedibus obivit; miſſiſque ad omnes principes legatis rogavit, ut conſociati in capitalem & juratum Chriſtiani nominis hoſtem arma arriperent. Interea Petrum Laiſium eccleſiaſtici exercitus ducem creavit, Urbem mœnibus cinxit, initoque fœdere cum Cæſare & Venetis inſtructiſſimam claſſem contra Turcas infeliciter emiſit. De Carolo & Franciſco rege conciliandis diu fruſtra laboravit. Romam reverſus nuptias inter Margaritam Auſtriacam, & Octavium nepotem, quem Camerini ducem jure beneficiario creaverat, celebravit: Peruſinos, qui ob auctum ſalinarum vectigal defecerant, armis perdomuit. Cæſari ad Algerianam expeditionem trajecturo apud Lucam occurrit, atque cum eo de celebrando univerſali concilio, aliiſque reipublicæ Chriſtianæ negotiis communicavit. Quod cum pontifex Tridenti celebrandum indixiſſet, ob peſtem graſſantem & ingruentia bella Bononiam tranſtulit. Cumque de pace & concordia inter Carolum imperatorem & Franciſcum Gallorum regem ſæpe fruſtra laboraſſet, tandem hujus cauſa publicas ſupplicationes indixit, & quod per ſe non poterat, Dei auxilio adjutus, poſt multorum annorum ſæviſſima bella tandem impetravit. Cumque ob cauſas prædictas concilium nonnihil diſtractum eſſet, veritus Cæſar ne tardius quam expediret concilium religionis negotium abſolveret, quibuſdam negotium dedit conſcribendæ cujuſdam formulæ (quæ paſſim dicebatur Interim, ſive Interreligio) qua per Germaniam uſque ad concilii definitionem uterentur: miſſam ad ſe concordiæ formulam pontifex reprobavit. Societatem nominis Jeſu, quæ auctore Ignatio Loyola nobili Hiſpano inſtituta eſt, quæque orientales populos convertit, & hæreſin Lutheranam prope exſtirpavit, magno totius eccleſiæ catholicæ applauſu & emolumento comprobavit & confirmavit. His omnibus rite peractis obiit IV. Idus Novembris anno domini 1549. cum ſediſſet annos 15. & dies 28. ſepultus eſt in baſilica ſancti Petri.

Obitus Pauli.

CON-

CONCILIUM COLONIENSE I.

PROVINCIALE, AUCTORITATE

Hermanni archiepiscopi (qui postea in hæresin lapsus est) pro reformatione clericorum, & cæremoniarum ecclesiæ, celebratum anno domini MDXXXVI. tempore Pauli papæ III. & Caroli V. imperatoris.

INDEX TITULORUM PRINCIPALIUM, A ac capitulorum concilii provincialis Coloniensis I. anno MDXXXVI. celebrati.

PARS PRIMA.

DE MUNERE EPISCOPALI.

Officium episcopi, post verbi prædicationem, consistit potissimum in impositione manuum, & visitatione ecclesiarum.

I. *De impositione manuum, quæ est ordinum ecclesiasticorum collatio, ac institutio ministrorum.*
II. *Ad certum titulum ecclesiæ ministros canonice deligendos ordinandosque.* B
III. *Manum nemini cito imponendam.*
IV. *Humani affectus & venalitas in beneficiis ecclesiasticis, execrabiles.*
V. *Beneficia ecclesiastica, priusquam vacent, nemini promittenda.*
VI. *Dignis tantum beneficia esse conferenda.*
VII. *Idoneos tantum in prælatos eligendos.*
VIII. *In eligendo, ætas, mores, literatura & facer ordo, spectanda.*
IX. *Electionem sinceram esse oportere.*
X. *In confirmatione electionis, quæ expendenda.*
XI. *Per patronos idoneos præsentari oportere.*
XII. *Quid incumbat archidiaconis.*
XIII. *Aliquot abusus officialium inter visitandum corrigendi.* C
XIV. *Omnes qui de beneficiis disponunt, sui officii admonendi.*
XV. *Moderatio patronos laicos respiciens.*
XVI. *De officio vicariorum in pontificalibus.*
XVII. *Quid episcopis potissimum curandum sit.*
XVIII. *De ætate ordinandorum.*
XIX. *Testimonium vitæ ac doctrinæ per initiandos sacris, exhibendum.*
XX. *De eruditione ordinandorum inquirendum.*
XXI. *Videndum quo affectu ad ordines accedatur.*
XXII. *Quanto temporis spatio ante majorum ordinum receptionem initiandi se præsentare debeant. Item & quid initiandi tum secum allaturi sint.*
XXIII. *Quale testimonium afferendum.* D
XXIV. *Die Mercurii proxima ante susceptionem ordinum, examinandi qui initientur sacris.*
XXV. *Neminem ab examinatione immunem esse oportere.*
XXVI. *Cujus admonendi sint pridie ordinationis initiandi sacris.*
XXVII. *In minoribus ordinibus conferendis, quæ cura adhibenda.*
XXVIII. *Ab initiandis nihil exigendum.*
XXIX. *Literæ dimissoriæ nulli temere concedendæ.*
XXX. *Tituli ordinandorum diligenter discutiendi.*
XXXI. *Peregrini clerici quomodo admittendi.*
XXXII. *Odiosa beneficiorum pluralitas in una eademque persona.*
XXXIII. *Dispensationes inspiciendæ, ut occurratur abusibus.*
XXXIV. *In resignationibus ac permutationibus beneficiorum, quæ cura adhibenda.*
XXXV. *Præstat paucos esse bonos, quam multos inutiles sacerdotes.*
XXXVI. *De visitatione ultimo loco dicendum.*

PARS SECUNDA.

I. *De officio privato ac publico, vitaque ac moribus clericorum generatim.*
II. *Unde clerici appellatio derivata.*
III. *Clericum suo officio intentum esse oportere.*
IV. *Duplex clericorum ministerium.*
V. *Biblia a clericorum manibus nunquam deponenda.*
VI. *De horariis precibus in dies perlegendis, & reformandis breviariis.*
VII. *Pro cujuslibet affectu non facile novandum quid in ecclesiastico officio.*
VIII. *Quo affectu horarias preces persolvere oporteat.*
IX. *Summa devotione missæ sacrum celebrari oportere.*
X. *Arguuntur, qui polluta mente ad altare domini accedunt.*
XI. *Revidenda missalia ac breviaria.*
XII. *Quæ omitti aut decurtari vel organorum vel cantorum concentu haud debeant.*
XIII. *Quemadmodum missa legenda.*
XIV. *Quid post elevationem eucharistiæ agendum.*
XV. *Organorum melodia quemadmodum temperanda.*
XVI. *Singulis dominicis diebus, quæ ipsis peculiaria sunt, officia dicenda.*
XVII. *Confessio, missæ preambulum, devote recitanda.*
XVIII. *Cur sacerdos in altari ministrum habeat.*
XIX. *Omnis cultus divinus summa cum veneratione peragendus.*
XX. *De vita ac moribus clericorum.*
XXI. *Ob quam causam clerici male audiant, ac puniantur.*
XXII. *Præcipuæ causæ omnis mali tres.*
XXIII. *Ambitionem ac fastum clericali officio maxime repugnare.*
XXIV. *Omnis luxus clerico interdictus.*
XXV. *Clerico non licere vel cauponem agere, vel tabernas, nisi necessitatis causa, intrare.*
XXVI. *Habitus seu exterioris corporis cultus modestia, a clericis exigitur.*
XXVII. *Mali exempli est, sacerdotem se venditare in capellanum delicato laico, aut muliercula.*
XXVIII. *Suspecta mulierum cohabitatio clericis interdicta.*
XXIX. *Avaritia in clero execrabilis.*

XXX. Honesto artificiolo victum quærere clerico licet. A
XXXI. Clerici ne mercatores sint, multo minus feneratores.
XXXII. Damnantur clerici superstitiosi, scurræ, curiosi ac leviculi.

PARS TERTIA.

I. De metropolitanis, cathedralibus, & collegiatis ecclesiis, & in his ministrantibus.
II. De officio decanorum.
III. De officiis in ejusmodi ecclesiis ministrantium, generatim.
IV. De canonicorum vita & officio.
V. Quemadmodum preces horariæ, aliæque divinæ laudes, decantandæ. B
VI. Inter sacra nihil ne cogitandum quidem, quod Dei aut ecclesiæ oculos offendat.
VII. Decani templi summi potestas in prævaricatores.
VIII. Quem oporteat esse vestitum ministrantium in hisce ecclesiis.
IX. Decani undique advigilabunt.
X. Ante omnia vero, ut canonici sacris adsint.
XI. Vicarii, ut divinis laudibus decantandis intersint, adigendi.
XII. Ad personalem residentiam cogendi, quibus hæc per fundationes beneficiorum est imposita.
XIII. Lucri tantum causa sacris adesse non oportere. C
XIV. Capitulæ disciplinæ qualiter observanda.
XV. Officium decani in rebelles.
XVI. Contentiosi ad pacem & concordiam per decanum & capitulum revocandi.
XVII. Pœna adversus contentiosos pertinaces.
XVIII. Quo tempore capitulorum quotidianorum conventus observandi.
XIX. Volumina statutorum revidenda.
XX. In capitulis a juramentorum facili exactione temperandum.
XXI. Inter visitandum, de moderandis annis, qui expectantiæ appellantur, videndum.
XXII. Non oportere a canonico recens admisso pecuniam statutariam duplicatam ob antecessorem exigi. D
XXIII. Communi necessitati ecclesiæ, communi contributione consulendum.
XXIV. Tribunalia extra templa collocanda.
XXV. Optandum, ut deambulationes in hisce ecclesiis prohiberi possint.
XXVI. Theatrales ludos non inferendos templis.
XXVII. Cujusdam abusus abrogatio.
XXVIII. Processionum collegiatarum ecclesiarum, quæ ad majorem fiunt, moderatio.
XXIX. De processionibus non abrogatis.
XXX. Quomodo ad anniversaria episcoporum in majori ecclesia conveniendum sit.
XXXI. Minora ministeria idoneis committenda, ac decenter peragenda. E

PARS QUARTA.

I. De parochis, ac eorum vicariis, aliisque verbi ministris.
II. Qui admittendi.
III. Orandus Deus, ut mittat operarios in messem suam.
IV. Unde dignoscere oporteat pseudoecclesiastas
V. Soli auctoritate ordinaria comprobati, ad verbi ministerium admittendi.
VI. Quod ordinarii verbi ministri sunt legitimi parochi & illorum vicarii, modo tamen hi examinati prius & admissi sint.
VII. Fratres mendicantes quatenus admittendi.
VIII. Quam modestiam fratres mendicantes in verbi prædicatione servare oporteat.
IX. Non ferendi, qui in jurisdictiones & potestates temere ad plebem invehuntur.
X. Abusus est, qui parocho suo officio interdicit.
XI. Fratres mendicantes his synodalibus constitutionibus erunt parentes.
XII. Decet quoque, ut fratres eatenus ordinariæ potestati subjiciantur.
XIII. De semel certo loco destinatis ac admissis, non temere retrahendis.
XIV. Qui nulla legitima auctoritate innixi, se verbi ministerio ingerunt, uti seditiosi comprimendi.
XV. Prohibentur omnes apostatæ, monachi ignoti, ac peregrini spermologi.
XVI. De Terminariis, quatenus admittendi.
XVII. Privilegiis fratrum nihil derogatur.
XVIII. Monachorum ecclesiæ per sæculare (ut vocant) presbyteros gubernandæ.

PARS QUINTA.

I. De vita ac moribus parochorum.
II. Vita ut doctrina in parocho conveniat, necessarium.
III. Pastorem, gregis exemplum esse oportere.
IV. Vitanda parocho in primis avaritia.
V. Parochi familiam irreprehensibilem esse debere.
VI. Parocho luxus omnino cavendus.
VII. Pudicitia servanda parocho.
VIII. Quæ fugienda parocho, & quæ sectanda.

PARS SEXTA.

I. De disseminatione verbi.
II. Quid parocho meditandum.
III. Fidelitas in primis in parocho requiritur.
IV. Quis sit fidelis verbi dispensator.
V. Omnis scriptura ad geminam caritatem exigenda.
VI. Summa euangelicæ prædicationis.
VII. Parocho cautissima solicitudine in prædicatione verbi utendum.
VIII. Quemadmodum sermo temperandus.
IX. Quid cavendum inter concionandum.
X. Nihil aut fabulosum, aut suspectum afferendum.
XI. Loquacitas vitanda.
XII. Quemadmodum parochum adversus hæreticos pugnare oporteat.
XIII. A scommatis & conviciis abstinendum.
XIV. In contentiosis dogmatibus, quomodo docendus populus sapere.
XV. Qualem oporteat esse parochum in reprehendendis criminibus.
XVI. Manifesta reprehensio utriusque potestatis, vitanda.
XVII. Quomodo corripiendi magistratus.
XVIII. Admonendus populus, ut oret pro magistratibus.
XIX. Notantur qui secus docent.
XX. Summa doctrinæ Christianæ in enchiridion contrahenda.

XXI. En-

XXI. *Enchiridion qua docebit.*
XXII. *Ordo concionandi quem simpliciores sequentur.*
XXIII. *Sanctorum historia quatenus attingenda.*
XXIV. *Allegoria quomodo applicanda.*
XXV. *Quomodo finienda concio.*
XXVI. *Quid recitandum finita concione.*
XXVII. *Quomodo, finita concione, populus excitandus.*

PARS SEPTIMA.

I. *De administratione sacramentorum.*
II. *Instruendus populus, quid agatur in cujuslibet sacramenti exhibitione.*
III. *Quid agatur in baptismo.*
IV. *Cujus sint admonendi susceptores infantis.*
V. *Populus docendus quid velint externa signa.*
VI. *Quomodo accedendum ad baptismum.*
VII. *Baptismus in facie ecclesia peragendus.*
VIII. *In confirmationis exhibitione quid docendum.*
IX. *Quomodo ad sacramentum confirmationis accedendum.*
X. *Cujus sint admonendi susceptores confirmati.*
XI. *De moderandis donariis, qua susceptores infantibus donant.*
XII. *Docendus populus de signis externis.*
XIII. *De sacrosancta eucharistia.*
XIV. *Quid docendus populus in hujus sacramenti administratione.*
XV. *Quibus persuasum est, utramque speciem laicum participare oportere, quomodo docendi.*
XVI. *De veneratione sacrosancta eucharistia.*
XVII. *Quomodo tantum miraculum in hoc sacramento fiat, populus docendus.*
XVIII. *Quomodo admonenda plebs, ad sumendam eucharistiam accedens.*
XIX. *Qui ad hoc sacramentum participandum admittendi.*
XX. *Quatenus alteri quam suo parocho confessus, ad eucharistiam admittendus.*
XXI. *Intra annum saltem semel communicandum.*
XXII. *Quorum admoneri populus, hoc sacramentum participaturus, maxime debeat.*
XXIII. *Docendus quoque, cur hoc sacramentum sub specie panis & vini institutum sit.*
XXIV. *Quomodo singulis dominicis diebus plebs ad audiendam missam se praparabit.*
XXV. *Docendus populus generatim quid agatur in missa.*
XXVI. *Corripiendus abusus eorum, qui ante finitam missam irreverenter discedunt.*
XXVII. *Docendus populus, quale sit missa sacrificium.*
XXVIII. *Exequia ac missa pro defunctis, quando & cum qua admonitione celebranda.*
XXIX. *Qui ad exequias evocandi.*
XXX. *De pœnitentia partibus.*
XXXI. *Prima pœnitentia pars contritio, in suggesto semper pertractanda.*
XXXII. *Neminem non ad pœnitentiam invitari.*
XXXIII. *Presbyter qui a confessionibus est, qualis esse debeat.*
XXXIV. *Quid confitentem docebit presbyter confessarius.*
XXXV. *Remedium pro ratione morbi adhibendum.*
XXXVI. *Nimis anxii quomodo tranquillandi.*
XXXVII. *Moderatio in casibus reservatis.*
XXXVIII. *Publica pœnitentia usus in ecclesiam revocandus.*
XXXIX. *Recitata confessione, quid agendum per parochum.*
XL. *In matrimonii sacramento quid agatur.*
XLI. *Quemadmodum monendi sunt, qui matrimonium contrahere affectant.*
XLII. *Matrimonium tria complecti.*
XLIII. *Pium votum & in clandestine contrahentes censura.*
XLIV. *Conjunctio conjugum in facie ecclesia peragenda.*
XLV. *Peregrinos & ignotos sine legitimo testimonio non conjungendos.*
XLVI. *In gradibus consanguinitatis & affinitatis concilium generale observandum.*
XLVII. *Ludicra tollenda.*
XLVIII. *De sacro ordine dictum esse prius.*
XLIX. *Cur adhibeatur extrema unctio.*
L. *Quomodo impendenda unctio extrema.*
LI. *A sepultura nemo, in communione decedens, repellendus.*
LII. *Quam admonitionem in sepulturis & exequiis fieri oporteat.*

PARS OCTAVA.

I. *De victu parochorum.*
II. *Parochis victus necessarius suppeditandus.*
III. *Vicecuratos, quos vocant, ex proventibus ecclesia congruam sustentationem recepturos.*
IV. *Qui ecclesias unitas habent, vicariis perpetuis portionem congruam assignare oportere.*
V. *Ubi redditus non sufficerint, quid agendum.*
VI. *Denarius consuetus, sed duplicatus, pendendus.*
VII. *Laudabilem consuetudinem Agrippina Colonia per hac non abrogari.*

PARS NONA.

I. *De constitutionibus ac consuetudinibus ecclesiasticis.*
II. *Jejunia ab ecclesia indicta reverenter observanda.*
III. *Irrisores ecclesiasticorum jejuniorum refelluntur.*
IV. *Ecclesia constitutionem caritati cedere.*
V. *Quid in jejunio potissimum spectandum.*
VI. *Redarguuntur qui quadragesima observationem contemnunt.*
VII. *Litania & rogationes cur instituta: & quomodo populus admonendus sit.*
VIII. *Processiones intra septa ecclesiarum peragenda.*
IX. *Admonendus populus, cur feria instituta.*
X. *In feriis soli Deo vacandum.*
XI. *Dies dedicationis templi extra Coloniam uno die ubique celebrandus, & quomodo sit admonendus populus.*
XII. *Cur templa & altaria consecrentur.*
XIII. *Populus docendus, quid agatur & significetur in consecratione templorum & altarium.*
XIV. *Cur benedicantur campana.*
XV. *Docendus populus, ut signatis potius quam signis inhareat.*
XVI. *Quidquid in caremoniis ad abusum spectat, caute ac diligenter cavendum.*
XVII. *Cur reconcilietur templum aut cœmeterium.*
XVIII. *Qua pollutio reconciliationem requirat.*
XIX. *Quorum sumptu & expensis reconciliatio facienda.*

ANNO CHRISTI 1536.

XX. *Immunitatem ecclesiasticam in duobus potissimum sitam esse.*
XXI. *Quemadmodum fraternitates reformandæ sint.*

PARS DECIMA.

I. *De vita ac conversatione monastica.*
II. *Neminem monachismi professione temere alligandum.*
III. *Admonendi parentes, ne liberos invitos in monasterium detrudant.*
IV. *Quo affectu monastica vita amplectenda.*
V. *In monasteriis habendus, qui doceat legem domini.*
VI. *Verbi prædicatorem in monasteriis esse oportere.*
VII. *Monachi bonæ indolis ad academias mittendi.*
VIII. *Moniales non esse alligandas, ut nulli quam suo, ut vocant, patri aut præposito confiteantur.*
IX. *Mutatam esse paulatim faciem monasteriorum, ac usurpatum hospitii jus simul cum accessu moderandum.*
X. *Visitatio monasteriorum necessaria.*
XI. *Sumptuosi monialium præpositi abrogandi, & frugales œconomi constituendi.*
XII. *In monasteriis monialium, victum ac mensam communem esse oportere.*
XIII. *De præpositis solitarie commorantibus.*
XIV. *Visitandæ domus fratrum Teutonicorum, divi Joannis Baptistæ, & Antonitarum.*
XV. *De vita & conversatione monachorum.*
XVI. *Monachorum studia atque exercitationes quales esse oporteat.*
XVII. *Monachos vagos sub custodiam revocandos.*
XVIII. *Literas privatas monacho aut monachæ, injussu abbatis, resignare non licere.*
XIX. *Canonissarum sæcularium mores reformandi.*

PARS UNDECIMA.

I. *De hospitalibus & orphanatrophiis, aliisque id genus piis locis.*
II. *In hospitalibus in primis animæ curandæ, deinde corpus.*
III. *In hospitalia qui recipiendi.*
IV. *In hospitalia pauperes ejus loci, ubi constituta sunt, potissimum recipiendos, maxime contagiosis morbis implicitos.*
V. *Mendicantibus validis hospitalia clausa, & mendicitatem interdictam esse oportere.*
VI. *Magistrorum hospitalium pravi affectus damnantur.*
VII. *Quam graviter peccent, qui ex pauperum victu se ditant.*

PARS DUODECIMA.

I. *De scholis, typographis, ac bibliopolis.*
II. *Scholæ inter visitandum repurgandæ ac instituendæ.*
III. *Apud singulas ecclesias habendus vir eruditus, qui clericos ejus ecclesiæ instituat.*
IV. *Qui huic viro victum suppeditabunt.*
V. *Quemadmodum academiæ instaurari, ac studia ali possint.*
VI. *Pium votum ad studia sublevanda.*
VII. *Decretalem Honorii tertii, quoad ejus fieri potest, renovari æquum esse.*
VIII. *Quid curandum in academiis.*

IX. *Nihil imprimendum aut vendendum, nisi revisum prius.*

PARS DECIMATERTIA.

I. *De jurisdictione ecclesiastica contentiosa.*
II. *Excommunicationis origo & præcipuus usus.*
III. *Cur passim in omnes inobedientes excommunicationis censura distringi cœperit.*
IV. *Usum excommunicationis in publice criminosos, in lucem revocandum.*
V. *Quid cavendum in decernenda excommunicationis censura.*
VI. *Excommunicatos vitandos.*
VII. *Non passim contra omnes delatos, per fiscales inquirendum.*
VIII. *Manifeste criminosi, pro quæstu nequaquam ferendi.*
IX. *Clerici gravissimorum criminum rei, secundum canonicas sanctiones puniendi.*
X. *De testamentis insinuandis, approbandis, ac exequendis.*
XI. *Bona presbyteri ab intestato defuncti, in piam causam convertenda.*
XII. *Portio quæ archiepiscopo solvitur, minime gravis.*
XIII. *Juramentorum facilis exactio, in judiciis refrenanda.*
XIV. *Formula inquirendi hæreticos, delineanda.*

PARS DECIMAQUARTA.

I. *De visitatione ac synodis archiepiscopalibus archidiaconalibusque.*
II. *Quo ordine visitatio instituenda.*
III. *Quæ ubique corrigere oporteat.*
IV. *In primis reformandos esse decanos.*
V. *Inquietos & prælatis rebelles, corripiendos.*
VI. *In monasteriis quomodo abusus percipiendi.*
VII. *In visitatione parochiarum quid agendum.*
VIII. *Habenda concio per visitatores.*
IX. *Interrogandus parochus, quo titulo ministerium gerat.*
X. *De vita, moribus, & doctrina inquirendum.*
XI. *De habitu, tonsura, ac reliquis externis videndum.*
XII. *Num hæresis quapiam serpat, diligenter investigandum.*
XIII. *Num agantur alia, quæ cum Dei & ecclesiæ institutis pugnent, dispiciendum.*
XIV. *De puerorum institutione, & hospitalium cura quærendum.*
XV. *Vitia, quibus assueverint parochiani, acriter corrigenda ac refrenanda.*
XVI. *De officio parochi inquirendum.*
XVII. *Synodus episcopalis anno bis habenda.*
XVIII. *Quid agendum in synodo episcopali.*
XIX. *De synodis archidiaconalibus ac ruralibus.*
XX. *Officiales archidiaconorum & decanos rurales, viros graves esse oportere.*
XXI. *Synodi archidiaconales antiquitatem quamdam præ se ferunt.*
XXII. *Abusus in synodorum archidiaconalium ac ruralium observatione.*
XXIII. *Inter visitandum abusus corrigendi.*
XXIV. *Procurationem suo officio recte fungentibus pendi, æquum esse.*

PARS

ANNO CHRISTI 1536.

PARS PRIMA.

DE MUNERE EPISCOPALI.

Episcopi munus in quibus consistat.

EPISCOPI munus in duobus potissimum consistit. Primum, in impositione manuum, quæ est ordinum ecclesiasticorum collatio, ac institutio ministrorum, deinde in visitatione diœceseos. Utrumque beatissimus apostolus, ad Titum dilectum filium Cretæ episcopum scribens, complectitur: *Hujus*, inquit, *rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros; sicut & ego disposui tibi*. Alterum vero idem apostolus, cum a Mileto discessum maturaret, profecturus Hierosolymam, ac certus quod amplius haud visurus esset faciem eorum omnium per quos transivit prædicans regnum Dei, vocatis illo ad se ab Epheso ecclesiæ presbyteris, apostolica vehementia inculcat, cum ait: *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Et quoniam scio*, inquit, *quod intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi; & ex vobisipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se, propterea vigilate*. Cui muneri ut ambo illa apostolici ordinis eximia luminaria, nimirum Petrus ac illius collega Paulus, satisfacerent, alter transivit & invisit universos, alter perambulavit Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta apostolorum & seniorum: nimirum non tantum verbo, sed & exemplo episcopos commonentes, ut qui speculatores in Dei ecclesia constituti sunt ac appellantur, provinciæ sibi mandatæ vigilantissime intendant, fidem, conversationem, mores, & vitam singulorum explorent examinentque, ac provideant ne alicubi quis in ea vocatione, ad quam a Deo vocatus est, torpescat.

Tit. 1.

Act. 20.

CAPITULA.

I.

IMPOSITIO manuum est ostium, per quod intrant qui ecclesiarum gubernaculis admoventur. Proinde quia ejuscemodi ostium diligenter custoditum non est, factum est, ut tanta mala quæ sentimus, agminatim in ecclesiam Dei irruperint. Hujus januæ vigilantissimi custodes fuerunt apostoli Christi, & quotquot ipsis successerunt apostolici episcopi. In primis vero divinissimus Paulus, qui dilectissimis discipulis Timotheo ac Tito ejusmodi custodiæ formulam ex professo præscribit. Porro apostoli, cum esset in locum Judæ proditoris diligendus duodecimus collega, statuerunt duos ex his viris, qui cum ipsis congregati fuerunt in omni tempore, quo intravit & exivit inter eos dominus Jesus, probatissimos, electionem alterutrius domino committentes. Ad hæc, cum essent deligendi primi illi ecclesiæ diaconi, apostoli, convocata discipulorum multitudine, dixerunt: *Considerate fratres ex vobis viros boni testimonii, plenos Spiritu sancto ac sapientia, quos constituamus super hoc opus*. Atque illi (cum placuisset hic sermo) coram omni multitudine elegerunt Stephanum, virum plenum fide & Spiritu sancto, ac reliquos sex, quos statuerunt A ante conspectum apostolorum: qui dein non temere, sed orantes, illis imposuerunt manus. Denique de Barnaba, per apostolos ad Antiochiam destinato, refert scriptura: *Quoniam apostoli miserunt Barnabam, quod esset vir bonus & plenus Spiritu sancto ac fide*. Quibus exemplis edocemur, quanta cura ac delectu manus impositionem fieri oporteat. Beatus apostolus inter alia Timotheum sic alloquitur: *Commenda*, inquit, *quæ audisti a me per multos testes, fidelibus, qui & idonei erunt alios docere*. Et iterum: *Manus nemini cito imposueris, neque communicaveris peccatis alienis*. A qua regula cum longe lateque discessum sit, affectibus privatis sibi omnia vendicantibus, morbus obortus est B plurimus, atque ita radicatus, ut vix spes medendi relicta sit. Neque tamen in mediis & exulceratissimis morbis de remedio desperandum erit, sed tanto magis de pharmaco idoneo cogitandum providendumque.

1. Tim. 5. Tit. 1. Act. 1.

Act. 6.

Act. 11.

2. Tim. 2.

1. Tim. 5.

II.

Quoniam vero primitivæ ecclesiæ facies, quod ad institutionem ministrorum attinet, paulatim immutata fuit: nimirum dotatis templis, sacerdotiisque ac certis stipendiis ministrantibus constitutis: visum subinde sanctis patribus non absque multa ratione fuit, ne quisquam sine certo titulo, qui illi victum necessarium C suppeditaret, ad majores, quos & sacros ordines vocamus, ordinaretur: addita etiam non levi severitate in episcopos, qui secus facere præsumpsissent. Quæ cum sic se habeant, reformationem ordiri hinc fuerit necesse. Videndum itaque in primis est, ut collationes ecclesiasticorum sacerdotiorum seu beneficiorum, ut electiones, præsentationes, & institutiones clericorum ac ministrorum, maxime eorum qui curæ præficiuntur animarum, quæ scientia scientiarum merito appellanda est, rite ac canonice fiant: utque maximi illi & teterrimi abusus & vitia, quæ in deligendis personis ecclesiasticis, non vulgari cum detrimento ecclesiæ sæpenumero committuntur, quoad fieri potest, tol- D lantur. Quod tunc demum futurum est, cum repulsis ac submotis indignis, digni tantum ac idonei admittentur, qui & velint & possint officium (propter quod beneficium datur) gerere & explere. Scriptum est enim: *Qui non laborat, non manducet*.

Ex concilio Lateranensi sub Alexandro III.

2. Thess. 3.

III.

Quamobrem omnibus, qui præficiendi ecclesiasticis muniis ministros potestatem habent, illa (quam paulo ante retulimus) Paulina admonitio semper ob oculos versabitur: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis*. Si enim ad honores mundi, sine E suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant; quam diligens, & quam prudens habenda est dispensatio divinorum munerum & cælestium dignitatum? Certe olim excommunicatione percellebantur, qui ecclesiastica beneficia contulissent indignis.

1. Tim. 5. S. Leo Can. Miramur. 61. Dist. ex concilio Toletano.

IV.

Nulla itaque consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis contemplatio, facere debet hoc, ut

Hieronym. in Numeros.

ANNO CHRISTI 1536. ut populi gubernatio alii quam meliori tradatur. Cessent omnes affectus humani, qui sua, non quæ Jesu Christi sunt, quærunt. Maxime vero sacerdotiorum ac beneficiorum venalitas execranda est, quod qui sic præficiunt, ac præficiuntur, inter ementes & vendentes columbas, quos dominus flagello de funiculis facto e templo ejecit, ac mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit, computentur. Si enim is dignus sacerdotio creditur, cui non actionis merita, sed præmiorum copia suffragatur, restat ut nihil sibi in ecclesiasticis honoribus gravitas, nihil sibi defendat industria, sed totum auri profanus amor obtineat. Et cum fides simul & vita in sacerdotibus & ministris eligenda sit, quæ tandem vita, & quæ opera sacerdotis illius erunt, qui honores tanti sacramenti per præmium convincitur obtinere?

V.

Ex concilio Lateranensi. Cum olim conciliari institutione vetitum sit, ne ulla ecclesiastica ministeria seu beneficia promittantur alicui priusquam vacent; tum ne quis mortem proximi, in cujus locum & beneficium se crediderit successurum, desiderare videatur: tum quod turpe sit, divinique plenum animadversione judicii, si locum in ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat, quam ipsæ etiam sæculares leges condemnare curarunt: idque vero cum nunc passim præter omnem personarum delectum designatis etiam ex nomine beneficiis, in quæ stipulatores successuri sunt, pessimo exemplo fiat, tollendus abusus est: idque non aliter, quam secundum canonicam ordinationem, ne quis solicitus sit, non tam de officio, quam de beneficio viventis.

VI.

Qui sacerdotia ecclesiastica pleno, ut ajunt, jure potestatem conferendi habent, alium factæ a se manuum impositionis discussorem non expectant. Præcipua ergo illis habenda cura est, idque maxime in præficiendis parochis, ne apostolici præcepti prævaricatores ac rei fiant. Quis enim non intelligit, quam gravi culpa se obstringit is, qui in causa est, ut cæcus cæco ducatum præstet, nimirum ambobus in foveam delabentibus? *Despiciunt* (inquit Malachias propheta) *nomen domini, qui cæcum, qui claudum, qui languidum animal ad immolandum offerunt*; & propterea graviter a domino increpantur. Quis vero cæcum animal offert, nisi qui indoctum in docti locum ordinat? magistrum facit, qui vix discipulus esse poterat? Claudum vero, qui lucra terrena quærentem locat in dignitate, veluti pedem in diversa ponentem? Cui potest inferri illud: *Usquequo claudicatis in duas partes?* Languidum denique, qui vitiosum pro religioso habet, quique tardum & pigrum probat patientem?

Malach. 1.

Hieronymus in Malach.

3. Reg. 18.

VII.

Ex conc. gener. Can. Ne pro defectu. de electio. ex conc. Basileensi. Hieron. Symma. ad. Sacris canonibus saluberrime constitutum est, ut omnes cathedrales ecclesiæ, collegia, & conventus ad dignitates vacantes ex sua congregatione idoneos eligant prælatos. Atque eos demum sacris administrationibus dignos esse existiment, quorum omnis ætas per disciplinas ecclesiasticas cucurrisset. Jam ut primitivæ ecclesiæ censura mitigationem recipiat discretionis, is saltem aliorum curæ præficiatur, cujus comparatione grex ceteri merito dicantur. Quomodo enim fieri potest, ut non vilissimus reputetur, qui est honore præstantior, nisi quoque scientia & sanctitate præcellat? Atque utinam hic pensitetur, & nautis & navigio deferendis eamdem imminere periclitandi necessitatem.

Lauren. cap. Vilissimus. 1. quæst. 1. ex conc. Basileensi.

VIII.

Quapropter electores soliciti sint, ut talem præficiant, qui officio credendo satisfacere possit; virum ætatis legitimæ, moribus gravem, literarum scientia præditum, atque in sacris ordinibus constitutum: scientes, ipsis in re tam gravi vel dolo vel negligenter agentibus, non minorem, quam malis illis pastoribus ac prælatis, quos ipsi præfecerunt, in districto Dei judicio imminere pœnam. Neque enim impune peccatur in Spiritum sanctum, qui in omni electione ut auctor invocatur. Neque inultum permittet Deus, si quis jurejurando, quod sub electionem præstatur, frustra nomen domini usurpaverit; ut omittamus pœnas canonicas, quæ perperam eligentes manent.

Deut. 5.

IX.

Absit ergo omnis simoniæ pravitas, omnis personarum respectus. Cessent potentiorum preces, quæ minis æquiparantur, omnisque impressio: cesset ambitio, ac dominandi libido. Ad hæc, procul absint omnes illicitæ obligationes, quæ sub electionem, aut paulo post, ab eligendo vel electo, haud præter simoniæ labem, extorquentur. Et procedat de vultu Dei opus ipsius, ut scilicet qui præstantior est omnibus, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, hic eligatur.

Hierony. 8. quæst. 1. c. Licet. si ergo.

X.

Electione facta, nos & ceteri qui confirmationis munus impendemus, officio nostro, Deo volente, non deerimus, discussuri scilicet diligenter & formam electionis, & electi merita, priusquam nostras imponamus manus.

XI.

Patroni tum ecclesiastici, tum laici, quos hac de re diligenter admoneri curabimus, videbunt ut idoneos (quemadmodum ante diximus) archidiaconis præsentent. Compertum siquidem habemus, quam hic supra modum peccetur. Sunt enim qui tantum filios ac consanguineos, seu aliter ipsis addictos, citra ullum delectum aut discrimen scientiæ, morum, ac ætatis, beneficiis ecclesiasticis admovent. Sunt qui admotis nomen tantum relinquunt, censum autem atque ecclesiasticos redditus sibi ausu quodam sacrilego (nihil minus quam de ecclesiastico ministerio cogitantes) usurpant. Quæ omnia cum sanctorum patrum sanctionibus damnentur, multorumque malorum in ecclesia Dei causa sint, posthac non committi, sed sublata penitus esse, suamque vim canonicis regulis constare, ex animo cupimus.

Alex. III. Can. Ex frequen. de instit.

XII.

ANNO CHRISTI 1536.

XII.

Archidiaconi nostri, ad quorum curam inter alia pertinet, ut nostro nomine parochias ordinent, ac ministros ecclesiæ ipsis præsentatos ac oblatos inquirant, scient sui muneris esse, negligentiam patronorum supplere. Cum enim oculi nostri sint, dispicient ne quis alioqui indignus, sub alicujus præsentationis prætextu, irrepat ac admittatur. Nec contenti, quod post edicta ter publicata nusquam compareat, qui præsentationem oppugnet, eorum etiam qui ipsis præsentantur, & ad instituendum offeruntur, vitam, mores, & eruditionem accurate perverstigabunt: ac nisi comperti illi fuerint, muneri, cui præfici postulantur, pares; fore nefas putabunt, stulte petentibus assentiri. Neque existimabunt id temporis, quod huic examini impendent, perdi: cum nequaquam possit collocari melius, maxime quod officium eorum, hoc ipsum ut fiat, magnopere requirat.

Can. & cap. Ad hæc de offic. archidiac. c. fina. de elect. in 6.

XIII.

Et quoniam ad nos quorumdam querela perlatum est, nonnullos officiales archidiaconorum nostrorum, investituræ nomine plus æquo interdum petere, quosdam etiam institutionem ipsam petentibus, vel temere negare, vel saltem in longum differre tempus, quamlibet legitima sit præsentatio, & idoneus is qui præsentatus est: Curæ itaque nobis erit, inter visitandum de his diligenter inquirere, & quæ vitiosa comperientur, archiepiscopali auctoritate, communicato tamen cum archidiaconis nostris (ut par est) consilio, quoad ejus fieri poterit, corrigere.

XIV.

Referre etiam non parum existimamus, omnes qui de sacerdotiis seu beneficiis ecclesiasticis quamcumque disponendi potestatem habent, speciatim ac diligenter admoneri, ut hisce synodalicis canonibus per omnia obtemperent, nisi in eo ipso, in quo deliquerint, puniri velint.

XV.

Attamen quod ad patronos laicos attinet, hanc censuram eatenus moderamur, ut archidiaconi nostri præsentatos ab eis, quod inidonei sint, instituere recusent, liceat ipsis inutilium loco alios iterum intra tempus legitimum præsentare, modo tamen dolus absit.

XVI.

Posteaquam de illorum officio diximus, qui sacerdotiis seu beneficiis rectores admovent ecclesiasticis ordinibus initiandos; restat ut de vicariis nostris in pontificalibus, qui huic muneri (in partem solicitudinis nostræ vocati) potissimum delegati sunt, paucis dicamus. Nobis quidem uti ceteris omnibus pontificibus, in Aaronis persona locutus est Deus: *Homo paterfamilias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedat ad ministerium ejus. Si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem in corpore, vel herniosus. Omnis enim*

Levit. 12.

A *qui habuerit maculam, non accedat offerre hostias domino, nec panes Deo suo.* Quid per allegoriam sermo divinus significare voluerit, maximus ille cælestium rerum pervestigator Paulus in epistolis quas Timotheo ac Tito, ambobus nascentis ecclesiæ episcopis inscripsit, gravissime explicavit. Quum enim mandasset, ut per civitates presbyteri constituerentur, statim subjecit quales substitui vellet & oporteret. *Oportet*, inquit, *constituendum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura.* Et ut iterum nos officii nostri commonefaceret, subjicit: *Et hi probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habentes.*

Tit. 1.

B

1. Tim. 3.

ANNO CHRISTI 1536.

XVII.

Incumbit itaque nobis, ut probemus primum eos qui ordinibus, maxime sacris, initiari desiderant. Curæ ergo erit vicariis nostris in pontificalibus, manus impositionem auspicaturis, C ne hic quid desit, neve ordines sacros aliter quam secundum regulam evangelicam impartiantur. Ut adjutores in hoc examinationis munere habeant, non repugnamus, modo primæ solicitudinis partes apud eos sint, nec quæ ipsis ante omnia agenda erant, in alios penitus relegent, interim ipsi de omnibus incerti: per hæc tamen suffraganeis nostris nihil præjudicantes, quo minus ipsi, quemadmodum videbitur opportunum, de hujuscemodi examine faciendo dispiciant. Ut vero summatim multa complectamur, dispicient de ordinandorum ætate, vita, scientia & affectu.

XVIII.

D Olim diaconus ante vigintiquinque, presbyter vero ante triginta ætatis annos non ordinabantur. In Viennensi vero concilio sub Clemente V. ordines sacri minori etiam ætati concessi sunt: nempe subdiaconatus octodecim, diaconatus viginti, presbyteratus denique vigintiquinque ætatis annos nato. Num ad antiquos canones regredi referat, futurum concilium dispiciet. Nos interim admonemus, Viennense concilium tum ex aliis canonibus, tum ex seipso interpretandum: nimirum ut ætas quidem illa sufficiat, modo tamen cetera quoque, quæ canones plus quam ætatem respiciunt, haud E desint: nempe literarum scientia, & morum gravitas.

Ex Concil. Arelat. III. Ex Vien. nen. conc. Clem Generalem de ætu. & qual. Ex eodem conc. Clem. eod. tit. Ex Later.

XIX.

De doctrina, vita, ac moribus, suffraganeus noster testimonium præceptorum, qui ipsos in literis instituerunt docueruntque, eorum quoque, apud quos sacris initiandus potiorem vitæ partem transegit ac diversatus est, exigere non omittet, ne manifeste criminosi irrepant: idque ad certam formulam, quam delineari curabimus. Dum enim priscam ecclesiam respicimus, summo desiderio tangimur, priscos illos sanctissimos

ANNO CHRISTI 1536.

mos mores, non tantum verbis, sed & re ipsa A in ecclesiam, quod in nobis est, reducendi. Illa certe vetuit, ne episcopus sine testimonio clericorum & plebis, clericos ullos instituat. Hinc illæ interrogationes solennes præambulæ: Sunt justi? sunt casti? atque aliæ similes. Neque frustra scriptum legimus, quod quamquam dominus de constituendo Josue principe præcepisset, eumdemque elegisset, nihilo secius tamen convocari synagogam voluisse.

Ex III. Carthag.

Hieron. in Levit.

XX.

De eruditione quoque & scientia disquiret, ne statim a stiva ad ecclesiastica munia confugiatur. Per prophetam dominus dixit: *Quoniam tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi*. Substantia siquidem sacerdotii, sunt eloquia divinitus tradita, uti Dionysius ille magnus apposite dixit. Quæ vero in parochis, quæ in ceteris eruditio requirenda sit, post dicemus.

Osee. 4.

B

XXI.

Quo denique affectu ac proposito accedant ordinandi, videndum, accurateque investigandum est, num videlicet Dei causa tantum, an potius suæ commoditatis gratia ad ordines capessendos aspirent, quærentes quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi. Quid enim est sua quærere, & non quæ Christi sunt, nisi cum tales non gratis Deum diligunt, non Deum propter Deum quærunt, temporalia commoda sequentes, lucris inhiantes, & honores ab hominibus expetentes? Quisquis ergo talis est, non Dei filius, nec ovili Christi idoneus custos futurus, sed mercenarius est. Ubique Deus hominis intentionem & mentem spectat, quam Christus in evangelio lucernam corporis atque oculum vocat. Qui si simplex fuerit, totum corpus lucidum erit; sin autem fuerit nequam, totum corpus tenebrosum erit. Quare si lumen, quod in initiando est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?

Aug. 1. q. 1. Can. Sunt in ecclesia.

C

Matth. 6.

XXII.

D

Ut autem hic animus vicariis nostris in pontificalibus eo exploratior sit (neque enim qualicumque assertioni statim tuto creditur) operæprecium existimamus, ut qui ad sacros (quos vocamus majores) ordines capessendos adspirant, quatuor temporibus, ut vocant, quæ tempus impertitionis ejusmodi ordinum proxime præcedunt, vicariis nostris in pontificalibus sese repræsentent, qui eos (quemadmodum diximus) rogabunt, quid eos huc permoveat; an expenderint, quid in hac vocatione præstare oporteat, an huic vocationi se sentiant posse respondere: & an sperent se, adjutore Deo, continere posse ac velle. Item an affectu carnis huc ducantur, ut videlicet in otio & suaviter vivant, opesve & honores parent. Admoneantur quoque, ut bene seipsos explorent, excutiantque, ne cum ad capiendos ordines reversi fuerint, Spiritum sanctum fraudent.

E

Eo ipso etiam tempore ordinandi testimonium vitæ ac conversationis secum afferent, ut vicarii nostri in pontificalibus, cum ex responsione, tum vita præcedente colligere possint, an admittendi videantur; & num referat diligentius de vitæ testimonio, ante appetens ordinationis tempus, inquirere.

XXIII.

Qui civitatem aut opidum, senatus: qui vero pagum aut vicum incolit, judicis ejus loci literas sigillatas, quæ gratis dabuntur, secum feret. Quæ ne cuipiam vel per invidentiam, vel alium minus sincerum affectum denegentur prohibemus. Alioqui asserens documentum factæ requisitionis & denegati testimonii, nec tamen incusatus criminis vel defectus, ac idoneus per vicarios nostros in pontificalibus repertus, nihilo secius admittetur. Qui vero non in opidis aut pagis, in quibus titulum nacti ac ministraturi sunt, sed in longinqua regione moram traxerunt, hi canonicis satisfaciant institutis.

XXIV.

Et ut hæc omnia eo accuratius observentur, visum nobis est ut ordinandi maxime ad sacerdotii gradum, quod die sabbatino ex more ecclesiastico fieri solet, die Mercurii proxime præcedente, ad nostras civitates, ubi vicarii nostri in pontificalibus ordines ipsos sacros impartient, sese conferant, quo duobus dehinc sequentibus diebus, videlicet Jovis & Veneris, quos ejusmodi disquisitioni peragendæ deputamus, vicariis nostris, ipsisque nostra auctoritate in eo munere adjungendis theologis, se repræsentent, examinationique eorum submittant.

XXV.

A qua quidem neminem excipimus, etsi magisterii titulum prætexat, nisi quem publicum sit, & vitam integram egisse, & ea quæ ordo impertiendus requirit, facile callere. Quamobrem non solum clerici, qui sæculares appellantur, sed & religiosi, cujuslibet etiam professionis fuerint, hanc censuram experientur.

XXVI.

Pridie ordinationis admonebit vicarius noster in pontificalibus iterum omnes, quo sese quisque discutiat, ne officio se alliget, cui non possit satisfacere. Neve mentiatur Spiritui sancto, aut impœnitenti corde accurrat, sed ore confessus, ac spiritu contritus humiliatusque, post perceptam sacrosanctam eucharistiam, Deo totus deditus accedat.

XXVII.

Quamquam qui minores vocantur ordines, tam exactam curam non requirant, suo tamen modo pro gradu & excellentia ordinis, omnium eorum quæ diximus, ratio habenda est. Quid enim indecorum magis, quam admoveri infantes, qui non intelligant quid agatur, imo ne capiant quidem, quid clerici nomen, & reliqua minorum ordinum vocabula significent? Quid turpius, quam quod penitus analphabeti, ac interdum flagitiosi (qui ut legum civilium censuras ac pœnas eludant, sese impudentissime ingerunt) in maximam ecclesiastici ordinis ignominiam, sacris initiantur? Qua de re nemo posthac ordinibus hisce insigniendus est, nisi quem & vita commendet, & literaturæ ætatisque sit, pro ratione suscipiendi ordinis, sufficientis, ac rectæ sinceræque voluntatis. Qui enim in cle-

Hieron. ad Nepotian.

rum

ANNO CHRISTI 1536.

rum alleguntur, rem profitentur minime ridiculam, nempe se peculiariter in sortem domini adscitos, quibus posthac omnia terrena sordeant, ac solus dominus sors ac pars hereditatis futurus sit. Cujus quoque, priusquam ordinentur, diligenter admoneri debent. A

XXVIII.

Ut autem ecclesiastici ordines summa sinceritate omni quæstus suspicione, omnisque mali specie quam longissime submota, conferantur; nolumus ut ab initiatis quidquam, vel sigilli nomine, a vicariis nostris in pontificalibus exigatur, sed tantum scribis earum literarum (quæ formatæ appellantur) unus albus solvatur. B Nam eos sumptus quos antehac vicarius noster in diœcesi Coloniensi choraulium causa facere consuevit, nos deinceps pendemus. Non dubitamus interim suffraganeos nostros suis vicariis in pontificalibus ita provisuros, ne quis justam querendi causam inveniat.

XXIX.

Prohibemus quoque, ne officiales nostri literas dimissorias, quæ vulgo licentiatoria ordinandi vocantur, alicui temere concedant. Illorum enim prætextu, qui suæ ruditatis & inscitiæ sibi conscii sunt, nostrorum vicariorum C in pontificalibus disquisitionem subterfugiunt, ac alio demigrant, ubi nullus canonicæ traditionis respectus habetur.

XXX.

Tituli quoque ordinandorum discutiantur. Plerique enim inventi sunt, qui fictis & emendicatis titulis, ad sacerdotii dignitatem evecti, eamdem turpiter prostituere postea coacti sunt, vendibiles, quandocumque dolosi spes refulserit nummi. Quorum numerum, quod nihil fere aliud quam numerus sint, imminui plurimum referret. Inter hos siquidem est, qui in plateis mendicat infelix cle- D ricus, & servili operi mancipatus, publicam deposcit eleemosynam: qui eo magis a cunctis despicitur, quod miser ac desolatus, juste putatur ad hanc ignominiam devenisse. Inter hos est, qui in divitum ac nobilium domibus scurram aut mimum aut morionem agit, quem ab officio retrahendum, Carthaginense concilium decernit.

Hieron. ad Rust. C. diac. 93. dist.

XXXI.

Peregrini clerici, Romæ aut alibi ordinati, priusquam de ordinatione sua rite adepta, deque vita, moribus, eruditione ac titulo fidem fecerint, ac commendatitias suorum E episcoporum, suæque ordinationis literas exhibuerint, repellantur. Quanta enim per hos, qui evagandi licentia abutuntur, scandala, animarumque pericula, & in clero & in populo frequenter eveniant, nemo est qui non videat.

Ex Agath. C. 25. decle. peregr. toto tit. 61. 62. 63. dist.

XXXII.

Odiosa semper apud veteres fuit plurium sacerdotiorum ambitiosa cupiditas, neque semel generalibus conciliis damnata. In Chalcedonensi enim inter alia cautum est, clericum in duabus ecclesiis conscribi non oportere, quod difficile videatur, ut unus vicem duorum sustineat: & absurdum, si promiscuis actibus rerum turbentur officia. Id vero in primis noxium est, ubi plures parochiæ, seu dignitates uni presbytero committuntur, quod solus per omnes ecclesias, nec officium persolvere, nec rebus earum necessariam curam impendere valeat. Quare tam eos qui de sacerdotiis ejuscemodi disponendi potestatem habent, quam qui ea cæca cupiditate ducti ambiunt, commonitos volumus, ut suos affectus canonicis institutis submittant. Qui vero dispensatione apostolica adversus hæc se tueri velint, hi viderint, ut causam dispensationis obtentæ Deo comprobent. Neque enim sublimes atque admodum literatas personas suo privilegio nudamus, modo illo recte & secundum Deum utantur.

Ex Tolet. C. Unio. 10. q. 3.

Ex Conc. gener. C. de multa. de præbend. & dignit.

XXXIII.

Quam impudenter plerique diplomatis ac dispensationibus apud sedem apostolicam extortis, præter summi pontificis mentem (qui & vult & debet potestate sibi concessa, non ad destructionem, sed ad ædificationem uti) abutantur, nullus est qui ignoret. Non prohibeo, inquit, quidam vir pius, dispensare, sed dissipare. Dispensatio quidem credita est, sed hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Quamquam apud illos maxima culpæ pars resideat, qui vel nulla, vel minus legitima, vel etiam ficta causa supplicatoriis precibus inserta, dispensationis tectorium tandem eliciunt, quos apud Deum, qui renes & corda nostra scrutatur, omnemque hypocrisin ac fraudem execratur, securos quis dixerit? Nemo tibi, ait idem ille quem jam citavimus, de dispensatione apostolica blandiatur, cujus conscientiam divina sententia tenet alligatam. Sed quia pauci sunt, in quorum conspectu est Deus, plerique vero, qui sacra auctoritate pro sua libidine passim abutuntur, fit, ut Lugdunensis concilii, sub Gregorio decimo celebrati, non insalubre decretum adversus insolentiam ejuscemodi hominum in usum revocare cogamur: quo subnixi, cunctis qui talibus diplomatis sibi blandiuntur, necessitatem imponemus literas suas nobis exhibendi, visuris num rite impetraverint, ac recte impetratis utantur. Et ut quammaxime robustæ sint dispensationes istæ, curabimus tamen, ut menti canonis ac summi pontificis satisfiat, videlicet, ne animarum cura in his ecclesiis, personatibus, seu dignitatibus, quas sub hoc prætextu occupant, negligatur, nec beneficia ipsa debitis obsequiis defraudentur.

2. Cor. 10.

Bern. ad Eugen.

1. Cor. 4.

Psalm. 7.

Ber. ad Rupert. cog.

Ex Conc Lugd. cap. ord. de off. ord. lib. 6.

XXXIV.

Postremo, cum nobis haud clam sit, in resignationibus permutationibusque beneficiorum multa anticipata perjuria committi ab his, qui frequenter, subito, ac non præmeditati, aut ipsi, aut per suos procuratores (id quod ejusdem reatus ac culpæ est) jurejurando ante manus impositionem testantur, in hujusmodi resignationibus, seu permutationibus nullam simoniæ labem, aut aliam illicitam intervenisse corruptelam, cum res crebro longe secus habeat, per quod illi gravem in se Dei iram procul dubio provocant. Majori ergo cura diligentio-

tiorique, quam antehac fieri consuevit, per- A vestigatione prævia, hæc juramenta recipi convenit.

XXXV.

Et ut cum D. Clemente hoc caput concludamus, melius est episcopo paucos habere sacerdotes ac ecclesiæ ministros, qui possint digne opus Dei exercere, quam multos inutiles, qui onus grave ordinatori adducant.

XXXVI.

De visitatione (quæ est altera muneris nostri episcopalis pars) hic dicendi locus non fuerit B importunus. Expedientius tamen erit, hanc partem in ultimam harum synodalium institutionum classem rejicere, quod illic tractetur commodius, majorique cum fructu, nimirum traditis jam atque expositis regulis, ad quas oporteat veluti ad amussim quamdam visitationem redigere, ordiri, atque peragere.

PARS SECUNDA.

Capitula.

I.

QUi exacte volet cognoscere clericorum of- C ficium & vitam, is divum Hieronymum ad Nepotianum, ac ceteros patres non minus eruditione quam vitæ sanctimonia claros (qui de hac re ex professo justis voluminibus scripserunt) perlegat. Sat nobis impræsentiarum erit, carptim quædam delibare, ex quibus clerici nostri summatim deprehendant, quam longe lateque a recta semita declinaverint, subindeque errones ipsi, tam periculosæ digressionis commoniti, pedem in viam mandatorum domini referant. Quod ab illis pientissimus simul ac justissimus Deus, cum verbo hactenus adhortans parum profecerit, innumeris plagis justissime immissis commonens, manifesto requirit. D

II.

Neminem fugit, unde clerici appellatio derivata sit, nempe a κλῆρος, quod sortem sonat. Propterea enim (si divo Hieronymo credimus) clerici dicuntur, quia de sorte domini sunt, vel quia ipse dominus sors, id est, pars, eorum est. Quia ergo vel ipsi pars domini sunt, vel dominum partem habent, tales se exhibere debent, ut & ipsi possideant dominum, & possideantur a domino, quo cum propheta confidenter dicant: *Dominus pars hereditatis meæ*. Non quidem quod a sorte domini laicos secludamus, (omnes enim qui Christo per baptis- E mum & fidem concorporati sumus, populus acquisitionis ejus sumus, de quo propheta dixit: *Pars autem domini populus ejus, Jacob funiculus hereditatis ejus*) sed quod clerici peculiari quadam ratione ministerio Dei & ecclesiæ dedicati sint. Omnis quidem multitudo sanctorum erat, attamen dominus tribum Leviticam suo ministerio peculiariter delegit, quam in terra Israel præter primitias, decimas, partesque immolatorum, ac reliqua quæ ipsis peculiariter lex dedicavit, nihil proprium possidere, nec habere partem inter fratres voluit.

Hieron. ad Nepotian.

Psalm. 15.

Deut. 32.

Dominus enim ipse est hereditas ejus, quam in hoc elegit ex omnibus tribubus, ut stet & ministret nomini ejus. Habet evangelium suam Magdalenam, habet & Martham: & secrevit quosdam Christus, quos dedit apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Breviter a condito orbe, & ab ecclesiæ, quæ in Adam cœpit, crepundiis, semper videntur ex hominibus assumpti quidam constituti pro hominibus in his quæ sunt ad Deum. Semperque visum est genus humanum a duobus ministris Dei optime regi, quæ sunt sacerdotalis auctoritas & regia potestas. Quibus quamdiu inter se convenit, bene actum est de republica Dei, cum secus, omnia in diversum repente mutata sunt. Ponit ob oculos sermo divinus pleraque exempla huc spectantia, perpetuo memorabilia. Sed quid attinet antiqua repetere cum nostri temporis exempla non minus insignia, non in aures tantum, sed in oculos ipsos influant? quæ nimis abunde docent, quantum malorum in ecclesiam Dei invexerit, sacra profanis miscuisse.

Gelas. pont. ad Anast. August.

III.

Omnis mali seminarium, cupiditas semper fuit. Nam dum nemo suum peragit officium, alienis semper intentus: nempe clericus quæ laici, laicus quæ clerici sunt (ut deteriora sileamus) usurpat; fit ut ecclesiæ harmonia diutius constare non possit. Obtestatur Paulus apostolus Timotheum, quin potius contestatur simul omnes quotquot erant Timotheo successuri: *Tu*, inquiens, *vigila, in omnibus labora, opus fac evangelistæ, ministerium tuum imple.* 2. Tim. 4.

IV.

Clericis, & in primis ecclesiæ presbyteris, duplex ministerium divinis & humanis legibus est injunctum. Alterum, ut in commissum sibi populum Deum propitium habere cunctis rationibus enitantur: quod non tantum sacrificiis solemnibus efficitur, sed etiam precibus, quæ a pio corde proficiscuntur, teste Jacobo, qui nos ad precandum cohortans: *Orate*, inquit, *pro invicem, ut salvemini: Multum enim valet deprecatio justi assidua*. Omnibus quidem dictum est: *Petite, & accipietis*; his vero, ut semper petant, nec pro semetipsis tantum, sed & pro tota ecclesia Dei, ut vincat populus, qui sub ipsis est, hostes illos invisibiles, impugnantes eos qui volunt pie vivere in Christo, ut stent sicut Moses, levatis semper interioribus animi manibus in cælum, in confractione, in conspectu domini, ad avertendum iram ejus, ne disperdat populum suum assidue precantem: deinde ut offerant dona ac sacrificia pro peccatis, quemadmodum scriptum est: *Quoniam sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen ejus. Incensum enim domini & panes Dei offerent, & ideo sancti erunt*. Alterum, ut sint religionis magistri, proindeque ut in lege domini meditentur die ac nocte, ut judicia domini vera, justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, dulciora super mel & favum, totis præcordiis amplectantur, exquirant, scrutenturque. Idque non propria præsumptione aut humano sensu, sed Spiritu sancto dictante, qui abscondit hæc e sa-

Jacob. 5.

Matth. 7.

Levit. 21.

Psal. 18.

Ex decret. D. Clem. Matth. 13.

ANNO CHRISTI 1536.

sapientibus & prudentibus in oculis suis, & revelat ea parvulis. Unde scriptum est: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirent ex ore ejus, quia angelus domini exercituum est*. Qui in hoc secundo munere præstant, gregi Christi pascendo admovendi sunt: de quibus suo loco dicemus.

Malach. 2.

V.

Hic satis est admonuisse omnes pariter ecclesiasticis muniis consecratos, ipsos precibus supplicationibusque publicis Deo persolvendis mancipari. Quas ut non tantum ore murmurent, sed & corde persolvant, nunquam a manibus eorum liber legis, hoc est biblia, deponatur. Nam ut quæ legunt & canunt discant intelligere, tota vita vix suffecerit: si tamen quid est in literis sacris, quod totum humanus intellectus assequi possit, aliis subinde divitiarum fonticulis ex eodem fonte semper scaturientibus.

VI.

Veteris ergo instituti, quo sancitum est, ut clerici sacris initiati, vel sacerdotes præsidentes, singulis diebus perlegant horarias preces, quas canonicas appellamus; causæ multæ, & potissimum eæ quas jam commemoravimus, videri solent. Hic multo jam ex tempore, pio (ut spes est) animo desideravimus repurgari breviaria. Nam cum olim a sanctissimis patribus institutum sit, ut solæ scripturæ sacræ in ecclesia recitarentur, nescimus qua incuria acciderit, ut in earum locum successerint alia cum his neutiquam comparanda, atque interim historiæ sanctorum tam inculte ac tam negligenti judicio conscriptæ, ut nec auctoritatem habere videantur, nec gravitatem. Deo itaque auctore, deque consilio capituli nostri, ac theologorum, aliorumque piorum virorum, reformationem breviariorum meditabimur.

In Conc. Afric.

VII.

Sunt in clero zelum quidem Dei habentes, sed non secundum scientiam, qui privatis quibusdam affectibus ducti, vel testamento, vel (ut vocant) fundationibus efficiunt, ut nova festa præter ecclesiæ auctoritatem solenniter subinde celebrentur. Quo interim fit, ut preces horariæ ac reliqua publice recepta, pro affectu cujuslibet facile noventur, id quod nobis non satis probatur. Neque enim errarunt patres, a quorum institutis in dicendis precibus utinam tam longe discessum non fuisset. Quod si hic singulorum affectibus indulgebitur, tandem antiquus ritus penitus evanescet.

Rom. 10.

VIII.

Non suffecerit autem, preces istas horarias utcumque præmurmurasse: sed ut conciliari constitutione cautum est, presbyter ex intimo affectu, elevataque mente in solum Deum nocturnum hoc diurnumque suæ servitutis pensum exolvat. *Maledictus enim qui facit opus domini negligenter*. Alioqui in precantes competet: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Quammaxime vero orantem cavere

Ex Conc. Agath. Cum presbyter. Ex eodem Conc. generali. Can. Dolenter. de celeb. missar. Jer. 48. Isa. 29.

A oportebit, ne alio respiciat quam ad Deum. Quod si externæ gloriæ aucupandæ, aut lucri gratia, denique potius ex more quam mente orare instituat, pars ejus inter hypocritas reputabitur, de quibus dominus in euangelio pronuntiavit, quod ament in synagogis & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus, proindeque mercedem suam receperint. Et alibi ipsis interminans: *Væ*, inquit, *vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, oratione longa orantes: propter hoc amplius accipietis judicium*. Alibi quidem dominus ait, oportere semper orare, ac nunquam deficere: sed alia prorsus ratione, quam precabantur Pharisæi: nempe secundum divi Pauli B sententiam, qui divini numinis clementiam sibi conciliare volet orando, oculis interioribus in cælum semper intentis orabit spiritu, orabit pariter & mente; psallet spiritu, psallet & mente, quemadmodum de Anna Samuelis matre legimus, quod multiplicans preces, coram domino loquebatur in corde suo, tantumque labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur. Effudit enim animam suam in conspectu domini. Denique curandum est, ut pœnitenti animo ac corde contrito humiliatoque, gratiæ Deo dicantur ac psallatur. Ut enim divinus psaltes ait, *Peccatori dixit Deus, Quare tu enarras justitias meas?* & ea quæ sequuntur; utque oculi inter orandum ab omni vanitate avertantur.

Matth. 6. Matth. 23. Luc. 18. 1. Cor. 14. 1. Reg. 1. Psalm. 49.

C

IX.

Jam si tanto mentis ardore quælibet preces dicendæ sunt, quanta putamus devotione sacrosanctum missæ ministerium, in quo corporis & sanguinis dominici sacramenta tractantur, conficiunturque, peragendum est? Certe graviter dolemus atque animo inhorrescimus, ubi videmus passim tantis mysteriis indignos, ac conductitios illos ac indigos sacerdotes, publicis etiam ac manifestis criminibus contaminatos, sese (idque irreverenter, & interdum magis lucelli ac stipis, quam Dei causa) sacris ingerere, quorum instat interitus, & perditio non dormitat. D *Probet*, inquit Paulus, *seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Atque ideo*, ut subdit, *inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Nam si nosipsos dijudicaremus, non utique dijudicaremur*.

1. Cor. 11.

X.

Terret, nec immerito, nos sermo dominicus, qui vetat nos sanctum dare canibus, & margaritas nostras projicere ante porcos, cum quosdam leviculos sacerdotes illotis manibus pedibusque, ut in proverbio est, audacius in hæc E sacratissima mysteria, quam in profana, irrumpere comperimus. Quales sunt, qui humano affectu tantum, & potius ex more, quam devotionis ardore ad altare accedunt, quorum polluta est & mens & conscientia, quos merito horrendum euangelii exemplum (quod Joannis decimotertio legimus in hæc verba: *Et postquam accepisset buccellam, introivit in eum satanas*, & cetera quæ sequuntur) ad meliorem vitæ frugem, altioremque tanti mysterii contemplationem revocaret.

Matth. 7.

ANNO CHRISTI 1536.

XI.

Peculiaria missarum argumenta, recens præter veterum institutionem inventa, etiam patribus displicuerunt, quod tantum mysterium pro affectu cujuslibet tractari non deceat. Prosas indoctas nuperius missalibus cæco quodam judicio invectas prætermittere per nos liceret. Videbimur ergo operæprecium facturi, si missalia perinde atque breviaria pervideri curemus, ut amputatis tantum superfluis, & quæ superstitiosius invecta videri possint, ea tantum, quæ dignitati ecclesiæ & priscis institutis consentanea fuerint relinquantur.

XII.

Jam & illud non recte fit in quibusdam ecclesiis, ut ob cantorum & organorum concentum omittantur, aut decurtentur ea quæ sunt præcipua. Cujus generis sunt, recitatio verborum propheticorum, aut apostolicorum, quam epistolam vocamus, symbolum fidei, præfatio, quæ & gratiarum actio, atque precatio dominica. Quamobrem hæc tota distinctissime ac intelligibiliter, uti cetera omnia (si tamen non levis decurtandi causa subsit) decantentur. Sit quoque cantus quo presbytero respondetur, æqualis, nec præcipitatus.

XIII.

Qui legit missam, cum reverenda modestia, clare, distincte, & exerte legat omnia usque ad canonem, ut qui audiendi sacri causa adstat, quod legitur intelligat, atque ad pietatem excitetur.

XIV.

Post elevationem consecrati corporis ac sanguinis dominici, in nonnullis templis canunt antiphonas pro pace, aut contra pestilentiam & mortalitatem, cum potius tum videretur silendum, & ab omni populo mortis dominicæ commemoratio habenda, prostratisque humi corporibus, animis in cælum erectis, gratiæ agendæ Christo redemptori, qui nos sanguine suo lavit, morteque redemit. Cantiones vero illæ contra mortalitatem seu cladem, aut pro pace, satius post finitam missam canuntur. Quæ ut ad Deum dirigantur, excerptæ ex canonica scriptura plus placuerint, quales sunt antiphonæ, Media vita; ac, Da pacem domine, & similes. Sic tamen, ut illis etiam quæ gloriosæ virgini matri dicatæ sunt, suus honos ac locus servetur.

XV.

Organorum melodia in templis sic adhibebitur, ne lasciviam magis quam devotionem excitet: neve præter hymnos divinos ac cantica spiritualia, quidquam resonet, ac repræsentet.

XVI.

De conf. dist. 3. Sabbato, cap. 2. de feriis. Mos inolevit non admodum improbandus, ut diebus dominicis toto ferme anno officium missæ, vel de sacrosancta Trinitate, vel de Spiritu

A sancto dicatur. Nobis satius videtur, ut quæ prisca ecclesia singulis dominicis peculiaria fecit, observentur. Quod si illorum loco alia usurpanda erunt, videbitur, quod de resurrectione domini est, diei dominico magis convenire, quod dies illa potissimum resurrectioni dedicata sit. Neque ignoramus, non absque causa in concilio Triburiensi constitutum, ne propter missas peculiares, missa, quam de feria vocamus, prætermittatur. Ex Concil. Tribur. C. 1. de celebr. miss.

XVII.

Confessio illa, missæ præambulum, devote cum ministris uno aut pluribus vicissim confitentibus, ac sacerdotis absolutionem in verbo Christi, plena pœnitentis cordis erga Dei pietatem fiducia, recipientibus recitanda. Ad omnes enim sacro adstantes ea absolutio refertur, ut digne tantis mysteriis valeant interesse. Quamobrem dum hæc fiunt, non sit minister accendendis luminaribus aut aliis mentem avocantibus (quæ prius facta oportuit) intentus.

B

XVIII.

Nec sine magna ratione in concilio Toletano constitutum fuit, ut habeat quisque canens Deo atque sacrificans, post se vicini solaminis adjutorem, ubi temporis, loci, sive cleri copia suffragatur: idque propter morbos & casus diversos, qui occurrere possunt, quo is qui impleturus officia accedit, si aliquo casu turbatus, vel in terram elisus fuerit, a tergo semper habeat, qui ejus vicem & officium intrepidus exequatur. Aliis insuper canonibus cavetur, ne presbyter nisi duobus testibus præsentibus celebret. Quæ decreta in quam diffuetudinem abierint, in aperto est, nimirum presbyteris frequenter celebrantibus talibus tantum adhibitis, qui vix ipsis respondere, nec quid agatur, sciant.

Ex Concil. Tolet. C. 11. c. Ut illud. de consec. dist. 1.

C

De conf. dist. 1. Hoc quoque.

XIX.

D

In summa, cultus divinus, quem sacerdos in domo Dei exhibet, debita cum veneratione peragendus est, ut & Deo gratus sit, & inspicientibus placitus; qui considerantes non solum instruat, sed & reficiat. Monet siquidem divinissimus Paulus, ut omnia nostra ordinate ac honeste fiant: ac acerrime increpat Corinthios, quod irreverenter conveniunt in unum ad cœnam domini manducandam.

Ex Conc. ord. Lugd. sub Greg. X.

1. Cor. 14. 1. Cor. 11.

XX.

Nunc de vita ac moribus paucis videamus.

E De vita instituenda sic præcepit Paulus nedum clericis, sed omnibus Christianis: *Mortificate*, inquiens, *membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus, propter quæ venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam de ore vestro, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit illum, quis est omnia & in omnibus Christus. Induite vero vos sicut electi Dei,* Coloss. 3.

sancti

ANNO CHRISTI 1536.

ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ, benigni- A *tatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam. Super omnia autem hæc caritatem habete, quod eſt vinculum perfectionis, & grati eſtote. Verbum* (Epheſ. 5.) *Chriſti habitet in vobis abundanter in omni ſapientia, docentes & commonentes voſmetipſos in pſalmis, hymnis & canticis ſpiritualibus, in gratia cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Deo.* (Coloſſ. 3.) *Omne quodcumque facitis, in verbo aut in opere, omnia in nomine domini noſtri Jeſu Chriſti, gratias agentes Deo & patri per ipſum; non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes,* (Coloſſ. ult.) *ſed in ſimplicitate cordis timentes Deum. Quodcumque facitis, ex animo operamini, ſicut domino, & non hominibus. Orationi inſtate, vigilantes in ea in gratiarum actione. Sermo* B *veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus, ut ſciatis quomodo oporteat vos unicuique reſpondere. Omnis autem ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus, ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Et nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei. Modeſtia veſtra nota* (Philipp. 4.) *ſit omnibus hominibus. De cetero, quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque juſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ; ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ: hæc cogitate, & Deus pacis erit vobiſcum.*

XXI.

(Galat. ult.) Olim clericis hæc apoſtolica præcepta tenentibus, pax ſuper illos erat: quomodo ergo non tantum vinea, ſed & vineæ cultores facti ſunt in direptionem? *Ecce*, (inquit Ezechiel, ad Hieruſalem verba faciens) (Eſa. 5. Ezech. 16.) *hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius & filiarum ejus, & manum egeno, & pauperi non porrigebant, & elevatæ ſunt, & fecerunt abominationes coram me, & abſtuli eas, ſicut vidiſti.*

XXII.

Præcipuæ ergo cauſæ omnis mali ſunt faſtus, luxus, & avaritia, a quibus clerici potiſſimum male audiunt.

XXIII.

Ut omnem ambitionis radicem Chriſtus diſcipulorum cordibus eximeret, parvulum in medio illorum ſtatuit, deque primatu certare prohibuit: (Matth. 18.) *Qui major* (inquit) *eſt in vobis, fiat ſicut junior: & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator.* (Luc. 22.) *Nam quis major eſt qui recumbit, an qui miniſtrat? Nonne qui recumbit?* Quis vero ignorat clericum in medio eccleſiæ eſſe tamquam eum qui miniſtrat? Quare meminerimus potius officii noſtri quam dignitatis. Neque enim ad dominationem vocati ſumus, ſed ad opus. Non immerito Hieronymus, ut peſtem quamdam, fugiendos clericos ait, qui a ſpeluncis domorum paternarum abſtracti, & poſt in eccleſia ſublimati, ac ſacerdotiis ditati, vanæ gloriæ & ſuperbiæ ſtimulis efferuntur.

XXIV.

(Hieron. in Mich. c. 1.) Beatus Hieronymus eccleſiæ præfectos, qui luxu ac deliciis affluunt, Michæam deſcribere aſſerit, quod ejiciendi ſint de ſpatioſis domibus, lautiſque conviviis, & multo labore conquiſitis epulis, in tenebras exteriores, ubi erit fletus & ſtridor dentium. (Matth. 8. 13. 22. 25.) Vivere quidem de altario ſacerdoti licet, luxuriari non permittitur. A crapula itaque & ebrietate, a compotationibus illis ad hauſtus æquales, a luxu, ab alea, ab immoderatis ſumptibus & comeſſationibus, concilium generale clericos revocat univerſos, ſecutum veteris teſtamenti inſtitutum, quo miniſtris templi vinum & ſicera prohibebatur, ne ebrietate gravarentur corda eorum, & ut ſenſus eorum ſemper vigeret & eſſet tenuis. (Ex conc. generali. de vi. & hon. cler. cap. A crapula. Levit. 10.) Et apoſtolus ait: (Epheſ. 5.) *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria, ſed impleamini Spiritu ſancto.* Et iterum: (Rom. 13.) *Non in comeſſationibus & ebrietatibus*, & quæ ſequuntur. Atque alibi Salomon: (Prov. 20.) *Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit ſapiens.*

XXV.

(Ex conc. Agathen. Laodic. Carth. ult.) Olim tanta honeſtas deſiderabatur in clero, ut ne nuptialibus quidem conviviis ipſis intereſſe liceret, nec immiſceri ſpectaculis ac cœtibus, ubi amatoria cantantur, aut obſcœni motus corporis choreis & ſaltationibus efferuntur: ne auditus & intuitus ſacris myſteriis deputatus, turpium ſpectaculorum atque verborum conta- C gione pollueretur. Quid ſi videret eccleſia illa priſca clericos noſtri temporis tabernarios, taberniſque (quaſi domos non haberent) noctu diuque alligatos? quam execraretur facinus? Poſthac ergo, non ſolum nullus ex clero ſordidiſſimum cauponem aut tabernarium agat, ſed ne ad tabernas quidem, niſi neceſſitatis cauſa divertat: alioqui pœnæ canonicæ imminent ei, qui ordini ſuo hanc ignominioſam notam inurere tentaverit. (Ex conc. Viennen.)

XXVI.

(1. Tim. 2. 1. Pet. 3.) Beatiſſimus Paulus habitus modeſtiam & in mulieribus deſiderat, quem vult verecundum D eſſe, non in tortis crinibus aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa, ſed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. Itidem apoſtolus Petrus eas commendat, quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus, ſed qui abſconditus eſt cordis homo in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples. Quam turpis ergo putanda eſt in clericis tanto gradu ſublimioribus, deformiſſima illa ac frequentiſſima noſtræ tempeſtatis habituum variatio, quam ne inferiori quidem vaſculo apoſtolorum principes permittendam duxerunt? Ex veſte apud homines ſanctimoniæ opinionem aucupari prohibuit E Chriſtus, qui in omnibus operibus noſtris, (Matth. 23.) id quod intus eſt, primum reſpicit, mundarique jubet: deinde, quod deforis eſt, Væ illud horrendum Phariſæis hypocritis interminans, qui ut viderentur ab hominibus juſti, dilatabant phylacteria ſua, & magnificabant fimbrias, cum eſſent intus pleni rapina & immunditia. Interim tamen euangelium non temere veſtimentum Joannis Baptiſtæ, quod illius profeſſioni ac menti reſpondebat, de pilis (Matth. 3.) camelorum contextum celebrat, ac ipſe Chriſtus veſtium mollitiem ac levitatem averſatur: (Matth. 11.) *Ecce*, inquiens, *qui mollibus veſtiuntur, in domibus*

ANNO CHRISTI 1536. Ex concil. general. C. cler. de vit. & honest. cler.

bus regum sunt. Quæ omnia huc spectant, ut velimus clericos præter indictam tonsuram, vestes quoque suo ordini congruentes deferre, quemadmodum olim generali concilio cautum est. Pudet siquidem nos, cum videmus prodire clericos perinde atque sæculi milites amictos, vel qui sint ut femina compti. Itidem pannosi clerici ac vestibus laceri displicent. Neque enim affectatæ sordes aut exquisitæ deliciæ laudem pariunt.

XXVII.

Magna eorum levitas est, in magnam cleri ignominiam redundans, qui se laicis atque adeo delicatis feminis, ventris causa in capellanos, ut appellant, atque anteambulones vendi- tant. Qui enim debebant esse gregis duces, rediguntur in caudam, & sordidissimis quibusque negotiis alligantur, proh nefas!

XXVIII.

Nicæno concilio neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli clericorum omnium habere secum mulierem extraneam permittitur, nisi forte mater, aut soror, aut avia, vel amita, vel matertera sit. Nos (si tamen hæc tempora tantam severitatem pati non videntur) saltem suspectam cohabitatioem prohibemus.

XXIX.

Ex conc. Mogunt. Et quo in ecclesia Dei avaritia crevit, periit lex de sacerdote, & visio de propheta, quemadmodum divus Hieronymus ad Rusticum Narbonensem ait. Nec mirum, quod nemo

1. Timot. 6. possit servire Deo & Mammonæ: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: unum autem sustinebit, & alterum contemnet. Ubi est enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

Matth. 6. Habentes autem alimenta & quibus tegamur, quisque secundum suæ vocationis rationem, his contenti sumus.

XXX.

Ex conc. Carthag. Can. Cler. vict. 91. dist. Act. 18. Ephes. 4. 1. Cor. 4.

Quibus non suppetit ex sacerdotio, honesto artificiolo victum quærant, secuti divi Pauli exemplum: Sic tamen, ne sordidam aliquam artem, sacerdotio ignominiosam, exerceant.

XXXI.

2. Tim. 2. Ex conc. Mogunt. C. 1. Ne cler. vel mon. C. So. eod. tit.

Nemo militans Deo implicet se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit. Quare multa providentia olim vetitum est, ne clerici vel monachi, mercatores (tacemus feneratores) sint lucri causa.

XXXII.

In conc. Agath. 7. Can. Quam sit grave. de excess. prælat. 25 dist. cap. His.

Reperiuntur qui superstitioni, divinationibusque ac sortibus dediti sunt, quos damnamus. Sunt qui scurras in conviviis divitum ac potentum agunt, qui cum male fecerint, gloriantur & exultant in rebus pessimis: qui digni non sunt ut clerici appellentur. Sunt curiosi & leviculi, qui in foris, in compitis, in plateis, in vicis obambulant, vagis oculis, effreni dingua, petulante fluidoque incessu, & levitatem

A animi, impudentiamque mentis ostendunt: quos aversamur. Eos vero tantum & re & nomine clericos reputamus, qui legem Dei die noctuque meditantur, munus susceptum debite exequuntur, ac vitam agunt sacerdotio dignam. — ANNO CHRISTI 1536.

PARS TERTIA.

CAPITULA.

I.

CUM metropolitana seu cathedralis ecclesia sedes sit episcopi, principemque locum in

B clero obtineat, nequaquam postremum in reformatione locum obtinere debet. Nisi enim ea ecclesia præluceat omnibus, quæ in tota provincia aut diœcesi constitutæ sunt, frustra intendimus redigere in ordinem ecclesiasticæ disciplinæ ceteras.

II.

Porro cum collegiatæ ecclesiæ secundariæ sint post cathedrales, & instar illarum, (quod ad ordines ministrantium, divinumque cultum attinet) constitutæ, utrobique decanis cura erit, ut clericos suos ad observationem piorum rituum provocent ac reducant, ut ad a-

C gendam vitam clericis dignam perpetuo cohortentur ac impellant, ut a negotiis, a tumultibus mundanis revocent, ne magis sæculi, quam Christi milites videantur, ut comessationibus, ebrietatibus, ac omni luxui interdicant; denique ut suo officio satisfacere compellant.

III.

Sunt in hisce ecclesiis diversi ministrantium gradus: nempe præpositi, decani, archidiaconi, scholastici, cantores, qui & chori episcopi, thesaurarii, qui & sacristæ seu custodes, canonici, vicarii, atque id genus alii.

D Interpretetur quisque vocabulum suum, & curet esse quod dicitur, secundum veterem patrum institutionem ac regulam. Atque eo solo fecerint, ut cum nostræ, tum omnium piorum expectationi magna ex parte respondisse videantur.

IV.

Ut de canonicis dicamus paucis, respondeat eorum vita titulo, respondeat nomini: sint reipsa, ut sunt nomine, canonici, id est, regulares. Neque enim clam est, primam eorum originem monasticæ disciplinæ fuisse. Imitentur apostolos & nascentis ecclesiæ mini-

E stros, quorum erat cor unum & anima una, qui quotidie, ut in Actis apostolicis legimus, Act. 2.
perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis, perseverantes in orationibus, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. De tali conventu psaltes dixit, *Ecce quam bonum & quam jucundum, habitare fratres in unum.* Psal. 132. Psalm. 133.
Qui & compellens ac provocans ejuscemodi conventum, ait: *Ecce nunc benedicite domino, omnes servi domini; qui statis in domo domini, in atriis domus Dei nostri.* Porro ecclesiæ istæ

ANNO CHRISTI 1536.

istæ collegiatæ quamdam vetustatem spirant, A & ecclesiæ primitivæ institutum præ se ferunt, quod vel forma ædificiorum ostendit, quæ canonicos prope templum, in unum pene habitaculum collocavit, ut procul a promiscua multitudine separati, divinis pariter laudibus jugiter insisterent.

V.

Ex conc. Agath. Can. Presbyter. cap. Dolentes. de celebr. missæ.

Statis ergo ac debitis horis laudes divinæ, non cursim ac festinanter, sed tractim, non truncate, sed integre, distincte, devote, reverenterque ab omnibus decantentur, persolvanturque. Et cum psallendi gratia conveniatur, ibidem, muta aut clausa labia nemo te- B nuerit: sed omnes pariter, senes cum junioribus, laudent nomen domini in psalmis, hymnis & canticis, Deo alacriter modulantes: sic tamen, ne boatus confundat recitationem. Nemo tum, cum publice vel preces horariæ, vel missæ sacrum cantando peraguntur, legat vel dicat privatum officium: nam is id cui obnoxius est, choro subtrahit, atque alios vel psallentes perturbat, vel a psallendo retrahit. Quem tamen aliud officium ecclesiasticum, aut publicum alio statim rapiet, ut nisi legens preces horarias, tempestive absolvere haud possit, hac lege teneri noluimus. Quam autem a vero aberrant qui existimant sese non alicujus officii in ecclesia exercendi, sed quietis & iner- C tiæ tantum causa canonicatus esse adeptos: perinde atque satis sit, paucis quibusdam clericis admodum ignaris, tenui precio conductis, curam divini officii committi, quod deinde ejuscemodi mercenarii, non servatis temporum intersititiis, syncopando transcurrunt, interim ipsis canonicis tota vita torpentibus?

VI.

Longe vero abominabile est, quod quidam tum, cum divina aguntur, inter sese de rebus profanis tractant, mussitationes, colloquia, risus & cachinnos intermiscent. Quidam aut in aliquem chori angulum se recipientes, de nu- D gis, ne quid gravius dicamus, commentantur: aut foris per templum magno cum populi offendiculo deambulantes, oculos pariter & aures ad vanitatem convertunt, atque sacra loca fœdant, positi in lapidem offensionis & petram scandali. Hac lege nullum excipimus, sive claris sit natalibus prognatus, sive plebejus. Quin potius, qui genere præstant, meminerint se illic canonicos agere, & conversari non in aulis, sed in scholis virtutum ac ecclesiasticæ disciplinæ.

VII.

Facimus quoque decano ecclesiæ nostræ po- E testatem personas ecclesiasticas ex aliis collegiatis ecclesiis interdum magis curiositate rerum novarum, quam devotionis causa ad templum summum se recipientes, ac inibi, præter omne decorum, sæpe etiam ecclesiastico habitu non amictas inter laicos sursum ac deorsum inambulantes, pœna canonica, nimirum suspensionis temporariæ, aut majori etiam pro ratione culpæ coercendi.

VIII.

De vestitu clericorum ante diximus, qui in his tanto debet esse decentior, quo sunt altiori loco, perindeque atque in specula quadam constituti. Sit ergo chorum ingredientibus vestis talaris, sint pilei, (qui bireta vocantur) sint camisiæ, sint denique calcei pariter & caligæ tales, in quibus non fastus, jactantia, elationis vitium, vel mentis levitas, sed clericalis ordinis honestas & modestia deprehendantur. Siquidem ita semper visum est majoribus nostris, externum habitum, quid intus crepet, designare: adeo ut & leges civiles injuriam matronæ, habitu meretricio utenti, illatam non vindicent: ac canones clericum non alligatum conjugio, habitum ac tonsuram clericales deserentem, post tertiam monitionem: clericum vero conjugatum statim privilegio exuant clericali: adeo ut sic in maleficiis deprehensi, animadversionem civilium magistratuum non evadant. Ne autem posthac quispiam excusationem non factæ aut præviæ monitionis prætexat, hac nostra synodali constitutione omnes (quotquot sunt in nostris diœcesibus constituti) clericos, qui habitu minus decenti utuntur, monemus, ut intra tres menses, quorum singulos pro singulis dilationibus, tertium vero uti peremptorium terminum præfigimus, habitum qui clericos deceat reassumant; alioqui ipso facto, nulla posthac alia monitione expectanda, in censuras ac pœnas constitutionum canonicarum incursuri.

Agat. 20. Honor. III c. ex parte de privil. & excess. privileg.

IX.

Quo ergo hæc quæ diximus, repurgentur, ac debite simul cum omnibus aliis ad divini officii prosecutionem ac chori disciplinam spectantibus observentur, decanus diligenter invigilabit, hinc & hinc circumspiciens, ne quid inordinate fiat.

X.

Cui ante omnia curæ erit, ne quis canonicorum sacris absit, sed ut qui emolumentum ferre volent, officium quoque suum, propter quod beneficium datur, in ecclesia gerant. Aurelianensi concilio cavetur, clericos, qui officio adesse contemnunt, ecclesiasticam disciplinam arbitrio episcopi recepturos. Sed facile castigabitur hic lapsus, si negligentes, subtractione proventuum seu distributionum mulctentur: Quare qui ab epistolæ lectione, exinde toti missæ, & a primo psalmo, singulis horis canonicis integris ac minime interpellatim, nisi forsan necessitate avocante, petitaque ac obtenta licentia, non interfuerit, justum est, ut hic illius horæ aut officii stipendio in totum careat.

Aurelian. 25.

XI.

Qui vicarii dicuntur, in quibusdam collegiis se in libertatem quamdam potius carnis quam spiritus vendicare contendunt, nolentes choro, decantandisque simul cum canonicis divinis laudibus ac sacris esse addicti: sed hi resipiscant, ac incipiant intelligere cur vicarii dicantur; superpelliceis quoque utantur. Cujus enim vices gerent, nisi canonicis adjutores accedant? Ho-

ANNO CHRISTI 1536.

Horum nimirum vice, qui vel adversa valetudine detenti, vel negotiis necessariis avocati, interesse non possunt. Cur tandem superpelliceis utentur, qui chori sacris se mancipatos non agnoscunt: In ordinem ergo disciplinæ redigantur, suspensionisque pœna, etiam a fructibus, nedum quotidianis illis quæ distribuuntur, sed a grossis etiam, pro culpæ modo animadvertendum in non parentes.

XII.

Quorum fundationes personalem residentiam requirunt, illi aut ipsi resideant, aut a proventuum perceptione suspendantur, & fructus illi in alios pios usus convertantur, nisi qui reipublicæ causa ex auctoritate nostra abfuerint.

XIII.

Utinam optando a Deo optimo maximo consequi possimus, ne quisquam lucri causa divinis interesset, alioqui non accessurus sacra, veluti quem nummi magis quam Dei amor in templum trahit, quæstum pietatem esse putantem: qui, non dubium, ex numero eorum est, de quibus Isaias dixit: *Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones*. Nec multum is abest (uti plerisque doctissimis viris placuit) ab horrendo crimine Giezi, qui existimavit divinum munus pecunia redimendum. Quare viderint clerici nostri, ut eorum mens & intentio tota in Deum referatur, ut cum David confiteantur Deo in directione cordis, ac in labiis suis pronuntient omnia judicia oris ejus. In via etiam testimoniorum domini delectentur sicut in omnibus divitiis. Optandum ut psalmus ille 118. qui toties non sine causa in ecclesiis replicatur, ore simul & correspondente singulis verbis mente decantetur; & cum eodem Psalte ex animo dicatur: *Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est*. Non adimit Christus, sed decernit operanti suam mercedem: *Dignus est enim operarius mercede sua*. Et: *Qui altario deservit, de altario & vivet*. Sed interim cogitare debet clericus, se vivere non ut edat, sed edere ut Christo vivat, habereque semper menti reconditum Christi verbum: *Primum quærite regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis*.

Isa. 1. 4. Reg. 5. Psal. 118. Psal. 53. 1. Cor. 9. 1. Tim. 5. Matth. 6.

XIV.

Capitula vero disciplinæ, quæ vocant, multo majori diligentia observentur atque hactenus. Id ita fiet, si non tam profanæ quam res sacræ in his tractentur. Si de moribus inquiratur, si vita expendatur singulorum: & quod olim sancti patres fecisse dignoscuntur, extemporali oratione interdum commoneantur fratres; & in primis ad sacras literas capessendas instigarentur, atque ut in his optimas horas collocarent, incitarentur, quod hic reperiatur fons vitæ scaturiens, ex quo qui haurit, non sitit in æternum; hic thesaurus evangelicus, propter quem oportet vendere universa, reconditus sit, ex quo prudens ille paterfamilias profert nova & vetera.

Joan. 4. Matth. 13.

XV.

Si quos decanus rebelles cernat, si divini cultus atque sui officii negligentiores, si rixosos, si litigiosos, si percussores, si aleatores, si scorta foventes, aut aliis publicis criminibus irretitos, atque hi fraternam correptionem audire recusaverint, agat in his capitulis quod jubet Paulus: *Peccantes coram omnibus argue*. Tum si resipiscere nolint, arceat a sacris, prohibeat participare fructus, donec ad meliorem vitæ frugem revertantur, sic tamen, ut hic servetur regula apostolica: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, patientes estote ad omnes*; & neque ira, neque odium, neque rancor ullas sibi partes vendicent. Nam illa præpositorum sollicitudo est utilis, illa cautela est laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor nihil sibi vendicat. Ira enim sæpe etiam innocentes ad crimen inducit. Dum enim justo amplius irascimur, & volumus aliena coercere peccata, graviora committimus. Per hæc tamen nostris, ac ecclesiarum provinciæ nostræ privilegiis ac legitimis consuetudinibus, & præsertim mori ac consuetudini quæ in aliquibus ecclesiis est, nempe ut causæ disciplinæ per diaconos dijudicentur, nihil præjudicamus: modo tamen diaconi, ad requisitionem decani, suo officio gnaviter ac strenue incumbant ac satisfaciant. Quod si decanus & capitulum negligentes, aut eisdem criminibus irretiti fuerint, ad juris communis dispositionem redire necesse erit.

Ex conc. Agath. c. 2. 1. Tim. 5. 1. Thess. 5. Innoc. pap. II. Greg. ad Maur. imp. C. Illa. 11. q. 3.

XVI.

Invidiæ detractionisque vitium longe omnium pestilentissimum, in collegiis non est novum, quod humani generis hostis inter fratres serere semper conatus est, quemadmodum de Abel & Cain, de Joseph & de fratribus ejus legimus. Quin parum aberat ab omnium sanctissimo illo collegio, nempe apostolico, nisi pacificator Christus Jesus intercessisset, ac satanam repente ejecisset. Hinc sæpenumero in clero rixæ, jurgia, & injuriæ nascuntur. Hinc multæ falsæ criminationes, æmulationes, obtrectationes, & delationes oriuntur. Et fit lingua, ordinata in laudem Dei, inquietum malum, plena veneno mortifero. Fit denique, ut in ea qua benedicimus Deum & Patrem, in ipsa maledicantur homines, qui ad imaginem & similitudinem Dei facti sunt; atque ex eodem ore procedat benedictio & maledictio: *Non oportet*, inquit divus Jacobus, *fratres mei, hæc ita fieri: sed qui sapientes & disciplinati inter vos, ostendant ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Nam si zelum amarum habetis, & contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem. Non enim est ista sapientia de sursum descendens a patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus & contentio est, ibi inconstantia, & omne opus pravum. Quæ autem de sursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, non judicans, sine simulatione. Fructus enim justitiæ in pace seminatur facientibus pacem*. *Proinde si quis putat se religio-*

Gen. 4. Gen. 37. Joan. 13. Jac. 13.

ANNO CHRISTI 1536. giosum esse, non refrenans linguam suam, sed A seducens cor suum, hujus vana est religio. Hæc ille.

XVII.

Ex conc. Agath. c. 31. Agathensi concilio constitutum est, ut quicumque odio aut longinque inter se lite dissenserint, & ad pacem revocari nequiverint, primitus arguantur. Qui si inimicitias deponere perniciosa intentione noluerint, de ecclesiæ cœtu justissima excommunicatione pellantur. Decanus ergo, ubi viderit intercedere inter fratres dissensionis materiam, quæ fraternam dirimat caritatem, hujus canonis auctoritate utatur: ac pro pace sarcienda conser- B vandaque capituli sui consilium atque auxilium imploret, quod invicem libenter præstabunt, cujuscumque odio vel amore longe postposito.

XVIII.

Quotidiani capitulorum conventus, aut maturius sub summam missam, aut statim post illam servandi sunt, ne ob illos divinum officium vel suspendatur, vel præcipitetur, vel denique ab ipsis canonicis negligatur. Debet enim Dei causa omnibus aliis anteponi.

XIX.

Habent fere quotquot sunt cathedrales ac C collegiatæ ecclesiæ, suum volumen peculiarium statutorum, quæ interdum pro affectu privato cujuslibet augentur, ac cresceunt. Inter hæc reperias quamplura, quæ quæstum magis quam pietatem resipiant, & ad inæqualitatem potius, quam æqualitatem faciant: unde discordia inter fratres (uti fieri solet) frequenter alitur, concordia vero scinditur laceraturque. Et quantumvis pleraque inter hæc iniqua reperias, adiguntur tamen omnes qui recens admittuntur, ut ad ejuscemodi statutorum observationem (etiam penitus ignari quid conti- Cap. 1. de jurejur. in 6. neant illa) citra ullum delectum jurejurando D sese alligent, cum tamen juramentum non debeat esse iniquitatis vinculum, nec ad ignorata extendi. Operæprecium itaque nobis videtur, hujuscemodi statutorum volumina inter visitandum excutere, & quæ evangelicæ puritati, atque fraternæ caritati, denique disciplinæ ecclesiasticæ minus consentanea reperta fuerint, resecare, cavereque ne posthac ulla nova statuta in ejusmodi ecclesiis (nisi tamen noster accesserit) calculus edantur.

XX.

Et cum Christus tam serio jurandi facilitatem prohibuerit, ut nisi necessitate veritatis, E alioqui periclitandæ, cogamur, omnino non jurare debeamus: coercenda est illa immoderata in capitulis juramentorum exactio, per quam necesse est, ut multi in ancipitia perjuria corruant, quorum non tantum illi qui pejerant, sed & qui causam perjurii temere exigendo præstant, rei sint. Nam Christi verbum Cap. Et si Christus de jurejur. Matth. 5. Eccl. 32. 1. Cor. 11. est: *Sit verbum vestrum, Est, est: Non, non: quod amplius est, a malo est.* Et in ecclesiastico legimus: *Vir multum jurans replebitur iniquitate, & non discedet a domo ejus plaga. Si nosipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.*

XXI.

Num annos, qui expectantiæ appellantur, moderari possimus, videbimus inter visitandum, quando nobis vel id maxime curæ erit, ut qui recens accesserunt canonici, aliquot annis de consensu capitulorum suorum, bonarum ac potissimum sacrarum literarum studiis, in academia aliqua publica & bene Christiana incumbant, utque tum sequantur illos interim reditus præbendarum suarum, quotidianis distributionibus tantum exceptis, aut portio ejuscemodi personis, juxta ecclesiarum statuta & consuetudines assignata. Multum enim Honor. III. Can. Super specul. de magist. refert, viros doctos esse in ecclesia Dei, qui velut splendor firmamenti fulgeant, & tamquam stellæ in perpetuas æternitates mansuri, ad justitiam plurimos valeant erudire. Indignum ergo, studio tam frugifero intentos, ac in vinea domini operantes, diurno denario fraudari, modo tamen testimonium exhibeant magistrorum, quod totos illos annos rectis operam dederint disciplinis. Per hæc tamen canonis inducias, quæ se latius porrigunt, nolumus coarctare.

XXII.

Nec ferendus nobis diutius videtur mos ille irrationabilis, quo ad unam præbendam receptus, ob suos in eadem præbenda antecessores non receptos, (a quibus jus non habet, sed potius a conferente vel instituente) pecuniam statutariam sæpius exolvere compellitur. Nec Cap. Non debet. de regul. jur. in 6. ignoramus quosdam decanos & capitula in eo esse, ut hæc pecuniaria onera (quibus recens recepti, contra sacrorum canonum dispositionem gravantur) in dies novis quibusdam adinventionibus graviora, ac tandem importabilia efficiant: quod penitus improbamus.

XXIII.

Quod si fabricæ aut alia necessitas ecclesiæ immineat, satius est, ut quod in communem vertetur utilitatem, ex communibus redditibus desumatur, quam ut quis privatim gravetur. Evangelicum præceptum est, in quo universa lex consistit & prophetæ: *Quod tibi non vis* Matth. 7. *fieri, alteri ne feceris. Et quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.* Ad hanc regulam, veluti ad Lydium quemdam lapidem, omnes actiones suas, cum omnes Christianos, tum viros ecclesiasticos redigere, æquum est pariter ac necessarium.

XXIV.

Cum in quibusdam nostris templis jurisdi- Ex conc. Lugd. Can. Decret. de eccl. lib. 6. ctionis ecclesiasticæ officiales pro tribunali sedeant, ad quod interdum multo cum tumultu concurritur, delitigaturque: visum nobis est, ut hæc tribunalia foris, intra tamen ecclesiarum pomœtia, collocentur. Cordi siquidem nobis est, ut quæcumque divinum officium perturbare possunt, aut divinæ majestatis oculos offendere, e templis eliminentur: ne, ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi.

XXV.

ANNO CHRISTI 1536.

XXV.

Atque utinam commode deambulationes etiam illas laicorum (qui ad cathedrales ac collegiatas ecclesias sola rerum novarum curiositate ducti confluunt, ibidemque nihil minus quam de rebus sacris, quæ inspectantibus illis aguntur, cogitant) submovere possemus. Grande equidem putamus piaculum, tam veneranda mysteria, quibus adstat Deus, & inter quæ Christi corpus & sanguis conficitur, tam irreverenter haberi: Tacemus quod domus Dei contemnitur, de qua Christus ejecit ementes & vendentes, & non sinebat ut quis transferret vas per templum, & dicebat, docens: *Nonne scriptum est, domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum?* Duplici cura videbitur opus: tum ut prædicatores verbi Dei ex suggestis populum ab istis deambulationibus ex scripturis deterreant, tum ut magistratus civiles huic rei corrigendæ officium accommodent, cum quibus hac de re agemus.

Marc. 11.

XXVI.

Olim theatrales quoque ludi & larvarum ludibria inferebantur templis, pessimo quidem exemplo, adeo ut provisione canonica, qua hic teterrimus abusus aboleretur, opus fuerit: quem ex nostris diœcesibus jam, ut speramus, ejectum gaudemus.

Innoc. III. cum decorem de vita & hon. cler.

XXVII.

In quibusdam collegiatis ecclesiis ad summum altare, non ordinarii, sed mercenarii clerici, presbytero sacra peragenti, ministraturi adjunguntur, qui tamen officio suo satisfaciunt minus, cum ab altari ad subsellia, ex quibus succinitur, a subselliis rursus ad altare multum incomposite subinde discurrunt, quod fieri non oportuit, maxime in ecclesiis illis, quæ ordinariis personis abundant, & quorum ministri copiosis redditibus sunt ditati. Nam omnis occasio contemptus & scandali promiscuo vulgo adimenda est.

XXVIII.

Processiones ecclesiarum collegiatarum ad summum templum, quæ in diebus maxime celebribus ac festis fiunt, procul dubio institutæ sunt causa conveniendi illuc ad missas episcopales, desiderioque recipiendi communionem vel benedictionem episcopalem. Jam cum isti conventus speciem quidem antiquitatis, & nihil præterea repræsentent, imo perniciosæ evagationis materiam, crapulæ occasionem diebus illis sacratissimis præstent, illas nobis eatenus abrogare visum est, ut collegia in civitate nostra Coloniensi, in quatuor illis summis anni festis, ac diebus celebribus sequentibus, quæque in suis ecclesiis divinum officium statis horis reverenter solemniterque concelebrent ac peragant: neque his diebus, nisi cum nos in summo templo nostro præsentes erimus, collegialiter accedant. Nam quantula sit devotio collegiorum quæ tum accedunt, quis Dei cultus ac veneratio, satis in aperto est. Tacemus, quod interim apud ipsas collegiatas ecclesias hisce diebus, maxime insignibus, solemne officium prætermittitur, aut si quod dicitur, verius præcipitatur ac truncatur, quam celebratur.

ANNO CHRISTI 1536.

XXIX.

Reliquas autem processiones more antiquo observari volumus: jubemus tamen, ut clericus civitatis nostræ abusus qui hactenus irrepserunt, matura consultatione prævia, tollere pergat.

XXX.

Dum vigiliæ in anniversariis episcoporum in summo nostro templo, convenientibus illuc collegiis, persolvuntur: inconcinnus, atque adeo specie ipsa non satis pius ac devotus, cantus editur. Quare nobis visum est expedientius, ut collegia singula in suis templis vigilias hasce devote absolvant, dein ecclesiam nostram majorem ad sacrum tantum accedant illic tantisper facturi moram, donec id compleatur, singulis interim animum ad Deum ac pias precationes conversuris, quemadmodum superiori articulo diximus.

XXXI.

Antiquissimis canonibus, in plerisque etiam conciliis, sancitum est, ne laici secus altare inter clericos ministrent, neve ut sacrati ministri licentiam habeant ingrediendi in sacrarium, quod Græci diaconium appellant, neve vasa dominica contingant. Præterea, ne reliquiæ sanctorum & vestimenta ecclesiastica, quæ honesta esse decet, nisi tantum a sacratis ministris attrectentur: adeo ut ne sacratis quidem Deo feminis ac monachabus aut lectoribus, etiam sacra vasa vel sacratas pallas contingere, vel incensum circa altare præferre licuerit, verum id solis diaconis permissum sit, expressim autem laicis vetitum, ne pallas, ecclesiæ vela, ac altaris ornamenta abluant. Neque patres hic scripturis destituuntur. Jam vero eo ventum est, ut quatuor illi minores ordines, nempe ostiarii, exorcistæ, psalmistæ, ac lectores, non temere ab ecclesia instituti ac recepti, præter nomen nihil in ecclesia retinuerint, illorumque loco tenues aliquot homines laici, qui per ecclesiæ prælatos minoris compendii gratia subrogantur, illorum officiis sese ingerant, idque indecore: quippe nullo penitus clericali habitu amicti, inter quos sunt quos appellamus campanarios, quos ad minimum cereis accendendis, aliisque in choro ministrationibus intentos deceret superpelliceis indui. Ne interim prætereamus ablutionem pallarum vestimentorumque, altarium, breviter, sacrorum custodiam talibus per custodes seu thesaurarios nostri temporis committi, quos hæc contingentes antiquitas nefarii criminis simul cum surrogantibus damnasset: quare cautius posthac agendum, ne ob talem præsumptionem dominus iratus, plagam populo, qua simul innocens cum nocente involvatur, immittat.

Ex conc. Mogunt. de vita & honor. cler. C. Non liceat. Ex conc. Agath. Ca. de sact. 23. dist.

PARS

PARS QUARTA.

CAPITULA.

I.

TItulus hic cum generalis ſit, in plerosque alios ſcinditur. Primum enim videndum eſt, qui ad verbi miniſterium & regimen eccleſiarum admittendi ſint: deinde, de vita ac moribus eorum: poſt, de officio, quod in duobus potiſſimum ſitum eſt, diſſeminatione verbi, & adminiſtratione ſacramentorum. Poſtremo, de ipſorum victu; de quibus ſpeciatim diſpiciemus. Ante omnia tamen lectorem admoni- B tum eſſe volumus, hos eſſe locos, quos eccleſiarum jubar divus Paulus in epiſtolis ad Ti- 8. Tim. 5. motheum ac Titum accuratiſſime tractat. Nam huc illi potiſſimum ſpectant, ut ſciant Timotheus ac Titus, quomodo oporteat eos in domo Dei converſari, quæ eſt eccleſia Dei viventis, niſi quod articulus adminiſtrationis ſacramentorum, & qui de victu eſt, alibi fuſius explicatur. Porro cum hæ Paulinæ epiſtolæ mere aureæ ſint, & nulli non parocho cognitu in primis neceſſariæ; idcirco ad verbum ediſcendæ, memoriæ mandandæ, ac opere complendæ erunt. Ex quibus & aliis evangelicis apoſtolicisque ſcripturis ac patrum ſanctionibus, nos quædam decerpemus, quo dilucidius fiat, in qui- C bus hactenus magno cum reipublicæ detrimento peccatum, & quid de cetero parochis facto opus ſit.

II.

Joan. 10. Cum Chriſtus Jeſus paſtor ille bonus, ac paſtorum princeps, qui poſuit animam ſuam pro ovibus ſuis, circuiret omnes civitates & caſtella, docens in ſynagogis eorum, & prædi- Matth. 9. cans evangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem, cum, inquam, is qui venit requirere & ſervare quod perierat, vidiſſet turbas, miſertus eſt eis, quia erant vexati & jacentes ſicut oves non ha- D bentes paſtorem, dicebatque diſcipulis ſuis: Marc. 6. Luc. 10. *Meſſis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam.*

III.

Num, quæſo, putamus necdum tempeſtivum eſſe interpellare dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem, ac paſtores, non quoslibet, ſed ſecundum cor ſuum, nimirum ovibus miſere diſſipatis ac balantibus requirendis? Quis, niſi in media luce cæcus non præſentiſcat nos in ea periculoſiſſima tempora incidiſſe, in quibus prædictiones Chriſti, & apoſtolorum E ſcripturæ, omnino atque omni ex parte complentur? Quis enim non videt veniſſe, irrepſiſſeque numeroſa admodum caterva ad nos, falſos illos prophetas in veſtimentis ovium, qui ſint interinſecus lupi rapaces, qui non introie- Matth. 7. rint per oſtium in ovile ovium, ſed aſcende- Joan. 10. rint aliunde fures ac latrones? *Non enim venerunt, niſi ut furentur & mactent & perdant, quos videntes mercenarii, & qui non ſunt paſtores, venientes, fugiunt & dimittunt oves, & lupi rapiunt & diſpergunt eas. Fugit enim mercenarius, quia mercenarius eſt, & non pertinet* A *ad eum de ovibus*. Poterant direptores iſti ſub exuvio ovino aliquandiu deliteſcere, niſi Chriſtus eos prodidiſſet; *Ex fructibus*, inquiens, *eorum cognoſcetis eos*; quod non poſſit arbor bo- Matth. 7. na fructus malos facere, nec arbor mala fructus bonos. Ex fructu enim ſuo unaquæque arbor cognoſcitur.

IV.

Quos qui velit penitus agnoſcere, is ſecundæ Petri epiſtolæ legat caput ſecundum, & quæ ejuſdem argumenti eſt, Judæ apoſtoli unicam, & eas potiſſimum divi Pauli epiſtolas, quas ad Timotheum ac Titum coepiſcopos ſuos 2. Tim. 3. 1. Tim. 1. perſcripſit, in quibus illos eodem quo dominus, nomine appellat lupos rapaces, non parcentes gregi; Ex nobis quidem ſuborituros, ſed perverſa loquentes, ut abducant diſcipulos poſt ſe, homines ſeipſos amantes, cupidos, elatos, ſuperbos, blaſphemos, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, protervos, reprobos circa fidem. A fine præcepti, 1. Tim. 3. 4. quæ caritas eſt, de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta, toto cælo aberrantes, in vaniloquium converſos, ſeductores, proficientes in pejus, errantes, & in errorem mittentes, magiſtros prurientes auribus in fide (quod bonam conſcientiam repulerint) naufragos, verbis contendentes, ſanis vero ſermonibus, & ei quæ ſecundum pietatem eſt, doctrinæ, neutiquam acquieſcentes, ſuperbos, languentes circa quæſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones, malæque conflictationes hominum mente corruptorum, ac proinde ad nihil utiles, niſi ad ſubverſionem audientium, quorum ſermo ut cancer ſerpit. Numquid po- 2. Tim. 2. terat apoſtolus futurorum conſcius, hoſce pſeudoeccleſiaſtas apertius aut dilucidius deſignare? quos nullus profecto Apelles tam expreſſim ſuis coloribus depingere potuiſſet.

V.

Adverſus hos pſeudochriſtos & pſeudoprophetas nos præmunivit Chriſtus: *Videte*, in- Matth. 23. quit, *ne ſeducamini. Multi enim venient in nomine meo, dicentes, Ego ſum Chriſtus; & multos ſeducent, ut in errorem (ſi tamen fieri poteſt) inducantur etiam electi. Nolite ergo ire poſt* Luc. 21. *eos. Vos ergo* (ut ſubjecit commonens) *videte*, Marc. 14. *ecce prædixi vobis omnia*. Chriſti ergo præceptum, quantum nobis ipſe concedit, ſequentes, quo lupos tam peſtilentes ab ovilibus, ac diœceſibus noſtris abigamus, viſum nobis eſt operæpretium fore, antiquos innovare canones, quibus præcipitur, ne ulli ad verbi miniſterium ſeu prædicationis officium, niſi miſſi, auctoritateque ordinaria approbati ſint, admittantur. *Quomodo enim* (ſecundum apoſtolum) Rom. 10. *prædicabunt, niſi mittantur?*

VI.

Ordinarii ergo verbi miniſtri, eccleſiarum Cap. Licet, is etiam de electi. in 6. parochialium legitimi rectores ac parochi ſunto, quos etiam perſonaliter apud eaſdem eccleſias, ſecundum canonicas ſanctiones perpetuo reſidere volumus: niſi tamen eos magna ratio, veluti quod vel majoris publicæ utilitatis cauſa abſint, quæ & noſtro calculo approbari debet, vel quod ſoli ob parochiæ amplitudi-

ANNO CHRISTI 1536.

tudinem gubernationi tantæ non sufficiant, ex- A cusaverit. Tum enim qui per illos delegabuntur vicarii, seu vicecurati, (modo tamen hi etiam examinati, & tam quod ad vitæ integritatem, quam Christianæ eruditionis puritatem & zelum attinet, idonei reperti fuerint) nostro permissu eodem officio persungentur. Qui vero deinceps in vicecuratos assumentur, vicarii nostri in pontificalibus ac theologorum ei per nos adjungendorum: in diœcesibus vero suffraganeorum nostrorum, illorum, quibus hoc muneris committendum duxerint, censuram (num videlicet obeundo muneri apti seu idonei sint, vel minus) expectabunt.

VII. B

Aliquot retro sæculis in ecclesiam recepti sunt quatuor mendicantium fratrum ordines, quo parochorum in verbi ministerio cooperarii forent. Quos absit ut repellamus, si tamen intra concilii Viennensis sub Clemente V. celebrati, aliarumque canonicarum constitutionum cancellos se continuerint; nec ante accesserint, quam per ipsorum prælatos, ut viri inculpatæ vitæ, discreti pariter ac modesti, ac verbi divini probe gnari judicentur, atque ad hoc munus deligantur: deinde etiam vicariis nostris in pontificalibus præsentati, tales inventi fuerint ac permissi.

Ex conc. Viennen. C. Dudum de sepulc.

C

VIII.

Qui tamen cum in subsidium tantum vocati sint, ordinariis ecclesiarum rectoribus molesti esse desinent, ita videlicet, ne eosdem (cum suo munere fungi ipsimet velint) præoccupent, neve quos in excolenda vinea domini juvare debent in concionibus, virulenta ac detractoria lingua carpant, uti nonnulli hujus generis solent, qui inflati ac incompositi, populi auribus demulcendis student, suam, non Christi, gloriam ambientes; tam ignari omnis ecclesiasticæ disciplinæ, ut ignorent parochos, si forte ceciderint, suos habere judices, non ipsos fratres censores: multo minus promiscuam plebem, quam exploratum est, mutuis ecclesiasticorum virorum amarulentis detractionibus adeo non emendari, ut scandalizetur multo magis. Nec audiendi sunt isti, si servos Dei accusare se dicant, ut meliores fiant, cum potius invidiæ stimulis adulationisque, quam caritatis studio agitari convincantur; idipsum vel propria eorum conscientia attestante, quod sciant nullum vel in sæculo, ne dicamus in eorum monasteriis, inveniri, qui velit suum servum ab alio, quam a se, judicari: adeo ut si qui secus facere præsumpserit, hunc & multa sequatur indignatio, & ulciscendi cupiditas. Quin Paulum audiant dicentem: *Nolite judicare invicem, sed hoc judicate magis, ne offendiculum detis fratri.*

Ex decret. Pontiani.

D

Ex decret. Anacleti.

Rom. 14.

E

IX.

Multo minus ferendi sunt, qui, ut auram venentur popularem, in jurisdictiones episcopales ac ordines ecclesiasticorum pariter & civilium magistratuum invehentes, temere vociferantur ad populum: non intelligentes interdum neque de quibus loquuntur, neque de quibus affirmant. Quo nihil aliud efficiunt, quam ut plebem, alioqui satis in clerum irritatam, irritatiorem reddant, ac gliscenti seditionum igni oleum subministrent. Jurisdictiones ac magistratus esse oportet. Quod interdum personarum, non ordinis seu magistratus, vitio peccatur, alia providentia purgandum est, non cæco plebis judicio expendendum; fraterna correptione opus erat, non accusatione, aut laceratione ex suggestis. Et ut omnia non statim ad vivum usque repurgentur, quod fieri vix potest, non gravabuntur isti oculati in se quoque descendere, ac suos erratus inspicere, quo tandem æquiores fiant, divinisque judiciis etiam quædam relinquant. Si omnia (ut scite Anacletus ait) in hoc sæculo vindicata essent, locum divina judicia non haberent. Sed de his satis.

1. Tim. 1.

Matth. 18.

Ex canon. Anacleti.

X.

Ex his quæ diximus, consequitur, eum morem, qui alicubi irrepit, penitus irrationabilem, ne dicamus execrabilem, abusum esse, quo legitimi ecclesiarum parochi adiguntur jurejurando affirmare, sese in suis ecclesiis fratres mendicantes ad verbi ministerium (etiam si ipsimet pro ratione suscepti ac concrediti muneris eo fungi velint) perpetuo admissuros. Quid enim hoc more aliud agitur, quam ut parocho officium, quo se Christo & ecclesiæ obstringit, adimatur, ac in alium relegetur? Id vitii, ut spes est, curabimus.

XI.

Æquum quoque censemus, ut qui ex fratribus huic muneri accingi velint, nostris vicariis in pontificalibus serio promittant, sese hisce synodalibus institutis omnino obtemperaturos, quo sermo Dei pure, sincere, ac sine offensione decurrat.

XII.

Qui ut ordinariæ nostræ potestati, quod ad ejuscemodi functionem attinet, subjiciantur, & catenus monasticæ professionis regulis, obligationibusque eximantur, non decens tantum, sed & justum putamus.

XIII.

Qui vero semel præsentati & admissi fuerint, ut certo loco hoc ministerio fungantur, non debebunt temere seu præter nostrum assensum a suscepto munere retrahi. Nam frequentem personarum mutationem, periculosam putamus: ut interim sileamus, sæpe minus idoneum in idonei locum subrogari.

XIV.

Extra ordinarios parochos, illorumque legitimos cooperarios, nemo deinceps neque suggestum occupet, neque conventicula vel in privatis domibus, vel vicis faciat, aut quovis tandem modo usurpet. Quod si quis secus agere præsumpserit, & inobediens perturbare ecclesiam Dei, quæ foris est, perseveraverit, hunc tamquam seditiosum corripi oportet.

Ex conc. Antioch. cap. 5.

XV.

Quamobrem prohibemus omnes apostatas, mo-

ANNO CHRISTI 1536.

monachos ignotos, item istos ac peregrinos spermologos, quorum neque doctrina, neque vita ulli perspecta est: eritque proinde curæ civilibus magistratibus ac præsidibus, ut de his inquirant diligenter: & quos nos proscripsimus, eos illi cum receptatoribus ipsorum doli mali consciis, excedere provincia compellant: Nisi quid severius culpa horum prævaricatorum in ipsos statuere postulaverit. Jam ut inveniatur quispiam (quod absit) qui aliter quam legitime parochiam occupaverit, hunc abjici statim oportet, quantumvis plebs, quam corrupit, eum retinere contendat.

Ex conc. Sardic. 1. & 18. Laod. 13.

XVI.

Ex ordine mendicantium, qui opidatim soli commorantur, quos Terminarios appellamus, vitam interdum agere monachismo plurimum dissimilem cognovimus. Proindeque multis esse invisos: hos potius, cum officio prædicationis statis illis diebus perfuncti essent, eleemosynasque collegissent, statim ad monasteria sua regredi, ibidemque quieti operam dare, atque observare jejunia & orationes juxta ordinis sui institutum malumus, quam vitam communem, ne dicamus licentiosam, inter civium turmas ducere. Ubi tamen monasteria ab opidis aut vicis tam longe dissita fuerint, ut unius diei itinere repeti non possint, nolumus Terminarios istos hac lege teneri, modo tamen viri graves & annosi, vitæ quoque ex omni parte integræ, ac sanæ doctrinæ comperti fuerint, ac id etiam visitatione potius quam constitutionibus cavebitur.

Ex Calch. concil.

XVII.

Nolumus autem per prædicta, privilegiis, ordinibus fratrum mendicantium rite & legitime concessis, præjudicare.

XVIII.

Eadem ratione decens est, ut monachi, qui parochiales ecclesias, cura animarum apud ipsum monasterium, non personam, relicta, incorporatas (ut vocant) monasteriis suis habent, non per religiosos, quos in monasteriis perpetuam vitam agere convenit, sed per vicarios presbyteros sæculares, modo haberi possint, ad eumdem modum quem supra diximus, examinandos, admittendosque, gubernari procurent. Quibus etiam de ecclesiæ proventibus tantum assignare obligati erunt, unde & jura episcopalia persolvere, & congruam sustentationem habere possint: quod ut fiat, nobis curæ erit. Non tamen tam duri hic erimus, quo minus interdum viros monasticos, quos singulari vitæ exemplo & doctrinæ salutaris disseminatione insignes comperiemus, apud ecclesias parochiales relicturi & confirmaturi simus.

Cap. de monach. de presb. c. 4. de capell. mon.

PARS QUINTA.

CAPITULA.

I.

QUAMQUAM de vita ac moribus clericorum supra diximus, videtur tamen hic locus postulare, ut speciatim aliquid de conversatione ac moribus parochorum dicamus,

A quod horum vita & officium divo Paulo præcipue curæ fuerint, adeo ut his recte se habentibus, de reliquis non admodum magnam solicitudinem habuisse videatur. Nec immerito: res enim ipsa declarat, ac prisca sæcula meminerunt, quam tranquilla, quam florens, quam fructificans, quam denique felix ecclesia fuerit, dum talibus esset parochis insignis, qui evangelicis apostolicisque institutis, sanctorumque patrum regulis adducti, non tantum vocabulo, sed & facto præstabant quod dicebantur. Contra vero, in quantos æstus, tempestates, procellas, ac pericula, ob eosdem sensim in diversum mutatos ac varicantes, ecclesiæ navicula misere conjecta sit, nos sentimus. Ex quibus B rursus emergere cum certo certius non possimus, nisi nos (quibus gregem suum Christus pascendum commisit) vias domini rectas, a quibus varicando excidimus, inambulare pergamus: quid tandem aliud consilii capiendum nobis, quam ut singuli, quales esse debemus, tales & simus? atque hoc insigne Christi verbum, quod hinc discedens, Petroque oviculas suas committens, post tertiam demum dilectionis stipulationem, promissionemque, uti ultimum elogium, ac memoriale, fidelissime diligentissimeque inculcavit, & mente & opere teneamus, quod est, *Pasce agnos meos?* Id fecerimus, si gregem Christi post Christum unice diligamus, atque eumdem tam verbi doctrina, C quam operis exemplo pascamus, divinorumque sacramentorum dispensationem tueamur defendamusque. *Joan. ult.*

II.

Ubique ferme, cum de parochis sermo incidit, scriptura vitam doctrinæ copulat: nimirum quod qui vitam agit doctrinæ contrariam, plus exemplo destruat, quam ædificet verbo. Oportet enim & fieri sermonem, non tantum dici: alioqui competet in parochum, quod Seneca Platoni objectum fuisse refert: Aliter loqueris, aliter vivis; & quod Christus Pharisæis D imputat: *Dicunt enim, & non faciunt: Alligant autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros vestros, digito autem suo nolunt ea movere.* Apponatur ergo manus ori necesse est, ne sit vox quidem vox Jacob, manus autem manus Esau. Porro vox operum fortius sonat, quam verborum. Intuendus nobis pastorum princeps est, cujus tota vita sua doctrina est, qui cœpit primum facere, post docere. Siquidem potens opere & sermone, qui discipulos Joannis, de adventu Messiæ rogantes, ad opera remisit, dicens: *Ite, dicite Joanni quæ vidistis & audistis.* Qui denique non solum vocat oves suas nominatim, sed & vadit ante eas; Et eum tantum qui sic docuerit & fecerit, magnum in regno cælorum fore pollice- E tur. *Matth. 23. Genes. 27. 1. Petr. 2. Act. 1. Luc. 24. Matth. 11. Joan. 10. Matth. 5.*

III.

Quare beatissimus Paulus ecclesiæ ministrum institutorus: *Exemplum*, inquit, *esto fidelium, in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate.* Itidem ad Titum 2. *In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum, irreprehensibile, ut is qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.* Sal enim terræ & lux mundi, prædicator evangelii dicitur, *1. Tim. 2. Matth. 5.*

ANNO CHRISTI 1536.

tur, & lucerna super candelabrum posita, ut A luceat omnibus qui in domo sunt, sic ut videant homines opera illius bona, & glorificent Patrem qui in cælis est. Quod si sal infatuatum fuerit, in quo salietur? ad nihilum enim valet ultra, nisi ut projiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Apostolus itaque hoc præceptum commendat Timotheo, ut militet bonam militiam, habens non tantum fidem, sed & bonam conscientiam: quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt: ex quibus tum erant Hymenæus & Alexander, quos tradidit satanæ, ut discant non blasphemare. Interea vero ex eodem numero omnes hæretici fuere.

1. Timot. 1.

IV.

Jam quæ clericis vitanda erunt, supra diximus. Ea ipsa potissimum Paulus quamlongissime a parochis esse vult, & quæ illis opposita sunt, in ipsis quam maxime elucere. Primum scilicet, ut abstineant ab omni avaritia. Hospitales enim erunt, non turpis lucri cupidi, non opes, sed animas venantes, non auri, sed hominum piscatores: alioqui ex pastoribus fient mercenarii, & vertentur in lupos, audientque dominum per Ezechielem exprobrantem: *Lac comedebatis, & lanis operiebamini: quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meum non pascebatis: quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum erat, non sanastis; quod confractum est, non alligastis, & quod abjectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quæsivistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia*; & cetera quæ sequuntur. *Qui enim volunt divites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix quippe omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu vero, o homo Dei, hæc fuge: sectare vero justitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, & mansuetudinem.*

1. Tim. 5. Tit. 4. Matt. 4. Ezech. 34.

V.

Interim erit domui suæ bene præpositus, ut non tantum ipse, sed & sua familia irreprehensibilem vitam agat. Qui enim domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Oportet autem illum & testimonium habere ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. 1. Tim. 3.

VI.

Deinde procul absint parochi ab omni luxu. Sobrium enim vult parochum esse Paulus, nec multo vino deditum; ac vino potius ad necessitatem, quam ad voluptatem utentem, quemadmodum ipse Timotheo præcipit, ne aquam adhuc bibat, sed modico vino utatur, propter stomachum suum & frequentes suas infirmitates. Nesciat ergo parochi domus comessationes crapulosas, execretur compotationes illas ad æquales haustus obligatorias. Sit procul a symbolorum (ut vocant) dationibus. Turpissimum putet, nisi causa necessitatis, intrare tabernam, quasi domum non habeat ad edendum & bibendum.

1. Tim. 5.

Breviter, vitet omnia quæ pastoralem auctoritatem aut dedecorant, aut imminuunt.

VII.

Detestetur quoque omnem libidinem. Nam oportet parochum esse pudicum; primæ Timothei 3. & se præbere exemplum in castitate; primæ Timothei 4. ne in eum vere dicatur: *Qui alium doces, teipsum non doces: Qui prædicas non furandum, furaris: Qui dicis non mœchandum, mœcharis: Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras: per quod blasphematur nomen Dei inter Gentes.* Quo enim vultu fornicarios cælo excludet cum Paulo, qui B huic volutabro cœni ipse immersus est? *An existimas* (inquit ipse Paulus) *o homo omnis qui judicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei? In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. Scimus quippe, quia judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.*

Rom. 2. 1. Cor. 6. Ephes. 5. Galat. 5. Rom. 2.

VIII.

Denique Paulus ad Timotheum: *Juvenilia*, inquit, *desideria fuge, sectare vero justitiam, fidem, spem, & caritatem, & pacem cum his qui invocant dominum de corde puro. Labora sicut bonus miles Christi. Nemo enim militans Deo, im-* C *plicat se negotiis sæcularibus*; & quæ sequuntur. In summa, *solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis*. 2. Tim. 2.

2. Tim. 2.

PARS SEXTA.

CAPITULA.

I.

HOC ministerium sanctissimus apostolus ceteris omnibus præfert. Unde & Corinthiis scribens, ait: *Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare*: cui & ceteri apostoli adstipu- D lantur, cum inquiunt: *Non est æquum nos relinquere verbum, & ministrare mensis*. Quinimo & Christus aliis anteponit: *Euntes*, inquiens, *in mundum universum, prædicate evangelium omni creaturæ, ac docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis*. Quamobrem Paulus Timotheum suum excitans, ait: *Attende lectioni, attende exhortationi & doctrinæ, noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii. Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi & doctrinæ, insta in illis, hoc enim faciens, & teipsum salvum facies, & eos qui te audiunt.* E Et iterum: *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac evangelistæ, prædica verbum, insta opportune, importune, ministerium tuum imple.*

1. Cor. 1. Act. 1. Marc. 16. Matth. ult. 1. Tim. 4. Ibidem.

II.

Meditabitur parochus quid ipsi dominus per Ezechielem cap. 33. ac 34. præceperit, parabolaque speculatoris menti infigenda est: *Speculatorem*, inquit, *dedi te domui Israel. Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam, ille* qui-

ANNO CHRISTI 1536.

quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram. Parochi siquidem sunt, quibus potissimum dictum Jac. 5. est: *Fratres, si quis ex vobis erraverit a veritate, & converterit quis eum, scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvabit animam ejus a morte.* Dura est Thren. 4. nimis illa prophetae lamentatio: *Parvuli petierunt panem, & nemo dabat eis. Pasce ergo* Ambros. *fame morientem: si non paveris, occidisti.* At homo ex duabus partibus constat, ex carne, scilicet, & spiritu. Duplici ergo cibo opus Matth. 4. est. Nam ut scriptura ait: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Cibus exterior carnem tantum morta- Joan. 6. lem reficit, & intrans per os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Panis autem spiritus, tam per verbum praedicationis, quam sacramentaliter in veritate corporis & sanguinis dominici, in viva fide comestus, vivificat, reficit, ac vegetat animam; qui non perit, sed permanet in vitam aeternam: & hunc qui ederit, non morietur in aeternum; id quod omnes Hebr. 4. pii sciunt ac sentiunt. *Vivus enim sermo Dei est, & efficax, & penetrantior quovis gladio ancipiti, ac pertingens usque ad divisionem animae & spiritus, compagumque & medullarum.*

III.

Hic jam inter hujus caelestis panis dispensa- 1. Cor. 4. tores quaeritur, ut fidelis quis inveniatur: *Fi-* Matth. 24. *delis,* inquam, *servus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis escam in tempore. Beatus ille servus, quem cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem. Sin secus, veniet dominus servi illius in die quo non sperat, & hora quam ignorat, & dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis, ubi erit fletus & stridor dentium.*

IV.

Is autem fidelis est dispensator, attestante divinissimo Joanne, cujus scopus unicus ille 1. Joan. 4. Christus est, & cujus spiritus confitetur Christum in carne venisse id est, ut divus Paulus interpretatur: *Qui docet apparuisse gratiam Dei* Tit. 2. *& salvatoris nostri omnibus hominibus ad erudiendum nos, ut abnegantes omnem impietatem & saecularia desideria, sobrie, juste, & pie vivamus in hoc saeculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriae magni Dei & salvatoris nostri Jesu Christi.* Qui, inquam, docet eumdem Christum Jesum dominum nostrum hominem factum, ut daret semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Quibus verbis sanctus Paulus duas in Christo naturas, verbi scilicet & carnis, indissolubili vinculo cohaerentes, & utriusque naturae rationem complectitur; verbi, quatenus erudit nos, docens quae sit voluntas Patris, quam facientibus denuntiat praemium, praevaricantibus vero poenam aeternam; carnis vero, quatenus datus Joan. 1. & immolatus est pro nobis in ara crucis agnus 1. Pet. 1. immaculatus, & victima tollens peccata mundi, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus, & eadem cogitatione armemur: quia qui passus est in carne, desiit a peccatis, ut jam non desideriis hominum, sed voluntate 1. Pet. 4. Dei, quod reliquum est in carne temporis, vi- 1. Joan. 4. vamus. *Omnis autem spiritus qui solvit Jesum, ex*

A *Deo non est: & hic est antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & jam in mundo est.*

V.

Is item fidus est minister verbi, qui omnem scripturam ad Christianam exigit caritatem. Caritas enim Christianismum consummat, quemadmodum apud divum Paulum legimus: *Finis praecepti est caritas de corde puro, conscientia bona, &* 1. Tim. 1. *fide non ficta.* Et est potissimum illud indicium, quo Christiani esse comprobamur. *In hoc* (ait Joan. 13. Christus) *cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinvicem.* Unde beatus Augustinus in libris de doctrina Christiana, August. de doctrina Christ. lib. 1. c. 36. B brevissimam methodum ad pervestigandas, intelligendasque scripturas commonstrare volens: Quisquis, inquit, scripturas divinas vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita ut in illo intellectu non aedificet geminam caritatem Dei & proximi, is nondum intellexit, quod legis ac scripturarum summa, finis ac plenitudo, sit dilectio, quae duobus mandatis comprehenditur, nempe, *Diliges dominum Deum tuum* Rom. 13. Matth. 22. *ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, ex tota virtute tua, &, diliges proximum* Matth. 7. *tuum sicut teipsum; &, quemadmodum vultis ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis. In his duobus mandatis universa lex pendet & prophetae.* Quicumque ergo ad hanc amussim do- C ctrinam suam attemperat, is nunquam potest perniciose errare.

VI.

Ezechiel vero propheta summam suae praedicationis dominum enarrantem facit, hisce pene verbis: *Vivo ego, dicit dominus: Nolo mortem* Ezech. 18. *peccatoris, sed ut convertatur impius, & vivat. Justitia justi non liberabit eum, in quacumque die peccaverit: & impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua. Quare qui egerit poenitentiam a peccato suo, feceritque judicium & justitiam, & in mandatis vitae ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum,* D *vita vivet & non morietur;* Quod Christus brevius complexus: *Poenitentiam,* inquit, *agite: appropinquavit enim regnum caelorum.* Sed de his Matth. 4. alias locupletius, suffecerit hic utcumque indicasse scopum.

VII.

Quo autem solicitius parochus provinciam, cui admotus est, gubernare satagat, haud existimabit se alicui levi muneri, sed omnium gravissimo ac difficillimo praefectum; tantae nimirum difficultatis, ut verbi praedicatorem undequaque absolutum, vix unum e millibus reperias. Non idem est ovium palatum, magna E in pascendis varietas: quod unam oviculam nutrit, alteram macerat aut mactat. Culpaverit aliquis avaros, prodigus hinc argumentum prodigalitatis suae colliget. Culpaverit prodigos, avarus inde tenacitatis suae excusationem arripiet. Ea est hominum malitia, ut nedum alia, sed & sanctissimum Dei verbum, pro suis quisque affectibus, ac ad sua desideria confovenda potius quam eradicanda, trahat. Videmus, proh dolor! quemadmodum hac tempestate plerique sacras literas in parabolam ac Psal. 140. proverbium vertant, atque ad excusandas excusationes in peccatis, summa vi atque impu-

ANNO CHRISTI 1536. dentia torqueant, adulterantes verbum Dei. A Quare parochus cautissima solicitudine agere debet, per gladium Dei secantem a dextris & sinistris, ut medium iter pateat ad incedendum per viam regiam mandatorum Dei.

VIII.

At temperandus sermo, quoad ejus fieri potest, pro auditorum captu. Alii siquidem acri ingenio ac judicio sunt, alii hebetes animo, ac rudi Minerva præditi: quidam attenti, quidam vero desides: hi recte ac sincere instituti, illi seducti ac decepti. Discretione ergo maxima opus est. Breviter, nemo erit concionator absolutus, cui præter vitam exemplarem non ad- B sint omnia quæ sequuntur, nempe cognitio scripturarum utriusque testamenti, ingenium velox, atque versatile, eloquentia vehemens, suadibilis & suavis: neque interim minus temperata, quam copiosa prudentia rerum ac personarum docendarum, experientia multiplex, immobilis constantia. Denique Spiritus, qui
Matth. 10. si deerit, reliquis donis parum profecerit. *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Quomodo enim ad æternarum rerum desideria alios accendet, qui ipse totus languet ac friget, nondum Spiritu concepto, qui ex Deo est, quem & ipse Deus dat bonum petentibus se? En quam arduum est concionandi munus. Nec tamen propterea C diffidentia (quæ plerumque multos avertit)
1. Cor. 11. deserendum. Ad euangelizandum missi sunt parochi; væ ergo illis, si non euangelizaverint. Si quis autem eorum sapientia indiget,
Jac. 2. scrutetur scripturas, & postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.

IX.

Cavebit autem modis omnibus, ne lubricus
Ex epist. Judæ. in docendo sit, huc illucque effluens. Et in primis, ne vento doctrinarum ab ecclesia catholica non receptarum, veluti nubes sine aqua circumferatur, sed formam habebit sa- D
2. Timot. 1. norum verborum ab ecclesiæ (quæ columna
Tit. 2. veritatis est) instituto nihil discrepantium. *Tu* (inquit Paulus ad Titum) *loquere quæ decent sanam doctrinam, verbum sanum & irreprehensibile.*

X.

Ineptas autem & aniles fabulas devitabit,
1. Tim. 4. qualia nuper erant, quæ ex nullis probatis auctoribus, sed potius suspectissimis obscurorum hominum commentis, afferebantur exempla:
2. Tim. 2. Olim vero genealogiæ interminatæ, quod ad pietatem illa nihil fecerint. Exercebit autem
Tit. 3. seipsum ad pietatem, quod corporalis exercita- E tio ad modicum utilis sit. Pietas autem ad omnia utilis, promissionem habens vitæ quæ
1. Tim. 4. nunc est, & futuræ.

XI.

Neque minus vitabit profana & vaniloquia, hoc est, futilem & inanem loquacitatem, qua nonnulli ratiocinationibus humanis falsam scientiæ opinionem sibi venantur. Sic enim suum
1. Tim. 6. compellat Timotheum Paulus: *O Timothee, depositum serva, devitans profanas vocum novitates & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* ANNO CHRISTI 1536.

XII.

Paratos nos esse vult apostolus Petrus ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de 1. Pet. 3. ea, quæ in nobis est, spe & fide, sed cum modestia & timore. Neque ergo doceat, neque intendat his parochus, quæ quæstiones magis præstant, quam ædificationem, quæ est ex caritate; prima Timothei 1. & iterum secunda Timothei 2. & 3. Paulus ait: *Stultas & sine disciplina quæstiones & pugnas legis respue, sciens quia generant lites. Servum autem domini non oportet litigare.* Proindeque ubi cum hæreticis res est, corripiet quidem eos cum modestia qui resistunt veritati, ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem & resipiscant a diaboli laqueis, a quo tenentur captivi ad ipsius voluntatem. Quod si non profecerit, hæreticum hominem Tit. 3. post unam & secundam correptionem devitet, sciens quia subversus est qui ejuscemodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus. Nequaquam autem ad populum verbis 2. Tim. 2. contendat: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium, memor apostolici sermonis, quo rejiciuntur omnes qui scissuram quærunt: *Si quis enim vult contentiosus esse,* 1. Cor. 11. *nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei.*

XIII.

Inter concionandum ergo a scommatis, maledictis, ac conviciis omnino abstinendum est. Prædicetur pure ac sincere Dei verbum, juxta ecclesiasticam traditionem, & patrum ab ecclesia catholica approbatorum interpretationem. Quæ vero in contentionem vel disceptationem revocari possunt, penitus sileantur, quemadmodum quoque pragmatica Augustensi sanctione cautum est.

XIV.

In controversis autem & contentiosis obscurisque dogmatibus, quæ sacris voluminibus vel universali ecclesiæ consensu expressim decisa non sunt, populus privatim (maxime cum exomologesi se purgat, modo gravatam conscientiam in hoc habeat) ita docendus est sapere, atque hac cautione profiteri de his se credere, sicut credit ecclesia. Hoc enim tutius, quam asseverare de quo dubites, aut quod non intelligas.

XV.

Erit quoque parochus in reprehendendis criminibus vehemens atque acer. Constitutus est enim, ut annuntiet populo scelera eorum, sic tamen ut in suggesto vitia tantum reprehendat, non personas nominatim perstringat. *Argue*, inquit Apostolus, *increpa, obsecra in* 2. Tim. 1. *omni patientia & doctrina.* Ubi persona arguenda, denuntiatione euangelica utendum: *Si peccaverit in te frater tuus*, inquit Christus, 1. Cor. 1. *vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Quod si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Quod si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum*

ANNO CHRISTI 1536.

unum aut duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si eos non audierit, dic ecclesiæ: Quod si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Sic Paulus Corinthium resipiscere nolentem excommunicavit. Et hic iterum Christi doctrina & exemplum sequendum, ut benevolentia severitatem vincat, ut paratus sit parochus dimittere peccanti non modo septies, sed & septuagies septies. Et cum Christo paratior sit ad absolvendum adulteram, ad frugem melioris vitæ revertentem, quam ad condemnandum, quemadmodum Paulus quoque in gratiam recepit Corinthium illum pœnitentem.

1. Cor. 5. Matth. 18. Joan. 8. 2. Cor. 2.

XVI.

Vitanda quoque manifesta reprehensio utriusque potestatis, tam ecclesiasticæ quam civilis; neque invehendum in ordinem aliquem, aut aliquod ab ecclesia receptum vivendi genus. *Omnis enim potestas a Deo est*, & propterea eatenus honoranda, non incessenda. Sequenda præcursoris dominici doctrina & exemplum, qui ne milites quidem a se repulit, aut ulla contumelia affecit, sed magis viam recte vivendi ostendit. Per ejuscemodi enim incautam reprehensionem plebs ad seditionem magis ac rebellionem incitatur. Hanc murmur, odium, impatientia, contumacia, protervia, & detractionis libido comitantur: quin potius docendus populus est obedire magistratibus, parere præpositis suis, etiam dyscolis: ac interim admonendus est, ut si sint magistratus interdum vitiosi, id evenire, quod dominus regnare facit malos & hypocritas propter peccata populi. Omnem animam potestatibus sublimioribus subditam esse: quodque omnis potestas a Deo sit: quod denique, qui potestati resistit, Dei ordinationi resistat, nisi tamen potestas expressim præcipiat, quod est contra mandatum Dei; tum enim oportet plus obedire Deo, quam hominibus.

Rom. 13. Luc. 3. 1. Pet. 2. Job. 14. Prov. 28. Isa. 3. Rom. 13. Act. 5.

XVII.

In corripiendis vero magistratibus, correctioni quoque fraternæ locus est, quemadmodum Joannes reprehendit Herodem. Sic enim legimus: *Dicebat enim Joannes Herodi*, non populo: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*. Qua si nihil promoveas, postulanda & exspectanda provisio prælatorum ac majorum magistratuum est: qui si dissimulent, etiam consultum magis ut ultio remittatur ad Deum, quam ut tantum scandalum inde deterius subsequatur.

Marc. 6.

XVIII.

Est autem populus frequenter in concionibus, post conciones vero semper diligentissime commonendus, ut Deum optimum maximum pro potestatibus deprecetur. *Volo* (inquit gentium magister Paulus) *ut fiant omnium primum obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.*

1. Tim. 2.

XIX.

Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Jesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

1. Tim. 6.

XX.

Porro cum secundum evangelicam atque apostolicam doctrinam, quibus decreta patrum ac conciliorum, denique pragmatica sanctio Augustana merito accedunt, in ecclesia Dei sola canonica scriptura ac divina eloquia, secundum ecclesiasticam interpretationem sanctorum patrum ac doctorum, & recitari & prædicari debeant: non abs re videbitur, parochis summam bibliorum paucissimis præscribere, ne alicubi, dum scripturæ metas nesciunt, impingant.

Ex conc. Afric.

XXI.

Et cum præcipue ipsis incumbat, ut plebem erudiant in præceptis decalogi, articulis fidei, qui symbolo apostolico recensentur, ac ecclesiæ sacramentis simul cum explicatione orationis dominicæ: (Hic est enim inchoationis Christi sermo, quo jacitur fundamentum ab operibus mortuis & fidei in Deum) idcirco ut imperitioribus consulatur, quoddam enchiridion dabimus, in quo brevissime hæc omnia secundum sanam & ecclesiasticam doctrinam exponentur: simul & loci quidam communes, ad omnes omnium hominum ætates ac ordines, commonitorii inserentur. Veneratio quoque sanctorum ac reliquiarum. Denique quatenus imaginibus ac picturis utendum, docebitur. Nec interim quid sibi ecclesiasticæ cæremoniæ, præsertim illæ piæ ac antiquissimæ velint, & quo conducant, in eodem libello declarare omittemus, idque succinctissime.

XXII.

Simpliciores ac minus eruditi concionatores, festis quibusque diebus concione in nomine sanctissimæ Trinitatis cum imprecatione gratiæ Dei (nempe ut dominus suum Spiritum verbo addere dignetur) cœpta, initio ambas lectiones, quæ epistola ac evangelium missæ ejus diei appellantur, ad verbum enarrabunt. Deinde post imploratam divini numinis clementiam, regrediantur ad utriusque lectionis brevem dilucidationem, locos aliquot communes ex utraque deligentes, quibus populus ad vitæ pietatem, caritatemque Dei ac proximi inflammetur. Denuntiabunt quoque, quid ecclesia Dei eo die potissimum Deum oret ac precetur, quod in precationibus seu collectis, quæ post canticum Kyrie eleison, aut Gloria in excelsis, dicuntur, continetur: ac hortabuntur populum, ut idem pariter interea dum sacra aguntur, Deum oret, si non verbotenus, mente tamen.

Aug. lib. de doctrina Christ. lib. 4. c. 30.

XXIII.

Sanctorum historiis ne nimis diu immorentur: quia potior pars (uti jam diximus) euangelio detur & epistolæ explicandis. Quod si fabulosa videbitur historia, ne attingat quidem: si verisimilis, leviter, eaque decerpat, quæ imitanda videantur. Miracula quoque ne impudentius jactentur, nisi quæ scripturis prodita, aut a non levibus scriptoribus summa cum historiæ fide tradita fuerint.

XXIV.

Si quas allegorias, aut sensus scripturæ reconditiores, spiritualia spiritualibus conferentes, adferre velint; has ex receptis ecclesiæ doctoribus, veluti Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, ac similibus comprobatis auctoribus desument.

XXV.

Ubi ad calcem concionis deventum erit, brevi epilogo, quo argumentum ac capita totius concionis renarret, utatur. Id enim ad captum ac fulciendam memoriam auditorum, plurimum fecerit.

XXVI.

Debet quoque, finita concione, decalogus ac symbolum fidei & succincte & exerte recitari. Illa quoque exomologesis ac publica peccatorum confessio, cum imploratione misericordiæ Dei, pure ac distincte pronuntiari, ac moneri populus, ut eisdem verbis sacerdotem pronuntiantem subsequatur: ac deinde recenseri consolatoria imprecatio remissionis peccatorum, ut populus dejecto, contrito, humiliato animo ac toto corde, cum presbytero accingatur ad mysterium redemptionis suæ (quod in altari tractatur) contemplandum, fructumque dominicæ passionis, quæ in altaris mysterio commemoratur repræsentaturque, participandum.

XXVII.

Cum multum plerumque temporis paruo cum fructu teratur in recensendis singulatim defunctorum nominibus, ubi viritim pro quolibet exigitur una oratio dominica, idque interdum non citra suspicionem vel quæstus vel ambitionis fiat: nobis potius videbitur, ut populus ad communem pro defunctis orationem pie ac devote dicendam accendatur, & hæ genealogiæ intermittantur. Super qua re tamen, quod ad morem civitatis nostræ Coloniensis attinet, & cum parochis, & cum senatu latius agere non omittemus.

PARS SEPTIMA.

CAPITULA.

I.

Ecclesiæ catholicæ usus septem mysteria (quæ sacramenta appellantur) observat, veluti septem quædam parata remedia, per quæ Deo visum est peccatis nostris mederi, ac nobis gratiæ suæ salutaris medicinam (diversa tamen ratione) infundere, quæ sunt, baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, extrema unctio, ordo, & matrimonium. Quæ cur a Christo & ecclesia instituta sint, & a veteribus sacramenta peculiariter appellata, deinde, quæ illorum sit per gratiam Dei efficacia & virtus, nunc non est dicendi locus. Tantum admonebimus in præsentia parochum, quæ illum circa dispensationem singulorum observare conveniat.

II.

Quia igitur in sacramentis aliud videtur, atque aliud agitur, instruendus est populus in cujuslibet exhibitione, quid in hujusmodi religioso arcano (id enim sacramentum sonat) agatur. Cum enim in sacramentis istis per signa quædam sensibilia infundatur insensibilis gratia congruens externis signis, excitanda est fidelium fides & devotio in Deum, ut credentes, ac divinum mysterium intelligentes, ad Dei ac salvatoris nostri Jesu Christi participandam gratiam accedant. Quod fiet, cum parochus sub administrationem cujuslibet sacramenti, sacra concione populum breviter admonuerit quid in ea re agatur.

[margin: August. lib. de doctrina Christiana.]

III.

Et ut de sacro baptismo exordium capiamus, docendus est populus, quod illic aboleatur vetus homo, remisso omni peccato; atque novus exoriatur, ab omni labe purgatus per fidem in Christum: quod illic qui baptizatur, lavetur lavacro regenerationis & renovationis Spiritus sancti in sanguine Christi pro nobis effuso: quod illic veterem Adam exuimus, consepulti cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus: quemadmodum hæc enchiridion latius edocebit.

[margin: Galat. 5. Tit. 3. Rom. 6.]

IV.

Susceptores infantis (patrini qui dicuntur) merito admonentur, quod ipsi sint, qui ecclesiæ nomine, & in ecclesiæ fide Christo parvulos offerant per baptismum, ac se propemodum pro parvulis fidejussores constituant, nomine parvuli respondentes: quem etiam postquam adoleverit, symbolum simul & orationem dominicam edocere, atque vitam Christo ac professione in baptismo facta dignam perpetuo agere, saltem ubi id necessitas poscere videbitur, cohortari non omittent, proindeque malumus illos deligi provectæ ætatis, quam impuberis, ne videatur infans infantem offerre, ac sponsorem se Deo pro alio constituere, qui quod promittit, non intelligat: ideoque multo minus, quod non intelligit, docere queat.

[margin: Can. Vos ante omnia, de consec. dist. 4.]

V.

Præterea docebunt populum quid sit, quod catechizetur baptizandus: quid reliqua solennia, quæ ecclesia adhiberi voluit, signent, videlicet: Cur insuffletur in faciem baptizandi, cur signum crucis & in pectore & in fronte fiat, cur sal in os detur, cur aures & nares sputo attin-

ANNO CHRISTI 1536. attingantur, liniantur que, cur inunctio in A pectore & scapulis fiat, & cur post baptismi tinctionem in vertice. Denique, quid significet amictus albus, quo infans seu alius baptizatus superinduitur: quæ omnia sunt mysteriorum plena, quemadmodum enchiridion declarabit.

VI.

1. Cor. 14. Cum beatissimus Apostolus in ecclesia omnia honeste atque secundum ordinem fieri jubeat, debebit baptismus summa mentis in Deum, & in sacratissima quæ aguntur mysteria, intentione & dari & accipi. Quare quidquid hinc susceptores seu alios adstantes avocat, procul B tollendum est. Accedatur itaque deposito omni fastu, humili spiritu, ac recta in Deum fiducia, quemadmodum accesserunt qui Jesu parvulos obtulerunt, ut manus eis imponeret. Matth. 18 Nam hic renuntiatur satanæ, & omnibus operibus atque omnibus pompis ejus. Conveniaturque ante inter patrinos de nomine infantis, ut potius in baptismo ipso cogitetur de lucranda anima Christo, quam de retinendo nomine.

VII.

Magna certe ratione ecclesiasticis patribus visum est, ut baptismus in conspectu eccle- C siæ in loco sacro recipiatur, nisi tamen imminens necessitas fieri aliud suaserit. Quamobrem displicet nobis quod quidam fastuosi templum domini despicientes, ambiunt magis suos infantes in domibus privatim baptizari. Quod deinceps, nisi necessitas idipsum exegerit, & causæ cognitio præcesserit, indulgere nolumus.

VIII.

Act. 8. 19 de consec. dist. 5. c. Novis. Itidem dum sacramentum confirmationis confertur, docebunt vicarii nostri in pontificalibus, quid agatur, nempe quod illic ambiatur gratia Spiritus sancti, qua confirmatur tiro D adversus satanæ tentationes, roboraturque, ut quod corde credit ad justitiam, ore quoque Rom. 10. palam confiteatur ad salutem. Quamobrem eo communiri solet ætas tenera, quæ ad nequitiam proclivior est, quam ad pietatem, ut ea proclivitas minuatur, docilitasque ad pietatem augeatur. Omnes fideles (inquit Urba- Ex canon. Urbani. nus pontifex Romanus) per manus impositionem episcoporum, Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniantur: quia cum Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam roboratur. De Spiritu sancto accepimus, ut efficiamur spirituales, quia animalis homo non 1. Cor. 2. percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. De Spiritu E sancto accepimus, ut sapiamus inter bonum malumque discernere, justa diligere, injusta respuere, ut malitiæ ac superbiæ repugnemus, ut luxuriæ & diversis illecebris ac fœdis indignisque cupiditatibus resistamus. De Spiritu sancto accepimus, ut amore vitæ & gloriæ ardore succensi, erigere a terrenis mentem ad superna & divina valeamus. Sed de hoc alibi latius.

IX.

An expediat imitari consuetudinem, qua observatur, ut nedum adultis, sed & infantibus detur confirmatio, idque pransis, hic non definimus: quamquam quod Aurelianensi concilio sancitum est, nobis magis placuerit, videlicet ut jejuni ad confirmationem veniant, perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem sacramentalem facere prinsquam accesserint, quo mundi donum Spiritus sancti mereantur accipere. Cum enim hoc sacramentum non sit necessitatis absolutæ, convenientius & utilius dabitur, si addatur admonitiuncula. At antequam infans supra septimum ætatis annum progressus fuerit, parum aut nihil horum quæ aguntur intelliget, ne dicamus, meminerit. ANNO CHRISTI 1536. Ex conc. Aurel. Ca. Ut jejun. de consec. dist. 5.

X.

Quemadmodum in baptismo susceptores sunt, ita hic qui confirmandum præsentant, ac coram episcopo sistunt: idque non admodum diversa ratione, nisi quod quidam etiam dicunt, Gerson. decens esse, ut qui nondum adversus carnis, mundi, ac satanæ tentationes roborati sunt, per confirmatos jamdudum atque exercitatos sensus habentes, quibus fides confirmandi cognita atque explorata sit, episcopo præsententur. Quamobrem quoque admonendi sunt isti officii sui, curandumque, ut tanti sacramenti perceptio digne ac reverenter peragatur, quemadmodum in primitiva ecclesia observatum legimus.

XI.

Quibusdam in locis, ambitionis magis quam pietatis causa, dum utrumque tam baptismi quam confirmationis sacramentum peragitur, hi qui patrini dicuntur, certant, ut alter alterum donariorum precio (quo suscepti ac præsentati pueri donantur) vincant. Præterea itur statim, maxime post baptismum, ad comessationes, cum tum maxime comessationibus esset abstinendum. Qua de re monendus est populus, ut quæ digna sunt his sacramentis, tantum curent; cetera aut moderentur, aut penitus tollant. Nam non offenderimus Deum gravius, quam cum illius sanctissima mysteria indigne tractamus.

XII.

Docebit præterea parochus populum, quid signet chrisma, & cur ex oleo olivæ ac balsamo conficiatur, quemadmodum docebit enchiridion.

XIII.

Eucharistia, unicum illud piarum mentium solatium ac delicium, hac deploratissima tempestate, execranda insania ac abominabili profanatione hæreticorum, de re tanta quodlibet comminiscentium, plerisque quodam modo in nauseam vertitur: adeo ut (quod Joan. 6. dolentes referimus) multi nunc sint, qui non tantum hunc panem vitæ, qui de cælo descendit, accipere non desiderent, sed & aversentur, homines solo nomine Christiani, re

ANNO CHRISTI 1536.

Hebr. 10.

ipsa vero Capernaitis ipsis deteriores, etiam quos post acceptam notitiam veritatis, voluntarie in Filium Dei peccantes, ac corpori dominico & sanguini contumeliam inferentes, terribilis quædam expectatio judicii, & ignis æmulatio (quæ consumptura est adversarios) manet.

XIV.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

1. Cor. 10.

Docendus est itaque populus Christianus certissima fide credere, quod in hoc sacramento sit verum corpus & verus sanguis Christi Jesu. Neque enim Veritas mentitur, quæ apud Matthæum, Marcum & Lucam, hoc sacramentum instituens ac porrigens, simplicissime dixit: *Accipite & comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem*. Sic docet Paulus apostolus: *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Et; *Panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini est?* Unde consequitur, in eucharistia totum esse Christum, quamquam ibi sit sub ratione cibi & potus. Qui enim tradidit verum corpus & sanguinem, haud dubie tradidit vivum. Quare si credimus in sepulcro divinam naturam non fuisse separatam ab exanimi corpore, quanto magis credemus eam vivo corpore non esse separatam in sacramento?

XV.

Ex conc. Constant.

Matth. 18.

Ambros. de sacram. ca. Rever. de consecrat. dist. 2.

Ubi sunt, quibus contra ecclesiæ consuetudinem persuasum est, oportere laicos participare corpus & sanguinem domini sub utraque specie: ibi docebit parochus hos, qui gravatam habent conscientiam, corpus & sanguinem domini in altera tantum specie perfecte consistere, adeo ut laicus, qui sub specie panis communicat, non tantum corpus, sed & sanguinem domini non minus recipiat, quam qui capit sub utraque specie & panis & vini. Ecclesiam quoque laicis unam tantum speciem dare, quod pro reverentia ipsius sacramenti & salute fidelium, ecclesia (cui dispensatio sacramentorum Dei commissa est) sic viderit expedire. Nam cum nullatenus ambigendum sit, sub specie panis non tantum carnem, nec sub specie vini sanguinem tantum, sed sub qualibet specie totum Christum contineri: cur se laicus judicio ecclesiæ, quam dominus audiri voluit, non submittet? quæ non temere, sed multis rationibus permota, decrevit salubrius esse, ut non tantum populus, sed & sacerdotes non sacrificantes, Christum sub una tantum specie, quam sub duabus perciperent. Quid enim panis vinique species aliud sunt post consecrationem, quam species sacramentales, & accidentia sine subjecto? ut non habeat laicus cur queratur sibi alteram subtrahi speciem, ubi totum quod sub utraque specie continetur, integre accipiat. De qua re alibi latius dicetur.

XVI.

Honor. III. Can. Sane de celebr. missarum. Ex conc.

Mogunt. c. Presb. de conf. dist. 2. c. Sane.

Et quoniam in hoc sacramento Christus continetur, cohortandus est populus, ut ad hæc mysteria contremiscens, cum in celebratione missarum elevatur hostia salutaris, se reverenter inclinet, corporeque humi fuso, mente adoret crucifixum, factumus idem, cum presbyter defert ad infirmum eucharistiam, quam ob id paratam semper habere debet, ut quando quis infirmatus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione decedat. Quod faciens decenti habitu indutus, hanc salutarem hostiam palam ac honorifice ante pectus cum omni reverentia & timore ferat & referat lumine semper præcedente, ut signo populus intelligat, illic eum esse præsentem, qui est candor lucis æternæ. Hæc denique sacrosancta hostia reponatur semper in loco singulari, mundo & signato, honorificeque collocata, devote ac fideliter conservetur.

XVII.

1. Cor. 11. Joan. 6.

Docendus item est populus, quod tantum miraculum in hoc sacramento virtute Christi fiat, non ex merito sacerdotis, quod & in ceteris sacramentis obtinet. Nam intra sanctam ecclesiam catholicam in mysterio corporis Christi, nihil a bono majus, nihil a malo minus, perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute Spiritus sancti. Si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est qui per Spiritum sanctum hanc suam efficit carnem, & transit vinum in sanguinem. Sed hoc tantum interest, quod malus sacerdos sibi tantum nocet, indigne tanta mysteria tractans. Nam quod ad veritatem corporis dominici attinet, ita percipit hic, cui dicit apostolus: *Qui manducat indigne, judicium sibi manducat*, sicut is, cui dicitur: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.*

XVIII.

1. Cor. 11.

Præterea instituenda plebs est, quomodo eucharistia sumenda sit. Et in primis admonenda, quam grave crimen sit, ad tanti sacramenti participationem indigne accedere. Nam apostolus ait: *Quicumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini*. Et iterum hanc horrendam sententiam congeminans: *Qui*, inquit, *manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Ideoque*, uti subjicit, *multi inter vos infirmi & imbecilles sunt, & dormiunt multi. Quod si nosipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.*

XIX.

Ibidem. Joan. 13.

Aug. c. quotid de consecr. dist. 2.

Proinde nemo admittendus est, nisi ejus conscientia parocho sit, aut cui potestas super hac re legitime facta est, per exomologesin explorata, & qui pœnitenti ac contrito corde corpus domini dijudicans accesserit, quod jubet apostolus, cum ait: *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat*: ne cum Juda, qui cœnæ dominicæ ad judicium interfuit, locum diabolo præbeat. Mens ergo ab omni affectu peccandi longe absit. Nam si adhuc habet voluntatem peccandi, gravatur magis eucharistiæ perceptione, quam purificatur. At contra, quamvis quis peccato mordeatur, si tamen pœniteat, & de cetero peccandi voluntatem nullam habeat,

ANNO CHRISTI 1556.

beat, confidens de domini miseratione, accedat ad eucharistiam intrepidus & securus.

XX.

Qui alteri quam suo parocho confessus est, is si non factæ confessionis suspectus habeatur, testimonium afferet se confessum esse, cujus etiam conscientiam verus ipse parochus in principalibus Christianismi articulis excutere non omittet. Ac generatim singuli parochiani rudiores, anno saltem semel, cum adibunt mensam dominicam, examinandi prius in præceptis domini, articulis fidei, oratione dominica, ac ecclesiæ sacramentis, maxime baptismi & eucharistiæ.

XXI.

Ex conc. general. c. Omnes de penit. & remiss.

Et ut cohortandus est populus, quo sæpenumero communicent, quemadmodum olim singulis diebus dominicis fieri consuevit: (quod quidem nunc quo minus fiat, per laicos stat, quibus non debet cælestis ille cibus invitis aut nauseantibus obtrudi) ita ad minimum populus ipse in disciplina ecclesiastica retinendus est, ut saltem toto anno semel ab omnibus, qui ad discretionis annos pervenissent, confessis & contritis, eucharistia summa cum reverentia suscipiatur. Olim qui non communicassent in anno saltem ter, in pascha videlicet, pentecoste, & natali domini, inter fideles catholicos non connumerabantur; sed cum sensim omnis pene refrixerit caritas, in hoc quoque ecclesiastica disciplina cœpit esse remissior.

Ex conc. Tolet. & E. lib. de conf dist. 2. Omnis homo.

XXII.

Omnium autem maxime instruendus est populus, ut recta fide accedat, sermoni domini firmiter credens, quo nos edocet Christus, dicens: *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem.* Quibus verbis & veritatem sui corporis adstruit, & credentibus, digneque suscipientibus, remissionem peccatorum promittit, jubens ut hoc faciamus in suam commemorationem. Porro anima quæ fidem habet, & ejusmodi Christi verbis credit, in memoriam Christi sacramentum edit, cum secum recogitat, quemadmodum unigenitus Filius Dei, ob perditum hominem Deo Patri reconciliandum, & delendum quod contra nos scriptum erat chirographum, de cælo descenderit, semetipsum exinaniverit ac humiliaverit, factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis. In quo maxima erga nos Dei caritas commendatur, qui unico Filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis a peccati & satanæ vinculis redimendis tradidit illum. Talem ergo fidem & affectum, Deo suggerente, præparare debet in animo suo is qui eucharistiam percipit.

August. ad Timorem. de consecr. dist. 2. Matth. 26. Coloss. 2. Philip. 2. Ephes. 5. Joan. 3.

XXIII.

August. in serm. de dedic. eccl.

Neque interim negligendum, sed perpetuo inculcandum erit, hoc sacramentum corporis & sanguinis domini sub specie panis & vini institutum esse, ut præter veritatem corporis & sanguinis, quæ in eo continetur & recipitur, quoddam etiam eximium signum mutuæ dilectionis & caritatis excitandæ in nobis foret, quemadmodum divus Paulus inquit: *Quoniam unus panis & unum corpus multi sumus, qui de uno pane & de uno calice participamus.* Quamobrem ab hujus convivii spirituali participatione longe absunt, qui invidiæ vel odii veneno infecti, aut iracundiæ furore repleti fuerint. Monendi itaque sunt qui communicare desiderant, ut deposita omni simultate, diligant alterutrum uti unius corporis membra, ut non sit schisma in corpore, sed in idipsum pro invicem solicita sint membra.

1. Cor. 10.

XXIV.

Docendus quoque populus, ut qui juxta antiquum ecclesiæ ritum, singulis dominicis diebus ad communicandum corpori & sanguini dominico non se præparat, missæ saltem parochiali hisce, aliisque festis diebus intersit, ut tametsi inter sacrificantem & assistentes non sit, more illo antiquo, tam frequens sacramentalis communio, sit saltem sacræ doctrinæ, piæ exhortationis, laudis & gratiarum actionis communio, ut sic quodam modo omnes spirituali communicent, cum desiderio etiam sacramentaliter communicandi. Ne vero populus ab hac missa parochiali & ab auditione verbi Dei distrahatur, placuerit nobis, ut si quæ sint aliæ missæ legendæ die dominico, hæ inchoentur primum post verbi prædicationem finitam, quemadmodum latius in visitatione secundum diversorum locorum mores ordinare studebimus.

C. Et hoc attendendū. de consecr. dist. 5. Ex conc. Carth. C. Sacer. de cons. dist. 1.

XXV.

Docendus populus generatim, quid agatur in missa, & quibus partibus constet. Constat siquidem psalmodia, quem vocamus introitum, invocatione & gloriosa celebratione sanctissimæ Trinitatis, quæ in canticis Kyrie eleison, & Gloria in excelsis Deo, peraguntur: precatione seu collecta, recitatione verborum propheticorum aut apostolicorum, quam vocamus epistolam: sacris canticis, quæ vocamus gradualia, & alleluia, & quæ sequuntur: lectione evangelica, symboli recitatione, seu professione fidei catholicæ: cantico, quod non sine mysterio offertorium appellatum est, gratiarum actione, quæ dicta est præfatio: religiosa commemoratione mortis, consecratione corporis & sanguinis dominici, quæ fit in canone. Rursus, precationibus, inter quas est precatio dominica: sequitur osculum pacis symbolum Christianæ caritatis, mox communio. Rursus sacrum canticum, quod commune appellatur, & precatio. Postremo loco sacerdos totum populum velut in suam tutelam receptum, Deo benedictione tradit atque commendat, ut perseveret in affectu pietatis, mutuaque caritate: quorum cum admonebitur populus, incipiet nedum credere, sed & sentire, quod in missa nihil non sit pium ac venerandum.

XXVI.

Corripiendus vero abusus est, quod quidam post aspersam aquam, & ante missæ introitum, exitum faciunt: quidam, post auditum & non intellectum evangelium, abeunt: aliique, posteaquam sacerdos dixit, Sursum corda,

Ex conc. Agathen. C. miss. de consecr. dist. 5. & c. seq.

da, & , Gratias agamus. Atqui tunc præcipuæ populi partes erant, quando submissius legente aut tacente sacerdote, quisque cum Deo loquitur. Denique alii statim post elevationem corporis & sanguinis dominici, non expectantes præcipuam missæ partem, quæ est communio. Antiquissimus ergo canon populo rememorandus est, qui sic habet: Omnes fideles qui in solennitatibus sacris ad ecclesiam conveniunt, & scripturas apostolorum & evangelium audiant. Qui autem non perseverant in oratione usque dum missa peragatur, nec sanctam communionem percipiunt, (quam nos, ut non exigimus quotidie sacramentalem, saltem spiritualem a populo requirimus) velut inquietudines ecclesiæ commoventes convenit communione privari.

C. Quando autem de consec. dist. 1. C. Omnes fideles. de consecr. dist. 1.

XXVII.

Docendus item est populus, quale sit missæ sacrificium, nempe repræsentativum. Semel quidem Christus mortuus est, justus pro injustis: semel in manifestatione sui corporis, in dissensione suorum membrorum omnium. Verus Deus & verus homo semel tantum in cruce pependit, offerens Patri semetipsum hostiam vivam & passibilem, immortalem, vivorum & mortuorum redemptionis efficacem. *Et scimus quia Christus resurgens a mortuis jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur*; & tamen quotidie immolatur in sacramento: non quod toties Christus occidatur, sed quod illud unicum sacrificium mysticis ritibus quotidie renovetur, quotidianaque recordatione mortis domini, qua liberati sumus, in edendo & potando carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, hoc ipsum repræsentetur, quod olim factum est; facitque oblatio ista sacramentalis moneri nos, tamquam videamus præsentem dominum in cruce; elicientes subinde nobis ex illo fonte inexhausto gratiam salutarem, immolamusque hostiam pro vivis & defunctis, dum pro illis Patrem per Filii mortem deprecamur.

August. de Trinit. & in psalm. 20. C. Semel de consecr. dist. 2. & duabus seqq. 1. Petr. 3. Rom. 6.

XXVIII.

Exequias ac missas, quæ pro defunctis peculiariter dicuntur, malumus in alium diem transferri, quam die dominico celebrari, nisi tamen plebs diei translatione gravaretur. In quibus etiam ad populum fiat admonitio, declareturque quibus potissimum modis Dei misericordia pro animabus ambienda sit: sic, ut interim admoneantur hi, qui funebres pompas ac missas gloriæ tantum aucupandæ causa instituunt, perdere mercedem suam. Debet quoque plebs doceri, pium esse, quemadmodum ab apostolorum temporibus ecclesia (quæ columna & firmamentum veritatis est) & docuit & observavit, pro defunctis dominum exorare, & eleemosynas in sinus pauperum elargiri, atque hæc eis prodesse, qui in communione ecclesiæ & signo pacis decesserunt, & qui cum viverent, hæc sibi ut postea possent prodesse, cooperando meruerunt.

N. Non æstimas. C. Tempus 23. qu. 2. Ex prax. Aug. 1. Tim. 3.

XXIX.

Ad exequias, quæ extra civitatem nostram Coloniam celebrantur, non evocandi monachi, nec ista cohors levium ac indignorum sacerdotum. Aut si evocentur, videndum ipsis ne lasciviant. Quamquam nobis magis probetur, ut qui volet, pietate ductus, multiplicari pro defuncto preces, is monachos in suis monasteriis, ac clericos singulos in suis templis permanere sinat, ibidemque preces ac missas peragere. Quonam enim spectat concursus iste, interdum quam par est immodestior, quam ad captandam auram popularem? Cavenda vero summopere post exequias delicata convivia, crapulæ ac comessationes, ne Deus placandus, magis irritetur.

XXX.

In sacramento pœnitentiæ explicando, ac recte ministrando, maturitate multa ac diligentia opus est. Veteres orthodoxi pœnitentiæ partes tres nobis tradiderunt, contritionem, confessionem, ac satisfactionem, seu fructum pœnitentia dignum. Quamquam pœnitentia, quatenus sacramentum dicitur, potissimum in absolutione presbyteri consistat, qua ille ex virtute verbi & clavium sibi a Christo traditarum, peccatorem pœnitentem, & misericordia Dei sperantem, a peccatis suis absolvit, de quibus paulo latius in enchiridio dicemus.

Joan. 20.

XXXI.

Prima pœnitentiæ pars, cum omnis evangelicæ prædicationis exordium sit, nunquam non est in suggesto pertractanda. Hac enim confugitur ab ira Dei ad misericordiam, hac convertimur ab operibus mortuis ad Deum viventem, hac subducimur a peccati ac diaboli laqueis, ac concorporamur Christo. Unde a pœnitentia præcursor Joannes, deinde Christus ipse, ac princeps apostolus Petrus, prædicationis evangelicæ doctrinam sunt exorsi. Pœnitentia autem tum recte prædicatur, cum arguuntur scelera ac flagitia per verbum Dei, & incutitur populo timor iræ, indignationisque ac justi judicii Dei, certo certius manentis eos, qui male agunt, ac male agendo perseverant. Subinde vero vino oleum miscendum est, ut ex animo vereque territis ac conversis promittatur gratia ac misericordia. Ad eum modum Paulus ad Ephesios scribens: *Hoc*, inquit, *scitote, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum*. Et iterum ad Galatas: *Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, rixæ, iræ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*.

Hebr. 6. Matth. 3. Act. 2. Rom. 2. Ephes. 5. Galat. 5.

XXXII.

Jam quamquam nemo convertatur ad dominum, nisi tractus per Patrem, attamen nemo hic excusationem prætexat, quod non trahatur: quod ille semper stet ante ostium pulsans, nimirum per internum & externum verbum commonens, ut convertamur a via nostra pessima, & inclamans quoniam *ira, indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis*.

Joan. 6. Rom. 2.

ANNO CHRISTI 1536. *tis malum, gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum*. Hic concussis conscientiis commonstrandus est Samaritanus ille, qui infundit vinum & oleum, qui sanat omnes contritos, & alligat omnes contritiones eorum. *Filioli mei*, inquit divinissimus Joannes, *hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed & pro totius mundi. Hac est doctrina, quæ docet mori mundo, & vivere Christo*.

Luc. 10. Psalm. 146. 1. Joan. 2.

XXXIII.

De confessione, & quotuplex sit, alibi dicemus. Tantum, quod ad eam, quæ sacerdoti privatim fit, attinet, paucis admonebimus. Primum magnopere necessarium judicamus, ut sacerdos, qui a confessionibus est, sit integer, eruditus, ac silentii tenax: alioqui si ad quæstum intentus sit, si ad malum solicitet, si curiosior explorator sit, si pertinacibus blandiatur, si intricatam conscientiam extricare nesciat, si denique vel ebriosus, vel iracundus, vel levis, vel secreti minime tenax, dissipandis magis quam pascendis ovibus videbitur idoneus.

XXXIV.

In primis autem qui huic muneri intentus est, docebit confitentem, ne ambiguis ac perplexis sermonibus se remoretur, & percontando cogatur velut expiscari crimina, (quod sæpenumero periculosum est) sed simpliciter, tamquam coram Deo aperiat lethalia crimina, & quæ conscientiam onerant ac lædunt, quod ea quæ contra conscientiam aguntur, ædificent ad gehennam. Atque ibi maxime opus est sacerdote judice, discernente inter lepram & non lepram.

Rom. 14.

XXXV.

Quod omnibus Christianis præcepit Paulus, dicens: *Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes*: Hoc cum qui a confessionibus est, maxime convenit observare, nimirum, ut consolando erigat pusillanimes per immensam Dei misericordiam: præfractos autem objurget, tremendumque Dei judicium ante oculos ponat. Denique uti prudentissimus medicus, pro morbi qualitate temperabit medicinam, obfuturus magis quam profuturus, si putaverit uno collyrio omnium mederi morbis. Monendi ergo qui confitentur, singuli secundum ordinem, statum, ac ætatem, atque id per locos quosdam communes ex scriptura depromptos, quos in numerato habere debet parochus.

1. Thess. 5.

XXXVI.

Qui nimis anxii sunt in repetenda confessione vel iteranda apud alium sacerdotem, vel etiam in enumerandis circumstantiis, quales sunt quidam, qui quantumvis confitendo, conscientiam tamen vix tranquillare possunt, docendi erunt, Deum, (cui omnia patent) sinceritatem tantum cordis a nobis requirere, nec tam severum esse exactorem, qui conscientiam ob unam vel ob aliam delicti circumstantiam, inter confitendum non dedita opera neglectam, perpetuo turbatam esse velit. Nam quis omnes erratus suos enumeraverit? quemadmodum David ait: *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me domine*. Psalm. 18.

XXXVII.

In occultis delictis ex reservatione casuum compertum habemus, nonnihil mali interdum accidere: vel quod peccator non habens in promptu sacerdotem, qui illum absolvat, confiteri vel differt vel contemnit, vel quod qui minores ætate sunt vel mulieres, difficile adducantur, ut ex suis parochiis non sine levi suspicione ad nos seu commissarios nostros proficiscantur. Quare, ut consulamus & verecundiæ & famæ, visum nobis est, hanc potestatem nostram absolvendi a peccatis & casibus nostræ absolutioni reservatis, (occultis tamen) omnibus parochis per diœcesim nostram constitutis, rite vocatis delegare, modo tamen vicariorum nostrorum in pontificalibus consilium requirant ac adhibeant: nostris tamen suffraganeis potestatem facientes, aliter in diœcesibus suis, uti consultius videbitur, super hac re ordinandi.

XXXVIII.

In publicis vero criminibus, quemadmodum necesse est, ita jubemus ad canones antiquos publicæ pœnitentiæ regredi, atque adeo ad Christi & sui discipuli Pauli institutum reverti, qui ad Corinthios exemplo ostendit, quomodo oporteat ecclesiam, in publice peccantem animadvertere, donec ipsi publice peracta pœnitentia satisfecerit, de quo fusius dicemus sub titulo de jurisdictione ecclesiastica contentiosa. 1. Cor. 5.

XXXIX.

Peracta confessione, sub absolutionem sacerdos monebit confitentem, ut quod admissum est, detestetur, ut sic deinceps vitam instituat, ne in ullum lethale crimen posthac incidat, quemadmodum Christus ad mulierem dixit: *Vade, & noli amplius peccare*. Utque eum Joan. 8. affectum habens, credat, per Dei misericordiam virtute sanguinis Christi per absolutionem impartiendam in verbo ejus, sibi remissum iri peccata. Injungat etiam illi fructum dignum pœnitentiæ facere, ac tum denique imponat manum, ac absolvat confitentem.

XL.

Dum matrimonio jungunt parochi virum ac mulierem, docebunt matrimonium institutum esse a Deo, confirmatum per Christum, ut Geneseos 2. & Matthæi 19. legimus. Quod sacramentum si quis, sicut decet, acceperit accedente sacerdotali precatione, confert donum spiritus, quo vir diligat uxorem amore casto, sicut Christus dilexit ecclesiam: mulier Ephes. 5. vicissim propter Christum amet revereaturque virum suum uti dominum. Uterque liberos, si dentur, summa cura instituant ad Christianam pietatem. Copiosam monendi materiam Paulus ad Ephesios 5. subministrat.

XLI.

ANNO CHRISTI 1536.

XLI.

Cum matrimonium ante lapsum Adæ propter procreandos liberos institutum, ac benedictione Dei firmatum sit, qua dixit ille: *Crescite & multiplicamini, & replete terram:* (Genes. 1.) peculiariter autem homini: *Erunt duo in carne una: Propterea relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ;* (Genes. 2.) nec ratio conjunctionis, seu benedictio post lapsum defecerit, seu tantum quod sanis potuit esse officium, id ægrotis factum etiam sit remedium, dum utriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, recte excipitur honestate nuptiarum, quemadmodum divus Paulus ait: *Unusquisque uxorem suam habeat propter fornicationem,* (1. Cor. 7.) nimirum vitandam: Monendi sunt qui matrimonium contrahere affectant, ne alius affectus ipsos huc rapiat, ut sit honorabile conjugium ac cubile impollutum. Nam si neque ob prolem suscitandam, neque ob fornicationem vitandam, sed potius divitiarum aut opum nanciscendarum, aut alterius rei gratia matrimonium contrahatur: perperam agitur, ac graviter in sacramentum peccatur. Hic, quæ Tobiæ 6. 7. & 8. scribuntur, enarrari, proponi, ac doceri conveniet. Ubi locus pulcerrimus est, exemplo commonstrans, quemadmodum bona uxor donum Dei sit, debitum timenti dominum, quomodo in timore Dei * apparentibus, non luxuriæ causa, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen Dei in sæcula, petenda. Quo pacto conjugii conscriptione facta, tradenda, quemadmodum etiam convivium nuptiale cum laude & benedictione Dei agendum. Denique quo modo precandus sit Deus per conjuges, ut benedictionem suam in ipsis, quos conjunxit, impleat. Hæc enim decent sanctorum filios, qui non debent ita conjungi sicut Gentes quæ ignorant Deum. Eritque horrendum illud exemplum de septem Saræ viris a dæmonio occisis, replicandum. His namque (ut Raphael angelus apud Tobiam ait) qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se & sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus, dæmonium malum dominatur. Quamobrem vehementer comprobamus illum morem, quo matrimonio jungendi, ante ecclesiasticam conjunctionem, jejunio se præparant, & sacram eucharistiam sumunt.

* legendum videtur a parentibus,

XLII.

Docendi itaque breviter, matrimonium tria complecti, fidem, prolem & sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum conjugale cum altera vel altero concumbatur: in prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur: in sacramento autem, ne conjugium separetur, neve dimissus aut dimissa etiam prolis causa alteri conjungatur.

Augustinus de Genesi ad literam lib. 9. cap. 7. to. 3.

XLIII.

Optandum ut canon Evaristi pontificis concilio generali renovetur, tollanturque illa clandestina matrimonia, quæ invitis parentibus ac propinquis Veneris potius quam Dei causa contrahuntur: nam quanta ex his clandestinis matrimoniis mala suboriantur in aperto est. Interea vero donec ecclesia de hoc prospiciat, si non irrita, prohibita saltem sint, & pœnæ canonicæ, hoc est excommunicationi, contrahentes, & qui his ope aut consilio adfuerint, subjaceant: quam nec tam facile, nisi ecclesiæ satisfiat tolli admodum expedire nobis videtur. Quantum fieri potest, cavebit parochus, ne liberos citra parentum auctoritatem conjungat. Quod si parentes negligentes fuerint, aut in admittendo matrimonio jam contracto rigidiores negatores, admonebit eos ut liberos maturæ ætatis elocent, neve vinculo jam per ecclesiam indissolubili pertinacius obluctentur.

Ex canone Evaristi.

XLIV.

Conjunctionem per sacerdotem cum benedictione sacerdotali ac precibus, in missarum solennia, in templo secundum antiquos canones & ecclesiasticum ritum fieri decernimus. Superbia ac fastu tumidis, qui in privatis domiciliis malunt, quam in templo, ubi ecclesia convenit, ac conjungendis bene precatur, copulari, quis non inepte opposuerit illud Paulinum: *Num ecclesiam Dei contemnitis?* (1. Cor. 11.) Nec sacerdos ante quoslibet conjugio jungat, nisi edictis aut proclamationibus tribus publice e suggesto ad populum factis præcedentibus, ob multas ac varias fraudes evitandas. Contra hæc haud facile, sed tantum ubi ratio admodum necessaria hoc ipsum fieri postulaverit, idque non nisi causa cognita, dispensabitur.

XLV.

Peregrini & ignoti non conjungantur, nisi legitimis testimoniis doceant, se ubi ante versati fuerint nullis matrimonii vinculis adstringi, ipsisque per suum parochum licere per alium parochum copulari.

XLVI.

Quod ad gradus consanguinitatis ac affinitatis attinet, qui matrimonium contrahendum ac contractum dirimunt, decretum concilii generalis observabitur. Hic si parochi in dinumeratione graduum addubitaverint, peritiores consulent. Ubi Romanus pontifex dispensatorio diplomate matrimonium secus contractum, approbandum jusserit, examinentur causæ diligentius, quæ dispensationem extorserunt. Quæ si comperiantur aliter, quam narratum est, se habere non dubium est, dispensationem nullius roboris esse.

1. Cor. 11. Ex concil. gen. C. Non debet. de consang. & affin.

XLVII.

Ludicra illa quæ in templis post conjunctionem sacerdotalem fieri consueverunt, velut in pulsando sponso, atque alia ejusdem generis, penitus tollantur. Nam res seria, quam Deus ipse instituit, benedixit, inviolabilemque decrevit, agitur.

XLVIII.

De sacro ordine, & quæ salutaris gratia hoc sacramento conferatur, quæ denique in eodem sacramento conferendo observari oporteat; titulo primo, qui de munere episcopali est, abunde diximus.

XLIX.

Restat extrema unctio, quæ (quoniam in morte extrema lucta est) adhibetur, ut vel conva-

lescat

ANNO CHRISTI 1536.

leſcat ægrotus, ſi Deo ita viſum, vel fide bona que ſpe obdormiat in domino.

L.

Eſt autem unctio impendenda cum expoſitione unctionis & mandati apoſtolici, quod ſic habet: *Infirmatur aliquis in vobis? inducat presbyteros eccleſiæ, ut orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.* Poſtremo loco adhibebit parochus admonitionem præparationis ad mortem, quemadmodum enchiridion docebit. [Jac. ult.]

LI.

Quod ad ſepulturam attinet, quis poterit negare rem longe piiſſimam eſſe, & in veteri & in nova lege accurate obſervatam, ut Chriſtianorum (qui ſpem reſurrectionis habent) corpora non pecudum more disjiciantur, ſed in cœmeterii ſinum recondantur, quod etiam alto myſterio non caret? Ab hac ergo ſepultura nemo Chriſtianus, qui in communione deceſſit eccleſiæ, arceatur, etſi caſu mortuus fuerit. Cum enim communicabatur viventi, & mortuo communicandum eſt. Soli vero hæretici, excommunicati, publici latrones, & hi, qui ſibi mortem criminis conſcientia adacti, conſciverunt, & quos in peccato lethali, nullis pœnitentiæ ſignis præcedentibus, deceſſiſſe conſtiterit, prohibeantur. [Gen. 23.] [C. Ex parte de ſepult.]

LII.

In ſepulturis autem & exequiis, mortalitatis atque hujus calamitoſæ vitæ admonitio diligens fiat, atque excitandi inter alia præſentes, ut recogitent ſibi eodem modo hinc excedendum eſſe, ſeſe in hac terra peregrinos agere, aliam autem inquirere, ad quam ſemper oporteat ſuſpirare. Nam quo pacto ad exorandam pro defunctis Dei miſericordiam commonendi ſint, ſupra diximus. [Hebr. 11.]

PARS OCTAVA.

CAPITULA.

I.

Supereſt ut de victu parochorum diſpiciamus. Hic in primis, quod Chriſtus docuit, & ſacri canones maximo ſerio præceperunt, præmittendum duximus: nempe ut ſacramenta eccleſiaſtica gratis miniſtrentur, dicente domino: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Quamobrem neque pro baptizandis, conſignandiſque fidelibus, neque pro collatione chriſmatis, vel promotionibus graduum, neque aliis ſacramentis diſtribuendis precia quælibet vel præmia, niſi quod voluntarie offeratur, recipienda ſunt. Neminem quoque ad quæſtuoſas exequias cogi, aut pro ſepultura munus aut precium exigi volumus, ſecundum canonicas ſanctiones cuſtodi interim ac veſpilloni de ſua mercede nihil detrahentes. [Ex conc. Toletan II. c. 8.] [Matth. 10.] [Ex conc. Tribur. ac Vaſen. can. In eccleſiaſtico. c. Præcipiendum. 13. q. 2.]

II.

At cum lex divina præcipiat, non alligandum os bovi trituranti, quod utique non boum cauſa, ſed propter nos dictum Chriſtus in evangelio explicat: *Dignus*, inquiens, *eſt operarius mercede ſua*; ac Paulus toto capite nono primæ ad Corinthios confirmat: *Quis enim militat ſuis ſtipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? Neque enim magnum eſt, ſi qui ſpiritualia ſeminant, carnalia etiam metant.* Quamobrem diſpiciendum eſt, ut parochis evangelii prædicatoribus, certa ac competens ſubminiſtratio victus & veſtitus fiat, idque ad eum modum, ne in adminiſtrandis ſacramentis quidpiam exigendo, oneri ſint parochianis, aut cibum vicatim diſcurrendo emendicare cogantur, quo nihil turpius aut ſordidius. [Deut. 25.] [ANNO CHRISTI 1536.] [1. Tim. 5. Luc. 10.]

III.

In primis igitur, qui per vicarios ſeu vicecuratos eccleſias parochiales regendi poteſtatem a nobis acceperunt, iiſdem vicariis tantam ex proventibus eccleſiæ partem aſſignabunt, qua vitam congrue ſuſtentare poſſint. Quod nos inter viſitandum pro ratione locorum ac parochiarum ut fiat, ordinabimus.

IV.

Eccleſiæ cathedrales ac collegiatæ, itidem monachi ſeu religioſi, qui eccleſias parochiales aut ſuis eccleſiis vel monaſteriis unitas habent, aut regendas aliis committunt, aut præſentando committi procurant; adeo interdum omnem proventum emungunt, ut reſidui reditus, qui rectoribus eccleſiarum permittuntur, nimis tenues ſint & exiles: quamobrem noſtræ curæ erit, ut tanta portio rectoribus iſtis aſſignetur, unde jura epiſcopalia ſolvere, & congruam ſuſtentationem habere poſſint. [De præbend. & dignit. 16.]

V.

Ubi vero reditus eccleſiarum non ſuffecerint, juris conſilium ſequendum putamus, nempe ut duæ uniantur: aut ſi id grave videbitur, ſaltem una, aut plures etiam vicariæ, quæ ad altaria in ejuſmodi eccleſiis fundatæ ſunt, ipſi eccleſiæ parochiali, ut vocant, incorporentur: ſic tamen ut, quoad fieri poteſt, per parochum officium, ob quod vicariæ illæ fundatæ ſunt, minime negligatur. Porro decimas potiſſimum parochis, ac eccleſiæ miniſtris deberi, non dubium eſt. Nunc cum illæ paſſim a laicis magna ex parte uſurpentur, neque facile ex eorum manibus divelli poſſint, videndum, num diligenti cohortatione, aut alia via juri conſentanea, parocho, cui eccleſiæ reditus ad victum non ſufficiunt, hinc aliquid emendicari poſſit. [Ex Viennen. conc. Clem. Si una.]

VI.

Poſtremo loco juſtum ac decens putamus, ut ſinguli parochiani denarium illum conſuetum, ſed duplicatum, ſaltem in anno quater, videlicet in feſtis illis majoribus, veluti in natali dominico, paſchate, pentecoſte, aſſumptioneque Virginis glorioſæ, id eſt, ſingulis feſtis duos denarios pendant. Neque enim tantillum offerre, ulli oneroſum eſſe aut videri poteſt. Quis enim tam ſordidus eſt, qui non æquum putet, modicum quid caduci ac temporalis ſubminiſtrare,

ANNO CHRISTI 1536.

re, a quo ſpiritualia ac æterna viciſſim repe- A
tit? Certe omnes ſcire debent, eos qui in ſa-
crario operantur, quæ de ſacrario ſunt edere:
1. Cor. 7. & qui altario deſerviunt, cum altario partici-
pare. Nam dominus ordinavit, his qui evan-
gelium annuntiant, de evangelio vivere. Qui
ſe unica ſolutione (quæ uno albo rotato fiet)
liberare volet, id ipſi liberum eſto. Ne vero
parochus aut in contentionem aut ſuſpicionem
trahatur, potius hæc pecunia per eccleſiæ œco-
nomos, aut alios probatæ fidei viros collige-
tur, ac ipſi parocho numerabitur.

VII.

Laudabilem tamen conſuetudinem in civitate B
noſtra Colonienſi erga ſanctam eccleſiam, pia
devotione fidelium introductam, per has no-
ſtras ſynodales conſtitutiones nolumus immuta-
re, donec ipſis parochis intra eamdem civita-
tem de ſufficientiori victu fuerit proviſum.

PARS NONA.

Capitula.

I.

De conſtitutionibus humanis, ac eccleſiaſti-
cis conſuetudinibus magna impræſentia- C
rum in eccleſia Dei concertatio eſt, quam ec-
cleſiæ turbatores, ut eccleſiæ auctoritatem ever-
terent, ad nihilumque redigerent, invexerunt.
At populus hic docendus eſt, ſanctorum patrum
regulam ſequi, qui diligenter admonent, tra-
ditiones eccleſiaſticas, præſertim quæ fidei non
officiunt, ita obſervandas, ut a majoribus tra-
ditæ ſunt. Sunt autem illa, quæ non ſcripta,
ſed tradita cuſtodimus, non unius generis,
Auguſt. ad Januar. cap. Illa autem. 12. diſt. quemadmodum divus Auguſtinus tradit. Alia
enim toto terrarum orbe obſervantur, a patri-
bus nobis quaſi per manus tradita. Quæ qui-
dem putanda ſunt vel ab ipſis apoſtolis, vel ex
plenariis conciliis (quorum eſt in eccleſia ſalu-
berrima auctoritas) commendata atque ſtatuta D
retineri, veluti quod paſſio, & reſurrectio, &
aſcenſio in cælum, adventus Spiritus ſancti, &
quadrageſima annua ſolemnitate celebrantur,
quod die Veneris a carnibus abſtinetur; atque
alia multa, quæ ab univerſis merito obſervan-
tur. Alia vero quæ per loca terrarum, regio-
neſque variantur, ſicut eſt, quod alii jejunant
diem Mercurii, alii non: alii quotidie commu-
nicant corpori & ſanguini domini, alii certis
diebus accipiunt; & ſi quid aliud hujuſcemodi
animadverti poteſt, totum hoc genus rerum li-
beras habet obſervationes. Quod enim neque
contra fidem catholicam, neque contra bonos
mores eſſe convincitur, indifferenter eſt haben-
dum, & pro eorum, inter quos vivitur, ſo- E
cietate ſervandum. Sic divus Ambroſius Augu-
ſtinum docuit, de hoc altero genere interrogan-
tem: Tu, inquit, ad quamcumque forte eccle-
ſiam (nimirum in unitate catholicæ eccleſiæ
permanentem) veneris, ejus morem ſerva,
ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalum, nec quem-
quam tibi. Sed de his, ac quatenus eccleſia-
ſticæ iſtæ conſtitutiones obligent, alibi latius
dicemus.

ANNO CHRISTI 1536.

II.

Jejunia ergo ab eccleſia indicta reverenter
obſervari volumus, admonenduſque populus
cur ſint inſtituta, nempe ut corpus per intem-
perantiam cibi aut potus luxurians, caſtigetur,
in ſervitutemque redigatur, quo animus vege-
tior ac liberior laudibus divinis inſiſtat, divi-
næque voluntati ſeſe attemperet. Magnum cer- Auguſt. in Joan. ca. Jejunium autē magnum. de conſe. diſt. 5.
te & generale jejunium eſt, abſtinere ab om-
nibus iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus
ſæculi. Ad hoc perfectionis qui nondum per-
venit, is eccleſiæ indictum huc vocans, haud
contemnat.

III.

Qui eccleſiæ ordinationem irrident, illique Coloſſ. 2. 1. Tim. 4.
divum Paulum opponunt, quaſi iis jejuniis ec-
cleſiaſticis contradicat, graviſſimam utrique
contumeliam (apoſtoli doctrinam debita ope-
ra adulterantes) inferunt. Non enim eccleſia
aliquod cibi genus perpetuo interdixit, aut
Judaicum ciborum delectum contra apoſtoli-
cam doctrinam invexit: quinimo cum Paulo
ſemper docuit doctrinam eſſe dæmoniorum, ci-
bum aliquem immundum judicare & prohibe-
re, quem Deus creavit ad percipiendum cum
gratiarum actione fidelibus, his qui cognove-
runt veritatem, quod ſcilicet omnis creatura
Dei bona ſit, & nihil rejiciendum quod cum
gratiarum actione percipitur. Sed potius eccle-
ſia veteris legis ac apoſtolicorum virorum exem-
pla ſecuta jejunia quædam publica certis die-
bus indixit, jubens tum a carnibus abſtinere,
& cibis aridioribus uti: non quod carnes im-
mundæ ſint, ſed ut luxui temperetur. Qua de
re in Gangrenſi concilio, quod non multo poſt
apoſtolorum tempora obſervatum eſt, pari cen-
ſura damnati ſunt, tum hi qui nonnullos cibos
carnium illicitos reputarunt, tum illi qui præ-
ter neceſſitatem corporalem ſuperbientes, jeju-
nia communia totius eccleſiæ putaverint con-
temnenda, perfectam in ſua ſcientia rationem
vindicantes, quos anathema eſſe concilium il-
lud decrevit; atque alia multa, quæ nunc in
contentionem rurſus vocantur, ut ſuccincte ad-
modum, ita chriſtianiſſime apoſtolico ſpiritu
definit.

IV.

Cur vero criminentur hoſtes eccleſiæ ejus in-
ſtitutum, non videmus, cum ipſa nulli injiciat
laqueum, quod hanc conſtitutionem adeo liga-
re non velit, ut vel caritati vel neceſſitati mi-
nime credere debeat. Quinimo liberum facit C. conſilium de obſerv. jejunii.
quolibet tempore quibuslibet veſci, modo id
vel caritas vel neceſſitas ſuadeat, adhibitio ta-
men utriuſque medici, ſi præſto ſint, aut ſal-
tem alterius, nimirum animæ, conſilio.

V.

Jam cum in jejuniis ratio potius indictio-
nis, quam abſtinentia iſta a carnibus ſpecte-
tur, admonendus eſt populus, cum jejunan-
dum erit, non minus ſumptuoſa & prolixa
illa piſcium fercula, quam carnium, vitan-
da, bellaria item illa, magis quam carnes
inflammantia.

VI.

ANNO CHRISTI 1536.

VI.

Orig. sup. Levit. Hieron. adversus Montan. haeret. Ex conc. Tolet. 8.

Quadragesimae institutio antiquissima est, a temporibus apostolorum ad nos usque deducta, cujus violatores plerisque generalibus conciliis, praesertim Toletano octavo, acerrime redarguuntur, religionique contraire monstrantur. Atque adeo omnes quotquot sine inevitabili necessitate, seu fragilitate, evidentique languore, seu etiam impossibilitate aetatis, diebus quadragesimae esum carnium attentare praesumpserint, alienos a sancta communione decernit, quod sacris diebus abstinentiae obliti sint disciplinam, ac quadragesimae dies (quae anni totius decimae putantur, quae & in oblatione jejunii domino consecrantur) temerarie profanaverint. Quos vero aut aetas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare praesumant, quam a sacerdote permissum esse percipiant.

Ambros. in sermon. de quadrag. 36.

VII.

Ex conc. Aurel. 1. ca. 23.

Litanias, id est, supplicationes, seu rogationes, indicto triduano jejunio ante domini ascensionem, patribus placuit celebrari: quibus omnes interesse jubentur, ut quemadmodum omnes peccaverunt, sic & omnes pro venia supplicent, omnesque ad Deum corda cum manibus elevent. Quamquam potissimum litaniae istae principio institutae sunt, ut tum populus divina institutione admonitus, clementiam Dei exoret, quo pestes, clades, calamitates, fames, bella, & id generis adversa, quae nobis justissimo Dei judicio ob peccata nostra infliguntur, ac sub id anni tempus, nempe veris (cum bella emergere atque terrae fructus, qui tum in flore, atque teneri adhuc sunt, facile corrumpi solent) potissimum imminent, avertat & tollat. Ut autem ecclesia fiduciam erga Deum (quam orantes ac petentes habere necesse est) tum nobis adaugeat, Eliam proponit hominem nobis similem & passibilem, qui oratione oravit, ut non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex: & rursus oravit, & caelum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum. Quod si solus Elias petens exauditus est, num Christus ecclesiae suae preces aversabitur? Hic interim populus docendus est, quod non solum quae animi, sed & quae corporis & externa bona sunt, a Deo omnium auctore postulare oporteat: & redarguendi illi, (haud ita multo quam Gentes, meliores) qui vel fortunae, vel suae industriae, bona temporalia accepta fuerunt.

Jac. ult. 3. Reg. 17.

VIII.

Quod processiones per agros & campos peraguntur, rationem quidem habet, nempe quod populus oret, ut segetes ac fruges terrae a domino conserventur: Verum ut alia plurima, ita & hic mos hominum malitia depravatus est, quod per occasionem talis deambulationis, quae Deo placando erat instituta, pleraque scelera committantur. Quamobrem nobis satius videtur, ut hae, aliaeque supplicationes ac processiones, de cetero intra septa ecclesiarum religiose fiant, ac ut in templo, loco precationibus peculiariter dedicato, oretur Deus, habeaturque tum pius rei ac tempori conveniens ad populum commonitorius sermo. Nostris tamen

Marc. 11.

A suffraganeis liberum relinquimus, ut ipsi in suis dioecesibus de hac re, uti mores regionis patientur, dispiciant.

IX.

Diligenter quoque populus admonendus est, cur feriae, & potissimum dies dominicus, qui a temporibus apostolorum in ecclesia Dei semper celebris fuit, institutae sint. Nempe, ut tum in unum omnes pariter convenirent ad audiendum verbum domini, ad audiendum quoque sacrum, & communicandum: Breviter, ad vacandum Deo soli, ut dies illa tantum orationibus, hymnis, psalmis, & canticis spi-

B ritualibus transigatur. Hoc enim est sanctificare sabbatum.

Exod. 10. Deut. 5.

X.

Quamobrem cupimus hisce diebus prohiberi nundinas, claudi cauponas, vitari comessationes, ebrietates, sumptus, lites, lusus improbos, choreas plenas insaniis, colloquia prava, cantilenas turpes: Breviter, omnem luxum. Nam hisce & (quae fere semper consequuntur) blasphemiis ac perjuriis nomen domini profanatur, ac sabbatum (quod nos admonet, ut quiescamus perverse agere, & bene facere discamus) contaminatur.

C

XI.

Et cum in diebus festis, qui dedicationi ecclesiarum peculiariter dedicati sunt, plerumque indigna committantur, adeo ut videatur populus tum potissimum comessationis causa convenire: visum nobis est, ut per dioeceses nostras, uno certo die anni quo ejusmodi festum dedicationis in metropolitana nostra colitur, in reliquis quoque ecclesiis omnibus, extra civitatem nostram Coloniam Agrippinam constitutis, observetur. Nam intra Coloniam summo nostro templo suus honos constare debet, quod & in aliis oppidis insignioribus, ubi una ceteris ecclesiis praeeminet, obti-

D nere placuerit: videlicet ut ibi minores ecclesiae pridie ejus diei, qui dedicationi ecclesiae summae ejus loci consecratus est, aut die dominico proximo praecedente suas singulae dedicationes celebrent, observetur. Docendus autem est populus, dedicatione templi significari dedicationem ecclesiae catholicae ac cujuslibet hominis Christiani, qua copulatur Deo. Nam ut divus Augustinus ait: Quotiescumque templi festivitatem colimus, si fideliter ac diligenter attendimus, & sancte & juste vivimus, quidquid in templis manufactis agitur, totum in nobis spirituali aedificatione completur. Non enim est mentitus ille qui dixit: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*. Et iterum: *Nescitis quia corpora vestra*

E *templum est Spiritus sancti?*

1. Cor. 3.

XII.

Ex vetustissima institutione & more receptum est, templa & altaria, & pleraque alia, quibus in templis ad excitandum fidelium animos, & divinum cultum explendum utimur, consecrari, solennibusque precibus, ac benedictionibus dedicari Deo, quod in veteri quidem testamento praeceptum etiam divinum habuit, quemadmodum Exodi 31. & 2. Paralipomenon 22. legimus. Ungitur praeterea secundum ecclesiasticam con-

C. Sicut non alii, c. missarum solennia, c. Ecclesias, de consecr. dist. 1.

ANNO CHRISTI 1536.

consuetudinem, cum consecratur altare, cum A dedicatur templum, cum benedicitur calix, idque non solum ex mandato veteris legis, verum etiam exemplo beati Silvestri, qui cum consecrabat altare, illud chrismate perungebat. Verum unctionis sacramentum, aliud quidem efficit & figurat, tam in novo quam in veteri testamento. Unde non judaizat ecclesia, cum unctionis celebrat sacramentum, sicut aliqui mentiuntur, qui neque scripturas, neque Dei novere virtutem.

C. 1. & fin. de sacram. unct.

XIII.

Quamobrem populus docendus est, hic aliud agi, atque aliud significari, cum consecratur templum. Funduntur preces domino, ut hunc B locum sibi peculiariter dedicatum esse velit, ut diabolum & ejus potestatem inde penitus expellat, ut omnes qui huc deprecaturi conveniunt, ex quacumque tribulatione consolationis divinæ beneficia consequantur, ut ab omnibus pariter convenientibus, Deo laudes solvantur, divinum verbum audiatur, ac ecclesiastica sacramenta ministrentur. Peculiariter altare consecratur, ut illic oblatio munda Deo offeratur, hoc est, sacramentum corporis & sanguinis Christi, quod in memoriam passionis dominicæ immolamus. Quod vero præter preces, aspersionis etiam atque unctionis aliarumque rerum solennia adhibentur, mysterii secretioris plenum est: non quod inanimata ista gratiæ divinæ susceptiva sint; sed C cum hæc visibiliter fiunt, admonetur Christianus, Deum omnia hæc per invisibilem virtutem in anima operari, quæ est domus Deo dedicanda, ubi fides fundamentum facit, spes erigit, & caritas consummat. Signat ergo templi dedicatio tam fidelis animæ, quam ecclesiæ cum Christo desponsationem. Ipsa enim ecclesia catholica ex multis vivis lapidibus adunata, verum Dei templum est. Quod si Dei templum sumus, altare intus habemus. Altare quidem nostrum, cor nostrum est. In hoc altari fit sacrificium laudis. Sacrificium enim Deo, spiritus contribulationis & cor contritum. In hoc altari fit commemoratio corporis & sanguinis Christi. D Hinc preces ad cælum ascendunt: ad cor enim respicit Deus. Quamobrem nisi omnia quæ in hujuscemodi consecratione exterius aguntur, in nobis spiritualiter impleantur, parum hinc fructus nobis accesserit. Quid enim exterior ablutio vel inunctio sine interiori prodest?

3. Reg. 8.

1. Cor. 3.

Psal. 50.

XIV.

Benedicuntur quoque campanæ, ut sint tubæ ecclesiæ militantis, quibus vocetur populus ad conveniendum in templum, & audiendum verbum Dei: clerus vero ad annuntiandum mane misericordiam Dei, & veritatem ejus per noctem; ut per illarum sonitum fideles invitentur ad preces, & ut crescat in his devotio fidei: quamvis E etiam patres alio respexerint, videlicet ut dæmones tinnitu campanarum Christianos ad preces concitantium, terreantur, quin potius precibus ipsis territi, abscedant, illisque submotis, fruges, mentes & corpora credentium serventur, ut procul pellantur hostiles exercitus & omnes insidiæ inimici, fragor grandinum, procellæ turbinum, impetus tempestatum & fulgurum temperentur, infesta tonitrua & ventorum flamina suspendantur, spiritus procellarum & aereæ potestates prosternantur; Breviter, ut audientes confugiant ad sanctæ matris ecclesiæ gremium, ac ante sanctæ crucis vexillum, cui flectitur omne genu, quemadmodum hæc in solenni benedictione campanæ reperies.

XV.

Docendus est ergo populus ab exterioribus istis, ut signatis potius quam signis inhæreat ac intendat. Quod & in omnibus aliis obtinet ceremoniis, alioqui parum ad pietatem profuturis. Nam qui in exterioribus istis consistit, ac non potius illis admonetur, ut ad Deum respiciat, confugiat, ac totam suam fiduciam in illum collocet: huic citius externa ista in subversionem, quam ædificationem erunt.

XVI.

Quamobrem quidquid in ejuscemodi rebus ad abusum & superstitionem spectat, & quo populus a Deo ad collocandum in externis istis aliquam fiduciam abduci possit prohibemus. Quale inter alia est, quod sanctorum imagines cum indulgentiis & impositione incertarum reliquiarum dedicantur: quod quidam aqua, sale, cereis, ac herbis benedictis, in medicandis pecoribus superstitiosius abutuntur. Omnis quidem creatura per verbum Dei & orationem sanctificatur, quemadmodum divus Paulus testatur: ergo quanto res sacratior, tanto abusus ejus damnabilior.

C. Placuit de consecr. dist. 1.

1. Tim. 4.

XVII.

Reconciliatur ecclesia aut cœmeterium ob seminis emissionem, peccandi libidine factam. Itidem ob enormem sanguinis effusionem, dedita opera violenter & injuriose commissam, ac aliis quibusdam de causis; qui mos ex Levitici 14. & 15. suam originem trahit. Fit autem hæc reconciliatio, non quod templum revera polluatur; (ecclesia enim, cum sancta sit, coinquinari non potest: imo ipsius loci sanctitas infamiam loci abolet) sed cum templum locus sit, ubi delictorum venia postulatur, ubi salutaris hostia pro peccatis immolatur, ubi Deo laudes exolvuntur, ubi tutela refugii esse debet: fit, ut scandalum, horror, atque abominatio turpitudinis & peccati ibi commissi, propositum quoque & voluntas lethaliter delinquentis, in causa sint, ut sacer locus reconcilietur, idque ad exemplum & terrorem, ut videntes locum sacrum seu inanimatum templum, nullo peccato obnoxium, lavari & purificari, delicti horrore concutiantur, & recogitent quantum pro expiatione delictorum, & vivo Dei templo sit elaborandum. Sic Christus ementes & vendentes e templo ejecit, flagello facto de funiculis, ipsos acerrime corripiens, ac dicens: *Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum*; aliud quidem agens, aliud vero innuens.

Matth. 21. Joan. 10.

XVIII.

Non tamen omnis pollutio hanc reconciliationem requirit, sed tantum publica vel per rei evidentiam, vel saltem per famam. Quod si occulta sit contaminatio, quæ etiam baptismi ac pœnitentiæ sacramenta non remoratur, solennitas non exigitur, quod ratio reconciliationis in occultis non habeat locum.

XIX

ANNO CHRISTI 1536.

XIX.

Reconciliationem autem ejuſcemodi gratis fieri, ac tantum itineris ſumptus vicariis noſtris in pontificalibus ſuppeditari volumus. Qui quidem ſumptus ex bonis delinquentis deſumentur, modo tamen tantæ illius facultates ſint: ſin ſecus, parochiani non gravabuntur vel tantillos ſumptus itineris ſuppeditare, ne populus præter culpam ſuam gravetur. Ne vero diutius ob talem pollutionem divinum ſuſpendatur officium, aut eccleſiaſtica intermittatur ſepultura, vicarius noſter in pontificalibus ſtatim ut vocatus fuerit a populo, (modo gravioribus rebus id temporis non fuerit implicitus) ultro ibit, officium ſuum expleturus.

XX.

Ex conc. Lateranenſi, ca. Non minus. Ex gener. c. Adverſos. de immu. eccl. Ex conc. Tolet. III. C. Eccleſ. ſervos. 12. q. 2. C. Inter alia. c. Immunitatem. de immun. eccl. Ex Gangr. c. Si quis per ſuper 30. diſt.

Immunitas eccleſiaſtica, vetuſtiſſima res eſt, jure pariter divino ac humano introducta, quæ in duobus potiſſimum ſita eſt. Primum, ut clerici, illorumque poſſeſſiones & bona a vectigalibus & tributis, aliiſque muneribus laicis libera ſint. Nam (ut de libertate Levitarum ſileamus) non temere refert ſcriptura, Pharaonem totam terram Ægypti ſibi tributariam feciſſe, præter terram ſacerdotum & poſſeſſiones quæ a rege traditæ fuerant eis, quas vendere non ſunt compulſi: quin potius ipſis etiam ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, ut legimus Geneſeos 47. Deinde, ne rei criminis ad eccleſias confugientes, inde violenter extrahantur, exceptis publicis latronibus, qui per induſtriam proximum occiderint, ac nocturnis depopulatoribus agrorum, qui itinera obſident aggreſſionum inſidiis. Denique his, qui ſub immunitatis ſpe in eccleſiis ac cœmeteriis delinquunt. Quod ſi a confugientibus ad eccleſias paria his commiſſa ſint crimina, quæ reipublicæ referat puniri, tantiſper ſaltem debet ſæcularis poteſtas a manuum injectione abſtinere, donec noſtros conſulat officiales, ne devenire neceſſe ſit ad [a] ceſſiones a divinis, & interdicta, quæ viſum eſt anteceſſoribus noſtris, ob violationem ejuſcemodi immunitatis, editis conſtitutionibus promulgare.

a) *Pro*, ceſſationes.

XXI.

Fraternitates, quæ vocantur, & in honorem aliquorum ſanctorum in eccleſiis fiunt, ſpeciem quidem pietatis habent, ſed quales hac tempeſtate ſervantur, nempe in quibus tam clerici quam laici potiſſimum comeſſationibus & ebrietatibus vacant, interdum etiam variis conſpirationibus adverſus poteſtates intenti ſunt, ſi non omnino ſublatas, ſaltem correctas ac reformatas volumus: omnino ſublatas malimus, ac redditus ſeu cenſus earumdem, vel in uſus pauperum, vel parochi, expendi nobis magis placuerit. At cum hæ ſodalitates forſan præter publicum offendiculum, ac pauperum (qui ab eis eleemoſynas ex conſtitutione accipiunt) præjudicium commode tolli non poſſint, videbimus inter viſitandum, ut ſaltem tollantur abuſus, ut prima ſervetur inſtitutio, & examinentur formulæ earum & ſtatuta, ut ratio ac calculus ſingulis annis per proviſores, ut vocant, earumdem fraternitatum coram parochis eccleſiarum reddatur, ut ſuper extantes fructus ac redditus, in pauperum ſeu

A eccleſiæ uſum ac utilitatem convertantur, aut etiam inde aliquid parocho ad victum decidatur.

PARS DECIMA.

CAPITULA.

I.

Vita monaſtica non multo poſt apoſtolorum tempora cœpit, quamquam multis perſuaſum ſit, aliam tum fuiſſe, quam nunc eſt, monachiſmi rationem. Nemo tamen negaverit, hoc vitæ genus ad perfectionem evangelicam maxime commodum, modo ſecundum B ſanctiſſimam inſtitutionem pure immaculateque obſervetur. Quia vero res eſt quammaxime ardua, in carne vivere, & carnis ſtimulis nullum locum dare, diabolique mille fraudibus (quibus præſertim ſolitarios aggreditur) feliciter ſemper reſiſtere, idcirco in hoc vitæ genus nemo vel invitus intrudendus, vel pelliciendus, vel temere ſuſcipiendus, ſed ſumma cura adhibita, poſt diligentiſſimam demum examinationem monachi ac monachæ recipiantur. Quibus ſæpe inculcandum eſt prius Chriſti verbum de eunuchis, qui ſe caſtrarunt propter regnum cælorum, cum inquit: *Qui poteſt capere, capiat*. Proponenda Sapientis ſententia, quæ habet in hæc verba: *Altiora te ne quæſieris*, C &c. Rememorandum quoque diligentiſſime, quod Deo ſtulta & infidelis promiſſio admodum diſpliceat. Breviter, admonendus eſt omnis ad hanc vitam aſpirans, ut primum ſe totum excutiat, ne provinciam ſuſcipiat, cui non ſuffecerit, alioqui parabolæ evangelicæ dicterio notandus, quod cœperit ædificare, & non potuerit conſummare. Maxima autem cautio adhibenda eſt in puellis, propter ſexus fragilitatem, ne vel ob ætatem deſit voluntas, vel metus adſit, aut alius affectus minime Chriſtianus.

Matth. 19. *Eccl.* 3. *Luc.* 14.

II.

Certe ſancti patres admodum fuerunt ſoliciti, ut non niſi voluntario ac ſpontaneo D judicio virginitatis propoſitum atque habitus ſuſciperentur, quod coacta ſervitia domino ingrata eſſe dignoſcantur: ſiquidem voluntarie domino ſacrificandum eſt, & voluntaria oris ſui beneplacita fieri in conſpectu domini pſalmographus obſecrat. Quod enim quis non eligit, nec optat: quod non optat, nec diligit: quod non diligit, facile contemnit. Unde conſequitur, nullum eſſe bonum, niſi voluntarium: adeo ut qui alio affectu quam bonæ voluntatis monachiſmo ſe alligant, magis peccent quam mereantur. Ambigi enim non poteſt crimen magnum admitti, ubi & propoſitum deſeritur, & conſecratio violatur. Nam E ſi humana facta non poſſunt impune calcari, quis de eis manebit, qui corruperint fœdera divini ſacramenti? De adoleſcentibus viduis Paulus pronuntiavit, quod cum fuerint luxuriatæ, in Chriſto nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

C. Puella. 1. 2. q. 2. ca. Præſens, 22. q. 2. *Pſalm.* 115. Cap. 1. de regula. 2. *Tim.* 5.

III.

Admonendi quoque erunt parentes, ne liberos in monaſterium invitos detrudant, quod illos Væ longe gravius maneat, quam Phari-

Matth. 23.

 ſæos,

ANNO CHRISTI 1536.

fæos, qui circumibant mare & aridam, ut facerent unum proselytum, & cum esset factus, fiebat filius gehennæ duplo magis quam ipsi.

IV.

Qui monasterium ingreditur, alio affectu quam simplici amore Dei ductus, veluti vel spem vel promissionem abbatiam consequendi habens, vel in otio vivere affectans, vel lucris temporalibus inhians, vel honores ab hominibus appetens; quisquis talis est, non Dei filius aut monachus, sed plane mercenarius est, quemadmodum superius nos de clericis etiam dixisse meminimus: cui verendum est, ut cum volet ingredi nuptias evangelicas, objiciatur illud: *Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* quodque ipso obmutescente, rex sit præcepturus ministris, ut ligatis manibus & pedibus, ipsum in tenebras exteriores mittant, ubi erit fletus & stridor dentium.

Matth. 22.

V.

Habendus est in virorum monasteriis vir pius ac doctus, qui doceat monachos ab adolescentia meditari in lege domini die ac nocte, ad quod munus in monasteriis monialium, sancti-monialis ceteris vita & doctrina præstantior deligatur. Debet autem qui monasterio præest, summa discretione uti, maxime erga eos, quos compererit divinis literis intentos aut contemplationi deditos, ut scilicet tales a sordidioribus officiis sinat esse immunes.

VI.

In monasteriis quoque verbi prædicator erit pius quidem ac eruditus: nam nulla armatura fortior ad resistendum diabolicis insidiis ac jaculis, quam gladius ille spiritus, quod est verbum Dei, quo Christus in deserto solitarius, jejuniis & orationibus vacans, & nihilo secius tentationibus expositus, retudit omnem diaboli fraudem ac nequitiam. Nihil quoque potentius illo ad dejiciendos, ac vicissim consolandos animos nostros, nihil efficacius ad concitandam mentem in amorem Dei, contemptum mundi, ac omnium quæ in mundo pulcra ac speciosa apparent.

Matth. 4.

VII.

Neque nobis displicuerit, ut aliquot ex monachis bonæ indolis, ad universitates publicas & bene Christianas, aliquot annos theologicis studiis operam navaturi mitterentur: illic tamen non alibi quam in monasteriis seu gymnasiis sub cura & oculis præceptorum commoraturi, ne bonis ac rectis studiis destinati, mores minime monasticos imbibant ac contrahant.

VIII.

Sint præterea in monasteriis virginum, præsertim præter abbates aut propositos, alii conscientiarum examinatores ac a confessionibus; aut saltem virginibus liberum sit, bis aut ter in anno aliis, quos elegerint, probis ac doctis viris, de suorum superiorum, ut vocant, consensu (quem hi interpellati, rationabili causa intellecta, nequaquam negabunt) conscientias suas exomologesi exponere, exonerareque, ne scilicet adigatur monialis renitens, semper uni homini delicta confiteri. Debent autem hi qui ejuscemodi munere in monasteriis monialium funguntur, esse homines vitæ probatissimæ, ac morum quammaxime inculpatorum, eruditi ac singularis judicii, observaturi ea quæ supra, ubi de pœnitentiæ sacramento tractatum est, delibavimus. Cavebit in primis, criminum non confessorum rememorationem, ne virgines discant quæ prius nescierunt. Cavebit præterea, nisi res omnino exegerit, duritiem increpationis, magis intentus ad modestissime arguendum, & pientissime vicissim consolandum. Confessiones autem monialium non privatim audiet, sed in ceterarum conspectu, non tantum ut omne malum, sed & omnis mali suspicio omnino cesset.

IX.

Monasteria olim virtutum scholæ, ac pauperum hospitalia erant: nunc, proh dolor! videmus ea quæ virorum sunt e scholis virtutum, in diversoria militum ac raptorum: quæ vero mulierum sunt, in plerisque locis in suspectas de incontinentia domos, ne quid gravius dicamus, esse commutata. Quamobrem dispiciendum nobis est, ne tam passim a quibusvis militibus hospitii jus a monasteriis vi exigatur, & eleemosynæ pauperibus deputatæ, improborum luxu devorentur, neve ad monasteria virginum accessus, toties a sacris canonibus prohibitus, pateat: Et ut qui deprehensi præter hæc fuerint offendiculum aut occasionem illis labendi, sive intra sive extra monasteria, dedisse, dignas pœnas ferant.

Cap. 1. de immun. ecclef. cap. Monast. de vita & honest. cler.

X.

Visitatione ergo monasteriorum quammaxime opus esse intelligimus, quam & canones nobis imponunt. In hac vero oportebit omnia ad regulam ordinis monastici exigere, nihil non ad pietatem & vitæ sanctimoniam dirigere, & quidquid mali exempli aut improbæ consuetudinis irrepsit, penitus tollere ac eradicare. Profecerit quoque hic examinari regulas, statuta & consuetudines, tolli superstitiosa.

Ca. In singul. parag. Porro. diœcef. de statu monach.

XI.

Habent quædam monialium monasteria sumptuosos præpositos, sub quorum potestate cum omnis bonorum administratio sit, ipsi de reditibus monasticis luxuriantur; & qui monasticæ conversationis exemplum esse debuerant, ad mundi delicias revolvuntur, fastidientes interdum similam & mella, interim monialibus ipsis vix milio & cibario pane rugientem ventrem saturantibus. Sunt quoque virginum monasteria, ubi non est victus & mensa communis, sed mos ille (quem ad Corinthios scribens Paulus, quamvis in longe sacratiori convivio, damnavit) quotidianus, nempe quod unaquæque suum cibum præsumit ad manducandum: & alia quidem esurit, alia vero ebria est. Quos abusus tollere necessarium putamus, videlicet ut in illorum delicatulorum præpositorum locum, probi œconomi a nobis comprobandi (quorum victus sit monastico similis) surrogentur, qui etiam obligati erunt singulis annis rationem de receptis ac erogatis integram reddere.

Hieron.

1. Cor. 11.

C. Ofius. 9. q. 3. cap. Qui tel. 17. q. 2.

XII.

ANNO CHRISTI 1536.

XII.

Itidem ut moniales victum ac mensam communem ubique habeant, & quæ pari sunt officio destinatæ, pari etiam cibo alantur. Quod ut quamminime onerosum sit, non debebunt plures in monasterium moniales recipi, quam congrue poterunt in singulis monasteriis sustentari, de quo nobis prius legitimam fidem fieri conveniet.

XIII.

Displicet etiam nobis, quod quædam monasteria quosdam præpositos habent, qui in capellis solitariis commorantur, quod Lateranensi concilio vetitum est, ac cautum ut episcopus abbates, monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam compellat, ut ejuscemodi præpositos aut priores ad claustrum revocent, faciantque ecclesiis ipsis seu capellis per sæculares clericos deserviri, aut saltem alios monachos ipsis adjungant.

XIV.

Visitandæ quoque in primis & reformandæ erunt domus hospitalium militum Teutonicorum, præterea ordinis divi Joannis Baptistæ, ac Antonitarum: atque initio providendum, ut in eisdem domibus cultus divinus rite ac debite peragatur, ut hospitalitas pro pauperibus servetur, ut vita ac conversatio regularis secundum institutionem primam ac regulam, quam illi professi sunt, illic geratur, ut ab ipsis vestes ordini ac professioni dignæ ac convenientes, publice deferantur: ut comessationes, crapulæ, ac omnis luxus prohibeatur: ut prædæ illæ bonorum mobilium, quæ post mortem prælatorum per primores ordinis fieri, ac in exteras regiones deferri, pessimo omnium exemplo consueverunt, amodo nequaquam fiant. Sed quidquid parsimonia defuncti prælati coacervatum ac relictum fuit, vel necessariis usibus ecclesiæ, aut successorum, aut pauperum ejus regionis, ubi religiosa ista domus sita est, applicetur.

XV.

Et ut revertamur ad monachorum vitam, haud ignorare debent, concilio Chalcedonensi cautum, monachos oportere quieti operam dare, jejunia & orationes observare: in his locis, in quibus se semel Deo devoverunt, remanere: nullas ecclesiasticas seu sæculares actiones tractare, nunquam sua monasteria relinquere, nisi forsan ob ingentes necessitates id facere a suo episcopo jubeantur, ne nomen domini blasphemetur. Quare libertas illa peregrinandi seu exeundi, prætextu invisendi parentes, moderanda seu penitus tollenda erit.

XVI.

Monachus & monacha amare debent scripturarum scientiam, & carnis vitia non amare. Psalterii librum de manu aut oculis nunquam deponere, semper orare, sensu vigilare, vanis cogitationibus aditum præcludere, corpore pariter & animo in Deum tendere, iram patientia vincere; Breviter nullis animi per- *Hieron. ad Rust. monach.*

A turbationibus (quæ si insederint, ad delictum maximum inducunt) locum dare: semper aliquid operis facere, ut eos diabolus semper inveniat occupatos. Et ut nulla sint quæ manibus operari liceat, libros tamen sacros describere ipsis maxime conveniret, ut & manus operetur cibos, & lectione anima saturetur. Porro Ægyptiorum monasteria hunc morem servasse leguntur, ut nullum monachum absque opere & labore susciperent, non tam propter victus necessaria, quam propter animæ salutem, ne perniciosis cogitationibus vagarentur, neve instar fornicantis Israel, omni transeunti divaricarent pedes suos. *C. Nunquam de consec. dist. 9.* *Jerem. 2.*

B

XVII.

Monachi qui pervagati fuerint, ubicumque invenientur, tamquam fugaces nostro auxilio sub custodia revocentur. Et si qui habitum abjecerint, ut eumdem reassumant, cogendi. *Ex IV. Tolet.*

XVIII.

Ut monachi seu monachæ literas nullas vel destinare vel recipere audeant, absque abbatis seu abbatissæ, aut ejus qui ipsorum loco monasterio præest, scientia, summa ratione olim constitutum est, sed per incuriam aboli- C tum: id præsenti constitutione innovandum censuimus.

XIX.

Postremo, vitam, conversationem ac mores canonissarum, quæ sæculares ob id appellantur, quod perpetuæ castitatis ac reliqua vota monastica non emittant, reformari omnino ducimus necessarium. Nam vitam agunt plus nimio licentiosam, ac plerisque scandalosam. Quæ ut in ordinem & ecclesiasticam quamdam disciplinam, quoad fieri potest, revocentur, nobis cum visitationem aggrediemur, curandum est.

D

PARS UNDECIMA.

CAPITULA.

I.

NON solum canonicis constitutionibus, sed & imperialibus ac regalibus institutis antiquitus pientissime sancitum est, ut habeantur quam fieri potest frequentia in republica xenodochia, ptochotrophia, orphanotrophia, gerontocomia, & brephotrophia, & id genus alia loca pietati consecrata, in quæ recipiantur peregrini, pauperes, invalidi senes, E parentibus orbati atque inopes liberi, infantes expositi, furiosi, leprosi, contagiosisque ac perpetuis morbis obsiti, atque aliæ miserabiles personæ: idcirco curæ nostræ imminebit, ut ejuscemodi loca, ubi constituta sunt, sartatecta teneantur; ubi vero dissipata sunt, instaurentur, reformen urque. Denique ubi necdum constituta sunt, episcopali nostra providentia ædificentur, construanturque. Pauperum enim curam nobis Christus præcipuam esse voluit, & horum toties meminit divinissimus Paulus apostolus. *Cod. de ep. & cle. tit.* *Matth. 26. Marc. 14. 3. Cor. 2.*

II.

Hic ante omnia curandum nobis eſt, ut in domibus iſtis, quæ ad ſalutem animarum pertinent minime negligantur, ſed ante omnia de ſacramentorum adminiſtratione, pauperibus, debilibus & ægrotis provideatur. Ac ubi corporis infirmitas medicum poſtulat, ibi prius animæ, deinde corporis medicus accerſatur.

III.

In ejuſcemodi autem hoſpitalia nullæ aliæ quam eæ, quas diximus, miſerabiles perſonæ, quæ aut morbo, aut debilitate, aut ætate impeditæ, ſuis manibus laborare, victumque ac veſtitum ſibi comparare non poſſunt, recipiantur; quas ad eccleſiaſticam diſciplinam canones pertinere, ac noſtris aliorumque piorum hominum largitionibus victitare voluerunt.

IV.

In primis autem recipiantur in hæc hoſpitalia perſonæ miſerabiles ejus loci, ubi hoſpitalia conſtituta ſunt. Quod ſi recte curatum fuerit, ſuffecerint pene, niſi tamen fallamur, jam conſtituta hoſpitalia omnibus vere pauperibus per ſingula oppida ac vicos repertis, ut amodo illis non fuerit neceſſe oſtiatim panem emendicare, aut eos qui lepra, ſeu alio contagioſo morbo impliciti ſunt, inter homines diverſari, quod lege divina ne fiat prohibitum legimus. Nec immerito, quod ex tali commixtione ac converſatione cum ſanis infinita pericula ſubſequantur, etiam ex ſolo aſpectu, qui intuentibus horrorem ſolet incutere. Quod ſi leproſis, aliiſque qui ſimilibus morbis impliciti ſunt, hoſpitalium, quibus addicuntur, redditus non ſuffecerint, ſatius eſt ut ipſorum nomine in conventu eccleſiæ eleemoſyna per aliquot viros probos ad hoc munus deputandos, colligatur ac præſtetur, atque ut trunci in templis eleemoſynis iſtis colligendis aſſervandiſque erigantur, quam ut ipſi morboſi alimoniæ petendæ obtentu, aut quocumque alio prætextu conſortiis hominum miſceantur.

Joan. 12.

V.

Sint autem mendicantibus validis non ſolum hoſpitalia clauſa, ſed & publice ac oſtiatim mendicare penitus interdictum. Et qui ſecus agere comperti fuerint, arceantur, ac legalibus noſtriſque conſtitutionibus comprehenſis pœnis ſubdantur. Utilius enim eſurienti panis tollitur, ſi de cibo ſecurus juſtitiam negligat, quam eidem frangitur, ut ſeductus injuſtitiæ acquieſcat.

Cod. de mendic. val. lib. 12.

VI.

Damnamus autem abuſum, quo in quibuſdam locis fit, ut neglectis miſeris ac inopibus, quibus hoſpitalia dedicata ſunt, ex privato affectu magiſtrorum, aut magiſtratuum, qui hoſpitalibus hiſce præſunt, non modo validi, ſed & quibus victus & veſtitus ſuppetit, recipiantur, tantum quod illic commodius & in otio vivatur: qui certe aliter cenſeri non poſſunt, quam pauperum deprædatores, raptoreſque, de alieno viventes, ac velut ex ſanguine pauperum ſaginati; quos divus Hieronymus graviſſime increpat: Qui, inquit, ex bonis parentum & ſuis opibus ſuſtentari poſſunt, ſi quod pauperum eſt accipiunt, ſacrilegium profecto committunt, & per abuſionem talium, judicium ſibi manducant & bibunt.

Num. 12.

VII.

Viderint quoque hi magiſtri ac hoſpitalium præſides, ne Judam imitentur, qui loculos (ex quibus pauperibus diſtribuebatur) ferebat, ac fur erat, ne ſicut ille, ita & ipſi pereant. Noverint ergo ſe tali muneri addictos non ut ſui, ſed ut pauperum curam gerant, quos neglexiſſe, occidiſſe eſt: quibus quid ſubtraxiſſe: ſacrilegii inſtar eſt. Et quo vigilantiores in officio ſint, ſingulis annis aut ſæpius, magiſtratui ejus loci, præſente parocho, rationem de omnibus reddant. Non meum eſt, inquit Proſper, dicere quantum peccatum eſt eorum, qui cibos pauperum ſibi uſurpant, & unde pauper victurus erat, præſumendo ſuſcipiunt.

PARS DUODECIMA.

CAPITULA.

I.

Eccleſiæ reformatio a ſummis pariter & infimis a capitibus ſimul & parvulis ordienda eſt. Parvuli enim ſunt, qui ſuccreſcentes, in majorum locum ſubinde decedentium, in reipublicæ tam eccleſiaſticæ, quam ſæcularis adminiſtratione ſuccedunt, ut conſequens ſit, ab ipſis prave ac nequiter inſtitutis, reipublicæ perniciem imminere. Quamobrem ſummopere refert, ut pueritia, quæ ſeges eſt omnium rerum publicarum, in timore domini ac bonis diſciplinis edoceatur. Id quod dominus præcepit Exodi 13. & Proverb. 6. Siquidem ea ætas nullis aliis uſibus accommoda, per id tempus colligere poterit, & ſibi & reipublicæ luculentum fructum. In primis autem operæ precium nobis videtur, ut clancularii illi magiſtelli, qui in conventiculis vicatim docent, prohibeantur, utque gymnaſia illa ac ſcholæ minores, in quibus pueri primis rudimentis imbuuntur, diligenter repurgentur, præfectis illis didaſcalis, ſeu præceptoribus, non tam eruditis quam ſanæ doctrinæ, integræque ac inculpatæ vitæ viris, idque hac potiſſimum tempeſtate, qua innumeræ peſtilentes hæreſes totam fere Germaniam ſummo cum Chriſtianiſmi ac reipublicæ detrimento juſto Dei judicio pervadunt, ac velut cancer ſerpunt: quas cum pueri ſemel imbiberint, difficile, imo impoſſibile erit, ut eaſdem penitus iterum eluant. Nam,

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta diu. Horatius

II.

Quemadmodum vero didaſcali pueros in claſſes digerent, quæ dein ipſis prælegent, tam ad eruditionem, quam ad vitam Chriſtianam recte inſtituendam pertinentia, nos inter viſitandum pro ratione cujuſcumque ſcholæ tradenus.

III. Olim

ANNO CHRISTI 1536.

Can. 1. &c. Quia nonnullis de magist.

III.

Olim conciliari constitutione cautum est, ut non solum apud quamlibet cathedralem ecclesiam, sed & apud alias nimirum collegiatas, quarum sufficere poterunt facultates, constituatur magister idoneus, qui clericos earumdem ecclesiarum doceat & instituat. Apud metropolim autem theologum haberi præceptum est, qui sacerdotes ac quoscumque alios in sacris literis doceat, & in his præsertim instituat, quæ ad curam animarum pertinere dignoscuntur. Visum etiam concilio fuit, ut singulis magistris unius præbendæ proventus tantisper, quoad in docendo perstiterint, assignentur. Cujus quidem B saluberrimæ constitutionis vix vestigia quædam apud ejuscemodi ecclesias reliqua videmus. Nam ut scholas ipsas reperias, didascalum tamen vix ullum eruditum ac pium repereris, quod nihil pene stipendii [ne dicamus unius præbendæ proventus) illi suppeditetur; quod emendatione magna indiget. Neque enim hæc res levis momenti est, a qua totius propemodum reipublicæ tum salus, tum pernicies dependet.

IV.

Curandum itaque, ut singula collegia ludos literarios diligenter instituant, eisque de idoneis ludimagistris ac sumptibus prospiciant: ubi collegia non sunt, senatus & respublica idem curet.

V.

Academias, seu universitates publicatas per hanc hæreseon colluviem perire misere cernimus, quas instaurari maxime in votis est. Id fieri posse nobis videtur, si modus aliquis inveniatur, quo pauperibus scholasticis ex ecclesiasticis stipendiis aliquid possit decidi. Clericos enim illos convenit ecclesiasticis stipendiis sustentari, quibus parentum & propinquorum nulla bona suffragantur. Quo insuper professoribus atque his, D qui in bonis literis, optimis quibusque disciplinis, ac in primis theologiæ studiis multum profecissent, spes prœmii fieret, nam spes alit artes.

VI.

Conc. Basil. Et quamquam hic articulus a summo pontifice potissimum pendere videatur, tamen quod in nobis est, cuperemus omnes ordinarios collatores præsertim parochialium ecclesiarum, huc induci posse, ut academiæ potestatem facerent, significandi subinde ipsis viros literatos ad regendum ecclesias ejuscemodi idoneos, quos ipsi collatores quibuscumque aliis non idoneis E præferrent, ac parochiis, cum vacarent, præficere non differrent, modo tamen personaliter residere non detrectarent. Quod si idem apud collegiatas ecclesias [qui mense ordinario canonicatus & præbendas conferunt) obtineri possit, non dubium id plerisque ad studia capellenda calcar fore non exiguum.

VII.

Cap. Super specul. de magist. Præterea non parum huc fecerit, si Honorii tertii decretalis servetur, nempe ut canonici

A ecclesiarum diœcesis nostræ Coloniensis dociles ad studia potissimum theologiæ, per capitula transmittantur, percepturi toto quinquennio beneficiorum suorum fructus, non obstante aliqua contraria consuetudine vel statuto, cum denario fraudari non debeant in vinea domini operantes, de quo dictum est partim superius. Ex his enim tandem spes non vana concipi possit, aliquando futurum ut doctorum copia habeatur, quo veluti stellæ valerent plurimos ad justitiam erudire, & temporis successu ecclesiam Dei universalem in vita ac doctrina reformare.

VIII.

Neque ignoramus multa ac diligenti provisione opus esse in academiis, quæ in primis curare necesse erit, ut optimi quique libri in singulis professionibus ac disciplinis per doctissimos professores statis diebus ac horis, vigilantissime prælegantur, enarrenturque. Deinde, ut scholasticis vivendi regulæ præscribantur, nempe ubi bonis disciplinis vacent, a pompis, comessationibus, ebrietatibus, aleæ ludis, dissensionibus ac rixis abstineant, ut prodigi esse desinant, ac quisque se suo modulo metiatur, ut fastum omnem ac doctrinæ supercilium deponat. Nec incipiant esse magistri, priusqam fiant discipuli. Quot enim sunt, qui magistrorum ac do- C ctorum insignia ambiunt, ac per ambitum extorquent, etiam qui nunquam eam artem quam post magisterium profitentur; vel a limine salutarunt? quod quam turpe, ac indecorum sit, nemo ignorat. Hieron.

IX.

Præterea cum per abusum artis impressoriæ, librorum plurimum malorum emerserit, prohibemus, ne ulli typographi aut bibliopolæ, quempiam recens editum librum aut chartam vel imprimant, vel venum exponant, vel vendant publice vel occulte, nisi hic liber revisus, & charta vel scripturam vel picturam continens, per nostros ad hoc deputatos commissarios diligenter perspecta sit prius. Quæ & typographi nomen & cognomen complectantur, atque eam civitatem, seu oppidum, in quibus excusa sunt, nominatim designent. Quæ vero his caruerint, nullo pacto venum exponantur. Porro typographi, bibliopolæ, ac reliqui librorum institores ac geruli, qui huic ordinationi contravenerint, præter confiscationem librorum, pœnis etiam legalibus ac pragmaticæ constitutioni Augustanæ subjacebunt. Contra quos in territoriis nostris fiscalis noster acerrime inquirere, ac ad justarum pœnarum declarationem procedere non omittet.

PARS DECIMATERTIA.

CAPITULA.

I.

ANte annos non admodum multos reformationem jurisdictionis nostræ ecclesiasticæ edi curavimus, per quam ita temperata ac moderata omnia, speramus, ut nemo de ea jure queri possit.

II. Ne

ANNO CHRISTI 1536.

II.

Ne autem quispiam excommunicationis ecclesiasticae originem ignoret, primus excommunicationis in ecclesia usus qualis fuerit, Paulus primae ad Corinthios quinto manifeste ostendit, ubi Corinthium publice cum noverca fornicantem tradit satanae in interitum carnis, ut spiritus ejus salvus fieret in die domini nostri Jesu Christi; non tantum exemplo indicans, sed & expressim jubens, ut qui ejusmodi sunt, e medio ecclesiae ejiciantur. *Siis*, inquit, *qui frater nominatur inter vos, est fornicator aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere permitto.* Quin ante discipulum ille ille, qui solus vere magister est Christus, ejuscemodi excommunicationis usum Matthaei 18. docuit; quem optamus in ecclesiam revocari ac frequentissimum esse, nempe ut tales publice ac enormiter peccantes, ne aliis offendiculo sint, & notati tandem resipiant, extra communionem sacramentorum ac vitae communis ponantur, donec ad cor & ecclesiae gremium reversi, suum reatum deplorent. Divus sane Paulus gravissime Corinthios increpat, quod incestum illum tantisper paterentur. *Omnino*, inquit, *auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, itaut uxorem patris sui quis habeat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Non est bona gloriatio vestra, Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate ergo vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi*, & caetera quae sequuntur. Quod si denuntiationem evangelicam (qua nulla res salubrior esse potest, & quae nobis non tantum facienda suadetur, sed praecipitur) frequentaremus, & apostolica praecepta mordicus teneremus, rariores profecto in coetu nostro haberemus adulteros, raptores, homicidas, & id genus alios publice criminosos, propter quos blasphematur nomen nostrum inter Gentes, & scandalizantur multi inter nos infirmiores.

Margin: 1. Cor 5. — 1. Cor. 5. — Matth. 18. — Isa. 52.

III.

Jamdudum vero coepit excommunicatio in omnes inobedientes distringi, quod quasi peccatum hariolandi sit repugnare, & quasi scelus idololatriae, nolle acquiescere.

Margin: 1. Reg 15.

IV.

Usum ergo excommunicationis, presertim adversus publice criminosos, in lucem revocari convenerit: deinde posthac in aliis causis excommunicatio tantum in manifeste contumaces feratur.

V.

Cavebit autem in primis Judex, ne hanc aliasve censuras ecclesiasticas, vel ex injustis, vel ex levibus causis, vel juris ordine non servato, vel ex odii fomite proferat unquam. Cum enim excommunicatio poena sit, qua nulla major est in ecclesia, nec sit excommunicandus quis nisi pro peccato lethali, quod anathema sit aeternae mortis damnatio: nec infligenda veniat, nisi his qui aliter corrigi non possunt; debebit judex non ante excommunicare quempiam, quam cognoverit, id vel causae gravitatem, vel ejus qui extra communionem ponendus est, apertam contumaciam, praecepto justo acquiescere nolentis, exigere.

Margin: Ex conc. Melden. & Alver. c. Nemo, & c. Nullus sacerr. q. 3. Ex Conc. Lug. c. 1. de sen. excommun. in 6.

VI.

Volumus autem ut haec censura ab omnibus (jure non tantum humano, sed & divino idipsum postulante) timeatur: utque excommunicati in familiari conversatione vitentur, & a nemine recipiantur, quemadmodum antiquissima concilia sub gravis reatus incursu idipsum fieri praeceperunt.

Margin: Ex conc. Aur. Carth. Arelat. Bracaren.

VII.

Procuratores nostri fiscales adversus neminem inquirant, nisi quem legitima ac frequens gravat infamia, non quidem a malevolis & maledicis, sed a providis & honestis, justitiae zelo commotis, suborta: quam si non probaverint, condemnentur ipsi, non autem inquisiti, in expensis. Neque enim speciem aliquam aequitatis habet, quod ab innocentibus absolutis quidpiam expensarum nomine extorqueatur, alioqui calumnia & injusta diffamatio mercedem, quod absit, haberent. Valeant ergo alii malevoli delatores, depeculatores famae, ac reipublicae pestes. Neque enim ad petitionem eorum, qui libellum infamationis porrigunt, in occulto inquirendum est super criminibus in eodem descriptis: cum inquisitio fieri tantum debeat super illis, de quibus clamores aliqui praecesserint.

Margin: Cap. Cum oporteat. C. Inquisitionem. Tertiae dubita. de accusation.

VIII.

Nolumus autem, ut concubinarii, aut alii manifeste criminosi, ullo modo pro quaestu aut pecuniae emungendae causa ferantur, tolerenturque: aut ut poenae pecuniariae pro criminibus passim imponantur, quod res mali exempli sit, crimen pecunia redimere, sed reformationis nostrae constitutio, quae de officio sigilliferi postrema est, servetur. Quod si interdum vel personae delinquentes, vel delicti qualitas poenam pecuniariam imponi postulaverit, haec in pios tantum usus convertatur, ne magis avaritiae quam correctionis causa exacta videatur.

IX.

Clerici in gravissimis criminibus deprehensi, juxta canonicas sanctiones puniantur. Expedit enim ut publice deliquentes, & ecclesiam Dei scandalizantes, publice quoque arguantur & puniantur. Quamobrem tales vel a nobis deprehensi, vel extra territoria nostra per magistratus capti, ac nobis juxta sanctiones canonicas traditi, dignam sui sceleris poenam recipient. Quodsi tam grave fuerit, ut degradatione dignum sit, faciemus ipsos curiae tradi saeculari, ne clericali privilegio gaudeant, quo se per flagitia reddiderunt indignos.

Margin: 1. Tim. 5.

X.

In concilio Moguntino sancitum est, ut heredibus qui jussa testatorum non adimpleverint, ab episcopo loci illius omnis res quae eis relicta est, interdicatur, cum fructibus & emolumentis

Margin: Ex conc. Mogun. C. Si haered. de test.

ANNO CHRISTI 1536.

tis, ut vota defunctorum adimpleantur. Quamobrem procuratores nostri fiscales in diœcesi nostra Coloniensi advigilabunt, ut testamenta, maxime ecclesiasticarum personarum, privilegiis ecclesiæ nostræ majoris salvis, intra anni spatium executioni mandentur: utque intra idem tempus executore testamentorum legitimum calculum reddant. Quorum etiam testamentorum insinuationem approbationemque intra triginta dies a morte sacerdotis peti volumus atque obtineri, nisi rationabilis causa longiorem dilationem exposcat in præmissis. Dispiciet autem sigillifer noster, ut si quid in quempiam stultum, aut jure prohibitum usum, temere relictum sit, in pium convertatur.

X I.

Ubi sacerdos nostræ diœcesis Coloniensis mortuus est intestatus, bona ipsius, præter patrimonialia, quæ heredibus cedunt, deducto ære alieno & funeralibus, in piam causam pro defuncti animæ salute convertantur.

X I I.

Cap. Offic. de testa. Ea portio quæ nobis uti archiepiscopo secundum rationem bonorum, extra quæ tamen patrimonialia immobilia sunt, deducto ære alieno, ex more & speciali conventione cum clero nostro inita, debetur, nemini gravis esse potest, quod major episcopo secundum canonicas sanctiones portio, quam ea est, quæ ex remissione nostra nobis solvitur, debeatur.

XIII.

Multiplex illa & facilis juramentorum exactio, quæ in judiciis ecclesiasticis fit, nobis probari non potest. Christus inter perfectionis hortamenta ponit & illud, ut in totum abstineamus ab omni jurejurando. *Matth. 5.* Quo colore ergo consuetudo nunc passim jurantium in omni negotio excusari possit, non videmus, nisi aut gravitate negotii, aut necessitate. Crebris juramentis raro deest perjurium, quod gravissime punit Deus. *Deut. 5.* Quamobrem monemus causidicos, ne tam faciles sint in exigendis * mulitiæ ac aliis juramentis. ** f militiæ.* Compertum enim habemus, quosdam esse tam male Christianos, qui in re tam seria ludant, ac juramenta interdum exigant, quibus præstitis credere nolint; ne dicamus quosdam eo vesaniæ prolabi, ut jusjurandum exigant, quod malint suspicari, præstando violatum iri, quam vere reverenterque adhiberi. Quo laqueo quis perniciosior esse potest? Admonebit igitur officialis noster causidicos, atque alios juramenta exigentes, ut ea quæ judiciarii processus solennitas necessario non requirit, remittant: utque memores sint, eamdem manere pœnam temere exigentem, quæ manet frustra præstantem juramentum.

X I V.

Cum hæreseon ac schismatum impræsentiarum plena sint omnia, videbimur operæprecium facturi, si communicato cum inquisitoribus apostolicis consilio, formulam quamdam inquirendi juri consentaneam, ac tantum negotium decentem minimeque captiosam præscribamus: Quamobrem ea de re nostris jurisperitis mandabimus.

PARS DECIMAQUARTA.

CAPITULA.

I.

Cum frustra sint in civitate leges, nisi & sint qui eas exequantur: itidem institutiones canonicas inefficaces & languidas esse oporteat, nisi ab episcopo & reliquis (quibus ea cura demandata est, & quodam modo viva lex sunt, qui & in euangelio nuncupantur sal terræ) mancipentur effectui: *Matth. 5.* idcirco visitatione per nostram diœcesin Coloniensem opus est, quam Deo auctore per nostrum in pontificalibus vicarium, ac ipsi adjunctos viros juxta pios ac doctos, quibus plenam dabimus in his spiritualibus ac ecclesiasticis rebus ordinandis potestatem, aggrediemur, eodemque adjuvante Deo peragemus.

I I.

Ex superioribus vero liquet plus satis, quo ordine visitatio instituenda sit. Siquidem in primis ab ecclesiis nostris metropolitana ac cathedrali inchoandum, dehinc singulæ collegiatæ simul cum monasteriis & virorum & mulierum invisendæ: post hæc ad parochiales ecclesias omnes, in nostris civitatibus ac diœcesibus constitutas, ubi maxima cura opus erit, transeundum: ibi non solum parochi, sed alii etiam (quotquot ibidem commorantur) sacerdotes ac clerici advocandi. Atque interim non prætermittendæ scholæ & bibliothecæ, ubi illæ reperientur: ac postremo hospitalia pauperum diligenter perlustranda erunt.

I I I.

Quæ vero oporteat ubique sciscitari ac investigare, quæ corrigere ac repurgare, quæ statuere ac ordinare, superiores constitutiones abunde docent.

I V.

Quod ad cathedrales & collegiatas ecclesias attinet, prima cura erit in reformandis ecclesiarum prælatis, maxime decanis. Qui si cæci fuerint, consequitur necessario, ut hi quibus ducatum præstant, simul in foveam trahantur ac cadant. Quod enim ab illis committitur, facile ab aliis trahitur in exemplum.

V.

Et quoniam alicubi tanta est cleri dissolutio, ut prælatis, quantumvis bonis ac eruditis, neque suus honor, neque auctoritas servetur, intendent visitatores nostri animum, ut inquieti corripiantur. Qui corripi & obedire nolunt, censura ecclesiastica secundum culpæ modum percellantur, donec resipuerint.

VI.

In monasteriis facile percipientur abusus, modo regulæ ordinis relegantur, interrogenturque qui illis præsunt, num illis scilicet simul cum nostris constitutionibus per omnia satisfiat.

VII.

VII.

Ubi ad parochias ibitur, debebit parocho ac populo paucis ante diebus adventus visitatorum significari, quo tum omnes expediti adsint ac publicæ saluti intendant. Denique ea sacramenta ac munera, quæ per solum episcopum administrantur, expurgati & præparati recipiant.

VIII.

Nec videbitur inutile, ut vicarius noster in pontificalibus, seu alius ex visitatoribus nostris theologus, concionem ad populum habeat, eumdemque de omnibus de quibus utile videbitur, ex divinis scripturis per Dei verbum admoneat.

IX.

Interrogandus deinde parochus, num ipse principalis rector sit, aut vicarius mercenarius, an ordinaria auctoritate admissus, necne: ubi vicarius præest parochiæ, videndum quo privilegio absit parochus principalis.

X.

Deinde investigandum de vita, moribus, ac de doctrina, quo pacto verbum divinum disseminet, ac sacramenta ecclesiastica administret, & num omnia calleat quæ ad officium suum spectant. Ubi vero minus fuerit instructus, erudiatur maxime in his, quæ ad dispensationem ecclesiasticorum sacramentorum attinent, præsertim pœnitentiæ. Subinde inquiratur, num in his deses aut negligens interdum sit: & num illi necessarius & honestus victus suppetat, seu digna stipendia exolvantur. Nam si competens victus defecerit, ad eum modum, uti supra diximus, procurandus erit, aut ad nos referendum.

XI.

Videndum deinde de eruditione, habitu, tonsura, ac familiari conversatione: honestas familiæ exploranda; libri quoque omnes inspiciendi, qui si nothi aut suspecti erunt, auferendi ac tollendi sunt.

XII.

Insuper investigandum erit diligentissime; num in tota parochia ullus hæreticus aut schismaticus delitescat, num hæresis aliqua serpat, atque hic apponenda securis ad radicem, ut seducti per verbum Dei in viam veritatis, & ecclesiæ unitatem reducantur. Qui contumaces fuerint, e cœtu ceterorum tollantur.

XIII.

Præterea num in parochia superstitiones, sortilegia, divinationes, atque alia id generis, quibus mentes a Deo vivo per diaboli fraudes seducuntur, exerceantur: num perjuria, blasphemiæ, adulteria, & similia crimina, ob quæ iratus Deus in nos gladium iræ suæ vibrat, publice committantur: num ecclesiasticæ censuræ contemnantur: num sint qui parocho obedire flocci faciant, qui sacramenta ecclesiæ non participent: item, num festi dies & jejunia ecclesiastica rite observentur.

XIV.

Dein videndum quo pacto pueri instituantur, qui præterea sint scholis præfecti. Hospitalium quoque cura haud prætermittenda.

XV.

De vitiis quibus parochiani vel maxime assueverint, inquisitio facienda, ut per visitatores verbo divino ab his populus avocetur.

XVI.

Denique expiscandum, num parochus divinum officium in ecclesia canendo, legendoque rite gerat: num sacrum baptisma, itidem sacrosanctam eucharistiam cum chrismate secure ac decenter custodiat: num vestes & reliqua ornamenta quibus in divinis officiis utimur, munde asservet: num ipse aut qui ecclesiæ provisores appellantur, templum sartumtectum curent: num sacris altaribus suus honos impendatur: num ruinis domus parochialis occurrat: num de rebus ecclesiæ alienationes faciat. Atque his similia, quæ visitatoribus nostris pro eorum circumspectione & prudentia facile occurrent, & ex constitutionibus nostris, quæ ubique pro loci ac personarum ratione rememorari debebunt, suppeditabuntur.

XVII.

Et quoniam visitationes istæ generales per singulas parochias absque magno sumptu singulis quibusque annis frequentari haud possunt, saluberrime sancitum est in antiquissimis canonibus, bis per singulos annos in singulis provinciis concilium fieri: Ut primum ante diem quadragesimæ habeatur, videlicet quo omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mundum solenneque Deo munus possit offerri: Secundum vero agatur ante tempus autumni, in quo si communi omnium consensu rationabiliter comprobato, secundum ecclesiasticam regulam, duo vel tres animositate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum sententia sacerdotum. Nicæn. c. 5. Antioch. cap. 20. Const c. 3. Calched. c. 19. c. Sicut olim de accusat.

XVIII.

In his conciliis, anno bis, de his omnibus apud metropolitanæ, cathedralium, collegiatarum, monasteriorumque prælato, & præsertim archidiaconos, ac quos vocamus decanos rurales, qui vocati sunt in partem solicitudinis episcopalis, per vicarium nostrum in pontificalibus, ac officialem disquisitio diligens fiat: Et quæ ex illorum judicio reformatione opus habere comperientur, communi consilio emendentur.

XIX.

Denique archidiaconi, qui episcoporum oculi dicuntur, ac decani isti rurales in suis deinceps synodis, quæ sancita fuerint in provinciali seu episcopali concilio publicabunt. Et ad eumdem modum, qui in visitatione præscriptus est, vitiis extirpandis ac virtutibus inserendis studeant, cri-

mini-

ANNO CHRISTI 1536.

minibus publicis, magis per pœnitentias canonicas, quam pecuniæ exactionem, puniendis intenti.

XX.

Quod ut docte ac prudenter fiat, archidiaconis nostris incumbit, ne ullos inidoneos officiales aut decanos rurales deligant aut admittant, sed ad has functiones viros tantum assumant, cum doctrina præstantes, tum vitæ innocentis inculpatæque, qui nullius criminis labe notabiles, officium suum irreprehensibiliter exequantur.

XXI.

Ex vetustissima quadam inquirendorum criminum formula relictum est, ut archidiaconi anno bissextili circumeant, & peccata enormia emendent, quæ sequitur in hæc verba: In concilio publico ab episcopo habito primitus jurare debent de villis singulis fidelissimi quique, liberi & servi, tres vel quatuor, seu etiam plures, ut rei veritas omnino inquiratur. Juramentum autem illud hujusceomodi esse debet: Quidquid in villa in qua habitat, veraciter sciat, vel serio audierit actum contra fidem rectam & Christianitatem, episcopum aut ejus nuntium, quantum recordari possit & scientia subministrat, non lateat. Post juramentum vero episcopus per singula numerare debet, quæ prius juramento comprehendit, hoc est: Si vir, super uxorem suam, aliquam clanculo corrupit: Si cum duabus cognatis, sive mulier cum duobus propinquis fornicata: Si commatrem spiritualem aut filiolam suam stupro violavit: Si qua mulier partum suum necavit, vel conceptum quocumque modo excussit: Si quis cognatum suum voluntate aut casu occidit, seu morbidum fecit, & necdum ad publicam pœnitentiam venit: Si mulier maritum suum, aut maritus uxorem suam iniquo consilio interemit: Si quis virum aut feminam veneno, aut aliqua alia potione occidit, & qui hoc scilicet veneno machinatur: Si sciat divinatrices vel augures, etiam illos qui per incredulitatem illas inquirant: Si sciant meretrices, quia meretrix appellatur, si uno contempto, cum aliis fornicatur, licet nupta non sit: Si illos etiam sciant, qui cum excommunicatis communionem habent: Si illos sciant, qui convicti sunt perjurium perpetrasse: Si & illos noverint, qui loca Deo non dicata, contra fidem ecclesiasticam colunt, & ad Christi ecclesias venire contemnunt: Illos etiam si sciant, qui indictum jejunium negligunt. Hæc omnia dum episcopus habet recitata, juratores per juramentum

Can. 1. de off. arch.

commoneat, ceteros vero omnes nobiles & ignobiles, per bannum Christianitatis constringat, ut supradictas res minime celent, ac si in die judicii ante tribunal domini nostri Jesu Christi, rei occultatione præfatarum rerum nefandarum inveniantur. Hoc enim indicet & per bannum contestetur, ut nemo per ullius timorem aut favorem, vel etiam amicitiam, præfata reticeat veraciter scita. Neque per odium, neque per inimicitiam ullam quidquam alicui irroget, quod veraciter non possit probare. Horum aliqua si antea in præsentia episcopi allata essent, ejusque judicio terminata, postea iterata comperta fuerint, veluti in initio referantur, & episcopali decreto constituantur.

XXII.

Præscripta quidem formula, quam antiquitatis causa retulimus, successu temporis in abusum, quod negare non possumus, deducta est, quod non fidelissimi quique, sed leves delatores, non qui veraciter sciant, aut serio audiverint, idque a probatis, neque uno tantum, sed pluribus, hisque fide dignis, minimeque malevolis; sed frequentius absque omni delectu vel leves, ac futiles, vel invidi ac rapaces calumniatores, delationi comperiantur adsciti. Quodque pro manifestis criminibus non canonicæ pœnitentiæ, sed pecuniariæ potissimum mulctæ a delinquentibus fuerint exactæ, permissis interim delinquentibus, haud præter grave populi offendiculum, in publica scelerum infamia perseverare.

XXIII.

Quæ omnia magna correctione indigent, quam, volente ac adjuvante Deo, inter visitandum adhibebimus, nimirum curaturi, ut viris exploratæ virtutis tantum hoc officii delegetur.

Ex conc. Lateran. Ex conc. generali. can. Cum apostolis. c. Procurationes. de censibus.

XXIV.

His autem qui synodo præficiendi sunt, sumptus necessarios (quam procurationem canones vocant) per parochianos suppeditari, justum atque æquum est.

Cetera, quæ præsentis concilii decretis comprehensa non sunt, (sunt autem pleraque, non minorem quam ea quæ correximus, castigationem postulantia) ea secundum sacrorum canonum censuram, partim in visitatione, partim in futuris synodis, episcopalibus, Deo dante emendare diligenter adnitemur.

CON-

CONCILIUM [a] AUGUSTANUM

AD REFORMATIONEM CLERI, AUCTORITATE

Ottonis cardinalis, & epiſcopi Auguſtani, celebratum anno domini MDXLVIII. tempore Pauli Papæ III.

[a] Licet inſtituti noſtri non ſit ſynodos diœceſanas vulgare, hanc tamen, non ſecus ac quaſdam alias, hic invenies, quod in editionibus Biniana & regia occurrant.

ACTA ET STATUTA SYNODI diœceſanæ Auguſtenſis, reverendiſſimo in Chriſto patre & illuſtriſſimo principe & domino domino Ottone ſanctæ Romanæ eccleſiæ tituli ſanctæ Balbinæ presbytero cardinale & epiſcopo Auguſtano præſidente, ad diem duodecimum Novembris anni MDXLVIII. *convocatæ, & continuo triduo celebratæ.*

REVERENDISSIMUS in Chriſto pater & illuſtriſſimus princeps & dominus dominus Otto ſanctæ Romanæ eccleſiæ titulo ſanctæ Balbinæ presbyter cardinalis, & epiſcopus Auguſtanus, memor communis eccleſiaſticorum ſacri Romani imperii ſtatuum conſenſus, invictiſſimo & potentiſſimo principi & domino domino B Carolo V. Romanorum imperatori maximo, in proximis comitiis Auguſtanis de reformandis cleri & populi moribus, deformitatibuſque eccleſiarum tollendis, præſtiti: etſi calamitatum ſuperiorum reliquiis ſanandis apprime diſtractus, ſummo tamen ſtudio atque labore adniſus eſt, ut & Cæſareæ majeſtati, cui hanc ſynodorum congregandarum facultatem, Germanorum eccleſiæ, veluti olim Conſtantino imperatori totus fere orbis, acceptam ferunt, ſatisfaceret, & quod muneris ſui eſſet, pro viribus adimpleret.

Kalendis igitur Octobris poſtquam Albigoviam ſubalpinam eccleſiæ ſuæ ditionem proximo biennio miſere afflictam, præſentia ſua C conſolari, conſilio, liberalitate, jureque dicundo juvare, atque paterna ſane cura & pietate luſtrare cœpiſſet, e Fueſſa oppido epiſtolas citatorias ad abbates, præpoſitos, decanoſque tam collegiales, quam rurales diœceſis ſuæ miſit.

Quibus, ut in pauca conferantur, ſanctorum patrum decretis & Baſileenſis concilii auctoritate, in memoriam revocata, ſacrique Romani imperii electorum principum & ſtatuum eccleſiaſticorum, de convocandis ſynodis conſenſione commemorata imperat, eoſque in domino hortatur, ut ad diem duodecimum Novembris in oppido Dilinga ſynodi initio finique adeſſe velint: in primiſque dent operam ſinguli, ut D citationes hujuſmodi in capitulis ſuis ad hoc convocatis publicentur, ipſaque capitula ſeu collegia abbatibus, præpoſitis, decanis, aut aliis horum loco comparituris inſtrumento publico, cujus formulæ ſingulis citationibus additæ fuerunt, poteſtatem faciant, ut eorum etiam atque nomine ſynodi hujus ſtatuta, quatenus ea ad quoſque pertinerent, approbare, atque ipſos obſervaturos, profiteri legitime poſſint. Miſſa præterea fuerunt citatis omnibus exempla formulæ Cæſareanæ reformationis, mandatumque omnibus, ut eam diligenter expenderent: atque ſi quid ex temporum, locorum, aut perſonarum occaſione, uſu vel neceſſitate, addendum moderandumve ipſi judicaſſent, ad ſynodum referrent: & cum ſuas, tum collegiorum aut capitulorum ſuorum ſententias inter conſultandum explicarent.

Ad tempus igitur præſcriptum advenere abbates, præpoſiti, decani & camerarii quamplurimi, quorum multi veluti ex captivitate reſpirantes, præclaram animi magnitudinem ad domum domini ædificandam afferre videbantur. Qui remanſerunt, partim privilegiis pontificum ab ordinarii juriſdictione exemptos ſe eſſe aſſeruerunt: partim profani magiſtratus imperio retenti ſunt: nonnullos libertatis amor, conſcientiaque perturbatæ a ſe religionis, obedientiæ jugo ſubtraxit.

ACTA PRIMÆ DIEI SYNODI.

Hora autem ſeptima antemeridiana diei Novembris duodecimæ, reverendiſſimus dominus cardinalis, reverendi domini, Marcus Avunculus epiſcopus Nazianzenus, & reliqui abbates jus pontificiorum ornamentorum habentes, cum baculis paſtoralibus, mitris, & reliquo habitu pontificali: ceteri vero præpoſiti, canonici, decani, presbyteri & clerici, ſuis quique veſtimentis eccleſiaſticis inſignes, in eccleſia Dilingenſi parochiali frequentes convenerunt. Unde ſacra de ſancto Spiritu a reverendiſſimo cardinale ſumma omnium devotione peracta, ordine cuncti binique ad arcem Dilingenſem proceſſerunt, idque ea de cauſa, quod eccleſia parochialis rei tantæ gerendæ minime idonea, tantæque multitudinis capax non eſſet.

In arce vero aula ſuperior ampliſſima eſt, in cujus capite altare intra cancellos decentiſſime ornatum extitit; pro cancellis, reverendiſſimi cardinalis ſubſellium, Nazianzeni epiſcopi & aliquot eccleſiæ ſuæ cathedralis ad hoc deputatorum canonicorum ſedibus utrimque clauſum. Ad utrumque aulæ latus, qua in longitudinem patet, triplex ſcamnorum ordo: in ima vero aula, tranſverſa fuere ſcamna multa, omniaque ſtragulis operta, atque inter ſe ita diſpoſita, ut ambitus tranſituſque liber undequaque eſſet.

Porro cum ex dignioribus ſuum quiſque locum occupaſſet, ceteri in reliquis ſedibus aſſediſſent, aut in ſpatiis intermediis conſtitiſſent, ſynodales orationes, ſacræ laudes atque preces omnes, ex libri pontificalis præſcripto ordine inceptæ atque abſolutæ fuerunt.

Deinde reverendiſſimus dominus Martinus de Olave, theologus Hiſpanus, & Cæſareæ majeſtatis ſacellanus, orationem habuit ad ſynodum de horum temporum ſtatu, de officio paſtorum & cleri, moribuſque omnium in melius reformandis, atque diſciplina eccleſiaſtica reſtituenda, tanta eruditione & eloquentia excultam, ut univerſæ ſynodo fuerit & ornamento & admirationi.

Ea finita reverendiſſimus cardinalis cauſas ſynodi

nodi

nodi hujus convocandæ paucis explicavit, ſummaque & dignitate & gravitate univerſos ad rem præſentem in receſſus animi interiores revocandam, ſynodique totius negotium æquis animis, ab omnique deteriore affectu ſemotis, tractandum cohortatus eſt: atque poſtremo ſeipſum quoque obtulit ſynodi judicio emendandum; rogavitque omnes ex animo, ut in vita moribuſque ſuis corrigendis monitores eſſe velint, iis ſe & libenti & grato animo obtemperaturum.

His dictis, Joannes Albertus Vvidmanſtetter ordinis S. Jacobi Luſitani frater militaris, juriſconſultus & dominationis ſuæ reverendiſſimus cancellarius, nonnulla, quæ ad præſentem actionem pertinere videbantur, præfatus, Cæſareæ majeſtatis formulam in comitiis Auguſtenſibus, B ut dictum ſupra fuit, propoſitam, clara voce continuaque lectione recitavit.

Abſoluta ejus lectione, quoniam dies a meridie ad horam primam inclinabat, juſſi ſunt a reverendiſſimo cardinale omnes, dimiſſis ornamentis & habitibus, ad cœnaculum, quod aulæ ſynodali ſubſtructum eſt, eademque amplitudine patens, divertere, quo eos ad recreanda prandio corpora cum benedictione dimiſit.

Hora pomeridiana tertia convenerunt in eadem aula omnes, ubi reverendiſſimi cardinalis juſſu cancellarius ſynodum allocutus eſt in hanc fere ſententiam: Procul dubio intellexiſſe eos, memoriaque recenti adhuc retinere, in cujus nomine congregati ſint, quid in ſacris ſolennibus C a Deo optimo maximo communibus votis poſtularint: quid non modo paſtori & epiſcopo ſuo, ſed & gregi ſibi commiſſo quiſque debeat: quanta doctrinæ & vitæ ad patrum regulas conformandæ neceſſitas omnes fere ordines eccleſiaſticos urgeat: quam habeant promptam epiſcopi ſui voluntatem ad proſpiciendum ſibi & gregi: & demum, quod præcipuum tamen in hoc toto negotio eſt, quanta pietate, diligentia & fervore Cæſarea majeſtas veluti navis reipublicæ diſcordiarum tempeſtatibus jactatæ prudentiſſimus gubernator incolumitati omnium proviſum cupiat: cujus rei ſingulare e multis exemplum ſit, quod reformationis eccleſiaſticæ formulam antiquorum patrum rationi diſcipli- D næque maxime conſentaneam propoſuerit, quam eccleſiaſtici ſtatus in ſynodis celebrandis ceu normam decretorum ſequerentur. Eam igitur formulam, tamquam ſummam totius conſultationis, dominationem ſuam reverendiſſimam, quod factum hodie ante prandium ſit, publicandam omnibus cenſuiſſe.

Quoniam vero dominationi ſuæ reverendiſſimæ dubium non ſit, quin pro ſuo quiſque officio, ut juſſus fuerat, formulæ hujus capita ſingula apud ſuos diligenter tractarit, atque de iis quæ in hac conſultatione offerri oporteat, deliberarit: ſupervacuum ſane videri, ut ſingulorum ſententiæ de ſingulis capitibus Cæſareanæ formulæ prius exquirantur, quam ſtatutorum in- E de excerpendorum ratio ineatur. Ut igitur compendio majore negotium hoc expediretur, dominationem ſuam reverendiſſimam formulam totam reformationis, paucis obmiſſis, quorum deliberatio & cognitio pertinere ad ſuperiores viſa eſt, inſertiſque ex prioribus ſtatutis nonnullis aliis, in decretorum, ſeu ſtatutorum ſynodalium ſpeciem contraxiſſe, eumque ordinem, qui cum in pontificio jure, tum in aliis Auguſtanæ eccleſiæ ſynodalibus ſtatutis ſervari conſuevit, ſecutum fuiſſe.

Quibus dictis, cancellarius ſtatuta tenore A continuo ad finem uſque, ut ſequuntur prælegit.

TITULI STATUTORUM.

I. *De ſumma trinitate & fide catholica.*
II. *De conſtitutionibus.*
III. *De electione epiſcopi Auguſtenſis.*
IV. *De renuntiatione.*
V. *De qualitate ordinandorum.*
VI. *De clericis peregrinis.*
VII. *De officio archidiaconi.*
VIII. *De parochis ſive presbyteris curatis.*
IX. *De officio decani & canonicorum.*
X. *De vita & honeſtate clericorum.*
XI. *De pluralitate beneficiorum.*
XII. *De ſtatu monachorum, monialium & canoniſſarum.*
XIII. *De officio concionatoris, & divini verbi prædicatione.*
XIV. *De cultu divino.*
XV. *De adminiſtratione ſacramentorum.*
XVI. *De baptiſmo.*
XVII. *De confirmatione.*
XVIII. *De celebratione miſſarum, & ſacramento euchariſtiæ.*
XIX. *De pœnitentia & remiſſione, cap. Omnis utriuſque ſexus, lingua Latina & vulgari, & alia quædam lingua Germanica quadrageſimarii jejunii tempore vulgo a parochis publicanda inſeruntur.*
XX. *De extrema unctione.*
XXI. *De matrimonio.*
XXII. *Ne pro ſacramentis aut ſacramentalibus quidquam exigatur.*
XXIII. *De conſecratione, benedictione, & ceremoniis eccleſiaſticis.*
XXIV. *De feriis & feſtis ſanctorum.*
XXV. *Ut oratio dominica, angelica ſalutatio, & ſymbolum apoſtolorum ab omnibus æqualiter dicantur.*
XXVI. *De magiſtris & ſcholis inſtituendis.*
XXVII. *De hoſpitalibus pauperum, infirmorum, & peregrinorum.*
XXVIII. *De majoritate & obedientia & diſciplina populi.*
XXIX. *De viſitatione.*
XXX. *De ſententia excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti.*
XXXI. *De precibus pro ſummo pontifice Romanorum imperatore, & rege ac principibus catholicis, aliiſque ad Deum fundendis.*
XXXII. *De pœnis.*
XXXIII. *De ſynodis.*

STATUTA.

SYNODI DIŒCESANÆ AUGUSTENSIS XII. XIII. & XIV. Novemb. anno MDXLVIII. Ottone cardinale & epiſcopo Auguſtano præſidente, Dilingæ celebratæ.

I.

CUM tota creationis univerſi ratio, atque redemptionis noſtræ fundamentum, in ſummæ individuæque Trinitatis recta indubitataque fide conſiſtat, & a redemptore noſtro Jeſu Chriſto per ſuos apoſtolos, eorumque ſucceſſores una fides catholica in univerſum orbem, cujus primatus Romanæ ſedi ex divi petri apoſtoli prærogativa jure tribuitur, derivata ſit: Statuimus, atque omnibus prælatis univerſo clero & popu-

ANNO CHRISTI 1548.

populo nostræ diœcesis mandamus, ut in sancta A fide catholica, quam divina clementia & sanctissimorum hominum prædicatione secundum prædictæ sanctæ sedis puram & incorruptam traditionem majores nostri ab initio acceperunt, constantes firmique permaneant, eamdem credant, observent, ac doceant: atque pastores oves, agnosque suæ curæ commissos, in eadem fide orthodoxa pro cujusque captu erudiant, summoque studio confirment.

II.

Sacrorum canonum & conciliorum decreta & tam provinciales Moguntinæ sedis, quam a nostris prædecessoribus nobisque editas synoda- B les constitutiones in universum, præcipue vero eas, de quibus specialis mentio in sequentibus nostris statutis non habebitur, firmiter observari præcipimus, transgressores secundum canones ipsos prædictasque constitutiones, puniri decernentes.

Invictissimi etiam Christianissimique imperatoris Caroli quinti, cui maximi cognomentum merito tribuimus, constitutionem de interreligione in comitiis Augustanis hoc anno editam in ea parte, qua ad status catholicos pertinet, acceptamus, nostræque diœcesis subditis innovari decernimus, scilicet ut ecclesiæ catholicæ institutiones hactenus ab eis summa cum laude observatas, deinceps religiose observent teneant- C que constanter: ne se ab eis ullo modo avelli patiantur, aut omnino quidquam immutent: ceteros vero, qui novationes induxerunt, una cum clementissimo imperatore, valde hoc ab eis ac serio requirente, in domino hortamur, ut & ad ecclesiam catholicam accedentes, in observatione constitutionum & ceremoniarum ecclesiæ catholicæ per omnia nobiscum conveniant, & se hisce nostris saluberrimis & catholicis statutis conforment.

Quin & formulam reformationis ab eadem Cæsarea majestate ecclesiasticis statibus in iisdem comitiis propositam, quam nos in his nostris synodalibus statutis sequi profitemur, omnibus nostræ diœcesis ecclesiasticis personis crebro legen- D dam, versandamque proponimus.

Constitutiones quoque & ordinationes a reverendissimo domino Laurentio Campegio sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinale, & sedis apostolicæ per Germaniam legato, Ratisbonæ anno MDXXIII. editas & publicatas, tamquam salutares, & capituli nostri consilio & assensu acceptamus, easque ab omnibus prælatis, presbyteris & clericis nobis subjectis volumus observari.

Statuimus præterea, ut præsens libellus synodalium constitutionum nostrarum in ecclesia nostra cathedrali, aliisque collegiatis, & monasteriis, quamprimum typis excusus fuerit, habeatur, & in choro, ut cuilibet accessus ad eum E pateat, servetur. Decani quoque rurales, camerarii, plebani, capellani, ceterique presbyteri nostræ diœcesis privatim eum sibi comparent, frequenterque legant, ut quisque tam repentinis quam indictis visitationibus de his, quæ ad se pertinent, rationem reddere possit. Volumus etiam ut abbates & præpositi, convocatis omnibus monachis & canonicis & regularibus, nec non decani collegiatarum ecclesiarum canonicis, decani vero rurales in capitulo suis confratribus accersitis, eadem statuta bis in anno ad verbum prælegant, aut prælegi curent. Si quis vero huic nostro mandato non obtemperaverit, a nobis seu vicario nostro canonice punietur.

III.

Approbante cathedralis ecclesiæ nostræ venerabili capitulo statuimus & ordinamus, ut posthac ad episcopatum ecclesiæ Augustensis nullus nisi presbyteratus ordine insignis, aut qui se gradus, quos nondum habet omnes, statutis ordinationum temporibus, nulla interdicta mora, aut tergiversatione, adepturum promiserit, eligatur aut assumatur.

IV.

Ad ecclesiasticas dignitates, animarum curas, aliaque beneficia ad nostram dispositionem seu approbationem pertinentia, nullus posthac coadjutor vel resignatarius, nisi examinationis testimonio subnixus fuerit a nobis aut vicario nostro in spiritualibus admittetur. Si qui vero per surreptionem ejusmodi dignitatum, curarum aut beneficiorum coadjutores sive resignatarii successores in illis sine examinatione præscripta extiterint, amovebuntur.

V.

Ut catholica doctrina atque disciplina ecclesiastica melius conservetur, statuimus atque ordinamus, ut ordinandi, super hæresibus hoc tempore jactatis, quid de illis, & contra, quid de Romana catholica & apostolica ecclesia sentiant, diligenti examinatione explorentur. Deinde, ut nullus ordinetur, nisi qui publicum a primario sacerdote vel magistratu patriæ suæ aut ejus loci, ubi majorem vitæ suæ partem exegerit, de vita ejus & moribus probatis, testimonium literis consignatum attulerit; qua in re primarii sacerdotis seu magistratus & testium conscientiam oneramus.

Ad hæc, ut ordinandi scientia explendis saltem ecclesiæ ministeriis sufficiens, non titulis, sed diligenti constet examinatione.

Eamdem quoque rationem in his, qui ad prælaturas admittendi, & ad ecclesias parochiales provehendi sunt, volumus haberi: atque ad parochiales ecclesias quemquam, nisi populum docere & velit & sciat nolumus admitti.

Postremo neminem ad prælaturas aut ecclesias parochiales sive per electionem, sive per inferiores collatores aut patronos designatus fuerit, prius investiri, aut ad ecclesiæ munera subeunda admitti debere, quam examini satisfecerit, & vocationi suæ satisfacturum se pro viribus pollicitus fuerit, statuimus atque mandamus.

Ætatem etiam ordinandorum, secundum laudabilem ecclesiæ nostræ morem, hactenus introductum & servatum, deinceps quoque observari præcipimus.

Pro examinatione vero nullam ab his, qui a nobis deputati ad hoc fuerint, pecuniam exigi debere præcipimus: quod & hactenus in ecclesia nostra factum fuisse compertum habemus. Quod autem ad nostrum episcopale officium attinet, profitemur nos pro gratia, quam altissimus nobis largiri dignatus fuerit, munus nostrum rite recteque tam per nos, quam per vicarios & cooperarios nostros executuros. Volumusque posthac ordinandorum examini paschali pentecostesque tempore Augustæ, reliquis

vero

vero anni temporibus consuetis in oppido nostro Dilinga celebrando, ipsi coram adesse & praeesse, ne & in hac parte nobis quidquam desideretur.

V I.

Ignotos atque vagos sacerdotes & monachos, absque praelatorum suorum testimoniis seu formatis, multoque minus suspectos de fide aut flagitiosos sacerdotes vel monachos seu fratres fugitivos, ad concionandi sacraque peragendi officium nusquam in nostra dioecesi admitti, nec peregrinos & ignotos presbyteros in consortio aliorum presbyterorum tolerari, vel ad missarum sacrificium, nisi sui ordinarii, e cujus dioecesi proxime discessit, literas de eorum ordinibus & honestate docentes ostenderint, & a nobis vel nostro in spiritualibus vicario admissorias habuerint, admitti debere praecipimus.

VII.

Quos Graeci chorepiscopos, hoc est, certarum regiuncularum in qualibet dioecesi speculatores, alii archidiaconos, alii archipresbyteros vocant, in nostra ecclesia cathedrali, quo ad certum districtum moeniis Augustanae civitatis adjacentem archidiaconi, in reliqua vero dioecesi decanorum ruralium nomine censentur.

His igitur hoc statuto mandamus, ut haec nostra placita atque synodalia decreta curae suae parochis publicent & exequantur, ut capitula sua ruralia, sicut hactenus consuetum fuit, congregent & servent: ad futuras synodos citati veniant; diligenter quoque invigilent, ut parochi subditos suos doceant, corrigant, & veluti pastores fideles in via catholicae doctrinae ducant, ne irregularitate contracta ministrent, neve in foro conscientiae in dubiis consultent, nisi peritiores prius super his adhibuerit in consilium: ad haec, ut ab extorsionibus & exactionibus illicitis & insolitis abstineant, & libertatem ecclesiasticam, quantum in eis est, tueantur. Hos etiam senis quibusque mensibus districtus, seu regiunculae suae ecclesias suas visitare, & de omnibus rebus tam spiritualibus quam temporalibus sibi concurrentibus curam habere praecipiant, & si quid emendare non poterunt, ad synodum pro tempore, aut si mora periculum habuerit, ad nos, ut opportune providere de omnibus possimus, referre jubemus. Si quos intrusos ad parochias aut alia beneficia ecclesiastica in suis districtibus esse decani intellexerint, aut suspectas de surreptione absolutiones dispensationesve ostentari, aut circumferri a quibuscumque cognoverint; eos moneant primum, ne sibi beneficia, sacramentorumque administrationem usurpent, neve gregem Christi hujusmodi dispensationum vel absolutionum praetextu decipiant. Si qui vero parere monitis noluerint, hi nobis a decanis, quos fidei juramento nobis praestitae super hoc admonemus, sine mora indicentur.

Decanis quoque ruralibus injungimus, ne in templis, sacellis, aut oratoriis suarum regiuncularum, & picturas aut imagines quascumque depingi, sculpi aut fieri, nobis aut vicario nostro inconsultis, patiantur, ut in his veteris ecclesiae decorum, sacrarum historiarum veritas & imaginum honestas, maturiore deliberatione circa ea praecedente, conservetur. Idem decernimus in ceteris dioecesis nostrae aedibus diligenter observandum.

A Iisdem decanis ruralibus praecipimus, ut in inquirendis haereticorum libris, aut de haeresi schismateve suspectis, nullam diligentiam praetermittant. Contrahant etiam, undecumque in suis regiunculis possunt, ejusmodi libros omnes, & in primis formulas administrationis sacramentorum, quas adversarii ordinationes ecclesiasticas vocant, eosque libros ad nos quamprimum transmittant, & in concionibus suis, sacramentorumque administratione, catholicos doctores & Romanae ecclesiae manualia sequantur, ceterisque ejusdem rei pro officii sui cura monitores auctoresque existant.

VIII.

B Parochi de fide & religione nostra populum sibi commissum doceant, atque instruant, sacramenta administrent, eorum mysticam gratiam exponant, publicis peccatis irretitos canonice, occultis vero delictis occulte arguant, & ad poenitentiam adducant. Incorrigibiles nobis aut nostro in spiritualibus vicario indicent, ut vel publica satisfactione curentur, vel communione catholica arceantur: parvulos quoque & rudes quosque parochiae suae doceant certis temporibus symbolum fidei, dominicam precationem, salutationem angelicam, & decalogi praecepta: aut ea diebus dominicis e suggestu diserte pronuntient, ut revera duplici honore digni habeantur.

C Cum nihil magis officiat ecclesiae Dei, quam quod ad regimen animarum indigni assumuntur, statuimus & districte praecipiendo mandamus, ut a vicario nostro in spiritualibus generali, aliisque praelatis viri graves, docti, & ad curam animarum habendam idonei deligantur, diligensque & anniversaria de eorum vita & moribus inquisitio habeatur.

Et quoniam non raro accidit, ut presbyteri & clerici beneficia ecclesiastica curata absque institutione seu commissione vel nostra vel vicarii nostri de facto occupent, atque nulla ligandi vel absolvendi potestate praediti, populum Dei decipiant: volumus & mandamus, ut quilibet decanus, vel camerarius in capitulo proximo sui decanatus, literas hujusmodi commissionum sibi petat exhiberi, nobisque aut vicario nostro, si qui nullas habuerint, intra mensis spatium significet. Idemque de beneficiis non curatis, ad eaque intrusis, intelligi volumus atque mandamus.

D Parochi seu presbyteri curati omnes, libros apud ecclesias suas habeant quatuor: Primum, in quo baptizatorum: Secundum, in quo statuto ab ecclesia tempore confitentium & communicantium: Tertium, in quo eorum, qui matrimonia in facie ecclesiae contraxerunt: & quartum, in quo mortuorum & ecclesiasticae sepulturae traditorum nomina & cognomina cum annotatione diei & anni describantur. Haec enim diligentia cum ad multa utilis, tum vero ad hoc praecipue, ut pastoribus ovium suarum ratio melius constet.

E Capellani & [a] primissarii rectoribus aut plebanis suis debitam reverentiam exhibeant, ac omnia debita officia, sive in fundationibus expressa sint, sive ex consuetudine introducta, suis locis temporibusque exequantur in juribus parochialibus, nisi fundationum suarum tenore specialiter & expresse fuerint privilegiati, ipsis minime adversentur, vel inobedientes existant, sed in executione curae & divinis officiis cantando & legen-

[a] Forte, primicerii. H.

legendo fideliter assistant. Quod si aliter fecerint, canonicam nostram vindictam minime evadent.

Meminerint porro presbyteri omnes, & in primis hi quibus animarum cura incumbit, ut eorum quæ ad officii sui essentiam pertinent, notitiam habeant certam & indubitatam, veluti sunt absolutionis, aliorumque sacramentorum collationis formæ substantiales.

Quoniam autem interesse plurimum constat, qua ratione pueri & rudes catechizentur, parochis nostræ diœcesis catechismum sive libros de institutione Christiani hominis reverendi patris domini Petri de Soto ex prædicatorio ordine, theologi Hispani, & Cæsareæ majestatis confessoris doctissimi & religiosissimi viri, legendos docendosque commendamus: alios vero de hæresi, aut schismate suspectos ex usu eorum tolli præcipimus.

IX.

Decanus collegii sui clericos & familiam in officio quemque suo contineat, exemplo alios præcedat, vitæ morumque honestatem in habitu & disciplina, debitumque in divinorum officiorum persolutione & ceremoniis exigat: ebrios, aleatores, percussores, scortatores, & officii sui immemores corripiat, sacris abigat, & pro jure sibi competenti mulctet.

Scholastici ecclesiæ nostræ dignitate aut titulo eminens, juventutem ecclesiæ ministeriis destinatam, doctrina, pietate, & morum honestate imbuat: aut per idoneos & probos pædagogos institui curet, atque ordinandorum examini de more nostræ ecclesiæ unaque nobiscum diligenter intendat.

Canonici decano suo obediant, divinis omnibus intersint, qua decet modestia, gravitate & pietate. Eleemosynas pauperibus distribuant, populum bonis exemplis ædificent; divinorum tempore deambulare nec ipsis in templo liceat, neque alii cuiquam permittatur. Turpe enim est in eo loco quacumque de causa motoriam agere, & ambulationes instituere, ubi & gestu corporis & animo in sacrorum mysteriorum tractationem defixos intentosque esse oporteat.

Studiosis quoque aliquibus, bonamque de se spem præbentibus decanus & collegium provideant, ut justo studiorum suorum tempore justisque sumptibus in academiis & catholicis universitatibus sustententur: qui post tempus eis concessum redeuntes, de diligentia, probitate, pietateque testimonium ejus universitatis publicum secum afferre teneantur.

Ceterum horas canonicas, residentes canonici tam cathedralis nostræ, quam collegiatarum ecclesiarum, decenti modulatione, pro ecclesiæ nostræ cathedralis & collegiatarum more persolvant, & hanc curam ad conductitios tantum succentores minime rejiciant.

Canonici etiam juniores theologum, qui in singulis collegiis frequentioribus haberi debet, lectionem suæ professioni & institutioni congruentem, certis horis, quemadmodum & vicarii aliaque collegiorum membra facere tenentur, prælegentem audiant, itaque & animos divinis studiis excolant, & ab otio removeantur.

X.

Clerus nostræ diœcesis in habitu, coronæ tonsura, & incessu decorum servet, superiore veste

A talari indutus, atque pietate magis venerabilis, quam aut famulorum multitudine, aut vano armorum terrore contemptibilis incedat. Mensa quoque utatur frugali, & ab ebrietate, ludis a jure prohibitis, atque omni ludicra levitate abstineat, luxum omnem fugiat, mercaturæ & cauponario exercitio, avaritiæ sordibus, sortilegiis, divinationibus, venationibus clamosis, omnibusque profanis negotiis, & a quibus cura sacerdotalis merito adhorret, prorsus alienus existat.

Hospitia quoque publica, tabernas aut œnopolia compotandi causa non ingrediatur. Qui secus fecerit, florenos quatuor dependet, quorum dimidiam partem fabricæ templi nostri ca-
B thedralis, reliquum delatori impartiemur. Pœnam festus dies graviorem efficiet.

Instituta quoque ecclesiastica de jejuniis & abstinentia carnium, feriis, atque hujusmodi, ab universo nostræ diœcesis clero religiose ac pie observari atque sub debito obedientiæ sanctæ ecclesiæ catholicæ præstandæ, populo indici debere sub censuris & pœnis gravissimis, mandamus.

Præterea cum æquum in primis sit, eos mundos esse, qui vasa domini portant, & in sacrario operantur, volumus atque juxta sanctiones canonicas decernimus, ut sacerdotes professionis suæ memores, caste continenterque vivant, atque a nefario concubinatu abstineant.

C Sacerdos, diaconus, & subdiaconus fornicationis, adulterii aut familiaritatis suspectæ convictus, remota protinus concubina, ab officio suspendatur, & beneficii fructibus ad certum tempus pro scandali gravitate privetur: Item convictus, suspensione & privatione fructuum gravius plectatur. Incorrigibilis demum factus, beneficium amittat. Concubinæ autem clericorum excommunicentur. Ceteris vero clericis infra subdiaconatum constitutis, & ecclesiastico beneficio præditis, eadem privationis fructuum pœna infligatur; & a ministerio, si quod in ecclesia habuerint, repellantur. Et cum his omnibus nullas feminas, nisi aut sanguinis necessitudine junctas, aut annorum quadragenario
D numero majores, aut saltem suspicione carentes in illa vicinia, easque verecundas, sobrias & publico testimonio castas liceat cohabitare.

Clerici nostræ diœcesis domos fundosque dotales beneficiorum collapsos instaurent, quantum necessitas postulaverit, reparataque in debita structura conservent, & negligentes per decanos rurales ac alios, ad quos de jure vel consuetudine spectat, eorum proventuum domibus fundisque applicandorum subtractione mulctentur.

XI.

Quicumque vel cupiditate, vel quovis et-
E iam honesto colore impellente, plura beneficia ecclesiastica obtinent, hoc nostro mandato jubentur, sicuti districte præcipiendo mandamus, ut retento quod ex illis maluerint unico beneficio, cetera intra annum resignent, aut nobis vel deputatis ad hoc nostris, dispensationum suarum privilegia hujusmodi ostendant. Quod nisi debita obedientia præstiterint, sciant se ex nostra diligentia in recta & vera ecclesiasticorum beneficiorum dispensatione adhibenda, inobedientiæ aut cupiditatis suæ pœnas legitimas suscepturos.

Si qui vero posthac sedis apostolicæ dispensatione

tione

tione plura beneficia obtinuerint, compertum-que a nobis fuerit, eidem sedi (quæ in literis, concessionibus, privilegiisque suis rationes causasque honestas & necessarias, prout suggestum ei fuerit, sequi consuevit) illusum ab impetrantibus fuisse, hi sciant nos sanctissimo domino nostro melius informato dispensationum hujusmodi revocationem procuraturos. Unde statuimus & ordinamus, ut in posterum nullus, cujuscumque gradus, aut dignitatis fuerit, ad alterius aut plurium beneficiorum possessionem admittatur, nisi nobis tamquam ordinario loci, dispensationis ejusmodi literas, pro sedis apostolicæ dignitate conservanda inspiciendas, prius exhibeat, Bonifacii IX. & Leonis X. maximorum pontificum constitutionibus semper salvis. Et si B dispensatione dignus videbitur, nihilo minus statuimus, ut tales aut alii quicumque ecclesiarum rectores & beneficiati, vicariis suis tantam ex fructibus portionem relinquant, quanta ad hospitalitatem servandam, ad jura episcopalia & archidiaconalia persolvenda, aliaque onera ferenda sufficiat; alioquin a suis beneficiis, reservato tamen unicuique patrono aut collatori jure suo, decernimus amovendos.

Hortamur etiam in domino eos, qui plura beneficia curata ex dispensatione apostolica jam obtinent, ut uno quod maluerint, retento, cetera intra annum sine ulla pensione idoneis presbyteris resignent, & Christiano hoc officio pietateque sua severitatem & coactionem synoda- C lium, provincialium, aut generalium statutorum aut decretorum antevertant.

Monasteria porro & collegia, aut si qui alii incorporatas cum decimis & censibus ecclesias, quas retineri velint, habuerint, idoneos sacerdotes eis præficiant: quibus de victu, vestitu honesto & competentia justa prospici decernimus: alioquin aut per privationem incorporationis legitimam, aut honestam ex ecclesiæ illius decimis & * viribus assignationem, aut ineptorum sacerdotum remotionem, ejusmodi ecclesiarum commoditati provisuri.

* juribus.

Prælati monasteriorum, collegia, aut alii unitas ecclesias habentes, vicarios hujusmodi aut sacerdotes constituant, nisi prius per nos aut D nostrum vicarium, ut idonei, fuerint admissi. Religiosos vero, beneficiorum hujusmodi curæ a suis prælatis præfectos, non obstante eorum qualicumque exemptione, volumus nobis tamquam ordinario esse subjectos.

XII.

Monasteria cujuscumque ordinis, secundum regulas quas professi sunt, reformari, ipsosque monachos in obedientia & religione sui ordinis contineri, capitulum disciplinæ frequenter servari, vitia illic quotidie subnascentia severiter corrigi, cultum divinum reverenter & debite servari, concubinarios, adulteros, ebrios, cri- E minosos, infames, suspectos de hæresi aliisve criminibus, pœnis debitis castigari, habitum & tonsuram diligenter servari, ædificia & bibliothecas studiose curari, prædia, census & jura conservari præcipimus: repugnantes, aut reformationis impatientes, severa coercitione debitisque mediis castigaturi.

Intermissa sacrarum literarum atque ea etiam, per quæ ad sacras literas pervenitur, studia, apud opulenta monasteria intra sex mensium spatium restaurentur. Ubi vero pauci sunt monachi, iidemque egentes, unus atque alter ad aliud

A ejusdem, aut si commodum videbitur, diversi ordinis monasterium, ubi scholæ restitutæ sunt, mittantur, ubi & in sacris literis, & in religionis observantia institui & proficere, atque ad prædicationem divini verbi idonei reddi possint.

A rerum profanarum exercitio monachi abstineant, atque intra monasterii septa, nisi concionum aut sacrorum peragendorum gratia a suis prælatis dimittantur, seu ad aliud monasterium destinentur, vel a nobis tamquam ordinario ad curam animarum secundum canonum permissionem evocentur, sese contineant. Tempore vero eis a divinis lectionibus vacuo, semper pii & honesti aliquid agant.

Monachi a solitaria vita nomen adepti, familia superflua, equorum fastu & pompæ multitudine ne se ingerant, aut sibi otiosis, vanisque sumptibus frequentiam in solitudine procurent, sed frugaliter in humilitate vivant: & quæ necessitati supersunt pauperibus, studiosorumque educationi, ecclesiæ sementem uberrimam facturi, erogent atque dispensent.

Monasteria excisa aut deserta, quantum fieri poterit, restaurentur.

Moniales ab egressu monasteriorum suorum, virorumque conspectu contineant: earumque monasteria viri non ingrediantur, nisi id postulet inevitabilis necessitas. Œconomum ad res suas foris procurandas deligant honestum, fidum, frugalem, qui eis & visitatori ternis mensibus rationem reddat negotiorum suorum. Inutilem, gravem, infidum amoveant, aliumque surrogandum procurent.

Canonissæ continentiæ studium nulla voti solemnitate obstrictum sectantes, commune habeant dormitorium, habitu modesto, mundo & castitatis indice utantur. Magna quoque instituti sui commoda ex mensæ communione perciperent, si contra inveteratum, apud eas morem adduci ad hoc possent: quod ut faciant, eas in domino hortamur. Sicubi liberiore vita detrimentum famæ patiantur, reformari eadem curabimus.

XIII.

Concionandi officium soli vocati, & ab ordinaria ecclesiastica potestate admissi, sustineant.

Pastores, quibus animarum cura incumbit, vicarios sacerdotes, si ipsi justa ex causa munus hoc explere nequeant, admittere possunt: notos tamen, & prælatorum suorum testimoniis subnixos.

Concionator, seu doctor divini verbi, evangelium & sacras scripturas non suo, sed orthodoxorum & sanctorum patrum sensu & interpretatione tractet ac doceat. Homilias sanctorum patrum, & martyrum passiones, a fide dignis tamen scriptoribus proditas, post evangelia statis diebus poterit recitare.

In concione nihil profani, fabulosi, suspective proferatur, sed sint conciones sanorum verborum & sanæ doctrinæ. Concionator se ad captum auditorum demittat: nunc catechistam agat, nunc interpretem scripturarum, nunc vitiorum reprehensorem, nunc doctorem mysteriorum, omniaque, ad lucrum Christo afferendum, omnibus fiat: & a quæstionibus perplexis & difficilibus, omni eruditionis ostentatione rejecta, abstineat, caveatque ne se unquam ad convitia injuriasque, quibus ecclesia cum populi offendiculo dehonestatur, delabi contingat.

Iidem clerum & magistratum aut absentes quosvis, suo quosque judici relinquendos, perverso & multis hactenus usitato judicii genere, apud populum non accusent, non deferant, non calumnientur: linguisque suis pro seditionum flagellis non utantur: sed sit oratio eorum modesta, sobria, gravis, & verbi divini nervis compacta, qua potentes sint exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt, arguere.

Tit. 1. Misericordiam, bonitatem & caritatem Dei opportuno tempore prædicent & extollant, ita tamen, ut justitiæ ejus in benefactorum præmiis largiendis, malefactorumque pœnis infligendis non obliviscantur, ut dubitantes & anxii, spe & amore divino inflammentur, vel a peccatis deterriti resipiscant.

Eleemosynas, satisfactiones, & opera pietatis inducant, ne populus ab eis seductus credat, opinione quadam sua tutum se esse, etiamsi hujusmodi opera, quibus Christianæ fidei paries liniendus est, non faciat, cum tamen Deus sicuti de pseudoprophetis apud Ezechielem dicturus sit: *Et complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento.* Ezech. 13.

Adversus grassantium hæreseon tempestatem; populum præmoneant sæpe & confirment. Catechismum, & decalogi præcepta crebro relegant & explicent, in primisque dent operam, ut perniciosissimus error, qui multorum animos occupat hoc tempore, eradicetur, quo verbum domini limitibus adeo angustis quidam includunt, ut ab eis nihil nisi atramento in sacris bibliis exaratum, pro verbo domini habeatur, cum verbum domini initio nullis libris, sed apostolorum cordibus impressum inveniretur: quod postea non scriptura tantum, sed magna ex parte ecclesiæ & fidelium animis sermone communicaverunt, & sacræ literæ testentur, legem evangelicam ipsissimum domini verbum, in tabulis cordium carnalibus, Spiritu Dei vivi scribendum fuisse. Hortetur præterea populum, ut verbum Dei attente audiat, ab hæresibus abhorreat, missæ officio libenter intersit, frequenti confessione se expurget, mundo corde & avido salutarem Christi corporis cibum excipiat, sacramentis & eorum mysteriis secundum ecclesiæ traditionem religiose utatur, & diebus festis, sanctis tantum vacet operibus: memineritque concionator, ut corpus suum in servitutem redigat, ne quos sermone ad pietatem adducere conatur, ipse in servitute ventris & peccati obsordescens, deterreat, aut illis opprobrio fiat.

XIV.

Divinus cultus observetur, peragaturque his modis & ritibus, qui per manus sanctorum patrum nobis traditus, & per majores nostros in sacrificio altaris, officiis defunctorum, canonicis, cæterisque divinis laudibus atque ceremoniis observatus fuit.

XV.

In administratione, usuque sacramentorum, ut confusio & schismata in ecclesia Dei vitentur: & apostolicis traditionibus, sacrisque canonibus & legibus reverentia debita habeatur, ceremoniarum, orationum, rituumque receptam uniformitatem, parochos nostros in omnibus sequi volumus atque jubemus.

Volumus etiam populum, quid in cujusque A sacramenti collatione agatur, in concionibus & sacramentorum administratione frequenter doceri.

Lingua Latina, cui veluti divino instrumento in ipsa crucis ara sacris usibus dedicato, ecclesia occidentalis religionem Christianam fert acceptam, in sacramentorum administratione, aliisque ecclesiasticis officiis per totam nostram diœcesin retineatur, & exclusa revocetur. Quæ vero Germanica lingua secundum antiquas legendas pronuntiari consueverunt, mutare fas non sit, sed & ipsa quoque conserventur.

XVI.

B Solemnes ceremoniæ & orationes circa baptismum hactenus in ecclesia catholica usitatæ, & in agendis ecclesiæ nostræ descriptæ, nisi necessitas illud cogat, non omittantur. Quarum significationes populo sæpius exponi mandamus ut professionis suæ, qua Christo initiatus est, admoneatur.

Susceptores quoque seu sponsores parvulorum, ætatis provectæ sint, atque in fide probe catechizati & instructi, quo non ore tantum, sed & mente & serio ad interrogata respondere, suum munus intelligere, & parvulos, ubi adoleverint, & res postulaverit, in fide orthodoxa instituere possint: ætate vero aut fide nondum provectos, ad tantum munus admitti non debere, & C ipsa ratio suadet & nos præcipiendo decernimus.

XVII.

Parochi suo tempore de confirmationis origine, mysterio & chrismatis arcano subditos sibi doceant, eosque, ad ejus desiderium accendant: ut nobis, quod ex officio nostri debiti crebro facere instituimus, aut si qua justa causa impediti fuerimus, suffraganeo nostro, diœcesim nostram ad confirmandos baptizatos circumeuntibus, prompti paratique sint ad hujus sacramenti susceptionem, faciliusque, quæ ipso administrationis tempore dicentur agenturve, perci- D piant.

XVIII.

Canon missæ submissa voce, excepta dominica oratione, pacis exoptatione, Dei invocatione, & postrema populi salutatione, quemadmodum hactenus a catholicis factum est, summaque religione, ut mysteriis tremendis sua conferatur auctoritas, pronuntietur.

Reliquæ vero missæ, quæ catechumenorum dicitur, partes debita religione & voce alta intelligibilique legantur, adsitque semper legenti minister, qui ecclesiæ nomine respondeat sacrificanti.

E Evangelia vel epistolæ dominicis & festis diebus in parochialibus ecclesiis populo, sive ante sacrum, sive sub eo, sive etiam a prandio, quod tempus epistolæ declarationi non incommodum videretur, lingua Germanica exponantur: eoque tempore nulla missa, ne populum ab auscultatione distrahi contingat, celebretur. Ut nimia festinatio in missæ lectione aut celebratione religiosas aures oculosque offendit, ita incondita prolixitas fastidium potius generat, quam devotionem. Quapropter sacerdotibus nostræ diœcesis devotam mediocritatem & toto sacratissimæ actionis tempore decorum quid ex corporis

poris gestu, vestium sacrarum munda compositione, ipsoque vultu eluceat, commendamus.

Organa ad populi aures nullum alium sonitum, aut numerum deferant, quam qui religiosus ac pius ab omnibus habeatur. Melodiæ lascivæ aut alio pertinentes, procul absint: profani etiam rhythmi ecclesiasticis sonis, aut verba sententiæve ecclesiasticæ profanis numeris aut rebus ludibrii causa non accommodentur. Nam cum aut melodiæ aut orationes sententiæve sacræ in profanam consuetudinem abeunt, fieri non potest, quin ad suum usum in ecclesiis deromptæ animos audientium memoria illius ludibrii aut scommatis pungant, atque avocent a devotione:

Sub elevatione sacræ hostiæ, antiphonæ ad hoc sacrificium tantum pertinentes cantentur: quamquam melius & veteri ecclesiæ convenientius esset, præsentiam dominici corporis in altissimo silentio prostratos contemplari. Si quæ autem aliæ antiphonæ ex consuetudine aut fundatione cantari solitæ fuerint, eæ peracto sacro cantentur.

Concordiæ & pacis symbolum, veluti imaguncula crucifixi ab ore sacerdotis pacem populo imprecantis, secundum cujusque ecclesiæ ritum hactenus servatum, aut commodiorem institutionem, ad astantes in missis solemnioribus deferatur.

Ignotos sacerdotes & qui publicis criminibus infames sunt, aut solum quæstum sectantur a celebratione hujus sacri repelli jubemus.

Hostia vitalis pro infirmorum viatico in loco mundo & honorato, accenso ad eum perpetuo lumine, servetur.

Eadem si in solemnibus festivitatibus aut magnis supplicationibus circumfertur (quod nisi ex catholico instituto, aut gravi causa præsentibus devotis cultoribus, fieri non debet) quiquid veram devotionem non excitat, ludique omnes profani removeantur.

Sed & quando ad infirmos defertur, lumen præferri, & campanella fidelibus signum dari præcepimus. Caveat tamen presbyter, aut ad infirmum pauciores duabus particulis non deferat, ne populus in redeuntis manibus inane vasculum adoret, sin autem contigerit forte, ut reverti ad templum sine eucharistiæ sacramento cogatur, lumen præferri aut signum dari prohibeat.

XIX.

Non sine magna animi nostri molestia intelleximus, nonnullos nostræ diœcesis laicos salutis suæ adeo immemores esse, ut nec constituto ab ecclesia catholica tempore confiteantur, neque ad sacratissimæ eucharistiæ sumptionem nulla ratione se præparent, aut ab ea penitus abstineant. Quocirca in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna alias super hoc constituta, universis & singulis parochis, aut eorum vicariis præcipimus, ut quadragenarii jejunii singulis dominicis diebus, capitulum, quod incipit, Omnis utriusque sexus; subditis suis publicent in ecclesiis, & contra inobedientes ad pœnas juxta tenorem constitutionis jam dictæ procedant.

Tenor ac verba capitis, Omnis utriusque.

Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti: & injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in pascha eucharistiæ sacramentum, nisi forte de proprii sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Unde hoc salutare statutum frequenter in ecclesiis publicetur, ne quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti justa de causa peccata sua confiteri voluerit, licentiam prius postulet & obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ipse illum non possit absolvere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, ut more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens de peccatorum circumstantiis & peccatis: quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere consilium, & cujusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad salvandum ægrotum. Caveat autem omnino, ne verbo aut signo aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem: sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personæ caute requirat: quoniam si peccatum in pœnitentiali judicio sibi detectum præsumpierit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendum perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium detrudendum.

Sequuntur casus aliquot, in quibus sacramentum eucharistiæ personis ejusmodi criminibus gravatis non ministrari, aut saltem ad tempus differri debet: qui & ipsi una cum capitulo, Omnis utriusque sexus vulgari lingua suo tempore sunt publicandi.

Cum ex laudabili catholicæ ecclesiæ consuetudine singulis annis vobis dilectissimi in Christo, denunciari soleat, cuinam sacrosancti ac venerabilis corporis dominici sacramenti perceptione interdictum sit, reverendissimus in Christo pater & princeps dominus dominus Otto sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis & Episcopus Augustanus in cunctis suæ diœcesis parochiis denunciationem sub hac, quæ subditur, forma & ratione fieri mandavit.

Primo, quando hoc præstantissimum sacramentum hominum e religione Christianorum unio est & conjunctio cum Deo cuncti infideles, qui ab ecclesiæ communione & societate disjuncti sunt, ut sunt Judæi, Ethnici, hæretici, & quotquot hæreses manutenent, tuentur, eisque opem ferunt, ab ejus perceptione arcendi sunt.

Arcendi sunt etiam, qui papalis vel episcopalis excommunicationis sententia constricti publice denunciati sunt: siquidem illi ab ecclesiæ communione excluduntur, donec absolutionis beneficium consequantur.

Item ubi cantione & electione ecclesiastica communiter interdictum est, ut fit tempore interdicti, donec ejusmodi perdurat interdictum, non licet

sanis

ANNO CHRISTI 1548.

ſanis hoc percipere ſacramentum: attamen ægrotis ad extrema tendentibus id miniſtrare permititur.

Item cum unuſquilibet in ſua parochia veneranda debeat accipere ſacramenta, illis qui alterius ſunt parochiæ, non licet in alienis eccleſiis hoc percipere ſacramentum, dum abſque ſui paſtoris permiſſu atque ex illius contemptu aliis in locis id ſumere volunt. Et ſacerdos, ſi ea de re certus fuerit, ejuſmodi alienæ parochiæ ſubditis ſacramentum non porriget.

Item quando præcelſum hoc ſacramentum ſana mente & ex vera devotione ſumendum eſt, ejus perceptione pueris infra annos diſcretionis interdictum eſt: ſicut & illis qui mente capti ſunt & ratione deſtituti, ut ſunt amentes & inſani, B ſive id naturaliter, ſive ex dæmonum obſeſſione patiantur: niſi forte quandoque mentis compotes reddantur. Tum enim quamdiu ratione ſua probe utuntur, ſacramentum hoc eis miniſtrari poteſt.

Item ex eiſdem jam dictis cauſis etiam illis hoc venerabile ſacramentum præbendum non eſt, qui perpetua ſtomachi cruditate laborant: ſiquidem dum is perſeverat morbus aut ægra affectio, ſacramenti hujus ſumptione eis interdictum eſt. Si quis etiam venerandum hoc ſacramentum abſque ulla ratione vel devotione, aut ſecus quam inſtitutum eſt, expetat, aut indigne, puta vel ad incantationem aut ſuperſtitionem, eo uti velit, ei ſacerdos, dum id C reſciſcit, neutiquam ea ratione miniſtrare debet, ſed populum Chriſtianum ſibi ſubditum inſtituere ac informare, uti pro catholicæ eccleſiæ conſtitutione ad id ſumendum præparare ſe debeat.

Item ne hoc præcellens ſacramentum aliqua afficiatur injuria & contemptu, ex ſanctorum patrum decreto & inſtitutione etiam infames omnes ab ejus perceptione prohibendi ſunt, cujuſmodi ſunt præſtigiatores, incantatores, publice rei & ſcurræ, & qui ludis vacant jure pontificio prohibitis, itidemque ſcorta ac lenones, & qui Judæis ſerviunt, aut eorum alunt proles, vel alia illicita cum eis commercia habent, & ſi qui alii ejus generis ſunt: D ii, inquam, omnes ab altaris ſacramento removendi ſunt, donec vita ſua improba penitus abdicata, irrogatam ſibi pœnitentiæ mulctam perſolverint.

Item feminæ virilem habitum malo animo geſtantes, quo perverſam ſuam expleant voluntatem, a venerando hoc ſacramento arcendæ ſunt, donec id mali penitus correxerint, & ſatisfecerint.

Item quotquot ſe ſegregant, ad hæreſes deficiunt, & peregrina quædam ſectantur inſtituta ab eccleſia minime approbata, ut ſunt qui in latebris clandeſtino conveniunt, & ſingularem aut etiam rejectam atque damnatam colunt fidem: Illi etiam qui ejuſcemodi hæreſes palam præ ſe E ferunt & exercent, ne qui ad fores templorum conſiſtunt, ferreis ſua ſponte circulis devincti, aut ſine pœnitentiæ injunctione ſeſe flagellis cædunt.

Item qui ſectam pauperum de Lugduno colunt, in plateis panem propter Deum ſibi dari alta voce precantes, tamquam perfecti ſint. Hos omnes ſinguli parochi tribus dominicis publice e ſuggeſtu, ut ab his abſtineant, & ceteris Chriſtianis ſeſe conforment, admonebunt. Quod ſi obtemperare nolint, ex ſua eccleſia & parochia eos expellent, nec ſacroſancta cum eis miniſtrabunt ſacramentum. Ita enim habent ſtatuta ſynodalia provinciæ Moguntinæ.

Item quicumque ſuperſtitioni dediti ſunt, ut certis quibuſdam ac ſingularibus nec approbatis [a] utendis benedictionibus, aut rejectis diebus, aut incantationibus dæmonum, aut futura prædicendo ex libris magicis, aut alias, vel quippiam ejuſmodi ſectando, quod ſit Chriſtianæ fidei, aut præceptis & conſtitutionibus eccleſiæ adverſum: iis omnibus negandum eſt hoc venerabile ſacramentum, niſi pro ſui confeſſoris conſilio ejuſcemodi ſuperſtitionibus prorſus renuntiarint, & pro admiſſis pœnitentiæ mulctam ſuſceperint.

Item cum unus quilibet Chriſtianus ad idem ſacratiſſimum ſacramentum percipiendum per veram contritionem & peccatorum ſuorum puram confeſſionem ſeſe præparare obſtrictus ſit, illis omnibus ejus ſumptione interdictum eſt, qui abſque contritione & confeſſione in ſuis manent peccatis: & ſpeciatim illis, qui ſecundum ſanctæ eccleſiæ præceptum ſingulis annis ſemel non confitentur. Tales enim ab eccleſia ejiciendi ſunt, & in extremis, ſi ſic decedant, Chriſtiana ſepultura eis neganda eſt.

Item cum confeſſio integra & indiviſa eſſe debeat, & cum propoſito deinceps peccata non admittendi; eam ob rem quicumque in publicis ac notoriis degunt ſceleribus, ut ſunt manifeſti adulteri & adulteræ, aut qui alias in lupanaribus ſimul victitant, & publici feneratores, & qui alios ad eadem inducunt, & id genus alii, ad hujus venerandi ſacramenti communionem admittendi non ſunt, donec re ipſa & factis teſtatum reddant, ſe ſuis omnino vale feciſſe criminibus, & pœnitentiæ ſatisfactionem recepiſſe.

Item quando legitimo juncti matrimonio ſimul degere ſunt obligati, ſi qui ex illis abſque ſuperioris eccleſiaſtici ſeu ſpiritalis judicis ſui permiſſu ipſi ſe disjunxerint ſive divortium fecerint, quamdiu abſque juridica ſeparatione vel conceſſione ſejunctim vixerint, non miniſtrandum, ſed negandum eſt eis dominicum ſacramentum.

Item iis annumerandi ſunt, qui alearum luſui perpetuo vacant: quibus non eſt porrigendum venerabile ſacramentum, donec inde abſtineant.

Item qui ebrietati & crapulæ ac comeſſationibus perpetuo dediti ſunt & inhærent, & maxime qui feſtos dies aut noctes in tabernis exigunt, illis poſt factam confeſſionem venerabilis hujus ſacramenti ſumptione per triginta dies eſt interdicendum, uti ab his vitiis ſeſe emendent. Quod ſi facere nolint, juxta canonum decreta etiam [b] morte mulctandi ſunt.

Item qui aliena detinent bona invitis illis, quorum ea ſunt, poſſuntque reſtituere, iis negandum hoc digniſſimum ſacramentum eſt, donec reſtituerint.

Item qui ſacras perfringunt ædes, & deſpoliant, & qui ſanctorum ac Dei templis damna inferunt, ab hoc debent excludi ſacramento, donec relictis hiſce ſacrilegiis, Deo dicatis locis ſatisfecerint atque reſtituerint.

Item quotquot proximis ſuis intra eorum terminos, ſive illi ſint agrorum, ſive pratorum, ſive hortorum, ſive arearam, injuriam inferunt vel invadendo, vel inarando, vel ædificia extruendo, ſi feſtis id agant diebus, hujus eis vene-

[a] Forte utentes.

[b] Lege, in morte.

venerabilis sacramenti perceptione interdictum est, donec ab his cessent injuriis, & læsis satisfecerint.

Item subditi, qui propriis dominis suis ob accepta verbera, aut castigationem, vel alias fidem & obedientiam præstare nolunt, sacramenti hujus sumptione interdictum est, donec se morigeros præbeant, & agant pœnitentiam.

Item quicumque iniqua mensura vel pondere emunt aut vendunt, triginta diebus jubentur abstinere a sacra communione, postea quam ex canonum præscripto irrogatam sibi pœnitentiæ mulctam susceperint.

Item quotquot justas non solvunt decimas, parochi sui tribus vicibus admonere debent, ut eas jure persolvant. Quod si admoniti facere recusabunt, neganda est eis sacra communio, donec satisfaciant, & mulctam sibi imponi patiantur.

Item quibus alicujus testamenti negotia bona fide exequenda commissa sunt, si ultra annum rem differant, auctoritate episcopi ad executionem compellentur; poteruntque ob ejuscemodi negligentiam, si justa & rationabilis causa desit, sacra communione prohiberi.

Item quando singulis quisque e religione Christiana sanctis ecclesiæ præceptis obtemperare tenetur, puta, ut jejunet, festa celebret, confiteatur peccata sua, sacras invisat ædes, & alias sanctæ ecclesiæ consuetudines colat & observet, quicumque animo obstinato iis sese opposuerint, eaque contemptui habuerint, a dignissimi sacramenti perceptione excludentur, donec redeant ad obedientiam, & pro suis peccatis mulctam sibi irrogari ferant: idque illi maxime, qui spretis templis consecratis, absque præsulis sui permissu in aliis locis plebem orationis causa congregent. Qui enim id agunt, excommunicationis sententia ligati sunt, nec licet eis dominicum percipere sacramentum.

Item qui sacerdotem e suggestu concionantem impediunt, atque in ejus contemptum ex sacris ædibus abscedunt, a sacra communione arcendi sunt, donec sese emendent, & agant pœnitentiam.

Item quotquot ex ecclesiastici decreti sive præcepti contemptu, dominicis aut aliis festivis diebus sacrum missæ auscultare nolunt, nec in ipso missæ officio perseverant, donec sacerdos ultimam benedictionem impertiatur, pro judicio confessoris sui a communione prohibeantur, donec agant pœnitentiam.

Item quicumque dominicis & aliis festivis diebus rebus venalibus, quæ ad necessarium corporis victum non requiruntur, mercimonia exercent, synodalibus statutis a venerabilis sacramenti sumptione prohibentur, donec ab his penitus abstineant.

Item qui clanculum sese jungunt matrimonio, iis sacra communio neganda est, donec secundum ecclesiæ constitutionem publice se denuntiare faciant.

Item qui dominicam orationem & symbolum apostolorum ex desidia aut contemptu discere nolunt, poterunt a suo confessore sacra communione prohiberi, donec ea addiscant.

Item quicumque omnipotentem Deum, aut sacratissimam Dei genitricem, vel alios sanctos palam blasphemant, aut eis maledicunt, vel per eorum nomina vel membra indigne ac impie jurant, & imprecantur seu maledicunt, ab ecclesiæ ingressu & sacra communione excludendi sunt, donec publicam egerint pœnitentiam.

Item quotquot sacerdotalem dignitatem, & sacerdotes ipsos publice dehonestant aut conviciantur, iis similiter ecclesiæ aditu & sacra communione interdictum est, donec pœnitentiam egerint.

Item qui animo deliberato homicidium perpetrant, & qui erga proximum inimicitias, aut invidentiam ulcisci meditantem animo gerunt, aut qui proximos inique opprimunt, aut eorum existimationi & honori falso derogant, ii omnes ad venerabilis sacramenti perceptionem non sunt admittendi, donec vel pacem conciliando, vel aliena damna restituendo satisfaciant, & irrogatam pœnitentiæ mulctam persolverint.

Item pater & mater qui proles suas a mortis periculis non custodiunt, sive id scientes fecerint, sive ex incuria ac negligentia, aut forte in somnis, poterunt ad tempus a confessore suo præstantissimi sacramenti sumptione prohiberi, donec pœnitentiam expleverint.

Item cum sacris canonibus sub excommunicationis pœnis cautum sit, ne quisquam cujuscumque status sit, adversus ecclesiasticarum personarum, templorum aut monasteriorum ecclesiasticam libertatem sancire quippiam vel statuere ausit, eam ob rem quicumque tale aliquid præcipiunt aut statuunt contra ecclesiasticam libertatem, aut ejuscemodi decreta manutenent ac tuentur, & secundum ea judicant, aut talibus mandatis utuntur, & personas bonaque ecclesiastica exactionibus aut aliis modis gravant, iis omnibus sacra est communione interdictum, donec hujuscemodi mandata & constitutiones abrogent, ab iniquo proposito cessent, & inde absolvantur.

Item quando sacri canones vetant, ne quis manifestam usuram non esse restituendam, aut quod per usuram quæsitum est, non esse reddendum, sententiam ferat: si quis autem id agat excommunicationi subjaceat; quicumque talem ferunt sententiam, iis hujus est perceptione sacramenti interdictum, donec inde absolvantur, & pœnitentiæ mulcta eis irrogetur. Potest denique unusquilibet confessor, cui curæ sunt animæ sibi confitentium, præ peccatorum magnitudine & gravitate eisdem sibi confitentibus ceu filiis confessionis suæ ex causa quæ sibi justa videbitur, ad tempus sacra communione interdicere, eique tales confitentes morem gerere debent: nisi a superiori ecclesiastica potestate aliud impetraverint. Quod si peccatum occultum sit, & talis quispiam ad altare accedens, venerabile sacramentum sibi porrigi publice petat, non id illi sacerdos negare debet: quamquam hoc ipso quod contra sui confessoris prohibitionem accedit, peccatum admittit.

Catholicæ ecclesiæ pientissimæ matris lenitas, de rigore pœnarum canonicarum, de quibus omnes canones pœnitentiales extant, tantum remisit, populusque sibi ex ea clementia permisit tantum, ut difficile sit eas leges hoc tempore in usum ecclesiasticum revocare. Nam cum Christianorum licentia in peccando crevisset, sæpeque anni pœnitentiales ex iis canonibus in numerum ingentem pœnitentisque vitam etiam longissimam excedentem conficerent, aut senio morbisque gravati satisfacere nequirent: factum deinceps fuit, ut illæ pœnæ ex clementissimæ matris ecclesiæ indulgentia & thesauri meritorum Christi & martyrum dispensatione, in eleemosy-

ANNO CHRISTI 1548.

mosynas, orationes, sacrorum locorum visita- A tiones, aliave Christiani hominis exercitia commutarentur. Quoniam igitur & pœnarum usus exolevit, & indulgentiæ hujusmodi hæreticorum culpa plerisque contemptui sunt, parochis nostræ diœcesis injungimus atque mandamus, ut confitentes harum pœnarum saltem admoneant, judiciumque veteris ecclesiæ circa eas explicent, & pestilentem illam opinionem, qua persuasum plerique habent, hominem peccati actualis pœnam divinæ justitiæ non debere, ex animis confitentium evellant, atque pœnitentialium canonum severitatem, pro recepta posterioris ætatis consuetudine, orationibus, eleemosynis, jejuniis, aliisque id genus pietatis operibus, pro satisfactione pœnarum injunctis miti- B gent, prudentique judicio pro lepræ qualitate, pœnitentisque viribus, facultate & affectibus expensis, simul & medicinam animæ ulceribus adhibeant, & pœnas delinquentibus infligant. In peccatorum sacramentali inquisitione caveant, ne inconsulta diligentia, pusillorum animæ scandalizentur.

Decernimus etiam, ut confessores probatam aliquam confessionis summam legant, qualis est beati Antonini, Caymi Mediolanensis, aut Thomæ cardinalis Cajetani, ex eaque criminum differentias, magnitudines, causasque optime discant, ut salutarem medicinam facere suo tempore possint.

Præterea ne ecclesiarum rectores videantur pe- C cuniæ magis, quam animarum saluti studere, statuimus & ordinamus, ut deinceps quilibet confessor idoneus laicos contritos & confessos ab omnibus peccatis occultis, quantumcumque gravibus & enormibus, nobis tamquam ordinario ante reservatis, absolvere possit: homicidis, hæreticis, & excommunicatis, quos ad nos vel pœnitentiarium nostrum remitti volumus, dumtaxat exceptis. Quod ad clericos attinet, in hac parte nihil esse volumus innovatum.

Mandamus denique, ut a confitentibus pro confessionis auscultatione, aut absolutione nihil exigatur.

Postremo presbyteris nostræ diœcesis omnibus præcipimus, ne posthac eos qui se monasteriis D aliisve locis in casibus sedi apostolicæ aut nobis tamquam ordinario specialiter reservatis, aut ad contentiosi fori indagationem pertinentibus, absolutos esse prætendunt, tamquam rite absolutos admittant, aut tolerent: sed eos ad nos seu pœnitentiarium nostrum remittant, ut nobis aut officialibus nostris de canonicis eorum absolutionibus fidem faciant legitimam, superque præmissis expeditionem salubrem recipiant, & quod vel justitia suaserit, vel rationis ordo dictaverit, exequantur, donec hi qui se absolvendi potestatem hujusmodi habere asseruerunt, privilegia sua nobis congruo tutoque loco exhibuerint, eaque a nobis fuerint examinata. Qua tamen in re mendicantium ordinum fratribus, E eorumque facultatibus, ipsis a summis pontificibus concessis, nolumus præjudicari: Quin ipsi, tam ut jure pontificio cautum est, quam ut nobis prædecessoribusque nostris eis concessum fuit atque conceditur, Christi fidelium confessiones audire, & eos in casibus sibi, ut præfertur, concessis, in foro pœnitentiali absolvere, pœnitentiasque salutares injungere valeant & possint, quemadmodum ecclesiarum rectoribus nostræ diœcesis concedere consuevimus.

XX.

Unctionis extremæ sacramentum cum litaniis & orationibus a majoribus acceptis, totaque ecclesia servatis, fidelibus impartiendum jubemus.

Sacerdos infirmum consoletur, a curis & desideriis præsentis vitæ ad spem æternæ salutis erigat: diabolum & terriculamenta ejus alto animo contemnere, Christique misericordiam sperare jubeat, atque ita confirmatum cum benedictione Christo commendet.

A reditu quoque comitantem multitudinem infirmitatis humanæ admoneat, atque ad preces pro infirmo in calce terreni agonis luctante fundendas hortetur.

XXI.

Sacerdotem nuptias alibi quam in ecclesia, quæ proprius est sacramentorum locus, admittere, conjungere, aut benedicere prohibemus.

Vetamus etiam a sacerdotibus eos conjungi, de quibus edictis, aut proclamationibus, ut minimum tribus, iisque tribus diebus festis sibi succedentibus, propositis, aut in concione publice factis, non constiterit eorum conjunctionem nulla legitima canonicave causa impediri, aut eos a parentibus, tutoribus, vel cognatis ad hanc copulam non cogi, sed liberum ad eam consensum afferre.

Jungendos matrimonio admoneri quoque a sacerdotibus volumus, ut parentum & amicorum consilia potius quam privata desideria sequantur; exemploque Tobiæ, jejuniis & orationibus sese præparent, atque commendent gratiæ Dei. Doceri etiam eos præcipimus matrimonia, etsi quo ad personas contrahentium legitima rataque sint, tamen nisi religione & fide eorum sanctificentur, Deo grata non esse, sacramentalique gratia, donec vitium suum emendaverint, ecclesiæque legibus subdantur, destitui.

XXII.

Pro reconciliatione pœnitentium, aut alicujus sacramenti vel sacramentalium quorumcumque administratione, sacerdos de pecunia aut re qualibet sibi danda minime paciscatur: sed eadem pro temporis, loci, personarumve necessitate, secundum ritum ecclesiæ, sine mora administret. Verum quia ratione jureque dictante, socii passionum ad consolationum societatem merito admittuntur: permittimus tandem etiam judicis officio implorato, exigi, quod in hujusmodi ex consuetudine debetur: ad cujus observationem laicos hortamur, & quantum de jure est, adstringi volumus atque compelli.

XXIII.

Prælatis nostræ diœcesis, virgines, ecclesias, altaria, cœmeteria consecrari, sacra loca quocumque modo execrata reconciliari, vasa vestesque sacras, aquam, sal, palmarum ramos, frutices, herbas, cereos, agnum paschalem, fructus novos, & quæ sunt talia, quæ de jure, vel consuetudine ante hanc catholicæ religionis perturbationem consecrari aut benedici consueverunt, suo quæque tempore & loco suisque ritibus & orationibus per totam nostram diœcesin benedici jubemus. Si quid vero locorum aut rerum non consecratum, aut execratum fortasse

fue-

fuerit, quod consecrari aut reconciliari debuisset, (A) nobis intra proximum mensis spatium indicari ab his quorum hæc cura esse debet præcipimus, ut nostro episcopali muneri in hac etiam parte satisfacere possimus.

Parochi, & quibus in nostra diœcesi verbi Dei prædicatio incumbit, populum doceant, loca, vestes & vasa usibus profanis exempta, & sacramentorum Christi ministerio mancipata, ideo consecrari & benedici, ut sciamus non nisi sacris & divinis rebus vacandum, gratia Dei illic ceu numine divino præsente. Præterea res alias humanis usibus necessarias in nomine Christi per orationem ministri & verbum Dei benedici, ut nobis divina beneficentia contra adversarias potestates, incantationes, magias, fraudes, & (B) machinationes inimici pertinaciter nos oppugnantis prosint, & virtutem concipiant.

Ceremonias vero majoribus nostris, hominibus religiosissimis usitatas, quod ad varios pietatis usus valeant, & exercitia quædam sint, quibus mens externarum scilicet rerum sensu & significatione, ad divinum cultum ipsumque Deum attrahitur, in ecclesiis nostræ diœcesis retinendas, & ubi abrogatæ fuerint, revocandas esse statuimus atque ordinamus.

Et quemadmodum a parochis concionatoribusque nostris de ceremoniarum significationibus populum doceri volumus, veluti cereos ad laudem & gloriam ejus qui lucem inaccessibilem inhabitat, & omnem hominem in hunc (C) mundum venientem illuminat, accendi: Thura incensa significare orationes & desideria nostra cum odore bonorum operum ad Deum ascendere oportere: Processiones lætas, nostram de Christi triumpho & gloria exultationem: Lugubres, nostrum in hac lacrymarum valle exilium indicare, & illis Deo gratias agi his veniam peccatorum, & pro vindicta misericordiam implorari: ita eumdem populum sedulo moneri jubemus, ne ceremonias religiosissime institutas, in abusum vertant aut superstitionem, sed ipsis ad pietatem exercendam utantur, atque ut processiones sint graves, ordinatæ, honestæ, Christiana religione dignæ, atque a vanis sæcularibus studiis prorsus alienæ. (D)

Cum autem Deo optimo maximo creatori & redemptori suo honorem, timorem & reverentiam homo tamquam creatura debeat, multosque videamus ea in re damnata ignavia desides esse, omnibus ecclesiasticis personis nostræ diœcesis districte præcipiendo mandamus, ut posthac summa pietate Deum ubique & honorent & timeant, præcipue vero in templis humiliter revereantur & venerentur. (*Philip. 2.*) Et cum in nomine domini nostri Jesu Christi omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum flectendum sit: volumus ut omnes, quotiescumque in sacris concionibus aut missis nomine sanguinis vel corporis Christi aut Dei genitricis Mariæ virginis fiat mentio, aut quando (E) canticum, Gloria in excelsis, aut, Gloria tibi domine, ante evangelii initium, aut nativitatis Christi ex virgine & incarnatio in symbolo, aut gratiarum actio in præfatione, aut hujusmodi alia in divinis officiis canuntur, vel commemorantur, detecto capite genibusque flexis ante altare, vel ut locus tempusque postulaverit, Deo reverentiam exhibeant debitam, & populum ad ejus rei imitationem verbis factisque commoneant atque hortentur.

XXIV.

De diebus festis feriandis nihil innovare volentes, præcipimus ut festivitates Christi, ac beatæ Mariæ virginis, aliorumque sanctorum, juxta constitutionem & ordinationem per quondam felicis memoriæ Christophorum episcopum Augustensem prædecessorem nostrum desuper factas & divulgatas, quorum tenor subinseritur, deinceps celebres habeantur.

Christophorus Dei gratia episcopus Augustensis dilectis nobis in Christo decano & camerario capituli in N. salutem in domino.

Licet superioribus annis constitutiones in particulari conventu Ratisbonæ habito per sedis apostolicæ legatum factas, per totam diœcesin nostram publicari fecerimus: ad aures tamen nostras pervenit, quod hæ constitutiones, & præsertim quoad observantiam dierum festivitatum ab aliquibus vestris capitularibus plebanis inæqualiter observentur. Ex quo multi emergunt errores, in divini cultus contemptum, & scandalum plurimorum. Unde nos, sicuti nostro incumbit officio, hujusmodi erroribus in futurum obviare cupientes, festa in diœcesi nostra celebranda hic inseri fecimus: videlicet statuimus, ordinamus, & volumus, ut de cetero dominica dies, quæ in gloriam dominicæ resurrectionis, ad nos usque a primitiva ecclesia maxime celebris semper habita est, dies quoque nativitatis Christi, sancti Stephani, & Innocentium, circumcisionis, epiphaniæ, paschæ cum feria secunda & tertia dumtaxat, ascensionis, Georgii, pentecostes cum feria secunda & tertia tantum, corporis Christi, quatuor festa beatæ Mariæ virginis, nempe purificationis, annuntiationis, assumptionis & nativitatis, natalitia apostolorum, Joannis Baptistæ, Magdalenæ, Laurentii, dedicationis, Michaelis, omnium sanctorum, Martini, Nicolai, Catharinæ, Hulderichi atque Afræ patronorum nostrorum, sicuti hactenus observati fuere, celebres quoque & festi habeantur. Mandantes insuper vobis, ut festa jam specificata observetis, & a parochianis vestris observari faciatis: in ceteris autem festivitatibus, quacumque ratione vel institutis vel receptis, cuique liberum permittatis. Datum in castro nostro Dilingensi, anno a nativitate domini 1539.

XXV.

Cum post innumeras novationes nostra tempestate in fidei orthodoxæ articulis, moribus & ritibus a perversis hominibus introductas, nihil intentatum relinqueretur, quo populi aures a novatoribus captæ detinerentur: eo tandem ventum est, ut oratio dominica, angelica salutatio, apostolorum symbolum, & decalogi præcepta, quæ majores nostri in Germanicam linguam religiosissime conversa nobis tradiderunt, ab istis inverterentur: illaque reverendissima religio, verborum majestas, tenor atque numeri, in animos hominum una cum materno lacte instillati, e media ecclesia tollerentur: adeoque ut qui nova interpretatione usi sunt, intelligerent se a vetere devotione esse dimotos. Nam ut unico exemplo ostendamus, sequens nostrum statutum ratione non carere, ab istis novis interpretibus factum est, ut quod antea in oratione dominica dictum fuit, Pater noster qui es in cælis: ab istis dicatur, Noster pater in cæ-

cælis: jamque five data opera, five cafu aliquo hoftili id acciderit, effentiæ verbum fedem fuam in divinæ paternitatis invocatione admiferit. Ut igitur antiqua verborum religio atque in ea devotio paffim confervetur, plebanis ecclefiarum parochialium in virtute fanctæ obedientiæ diftricte præcipiendo mandamus, ut fingulis diebus dominicis, finita concione, orationem dominicam, angelicam falutationem, fymbolum apoftolorum, & decalogi præcepta, diftincte ac tractatim ita prælegant, ut populus legentem repetitione fubfequi, ea difcere, & memoriæ mandare poffit.

XXVI.

In primis ftatuimus & ordinamus, ut nullus noftræ Auguftenfis ditionis aut diœcefis, cujufcumque ætatis, ftatus, ordinis aut gradus fuerit, ad fcholas & gymnafia de fchifmate aut hærefi fufpecta, nuperque natis de religione perverfis opinionibus contaminata, difcendi docendive caufa audeat proficifci. Nam qui contra fecerit, is fciat fe nobis pœnas debitas daturum.

Quod vero ad nos attinet, academiis incorruptis & in catholica doctrina vitaque perfeverantibus poteftatem facimus, nobis viros literatos ad regendum ecclefias idoneos fignificandi: quorum in collatione beneficiorum parochialiumque ecclefiarum, apud quos refidere voluerint noftræ diœcefis, honeftiffimam rationem nos habituros, eofque, fi digni ea re videbuntur, etiam apud fanctiffimum dominum noftrum Paulum tertium pontificem maximum, cujus optimam mentem ad hoc inclinare cognovimus, fummo ftudio atque diligentia promoturos pollicemur.

Concilii quoque Lateranenfis decretum amplexi, præcipimus, ut quæcumque aut qualiacumque canonicorum collegia, fcholas pro cujufque collegii magnitudine, ficubi aut defitæ funt, aut novis opinionibus infectæ, erigant & reftituant.

His præficiantur magiftri & pædagogi incorruptæ vitæ, a quibus tam pietatis Chriftianæ prima principia, quam rudimenta literarum juventus hauriat, eaque in claffes, fi ætatis aut ingeniorum ratio id poftulare videtur, dividatur.

Quibus etiam nihil, quod eorum innocentiam vel in religione, vel in moribus lædere poffit, prælegi mandamus.

In reliquis vero opidis ubi collegia non funt, fcholas, quarum magiftri boni, honefti & docti fint, inftaurari, aut confervari jubemus.

Apud fingula frequentioraque canonicorum collegia finguli theologi honeftis ftipendiis conducti habeantur: qui certis diebus & horis interpretentur biblia, ac de re theologica juniores canonicos, vicarios, & alia collegii membra doceant: ubi eorum quifque ad lectionem fuæ profeffioni & inftituto congruentem comparere teneantur.

Doctori unius præbendæ proventus, donec in docendo perftiterit, affignetur: qui, fi non fuffecerit, ratio aliqua ineatur, ut ei quantum fit fatis fuppeditetur.

XXVII.

Hofpitalia noftræ diœcefis confervari, redditus ad ea deftinatos in nullos alios ufus converti, atque ficubi alienati, aut in privatos ufus converfi fuerint, revocari jubemus: Sin apud collegia, monafteria, aut facras alioquin ædes, hofpitalium redditus cum ceteris redditibus aut bonis confufi fuerint, & hodie ignorentur: curabimus nihilo minus, ex collegii, monafterii, aut facræ illius ædis ærario aut proventibus, pauperum & infirmorum neceffitati provideri.

Viduæ, orphani, & qui ad quærendum victum fibi non fufficiunt, ex eo loco, ubi hofpitalia conftituta funt, oriundi in ea recipiantur: peregrinis autem hofpitalia pro refectione tantum, non autem in fraudem indignarum pauperum pro inhabitatione patere concedimus.

Hofpitalium, quorum fundatores fibi provifionem ac difpenfationem retinuerunt, adminiftratores, faltem femel in anno provifioribus rationem reddant, quorum omnium curam & infpectionem præcipuam, nobis divino afpirante numine, pro ordinaria noftra auctoritate fumemus.

XXVIII.

Principes, comites, barones, nobiles, civitatifque Auguftenfis, atque aliorum opidorum & municipiorum noftræ diœcefis magiftratus & præfectos hortamur in domino, atque in virtute ecclefiafticæ obedientiæ, requirimus, eifque munere, quod Deo auctore gerimus, confifi, mandamus, ut invocati nobis noftrifque vicariis in exequendis hujus fanctæ fynodi decretis auxilio fint: Jurifdictionem, libertatem, ac immunitatem ecclefiafticam, imperatorum legibus, & facris canonibus, epifcopis & clero tributam ac firmatam tueantur, nobifque confervent: ad hæc etiam, ne ecclefiis, quas tuitionis, protectionis, aut advocationis jure * teneri deberent, contra fidei datæ facramentum, gravia & iniqua onera imponant, ne ipfos tandem Cæfareæ majeftatis præcepto aut amoveri contingat, aut limitibus præfcriptis, quid alteri alteris invicem debeant, includi. Cæfaris enim juffum in re tam jufta prævenire honorificentius eft, quam cum ad exequendum invitum compelli.

* f. tueri.

Cum populus præter obedientiam, quam principibus & civili magiftratui debet, ad eam quoque quam nobis & aliis ecclefiafticis ordinibus debet, redigendus fit, univerfos & fingulos noftræ diœcefis laicos in domino hortamur, eifque præcipimus, ut clerum noftrum, parochos, aliofque ordines ecclefiafticos venerentur: eorum facta non temere judicent, adverfus presbyteros fuos præfracte non contendant, fed morigeros fe præbeant atque obfequentes. Ad Chriftum enim, cujus legatione funguntur, eorum tam honor, quam contemptus, pertinere credendus eft.

Conveniat quoque diebus dominicis & feftis ad divina, quæ in ecclefiis catholicis celebrantur: concionem fub filentio audiat, memoriæ commendet, & concionatorem vel aufcultantes ftrepitu aut deambulatione non perturbet. In miffa audienda ad finem ufque donec benedictionem facerdotalem acceperit, perfeveret: & qui peccati vinculo retinentur ligati, abfque abfolutionis & veræ emendationis propofito, ab euchariftiæ facrofanctæ perceptione abftineant: palam vero criminofos, & qui peccati certiffimam occafionem dimittere nolunt, five facerdotes fint, five laici, omnino a communione volumus abarceri.

Patres & matresfamilias liberos & familiam fe-

ANNO CHRISTI 1548.

secundum audita in concione domi instruant, timorem Dei, symbolum apostolicum, orationem dominicam, salutationem angelicam, præcepta decalogi, & quidquid pertinet ad bonos mores & virtutem in eis educandam, doceant: præcipue vero eos a blasphemiis, juramentis & execrationibus, cum domestica disciplina, tum iræ divinæ prædicatione deterreant. Cetera, quæ hic brevitatis causa omittimus, ut a piis concionatoribus acceperint, ita doctrina & usu domestico tractent, atque sicuti Christianos homines decet, exerceant. A

Ceremonias quoque Christianæ pietatis & instituta ecclesiastica de jejuniis & abstinentia carnium, de feriis, de processionibus & id genus ritibus, a populo nobis commisso sub debito obedientiæ sanctæ ecclesiæ catholicæ, religiose, ac sancte observari mandamus. B

Sanctionem patrum Christianus populus de confessione & eucharistiæ communione, paschali tempore, sub pœnis in canone contentis observet.

Libros contagiosos, de falsa religione suspectos, & impiis jocis refertos, imagines præterea & picturas obscœnas, vel ad ludibrium religionis catholicæ, aut ad certorum hominum infamiam expressas populum nostræ diœcesis legere aut habere, atque de sacrosancta fide, præcipue inter pocula, atque convivia, temere disceptare non liceat. Legat autem libros sacros, sanctos patres, vitas sanctorum, præclarorum & fortium virorum historias & imagines tales spectet, quibus ad pietatem, virtutem, religionis & reipublicæ amorem accendatur. C

Ebrietatem atque infames compotationes fugiat, quibus & corporis & animi vires enervantur.

Tabernæ & œnopolia diebus festis ante sacrum in ecclesia peractum, infirmis & peregrinis exceptis, non pateant.

Novorum & ab ecclesia non receptorum dogmatum auctores, prædicatores, aut jactatores, sacrilegos, perjuros, blasphemos, usurarios, adulteros, ebrios, aliisque publicis criminibus obnoxios, ferri in ecclesia nostraque diœcesi prohibemus: in quos etiam censuris & pœnis ecclesiasticis summa severitate animadverti debere statuimus & ordinamus. D

XXIX.

Ut porro sciant abbates, præpositi, decani, & clerus nostræ diœcesis, nos hæc statuta synodalia ex sacræ Cæsareæ majestatis formula, sacrisque canonibus, & patrum antecessorumque nostrorum decretis & statutis, non ad ostentationem, sed ad indubitatam reformationem ipsorum, nostrique gregis, pro ipsorum temporum usu atque necessitate collegisse, posthac tertio quoque anno, quotannis, aut quoties res postulaverit, diœcesin nostram totam visitationis gratia vel ipsi circumibimus, aut per suffraganeum nostrum qui baptizatos etiam confirmationis sacramento signet, mandabimus visitari. E

Visitationis autem normam, si quid in ecclesiæ nostræ formulis desiderabitur, suffraganeo aut vicario nostro, quorum alteri vel utrique in occupationibus nostris visitandi munus delegabimus, præscribemus: eamque decanis quoque diœcesis nostræ ruralibus in suis visitationibus sequendam, quatenus pertinere ad eos videbitur, proponemus: operamque dabimus indefessam, ut in hac quoque parte eorum, quæ hoc quidem tempore effici possunt, nihil desideretur.

XXX.

Excommunicationis, suspensionis, & interdicti nostri sententias, a nullo, cujuscumque status, gradus & conditionis fuerit, negligi, contemni, aut quoad publicationem & executionem earum impediri debere, statuimus, atque sub pœnis & censuris ecclesiasticis quibuscumque impedientibus irrogandis, districte præcipimus.

Officiali quoque nostro injungimus, ne divinam hanc censuram, qua nulla est major in ecclesia, leviter aut propter exiguas parvique momenti causas proferat: sed ut ad sanitatem magis, quam ad interitum contumacium ac rebellium animorum respiciat.

Excommunicatos & denuntiatos, ab omnibus vitari, & a nemine in consortium recipi decernimus, eosque ante pœnitentiam emendationisque suspensionem atque satisfactionem tam ecclesiæ quam injuriam passo faciendam, ad sacramenta communionemque fidelium admitti atque absolvi prohibemus.

Nisi populari concursu cædes cleri facta sit, persona tantum clericalis homicidii rea, non autem locus delicti, interdicendus erit: idque ea de causa, ne per hanc occasionem populus in dies negligentior fiat, neve a sceleratis hominibus otium a divinis, patrato crimine, dataque opera procurari possit.

XXXI.

Universis sacerdotibus & omnibus nostris subditis, tam religiosis quam sæcularibus injungimus & mandamus, ut pro sanctissimo domino nostro Paulo papa III. ac invictissimo imperatore nostro Carolo quinto, cujus immortali beneficio hanc pacem quietemque publicam debemus: pro serenissimo principe Ferdinando Romanorum rege, ac aliis principibus catholicis, in missis, orationibus & concionibus suis devotissime precentur: populumque ut idem faciat, hortentur; ut orthodoxam fidem, sedisque apostolicæ, a qua fidei Christianæ incunabula traximus, auctoritatem, ut hactenus factum ab eis fuit, ad gloriam omnipotentis Dei tueantur: & si qui alii forte callidis adversarii nostri artibus in errores prolapsi addictive sint, pro his una cum populo atque in sacris orent, ut in tempore resipiscant, atque ad pristinam ecclesiæ catholicæ unitatem & obedientiam una cum populis sibi subjectis revertantur.

XXXII.

Cum porro sine coercitione jurisdictio nulla sit, & absque pœnis non modo leges vilescant, verum etiam quælibet civilis societas in deterius facile abeat atque dissolvatur, ne frustra huic sancto muneri operam impendisse videamur, statuimus atque ordinamus, ut pœnæ canonicæ tam in corpore juris clausæ, quam provincialibus synodalibusve statutis alias editis annexæ, transgressoribus horum statutorum, sicubi specialis pœna expressa non sit, infligatur, nobis aut vicario seu officiali nostro, earum electionem, moderationem aut aliam quamlibet arbitrariam pœnam, earum loco, pro personarum, locorum, aut transgressionis qualitate exigendam, reservantes.

ANNO CHRISTI 1548.

XXXIII.

Cum ſynodorum celebrandarum ratio in tanta rerum eccleſiaſticarum perturbatione pleriſque ignota ſit, volumus ſubditis noſtræ diœceſis omnibus noſtram in hac re mentem, & quid quiſque in ea facere aut ex ea ſperare poſſit vel debeat, explicare.

Synodos igitur noſtras diœceſanas anniverſarias, & quoties neceſſitas eccleſiæ noſtræ poſtulaverit, eſſe & habere volumus atque decernimus.

Qui ex noſtra diœceſi in ſynodalem conſeſſum recipiuntur, ſinguli jurisjurandi nobis præſtiti admoniti, aut ſi videbitur, jurati eccleſiarum ſuarum, prælatorum, atque etiam officialium noſtrorum & populi detrimenta, defectus, vitia gravia, aut ſæcularium quorumcumque, ſive præſentium, ſive abſentium tyrannidem in eccleſias, populum, viduas vel orphanos ſævientem proferant in medium, a ſynodo ſine ullo reſpectu corrigenda.

Appellationes quoque eorum, qui ad noſtram ſynodum provocarunt, abſentiumque gravamina aut deſideria per epiſtolas aut libellos ſupplices explicata audientur.

Laicis etiam ſuas querelas, modo res aut cauſas eccleſiaſticas concernant, aut ad judicium ſynodi pertineant, in ſcriptis proponendi poteſtas fiet: quibus procuratores & advocatos ſynodales ex noſtris conſiliariis laicis deputabimus, aut ipſos, ſi digni vel ad cauſas ſuas exponendas apti ſint, intromitti mandabimus.

Et quicumque divini amoris zelo ducti, crimina, diſciplinam & quietem eccleſiaſticam perturbantia denuntiare voluerint, vel publice vel privatim audientur: ad quam denuntiationem ceu euangelicam, & ex caritatis viſceribus proficiſcentem, univerſos & ſingulos per amorem quo reipublicæ Chriſtianæ quiſque infixus eſſe debet, exhortamur. *Matth. 18.*

Inteſtina quoque odia & capitales inimicitias, ex quibus noſtræ diœceſis tranquillitas perturbari aut ſcandala oriri poſſent ſummo ſtudio ſummoque moderamine æquitatis, extingui, deponi, atque ad amicitiam, aut ſaltem ad compoſitionem & pacem traduci adnitemur.

Quoniam vero multi ſunt, qui aliorum vitia & defectus, aut potentiorum injurias, oppreſſiones ſeu tyrannidem, coram tota ſynodo proponere non audeant: deputabimus tres aut plures ex ſynodo commiſſarios auditores, apud quos univerſi & ſinguli tam clerici, quam laici, quæ volunt, tuto deponere poſſint. Sciantque omnia ſub ſilentio tegenda eſſe.

Et ne quis exiſtimet noſmet aut noſtros officiales ex eorum numero, quorum vita, mores & actiones corrigi debeant, exemptos eſſe velle, a tota ynodo teſtes ſynodales qui noſtræ noſtrorumque officialium reformationi intendant, deputari mandabimus; nam etſi multa nobis deeſſe cognoſcimus, multa tamen nos fugere non ignoramus.

Neque Synodum aut ejus deputatos dimittemus, donec de omnibus cauſis, omniumque gravaminibus ſufficienter fuerit informata.

Vitiis & querelis auditis, adhibito theologorum juriſperitorum conſilio, ea atque alia incommoda, admonitione, correctione, executione, epiſtolis, ſtatutiſque ſynodalibus pro viribus noſtris Dei omnipotentis auxilio innixis, apud omnes emendari & tolli curabimus: & alia omnia ad rem ſacram, divina officia & laudes pertinentia, ex libri pontificalis præſcripto peragemus.

Quod autem ad apocrypha, inepta, parumque ſincera, quæ temporum vitio in breviaria irrepſerunt, emendanda: earumdemque precum & pſalmorum frequentes repetitiones, innumera ſuffragia & novas collectas, ſequentias, præfationes, & id genus faſtidium afferentes, & officiis divinis miſſæque ſacrificio parum congruentes, tollendas mutandaſque attinet: ad hæc etiam, ut ſub ſacro ſolenni coram eodem populo miſſæ ſpeciales non legantur: ut excommunicationis ſententiæ ob criminales tantum cauſas, eaſque valde graves & lethales ferantur: ut apoſtolice vel coadjutores facti, vel alias proviſi examinentur: ut beneficiorum pluralitas refrenetur, ut beneficia tenuiora unione creſcant, atque ad pauciorem numerum redigantur: ut exempti, ordinariorum reformationi, viſitationi, & correctioni ſubjaceant: ut academiæ ſeu doctorum & ſtudioſorum hominum univerſitates, quarum in diœceſi noſtra nullam habemus, reformentur, eiſque privilegia ſua & immunitates conſerventur: & ſi qua ſunt alia, quæ in Cæſareæ majeſtatis formula delibata ſunt, & in hiſce ſtatutis noſtris vel prætermiſimus, vel exhortando potius quam ſtatuendo inſeruimus, ad ſynodum provincialem, & ſi in ea ſuper his ſtatui nihil queat, ad œcumenicum concilium, ſanctiſſimique domini noſtri deliberationem duximus rejicienda. Oſtenditur autem nobis ex reverendiſſimi & illuſtriſſimi principis & domini Sebaſtiani electoris & archiepiſcopi Moguntini metropolitani, domini & amici noſtri cariſſimi, pietate, eruditione, induſtria, ingenio, animique magnitudine ſpes optima fore, ut in proxima ſynodo provinciali de his aliiſque noſtræ religionis negotiis rebuſque omnibus ratio ineatur certiſſima, qua ampliſſima illius metropolis provincia orthodoxæ fidei, ipſique Chriſto tota reſtituatur.

Finita ſub irruentem jam noctem ſtatutorum lectione, reverendiſſimus cardinalis cancellario mandavit, ut ſynodum his fere verbis alloqueretur: Quomodo reformationis formulæ hodie publicatæ ſtatutorum ratio conveniat, ex lectione hac perſpectum plane omnibus eſſe: reſtareve illud ſolum, ut univerſa ſynodus de his omnibus ſuffragia ferat: ut igitur cogitandi deliberandique de ſingulis ſpatium habeant ad ſynodum vocati, ſequenti die primum, quæ decimatertia Novembris futura erat, poſt rem ſacram peractam, de his omnibus ineunda ſuffragia eſſe, itaque reverendiſſimus cardinalis eos ad cœnam in cœnaculo ad hoc inſtructo ſumendam cum ſua benedictione dimiſit.

ACTA SECUNDÆ DIEI SYNODI.

ALTERA die hujus ſanctiſſimæ tractationis convenerunt omnes conſtituto tempore, & miſſa per reverendum dominum Philippum a Rechberg de Hohenrechberg decanum eccleſiæ Auguſtenſis de ſancta Trinitate ſolenni canticorum ritu celebrata, moxque reliquis ex libri pontificalis præſcripto peractis, reverendiſſimus cardinalis, laicis antea per dominationis ſuæ reverendiſſimum fiſcalem exire juſſis, ſynodum obteſtatus eſt ferventi ſermone, ut meminiſſe velit, ſe non privato cujuſquam mortalis, aut quemquam ſuo, ſed univerſos Chriſti, per quem creati & redempti eſſemus, nomine conveniſſe, Chriſti hanc cauſam eſſe, de qua nunc fit deliberan-

ANNO CHRISTI 1548.

berandum: afferrent igitur hodie animos ab omni perturbatione, cupiditate, pertinacia, immunditia, & socordia expurgatos: consulerentque in medium de his, quæ disciplinam ecclesiasticam in ecclesia Dei excitare, restituere, & conservare queant. Quod ad se privatim attineret, daturum operam, ut Deo duce, episcopi munere, quantum in se esset, rite recteque fungeretur: & quamquam imbecillitatem defectusque suos plerosque in seipso agnosceret, tamen non dubitare se, quin multa sint, quæ latere ipsum possint. Quapropter postulare se ab universa synodo, ut ex prælatorum, canonicorum, & decanorum ruralium triplici ordine, singulos, binos, ternos aut plures, si ita videretur, eligerent, qui ceu testes synodales, de his, quæ emendanda in se essent, inquirerent: seque synodi nomine admonerent, paratum enim se esse, promptumque & ad audiendum tranquillo animo singula, & ad obtemperandum monitis salutaribus sanctæ hujus synodi in Spiritu sancto congregatæ. His in hanc fere sententiam, majore tamen sermonis affluentia, dictis, summum aliquamdiu silentium fuit. Quod cum a nemine rumperetur, dominatio sua reverendissima advocatis a se consiliariis, constituit suffragiorum scrutinium inchoandum esse. Quo consilio per cancellarium publicato, fiscalis e schedula nominatim ordineque singulos ad mandata procuratoria aut syndicatoria afferenda compellavit: singuli itaque depositis apud reverendum dominum Jacobum Henrichmannum Augustensis ecclesiæ canonicum & vicarium, atque notarios ad hoc deputatos, mandatorum instrumentis, super statutis synodalibus approbandis sententias dixerunt. Quorum primus reverendus dominus Marcus Avunculus episcopus Nazianzenus, & suffraganeus Augustensis brevi candidaque oratione statuta synodalia approbavit, seque observationi eorum, quatenus ad se pertinerent, adstrinxit: hunc secuti sunt reliqui prælati, abbates, præpositi & decani tam collegiorum, quam regiuncularum ruralium: nemoque in tanta multitudine extitit, qui voce sua statuta hæc saluberrima non collaudaret, atque se una cum his, quorum nomine huic synodo interesset, illis pro viribus pariturum, aliisque ut idem facerent, auctorem futurum non profiteretur.

Tanta igitur consensione omnium, votisque concordibus animadversis, reverendissimus cardinalis Deo optimo maximo, cujus Spiritu afflante hæc gerebantur, gratias egit: & accito ad se cancellario mandavit, ut synodo, quæ a prandio agenda essent, indicaret, nempe dominationem suam reverendissimam negotium dedisse reverendissimis dominis episcopo Nazianzeno, Philippo a Rechberg, *&c.* decano, Jacobo Henrichmanno vicario & cancellario suo, ut horis pomeridianis causas, gravamina & defectus tam ecclesiasticorum quam laicorum ad synodi cognitionem pertinentes, audiant, expediant, aut, si res ita postulet, ad dominationem suam reverendissimam, vel synodum ipsam referant decidenda: Cupere præterea dominationem suam reverendissimam, obnixeque petere a synodo, ut tres pluresve deputet, qui de officialium, aliorumque ecclesiasticæ functionis & fori ministrorum suorum negligentiæ aliisve gravaminibus inde fortasse ad se manantibus inquirant, atque ad dominationem suam reverendissimam sine ulla reformidatione deponant, ut diligentia ejusdem curaque debita, si quid incommodi fuerit, emendetur.

A His dictis, reverendissimus cardinalis synodum, ad corpora in cœnaculo inferiore, sicuti toto hoc synodi tempore impensis ejusdem factum fuit, prandio curanda, de more dimisit.

A prandio auditores causarum synodalium negotio sibi dato satisfecerunt, causasque scripto vel voce propositas aut expediverunt, aut si quæ majore indagatione opus habere visæ sunt, in aliud tempus, dum veritas inquiri, aut pars altera audiri potuerit, rejecerunt.

ACTA TERTIÆ DIEI SYNODI.

POSTREMA die synodi, quæ fuit Novembris decimaquarta, hora sublucana celebravit officium missæ de beata Maria virgine solenne
B & habitu pontificali reverendus dominus Gaspar, abbas monasterii Othoburensis. Et sacris, tum synodalibus in libro pontificali præscriptis, cite summaque totius cleri & populi devotione peractis, cancellarius, quæ a reverendissimo cardinale fuerat jussus, in eam, quæ sequitur, sententiam syodo exposuit: dominationem suam reverendissimam videlicet, intellecta totius synodi in approbandis statutis ad Cæsareæ majestatis formulam conditis, hesternaque die prælectis, summa concordia, reliquum esse censere, ut ea pro rogatis publicatisque habeantur: idcirco eamdem paterno benignoque effectu omnes admonere, meminisse ut velint, se consensu hoc synodali ad ea observanda, perpetuaque vitæ, mo-
C rum, atque officii integritate custodienda, Deo omnium bonorum consiliorum auctori & humanarum actionum inspectori, ipsiusque ecclesiæ Christi ejusque antistitibus obstrictos esse. Cavendum igitur omnibus, ne a legibus ipsis auctorum suorum culpa coarguatur.

Post hæc reverendissimus cardinalis synodum denuo admonuit, ab eaque urgendo petiit, ut monitores ex se deligerent, qui dominationem suam reverendissimam de his, quæ se fortasse circa officii sui suorumque ministrorum negligentem aut improvidam curam seu administrationem lateant, admonerent: daturum enim se operam, ut seipsum suosque ad rectam episcopa-
D lis officii regulam pro viribus emendet. His dictis, synodus communicatis inter se omnium ordinum consiliis, per reverendum dominum episcopum Nazianzenum respondit, se amplius in dominatione sua reverendissima nil desiderare, quam ut pro conscientiæ suæ modo, statutis hisce synodalibus una cum suis insistat, atque veluti lex animata, in ecclesiæ suæ cardine eminens, cetera membra in officio contineat.

Hoc responso, reverendissimus cardinalis tamquam restituendæ apud suos catholicæ pietatis ingenti spe excitatus, synodo gratias egit, Deumque omnipotentem supplex rogavit, ut sibi in explendis exequendisque hujus synodi constitutionibus divino suo numine assistere di-
E gnaretur.

Postremo, præsentibus atque comparentibus in hac synodo tamquam obedientiæ filiis, gratiæ a cancellario actæ sunt, benignitatis dominationis suæ reverendissimæ plenæ, addita etiam clementissima obtestatione, dominationi suæ reverendissimæ gratius accidere nihil posse, quam si ad eum veluti ad patrem & pastorem in rebus suis dubiis adversisque confugiant: auxilio enim, consilio, studio, cura, benevolentiaque sua se eis pro viribus semper adfuturum.

Cum igitur synodus, peractis fere jam omnibus, dimittenda esset, prodiit in medium fisci pro-

promotor, atque citatorum non comparentium contumaciam accusavit, petiitque eos contumaces atque in consistorio episcopali ea de causa processum decerni atque committi: cujus petitioni reverendissima dominatio sua annuit, præcepit contra contumaces juris ordine servato procedi. Citati fuerunt etiam omnes ad synodum proximam, quæ indicta fuit ad Kalend. Sept. anni 1549. in opido Dilinga celebranda.

His omnibus magna omnium attentione absolutis, admissi sunt laici, hymnoque, Te Deum laudamus, cantato reverendissimus cardinalis solemni benedictione recessuros est prosecutus.

REVERENDI D. MARTINI DE OLAVE theologi Hispani, & Cæsareæ atque catholicæ majestatis sacellani, oratio habita in synodo Augustana.

Act. 20. *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.*

DIcturus hodie apud vos, præclari ecclesiæ Dei præsides ac pastores, de insigni illo studio ac pietate, quam quisque vestrum pro suo officio ad hujus sanctissimæ synodi celebrationem afferre debet: vereor ego non parum, ne temere ac valde inconsulte fecisse videar, si rem ingenii mei viribus longe majorem suscipere, & in hac tam celebri corona homo peregrinus de re cum primis ardua & minime populari, loqui audeam. Quamquam autem mandatum illustrissimi principis & excellentis reipublicæ Christianæ cardinalis, quo ad hoc munus suscipiendum impulsus sum, satis magnam vim apud vos habere non dubitem, ut me possit ab omni temeritatis suspicione vendicare, præsertim cum tantum apud me semper eximia ejus dignitas & sapientia valuerit, ut ego nec benevolentiam ipsius erga me ignorare, nec voluntatem negligere, nec auctoritatem non revereri absque nefario scelere possem: verum animo meo penitus non satisfacio, cum simul de earum rerum quæ mihi ad dicendum proponuntur, sanctitate & majestate, simul de summa mea indignitate & vehementi spiritus mei remissione ac indevotione altius cogito. Doleo equidem plurimum me tam sanctæ functioni parem morum integritatem, paremque spiritus acrimoniam & ardorem minime afferre. Nam de facultate dicendi, quæ sentio, quam in me sit exigua ac pene nulla, non ita sum solicitus. 1. Cor. 2. Nec enim causam agendam suscepi, quæ persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis indigeat, quia ipso Spiritu Dei, ipso inquam Dei Spiritu orationem nostram instructam & ornatam esse oporteret, ut commovere illa vestros animos posset, & ad hoc synodale munus sancte & religiose gerendum, incendere & inflammare. In quo munere non arbitror ignorare vos, quantum momenti situm sit ad ea mala magna ex parte sananda, quibus tam misere affligamur.

Verum ne quidquam nobis ex eo brevissimo tempore, quod mihi ad dicendum concessum est, in præfatione aut mei officii purgatione depereat, aggrediar ad rem, illud ante omnia vos omnes, viri Christiani, etiam atque etiam obsecrans & obtestans, ut quo me nunc plurimis difficultatibus circumseptum esse videtis, quoque melius agnoscitis, quantum mihi hodie Dei præsidio & gratia sit opus, eo ardentioribus votis mecum juxta illi supplicetis, ut orationem mihi inspiret, quæ sit digna ea expectatione, quam fortasse dominus reverendissimus concepit, cum hanc mihi provinciam demandavit, digna ipsius vestrisque auribus, digna hujus consessus celebritate & amplitudine, digna denique gravitate & sanctimonia earum rerum, de quibus dicturi sumus. Concedat ut Spiritus sanctus animo meo nunc illabatur, quo possit cor meum in hujus sanctæ synodi conspectu verbum eructare bonum, verbum ignitum, verbum salutis & ædificationis. Psalm. 44. Ejusmodi enim verba sunt, quæ sanctum & spiritalem conventum decent: *Quid enim paleis ad triticum, dicit dominus? nonne verba mea quasi ignis?* Jerem. 23. Hoc autem ita commodissime efficiemus, si omnes supplices & venerabundi sacratissimam virginem Mariam deprecemur, ut nobis Filium ipsa suum, eumdemque servatorem nostrum advocare & conciliare dignetur, salutationem illi angelicam offerentes. Ave Maria.

Attendite vobis & universo gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo Act. 20.

HÆc sunt verba, viri Christiani, magni illius apostoli qui vas electionis a Christo dictus est, Act. 9. quibus omnes illi ecclesiæ præsides ac rectores, quos hoc loco episcopos, id est præpositos appellat, ad gubernandum instituit, hæc Pauli doctrina, est divinitus inspirata, Act. 20. qua si imbuti essent omnes dominici gregis pastores, tuto & diu eum pascere possent, gratum Deo obsequium præstantes, sibi vero ac suis ovibus æternam felicitatem & salutem conciliantes. Ac mihi quidem ejusmodi verba esse videntur, quæ omnes magni ecclesiæ pontifices in suis aulæis & magnificis tapetis, reliqui etiam pastores in humilioribus stragulis inserta & intexta habere deberent, ut semper eis aliquid ante oculos versaretur, quod sui officii ipsos admoneret. Persarum rex, ut literis proditum est, unum habebat cubicularium, cui hoc muneris mandatum erat, ut diluculo ingressus illi diceret: Surge rex, & ea cura negotia, quæ te curare voluit * Mesorosmados: ac multo magis conveniret, hunc divinum apostoli sermonem omnibus ecclesiæ pastoribus quotidie inculcari, non se, inquam, a regibus, non a magistratibus, non a senatu, non a plebe gregi dominico fuisse præfectos, sed ab ipso Spiritu sancto, ut semper meminerint, ei, a quo acceperunt muneris rationem esse reddendam. Ac gregem quidem non quemvis illi esse commissum, sed eum, cujus salus tam cara sit maximo universæ naturæ principi, ac optimo omnium creatori & parenti Deo, ut Filium ipse suum unigenitum tradere non dubitaverit, qui pro eo sanguinem suum funderet, ac mortem cum primis ignominiosam oppeteret. Operæ precium est autem, ut causam etiam illam consideremus, qua adductus apostolus fuit, ut tam diligenter curam gregis pastoribus commendaret. Addit ergo ille: *Ego scio quoniam intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi: & ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se, propter quod vigilate.* Act. 20. Mihi igitur, viri Christiani, ad eam admonitionem, quam a principio proposui, diligentius inspicienti, & hanc ejus causam ac rationem altiori etiam animi cogitatione perpendenti, visum est, nihil a me in hunc conventum afferri nunc potuisse,

* f. Horosmades.

quod

ANNO CHRISTI 1548.

quod vel muneri meo, vel huic hodiernæ celebritati magis conveniret. Video etenim non absque summa quidem animi lætitia, veluti cælestem quemdam exercitum fortissimorum fidei propugnatorum & optimorum ecclesiæ Christi pastorum, in hunc locum hodie convenisse, ut de bello instruendo adversus satanam & ejus fautores, ac de gravissimo periculo depellendo, quod suis oviumque omnium suarum cervicibus imminet, consultent ac deliberent. In quo exercitu te Deus, optime pontifex, veluti principem & imperatorem esse voluit: reliquos clarissimos & honestissimos viros qui hic adsunt, tibi tamquam assessores & duces ac tribunos exercitus attribuit, ut eorum tu consilio & viribus utaris. Terribilem certe quidem exercitum & formidolosum adversariis: siquidem illis armis instructus accedat, quibus cum munitum esse debere, divus Paulus his verbis explicat:
1. Cor. 10. *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*. Quorum armorum quanta sit vis & efficacia, idem apostolus Timotheo discipulo suo
2. Tim. 3. indicat: *Omnis*, inquiens, *scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus*.

Igitur ut etiam ego aliqua saltem ex parte pro exigua mea facultate, & pro officii mihi impositi ratione, vos contra communes hostes adjuvem, tractabo nunc paucis quæ ad admonitionem ex divo Paulo a principio allatam, & ad ipsius causam atque rationem in primis pertinere existimo. Ac prius quidem dicam de præsenti reipublicæ Christianæ statu & conditione, deque magnitudine periculorum, in quibus omnes hodie versamur, id quod causæ jam dictæ respondet. Deinde, quid nos hoc tempore potissimum facere oporteat, Dei gratia & ope adjutus, juxta Pauli exhortationem explicabo. Quibus de rebus dum breviter dissero, & brevius fortasse quam veritas & magnitudo hujus causæ postulent, peto a vobis, viri Christiani, ut me pro vestra religione & pietate libenter & studiose audire velitis.

Nullum unquam tempus extitisse, cum non gravissimis satanæ bellis Dei ecclesia infestaretur, cum veterum temporum monumentis, tum præsentium experientia didicimus: quin & illas
Psal. 128. scripturæ voces: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, sæpe expugnaverunt me a juventute mea*, ecclesiæ multi esse arbitrantur. Etenim ut omnia alia tempora silentio tacitus prætermittam, quæ evangelii gratiam antecesserunt, in quibus non puto ignorare vos, quam varie & crudeliter plerique justi & fideles Dei servi a satana & ejus ministris exerciti & vexati fuerint: in ipso certe ecclesiæ Christianæ nascentis exordio animadvertere potestis, quot machinas capitalis ille generis humani hostis contra Christi apostolos & alios sanctos Dei homines, qui eorum vitam & mores secuti sunt, admoverit: quot artes nocendi excogitaverit, quot principes & tyrannos potentissimos impulerit, ut innocentes & inermes aperte & hostiliter insequerentur: quot item hypocritas excitaverit, qui ovium vestibus induti, occulte & insidiose lupos rapaces agerent, & miseras multorum animas devorarent. Verum cum multa atque innumerabilia maximarum persecutionum genera extiterint, quibus ille Dei ecclesiam lacessere atque exagitare nunquam intermisit, tamen hoc affirmo, ex omnibus eam longe gravissimam & perniciosissimam quovis tempore habitam esse, qua fidem invadere & convellere niteretur. Atqui hanc etiam non arbitror nescire vos, tunc esse periculosissimam, cum res per eos ministros geritur, qui nos nostris armis, id est testimoniis scripturarum, & magnifica ac populari Dei & Christi commendatione aggrediuntur & oppugnant. Sed ego propterea persecutionem illam quæ contra fidem intenditur, reliquis omnibus anteponendam censeo, non quod alia peccata infidelitate deteriora inveniri posse non existimem, sed quoniam crimina illa, quæ contra solam caritatem admittuntur, & divinum fidei lumen in mentibus nostris non extinguunt, etsi invisos illi admodum sæpe nos reddant, non ita procul tamen ab eo nos semovent, ut non vel unico gemitu reconciliari illi & conjungi possimus. At fidem si quis semel amittat, is nec facile eam recuperare potest: quoniam suo se ipse judicio condemnavit, ut divi Pauli ratione utar, & reliquis adminiculis Tit. 3. sæpius ad perniciem, quam ad salutem suam abuti solet. Nam qui absque fide est, eo longius a Deo adducitur, quo sibi justior & sanctior esse videtur. Itaque ut in Christiano ædificio erigendo a fide exordiri necessum est, quod non nisi in ea fundamenta jaci & poni possint, ita in amoliendo hoc ædificio, quod extremo loco concutitur, fides est: quam donec convulsam videat, nihil propemodum perfecisse se diabolus existimat: intelligit nimirum, reliqua omnia quæ destruxerit, per eam facile & nullo negotio posse instaurari, verum hac una eversa, velut parta omnino victoria triumphat & conquiescit. Hanc ob rem perpetuo hoc ille suis satellitibus inculcat: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*, id est, convellite omnia Psalm. 136. religionis præsidia, nec cessate quoad fidem, quæ altissimum & firmissimum ipsius fundamentum est, ab imis radicibus extirpetis. Non latuit sane hoc veteres illos sanctissimos patres, qui quamquam aliis etiam in persecutionibus gnaviter & strenue adversus satanam decertarent, cum bellum ille tamen fidei inferebat, ita animis omnes commovebantur, ut non sibi satisfacerent, nisi universas ecclesiæ vires colligerent, ac tamquam communi classico evocati, omnes una ad resistendum occurrerent. Alia vitia ut depellerent, nemo de sua statione discedebat: hæresin ut propulsarent, domos & provincias suas deserere, & ignotas ac longissime sepositas regiones cum maximo etiamnum vitæ discrimine adire nihil dubitabant. Permulta hujus rei exempla notoria sunt omnibus, quam ut a me huc adduci conveniat. Quis enim non legit, quam frequentes olim & quam vehementi studio & ardore incitati permulti ex episcopis & aliis ecclesiæ pastoribus, ex omnibus totius orbis terrarum finibus, & contra unum Arium, vel unum Macedonium, vel unum " Photium, vel unum denique ex quamplurimis aliis hæresiarchis, sedibus suis relictis, " *f.* Photinum. convenerint? Quod si priscis illis temporibus, cum non ita ubique Christi fides explicata & confirmata erat, unius terror totum Christianismum usque adeo commovebat & concitabat, quo tandem animo nos nunc esse par est, viri Christiani, qui non errore, sed ipsa, ut ita dicam, hæreseon colluvione appetimur & exercemur, nec alienis armis, ut quondam, id est philoso-

ANNO CHRISTI 1548.

losophorum & Ethnicorum testimoniis, sed nostris ipsis, Christi nimirum, prophetarum & apostolorum verbis, contortis illis quidem & adulteratis, at illorum tamen verbis invadimur & oppugnamur? Non nobis, inquam, ut olim, de uno vel altero fidei articulo contentio est, sed de tota propemodum religionis summa dissidemus. Nam eo hæreticorum hujus temporis doctrina & labor spectant, ut nobis sacramenta salutis eripiant, ut totum ordinem ecclesiæ conturbent, ut universas sanctissimas ejus ceremonias exterminent, ut veterum, sapientissimorum, & sanctissimorum doctorum disciplinam & doctrinam conculcent, ut omnem omnium temporum auctoritatem convellant, ut ad immoderatam quamdam vivendi libertatem & licentiam B homines inducant, Dei timore omnino sublato. An non merito cum propheta nunc exclamabimus: *Quantum malignatus est inimicus in sancto, incenderunt sanctuarium Dei, polluerunt tabernaculum ejus?* nisi forte levius est, ædes sacras in equorum ac ferarum, religiosis viris ejectis, stabula convertisse, quam igni illas incendisse: aut quasi non polluisse tabernaculum Dei illi videri debeant, qui claustra pudoris laxantes, & impurissimas ac sacrilegas nuptias inducentes, mortales omnes votorum sanctimonia & nexu liberarunt. O miseram, & in brevi tam celerem & tam variam in ecclesia Dei commutationem! O luctuosam religionis conversionem! O excellentem olim & omni laude ac commendatione cele- C bratam Germaniam, quam negligenter cavisti, ne in te lupi rapaces, quos tantopere reformidandos esse Paulus admonuerat, ingrederentur! Quam multi viri perversa loquentes ex te his temporibus prodierunt, & quam innumerabiles illi discipuli fefellerunt, ac post se abduxerunt! Equidem non possumus non ex animo dolere omnes, qui te, quam non ita pridem ut tutissimam arcem fidei, ut eximium pietatis domicilium, ut unicum religionis firmamentum suspiciebamus, nunc tamquam scapham sine remige sævissima hæreseon tempestate jactari videmus. Utinam vero non extrema hæc tua sit discessio, utinam non in finem repulsa sis, ac celerius opinione hominum, domino infideli parere cogaris, D quemadmodum & nunc illa olim inclyta Græcia paret. Non enim dubito, quin tuam infidelitatem severius adhuc vindicaturus sit Deus, nisi brevi resipiscas.

Psalm 73.

Act. 20.

Sed unde, quæso, tanta adversus Christianos satanæ potestas? unde tanta in nos vis hostibus addita? unde, nisi ex sceleribus nostris, quæ alia super alia adjicere nunquam cessamus? quibus utique ita in nos Dei iram inflammavimus, ut verendum sit, ne non solum satanam, sed etiam ipsum Deum, ipsum inquam Deum conservatorem nostrum, cujus solo præsidio uti possumus, hostem & inimicum habeamus, ac cum Jeremia lugere cogamur: *Factus est dominus velut inimicus, præcipitavit Israel, præcipitavit mœnia ejus, dissipavit munitiones ejus. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis, & occidit omne quod pulcrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion.* E

Thren. 2.

Verum quid nos agimus, o Christi sacerdotes? vos enim nunc omnes appello, ut de remedio eo, de quo extremo loco me acturum promisi, consultemus. Quid nos, inquam, nunc in tanto discrimine positi agimus? quibus de rebus, tot tantisque periculis circumsepti, cogitemus? Imo vero quid nos nunc agere, & quæ potissimum consilia capere oportet? Nam quid agamus, nimio plusquam satis, proh dolor! perspicuum est omnibus. Otiamur & stertimus omnes; magni juxta & parvi ad rem nostram attentissimi sumus. Omnes Dei patientia & longanimitate abutimur. Omnes toto animo & studio omni in eam curam incumbimus, ut cupiditatibus & desideriis nostris satisfaciamus. Omnes in res inanes & fallaces universas nostras cogitationes abjicimus. In medio gravissimi belli omnium, quæ ullo unquam tempore in ecclesia Dei gesta sint, constituti, nihil de periculo cogitamus, imo ne bellum quidem ullum esse existimamus, si de nostris opibus nihil discedat, & reliquas voluptates sectari liceat. Tot tantaque mala & tam gravem reipublicæ Christianæ persecutionem pacem ducimus, nec satanæ incursiones, nec Dei flagella sentimus. Nam quotusquisque, obsecro, ex nobis his flagellis atque hac tam severa Dei correctione commonitus, factus melior esse videtur? Nimium profecto & vere in nos illud Jeremiæ congruit: *Domine, percussisti eos, & non doluerunt: attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: induraverunt facies suas supra petram, noluerunt reverti.* *Jerem. 5.*

Attendite igitur diligenter, o vos exercitus Dei duces ac principes; quantam ruinam hoc tempore catholica religio minetur, perspicitis. Quam innumerabiles miserorum hominum animæ perierint, & quot nunc quotidie tententur, ex quibus partim victæ succumbunt, partim nutant ac vacillant, non ignoratis. Hoc utique tempus illud est, cum Deus a vobis exigit, ut sanguinem & vitam pro suis ovibus offeratis. Quod si mortem vestram nihil nunc profuturam existimatis, nec ego sane auctor vobis esse velim, ut eam temere & absque fructu suscipiatis: cupio tamen vehementer ut omnes intelligatis, cujusmodi suspiriis & desideriis pectora vestra nunc plena esse debeant. Meminisse certe perpetuo vos convenit eorum Pauli verborum, quæ a principio attulimus, vos ab Spiritu sancto gregi dominico fuisse præpositos: vestræ curæ eas oves esse commissas, quas suo sanguine Christus acquisivit. De illis igitur adeo nunc solicitos vos esse oportet, ut parati sitis fortunas omnes vestras & vitam, si intersit, pro earum salute ac libertate libenter impendere. Quæ cura, si pro eo ac debet, defixa in animis vestris insideret, admittere haud dubie nullam illi consolationem aut remissionem possent, donec ovium vestrarum saluti recte prospectum esse videretis. *Quis scandalizatur, & ego non uror? quis infirmatur, & ego non infirmor?* dicebat magnus ille animarum zelator Paulus. *2. Cor. 11.*

Ad hunc modum si vos omnes nunc ad hanc sanctam synodum compositi accedatis, non equidem dubito quin Deus optima & salutaria consilia sit inspiraturus.

Non est necesse in discrimen vestrum nunc offerre vitam, esto: at necessum est certe, vitam nos omnes emendare, ut Dei iram vehementer in nos concitatam leniamus: necessum est diu & multum nos orare, ut ejus misericordiam conciliemus: multa etiam alia præter tuum sanguinem necessaria sunt, quæ si tu nunc præstare recusas, quemadmodum tandem vitam te, si intersit, traditurum credemus?

In ea sane tempora, auditores, incidimus, ut veri fideles non distingui & internosci ab infidelibus non facile possint. Nunc demum verissime evangelicum illud impletur in nobis: *Qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit.* Tepidus existere nemo nunc potest. *Matth. 12.*

Fri-

ANNO CHRISTI 1548.

Frigidum te aut calidum esse necesse est: aut A enim pro Christo, pro fide, pro religione, pro animarum salute stare in acie debes, aut Christo renuntiare, & illi cum satana tamquam hostis & inimicus bellum inferre. Non licet mediam his temporibus tenere viam. Non fert hoc tam ingens & flagrans hæreseon incendium fidelem quempiam dissimulare, multo autem minus vos ecclesiæ Dei pastores.

A vobis nunc magnus ille gubernator & pastor animarum Christus, vitæ reformationem & orationis assiduitatem in primis exigit. His vos potissimum armis & hæreticis ad calumniandum aditum intercludere, & simplicem populum in officio continere, & dispersas oves ad dominicum ovile revocare potestis. *Nemini* (inquit B divus Paulus, nos alloquens) *demus ullam offensionem, sed exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros*. (2. Cor. 6.)

Non estis nescii, quemadmodum nos hæretici apud populum perpetuo traducant, nos scortatores, nos ambitiosos, nos avaros, nos ignaros & rudes esse, nos otio semper, luxui & ventri servire, idemtidem vociferantur. Superbe quidem illi & insolenter, negare non possum, cum seipsi quotidie omnium flagitiorum dedecore & turpitudine polluant & contaminent, ac aliis omnibus magnam vitiorum omnium impunitatem polliceri non cessent. Superbe itaque illi, sed utinam non nimium sæpe vere: nam si vera potius hoc loco, quam plausibilia dicen- C da sint, negare certe non possumus, quin maximam ad nos accusandos occasionem sæpe dederimus. Nos ea tela suggessimus, quibus acrius & vehementius, quam ullis aliis, exagitamur. Dicam etiam amplius, nos, nos inquam, adversum Christum arma dedimus, nos eorum aciem instruximus: propter nos catholicæ religionis nomen inter ipsos blasphematur, propter (1. Cor. 6.) nos utique, qui cum bonus odor Christi omnibus esse deberemus, ingens fœtor effecti sumus: propter nos qui magna ex parte extra ecclesiam flagitiosissime vivimus, in ecclesia autem tanta oris & cordis impuritate sacra mysteria attrectamus, tam irreverenter ad sanctissima Christi sacramenta accedimus: tam nulla adhibita de- D votione, neque modestia, euangelica verba, hymnos & psalmos pronuntiamus, atque alia ecclesiastica munera obimus, ut multorum infirmorum mentes & voluntates a Dei cultu & veneratione frequenter alienemus. Ita fit, ut quibus nos armis in primis uti debeamus, ea omnia in diaboli arma adversus nos converterimus. Etenim orationibus nostris & sacrificiis tantum abest ut iram Dei nos incensam restinguamus, ut vehementius eam quotidie commoveamus & inflammemus: Ut ego quidem non dubitem, hanc tantam calamitatem, quantam hodie universa respublica Christiana patitur, propter nostra præcipue peccata esse illi illatam, ac quadrare in nos verissime, quod apud Jere- E miam scriptum legimus: *Propter peccata prophetarum & iniquitates sacerdotum complevit dominus furorem suum*. (Thren. 4.)

Apud Ezechielem autem Deus, ubi sacerdotum peccata his commemorat verbis: *Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sacrum & profanum non habuerunt distantiam; inter pollutum & mundum non intellexerunt*. Sed post hanc criminationem volens dominus ostendere, quam veluti invitus ad puniendos nos trahatur, & quam vehementer cupiat nostris precibus & vitæ nostræ reforma- (Ezech. 22.) tione flecti atque placari: contra vero, quantum nostra omnium pertinacia & obstinatione offendatur & irritetur, subjicit: *Quæsivi virum qui interponeret sepem, & staret oppositum coram me pro terra, & non inveni: & effudi super eos indignationem meam, & in igne iræ meæ consumpsi eos: viam eorum in caput eorum reddidi*. (Ibidem.)

Timeamus igitur, viri Christiani, ne graviorem adhuc indignationem Deus in nos effundat, nisi celeriter resipiscamus. At ne tandem iræ suæ nos igne consumat, ad ipsum toto animo & studio omni convertamur. Fallacia bona & brevi interitura libenter aliis relinquamus: nos certe religionem & pietatem colentes, solida illa & vera atque æterna bona consectemur, & veterem morum disciplinam, quoad ejus fieri poterit, in nobisipsis instaurare conemur.

Hujus autem tam divini boni consequendi hæc una ratio inveniri potest, si omnem ambitionem & avaritiam cum iniquissima beneficiorum pluralitate, omnem item impudentiam, omnem luxum & ebrietatem exterminemus: si execrabilem & abominandum concubinatum funditus convellamus: si sacris ministeriis puritatem & sanctitatem, reverentiam item ac devotionem restituamus: si orationi, jejunio, & eleemosynæ multum & ex animo nos dedamus: si studia pietatis & veræ sapientiæ excolamus, erigentes & aperientes scholas multas, atque in hunc usum in primis pium, & in his temporibus maxime necessarium, de nostris opibus libenter impertientes: Ad extremum si non honestos & speciosos canones condidisse contenti simus, sed eos re ipsa atque opere diligenter præstare & implere studeamus.

At me quidem, viri Christiani, optima spes tenet, fore ut brevi in hac provincia religionem in integrum restitutam videamus. Nam præter voluntatem quam in Christianissimo & potentissimo Cæsare solidam ad hanc rem & expressam esse cognoscimus, maxime illam quidem & nunquam intermorituris laudibus & præconiis commemorandam, in multis certe Germaniæ ecclesiasticis præsidibus, ac in vobis præsertim, optimi antistites, tam ardens hujus rei desiderium & tam incredibilem voluntatem, studiorum & sententiarum consensionem esse perspicio, ut lenisse magna ex parte Deus iram suam, & oculos clementiores ad nos adjecisse videatur.

Nam de immortali & prope divina tua diligentia, clarissime cardinalis, non patieris te præsente & auscultante, me plura dicere: alioqui non commisissem, ut tam rarum, tam insolitum, tam excellens virtutis genus silentio tacitus præteriissem. Gratias age Deo, quod te unum ex paucissimis esse voluit, qui primi depellendi omnem hæresin ex Germania auctores extitistis: primi contra fidei & religionis hostes arma cepistis: primi pro ipsius ecclesia fortunas omnes vestras, vitamque in apertissimum discrimen & periculum obtulistis. Gratias age Deo, quod nunc etiam tam acres tibi admoveat stimulos ad hanc sanctam ecclesiasticæ disciplinæ & vitæ reformationem, vere & ex ipsius sententia procurandam, & modis omnibus promovendam, ut oculi, sensus omnes, & cogitationes tuæ, in hanc unam rem dumtaxat, pro eo ac debent, intentæ esse videantur: ut primus esse velis, qui reliquis omnibus, quibus honore gradus & dignitate præcellis, maximum etiam & illustrissimum in te ipso reformationis præbeas exemplar: ut collegium literarum vel solis

tuis

ANNO CHRISTI 1548.

tuis impenfis erigere conftitueris, ne ftudia A pietatis & Chriftianæ doctrinæ, quibus folitudo & exilium in hac provincia indictum his temporibus effe videtur, penitus dilabantur. Hæc nimirum vera tua gloria eft, optime pontifex; huic (ut magnus ille orator ajebat) tu infervias, huic te oftentes oportet, quæ vigebit memoria fæculorum omnium, quam pofteritas alet, quam ipfa femper intuebitur æternitas.

Nec vero, viri Chriftiani, quod tam anguftæ & afperæ res noftrorum temporum fint, ut illis minime occurrere poffe videamur, propterea debilitari aut frangi nos decet. Non enim noftris viribus hæc conficienda funt, nec illis nos ulla ex parte niti debemus. Hoc utique opus folius Dei & nullius præterea effe poteft. Quare nos ad ipfius fanctiffimum numen, tamquam ad tutiffimam arcem, fumma cum fiducia confugiamus: ab eo certiffimam opem expectemus, qui nullius fpem fallere poteft: ipfiufque folo præfidio confidentes, & reliqua omnia adjumenta inania exiftimantes, audacter cum propheta exclamemus: *Dominus illuminatio noftra & falus noftra: quem timebimus? Dominus protector vitæ noftræ: a quo trepidabimus?* Pfalm. 26. Nec dubitemus quia exauditurus fit nos maximus ille confervator & parens falutis noftræ, cujus fummum in fæcula fæculorum & in omnem æternitatem durat imperium. Amen. Dixi.

CONCILIUM TREVERENSE I.

Auctoritate Joannis Treverenfis archiepifcopi pro reformanda difciplina fidei & morum celebratum anno MDXLVIII. tempore Pauli papæ III.

ACTA ET DECRETA SYNODI

Diœcefanæ Treverenfis Præfidente reverendiffimo in Chrifto patre & ampliffimo principe ac domino domino Joanne archiepifcopo Treverenfi facri Romani imperii per Galliam & regnum Arelatenfe archicancellario, ac principe electore, *&c.* celebratæ vigefimaquinta Novembris, anno MDXLVIII.

MANDATUM CONVOCATIONIS.

Joannes Dei gratia fanctæ Treverenfis ecclefiæ archiepifcopus, facri Romani imperii per Galliam & regnum Arelatenfe archicancellarius ac princeps elector, univerfis & fingulis cathedralis noftræ, & collegiatarum parochialiumque ecclefiarum, abbatibus, prioribus, præpofitis, decanis, tum ruralibus divinorum rectoribus, curatis ac non curatis, aliifque ecclefiafticis perfonis, civitatis & diœcefis noftræ Treverenfis quibufcumque conjunctim aut fingulatim, qui noftro fynodo epifcopali, de jure aut confuetudine intereffe confueverunt & tenentur, falutem in domino fempiternam.

NEMINEM veftrum latere volumus, quod clementiffimus & invictiffimus princeps & dominus nofter Carolus quintus Romanorum imperator femper Auguftus, publicæ pacis & tranquillitatis vindex, comitiis hifce fuperioribus Auguftæ celebratis, omnem animi confiliique rationem in id contulerit, ut pro admirabili fua prudentia fimul & fufcepto cælitus ecclefiam tuendi catholicam officio rebus jam in extremum periculum adductis, ac religioni prope univerfæ improborum licentia obliteratæ, opem ferret, eamque quoquo modo poffet, divina afpirante gratia, in tutum tranquillitatis portum, de mediis procellarum, turbinumque fluctibus reduceret. Itaque hac tam jufta ac neceffaria ratione commotus, nimirum quo celerioribus D confiliis rebus lapfis fuccurreret, idoneaque magis via fubvenire poffet, tantamque ac tam peftilentem hæreticarum contentionum inundationem reprimeret, revocata redditaque inclytæ Germanicæ nationi priftina avitaque luce & pace, a catholicis imperii membris, præter alia de religionis forma, a fua majeftate diferte declarata, clementer monendo poftulavit, ne quid B ab obfervatis hactenus in univerfali Dei ecclefia ritibus, fanctifque obfervationibus quifquam digrederetur: imo, ut cum nofipfos in primis inculpatos, circa religionis normam exhiberemus, tum etiam noftræ fidei commiffos, in divina difciplina ita moderaremur, ut omni diligentia cautum accurateque provifum videretur, ne alicunde infolens quid aut alienum a vetuftis ecclefiæ catholicæ ritibus irrepere, aut intromitti pateremur, fed immobiles potius, tamquam ad fcopulum tabula aliqua naufragio ejecti, ita ad relictam a majoribus religionem, ufque ad generalis concilii definitionem, adhæreremus. Quod quidem fieri poffe illius majeftas exiftimavit, fi ecclefiarum mores, vitæque C ratio ad meliorem fanctioremque formam revocarentur. Huic igitur tam pie monenti, perinde atque divino oraculo omnes catholici, imperiique principes, ac ftatus, ut par erat, libenter paruerunt, & pro fe quifque fimul atque ad fuos rediiffet, curaturum recepit. Et ne foret cuiquam neceffarium, qualifnam effet reformandi proceffus, modufque affumendus, longum cogitando tempus impendere, facra illius majeftas fibi haudquaquam grave duxit formam nobis proponere, ad amuffim confentaneam fcripturis, & cælitus infpiratis canonibus, quam de facrorum voluminum penu, piorum literatiffimorumque hominum induftria, deprompferat; qua quidem admoniti finguli, quid apud fuos facto opus effet, ad reftaurandam ecclefiæ integritatem, non difficulter neque obfcure perfpicerent. Hanc igitur nos protinus, ut a comitiis vobis redditi fumus, convocato clero noftro, fuperioris noftræ diœcefis Treverenfis, in cathedrali ecclefia: inferioris vero, in Confluentina arce, reformationis formulam, juxta Cæfaris mandatum publicari & prælegi omnibus vobis curavimus, ac nunc de integro etiam a vobis exigimus,

ANNO CHRISTI 1548.

mus, monentes & obsecrantes, aut etiam virtute sanctæ obedientiæ, & auctoritate nostra præcipientes, ne quisquam vestrum a declarata Cæsareæ majestatis formula, institutionibusque ecclesiasticæ & a majoribus nostris conservatæ disciplinæ, vel in cathedrali, aut secundariis parochialibusque ecclesiis, monasteriis, sacellis, oratoriis, aut ullis locis religioni dicatis, discedat, aut alienum aliquid insolitumve agat, vel obstrepere præsumat, sed ea omnia qualia sunt, summo studio & animo complectatur, observet, & constanter re ipsa & opere prosequatur.

Deinde quoque eadem auctoritate requirimus, ut ad synodum nostram episcopalem, in qua executionis edictum concludetur, die constituto, in B ecclesia nostra metropolitana, ceteris postpositis rebus omnibus, propensis animis conveniatis, quo possimus in commune consulere ac dispicere ea omnia, quæ extirpandis erroribus erunt necessaria, & ad rectam divinorum officiorum administrationem conducibilia. Inquisituri præterea, quod etiam communis salus maximopere postulat, quid ad morum ornamenta, splendoremque conferat, quid vitam emendet, ac nos denique extra malevolorum reprehensionem ponat. Quas quidem commoditates ac officiorum certissima adjumenta suppeditabit, cum recti cupidus in synodum allatus animus, tum ipsa norma & observatio veterum canonum divinorumque scriptorum, quæ sacro Spiritus afflatu, quasi indice viam ostendent. Ac ne quis C dicat sibi de hujus nostræ synodi, deque reformationis intimatione certi nihil constitisse, talique prætextu effugere se speret: ideo in omnem ecclesiæ nostræ regionem & agrum tot reformationis exempla spargi curavimus, ut omnibus vobis a maximo ad minimum sufficere credamus. Quamobrem ad unum omnes ratione officii nostri appellamus, & paterna caritate adhortamur, obsecramus & monemus, ut cum hanc religionis disciplinam divinitus Cæsari inspiratam nacti sitis, operam detis, nervosque omnes huc intendatis, ut illi per vos respondeatur, ejusque tamquam fideles ministri in omnibus & singulis articulis curam summam habuisse videamini. Ne- D que impunitum erit ea quæ hic jubentur, non præstare, aut ad illius præscriptum non explodere in totum quidquid jam diu sævientibus dissensionum tempestatibus a catholica ecclesia alienum, sanctoque gregi noxium, atque huic reformationi contrarium fuerit invectum. Si vero quisquam obtemperare noluerit aut obstiterit, quo minus hæc reformatio in opus producatur, ejus in futura synodo indicia faciatis: ut aut nostra in talem auctoritas juxta canonum censuram animadvertat, aut ad Cæsaream majestatem, uti injunctum est omnibus, de hujusmodi pertinacia relatio fiat. Quamobrem unumquemque magno ac securo animo ad promulgandam reformationis doctrinam procedere E jubemus, quia certus modo luculentiæ veritatis scopus a Cæsare erectus est. Ad cujus conspectum, nulla vi aut potestate territi, una cum illis, quorum curam geritis, conniti debetis. Et hoc modo ad constitutum diem in synodo idonei compareatis: in qua sane nos una cum vobis, juxta promulgationem harum literarum ad reformationis executionem erimus intenti, digna videlicet excessibus istis, qui contra reformationem commissi sunt, & contumacibus remedia adhibituri. Porro in fidem & testimonium præmissorum, præsentes nostras literas sigillo nostro subimpresso fecimus communiri. Datum ex opido nostro Witlich, die trigesima Octobris anno 1548.

Cum itaque dies venisset, qui a reverendissimo patre ac domino domino Joanne archiepiscopo Treverensi principe electore indictus erat ad celebrandam synodum, comparuerunt nobiles & reverendi patres ac domini archidiaconi, abbates, præpositi, prælati, archipresbyteri, decani, ceterique vocati, qui omes simul in basilicam majorem Treverensem processerunt, & invocato ante omnia spiritus sancti auxilio, & officio divino peracto, vicarius reverendissimi in pontificalibus, Nicolaus episcopus Azotensis toti ordini ecclesiastico præsenti solenniter benedixit, & ad Deum preces direxit: quibus transactis, in medium chori progressus, præsentes in synodo pia & erudita oratione hortatus est, ut omnem operam suam in ecclesiæ Treverensis reformationem salutarem conferre dignentur.

Post hunc doctor Pelargus prodiit, qui in eamdem sententiam reverendos patres in synodo congregatos copiosa oratione cohortatus est.

Oratio domini Pelargi doctoris theologi in synodo Treverensi habita.

ÆGRE quidem, sed tamen passus sum in hoc tam celebri patrum consessu dicendi provinciam mihi mandari, quod publicam auctoritatem (quæ eam necessitatem imposuit) detrectare integrum non fuerit, etiamsi rerum hac oratione tractandarum, magnitudo & difficultas propemodum deterreat ab officio. Proinde cum hanc tam ancipitem provinciam, & gratificandi studio, & recusandi pudore susceptam, ulterius deprecari non liceat, & tamen vestræ expectationi respondere nequeam, (non enim qualiscumque, sed gravis equidem pro gravitate rei exigitur oratio) precium operæ me facturum existimo, si liberandæ fidei meæ, flexanimum illum Spiritum cælis devocavero, qui mentes nostras luminis sui radiis coruscet, orationi vim & energiam suppeditet: denique in amorem eorum, ad quæ vos in hoc synodali consessu cohortaturus sum, corda vestra excitet, extimulet, rapiat, accendat, inflammet, & incalescere faciat: quod ut facere dignetur, vos quoque flagrantibus votis ab ipso contendere convenit.

Porro non stat sententia, hac oratione operam sumere colligendis, celebrandisque virtutum vestrarum laudibus, quod & dignitatibus, & meritis vestris forte conveniet. Certæ causæ, inquam, tota fere hac nostra oratio incumbit: magis exhortatio congruit, tametsi permulta sunt, fateor, quæ gratulationem sane & laudem merentur, cur hoc unum commemorasse satis habeo, quod in hoc odiosissimo tumultu, ac formidanda renovatione, varie tentati & pulsati nulla ratione aut persuasione passi estis in deditionem hostium, proditorumque ecclesiæ & fidei vos redigi, sed in castris Christi, firmi, immoti, invicti, & ipsi constitistis, & fidei vestræ concreditos, etiam eos qui forte vacillantes, ac propemodum persuasi, jam defecturi videbantur in apostasiam & hæresin, in fide & officio continuistis. Quod si laude dignum est, desertoribus ac profugis in totum abstinuisse, nullamque unquam cum ipsis habuisse consuetudinem: si virtus est, & vitam illorum & dogmata odisse ex animo; quibus vos laudibus ferendos esse sentiam, qui non

ANNO CHRISTI 1548.

non modò non ad hæreticorum castra defeceritis, A verum etiam pro defendenda ecclesiæ dignitate, & fortunarum & capitis quoque periculum fortiter neglexeritis, dum scilicet superioribus aliquot annis juratus hostis per Trevericos agros grassatus, & religionem labefactare, & fidem etiam vestram expugnare, nefandis ausibus sibi sumpsit? Verum enimvero, cum ego vestram hanc in fide constantiam, obfirmatam pertinaciam, ac singularem animi fortitudinem vobis congratulor, laudo quidem vos, sed in transcursu, & tamquam aliud agens, hoc nimirum, ut magis magisque vos incitem & cohorter ad istiusmodi virtutum studia, haud ignarus ejus sententiæ, quam externæ sapientiæ auctor quidam extulit, virtutem laudatam crescere, gloriamque immensum calcar habere. Macti igitur hac constantiæ virtute este, viri patres ac domini, & ad quod Paulus quoque cohortatur, *vigilate, ac state in fide, quam gratia Dei assecuti estis*, per quam & salutem vos consecuturos esse speratis, neque ab ea ulla hæreticorum persuasione divelli vos patiamini. Hoc enim pacto perpetuam & nunquam intermorituram nominis vestri memoriam comparabilis: imo vero partam jam comparatamque, tam insigni præclaroque facinore, etiam atque etiam confirmabitis.

1. Cor. 16.

Est vero aliud, viri patres ac domini, quod in vobis desiderem, quod unum moneo, hortor, oro, obsecro, omni denique studio a vobis contendo ac flagito: Quamobrem peto ut pro humanitate vestra, & admonentem & obtestantem me æquis benignisque animis audiatis. Rem namque justam, honestam, & reipublicæ quam maxime profuturam, oratum vos huc venio: nisi forte non sit justum & utile, instaurare bonarum sacrarumque literarum studia, aut non ex honesto publicam ecclesiæ lustrare disciplinam, aut forte est aliud Christianæ reipublicæ magis necessarium & utile. Quod si æquum & bonum me postulare jam intelligitis, impetrem obsecro. Ideo enim ea de re, etiam atque etiam admonendos atque obtestandos vos esse duxi, quod hunc unum coactæ synodi scopum ac finem esse videam, ni fallar, ut & obliterata diu res literaria restituatur, ac repurgetur disciplina status ecclesiastici: quod ut fiat, luculenta necessitas vos monet urgetque.

Ut enim neglectis agris filix noxiumque id genus germen innascitur, ita neglectis scholis, ingenii inquam & animi cultura, immane dictu, quanta, quamque venenata errorum, hæreseon, scandalorum, offensionumque zizania susque deque in agro dominico suppullulent, non sine incredibili ecclesiæ malo & incommodo. Quantis enim bone Jesu tenebris, quam horrenda caligine obruta & obducta videmus propemodum omnia? Quis non deploret studiorum puritatem, a multis jam inde annis nedum neglectam, etiam contaminatam, labefactatam, condensatisque tenebris obumbratam? Artes, philosophiam, divinasque literas non satis pro dignitate tractatas, quæ rectius tractatæ multum profecto attulissent luminis, plus religiosæ, minimeque fucatæ pietatis? Quid dissimulamus? quin, quod omnium verissimum fatemur? an non collapsis ac prope extinctis scholis, magnum vulnus Christiana accepit respublica? Quid ita, inquis? dicam in genere, siquidem libera est synodus: In scholis docentur bonæ literæ & artes, quas Græci ἐλευθερίας vocant, nos liberales. Literarum studia ad philosophiam, tum naturalem, tum moralem, viam sternunt. Porro ut rerum naturæ cognitio viam munit ad professionem medicam, ita morum disciplinæ non parum adminiculantur & theologiæ, & jurisprudentiæ: ex qua nimirum jus, sive sacrum, sive profanum, ortum esse existimant. Quis jam non videt, quantum fructus ex scholarum seminariis ad rempublicam rediit, sive ad bonam corporum habitudinem, constitutionemque instaurandam, alendam, & confirmandam, sive respublicas recte & ordine gerendas & administrandas, sive ad vitam pie ac religiose instituendam & componendam? Contra neglectis literarum & philosophiæ studiis, qualis, amabo, possit esse doctrina in templis? quid sani judicii? quid opis apud medicos? quid consilii aut patrocinii apud eos B qui juris profitentur peritiam? Verum esse quod dico, res ipsa clamat, & rerum eventus confirmat. Nusquam fere non desiderantur artium, honoratiorumque facultatum professores. In republica quidem experti medici, prudentes jureconsulti: in cathedra & publico suggestu, eximii & candide docti theologi: in templis, pastores, in scholis, probe instructi & eruditi præceptores. Unde quæso? neglectæ sunt scholæ, a quibus complures annos exularunt cum liberalia studia, tum vero sanctissima illa, amplissimaque divinarum literarum disciplina: recepta est in scholas, & aliquamdiu obtinuit spinosa, senticosa, frigida, jejuna, ac nimis quam infelix illa tum philoso- C phiæ tum theologiæ tractatio, eis nimirum in utramvis aurem dormientibus, altumque stertentibus, quorum advigilare aut inspicere interserat. Animadversum est tandem, Romanorum imperatori domino nostro clementissimo nescio quibus suggerentibus, eum studiorum antiquæ religionis neglectum, principem causam esse quamobrem tot hodie malis premitur, angitur, & affligitur ecclesia ab hæreticis: nec surdo narrata est fabula, simul enim ut rescivit rem ita habere, simul nervos omnes intendit, strenuamque navavit operam, ut postliminio ad nos redeant honesta & literarum & pietatis studia. Certe non poterat melioribus D consiliis ac rationibus succursum esse afflictis ac pene deploratis rebus ecclesiæ, quam instauratione publicorum studiorum, & reformatione collapsi status ecclesiastici. Atque utinam ego sincerum, ardentem, rectique ac pietatis amantem illius animum tam digne possim vobis oratione commendare, quam nunquam satis pro dignitate potest celebrari. Felicibus illius cœptis agedum, viri patres ac domini, favete omnes, non utroque modo, quod ajunt, pollice, sed toto quoque apertoque pectore. Sed ad rem. Hoc fateamur omnes oportet, nulla re æque opus esse ecclesiæ, in has quas videmus angustias contractæ, ac liberaliori eruditione, qua suffragante, suppetiasque ferente, facile & libertatem suam & E priorem dignitatis ac gloriæ splendorem amplitudinemque vindicaverit. Quæ causa, si non est & alia, vel sola hortari & excitare nos debet, ut summa animorum contentione, liberalia expetamus & revocemus literarum studia: quod utinam ea res omnes ex æquo haberet solicitos. Vereor enim, ut ea cura tanto minus tangat aliquos, quanto magis student rebus & a literis & a religione alienis; venationibus, inquam, aucupiis, aleæ, ventri denique ac Veneri, ut nil aliud dicam. Hi hoc durius objurgandi sunt, quod cum plerique ipsi impendio indocti ac barbari sunt, culpandæ denique ignorantiæ tenebris

bris infuſcati, oppreſſa, extincta, ac deleta cupiunt etiam ſacrarum literarum ſtudia, ſperantes hac ratione, ſuam quoque inſcitiam facilius latere poſſe, ſatis eſſe rati, ſi nomen ac dignitatem ſuam tueantur otioſis titulis. Habetis priorem orationis partem.

Venio nunc ad religionis ac diſciplinæ eccleſiaſticæ repurgationem: quam vero cupiam veræ, ſinceræ, minimeque ſuperſtitioſæ religionis formam & imaginem, non jam literis in tabulis aut membranis deformatam circumferri, verum cordibus veſtris inſcriptam, impreſſam, pietatiſque operibus expreſſam, exhiberi ſpectandam ceteris, ex qua alii viva virtutum ſimulacra exprimant; ad quam item vitam ſuam exigant, quamque imitentur. Quemadmodum B enim permagni refert, recte ſecuſve diſcipulos præceptor doceat, ita plurimum intereſt, bene an male vivat, qui vitæ aliorum fingendæ ac formandæ ſuſcepit provinciam. Ita enim ſive natura, ſive moribus comparatum eſt, ut non tam facile verba ejus, cui ſe totum quis credidit, quam facta æmulari contendat. Quo fit, ut ſi ii qui præſunt, perperam agant, fiant ipſis ſubditi quam ſimillimi, ut nihil hoc Gregoriano verbo verius ſit, quo ait: Gregem conſequenter ferri in præceps, ſi per prærupta vitiorum gradiatur paſtor. Quale autem eſt, obſecro, ſi ii, quorum refert, errantes & delinquentes corrigere, objurgare, coercere, atque omnino continere in officio, ſint ipſi omnium C corruptiſſimi moribus? Qua etiam fronte, qua libertate alios reprehendent, ſi iiſdem aut gravioribus forte vitiis ſunt ipſi obnoxii? Quiſque ſecum ipſe reputet, quanto pudore ſui nominis delinquant ſubditi, dum ad ipſius exemplum alius ludat aleam, alius ebrietati ac crapulæ eſt deditus, alius fœdis voluptatibus dat operam, alii alia pro ſua quiſque libidine deſignant. Meminerit proinde quiſque vocationis ſuæ, & hoc eſſe ſtudeat quod dicitur, quodque audit: Poſuit vos Deus in [a] eccleſiam, alios epiſcopos, alios doctores, alios evangeliſtas ſeu prædicatores, alios paſtores & diſpenſatores myſterii verbi, diſpenſatores multiformis gratiæ Dei. Magnifici tituli, & quos blande com- D pellati, facile agnoſcitis. Atque utinam vere agnoſcatis omnes. Hi enim non tam dignitatis quam officii veſtri vos admonent, ſi ſapitis. An vero ſuſque deque habetis, ſedere ad eccleſiarum gubernacula, regere ac paſcere gregem Chriſti, quem tanti ipſe fecit, ut ei redimendo ſanguinem & ſudaverit & fuderit, ſi non etiam ſanguine fleverit? Quod ſi magni hæc vobis ſunt, quin, amabo, probe, ut convenit, reſpondere curetis vocationum veſtrarum titulis? Hem Pelarge, dicet aliquis, extra chorum ſaltas. Minime gentium, cohortator ſum, non objurgator: ſiquidem rogo, hortor, moneo, idque amanter, quiſque ut ſuo fungatur munere, & clavum rectum, quod dicitur, E teneat. Quod ſi me inhortantem ægre forte auditis, Petrum quæſo audite etiam obſecrantem, & ampliſſimis præmiis invitantem, ut commiſſum gregem exemplo etiam, nedum verbo paſcatis. Recito verba pontificis: *Presbyteros vos ipſe quoque presbyter, obſecro: paſcite qui in vobis eſt, gregem Chriſti, curam illius habentes non coacti, ſed volentes: non turpis lucri gratia, ſed propenſo animo: neque ceu dominium exercentes adverſus clerum, ſed ſic ut ſitis exemplaria gregis: & cum apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſſibilem æternæ gloriæ coronam.* Cer-

a) Forte, eccleſia.

1. Pet. 5.

A te vel hinc colliqueſcit, non ſatis eſſe commodo paſtori ad populum e ſuggeſtu agere, niſi & vita ſeu converſatione ſtudeat aliorum animis certam morum formam imprimere: idque non neceſſitate, aut religione officii, neque quæſtus gratia, ſed paterno ſinceroque affectu.

Porro, ut Petrus eccleſiarum præſides, typos ſeu formas factos eſſe dicit gregis dominici, ita eoſdem ipſe ſervator ſalem terræ eſſe dicit, lucemque mundi, opinor, ut non uno tantum nomine de officio ſuo illos commonefaciat.

Verum cum hoc non ſolum apoſtolis dictum ſit, ſed omnibus quorum intereſt juſto clavo deſignatas gubernare eccleſias: veſtræ quoque curæ ac laboris erit, ſana doctrina, ſalſa ac mordaci reprehenſione, honeſtæ etiam vitæ exemplis, luxos animos, velut ſale perfricare, urere, & reſtringere, ne in vitiorum putredinem diffluant, perpetuoſque vermes ſpargant. Sic item ignorantiæ errorumque tenebris offuſas infuſcataſque hominum illuſtrare mentes, ut & ipſi eadem luce potiantur in Dei gloriam. Inde enim ſalvator poſtquam dixit, non eſſe ex more hominum, ut accenſam lucernam ſubtus modium ponant, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus in domo exiſtentibus, continenter ſubjunxit: *Sic luceat lux veſtra coram* Matth. 5. *hominibus, ut videntes opera veſtra bona, glorificent Patrem veſtrum cæleſtem.*

C Si his qui in Chriſtianiſmo vix tertias tenent, apoſtolus præcipit, ut vita, converſatione ac moribus, ceu luminaria in edito poſita luceant Philipp. 2. in medio nationis pravæ ac perverſæ, ſi quem forte e tenebris in lucem vindicent: quid non his qui primas tenent in eccleſiis, faciendum eſt, in veritatis lucem revocandis, errantibus? Hæc enim qui ſedulo præſtant & candide, magnum profecto merentur operæpretium: nam & Daniel vaticinatur eos qui & docti ipſi fue- Dan. 12. rint, & alios ad juſtitiam finxerint, ceu ſplendorem firmamenti, & quaſi ſtellas perpetuum æternumque fulſuros. Et ipſe ſervator eum ve- Matth. 5. re magnum vocatum iri ait in regno cælorum, qui juſtitiæ præcepta & ipſe fecerit, & alios D edocuerit. Contra, eum minimum fore in regno, qui vel unum & minimis etiam mandatis ſolverit, aut ſolvendum eſſe docuerit. Nihil vero minus convenit, quam vel ſal fatuum fieri ac deſipere, vel lucem tenebroſam eſſe. Quorum hoc quidem tum denique fit, cum ii, quorum eſt ſapientiam in alios transfundere, & quaſi de ſuo lumine lumen in aliorum mentibus accendere, pernicioſe & ipſi errant, & alios in errorem adducunt. Illud autem tunc fit, cum ii quorum refert ſermone gratia ſalito, probatæquæ vitæ exemplo aliorum condire Iſa. 32. mores, luxoſque ſolidare animos, aut non ſolide docent, ſed ſtulti ipſi cum ſint, fatua, ut Iſaias ait, loquuntur, aut non ita ut loquun- E tur, vivunt: quo fit, ut doctrina illorum deſipiat, adeoque conculcetur, deſpiciatur, rejiciaturque ab hominibus, ut hic quoque locum habeat Gregorianum illud: Cujus vita deſpicitur, reſtat ut ejus prædicatio contemnatur. Prius illud doctorum ac paſtorum genus Jere- Jerem. 14. mias ſubinde traxat, in prophetis mendacia loquentibus, quibus nihil vanius eſſe poſſit aut tenebroſius. Poſterius vero ipſe ſervator in Phariſæis notat, aut mandata hominum docentibus, aut alios, ut ad præſcriptum Moſaicæ legis viverent, urgentibus, cum diverſum ipſi facerent. Qua quidem re quid, amabo, cogitari

poſ-

ANNO CHRISTI 1548. possit stultius? *Dicunt*, inquit, *& non faciunt*, *imponunt humeris hominum onera gravia*, *& portatu difficilia*, *quæ tamen ipsa ne digitulo quidem* Matth. 23. *vel movere volunt*. His non melioris notæ sunt, qui hac nostra quoque ætate aliud foris docent, aliud ipsi domi agunt.

Prædicant Christum in deserto jejunantem, vivunt Epicurum splendide in hortis cœnantem: aliis jejunia commendant, ipsi Bacchanalia vivunt. Tales apostolus graphice suis coloribus alibi exprimit atque objurgat durius; ut sciens interim ac prudens prætercam objurgatricem illam expostulationem, qua in Psalm. 49. psalmis cuidam dicitur: *Quare tu enarras justitias meas*, *& assumis testamentum meum per os tuum*? Sed his valere jussis, ad figuram orationis redeam: & quantum possum, vos omnes, venerandi patres ac domini, hortor, moneo, rogo, & obtestor: Agedum favete rectioribus studiis: eaque postliminio redeuntia obviis, quod ajunt, ulnis excipite; juvate, hisque instaurandis totum adjicite animum, Huc studium, curam, cogitationes, consilia, operam, conatum, auctoritatem omnem, denique & fortunas vestras, quantum res fert, conferte.

Quod si quid forte & in religionis studio neglectum est, curet pro se quisque emendatioris vitæ usura sarcire, aut anteacti temporis negligentiam compensare. Facietis autem omnino, nisi forte si quis est, qui nullam vel communis reipublicæ Christianæ, vel dignitatis ecclesiasticæ, vel propriæ salutis rationem habendam esse putet: quod mihi quidem de vobis dicere religio sit.

Attamen cogitet quisque in eadem, quod dicitur, navi nos omnes esse, commune esse periculum: nondum enim proh dii immortales! ex tantis malis emersimus. Jactatur adhuc fluctibus ventisque concutitur Petri navicula: quare sedulo advigilandum. Cum primis vero orandus est Christus, ut ventos ipse increpet, procellis imperet, hanc rerum tempestatem in tranquillitatem vertat, ac fluctuantem naviculam in portum vindicet: Ecclesiam honestis literarum, tum vero religionis studiis, præcipuis utique vitæ ornamentis, exornet, foveat, alat, conservet, ac tueatur ad laudem & gloriam nominis sui sancti, & in sæcula benedicti, Amen.

Postquam igitur doctor Pelargus orandi finem fecisset, celebri atque decenti processione, ex majoris ecclesiæ choro, ad vicinum adeoque contiguum beatæ virginis templum itum est: in quo cum ordine patres consedissent, reverendissimus Treverensis dominus sequenti verborum forma per eumdem suum vicarium omnes compellari jussit.

Summaria tractandarum rerum propositio.

TAMETSI, reverendi, generosi, nobiles, aliique patres venerabiles in Christo carissimi, reverendissimus dominus noster, ob vestrum omnium conspectum, atque parendi alacritatem, qui ut membra capiti morigera, ad præsentem synodum libenter quoque adestis, plurimum sibi gratuletur: tamen quia corporum repræsentatione tantum, atque personarum intuitu, animorum abdita haudquaquam patescunt, idcirco in primis ad hujus negotii tractationem quæ modo in manibus est, plurimum referre existimavit sua paternitas, si pia atque libera, clara

A raque confessione fateamini, utrum vos non modo æquo animo laturi sitis illius reverendissimam paternitatem vestris moribus, si quos vestra parum dignos vocatione forte perspexerit, juxta reformationis normam, ac pium ejus in vos omnes affectum consulere volentem: verum etiam cum animum mentemque huc intuleritis, ut persuasum vobis sit, hanc causam, de qua impræsentiarum agitur, ex æquo omnibus esse communem: siquidem omnes deliquimus, culpamque admisimus, cur paulo ante acta ætate immensam malorum colluviem in nostras omnium cervices vidimus constillasse, quam Dei benignitas alio derivabit, reddita nobis ampla tranquillius vivendi respiratione. Quamobrem si omnes

B affecti estis, ut quidem esse debetis, ut cum reverendissima illius paternitate, erecto in religionem animo, sive collatis, ut ajunt, signis, seu privata quisque vi atque virtute, juxta officium sibi commissum, in primis contra hæreticos atque pravas illorum doctrinas, vobis bellum suscipiendum esse putetis. Deinde si de propriis moribus turpitudinem, si sunt infecti, tollendam, si ruptam ecclesiæ unionem resarciendam, integramque tutandam vobis existimabitis, si denique omnium rerum agendarum ordinem instruendi subditos vestram rationem habendam statuendamque, tum ex reformationis forma, tum ex prædictis synodi decretis, firmiter indubitanterque animum induxistis, idque alta voce prædicave-

C ritis, jam opportunum reverendissima illius paternitas judicat, ad reliqua quæ ex usu erunt præsenti synodo, transire, eaque quam poterit maximo cum fructu absolvere.

His auditis, hilari & læto vultu patres responderunt, sibi nihil esse prius aut magis in votis, quam ista omnia quæ in reformatione continentur, tum ea quæ per synodum omnium suffragiis forent decernenda, verbo & opere exequi, atque, si vel vitæ periculum obstet, etiam præstare.

Postquam autem hanc patrum ceterorumque expectatam juxta & piam responsionem reverendissimus gratiose accepisset, collaudari primum per vicarium suum, deinde gratias patribus agi

D & ceteris omnibus jussit, eo quod & prompte denuntiationi paruissent, & res serias, sanctas ac salutares, non ut bona mortalium pars per ignorantiam rejicerent, sed obviis ulnis ac toto pectore in universum reciperent atque complecterentur.

Adjecit etiam suffraganeus, non sine divina benignitate factum esse credi oportere, quod post tot præclarissimarum regionum concussiones, post tantas templorum ædiumque insignium, atque monasteriorum ruinas, quibus civitatum provinciarumque ornamenta & decus continentur, post tot religionis miserandas strages, Treverensis ecclesia bonorum precibus & sanctimonia, patrum cura, pastorum excubiis, veterem & ab apo-

E stolis pene traditam formam ad hæc usque tempora inviolabiliter retinuisset. Quam rem acceptam ferre hortabatur divinæ misericordiæ, quæ in maxima prophetarum inopia, cum unus tantum superesse videretur, sibi septem millia virorum cultorum reservaverat, qui genua ad idolum Baal non flexerant. Itaque postquam Dei favorem, gratiam, atque clementiam jugiter implorandam admonuisset, atque jam omnia quæ ad 3. Reg. 19. decretorum rogationem, patrumque suffragia colligenda pertinerent, contulisset, placuit reverendissimo, ut iterum a prandio conveniretur, atque a patribus decreta de publicis criminibus rele-

relegerentur, lectaque ac diligenti cura examinata, postero die ad universum Synodi consessum referrentur, ac patrum attestatione recepta in synodo, ab illius paternitatis suffraganeo in metropolitanæ ecclesiæ choro publicarentur, & postremum hujus synodi actis insererentur. Quod quidem juxta archiepiscopi nostri sententiam factum est. Hic reverendissimus dominus attendens, quod a capite, ut eo facilius ad membra deveniatur, omnis emendatio vitæ sit inchoanda, se humiliter submittit reformationi, oratione ut sequitur:

A

Cum animo reputaret, non satis esse recte vivendi formam aliis præscribere, nisi ille ipse qui leges dictaret, sui ipsius parem vel majorem etiam rationem habuisse videretur: & quia omni vitio carere angelicum magis quam humanum arbitrabatur, & alios quoque in alienis peccatis vel oculatiores esse vel severiores judices, tum nos etiam indulgentia, qua nostra extenuamus, plerumque impediri: ideo reverendissima ejus gratia haudquaquam committendum sibi putat, ne, dum aliorum moribus opportuna consuluisset, ipse sibi in propriis tollendis erroribus videretur defuisse. Quare unumquemque qui huic celebri synodo aliquid consilio & prudentia attulerunt, per fraternam caritatem obsecrare statuit, imo & nunc obtestatur, ut libertate in se monendi utatur, & candide vitium, si quod fortassis humano errore ad archiepiscopatus fastigium ab ipsius gratia sit allatum, ut majorum consuetudine traditum, in apertum proferant, quo salutari subindicatione resecetur, aut opportuna ratione retexatur. Nam eo prorsus affectu suam paternitatem ad publicam synodum descendisse non dubitarent, ut nihilo segnius propriæ salutis, cujus cura maximopere ageretur, quam illorum qui noxiis erroribus bonorum oculos perstringerent, rationem consiliumque esset habiturus. Ita demum fieri posse ratus, ut capite repurgato, membra facilius ad sanitatem restaurentur; deinde quoque universi, probi exemplo præsidis excitati, seipsos excuterent, & quod a Cæsaris, imo ipsorum veterum toties recusis reformationibus diffidens, peregrinum atque absonum in se quisque deprehendisset, non expectata ulterius executionis medela, ipsam turpitudinem abominatus, aut divino denique judicio permotus, cupide repudiaret. Quamobrem si quid per incuriam aut socordiam fuisset omissum, si quid publicæ utilitatis, privati commodi gratia occultatum, si quid illicitis exactionibus a subditis, qui propria vita sunt illius gratiæ cariores, esset extortum, si pupilli, viduæ & innocentes, ab officialibus utriusque conditionis per vim oppressi: postremum, si pro justititia tyrannis dominaretur, id quidquid esset, quod ad suam quidem paternitatem spectare videretur, candide, ut precata est, a patribus admonita ejus gratia, quam posset maxime, & cito & diligenter emendare velle promittit: potissimum, cum non dubitet, se eo nomine apud Deum, cujus vicarius est, gratiam inire, & reipublicæ suæ commodis cum pace tranquillitateque consulere posse.

B

C

D

E

Responsio patrum.

Huic tam piæ petitioni, a synodi statibus, & in primis a reverendis abbatibus, deinde a metropolitanæ Treverensis ecclesiæ dominis canonicis responsum est, nihil se reperire posse, quod reverendissimam gratiam suam dedeceret, aut in administranda publica re, tamquam grave & damnosum offenderet: sed hortari omnes, ut eum quem ipse statim gubernationis cursum in portu instituisset, ad ultimam usque metam indefessus teneret: spem maximam patribus invectam esse, sub tanta præsidis bonitate, omnibus beate vivendi summam occasionem firmamque propositam esse: collegiatæ autem & secundariæ ecclesiæ, quia gravari se contributionum inæqualitate, quæ ad subsidia impositæ dudum fuerunt, sentirent, humiliter supplicaverunt, ut utriusque status censu valde inæquali considerato, pro collegiorum tenuitate atque ubertate censerentur, & reverendissima illius paternitas eorumdem collegiorum, ac reliqui cleri ecclesiasticam libertatem, ut cœpisset, tueri dignaretur. Hoc equidem se, quoad fieri posset, curaturam per dominum suffraganeum illius gratia benigne promisit.

Submissio suffraganei.

Ubi autem reverendissimus dominus patrum de se sententiam cognovisset, reverendus dominus suffraganeus: Quæ, inquit, pontificalis muneris sunt, ipsum reverendissimum dominum Treverensem propriis humeris subire quidem æquum esset, nec dignitate inferioribus sanctum officium committere: verum quid distrahunt non pauca, atque subinde recenter emergentia hinc inde archiepiscopatus negotia, justissima de causa ad me tamquam fidelem suffraganeum ejusmodi ecclesiæ ministeria pro suæ voluntatis judicio traduxit. Et quoniam sancta munia sub tribus insignibus virtute præsulibus continuavi, a me nunc porro administranda, ideo non sine pudore aliter agere licet, quam officii mei ratio deposcit, ut videlicet sanctum & inculpatum in omnibus me præstem, virtutumque exemplar aliquod factus, cæteris ecclesiasticis viris pietatis facem accendam. Idcirco obnixe vos, patres reverendos oro, ut vestro reverendissimum dominum nostrum indicio, benigne de omnibus, quæ officio nostro dedecori esse queant, admoneatis, quo deinde me paternitatis illius reformatione correcto, provincia mea omnibus utilis ac salutaris esse queat.

Ad hæc tum patres uno ore responderunt, suffraganeum sub prioribus memoria dignis præsulibus officio liberaliter functum fuisse, nihilque aliud accusatione dignum reperiri, quam quod conferendis ordinibus in jure statutas insinuationes, vel prorogando, vel antevertendo turbasset: sed extemplo illius rei veraces, cur ita necessitate compulsus fecisset, causas cum adduxisset, patres in omnibus purgatum habuere.

Ac deinde statim reverendissimus dominus per suum suffraganeum, reverendos dominos abbates, aliosque professione dignitateque eximios, simili examinatione percurrendos innuit.

EDICTA SYNODI

DIOECESANÆ TREVERENSIS, præsidente reverendissimo in Christo patre & amplissimo principe, &c.

PRÆFATIO.

Joannes Dei gratia archiepiscopus Treverensis sacri Romani imperii per Galliam & regnum Arelatense archicancellarius ac Princeps elector, universis & singulis quorumcumque monasteriorum, cathedralis nostræ, & collegiatarum parochialiumque ecclesiarum, abbatibus, prioribus, præpositis, decanis, etiam ruralibus divinorum rectoribus, curatis, & non curatis, aliisque ecclesiasticis personis, civitatis & diœcesis nostræ Treverensis, salutem in domino.

CUm olim Christum in carne ambulantem, & verbum Dei seminantem se veritatem
Joan. 14. appellasse non ignoremus, certo persuadendum nobis omnibus erit, per ipsissimam illam veritatem nos falli minime posse, cum ejus præsentia nos quotquot in hoc cœtu sacro ad evangelizandum bona & exterminandum mala compererit, Spiritus sui chrismate illuminatura sit. Ait namque: *Ubi duo vel tres in nomine meo congregati*
Matth. 18. *sunt, in medio eorum sum*, Huic ideo veritati, C tanquam sacræ ancoræ innixi, non modo sæculo nostro, licet turbulentissimo, sed & posteritati consulere volentes, quædam pudenda atque fœda, neque ullo modo ferenda in clero flagitia, ut est concubinatus, scortatio, & similia: de quibus ordine inquiretur, synodico hoc decreto insectari, castigare, denique exscindere, secundum invectas olim canonicas sanctiones, severe statuimus, mandamus, atque per præsentes decernimus. Deinde refractarios atque pertinaces, præsentes, seu futuros, canonum censuris & reformationis pœna, synodi auctoritate freti, juxta delictorum genera, magnitudinem, atque fœditatem, coercendos atque puniendos demandamus. Ita enim legum & canonum severitatem veriti, admissorum pœnitentia peracta, Deum timere & amare, & ab iniquitate sese avertentes, honesta vivendi exempla esse consuescent. Ceterum quando ingluvies, vinique intemperantia, non paucos obnoxios habet atque delectat, quo vitio cum omnes, tum clericali ordine initiati, Deum graviter offendunt, ideo nobis & sanctæ synodo visum est, huic turpitudini ante omnia, utpote multorum malorum fonti, medelam adhibere.

De clericorum tumulentia.

I.

Porro ebrietas, ut palam est, insignium flagitiorum incitatrix ac scaturigo, quæ in comessationibus & conventiculis dominatur, ecclesiasticum gradum summa cum turpitudine passim infamavit. Quod perpendens reverendissimus dominus noster, quam tetrum & abominabile sit, cum in profanis, tum in sacerdotibus vitium, quamque periculosum, rixis nimirum, cædibus atque vulneribus scatens, quod confessionum arcana sæpe effutit, judicium, mentemque pervertit, in quascumque denique libidines, pecudis instar ratione privatum impellit atque exagi-

A tat: ideo huic fœditati deditos ecclesiarum ministros, reverendissima illius paternitas una cum præsenti synodo, ab officiis, curis, & ecclesiæ muneribus removendos decernit. Quid enim inhonestius, quam vino assidue madidos ejusmodi helluones animarum curæ præesse, de quibus Propheta dicit: *Væ sacerdoti, & prophetæ præ* Isa. 28.
ebrietate erranti, & nunquam judicium aspicienti. Formidabilem namque in eos statuit pœnam evangelica tuba, nisi Joele propheta monente fle- Joel. 1. & 2.
verint atque ululaverint, ex inopinato divi- Matth. 24.
dendi a sobriis, ut cum hypocritis exitii æternæque damnationis partem sortiantur. Quare ad sobrietatem, cum omnes tum præcipue ec- Matth. 5.
clesiæ servos, qui luminaria mundi & sal terræ
B sunt, una cum Paulo reverendissima illius pater- Ephes. 5.
nitas inhortatur, utque tumulentiam, in qua luxus est, devitent, obnixe precatur. Ceterum qui turpiter illi vitio indulgent immorigeri, ab officiis & beneficiis, ut dictum est, ecclesiastica censura, & synodi auctoritate primum suspendit; deinde si etiam impudenter detestandæ consuetudini, & dictu pariter ac visu fœdissimæ, ulterius inhæserint, omnibus honorum gradibus exutos, ad quadrupedum sortem, quæ natura prona atque ventri obedientia finxit, majoribus suppliciis affectos, statuit abjiciendos.

De eorumdem concubinatu.

II.

Huic vero alia succedit, & pene gravior offensionis macula, illicitus sacerdotum & diaconorum concubinatus: qui quantum jam inde ab initio apud omnes fidei catholicæ cultores, consecratis hominibus peperit invidiæ atque consciverit odii, vix dici potest. Audemus tamen ingenue fateri nullam aliam labem ebrietate & concubinatu vulgi oculos acerbius offendisse, majoremque causam dedisse sæviendi ac murmurandi contra ecclesiæ status. At etiam illud negari non potest, quod præter evidentia sacrarum litterarum testimonia, præter canonum
D ubique castimoniam initiatis inculcantium decreta, etiam ipsa ratio quodam modo loquitur, ecclesiasticum hominem, qui divinis legibus sese & animarum saluti obstrinxit, castitatem sectari oportere. Quomodo enim alias, juxta Pauli admonitionem, præstari possemus, ut adhæreamus domino absque ulla distractione? Cum 1. Cor. 7.
enim corpus nostrum templum sit habitantis in nobis Spiritus sancti, quem habemus a Deo, & nostri negamur esse juris, qua ratione fieri potest, ut sine Dei injuria in alterius redigamur potestatem. Siquidem etiam maritus proprii corporis jus non habet, sed uxor. Quid igitur juris nunc Spiritum sanctum in ecclesiæ
E servis habere dicemus, qui corpus suum, scorti per illecebrosum concubitum fecerint membrum? Hæc nimirum solicite pensiculantes, visum fuit nobis ac toti synodo, non obstante priori contra concubinarios mandato a nobis emisso, de integro admonere, ac illos per Christum rogare, ut qui hactenus castitatis vota non violaverunt, studeant ad ultimum usque terminum Apoc. 14.
vitæ, incomparabile bonum ne amittant: memores, quod agnum immaculatum quocumque ierit, comitabuntur.

Cæterum quicumque carnis imperio, quo nihil potest hujusmodi accidere indignius, vinci se passi sunt, conspurcatisque per exosam Deo impudi-

ANNO CHRISTI 1548.

pudicitiam membris, in contumeliam sacrorum mysteriorum abuti non verentur, illis nimirum abactis ejusmodi incontinentiæ latrinis, pie consulimus (quoniam Deus benignus & misericors est) ut secundum hujus sanctissimæ synodi decretum, se ad integritatem totos convertant, pœniteant, culpam deprecentur, erroris sui veniam apud Deum & homines consecuturi.

Deploratorum pœna.

III.

Quando tamen hæc pestis, ut verisimile est, quosdam adeo pervasit, ac ita in totum labefecit, ut perquam exigua spes sit a fornicationis maculis, vel diuturnitate temporis, vel reverendissimi gratia, tamquam mitiori medicina elui posse: in illos igitur primum divinæ vindictæ metu, deinde synodi hujus censura, ejus paternitas decernit, ut simul atque hujusmodi in libidinis cœno volutari deprehendentur, illico mandati contra concubinarios editi vigore, omnibus ecclesiæ bonis spolientur: scorta vero, aut de impura consuetudine, illorum nomine suspectæ, longissime ab irretitorum misereque captorum ædibus, synodi virtute firmaque reverendissimi auctoritate, pellantur.

De concubinis ad parentes redire volentibus.

IV.

Si qua vero abjectarum, si res ita fert, in eadem parochia, in qua ministro altaris agglutinata fuit, hereditariam domum habeat, ea ne ob decreti vigorem privata animum despondeat, & ad desperationem adigatur, reverendissimus noster una cum synodi auctoritate permittit, ut ad suos parentes commigret, & de priore conversatione pœniteat, omnemque anteactæ vitæ infamiam, constanti pudicitia in postremum servata abstergat.

De relabentibus.

V.

Porro si qui aut ea qua dictum est causa remanentes, aut extra parochiam relegatas, concubinarii evidentibus indiciis & fide dignis testimoniis clam seu palam revisisse, adiisseque convicti fuerint, illos communi nostra & synodi sententia, ipso facto, ab officiis & beneficiis cecidisse, & iisdem privatos esse decernimus. Prævaricatrices vero, ut canes ad vomitum reversas, dignis censuris extra hereditarias ædes exterminandas edicimus.

De sortilegis sacerdotibus, & laicis.

VI.

Qui vero auguria & sortes tractant sive sacri sive profani, aut divinationibus & incantamentis vacant, quibus sane studiis Dei cultus deseritur, & ad Dæmonum fallaciumque spirituum præstigias confugitur, illos quotquot officiales attenta investigatione deprehenderint, canonico anathemate, nisi a damnatis divinitus erroribus ad legitimum Dei cultum illico admoniti animum atque mentem revocaverint, non modo

A non ferendos reverendissimus una & synodi senatus declarat, sed per officiales in vincula quoque conjiciendos decernit, quousque dæmonum, magistrorum videlicet suorum, susurris ac illusionibus liberentur.

De apostatis.

VII.

Verum ut nullum facinus turpe, sine cacodæmonum instinctu admittitur, ita etiam religiosa professio illius inspiratione, in omnibus pene provinciis, a quibusdam votorum sanctorum oblitis, nulla de causa est violata. Isti quidem pro
B nihilo duxerunt, postquam ad dominicum aratrum manum apposuissent, non respicere tantum, sed & turpiter damnare, insectari, & quibus possent conviciis proscindere omnem quam professi sunt aliquamdiu anteactæ vitæ rationem. Cum igitur tales, qui spretis votis, projectis cucullis ac religiosa in totum deserta vita, ad sæculum sese retulerunt, passim etiam in Treverensi diœcesi vagari, ac libidinum nexibus ad ecclesiæ offendiculum involuti reperiantur, reverendissimus dominus cum congregatis patribus, nefas esse putavit, nisi præsentis synodi decreto, utriusque sexus apostatæ, ad propria monasteria, habita singulorum justa ratione, aggregentur.

C

Contra apostatarum patronos.

VIII.

Verum enimvero nonnullam quibusdam ex illis, præbuit fortasse ad desertionem occasionem, refugii quorumdam patrocinium, quo quasi tecti, ecclesiasticam se censuram evitare posse confiderent. Ideo reverendissima gratia sua, hujus synodi suffragiis adjuta, sub censuris huic negotio idoneis, ac suo tempore specificandis, omnibus Treverensi diœcesi subjectis, cujuscumque status & præeminentiæ extiterint, mandat ac præcipit, ne posthac tales apostatas recipere,
D fovere, tueri, aut animarum curis præficere, ullamve in ecclesia provinciam illis committere præsumant. Quin etiam potius, ne se alienis prævaricantium sordibus coinquinent, illos admonitos esse de paterno affectu desiderant, ut hactenus contra ecclesiæ decreta defensos, ita pro viribus ad professionum repetitionem, reditumque adhortentur: ad quem reverendissima ejus gratia propensis, & auxilium, & opem, & restitutionem benignam, prævia pœnitentia, misericorditer promittit.

De iis, qui contra votum solemne præstitum connubio sese alligarunt.

E

IX.

Postremo, quia pontificum & occidentalis ecclesiæ ordinatione jam olim divinitus constitutum est, ut rite consecrati utriusque sexus homines, qui corpore & animo jugiter Deo inservirent, non tantum in suis conventiculis castimoniam colerent, sed etiam si forte de suscepta solemniter professione, aut errore seducti, vel intemperantia incitati defecissent, neutiquam contrahendi matrimonii jus haberent: atque adeo communi id apud omnes consuetudine receptum fuit, & canonicis & civilibus legibus de vano & in-

ANNO CHRISTI 1548.

& inceftuofo talium conjugio fatis fuperque eft proditum. Nam proli quoque, fi quam fuftulerunt tales legibus fuccefione effe interdictum tenetis. Ad tollendum igitur ejufmodi vetitum matrimonium fuo ac parentum decreto, reverendiffimus dominus nofter decernit, ac ftricte mandat, ut quocumque loco in diœcefi fua, aut fub quacumque ecclefiaftica vel profana ditione monachi, moniales, aut aliis facris ordinibus initiati, nuptiali fœdere copulati delitefcant, ab officialibus prehenfi, fuis impenfis, fibi velut ordinario præfententur, ut ex his pro delicti qualitate alii caftigati, alii monafticis difciplinis emendati, exemplo fint pofteritati, ut ab enormi fcelere caveant. Porro refipifcentes, & ad ecclefiam matrem redire ultro volentes, quatenus ad reipublicæ Chriftianæ utilitatem fpectare cognoverit, placabili & propenfo animo, ut oves perditas & filios prodigos, reverendiffima illius gratia recipiendos pollicetur.

Ordinum explorationes.

X.

Fuerunt autem examinationum capita, quæ vere evangelicos fructus producunt. Quæfitum enim eft, num effent faftu turgidi quidam? num fuperbia inflati? aut libidinum illecebris inefcati; (qua fcabie monaftici plerique ad bonorum virorum naufeam ufque funt infecti) qui diaboli imperio magis quam Chrifto parerent? Deinde, an temperantiam, humilitatem, patientiam, ceteraque virtutum monafticarum arma, contra vitiorum impetum, ut milites Chrifti decet, parata haberent? & an ut alii idem conarentur, fedulo prędicarent? Et fi quid forte turbulentum, odiofumve inter confratres fubortum, num etiam ut fopiretur, tamquam pacis boni amatores, collaboraffent? Ad hæc, an, quippe monaftici viri, præcipuam navarent operam, ne cultu tantum foris, atque compofito ad pietatem corpore, id quod major pars fatis effe ad pietatem indicat, fed intus in pectore virtutum thefaurum, & religionis veram imaginem circumferrent? Deinde, an horis decantandis, orationibus fundendis, atque jejuniis ftato tempore ftrenue vacarent? Num hofpitales effent? num peregrinorum, pauperum & pupillorum curam fubirent, propriis, honeftifque ad hoc comparatis ædificiis, tum competenti fupellectile adjecta? Quod inter extrema quidem monafticæ vitæ opera minime ponitur: quoniam in hoc tot tamque ampli redditus funt piorum hominum liberaliter congefti. An poftremo ea omnia, quæ fanctimoniam commendarent, graviter fingulis fuis fungendo probe, tamquam coram Deo, officiis perfequerentur? nam ea eft Dei voluntas,

Ad hunc autem modum, monaftici ordinis patres compellati funt, quo quid religionis difciplina, verufque Dei cultus exigeret, in memoriam prolixius revocare, & manum juxta fynodi præfentis decretum, operi adhibere poffent.

Tandem, ne quid præteriretur, quod ad celebris fynodi abfolutam rationem pertineret, gratia reverendiffimi, metropolitanæ Treverenfis ecclefiæ, cæterorumque collegiornm, cum fuperioris, tum inferioris diœcefis, egregios nobilefque præpofitos, decanos, archidiaconos, aliofque prælatos, quorum omnium cura & exemplis publica falus continetur, benigniter atque gratiofe rogavit, & ut ipfi qui lucernæ effent in domo Dei, ita fefe compararent, ut virtutum veros & æternos radios fubditorum oculis inferre poffent: nam dubium nulli effe, fi quorum id maxime intereffet, tum ob generis fplendorem, tum propter ecclefiafticæ dignitatis eminentiam, fefe tales præftarent, quales haberi & effe cuperent, fore, ut inferiores hominum ordines, bonorum exemplis commoniti, ad virtutis pietatifque ftudium ardentioribus animis raperentur. Quare ante omnia bonis operibus, beneficentia, fobrietate, modeftia in fermone, converfatione, atque mutua caritate, divites atque locupletes fieri ftudeant, bonaque ftudia promoveant. Eæ nimirum divitiæ immortalitatis gloriam merentur, quando cæteræ quidem res, omnes occupationes atque ftudia, nihil quidquam folidæ beatitudinis merentur. Sed hæc reverendiffima illius gratia ad morum qualemcumque inftitutionem fatis effe putavit. Quod vero ad graviora incommoda evellenda maximopere requiritur, illud ordine quo fequitur propofitum fuit.

In primis reverendiffimus dominus nofter a fingulis certiorem fe fieri poftulavit de hæreticis ufpiam in tota fua diœcefi palam aut abftrufe verfantibus, vel in monafteriis five collegiis, aut agrorum vicis delitefcentibus. Deinde audire quoque a fingulis indicio facto poftulat, fi ufquam inveniantur, qui catholicam religionem, ejufque facros ritus oppugnant. Tum eadem obediendi religione, paternitati fuæ paftores infigniter illiteratos nominatim patefaciant, & illos qui ecclefiæ doctrinam adulterant, aut facramenta perperam adminiftrant, aut vitam pecuinam bonis odiofam ducant, manifeftent: fuppreffis minime prælatorum cujufcumque ordinis nominibus, qui aliqua hujufmodi nota fuerint confperfi.

In fumma, quia ecclefiam Dei gravem maculam rugamque habere non oportet, quam epifcopi vigilantia tollere poffet: ideo ufurarios, fimoniacos, aleatores, percuffores, vinolentos, injuriatores, ac contumeliofos, calumniatores, ad hæc ecclefiis cenfus denegantes, aut æditunm perniciofum agentes, calamitatem egentium floccipendentes, quive peregrinos de monafteriorum xenodochiorumque limine arcent, aut quoquo modo ecclefiafticam libertatem corrodunt & opprimunt, necnon alia, cujufcumque fint claffis, dedecora admittunt, eos omnes reverendiffimus fibi indicari nominarique petit, quo cujufque defectui idoneo auxilio pofthac mederi poffit.

Archipresbyteri vero, qui & decani rurales appellantur, cum ad fynodi conceffum admiffi fint, etiam & cum paftorum, & fuiipforum officii rationem reddere reverendiffimo domino noftro jubentur: quandoquidem ad eos pertinet, publicata fubditorum delicta corrigere, animarum curæ confulere, omnes pura verbi Dei doctrina pafcere, miferos atque calamitofos confolando fuftentare, ecclefiæ in omnibus bene præeffe, denique ipfos fana vivendi exempla verbo & opere exhibere: quod qui faciunt, eos duplici honore dignos apoftolus judicat. Nam turpiffimum Ethnicus effe cenfet, committere, quod doces alios non effe committendum. De iis igitur, tum etiam de aliis facerdote dignis curis, refpondere fuæ reverendiffimæ gratiæ debent, quo cognofcat illorum in adminiftrandis officiis integritatem. Eo fane nomine bonis ac lubenter pariturís gratiam & laudem referri: 1. Timoth. 5.

ANNO CHRISTI 1548.

A referti : malos vero & reprobos, cujuscumque conditionis fuerint, ignominia & pœna posthac ecclesiasticæ censuræ vigore affici imperabit.

Porro autem universis ordinibus, eo quo propositum est modo ad rogata responsurus, reverendus dominus Treverensis ipse præsedit, ac coram duobus notariis responsa accipientibus, omnium & singulorum quæstiones, accusationes, examinationes & dubia, magna diligentia & labore multo auscultavit, atque inquisivit nihilque prætereundum putavit, quod ad subditorum obedientiam, communem vitæ emendationem, & Dei honorem, & ecclesiarum usus spectare censeret. Itaque triduo molestis-
B sima omnino inquisitione jam absumpto, atque patribus cæterisque statibus, qui ex ordine fuerant, exploratis; cum omnes & singuli omnia sancta, pia, honesta ac laudabilia promitterent, atque ad communem patriæ tranquillitatem, quæ Dei & ejus filii Jesu Christi puro cultu, & vivendi integritate facile paratur, concordibus votis conspirassent, seque una jam voce Cæsareæ majestatis reformationi submisissent : tandem ad reverendissimum dominum tamquam ad unicum publicæ felicitatis patronum, omnes ora vultusque verterunt. Precabantur autem ut opem ferret, damna temporum perturbationibus incussa, & ecclesiastica privilegia, partim per vim potentiorum misere
C vexata, partim defensionis inopia etiam erepta, resarciat, atque in integrum sua amplitudine restituat. Etenim proditum esse sacris literis, neque id reverendissimam gratiam ejus ignorare, neminem suis militare facultatibus, & præce-
1. Co. 9. ptum esse, ut qui servirent altari, etiam de altari viverent : quod quidem peraugustum factum foret, si ecclesiæ libertas, si proventuum integritas conservetur incolumis. Postremo & illud patres orabant, ut illius reverendissima prudentia præcipuam curam expenderet, ut officiarios passim præficeret orthodoxæ fidei tenaces : nam illis vitiatis, apostatarum perniciosa dogmata, illorum dissimulatione gliscere. Postquam hæc patres & pio & sincero animo locuti essent,
D reverendissima ejus gratia, prout debuit, omnium in religionem affectus unice comprobavit. Deinde petitiones, quantum per ætatem liceret, ac divina gratia adspiraret, sibi in primis & semper curæ futuras promisit : neque dubitarent, quin reipublicæ suæ felicitati, cujus salutem divinitus commendatam sibi esse sciret, ita prospiceret, ut omnia illi adversantia impedimenta, incommoda atque offendicula, prout notariorum summa cura & fide, accedente omnium concessione, excepta essent, severioribus executionum telis, a reverendissima sua gratia confossa, excisa, penitusque sublata aliquando cognoscerent.

MANDATUM

CONTRA CONCUBINARIOS.

Joannes Dei gratia sanctæ Treveris ecclesiæ archiepiscopus, sacri Romani imperii per Galliam & regnum Arelatense archicancellarius ac princeps elector, universis & singulis cathedralis nostræ, & collegiatarum parochialiumque ecclesiarum, abbatibus, prioribus, præpositis, decanis, tum ruralibus, tum divinorum rectoribus, curatis, & non curatis, aliisque ecclesiasticis personis, civitatis & diœcesis nostræ Treverensis, quibuscumque conjunctim, aut sigillatim, qui synodo nostræ episcopali, de jure aut consuetudine interesse consueverunt & tenentur, salutem in domino sempiternam.

Persuasum habemus, exactis jam aliquot diebus omnium oculis reformandæ vitæ formam ecclesiasticis viris a Cæsarea majestate commendatam, atque a nobis publicatam, penitus perspectam esse. Neque quemquam e vobis existere arbitramur, quem ista tam salutaria, non eluendis tantum ecclesiæ nævis, sed atrocibus etiam atque perniciosis in religione contagionum ulceribus repurgandis, pharmaca diutius latere possint. Et cum non pauca, neque eadem contemnenda animorum vitia, atque morum pestes, in ecclesiastico corpore grassari cernantur, quæ properam atque citam sanationem deposcunt, idcirco auxiliatricem manum diutius differre non licet, sed quod lædit canonico ense exscindendum est, ne pars sincera trahatur. Quare cum animum advertimus, & causam quærimus, cur plerique ecclesiæ ministri, & verbi Dei dispensatores, cæterique de altari viventes hac nostra tempestate non modo contemnantur a plebe, verum etiam in odio jam diu ante fuerint, nullam aliam evidentiorem rationem reperire potuimus, quam vitam eorumdem, a connubiali indulgentia nihil distantem. Quæ sane culpa, ut in primis divinarum rerum tractationi plurimum officit, ita etiam ecclesiæ Dei, illiusque servis contemptum odiumque haud mediocre parit. Quod quidem vitium ubi cognovimus in nostra diœcesi passim temporum licentia, officialiumque incuria, ut zizaniam agrorum neglectu succrevisse, falcem sacrorum canonum, constitutionemque veterum patrum, tum ipsius quoque Cæsaris reformationem, ac synodi nostræque auctoritatis censuram, ne posthac amplius crescat, adhibendam esse censuimus : atque illud quidem hoc eodem mandato factum esse volumus, quamquam deinceps sæpius facturi sumus, præsertim cum intelligamus, nihil æque dedecere hominem divinis rebus militantem, quam ea quæ carnis sunt sectari. Quare etiam nunc vobis edicimus, quotquot hanc, tum ecclesiæ, tum vobis ipsis ignominiosam notam contraxistis, qui quidem sacris initiati estis, mandamus, atque præcipimus, nullo ecclesiastici ordinis gradu aut statu excepto, ut infra novem dies vos ab omni concubinatu, imo concubinatus, atque incontinentiæ suspicione omnino abdicetis, procul de domibus ac parochiis vestris ejusmodi offendiculi sexa, visis his præsentibus literis, exterminantes; neque posthac unquam deprehendamini cum suspectis, aut parum continentibus, aut ætate petulcis commercium habere. Erunt autem ii novem
E dies, in singulas triades peremptoria atque canonica admonitione vobis indulti, quo sit movendi extrudendique spatium. Quod si quispiam vestrum, vel quicumque illi sint, interea loci a se non segregaverit probrosam consecratis ejusmodi consuetudinem, sed pertinaciter tamquam ad sacrum pergant adhærescere, illi se sciant ab officio pariter & beneficio, secundum dictæ reformationis tenorem, suspensionis sententia, quam hisce in literis in illos ferimus, submovendos : fœminæ autem, hujusmodi concubinatus infamia conspurcatæ, nisi domibus cesserint, & consueta suspectaque libidinum diver-

soria fugerint, sed deprehensæ fuerint iisdem A in locis, ubi incontinentiæ ludum exercuerunt, a collegiorum, locorumque illorum decanis auctoritate nostra excommunicentur, ac publice pronuntientur. Ad hæc iisdem prælatis ac decanis severe etiam mandamus, ut ad proxime a nobis indictam synodum, rebelles, pervicacesque, ac nostro huic mandato morem gerere ultra novem dies procrastinantes, nobis nominatim proferant, quo possimus, juxta canonicas sanctiones, aut beneficiorum privatione, aut alio genere pœnæ, aut juxta reformationis imperialis regulam, ad integriorem, Deo vulgoque minus odiosam, vitam, obstinatos adigere, ut nimirum offensionum causæ a domo Dei quamlongissime facessant. In fidem B præmissorum præsentes literas sigilli nostri impressione communiri jussimus. Datum ex oppido nostro Witlich, die trigesimo mensis Octobris, anno millesimo quingentesimo quadragesimo octavo.

Executionis commissio.

Verum quia consultationum edictorumque finem, executione, qua tamquam falce flagitiorum atque incommodorum noxia seges amputatur, metimur: ideo reverendissima ejus gratia, hac synodo feliciter completa, quod ad reipublicæ usum, & religionis celerem restaurationem plurimum valet, maturare animum induxit. C Quo igitur illius successus ad opus statim accomodatus, boni eventus specimen, sanctiorisque imaginem vitæ præberet, postulavit idoneos juxta & graves de illorum qui convenerant, numero viros commissarios sibi dari, qui religionis offendicula, pacisque impedimenta, & alias dissensionum acerbitates, juxta decreta ac synodi placita, vigili atque stricta cura omnium nomine persequantur. Hanc reverendissimi postulationem, tum aliarum rerum corrigendarum commissionem, reverendi patres, ne plus operæ sumendum esset, & jam redeundi ad suos expectationem diutius fallerent, ad amplitudinis ejus arbitrium atque prudentiam cum humili submissione D transtulerunt.

De libertatis ecclesiasticæ violatoribus.

Et cum sint, qui potentia freti, ecclesiæ jura invadunt, aut ipsius cleri privilegia perturbant, bonaque, conficta & falsa juris specie occupant, quorum nefaria studia, oppressorum impotentia & formidine, una cum nominibus reticentur: ut hanc ergo tam sacrilegam violentiam, qua hoc genus luporum grassatur, reverendissimi principis gratia, acerba animadversione reprimat, singularem commissariorum ad istiusmodi hominum inquisitionem decernent: cui sine metu inter visitandum op- E primentium nomina designabuntur, atque ita demum a sua amplitudine cogniti, ecclesiæ censuris, canonico & Cæsaris decreto damnati atque puniti, a sacrilego aucupio repulsi conquiescant.

Præterea, quando Cæsareæ majestatis reformatio liberam in ecclesiasticos excessus accusationem laicis, & vicissim in illorum crimina in synodali consessu clero permittit: ideo illius reverendissimæ gratiæ visum est, quod ad eum articulum attinet, in sequenti synodo provinciali, una cum patribus pro rei exigentia tractare: ubi etiam tum de sacramentorum constanti administratione, deque similibus ecclesiæ utilitatibus, juxta Cæsareæ reformationis præscriptum, si non majori, saltem pari diligentia, per Dei adjutorium habebitur ratio.

Rebus igitur ad hunc modum, Spiritu Dei duce, per decem dies gestis & pertractatis, synodi patres, una cum reverendissimo domino Treverensi, observata gravibus viris digna modestia, a templo matri Virgini sacro, ad majoris ecclesiæ chorum ordine processerunt, ibique actis per suffraganeum omnibus gratiis, synodum provincialem ad diem Lunæ, post dominicam Misericordia domini, proxime venturum, reverendissimo jubente suffraganeus indixit.

Recitatum quoque est eodem loco & clara voce, postquam a patribus esset receptum, synodi decretum, in calce hic adjectum: quo audito, sacra synodus est soluta.

Decretum.

Quandoquidem, honorabiles viri patres, & fratres dilectissimi non ignoratis, quibus de causis per aliquot dies hic ad vos continue descenderit reverendissimus Treverensis dominus, & quo studio quantaque pietate in hac celeberrima synodo vobiscum, Spiritu sancto cooperante, de rebus ad animarum salutem & communem pacem necessariis, sedulo tractarit: itaque & vestro consilio, atque omnium qui hactenus interfuerunt favore, jam sua reverendissima gratia, eo deductam esse exhaustorum in hoc consessu laborum rationem putat, ut nihil dubitari possit, quin ad restauranda religionis mœnia, ad sincerum Dei cultum erigendum, ad effuganda obscœna hæreseon monstra, pulcerrima firmaque fundamenta jacta sint. Quæ quidem multo felicius in proxime indicta synodo perficientur, & ad emendationem Treverensis diœcesis perducentur: quod fiet, si pro se quisque hujus sanctæ synodi decreta, & Cæsareæ majestatis edicta, opere & vita præstiterit. Id enim reverendissimus Treverensis dominus archiepiscopus, hicque sanctus patrum senatus, communi auctoritate omnibus faciendum, juxta præsentis decreti vigorem & pœnarum edicto expressarum censuram statuit. In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus sancti. Amen.

Actum in publico synodi concilio Treveri, anno domini MDXLVIII. mense & die ut supra.

CON-

ANNO CHRISTI 1549.

CONCILIUM COLONIENSE II.

Auctoritate Adolphi Archiepiscopi Coloniensis pro reformanda ecclesia indictum anno MDXLIX. tempore Pauli papæ III.

DECRETA CONCILII PROVINCIALIS COLONIENSIS,

sub reverendissimo in Christo patre & domino Adolpho, sanctæ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopo, sacri Romani imperii per Italiam archicancellario, principe electore, VVestphaliæ & Angariæ duce, legatoque nato, celebrati in quadragesima anni MDXLIX.

A *Carolus quintus, divina fovente clementia Romanorum imperator semper Augustus, ac rex Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. comes Habspurgiæ, Flandriæ, Tirolis, &c. universis & singulis principibus ecclesiasticis & sæcularibus, archiepiscopis, episcopis, prælatis, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militibus, militaribus præfectis, potestatibus, vicedominis, castellanis, magistratibus, consulibus, judicibus, officialibus, advocatis, procuratoribus, civibus, communitatibus, &* B *omnibus aliis nostris & imperii sacri & ditionum nostrarum hereditariarum in provincia archiepiscopatus Coloniensis comprehensarum, subditis, & in ecclesiasticis rebus ejusdem provinciæ episcoporum, & prælatorum jurisdictioni subjectis, cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, status, gradus, ordinis & conditionis existant, gratiam nostram & omne bonum.*

VENERABILES & illustres electores, principes & consanguinei nostri carissimi, generosi nobiles, honorabiles, devoti & fideles C dilecti, cum venerabilis Adolphus archiepiscopus Coloniensis, sacri Romani imperii per Italiam archicancellarius, princeps elector, & consanguineus noster carissimus, & ejus comprovinciales episcopi, in executionem formulæ reformationis, in nuperrimis comitiis apud civitatem nostram imperialem Augustam Vindelicorum habitis, eidem archiepiscopo & aliis episcopis, & statibus ecclesiasticis per nos propositæ, & ab ipsis probatæ, & quantum in eis esset, receptæ, ut monitis nostris ea de causa factis parerent, & eidem reformationi commodæ viæ præsternerentur, per quas ad meliorem D vivendi rationem transitus fieret, in concilio provinciali apud Coloniam Agrippinam habito, canones quosdam synodales, tum ad efficacem & in dies surgentem, ac permansuram reformationis executionem, tum ad mores pravos extirpandos: potissimum vero manifestos abusus in clero & populo coercendos, & seductores, qui corrumpendis simplicibus hominibus student, e grege propulsandos ediderint, & nobis obtulerint, auctoritate nostra, quatenus expedire videretur, muniendos, & in exercutionem mittendos. Nos vero eosdem canones primariis nostris consiliariis, & aliis rerum theo- E logicarum peritis, ad id specialiter per nos deputatis, propositos, & per eos diligenter revisos & examinatos, eorumque relatione nobis facta, cum illos prædictæ formulæ reformationis conformes invenerimus: Proinde ipsos canones synodales, ratos & gratos habentes, & quo ad opus est, & per nos fieri potest ac debet, approbantes, & decreto nostro corroborantes, imperiali auctoritate nostra, & qua alias fungimur, vobis omnibus & singulis, serio & sub pœna gravis indignationis nostræ, & aliis pœnis nostro arbitrio imponendis, hujus edicti nostri vigore præcipimus & mandamus, ut ea omnia provincialis hujus concilii Coloniensis decreta, in omnibus suis punctis, clausulis, articulis, sententiis, & verborum expressionibus eo modo, quo illa quemlibet vestrum concernunt, rite, sancte, inviolabiliter, citra ullam fraudem & tergiversationem observetis, impleatis, & exequamini. Vosque, principes & magistratus civiles, in refrenandis & coercendis juxta eadem decreta rebellibus, perversis & refractariis, sive illi ecclesiastici, sive laici sint, ecclesiarum episcopis & prælatis, ubi ab illis requisiti fueritis, omnem legitimum favorem, auxilium, opem præbeatis, & per ministros & officiarios vestros atque alios, in quos vobis imperium competit, præberi jubeatis & curetis. At nullus omnino vestrum, cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, gradus, ordinis & conditionis sit, aut quocumque munere aut jurisdictione fungatur, memoratos episcopos & prælatos in eorum munere, jurisdictione, officio, secundum canones & leges, ad ipsorum functionem pertinentes, quovis modo impediat aut turbet, neque id ab aliis fieri jubeat, nec permittat. Præterea quicumque vestrum ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum locorum advocati, præfecti & protectores fuerint, ac prælatos, ecclesias & loca pia eorumque bona in fidem, tutelam, & protectionem suam, sive commissione divinorum principum, & prædecessorum nostrorum in sacro imperio, sive nostra, aut alio quovis jure receperint, eadem præfectura, tutela, seu protectione neutiquam abutantur, neque ipsos prælatos, ecclesias, monasteria & loca pia, contra formam & naturam protectionis usurpent, opprimant, gravent. Quin potius illos & illa in suis privilegiis, jurisdictionibus, & rebus conservent & tueantur, & tam ii, quam vos alii omnes supradicti, contra præmissa facere seu attentare, neque præsumatis, neque ab aliis fieri aut attentari sinatis, quovis quæsito colore seu prætextu: quatenus pœnas supradictas, & alias in formula memoratæ

ANNO CHRISTI 1549. tæ reformationis a nobis præpositæ, & decretis provincialis synodi Coloniensis contentas, præter eas quas alioqui canones, & leges in violatores personarum & rerum ecclesiasticarum decernunt, malueritis evitare. Hæc est enim nostra sententia & seria voluntas. Datum in oppido Bruxellensi ducatus nostri Brabantiæ, impressione sigilli nostri, quarto Nonas Julii, anno a nativitate domini supra sesquimillesimum quadragesimo nono, regnorum nostrorum, imperii vigesimonono, & aliorum omnium trigesimoquarto,

CAROLUS.

Ad mandatum Cæsareæ & catholicæ majestatis proprium.

Vid. Anton. Peren.

Obernburger subscripsi.

ADOLPHUS DEI GRATIA, SANCTÆ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopus, sacri Romani imperii per Italiam archicancellarius, princeps elector Westphaliæ, & Angariæ dux, legatusque natus, &c. Universis ad quos legatione pro domino fungimur, gratia, & pax a Deo, qui dives est in misericordia, & prope adest omnibus invocantibus eum in veritate.

QUi postquam nos, licet indignos, sanctæ Coloniensis ecclesiæ ac provinciæ, procellosa tempestate graviter jactatæ atque afflictæ gubernaculis admovit, huc continuo animum omneque studium nostrum sua inspiratione convertit, quo diœcesin illam ab hæreseon inundatione, quæ pravorum hominum studiis jam plus nimio invaluerant, repurgare, schismataque, quibus misere, atque adeo, ut in ea jam actum de fide catholica potuerit videri, discerpebatur, tollere, & oves nobis creditas in unum ovile Christo colligere, pro virili adniteremur. Eaque de causa in primis lupos, pro D boni pastoris officio, ab ovili dominico abigere, & omnis mali originem, concionatores sectarios, perniciosos illos hominum seductores, ditione nostra protinus, quamquam non sine difficultate, ejicere sategimus, substitutis catholicis & incorruptis verbi Dei concionatoribus in eorum locum. Qua ratione plurimum quidem profecimus. Etenim progressum hujus cancri hoc impetu sumus remorati, & catholicis aperuimus fenestram rursus respirandi. Non tamen hæ scopæ purgamentis istis sufficiebant penitus everrendis: jam enim hæreseos malum altius, quæ est ejus natura, fixerat radices, quam ut potuerit una falce semel demeti: ac hærebat in mentibus E ac penetralibus hominum, unde neque vi extrahi, neque persuasione suffodi, aut sensim ratione tamquam cauterio pungi atque curari se pateretur.

Durabant quoque abusus & mores corrupti, quibus ecclesiastici ordinis pars maxima dedita, infirmis erat offendiculo, & ut male de religione laici sentirent, causa: ut vere quadraret in eos quod in evangelio dominus adicit: *Væ vobis legisperitis, qui tulistis clavem scientiæ, & ipsi non introistis, & eos, qui introibant, prohibuistis.* Luc. 11.

Plurimum autem nobis erat fiduciæ in concilio Tridentino, quod feliciter inchoatum, ac sessionibus aliquot habitis, celebre jam factum, accessu omnium imperii ordinum, qui se reverenter ei summiserant, potentissimum ac saluberrimum fore credebatur, cujus progressu sperabamus nancisci opem & vires justas, quæ erroribus istis & vitiis radicitus extirpandis sufficerent, ejusque auctoritate, quæ apud omnes maxima est, sublatum iri, non in nostra modo diœcesi & provincia, verum etiam toto orbe Christiano, quidquid uspiam irrepsit malorum, & ecclesiam Christi pristinum suum nitorem, concordia atque unitate redintegrata, recuperaturam.

B Quæ spes cum inexpectata contentione inter patres de transferenda concilii sede suscitata, nobis pene eriperetur, atque in longum tempus extraheretur, non sine metu graviorum perturbationum in republica Christiana, en omnibus nobis, hoc est, ecclesiastici ordinis statibus, consternatis, atque in metu constitutis, adfuit ejus, qui conatibus religiosis & piis nunquam deest, Dei, a quo est omne bonum, consolatio. Enimvero misericordiarum pater Deus, qui nuper dedit fortissimo, invictissimo, felicissimoque religionis orthodoxæ propugnatori Carolo imperatori nostro de cœlo victoriam, ut hostium validissimorum vires & consilia, non tam viribus, quam consiliis meliotibus frangeret, & imperio C suo, non multo fuso sanguine, cogeret parere: cuique, quod mirandum magis est, dedit victoria parta modeste ac clementer uti, ut rebelles filios castigasse potius, more boni patris, quam bello petivisse videatur: ejus nunc animum impulit, ut ad catholicæ fidei, paternarumque traditionum restitutionem omnia consilia, omniaque studia sua converteret. Hinc, quod vix quisquam mortalium sperasset futurum, egit cum eis, ut protestatione, fœderibusque & contentionibus positis, duobus tantum articulis ad concilii definitionem rejectis, doctrinam catholicam, traditiones & ceremonias, concionatorum bona parte, unde pendere solebant, reclamante, receperint. Quos cum Deo & ecclesiæ, quantum in se erit imperator piissimus lucrifecisset, atque in plenioris unionis ac concordiæ spem adduxisset: necesse erat, ut firmioris illius ac solidæ spei offendicula quoque tollerentur. Victoria Caroli V. in Saxonia 1547.

Quamobrem animum appulit & ad cleri corruptos mores reformandos, quo benefactis suis obmutescere faceret, ut apostolus Petrus ait, imprudentium hominum ignorantiam, & qui carpere clerum tamquam malefactores solebant, conspectis bonis eorum operibus glorificent Deum in die visitationis. Deditque negotium quibusdam theologis piis, eruditis, & Deum timentibus, qui formulam quampiam, ad quam reformatio cleri videretur instituenda, juxta sacræ scripturæ normam, antiquos patrum canones, & rectæ rationis judicium, conciperent. Hanc Cæsar acceptam tradidit universis ecclesiastici ordinis statibus diligenter expendendam, qui annotarent, dicerentque quid qua ratione repudiandum sibi putarent, quidque recipiendum. Multis igitur consultationibus ac deliberationibus privatim & communiter habitis, quibusdam in formula expunctis, aliis mutatis vel additis, tandem communi consensu eam probarunt, Cæsareæque majestati, ut se reformarent, instanti, polliciti sunt, se ipsos, suosque subditos ad illam velle componere ac reformare, salva summi pontificis auctoritate, quæ ut eis in articu- 1. Petr. 2.

ANNO CHRISTI 1549.

ticulis quibusdam accederet, necessarium arbitrabantur: id quod in præfatione, quam Cæsarea majestas fomulæ huic præfixit, clarius est videre.

Nos itaque considerantes nostri muneris etiam alias esse, ut vigilemus super gregem nostrum, ut infirmum consolidemus, ægrotum sanemus, confractum alligemus abjectum reducamus, & perditas oves quæramus, nisi velimus æternæ maledictionis illud, *Væ*, quod apud Ezechielem (Ezech. 34.) dominus pastoribus malis & negligentibus comminatur, certissimo judicio incurrere, tam præclaram rerum bene & sancte agendarum occasionem, nequaquam duximus negligendam.

Proinde ad diœcesin & provinciam nostram reversi, primo omnium indiximus clero nostro synodum diœcesanam, quam & ad eum modum, quem reformationis formula præscribit, propitio Deo celebravimus, in qua publicatam & ab universis imperii statibus ecclesiasticis comprobatam, receptamque reformationem, clero nostro injunximus servandam. Transmisimus quoque eam ad reverendos comprovinciales episcopos, nostros suffraganeos & fratres, similiter in eorum diœcesibus publicandam, & clero injungendam: quod ipsos sedulo curasse, ex gestis & statutis synodorum, quas ipsi quoque celebrarunt, nobis oblatis, & legatorum eorum fida relatione cognovimus.

Verum negotium istud majus erat, quam ut pateretur se unico impulsu moveri, & morbus inveteratus levi medicamini non cedit: unde hac ratione vix quidquam aliud promotum est, quam ut sciret quisque, quod alioqui nemo ignorabat, quomodo sibi vivendum esset pie ac canonice. Contigit enim fere mortalibus, quod poeta quidam ait: Video meliora, proboque; Deteriora sequor. Unde est illa apostoli Pauli confessio de lege mentis & membrorum (Rom. 7.). Etenim cum legi Dei condelectemur secundum interiorem hominem, & eam bonam ac sanctam esse confiteamur, est tamen in nobis torpor quidam membrorum, spiritui ac menti repugnans, ut non perficiamus quæ volumus.

Proinde non erat nobis hic quiescendum, quasi jam satisfecerimus: sed ulterius de modo erat cogitandum, quo ad efficacem reformationis executionem possemus pertingere. Siquidem inutilis est, quantumvis bona, ecclesiastici ordinis instituta reformatio, quam nemo exequatur: quemadmodum & lex bona, contra quam liceat cuilibet impune peccare, jacet inutilis. Multi sunt antiquorum patrum canones saluberrimi; at quæ est illorum utilitas, quos pauci norunt, pauciores servant? Quamobrem vestigiis majorum nostrorum insistentes, qui in rebus magnis cogere solebant comprovincialium episcoporum conventus, reverendis comprovincialibus episcopis, confratribus nostris, totique clero nostro, indiximus concilium provinciale in quo de rebus ad efficacem & durabilem reformationis executionem constituendam pertinentibus ac necessariis, communibus consiliis tractaretur ac statueretur. Qui cum ipsi ad constitutum undecimum Martii diem, concilii locum, ob adversam valetudinem, adire non potuissent, misere summmæ auctoritatis in clero suo, & præstantis eruditionis legatos, qui eorum loco & nomine concilio interessent, & de rebus tractandis nobiscum agerent, tractarent, ac consulerent in commune.

ANNO CHRISTI 1549.

Multis itaque deliberationibus ac consultationibus cum capitulo nostro & legatis illis, ac clero nostro, a jam dicta undecima Martii die, ad sextam usque Aprilis, quotidie habitis, tandem apparuit, propterea quod rigor antiquorum canonum statim revocari in usum absque motu graviori hac tempestate non possit, ad media quædam, sacris tamen canonibus consentanea, quibus clerus & populus ad pleniorem reformationem sensim perduceretur, esse confugiendum: visaque nobis sunt plurimum momenti ad durabilem & efficacem reformationis executionem comparandam allatura media sex, nempe:

(Quo & quanto synodus ista provincialis tempore celebrata & absoluta fuerit.)

1. Instaurationem studiorum, potissimum sacrorum.
2. Examen ordinandorum, ad ministeria vel prælaturas instituendorum.
3. Officiorum seu munerum susceptorum sedulam perfunctionem.
4. Visitationem archiepiscopalem, episcopalem, archidiaconalem, & eorum quibus hoc incumbit.
5. Synodorum frequentem celebrationem.
6. Jurisdictionis ecclesiasticæ jam propemodum collapsæ, & abusu depravatæ, restitutionem.

De medio primo.

Primum quidem instaurationem studiorum, quoad ea quæ reformatio & ecclesiæ necessitas exigit, nemo præstiterit melius, quam scripturarum sacrarum, canonum & munerum ecclesiasticorum peritus. Sive enim regere ecclesias, & docere populum, sive hæreticos convincere, & scripturarum aperire mysteria, sive sacramenta conficere, eaque administrare, sive examinare ex ordine ecclesiæ ministros, sive visitare diœceses, aut synodos celebrare, vel judicia ecclesiastica exercere oporteat, scientia opus est: alioqui, ut inquit in evangelio Christus: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadent.* (Matth. 15.) Quo etiam modo Isaias indoctos ecclesiæ prælatos, cæcos & mutos appellat. *Speculatores ejus*, inquit, *cæci, nescierunt universi, canes muti, non valentes latrare.* (Isa. 56.) *Non valentes*, inquit, etiamsi cupiant, *latrare*, hoc est, officia sua exequi, & subdit: (Ibidem.) *Videntes vana, dormientes, & amantes somnia sua: Canes impudentissimi nescierunt saturitatem, ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam: propterea omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam, a summo usque ad novissimum, dicentes: Venite, sumamus vinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras, & multo amplius.* Quibus verbis propheta significat, non postremam vitiorum in populo Dei causam esse ignorantiam pastorum.

Etiam magna religionis orthodoxæ jactura Christianæque reipublicæ irrecuperabili fraude, experti per hanc tot hæreseon & seditionum tempestatem sumus, quantam ecclesiæ Christi perniciem afferat prælatorum & cleri ignorantia, quibus scripturas divinas negligentibus, sutores, textores, calcearii, & id genus opifices, nemine prohibente, quidlibet impune pro evangelio docentes, irrepsere, & mira audacia etiam munera ecclesiastica invasere: unde teterrima hæreseon monstra suppullularunt, & sacra profanis, superis infera miscuerunt & confuderunt.

Nec hoc modo, quin etiam studiorum sacrorum neglectus in causa est, cur tam innumeræ, eædem-

ANNO CHRISTI 1549.

eædemque locupletes ecclesiæ per Germaniam A ministris idoneis ac possessoribus careant, etiam nunc cum restituuntur; neque enim desunt bene mereri de ecclesiis cupientes, sed potentes desunt & idonei, nempe literarum periti, qui ecclesiasticis muneribus perfungi queant, earumque hoc nomine possidere bona. Neque enim ad ecclesiarum munera & bona prosiliunt catholici, sicut hæretici, aut bonorum ecclesiasticorum occupatores sacrilegi.

Percipitur autem scientia, ad ecclesiæ ædificationem necessaria, in scholis potissimum theologorum, quas constat esse propria quædam seminaria ministrorum & prælatorum ecclesiæ. Quibus *Act. 2.* florentibus, floret ecclesia doctoribus & ministris: neglectis & contemptis, ecclesia quoque B ministris idoneis destituitur. Neque enim ut olim in die pentecostes repentino Spiritus sancti afflatu, aut velut fungi calore solis exciti, prodeunt nobis passim theologi subito, sed exercitiis longis, ejusdem tamen Spiritus unctione, formantur in scholis.

Quibus rationibus (cum stabilem reformationis executionem meditaremur) permoti, nostrarum esse partium putavimus, ut scholas theologicas apud universitates, collegia & monasteria magna cura, cum primis concilii hujus auctoritate, instauraremus: nec has modo, verum etiam ludos triviales & pædagogia, unde non parum malorum per hanc tempestatem in ecclesiam defluxit, repurgaremus. Quapropter ha- C bita cum capitulo nostro, & reverendorum comprovincialium episcoporum legatis, ac synodalibus hujus concilii patribus, matura deliberatione, consentientibus & adstipulantibus eis omnibus, de studiorum instauratione statuimus & ordinavimus in modum sequentem.

QUOD AD INSTITUENDAM juventutem non sint admittendi, nisi de fide, moribus, & institutione sua prius examinati.

I.

PERCEPIMUS sectarios quosdam concionatores, a nuperrimis comitiis, cathedris, D quas invaserant, deturbatos, incertisque sedibus vagantes nunc magisteriis inhiare scholarum, & operam suam instituendæ juventuti passim venditare, ut quibus non datur amplius grassari publice, & venena sua e cathedra spargere, teneræ ea juventuti instillent, quo cuniculis talibus ecclesiam Christi suffodiant, quippe quod e juventute, qui olim regant ecclesias, & gubernationi admoveantur rerum publicarum, videntur fore potissimum ii, qui nunc dant operam literis. Quibus corruptis durabit hoc malum multo tempore, atque in multos transfundetur, ut verendum sit, ne si admittantur qualescumque in ludis literariis præceptores, gravem inde atque E indelebilem accipiat respublica Christiana corruptionem. Idcirco nos, quibus non minor adhibenda est cura, ne instituant illi male juventutem in triviis, quam ne populum e suggestis corrumpant, communi omnium consensu statuimus & ordinavimus, neminem præceptioni trivialium studiorum admittendum esse, nisi qui sit de fide & religione sua, de vita item & moribus, probe examinatus, & constiterit, ubinam gentium & apud quos sit ipse institutus. Neque enim parvi retulerit, a catholico an a schismatico sit institutus, qui juventutem doctorus est. Pertinebit autem examen præcipue ad ordinarium, qui ordinet per diœcesin viros idoneos, quibus hoc negotii committat. Nec abs re fuerit, si examinentur quoque in civitatibus a prælatis & rectoribus ecclesiarum, qui scholæ præsunt: ruri autem a pastoribus & decanis ruralibus idoneis & eruditis. Visitatores vero de facto examine inquirant: & si contra hanc formam sint aliqui admissi, rejiciantur, præcipimusque & mandamus magistratibus, ædilibus & provisoribus, qui scholas suis impensis exexerunt, ne propterea examen hujusmodi quovis modo impediant, alioqui censura ecclesiastica & aliis remediis opportunis coercendis.

Quæ artes in triviis, & quid in gymnasiis studiorum seu universitatibus doceri debeat.

II.

Passim ludimagistri ingenia juventutis, quæ primis literarum rudimentis & artibus minoribus expolienda susceperant, depravant, præpostera docendi ratione quidlibet, ad eruditionis suæ ostentationem, quibuslibet promittentes: & cum encyclopædiam quamdam omnium disciplinarum, velut in summa comprehensam invenibus polliceantur, non absque aliorum professorum elevatione, nihil tradunt absolutum atque perfectum. Qua re ingeniis eorum imponunt, qui tali accepto prægustu, continuo se abunde omnia tenere confidunt, studiaque graviora fastidiunt, & nunquam perveniunt ad frugem maturam: ex quibus officinis prodeunt nobis imperiti medici, hominum temerarii interemptores, & jurisperiti omnia perturbantes, novarumque religionum auctores gloriosi theologastri, qui magna stoliditate non verentur velut e tripode Apollinis, de dogmatibus ecclesiasticis & religionis veritate pronuntiare atque statuere, cum solidi nihil fere de eis sint assecuti. Interest autem ecclesiæ, quomodo sacerdos, quem populus velut ducem sequitur, & a cujus ore, ut in Malachia dicitur, *Malach. 2.* legem Dei requirit, sit institutus. Siquidem quantum ex ecclesiarum rectoribus, bene ac gratis divinis literis imbutis, boni, tantum a non recte institutis mali solet ecclesiæ plerumque evenire. Quemadmodum & in republica de medicis & jurisperitis res habet. Ea de causa triviis modum esse dandum censuimus, intra quem se contineant: statuimusque, ut in trivialibus non nisi grammatica, poetica, rhetorica, dialectica, arithmetica, & quæ hujus generis sunt triviales & liberales artes: Dominicis vero & festis diebus, literalis evangeliorum & epistolarum, hymnorum, psalmorum, parabolarum Salomonis, & ejuscemodi sacrorum librorum expositio, pro ætatis illius & ingenii captu tradatur. Quamquam dialectice etiam requirit usum disputandi, quali exercentur studiosi in gymnasiis, sine quo ars ipsa otiosa est. Poterunt & linguarum rudimenta in trivialibus doceri. Ceterum exacta atque absoluta artium & linguarum cognitio ratioque & reliqua philosophia, physica item & ars medica, jurisprudentia, & theologia seu scriptura sacra, non nisi in probatis academiis, & catholicis universalium studiorum scholis expectentur, doceantur, ac tradantur: nisi quod theologia etiam in monasteriis opulentioribus & collegiis canonicorum juxta reformationis formulam debeat doceri.

Quos

ANNO CHRISTI 1549.

Quos auctores juventuti prælegere, & quos vitare oporteat.

III.

Intereſt quoque reipublicæ Chriſtianæ, quales auctores juventuti, impietatis juxta ac pietatis capaci, prælegantur, ut rectiſſime reformationis formula monuerit, ne libri obſcœni, ſuſpecti, aut contagioſi, eorum qui perfidiæ ſuæ virus, religioniſque & pietatis odium teneræ juventuti ſuis ſcriptis inſtillant, ſed tantum caſti, pii, & religioni orthodoxæ conſentientes auctores prælegantur: quod judicium cum non ſit penes omnes, ſtatuimus nullum auctorem in trivialibus ludis prælegendum, qui non ſit a decano artium vicinæ & catholicæ univerſitatis examinatus, & ad prælegendum juventuti admiſſus. Aut ſi procul diſtent ludi ab univerſitatibus catholicis, examen & admiſſio pertinebit ad vicinæ civitatis præſtantis eruditionis prælatum, aut alium aliquem doctum virum, cui epiſcopus illius diœceſeos hoc muneris delegaverit. Quod vero bonis & receptis auctoribus repudiatis, quidam gloriæ aucupandæ ſtudio, nova quotidie grammatica comminiſcuntur, & adoleſcentium ingenia ſuis figmentis confunduntur; omnino prohibendum & vetandum cenſemus. Maxime vero omnium ſub anathemate interdicimus & prohibemus lectionem eorum librorum in triviis qui ad ſeducendam in pravas opiniones juventutem, aliud agentem & quærentem ſcripti videntur. Quales ſunt quorumdam grammaticæ, dialecticæ & rhetoricæ inſtitutiones, in quibus exempla fere e pravis adverſariorum dogmatis petuntur, quo juventus incauta hæreſum & ſectarum dogmata ſimul cum artibus imbiberet. Quales item quædam familiarium colloquiorum formulæ, in odium monaſtici inſtituti, & ceremoniarum eccleſiaſticarum contemptum, compoſitæ atque effictæ, quarum præcipua vis eſt, animos juvenum corrumpere, & jam a teneris eos ab hujuſmodi pietatis exercitiis, ac vitæ monaſticæ inſtitutis alienare. Dabimus idcirco viros aliquot pios & doctos, qui ferant judicium ſuum de auctoribus, quos juventuti potiſſimum prælegere conveniat, eoſque comprovincialibus epiſcopis ſignificabimus, quo in inſtituenda recte juventute eadem per univerſam provinciam ſervetur.

Qui libri parochis & concionatoribus ſint vitandi & fugiendi.

IV.

Compertum nobis eſt ſimplices & indoctos parochos, quibus non eſt datum pura ab impuris diſcernere, obvios quoſque de negotiis religionis tractantes libros emere, & eos potiſſimum, qui ſpecioſis titulis venditantur, quales ſunt conciones adverſariorum, & commentarii eorum in ſacras ſcripturas. Quamvis autem quidam eorum ſpeciem pietatis alicubi præ ſe ferre videantur, habent tamen, quotquot ſunt latens ſub melle venenum, unde incauti & ſe contaminant ipſos, & auditores quoque. Idcirco paterna ſolicitudine pro grege noſtro ſoliciti, ne pabulum mortis pro vitæ pabulo ei porrigatur, præcipimus omnibus fidelibus, quorum animæ curæ noſtræ a Deo commiſſæ ſunt, potiſſimum verbi Dei tractatoribus, ſub anathemate, quod alias incurrant, ut ſibi caveant, non modo ab his quæ ex officina venerunt Lutheri, Buceri, Calvini, Oecolampadii, Bullingeri, Franciſci Lamperti, & Philippi Melanchthonis, quos conſtat omnia ſua ſcripta ad decipiendum & ſeducendum homines a vera fide edidiſſe: fugiant etiam Corvinum, Capitonem, Brentium, Pomeranum, Pellicanum, Muſculum, Sarcerium, & Chriſtophorum Hegendorphinum, Oſiandrum, Spangenbergium, Oldendorpium, Hermannum Bonnum, Hedionem, & ejus in eccleſiaſticam hiſtoriam peſtilentiſſima ſupplementa, chronicon Sebaſtiani Franck, & quidquid ejus eſt farinæ, donec pleniori catalogo libros contagioſos per hanc tempeſtatem editos eis indicaverimus.

Anteſignanorum aliquot ex hodiernis ſeductoribus catalogus.

De ſtudioſis canonicis mittendis ad ſtudia univerſitatum ſumptibus collegiorum.

V.

Ne quod in formula reformationis juxta ſanctorum patrum decreta ſalubriter inſtitutum eſt vitio vel collegiorum vel adoleſcentum canonicorum evaneſcat, decernimus & ſtatuimus, ut dent collegia uni, duobus, vel tribus, ut multus vel exiguus fuerit perſonarum numerus in collegio, bonæ ſpei ac ſtudioſis adoleſcentibus, non minus quam triennii tempus, quo poſſint in ſtudio potiſſimum theologico verſari: in quo ſi laudis aliquid obtineant, tempus eis prorogetur, atque interim percipiant integros præbendæ ſuæ fructus, quotidianis diſtributionibus exceptis, aut ſaltem quantum ad victum & libros neceſſarios ſufficiat: niſi de competenti ſubſidio ſit olim per capitula ſtudioſis proviſum: dum tamen certis teſtimoniis ſingulis annis ad collegia mittendis conſtet, nec perverſis moribus eos deditos, nec ſtudia vana, quæ ad eccleſiæ ædificationem non conferant, ſectari: committendum enim non eſt, ut cultui divino dedicata ſtipendia, in hujuſcemodi canonicos dyſcolos erogentur. Debent tamen curare, ut ipſis abſentibus, alii eorum in divinis ſuppleant vices.

De cautione quam dare debeant mittendi ad univerſitates.

VI.

Cum formula reformationis exigat, ut juniores in gymnaſiis alantur impenſis collegiorum, ad hoc, quo collegia claris & doctis viris ornentur; ut huic menti ſatisfiat, & collegia non fraudentur expectatione ſua, ſtatuimus, & communi conſenſu decernimus, ut canonici, nondum in majoribus ordinibus conſtituti, poſcentes hoc nomine aut fructus integros, aut decreta ſubſidia, a collegiis, quæ pro more habent, ut de fructibus participent etiam in minoribus conſtituti ordinibus, prius dent cautionem ſufficientem, ſe non velle ordinem & inſtitutum eccleſiaſticum deſerere, aut ſi mutato propoſito forſan reſiliant, tum ſe velle & debere fructus perceptaque ſubſidia collegio illi integraliter ſolvere ac reſtituere.

Col-

Collegia in universitate aliqua sita, quo suos studiosos mittere debeant.

VII.

Ceterum in locis ubi universitas catholica est, juxta primariam institutionem reformata & probata, non videtur causa digna esse, collegia magnis sumptibus gravandi, & mittendi studiosos foras ad universitatem exteram. Proinde statuimus, ut tales dent operam litteris bonis in ipsa universitate ubi ad mores & studia ipsorum potest haberi respectus; nisi decanus & collegium causam habeant, cur censeant eos ad exteras universitates mittendos. Quod si qui fugientes disciplinam, velint omnino non ad eam, quæ eis a suo decano & capitulo designatur, sed ad aliam, quæ ipsimet videbitur, universitatem proficisci, non tenebitur collegium illis dare subsidium decretum. Ne vero canonici, vicarii & chorisocii cleri nostri Coloniensis vigiliis defunctorum, quas mane hora septima persolvere consueverunt, a frequentatione lectionum præcipuarum impediantur, volumus, ut posthac vigiliæ tempore pomeridiano ad horam circiter secundam incipiantur, ut ante preces vespertinas compleantur.

Qui gaudere possint universitatum privilegiis.

VIII.

Ad prohibendum gravem abusum, quo se quidam ad universitates, non studii, sed privilegiorum gratia, conferunt, statuimus & mandamus, sicut ante nos in synodo Leodiensi statutum est, ut nulli, nisi ad studia literarum idonei, & illarum præcipue gratia, se ad universitatem conferentes, in membra seu supposita, atque ad usum privilegiorum hujusmodi universitatis recipiantur, aut suorum beneficiorum fructibus eo prætextu gaudeant: nec recepti ipsis privilegiis & beneficiorum fructibus uti sinantur, nisi quamdiu causa studii permanserint, & spes sit, quod ex studio suo fructum uberiorem in ecclesia Dei sint parituri. Qui vero desides & otiosi comperti fuerint, ab eorumdem privilegiorum usu & fructuum perceptione repellantur.

De theologo qui doceat, in collegiis alendo.

IX.

Quo vero & reliqui sive canonici sive vicarii, capellani, sive chorisocii, cantores quoque, seu choraules collegiorum, quæ extra universitates, aut in universitatibus, procul a scholis sita sunt, habeant etiam occasionem in sacris discendi & proficiendi; decernimus & statuimus, ut ejusce modi collegia singula, aut si vicina sint invicem duo aut plura, simul alant theologum aliquem docentem, vel binos, qui hanc operam inter se partiantur, concessione fructuum unius præbendæ, auctoritate apostolica in hunc usum supprimendæ: aut si illa non sufficiat, unione beneficiorum vel vicariarum, quæ nullam vel non adeo necessariam functionem requirunt, judicio visitatorum episcopalium decernenda & conficienda: sic tamen, ut fructus præbendæ vel stipendiii dividantur secundum numerum lectionum: ut quando non legit, detrahatur illi etiam de fructibus portio destinata. Quod si inter ipsosmet fratres inveniatur, qui hoc docendi munus velit & possit obire, huic par est, ut distributiones quotidianæ, præter justum stipendium, a choro absenti pridie quam legat, & eo die quo legit, concedantur.

De instaurandis lectionibus theologicis in universitate Coloniensi.

X.

Ut Cæsareæ majestis voluntatis sanctissimæ de reformandis universitatibus, juxta modum in
B formula præscriptum, satisfiat, & ratio sit, quare collegia in Colonia non teneantur suos canonicos mittere ad exteras universitates, & eis absentibus, aut integros præbendæ suæ fructus, aut quantum in victum & libros sufficiat, suppeditare, danda est collegiis illis opera, ut lectiones, potissimum sacræ theologiæ, in ipsa universitate vigeant, & canonici illi, qui habent præbendas, sibi ex indulto apostolico cum onere legendi collatas, suo muneri juxta tenorem bullæ summi Pontificis, unde præbendas illas conferendi auctoritas manavit, satisfaciant. Quam ob rem monemus & hortamur eos, qui de præbendis gratiæ primæ gaudent, ut aut legant ipsi in sua facultate, aut si legitimo impedi-
C mento teneantur, conducant alios idoneos magistros, qui vices eorum in docendo suppleant. Qui si monitionibus nostris paternis auscultare noluerint, cum nostra (ad quos pertinet bonum publicum promovere) intersit, lectiones apostolicæ sedis beneficio universitati debitas persolvi, censuimus totius concilii nomine requirendos universitatis rectorem & provisores, ut munere suo perfungantur, & eos quibus de præbendis seu beneficiis providerunt, requirant ad legendum & satisfaciendum oneri præbendæ annexo, & juxta apostolici privilegii tenorem, contra non parentes procedant: alioqui negligentiam eorum deferendam ad summum pontificem, & petendam provisionem, qua huic casui pro-
D videatur.

DE ALTERO MEDIO, AD consequendam reformationis executionem necessario, quod est examen ordinandorum.

I.

DEinde visum nobis fuit, ad stabilem & duraturam ecclesiastici ordinis reformationem comparandam, necessarium esse, ut initiandi sacris ordinibus rite examinentur. Hi vero, qui ad prælaturas & regimen animarum assumuntur, novo, eidemque rigidiori examini submit-
E tantur, propterea quod mortales omnes sequi suum genium quotidie experiamur, & asinum manere asinum, etiamsi exuviis leonis induatur: atque ita evenire, ut cum vitiis dediti homines assumuntur ad dignitates & prælaturas, vertant dignitates & curas non quo oportet, sed vel ad avaritiam implendam, vel in ventrem saginandum, aut ad fastum & pompam: quidam etiam ut in luxu & deliciis vivant. Quibus profecto rebus fit, ut plane in diversum abeant officia & munera divinæ jussionis, nec ferre ulla sit animarum & rerum ecclesiasticarum cura vera, sed imagines tantum & apparatus: nec seria bene institutæ reformatio-

mationis executio, sed major in dies morum & A doctrinæ corruptela. Quamobrem in primis statuimus, & ordinamus, ne quis ad sacrorum ordinem perceptionem admittatur, nisi diligenter examinatus de fide quam teneat, de affectu quo ducatur ad petendos ordines, de scientia quæ sufficiat ad ordinis, quem petit, ministeria explenda, de moribus ordinem decentibus, & ætate legitima.

Ad quos pertineat examen.

II.

Quoniam vero difficile erat, ubi sunt magnæ ecclesiæ & multi ordinati, episcopos, ad quos B examinatio proprie pertinet, hoc negotii per se obire, olim ea cura in quibusdam diœcesibus in scholasticos cathedralium ecclesiarum, in aliis vero in prælatos alios relegata est, quibus jam examinandi jus est quæsitum, & majora quam ceteris canonicis stipendia ab ecclesia decreta: verum quales nunc sunt plerique scholastici, & illi penes quos est examinandi potestas, jura quidem sua tuentur, nec tamen docent juventutem, nec examinant officiumque & curas alias aliis, non multo melioribus, examinatoribus interdum delegant: quo fit, ut alio in alium hanc curam transferente, aut nullæ, aut perfunctoriæ & admodum frigidæ fiant ordinandorum examinationes. Quem defectum supplere cupientes, & C examen ad sua principia, hoc est, ad episcopos revocare, quibus ex lege divina incumbit, nemini cito manus imponere, matura deliberatione præhabita, declaramus, episcopos non debere hujuscemodi examinationibus (quando non ignorant eas perfunctorie factas] statim acquiescere, & inquisitionis specie, quam ex reliquiis antiqui moris retinent, in altari cum rogant utrum sint digni, justi & sancti, putare se satisfecisse, atque ita inutiles & indignos homines nonnumquam etiam sceleratos, ab aliis forte (quos ea cura non admodum tangit) dignos judicatos, sacris illis ordinibus contra conscientiam propriam insignire. Eaque de causa requirimus provinciæ nostræ episcopos in do- D mino, ut vel ipsimet huic suo muneri satisfaciant, vel curam illam imponant viris piis, doctis & de ecclesiæ profectu solicitis, quorum diligentia sit eis explorata, nisi certissimo experimento cognoverint Scholasticum, vel eum ad quem hoc pertinet, diligentiam talem, cui merito fidant, adhibuisse.

De licentiatoriis ad suscipiendos ordines extra diœcesin.

III.

Statuimus, ut nemini posthac (ubi digna & justa causa non est] dentur licentiatoria ordines E extra suam diœcesin recipiendi, nisi prius sit juxta modum præscriptum, in sua diœcesi examinatus. Ad hoc enim comperimus quosdam licentiatoria petere, ut examen subterfugiant.

De proclamatione ante majores ordines facienda.

IV.

Quoniam non oportet sacros ordines quasi furtim surripere, statuimus & ordinamus, ut quemadmodum injungendi matrimonio trina proclamatione populo denuntiantur, ita majoribus ordinibus initiandi trina proclamatione denuntientur in ecclesia parochiæ, quam inhabitant, ad percipienda impedimenta, si qua sunt, quæ debeat parochus episcopo aut officialibus ejus significare; ubi tamen proclamatio talis commode fieri potest, nec verisimilis sit metus, ne malevoli homines clericos innoxios a majorum ordinum susceptione deterreant.

De tempore quando debeant ordinandi dare nomina sua, & examinari.

V.

Mandamus, ut volentes ad subdiaconatus vel diaconatus ordinem promoveri, præsententur, & dent intitulatoribus nomina sua feria quarta diem ordinationis præcedente, ac eodem & sequenti die examinentur, hora quam eis constituent examinatores. Promovendi vero ad sacerdotii gradum, dent nomina sua feria quinta ante diem ordinationis: quibus similiter statuetur hora, cum simul ob multitudinem examinari non possint. Afferant vero promovendi omnes secum testimonia non modo suorum parochorum, verum etiam præceptorum aut proborum virorum, apud quos majorem vitæ partem transegerunt, per examinatores discutienda, unde possit episcopo, utrum irreprehensibiles sint constare.

De examine instituendorum ad dignitates, curas animarum, aut alia officia.

VI.

Porro quo plus negotiorum incumbit eis, qui ad prælaturas, dignitates & curas animarum vocantur, hoc magis interest ecclesiæ & Christi fidelium, ut tales singulari examine, majorique diligentia, quam reliqui explorentur, utrum sufficiant ad præstanda munera illa ad quæ vocantur. Præcipue vero episcoporum interest, quales habeant in excolendo agro dominico cooperarios. Hinc statuimus & ordinamus, ut nemo electus confirmetur, nemoque præsentatus ad dignitatem, vel animarum curam instituatur, priusquam sit a suo episcopo aut archidiacono episcopi, aut hac in parte vicario, aliisve sacrarum literarum, canonum, & traditionum ecclesiasticarum peritis viris, quos episcopus aut archidiaconus ad hoc designabit, examinatus & comprobatus idoneus, possitque & velit muneri, ad quod vocatus est, pro virili satisfacere, & formulam reformationis qua parte eum concernit exequi. Quod si quis archidiaconorum, vel jus instituendi habentium, contra hanc constitutionem præsumpserit aliquem non ita examinatum investire, ipse quidem pro judicio episcopi, per certum tempus ab officii sui executione, & fructuum perceptione, suspendetur: institutus vero eousque, donec episcopo comprobabitur qualificatus & idoneus. Neque tamen per examen episcopale derogatum volumus juri examinandi, si quod alii prælati habent.

De examine eorum qui per resignationes aut permutationes ad beneficia contendunt.

VII.

Ad hæc statuimus & ordinamus, ut in permutatio-

ANNO CHRISTI 1549.

tationibus & resignationibus beneficiorum, eadem cura adhibeatur examinandi eum, in cujus favorem permutatio vel resignatio concepta est. Et præsertim diligens fiat inquisitio, etiam per diserta juramenta, num permutatio sit ad contegendum simoniæ vitium fraudulenter excogitata ac simulata: quod si vel examinis tempore, vel in posterum compertum fiat: pactionem illicitam & jure non probatam intercessisse, uterque permutantium pro simoniaca fraude puniatur.

De formulis ad examinationem aptis.

VIII.

Quoniam diversi ordines, officiorumque & dignitatum gradus diversi, alias, atque alias requirunt in hominibus conditiones, & ratio præterea habenda est eorum religiosorum, qui perpetuo delitescere quærunt in suis monasteriis, & ad nullas animarum curas evocari, sed tantum cupiunt chori officiis in suis monasteriis adhiberi, sacrificiumque pro ecclesia in missis offerre, & monasticæ vitæ indulgere, visum fuit præsenti concilio expedire, ut extarent formulæ, ad quas examinarentur ordinandi, secundum diversos suscipiendorum ordinum gradus, & instituendi & confirmandi secundum conditiones munerum & officiorum quibus adsciscuntur. Petentibus suffraganeorum nostrorum comprovincialium episcoporum legatis, negotium tales formulas congerendi dabimus eruditis aliquot viris, qui non modo in literis sint exercitati, verum etiam cognitionem ecclesiasticorum officiorum teneant, & conscribant in genere, quod communicetur eis omnibus pro locorum & ecclesiarum diversitate, in species aptas deducendum.

De institutis pleno jure a prælatis & aliis ecclesiasticis.

IX.

Cum bonorum omnium testimonio magnus & perniciosus sit abusus, quod archiepiscopi, episcopi, præpositi, abbates, prælati, & quibus in clero est potestas conferendi beneficia ecclesiastica pleno jure, conferunt ecclesias parochiales absolute & simpliciter quibuslibet, interdum indignis & ineptis, hominibus inexploratis, nullo præcedente examine: &, quod intolerabilius est, nonnunquam spuriis, nothis, pueris, aut servis indignis, censuimus hanc rem totius concilii nomine ad summum pontificem deferendam petendamque sedis illius provisionem & declarationem, irritantem tales collationes, quas vocant pleno jure, nisi præcedat examen episcopale, seu eorum, quos episcopi ad hoc dabunt, & ut potestatem faciat episcopis, ut quos non constaret a sua sanctitate, vel alias rite examinatos, non teneantur, quavis licet auctoritate nitentes, ad possessiones præfaturarum vel sacerdotiorum curam animarum habentium admittere, nisi examine diligenter excussos atque probatos. Similiter, ne quemquam in ordine, ab alio quam suo proprio antistite, surreptitie & nullo prævio examine, susceptos, teneantur ad ecclesiasticas functiones admittere, sed ab ordinis suscepti executione suspendere, donec exhibitis suæ promotionis literis per examen debitum, & juxta reformationis formulam factum, fuerit repertus idoneus.

De sæcularibus usurpantibus sibi potestatem pleno jure conferendi beneficia.

X.

De sæcularibus vero, habentibus jus præsentandi aliquem ad beneficium ecclesiasticum, sive curatum, sive a cura liberum, qui contra regulas canonicas annituntur pleno jure conferre, absque institutione canonica; aut præsentatum via facti intrudere, decernimus cum toto concilio tales conatus irritos ac nullos esse: & si qui tale quiddam facere tentaverint, hos ipsos facto jure præsentandi pro illa vice privatos esse; illum vero, qui beneficium tali titulo recipit, aut se ei intromittit, nihil per hoc juris acquirere, & procul ab illius occupatione removeri debere, & per ordinarium in ejus locum subrogari alium: quin & jura decernunt utrumque, & intrudentem, & recipientem, anathemate feriendum esse.

De jure patronatus, c. Præterea.

DE OFFICIORUM PERFUNCTIONE, medio tertio, ad comparandam executionem reformationis necessario.

I.

NON prodest ad ecclesiæ ædificationem, prælatos & pastores, curam animarum habentes, fuisse diligenter examinatos, probatos, & legitima manuum impositione institutos, atque admissos, nisi præstent etiam officium, ad quod sunt vocati, & cujus gratia stipendia ab ecclesia percipiunt; idcirco pro consequenda reformationis executione, curandum esse censuimus, ut ecclesiarum prælati & pastores suo munere strenue perfungantur. Quod nisi fiat, jacent omnia quæ reformatio exigit.

Quibus possint archidiaconi munus suum committere.

II.

Jam quod passim tam indoctos & inutiles sacerdotes videmus ecclesiarum regimini præfectos, unde & mores boni corrumpuntur, & omnis disciplina populi labascit, quodque tam turpiter in concubinatu, perpetua ebrietate, & aliis infamibus vitiis, unde & populus scandalizatur, quidam vivunt: episcoporum negligentiæ, & archidiaconis illis, qui quæstum avarum ex officiorum seu munerum suorum locatione faciunt, & malunt homines de salute æterna periclitari, quam se lucro turpi ac temporali non ditari, acceptum ferendum esse fatentur omnes, quibus dolet animas hominum, quos sanguine suo Christus mercatus est, non pluris æstimari, & cleri infamia populum scandalizari. Cui accusationi & justæ querelæ mederi cupientes, sancimus & statuimus, ut episcopi, archidiaconi, & omnes, qui functionem munerum suorum per se, seu per ministros aut commissarios seu collectores, solent obire, vices suas non committant hominibus levibus, vitiosis, aut conjugatis, sed tantum ecclesiasticis, gravibus, & probatæ opinionis viris.

Non

Non licere prælatis officia sua pro pecunia pacta alicui committere.

III.

Similiter ad tollendum gravem & scandalosum abusum, quo quidam pecuniis oblatis comparant sibi a prælatis commissiones & officia, non salutem animarum, sed pecuniam uberiorem ex officiis quærentes, statuimus & mandamus, ne quis prælatus, cujuscumque sit dignitatis, suam jurisdictionem & munera ulli commissario seu collectori, licet ecclesiastico, plus offerenti, pro pecunia, aut pro certo annuo censu, committat vel vendat, sub pœna excommunicationis, quam emens seu pecuniam paciscens ipso facto incurrat; vendens vero, præter pœnas canonicas, amittat etiam actionem, pecuniam pactam exigendi: decernentes contractum hujusmodi illicitum, a jure damnatum, ac nullum esse, & haberi debere.

Quod non liceat relinquere peccata pro pecuniis impunita.

IV.

Magno populi Christiani scandalo quidam, ad quos pertinet vitiorum correctio, relinquunt peccata ob pecunias & munera impunita, non perpendentes pudendum esse crimen, crimina non coercere; nec quidquam esse, quod atrocius episcopos & prælatos coram Deo accuset, quam hujus rei neglectus. Idcirco deliberatione cum concilio habita, mandamus & sancimus, ne episcopi, archidiaconi, vel alii jurisdictionem habentes, aut eorum officiales, seu commissarii, vitiorum correctiones dissimulent, permittentes cuiquam pecuniæ munerum vel necessitudinis cujuscumque gratia in eis hærere: sed delicta præterita castigent, pœnitentia salutari pro delicti gravitate imposita: nec pœnitentiæ loco pecuniam emungant, nisi ubi permittunt jura aut canones: seu ubi pro transgressione mandati vel inhibitionis certa mulcta (cujus habuerit transgressor cognitionem, & tamen contempserit) decreta sit. Verum mulcta ex permissione jurium aut canonum proveniens, secundum illorum præscriptum convertatur. Ceterum ubi ejuscemodi castigationibus non proficitur, & tanta sit delicti gravitas, poterit etiam censuris & pœnis canonicis castigari; nimirum suspensionis ab officio, excommunicationis, & privationis beneficiorum ecclesiasticorum.

De pœnis c. Licet de offic. ordin. c. Irrefragabili. §. Provideant. De sent. ex comm. lib. 6. c. Vener. §. Denique.

Ut muneri suo collegiorum præpositi satisfaciant.

V.

Querela est collegiorum, præpositos quosdam, ad quos præstito juramento pertineat jura & statuta ecclesiarum tueri, atque defendere, nihil agere minus, sed percipere tantum amplos fructus; ceterum ecclesias, quarum causa illos percipiunt, relinquere indefensas: immemores jurisjurandi, & ejus quod beneficium propter officium datur. Hinc decernimus & statuimus, ut si istiusmodi præpositi a suis collegiis, ad bonorum, privilegiorum, jurium & statutorum defensionem, expensis capitulorum,

A necessitatis tempore, vel imminente discrimine, requisiti, muneri suo satisfacere neglexerint, & inde collegium seu ecclesia illa damnum accipiat, pœnam incidant, pro damni accepti magnitudine & præpositi negligentia, ab episcopo seu superioribus taxandam & moderandam.

Quod non liceat decanis a suis collegiis abesse.

VI.

Videmus decanis absentibus, vel officio suo segniter perfungentibus, levissimorum quorumque canonicorum & vicariorum insolentiam prævalere fere adversus meliores, pietatem & zeB lum bonorum haberi ludibrio, officia negligi divina, neque rite neque ab omnibus persolvi; cantum præcipitari, vitæ & morum honestatem periclitari, disciplinam prorsus nullam esse; breviter, licere pravis quibusque quidquid libeat. Præcipimus idcirco & mandamus, ut decani apud suas ecclesias personaliter resideant, & officio suo per seipsos strenue perfungantur, excessusque subditorum, quoties opus erit, castigent, sub pœna privationis fructuum decanalium, pro rata temporis, quo absque causa rationabili moniti non resederint, fabricæ, aut pauperibus applicandorum, ubi alias non est pœna digna contra non residentes decreta, nisi forte necessitatis causa contigerit eos abesse: quo C casu, capitulari alicui, qui suscepti officii rationem reddere possit, quemque inferiores revereantur, vices suas committant, nisi talem absentis vicarium peculiaria collegiorum statuta designent.

Quod abbatissæ nobilium virginum, quas canonissas appellant, debeant apud sua collegia residere.

VII.

Idem statuimus de abbatissis collegiorum nobilium virginum canonissarum, quas tanto magis oportet collegiis suis adesse, & perpetuo D residere, quanto virgines illæ majori custodia sunt dignæ. Quibus præterea mandamus, ut diligenter observent, num omnes in dormitorio communi nocte decumbant, & in habitu ipsas decente incedant, ac horas canonicas rite persolvant, ceteraque, quæ reformationis Cæsareanæ formula, & probatæ earum constitutiones exigunt, diligenter observent, sub pœna suspensionis a perceptione fructuum, in fabricam ecclesiæ applicandorum, donec pareant.

Illas vero abbatissas, quæ duobus collegiis contra decreta sanctorum patrum præpositæ sunt, & duorum in se recipiunt curam, cum vix viri regendo sufficiant, censendas decerniE mus juxta decretum, de restringenda pluralitate beneficiorum, inferius paulo subjectum. Atque ut canonissæ secundum formulam aliquam, ipsorum statuti convenientem, possint in vitæ & morum honestate reformari, conscribi quædam in eam rem jussimus, quæ visitatoribus nostris trademus exequenda. Communicabimus quoque ea reverendis confratribus nostris comprovincialibus episcopis, quo & ipsi in suis diœcesibus, secundum locorum & personarum rationem, (quantum fieri potest) reformationis unitatem ac conformitatem introducant.

Ut abbates a monaſteriis ſuis non diſcedant. A

VIII.

Mandamus quoque & præcipimus, ut abbates quorumlibet monaſteriorum; non niſi intra monaſteriorum ſepta, cum fratribus habitent, nec moram longam extra ea trahant.

De reſtringenda plurimorum beneficiorum curam animarum habentium coacervatione.

IX.

Cupientes ex animo, quantum in nobis eſt, prohibere ac tollere odioſum illud & inſatiabile (quod & patrum canones deteſtantur) ſtudium coacervandi multa beneficia, curam animarum habentia, unde populus fidelis graviter ſcandalizatur, & optimorum quorumque animi a clero alienantur, ſpoliantur eccleſiæ debitis miniſteriis, ceſſatio inducitur cultus divini: fundatores, quorum ſacroſancta & inviolabilis debebat haberi ſuprema voluntas, ſpe & expectatione ſua fraudantur: meliores, quibus beneficium aliquod eccleſiæ certæ debetur, quique miniſtrare in eo cupiant & poſſint, non abſque injuria & offenſione Dei excluduntur, & ad ſtudia profana impelluntur, ubi eccleſiæ poterant eſſe ornamento; donec Cæſarea majeſtas proviſionem meliorem adverſus licentiam hanc a ſummo pontifice impetret: id quod ab eccleſiaſticis imperii ſtatibus rogatus, ſe recepit a ſanctitate ejus eniti atque efflagitare velle, ſtatuimus, & communi maturaque deliberatione cum concilio præhabita, quod juſtiſſimum eſt, & ad eccleſiæ ædificationem pertinet, ſancimus ut beneficiatus quiſque, ſi beneficia habet a curis libera, aut unum curatum, aliud ſimplex, ſatisfaciat officio cujus gratia beneficium accipit, ſecundum fundatorum intentionem, ſacros canones, & patrum decreta: & ab eccleſia ubi beneficium negligit non participet. Etenim divini juris eſt, ut qui ſervit altari de altari vivat: nec bono jure is qui non ſervit altari vivit de altari; ſicut ſtipendium non debetur niſi militanti. Si vero curatum habet beneficium, apud eccleſiam, ubi beneficium habet, reſideat, & officio ſatisfaciat, alioqui nihil percepturus: pertinebitque ad epiſcopum, ſeu eos quibus hoc juris competit, ut de præbendæ ſeu beneficii fructibus ad eccleſiæ illius utilitatem diſponant: niſi beneficiatus ille eccleſiæ Dei utilius aliquod ſervitium interim impendat. Quod ſi quis juxta caput, De multa, De præbend. qualificatus jam impetravit a ſede apoſtolica facultatem plura quam unum beneficium retinendi, mandamus, ut hanc epiſcopo ſuo, aut ejus viſitatoribus ſecundum diſpoſitionem. cap. Ordinarii, de offic. ordin. in 6. præſentet atque exhibeat. Quæ ſi appareat ſufficiens, curet epiſcopus ut beneficia debitis obſequiis non fraudentur. Alioquin beneficiatus uno, quod maluerit, retento, reliqua libere reſignet, aut dimittat viris idoneis, perſonaliter reſidere volentibus, abſque præjudicio tamen præſentantium, eligentium, & collatorum conferenda. Si vero diſpenſatum ſit cum indigno, ſummo illud pontifici curet epiſcopus ſignificare, ut digniori de beneficio illo provideatur per eos, quibus alias competit jus eligendi, conferendi, vel præſentandi.

[Margin: 1. Cor. 9.]

De competentia juſta rectoribus eccleſiarum ſive perpetuis ſive temporalibus aſſignanda.

X.

Ubi collegia vel monaſteria, vel habentes dignitates, habent eccleſias parochiales incorporatas, cum decimis, juribus & cenſibus, quas committere ſoleant paſtoribus, vel perpetuis vicariis, cum aſſignatione portionis fructuum regendas, ſi portio talis ſit acciſa, nec ſufficiat, ut honeſte ac decenter ex ea vivatur, ne cauſa ſit cur animæ negligantur, aut deſeratur officium, vel ad curas ſordidas paſtor ille pro victu comparando, adigatur, mandamus & decernimus, ut juſta portio ſecundum reformationem ei de decimis collegii vel monaſterii bonis aſſignetur, ſive per epiſcopum loci, ſive per ejus viſitatores. Similiter ubi temporales rectores ad regendas eccleſias conducuntur, decernimus, ut iis juſtum & dignum ſtipendium detur, pro locorum & perſonarum conditione ab epiſcopo moderandum, quod decentem eis & honeſtum victum atque veſtitum ſuppeditet.

[Margin: De præb. cap. Extirpandæ & cap. Expoſuiſti. Et cap. I. eodem tit. in 6.]

Ne cogantur eccleſiarum rectores opera ſervilia ſubire.

XI.

Omnino autem vetamus, ne ulla collegia, monaſteria, vel habentes dignitates, locent eccleſiarum ſuarum regimen cum agris, vineis, ſilvis, pratis, & juribus, rectori plus offerenti ſub annua penſione: tales enim coloni verius quam paſtores ſervilibus & ſordidis negotiis ſe dedere, & majorem temporalium, quam ſpiritualium bonorum ſolicitudinem habere, dignamque animarum curam negligere ſolent. Poſſunt tamen colonis ſæcularibus eccleſiarum prædia ſub annuo cenſu locari, emolumentaque pro utilitate eccleſiarum commutari vel vendi: quin etiam non vetamus, quin collegia & monaſteria poſſint eccleſiæ rectori bonorum ad ipſam eccleſiam pertinentium adminiſtrationem plenam committere, pro moderato cenſu, quem de prædiis pendat: ſic tamen, ut ei ſuperſit honeſtus & ſufficiens victus ac veſtitus: nec ad ſupremum cenſum adigatur, ut ſolent licitantes a plus offerentibus, pro quo corradendo cogatur ſe ſordidis & ſervilibus operibus mancipare, ac ruſticus fieri, ut vix aut ægre ei ſuperſit unde nuditatem ſuam veſtiat, & vitam miſeram ſuſtentet: quales multos magno eccleſiaſtici ordinis dedecore in pagis videmus ſacerdotes.

De vicariorum, ſeu capellanorum, in eccleſiis collegiatis officiis.

XII.

Ad poſtremum ſtatuimus & ordinamus, ut eccleſiarum collegiatarum vicarii, quos aliqui vocant capellanos aut chориſocios, nomini ſuo reſpondeant: nec tempore divinorum, aliis pſallentibus, ipſi extra chorum ſpatientur, deſideant, confabulentur, aut aliud quid agant in eccleſia, in populi ſcandalum; ſed canonicis in perſolvendis horis canonicis & divinis ſint adjumento; & onera ſpecialia, ad quæ vel ex fundatione, vel antiqua conſuetudine, aut eccleſiarum ſtatutis obligantur, devote & diligenter perſolvant,

ſub

ANNO CHRISTI 1549. sub pœna suspensionis, non a distributionibus A tantummodo quotidianis, verum etiam a vicariarum suarum fructibus, donec negligentiam juxta decani & capituli judicium emendent.

DE QUARTO MEDIO REFORMANDI ecclesiam per visitationem.

I.

NOn alias sane melius, quam in visitatione, deprehenduntur, corriguntur & eradicantur errores & vitia, quæ visitatoribus dormientibus seminantur, crescunt, & securum robur acquirunt. Sic in evangelio dicitur: *Cum dormiret homines venit inimicus homo, & superseminavit zizania,* morum nimirum & doctrinæ corruptelam. Dormiunt prælati, qui non visitant: soli vigilant, & servant custodias noctis super gregem suum, qui mala quæ metuuntur visitatione præcidunt. Et quoniam semper oportet eos in sibi commissas oves habere oculos intentos, speculatores appellantur: *Speculatorem,* inquit propheta, *dedi te domui Israel.* Nec aliud est episcopus etiam ex nomine, quam speculator. Hinc etiam apostolus: *Attendite vobis & universo gregi, in quo posuit vos Spiritus sanctus episcopos. Et universo,* inquit, *gregi,* quod visitationem requirit, ut episcopus nemini desit. Quale exemplum dedit ipse de se apostolus, non semper prædicans, sed visitans etiam suos, C quos ad Christum converterat, ut exploraret utrum servarent doctrinas & traditiones apostolorum & seniorum. Sic habito concilio Hierosolymitano, in quo apostoli & seniores statuerant, quonam pacto lex vetus sepeliri deberet, ait ad Barnabam Paulus: *Revertentes visitemus fratres per universas civitates, quomodo se habeant.* Qualium visitationum frequens mentio est in Actis apostolorum. Capite vigesimo commemorat episcopis Asiaticis labores suos, ac tandem contestatur eos in hæc verba: *Quapropter contestor vos hodierna die, quod mundus sum a sanguine omnium: non enim subterfugi quo minus annuntiarem vobis omne consilium Dei.* Qua sane contestatione pronuntiat reos sanguinis D omnium pereuntium animarum episcopos illos qui oves suas non requirunt. Visitatione igitur opus est, cum archidiaconali, tum episcopali, atque archiepiscopali, & eorum quibus hoc muneris incumbit, ad extirpandos errores ac vitia & mores bonos plantandos, eosque in usu & vigore suo retinendos. Hactenus autem (quod negare non possumus) alto somno dormierunt episcopi, de archidiaconorum visitatione securi, qui speciem quamdam visitationis retinuerunt, sed deformem, & pravorum officialium seu visitatorum quæstu vitiosam ac reprehensibilem. Nunquam profecto, quod nunc fero querimur, tot hæreses, & sectæ, moresque corrupti, eo usque invaluissent, nec jaceret adeo E disciplina ecclesiastica neglecta, si recte visitatum ab episcopis & archidiaconis, & iis quibus hoc muneris incumbit, fuisset. Quapropter archidiaconis quidem totius concilii auctoritate mandamus & præcipimus, ut, abusu correcto, visitationem instituant ad formulam reformationis, nec quemquam sinant in vitiis, pecuniæ vel munerum causa, hærere, juxta superiores nostras constitutiones, sub pœna quam episcopi vel superiores dignam judicaverint. Episcopos autem requirimus, ut frequentius per hoc triennium visitent suas diœceses, cum ad ex-

Matth. 13.
Ezech. 3.
Act. 20.
Act. 15.

tinguendas hæresum & schismatum reliquias, tum vero ut archidiaconales & inferiores visitatores observent, atque in ordinem redigant. Nam nisi hoc fiat, verendum est inferiores visitatores suum morem retenturos. ANNO CHRISTI 1549.

De notario in visitatione adhibendo.

II.

Statuimus ad hæc, ut visitatoribus adhibeatur notarius, qui sit sacerdos, aut saltem clericus non conjugatus.

De visitatione exemptorum, & non exemptorum. B

III.

Cautum est in reformationis formula, ut a visitatione episcopali nulla ecclesia esset libera seu exempta; propterea, ut opinamur, quod exempti multi ab institutis suis late deflexerunt, & populum graviter irreligiosa vitæ conversatione & moribus corruptis scandalizent: induceretur autem ecclesiæ turpis facies, plurimaque in populo scandala nascerentur, si visitatis ac reformatis non exemptis, exempti, quos oportebat esse potius reformatos, hæreant perpetuo in eodem luto. Verum cum in hoc negotio deesset episcopis summi pontificis auctoritas, Cæsarea majestas recepit se velle cum summo pontifice agere, ut operi huic tam sancto sanctitas ejus se accommodaret. Quod ipsum utrum jam factum sit, necne, nondum ad nos pervenit. Idcirco statuimus interea, donec de hoc reddamur certiores, ut episcopus quisque visitet omnes sibi subjectos non exemptos, licet sint per archidiaconos aut alios prælatos visitati. Exemptis vero, ne quid in se patiantur episcopi desiderari eorum, quæ Cæsarea majestas serio requirit, suum visitandi studium atque operam offerant, hoc periculoso præsertim tempore. Et nihilo minus præsenti concilio statuente, requirimus, & a reverendis coepiscopis nostris suffraganeis in eorum diœcesibus requirendos censemus, omnes exemptorum prælatos & visitatores, ut munus suum strenue exequantur, reformentque subditos suos, juxta reformationis Cæsareanæ (quam sibi comparare quisque teneatur) formulam, & Cæsareæ majestatis mentem. Qua in re si fuerint negligentes, & non cum effectu reformationem exequantur, tum episcoporum erit, ut negligentiam hanc aut summo pontifici, aut Cæsareæ majestati, significent, quo prospiciatur eis de remedio opportuno.

De visitatione hospitalium etiam exemptorum.

IV.

Cum reipublicæ, sed præcipue episcoporum intersit, ut visitentur ac restituantur hospitalia, quippe quod episcopi sint & esse debeant patres pauperum & infirmorum, nec ferendum eis sit, ut eleemosynæ debitæ eis subtrahantur, statuimus hospitalia omnia esse diligenter & magna cura visitanda, impetrandumque ordinariis a summo pontifice, Cæsareæ majestatis intercessione, privilegium visitandi & reformandi etiam exemptorum hospitalia, salvo tamen in aliis exemptionis jure.

ANNO CHRISTI 1549.

De auctoritate, qua oportet visitatores episcopales praditos esse.

V.

Erit quoque visitatoribus episcopalibus opus flagello euangelico, & ecclesiastica coercendi potestate, ut vendentes & ementes, scorta, nequitias, imposturas, omnemque turpitudinem ex ecclesia ejicere valeant. Proinde decernimus, ut episcopi & praelati, mittentes aliquo, ubi ipsi fuerint negotiis aliis occupati, suos visitatores, instruant eos, etiam auctoritate ac potestate sufficienti, rebelles ac criminosos per censuras ecclesiasticas coercendi, & vitia, ut B magna vel parva fuerint, castigandi.

De formulis inquirendi in visitationibus.

VI.

Quamquam nulla certa inquirendi regula ob rerum omnium instabilitatem, & diversos casus, qui subinde accidunt, visitatoribus potest praescribi, expedit tamen extare formulas, ad quas pro diversa locorum, ordinum, & ecclesiarum conditione, aliter atque aliter inquisitionem suam illi instituant, & quibus submonitorii loco uti possint. Quae si non inveniantur editae, quo visitatores hoc onere levemus, C dabimus piis & eruditis aliquot viris negotium, tales formulas, etiam suffraganeis nostris episcopis communicandas, colligendi ac scribendi.

De sumptuum & procurationum in visitatione exigendarum moderatione.

VII.

Semper mansit extra controversiam, eos qui visitantur debere suis visitatoribus sumptus omnes, dicente apostolo: *Quis plantat vineam, & de fructibus ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte ejus non manducat?* Si nos D spiritualia vobis seminavimus, magnum est, si carnalia vestra metamus? Sed quoniam frigescente caritate, populus non ut olim benigne & liberaliter succurrit ecclesiarum necessitatibus, & gravibus insuper exactionibus ecclesiae per hanc tempestatem atteruntur: ne visitatio superveniens fiat onus importabile, & offensionem demus, ut apostolus loquitur, euangelio; requirimus reverendos comprovinciales episcopos nostros suffraganeos, ut quando non per se, sed per commissarios visitabunt, non sinant visitandos supremis evectionum ac procurationum juribus gravari, neque enim debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis: praecipimusque & mandamus E universis & singulis nobis inferioribus visitatoribus, ne superfluum famulitium in comitatum assumant, & victualium sumptu mediocri pro sua decentia sint contenti. De parochis vero, ubi tenues sunt redditus, & paucus est populus, ordinamus, ut visitandi vocentur ad vicinum aliquem illius decanatus, seu regiunculae locum, & moderatum tantummodo subsidium conferant in sumptus communes. Ceterum si pauperis cujuspiam parochiae necessitas requirat visitationem personalem, cum hac visitatores agant benigne, & ad exemplum apo-

1. Cor. 9.

Ibidem.

A stoli Pauli, qui malebat manuum labore victum sibi & suis quaerere, quam quem gravare, ecclesiae pauperi de suo, quod a locupletiori ecclesia habent, serviant.

DE SYNODORUM CELEBRATIONE, medio quinto ad reformationem exequendam necessario.

I.

MAGNO status ecclesiastici, imo reipublicae Christianae, detrimento, sero querimur synodos vel intermissas, vel non recte hactenus fuisse celebratas. Quarum necessitas B hinc intelligitur, quod ubi deficit visitatio, ubi officiorum non est cura, ubi examen & studia bona jacuere neglecta, solae restant synodi seu concilia in nomine Christi congregata, idonea non tantum ad bonorum morum plantationem, & extirpationem malorum, verumetiam ad mediorum seu viarum, quibus ad ista pertingimus, restitutionem, cum primis valentia. Siquidem in synodis redintegratur unitas, studetur corpori in sua integritate conservando, ubi ea, quae in visitatione non dabatur exequi, executionem studiis communibus assequuntur; ubi de capite & membris, de fide & pietate, de religione & cultu divino, de moribus, de disciplina, de obedientia, de judiciis C & rebus omnibus, ad bene Christianeque vivendum commodis vel necessariis, tractatur atque statuitur: ut verissime in reformationis formula dicatur: Salus ecclesiae, terror hostium ejus, & fidei catholicae stabilimentum sunt synodi: quas etiam rectissime corporis ecclesiae nervos dixerimus. Neglectis enim synodis, non aliter ecclesiasticus ordo diffluit, quam si corpus humanum nervis solvatur. Idcirco statuimus, ut synodus dioecesana quotannis bis, pro veteri quidem more, sed juxta reformationis formulam religiosius & meliori cum fructu celebretur. Suffecerit tamen in dioecesi Leodiensi, propter ejus latitudinem & multitudinem praelatorum, semel quotannis recte & studio ferventi celebra- D re. Synodum vero provincialem volumus, juxta Basileensis concilii decretum singulo quoque triennio cogi debere. Sessione 15.

De sumptibus quos in synodis faciunt decani collegiorum & pastorum.

II.

Decani collegiorum accedentes synodum, pro suis collegiis in religionis officio & dignitate sua conservandis, & decani rurales pro suae regiunculae parochis, Deo utique militant: *nemo vero*, ut apostolus ait, *militat unquam stipendiis suis*: propterea decernimus & statui- 1. Cor. 9. E mus, ut pro numero dierum, quibus concilium durat, conferant decanis suis collegia & parochi subsidia, in sumptus, quos necessario facere debent, absque omni tergiversatione. Qua in re tam justa, si qui rationis & aequitatis obliti, reddiderint se difficiles, visitatorum nostrorum erit hos tales non modo compellere ad id quod jure divino debent persolvendum, verum etiam poenas ab eis pro iniquitatis modo exigere.

De

De novis constitutionibus in synodis edendis.

III.

Statuimus quoque, ut in synodis communibus consiliis decernatur, de tollendis abusibus & moribus corruptis, quos contigerit ad synodi judicium referri, disciplina ecclesiastica castigandis. Et si opus sit, canones veteres renoventur, aut novi in novis casibus juxta sacram scripturam, patrum sanctiones, & rectæ rationis judicium condantur: id quod modo nos quoque ex his quæ ad synodum relata sunt facere decrevimus.

DE MEDIO SEXTO AD reformationis executionem necessario.

I.

SEXTUM medium, ad exequendam reformationem efficax, est jurisdictio ecclesiastica, qua tamquam supremo refugio compelluntur qui sponte non ducuntur ad vitæ emendationem. Hanc Christus ecclesiæ in Petro, pro ecclesia confitenti ipsum esse Filium Dei, pro-
Matth. 16. misit, quando dixit: *Tibi dabo claves regni cælorum: quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Quam promissionem non ad unum Petrum pertinere, sed in omnes apostolos transmissam, alio loco insinuat, ubi dicit: *Amen dico vobis: Quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum & in cælo: & quodcumque solveritis super terram, erit solutum & in cælo.* Ecclesiæ igitur sunt claves istæ ligandi atque solvendi datæ, quas non ab hominibus, sed a Christo accepit, ut absque divinæ auctoritatis contemptu contemni non possint. Quapropter Christus præcipit, ut eum qui ecclesiam jus dicentem non audierit, pro ethnico habeamus & publicano. Tanta est ecclesiasticæ jurisdictionis vis & potestas. Hac coercentur obstinati in sceleribus, pervicaces, rebelles, flagitiosi, & contumaces. Hac usus est beatus apostolus Paulus, quando Corinthium novercæ suæ stupratorem tradidit sata-
Matth. 18. næ: *Ego*, inquit, *absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum qui sic operatus est in nomine domini nostri Jesu Christi congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute domini Jesu, tradere hujusmodi hominem satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die domini Jesu Christi.* Hac item usus est adversus Hymenæum & Alexandrum, qui operum conscientiam, quæ fidei rectæ congrueret, repellentes, circa fidem naufragaverunt, quos tradidit satanæ, ut discerent non blasphemare. Et increpat beatus apostolus Corinthios apud judices
1. Cor. 6. infideles & ethnicos judicio contendentes: *An nescitis*, inquit, *quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? & si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis? Nescitis quoniam angelos judicabimus? quanto magis sæcularia?* Et per ironiam subdit: *Sæcularia igitur judicia si habueritis, contemptibiles, scilicet qui sunt in ecclesia, illos constituite ad judicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum, sed frater cum fratre judicio contendit, & hoc apud infideles?* Quibus permoti rationibus, decrevimus cum præsenti synodo

A judicia ecclesiastica in primis reformanda esse. Et quidem in hanc rem antecessores nostri sanctæ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopi, Theodoricus & Robertus quædam statuere, post quos antecessor noster Hermannus anno vigesimonono copiosiorem nostræ curiæ reformationem edidit, quæ in provinciali concilio, anno trigesimosexto, communi omnium consensu publicata atque recepta est. Verum cum prohibente hominum malitia, non sit reformatio illa per hanc tempestatem sortita per omnia executionem, decrevimus hanc primum in diœcesi nostra diligenter exequi, & omnes curiæ nostræ officiarios jurejurando adstringere ad ejus observantiam. Requirimus quoque & monemus
B reverendos confratres nostros suffraganeos episcopos, ut & ipsi secundum hoc exemplar, prout melius videbitur congruere saluti & tranquillitati subditorum, suas quoque curias reforment, & executionem reformatæ jurisdictionis, episcopali sua auctoritate inferioribus omnibus ad eumdem modum, hoc est per jusjurandum, imponant.

De impedientibus executionem mandatorum & sententiarum judicum ecclesiasticorum.

II.

Ecclesiasticus judex officio suo nequit per-
C fungi, ubi magistratus & sæculares homines contumacibus, flagitiosis & rebellibus patrocinium ferunt adversus ecclesiastica judicia, vel ea impediunt. Idcirco mandamus omninibus magistratibus, præfectis, judicibus sæcularibus, & quibuscumque ecclesiæ filiis, ne quis ad judicium ecclesiasticum vocatis, adversus Dei ordinationem, unde est ista potestas, & sacros canones, patrocinetur, aut quovis modo impediat mandatorum & sententiarum ecclesiasticorum judicum executionem, sub pœna excommunicationis; qua, nisi admoniti resipiscant, sint plectendi. Piissimum quoque imperatorem nostrum, & principes sæculares, quorum ditiones in provinciam nostram excurrunt,
D vel intra ejus ambitum continentur, duximus totius concilii nomine, tamquam justitiæ patrocinatores invocandos, ut ditionum illarum satrapis, præfectis, judicibus, magistratibus, suisque vicariis mandare ac præcipere velint, ne ecclesiastico judici brachium sæculare petenti illud denegent, aut cujuscumque exceptionis per reos proposita occasione differant, etiamsi nullitatem exceptio concernat, quemadmodum jure communi cautum est.

Ne judices sæculares de matrimonialibus & aliis spiritualibus causis judicent.

III.

E Cum matrimonii sacramentum ut sacramenta reliqua in thesauris ecclesiæ numeretur, nec sit civilis quidam contractus, ut olim putarunt ethnici, ad solius ecclesiæ judicium, præsertim ubi quæstio juris versatur, ejus discussio pertinet. Idcirco statuimus cum præsenti concilio, & sub excommunicationis pœna prohibemus, ne magistratus aut judices sæculares, in matrimonialibus aut aliis spiritualibus quibuscumque causis, ad cognitionem solius ecclesiastici judicis spectantibus, inter suos subditos aut alienos judicent, nec dispensandi aut transigendi potestatem in matri-

trimonio ac gradibus prohibitis sibi usurpent, sed ejuscemodi causas omnes ad judicis ecclesiastici cognitionem & definitionem remittant.

CENSURÆ ET DECRETA LATA pro abusuum & vitiorum ad synodi judicium perlatorum emendatione.

Ne quis recipiat aut foveat monachos & sanctimoniales, sui instituti desertores, ac fugitivos apostatas, sub excommunicationis pœna.

I.

NULLA re magis per hanc tempestatem fœdata est ecclesiæ Christi facies, quam B profugorum monachorum & sanctimonialium perfidia atque flagitiis: quorum ut erat vitæ institutum arctum prius & sanctum, ita, eo abjecto, absque omni freno ad quævis flagitiorum genera provoluti sunt: his enim auctoribus natæ sunt hæreses, sacrilegia, incestuosa connubia, & sacrorum omnium profanatio. Nec ab aliis magis quam iis, quos isti seduxerunt, sunt hæc mala defensa atque promota. Ideo magna severitate opus est, ut flagitiosissimum hoc genus hominum reprimatur, atque ab ecclesia fidelium, videlicet ne plures eorum contagione inficiantur & pereant, submoveatur. Proinde quod nuper in diœcesana synodo nostra decreveramus nunc renovamus, & ejus innixi aucto- C ritati qui dixit: *Quidquid ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis*: Sancimus unanimi totius concilii consensu, judicio ac sententia, ac præcipimus, ne quis cujuscumque status vel conditionis fuerit, posthac monachos vel monachas fugitivos, & extra superiorum suorum obedientiam vagantes, quos noverit veridica aliorum relatione, aut superiorum testimonio, vel alio quovis modo esse tales, recipere, fovere, aut ad sacramenta vel ecclesiastica ministeria admittere ausit, sub excommunicationis, quam ipso facto incurrat, pœna; qua & sacri canones feriunt qui hujuscemodi fugitivis apostatis atque excommunicatis communicant.

Matt. 16.

D

De monachis, sanctimonialibus, & sacerdotibus conjugatis.

II.

Perlatum ad concilium est, apostatas illos varia vitæ genera sectari: quosdam enim sæculare institutum in omnibus assumpsisse, & pudicitia, quam Deo consecraverant, prostituta, monachos sanctimonialibus, duplicato incestu, sub conjugii prætextu adhærere: quo vitio & sacerdotes, ac majorum ordinum quidam clerici, contra sacros canones se contaminarunt: quosdam vero viduis & feminis sæcularibus se copulasse. In E quo gradu & sanctimoniales quædam Deo sub velamine dicatæ se viris conjugii nomine prostituerunt: quas nuptias omnes, quia priorem fidem irritam fecerunt, Deo abominabiles atque execrabiles, uti nuper in synodo nostra diœcesana declaravimus, ita nunc quoque totius concilii approbatione ac judicio declaramus & pronuntiamus illicitas, profanas, sacrilegas, atque incestuosas esse, & nusquam tolerandas, & anathemati eos omnes, qui ita contraxerunt, esse innexos: prolesque inde susceptas, illegitimas esse, nec aliter quam spurios & nothos habendas: ac proinde hereditario nomine parentibus suis neque in mobilibus, neque in immobilibus succedere posse aut debere.

De concubinariis monachis vel sacerdotibus.

III.

In tertio genere versantur monachi apostatæ, qui ministeriis ecclesiasticis perfunguntur, & scortis seu concubinis adhærent. Quorum quidam religionis suæ habitum penitus abjecerunt, quidam non integrum, sed partem ejus ob metum retinuerunt. De quibus statuimus, ut severiori ordinis disciplinæ pro tanti scandali expurgatione submittantur, & carnis suæ petulantiam pœnitentiæ afflictione mortificent. De sacerdotibus vero & clericis beneficiatis, quibus concubinæ vel feminæ de incontinentia suspectæ, seu cum quibus ipsi antehac de fornicatione diffamati fuerunt, manifeste cohabitant, ut nuper in synodo diœcesana, ita nunc quoque totius concilii consensu & approbatione decernimus & pronuntiamus, eos qui tales feminas apud se detinent, sententiam suspensionis ab officio & beneficio incurrisse: mandamusque & præcipimus, ut juxta novissimam declarationem eas tam procul e vicinia submoveant, ut commerciis non detur facilis occasio, & suspiciones omnes vitentur: ipsas vero feminas, si posthac in domibus vel vicinia permanserint, censemus excommunicationis censura plectendas. Volumus quoque & jubemus, ut ecclesiarum prælati sententiam memoratam contra concubinarios notorios, & de concubinatu suspectos, diligenter exequantur: alioqui nostrarum partium erit eorum negligentiam supplere, & pœnas dignas pro ea exigere. Quod si qui libidinis furiis correpti instar equi & muli, quibus non est intellectus, suspensionis pœna non emendentur, aut his nostris mandatis facto contrario docuerint se non velle parere, contra hos tales ad ulteriorem beneficiorum privationem, aliasque duriores pœnas decrevimus & censuimus esse procedendum.

De monachis qui extra obedientiam degentes divina tractant, & populo sacramenta administrant.

IV.

In genere quarto versantur monachi profugi, qui extra obedientiæ jugum & ordinis sui observantiam, alii in habitu, alii habitu cum religione rejecto degentes, regimini se intromittunt ecclesiarum; sacramenta conficiunt, & populo administrant, cum sint ipsi excommunicati, & sacramentorum omnium expertes; confessiones audiunt, cum absolvendi non habeant potestatem, multis modis & populo imponentes, & seipsos censuris gravioribus illaqueantes, nonnunquam etiam dogmata falsa dissemimantes: quos cum animadvertimus esse propria quædam instrumenta, quibus ecclesiastica disciplina subvertatur, & pietatis obtenta specie, tam sibi quam populo perniciem afferre; mandamus & præcipimus sub anathematis vinculo, ne quis tales ecclesiarum regimini aut sacramentorum administrationi admoveat.

De

De sanctimonialibus religionis suæ habitum subinde mutantibus.

V.

His finitimæ sunt sanctimoniales quædam, religionem bene & sancte institutam professæ, quas accepimus religionis suæ habitum subinde deponere, & vestes sæculares religionis tædio sibi aptare, non absque gravi fidelium scandalo, & status sui ignominia: quippe quod sicut mulier impudica cum veste pudorem, ita sanctimonialis religionem cum veste deponit. Quam indignitatem prohibere volentes, præcipimus ne qua religiosa virgo sub excommunicationis pœna habitum alium, quam suæ religioni convenientem, sibi induat, aut alia videri velit sponsa Deo consecrata, quam ea, quam se esse profiteatur.

De requirendis omnis generis apostatis, ut resipiscant, & ut ad instituta sua revertantur.

VI.

Jam licet apostatarum, & eorum qui missa ad aratrum manu retrospexerunt ad sæculum, & se ineptos reddiderunt regno Dei, alius alio gravius impegerit; & quidam humanitate propter errorem communem, & eorum, qui cum prohibere hunc cursum potuissent, officium neglexerunt, conniventiam; alii severa ultione ob malevolentiam & impietatem digni videantur; in hoc tamen sunt omnes pares, quod religionis suæ vota illa solemnia, quibus se Deo pro ceteris mortalibus manciparunt, timore Dei & æterna animæ salute postpositis, perfide solverunt. Quæ profecto magna est impietas. Enimvero propheta Baruch deos gentium falsos a Deo vero hoc veluti signo proprio discernit, quod falsi illi votum quo se quis obligaverit, nec tamen reddiderit, non requirant: Deus autem verus requirit. Unde perspicuum est, securos illos votifragos apostatas, qui sibi persuadent Deum vota non requirere, habere sibi persuasum Deum esse falsum, quales sunt dii gentium: quod vel cogitasse horrendum idololatriæ scelus est. Petrus quoque in Actis apostolorum testatur eos, qui communem vitæ societatem, qualis olim inter apostolos erat, & nunc apud religiosos conservari debet, semel receptam deserunt, tentare Spiritum sanctum, & mentiri non hominibus, sed Deo: idcirco duximus eos omnes salutis, de qua periclitantur, graviter admonendos, & uno nomine requirendos, quibus & præsentis synodi auctoritate invocato Christi nomine, quam sceleratis suis factis abnegarunt, mandamus & præcipimus, ut relictis falsis conjugibus & concubinis, si quibus adhærent, postpositisque negotiis, quibus se implicuerunt, habitum religionis suæ resumant, & ad suum quique monasterium revertantur, ubi pœnitentiam salutarem ad divinam ultionem avertendam, veniamque erratorum impetrandam, humiliter agant.

De abjuranda hæresi, & communione schismatica vitanda.

VII.

Similiter requirimus, & paterno effectu mo- A nemus monachos & sanctimoniales apostatas, sacerdotes, sui ordinis & disciplinæ desertores, clericos & laicos, eosque omnes qui communione schismatica, aut pravorum dogmatum contagione, per hanc tempestatem se ab unitate ecclesiæ catholicæ, extra quam non est salus, separarunt, ut hæresi schismateque omni abjurato, absolutionem & reconciliationem a sede apostolica, vel eis quibus hoc muneris delegatum est, petant, studeantque deinceps in unitate communionis & fidei cum ecclesia sancta catholica permanere. Propter eos vero provinciæ nostræ incolas, qui sibi arbitrantur utriusque speciei communionem a Cæsarea majestate permissam, operæprecium duximus de hoc iterum B ferre nostrum judicium. Proinde Cæsareæ majestatis declaratione maturo judicio lecta atque expensa, quod in nupera synodo nostra fecimus, nunc totius concilii sententia declaramus, omnibus provinciæ nostræ fidelibus, nihil tale in religiosissimi catholicissimique imperatoris declaratione, qua suam mentem exposuit, inveniri, quin potius contrarium: siquidem expressis & disertis verbis a catholicis imperii statibus, & eorum subditis, serio valde exigit, ne quid in sacramentorum administratione præter ecclesiæ catholicæ consuetudinem immutent, aut immutari in suis ditionibus ullo pacto permittant. Cui Cæsareæ majestatis planæ catholicæ & Christianæ ordinationi decrevimus, nos C tamquam archiepiscopus & princeps elector per Dei gratiam catholicus, cum reverendis confratribus nostris comprovincialibus episcopis & principibus, eadem gratia divina concedente, similiter catholicis, fideliter & obedienter per omnia obtemperare: id quod & alioqui pro nostra erga sanctam ecclesiam devotione, studio pacis & unitatis, quæ divino illo sacramento significatur, conservandæ, eramus facturi. Præcipimus idcirco, & auctoritate præsentis synodi in nomine domini nostri Jesu Chrrsti convocatæ, mandamus omnibus provinciæ nostræ incolis, qui Christiano nomine censentur, ut corporis & sanguinis Christi veritatem sub una sacramenti specie percepisse contenti, vinculum D pacis cum gratiarum actione servent.

Ut sacerdotes ab hæreticis revertentes non statim involent ministeriis ecclesiarum.

VIII.

Caveant autem sacerdotes, sive religiosi, sive sæculares, ab hæreticis vel schismaticis ad ecclesiam revertentes, se ministeriis divinis statim ingerere, & sacrificare, aut sacramenta populo administrare, etiamsi maxime id non more hæreticorum, aut schismaticorum, sed secundum ecclesiæ catholicæ ritum facere velint, priusquam sint absoluti, ecclesiæ reconciliati, & of- E ficiis ac ministeriis suis, irregularitate sublata, restituti: ne damnationem graviorem incurrant, propter irregularitatis impedimentum, quo tenentur per sacros canones illaqueati.

Venia spe proposita, errantes omnes ad ecclesiam catholicam revocandos.

IX.

Ne vero pœnarum severitate proposita reverti ad ecclesiam ab hæresi cupientes avertamus, & retro pellamus, & non potius etiam duros & ob-

ANNO CHRISTI 1549.

obstinatos veniæ blandimentis emolliamus, atque ad pudorem & resipiscentiam invitemus, en omnibus, cujuscumque sint status, gradus aut conditionis, ad mentem cum filio prodigo redeuntibus, resipiscentibus, atque ad ecclesiam, Patris sui domum, unde aufugerant, ab hæresum & schismatum lenociniis cupientibus reverti, ecclesiæ valvas, quantum in nobis est, aperimus, & facilem ignoscentiam pollicemur: requirimusque reverendos confratres nostros suffraganeos episcopos, ut animo volventes, boni pastoris officium esse, non imperare cum austeritate & potentia, sed infirmas oves consolidare, ægrotas sanare, confractas alligare, perditas per deserta quærere, atque in humeris reportare: patris item boni officium esse, prodigo filio a longe revertenti veniæ propositione occurrere: studeant etiam ipsi errantes ad resipiscentiam & ecclesiam revocare. Omnibus vero prælatis, abbatibus, prioribus, guardianis, & monasteriorum utriusque sexus superioribus mandamus, ut pœnitentia ductos suos subditos & ultro revertentes, veniamque petentes, & emendationem pollicentes, paterne recipiant ad pœnitentiam tolerabilem: quam, emendatione eorum perspecta, sensim minuant, ut sanent, non interimant suas oves. Quod si forte casus sit, ut in monasterium & locum proprium absque scandalo recipi pœnitentes nequeant, curent eos in alio ejusdem ordinis monasterio, secundum juris canonici dispositionem, recipi. Nec eos tantum qui intra diœceseos nostræ pomœria continentur, cogi volumus, ut huic muneri suo satisfaciant, sed omnes ubique locorum per totam provinciam. Proinde requirimus & monemus reverendos confratres nostros suffraganeos comprovinciales episcopos, ut ad eumdem modum ipsi suarum diœceseon prælatos requirant, & cogant resipiscentes ac ultro redeuntes, benigne ad modum prædictum recipere.

De refractariis & in errore persistentibus vi cogendis.

X.

Quod si qui apostatæ, & ordinis sui desertores, fascino diabolico & vitiorum amore excæcati atque illaqueati, non patiantur se invitari ad vitæ emendationem, aut ad ecclesiæ sinum benigne adduci, eos decernimus, post spretam benevolentiam nostram paternam, vi cogendos, per Dei ministros illos qui gladium tenent ad vindictam malorum, & laudem bonorum; ut intrare vel inviti compellantur qui sponte reverti nolebant. Idcirco concilii totius nomine, per auctoritatem domini nostri Jesu Christi, qui nos vocavit, & cujus causam agimus, requirimus Christianos principes, magistratus sæculares, & quotquot potestatem coercendi malos habent omnes, ut suo ministerio ad laudem Dei & ecclesiæ, cujus sunt filii, salutem perfungentes, obstinatos apostatas, monachos & sanctimoniales, in suis sordibus & rebellione hærentes, seductores quoque fidelis populi, eis indicatos, potenti manu capiant, tradantque suis superioribus aut monasteriis, pœnitentiæ severiori, salutari tamen, submittendos.

De apostatis, qui sub prætextu dispensationum apostolicarum vota religionisque sua instituta deseruerunt.

XI.

Apostatæ quidam extra monasteria sua degunt, superioribus rebelles, & ad rebellionem alios solicitantes; tanto nocentiores in ecclesia, quanto hostis domesticus externo perniciosior est: qui nequitiam suam velant dispensationum apostolicarum prætextu, quas plerumque vel in curia, vel a pœnitentiariis, aut legatis & nuntiis apostolicis, surreptitie, vel allegatione causarum falsarum, impetrant. Et si causæ juri innixæ bullis obtentis interserantur, tales tamen petunt sibi dari, atque impetrant earum examinatores & judices, summo pontifici, legatis, nuntiis & dispensatoribus ignotos, qui neque causas allegatas examinent, nec partibus legitime vocatis de earum veritate inquirant: sed simpliciter eorum libidini patrocinentur, aut si dantur judices incorrupti & probitatis amantes, iis bullas suas non exhibent cognoscendas, & nihilo minus secum dispensatum esse jactant, utunturque dispensationibus obtentis, haud aliter quam si causas illas legitime verificassent, unde non infrequenter plus malorum & scandalorum quam a notoriis apostatis accipitur: nostrum vero non est, sustinere in ecclesia tantam imposturam tamque licentiosam votorum violationem. Proinde statuimus & ordinamus, ut qui dispensationes tales obtinuerunt, in habitu & obedientia suæ religionis, quam professi sunt, coram nobis aut reverendis comprovincialibus nostris coepiscopis compareant, atque ita dispensationes suas exhibeant examinandas, & vocatis eorum superioribus, ac quorum intererit discutiendas: aut si jam habitum temere, & absque prævia bullarum examinatione, deposuerunt, eum reassumant, & eousque in monasterio ac sub obedientia se contineant, donec dispensationibus nobis ad examinandum oblatis inveniantur non etiam summum pontificem & ejus legatos, vel alios dispensatores fefellisse, aut sinistre aliquid impetrasse. Quod si dispensationibus obtentis, aliter atque jam statutum est, voluerint uti, eos pro notoriis apostatis habendos, vitandos, a magistratu capiendos, & superioribus cum rebus omnibus quas habent, expensis tamen monasteriorum tradendos, ad eumdem omnino modum, quo de apostatis jam decretum & statutum est, totius concilii sententia decernimus & approbamus.

Ut qui habent administrationem bonorum ecclesiasticorum, vel officia, reddant rationem.

XII.

Accepimus in quibusdam collegiis thesaurarios, fabricæ præfectos, & alios rerum administratores, vel officia spiritualia habentes, raro aut nunquam dare administrationum suarum rationem, non sine suspicione infidelitatis, cui permagna datur occasio, unde res ecclesiarum diffluunt, & quæ a majoribus ad ornatum ecclesiarum magnis studiis congesta sunt, negligentia & fraude posteritatis turpiter dilabuntur: idcirco statuimus & ordinamus, ut collegiorum & monasteriorum officiarii, quibus cura administrando-

dorum & dispensandorum bonorum ecclesiasti- A corum committitur, jurejurando promittant, se velle ea fideliter conservare, tractare & administrare, ac quotiescumque petuntur, dare rationem & ea quæ rationes consectari debent. Diem autem certum computandi decanus & capitulum eis præfigant, sub pœna suspensionis ab officio & emolumentorum perceptione. Ad hæc ordinamus, ne facile, ubi sunt idoneæ personæ, uni plura quam unum officia committantur, nisi sint natura connexa, aut personæ paucæ, & valeat unius industria tanta, ut pluribus sufficere possit. Statuimus quoque, ut juxta constitutionem felicis memoriæ Vvigboldi archiepiscopi, antecessoris nostri, laici provisores parochialium ecclesiarum, qui pro conser- B vatione ædificiorum, luminarium, & comparatione ornamentorum, instituuntur, nihil ordinent vel disponant absque consilio sui plebani: cui bis in anno teneantur reddere rationem, ut si quid inordinate egerint pro utilitate ecclesiarum, prout secundum Deum & conscientias suas videbitur expedire, corrigatur atque reformetur.

Ut campanarii seu custodes religiose officia sua exequantur.

XIII.

Delatum quoque ad synodum est, campana- C rios, seu custodes quosdam, quos alii matricularios vocant, tam parochialium quam collegiatarum ecclesiarum, qui pallas, mappas, vestes sacras, sordide & irreverenter servant, peraguntque ministeria sua prolixis barbis horridi, ac nulla religionis veste a plebeiis discreti: statuimus igitur, ne liceat campanariis seu matriculariis nutrire barbam, aut in veste laica in ecclesiis circumcursitare, sed ministeria sua in superpelliceis exhibeant, linteaque ecclesiæ & sacrarii, ut munda sint, diligenter asservent. De eorum vero lotione quæ pertinent ad usum sacrorum, illos admoneant sedulo quibus hæc cura incumbit; qui talium ablutionem fieri procurent per eos quibus hoc per canones li- D cet, sub pœna suspensionis ab officio & emolumentis, donec pareant.

De benedictione fontis, & parvulis tempore paschali baptizandis.

XIV.

Inolevit gravis abusus in collegiis quibusdam, qui tempore paschalis officii aquam omnibus baptismi ceremoniis benedicunt; quam postea effundunt: statuimus propterea, ut nullum fontem seu aquam collegia posthac consecrent, cujus nullus est usus, sed ceremoniis & benedictionibus utantur apud illum fontem pa- E rochiæ suæ quem intra collegii septa, aut in proxima vicinia habent. Et ut orationes & ceremoniæ solennes, quæ tempore paschali & pentecostes baptismo adhibentur, habeant res eis respondentes. Statuimus ut pastores & concionatores adhortentur populum, ut parvulos natos, instante festo paschæ, servent baptizandos in vigiliam paschæ, & natos, festo pentecostes instante, ad festum pentecostes usque servent; si tamen nullum immineat vitæ periculum.

Ubi & quibus horis debeant parvuli baptizari.

XV.

Detestanda est non minus laicorum superbia, quam pastorum eis obsequentium adulatio, qui, contempta ecclesia, proles suas volunt in suis domibus baptizari, & eo baptismi aquam deferri. Quem abusum prorsus rescindere volentes, statuimus neminem alibi quam in ecclesia, quocumque loco natus sit, debere baptizari, exceptis regum filiis, &c. quibus valeat secundum concilium Viennense deferri. Pastores vero, qui secus fecerint, ab officio suspendimus, donec absolutionem a nobis obtineant. Similiter multos abusus & levitates, quæ passim apud dignissimum illud sacramentum admittuntur, amputare cupientes, prohibemus parvulos tempore pomeridiano baptizari, sed quando jejuni & sobrii sunt homines, & ad res tantas attenti. Si vero pauca sint in civitate aliqua baptisteria, & multi baptizandi, poterunt residui, qui apud sacrum matutinale baptizari commode non poterant, tempore pomeridiano baptizari. Et si adsit digna populi frequentia, pastor eos de baptismi mysteriis doceat; præsertim ut cogitent quanta sit Dei misericordia peccata abluentis, & nos in suos filios adoptantis. Præterea vetamus, ethnicorum more, ab hoc sacramento magna convivia instruere, epulari, & ebrietate, ut passim homines parum Christiani faciunt, omnia miscere.

Quod non liceat religiosis suscipere in fonte baptizatos, aut nuptiis interesse.

XVI.

Quamvis religiosis omnibus interdictum sacris canonibus sit, ne parvulos in baptismo suscipiant, aut nuptiarum conviviis intersint, passim tamen hi canones negliguntur, & religiosi ad parvulorum susceptionem, & nuptias invitantur, unde suspecta plerumque nascitur & alitur familiaritas, & aculei nonnunquam in pectoribus relinquuntur, qui ut forte ubi arcta est cognatio, vel senectus emortua, desint, tamen nocet exemplum junioribus propositum. Idcirco abbatibus, prioribus, & religiosis quibuscumque, susceptionem parvulorum in baptismo, & nuptiarum convivia plane interdicimus, quantavis necessitudine vel parvulis vel desponsatis jungantur. Contrarium facientes pro transgressione & scandalo dato severa pœnitentia decernimus castigandos.

Comœdias quatenus liceat in monasteriis ludere.

XVII.

Percepimus comœdiarum actores quosdam, scena & theatris non contentos, transire etiam ad monasteria monialium, ubi gestibus profanis, amatoriis & sæcularibus commoveant virginibus voluptatem. Quæ spectacula, etiamsi de rebus sacris & piis exhiberentur, parum tamen boni, mali vero plurimum relinquere in sanctimonialium mentibus possunt, gestus externos spectantibus & mirantibus, ceterum verba non intelligentibus. Ideo vetamus, & prohibemus posthac vel comœdos admitti in virginum monasteria, vel virgines comœdias spectare.

Abu-

Abusus populi in audiendis missis quomodo coercendus.

XVIII.

Animadvertentes populum rudem & simplicem, religionis antiquæ & veræ ignarum, actiones prope nullas in missæ sacrificio, præter hostiæ sacrosanctæ oblationem, observare: & hinc abusum natum in civitatibus, ubi multæ celebrantur missæ, ut ab altari ad altare discurrant, nulli sacrificio plene intenti: in opidis vero & pagis cœmeteria circumambulent, & de rebus nonnunquam profanis tractent, donec detur ad hostiæ elevationem signum; qua vel e longinquo B conspecta ac salutata, putant se hominis Christiani officio abunde perfunctos: e salute fore populi fidelis existimavimus, si hoc vitium gladio spiritus exscinderetur. Idcirco pastoribus & verbi divini concionatoribus omnibus injungimus ac mandamus, ut ubi irreligiosus hic abusus irrepsit, frequenter doceant populum de tremendis atque adorandis missæ mysteriis, juxta sanctorum patrum doctrinam, & ea quæ in declaratione Cæsareæ majestatis de missa traduntur: & quod Christianorum sit integro sacro auscultare, quo participes fiant confessionis quam sacerdos pro tota plebe facit, & omnium orationum, & benedictionis qua eos dimittit.

Et si quidem peccat ea in re tota, ut alicubi C fit, rustica communitas, censemus præfectum loci requirendum, ut abusum talem coerceat ac prohibeat. Qui si forte hoc facere recuset, prohibemus omnibus pastoribus, vicecuratis, & animarum curatoribus quibuscumque, ne quis eum absolvat, aut ad sacramentorum perceptionem admittat, nisi certa fide polliceatur, se velle regulis istis ecclesiasticis obtemperare. Si vero paucorum istud vitium est, & moniti non emendent, cera vel rebus aliis ad ecclesiæ ornatum, vel pauperum subventionem pertinentibus, pro arbitrio pastoris & ædilium mulctentur.

Et ne cui desint pietatis sub missa exercitia, dabimus piis quibusdam & eruditis viris negotium conscribendi divino huic officio congruen- D tes meditationes & orationes, pro populi simplicis captu, quas vel ipsimet legentes intra se revolvant, vel e parochi frequenti institutione addiscant.

Quando & ubi conveniat simul plures missas dicere.

XIX.

Mentem sequentes formulæ, ad quam reformatio instituenda erat, ordinamus ut in ecclesiis parochialibus ad quas potissimum confluere solet populus in unum collectus, & in minoribus collegiis ac monasteriis, sacerdotes, quibus di- E cendæ sunt missæ speciales, eas finiant ante solennis missæ evangelium, aut ad summum ante actionem, aut ab ejus communione facta incipiant, ne populus in diversa distrahatur. Ubi vero amplæ sunt monasteriorum vel collegiorum ecclesiæ, sic in oratoria distinctæ, ut in locis diversis diversus accipiatur populus, nec possint uni missæ commode omnes esse intenti, poterunt singulis populorum turmis singulæ missæ celebrari, quibus unusquisque populus sit intentus: sub concione autem nulli sacerdotum liceat in ecclesia illa missam celebrare.

De oblationibus in missa faciendis.

XX.

Varia fuerunt olim in lege veteri sacrificia & oblationes, Christi perfectum sacrificium præfigurantes, quas unica Christus hostia in crucis ara consummavit, semetipsum pro nobis offerens. Hæc est hostia sempiterna, quam eamdem in missa sacerdos eorum omnium nomine, qui Christum pro se oblatum cupiunt, offert ac sistit ante Patrem. Fuerunt & aliæ primitiarum, decimarum, & liberalium votorum oblationes, quibus in ecclesia, præter sacrificia spiritualia, mactationis vitiorum, gratiarum actionis, laudis & servitutis quæ divinæ majestati debetur; successerunt etiam rerum temporalium ad usum ministerii necessariarum oblationes, quas olim in primitiva ecclesia magnis studiis offerebant in missa, quo suffragiis ejuscemodi sacerdotes & ecclesiæ ministros sustentarent. Unde adeo locupletatæ sunt initio ecclesiarum res etiam persecutionis tempore, tanta copia, ut post sacerdotum & ministrorum alimenta, partiti sint eas etiam in alimenta viduarum, orphanorum & pauperum; in vestes item & vasa ministerii, ornatum & fabricam ecclesiarum: de quibus extant adhuc antiqui patrum canones; extant quoque orationes, quas Secretas appellamus, sub offertorio missæ, quibus oblationes populi Deo commendantur. Qui mos offerendi semper fuit in populo fideli retentus ad novissima usque ista sæcula. Verum res tam altæ originis, & ratione tam sancta subnixa, jam tota prope abire cœpit in desuetudinem, hominibus piis causam & originem offerendi ad altare ignorantibus, & impiis cupiditate sacerdotum usum illum introductum calumniose asserentibus. Quamobrem divini verbi concionatoribus, illis præsertim qui de oblationibus populi non participant, ad cupiditatis speciem tollendam, præcipimus, ut populo veritatem rei istius & utilitatem exponant; hortenturque omnes sequi majorum studia, ut vel exigui munusculi oblatione suam pro rebus a Deo acceptis ostendant gratitudinem, quo etiam preces illæ in eos conquadrent: inculcentque eis, quod Deus non tam ad dona, quam ad voluntatem & mentem piorum, respiciat: quamquam locupletes & divites convenit esse liberaliores, quo gratitudinis signum de se amplioris præbeant, & testentur se a Deo ad Dei honorem & cultum habere quidquid habent.

De oblationibus pro defunctis & exequiis pomposis prohibendis.

XXI.

Cum mortuus sit Christus pro vivis & defunctis, offertur etiam in missa non tantum pro vivis, verum etiam pro defunctis. Quod rudes & Sadducæis crassiores homines ignorantes neque orant, neque sacrificium expetunt, aut exequias, aut justa pro parentibus, liberis, cognatis & amicis persolvunt: non aliter sane, quam si cum corporibus simul & animæ extinguerentur. Mandamus idcirco, ut verbi divini concionatores, populum hac de re diligenter ac pie informent & doceant, ne animæ amicorum in Christo defunctorum suffragiis orationum & oblationis Christi fraudentur. Qui modus semper fuit re-

ten-

2. Mach. 12. tentus in ecclesia, atque etiam ante Christum apud Judæos celebris. Neque enim ex unico Machabæi facto concluditur, sanctum esse pro defunctis orare & sacrificium offerre, ut a peccatis solvantur, sed quoniam ita pii & de vera fide instructi Judæi, absque hæsitatione credebant: verum non probamus, propterea pomposos & sumptuosos apparatus supra hominis conditionem, qui valent ad ostentationem potius opum, quam ut defuncto suffragentur. Improbamus vero comessationes & ebrietates, quibus post exequias quidam indulgent, quasi mortuorum amicorum memoriam vino abluere velint, ubi potius eadem via sibi sequendum esse cogitare debebant.

De processionibus, in quibus sacra hostia cum imaginibus sanctorum circumfertur.

XXII.

Nihil prope tam sanctum est, quod sæcularium hominum vanitas non trahat in abusum: ecclesia de thesauro corporis Christi exultans, circumfert longis † processionibus extra sacras ædes hostiam illam salutarem, videlicet simul repræsentans itineris Christi historiam, qui dum quæreret salutem nostram, in medio populi versatus est, & universam Judæam circumambulavit, docens, & ægrotos sanans, discipulis comitantibus: quamobrem & sanctorum reliquias, & imagines eorum qui vestigia ejus secuti sunt, simul circumferimus, significantes illos nunc cum ipso regnare & triumphare in cælis. Quæ memoria debet piis esse jucunda & læta. Verum huc sæcularis stultorum hominum vanitas irrepsit, & adhibentur etiam ludi profani & scurriles magno strepitu, ac quasi ad bellum procedendum esset tympana pulsantur, & otiosa spectacula eduntur, rebus istis non congruentia, quibus populus delectatus, a rebus quæ processione aguntur avocatur. Mandamus idcirco, ut juxta Cæsareæ majestatis reformationem, quidquid non valet ad devotionem excitandam a processionibus removeatur: sed sint processiones compositæ, graves & modestæ, absint risus, joci, & confabulationes, & orent homines, aut suaviter corde & voce modulentur: nec beatæ virginis, aut alterius cujuslibet sancti, plures, quam imago una uniuscujusque circumferatur, ne videamur magnas & parvas, cultas & incultas statuas inspicere, & non sursum mente in cælum subducta rem significatam potius cogitare. At ubi populus vanus noluerit abusum hunc corrigere, & insolentiam prohibere, mandamus & præcipimus sacerdotibus & clero, ne talibus processionibus intersint, ubi iram Dei, non vero misericordiam, in nos provocamus.

† Patres dant & alias processionum rationes, quarum precipua est, fideles, quando prælata cruce procedunt extra ecclesiam, & ad eam revertuntur, admoneri imitationis Christi, qui de summo cælo egressus in mundum per crucem regressus est in gloriam Patris, juxta illud, quod in peregrini specie ipse de se in Emmaus ait; *Nonne oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam?*

De stationibus & supplicationibus.

XXIII.

Quantum in processionibus festivis peccat turba populi, tantum in stationibus & supplicationibus solet clerus peccare, & populum devotum nudis interdum plantis & capitibus incedentem sua insolentia, confabulationibus, cachinnis, incompositis moribus, & discursibus, scandalizare. Præcipimus idcirco, ut in omnibus cujuscumque generis processionibus clerus exemplis bonis populum ædificet, & aut oret aut cantet cum gravitate per plateas incedens: nec dilabantur ad

A jentacula, nec in ecclesiis, dum sacrum in stationibus peragitur, deambulent, aut confabulentur, sed choro omnes intersint, habeantque singuli decani & seniores ad juniores respectum, puniantur que transgressores pœnis quas decanus injunget.

Ut distributionum non sint participes qui officiis integris non interfuerint.

XXIV.

Non minori populi scandalo clerici quidam, quando sunt pingues distributiones, chorum ad breve tantummodo tempus, quo sui præsentiam
B testentur, ingrediuntur, nec officium totum persolvunt: sed continuo egressi chorum, aut obambulant in ecclesia, vel ejus immunitate, aut ad aliam, in qua simul beneficium habent, celeri transitu se proripiunt, ut similiter testentur se fuisse præsentes, quo duarum ecclesiarum distributiones pro eodem officio integras percipiant, cum in nulla ecclesia officium integrum persolverint, manifesto indicio, se pecuniæ, non Christo, aut ecclesiæ servire, ut ter peccent; primum cupiditate, deinde cultus divini negligentia, tertio exemplo pravo, quo populum scandalizant, ut trangressionem canonum prætereamus. Etenim in concilio Chalcedonensi statuerunt patres, ne quis clericus in duabus ecclesiis inscribere-
C tur aut ministraret, nec communicaret prioris ecclesiæ rebus, qui ad secundam transiret. Quamobrem statuimus, ut illi soli, qui horis divinis aut defunctorum exequiis, seu memoriis a principio ad finem usque intersunt, idque in habitu qualem temporis & personæ conditio requirit, distributiones percipiant, nisi justa causa sit, quare ante officium finitum discedant, aut tardius ipsum accedant. Nolumus tamen hac constitutione privilegio prælatorum derogatum.

De processionibus ruralibus.

XXV.

D Decanis ruralibus committimus, ut ruri, ubi major est abusus, per suas regiunculas pastores adhortentur, ut ad prædictum modum suas processiones instituant, nec vagi & incompositi per agros discurrant, & præsertim Rogationum tempore, quando Deum pro misericordia & frugum conservatione imploramus; transgredientes pastores aut ipsi in synodis suis corrigant, aut visitatoribus nostris indicent.

Ut pastores rurales decanis suis obediant.

XXVI.

Quod præcipit apostolus, ut fideles omnes
E præpositis suis, quorum est vigilare pro animabus eorum ad reddendam Deo rationem, obediant atque subjaceant, intelligant pastores rurales, non ad laicam modo turbam, sed etiam ad se pertinere, qui debent decanis suis in licitis & honestis omnibus reverenter auscultare & parere: & æquum est ut obedientiam quam ab inferioribus suis tamquam Christi vicarii exigunt, superioribus exhibeant. Præcipimus ob id, ut visitatores de obedientia, quam mavult Deus quam sacrificium, potissimum inquirant, nec sinant inobedientiam impunitam.

ANNO CHRISTI 1549.

A

Ne magistratus sæculares decanis & pastoribus in officiorum suorum executione sint impedimento.

XXVII.

Accepimus magistratus sæculares quosdam, & principum præfectos, munera ecclesiastica invadere, ac tyrannidem in Christi sacerdotes & clerum exercere, cogere pastores ut præter ecclesiæ catholicæ consuetudinem subditos sub duplici specie communicent, & ceremonias pie institutas abrogent: quos schismaticos, atque cum Core, Dathan & Abiron, quos terra deglutivit, æternæ maledictionis obnoxios esse, B e sacra scriptura discimus. Alios quosdam accepimus impedire, decanos rurales, quo minus possint officia & jurisdictionem suam exercere, synodos libere celebrare, & excessus corrigere, sed judicium hoc vendicare sibi, qui & ipsi intelligant se excommunicationem a jure & canonibus latam incurrere. Quos & excommunicatos totius concilii auctoritate, ubi præmoniti non abstinuerint, pronuntiamus & declaramus. Volumus quoque ut visitatores tales, ecclesiasticæ disciplinæ ac libertatis violatores atque oppressores, ad nos pro ulteriori eorum persecutione perferant: quos, si nostræ ditionis fuerint, pro malis meritis plectemus: sin alterius, eorum principibus aut Cæsareæ majestati plectendos denuntiabimus. C

Ne magistratus sæculares onerent domos religiosorum & eorum personas servitiis sæcularibus.

XXVIII.

Pervenit ad sacrum concilium, præfectos quosdam in religiosarum sororum domos irruisse, & fractis per vim foribus occupasse, atque in granaria sua convertisse earum officinas: quin etiam religiosas ipsas sorores magna servitute opprimere, compellere frequentes monasteriis suis egredi in arcem, ubi eas domesticis D suis servitiis gravent. Quam indignitatem sacri canones gravissimis censuris damnant, nec dissimulare absque magno reatu nos possumus. Proinde hos tales, ubi res ita aguntur, cum toto concilio pronuntiamus anathema violatæ immunitatis ecclesiasticæ incurrisse: committimusque visitatoribus nostris, ut de facti enormitate inquirant, quo de remedio ulteriori possimus cogitare.

Ne coloni ecclesiarum servitiis indebitis graventur.

XXIX.

E

Ad hæc præcipimus & mandamus universis magistratibus, & præfectis fidelibus, ne contra juris dispositionem, ecclesiarum colonos servitiis & impositionibus gravent, sed juxta Cæsareæ majestatis reformationem, sacros canones, & imperatorum leges, libertatem, privilegia & immunitates ecclesiasticas conservent eis illibatas: si anathema & animæ damnationem velint evitare.

ANNO CHRISTI 1549.

Ne judices sæculares clerum judicialibus impensis ultra æquitatem gravent.

XXX.

Perlatum est in concilium, sæculares quosdam judices pravo & nusquam gentium audito exemplo, ab annis paucis introducto, exigere a clero, si quando clericus, vel religiosus ratione bonorum ecclesiasticorum, vel aliis de causis, laicum in suo foro convenit, impensas duplicatas, ut ubi laici actores vel rei dant simplum, clerici & religiosi (si velint justitiam sibi administrari) duplum solvere cogantur. Quod profecto iniquum est gravamen, & tam rationi rectæ quam legibus imperatorum, & sacris canonibus, gravamina a clero depellentibus adversum. Proinde statuimus & ordinamus, ne liceat ullis judicibus vel scabinis, quicumque illi sint, clericos & religiosos impensis majoribus quam laicos gravare, aut ad dupli solutionem eos quocumque prætextu cogere, ubi in causa simili dat laicus simplum, sub censuris contra eos qui exactionibus & oneribus clerum gravant, decretis.

Ne clandestina conjugia contrahantur & tolerentur.

XXXI.

Sæpius experti, quanta mala ex clandestinis conjugiis oriantur, qualia sunt perjuria, stupra virginum, adulteria, homicidia, parentum & amicorum offensiones, exheredationes; ut prætereamus ea quæ Cæsareæ majestatis reformatio pie & Christiane commemorat, decrevimus, & statuimus ut clandestine contrahentibus tantisper sacramenta negentur, donec ab excommunicatione a judice competente absolvantur, atque ita in facie ecclesiæ sacramenti solemnia celebrent. Idem statuimus de incolis & advenis illis, de quibus suspicio est, eos in facie ecclesiæ non esse conjunctos: qui aut matrimonii solemnes ritus in ecclesia celebrent, aut alibi id se fecisse idoneis testimoniis probent. Dum vero hujus gratia ad ecclesiam conveniunt, & qui junguntur, benedictioni sacerdotali se submittunt, absit omnis levitas & jocus sæcularis, sed cum Dei timore cogitent quale sit vinculum quo colligantur, & quod Deus sit qui eos conjungat, ut discant in Christo nubere, cujus gratia & dono torus immaculatus datur & conservatur.

Quod matrimonium debeat præcedere trina proclamatio, & nemo nisi a pastore, ad quem hoc pertinet, conjungi.

XXXII.

Fit sæpe, ut dum pastor alter alterius ovile invadens copulat virum & feminam sibi non subditos, absque episcopi licentia, ut unus fiat duarum maritus, & contra una multorum uxor. Ideo sub pœnis & censuris canonicis statuimus & ordinamus, ut nemo parochus vel presbyter ausit sibi non subditos copulare, nisi sit alter alterutrius parochus proprius, & pastoris alterius dimissorias literas acceperit, nec nisi in utriusque parochia trinæ proclamationis tribus diebus festis a se invicem distantibus ad populi frequentiam præcesserint.

Quod

ANNO CHRISTI 1549.

Quod non debeant sponsus & sponsa conjungi, nisi in ecclesia & tempore ab ecclesia non interdicto.

XXXIII.

Tertull. lib. 2. ad uxorem: Unde sufficiam ad enarrandam faculcatem ejus conjugii, quod ecclesia conciliat, confirmat oblatio, & obsignatum angeli renunciant, pater ratum habet?

Superbiam eorum qui ecclesiam Dei contemnunt, reprimere volentes, mandamus & præcipimus universis parochis & presbyteris, ne quis alibi, quam in ecclesia publice post missam auditam jungendos matrimonio copulet: nec alio tempore, quam jura permittant, sub pœna suspensionis ab officio, quam sacerdotes mandatum hoc prætergredientes incurrant: nec volumus per officiales nostros cum quovis, nisi ex causis gravissimis, & urgente magna necessitate, dispensari.

De communione & confessione sacramentali.

XXXIV.

Perlatum est in concilium, multos reperiri atheos homines, qui sacram communionem ab annis aliquot a suo parocho non perceperint, quos verisimile est vel non communicasse vel alibi clanculum apud schismaticos communicare. Quosdam etiam adire sacram synaxim, de quibus non constet, utrum sint confessi peccata sua, absoluti, an secus. Statuimus idcirco, ut quicumque Christiano nomine volunt censeri, semel ut minimum in anno accipiant a suo parocho sacram communionem, secundum catholicæ ecclesiæ ritum, sub una tantum specie. Et vel eidem prius confiteantur, vel si de eorum confessione probabilis est dubitatio, testimonium afferant, quod alibi sint confessi & absoluti. Alioqui viventes ab ingressu ecclesiæ arceantur, & mortui, ecclesiastica careant sepultura.

Ne fratres quatuor ordinum audiendis confessionibus se intromittant, nisi sint præsentati.

XXXV.

Exploratum habemus quosdam e fratribus quatuor ordinum Mendicantium juvenes, imperitos & inexpertos sacerdotes, fiducia privilegiorum suorum audire passim confessiones, & quoslibet passim absque judicio & discretione casuum, quam nullam noverunt, absolvere. Cui periculo obviare volentes præcipimus, ne quis fratrum ordinum Mendicantium confessiones audire præsumat, nisi legitime & secundum formam juris, nobis vel comprovincialibus episcopis præsentatus, & de his quæ ad officium illud pertinent probe informatus sit, & judicatus idoneus. Quod si priores & guardiani non compulerint suos fratres ad ordinationis hujus observantiam, & dissimulaverint, tales noverint se ab omni ministerio ecclesiarum nostrarum cum suis fratribus submovendos. Ne vero habeant quod de præsentatione querantur, has gratis, salva scribarum moderata mercede, eis impartiemur.

De pœnitentiariis episcopalibus.

XXXVI.

Insuper ut conscientiis scrupulosis consulatur, ac facilior pateat omnibus ad veniam & absolutionem peccatorum aditus, ordinamus nostros in hac diœcesi pœnitentiarios, qui facultatem habeant sibi confessos ab omnibus casibus nobis de jure vel per statuta synodalia reservatis in foro conscientiæ absolvendi.

In primis reverendum Cyrenensem episcopum nostrum in pontificalibus vicarium, deinde metropolitanæ ecclesiæ nostræ presbyteros canonicos theologos, omnes quoque intraneos & extraneos collegiorum, & ruralium pastorum decanos, & quatuor primarum parochialium ecclesiarum in Colonia pastores: scilicet Martini, Columbæ, Laurentii, & Albani: priores quoque quatuor ordinum Mendicantium, & præterea ex ordine Prædicatorum fratrum Georgium de Tremonia, ex ordine Minoritarum fratrem Vvinandum ab Effrem, licentiatum theologiæ, ex ordine Carmelitarum fratrem Vvilielmum a Blathzem, ex ordine Augustinensium, fratrem Henricum a Vvyerd: prætereca addimus in majori nostra ecclesia venerabilem licentiatum theologiæ Joannem Lunen, Joannem Lamb, decretorum doctorem, Joannem ab Heinsberg, theologiæ licentiatum, & Gotfridum Ditmarum ab Hagen.

De confessoribus sanctimonialium.

XXXVII.

Volentes consulere infirmitati sanctimonialium, quas nonnunquam pudor vel metus retinent a confessione libera, quando ad unum tantum patrem vel confessorem eis familiariter notum alligantur, unde fit ut sæpe non integre, sed vix unquam libere conscientiam suam exonerent, & tamen ad sacrosanctam communionem statutis temporibus cum aliis accedant, clementer indulgemus, & concedimus, ut sanctimonialibus bis aut ter in anno fiat potestas, alii quam suo presbytero confitendi, ab ordinario loci deputando, nisi proprius eorum visitator, aut commissarius, huic rei prius providerit.

De contemnentibus sacram unctionem.

XXXVIII.

Relatum nobis in concilio est, impios quosdam homines infirmitatis suæ tempore unctionem sacram respuisse ac contempsisse: quamobrem statuimus, ut si quis sacramentum illud nobis ab apostolo Jacobo tantopere commendatum contempserit, ecclesiastica careat sepultura. *Jac. 5.*

Est quoque in observatione dierum festorum multa varietas, de qua in proxima synodo nostra diœcesana statuemus. Ea vero quæ hic constituta sunt, judicio sanctæ sedis apostolicæ, & œcumenici concilii, ut omnia nostra, reverenter submittimus: nec per ea sacris canonibus, traditionibus ecclesiasticis, aut reliquis majorum nostrorum provincialibus & diœcesanis synodalibus constitutionibus, volumus derogatum. Potestatemque præmissa omnia, & singula interpretandi & declarandi, quoties opus fuerit, & visum erit expedire, nobis reservamus. In cujus rei fidem & testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum in metropolitana ecclesia nostra Coloniensi, sexto Aprilis, anno domini MDXLIX.

CONCILIUM MOGUNTINUM

Auctore Sebastiano Archiepiscopo in causa fidei & morum congregatum anno domini MDXLIX. tempore Pauli papæ III.

CONSTITUTIONES CONCILII

Provincialis Moguntini, sub reverendissimo in Christo patre & amplissimo principe & domino domino Sebastiano archiepiscopo Moguntino, sacri Romani imperii per Germaniam archicancellario, & principe electore, &c. sexto Maii, anno domini millesimo quingentesimo quadragesimonono celebrati.

INDEX CAPITULORUM CONCILII provincialis Moguntinensis, eorum quæ ad doctrinam fidei pertinent. A

I. *De sancta Trinitate & fide catholica.*
II. *De creatione & conservatione mundi.*
III. *De hominis creatione.*
IV. *De lapsu hominis.*
V. *De peccato originali.*
VI. *De redemptione per Christum.*
VII. *De justificatione.*
VIII. *De caritate & bonis operibus, & merito eorum.*
IX. *Observationem mandatorum Dei vere Christianis esse possibilem.*
X. *De vera libertate Christiana.* B
XI. *De sacramentis in genere.*
XII. *Modus doctrinæ circa baptismum.*
XIII. *De baptismo parvulorum.*
XIV. *Baptismum, adhibitis ritibus secundum veterem ecclesiæ morem, administrari debere.*
XV. *Unctiones, in baptizatis parvulis omissas, expleri debere.*
XVI. *Baptismum ante meridiem administrari debere.*
XVII. *Modus doctrinæ circa sacramentum confirmationis.*
XVIII. *De unctione chrismatis in confirmatione.*
XIX. *De cognationibus spiritualibus, ex his duobus potissimum sacramentis baptismi & confirmationis provenientibus.* C
XX. *Modus doctrinæ circa sacramentum pœnitentiæ.*
XXI. *De contritione.*
XXII. *De confessione.*
XXIII. *De satisfactione.*
XXIV. *De absolutione.*
XXV. *De iis qui confessionibus audiendis præfici debent.*
XXVI. *De reservatione casuum relaxanda.*
XXVII. *Ne religiosi laicos communicent sine consensu parochorum.*
XXVIII. *Sine testimonio factæ confessionis nemo ad sacræ eucharistiæ perceptionem admittatur.*
XXIX. *De confessione non revelanda.*
XXX. *De satisfactionibus.* D
XXXI. *Modus doctrinæ circa sacramentum eucharistiæ.*
XXXII. *De communione unius speciei.*
XXXIII. *Ut a jejunis & confessis sacrosancta eucharistia sumatur.*
XXXIV. *Modus doctrinæ circa sacramentum extremæ unctionis.*
XXXV. *Modus doctrinæ circa sacramentum ordinis.*
XXXVI. *Modus doctrinæ circa sacramentum matrimonii.*
XXXVII. *Monendos liberos, ne insciis parentibus contrahant.*
XXXVIII. *De matrimonii solennitate.*
XXXIX. *De benedictione salis, aquæ, & aliarum rerum, quæ per exorcismos & orationes, ad usum fidelium præparantur.*
XL. *De ceremoniis.*
XLI. *De imaginibus.*
XLII. *De abusu imaginum prohibendo.*
XLIII. *De reliquiis sanctorum.*
XLIV. *De peregrinationibus ad reliquias sanctorum.*
XLV. *De invocatione & veneratione sanctorum.*
XLVI. *De orationibus pro defunctis, & de purgatorio.*
XLVII. *De jejunio & delectu ciborum.*

INDEX EORUM QUÆ PERTINENT AD MORES.

XLVIII. *De constitutionibus ecclesiæ.*
XLIX. *Ne ignoti & inexplorati ad prædicationis munus admittantur.*
L. *Observandi parochi & concionatores, quomodo quisque doceat.*
LI. *Videndum quibus libris parochi & concionatores passim utantur.*
LII. *Plebs, ut concionibus & divinis intersit, per magistratus adigenda.*
LIII. *De horis canonicis.*
LIV. *Quæ ad tremenda missæ mysteria.*
LV. *Presbyteri cum irreverentia missas celebrantes coercendi.*
LVI. *De præmittenda sacerdotum confessione ante sacrificium missæ.*
LVII. *Missæ sub concione aut solenni sacro, non celebrentur.*
LVIII. *Concionatores plebem verum missæ usum diligenter edoceant.*
LIX. *Missa quo gestu & qua devotione audienda.*
LX. *In primitiis omittendæ comessationes.*
LXI. *Sanctorum solennitates dominicis cedant.*
LXII. *De sacris libris recognoscendis & repurgandis.*
LXIII. *De examine prælatorum.*
LXIV. *De his qui plura beneficia curata obtinent.*
LXV. *De generalibus studiis instaurandis & conservandis: & de adolescentibus ad studia publice alendis.*
LXVI. *De clericis sæcularibus & regularibus ad studia ablegandis: & de studiis apud monasteria instaurandis & conservandis.*
LXVII. *De theologiæ apud ecclesias collegiatas professoribus.*

LXVIII.

LXVIII. *De patronis & collatione beneficiorum.*
LXIX. *De admissione ad beneficia ecclesiastica, & eorum resignatione.*
LXX. *De justa distributione proventuum ecclesiasticorum.*
LXXI. *Ut præpositi, decani, scholastici, custodes, & cantores, apud ecclesias suas resideant.*
LXXII. *De modo deserviendi quotidianas distributiones.*
LXXIII. *Otiosas deambulationes in ecclesiis inter divina prohibendas.*
LXXIV. *De honestate & decentia clericali.*
LXXV. *De decimis & offertoriis persolvendis.*
LXXVI. *De foro competenti, & immunitate ecclesiastica.*
LXXVII. *Quibus episcopi aut archidiaconi suas vices committere debeant.*
LXXVIII. *De regularibus.*
LXXIX. *De clausuris monasteriorum virginum.*
LXXX. *Pastores & alii ecclesiis suis, quibus per se non præsunt, idoneos & perpetuos vicarios præficiant.*
LXXXI. *De promovendis ad sacros ordines.*
LXXXII. *De ordinandorum testimonio.*
LXXXIII. *Qui in baptismo unctiones sacri olei & chrismatis, juxta vetustissimum ecclesiæ morem, non susceperunt, ad ordines sacros ante talium unctionum suppletionem non admittantur.*
LXXXIV. *De iis qui ordinantur extra suas diœceses.*
LXXXV. *De honore prælatorum.*
LXXXVI. *Ne domicellares canonici ante merita virtutis & doctrinæ ad capitula assumantur.*
LXXXVII. *De juramentorum exactione restringenda.*
LXXXVIII. *Pecunias ex statutis beneficiatorum, aut aliunde cedentes, in ecclesiarum utilitatem impendi debere.*
LXXXIX. *De rebus ecclesiarum diligenter curandis.*
XC. *De procuratione seu fabricis ecclesiarum parochialium.*
XCI. *De simonia.*
XCII. *Ut parochi sacramenta gratis administrent.*
XCIII. *De competentiis parochorum.*
XCIV. *De clericis peregrinis.*
XCV. *De sacellanis nobilium.*
XCVI. *De magistris scholarum.*
XCVII. *De testamentis & ultimis voluntatibus.*
XCVIII. *Mercatus diebus dominicis & festivis prohibendos.*
XCIX. *De libris per typographiam publicandis.*
C. *De pœna clerici percussoris, aut rixosi contra alium clericum.*
CI. *De pœna sortilegiorum.*
CII. *De clericis concubinariis.*
CIII. *De excommunicatione.*
CIV. *De vitandis excommunicatis.*

PRÆFATIO.

Sebastianus Dei gratia sanctæ sedis Moguntinæ archiepiscopus, sacri Romani imperii per Germaniam archicancellarius, & princeps elector, &c. universo clero & populo per diœcesim nostram Moguntinam, salutem in domino sempiternam.

POSTEAQUAM grave illud pastoralis muneris onus humeris nostris, domino sic disponente, incubuisset, sane nunquam quasi in dignitatis & honorum fastigio sublimati, lætari potuimus, sed quasi in quadam specula positi, ingentem & anxiam solicitudinem animo concepimus, & quasi importabile onus humeris sustinentes, ad omnem suscepti muneris recordationem frequenter ingemuimus. Non enim ignorabamus depositum, quod tradente & commendante Christo suscepimus, quanta in illo asservando cura, solicitudine & labore desudare nos oporteat: quantave pœna nos maneat, & quam terribilis nos domini sententia expectet, si quidquam de thesauro illo, quem Christus, velut sedulus & prudens negotiator precio sanguinis sui comparandum duxit, nostra forte incuria perire contigerit.

Accedebat ad cumulum solicitudinis nostræ, & timoris nostri pondus in immensum augebat, quod functionem nostram pastoralem in eam videbamus tempestatem incidisse, qua tot sectæ, B schismata, & omnes pene præteritorum temporum hæreses, velut conspiratione facta agminatim in ecclesiam irruerant, & dispersum Christi gregem immanes lupi ad interitum rapiebant: & qua universa vitiorum corruptela & gravissimorum scelerum lues, ovile Christi quasi contagione perserpens oviculas Christi sanguine redemptas crudelem in modum depascebatur.

Atque hac temporum iniquitate nobis nequaquam desidiæ patrocinium, aut negligentiæ excusationem, præberi existimabamus; sed curam & solicitudinem nostram potius augeri: ut quanto gravioribus malis laborantem ecclesiam conspiciebamus, tanto attentiore animo & studio vigilantiore, in eam, quam dominus nobis impo- C suerat, pastoralis officii functionem incumberemus, & gregi nobis credito custodiam simul & disciplinam sedulo adhiberemus: custodiam quidem, ut ex commonitione nostra, cavere noxia, & salutaria appetere, peccata refugere, & virtutes sectari, plebs nobis commissa sedulo addisceret. Disciplinam vero, ut qui spretis salutaribus monitis, aut torpentes negligentia, aut malitia incitati, delinquerent, per nos a vitiis suis ecclesiasticæ censuræ severitate coercerentur. Siquidem memineramus, hanc utramque curam a domino ovilis sui custodibus sub gravi comminatione injungi: custodiam quidem, cum ait: *Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina: & populus se non custo-* Ezech. 33.
D *dierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam; ille quidem in iniquitate sua captus est; sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.* Severitatem vero disciplinæ dominus a pastoribus exigens: *Non quæras*, inquit, *fieri* Eccles. 7.
judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: nimirum innuens gravi culpæ alligari eum, qui vitia subditorum, quæ pro potestate sibi tradita compescendo emendare debet, dissimulando nutrit & auget. Et alibi dominus pastorum negligentiam severissimis minis increpans: *Ecce* Ezech. 34.
ego ipse, inquit, *super pastores, gregem meum de manu eorum requiram.*

His nos domini commotionibus incitati, jam inde ab initio ordinationis nostræ propensa vo- E luntate ad debitam commissæ nobis functionis executionem omnem animi & consilii vim convertebamus; sed pios conatus nostros inquietudo temporis illius impediebat, dum tumultibus & bellis fervèrent omnia, ac plane appareret, sæculum nostrum jam nec vitia sua ferre posse, nec remedia pati velle. Et jam nihil aliud, quam gravem ecclesiarum ruinam, & de proximo imminentem religionis nostræ interitum, oculis prævidebamus, nisi Deus pro immensa sua misericordia miseratus ecclesiam suam, tot malis gravissime afflictam, & sub tantarum calamitatum onere jamjam ruituram, invictissimi & potentissi-

ANNO CHRISTI 1549.

mi principis Caroli quinti, pientiſſimi & vere catholici imperatoris, armis texiſſet, & a caſu præſervatam, pia ejuſdem imperatoris ſolicitudine ad priſtinæ ſecuritatis recuperandæ ſpem erexiſſet.

Cum igitur ſingulari Dei gratia & miſericordia, & Chriſtianiſſimi ac potentiſſimi imperatoris beneficio, hæc quies eccleſiis reddita eſſet, ut jam de rebus religionis conſilia tuto capere liceret; nos tamen opportunitatem, quam nobis divinitus concedi diu deſideraverimus, nequaquam negligendam rati, omnes animi & conſilii conatus ad eccleſiarum nobis ſubjectarum diſciplinam rite conſtituendam, & ad plebis commiſſæ ſalutem promovendam, adeoque ad totius paſtoralis muneris noſtri functionem B pro virili exequendam, applicuimus. Et veterem eccleſiæ conſuetudinem inſequentes, quam apoſtoli nobis reliquerunt, & ſancti patres quaſi per manus traditam ſedulo retinuerunt, ut quoties in fide Chriſtiana dubiæ quæſtiones orirentur, aut alioqui ancipiti malo eccleſia periclitaretur, mox ſynodum convocarent, & dubias quæſtiones ex ſcripturis ſanctis, juxta communem ſanctorum patrum conſenſum, & receptam eccleſiæ auctoritatem, dirimerent, & ſuborientibus difficultatibus & periculis, collato inter ſe conſilio, matura & ſalutaria remedia adhiberent: nos quoque, poſt celebratam a nobis ſynodum diœceſanam, præſentibus malis etiam amplioris conſilii remedia credentes quærenda, C juxta ſacrorum canonum ſanctiones provinciale concilium duximus congregandum. Itaque comprovinciales noſtros amicos cariſſimos, & dilectos in Chriſto reverendos coepiſcopos, ad diem ſextum Maii in civitatem noſtram Moguntiam evocavimus, e quibus cum reverendus in Chriſto & amicus noſter ſincere dilectus Mauricius epiſcopus Eiſtetenſis, vir inſigni eruditione præditus, & promovendæ religionis zelo mirifice flagrans, per ſeipſum; plerique vero alii per idoneos nuntios pietate, doctrina, providentia, & conſilii magnitudine præſtantes viros, prompte comparuiſſent; omnium qui convenerant, voluntates ad eccleſiæ tot malis afflictæ, & tantis cleri & populi vitiis deturpa- D tæ, auxilium & emendationem valde pronas deprehendimus. Qua animorum alacri pietate, & pia alacritate exhilarati, invocato Dei auxilio, ſine ampliore mora ſancto & neceſſario negotio manus admovimus, & quantum is nos adjuvare dignatus eſt, cujus cauſam agebamus, in commune cœpimus conſulere, quanam ratione populos nobis commiſſos in officio continere, noxia quæque ab eis avertere, & ſalutaria eis providere, ac eccleſias noſtras in pace & puritate regere poſſimus, donec generale concilium his tantis malis aptiora remedia provideret, & omnium abuſuum pleniorem emendationem, ac Deo propitio calamitatum & diſſidiorum finem inveniret. Tandem cum dies ali- E quot continuis deliberationibus abſumpſiſſemus, quæcumque ad Dei gloriam illuſtrandam, ad eccleſiaſticæ diſciplinæ emendationem, & ad ſalutem commiſſi nobis gregis promovendam, apta & ſalutaria nobis viſa ſunt, in conſtitutiones divinæ legi, orthodoxorum patrum ſententiis, & ſacrorum canonum ſanctionibus, ac rectæ rationis judicio conſentaneas, congeſſimus, & eas ut ab omnibus per civitates & diœceſes noſtras obſerventur, communi conſenſu publicandas decrevimus. Dedimus autem operam iis noſtris conſtitutionibus, ut ſolicitudinis

A & paſtoralis noſtræ curæ utramque partem complecteremur, & gregi nobis commiſſo cuſtodiam ſimul & diſciplinam præſtaremus: omnem curam adhibentes, quatenus in eccleſiis noſtris ſimul ſalutarem Chriſti doctrinam, in qua vita & ſalus Chriſtiani gregis conſiſtit, a pravis opinionibus immunem & puram conſervare, & diſciplinam eccleſiaſticam magna ex parte collapſam erigere, & ſic Chriſto principi paſtorum, oves, quas ſuo ſanguine redimendas ſibi exiſtimavit, in illo die incolumes ſiſtere valeamus: nequaquam immemores, ut ingentis meriti ſibi comparant fructum, qui ſuper gregem domini diligenti cuſtodia excubantes, ad juſtitiam erudiunt, & ad ſalutem promovent multos; ſic æterni ſupplicii ſe reos conſtituere, qui ad paſtoralis officii functionem admoti, ſua negligentia interire ſinunt animas, pro quibus ſanguinem ſuum impendere, & acerbiſſimam mortem tolerare ſuſtinuit Chriſtus Filius Dei.

Nos igitur juxta apoſtolici commonitionem, *Act. 20.* attendere volentes univerſo gregi, in quo nos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo, memores nos aliquando coram juſto judice pro animabus commiſſæ nobis plebis rationem reddituros eſſe, in primis ſolicita cura duximus providendum, ut in eccleſiis per univerſam noſtram provinciam & diœceſes conſtitutis, ſana & ſincera, tum etiam una, conſentiens & concors ſacroſanctæ fidei noſtræ doctrina tradatur: quatenus populi curæ noſtræ commiſſi, ſicut uno baptiſmo in ſpem vivam regenerati unum colunt Deum, unamque fidem profitentur, & unam omnes ambiunt unius Patris in cælo hereditatem, ſic ad eamdem una & concordi doctrina erudiantur.

Proinde univerſos & ſingulos paſtores, parochos, concionatores, & curatos, per civitates & diœceſes noſtras conſtitutos in domino exhortamur, eiſque diſtricte præcipiendo injungimus, ut tum univerſam Chriſtianam doctrinam, juxta receptum ſanctorum patrum & orthodoxæ ac catholicæ eccleſiæ ſenſum (vitatis noxiis novitatibus, & ſuſpectis opinionibus penitus omiſſis) plebibus commiſſis fideli cura tradant: tum vero eos præcipue, qui hiſce temporibus in controverſiam trahuntur, ſacroſanctæ religionis noſtræ articulos in eam quæ ſequitur ſententiam explicent.

CAPITULA AD FIDEM

pertinentia.

I.

Principio, ut ſuperbenedictæ Trinitatis fidem ſimplici populo non anxia nimis & ſcrupuloſa, ſed plana & ſimplici oratione, juxta ſcripturæ ſacræ, & trium ſymbolorum apoſtolici, Nicæni, & Athanaſii traditionem, exponant; & eos unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate credere & confiteri edoceant: unum eumdemque Deum in eſſentia, & in perſonis trinum, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum.

II.

Hunc Deum conditorem, conſervatorem, & gubernatorem eſſe rerum omnium, in pœnis & vindictis juſtum ſimul & miſericordem, in donis liberalem, omnis quidem boni, ſed nequaquam mali culpæ, auctorem: ſiquidem nos peccata

nulla impulsi necessitate, sed malitia & vitio nostro, perpetramus.

III.

Inter cetera bonitatis & potentiæ suæ opera, Deum ab initio hominem ad imaginem & similitudinem suam condidisse, corporis & animæ viribus rectum, ornatum justitia & gratia; intus in anima pravis moribus vacuum, in corpore infirmitatis omnis & omnium ærumnarum expertem, & a moriendi necessitate immunem, in voluntate ad bona malaque appetenda ex pari liberum.

IV.

Qui cum mandatum Dei conditoris sui prævaricatus esset, sanctitatem, gratiam, & justitiam, in qua erat constitutus, justissimo Dei judicio amisit: iræ Dei ac damnationi obnoxius, & in corpore simul & anima factus deterior, ut jam in corpore famem: sitim, & innumeras alias miserias & infirmitates, in anima concupiscentiam ad mala proiicientem, multasque noxias & molestas ærumnas, ac tandem utriusque, videlicet corporis & animæ, mortem sustineret.

V.

Hoc primorum hominum peccatum, propagatione in omnes homines transire, ac secum pœnam suam trahere, ut sint natura omnes homines iræ Dei, mortis & damnationis rei, & in peccatum proni: qui per libertatem arbitrii sui, quæ exigua, & infirma in iis residet, nondum adjuti gratia Dei, ea quæ sunt Spiritus, & ad salutem conferunt, non agnoscere, nedum appetere queant.

VI.

Ab hoc originalis peccati morbo, homines sola Dei misericordia per redemptionem, quæ est in Christo Jesu, liberari; qui infirmitates & languores nostros in se suscipiens, & peccata nostra in cruce perferens in corpore suo, Patri nos reconciliavit, ut satisfactionem pro delictis nostris, quam in nostris meritis non invenimus, de Christi sanguine & meritis ejus assumamus: cui dum per baptismum inserimur, per Spiritum sanctum mundamur, & omnem reatum, quem nascendo vel proprie peccando contraximus, renascendo exuimus, & ab omni prorsus peccato liberamur, & per Spiritum sanctum sanctificamur, & innovamur secundum internum hominem, viresque contra relictæ concupiscentiæ impetus accipimus, ut jam non regnet peccatum in mortali nostro corpore: nec ad culpam nobis, sed ad meriti occasionem, si per gratiam Dei graviter pugnaverimus, concupiscentia in nobis sit relicta.

VII.

Atque hac ratione justificari homines, cum qui immundi & natura iræ filii, & damnationis rei sunt, per Christi meritum peccatorum suorum remissione impetrata, renovantur spiritu Dei per Christum secundum internum hominem: ut jam justificati gratia ipsius, & reconciliati Deo, & ab æternæ damnationis reatu

A absoluti, hæredes sint secundum spem vitæ æternæ.

Talis autem justificationis initium ex Dei gratia provenire, qua ante omne meritum, dum adhuc inimici & peccatores sunt, excitati & adjuti, & eidem gratiæ sic excitanti & adjuvanti consentientes & cooperantes, ad justificationem disponuntur.

Hanc vero prævenientem gratiam, cum per alia media, tum potissimum in prædicatione verbi, ad conversionem hominis operari, dum homo peccatorum suorum admonitus, & a Deo justo judice constituta peccatis supplicia metuens, mox excitatus & adjutus Dei gratia, a timore peccati, ad Dei misericordiam cogitatione
B deflectit: & cum alia omnia in scripturis revelata, tum hoc præcipue fide firma capit, Deum peccatoribus propter Christum misereri velle: qua subnixus fiducia spem concipit & timorem animo ejicit, ac Deum, quem ad miserendum proclivem, sibique jam propitium credit, diligere, & peccata, quæ ipsum a Deo separabant, odisse incipit, jamque Deo per baptismum uniri, si nondum est in Christo regeneratus: aut si post acceptam justificationis gratiam in peccata relapsus est, per pœnitentiam Deo reconciliari desiderat, eique per vitæ novitatem placere, & per mandatorum ipsius observationem perpetuo adhærere velle proponit. Sicque is, qui tunc primo fidei Christianæ initiandus venit, regenerationis la-
C vacro suscepto, aut saltem votis expetito, dum suscipiendi facultas non suppetit: ille vero, qui post acceptam justificationis gratiam per peccatum rursus excidit, per pœnitentiæ remedia justificationem accipit; quæ cum peccatorum remissione etiam sanctificationem, & interni hominis innovationem confert, quatenus per meritum passionis Christi, quod jam credenti communicatur, cum venia peccatorum, homo etiam Dei gratiam, & per Spiritum sanctum una cum fide, simul caritatem in corde diffusam ac spem accipit. Hisque Dei donis in ipso permanentibus, non jam solum reputatur aut nominatur, sed vere existit justus: non tamen sua propria, aut suis meritis comparata, sed ex gratia Dei per
D Christum donata & communicata justitia.

Itaque hominem justificari gratis per fidem quia nullis præcedentibus meritis justificatio acquiritur, sed ex Dei gratia per Christum donatur his quibus in eum credentibus mortis ejus & fusi pro peccatoribus sanguinis meritum applicatur.

VIII.

Caritatem vero, sine qua nemo justus esse potest, jam tum, cum in justificatione hominis accedit, operibus bonis gravidam esse, nec otiosam manere in vere justificatis: quin oblata occasione, & facultate permissa, promat de se opus bonum, & quotidiana faciat justitiæ incrementa,
E secundum scripturam: *Qui justus est, justificetur adhuc*. Ea vero, quæ justificati jam, membra sua exhibentes arma justitiæ in sanctificationem, fide per dilectionem operante, fecerint opera: tum quia Deus bene operantibus, & in ipso sperantibus, mercedem misericorditer promisit: tum etiam quia ejusmodi justificatorum opera, gratiæ Dei effectus sunt, & movente & adjuvante Spiritu sancto fiunt: vere bona, & Deo grata, ac remuneratione vitæ æternæ digna esse.

Non enim secundum humanas vires æstimanda sunt justificatorum opera, sed secundum eam gratiam, quam in ipsos influit Christus, ex qua deinde

ANNO CHRISTI 1549.

deinde bona ipsorum opera promanant. Et secundum eam dignitatem, quam de Spiritu Sancto, velut omnis boni operis motore & operatore, sumunt [a]. Sic enim extenuandæ vires humanæ, ut non simul & gratia Dei vilis reputetur, sic in bono opere faciendo deprimenda est facultas hominis, ut interim cogitemus Spiritus sancti motum & in nobis efficacem, & apud Deum acceptum ac pretiosum esse.

[a] Forte, sicut.

IX.

Ex eadem causa demonstrandum est, mandatorum Dei observationem renatis ac justificatis esse possibilem, non secundum naturæ infirmitatem, quam habent cum aliis hominibus communem: sed secundum gratiam Christi, qua imbuti sunt, & secundum opem Spiritus sancti, quem renati ac justificati acceperunt: ut jam divinorum præceptorum observatio renatis tanto sit possibilior, quanto majorem gratiam, eodem semper opitulante Spiritu, vel semel acceptam retinent, vel amissam novo subinde munere recuperant.

X.

Eam vero libertatem suam (quam lex Spiritus, quæ est ipsa caritas, diffusa in cordibus nostris, nobis affert) Christiani intelligant, non ut impleant ea quæ in mandatis Dei exiguntur, sed quatenus ad ea adimplenda, non ut alii homines pœnarum metu & imperio legis compellantur, sed ea jam non inviti, imo vero volentes faciant: ita ut obedientia ipsorum secundum animi promptitudinem, & in recte factis lætitiam, vere libertas: secundum præcepti adimpletionem, plena & pia servitus existimetur. Alioqui cupiditatibus frena laxare, & carnis curam secundum ejus desideria facere: non Christi libertas, sed perniciosa diaboli servitus reputanda est.

XI.

Doceant etiam pastores nostri, septem esse ecclesiæ sacramenta divinitus instituta, per quæ velut apta remedia atque instrumenta, & peccatis nostris mederi, & suæ gratiæ munera nobis impartiri Deus voluerit: eaque non esse ritus simplices, quod quidam impie confingunt, sed sacrosancta signacula, & efficacia signa, quæ rite ea suscipientes gratiam eis conferendo sanctificent: gratiam vero sacramentorum, non ex ipsa externarum rerum virtute, nec ex merito ministri, sed ex internæ & divinæ operationis virtute, æstimandam esse.

XII.

Et ut populus virtutem ac fructum uniuscujusque sacramenti plane intelligat, concordi doctrina erudiri populos nobis commissos volumus, ut credant baptismi virtute omne prorsus peccatum tam originale quam actuale remitti, nec quidquam in rite baptizato relinqui, quod ab ingressu regni cælestis remorari eum queat. Concupiscentiam enim, quæ post baptismum in nobis ad agonem, non ad culpam, relinquitur, jam non esse peccatum vera ratione peccati; sed peccatum ob id appellari, quod per peccatum facta, & ex peccato relicta sit, & ad peccatum amplius inclinet.

XIII.

Datum etiam parvulis in fide ecclesiæ baptismum, ad abolendum originale peccatum, & ad salutem consequendam efficacem esse. Eumque semel rite, etiam a parvulo susceptum, aut ab hæretico vel infideli in forma ecclesiæ cum recta intentione datum, sine injuria Christi (in cujus mortis similitudinem, semel pro nobis redimendis tolerat, traditur) sine grandi piaculo amplius iterari nec posse, nec debere: ne invocatio sanctissimi nominis Dei, in qua semel ablutio data est, per iterationem, quasi vana accusetur: & mors domini, in cujus similitudinem semel baptizamur, repetito baptismo, quasi inefficax arguatur.

XIV.

Parochis vero & aliis ecclesiarum ministris per nostras ditiones constitutis, sedulo injungimus & sub gravi pœna, prævaricantibus sine remissione infligenda, comminamur, ne aliter, quam adhibitis exorcismis & exsufflationibus, unctionibus etiam & ceteris ritibus, per catholicam ecclesiam ab antiquo observari solitis, & in aqua non profana, sed solemni benedictione, & sacri chrismatis unctione, sanctificata, extra casum necessitatis, baptismum administrare præsumant.

XV.

Cum autem circa sacrum baptisma non raro evenire soleat, ut mysticæ illæ unctiones, jam inde ab initio religionis Christianæ per universam ecclesiam adhiberi solitæ, vel ex necessitate propter metum imminentis mortis infantium, vel etiam ex contemptu, omittantur, nos parochis nostris hanc curam serio injungimus, eisque districte præcipiendo mandamus, ut de pueris sic baptizatis diligenter inquirentes, si compererint alioqui debitam verborum formam observatam, baptismum quidem sic traditum approbent: eos vero, qui dum baptizarentur, unctiones non receperunt, serio exhortentur, & sedulo inducere tentent, ut consuetas unctiones cum oleo sancto, in pectore & scapulis, & in vertice cum chrismate, (adjunctis solitis precationibus, quæ in agendis habentur) aliosque ritus omissos, in seipsis per catholicum sacerdotem, juxta vetustissimum ecclesiæ morem, caute & pie suppleri curent. Quod si deprehenderint, in tali baptismo nec formam debitam esse observatam, his qui sic baptizati frustra putantur totum baptisma secundum ecclesiæ ritum tradant.

De consec. dist. 4. cap. ab Antiqua.

XVI.

Et ut tanto mysterio debita omnino reverentia exhibeatur, parochos & ecclesiarum ministros serio monemus, ut mane intra officia divina, aut mox post ea peracta, (non autem tempore pomeridiano post epulas & prandia, nisi necessitas aut periculum infantium accelerare baptismum exposcat) cum multa sobrietate & accurata devotione baptismum administrent. Comessationes vero & parum sobria convivia, quæ quibusdam in locis post baptismum fiunt, per civiles magistratus inhiberi, aut saltem ad moderationem Christianis dignam reduci volumus.

XVII. Sa-

ANNO CHRISTI 1549.

XVII.

Sacramentum confirmationis ex institutione Christi, & apostolorum praxi, ecclesiæ relictum esse, in quo, juxta domini promissionem, Spiritum sanctum, quo in baptismo ad peccati emundationem signati sumus, cum novo gratiæ suæ munere accipimus: videlicet, ut virtute ejus contra Satanæ tentationes muniamur: ut gratia ejus, ad melius capienda fidei mysteria, illuminemur, ad confessionem Christi fiduciam, & contra vitia robur accipiamus. Quæ omnia Christus dominus per Spiritum sanctum, quem missurus erat, fidelibus conferenda diserte promisit. Ea vero, ut erant a Christo promissa, ipsis apostolis in die pentecostes exhibita, & ab eisdem per manuum impositionem in alios transfundi cœpta, Actus ipsorum satis testantur. Unde ecclesia catholica Spiritum sanctum per manus episcoporum fidelibus tradendi normam accepit.

Joan. 14. 15. & 16. Act. 8. 19.

XVIII.

Act. 8. 19. Diligenter etiam populum instruant, cur hoc sacramentum, ab initio sola manuum impositione exhibitum, mox sub ipsis temporibus apostolorum ex eorumdem traditione, adhibita chrismatis unctione, cœperit conferri. Nam cum in initio Spiritus sanctus, ad evidentiorem recentis adhuc fidei commendationem, signo visibili influeret confirmatis, externa unctione, quæ illam internam designaret, tunc non erat opus. Postea vero adulta ecclesia, & stabilita fide, cum signa externa apparere cessaverunt, nec jam amplius Spiritus sanctus visibiliter descenderet, mox in locum visibilis signi unctio chrismatis adhiberi cœpit, quæ his qui confirmarentur internam & spiritalem unctionem repræsentaret, ut quid intus agatur per gratiam, foris aliquo visibili signo innotescat, & verbi fidem externi elementi similitudo confirmet.

XIX.

Ex concilio Moguntino domini Petri. De consf. dist. 4. cap. Non plures.

Non raro ex impedimentis cognationum spiritualium, difficultates & periculosa solent evenire: ad quæ cohibenda decernimus, ne cuiquam, sive ex sacro fonte levando, sive ad sacram confirmationem tenendo, plures quam unum patrinum, liceat adhibere.

XX.

Pœnitentiam, velut secundam post naufragium tabulam, cujus præsidio, in peccatorum voraginem relapsi, denuo perniciem effugimus, & gratiam reconciliationis & remissionis peccatorum recipimus: pastores nostri in ecclesiis sedulo urgeant, & admoneant fideles, his partibus integram & utilem pœnitentiam absolvi contritione, confessione, & satisfactione.

XXI.

Neque enim remitti peccatum, cujus eum qui admisit, non pœniteat,

XXII.

Matth. 18. Joan. 20. Et cum ad sananda hominum peccata Christus duplicem ministris ecclesiæ suæ potestatem reliquerit, ut remittant aut retineant, solvant aut ligent: quatenus id remedium sanandis peccatis apponendum nobis dominus tradidit, eatenus confessionem, cum enumeratione peccatorum faciendam, nobis commendasse; ut ex recensione peccatorum, is, qui discernendi potestatem accepit, sciat, utram commissi muneris partem debeat exercere.

XXIII.

Satisfactionem vero ab his qui deliquerunt doceant præstandam. Non illam quidem, qua culpa peccati & æterna pœna diluitur, (hæc enim satisfactio ex sola Christi propitiatione donatur) sed illa a nobis præstanda est, qua pœna temporalis, quæ post culpæ remissionem nonnunquam remanet, aut eleemosynis aliisque pietatis operibus redimitur, aut jejuniis & aliis satisfactionibus (quæ tamen ipsæ etiam ex merito passionis Christi efficaciam sumunt) avertitur.

XXIV.

Sacerdotes vero qui confessionibus audiendis dant operam, absolutionis formam non intricent pluribus membris, aut conditionibus appositis, sed planis & simplicibus verbis depromant: Ego absolvo te a peccatis tuis in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Non tamen prohibemus, ut idoneo loco, seu ante absolutionem, seu post eam, orationes, pro petenda delictorum venia, adjungant.

XXV.

Ex synodo celebrata Moguntiæ sub cardinale Nicolao tituli sancti Petri ad vincula, & Theodorico archiepiscopo, anno 1451.

Episcopis, qui curam animarum susceperunt, hac præsertim tempestate, qua variis & perniciosis opinionibus simplicium animi miserandum in modum depravantur; summo studio enitendum est, ut audiendis confessionibus, quæ ad formandas conscientias opportune serviunt, sacerdotes viri integri & periti præficiantur. Unde omnes superiores fratrum Mendicantium (qui in hac parte parochis in adjutorium accedunt) inducendos censemus, & serio monemus, ut fratres suos, quos ad audiendas confessiones admittere destinaverint, prius commissariis nostris exhibeant: qui eos aut per examen, aut fide digno suorum superiorum testimonio dijudicent num idonei sint, quibus ovium Christi salus tuto committi queat.

XXVI.

Ne autem propter casus reservatos a salutari confessionis remedio homines retrahantur, dum vel in promptu sacerdotem non inveniunt qui eos absolvere possit; vel etiam famæ suæ & sumptui timent, si longius pro absolutione consequenda ablegentur: nos pudori simul & sumptibus subditorum nostrorum consulere volentes, præsenti decreto ordinamus & constituimus, ut deinceps omnes parochi, per provinciam nostram rite ordinati & vocati, omnesque fratres Mendicantes, per suos superiores, ut præmittitur, præsentati, & per commissarios nostros approbati, potestatem habeant vice & nomine nostro absolvendi laicos contritos & confessos a quibuscumque peccatis occultis, quantumvis gravibus & enormibus, quæ alioqui auctoritati nostræ ordinariæ reservari debebant; exceptis dumtaxat homicidis, hæreticis & excommunicatis,

ANNO CHRISTI 1549.

catis, ad nos vel commissarios nostros mittendis.

XXVII.

Ex concilio Fritzlariensi. Nulli tamen religioso (etiamsi ad confessiones audiendas, ut præmittitur, admissus fuerit) licere volumus, cuiquam laico sacrosanctæ eucharistiæ communionem, sine speciali consensu parochi, ad cujus curam ille pertinet, porrigere. Quemadmodum & parochis omnibus serio inhibemus, ne quemquam alienum parochianum, sine consensu sui parochi extra necessitatem sive ad confessionem, sive ad ullius sacramenti perceptionem recipiant: si tamen subditus rationabilem causam allegans, alii sacerdoti confessionem faciendi consensum a suo parocho petiverit, talem ei consensum volumus non denegari.

XXVIII.

Et ne contempto confessionis remedio homines sacrosanctam eucharistiam percepturi, periculum sibi, quod apostolus indignis & inexploratis graviter comminatur, accersant: parochis nostris injungimus, ne posthac quemquam parochianum, qui non suo parocho confessionem fecerit, (saltem ubi non factæ confessionis suspicio subsit, sine testimonio ejus, cui confessionem fecit, ad sacrosanctam eucharistiam admittere præsumant.

XXIX.

Ex concilio Fritzlariensi. Magnam etiam cautionem adhibere debent confessarii sacerdotes, ne de inusitatis criminibus, præsertim a junioribus inquirendo, inexpertis, novæ cupiditatis, aut criminis ante non tentati, occasionem objiciant. Caveant etiam, ne confitentis peccatum sermone, vel signo, vel aliqua ulla ratione prodant. Sed si consilio super aliqua re, in confessione sibi manifestata indiguerint, rem ipsam sine ulla auctoris mentione ad peritiorem referant. Quod si sacerdos alicujus crimen per confessionem sibi compertum vel aperto indicio, aut saltem conditionis, aut loci, aut viciniæ, aut cujuscumque circumstantiæ significatione, revelaverit, a beneficio ecclesiastico remotus, ad arctum monasterium ad agendam pœnitentiam retrudatur. Nec etiam sacerdos confessarius a quoquam sibi confitente de peccatis alterius expresso nomine ullo modo inquirere præsumat.

(De pœnitent. & remissione. Cap. Omnis. — De pœnit. & remiss. Ex concilio Fritziat.)

XXX.

Sacerdotes etiam confessarios monemus, eisque præcipiendo injungimus ne in usura, furto, rapina, aut fraude, absolutionem confitenti impertiantur; nisi ea, quæ injuste abstulit, quatenus ejus facultates permittunt, se restituturum promiserit. In aliis levioribus delictis, satisfactiones, juxta qualitatem culpæ, aut confitentis possibilitatem, moderentur.

Eosdem hortamur, ut juxta delictorum qualitatem satisfactionis modum temperent, & avaris oleemosynas, incontinentibus jejunia, pro satisfactione imponant; quo semper confitentium vitia contrariis virtutibus compensentur.

XXXI.

De veritate corporis & sanguinis dominici in eucharistia plebem ex verbis domini instruant, ut credant post consecrationem sub speciebus panis & vini veram corporis & sanguinis domini substantiam contineri: nec jam dividi Christum, aut sanguinem ejus a carne separari unquam posse, quoniam amplius non moritur, ideoque sub alterutra specie Christum integrum contineri, & sub una specie tantum a fidelibus quantum sub utraque sumi.

XXXII.

Cum autem nemo fidelium dubitet, virtutem sacrosanctæ eucharistiæ, non ex speciebus pendere, sed ex vivifica Christi carne & sanguine provenire: jam ne hoc quidem quisquam fidelis dubitare debet, illum sub una specie communicandi morem, ad salutem sumentium æque utilem & efficacem esse, quam alterum sub utraque: cum constet non minus accipi in una specie: & cum quoque communicandi morem in una specie, jam inde ab initio praxis Christi & apostolorum in ecclesiam introduxerit. Unicuique autem fidelium, ex his duobus communicandi modis, eum merito tenendum esse, quem ecclesia, propter causas rationabiles, pro temporum ratione elegerit, & populo tradiderit observandum.

XXXIII.

Parochis etiam & ministris ecclesiarum serio inhibemus, ne cui extra casum infirmitatis aut necessitatis, sacrosanctam eucharistiam, nisi jejuno & confesso, porrigere præsumant.

XXXIV.

Sacram unctionem doceant pastores nostri, ad infirmorum, & eorum qui ad vitæ exitum vergunt, præsidium a pio domino traditam esse, quam ejus jussu primi apostoli exercuerunt. Quæ dum per orationem fidei infirmis adhibetur, per divinæ virtutis operationem, contra corporis infirmitates & terrores conscientiæ, alleviationem & hilaritatem rite sumentibus præbet: leviora peccata tollit, & graviorum restantes reliquias expurgat, juxta apostoli testimonium, & receptam consentientis ecclesiæ doctrinam. Jac. 5.

XXXV.

In collatione ordinum, quæ cum impositione manuum velut visibili signo traditur, doceant rite ordinatis gratiam divinitus conferri, qua ad ecclesiastica munera rite & utiliter exercenda apti & idonei efficiantur, & qua rata sint & efficacia, quæ a rite ordinatis in ecclesia, juxta Christi & ecclesiæ institutionem, geruntur. Hanc vero gratiam esse ordinis & muneris, non hominum aut personarum, nec ad cujusquam privatam, sed ad communem totius ecclesiæ utilitatem accommodari. Ideoque in rite ordinatis, sive boni sive mali sint, efficacem esse. Atque ita inter dispares ministros domini nostri dona semper æqualia, semper bona & sancta permanere.

XXXVI.

De hoc sacramento doceant pastores nostri, matrimonium ab initio ad officium institutum, tandem ex Dei benignitate infirmis hominibus

ad

ANNO CHRISTI 1549.

ad remedium cessisse; ut jam hæc maris & feminæ commixtio, quæ alioqui, propter turpem concupiscentiæ motum, peccato ex se non careret, propter gratiam sacramenti, conjugibus ad peccatum non imputetur, sed sit honorabile in omnibus connubium, & torus immaculatus. Esse autem conjunctionem maris & feminæ, duorum tantum; nec alicujus tertii consortium, nec duorum a se invicem separationem, nisi per alterius mortem, ullo modo admittentem. Quod si ob fornicationem (quæ sola illis separandi causa a domino permissa est) conjuges invicem dimiserint, manere debere innuptos, aut dimisso conjugi reconciliari, & neutri eorum, donec vixerit prior conjux, ad secunda transeundi matrimonia potestatem esse.

1. Cor. 7.

Matrimonia etiam sine consensu parentum legitime inita non debere rescindi.

Hanc conjunctionem ex libero consensu contrahentium per verba de præsenti expressa stabiliri, nec a parentibus (si forte eorum voluntas non accesserit) rescindi posse.

XXXVII.

Volumus tamen liberos sedulo admoneri, ut divini præcepti memores, velint in parentum esse potestate, nec illis insciis aut invitis inire matrimonia, ac quidquam rei seriæ inchoare præsumant.

XXXVIII.

Et ut matrimonio suus honos conservetur, conjunctiones conjugum volumus in conspectu ecclesiæ, adhibita celebritate consueta, confirmari: ne per occultas copulationes, sub prætextu conjugii illicitæ libidines grassentur: Et ut pericula, quæ ex clandestinis copulationibus suboriri possunt, excludantur: nomina contrahere volentium, ante conjunctionem, tribus diebus festivis, non immediate se invicem sequentibus, sed per aliquot dierum intervalla a se distantibus, in ecclesia coram multitudine, proponi debent: ut si qui impedimentum matrimonii inter eos noverint, id ante nuptiarum diem parocho revelent. Nec contra hujusmodi denuntiationem, nisi ex ardua & necessaria causa, dispensari debet. Quod si qui tempore hujus denuntiationis præsentes fuerint, & impedimentum reticuerint, post conjunctionem in conspectu ecclesiæ celebratam, amplius ad ejus matrimonii accusationem, aut ad testimonium contra ipsum, admitti non debent. Caveant etiam parochi & curati nostri ne peregrinos & ignotos ad matrimonia jungenda admittant, nisi libertatis suæ testimonia ex his locis attulerint, ubi prius vixerunt. Levitates vero, quas in pulsando sponso (& si quæ sunt similes) abusus in ipsam usque ecclesiam invexit, omittantur: saltationes lascivæ, & comessationes parum sobriæ, si in totum tolli nequeant, saltem ad moderationem Christianis dignam reducantur; ut sic hilaritas nuptialis, pietate & modestia condita, oculis Dei, qui matrimonii auctor & copulator est, commendetur. Parochis seu curatis, per universam provinciam nostram constitutis, injungimus; si sub cura sua habuerint subditum, qui mulierem, cui matrimonio jungi per impedimenta canonica non potest, tamen uxoris loco publice foveat, ut ad dimittendam eam ipsum serio inhortentur: aut, si matrimonium eorum dubium sit, num de jure subsistat, eosdem infra duos

Ex concilio Fritzlat. de spons. & matrim.

A proximos menses ad nos aut officiales nostros pro declaratione accipienda venire jubeant: quod si sic moniti abinvicem non discesserint, aut declarationem, ut præmittitur, non petiverint, aut nostræ vel officialium nostrorum decisioni & sententiæ non acquieverint, ab ecclesiasticis sacramentis protinus arceantur, & nisi ante mortem peccatum suum emendaverint, aut saltem id confessi fuerint, aut serium super eo animi dolorem ostenderint, ecclesiastica etiam sepultura priventur.

XXXIX.

Veterem morem in ecclesia sequimur, dum
B salem, aquam, & ceteras quasdam res, in usum fidelium, per orationes in verbo Dei præparamus. Quem morem nemo reprehendet, qui secum reputaverit, ecclesiam inter cetera salutis & utilitatis suæ, cum augendæ, tum conservandæ præsidia, etiam exorcizandi potestatem, contra insidias dæmonum, aliasque noxias pestes avertendas, accepisse. Quam potestatem dum per res externas ad utilitatem fidelium exercet ecclesia, nimirum in eo sanctorum imitatur exempla, qui ad eliciendos quosdam effectus, divino jussu res corporales adhibuisse leguntur. Quem morem in ecclesiis nostris præcipimus conservandum, dummodo populum pastores sedulo doceant, effectus, qui inde petuntur, non ipsa-
C rum rerum efficaciæ, sed divinæ virtutis operationi, per fortissimi nominis divini invocationem, tribuendos esse: & caverint, ne rebus talibus ad impias superstitiones abuti quisquam præsumat.

XL.

Similiter & reliquas ceremonias, quæ aut in cultu divino ornatum augent, aut mentes hominum ad pias & utiles cogitationes excitare possunt, diligenter retinendas censemus, præsertim eas, quas ex multa antiquitate profectas, & per universam ecclesiam observatas, quasi per manus traditas accepimus. Quales sunt,
D quæ in administratione sacramentorum adhiberi consueverunt: quibus annumeramus, ut templa (velut orationum & divini cultus & sacramentorum officinæ) per loca idonea, habeantur; ad quorum ornatum (simul etiam velut divini cultus, & promovendæ pietatis apta instrumenta) in iis signa crucis, aliasque imagines, vexilla, vestes sacras, altaria, & vasa sacra conservari & usurpari volumus.

XLI.

Imaginum autem usum, velut pro erudienda plebe, & omnium animis excitandis utilem, in ecclesiis nostris retineri serio mandamus:
E dummodo pastores nostri populum accurate moneant, imagines non ad id proponi, ut adoremus aut colamus eas, sed ut quid adorare aut colere, aut quarum rerum utiliter meminisse debeamus, per imagines recordemur. Procaces vero imagines, & nimio artis lenocinio, ad mundanæ potius vanitatis speciem, quam ad pietatis commonitionem, effigiatas, in templis proponi, omnino vetamus, tam lascivam artis ostentationem frugi & severo Patrifamilias intra privatas ædes gravem, templis prorsus intolerabilem censentes.

XLII.

ANNO CHRISTI 1549.

XLII.

Cum utilis & legitimus imaginum usus intra eos limites contineri merito debeat, ut simplex populus non ipsas imagines adorare, aut fiduciam in eis ullam ponere; sed quem adorare, quosve honorare, & unde omnia bona sperare debeant, per imagines discant recordari. Nos pravæ superstitioni viam præcludere volentes, omnibus locorum ordinariis injungimus, ut si forte in territoriis suis ad imaginem aliquam concursus fieri, & homines ad ipsius imaginis figuram respectum habere, & quasi quamdam divinitatis opinionem illi tribuere, animadvertesint, ipsam imaginem (adhibitis prius in consilium theologis, & Christianorum antiquitatum scientissimis juxta ac pientissimis viris) pro causæ qualitate, aut tollant aut mutent, & aliam, a prima notabili quantitate differentem reponant, ne rudis populus, in intellectu suo depressus, & ideo per media corporalia ad divina erigendus, spem suam contra ecclesiæ intentionem, in corporali, & quidem certa imagine, privata phantasia atque inhæsione collocet: quasi in illa sit quædam necessitas, ut per eam, & non aliter, inducatur Deus & sancti id facere quod petuntur. Verum hæc omnia, uti dictum est, de theologorum & sapientissimorum virorum sententia, ut sic salubri ordinariorum providentia a pernicioso idololatriæ scelere populi præservetur simplicitas.

XLIII.

Reliquias etiam sanctorum, velut divinæ gratiæ olim receptacula, & verissima Christi membra, & pura Spiritus sancti domicilia, monemus in ecclesiis nostris vel ob id proponendas, & religiosa pietate venerandas, ut per eas fideles commoniti, discant virtutem & fidem sanctorum imitari. Et alicubi in iis sanguinolentas notas, & pro fide Christi tolerati martyrii vestigia cernentes, admonantur spem fidei nostræ non esse inanem, pro qua omnia dira pati sancti martyres in animum sibi induxerunt. Quorum exemplo ipsi etiam ad adversitatum omnium tolerantiam animentur.

XLIV.

Peregrinationes etiam ad certas sanctorum reliquias, aut ad templa memoriis eorum dedicata, vel ob id Christiano populo censemus permittendas, ut ex ipsorum locorum admonitione, homines ad imitandam sanctorum fidem, pietatem & constantiam, vehementiore affectu incitentur, & ut majori devotione se meritis sanctorum sociari, & precibus eorum adjuvari postulent: dummodo sedulo caveant pastores nostri, ne uspiam incertæ reliquiæ, aut novæ sine ecclesiæ auctoritate, aut ne ullæ etiam ad quæstum proponantur, & ne concursus superstitiosi ad statuas, profanis potissimum locis sitas, aut privata auctoritate erectas fiant.

XLV.

Doctrinam magno totius ecclesiæ consensu jam inde ab initio receptam, & quasi per manus traditam, retineri in ecclesiis nostris omnino volumus; sanctos videlicet, qui in fide Christi nos præcesserunt, & vitæ hujus cursum beato fine

A clauserunt, veluti ejus corporis, quo Christo conjungimur, nobilissima membra, a nobis merito honorari, non tamen eo, qui uni Deo debetur, cultu; sed eo societatis & dilectionis cultu, quo in hac vita sancti homines a nobis rite coli possunt. Illos tamen tanto devotius, quanto securius post incerta omnia superata, quando etiam fidentiore laude prædicamus jam in vita feliciore victores, quam in ista adhuc usque pugnantes. Quorum etiam meritis associari, & orationibus adjuvari, rite petimus, qui uno spiritu nobiscum colligati, velut ejusdem corporis membra, utique hac nobis lege caritatis obligantur, qua pro invicem membra solicitudinem gerere, & pro invicem orare jubentur, ut salutem conse-B quantur: quod eo magis sanctos in alia vita pro nobis facere confidimus, quo illis post infirmæ carnis depositionem & ferventior caritas, & de se securis, ad promovendam aliorum salutem, promptior facultas accessit.

ANNO CHRISTI 1549. Augustinus contra Faustum, lib. 20, cap. 21.

XLVI.

Ex eadem lege caritatis, qua nobiscum adhuc cohærent, qui in fide & communione Christi ex hac vita migrarunt, tenendum est, defunctos vivorum pietate & orationibus adjuvari saltem eos qui cum viverent, ut eis hæc prodesse possent meruerunt; qui non ita boni ex hac vita discesserunt, ut iis non indigeant; nec ita mali, ut C eis hæc prodesse non queant.

August. in enchirid. cap. 109.

Est autem consentiens ecclesiæ doctrina multarum scripturarum collatione, & evidenti ratione firmata, talem esse quemdam medium decedentium statum, qui non mox, ut carnem hanc exuerint, aut æternis cruciatibus tradantur, aut ad beata illa sanctorum consortia admittantur: in quos, moderata & mixta clementiæ severitate, vindicat ad tempus is qui & misericordiæ suæ, & tormentorum modum & mensuram novit. Alioqui, cum ex iis qui peccaverunt, & per pœnitentiam sanantur, alii in hac vita multas adversitates, alii aut parvas aut nullas experiantur: & cum multi ex hac vita migrent, a lethalibus quidem criminibus immunes; levioribus tamen D alius alio magis implicatus; quorum tamen nemo, sive ob plura, sive pauciora hæc delicta quotidiana, damnationem æternam sustinebit: non facile modus inveniri posset, quomodo Deus (qui est in omnibus & erga omnes justissimus) non injustus videretur, si non post hanc vitam, per temporales, & non æternas pœnas, omnium compensatio expectaretur.

Ratio pro purgatorio.

XLVII.

Plebem Christianam pastores nostri (sumpta ex divinis literis commonitione) ad perpetuam vitæ sobrietatem sedulo cohortentur, ut cibi potusque moderatione carnis lasciviam comprimentes, ad E exercitia pietatis mentem liberius intendere queant. Eos vero, quos necessitas nulla excusat, etiam ad statuta ecclesiæ jejunia observanda inducant: ipsumque jejunium divini esse præcepti doceant. Tempora vero jejunandi, prout salubritati corporum & animarum expedire videbatur, ab ecclesia ordinata, & totius Christiani orbis consensu recepta, & jam inde ab apostolorum temporibus observata sunt: quæ qui extra necessitatem non observaverint, velut ecclesiasticæ disciplinæ violatores, & consuetudinum ecclesiæ temerarii contemptores, severitate pœnarum coerceri debent

Huic

ANNO CHRISTI 1549. Huic jejuniorum observationi jungendus est A ciborum delectus, itidem consensu totius ecclesiæ ad nostra usque tempora retentus: monendique sunt fideles, ut diebus jejuniorum, similiter sextis feriis, & sabbatis, a carnium & aliorum ciborum esu, quos ecclesiæ consuetudo per eos dies hucusque vitare perseveraverit, extra legitimam necessitatis excusationem, sibi temperent, non quidem ab iis velut immundis abstinentes, sed edomandi corporis causa, propter animam, ab irrationabilibus motibus amplius humiliandam. Non tamen existiment Christiani, sola carnis abstinentia se Deo gratos esse posse, cum meminerint, primos homines, qui carnem nondum gustaverant, ob vitæ nequitiam, diluvii immissione deletos: sed cum abstinentia carnis, etiam ceterorum ciborum moderationem, & perpetuam totius vitæ sobrietatem conjungant.

CAPITULA AD MORES PERTINENTIA.

XLVIII.

De constitutionibus ecclesiæ, quæ ad disciplinam ecclesiæ continendam, ad bonum & decentem ordinem in ecclesia tuendum & conservandum, & ad pietatem publice ac privatim promovendam, introductæ sunt, pastores plebem sibi commissam probe & diligenter instruant, ut discant, eas ab ordinata potestate conditas, velut Dei ordinationes reverenter agnoscere, & gratanter eisdem obedire: sive hæ constitutiones serventur ex consuetudine, quam Paulus violari non vult; *Si quis vult contentiosus esse*, inquit, *nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei*: sive tradantur scriptis canonibus, quales apostoli Spiritui sancto tribuere non verentur: *Visum est*, inquiunt, *Spiritui sancto, & nobis*. Itaque plebs Christiana ecclesiæ constitutiones, nequaquam ut traditiones hominum (quales erant Pharisæorum, ad subversionem divinæ legis adinventæ, quibus Deus frustra colitur) aspernentur: sed ut ad pietatem colendam & continendam in officio plebem utiles libenter amplectantur, nec eas existiment sine grandi piaculo violari posse; considerantes, etsi hoc in præceptis divinis non continetur, quod tales majorum nostrorum constitutiones jubent, tamen, ut majoribus obediamus, (saltem in iis quæ legi divinæ non adversantur) diserti juris divini est. Unde & per occasionem talium constitutionum transgressiones grandis peccati reos faciunt temerarios violatores: maxime, dum ex contemptu, aut cum scandalo caritatem violant, quorum utrumque per se peccatum mortale operatur. Alioqui ecclesia constitutiones suas caritati & necessitati libenter submittit.

1. Cor. 11. — Act. 15.

Hanc doctrinam, quæ in superioribus compendio traditur, adjecta institutione ad Christianam pietatem, diffusius explanari curabimus. In qua omnia, quæ ad sacræ religionis nostræ fundamenta pertinent, & Christianis omnibus cognitu admodum necessaria sunt, copiosius explicabuntur: quam a parochis & pastoribus nostris diligenter legi, & ex ea populos sibi commissos in iis quæ sunt fidei sedulo erudiri volumus.

XLIX.

Ex diœcesana synodo Moguntiæ celebrata anno 1547.

Et quo minus in posterum salutaris Christi doctrinæ sinceritas, perversis dogmatibus, aut noxiis opinionibus & hæresibus depravetur, decernimus, definimus, & præcipimus, ut homines vagi & ignoti, qui testimonia episcoporum suorum, tam ejus a quo recesserint, quam illius, ad cujus diœcesim diverterint, non habeant, a ministerio verbi seu prædicationis officio, in provincia nostra prohibeantur: & soli admittantur hi, qui ad id munus rite vocati, & ordinaria auctoritate examinati fuerint & approbati.

Fratres tamen Mendicantes, quorum plerique B pietate & doctrina satis instructi, in asserenda catholicæ doctrinæ veritate, his temporibus utilem sane operam præstant (saltem ubi tales noti sunt, & probitatis, doctrinæ, & modestiæ suæ testimonium a suis superioribus habent) a concionandi munere excludere non intendimus. Quos tamen ipsos etiam priusquam concionandi munus in provincia, aut diœcesibus nostris, sibi usurpent, nobis aut vicariis nostris præsentari, & per eos vel examine prævio, vel sufficienti & fide digno suorum superiorum testimonio, tamquam ad id munus idoneos approbari volumus.

L.

Ex eadem synodo.

C Et ut pestilentes doctrinæ, & perniciosi errorum magistri, ex ecclesiis protinus ejiciantur, mandamus & injungimus visitatoribus nostris, archipresbyteris, seu decanis ruralibus, & testibus synodalibus, nunc existentibus, aut in posterum futuris, ut diœceses crebro & sedulo lustrantes, si quos compererint ecclesiæ ministros, in exponendis scripturis sacris, & administrandis sacramentis, ab orthodoxorum patrum communi consensu, & recepta ecclesiæ consuetudine & auctoritate deflectentes; tales ordinario loci, aut ejus fiscali, pro excessuum qualitate aut corripiendos, aut e ministerio ecclesiæ prorsus abjiciendos, denuntient.

D Iidem, si quos per diœceses viros, doctrina & pietate excellentes, & ad ministeria ecclesiæ idoneos, cognoverint, loci ordinario in locum abjectorum sufficiendos, aut alioqui destitutis ecclesiis præficiendos, commendent.

Commisimus autem vicariis seu officialibus nostris, eisque in hoc viros pios & peritos adhibuimus, ut archipresbyteris & testibus synodalibus, tales querelas ad religionem pertinentes deferentibus, consilio & auxilio sint.

LI.

Ex eadem synodo.

Libros autem parochorum & concionatorum visitatores inspiciant, & ab eis diligenti inquisitione cognoscant, quosnam potissimum E auctores legant, & in concionibus imitentur. Contagiosos autem & de hæresi suspectos libros ab eis auferant: & ad lectionem veterum orthodoxorum, aut etiam recentiorum qui suspecti non sint, eos exhortentur.

LII.

Ex eadem synodo.

Et ne parochi ac concionatores sedulitatis & laboris sui fructum amittant, si plebs sacra eorum & conciones audire refugiat: præfectis nostris per loca ditionibus nostris subjecta injungemus, ut tem-

ANNO CHRISTI 1549.

tempore concionum & divinorum officiorum A otiosam turbam e tabernis, e foro & plateis abigant, & concionibus & divinis officiis interesse, nisi legitimis causis impeditos, debitis pœnis compellant.

LIII.

Ex eadem synodo.

Et ut ab hac retinendæ in verbo Dei puritatis cura, propinquo gradu ad divinorum officiorum celebrationem rite constituendam, & debita cum veneratione peragendam, transeamus; clericos, quibus ea cura incumbit, sedulo commonendos, & per prælatos digne mandamus animadversione compellendos, ut non vocis tantum modulatione, sed devotione cordis, debitum B suæ servitutis pensum absolvant, & ad divina officia peragenda corpore pariter & mente se componant, quo simul & Deo cultum gratum exhibere, & populo consideranti devotionem augere valeant.

Nemo in choro, aliis psallentibus, seorsim legere aliquid, aut suas horas canonicas orare, aut fabulari, aut aliis levitatibus intendere permittatur: negligentes vero legere horas canonicas, si deprehensi fuerint, per prælatos subtractione portionis fructuum, in eleemosynas pauperum, aut alios pios usus convertendæ, puniantur.

LIV. C

Ex eadem synodo.

Circa sacrosanctæ missæ officium, quo immensum redemptionis humanæ beneficium, & summum illud ac tremendum Christianæ religionis mysterium recolitur, volentes omnia providere, quæ populi animos ad amorem & venerationem tanti mysterii inducere valeant, in primis sancimus & præcipimus, ne quis sacerdos, solus ad celebrandam missam accedere præsumat; sed ad minimum uno aut altero, quasi teste adhibito, qui quod publico nomine agitur, ratum habeant, & ad publicas orationes ecclesiæ nomine respondeant.

LV. D

Presbyter vero, qui vespertinam compotationem usque ad intempestam noctem produxerit, & mane adhuc hesternam crapulam eructans celebrare præsumpserit, aut qui hoc sacro mysterio ad superstitiones abuti ausus fuerit, prælati sui arbitrio severe puniatur.

Similiter & hi, qui talem vitæ turpitudinem, levitatem aut negligentiam, ad celebrationem missarum attulerint, ut & plebis animos offendant, & ab hoc sacro abhorrere faciant, prælatorum suorum auctoritate coerceantur.

LVI. E

Jerem. 48.

Et cum secundum sacram scripturarum *maledictus sit qui opus Dei agit negligenter*: nemo autem æque negligenter opus Dei in ecclesia agere videatur, quam qui propriæ salutis prodigus impura conscientia, & illotis, ut dicitur, manibus, tremendo altaris sacrificio assistit, contra id

Jerem. 11.

quod propheta ait: *Quid est, quod dilectus meus facit in domo mea scelera multa? Numquid carnes sancta auferent a te malitias tuas?* Et apostolus: *Probet*, inquit, *se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.* Cumque non minimam

I. Cor. 11.

malorum hujus tempestatis partem huic malo acceptam feramus, quod tam impure, non dijudicando corpus domini, sacrosancta hæc mysteria tractantur: nos animarum salutis cupidi, statuimus & ordinamus, ne aliter liceat cuiquam missam celebrare, quam præmissa sacramentali confessione & absolutione emendato, iis quæ hujus sacrificii devotio requirit antea persolutis. Injungimus præterea & districte præcipiendo mandamus decanis, aliisque prælatis, ut diligenter super hoc excubias agant; & si quos ita delinquentes deprehenderint, condigna animadversione plectant. Super quo etiam conscientias eorum duximus onerandas.

LVII.

Et cum apostolus jubeat omnia honeste & secundum ordinem fieri in ecclesia, citraque tumultum, statuimus & ordinamus, ne deinceps concionis tempore, aut sub solenni missa, aliæ speciales missæ celebrentur; sed aut concionem & solenne sacrum præcedant, aut in aliud tempus differantur, ne populus in diversa distractus nulli sacro aut concioni satis intendat. Quam rem, pro opportunitate cujusvis loci & temporis prælatorum discretioni relinquimus curandam.

LVIII.

Concionatoribus autem & parochis nostris simplicem plebem committimus, & præcipimus diligenter erudiendam, ut usum mysterii hujus intelligant, ac omnem mentis vim atque sensum tam salutari actioni intendant, & voto id agant, quod sacerdos agit ministerio, ut scilicet discant, & ipsi suam totiusque Christiani orbis salutem, tam salutaris & gratæ hostiæ interventione, & Christi Jesu meritis, Deo Patri commendare. Præterea sacram eucharistiam cum celebrante, si non ore, saltem fide & desiderio cordis, ad percipiendum spiritalem ejus fructum, crebro sumere.

LIX.

Sedulo commonendus est populus fidelis, clerici etiam per prælatos debita animadversione inducendi, ut in celebratione missarum, adversus tantum mysterium, quantum quisque per valetudinem potest, etiam corporis gestu reverentiam quamdam adhibeant: videlicet, ut dum in Collectis pro communi orbis Christiani incolumitate ad Deum preces funduntur, ipsi quoque, tamquam hujus sacræ communionis cives, suas preces cum oratione publica conjungant, & vultu ad altare verso, aperto & demisso capite stantes, gestum orantibus convenientem præ se ferant. Pari religione ad nomen salvatoris nostri Jesu Christi, similiter ad euangelium, Magnificat, Benedictus, Nunc dimittis, Gloria in excelsis, Gloria Patri, ceterasque id genus divinorum officiorum partes, sic genuum flexione, apertione capitis, ac totius corporis gestu se componant, ut ad ea quæ ibi aguntur animum intendere videantur.

Jam statim ab inceptione canonis non sedeant; sed ad tremendi mysterii pertractationem intenti, vultu itidem ad altare converso, corporibus humi demissis, & mente in cælum elevata, sub silentio, redemptionis humanæ beneficium & Christi passionem secum meditantes, salutis nostræ auctori de impenso sangui-

ANNO CHRISTI 1549.

guine, & tolerata pro nobis morte, debitam gratiarum actionem exhibeant. Ceterum ad sumptionem sacrosanctæ eucharistiæ, corporis humilitate & incitatione animi se componentes, si non ore cum celebrante de corporis & sanguinis dominici sacrificio communicent, saltem fructum ejus spiritalem sibi applicari intimis animi votis exoptent.

LX.

Dum vero a novitiis sacerdotibus hujus sacri primitiæ celebrantur, serio mandamus choreas & omnino sæculares pompas omittendas, & convivia non permittenda, nisi inter paucos amicos, & ea sobria tamen, & quæ sine luxu in timore domini ineantur.

LXI.

Sed & sanctorum celebritates, in diem dominicam incidentes, censemus submovendas, & in feriam aliquam præcedentem vel sequentem transferendas, quo sanctorum omnium domino sua conservetur solennitas: exceptis beatæ Mariæ, apostolorum, & aliis summis festivitatibus. Nec tamen legem imponimus his qui peculiaria singularum dominicarum officia, propter cantorum paucitatem observare non valentes, officia de Trinitate, de Spiritu sancto, aut, quod decentissimum erat, de resurrectione domini, diebus dominicis servaverint.

Et quo Dei gloria in observatione divini cultus magis illustretur, & fidelium devotio minus impediatur; diebus dominicis & festivitatibus celebrioribus, mercimonia, tripudia, saltationes, quas damnat concilium Toletanum, & profana spectacula, decernimus non permittenda: simul etiam ludicra quædam a pietate aliena, & theatris quam templis aptiora, censemus in ecclesias non admittenda.

LXII.

Cum etiam libros missales, antiphonarios, agendas, & breviaria, per viros doctos & pios inspici & repurgari res postulet, hanc operam necessariam cum primis, & ecclesiis utilem, a singulis comprovincialibus censemus præstandam, per viros idoneos ad hoc adhibitos: qui sententiam super emendatione librorum, primo ad ordinarium, & mox ad metropolitanum referant, ut collatis consiliis, sana &, quoad fieri potest, concors divinorum officiorum celebratio, in omnibus provinciæ ecclesiis recipiatur, & conservetur.

LXIII.

Cum his, qui ad prælaturas ecclesiarum proveuntur, & in dignitatibus velut excelsiore loco ponuntur, ab inferioribus honorem & obedientiam exhiberi debere omnes ecclesiasticæ constitutiones jubeant, utique tali eos virtute doctrina, prudentia, præditos esse convenit, ut honorem hunc mereri videantur, & ceteri, ipsorum comparatione, gregem se merito dici reverenter agnoscant. Nos igitur ad honores & dignitates ecclesiarum, submotis minus idoneis, dignis modo & idoneis viam aperire volentes, constituimus & ordinamus, ut hi, qui ad prælaturas (quæ sub nostram aut aliorum prælatorum nobis subditorum dispositionem cadunt) assumendi sunt, prævio examine, de doctrina, de moribus, deque omnibus iis disciplinis, quæ ad regimen, cui destinantur, necessariæ sunt, accurate explorentur ab iis qui jus investiendi & confirmandi habent. Qui nisi digni reperti fuerint, confirmationem recipere non debent: sed iis abjectis, alii in eorum locum magis apti & digni substituantur.

LXIV.

Res ipsa loquitur, plura beneficia, potissimum quibus animarum cura submissa est, non sine gravi ecclesiarum damno, ab uno obtineri, cum unus in pluribus ecclesiis rite officia persolvere, aut rebus earum necessariam curam impendere nequeat. Nos igitur, juxta reformationis commonitionem, contra hanc ecclesiarum calamitatem velut salubre remedium, illud Lugdunensis concilii decretum opponentes, singulos ejusmodi curatorum beneficiorum detentores monemus, & districte eis præcipiendo injungimus, ut intra trimestre tempus, post hujus synodi provincialis exitum, nobis aut comprovincialibus nostris, locorum ordinariis dispensationes, quarum prætextu ejusmodi beneficia obtinent, exhibeant. Quod ni fecerint, talia beneficia quasi eo ipso illicite obtineri convincantur, post trimestre tempus elapsum, per eos, ad quos collatio eorum pertinet, aliis personis idoneis conferri debent. Quod si dispensatio alicujus legitima & sufficiens videbitur, is beneficia sine molestia retinebit: nihilo minus tamen providebit per idoneorum vicariorum deputationem, & congruæ portionis fructuum assignationem, ne cura animarum in his ecclesiis negligatur, nec ipsa beneficia debitis officiis fraudentur: alioqui negligentia ejus, per ordinarum de fructibus beneficii suppleri, & ipse insuper subtractione certæ portionis reliquorum fructuum, pro arbitrio ordinarii, puniri debet. Sin dispensationes invalidæ, aut non satis legitimæ visæ fuerint, si is, qui earum prætextu plura beneficia curata obtinuit, uno retento, cetera libere resignare recusaverit, causa illius ad sedem apostolicam referatur, ejusdemque judicium expectetur, quem sui beneficii modum esse velit. Quod si quis in diversis diœcesibus ejusmodi beneficia curata obtineat, a quolibet ordinario ad talem exhibitionem compelli debet. Et si legitima dispensatione munitus non fuerit, ultimo quod accepit beneficio retento, cetera resignet: cum juxta juris communis dispositionem, per subsequentis beneficii curati acceptionem, quod prius obtinebat, ipso jure vacare dignoscatur.

LXV.

Prudentes homines facile prospiciunt, & boni ac pii jamdiu queruntur, interitum studiorum, quæ in hac misera perturbatione rerum, saltem in locis catholicis, propemodum in universum perierunt: in primis ecclesiastici status extirpationem, adeoque sacrosanctæ religionis, ac totius reipublicæ Christianæ ruinam secuturam esse. Cum enim successio eorum, qui utramque rempublicam administrare debent, ex juventute dependeat, si illa aut pravis aut nullis doctrinis imbuatur, spes nulla esse potest, aut in ecclesiis puritatem religionis, aut in externa politia pristinam tranquillitatem, unquam nobis reddi posse. Itaque quanto quisque desiderio sacrosanctam religionem nostram post se superstitem relin-

ANNO CHRISTI 1549. relinqui, ac porro salvam conservari expetit, quanto desiderio communis patriæ incolumitatem, & vivus restitutam videre, & ad posteros transmittere satagit, tanto conatu ad instaurationem studiorum incumbere debet. Præsertim vero homines ecclesiastici, quibus etiam hujus vitæ bene ac beate transigendæ omnis facultas, ab incolumitate religionis (quæ sine studiorum auxilio nequaquam durare potest) dependet, ad studiorum conservationem, veluti ad unicum status sui conservandi, & retinendæ dignitatis præsidium, omnes vires suas certatim conferre debent. Hinc comprovinciales nostros in domino exhortamur, & serio commonemus, eisque pro auctoritate nostra metropolitica injungimus, ut omni cura, ope & industria, ubique per universam provinciam nostram, studia præcipue generalia instaurare, promovere, & conservare satagant, & hanc religioni ac publicæ tranquillitati perniciosam necessitatem parentibus juventutis adimant: qui alioqui sanctæ religioni nostræ bene affecti, tamen ex neglectu studiorum in locis catholicis, compelluntur filios suos ad alias universitates & scholas ablegare, ubi una cum literis noxias de religione opiniones hauriunt, quibus infecti & perversi domum redeuntes, ipsos plerumque parentes ac totam sæpe viciniam pestilentibus opinionibus imbuunt, & sinceritatem fidei Christianæ in eis corrumpunt. Ad quam perniciem avertendam, omnes boni, quos ulla pietatis ratio & sacræ religionis nostræ amor tangit, & in primis proceres ecclesiastici, omni conatu incumbere debent, quatenus in hac re saluti civium, & sanctæ religionis profectui, & publicæ tranquillitati consulatur.

Nec minorem curam & solicitudinem, comprovinciales nostri circa scholas, per suas diœceses in civitatibus & pagis constitutas, impendere debent, ut passim instaurentur & conserventur, & eisdem idonei & catholicæ veritatis amantes, & de hæresi non suspecti, præficiantur pædagogi.

Et ne desint, qui ad messem spiritalem, velut idonei operarii, mitti rite queant, comprovinciales nostros similiter, per honorem Dei & domini nostri Jesu Christi, & sacrosanctæ religionis nostræ conservandæ & promovendæ amorem, exhortamur, quatenus curare velint, ut aliquot adolescentes felicioris ingenii, & melioris spei (quibus alioqui ad studiorum suorum sustentationem a parentibus & propinquis facultates non suppetunt) publicis ecclesiarum & monasteriorum sumptibus in studiis alantur: qui ad theologiæ studium operam suam applicent: in qua si operæ precium fecerint, deinde ecclesiis & parochiis per diœceses præficiantur. Quos in ecclesiarum ministerio servituros, maxime convenit earumdem sumptibus sustentari.

LXVI.

Et quo magis ecclesiæ idoneis ministris abundent, decernimus, ut capitula quarumlibet ecclesiarum, in provincia Moguntina constitutarum, ex clericis sæcularibus beneficiatis, juxta cujusque collegii facultates & personarum numerum adolescentes aliquot bonæ spei & docilis ingenii, ad privilegiatas universitates, pro studio potissimum theologico (cujus usus cum primis est ecclesiis necessarius) mittant. Et iis ad quinquennium fructus beneficii omnes, exceptis quotidianis distributionibus, concedant. Si tamen cœptis studiis graviter incubuerint,

A & de profectu eorum fructus speretur, (negligentes enim & pravis moribus deditos ecclesiarum patrimoniis non existimamus alendos) ubi fructus præbendæ non suffecerint, de communi ecclesiarum censu, pro cognitione prælatorum pars adjiciatur. Eos vero, qui sic mittuntur, capitulis suis sufficientem cautionem præstare volumus, sese in ordine clericali permansuros esse. Quod si mutato proposito ab ordine ecclesiastico resiluerint, & ad matrimonia seu negotia sæcularia se transtulerint, ad restitutionem omnium fructuum aut sumptuum ecclesiasticorum, quos sic perceperint, eos teneri & omnino compelli volumus. ANNO CHRISTI 1549.

De clericis vero regularibus, dispositionem B reformationis & juris communis volumus observari: ut monasteria opulentiora, intermissa studia, in primis vero theologica, apud se instaurent. Quæ vero minus opulenta sunt, & pauciores habent monachos, aliquot tamen juvenes felicioris ingenii, ad ejusdem ordinis & provinciæ monasterium, in quo studia vigeant, ablegent. Ubi vero prælati, sive sæculares, sive regulares, in ea re negligentes fuerint, per ordinarium debent ad hoc debitis pœnis compelli.

LXVII.

Collegiis ecclesiarum, juxta reformationis C præscriptum, injungimus, ut doctores, qui theologiam profiteantur, pro cujusque ecclesiæ facultate & conditione conducant; contra negligentes sic acturi, ne quid vel in publicis vel privatis hisce studiis constituendis, ad pietatis incrementa passim promovenda, quantum in nobis fuerit, desideretur.

LXVIII.

Res est perniciosi exempli, & quæ gravem sæpe ecclesiis calamitatem affert, quod patroni, tum ecclesiastici, tam laici, propinquitate junctos, aut * aliis meritis & officiis sibi conciliatos, sine omni ætatis aut eruditionis respectu, D idoneis præteritis, ad beneficia ecclesiastica admovent. Alii de censibus beneficiorum partem sibi retinent, aut etiam in totum fructus beneficiorum intercipiunt, his, quibus ea ad speciem infamis cupiditatis suæ obvelandæ conferunt, inanem modo titulum relinquentes: quos præsenti constitutione provinciali in domino hortamur, & peremptorie monemus, ut a pernicioso hoc conatu sibi temperent: alioqui severitate pœnarum rigide censemus coercendos, ac talis beneficii collatione vel præsentatione saltem pro hac vice, aut pro gravitate excessus, per omnem vitam suam privandos; ita tamen ut collatio talis beneficii heredibus aut successoribus eorum integre restituatur, & libere per- E mittatur. Quo vero perniciosam temeritatem patronorum a curatis beneficiis salubri consilio prorsus secludamus, districte præcipimus, ne quis prælatus, seu officialis ejus, ad quem munus investiendi pertinet, ad beneficium, cui animarum cura annexa est, quemquam investire præsumat, nisi qui annum ætatis suæ vigesimumquintum attigerit: & qui in ceteris idoneus, etiam ordines, quos cura ecclesiæ, cui præfici vult, requirit, aut habeat, aut infra tempus a jure statutum se suscepturum, sub amissione beneficii, ad quod investiendus est, promiserit: & qui censum istius ecclesiæ, ad suam

De præbendis cap. Grave nimis.
* alias.
Ex concilio Moguntino. De institutione, cap. Si is, ad quem, in textu.

ANNO CHRISTI 1549.

suam sustentationem sufficientem esse, eumque sibi a patrono integrum relinqui, docuerit. Alioqui investituram talem inanem & irritam, & salutaris hujus inhibitionis temerarium transgressorem, ipso facto ab officio suspendendum, & arbitrio ordinarii sui puniendum decernimus. Eum vero, qui præsentationem seu provisionem alicujus beneficii, sive curati, sive non curati, a patrono receperit, cum tali pactione, ut patronus de proventibus beneficii portionem reservet, ad tale beneficium prohibemus investiri: aut si post investituram talem pactionem fecisse deprehensus fuerit, beneficio decernimus privandum, & eidem beneficio alium idoneum præficiendum.

LXIX.

Petrus archiepiscopus Moguntinus.

Universis archipresbyteris, aut aliis commissariis nostris, serio inhibemus, ne quem ad alicujus beneficii possessionem vel ad regimen, aut ad officiaturam alicujus ecclesiæ, admittant, nisi qui investituram seu provisionem & institutionem suam canonicam, literis earumdem sigillatis ostenderit. Beneficium vero, quod quis legitime tenuit, non aliter quam in manus nostras, aut vicarii seu officialis nostri, sive alterius collatoris superioris, ad hoc potestatem habentis, resignare aut dimittere præsumat. Quod siquis sine nostra aut superioris, ad id potestatem habentis, auctoritate aut consensu beneficium aliquod dimiserit, ad beneficium sic dimissum nemo alius in favorem dimittentis investiri aut institui; sed beneficium illud, pro arbitrio ordinarii, sive specialis, sive generalis, alteri idoneo tradi debet: nisi nos, vel officiales nostri, aut superior, resignationem factam ex rationabili causa confirmaverimus.

LXX.

Perniciosus abusus est, cum pudendo cleri dedecore, & animarum periculo, gravique ecclesiarum detrimento conjunctus, quod in ecclesiis quibusdam cathedralibus & collegiatis, potissima proventuum portio canonicis etiam apud ecclesias non residentibus, nec quidquam utilis aut necessarii ministerii exequentibus, distribuitur; vicariis, qui diurna & nocturna fatigatione omnes ecclesiæ functiones sustinent, vix tenui censu, & qui ad vitam misere sustentandam ægre sufficiat, relicto. Hinc capitula & canonicos ecclesiarum in domino exhortamur, ut æquitatis & rationis olim Deo reddendæ memores, ad functiones ecclesiis suis necessarias his qui eas gerunt de fructibus ecclesiarum sufficientem & honestum victum deputent; ne causam præbeant, de ecclesiarum proventibus necessario aliter disponendi.

LXXI.

Cum constet, harum dignitatum officia majores nostros ideo in ecclesiis instituisse, ut essent, qui disciplinam ecclesiasticam, tamquam inspectores & moderatores, conservarent; jam vero videamus ea ab iis occupari, qui dignitatum titulos tantum gerunt, & emolumentis gaudent, & tamen ab ecclesiis suis absunt, nihil minus quam appellationibus suis respondentes. Quare statuimus, ut posthac omnes, qui vel præpositorum, vel decanorum, vel scholasticorum, vel custodum, vel cantorum dignitatibus (quatenus hæ ad nostram aut comprovincialium nostrorum dispositionem pertinent) jam præfulgent, aut porro ornandi erunt, præsentes suis ecclesiis utilem & nomine dignam operam præstent: non absentes fructus tantum auferant: neque liceat cuiquam absenti ullam harum dignitatum gerere, sed quisque tali titulo insignitus, suæ ecclesiæ non absens, neque conducta aliorum opera, sed residendo præsens ipse inserviat.

LXXII.

Cum apostolus victu, adeoque ipsa vita, indignos judicet homines otiosos, qui panem non labore suo partum, cum gravamine aliorum edunt, quanto graviori indignationi divinæ eos subjacere putandum est, qui census ecclesiæ, sanctorum martyrum patrimonia, & donaria piæ plebis, ad divini ministerii sustentationem collata otiose absumunt, pro iis debita ipsis ecclesiis obsequia rependere non curantes? Nos igitur periculo animarum obviare, & necessitati ecclesiarum consulere volentes, præsenti statuto decernimus & ordinamus, ne posthac in metropolitana, cathedralibus, collegiatis, aut quibuscumque aliis nostris, & nobis subjectis ecclesiis, per universam provinciam constitutis, quotidianæ distributiones, ad brevissima quædam momenta, puta ad lectionem epistolæ, seu unius psalmi, aut responsorii: sed integris ac totis officiis & horis assignentur, & iis modo tribuantur, qui officiis divinis, de quibus hæc emolumenta dantur, ab initio ad finem interfuerint. Hi vero qui excursus & recursus suos ita partiri consueverunt, ut de laboribus minimum, de emolumentis autem plurimum perciperent, in posterum, nisi integris officiis & horis interesse studeant, illius officii aut horæ fructu in totum mulctentur, quibuscumque irrationabilibus aut pravis consuetudinibus (quæ potius corruptelæ censendæ sunt) non obstantibus. Si qui tamen infirmitate aut legitima causa impediantur, apud prælatum aut alium, cui de ecclesiæ consuetudine competit, se excusent, & veniam absentiæ suæ impetrent; canonicos vero, per actus capitulares ab ingressu chori, quamdiu capitulis intersunt, & non diutius, excusari volumus. In qua re decanos ecclesiarum, aut quibus ea cura pro tempore incumbit, monemus, eisdem præcipientes, ne extra necessitatem capitula indicant in eam horam qua divina officia peraguntur: cum possint aut maturius, aut serius capitula haberi, ut ipsi etiam prælati & canonici divinis officiis commodius interesse queant. Quos utique, supra chori officia, quæ ipsis incumbunt cum vicariis communia, actuum capitularium labor gravare non debet: cum supra communes distributiones, de præbendis suis ampliore etiam emolumento potiantur.

Simili modo distributiones, quæ de processionibus percipiuntur, his modo dari volumus, qui eisdem ab initio ad finem præsentes interesse perseveraverint.

Et ne beneficia per ecclesias debitis obsequiis fraudentur, omnibus beneficiorum possessoribus, sub amissione beneficiorum, injungimus, ut ordines, quos eorum beneficia requirunt, si nondum habent, proximis temporibus a jure statutis recipiant: ad quod etiam canonicos ecclesiarum, pro suo quemque ordine teneri volumus, ut obsequium, quod quisque pro officii sui exigen-

gentia ecclesiæ debet, cum res postulat, per se A præstare queat.

LXXIII.

Eos vero, qui interim, dum divina peraguntur, in ecclesia, in qua beneficiati sunt, aut foris circa eam otiosi inambulant, & aliis psallentibus & Deo servientibus, ipsi inanibus, nonnunquam etiam turpibus, confabulationibus tempus terunt, amplius ferendos non censemus: quos illius non solum horæ, sed totius diei emolumento decernimus privandos: sæculares vero per magistratus civiles debita animadversione a tali sacrorum contemptu coercendos.

LXXIV.

Hinc hortamur atque monemus omnes & singulos clericos, ut vitam vivant, quam professio eorum exigit, & Christus requirit, inquiens: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est*: & cum vestitu honesto incedant. Quapropter singulari cura intendat quisque prælatus, ne ii, quibus præest, torques aureos publice in ecclesia, aut vestes varii coloris, velut virgatas & fimbriatas, aut discissas, deferant: sed longis atque talaribus utantur. Nulla arma induant, nisi itinerantes; barbamque non nutriant, coronam & tonsuram deferentes; tum summopere curantes, ne quem laicorum indecentia vestitus offendat, ut sacris canonibus cautum est.

Math. 5.

Insuper tabernas publicas evitent, nisi eos peregere proficiscentes ingredi oporteat, & tam inibi quam domi & alibi a crapula, ebrietatibus, omnique ludo a jure prohibito, blasphemiis, rixis, & aliis quibuscumque excessibus & offensionibus, penitus abstineant; choreas spectaculaque & convivia publica vitent, ne ob luxum petulantiamque eorum nomen ecclesiasticum male audiat.

2. Tim. 2. Cumque secundum apostolum, nemo militans Deo sese negotiis sæcularibus implicare debeat: nemini clerico liceat domi suæ tabernam compotandique locum aperire laicis: quoniam non raro sequi solent ebrietatem rixæ, cædes, & multa hoc genus scelera, quæ sacerdotalem polluunt dignitatem: negotiationibus quoque mercimoniisque more mercatorum abstineant.

LXXV.

Math. 10. Cum autem, domino testante, mercenarius dignus sit mercede sua, statuimus & decernimus, ut decimæ, quæ jure debentur divino, tam majores, quam minores, sine fraude aut diminutione solvantur, etiam personales, in quibus eas solvendi consuetudo est.

Simili modo debent etiam quatuor offertoria, & cetera jura parochialia integre solvi.

LXXVI.

Præterea, cum omnibus palam sit, super ecclesiarum atque eorum, qui in sortem domini delecti, pro magistratuum, imo totius reipublicæ salute, apud Deum quotidie interpellant, libertate & immunitate, non tam pontificio, quam etiam civili jure, cautum atque provisum; comperimus tamen infelici ac rerum perturbatione ecclesiarum quarumdam bona, imo ipsas Deo dicatas ecclesias, in profanos usus cessisse; clericos ad munia civilia, etiam sordida, interdum coactos, quæstiones contra ipsos, eorumque & ecclesiarum bona; similiter super causis matrimonialibus, & aliis etiam mere ecclesiasticis, coram sæcularibus statibus intentari ac definiri. Proinde adhortamur omnes & singulos in domino, ut si non divini judicii respectu, vel eorum saltem quæ legibus sancita sunt, memores, ab injusta hac ecclesiasticæ libertatis imminutione atque oppressione absistant; ecclesias, sacerdotes, atque res ipsorum, suæ restituant atque permittant immunitati & libertati. Quorumdam igitur vim in- B justam inhibere, & personis ecclesiasticis suam libertatem vel in hoc asserere volentes, statuimus ut actor clerico coram sæculari judicio actionem intendens, eo ipso omni causa cadat, nec amplius ad ejus causæ querelam, etiam coram ecclesiastico judice, admittatur. Judicem vero sæcularem, qui causam clerici, etiam eo consentiente, aut aliam quamcumque causam, ad ecclesiasticum judicium pertinentem, quales sunt matrimoniales & similes, judicandam sibi desumpserit, excommunicationis pœnam ipso facto incurrere decernimus.

Similiter judex ecclesiasticus causas, quas laici adinvicem habent, judicandas sibi non assumat; nisi tales causæ sint quæ ad forum ec- C clesiasticum de jure vel consuetudine pertinere noscantur.

LXXVII.

Caveant autem episcopi & archidiaconi, dum ipsi officiis suis præesse non possunt, ne vices suas hominibus dubiæ famæ, aut ab ordine ecclesiastico prorsus alienis, committant; sed in suum locum, quoties suis muneribus per se non præsunt, viros bonos, graves, peritos, prudentes, & in primis ecclesiasticos substituant. Nec unquam crimina subditorum per se, aut suos substitutos, mulcta pecuniaria punire præsumant, sed aliis debitis, & a jure constitutis D pœnis, coerceant.

LXXVIII.

Quoniam insolentia quorumdam, qui a religionibus, semel professione solemni receptis, temere resiliunt, his nostris calamitosissimis temporibus, disciplinam ecclesiæ, adeoque totam religionem, non parum perturbavit, nos huic calamitati, ex monasticæ disciplinæ neglectu provenienti, pro viribus occurrere volentes, prælatos monasteriorum per caritatem, quæ est in Christo Jesu, hortamur, & serio requirimus, ut curæ sibi traditæ diligentius incumbentes, perso- E nas regulares sibi subjectas, ad monasticæ disciplinæ, & regularum suarum observantiam, sollicitius inducant, aut refractarios etiam debitis pœnis compellant: alioqui cessationem & negligentiam prælatorum, nos juxta canonum sanctiones, supplebimus. Cum vero personæ quædam regulares jugum jamdudum excusserint, & desertis monasteriis, & spreta suorum prælatorum obedientia, in sæculo versentur, nos hujusmodi regulares, contra regulam divagantes, volentes ad sua monasteria reducere, ne alii ex prohibita illorum communione periculis involvantur, superiores eorum monemus, ut ejusmodi vagos monachos diligenter inquirant, & ad sua mo-

Ex conc. Aschaf. domini Gerardi.

ANNO CHRISTI 1549.

monasteria eos retrahere quoquo modo procurent. Similiter & omnibus personis ecclesiasticis nobis subjectis mandamus, ut omnes regulares, cujuscumque sint conditionis aut ordinis, in suis districtibus commorantes, diligenter moneant, & requirant, ut infra mensis spatium, post ejusmodi requisitionem, ad sua monasteria redeant, & obedientiæ superiorum suorum subdantur: aut dispensationes suas, quarum prætextu obedientiam prælatorum suorum reliquerunt, intra idem tempus nobis aut officialibus nostris examinandas exhibeant. Hujusmodi vero monitioni non parentes, & in rebellione & inobedientia sua perseverantes, sine mora nobis aut officialibus nostris denuntient, quos nos per ecclesiasticæ censuræ pœnas, & omni severa animadversione, quantum nos justitia permiserit, ad suas regulas redigere, & sub prælatorum suorum obedientiam retrudere, non omittemus.

Cum vero aliquoties contingat, ut personæ aliquæ regulares, aut graviorum excessuum conscientia, aut etiam ex animi levitate, monasteria sua deserant, deinde pœnitentia ductæ, redire ad sua monasteria volentes, a superioribus quibusdam nimis rigidis, aut pœnarum asperitate absterreantur, ut prorsus non recipiantur, nos a quantacumque perversitate resipiscenti gremium misericordiæ non esse claudendum considerantes, ne hujusmodi repulsis etiam amplius delinquendi occasio præbeatur, præsenti statuto cavemus & ordinamus, ut monasteriorum abbates & prælati, abbatissæ, præpositi, priores & magistratus, cujuscumque ordinis nobis subjecti, regulares personas in apostasiam ex quacumque causa lapsas, & cum humilitate redire volentes, juxta cujuscumque ordinis disciplinam sive regulam & consuetudinem observatam benigne accipiant: nec eis pro excessibus graviores pœnas, quam quæ in sacris canonibus & regulis ordinum expressæ sunt, imponant: ita tamen, ut propter excessus suos nec victus nec vestitus necessarius eis subtrahatur. Prælatos vero, & quoscumque monasteriorum magistratus, huic constitutioni nostræ contravenientes, sententiæ suspensionis a divinis, simul etiam ab administratione tam spiritualium quam temporalium, (quam in contrafacientes, præsenti canonica monitione præmissa, ferimus in his scriptis) volumus subjacere.

Et cum hoc tempore passim ecclesiæ idoneorum ministrorum penuria nimis periculose laborent, prælatos regulares summopere exhortamur, & serio monemus, si qui fratres eorum potestati subjecti, per ordinarios locorum ad regimen ecclesiarum parochialium, aut ad munus prædicationis adhibiti sint, aut tales ad eamdem operam in posterum evocari contingat, ut promovendæ pietatis & conservandæ sanctæ religionis nostræ intuitu, ordinariis locorum in tanta necessitate deesse non velint. Religiosos tamen, de consensu suorum prælatorum sic evocatos, nihilo minus sub eorumdem obedientia, qui eos corrigere & revocare valeant, volumus permanere.

LXXIX.

Vide concilii Fritzlariensis domini Sifridi.

Virginum monialium, velut imbecillioris sexus, continentiam & munire præsidiis & adjuvare opportunis auxiliis volentes, præsenti statuto inhibemus, ne sanctimoniales, cujuscumque ordinis, quas votum sub perpetua clausura manendi adstringit, quacumque de causa, (nisi sola inevitabili necessitate compulsæ, aut tali morbo infectæ, unde ex contagione aliis periculum immineret) consortium sororum suarum relinquere, aut extra monasterium prodire, ullo modo præsumant. Vicissim vero, quo minus animi Deo dicatarum virginum pravis cupiditatibus tententur, aut a salutaribus meditationibus distrahantur; omnibus personis, sive ecclesiasticis & regularibus, sive laicis præsertim viris, serio interdicimus, ne in ipsa monasteria quarumcumque monialium seu clausuras, nisi ex necessaria causa, cum honesto comitatu, & de manifesto consensu superioris, ad quem pertinet, introire audeant. Alioqui huic nostræ prohibitioni temere contravenientes, si ecclesiastici sint, suspensionis ab officio & beneficio; si sæculares, excommunicationis pœna percellantur.

LXXX.

Ex concilio Fritzlariensi domini Sifridi.

Pastoribus etiam, & iis qui curata beneficia obtinent, injungimus, ut ecclesiis, in quibus per consensum diœcesani instituti sunt, nec tamen eisdem per se præsunt, vicarios idoneos & canonice institutos præficiant, eisque pro sufficienti victu portionem congruam de proventibus ecclesiæ assignent; nec sic a se institutos vicarios ab eadem vicaria amoveant, nisi ipsi jam actu sacerdotes ecclesias suas per seipsos regere velint, aut aliquam rationabilem amotionis causam contra vicarium coram diœcesano, aut ejus officiali, probaverint.

LXXXI.

Ex concilio domini Gerardi.

De his qui ad sacros ordines promoveri volunt ordinamus & decernimus, ut nemo ad quemcumque ordinem majorem recipiendum admittatur, nisi qui paulo ante confessus fuerit idoneo sacerdoti, qui vitæ conditionem in ordinando sedulo scrutatus, eum instruxerit, utrum expediat eum ordinari; an potius, propter irregularitatis aut legitimi alicujus impedimenti sequelam, abstinere, donec tale impedimentum a se removerit. Nec quisquam ordinandus recipiatur, nisi ad certum titulum ecclesiastici beneficii, quod sit perpetuum, a quo non possit ad inordinatum alicujus placitum amoveri, aut cui de proprio patrimonio sufficienter sit provisum.

LXXXII.

Et ne ecclesiarum ministeria quibusvis, (quæ res hactenus multis malis causam præbuit) sed dignis modo & idoneis, permittantur, sancimus, eos, qui ad suscipiendos ordines assumi expetunt, episcopi simul & plebis judicio comprobandos, hoc modo, ut episcopus doctrinam examinet, plebs quoque de moribus testimonium præbeat. Morum itaque & vitæ testimonium ordinandi, idque in literis sigillatis afferant, acceptum a prælatis ecclesiasticis seu parocho, atque etiam a senatu, seu judicio ejus loci, in quo majorem vitæ partem exegerint. Quod testimonium illis gratis concedi volumus. Ex longinquo vero venientes, si in provincia Moguntina ordinari expetiverint, ad canonicarum sanctionum observantiam adigantur.

LXXXIII.

Hac calamitosa tempestate, qua sacrorum profanorumque omnium periculosa confusione labo-

ANNO CHRISTI 1549.

boramus, plerumque evenire solet, ut in sacri baptismatis administrarione, unctiones sacri olei, in pectore & scapulis, & chrismatis in vertice infantium, jam inde a temporibus apostolorum per universam ecclesiam religiosa pietate adhiberi solitæ, quorumdam temerario ausu omittantur. De qua re circa eos, qui ordinibus sacris initiari volunt, diligentem inquisitionem per nostros in pontificalibus vicarios, aut alios, qui ordinandorum examinibus præsunt, præcipimus faciendam. Eos vero qui tales unctiones, dum baptizarentur, non receperint, nisi eas (una cum orationibus, quæ in Agendis ad tales unctiones adhibendæ inveniuntur) in se per catholicum sacerdotem pie supplere curaverint, ab ordinibus prorsus mandamus repellendos.

LXXXIV.

Evenire solet, ut aliqui eruditionis & vitæ non satis probatæ, aut alioqui censuris ecclesiasticis obnoxii, conscientiam eorum, quibus noti sunt, subterfugientes, ad remotiores diœceses se conferant, & ordines ab ignotis episcopis, qua possunt fraude extorqueant: aut saltem eos se consecutos, comminiscentes, in iis ministrare præsumant. Quorum temeritatem reprimere volentes, commissariis nostris serio inhibemus, ne in posterum alicui literas dimissorias ad aliam diœcesim, sine magna & necessaria causa, quam bene exploratam habere debent, concedant. Qui vero in aliena diœcesi ordines susceperint, ad ministerium seu executionem ordinum, quos se habere asseverant, non admittantur; nisi prius vicariis, seu commissariis nostris, de susceptis ordinibus legitimo documento fidem fecerint, & ab eisdem, quod admitti debeant, testimonium patentibus literis obtinuerint: alioqui tales per archipresbyteros nostros ab omni ecclesiæ officio semoveri, aut, si iis non paruerint, nobis denuntiari debent.

LXXXV.

Ex concilio Aschafensi domini Gerardi.

Ad confusionem & dehonestamentum ecclesiastici ordinis facit, sicubi honorum discrimina tolluntur, nec suus cuique honos habetur. Unde ordinamus & decernimus, ut inferioris dignitatis clericus seu vicarius, sive canonicus, prælato suo reverentiam, sive in assurgendo, sive in aliis prærogativis, juxta consuetudinem illius ecclesiæ debitam subtrahens, fructuum præbendæ subtractione ad tempus, pro excessus qualitate, puniatur. Quod si simultate aut animi arrogantia provectus in tali contemptu prælati sui perseveraverit, a reliquis confratribus velut inobediens, & juramenti sui parum memor, a consortio ecclesiæ & omni fructuum perceptione amoveatur: non nisi de ipsius episcopi consensu ad eamdem rursus admittendus, ut discat potestatem supra se positam, velut Dei ordinationem, agnoscere & venerari.

LXXXVI.

Hactenus in ecclesiis cathedralibus & collegiatis (saltem in ea parte, qua majores nostri, non sine magna ratione, juniores canonicos, quos domicellares vocant, non statim ut beneficia acceperint, ad capitula admitti, sed ad tempus sub jugo prælatorum detineri voluerunt) satis negligenter advigilatum esse, non sine ecclesiarum pernicie, sentimus; dum hi, quibus ea cura incumbit, ad studia & mores domicellarium parum attendentes; si modo domicellares certum tempus in beneficii possessione exegissent, aut pecuniam pro emancipatione constitutam numerassent, sine ampliori delectu quosvis ad capitula admiserunt; etiam eos, quos nec vitæ honestate nec doctrina satis idoneos, aut ecclesiis utiles futuros norint. Unde fit, ut interdum ecclesiæ minus utili canonicorum turba oneratæ, nec in spiritualibus nec in temporalibus debitis obsequiis administrentur. Quarum indemnitati consulere volentes, prælatorum, capitulorum, & aliorum, quorum interest, conscientias duximus onerandas, hisque districte præcipiendo injungimus, ut in posterum, non secundum prætensam consuetudinem (quæ in hac parte, ut ecclesiis perniciosa, irrationabilis, aut potius corruptela censenda est) quoslibet sed secundum conscientiam idoneos tantum & dignos, ad capitula, præsertim metropoliticum & cathedralia admittant. Pravis vero moribus deditos & ignavos tantisper a capitulari dignitate & emolumento arceant, donec emendatione vitæ locum hunc mereri videbuntur: aut si contra omnem emendationem præfracti & incorrigibiles se exhibere perseveraverint, ad dimissionem beneficiorum remediis juris, tamquam inhabiles & insufficientes ac minus idoneos, prorsus cogant. Qua constitutione nostra, & ipsis prælatis & capitulis, ut officio suo diligentius invigilent; & juventuti ecclesiasticæ, ut vitæ ingeniique cultum accuratiore studio capessant, occasionem præstari arbitramur.

LXXXVII.

Cum scriptura admoneat, virum crebro jurantem iniquitate oppleri, ac plagis multis obnoxium fieri; jurationem namque multa comitari pericula, quæ non tam pejerantem, quam eum, qui perjurio causam, cum debet & potest, non subtrahit, involvunt. Nos igitur crebram illam juramentorum exactionem in capitulis, si non ut injustam, certe ut periculosam, censemus coarctandam. Injusta vero & illicita juramenta, per quæ nonnunquam via debitæ correctionis præcluditur, & prælati a promovenda ecclesiarum suarum disciplina & utilitate impediuntur, omnino tolli debent. Et nos cum hac sancta synodo talia omnia damnantes, locorum ordinariis & prælatis capitulorum, ad ejusmodi correctionem per præsentes facultatem impertientes, districte eis præcipiendo injungimus, ut ecclesiarum statuta diligenti cura revideant, & juramenta non necessaria, a sede apostolica non confirmata, in primis vero injusta & perniciosa, non obstantibus quibuscumque consuetudinibus, (cum iniquitati longinquitas temporis patrocinari non debeat) corrigant, cassent & tollant. Quod si facere inferiores prælati & ordinarii ultra sex menses post publicationem hujus constitutionis distulerint, nos ad primam opportunitatem, aut saltem in futura provinciali synodo, negligentiam illorum supplebimus, ipsosque cessatores debitis insuper pœnis afficiemus.

LXXXVIII.

Multas ecclesias in bonis temporalibus ingentia detrimenta sustinere, ac domos earum aut collapsas aut ruinis proximas videmus, ex prava consuetudine seu potius corruptela, qua canonici quidam pecunias ex possessionibus novorum canonicorum, aut optione domorum receptas, non

non in utilitatem ecclesiarum, sed in proprios usus convertunt. Quod nos ultra fieri omnino prohibemus; talesque pecunias necessitatibus ecclesiarum, aut domorum reparationi & conservationi, impendi volumus. Si quos huic constitutioni nostræ rebelles deprehenderimus, privatione omnium fructuum, quos ab ea ecclesia percipere deberent, per semestre tempus plectemus, fructusque eis sic ademptos, in ecclesiæ utilitatem impendi curabimus. Sicubi vero in ecclesiis aliunde sumptus, ad conservationem templorum, ædificiorum & domorum, ad ecclesias aut earum personas pertinentium, & in alios necessarios usus suppetunt, rationabiles consuetudines, super hujusmodi pecuniis disponendis hactenus observatas, hac præsenti constitutione adstringi aut abrogari non volumus.

LXXXIX.

Ex concilio Fritzlariensi.

Ne ex incuria aut negligentia, sicut consuevit, damna ecclesiis accidant, capitulis metropolitanæ, cathedralium & collegiatarum, aliarumque ecclesiarum rectoribus & curatoribus mandato injungimus, ut singulis annis, semel ad minimum, omnes ecclesiarum res & ornatus inspiciant, & in indice singula diligenter conscribant, quo, si quid inde perierit, facilius deprehendi & sarciri, & ratio ab his, quibus ea cura commissa est, exposci & reddi queat. Eadem diligentia volumus & præcipimus, ut omnium ecclesiarum prædia & redditus, tum communes, tum etiam ad singulas dignitates seu beneficia pertinentes, in libro ad id deputato exactissime conscribantur. Literæ vero originales censuum, tam communium, quam ad singula beneficia pertinentium, non apud singulos possessores relinqui; sed in publica & bene munita custodia, copiis earumdem auscultatis apud possessores retentis, asservari debent. Unde, si occasio exegerit, depromi, & singulis personis sub cautione redhibitionis permitti poterunt.

X C.

Ex concilio Aschafensi.

Ut ecclesiæ per provinciam nostram constitutæ, a damnis, quæ nonnunquam ex infida procuratione accipiunt, in posterum vindicentur, decernimus & ordinamus, ne posthac solis laicis; sed cum aliquot laicis cujusque ecclesiæ rectori seu plebano, velut principali, officium fabricæ seu procuratio ecclesiæ committatur; ita tamen ne ipsi ecclesiarum rectores, seu plebani, officio exactionis censuum, proventuum, sive redditUum, seu procurationis labore graventur. Tales etiam ecclesiarum procuratores, de pecuniis seu proventibus ecclesiarum nihil in suum privatum usum convertant: sed omnia in ecclesiæ utilitatem impendant, & de omnibus acceptis & expensis debito tempore, ad minimum semel in anno coram ipso plebano seu rectore ecclesiæ, & aliis ad hoc deputatis, rationem conficiant.

Volumus etiam ad singulas ecclesiarum cistas, in quibus literæ censuum, seu pecuniæ, & pretiosiores ecclesiarum res, asservantur, diversas seras, & ad minimum duas fieri, & ex clavibus semper unam apud parochum seu rectorem ecclesiæ relinqui & custodiri: sic ut tales cistæ non ab uno aliquo procuratore, nec unquam absente parocho aut rectore ecclesiæ, possint aut debeant aperiri. Huic vero nostræ constitutioni in ecclesiarum fraudem non parentes, ipsi plebani nobis aut vicariis nostris denuntient, debita monitione prævia excommunicandos.

X C I.

Ex concilio Aschafensi.

Ut ab institutione ad ecclesiastica beneficia omnem ambitionem, omnemque simoniæ pravitatem præcidamus, præsenti statuto ordinamus & decernimus, ut quicumque vel muneribus vel pollicitationibus, seu quibuscumque pactionibus, unius vel plurium sibi favorem conciliaverit, ut per eos ad beneficium seu dignitatem qualemcumque (quatenus ad nostram dispositionem pertinent) promoveatur, eo ipso excommunicationis sententiam incurrat, & reddatur inhabilis, ne amplius ad tale beneficium seu dignitatem eligi aut assumi possit. Quod si electus & assumptus postea fuerit deprehensus, tales donationes, promissiones, seu pactiones fecisse, beneficio sic occupato privari, & de dignitate omnino deponi debet. Simili modo, quicumque pensiones non legitime assignatas aut dederint, aut receperint, aut alioqui illicitis modis beneficia aut dignitates occupaverint, pro excessuum qualitate puniri, & talibus beneficiis aut dignitatibus privari debent. Quæ ut arctius observentur, nullus in posterum clericus ad aliquod beneficium seu dignitatem admitti debet, nisi prius juraverit, quod in ejus adeptione nullam commiserit simoniam, aut illicitam fecerit pactionem.

De institutione ex concilio Fritzlariensi.

X C I I.

Ex concilio Aschafensi.

Execrabilis quorumdam sacerdotum avaritia usque ad sacramentorum ipsorum contemptum & injuriam nonnunquam irrumpit, dum sine numerato precio conferre sacramenta detrectant. Quorum pravam cupiditatem, sacris etiam conciliis invisam & damnatam, comprimere volentes, omnibus nobis subjectis parochis seu ecclesiarum ministris serio prohibemus, ne quid de sacramentorum administratione a quoquam, velut debitum, aut exigant, aut recipiant quod consuetudo rationabilis, laudabiliter introducta, & hactenus observata, non permittit: sed ultra id etiam oblatum, quasi non debitum modeste recusent. Quod si aliquis subditus ultro aliquid dare voluerit, non obstamus quin quod libera voluntate & ex caritate offertur recipere valeant. Archidiaconis etiam nostris, sive eorum officialibus, injungimus, ut in synodis seu capitulis super hujusmodi exactione sedulo inquirant, & huic nostræ constitutioni non parentes severis pœnis, usque ad suspensionem ab officio & beneficio, compescant.

X C I I I.

1. Cor. 9.

Cum dominus ipse pronuntiet mercenarium sua mercede dignum, & apostolus clamet, altari servientem de altari vivere debere, universos ecclesiarum metropolitanæ cathedralium & collegiatarum prælatos, canonicos & capitula, omnes etiam regulares prælatos & conventus, quicumque ecclesias parochiales suis ecclesiis seu monasteriis unitas & incorporatas habent, in domino exhortamur; & districte eis præcipiendo injungimus, ut intra trimestre tempus, post hujus constitutionis nostræ publicationem, ecclesiarum sibi incorporatarum rectoribus talem fructuum portionem ordinent, qua pro loci conditione honeste sustentari, ac insuper episcopalia & archi-

ANNO CHRISTI 1549.

archidiaconalia jura solvere, hospitalitatem exercere, & alia necessaria onera sustinere queant. Quod ni fecerint, nos illorum injustam negligentiam, ipsis ecclesiis & animarum saluti nimis periculosam, amplius sufferre non volentes, apud omnes ecclesias parochiales jurisdictionibus nostris subditas, talem justi & sufficientis victus deputationem de decimis, proventibus, vel bonis collegiorum aut monasteriorum aut praelaturarum, per nos aut officiales nostros secundum juris communis & sacrorum conciliorum dispositionem ordinare, sepolita ampliore mora, omnino aggrediemur.

XCIV.

Clerici aliunde advenientes, nec in iis ordinibus quos jactant, ministrare permittantur, nec ad ulteriores ordines promoveantur; nisi fide digno testimonio docuerint se eos ordines, quos habere se asseverant, rite & legitime suscepisse. Peregrini autem sacerdotes ad missarum celebrationes non admittantur, nec ultra mensem in aliquo presbyterorum consortio foveantur, nisi testimoniales literas super vita, moribus & recessu ab eo episcopo, a quo discesserunt; similiter admissionis testimonium ejus episcopi, ad cujus dioecesim se contulerunt, ostendant.

XCV.

Vide concilium Fritzlariense domini Sifridi.

Sacellani vero nobilium in sacellis castrorum missas celebrare, aut alia sacramenta conferre, aut etiam praedicare non praesumant, nisi super eo auctoritatem & consensum ordinariorum obtinuerint, & prius manualem promissionem episcopo, seu loci illius archipresbytero, fecerint, se in obedientia dioecesani mansuros, & ad synodos & capitula venturos, & mandatis ecclesiasticis secundum justitiam, & quatenus eos attingunt, parituros esse. Salvis etiam juribus parochiarum, ad quas talia castra nobilium pertinere noscuntur.

XCVI.

Hoc in primis totius reipublicae Christianae utilitas exposcit, ut erudiendae juventuti passim magistri, eruditione, honestate vitae, & fidei sinceritate commendabiles, praeficiantur, quod in administratione utriusque reipublicae & ecclesiasticae & saecularis successio a pueris dependeat. Qui si perversis & pravis hominibus erudiendi tradantur, a quibus recentes eorum animi (qui malorum ac bonorum, ut quidque primum hauserint, aeque tenaces sunt) pravis & impiis opinionibus imbuantur, spes non est, sacrosanctam religionem nostram in integrum restitui, aut a pravis doctrinis repurgari, aut pristinam felicitatem & tranquillitatem in Germaniam nostram reduci unquam posse. Proinde sive praelatis & capitulis, sive communitatibus, aut locorum praefectis, ad quos ea cura pertinet, serio injungimus, ut in posterum scholis sibi commissis didascalos praefecturi, eosdem ad vicarios nostros in spiritualibus, seu locorum commissarios, ablegent, qui eruditionem, mores, & fidei sinceritatem in eis accurato examine explorent, eosque quid in scholis tam ad eruditionem, quam ad mores juventutis excolendos, conducibile potissimum praelegant, pro cujusque loci ratione, diligenter admoneant, sine quorum testimonio (quod scripto his, quos dignos judicaverint, exhibeant) quemquam alicui scholae praefici omnino prohibemur.

ANNO CHRISTI 1549.

XCVII.

Quamvis jam olim multis conciliis provincialibus, velut Fritzlariensi domini Gerardi, & aliorum archiepiscoporum Moguntinensium, super testamentorum ordinatione cautum sit, quibus omnino suum robur manere volumus; videmus tamen hac temporum licentia plerasque morientium voluntates incassum recidere, defunctorumque substantiam contra ipsorum legitimam voluntatem interverti, a testamentariis praesertim, & quibus pro officio competebat ratum servare defuncti arbitrium: statuimus, ut qui deinceps nominati fuerint testamentarii, quamprimum & ante omnia ipsius defuncti hereditatem sive substantiam coram notario & testibus fide dignis conscribant, & in inventarium fideliter redigant; omnimodamque morientis voluntatem, arbitrium & ordinationem, intra debitum tempus executioni demandent & exequantur, de quo ordinario aut ipsius commissario rationem faciant. Quod si quis infideliter agens hujus nostrae constitutionis transgressor repertus fuerit, pro ordinarii arbitrio, aut alias condigna poena, pro excessus qualitate, plectatur.

XCVIII.

Magnus abusus est, cum ad rerum temporalium & mox periturarum conquirenda lucra, sex diebus homines intendant, ad regnum caelorum, ejusque justitiam inquirendam, septimum diem destinatum, ne eum quidem a profanis negotiis liberum execranda hominum avaritia relinquat. Cui nos improbae hominum cupiditati modum ponere volentes, serio prohibemus, ne in posterum in locis nostrae provinciae subjectis diebus dominicis, aut praecipuis ecclesiae festivitatibus, mercatus (nisi forte earum rerum, quae ad usum quotidiani victus necessariae sunt) exerceantur, aut ne subditi nostri ulli operi servili, quod sine evidenti detrimento dilationem sustinere potest, manu admoveant; sed dies dominicos & festivos spiritualibus lucris conquirendis, & saluti animarum procurandae, adeoque pietatis & divini cultus exercitiis, impendant. Quam nostram constitutionem, nisi magistratus locorum, quorum ea potestas est, sub gravibus poenis ita observari curaverint, ipsos magistratus, debita admonitione praevia, sententiam excommunicationis incidere, & ubi ad nostras temporales jurisdictiones pertinent, insuper aliis poenis, pro nostro arbitrio, puniri volumus.

XCIX.

Multis constitutionibus imperialibus cautum est, ne quis librum aliquem sine certo auctoris & loci, ubi excusus sit, nomine, aut qui per commissarios, qui per loca huic rei curandae destinati sunt, comprobatus non sit, vel excudat, vel excusum vendat. Quam ordinationem renovantes, inhibemus ne quis tales libros in nostris ditionibus vendere, aut emere, aut donare, aut occulte quovis modo aliis obtrudere, aut omnino apud se retinere audeat: officialibus nostris, tam ecclesiasticis quam saecularibus, injungentes, ut in eam rem acri diligentia invigilent. Et si quos librorum vel excusores, vel venditores, aut detentores, huic ordinationi non parentes de-

pre-

ANNO CHRISTI 1549. prehenderint, supra librorum confiscationem, A etiam pœnis in multis recessibus imperialibus constitutis, sine remissione afficiant.

C.

Paci etiam, tranquillitati ac honestati clericorum consulere volentes, decernendum duximus, ut quicumque clericus alium clericum probris, maledictis aut conviciis incesserit, sub duorum aut trium testimonio, ab omni proventuum ecclesiasticorum perceptione per unum mensem suspendatur. Quod si manus alteri clerico violentas, citra tamen vulnus, attulerit, jam dictam pœnam sustineat duplicem. Si vulnus inflixerit, ultra pœnam excommunicationis, quam ipso facto incidit, ac quatuor menses tali fructuum privatione mulctetur. Si membrum aliquod mutilaverit, aut inutile reddiderit, omni beneficio ecclesiastico sit ipso facto privatus. Nihilo minus etiam in omnibus iis casibus, juxta diœcesani arbitrium, læso satisfacere cogatur, & pro delicti gravitate a diœcesano, si videbitur, etiam gravius puniatur. Illud superioribus comminationibus duximus addendum, si linguæ petulantiam aut violentas manus in prælatum intorserit, in tribus prioribus casibus supra memoratis ubique pœnæ duplicatione gravandum esse; salvo tamen jure quod vim vi repellere permittit. Similiter clericos, si aut jurgiis, aut armis contra laicos contenderint, per prælatos suos, pro excessuum gravitate, irremissibili pœna decernimus ac mandamus plectendos.

CI.

Ex concilio Fritzlariensi. Sortilegia, quæ ad injuriam sacræ religionis nostræ detestando malorum dæmonum commercio exercentur, omnibus Christianis prohibenda; in clericis vero omni pœnarum acerbitate coercenda censemus: proinde clericum sortilegum protinus ab omni functione ecclesiastica & ordine removendum, & excommunicationis sententia censemus alligandum: a qua, nisi in articulo mortis, a nemine, quam a suo diœcesano, aut a summo pontifice, seu legato ejus ad id potestatem habente, absolvi debet. Et si incorrigibilis esse perrexerit, ad monasterium arctum, pro agenda pœnitentia, detrudatur, aut prorsus abjiciatur. Laici vero ab hac arte execrabili publicationem bonorum suorum, aut pervicacia eorum exigente, perpetua captivitate, aut graviore etiam animadversione, coerceri debent.

26. q. 5. cap. Non oportet. cap. Si quis episcopus.

Dist. De malefic. & mathe. l. Nullus. l. Nemo. l. Culpa.

CII.

Ministris ecclesiarum, qui sacris functionibus operam suam addixerunt, nihil æque convenit, quam vitæ castimonia: intolerabileque videtur, quod contra conciliorum sanctorumque patrum auctoritatem passim concubinis adhæreant. Quis enim in ministrorum Dei collegio patiatur talem, quem Paulus hominum consortio indignum judicet, cum quo etiam ne cibum quidem sumendum putavit? Quia ergo clerici quidam synodorum cujusque diœcesis episcopalium specialiter desuper habitarum decretis, de dimittendis concubinis, ægrius paruerunt: ne in hujusmodi scandalo & sordibus volutari diutius permittantur, quibuscumque locorum ordinariis injungimus & serio committimus, ut secundum canonum præcepta, & præcipue Basileensis concilii definitionem, concubinarios hujusmodi corrigant atque

1. Cor. 5.

emendent, easque mulieres, quæ citra scandalum atque offendiculum retineri non possunt, extra viciniam, ne commercii facultas aut suspicio remaneat, amoveri procurent. Qua in re, cum sæpe compertum sit, facilius ab initio malis resisti, quam semel in ea demersum rursus erigi atque emergere, omnino prælatis intendendum præcipimus, ne patiantur juniores clericos perniciosa cohabitatione irretiri; a qua deinde extricari facile non queant: ecclesiasticis etiam magistratibus, juxta præfati concilii decretum, ne ullo sub pacto, compositione, aut spe cujuscumque quæstus, tales quovis modo tolerent, aut dissimulent, penitus interdicentes; & , si opus sit, ut brachium sæculare in hanc B rem implorent, injungentes.

CIII.

Ex concilio Fritzlariensi. Excommunicationem, qua nulla pœna major esse potest, caute ab officialibus nostris, & non nisi ex inevitabili necessitate, & propter manifestam contumaciam, in quemquam intentari volumus, ideoque officialibus nostris, & prælatis omnibus, qui alioqui excommunicandi potestatem habent, mandamus, ne sententiam excommunicationis, nisi competenti admonitione præmissa, & in præsentia fide dignorum hominum, (ut, si necesse sit, testimonio eorum comprobari queat) promulgare præsumant. Qui C aliter excommunicationem in quemquam promulgaverit, & admonitus errorem suum non revocaverit, per mensem ab ingressu ecclesiæ sit exclusus, & sic a se excommunicato omnes expensas, quas talis excommunicationis occasione necessario fecit, restituere cogatur.

CIV.

Ex concilio Basileensi. Et ut timoratis conscientiis subveniamus, & scandala excludamus, generalis synodi Basileensis constitutionem volumus observari, quæ decernit, quod nemo deinceps a communione alicujus, in sacramentorum administratione vel receptione, aut in aliis quibuscumque divinis, vel D extra, prætextu cujuscumque sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ, aut suspensionis vel prohibitionis ab homine vel ab jure generaliter promulgatæ occasione, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut ecclesiasticum interdictum observare; nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel censura ecclesiastica hujusmodi, fuerit vel contra personam, collegium, universitatem, ecclesiam, aut locum certum aut certam, a judice publicata vel denuntiata specialiter & expresse; aut si aliquem ita notorie excommunicationis sententiam constiterit incidisse, quod nulla possit tergiversatione celari, aut aliquo juris suffragio excusari. Nam a communione illius abstineri vult juxta canonicas sanctiones: per hoc tamen hujusmodi E excommunicatos, suspensos & interdictos seu prohibitos non intendit in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari. Cum humana fragilitas in omnibus actionibus, & præsertim in iis quæ pietatis sunt, si ope divina non adjuvetur & dirigatur, sine fructu desudet, præsenti constitutione duximus ordinandum, ut in posterum per omnes totius provinciæ ecclesias, quoties in illis multitudo fidelium convenerit, fiant precationes ad Deum, pro Spiritus sancti gratia, ad salutarem harum constitutionum provincialium observantiam, impetranda. Similiter pro summi pontificis, imperatoris ac regis Romanorum incolumi-

mitate & felici gubernatione, & pro omnibus qui ad utriusque regiminis gubernacula in orbe Christiano præsident, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. In ipsa vero sacri missæ celebratione alternis diebus pro peccatis & pro pace, sive in ipso sacro collectam pro suffragio, sive post illud antiphonam cum collecta pro imploranda Dei misericordia, devote recitari aut cantari volumus. Quam rem discretioni prælatorum pro loci & temporis conditione committimus curandam.

Quo vero supradicta omnia & singula accuratiore cura observentur, & ad excusationem ignorantiæ nullus locus relinquatur, ordinamus & præcipimus, ut præsentium constitutionum liber apud metropolitanam, cathedrales, & collegiatas ecclesias in choro aut capitulis, similiter apud parochiales ecclesias idoneo loco, fabricæ sumptu comparatus, habeatur, ad quem omnibus quorum interest pateat accessus.

Postremo cum his præsentibus nostris constitutionibus, omnes etiam generalium conciliorum constitutiones & decreta, similiter omnia & singula alia statuta provincialia in conciliis provincialibus, sub nostris prædecessoribus celebratis edita, quorum in his nostris constitutionibus etiam nullam mentionem fecimus, in suo vigore permanere volumus, & ab omnibus nobis subjectis, qua quemque parte attingunt, pro confirmatis & authenticis agnosci, haberi & observari districte præcipiendo mandamus; sacrosanctæ Romanæ catholicæ & apostolicæ ecclesiæ judicio, cujus auctoritatem omnibus salvam conservari volumus, hæc omnia cum debita obedientia submittentes.

CONCILIUM TREVERENSE II.

AUCTORITATE JOANNIS ARCHI-EPISCOPI

Treverensis indictum in causa fidei & morum anno domini MDXLIX. tempore Pauli papæ III.

Decreta Concilii Provincialis Treverensis, præsidente reverendissimo in Christo patre ac domino domino Joanne archiepiscopo Treverensi, sacri Romani imperii per Galliam & regnum Arelatense archicancellario, principe electore, &c. celebrati anno Jesu Christi MDXLIX.

Joannes Dei gratia sanctæ Treverensis ecclesiæ archiepiscopus, sacri Romani imperii per Galliam regnumque Arelatense archicancellarius, & princeps elector, ad perpetuam rei memoriam.

REM omnino non novam aggredimur, neque per viam insolitam ambulamus: verum orthodoxorum patrum & prædecessorum nostrorum vestigiis tritam ingredimur; sincero corde semper affectantes, ut universum clerum & gregem nobis commissum usquequaque lustremus & contemplemur, atque salubris studii vigilantia in hoc sedulo incumbamus, ut eam more boni pastoris, (quantum nobis ex alto conceditur) pura & sana evangelicæ veritatis doctrina pascamus & reficiamus, ut cum universalis & tremendi judicii tempus ingruerit, & pastor ille pastorum gloriosus in majestate sua apparuerit, ad cujus laudem hanc nostram functionem obire cupimus, de muneris impositi administratione cum lucro & ex voto respondere valeamus. Hac igitur occasione provocatos nos, & diligens cura & paterna solicitudo exstimulat, ut circa nostrorum subditorum statum & vitam probe instituendam indefesso studio ac labore advigilemus: utque ex hac animi nostri promptitudine, ipsis piarum rerum cultus in dies magis ac magis crescat pariter & placeat, ipsorum onera & gravamina, pro hujus temporis iniquitate, inter manus in morem hydræ enascentia, imminuantur, cessent, finiantur, tollantur, atque tranquillitatis & pacis optatus portus, velut in alto navigantibus aperiatur; id quod tum demum recte consequi credimur, cum sinistris eventibus viam præcludimus, vitiorum & malorum materiam resecamus & noxia dissuadentes, ad optima quæque promovenda animum applicamus.

Quapropter horum nostrorum statutorum editione, tum antiquorum renovatione & explanatione, tum pœnarum comminatione impios & orthodoxæ ecclesiæ hostes ab infelici suo proposito deterreamus & depellamus: ut in quibus virtutis zelus & ardor ad emendationem nihil proficit, eos saltem honestæ disciplinæ severitas atque pœnæ rigor retrahat & coerceat. Sane quondam felicis recordationis Balduinus archiepiscopus Treverensis, & alii prædecessores nostri, pro subitorum utilitate, pro libertate ecclesiæ & ministrorum ejus, quamplurima statuta synodalia & provincialia, non minus utilia quam necessaria ediderunt, promulgarunt, publicarunt, & pœnarum adjectionibus, prout opportunum visum fuerat, provide & consulte vallarunt. Quæ nos omnia de consilio & consensu capituli ecclesiæ nostræ metropolitanæ Treverensis, & nuntiorum seu procuratorum aliorum, reverendi domini Nicolai episcopi Virdunensis, & nuntiorum seu procuratorum reverendissimi domini Joannis cardinalis de Lotharingia administratoris Metensis, & reverendi domini Tonsani episcopi Tullensis, suffraganeorum nostrorum, in præsenti concilio provinciali congregatorum, quatenus per infra statuenda expresse non fuerint revocata & cassata, approbamus & innovamus, atque in suo robore permanere volumus, & eadem antiqua statuta provincialia, atque ea nova, quæ nos in præsenti concilio pro temporum ac rerum necessitate statuimus & ordinamus, ut per totam nostram provinciam Treverensem firmiter & inviolabiliter, prout statuuntur, publicentur, teneantur, & observentur, firmiter decernimus.

De

De fide orthodoxa catholica & apostolica ecclesia fideliter & firmiter tenenda.

I.

QUando vera in Jesum Christum fides fundamentum est & petra illa, de qua salvator noster dixit, super eam ædificandam esse ecclesiam suam, adversus quam inferorum portæ nunquam prævaliturae essent, (prævalerent autem, si ecclesia errare perniciose posset, aut docere noxia) fateri oportet ecclesiam in fide & veritate radicatam & fundatam errare non posse. Nam & in confesso est, testantibus nimirum sanctæ ecclesiæ patribus, ac re ipsa clamante, Christi B apostolos Petrum & Paulum Dei sanctum evangelium, in sanguine quoque ipsorum signatum, Romanæ ecclesiæ reliquisse, atque in illius fidem ecclesias omnes, quæ ubique sunt fideles in toto orbe terrarum, religiose conspirasse, atque societate sacramenti confœderatas & conjunctas esse. Itaque cum ad nos per episcoporum successionem perpetuo continuata ea fides pervenerit, non dubitamus hanc unam eamdemque esse, atque adeo veram fidem, quæ ab Apostolis ipsis in veritate est tradita, & usque nunc religiose semper custodita, & in catholica ecclesia semper conservata. Nihil proinde aliud credendum, tenendum, aut docendum est, nisi quod sancta Romana tenet & docet ecclesia, om- C nium consentientium ecclesiarum mater & magistra. Eum vero, qui a fide catholicæ & Romanæ ecclesiæ recedit, necesse est a veritate & capite deficere. Hortamur itaque & in domino obtestamur omnes & singulos clericos & laicos, nobis metropolitico jure subjectos, ut tenaciter & indivulse adhæreant, non solum his quæ in divinorum eloquiorum canone expressa sunt, verum etiam his quæ ecclesia sancta catholica habet, & quæ omnium orthodoxorum consensu probata & recepta sunt: neque ulla ratione aut persuasione a veritate fidei, ecclesiæ & evangelii quod acceperunt, & in quo stant & salvantur omnes gentes, avelli se patiantur, sed in eo quod hactenus pie & recte docti sunt & D crediderunt permaneant.

De prædicatoribus verbi, quos missos esse oportet.

II.

Hoc habet appostolica ecclesia, ut nullus nisi missus prædicet: sic Christus nonnisi missus prædicavit, ipso apud Isaiam testante: *Spiritus domini super me, eo quod unxerit me; ad evangelizandum pauperibus misit me*. Neque item ipsius præcursor, de quo scriptum est; *Fuit homo missus a Deo*; sed nec apostoli hoc fecissent, nisi mandato a Christo accepto: *Ite, Ecce ego* E *mitto vos*. Proinde nos evangelicæ & apostolicæ regulæ innitentes, statuimus, & præcipimus, ne quisquam posthac, etiam quamcumque religionem professus, publice prædicare præsumat, nisi ab episcopo ordinario, vel ejus vicario, admissus fuerit. Et si quis etiam religiosus apostolicæ sedis privilegio nitatur, tenebitur nobis, aut vicariis nostris, de hoc fidem legitimam facere. Laicis vero prorsus interdicimus, ne prædicandi officium usurpent, aut occulta conventicula faciant, & sacerdotum simplicitatem eludant. Et si forte necessitas postulet, ut sa-

Isai. 6. *Joan. 1.* *Matth. 10.*

A cerdos tamquam inutilis & indignus a cura gregis debeat removeri, servato ordine juris, de hoc agendum est apud episcopum, ad cujus officium tam destitutio quam institutio sacerdotum pertinere dignoscitur. Omnes vero & singulos, aliter quam præmissum est publice vel privatim prædicationis officium usurpare præsumentes, præsentis statuti rigore excommunicationis vinculo innodamus, & excommunicatos declarari publice mandamus: &, nisi resipuerint, alias competenti pœna a nobis aut nostris suffraganeis, vel locorum ordinariis, plectendi sunt.

Non quivis admittendi sunt, etiamsi præsentati fuerint.

III.

Quando non parum refert, quis qualisve sit, cui alios instituendi & docendi potestas tradita est, probandi primum & explorandi sunt futuri concionatores, a quibus & quomodo instructi sint, ne peregrinis forte & hæreticis doctrinis imbuti, non satis perspecti recipiantur in ovile Christi, ad gravem dominici gregis perniciem. Attamen non tam eloquentiores quam sapientiores, neque tam argutiores quam meliores eligendi sunt, modo gregi sana doctrina pascendo non sint prorsus idonei. Imo tanto magis aliquoties cavendus est is qui eloquentia pollet, quanto plus ob eloquentiam, dum recte dicere & docere existimatur, nocere & fallere potest.

Vocatus & admissus quid pro concione docere debeat.

IV.

Missi & admissi verbi prædicatores in hoc toti incumbant, ut verbum veritatis recte & bona fide tractent, tamquam dispensatores multiformis gratiæ Dei, omissis his quæ a puritate evangelii aliena sunt, vel supervacanea, vel parum ædificantia: sed nec opinabilia ac dubia pro certis & receptis asseverare audeant. Ab Apocryphis abstineant, & quæ ecclesia occultanda esse decrevit, de suggesto non promulgabunt. Comicas, aniles, & interim obscœnas fabulas, & quæ risum moveant citius quam lacrymas propter peccata, populi auribus non ingerant. Et omissis odii, invidiæ, insectationis, quæstus, ambitionis, & consimilibus nequam affectibus, sincere & pacifice evangelium pacis annuntient, mutuis conviciis se non proscindant, nec alius alium pro concione impugnet. Sed si quis alterum hæresim, vel perniciosum errorem, aut aliud quidpiam, quod piarum aurium sit offensivum, dixisse deprehenderit, episcopo, aut illius vicario, aut inquisitori apostolico, vel officiali loci, ordine etiam servato evangelico, significet. Et cum catholicas traditiones tamquam arctissima quædam Christianæ religionis & pacis vincula conservare & custodire omnes ex æquo deceat, neque dubitemus traditiones & consuetudines universales, præsertim eas, quas per orbem tota frequentat ecclesia, ab apostolis in ecclesiæ sinum transfusas, vel a generalium sacrorum conciliorum auctoritate profectas, nos eas simili religione, qua ea quæ sacræ scripturæ præscribit auctoritas, ut observentur doceri omnino mandamus. Quæ vero per loca vel regio-

ANNO CHRISTI 1549.

nes nostræ diæcesis vel provinciæ variantur, eas quisque observet ad ædificationem morum & fidei. Ac ne quisquam temere contra eas de suggesto rogationem facere præsumat, mandamus episcopis provinciæ nostræ, & officialibus nostris, ut si qui ritibus ecclesiæ antiquandis vel novandis privata auctoritate studere comperti fuerint, in eos severiter animadvertant. Quare qui pascendi gregis dominici curam suscepe-runt, ea potissimum doceant, quæ ad tranquillitatem & piam concordiam facere, & ad captum rudis populi accommodata esse cognoverint. Cujusmodi est simplex explanatio symboli decem præceptorum, sacramentorum & ceremoniarum ecclesiæ, orationis dominicæ; item cohortatio ad pœnitentiam, in qua Christi servatoris commemorent beneficia, ac pœnas nunquam finiendas, quæ in malo obstinatis paratæ sunt, ob oculos ponant: sed ne misericordiam desperent, rursum sublevent ac solentur. Cessantes ac torpentes excitent; animo dejectos in spem erigant; voluptuariis, resque mundi admirantibus, vitæ brevitatem, & æternos ignis cruciatus, subinde ingerant: ut saltem futuris malis territi peccare desinant, atque ad meliorem frugem se recipiant: nec non populo omnino persuadeant, non quamlibet fidem qua in Deum creditur, sed eam demum salutiferam fore, *quæ* apostolo teste, *per dilectionem operatur*: sic ad bona opera sedulo hortentur, & præsertim ad opera misericordiæ; patres ac matresfamilias, ut proles ad familiam Christiane educent, graviter & continue commonefaciant, atque ut adulti consueta & ordinaria jejunia, quadragesimæ videlicet, & quatuor temporum, & vigiliarum, infringere non præsumant; plebem admoneant, & ut frequenter, vel ad minus in quadragesima, in initio ejus, vel ante medium, ad confessionem veniant: & si non sæpe, saltem in paschate corpus domini recipiant, si velint inter catholicos reputari. Sanctorum religiosam mentionem subinde faciant, animosque Christi fidelium illorum exemplis incitent, confirment, & intercessione consolentur. Doceant quoque veras sanctorum reliquias reverenter habendas. Contenti sint evangelia & lectiones, quibus in dominicis & festis diebus ecclesia utitur, interpretari populo, & ex his sermonem & doctrinam ad ædificationem populi formare.

De cultu divino diligenter & religiose exequendo, deque disciplina chori observanda.

V.

Deus etsi Spiritus sit, non tamen internis tantum affectibus fidei, spei & caritatis, verum etiam externis actibus colendus & adorandus est, ut cor & caro exultent in Deum vivum. Est enim externus cultus signum ac manifestatio quædam cultus interni: qualis est laus communis, & orationes publicæ, quæ per ecclesiæ ministros ex persona totius populi fidelis Deo offeruntur, quo alii quoque (quatenus per ipsorum occupationes licet) ad laudes Dei & gratiarum actiones excitentur. Neque enim ecclesiasticæ melodiæ sua deest energia. Id quod Augustinus testatur, referens, Ambrosium Mediolani cantum instituisse ecclesiasticum, secundum morem ecclesiarum orientalium, cumque cultum celebrari cœptum magno studio fratrum, hymnos & psalmos canentium: quem etiam ceteræ ecclesiæ imitatæ sunt. Sed & ipse Augustinus (Lib. 8. conf. cap. 7.)

A quantum ecclesiasticis fuerit canticis affectus, his verbis testatur: Quantum flevi, domine, in hymnis & canticis tuis, suave sonantis ecclesiæ vocibus acriter commotus? Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & mihi bene erat cum illis. Et rursus: Cum reminiscor, inquit, lacrymas, quas in primordio fidei meæ fudi ad cantus ecclesiæ, & nunc quoque commoveor, non cantu, sed rebus quæ cantantur, cum liquida voce & convenientissima modulatione magnam hujus instituti utilitatem rursum agnosco, magisque adducor consuetudinem approbare in ecclesia, ut per oblectamenta aurium infirmior animus in B affectum pietatis assurgat. Hæc cum ita se habeant, hortamur omnes & singulos clericos, ut omnes pariter convenienti modulatione, consona denique voce, debitum Deo cultum, nocturnum & diurnum devote & religiose exhibeant & exequantur, eo modo, his ritibus & ceremoniis quibus hactenus usa est ecclesia, & a sanctis patribus est traditus, atque a majoribus nostris observatus. (Ibidem capite 6.)

De horis canonicis.

VI.

Omnes, qui horis canonicis persolvendis deputati C sunt, dent operam, ut collectis animis, quoad fieri potest, debitum pensum absolvant: nec ita se habeant, ut dum voce psallunt quidvis potius quam Deum animo cogitare videantur, semper caventes, ne propheticum illud audiant: *Labiis quidem me honorant, cor autem eorum longe est a me.* (Isa. 29.) Quid autem est, voce quidem psallere, mente autem domum aut forum circumire, nisi homines fallere & Deum irridere? Grave admodum est quod scriptura dicit: *Maledictus qui facit opus Dei negligenter.* (Jerem. 48.) Statuimus proinde ut laudes divinæ per singulas horas non cursim ac festinanter, sed tractim servatis intervallis decentibus, ratione dierum festorum, a profestis intermediis secernendorum, habitæ reve-D renter & alacriter absolvantur, nequaquam sublato in alterum clamore, ne vel insanire, vel animi lascivia gestire videantur potius, quam fervore spiritus exultare, semper versiculum decantatissimum animo volventes.

Nec clamans, sed amans cantat in aure Dei: Audit enim ille vocem cordis, sine qua sonum oris contemnit. Quare videndum est, ut qui spiritu psallunt, & mente psallant.

Caveant item qui aliis occupati negotiis extra chorum horas privatim legunt, ne somnolente aut truncatis verbis, aut intra fauces compresso spiritu preces demurmurare, vel, ut Ethnicus quidam ait, rabiosa silentia rodere videantur, sed articulate, distincte, diserte, & cum attentione E integre omnia pronuntient.

Ne qua item occasione in diversa rapti desint officio suo, distinctius prohibemus, ne deambulando horas dicant, sed in locum aliquem orationi aptum tantisper concedant, ne mentis evagatio, quæ ex tumultuaria deambulatione nasci solet, fructum orationis intercipiat.

Nullus item, dum canonicæ preces in templo publice cantantur aut leguntur, audeat privatim ibidem aliquid legere, ac ne horas quidem canonicas absolvere, sed concinat, ac una cum fratribus Deum honorificet. Contrarium qui fecerit tamquam absens habeatur.

De his

De his qui, dum sacra fiunt, per templa vagantur, profana miscentes colloquia.

VII.

Quicumque tempore, quo divina peraguntur, spatiari in ecclesia, vel circa eam deambulare, simul & otiosis fabulis vacare ; comperti fuerint, tamquam absentes pro die illo habeantur. Et si semel admoniti non destiterint, sed pertinaces fuerint, graviorem subeant pœnam arbitrio prælatorum, aut eorum vices gerentium, infligendam. Quos & ipsos hortamur, imo eis districte injungimus, præsertim in metropolitana ecclesia nostra Treverensi, & in cathedralibus suffraga- B neorum nostrorum, tamquam insignioribus & frequentioribus ecclesiis, ut nulla ratione patiantur divina officia quorumcumque colloquiorum, confabulationum, deambulationum, aut canum, avium, morionum, & similium strepitu, garritu & latratu, sive a laicis perturbari, aut irreverentia affici. Sed nec ipsi prælati, quorum maxime interest removere scandala, atque ea quæ verbis impetrant facto & exemplo confirmare, in iis sese culpabiles reddant, neque in correctione subditorum suorum negligentes se exhibeant, & quod nullus in peccatis excusationi locus relinquatur, præsentis decreti tenore in irritum revocamus & annihilamus omnia statuta, ordinationes consuetudines & privilegia exemptionum quibuscumque C ecclesiis, militiis, hospitalibus, locis & monasteriis quorumcumque ordinum, quacumque auctoritate & qualitercumque concessa, quæ reformationi prædictorum abusuum, & correctioni perversorum morum adversantur, aut in mora sunt, ut contra personas & loca prædictarum ecclesiarum, ordinum, domorum, militiarum, hospitalium, monasteriorum, sine omni exceptione ad correctionem seu emendationem procedi non possit aut valeat. Cujus executio in casu negligentiæ a capitulis ad prælatos, & prælatorum negligentia intercedente, ad officiales, vel vicarios locorum, aut eorum superiores devolvatur.

Quo tempore quisque in choro esse debeat.

VIII.

Majorum nostrorum vestigia sequentes, & auctoritati sacrorum generalium conciliorum innitentes, ut cuncta in domo Dei ordine fiant, volumus, ut in metropolitana nostra Treverensi, & in omnibus cathedralibus & collegiatis ecclesiis civitatis, diœcesis & provinciæ nostræ Treverensis, habeantur duæ tabulæ, quarum una habeatur aut ponatur in aut circa chorum; in qua disciplina observanda descripta sit: ex cujus tenore satis liqueat, quando & qualiter quis horis canonicis interesse debeat. Ad cujus E disciplinæ observantiam, prælati cunctos sibi subditos rigorose commoneant & compellant. Et si alicubi hactenus erecta non fuit aut deperdita, eam rursum erigi & describi jubemus. Secunda vero tabula locabitur & ponetur in sacrario, aut alio loco convenienti: in qua quid ab unoquoque canonico, vel alio beneficiato legendum cantandumque sit singulis diebus & horis per hebdomadam, scribatur: hic negligentiam committens pro modo delicti corrigatur. Nolumus autem, ut collegia canonicas preces in templis persolvere aut sacra facere, vindemiæ aut A aliorum negotiorum & sæcularium occupationum prætextu omittant, non obstante quacumque consuetudine: sed ita [a] rapiantur onera, ut dum alii temporalia procurent, alii orationibus & publicis precibus vacent. Et si alicubi hoc fieri non potest, saltem hebdomadarius pro tempore, præsentibus aliis quotidie, durantibus vacationibus vindemialibus canonicas horas in choro saltem legendo persolvere curabit. Ita tamen, ut dominicis diebus, & apostolorum festis, Tertiæ, Sextæ, Vesperæ & Completorium cantentur, & summum sacrum fiat. Statuimus insuper & ordinamus, ut deinceps capitula, actus & tractatus capitulares, tantum profestis seu ferialibus diebus teneantur. Sed nec in iis, sub B missa, vesperis aut completorio indicantur, aut teneantur. Quinimo, ut omnes missæ intersint districte mandamus. In aliis vero, si subsit urgens necessitas, aut evidens ecclesiæ utilitas postulet ut capitulum teneatur, decanus indicabit dilationem seu moram capituli & actuum capitularium non carere periculo, & propterea sub prædictis horis tractandum & agendum esse. Et si in his secus actum fuerit, tam indicens quam interessentes residentia & præsentiis pro illa vice carebunt, quinimo omnino uti absentes his horis reputabuntur.

[a] *f. partiantur.*

De missæ officio rite peragendo.

IX.

Hortamur, ut sacrosanctam illam actionem, in qua sacrificium precii nostri, corpus scilicet & sanguis Christi veraciter offertur pro vivis & defunctis, summa religione & devotione sacerdotes peragant; ac quoties datur sedulo frequentent & celebrent eo modo, & his ceremoniis, seu ritibus observatis, quos hactenus Romana & occidentalis servavit & hodie servat ecclesia.

Dum sacerdos sacrum facturus in sacrario cum ministris induitur, nemo inibi confabulari præsumat, unde vel ipsius, vel ministrorum devotio interturbetur. Egredienti sacrarium ad al- D tare, vel revertenti post sacrum omnes assurgant; similiter & ministris, dum sacris induti, lecto evangelio, epistola aut homilia, prætereunt.

Dum sacerdos sacrum facturus confessionem ex more præmittit, ministri nequaquam dent operam acendendis luminariis, aut aliis rebus mentem avocantibus; sed adsint sacerdoti confessionem persequentes, & pro se invicem ecclesiæ nomine orantes.

Veterem canonem instaurantes, prohibemus, ne quis sacerdos missarum solemnia publica celebrare præsumat, nisi ad minus duobus præsentibus. Quod si in privata missa commode fieri non potest, ad minus adsit unus, qui respondentis locum suppleat; sed ita, ne sit proles illegitima, quam omnino, patre celebrante, altari adstare prohibemus, multo magis concubinam, si quam habuit.

Et jejunus quilibet celebret, & velato capite altari assistere, aut ita illud accedere nullus omnino præsumat. Quæ & diaconos & subdiaconos observare mandamus: si quis temere contrarium facere præsumpserit, excommunicationis vinculo innodetur.

In missa publica & summa præfatio & oratio dominica non debent privatim dici aut abrumpi. Ita & symbolum, epistola, & evangelium,

ANNO CHRISTI 1549.

lium, integre, distincte, & clare cantari debent. Neque ferendum est, ut chorus verba sacerdotis vel subdiaconi, mox in ipso lectionis vestibulo interrumpens, auspicetur graduale, tractum, vel Alleluja, quasi scilicet hoc satis, si adstantes sciant cujus sit lectio aut epistola.

Dum evangelium cantatur in summo sacro, expedit dare signum per campanam, ut existentes in vicino laici ad elevationem dominici corporis & sanguinis invitentur.

In elevatione corporis & sanguinis Christi, & post, usque dum cantatur Agnus Dei, sileant organa. Nulla cantetur antiphona, neque pro pace, neque adversus pestem, aut mortalitatem, sed silenter pro se quisque, aut flexis genibus, aut prostratis humi corporibus, passionis ac mortis Christi commemorationem faciat, ac redemptori gratias agat, pro beneficiis per mortem ipsius largissime acquisitis.

Statuimus insuper, imo antiquorum patrum statuta innovamus, ut sub summo sacro nulli sacerdotum liceat eodem in templo sacram rem facere, sed privatas missas ante absolvant, ut omnibus ad publicum sacrum convenire sit integrum, & chorus plenus & collectior pleniorem ac puriorem Deo cultum exhibeat.

Et si optare potius quam sperare liceat, adesse quotidie aliquos, qui eucharistiam accipiant; volumus tamen, ut sacerdotes ad frequentationem hujus mysterii, & sacram communionem laicos adhortentur; nec tamen ideo sacerdotes a quotidiano sacro desistere oportet, quod desint qui cum sacerdote sacra faciente mensæ dominicæ quotidie sacramentaliter communicent.

Ordinamus præterea, ut per singulas diœceses nostræ provinciæ missarum officia decantentur & legantur, prout in missali ordinario uniuscujusque diœcesis ordinatum est. Et si qua diœcesis proprio ordine missalis caruerit, ad modum nostræ Treverensis ecclesiæ missali utetur: neque alicui publice aut privatim alienis missalibus uti licebit. Idem & de breviariis observari volumus.

De moderandis feriis.

X.

Numerum festorum crevisse admodum videmus, sed calentem fidelium devotionem frigescere: eoque ventum esse, ut bona pars hominum omnia festa negligat, idque impune, nec sine ecclesiæ dedecore. Pauperes, qui non habent unde alant uxorem & familiam, clamant omnem fere cessationem damnosam sibi esse. Operæpretium proinde nobis visum est festorum numerum contrahere, quo & effrenes coerceantur, & aliquid detur necessitati pauperum. Itaque hæc festa omnino celebria esse volumus, & pro pastorali nostro officio solemniter celebranda mandamus & præcipimus, dies dominicos omnes, festum nativitatis Christi, Stephani, Joannis, & omnium apostolorum, circumcisionis, epiphaniæ, & purificationis, annuntiationis, assumptionis, nativitatis virginis Mariæ, paschæ cum duobus sequentibus, ascensionis, pentecostes cum duobus sequentibus, coporis Christi, Joannis Baptistæ, Magdalenæ, Laurentii, Crucis, Michaelis, omnium sanctorum, Martini, Catharinæ, Andreæ, Nicolai, Thomæ. Et in civitate nostra Treverensi hæc festa patronorum, Maximini, Simeonis, Visitationis, Helenæ, Paulini, translationis Materni, & Eucharii. Et in singulis civitatibus, opidis, & parochiis, dedicationis festa, & patrocinia celebrari mandamus. Ceterum dies Innocentium, cinerum, parasceves, cœnæ dominicæ, sabbati magni, Marci, tres Rogationum, commemorationis animarum, & omnes reliquos dies stationum, quos ecclesia nostra Treverensis in diebus aliorum patronorum, vel pro specialibus rogationibus ab antiquo introductis, in civitate nostra Treverensi vel ejus suburbio observatis, usque in meridiem feriari volumus, ita ut facto sacro, cuique ad labores aut negotia sua redire liceat. Simili ratione in cathedralibus & diœcesibus suffraganeorum nostrorum, quibus tamen arbitrium suum in hoc relinquimus, & in aliis locis & parochiis diœcesis nostræ observanda. Et si quis, sive clericus, sive laicus, in prænominatis celebribus festis, aut in aliis ante meridiem operæ mercenariæ publice vel privatim, aut compotationibus, choreis, ludis, aut id genus lasciviæ & levitatis temere & contumaciter sese dederit aut immiscuerit, ab officialibus nostris arbitraria pro modo delicti, etiam brachii sæcularis auxilio (si opus erit) invocato, puniri mandamus. Cetera vero festa, quacumque ratione instituta sunt vel recepta, in foro libera facimus. In choro vero & ecclesia eadem festa, prout ab antiquo observata sunt, devote celebrentur: ita tamen, ut historiæ & lectiones parum probatæ omittantur. Et cum potissimum hac de causa indictæ sint feriæ, ut festos dies in Dei laudibus, & gratiarum actione, ac audiendo verbo Dei, populus transigat, curent nostrarum diœcesis & provinciæ, civitatum, oppidorum, & locorum magistratus ac rectores, ut populus prænominatis diebus festis verbum Dei devote audiant, & divina frequentent. Neque tempore divinorum, & præsertim hora, qua concionatores verba faciunt ad populum, patiantur cives vacantes otiosis fabulis in foro stantes.

De religiosis, monachis & monialibus.

XI.

Religiosos varii nominis & regulæ, simul & pia loca, sancta Romana ecclesia benigno favore semper prosecuta, specialibus gratiis, privilegiis, immunitatibus, & exemptionibus decoravit: ea omnia nos per nostram diœcesim & provinciam nostram Treverensem nullatenus imminuere, sed magis illibata conservare, &, quatenus aliorum jure salvo possumus, augere & extendere in votis habemus & intendimus; sed ita, ne sub ovina pelle gregem dominicum truculentia lupi rapacis invadat, & sub pietatis imagine virus hæreticæ pravitatis obrepat, & sub prætextu conversationis evangelicæ spiritus malignus illudat. Cujus rei gratia (præter singulorum ordinum ab ecclesia receptorum regulares institutiones, quas tamquam salutares ab omnibus & singulis, prout illos respective concernunt, observari mandamus) varii canones editi sunt, a quibus [quod dolenter referimus] si non ab omnibus neque in omnibus, a plerisque tamen & multis declinatur: non solum in propriæ salutis discrimen, sed & in religionis opprobrium, & plurimorum fidelium scandalum, sed & in illius, cui suam integritatem spontanea voluntate devoverunt, gravem offensam. Quapropter quæ in iis ab ecclesia & prædecessoribus nostris sancte & canonice statuta sunt, ut inviolabiliter ab omnibus observentur, serio mandamus & præcipimus.

Et

ANNO CHRISTI 1549.

Et inter ceteros abusus reformandos curent prælati, abbates, priores, guardiani, simul & monasteriorum visitatores, & alii quocumque titulo nominentur, ne aliquis ante decimumquintum annum, ad probationis annum admittatur.

Item ne quis anno probationis non completo ad professionem recipiatur.

Item receptis sic præceptores idonei deputentur, qui eos in regulari observantia, & divinis officiis non minus quam in literis, & e converso, instituant & forment.

Ad sacros ordines suscipiendos non nisi ætate & scientia sufficientes præsentent.

Item idonei ad jussum superioris sui, excusatione legitima cessante, se faciant promoveri.

Quoque gratis singuli ad professionem recipiantur, nullo accepto precio, nec aliqua facta conventione: & ne hæc sub paupertatis prætextu pallientur districte inhibemus.

Non patiantur abbates, priores, abbatissæ, aut priorissæ, ut suorum monasteriorum monachi aut moniales, honestatis habenis & monachali modestia laxatis, impudenter se sæcularibus negotiis involvant, aut extra monasteriorum septa deambulent, vagentur, & discurrant: & si qua inevitabilis necessitas intercedat, quod tunc nullus egrediatur, nisi honesta subsit causa.

Et tunc non nisi de expressa licentia superioris, & cum habitu decenti & honesto socio.

Ceteris canonibus de vestitu, cibo, peculio, officio, capitulis, visitatoribus, & correctione monachorum promulgatis, in suo robore permanentibus, volumus, ut omnes abbates & priores, tales diligenter observare procurent, quod iisdem districte præcipiendo injungimus.

Moniales vero, quarum sexus fragilior est, nulla ratione vel causa, nisi tanta & talis sit, quod omnino notorie excuset, monasteria sua egredi facultatem habeant; sed & tunc, non nisi cum honesto & decenti habitu, & associatæ, egrediantur, idque de expressa licentia episcopi, abbatis, visitatoris, aut ab iis potestatem habentis; quam patri confessori pro tempore existenti concedi prohibemus.

Nulli prorsus inhoneste personæ, nec etiam honestæ, nisi rationabilis & manifesta causa subsit, ac tunc speciali licentia illius, ad quem spectat concessio, petita & obtenta, accessus vel ingressus ad moniales pateat. Et quæ de clausura in regularibus ordinum constitutionibus mandantur, omnino & illibate teneantur & observentur: ut sic a publicis & mundanis conspectibus separatæ servire Deo liberius valeant, & sublata lasciviendi opportunitate, corda & corpora sua in omni sanctimonia diligentius custodire possint.

Prohibemus insuper districte, ne moniales ordinem aliquem professæ, confessorem habeant alium, quam ejusdem ordinis & regulæ.

Religiosi omnium ordinum, ut sinistræ suspicionis etiam tollatur occasio, quascumque mulieres, & religiosas, & servientes Deo, in ambitum, seu periodum monasterii recipere, aut introducere nullatenus præsumant.

Religiosi convivia sæcularium non frequentent, sed nec facile illos ad cœnobia invitent, nisi necessitas & honestas ad superiorum dictamen id suadeant.

Religiosi mensam non nimium lautam, aut sumptuosam, neque deliciis ad luxum exquisitis redundantem, habeant: quam a benedictione auspicari, sacræ lectionis pastu fovere, hymno & gratiarum actione absolvere convenit. Interim a longo accubitu, comessationibus fœdis, compotandi studio, a crapula & ebrietate omnino abstineant.

Religiosi, ut omnibus bono exemplo, nullis vero, quantum in ipsis erit, offendiculo sint, honesto prædecessorum suorum more, non nudis * byrrhis, aut pileis, sed capitibus cucullo tectis in publico incedant. Et nullatenus ad balnea promiscua, aut alia loca publica intrent; sed nec ad nuptias aut nuptiarum convivia vadant; neque pueros de sacro baptismatis fonte per se vel suffectas personas suscipere præsumant.

Insuper statuimus, imo antiquorum patrum canones renovando mandamus, quod nullus monachorum pro lucro terreno, de monasterio suo exire, nefandissimo ausu aut sæcularibus negotiis sese immiscere præsumat. Itaque religiosos a curtibus monasteriorum suorum ad monasteria revocari, & curtes per fideles laicos, seu præbendarios administrari jubemus.

Insuper mendicantium ordinum prælati omnino provideant, ne posthac terminarii eleemosynarum partem quovis modo sibi vendicent, sed eas colligentes cum honestate morum, Dei habito timore, omni scandalo semoto, integram ad conventum & in commune conferre & præsentare, ad evitandam proprietatis notam, studeant.

De monasteriis non molestandis.

XII.

Licet ex injuncti nobis pastoralis officii debito super cunctum gregem nobis commissum mentis nostræ aciem dirigere teneamur, vigilantius tamen & cautius agendum ducimus in iis, ubi subditorum nostrorum majora incommoda & pericula vertuntur. Sane uti ex plurimorum querela didicimus, multi barones, præfecti, officiati, aut alii nobiles & ignobiles, in transigendis, aut componendis suis, vel aliorum controversiis & diffidiis, vel simili prætextu, sese cum equis & jumentis in monasteria, vel eorum curtes, aut possessiones conferunt, & hospitio excipi volunt, ut nedum luxus, dissolvendæ religionis & monasticæ disciplinæ, ac turbandorum divinorum inibi in animarum discrimen, & Dei offensam occasio nascatur, verumetiam, ut experientia docti comperimus, nisi provisionis nostræ auxilio succurramus, periculum sit, ne monasteria tandem funditus exhausta depauperentur & collabantur. Nos itaque hujusmodi malo ac innumeris præterea & diversis tribulationibus & injuriis, quibus sub præfato prætextu religiosi sæpe afficiuntur, medelam competentem, quam possumus, exhibere volentes, mandamus omnibus præfectis & officiatis nostris, ac aliis quibuscumque baronibus, nobilibus & ignobilibus, ut nunc & posthac talia jam prædicta tentare & facere nullo modo præsumant, neque sub colore memorato, aut simili, monasteria, aut eorum curtes, infestare aut molestare deinceps attentent.

ANNO CHRISTI 1549.

A Mandamus insuper districte omnibus & singulis abbatibus, prioribus & religiosis, ne deinceps tales etiam proprio suo consensu recipiant vel admittant. Et si per aliquem prælatum, aut alium quempiam permissum, concessum, vel actum fuerit, animadversione condigna ita cum illo agemus, ut ceteri ab exemplo discant obedire. Et si contra præmissa violenter quispiam sese ingesserit, aut indebite injurias aut molestias monasteriis, aut eorumdem personis intulerit, in eumdem præsentis statuti vigore excommunicationis sententiam ferimus. Atque volumus quod prælati & religiosi eumdem nobis, aut officialibus nostris, publice significare & deferre nominatim teneantur. Nos vero, aut officiales nostri, extunc B contra eumdem ordine juris servato, usque ad condignam violentiæ injuriam, & damnorum satisfactionem procedemus, & per officiales nostros procedi mandamus: salvis nihilo minus & in suo robore duraturis omnibus aliis apostolicis, imperialibus, ac prædecessorum nostrorum constitutionibus & ordinationibus, per quas ecclesiis & personis ecclesiasticis in suis libertatibus prospectum est & provisum: quas etiam innovamus, & per nostram civitatem, diœcesim, & provinciam Treverensem, inviolabiliter observari mandamus; jure etiam & præeminentia patronorum & fundatorum semper salvis & illibatis.

C Præterea inhibemus hac nostra synodali constitutione, ne quis aliquam religionem professus ecclesiarum parochialium gubernacula & curam suscipiat, nisi de nostra vel ordinariorum admissione, subsistente causa legitima, & superiorum suorum voluntate & licentia obtenta: ita tamen, quod per superiores suos revocari possint, ac revocati humiliter obedire teneantur. Et si qui hactenus aliter admissi sunt, vel assumpti, volumus & jubemus, per officiales nostros, in civitate & diœcesi nostra Treverensi, ac per suffraganeos nostros, eorumdemque vicarios, per totam provinciam Treverensem ad superiores illorum remitti, ut dignas dent temeritatis suæ pœnas.

D Ecclesias vero monasteriis unitas, seu incorporatas, si non tanta intercapedine distant, quin religiosi earumdem curam habituri in communis vitæ regulari observantia & obedientia degere possint, per hujusmodi religiosos provideri & regi, modo idonei sint, permittimus. Si vero vicarios alios, sive in propinquis, sive in distantibus parochiis, perpetuos vel amobiles pro arbitrio constituere velint, hæc non præsumant, nisi per nos, nostros suffraganeos, aut officiales nostros & vicarios, tamquam habiles & idonei reperti & admissi fuerint.

Volumus insuper, quod religiosi ad curam animarum sic admissi, per omnia se parochialibus sacerdotibus, juxta has nostras & prædecessorum nostrorum synodales constitutiones & ordinationes, E nec non universalis ecclesiæ & apostolicæ sedis canones in verbi divini explanatione, evangelii prædicatione, divinorum celebratione, sacramentorum administratione, per omnia conforment, & nihil novitatis introducere præsumant.

Mendicantium vero ordinum fratres in verbi Dei propositione & prædicatione, in audiendis confessionibus Christi fidelium, in sepulturis & funeralibus & aliis hujusmodi, se per omnia conforment constitutionibus & ordinationibus apostolicis desuper editis: quas in posterum inviolabiliter observari mandamus, sublata penitus potestate, ceteris religiosis quorumcumque ordinum non mendicantium, ad curam animarum, ut præmittitur, non admissis nec receptis, ne iis se ingerant, quod eisdem districte præcipiendo mandamus: salvis tamen regularibus constitutionibus omnium eorumdem ordinum.

De casibus vero nobis reservatis, hoc statuimus, ne quis eorum decisionem sibi arroget, nisi a nobis specialiter sibi commissum fuerit. Nos tamen hoc negotium dabimus expertis, eruditis & probatis aliquot presbyteris: prout etiam in similibus casibus suffraganei nostri aliquos per suas diœceses designare poterunt, quibus hoc committant.

In casibus vero non reservatis nullus parochianum alterius parochiæ absolvere præsumat, nisi de licentia ordinariorum loci, vel ex permissione proprii parochialis sacerdotis, idque non nisi in casibus in constitutione Balduini felicis recordationis prædecessoris nostri expressis. Et religiosi etiam mendicantium ordinum fratres, non obstante quocumque privilegio, in civitate, diœcesi & provincia nostra Treverensi præmissa observare debebunt & tenebuntur. Imo priores, & guardiani, non debent deputare fratres suorum ordinum, ad confessiones audiendas, nisi peritos & prudentes, qui etiam a nobis & ordinariis locorum, & non aliis, (quibus per scripta superiorum nominari & præsentari tenentur) admittendi sunt.

Et cum omnes Christi fideles ex constitutione ecclesiæ semel in anno teneantur proprio sacerdoti confiteri, si quis hoc neglexerit, & in paschate sacram eucharistiam accipere recusaverit, (nisi forte de licentia & consilio confessoris abstineat) sic decedens careat ecclesiastica sepultura, & vivus ab ingressu ecclesiæ arceatur. Proinde in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus ecclesiarum rectoribus, vicariis & capellanis, curam gerentibus animarum, ut omnes hujusmodi rebelles & inobedientes, nobis aut locorum episcopis, & ordinariis, per scripta nominatim indicent, ut vel canonice puniantur, vel pudore suffusi resipiscant. Quamobrem etiam districte prohibemus omnium ordinum religiosis, curam animarum non habentibus, ne alicui sacram eucharistiam porrigere præsumant, nisi de expressa permissione & scientia pastoris.

De decanis Christianitatis.

XIII.

Volumus, ut omnes decani archidiaconatus tituli sancti Lubentii in *die Kirchen*, se conforment archipresbytero in Wetzflaria, & illius statutis & juribus, in casibus qui singularibus statutis decisi non sunt.

Ceterum in omnibus aliis archipresbyteratibus, & sedium Christianitatis decanatibus nostræ diœcesis, volumus, & mandamus, quod omnium & singularum ecclesiarum parochialium curati, intra annum a die acceptæ possessionis, per se vel procuratorem legitimum, præstent juramentum decano: quo præstito, in fratrem recipiatur, & salvis juribus capituli consuetis, decanus nunc & posthac a sic recepto habebit pro se unum aureum Rhenensem. Et tenebitur quilibet in capitulis generalibus & annalibus, & similiter, quando necessitate occurrente

ANNO CHRISTI 1549.

te decanus capitulum indicit, sub pœnis consuetis comparere, & quotam expensarum & sumptuum a decano factorum persolvere. Nec non deinceps, quocumque pastore plebano decedente, nostro nomine marcam nobis debitam ipse decanus sublevabit, & sigillifero nostro fideliter tradet.

Et pro se & juribus suis a quolibet sic decedente ipse decanus habebit tres florenos Rhenenses in auro, non obstantibus quibuscumque aliis statutis & consuetudinibus; quæ & quas præsentium tenore cassamus, irritamus & revocamus: atque præcipimus quod deinceps contra præmissa nullæ fiant pactiones, statuta, aut ordinationes, nisi de nostra aut archidiaconorum loci expressa admissione & licentia.

Et quo præmissa in plenarium effectum deducantur ut cupimus, volumus, & præsentium tenore statuimus, si quis elapso anno in fratrem capituli, ut præmittitur, se recipi non curaverit, tunc in pœnam ejus, propter contumaciam, fructus anni illius, qui nostrum annum consequitur, sequestrentur. Et nisi intra eumdem annum paruerit, extunc tales fructus confiscabuntur; nobis pro media parte, reliqua medietate inter archidiaconum loci & decanum dividenda. Et sic deinceps singulis annis fiat, donec & quousque paruerit.

Præterea singuli capellani, aut vicecurati, non residendium pastorum, tenebuntur singulis annalibus capitulis comparere, & ostendere decano commissionem regendi: alias eosdem præsentis statuti vigore excommunicationis sententia teneri volumus, mandantes decanis locorum, ut mox tales nobis, aut archidiaconis nostris denuntient declarandos.

Atque ipsi capellani, seu vicecurati, nunc & in posterum de fructibus aut arrenda nullatenus respondeant ante finem anni, nisi retenta marca & media marca præmissis. Alioquin ipsi de his respondere, & de suo solvere tenebuntur. Quod etiam tempore capitulorum observandorum generaliter, & cuilibet specialiter, tempore admissionis injungi volumus & mandamus.

Insuper statuimus & ordinamus, quod deinceps, decedentibus prælatis monasteriorum, sive collegiatarum ecclesiarum, quibus quacumque auctoritate ecclesiæ parochiales unitæ aut incorporatæ sunt, ita tamen & taliter, quod non per fixos vicarios, sed dumtaxat ad nutum amobiles capellanos gubernentur & regantur, quod extunc morte prælatorum intercedente, nobis marca argenti, aliis vero archidiaconis, sedium Christianitatis decanis & capitulis, infra annum jura * aliis præscripta persolvantur. Insuper præcipientes, ut ipsi capellani, ut præmittitur amobiles, non nisi idonei admittantur, & admissi ad comparitionem & omnia capitularia onera teneantur & compellantur, sub modis & formis præscriptis.

* for. alias

De competentia pastorum.

XIV.

Cum multorum querela pulsante intellexerimus, varios esse, qui vel ob inopiam parochias suas deserere & mutare, aut contra canonum sanctionem sæcularibus negotiis sese implicare, aut pro sacramentis ecclesiasticis immoderate exactionem facere præsumunt, aut in dedecus clericalis ordinis victum quasi mendicare coguntur, dignum esse & æquum arbitramur, ut qui altari serviunt de altari & vivant. Neque absonum reputamus, ut ea quæ ex antiqua consuetudine locorum pastoribus & curatis solvi & præstari eisdem solita sunt, etsi modica sint, benigne persolvantur: eoque minus sub hoc prætextu sacramentorum venditionem causentur isti, qui omnia sinistre in ordinis clericalis confusionem interpretantur: atque ut omnium in hoc uniformis observantia in nostra diœcesi constituatur, maturo consilio statuimus & ordinamus, ut deinceps in nostra civitate & diœcesi Treverensi, curatis pro licentiatorio seu dimissoriis literis, duodecim albos rotatos, pro educendis seu benedicendis puerperis, duodecim denarios, pro eo tempore, quo sacrosanctum eucharistiæ sacramentum ad infirmos defertur, quatuor denarios; * extremæ vero unctionis sacramentum, duodecim denarios, pro offertorio quatuor festivitatum, pro qualibet unum denarium exigere liceat.

* for. ob

Ultra tamen nullus curatus exigere præsumat, datum tamen aut oblatum liberaliter recipere potest.

Pariformiter, pro baptismi aut pœnitentiæ sacramentis nihil exigat; liberaliter oblatum recipere potest.

In nuptiis vero celebrandis sacerdos juxta consuetudinem loci cibariis missis a nuptis debet contentus esse, nihil ultra exigendo. Si vero copulati pro iis pecuniam largiri vellent, numerum octo alborum excedere non debent.

In funeralibus vero, aut exequiis defunctorum, aut tertio, septimo, & tricesimo, expensis & duobus albis, aut deficientibus expensis, ultra tres albos sacerdotes exigere non præsumant: sed liberaliter oblata recipere possunt.

In pecoribus vero pascendis & custodiendis: & quæ sunt domus dotis ecclesiæ, curtis & ædificiorum reparationis, decanatus statuta observentur: & iis deficientibus, ad statuta diœcesana, olim per felicis recordationis Balduinum prædecessorem nostrum edita & condita, recursus haberi debet.

Insuper, si super competentia quæstio emerserit, cum certa regula dari non possit, coram ordinario loci proponetur & deducetur, ac summarie, simpliciter & de plano per officiales nostros procedi; & sententiam ferri mandamus: & si diffinitum aut cognitum fuerit, quod competentia danda sit, extunc nos aut commissarii nostri, quos specialiter ad hoc deputabimus, primo recursum habebunt ad decimam parochiæ, sive eam clerici sive laici habeant: atque hac deficiente, ad plurium parochialium uniones seu annexiones, prout commodius fieri potuerit, & ultimo si nec sic provideri potest ordinaria auctoritate parochianos ad debitam parochi sustentationem compellere oportebit.

De scholis.

XV.

Magna & præcipua cura habenda est, ut juventus nostræ civitatis, diœcesis ac provinciæ Treverensis, a primo ætatis flore, non minus Christianæ pietatis institutis & incorruptis moribus imbuatur, quam rudimentis literarum incontaminatis recte instituatur. Quapropter præcipimus, ut juxta patrum antiquorum decreta, singula collegia scholas instaurare, vel erectas con-

conservare debeant, & prælati ecclesiarum, ac A alii, quibus id muneris ex officio incumbit, solerter providere, ut pædagogi & magistri idonei sint & probi, atque vitæ omnino inculpatæ: qui ea prælegant, quæ puerorum seu adolescentum ætati conveniunt: dummodo non sint obscœna, suspecta aut contagiosa. Simili ratione hæc observanda sunt in scholis parochialibus opidorum & aliorum locorum diœcesis & provinciæ nostræ Treverensis. In quibus curent parochiales sacerdotes, si in præmissis defectus aut negligentia suboriatur, quod ordinariis locorum denuntient: quibus injungimus, ut diligenter circumspiciant, ne quid in iis quæ ad veram eruditionem, aut ad pietatem & cultum Dei attinet, negligatur. Præterea, quo collegia B doctis & bonis viris ornentur & illustrentur, prælati ecclesiarum & capitula, canonicos suos, id petentes, tribus annis expectantiarum finitis, (quorum primus nobis, secundus præsentiarum augmento, tertius ecclesiarum fabricis debetur, non obstantibus aliis expectantiarum, aut primæ residentiæ annis, ex statutis vel consuetudinibus debitis, quæ & quas ad effectum præsentem studiorum obtinendum, revocamus & cassamus, sed quæ tamen ad alios, ad studia non destinatos, illibata esse volumus) si in sacris majoribus ordinibus fuerint, & studiis apti extiterint, ad universitates catholicas, arbitrio capituli, nec non sufficienti tempore eis determinato, ac præbenda debita eisdem assignata, C salvo tamen & deducto consueto onere, mittere debent. Ipsis vero in minoribus ordinibus existentibus, de præbenda, quæ eis deducto onere, si residerent, deberetur in absentia respondere tenebuntur: data tamen prius sufficienti cautione, de perceptis simpliciter ecclesiæ restituendis, si finitis annis pro studio concessis, mox tunc intra proximum annum sacris majoribus ordinibus initiari, & apud easdem ecclesias residere distulerint: non obstantibus quibuscumque statutis vel consuetudinibus ecclesiarum, quibus auctoritate nostra de consensu hujus synodi nostræ provincialis, quatenus præmissis contraria fuerint, præsentium tenore derogamus, & pro ista parte tollimus, cassa- D mus, annullamus.

Ut nemo clericos vel ecclesiasticas personas ad judicium sæculare trahere præsumat.

XVI.

Magnum abusum, & canonibus & imperialibus legibus contrarium, omnino tollere & abolere affectantes, vetera statuta provincialia prædecessorum nostrorum innovamus & districte præcipiendo mandamus, quod nullus ecclesiasticam personam trahere ad judicium sæculare præsumat.

Et si laicus actor hoc fecerit, a jure suo ca- E dat, & judicatum non teneat, & judex extunc omni potestate judicandi sit privatus.

Clericus vero actor alium clericum trahens ultra præmissa, ipso facto sententiam excommunicationis incurrat.

Clericus vero reus sub simili pœna, præter alias pœnas juris, in judicium laicale non consentiat.

Et quicumque judex sæcularis directe vel indirecte, per se vel alium, clericum coram se litigare aut respondere compellit, aut cautionem vel fidejussionem exigit, aut impedimentum & molestiam infert aut procurat, quo minus ecclesiasticæ personæ, in foro ecclesiastico libere agere & defendere possint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrat; a qua non debet absolvi, nisi prius omni damno & interesse, ut vocamus, restituto, prout latius in prioribus statutis prædecessorum nostrorum ordinatum reperitur. At sub similibus pœnis judex sæcularis clericos reos non compellat, sed & eis agentibus in foro sæculari justitiam denegare non præsumat.

De immunitate ecclesiarum.

XVII.

Præterea statuimus, quod nullus a personis ecclesiasticis, seu eorum bonis, contra libertatem ecclesiasticam pedagia, telonia, angarias, parangarias, collectas, aut exactiones, extorquere aut imponere præsumat, quinimo ad abstinendum, ab iis & similibus, & ad restituendum, si quis aliquid extorserit, canonica monitione præmissa, per ordinarios locorum, juxta ecclesiasticam censuram, cogatur.

Ne quis aliqua statuta contra libertatem ecclesiæ facere præsumat.

XVIII.

Vetera statuta prædecessorum nostrorum innovando & extendendo, præsente nostra ordinatione cassamus & irritamus omnia statuta & consuetudines, quæ & quas civitates, communitates & loca, præsides, potestates, rectores & consules, & quæcumque aliæ personæ, contra libertatem ecclesiæ edere vel servare præsumpserint, & si aliqui secundum statuta vel consuetudines memoratas judicaverint, judicatum vigore careat, & ipsi judicantes vel exequentes, ipso facto inhabiles sint ad omnem legitimum actum in ecclesia: salvis nihilo minus aliis pœnis contra tales in concilio generali promulgatis.

De vita & honestate clericorum.

XIX.

Et si sacræ Cæsareæ majestatis Augustanam reformationem nobis & aliis archiepiscopis, episcopis, & ecclesiarum prælatis, ad deliberandum traditam, & eam quasi sacris canonibus consonam & convenientem, sine omni sanctæ sedis apostolicæ præjudicio probatam receperimus, & in nostra diœcesi Treverensi solenniter publicari & exequi, quantum in nobis fuit, curaverimus, atque nonnulla statuta morum correctionem concernentia, in nostra episcopali synodo edi & publicari mandaverimus: in quibus abunde & sufficienter contra simoniacos, concubinarios, sortilegos, ebriosos, usurarios, & alios criminosos provisum existit; nos tamen nunc auctoritate metropolitica, ea omnia innovando, hortamur & monemus omnes & singulos nostræ civitatis, diœcesis & provinciæ prælatos & subditos, quatenus quemlibet concernit, ut Dei timore & reverentia habitis, omni pravo affectu semoto, eum sacræ Cæsareæ reformationis intuitu, tum nostra metropolitica auctoritate, ex sacrorum canonum & generalium conciliorum præscripto, san-

ANNO CHRISTI 1549. sanctæ sedis apostolicæ auctoritate semper salva, in omnibus iis sese irreprehensibiles & inculpabiles reddant & exhibeant. Alioquin prælatorum negligentiam subditorum vero excessus opportunis juris remediis inquantum possumus supplebimus & corrigemus.

Ut quilibet habeat copiam statutorum provincialium.

XX.

Ne quispiam affectata ignorantia se valeat excusare, præcipimus & mandamus, quod per civitatem, diœcesim & provinciam nostram Treverensem, horum nostrorum statutorum legitima fiat publicatio, & quod omnium & singulorum monasteriorum, collegiorum prælati & rectores, nec non Christianitatis decani & plebani locorum, copiam statutorum & aliorum prædecessorum nostrorum & præsentium statutorum semper & continuo penes se habeant & teneant, & in iis statuta & ordinata, inquantum quemlibet concernunt; inviolabiliter observent, Alioquin negligentes, seu contrarium facientes, in iis scriptis excommunicamus, præter alias pœnas supra comminatas: reservando tamen nobis & successoribus nostris archiepiscopis Treverensibus metropolitanis potestatem super præmissis omnibus & singulis addendi, minuendi, corrigendi, extendendi, interpretandi, & declarandi, quoties opus fuerit, & visum erit expedire. In cujus rei fidem sigillum nostrum præsentibus est appensum.

Datum in metropolitana nostra ecclesia Treverensi die decimotertio Maii, anno millesimo quingentesimo quadragesimonono.

FINIS TOMI TRIGESIMI SECUNDI.

Et inter ceteros abuſus reformandos curent prælati, abbates, priores, guardiani, ſimul & monaſteriorum viſitatores, & alii quocumque titulo nominentur, ne aliquis ante decimumquintum annum, ad probationis annum admittatur.

Item ne quis anno probationis non completo ad profeſſionem recipiatur.

Item receptis ſic præceptores idonei deputentur, qui eos in regulari obſervantia, & divinis officiis non minus quam in literis, & e converſo, inſtituant & forment.

Ad ſacros ordines ſuſcipiendos non niſi ætate & ſcientia ſufficientes præſentent.

Item idonei ad juſſum ſuperioris ſui, excuſatione legitima ceſſante, ſe faciant promoveri.

Quoque gratis ſinguli ad profeſſionem recipiantur, nullo accepto precio, nec aliqua facta conventione: & ne hæc ſub paupertatis prætextu pallientur diſtricte inhibemus.

Non patiantur abbates, priores, abbatiſſæ, aut prioriſſæ, ut ſuorum monaſteriorum monachi aut moniales, honeſtatis habenis & monachali modeſtia laxatis, impudenter ſe ſæcularibus negotiis involvant, aut extra monaſteriorum ſepta deambulent, vagentur, & diſcurrant: & ſi qua inevitabilis neceſſitas intercedat, quod tunc nullus egrediatur, niſi honeſta ſubſit cauſa.

Et tunc non niſi de expreſſa licentia ſuperioris, & cum habitu decenti & honeſto ſocio.

Ceteris canonibus de veſtitu, cibo, peculio, officio, capitulis, viſitatoribus, & correctione monachorum promulgatis, in ſuo robore permanentibus, volumus, ut omnes abbates & priores, tales diligenter obſervare procurent, quod iiſdem diſtricte præcipiendo injungimus.

Moniales vero, quarum ſexus fragilior eſt, nulla ratione vel cauſa, niſi tanta & talis ſit, quod omnino notorie excuſet, monaſteria ſua egredi facultatem habeant; ſed & tunc, non niſi cum honeſto & decenti habitu, & aſſociatæ, egrediantur, idque de expreſſa licentia epiſcopi, abbatis, viſitatoris, aut ab iis poteſtatem habentis; quam patri confeſſori pro tempore exiſtenti concedi prohibemus.

Nulli prorſus inhoneſte perſonæ, nec etiam honeſtæ, niſi rationabilis & manifeſta cauſa ſubſit ... quem ſpecta ... ceſſus vel ing... de clauſu... utionibus ma... tur & obſer... s conſpecti... leant, & ... da & cor... ius cuſto-

... moniales ... orem habe... is & regu...

... iſtræ ſuſpi... aſcumque m... es Deo, in... ſterii reci... s præſuma...

... frequente... invitent,

A niſi neceſſitas & honeſtas ad ſuperiorum dictamen id ſuadeant.

Religioſi menſam non nimium lautam, aut ſumptuoſam, neque deliciis ad luxum exquiſitis redundantem, habeant: quam a benedictione auſpicari, ſacræ lectionis paſtu fovere, hymno & gratiarum actione abſolvere convenit. Interim a longo accubitu, comeſſationibus fœdis, compotandi ſtudio, a crapula & ebrietate omnino abſtineant.

Religioſi, ut omnibus bono exemplo, nullis vero, quantum in ipſis erit, offendiculo ſint, honeſto prædeceſſorum ſuorum more, non nudis * byrrhis, aut pileis, ſed capitibus cucullo tectis in publico incedant. Et nullatenus ad balnea promiſcua, aut alia loca publica intrent; ſed nec ad nuptias aut nuptiarum convivia vadant; neque pueros de ſacro baptiſmatis fonte per ſe vel ſuffectas perſonas ſuſcipere præſumant. B

Inſuper ſtatuimus, imo antiquorum patrum canones renovando mandamus, quod nullus monachorum pro lucro terreno, de monaſterio ſuo exire, nefandiſſimo auſu aut ſæcularibus negotiis ſeſe immiſcere præſumat. Itaque religioſos a curtibus monaſteriorum ſuorum ad monaſteria revocari, & curtes per fideles laicos, ſeu præbendarios adminiſtrari jubemus.

Inſuper mendicantium ordinum prælati omnino provideant, ne poſthac terminarii eleemoſynarum partem quovis modo ſibi vendicent, ſed eas colligentes cum honeſtate morum, Dei habito timore, omni ſcandalo ſemoto, integram ad conventum & in commune conferre & præſentare, ad evitandam proprietatis notam, ſtudeant. C

De monaſteriis non moleſtandis.

XII.

Licet ex injuncti nobis paſtoralis officii debito ſuper cunctum gregem nobis commiſſum mentis noſtræ aciem dirigere teneamur, vigilantius tamen & cautius agendum ducimus in iis, ubi ſubditorum noſtrorum majora incommoda & pericula vertuntur. Sane uti ex plurimorum querela didicimus, multi barones, præfecti, officiati, aut alii nobiles & ignobiles, in tranſigendis, aut componendis ſuis, vel aliorum controverſiis & diffidiis, vel ſimili prætextu, ſeſe cum equis & jumentis in monaſteria, vel eorum curtes, aut poſſeſſiones conferunt, & hoſpitio excipi volunt, ut nedum luxus, diſſolvendæ religionis & monaſticæ diſciplinæ, ac turbandorum divinorum inibi in animarum diſcrimen, & Dei offenſam occaſio naſcatur, verumetiam, ut experientia docti comperimus, niſi proviſionis noſtræ auxilio ſuccurramus, periculum ſit, ne monaſteria tandem funditus exhauſta depauperentur & collabantur. Nos itaque hujuſmodi malo ac innumeris præterea & diverſis tribulationibus & injuriis, quibus ſub præfato prætextu religioſi ſæpe afficiuntur, medelam competentem, quam poſſumus, exhibere volentes, mandamus omnibus præfectis & officiatis noſtris, ac aliis quibuſcumque baronibus, nobilibus & ignobilibus, ut nunc & poſthac talia jam prædicta tentare & facere nullo modo præſumant, neque ſub colore memorato, aut ſimili, monaſteria, aut eorum curtes, infeſtare aut moleſtare deinceps attentent. D E